

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
ROMA
M8
1 F
12

ALFONSI A CASTRO, ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM REGVLARIS OBSERVANTIÆ, PROVINCIÆ SANCTI IACOBI, ADVERSVS OMNES HAERESES, LIBRI XIIII.

Opus hoc nunc postremò ab autore recognitum est, & tam multis ab eo locis supra omnes priores æditiones auctum atque locupletatum est, vt merito NOVVM OPVS, *censeri possit, prout Autor in Epistola Nuncupatoria apertè demonstrat, quæ addita sunt, pagina septima per breuem epistolam reperies.*

PARISIIS,
Apud Hieronymum de Marnef, & Gulielmum Cauellat:
sub Pelicano, Monte D. Hilarii.
1564.

SERENISSIMO ET CATHOLICISSIMO PHILIPPO HISPANIAE, ANGLIAE, ET HYBERNIAE REGI ECCLESIAE DEFENſori Frater Alſonſus à Caſtro, ordinis Minorum omnem optat fœlicitatem.

TANTA EST, Sereniſsime & Catholiciſsime Rex, hæreticorum improba nocẽdi cupiditas, tantaq́ue rabies ad perdẽdas animas pro quibus Chriſtus mori dignatus eſt, vt ipſe idem Chriſtus ſumma Dei ſapientia illos luporum nomine appellare voluerit, vt hoc nomine oues ſuas cogeret ab illorum conſortio diligentiſsimè cauere. Attendite, inquit ille, à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Admonuit quidem his verbis oues ſuas Saluator noſter, vt ſibi ipſis cauerent ab hæreticis, qui ſub nomine Chriſtiano tanquam ſub ouina quadam pelle latitãtes, in oues Dominicas furiunt, & illas prorſus perdere tam obſtinato animo nituntur, vt nihil intentatũm relinquant, quouſque illas, ſi poſsint, ſuæ doctrinæ veneno interimant. Sacrarum ſcripturarum catalogum detruncant & mancum faciunt, detrahẽtes ex eo quicquid peſtiferæ illorum doctrinæ contradicit, ne habeant Catholici teſtimonia quibus illos conuincere poſsint. Ipſas ſcripturas, quas negare non audent eſſe ſacras, in alienum ſenſum detorquent. Sanctos ſcripturæ diuinæ interpretes, quos Catholica eccleſia tanquã quoſdam Dei prophetas ſemper venerata eſt, contemnunt: & illis non ſolum pares ſe facere, ſed impudentiſsima temeritate præferre audent, vt hac ratione ſimplici & parùm cauto populo perſuadeant, doctrinam ſuam non tanquam humanam ſed tanquam diuinam eſſe ſuſcipiendam. Mille mendacia confingunt, vt populum ad ſe trahant, & ſibi propitium reddant Regum & Principum fauorem anxia ſolicitudine quærunt, vt eorum auxilio & potentia populum contradicentem coercere valeant. Vt autem hunc fauorem venari facilius poſsint, eiſdem regibus & principibus blandiuntur & applaudunt, dicentes illis licere quicquid libuerit. Nullum denique non mouent lapidem, vt ſua venenoſa doctrina oues Dominicas inficere, & ſic illas perdere valeant. Tametſi hæretici tam verſuti & ſoliciti ſint, & tam feroces ad perdendas animas, vt tanquam lupi ouibus, ſic illi animabus ſemper inſidiantur. Deus tamen qui illarum eſt optimus paſtor, & illas intimo quodam affectu diligit, noluit prorſus hos lupos delere, vt hac ratione homines Chriſtianos ad maiorem cautelam & vigiliam cogeret, & ſic illis maioris meriti occaſionem prẹberet. Nam qui hoſtes ſe habere agnoſcunt, cautius eos viuere oportet quàm quibus nemo inuidet. Et ciuitates, quæ ſunt hoſtibus finitimæ, magis munitas & maiori diligentia cuſtoditas eſſe conuenit, ne fortè hoſtium præda fiant. Deſtructis olim Carthaginenſibus, Grẹciſq́ue ſubiectis, cum quidam in Senatu dixiſſet res Romanas iam eſſe in tuto, Scipio Naſica, Plutarcho authore, reſpondit: immò verò nunc in magno periculo ſumus, quia non habemus quem timeamus. Ne igitur Chriſtiani hoſtibus fidei carentes, ocio torperent, & in eadem fide tepeſcerent, pientiſſimus Deus permiſit, vt in Eccleſia ſua poſt prædicatum Euangelium & fidem ſuſceptam, vix vnquam deeſſet hæreticus, qui illam vexaret. Nam à Chriſti Saluatoris noſtri in cœlos aſcenſione ad hunc vſque diem, nullum fuit ſeculum in quo non fuerint nouæ ortæ hæreſes aut veteres renouatæ. Hoc enim noſtro ſeculo, vt alia propria nunc omittam, dum reſpirationem aliquam ab

Matt. 7.

hæreticorum infestationibus Ecclesiæ datam esse arbitrabantur omnes, ne hæretici qui in aliis multò fœlicioribus seculis fuerant, huic nostro seculo tot vitiis referto deessent, ecce repente Lutherus prodit omnem ferè post se trahens damnatarum hæresum cateruam. Nam cum alii hæretici singula sibi genera quæstionum intricata & cauillosa proposuerint, de quibus contra Ecclesiæ Catholicæ fidem sentirent atque docerent, iste vniuersa ferè hæreticorum dogmata iam denuo ab Ecclesia reiecta reuocauit, ita vt variis hinc inde ascitis hæresibus, factus sit ipse tanquam alueus quidam latè patens, per quem omnium hæresum colluuies flueret ac laberetur. Vix enim est vna & altera hęreticorum familia, præsertim ex iis quæ circa mores errarunt, cum qua non habeat aliquid commune Lutherus. Solicitat enim ille antiquus humani generis hostis, vt nunquam æui senio hæreses moriantur, nullaque sit tam noxia doctrina, quæ aut temporibus obruatur, aut obliuione sepeliatur. Nec prodiit Lutherus solus, tanta est huius seculi infœlicitas, sed multorum hæreticorum agmine, ceu quodam satellitio stipatus processit qui illum expectasse videntur, vt sub illius vexillo posteà militarent. Illi enim nomina dederunt Philippus Melancton, Fabritius Capito, Lambertus, Conradus Pellicanus, Andreas Osiander, Martinus Butzerus, multique alii progressu temporis cateruatim se illius familiæ inseruerunt. Prodierunt etiam alii, qui etsi in multis hæresibus Luthero subscripserunt, sub illius tamen vexillo militare dedignati sunt, & ideo alias finxerunt hæreses, de quibus inter eorum quemque & Lutherum minimè conueniret, vt vel hoc nomine eorum quilibet propriam constitueret aciem, cuius ipse dux haberetur. Fuit enim semper, atque est omnibus fermè hæreticis insita quædam popularis gloriæ cupiditas, quę improbè eos solicitat nouam aliquam confingere doctrinam, vt rei nouitate alios in sui admirationem trahant. Oecolampadius à Luthero diuiditur, Zuinglius ab vtroque separatur, Ioannes Caluinus his omnibus in multis contradicit. Anabaptistæ denique omnium pestilentissimi omnibus aduersantur. Tot certè ac tanta hoc nostro seculo nata sunt hæreticorum monstra, vt nouo quodam Hercule monstrorum domitore esset nunc opus, qui illa omnia ex orbe Christiano profligaret. Quorum omnium hæreticorum sibilis serpentinis quàm totius Ecclesiæ diuinis vocibus magna Germaniæ pars obedire mallens, in varias hæreticorum factiones diuisa est. Et vtinam pestis hæc intra solos Germaniæ fines se contineret, & non in reliquas Christiani orbis partes tam sæuè atque potenter grassaretur, vt iam rara sit Christiani nominis prouincia in qua desint qui publice aut latenter Lutheri aut aliorum eiusdem farinæ errores amplexetur. Vt ergo huic tam latè grassanti morbo vel aliqua ex parte, qua possem, mederer, ante viginti duos iam elapsos annos, anno videlicet tricesimo quarto supra millesimum quingẽtesimum, opus quoddam ædidi quatuordecim partitum libris, in quo omnium hæresum, quæ post Christi in cœlos ascensionem in Ecclesia fuerunt ortæ, certissimam primò reddere rationem curaui: deinde contra illas omnes sigillatim pugnaui, vt vel hac via apertissimè demonstrarem, omnes istos recentes hæreticos à fecibus iam olim ab Ecclesia reiectis suas hęreses hausisse: & si quisque tanto facilius venenosa illorum dogmata fugeret, quanto apertius cognosceret, illa fuisse velut talia ab Ecclesia damnata. Quod opus, Deo fauente, causámque (vt Christianè loquar) suam agente, adeò Catholicorum omnium oculis placuit, vt infrà hos viginti duos annos elapsos fuerit iam plusquam decies in Gallia, Germania, & Italia typis excusum. Quæ res vehementer animum meum stimulauit ad opus hoc iterum diligentissime reuincendum, vt siquid fortè deesse conspicerē, addere curarem. Recognoueram quidem opus hoc iam semel & iterum, & quicquid tunc deesse comperi, suppleui: & quę minus bene disposita esse censui, emendaui. Nunc denique vt postremam huic operi imponerem manum, tertiò illud diligentissimè reuisi, & meo periculo didici posteriores curas semper esse meliores. Nam aliquot hæreses deesse intellexi, quarum aliquas prudens omiseram, proptereà quòd tunc non plene mihi constabat illas esse hæreses, & nolui in re tam seria temerè quidquam definire. Alias autem hæreses aliud agens inueni, cùm plurimos euoluerem authores, quos intentis semper in hanc rem oculis lego. Aliæ denique hæreses post priores huius operis æditiones in publicum prodierunt. Deinde circa priores illas hæreses quas in aliis huius operis æditionibus descripseram, multa quę ad ipsarum hæresum pleniorem cognitionem aut faciliorem expugnationem mihi visa sunt necessaria, addidi: alia prorsus deleui, vt plura & meliora pro illis ibidem collocarem.

Tot itaque ac tanta post omnes priores huius æditiones nunc addita atque permutata in illo sunt, vt nouum opus iam merito censeri debeat, quod nouum etiam pariter desideret patronum. Quem etiam si summo studio cogitabundus inuestigassem, nullus alius præter te, Serenissime & Christianissime Rex, mihi occurrere potuisset, cuius tutelę ego iustius commendare debuissem. Nam cùm opus hoc de fide Catholica disserat, & contra omnes hæreses pugnet, neminem feruentiori affectu maiorique conatu fauorem & auxilium illi daturum credere oportebat quàm tu, qui hęreditario quodam iure à parentibus tuis Hispanię regibus longa successione deriuato perpetuum & irrecõciliabile cum hostibus fidei Catholicę bellum geris. Nullus maiori obligatione deuinctus est ad fidem Catholicam protegendam quàm tu, qui titulo Regis Anglię Ecclesiæ defensor diceris. Non posses autem verè dici Ecclesiæ defensor, nisi fidem Catholicam super quam Deus ipsam Ecclesiam fundauit, totis defenderes viribus. Quàm integre & ex animo huius tituli obligationi satisfeceris, pręclarissima illa facinora, quę in eodem Anglię Regno per te pridem gesta sunt, tam apertè testantur, vt nemo, etiam si Zoilo inuidentior sit, inficiari audeat. Nam postquam Serenissimam Anglię Reginam Mariam duxisti vxorem, & ob eam causam Regni illius gubernacula suscepisti, e uestigio, ne inane fine re nomen ampullosa & iactabunda vanitate gestare videreris, anxia solicitudine curasti, vt Regnum illud quod plusquam viginti annos à fide Catholica defecerat, ad eandem reduceretur. Deus autem pientissimus, qui renes & cor tuum scrutatus est, & te virum desideriorum velut alterum Danielem esse intellexit, non passus est te fraudari à desiderio tuo, aut longo tempore esse suspensum, sed breuissimo tempore elapso, te tui voti compotem fecit. Nam tanta sedulitate & prudentia huic negocio incubuisti, vt post elapsum à nuptiis celebratis solum quadrimestre temporis spacium, Deo Anglorum corda emolliẽte, totius Regni primores in publicis comitiis apud Londinum congregatis, suo & totius Regni nomine obedientiam quam Romano Pontifici detraxerant, illi vltro pręstiterint, & fidem Catholicam quam anteà reiecerant, se deinceps recepturos, & in ea constantes futuros promiserint. Cui promissioni tam plenè hactenus ferè omnes illi respondent, vt nos omnes qui rem ipsam propriis conspeximus oculis, meritò speremus totum illud Regnum ad illam Christianę religionis puritatem & synceritatem, quam ante defectionem retinebat, breui fore reducendum. Opus igitur hoc quod contra omnes hęreses ædideram, & nunc in Regno Anglię tibi in publicis concionibus & fidei negociis feruiens, tuóque amplissimo congiario nutritus, locupletaui, tibi Regi Catholicissimo, fideique Catholicę vindici atque protectori, cui multis nominibus debebatur, dicare curaui, vt quoniam se tueri non valet, tui saltem nominis vmbra protegatur. Maiestatem & celsitudinem tuam supplex oro, vt pro tua Regia benignitate illud suscipere & fouere digneris, tanquam militem quendam sub tuo vexillo pugnare cupientem. Vale Rex Christianissime & Christianæ religionis decus & ornamentum. Datis Antuerpiæ, vigesima die Maij, Anno Domini. M. D. L VI.

CALCOGRAPHVS
Candido Lectori S.

T BENE intelligas, Candide Lector, quantum hæc, quam nunc tibi offerimus, præsentis operis vltima æditio reliquas omnes priores antecellat, volo tibi velut indice quodam breuissimo ostendere non quidem omnia, sed sola rerum capita quæ in hac nostra æditione nunc ab autore addita sunt, & in aliis omnibus æditionibus desiderantur. Additi sunt imprimis quatuor hæresum tituli, videlicet Adulterium, Certitudo, Concilium, Fiducia, qui in nulla alia æditione habebantur, neque aliqua erat hæresis in hoc opere recensita, quę ad aliquem istorũ titulorum spectaret. Præterea, in quibusdam ex prioribus titulis additæ sunt aliquot hæreses contra quas autor doctissime disputat. In titulo de baptismo inuenies additas tres hæreses: In titulo de Euangelio, vnam: In titulo de Fide, vnam: In titulo de Nuptiis, duas: In titulo de Operibus: In titulo de Peccato, tres: In titulo de Præcepto, tres: In titulo de Voto, vnam. Deinde, in illis hæresibus, quæ fuerant in aliis æditionibus enarratæ, multa & doctissima addita sunt ad illarum falsitatem apertius conuincendam. Quod cùm ferè in omnibus recentibus hæresibus autor abundè fecerit, in aliquibus tamen vbi maius conspexit esse periculum, adeò longam protraxit disputationem, vt earum quælibet satis esse posset ad vnius libri complementum. Si huius rei periculum facere vis, lege in titulo de Gratia, hæresim tertiam, vbi Autor disertissimè & copiosissimè disputat contra certitudinem gratiæ à Lutheranis falsò proclamatam. In titulo de Missa exactissimè pugnat pro excellentissimo Missæ sacrificio. In titulo de Sacerdotio, & in titulo de satisfactione, & in titulo de Virginitate, & in titulo de Voto, multa & varia doctrina referta contra recẽtes hæreticos addita sunt: & illic Autor subdolis illorum, præsertim Ioannis Caluini argumentationibus doctissimè respondet. Denique, vt nihil iam in hac æditione desiderare posset, omnia decreta Concilij Tridentini ad fidem spectantia, addita sunt, & suis quæque locis, vt oportebat, sunt ab autore distributa. De his omnibus, Candide Lector, vt tibi consulerem, admonere te volui: tu igitur vicem mihi reddens, meis laboribus & expensis consule.   Vale.

Index titulorum sub quibus continentur omnes materiæ, circa quas versantur omnes hæreses, quæ in hoc opere recensentur, & confutantur.

FINIS.

Accipe Candide Lector, rerum ac sententiarum

IN HOC TAM INSIGNE ET FOELICI OPERE SPARSIM CONTENTARVM, SVMMA CVM DILIgentia, & nunquam antea sic elaboratum, copiosissimum indicem, Alphabetico ordine digestum. Vbi librum & folium & eiusdem folii partes, literis, A.B.C.D. suis nnmeris annotauimus, vt quicquid libuerit promptè venari queas.

Index rerum ac sententiarum in hoc opere contentarum, in quo, n primam paginam, o verò secundam signat.

De litera A.

a

Angelica

B

Contri-

D

E

G

I

Monachatus

N

Orationi

Parentes

S.

T.

V.

FINIS.

INDEX HAERETICORUM OMNIUM QUORUM HAERESES IN HOC

opere recensentur, per quem indicem quilibet facillimè reperire poterit cuiuslibet hæretici rationem, ita videlicet, ut sciat quisnam fuerit hæreticus ille, & quot, qualésque hæreses docuerit.

monachatu

INDICIS HAERETICORVM

FINIS.

INDEX AVTHORITATVM

SACRAE SCRIPTVRAE, QVAE AB AVTHORE IN HOC OPERE DECLARATÆ SVNT,

In quo n. primam paginam, o. secundam signat.

6

Matthaeus.

Marcus.

Lucas.

Prima ad Corinthios.

Secunda ad Corinthios.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSI, ORDINIS MINORVM IN QVATVORDECIM LIBROS, QVOS ADVERSVS OMNES HÆRESES ÆDIDIT,

PRAEFATIO.

NTER PLVRIMA & varia ſcelera, quæ humanum genus omne,
potiſſimum Chriſtianum, inuadunt atque deuaſtant, hæreſis vnum
eſt, eò cæteris peius, quod cùm ſit peſtilentiſſimum, latius ſe diffun-
dit, acutius penetrat, tenacius adhæret, atque ideo difficilius cura-
tur. Quantum enim noxium ſit, inde poteſt cenſeri, quòd funda-
mentum impetit totius pietatis, ſine quo nihil ſint reliqua omnia
profutura. Sine fide nanque (vt ait Paulus) impoſsibile eſt placere Heb.11.
Deo. Per hanc ſancti vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti
ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impe-
tum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate,
fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum. Hæc eſt viati-
cum viæ huius, ſicut Propheta inquit: Ex fide iuſtus viuit. Hęc eſt de- Abac. 2.
nique (ſicut dicebam modo) baſis & fundamentum totius Chriſtia- Heb. 11.
næ ſtructuræ, ſuper quam velut ſuper firmiſſimam quandam petram Deus fundauit Eccleſiam ſuam. Col.1.
Super quam & nos omnes fundari præcipit Paulus, vt ſtabiles & immobiles ſimus à ſpe Euangelii quod
audiuimus. Quapropter ſi ex huius bonitate, hæreſeos malitiam metiri conuenit, dicemus ex oppoſito
hæreſim potiſſimum eſſe vitium. Tâto enim (iuxta Auguſtini ſententiam) aliquod malum eſt peius ma-
lum, quâto magis adimit de bono. Hinc patet quàm malè de Republica Chriſtiana mereâtur ii qui fidē
oppugnant, qui hæreſes vel inuehunt, vel illatas tuentur: quoniam deſtructo fundamento, neceſſe eſt vt
quicquid ſuperædificatum fuerat, decidat. Hæretici autem fundamentum hoc quod à Chriſto ipſo fa-
ctum, & ab Apoſtolis eius mundo oſtenſum eſt, eruere conâtur: quoniam etſi aliis in rebus ſæpenumero
inter ſe diſſentiunt, in hoc tamen vnum omnes conuenerunt, vt aduerſus Chriſti & Apoſtolorum do-
ctrinam criſtas erigant. Nec qui hoc agerent pauci fuère: quod eſt imprimis dolendum & graue, ſi-
quot quidem egreſſi à nobis. Quod nanque barbaræ nationes aduerſus filios Iſraël olim commotæ ſunt,
tot, imò plures, contra fidem catholicam & doctrinam Euangelicam inſurrexerunt. Nec adhuc ceſſa-
uit hæc oppugnatio. Multa ſiquidem hoſtium caſtra in circuitu eius poſitæ ſunt, vallauerunt eam vn-
dique, vt ad terram proſternerent. Ab Oriente, Simon, Menander, Valentinus, Manes. Ab Occi-
dente, Priſcillianus, Vigilantius, Petrus Abailardus. A Meridie, Tertullianus, Nouatus, Donatus.
A Septentrione, vnde panditur omne malum, Pelagius, Ioannes Vvicleph, Ioannes Huſs, Marti-
nus Lutherus. Concuſſa eſt igitur à quatuor angulis, machinæ ex omni parte contra eam admotæ ſunt.
O quot ſophiſticæ collectiones, quot fallaciæ, quot ſcripturarum torſiones atque dilaniationes appo-
ſitæ ſunt, vt hoc quod Chriſtus fecit fundamentum, videlicet fides, rueret? Verùm poſt tot bellorum
incurſiones, poſt tot iacta aduerſus illud tela, fixū & immobile ad finem vſque ſeculi permanet funda- Luca. 22.
mētum, quoniam Dominus promiſit ſe rogaturum pro Eccleſia, vt eius fides non deficeret. At qualiter Pſal. 45.
deficere poterit, illo pro ea rogante, qui ſemper exauditur? Adiuuat ergo eam Deus vultu ſuo. In me-
dio eius ſtat, vt non commoueatur. Quò fit, vt nuſquam hæreticorum acies aduerſus Eccleſiam præ- Matt.15.
ualere poſſint, aduerſus quam (Domino teſte) nec inferorum portæ prǫualebunt. Nec tamen ab
hac infeſtatione ideo abſtinuerunt hæretici, aut in poſterum vnquam abſtinebunt. Oppugnant ete- Ioſue. 15.
nim ſemper, quamuis nunquam expugnare valebunt. Sicut nanque Iebuſæus olim ſemper manſit in- Iudic. 1.
ter filios Iſraël, in ipſa etiam Hieroſolyma, nec vſquam deleri potuit, Deo ita aut permittente aut diſ-
ponente ad Iudæorum ignauiam repellendam, vt videlicet ſcirent inter eos habitare, quos timere, &
propter quos vigilare eos oporteret: ita etiam nunc, quantumlibet Eccleſiæ ab hæreticis expurgetur, 1.Cor. 6.
ſemper ad noſtrum exercitamentum Iebuſæus erit in medio. Oportet hæreſes eſſe (ait Paulus) vt qui
probati ſunt, manifeſti fiant. Quia ergo ſemper futuros hæreticos præuidit Apoſtolus, ideo omni
qua poteſt ſedulitate ac ſolicitudine admonet, vt eos deuitemus, & ab eorum commercio abſtinea-
mus: quoniam ſciebat quantum nocumenti habita cum eis communio poſſet adferre. Sermo enim
eorum vt cancer ſerpit. Hac de cauſa plures Eccleſiaſtici ſcriptores moti, anxiè laborauerunt in in-
quirendis hæreticis, eorumque erroribus, vt eos nobis deſcriberent: vt inde poſtmodum forent aliis
vel ſic noti ii, quos iuxta Pauli præceptum deuitare oportebat. Inter quos primus ex his qui extant, eſt 2.Thim.2

Irenæus Lugdunensis episcopus, Apostolorum temporibus valde vicinus. Hic elegans opus de hæresibus composuit quinque partitum libris, in quorum primo omnes hæreses & illarum autores enumerat, quæ ad suum vsque tempus Ecclesiam oppugnauerant. In aliis verò libris aduersus aliquas illarum disputat. Post hunc eodem fermè tempore Tertullianus extitit, qui quamuis ipse, postmodum hæreticus, prius tamen cùm Catholicus esset, librum composuit de præscriptionibus hæreticorum, cuius appendix est libellus alter de hæresibus. In quo breui compendio hæreticorum omnium qui ante illum fuerant, nomina & hęreses pandit: quamuis non omnes illorum errores descripserit. Philaster Brixiensis Episcopus, quem beatus Augustinus testatus se Mediolani cum beato Ambrosio vidisse, maiusculum opus de hæresibus ædidit, nec illas omittens quæ ante Christi aduentum apud Iudæos olim fuerant. Hoc fermè tempore Epiphanius Cyprus Episcopus volumen de hæresibus Græcè scripsit, sex libris, vt Augustinus testatur, distinctum, opus tamen, eodem Augustino teste, satis paruum. In quo octoginta duntaxat enumerauit hæreses, adiunctis etiam eis quæ olim apud Iudæos fuerant exortæ. Ab istorum duorum episcoporum libris hauriens Augustinus precibus Quod vult dei

Act.8. impulsus, opus de hęresibus ad eundem, Quod vult Deum ędidit. In quo eas duntaxat descripsit, quæ post Christi in cœlos ascensionem Ecclesiam inuaserunt. Quapropter à Simone illo Mago, de quo in actis Apostolorum fit mentio, suam auspicatur historiam. Post illos omnes egregios viros, Guido de Perpiniano Carmelitani instituti, & postea Elnensis episcopus, librum de hæresibus composuit, in quo illas hæreses addidit, quæ post Augustinum fuerunt exortæ, nec illas omittens quę olim apud Iudæos fuerant. Verùm hic non contentus est hæreticorum nudam narrare historiam, prout Augustinus & Philaster fecêre, sed cum singulis hæreticis manus conserere tentauit, & quasi ad singulare prouocat certamen. Quam rem adeò infeliciter agit, vt sæpenumero veritatem dicas succumbere, si ex illius pugna censura dicenda sit. Omitto quòd in ipsa etiam historiæ narratione deficit. Velut enim parum diligens historiæ inquisitor, multas hæreses omisit, etiam ex his quæ circa tempora sua pullulare cœperunt, cuiusmodi sunt Albigenses, Flagellantes sese, Petrus Abailardus, Henricus Tolosanus, Almaricus, Durandus de Vvaldach, aliique multi hæretici, quorum errorum nusquam Guido meminit. Aliquando hęreses commutat, tribuens huic quę sunt illius. Aliquando etiam errores ex diametro apertissimè pugnantes eidem factioni tribuit, vt facilè est apud eum inuenire, cùm de erroribus Armenorum loquitur. Demum post istos omnes, quidam frater Bernardus de Lutzemburgo, omnium hæreticorum catalogum descripsit, opus certè laboriosum, quamuis in illo sępe hallucinetur, multos ibidem recensens qui meliori lapillo fuissent notandi, vt est Papias, & alii de quibus inferius dicemus. Alios etiam plures ibidem miscet, qui nullo pacto ad hæreticorum familiam spectare videntur, quoniam Christum per baptismum nunquam fuerunt induti, vt est Auicenna & Auerrois, qui cùm nunquam Christo nomina in baptismo dederint, nullo pacto fieri potest vt hæretici dicantur.

Nam alioqui omnes gentiles Philosophi forent hac ratione sub hęreticorum nomine scribendi. Hi ergo omnes qui hæreticorum historiam texuerunt, in hoc vnum laborauerunt, vt hæreticorum factiones describerent, & sic velut indice aliis ostendisse viderentur hostes fidei, à quorum communione

Psal.33. abstinere oportebat. Qui labor non parum Ecclesiæ Catholicæ hucusque profuit, & nunc indies plus prodest: quoniam primus gradus ad omnem virtutem capessendam, vt regius Propheta ait, est declinare à malo: huic autem primus est, facere bonum. Arator etenim prius agrum à spinis aut quibuscunque noxiis herbis expurgat, & sic terra ex acceptis postmodum seminibus segetes producit. Ad hunc modum medicus præscribens leges infirmo quibus incolumitatem & assequi & tueri possit, prius illum docet cibos à quibus est illi abstinendum. In omni etiam doctrina non minus laborandum est vt errores extirpentur, quàm vt veritas doceatur. Nam extirpatis erroribus, veritas clarius agnoscitur, agnita, ardentius amatur, amata, denique vehementius defenditur, & cautius custoditur. Quòd si hoc in qualibet doctrina obseruatur, multò salubrius id fiet in Theologia, hoc est in doctrina Euangelica, in qua (vt est apud Augustinum) nullibi periculosius erratur, aut fructuosius aliquid inuenitur. Bene ergo nostris commodis prospexerunt, qui hæreticorum historiam texuerunt, vt inde cognosceremus eos a quorum commercio nos abstinere oportebat. Verùm etiam si hic eorum labor vtilis valde fuerit, multò tamen magis, mea sententia, nostræ vtilitati consuluissent, si plus laborassent vt ostenderent hæreses & errores, à quibus erat pręcipuè abstinendum, quam hęreticorum nomina, qui illarum hæresum fuerunt autores. Nam ex hæresi cognita facilimè quisque cognoscet pertinacem eius autorem aut fautorem esse aut fuisse hæreticum. At hæretico proscripto, & velut tali diffamato, non sic cognoscitur quid vitandum sit in eo. Plerique etenim norunt Arrium, Sabellium & Nestorium fuisse hæreticos, & velut tales ab Ecclesiæ communione eiectos atque damnatos: non tamen perinde Arrianos, Sabellianos, aut Nestorianos agnoscunt, quia videlicet ignorant quid fuerit in causa, vt Ecclesia Arrium, aut Sabellium, aut Nestorium tali inusserit nota. Omitto quód in Catalogo plures hæretici nomine describuntur, quorum tamen nulla citatur hæresis propter quam constet eos meritó sic fuisse notatos, vt sunt Adelbertus Gallus, Clemens Scotus, Petrus Constantinopolitanus, Petrus Olerij, Valdemarius, Nicostratus, Euagrius Ponticus, aliique multò plures. Quid quæso iuuat scire hos fuisse olim hæreticos, ignorata causa propter quam tam tristis sit in eos dicta censura, præcipuè cùm istorum libri non extent, qui hac occasione forent ab idiotis vitandi? Cùm igitur ob hæresim quam quisque docet aut tuetur, sit hæreticus vitandus, & non vice versa propter hęreticum hæresis ab eo asserta: videntur mihi (quod citra inuidiam & eorum suggillationem dixerim) consultius illi fuisse facturi, si

plus laborassent in hæresibus prodendis, quàm in hæreticorũ nominibus recensendis. Qua in re ne-
minem hucusque, ex his quos legi, video exactè laborasse: quoniam etsi Augustinus, aut Philaster, aut
Tertullianus, aut Guido, aut Catalogus, omnium hæreticorum factiones descripsissent, nullus tamẽ eo-
rum omnes cuiuslibet hæretici errores recensuit, imò eorum quilibet plures omisit. Aliquas siquidem
tribuit hæreses Cataphrygibus aut Gnosticis Philaster, quarum nec meminit Augustinus de eisdem hę-
reticis loquens. Aliquas item Augustinus impingit Manichæis, quas nullo pacto commemorat Phila-
ster. Guido autem cum August. sequi videatur, nec alium præter Augustinum circa veteres hæreticos
enarrandos eum vidisse appareat, cùm de qualibet hæreticorum factione differit, non plures illi erro-
res impingit, quàm apud Augustinum legit: quamuis apud alios autores, si os legisset, potuisset plures
reperire. Vnde apertissimè conuincitur eos in hoc tantum laborasse, vt hæreticos nobis velut indice
ostenderent. Quę omnia mihi pressius intuenti, visum est opus aggredi, in quo non tantum studebo
vt omnes recenseam hæreticos, quantum vt omnes describam hæreses, quæ ad nostrum vsque tem-
pus, scriptorum, quos potui habere, memoria conseruauit, supplens ex vno, quod alium omisisse vide-
ro. Quo facto fiet vnà omnium hæresum congeries, à qua quemlibet catholicum abstinere oporte-
bit. Et sic facilè quisque agnoscet toxicum quod vitandum est, & semitam à qua declinare debet. Vt
autem ex hoc nostro labore facilius quilibet proficere valeat, hæreses ipsæ nô iuxta tempora in quibus
ortę sunt, dispon ētur, sed iuxta rerum materias circa quas versantur. Quapropter res ipsæ de quibus
tractant, perditiones iuxta alphabeti ordinem digestas distribuentur. Sub qualibet verò dictione hæ-
reses illæ disponentur, quæ ad rem perditionem illam significatam spectare videbuntur. Quo ordine
obseruato, facillimum cuique erit, proposita semel quacũque materia, scire hæreses quæ iam circa illam
exortæ sunt, & quas vitare oportet. Cùm verò vnamquanque hæresim pertractabo, hunc tenebo ordi-
nem. Primò post enarratam hæresim, hæresiarcham prodam, velut illius factionis ducem: qui postmo-
dum sub eo duce militauerunt: qui etiam deinde errorem iam emortuum ab inferis reuocarunt. Tum
contra ipsum errorem aliquibus argumentis, eisque breuissimis, disputabo, quibus hæresis (mea qui-
dem sententia) reuinci possit. Exequentur hoc alij doctiores fortius & efficacius, ego pro modulo meo
præstabo quod potero. Nolui fusius spaciari, quanquam forsan sæpe id agere facillimè potuissem, in
campo latissimè patenti, sed in arctum omnia congessi, strictius omnia expendi, consultius fore iudi-
cans, pauca idonea adferre, quàm multorum animos loquacitate mea prægrauari. Quòd si de omnibus
hæresibus esset latè disputandum, fieret necessariò, vt modum vnius voluminis etiam magni, nostrum
excederet opus: quoniam nec in tribus aut quatuor voluminibus, ne dicam in vno, possunt omnes hæ-
reses coaceruari. Idcirco breuitati studere decreui, & in compendij formam omnia redigere. Quæ ve-
rò restabunt, ad alios scriptores, si quos scierim, remittam, vnde vberius haurire quisque possit. Postre
mò si quod celebratum fuerit concilium, quod de illa re quoquo pacto definierit, definitionem & de-
cretum subiungam. Quantus autem hic noster labor fuerit, lector candidus & à liuore alienus facilè
iudicabit, cùm ad solas hæreses recensendas oportuerit plurimos autores euoluere, plurima lustrare vo-
lumina, præsertim quòd cùm inter recentiores sæpenumero non conueniat, oportuit ab aliis vetustio- *Deut. 32.*
ribus veritatem petere. Quo labore transacto, cùm viderem mihi restare maiorem, videlicet aduersus
tot serpentes pugnare, tot monstra domare, deterrebat ab incœpto, pondere tantarum rerum pressus:
quoniam considerabam me sumpsisse materiam meis viribus minimè (vt iuxta Horatij pręceptum de-
cebat) ęquam: retraxissemque pedem, nisi Dominum audissem dicentem: Vnus ex vobis fugabit mil-
le. Non est enim nunc manus Domini aut infirmior, aut impotentior ad me roborandum contra *Iudic. 15.*
hæreticos, quam olim fuit ad præstandum auxilium & robur Sampsoni cõtra Philistæos, quorum mil-
le vna asini mandibula interemit. Quapropter etsi consistant aduersum me omnium hæreticorum ca-
stra, nunquam timebo, quoniam in Domino confido quòd à dextris mihi erit, ne commouear. Hæc er-
go fiducia munitus, in campum descendo, contra omnes & singulas hæreses pugnaturus. Sed ante-
quam ad pugnam accedamus, prius pro certamine necessaria parare oportet, vtpote ostendere symbo-
lum eorum hostium cum quibus pugnandum est, & arma quibus præliari oportet, iudices sub quibus
certaminis periculum est subeundum. Nam si nullus sit iudex, nullus erit certandi finis, præsertim
aduersus pertinaces. Verùm nedum falsos aliorum errores exagito, in aliquem ipse, dæmo-
ne instigante, & Deo permittente incurram, illud imprimis testor, & testatum esse
semper volo, me nolle vnquam ab ea fide, quam catholica tenet Ecclesia, vel latum
pilum discedere. Quòd si fortè aliquid simile deprehendatur, non ex industria dictum
esse volo, sed per incuriam aut ignorantiam ab homine qui errare potuit, elap
sum, & iam nunc pro recantato haberi peto: dicam etenim cum
Augustino, quòd errare potero, sed hære-
ticus nunquàm
ero.

F. ALFONSI DE CASTRO

A ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER PRIMVS.

Quid sit hæresis. Cap. 1.

E hæresibus tractaturus, ab bæresis definitione auspicandum censui. Prius enim oportet, iuxta Aristorelis præceptum, hæresis definitionem statuere, ad quam velut ad gnomonem sit quæuis assertio de hæresi examinanda. Hæresis iuxta nominis veram & integram significationem electio dicitur, quòd scilicet eam vnusquisqne eligat disciplioam, quam putat esse meliorem: venitque à verbo Græco αἱροῦμαι, quod Latine sonat eligo. Inde philosophorum sectæ aut opiniones, hæreses appellatæ sunt. Ex qua vocis significatione alicui fortasse videretur doctrinam Euangelicam hæresim fore appellãdam, cùm eam plurimi errores alios deserentes, sibi eligant, eò quòd existiment esse veriorem. Verùm boc statim dissoluet quisqne, si consideret Euangelicam doctrinam non ab homine proditam, ant aliqua hnmana ratione inuentam, sed sola Dei inspiratione & reuelatione agnitam, ac ideo non ex nostra electione obuenisse alicui, sed sola Dei voluntate eam manifestante. Nullus enim suæ tantum innixus prudentiæ, illi assentire posset. Quò fit, vt prius à deo edoctum esse oporteat, quisquis hanc verè & tenaciter (vt decet) amplectatur disciplinam. Sic enim dicit ipse veritatis magister: Nullus venit ad me, nisi pater meus traxerit illum: *Ioan.6.* Quapropter iuxta vocis proprietatem quãtumlibet extensa dictione, minimè hęresis appellari potest. *Theophylactus.*
B Cui sentenœ fauet Theophylactus super illud ad Colossenses secundo: Videte ne quis vos seducat per philosophiam & inanem fallaciam secundum traditionem hominum. sic enim ait: Vides quemadmodum per varia, humana quædam hominum sensus & cogitatus, captiones eiusmodi emanarint. Eoque hæreses dicuntur, quòd hominum sint variæ sentientium opiniones. Sed Christianorum hæc fides nequaquam hnmano aliquo sensu vel iudicio constat, & ideo nec nomen aliquod sortita est istiusmodi, vt hæresis diceretur. Hæc ille. Sententia ergo quam pro suo arbitrio sibi quisqne eligit, hæresis appellatur. Hinc (mea sententia) viri catholici nomen hęreseos contrahentes, assertionem à vera fide deuiantem hæresim appellauère, quasi non à Deo habitam aut reuelatam, sed homioum electione inuentam, nec sacris literis conformem, sed veritati fidei repugnantem. Omnis enim veritas ad fidem spectãs, cui credere tenemur lege diuina, à Deo ipso reuelata est, nec ex hominum electione pendet. Alioqni si ex hominis electione penderet, quisque impunè illi dissentire valeret: cui manifestè obuiat Paulus, qui in prima ad Corinthios epistola capite secundo sic ait: Sermo meus & prædicatio mea nõ in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed virtute dei. *1.Cor.2.* Si ergo aliquid humana ratione inuentum est, illud minime fides est. Quò fit, vt si res se offerat, ad cuius alteram ex oppositis partem tuendam fides oos cogat, ibi assertionem cõtrariam, hæresim appellemus. Sic igitur euenit, vt hoe nomen hęresis, quod Ethnicis promiscnum est omni opinioni, siue veræ, siue falsæ, theologis, qui eo paulo contractiore significato vtuntur, sit infame, eò quòd in fide, in qua oportet captinare intellectum in obsequinm Cbristi, proprii iudicii sententia præfertur sacris literis, aut Ecclesię definitioni, aut Conciliorum traditionibus. Qui antem sacris literis, aut Ecclesiæ definitionihus contradicit, spiritui sancto huius rectori & illatum autori contradicit: *Luc.10.*
C Qui vos, inquit Christus, spernit, me spernit: qui autem me spernit spernit eum qui misit me. Et alibi: Qui spernit me, & non accipit verba mea, haber qui iudicet eum. *Ioan.12.* Qni ergo, ecclesia contempta, aut sacris literis posthabitis, soli suæ prudentiæ innititur, adeò arrogans est, vt huic verè tribui possit, qnod dicit Paulus: Qui extollitur supra omne quod dicitur Deus. Quam superbiam idem gentium doctor alibi clarius exprimit, dicens: *2.Thes.2.* Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini oostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum. *1.Tim.6.* Nolle etiam acquiescere (vt est in primo Regum) quasi peccatum ariolandi est. *1.Reg.15.* Grauissimum ergo peccatum est propriæ sententiæ adeò tenaciter adhærere, vt præ illa quis ecclesiam contemnat, quæ à Deo regitur. Vnde Greg. Cùm nequissimi spiritns vniuscuiusqne animam in prauis operibus inuoluũt, sed integritatem fidei vitiare non possunt, quasi adhuc inferiora membra polluunt. Qui autem in fide corrumpuntur, vsque ad verticem constuprantur. Malignus enim spiritus ab infimis membris quasi ad summa pertingit, cùm actiuam vitam pollnens, castam celsitudinem fidei, diffidẽtiæ morbo corrumpit. Hæc ille. Vides hic, vt quemadmodum fides est basis totius christianæ virtutis, ita hæresis sit totius nequitiæ complementum. Hac ergo de causa, & non immerito, hæresis nomen Christianis famosum est, quod Ethnicis est promiscuum: quòd apud hos liberum sit cuique pro iudicio sentire: apud illos verò, quantumlibet rationes vrgeant, nnnquam licebit aliud quàm ecclesia sentire. Ostensa ergo nominis ratione, superest vt rei definitionem statuamus. Hæresis est dogma falsum fidei orthodoxæ repugnans. *Definit. hæreseos.* Dicimus hic, dogma falsum, omnem enũciationem falsam, siue illam quis dogmatizet, siue illam secum tacitus affirmet. Nam vtrunque hæresis esse potest. At præter enunciaoonem hæresis esse
D potest. At pręter enunciationem hęresis nequit inueniri. Sola enim res effecta, absque iudicio intellectus definientis peccatum esse potest, hæresis autem minimè. Qui enim furatur, etsi contra scripturam id fieri vetantem agat, non est hæreticus, nisi credat furtum non esse peccatum. Fornicationem sacra scrip-

tura prohibet, at qui fornicatur, nisi hoc impune fieri credat, non est censendus hæreticus. Opus ergo solum sine intellectus errore, hæresis non est, quantumlibet opus sit ex scriptura prohibitum. Propter quod admonere oportuit, vt cum simoniam aliquando hæresim appellari audieris, intelligas, non opus ipsum quo simonia committitur, esse hæresim, sed errorem quo credit spiritualia esse venalia. Sic enim vocatur à Geregorio Nazianzeno in fragméto quodam à Gratiano positum prima quæstione pri. capite, qui student. Sed obstabit quispiam, si res acta, intellectu minimè circa eam errante, hæresis non est, quare deprehensus in exercitio Iudaicæ cæremoniæ, aut alicuius ritus Sarracenorum, vt puta quia sabbatum obseruat, aut agnum Paschalem comedit, velut hæreticus punitur? Quòd si ex facto dicas suspicionem oriri, vt id quod facit, ita esse faciendum credat: cur non eadem ratione fur aut fornicator an sam suspicionis præstat, vt suspicemur illum sic facere, quia sibi licere credit? Cui obiectioni respondetur, magnum esse inter hæc & illa discrimé. Sunt enim aliqua peccata ad quæ homines sunt natura procliues, vt sunt carnis illecebræ, auri sacra fames, honoris appetitus. Hæc ergo cum talia sint vt in illa præcipites feramur, etiam repugnante conscientia agimus. Sunt alia peccata, quæ secus se habent, ad quæ voluntas non fertur, eo quòd nihil habent quo possint allicere voluntatem: quapropter cum ad illa voluntas indifferens ac dubia sit, intellectum consulit, vt sciat quid facto opus sit: neque in his repugnante conscientia aliquid agere tentat. Est enim intellectus voluntati à consiliis. Sæpenumero autem accidit, vt rea, inconsultis omnibus, imò omnium consilio posthabito, in id ad quod pronus est, præceps ruat, & quod libuerit agat: cum tamen sæpissimè in reliquis consulentibus cedat, & ea eorum consilio fieri omnia præcipiat. A In his ergo ad quæ voluntas non est prona, nusquam intellectus iudicio spreto aliquid operatur. Ad cæremonias autem has vel illas obseruandas, nulla est à natura pronitas in voluntate, nisi fortè ea consuetudine exequendi eas, quæ altera est natura. Idcirco vehemens est suspicio, vt ibi voluntas regatur ab intellectu, ita vt quod facit, sic credat esse faciendum. Sic enim Saluator ait: (Matt. 7.) A fructibus eorum cognoscetis eos. Nam (vt Aristoteles tertio Ethicorum ait) qualis est vnusquisque, talia dicit & operatur. Ea hac sola (vt opinor) ratione simoniacus appellatur hæreticus à Gregorio in registro, dicente: Quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc vt hæreticus fiat, ordinatur. Nam ex hoc quod impreciabile licetur, verisimile est eum male sentire de sanctitate Ecclesię, quasi credat eam velle spiritualia liceri, quam tamen Ecclesiam credere tenetur sanctam, immaculatam, sine macula & sine ruga. Ecclesia igitur de his quæ foris patent, iudicat: quæ non est dubium esse mala. An autem intellectus sit concors operi necne, Deus nouit qui intuetur cor. Homines autem nesciunt nisi quæ foris patent: quanquam vehemens est suspicio, vt in illis magna sit intellectus ad opus conuentio. Et hac de causa punitur ex facto istorum velut hæreticus, qui propter alia opera, quantumlibet per sacram scripturam prohibita, minime vt talis punietur, eò quod ibi suspicari non liceat, vt quod facit, sic credat esse faciendum. Vt ergo ad propositam hæresis definitionem redeamus: colligamus, nullibi hæresim reperiri posse sine errore intellectus, omnis enim hæresis dogma falsum est: at non omne dogma falsum hæresis est, cum multi sint errores, in quibus (etsi pertinacia adesset) nullum peccatum est. Fuisset tamen graue peccatum (vt iam diximus) si hæresis esset. Non est ergo omnis error censendus hæresis: quia nec omnis veritas ad fidem catholicam pertinet. B Non enim exigitur à Christiano vt sciat numerum & vim eleementorum, motum & ordinem & effectus syderum, naturas animalium, fruticum, fontium, lapidum, & alia innumera: quæ etsi Christianus ignoret, aut circa illa erret, falsum pro vero asserendo, nullum peccatum est. Vnde Augustinus in Enchiridio capite vigesimo primo. In his atque huiusmodi falsitatibus, salua fide quæ in Deo nobis est, fallimur: & via non relicta quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamen in malis huius vitæ deputandi sunt, quę ita subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respuantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Quamuis enim hæc ab ea fide absint, per quam ad veram certamque atque æternam beatitudinem tendimus, ab ea tamen miseria non absunt in qua adhuc sumus. Hæc Augustinus. Iam vides qualiter non omnis error appellandus est hæresis, sicut nec omnis veritas fides appellatur. Error ergo ille qui fidei catholicæ obuiat, hæresis dicitur. Meritò ergo hæresim superius definiuimus quod sit dogma falsum, fidei orthodoxæ repugnans. Propter quod meritò quęrendum erit, quæ sint illa quibus fidem adhibere tenemur. Opposita enim ex mutua collatione facilius cognoscuntur. Sic enim postquam cognouerimus quæ sint illa quæ ad fidem catholicam spectant, manifestè colligitur, vt omne quod illis repugnare certò sciuerimus, hæresim esse decernamus. Inde etiam ostendetur, quibus armis vtendum erit ad hæreses expugnandas. Fides autem catholica, quam indubiè tenere oportet, est ea quam sacræ literæ produnt. Et non solum hæc, sed quicquid (etiam sine sacris literis) sancta mater Ecclesia vniuersali traditione nobis credendum proponit. Si ergo quodlibet horum diuina lege credere tenemur: fit necessariò, vt quicquid alicui horum repugnat hęresis esse credatur. Ideo oportet vt singula hæc, singulis capitulis differamus. Et primo quæ sunt scripturæ, quæ pro canonicis habendæ sunt inquiramus.

De scripturis canonicis quibus hæreses reuincendæ sunt. Cap. 2.

QVum ergo aduersus hæreticos sit nobis pugna designata, expediens mihi videtur vt arma quibus dimicandum erit, prius assignentur. Sic enim in carnali militia videmus, vt prouocanti ad singulare certamen & prouocato simillima sint arma. Non enim fas est cuique pro libito armis vti, sed ea oportet vtrique esse paria simillimaque. Quò fit vt ante congressum prodantur arma quibus certaminis periculum subeundum est: in qua re sæpenumero euenit, vt non modica sit ante pugnam de telis

eligendis diſſenſio, cùm inter eos de hac re non conuenit. Neque multum ab hoc inſtituto diſtat diſ-
putandi ratio. Sunt enim in vnaquaque ſcientia principia, in ea notiſſima tanquam cõmunia omnibus
arma, quibus ſublatis (vt Ariſtoteli placet) nullus diſputationi relinquitur locus, nullumque telum quo
configere poſſis aduerſarium. Ne ergo in poſterum pluries diſceptandum eſſet de ſcriptura, oportuit
primum ſtatuere quæ canonica ſit, cui credere quiſque teneatur. Nam ſicut in aliis ſcientiis, prima earũ
principia, null⁹ qui eas profitetur, negat: ita in negocio fidei, pro vnico & indubitato principio, à quo-
libet qui ſe pro Chriſtiano gerit, haberi debet, verum eſſe quicquid in ſacris codicibus continetur. Cre-
di enim par eſt non ſolum à Chriſtiano, verum & ab Ethnico vel mediocriter pio, & de Deo ea ſolum
quæ naturali ratione haberi poſſunt, ſentienti: Deum adeò veracem eſſe, vt mẽtiri nequeat. Si ergo De-
us mentiri non poteſt, ſcriptura ab eo cõdita, falſa perinde eſſe nequit. Et quicquid per aliorum ora De- *Luc. 1.*
us nobis inſinuare voluit, erit perinde verum, ac ſi ab ore ipſius Dei prodiſſet. Locutus eſt nanque do- *Pſal. 44.*
minus Deus Iſrael (vt ait Zacharias apud Lucam) per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetarum eius.
D Et Propheta regius teſtatur linguam ſuam calamum eſſe ſcribæ velociter ſcribentis. Hoc epitheto ſpiri-
tum ſanctum deſignans, cuius gratia (ex Ambroſij ſententia) tarda molimina neſcit. Hoc etiam vel ip-
ſorum prophetarum teſtimonio euidenter patere poteſt, cùm ſolenne ſit apud eos hæc addere, Hæc di-
cit Dominus Deus. Cui ſententiæ adſtipulatur Paulus: Multifariam, inquit, multiſque modis olim lo- *Heb. 1.*
quens Deus patribus in prophetis, nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. Ecce qualiter Pauli
teſtimonio Deum ore prophetarum locutum fuiſſe conſtat. Et beatus Petrus eandem ſententiam do-
cet, dicens: Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirãte lo- *2. Pet. 1.*
cuti ſunt ſancti Dei homines. Et ipſe dominus Deus cuidam prophetæ dicit. Si ſeparaueris precioſum à
vili, quaſi os meum eris. Denique Dominus in Euangelio, cùm diſcipulos ad prædicandum mitrit, fidu- *Hier. 15.*
ciam eis quaſi parum ad loquendũ audacibus præbens, dicit: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpi-
ritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Ex quibus omnibus manifeſtè colligitur ſcripturas aliquas diui- *Matt. 10.*
nas eſſe, illas ſcilicet quas homines aliqui Deo inſpirante ſcripſerunt: imò (vt verius dicam) quas Deus
ipſe manibus hominum ſcripſit. His omnibus fidem integrã præſtare debem⁹, nec eis magis quàm deo
illarum autori refragari licet. Harum ergo ſcripturarum teſtimonia, tãquam prima in hac ſcientia prin-
cipia, & velut arma omnibus communia ſuſcipienda ſunt, quibus & hæreticum ſe tueri oportet, & nos
aduerſus eundẽ pugnare. Eſt enim ſacra ſcriptura, turris Dauid cũ propugnaculis munita, ex qua mille *Cant. 4.*
clypei pendent, omniſque armatura fortium. Hæc eſt etiam torrẽs vnde Dauid lapides ſumpſit, quibus *1. Reg. 17.*
ſuperbum Goliath proſtrauit. Arma Saulis, quæ magis grauant quàm iuuãt, ratiocinationes ſunt ex hu-
mana prudentia manantes. Nam (vt dicit Hieronymus in epiſtola ad Theophilum Alexandrinũ) fides
pura, & aperta confeſſio, non quærit ſtrophas & argumenta verborum. Vnde patet miſerè errasse Feli-
A cianum hæreticum Arrianum dicentem, in cauſſa fidei magis rationibus, quàm ſcripturarũ teſtimoniis
vtendum eſſe. Illa enim circa quæ noſtra fides verſatur (vt aliàs longiori tractatu diſſeremus (ſupra om-
nem rationem ſunt, nec ad ea inueſtiganda noſtri intellectus lucernula ſufficit, lumen effundere ſuffici-
ens. Vnde Baſili⁹ in expoſitione Pſal. 115. ſic ait: Denique in quolibet ſtudio, quod ordine in finem pro- *Baſilius.*
cedit, impoſſibile eſt primorum ſubiectorum demonſtrationes inquirere, ſed neceſſe omnium artium,
quæ probatione nituntur, principia ſine veſtigatione aut ratione poſita, reliqua quæ deinceps ſequũtur
cum ratione oſtendere. Sic & theologiæ myſterium ex fide minimè rationibus probata ędificiũ quærit.
Hæc Baſilius. Velle igitur rationibus cõuincere, ſacram ſcripturam eſſe veracem, tanta mihi videtur de-
mentia, ac ſi quis vellet rationibus fulcire prima alicuius ſciẽtiæ principia. Sacram ſcripturam eſſe vera-
cem axioma eſt cuilibet ſe pro Chriſtiano gerenti, contra quem ſolum arma ſumpſimus. Non enim ad-
uerſus Ethnicos & Sarracenos eſt nobis ſermo, ſed aduerſus eos qui ſe Chriſtianos iactant, cũ nihil mi-
nus ſint. Qui omnes velut primum in hac diſciplina principium credere tenentur, ſacram ſcripturã eſſe
veracem. An verò talis ſcriptura diuina ſit vel humana, quiſpiam fortè vertet in dubium. Idcirco viden-
dum eſt quinam ſunt hi libri qui pro canonicis habendi ſunt, quorum dictis velut diuino oraculo refra-
B gari non licet, & quorum teſtimonio reuincendi ſunt, hæretici. Vt ergo ſciamus libros quos pro canoni-
cis habere oportet, audiamus quid in hac parte concilium Laodicenum in ſuorum decretorum, cap. 59. *Cõcilium*
definierit. Concilium Laodicenum. Non oportet ab idiotis pſalmos compoſitos & vlgares in Eccleſiis *Laodice-*
dici: neque libros qui ſunt extra canonem legere, niſi ſolos canonicos noui & veteris teſtamenti. Quæ *num.*
autem oporteat legi, & in autoritatem recipi, hæc ſunt: Geneſis, Exod⁹, Leuiticus, Numeri, Deuterono-
miũ, Ieſu Naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralipomenõ libri duo, Eſdræ, liber pſalmorum
numero centũ quinquaginta, Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cãtica canticorũ, Iob, Heſter, Duode-
cim prophetarũ libri, id eſt, Oſeę, & Amos, Ioël. Abdias, Ionas, Michæas, Naũ, Abacuc, Sophonias, Ag-
gæus, Zacharias, Malachias, Eſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Noui teſtamenti, id eſt, Euãgelium ſe-
cũdum Matth. ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundum Ioannem, Actus apoſtolorum, Cano-
nicæ epiſt. 7. Iacobi vna: Petri duæ, prima, & ſecũda: Ioannis tres, prima, ſecũda, & tertia: Iudæ vna: Epi
ſtolę Pauli numero. 14. ad Romanos, ad Corinth. prima, & ſecunda, ad Galat. ad Ephe. ad Philippenſes
vna, ad Coloſſ. vna: ad Theſſalo. duę, prima & ſecunda: ad Timotheum duę, prima & ſecunda, ad Titũ,
ad Philemonem, ad Hebræ. Hęc concilium Laodicenum. Sed iam video quantum exultet hæreticus ex
ratione librorum in hoc catalogo aſſignata, cũ videat pleroſque ibi omitti, qui paſſim pro canonicis ha-
bentur. Nam & hoc maximè cupiunt hæretici, vt omnes quot potuerint libri à canone auferantur, ne-
que in catalogo ſacrorum voluminũ connumerentur. Vident enim non licere autoritati cuiuſque ſcri-
pturæ ſacræ repugnare: quapropter ſummopere nitũtur ſcripturas minuere, ne arma habeamus quibus
eos configere poſſimus. Cuius rei vel hoc teſtimoniũ efficaciſſimũ eſſe poteſt, quòd ſi fortè contra ſuam

assertionem adferatur ex quopiam sacræ scripturæ libro locus aliquis tam apertus, vt non patiatur adulterinam aliquam expositionem, sicque claudat hæreticum, vt nullam illi rimulam, qua elabi possit, relinquat, statim ad hoc eis commune asylum confugiunt, vt non vereantur inficiari librum illum esse canonicum, aut vllo modo ad sacram scripturam pertinere. Dicet ergo hæreticus quispiam: Ecce Laodicenum concilium in spiritu sancto congregatum de libris canonicis definit, nec tamē inter eos commemorat librum Tobię, aut Iudith, aut Sapientię, aut Ecclesiasticum, aut Machabæorum libros, aut Apocalypsim, non sunt ergo hi pro canonicis habendi. Hæc collectio cuicunque vel parum docto logico est infirma. Nam etsi sufficiens argumentum ad probandum aliquid sit, quia iste aut ille idem dicit, non tamen sufficiens est ad aliquid negandū, quia ille non dicit. Quò fit vt ex hoc quod libri præfati à concilio Laodiceno prætermissi sunt in ratione sacrorū librorum reddenda, non oporteat libros illos à sacro instrumento esse reiiciendos. Cæterum fieri potuit, vt tunc de libris illis fuerit ab eis dubitatū, & in re tam seria noluisse temerè quicquā definire, donec plenius fuissent edocti. Sed instat hæretic⁹. Si dubitatum est ab illis in spiritu sancto congregatis, qualiter nos audemus velut certi asserere, de quo illi dubij fuerunt? O forte argumentum. Quid cogit vt perpetuò dubitetur, quod semel dubitatū est? Respondeat vel parum eruditus logicus, sint ne sufficientes hæ collectiones? Olim dubitatū est de hac re, ergo nunc dubitatur, olim licuit vertere in dubium, nunc ergo licebit. Prima collectio clarè ostenditur infirma ex hominis profectu in addiscendo, vt continuò dicendo proficiat, quò fit vt plura nunc certò sciat, quæ olim vel sibi erant dubia, vel penitus ignota. Cur non idem dicendū de Ecclesia in membris eius? Eritne Ecclesia semper in eodem statu, vt nunquam proficiat? Absit. Proficit enim vt in virtutibus & bonitate, ita in scientia & doctrina, Deo eam quotidie plenius illustrante. Propter hoc in Canticis Ecclesia cōparatur auroræ. Quæ est ista, inquit, quæ progreditur quasi aurora consurgens? Aurora autem tēporis successu magis splendet, vehementius rutilat. Sic etiā si velimus Ecclesiā à calce (vt dicitur) ad carceres reuocare, quā parua lux in principio nascentis Ecclesiæ? siue eam ad Abel vsque iustum referas, siue ad mortē Christi, quando noua surgit è cœlo: tunc enim paucissimis notum mysterium illud abscōditū. Illi etiā quibus nosse datum est (Apostolos excipio) non tam plenè & perfectè sicut posteri. Nimirum progreditur aurora, consurgitque sol, effunditq; ob oculos nostros lucis suæ vberiores radios. Quò fit vt multa nunc sciamus, quæ à primis patribus aut dubitata, aut prorsus ignorata fuerunt. Secunda collectio ostēditur debilis, imò inanis, ex mutatione rerum, ex qua oritur etiam decretorū variatio & mutatio: vnde euenit vt quod olim licebat, iam non liceat. Cæterum cum res quæ ad fidē pertinent, nunc statæ sint & fixæ, neque ex hominū pendeant voluntate, in hac re (vt alias diximus) decretorū innouationes non ꝓueniūt ex nouitate rerū, sed ex noua illarū rerū scientia: quibus cōpertis, Ecclesia à spiritu sancto edocta, definit. Qua definitione data, nō licebit dubitare, de quo antea licebat. Beatus Cyprianus in epistola ad Donatum inter multa mala quæ numerat, hoc vnū auditu dignum est, fieri posse quòd factū est. Alioqui si diceret omnia vertere in dubiū, quæ olim dubitata sunt: licebit perinde dubitare an obligemur ad obseruantiam legitimorum, an baptizati ab hæreticis, rebaptizādi sint. Nā hæc olim ab illustribus viris Ecclesiæ dubitata sunt. Nec tamen ideo nunc dubitare licet, Ecclesia illud fieri vetante. Ad hunc modū olim ab aliquibus dubitatum est de libero Sapiētiæ, an esset Salomonis. Ab aliis de libro Tobiæ, an esset canonicus. Ab aliis de libro Iudith, eadē ratione. Ab aliis de libris Machabæorū simili de causa. Ab aliis de epistola ad Hebræos an esset Pauli. Ab aliis de epistola quæ sub nomine Iacobi circunfertur, an sit eius. Ab aliis denique de libro Apocalypsis. Nūc verò iā nulli de hac re dubitare licet, quia Ecclesia postmodum diuino spiritu amplius illustrata, censuit libros prefatos meliore quā antea lapillo numerandos, quod patet ex concilio tertio Carthaginensi in suorū decretorū cap. 47. sic definiente. Conciliū Carthaginense. Itē placuit vt preter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarū scripturarum. Sunt autem scripturę canonicę. Primus Genesis, Secundus Exodus, Tertius Leuiticus, Quartus Numeri, Quint⁹ Deuteronomiū, Sextus Iesu Naue, Septimus Iudicum. Octauus Ruth, Nonus Regum lib. quatuor, Paralipomenon lib. 2. Iob vnus, Psalterium Dauidicū, Salomonis lib. 5. Libri duodecim prophetarū, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hester, Esdrę libri duo, Machabæorū li. 2. Noui autem testamenti. 27. Euangeliorum lib. 4. Actuum apostolorum lib. 1. Pauli apostoli epist. 14, eiusdem ad Hebræos. 1. Petri apostoli. 2. Ioānis Apostoli tres, Iudæ apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis lib. 1. qui sunt viginti septem. Hæc cōcilium Carthaginense tertium, cui interfuit beatus pater Augustinus. Vides hîc nullum librum prætermissum eorum qui in sacro volumine passim circumferuntur, præter duos Esdræ: reliquos autem omnes sacris scripturis connumeratos. Hanc eandem rationem sacrorum librorum reddit Innocentius Papa huius nominis primus in epistola ad Exuperium Tolosanum Episcopum circa finem, quæ epistola habetur in libro conciliorū, sub hoc titulo, Decreta Innocentij Papæ. Is enim pontifex sanctus perinde ac doctus, sic ait: Qui verò libri recipiantur in canone sanctarum scripturarum, breuis annexus ostendit. Hæc sunt ergo quę desiderata moneri voce voluisti. Mosi lib. 5. id est Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, necnon & Iesu Naue, & Iudicum, & Regum lib. 4. simul & Ruth. Prophetarum lib. 16. Salomonis lib. 5. Psalterium. Item historiarum Iob. 1. Hester. 1. Iudith. 1. Machabæorum. 1. Esdrę. 2. Paralipomenon. 2. Item noui testamenti, Euangeliorū lib. 4. Pauli apostoli epistolæ. 14. Epistolæ Ioānis tres, Epistolæ Petri duæ, Epistola Iudæ, Epistola Iacobi, Actus apostolorum, Apocalypsis Ioannis. Hæc Innocentius. Ecce eosdem libros à pontifice summo, sancto simul & docto, inter canonicos annumeratos, quos cōcilium Carthaginense tertium illo fermè tempore sacros & canonicos censuit. Beatus Aug. lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 8. eundē etiā librorū catalogū recenset. Ex quo Augustini loco scrupulus tollitur, qui fortè quempiam vrgere poterat ex catalogo librorum sacrorū superius citato ex Concilio Carthaginensi, & Innocentio papa. In vtroque

Margin notes: C; Cant. 6.; D; A; Cōcilium Carthaginense.; B

ſiquidem loco adſcribuntur quinqne libri Salomoni : quod fieri nequit niſi Eccleſiaſticus tribuatur Sa-
lomoni , quem conſtat non eſſe Salomonis , ſed Ieſus filij Syrach . Verum hic ſcrupulus tollitur per ea
quæ Auguſtinus dicit illo octauo cap.ſecundi libri de doctrina Chriſtiana . Sic enim ſacros libros enu-
merans,ait : Salomonis tres,Prouerbiorum, Cantica canticorum, & Eccleſiaſtes. Nam illi duo libri,v-
nus qui Sapiantia,& alius qui Eccleſiaſticus inſcribitur,de quadam ſimilitudine Salomonis eſſe dicun-
tur.Nam Ieſus filius Syrach eos ſcripſiſſe conſtantiſſimè perhibetur. Qui tamen quoniam in autorita-
tem recipi meruerunt,inter propheticos nnmerandi ſnnt.Hęc Auguſt.Verum de eo quod dixit librum
qui dicitur Sapientia,eſſe Ieſus filij Syrach,poſtea recantat in ſecundo libro Rettactationum,cap.4.ſic
inquiens: In ſecundo ſanè libro de autore libri quẽ plures vocant ſapientiam Salomonis , quòd etiam
ipſum,ſicot Eccleſiaſticum, Ieſus filius Syrach ſcripſerit , non ita conſtantet ſicut à me dictum eſt , po-
ſtea dici,& omnino probabilins comperi non eſſe hunc eius libri autorem . Hæc Auguſt. Qui etſi dicat
librum Sapientiæ non eſſe Ieſu filii Syrach,nec tamẽ dicit eſſe Salomonis,nec etiam retractat id quod
C alibi dixerat,vtrunque librum,Sapientiam ſcilicet & Eccleſiaſticum,propter quandam ſimilitudinem,
cum libris Salomonis,dictos eſſe illius. Atq; ita ſiue Sapientia ſit Salomonis,ſiue non, intelligimus quo
pacto fieri poſſit vt Salomonis libri ſint quinqne , quemadmodum concilium Carthaginenſe refert :
quoniam Eccleſiaſticus etſi ſit à Ieſu filio Syrach editus, tamen propter ſimilitudinem com aliis Salo-
monis libris,ſæpe dicitur eſſe Salomonis. Et meritò meo iudicio Salomonis dici poteſt,cum multa ſint
in libro illo ex Salomonis libris mutuata . Et iuxta hunc modum benignę interpretari oportet eos om-
nes doctores qui citantes aliqua ex libro Eccleſiaſtici teſtimonia, citant illa ſub nomine Salomonis,tã-
quam ille fuiſſet illius libri autor.Nam Sixtus Papa huius nominis ſecũdus in epiſtola ad Gratum epi- *Syxtus.*
ſcopum,citat ſub nomine Salomonis illa verba quæ habẽtur in Eccleſiaſtico : Ego ex ore altiſſimi pro-
dii primogenita ante omnem creaturam. Et Marcellinus Papa, in epiſtola ad Salomonem epiſcopum, *Eccle.24.*
citat ſub nomine Salomonis illa verba : Ego in altiſſimis babitaui , & thronus meus in columna nubis, *Marcelli-*
quæ verba conſtat eſſe ex capite.24 . Eccleſiaſtici . Sed bæc eorum ſententia benigne interpretanda eſt *nus.*
iuxta eum modũ,quo Auguſtinũ interpretari dixim⁹,ita vt à Salomone dicta eſſe intelligamus,quia ma-
ximã habet cnm dictis Salomonis ſimilitudinẽ . Niſi fortè velimus dicere põtifices illos citãdo illa præ-
fata ſacræ ſcripturæ teſtimonia fuiſſe lapſos memoria, putantes ea quæ in Eccleſiaſtico ſunt , contineri
in pronerbiis Salomonis. Nam in hoc contigiſſe Ioanni Papæ buius nominis ſecundo,apertiſsimè con-
uincitur ex epiſtola illius ad Valerium Epiſcopum,in qua citat ſub nomine Salomonis,hæc verha : Qui
genuit me requienit in tabernaculo meo. Quæ verba continentur in illo præfato capitulo.24 . Eccleſia-
ſtici . Quod autem in citatione eorum verborum fuerit lapſus memoria , apertè conuincitur per verba
D illius quæ ſtatim addidit . Nam poſt citationem illorum verborum, confeſtim ſubdit hæc verba. Et Ec-
cleſiaſticus, ſicut eſt ab inino , ita vſque in ſeculum, nec adiectum eſt ei, nec minuetur illi . Ex qua cita-
tionum varietate conſtat illum , poſuiſſe diſcrimen inter Eccleſiaſticum & libros Salomonis , & illum
pntaſſe primnm teſtimonium ab eo citatum non eſſe ex Eccleſiaſtico ſed ex libris Salomonis . Deinde
poſt multa tempora celebratum eſt concilium Florentinum,in quo de libris Canonicis ſacræ ſcripturę *Cõcilium*
ſpecialis ratio habita eſt,& de illis ſpeciale datum eſt Decretum, ſequentium verborum tenore . Septi- *Florenti-*
mo decernimus vnum atque eundem deum veteris ac noui teſtamenti , hoc eſt , legis & propbetarum *num.*
atqne euangelii profitemur authorem . Quoniam eodem ſpiritu inſpirante vtriuſque teſtamenti ſancti
loquuti ſunt, quorum libros ſuſcipit & veneratnr Eccleſia, qui titulis ſequẽtibus continentur. Quinque
Moyſi,id eſt,Geneſis,Exodus,Leuiticus,Numeri,Deuteronomiũ,Ioſue,Iudicum,Ruth: Quatuor Re-
gum: Duo Paralypomenõ,Eſdras,Nehemias,Thobias,Iudith,Eſter,Iob,Pſalmi Dauid,Parabolæ,Ec-
cleſiaſtes,Cãtica canticorũ,Sapientia,Eccleſiaſticns,Eſaias,Hieremias,Baruch,Ezechiel,Dauid,Duo-
decim prophetæ minores,id eſt,Oſeas,Ioël,Amos,Abdias,Ionas,Michæas,Naũ,Abacnch,Sophonias
Aggæus,Zacharias,Malachias,Dno Machabæorũ: Quatuor euãgelia , Matthæi, Marci,Lucæ,Ioãnis :
Quatuordecim epiſtolæ Pauli, Ad Romanos,Dnæ ad Corinthios, Ad Galatas,Ad Epheſios,Ad Phili-
A penſes,Duæ ad Theſſalonicenſes, Ad Coloſſenſes,Duæ ad Timotheum,ad Titum,ad Philemonem,ad
Hebræos,Petri duæ,Ioannis tres,vna Iacobi,vna Iudæ, Acta Apoſtolorum,& Apocalypſis Ioãnis.Ha-
ctenus Concilinm Florentinum . In quibus verbis id potiſsimum annotandum eſt , nullum illorum li-
brorum qui in communibus Bibliis circunferuntur, bic fuiſſe omiſſum,imò potius additum eſſe librum
Barucb,qui in nullo alio Concilio fuerat expreſſe nominatus.Hunc tamen ideo ab aliis omiſſum fuiſſe
puto,quòd illum ſub nomine Hieremiæ comprebendi poſſe cenſebant,propterea quòd Barucb (vt ip-
ſa ſacra ſcriptura conſtat) ſcriba fuit Hieremiæ propbetæ. Denique,vt huic negocio finem imponamus,
Concilium Tridentinum ſub Paulo tertio, & Carolo Cæſare huius nominis Quinto celebratum , me *Cõcilium*
præſente, in quarta ſeſſione eundem ſacrorum librorum catalogum amplexatum eſt , ſic inqnieus : Sa- *Tridenti-*
crorum verò librorum Indicem buic decreto adſcribendum ſacroſancta ſynodus cenſnit , ne cui dubi- *num.*
tatio ſuboriri poſsit , qninam ſint,qui ab ipſa ſynodo ſuſcipinntur. Sunt verò infra ſcripti. Teſtamẽti ve-
teris, Quinqne Moyſis, id eſt, Geneſis,Exodus, Leuiticus,Numeri, Deuteronomium,Ioſue, Iudicum,
Ruth, Quatuor Regum,Duo Paralipomenon,Eſdræ primus,& ſecundus qui dicitur Nehemias, Tbo-
bias,Iudith, Eſter,Iob,Pſalterium Danidicum centum quinquaginta Pſalmorũ,Parabolæ,Eccleſiaſtes,
Canticum canticorũ,Sapiẽtia,Eccleſiaſticus,Eſaias,Hieremias cum Barucb,Ezechiel,Daniel,Duode-
cim prophetę minores,id eſt, Oſeas, Ioël, Amos,Abdias,Ionas,Michæas,Naum,Abacuch,Sopbonias
Aggæus,Zacharias,Malachias,Dno Machabæorum,Primus,& ſecundus,Teſtamẽti noui,Quatuor e-
uangelia , Secundum Matthæum,Mercum,Lucam,& Ioannes,Actus Apoſtolorum à Lnca euangeli-
ſta conſcripti , Quatuordecim epiſtolæ Pauli, ad Romanos, duæ,ad Corinthios,ad Galatas,ad Epbe-

ſios,ad Philippenſes,ad Coloſſenſes,Duę ad Theſſalonicēſes,Duæ ad Timotheū,ad Titū,ad Pbilemo-
nem,ad Hebræos,Petri apoſtoli duæ,Ioannis apoſtoli tres, Iacobi apoſtoli vna, Iudæ apoſtoli vna, &
Apocalypſis Ioannis apoſtoli, ſi quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in
Eccleſia catholica legi cōſueuerunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, pro ſacris & canoni-
cis non ſuſceperit,anathema ſit. Hucuſque Concilium Tridentinū. Quibus verbis nihil poteſt apertius
pro confirmatione catalogi ſacrorū librorum dici. Poſt iſtas iam enumeratas ſcripturas, nō eſt alia quæ B
canonica ſcriptura aut diuina mereatur appellari. Nam quamuis aliæ multæ ſint quæ magnam habeant
autoritatem, multo tamen prænumeratis imparem. Canones ſiquidē apoſtolorū numero quinquagin-
ta per Beatū Clementem(vt dicitur)aut collecti, aut tranſlati, primum poſt ſcripturas ſacras tenent lo-
cum. Quapropter Beatus Damaſcenus in quarto libro de fide orthodoxa,recenſito canonico librorum
catalogo,continuò pòſt ſubiungit,& canones Apoſtolorum per Clementem: & Beatus Iſidorus in vo-
lumine quo omniū conciliorū decreta congeſſit,canones Apoſtolorum ante omnium conciliorū decre-
ta locauit: non quod maior ſit illorū autoritas, quam cuiuſcunq; generalis concilij, vt decet, congregati,
ſed propter Apoſtolorū,vt ſuſpicor,maiorem reliquis omnibus & ſanctitatem & dignitatem. Concilio-
rum ſiquidem omnium probè cōgregatorum decreta, vt poſtmodum oſtendemus, firmiſſimam habent
autoritatem,quibus nemini licet repugnare. Nec tamen ideo cōciliorum decreta,ſicut nec apoſtolorum
canones,pro ſcripturis diuinis habenda ſunt,cum diuinas pręceptiones nulli liceat euertere aut immu-
tare,apoſtolorū autem canones, & conciliorum decreta, nouis ſuccedentibus cauſis in multis antiquata
ſunt. Poſt conciliorū decreta proximum locū tenent decretales epiſtolæ à ſummis pontificibus emiſſæ:
longè tamen in his quæ fidem catholicam ſpectāt, à conciliorū definitionibus earū autoritas abeſt. Sed
quia ex hac mea aſſertione quiſpiam fortè anſam ſuſpicionis accipiet, me hoc loco velle docere papam
eſſe concilio inferiorem, decreui hanc ſuſpicionem tollere: quoniam dum de hac re variæ ſint theolo-
gorum nō infimę ſortis ſententiæ, nolo in pręſentiarū aut vni aut alteri ſubſcribere. Non eſt enim inten-
tionis meæ varias hominū opiniones in hoc opere diſcutere, in quo ſolam catholicā & ſynceram fidem
pertractandam ſuſcepi. Siue igitur Papa ſit ſuperior reliquo Chriſtianorum cōcilio, ſiue inferior, aliis &
in alium locum diſputandū relinquēs, hoc vnū cōſtanter aſſeuero, eas fidei definitiones, quæ à pleno &
integro cōcilio, & rectè (vt decet) cōgregato datæ ſunt, hoc eſt, quibus papa & reliqui in concilio con- C
gregati ſupſcribſere, maioris eſſe roboris & momēti, quā illas quas ſolus pōtifex definiuit. Nam hoc ta-
le cōcilium quod papæ autoritate & cōſenſu rectè cōgregatum eſt, non poſſe in fide errare, ab omnibus
veris Chiſtianis firmiſſimè hucuſq; creditum eſt: & nos alibi, Deo duce, apertiſſimè ex ſacris literis con-
uincemus. At papam ſolū abſq; cōgregatione concilii poſſe in iis quę ad fidem ſpectāt errare, multi non
cōtemnendæ autoritatis theologi aſſeruerunt: imò aliquos pontifices ſummos in fide erraſſe cōpertum
eſt. Deinde ſi tanta eſſet ſolius papæ autoritas, quanta totius concilii plenè & rectè cōgregati, fruſtra tā-
tus labor pro conciliorum congregatione ſumeretur. At cum ſemper iudicatū fuerit cōciliorū cōgrega-
tiones maximi eſſe momenti ad lites, quæ de rebus fidei emergere ſubinde cōtingit, tollendas, conuin-
citur inde aliquid magis eſſe autoritatis penes totū concilium rectè (vt decet) cōgregatum, quàm penes
ſolum pontificem. Vnde manifeſtè error Gratiani deprehenditur, qui in volumine decretorum in ex-
ordio diſtinctionis viceſimæ, ita dicit: Decretales itaque epiſtolæ canonibus conciliorum pari iure ex-
æquantur. Hoc autem vel ex eo conuincitur eſſe falſum, quod nulla recta ratio patitur vt regula quæ
à rectitudine deuiare poteſt, vllo pacto æquetur rectiſſimæ atque certiſſimæ infallibilique regulæ.
Quòd ſi fortè in Gratiani excuſationem quis dixerit dictum illius ad ſolas cauſarum definitiones eſſe
referendum, in quibus decernendis (excepta ſemper fidei cauſa) non minor eſt papæ poteſtas, quàm D
totius concilii: hæc interpretatio etſi verum habeat ſenſum, neſcio tamen an verè ſcriptoris mentem
exprimat: quoniam idem autor diſtinctione decimanona eiuſdem libri, capite in canonicis ſcriptu-
ris, dicit decretales epiſtolas eſſe ſcripturis diuinis annumerandas, & in earum ordinem referendas:
motus autoritate Auguſtini malè intellecta, corrupteque citata. Sic enim eam citat Gratianus: In ca-
nonicis ſcripturis eccleſiarum catholicarum quamplurimum diuinarum ſcripturarum ſolertiſſimus
indagator autoritatem ſequatur, inter quas ſanè illæ ſint quas apoſtolica ſedes, & ab ea alii meruerunt
accipere epiſtolas. Hæc ibi. Quam literam ſi Auguſtinus legeret, validiſſimè oppugnaret: tantum ab-
eſt vt ſit Auguſtini. Ex ea enim plurima Chriſtianæ fidei incommoda obuenirent. Primò vt litera il-
la habet, oportet diuinis ſcripturis annumerare non ſolum epiſtolas quas pontifices aliis dedère, ſed
quas ab aliis recepere. Hæc autem adeò manifeſta eſt ineptia, vt non ſit opus eā oppugnare. Quod au-
tem ex ea litera hoc habeatur, quis non videt? Sic enim ait, Inter quas, ſcilicet ſcripturas diuinas,
ſanæ illæ ſint quas apoſtolica ſedes & ab ea alii meruerunt accipere epiſtolas. Pręterea decretales il-
læ epiſtolæ per alios poſteriores pontifices, aut per eoſdem à quibus miſſæ ſunt, reuocari poſſunt, ſi-
cut de multis factum eſſe conſtat, pro qua re commune eſt eorum prouerbium: Par in parem non ha-
bet imperium. Qua ſententia ſignificare volunt priorum pontificum decretis nō teneri pontifices po-
ſteriores, quin liberum ſit eis, cum viderint, ea reuocare. Quo ſolo argumento ſatis edocent eorum de-
cretales epiſtolas non eſſe ſcripturas diuinas, cum has toti Eccleſiæ nedum pontifici nō liceat vllo pacto
infringere. Rurſus plurimæ pōtificum epiſtolæ decretales per contrariam conſuetudinem abrogantur,
quod nullo pacto canonicis diuinę ſcripturæ libris cōuenire poteſt, cum illis nulla quantumlibet inuete-
rata conſuetudo obeſſe poſſit. Accedit huic, quò magna ruditas eſt, eas epiſtolas quæ ſæpe ob res tēpo-
rales eáſque parui momenti æditæ ſunt, diuinis ſcripturis vel lōginquo conferre, tantū abeſt vt in earum A
ordinem referantur. Quòd ſi fortè Gratianus decretales illas epiſtolas cōmendare volebat, per vera te-
ſtimonia, quæ nō deſunt, eaq; efficaciſſima, id faciendum erat, nō per falſa: quoniam falſa & cōficta te-

ſtimonia plus autoritati derogant quàm arrogent. Nam vt cęteras decretalium epiſtolarum laudes prę-
tereamus, quæ decimanona diſtinctione leguntur, vel iſta ſufficit, quòd vniuerſalis Eccleſiæ conſenſu
probantur, quoniam inter cæteros Ioannis Vvicleph errores condemnatos in cõcilio Coſtantienſi, ſeſ-
ſione octaua, is vnus eſt, quo ſic ait: Decretales epiſtolæ ſunt apocryphæ, & ſeducunt à Chriſti fide, & cle
rici ſunt ſtulti qui ſtudent eis. Verum vt dictis noſtris pleniorem quiſque fidem adhibeat, cognoſcàtque
Auguſtinum perperam à Gratiano intellectum, corruptéque citatum, operæpretium eſt veram Augu-
ſtini literam in medium adferre, eiúſque veram intelligentiam edocere. Is enim beatiſsimus pater in ſe-
cundo libro de doctrina Chriſtiana capite octauo (nam ex eo libro ſumptum eſt id fragmentum quod
Gratianus citat) ſic ait: In canonicis autem ſcripturis, Eccleſiarum catholicarum quam plurium autori-
tatem ſequatur, inter quas ſanè illæ ſunt quæ apoſtolicas ſedes habere, & epiſtolas accipere meruerunt.
Hæc Auguſtinus. Quæ longiſsimè diſtant ab his quæ Gratianus adducit. Nam eo loco B. pater Auguſti
nus de libris canonicis ſcripturæ diſſerens, hanc regulam nobis aſsignat, vt illi libri pro canonicis habeã
tur, qui à pluribus catholicis Eccleſiis recipiuntur, inter quas Eccleſias Auguſtinus firmiter credit eas
eſſe computandas, quæ apoſtolicas ſedes habuerunt: de eis ſcilicet Eccleſiis intelligens, quas apoſtoli ve
lut earum epiſcopi rexerũt. Illas enim Auguſt. pręcipuas eſſe catholicas eccleſias credit, quę epiſtolas a-
poſtolicas accipere meruerunt, id eſt, quibus apoſtoli ſuas dederunt epiſtolas, vt Romanæ Eccleſiæ, Co
B rinthiorum, Theſſalonicenſium, Coloſſenſi. Epheſinæ, Hieroſolymitanæ, Antiochenæ, aut Alexandri-
næ, quas omnes apoſtoli aut verbis docuerunt, aut ſcripto. Quare Auguſtinus putabat eas copioſius in
fide illuſtratas eſſe oportere, quòd firmiorem ac pleniorem apoſtolicum habuiſſent ſermonem. Nec
immeritò tunc id credebat beatiſsimus pater, quoniam nondum ab hoſtibus Chriſtianæ religionis pro-
uinciæ illæ captæ populatæque fuerant. Putauit autem Gratianus illud pronomen relatiuum, videlicet
quas, vbi dicitur, inter quas ſanè illæ ſunt, quæ &c. ad ſcripturas debere referri: quod non ita ſe habet,
ſed ad Eccleſias referendum eſt: quod ex ſequentibus maximè patet, quibus illa minimè cohærere poſ-
ſunt: nam ſcripturæ diuinę non habuerunt ſedes apoſtolicas, nec recipere poſſunt epiſtolas apoſtolicas.
Verùm vt litera ſuo ſenſui cohærere poſſit, literam Gratianus mutare decreuit, & loco alterius relatiui
ab Auguſtino nominatiuo caſu poſiti. ſ. quæ, ille poſuit accuſandi caſum, & dixit quas, vbi Auguſtinus
dixerat apoſtolicas ſedes in accuſatiuo, ille dixit apoſtolica ſedes in nominatiuo. Sed quoniam his per-
mutatis literæ ſenſus adhuc minimè cõſtabat, aliquid addere, aliquidque minuere ei viſum eſt. Nam ex
litera Auguſtini abſtulit hoc verbum habere, addiditque ex ſuo cerebro hæc tria verba, ſcilicet, ab ea a-
lij. Atque vt ſemel dicamus, vbi litera Auguſtini ſic habet: Inter quas ſanè illæ ſunt, quæ apoſtolicas ſe-
des habere, & epiſtolas accipere meruerunt. Gratiani litera ad ſcripturas diuinas relata ſic habet: Inter
quas ſanè illæ ſint, quas apoſtolica ſedes, & ab ea alii accipere meruerunt epiſtolas. Quarum literarum
differentiam facile quiſque agnoſcet. Ex quo loco quiſque facile colliget quãtum interſit vtrum ea ipſis
puriſſimis fontibus aquam haurias, an ex turbulentis riuis, aut putridis lacubus. Nam ſi Gratianus illum
locum in Auguſtino legiſſet, vir alioqui (vt puto) doctus, clarè errorem deprehendiſſet, etiam ſi litera
vitiata fuiſſet in eo codice quo vtebatur: præcipuè ſi conſideraſſet beatum Auguſtinum, qui libros de
C doctrina Chriſtiana ſe componere ob ſacrarum literarum intelligentiam profitetur, nullo pacto de ſum
morum pontificum decretalibus epiſtolis fuiſſe locutum, nec vllam ante illa verba aut poſtmodum de
illis feciſſe mentionem. Dictorum ſiquidem intelligentia (vt Beatus Hylarius. 4. de Trinitate docuit)
ex cauſis dicendi ſumenda eſt. Cùm ergo Beatus Auguſtinus in toto illo tractatu de doctrina Chriſtia-
na ſemper verſetur circa doctrinæ diuinitus reuelatę intelligentiam, vel inde colligere potuiſſet literam
illam nullo pacto ad decretales epiſtolas eſſe referẽdam. Hoc etiam ex ipſiſmet verbis Auguſtini in eo-
dem capite poſt relata verba ſubiunctis plenè cognoſcere potuiſſet. Nam poſt aſſignatas iam regulas ad
ſcripturas canonicas dignoſcendas, deinde expreſſis omnes eas nominibus propriis appellans, ait: To-
tus autem canon ſcripturarum in quo iſtam conſiderationem verſandam dicimus, his libris continetur:
quinque Moſeos, id eſt, Geneſi, Exodo, Leuitico, Deuteronomio, & vno libro Ieſu Naue. Atque ita per
omnes libros, qui in communi Biblia deferuntur, diſcurrens, nullas recenſet decretales pontificum epi-
ſtolas, quum tamen illum dixerat eſſe totum canonem ſcripturarũ, in quo capienda erat cauta illa quam
prædixerat conſideratio. Nec mirari quiſquam debet quod pro hoc Gratiani errore conuincendo tan-
tum ſudauerimus, quoniam ſermo erat de capite, & non de vmbra (vt dicitur) aſini. Non eſt quidem res
parui momenti, an talis ſcriptura pro diuina ſit recipienda, an pro humana. Oportebat igitur hunc er-
rorem omnibus palam facere, ne aliis deinceps errandi occaſionem Gratianus præberet, prout hacte-
nus multis magni nominis viris præbuit, qui ſola Gratiani autoritate freti, verba illa Auguſtini in ſuis
ſcriptis citarunt corrupta & lacerata, quemadmodum in Gratiani decreto legerant. Nam Ioannes de
Turre Cremata (vt alios multos prætercam) hunc Auguſtini locum, prout Gratianus illum corrupe-
rat, citat libro quarto, de Summa Eccleſiæ, parte ſecunda, capite nono. Thomas de Vio Cardinalis
D Caietanus in libro de primatu Romanæ Eccleſiæ, capite decimoquarto, hęc Auguſtini verba, prout
à Gratiano corruptè citantur, adfert ad probandum Romanæ Eccleſiæ Primatum. Si autem literam
illam in ipſo Auguſtino Caietanus legiſſet, vir certè longè doctiſſimus, & ingenii acumine præditus,
facile agnouiſſet nec verbum vllum illic Auguſtinum dixiſſe, quod Primatui Romani pontificis vt-
cunque fauere poſſet.

Quòd ſolus librorum canonicorum ſenſus literalis efficax eſt ad hæreticos vincendos, & quis ſit dicendus literalis ſenſus. Cap. III.

Cæterùm hoc admonere oportet, ſacram ſcripturã ſępenumero multiplicẽ pati intelligẽtiam in vna ca-

dēque litera. Eſt enim ibi hiſtoria, quæ res geſtas loquitur, quam literalem ſenſum vſitato ac vulgari nomine appellant. Allegoria, in qua aliud ex alio trahētes, quid de diuinitate & humanitate, de Chriſto & Eccleſia ſit credendum, oſtenditur. Tropologia, in qua figuratiua quadam locutione de moribus ordinandis diſſeritur. Anagogia, per quam de cœleſtibus diſſerentes ad ſuperiora ducimur. gratia exempli: Si de Hieroſolyma tractare velimus, dicimus iuxta hiſtoriā eſſe quādam ciuitatē in Iudæa ſitā. Iuxta allegoriam ex nominis interpretatione dicimus ſignificari Eccleſiam, propter pacē nimiam in ea exiſtentem, quā Chriſto nato angeli nunciarūt, quam Chriſtus moriēs diſcipulis obnixè cōmendauit, quam diſcipuli ipſi ſic cuſtodierunt, vt ſpiritu nondū recepto, in eius expectatione ſuſpenſi habuerint cor vnum, & animam vnam. Quid putas nūc poſt receptum ſpiritū, niſi id quod Chriſtus eis precatus eſt, vt vnum videlicet eſſent, ſicut ipſe & pater vnum ſunt? Secundum tropologiam ſignificat animam cuiuſlibet iuſti, cui beſtiæ vitiorum pacificæ ſunt, vt iam nihil ſit in quo eum accuſet conſcientia, ſed in pace ſit tabernaculum eius, vt ait Iob. Denique iuxta anagogiam deſignat ſupernam illam Hieroſolymam matrem A
Iob. 5. nostram, quæ (teſte Paulo) libera eſt: cuius pax tanta eſt, vt exuperet omnem ſenſum: quæ vtinam cuſto-
Galat. 4. diat corda & corpora noſtra à conturbatione hominum. Sunt & alia id genus tam multa in ſacris literis, vt operoſum eſſet recenſere, imò verius dixerim, mihi impoſſibile. Cùm ergo tot poſsint eidem literæ ſenſus accommodari, hoc aduertendum eſt, nullum eorum ſenſuum in argumentationem adducendum, niſi qui verè & germanè literam explicat, quem literalem ſenſum (vt dixi) noſtri Theologi appellitant. Nam quum alii ſenſus intra literæ corticem magis lateant, oportet vt ratiocinatione & diſcurſu & per quaſdam rerum ſimilitudines deducantur. In quibus deducendis facilis eſt error, cùm per humanam inquiſitionem hoc fiat. Sic enim Donatus & ei ſuccedens Rogatus, dicentes intra illos ſolos & eorum aſſeclas Eccleſiam contineri, volenteſque errorem ſuum ſacræ ſcripturæ teſtimonio fulcire, addu-
Cant. 1. cunt illud Canticorum: Indica mihi vbi paſcas, vbi cubas in meridie? Per hoc efficere volentes Eccleſiam ad ſolam Meridionalem plagam, quam ipſi incolebant, redactam eſſe. Futile ſatis argumentum, & ex falſa intelligentia, vt patet: nēpe ex ſenſu myſtico ſatis abſtruſo, & infideli minimè patenti. Sic etiam
1. Pet. 2. Lutherus volens oſtendere omnem hominem cuiuſcunque ſtatus aut ſexus eſſe ſacerdotem, aſſumit illud: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium: &c. At literalis ſenſus patentior eſt, cum ex vocum ſignificatione aut ex eius coniunctiſsimo vicino hauriatur: quò fit vt ſolus ſenſus literalis efficax ſit ad dogma aliquod deſtruendum aut fulciendum. Sic enim ait Auguſtinus in epiſtola ad Vincentium Do-
Auguſtinus. natiſtam, quæ eſt in ordine. 48. Quis autem non impudentiſsimè nitatur aliquid in allegoria poſitū pro ſe interpretari, niſi habeat & manifeſtiſsima teſtimonia, quorum lumine illuſtrentur obſcura? Hæc ille. B
Hieronymus. B. Hieron. in. 2. lib. commentariorum ſuper Matt. pertractans de fermento à muliere abſconſo in farinæ ſatis tribus, poſtquam retulit quorundā expoſitionem applicantiū parabolam illam ad Trinitatem perſonarum, & vnitatem eſſentiæ, hęc verba ſubiungit: Pius quidem ſenſus, ſed nunquā parabolæ, & dubiæ ænigmatum intelligentia poteſt ad autoritatem dogmatum proficere. Hæc ille. Huic ſententiæ fauet B.
Dionyſi°. Diony. qui in quadam epiſt. ad Polycarpū ait, Myſtica theologia nō arguit, hoc eſt, non præbet ſufficiēs argumentum ad aliquid probandum. Sed hæc regula non eſt ſemper & vbique ſeruanda, vt nunquam ſenſus myſticus ſacræ ſcripturæ ſit ad comprobationem dogmatis alicuius admittendus. Nam ſi ex aliis ſcripturæ locis apertè conſtare poterit illam myſticam ſcripturę interpretationem eſſe iuxta germanum & verū illius ſenſum, tunc bene poterit ex illo myſtico ſenſu ſumi argumentum ad aliquam doctrinam
Auguſtinus. ſtabiliendam. Hoc enim apertè indicat Auguſt. in illis verbis proxime citatis, vbi poſtquam dixerat impudentiam eſſe aliquid in allegoria poſitū pro ſe adducere, ſtatim ab hac generali ſentētia particularem & ſpecialem caſum excepit, ſic dicēs: Niſi habeat etiam manifeſta teſtimonia quorum lumine illuſtrentur obſcura. In quibus verbis apertiſſimè docet bene poſſe ſumi argumentum ex ſenſu myſtico, quando aliunde conſtare poteſt talem ſenſum myſticum optime cōuenire illi literæ, & eſſe verum illius ſenſum.
Gene. 21. Et hæc Auguſt. ſententia apertiſsimè probatur ex Paulo, qui ſæpe ad ſua dogmata comprobāda vſus eſt teſtimoniis veteris teſtamēti iuxta miſtycum ſenſum intellectis. Nam volens probare Galatis per aduentum legis euāgelicæ eſſe abrogatam legem Moſaicam, adducit illud quod dixit Deus ad Abraham: Eiice ancillam & filium eius, non erit hæres filius ancillæ cū filio liberæ. Quæ verba ille ſic interpretatur, vt per ancillam intelligat legē veterem, quæ in multis ſeruierat cæremoniis, & per filiū iſtius ancillæ populum Iudaicum. Per liberam verò, intelligit legem euāgelicam ab omni illa ſeruitute liberā, & filium huius liberæ intelligit populum Chriſtianum. Quæ verborum interpretatio (vt ſatis cōſtat) eſt myſtica, & C
Galat. 4. ipſe Paulus fatetur, dicens illa eſſe per allegoriam dicta. Prętereа idem Paulus volens probare populum obligatum eſſe ex lege diuina ad alendum eos qui euangelium docent, hęc ait: Nunquid ſecundum ho-
1. Cor. 9. minem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum eſt enim in lege Moyſi: Non alligabis os boui tritu-
Deut. 25. ranti. Nunquid de bobus cura eſt Deo? An propter nos vtique hoc dicit? Nam propter nos ſcripta ſunt: quoniam debet in ſpe qui arat, arare: & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi. At per boues interpretari prædicatores verbi Dei, ſenſus eſt (vt apertiſsimè conſtat) myſticus, & non literalis. Ex quibus omnibus conuincitur aliquando licere ex ſenſu myſtico ſumere argumentum ad dogma aliquod ſtabiliendum, ſi aliunde poſsit apertè probari, quod talis ſenſus myſticus optime illi literæ cōueniat. Semper tamen ſenſus literalis primum locum in diſputatione tenebit, & fortior erit ad doctrinæ comprobationem. Cum ergo iſte ſit potiſsimum efficax ad hæreſes conuincendas, operæprecium erit inquirere quis pro literali ſenſu habendus ſit. Senſus literalis multiplici via habetur. Aliquando ex ipſarum vocum nuda ſignificatione. Aliquando capitur non ab ipſis vocibus, ſed à re per voces ſignificata. Non enim fieri poteſt, vt ſemper iuxta primam vocum ſignificationem ſenſus literæ capiatur: alioqui multa abſurda, & quæ piæ aures horrent, reperirentur in ſacris codicibus, tam in nouo, quam in veteri inſtrumento: qualia

ſunt omnia illa quæ Deo membra corporalia videntur tribuere, aut cùm Deus dicitur agnus, leo, pe-
tra, vitis, vermis, & id genus plura, quæ omnia dicit Chriſtus per ſimilitudinem, non per proprietatem.
D Et vt breuiſſimo compendio vtar, vbicunq; metaphora aut tranſlatio, aut figurata aliqua locutio inue-
nitur, ibi non eſt dicendus ſenſus literæ, is quẽ voces prima ſignificatione exprimunt, ſed is qui deduci-
tur ex ſimilitudine quam res vocibus ſignificata cum alia re habet: qualia ſunt multa in noſtra communi
locutione: vt ſi voracẽ aliquẽ appellare volueris, lupũ dixeris: ſi auarum, talpam: non quòd hæc ſint verè, *Auguſti-*
ſed magis illa quorũ dicuntur iſtę ſimilitudines. Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana cap. 5. In prin- *nus.*
cipio cauendum eſt ne figuratam locutionẽ ad literã accipiamus. Et infra: Qui enim ſequitur literam,
tranſlata verba ſicut propria tenet, nec illud quod proprio verbo ſignificatur, refert ad aliam ſignifica-
tionem. Sed ſi ſabbatum audierit verbi gratia: non intelligit niſi vnum diem de ſeptem, qui continuo
volumine repetuntur. Et cum audierit ſacrificium, non excedit cogitatione illud quod fieri de victimis
pecorum terreniſq; fructibus ſolet. Ea demum eſt miſerabilis animæ ſeruitus, ſigna pro rebus accipe-
re, & ſupra creaturã corpoream oculum mentis ad hauriendũ æternum lumen leuare non poſſe. Et in
eodem lib. cap. 10. Huic autem obſeruationi qua cauemus figuratam locutionem. i. tranſlatã, quaſi pro-
priam ſequi, adiungenda etiam illa eſt, ne propriam quaſi figuratam velimus accipere. Demonſtrandus
eſt igitur prius modus inueniendæ locutionis, propria ne an figurata ſit. Et iſte omnino modus eſt, vt
quicquid in ſermone diuino neq; ad morum honeſtatem, neq; ad fidei veritatem propriè referri poteſt,
figuratum eſſe cognoſcas. Morum honeſtas ad diligendum Deũ & proximum, fidei veritas ad cogno-
ſcendum Deum & proximũ pertinet. Hæc Aug. Cum ergo iam conſtiterit de locutione figuratam eſſe,
hoc cauendũ eſt, ne præſcriptum eſſe putetur, vt quòd ſemel res aliqua per quandam ſimilitudinem ſignifi-
A cauerit, hoc eam ſemper & in omni loco ſignificare credatur. Vna ſiquidem & eadẽ res multis proprie-
tatibus gaudet, propter quas pluriũ rerũ ſimilitudinẽ, ac ideo ſignificationẽ gerit. Quò fit vt eadem res
aliquãdo diuerſa, aliquando oppoſita repræſentet, propter diuerſas proprietates in ea repertas, per quas
non tantum diuerſis rebus, verum etiam oppoſitis, ſimilis inuenitur. Leo enim propter conſtantiam &
fortitudinẽ Chriſtum repræſentat, vt ibi: Vicit leo de tribu Iuda. Idem & propter voracitatem dæmo-
nem ſignificat, vt apud Petrum: Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quẽ *Apoc. 5.*
deuoret. De figuratis locutionibus ſatis me dixiſſe arbitror pro breuitate quam tenere decreui. Sit ergo *1. Pet. 5.*
ex ante dictis hæc regula: Eum eſſe literalẽ ſenſum, quẽ voces aut res vocibus expreſſæ ſignificant. Nec
tamen omnis talis, ſed ille ſolus quem ſpiritus ſanctus intendit. Quod vel ex eo manifeſtè colligitur, ſi
recolamus id quod paulò ante diximus, ſacrorum ſcilicet librorum autorem eſſe ſpiritum ſanctum. Ille
enim verè germanus literæ ſenſus eſt, quem ſcriptor intendit. Ille verus vocis ſenſus, quem vocis prola-
tor per eam intelligi voluit. Scripturis enim perinde ac vocibus affectus & cogitatus noſtros teſtamur.
Quum ergo ſpiritus ſanctus ſacræ ſcripturæ ſit autor, ille pro vero eiuſdẽ ſcripturæ ſenſu haberi debet, *Hierony-*
qui à ſpiritu ſancto intenditur. Omnis autem alius adulterinus eſt, aut nothus. Vnde Hieronymus ſuper *mus.*
epiſtolã ad Galathas: Quicunq; ſcripturã aliter interpretatur quàm ſenſus ſpiritus ſancti efflagitat, licet
ab eccleſia non receſſerit, hæreticus appellatur. Hęc Hiero. Cęterũ de ſenſu parabolarum, qui eum in-
tra literalem circunſepire voluerit, nõ ab re faciet. Si autem nollet, non obſto. Verum circa parabolas ip-
ſas quarũ frequens eſt vſus in Euangelijs, hoc admonendum cenſui, quòd (vt Auguſt. dicit) ſic accipiẽ-
dæ ſunt, non vt eſſent, ſed vt eſſe poſſent: vt cùm (gratia exempli) dicitur: Simile eſt regnum cœlorum
B homini patrifamiliâs, qui exijt primo mane conducere operarios. Quod ſi fortè nuſquam id cõtigit, vt
per illas eaſdem temporum viciſſitudines iret atq; rediret paterfamiliâs, ocioſoſq; quos ſemper inue-
niebat, in vineã ſuam mitteret, id tamen fieri potuiſſe nihil prohibet: quod ſatis eſt parabolæ. Sed quo-
niam ſępenumero contingit, vt eidem literę plures accõmmodentur ſenſus literales, ſecluſis alijs qui de
myſtica rerũ ſignificatione hauriuntur: hoc caſu cauendum eſt, ne vllus eorum reijciatur, dummodo ex
alijs ſacræ ſcripturæ locis teſtimonium habeat, voces illas alicubi, id quod nunc eis tribuitur, ſignifica-
re: & ſenſus qui ex tali vocum ſignificatione illi literæ accommodatur, ſi veritati fidei catholicę mini-
mè obſtet, vterq; eorũ tanquam germanus & verus literæ ſenſus cenſebitur. Quid enim obſtat ſcriptu-
ram ſacrã eſſe adeò fertilem, vt binos fœtus edat? Sic enim de eccleſiæ doctoribus qui ſciunt quantum-
libet abſtruſos literæ ſenſus eruere, myſtica ſignificatione dicitur: Dentes tui ſicut greges tonſarum, quę
aſcenderũt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis nõ eſt inter eas. Hoc autẽ teſtimonio B. Aug.
3. lib. de doctrina Chriſtiana cap. 27. comprobatur. Sic enim ait: Quãdo autem ex eiſdem ſcripturæ ver- *Cant. 4.*
bis nõ vnum aliquid, ſed duo vel plura ſentiuntur, etiã ſi lateat quid ſenſerit ille qui ſcripſerit, nihil peri- *Auguſti-*
culi eſt ſi quodlibet eorum congruere veritati ex alijs locis ſanctarũ ſcripturarũ doceri poteſt: id tamen *nus.*
eo conante qui diuina ſcrutatur eloquia, vt ad voluntatem perueniatur autoris per quem ſcripturam il-
lam, ſanctus operatus eſt ſpiritus, ſiue hoc aſſequatur, ſiue aliam ſententiam de illis verbis, quæ fidei re-
ctæ non refragatur, exculpat, teſtimonium habẽs à quocunq; alio loco diuinorũ eloquiorum. Ille quip-
pe autor in eiſdem verbis quę intelligere volumus, & ipſam ſententiam forſitã vidit. Et certè dei ſpiri-
tus qui per eum hęc operatus eſt, etiã ipſam occurſuram lectori vel auditori ſine dubitatione pręuidit,
imò vt occurreret, quia & ipſa eſt veritati ſubnixa, prouidit. Nã quid in diuinis eloquijs largius & vbe-
rius potuit diuinitus prouideri, quàm vt eadem verba pluribus intelligantur modis, quos alia non mi-
nus diuina conteſtantia faciant approbari? Hęc Auguſtinus. Et de hac re hæc dicta ſufficiant.

Quòd ſacrarum ſcripturarum interpretatio, quam quiſque fidelis amplecti tenetur, ad ſolam Eccleſiam pertineat. Cap. IIII.

QVanquam regulam præscripsimus per quam cognosci valeat, quocunque sensu signato, sit ne ve-
August. rus sacræ scripturæ sensus, an non, multi tamen illa abutuntur: liberéque ac pro libito scripturam
interpretatur, vt eam in sui erroris testimonium trahant. Vt enim inquit Aug. in lib. 83. quæstionum.
quæstione sexagesimanona: Non potest error oriri palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis non
intellectis. Sic enim à principio nascentis ecclesiæ vsque ad seculum nostrum factum esse reperimus.
Nam & beatus Petrus testatur Paulinas epistolas ab aliquibus perperam intellectas, qui eas in suum er-
rorem detorquere conabantur. Sic enim ait: Sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam
2.Pet.3. sibi sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam
difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum
perditionem. Arrius plures admodum sacræ scripturæ locos in sui erroris comprobationem attulit, om-
nes tamen male intellectos. Fecerunt & hoc ipsum Nouatiani, Donatistæ, Pelagiani, Nestoriani, & qui
non. Omnibus enim hoc commune fuit, vt scripturis perperam intellectis, pestilenterque expositis, suos
tutati sint errores. Et hanc proh dolor, hodie incursionem à Lutheranis patimur, quibus adeò frequens
est Euãgelium, & Paulinæ epistolæ, vt nihil aliud spirare videantur. Verum Deo immensæ agendæ sunt
gratiæ, qui omnes has ecclesiæ infestationes, ad suam & ecclesiæ gloriam vertit, quę ictibus percussa, ad
meliora prouehi cogitur. Nam huiusmodi hæreticorum causa factum est, vt relictis quibusdam nugis,
quibus à trecentis annis hucusq; homines sese dedêre, ad meliora studia se transtulerint. Quò fit vt mul- D
to plures viros doctos nunc ecclesia possideat, quàm à quadringintis retroactis annis hucusque habue-
rit. Oportet enim (vt ait Paulus) hæreses esse, vt probati manifesti fiant. Quod exponens Augustinus in
libro super Genesim contra Manichęos, ait: Ideo diuina prouidentia multos diuini erroris hęreticos ip-
se permisit, vt quum insultant nobis, & interrogant nos quæ nescimus, vel sic excutiamus pigritiam, &
1.Cor.11. diuinas scripturas nosse cupiamus. Propterea Apost. ait: Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiãt.
August. Hi enim Deo probati sunt, qui bene docere possunt: sed manifesti esse hominibus non possunt, nisi quũ
docent: docere autem nolunt, nisi eos qui quærunt. Multi autem ad quærendum pigri sunt, nisi per mo-
lestias & insultus hæreticorum quasi de somno excitentur. Qui homines si bonæ sint fidei, non credunt
hæreticis, sed quid illis respondeant, diligenter inquirunt. Nec eos deserit Deus, quin petentes accipiãt,
& quærentes inueniant, & pulsantibus aperiatur. Hæc Augustinus. Si ergo hæreses sunt, & ex peruersa
sacræ scripturæ intelligentia (vt infrà longius dicemus) oriuntur, oportet penes aliquem esse potestatem
interpretãdi sacram scripturam, cui interpretationi quilibet fidelis assentiri teneatur. Alioqui nulla pa-
tet via conuincendi hæreticum, si cuique liceat pro suo arbitratu eam interpretari. Verum quia possibi-
le est vt hoc ab aliquo negetur, sic rationibus illud fulcire oportet, vt vel impudentissimus sit qui obstet.
Qua de causa vnum quemlibet hęreticũ conuenio, & rogo an credat aliquem esse aut vsquam fuisse hæ-
reticum à vera fidei regula deuiantem. Nullus (opinor) inficiabitur aliquem fuisse vsquam, quià recta fi-
dei regula discesserit, nisi fortè ex secta Rhetoricorũ fuerit: qui (vt Philastro placet) æstimarunt omnes
hæreses veras esse, hæreticósque semper bene sentire. Quod adeò magna est dementia, vt Augustino
libro de hęresibus cap. 72. impossibile videatur hominem vllum adeò stupuisse, vt hoc asseuerarit. Non A
dubito quin Arrianus hęreticum censeat Sabellium, Sabellius viceversa Arrianum. Pelagius si superstes
esset, iudicaret Lutherum à vera fide deuiare, Lutherus hoc idem impingit Pelagio. Sunt enim eorum
assertiones adeò pugnantes, vt altera alteri minimè cohęrere queat. Si ergo (vt par est) concedat ali-
quem fuisse hęreticum, percontabor tunc an pateat via qua homo ille doceri possit, vt nisi malitia ob-
stet, excitari possit ab errore. Quod si abnuit, fateatur necesse est nullam culpam esse imputandam hęre-
tico quòd ab errore non discedat, vt pote quia immedicabili ignorantia laborat. Dominus enim (vt ait
Augustinus in quodam sermone) seruum pigrum non damnaret, si ea quæ fieri nullo modo poterant,
imperaret. Si verò concedat aliquam viam patere qua homo ab errore auocari possit, doceríque perpe-
ram sacram scripturam intellexisse, quæro à quo docendus erit? Non ab alio homine, quia de quolibet
homine causabitur illum decepi, noletque ob id interpretationem eius amplecti. Omnis enim homo er-
rare potest in fide, etiam si papa sit. Nam de Liberio papa refert Platina illum sensisse cum Arrianis,
& Anastasium secundum huius nominis pontificem fauisse Nestorianis, qui historias legerit, non
dubitat. Cælestinum papam etiam errasse circa matrimonium fidelium, quorum alter labitur in hæ-
resim, res est omnibus manifesta. Neque hic Cælestini error talis fuit, qui soli negligentiæ imputari de-
beat, ita vt illum errasse dicamus velut priuatam personam, & non vt papam qui in qualibet re seria de-
finienda consulere debet viros doctos: quoniam huiusmodi Cælestini definitio habebatur in antiquis B
Decretalibus, in ca. Laudabilem, titulo de Conuersione infidelium: quam ego ipse vidi & legi. Si ergo
nulli homini iure tenemur in interpretatione sacrarum literarum credere, propterea quòd quilibet ho-
mo solus errare potest, erit necessariò iudicium interpretationis penes totam ecclesiam, penes quam ius
fuerat discernendi sacras scripturas ab humanis. Nam hęc errare non potest, cum à spiritu sancto sit e-
docta. Nullus enim verius scripturam aliquam interpretari potest, quã qui mentem & spiritũ scriptoris
habet. At certum est ecclesiam spiritum dei habere. Sic enim Christus promisit: Alium paracletũ dabo
Ioan.14. vobis, qui suggeret vobis omnẽ veritatẽ. Et alibi de seipso dicit: Ego vobiscũ sum vsque ad consumma-
Matt.27. tionem seculi. Si ergo Deus ecclesię semper adstat, & spiritus eius suggerit illi omnẽ veritatem, quî fit
vt falli possit, aut scripturã interpretari nesciat, quæ ab autore scripturæ quotidie edocetur? Adde quòd
Prou.31. ecclesia sponsa est Christi, in qua cor viri eius maximè confidit, vt dicitur in lib. Prouer. At non bene in
ea cõfidere diceretur, si illi scripturas offerret, quarũ claues apud se retineret. Hoc autem eueniret si scri
turis ecclesiæ traditis, earũ intellectũ non traderet, sed penes se retineret Deus. Nunquid cęlare potero
Gen.28. Abrahã, ait Deus, quæ facturus sum? Si ergo Ambrahã Deus cælare noluit, quæ facturus erat, quãto mi-

nus cælabit ecclesiam scripturatum intelligentiam? Præterea ecclesia boc habet vt verbum Dei possit
à verbis hominnm discernere: nam aliàs nescitemus hoc esse Euãgelium Matthæi, illud verò Marci vel
Lucæ, nisi testimonio ecclesiæ id asserentis didicissemus. Certum est autem banc potestatem discernen-
di scripturas diuinas ab humanis ecclesiam non aliunde habere, quàm à Deo: nec ob aliá causam, quàm
ne in his erraret ecclesia, in quibus non errare maximè oportebat. Vnde manifestè conuincitur, vt si
penes ecclesiam sit discretio verborum Dei à verbis hominum, sit etiam penes ipsam ecclesiam potestas
discernendi sensum diuinnm ab humano. Alioqui enim nibil profuisset si ecclesia Deo docente sacram
C scripturam veram discernat à falsa, & in scriptura vera nesciat falsum sensum à vero separare. Non enim *Hieronymus.*
minor erat iactura si falsum sensnm ecclesia pro vero susciperet, quàm si scripturas bominum pro diui-
nis amplecteretur. Hieronymus super epistolam ad Galat. Non putemus in verbis scripturarum esse E-
uangelinm, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice ratio-
nis. Hæc Hieron. Quò fit vt qua lege credimus ecclesiæ dicenti hãc esse scripturam diuinam, eadem le-
ge credamus ei dicẽti hũc aut illum esse sensum scripturæ diuinę. Nam parũ reserebat scripturas tenere,
si vera earũ intelligentia ecclesia fraudata esset. Non enim contentio est in verbis, sed in rebus. Constat
aliis verbis Græcos vti, aliis Latinos. Aliud est Hispanis idioma, aliud Gallis, aliud Germanis, aliud Bri-
tannis. Non est terra iam vnius labij, cum tamen eadem sit res de qua loquuntur. Nibil interest an ver-
ba Christi boc aut illo idiomate proferas, modo eundem referas sensum quem ille intelligi voluit. Ad
eundem modum minimum refert eadem tenere verba, si oppositis secumque pugnantibus sensibus à
diuersis exponantur. Nos etenim Christum adorantes, & coram eo procidentes dicimus, Aue. Iudæi ei-
dem illudentes dicebant, Aue. Verba sunt eadem: quis tamen nesciat inter nostra & illorum verba ma-
gnum esse discrimen ex vario sensu, variaque intentione? Iudæi enim illusionem, nos autem reuerenti-
am eisdem verbis significamus. Cum ergo tantum intersit, vt hoc aut illo sensu verba capienda sint, ma-
xime oportuit penes ecclesiam esse ius scripturas interpretandi, non aliter quàm diuinas scripturas ab
D humanis discernendi. Alioqui nulla pateret via qua hæresis reuinci potest. Nam cum omnes hæretici
(vt diximus) suos errores scripturis confirment, qui ex scriptura minime oriuntur, sed ex adulterino e-
ius sensu: quo pacto sensus ille reiici poterit, si illum hæreticus velut germanum literæ sensum recipere
velit? Aut à quo reiicietur, si penes nullum sit autoritas sacram scripturam interpretandi? Dices fortè ra-
tionibus & argumentis & coniecturis, præcedentium & sequentium verborum contextu, verum literæ
sensum elici posse. Fateor hæc plurimum iuuare, nec tamen rem omnino absoluent: quoniam nec sem-
per coniecturæ cogunt, nec argumenta euidenter colligunt, præcipue in rebus fidei, vbi minima est ar-
gumentorum vis. Adde quòd multa sunt quorum verus sensus longissime à litera discedit, tantum ab-
est vt ex ea coniici possit. Sed ecce dum ad bellum accingimur, & arma paramus ad congressum, signo
adhuc minime ad pugnam dato, inuadit nos vnus ex his quos expugnare decreuimus, nempe Luthe. *Lutherus.*
Quisnam is sit, quum de hæresibus sigillatim agetur, enarrabimus. Is enim in suo libro de captiuitate Ba
bylonica, quum de sacramento eucharistiæ differit, sic ait: Verbis diuinis non est facienda vis, neque per
hominem, neque per angelum, sed quantum fieri potest, in simplicissima significatione seruanda sunt:
& nisi manifesta circunstantia cogat, extra grammaticam & propriam accipienda nõ sunt, ne detur ad-
uersariis occasio vniuersam scripturam eludendi. Hæc Lutherus. O fomentum plurimarum hæresum.
Iam Lutherum percontari vellem, an semper iuxta simplicissimam significationem, & iuxta solam grã-
maticam verba accipienda sint, an aliquãdo licebit extra grammaticæ limites diuagari? Quòd si id lice
re neget, in vanum ergo laborauerunt tot illustres viri in eruendis veris sacræ scripturæ abstrosissimis
sensibus: nec tantum oporteret circa eam laborem impendere, si sola grammatica sufficiat, & verborum
simplicissima significatio. Adde quòd multa tunc in sacris literis reperientur, quæ vel parum pius ho-
mo aut rideret, aut abominaretur: quale est illud, vt vnũ aut alterum ex multis adferã. Ego dispono vo- *Luc.22.*
A bis mẽsam, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mẽsam meã in regno meo. Cui alludere
videtur illud Esaię, quũ de retributione iuxta vniuscuiusque opera singulis donanda differẽs, ait his qui
in luxu & fastu vitã hanc transegerunt: Serui mei comedẽt, vos autẽ esurietis: serui mei bibent, vos autẽ
sitietis, &c. Quæ si iuxta solã verborum simplicissimã significationẽ (vt Lutherus ait) accipienda essent, *Esa.65.*
quis non videt ex boc ansam pręberi Cherinto fouendi suam impiam hæresim, qua ait in illa pexpectata
beatitudine futuras esse carnis delicias? Omnibus etiã vel illud notissimũ est quod Christus ait: Pater ma-
ior est me. Si nulla ibi requiratur interpretatio præter illã quæ ex verborum simplicissima significatione *Ioan.14.*
hauritur, certũ est inde arma gratis donari Arrianis, quibus suã excitẽt iã diu sepultã bæresim. Si nulla a-
lia expositio est adhibẽda sacris literis præter illã quę ex grãmmaticæ regulis hauriri potest: satis exulta-
bunt inde Marcion hæreticus, & Manichæus eius imitator, dicentes legẽ veterẽ fuisse malã: quoniã Pau-
lus ait: Lex autẽ subintrauit, vt abũdaret delictũ. Et idẽ Manichæus se triumphasse de catholicis credet, *Rom.5.*
quũ ait Prophetas omnes errasse, quoniã Christus ait: Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latro- *Ioan.10.*
nes. Ex bis ergo luce clarius ostenditur, vt si Lutherus nolit cõsentire Cherinto, aut fauere Arrio, inter-
pretationẽ sacrarũ literarum extra grammaticæ alueum nõ solũ admittat, verũ etiam exigat. Quid quod
Lutherus sæpissime sui instituti immemor, sacrã scripturam quæ à catholicis obiicitur, expositione mini-
mè regulis grãmaticæ cõuenienti detorquet, & in alienum sensum trahit? vt facile est videre quum ver-
ba Christi quibus panem in suum corpus vertit, dilacerat, Sic enim exponit, hoc, id est hic panis, est cor-
pus meum. Verum vt vbique tyrannidem exerceret, noluit legem quam tulerat pati. Vult enim Luthe-
rus (vt verè se Pharisæorum fermentũ habere ostendat) nobis onera importabilia imponere, quũ tamen
B ipse nec digito velit ea mouere. Quum enim prius legem statuisset de inhibenda scripturæ interpreta-
tione, in eam quam vidistis expositionem prorupit, de qua infrà in titulo eucharistia differemus.

Si ergo tibi Luthere tribuis potestatem sacram exponendi scripturam quæ tibi obiiciunt, cur non permittes tot sapientibus facultatem exponendi eas quas nobis obiicis autoritates? Tibi temerè licebit pro tuo arbitratu depravare scripturas, & catholicę Ecclesię non licebit aliquid exponere? Vis enim has quibus inniteris autoritates non exponi, nec summis digitis tangi, sed iuxta literam accipi: nefasque esse ais à literæ cortice vel tantillum discedere: cum tamen has, quæ nobis & veritati fauent, mira libertate contrectes, detorqueas, alienes. Est ne fortè tibi alia scriptura quàm nobis, ita quod illa exponenda non sit, hæc autem etiam à canibus dilaniari permittatur? Aut si fortè tibi eadem est scriptura sacra quæ & nobis, vnde hæc tibi & tuis complicibus audacia, vt quam nobis admitis interpretandi potestatem, vobisipsis arrogetis? Est ne fortè à nobis ablatum regnum dei, vt daretur vobis? Si hoc ita esse asseritis, ostendite vos esse eam gentem facientem fructus, cui Christus regnum hoc se daturum spopondit, &
Matt.21. credo. Eos tamen fructus neque videmus, neque spero videbimus, nisi Deus sua benignissima pietate vestros miseratus errores, à tenebris in lucem vos aliquando reducat. Quòd si fortè Luthero vexatio iam dederit intellectum, vt nobis perinde ac sibi permittat sacras scripturas interpretari: hinc iam eueniet, vt quum inter nos & illum de vera literæ intelligentia non conueniat, sit penes alium iudicium, qui omni contentione sublata, verum & catholicum sensum ostendat. Is autem talis sit oportet, vt falli nequeat. At omnis homo falli potest, vt paulò ante ostendimus. Ecclesia autem falli non potest, in his maximè in quibus multum interest non falli. Cōuincimus ergo penes ecclesiam esse potestatem & dis- C
cernendi scripturas diuinas ab humanis, & in eisdem scripturis diuinis sensum diuinum ab humanis separandi, cuius discretioni & iudicio quilibet fidelis tenetur obtēperare in vno perinde ac in altero. Fortè aliquis nobis obiiciet, vt nostram hanc sententiam infirmet, & sic dicet: Si ecclesia est quæ sola errare non potest, & à qua verum & indubitatum sacrę scripturæ sensum recipere debemus, nunquam aut saltem difficillimè poterit aliquis verum & certum sacræ scripturæ sensum assequi, postquam de illo semel dubitare cœperit. Quoniam ecclesia quæ per totum orbem diffusa est in nullo aliquo loco congregari potest, vt vnum aut alterum ignorantem docere valeat. Si dicas ecclesiam totam repræsentari in generali concilio, & ab illo verum scripturæ sensum esse petendum, oporteret hac ratione fateri difficillimum esse verum & certum scripturæ sensum assequi: quia difficilimum esset pro quocunque dubio scripturæ sensu, generale concilium congregare. Fateor quidem rem fuisse semper difficilem, & nūc, proh dolor, difficilimam generale congregari concilium, atque ideo concedo non esse necessarium tale concilium congregari, vt per illud agnoscamus quid ecclesia doceat, de vero alicuius sacræ scripturæ sensu. Nam sicut ad cognoscendum quam scripturam ecclesia reputat sacram, non solum attendimus concili-
Augustinus. liorum generalium definitiones, sed etiam (vt Aug. lib. 2. de doct. Christ. cap. 8. docet) sententiá in pluribus ecclesiis particularibus continua successione seruatam: ita etiam ad cognoscendum quid pro vero scripturæ sensu ecclesia teneat, recurremus ad sacros & sanctos doctores, qui nos præcesserunt: & qui ab illis continua successione & sine vlla controuersia habitus est semper pro vero scripturæ sensu, illum sine dubio credamus esse sensum quem ecclesia catholica docet esse tenendū. Hoc enim docet sanctus Clemens martyr & Petri discipulus lib. 10. recognitionum sic inquiens: Oportet ab eo intelligentiam di- D
Clemens. scere scripturarum, qui eam à maioribus sibi traditam seruat. Hæc ille. Non ergo à Luthero, aut Oecolampadio, aut Melanctone, aut Butzero, aut Zuinglio, aut quouis alio similis farinæ homine discere oportet sacræ scripturæ intelligentiam, quia nullus eorum tradit illam quæ est à maioribus nostris seruata, sed
Augustinus. quam quisque illorum pro suo libito confinxit. Clementi consentit Augustinus, qui in quadam epistola ad Paulinum hæc ait: Eligo in his verbis (loquitur de quibusdam sacræ scripturæ verbis) hoc intelligere quod omnis vel penè omnis frequentat ecclesia. Hæc Aug. Præterea, vsu perpetuo seruatum est hoc in ecclesia, vt si quando fortè inter catholicos & hæreticos fuisset orta controuersia de vero intellectu sacræ scripturę, semper in conciliis, quæ ob hanc causam congregata essent, haberetur recursus ad sentētiam patrum præcedentium vsque ad tempora Apostolorum, & quod ab illis continua successione traditum fuisse intellexerunt, illud censuerunt esse ecclesiæ catholicæ doctrinam necessario suscipiendam. Hoc tamen diligenter est aduertendum, quòd de illorum patrum sententia solummodo fiebat inquisitio, qui ante controuersiam ortam sanctiores & doctiores habiti sunt, & qui de illa re non in alicuius hominis gratiam, sed solum ad Dei honorem scripserant. Sic enim legitur in historia tripartita libro. 9. capite. 19.

Quòd aliqua sunt quibus ex vniuersalis ecclesiæ definitione fides integra adhibēda est, etiam si expreßis sacræ scripturæ testimoniis non valeant comprobari. Cap. 5.

AT multa sunt hæreticorum dogmata, quæ testimonio scripturarum minime refelli possunt, sed solum vniuersalis Ecclesiæ traditione reiiciuntur. Hanc autem ecclesiæ traditionem plurimi hæreti-
Iob 30. corum subsannant, derident que. Nam & ea se ab eis derideri queritur apud Iob, dicens: Nunc au- A
Gregor. tem rident me iuniores tempore: quod exponens beatus Gregorius, ait: Omnes hæretici ætati vniuersalis ecclesiæ comparati, iuniores tempore congruè vocantur, quia ipsi ab ea, non autem ipsa egressa est ab
1. Ioan. 2. illis. Vnde rectè quoque per Ioannem dicitur. A nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Iuniores ergo tempore sanctam ecclesiam irrident, quum hi qui ab ea egressi sunt, doctrinæ eius verba despiciunt. Hæc Gregorius. Ideo hoc iaciendum est solidissimum fundamentum, quo tanquam firmissimo præsidio aduersus hæreticos sæpissime in posterum nos munire oportebit. Vniuersalis ecclesiæ traditiones aut definitiones in his quæ fidem spectant, etiam si aperta scriptura in earum comprobationem desit, non minoris sunt autoritatis quàm ipsa sacra scriptura. Hanc autem assertionem, vt non facile ruat, pluribus oportet rationibus fulcire. Prima quia non mi-

nus

minus efficax est ad docendũ fidẽ & mores vox docẽtis, quã scriptura: imò lõge efficacior: quod vel au
tore Hieronymo in epistola ad Paulinũ de omnibus sacræ scripturę libris satis constat. Sic enim ait: Ha *Hierony.*
bet nescio quid latẽtis energiæ, viuę vocis actus, & in aures discipuli de autoris ore trãsfusa, fortius so-
nat. Dic ergo an prębeas fidem Euangeliis, eo quòd ab hominibus scripta fuere, an quia à Deo ipsis homi-
nibus inspirata, qui & corda & manus eorũ ad scribendũ mouebat: Non dubito te hac ratione ad eorũ
fidẽ adduci, quod credis eos in scribẽdo diuino afflatos spiritu. Quid ergo prohibet diuinũ spiritũ astare
ecclesię loquenti, perinde ac Euãgelistæ scribẽti? Cũ ipse dicat Apostolis: Non estis vos qui loquimini, *Matt. 10.*
sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Nũquid destituit Deus iã ecclesiã suã spiritu suo, vt per os
eius loqui dedignetur vt antea? Absit. Nã ipse dicit: Ego vobiscũ sum vsque ad cõsummationẽ seculi. Si *Mat. 28.*
ergo credis scripturæ diuinæ per manus Euãgelistarũ & Apostolorũ scriptæ, cur nõ credis voci diuinę
B per eos ecclesiæ prolatæ? At dicis fortè te scire hãc scripturã esse diuinã, ac ideo te illi præbere aurẽ: nec
tamẽ ita scis vocẽ illã esse diuinã, ac ideo non credis, crediturus autẽ si tibi aliquã ex parte innotesceret
vocẽ illã ecclesiæ hoc aut illud asserẽtis esse diuinã. Dic obsecro vnde scis hunc librũ esse Mat. illũ Mar
ci, illũ verò Lucę, aut illũ Ioannis? Nũ adsedisti scribẽtibus? Quòd si dicis te hoc scire ex titulis qui eorũ
scriptis appositi sunt, erit hac ratione vt nõ tenacius adhæreas vt credas primũ ex. 4. Euãgeliis esse Mat
thęi, quàm vt credas librum de ciuitate Dei aut de trinitate esse August. quod si annuis, certè vacillat fi-
des tua, & baculo tenerrimo innititur. Quis enim nescit quàm sæpissime errent titulorũ inscriptiones,
adeò vt eundem librum duorum aut trium autorum diuersis titulis inscriptum reperias? Quò fit vt pro
talibus inscriptionibus defendendis rarò velim contendere. Ne autem negem primum euãgelium esse
Matthæi, aut epistolam ad Romanos esse Pauli, ceruicem libentissime gladio opponã. Verũ fortè dicea
(vt par est) te credere hoc euangelium esse Matthæi, illud verò Lucæ, quia ecclesia ita testatur. Si ergo
credis ecclesiæ dicenti hoc euangelium esse Matthæi, illud verò Lucæ, quæ res est tam seria, vt ex ea cę-
tera fermè omnia pendeant: cur nõ credis eidem ecclesiæ dicenti reliqua, etsi scripturis ea minimè con
firmet? Nunquid vt crederes ecclesiæ dicenti hoc euangelium esse Matthæi, exigis ab ea testimoniũ ex
scriptura diuina, sine qua minime crederes? Nunquid oportuit vt Matthæus testaretur de Luca eũ scri-
psisse euangelium, aut Lucam hoc idem testari per scriptum de Matthæo? Si hoc ita est, vt semper scri-
ptura quęlibet in sui comprobationẽ alterius scripturę testimoniũ exigat, quis nõ videt hac ratione ab-
eundũ esse in immensum sine fine? Quo fiet vt nunquam scire quis possit certò de scriptura aliqua, esset
ne diuina, an humana. Si verò hoc non exigitur, cur ecclesiæ absque vllo diuinæ scripturæ testimonio di-
C centi tibi hoc esse euangelium Matthæi, credis: in aliis autem sine scripturæ diuinæ testimonio non vis
credere? Nõnne eadẽ est ecclesia quæ hoc asserit & illud? Nõne scripturarũ discretio est res adeò seria,
perinde ac quęuis alia? Cæterum vt fortius agamus, & clarius hominẽ conuincamus, hoc vnum gratis
donamus, te absque scripturę sacrę & ecclesię testimonio, sed sola sancti spiritus illustratione edoctum
scire Euangelium esse huius vel illius, ac ideo dicas te credere illi: Dic ergo, cur credis Euãgelistę, & nõ
Ecclesiæ, cuius ipse Euangelista membrum vnum fuit, cum Ecclesia tanto Euangelistas excellat, quãto
integrum corpus singulis pręstat membris? Si vni fidis, cur diffidis cunctis? Si membro tribuis tantum,
cur toti nihil tribuis corpori? Pręterea non legimus Christũ aliquid scripsisse, sed solum verbo docuisse,
ex cuius verbis multa prætereierunt Euangelistæ, quorum nullam prorsus fecere mentionẽ. Vnde Ioan-
nes euangelista in vlt. euang. sui cap. ait: Sunt & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scriberentur per singu
la, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros. Pari ergo ratione credẽdum
est, nec eos omnia quæ Christus dixerit, scripsisse: quale est illud: Beatius est dare quàm accipere: quod
Paulus testatur Christum dixisse, cum tamen nullus Euãgelistarũ illius dicti meminerit. Et Lucas cap. *Act. 20.*
1. Actorum apostolicorum refert de Christo domino nostro, quod post resurrectionem suam præbuit
seipsum discipulis suis viuum in multis argumentis, per quadraginta dies apparens eis, & loquẽs de re-
gno dei, ex quibus verbis vix vnum & alterum scriptum reperies. Credendum est tamen apostolos a-
lius verbo narrasse tam facta quàm dicta, atque ita ex ore in os, & ex pectore in pectus transfusa, ad nos
vsque peruenisse sine alio quouis scripturæ testimonio. Insuper multa fuerunt Apostolorum dogmata
D & præcepta de regimine ecclesiæ, quæ scripto minime fuerunt mandata. Nam Actorum apostolico-
rum cap. 15. dicitur quod Paulus electo Sylla profectus est, traditus gratię dei à fratribus. Perambula-
bat autem Syriam & Ciliciam confirmans ecclesias, præcipiens custodire pręcepta Apostolorum &
seniorum. Et sequenti capitulo dicitur de Paulo & eius discipulo Timotheo in hunc modum: Cum au-
tem pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata quę erant decreta ab Apostolis & senio-
ribus qui erant Hierosolymis. Hęc parum nostro proposito conducunt, quoniam Apostolorum cano-
nes reperimus quos ipsi ad regimen tunc nascentis ecclesię ędiderunt. Hos per quadraginta & octo ca
pita digestos, Isidorus in principio conciliorum collocauit. Quos à Clemente papa & martyre (vt dici
tur) translatos, Zepherinus & Leo summi pontifices & sexta synodus approbarunt. Damascenus tantũ
illis tribuit, vt in fine. 18. cap. 4. libri de fide orthodoxa, videatur eos in numerũ canonicorũ librorũ re-
ferre. Nã cum de canonicis libris differit, eorũ catalogo recensito, nulla prorsus distinctione facta, sub-
nectit canones apostolorum per Clementẽ. Sed his dimissis, vel illud maximè nostram assertionẽ con-
firmat, quod Paulus ait in secunda ad Thessalonicenses epistola: Itaque fratres state, & tenete traditio-
nes quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in secunda ad Timo. epist. Tu er-
go fili mi cõfortare in gratia quæ est in Christo Iesu: & quę audisti à me per multos testes, hęc cõmen- *2. Tim. 2*
da fidelibus hominibus qui idonei erũt alios docere. Ex quibus duobus locis satis clarè ostenditur Pau-
lum aliqua verbo solo tradidisse, quæ nusquam scripto mandauerat. Tunc peto an præcepta habeant
vim & robur suum à scriptura, an ab animo obligantis? Si ex animo solum pręcipientis pendent, quum

Voces æquè animum testentur, ac scripturæ, quî fit, vt verbo ab vno ad alterum transmissa, non habeant A
æquam vim obligandi sicut scripturæ? At dices verbis non esse tantam fidem adhibendam, quanta de
betur scripturis, eo quòd verba citius faciliusque permutantur, minuuntur, augentur, deprauãturque,
quàm scripturæ. Esto, sed nũquid adeo semper diffidendum erit verbis, vt nunquam alicui credatur, ni
si scripturis comprobet? Absit. Hoc enim modo omnis conuictus humanus peribit: non crederem me
incepisse aliquãdo, non crederem talem esse patrem meum, & talem matrem meam. Nulli credere, ac
omnibus, summæ dementiæ est. Nónne testes sunt efficacissimi ad rei cõprobrationem? In ore duorum
vel trium, inquit Christus, stat omne verbum. Quis autẽ efficacior testis esse potest, quàm ecclesia, quæ
oculatus testis est, spiritu veritatis afflata, mendax esse nequit? Ecclesiam verò oculatum esse testem
Ioan 8. eorum quæ refert, sic conuincimus, quoniam ecclesia ex omnibus fidelibus constat, non solum præsen
tibus, verumetiam præteritis, & in posterũ futuris. Aliâs tot oporteret ecclesias fingere, quot secula flu
Cant. 6. xissent. Cui tamen sententiæ manifeste ipse ecclesiæ sponsus obuiat, dicens: Vna est columba mea, vna
2. Cor. 11. est amica mea. Et Apostolus: Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Virginem dixit
nõ virgines. Si ergo vna est, fieri oportet vt hæc eadem ecclesia quæ nunc est, audierit Christum prædi-
cantem, viderit morientem, congratulata fuerit resurgenti, conspexerit in cœlos ascendẽtem, assederit
Euangelistis & Apostolis scribentibus, astiterit docentibus. Si ergo horum omnium ecclesia est testis
oculatus, erit per omnia ei credendum, cum certum sit eam neque mẽtiri velle, neque ignorare quæ as-
serit. Præterea in primordiis ecclesiæ nascentis, cum primò oriebatur, post receptum spiritum sanctum
aliquod temporis spacium interiectum est vsque ad primam euangelij conscriptionẽ: quo tẽpore nulli B
dubium quin credendum esset ecclesiæ circa credenda & agenda à Christo mandata, etiam si tunc ec-
clesia omni scripturæ præsidio careret. Erit ne fortè dicendum vt breuior sit nũc ecclesię autoritas, quã
tunc? Aut detrudemus ecclesiam in tam angustos limites, vt eam nunc ex scripturę testimonio pendere
dicamus, quæ olim minime pẽdebat? Erit ergo sine vlla hæsitatione tenendum, vniuersalis ecclesiæ tra
ditionibus & definitionibus, etiam si hæc nullis scripturæ sacræ testimoniis comprobentur, tantam fidẽ
esse adhibendam, quanta ipsismet scripturis sacris debetur, quum illis linguam ęquè nunc moueat spi-
ritus sanctus in locutione earum rerum in quibus nostra salus pendet, sicut olim mouit manus scripto-
rum ad scripturas sacras scribendas. Sed ne hæc nostris solum rationibus ductus dixisse videar, expedit
vt ostendam hanc eandem fuisse mentem probatissimorum quorumcunque virorum qui de hac re fe-
August. cere mentionem. Aug. in epist. ad Ianuarium quæ est in volumine epist. eius. 118. Illa quæ nõ scripta sed
tradita custodimus, quæ quidem toto orbe terrarum obseruantur, datur intelligi vel ab ipsis apostolis
vel plenariis conciliis) quorum est in eclesia saluberrima autoritas) commendata atque statuta retineri.
Vnde hæc quin ita faciẽda sint disputare, insolentissimæ insaniæ est. Hæc ille. Et in epist. ad Casulanum
presbyterum: In his rebus de quibus nil certi statuit diuina scriptura, mos populi dei & instituta maio-
rum pro lege tenẽda sunt. Et sicut præuaricatores diuinarum legum, ita cõtemptores ecclesiasticarum
cõsuetudinum coërcendi sunt. Hæc. Aug. Alia sunt quamplurima eiusdem beatissimi patris huic pro-
posito conducentia testimonia, quorum omnium vel illud præcipuum est, quod aduersus Cresconium
grammaticum scribens, ait: Proinde quamuis huius rei certum de scripturis non proferatur exemplum,
earumdem tamẽ scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, quum hoc facimus quod vniuer-
sæ iam placuit ecclesiæ, quam simul ipsarum scripturarum commendat autoritas, vt quoniã sancta scri
ptura fallere non potest, quisquis falli meruit huius obscuritate quæstionis, eandem ecclesiã de illa con
sulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Hæc Augustinus. Hoc etiam confirma- C
Damasc. tur testimonio Ioannis Damasceni, qui in. 13. cap. 4. libri de fide orthodoxa, docens qualiter Deum ado
rare debeamus, ad orientem, dicit: Non scripta est autem hæc Apostolorum traditio: nã multa sine scri
pto nobis tradita sunt. Idẽ quoq; in. 17. eiusdẽ lib. cap. Est autẽ hæc traditio nõ scripta, perĩde ac adora-
tioni ad oriẽtẽ, adorare scilicet crucẽ, & alia plurima his quæ dicta sunt similia. Hæc Damascenus. Sed
Origenes etiam in hãc manibus (vt dicitur) ac pedibus it sẽtẽtiam. Is enim homilia quinta supra librũ
Origenes. Numerorũ sic ait: In ecclesiasticis obseruationibus sunt nõnulla quę omnibus quidẽ facere necesse est,
nec tamen ratio eorũ omnibus patet. Nã quod (verbi gratia) genua flectimus orãtes, & quod ex omni-
bus cœli plagis ad solã oriẽtis partẽ cõuersi orationẽ fundimus, nõ facile cuiquã puto ratione cõpertũ.
Sed & eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicãdæ, vel eorũ q̃ gerũtur in baptismo
verborũ gestorũq; & ordinum, atq; interrogationũ ac respõsionũ quis facile explicet rationẽ? Et tamẽ
omnia hæc operta & velata portamus sup humeros nostros, quum ita implemus ea & exequimur, vt à
magno pontifice & eius filiis tradita & commẽdata suscepimus. Hæc Origenes. Vides hic qualiter O-
rigenes testatur aliqua esse quę nobis facere est necessarium, etsi eorum nulla ex scripturis ratio pateat,
sed sola ecclesiæ obseruatio. Et idem docet in prooemio libri periarchon. Irenæus etiam Lugdunensis
Irenæus. episcop⁹ & martyr, martyrisque discipulus, huic sententiæ subscribit in cap. 4. tertii libri aduersus hæ-
reses, dicens: Tantæ igitur ostensiones quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios verita-
tem, quam facile est ab ecclesia sumere, quum apostoli quasi in depositorium diues plenissime in eam
contulerint omnia quæ sunt veritatis, vt omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim D
vitæ introitus: omnes autẽ reliqui fures sunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos:
qui autem sunt ecclesię, cũ magna diligentia deligere, & apprehẽdere veritatis traditionẽ. Quid enim?
& si quando de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nònne oportet in antiquissimas recurrere
ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum
& rei liquidum est? Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nònne o-
portebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his quibus committebant ecclesias? Hæc

Irenæus

Irenæus. Huius autoritas non parui est momenti, nempe, præter sanctitatem & doctrinam qua polluit discipulus fuit Policarpi martiris, quem Ioannis euāgelistæ discipulum fuisse plures testatur historiæ. Abeant ergo Ioannes Vviclephus, & Ioānnes Hus, & Martinus Luth. cōtumque complices, & quibus volent suas iactent insanias, derogentque quantum voluerint ecclesiæ autoritati. Nam mihi horū per tot secula probatissimorum virorum sufficeret autoritas, etiam si nulla ratione superius euicissem. Denique, ad completam huius sententiæ confirmationem accessit concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratū, quod sessione quarta capite primo suorum decretorum legitimam me præsente protulit de hac re definitionem, sic inquiens: Sacrosancta œcumenica & generalis Tridētina Synodus in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicæ sedis legatis, hoc sibi ante omnia perpetuo proponens, vt sublatis omnibus erroribus puritas ipsa Euāgelij in Ecclesia cōseruetur, quod *Cōcilium Tridentinum.*
A promissum ante p Prophetas in scripturis sanctis Dominus noster Iesus Christus dei filius proprio ore primum promulgauit, deinde per suos apostolos, tanquam fontem omnis salutaris veritatis & morū disciplinæ, omni creaturæ prædicari iussit, perspiciens quòd hanc veritatem & disciplinā contineri in libris scriptis & sine scriptis, traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ aut ab ipsis Apostolis spiritu sancto dictante quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt, orthodoxorum patrū exempla secuta, Omnes libros tam veteris quàm noui testamenti, cum vtriusque vnus Deus sit author, necnō traditiones ipsas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Christo vel a spiritu sancto dictatas & continua successione in ecclesia catholica conseruatas pari pietatis affectu & reuerentia suscipit & veneratur. Et post hæc verba recenset concilium omnes libros totius sacræ scripturæ tam veteris quàm noui testamenti, quibus omnibus enumeratis statim hæc quę sequuntur, subdit: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata latina æditione habentur pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens, & prudens contempserit, anathema sit. Hactenus Cōcilium Tridentinum. Dicamus ergo in omnibus quæ aut credenda aut agenda sunt, Ecclesiæ esse obediendum, etiā si scripturæ autoritas desit, quamuis hæc ei deesse non possit, quum hanc ei autoritatem ipsemet scripturæ tribuant. Nam alioqui qualiter asseremus Marię perpetuam virginitatem, aut filium dicemus patri consubstantialem, quum hæc minime in sacris literis reperiantur? Marię siquidem perpetua virginitas in sacris literis nusquam claré inuenitur, nisi fortè in figuris multis & ænigmatis, quæ (vt tertio cap. diximus) minime ad dogma aliquod adstruendum sufficiunt. Filii autem consubstantialitas etsi ex Euangelio conuincatur, nusquam tamen (vt Arrius Athanasio opponebat) expresse in Euangelio reperitur.
B Vtrunque tamen ecclesię vniuersalis traditione tenemus, cuius firmissima est autoritas. Sunt & alia id genus multa quę operosum esset recensere: quę etsi non sunt scripturis expressa, eorum tamen aliqua ecclesia spiritu sancto afflata ex collatione scripturarum colligit, alia per sola verba ab vno in alterum per tot secula transfusa retinuit: cui illud regij Prophetę alludere videtur: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, & in oram vestimenti eius. Ita vt à Christo capite in Apostolos transmissa verba, sint iterum ab ipsis Apostolis in vestimentum effusa, vsque in oram vestimenti id est, in finem vsque ecclesię, quę tunica est inconsutilis, quam hæretici scindere conantur. Preterea si nihil asserendum est nisi ex scripturis expressis probari possit, vt ait Lutherus, qualiter ipse testatur se credere purgatorium esse, quum tamen alibi dicat purgatorium nō posse ex sacris literis probari? Verum nec mirum, quoniam Lutherus sępissime tanquam turdus (quemadmodum dicitur in prouerbio) sibi malum cacat. *Psal. 132.*

Quòd Ecclesiam vniuersalem Concilia generalia ritè congregata sufficienter exprimant ac repræsentent: quorum Conciliorum definitionibus & traditionibus ea erit præstanda fides, quæ vniuersali Ecclesiæ debetur. Cap. 6.

Ostēdimus satis (vt opinor) manifestè, vniuersalis ecclesiæ traditionibus & definitionibus esse sine vlla hęsitatione obtemperādum. At dubitabit quispiam fortè, vbinam vniuersalis ecclesia vnquā coogregata fuerit ad aliquid definiendum, aut quo pacto vnquam congregari possit, quum sit toto terrarum orbe diffusa? Nam hæretici quidam sunt, nempe Vviclephitæ, Hussitæ, Lutherani (horum
C historias enarrabim' cum inferius ad singulas eorum hęreses deuentum fuerit) qui ec ecclesiam aperto Marte inuadere videantur, negant quicquam eam vnquam sanxisse, & ideo fingunt nobis quandam ecclesiam inuisibilem, vereque mathematicam, ab omni sensu abstractam. Quę etsi visibilis esset, nihil vnquam definire posset, quòd quum tam latè pateat, minimè (vt dicunt) ad aliquid definiēdū tota vnquam in simul congregari valuit. Et quoniam hoc est validissimum eorum scutum quo muniuntur, quum eis ecclesię autoritas obiicitur, ideo ad eius extenuationem, imò verius dixerim destructionem, ante omnia annitēdum erit. Nam in posterum quum aduersus singulas hæreses pugnabimus, frequēs nobis admodum erit ecclesiæ autoritas, qua tanquam acutissimo telo hæreticos confligemus. Quapropter vt nullum eis in hac parte reliquerimus scutum quo se tueri possint, hoc prius ostendendum fuit, ecclesiam visibilem esse, sensibusque hominum obiectam, alicubi iam sæpe congregatā, sępeque olim coogregabilem. Sed antè omnia prius oportebit iuxta Aristotelis præceptū ostendere, quid sit ecclesia, ne ex re perperā intellecta, vt sæpe contingit, sit disceptatio. Ecclesia de qua nunc agimus, quę multās dicitur, est fideliū omnium congregatio, quæ corpus vnum est, cuius caput est Christus: nos autē singuli, alter alterius mēbra. Nam quod omnes nos vnum corpus sumus, cuius corporis caput est Christus,

Roma. 12. teſtatur Paulus in epiſtola ad Rom. Sicut enim, inquit, in vno corpore multa mẽbra habemus, omnia autem membra non eundem actum habẽt, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto. Et iterum in prima ad Corinthios epiſtola idem cõfirmat, dicens: Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet mul-
1. Cor. 13. ta, omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum tamẽ corpus ſunt: ita & Criſtus. Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Gentiles, ſiue ſerui ſiue liberi. Iá vides quomodo ex Pauli ſentẽtia omnes fideles qui ſemel Chriſto in baptiſmo dedicati ſũt, vnũ corpus efficiant, cuius ipſe Chriſtus ſit caput. Quòd autem corpus ipſum ex omnibus fidelibus compactũ D
Epheſ. 1. ſit eccleſia, teſtatur idem Paulus in epiſtola ad Epheſios, vbi loquens de Chriſto redẽptore noſtro, ait: Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnem eccleſiam quę eſt corpus ipſius
Col. 1. & plenitudo eius. Et iterum ad Colloſſenſes quaſi eandem repetit ſententiá: Adimpleo, inquit, ea quę deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt eccleſia. Cũ ergo ſinguli fideles, qui ſunt velut membra corporis huius quod eſt eccleſia, viſibiles ſint, & oculis hominum obiecti atque patentes, quî fit vt eccleſia quæ totũ eſt corpus, inuiſibilis ſit? Non eſt enim veriſimile, aut rationi conſentaneum, vt id inuiſibile ſit, cuius omnes partes ex quibus coaleſcit, viſibiles ſunt & conſpicuæ. Verũ iá video eos aduerſus quos agimus id negare quod aſſumpſimus, omnes ſcilicet huius corporis partes viſibiles eſſe, quum caput ipſum, quod Chriſtus eſt, (vti ipſi aſſerũt) inuiſibile ſit. Sed hoc cauillum ita reiiciemus, vt nullus tergiuerſationi pateat locus. Nam ſiue loquaris de eo ante gloriam reſurrectionis, ſi-
Baruc. 3. ue poſtmodum, vtrobique eum per carnis aſſumptę diſpenſationem viſibilẽ reperies. Nõnne Baruch propheta de eo dicit: Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus? Si enim de eo cùm doloribus & morti obnoxius erat, loquaris, quid prohibet vt qui eſurit, ſitit, laſſatur, triſtatur, crucifigitur
Eſaiæ 53. nõ etiam videatur? Nõnne ad illud tempus refertur quod Eſaias de eo ait: Vidimus eum leproſum, &
Act. 10. cuius non erat aſpectus. Si verò poſt ſuſceptam immortalitatis ſtolam id dicas, vel illo ſolo Actuum Apoſtolorum teſtimonio conuinceris: Quibus & prębuit ſeipſum viuum poſt paſsionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis. Qualiter autẽ potuit multis argumentis oſtẽdere Apoſtolis ſe vitam recuperaſſe, niſi apoſtoli eum vidiſſent? Præterea diſcipuli in caſtellum quod dicitur Emaus euntes (etſi oculi eorum tenebantur ne eum agnoſcerent) nõnne Chriſtũ viderũt? Inſuper Thomæ prius incredulo, poſtmodũ verò fideli, dicit ipſummet caput iam glorificatũ: Quia vidiſti me Tho- A
Ioan 20. ma, credidiſti. Alij etiam cõdiſcipuli dicunt eidẽ Thomę: Vidimus dominũ. Et Paulus in. 1. ad Cor. epiſt. teſtatur de plurib⁹ qui Chriſtum poſt reſurrectionẽ ſuam viderunt. Sic enim ait: Viſus eſt Cephæ,
1. Cor. 15. & poſt hoc vndecim. Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul, ex quibus multi manẽt vſque adhuc. quidá autẽ dormierũt. Deinde viſus eſt Iacobo, deinde apoſtolis omnib⁹. At dices fortè tũc ideo viſibilẽ fuiſſe, eò quòd ſuæ claritatis radios continuerit, inuiſibilis futurus ſi omnẽ glorificatæ car-
Mat. 17. nis ſplendorẽ effudiſſet. Id eſſe falſum tribus teſtibus cõuincitur, Petro. ſ. Iacobo & Ioãne, vt in ore duorũ vel triũ ſtet omne verbum. His enim ab eo in montẽ excelſum ductis, tráſfiguratus eſt ãte eos, & reſplẽduit facies eius ſicut ſol. Ipſum verò ſic tráſfiguratum diſcipuli viderunt. Ná ſi nõ viderunt, quo modo poſtmodũ teſtes eius rei eſſe poſſunt? Et ſi Petrus nõ vidit, quò ergo allect⁹ dicit: Bonum eſt nos hic eſſe? Si ergo Petrus & alii duo Chriſtũ tráſfiguratũ viderũt, qui fit vt nũc eũ ſtola immortalitatis indutum videre nõ poſſumus, quantalibet claritate fulgeat? Ná transfiguratus ſymbolũ quoddá futuræ immortalitatis dedit, & in ea fuit refulgẽtia, in qua nunc ad dexterá patris reſidet. Sic enim ait Gloſſa cõmunis quæ Ordinaria appellatur, Marci nono: In ea fuit claritate in qua erit pacto iudicio. Et Beda ibidẽ: Tráſfiguratus Saluator non ſubſtantiá veræ carnis amiſit, ſed gloriá futuræ vel ſuę vel noſtræ reſurrectionis oſtendit. Qui qualis tũc apoſtolis apparuit, talis poſt iudiciũ cũctis apparebit electis. Hæc Beda. Eſt ergo caput Eccleſiæ Chriſtus omni tẽpore viſibile: & quũ de aliis Eccleſiæ mẽbris nõ ſit qui dubitet ea eſſe viſibilia, colligitur inde totum corpus eſſe viſibile. Adde quòd eadẽ Eccleſia aliquádo vo-
1. Pet. 5. catur grex, iuxta illud Petri: Paſcite qui in vobis eſt gregem. Huius autẽ gregis oues ſingulæ ſunt ſinguli fideles, quos eidem Petro vt verbo & doctrina paſceret, cõmiſit dominus, dicẽs: Paſce oues meas. At B
Ioan. 21. quomodo erit grex inuiſibilis, cuius omnes oues cõſpicuæ ſunt? Aut quomodo paſtor paſcet gregẽ quẽ non videt, nec eum vllo modo cognoſcere poteſt? Vt enim oportet paſtorem vultum cuiuſque pecoris ſui cognoſcere, ita etiá totum gregem, vt ſciat ſuum gregẽ ab alieno diſcernere. Oportet ergo vt grex qui à paſtore debet paſci, ſit ei viſibilis: & corpus cuius ſingula mẽbra ſunt viſibilia, ipſum quoque corpus integrum ſit viſibile. Nam quanuis fides qua ipſum corpus ſolidatur, & charitas qua viuificatur, & ſpiritus ſanctus quo regitur, omnes inuiſibiles ſint, nihil tamen obſtat, vt corpus ipſum ſit viſibile: quẽadmodum nihil prohibet hominem viſibilem eſſe, quanuis anima, qua corpus eius vegetatur, inuiſibilis ſit. Verum, quia in cauſſa fidei efficaciora ſunt ſacræ paginæ teſtimonia (vt capite ſecundo diximus, & infrà, in titulo fides, longius diſſeremus) quàm omnes quantumuis vrgẽtes rationes, ideo ad huius rei confirmationem aliqua adferam tam clara teſtimonia, vt niſi malitia eum iam excæcauerit, apertè videat ea nõ niſi de viſibili Eccleſia poſſe accipi. Quum ſacra hiſtoria deſcribit dedicationẽ tẽpli
3. Reg. 8. à Salomone extructi, inter cætera ait: Cõuertit rex Salomõ faciẽ ſuá, & benedixit omni Eccleſię Iſrael. Omnis enim Eccleſia Iſrael ſtabat. Sed ſi Eccleſia eſſet inuiſibilis qualiter ad eam Salomon faciẽ ſuá cõuertiſſet? Præterea Chriſtus docens gradus per quos fraterna correctio debeat incedere, tertio loco iubet dicẽdum eſſe Eccleſiæ. Si autem Eccleſia eſt inuiſibilis, nulla patet via vt quis Eccleſiá cognoſcere valeat ad aliquid ei denũciádum. Huic accedit, quòd Paulus maiores natu Eccleſiæ Epheſi, Mileti cõgregatos ſic admonuit: Attendite vobis & vniuerſo gregi in quo vos poſuit ſpiritus ſanctus regere Ec-
Act. 20. cleſiam Dei, quá acquiſiuit ſanguine ſuo. Qualiter autem homo mortalis poterit regere id quòd minimè videre poteſt? Rurſum idẽ Paulus in prima ad Cor. epiſt. Ego enim ſum minim⁹ apoſtolorũ, qui nõ

ſum

ſum dignus vocari apoſtolus, quoniam perſequutus ſum Eccleſiã Dei. Et iterum ad Galatas: Audiſtis 1.Cor.15.
enim conuerſationem meam aliquando, quoniam ſuprà modum perſequebar Eccleſiam Dei, & expu Galat.1.
gnabam illam. At minime fieri poteſt vt corporalis perſecutio, qualis illa erat, inferri poſsit in eum qui Act.9.
inuiſibilis eſt. Quòd ſi id fieri cõtendas per id quod chriſtus eidem Paulo dixit: Ego ſum Chriſtus, quẽ
tu perſequeris: nec tamen Paulus tunc Ieſum videbat, vt pote ad dexteram patris reſidentem: quis non
videt illud ea ratione ab eo dictum qua aliás dixerat? Amen dico vobis, quãdiu feciſtis vni de his fratri Mat.25.
bus meis minimis, mihi, feciſtis? Quam ergo perſecutionem ſe Eccleſię intuliſſe poſtmodum Paulus fa
tetur, hanc eandem ſe paſſum Chriſtus queritur, eò quòd naturale eſt capiti, vt reliquis corporis mem-
bris compatiatur. Satis iam pro hac re vtcunque paucis dixiſſe arbitramur: ſi quæ fortè dicenda reſta-
bunt, inferius in titulo, Eccleſia, differentur. Nunc ad reliquum accingamur, vt Eccleſiã videlicet quam
iam viſibilem eſſe oſtendimus, alicubi iam congregatam, & aliquando congregabilem (quantumlibet
latè pateat) comprobemus. Hoc autem ſatis (vt exiſtimo) comprobabitur, ſi oſtenderimus conciliũ ge-
nerale rite congregatum ſufficienter Eccleſiam vniuerſalem repræſentare. Nam eo ipſo oſtenſum erit
D toties vniuerſalem Eccleſiam in locum vnũ coiiſſe, quoties generalis ſynodus Eccleſiæ ritè congregata
fuerit. Quòd autem cõcilium generale repræſentet vniuerſalem Eccleſiam, ſi ipſius concilij in hac par
te valet teſtimonium, citò propoſitum noſtrum efficiemus. Concilium nanque Cõſtantienſe, quod nõ Cõcilium
dubito in ſpiritu ſancto fuiſſe congregatum, vt rei exitus docuit, inter cętera quę quarta ſeſſione defini Conſtanti
ta ſunt, hoc primum decernit: Et primo quòd ipſa ſynodus in ſpiritu ſancto congregata, legitimè gene enſe.
rale cõcilium faciens, Eccleſiam catholicam militantem repræſentãs, poteſtatem à Chriſto immedia-
tè habet, cui quilibet cuiuſcunque ſtatus vel dignitatis, etiã ſi papalis exiſtat, obedire tenetur in his quę
pertinent ad extirpationem dicti ſchiſmatis, & reformationem generalem Eccleſię Dei in capite & in
membris. Hæc concilium. Ecce vides qualiter concilium Conſtantienſe teſtatur ſe repræſentare Eccle
ſiam catholicam militantem. Verum ſcio non defuturos qui huic teſtimonio obiiciãt id quod Phariſæi Ioan.8.
Chriſto obiecerunt: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum: quibus re- Ididem.
ſpõdere idem concilium meritò poſſet id quod Chriſtus eiſdem Phariſæis reſpondit: Et ſi ego teſtimo
nium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meũ, quia ſcio vnde veni, & quò vado: vos autẽ ne
ſcitis vnde venio, aut quò vado. Vos ſecundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam & ſi iudi-
co ego, iudicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego (Chriſtus dixit) & qui miſit me pater.
Concilium autem dicere poſſet: Ego, & qui docet me ſpiritus ſanctus qui ſuggerit nobis omnem veri-
tatem. Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorũ hominum teſtimonium verũ eſt: Sed hæc licet aduer
ſarium non conuincant, bene tamen affectum docere poſſunt. Aliter ergo aſſertionem noſtram firme-
mus. Primò ſic, quia vſu communi & vniuerſali hominum loquutione reperimus, vt quoties primates
omnes alicuius reipublicæ, quibus à populo ius decernendi commiſſum eſt, in vnum quemlibet con-
uenerint locum, dicamus rẽpublicam congregatã eſſe, eò quod ab his cæteri omnes pendent. Ad hũc
modum quum in concilio generali omnes Epiſcopi, quos ſolos Deus poſuit regere Eccleſiam ſuã, con
ueniãt, dicitur tunc reſpublica Chriſtiana, hoc eſt, catholica Eccleſia cõgregata. Hoc manifeſtè oſtẽdi 3.Reg.8.
A tur in eo loco. 3. Regum, quem ſuperius alteri negocio aptauimus. Poſtquam enim ſacra illa hiſtoria de
ſcripſit magnificam illam templi conſtructionem, ſic ait: Tunc congregati ſunt omnes maiores natu I-
ſrael cum principibus tribuum, & duces familiarum Iſrael ad regem Salomonem in Hieruſalẽ, vt de-
ferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid, id eſt, de Sion. Et poſtquam dixerat arcam illatã eſſe
in oraculum templi, ſubnectit: Cõuertitque rex faciẽ ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ Iſrael. Omnis
enim Eccleſia Iſrael ſtabat. Hæc ibi. Quo ex loco clarè patet cõuentum illum in quo fuerant cõgrega-
ti maiores natu Iſrael, & principes tribuum, & duces familiarum, geminata vice appellari omnẽ Eccle
ſiam. Rurſus concilio coacto Hieroſolymis pro magnifica illa quęſtione decidẽda, an ſcilicet legitima
eſſent ſimul cum Euangelio obſeruanda: poſtquam dixerat conueniſſe apoſtolos & ſeniores videre de
verbo hoc, & in ea re definiſſe, dicit: Tunc placuit apoſtolis & ſenioribus cũ omni Eccleſia eligere vi-
ros ex eis, & mittere Antiochiam. Vides hic iterum conuentum illum apoſtolorum & ſeniorum voca- Act.15.
ri vniuerſam Eccleſiam. Et Beatus Gregorius hoc idẽ aſſerit, qui loquẽs de quatuor illis illuſtribus, nec
vnquã ſatis laudatis conciliis, videlicet Nicæno primo, Cõſtantinopolitano primo, Epheſino & Chal
cedonenſi etiã primis, ſic ait: Cunctas verò quas præfata veneranda cõcilia perſonas reſpuunt, reſpuo
B quæ venerantur, amplector: quia dũ vniuerſali ſunt cõſtituta conſenſu, ſe & non illa deſtruit, quiſquis
præſumit abſoluere quos ligant, aut ligare quos abſoluunt. Hæc ille. Ecce qualiter Gregorius aſſerit in
conciliis decreta, vniuerſali conſenſu eſſe conſtituta: quod minimè verum eſſet, niſi cenſeret idem bea-
tiſſimus pater generale concilium vniuerſam Eccleſiam repræſentare: præcipuè cum proprium epi-
ſcoporum ac aliorum prælatorũ munus ſit docere, quod ad ſubditos minimè pertinet. Solis enim præ-
latis dicitur: Paſcite qui in vobis eſt gregem. Et cum Chriſtus Petrum reliquis omnibus prætuliſſet, ni- 1.Pet.5.
hil aliud dixit quàm paſce oues meas. Prælatorum ergo eſt docere & iubere, ſubditorum eſt diſcere & Ioan.21.
obtemperare. Paſtorem oportet paſcere oues, ouium autem ſolum eſt paſci. Hoc enim Malachias pro-
pheta teſtatur, qui ait: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiã, & legẽ exquirẽt de ore eius, quia angelus Malac.2.
domini exercituum eſt. Si ergo ſacerdotes ſunt à quibus ſcientia exquiritur, non autem ſubditi: nõ erit
neceſſarium, vt in conuentum qui fit pro re aliqua deferẽda, ſubditi cum prælatis conuocentur. Quod
ſi dicas ſubditos omnes eſſe mẽbra huius corporis, & ideo debere ſimul cũ prælatis conuocari: reſpon-
detur per id quod ait Paulus in 1. ad Corint. epiſt. Et ſi dixerit auris, quoniã non ſum oculus, non ſũ de 1.Cor.12.
corpore: num ideo nõ eſt de corpore? Si totũ corpus oculus, vbi auditus? Prælati ſiquidẽ, quorũ partes
ſunt docere & regere, oculorũ funguntur officio, quoniã hi pro reliquis mẽbris vident, eaq; quò mens Roma.10.

voluerit, dirigunt. Subditi verò, quorum est obedire, aurium exercent officiũ, quoniã hæ sunt per quas
doctrina quælibet & fides habetur. Fides nanque est ex auditu: Non ergo subditi excluduntur à corpo
re, eò quòd ad id officium non admittuntur, quod non est illis in corpore, dispensatũ. Nónne dicimus
corpus aliquod humanum videre si eius oculi videãt, quamuis cętera membra non videant? Nunquid
ideo dicemus corpus non audire, quia multa in corpore membra nõ audiant, quamuis aures opus sibi
cõmissum debitè exequantur? Tunc enim re vera totum corpus id exequi dicitur, quum membrum id
quod sibi ex officio incumbit, operatur. Quo fit vt tunc Ecclesiã quæ vnum corpus est, aliquid definisse
interpretemur, quum illud omnes illi ad quos spectat, congregati, atque consentiẽtes decreuerint. At
quum ij omnes ad concilium generale conuocentur, consequens est, vt in ea re definienda dicamus ge-
nerale concilium Ecclesiam vniuersalẽ repræsentare, quum id agãt quod ad nullum alium spectare di
gnoscitur. Quod si adhuc fortè contendas, fideles omnes ad eum conuentum esse cõuocandos, in quo
est aliquid de fide definiẽdum, tã claris id scripturæ testimoniis reiiciemus, vt nullus amplius scrupu-
lus vrgeat. Primum enim cõcilium ab apostolis cõgregatũ describitur. Act. 6. In diebus autem illis, in-
quit, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eò quòd des
picerẽtur in ministerio quotidiano viduę eorum. Cõuocãtes autem duodecim multitudinem discipu-
lorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate er-
go fratres viros ex vobis, &c. Vides ibi minimè conuocari plebem, aut promiscuam multitudinem, sed
pręcise multitudinẽ discipulorum. Multo autem efficacius nostrum propositum confirmat id quod iti
15. cap. eiusdẽ lib. scribitur, in quo nobis cõciliorum effigies ad viuum depingitur. Sic enim ibi dicitur:
Et quidam ascendentes de Iudæa docebant fratres, quia nisi circuncidamini secundum legẽ Mosi, nõ
potestis saluari. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascen
derent Paulus & Barnabas, & quidem alij ex aliis ad apostolos & presbyteros in Hierusalem super hac
quęstione, Et parum infrà: Conueneruntque apostoli, & seniores videre de verbo hoc, &c. Et tandem
inquisitione facta inter eos, lata est ab apostolis & senioribus sententia in hunc modum: Visum est spi-
ritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab im-
molatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene age- D
tis. Hęc ibi. Ecce apertam celebrandi concilii regulam: ex qua temporum successu, quum Ecclesia iam
liberata esset à persecutione tyrannorum, reliqua generalia concilia modum & formam suæ celebra-
tionis sumpserunt. Vides tamen ibi minimè cõuocari omnem populi Christiani multitudinẽ, sed so-
lum apostolos & seniores conuenisse, diligentique examinatione ex collatione scripturarum facta, sen
tentiam tulisse, quam vsque in hodiernum diem catholica Ecclesia amplexata est. Si ergo non oportet
ad aliquid in fide definiendum promiscuę plebis multitudinem cõuocari, sed solum maiores Ecclesię
quòd hi sunt quorum interest in ea re definire, & qui ad eã rẽ agendam vniuersalẽ repræsentant Eccle
siam, consequens est vt generale concilium, ad quod primores Ecclesiæ omnes conuocantur, vniuersã
etiam repræsentet Ecclesiam. Ex quo etiam colligitur, conciliorum generalium ritè cõgregatorum tra
ditiones, tanquam ab vniuersali Ecclesia emanantes, esse ab omnibus recipiendas. Prætereà si concilia
generalia minimè vniuersam repræsentarent Ecclesiam, ac ideo ab eis tollatur potestas in causa fi-
dei decernẽdi, omnia prorsus erunt in Ecclesia ãbigua, nec via aliqua patebit qua hæreses extirpari pos
sint, imò inexhausta suggeretur fidei oppugnandæ materia, cuicunque libuerit nouas excitare hæreses
aut suscitare sepultas. Nisi enim publica astitisset Nicæni concilii definitio aduersus Arrium, & Con-
stãtinopolitani aduersus Eunomium, & Macedonium, & Ephesini aduersus Nestorium, & Chalcedo
nensis aduersus Eutychen, adhuc eorum hæreses viuerẽt, nec deessent qui sub earum autoribus milita
rent, quum quicquid eis ex scripturis obiiceretur, praua interpretatione in alienum sensum detorque- A
rent. Hac enim sola causa factum est, vt tempore illo quo Ecclesia tyrannorum rabiẽ perpessa est, Chri
stianismus fuerit in plurimarum hæresum scissuras diuisus: quia scilicet Episcopi catholici in vnũ con-
uenire non poterant, vt eis obstarent, vsque ad tempus Constantini, à quo cœperunt concilia congre-
gari, ex quorum frequẽtatione plurimis hæresibus itum est obuiam. Rursus de filiis Israel hoc legimus
Exod. 24. vt quicquid inter eos dubitationis oriebatur, ad Mosẽ, vt ab eo decideretur, deuoluebatur. Deinde cũ
Moses in montem subiit legem recepturus, si fortè aliquid interea ortum fuisset, de remedio prouidit.
Habetis, inquit, Aarõ & Hur vobiscum: si quid natũ fuerit quæstionis, referetis ad eos. Insuper ne post
eorum mortem Synagoga remedio careret ad quęstiones finiẽdas, vide qualiter dominus prouiderit.
Sic etenim ait in Deuteronomio: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter san-
Deute. 17. guinem & sanguinem, inter caussam & caussam, lepram & nõ leprã, & iudicium intra portas tuas vide
ris verba variari, surge & ascẽde ad locũ quem elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes
Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tẽpore, quæresque ab eis, qui iudicabũt tibi iudicii verita
tẽ, & facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legẽ
eius: sequerisque sentẽtiam eorũ, nec declinabis ad dexteram vel ad sinistrã. Hæc ibi. Vides igitur quę-
stionẽ dubiam minimè ad plebẽ esse deducendã, aut ad reges aut duces, sed ad sacerdotes Leuitici ge-
neris, quorum definitioni obtemperare præcipit. Vides etiam quantum Deus synagogæ prospexit, qui
Esaia 5. in omnem euentũ de remedio ei prouidit. Quòd benè per Esaiã prophetã insinuat, dicẽs: Quid potui
facere vineæ meæ, quod non feci? Quid ergo putas eũ fecisse Ecclesiæ suæ? Nónne credendũ erit æque B
prospexisse Ecclesię ac synagogæ? Imò multo magis, quũ de ea dicat alius Propheta: Magna erit gloria
Agga. 8. domus istius nouissimæ plusquam primæ. Erit ergo dicendũ perinde ac de veteribus patribus enarra-
tum est: Si difficile atque ambiguum iudiciũ esse perspexerit quispiã, veniat ad primores Ecclesiæ, qui
concilio coacto, teque (vt decet) maturè discussa, docebũt eum iuxta legem Dei, sequeturque sententiã

eorum, non declinãs ad dexteram neque ad sinistram. Hinc patet quam inani labore fatigatur Guido Carmelita, qui in suo primo lib. de hæresibus conuertit se ad probandum ea quę in quatuor illis primis Concilijs definita sunt: ad quem modum oportebat eum etiam probare omnia quæ in reliquis concilijs decreta fuere: quod opus fuisset immensum. Quapropter consultius esset cõciliorum autoritatem, eorumque in definiendo certitudinem comprobare: quo facto, breui compendio omnes conciliorum definitiones roborantur.

Quòd aliorum hominum quantumlibet sanctorum scripturæ non sufficiant ad hæresim reuincendum. Cap. 7.

HActenus disseruimus de hæresi, & de his quibus hæresis reuinci potest: verum sunt multi qui alios habent gnomones quanuis fallaces, & ad munus id exequendum minimè certos, ad quos tamen volunt omnes assertiones de hæresi examinare, ac ideò facillimè de hæresi pronunciant, nulla prorsus habita ratione qua id euincere possint. Sunt enim plerique qui sic afficiuntur aliquorum hominum scriptis, vt si fortè quempiam viderint qui vel digito transuerso ab eorum sententia discedat (oculatus testis loquor) hæresim statim inclament. Quapropter hoc oportuit etiam ostendere, nullam videlicet scripturam, cuiuslibet hominis quantumlibet docti, quãtumlibet etiam sancti, esse efficacem ad hæresim reuincendam, nisi ex sacræ scripturę testimonio, aut ex Ecclesiæ definitione id esse constiterit. Hoc autem facilè quisque perpendet, si prius hoc apud se discutiat, quale oporteat esse testimonium, vt nos cogat ad fidẽ alicui rei pręstãdam. Nam id solum efficax erit ad reijciendum quicquid illi rei clarè dignoscatur repugnare. Huiusmodi verò testimoniũ quod nos alicui credulitati faciat obnoxios, oportet vt à tali persona habeatur, de qua constet eam nec posse falli, nec fallere velle. Quòd si falli potest aut fallere, quocunque eius testimonio adducto, citra fidei iniuriã aut hæresis labem reijciet: causabitur enim statim eum in illa re deceptum, aut decipere voluisse: quod vtrunque horum euenire poterat. Nã quid obstat, vt eum qui falli potest, falsum fuisse dicamus? At omnis homo ex peccato primorum parẽtum adeò obtusum traxit ingeniũ, vt ad verã rerum notitiã minimè penetrare valeat, quò fit vt sæpe in discernendo fallatur. Nam inter incommoda quę in hac vita patimur (teste Augustino) est fallax iudicium: Atque ita propheta dixit, omnis homo mendax: & (vt est in prouerbio) quãdoq; bonus dormitat Homerus. Non est ergo ęquum, aut rationi consentaneum, vt ei qui aut falli aut fallere potest, qualis est quiuis purus homo, sub interminatione gehennæ credere teneamur. Nã inde eueniret vt sæpissimè falsa pro veris recipere teneremur, & vera pro falsis: quod nefas est dicere. Præterea quũ sępe inter doctissimos viros de eadem re non cõueniat, erit necessariũ ab aliquo eorum discedere, neque tamen cũ fidei iniuria, aut hæresis nota, cum id fieri nullo modo posit, vt oppositis secumque pugnantibus assertionibus quis assentiat. Hieronymus ait Paulum simulatione tantum & non verè reprehendisse Petrum, Augustinus autem ait Petrum verè iustéque à Paulo reprehẽsum. Hieronymus ait eũ qui ante baptismum duas habuerit vxores, suscepto postmodum baptismo posse ad sacerdotiũ promoueri: cui assertioni refragantur Ambrosius, Augustinus, cæterique omnes. Augustinus, vniuersi mundi fabricam ait fuisse à Deo etiam quò ad varietates formarũ vno eodẽque temporis momento extructam, nullãq; prorsus admittit in ea re tẽporis successionẽ, sed illa dierũ volumina interpretatur angelicæ cognitionis alternationes. Cui interpretationi adeò cõtradicitur, vt nullũ vnquam ex sacris scriptoribus viderim qui illi in hac parte assentiat. Sũt & id genus multa. Quis ergo tam demẽs erit, vt ei qui alterutrã partem harũ assertionũ amplecti velit, hæresis notã impingat, quod alicui doctori sacro repugnet? Nõ erit ergo vnquã citra temeritatẽ aliquid appellandum hęresis eò quod sanctorũ dictis repugnat, modò nun obuiet scripturæ sacræ, aut Ecclesiæ definitioni. Vnde Augustinus in Epistola ad Hieronymum, quę est in ordine aliarum epistolarum. 19. sic ait: Ego enim fateor charitati tuę, Solis ei scripturæ libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honorémque deferre, vt nullum horum autorem scribendo errasse aliquid firmissimè credam, aut si aliquid in eis offendero literis quod videatur contrarium veritati, nil aliud quàm mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, vel me minimè intellexisse nõ ambigã. Alios autẽ ita lego, vt quãtalibet sanctitate vel doctrina polleãt, nõ ideo verum putem quia ipsi illa senserunt, sed quia mihi per alios autores canonicos, scilicet sacræ scripturę, aut probabili, id est euidenti ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te frater mi arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam Prophetarum & Apostolorum, de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefariũ est. Absit hoc de pia humilitate & veraci de temetipso cogitatione. Hæc Augustinus. *August.* Quare fateor me non posse cohibere iracundiam, quoties video aliquos ita addictos hominum aliquorum scriptis, vt impium autument, si vel in modica re quis ab eorũ sententia discedat. Volunt enim hominum scripta velut diuorum oracula recipi, illũmque honorem illis exhiberi, qui solis sacris literis debetur. Non enim iurauimus in verba hominis, sed in verba Dei. Ego enim miserrimam hanc dicerem seruitutem, sic esse humanæ sententiæ addictum, vt non liceat vllo modo illi repugnare: qualem patiuntur hi qui se tantum beati Thomæ, aut Scoti, aut Ocan dictis subijciunt, vt ab eorum placitis, in quos iurasse videntur, nomina sortiãtur, quidam Thomistæ, alij Scotistæ, alij Ocanistæ, appellari. Paulus quidem iussit, captiuare intellectum nostrum, sed in obsequium Christi, non autem in obsequium hominis. *2. Cor. 10* Quò fit vt hi qui tam leuiter de hæresi pronunciant, non expendentes de qua re loquantur, sępe sua ipsorum feriantur sagitta, incidántque in eam foueam quam alijs parabant. Nam velle humanas scripturas in diuinarum ordinem connumerare, hoc verius ego dixerim hæresim: quod faciunt hi qui humanis scriptis dissentire impium autumant, perinde ac diuinis: quales ego vidi in tantam insaniam de-

uenisse, vt noo sunt veriti ad populum in publica cócione hoc effundere: Quisquis à beati Thomæ sententia discesserit, suspectus de hæresi est censendus. O fortes verbi Dei, imò, verius dixerim, verbi Thomæ prædicatores. Erit ergo beatus Bonauentura suspectus de hæresi putandus, quod in multis obuiet beato Thomæ? Erit ergo beatus Anselmus suspectus de hæresi dicendus, quod cótra beati Thomæ sententiam non putat amatoré virginis, qui festú Conceptionis celebrare respuit? Nec tamen ista sic à me dicta velim, vt quispiam putet me his verbis omnes illius instituti aut ordinis homines velle mordere. Noui enim ex eis plures doctos, & cordatos, ac verè pios, quibus, cum ista aguntur, aut ab aliis vt plurimum indoctis dicuntur, valde displicent. Valde enim displicet etiam mihi, quod & nostrum sodalitiú in verba Scoti ferè iurasse videatur. Ego quidem beati Thomæ sanctitaté veneror, eius doctrinæ multú tribuo, quod multum Ecclesiá illustrauerit: non tamé puto adeò esse illi fauédú, vt per omnia oporteat cú illo sentire. B Neq; hoc ego vnquá de beati Thomæ humilitate crediderim, vt velit quépiá suis dictis sic esse addictum, cú nec ipsemet eisdé adeò fuerit addictus, vt meliora ostédéti nó fuerit paratus obtéperare. Ná sæpe suam ipse reuocauit sentétiá. Beatus náque Augustinus optat suorum operum lectoré

Augusti. nó esse dictis eius prorsus deditum. Sic enim ait tertio de Trinit. cap. 1. Sanè cú in omnibus literis meis nó solum piú lectorem, sed etiam liberú correctoré desiderem multo maximè in his, vbi ipsa magnitudo quæstionis vtiná tam multos inuentores habere posset, quàm multos contradictores habet. Veruntamen sicut lectoré meum nolo mihi esse deditum, ita correctoré nolo sibi. Ille me non amet amplius quàm catholicam fidé, Ille se non amet amplius quàm catholicam veritatem. Sicut illi dico: Noli meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, sed in illis & quod non credebas, quum inueneris, incúctáter crede. in istis autem quod certum nó habeas, nisi certú intellexeris, noli firmè retinere: ita illi dico: Noli meas literas ex tua opinione vel contentione, sed ex diuina lectione vel inconcussa ratione corrigere. Hæc Augustinus. Verùm non est hic prætermittendum quod glossator voluminis decretorú ait, vt saltem hac ratione vel illius ineptię misereamur, vel eius audaciá irrideamus. Is enim exponens hác proximè citatam Augustini autoritaté, quæ ponitur in eo libro distinctione. 9. cap. Noli: sic ait, Loquitur hoc secundú ea tempora quum adhuc scripta Augustini & aliorum sanctorum patrum non erant authentica, sed hodie iubentur teneri vsque ad vltimum iota, vt infra. 15. distinct. cap. vltimo. Hęc glossator. Quis iam ferat vt hominem tam apertè mendacem non insectetur? Vbinam. 15. distinct. cap. vlti, iubetur sanctorum patrum dicta vsque ad vltimú iota teneri? Aut qualiter præcipi potest, cum sanctorum patrum sententiæ sæpe (vt superius ostendimus) inuicem repugnent? Non potest certè Deus cótradictoria præcipere, tátum abest vt papa præcipiat. C Quòd si omnia sanctorum patrú dicta iubentur vsque ad vltimum iota teneri, quis non videt hac ratione cótradictoria præcipi, cum illorum sententię inuicé cótradicant. Ecce quales sunt decretorú glossatores, quibus táta fides adhibetur. Nunc etenim vel hoc solo arguméto apparet esse verú quod isti glossatori Ioánes Dunus Scotus impingit, dicés. Mittunt & remittunt, & tádé nihil ad propositú. Sed scio vndénam bonus homo ansam erroris acceperit. Ná in vltimo cap. 15. distinct. Gelasius papa, cuius est decretú illud, recensens libros catholicorum virorú qui legi possunt, illis annumerat epistolá Leonis summi pontificis ad Flauianum, in cuius cómendationem talia subiungit verba: Cuius textum aut vnum iota si quisquam disputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. Hæc ibi. Bonus auté glossator quod de sola illa epistola dictum est, parú rem circunspiciens, putauit ad omnes iam enumeratos libros esse referendú. Quátum auté fallatur, vel grammaticá sciens probè deprehendet. Colligamus quod sanctorú Ecclesiæ doctorum scripta non sunt sic suscipienda, vt nobis liberú non sit aliter sentire quàm ipsi senserút, præcipuè cú inter eos de re eadé non conueniat, aut aliúde illorum assertio non comprobatur. Quòd verò in eodé loco Gelasius papa plurimorum sanctorum virorú scripta approbat, sic accipiendum est, vt intelligamus hac ratione probari, quod catholicæ fidei minimè repugnent, vt nihil scilicet in eorú scriptis reperiatur quod à fide orthodoxa discedat: nó tamé sic vt omnia illorum dicta pro lege suscipiéda sint. Sunt enim multa quæ etsi fidei non repugnent, non tamen ad ea credenda catholica fides nos cóstringit: vt gratia exempli, quod cœlum habeat materiam huic inferiori simillimá, nec repugnat fidei catholicæ, nec etiam est fides catholica, sed liberum est cuique quam voluerit sentétiam amplecti. Sic etiam illa sacrorum virorum opera quæ à Gelasio papa probantur, aut quæuis alia à quouis summo pontifice in posterum probata, probantur velut cum fide catholica conuenientia, quòd scilicet ab ea minimè discedant: A non tamen pro fide catholica nobis tradútur, aut pro fide à nobis suscipi illo pontificio decreto iubentur. Non est ergo scriptis cuiuscunq; hominis, quantalibet sanctitate & doctrina pollentis, adeo tenaciter adhærédum, vt & si ratio adsit, nó liceat discedere. Nec tamé ideo illustrium virorum & per multa secula probatorum dicta sunt reiicienda aut floccipédéda. Nam hoc esset maximæ audaciæ atque superbiæ, qualem se habere ostendunt hoc nostro calamitoso tépore Lutherani, & olim ostéderunt Vuiclephitæ, ac longe ante Petrus Abailardus, vt beatus Bernardus testatur in epistola 190. Hi enim nó erubuerunt, nec nunc erubescunt, omnium sanctorú dictis repugnare. Ná si obiiciatur eis quorumcúque illustrium virorú, quátumlibet etiam sanctorú, testimonia, statim proclamét: Homines sunt ac nos. Fateor, homines sunt, veruntamen homo homini nihil præstat? Nónne stulto intelligens ali-

Ezec. 33. quid interest? Nunquid nó inter prophanum & sanctú erit aliquis ordo? Vide quid propheta Ezechiel reprehédat: Inter sanctum (inquit) & prophanum non habuerunt distantiam. Habenda est certè ratio

Eccles. 37 vitæ perinde ac doctrinæ, quoniam (vt inquit Ecclesiasticus) anima viri sancti enunciat aliquando vera, magis quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandum. Et beatus Ioannes in epistola: Vnctio eius docet vos de omnibus. Est etiam aliquid deferendum antiquitati, non quod velim

1. Ioan 3. rerum æstimationem à solis annis sumi, quoniam hoc stultissimum est, cum hac lege oporteret etiam

vitia

A vitia comprobare, quæ antiquissima reperiuntur: sed quod antiquitas vitę & doctrinæ accedens, ma-
gnum pondus efficiat. Nam qui virum per multa secula laudatum contemnit, eo ipso contemnere vi-
sus est eos omnes à quibus ille laudans fuit, & in precio habitus. Si ergo vni viro docto simul atque
sancto, ac per multa secula probato, tantum tribuendum est, vt citra impudentiam non liceat ab eo, ni
si ratione adducta, & hoc cum reuerentia, discedere, quantum erit tribuẽdum omnibus illis in eadẽ re
consentientibus? Tunc certè temerarium erit aduersus omnes sentire, cum inter omnes de eadẽ re con
uenit. Nam etsi errare & labi in aliquibus potuerunt, vt homines: in rebus tamen arduis ad fidem spe-
ctantibus vt concorditer errauerint, nunquam credam: Quoniam hoc Christi policitationi & perpe-
tuæ spiritus præsentiæ maximè repugnat. Ipsius enim Christi verba sunt hæc: Et ego rogabo patrem, Ioan. 14.
& alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Et infra: Paracle
tus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vo-
bis omnia quæcunque dixero vobis: Quòd si hæc ad solos apostolos dicas esse referenda, qualiter ve-
rum erit quod dicitur: vt maneat vobiscum in æternum? aut quare apostolis hęc promittuntur? Nun-
quid propter ipsos solos apostolos? Non certè, sed propter Ecclesiam, quæ tunc apostolorum doctrina
illustranda erat. Si ergo propter Ecclesiam dicta illa, & promissiones illæ factæ, cum eadẽ sit nunc Ec-
clesia, quæ tunc, nec minus etiam egens spiritu illustratore quàm tunc, fit vt Ecclesię omni tempore da
ti sint à Deo doctores, quos spiritus sanctus edocet omnia ad salutem necessaria, & suggerit illis inter-
pretationem eorum quæ Christus dixit, vt istorum doctorum interpretationibus Ecclesia illustretur:
sicque fiet, vt spiritus in ea maneat in æternum: quod etiam apostolus manifestè ostẽdit, dicens: Et ip-
se quosdam quidem dedit apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euãgelistas, alios autem pa Ephes. 4.
B stores & doctores. Ecce qualiter præter apostolos dominum dedisse doctores & prophetas Paulus te-
statur. Prophetas autem beatus Ambrosius declarat esse sacrarum literarum interpretes. Verum si hoc
neget Lutherus, de doctoribus nõ potest negare quin eos dixerit à Deo datos fuisse Ecclesię. Ad quid
autem dederit, ipse apostolus declarat, subiungens: Vt videlicet iam non simus paruuli fluctuantes, &
circumferamur omni vento in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris: veritatem
autem faciẽtes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Hæc Paulus. Si ergo ad
hoc dati sunt, non circunferamur omni vento doctrinæ ad circunuentionem erroris, non est possi-
bile vt omnes simul errauerint, qui vt nos non erraremus, missi sunt. Quapropter etsi vni aut alteri ex
doctoribus sacris refragari liceat, omnibus tamen in eadem re concordibus contradicere minimè lice
bit. Quò fit vt concors omnium sacrorum doctorum tam præsentium quàm præteritorum de aliqua
re sententia, æquè efficax sit argumentum ad hæresim reuincendam, sicut Ecclesiæ in concilio congre
gatæ definitio: quoniam nullo pacto credibile est vt Deus illos omnes errare permitteret: imò non est
credibile eos in vnam eandemque venisse sententiam, nisi à spiritu sancto vno eorum omnium magi-
stro fuissent edocti. Hoc enim argumento beatus August. lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 41. probat scriptu
ræ sacræ veritatẽ aduersus Ethnicos: quoniam in illa numerosa philosophorum multitudine vix repe-
rietur vnum aut alterum dogma (euidentibus exceptis) quod inter omnes conuenerit. Nam posterio-
res etsi præcessorum scripta perlegerint, illis tamen assentire contempserunt. Quò factum est, vt prio- 1. Cor. 12.
rum philosophorum discipuli inter se pugnauerint, & suorum magistrorum dogmate posthabito pro
prias sectas docere curauerit, quò quisque alio & sapiẽtior & acutior videri posset. Aristoteles discedit
à Platone, Plato à Socrate, Socrates à Pythagora. Hoc autem non alia ex causa venisse putandum est vt
magistris discipuli repugnauerint, discipuli inuicem contẽderint, nisi quia proprio ducebãtur spiritu.
C Quapropter nisi spiritus ille sacer, qui vnus semper & vbique est, sanctorum virorum mentẽ mouisset,
docuissetque, fieri minimè poterat vt concorditer quicquam sentirent, præcipuè cũ ex his plures coæ
ui, longoque terrarũ spatio separati, idiomatéque diuisi fuerint, atque ita aliorum libris minimè lectis,
sed diuino spiritu suggerente, eidem subscripserint sententiæ. Omnium ergo sacrorum doctorũ de ali
qua re ardua concors sententia, cui nunquam ab Ecclesia, aut ab aliis viris catholicis impune contradi
ctum est, pro vera Ecclesię definitione tenenda erit, atque illi tanquam Ecclesię definitioni firmissimè
credendum: quoniam Ecclesia corpus vnum est, ex populo patribusque collectum. Patres voco episco
pos, pontifices, ac alios quoscunque pręsules, & magistros aut doctores, qui nos fidem edocentes spiri
tualiter generant. Ad istos patres spectat docere plebem, è quibus aliqui nempe præsules, ex officio id
facere tenentur, alij à charitate vt id faciant impelluntur, velut reliqui doctores ac magistri. Ad plebẽ
autem reliquam non spectat docere. Nam (vt dicit Apostolus) diuisiones gratiarum sunt: nunquid om
nes prophetę? nunquid omnes doctores? Si ergo homines quorum interest in Ecclesia docere, aliquã
certam assertionem sine repugnantia docuisse cõstiterit, erit proculdubio talis assertio velut catholica
etiam si scripturæ locus ad eius comprobationem deesset. Nam id quod inter omnes conuenit, etiã si
locorum aut temporum spatiis distent, censendum est totius Ecclesię esse fidem. Non enim à plebe fi-
des discenda est, sed à patribus. Ea ergo quam omnes patres tradunt, fides catholica est iudicanda, quo
niam id sonat catholica gręcè, quod vniuersalis latinè. Hoc autem expresè colligitur ex tertia synodo,
D quę vna est ex his quatuor quas beatus Papa Gregorius fatetur se velut sancta quatuor Euangelia reci-
pere. Illa nanque synodus quæ Ephesina prima est, in epistola à toto cõcilio ad Nestorium hæreticum
destinata, quę ante eiusdem concilij decreta locata est, sic eidem Nestorio loquens, ait: Non autem suf
ficit vel tuæ religioni tantummodo fidei symbolum confiteri, quod expositum est per idem tempus
spiritu sancto largiente, & venerando & magno concilio apud Nicæam congregato. Hoc enim non
intellexisti, nec rectè interpretatus es, quinimo peruerse, licet sono vocis eadem verba protuleris. Sed
consequens est etiam iureiurãdo fateri te quod anathematizes quidem tua prophana & polluta dog-

mata,ſentias autem & doceas quæ nos vniuerſi per orientem ſeu occidentem epiſcopi & magiſtri præ
ſuleſque populorum credimus & docemus. Hæc cõcilium. Quibus verbis nullam aliorum fecit men-
tionem quàm epiſcoporum,magiſtrorum,& præſulum,quorum fidem cenſet concilium eſſe neceſſa-
riò recipiendã. Quòd ſi dicas illa verba eſſe referenda ad eos qui cõcilio congregato interſunt : hæc
adeò futilis eſt reſpõſio, vt nõ eſſet opus aduerſus eam pugnare,niſi aduerſus homines ageremus,qui-
bus maniſeſtiſſima etiam probanda ſunt. Congregatio ſiquidem in vnum locum non exigitur vt vera
dicatur Eccleſia,ſed animorum adunatio per iuncturas charitatis, qualem habuerunt illi de quib⁹ di-
Act. 1. citur: Erat eorum cor vnum,& anima vna. Non enim Eccleſia ex loci vnitate pendet,vt vna eſſe dica-
tur ,ſed ex animorum in Chriſto concordia. Hanc autem concordiam ſatis coniungitur eſſe inter eos,
qui erſi locorum ſpatiis & temporum interuallis ſeparati fuerint,eidem tamen vnanimes ſubſcripſere
ſentẽtiæ. Quòd ſi Vvicleph aut Lutherus,aut quiuis alius eorum in hac parte imitator, his rationibus
non mouetur,vt credat ſe teneri ad ſacrorum omnium doctorum concordem de fide ſententiam am-
plectẽdam,etiam ſi expreſſus ſacræ ſcripturæ locus illis minimè ſuffragetur,haud ſaltem haud negare
poterunt,illorum,dicta pro hac re eſſe valida,vt ex illis conſtet illam eſſe Eccleſiæ ſententiam,quę per
tot tẽpora penes illos ſacros autores ſeruata reperitur. Nam ſi in re ardua Cyprianus errauit,correctus
poſtmodum fuit ab Hieronymo, Auguſtino,cæteriſque ſequacibus. Hieronymus etiam in quibus hal- A
lucinatus eſt,à poſteriorib⁹ notatur. Idem etiã cõtigit Auguſtino,ſicubi lapſus eſt. At cũ Cypriani ſen-
tentiam confirmat Hieronymus,multo eo poſterior eidem ſubſcribit Ambroſius,eãdem amplectitur
Auguſtinus,eidẽ adhęret Beatus Gregorius,Caſſiodorus,Beda,Bernard⁹: ſatis arguitur hinc,hãc fuiſ
ſe Eccleſiæ vniuerſalis ſententiam,cum horum aſſertioni per tot ſecula protractæ nunquã Eccleſia cõ-
tradixerit. Satis enim rẽ probat (de arduis loquor,in quibus nihil per indulgentiam præterire licet) qui
non cõtradicit quũ poteſt. Nunquã ſiquidem verius dici poteſt,vt qui tacet,cõſentire videatur,quã cũ
res eſt adeò ſeria,vt tacere pernicioſum ſit: loqui vero,& vtile & neceſſariũ. Si ergo Eccleſia ad illorum
virorũ communem ſententiam per tot ſecula tacuit,certè vel hoc argumento viſa eſt illorum omnium
ſentẽtiam probaſſe,idemque cũ illis ſenſiſſe. Eadem ergo ferè lege coercendus eſt,qui ſacris doctori-
bus de re ardua ſine vlla vnquã repugnantia concordibus contradicit,ac ſi vniuerſalis Eccleſiæ tradi-
tioni contradiceret. Arrogantiſſimus ergo iure cẽſebitur,qui ſibi tantum tribuit,vt tot ſacris doctorib⁹
Gene. 16. poſthabitis,tot ſapientibus,quorũ doctrina fulget Eccleſia vt ſol & luna,contẽptis,propriæ hæreat ſen
tentiæ. Hũc enim talẽ in figura repræſentauit Iſmael ille hæreticorũ typus,de quo dicitur: Manus eius
contra omnes,manus omnium contra ipſum. Meritò enim omnium manus contra eum leuantur,cui⁹
Prou. 3. manus aduerſus omnes inſurrexerũt. Ideo dicitur à Salomone: Ne innitaris prudentiæ tuæ. & iterum:
Roma. 12. Ne ſis ſapiẽs apud temetipſum. Et beatus Paulus ait: Nolite eſſe prudẽtes apud voſmetipſos. Quod ex
ponens Theophylactus ait, Hoc eſt,nolite veſtræ prudentiæ vel viribus ita confidere,vt exiſtimetis ne B
mine vos indigere cõſultore,& quæ recta ſunt ſuggerẽte. Moſes enim erſi Dei colloquio iuuaretur,o-
pus tamen habuit quem cõſuleret ſocero. Hæc Theophylactus. Huic accedit,quòd ſemper ſacrę literæ
Deut. 32. ad alios nos mittunt,vt ab eis doceamur. In Deutero. nanque dicitur: Interroga patrẽ tuũ,& annuncia
Iob. 8. bit tibi: maiores tuos,& dicẽt tibi. Et apud Iob: Interroga generationẽ priſtinã,& diligenter inueſtiga
patrum memoriam. Et in Actibus Apoſtolorum Paulo iam parato ad legem Dei ſuſcipiẽdam, percõ-
tãtique Dominum de ſua voluntate,ac dicẽti: Domine,quid me vis facere? reſpõſum eſt ei à domino:
Act. 10. Surge,& ingredere ciuitatẽ,& dicetur tibi quid te oporteat facere. Et tãdẽ mittitur ad eũ Ananias,qui
eum baptizet & doceat. Poterat quidẽ dominus ſuam per ſeipſum Paulo inſinuare volũtatẽ,& de lege
ſua docere eum: noluit tamen,ne ex hoc anſa præberetur alicui ſic ſuperbiendi,vt ab alio doceri nollet
aſſerẽs ſe iam à domino edoctum. Hac igitur ratione & Paulum mittit ad Ananiam , & Corneliũ ad
Petrum. Non erubeſcit Paulus,vir alioqui doctus & cui dominus apparere dignatus eſt,ire ad Anani-
am vt ab eo doceatur,& erubeſcet Lutherus ire ad Hieronymũ,aut Ambroſium,aut Auguſtinum , vt
ab eis aliquid diſcat? Libentiſſimè ſuſcipit Paulus quæ per Ananiam dicuntur,quanuis nihil ei de Ana
nia dictum fuerit à domino: & Lutherus duriſſimum reputabit,Cypriani,Chryſoſtomi , Hieronymi,
Galat. 2. Auguſtini,Ambroſij,cæterorumque illuſtrium virorum ſuſcipere doctrinam? Paulus poſt. 14. annos à
reuelatione ſuſcepta aſcendit Hieroſolymam,vt conferret Euangelium quod prædicabat in gentibus
cum his ſignanter,qui videbãtur aliquid eſſe: & hoc quidem,ne fortè in vanum curreret, aut cucurriſ
ſet: & dedignatur Lutherus aut Vviclephus conferre Euangelium ſuum cum Hieronymo, Ambroſio
Auguſtino,Cypriano,Hylario? Niſi fortè Lutherus cauſetur certiorẽ ſe eſſe de ſuo quod prædicat E- C
uangelio,quàm Paulum de ſuo,ac ideo Paulo opus eſſe vt quærat cum quo Euangelium ſuum cõferat
Luthero autem id facere non eſſe opus? Adde quod ſacra concilia (quorũ ſuprema eſt in Eccleſia poſt
ſacram ſcripturam circa fidem autoritas) non dedignantur in ſuarum definitionum robur,ſanctorum
patrum teſtimonio vti: & dedignabitur Vviclephus aut Lutherus omnibus viris clariſſimis ſimul etiã
in vnum conſentientibus cedere? Cõcilium ſiquidem Toletanum quartum,in capite nono ſuorum ca
nonum citat Cyprianum & Hilarium in ſuæ ſententiæ comprobationem: & concilium Conſtantino-
politanũ,quod ſexta ſynodus appellatur,in quo cõdemnatur Macharius epiſcopus Antiochenus,aſſe
rens in Chriſto eſſe tantum vnam voluntatem,vnicamque operationem,plurimum vtitur teſtimoniis
ſanctorum virorum,ſcilicet Athanaſij,Ambroſii,Cyrilli,Auguſtini,quib⁹ plena eſt adhibita fides. Et
cum expreſſa ſcripturæ ſacræ teſtimonia pro illa re deeſſent,viſum eſt toti cõcilio ſufficiẽs teſtimoniũ
eſſe ad illam hæreſim reuincendam concors illorum ſanctorum virorum teſtimonium. Quid ergo di-
cam,neſcio,niſi quod Lutherus plus ſibi tribuit quàm omnibus cõciliis,quum nolit his credere,quib⁹
ſuprema concilia propter vitæ ſanctitatem,& doctrinæ eminentiam,integerrimam præſtitêre fidem.

Quòd

Quòd si fortè Luthero aut Vuiclepho non persuasero hunc honorē deberi sacris autoribus,& per mul- *Lib. de*
ta secula laudatis, vt non facilè & pro libito liceat ab eorum sententia discedere, saltem his coram qui- *fiducia*
bus causa agitur,satis esse persuasum arbitror.Neque his vltrà aliquid dicam præter id quod M.Æmili- *sui.*
um Scaurum dixisse narrat Valerius Maximus,quod huic proposito mihi maximè cōducere videtur.Is
D enim vitæ clarissimæ & exploratæ probitatis vir, quum à Vario Sucronensi homine parum syncero ac-
cusaretur apud pupulum, & accusator oratione longa perorasset:ille maximo compēdio vsus,eò quòd
sua & populi erat fretus conscientia,dedignatúsque oratione contendere,Quirites(inquit) Varius Su-
cronensis ait,Æmilius Scaurus negat:vtri potius credendum censetis?Quibus verbis applaudente pò-
pulo,vir illustris funlem hominis accusationem euasit. Quæ percōtatio nulli proposito mihi magis cō-
gruere visa est,quàm huic.Nam si Lutherus ait,Cyprianus negat:Lutherus ait,Hieronymus abnuit:Lu
therus ait,Augustinus cōtradicit:Lutherus ait,Ambrosius obstat:Lutherus ait,Gregorius repugnat:v-
tri parti potius credendum censetis? Non dubito vos tacitam pro his viris clarissimis laturos sentētiam,
sicut & tunc pro Marco Æmilio lata est. Satis tamen hunc honoris habebit Lutherus. Nam etsi victus
tandem,cum tot illustribus viris certasse dicetur.

Quòd ad solam sedem apostolicam aut generale concilium spectat de hæresi censere. Cap. 8.

QVamuis regulæ pręscriptæ sint,sacra scilicet scriptura,& Ecclesiæ definitiones,ad quas quęuis asser
tio de hæresi examinanda est, multi tamen in pluribus assertionibus conniuent, nec sciunt discer-
nere an sint hæreses, an non, quod sacram scripturam aut Ecclesiæ definitiones non integrè retinent;
aut si recordantur, non penetrant scripturæ sensum, ac ideo minimè aliquid colligere possunt, vt ex ea
hæresim conuincant.Nam cum varii sint hominum sensus, variè etiam iuxta ingenii sui qualitatem scri
pturam interpretantur. Quò fit, vt sæpe inter doctos ac pios viros non conueniat in re etiam valde se-
ria: conueniret tamen si possent facilè regulis vti,eásque cuilibet propositioni applicare. Cum ergo sæ-
A pe tales contentiones eueniant, oportet vt penes aliquem sit iudicium qui in ea definiat, & lites tollat.
Alioqui dabitur ansa nouas pro libito excitandi hæreses,cum non deficiant scripturæ, etsi malè intelle-
ctæ, quibus innitantur, sicut nunquam defuere hæreticis. Pelagius enim dicit hominem sola liberi ar-
bitrij potestate posse & vitare peccata,& gloriam mereri. Nam si non potest,inquit,vitare peccata,iam
non sunt ei peccata, quia nullus peccat in eo quod vitare non potest. Et iterum: Dedit eis potestatem *Ioan.1.*
filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Si ergo in nostra est potestate filios dei fieri, filius autem
non dicitur nisi ad hæreditatem spectet: in nostra ergo dicit esse potestate assequi illam æternam glo-
riæ hæreditatem. At Hieronymus, & Augustinus, cæterique catholici obiciunt Pelagio ex innumeris
sacræ scripturæ locis illud Pauli: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, dei enim do- *Ephes.2.*
num est,non ex operibus,ne quis glorietur.Ecce ergo causa agitur,& non de vmbra (vt dicitur) asini,
sed de capite.Iudex ergo requiritur,qui sententiam dicat,cui obtemperare oporteat. Talis autem iudi-
candi potestas non est aliquo inferiori episcopo,aut in collegio cui præest. Quod vel inde manifestum
euadet, si prius fidei, quam amplecti tenemur, qualitatem & modum ostenderimus. Hoc autem est fi-
dei peculiare,vt vna sit omnium vbique terrarum existentium. Non enim alia est fides ecclesiæ Salman
ticensis,nec alia permittitur ecclesiæ Zamurensi,aut alia ecclesiæ Barchinonensi. Sicut enim vna est v-
niuersalis ecclesia,ita vna omnium fides,Paulo teste,qui ait:Vna fides,vnū baptisma. Hinc fides catho *Ephes.4*
lica dicitur,quod latinè sonat vniuersalis,quia vna est totius vniuersalis ecclesiæ. Quò fit,vt causa quæ
de fide ventilatur,res sit talis,quæ vniuersam tangat ecclesiam. Quod ergo omnium interest,ab omni-
B bus approbari debet,vel ab eo qui omnium loco præest.Qualiter ergo inferior aliquis episcopus,aut to
tum collegium cui præest,poterit sententiam ferre in causa fidei,quæ est res talis,vt ei vniuersa ecclesia
sit obnoxia? Hac eadem ratione nec vniuersitas alicuius academiæ, quantalibet literarum eminentia
polleat,potest sic de hæresi censere,vt eius censuræ teneantur omnes obtemperare. Quamobrem rectè
dici solet,articulos Parisienses non transire montes. Non ideo assertio aliqua pro hęresi ab omnibus ha
benda est,quia hæc aut illa academia censuit esse hæresim.Nil enim obstat quin totus ille cōuentus con
niuere possit,cum ille non sit pro quo Deus rogauit vt fides eius non deficeret.Hac etiam lege conuin-
cimus prouincialia concilia non habere plenum & integrum ius definiendi in causa fidei, cum eorum
sententiæ cęteri prouinciales non astringantur:præcipuè cum talia concilia possint etiam in fide errare
sicut de multis talibus conciliis errasse compertum est. Concilium nanque Carthaginense, in quo cum
sancto martyre Cypriano.8c.episcopi conuenientes concordi animo definierunt,hæreticos, & ab hæ-
reticis baptizatos,fore,cum resipiscerent,rebaptizādos: nullus est qui dubitet errasse.Hæc tamen pro-
uincialia concilia si quando contingat errare,per generalia concilia corriguntur.Vnde Aug. li.2.cōtra
Donatistas ait:Et ipsa concilia quę per singulas regiones vel prouincias fiunt,plenariorum cōciliorum
autoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedere cum experimento eorum
aperitur.Hæc ille.Cum ergo errare possint prouincialia concilia, quoniam ecclesiam vniuersalem nòn
repræsentant,iustum est,& rationi consentaneum,vt penes ea non sit potestas integra,& fixa autoritas
in re tam seria,qualis est fides,definiendi.Hoc ipsum plurima pontificum decreta confirmāt. Symma-
chus papa ait:Concilia sacerdotum ecclesiasticis legibus quotānis decreta per prouincias,quoniā præ-
sentiam papæ non habent,valetudinem perdiderunt. Et plurima alia decreta testātur concilia sine pa-
pæ autoritate congregata esse irrita,& nullius roboris, quę ponuntur in volumine decretorum dist.17. *Dis.17.ca*
Adde quod omnia iura tam pontificum quàm generalium cōciliorum,quę prouincialibus aut permit- *Concilia.*

tunt aut indicunt conciliorum celebrationem, ad hos tantum limites eam autotitatẽ extendunt, vt scilicet ibidẽ simultates amputentur, quetimoniç audiantur, mores corrigãtur, non tamen vt de fide ibidem aliquid decernatur. Cõcilium siquidem Nicęnum sic ait de prouincialibus concilus: Habeatur semel concilium ante dies quadragesimæ, vt omnibus (si quæ sunt) simultatibus amputatis, mũdum ieiunium & solenne Deo possit offerri. Hæc ibi. Cęterum etsi episcopus aut collegiũ, aut proninciale concilium de tebus fidei non possit definire in his quę meritò dubitari possent: potest tamen in his, quę iam definita sunt, aut euidentissimis scripturæ sacræ testimoniis absque vlla rergiuersatione deprehendi possunt, ius dicere, & aduersus eiusdem assertionis pertinaces defensores animaduertere. Illud nanque non est sententiam ferre, sed sententiam iam pridem latam exequi. Huc enim tendit id quod in ca. ad abolendam, dicitur, extra de hęreticis, excõmunicatos esse omnes hęreticos, quos Romana ecclesia, aut episcopi in suis ecclesiis declarauerint hæreticos. Nam id de deprehensis in manifesta hæresi intelligendum est. Cum autem res fuerit dubia, ad sedem apostolicam est causa deuoluenda. Potest etiam episcopus aut prouinciale concilium inhibere prędicationem, aut qualemcũque publicam assertionem alicuius certæ propositionis propter suspicionem hæresis de tali propositione conceptam, aut propter scandalũ quod ex tali prædicatione posit oriri. Quòd si qui fortè huiusmodi prohibitioni rebelles fuerint, poterit eos (vt decet) pro criminis qualitate punire, non quidem quantũ hæresis meretur, sed quantum inobedientia. Si ergo penes aliquem est iudicium in causa fidei, & non penes singulos episcopos, D nec penes prouincialia concilia, eo quòd fides res sit omnibus communis, quibus nec singuli episcopi nec prouincialia concilia præsunt, consequens est vt talis potestas censendi sit penes totã ecclesiam. At cum generalia concilia (vt superius disseruimus) vniuersam ecclesiam repræsentent, colligitur illa habere potestatem definiendi in his rebus quæ ad fidem attinent. Sedes autem apostolica quoniam ecclesiam tanquam caput repræsentat, primum post generalia concilia in definiendo tenet locum. His ergo exceptis, nulli permittitur ius definiendi de his rebus quæ ad catholicam fidem spectant. De conciliis generalibus neminem arbitror, cui pretetita capita fuerint explorata, dubitaturum. Superest ergo vt de sede apostolica disseramus. Hanc qui concesserit totius ecclesiæ esse caput, facile erit ei persuasum. Nã quæ omnibus præest, omnes poterit iudicare, & de rebus quę omnes tangunt, definire. Huius rei plurima sunt sanctorum patrum testimonia. Innocentius. 3. sic ait: Maiores ecclesiæ causas, pręsertim articulos fidei contingentes, ad Petri sedem referendas intelligit, qui eum quærenti Domino quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabat: Tu es Christus filius Dei viui, & pro eo Dominum exorasse ne deficiat fides eius. Hæc ille. Et Pelagius papa scribens episcopis qui conuenerant ad vocationem Ioannis Constantinopolitani, ferè eadem verba ait: Maiores verò, inquit, & difficiliores quęstiones (vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur apostolicam. Innocentius primus: Quoties ratio fidei ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris autoritatem referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum posit ecclesiis omnibus prodesse. Hæc ille. Beatus Cyprianus in epistola ad Cornelium papam ait: Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quod sacerdoti dei nõ obtemperatur: nec vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa: nemo aduersum sa- A cerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se non iam episcopi, sed dei faceret, nemo dissidio vnitatis Christi ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens seorsum foris nouam hæresim conderet. Hæc Cyprianus. Vnde patere clare potest Lutherum hac sola ratione primatum Romani episcopi negare, vt facilior ei pateret via ad hęreses introducẽdas. Et beatus Hieronymus ad Damasum papam: Hæc est, inquit, fides papa beatissime quam in catholica didicimus ecclesia, quamque semper tenemus: in qua si minus peritè aut parum cautè fortè aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri sedem & fidem tenes. Si autem hæc nostra cõfessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare voluerit, se imperitũ, vel maleuolum, vel etiam nõ catholicum, sed hæreticum cõprobabit. Hæc ille. Huic accedit quod plurima sunt etiã sanctorũ patrum testimonia asserẽtia sedem apostolicã nunquam à recta fidei regula deuiasse, quę ponũtur in volumine decretorum. 24. q. 1. videat qui volet. Verum hic animaduertendum est nomen sedis apostolicæ non pro solo summo pontifice accipi, quum hic in fide errare posit, vt superius de Liberio & Anastasio & Cęlestino ostẽdimus: sed sedes apostolica quæ nunquam errauit, comprehendit tam collegium cuius concilio iuuatur pontifex, quàm ipsum pontificem. De hac autem sede non constat eam aliquãdo errasse. An autem totum collegiũ cardinaliũ errare possit, non dissero: tamen credo quòd Dominus nunquam permittet totũ collegium hæresi maculari. Quapropter iustum est, vt in re tanti momenti, qualis est fides catholica, consulat fratrum suorũ collegium, antequam quicquam definiat: adiũctis etiam, si id possibile foret, viris aliis sanctitate perinde ac doctrina eminẽtibus. B Lutherus tamen hic cum videat necessarium esse iudicem pro lite circa fidem orta dirimenda, dicit verum iudicem esse sacram scripturam, ad quam omnis prouocatio facienda est. At in veteri lege lex ipsa non erat iudex, sed solum sacerdotes Leuitici generis, quorum iudicio standũ erat. Prętetea si de ipsa scriptura est contẽtio, qualiter ipsa scriptura erit iudex? Vt gratia exempli, peto an Pauli epistolas recipias? Si eas negas esse Pauli, non est aliquod scripturæ sacrę testimonium per quod reuinci posis. Rursum, Saluator noster ad scripturas sacras nos misit, vt ab illis peteremus testimonium, nõ autem iudicium. Scrutamini (inquit ille) scripturas, quia illę testimonium perhibent de me. In quibus verbis apertissime docuit scripturam sacram officium testis apud nos agere. Ex quo aperte conuincitur illã in eadem causa non posse esse iudicem: quia contra ordinem iustitiæ & contra æquitatem naturalem est, vt

Extra de. bap. & eius effectu ca. Maiores. Di. 17 ca. Multis 24. q. 1. ca. Quoties. Cyprian.

Hierony.

Deute. 17.

Ioan. 5.

est, vt in eadem causa in foro exteriori tractata idem sit testis & iudex. Deinde ipsi Lutherani omnes,
quum contra alios huius temporis hæreticos, cum quibus velut ex diametro pugnant, de scripturæ in-
telligentia contẽdunt: Ecclesię iudicio sæpissimè vtuntur, vt illo hostes suos de errore cõuincant. Nam
quum illi contra Anabaptistas pugnant, & de intelligentia sacræ scripturæ contẽdunt, ad communem
ecclesiæ sensum, & ad doctrinam antiquorũ doctorum cõfugiunt. De qua re testimoniũ sufficiens præ-
bet nobis Ioannes Gastius, & ipse Lutheranus in libro de erroribus Anabaptistarum, vbi recensens di- *Ioannes*
sputationẽ cum Anabaptistis Basileæ habitam & respondẽs testimoniis scripturæ ab Anabaptistis pro *Gastius.*
confirmatione suorum errorũ citatis, ad cõmunẽ ecclesię sensum cõfugit, vt per illum ostendat illorum
scripturæ testimoniorum verum sensum non esse illum quem Anabaptistæ prætendunt. Nam illi pro
C suis pessimis erroribus plurima sacræ scripturæ loca perperam ab illis intellecta, citant. Contra baptis-
mum paruulorũ proferunt illud Saluatoris apud Marcum: Euntes in mundum vniuersum prædicate *Mar. 16.*
euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit,
condemnabitur. Ex quibus verbis colligunt paruulis nihil prodesse baptismum, propterea, quia actu
non credunt. Vt probẽt non licere ex quauis causa occidere hominem, offerunt illud legis præceptum, *Deut. 5.*
Non occides. Vt autem probent propter nullam causam licitum esse iurare, proferunt illud Saluatoris: *Mat. 5*
Ego autem dico vobis non iurare omnino neque per cœlum neque per terram. His autem omnibus te-
stimoniis sacræ scripturæ Lutherani respondentes: dixerunt, & bene, testimonia illa scripturæ non es-
se ita intelligẽda vt Anabaptistæ putant. Sed quia illi verum illorum testimoniorum sensum reiiciunt:
Lutherani vt persuaderent illis verum scripturæ sensum, nullam aliam viam inuenerunt nisi commu-
nem totius ecclesiæ consensum, qui solus satis supérque illis fuit visus ad conuincendos de suis errori-
bus illos Anabaptistas, quia cum ecclesia sit spiritu diuino afflata, certum est, illam errare non posse.
Et hinc apertè conuincitur Lutheranus iniquissime & Pharisaico modo nobiscum agere, duras & in-
tolerabiles leges nobis præscribentes, quas illi prorsus obseruare recusant. Nam quũ nos aduersus illos
contẽdentes ecclesiæ iudicium imploramus, statim appellant ad scripturam, illi totam iudicij potesta-
tem deferentes: quum verò illi contra Anabaptistas aut alios similes pugnant, quibus scripturæ testi-
monia iuxta literæ faciem fauere videntur, confestim ad iudicium ecclesiæ appellant, vt ab illa verum
D scripturæ sensum postulent. Si semel illam in hac causa iudicem esse fatentur, oportet vt nunquam il-
lam recusent: quia cum sit columna (vt ait Paulus) firmamentum veritatis, & spiritu sancto afflata, cer-
tum est illam errare non posse. Hoc autem priuilegium certitudinis cum nulla particularis & priuata *1. Tim. 3.*
persona habeat, consequens est vt nulla talis sit in causa fidei iudex, cuius iudicio & sententię omnes fi-
deles catholici obedire teneantur. Caueant ergo hæreticæ prauitatis inquisitores, ne facile de hæresi
pronuncient. Si hæresis est iam olim damnata, aut euidentissimis scripturæ testimoniis deprehenditur,
& non humano ratiocinio cui posit obuiari, tunc executores sunt vt exequantur id quod citra hæreti-
cos decreta pontificum fieri iubent. Si autem res est dubia an sit hæresis, an non, non est eorum munus
sententiam ferre, nec possunt censere de hæresi, cum hoc sit solius summi pontificis. Hoc etenim casu
illud eis incumbit ex officio, quod nomen eorum prætendit: inquirere scilicet de assertione prædicata,
aut quomodolibet publicata, qualiter ab asserente fuerit dicta, quibus verbis, qualiter ab eo intellectis,
qua ratione fuerit motus ad id asserendum, aut quibus scripturæ testimoniis innitatur. Quibus actis, si
euidentissimis testimoniis minimè conuinci potest, sed res manet dubia, & suspicionis labe maculata,
consulenda est sedes apostolica, nec ea inconsulta (quantumlibet docti consulantur) licebit quicquam
definire. Cùm autem sedis apostolicæ definitionem receperint, eis incumbet exequi id quod à ponti-
fice summo decretum fuerit. Admonere tamen hic oportet, quod quamuis apostolica sedes aut gene-
rale concilium de hæresi censere posit, non tamen ideo assertio aliqua erit hæresis quia ecclesia defi-
niuit, sed quia fidei catholicæ repugnat. Ecclesia siquidem sua definitione non facit talem assertionem
A esse hæresim, cum etiam si ipsa non definiuisset, esset hæresis: sed id efficit ecclesia, vt nobis per suam
censuram pateat illud esse hæresim, quod antea nos latebat an meritò hæresis dici posset. Ecclesia enim
tota (secludo primum eius caput) nedum solus summus pontifex non potest nouum articulum fidei
condere, posset tamen, si aliquam assertionem valeret hæreticam efficere. Ecclesiam autem non posse
nouum articulum fidei efficere, manifesta ratione conuincitur. Omnis nanque assertio ideo catholica
dicenda est, quia à Deo reuelata, vel quia in instrumento scripturæ diuinę cõtinetur, aut eo q̃ vniuersa-
lis ecclesia eam recipit. Quòd si nullum horum est, saltem euidenti deductione colligitur ex eorum al-
tero, vel ex vtroque, vel denique (vt nihil desit) quia eam summus pontifex approbat. Nec alia certè pa-
tet via qua aliquid posit dici catholicũ. Si ideo dicatur veritas aliqua catholica, quia à Deo reuelata, cũ
reuelatio diuina non pendeat ex pontificis arbitrio, aut ex ecclesiæ approbatione, quî fit vt põtificis ap-
probatio faciat catholicum quod à Deo reuelatum est? Faciet quidem vt credamus illud esse reuelatum *1. Cor. 11.*
à deo, quia cùm angelus Satanæ transfiguraretur sæpe in angelum lucis, & immissiones fiant per ange- *Psal. 11.*
los malos, dubitari posset fortè an Deus reuelet, an dęmon illudat. Decernit ergo ecclesia illam esse dei
reuelationem. nõ tamẽ facit reuelatum esse verũ. Si autem talis veritas catholica dicatur eo quòd in sa-
cris literis continetur, cùm talem veritatem contineri in sacris literis, non pẽdeat ex humana aliqua vo-
luntate, sed ex solo deo illarum scripturarum autore, constat etiam hac ratione, Ecclesiam nihil prorsus
efficere posse vt veritas illa ad fidem pertineat. Hoc enim ex ecclesia habemus, vt sciamus quæ sit scri-
ptura diuina, iuxta ea quæ cap. 4. superius disseruimus. At cum scripturã esse diuinam nobis cõstiterit,
iã ex seipsa habet vt ei per omnia credere teneamur: perinde ac si adducerẽtur testes ad cõprobationem
B alicuius instrumenti quo Petrus tenetur reddere Ioanni centum aureos, hi testes non efficiunt Petrum
teneri Ioanni. nam etsi Petrus negaret, & testes defuissent, re vera Petrus erat debitor, sed id efficiũt, vt

per ſcripturam conuinci poſſit tanquam debito obnoxius. Quod ſi dicatur veritatem illam eſſe catho- A
licam, quia iam vniuerſalis eccleſia recepit, tunc percõtabor quo pacto eccleſia eam receperit, an quia
illi à Deo fuerat reuelata, an quia in ſacra ſcriptura reperta: neutrum autem horum pendere ex eccleſię
arbitrio oſtendimus: aut eccleſia recepit, quia per experientiam: aut per rationẽ naturalem eã cogno-
ſcit, quod non eſt aliquo modo tribuendum eccleſiæ, eo quòd tunc fides noſtra ſoli experientiæ & ra-
tioni naturali inniteretur: cui manifeſtè repugnat Paulus, dicens: Sermo meus & prędicatio mea nõ in
1.Cor.2 perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, vt fides veſtra non ſit in
ſapientia hominum, ſed in virtute dei. Quòd ſi alia ratione dicatur veritatem eſſe catholicam, quia ex
reuelatis aut in ſcriptura contentis manifeſta collectione deducitur, cum eccleſiæ definitio nõ efficiat
collectionem eſſe firmam, vt notum eſt vel parum docto logico, cõſequens eſt vt neque in hoc caſu ec-
cleſia efficiat veritatem aliquam eſſe catholicam. Vltimum ergo ſupereſt inueſtigandum, ſi aſſertio di-
catur catholica quia à pontifice determinata, tunc petam an pontifex ſic definiens, alicui ſcripturæ di-
uinæ innititur, aut reuelationi diuinæ: & tunc cõſtat iam eſſe catholicã ex ſcriptura diuina, aut reuela-
tione: aut innititur propriæ prudentiæ & voluntati, quo euentu conſtat non eſſe hac ratione tãquã ca-
tholicam recipiendã, cùm fides noſtra neque ex voluntate, nec ex ſapientia hominum dependeat. Nõ
eſt ergo veritas aliqua catholica cenſenda à ſola pontificis aut eccleſiæ definitione: ſed id quod erat ca-
tholicum, nos tamen latebat: fit deinceps per eccleſiæ definitionem notum, eſſe catholicum: quemad-
modum in lite ſuper debitũ, iudex ferens iuſtam ſententiam, non facit eum debitorẽ, cum etiam antè
iudicis ſentẽtiam verè ille fuiſſet dębitor ex re precaria quam denegat: ſed iudex facit vt pateat eſſe de- C
bitum, quod prius fortè latebat, idq; iudicis ſentẽtia efficit, vt per eam pertinax reuincatur. Ideo enim
iudex iuſtè dixit talem eſſe debitorem, quia verè erat debitor: & non ideo talis eſſe debitor quia iudex
iuſtam ſentẽtiam protulit. Nam ſi ille non erat debitor, iniuſtã ſentẽtiam tuliſſet. Sic etiam eccleſia de-
finiens aliquid eſſe fide tenẽdum, quanuis certò definiat, nec falli poſſit, nõ tamẽ ſua definitione efficit
veritatẽ illam eſſe catholicam. Non ideo certò definiuit, veritatẽ illam eſſe catholicam, quia veritas illa
catholica erat: quod ſi catholica non fuiſſet, eccleſia definiens eam eſſe catholicã erraret, antè ergo erat
catholica, quàm eccleſia cenſuiſſet. Nullo ergo modo id fieri poteſt, vt eccleſia nouum articulum fidei
condat: ſed id quod antea erat vera fides, nos tamẽ latebat, eccleſia efficit vt per ſuam cenſuram nobis
innoteſcat. Vnde patet miſerè erraſſe dominum Abbatem, qui exponẽs cap. quod incipit, Cùm Chri-
ſtus, quod in volumine decretalium epiſtolarum habetur in titulo de hæreticis, dicit papam poſſe cõ-
dere nouum articulum fidei. Verum parcendum eſt ei ignoranti, nec bene capẽdenti de qua re loque-
retur: hoc ſolum video eſſe illi impingẽdum, quod vltra crepidã iudicauerit. Non enim eſt canoniſta-
rum munus de hæreſi aut de fide iudicare, ſed theologorum, quibus diuinum ius cõmittitur. Canoni-
ſtarum partes ſunt de iure põtificio differere. Videant ergo ne dum vtraq; ſella ſedere cupiunt (vt eſt
in prouerbio) vtraque excludantur. Quòd ſuam ſententiam colligunt ex illo capitulo: Cum Chriſtus,
non rectè faciunt. Nam Alexander tertius, cuius eſt illa ſententia, nõ condidit articulũ fidei, quia nec
fecit talem propoſitionem, videlicet, Chriſtus ſecundum quod homo eſt aliquid, eſſe veram, nec per D
conſeqõẽs catholicam, cùm veritas à re ipſa pẽdeat, & nõ ex affirmatione pontificis. Propter noſtrum
enim affirmare vel negare nihil mutatur in re. Sed papa definiens fecit vt non liceat aſſerere aut oppi-
nari contrarium illius, cum tamen ante pontificis determinationem fortè liberè quis aſſerere potuiſſet
citra hæreſis notam, eo quòd veritas illa nõ innotuiſſet (quanquã non video qualiter potuiſſet aliquem
niſi prorſus indoctum aut male affectum latere) & ideo olim citra pertinaciam aſſerens oppoſitum nõ
cenſeretur hæreticus, ac ideo nec excommunicationis reus. Sæpenumero enim contingit, vt inter vi-
ros pios atq; doctos non cõueniat de eadem re, in qua alterum eorũ errare neceſſarium eſt, nec ideo ta-
men error ille ſtatim hæreſis cenſetur. Vt gratia exẽpli: Quidam dicũt perſonas diuinas cõſtitui in eſſe
(vt ipſi loquuntur) perſonali per reſpectiua, aliis affirmantibus cõſtitui per abſoluta. Alij rurſum dicũt
non conſtitui per aliqua, ſed ſibi ipſis eſſe perſonas. Quis non videt aliquem horum errare, cum tamen
quilibet eorum ſuæ adhæreat opinioni impune, & ſine hæreſis nota? Nec tamen ideo talis error non eſt
hæreſis, quia ei non impingitur. Nam ſi omnis error catholicæ fidei obuians, hæreſis dicẽdus eſt, iuxta
id quod ſuperius diſſeruimus, certũ eſt talẽ errorẽ eſſe hæreſim, quia oppoſitus veritati fidei catholicæ
quanuis nobis ignotæ. Veritas enim, cui error ille repugnat, neceſſaria eſt, nos tamẽ latet an veritas ſit,
atq; ideo minimè obligamur ad aſſentiendum ei, nec ad diſſentiendum errori repugnanti. Quò fit, vt
liberum ſit cuiq; ſuam tueri ſentẽtiam. Si tamẽ eccleſia à ſpiritu ſancto edocta de illa re definiret, abſq;
vlla dubitatione eccleſia non efficeret ſua definitione vt perſona ſic aut ſic conſtituatur: ſed doceret
nos id quod etſi ab æterno verum fuerat, nos tamen latebat. Poſt quam eccleſiæ definitionem iam non
licebit aſſerere quod ãte licuiſſet. Erit ergo neceſſariò vt ſicut eccleſia ſua definitione nõ efficit nouam
fidei veritatẽ, ita nec oppoſitã eſſe nouã hæreſim. Verũ quoniã aliquãdo eccleſia verbis claris & mani- A
feſtis exprimit aliquã aſſertionẽ, quã ex aliis abſtruſis recõditiſque ſcripturę ſacræ locis elicit, etſi nulli-
bi ita manifeſtè reperiatur, hac ratione eueniet aliquãdo vt eccleſia dicatur cõdere articulũ fidei, non
quod efficiat eſſe fidẽ quod nõ erat fides, ſed quia id expreſſit aliquibus certis verbis, quibus antea nuſ-
quã fuerat expreſſũ: ſicut dicim⁹ Nicęnũ cõciliũ cõdidiſſe ſymbolũ fidei, quia filii cõſubſtãtialitatẽ ex-
preſſit, quã nuſquã ſacrę literę hoc nõie expreſſerãt. Ad hũc modũ etiã dicitur hęreſis aliqua eſſe noua,
24.q.1.c. nõ quod antea nõ fuiſſet hæreſis, ſed quod nullus eã antea aſſeruerit. Hoc enim modo ait Gelaſius pa-
Achatius pa: Achatius nõ fuit factus inuentor noui erroris, ſed veteris imitator. Multi quidẽ ſunt errores qui an-
tequã habeãt protectores, à doctoribus ſacris reprobãtur, vt præcaueãt aliis: quod ſi quis iã eos defen-
Act.17. dere incepiſſet, dicerẽtur hac ratione noui errores. Sic enim in actis Apoſtolicis refertur de quibuſdam
dicentibus

dicẽtibus de Paulo, quod nouorum dæmoniorum annunciator esset. Noua quippe appellabant dæmonia, eo quòd à Paulo essent nouiter prædicata. Fusius in hoc capite egimus, quod videbamus rem esse necessariam longa admonitione, ne quisque credat sibi esse commissum de hæresi pronunciare.

Quis sit dicendus hæreticus. Cap. 9.

QVi huius capitis solam superscriptionem inspexerit, superfluum fortè ei videbitur quod hoc capite pertractandum est. Dicet enim apud se: Cùm hæreticus is sit dicendus qui hæresi adhæret, quid autem sit hæresis, superius ostensum est, quid igitur de hæretico oportebat repetere sermonem? Quod non ita est vt primò obiicitur. Nam subinde euenit vt hæresim afferat, qui tamen verè catholicus dicẽdus est, vt de Cypriano & aliis dicemus. Quapropter vlteriorem oportebit facere inquisitionem, vt cõperiamus quis meritò hæreticus cẽsendus sit. Quæ res cum non sit leuis, ne leuis etiam, imò matura
B exigitur examinatio antequam aliquid definiatur. Nam quum nomen hæreseos graue sit & inuisum Christianis auribus, turpe est id temerè cuiquã impingere. Non enim est alia durior aut acerbior, quam christiano viro posśis inferre, contumelia, quam si eum hæreticum appelles. Sũt tamen multi nil magis habentes in promptu, quàm hæresis notã, quã pro libito obiiciunt, non expendentes de qua re, aut de quo loquãtur. E quibus multis non potui calamum tẽperare quin vnũ fratrem Bernardum de Luxemburgo notarem, qui in suo hęreticorum catalogo plures in hæreticorum numerum retulit, dignos qui meliore calculo numerarentur: quales sunt Papias Hieropolitanus episcopus, Præpositiuus, Gilbertus cognomẽto Porretanus. Hũc autem cùm ipse fateatur errori suo renonciasse, miror quid hominẽ impulerit vt illum hęreticorũ catalogo inserueit. Quis enim vnquã docuit eum esse dicẽdũ hæreticũ, qui errorem sic tenuit, vt monitus & conuictus non erubuerit palinodiam cantare? Taceo de Berengario, quẽ postquam hęreticorũ ordini intexuit, fatetur eum ab errore sic discesśisse, vt nunquã ad eum redierit (quod quantum veritatis habeat, aliâs differemus) ideóque dicit ibidem annumeratum, non quod hæreticus fuerit, sed quòd sententiam tenuerit aliquando hæreticam. At cum librum appellauerit nomine catalogi hæreticorum, quid cogit, vt qui semel alicui hæresi adhęserunt, hac nominis ratione in eundem alueum corruentur cum cęteris qui pertinacisśime suos tutati sunt errores? Quòd si hoc nomine illi proscribendi erant, cur alios tam multos pręteremisit? Nónne frater Matthęus Grabon hęresim sectatus est, cui in Constantiensi concilio, Ioanne Gersone teste, renunciauit? Verum hic Dominicanus erat, quem fortè (vt alius eiusdem instituti qui pertinaciter heresi adhęserunt) sciens pręteriit, ne Dominicano instituto, quod profitetur, contumeliam fecisse videretur: tanquam si aliquid deperisset de gloria ordinis
C prædicatorum, quòd ex eo sodalitio vnus aut alter hæreticus prodierit. Non certè magis quàm de illa societate deperiit, de qua dicitur: Ex nobis prodierunt, sed ex nobis non erant. Nusquam enim ecclesiæ venustas diminuta est, aut color obfuscatus, eo quòd tot ex ipsa hæretici exierint. Propter quod nõ possum non stomachari in eos qui vt suum institutum laudent, non verentur coram populo iactare & dicere, eum qui semel habitum illius ordinis susceperit, non posse in fide errare aut deficere. Nónne hoc aperta est blasphemia, cum per hoc magis tribuere videatur habitui quo induitur, quàm fidei aut gratię dei? Est ne fortè potentior pannus ille, quã dei gratia aut fides? Absit tãta demẽtia. At nec fides nec gratia in baptismo suscepta sic hominem seruat quin in hæresim labi posśit. Qui fit ergo vt habitus seruet? Quòd si hoc ad professionem quis referre velit, & non ad habitũ, vt professio quã de illo instituto emisit, hanc vim habere dicatur: quis non videt in baptismo omnes profiteri Christianismum? nec tamen illa quam tũc emisimus professionem, immunes nos ab hæresi reddit. Nec tamen vllus erit adeò impudẽs, vt neget illustriorem multo esse atque efficaciorem professionem illam, quàm quæuis alia postmodum facta. Abeant ergo & illas nænias poetis cãtandas relinquant, & populo meliora prædicẽt. Testor Deum, non mẽtior: nam me præsente quidam in concione publica ad populũ prædicans in die quo agitur solennitas sancti qui ordinem instituerat, dixit, fraternitatem suam ac societatẽ laudibus extollere volens, eum qui habitum illius ordinis semel induerit, nõ posse esse hæreticum. Et ab aliis pluribus accepi, se eadem verba audiuisse ab hominibus eiusdem ordinis quum de eadem re sermo populo fieret. Ego quidem quũ audirem abominatus sum hominis audaciã atque impudẽtiam, execratus autem pręlati patiẽtiam, qui illa audiẽs tolerasset, miniméque puniisset. Ob quam causam suspicio mihi nõ parua
D orta est, vt crederẽ ex eius mẽte verba ptolata. Ne hoc toti ordini aut societati impegisse videar, nomen ordinis ex industria subticui, vt magis admonere viderer prout christiana charitas postulat, quàm traducere prout inuidia suggerit. Libẽter quidẽ audio sanctorũ laudes, modo eos deo non æquẽt. Gaudeo quum quis institutũ quod professus est, laudat. Nam hoc symbolo demõstrat se à prima intẽtione minime defecisse. Modus tamẽ est laudibus apponẽdus, ne quis conuẽtum aliquem particularẽ illustriorem aut speciosiorem putet, quàm conuentus ille, qui ecclesia vniuersalis dicitur, quæ sine macula est: ex ea tamen quum multi hæretici exierint, nihil vnquam de eius pulchritudine periit. Atque ideo Deum testor quòd nemini in hoc libro parcam cuius hæresim alicubi reperero, etiam si Franciscani instituti fuerit, cui me à duobus & viginti retroactis annis astrinxi. Nam etsi beato Francisco tanquam patri teneat, & eius fraternitati velut matri quæ me aluit atque educauit, plus tamen me debere fateor Christo, qui pro me mortuus est, & verè omnium matri ecclesiæ catholicæ, in qua per baptismũ renati sumus. Sed iam opus est vt ad nostrũ scopum reuertatur oratio. Quum ergo res sit tam acerba quempiam hæretici nota inurere, anxiè examinanda est, oportétque lapidẽ (vt dicitur) ad filum referre, antequã cẽseamus & non leuiter quicquam pronunciare. Plurima ergo exiguntur vt meritò aliquis dici posśit hæreticus. Primò, vt fidem catholicam semel in baptismo susceperit. Nam qui nunquam fuit Christo dedicatus, is

1. Ioan. 2.

infidelis,aut paganus,aut Iudæus,aut Saracenus, aut alio quouis nomine censebitur,nõ tamẽ dicetur
hæreticus. Vnde patet miserè errasse Bernardum de Luxemburgo,qui hæreticorum catalogum descri-
bens,aliquos ibidem recenset qui nunquam in fide catholica fuerunt initiati,atq;ideo nec hęretici no-
minandi erant,quales sunt Auicenna & Auerrois,quos hæreticorum catalogo inseruit,cũ tamen nihil
minus quàm hæretici dici possint. Cõstat siquidem eos sectam Mahumeticam fuisse amplexos, Quod
si ideo inter hæreticos numerãdi erant,quia fidei Christi aduersi fuerũt,cur nõ etiam apposuit Plotinũ
Lucianũ,Libaniũ,Plutarchũ,Apuleium,aliósque philosophos,qui fidei Christianæ maximè repugnãr A
Deinde post fidẽ susceptam requiritur error in fide,quód aliquam scilicet hæresim amplectatur. Pro-
pter quod scismaticus ex solo scismate non proprie hęreticus censendus est, nisi hæresim confingat,
propter quam ad ecclesiæ vnitate diuidatur. Verum quia(August.teste)nullum scisma est nisi aliquã
hæresim confingat,vt rectè videatur ab ecclesia discessisse, hinc est quod scismaticus appellari solet
hæreticus: non quod scisma ipsum hæresis sit,sed quia disponit ad hæresim. Vt enim primo cap. dis-
seruimus,nunquam opus exterius dicendum est hæresis,nisi ei adiungatur credulitas intellectus. Ideo
scisma hæresis dici non potest,nisi ei addatur error intellectus. Vnde Hieron.super epist.ad Gal. Inter
hæresim & scisma hoc esse arbitror,quód hæresis peruersum dogma habet; scisma veró ab ecclesia pa-
riter separat.hæc ille. Verum hic admonere oportet duplicem esse vnionem, Vna quæ fit per charitatẽ
per quam tãquam per iuncturas membra iunguntur,vt capiti suo.s.Christo cohæreant,& per hãc cõ-
stituitur corpus illud quod dicitur esse sine macula. Et hoc modo vnitas ecclesiæ cõsistit in vnitate cha
ritatis,qua membra inuicem se diligũt,& Deum. Alia est ecclesiæ vnio per fidem,per quam omnes fi-
deles sunt grex sub vno pastore. Sic enim Hugo de sancto Victore, per fidem accipi vnionem,per
Mat.13. charitatem viuificationem. Hæc ille. Et hæc est illa ecclesia,quę in euangelio aliquando comparatur sa B
Mat.25. genæ missæ in mare,& ex omni genere piscium congreganti. Aliquando decem virginibus, è quibus
quinque erant fatuæ,quinque prudẽtes. Scisma (quod latinè sonat scissura aut diuisio) opponitur pri-
mę vnioni quæ fit per charitatem. Nam sæpenumero euenit vt aliquis scismaticus dicatur, qui ta-
men ecclesiam credit esse omnium matrem,& fidem tenet,quam catholica tenet ecclesia:sed sola hac
ratione separatur,ꝙ negat pontificem rectè,& (vt decebat) electum,atque ideo nõ vult ei subesse tan-
quã ei quem nõ credit verum esse pontificem:quale scisma historiæ recẽtes memorãt per quadragin-
ta fermè annos permansisse in ecclesia,quæ tres se pro pontificibus gerentes tunc passa est,quod in cõ-
cilio Constantiensi sub Sigismundo Romanorum rege finitum est. Quis tamen hic audeat alicui eorũ
qui se pontifices dicebãt,aut eis qui illis parebant,hæretici nomen impingere,quum ipsum concilium
nunquam alicui eorum hoc obiecit,nisi fortè Benedicto,qui reclamãte concilio in scismate permãsit?
Quanuis enim credere teneamur ex fide,verũ Petri successorẽ esse supremũ totius ecclesiæ pastorem,
non tamẽ tenemur eadem fide credere Leonem aut Clemẽtẽ esse verum Petri successorẽ:quoniam nõ
tenemur ex fide catholica credere eorũ quemlibet rectè & canonicè fuisse electũ. Quò fit, vt qui obe-
dientiam denegaret Clemẽti aut Leoni hac ratione.s.ꝙ dicet eum non fuisse recte electũ,etsi scimati-
cus dicendus sit,non tamẽ hęreticus cẽsendus,cum per hoc nulli veritati catholicę obuiet. Non enim
ad fidem catholicam spectant ea quæ ex facto nunc pendent,sed ea quæ ex iure. Alioqui si ea ad fidem
catholicam pertinerent.fieri oporteret necessario,vt ecclesia aliquando in fide deciperetur, quod nul- C
lus sanæ mentis vnquam admitteret, Non est ergo aliquis hæreticus censendus,nisi errorẽ in fide susci-
piat. Quapropter hæreticorũ fautores & defensores, etsi aliquando hæretici nominẽtur,si tamen solas
personas defendunt,& non errores,nõ sunt hæretici censendi,pœnis tamen canonicis subiacebunt.

Tertio, vt quis vere dici possit hæreticus(iuxta quorundam opinionem)requiritur,vt non prorsus
totam deserat fidẽ catholicam,sed aliquẽ duntaxat,aut aliquos illius articulos. Nam si vniuersam fidem
desereret,dicunt illi non hæreticum sed apostatã esse appellãdum. Hanc sentẽtiam docet Guido Car-
melita in sua summa de hæresibus,qui hęreticum ab apostata hac ratione discernit,ꝙ hæreticus aliquẽ
particularem fidei articulum deserit,apostata veró toti fidei catholicæ contradicit. Eandẽ tuetur opi-
nionem Ioannes de Turre Cremata,in summa ecclesiæ lib.4.parte.2.cap.13, Idem docet Syluester de
Prierio in sua summa,in dictione,hęreticus. Et ego aliquando ita sensi,atque ita in prima huius operis
æditione docuerã. Nam istorũ doctorũ vestigia secutus in eandem in quã illi cecidi foueam. Nunc igi-
tur profundius(vt opus erat) rem contẽplatus,deprehẽdi clarissime illos & me errasse. Non est enim
rationi consentaneum,vt hæreticus hæreses augendo,desinat esse hæreticus. Quis sanę mentis dicet
hominem album,per albedinis additionẽ desinere esse album: Si albedo reddit hominem album, ne-
cessarium est vt quo plus habuerit albedinis,eo albior fiat:tantum abest vt albus tunc desinere esse pos
sit. Si ob vnam tantum rem furto sublatam,aliquis dicitur fur & latro,qui omnes aliorum possessiones
furto surripuerit,multó iustius censebitur latro. Ad eũdem modum de hæretico mihi necessarió dicẽ-
dũ videtur,vt si articulus vnus fidei desertus sufficit illius desertorẽ reddere hęreticum,articuli omnes
fidei deserti efficiant illorum desertorẽ,non solum hęreticũ sed hæreticissimũ. Apostata igitur non est
aliquid ab hæretico sic separatum,vt idem nõ possit esse apostata & hæreticus,prout præfati doctores
sentire videntur,sed apostatæ nomen est velut species quædã infidelitatis sub hęretici nomine contẽta.
Omnis itaq; apostata est hæreticus,non tamẽ econtrario omnis hæreticus est apostata. Et hãc sententiã
docet B. Thomas,qui in secũda secũdę,q.10.art.5.solas tres dicit esse infidelitatis species,videlicet, Pa-
ganos, Iudæos,& hęreticos,& sub hęreticorũ nomine cõtineri dicit,,quotquot à fide catholica quã se- D
mel susceperũt,quomodolibet recedũt. Et expressius id docet eodẽ lib.q.12.art.1.in respõsione ad ter-
tium,vbi dicit ꝙ apostasia non improbat aliquam speciem infidelitatis,sed quandã circunstantiam ag-
grauantem. Eidem sentẽtiæ subscribit Guillelmus Ocham prima parte suorũ dialogorum lib.4.ca.12.

Quod

Quod consummatum facit hæreticum, est, si errori adiungas pertinaciam. Augu. contra Manichęos: Qui in ecclesia Christi morbidum aliquid prauumque quid sapiunt, si correcti vt sanum rectúmque sapiant, resistunt contumaciter, suáque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistūt, hæretici sunt. Hæc Aug. *August.* Sæpenumero enim fit, vt quod semel vtcunque prodiderit definiendi temeritas, confirmet, imò augeat tuēdi pertinacia. Quapropter optimè hæreticis dici potest id quod Dominus per Eze. prophetā dicit: Patres eorum præuaricati sunt pactū meū vsque in diem hanc, & filii *Ezec. 2.* dura ceruice & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te. Tāta est enim hæreticorū pertinacia, vt sępe non dubitent caput opponere gladio, ne à suo errore discedant: quibus bene illud Pauli conuenit: Si tradidero corpus meū ita vt ardeam, charitatē autē non habuero, nihil mihi prodest. *1. Cor. 13.* Pertinacia sublata quantumlibet quis erret, nō est dicendus hæreticus. Vnde Augustinus in epi. ad Glorium & Eleusium, quæ est in volumine eius epistolarum. 162. Qui sententiam suam quanuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quā non audacia suæ pręsumptionis pepererint, sed à seductis atque in errorem lapsis parētibus acceperint, quærūt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquā sunt inter hæreticos deputandi. Hæc ille. *24. q. 3. dixit Apostolus.* Si enim aliquis idiota qui apud se firma voluntate decerneret eam fidem amplecti semper quàm ei sancta mater ecclesia insinua-

A bit, audiret prædicatorē cui simplici animo afficitur, dicentē spiritum sanctū procedere à patre, non tamen à filio, & ei assentiret, non ideo hæreticus censendus est, quia etsi erret, non tamen ex malitia, cum paratus sit ecclesiæ monēti obedire. Ideo enim prædicatori credit, quia arbitratur prædicatorem ea dicere quæ à catholica ecclesia approbantur, non crediturus si aliqua ex parte illi innotesceret prædicatorem à vera fide deuiasse. Vnde Aug. in lib. de Bap. cōtra Donatum. Si aliquis hoc idē sentiat de Christo quod Fotinus opinatus est, & in ecclesia catholica baptizatur, & hoc credit esse fidem catholicam, nōdum dico esse hæreticum, nisi manifesta doctrina catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit. Hæc ille. *August.* Imò non solū hæreticus nō est, sed nec in hoc peccat, ignorantia eum excusante, quoniam sicut nesciebat, ita nec scire tenebatur. Non enim omnes æqua lege tenentur ad credendum: Plebi indoctæ satis est eos fidei articulos tenere, qui in Apostolorū symbolo explicantur, paratæ suscipere reliqua quæ ei ecclesia credēda obtulerit. At nō idem est in prælatis & prædicatoribus, quos ignorantia non excusat, eo quòd tenentur scire ea quæ ad officium suū pertinēt, vt nihil prædicēt quod non sit eis perfectè exploratum, ideóque peccant si ignorant. Si tamen parati sunt corrigi cum ecclesia aliud docuerit, quanuis peccant ignorantes quæ deberēt scire, nō tamen hæretici sunt censendi magis, quàm indoctū vulgus, eo quod pertinaces non sunt. Pertinacem dicimus eum qui adeò tenaciter propriæ adhæret sententiæ, vt ecclesiæ quantúlibet monenti paratus sit resistere. Quæ pertinacia etiam in his quæ

B ambigua sunt, & vbi adbuc ecclesia nihil definiuit, tam peruersa est, vt ea sola sufficiat hominem hæreticum reddere. Si quis enim credat ignem inferni esse similem aut dissimilem: huic quem apud nos hic cernimus, non censebitur hęreticus, eo q lis est adbuc sub iudice. Quod si alterā partem tali animo amplectatur, vt quanuis ecclesia oppositam definiret, sit paratus aduersus ecclesiæ censuram partem suam tueri, hæreticus censendus est: non quia hanc aut illam sententiam tuetur, quæ fortè vera est, sed propter pertinaciam adiunctam, quæ hoc efficit, vt quoniam paratus est ecclesiæ aliud docenti resistere, eo ipso credit ecclesiam errare posse: quod hæreticum est. Cæterum circa ea quæ expressa sunt, & extra omnem controuersiam deducta, quæ scilicet per ecclesiam semel definita sunt, hæc erit regula tenenda. Qui in his expressis & semel definitis repugnat & contradicit, etiam si dicat se paratum corrigi per ecclesiam aut per concilium, hæreticus censendus est: quoniam eo ipso quòd ecclesiæ definitioni cognitæ cōtradicit, pertinax est. Nam etsi dicat se paratum corrigi, non tamen est ita. Qui enim fit, vt quis sit paratus corrigi ab eo quem tunc manifestè oppugnat? Atq; ideo ecclesia nō consueuit, quæ semel definita sunt, iterum in quæstionem vertere. Quapropter qui ecclesiam definisse audit, obtēperare debet. Quòd si repugnat, pertinax meritò cēsetur, atq; ideo hęreticus. *24. q. 1.* Vnde Gelasius papa: Maiores nostri diuina inspiratione cernentes, necessariò præcauerunt, vt quod contra vnāquanque hæresim coacta semel synodus pro fidei communione & veritate catholica & apostolica promulgasset, non sineret nouis post hæc retractationibus mutari, ne prauis occasio pręberetur, quę medicinaliter fuerūt statuta, pulsandi: sed autore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicauerunt, vt quisquis aliquādo huius erroris communicator existeret, principali sentētia damnationis eius esset obstrictus. Sic Sabellium damnauit synodus, nec fuit necesse vt eius sectatores postea damnarentur, sed pro tenore cōstitutionis antiquæ, qui vel prauitatis illius vel communionis extiterant participes, vniuersalis ecclesia duxit esse refutandos. Sic Arrium. sic Eunomium, Macedonium, Nestorium, synodus semel gesta condemnans, vlterius ad noua concilia venire nō sinit. Hęc ille. Et Felix papa: Achatius nō fuit noui vel proprii inuentor

C erroris, vt in eum noua scita prodirēt, sed alieno facinori suam cōmunionem miscuit. *Felix papa.* Itaque necesse est vt in illam recideret iusta lance sententiam, quàm cum suis successoribus per cōniuentiam synodalem susceperat autor erroris. Hęc ille. Et Leo papa epi. 12. scribens Martiano Augusto de his quę in concilio Chalcedonensi tractanda erant, sic ait: *Leo papa.* Per dominum nostrum Iesum Christum qui regni vestri est autor & rector, obtestor & obsecro clementiam vestram, vt in pręsenti synodo fidem quàm beati patres nostri ab apostolis sibi traditam prędicauerūt, non patiamini quasi dubiam retractari: & quæ olim maiorum sunt autoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hęc Leo papa: Et epist. 52. eadem scribit Leoni Augusto. Taceat ergo Lutherus, & erubescat cōcilii definitionem petere in rebus quę per multa concilia definitę sunt. Nam cum constet eius errores ex officinis produsse Æriorū, Lamperianorum, Valdensium, Vviclephistarum, Hussitarum, quos plura concilia damnauerūt, quid nouas definitiones petit, vbi tot babentur antiquę? Scit tamen callidus serpens quid agat. Nam quia difficile

spetabat his temporibus propter simultates ingruentes concilium congregari posse, ad concilium appellat: cui, si congregaretur, minimè obtemperaturus esset. Ex hoc fuisse vafrum illius cōsilium, ipse rei exitus postea apertissime declarauit. Nam Carolus Cæsar huius nominis quintus, videns Lutherum ad concilium appellasse, & inde sperans congregato generali concilio Lutherum statim cessurū, anxia solicitudine egit apud summū pontificem, vt generale celebraret cōcilium ad sedandos hæreticorum tumultus, & pacem ecclesiæ reddendam. At Lutherus hoc perspiciens, & timens se à generali cōcilio fore damnandum, continuo pòst cœpit libellis editis concilio generali detrahere, dicens illud posse errare, ac proinde protestari se nunquam concilii definitioni obtemperaturum. Quibus verbis palā ostendit hac sola ratione ad concilium appellasse, quia credidit illud minimè congregari posse. Ecce quanta
Prouer. 9. fuit Lutheri in sua sentētia pertinacia, vt totius generalis concilii definitioni nunquam obedire decreuerit. Nec mirū quòd sic tenaciter suo errori adhæreat, quoniam, vt ait Sapiens: Aquæ furtiuę dulciores sunt. Nónne aquæ furtiuæ sunt hæreticorum placita atque errores? Sic enim alibi dicitur: Aqua profunda,
Prou. 18. sapientia in corde viri. Sed hæc furtiua est, cùm sacræ scripturę autoritate vtitur contra intentionem & voluntatem sancti spiritus, eiusdem scripturæ autoris. Sed hæ, quoniam furtiuæ, dulcius eis sapiunt, quàm si ab aliis mendicassent, atque ideo tenacius eis adhærent. Quilibet enim propriis magis delecta-
Iac. 1. Ecclesi. 1. ctatur inuentis quàm alienis. Hac ergo de causa monebat Iacobus apostolus, dicens: Si quis vestrum indiget sapiētia, postulet à Deo, q.d. Si ab alio quàm à Deo cupit, furtiuè habebit, quoniam omnis sapientia à domino Deo est, & cum ipso fuit ante æuum. D

Quòd dubius in fide, dicendus sit hæreticus. Cap. 10.

DE eo qui pertinaci animo suum errorem tuetur, proximo capite disseruimus. Superest vt de eo disseramus qui nulli errori adhæret, sed tantum in fide hæsitat, ita quòd anceps est & dubius ad quam partem se vertat, an talis meritò dici debeat hæreticus. Cui quæstioni facile respondetur, si prius attendatur qualem oporteat esse fidem, vt fides meritò dici possit. Vt enim aliquid fides verè appelletur, certitudinem exigit & firmitatem in eo qui eam tenet: Alioqui si certitudo aut infirmitas absit, & scrupulus aliquis vrget, ea non fides sed opinio aut dubitatio censebitur. Hac enim sola ratione fides separatur ab opinione, quod qui credit, tenaciter adhæret: à nullo impellitur vt eum in oppositam partem deflectere valeat. Qui autem opinatur, sic accedit suæ sententiæ, vt aliquatulum hæsitet, & mobili intellectu assentiat. Quò fit, vt fides & opinio minimè in vnum coire possint: multo ergo difficilius coibunt fides & dubitatio, quum hæc magis pugnent inter se. Ideo apostolus Iacobus ait: Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris qui à vento mouetur, & circunfertur. Non ergo existimet homo ille, quòd aliquid accipiat à domino. Colligitur ergo manifestè, eum qui dubitat, minimè credere. At in his in quibus oportet captiuare intellectum in obsequium Christi, nolle captiuari vt credat, est apertè pugnare aduersus fidem. Eum autem qui aperto Marte fidei repugnat proximo capite ostendimus esse hæreticum. Hæreticus ergo dicendus est, quisquis dubitat ea quæ ad fidem spectant. Vnde Step. papa ait: Dubius in fide, infidelis est. Huic accedit, quod omnis in fide dubitans errat. At cum proximo capite ostenderimus omnem qui pertinaciter errat in fide, hæreticum esse dicendum. conuincitur ergo manifestè vt omnis qui in fide dubitat, hæreticus etiam dicatur. Quòd in fide dubitās erret, testimonio Augustini probatur, qui in Enchiridiō cap. 17. sic ait: Errare est approbare falsa pro veris, aut improbare vera pro falsis, aut habere incerta pro certis. Hæc ille. Eadem fermè verba repetit cap. 19. Ea quæ ad fidem pertinent, certissima sunt. Quum autem illa quæ dubitantur, pro incertis teneantur, colligitur inde, eum qui in rebus fidei dubitat, errare: omnis autem pertinaciter in fide errans, hæreticus est: omnis ergo in fide dubitans, pari modo hæreticus censendus erit. Hoc etiam pluribus scripturæ testimoniis comprobatur. Nam post resurrectionem cum dominus apparuisset discipulis, tempore quo Thomas ibidem non erat, quàm ob causam cùm credere idem Thomas noluisset, nisi prius missis manibus in fixuras clauorum, post dies octo dominus omnibus vndecim apparens, dixit Thomæ Infer digitum tuum huc, & vide manus meas: & adfer manū tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Ecce hic dominus impingit Thomę incredulitatē & infidelitatē ob dubitationem quàm de resurrectione eius habuit. Quod autē Thomas dubitauerit, testatur Gregorius in Homilia huius lectionis, dicēs: Nunquid casu gestum creditis, vt electus ille discipulus tūc deesset, post autem veniens audiret, audiens dubitaret, dubitās palparet, palpans crederet? Non hoc casu, sed diuina dispensatione gestū est. Egit nāque miro ordine superna clementia, vt discipulus dubitāsdum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Hęc Gregorius. Et Cyrillus exponens eundem locum, libro scilicet. 12. Capite verò Commentariorum suorum. 59. sic ait: Præ gaudio autem magis quàm infirmitate mentis dubitasse Thomam diximus, quoniam & de aliis dixisse Lucam nō ignoramus. Adhuc autem illis non credētibus, & mirantibus prę gaudio. Verum cum visus omnem dubitationis causam tollat, rectè Thomas statim clamauit: Dominus meus & Deus meus. Hæc Cyril. Vides iam Thomam dubitātem, quem ob eam solam caussam dominus incredulum appellat. Præterea cū Petrus ex precepto Christi super aquas ad eum iret, cœpissētque mergi, auxiliūq; imploraret diuinū, dictum est ei à domino: Modicæ fidei quare dubitasti? Quòd exponens Theophylactus, ait: Non omnino autem dubitabat Petrus, sed secūdum quid, hoc est, ex parte: nā iuxta id quod dubitauit, incredulus fuit, iuxta id autem quod clamauit: Domine serua me, curauit incredulitatem: ideo paruæ fidei dicitur, non incredulus. Hæc ille. Et Paulus in epistola ad Romanos commendans eis fidem Abrahæ, ait: In repro-

Margin notes: A (beside "& dubitatio, quum hæc magis pugnent"); August. (beside "tās erret, testimonio Augustini"); Ioan. 20. (beside "Thomæ Infer digitum"); B (beside "noli esse incredulus"); Greg. (beside "autem veniens audiret"); Cyril. (beside "stro suo vulnera"); Luc. 24. (beside "nō ignoramus"); Mat. 14. (beside "no autem dubitabat Petrus"); Rom. 4. (beside "tur, non incredulus").

C lo repromissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide. Ex quibus verbis mani-
festissimè ostendit Paulus eum qui hæsitat, minimè fidem habere. Rursum Theophylactus exponens *Theophy.*
illud ad Roma. 1. Iustitia Dei in eo reuelatur ex fide, sic ait: Cùm enim ea quibus à Deo donati sumus,
mortales nequeant cogitatione complecti, meritò nobis est fides hæc necessaria: quam si scrutari hæsi-
tando cœperimus, omnium proculdubio patiemur iacturam. Hæc ille. Pro re ergo tam clara hæc suffi-
ciat adduxisse testimonia. Sunt tamen hæc quæ diximus, ad eum solum referenda, qui pertinaci animo
dubitat, quomodo superius diximus de eo qui pertinaciter dissentit. Nã si quis dubitat aut ex infirmi-
tate quadam, velut contingit in primis motibus, & in his qui à natura non habent vt sint in qualibet re
ancipites, & assiduis vrgeãtur scrupulis: aut si dubitat ex ignorãtia, quia scilicet nescit tale aliquid per-
tinere ad fidem catholicam, paratus tamẽ vtroque euẽtu absque vlla hæsitatione assentire, cùm fuerit
ab Ecclesia monitus aut edoctus, non erit talis dicendus hæreticus, ac ideo nec excõmunicationi, nec
cæteris pœnis canonicis erit subiectus. Quòd si adeò pertinaciter dubitat, vt Ecclesiæ docẽti nollet as-
sẽtirẽ, iam hæreticus est duplici ratione: & quia dubitat de his quibus integram fidem & firmam pre-
stare tenebatur, & quia Ecclesiæ monẽti non credit: nam ex hoc suspicio oritur eum opinari de Eccle-
sia quòd possit errare in fide: quod impium est. Verùm hic admonendum censui, quòd quanuis non li-
ceat alicui de rebus quæ ad fidem spectant, dubitare, licebit tamẽ de earum intelligentia dubitare. Sæ-
pissimè enim contingit, vt viri, quantumlibet docti & pii, circa plures sacræ scripturæ locos hęreãt, du-
bitantes scilicet quidnam sub illo verborum inuolucro lateat, quum tamen firmissimè credant verum
esse quicquid verbis illis Deus nobis insinuare voluit. Certissimè enim & absq; vlla hæsitatione credũt
sensum illius literæ verum esse: quis autem sit verus illius literæ sensus, meritò dubitant. Ad hunc mo-
dum virgo deipara etsi annuncianti angelo futurum conceptum credidit, modum tamen quo id fieri
D possit, petit, & de eo dubitans, interrogat: Quomodo fiet istud, quoniam virũ nõ cognosco? Illa siqui- *Lucæ. 1.*
dem virginis aut quæstio, aut dubitatio nihil de eius integerrima fide minuit. Vnde beatus Ambro. ex-
ponens illud, ait: Quo ergo modo fieri possit vt Zacharias qui non crediderat, silentio condemnaretur *Ambro.*
Maria autem si nõ credidisset, spiritus sancti infusione exaltaretur? Sed neq; nõ credere Maria, neque
tam temerè debuit vsurpare, nõ credere, ãgelo, vsurpare diuina, Neq; enim facile erat scire mysterium
absconditũ à seculis in domino, quod nec superiores potestates scire potuerunt: & tamẽ non fidem re-
nuit, nõ officium refutauit, sed accõmodauit affectum, spopõdit obsequium. Etenim quum dicit, quo-
modo fiet istud, non de effectu dubitauit, sed qualitatem ipsius quæsiuit effectus. Quanto temperatior
ista responsio, quàm verba sunt sacerdotis? Hęc ait: Quomodo fiet istud? ille respõdit: Vnde hoc sciam?
Hæc iã de negocio tractat: ille adhuc de iudicio dubitat. Negat ille se credere qui negat scire, & quasi
fidei adhuc alium quærit autorem. Ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciẽdum, quod quomodo
fieri possit inquirit. Hæc Ambro. Ad hunc etiam modum interpretandæ sunt illæ scholasticorũ Theo-
logorum assiduæ quæstiones, quibus quærunt, an Deus sit vnus: num pluralitas illa personarum possit
cõstare vnitati essentiæ: vtrum spiritus sanctus procedat à patre & filio. Non quòd ita esse dubitẽt, sed
vt modum, quo id esse possit, ostendant: de quo modo non video quin aliquis citra hæresis notã possit
dubitare, modo id esse credat, sicut virgo deipara de modo quo Deum cõceptura erat, dubitauit. Quę-
runtur etiam illa, & quęstiones excitãt, vt exerceantur velut in palæstra, vt promptiores postea inuenian-
tur ad hæreticos debellandos, vt parati scilicet sint reddere rationem de ea quæ in illis est fide. Aliter
enim quærit Arrius an filius sit patri per omnia æqualis, aliter quærit Thomas vel Scotus, aut alii Ca-
A tholici. Ille namque quærit, quia non credit filiũ æqualem patri, quærit vt peruertat. Hi verò quærũt vt
conuertãt, quærunt vt viam inueniant qua Arrianorum technas euadere possint: quærunt vt ad veram
fidei cognitionem perueniãt. Hoc autem ita fieri admonet beatus Cyrillus, tantum abest vt prohibeat. *Cyrillus.*
Is enim lib. 4. super Ioannem cap. 13. sic ait: Probus auditor ac sapiens, quæ intellexit, nulla intelligẽtia
remoratus, mẽtis ea thesauro statim commendabit. Si qua verò ardua videntur, sæpe ac multum inue-
stigans atq; interrogans tãdẽ assequitur, venatrices apprimè canes imitatus, quæ huc atq; illuc percur-
runt feras quęrentes. Sic affectum esse sapiẽtẽ propheticus quoq; sermo denotat, dicens: Conquirens *Esa. 28.*
quære, & apud me habita, Quærendum enim ita semper est, vt apud eum habitemus, & ad alienas sen-
tentias non deferamur. Hæc Cyrillus. Vides hic qualiter quærere admonet, verũ hoc fine, vt discant, vt
veram fidem habeant, vt nõ seducantur, & ad alienas à Deo sententias deferantur. Hæretici quærentes
sunt velut Nicodemus dicẽs, Ioannis tertio: Quomodo hæc fieri possunt? & Iudæi Capernaitę discipu
li domini dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad mãducandum? Hi quærunt quia *Ioan. 6.*
non credunt: quod patet, quia abierunt retrorsum. Catholici quærentes quærunt velut virgo gloriosa,
quæ credẽs quærit vt doceatur. Hæc ideo in medium ducere decreui, quod video quosdam sine caussa
hoc scholasticis doctoribus impingere, quod talia quærũt, in quibus hæsitare impium sit, ac si quoties-
cunque proponant aliquid per vtrum, credendum sit eos in ea re dubitare, nutantemq; fidem habere.
Absit. Non attendunt quòd licet effectum credãt, de qualitate effectus, & de modo quo id fiat, merito
B dubitare possunt. Dubius ergo in his quæ ad catholicam fidem spectant, hæreticus cẽsendus est, modò
pertinaci animo dubitet, vt Ecclesia etiam monente & docente dubitare non desinat. Alioqui si citra
pertinaciam id faciat, hæreticus minimè dicetur: quum etiam si illo modo dissentiret, nequaquã verè
hæreticus appellari posset.

De quibusdam caussis ex quibus hæreses oriuntur. *Cap. II.*

VT facilius hæresibus obuiari possit, ne (sicut dicit Apostolus) vt cancer serpant, caussas & radices
à quibus oriuntur, ostendere decreui, vt illis sublatis cito hæreses submoueantur. Ad incolumi-

tatem siquidem recuperandam is primus est gradus, cognoscere scilicet caussam à qua orta est mala valetudo, quoniam vt medici dicunt, difficilius illis morbis mederi possumus, quorũ caussæ latentes sunt: his autem quorum caussæ patẽt, etsi graues admodum morbi sint, facilius potest occurri. Prima omniũ hæresum radix est illa quam August. dicit esse omnium malorum vnicam radicem: immodicus scilicet amor sui. Nam hic Augustino teste, ædificauit ciuitatem diaboli. Et Apostolus id clarissimè in 2. ad Ti-
2. Tim. 3. moth. epistola exprimit dicens: Hoc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes, &c. Cùm enim ibi Apostolus malorum chiliadem enumerare vellet, a-
Theophi. morem sui ante omnia præmisit, vel hoc argumento ostẽsurus cæterorum esse caussam. Sic enim Theophylactus locum illum, scilicet seipsos amantes, exponẽs ait. Statum malorum omnium caussam produxit in medium, quod suis quisque magis prospiciat quàm proximi commodis. Ei nanque qui sui ipsius dũtaxat trahitur charitate, accidit sæpe vt nec ipse se amet. Et exponẽs illud verbum, cupidi, ait: Quum C
malorũ explicasset rationem, & ramos sigillatim enumerat. Hæc ille. Ex hoc immodico sui affectu oritur, vt sua semper sibi placeant, propriis inuentis delectẽtur, inde nascitur obstinatio & pertinacia, quæ portæ sunt latissimę ad hæresim inducendam. Pręter hanc principem omniũ malorum radicem est alia peculiaris, omnibus tamen hæresibus communis, gloriæ scilicet cupiditas. Hoc enim est hæreticis omnibus genuinũ, vt gloriam popularem captẽt, cupiántque ab omnibus pro doctissimis haberi. At quum via regia gradientes hoc assequi nequeant, deuia quæque requirunt vt ad scopũ perueniãt. Hoc ait Gre-
Grego. gorius exponens illud Iob. 6. Respondere quæso absque contentione. Neque enim, inquit ille, hæretici inquisitionibus suis veritatem conantur assequi, sed victores videri. Cúmque se foris ostendi sapientes appetunt, intus per stultitiam elationis suæ vinculis ligantur. Vnde fit vt contentionum certamina exquirant, & de Deo (qui pax nostra est) loqui pacificè nesciant, atque ex pacis negocio rixæ inuentores
1. Cor. 11. fiant, quibus bene per Paulum dicitur: Si quis autem videtur esse contentiosus, nos talẽ consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Hęc Gregorius. Ex hac gloriæ cupiditate proximè oritur pertinacia nusquam flexibilis, adeò etiam, vt quum in certamine succubuerit, cedere tamen nolit. Malunt enim cuiuscunque doctrinæ euersionẽ, quàm fateri se victos, ne hac videlicet occasione vel minima pars gloriæ quam captant, depereat. Vt autem non videãtur populo in certamine succubuisse, apud quẽ & non apud Deum gloriam habere volunt, nihil intentatum relinquunt, adeò vt etiam ipsas sacras scripturas, quas suis assertionibus apertè repugnare cognoscunt, peruertant, deturpent, & mancas faciãt: non tantùm in alienũ sensum detorquentes, sed radẽtes ex eis id quod propter clarissimũ testimonium nullam
Euseb. patiatur adulterinam expositionem. Hoc expressè asserit Eusebius Cæsariensis fecisse quondam Asclepiodorum, Theodorum, Apollonidem, Hermophylũ, Artemonistas. Sic enim ait: Sed hæc faciũt, quia nec vicini facti sũt fidei. Propterea & diuinas scripturas absque vllo timore contemerant, & corrum-
Theophy. pentes eas emendare se dicunt, &c. Et idem de Nestorianis dicit Theophylactus, exponẽs illud ad He- D
bræos secundo: Vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Sic enim ait: Nestoriani verò scripturam hanc Pauli deprauantes, non gratia Dei dicũt, sed sine Deo, id est, sine diuinitate pro omnibus mortem gustaret: vt quod ipsi pessimè sentiunt, Christo scilicet cruci affixo diuinitatem astruant non adfuisse, vtpotè quæ non substantialiter illi inesset, sed affectione quadam vnita. Hæc Theophylactus. Cùm ergo ad hoc deuentum sit, vt illud solum habeant asylum, scripturas radere quibus cõuincendi erant, vel hoc argumento conuincitur, propriam eorum conscientiam aduersus eos pugnare, apertéque cognoscere sacram scripturam illis esse contrariam. Nam si non deprehenderent repugnantiam scripturarum manifestam, nunquam scripturas raderent, quas aliquo pacto in suũ sensum trahere possent. Quare er-
Galat. 2. go non fatentur veritatem? Quare non cantant palinodiam cùm scripturam deprehẽderint quæ ad hoc faciendum eos cogat? Nil certè obstat nisi illa quã diximus gloriæ cupiditas: Dicunt enim apud semetipsos illud Pauli: Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico, præuaricatorem meipsum constituo. Quę si dici possent in eos qui resipiscentes veritatem, quàm prius oppugnabant, prædicãt, in ipsum Paulũ primitus dicerentur, in quo Ecclesię Christi magnificabant Deũ, audientes quòd euangelizaret fidẽ quàm aliquãdo vastabat. Non enim possibile est vt ab errore ad veritatem, aut à graui peccato ad gratiam sine A
pœnitentia transeatur: quàm qui facere erubescit, hoc agit, vt dum erubescit corrigere errorem, nõ eru-
Eccle. 4. bescat permanere in errore: quod magis erubescẽdum erat. De quo optimè dicitur per Ecclesiasticum: Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam. Confusio adducit peccatũ, cũ erubescit quisque prauam mutare sententiam, ne aut inconstans putetur, aut diu errasse se iudice teneatur. Confusio autem adducit gratiã, cũ erubescẽs de proprio errore, pœnitendo ad lumen veritatis se transfert. Ideo Apostolus volens Philippensibus persuadere veram fidei vnitatem, primum quod eis suggerit, est vt ab omni inani gloria fugiant, quòd hæc plurimum veræ fidei possit obesse. Sic enim ait? Vna-
Philip. 2. nimes idipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriã. Vnde August. in libro de
August. vtilitate credendi: Hæreticus est qui pro alicuius temporalis commodi & maximè gloriæ principatúsq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur. Hæc ille. Quibus verbis Augost. magis hæresis caussam quàm definitionem explicat. Nam qui cupidus est gloriæ, quid pro hac assequenda facere non audebit? Ad illam metam omnes gressus dirigit, ad hoc loquitur, pro hac re scribit, hac de caussa cõtentionem excitat. Quòd si iam alia non patet via vt videatur, vt digito monstretur, vt vocetur ab hominibus rabbi, nouam oportet confingat doctrinam, vt rei nouitate alios in admirationem trahat. Qua de caussa videntur mihi hæretici similes illi, qui eò quòd obscurus esset, nec poteus vt rebus magnificè ge-

stis me-

stis memoriam suis posteris relinqueret,pessimo facinore clarum se futurum spetauit atq; Ideo templũ
Dianæ Ephesinæ,mirabili opificio extructũ igni succendere tentauit,quod & fecit. Sunt enim sæpissime maiores hominibus vires ad vitium,quàm ad virtutem.Sic enim hæreticis contingit,qui cum in
vera fidei regula manẽtes obscuri fuissent omnino, Ecclesiam Dei inuadere,& igni succẽdere nõ eru-
B besćunt,vt inde clarissimi euadãt,Qua de caussa iustum est vt easdem pœnas luant,quas aduersus illũ
clarissimũ facinorosum fuisse decretas historię produnt:ne.s.scriptor qui illud facinus memorię com-
mendaret,vllam de homine illo faceret mentionem,nomenq; illius nulli memoriæ mandaretur.Sicq;
euenit vt in eo puniretur,quod ei peccati materiam suggesserat,Hoc etiam modo Ecclesia spiritu Dei
afflata disponit vt hęreticorum libri igni comburendi tradantur.Iustũ est enim vt eam gloriã inanem
quæ tanti facinoris genitrix & parens esse dignoscatur,libris combustis deperdat: nec sit vnquam qui
eorum libros legat,vt eis neglectis,nõ sit à quo gloriam captare possint,quam vnicè cupiebãt.Ideo de
eis dici potest illud Pauli ad Rom. Euanuerunt in cogitationibus suis. Verum obstabit aliquis hãc pœ-
nam mioimè esse infligẽdam,hac ratione,quòd illa punitio magis obest fidelibus qui libris hæretico-
rum carent in quibus etsi sint aliqua errata,sunt tamẽ alia multa egregiè dicta,quæ vix apud alios fide-
les reperiantur,quibus iniustum esset carere,Cui respoodemus,quòd timẽdũ est ne amore eorũ, quæ
hæretici bene dicunt,allecti lectores,in subscriptiooem trahantur cæterorum peruerse dictorũ. Qua-
propter Ecclesia à spiritu sancto edocta satius existimat vtroque carere,quàm vtrũque glutire. Sic etiã *Luc.4.*
legimus apud Lucam,quòd cum dæmonia à corporibus hominum Christi virtute eiecta clamarent &
dicerent: Quia tu es filius Dei,Christus increpans oon sinebat ea loqui. Nònne vera dicebant? Vt quid
ergo prohibet? Certè ne hac occasione iterum eis falsa dicentibus crederetur. Sic enim ait Beda: Quare *Beda.*
autẽ dæmonia dominus de se loqui prohibeat, Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori autẽ dixit Deus, *Psal.49.*
quare tu enarras iustitias meas per eos tuum? ne quis dum prædicantem audit, sequatur errorẽ, Impro-
bus enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet, vt specie veritatis testimonium fraudis
C obtexat. Hęc Beda. Si ergo dominus illa occasione prohibet dæmooia clamantia,quid obstat vt Eccle-
sia dæmoniorum progeoiem prohibeat scribentem? Nònne æquè scripturæ possunt obesse vt voces?
imò multo magis. Nam etsi verbum efficacius sit,tamẽ quum euolauerit,reuocare nequis: scriptura ve-
rò per multa secula durat,atq; ideo pluribus aut obesse aut prodesse potest. Iustè ergo Ecclesia istorũ
scripturas vetat,& discerpit si haberi possint,sicut Christus illorum verba prohibuit,etsi vera erãt quæ
ab illis dicebantur. Ita etiã hæretici etsi multa vera & subtilia disserent,tamen falsa admixta aliis veris
fidem derogant. Vnde Greg.lib.5,moralium exponens illud Iob: Et venit super me indignatio, sic ait: *Iob.3.*
Habent quippe hoc hæretici proprium,vt malis bona permisceãt,quatenus facile se osui audiẽris illu- *Grego.*
dant. Si enim semper praua dicerent,citius io sua prauitate cogniti,quod vellent minimè persuaderẽt.
Rursum si semper recta sentirent, profectò hæretici non fuissent. Sed dum fallẽdi arte ad vtraq; deser-
uiunt,& ex malis bona inficiũt,& ex bonis mala vt recipiantur,abscondunt: sicut qui veneni poculum
porrigit,ora poculi dulcedine mellis tingit,dumq; hoc quod dulce est,primo attactu delibatur,etiã il-
lud quod est mortiferum,indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permiscent recta peruersis,vt osteo
dendo bona,auditores ad se trahaot,& exhibendo mala latenti eos peste corrumpãt. Hactenus Grego.
Prudenter ergo Ecclesia timens hæreticorum libros prohibet,ne id eueniat quod Sapiẽs ait: Qui teti- *Eccle.13.*
gerit picẽ inquinabitur ab ea. Quòd si aliqua fortè sunt quæ subtili indagatione apud eos digesta repe
riãtur,ea satius erit ab aliis orthodoxis requirere,quàm ab hæreticis. Quòd si adhuc talia sunt, vt apud
oeminem orthodoxum inueniantur (quod vix credam) ea tameo semper mihi erunt suspecta, quòd à
tali homine.s.hæretico dicta. Sic enim refert Diogeoes Laertius in lib.de vitis philosophorũ,quòd cũ
D ab Aristo.percootaretur quispiam quam mercedem haberet mendax,respõdisse eundẽ ait: Vt cùm ve-
ra,inquit,dicat,nulla ei præstetur fides. Cùm ergo hęreticus semel aut iterum in hæresi deprehẽdatur,
quî fit vt postmodum fidatur ei? Non est ergo æquum vt sacræ scripturæ expositionem ab hæreticis re-
cipiamus,cum eam aliàs contemerasse comperimus. Nõ auderes cibum corporeũ sumere ex illius ma-
nu qui semel aut iterum venenũ propinauerit,& vis doctrinã fidei ab hæreticis sumere,qui toties dog-
mata venenosa miscuerunt? Nullus vnquam ab inimico suo aut domini sui cibum recipit,nullus miles *Luc.15.*
ab hostibus regis stipendium captat,oisi planè desertor & traosfuga. Mulier illa apud Lucã dragmam
quærens,intra domum quærit,noo extra. Sic etiam intra Ecclesiam quærẽdum est si quid inuenire cu-
pis quod ad verã fidem pertineat. Qui panes petit apud Lucam,vicini ianuam pulsat,oon alicuius ex- *Luc.11.*
tranei. À vero Christiano quærenda est vera doctrina. Vicini siquidẽ omnes Christiani sunt,intra vnã
eandemq; ciuitatem commorantes. Ab hæreticis autem,quòd extranei suot,nihil petendum. Si eũ his
(vt dicit Paulus) oon licet oec cibum sumere,multo minus licebit ab eis cibum petere. Adde quód hę-
retici non habent ius sacras literas interpretandi,nec ad eos quouis pacto spectat de eis disserere. Nam *1.Cor.5*
cum filii ooo sint quibus hæreditas in testamento legata sit,nullum prorsus habeot ius inspiciendi te-
stamenti paterni,quod sacra est scriptura. Si non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ (vt ait Apo-
stolus(multo minus erit hæres alieoigena cum filio liberæ. Si ancilla cum filio suo eiicienda est, scilicet *Galat 4.*
synagoga,multo fortius eiicienda erit Ecclesia malignãtium cum filiis suis,scilicet hæreticis. Exclusis
A ergo hæreticis à testameoto paterno,neque etiam illi ius habebunt inspiciendi testamenti.quod est sa-
cra scriptura. Si ergo non habeot ius inspiciendi,quî fit vt habeãt ius interpretandi? Nullo ergo mo-
do ab eis licebit sacræ scripturæ interpretationem recipere,nisi aliunde haberi possit. Vnde Tertullia- *Tertul.*
nus in libro de præscriptionibus hæreticorum,ait: Non Christiani nullum ius capiunt Christianarũ li-
terarum,ad quos meritò dicendum est: Qui estis,quãdo & vnde venistis? Quid in meo agitis,oõ mei? *versus*
Quo denique Marcioo iure syluam meam cædis? Qua licentia Valentine footes meos transuertis? Qua *Homeri.*

potestate Apelles limites meos commoues? Quid hic cæteri ad volũtatem vestram seminatis & pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsis autoribus quorum fuit res. Ego sum hęres apostolorum: sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei cõmiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certè exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extraneos & inimicos. Vnde autem extranei & inimici apostolis hæretici, nisi ex diuersitate doctrinę, quã vnusquisque de suo arbitrio aduersus apostolos aut protulit, aut recipit? Illic igitur & scripturarum & expositionum adulteratio deputanda est, vbi diuersitas inuenitur doctrinæ. Hæc Tertullianus. Verùm quia ex occasione nobis oblata paululum digressi sumus, opus est ad primum intẽtum nostra reuocetur oratio. Ex illa ergo pessima radice, gloriæ scilicet cupiditate, sicut oritur pertinacia, ita & iudicii fallacia, vt propter peccatũ Deus permittat
Esa 6. eos in errorem duci. Sic enim dicit Esaias: Excęcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non vi-
Sapien.1. deant oculis & intelligant corde. Lumen veritatis, teste Gregorio, elatis mentibus abscõditur, & om-
Sopho.1. ne peccatum cæcitas quędam est mentis, iuxta illud: Malitia eorum excęcauit eos. Et alibi dicitur: Am-
Roman.3 bulabunt vt cæci, quia domino peccauerũt. Et de superbis dicitur per Apostolum ad Rom. Obscuratũ
Ephes.4. est insipiens cor eorum, dicentes enim se sapientes, stulti facti sunt.

Beatus Anselmus exponens illud Pauli ex epistola ad Ephe. Vt non circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, sic ait: In nequitia hominum, dixit: quia hæresis non est nisi in anima subdita peccatis: quia peccata commissa sunt caussæ, vt Deus permittat eos errare in barathrum hæresis. Hæc ille. B

Adde quòd nõ propter solam iniquitatem propriam permittit Deus hominem decipi, sed etiã propter peccatum interrogantis aut discentis, doctorem alioqui bonum Deus permittit falli, vt inquirentem iniquum decipiat. Sic enim legimus apud Ezechielẽ prophetã: Et factus est sermo domini ad me
Ezec.24 dicens: Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalũ iniquitatis suæ statuerunt cõtra faciem suam. Nunquid interrogatus respondebo eis? Propter hoc loquere eis, & dices ad eos: Hæc dicit domin⁹ Deus: Homo homo de domo Israel, qui posuerit immũditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciẽ suam, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me: ego dominus respõdebo ei in multitudine immunditiarum suarum, vt capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt à me in cunctis idolis suis. Propterea dic ad domũ Israel, Hæc dicit domin⁹ Deus: Cõuertimini, & recedite ab idolis vestris, & ab vniuersis cõtaminationibus vestris auertite facies vestras: quia homo homo de domo Israel, & de proselytis quicunque aduena fuerit in Israel, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad Prophetam, vt interroget per eum me: ego Dominus respõdebo ei per me, & ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eum in exemplum & in prouerbium, & disperdã eum de medio populi mei, & scietis quia ego dominus. Et Propheta quum errauerit, & loqu- C
tus fuerit verbũ, ego dominus decepi Prophetam illum: & extẽdam manum meam super eum, & delebo eum de medio populi mei Israel: & portabunt iniquitatem suam. Iuxta iniquitatem interrogãtis, sic iniquitas Prophetæ erit. Hæc ibi. Ex quo scripturæ loco apertè colligitur populo iniquo propter sua demerita hæreticos doctores à Deo dari, vel, vt verius dixerim, permitti. Quod fortè hoc nostro tempore euenit in partibus Germanię, quibus factus est Lutherus Propheta falsus & pseud' apostolus. Nã illorum manifesta sunt opera carnis, quorum Deus vẽter est, atque ita gloria eorum qui terrena sapiebant, versa est in confusionem. Quapropter euenisse oportebat quod dominus per Prophetam minatus est, vt videlicet iuxta inquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ fuisset. Quòd si ab errore auocandi sunt, non patet via, nisi quam Dominus ostendit, scilicet conuertantur à via sua mala, & malè actorum eos pœniteat, vitamq́, commutent in melius. tandem si dominum orauerint vt eis veritatem ostendat, promissionem suam implebit, qui dixit: Petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis. Quòd si tãtùm obest prophetæ, peccatum interrogantis, vt caussa sit deceptionis illius, quantum putas oberit peccatũ ipsiúsmet doctoris? Erit ergo sine vlla dubitatione caussa efficacissima, vt sæpe in sacris literis cõtineat, erretque. Si ergo hæretico literas scienti sacra scriptura offerretur, dicere deberet, nescio literas. Verùm cũ gloriæ cupiditate ducatur. nunquã ignorãtiã fatebitur, imò potius dicens se esse sapientem, in insipientia sua deprehẽdetur. Hos tales per Esaiã prophetã dominus irridet, dicẽs: Me etenim
Esa.58. de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiã fecerit, & quæ iudicium Dei sui nõ dereliquerit. Quibus verbis apertè dominus insinuat nec illum inuenire, nec vias eius scire posse, qui iustitiã non fecerit, aut iudiciũ Dei sui dereliquerit. Hoc idem apud Matthæũ expressius Christus dicit: Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, quum sitis mali: Ex abundantia enim D
Matth.12. cordis os loquitur. Quò fit, vt vel hoc argumento persuadeamus, sanctis viris, qui per fidẽ vicerũt, regna operati sunt iustitiam, adepti q́; sunt iam repromissiones, esse magis credendũ, quàm aliis etsi multo doctioribus, quorũ vita non est tot argumẽtis probata: quoniã, vt dicit Ecclesiasticus: Anima vnius
Eccle.37. sancti viri enunciat aliquando vera magis quam septem circunspectores qui sedent in excelso ad speculandum. Hoc etiam argumento probatur sacræ scripturæ expositionem nõ esse ab hæreticis recipiẽdam, nisi alia via eius interpretationem veram esse cõstiterit. Quid enim scimus an demeritis hæretici
Iacob.1. exigentibus Deus illum ibidem, vt in cæteris errare permiserit? Vt ergo non fallamur, oportet vt iuxta Iacobi consilium sapientiam à domino postulemus, nihil hæsitantes in fide: deinde eos consulamus viros qui ab Ecclesia tam vita quàm scientia probati sunt. Hæretici autem minimè consulendi sunt, quoniam suspecti multis nominibus haberi debent, primum quia semel in mendacio deprehensi fuerunt,
Iob.3. dein de quia peccatis sunt obuoluti, propter quæ Deus illos in scripturis errare permittit, aliterque quã
Grego. oportet illas interpretari. Vnde Gregorius lib.20. moralium exponens illud Iob: Qui rodebant in solitudine,

tudine,&c. sic ait: Rodi solet quod comedi non potest, hæretici autem quia scripturam sacram intelli-
gere sua virtute moliũtur, eam proculdubio apprehendere nequaquam possunt, quam dum non intel-
ligunt, quasi non edunt. Et quia per supernam gratiam non adiuti, hanc comedere nequeũt, quasi qui-
busdam illam morsibus rodunt. Exterius quippe illam contrectant, cum quidem conantur, sed nõ ad eius
A interiora perueniunt. Qui quia ab vniuersalis Ecclesiæ societate disiuncti sunt, non quolibet loco rode-
re, sed in solitudine memorantur. Hactenus Gregorius. post hanc gloriæ cupiditatem omnibus hæreti-
cis communem, peculiaris deinde cuiuslibet hæresis causa succedit. Hoc autem erit vitium cuilibet hę-
retico peculiare: illud nempe in quod à natura quisque procliuis est. Inest nanque singulis hominibus à
natura pronitas quædam ad aliquod vitium, etsi non omnibus ad idem. Quidam geniunam habent cu-
piditatẽ, alii ad carnis illecebras sunt proni, alij rursum honores appetunt, primos accubitos desiderãt.
Quum autem affectio (vt Aristoteli placet) ad se trahat iudicium rationis, fit vt in eandem sententiam
manibus (vt dicitur) ac pedibus sæpe eat intellectus, in quam eum direxerit voluntas, vel in quam par-
tem senserit voluntatem flecti. Hinc illæ philosophorum sectæ emanarunt in diuersis valde inanibus
atque fallacibus rebus felicitatem humanam constituentes. Illud quisque optimum existimabat, quod
magis appetebat iudicio cedente volũtati. Quòd si fortè intellectus non approbet id quod voluntatem
appetere cognoscit, tamen id approbare se simulat, quò facilius occultetur, vel saltem adumbretur vi-
tium quo laborat: vt si fortè in hoc vel in illo vitio deprehensus fuerit, hoc pallio cõtegatur, quod igno-
rans fecit. Cuius ignorantiæ vel hoc esse poterit argumẽtum, quod sæpe testatus sit illi rei nullum inesse
crimen: mallet nanque ignorantiæ nota inuri, quàm re illa carere cui iam se vendicauit. Hoc enim ex-
perientia cognoscimus, & fama quam ex historiis habemus, neminem videlicet vnquam vitium illud
B probasse cui hominis complexio repugnaret: aut virtutem illam insectatum fuisse, ad quam à natura
pronus fuisset. Est quidam fortè graue admodum reputans alterius voluntati subesse, & durum existi-
mat ex alterius pendere arbitrio: hinc euenit vt obedientiæ iugum, quod semel susceperat excutiat, &
inde ad vlteriora progrediatur, vt obedientiam ipsam insectetur, monachatũ conuitiis afficiat & scom-
matis: vt errorem suum hoc pallio tegat, quod scilicet ab aliquo quem putabat ignominiosum & irre-
ligiosum locum, se exisse aliis ostẽdat. Huius rei tot sunt apertissima exempla, vt enarrare pigeat. Quòd
si aliquis pecuniam immodicè cupiat, ex impotenti & effrenata huius rei adhæsione fit vt pro illa ac-
quirenda omnes conatus adhibeat, omnémque (vt dicitur) moueat lapidem, nihil intentatum relin-
quat quod huiusmodi rei possit vel in modico suffragari: adeò vt illuc etiam, si opus fuerit, sacras tra-
hat literas. Diogenes Laertius refert Menippum quendam philosophum laqueo se suspendisse propter
pecuniam insidiis ereptam. Vide quãtus rei præcesserat amor, cui tantos post deperditã successerit do-
lor. Quid non tentasset, qui seipsum interimere non dubitauit? Quid etiã non effecisset, qui Deum ven-
dere non abhorruit? Nónne ex hoc fonte ille etiam error à Christo reiectus, quo Pharisæi docebant Iu- *Matth.15*
dæos, melius esse aliquid in templo offerre, quàm parentibus egentibus distribuere? Nec in his diutius *1.Timo.6*
immorari oportet, quum id apertissimè explicet Paulus in prima ad Timotheum epistola, dicens: Qui
volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & noci-
ua, quæ mergũt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam
quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hæc ibi.

Et beatus Gregorius exponens illud Iob: Radix iuniperorum erat cibus eorum, sic ait: Quid per ra-
dicem iuniperi nisi auaritia designatur, ex qua peccatorum omniũ spinæ producũtur? De qua per Pau- *Iob.30.*
lum dicitur: Radix omnium malorum est cupiditas. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctio- *Grego.*
C nes peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice surgen-
tes statim prædicator egregius insinuat: cum subdit: Quam quidam appetentes errauerunt à fide & in-
seruerunt se doloribus multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice
pũctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice verò iuniperorum quid aliud quàm auaritiam, id est ma
teriam intelligimus peccatorum? Quia igitur plerunq; hæretici sola in verbis suis externa lucra sectã-
tur, nec ignorant quia peruersa astruũt, sed erroris prædicamenta non deserunt, dum sumptus percipe-
re quasi doctorum volunt, bene de eis sancti viri nunc voce dicitur: Et radix iuniperorum erat cibus eo-
rum: Quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur, de quo nasci
proculdubio peccatorum sequentium punctiones solent. Hactenus Gregorius.

De illecebris verò carnis quod illę sint hæresum radices, testatur Paulus in epistola ad Roma. Rogo *Rom.16.*
autem vos fratres vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didici-
stis, faciunt, & declinate ab illis, huiusmodi enim Christo domino non seruiũt, sed suo ventri. Et Theo- *Theophy.*
phylactus ibi: Ex hac igitur ventris ingluuie & vitiorum seruitute omnes eruperunt hæreses. Et iterum *Phil.3.*
ad Philip. scribens, eandem sentẽtiam refert: Imitatores mei estote fratres. & obseruate eos qui ita am-
bulant sicut habetis formam nostram, multi enim ambulant quos sæpe dicebam vobis, nunc autem &
flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confu-
sionem ipsorum, qui terrena sapiunt.

Quod carnis illecebræ obtundant intellectum ne secreta fidei mysteria, carnalis homo intelligere
D possit, apertè docet Esa. sic inquiens. Quem intelligere faciet auditum? Cui quæstioni ipse Propheta re- *Esa.28.*
spõdẽs, ait. Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus, hoc est, à carnis deliciis separatos. Si hos solos Deus
intelligere facit mysteria fidei quæ illis dicuntur, ergo qui non sunt ablactati à carnis illecebris non in-
telligent quæ audierint.

Huius rei plurima sunt exempla. Ex hoc fonte prodiit Cherintus carnis delicias sperans in illa pro-
missa beatitudine. Ex hac radice Adamitarum & fratricellorum cõuenticula. Ex eadem radice hęresis

illa promiſcuum vagumque concubitum hominibus indulgens. Hinc illa Ærianorum hæreſis, ieiunia
prorſus reiiciens, nulliuſque eſſe valoris aſſerens. Inde alia hæreſis Iouiniani matrimonium æquans vir-
ginitati, aliæque id genus plures quæ ſuis locis narrabuntur. Cæterũ de ambitione quis neſcit eam mul-
tarum hæreſum parentem? Nam ſicut naſcente mundo initiũ omnis peccati fuit ſuperbia, ita renaſcen-
te eodem per Chriſtum, initiũ omnis hæreſis fuit etiam ſuperbia. Quid enim aliud Simonem Magum
Euſ. lib. 2 hiſt eccle- ſiaſt. ca 13 impulit (nam hũc primum fuiſſe hæreticum tradit Euſeb. Cæſarienſis) vt pecuniã offerret pro qua do-
num Dei poſſideret, niſi ſuperbia? Quum vidiſſet autem Simon (inquit Lucas in actibus Apoſtolorũ)
quia per impoſitionem manus Apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus, obtulit eis pecuniam, dicẽs: Da-
Act. 8. te & mihi hanc poteſtatem, vt cuicunq; impoſuero manus, accipiat ſpiritum ſanctum. Niſi enim glorię
& honoris appetitu duceretur Simõ, ſuffeciſſet illi pro ſe petere ſpiritum Dei. Sed quia parum æſtima-
bat poſſidere, niſi & hoc aliis eſſet notum, ideo poteſtatem communicandi petiit, vt vel hac occaſione
plures ad illum pro impetrando Dei dono confluerent, pluréſque illũ venerarẽtur tãquã Deũ, quo ma-
ximè optabat, vt rei euentus oſtendit. Nam & ſe populo pro Deo mentitus eſt, & à populo decepto ho-
nores diuinos accepit, vt beatus Iuſtinus martyr refert in Apologetico, quem pro fide noſtra ad Impe-
Lib 4. cap. 22. ratorem Antoninum ſcribit. Hoc fermè tempore fuit Theobutes quidam de quo Euſeb. in Eccleſiaſti-
ca hiſto. refert, quod quia repulſam meruit epiſcopatus, ipſe cœpit initio perturbare omnia & corrũpe-
re, erátque ex ſeptẽ hæreſibus in populo Dei cõſtitutis. Et de Ærio quodam narrat Auguſtinus in li. de A
hæreſi, quod ambiens epiſcopatum quem obtinere nõ potuit, vt par nihilominus epiſcopis videretur,
aſſeruit ſacerdotes pares eſſe epiſcopis. Ex hac radice prodierunt poſtmodum Vviclephitæ, Huſsitæ, &
fortè noſtro tempore Lutherani, qui eò quòd ad epiſcopatus dignitatem peruenire non poterant, ne in
aliquo epiſcopis minores eſſe viderentur, epiſcopos curarunt reliquis omnibus ſacerdotibus pares effi-
cere. Sufficient arbitror pro huius rei comprobatione hæc manifeſtiſſima exempla, ex quibus apertè o-
ſtenditur hæreſes quę circa mores verſantur, eos habere inuentores, qui in vitia illa à natura ſunt pro-
cliues: quæ quoniam ſæpe in illis labuntur, fit vt intellectus cedat volũtati, & id iudicet eſſe bonum, cui
voluntas effrenatè adhæret: id etiam malum, à quo voluntas diſcedit. Cum enim eadem virtus duo ha-
beat oppoſita vitia, ſi in alterum eorum quiſpiam à natura ſit pronus, nuſquam id fiet vt alterum illi op-
poſitum probaſſe reperiatur. Fuêre inquam qui omnem coitum damnarent, nec tamen defuêre qui om
nem coitum admitterent atque probarent. Si tamen hiſtorias requiras, nunquam reperies eum qui ex-
pers fuerit muliebris conſortii, aliis omnem coitum indulſiſſe: aut qui carnis illecebris deditus fuerit,
Auguſt. omnem coitum damnaſſe. Vnde Auguſtinus. 3. lib. de doctrina Chriſtiana cap. 10. Quando procliue
eſt humanum genus non ex momentis ipſius libidinis, ſed potius ſuæ conſuetudinis æſtimare peccata,
fit plerunque vt quiſque hominum ea tantum culpanda arbitretur, quæ ſuæ regionis & temporis ho-
mines vituperare atque damnare conſueuerunt, & ea tantum probanda atque laudanda, quæ conſue-
tudo eorum, cum quibus viuit, admittit: eoq; contingit, vt ſi quid ſcriptura vel pręceperit quod abhor- B
ret, à conſuetudine audiẽtium, vel quod nõ abhorret culpauerit, ſi animum eorum iam verbi vinxit au-
toritas, figuratam locutionem putẽt. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis ſãctiſsimus & doctiſſimus pa-
ter aptiſſimè, & ad viuũ (vt dicitur) depinxit huius temporis hæreticos: quibus ſi aliquid obiiciatur ex
ſacra ſcriptura quod eorum ſectæ apertè repugnet, ſtatim dicunt figuratam eſſe locutionem.

De quibuſdam aliis duabus cauſis à quibus etiam hæreſes oriuntur. Cap. 12.

PRæter has quas diximus hæreſum radices, eſt alia multarum hæreſum radix, quæ à ſe nullam pror-
ſus habet malitiam, ſi modus adeſt, ſed tantum ex malè vtẽtium vitio. Hæc eſt aſsidua in libris pro-
phanorum, hominum nempe gẽtilium, lectio. Et hoc maximè ſi illis ab infantia ſine vlla rerum diſcre-
tione imbutus eſt. Horatius nãque ait: Quo ſemel eſt imbuta recẽs ſeruabit odorem Teſta diu, Et per
Hieron. quendam prophetam dominus dicit: Si mutare poteſt æthiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas,
& vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum. Tam efficax eſt enim conſuetudo, vt ferè tranſeat
in naturam, præcipuè ætate tenera, qua facilius res quælibet imprimitur, & impreſſa tenacius adhæret.
In libris gentilium multa reperies quæ cum fide catholica velut ex diametro pugnant, multa quæ ad
vitia alliciunt, à virtute reuocãt, apud poëtas maximè, apud quos vitia ſunt in precio & maxima laude,
quum illa non dedignentur ſuis diis aſſcribere. Ibi fratrum diſcordias irreconciliabiles reperies, ibi pa-
rentum in filios acerbiſsimas animaduerſiones, ibi filiorum pertinaciſsimas inobedientias, ibi deorum
obſcœniſſimos amores, adulteria, ſtupra, & rapti Ganymedis honores. Propter quod nõ immeritò Pla-
to huiuſmodi poëtas à ſua Republica abigit, genus hominum ad nocendum paratiſsimum & effica-
ciſsimum. Quòd ſi ad philoſophos atque eorum ſapientes te vertas, inuenies apud illos etiã multa quæ
pietati, & veræ religioni obſtent. Quid enim magis veræ fidei repugnare poteſt, quàm deorum multi-
tudo, quã eorum plurimi poſuerũt? Quid magis iniuriũ eſt Deo, quàm ei coactionem impingere, om- C
néque prorſus libertatem in rerum productione ab eo ſeparare? Hoc tamen ei Ariſtoteles totaq; Peri-
patetic. ſchola tribuit. Apud eos mundum æternum reperies, omni principio omnique fine carentem.
Illorum eſt iſta ſententia: Ex nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reuerti. Sunt & alia id genus multa, ad
Colo. 2. quæ recẽſenda oporteret catalogum texere. Quapropter Apoſtolus præmonuit nos vt à philoſophia
Tertul. caueremus, quam ipſe pulchrè nouerat, quòd Athenis fuiſſet inter philoſophos aliquãdo verſatus. Vi-
dete, inquit, ne quis vos decipiat per philoſophiã, & inanem fallaciã. Vnde Tertul. in lib. de præſcrip.
hæretico-

hæreticorum ita sentit, dicens: ipsæ denique hæreses à philosophia subornantur. Inde æones & formæ nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum, Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de trãquillitate, à Stoicis venerat. Et vti anima interire dicatur, ab Epicureis obseruatur. Et vt carnis restitutio negetur, de vna omnium philosophorum schola sumitur. Et vbi materia cũ Deo æquatur, Zenonis disciplina est. Et vbi aliquid de igneo Deo alligatur, Heraclitus interuenit. Eædẽ materię apud hæreticos & philosophos voluũtur, iidẽ tetractatus, implicãtur. Hęc Tertullianus. Adde quòd ex eis qui posteriores Christo eiusque apostolis fuere, non solum cum Christiana religione pugnãt, sed quod est omnium pestilentissimum, eam derident, subsannant, insectãtur quoque. Vnde sæpe euenit vt infirmi & debiles scrupulos & suspiciones inde capiant de Christiana religione: qui quum semel vehementer
D pungere animum cœperint, difficiles discedũt ac tardi. A philosophis enim nascitur mira dicẽdi libertas, adeò ve nunquam cedant alicui nisi manifestis argumentis & euidentibus id comprobetur: vnde euenit vt quæ eorum iudicio non conueniunt, statim reiiciant. At fides talem argumentorum euidentiam non patitur, sed exigit captiuitatem intellectus in obsequium Christi, ideò meritò ait Paulus: Iudęi signa petunt, & Gręci sapientiã quærunt, nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis: Christũ Dei virtutem & sapientiam: quia quod stultũ est Dei, sapientius est hominibus. Cùm ergo talia apud Ethnicos sint, non est iam cur dubitet aliquis assiduam illorum lectionem valde nocere Christianis, maximè incautis & infirmis. Si libri pietate pleni prosunt legentibus, cur non & impii libri obesse poterunt eisdem? Sic enim ait Propheta regius: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Si consuetudo & conuictus vertit hominum mores, trahitque ad se, id confesso est illud idem efficere posse librorum lectionem; imò sæpe multo efficacius: quia licet verbum fortius moueat, vehementius trahat, celerius rapiat quàm scriptura, eò quod viua vox acutius penetret: tamen ea quæ scribuntur, quum ex lõga meditatione veniant, melius digesta esse oportet, accuratiusque ordinata, quàm in communi colloquio: eoque euenit vt sæpe efficacior sit scriptura, quam vox: quod plures habeat neruos oratio pręmeditata, quàm ex tempore dicta. Vnde Basilius nepotes suos edocẽs qualiter gentiliũ libri, maximè poëtarum, legendi sint, ait: Quando vero ad infames & nefarios homines veniunt, hæc omnino vitare, his aures obstruere, nõ minus quàm Vlyssem ad cantus Syrenarum dicunt, oportebit. Nam prauis assuescere
A re sermonibus, via quædam est ad rem ipsam. Hæc Basilius. Accedit huic quod in re qualibet differenda magnum habent ornatum, elegantiam, splendorẽque sermonis: que omnia vires sunt efficacissimæ ad animos hominum alliciendos. Ideo Paulus in epist. ad Collos. ait: Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonis. Quod exponens Theophylactus, ait: Idcirco enim id dixerim, quia vniuersa soli Christo & notiora sunt & aperta, vt nemo vos decipiat verborum lenocinio & sublimitate, ornatu scilicet & comitate, & elegantia quadam dicendi. Quid enim si adferat quispiam quæ ad persuadendum plurimum valeant, ipse vero sit omnium prorsus, id est veritatis ignarus? Id sanè nihil est aliud nisi captiunculis quibusdã & sophismatibus niti. Hæc Theophylactus. Hoc etiam hæreticos fecisse, vt scilicet sermonis elegantia homines incautos deciperẽt, testatur Paulus in epist. ad Roma. vbi postquam eos ab hæreticis cauere præcepit, adiungit: Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentum. Vnde Origenes homil. 2. super Hiere. exponens illud Hiere. Calix aureus Babylon in manu Dei inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor volens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in vase fictili quod parabat potari, sed neq; in paulò meliore & ęreo vase vel stanneo, & quod ista præcellit, argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum temperauit, vt quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in specie, non consideret quid intrinsecus lateat, & accipiens calicem bibat, nesciens calicem Nabuchodonosor. Intelliges autem calicem aureum in præsenti nominatum, si animaduertas pessimorum dogmatum verba mortifera qualem habent compositionem, qualem decorem eloquentię, qualem rerum diuisionem: cognosces quomodo vnusquisque poëtarum qui putantur apud nos disertissimi, calicem aureum temperauit, & in calicem aureum venenum iniecerit idololatrię, & venenum turpiloquii, venenum eorum quę animam hominis interimunt dogmatum, venenum falsi nominis
B scientię. Sed meus Iesus contrà fecit, sciens aureum calicem Zabuli, & pręcauens ne aliquis ad fidem suam veniens suspicaretur etiam Christi talem esse calicem qualem esse requirat, & per similitudinem materię formidaret errorem, ideo curauit vt haberemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Sępe vidi aureum calicem in pulchro sermonis ornatu, & dogmatum venena considerãs deprehendi calicem Babylonis. Hactenus Orige. Nec tamen velim vt quispiã arbitretur me ista dixisse quod putem elegãtiã sermonis pugnare cum Christiana religione, aut aliquo pacto obesse fidei catholicæ. Fateor quidem illa simul coire in vnum posse, vt verè Christianus sit & eloquens, quales fuere ex Græcis Basilius, Greg. Nazianzenus, Chrysostomus: ex nostris Hieronymus, Cyprian⁹, Ambrosi⁹, Hylari⁹. Atq; vtinam ego talis essem, vt propter sãctitatem primum, deinde propter eloquentiã in eorum ordinem merito annumerari possim. Est enim elegantia sermonis, orationisque cultus res talis, vt bonis & malis, hæreticis catholicisque cõmunis sit, qua & bene & male vti quisq; potest, bonis enim catholicisque viris maximum est ornamẽtum ad virtutum persuasionem insectationemq; vitiorum vtilissima. Quod si hæc alicui hæretico contigerit, eum ad fallendum potentiorẽ reddet. Nam venustate sermonis quasi quibusdam blanditiis lectoris animum in suam sententiã trahit. Atque ideo hęc dixi, ne scilicet solo sermonis splendore tãquã aureo poculo allectus dogma venenosum ebibat. Ideo Sapiens ait: Ne intuearis vinum quando flauescit, quũ splenduerit in vitro color eius. Ingreditur blandè, in nouissimo mordebit, & tanquã coluber & regulus venena diffundet. Sed quũ legerit id, attẽdãt potius quid scriptura

Margin notes: 1. Cor. 1. — Psal. 17. — Basil. — Col. 2. — Theophyl — Roma. 16. — Hiere. 51. — Prou. 23.

referat,non qualirer referat.Nullus enim(vt credo)est adeò demens,vt malit in aureo vase venenom,
quàm in vase fictili optimum vinum. Parum quidem refert ad corporis incolumitatẽ, hoc an illo va- C.
se bibas,modo id commoditatem aliquam adferat quum in stomachum traieceris:iuuat tamẽ ad ocu-
lorum oblectamentum mundis vasis,ornatis,iisdemque preciosis vti.Sic etiam mirum in modum de-
lectant sermonis splendor,orationisque cultus:verum minime roficiunt nisi sub illo verborum fuco ali
quis solidus veræ doctrioæ cibus lateat.Nam sermonis elegantia videtur mihi velut condimentum, vt
cibus auidius sumatur. At solum coodimentũ in conuiuio apponere,est irritare famem, nõ prandium
parare.Quòd si oratio fuerit rebus & verbis copiosa & ornata,opiparum certè erit conuiuium,cui ad-
stare nullus meritò dedignari poterit.Ex his ergo omnibus satis iam (vt opinor) manifestum relinqui-
tur,quantum veræ pietati & catholicæ fidei obesse poterit librorum gentilium lectio,in quibus multũ
est veneni ad interimendum,plurimumq; mellis ad alliciendũ. Verũ hic admonere oportet ne hac oc-
casione omnino gennlium libri deserantur,quoniã in multis nos docere possunt,quorum cognitio est
admodum oecessaria ad sacrorum librorum intelligentiam. Diffinitiooes & diuisiones habemus à lo-
gica & metaphysica. Rerum causas,origioes,& proprietates ostendit physicus,ex quarum cognitione
Act.7. mulra in scripturis abscondita nobis reuelantur. De Moyse dicitur quod doctus fuerit in omoi sapiẽtia
August. Ægypriorum. August quidem asserit in lib.2.de Doctrina Christiana cap.28. gentiles historias pluri-
mum conferre ad intellectum scripturæ sacræ,ostenditque ex earum ignorãtia aliquos citra scripturas
errasse. Et lib.2.eiusdem tractatus cap.29.ostendit troporum & figurarum cognitionem esse omnino
ad scripturarum intellectum necessariam,quæ à grammaticis & oratoribus petenda est. Demum lib.2
cap.40.de omnium philosophorum doctrina sic ait: Sicut enim Ægyptii noo solum idola habebant, D
& onera grauia quæ populus Israel derestaretur & fugeret,sed etiam vasa & ornameota de auro & ar-
genro,& vestem,quę ille populus exiens de Ægypto sibi potius tanquam ad vsum meliorem clanculò
veodicauir,non autoritate propria sed præcepto Dei,ipsis Ægyptis oescienter commodãtibus ea qui-
bus non bene vtebantur: sic doctrinæ omnes geotilium non solum simulata & superstitiosa figmenta,
grauesque sarcinas superuacanei laboris habeot,quæ vnusquisque oostrum duce Christo de societate
gentilium exiens debet abominari atque deuitare,sed etiam liberales discipliоas vsui veritatis aptiores
& quædam morum præcepta vtilissima continent,deque ipso vno Deo colendo oonnulla vera inue-
niuntur apud eos,quod eorum tanquam aurum & argentum,quod non ipsi instituerũt,sed de quibus-
dam quasi metallis diuinæ prouidentiæ,quæ vbique infusa est,eruerũt,& quo peruerse atque iniuriose
ad obsequia dæmonum abutuntur,cum ab eorum misera societate sese animo separat,debet ab eis au-
ferre Christianus ad vsum iustum prædicandi Euangelii. Vestem quoque illorum,id est,hominum qui
dem instituta,sed tamen accommodata humanæ societati,qua in hac vita carere nõ possumus,accipe-
re atque habere licebit iu vsum coouertenda Christianum. Hucusque August. Possiint etiam prodesse
illorum doctrinæ ad ipsos gentiles expugnãdos:vt quum aduersus eos pugnamus,suo ipsorum gladio
eos iugulemus,vt Dauid occidisse Goliatb sacra testatur historia. His nãque armis Iustious martyr ad-
1.Reg.17. uersus gentes pugnat in Apologetico quem de eadem re fecit. Ideo Damascenus lib.4.de fide ortho-
doxa.cap.18.ait. Si autẽ ab his qui foris sunt, decerpere quippiam vtile valuerimus, noo aspernabile est.
Efficiamur probari trapezitæ,legitimum & purum aurum aceruantes,adulteratum autem refutantes.
Damasce. Sumamus sermones optimos,deos autem ridiculos & fabulas alienas canibus proiiciamus. Nam plu-
rimum ex ipsis contra seipsos fortitudinem habere valebimus. Hæc Damascenus. Sed hic considera- A
tione tanta opus est,vt quum per gẽtilium libros spatiamur,caueamus ne dum flores io eorum campo
legere volumus,à spinis pungemur. Quapropter oportebit nos more apum facere quæ vt sua mella
concinnent,aluearia exeunt,per campos volitant,hac illac discurrunt,floribus insidunt, neque tamen
omnibus,sed quos cognoscunt commodiores:neque ex eis quibus hærent, omnia auferre conantur,
sed quaotum eis ad opus oecessarium fuerit capientes,reliquum dimittunt. Sic etiam oec omnes gen-
tilium libri legendi sunt,sed hi tantum à quibus aliquid vtilitatis decerpi potest: nec ex his omnia su-
meoda,sed id tantum quod pietatem iuuare potest,& catholicæ fidei deseruire. Alia est demum hære-
sum parens & origo,zelus scilicet,sed non secundum iustitiam & discretionem. Verum hæc ad alias re
lata sterilis quodammodo videri potest. Nam quum aliæ de quibus iam diximus,tam multam habeant
hæresum progeniem,hæc autem paucissimas hucusque quod sciam procreauit: sunt tameo aliquę, vt
olim Nouatiani,de quibus refert historia tripartita lib.8.cap.9.quod Nouatus illorum dux se ab Eccle
się Romanæ communione subtraxit,quia Cornelius papa fideles qui sacrificauerant tempore perse-
cutionis factæ à Decio,in communionem recepisset,optabat quidem omoes fortes & constantes fo-
re in confessiooe,quapropter visum est ei,his qui in tormentis defecissent, etiam si pœniterent, non
esse daodam remissionem. Quòd optaret eos oon deficere,zelus erat laudandus: quod indulgentiam
pœnitentibus negaret,dura nimis atque amara seotentia,& à benignitate diuina nimis aliena. Ex eadẽ
occasione(vt testatur Æneas Syluius in lib.de origine Bohemorum) lapsus est Ioannes Huss, & fortè
hoc nostro seculo Martinus Lutherus. Hi enim zelo & odio malæ vitæ clericorum & quorundam mo-
nachorum cæperunt debacchari in clerum,in pontificem Romanum,io ecclesiasticos ordines,in mo-
nachos omnes. Et cum aliquibus ignaris fortasse ac vitiosis maledicere possent, in omnes sacerdotes B
absque vllo discrimine latrare cœperunt,omnem monachatum euertere,omnes cęremonias ab Eccle-
sia procul abigere,omnem ecclesiasticum ordinem confundere tentarunt. Materiam quidẽ reprehen-
sionis habuerunt. Nã malitia abundabat,& nunc proh dolor in tantũ abundat,vt euenisse experiamur
quod Propheta Oseas dicit: Maledictũ, & mendacium,& homicidium,& furtum,& adulteriũ inũda
Osee.4. uerunt,& sanguis sanguinem tetigit. Huic tamẽ morbo aliter obuiandũ erat. Admonendus erat clerus
atq; cor-

atque corripiendus,non tamen tollendus:laborandum erat pro monachorum reformatione,non tamē Roma.10.
monachorum ordines tollendi. Edocendus erat populus,vt nō poneret ſpem in cæremoniis,nō tamen
à cæremoniarum cultu omnino ſeparādus. Male quidem medetur,qui infirmū iugulat,etiā ſi de ſalute
deſperet. Ideo de talibus dicit Paulus: Teſtimonium enim perhibeo illis quod ęmulationem quidē Dei
habent,ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiam Dei,& ſuam volentes ſtatuere,iuſtitię
Dei nō ſunt ſubiecti. Veri catholici & zelum habent multo certè ardentiorem,quàm Lutherus: tamen
ſecundum ſcientiam:quia cognoſcentes iuſtitiam Dei,& ſuam nequaquam quærentes ſtatuere,iuſtitię
Dei ſubiiciuntur,quę non permittit minus malum per quoddam aliud maius tolli. Quapropter etſi fer
uentius & ſyncerius Eccleſię reformationē optauerint,& nunc optent,patienter tamen tolerant,diſſi-
mulantque,tāquam periti & experti medici:qui quum vident morbum inualuiſſe,totasque occupaſſe
medullas,nihil tentare audēt,ſed naturæ curandum relinquunt,timentes ne medela vires prębeat mor
bo,qui parum auctus infirmum interimat. Sic etiam viri & boni & docti zelantes pro domino exerci-
tuum,vidētes eccleſiam in pluribus eius membris grauiſſimis laborare morbis, Deo,qui verus eſt me-
C dicus,curandam committunt,atque ideo orāt ſine intermiſſione,ingemiſcunt,deprecātur cum impro
bitate,fiduciam in eius verbo habētes,qui dixit: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.
Quid autē verius in Chriſti nomine poteſt peti,quàm quum pro Eccleſię reformatione petimus,quam
ipſe acquiſiuit ſanguine ſuo? Quod ſi non tam citò impetrant,nec ipſi deſperār,nec alii diffidere debēt
quoniam ſæpe Deus donare differt,vt feruentiores in petitione faciat. Sic feciſſe legimus Chananææ, Matth.15.
cui his petenti negare viſus eſt, tamen tertio petēti,& ſe canem fatēti,ſeipſum minimè denegauit. Ma- Ioan.20.
riam etiam Magdalenam etſi diu prope monumentū plorantem tulit,tandem ſeipſum illi manifeſtans
eam conſolatus eſt. Quid ergo prohibet vt nō idem Eccleſiæ ſuæ nunc facturū ſperemus? Nonne olim
æquè deiecta fuit ſynagoga? Nonne tunc æquè præuaricatores diuinarum legum fuerunt pōtifices, vt
nunc papæ? ſacerdotes illi,vt nunc iſti? Phariſæi tunc,vt nunc monachi? imò multo magis,vt ſacra teſta
tur hiſtoria,præcipue libri Regum & Machabæorum. Sæpe tamen deſperatis iā rebus,Deus ſynagogę
ſuæ magnificè prouidit,in meliorem ſtatum reuocās. Nam ſemel ex captiuitate Babylonica aſſerit, ite-
rum per Mathatiæ manus Antiochum eiicit,ciuitatē recuperat,templū purificat. Quid ergo putamus
eum nunc facturum? Deeſt fortè nūc Hieremias qui Eccleſiam ſqualidam & penè ſolam deploret? aut 3.Reg.19
deerit Eccleſiæ ſuæ alter Mathatias vel Helias zelotes qui pro Domino zeletur? Audi quid Domin' di-
cat Heliæ credenti ſe ſolum manſiſſe in Iſrael: Reliqui mihi ſeptem millia virorum qui non curuauerūt
genua ſua ante Baal. Quid ergo dicemus? Nunquid abbreuiata eſt manus Domini,vt nō poſſit eadem
nunc præſtare Eccleſiæ quæ olim ſynagogæ? Aut fortè benignitatis eius diminuta eſt,vt quæ pro ſyna- Agge.2.
D goga egit,nunc pro Eccleſia quam acquiſiuit ſanguine ſuo,facere dedignetur? Abſit,cum ipſe per quē
dam Prophetam promiſerit maiorem futuram gloriam domus iſtius nouiſſimæ,pluſquam primæ. Hęc
igitur omnia cum viri ſancti,quibus Eccleſia minimè caret,hodie cognoſcant,gemūt,Deumque orant
vt præſentibus malis medeatur,quibus impares ſe eſſe cognoſcūt,atq; ideo medelā apponere negligūt
timētes ne id eueniat quod olim Romæ ex noua lege Agraria per Gracchos promulgata contigiſſe re-
ferunt hiſtoriæ. Hi enim legem dicere auſi ſunt de agris diuidundis quos perperam occupauerat nobi- Lib.3.de
litas. Sed (vt dicit beatus Auguſtinus) tam vetuſtam iniquitatem audere cōuellere,periculoſiſſimum, ciuitate
imò verò,vt ipſa res docuit,pernicioſiſſimum fuit. Nā re infecta,magna vtriuſque ordinis populi Ro- dei ca.24
mani multitudo pro hac re interfecta eſt,& ipſi etiam Gracchi qui ſeditionis cauſa fuerant,in ipſa ſedi-
tione ſunt occiſi. Satius ergo eſſet mala,quæ nunc Eccleſia patitur,tolerare,quàm pro his tollendis ſe-
ditionem in Eccleſia excitare,quæ maius ſit malum,cum ex ipſa multo peiora naſcantur,vt nunc proh
dolor iam experimur. Ecce ergo oſtendimus omnes (vt arbitror) hæreſum intrinſecas cauſas, è quibus
aliquæ omnino vitioſæ ſunt,imò vitia ipſa,videlicet immodicus amor ſui,gloriæ cupiditas,carnis ille-
cebra,auaritia,ambitio. Aliæ indifferentes ſunt,quoniam nunquam malæ ſunt niſi ex malè vtentium
vitio,vt eſt librorum gentilium lectio,zelus. Nam hic ſi diſcretione regatur,maxime in Dei honorem
credit:illa verò,ſi cauta adſit eorum quę leguntur examinatio,valde adiuuare poteſt. Qui ergo ab hære
ſibus diſcedere vult,primum omnium Deum oret vt ſuum intellectum illuminet: deinde vitia illa ex-
tirpare nitatur. Quòd ſi caſu in aliquod vitium ex infirmitate lapſus fuerit,non ita illi adhæreat volun-
A tas,vt ad ſe trahat intellectum. Si per campos librorum Ethnicorum ſpatiari contingat,caueat ne dum
ſolamen quærit,à colubro incautus mordeatur: aut dum flores colligit,ſpinis pūgatur. Demum ſi Dei
aut religionis in ſe ſenſerit zelum,frenum imponat,ne dum effrenatus currit,ſe & alios obruant.

De aliis tribus cauſis,iiſque externis,vnde hæreſes oriuntur. Cap. 13.

PRæter has omnes quas iam enumerauimus hæreſum cauſas atq; origines,alię adhuc tres ſuperſunt,
aliis tamen præfatis aliquantum diſſimiles: quoniam illæ de quibus hucuſq; locuti ſumus,eidē hæ-
retico inſunt: quapropter cauſæ intrinſecę meritò appellari poſſunt, quoniam ſunt cauſæ vt illa ea-
dem perſona cui inſunt,aut hæreſes excitet,aut iam exortas tueatur. At iſtæ de quibus nunc loqui para
mus, non eiſdem perſonis quibus adiacent,ſed aliis præbent cauſam & occaſionem hęreſes ſuſcitandi:
B atque ideo extrinſecarum cauſarum nomen illis tribuimus,quoniam extra illam perſonam, quæ hære-
ſes tuetur,ſunt. Prima igitur harum eſt prælatorum negligentia,qui adeò ſunt ſocordes & ignaui, vt
gregi ſibi commiſſo nequaquam intendant,ſed aliis rebus quæ ab eorum officio longiſſime abſunt.

Prælarorum siquidem munus est vigilare super gregem sibi commissum, ne scilicet aliquid superueniat quod gregi possit nocere. Vnde quum Christus verus & bonus omnium pastor nascitur, dicit Lucas quod
Luc. 2 pastores erant io regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Quod
Ambro. exponens Ambrosius, ait: Videte ecclesiæ surgẽtis exordium. Christus nascitur, & pastores vigilare cæperunt, qui gẽtium greges pecudum modo ante viuentes, in caulam domini cõgregarent, ne quos spiritualium bestiarum per effusas noctium tenebras paterentur incursus. Et bene pastores vigilant, quos bonus pastor informat. Grex igitur populus, nox seculum, pastores sunt sacerdotes. Hæc ille. Et Paulus
Act. 20. sacerdotes & episcopos alloquens, ait: Attendite vobis & gregi vestro in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quàm acquisiuit sanguine suo. Hoc enim est pastoris munus, videlicet gregi sibi commisso prospicere, eius curam solicitam gerere, quod ex eius oomine facile est colligere. Episcopus enim Græce, superintẽdens dicitur Latinè: ab epi præpositione Græca, quę Latinè reddita valet tantum ac super: & scopos Græcè valet tantũ vt Latinè custos aut speculator. Hinc episcopus dicitur qui super aliorum custodiam vigilat. Hac ratiooe iuxta Paulum tenemur obedire prælatis, quia videlicet illi tenentur vigilare pro nobis. Obedite, inquit, prępositis vestris, ipsi enim vigilant pro vobis B
Heb. 13. reddituri rationem. Qualiter ergo pastor aut episcopus dici potest, cui nulla est cura de ouibus? qui nec vidit vnquã gregem sibi cõmissum, sed per curias principum diuagatur? Ego, inquit Christus, sum pastor bonus. Sed quare bonus pastor? Quia ego, inquit, cognosco oues meas, & cognoscũt me meæ. Qui-
Ioan. 10. bus verbis apertissimè coouincitur pessimum eum esse pastorem, qui nec oues cognoscit, nec à suis cognoscitur ouibus. Istorum autem adeò multus est numerus, vt boni pastores ad eos relati sint tanquam gemmæ ad aliorum vilium lapidum numerum comparatæ. Vnde euenit vt si fortè hæreticus aliquis suum venenum spargere populo cæperit, tanto audacius & liberius vltra grassetur, quanto longius videt pastorem deesse, qui ouibus prospiciens, illi obstare conetur, & antidotum contra sua venena præbeat. Scit enim non esse pastorem, sed mercenarium: quapropter etiam si videat lupum venientem, fugit, quia non est illi cura de ouibus: quapropter lupus rapit & dispergit oues. Quis autem verius dispergit, quàm hęreticus? qui eos quos decipit, ab illo vnico Ecclesiæ ouili separat: quare meritò lupi nomine
Ioan. 10. hæreticum intelligere possumus. Si ergo videns lupum venientem fugit, quid putas eum facturum qui nusquam oues vidit, nec scit an lupus eas vnquam inuaserit, aut morbidũ quid susceperint? De hoc ego C
non dubitatim eum potius lupum quàm mercenariũ appellare: quoniam hæc est illi vnica cura & solicitudo, vt decimet & tõdeat, vt sanguinẽ eius sugat, non autem vt pascat. Isti suot illi multi pastores qui
Hiero. 11. demoliti sunt vineam domini, id est, Ecclesiã. Nimia siquidem pastorum oeglìgẽtia est in causa vt non solum liberum sit cuique pro libito sentire, sed etiã ea quæ senserit, impune docere. Nam vt est in para-
Matth. 13. bola seminantis apud Matthæum, dum dormirent homines, inimicus homo superseminauit zizania in medio tritici. Semen bonum quid sit, ipsamet veritas expooit, dicens esse verbũ Dei, quod seminatũ est ptimò ab ipso Christo, qui nobis veram & sanam doctrinam dedit. Ad huius autem seminis custodiam deputati sunt episcopi & sacerdotes, quibus est creditum verbum Dei, quorum interest docere. Sed isti homines, episcopi scilicet, & sacerdotes, dormiũt, voluptati inseruiũt, nullámq; prorsus suarum ouium curam gerunt. Quapropter inimicus homo occasione inde sumpta superseminat zizaoia falsæ doctrinæ: superseminat quidem, sed in medio tritici, quia hoc est solenne hæreticis, quo facilius atque securius noceant, vt semper suam hæresim & erroneam doctrinam quibusdam aliis veris & catholicis permisceant. Huius autẽ superiacti peruersi seminis causa est prælatorũ somnus tã altus, vt stertere videantur. De hac re cum tot possint narrari exẽpla, vnicum tamen referam duntaxat, quod nunc quasi oculis oostris aspicimus, quanuis eius origo sit aliquãto vetustior. Narrat enim Æneas Syl. in lib. de origi. Bohemorum cap. 35. quod Hussitarum hæresis (cuius autor extitit quidam Ioanoes Huss Bohemus) cœpit sub Vuenceslao Bohemorum rege, circa annum domini. 1400. Huic autẽ calamitati episcopus Pragensis obuiam ire studuit priusquã præfatus Ioanoes Huss amplius debaccharetur. Qui quum esset cõ- D
silio & animo illustris, libros Ioannis Vviclephi, à quibus Ioanoes Huss suum venenum hauriebat, ad se ferri, omnésque doctorũ virorum adhibito consilio publice concremari iussit. supra ducenta volumina fuisse tradũtur, pulcherrime cõscripta, tegumentis pretiosis ornata. Ioanni Huss prædicatio est interdicta, adiectaq; insuper minæ si quando priores in populum errores vulgare auderet. Qua de causa Ioannes Huss ex Praga, vbi publicum est Bohemorum gymnasium, recessit, & in villam Huss, vbi illi origo fuit, & à qua cognomen sumpserat, se recepit. Nec tamen ibi insaniam deposuit: quia quãtum antea diligentia, Pragensis episcopi Ioanni obstitit tãtum postea aliorum episcoporum & secularium dominorum negligentia, ad quorum dominia confugit, illius dementiæ vires auxit. Permittente enim domino illius oppidi Huss, ad quod tanquã ad refugium venerat Ioannes, vocare plebes, ac docere noo destitit, multa in Romanũ pontificẽ, multa io reliquos ecclesiæ pontifices maledicta congerens. Vt autẽ populi animo sibi magis ac magis cõciliaret, decimas nõ aliter quàm eleemosynas sacerdotibus debitas adstruebat. Quũ autẽ hoc malũ indies grassaretur, & totã penè vastaret Bohemiam, nunciatum est Vuenceslao regi vt huic calamitati mederetur: quàm quũ facillime tollere posset, per socordiam & ignauiam neglexit: quò factum est, vt postea etiam quum voluit, nõ potuerit: quoniam iam totum fermè regnum hac peste laborabat, & nunc proh dolor laborat. Pro cuius hæresis defensione totum regnum ad hunc vsque diem obedientiam ecclesiæ Romanæ subtraxit. Quot autem bella pro huiusmodi hæresi extirpanda fuerint commissa, non est opus nunc enarrare: ea tamen satis longè persequitur Æneas Syluius. Quòd si aliorum episcoporũ & regis Vuenceslai tanta fuisset diligentia in opprimẽda hæresi quũ oriebatur, vt fuerat episcopi Pragensis, nec ad tot bella & tam cruenta vnquã fuisset deuẽtum, nec regnum totum fuisset tam diu illo veneno infectum. Secunda hæresum causa est defectus prædicationis verbi

Dei,quanquam hæc etiam ad superiorem referri posset.Nam quod populus careat prædicatione verbi Dei,culpa est prælatorum,ad quod ex officio spectat docere populum.His enim dicitur: Prædicare Euangelium omni creaturę,his præcipitur vt oues verbo doctrinę pascant. Petro siquidem dictum est *Mat.vlt.* Pasce oues meas.Et idem Petrus omnibus prælatis ait:Pascite qui in vobis est gregem.Quis autem *Ioan.21.* rior animę pastus quàm verbum Dei,quod animam non solum nutrit,verumetiam impinguat?Et ideo *1.Pet.5.* non sine causa Hieremias plorat,dicens:Paruuli petierunt panem,& non erat qui frãgeret eis. Ad prælatos etiam spectat illuminare populũ, qui in tenebris ignorantiæ iacet.Quod autẽ aliud lumen ab eis *Thre.4.* adhiberi potest,nisi prædicatio verbi Dei?Lucerna,inquit Psaltes,pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Et iterum: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. *Psal.118.* Si ergo ab aliquo lumen quo dirigitur,subtrahas:nonne in tenebris ambulans offendet sæpissimẽ? Nõ *Ibidem.* ergo mirum si subtracta verbi Dei prædicatione à populo,populus erret:imò potius mirãdum esset si non audito vnquam verbo Dei populus rectè semper sentiret in fide: quoniam cum ea quę credimus, *Esa 6.* humani intellectus fragilitatem excedant,ad ea percipienda assurgere ex seipso nemo potest. Oportet *Rom.10.* enim prius credere,vt postea intelligatur. Nisi enim credideritis,inquit Esaias,non intelligetis. Credere autem sine prædicante non esse possibile testatur Paulus:Quomodo,inquit,credent ei quem non audierunt?Quomodo autem audient sine prędicante?Et paucis interiectis colligit: Ergo fides ex auditu,auditus autem per verbum Dei. Huius rei non est opus multa exempla proponere,cum vbique terrarum,& vbique gentium sit expertum plurimos versari errores apud rusticos & agricolas homines, B maximè apud eos qui deserta incolunt,qui à communione hominum longissime absunt. Quod non ob aliam causam euenire constat,quàm quòd verbum Dei non audiunt,vnde doceri possent:quo deficiente adstat illico malignus ille hostis, semper ad nocendum paratus, eorumque affectus primò, postea verò intellectus peruertit,& in plures detrudit errores.De hac re testimonia locupletissima potest nobis nostra ministrare Hispania,in qua citra decem annos in ea parte Cantabrię quę nunc Nauarra dicitur,& Biscaia,apud eos homines qui montana incolunt,varii inuenti sunt errores,multę superstitiones,varię idololatriæ:adeò vt dæmonem ipsum in figura capri se illis ostendentem venerarẽtur.Quod per multos ante annos inter eos secretò factum esse compertum est. Qua in re plures sunt inuentæ fœminæ,quàm viri.Nouit enim ille malignus hostis ab homine condito facilius fœminam seduci posse,quàm virũ: tenaciusque amplecti malum cui semel inhæserit.Hoc idem,etsi nõ ęquale malum,apud alia Hispaniæ montana euenisse comperimus,vt apud Astures & Gallecos,aliosque similes, quibus rarissime verbum Dei prædicari contingit.Sũt enim apud illos superstitiones multę, ritus gentilitii,non aliam certè ob causam,nisi propter defectum prædicantium.Qui defectus in eorum prælatos & pastores erit partim reiiciendus. Nam illi etsi peccent sic errantes, eorum tamen peccatum aliquam admittit excusationem,eo quòd nemo illos conduxit,nemo eos vnquam docuit. Verum quantumlibet prędicator desit,si ipsi Deum (vt decet) colerent,eumque orarent, nunquam eos Deus falli permitteret: quoniam aut ipse interius doceret, aut illis aliquem mitteret qui doceret eos exterius, sicut misit Petrum ad Cornelium. Quia tamen aliis magnis criminibus sunt immersi, eorum *Act.10.* peccatis exigentibus Deus permittet vt nullus ad eos docendos prædicator accedat. Tertia demum hæresum parens & origo est sacrarum literarum in linguam vulgarem translatio: vnde euenir vt ab hominibus sine vllo personarum discrimine legantur.Vt autem coniungamus hanc esse & sę C pe fuisse hæresum causam,illud in primis statuere oportet,hęresim nũquam ex sacris literis,sed ex illarum peruersa intelligẽtia oriri.Vnde Hylarius in lib.de Trinitate. Extiterunt plures qui cœlestium verborum simplicitatem,non veritatis ipsius absolutionem susceperunt,aliter interpretantes quàm dictorum virtus postularet.De intelligentia enim hæresis,non de scriptura est,& sensus non sermo fit crimeo.Hæc ille.Si ergo ex peruersa scripturæ intelligentia hæresis oritur, quis facilius in hæresim incidet quàm vulgus legens id quod minime intelligere potest?Difficile certè est creditu,vt indoctum vulgus id intelligat,quod doctissimi viri lõgo studio,diuturna examinatione vix capere possunt. Quapropter Iudæis(teste Hieronymo)non licebat citra trigesimum annum librum Geneseos & Cantica canticorum legere,quia multa in eis intellectu difficilia continebantur: ad quæ legenda periculum esset nisi doctos discretosque viros accedere,ne ex praua intelligentia distortum quid saperent.Libri Sibyllini in tanta apud Romanos habiti sunt reuerentia,vt(quemadmodum testatur Fenestella de magist. loquens lib.1.cap.13.) solis Duumuiris eos libros inspicere liceret. Verum in posterum cum id Duumuirorum sacerdotium ad decem vsque protractum fuisset,qui Decemuiri appellati sunt, ab eis demum solis Decemuiris Sibyllini libri legi permittebantur. Multo ergo magis Christianos decebat sacris literis illam exhibere reuerentiam, vt non passim omnibus legendæ traderetur, sed eis duntaxat qui fide & aliquãta cæterarum rerum scientia probati sunt.Nam de fide dicitur apud Esaiam:Nisi crederitis,non intelligetis.Et de sciẽtia rerum humanarum quod hæc sæpe sit necessaria ad sacræ scri- *Esa.6.* D pturæ intelligẽtiam,iam aliàs docuimus.Vtrunque dominus vno orationis contextu insinuauit, dicens: Nolite sanctum dare canibus,neque mittatis margaritas vestras ante porcos,ne fortè conculcent *Matth.7.* eas pedibus suis,& cõuersi dirumpant vos.Quod exponens Theophylactus ait:Canes sunt infideles, *Theophyl* porci autem vitam porcinam agentes.Mysteria igitur incredulis non sunt prodenda. Porci enim conculcant quæ dicũtur,canes autem conuersi lacerãt eos:quod fecerunt philosophi quum audirent crucifixum Christum.Dilacerant autem vos ratiocinando impossibile esse cauillantes. Hæc Theophylactus.Quapropter laudandum meritò venit edictum illustrissimorum catholicorumque Hispaniæ regum,Ferdinandi videlicet,eiusque coniugis Helisabetæ,quo sub grauissimis pœnis prohibuerunt ne quis sacras literas in linguam vulgarem transferret, aut ab alio translatas quoquo pacto retineret.

Timuerunt nanq; prudéter plebi suę quam regendam susceperant, ne vlla occasio illi daretur errandi:
nec tamen gratis, & sine causa timuerunt: quoniam longa experientia cõpertum fuerat plures hac oc-
casione hæreses fuisse olim suscitatas. Ex hac siquidem radice prodierũt Valdẽses qui alio nomine pau-
peres de Lugduno appellãtur. Valdo etenim eorum princeps à quo Valdẽses dicti sunt, cũ homo idio-
ta esset, aliquos sibi transferri procurauit libros, quos legens, & non intelligens, in plurimos lapsus est
errores: Ex fonte eodẽ exierunt Begardi, Turelupini, omnes homines indocti, & prorsus literarũ igna-
ri. Hic tamẽ obstat Lutherus dicẽs scripturam sacram esse apertissimam, maxime nouum testamẽtum,
eamque esse facillimam intellectu: quapropter dicit tali lingua habẽdam esse scripturam sacram, vt ab
omnibus legi & intelligi possit. Verũ in hac re delirare Lutherum, & reliquos omnes qui illi in hac par
te fauent, expressis scripturæ testimoniis, argumentisq; efficassimis conuincemus. Primo igitur beatus
2. Pet. 3. Petrus de Paulinis epistolis loquens, ait: In quibus sunt quædam intellectu difficilia, quæ indocti & in-
stabiles deprauãt, sicut & cęteras scripturas, ad suam ipsorũ perditionem. Et Paulus de huiusmodi ho-
1. Timo. 1. minibus loquens, in prima ad Timotheum epistola, dicit eos nõ intelligere, neq; quæ loquuntur neque A
de quibus affirmant. Et in secunda ad Corinthios epistola dicit suum Euangelium fuisse opertũ in his
2. Cor. 4. qui pereũt. Quòd si Petrus dicit in epistolis Paulinis esse multa intellectu difficilia, & Paulus ait suum
euangelium esse opertum his qui pereunt, qualiter Lutherus persuadebit scripturam sacram esse facil-
limã intellectu eamq; apertissimam, adeó vt ab omnibus intelligi possit? Præterea si scripturę tã apertę
sunt, qualiter errauit Arrius? Macedonius? Nestori⁹ (præcipuè cum hi omnes ex scriptura perperã in-
tellecta sui erroris occasionẽ sumpserunt? Quòd si in scripturarum intelligentia isti errauerunt, indeq;
hæreses suscitarunt, qui fit vt vulgus indoctum non etiam erret? Qualiter vulgus sciet cognoscere pa-
rabolas, quarum frequens est vsus in vtroque testamento? Qualiter aptabit similitudines? Qualiter di-
stinguet figuratas locutiones à non figuratis? Qualiter rerum proprietates considerabit, ex quarum co-
gnitione sæpissimè literæ sensus pendet? Quo pacto sciet conferre præcedentia sequentibus, & media
vtrisque, vt inde coniiciat verã literæ intelligẽtiam populus, qui nihil conferre nouit, sed nulla prorsus
rerum collatione facta censere solet? At singula hæc maximè sunt necessaria ad cuiuslibet, ne dicã di-
uinæ, scripturæ intelligentiam. Sunt multa præterea in sacris literis quæ in speciem velut ex diametro
pugnare videntur: in quibus diligente interprete, eoque docto est opus, vt ea cõciliet, & cõcordia esse
ostendat: vt gratia exempli, Christus apud Ioannem ait: Pater maior me est. Et idem apud eundem di- B
cit: Ego & pater vnum sumus. At vbi vnitas est, ibi neque maius neq; minus quicquam esse potest. Item
Ioan 14. illi dicto Pauli, Regnum Dei non esca & potus, repugnare videtur Christus, dicens: Ego dispono vo-
Ioan. 10. bis regnum, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Prophe-
Roma. 14. ta etiam regius ait: Irascimini & nolite peccare, quibus verbis aliquam præcipit iram, quam dicit esse si
Luc. 22. ne peccato. Huic autem contradicere videtur Paulus, dicens: Omnis indignatio & ira tollatur à vobis.
Psal. 4. Hæc autem quum vulgus indoctum legit, putabit esse contraria: quo eueniet vt aut dubitet aut vacillet
Ephe. 4. in fide, aut temerè censeat, alteram scripturæ partem reiiciẽs, sicut commune est hæreticis: aut si quam
fortè scripturam deprehenderint suo errori contrariam, eam statim velut nõ canonicam reiiciãt. Rur-
sum Lutherus dicit Hieronymum hallucinatũ fuisse in sacræ scripturę intelligentia, Augustinũ errasse
in eadem, Ambrosium, Cyprianum, Hylariũ, Basilium, Chrysostomum, sępe deceptos fuisse de quibus
tamẽ idem Lutherus in præfatione libri sui de captiuitate Babylonica fatetur eos in vinea domini egre
giè laborasse, diligẽtiam in scripturis illustrãdis adhibuisse. Si ergo isti doctissimi viri post diuturnã in
sacris literis exercitationẽ, post longam meditationem, post orationem feruentem atq; prolixã decepti
sunt illo teste, qualiter eas scripturas dicet esse clarissimas, in quibus tot talesque viri post longam atten
tamq; earũ inspectionem decepti sunt? Quòd si illi errauerunt in vno aut altero, verisimile est vt vul-
gus indoctum erret in mille, præcipue cum non tantam adhibeat diligentiam vt illi nec tantum in ea
meditentur, nec talis sit illius vita, vt affectus illuminet intellectum, aut vnctio Dei doceat. Pos-
sibile certè est vt vnus homo quantumlibet idiota longa oratione exercitatus, feruenti contemplatio-
ni assuetus, quem Deus in cellaria sua introduxit, interpretationem sermonum. veramq; sacrarum scri-
pturarum intelligentiam inde hauserit, quàm alius quantumuis doctrinis hominũ assuetus cõsequi nõ
valet. At quòd nebulones, ebrii, voratores canium, potatores vini, quorum deus vẽter est, sine vlla me- C
ditatione, sine vllo orationis exercitio penetrent scripturas, quas Deus tot sapientibus & sanctis viris
Matth. 11. absconderit, non est cuiquam credibile. Confiteor, inquit Christus, tibi pater, quia abscondisti hæc à sa
pientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Paruulis inquam, non superbis, non sibiipsis fidenti-
bus. Paruulis inquam, id est, humilibus, qui humi repunt sua æstimatione, qui non ambulant in magnis
& in mirabilibus super se, qui terrena omnia velut stercora arbitrantur, ideoque ea contemnentes pro
cœlestibus suspirãt. His certè paruulis reuelat Deus sua mysteria, non voratoribus, non cõpotatoribus.
Matth. 16 Vinum nanque & panis corpus impinguant, carnem & sanguinem nutriunt, nõ autẽ animam. At caro
& sanguis non reuelat Petro Christũ esse filium Dei, sed spiritus Dei qui est in cœlo. Demum vt homi-
nem vndique vallemus, ne vllus illi pateat exitus, nónne ipsi Lutherani à se inuicem diuisi sunt? Carlo-
stadius à Luthero, Oecolampadius ab vtroque iam est separatus. Verum qua ratione diuisi? non alia cer
tè, nisi quòd quilibet alteri impingit eum cõniuere ad scripturæ intellectũ. Si ergo inter eos qui popu-
li duces videri volunt, dissidia sunt, & quilibet ait alterum minimè intellexisse scripturã: quî fit vt po-
pulus non erret in pluribus, quàm eorum quilibet? pręcipue cùm vulgus non sola lectione sit cõtentum
sed de earum intelligentia etiam disputet, adeò vt de earum intelligentia non vereãtur nebulones do-
ctissimos quosq; viros ad certamen prouocare, cum illisq; cõtendere. Et quod omnibus peius est, nõ so-
lum hæc à viris fiunt, verũ etiam à fœminis. Paulus certè non permittit mulierem docere, & tamen his
tempo-

temporibus Luthero illis maximè fauente, mulieres docere & disputare de fide non verentur: atque adeò proteruè, vt facilius centum viros ab errore reuoces, quàm mulierem vnam. Ex quibus clarissimè
D quisque colliget Lutherum hac sola occasione scripturas sacras in vulgarem linguam vertisse, quòd facilem perspiciebat esse hanc viam ad populi lapsum, quem errore deceptum ex litera perperam intellecta, facilius posset in suas tenebras detrudere. Non possum meipsum continere, quin hic etiam inferam quæ in eius rei fauorem adducit Erasmus Roterodamus. Is enim quum in pluribus ab eo ædictis libris dixisset se cupere sacras literas in omnes verti linguas, vt possint legi ab agricola, à fabro, à latomo, à muliere, fuit de hac re aliàs à facultate theologiæ Parisiis oooratus atque reprehēsus, quorum censuræ Erasmus respondens, nec tamen suam sententiam recantans, in suæ sententiæ confirmationem adducit aliqua quę parum suum propositum stabiliunt. Primò dicit olim sacras literas in linguam vulgarem fuisse versas, & Chrysostomum commendare laicis studium diuinorum voluminum, & Hieronymum laudare idem in fœminis: de quo etiam refert quòd Dalmatica lingua sacros verterit libros. Quod si tunc factum est cum tanta laude, videtur Erasmo idem etiam nunc fieri debere. Hæc autem collectio satis apertè conuincitur esse mala, eo quòd sępenumero contingere videmus, vt de aliqua re aliquid statuatur ad mores hominum corrigendos, quod cum postea experientia docente cognoscatur illud alia ex parte posse multo magis nocere, & iam sæpe nocuisse, abrogatur lex in totum. Olim in nocturnis vigiliis intrebant ad sepulchra martyrum viri, vxores, puellæ, pueri, monachi, virgines sacræ, nullúmque hominum genus non veniebat. Cui rei eum olim detraheret Vigilantius, scripsit aduersus eum beatus Hiero. tam acerbè, vt ipse Erasmus in argumēto illius libelli per eum ædito, cogatur desiderare modestiam
A in beato Hieron. Id autem quod tunc beatus Hieron. tam vehementer laudabat, flagitia quæ sub vmbra pietatis admittebantur, persuaserunt vt prorsus tolleretur. Neque hoc per solam desuetudinem abrogatum est, sed per concilii definitionem. Concilium siquidem Elibertinum, cap.35. suorum decretorum sic ait: Placuit prohiberi ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eo quòd sæpe sub obtentu orationis scelera latenter committant. Hęc Concilium. Cur non etiam Erasmus innouare vult illas nocturnas vigilias, cum videat eas olim fuisse tam celebres, támque ex animo à Hieronymo laudatas? Hoc autem non facit, imò potius censet meritò fuisse sublatas. Olim etiam corpus domini dabatur in manus, quod secum quisque domum portabat: vt quum vellet, domi acciperet. Hoc ex lib.6. cap.33. historiæ ecclesiasticę Eusebii facillimè colligitur. At quum deprehensi fuerint multi qui tractarent indigne, & ad artes magicas abuterentur, abrogata est consuetudo. Nullus, vt opinor, est nunc homo verè catholicus prudénsque, qui consulere velit vt eucharistia iterum laicis detur in manus domū suam deportanda, quanuis olim vsque ad tempora Cornelij papæ sic factum esse constet. Fatemur ergo olim sacros libros in linguam vulgarem fuisse translatos, nec tamen ideo simile fieri expedit, quoniam experientia docente didicimus, hac de causa plures idiotas fuisse lapsos in multos execrandos errores. Nam etsi pauci fuerūt idiotæ hæresum autores, multi tamen fuerunt & nunc hodie sunt hæresum fautores. Lutherus certè etsi hæresis autor & princeps existat, vnus tamen homo erat qui facile à potestate seculari compesci poterat: ideo curauit enixè populi animos sibi conciliare, quò securius rem agere posset. Vt autem hoc assequeretur, nulla fuit ei visa facilior via, quàm si libros sacros & sua dogmata in linguam vulgarem vertisset: & ita vt credidit, euenit. nam hæc occasio inter alias non parua fuit, vt totus penè populus illi adhæreret.
B Secundo in sui propositi confirmationem addit Erasmus dicens, quòd quicquid est hæreseon in orbe, totum ferè natum est vel ex philosophia, vel ex ipsis sacris literis perperam intellectis. Et à philosophorum libris nullus arcetur, nullus ergo à sacris literis debet submoueri. Quis nō videt latissimum esse discrimen etiam in re de qua loquimur, inter gentilium libros, & sacras literas? Sacras enim literas omnis fidelis sic legit, vt diuina oracula: quapropter nec illis contradicere, nec de illis dubitare audet, sed constanti animo tenet quicquid ibi legerit. quapropter si aliquid perperam intellexerit, non minus constanti animo credit quàm reliqua, quoniam iuxta sensum quem ille accepit, putat illa verba esse accipienda: & ita errorem suum ita tenaciter defendit, velut id quod credit esse diuinum oraculum. At philosophorum libros nullus Christo initiatus ita legit vt diuina oracula, nisi fortè quis demens sit: sed legit vt libros hominum, qui quantumlibet fuerint docti, potuerunt tamen errare, & ita non timet ab illis dissentire, aut de eorum sententia dubitare. Verum quoniam contingit sæpissimè, vt propter argumenta bellè disposita, quæ apud eos leguntur, aut propter eorum elegantem dicendi stylum, in illorum philosophorum trahantur errores, ideo non sine causa iam superius monuimus libros Gentilium cum magna cautela esse legendos. Cum ergo plus nocumenti inferatur ex libris sacris in linguam vulgarem versis, quàm ex lectione Gentilium philosophorum, meritò illud inhibetur, etiam si de alio nulla fiat prohibitio. Puto Erasmum boni consulturum, quòd ab illo in hac parte discessimus. Nam & ipse non semel docet liberum esse cuique ab hominis cuiusque sententia discedere, etiam si sanctus ille fuerit, modò cum reuerentia & aliqua ratione adductus id faciat. Siue autem bene siue male accipiat, ego ab instituto meo quo pro catholica fide pugnare decreui, nunquam discedam.

Cōcilium Elibertinum.

De hæreticis agnoscendis. Cap. 14.

C NOn parua res est, hæreticos à veris catholicis discernere, cum propter rei vtilitatem, tum etiam propter eiusdem difficultatem. Vtilitas certè est maxima, propterea quòd multi pallio nominis christiani operti, suas hæreses spargunt, suáque venenosa dogmata populo venditant: quem tanto facilius decipiunt, & in suos trahunt errores, quanto ipsi magis à populo reputantur fideles, & verè ca-

Mat. 7 tholici. Ideo Christus solicitam nostri curam gerens ac præuidens plures hæreticos sub nomine Christiano venturos, admonet dicens: attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium,
1. Ioan. 4. intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Ioan. in sua prima catholica epistola ait: Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint, quoniã multi pseudoprophetę exierunt in mundum. Difficultas autem inde cognoscitur, quòd hæretici non eundem modum obseruant, sed suus cuique mos, & mille eorum species, & rerum discolor vsus. Quidam enim eorum occultantur vt sanctiores appareant, vt facilius mentes ignorantium decipere possint: vnde de illis Ioh dicit: In desertis ha-
Iob. 30. bitabant torrentium, & in cauernis terræ. In cauernis hæretici habitant, quia plerunque errorem suum non audentes publicè prædicare, ne à sapientioribus illis resistatur, procurant latenter & clãculò se imperitis ingerere, vt illos securius in suum errorem trahant. Hinc est quod apud Salomonem mulier quæ
Prou. 9. typum hæreseos tenet, dicit: Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis abscõditus suauior. Quod tanto periculosius quanto occultius fit, quia difficilius illi veneno potest mederi. Quidam hoc publicè, & adeò licentius faciunt, quanto magis sibi persuadent suum posse errorem melius tueri. Quidam vt facilius suum alus persuadeant errorem, curant sanctiores apparere, & multa mirabilia operari, vt quanto meliores existimantur, tanto facilius illis credatur. Quidam vice versa, aliorum existimationem contemnentes, nec de ea vllo pacto curantes, hominibus pessimæ vitæ iungnntur, vt ad optata vitia pertingãt, & suorum errorum faciles & libentes habeant ministros. Nam qui vitia pro virtutibus commendat, aut qui virtutes velut vitia reiicit, nullos inueniet in eum propensiores, quàm eos qui sunt ad illa vitia, quæ ille laudat, procliues. Quum tot sint ergo hæreticorum mores varii, ingeniáque diuersa, difficile esset certam præscribere regulam qua cognosci valeant, nisi Saluator nobis eam reliquisset. Is enim summus & optimus pastor atque magister, cùm præmonuisset nos vt à falsis prophetis caueremus: modum quo eos cognosceremus adiunxit, dicens: A fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de D
Mat. 7. spinis vuas, aut de tribulis ficus: Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Cum tamen hæreticorum fructus, vt iam diximus, sint varii, nec omnibus iidem, restat vt eadem semper maneat difficultas. Verum quanuis tot sint hæreticorum mores varii, si tamen est aliquis fortè modus illis omnibus communis, velut eorum omnium genus, ab eo facile cognosci poterunt. Ego autem re (vt decebat) attentius considerata, tres aut quatuor hæreticorum mores inuenio, illis omnibus communes, ex quibus facile quisque coniiciet an quiuis doctor in suspicionẽ hæretici incidere meritò debeat, an non.
Prima hæretici cõiectura. Prima ergo, & nescio an omnium maxima coniectura est, velle res nouas, & quæ parũ conducunt, prædicare aut docere. Qui enim rerum nouarum est amicus, & eas semper quærit vt prædicet aut doceat, signum est quòd placere vult, quòd existimationem sui in populo quærit, quòd seipsum vult prædicare, non Iesum Christum: ex quo conuincitur eum à semetipso loqui, & non à Deo: quoniam vt est a-
Ioan. 7. pud Ioan. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem propriam gloriam quærit, A eámque per nouæ doctrinæ prædicationem captandam sperat, etiam si quid erroneum inuenerit, ipsa nouitate delectatus probabit, & sperans se inde gloriam habiturum, non solum prædicare non metuet, imò tanquam preciosam gẽmam populo venditabit. Præterea ipsa doctrinæ nouitas est de se suspecta, quoniam Christus & apostoli eius sufficientem doctrinam ad uitam æternam consequendam dederũt. Nec post legem à Christo datam est alia lex iterum à Deo danda, quoniam testamentum hoc est æternum. Si ergo aliquid noui tũc prædicatur, cuius nec vestigium habetur in Ecclesia relictum ab apostolis vsque ad hũc diem, ipsa rei nouitate est suspectum, quoniam tunc oporteret fateri apostolos non perfectè aut sufficienter prædicasse Euangelium, Ecclesiámque quam docendam spiritus sanctus suscepit, tam longo tempore fuisse in tenebris ignorãtiæ. Beatus Augustinus in libro de ratione animæ ad Optatum, multas de anima opiniones enarrans, de quadam earum, quam credit esse erroneam, nec tamen illam se posse expugnare concedens, ait: Ipsa tamen sola nouitate displicet. Et Æneas Syluius loquens de Ioanne Huss. Bohemorum hæresiarcha, libro de origine Bohemorum, ca. 35. dicit quòd peregrinas semper & nouas opiniones amabat. Rursus beatus Paulus sæpe hanc doctrinarum nouitatem condemnat,
1. Tim. 6. & velut damnatam fugiendam esse pręcipit. vnde in prima ad Timoth. epistola dicit: O Timothee depositum custodi, deuitans prophanas vocũ nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Deinde qui nouam conatur inducere doctrinam, eam debet efficacissimis eisque euidentissimis argumentis probare, & quod maius est, si doctrina talis est, vt ad vitam æternam consequendam necessaria esse prædicetur, debet eam euidentissima miraculorum operatione confirmare. Sic enim factum esse reperimus quoties à Deo noua doctrina populo est mandata. B
Exod. 3. Primò enim cùm Moses mittitur ad Pharaonem, non audet ire, eò quòd timebat ne illi propter rei nouitatem quam erat Pharaoni dicturus, non crederet Pharao, aut reliqui Ægyptii. Quapropter illi Deus concessit potestatem miracula faciendi coram Pharaone & Ægyptiis, vt visa miraculorum euidentissima operatione, persuaderentur ad credendum his, quæ Moses illis dicturus erat. Deinde dominus & nouam mundo prædicans legem, ac veteris legis nouam & veram intelligentiam pandens, miraculis certissimis suam doctrinam confirmat. Postquam enim sermonem ptolixum coram discipulis suis aliisque hominibus fecit dominus in monte, in quo sermone docuit eos præcepta decalogi iuxta
Mat. 8. verum eorum sensum, continuò post sermone finito miraculum operatus est: cùm videlicet leproso petenti atque dicenti: Domine, si vis, potes me mundare, respondit: Volo mundare. Et confestim mundatus est à lepra. Neque hoc casu factum esse putes, vt finito sermone illico dominus coram populo
Hieron. qui eum audierat, sanet leprosum. Caussam enim huius facti Hieron. super. 8. cap. Mat. assignat, dicens: Rectè post prædicationem atque doctrinam, signi offertur occasio, vt per virtutum miracula, præteritus apud

tus apud audientes sermo firmetur. Hæc Hieronimus. Quòd si talia miracula Christus non fuisset o-
peratus, per quæ homines allicerentur in eius doctrinam, ipsis Iudæis tunc non credentibus nulla fuis-
set propter hoc culpa imputata. Ipse enim Christus ait: Si opera non fecissem in quę nemo alius *Ioan. 15.*
fecit, peccatum non haberent. Vnde clarissimè conuincitur esse necessariam miraculorum operationē
ad tam excellentis doctrinæ, vt est Euangelica, confirmationem. Prædicato insuper per Christum Euā-
C gelio, & plurimis ab eo miraculis confirmato, cùm apostoli post Christi in cœlos ascensionem per di-
uersas nationes Euangelium prædicant, diuersorum miraculorum operatione cōfirmāt. De illis enim *Mar. vlt.*
ait Marcus: Illi autem profecti prędicauerunt vbique, domino cooperante & sermonem confirman- *Ambro.*
te sequentibus signis. Beatus Ambrosius exponens illud ad Romanos primo: Per quem accepimus
gratiam, &c. sic ait: Testis enim doctrinæ virtus est, vt quia quod prædicatur incredibile mundo est,
gestis fieret credibile. Hæc ille. Et Beda libro tertio super Lucam, cap. septimo: Concessa, inquit, pri- *Beda.*
mò potestate signorum misit prædicare regnum Dei, vt promissorum magnitudini attestatur etiam
magnitudo factorū, fidémque verbis daret virtus ostensa, & noua facerent qui noua prædicarent. Hæc
Bæda. Ex his ergo omnibus colligimus, nouam de fide doctrinam debere certissimis euidētissimisque
miraculis confirmari. Quòd si quid nouum sine talium miraculorum confirmatione prædicatur, ip-
sa nouitate est suspectum. Et qui talibus nouitatibus delectatur, eásque inquirit anxius, vt inde inanem
captet gloriam, hac sola ratione coniicio eum esse hæreticum, aut in hæresim pronum, & qui facilè in
eam labetur. In hac parte adeó nobis fauet Lutherus, vt in seipsum verterit manus, non cōsiderans for-
tè quod loquebatur. Is enim volens astruere nulli homini quantūlibet docto, quantumlibet etiam san-
cto debere fidem adhiberi, nisi suam doctrinam apertissimis sacrę scripturæ testimoniis comprobaue-
rit, in procemio sui libri de captiuitate Babylonica, sic ait: Legimus in actis apostolorū, quòd ij qui cum
omni auiditate verbum Pauli audierant, quotidie scrutabantur scripturas si hęc ita haberent. Si ergo
Pauli Euangelium ceu nouum testamentum oportuit probari per veterem scripturam an ita haberet,
qui tamen habuit autoritatem à Deo sibi datam sicut Apostolus, vt eius verbo crederetur, quid nos fa-
cimus, qui patrū dicta, quorū nulli fuit autoritas noua docendi, sed tantum accepta per Apostolos con
seruandi, nolimus ad scripturæ iudicium vocari? Hæc Lutherus. Nullus est (vt opinor) adeò demens,
D qui renuat cuiusuis hominis dicta vocari ad iudicium scripturæ, quoniam non iurauimus in verba ho-
minis, sed in verba Dei: neque captiuare oportet intellectum nostrum in obsequium hominum, sed
in obsequium Christi. Permittimus ergo sanctorum dicta vocari ad iudicium scripturæ, non autem ad
iudicium Lutheri: ad iudiciū quidē scripturæ, sed nō vt à Luthero intelligitur. Iudiciū enim scripturæ,
hoc est, interpretatio sacræ scripturæ, vt aliàs iam docuimus, nō manet penes Lutherū, sed penes totam *Luthe.*
ecclesiā. Quòd autem ait non licere alicui noua docere, cōsentimus ei. Verùm si nulli sanctorum licuit
noua docere, sed tantum accepta per apostolos conseruare, quare tibi Luthere licebit tot nouitates ex-
citare? Nnuquid non est nouum dogma omnes Christianos esse sacerdotes? Nunquid est noua do-
ctrina qua asseris, ad Eucharistiæ sumptionem non esse necessarium, prius animum per contritionē &
peccatorum confessionem expurgari? Nònne nouum est dogma seruum esse & non liberum homi-
nis arbitrium? Nònne noua est hæc sententia, nulla bona opera esse necessaria; sed solam fidem suffi-
cere ad vitam æternam consequendam? Nunquid non est etiam nouū dogma, concilia generalia pro-
bè (vt decet) congregata posse in fide errare, atque ideo eorū decretis nos minimè obligari? Noua cer-
tè sunt hæc omnia, nisi fortè dicas ideo non esse noua, quia alij ante te hæretici illa confinxerunt. Hoc
enim est tibi peculiare, vt rarò ex vino defecato, sed ex fecibus ab Ecclesia reiectis sæpissimè haurias.
Verùm etsi hoc ita se habeat, ea tamen quæ semel antiquata sunt, incipiunt aliquando esse noua, quia
tunc renouātur. Sic quamuis errores tuos plures ex Valdensibus, Vviclephitis, aliisque huiusmodi fari-
næ hominibus hauseris, quia tamen eos iam diu ab Ecclesia reiectos atque explosos resumpsisti, & ve-
lut iam diu sepultos ab inferis suscitasti, ideo errores tui noui nunc sunt ac dicuntur. Si ergo hæc noua,
A & tamen asseris, pertinacitérque tueris, quæ nunquam per apostolos tradita, neque ab eorum successo-
ribus conseruata sunt, nunquid non incidisti in foueam quam fecisti, & in laqueum quem parasti alio-
rum pedibus, quum dixisti nemini licere noua dogmata prædicare, sed tantū ab apostolis accepta cō-
seruare? Tibi ergo qui nouas inducis doctrinas, incumbebat probare quæ asseris, eáque miraculis aper-
tissimis confirmare, prout fecit Christus, & eius apostoli fecerunt. Nobis autem qui tam vetustam to-
tius catholicæ Ecclesiæ fidem tenemus, non incumbit probare, cùm iam non sit noua dicenda doctri-
na, quæ per tot secula est ad hunc vsque diem conseruata, & tot miraculis confirmata: quapropter non
est opus vt nunc probemus quæ iamolim probata atque confirmata sunt. Secunda coniectura ex qua
subodorari possimus hæreticum, est nimia libertas in pronunciando, ad quam sunt aliqui adeò procli-
ues, vt nō dubitent quicquid in buccam venerit asserere. Quod autem semel prodidit definiendi teme-
ritas, superbia postmodum tuetur, & sæpessime anget pertinacia: quoniā superbia suadente fit, vt quod
semel temerè dictum est, recantare nolit: quapropter errori adiuncta pertinacia, consummatum facit
hæreticum. Qui ergo ita liberrimè de rebus seriis & ad fidem spectantibus pronunciat, & quacunque
facillima ratione persuasus, sine vlteriore inuestigatione, aut doctorum aliorum virorum consilio, sta-
tim decernit sibiipsi fidens, hic certè meritò suspicionem hæretici incurrit; vt hęreticus esse putetur,
vel in hæresim eum citissimè lapsurum credatur. Vnde beatus Iacobus ait: Si quis putat se religiosum *Iacob. 1.*
esse non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Et iterum: Lingua in- *Iac. 3.*
B quietum malum, plena veneno mortifero. Quapropter Beatus Gregorius exponens illud Iob: Respon- *Greg.*
dete quæso absque contentione, & loquentes, id quod iustum est iudicare, sic ait: Qui in dictis suis re-
probationē metuit, ipse prius debet examinare quod dicit, quatenus inter cor & linguam, æquus qui-

dam discretusque arbiter sedeat, subtiliter pensans, si recta verba cor offerat, quæ vtiliter suscipiens ad
auditorum iodicium lingua perducat. Beatus igitur Iob, sua contra amicos agens, sed contra hæreticos
nostra denuncians, pręcipitationem loquentium reprehendit, atque ad eorum mentem verba recolli-
git, dicens: Loquentes, id quòd iustum est iudicate: ac si apertè diceret: Si in eo quo ad nos per egres-
sum loquutionis exitis, reprehendi nõ vultis, totus iustitiæ libram tenete, vt tantum foris quod dicitur,
ex veritatis pondere placeat, quantum hoc interius trutina discretionis pensat. Hucusque Gregorius.
Tertium vnde coniicere licet aliquem esse hæreticũ, est id quod fermè omnibus hęreticis est proprium
vt videlicet si quis eum correxerit vt ab errore suo reuocet, ostendat illico impatientiam. Qua in re,
quantũcumque hypocrita sit, & sanctus videri curet, eorum hypocrisis inde detegitur, quód simul at-
que à quopiam fuerit admonitus, statim pro benefacto regerit maledictum, conuitiis & contumelis
insaniens, impatiens ab alio doceri. Si enim commonefacis vt ab errore resipiscat, noo emendatior, ve-
rùm deterior & pestilentior euadit. De his ait Paulus: Mali homines & seductores proficient in peius,
1.Tim.4 in errorem mittentes, & ipsi errantes. Huius rei apertissimum se nobis præbuit exemplum Lutherus.
qui cùm pauculos quosdam à principio effutiisset errores, de eis admonitus à pluribus doctis viris, tã-
tum abfuit vt recantare vellet, vt peiores multò plures addiderit errores. Deinde verò quum à serenis-
simo Anglorum rege per scripturam fuisset correctus, cúmque regratiari illi debuisset, aut saltem mo-
destè respondere, coouitiis & iniuriis eum affecit. Demum cùm à summo pontifice Leone decimo ad-
monitus obedire nollet, bonus pastor, ne ouis putrida reliquas attactu inficeret oues, ab ouili Ecclesiæ C
procul abegit. Huius autem censurę Lutherus impatiens, cœpit debacchari in pontificem Romanum
& reliquos omnes Ecclesiæ ordines. Hoc igitur manifestum est hæretici signum, medicinam nullam
ferre, nullam manum mendicantis admittere: vnde euenit, vt insanabilis permaneat. Quomodo enim
curari potest, qui se tractari noo patitur? Aut quomodo tractari potest, quem si qoid doces, nugatur? si
quid mones, irascitur? si quid hortaris, obnititur? si quid placas, incenditur? Efficacissima igitur est
coniectura ex correctioois impatientia coniicere aliquem esse hæreticum, quia ostẽdit pertinaciã quæ
consummatum efficit hæreticum.

FINIS LIBRI PRIMI.

F. ALFONSI DE CASTRO, ZAMOREN. MINORITÆ ADVERSVS HÆRESES, IN LIBRVM II.

PRÆFATIO.

Hactenus de his, quæ ad reuincendas hæreses necessaria erant, disseruimus. Arma nanque ostendimus vtriusque
communia, quibus & nos aduersus hæreticos pugnare debemus, & hæretici aduersus nos. Iudices signauimus,
sub quibus certaminis periculum subeundum erit, penes quos potestas sita est de victoria censendi: quod maximè etiam
necessarium fuerat, quoniã his sublatis nullus vnquam foret belli finis. Nam cùm gloriæ cupiditate omnes tangamur,
nullus erit qui hastam in certamine abiicere velit, aut herbam porrigere hosti: atque ideo hac ratione esset sino fine bel-
landum, Nisi Ecclesia iudice alter cedere cogatur arena, præcipuè quum ij contra quos acturi sumus, filij dura ceruice, D
& indomabili corde sint. Omnibus ergo (vt decebat) ad bellum paratis, opus est iam vt in campum descendamus, ma-
núsque inter nos conserere incipiamus. Non tamen aduersus omnes hæreses simul, nec aduersus omnium hæreticorum
aciem pugnare decreui, sed ad singulare certamen quamlibet seorsum hæresim prouocare. Hæreses autem ipsæ non iuxta
tempora in quibus ortæ sunt (vt in præfatione totius operis statuimus) sed iuxta rerum materias, circa quas ver-
santur, distribuentur. Vt autem ex hoc nostro labore facilius lector proficere possit, talis seruabitur ordo, vt
rebus circa quas ortæ sunt hæreses, iuxta alphabeti ordinem dispositis, sub vnaquaque dictione illæ
constituantur hæreses, quæ ad rem per vocem illam significatam pertinere videbuntur.
Cum ergo prima Alphabeti litera sit A, eas primum oportebit pertra-
ctare res, quarum nomina ab ea litera initium capiunt. Ab ado-
ratione igitur auspicandum censui, vt primum om-
nium, tanquam de primo Dei præcepto, quid
nos venerari aut adorare oporteat,
sciamus.

ADORATIO.

A

Nter omnes qoæ hucúſqoe ortæ ſunt hæreſes, duas tantum apnd omnes quos e-
uolui autores (qui Deo teſte ſatis magno ſunt numero) reperio, quæ ſub hac in-
ſcriptiooe meritò collocari debeaot. Prima hæreſis eſt, quæ adſtruit crucem do-
minicam nullo pacto eſſe adorandam. Huius erroris dux atque magiſter fuit *Claudius.*
Claudius quidam Taurmenſis epiſcopus, vt teſtatur Thomas Vvalden. in lib. de
ſacramentalibus, titulo ſecuodo, cap. 16. adducto pro hac re teſtimonio ex Chro-
nicis Iuonis Carnotenſis, quæ fateor me non vidiſſe. Quo autem tẽpore bæc pe-
ſtis viguerit quum ille ſubticuerit, apud alium inuenire oon potui. Hanc ean- *Ioan. Vu-*
dem bæreſim iam ſepultam, ab inferis ſuſcitauit poſt aliquot annos quidam Ioannes Vvicleph, vt te- *cleph.*
ſtatur idem Thomas Vvalden. loco proximè citato, Hic Ioannes Vvicleph Anglicus fuit, ſacerdos, ma-
giſtérque in artibus, vir ingenio acer, & eloquens, quantum temporis illius pœnoria valebat (floruit
nanque circa annum domini. 1380.) multa volumina ſcripſit, quibus eccleſiam Catholicam perſecutus
eſt. Nam in illis multa & impia dogmata ſparſit, de iure diuino, de humano, de Eccleſia, de monachis,
de cęremoniis, de decimis, de obediẽtia, & de aliis multis, quæ ſuis locis dicentur. Tempus autem illud
cuicunque crimini committeodo opportunum fuit, quum eccleſia tunc in tres partes fuerit ſciſſa, à tri-
bus ſe pro ſummis pontificibus gerentibus. Nunquam verò facilius quodcũque crimeo proficit, quàm
bellorum tempore, quo omnia licent, omniáque impunè fiunt. Tandem Deo miſerante coactum eſt
generale concilium apud Conſtantiam pro totius Eccleſiæ vnione atque reformatione: in quo inter
cætera ibidem acta. 45. articuli ex eius libris excerpti, condemnati ſunt. Et quoniam tunc Ioannes Vvi-
B cleph iam defunctus erat, facta prius diligenti examioatione de eius finali impœnitentia ac pertinacia,
concilium ceoſuit præfatum Ioannem fuiſſe hæreticum, corpúſque illius & oſſa (ſi poſſent ab aliis fide-
lium corporibus diſcerni) iuſſit exhumari, & extra Eccleſiam iactari. Hæc omnia acta ſuot in octaua e-
iuſdem concilii ſeſſione. Verum etſi inter articulos in eo concilio damnatos, iſte de adorationе crucis
minimè reperiatur, noo ideo mirum videri debet alicui, aut ideo credere debet nõ eſſe hæreticum, quia
à concilio inter illos minimè conoumeratus eſt. Nam poſtquam concilium illos. 45. articulos receoſuit,
hæc verba ſuboectit: Compertum eſt etiam libros eius plures alios articulos continere ſimilium quali-
tatum, doctrioámque io Dei Eccleſia inſanam. & fidei ac moribus inimicam inducere. Hęc concilium.
Poſt iſta autem verba immediate ſequitur condemnatio tam præfatorum. 45. articulorum ibidem ex-
preſſorum, quàm aliorum eiuſdem qualitatis quæ in libris reperiri dicuntur. Ducẽta nanque librorum
volumina eum ſcripſiſſe refert. Æneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. 35. Credimus autem
Thomam Vvalden. virum doctum, perinde ac religioſum, libros eius ad vltimum inſpexiſſe, quòd An-
glicus eſſet ipſe vt alter, ideóque eos legiſſe, vt patriam quàm ab Vviclepbitarum errore infeſtatam vi-
debat (oam ferè coæuus Ioanni Vviclepho fuit) expurgare poſſet. Sit ergo buius Ioannis Vvicleph hîc
ſemel enarrata hiſtoria, quoniam ſæpiſſimè deinceps in iudicium vocandus erit. Oſtenſis ergo iſtius
hæreſis patronis, ſupereſt vt de ipſo errore diſcutiamus. Dubium eſt mihi in primis an inter hoſce hære-
ticos de hac re omni ex parte conueniat. Nam etſi de Vviclephitis cooſtet eos aſſerere crucem ipſam
in qua verè Christus pependit, minimè adorandam eſſe, multóque minus alias ad illius imaginem fa-
ctas eſſe adorandas: de Claudio tamen Taurinenſi oon conſtat, an prohibuerit has ſolum imagioes cru
cis Chriſti adorari, an ipſam etiam crucem in qua Chriſtus noſtram operatus eſt ſalutem: quoniam ex
illo oihil aliud reperire potui, præter fragmentum quod ex Iuooe Carnotenſi à Thoma Vvalden. cita-
tur. Quicquid tamen aſſerat, certum eſt illud eodem gladio feriendum, quo Ioannem Vvicleph, quum
hic vtrunque prohibuerit. Nunc ergo ſolum præſenti propoſito conuenit probare crucem illam in qua
C Domiouѕ pependit, meritò adorandam eſſe. Nam quòd imagines illius adorari debeant, ad aliud ſpe- *Pſal. 98.*
ctat negocium, quando inferius in titulo, imago, de omnibus ſimul imagioibus differemus, qualiter to-
lerentur, & ad quid earum vſus in Eccleſia proſit. Adorationem banc crucis, quàm nunc inquirimus,
Propheta explicat, dicens: Adorare ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Quod autem verius
ſcabellum Chriſti, quàm crux, cui pedes illius affixi ſunt? Nam etſi alia ſint quæ meritò ſcabellum *Hierony.*
Chriſti dici poſſint, vt humanitas eius, nil tamen obſtat quio crux etiam ſcabellum eius dicatur,
quod adorare Propheta præcipit. Vnde Hieronymus expooens locum illum Pſalmi, ſic ait: Multæ
opioiones de ſcabello ſunt, ſed hoc propriè corpus dixit dominicum, in quo maieſtas diuinitatis tan-
quam ſuper ſcabellum ſtetit. Quòd autem adorari debeat, eo aſcendente docuerunt apoſtoli, quum
adorantes regreſſi ſunt in Hieruſalem. Ad crucem dominicam, & ad animam ſanctam hæc referenda
ſunt. Hæc ille. Vides hic, qualiter ex Hieronymi ſententia ſcabellum ſit corpos dominicum, ſcabellum *Pſal. 131.*
ſit anima, ſcabellum etiam ſit crux dominica. Hæc autem adorari vna voce præcepit Pſalmiſta, dicens:
Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Idem etiam Propheta alibi eandem ſententiam
replicat, dicens: Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi ſteterũt pedes eius. Quem *Caſſiodo.*
locum pertractãs Caſſiodorus, poſtquam eum iuxta allegoriam expoſuit, ait: Quòd ſi boc ad hiſtoriam
D piè velis referre, ſignificat fortè ſanctam crucem, vbi corporaliter ſtetit, quãdo in ea confixus apparuit.
In qua ſtetiſſe rectè dicitur, vbi corpus eius infixum fuiſſe monſtratur. Meritò ergo hunc Propheta lo-
cum dicit adorãdum, qui nobis & fidei ſignum præſtitit, & ſalutem. Hæc Caſſiodorus. Hinc pater Caſ-
ſiodorum aſſerere crucem dominicam adorandam, nec tamen ex ſuo tantum ſenſu, ſed prophetico in-

nixum testimonio. Ne autem causeris ex sensu mystico non esse sumendum argumentum, vide quid dixerit, eam scilicet expositionem esse iuxta historiam. Verùm ne Cassiodoro in hac parte velut vnico testi diffidas, producam eiusdem rei alium, vt in ore duorum stet omne verbum. Damascenus nanque in libro quarto de fide orthodoxa, cap. 12. de crucis dominicæ ligno disserens, sic ait: Ipsum nimirum preciosum, & perquam verè venerandum, in quo semetipsum in hostiam pro nobis Christus obtulit, vt sanctificatum tactu sancti corporis & sanguinis, decenter adorandum, clauique & lancea, & indumenta, & sacra ipsius tabernacula, quæ sunt præsepe, spelunca, Golgatha salutaris, viuificum sepulchrum, Sion Ecclesiarum propugnaculum, & similia, vt Dei parens ait Dauid: Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Quòd autem crucem dicat, ostendit quod sequitur: Resurge domine in requiem tuam. Sequitur enim crucem resurrectio. Si enim amatorum desiderabilis domus, & amictus, & lectus, multo magis Domini & saluatoris nostri, per quæ & saluati sumus. Hucúsque Damascenus. Ex quo inter multa hoc vnum habes, crucem scilicet adorandam, & hoc eodem Prophetæ testimonio adiutus, quo Cassiodorus. Ne vetò Ioannes Vvicleph subterfugiat ad quandam crucem spiritualem quàm fingit, ad quàm autoritates detorquet, vide quid Damascenus dixerit: In quo ligno semetipsum in hostiam pro nobis Christus obtulit. At non obtulit se nisi in materiali ligno eóque ad portandum grauissimo. Præterea hanc ipsam adorationem confirmat totius vniuersalis Ecclesiæ ritus, & consuetudo, quæ statuit vt in feria sexta Parasceuæ post decantatum ex Ioanne Euangelista nobilem illum triumphum, quem per crucis mortem Christus illa die acquisiuit, eleuetur crux à sacerdote, vt à populo adoretur: deinde cruce ipsa in loco honesto collocata, sacerdos eam genibus flexis adoret, post quem ministri alii altari deseruientes, post quos cæteri quoque officio adstantes similiter adorent. Ecclesiæ autem vniuersalis traditio (vt suprà longius disseruimus) tanti est ponderis, vt qui illi obstet, non minus censeatur hæreticus, quàm si expressè scripturę cōtradiceret, pręcipuè in rebus grauibus, & in quibus errare magnum esset periculum. At vbi magis interest non errare, quàm circa cultum exhibēdū? Nihil enim Deus magis abominatur, quàm idololatriam, adeò vt nomine abominationis sæpe in sacris literis idolum designetur. Non est ergo verisimile vt per tot secula Ecclesia vniuersalis, pro qua dominus rogauit vt fides eius non deficeret, idololatriæ labe macularetur, quemadmodum illi impingit impius & blasphemus Vvicleph. Accedit huic omnium sanctorum de hac re sententia. Nam præter Hieronymum, Damascenum & Cassiodorum quos iam citauimus, sunt alii multi qui de hac re testimonium præbent. August. super Ioannem tract. 36. sic ait: Quid seruat fideli suo, qui talem honorem dedit supplicio suo? Denique modo in pœnis reorum non est apud Romanos, Vbi enim crux domini honorata est, putarum est quod reus honoretur. Hæc Augustinus. Non est iam cur nos irrideat Vvicleph propter honorem quem cruci exhibemus, cum illum Deus illi dederit, dicēte Augustino? Quid seruāt fideli suo, qui talem honorē dedit supplicio suo? Chrysostomus super Matthæum homilia. 54. sic ait: Hæc enim crux orbem terræ saluauit, errorem abegit, veritatem reduxit, terram cœlum fecit, hęc homines angelos fecit, propter hanc dæmones non adhuc terribiles, sed contemptibiles, neque mors sed somnus profert. Propter hanc omnia in terram proiecta sunt, & conculcata quæ impugnabant nos. Si ergo tibi dixerit quis, Crucifixum adoras? & si deriserit, lachrymare, quoniam insanit. Hæc Chrysostomus. Lachrymemur ergo pro Vviclepbitis, cōpariamúrque illis, quoniam ex dicto Chrysostomi insaniunt. si insaniunt, iustius esset eos catenis vincere, quàm argumentis. Quem teipsum ergo Vvicleph facis, vt cōtemptis Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, Damasceno, Cassiodoro, tuæ tantum prudentiæ innitaris? Cùm enim tam graue crimen, quale est idololatria, toti Ecclesiæ impingere non erubescis, quare vel vnicum testem in robur tuæ criminationis nō adducis? Vis vt credatur tibi sine vllo scripturæ testimonio magis quàm tot illustribus viris? quàm etiam totius vniuersalis Ecclesiæ traditioni & consuetudini? Cæterum quod Ecclesiam de idolatria notas, hoc discutiamus, & videamus quàm ob causam id dicas. An fortè quia Christi fideles coram dominica cruce genua flectūt, nudatúmque inclinant verticem? Leuis certè caussa pro qua tantum crimen obiiciatur Ecclesiæ. Nam cùm exterior adoratio, vt quæcunque exterior operatio, non sit bona aut mala censenda, nisi quatenus ab interiori procedit, talem oportet bonitatis & malitiæ denominationem suscipiat, qualem retinet operatio interior à qua deriuatur. Hac enim sola ratione Iudæorum illudentium genuflexiones, adorationésque culpantur, quòd ex mala radice, nempe irrisione procedebant. Propter quod id inquirēdum est, à qua scilicet radice talis exterior cultus oriatur. Si ideo quispiam coram cruce flectit genua, aut inclinat caput, quòd eam credat esse aliquod numen, aut aliquod supremum bonum, meritò talem criminaberis, neque ob istam causam à te discedemus. Sin verò ideo genua flectit, quia visa cruce recordatur in illa aut alia simili Christum pro nobis pependisse, gratiásque illi pro tam immenso beneficio nobis exhibito genua flectendo reddit, quid hic criminaris vbi nulla est criminandi caussa? Nōnne tu credis Christum cruci fuisse pro nobis affixum? Aut si credis, quum id in memoriam reducis, nónne amantem redamas? Quòd si istorum alterum negas, vel hoc solo argumento conuinceris. Sin autem vtrunque istorum præstas, cur nos accusas quòd illa præstamus? Nam illę prostrationes, capitum nudationes, manuum eleuationes coram cruce factę, nihil aliud significant, quàm quòd per illa testamur nos credere Christum in alia simili pro nobis pependisse: atque ob tantum beneficium, cuius memoria per crucis aspectum innouatur, seruitutem & obsequium genu flectendo profitemur. Quę omnia cùm sint ab omnibus, & ab ipso etiam Vviclepho comprobata, hoc argumento conuincitur, non solum eam crucem meritò adorandam, in qua dominus pependit, sed reliquas omnes quę illius verę sunt imagines. Nam ad aspectum earum ęquè intellectus noster in memoriam reducitur crucifixi, quem per talem genuflexionem verè adoramus. In hoc tamen omnes reliquę ab illa in qua Christus pependit, su-

Margin notes: A; August.; Chrisosto.; B; C

dit,superantur, quòd illa contactu carnis & sanguinis Christi quodammodo sanctificata fuit. Nec tamen ideo aliæ adorandæ non sunt. Vnde Damascenus loco superius allegato: Adoramus etiam figurã preciosæ & viuificæ crucis,tametsi ex alia materia facta est:non materiam venerantes (absit enim) sed figuram tanquam Christi signum. Dixit enim discipulis suis contestans: Tunc apparebit signũ filii hominis in cœlo,crucem dicens. Et Paucis interpositis subiungit,dicẽs: Adorandũ est igitur signũ Christi,vbi enim fuerit signũ eius,illic & ipse erit. Materia autẽ ex qua figura crucis exprimitur,siue sit au- *Damascenus.* *Mat.24.*
D rum,siue lapides preciosi,aut alia quęuis materia,post figurationem si contingat dissolui,non est adoranda. Omnia igitur quę Deo adiacuerunt,adoramus,ipsi reuerentiam pietatisque cultum exhibentes. Hactenus Damascenus. Hinc iam manifestè patet qualiter ex ea adoratione quã cruci exhibemus,nulla idololatriæ suspicio manare potest. Nã cũ omnia quæ Deo adiacuerunt,adoramus, Deo soli in hoc reuerentiam ac pietatis cultum exhibemus. Hoc etiam confirmat August. in lib. de Visitat. infirmorum inquiens. Habent siquidem Christianorum arcana,illius dominicę crucis quoddam venerabile monumẽtum,quod de crucis ipsius imaginatione crucem cognominant,quod nos etiam omni veneratione dignissimum fatemur,& ad recordationem Crucifixi nostri veneramur. Habetur enim in cruce quædam hominis verbera patientis imago,per quam salutifera nobis Iesu Christi renouatur passio. Hanc complectete humiliter,venerare simpliciter,tamen hæc ad memoriam tibi reduces. *Lib.c.3.*

Nec Deus est,nec homo,præsens quam cerno figura:
Sed Deus est & homo,quem signat sacra figura:
Verus homo,verusque Deus,tamen vnus vterque,
Probra crucis patitur,mortem subit & sepelitur.
Viuit & is,crucis hac per signa triumphat ab hoste.
Id notum vobis crucis huius litera reddit.
Scilicet ipsius nota sunt crux & Crucifixus.

Hactenus Augustinus. Ex his dictis,qui minimè cæcus est,iam perspicere valebit qualis sit ista genuflexio,& alia quæuis adoratio coram cruce facta,& cui exhibetur,nã ipsi Deo,in cuius memoriam venimus per crucis aspectum atque ideo gratos nos quodammodo cruci ostendimus,quòd tãti beneficii
A nobis exhibiti memores non efficit. Nec mirum quòd ipsius Christi cognitionem crucis aspectus ionooet,quum illam Christus voce propria appellauerit signũ filii hominis. Nam loquens de aduẽtu suo in iudicium,ait Tunc parebit signum filii hominis in cœlo. Quod exponẽs Theophylactus ait: Crux tũc apparebit in cœlo supra solem fulgens ad arguendos Iudæos. Veniet enim Christus contra Iudæos habens crucem vt magnam iustificandi materiam & testimonium,veluti si quis lapide percussus ostẽdat lapidem. Signum autem dicit crucem tanquam trophæum & insigne regium. Hęc Theophylactus. Vides his crucem signum dictam: quod etsi eo modo dicat Theophylactus signum,quo trophæum, aut vexillum,aut insigne,nihil obstat:nam hæc etiam quodammodo ducunt in notitiam eorum ad quos attinent, Verum hoc clarius beatus Cyrillus explicat. Is enim libro sexto contra Iulianum respondens illi irridenti Christianos quod crucis lignum adorant,postquam enumerauit beneficia à Christo nobis in cruce exhibita,ait: Hæc omnia recordari nos facit salutare lignum,& suadet vt cogitemus ꝙ sicut dicit diuus Paulus,vnus pro omnib9 mortuus est,& resurrexit. Hæc Cyrillus. Hæc iã de hac re dicta sufficiant:quum ex eis constet crucem dominicam,reliquasque ad eius imaginem factas, meritò adorãdas esse. Nec tamen ex hoc idololatrię scrupulus vrgere debet,quum in ea adoratione nihil aliud cruci tribuamus,quàm quòd credimus Christum dominum in ea aut alia simili pro nobis omnibus mortẽ subiisse,tantumque beneficium cognoscentes,quod ex crucis aspectu recordamur,genibus flexis,nudatóque vertice,seruitutem profitemur. Denique adoratio ipsa etsi corã cruce fit,mens tamen nostra ad id solum fertur,quod crux ipsa repręsentat,Dei scilicet filium olim in cruce pendentem. Contra hãc hæresim scripsit vir diligentissimus Thomas Vvaldensis,libro de Sacramentalibus,titulo vigesimo. Ab ip- *Math.24* *Theophy* *Cyrillus.*
B so certè fateor me aliqua accepisse,plurima etiam contuli. Scripserat etiam olim Ionas quidã Aurelianensis episcopus de hac re contra Claudium Taurinensem episcopum,primum huius hæresis parentẽ. Hoc tamen opus non vidi,sed sola historiæ relatione habeo ex fragmento Chronicorum Iuonis Carnotensis per Thomam Vvalden. citato.

SEcunda de hac re orta est hæresis asserens sacratissimam Eucharistiam,nõ esse vllo pacto adorandã crimen idololatrię impingens cuicunque eam adoranti. Huius hæresis autor est Ioannes Oecolampadius,natione Germanus,vir trium linguarum, & omni genere bonarum literarũ apprime doctus, sed tandem spiritu elationis ductus sapere voluit plus quàm oportebat,atque ideo factum est, vt Deo permittente in insipientia sua deprehenderetur. Hic primũ Lutheranæ factioni adhæsit, exemploque Lutheri quum monachus ordinis sanctæ Brigidæ fuisset,monachatu reiecto;continentia,quam in religione vouerat,posthabita,velut canis ad vomitum reuersus,vxorem duxit,vt vel eo argumento nobis suos errores persuaderet. Demum impatiens (vt arbitror) sub Lutheri vexillis militare,aliquid ipsa Lutherana factione magis impium atque blasphemũ excogitauit, quo clarior appareret, & propriũ leuare posset vexillum. Dicit nanque Christum in Eucharistia minimè contineri,atque ob id idololatras nominat eos qui sacratissimam Eucharistiam venerantur adorántque. Quum autem Lutherus in hanc nõ posset trahi blasphemiam,diuisus est hac ratione Oecolampadius à Luthero. Factumque est vt qui nomina Oecolampadio dederint;ab eodem nõmen receperint,nempe Oecolampadiani dicti. Vt autem *Ioannes Oecolampadius.*
C hunc errorem reuincamus, prius oportet ostendere,verũm Christi corpus sub præteriti panis accidentibus verè & realiter contineri. Nam hac sola ratione (quod sciam) prohibent adorationẽ Eucharistiæ, non prohiberent si veram Christi carnem sub illorum accidentium inuolucro latere crederẽt. Hoc autẽ

(Deo adiotote) inferius in titulo Eucharistia ostendemus: quapropter vsque ad locũ illum erroris hoius impugoatio differatur. Ostenso enim ibidem verum Christi corpus sub panis accidẽtibus contineri: iode maoifestum euadet Eucharistiam meritò adorari. Quòd si fortè aliquis tam ingratus est humanitati Christi, quam Deus dispensatiuè assumpsit tanquam instrumentum pro oostra redemptione facienda, vt eam etiam adorate dedignetur, hoc erit nunc solum comprobãdum, & id breuibus, quoniam vix credere possum de homine qui se per Christi humanitatem redemptum agnoscit, vt illam adorare refugiat Nam licet illa suapte natura indigna sit vt adoretur vt tameo coniuncta est diuinitati coniunctiooe tali qua omnem excedit humanum angelicumque intellectum omoem certe veneratiooem meretur. Propter quod non possum non mirari quin video Lutherum (quis autem is sit postea declarabimus) fatentem verum Christi corpus & verum illius sanguioem esse in Eucharistia, & insuper negan-

Matth.2. tem Eucharistiam esse adorandam. Et certè ratio quæ illum ad id dicendum mouet, est nimium ridicula. Quia (inquit) dominus non præcipit. O insanum argumentũ pessime ergo fecerunt tres illi sanctissimi. Magi qui ab oriente venerunt, & intrantes domum flexis genibus adorauerunt eum in cunabulis vagientem, Male etiam Magdalenam & Cananæam, & cæcum natum, & reliqoos omnes qui Christo diuinos honores exhibuerunt, fecisse dicet Lutherus propterea quod oullus illorum ex præcepto Dei

Deute.6. illud fecit. Deinde falsum est quod Lutherus, ait, non esse de hac adoratione illud præceptum. Nam præceptum diuioum est hoc: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Si autem Lutherus dicat hoc preceptum de sola diuinitate esse iotelligendum, obiicio illi apertissimum, ex Propheta re-

Psal.96. gio, præceptum quo Deus iubet Christum in duabus naturis existentem adorari. Adorate eum omnes D

Heb.2. angeli eius. Quæ verba Paulus in ea quæ est ad Hebræos epistola, de Christi persona intelligenda esse docet, non quidem de sola eius diuinitate, sed de tota persooa in duabus oaturis existente. Alioqui male ex illo loco argumentaretur Paulus, volens inde probare, Christum esse superiorem angelis, quibus Deus pater præcepit Christum filium suum adorare. Nam si ad solam diuinitatem adoratio refereoda esset, non liceret iode colligere nisi quod sola Christi diuinitas esset aogelis superior, non autem quod persona Christi duas simul naturas cõtineret. Nihil hic video quod possit respõdere Lutherus, nisi fortè dicat angelis datum esse de adoratione Christi præceptum, ooo autem hominibus. Sed hæc responsio tam ridicula est, vt omnem prudeotem atque cordatum virum facile ad cachinnum moueat. Nam hac ratione homines esseot angelis digoiores atque prestantiores, cum angeli sint ex præcepto obligati ad Christi adorationem, homines autem sint ab huiusmodi obligatione exempti. Sed his omissis alia profetam apertissima testimooia, quibus oon solum Christi deitas, sed etiam illius caro precipitur adorari. Primum illud Psalmi, quod supra diximus de Cruce: Adorate scabellom pedũ eius, quoniam san-

Psal.98. ctum est. Vt enim ibi patuit ex Hieronymi autoritate, inter multa quę scabelli nomine intelligi possunt corpus dominicum præ cęteris omnibus meritò scabellum dici potest, quoniam io eo maiestas diuinitatis tanquam super scabellum stetit. Hierooymi expositioni consentit Augustinus, expooens eundem

August. locum Psalmi. Sic enim ait: Exponẽa mihi scriptura quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem A

Esa.66. scabellum pedum meorum, Anceps factus sum. Timeo adorare terrã, ne damnet me qui fecit cœlum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum domini mei, quia Psalmista mihi dicet: Adorate scabellum pedum eius. Quęro quid sit scabellum pedũ eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Floctuans conuerto me ad Christum quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellũ pedum eius. Suscepit enim de terra terrã, quia caro de terre est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem ad manducandum ad salutem dedit, nemo autem illam carnem mãducat nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum domini, & oon solum ooo peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Hęc Augustinus. Plurima hic præter intentionẽ ex Aogustino habemus: Primò, quòd carnem suam ad mãducandum dedit, Nusquam aotẽ alibi dedit quàm in Eucharistia. Est ergo mens Augustini, Christi carnẽ io Eucharistia contineri. Verùm de hoc alias lõgius. Deinde ipsam carnem adorandam ostendit, dicens: Nemo illam carnem mãducat nisi prius adorauerit. Nemo Aogustine? Quid dices de Oecolãpadio, qui mãducaos dedignatur adorare, timens in idololatriã incidere? Verba mea (inquit Augustious) ad solos Christianos refereoda sunt: ẽ quibus nullus est qui manducet, quin adoret. Nam si adorare recusat, vel hac ratiooe minimè Christianus dicetur sed hæreticus. Ideo eoim dixi quòd peccamus non adorando. Hieronymo & Augustino consentit eti-

Cassiodorus. am Cassiodorus in expositione eiusdem Psalmi, inquieos: Nunc dicendum nobis est quid in isto versu pedes eius significare videantur, scilicet stabilitatem diuinitatis, quæ semper in naturæ suæ omnipotẽti gloria tanquam pedum iodefecta stabilitas perseuerat. Huius ergo verbi assumptum corpus, quanuis gloriosum, quanuis magoum, quanuis adioirabile, tameo propter humilitatem humanitatis scabellum pedum competẽter accipimus. Nam quum ipse dicat apud Esaiam: Cœlum mihi sedes est, ter- B

Esa.60. ra autem scabellum pedum meorum: corpus terrenum quod de Maria virgine sumpsit, bene (vt opinor) eadem similitudine scabellum pedum eius probatur intelligi. Hæc Cassiodorus. Quod autem dixit (vt opinor) non hoc dixit quasi expositioni diffideotes, sed tanquam homo fragilitatẽ humaoi intellectus agooscẽs, qui facile decipi potest. Quapropter in his quæ non sunt expressa, viri sancti verentur iudiciom suum ac reformidant, ne fortè errent, qui longissimè ab errore esse volunt. Noo sic hæretici, ooo sic, quoniam hi seotentias suas adeò mordicus tenent, vt auelli nequaquam possint, Rursum, idem Propheta regius nomine cuiuslibet veri Christiani loquens dicit se postquam domum Dei, quę est Ecclesia, per fidem intrauerit, adoraturum ipsam Christi carnem: Introibo, inquit ille, in domum tuam & adorabo ad templum sanctum tuum. Que vęrba interpretans Cassiodorus ait: Considerandũ est, quod

non

non dixit in templo, sed ad templum: quia nec syllabas ipsas à sacramentis vacare prædictum est Templum sanctum, corpus est Domini saluatoris, quod iure adorat Ecclesia, per quod meruit esse reuerenda. Sic enim ipse de suo corpore dixit. Destruite tẽplum hoc, & in triduo reędificabo illud. Hactenus Cassiodorus. Deinde idem Propheta regius quod nomine populi Christiani dixerat se facturũ, postea in alio Psalmo ita factum esse declarat sic inquiens: Manducauerunt, & adorauerũt omnes pingues *Psal. 5.* *Cassiodorus.* *Ioan. 3.*
C terræ. Quæ verba exponens Beatus Augustinus in Commentariis super Psalmos ait: Manducauerunt corpus humilitatis domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt ad imitationem, sed adorauerũt. Hæc Augustinus in prima illius Psalmi expositione, duas siquidem super illum Psalmum fecit. Accedit ad hæc omnia testimonium Alexandri primi huius nominis papę, qui sextus à beato Petro summum pontificem egit, & tãdem martyrio coronatus est, Is enim in prima epistola sua quam ad omnes fideles scripsit, de sacrificio missæ differens, hæc ait; Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpius recitanda, atque hæc domino offerẽda: talibus enim hostiis delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingẽtia, Nihil enim in sacrificiis maius esse potest quàm corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, & pura mente sumẽda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet. Hæc Alexãder primus. Ex quibus verbis apertissime constat sacratissimam Eucharistiam esse magna cum reuerentia adorandam. Verùm de hac re admonere oportet, vt licet humanitatem Christi propter cõiunctionem adorandam dicamus cùm diuinitate, longè tamen minus si seorsum cõcipiatur. Non enim humanitati cultus latrię tribuitur, quoniam is soli Deo debetur. Denique adoramus aut veneramur humanitatem, non propter se tantum, sed causa diuinitatis cui coniuncta est, ad quam diuinitatem adoratio ipsa referenda est tãquã ad vltimam illius causam. Quòd si fortè cultu latrię adoretur humanitas, hoc erit ea ipsa adoratione vnica qua adoratur Christi persona in qua humanitas subsistit, qua vna adoratione omnia in ipso subsistentia adorantur. Vnde Damascenus libro quarto de fide orthodoxa, capite tertio: Caro igitur Christi secundũ ipsius naturam (si subtilibus cogitationibus, quod videtur, ab eo quod intelligitur, cogitationéque humanitatem à diuinitate præscindas) inadorabilis est, vt creatura. Vnita autẽ Deo ver- *Psal. 21.* *August.* *Alexander papa* *Damascenus.*
D bo, propter ipsum, & in ipso adoratur, Eo nãque modo quo rex & nudus adoratur & indutus purpura & nuda purpura & cõculcatur & proiicitur, facta autem regis amictus honoratur & glorificatur, & si quis illã proterere præsumpserit, persæpe morte mulctatur: & quemadmodum lignum nudum nõ est tactu inaccessibile, atque igni coniunctum, & carbo factum, non propter seipsum, sed propter coniunctum ignem inaccessibile fit, & non vt ligni natura tactu inaccessibile est, sed vt carbo, id est, quando ignitum est lignum: sic & caro secundum sui naturam non est adorabilis, adoratur autem in incarnato Deo verbo, non propter seipsam, sed propter coniunctum ipsi secundum hypostasim Deum verbum. Et non dicimus quod carnem adoramus nudam, sed carnem Dei, id est incarnatum Deum. Hucusque Damascenus. Quapropter Cassiodorus postquam exposuit scabelli tropum, subiũgit: Et nota quia non dixit quoniam sanctus est, sed quoniam sanctum est, scilicet vt corpus à deitate, mentis cõtemplatione nõ discerneres, sed ad vnam personam referres, id est ad verbum quod caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc Cassiodorus. Sicut ergo caro Christi non per se subsistit, sed in verbo, eandémque cum illo habet hypostasim: sic etiam nec per se adoratur, sed in verbo: atque eadem vnica adoratione qua Christum colimus, veneramur humanitatem quæ in illius est hypostasi. Neque hoc mirum videri debet alicui, quoniam sunt multa quę propter coniunctionem quam ad alia multo illis nobiliora habent, aliqua ab illis mutuantur, quæ per se consequi non possent, nec tamen eis aliquid de sua nobilitate vice versa mutuant: vt (gratia exempli) corpus si ab anima separes, non mouetur, non audit, non videt, nõ gustat, non nutritur, non augetur, non denique viuit, ex animæ tamen coniunctione hæc omnia habet, viuens enim corpus dicitur anima illi vitam præstante, nec tamen eadem ratione anima aliquid de corporis corruptione recipit: sic etiam fieri potuit, vt caro humana propter verbi vnionem hoc ab illo recipiat, vt vnà cum illo adoretur. Verum de his satis. Adeò nanque ista sufficiunt, vt superflua fortasse alicui vi- *Cassiodorus.*
A deantur: quoniam si Christi caro sub illis præteriti panis accidentibus latet, vt infra Deo adiutore me ostensurum promisi, erit etiam eadem ratione quadam peculiari existẽtia ibidem filii dei persona, cum hic carnem humanam quam semel assumpsit, nusquam à se postmodum separauerit. Quòd si totus est ibi Christus in duabus naturis subsistens, erit proculdubio sacratissima eucharistia meritò adorãda, siue humanitas eius adorabilis sit, siue nõ. Non enim colimus illa panis accidentia quæ videmus, sed illud quod sub illis latet, nempe Christum Dei filium, & per illa quæ foris videmus, cõ surgit animus ad cultum eorum quæ non videt. Vnde Augustinus libro tertio de doctrina Christiana sic dicit: Qui verò aut operatur aut veneratur vtile signum diuinitus institutum, cuius vim significationem intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius quò talia referenda sunt. Hæc dicit Augustinus. Postremo contra hanc hæresim est aperta catholicæ ecclesiæ difinitio. Nam concilium Tridentinum sub Iulio tertio celebratum sessione tertia. cap. 5. suorum decretorum hæc ait: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur quin omnes Christi fideles pro more in catholica ecclesia semper recepto, latriæ cultũ, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione adhibeant. Nec enim ideo minus est adorandum, quod fuerit à Christo Domino vt sumatur institutum. Nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem pater æternus introducens in orbem terrarum dicit? Et adorent eum omnes angeli Dei, quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apo- *August.* *concilium Tridentinum.* *Psal. 96.*
B stolis adoratum fuisse scriptura testatur. Declarat præterea sancta Synodus piè & religiose admodum in dei ecclesiam inductam fuisse hanc rem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die præcelsum hoc & venerabile sacramẽtum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, vtque in processio-

nibus reuerenter & honorofice illud per vias & loca publica circunferretur. Æquissimum est enim, sa-
cros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos &
memores testantur animos erga communem Dominum & redemptorem pro tam ineffabili & planè
diuino beneficio, quo mortis eius victoria & triũphus repræsentatur, ac si quidem oportuit victricē ve-
ritatē de mendacio, & hęresi triumphũ agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tā-
ta vniuersæ ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti contabescant, vel pudore affecti & confusi ali-
quando resipiscant. Hactenus concilium Tridentinum. Alia est hæresis, quę aliquo modo ad hanc ma-
teriam pertinet, de imaginibus scilicet omnino tollendis, sed de hac re inferius proprius erit tractatus
in titulo Imago. Aliæ insuper plures sunt hæreses quæ meritò hîc locari possent, omnes scilicet quæ i-
dola colunt, verum his commodiorem præstabimus locum, quum infra de idololatria vitanda agemus
ideo vide eas in titulo, Idolatria.

ABSOLVTIO.

CIrca absolutionem quæ in sacramento pœnitentię peccatoribus confessis impenditur, paucissimę
exortæ sunt hæreses, eæq́ue recentes. Prima igitur hæresis est, quæ asserit quòd credens se absolu-
tum, absolutus est quantumlibet contritio desit, & quòd absolutio censenda est efficax non quia
Lutherus. fit, à quocunque tandem fiat, erret vel non erret, sed quia creditur. Huius erroris dux atque magister C
factus est hoc nostro tempore quidam Martinus Lutherus. Quisnam is sit, operæprecium erit semel
enarrare, cum sæpe de eo in posterum facienda sit mentio. Lutherus hic natione germanus, patria
(vt opinor) Saxo, sub instituto fratrum eremitarum beati Augustini aliquandiu vixit, tandem à pa-
tre, scilicet Augustino, degenerans, qui hæreticorum acerrimus hostis fuit, hic filius degener hæreticus
factus est, ab indulgentiis suorum errorum auspicium sumens. Nam cum rabulas quosdā indulgentia
rum prædicatores audisset, qui tot ac tanta (vt huius farinæ homines solent causa maioris quæstus effu-
tire) de indulgentiis dixerunt, vt illis obuiandum fore decerneret: zelo & non secundum discretionem
motus, in publicum prodiit, non veram indulgentiarum intelligentiā edocens, sed eas omnino euer-
tens, dixit eas nullius esse momenti. Cui cum à quibusdam doctis viris contradiceretur, suaderetur que
ei, vt palinodiam cantaret, tantum abfuit vt id faceret, vt insaniā auxerit, multo peiora quàm prius ef-
fundens. Sæpe quidem fit, vt ex modica ad paruum lapidem offensione, in alium maiorē caput impin-
gat, ac pereat. Hic postmodum ducis Saxoniæ pręsidio munitus, tantum inualuit, vt totam fermè Ger-
maniam infecerit. Perspiciens igitur summus pōtifex Leo decimus, qui tunc vniuersæ ecclesiæ præerat
hominem obstinatum in malo, nec vllis aut rationibus aut monitionibus posse mēderi, videns que ma- D
lum in dies augeri, ouem putridā, ne reliquas attactu inficeret oues, ex ecclesiæ ouili procul abegit. Lu
therus autem sentiens se à communione fidelium eiectum, non solum nō ingemuit, aut planxit casum
suum, sed vt impius in profundum peccatorum demersus, contempsit: & diaboli mēbrum effectus, vt
caput suum imitaretur, qui diabolus, hoc est, calumniator dicitur, calumniari, etiam ipse cœpit pōtifi-
cem summum, totamque ecclesiam. Omnem Ecclesiasticum ordinem euertit, monachatum omnē ab
ecclesia procul esse iubet, liberam monachis viuendi facultatem tribuens. Cui pesti nisi Deus sua beni-
gnitate cito succurrat, timēdum est ne vlterius grassetur, & reliquum id modicū, quod è Germania su-
Lutherus. perest, inficiat. Hāc Lutheri præscripsimus rationem, quæ etsi toti huic seculo notissima sit fabula, non
tamen prætereunda erat, quoniam non solum præsentibus, sed etiam in posterum futuris scribimus. Is
ergo inter alios plures errores hunc quem de absolutione narrauimus, edocet. Vt autem clarius eius in-
sana mens agnoscatur, verba eius referam: Si per impossibile (inquit) confessus non esset contritus, aut
sacerdos non serio sed ioco absolueret, si tamē credat sese absolutum, verissime est absolutus. Et paucis
interiectis seipsum declarans, subiungit: Dixi autem per impossibile, quia satis supra dictum est, fidem
sine contritione esse non posse, quum gratia non infundatur nisi cum magna concussione animæ. Vo-
lui enim fidei virtutem declarare, & commendare, quę sola faciat ad remissionem peccatorum, & iusti
ficationē pacis. Hæc Lutherus. Ex quibus verbis duo Lutheri dicta colligimus, quorum vnum fluit ex
alio, tanquam fluuius corruptus ex fonte vitiato. Primo quidem asserit solam fidem iustificare, motus
quibusdam autoritatibus quæ nullo pacto suam assertionem vel tantillum confirmant: quoniam etsi a-
liquæ sint autoritates scripturæ sacræ dicentes fidem iustificare aut purificare hominem: imò ex eis op-
positum conuincitur, cum omnes tales autoritates intelligendæ sint de fide formata per charitatē, quæ
Iac.3. forma est omnium virtutum. Nam fides informis nō iustificat. beatus enim Iacobus ait: Dæmones cre-
dunt & contremiscunt. Hi autem cum non sint iusti, planum est fidem informem non iustificare, sed
formatam. At fides formata nunquam est sola, sed simul cum ea est charitas: nunquam ergo fides sola A
iustificat. Pręterea sacerdos absoluit & remittit peccata per potestatem sibi à Deo collatam: non est er-
go verum quòd per solam fidem sit pœnitens absolutus. Sacerdotē autem remittere & absoluere, pa-
Ioan.20. tet per id quod Christus apostolis dixit: Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: & quorum retinue
ritis, retēta sunt. Ecce planissimis verbis Christus dicit apostolos remittere. Tunc quæro à Luthero, aut
Christus illis verbis aliquam potestatē contulit apostolis, aut nullam? Si dicat Christum nullam pote-
statem contulisse, aperte Christum facit hypocritam & fallacem, quum aliud fecerit quàm verbis de-
monstrauit. Si aliquā dedit, cum non sit alia quàm potestas remittendi, prout verba sonant, oportebit
tunc fateri pœnitentem non per solam fidem esse absolutum, cum sacerdos etiam absoluat. Rursus, sa-
cerdos verba absolutionis in propria persona & suo nomine dicit: Ego te absoluo: aut ergo sic profe-
rens

rens verum dicit, aut mentitur. Nullus erit tam impius vt dicat per verba fallacia ministrari sacramen-
tum. Quòd si vera loquitur, & ita res se habet vt sacerdos profert, necessarium erit concedere sacerdo-
tem per illorum verborum significationem aliquid operari. Vnde manifeste patet Lutherum miserè er
rare, cum dicit solam fidem iustificare & absoluere pœnitentem: cum ex prædictis pateat sacerdotẽ ve-
rè absoluere. Vt autem Lutherus non possit citra magnam impudentiam huic catholicæ sententiæ ad-
uersari, operæprecium erit ostendere hanc fuisse sacrorum virorum sententiam, vt omnes concorditer
senserint, sacerdotes potestatem à Deo recepisse pœnitentes absoluendi, & peccata remittendi. Vnde *Ambro.*
B beatus Ambrosius libro primo de pœnitentia, capite septimo, aduersus Nouatianos negantes vllo mo-
do fieri posse vt sacerdos peccata dimittat, sic loquitur: Cur baptizatis si per hominem peccata dimitti
non licet? In baptismo vtique remissio peccatorum omnium est. Quid interest vtrum per pœnitentiam
an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vendicent? vnum in vtroque ministerium est. Sed dices,
quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? Nónne dei nomen operatur? Quid
ergo? vbi vultis vendicatis vobis dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Hæc Ambrosius. In quibus verbis a-
pertè satis docet, talem habere potestatem sacerdotes in administratione sacramenti pœnitentiæ, qua-
lem habent in administratione sacramenti baptismi. Cum ergo cõstet sacerdotem verè baptizare, nulla
manet causa cur Lutherus iam neget sacerdotes etiam vere absoluere. Chrysostomus in homi. octogesi- *Chrisosto.*
ma quinta super Ioannem, eandem sententiam confirmat, dicens: Non erraret quispiam si tunc eos pó-
testatem quandam & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen vt mortuos suscitarent, & virtu
tem ostenderent, sed vt peccata dimitterent. Differentes enim sunt gratiæ spiritus, quare addidit: Quo-
rum remiseritis &c. ostendens quod genus virtutis largiatur. Hæc Chrysost. Quibus verbis clatissime
expressit sacerdotem peccata dimittere. Cyprianus vir & martyrio & doctrina clarissimus, in libro de *Cyprian.*
lapsis sic ait: Confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui deliquit, in seculo
est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes, apud Dominum
grata est. Hæc Cyprianus. Vides iam Luthere Cyprianum dicentem remissionem peccatorum fieri per
sacerdotes. Quòd verò Hieronymum pro sua sententia adducit, ex praua intelligentia procedit. Vt au- *Hierony.*
tem clarius id pateat, operæprecium est vt verba Hieronymi recitemus. Is enim exponẽs illud Matthæi:
Tibi dabo claues regni cœlorum, sic ait: Istum locum episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid *Matt. 16.*
sibi de Pharisæorum assumunt supercilio, vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur,
cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leprosis *Leuit. 14.*
vbi iubentur vt ostendant se sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à sacerdote immundi fiant: non
quò sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quò habeant notitiam leprosi & non leprosi, & pos-
C sint discernere qui mundus, quiue immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel
immundum facit, sic & hic alligat vel soluit episcopus vel presbyter, non eos qui insontes sunt vel no-
xii, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit quis ligandus sit, quísve soluendus. Hu-
cúsque Hieronymus. Quæ verba bene discutere oportebit, vt eorum clarior sensus appareat. Primum
ergo admonere oportet, quod Hieronymus dixit, videlicet quòd sacerdos pro officio suo cum peccato-
rum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quiue soluendus: non autem dixit, Scit qui ligatus sit, qui-
ue solutus: sicut prius de sacerdote veteris legis dixerat eum discernere qui mundus quiue immundus
sit. Ex quibus verbis apertissime cõuincitur beatum Hieronymum aliquod discrimen posuisse inter sa-
cerdotem discernentem de lepra, & sacerdotem euangelicum absoluentem á peccato, quoniam sacer-
dos veteris legis non mundabat leprosum, sed solum iudicabat eum fuisse mundatum: sacerdos autem
euangelicus pœnitentem qui sua peccata coram eo confitetur, per clauem scientiæ & discretionis iu-
dicat an talis sit dignus absolutione, vel non: non tamen adhuc est absolutus antequam sacerdos ver-
ba absolutionis proferat: sicut leprosus post munditiam assecutam verè erat mundus antequam sacer-
dos iudicaret eum mundum. Quapropter beatus Hieronymus de sacerdote nouæ legis loquens, non
dixit, scit quis ligatus sit, quisve solutus: sed dixit, scit quis ligandus sit, quisue soluendus: quoniam
ex cognitione peccatorum & dispositione ipsius pœnitentis agnoscit vtrum absoluere, aut ligare de-
beat. Nam si cognouerit peccatorem obstinatum in malo, taliter vt suspicetur illum esse in proposito
redeundi ad vomitum, iudicat illum indignum qui absolutionem recipiat. Cum ergo Hieronymus di-
xit de sacerdote quòd scit quis ligandus sit, quisve soluendus, satis apertè innuit, post inspectionem sa-
D cerdotis, id est, post audientiam peccatorum, aliquid adhuc restare quod operãdum sit à sacerdote cir-
ca ipsum pœnitẽtem, nempe ligare vel soluere. Quòd autem Hieronymus dixit, quòd apud Deum non
sententia sacerdotum, sed reorum vita quæritur, intelligendum est, non quod sola quæratur reorum vi-
ta, sed quòd principalius quæratur tanquam fundamentum totius structuræ, cui quodammodo innita-
tur quicquid à sacerdote postea operatum fuerit. Nam si peccator fuerit in voto peccandi, quantumli-
bet sacerdos verba absolutionis proferat, nunquam peccator erit absolutus. Aliquid ergo magis opera- *Ioan. 20.*
tur sacerdos euangelicus circa pœnitentem, quàm olim sacerdos veteris legis circa leprosum operaba-
tur. Deinde ipsa verba Saluatoris clarissime illud exprimunt, sic enim ait: Quorum remiseritis peccata,
remissa erunt. Non dixit, quorum declaraueritis peccata fuisse remissa, remissa erũt: sed dixit, Quorum
remiseritis peccata remissa erunt. Quibus verbis apertissime ostẽditur, illũ contulisse sacerdotibus non
tantum potestatem declarandi peccata fuisse remissa, sed potestatem verè remittendi peccata. Cum er-
go ex supradictis constet sacerdotẽ verè absoluere, & peccata remittere, conuincitur manifestè falsum
esse id quod Lutherus dixit, solã fidem iustificare. Secundum quod Lutherus ait, ex illo corrupto fonte
deductum est, illum videlicet esse verè absolutum, qui credit se esse absolutum, etiam si illi desit contri-
tio: etiam si sacerdos non seriò sed ioco absoluerit: quoniã fide illa qua credit se esse absolutũ (vt ille ait)

iustificatur. Vt autem clarius pateat quibus tenebris sit inuolutus Lutherus, percontari oportet ab eo,
quid per absolutum intelligat. Aut enim intelligit eum super quem sacerdos dixerit verba absolutionis,
aut eum qui iam liber est à reatu gehennæ, & solutus est à nexibus peccatorum. Si eum dicat absolutum A
super quem sacerdos dixerit verba absolutionis, falsum est quod ait illum esse absolutum. Nam possibile
est vt aliquis in proposito peccandi existens, super quem sacerdos verba absolutionis dixerit, credat se
absolutum, quoniam credit verba absolutionis dicta super illum, quis tamen diceret hunc esse iustifica-
tum? Similiter possibile est vt sacerdos aliquis erraret in forma absolutionis, vt videlicet non tenuerit
formam vllam, sed solum diceret aliquid aliud huic negocio impertinens, & tamen pœnitens confessus
credat sacerdotem vera absolutionis verba dixisse, eo quòd non intellexerit quid sacerdos dixerit, tunc
ille pœnitens credit se absolutum, quia credit verba absolutionis super eum fuisse dicta, nec tamen est
verè (iuxta dictam interpretationem) absolutus, quoniam talia absolutionis verba non fuerunt su-
per eum dicta. Si autem eum dicat Lutherus absolutum, qui vltra absolutionis verba quæ super se dicta
recepit, liber est à nexibus peccatorum: tunc assertionis eius talis erit sensus, vt videlicet ille sit absolu-
tus, id est à peccato liber, qui credit se esse à peccato liberatum. Qui etiam sensus conuincitur esse falsus,
per id quod Paulus ait: Nihil mihi cōscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. Non enim ex eo quòd
1. Cor. 4. aliquis credit se esse sine peccato, ideo oportet vt sit sine peccato.

Fortè Lutherus dicet talem esse suæ assertionis sensum, vt videlicet dicat quòd ille sit absolutus, id est
à peccato liber, qui credit se esse absolutū, id est, qui credit vera absolutionis verba super eum dicta fuis-
se. Hæc autem assertio sic intellecta quàm sit falsa, apertè ostendemus: quoniam etsi demus Luthero so-
lam fidem iustificare, de ea erat capiendum, quæ à quolibet fideli exigitur, sine qua impossibile est pla- B
cere Deo, vt est de his quæ Christus docuit. At circa absolutionem non exigitur à pœnitēte vt credat sa-
cerdotem dixisse verba absolutionis, quoniam ea res in solo facto sacerdotis consistit, qui errare potuit:
sed id exigitur à pœnitēte, vt credat verba absolutionis à sacerdote prolata vim habere à Christo talem,
vt peccatorem à peccato soluant. Quapropter etiam si daremus Luthero primum quod proponit, vide-
licet solam fidem iustificare: solum inde colligere licet, pœnitētem esse absolutum cum crederet sacer-
dotem talem habere potestatem, vt verbis absolutionis ab eo prolatis, pœnitentem absoluat. Quòd si a-
liquis ideo dicendus esset absolutus, id est à peccato liber, quia credit se esse absolutum, id est verba ab-
solutionis super eum dicta, sequeretur inde eum qui haberet in voto peccatum, esse liberum à peccato,
si verba absolutionis super eum dicat sacerdos. Nam talis quāuis proponat se in posterum peccaturum,
bene tamen credit se esse absolutum (iuxta præfatam interpretationem) quia credit sacerdotem super
eum dixisse verba absolutionis. Verba ergo Lutheri vt aliquam habeant apparentiā, sic accipienda sunt.
Is verè est absolutus, id est à peccato liber, qui credit se esse absolutū, id est qui credit talem potestatem
in sacerdote, vt verbis absolutionis ab eo super pœnitētem prolatis pœnitens ipse maneat absolutus, ita
scilicet vt pœnitens vtrunque credat, videlicet sacerdotem dixisse absolutionis verba super eum, & cre-
dat vt illis dictis à sacerdote supra pœnitentem, pœnitens sit absolutus. Et de hac fide dicit quòd ea so-
la iustificat. Vt autem hoc manifeste falsum esse appareat, considerare oportet, quòd prius sacerdos ver-
ba absolutionis profert, quàm pœnitens credat se esse absolutum. Nam si verbis nōdum finitis crederet
se esse absolutum, falso crederet, quoniam nondum absolutus est. Nisi fortè Lutherus tantum credulita-
ti pœnitentis arroget, vt in vniuersum verbis absolutionis à sacerdote prolatis deroget. Quòd si Luthe-
rus dixerit totam absolutionis vim ex sola pœnitentis credulitate pēdere, fateatur necesse est, vt is apud
eum absolutus dicatur, qui credit se absolutum etiam si nulla verba super eum dicta sint, atque ita verba
illa omnino superfluerent, & frustra dicerentur. Quòd si non frustra dicuntur, & aliquid in pœnitente
operantur, tunc quæram quid operantur. Si iustificationem, aut absolutionem, falsum est ergo quòd so- C
la fides iustificat, vt Lutherus dixit, imò nunquam esse possibile fidem iustificare: quoniam is qui credit
se esse absolutum, aut verè credit, aut falso. Si falso credit, ergo non est absolutus, quia non ita est vt cre-
debat: credebat autem se esse absolutum, non est ergo absolutus. Si autem verè credit se esse absolutum,
quum prius verba absolutionis dicantur: & postea pœnitentis credulitas succedat, petam ab eo quando
hic pœnitens fuit absolutus, vtrum finitis verbis absolutionis antequam credulitas accedat, an post ad-
hibitam pœnitentis fidem. Si tunc est absolutus quādo verba finiuntur antequam fides accedat, clarum
est pœnitentem tunc non iustificari per fidem, sed per sola verba absolutionis. Si verò tunc est absolutus
quando verbis absolutionis iam prolatis fides pœnitentis accedit, qua credit se esse absolutum? tunc pe-
to à Luthero quid talis pœnitens credit, quando dicit illum ex sua credulitate fuisse absolutum. Aut e-
nim solum credit ipsum fuisse absolutum, id est verba absolutionis super ipsum fuisse dicta, & hoc nihil
est, neque hanc credulitatem sufficere vt quis iustificetur, iam clarè ostendimus. Aut credit quòd finitis
absolutionis verbis fuerit absolutus à peccato, & tunc falso credit, quoniam (vt dicit) nondum est ab-
solutus etiam finitis absolutionis verbis, quoúsque fides accedat, ergo cum credit se iam fuisse absolu-
tum, falso credit. At per falsam fidem nemo iustificatur. Si autem credit se absolui per suam fidem, opor
tebit dicere quòd tunc sit absolutus quādo credit se fuisse absolutum per suam fidem, ergo vt quis dica-
tur quòd credit se esse absolutum, opus est fide quadā reflexa, vt videlicet credat sacerdotem dixisse ver
ba, eūque habere potestatē à Deo sibi collatā: & deinde iterū credat per priorē fidē quā habuit, se fuisse
absolutū. Nec antea vnquā poterit dici quòd credit se absolutū. Non est enim possibile, imò nec intelli-
gibile, vt per eādem fidē per quā aliquis absoluitur & iustificatur, per eādē credat se iā fuisse absolutum. D
Quòd si est alia fides per quā absoluitur, & alia per quā credit se esse absolutum, falsum esse etiā oportet
quod dicit, vt videlicet is solū sit absolutus, qui credit se esse absolutū: quia si per priorē fidē absoluitur,
etiam si secunda fides nō accedat, nihilominus erit absolutus. Attende bene obsecro, lector, & diligen-
ter

ter circunspice hæc omnia,& clare videbis quantis se tenebris Lutherus inuoluat, & quibus sit laqneis
implicitus,ita vt explicari eũ sit impossibile. Demum vt buic negocio finẽ imponamus,inter assertio-
nes Lutheri condẽnatas à Leone decimo,hæc de qua hucusque disputauimus, vna est. Deinde conci- *cõcilium*
lium Tridentinum sessione quarta celebrata sub Iulio tertio,canone nono hãc sententiam Lutheri dã- *Tridenti-*
nauit:sic dicens: Si quis dixerit absolutionem sacramentalem sacerdotis nõ esse actum iudicialem,sed *num.*
tantum ministerium pronunciandi & declarãdi remissa esse peccata confitenti , modo tantum credat
se esse absolutum , etiam si sacerdos non seriò sed ioco absoluat , aut dixerit non requiri confessionem
pœnitentis,vt sacerdos ipsum absoluete possit,anathema sit.Hactenus concilium Tridentinũ. Contra
hunc Lutheri errorem scripsit Ioannes Roffensis episcopus,vir doctus simul atque religiosus,in eo li-
bro quem cõtra umnes articulos Lutheri composuit.Scripsit etiam longius Iacobus Latomus in ea as-
sertione quam composuit damnationis factæ ab vniuersitate Louaniẽsi super articulis Lutheri. Alium *Iacob.*
autem vidi neminem qui de hac re tractauerit,quanuis plures legerim qui cõtra Martinum Lutherum
scripserunt.

SEcunda de hac re hęresis est quæ dicit puerum ac mulierem ęquè absoluere vt papam. Huius hęre-
A sis autor est Martinus Lutherus,is de quo nũc proximè rationem dedimus. Vt autem clarius eius in-
sana mens pateat,verba eius referam : & sunt quæ sequuntur:In sacramento pœnitentiæ , ac remissio
ne culpæ,non plus facit papa,episcopus, quàm infimus sacerdos;imò vbi nõ est sacerdos,æquè tãtum
quilibet Christianus,etiã si mulier aut puer esset.Hæc Lutherus.His verbis duo miscet Lutherus . Pri- *Lutherus.*
mo quidem dicit in pœnitentis absolutione omnes sacerdotes esse pares,ita scilicet vt omnes sacerdo-
tes parem absoluendi potestatem habeant.Secundo dicit omnes Christianos posse absoluere , etiam si
fœmina sit.Primum istorum si rectè intelligatur,illi concedimus,videlicet omnes sacerdotes quãtum
ad absolutionem culpę parem habere potestatem.Cum enim iuxta Augustinum impium sit à Deo di-
midiam sperare veniam,nunquam est dicendum quòd aliquis sit absolutus ab vno peccato, & non ab
alio.Quapropter oportet fateri sacerdotem qui pœnitẽtem absoluit,absoluere ab omnibus,aut à nul-
lo.Et ita quando absoluit simplex sacerdos,tantum absoluit de culpa sicut papa.Non est enim imagi-
nãdum quòd maiorem partem culpæ deleat papa per suam absolutionem,& minorem partem deleat
infimus sacerdos,sed vterque eorum à tota culpa absoluit,aut penitus non absoluit. Quod autẽ addu-
citur de casibus reseruatis,à quibus infimus sacerdos absoluere non potest , nullo modo tollit nostrum
propositum,quia quòd non absoluat,non est defectu potestatis,sed ex defectu iurisdictionis , quia vi-
delicet pœnitens non est illi subiectus,quòd maxime requiritur ad hoc vt sacerdotis sententia super e-
um lata sit valida.Sententia siquidem à non suo iudice lata,nulla est.Papa ergo latiorem habet potesta
tem quàm infimus sacerdos,quia plures habet subditos quàm infimus sacerdos.Infimus autẽ sacerdos
circa suum subditum,si plenè illi subditur,parem haber absoluendi potestatem cum papa,quia æquè à
B tota absoluit culpa,sicut papa. At non sic est de pœna,quia vltra absolutionem,de pœna quæ restabat
persoluenda,potest papa vel partem,vel totam relaxare, sicut circunstãtia se offert.Infimus autem sa-
cerdos,vltra absolutionem à culpa nũquam propria autoritate potest in vniuersum à pœna absoluere.
De paritate sacerdotum quãtum ad absolutionẽ culpæ,hæc dixisse sufficiat.Iam opus est vt de reliquo
disputemus quod Lutherus ait,quemlibet Christianum etiam si mulier aut puer esset in absentia sacer-
dotis æquè bene absoluere sicut quilibet sacerdos.Hæc autem eius assertio ex prima bæresi quã de hac
materia narrauimus,atque oppugnauimus,fluit. Superius nanque diximus Lutherũ sentire totam vim
ad culpam delendam,asscribendã esse fidei credẽtis,& nullo pacto ministro.Quapropter ex isto fonte
colligit quòd etiam si mulier aut puer hæc verba proferat,peccator hæc audiens & credens statim ab-
solutus est.Vt autẽ clarissime conuincamus boc esse falsum atqne hæreticum,percontari oportet à Lu-
thero,an si pœnitens audiret à Psittaco illa verba absolutionis,vtrum Psittacus absolueret,& pœnitens
esser absolutus.Si dicat Psittacũ absoluere, quid absurdius dici potest,& magis impium? Sin verò ne-
get Psittacum absoluere quanuis dicat verba absolutionis,oportet eum fateri aliquam esse potestatẽ in
ministro proferente verba,qua deficiente in prolatore verborum,nihil fit.Nã si nulla esset in ministro
virtus aut potestas,nibil prorsus referret quis ęsset prolator verborum,modò verba integrè proferret.
Hæc autem quàm sunt absurda,nullus est qui non videat.Quòd si potestas necessariò exigitur in mini-
stro prolationis,& hãc constat non fuisse à Christo collatam mulieri,conuincitur inde mulierem non
posse absoluere.Verum hic scio Lutherum negare talem potestatem minimè collatã fuisse mulieri,imò
constantissime affirmat Christum illam potestatem dedisse omnibus Christianis.Hoc autẽ constat esse
falsum,quoniam talis potestas fuit à Christo collata per illa verba quæ Christus post resurrectionẽ di- *Ioan. 20.*
xit discipulis suis: Quorum remiseritis peccata,remissa erunt:& quorum retinueritis,retẽta sunt.Cum
C autem Christus illa dixit,ibi non erat aliqua mulier ad quam possent illa verba spectare,sed solum erãt *Matth. 18*
Apostoli ad quos solum illa verba dirigebantur.Quòd si Lutherus dicat potestatem illam fuisse à Deo
collatam per illud quod habetur apud Matthæum:Quæcunque ligaueris super terram,erunt ligata &
in cœlo:etiam si hoc daremus Luthero eadem pro nobis militat ratio,quoniã tũc cùm illa dicebantur,
nulla etiam erat mulier(vt ex historia euangelii patet)sed soli erant apostoli atque alii discipuli quibus
illa verba dicebãtur.Vnde colligere oportet,solos Christi discipulos,eorumq; successores,videlicet sa
cerdotes,illã potestatẽ à Christo accepisse.Quòd si Lutherus adhuc cõtẽdat verba illa quæ solis disci-
pulis suis Christus dixit,ad omnes Christianos esse referenda,oportet tunc eũ fateri,mulierẽ etiã posse
consecrare corpus Christi:quia cũ Christus dixit discipulis suis: Hoc facite in meã cõmemorationẽ: o-
porteret etiã illa verba ad omnes Christianos referre. Similiter oporteret concedere posse prædicare,
quia Apostolis dicitur ; Ite prædicate Euangelium omni creaturæ. Et tamen Paulus dicit se non per- *1.Tim. 2.*

mittere mulierem prædicare. Rursum vt hominẽ vndique vallemus, hoc oportuit discutere, quod Lutherus dixit mulierem posse absoluere vbi sacerdos non est. Hæc autem dicta alteri eiusdem Lutheri assertioni maxime repugnant. Lutherus nanque ait (vt infra lõgius disseremus) omnes Christianos esse sacerdotes. Si ergo iuxta Lutherum omnes Christiani sunt sacerdotes, non est certè possibile vt mulier sit vbi sacerdos non est. Vides iam lector quot laqueis seipsum Lutherus inuoluit. Demũ inter plures Lutheri assertiones, à Leone decimo damnatas, hęc vna est, aduersus quam hucusque disputamus. D
Deinde, concilium Tridentinum in sessione quarta sub Iulio tertio celebrata hanc sententiam Lutheri publico decreto damnauit. Nam inter multos quos in illa sessione protulit canones, decimus illorum hæc continet verba: Si quis dixerit sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatẽ ligandi & soluendi non habere: aut non solum sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Et quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt. Quorum verborum virtute quilibet absoluere possunt peccata, publica quidem per correptionem duntaxat, si correctus acquieuerit: secreta vero per spontaneam confessionem, anathema sit. Hactenus cõcilium Tridentinum. De hac re amplius disputare nolo, quoniam infra in titulo de Sacerdotio hæresi prima, longius de illa agetur.

Cõcilium Tridentinum. *Ioan. 20.*

ADAM ET EVA.

Tatianus

DE primis humani generis parẽtibus, Adam scilicet & Eua, variæ olim tractatę sunt hæreses. Prima hæresis est asserens primos parentes esse damnatione perpetua in infernum detrusos propter eorum primum inobedientiæ peccatum. Huius erroris autor fuit Tatianus quidam discipulus Iustini martyris, qui fuit temporibus Antonini imperatoris, & papæ Iulij huius nominis primi. Is Tatianus donec Iustinus eius magister vixit, nihil malè sentire vnquam ostendit (vt testatur Eusebius Cæsariensis in Ecclesiastica historia) postea verò quàm ille martyrio vitam finiuit, à veritatis tramite deuiauit, & doctoris nomen ambiens, maluit magister fieri erroris, quàm discipulus veritatis. Secutus est autem in multis prædecessorum hęreticorum errores, videlicet Valentini, Marcionis, Saturnini, alios etiam plures errores ex proprio cerebro eduxit. Nam & hæresis Encratitarum autorem ac principem eum fuisse testantur beatus Irenæus libro primo aduersus hæreses, capite trigesimo, & beatus Hieronymus in cõmentariis super prophetam Amos, & beatus Epiphanius libro primo contra octoginta hæreses, in fine tertij Tomi. Inter cæteros igitur huius Tatiani & Encratitarum errores vnus hic est, quo asserunt Adã scilicet & Euam damnatione perpetua esse propter peccatum punitos. Cæterum vt hanc sententiam hæreticam esse conuincamus, quanuis ego eam talem esse credam, tamen (vt ingenuè fatear) mihi nullus sacrę scripturę locus succurrit apertus, quo id efficere valeamus: neque aliquis eorum apud quos hæc assertio tãquam hæretica recitatur, & velut talis ab eis exploditur, adfert aliquem scripturæ sacræ locum apertũ quo id refellat. Irenæus siquidem lib. 1. aduersus hæreses cap. 31. cum propter hanc assertionem Tatianum nota heretici inurat, nullum tamen adducit locum scripturæ quo id euincat. Eusebius Cæsariensis lib. 4. Ecclesiasticæ historiæ hunc errorem impingens Tatiano, nullum pro hac re adducit scripturæ sacræ testimonium. Philaster Brixiẽsis in eo libello quem de hæresibus edidit, Tatiani hæreses enumerans, hanc etiam illi tribuit, nec vllum pro hac re adfert scripturæ sacræ testimonium. A
Ad eundem modum se habet Epiphanius, qui cõtra Tatianum disputãs, nullo illos sacræ scripturæ testimonio redarguit. Beatus etiam Augustinus in lib. de hæresibus ad Quod vult Deum, cap. 25. de Tatiano loquens dicit illum saluti primi hominis contra dicere, nullum tamen proponit scripturę testimonium, quo illam sententiam probet esse hæreticam. Omitto Guidonem Carmelitam, quoniam is, etsi aduersus omnes hæreses se scribere instituat, multas tamen recẽset quas nullo testimonio scripturæ reiicit, sed suo tantum iudicio, ad quem modum etiam hic lusit fabulam. Nam Tatianorum & Encratitarum errores differens, hunc eorum esse errorem asserit, nullo ad hoc citam scripturæ sacrę loco quo id euincat, sed mittit nos ad Anselmum in lib. Cur Deus homo, & ad beatum Hieronymum in epistola ad Euagrium, in quibus nil tale reperi vt ille testatur. Propter quod credo ipsum nec legisse loca illa ad quæ nos mittit. Nã si legisset inuenissetque aliquid huic proposito conducens, libentissime (vt assolet) ab illis fuisset mutuatus. Nam in refellendis aliis hęresibus vbi apertissima sunt contra illas testimonia, mirum quàm molestus citator est, omnia quæ potest testimonia vndelibet adducens. Hic tamen vbi maxime opus esset aliquo scripturæ testimonio, ne illi videretur deesse, mittit nos ad alios. Verũ etsi nulla sit pro hoc errore refellendo aperta scriptura, non ideo non est censenda talis assertio hæretica: quoniam efficacissimum est testimonium (vt longius supra disseruimus) omnium sacrorum doctorum concors de aliqua re sententia. Non enim est possibile vt omnes concorditer errent, qui vt nos nõ erraremus, à Deo missi sunt. Sic enim ait Paulus in ea quæ est ad Ephesios epistola: Et ipse dedit quosdã quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei. Ad quid autem eos dederit, subiungit dicens: Vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Vides qualiter ex Pauli sententia dati sunt à Deo doctores, vt non circunferamur omni vento doctrinæ ad circunuentionem erroris. Quapropter fieri nequit vt omnes concorditer errent, qui ne alii errarent, missi sunt. Omnium autem sacrorum doctorum concors est sentẽtia Adam fuisse saluum fuisseque ex eorum numero quos Christus ad infernum descendens (iuxta Zachariæ B C

Encratitæ *Ephe. 4.* *Zacha.*

chariæ vaticinium) eduxit vinctos qui erant in lacu. Sed ne hoc gratis & sine vlla coniectura dixisse vi-
deamur, beatus Irenæus lib.3. aduersus hæreses repetens iterum hunc Tatiani errorē, aliquas eásque ele-
gantes adducit contra eum persuasiones, quas etsi ex aperta scriptura non colligat, optimè tamen ex ea
conicit. Has ergo non dedignabor huic operi inserere, breuissimè tamen, quum ille vberiorem dicendi
stylum nactus lōgius spatietur. Aliquas etiam ex meipso addam, quò res ipsa magis firmetur. Primo er-
go omnium id statuere oportet, genus humanum per Christum redemptum saluatúmque esse, dicente
Paulo: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Si ergo homo saluatur 1.Cor. 15.
oportet is qui primò plasmatus est homo. Non est enim æquū vt qui primò ab inimico captus est, capti-
uus adhuc maneat liberatis filiis quos in captiuitate genuerat. Si enim quispiā ab hoste captus, in capti-
uitate generet filios, quem alius miseratus, hostem qui illum cepit, captiuúmque tenet, inuadat, expu-
gnétque: is qui hostē inuasit, iniustè faceret si filios à captiuitate liberaret parentibus in captiuitate ma-
nentibus, propter quos hostem inuaserat. Cum ergo Adam captus teneretur à dæmone, propter quem
Deus carne indutus dæmonem expugnarit, non est vero simile vt filii Adam liberentur ipso parente
manēte captiuo, propter quem dæmonem inuasit, vt pro illo vindictam sumeret. Rursus: Si is qui prior
factus est à Deo homo vt viueret, implerétque ex eis (iuxta Prophetam) angelicas ruinas, in ipsa perpe- Psal. 109.
tua mansisset morte propter serpentis læsionem, nullóque pacto reuerteretur ad vitam ad quam & pro-
pter quàm creauit eum, iam oporteret dicere Deum quodammodo victum à serpente, cum res successe-
D rit iuxta serpentis nequitiam, & non iuxta voluntatem Dei. Deinde si Adam morte perpetua propter
peccatum punitur, qualiter Paulus morti insultat, dicens: Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimu- 1.Cor. 15.
lus tuus? Quòd si peccatum Adæ adhuc manet, nec expiatum est vsquam, necesse est etiam vt maneat
stimulus mortis: quoniam (iuxta eundem Paulum) stimulus mortis peccatum est. At nullum aliud pec-
catum fuit mortis stimulus, quàm peccatum Adæ: quoniam per illud mors intrauit in orbem terrarum.
Per vnum hominem, inquit Paulus, mors intrauit in orbem terrarum, eáque nō ob aliam causam, quàm
propter primum eius peccatum. Peccatum ergo Adæ stimulus fuit mortis. Si ergo Tatianus dicit pec- Roman. 5.
catum Adæ manere, fateatur necesse est stimulum mortis alicubi esse. Male ergo Paulus morti insultat
eam victam esse denuncians. Verum hæc Tatianum nihil mouebunt, quoniam inter alias eius insanias
vna est qua Paulo Apostolo detrahit, eum etiam damnatum asserens, quò fit vt nullam eius epistolam
admittat. Sed de his infra longius disseremus lib. 13. in titulo de scriptura sacra. Prȩterea non est dubitā-
dum Deum carne indutum pro homine congressum fuisse cum dæmone, eúmque vicisse: quod præter
alia scripturæ testimonia illud ostendit, vbi Dominus parabolicè (vt assolet loquens, ait: Cùm fortis ar- Luc. 11.
matus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit
eum, vniuersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. Qua parabola manifeste
suum de dæmone triumphum ostendit, quod ex præcedentibus manifeste conuincitur. Nam quum à
Iudæis obiiceretur illi quòd in Beelzebub principe dæmoniorum eiecisset dæmonium illud quod erat
A mutum, respondit se in digito dei, cui cuncta subsunt, eiecisse dæmonium: pro cuius confirmatione
hanc assumpsit parabolam. Christus ergo dȩmonem vicit, armáque illius atque spolia abstulit. Primum
autem diaboli spolium primáque eius possessio fuit Adam quem tenebat captiuum sub sua potestate.
Vt ergo victus clarè agnoscatur diabolus, hæc præcipua sunt spolia quæ ab eo capienda sunt, propter
quæ bellum tam durum commissum est. Semper enim insultaret inimicus si vetera illa spolia māsissent
apud eum. Præter hæc omnia valde nostrum propositum roborat illa peccati Adæ punitio, ex qua colli-
gi aperte potest quid illi in posterum Deus decernat: quoniam puniens Deus Adam non ita eum ma-
ledixit, vt vocaretur maledictus, quemadmodum hi qui æterno igni destinati sunt, sed terram maledi-
xit in operibus eius, in punitionem illi infligens tædia, & terrenum laborem, & comedere panem in su-
dore vultus sui, & conuerti in terram ex qua assumptus est. Similiter etiam mulier punita est per tædia,
labores, gemitus, tristitias, dolores partus: hoc autem dispensatiuè à Deo factum est, vt neque maledi-
cti à Deo in totum perirent, neque sine punitione viuentes Deum contemnerent. Omnis autem ma- Gen. 3
ledictio in serpentem peruenit, qui eos seduxerat: vnde dixit Deus serpenti: Quoniam fecisti hoc, ma-
ledictus tu ab omnibus animantibus, & ab omnibus bestiis terræ. Similiter quum postea Cain peccaret
fratrem suum occidendo maledictionem accepit à Deo, quoniam ad se peccatum attulit, neque Deum
reueritus est. Nam interrogatus à Deo vbi esset Abel frater eius, respondit se nescire, quasi posset fru-
strari Deum. Et vt ipsam irreuerentiam augeret, quasi cum quadam animi indignatione ait: Nunquid
custos fratris mei sum ego? In Adam nihil tale euenit. Ab altero seductus est, nēpe à muliere: mulier au-
tem à serpente. Postquam peccauit, statim timore ac tremore concutitur, absconditúrque, non vt credat
se posse frustrari Deum, sed mente confusus, præ rubore & verecundia mali cōmissi, non audet venire
B in conspectum & in colloquium eius. Initium autem sapientiæ timor Domini. Cognitio verò peccati Psal. 110.
maximè ad pœnitentiam stimulat, pœnitēti autem Deus peccata dimittit. Adæ ergo peccatū dimissum
est, quoniam ex facto pœnituisse eum coniicitur. Foliis siquidem ficulneis, quæ delectationem nullam
præstant, sed quodāmodo mordent ac pungunt, corpus cōtexit. cū tamen alia plurima essent folia blan
diora, quæ minus corpus eius affligere potuissent. Atque ideo nullam in se portat maledictionem, quo-
niam Deus præuidit eam quam acturus erat pœnitentiam. Quòd autem illa sint pœnitentiæ signa, inde
conuincitur, quòd statim Dominus per illud flectitur ad misericordiam, tunicas pelliceas pro foliis fi-
culneis eos induens. Atque (vt solenne est Deo peccatorem ad pœnitentiam stimulare, stimulatúmque
in melius prouehere) Adam quē mente cōpunctū vidit, postquam eū eiecit de paradiso, noluit eū lon-
ge à paradiso habitare, sed è regione paradisi (vt ait scriptura) eū posuit, vt per aspectum, & continuam Gene. 3.
loci memoriam, vnde propter peccatū eiectus fuerat, maior illi continui doloris suggereretur occasio.

De hac re nullam ecclesiæ in concilio factam definitionem inuenio, quod tali (vt opinor) euenit causa, quoniam tunc eo tempore quo pestis illa orta est, sæuiente persecutione imperatorum, concilia non potuere congregari vsque ad tempus Constantini maioris, sub quo pax data est Ecclesiæ Dei. Cum autem post Tatianum à nullo reperiatur errorem hunc fuisse suscitatum, prætetquam à Seuero eius discipulo, à quo Seueriani dicti sunt, hæc, vt arbitror, fuit causa, vt in concilus quæ longo pòst tempore celebrata sunt, nihil de hoc errore definitum sit. Post primam huius operis ædinonem, reperi apertum scripturæ sacræ testimonium ad hanc hæresim reuincendam, quod nunc addere oportuit. Nam Sapiens de diuina sapientia loquens, ita ait: Hæc illum qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum quum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo. Quæ verba satis apertè docent Adam fuisse saluum. C

Seuer. *Sap.10.*

SEcundus de hac re ortus est error, asserens Adam post peccatum perdidisse imaginem dei. Hunc errorem tribuit Origeni Epiphanius episcopus Salaminæ in quadam epistola ad Ioannem episcopum Hierosolymitanum, quam beatus Hieronymus è græca in Latinam linguam vertit, quæ & ideo inter epistolas beati Hieronymi continetur, tomo earum secundo. Quis autem hic fuerit Origenes, non oportet longam enarrare historiam, cum nomen illius adeò celebre sit, vt toti penè orbi innotescat, quapropter de eo tacendum censui. Qui autem eius gesta ad plenum nosse cupit, legat Eusebium Cæsariēsem in Ecclesiastica historia lib.6. quem ferè integrum in hac consumit narratione. An autē propter hunc & alios errores, de quibus suis locis dicetur, censendus sit hæreticus, an non, lōga ab aliquibus texitur quęstio. Ruffinus siquidem aduersus Hieronymum pro Origene olim egit causam. Ioānes Hierosolymitanus episcopus contra Epiphanium Salaminæ vrbis in Cypro episcopum Origenem tuebatur. Extat etiam Pāphili martyris (modò titulus verus sit) pro Origene apologia, quám Ruffinus presbyter latinam fecit. Denique Ioannes Picus Mirandulanus, vir non minus pius quàm doctus & eloquens, inter multas conclusiones quas disputandas ac defendendas Romę suscepit tempore Innocentii papæ huius nominis octaui, hanc vnam miscuit: Magis pium est credere Origenem fuisse saluum, quàm damnatum. Quam conclusionem cum aliqui velut hæreticam cum aliis duodecim explodere vellent: pro huius & aliarum duodecim defensione luculentam composuit apologiam. Post tot illustres viros ego nihil definire audebo, quoniam id temerarium esset, maximè cum res sit valde dubia. Illud tamen dicam me scilicet de Origene & de cæteris quibuscūque id sentire, quod sciuero catholicam ecclesiam sentire. Cum D ergo iam de persona dictum sit, superest vt de errore discutiamus. In primis illud mihi dubium est, an Origenes senserit hominem per peccatum aliquid de sua substantia perdidisse, an solum qualitates animæ aliquas, vel, vt sub aliis verbis dicam, an imaginem perdiderit, an solá similitudinem. Nam Victorinus Afer, à quo Hieronymus Rhetoricam didicisse fertur, in ea disputatione quā aduersus Arriū scripsit lib.1. disserens illud Genes. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, sic ait: Aliud igitur est iuxta imaginem esse, quod quidem substātia est: aliud autē iuxta similitudinem esse quod non est substantia, sed in substantia nomen qualitatis declaratiuum. Sed sicuti Deum, sic & imaginē, hoc est Christum substantiam accepimus, perfectionem autē iuxta quale significatiuū intelligimus: & si simile quale significat necessario, quomodo dicimus animam rationalem esse, & perfectè rationalem iuxta similitudinem perfectionis in Deo? Perfectam ergo esse animam iuxta imaginē, nunc, & in mundo: iuxta similitudinem autem, postea fide in Deum & in Iesum Christum, qualis esset futura si Adam non peccasset. In quo igitur rationalis est, ad rationem iuxta imaginē est, in quo futura perfecta est secūdum similitudinem. Hactenus Victorinus. Ex quibus verbis patet secūdum eum imaginem maxime distare à similitudine, Adámque similitudinē perdidisse, non autem imaginem. Hanc eadem imaginis & similitudinis differentiā assignat Eucherius Lugdunensis episcopus, vir certè non minus doctrina quàm sanctitate clarus, qui lib.1. super Genesim exponens eūdem scripturæ locum, sic ait: Inter similitudinem & imaginem hoc interest: Imago dei, omnium: similitudo, paucorum. Hæc nāque imago Dei ab excellentia diuinæ similitudinis distat, quod imago Dei anima peccatrix esse non desinit: ad Dei autem similitu A dinem, nisi anima sancta fuerit, non perueniet: quia illa anima creata est per naturam, hæc dabitur consummari per gratiam: quoniam si nihil aliud est imago Dei, quàm mēs naturaliter animæ humanæ collata, quid aliud erit similitudo, nisi feliciter beatitudo conferenda? Et ideo quidem est magnum quòd hominis mens facta ad imaginē data sit in natura, cuius priuilegio carent animalia cætera: sed illud est multo præstantius, quòd ei similitudo danda sit sui creatoris in gloria, vt ibi sit suo creatori similis, vbi erit sanctis angelis æqualis. Hæc Eucherius. Si ergo Origenes dicat Adam post peccatū perdidisse Dei imaginem, accepto imaginis nomine iuxta eam quàm prædiximus significationem, vt imago in natura consistat manifestus est error, iustéque eū ob hanc causam accusat Epiphanius: quoniā de dæmonibus, quorum peccatum multo fuit grauius, dicit beatus Dionysius Areopagita, naturalia in eis mānsisse integra: quanto magis id factū esse in homine putandū est? Rursus si peccatū aliquid subtraheret de natura, crebrescentibus peccatis tādem aliquando ipsa peccata totam animæ consumerent naturam, quod nefas est dicere. Testimonia scripturæ quæ pro hac re Epiphanius adducit, mihi parū videntur ipsius propositum roborare, quamuis ille iactet se pro tribus testimoniis, quæ Ioannes Hierosolymitanus petebat, septē testimonia protulisse: quoniam omnia testimonia quæ ex scriptura ille citat, præter vnum & alterum, solum probant hominem primo ad imaginem Dei factum aut conditum: quòd autem post peccatum in ipsa permanserit imagine, hoc nūquā exprimūt, præter vnū ex Apostolo Paulo, & aliud ex Psalmis, quę etiam fortè non conuincunt, quamuis vehementer persuadeant. Testimonia autē eius hęc sunt. In Genesi legitur: Vixit autem Adam centum triginta annis, & genuit filium ad imaginem & similitudinem suam, vocauitque nomen eius Seth. Hoc testimoniū nihil conferre proposito, est adeò apertum, B

Victo. *Euche.* *Genes.5.*

vt non

vt non sit opus refellere: quoniam ibi dicitur Seth fuisse genitum ad imaginem & similitudinem Adæ
non autem ad imaginem & similitudinem Dei. Neque etiam Adam iuxta similitudinem Dei filium gi-
gnere poterat, retenta illa quàm supra posuimus similitudinis significatione. Secundum testimonium *Gene. 9.*
est ex libro eodem, sic dicens: Ne comedentis carnem. ego enim vlciscar sanguinem vestrum de manu
omnis hominis effundentis illum, quia ad imaginem Dei feci hominem. Ex hac autoritate nihil apertè
conuincitur, nisi hominē ad imaginem Dei factum, non autem in ea perseuerasse. Idem etiam penitus
sonat testimonium ex sapientia Salomonis? Creauit Deus hominem inexterminabilem, & ad imagi- *Sapien. 2.*
nem similitudinis suæ creauit eum. Neque aliud etiam probat testimonium ex epistola beati Iacobi di- *Iacob. 3.*
cēntis: Lingua inquietum malum, plena veneno mortifero: in ipsa benedicimus Deum & patrem, & in
ipsa maledicimus homines qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt. Quòd autem hæc autori-
tas homines dixit, non hominem, videtur ex illa colligi, non solum Adam, sed cæteros homines post
peccatum genitos, factos ad similitudinem Dei. Cui responderi posset, alios homines tunc dici esse fa-
ctos, quia tunc ille plasmatus est, à quo omnes erant deducendi. Neque hūc modum loquendi horrent
sacræ literæ. Nam in Genesi legimus post perfectam mundi fabricam secundum specierum & forma- *Genes. 2.*
rum diuersitatem: Hæ sunt generationes quas fecit dominus in die quo creauit Deus cœlum & terram.
Tunc enim omnes generationes factas esse asserit scriptura, cùm tamen postea per dierum volumina &
successus factas esse referat, quasdam primo die, aliquas secundo, & sic vsque ad septimum diem. Dicū-
tur tamen omnes creaturæ factæ in die quo creauit Deus cœlū & terram, quia illo die facta est vniuer-
salis massa ex qua omnes corporeæ substantiæ deriuatę sunt. Ad quem modum posset etiam dici, quan-
C uis aliquantulo coactius, omnes homines tunc dici esse factos, quando Adam factus est: nam tunc sicut
ipsum Adam, sic etiam cæteros omnes ad imaginem Dei factos esse. Illud autem Psal. In imagine per- *Psal. 38.*
transit homo, sed & frustra cōturbatur, atque illud Pauli in prima ad Corint. epistol. Vir non debet ve- *1. Cor. 9.*
lare caput, quia imago & gloria Dei est: hæc duo magis vrgent, quoniam non solum ad primum homi-
nem referri quouis modo possunt, sed de quocunque homine dicta esse constat. Verùm imaginis no-
men non semper scriptura capit iuxta eam differentiam quàm supra posuimus, ita vt imago semper tri-
buatur nudæ naturę: sed aliquando iuxta animæ qualitates: vt patet in epist. ad Coloss. Expoliantes vos, *Col. 3*
inquit Paulus, veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui renouatur in agnitionem
secundum imaginem eius qui creauit illum. Ex quo loco manifestè patet hanc esse datam à Paulo diffe-
rentiam inter veterem & nouum hominem, vt vetus homo qui ad peccatum pertinet, non habeat ima-
ginem Dei, quia scilicet bonitate caret, nouus autem homo, qui ad gratiam per Christum recuperatam
pertinet, gerat Dei imaginem. Iuxta quod oportet vt ibi imago non solum cōsistat in nuda animæ sub-
stantia, sed in gratia etiam, per quā homo deiformis fiat. Et B. Ambro. super epist. Pauli, exponens hunc
locū ex epistola ad Coloss. proximè citatum, sic ait: Imago hæc in conuersatione bonæ vitæ intelligen- *Ambro.*
da est, sicut dicit ad Corint. in epist. 1. Quemadmodum portauimus imaginem eius qui de terra est, ita *1. Cor. 15.*
& portemus imaginē illius qui de cœlo est. Ipse est ergo creator hominis, cuius imaginem portare nos
iubet in sanctitate & bonis operibus, quæ de filii Dei agnitione descendit. Hæc Ambrosius.
D Ex quibus manifestè colligitur, imaginis nomen non solum capi in literis sacris iuxta id quod in natura
situm est, quod etiam nūquam perditur, sed aliquādo etiam capi iuxta quasdā animæ qualitates. Quòd
si fortè ita Origenes cepit imaginis nomē, vt imaginem pro similitudine vsurpauerit: quis non videt i-
bi nullam esse hæresis suspicionem? Hæc tamen dixi, non vt quisquam putet me partes Origenis sume-
re velle. Nam fateor me de Origene eiusque doctrina sentire id quod sancta mater Ecclesia sentit. Pro-
pter quod firmissimè hoc assero, si Ecclesia alicubi de hac re censuit, id esse tenendum. Verum non re-
perio aliquem qui hoc impingat Origeni præter vnum Epiphaniū. Nam Theophilus Alexandrinus e-
piscopus, qui in libro suo cui Paschalis nomen indidit, Origenis errores recenset, nullā de hoc facit mē-
tionem. Beatus etiam Hieron. cum in pluribus locis de erroribus Origenis mentionem faciat, nusquam
huius meminit. Quod fortè ideo factum puto, quòd verba illa quę Epiphanius Origeni tribuit, etiam si
in libris Origenis reperirentur, aliquem pium & catholicum patiebantur sensum, quem videlicet pro-
ximè retulimus. Sunt tamen aliqui zelo, & non secundum discretionem impulsi, qui omne illud quod à
sensu suo abest, statim hæresim esse clamant, qualis fortè fuit Epiphanius, vt ex illa eiusdem epistola su-
perius citata facile est cognoscere, quoniam ibi testatur se rupisse velum quoddam quod in templo re-
perit, hac sola occasione, quòd imaginem Christi, aut alicuius sancti gerebat in se. Nam testatur se non
meminisse cuius fuerit imago, asseritque esse contra scripturam sacram, imaginem cuiuscunque homi
nis in Ecclesia pendere. Hoc tamen an ita se habeat, vel parum doctus potest intelligere, & inferius in
titulo imago, nos amplius disseremus. Sunt tamen multi, qui multa ab aliis exigunt, quæ tamen ipsi non
præstant: & qui multa per indulgentiam condonant amicis, & sibi cōdonari volunt, qui tamen in alios
A duram faciunt censuram. Cùm ergo Epiphanius aliqua habeat in quibus indulgentia sit opus, iustum
erat vt ipse etiam per indulgentiam aliqua condonaret Origeni, & non semper se illi exhiberet Ca-
tonem.

TErtius error in hac materia exortus est, quo docetur Adam & Euam si permāsissent in iustitia, non
coituros vnquam: nec humanam speciem per commixtionem propagandam. Hic error ab Arme-
nis inuenitur, vt testatur Guido Carmelita in sua summa de hæresibus. Nam hic est apud eum vndeci-
mus error Armenorum. Hi Armeni Asiam incolunt, in ea parte quæ est inter Taurum & Caucasum
montes sita. Horum patria Armenia dicta à Cappadocia vsque ad Caspiū mare protenditur. Hi Arme- *Armeni.*
ni cùm primùm catholicam fidem fuissent edocti: tandem veram fidei regulam dimittentes in multos
errores prolapsi sunt. Propriū habent primatem, quem catholicū appellant: huic velut summo pontifici

obediunt. Romanum siquidem antistitem contemnunt dicűtque eum non esse cæteris superiorem. Quo autem tempore, aut quàm ob causam ab Ecclesia defecerint, mihi hucusque non est ootum. Hoc certum est, tempore Philastri Brixiensis episcopi, atque tempore beati Augustini, eos ab Ecclesia nondum fuisse separatos, quoniam vterque istorum, hæresum autores recensens, nullam de Armenis fecere mentionem. Quòd autem ego ex pluribus conicere possum, verisimile est Armenos fuisse ab Ecclesia separatos propter decreta cocilij Chalcedonésis sub Leone primo & Martiaoo imperatore celebrati: qunniam in eo concilio damnati sunt Eutyches abbas Constantinopolitanus, & Dioscorus Aleandrinus episcopus illius imitator. Armeni autem his hereticis fauentes, decreta concilii Chalcedonensis recipere contempsetunt. Inter alios ergo Armenorũ errores is vnus est, quo asserunt Adam & Euam nũquam carnali copula iungendos, si in statu illo in quo illos Deus coodidit, permãsissent: humanam speciem aliter propagandam assereotes. Hunc errorẽ suscitauit postmodum impius Almaricus, vt testatur B
Bernardus de Lutzẽburgo in suo catalogo hæreticorum. Nam apud alium neminem errores istius inuenio. Quanuis enim in lib. Epistolarum decretalium, titulo de summa Trinitate & fide catholica, coodemnetur prǽfatus Almaricus cum suis erroribus, nullus tamen ibidem illius error recitatur, nec glossa ibidem aliquid addit. Is itaque Almaricus Parisiensis doctor, qui tempore Innocentii tertii fuit, ab eo-
Almari. dem in concilio Lateranensi damnatus, Armenis in hac parte consensit, eorumque auget insaniã: quoniam non solum in illo statu negat copulam carnalem, verum etiam sexuum differentiam oullam fuisse futuram asserit. Hoc autem vltimum adeò manifesta est insania, vt noo sit opus eam oppugnare. Nam Genesis primo legitur: Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos. Nec potest dicere illam seu sexus differentiam esse post
Mat.10. peccatum, quum dicat, masculum & fœminam creauit eos. Hoc etiam clarius exprimitur à Christo redẽptore nostro qui apud Matthæũ ait: Noo legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos? sed qnoniã non dicit eos fecisse masculũ & fœminã ab initio, necessariũ est Marcũ etiam citare, qui hæc clarius expressit dicẽs, ab initio autẽ creaturæ masculũ & fœminã fecit eos Deus. Iã de altero communi istorũ errore discutiamus. Primo quidẽ eorum fundamentũ inualidum est. Nam ideo Armeni in statu illo negant copulam futuram, quia nuptias illicitas esse putant, eárumque vsum dicunt esse peccatum. Hoc quàm falsum sit, inferius Deo duce ostendemus. Quod ergo asserunt de copula carnis minimè futura in illo statu, cõuincitur esse falsum, ex eo quod dicitur io Genesi. Postquam enim Deus creauit Adam & Euam ad imaginem suam, atque masculum & fœminam eos fecit: statim benedixit illis, & C
ait. Crescite & multiplicamini, & replete terram. Verùm quia dicunt genus humanum aliter qnàm per coitum multiplicandum: fortè alicui videbitur hunc locum non multum eos vrgere: ideo aliundè petamus arma. In eodem libro immediate pòst quàm Eua describitur ex latere Adam formata, verba ipsius
Genes.2. Adæ subiunguntur, dicentis: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hæc autem verba dicta sunt ab Adam antequam peccaret, vt patet ex historiæ decursu. At nusquam vir & vaor fiunt vna caro nisi per coitum, per quem fit seminum mixtio ad vnum humanis corpus generãdum. Si verò dicant ideo Adam & Euam dici vnam carnem, quia caro Euæ sumpta est ex carne Adæ: qua ergo ratione vir qui nunc est cum vxore sua, dicitur vna caro, cum caro vaoris noo sit repetita ab illo? An fortè verba illa Adæ tanquam ad solam Euam dicta, sic erunt ac-
Mat.19. cipienda, vt ad posteros cootuges oullo modo referantur? Absit: quoniã per illa verba Deus pharisæos conuincit, ostendens non licere dimittere vaorẽ nisi caussa fornicationis: quod non faceret si verba illa Adæ oon essent ad omnes coniuges referenda. Præterea Adam oec patrem neque matrem habuit, sed ex terra formatus est à Deo. Ergo illa verba Adæ oon ad ipsum Adam, sed ad alios teferri debent, cùm ait: Propter hoc relinqoet homo patrem & matrem, &c. Quòd si, vt oecessarium est, fatentur illa verba Adæ ad omnes posteros applicanda, dicuntque ideo virum quemlibet esse vnam carnem cũ vxore sua, quia licet caro vxoris non semper sumatur ex carne sui viri, sufficit tamen vt olim in primis parentibus sic factum fuerit, quoniam ad eorum imagines reliqui facti sunt: hac ergo ratione erit etiam quilibet vir cũ qualibet fœmina vna caro, cũ qualibet fœmina ad imaginẽ primæ sit facta, quę ex latere viri sumpta D
fuit, quod absurdũ est fateri. Eadem etiam lege erit fatendum Adam & Euam ante copulã fuisse vnam carnem, quod tamen ex eiusdem verbis patet non ita esse. Nam formata ex eius latere Eua, statim in hæc verba prorupit. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vaori suæ, & erunt duo in carne vna. Non enim dixit, sunt duo in carne vna, sed erunt, inquit, duo in carne vna. Quòd si oulla alia re esset opus, vt vna caro efficerentur, dicturus erat: Et sunt duo in carne vna. Cùm ergo dixit, erũt duo in carne vna, significauit aliquã aliam rem esse necessariam, nempe coitum, vt caro vna dicantur vir & vxor, etiam post primam coniunctionem animorũ verbis expressam, per quam solam coniuges fiunt. Nã de coniugibus iam animo coniunctis loquitur Adam quando ait: Et erunt duo in carne vna: quod patet ea eo quod prius diaerat: Propter hoc relinquet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit vxori suæ. Et postquam iam expresserat nomen vxoris, subiunxit: Et erunt duo in carne vna. Quòd si quis adeò insaniat, vt pro hac defensione dicat Adam ioconsiderate fuisse locutum: attendat illa non tãtum
Ibidem. esse verba Adæ, sed verba Dei per os Adæ loqueotis: Hoc autem manifestum euadit ex his quæ apud Matthæum Christus retulit. Nam pharisæis quærẽtibus an liceret homini dimittere vxorẽ suam quacũque ex causa, respõdit: Non legistis quia qui fecit ab initio, masculũ & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrẽ & matrẽ, & adhærebit vaori suæ, & erũt duo in carne vna? itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Vides ex verbis Saluatoris, qualiter is qui masculũ & fœminam fecit eos ab initio, hoc est, Deus, dixit: Propter hoc, &c. Vnde Theophylactus super Matth. ait: Quomodo autem in

Gene. scriptum est, Adam dixit: Propterea deseret homo patrē suum. Hoc autem dicit Christus, Deus
A dixit: Propterea deseret homo, ac cętera. Dicimus igitur quòd & id quod Adam dixit, ex Deo dixitat-que ita sermo Adę, Dei est. Igitur quia vna caro facti sunt, & propter coitum & naturalē amorē cohęrētes, sicut impium est suā carnem diuidere, ita & coniuges diuellere. Hæc Theophylactus. Ex quibus patet verborum consonantia: quoniam sermo ille tribuitur Adæ, tanquā instrumēto: Deo autē tanquā artifici, aut linguæ illius motori. Patet etiam ex verbis Theophylacti, tunc virū & vxorē dici vnam carnem, quando scilicet per amorē & per coitum carnalem copulantur: quod ex ipsis etiam scripturæ verbis apertè conuincimus. Nam in priore epistola ad Corin. Paulus ait: An nescitis quoniā qui adhæret meretrici, vnū corpus efficitur? Erūt, inquit, duo in carne vna. Ex quibus Pauli verbis apertè cōuincitur, per coitum solum virū & fœminam fieri vnam carnē, non tantū in coitu coniugum, verum etiam in fornicario. Propter quòd meritò doctores definiunt ex fornicario etiam coitu oriri affinitatem verā, adeò vt illa etiam efficax sit censenda ad impediendum contractū matrimonii iuxta ecclesiasticas sanctiones. Taceant ergo Armeni insanientes, & Ecclesiæ catholicæ obediant. 1. Cor. 6.

QVartus qui in hac materia repertus est error, à Pelagio monacho suscitatus est. Hic enim dixit (vt ait beatus Augustinus in libro de Hæresibus ad Quod vult Deum) quòd Adam foret mortuus etiam si non peccasset, & quòd mortuus est non ex culpæ demerito, sed ex conditione naturæ. Hic Pelagius ex magna Britannia oriundus, monachusque existens in partibus Orientis, tandem in patriā reuersus, postquam errores suos alibi etiam sparserat, patriam penè patriam suo infecit errore. Quum B autem Angli pro hac re fauorem & auxilium peterēt à Gallicanis Episcopis, eò quòd clarior apud eos esset doctrina, Germanū & Lupū episcopos & fratres (vt ait Beda in libro de ratione tēporum) catholicæ fidei defensores accipiunt, qui antistites insulam ab hæresi Pelagiana expurgarunt, eam confirmātes in fide & verbo veritatis, & miraculorū signis. Vixit sub Honorio & Theodosio iuniore. Cōtra hūc Pelagium fuerunt duo cōcilia celebrata, vnū Carthaginēse, & aliud Mileuitanū. Inter alios ergo huius Pelagii errores is vnus numeratur, quo asserit Adam mortuum non propter culpam, sed ex naturali cōditione qua cōditus est, in qua etsi mansisset, nec à Dei mādato recessisset, nihilo minus (vt ille ait) moreretur. Hic autem error ex eo fortè videbitur alicui conuinci posse, quod dicitur in Genesi: In quacunque die comederis, morte morieris. Signum est ergo quòd si non comedisset ex ligno vetito, non moreretur. Cui argumentationi respondebitur, quòd etsi collectio illa efficax esset & valida, nihil propositum firmat, quoniam ille scripturæ locus de morte spirituali, quæ est peccatum, intelligendus est, vt optimè conuincit Eucherius Lugdunēsis episcopus in lib. suo. t. super Genesim. sic enim ait: Mortē dicit animæ, non corporis: quia non eo tempore mortui sunt quando comederunt. Ergo hanc quam Deus homini minatus est mortem, non eam tantum debemus accipere, qua caro separatur ab anima, sed hanc qua hæc alienatur à Deo qui est vita sua. Sicut enim corpus viuit ex anima, ita anima vt beatè viuat: viuit ex Deo. Ergo deserta à Deo anima, iure dicitur mortua, Ex qua tres postea sequutæ sunt mortes, prima in anima, secunda in carne, tertia in damnatione. Sed vt istæ sequerentur, prima præcessit desertio Dei. Hęc Eucherius. Et eodem modo hunc locum interpretatur beatus Gregorius in quadam epistola ad Narsi comitem, quæ est decima quarta libri quinti epistolarum illius. Hoc ergo scripturę loco prætereito, aliunde sunt nobis arma sumenda. Primò ergo hic error clarissimè conuincitur per id quod ait Apostolus in ea quæ est ad Romanos epistola: Sicut per vnū hominē peccatum intrauit in C hunc mundum, & per peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et in eadem epistola iterum ait: Corpus mortuum est propter peccatū. Hic scripturæ locus adeò apertè Pelagium oppugnat, vt nulla possit ratione ab eo defendi, quoniam in eo clarissimè loquitur de morte quæ distinguitur à peccato, & hāc dicit fuisse propter peccatū introductā. Rursus Deus qui mortem nō fecit, nec lætatur in perditione viuorum (vt dicitur in libro Sapientiæ) creauit hominē inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Si ergo inexterminabilem fecit, ergo in tali naturæ conditione fecit, in qua si perseuerasset, non moreretur. Demùm ipse ordo rei gestæ circa Adam, ostēdit eum in pœnam peccati incurrisse mortē. Primò quia tunicas pellicias illi fecit, quæ fieri non possunt nisi ex animali mortuo. Hæc ergo tunica illi tanquam iam mortuo datur ex pelle animalis mortui. Deinde cum ei maledictio terræ pro pœna infligitur, dicente domino: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrā de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerē reuerteris. Hoc autē cōstat illi iniunctum esse propter peccatum. At nunquam homo reuertitur in terram de qua sumptus est, nisi mediante morte: signum est ergo mortem pœnam fuisse peccati. Postremò cū Adam eiicitur de paradiso, dicit Deus: Ne fortè comedat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Ex quo videtur per ligni vitæ esum à morte præseruandum. Contra hunc errorem est concilium Mileuitanum sub Innocentio primo, & temporibus Arcadii & Honorii imperatorum celebratum. In huius siquidem concilii gestis cap. primo sic dicitur: Placuit ergo omnibus episcopis qui fuerunt in hac sancta synodo, cōstituere hæc, quæ in præsenti concilio definita sunt, vt quicunque dicit Adam primum hominē mortalem factum ita, vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ: anathema sit. Quum ergo Ecclesia finem huic liti iam imD posuerit, non est quod amplius de hac re disputemus.

Pelagius. Gene. 2. Eucheri⁹. Rom. 5. Roma. 8. Sapien. 1 Sapien. 2 Gene. 3. Concilii Mileuitanum.

QVinta hæresis de hac re orta est, quæ asserit primos parētes Adam & Euam fuisse cæcos ante peccatum, ac tunc primum eos videre cœpisse, quum de cibo ligni vetiti comederunt. Ad quod asserendum ex eo mouetur, quod post illorum peccatum sacra scriptura refert, oculos eorum fuisse apertos, & sic suam considerasse nuditatem. Quis autem huius hæresis fuerit autor, & quo tempore fuerit orta, mihi non constat: quoniam solum Philastrum huius hæresis meminisse video, qui quum Gen. 3.

F

dicat talem fuisse aliquando ortam hæresim, non tam expressit, quo tempore aut loco, aut quo autem re fuerit orta. Hæc hæresis facillimè conuincitur. Nam antequam illi peccassent, de muliere loquens

Ibidem. sacra scriptura, dicit: Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius & comedit. Si cæca illa fuisset, lignum videre non potuisset: Vidit, vt sacra retulit scriptura, nō igitur fuit cæca. Neque opus est vt in re tam aperta amplius contendamus. Quod autem pro se adferunt, ex ignorātia procedit: quoniam si rectè (vt decet) literam illam intelligerent, nullo modo sibi fauere planè agnoscerent. Audiant igitur beatum Augustinum

August. qui in libro 14. de Ciuitate Dei, cap. 16. interpretatur quomodo illud sit intelligendum, sic loquens: Patebant oculi eorum, sed adhuc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas, & fecit attentos reddiditque confusos. Hinc est quòd posteaquam mandatum Dei aperta transgressione violarunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & antea videbant, sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, & malum in quod ceciderant. Hactenus Augustinus. Ad eundem modum interpretatur B. Ioannes Chrysostomus & Eucherius in Commentariis super Genesim, quorum verba in præsentiarum citare nolui, ne in re tam manifesta testimoniorum multitudinem velut parum necessariam, lector fastidiret. A

SExta hæresis est quæ docet Euam cunctarum gentium matrem non esse ex costa Adæ formatam prout historia libri Genesis iuxta faciem literæ refert, sed tunc simul Euam à Deo de limo terræ, & non de costa Adæ formatam esse asserit, eodem puncto quo Adam de limo terræ formauit. Huius hæresis autor & primus inuentor fuit Thomas de Vio Caietanus. Quis autē is fuerit quamuis sit nunc toti orbi notum, quia tamen nō solis præsentibus, sed etiam futuris scribimus, operæ precium fore existi-

Thomas de Vio. maui, planè declarare. Fuit hic Thomas de vio religiosus ex ordine fratrum Prædicatorum, ex Caieta oriundus, quā ob causam vulgo Caietanus nuncupatur. Fuit in Theologia scholastica tā insigniter doctus, vt nulli ex his qui suo tempore floruerunt, secundus fuerit. Ob literarū eminentiā & morum probitatem, communi fratrum sui ordinis consensu, fuit in generalē eiusdem ordinis magistrū electus, & inde à Leone. 10. fuit ad presbyteri Cardinalis dignitatem exaltatus. Quo loco cùm per. 20. annos vixerit, nullam tamen (vt cæteris mos est) humanorum vitiorum sinistram de se opinionem dedit. Multa

Prou. 10. & varia opera ædidit: sed multa scribenti contigit quod Salomon ait: In multiloquio non deerit peccatum. Nā quamuis multa vtilia scripsit, quia tamen suo ingenio multū fidebat, in aliquos lapsus est errores, è quibus vnus est iste de quo nunc inquirimus, quo asserit, Euam non esse formatā ex costa Adæ. B
Quę autē sacra scriptura in libro Genesis de formatione Euæ narrat, dicit ille non esse iuxta literam intelligenda, sed iuxta mysterium: nō quidē per allegoriam, sed per parabolam. Somnus enim ille quem dominus misit in Adam, vt inquit, similitudinem gerit defectus virtutis virilis, vnde naturaliter producitur homo: quia homo dormiens semihomo est, & similiter principium generās mulierē semiuirile est. Ablatio costæ ex viro ad formandam mulierem quatenus costa est os (vt ait) similitudo est diminutionis roboris ex animo viri ob vxorem: quatenus verò est costa, similitudo est socialis vitæ inter virum & vxorē, ita q̄ nec superior viro, nec serua viri sed collateralis esset viri. Quatenus autē costa est vna, dicit esse similitudinē minimi roboris tum corporis tum animi mulieris, & perinde vt proportio virium muliebriū ad vires viriles, sit quēadmodū proportio vnius costæ ad reliquas costas omnes. Restitutionē verò carnis pro costa, dicit esse similitudinē repræsentationis quæ fit viro, dando illi carnalē generationē ac propagationē filiorū, loco deminuti roboris animi ex cōiugio. Hæc sunt quæ ille de hac re docet in Cōmentariis super Genesim. An autem propter hunc & alios eius errores ille sit hæreticus cēsendus an non, aliorum esto iudicium. Ego siquidem de doctrina in præsentiarum dissero, nō de persona. Potuit quidem errare (vt in primo huius operis libro diximus) & hæreticus non esse: præsertim si non pertinaci animo suæ sententiæ adhæsit. Hæc etiam enarrata assertio conuincitur esse hæretica, quia apertè opugnat scripturam sacram, & totius ecclesiæ consensum, & in illa non solum vnus continetur error, sed plures. Nā (vt Aristoteles ait) vno falso admisso, multa deinceps falsa sequūtur. Primò quidē (prout ego ex illius dictis conicio) ille sentit Euā simul cū Adam à Deo formatam esse. Ad quod dicēdum mouetur per id quod ibidem scriptura ait: Masculū & fœminā creauit eos. Ex quibus verbis ille colligit C

Sapien. 1. simul à Deo illos fuisse formatos. Sed hanc sententiā apertè oppugnat Sapiens, qui de diuina sapientia loquēs, sic ait: Hæc illum qui primus formatus est à deo pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus custodiuit, & eduxit illum à delicto suo. In quib⁹ verbis, id maximè aduertere oportet, quod ait: cū solus esset creatus. Ali quod ergo tempus, iuxta sapientem, fuit in quo solus erat Adam creatus: quò fit vt

1. Tim. 2. non ambo simul. Præterea, Paulus in priore ad Timotheū epistola ait: Adam primus formatus est, deinde Eua: Et certè de hoc errore non est quod amplius contendamus, quum tam apertè illi sacra cōtradicat scriptura. Ad secundum igitur errorem accedamus, quo asserit Euam non esse de costa Adæ formatam vt litera sacræ scripturæ in facie sonat. Contrarium huius erroris docet Paulus, qui Atheniensi-

Act. 17. bus in medio Areopagi loquens, hæc ait: Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ quū sit dominus, non in manu factis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, quū ipse det omnibus vitam & inspiratione & omnia: fecitq; ex vno omne genus hominū inhabitare super vniuersā faciem terræ. In quibus verbis id annotandū est quod vltimo dixit: Fecitq; ex vno omne genus hominum. Si Eua (vt iste asserit) non est educta de costa Adæ, consequens est, vt non B

omne

omne geous hominum Deus ex vno fecerit. Et iterũ in priore ad Corinth. epiſtola eandem ſententiam 1. Cor. 11.
docet, ſic inquiens: Mulier gloria viri eſt. Non enim vir ex muliere eſt, ſed mulier ex viro. Ecce audis
mulierem eſſe factam ex viro: nunquam autem alibi legitur ex viro facta, niſi cùm Eua fuit ex coſta A-
dæ formata, ſentit ergo Paulus, iuxta id quod hiſtoria libri Geneſeos refert, Euam de coſta Adæ fuiſſe
D formatam. Et Eccleſiaſticus hoc ipſum apertius oſtendit, qui poſtquam dixerat hominem à Deo de
terra fuiſſe creatum, poſtea de muliere loquens, dicit: Creauit ex ipſo adiutorium ſimile ſibi. Præterea Eccle. 17.
iuxta illam parabolicam literæ interpretationem quam hæc hæreſis docet, nihil prorſus de formatione
Euæ habetur: ſed ſolum modus declaratur quo deinceps aliæ mulieres eſſent generandæ, & cauſa ex-
primitur, cur potius fœmina quàm maſculus generetur. Si illo loco, videlicet ſecundo cap. lib. Gene-
ſeos, ſcriptura ſacra nihil de formatiooe Euæ diſſerit, quando igitur & vbi Euæ formationem expreſſit,
vt oos plenè & clarè diſcere poſſimos materiam ex qua illa formata ſit? Mirum certè eſt quod Adæ for-
mationem tam apertè declarauerit, diceos illum eſſe à Deo de limo terræ formatum, & de Euæ forma-
tione nihil prorſus dixerit. Nunquam ſiquidem ſcriptura quidquã de formatione Euæ dixit præter id
quod habetur in illo ſecundo Geneſeos cap. Si dicas, de illius formatione tuoc diſſeruiſſe, cùm primo
capite dixit: maſculum & fœminam creauit eos. Fateor quidem tunc de creatione fœminæ & maris
dixiſſe. Sed per illa verba conſtare noo poteſt, ex qua materia alter illorum fuerit effectus, quia ſolum
dicit illos eſſe à Deo creatos, non tamen vnde fuerint ab illo producti. Nã ob hanc cauſam Moſes ca. 2.
hominis formationem clarius & apertius docere decreuit: quippe qui bene intellexerat non poſſe il-
lam cognoſci per ea quæ primo cap. diſſeruerat. Si dicas tũc de Euæ formatione Moſen tractaſſe, quum
ſecundo Geneſeos cap. dixit: Formauit dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem
eius ſpiraculum vitæ: & factus eſt homo in animam viuentem. Quia enim hæc vox, homo, communis
eſt generis, quæ tam fœminam quàm marem ſignificat, fortè inde ſuſpicati poſſe illo loco de formatio-
ne fœminæ agi perinde ac maris. At, ooo ita eſſe vt dicitur, vel ex eo conuinci poteſt, quod pro hac vo-
ce, homo, Hæbraica litera hoc loco habet, Adam. Vnde colligitur de ſola viri formatione Moſeo tunc
fuiſſe loquutum. Vbi ergo Euæ formationem docuit Moſes, ſi tunc non docuit quando illam de coſta
Adæ formatam eſſe dixit? Vel quomodo Thomas de Vio ſcire potuit Euam perinde ac Adam de limo
A terræ fuiſſe formatam, ſi ounquam hoc ſacra expreſſit ſcriptura? Nam & ſi pluries dicat Adam de limo
terræ formatum, nunquam tamẽ hoc dixit de Eua. Nam in libro Geneſis (vt modò diximus) de Adam
loquitur & non de Eua. Et Tobias Iunior Deum orans, ait: Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique
ei adiutorium Euam. Ecce audis Adam de limo terræ factum, ſed noo Euam. Et Salomon de primo ho- Tob. 8.
mine patre orbis terrarum in lib. Sapiẽtiæ loquẽs, ſic ait: Eduxit illum de limo terræ, & dedit illi virtutẽ Sapien. 10
contineodi omnia. Ecce dicit Adam de limo terræ formatum, de Eua autem nihil tale dixit. Iſte ergo
qui negat Euam fuiſſe de coſta Adæ formatã, oſtendat oobis ſcripturam ſacram quæ apertè nos doceat,
illam aliunde fuiſſe factã, & cedimus illi. Quod cùm ille facere non poſſit, oportet vt ille Eccleſiæ aliud
docenti cedat. Rurſum, ſi illo ſecundo Geoeſeos cap. vbi dicitur Euam fuiſſe eductã de coſta Adę, ſcri-
ptura ſacra (vt iſte dicit) non tractat de productione Euæ, vode Salomon ſcire potuit, Adam aliquando
fuiſſe ſolum? Et Paulus vnde didicit Adã primum fuiſſe formatum & poſtea Euã? Nullus eſt enim alius
ſacræ ſcripturæ locus vnde hoc Paulus diſcere potuiſſet, niſi iſte. Deinde, ipſa Adæ verba, quę, cùm for-
matam vidiſſet mulierem, dixit: hoc apertiſſimè oſtendunt. Hæc, inquit ille, vocabitur virago, quoniam
de viro ſumpta eſt. Ex quibus verbis conſtat Adam iuxta rei euentum mulieri nomẽ imponere voluiſſe, Gene. 8.
vt quemadmodum à viro mulier educta fuerat, ita à viri nomine nomen mulieris duceretur. Nam vir
hebraicè dicitur Iſc, mulier verò dicitur Iſca: quàm analogiam ſi nos ſequi vellemus, à viro, vira dice-
remus. Quod, quia latinus ſermo hanc vocem, vira, noo admittit, beatus Hieronymus quantum latini
B ſermonis lex patiebatur, expreſſit, dicens, virago. His ergo ſic prænotatis opus eſt diligenter aduertere
quid dixerit Adam Hæc vocabitur virago (inquit ille) quoniam de viro ſumpta eſt. In quibus verbis no
men mulieri imponens, illius etymologiam, & deriuationis rationem expreſſit. Nam Iſca ab Iſc dedu-
citur: cauſam verò quare tale nomen mulieri tribuerit, ſtatim reddidit, dicens: Quoniam de viro ſum-
pta eſt. Præterea, liber Geneſeos hiſtoricus eſt, & ideo quæ ibi dicuntur iuxta hiſtoriam in faciem literæ
ſunt intelligenda. Nam etſi io ſacris hiſtoriis ea quæ geſta narrantur, myſteria alia ſub literæ cortice ſæ-
pe contineant, ſemper tamen illis veritas hiſtoriæ prius iuxta grammaticam ſignificationem acci-
pienda eſt, deinde quærendus eſt myſticus ſenſus. Niſi fortè in ipſomet hiſtoriæ contextu ſcriptor ex-
preſſè moneat parabolicum eſſe quod refert, tunc enim ipſemet autor cogit nos dicta ſua parabolicè in-
telligere. Tale eſt illud quod in libro Iudicum dicitur de lignis quęrentibus ſibi regem, quod poſtquam
Ioatham dixerat, ſtatim oſtẽdit fuiſſe ab eo parabolicè dictum, cùm parabolã ipſam declarauit. At cum
liber Geneſeos hiſtoricus ſit, & nullam in hoc loco de parabola admonitionem faciat, coouincitur hæc
omnia de Euæ formatione non eſſe parabolicè accipienda. Accedit ad hæc, concors omnium ſacro-
rum doctorum ſententia, quæ (vt in primo huius operis libro cap, 7. docuimus) tanti eſt momenti, vt
pro Eccleſię definitione ſit tenenda. A Chriſto autẽ nato vſque in hodiernum diem omnes fideles coo-
corditer ſeoſerunt Euam cunctarum gentium matrem fuiſſe de coſta Adę formatam. Et quia ſic omoes
ſenſiſſe res eſt manifeſtiſſima, decreui illorum pro hac re teſtimonia noo adferre, oe in re minimè oe-
ceſſaria cartas implerem, & nimia prolixitate lectorem onerarem. Si quis autem aliquorum pro hac re
C teſtimonia deſiderat, oſtendam illi loca vnde capere poſsit. Auguſt. libro. 9. ſuper Geneſim ad lite-
ram cap. 19. & lib. 12. de ciui. Dei. cap. 21. Chryſoſto. homilia. 15. ſuper Gene. Grego. lib. 30. moralium
cap. 24. Theophylactus ſuper Paulum ad Ephe. 5. & prima ad Corinth. 11. Anſelmus ſuper eadem Pauli
loca. Eucherius ſuper Gen. cap. 20. & 21. Petrus Lombardus. 2. ſententiarum diſt. 18. Et omnes ſchola-

sticì Theologi qui post Petrum Lombardum scripserunt. Neq; apud solos fideles Christianos hæc sem-
per est recepta doctrina, sed etiam apud doctos Iudeos. Nã Iosephus Iudæus vir quidẽ hebraicè & græ-
cè doctissimus lib. 1. de antiquitatibus, cap. 2. de hominis productione differens, sic ait: Vidẽs autẽ deus
Adam non habentẽ societatem ad fœminam neque cohabitationẽ, cum vtique non esset delectatus vt
in aliis animalibus quæ copulata videbantur, vna die eo dormiente, auferens costam eius, finxit ei mu-
lierem: & Adam sibi côiũctam cognouit de se fuisse plasmatã. Issa verò Hebraica lingua mulier appel-
latur. Hæc Iosephus. Miror ergo tantã esse huius Thomæ Caietani audaciam, vt contra omnium Chri-
stianorum & Iudæorũ concordem sententiã docere non vereatur, quasi ille solus, reliquis omnibus cæ-
cutientibus, veritatem ipsam intelligere potuerit. Misera igitur Ecclesia quæ per tot sæcula in tanto er-
rore permanserit, vt non intelligeret quo pacto fuerit Eua formata. Scilicet expectãdus erat Thomas de
Vio, cui soli huius rei intelligẽtia fuerat à Deo seruata, vt per illam Ecclesia ab errore quo hactenus fue-
rat infecta, reuocaretur. Si hoc ita esse credidit, oportebat vt aperta miraculorum operatione tã nouam
doctrinam cõfirmaret, quatenus nos illi obnoxios faceret. Et crederemus hoc esse illi à Deo reuelatum,
At cum nullum tale miraculum in huius nouæ doctrinæ testimonium fecerit, etiam si nihil aliud esset
quo tale dogma reuinci possit, sola nouitate viris doctis displicere debuisset. Adde, quod hæc assertio à D
viris sanctis ante multos annos fuit hæreseos nota signata, & hæretici ab illis censentur qui tali adhæse-
Exod. 19. rint sententiæ. Beatus Hieronymus super epistolam ad Philemo. interpretãs locum illum ex libro Exo-
di: Credidit populus Deo & Moysi seruo eius, sic ait: Vna atque eadem credulitas in Moysen refertur
& in Deum: vt populus qui credebat in Dominũ, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autẽ non so-
lum in moyse, sed in omnibus sanctis eius est: vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere non
queat, nisi credat & in sanctos eius. Nõ est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros e-
ius odio & infidelitate tenuatur. Quod autem dico, tale est: Credit quispiam in cõditorem Deum, non
potest credere, nisi prius crediderit de sanctis eius, vera esse quæ scripta sunt: Adam à Deo plasmatum,
Euam ex costa illius & latere fabricatã, Enoch translatum, Noë naufrago solũ orbe seruatum. Et post-
quã multa alia similia opera retulit, tandẽ subiungit. Hæc & cætera quæ de sanctis scripta sunt, nisi quis
vniuersa crediderit in Deum sanctorũ credere non valebit. Hæc Hieronymus. In quibus verbis hic an-
notãdum est, quod inter illa quæ dicit necessariò credenda esse, miscuit formationẽ Euæ ex costa Adæ,
& si quis hoc nõ crediderit, illum non posse in Deum credere, dixit. Demùm Innocentius tertius huius
nominis põtifex, decernẽs diuino iure prohibitum esse, plures simul habere vxores, huic sentẽtiæ tãquã
firmissimo fundamẽto innititur, quod ab initio vna costa in vnã fœminã sit conuersa. Habetur autẽ hoc
Innocentii decretum in cap. gaudemus, extra de diuortiis. Sed opus est vt discutiamus rationes quibus
ad hãc hæresim asserẽdam Thomas de vio Caietanus fuit motus, & illas nullius esse roboris ostẽdamus.
Primò quidem obiicit, quod ineuitabile absurdum incurritur (verba sunt illius) vel quod Adam fuerit
mõstrum ante sublatã ex eo costam, vel quod fuerit mãcus post sublatã ex eo costã: quorum vtrunq; ma-
nifestè est absurdum: nihil autẽ absurdi in prima rerum productione asserẽdum esse, cõfessum est ab om
nibus. Et patet sequela (inquit ille) quia si costa illa erat superflua homini, ergo monstruosus homo: Si
verò costa illa necessaria erat homini, constat quod illa sublata redditus est homo mancus. Hæc ille. Di-
scutiamus ergo quantum momenti hæc ratio habeat. Si nos concederemus Adam ante ablatam ab eo
costam esse monstruosum hominem, ille hanc sententiam refellit per hoc quod communis omnium
consensus contrarium docet. Sic enim ait: Nihil autem absurdi in prima rerum productione asseren- A
dum esse, confessum ab omnibus. Si hæc argumentatio ex communi omnium consensu, tam valida est,
vt sola illa ad euincendum sibi fuerit visa sufficiens, suo ipsius gladio illum facile confodimus. Nam
concors omnium sententia est (vt iam ostendimus) Euam de costa Adæ fuisse formatam. Fateatur igi-
tur oportet se errasse, cùm contra omnium sententiam dixit, Euam non fuisse de costa Adæ formatam.
Nam ob eandem causam nos fateri renuimus Adam fuisse mõstruosum hominem ante ablatam ab eo
costam, quia contra communem omnium doctrinam sentire non audemus. Sed tunc ille nos inuadit,
vt cogat nos fateri fuisse monstruosum hominem, quia costa illa erat homini superflua, cùm non esset
necessaria ad humanæ conditionis subsistentiã, aut si necessaria erat, oportebit concedere ipsum Adam
post ablatã ab eo costam fuisse mãcum. Hunc nodum dissoluit beatus Thomas in prima parte, quęstio-
ne. 92. artic. 3. dicens costam illam fuisse de perfectione Adæ, non prout erat indiuiduum quoddam,
sed prout principium speciei: sicut semen est de perfectione generantis, non quidem vt homo, quia a-
liâs homo postquam semen fudit & semine exhausto non esset homo: sed est de perfectione generantis
in quantum generans est. Ita etiam costa illa fuit in Adam ad modum seminis, quia fuit materia vnde
formanda erat mulier, & sic illa fuit de perfectione Adæ, quatenus ille erat principium totius humanæ B
naturæ. Sed ille adhuc vrget, dicẽs: Si nõ fuit Adam ante costam ab eo ablatã mõstruosum principium,
quia costa illa in ratione principii erat illi necessaria, saltem oportebit cõcedere illum fuisse monstruo-
sum hominem, quia in ratione hominis non erat illi necessaria. Neque hoc oportet concedere, sicut nec
homo semen habens dicitur monstruosus, quamuis semen illud non sit de perfectione hominis. Nam
etsi ad consistentiam indiuidui non sit necessarium, est tamen necessarium ad conseruationem speciei:
& hoc satis est ne monstruosus homo dicatur. Quoniam indiuidua nõ solum id retinent quod ad suam
consistentiam est necessarium, sed etiam illud quod est necessarium ad conseruationem speciei. Secun-
do sic arguit: postquam scriptura dixerat Adam appellasse cuncta animantia nominibus suis, & v-
niuersa volatilia cœli, & omnes bestias terræ, statim subdit: Adæ verò non inueniebatur adiutor si-
milis eius. Ex hac litera ille sic arguit: Si secundum literam hic locus intelligatur, ridiculam inquisi-
tionem significat. In cuius enim mente (inquit ille) verti poterat in dubium, an inter aues inueniretur
adiutor

adiutor correspondens Adæ? Vnde huiusmodi diuina inquisitio introducta à Mose, dicendo: & non inueniebatur, ad hoc introducta est, vt intelligeremus formationem subsequutã mulieris ex costa viri, non esse iuxta sonum literæ intelligendam. Hactenus ille. O ridiculum argumentũ, & ex merò somnio & litera conficta deductum. Sacra siquidem scriptura non dicit Deum quæsiisse inter aues aut bestias adiutorem Adæ, sed solum ait, Adæ non inueniri adiutorem similem eius. Fortè dicet per verba illa scripturam innuere, Deum quæsiuisse adiutorem similem Adæ, quia nihil inuenitur nisi quod prius quæsitum est. Esto, vt iuxta veram & legitimam vocis significationem, quidquid inuentum fuerit, prius sit quæsitum, non tamen inde consequens est, vt quod dicitur non fuisse inuentum, sit etiam ante quæsitum. Nam sicut ea quæ non fuerunt quæsita, falsò dicuntur iuxta grammaticorum regulas inueniri, ita verè dicuntur non inueniri: quia duo contradictoria de eodem negari non possunt. Si scriptura di- C xisset Deum inuenisse adiutorium simile Adæ, fortè inde colligi posset, Deum quæsiuisse prius tale adiutorium. At, cum dixerit, Adæ non inueniri adiutorium simile eius, nescio qua frõte inde colligere nititur, Deum quæsiuisse adiutorem Adæ. Quod ergo scriptura post nominatas bestias & aues, ait: Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius, idem est ac si dixisset, Adam non habebat adiutoré similem eius, quamuis aues omnes & bestiæ fœminas ex sua specie haberent quibus possent ad aliorum generationem adiuuari. Et, vt illius argumentatio magis eneruetur, ostendam sacram scripturã non semper vti illa tam exacta vocis significatione: quoniam apud illam multa dicuntur inueniri ab his, qui nullo modo ea quæsierunt. Et, vt ex multis vnum & alterum scripturæ locum proferã, Dauid in Psalmo. 118. ait: Tribulatio & angustia inuenerunt me. Certum enim est, tribulationem & angustiam & reliqua homini incommoda, quæ minimè sentiunt, aliquem quærere non posse. Nullus siquidem quærit, nisi id quod sentire potest, aut ad quod naturalé habet inclinationem. Sed illud est multo manifestius, quod Dominus per Esaiam prophetam de gentibus loquens, ait: Quæsierunt me qui antè non interrogabant, inuenerunt qui non quæsierunt me. Tertiò iterum vt suum errorem nobis persuadeat Caietanus, arguit sic *Esa. 65.* inquiens: Accedit ad idem textus Mosi de sexto die, in quo manifestè scriptum est, Masculum & fœminam creauit eos. Ex hoc enim quod Moses scripserat mulierem creatam esse sexto die, & postea transla- D to homine in paradisum, describit eam ex costa viri formatam, aditum intelligẽdi huiusmodi formationem ex costa, non propriè, sed secũdum similitudinem, dedit. Producta siquidem sexto die mulier, non esse intelligendum putauit quod iterum produceretur. Hactenus nec vno mutato verbo Caietanus. Non possum certè non mirari hominem alioqui doctum tantum desipuisse, vt nodum hunc dissoluere nescierit. Nam ex ignorantia consuetudinis scripturarũ hic error illi obrepsit. Mos siquidem scripturę sacræ est, sæpe aliqua breui cõpendio narrare, & postea ad eadem latius differẽda, redire. Nisi enim hũc esse sacræ scripturæ morem fateamur, multa incommoda & fidei catholicæ repugnantia cogemur asserere. Oportebit quidem asserere, vt Philaster Brixiensis propter huius obseruationis ignorantiam asseruit, spiraculum illud vitæ, quod Deus in faciem Adæ inspirauit, non esse animam Adæ: quoniam .1. Gene. cap. dictum erat Adã creatum esse à Deo ad illius imaginem & similitudinem, vnde sequitur illum iam habere animam, quia iuxta illam, & non iuxta corpus, erat Dei imago. Cùm ergo iam tunc Adam animam habuisset, fieri non posse videbitur spiraculum illud, quod postea dicitur Deum illi inspirasse, esse animam. Oporteret igitur iuxta hanc Caietani argumentationem, spiraculum illud non iuxta literam, sed parabolicè intelligere, ne anima bis producta esse dicatur. Verum hoc non ita esse, nos Deo duce infrà ostendemus in titulo de anima, hæresi. 2. Oportebit etiam concedere, si illa Caietani argumentatio valeret, hominis formationé de limo terræ, nõ esse vt litera sonat intelligẽdam, ne Adam bis creatus esse dicatur. Nam sicut cap. 1. libri Geneseos Moses dixerat fœminam esse creatam, ita etiam dixerat virum esse à Deo creatum. Masculum (inquit ille) & fœminam creauit eos. Et cap. 2. sicut de Euæ formatione differit, dicẽs illã esse eductã de costa Adæ, sic etiam de Adæ productione tractat, docẽs illum A de limo terræ fuisse formatum. Ne igitur Adam bis productus esse dicatur, oportebit, iuxta Caietani argumentationem, dicere illam Adæ productionem esse parabolicè intelligendam. Nos tamen hos & plures alios similes nodos facile dissoluimus, attendentes ad sacræ scripturæ morem, quæ sæpe ad ea, quæ iam semel sub compendio dixerat, redit vt apertius & fusius illa narret. Fatemur quidem Euam sexto die à Deo fuisse creatam sicut Adam. Sed vtriusque formationé, hoc est, viri & mulieris, cum varia fuisset, Moses illo primo capite non expresserat, ideo iterum .2. cap. sigillatim vtriusque sexus productioné dicere decreuit. Nõ igitur bis productã mulierem dicit Moses, quamuis verba illius iuxta literæ sonum accipiantur: sed quæ semel obscurius ab illo dicta fuerant, iterum eadem repetit, vt apertius & plenius illa referantur. Hæc autem esse veram & germanam illius literæ expositionem confirmo testimonio beati Augustini, qui lib. 6. super Genes. ad literam capite. 2. ita inquit: Iam ergo de limo formatus erat, & illi iam soporato mulier ex latere iam facta erat, sed hoc tunc commemoratum nõ erat, quod nunc recapitulando commemoratum est. Neque enim sexto die factus est masculus, & accessu temporis postea facta fœmina: sed fecit eum, inquit, masculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos. Quomodo ergo iam homine in paradiso cõstituto, mulier ei facta est? An & hoc prætermissum scriptura recoluit? Nam sexto illo die etiam paradisus plantatus est, & ibi homo collocatus est, & soporatus est vt Eua formaretur, & ea formata euigilauit, eique nomé imposuit. Sed hæc nisi per temporales moras fieri non possent. Non itaque ita facta sunt, sicut creata sunt omnia simul. Hactenus Augustinus. Ex his igitur omnibus clarissimè patet, quàm vana & futilia sint argumenta, quæ Caietanum mouerunt, vt cõtra omnes catholicos doctores sentiẽs in hunc pestiferum incideret errorem. Et certè prudentius ille egis- B set, si suam fateretur ignorantiam, dicens se nescire talibus argumentationibus respondere, quàm propter illa contra omnium concordem sententiam præsumere.

ADVLTERIVM.

DE hac re vnam tantummodo inueni hæresim quæ docet matrimonium legitimè contractum, & perfectè consummatum posse dissolui propter coniugis adulterium non solum quantum ad thori separationem. Ita vt is qui in matrimonio fuit liber à culpa consummati & perpetrati adulterii, possit alterum coniugem adulterum prorsus dimittere, & cum alio verum & legitimum matrimonium contrahere, & illi absque peccato copulari. Sed de hac hæresi nihil hoc loco dicere statui, propterea quòd inferius in titulo de nuptiis commodior & aptior erit locus, in quo omnes hæreses quę huic sacramento aduersantur, oppugnare decreui. Ad illum ergo locum mitto lectorem.

ANGELVS.

CIrca angelorum materiam vnum præcise errorem apud eos, quos euolui autores, inuenio, qui asserit angelos non esse creatos à Deo, siue bonos, siue malos. Huius erroris primus autor ex eis qui Christum semel professi sunt in baptismo (nam aduersus hos solos arma sumpsimus) fuit Hermannus
Hermannus Kiffuich. Rissuic. Hic (vt refert Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum) homo Batauus, siue (vt vulgari vocabulo vtar) Hollandinus fuit, qui in multos errores lapsus est: tandem cum pœnitentia duceretur, & palinodiam cantaret, misericordiam cum aliqua iustitia consecutus est, perpetuo carceri damnatus, anno domini. 1502. Verum cum postmodum carceres euasisset, in priorem dementiam relapsus est, & multa etiam peiora quàm prius effutiuit. Propter quod iterū captus anno Domini. 1512. per C
inquisitores prauitatis hæreticæ damnatus est, & curiæ seculari traditus, & ex eius mandato combustus est. Ex his ergo erroribus in quos Hermannus iste prolapsus est, hic est vnus quo asserit angelos siue bonos siue malus à Deo non esse creatos, quia (vt inquit) nusquam hoc scriptura asserit. Hic manifestus
Iob. 4 est error: quoniam de angelo malo clarè dicitur in libro Iob: Ecce Behemoth, quem feci tecum. At nomine Behemoth (vt Hieronymo & Gregorio placet) nullus alius intelligitur quàm dæmon. Et in eodem libro de eodem dicitur: Ipse est principium viarum Dei. Quod exponens beatus Gregorius ait:
Ibidem. 3. Quid enim vias dei nisi eius actiones accipimus, de quibus per Prophetam dicit: Non enim sunt viæ
Esaiæ. 55. meæ sicut viæ vestræ. Et principium viarum Dei Behemoth dicitur, quia nimirum cùm cuncta creans
Eze. 31. ageret, hunc primum cōdidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Hæc ille, Et apud Ezechielem prophetam sub nomine Assur regis de eodem dæmone dicitur. Omne lignum paradisi non est assimilatum illi, & pulchritudini eius, quoniam speciosum fecit eum in multis cōdensisque frōdibus. Qui in multis cōdensisque frondibus speciosus esse factus describitur, quia multis supernorū spirituum legio-
Psal. 103. nibus superior creatus est. Præterea de omnibus angelis dicitur: Qui facit angelos suos spiritus. Per hæc enim Prophetæ verba B. Paulus in ea quæ est ad Heb. epistola ostendit Christum dei filium esse angelis
Heb. 1 superiorem, quod. s. Deus angelos fecerit, Christus autem factus nō sit. Sic enim ait: Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flāmam ignis. Ad filium autē: Thronus tuus Deus in seculum seculi. Quæ verba exponens Theophyl. Angeli (inquit) creati sunt, & ad eos illud refertur, qui facit. Filius verò nequaquam creatus est, nec de eo illud, qui facit, est dictum: quia potius rex ille & dominus & Deus est, quod planè thronus ille testificatur, qui principatus est & imperii argumētum. Hæc Theophylactus. Accedit ad hæc quod dicitur apud Ioannem: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Aut ergo angelos esse factos à Deo concedat, aut ipsos esse nihil fateatur, oportet. Ex manifesta igitur scripturæ ignorantia prouenit dicere non posse colligi ex scriptura, ange- D
los esse factos à Deo. Denique contra hanc hæresim est expressa ecclesiæ definitio. Nam concilium La-
Ioan. 1. teranense sub Innocentio tertio celebratum, talem protulit definitionem. Vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium & inuisibilium, spiritualium & corporalium, qui in sua omnipotēti virtute simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam. Hæc concilium Lateranense, quæ verba habentur in volumine Decretalium titulo de summa trinitate & fide catholica, capite Firmetur.

ANIMA.

Bernar. INter illa quæ in hac luce sub cœlo nobis incognita sunt & magis abstrusa, anima nostra est, adeò vt verè propter illam dicebat beatus Bernardus: Ex me ipso cognosco quòd Deus incomprehensibilis est, quia meipsum non comprehēdo. Cui dicto Bernardi quodāmodo assentire videtur illud regii Pro-
Psal. 138. phetæ: Mirabilis facta est scientia tua ex me. Miratur quidem Propheta Dei sapientiā quàm magna sit, ex seipso. Ex hoc enim ꝙ seipsum homo nō cognoscit, qui tamē se credit aliquid scire, iustum est vt miretur scientiam illius qui omnia nouit, & nihil absconditum est ab oculis eius. Ex hoc ergo tam obtuso intellectu animæ circa seipsam cognoscendā, euenit vt plures de eius substātia ciúsque qualitatibus orti sint errores. Omitto eos quos philosophi gentiles amplexati sunt: non enim cōtra eos nunc agimus, sed contra eos qui Christianam philosophiā doctrinamq; euangelicā sectati se iactāt. Qui errores non iuxta A
ordinem temporum quibus orti sunt, sed prout materia ipsa iuxta ordinem doctrinæ exigit, describentur. Primus ergo error est, qui negat animam rationalem esse formam corporis humani, non absolutè sed inquantum rationalis est. Concedit quidem animam rationalem esse formam corporis, non tamen
Petrus Ioannis. sub hac ratione qua rationalis est, quia per hanc rationem non potest informare corpus. Huius erroris patronus esse dicitur quidam Petrus Ioannis, qui multos errores abbatis Ioachim (de quo postea dicemus)

mus) suscitauit, tempore Clemétis papæ huius nominis quinti. Ad istum errorem oppugnãdum, quo-
niam de re nõ in vniuersum theologica est sermo, ne in ambiguo laboremus, id primum scire oportet, *Forma.*
quid sit forma. Forma est quæ dat esse rei, quæ scilicet adueniens materiæ, dat esse ipsi substãtiæ, & iux-
ra quam fit specietum differentia, quoniã materia vna est eademq; specie in omnibus substantiis corpo
reis. Quòd ergo vna res ab alia differat specie, varietas formæ est in causa, quoniã ab illa præcipue res
capit esse, perfectioq; ipsius iuxta illam pensatur. Secundum hanc ergo formæ assignatam rationẽ ma
nifestus est error, negare animam rationalem esse formam corporis humani etiam in quãtum rationa-
lis est. Ex eo nanque sequitur hominem ipsum minimè rationalem esse, quod est hæreticũ. Nam quod
homo rationalis sit, aut habet à forma, aut à materia: non enim aliunde illi aduenire potest, cum esse ra-
tionalem non accidentialiter illi adsit, sed essentialiter. Partes autẽ essentiales nullas alias habet præter
materiã & formam. A materia certũ est nõ oriri quod homo rationalis sit, cum hac ratione omnes sub-
B stantias quæ similẽ habent cum homine materiam, oporteret esse rationales. Prouenit ergo à forma sua
quod homo rationalis sit. Nam illa est (iuxta definitionem datam) à qua res suam habet perfectionem.
At iuxta Petri Ioannis dictum anima rationalis in quantum rationalis est, non est forma corporis, ergo
ab illa homo non habet quod si rationalis, quia sub illa ratione (vt inquit) non est forma. A nulla ergo
sua parte essentiali habet quod sit rationalis, postquã nec à materia, nec à forma, non esset ergo simpli-
citer, iuxta dictũ illius, homo censendus rationalis. Rursus: Si anima inquantũ rationalis est, nõ est for-
ma corporis humani, ergo nec pars aliqua essentialis hominis: quoniam cum non sit materia, nõ est ali-
qua quę esse posit. Quòd si sub hac ratione pars hominis non est, erit ergo ab homine necessario sepa-
randum quicquid perfectionis sub hac occasione illi tribui solet, quoniam ab exteris non capit perfe-
ctionem suam. Propter hanc enim causam homo imago Dei dicitur, quia imaginem in anima impres-
sam esse ab omnibus conceditur hac sola ratione, qua rationalis est. Nõ esset ergo homo imago Dei di-
cendus. Non esset etiam dicendus liber, quoniam sublato ab homine eo quòd rationale dicitur, etiam
oporter separare ab eo id quod est liberum, quoniam libertas sine ratione esse nequit. Quòd si libertatem
rem ab homine tollas, nulla est via per quam mereri aut demereri possit: quoniam id quod liberũ non-
est, nunquam à Deo imputatur siue ad pœnam, siue ad gloriam. Erit ergo necessario cõcedendum ani-
mam rationalẽ etiam inquantum rationalis est, esse formam corporis humani. Hic error damnatus est
in concilio Viennensi sub Clemente. 5. Cuius concilii definitio ponitur in lib. epist. Clemẽnnatum tit. *Conciliũ. Viennẽse.*
de sum. tri. & fide catho. cap. vnico, sub his verbis: Porrò doctrinam omnem seu positionem temerè as-
serentem aut vertentem in dubium quod substantia animæ rationalis seu intellectiuæ, verè ac per se hu
mani corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati catholicæ fidei inimicã prædicto sacro appro-
C bante concilio reprobamus, definientes, vt cunctis nota sit fidei syncera veritas, ac præcludatur vniuer
sis erroribus aditus, ne subintrent, quòd quisquis deinceps asserere, defendere seu tenere pertinaciter
præsumpserit, ꝙ anima rationalis seu intellectiua nõ sit forma corporis humani per se essentialiter, tan-
quam hæreticus sit censendus. hucusque concilium Viennense.

SEcundus error (si modo error dici meretur) est, docens spiraculũ quod Deus spirauit in Adam, esse
ipsam animã. Hæc assertio recitatur à Philastro inter hæreses, nullo tamen nominato illius assertio-
nis autore. Tamen salua eius reuerentia, non video cur hanc assertionem hæresis nota signauerit. Pri-
mũ quidem reperio hãc esse doctrinã plurium verè catholicorũ doctorum asserentiũ spiraculum illud
quod spirauit in faciem hominis, esse animã hominis, quam tũc aut insufflando creauit, aut creãdo cor-
pori infudit. Vnde Chrysostomus homil. 11. super Genesim ait: Et vt doceat nos quòd formatum illum *Chrysost.*
de terra misericordia domini, & rationalem animæ essentiã habere voluerit, per quam animal hoc ab- *Gene. 1.*
solutum & perfectum fieret: Inspirauit, inquit, in faciem eius spiraculum vitæ. Vitalem dicere vult ope
randi efficaciã, ei qui de terra formatus est, spiraculum datum esse, & hoc substantiã animę cõstitutam.
vnde subdit: Et factus est homo in animã viuentẽ. Hæc Chrysostomus. Hoc etiam expressius dicit Eu- *Eucheri⁹*
cherius, qui libro. 1. super Genesim sic ait: Ideo dicta est spiraculum vitę, quia & iste aër plerunq; dici-
tur spiritus: sed tamen spiritus vitæ non dicitur, quia caret vita. Quęritur autem vtrum Deus animã in-
sufflando fecit: an eam quã fecerat, corpori dãdo potius insufflauit? Vtrunq; enim puto esse, nec habe-
re aliquid quęstionis, quomodo siue insufflãdo fecerit animã, siue creãdo donauerit, nec de aliquo fla-
tu suo, nec de seipso, sed ex nihilo aut sufflando creauit, aut creãdo corpori insufflauit, nõ quia illud spi-
D raculum conuersum est in animam viuentem, sed operatum est animam viuentem. Hucusque Euche-
rius. Hoc idem dicũt Hugo cardinalis, & Nicolaus Lyranus in suis expositionibus super Genesim: quo
rum dicta nolui hîc inserere, quia eorum libri passim habentur. hi tamẽ omnes viri catholici sunt. Iam
opus est vt respondeamus his quæ pro se Philaster adducit. Primo enim ait inspirationẽ esse diuini spi-
ritus quãdam gratiam, ac propterea dicit spiraculum illud esse gratiã datã animæ Adæ post eius crea-
tionem, quemadmodum (vt ait) apostolis post resurrectionẽ insufflans, dixit: Accipe non animam, sed *Ioan. 20.*
spiritũ sanctũ. Deinde adducit ex scriptura, nomine spiritus gratiã Dei designari, vt in primo Regum *1. Reg. 16.*
legitur de Saul quòd recessit ab eo spiritus domini, & immundus spiritus fatigabat eum. Et quod alibi *Sap. 1.*
legitur, in malignã animã non intrare spiritum sapientiæ. Certè hæc omnia parum vrgẽt, & in æquiuo-
co laborat. Ex ignorãtia siquidem multiplicis significationis huius nominis spiritus procedit. Aliquã- *Psal. 10.*
do enim aër in scriptura vocatur spiritus, vt ibi: Spiritus procellarum pars calicis eorum. Et alibi: Dixit *Psal. 106.*
& stetit spiritus procellarũ. Et iterũ in tertio Regum: Ecce Dominus trãsit, & spiritus grandis & fortis *3. Reg. 19*
subuertens montes, & conterens petras ante Dominum. non in spiritu Dominus. Aliquando etiã om-
nis anima, siue ea rationalis sit, siue irrationalis, vocatur spiritus, vt in Genesi legitur: Mortua est omnis *Ioan. 19.*
caro quæ habebat in se spiritũ vitę. Aliquãdo sola anima rationalis vocatur spiritus. Sic enim de Chri- *Ioan. 10.*

ſto legimus: Inclinato capite emiſit ſpiritũ, id eſt, animã quam ipſe propria poteſtate emiſit, ſicut prius
dixerat. Poteſtatẽ habeo ponendi animã meam, & iterum ſumendi eam. Aliquando etiam ſumitur ſpi-
ritus pro tertia perſona diuina. Hoc autẽ rariſſime inuenitur, vt abſolutè nomẽ ſpiritus pro Deo ſuma-
tur, niſi cum quadã contractione, vt puta dicendo, ſpiritus domini, aut ſpiritus ſanctus. Adæ ergo datũ
eſt ſpiraculum vitæ, id eſt, anima, quod manifeſtè cõuincitur per id quod ſubiungitur, & factus eſt ho- A
mo in animam viuentẽ. Per hoc enim homo factus eſt animal viuens, quod Deus ſpirauit in faciẽ eius
Ioan. 2. ſpiraculum vitæ. In Apoſtolis autem, cum inſufflat & dicit: Accipite ſpiritum ſanctum: non addit ſcri-
ptura, & facti ſunt in animas viuẽtes, ſicut de Adam dixerat. ideo flatus ille nõ ad vitæ naturalis dona-
tionẽ referẽdus eſt, quemadmodũ cum ſpirat in faciẽ Adæ, ſed ad vitæ ſpiritualis, hoc eſt gratiæ cuiuſ-
dam largitionẽ. Magnum eſt ergo diſcrimẽ inter eum flatũ quo ſpirat Deus in faciem Adę, & eum quo
in Apoſtolos ſpirauit: quoniã hic ad ſpiritalem quandã vitã, ille verò ad vitam naturalem, quæ per ani-
1. Cor. 15. mam fit, referẽdus eſt, quod ex beati Pauli verbis aperte conijcere licet, qui ait: Factus eſt primus homo
in animam viuentẽ, nouiſſimus autẽ Adam in ſpiritum viuificantẽ. Ibi enim Paulus diſcrimẽ ponit in-
ter primum & ſecũdũ Adam, ſcilicet Chriſtum. Quòd ſi ſpiraculum illud quo primus homo factus eſt
in animã viuentẽ, eſſet quædam ſpiritualis gratia, eſſet etiam primus homo factus in ſpiritum viuificã-
tem: atque ita non eſſet tale inter eos quale Paulus aſsignat diſcrimen. Si autẽ adhuc contendat per hoc
quod ſcriptura aſſerere videtur hominẽ integre formatũ antequam inſpiraſſet in faciem eius Deus, er-
go ante ſpiraculum illud oportet quod homo habeat animã, eo quòd homo ſine anima eſſe nequit. Sic
Geneſ. 1. enim ſcriptura ait: Formauit Deus hominẽ de limu terrę. ecce hominẽ iam formatum: & continuo ſub-
ditur, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vitæ. Ex quo videtur aliud eſſe ſpiraculũ, aliud autẽ anima.
Quibus reſpondemus concedentes hominẽ ſine anima eſſe non poſſe: his tamen nõ obſtantibus, quo-
tidiani quadã lege ſermonis dici ſolet, talis homo eſt in gloria, cum tamẽ ſola anima ibi nunc quieſcat.
hoc aut illo loco homo ille ſepultus eſt, cum tamen hoc ad ſolum corpus referri poſsit. Nec iſtum mo-
dum loquendi abhorrent ſacræ literæ. Nam animam ſępe interiorem hominem vocant, corpus verò
exteriorem, tanquam duo ſint homines, cum ſimul vtrunq; vnus ſit homo. Ex hoc igitur negocio argu- B
mentum ſumere licet, non eſſe facile de hæreſi pronunciandum, etiam ſi teſtimonium adſit alicuius vi-
ri quãtumlibet docti. Nam beatus Auguſtinus in prologo ſui lib. de hæreſi, ad Quod vult Deum, teſta-
tur hunc Philaſtrum multas aſſertiones inter hæreſes annumeraſſe, quæ minimè hæreſes cẽſendæ ſunt.
Et quantum ad hanc aſſertionem ſpectat, in lib. 13. de ciuitate Dei, cap. 24. irridet eos qui credũt ſpira-
culum quod ſpirauit Deus in faciem Adæ, eſſe quandam gratiam animæ Adæ collatam, & non potius
ipſam animam.

Tertia de hac re hæreſis eſt quæ docet hominis animam eſſe prius formatã quàm corpus. Hunc er-
rorem beatus Hieronymus tribuit Ioanni epiſcopo Hieroſolymitano in quadam epiſtola quã ſcri-
pſit ad Pammachium aduerſus errores præfati Ioannis. In eundem errorem lapſus eſt Philaſter Bri-
xienſis, qui tam firmiter illi adhęſit, vt in ſuo libello de hæreſi, dicat eſſe hæreſim, aſſere prius eſſe cor-
pus Adę formatum, deinde animã creatam & illi inſertam. Et hanc ſuã ſententiã Philaſter perſuadere
conatur per id quod in lib. Geneſeos cap. 1. dicitur: Et creauit Deus hominem ad imaginẽ ſuam. Quia
enim iuxta animam homo eſt imago Dei, & nõ iuxta corpus, putauit Philaſter tũc de animæ creatione
ſolum agi. Cum autẽ in 2. cap. eiuſdẽ lib. dicitur: Formauit igitur dominus Deus hominẽ de limo terræ,
tunc credit de ſola corporis formatione Moſen loqui. Et hac ratione motus cenſet fide tenendum eſſe,
prius animam creatam eſſe, & corpus deinde plaſmatum. Ex praua ergo ſcripturę intelligẽtia hæc hæ-
reſis, ſicut alię, oritur. Non enim intellexit bonus ille homo, quòd vtroque illo loco ſcriptura loquitur
de totius hominis formatione: & ſcripturæ ſacrę morem eſſe, aliqua per anticipationẽ ſemel ſub com-
pendio dicere, & poſtea ad illa longius diſſerenda redire. Dixerat enim prius hominẽ eſſe à Deo ad ſui C
imaginem creatũ: ſed vnde factus fuerat, an ex nihilo, nõ dixerat. Ideo. 2. cap. iterũ hominis formatio-
nem repetit, vt largius & expreſsius de ea loquatur. Nam quòd, 1. cap. non de ſolius corporis, ſed de to-
tius hominis formatione fiat ſermo, ipſe verborũ ordo ſatis apertè indicat. Sic enim ait: Et creauit Deus
hominem ad imaginẽ ſuã: ad imaginẽ Dei creauit illũ: maſculũ & fœminã creauit eos. Ecce vides ſexus
diſtinctionẽ, maſculũ videlicet & fœminã. At hæc ſexus diuerſitas in corpore ſita eſt, nõ in anima: quò
fit, vt tunc ſit corpus formatũ, cum ſexus diſtinctio exprimitur. Quòd autem prius ſit corpus formatũ
deinde anima creata, verba quæ in ſecundo cap. narrantur, ſatis apertè oſtendunt. Hæc enim referunt:
Formauit igitur dominus Deus hominẽ de limo terræ: & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ: &
factus eſt homo in animã viuentẽ. Cum dixit hominẽ formatũ de limo terræ, corpus hominis expreſſit
quoniã anima non eſt facta de limo terræ, ſed corpus. Dicens, inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculum vitæ,
animã declarauit: quoniã hæc (vt in pręfata hæreſi docuimus) eſt ſpiraculũ vitæ, quod Deus inſpirauit
in faciem Adæ. Cum ergo cõſtet ex ipſius literæ decurſu, prius fuiſſe hominem formatum de limo ter-
ræ, & poſtea in faciẽ illius Deũ inſpiraſſe ſpiraculũ vitæ, cõuicitur inde, corpus fuiſſe prius plaſmatũ,
& deinde animã fuiſſe a Deo creatã. Hanc eãdem ſententiã confirmat beatus Hieronymus in præfata
Hieron. epiſtola ad Pammachiũ, ſic inquiens: Si fuit anima antequam Adam in Paradiſo formaretur, in quoli-
bet ſtatu & ordine & vixit & egit aliquid (neque enim poſſumus incorporalem & æternã in modũ gli-
rium immobilẽ torbentemq́, ſentire) neceſſe eſt vt aliqua cauſa præceſſerit, cur quæ prius ſine corpore
fuit, poſtea circundata ſit copore. Et ſi animæ eſt naturale, eſſe ſine corpore, ergo contra naturam eſt D
eſſe in corpore. Si contra naturam eſt eſſe in corpore, ergo reſurrectio corporis contra naturam erit.
Sed non fiet reſurrectio contra naturam, ergo iuxta ſententiã veſtrã, corpus quod contra naturã eſt re-
ſurgens, animã non habebit. Hæc Hieronymus, qui nõ ſolum quæ diximus aſſerit, ſed argumẽtis plu-
ribus no-

ribus nostram, hoc est catholicam sententiam confirmat. Denique Leo papa huius nominis primus de hac re sententiam protulit. Nam in quadā epistola ad Astorigēsem episcopum, quæ est in ordine. 71. in qua errores Priscillianistarū damnat, postquam decimo loco recensuit quendā illorum errorem quo dicunt animas hominū prius in cœlo fuisse, & inde propter sua peccata fuisse delapsas, & humanis corporibus insertas, hæc verba subnectit: Quā impietatis fabulā, ex multorū sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos catholica fides à corpore suæ vnitatis abscidit, cōstanter prædicans atq; veraciter, quod animæ hominum priusquam suis inspirarentur corporibus, non fuere: nec ab vllo incorporantur, nisi ab opifice Deo, qui & ipsarum est creator, & corporum. Hæc Leo papa, vir quidē sanctus iuxta ac doctus. Et de hac re pro illius qualitate satis me dixisse arbitror. Aduersus hāc hæresim nullum alium scriptorum reperi præter B. Hieronymum in ea epistola quam supra citauimus: quo loco nō plura aduersus illā dicit, quàm paucula quæ illa proximè præfati sumus. *Leo papa.*

Qvartus error astruit animā esse aut Dei substātiā, aut ex Dei substantia. Hoc mōstrum inuectum est quorundā hæreticorum qui Gnostici sunt appellati, vocabulo à sciētia, quā iactabāt, cōficto. Horū principem alii alium tradunt. Philaster siquidem asserit eos à Nicolao diacono, de quo in Actis apostolicis fit mētio, duxisse originem. Irenæus autem in lib. 1. aduersus hæreses cap. 24. eorum autorē fuisse *Gnostici.*
A Carpocratē asserit: de quo postea dicemus. Irenęo magis crediderim, eo quod doctior, diligētior, atq; vicinior illis tēporibus fuerit. Hunc eundem errorem postea suscitarunt Manichæi, quorum dux fuit Manes quidā, iuxta nomē suum insaniēs, nā [illegible] Gręcis insanire significat. Quare discipuli eius in Græcia (vt ait August. nomen insanię, quasi doctiores, & eo ipso mendaciores, vitantes, geminata n, Mānichęum, quasi manna fundētem, pro Manichęo, id est insano appellauerunt. Hic igitur Manes natione Persa, vita & moribus barbarus fuit, tam acer ingenio, vt insanire, vel dęmone adimpleri videretur: atque instinctu dęmonis agitatus inuisam & execrabilem omnibus hęresim docuit. Christum se esse mentitus est, ipsum etiā paracletū se esse aliquādo dicebat. Elatus itaque hac insania, ad similitudinē Christi 12. disci. eligens ad prędicandum mittebat, dogmata stulta & impia, à diuersis hæreticis, qui iā prius extincti fuerant, mutuata, seminauit, & nostro orbi Persica venena propinauit. Ex hoc ergo Manete, Manichęorum hęresis orta est, tempore Probi Imperatoris, & Felicis papę: quę hęresis valde ecclesiam infestauit, & longo tēpore durās plures prouincias infecit. Ab his enim numerosa hęreticorum colluuies progreditur. Multi nāq; hæretici sub hac hæresi militarunt, quamuis aliis nominibus appellati sunt. Ad Manichęos siquidē pertinēt Audiani, ab Audeo Syro sic dicti, de quo agitur memoria lib. 7. hist. tripar tite, cap. 11. Apocaritę, Brachitæ, Dicartitę, Tascodrogitę, Tesalitę, Tetraditę, de quibus omnibus fit mentio. C. de hęreticis & Manichęis, alii etiā plures viri alioqui docti, vt Faustus, Felix, contra quos diuersas habuit beatus Augustinus disputationes, diuersosque scripsit tractatus. Hi ergo Manichęi cōuenerunt in vnum cum Gnosticis aduersus dominum, & aduersus fidem, quam ille per Apostolos & Pro *Manichæi* *Audiani* *Apocarita.* *Bracch.* *Dicartitæ* *Tascodrogita.*
B phetas nos docuit: dicentes animam hominis esse Dei substantiam. Contra hunc errorem est primo illud, quod paulò ante pertractauimus ex lib. Geneseos: Formauit Deus hominem de limo terræ, & spirauit in eo spiraculum vitæ, quod spiraculum superius ostēdimus esse animam ipsam, per id quod subditur: Et factus est homo in animam viuentem. Si anima ergo est illud spiraculum quod spirauit Deus in faciem Adę, sequitur eam non esse de Dei substantia, quemadmodum flatus ex ore hominis prodiēs non est de substantia hominis, sed ex aëre circūfuso. Sicut ergo nos possumus non de nostra natura qua homines sumus, sed de isto aëre circunfuso, quem inspirando & respirādo trahimus & expellimus, flatum facere cum sufflamus: ita omnipotens Deus, non de sua natura, neque de subiacenti materia, sed etiam de nihilo potuit facere flatum, quem corpori hominis inserendo, inspirasse vel insufflasse conuenientissime dictus est. Quod si fortè ex hoc contendant animam esse æqualem cum Dei sapientia, de qua dicitur: Ego ex ore altissimi prodii, huic obiectioni respondemus quod non dicitur sapientiam ore Dei efflatam fuisse: sed ex ore eius prodiisse. Deinde non omnia quę ex Dei ore prodeunt, oportet ea æqualia esse. Nam in Apocalypsi legimus dominum dicētē cuidam: Vtinam frigidus aut calidus esses: sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Prętetea si animā deus ex sua substantia fecisset, sitque anima eiusdem substantię cuius est Deus, necessarium est vt easdem habeat proprietates quas Deus: quemadmodum pater & filius, videlicet Ioānes & Petrus, quoniā eiusdē sunt substantiæ, in eademque sunt specie, easdem etiam habēt proprietates, præcipuè eas quæ naturaliter adsunt, & minimè separari possunt: vt gratia exempli, si vnus rationalis, & alter: si vnus risibilis, & alter: si vnus mortalis, & alter. At multæ sunt proprietates quas Deo necessariò tribuimus, quæ animæ nullo pacto cōuenire possunt. Deus enim est omnipotēs, anima autē nostra nō solum nō potest omnia, *Tesalita.* *Tetradi.* *Eccl. 24.* *Apoc. 3.*
C verum paucissima sunt quę potest. Deus est immutabilis, iuxta illud: Ego Deus, & nō mutor. & alibi: Apud quē nō est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. In anima autē nostra quot sunt bone Deus mutationes? Modo hilaris, modo tristis, modo iracunda, modo mansueta: aliquādo vult, aliquādo idem nō vult: modo aliquid amat, postmodum illud idē odio prosequitur: nunc vitiis dedita, nunc virtutibus studens. Nō enim immerito dixit Iob, nunquam in eodē statu hominē permanere: quod nō minus verum est de anima, quàm de corpore. Si ergo hęc animæ cōueniunt, quæ necessario Deo repugnāt, cōsequēs est animā nō esse eiusdem substātię cum Deo, nec aliquo modo ex substātia diuina procedere. Verū post hæc omnia audiamus quid ecclesia in hac re definierit, quoniā iuxta superius dicta, ecclesiæ definitioni velut diuino oraculo obediēdum est. Concilium siquidē Braccaren. primum cap. 5. suorū Decretorum sic definit: Si quis animas humanas vel angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Ne ergo cū Manichæis & Priscillianistis anathemati aliquis subiaceat, ecclesię obediat oportet, dicenti animas à Deo creatas esse nō ex Dei substātia, aut ex sub- *Mala. 3.* *Iac. 1.* *Iob. 13.*

Leo papa iacenti materia, ſed ex nihilo. Et Leo primus huius nominis põtifex epiſtola ſeptuageſima prima cap. 5.
ſic ait: Quinto auté capitulo refertur, quod animam hominis diuinæ aſſerant eſſe ſubſtãtię, nec à natu-
ra conditoris ſui conditionis noſtrę diſtare naturã. Quam impietaté ex philoſophorum quorundam &
Manichæorum opinione manantẽ, catholica fides damnat, ſciens nullã tam ſublimem tamq; præcipuã
eſſe facturã, cui Deus ipſe natura ſit. Hæc Leo papa. Et multa alia ad hãc rem pertinentia eo loco dicit,
quo de Priſcillianiſtarum erroribus tractat.

QVintus error eſt qui docet animas non creari à Deo. Hic auté error adhuc diuiſus eſt, ſicut ſolenne
eſt hæreticis nuſquã tenere vnitatem. Quidam enim dicũt animas factas eſſe ab ãgelis, factasque D
ex igne & ſpiritu. Huius erroris autores fuerũt Seleucus & Hermias Galatæ, vt ait Philaſter, à qui-
Seleucus bus Meſſalianorũ hæreſis orta eſt, vt dicitur in 7. lib. hiſt. tripartitę, cap. 11. Alij autem dicunt animã filij
Hermias. fieri ab anima patris, quemadmodũ corpus ex corpore. Huius erroris autor extitit Tertullianus, vt ait
Meſſalia- beatus Auguſtinus in lib. de hęreſibus ad quod vult Deũ cap. 89. Quis autem is fuerit, qualiſq; eius do-
ni. ctrina, cum ex aliis, tum etiam ex lib. illuſtrium virorum beati Hieronymi plenius diſcere potes. Huius
Tertulia- ſententia eſt, animã hominis eſſe corporeã, quãuis immortalem & ex anima patris velut corpus ex cor-
nus. pore generari. Hunc errorem docuit Apollinaris quidam Alexãdrinus, de quo fit mẽtio in 5. lib. hiſto-
Apollina riæ tripartitæ cap. 44. Hunc eundẽ errorẽ tenent Luciferiani, à Lucifero quodam Caralitano epiſcopo
ris. eorũ principe ſic nominati, de quo in 10. lib. hiſtoriæ Eccleſiaſticę per Ruffinum addito fit mentio, nec
Luciferia tamen iſte error illic ei tribuitur. Verum Guido carmelita dicit hunc errorem eſſe Luciferianorũ: neſcio
ni. tamen quos autores in hac parte ſecutus ſit: quoniã beatus Auguſtinus in libro de hæreſi ad Quod vult
Deũ cap. 81. de eis diſſerens, dubius eſt in primis an ſit hæc eorum aſſertio. Deinde etiã dubitat an dato
quod eam tenuerint, propter illam cenſendi eiſſent hęretici. Et de Tertuliano loquens loco proximè ci-
tato, cumq; errorem hunc illi tribuat, dicit tamen non propter aſſertioné hanc eſſe clamatũ hęreticum, A
ſed quia ad Cataphrygarũ ſectam accedẽs, ſecũdas nuptias velut adulteria damnauerit. Nam ibĩ bea-
tus pater Auguſtinus ſæpiſſimè anceps eſt & dubius quid de animæ origine ſentiendũ ſit. Credit enim
(vt ipſemet fatetur in epiſt. de hac re ad Hieronymũ per Oroſiũ presbyterũ miſſa, & in epiſt. ad Opta-
tum) animas à Deo creari, & non ex traduce velut corpus generari: an auté ad hoc credẽdum fides ca-
tholica nos cogat, ipſe dubitat: quoniã (vt ait) nullus eſt ſacræ ſcripturæ apertus locus qui hoc conuin-
cat. Si enĩ quis adferat illud Pſal. Qui fingit ſpiritũ hominis in ipſo. & illud: Qui finxit ſigillatim corda
Pſal. 32. eorum: his duobus teſtimoniis reſponderi poteſt, quod fingere dicimus eũ qui ex præexiſtenti materia
aliquid facit: ſicut ſolemus appellare figulos eos artifices qui ex maſſa terrea vaſa cõficiunt, ac proinde
quãuis ex illis autoritatibus optimè conuincatur hæreſis, dicens, animas non creari à Deo, ſed ab ange-
lis, vt dixerunt Seleucus & Hermias: non tamen conuincitur eas à Deo produci ex nihilo, quoniã finge-
re id nõ ſonat. Magis ſiquidẽ eſt creare quàm fingere, & tamẽ non ſemper creare in ſacris literis ſumi-
tur pro eo ꝙ eſt producere ex nihilo: quod vel ex eo loco pſalmi patere poteſt, vbi dicitur: Cor mũdum
Pſal. 32. crea in me Deus. Nam ibidẽ creari petit anima, quæ iam exiſtit. Et in alio loco dicit: Emitte ſpiritũ tuũ,
Pſal. 30. & creabuntur. Si ergo iã exiſtens creatur, per nouæ iuſtitiæ receptionem: quid prohibet vt iam exiſtens
fingi dicatur, eo ꝙ aliquid nouũ acquiſierit? Quòd autem in Eccleſiaſtæ legitur: Et reuertetur puluis in
Eccl. 12. terrã ſuã ſicut erat, & ſpiritus reuertetur ad dominum ſuum qui dedit illũ, hic locus etiã manifeſtiſſime
cõuincit animã produci à Deo, ſed quod anima ab eodẽ ex nihilo producatur, nõ oſtendit, imò (vt Au-
guſtinus ait) facile huic obiectioni reſpondetur, corpus in terrã de qua factum eſt primũ hominis cor-
pus, reuerti, ſed ſpiritum ad Deum à quo facta eſt prima hominis anima. Dicent enim ſi qui hunc tutã-
tur errorẽ, quod ſicut noſtrũ corpus quãuis ex illo primo corpore propagatum ſit, eò tamen redit vnde
ipſum primũ corpus effectum eſt: ſic anima noſtra quãuis ex prima anima propagata, non ad nihilum
Auguſt. quia immortalis eſt, ſed ad Deum redit, à quo prima anima facta fuerat. Vnde Auguſt. in epiſt. ad Hie-
ronymum ſuperius memorata de hac ſententia loquens, ſic ait: Nolo mihi dicatur pro hac ſentẽtia de- B
bere accipi quod ſcriptum eſt: Qui finxit ſpiritũ hominis in ipſo. &, qui finxit ſigillatim corda eorum.
Aliquid fortiſſimũ atq; inuictiſsimum requirẽdum eſt, quod nos nõ cogat Deũ credere vllarũ anima-
rũ ſine culpa aliqua dãnatorem. Et parum infra. Nec illud quod in Eccleſiaſtæ ſcriptũ eſt: Tunc cõuer-
tetur in terram puluis ſicut fuit, & ſpiritus reuertetur ad dominum qui dedit illum: iſtã confirmat ſen-
tentiã, quã volumus eſſe noſtram. Hæc Auguſt. Et in epiſtola ad Optatum de origine animarum ſic ait
Sed vbi res naturaliter obſcura noſtrum modulũ vincit, & apertè diuina ſcriptura nõ ſubuenit: temerè
hinc aliquid definire humana cõiectura præſumit. Secũdum vitas autem quas proprias habere ĩcipiũt,
nouos homines dicimus naſci, ſiue anima, ſiue corpore. At verò ſecundũ originale peccatũ veteres na-
ſcuntur, ideo baptiſmate renouãtur. Aliquid ergo certũ de animæ origine nõdum in ſcripturis ſanctis
reperi. Nam hi qui nouas ſine vlla propagine aſſerũt animas fieri, inter teſtimonia quib⁹ id nitũtur oſtẽ-
dere, ponunt etiã illa duo quæ paulò ãte cõmemoraui: Qui fingit ſpiritũ hominis in ipſo. &, Qui finxit
ſigillatim corda eorũ, de quibus vides quemadmodum poſſit à reſiſtentib⁹ reſpõderi. Hucuſq; Auguſt.
eucherius Quamuis ergo Auguſtin⁹ credat animas nõ fieri ex traduce, ſed ex nihilo à Deo produci, ad hoc tamẽ
Gen. 2. credendũ dicit nullam eſſe ſacræ ſcripturæ cogentẽ autoritatẽ. Et B. Eucherius Lugdunẽſis epiſcopus,
qui Auguſtino cẽtum annis & aliquanto amplius poſterior fuit, lib. 1. ſuper Gene. exponẽs illud: Et ędi-
ficauit dominus Deus coſtam quã tulerat de Adam, in mulierẽ, ſic ait: Quæritur vtrũ fœmina de latere C
viri formata, ex eius anima acceperit animã? Et vtrum ſicut caro naſcentium ex carne, ſic animę ex ani-
mabus procreentur? An nouæ ſemper creẽtur à Deo ex nihilo? Quæ quæſtio in definiẽdo difficilis eſt,
quia nihil eſt à ſactis viris, vel ſcripturarũ autoritate manifeſtius pronunciatum. Hæc Eucherius. Cæte-
rum beatus Thomas in ſua ſumma contra Gentiles lib. 2. cap. 86. hãc materiã pertractãs, dicit eſſe erro-
rem ani-

rem animas ex propagine velut corpora deriuari: post cuius erroris oppugnationem subnectit hũc fuis-
se Apollinaris errorem. Nec tamen à præcedentibus sanctis viris aliqua ex parte recedit, nec aliquid
certius de anima adfert. Nam quamuis beatus Thomas dicat esse errorem, non tamẽ dicit esse hæresim.
Lata est differentia inter hæresim & errorem: quoniam etsi omnis hæresis sit error, non tamen vice ver-
sa oportet vt omnis error sit hæresis cẽsendus, vt in principio huius operis docuimus. Atque hoc ipsum
sensisse visus est sanctus doctor cum appellauit errorem, quia aduersus illum disputãs, solum argumen-
tationibus merè philosophicis agit, nullas scripturæ autoritates adferens, quoniam contra Gẽtiles in il-
lo operis libro agebat, non contra hæreticos. Hinc ergo colligere hoc vnum valebimus, hanc assertio-
nem Tertulliani & Apollinaris, si aliquis sit sacræ scripturæ locus apertus, aut ecclesiæ definitio cui re-
pugnare ostendatur, esse hæresim censendam, si autem nullus scripturæ locus, aut ecclesiæ definitio in
hac parte reperiatur cui repugnet, etsi nõ sit hæresis appellãda, dicetur tamen error: cum cõstet ex phy-
sica ratiocinatione eam lõgissime à veritate distare. Ad quod persuadendum, post eas quas beatus Tho-
mas adfert argumentationes loco proximè citato vnam ex meo capite in medium producam, quæ ma-
ximè ad rem confirmandam facit. Si anima ex anima propagatur, vt corpus ex corpore, aliquod semen
oportet à parẽtibus decidere in coitu vnde anima formetur, sicut semen decidit ad corporis formatio-
D nem: alioqui dicetur anima ex nihilo produci, & nõ ex propagine, si nihil à parẽtibus decisum est vnde
ipsa formetur. At cum sæpe eveniat, vt femina sine vllis conceptibus irrita permaneãt, & coitus sine vl-
la prolis generatione frustrati succedant: quærendum tunc est quid de animæ semine factum sit, an pe-
reat an maneat? Si illud perire asseris, animam oportebit etiam te dicere esse mortalem: quia impossibi-
le est vt cuius causa & semen mortale est, ipsum immortale sit. Quòd si illud perire negas, quin potius
manere cõtẽdis: quare anima nõ generatur, cum semen illius decisum sit vnde propaganda erat? Nun-
quid dicendum erit sicut de corpore, ideo animã non generari, quia qualitates disponentes ad eius ge-
nerationẽ requisitæ defuere: ita vt sicut ex nimia frigiditate mulier quamuis semine viri recepto nõ con
cipit, ita etiã anima quantumuis eius semine in ventre matris recepto, ob defectum alicuius similis qua-
litatis requisitæ nõ producatur? Quo concesso erit necessario dicẽdum animæ substantiam ex aliquibus
qualitatibus pẽdere, tam in generatione, quàm in eius cõseruatione, ita vt illis semini eius adhibitis sub-
sequatur animæ generatio: illis semotis anima nec generari nec subsistere queat. At cum qualitatibus il-
lis aliquæ reperirentur contrariæ (quoniam alioqui nihil obstaret quò minus semine deciso, ex semine
ipso cui maximè animę cõueniunt, orirẽtur, si nihil aliud esset illarum ortui repugnãs) oporteret quali-
tates illas corruptioni esse subiectas, quibus corruptis necessario tũ anima corrũperetur. Atque ita opor
teret animã fateri esse mortalẽ. Verum etsi hæc collectio maxime persuadeat, vehementérq; vrgeat, non
tamen cogit vt ex ea oporteat dicere istorum assertionẽ esse hæreticam: quoniã in causa fidei efficacio-
res sunt autoritates, quàm quæcũque physicæ argumẽtationes, dicente Hieronymo in epistola ad Theo
phylum Alexandrinum: Fides pura & aperta confessio non quærit strophas & argumenta verborum.
A Quòd verò ait Tertullianus animã esse corpus, si ita intelligat, esse corpus, vt partes habeat, in partésque
scindi possit, quarum vna in vno sit loco, altera in altero: hoc manifeste conuincitur esse hæreticum, per
hoc quod sacræ literæ docent animam esse spiritum. At quod spiritus est, corpus nõ est, nec esse potest.
Dominus siquidem post resurrectionem suam discipulis apparens, illísque existimãtibus eum spiritum
esse, dixit: Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & videte, quia spiritus carnẽ & ossa *Luc. 24.*
non habet, sicut me videtis habere. Animã autem esse spiritum, pluribus scripturæ testimoniis compro-
batur. Salomon enim in Ecclesiaste ait: Quis nouit si spiritus filiorũ Adam ascendat sursum? Et Domi- *Eccle. 3.*
nus animam suam in morte commendans patri ait: In manus tuas Domine commẽdo spiritum meum.
Et liberam promptãque voluntatem se habere ad passionẽ subeundam ostẽdens, ait: Spiritus promptus
est, caro autem infirma, vbi nomine spiritus signauit animam. Et Paulus carnis & animæ pugnã descri- *Luc. 23.*
bens, ait: Caro concupiscit aduersus spiritũ. Anima ergo nõ potest esse corpus, cum sit spiritus. Sed opus *Matt. 26.*
est iam vt contra Messalianos aperta sacræ scripturæ testimonia proferamus, quibus conuincamus ani- *Gal. 5*
mam hominis nõ ab angelis (vt illi dicunt) sed à Deo creatam fuisse. Primo illud est manifestum quod
de creatione hominis, Moses refert Dominũ dixisse: Deus enim dixit: Faciamus hominẽ ad imaginem
& similitudinem nostram. Et post pauca dicit Moyses: Creauit itaque Deus hominẽ ad imaginẽ suam.
Fortè dicent Messaliani quod per illud verbum, faciamus, Deus loquitur ad angelos quos voluit esse *Genes. 1*
participes creationis animarum. Sed hoc facile conuincitur esse falsum: quia ad quorum imaginem fa-
ctus est, illis dicit faciamus. Non est autem factus homo ad imaginem angelorũ, sed ad imaginem Dei,
ergo nõ angelis sed aliis personis diuinis dicit Deus pater: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitu-
B dinem nostrã. Præterea, illud est manifestius quod postea in eodem libro de creatione hominis differẽs
Moyses ait: Inspirauit (inquit ille) in faciem eius spiraculum vitæ. At spiraculum illud fuisse animam
quàm Deus corpori Adæ infuderat, iam suprà hæresi secunda ex sacris doctoribus ostendimus. Deinde
plurima sunt sacræ scripturæ testimonia quæ docent Deum esse omnium creatorem: ergo etiam ani-
marum. Salomon ait: Creauit Deus vt essent omnia. Et Paulus ad Heb. ait: Qui omnia creauit Deus est. *Sapien. 1.*
Et vigintiquatuor seniores in Apocalypsi Ioannis adorãtes Deum, dicunt: Dignus es domine Deus no- *Heb. 13.*
ster accipere gloriam & honorẽ & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam sunt & *Apoc. 4.*
creata sunt. Demum cõtra hanc hæresim sunt plures ecclesiæ definitiones. Leo papa in epistola ad To- *Leo papa*
tibium Astoricensem episcopum ait: Animæ hominum priusquam suis inspirarentur corporibus, non
fuere: nec ab vllo incorporantur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarum est creator & corporum. Hæc ille.
Symbolum Nicæni concilii ait: Credimus in vnũ Deum patrẽ omnipotẽtem, omniũ visibiliũ inuisibi-
liũq; factorẽ. Eidem sententiæ subscribit Cõstantinopolitanum conciliũ. Eadem sententia apertius de-

claratur in coocilio Latetaoensi sub Ionocentio.3.celebratum, cuius decretum quia iam sopra in titulo
de Angelo citauimus,ideo non est opus vt hic iterum repetatur.

SExta hæresis est quæ asserit animas sceleratorum hominum post mortem conuerti in dæmones,& io
quæcũq; animalia bruta suis meritis congrua.Hãc hæresim recitat Philaster, oullo tamẽ illius nomi-
nato autore.Et Guido carmelita longo satis tempore posterior in suo lib.de hæresibus,cap.76.inter hæ-
reses innominatas,quarum non est certus autor,eam recenset.Verũ de hoc Guidone valde miror, quod
eam sine nomine posuerit,præcipue cũ legerit (vt credi par est) Aug.in lib.de hæresibus ad Quod vult
Deum.Hic enim etsi cap.78. istũ errorem sine nomine autoris scribat,sequens Philastrum io illa parte: C
postea tameo eas recensens hæreses quæ oec à Philastro nec ab Epiphanio commemorantur,cap. 86.de
Tertulliano dissetẽs,ait Tertullianum sensisse animas hominũ pessimas, post mortem in dæmones ver-
ti.Et idẽ Guido cap.63.de erroribus Tertulliani scribens, hũc errorẽ illi tribuit : quapropter miror qua-
liter postmodũ inter innominatas hæreses eam locauerit. Tertullianus ergo sensit animas hominũ, non
omnes,vt Guido indifferenter illi tribuit,sed animas hominũ pessimas post mortem conuerti in dæmo-
nes.An autem ipse dicat eas cõuerti etiam in pecudes, Augustinus tacet,& mihi non est certum. Quòd
si neget,erit in hac sola parte hæc hæresis sine nominato patrono. Quid autẽ Tertullianũ mouere possit
vt in hũc errorem laberetur,certè non video:nisi fortè illud quod Dominus apud Ioannem Iudæis pes-
Ioan. 8. simis loquens, ait : Vos ex patre diabolo estis.Et de transmutatione in pecudes,qui eam tutantur, fortè
moueotur ex illo quod Ioannes Baptista ait: Progenies viperarum, quis moostrauit vos fugere à ventu-
Matth.3 ra ira? Verum hæc parũ mouere deberent virum vel mediocriter doctum: præcipuè si consideraret non
omnia sacræ scripturæ verba sumẽda esse iuxta solam grãmaticæ nudã significationẽ.Sacra etenim scri-
ptura plena est metaphoris,aliisq; figuratis locutionibus,io quibus propter aliquarũ rerum inter se con
uenientiã,nomeo vnios pro nomine alterius ponitur:vt cum Christus vocatur leo,aut agnus: non quòd
vtrunque horum sit,imò cum neutrũ eorum sit,vtrũque tamẽ dicitur ex quadam similitudine,eo quod
vtrique eorum aliquid simile habet. Sic etiã homines aliquando vocantur iumenta propter eorum mo-
res quos iumentis similes habent.Progenies ergo viperarum vocantur Iudæi à Ioanoe Baptista,eo ꝙ si- D
cut illæ deuorantes matres suas nascuotur,similiter illi postquam patres,hoc est magistros & prophetas
occiderãt,tunc pœniteotiã agentes spiritualiter nascũtur. Ad hunc etiã modum accipiẽdũ est quod di-
citur:Vos ex patre diabolo estis: vt non iuxta naturam esse diaboli filios intelligatur, sed iuxta mores,in
Ioan. 8. quibus filii parentes imitantur.Nã cuius opera quisque facit,eius & filius vocatur. Quod ex eo manife-
stè conuincitur,ꝙ Iudæis dicentibus patrem suũ Abrahã,Christus respondit:Si filii Abrahę estis,opera
Abrahæ facite.Ad hunc autẽ errorem reuincendum vel illud testimooium satis est efficax,vbi Matt.25
Christus hominibus parum misericordibus minatur se dicturũ in die iudicii:Ite maledicti in ignẽ ęter-
num,qui præparatus est diabolo & angelis eius. Ex quibus verbis ostenditur discrimẽ esse inter animas
malorũ hominũ,& dæmooes.Item in lib. Sapiẽtię dicitur:Quomodo posset aliquid permanere,nisi tu
voluisses?aut quod à te vocatũ noo est,cõseruaretur?Parcis autem omnibus,quia tua sunt,qui amas ani-
Sap. 11. mas cooseruas. At quomodo cõseruaret animas, si eas in dæmones aliquando verteret ? Nam id quod
vertitur in aliud,perire necesse est,vt io aliud vertatur. Quapropter ex eadẽ ratione oporteret fateri ani
mã esse mortalẽ:quod tamẽ Tertullianus,teste Aogust.negat.Nã id quod in aliud cõuertitur,tunc cor-
rũpitur, cum vertitur in aliud:vt vinũ cum vertitur in acetũ, aut aër cum cõuertitur in aquã desinit esse
vinum,& desinit esse aër.Si ergo anima io dæmonem conuertitur aut io pecudem,necesse est, vt io hac
versione anima desinat esse,atque ideo erit mortalis,quod esse errooeum nunc proximè ostendemus.

SEptima hæresis est , quæ dicit animam hominis simul cum corpore in morte hominis corrumpi. Et
hæc in duas adhuc sectas partita est, quibusdã dicẽtibus eas cum corporibus simul interire, sed post-
modum in resurrectione iterum cum corporibus suscitari.Hic error (vt ait Eusebius lib. 6. historiæ Ec-
clesiasticæ ca.26.) exortus est in partibus Arabiæ.Sed hos hæreticos, quoniã nullum eorũ Eusebius no-
Arabici. minat autorem,beatus Augustinus lib.de hæresibus,cap.83.dicit, quod possimus Arabicos oominare,
quo nomine à posteris,qui de hæresibus scripserunt, nominantur. Hi disputatione Origenis præsentis, A
& eos alloquentis,teste Eusebio,citò resipuerunt.Alii autem dicunt animam sic in morte hominis cum
corpore perire , vt ousquam postea redeat, quo facto videntur etiam hi negare resurrectiooem. Verùm
de hoc aliàs inferius lõgius pertractabimus,cùm de resurrectione agemus.Hic fuit error Saducęorum:
quem errorem omisissem,nisi alius illum postmodum suscitasset: quoniam solas illas hæreses pertracta-
te decreui,quæ post Christi aduentum exortæ sunt,ooo illas quæ ante Christi aduentũ extiterunt,prout
beatus pater Augustinus in suo libro de hæresibus etiam fecit. Hermánus igitur kissuich Hollandinus,
Hermannus Kiss-uich. de quo iam supra fecimus mentionem,post Saducæos hunc suscitauit errorem. Hi ergo etsi inter se di-
uisi,io hoc tamen conueniunt,vt dicaot animam per hominis mortem simul cum corpore perire.Qua-
propter vno eodémque gladio feriendi sunt.Primò ergo ante omnia annotaodum decreui, immortale
aliquid bifariam dici : vno modo vt solum neget actum morieodi,ita vt illud dicatur immortale, quod
nunquam morietur, quanuis mori posset : quomodo aliqui dicunt, Adam si in iustitia perseuerasset, im
mortalem futurum,sic quòd nunquam moreretur,quanuis potentiam (vt dicunt) haberet ad mortem.
Aliò modo aliquid dicitur immortale,vt noo solum oeget actum,sed potentiam mortis,ita vt sicut oũ-
quam morietur,ita nec mori possit,quomodo dicimus Deum immortalem.Hoc vltimo modo conuin-
cere animam esse immortalem , maius requirit opus , quàm Enchiridion nostrum patitur : quapropter
noo omittere decreui,præcipuè cum ad istos hæreticos reuincendos satis est probare animam homiois
quantũlibet corpore pereunte nunquam perituram.Hoc autem euidentissimè conuincitur ex præmio B
Matt. 25. boeorum & malorum, vbi dicitur de vtrisque : Ibunt hi, scilicet iusti , in vitam æternam : illi autem, id

est,pec-

est,peccatores, in ignem æternum. Æternum autem esse non potest,quod aliquando finietur. Et de iu-
stis in particulari dicitur:Spes illorum immortalitate plena est. Preterea,diuersa hominum in hoc secu- Sap. 5
lo vita,cui indignum sæpe pro nunc contingit præmium,adeò efficax mihi videtur argumentũ, vt etiã
si scripturæ testimonium deesset,sufficeret ad conuincendum,animam post mortem hominis manere:
quoniam videmus in hac vita præsenti peccatores sceleratissimosque homines sæpissimè prosperari,
nullasque suis meritis dignas hic luere pœnas:econtrario iustos aduersis vexari,morbis cruciari,pluri-
maque pati incommoda. Quòd si animæ nunquam post hominis mortẽ manerẽt,posset mundi guber-
nator,cui hæc omnia subsunt,velut iniustus,accusari,& iniustitiæ reprehẽdi,quòd iustos puniret,scele
ratosq; homines præmio afficeret. At cũ nullo pacto Deus tanquam iniustus sit accusandus,quoniã iu-
stus dominus,& iustitias dilexit,hinc conuincitur animã post mortem hominis aliquã habere vitam,in
qua vnusquisque recipiet congrua suis meritis præmia. Præter hæc tamen,scripturæ sacræ est apertissi-
mum testimonium. In libro siquidem Sapiẽt.legitur:Excæcauit illos malitia sua,& nescierũt sacramẽ- Sap. 11.
ta Dei,neq; mercedẽ sperauerunt iustitiæ,nec iudicauerunt honorẽ animarũ suarũ,quoniã Deus crea-
uit hominẽ inexterminabilem:ad imaginẽ similitudinis suæ fecit illum. Ex quo loco apertè cõuincitur
animam esse inexterminabilem.i.incorruptibilem & immortalem,quoniã vt ex litera patet,de homine
dixerit iuxta animã,& nõ iuxta corpus,iuxta quã in homine imago Dei sita est. Sic enim ait:nec iudica
C uerunt honorem animarũ suarum. Et causam subdẽs ait:quoniam creauit Deus hominem inextermi-
nabilem. Et in eodem lib.de animabus iustorũ Salomon loquẽs,ait:Iustorum animæ in manu Dei sunt
& non tanget illos tormentum malitiæ. Visi sunt oculis insipientium mori,illi autem sunt in pace. De- Sap. 3
eisdem etiã animabus iustis dicitur in Apocalypsi: Vidi sub altare Dei animas interfectorũ propter ver- Apoc. 6.
bum Dei,& propter testimonium quod habebant,& clamabant voce magna,dicentes: Vsquequo do-
mine verus & sanctus non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant terrã? Et datæ sunt illis sin-
gulæ stolæ albæ,& dictum est illis,vt requiescerent adhuc tempus modicum,donec compleantur con-
serui eorum,& fratres eorum qui interficiendi sunt sicut illi. Et in eodẽ lib.alibi dicitur: Vidi turbã ma- Apoc. 7.
gnam,quã dinumerare nemo poterat,ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis,stãtes an-
te thronum,& in conspectu agni,amicti stolis albis,& palmæ in manibus eorum:& clamabãt voce ma
gna dicẽtes:Salus Deo nostro,qui sedet super thronum,& agno. Qui autem sint isti de quibus loquitur
vnus ex senioribus explicuit,dicens: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna,& lauerũt stolas suas, Luc. 16.
& dealbauerunt eas in sanguine agni:ideo sunt ante thronum Dei , & seruiunt ei die ac nocte in tem-
plo eius,&c. Rursus,apud Lucã anima iusti Lazari deportatur ab angelis,& collocatur in sinu Abrahę:
& anima diuitis epulonis post eius mortẽ sepelitur in inferno,vbi cruciatur,atq; inde loquitur,cũ Abra Matt. 10.
ham. Anima ergo post hominis mortẽ manet. Deinde dominus apud Matthæum ait: Nolite timere eos
qui occidunt corpus,animam autem nõ possunt occidere. Si autem anima mortalis esset,& simul cum
corpore periret,occidens corpus simul etiam occideret & animam,sicut fit in bruto,cuius anima ab in-
terficiente corpus occiditur. Accedit ad hæc quod dominus apud eundẽ Matth.ait Sadducæis resurre- Matt. 22.
D ctionem negantibus: De resurrectione autem mortuorum nõ legistis quod dictum est à Deo dicẽte vo- Exod. 3.
bis. Ego sum Deus Abraham,& Deus Isaac,& Deus Iacob? Non est Deus mortuorum,sed viuentium.
Anima ergo mortuo quantumlibet corpore viuit,nec simul cum corpore perit. Contra hanc hæresim
extat expressa ecclesiæ definitio data in concilio Lateranensi sub Leone decimo celebrato,quæ talis est:
Leo episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriã,sacro approbante cõcilio, Apostolici
regiminis solicitudo nos assidue pulsat,vt medendis animarum languoribus,quarum nos ex alto omni
potens autor curam habere voluit,his potissimum qui instantius fideles nunc vrgere cernuntur salutife Hier. 8.
ro olei & vini medicamine ad instar Samaritani in euangelio,solicitam operam impẽdamus. Ne nobis
illud Hieremiæ obiiciatur: Nunquid res nostra nõ est in Galaad,aut medicus nõ est ibi? Cum itaque die
bus nostris (quod dolenter ferimus) zizaniæ seminator antiquus,humani generis hostis nonnullos per-
niciosissimos errores à fidelibus semper explosos in agro domini superseminare & augere sit ausus,de
natura præsertim animæ rationalis,quòd videlicet mortalis sit aut vnica in cunctis hominibus:& non-
nulli temerè philosophantes secundum saltem philosophiam verum esse asseuerant,contra huiusmodi
pestem oportuna remedia adhibere cupientes. Hoc sacro approbante concilio damnamus , & repro-
bamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse aut vnicam in cunctis hominibus,& hęc
in dubium vertentes,cum illa nõ solum verè per se & essentialiter humani corporis forma existat, sicut
in canone felicis recordationis Clementis papæ quinti prædecessoris nostri in generali Viennensi con-
cilio ædito continetur , verùm & immortalis pro corporum quibus infunditur multitudine singula-
riter multiplicabilis & multiplicata & multiplicanda sit,quod manifestè cõstat ex euãgelio,cum domi
nus ait: Animam autem occidere non possunt,& alibi: Qui odit animam suam in hoc mundo in vitam
A æternam custodit eam. Et cum æterna præmia & æterna supplicia pro merito vitæ iudicãdis repromit-
tit: aliàs incarnatio & alia Christi mysteria nobis minimè profuissẽt , nec resurrectio expectanda foret
ac sancti & iusti miserabiliores essẽt (iuxta Apostolum) cunctis hominibus. Cumque verum vero nimi-
mè contradicat,omnem assertionẽ veritati illuminatæ fidei contrariam omnino falsam esse diffinimus:
& vt aliter dogmatizare non liceat districtius inhibemus, Omnesq; huiusmodi erroribus assertionibus in
hærentes veluti damnatissimas hæreses seminantes per omnia vt detestabiles & abominabiles hæreti-
cos & infideles,catholicã fidem labefactantes vitandos & puniẽdos fore decernimus. Insuper omnibus
& singulis philosophis in vniuersitatibus studiorũ generaliũ,& alibi publicè legẽtibus districtè præci-
piendo mãdamus,vt cum philosophorũ principia aut cõclusiones in quibus à recta fide deuiare noscũ-
tur auditoribus suis legerint , seu explanauerint , quale hoc de animæ mortalitate & mundi æternitate

ac alia huiusmodi, teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere,
& persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia
solubilia existant, pro viribus excludere atque resoluere. Et cum non sufficiat aliquando tribulorum ra-
dices præscindere, nisi & ne iterum pullulét funditus euellere, ac eorũ semina originaléſq; causas, vnde
facile oriuntur, remouere. Cum præcipuè humanæ philosophiæ studia diuturniora, quã Deus secũdum
verbum Apostoli euacuauit, & stultam fecit, absque diuinæ sapientiæ condimento, & quem sine reue- B
latæ veritatis lumine in erroré quandoque magis inducũt, quàm in veritatis elucidationé. Ad tollédam
omnem in præmissis errandi occasionem, hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quis-
quam de cætero in sacris ordinibus constitutus, secularis vel regularis aut aliâs ad illos à iure arctatus in
studiis generalibus, vel alibi publicè audiendo, philosophiæ aut poësis studiis vltra quinquennium post
grammaticam & dialecticam sine aliquo studio theologiæ, aut iuris pontificii incumbat. Verum dicto
exacto quinquennio, si & illis studiis insudare voluerit, liberum sit ei, dum tamé simul, aut seorsum, aut
theologiæ, aut sacris canonibus operam nauauerit, vt in his sanctis & vtilibus professionibus sacerdotes
domini inueniant, vnde infectas philosophiæ & poësis radices purgare, & sanare valeant. Et hos cano-
nes per ordinarios locorum vbi generalia studia vigent, & rectores vniuersitatis eorundem studiorum
singulis annis in principio studii in virtute sanctę obedientiæ publicari mandamus. Nulli ergo, &c.

OCtaua hæresis est, quæ asserit animas transire de corpore in corpus: ita vt post vnius hominis mor-
tem anima illius ad aliud corpus vegetandum atque fouendum transeat. Hęc Pythagoræ philoso-
phi fuit olim sententia, cui impũ Albanéses postmodum adhæserunt. Eandem hæresim amplexati sunt
Albigenses hæretici, sic dicti quoniam ex comitatu Albigensi prope Tholosam orti sunt anno domini.
1200. tempore Innocentii papæ huius nominis tertii. Quam sententiam seclusa adhuc fide, sed sola ra-
tione naturali ductus facile quisque deseret, si consideret quod nihil omnino eorum quæ ante fuerunt,
meminerint animæ. Oportebat siquidé eas meminisse eorum quæ ante facta sunt. Neque verisimile est
vt hoc imputetur corpori, ita vt corporis admixtio vniuersam ipsorum, quæ ante habita erant, in totum
extingat memoriam. Sicut enim non soporato & quiescente corpore, quęcunque anima apud se sola vi-
det, horum plura reminiscitur, atque sæpe post multum temporis, ea quæ per somnium viderat, vigilans
annũciat. sic etiam reminisceretur illorum quæ antequam in hoc corpus veniret, in alio corpore egerat.
Quòd si quis fortè neget vllam esse soporis similitudinem, pro eo scilicet quòd corpore soporato anima
adhuc suam operationem corpori communicat: ita quod non est illa sola quæ operatur, sed ipsa instru- C
mento corporis vtens: ideo aliam congruériorem adferam similitudinem. Paulus siquidem in tertium
1. Cor. 11 cœlum raptus vidit arcana Dei quæ non licet homini loqui: in quo raptu, quamuis ipse dubius sit an e-
ius anima in corpore fuerit, an extra corpus: hoc tamé est certum, animam tunc minimè corporeis sen-
sibus vsam, sed ipsam solam sine vllo corporis adminiculo in illa fuisse arcanorum cõtemplatione: quo-
niam corporei sensus ad illa contemplanda minimè valerent, & tamen postea illorum quæ vidit, remi-
niscebatur. Si ergo huius quod in breuissimo tempore extra visum est, cum ad corpus rediit, reminisci-
tur: multo magis anima illorum reminisceretur, in quibus per tot tempora in alio corpore viuens re-
morata est. Quòd si quis fortè Platonem imitatus dicat, cum in aliud corpus animæ transfundũtur, eas
obliuionis quoddam poculum à nescio quo dæmone oblatum bibere, quo euenit (vt ait Plato) vt
præteritorum non recordentur: hoc certè magis videtur poëtarum figmentum, quàm philosophorum,
& multo minus theologorum doctrina. Si enim obliuionis poculum anima bibit, quod in ea omnium
rerum deleat memoriam, percontabor tunc Platonem aut eum qui illum in hac parte sectatur, vnde ille
scit animam suam à dæmone potatam fuisse, cùm sit nunc in corpore anima eius, & per hoc ex illo o-
bliuionis poculo potasse oporteat, vt etiam illius poculi perdiderit memoriam, & per consequens
se potatam fuisse non recordetur. Quòd si poculi illius obliuiscitur, vnde ergo nunc scit se olim fuisse
potatam? Si enim dæmonem & poculum & introitum in corpus reminiscitur, cur non etiam reliquo-
rum commemoratur? Ex quo apertè conuincitur hanc doctrinam non solum à fide catholica, sed
etiam à vera philosophia esse alienam. Et beatus Athanasius in libro qui dicitur de beatitudine filii D
Dei, libro sexto, regulas fidei ostendens, ait: Si quis confitetur animas hominum in reuolutionem rur-
sus in mundo, aut in hominibus, aut in pecudibus, aut in serpentibus verti, anathema illi. Hæc Athana-
Athana. sius. Verùm ne quis me incuset quod propositi mei immemor contra Ethnicos philosophos disputem:
attendat me non pugnare aduersus hanc sententiam eò quòd Pythagoræ aut Platonis fuerit, sed quia
Albanenses & Albigenses qui Christo nomina in baptismo dederunt, eandem postmodum am-
plexati sunt.

NOna & vltima, quàm in hac materia inuenio, hæresis est, quæ asserit animas ante infusionem cor-
poris peccasse, & in pœnam peccati in corpora tanquam in carcerem fuisse inclusas. Huius erroris
autor est Origenes, vt illi impingit Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum episcopum,
Origen. quæ inter opera Hieronymi reperitur tomo quarto, eò quòd in latinam linguam ille eam verterit.
Hoc idem illi tribuit Theophilus Alexandrinus in suo Paschali, libro primo, quod opus etiam Hiero-
nymus in latinum vertit, & habetur in eo volumine quod dicitur Antidotum hæresum. Eandem hære-
sim postea tutatus est Priscillianus Hispanus Abilæ episcopus, qui ex omnium hæreticorum sentina hę-
reses hausit, vt dicit Leo papa in epistola ad Astorigensem episcopum, & beatus Augustinus in libro de
hæresibus ad Quod vult Deum, cap. 70. Sed circa nomen ciuitatis cui hic Priscillianus præfuit, Eras-
Priscil. mus Roterodamus vir alioqui lõgè doctissimus deceptus fuit. Nam in scholiis suis quibus librum beati
Hieronymi de viris illustribus ornauit, cum de illo beatus Hieronymus dixisset fuisse Abilæ episco-
pum, ille interpretãs hęc Hieronymi verba, dicit Abilam esse ciuitaté phœnices in Syria. Qua in re val-
de hallu-

de hallucinatus est: quoniã licet sit ciuitas in Phœnicia hoc nomine dicta, tamẽ Abila cui Priscillianus præfuit notissima ciuitas est in vlteriore Hispania, & nõ ex minimis illius. Priscillianũ autem fuisse Hispanum constat ex Augustino in libro de hæresibus, & Leone papa in epistola ad Toribium Astoricensem episcopum. Et inde euenit vt concilium Braccarense contra illum Hispania celebrauerit. Cõtra hãc hæresim illa eadem argumenta militant, quæ aduersus proximè recitatam hæresim adduximus. Primò ergo de anima Christi patet quòd nunquam peccauit, nec per consequens dicendum est eam propter peccatum in corpus velut in carcerem fuisse detrusam. Nam vt est in prima Petri epistola, Peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qualiter enim ipse liberare omnes poterat à peccato, si anima eius peccato obnoxia, in pœnam peccati carceri fuisset mancipata? Præterea cùm iuxta Apostolũ, in resurrectione mortale hoc corpus induat immortalitatem, vt corpus sicut & anima congruum suis meritis præmium accipiat: quæ esset hæc dementia dicere corpus esse animæ carcerem, datum illi in pœnam? tunc enim resurrectio non esset animæ beatæ in requiem, sed in pœnam, cùm per illam cogeretur iterum redire ad carcerem, vnde semel liberata fuerat. Et ita frustra esset corporum resurrectio, si expediret animabus absque grauitate corporũ ad cœlum leuius subuolare. Rursus, si corpus esset animę in carcerem & in pœnam, nullo pacto illud anima diligeret, nec ab eo separari doleret, nec vllo modo ad illud redire vellet: quæ omnia experimento comprobantur esse falsa: & horum vltimum improbat Paulus, dicens: Nolumus expoliari, sed superuestiri. vbi corpus magis Paulus appellat vestem, quàm carcerem, & naturalem animæ ad illud inclinationẽ docet, cum ait: Nolumus expoliari, sed superuestiri. Hoc est, refugimus & horremus corporis miseram conditionẽ, non autem ipsum corpus, quapropter nolumus simpliciter corpore carere, sed corporis miseriis & calamitatibus, vellemus autem corpore nouato vestiri, quale erit in resurrectione. Deinde si animæ antequam corpus intrarent peccauerunt, & non in corpore, sed in pœnam peccati quod extra corpus fecerunt, in corpus velut in carcerem fuerunt inclusæ: oportebat vt Saluator ipse qui pro hominibus liberandis venerat, corpus non assumpsisset, eum animæ sine corpore peccauerint. Oporteret etiam vt animas de corporibus liberaret eo tempore quando in baptismate peccata dimittit, statimq; baptizatum de carcere corporis liberaret, cum dicat corpus solum in peccati pœnam fuisse productum, animęque datum. Iniustum est enim vt anima à peccato liberata, nihilo minus adhuc carceri mancipetur. Adde quod beatus Paulus de germanis in vtero Rebeccæ existentibus, ait: Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, nõ ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia maior seruiet minori: sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Ex qua Apostoli sentẽtia patet illos fratres nihil boni aut mali egisse antequam nascerentur. Verùm in his nõ est amplius immorãdũ, cùm de hac re Ecclesia olim suam adhibuerit definitionem. Concilium siquidem Braccarense primum, capite suorum Decretorum sexto sic ait: Si quis animas humanas dicit prius in cœlesti habitatione peccasse, & pro hoc in corpora humana in terram deiectas, sicut Priscillianus dixit, anathema sit.

1. Pet. 2.
1. Cor. 15.
B

ANNVS.

C DE hac re solum reperi quandam sententiam quæ à Philastro inter hæreses annumeratur, quæ meo quidem iudicio hæresis nomenclaturam nequaquã meretur. Is enim in suo libro de hæresibus dicit esse hæresim, asserere incertum esse numerũ annorum ab origine mundi. Miror quidem virum doctum qui tam leuiter de hæresi pronunciauerit, cum sit res tam seria de hæresi censere, vt longo subtilique examine sit opus antequam aliquid definiatur. Certũ est enim varias esse de hac re supputationes: quapropter certum est nullam earum esse certam, præcipuè cum nullam earum Ecclesia hucusq; reiecerit. Eusebius quidem, quem in temporum computatione Augustinus imitatur, libro duodecimo de ciuitate Dei, capite decimo, numerat quinquies mille sexcentos vndecim annos à cõdito mundo vsque ad tẽpus quo Roma capta est à Gothis. Beda in libro de ratione temporum vsque ad principatum Theodosii iunioris, quo tempore ait Vrbem à Gothis fuisse captam, quater mille quadringentos & duos annos numerat. Quæ diuersitas prouenit ex diuersa instrumenti veteris trãslatione: quoniam septuaginta interpretes in computatione annorum qui per diuersas generationes in libro Genesis distribuuntur, valde discrepant ab Hebraica veritate, quàm nobis tradidit beatus Hieronymus. De qua dissonantia beatus Augustinus lib. 15. de ciuitate Dei per multa capitula disputat. Eusebius & Augustinus sequuntur in sua computatione septuaginta interpretes. Beda Hebraicã veritatem sequitur. Philaster verò nescio quàm translationem sequitur, cum nullam istarum sequatur. Nam in annorum computatione ab vtrãque istarum recedit. Ponit siquidem ab origine mundi vsque ad tempus quo illud opus scripsit, quinquies mille D trecentos septuaginta annos. Philaster autem paulò prior fuit Augustino, quoniam beatus Augustinus in prologo libri de hæresibus ad Quod vult Deum, testatur se illum Mediolani cum beato Ambrosio vidisse. Quapropter nescio quo pacto nos suæ efficiet obnoxios supputationi, cum aliæ extent quæ ab illa maximè distant, eæque virorum non contemnendæ autoritatis. Accedit ad hæc, quod ipsemet Philaster non constat sibi, diuersis supputationibus vtens. Nam in eo capite vbi de hac re disserit, ab Adam vsque ad Heber sanctum, sub quo confusum est labium vniuersæ terræ, supputat octingentos quadragintaduos supra duo millia annorum, & tamen parum antea de varietate linguarum disputans, & capite sequenti volens conuincere Iudæorum linguam non fuisse primam, tunc numerat ab Adam vsque ad Heber bis mille septingentos annos duntaxat. Nulla est ergo hæresis, asserere (vt Philaster ait) numerum annorum ab origine mundi esse incertum, cum nunquam de hac re Ecclesia definierit, nec precedentium aliquam opinionem vsquam respuerit.

APOSTOLI.

DE Apoſtolis, eorumq́ue vita, ſtatu, & cõditione, aliquæ ſunt exortæ hæreſes, quarum vna eſt quę aſ-
ſerit Apoſtolos non prædicaſſe Euangelium Chriſti iuxta ſpiritualem intelligentiam, ſed tãtum ſe-
Ioachim abbas. Pet. Ioan. cundum literam. Hic eſt error abbatis Ioachim, & Petri Ioannis, vt illis impingit Guido carmelita.
Hic Ioachim ex Calabria oriundus fuit, monachuſq́ue ordinis ſancti Benedicti, atq; in Florenſi cœno-
bio eiuſdem ordinis abbas. Hic multa ſcripſit in quibus meo iudicio ſuum leue ingenium oſtẽdit, quo-
niam in omnibus fermè libris ſuis, vt ſe futurorum præſcium oſtenderet, cõſueuit miſcere prognoſtica,
quod maximæ leuitatis & glorię cupiditatis iudicium eſt: maximè cum aliter ſe in poſterum res habuit
quàm ipſe prædixit. Nam vt de cæteris taceam, Fredericum imperatorem, hoſtem Eccleſiæ futurum, ſi- A
cut fortè ſomniauerat, prædixit, quem omnes hiſtoriæ tradunt vſq; ad mortem in pace & tranquilitate
Eccleſiæ permanſiſſe. Claruit ſub Alexandro tertio huius nominis pontifice & Henrico ſexto Impera-
tore. Quòd autem ad præſens dogma ſpectat, de quo nunc fit mentio, in eius ſcriptis quæ legi, nõ repe-
ri, ſed tãtũ à Guidone carmelita inuenio eum de hac re notatum. De qua re valde miror, quoniã quum
in concilio Lateranenſi ſub Innocentio tertio celebrato, condemnatus ſit quidam alius error huius ab-
batis Ioachim, de quo poſtea dicemus, mirandum eſt quòd nullius alterius erroris cõciliũ illud fecerit
mentionem: quum tamen plures alios errores habuerit, quemadmodum illi impingit Guido. Verũ poſ-
ſibile fuit errores illos tũc ſic latuiſſe, vt in aures cõcilij nõ deuenerint. Quapropter fidamus in hac par-
te Guidoni. Hic ergo Ioachim ĩter cæteras fabulas quas populo Chriſtiano ingerere voluit, hæc eſt vna
qua dicit tres hominis ſtatus. Primus ſtatus eſt, in quo homines ſecũdum ſtatum carnis vixerunt, quem
ſtatum ab Adam perducit vſq; ad Chriſtum. Secundus ſtatus eſt, in quo mediã inter carnem & ſpiritũ
vitam homines duxerunt: & hunc ſtatum à Chriſto vſque ad beatum Benedictũ protendit. Tertius ſta-
tus eſt, in quo viuitur (vt dicit) & viuetur ſecundum ſpiritum: & hic ſtatus protenditur à beato Benedi-
cto vſq; ad finem mundi. His autem tribus ſtatibus adaptat tres ordines, videlicet, coniugatorum, cleri-
corum, & monachorum. Ordo cõiugatorũ incepit ab Adã, & (vt ipſe ait) fructificare cœpit ab Abra- B
hã. Ordo ſacerdotalis incepit ab Ozia, qui de tribu Iuda incẽſum obtulit, ſed fructificauit à Chriſto qui
eſt rex & ſacerdos. Ordo monachorum incepit à Benedicto, qui fuit vir ſanctus, ſed hic ordo cœpit fru-
ctificare tẽporibus abbatis Ioachim, vt ipſemet ait. Primo ergo ſtatu data eſt lex carnalis. Secũdo ſtatu
et ſi data ſit lex ſpiritalis, puta Euangelium, non tamen fuit prædicata per Apoſtolos niſi tantum ſecun-
dum literam. Sed in tertio ſtatu quem ponit, dicit fore prędicandum iuxta ſpiritalem eius intelligẽtiã,
& hoc per monachos illos ſancti Benedicti. Omnibus his etiam aſſenſit Petrus Ioãnis, præterquam in
tertio ſtatu, quem iſte, eò quòd ordinis eſſet minorũ, dicit, capere ſuũ initium à beato Frãciſco, & quod
per fratres ſui ordinis ſit ſpiritualis vita reformãda, & Euangelium ſpiritualiter prædicandum. Atque
ita factum eſt vt ſuo quiſque inſtituto ſub quo militabat, fauere conaretur. Vt ergo omnia ordinate ſub-
uertamus, primò oſtẽdamus ſtatum quem dicunt primum ab Adam, ſcilicet vſq; ad Chriſtũ, nõ fuiſſe
vitam ſecundum carnem. Paulus nãq; in ea quæ eſt ad Rom. epiſtola ait: Qui in carne ſunt, Deo place-
Rom. 8. re non poſſunt. Illos autem Apoſtolus dicit in carne eſſe, qui ſecundum carnem viuũt. Alioqui qualiter
Ambro. verũ eſſet, quod ſubditur: Vos autem nõ eſtis in carne, ſed in ſpiritu: Vnde beatus Ambroſius exponẽs
hæc verba, ait: In carne poſiti, dicũtur nõ eſſe in carne, ſi aſſentientes Ioãni apoſtolo mundana nõ dili-
gant. Sẽtentia enim hominis ſua, fingit naturam, vt hoc appelletur quod ſentit. Hæc Ambro. Ex quibus
colligitur homines primi ſtatus in carne omnes fuiſſe, cum iuxta iſtos omnes ſecundum carnem vixe-
rũt. Qui autẽ in carne ſunt, iuxta Paulũ, Deo placere nõ poſſunt. Colligitur hinc nullũ hominem primi
Rom. 8. ſtatus Deo placuiſſe. Pręterea in eodem loco Paulus iterum expreſſius ait: Si ſecundũ carnem vixeritis,
moriemini. Hoc autẽ de morte ſecũda, ſcilicet gehenna, intelligendũ eſt, vt Theophylactus ait. Nam
aliter quæ ſequũtur cohærere non poſſent. Sic enim ſubditur: Si autem ſpiritu facta carnis mortificaue-
ritis, viuetis. Omnes autem ſpiritu viuentes, corpore mortui erunt, ſed viuẽt in æternum. Si ergo qui ſe-
cundum carnem viuũt, iuxta Paulum oportet eos mori in gehẽna: oportet fateri omnes homines pri-
mi ſtatus ſic mortuos eſſe, vt nulla illos ſpes vitæ ęternę maneat. Dicere autẽ nullum hominẽ ab Adam C
vſq; ad Chriſtũ placuiſſe Deo, omneſq; fuiſſe dãnatos, manifeſta eſt hæreſis, quæ pluribus eiſque aper-
tiſsimis ſacræ ſcripturæ locis repugnet. De Abel ſiquidẽ legitur quod reſpexit dominus ad Abel, & ad
Gene. 4. munera eius. Nec aliter reſpexit quàm acceptando, quomodo nõ reſpexit ad Cain: quia iſte nõ placuit
Deo, ille autem placuit. Hoc enim modo exponit Paulus in epiſtola ad Hebrę. dicens: Fide plurimã ho-
Heb. 11. ſtiã Abel quàm Cain obtulit Deo: per quã teſtimonium conſecutus eſt eſſe iuſtus, teſtimonium perhi-
bente muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Abel ergo iuſtus inuentus eſt apud
Deũ. Sic enim voce diuina proclamatus eſt. Vt veniat (inquit Chriſtus) ſuper vos omnis ſãguis qui effu-
ſus eſt à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ prophetæ. Pręterea de Enoch eodẽ loco ait
Luc. 11. Paulus: Fide Enoch tranſlatus eſt ne videret mortẽ, & non inueniebatur, quia trãſtulit illum dominus:
Heb. 11. Ante mortem enim teſtimonium habuit placuiſſe Deo. Rurſum ſatis cõuincitur Dauid placuiſſe Deo,
per id quod Deus de eodem Dauid dixit: Inueni hominem ſecundum cor meum. Quod autem effica-
cius teſtimoniũ adduci poteſt quàm de Ioãne Baptiſta, qui diuino præconio ſic exaltari meruit, vt nul-
lus eo maior inter natos mulierum ſurrexiſſe dicatur? huic certè ego non auderem poſt virginem Dei
matrem aliquem ſanctorum pręferre. Qualiter, inquam, dicemus Ioannem Baptiſtam ſecundum car-
Mat. 3. nem vixiſſe, qui vinum & ſiceram non bibit? qui locuſtis veſcebatur? qui mollibus non induebatur, ſed
veſte ex pilis camelorum texta? hæc enim inimica ſunt carni. Apertiſſimum ergo eſt mẽdacium, dicere D
omnes homines ab Adam vſque ad Chriſtum ſecũdum carnem vixiſſe. Ad ſecundum ergo ſtatum de-
ueniamus

D ueniamus,in quo dicunt datam fuisse legem spiritualem,puta Euangelium,sed hoc aiunt nõ fuisse spi-
ritualiter & secundum veram intelligentiam prędicatum,sed tantum iuxta literã,& in superficie . Hic
ergo (vt istorum temeritas clarius pateat) per contari illos oportet,vtrum ideo Apostoli non prędica-
uerunt secundũ spiritualem intelligentiam Euangelium,quia illud sic nõ intellexerunt? an quia quum
intellexerint,prædicare noluerunt,sibiipsis veram intelligentiam seruantes, aliis autem solum denun-
ciantes lirtam? Nullus diceret apostolos ignorasse Euãgelium iuxta spiritualem illius intelligentiã, cũ *Ioan.15.*
dominus dicat:Omnia quæ habui à patre meu,nota feci vobis.Et alibi:Vobis datũ est nosse mysteriũ *Luc.8.*
regni Dei.Quòd si mysterium,noo ergo solam literam.Dcinde quis andeat dicere beatum Ioãnẽ Euã-
gelistam ignorasse iotelligentiam spirimalem Euangelij,cui supra pectus domini in cœna recumbenti
reuelata sunt secreta cœlestia? Et de Paulo etiam quis audebit hoc dicete,qui in tertium vsque cœlum *1.Cor.12.*
raptus vidit arcana Dei,quę non licet homini loqui? qui etiam Euãgelium nõ ab homioibus, sed ab ip- *Gal.1.*
so Deo (vt ille ait) accepit? Præterea si apostoli ignorauetunt spiritualem Euangelii intellectum , male
Paulus improperaret Iudæis quòd solum literæ cortici adhærentes,literæ spiritum nõ tenerent. Posset
quidem illi obiici illud poëtæ:Loripedem rectus derideat,Æthiopem albus.De Iudæis autem Aposto
lus loquens,ait:Vsque in hodiernũ diem velamẽ positũ est soper cor eorum.Cúm autem cõuersus fue- *2.Cor.3.*
rit ad Deum,auferetur velamẽ.Dominus autem spiritus est.Vbi autẽ spiritus domini,ibi libertas. Nos
verò omnes reuelata facie gloriam domini speculantes,in eandem imaginem trãsformamur tanquam
à domini spiritu. Accedit ad hæc quòd Christus propè mortẽ ab apostolis discessurus,eis dixit:Paracle *Ioan.14.*
tus autẽ, inquit,ille quem mittet pater in nomine meo,ille vos docebit omnia,& suggeret vobis omoia
A quęcunque dixero vobis.Quid autem est suggeret illis,nisi declarabit,exprimet,qnæ forè obscurius à
Christo dicta non iotellexerant propter eorum tunc obtusum ingenium,sed adueniente spiritn sancto
omnia fuerunt illis aperta? Si antem apostoli verum & spiritualẽ Euãgelu intellectũ habuerunt : opor-
tet fateri eos ita prædicasse pront intellexerunt. Alioqui peiores fuissent quàm si ignorassent,quoniam
scientes,& iuxta scientiam docere nolentes,aut inuidiæ,aut alterius similis criminis meritò accusaren
tur,oulla eos excusante ignotantia.Nec in hac re meo iudicio est amplius morandum, cúm de illa iam *2.Cor.3.*
Apostolus Paulus sententiam apertam dixerit.Sic enim ait:Idoneos nos fecit ministros noui testamẽ-
ti,oon litera sed spiritu,Litera enim occidit,spiritus autem viuificat.Nihil quidem contra istos expres-
sius dici potuit.Abeant ergo & suas fabulas vetulis prope ignem narrent,& non viris doctis qui sciunt
triticum discernere à lolio.

SEcunda hęresis est quæ asserit apostolos nec habuisse nec recepisse pecuoiam , neque aliquid in cra-
stinum seruasse: & (quod peius est) docet etiam hæc hæresis nihil horum Apostolis licuisse.Quapro
pter spem salutis tollit omnibus pecuniam recipientibus,aut aliquid in crastinum seruantibus . Huius *Pseu. apo*
hæresis aotores fuerũt quidam dicti pseudapostoli,qui fuerunt circa tempus Bonifacii papæ huius no- *stoli.*
minis.8.Istorũ dux fuit quidam Gerardus Sagarellus de Parma,qui captus io errore,damnatus & com *Gerar.*
bustus fuit.Hunc velut discipulos magistrum sequutus est quidam Dulcinus Nouariensis, qui cum v- *Sagarell'*
xore sua margareta eiusdem crimiois cõscia similem suo magistro passus est mortem.De his dici potest *Dulcinus.*
illud Apocalyp,Tentasti eos qni se dicunt apostolos & non sunt,& inuenisti eos meodaces . Nam isti *Apoc.2.*
iactabant se vitam apostolicam habere,eò quód sicut apostoli (vt dicebant) sic & ipsi pecuniam nõ re-
B cipiebant,neque aliquid in crastinũ seruabãt.Ad qood assetendum mouebantur ex eo quod Christus
redemptor & magister omnium apostolis dixit : Nolite possidere autum neque argẽtũ,neque pecuniã
in zonis vestris.Et iterum:Nolite soliciti esse in crastinũ.Et alia hoiusmodi quæ dominũ dixisse aposto *Matt.10.*
lis suis Euãgelistæ referunt . Verum hęc hęresis ex prauo literę intellectu (vt sæpe euenire solet) ori-
tur.Quapropter contra hanc hęresim hoc ordine procedemus,vt primò illam de hęresi conuincamus,
dciode verum illius Euangelicæ scripturæ sensum doceamus.Primò ergo,apostolos pecuniã habuisse,
eamque secũ portasse satis conuincitur per id quod dicitur apud Ioannem· Cum venisset Iesus in ciui-
tatem Samarię quæ dicitur Sichem,ipso manente,prope fontem extra ciuitatem,discipuli eius abierũt *Ioan.4.*
in ciuitatem vt cibos emerent.Rursus apud eundem Ioannem Euangelistam dicitut,cum dominus Iu
dę traditori dixisset:Quod facis,fac citius,hoc neminẽ apostolorũ intellexisse,eò quòd putabãt (quia
loculos habebat Iodas) quòd dixisset ci Iesus,eme ea quæ opus sunt nobis ad diẽ festum, aut egenis vt *Ioan.13.*
aliquid daret. Quæ verba pertractãs Theophylactus super Ioannẽ ait:Et quomodo qui alios admonet
ne portent peram nec ęs,ipse aotẽ marsupium ferebat? Ostendit quòd & possessione carentem,& cru-
cifixum mũdo, magnã oportet eius partis,videlicet panperũ,curã habere.Hęc Theophylactus.In qui
bus verbis illod aduertere oportet, quòd Theophylactus sẽtit verbũ Christi de nõ poriãda pecunia esse *Theophy.*
inter admonitiones & consilia compotandum,& non inter præcepta.Qualitercũque tamẽ hoc se ha-
beat,illud semper est certum,Christum & eius Apostolos pecuniam secum portasse,sicur duo quæ pro
ximè citanimus testimonia apertissimè ostendunt. Quapropter non est de bac re amplius conteodendum,cum hæc sententia de nõ porianda pecunia,his testimoniis efficacissimè conuincatur . Ad aliam
C ergo huius hęresis particulã procedamus. Nam quod isti pseudapostoli aiunt de reseruatione in crasti-
nũ,eã non esse licitã,quoniã (vt dicunr) ita apostolis prohibitũ est aliquid in crastinũ seruare:hoc est fal-
sum perinde ac reliquum.Christũ siquidẽ & apostolos aliqoid seruasse in crastinom bene conuincitur
per id qnod habetur apud Ioãnem.Cũ enim dominos ex quinque panibus & duobus piscibus satiasset
quinque millia hominũ,dixit postea apostolis:Colligite quæ super auerunt fragmenta,ne pereãt . Col-
legetunt autem duodecim cophinos fragmentorum.Vides hic aliquid reseruatũ. Apostolus etiam col *Ioan.6.*
lectas fieri ordioauit per vnam sabbati,vt inde egentibus,distribuerent:nec tamen omnia quæ vno die
colligebãt,tunc diuidebãt,sed prout necessitas & egestas pauperum exigebat.Oportebat ergo inde ali

Act.11. quid seruare pro tempore. Similiter (vt in lib. Actuum Apostolorũ pater) multa procurata sunt necessaria indigentiæ fratrum propter famẽ instantẽ, quę per Agabum prædicta fuerat, & sub Claudio postea euenit. Deinde Paulus nauigãs, cùm ad Cæsarẽ appellasset, ad quem missus est, nónne aliquid alimenti pro via recepit? nec tamen pro vno rãtum die prouidit, quia non vna die solet nauis ex Asia Romam peruenire: quinimo multis diebus in via morã fecit. Verùm licet hæc clarissima sint, oportet tamẽ vt eo-
Act.25. rum obiectionibus respondeamus. Primò ergo adducunt illud Matthæi: Nolite portare aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. Huic dupliciter respondemus. Primò quòd aliqua fuerunt
Mat.10. Apostolis prohibita vno tempore, quæ postea eis licuerunt: vnde liquet prohibitionem talem nõ fuisse absolutam & sempiternã, sed temporariam ad aliquod certum tempus restrictam, quales fuerũt multę ex D
his quæ habentur Matthæi decimo capite, cùm à domino ad prædicandũ mittuntur: vt gratia exempli, ibidem dicitur: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: quod certũ est referendum esse ad illud tẽpus quo ad prædicandũ mittebantur, vt tunc nõ accederent ad loca gẽtilium: non autem absolutè, vt scilicet nunquam accederent ad ea loca quæ gentes inhabitant. Nam in
Matt.15. eodem Matthæo post modum dicitur quod secessit Iesus in partes Tyri & Sydonis, quæ oppida ad gẽ-
Ioan. tes pertinebant. & apud Ioãnem habetur quod accessit ad Samariam. Apostoli etiam post ascẽsionem Christi relicta Iudæa conuerterunt se ad gentes. Petrus siquidem fuit Antiochiæ, & Romę, vbi & mortuus & sepultus est. Ad hunc etiam modum de non portãda pecunia in zonis, fuit fortè præceptũ apostolis pro illo solo tempore quo mittebantur. Volebat enim Christus docere apostolos qualiter iactare deberent cogitatum suum in domino, & in illo collocandam esse spem: quo facto ipse illos enutriret. Vt autem hoc experientia cognoscerent, misit illos iubens eis vt non portent pecuniam, qua reiecta experiri tunc possent quomodo nihil illis deesset, quoniam ij quibus prædicabant, eos alere tenebantur.
Mat.10. Dignus est (inquit) mercenarius cibo suo. Quapropter cum aliàs docens eosdem de hac re etiam desi-
Luc.22. tuisse, ait: Quando misi vos sine sacculo & sine pera, nunquid defuit vobis aliquid in via? Vnde videtur hac ratione tunc illis fuisse prohibitum portare pecuniam, vt tunc experiri possent dominũ habere curam illorum, nihilque illis deesse, etiã si pecuniã reiicerent, qua ratione conuinceret eos non debere spẽ suã figere in pecunia aut auro vel argẽto, sed in Deo. Aliter etiam dici potest iuxta beatum Augustinũ, qui in pluribus locis ait illud non fuisse præceptum, sed consilium. In secundo etenim libro de consensu Euãgelistarum capite trigesimo dicit: Cum dominus diceret apostolis, nolite possidere aurũ, neque argentũ, neque pecuniã in zonis vestris, &c. cõtinuo subiecit, dignus est operarius mercede sua. Vnde satis ostendit cur eos hæc possidere aut ferre noluerit, non quia necessãria non sunt sustentationi huius A
vitæ, sed quia sic eos mittebat, vt eis deberi monstraret ab eis quibus credentibus Euangeliũ nunciarẽt tanquam stipendia militantibus. Vnde apparet hoc non ita præcepisse dominum, tanquam Euãgelistæ aliunde viuere non debeant, quàm ab eis credentibus quibus Euangelium annunciant: alioquin cõtra hoc præceptum fecisset Paulus, qui victum de manuum suarum laboribus transigebat, ne cuiquam grauis esset: sed apparet dominum potestatem dedisse apostolis in qua scirent ista sibi deberi. Cum autẽ à domino aliquid imperatur, nisi fiat, culpa inobedientiæ est. Cũ verò potestas datur, licet cuique nõ vti, & suo iuri cedere. Hoc ergo ordinans dominus, quod qui Euangeliũ annunciant, de Euangelio viuant: illa apostolis loquebatur, vt securi non possiderent nec portarent huic vitę necessãria. Hucusque Augustinus. Et eandem sententiam repetit in libro contra Adimantum hæreticum capite vicesimo. Idẽ prorsus dicit in libro de mendacio capite vicesimosecundo. Quod autem adferũt ex Euãgelio Matthæi, vi-
Matt.6. delicet: Nolite solliciti esse in crastinum, ex hoc conuincere volentes non licere aliquid in crastinũ seruare: nullo pacto suam sententiã confirmat. Primò quidem (vt ait beatus Hieronymus super Matthæũ) cras in sacris literis non solum denotat diem proximè futurum post præsẽntem, sed omne tempus futurum, & incertum, vt illud dicatur cras futurum, quod aliquãdo eueniet, vt in Genesi dicit Iacob: Re-
Gene.30. spondebitque mihi cras iustitia mea, quãdo placiti tempus aduenerit corã te. Vbi clarè patet hoc aduerbium cras poni pro tempore futuro. Et in Samuelis phãtasmate Pythonissa loquitur ad Saulem: Cras tu & filii tui mecum eritis. Nec tamen die proximo Saul & filii eius sunt defuncti, sed aliquot transactis diebus moritur Saul cum tribus filiis. Et ita iuxta hãc interpretationem posset dici, per illam literam nõ prohiberi reseruationem pro crastina die, hoc est proximè sequenti, sed prouisionem pro toto tempore futuro. Secundò & melius & clarius respondemus, non prohiberi reseruationem pro crastino, sed sollicitudine: ne scilicet adeò solliciti sint, vt solicitudo ipsa separet nos à Deo cui seruire debem⁹. Hoc autem & verba ipsa sonant, & ex præcedentibus facile colligitur. Non enim dixit, nihil seruabitis in crastinum: sed dixit, Nolite solliciti esse in crastinũ. At sine solicitudine quis potest in crastinũ seruare, imò cum iam seruarit pro crastino, solicitudo ipsa tollitur, vt non sit ei iã cura de crastino, sed cogitet de deo B
1.Tim.6. Apostolus nanque ait: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Vnde Theophylactus exponens illa verba apud Matthæum, ait: Sufficit enim tibi quod hodierna afflictione obrueris, quòd si & pro crastino solicitus fueris, quãdo vacabis Deo, sẽper temetipsũ crucians pro corporalibus? Hæc Theophylactus. Vides ibi solicitudinẽ nimiam prohiberi, & non solam reseruationem, aut rerum pro crastino detentionem. Errant ergo pseudapostoli dicentes nihil in crastinum licere seruare.

AQVA.

DE hac re duas solum reperio hæreses. Prima est quæ dicit aquam non esse creatam à Deo: sed esse illi coæternam. Hanc hæresim recitat Philaster, nullo illius nominato autore: vt beatus Augustinus in lib. de hæresibus septuagesimo sexto loco inter hæreses eam recenset, nec etiam autoris meminit.

minit. Quicunque illius fuit inuentor, nescio vnde sui erroris occasionem sumpserit, nisi fortè quod in
C libro Geneseos in quo de creatione rerum agit Moyses, cùm de creatione cœli & terræ mentionem fe-
cerit, nusquam tamen de creatione aquæ meminit, sed solum dixit quod spiritus domini ferebatur su-
per aquas. Hæc autem hæresis facile conuincitur per id quod dicitur in Psalmo octogesimo octauo: Tui
sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti. *Gen. 1*
Et Psal. 134. Omnia quæcúque voluit dominus fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. *Eccle. 1*
Si ergo Deus creauit mare, & aquas creasse etiam oportet, quoniam congregationes aquarum appella-
uit maria. Et (vt ait Ecclesiastes) omnia flumina intrant in mare. Quod autem eorum nomine obiicitur,
de creatione aquæ nullam factam esse à Mose mentionem in lib. Geneseos: hoc falsum est, & ex falsa
scripturæ intelligentia procedens. Nam cùm dixit: In principio creauit Deus cœlum & terram, ibi no-
mine terræ omnia corporea quæ sub cœlo sunt significantur. Hoc etenim nomen terra dupliciter acci-
pitur in sacris literis, præcipuè in illo primo capite libri Geneseos. Aliquando nanque terra sumitur pro
massa illa ex qua omnes creaturæ corporeæ deriuatæ sunt: de qua dicitur quod erat inanis & vacua, id
est informis, tanquam rudis quædam & indigesta moles, ex qua partes diuersæ sumptæ sunt ad diuersa-
rum formarum susceptionem. Et hæc est de qua dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram,
hoc est, massam illam, ex qua omnes res corporeæ deriuatæ sunt, & per consequens aqua. Et hanc ter-
ram philosophi vocant materiam primam, eo quòd prima sit materies, ex qua per susceptionem diuer-
sarum formarum cæteræ corporeæ substantiæ digestæ sunt. Aliquãdo capitur terra, idque vsitatius, pro
vno ex quatuor elementis, & sic capitur in eodem loco, cùm dicitur: Congregentur aquæ quæ sub cœ- *Gene. 1.*
lo sunt in locum vnum, & appareat arida. Et factum est ita. Et vocauit Deus aridam terram, congrega-
tionésque aquarum appellauit mâria. Cùm ergo arida vocatur terra, contractius est nomen terræ quàm
D cùm dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram: quoniam hic terra ad materiam omnium
substantiarũ corporearum se extendit, & ita ad materiam aquæ. Quapropter de aqua ibidem nomine
terræ fit mentio. Quòd si nulla ibidem fieret de aqua memoria, nusquam inde colligere liceret aquam
non esse creatam: cùm hoc ex aliis scripturæ locis non minus canonicis quàm est liber Geneseos, apertè
conuincatur. Contra hanc hæresim est symbolum concilii Nicæni, & symbolum concilii Constantino-
politani, quorum vtrunque fatetur Deum esse omnium creatorem visibilium & inuisibilium. Et idem
docet concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, cuius decretum habetur in cap. Firmi-
ter. De summa trinitate & fide catholica.

SEcunda hæresis est quæ dicit aquam benedictam nihil plus habere virtutis aut efficaciæ quàm non
benedictam. Huius erroris primi (quod sciam) autores fuêre quidam qui flagellantes sunt appellati.
Hi circa tempus Gregorii papæ huius nominis decimi surrexerũt in Italia: atque inde in Germaniam
& Galliam processerunt, qui ad 40. annos vel circa semetipsos flagellando per mundum transierunt: & *Flagellã-*
ita ab eorum opere nomen sortiti, vt flagellantes sese appellarentur: quoniam nodosis flagellis in qui- *tes se.*
bus aculei inserti erant, seipsos flagellabant, dicentes quod hæc flagellatio potior sit ad delenda quæcũ-
que peccata, quàm quæcunque confessio: imò comparabant ipsam martyrio, vel præferebant: quoniam
vltro ipsi (vt dicebant) sanguinem proprium fundebãt, martyres verò ab aliis hoc pati cogebantur. Ex
ista secta pessimi errores deriuati sunt: inter quos hic vnus est quem diximus. Post istos in eodem erro-
re successerunt quidam hæretici in Anglia dicti Lollardi, ex secta Vviclephistarum originem trahentes *Lollardi*
sed in hoc suo magistro Vviclepho non adhærentes: nec mirum, quoniam hoc est hæreticis peculiare,
vt nesciant tenere vnitatem. His Lollardis in eodem errore successit quidam germanus dictus Ioan-
A nes de Vvestphalia superiore, tempore Frederici imperatoris huius nominis tertii: cuius libri eodem *Io. de Vu-*
tempore ob multas alias hæreses ibidem repertas Maguntiæ ex sententia inquisitorum hæreticæ praui- *estphalia.*
tatis combusti sunt. Hi ergo omnes concordi animo asserunt aquam benedictam nullius esse virtutis
maioris quàm sit non benedicta: quia non possumus (vt dicunt) benedictionibus nostris res facere
meliores quàm Deus eas per naturam condidit. Quapropter impii Lollardi dicunt omnes benedictio-
nes factas super vinum, panem, aquam, oleum, & sal, & ceram, ecclesiæ muros aut pauimenta, vestes,
mitram, calices, & alia similia, esse merè opus necromantiæ potius quàm veræ & Christianæ pietatis:
quoniam (vt aiunt) per tales exorcismos & benedictiones creaturæ honorãtur, credendo de ipsis quod
sint maioris virtutis quàm sint in natura propria, cùm tamen in creatura sic benedicta nulla videatur
mutatio facta, sed sola falsa fides, quod est principale in arte diabolica. Verum quantum spectat ad ex- *Titulo*
orcismos & benedictiones, alibi ostendemus ea omnia non esse futilia & inania, nec à Christiana pie- *Exorcis-*
tate separata. Nunc ergo de aqua solum & specialiter disseramus. Primò quidem patet eius benedi- *mus.*
ctionem non esse dæmonum inuocationem, vt Lollardi mentiuntur, per id quod in libro Numerorum *Num. 5.*
scribitur de Zelotypia mariti aduersus vxorem. Sic enim dicitur. Si spiritus Zelotypiæ concitauerit vi-
rum contra vxorẽ suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotẽ, &
offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ hordeaceæ. Non fundet super eam oleum, nec
imponet thus: quia sacrificium Zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam sa-
cerdos, & statuet eam coram domino, assumétque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de
B pauimento tabernaculi mittet in eam. Cúmque steterit mulier in conspectu domini, discooperiet caput
eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem Zelotypiæ. Ipse autem tene-
bit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit, adiurabitque eam, & dicet: Si
non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ
amarissimæ in quas maledicta congessi. Si autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubui-
sti cum alieno viro, his maledictionibus subiacebis. Det te dominus in maledictiones, exemplúmque

cunctorum in populo ſuo: putreſcere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus diſrumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat femur tuum. Et reſpondebit mulier, amen, amē. Scribētque ſacerdos in libello iſta maledicta, & delebit ea aquis amariſſimis in quas maledicta congeſſit, & dabit ei bibere. Hæc ibi. Quid ad hæc reſpondebunt Lollardi? eſtne ille exorciſmus maledictionis & diabolicus, an potius diuina pietate plenus vocéque diuina prolatus? Quomodo ergo illa aqua habet virtutem & efficaciam? nunquid per artem diabolicam? Abſit, ſed per virtutem diuinā: & tamen ibi nulla videtur poſt exorciſmū facta in aqua mutatio, vt ipſi petūt. Quid ergo latrāt? Si hoc fecit Deus tempore illo, cur non etiam erit paratus & alia ſimilia nunc operari per creaturas ad ſui nominis inuocationem? Quapropter vetuſtiſſima eccleſiæ conſuetudo fuit, ab ipſis etiam Apoſtolorum temporibus ad nos vſque deriuata, vt aqua benediceretur, ſale exorcizaretur: vt per orationes quæ in eius benedictione ad Deum funduntur, dignetur Deus ſimilia operari per eius aſperſionem in nobis, qualia orando aut benedicendo prius petita ſunt. Non quod ex ipſa benedictione aqua ipſa habeat neceſſario illam virtutem, quia nec aqua baptiſmatis (iuxta veriorem opinionem) habet hanc virtutem: ſed quod Deus aſsiſtit & operatur verbis ſuper aquam dictis: differenter tamen, quia in baptiſmate Deus ex promiſſo aſsiſtit, atque ideo nunquā non operatur: quia cœlum & terra tranſibunt priuſquam verbum vnum eius tranſeat. Quapropter niſi ipſe baptiſmate ablutus obſtaculum peccati opponat, ſemper Deus in baptizatum gratiam infundit. At non ſic eſt de aqua benedicta, nec ſit (vt ita dixerim) obligatus eſt, quia nec ipſe promiſit, nec ipſe hoc ſignum inſtituit, ſed confidendum eſt de eo quod dabit & efficiet id in nobis, quod in aqua poſtulatum eſt cùm benediceretur, vtputa dicendo: Virtutem tuæ benedictionis infunde, vt quicquid in domibus fidelium vel locis hæc vnda reſperſerit, careat omni immunditia, liberetur à noxa: non illic reſideat ſpiritus peſtilens, non aura corrumpens: diſcedant omnes inſidiç latentis inimici, &c. Quòd ſi hæc omnia non ſemper aqua aſperſa operatur, inde conuincitur eam non eſſe ſacramentum, quia ſcilicet non eſt efficax ſignum. Quia tamen per eius aſperſionem multa mirabilia Deus operatus eſt, conuincimus quod etſi non ſit ſacramentum, hoc tamen habet, quod maioris ſit multo virtutis, quàm non benedicta: quoniam ad eius aſperſionem multa Deus operatur, quæ per aſperſionem alterius aquæ non benedictæ nullo modo operaretur. Nam vt de cæteris taceam, illud eſt manifeſtum quod in. 9. lib. hiſto. tripartitæ cap. 33. Theodoretus vnus ex tribus autoribus à quibus tripartitæ nomen accepit, ait. Refert enim quod cum Theodoſius Imperator piiſſimus iuberet templa idolorum deſtrui, quidam præfectus Apamiæ ciuitatis accedens vt tēplum Iouis deſtrueret, quod ſe poſſe facere diffidit, propterea quod ædificium eſſet adeo robuſtum, lapides in eo locati adeò magni, ita tenaciter ſibi inuicem adhærentes, vt impoſſibile iudicaret lapidum iuncturas poſſe diſſoluere. Cúmque ſuperueniſſet quidam qui ſe hoc facturum promiſit, puta ſuffodiēs tres per circuitum columnas quibus præcipuè totum ædificium innitebatur, & ſub earum baſibus ligna fortiſsima ſupponens immiſit ignem, nec tamen ignis accendebatur: quoniam dæmon quidam teterrimus apparuit qui flammam ſecundum vires ſuas prohibebat operari, Cúmque frequenter hoc facerent, & molitionem ſuam explere non poſſent, nunciauerunt Marcello illius ciuitatis epiſcopo: qui eccleſiam accedens vaſculum aquæ ſub altari poni præcepit: ipſe verò in terram proſtratus dominum orabat vt dæmonis tyrannidem pelleret: ne ex hoc infidelibus maior exultationis occaſio naſceretur. Hæc cùm dixiſſet, facto ſignaculo crucis in aqua, quendam diaconum ſuum Equitium, fide & zelo munitum, ſumere iuſsit aquam, & velociter currere, & cum fide aſpergere, ignémque ſupponere. Quod cùm fuiſſet factum, dæmon aufugit, non ferens aquæ virtutem. Aliud exemplum ſimile huic narrat Epiphanius libro. 1. tomo. 2. contra hæreſes, de quodam Iudæo ad Chriſtianiſmum conuerſo, cui nomen erat Ioſeph, vbi hæc ait: Ioſephus acceptis à Conſtantino literis & poteſtate, in Tyberiadem venit, habens etiam epiſtolas, vt de regiis expenſis ſumptum faceret, incipit itaque in Tyberiade ædificare. Erat autem opus calce & alia materia. Caminos itaque extra vrbem multos facere iuſsit. At verò callidi Iudæi incantationibus quibuſdam ignem ligare, ac diſpergere aggreſsi ſunt. Quapropter commotus Ioſephus, & zelo erga dominum correptus extra ciuitatem currit, & vbi aquam in vaſe afferri iuſsiſſet, accepto vaſe aquæ coram omnibus (multitudo enim ingens Iudæorū confluxerat ad ſpectaculum) magna voce crucis ſignaculum digito ſuo vaſi impoſuit, & inuocato nomine Ieſu, ſic dixit: In nomine Ieſu Nazareni fiat virtus in hac aqua ad reprobationem omnis incantationis ac magiæ, quàm hi fecerunt, & ad efficaciam potentiæ ignis, ad perficiendam domum domini, & ſic accepit aquam in manum, & de aqua ſingulos fornaces reſperſit, & diſſoluta ſunt incantamenta, & ignis coram omnibus emerſit. Hæc Epiphanius. Quid ad hæc impii Lollardi dicent? Nónne aqua illa per epiſcopi ſancti orationem mutauit naturam, vt ignem non ſolum non extingueret, ſed potius accenderet? Propter hæc & alia ſimilia quæ experta ſunt à fidelibus, eccleſia illam aquæ benedictionem approbat, eámque fieri præcipit, nec tamen ab heri & nudiuſtertius, ſed ab ipſis Apoſtolorum temporibus procedens, ad noſtra vſque tempora deriuata eſt. Alexander ſiquidem papa huius nominis primus, qui quartus à B. Petro pontifex Romanus extitit, in ſuis decretis quæ in libro conciliorum paſſim circunferuntur, ſic ait: Aquam ſale conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi ſanctificentur ac purificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat atque mundabat, multò magis aqua ſale aſperſa diuiniſque precibus ſacrata populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſperſo per Heliſæum prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis precibus ſacratus ſterilitatem aufert rerum humanarum, & coinquinatos ſanctificat atque mundat, & expurgat, & cætera bona multiplicat, & inſidias diaboli auertit, & à phantaſmatis verſutiis hominem defendit? Nam ſi tactu fimbriæ veſtimenti Saluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis

Matt. 24.

Theodoretus.

Alexāder papa de cōſe. diſt. 3. cap. Aquam

Leui. 4.

4. Reg. 2

Mat. 9.

C

D

A

magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragillitas? Hæc Alexander papa. Ex cuius dictis patet non esse nouum huius aquæ benedictæ vsum, quem nunc Ecclesia tenet: magnam illius esse virtutem non ex natura aquæ, sed virtute benedictionis aut orationis super eam factæ. Nō est ergo claua infernalis, aspersorium aquæ benedictæ, vt pessimi Flagellantes mentiuntur: nec benedictiones aut orationes super eam dictæ sunt dæmonum maledictiones, aut necromantiæ incantationes, vt impii Lollardi murmurant. Quod autem
B Lollardi obiiciunt, quod nos volumus per nostras benedictiones res efficere meliores, quàm Deus eas per naturam condiderit: hoc adeò est manifestè verum, vt etiam ipsi quantumlibet renitantur, concedere teneantur. Deus siquidem quotidie nouas creat animas, quæ etsi bonæ sint per naturam, non tamen eas bonas creat in gratia: alioqui nullum esset in aliqua earum peccatum originale cùm primò creata corpori adhæret: tamen postmodum per bonorum operum exercitium proficiút in moribus, in quibus creatæ à Deo non fuerāt. Quod si nullo pacto meliores effici possunt quàm Deus eas per naturam condiderit, frustra docentur, frustra illis bonitas persuaderur, frustra illis prædicatur. Accedit ad hęc, quod culpandæ non essent si meliores non fiunt: quia hoc eis impossibile esset, & ita totus illarum defectus in Deum reiiciendus erit, qui illas meliores non creauerit. Quæ omnia absurdissima sunt, & impietate plena: Non ergo debent mirari impii Lollardi quod dicamus creaturas per hominum benedictiones meliores reddi quàm à Deo creatæ fuerint per naturam: hoc tamē non ab ipsis hominibus fit, sed à Deo propter merita benedictionum & orationum præcedentium. Huius autem benedictionis traditio specialis (vt ait August.) in synagoga permansit, & in ecclesia celebratur in nuptiis: vbi Dei creaturæ sub Dei benedictione iunguntur, & ibidem meliores fiunt, non tamen à benedicente aut orante, sed à Deo, vt multiplicentur super terram. De hac re, scilicet de aqua benedicta, eiúsque virtute & efficacia, scripsit librum Ioannes de turre cremata Cardinalis sancti Sixti, ordinísque fratrum prædicatorū, quem fateor me non vidisse, nec inuenire potuisse: quod doleo: quoniam cùm virum doctum eum existimē, magnas mihi suppetias (vt credo) tribuisset. Verùm Ioannes Trithemius in libro de Ecclesiasticis scriptoribus refert hunc Cardinalem scripsisse librum de hac re.

FINIS LIBRI SECVNDI.

C
F. ALFONSI DE CASTRO
ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER TERTIVS.

BAPTISMVS.

Plura sunt, quæ in baptismo tenere & firmiter credere oportet, scilicet baptismū esse sacramentū, materiam baptismi esse aquam, verba quibus baptizandus est quisque esse, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, &c. ipsius baptismi virtutē & efficaciam, vt per illum deleatur peccatum originale, & gratia à Deo infūdatur. His autē omnibus cōtrariæ hæreses ortæ sunt, quas tali ordine disponemus, vt prius de his dicamus, quæ substātię baptismi aduersātur: deinde eas pertractabimus, quę efficaciā virtutémque illius oppugnant.

Prima ergo hæresis est, quæ errat in materia (prout recentiores theologi loquuntur) non enim baptizant in aqua, sed in igne. Hic est error Seleuci & Hermiæ Galatarum, de quibus iam suprà diximus. Augustinus in libro de hæresibus, capite quinquagesimo nono, de Seleucis & Hermianis loquens, dicit illos non baptizasse in aqua, non tamen expressit in qua re baptizabant. Verùm Philaster de illis differens, expressit eos baptizasse in igne: occasionem inde sumentes, quod ait Ioannes Baptista apud Matthæum, de Christo loquens: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Quanquam & illa vox, igne (vt doctissimus vir Erasmus admonet) in exemplaribus Græcorum non habetur: tamen
D Hieronymus & Hylarius ita legunt, & Chrysostomus, qui Græcus fuit, ita legit, & Cyrillus etiam Græcus in libro de recta fide ad reginas, ita hunc locum citat. Quapropter locum illum admittentes, prout citatur, dicimus Christum baptizaturum in spiritu sācto & igne, quia spiritus sanctus est ignis: vel quia hic baptizamur in spiritu & aqua, in futuro autē baptizabimur igne, iuxta illud Apostoli: Vnuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Et hac duplici interpretatione exponit illum locum Hieronymus, similiter Hylarius: & hoc sequitur Christianus Druthmarus. Et hæc expositio de baptismo ignis pro tempore futuro, satis apparet esse litteræ germana, per id quod immediatè subiungit: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Ex quibus verbis patet, illum fuisse locutum de igne futuri iudicii. Verum Nicolaus Lyranus ideo putat dictū, in spiritu sancto & igne, quia in primitiua ecclesia spiritus sanctus

Prima hæresis.
Seleucus.
Hermias.
Matt.3.
1.Cor.3.

descendebat in figura ignis. Mihi (vt ingenuè loquar) magis arridet prior expositio. Supereſt vt hæreſim ipſam expugnemus, in quo negocio parum demorari conuenit, cùm res ſit apertiſſimè ſacris literis contraria: Euntes (inquit Dominus) in mundum vniuerſum, prædicate Euāgelium omni creaturæ, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti, &c. Baptizare autem græcè, idē eſt quod immergere latinè, & baptiſma idem quod immerſio aut lotio. Nullus autem lauat igne, ſed adurit: aqua autem lauamur. Præterea Apoſtolus Paulus de baptiſmo mentionem faciens, lauacro aquæ Chriſtum nos mundaſſe ait, non autem aduſtione ignis. Sic enim ait: Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundās eam lauacro aquæ in verbo vitæ, & exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam neque rugam. Ecce. Apoſtolus dicit eccleſiam mundatam lauacro aquæ, non autem aduſtam igne. Rurſus ipſimet apoſtoli baptizantes (vt ex pluribus locis Actorum apoſt. patet) in aqua baptizabant, non tamen igne. Accedit ad hæc, quòd ipſemet Dominus noſter Ieſus Chriſtus in Iordane baptizatus eſt à Ioanne, vt contractu ſuæ mundiſſimæ carnis aquas ſanctificaret, vt inſtrumentum eſſe poſſent diuinæ bonitatis ad expianda peccata, & vt nobis exemplum præberet, quòd in aqua eſſemus baptizandi. Demum quoties vetus teſtamentum de hoc ſacramento figuratiuè (vt ſolet) loquitur, nomine aquæ illud deſignat: vt apud Zachariam prophetam dicitur: In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutionem peccatoris & menſtruatæ. Et apud Ezech. dicitur: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Apertiſſimum eſt ergo ex ſacris literis baptiſmum in aqua fieri, & non in igne. Denique contra hanc hæreſim eſt definitio concilii Florentini ſub Eugenio. 4. celebrati, quod de ſacramento baptiſmi loquens, hæc ait: Materia huius ſacramēti eſt aqua vera & naturalis, nec refert, frigida ſit an calida. Hęc concilium.

[Marginal notes: Mat. 18. — Ephes. 5. — Mat. 3. — A — Zacha. 13. — Eze. 36.]

Secunda hæreſis eſt circa formam huius ſacramenti, hoc eſt, circa verba, quibus baptiſmus conficitur: quoniam non illis vtitur, quibus catholica vtitur eccleſia, & quę Chriſtus apoſtolos ſuos docuit. Verum hæc hæreſis partita eſt in plures, iuxta varias formas, quibus diuerſi hæretici vſi ſunt. Quidam enim ſic baptizant: In nomine ignoti patris omnium, & veritate omnium matre, & in eo qui deſcendit in Ieſu. Hi ſunt Marcitæ, diſcipuli Marci cuiuſdam magicæ artis periti, qui circa tempora Apoſtolorū fuit, de quo mentionem facit Irenęus lib. 1. aduerſus hæreſes, cap. 8. & Euſebius lib. 4. hiſt. Eccleſia cap. 11. Hic enim Marcus inter alios quos docuit errores dixit, quòd is qui in lege & prophetis prædicatus eſt Deus, non eſſet pater domini noſtri Ieſu Chriſti, Cerdonē & Marcionem in hac parte ſecutus: quia ille quidē, vt dicebat, ignotus eſſet: hic autem notus: de quo errore alibi differemus. Quapropter ab hoc errore diſcipuli huius Marci procedentes, ſic baptiſma conficiebāt: In nomine ignoti patris omnium, &c. Alii verò ex eiuſdē ſectatoribus Hebraica nomina ad pauorem audiētium ſuper eos quos initiant, terribiliter loquuntur. De Paulianiſtis & cataphrygibus dicitur, quòd in nomine trinitatis minimè baptizāt, vt habetur. 1. q. 1. cap. Paulianiſtæ. Quapropter in Nicæno cōcilio præceptū eſt, vt cum ad eccleſiam catholicam aliqui ex illis redierint, rebaptizentur, quoniam veram baptiſmi formam non tenuerunt, atque ideo nec verum baptiſma. Quali autem forma vtebantur nunquam legi, neque apud Philaſtrum, neque apud Auguſtinum aut Guidonem, qui omnes de hac re loquūtur. Qui autem ſint Cataphryges, & quo tempore cœperint, in ſequenti hæreſi declarabitur. De Pauliniaſtis verò, infrà in titulo de Chriſto, hæreſi prima dicetur. Aduerſus iſtos omnes eiſdem armis pugnabimus. Oſtenſa ſiquidem vera baptiſmi forma, manifeſtum euadet reliquas omnes inanes eſſe. Vera baptiſmi forma quam Chriſtus docuit, ponitur in Matthæo: Euntes, inquit Chriſtus, in vniuerſum mundum, prędicate Euangelium omni creaturæ, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Ex quibus verbis tria colligūtur eſſe neceſſaria ad formā baptiſmi, videlicet expreſſa trinitatis pronunciatio, & verbum exprimens actum ipſum baptiſmi: & vox exprimens perſonam baptizatā: Baptizantes, inquit, eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. De primo dicitur in canonibus Apoſtolorū, canone. 49. Si quis epiſcopus aut presbyter iuxta præceptum Domini non baptizauerit in nomine patris & filii & ſpiritus ſācti, ſed in tribus ſine initio pricipiis, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, abiiciatur. Hęc ibi. Vt autem actus ipſe baptizandi conformis ſit verbis, præcipitur etiam, vt in ipſo baptiſmo trina ſit merſio, quod ab ipſis etiam Apoſtolis ſtatutum fuiſſe reperimus. Nam canon Apoſtolorum quinquageſimus ſic ait: Si quis epiſcopus aut presbyter nō in trina merſione vnius myſterii baptiſma celebret, ſed ſemel immergat in baptiſmate, quod dari videtur in domini morte, deponatur. Non enim dixit no bis dominus, in morte mea baptizate, ſed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Hęc ibi. Ecce quanta fuit Apoſtolis cura de expreſſione trinitatis in baptiſmate, vt non eſſent contenti verborum explicatione, niſi trinæ merſionis oſtenſione cōfirmaretur. Verùm quod ibi dicetur de trina merſione, non eſt ſic accipiēdum, vt ſine ea verus baptiſmus eſſe nō poſſit, quoniam ſiue ſemel, ſiue bis, ſiue ter mergat verus erit baptiſmus, ſi reliqua ad baptiſmum neceſſaria adſint. Miniſter autem tenetur baptiſmum exequi in vna aut tribus merſionibus, iuxta conſuetudinem loci in quo habitat. Nam de hac re iam definitum fuit in concilio Toletano quarto cap. 5. quòd quælibet eccleſia ſuam teneat conſuetudinem. Hiſpania autem ad tollendas occaſiones hereſum, quæ ex trina merſione oriebātur, elegit in illo concilio vnicam merſionem, ne videlicet quiſpiam putaret triplicem eſſe perſonarum diuinarum ſubſtantiam, ſicut trina erat merſio. Siue tamen vnica ſiue multiplici merſione baptizet, verba tamen ſemper debent eſſe eadem, vt videlicet tres perſonæ propriis earum nominibus exprimantur. Quòd ſi quis obiiciat Apoſtolorum factum, qui in Chriſti nomine ſolum baptizarunt, non expreſsis aliarum perſonarum nominibus, vt Apoſtolica hiſtoria narrat, quòd ad præ-

[Marginal notes: Marcitæ. — B — Paulianiſtæ. — Cataphryges. — Mat. vlt. — C — Act. 8.]

ad prædicationem Philippi Samaritani conuersi sunt,& baptizati erant in nomine Iesu: huic obiectio-
ni primò respondetur id quod beatus Ambrosius ait in nomine Iesu Christi totam designari trinitatē.
Nam cùm Christus idem sonet latinè quod vnctus, hoc ipso nomine quadam rerum connexione de-
notatur & ipse qui vnctus est,scilicet filius,& à quo vnctus est,videlicet pater,& vnctio ipsa qua vnct•
D est,videlicet spiritus sanctus.Quapropter cúm in nomine Iesu Christi tota trinitas designetur, potue-
runt(vt ait) Apostoli in nomine Iesu baptizare. Aliter respōdetur, & fortè exactius iuxta recentiorum
theologorum communem sententiam, Apostolos tunc id egisse ex diuina quadam dispensatione illis
insinuata,propter exaltationem nominis Iesu Christi, quod Iudæis erat scandalum, Gentibus autem
stultitia.Qua occasione sublata,cum videlicet iam nomen domini Iesu esset exaltatum, nulli licet hoc
solo nomine inuocato baptizare,Quòd si secus aliquid attentatum sit,vt videlicet quis in solo Christi
nomine baptizare tētaret,varia est inter doctores sententia,an baptismus esset inanis & infrugifer.De
qua re nihil nunc definire volo,quia in hoc opere,non hominum opiniones, sed solam fidem catholi-
cam pertractare decreui. De secundo autem,videlicet quòd requiratur verbū exprimens actum bapti-
zationis,& tertio similiter,si persona baptizata,patet ex ipsis Christi verbis:Baptizantes,inquit, eos in
nomine patris,&c.Vbi ponitur participium baptizātes,exprimens actum ipsum,& pronomē eos, ex-
primens personas baptizatas. Quòd autem actus baptizandi exprimatur per verbum indicatiui aut al-
terius modi,puta imperatiui,non est definitum quid necessarium sit,quoniam nec bene definiri posset
cum Christus in suis verbis actum baptismi participio expressit,& non verbo:baptizantes,inquit, eos,
&c.Quapropter Ecclesia Romana,quantum ad hoc permittit ac tolerat Græcos, qui in alia forma ba-
ptizant quàm Latini. Sic enim dicunt: Baptizetur seruus Christi in nomine patris & filij & spiritus
sancti. Quia enim in principio nascentis ecclesiæ tale scisma ortum est, vt quilibet æstimaret illum ad
se pertinere,qui ab illo baptizatus esset,ita vt vnus diceret,Ego sum Cephæ:alius,ego sum Pauli, quos
Apostolus reprehendens,ait: Nunquid Cephas pro vobis mortuus est,aut Paulus? Ad tollēdū hoc scis-
A ma ordinatum est inter Græcos,vt nullus baptizaret,dicēs: Ego te baptizo in nomine patris,&c.sed di- 1.Cor.1
ceret: Baptizetur seruus Christi in nomine patris,&c.ne vllo modo verbis aliquibus ostenderet se ba-
ptismi autorem,sed solum ministrū. Quòd autem ibi sit integra baptismi forma,patet,quia ibi est ma-
nifesta trinitatis expressio,ibi exprimitur actus baptizandi,quāuis in imperatiuo modo, quod non re-
fert,& persona baptizata, quāuis in tertia persona: nihil ergo deficit.Non ergo propter hoc Græci iu-
dicantur hæretici,quia sic baptizant:sed quia sic baptizantes,credunt Latinos alia forma vtentes, non
conficere baptisma,& propter hoc hæretici iudicantur,cum dicēdo: Ego te baptizo in nomine patris
&c.omnia etiam ponantur ad debitam formam & Christi verbis conformem necessaria.Et quia Græ-
ci hac occasione sicut & aliis ab Ecclesiæ Romanæ obedientia separati sunt,ideo schismatici appellan-
tur.Cæterum quod Alexander tertius huius nominis pōtifex ait in cap.1.titulo de baptismo, & eius ef-
fectu in libro epistolarum decretalium: Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine patris & fi-
lii & spiritus sancti,amen: & nō dixerit: Ego baptizo te in nomine patris & filii & spiritus sancti,nō est
puer baptizatus.Hoc,mea sētētia(saluo meliori iudicio,& ecclesiæ definitione seclusa, cui me semper
submitto)ita intelligendum est,vt quantumlibet quis ter margatur in aqua,non credatur baptizatus,
etiam si talis immersio sit facta in nomine patris & filii & spiritus sancti nisi cum hoc etiam exprima-
tur actus ipse baptizationis. Siue autem exprimatur actus ipsius baptismi in indicatiuo modo, siue in
imperatiuo:de hoc non definit ibi Pontifex,quia nec de illa re quæstio ibi agebatur: ad quod maxime
aspiciendum est:quoniam beatus Hylarius dicit ex circūstātia scripturarū pēdere sæpenumero verum
illatum sensum.Quòd si illa essent omnino exacta & necessaria,vt à Pōtifice ibidem describūtur, esset
B etiam necessariò illud pronomen Ego,semper exprimendum,vt dicatur semper:ego te baptizo in no-
mine patris,&c.& tamen Glossa ibidem dixit,omissionē illius pronominis ego,nullo pacto obesse ba-
ptismo,quin verū baptisma conficiatur. Hoc idem colligitur ex quadā responsione Zachariæ papæ,quæ
ponitur in volumine Decretorum de consec.dist.4.cap.Retulerunt.Nam cuidam quærēti,an rebapti-
zādus esset,qui his verbis fuerat baptizatus,videlicet: Baptizo te in nomine patrias,& filias,& spiritus
sanctias:Papa respōdet,ꝙ si sic baptizans,huiusmodi verba protulit ex ignorantia linguæ latinæ,& nō
vt errorem aliquem per illa verba induceret,verè baptizauit:nec est iteratò baptizādus ille sic ab eo ba-
ptizatus.Et tamen in illis verbis(vt constat) nō ponitur illud pronomen ego:vnde patet pronomē non
esse necessarium,& hoc ipsum fatentur theologi omnes. Dicimus ergo Græcos in sua forma conficere,
quāuis sic cōficientes peccent,ꝙ ecclesiæ Romanæ subesse contēnunt. Nam hoc apertissimè definiuit
concilium Florentinum sub Eugenio.4.celebratum,sic inquiens: Non negamus quin & per illa verba:
Baptizetur talis seruus Christi in nomine patris & filii & spiritus sancti:vel, Baptizetur manibus meis
talis in nomine patris & filii & spiritus sancti,verū perficiatur baptisma:quoniam cùm principalis cau-
sa,ex qua baptisma virtutē habet,sit sancta trinitas,instrumētalis autem sit minister qui tradit exterius
sacramentum:si exprimitur actus qui per ipsum exercetur ministrum cum sanctæ trinitatis inuocatio-
ne,perficitur sacramentum.Hæc concilium Florentinum.Ostendimus ergo veram baptismi formam
& exactam,quam Christus docuit,quæ tam ex Euangelio,quàm ex canonibus Apostolorum patuit: in
qua tria sunt necessaria,videlicet verbum explicans actum baptizādi,& nomen exprimens personam
baptizatam,& totius trinitatis per propria personarum nomina expressio. Quòd si vel minimum ho-
rum desit,sicut nec est vera forma,ita nec verus baptismus. Ex quibus conuincimus Marcitas,Paulianis-
C tas,Cataphryges in baptismo conficiendo errare.Quapropter meritò cōcilium Nicænum statuit eos
cum ad ecclesiæ fidem redireut,fore iterum baptizandos,

Tertia hæresis est, quæ respicit personam baptizatam. Sunt enim qui mortuos baptizant, & isti sunt Cataphryges, vt Philaster ait. Beatus tamen Augustinus in lib. de hære. nihil tale illis impingit. Hi *Cataphryges.* Cataphryges aut Cataphrygij sic dicti sunt, quia ex Phrygia prouincia originem traxerunt. Horum *Montan⁹* autores fuerũt Mõtanus, qui dixit se fuisse paracletum, & duæ eius prophetillæ, videlicet Prisca & Ma- *Prisca.* ximilla, quas ipse Montanus tanquam ex ipsius inspiratione factas iactabat. De quo qui plura noscere *Maximilla.* cupit, legat Eusebium in. 5. lib. Eccle. historiæ, à cap. 15. vsque ad. 19. nec tamen toto illo sui operis decursu vsquam hunc errorem illis impingit: quum tamen plures alios eorundem errores recenseat. Aduersus hos Cataphrygas (vt ibidem Eusebius refert) scripserunt Apollinaris Hierapolites, Melnades, Apollonius. Alia est hæresis huic similis, aut fortè est eadem, quoniam de Cataphrygus Philaster, dicens eos baptizare mortuos, non differit qualiter id faciebant. De Marcionistis autem, Theophylactus *1. Cor. 15.* exponens illud. 1. ad Cor. 15. Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non surgunt? sic ait: Mos est Marcionistis hæreticis, cùm aliquis apud eos sine baptismo discesserit, eius qui vita functus esset, feretro viuum aliquem submittere hominem. Proinde feretrum ipsi adeuntes, à mortuo sciscitantur, vtrum ei libeat baptizari, moxque qui latitat viuus, de loco inferiori respondens, se velle, inquit, afferentémque demortui loco baptizabant. Hi itaque prauæ huius cõsuetudinis insimulati, Apostolũ dictã eam rem iniunxisse, producúntque dementes illi & vesanũ id dictum, videlicet: Alioqui quid facient qui baptizãtur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Hæc Theophy. Quem ideo citaui, quòd neminem ex his qui de hæresibus scripserunt, de hac re fecisse mentionem reperio. Phila- D ster siquidem & Augustinus & Guido, quanuis de Marcione eiusque erroribus disserunt, nihil tamen huiusmodi illum sensisse referunt. Sed neque Eusebius, qui in. 4. libro historiæ Ecclesiasticæ de illo scribit, vnquam de hoc errore eum accusat. Neque etiam Tertullianus in libro de hæresibus, Marcionis errores recensens, vnquam huius mentionem fecit. Denique Irenæus in lib. primo aduersus hæreses, ca. 29. & lib. 4. cap. 57. de errorib⁹ Marcionis disputãs, nihil tale illi impingit. Quapropter mirari nõ desino vndenã Theophylactus, qui his post multa secula successit, acceperit hũc Marcionis fuisse errorem. Verùm si rem plenius circunspiciamus, Theophylactus non ait hunc fuisse Marcionis errorẽ, sed Marcionistarum. At solenne est hæreticis, qui aliorum hæreticorum vestigiis adhærent, vt nũquam suorum magistrorum erroribus sint contenti, sed semper illorum insaniam, aliquid impietatis addẽtes, augere nitantur. Quapropter possibile fuit, vt Marcionis sectatores, erroribus illius hanc hæresim coniungerent, atque ita primi illi scriptores de ea non fecerint mentionem. Theophylactus autem, qui posterior *Marcion.* fuit, de Marcionistis hæc dixisse potuit, non tamen de Marcione. Cùm ergo de Marcione fecerimus mentionem, nunc operæ precium erit differere quis hic fuerit. Marciõ (vt Irenæus & Tertulianus scribunt) Ponticus natione, temporibus Antonini Pii, prius in doctrina philosophorum, maxime Stoicorũ imbutus, deinde ad fidem Christi cõuersus, Cerdonis dogma secutus, multa ex philosophica doctrina catholicæ religioni inserere conabatur; Romámque veniens plures ibi seduxit. Hic cùm ibidem Polycarpum postea martyrem inuenisset, salutans eum, dixit: Agnoscis me? Cui Polycarpus: Agnosco primogenitum Satanæ. Hic præter euangelium Lucę, idque ab eo circumcisum, nullum euangelium recepit. Similiter & epistolas Pauli apostoli abscidit, auferẽs ab eis quicquid suæ impietati repugnare vide- A batur. Contra hunc plures grauissimi autores scripserunt, Dionysius Corinthiorum episcopus, Philippus Creten. Hippolytus episcopus Africanus, Rhodon Asianus, Irenęus Lugdunen. episcopus, Tertullianus. E quibus hi duo vltimi (quod sciam) solum extant. Hæc ergo semel dicta in posterum sint. Iam ad errorem tam Marcionistarum, quàm Cataphrygum deueniamus, quoniam inter vtrosque de hac re conuenit, vt mortuis prodesse baptisma existiment. Quod ex eo conuincitur esse falsum, quòd post mortem non est tempus nec bene nec male operandi. Vita hæc nobis à Deo conceditur, in qua labo- *Eccle. 11.* remus: qua finita iuxta id quod quisque in vita gesserit præmiabitur. Sic enim Sapiens ait: Ad quancunque partem lignum ceciderit, siue ad austrum, siue ad aquilonem, ibi manebit. Ligni nomine hominem designauit, qui tunc cadit cùm moritur. Cadit autem ad Austrum, qui ventus est calidus & humidus, cùm homo in gratia decedit. Illo enim vento flante, aqua per quam gratia designatur, descendit. Rursum, ille ad aquilonem cadere dicitur, qui in peccato moritur, quod per aquilonẽ meritò figuratur *Eccle. 9.* quoniam ventus ille frigidus est, & pluuias dissipat. Et idem expressius iterum ait: Viuentes enim sciũt se esse morituros: mortui verò nihil nouerunt amplius, nec habẽt vltra mercedem, quia obliuioni tradita est memoria eorum: amor quoque & odium & inuidiæ simul perierũt, nec habent partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur. Si ergo nõ habẽt vltra mercedem, nec partem in opere quod sub sole geritur, qualiter mortuo poterit prodesse baptismus, qui confertur viuo in demortui locũ sub- *Eccle. 17.* misso? Præterea si à mortuo velut qui non est, perit confessio (vt ait alius Sapiens) quare etiam non peribit baptismus, qui cæterorum sacramentorum est ianua? Rursus, cum Dominus baptismi necessi- *Mat. vlt.* tatem manifestauit, & Apostolis commendauit prędicandum, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Vbi non dixit quod baptizaretur vnus pro a- B *Mar. vlt.* lio, sed quisque pro se. Baptizantes (inquit) eos. Et expressius apud Marcum dicitur: Euntes in mundũ vniuersum, prędicate euangeliũ omni creaturę. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò nõ crediderit, condemnabitur. Qui ergo sine baptismo discedit, quantumlibet in eius locum submissus eius nomine baptizetur, ille tamen mortuus nunquam dicetur baptizatus: quò fit, vt eum perire sit necesse, quia baptizatus non fuit. Deinde percõtabor ab istis, quò peruenisse credũt eum, qui sine baptismo discessit? Necessarium est, vt ad infernum vadat, aut ad gloriam, vel sit in via ad gloriam, puta in purgatorio. Non est dicendum eum peruenisse ad gloriam, nec esse in via ad gloriam: alioqui baptismus non esset necessarius, cùm sine illo posset saluus haberi. Erit ergo in inferno, quia iuxta euangelium,

geli um,qui baptizatus non est,condemnabitur,ac si iam non crediderit. Si ergo est in inferno, vt quid
alius pro eo baptizatur,cúm hoc nihil illi prodesse poterit? In inferno siquidem (vt canit ecclesia) nulla Eccle.19.
est redemptio. Et Sapiens ait: Quodcunque facere potest manus tua,instanter operare,quia nec opus,
nec ratio,nec sapientia,nec scientia erunt apud inferos quò tu properas. Et Dominus apud Ioanné ait:
C Venit nox, quando nemo potest operari: noctem vocans tempus post mortem (vt beatus Augustinus
ait) in quo nemini operari licet. Ideo dixit: Operamini ergo donec dies est,id est,dũ estis in hac vita, Ioan.9.
quia post mortẽ nihil poteritis agere. Impiè ergo vesani Marcionistæ & Cataphryges mortuos bapti-
zare tẽtarũt. Quòd autẽ pro se adducunt illud Pauli: Alioqui quid facient,qui baptizãtur pro mortuis,
si mortui omnino non resurgunt? suo proposito minimè conducit: ex falsa siquidem intelligentia pro-
uenit. Vnde Theophylactus locum illum exponens,ait: Portò qui erant baptismum accepturi,integra Theophil
pronunciabant fide simbolum,moxque & illud: Credo mortuos resurrecturos. Inquit itaque Paulus,
qui futuram credunt mortuorum corporũ resurrectionem,sub speque huiusmodi sunt baptizati,quid-
nam sint,cùm eis Christus sit occursurus,acturi? Quid præterea resurrectionis gratia prorsus homines
baptizantur,hoc est,pro resurrectionis expectatione,si mortui nõ resurgũt? Hæc Theoph. Iuxta quem
tantum valet,pro mortuis baptizantur,ac sic diceres pro resurrectionis expectatione baptizãtur. Verũ
quoniam hęc expositio nimis coacta,est,multumque à litera recedens: ideo aliter iuxta sententiam bea
ti Ambrosii respõdetur,qui meo iudicio multo melius & literæ proximius exponit. Sic enim exponit:
Alioqui quid facient qui pro mortuis baptizantur,si omnino mortui non resurgunt? Quid & baptizan Ambro.
tur pro illis? Ambrosius: In tantum ratam & stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, vt e-
xemplum det eorum,qui tam securi erãt de futura resurrectione,vt etiam pro mortuis baptizarentur.
Siquem fortè mors pręuenisset,timẽtes ne aut malè aut non resurgeret, aut qui baptizatus non fuerat,
viuus nomine mortui tingebatur: vnde subiecit: Quid & baptizantur pro illis? exemplo hoc non factũ
illorum probat,sed fixam fidem in resurrectione ostendit. Quid & nos periclitamur omni hora? quo-
tidie morior pro gloria vestra,quam habeo in domino. Dicendo, quid & nos periclitamur? discreuit
personas,ostendens non catholicos esse qui pro mortuis baptizabantur. Denique supra dixit, vt quid
baptizantur pro illis? nũquid dixit,& baptizamur pro illis? Hucusque Ambrosius. Ex huius itaque præ
clara expositione patet cõsuetudinem illam,quam Theophylactus ascribit Marcionistis,vt viuus pro-
mortuo baptizaretur,tempore Pauli esse iam ab aliquibus introductã,quanuis non approbatam. Vn-
D de iterum magis miror,quòd eam Theophylactus Marcionistis tribuat,quoniam Marciõ, qui illorum
fuit,dux,centum fermè annis fuit beato Paulo apostolo posterior: quoniam hic tempore Antonini Pii
floruit,Paulus autem sub Nerone moritur. Occasione vitandæ huiusmodi hæreseos,concilium Cartha
ginense tertium cap.6.tale statuit decretum. Itẽ placuit vt corporibus defunctorum eucharistia nõ de- Conciliũ
tur. Dictum est enim à Domino: Accipite & edite: Cadauera autẽ nec accipere possunt,nec edere. Ca- Carthagi
uendum est etiam,ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat,quibus nec eucharistiam dari
licitum est. Hæc concilium Carthaginense.

QVarta hęresis est circa baptismi vim & potestatem,quam quidam sic minuere conantur, vt nul-
lam baptismo virtutem tribuant. Diuersis tamen viis ad hunc finem diuersi hæretici tẽdunt. Psal-
liani etenim,qui & Euchitæ, id est,orantes appellantur, non autem Eucidiæ (vt corruptè catalogus Psalliani
hæreticorum eos nominat) tantam vim orationi tribunt,vt illam sufficere dicãt ad omnia peccata de- Euchitæ.
lenda,quapropter Euchitæ, id est,orãtes appellantur. Hac de causa baptismo derogant,dicentes nullã
vtilitatem ex sacro baptismate baptizatis accedere,sed solam studiosam orationem dæmonem inhabi-
tantem effugare. Hi etiam vocantur Messaliãni & Enthusiastæ,id est afflari,& diuini,aut sacrificatores Messalia
vt vertit interpres Theodoreti in historia tripartita. Catalogus autem hæreticorum titulo Messaliani, ni. Entu.
vocat eos Anthyatistas,corruptè tamẽ,nesciẽs quid diceret,quoniam sic fortè scriptum apud aliquem siastæ.
reperit: quapropter ex putrido lacu putridam hausit aquam. Errat etiam in titulo Elpulius, vbi lo-
A quitur de quondam sene huius pestiferæ factionis,à quo Flauius quidam præsul Anthiochenus miro ar-
tificio & per blandirias extorsit, vt illorum sectam illi reuelaret. Hunc senem catalogus vocat Elpuli-
um,cum tamen in.7.lib. historiæ tripartitæ cap.11. vbi hæc omnia narrantur, Adelphius vocetur,nõ El
pulius. Neque hoc vicium asscribere potui impressori,quoniam ille hæreticorum nomina digerit iuxta
ordinem alphabeti: positum est autem inter nomina quæ à litera E incipiũt. Huius factionis principes
fuerunt (vt refert historia tripartita loco proximè citato) Dadœs & Sabas & Adelphius,Hermias & Sy Dadœs.
meones. Cęterum quantum ad præsentem errorem spectat,beatus August. in lib. de hæresibus,cap. 57. Sabas.
de Psallianis differens,huius erroris nõ meminit: Guido autem eo multo posterior, nullam prorsus de Adelphi⁹
Psallianis aut Messalianis,aut sub alio quouis nomine facit mẽtionem. Nos autem ex historia tripartita Symeones
hęc desumpsimus. Manichæi autem non propterea quòd multum orationi tribuãt,sed quia baptismo
detrahere volũt,dicunt illum in aqua exhibitum nihil cuiquam salutis afferre. Hoc enim de illis refert
August. in lib. de hæresibus,ca.46. Post illos alii in eorum locum subrogati sunt,videlicet Albanenses, Albanen
qui etiam dicunt baptismum nullius esse efficacię. Albigenses autem omnino baptismũ respuunt,quos ses. Albi-
meritò hic inseruimus: quoniã probata aduersus alios eius virtute & necessitate, cogentur Albigenses genses.
baptismi sacramẽtũ recipere. De his autẽ qui sint,iã superius diximus. Demum Petrus Ioannis,de quo
iam alias locuti sumus (vt Guido Carmelita illa impingit) ait in baptismo gratiam & virtutes,quas vul
gò theologicas vocant,minimè infundi. Armeni autem ab omnibus sacramentis virtutem conferendi
gratiam remouent. His in hac parte consentit Martinus Luther,qui cúm paucissima admittat sacramẽ
B ta,in vniuersum tamen de eis dicit nullam gratiam cõferre. In libro etenim suo de captiuitate Babylo- Armeni.
nica sic ait: Hæretica est,sed vsitata sententia,sacramenta nouæ legis conferre gratiam iis qui non po- Luther.

nunt obicem. Cum ergo de omnibus sacramentis dicat, etiam ad baptismũ referri debet. Quapropter
hęc eius assertio his adiungenda fuit. Contra hos omnes hęreticos simul agendum est, cum inter eos
hac de re conueniat. Primum ergo hęc hæresis conuincitur per id quod dicitur Mar. vlt. Qui credide-
rit & baptizatus fuerit, saluus erit. At cum sine gratia iustificante nemo saluetur, fieri oportet vt baptis-
1. Pet. 3. mus ipse conferat gratiam, per quam baptizatus iustificetur, iustificatusque saluetur. Nam si iustus vix
saluatur, iniustus vbi apparebit? Huic alludere quodammodo videtur beatus Petrus in sua prima cano-
nica, dicens: Expectabãt dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca: in qua pauci id est, octo
animę saluæ factæ sunt per aquam: quod & vos nunc similis formę saluos facit baptisma. Vbi Beatus
Petrus similitudinem inter figuram & figuratum explicans, dicit: quemadmodum hi qui erant tempo-
re Noë, salui facti sunt quantum ad corporalem vitam per aquam: sic nunc saluamur quantum ad spiri
talem animę vitam, per aquam baptismi peccatorum mundatricem. Habet ergo baptismus hanc vim
Ephes. 1. & potestatem vt homines saluet. Salus autem ista sine gratia dei esse nequit, dicente Apostolo? Gratia
Ioan. 3. enim dei saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, quia dei donum est. Præterea apud Ioã. Dominus
ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest intruire in regnum dei. Talis autem re
nascentia ex aqua & spiritu sancto, non fit nisi per aquam baptismi, in quo gratia spiritus sancti confer-
tur. Nunquam siquidem spiritus sanctus spiritualem renascentiam donat sine gratię suæ infusione: quo
niam charitas dei toties in cordibus hominum diffunditur, quoties spiritus sanctus datur eis. Rursus
Act. 2. beatus Petrus in die Pentecostes loquens ad Iudæos eius prædicatione cõpunctos, ait: Pœnitẽtiã agite C
& baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, &
accipietis donũ spiritus sancti. Ex quibus verbis duo patent: Primum, quòd baptisma prodest ad remis
sionem peccatorum, quod etiam ex simbolo concilij Nicęni patet, vbi dicitur: Credo vnum baptisma
in remissionem peccatorum. At sine gratiæ collatione remissio peccatorum non fit. Secundum est,
Heb. 11. quod per baptisma recipitur donum spiritus sancti: Accipietis donum spiritus sancti. Donum autem
spiritus sancti, est gratia & fides, quæ in baptismo infunditur, sicut & gratia: quoniam sine fide im-
Rom. 6. possibile est placere Deo, ait Paulus. Baptizatus autem si non placeret Deo, non saluaretur. Con-
fert autem baptismus fidem, sicut & gratiam: vtraque enim dei donum est. Deinde ex dictis Pauli
hæc etiam sententia comprobatur, qui in epist. ad Rom, sic ait: An ignoratis fratres, quod quicunque
baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per
baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in noui-
tate vitæ ambulemus. Si enim cõplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis e-
rimus: hoc sciẽtes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra nõ
seruiamus peccato, Hæc ibi Paulus. Ex quibus verbis constat illum tribuere renouationem vitæ baptis-
mo. Talis autem nouitas pertinet ad gratiam: quoniam sicut vetustas refertur ad peccatum, ita nouitas
Galat. 3. ad gratiam. Et in epist. ad Gal. ait: Quicunque in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Quid autem
Hierony. est Christum induere, nisi gratiam eius habere, qua velut vestimento tegimur? Sic enim Hiero. expo-
Act. 8. nens illa verba, ait: Si quis hoc corporeum, & quod oculis carnis aspicitur, aquæ tantum accipit laua-
crum, non est indutus dominum Iesum Christum. Nam & Simõ ille, de quo in Actibus apost.. accepe-
rat lauacrum aquæ, verum quia sanctum spiritum non habebat, indutus non erat Christum. Hæc Hie- D
ro. Et Theophyl. eadem verba exponens, dicit: Confirmat quemadmodum dei filij simus & baptismi
ob gratiam. Neque enim dixit: quotquot estis baptismo abluti, filij estis dei effecti, sicuti subsequens or-
do poscebat: sed quod magis tremendum, Christum induistis. Nam si Christum induimus dei filiũ, ei
que sumus assimiles redditi, in vnam haud dubie sumus & cõsanguinitatem deuecti & speciem: gratia
Tit. 3. id assecuti, quod illum constat esse natura. Hęc Theoph. Et in epist. ad Titum iterum Paulus eandem
confirmat sententiam, dicens: Cum autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei, non
ex operibus iustitię, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrũ
regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluato
rem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitę ęternę. Hæc ibi Paulus. Ni
hil autem his verbis expressius quicquam dici potuit quoniam dicit nos saluos fecisse per lauacrum re-
generationis: lauisse autem, vt iustificati gratia ipsius, hæredes efficeremur vitæ æternæ. His ergo tam
claris scripturæ testimoniis manifestum est, baptismum habere vim & potestatem peccata delendi, &
gratiam conferendi. Contra hanc hæresim est decretum concilii Florentini sub Eugenio. 4. celebrati
quod de sacramento baptismi loquens, sic ait: Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpæ ori-
ginalis & actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro
peccatis præteritis iniungenda est satisfactio: sed morientes ãtequam culpã aliquam committãt, statim
ad dei visionem & regnum cœlorum perueniunt. Hæc concilium Florentinum. Per quæ verba non so-
lum Messalianorum sed etiam Petri Ioannis error conuincitur, quia dicit per baptismum deleri pecca-
rum, & regnum cœlorum donari, quorum neutrum sine gratia fieri potest.

QVinta hęresis asserit paruulis vsu rationis carentibus nihil prodesse baptisma: quia paruuli ratio- A
nis expertes non possunt habere fidem, nec possunt credere verbo Dei quod illis fuerit prædica-
tum. Hoc autem dicunt summè necessarium cuicunque suscipienti baptisma: siquis autem sine
pręuia fide baptisma suscepisset, nihil illi proficere baptisma dicunt. Huius pestiferę hæreseos dux &
primus inuentor fuit quidam Petrus de Bruis gallus ex prouincia Narbonensi: in qua plurimos hac hę-
resi & aliis multis infecit, sed tandem apud oppidum sancti Ægidii propter sua crimina combustus est
prout de illo refert venerabilis Petrus abbas Cluniacensis in libro paruo quem cõtra illius errores scrip
sit. Ab hoc Petro de Bruis dicti sunt Petro Brusiani hęretici. Post mortem huius Petri de Bruis, suscepit
illius

illius vexilla quidam Henricus, à quo etiam dicti sunt Henriciani, qui non eas solas quas Petrus de Bru *Petrus de*
is docuerat hæreses suscepit, sed multas insuper addidit. Quo autem tempore vixerit hic Henricus, & *Bruis.*
qualis fuerit, constat ex quadam epistola sancti Bernardi quam ad Ildefonsum comitem sancti Ægidij
scripsit quæ est in ordine suarum epistolarum. 148. vbi de hoc Hērico tunc viuente hæc dicit. Sed nunc *Bernard.*
audi, quis ille sit, Homo apostata est, qui relicto religionis habitu (nam monachus extitit) ad spurcicias
carnis & seculi, tanquam canis ad suum vomitum est reuersus. Præ cōfusione autem habitare inter co-
gnatos & notos non sustinens, vel potius non permissus, ob magnitudinem criminis, succinxit lumbos
suos, & iter quà nesciebat arripuit, factus gyrouagus & profugus super terram. Cumque mendicare cœ
pisset, posuit in sumptu Euangelium, nam literatus erat. Et venale distrahens verbum Dei, euangeliza-
bat, vt manducaret. Si quid supra victum elicere poterat à simplicioribus populi, vel ab aliqua matro-
narum, id ludendo aleis, aut certe in vsus turpiores turpiter effundebat. Frequenter siquidem post diur
B num populi plausum, nocte insecuta cum meretricibus inuentus est prædicator insignis, & interdum
etiam cum coniugatis. Hactenus Bernardus. Hanc hęresim per quadringētos & his amplius annos se-
pultam, ab inferis reuocarunt hoc nostro tempore quidam hæretici vulgo dicti anabaptistæ, qui omnes
istorum Petro Brusianorum & Henricianorum hæreses ad vnam vsque amplexati sunt, & alias insuper
addiderunt. Contra hanc hęresim illud est apertissimum & fortissimum argumentum quod paruuli ra
tionis expertes sunt capaces salutis æternæ, & regni cœlorū: & inde apertissime colligitur, illos esse ca-
paces baptismi. Quoniam sine baptismo actu suscepto, aut saltem voluntate quando re ipsa non potest
suscipi, non valet aliquis salutem assequi sempiternam, aut regnum cœlorum intrare. Nisi quis renatus
fuerit ex aqua & spiritu sancto, inquit Saluator noster, non potest intrare in regnum cœlorum. Fateri *Ioan. 3.*
igitur oportet infantes esse capaces baptismi: aut si hoc negare cōtendunt, coguntur inde etiam nega-
re pueros non esse capaces regni cœlorum, quia hoc sine baptismo assequi non possunt. Si autem isti hę
retici tam crudeles infantibus esse voluerint, vt illos à regno cœlorum propellere non vereantur, dicen
tes illos pro illo statu non posse ad regnum cœlorum venire, statim eos ipsos hæreticos redarguit Chri-
stus saluator noster, dicens: Sinite paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere, talium est enim re- *Matt. 19.*
gnum cœlorum. Quibus verbis Saluator hos anabaptistas dupliciter redarguit, & quidem apertissime.
Primo quidem cum ait: Sinite paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere. Sed videamus prius, qui
sunt qui veniunt ad Christum, & quomodo veniunt, & tunc apertius cognoscemus, qui sunt qui prohi
bent venire ad Christum, qui à Christo hic reprehenduntur. Qui ad Christum veniunt, non omnes ab
eodem, neque ab ęquè distante loco discedunt, & ideo non eadem via veniunt. Multi enim sunt qui in
C fide catholica permanentes, in varia peccata mortalia labuntur, & sic a deo recedunt. De his omnibus
dixit Esaias propheta, & postea Saluator confirmauit: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum *Esa. 29.*
longe est à me. Et inter istos tanto quisque longius à deo elōgatur, quanto plura, aut grauiora commit- *Matth. 15.*
tit. Ita enim docet beatus Gregorius lib. 25. Moralium sic inquiens: Tot gressibus anima ad Deum acce *Grego.*
dit, quot bonis motibus mentis proficit, tot gressibus fit longe, quot malis motibus decrescit. Hęc ille.
Hi omnes si ad Deū venire volūt, vnicā solam habent viā videlicet pœnitentiam, per quā ad Deum ve-
nire possint. Sunt rursus alii, qui prorsus fide catholica carēt, & istis necessaria est fides catholica, vt pos
sint ad Deum peruenire. Credere oportet, inquit Paulus accedentē ad Deum, quia est, & quód inqui-
rentibus se remunerator sit. Si is qui fide caret, aliquo est insuper mortali peccato irretitus, huic duplex *Heb. 11.*
via est necessaria, vt ad Deum peruenire possit: quoniam non satis est illi fides nisi insuper addat pecca
torum pœnitētiam. Si verò nullo est infectus peccato mortali, sed solum caret fide, huic sola fides cum
baptismo est illi necessaria & sufficiēs, vt ad Deum accedere valeat. Qui crediderit, inquit Saluator, & *Marci. vl*
baptisatus fuerit, saluus erit. Tales sunt paruuli ante baptismum, quoniam hi etsi nulli sint peccato mor
tali obnoxii, quia illud sine vsu rationis nequaquam committere possunt, fide tamen catholica carent,
propter cuius defectum & propter peccatum originale, in quo nati sunt, tam longe à Deo distant, vt fi
lii iræ dicantur & sint. Vt igitur ad Deum isti peruenire possint, & filii Dei esse: & per consequens vitæ
æternæ hæredes, necesse est illos baptisma suscipere, per quod filii Dei fiant. Nam sine illo renasci non
possunt, nec filii Dei esse. Ex his omnibus conuincitur Anabaptistas qui paruulos à baptismate eiiciūt
D ipsos esse qui eosdem paruulos prohibent, ne ad Deum perueniant, quos & Christus reprehendit di-
cens: Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere, talium est enim regnum cœlorum. Et hoc vlti- *Matt. 19.*
mum est secundum per quod Anabaptistæ in verbis Christi reprehenduntur. Christus enim dicit, re-
gnum cœlorum ad pueros pertinere. Anabaptistę verò illos à regno cœlorum, quod sine baptismo asse
qui non possunt, relegare contēdunt. Pręterea idem Saluator ait: Venite ad me omnes qui laboratis & *Matt. 11.*
onerati estis, & ego reficiam vos. Quæ verba eandem prorsus habent promissionem, quanquam verbis
differentem. Nam re ipsa idem prorsus est dicere, Ego reficiam vos, & dicere, Talium est regnum cœ-
lorum. Quia omnes qui reficiuntur spiritualiter à Christo, quādiu in illo refectionis statu permanent,
ius habent ad regnum cœlorum. Et vice versa, omnes qui ius habent ad regnum cœlorum, etiam spiri-
tualiter reficiuntur nūc à Christo per spiritus sancti gratiam habitantem in eis, & postmodum per glo-
riam æternā. Cum igitur eadem sit hæc & illa promissio, opus est vt bene aduertamus, qui sunt illi qui
bus hanc dat promissionem, & quid ab illis exigit vt promissione fruantur. Venite, inquit, ad me om-
nes qui laboratis & onerati estis. Laborantes & oneratos vocat, sed qui sint isti, Theophylactus opti-
me nos docet, sic inquiens: Omnes vocat non solum Iudæos, sed Gentiles. Per laborantes intelligo Iu- *Theophil*
dæos, vt facientes traditiones legis, & in operatione mandatorum legis fatigatos. Per oneratos autem,
gentiles onere peccatorum oppressos. Hæc Theophylactus. Istis omnibus promittit refectionem, & il-
lis omnibus præcipit ad se venire. Dicens autē: Venite ad me omnes, nullum excipit, nullum excludit,

sed omnes ad se vocat, paruulos perinde adultos. Nam paruuli grauati sunt & onerati, quamuis non tanto onere quanto adulti, quoniam adulti grauati sunt onere peccati mortalis, paruuli autem solo peccato originali (quod multo minus est quàm mortale) non grauati sunt. Fortè hoc loco anabaptistæ respondebunt præcepta illa, quæ nunc proxime commemorauimus, nō ad paruulos sed ad solos adultos data esse: quoniam paruuli nō possunt ad Deum venire: quoniam nec Christum cognoscere possunt, & per consequens nec eam fidem possunt habere, quæ ad perueniendum vsque ad Christum, est necessaria. A
Hæc responsio ex nimium crassa ignorantia procedit. Quoniam ignorare se ostēdunt quantum sit discriminis inter paruulos & adultos, in modo veniendi ad Christum. Nam eadem est differētia in modo veniendi spiritualiter, quæ fuit olim in modo accedendi corporaliter ad ipsam Christi personam. Adulti siquidem præsertim sani, & qui corpore valebant, cum ad Christum corporaliter accedere volebant, propriis pedibus accedebant, & ad illum ibant, paruuli verò non propriis sed alienis pedibus (eo quòd se mouere non poterant) ad Christum perueniebant. Ad hunc prorsus modum; discriminantur inter se, in modo veniendi spiritualiter ad Christum. Nam adulti (eo quòd vsum rationis habent, & libero vtuntur arbitrio) propria fide venire debent, si ad Christum spiritualiter venire volunt. Paruuli verò qui vsum rationis non habent, nec libero vtuntur arbitrio, aliena fide (hoc est) fide parentum, aut saltem fide matris Ecclesiæ catholicæ ad Christum veniunt, quando à parentibus suis vel ab aliis portātur, vt baptismū recipiant. Itaque paruulis aliena fides hoc efficit ad baptismi fructū suscipiendū, quod adultis facit fides propria. Hoc tamen est inter hos & illos discrimen, quod adulti propter fidem propriam maiorem gratiam recipiunt in baptismo, quàm paruuli, qui solum baptizantur ex fide aliena. De

Bernar. hac re testimonium reddit apertum beatus Bernardus in quadam epistola ad magistrum Hugonem de sancto Victore, quæ in ordine suarum epistolarum septuagesimaseptima, sic dicens: Sanè infantes qui hanc (prohibente ætate) non possunt habere fidem, hoc est cordis ad Deum conuersionem, consequenter nec salutem, si absque baptismi perceptione moriuntur, non quod vel ipsi quando baptizantur, fide omnino careant, sine qua impossibile est, vel ipsos placere Deo: sed saluantur & ipsi per fidem, B
non tamen suam, sed alienam. Dignum nempe est: & ad Dei spectar benignitatem, vt quibus fidem ætas denegauit propriam, gratia prodesse concedat alienam. Hactenus Bernardus. Fidem sentētiæ facit

August. Augustinus libro tertio de libero arbitrio, sic inquiens: Illud perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi quid prosit paruulis cum eo accepto plerunque moriūtur, priusquam ex se quidquam potuerint cognoscere. Qua in re satis piè rectèque creditur prodesse paruulis fides eorum à quibus consecrandus offertur. Et hoc Ecclesiæ commendat authoritas, vt ex eo quisquam sentiat quid sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficio, qui propriam nondum habent potestatem commoda sit. Hæc Augustinus, & citantur à Gratiano in cap. Illud, de consecra. dist. 4. idem dicit e pistola. 23. in fine. Si autem Anabaptistæ contendant: illa Christi verba. Venire ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ad solos adultos spectare, de hac nūquam cum illis contendam, imò potius illorum sententia vtat ad meæ confirmationem. Nam si hoc illi dixerint, tunc hoc discrimen quod inter paruulos & adultos ostendimus esse circa modum veniendi ad Christum, multo melius poterit colligi ex varietate illorum duorum Christi verborum, quæ supra proxime citauimus. Ideo enim Christus, vel ipsis Anabapristis fatentibus, dixit adultis simpliciter: Venite ad me omnes, quia adulti audire & intelligere poterant C

Matt. 11. præceptum, & illud per seipsos implere, vtpote qui suis pedibus & proprio motu ad Christum venire, & vsu propriæ rationis & proprii arbitrii in Christum credere illumque diligere poterant. Paruulis autem non dixit, venite, quia id propria voluntate, & suis pedibus facere non poterant, sed paruulorum parētibus, aut illorum curatoribus adminiculo paruuli indigēt, præcipit Christus, Sinite paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere. Ac si apertius diceret: Volo paruulos venire ad me, sed quia id sua

Matt. 19. sponte & propriis pedibus facere nequeunt, præcipio vobis paruulorum custodibus, vt illos venire sinatis, & nullo modo prohibeatis imò potius adiuueris. Et vt hoc quod dico apertius fiat, alio simillimo exemplo id ostendere volo. Per præceptum hoc: Non occides, non solum prohibitum est cuilibet homini ne se gladio, aut laqueo aut inedia, aut quouis alio modo se interimat, sed præceptum est etiam illi vt omne, præsertim magnum periculum mortis euiter. Verum quia paruuli infantes id propria sponte vitare non valent, absque vlla dubitatione intelligimus ipsorum parētibus aut curatoribus præceptum esse, vt illos tueantur, & non permittant illos ire præcipites in mortis discrimen. Si autem ob nimiam parentum negligentiam, in ignem, vel aquam, aut gladium paruulo incidere contingat, & ita mori paruuli ipsi absque vlla culpa sua morientur. Ipsi tamen parētes aut illorum curatores rei mortis apud Deum æstimabuntur, propterea quòd non vitarunt mortis periculum, quum id facere potuerunt. Idem prorsus in præsenti negocio de baptismo, paruulis cōtingit: quoniam cum illos pro suarum animarum salute adquirenda, ad baptismum venire oporteat, non tamen illis expresse dictum est vt veniār, sed nobis omnibus præceptum est, vt eos venire sinamus, vt nullo modo illos prohibeamus. Illorum verò parentibus aut curatoribus præceptum est, non solum vt non prohibeāt, sed etiam vt illos portēt, aut portare faciant ad baptismum.

Et si fortè propter magnam parentum aut curatorum negligentiam paruulum sine baptismo mori contingat, nulla propter baptismum omissum paruulo, sed solis illius parentibus aut curatoribus imputabitur culpa. Ex his omnibus aperte conuincitur, paruulis, quia propriam fidem habere non possunt, alienam fidem ad baptismi susceptionem sufficere, & per illam ad Christum illos optime peruenire. Nam paruuli illi de quibus Christus dixit discipulis suis, Sinite paruulos venire ad me, non sponte sua & propriis pedibus veniebant ad Christum, sed ab aliis portabantur. Afferebār, inquit Lucas, ad illum

Luc. 18. infantes vt eos tangeret. Quod cum viderent discipuli increpabant illos. Iesus autem conuocans illos, dixit.

dixit. Sinite paruulos venire ad me & nolite vetare eos, talium est enim regnum dei. In quibus verbis id potissimum aduertendum est, quod paruulos dixit venire ad se, qui tamen ab aliis afferebantur.

Rursum, ex variis baptismi figuris, quæ olim in veteri testamento præcesserunt, apertè potest conuinci paruulis posse prodesse baptismum perinde ac adultis. Neque hoc paruum est argumẽtum, cum iux- 1.Cor.10.
ta Pauli sententiam omnia patribus in figura contigerint, & Paulus ipse ex huiusmodi figuris sępe sum- Galat.4
pserit argumentum ad probandum ea dogmata, quæ nunc pro tempore noui testamenti sunt ab omni- 1.Cor.9.
bus necessario suscipienda. De qua re aliquantulum disserui superius lib. 1. capite. 3. Primo ergo offero arcam Noë, de qua nemo iuste poterit negare figuram fuisse baptismi, cum id apertissimè doceat bea- 1.Pet.3
tus Petrus apostolus, sic dicens: In arca Noë pauci, id est, octo animæ saluę factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ facit baptisma. In quibus verbis apertè ostendit in illa arca typum fuisse baptismi nostri. Arca illa ex variis lignis constructa, significat Ecclesiam ex variis populis, Iudęis videlicet & Gentibus congregatam & variæ illius arcæ mansiones, significant varios Ecclesiæ status. Arca ferebatur aquis ad portum, & fideles omnes baptismo feruntur ad portum salutis, hoc est, ad gloriam æter-
A nam. Salus corporis fuit per arcam, & salus animæ fit per baptismum. Pauci, id est, octo tantum per arcam saluati sunt, videlicet Noë, & tres filii eius, & vxor Noë, & vxores trium filiorum eius: ita licet multi ad baptismum vocati sunt, pauci tamen sunt electi. In diluuio absorpti sunt & perierunt, non tantum qui propria voluntate peccauerant, & iram Dei contra se prouocauerunt, sed etiam innumeri paruuli, qui nunquam suo libero arbitrio peccauerant, nisi quod nati erant filii iræ. Ad hũc modum sine baptismo pereunt nunc non solum adulti qui sua sponte peccant, sed etiam paruuli qui nondum sua sponte peccauerunt, sed solo peccato Adæ sunt maculati, & in ira Dei nati. Item in arca illa non solum salui facti sunt à morte corporis homines qui Deum suum agnoscebant, sed etiam iumenta multa quæ Deus ad illam salutem propter hominis seruitium elegerat, quæ tamen Deum ipsum minime cognoscebant. Eodem modo per baptismum accipiunt salutem spiritualem quotquot illius capaces sunt, siue suum redemptorem agnoscant, siue tanquam iumenta illum prorsus ignorent, & nihil de salute animæ sibi per Christi merita concessa intelligant, prout sunt paruuli, qui quamuis sint spiritualis salutis capaces, perinde ac adulti, ad instar tamen iumentorum, nec suarum animarum salutem, nec Deum ipsum eiusdem salutis authorem cognoscere possunt.

Nam infantes quamuis speciem humanam foris habeant, & animam immortalem ita perfectè intra se contineant vt adulti, quia tamen vsu rationis eo tempore carent, sunt vere iumentis simillimi, iuxta id quod Propheta ait: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, &
similis factus est illis. Alteram figuram baptismi habuit mare rubrum, per quod Israëlitæ fugientes ab Psal. 48.
Ægypto, transierunt & salui facti sunt, & erepti à Pharaonis persecutione. Neque mare illud quis citra
B pudorem poterit negare fuisse baptismi figuram, quia hoc apertissimè docet Paulus in priore ad Corin-
thios epistola, sic inquiens: Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, 1.Cor.10.
& omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube & in mari. Seruemus bene hanc baptismi figuram, & postea aperte cognoscemus illam nostræ & catholicæ sententiæ maxime fauere. Nubes & mare simul iuncta veram & integram efficiunt baptismi figuram: quoniam baptismus duabus rebus consummatur, aqua videlicet & spiritu, prout Saluator dixit, regenerationem ad regnũm Dei ac- Ioan.3
quirendum necessariam perfici aqua & spiritu sancto. Mare rubrum significat ipsam baptismi aquam quæ & ipsa rubra est, non quidem naturali colore suo, sed virtute & operatione quàm ex merito rubei & purpurei sanguinis Christi habet in virtute spiritus sancti intus operantis. Et propter hanc causam dicit illos esse baptizatos in Mose, quoniam sicut Mose ductore populus ille saluatus est, sic nunc Christo ductore & nos ad passionem præcedente, meritis illius saluamur per baptismum. Nubes significat spiritum sanctum: quia quod nubes protegens, conducens ac refrigerans illis contulit, id totum abundantius spiritus sanctus baptizatis confert, quum nostrarum operationum dux & protector, concupiscentiarúmque nostrarum temperator & extinctor existit. Israëlitæ semel tantum mare rubrum transeũtes, à Pharaonis tyrannide liberati sunt, sic baptismus semel tantum suscipiendus nos à dæmonis tyrannide liberat. Quemadmodum Israëlitæ omnes tam paruuli quàm adulti mare transierunt, & omnes illi salui facti sunt, ita etiam quotquot baptizati fuerint siue paruuli siue magni, omnes à dæmonis potestate liberati sunt. Et hoc apertè docuit Paulus quum dixit omnes in nube baptizatos fuisse, in nube & in mari. Nam dicens, omnes, neminem excepit, sed omnes conclusit paruulos perinde ac adultos. Tertia demum baptismi figura & omnium potissima est circuncisio: quàm etiam Paulus docet fuisse figuram
C baptismi, sic inquiens: In quo & circuncisi estis circuncisione non manufacta, in expoliatione corporis
carnis, sed in circuncisione Christi cõsepulti, & in baptismo. Quę verba interpretans Theophylactus in Col.2
Commentariis super Paulum ait: Admirandum beneficium attulit, quod Christo circuncisi estis. Non Theophy.
enim manus hominis adducit circuncisionem carnis hanc, sed spiritus: & non partem, sed totum hominem circuncidit. Illic quidem exuebatur membrum per circuncisionem, carneo tegumento ablato. hîc verò exuit corpus nostrũ peccata, quæ per carnem perficimus. Tali autem circuncisione non lex, sed Christus circuncidit in baptismate, exuens nos à vetere vita peccatis obnoxia, adeòque à carne prorsus. Hæc Theophylactus: Ex quibus verbis apertissime constat circuncisionem iuxta Pauli sententiam, figuram fuisse baptismi. At circuncisio non solum proderat adultis ad salutem animæ, sed etiam paruulis e-
rat præcepta, vt constat ex libro Geneseos, in quo hæc dicit Deus: Hoc est pactum meum quod obser- Gene.17.
uabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circuncidetur ex vobis omne masculinum, & circuncidetis carnem præputii uestri, vt sit signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circuncidetur in vobis. Et infra: Masculus cuius præputii caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo

suo, quia pactum meum irritum fecit. Ecce vides præceptũ de circuncisione paruulorum à Deo datum. Puer qui ante circuncisionem decedebat ab hoc seculo, sine spe gloriæ æternæ peribat, vt constat ex eo quod dicit, Delebitur anima illa de populo suo. Hoc autem idem est, ac si diceret, Non scribetur. Scri-
Psal. 9. ptura sacra sæpe illos dicit deleri, qui nunquam fuerant scripti. Nam in Psalmo nono dicitur: Increpasti gentes & periit impius, nomen eorum delesti in æternum. Certe nomen gentium non fuerat prius scriptum in libro viuentium, de quo ibi erat sermo, nisi fortè secundum naturam in Adam, de quo per præ- D
uaricationem fuit deletum. Et iterum in alio Psalmo idem Propheta ait: Quem tu percussisti, persecuti
Psal. 68. sunt, & super dolorem vulnerum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intreot in iustitiam tuam. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Hæc dicit Prophe-
Act. 1 ta de illis qui Christum crucifixerunt, & postea pœnitentiam non egerunt, vt Petrus interpretatus est in illa oratione quàm ad condiscipulos suos habuit post Christi ad cœlos ascensionem pro substitutione alterius apostoli in locum Iudæ. Ex illis prophetæ dictis constat pro eodem hæc tria ab illo vsurpari, deleri, & non scribi, & non intrare in iustitiam Dei. Ex quibus tribus duo postrema declarant primum. Itaque masculum cuius præputii caro non fuerit circuncisa, deleri de populo, idem est, ac non scribi, & non intrare in iustitiam Dei. Et hoc idem paruulo contingit, qui nunc moritur sine baptismo. Circuncisio paruulo exhibita, conferebat illi ex pacto diuino gratiam, & animæ salutem, quia dicit esse signum fœderis inter Deum & illos, non solum adultos sed etiam paruulos. Et inde sequitur vt baptismus nunc paruulo exhibitus etiam conferat illi gratiam ad animæ salutem: nisi fortè aliquis adeò desipere velit, vt non vereatur dicere, maioris esse virtutis nunc baptismum quàm olim circuncisionem. Contrarium ta-
Psal. 86. men docet Propheta, dicens: Diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Per quę verba docet sacraméta nouæ legis, quæ portæ sunt Ecclesiæ catholicæ per Sion designatæ, pluris esse à Deo æstimata quàm omnia sacramenta & sacrificia Iudaicæ legis. Credere igitur necessario oportet circuncisionem omnibus masculis, siue paruulis, siue magnis idem præstitisse quod nunc præstat baptismus. Hoc tamen interest quod circuncisio, eo quod redemptionis precium non erat tunc solutum, regnum cœlorum morientibus aperire non potuit quod nunc facit baptismus, propterea quod sanguis Christi A
iam in precium redemptionis nostræ pro nobis effusus est.

Accedit ad hæc omnia pro baptismo paruulorum, antiquissimus vsus perpetuo in Ecclesia catholica seruatus. Nam (vt constat ex variis sanctorum patrum scripturis) ab ipso apostolorum tempore ad hunc vsque diem hoc perpetuo obseruatum est, vt, saltem necessitate cogente, paruuli etsi rationis expertes, baptizentur. Nam quòd tempore Apostolorum ita fuerit factum, constat ex Dionysio Areopagita capite vltimo Ecclesiasticæ Hierarchiæ. Et illud post ducentos annos fuisse postea seruatum, constat ex Cypriano in epistola octaua libri tertii. Idem seruatum fuisse tempore Augustini constat ex epistola illius. 23. quæ est de baptismo paruulorum. Et idem semper inuenies apud alios Augustino posteriores.

Conciliũ Lateranense. Denique pro hac re sunt multa generalium conciliorum decreta, quæ omnia concorditer docent baptismum omnibus paruulis periode ac adultis ad salutem animæ prodesse. Conciliũ Lateranense sub Innocentio tertio celebratum capite primo suorum decretorum hæc ait: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ trinitatis videlicet Patris & filii & spiritus sancti; consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocũque rite collatum proficit ad salutem. Hæc concilium Lateranense, & habẽtur hæc verba in capite Firmiter, de summa trinitate, & fide catholica. Concilium
Cõcilium Viẽnense. Viennense sub Clemente quinto celebratum inter alia fidei decreta hoc vnum de baptismo dedit. Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerans est: sicut vnus Deus, ac fides vnica ab omnibus fideliter confitendum. quod celebratum in aqua in nomine patris & filii & spiritus sancti, credimus esse tam adultis quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem. Hæc concilium Viennense, & habentur hæc verba in Clementina de summa trinitate & fide catholica. B

Cõcilium Tridentinum. Denique Concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum, in sessione quinta, capite quarto, in hunc modum decernit. Si quis paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti, anathema sit. Et sessione septima canone. 13. hæc ait: Si quis dixerit, paruulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea quum ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos, aut præstare, omitti eorum baptisma, quàm eos non actu proprio credentes, baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit. Hoc solum iam mihi superesse video vt videlicet respondeam argumento quod nobis obiiciunt Anabaptistæ, & quo illi suam pessimam hæresim firmiter tueri conantur. Christus (inquiunt illi) apostolos suos do-
Marci. 16 cens, de his quæ post suam in cœlos ascensionem illi acturi erant, dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur. At paruuli infantes non credunt quia non habent vsum rationis, consequens igitur est, vt si tunc moriantur condemnentur, etiam si baptismum suscipiant, & inde vltra deducunt, baptismum nihil illis ad salutem animæ prodes-
Heb. 11. se. Et hoc argumentum iterum confirmant testimonio Pauli apostoli dicentis: Sine fide impossibile est placere Deo.

Paruuli autem quandiu sunt rationis expertes, non habent, imò neque ex se habere possunt fidem, ergo eo tempore (iuxta Pauli sententiam) Deo placere non possunt, & per consequens baptismus non potest illis eo tempore ad salutem animæ prodesse. Hæc sunt potissima argumenta, quibus nos oppugnant, & vincere credunt Anabaptistę, sed reuera nihil minus faciunt & crassissima ignorantia sunt decepti. Illa enim verba quæ nobis obiiciũt à Christo apud Marcum dicta, nihil ad paruulos spectant, sed C
ad solos adultos, prout ex præcedentibus facillime conuincitur. Nam ante illa verba Christus dixit: E-

untes

untes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ,& his dictis statim hæc verba quę
nobis obiiciunt, dixit:Qui crediderit & baptizatus fuerit,&c.Ex quo verborum contextu apertissime
conuincitur,hęc vltima verba de illis solis esse intelligenda,quibus præcipiebant prædicare euangeli-
um.At paruulis infantibus non erat prædicandum euãgelium,sed adultis:quia paruuli,& si illis prędi
caretur euangelium intelligere non poterant,ergo solis adultis, qui soli intelligere poterant quæ illis
dicerentur,prędicandum erat euangelium, & inde apertissime conuincitur,vt de solis adultis sequen-
tia verba intelligantur,cum Christus dicit:Qui crediderit,& baptizatus fuerit saluus erit,qui verò non
crediderit condemnabitur. Adulti siquidem,quando ad baptismum suscipiendum perueniunt, ante-
quam illud percipiant,debent fidem catholicam ore confiteri & de illa vtcunque doceri.Et ideo Eccle
sia catholica ab ipsis apostolorum temporibus ad hunc vsque diem talem perpetuo tenore seruauit cõ-
suetudinem,vt adulti prius essent catechumeni quàm baptizati.Nam ante baptismum cathecizabant
(hoc est)in fide catholica instruebant adultos.De qua re extat libellus beati Augustini qui inscribitur
de cathecizandis rudibus.Quod autem nobis obiiciunt de Pauli testimonio ex crassa ignorantia proce
dit: quoniam paruuli etsi ante baptismum susceptum non habeant fidem, habent tamen illam post-
quam baptizati sunt,quamuis per illam operari non possunt.De qua re,testimonium profert nobis bea
tus Bernardus sermone sexagesimo sexto super Cantica,sic inquiens: Nemo mihi dicat quia paruulus
D non habet fidem,cui mater impertit suam,inuoluens illi in sacramento quousque idoneus fiat,proprio *Bernard.*
non tantum sensu sed assensu euolutam puramque percipere.Nunquid breue pallium vt non possit am
bos cooperire?Magna est Ecclesiæ fides.Nũquid minor fide Chananeæ mulieris,quam constat & filiæ
sufficere potuisse,& sibi?Ideo audiuit,O mulier magna est fides tua:fiat tibi sicut petiisti. Et paucis in *Matth.15*
terpositis subdit. Quæ cum ita sint nullum præiudicium sustinebunt regenerati de hoc, quod dictum
est.Sine fide impossibile est placere Deo,cum sine fide nõ sint,qui in testimonium fidei baptismi gra-
tiam perceperunt, sed neque de eo quod item dictum est. Qui verò non crediderit condemnabitur.
Quid enim credere est,nisi fidem habere?Hactenus Bernardus.Eidem sententię fauet beatus Augusti-
nus in libro de baptismo paruulorum,sic inquiens:Paruuli baptizati inter credentes reputantur per sa-
cramenti virtutem,& offerentium responsionem.Hæc Augustinus,& citantur à Gratiano in capitulo. *August.*
Filius Dei,de consecratione distinctione quarta.Habent itaque fidem sed nõ possunt per eam exire in
operationem quousque ad vsum rationis peruenientes per auditum verbi Dei credentes,illam suscipi-
ant.Nam sicut paruulus,& si omnia membra corporis integra habeat & in omnibus illis habeat vitam
& animam viuificantem,vix tamen vllum est membrum in illis,quod suo recte fungatur officio: quo-
niam neque pedibus ambulat,neque lingua loquitur,neque manibus operatur,ita etiam quamuis in il-
lis sit vera fides,placens Deo,& charitas viuificans, non tamen per aliquam earum potest in operatio
nem exire nisi prius erudiantur,& humano aliquo exteriore inuentur præceptore. Contra hanc hære-
sim scripsit beatus Bernardus:paucula quędam,in illo sexagesimosexto sermone super Cantica,& in e-
A pistola septuagesimaseptima.Eodem tempore scripsit aliquantulo longius,Petrus quidam Abbas Clu-
niacensis.Denique hoc nostro seculo multi scripserũt,Ioannes faber,Eckius,Leopoldus,sed omnium
longissime & doctissime Martinus Dũcanus:qui volumen integrum duobus libris partitum ędidit cõ-
tra Anabaptistas.

SExta hæresis est circa ipsius baptismi vnitatem.Sunt enim aliqui,qui rebaptizant eos,qui iam semel *Cap.69*
baptismum susceperunt.Horum autem variæ adhuc sunt sectæ.Donatistæ siquidem(prout Augusti
nus in libro de hæresibus refert (rebaptizant eos, qui ab Ecclesia catholica ad eos veniunt: quoniam
(vt aiunt)extra Ecclesiam baptismus conferri non potest:ipsi autem asserebant Ecclesiam penes solos
ipsos esse.Quapropter ad illos ab Ecclesia deficientes rebaptizabant,dicentes prius nõ suscepisse verũ
baptisma.Hi Donatiani vel Donatistæ primùm propter Cecilianum contra suam volũtatem ordinatũ *Donatistę*
Ecclesiæ Carthaginen. episcopum,schisma fecerunt,obiicientes ei crimina,quæ probare nõ potuerũt.
Sed postmodum falsitatis rei deprehensi,schisma in hæresim pertinaci defensione verterunt,tanquam
Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani,siue vera, siue falsa, toto terrarum orbe perierit vbi futura
promissa est,atque in Aphrica Donati parte remanserit,in aliis autem terrarum partibus quasi conta-
gione communionis extincta fuerit.Donatistæ autem à Donato quodam dicti sunt,qui tempore Con-
stantij Imperatoris & Liberij Papæ floruit:de quo plura dicemus infrà in titulo de Ecclesia,hęresi pri-
ma.Hunc eundem errorem tenent Armeni(vt ait Guido Carmelita)qui venientes ad ipsos ex Ecclesia *Armeni.*
Romana rebaptizant dicentes,in Ecclesia Rom:nõ esse verum baptisma,eò quòd(vt ipsi aiunt)apud
Latinos non est vera &catholica Ecclesia,sed solum apud ipsos Armenos.Vides hic apertissimè imple
tum quod prædixit Christus apud Matth.Si quis vobis dixerit,ecce hîc est Christus,aut illic, nolite cre *Matt. 24*
B dere.Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ,& dabunt signa magna & prodigia, ita vt in er-
rorem inducantur,si fieri potest,etiam electi.Ecce prędixi vobis.Si ergo dixerint vobis:ecce in deserto
nolite exire:ecce in penetralibus,nolite credere. Ista certè iam videmus impleta, multos pseudochri-
stos & pseudoprophetas audiuimus.Donatistę dicunt,ecce apud nos est Christus:& non alibi:Arme-
ni dicunt,ecce apud nos est Christus.Sed iuxta monitionem Christi oportet vt non credamus illis, sed
maneamus in catholica Ecclesia, quę vna est omnium mater: Ad hunc locum etiam pertinet error
Cypriani,& aliorum Aphricæ episcoporum,qui concilio apud eos de hac re celebrato definierunt,
hæreticos,cum ad Ecclesiæ communionem rediissent, fore rebaptizandos, quia (vt asserebant) in-
hæreticos non potest conferri baptisma. In hac autem parte zelo, vt suspicor, & non secundum dis-
cretionem moti,& odio quod aduersus hæreticos conceperant, ducti errauerunt. Nec tamen pro-
pter hunc errorem Cyprianus aut alij ei consentientes iudicandi sunt hęretici, quia illum pertina-

ci animositate minimè defenderunt, quinimò parati ab aliis meliora docentibus corrigi, sentētiam suā
dixerunt. Quod ex ipso facto patuit, quoniam à summis Ecclesiæ pontificibus, videlicet Cornelio,
Lucio, Stephano edocti, contraria prioribus ipsi Aphri definierunt. Qui error non primū in Aphrica,
sed in pluribus ātea locis, velut in Iconio (vt Euseb. in. 7. lib. historiæ Ecclesiast. cap. 6. refert) fuit tracta
Baltasar. tus. Nuuissimè autem diebus istis in partibus Germanię superioris surrexit quidam Baltasar, qui homi-
nes docet rebaptizare, dicens paruulis nō prodesse baptisma: quapropter cū ad annos discretionis per-
uenerint, debere iterum baptizari: quod in multis fecisse perhibetur, multosque in suum impium erro-
rem seduxisse, adeò vt huius factionis homines Anabaptistæ, hoc est, rebaptizatores vocentur. Contra
Anabaptistæ. hunc Baltasarem & eius sequaces non est quod amplius agamus, quoniam eùm iam ostenderimus par- C
uulis sicut adultis prodesse baptisma, fundamento eorū subuerso, totius erroris structura corruet. Cō-
tra alios autem omnes hoc ordine procedemus, vt primò ostendamus ministri malitiam nullo modo
minuere baptismi veritatem, quin à quocunque ministro conferatur, dummodo cætera quæ sunt ne-
cessaria teneat, verus sit baptismus. Primò probatur per illud quod habetur apud Ioan. videlicet quòd
Ioan. 4. discipuli Christi baptizabant, inter quos erat Iudas, qui quanuis non proditor, tamen fur erat & latro:
nec tamen baptizatis ab ipso legitur quòd rebaptizati vnquam fuissent. Præterea hoc ipsum expres-
sius confirmat dictum Ioannis Bap. Vidi spiritum descendētem quasi columbam de cœlo, & mansit su
Ioan. 1. per eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris
spiritum descendētem, & manētem super eū, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Hęc ille in Euange-
lio Ioannis. Ex quibus verbis patet eum qui baptizat esse Christum filium Dei. Nam quanuis minister
exterius corpus abluat, Christus tamen est qui interius mundat animam. Hic ergo est solus qui bapti-
zat in spiritu sancto, reliqui autem vt ministri. Hic est (inquit) qui baptizat in spiritu sancto, cùm tamen
ipse tunc non baptizaret, sed potius à Ioanne baptizabatur: per quod innuere voluit ipsum Christum
esse qui semper baptizat, quantumlibet varietur minister. Si ergo ille est qui baptizat, quid malus mini-
ster poterit obesse? Nam & Paulus ait: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremē-
tum dat Deus. Vnde conuincitur, quòd nihil potest obesse minister malus, cum dominus qui baptizat D
1. Cor. 3. sit bonus. Hoc etiam B. August. elegantissimè comprobat, dicens: Si superbus fuerit minister, cum dia-
bolo computatur: sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fluit, purum est. Per lapide-
um canalem transit aqua ad areolas. In canali lapideo nil generatur, sed hortus fructus plurimos affert
Et lib. 10. de vnico baptismo sic ait, Cùm tantum valeat baptismus per hominem contemptibilē, quan-
tum per apostolum datus: ita nec illius, sed Christi esse cognoscitur. Item inuenimus dictum ab aposto
lis, & gloriam meam, quanuis vtique à domino: & ministerium meum, & prudentiam meam, & Euan
gelium meum, quanuis vtique à domino impartitum sit atque donatum: baptismum autem meum ne
mo eorum dixit omnino. Neque enim omnium ęqualis est gratia, nec ministrant omnes æqualiter, nec
æquali prudentia vel scientia sunt omnes præditi, & in euangelizando alius alio melius operatur: & i-
deo dici potest alius alio doctior in ipsa salutari doctrina. Alius autem alio magis minùsve baptizatus
dici non potest, siue ab inferiore, siue à maiore baptizetur. Et Zacharias Papa Bonifacio Episcopo scri
bens, ait: Enimuero quosdem baptizatos absque interrogatione symboli ab adulteris presbyteris indi-
gnis fassus est. In his tua dilectio teneat antiquū morem Ecclesię: quia quisquis in nomine patris & filii
& spiritus sancti baptizatus est, rebaptizari minime liceat. Non enim in nomine baptizantis, sed in no
mine trinitatis huius gratiæ donum percepit. Et teneatur quod Apost. ait: Vnus Deus, vna fides, vnum
baptisma. Hęc ille. Ex his ergo tam apertis scripturę & sacrorum doctorum testimoniis apertè conuin-
citur, ministri malitiam nequaquam obesse baptismo, quin per illum baptisma verum conferri queat.
Verum dicet aliquis, has autoritates bene sufficere ad probandum de quocunquę alio crimine, vt puta
adulterio, homicidio, &c. quòd illud in ministro non obsit, quin verum conficiat baptisma. de hęretico
tamen hoc non probant. Sed si bene inspiciantur, æquè probant de hæretico, sicut de cuiusque alterius
criminis reo: quoniam siue minister sit adulter, siue homicida, siue hæreticus, qui baptizat in spiritu san A
cto Christus est. Vnde Augustinus in libro de baptismo: Cur hæretici foris baptizare non possunt? An
quia peiores sunt eo ipso quòd foris sunt? Sed nihil interest ad integritatem baptismi quanto peior id
tradat. Neque enim tantum interest inter malum & peiorem, quantum inter malum & bonum: & ta-
men cum baptizat malus, non aliud dat quàm ille qui bonus est ergo cum baptizat peior, nō aliud dat
quàm ille qui minus malus est. Hæc Aug. Et idem cōtra Cresconium grammaticum ait: Si inter bonos
ministros, cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur: nullo modo ma-
lus est qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur. Et ideo per ministros dispares Dei
munus æquale est, quia non illorum, sed eius est. Hæc ille. Pręterea baptizatus à Iudęo aut Pagano re-
ctè verba proferente, & intentionem habente faciendi quod Christiani faciunt, verè baptizatus est,
nec iterum debet baptizari: ergo baptizatus ab hæretico verè etiam erit baptizatus. Assumptum proba
tur per illud quod Nicolaus Papa respondet ad consulta Bulgarorum, & ponitur in volumine Decre-
torum de consecratione distinctione. 4. A quodam Iudęo, nescitis an Christiano, an Pagano, mul-
tos in patria vestra baptizatos esse asseritis: & quid inde sit agendum, consulitis. Hi profectò si in no-
mine sanctæ trinitatis, vel tātum in nomine Christi, sicut in Act. Apostolorum legitur, baptizati sunt,
vnum quippe idemque est (vt Sanctus Ambrosius exponit) quia non illorum, sed eius est, rebaptizari
non debent. Hæc ibi Nicolaus Papa. Ex his ergo testimoniis conuincimus, ministri malitiam, etiam si
Nicolaus papa. hæresis sit, nullo pacto obesse baptismo, quin hæreticus verū baptisma conferat, si ea faciat quæ ad bap
tismum sunt necessaria. Verùm hic admonere oportet, ministri malitiam, etsi baptismo non obsit quin B
verus sit baptismus, obesse tamen baptizato, vt scilicet gratiam per talem baptismum non recipiat,
siuia

quia posuit obstaculum culpæ, quàm sic à tali malo ministro baptismum recipiendo commisit. Qui enim à malo ministro, præcipuè hæretico, ex certa scienoa baptismum recipit, peccat: tum quia commonionem cum hæretico habet io his, in quibus maximè conueniebat nullam communionem habere: tum etiam quia circa hoc expressa facta est per Ecclesiam prohibitio. Vnde inter Canones apostolorum, canone. 46. dicitur, Episcopum aut presbyterum hæreticorum suscipientem baptisma, damnari, præcipimus. Quæ enim conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Hęc ibi. Peccat ergo ab hæretico scienter & industria baptismũ recipiens: quapropter licet verum baptisma recipiat, non tamen effectum baptismi. Si tamen necessitate cogente id faceret, vtpote quia mors instat, nec alius adest à quo baptismum recipere possit, præter hæreticum hominem, potest ab eo baptismum recipere: modo id non faciat hac intentione, vt illius hæresi assentiat, sed tanquam veram fidem catholicam suscipere volens. Vnde beatus Augustinus, & ponitur in volumine Decretorum de consecratione, distinct. *August.*
4. cap. Quomodo, sic ait: Potest peiori tradere separatus, sicut potest habere separatus: sed quàm perniciosum est habere, perniciosum est tradere. Ille autem cui tradidit, potest salubriter accipere, si ipse oon separatus acceperit vrgẽte mortis necessitate. Hæc Augustinus. Excepta ergo necessitate vrgente, quisquis à malo, præcipuè hæretico ministro baptizatur, peccat. Verum ergo baptismum recipit, effectum baptismi non recipit, quia culpa eius impeditus est baptismus, ne suum circa illum habeter effectum. Et hinc ait Aug. loco proximè citato, sui erroris originem sumpsisse Cyprianum, & cæteros apud Apbricam episcopos: Non ob aliud (inquit) visum est à quibusdam etiam egregiis viris & antistitibus, inter
C quos præcipuè beatus Cyprianus eminebat, noo esse posse apud hæreticos, vel scismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebant sacramentum ab effectu, vel vsu sacramenti. Et quia eius sacramenti vsum atque effectum, in liberatione à peccatis, & rectitudine cordis apud hæreticos non inueniebãt, ipsum sacramentum quoque illic non esse putabant. Hæc Aug. Si ergo, vt iam plenè ostendimus, ministri qualiscunque malitia non obest quin ab eo baptizatus verum suscipiat baptismum: consequens est, vt ab eo baptizatus rebaptizari minimè debeat. Et hoc est secundum, quod discutere promisimus. Verum quoniam Armeni (vt diximus) Latinos rebaptizant, alia tamen ratione ducti quàm Aphri illi episcopi & Donatistæ, contra quos modo egimus: quia videlicet dicunt Romanam Ecclesiam non habere iustam baptismi formam: ideo contra istos aliter agendum est, ostendere videlicet Ecclesiam Romanam veram baptismi tenere formam, qno facto verus erit etiam baptismus: & ita non erit cur ab eis Latini rebaptizentur. Quòd autem vera sit apud Latinos baptismi forma, ex secundo errore de baptismo superius improbato patuit. Nam forma quàm Christus docuit, apud Matthęum descripta, tria exprimit necessaria, quæ sunt verbum exprimens actum baptizandi, nomen designans personam baptizatam, inuocatio trioitatis expressæ. Baptizãtes (inquit) eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Baptizantes, ecce primum: eos, ecce secũdum, scilicet persona baptizata: In nomine patris, &c. ibi ostenditur tertium. Forma autem quàm Ecclesia Romana tenet, hæc omnia complectitur. Ea enim sic habet Ego te baptizo in nomine patris & filii & spiritus sancti. In qua cùm omnia sint necessariò requisita, non est cur impii Armeni negẽt apud nos esse verum baptismum. Contra impios autem Anabaptistas, qui pro libito rebaptizant non solum semel & iterum, sed tertio, quarto, & quinto: quoniam baptismum, velut pœnitentiam, qooties placet iterant: contra istos inquam aliter agendum est. Primò eorum hæresim ex-
D pugnat id quod ait Paulus: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Si ergo, Paulo teste, vnum est ba- *Ephes. 4.*
ptisma: quomodo impii Anabaptistæ tria & quatuor baptismata vni & eidem conferre præsumunt?
Præterea hoc ipsum plenius & expressius confirmat Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola: An i- *Rom. 6,*
gnoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris: ita nos in oouitate vitæ ambulemus. Hæc Paulus ibi. Ex quibus & aliis eiusdem loci verbis patet baptismom esse velut qoãdam mortis Christi figuram. Sicut enim in morte Christi, peccatum mortuum est: ita & in baptismo etiam peccatum nostrum perit, per meritum tamen passionis eius. Cum autem ex aqua emergimus, resurrectiooem Christi figuramus. At Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, non autem bis aut ter: ergo etiam nos pro peccatis nostris semel tantum baptizari oportet. Christus etiam resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur: ergo & nos ex aqua semel emersi, non oportet ad aquę lauacrum iterum redire. Impii ergo Anabaptistę, qui re- *Heb. 6*
baptizare præsumunt, rursus sibimetipsis (vt ait Paulus) crucifigunt filium Dei. Nam de illis expressè loquebatur Paulus, & non de aliis. Qui enim secundo baptizat, quantũ in ipso est, secundò etiam Christum cruci affigit: quooiam cum baptismus figura sit quædam mortis Christi, qui secundo baptizat, hoc ipso ostendit Christum secundo mortuum fuisse. Rursus hoc ipsum sacrorum conciliorum definitiones confirmant. Nam in symbolo ædito à coocilio Nicæno dicitur: Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Concilium Carthagioeose primum, capite suorum decretorum primo sic ait: Gratus
A episcopus concilio præsidens dixit, Ergo si vobis placet, consideremus primum titulum rebaptizationis, vnde sanctitatem vestram postulo, vt mentis vestræ placita producatis ad descendentem in aquam & interrogatum in trinitate secundum euangelii fidem, & Apostolorum doctrinam, & confessum bonam conscientiam in Deum de resurrectiooe Iesu Christi, si liceat iterum interrogari in eadem fide, & in aqua iterum tingi. Vniuersi episcopi dixerunt: Absit, absit. Illicitas esse sancimus rebaptiza- *Conciliũ*
tiones, & satis esse alienum à syncera fide, & catholica disciplina. Hæc concilium Carthaginense. Et *Carthagi*
concilium Viennense, sub Clemente quinto celebratum, ait: Baptisma vnicum baptizatos omnes in *nense.*
Christo regenerans, est sicut vnus Deus, ac fides vnica, ab omnibus fideliter confitendum. Hæc concilium Vieonense: & habentur in Clementina, ca. Fidei catholicæ, de summa trinitate, & fide catholica.

Concilium etiam Florentinum, sub Eugenio quarto celebratum eandem sententiam docet, sic inquiens: Inter hæc sacramenta tria sunt, baptismus, confirmatio, & ordo: quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum imprimunt in anima indelebile. Vnde in eadem persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hæc concilium Florentinum. Quòd si quis his conciliorum definitionibus obiicere vellet alterius Carthaginensis concilii decretum Cypriano præsente celebratum, quod ait ab hæreticis non conferri verum baptismum, atque ideo ab eis baptizatos debere iterum baptizari, huic respondeti potest, non esse pares omnium conciliorum definitiones. Conciliorum nanque prouincialium autoritas non est tanta, vt eius definitioni omnes obtemperare cogantur: quoniam prouincialia concilia (vt in principio huius libri docuimus) errare possunt. Non enim pro illo conuentu Deus rogauit, vt eius fides non deficeret: neque illi Deus se adfuturum semper promisit. Concilia autem generalia legitimè congregata minime errare possunt. Quapropter si quid in prouinciali cōcilio decretum est quod à vera fide deuiare videatur, per generale concilium (vt beatus Augustinus lib. 6. contra Donatistas ca. 1. docet) corrigi debet. Quod in casu factum esse comperimus. Cōcilium siquidem Aphricanum, septuaginta & vnius episcoporum, in quo decretum est hęreticos non posse verum baptismum conficere, prouinciale fuit, & non generale: quapropter errare potuit, & corrigitur à Cornelio tunc Romano pontifice, aliisque Italiæ episcopis, vt refert Eusebius. 7. libro historiæ Ecclesiasticæ, & postmodum corrigitur per concilium Carthaginense primum in decreto quod proximè citatum est. Hoc autem concilium vniuersalis accepit Ecclesia, & ita eius definitionem omnes amplecti tenentur. Contra hunc errorem scripsit beatus August. librum de vnico baptismo, atque iterum tractatum de baptismo contra Donatistas septem partitum libris. Hoc nostro tempore scripsit Ioannes Faber volumen grande contra Anabaptistas. Contra eosdem Leopoldus quidam germanus. B

Septima hæresis est circa ipsius baptismi sacramentalia, hoc est circa illa quæ baptismum in eius collatione circunstant ex quodam ritu matris ecclesiæ. Armeni enim (vt ait Guido, quem in historia Armenorum sequimur, quia nullum alium reperire potuimus) dicunt non posse conferri baptismum a-

Armeni. licui nisi eidem conferatur Eucharistiæ sacramentum. Secundo dicunt chrisma adeò esse exactum ad verum baptismum perficiendum, vt nisi baptizatus chrismate vngatur, non sit baptizatus. Harum autem duarum assertionum vtraque est erronea & hæretica. Nam quod primo dicunt de eucharistia, conuincitur manifeste ex eo quod Dominus discipulis suis præcipiens vt docerent omnes gentes, & baptizarent eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, nullam de eucharistiæ sumptione fecit memoriam, fecisset tamen si ea ad baptismi collationem exigeretur. Deinde eucharistiæ sacramentum multo post baptismum est institutum: quoniam in die cœnæ dominicæ, feria scilicet quinta pridie quàm pateretur, instituit eucharistiæ sacramentum. Baptismus autem longè ante fuerat institutus. Nam Ioannis quarto dicitur quòd discipuli Christi baptizabant: ergo tunc baptismus iam fuerat institutus, quamuis non sub interminatione gehennæ præceptus, sicut post Christi resurrectionem. Alioqui baptizati ab Apostolis, iterum postea fuissent baptizandi: quod nunquam factum fuisse legimus. Quare ex hoc melius colligi posset, eucharistiam non posse dari nisi præeunte baptismate, vtpote prius instituto. Quod autem baptismus non possit dari sine eucharistiæ sacramento, nulla prorsus ratione fulcitur: sed merè voluntariè dicitur. Quapropter eadem facilitate qua dicitur, meretur vt cōdemnetur: quâuis nos id facere iam non valemus: nam si condemnemus, valida ratione ducti id facimus. Secunda etiam assertio non minus est erronea: quoniam etsi chrisma exigatur in baptismo, non tamen illud exigit baptismus: sed ecclesia illud exigit à ministro conficiente baptismum: ita vt si chrisma non adhiberetur, extrema necessitate seclusa, minister peccaret, quoniam ecclesiæ præceptum prætermisit: baptismus tamen nihilominus esset adeò perfectus (si cætera adsunt) vt non sit opus illum sic ablutum iteram baptizare. Christus nanque baptismum instituens, nullum de chrismate adhibendo dedit præceptum. Per hanc eandem rationem reuicitur alius error huic similis, cuiusdam Claudii Taurinensis episcopi, de quo iam supra diximus. Is enim dixit baptismum esse nullum, si fronti ipsius baptizati signum crucis non infigeretur. Hic autem manifestus est error: quoniam si ea peraguntur quæ Christus præcepit, constat baptismum esse perfectum. Constat autem, Christum cum institueret baptismum, nunquam de signo crucis meminisse. C

Claudius.

Octaua hęresis est huic penitus opposita. Vvaldenses enim dicunt (vt Æneas Syluius libro de origine Bohemorum cap. 35. testatur) baptismum aquæ, nulla interiecta sacri olei mixtura fore recipiendum. Vvaldenses autem isti sic appellati sunt, quoniam Vvaldo quidam ciuis Lugdunensis fuit autor eorum, Vocantur etiam pauperes de Lugduno, quoniam Vvaldo ille Lugdunensis, à quo originem traxerunt, cum diues admodum esset, opibus relictis, pauperibúsque erogatis, euangelicam paupertatem se seruaturum prætēdit: sub cuius velamine multos impios errores se tegere credidit. Nam cum idiota esset, quosdam libros vulgari ac materna lingua sibi conscribi fecit, cum aliquibus sanctorū testimoniis. Quos libros cum non sanè, vt decebat, intelligeret, suo tamen inflatus spiritu, Apostolorum officium prædicando vsurpauit. Cœpit hæc secta Vvaldensium (vt ait Guido) circa annum Domini M.CLXX. quæ (vt idem ait) fuit Romæ in generali Concilio damnata. Inter alios ergo istorum Vvaldensium errores, is vnus est, quo asserunt nullo pacto oleum sacrum in baptismo debere misceri. Quem errorem D

Vvalden.

Vuiclef. postea secutus est Ioannes Vuicleph, de quo iam diximus. Pro huius ergo erroris clariori discussione, an notare prius oporter, pluries sacrum oleum aut chrisma dari. Aliquando enim datur post ipsum baptismum iam susceptum, aliquot etiam dierum aut annorum spatio interiecto: & hoc est sacramentum à baptismate distinctum, vel (vt verius dicam) est ipsius sacramenti materia, quod confirmatio appellatur,

tur. Et de hoc non est præsens sermo. Aliquando etiam datur oleum in ipsamet baptismi collatione. Ibi enim vnguntur chrismate in pectore & scapulis, & in fronte. Hoc autem fit ad designandam misericordiam quàm nobis Deus exhibet condonãdo peccata per baptismi susceptionem. Oleum nanque in sacris literis sæpissime misericordiam significat. Vnde beatus Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa cap. 10. ait: Oleum in baptismate assumitur, vnctionem significans, & christos, id est vnctos nos efficiens, & misericordiam dei nobis annuncians per spiritum sanctum, quia & ramum oliuæ iis qui ex diluuio saluati sunt, columba tunc attulit. Hæc Damascenus. Est etiam alia non minor causa: quia videlicet per baptismum in certamen quoddam spirituale descendimus, & in luctam quandam. Sicut enim in agone *Damasce.*
A positus, luctámque aggrediens, vngebatur, quò minus ab hoste posset capi, sed potius facile ex eius manibus elabi posset: sic etiam spiritualem hanc luctam aggressurus, sacro prius oleo vngitur: per quod baptizandus ad luctam præparetur, ne dæmon eum comprehendat, sed ex eius potestate elabatur. Vnde B. Ambrosius libro primo de sacramentis ait: Quemadmodũ dicit Apostolus sanctus: Sit in te fidei deuotionísque plena fragrantia. Venimus ad fontem, ingressus es, cõsidera quos videris, quid loquutus sis. Considera, repete diligenter: occurrit tibi Leuita, occurrit tibi presbyter. Vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen huius seculi luctaturus: professus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur, habet quod speret: vbi certamen, ibi corona. Luctaris in seculo, sed coronatis à Christo, & pro certaminibus seculi coronaris. Nam etsi in cœlo præmium, hic tamen meritum præmii collocatur. Hæc ibi Ambrosius. Ex quo patet non esse recentem ecclesiæ adinuentionem, vt oleum sacrum baptismo misceatur. Verum vt rem adhuc multo vetustiorem esse ostendamus, citare oportet Dionysium Areopagitam Pauli Apostoli discipulum. Is enim in secundo capite Ecclesiasticæ hierarchiæ, de ritu huius sacramenti disserens, ait: Deiformis quidam hierarchia incipit sacram vnctionem, sacerdotes autem in ipso perficiunt vnctionis ministrationem, ad sacros in typo eum qui perficitur agones euocãtes, secundum quos athleta Christo effectus est, quia vt Deus athletiæ conditor est, vt sapiens autem leges ipsius posuit. Hęc Dionysius. Quæ verba commentator aut illius expositor enarrans, ita ait: Solebãt athletæ agonizaturi vnguento odorifero & confortatiuo vngi, vt vnguenti lubricitas efficeret eos irretrahibiles, & non impedibiles ab aduersariis: & odor cerebrum, & per consequens sensus cõfortaret, & ipsius penetratio neruos & ossa attigaret, & spiritus mortuos multiplicaret, & sic athletam roboraret. Hæc ibi. Hunc ergo ritum Romana tenet Ecclesia, non nouum, sed antiquum, & ab ipsis Apostolis ad nos vsque (vt ostendimus) deriuatum. Quod oleum si omitteretur, nihilominus, si cætera adessent, verus esset baptismus: quamnis sic illud præter vrgentem necessitatem omittens, peccaret. Apostoli enim sola aqua absque oleo baptizabant, vt patet ex Actibus Apostolorum. Nunc autem id fieri non liceret, ecclesia vetante. Quid ergo impii Vvaldenses murmurant, cùm oleum appositũ nihil baptismo nocere ostendatur? Qua propter obediendum erit consuetudini catholicæ ecclesiæ, quę à spiritu sancto regitur, maximè in sacra mentis decernendis, administrandísque. *Ambro.* *Dionisius Areopagita.*
B

NOna hæresis est asserens pueros non egere baptismo ad deletionem peccati originalis, quia videlicet negat pueros ante baptismum vllum peccatum originale habere. Hic est error Pelagii, vt ait B. Augustinus libro de hæresibus, cap. 88. Est etiam Armenorum, vt illis impingit Guido Carmelita. Verum pro hoc errore expugnando infra commodior erit locus, cum videlicet de peccato agemus. Ostendemus enim tunc paruulos ante baptismum peccati originalis esse reos, & ob id gehennæ obnoxios. Quo facto manifestum euadet eos egere baptismo ad eiusdem peccati originalis deletionem. Sunt adhuc alii præter Pelagianos qui hunc eundem errorem, quamuis non eadem via, tutantur. Dicunt enim paruulos posse sine baptismo & sine martyrio saluari, non quidem propterea quod peccato originali careant, vt Pelagiani dixerunt: sed quia credunt fidem parentum, & eorum orationes, cum proposito baptizãdi illos, quum possibilitas adsit, esse satis ad salutem illorum spiritualem. Hunc errorem primus *Pelagius* *Armeni.*
C omnium quos noui, docuit Ioannes Vvicles, prout de illo narrat Thomas Vvalden. in libro de sacramẽtis cap. 96. In illo siquidem loco dicit Vviclefum asseruisse paruulos posse saluari sine baptismo aquæ, non tamen refert modum quo, iuxta Vviclefi sententiam, paruuli possint sine baptismo saluati. Ioannes Gerson nimia (vt suspicor) misericordia erga infantes affectus, dixit paruulos posse sine baptismo aquæ saluari per fidem & orationes parentum suorum, quando baptismus non est omissus, propterea quod illum parentes contempserunt, sed quia illud filiis præstare non potuerunt. Hanc Gersonis sententiam postea suscepit Thomas de Vio Cardinalis vulgò Caietanus dictus. Quis autem is fit superius cum de formatione Euæ ex costa Adæ disputarem, satis apertè declaraui. Sed ne fortè aliquis huic Caietano nimium deditus, existimet me hoc illi falsò tribuere, ipsamet illius verba referam, quæ ille in commentario super tertiam partem sancti Thomæ, quæstione. 68. articulo secundo scripsit: In casu necessitatis, inquit ille, ad salutem puerorum sufficere videtur baptismus in voto parentum, præcipue cum aliquo exteriori signo. Et post aliqua verba iterum subdit: Paruulus ex baptismo fluminis, voto parentis suscepto saluaretur, si impossibile esset ipsum baptizari aqua. Debet autem in tali casu parens signo crucis infantem cum inuocatione trinitatis munire, sicque Deo offerre morientem, in nomine patris & filii & spiritus sancti. Et postea in commentario super articulum vndecimum hæc ait. In articulo vndecimo occurrit scribendum, & consequenter dicendum, sub correctione tamen, paruulos in maternis vteris periclitantes posse saluari, sicut superius diximus de infantibus qui non possunt baptizari. Posse autem saluari dico per sacramentum baptismi non in re, sed in voto parentum susceptum, cum aliqua benedictione prolis, seu oblatione ipsius ad Deum cum inuocatione trinitatis. Hactenus Caietanus. Neque propter hanc assertionem, quamuis sit hæretica, illum censeo fuisse hæreticum, quia non obstinato & pertinaci animo illam asseruit, sed illam dicens submisit se correctioni, prout constat ex verbis illius *Ioan. vuiclephi.* *Ioannes Gerson.* *Thomas de Vio.*
D

quæ proximè citauimus. Hanc sententiam esse falsam & erroneam, apertè conuincunt verba illa Salua-
Ioan. 3. toris: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest intrare in regnum dei. In quibus ver-
bis multa sunt annotanda. Primum est quod dicit esse necessarium renasci illum qui debet intrare in re-
gnum dei. At, qui nondum est natus, non potest esse renatus. Paruuli igitur qui in ventribus matrum e-
August. xistentes nondum sunt nati non possunt ex communi lege, ante talem natiuitatē esse renati, & per con-
sequens nec in regnum dei introire. Et hoc ipsum in illis verbis annotauit Augustinus in libro de bap-
tismo paruulorū, cap. 13. sic dicens: Oportet ergo nasci priusquā quis renascatur. Sed ne lector hic erret,
admonere illum decreui vt intelligat illum in hac parte dici natum, qui quouis modo prodiit in lucem,
aut totus integer, aut membrum aliquod illius viuum. Nam si mortua matre secaretur venter illius, &
infans intus videretur viuus, posset baptizari, quamuis nō esset plenè natus. Alterum in illis Christi ver-
bis annotatione dignum est, talem regenerationem necessariam ad introitum regni dei, debere esse ex
aqua & spiritu sancto. Et inde consequens est quod vbi aqua deest, non sit perfecta regeneratio & suffi-
ciens ad introitum regni dei. Tertium denique in illis Christi verbis annotandum est, verba illa esse ge-
neraliter & sine vlla exceptione dicta. Non enim de solis adultis loquutus est Christus, sed generaliter
sine paruulorum aut alicuius alterius exceptione dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, A
August. non potest intrare in regnū dei. Vbi ergo lex non excipit, nec nos excipere debemus. Et quod illa Chri-
sti verba sint etiam de paruulis perinde ac de adultis intelligenda, docet Augustinus sæpe, præsertim in
libro de baptismo paruulorum, sic dicens: Paruuli etiam baptizati inter credentes reputantur per sacra-
menti virtutem, & offerentium responsionem. Qui verò non sunt baptizati, inter non credentes iudi-
cantur, ex euangelio Ioannis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest intrare in re-
gnum dei. Hæc Augustinus, & citantur à Gratiano, in cap. Filius dei, de conse. dist. 4. Ecce qualiter Au-
gustinus ex illis Christi verbis colligit paruulos non baptizatos non dici credentes, per hoc ostendere
Mar. 16. volens illos fore damnandos, iuxta alia verba Saluatoris nostri dicentis: Qui verò non crediderit, con-
Tit. 3. demnabitur. Præterea, ex verbis Pauli quæ ad Titum scribit, Caietani & aliorum sententia apertè con-
uincitur. Cum autem (inquit Paulus) benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei, non ex o-
peribus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum re-
generationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abūde per Iesum saluatorem nostrum.
Quibus verbis aperte docet Paulus salutem spiritualem nobis datam esse à Deo, non ex nostris meritis,
sed ex meritis Christi. Et hanc non dicit esse datam solo verbo aut solo illius mandato sine aliquo me-
dio, sed per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, hoc est, per baptismum in quo re-
generati & renouati sumus adueniente in nos spiritu sancto. Nam ipsum baptismi sacramentum appel- B
lat Paulus lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti: quia per illud sumus à peccatorum
maculis loti, & iterum post carnalem generationem spiritualiter generati, ac vetere homine deposito
renouati per spiritum sanctum, vt nunc iterum reciperemus in baptismo nouitatem innocentiæ, quàm
acceperamus in primo parente priusquam peccasset. Et in epistola ad Ephesios eādem sententiam ite-
Ephes. 5. rum docet Paulus, dicens, Christum dilexisse ecclesiam & seipsum tradidisse pro ea, vt illam sanctifica-
ret, mundando eam lauacro aquæ in verbo vitæ. In quibus verbis sacramentum baptismum appellauit
lauacrum aquæ in verbo vitæ, duas exprimens res ex quibus baptismus conficitur videlicet aquam &
verbum vitæ, sine quibus baptismus minime confici potest, Verbum vitæ hoc loco vocat Paulus inuo-
cationem trinitatis, quàm baptizans facit, quum dicit: Ego te baptizo in nomine patris & filii & spiri-
tus sancti. Hoc itaque lauacro aquæ in verbo vitę Christus mundauit ecclesiam. Et inde sequitur, vt par-
uuli non baptizati, quia non sunt hoc lauacro loti, non sint mundi, neque regenerati, neque renouati, &
per consequens, si absque baptismo moriantur, nunquam perueniant ad illam ecclesiam, quę est specio-
sa sine macula & ruga, hoc est ad gloriam cœlestem.

Rursum, hæc sententia conuincitur esse erronea testimonio Ioannis apostoli, qui in sua prima catho-
lica epistola declarans modum quo Christus ad nostrarum animarum salutem veniat, dicit: Hic est qui
venit per aquam & sanguinem Iesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Ecce audis
1. Ioan. 5. Christum venisse in aqua & sanguine. Sed oportet inquirere quò venit. Nunquid de cœlo in vterum
virginis ad nostram carnem sumendam? aut inde ad euangelii prædicationem? Minime: quoniam nihil
illorum fecit per aquam & sanguinem simul. Venit igitur sic ad abluendas sordes filiarum Sion in spiri-
Esa. 4 tu iudicii & ardoris, vt prædixerat Esaias propheta. Talis autem sordium ablutio erat peccatorum re-
missio nobis omnibus donāda per meritum Christi, qui pro nobis mortuus ex latere suo effudit aquam
& sanguinem. Et hanc ablutionem nunc etiam quotidie facit in his qui quotidie baptizantur. Nam de
Christo saluatore nostro dicitur quod ille sit qui baptizat in spiritu sancto & igne, quod non aliud est C
quàm quod ab Esaia prædictū esse, nunc proxime diximus, quod ille abluit sordes filiarum Sion in spi-
ritu iudicii & ardoris. Sed pergamus & videamus huius ablutionis testimonia, quæ illo loco beatus Io-
Matth. 3. annes profert: Tres sunt, inquit Ioannes, qui testimoniū dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres
vnū sunt. Quæ verba interpretās Beda in cōmentariis super epistolas canonicas, ait: In nobis hæc vnum
sunt, non natura eiusdē substātiæ, sed eiusdē operatione mysterii. Nā sicut beatus Ambrosius ait: Spiri-
Beda. tus mentem renouat, aqua proficit ad lauacrum, sanguis spectat ad precium. Spiritus enim nos per ado
ptionem dei filios fecit, sacri fontis vnda nos abluit, sanguis domini nos redemit. Alterū ergo inuisibile
alterum visibile testimonium sacramento consequitur spiritali. Hactenus Beda, Ex cuius verbis constat
Ioannē redarguere illos omnes qui dicunt paruulos posse sine baptismo saluari, quia Ioannes dicit tres
esse testes qui debent perfectum reddere testimonium animæ à sordibus peccatorū ablutæ. At paruulis
sine baptismo mortuis deest vnus testis, videlicet aqua baptismi, ergo illi non sunt censendi mundati.

Deinde,

Deinde, Ioannes dicit Christum venire ad nostram omnium salutem per aquam & sanguinem simul, & non per alterum illorum tantum: & inde sequitur, vt ad paruulos, quibus aqua baptismi deficit, nunquam Christus spiritualiter veniat.

Præter hæc scripturæ sacræ testimonia, sunt aliæ rationes fortissimæ, quę apertissimè conuincunt hanc Caietani sententiam esse erroneam. Primò ergo hoc exordior, quòd nullus potest, neque vnquam potuit assequi gratiam, nisi præueniente aliquo bono animæ affectu proprio, aut alieno, aut per viam sacra-
D menti, nisi cui fortè ex priuilegio aliquo particulari, Deus absque his tribus misericorditer concedere voluit, prout fuit Ioannes baptista, & Hieremias, & alii similes in ventre matris sanctificati. Paruuli in vteris matrum, aut post natiuitatem ante baptismum mortui, nullo istorum modorum iuxta legem communem à Deo datam, potuerunt habere gratiam: ergo sine illa saluati non potuerunt: quoniam sine illa salus esse non potest, propter id quod Paulus ait: Gratia Dei vita æterna. Per sacramentum aliquod non potuerunt habere gratiam, quia cùm baptismus sit ianua omnium sacramentorum, absente baptismo nullum aliud sacramentorum potuit paruulis cōferri. Neque per proprium bonum suæ voluntatis motum potuerunt se disponere & præparare ad gratiam suscipiēdam: quia cùm fuerint vsus rationis prorsus expertes, non potuerunt bonum aut malum suæ voluntatis habere motum. Solum iam restat inquirere an per merita aliorum, puta parētum vel aliorum, potuerint assequi gratiam. Sed hoc fieri non posse, inde conuincitur, quòd omnium theologorum concors sententia docet, nullum purum hominem posse alteri mereri primam gratiam, aut primam iustificationem, sine proprio aliquo voluntatis motu aut affectu ipsius iustificandi. Nam aliàs, amens in peccato mortali existens posset sine vlla sua pœnitentia iustificari, cuius contrarium docet Christus, dicens: Nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis. Et idem definit Innocentius tertius in cap. Maiores, §. Verum, de baptismo & eius effectu. Et certè si quis posset paruulo mereri primam gratiam, eadem ratione posset mereri augmentum illius, imò multò facilius id facere posset, quum nulla tunc esset in eodem paruulo contraria dispositio ad gratiæ susceptionem. Et si quis fortè hoc concedere non veretur inde cogetur concedere, vt paruulus non baptisatus posit stante lege maiorem gratiam habere quàm baptizatus, vt puta si pro illo multi feruenter orent, & pro isto nullus. Nullum igitur est medium, per quod paruuli sine baptismo morientes pos-
A sent assequi gratiam, & per consequens vitam æternam: quia neque per sacramentum, neque per meritum suum vel alienum.

Rom. 6.

Luc. 13.

Præterea, si per orationes & oblationes, & alia id genus sacrificia posset paruulis periclitātibus subueniri, eadem ratione posset per eadem media subueniri extra periculum existentibus: quia periculum mortis non facit, vt orationes & alia suffragia sint sacramentum, quod aliàs nō fuisset sacramentum, nec potest maiorem vim ad impetrandum illis orationibus tribuere quàm antè habuissent. Et certè sacrilegii crimen videtur esse, si contendere aliquis vellet, haberi certitudinem salutis paruulorum, ex orationibus aut oblationibus parentum pro paruulis suis. Quia inde facile conuincet quisque tales orationes esse verum sacramentum, iuxta communem & veram sacramenti definitionem. At, audere aliud vocare verum sacramentum, præter illa septem quæ catholica agnoscit ecclesia, apertum est sacrilegium, & si quis illud pertinaciter defenderet, ob hoc solum diceretur hæreticus, iuxta cap. Ad abolendam, de hæreticis. Et hinc apertè etiam sequitur, vt nec Caietanus ipse, nec parentes paruulorum qui pro illis orant possint per illas orationes esse certi de salute ipsorum paruulorum, quia cùm orationes illæ siue oblationes non sint sacramentum, nihil certum potest haberi de illarum efficaci operatione ad salutem paruulorum. Rursum, si paruuli possent absque baptismo saluari, omnibus paruulis esset hæc gratia communis, tam filiis infidelium quàm fidelium: quia nulla ratio est quæ magis pro istis quàm pro illis vrgeat. Nam eiusdem cōditionis & æquale est vtrorumque peccatum, neque magis de Deo sunt meriti: neque minus habent gratiæ impedimentum isti quam illi: & ita æquè illis & istis possent adhiberi sacramenta, & pro vtrisque possent ex æquo esse efficaces orationes iustorū. Et re vera si paruuli in vteris matrum
B possent per orationes aliorum iustificari iuxta communem legem, iam nullum prorsus esset priuilegium Ioannis baptistæ & aliorum sanctorum qui in vtero matris fuerunt sanctificati, quia aliis omnibus id potuisset iuxta legem accidere, si alii pro illis, prout oportebat, orauissent. Deinde, si paruuli sine baptismo saluarentur, tunc extra ecclesiam esset salus, quod si quis fortè concedere non formidauerit, conuincetur statim authoritate concilii Lateranensis sub Innocentio tertio celebrati, quod capite primo suorum decretorum definiuit extra ecclesiam non esse salutem: Quæ definitio habetur in cap. Firmiter, de summa trinitate & fide catholica. Quæ autem ex illa Caietani sententia sequatur, esse salutem extra ecclesiam, inde facile quisque intelliget, si considerct quòd paruuli quos dicit sine baptismo esse saluos, sunt extra ecclesiam: quia non pertinent ad gregem Domini, cum non sint charactere illius signati. Et cum baptismus sit ianua per quam intratur in ecclesiam: qui ad baptismum nondum peruenerunt, non habent portam per quam potuerint ad illam intrare. Ecclesia etiam est congregatio omnium in Christo credentium, qui per vnam fidem Christi cōiungūtur, iuxta id quod dicit Hugo de sancto Victore, Per fidem accipimus vnionem, per charitatem autem viuificationem. At paruuli non baptizati, sunt nō credentes, quia nec credunt actu, vt adulti: neque habitu vt paruuli baptizati. Nam Augustinus in libro de baptismo paruulorum ostendens discrimen inter paruulos non baptizatos, & eos qui baptismo Christi sunt loti, dicit hos esse credentes, illos verò non. Et citatur hæc Augustini sententia in cap. Filius dei, de
C consecratione, distinctione quarta.

Accedit ad hæc omnia, contra Caietani sententiam totius ecclesiæ consensus operibus & verbis apertissimis declaratus. Nunquam enim hactenus ecclesia pro paruulis sine baptismo decedentibus orauit, neque pro illis vllas vnquam fecit oblationes, neque illos ad ecclesiasticam admisit sepulturam,

quod absque dubio illa fecisset, si illos ad se pertinere credidisset. Constat etiam hic perpetuus ecclesiæ consensus ex testimoniis sanctorum doctorum, qui etsi tempore disiuncti, concordes tamen semper in hac fuere sententia quòd paruulis sit exhibendus baptismus. Dionysius Areopagita capite vltimo Ecclesiasticæ Hierarchiæ refert ecclesiam tẽpore Apostolorum recepisse infantes ad baptismum. Et idem postea fuisse factum ab ecclesia constat ex Cypriano in epistola octaua tertii libri, & ex Augustino in epistola vigesimatertia. Cōstat hoc idem ex Bernardo sermone sexagesimo sexto super Cantica. Et idem ad hunc vsque diem seruatum esse in ecclesia, constat ex scriptis illorum, qui fuerunt posteriores, quos prudens nunc omitto causa vitandi fastidii. At ecclesia nunquam infantibus sanctum baptismum dedisset, si putasset eos sine baptismo saluari posse. Quoniam melius tunc fuisset differre illis baptismum vsque ad adolescentiam, in qua vsum rationis habentes suo arbitrio facerent, quod nunc faciunt ex alieno, & suo ore confiterentur fidem, quàm nunc aliena lingua fatentur. Nam (vt Augustinus docet in libro tertio de libero arbitrio, & ex re ipsa satis constat) maiorem gratiam assequitur in baptismo adultus qui rectè se parat ad illius susceptionem, quàm paruulus qui sine vlla animi sui præparatione illud recipit. Et certè si hoc esset verum & efficax remedium, quod Caietanus ad salutem spiritualem paruulorum excogitauit, meritò argui posset ecclesia de ignorantia, quoniam per tot secula rem tantam & tam necessariam ignorauit. Quod si illam non latuit, multò rectius poterit accusari de negligentia, propterea quod tale remedium nunquam paruulis adhibere curauit. Ego tamen corde ad iustitiam, & ore confiteor ad salutem, quod Ecclesia antequam Caietanus oriretur, non ignorauit aliquid quod ad salutem animarum sit vallidum & necessarium. Quoniam spiritus sanctus descendens super Apostolos, docuit illos omnem veritatem necessariam. Et inde conuinco talem Caietani sententiam de salute paruulorum sine baptismo decedentium, quàm hactenus Ecclesia ignorauit, non esse veram. D

Constat etiam apertius Ecclesiæ perpetuus consensus ex testimoniis sacrorum doctorum, qui omnes concordi sententia docent, non solum dandum esse paruulis baptismum, sed dicunt insuper illos sine baptismo saluari non posse. E quibus aliquot in medium proferam. Augustinus in libro sexto Hypognosticôn contra Pelagianos, hæc ait: Nouimus etiam paruulos, quibus vsus liberi arbitrii non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos, & cum in vno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentum manibus factum exanimem, fraudatum gratia Saluatoris. Quis sapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iustus dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et, Quàm magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Dicamus etiam cum Apostolo Paulo, O altitudo diuitiarū sapientię, & scientię dei, quàm incomprehẽsibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Hęc Augustinus. In quibus verbis præter id quod ait, paruulum non baptizatum, quamuis à parẽtibus deportatum ad baptismum, fraudatum fuisse gratia dei, respondet argumẽto quod faciūt huius sententiæ autores, qui paruulis non baptizatis salutem dari posse conantur. Dicunt enim hoc spectare ad misericordiam Dei, & congruam esse illi, vt paruulis non baptizatis aliquod remedium daret, quasi Deus crudelis esset dicendus, si nullum illis ad salutem remedium reliquisset. Sed istis respondet humiliter Augustinus, suam fatendo ignorantiam, & istarum rerum occultarum sententiam iudicio dei relinquendo, credens semper quicquid Deus fecerit, iuste factum fuisse, neque propter hoc aiit quoduis aliud Deum esse dicendum crudelem. Gregorius libro septimo registri, epistola. 53. hæc ait: Illud incertum non est, quia nisi sacri baptismatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis erit obstricta. Isidorus libro secundo de Ecclesiasticis officiis cap. 24. ita ait: Profectis autem ætate baptismum vel purgationem originalis noxæ vel ad ablutionem actualis peccati proficere credimus: paruulis autem, vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Qui si priusquam ex aqua & spiritu sancto regenerentur, transierint, proculdubio à saluatore nostro Christo alienati sunt, testante Domino, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest videre regnum Dei. Hæc Isidorus, quę verba Saluatoris ita de paruulis sicut de adultis dicta esse censet. Idem facit Beda qui in libro primo super cantica Salomonis tractans de erroribus Pelagii, hæc ait: Quod dicit, eum qui pius est non damnaturum esse hominem, pro eo quod vitare non potuit, contradicit eiusdem pii redemptoris & iusti iudicis sententiæ, qua etiam de paruulis ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest videre regnum Dei. Hæc Beda. Potuissem pro hac re plura sanctorum virorum proferre testimonia, sed nolui id facere, ne fastidientem lectorem ad nauseam prouocarem. Nam ista quæ iam protulimus satis sunt ad conuincendum Gersonis & Caietani sententiam, præsertim cum illi omnes sacri doctores non ex suo cerebro locuti sint, sed ex sententia Saluatoris, quàm de omnibus hominibus tam paruulis quam adultis intelligendam esse asserunt. Sed, vt nihil desit quod hanc sententiam plenè confirmet, apertam de hac re ecclesiæ definitionem proferre decreui, per aliquod probata concilia declaratam. Concilium Mileuitanum (vt ferè omnibus constat) definiuit necessarium esse baptismum ad peccati originalis remissionem obtinendam. Et ne quis huic definitioni contradicere audeat, propterea quòd concilium illud fuerit prouinciale, profero sententiam quam ad eiusdem concilii confirmationem Zozimus papa eo tempore dedit, quæ etsi in volumine conciliorum non habeatur, Augustinus tamen in epist. 157. quæ est ad Optatum, partem illius citat, hæc dicentem: Per filium Dei renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte mortis ab Adam omnibus nobis introductę, vniuersæ animæ illud propagatione contractū chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorū antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius. Hæc Zozimus papa apud Augustinum,

Dionisius *August.* *Psal. 144.* *Psal. 90* *Roma. 11.* A *Greg.* *Isidorus.* *Ioan. 3.* *Beda.* B *August.* *Zozimus papa.*

gustinum, qui vt ostenderet, quanti hanc pontificis Romani definitionem æstimauerit, statim post illa Zozimi verba, hæc quæ sequuntur, addidit: in his verbis apostolicæ sedis, tam antiqua atque fundata certa & clara est catholica fides, vt nefas sit de illa dubitare Christiano. Hęc Augustinus. Desinant ergo asserere paruulos sine baptismo posse saluari, aut certè intelligant se minimè ab Augustino pro Christianis habendos. Concilium Florentinum sub Eugenio. 4. celebratum bis de hac re sententiam dedit. Nam in instructione illa de sacramentis data Armenis, per hæc verba definit: Cum propter hominem mors introierit in vniuersos, nisi ex aqua & spiritu sancto renascamur, non possumus, vt inquit veritas, in regnum cœlorum introire. Et in definitione de libris Canonicis, apertius hanc definiuit doctrinam, sic dicens, Circa pueros verò propter periculũ mortis, quod potest sæpe contingere, cum ipsis non possit alio remedio subueniri, nisi per sacramentum baptismi, per quod eripiuntur à diaboli dominatu, & in dei filios adoptantur, admonet non esse per quadraginta aut octoginta dies seu aliud tempus iuxta quorundam obseruantiam sacrum baptisma differẽdum, sed quamprimum fieri potest, debet conferri, ita tamen quòd mortis imminente periculo mox sine vlla dilatione baptizētur etiam per laicos. Hactenus Concilium Florentinum. Denique Concilium Tridentinum sexta sessione capite quarto, hæc ait: Quibus verbis iustificationis impii descriptio insinuatur, vt sit trãslatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio, per euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius voto, fieri nõ potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum dei. Hæc Concilium Tridentinum. Superest iam vt respondeam his quæ nobis obiicit Caietanus ad suæ sententię confirmationem. Primò itaque arguit Caietanus ex hoc quod baptismus successit circuncisioni, & per illam fuit figuratus. At circuncisio non fuit in lege Mosaica tam necessaria paruulo, vt si ille ante octauum diem moreretur, non posset sine illa saluari: ergo nunc si paruulus sine baptismo moriatur, quia non potuit illi dari, poterit etiam sine illo saluari.

Conciliũ Florẽtinũ

C

Ioan. 3.

Fatemur quidem baptismum successisse circuncisioni: quia id Paulus docere videtur ad Coloss. 2. & multorum patrum confirmatur testimoniis, & tandem pro certo definitum est in cap. Maiores, de baptismo & eius effectu. Sed firmiter negamus paruulum Iudæum ante octauum diem mortuum, sine circuncisione posse saluari, quia est contra sacram scripturam dicentem: Masculus cuius caro præputii circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, hoc est in libro viuentium non scribetur, nec connumeratur in populo dei. Nam ob hanc solam causam (vt sacri doctores interpretantur) Salomon dicit se fuisse filium vnigenitum matris suæ, quamuis (vt Regum narrat historia) alium illo maiorem peperit Bersabe mater sua, quem ex adulterio conceperat. Sed quia ante circuncisionem mortuus fuit, non habet magis nomen apud Deum quàm si non fuisset genitus, neque connumeratur in populo dei. Quæ cum ita se habeant, argumentum Caietani facillimè potest in illum retorqueri, multò fortius quàm ille contra nos illud torserat. Si olim iuxta legem Mosaicam non poterat paruulus incircuncisus saluari, ergo neque nunc iuxta legem euangelicam poterit saluari paruulus sine baptismo decedens, quia eodem modo sonant vtriusque legis verba, & eandem prorsus vim habent. De qua re extat expressa & aperta ecclesiæ definitio in capite, Maiores, de baptismo & eius effectu, vbi hæc verba habentur: Sicut enim sine distinctione qualibet Mosaica lex clamabat, Anima cuius præputii caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo: Ita nunc indistinctè vox intonat euangelica, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate nec sexum, nec ætatem excludens. Hæc in illo capite Maiores. In quibus verbis multa contra Caietanum annotare oportet. Primum est quod dicit in illis Christi verbis nullum sexum esse exceptum, nullam ætatem esse exclusam, ergo nec paruuli excipiuntur ab illa Christi sententia, Nisi quis renatus fuerit, &c. Alterum annotatione dignum est, quod ad eundem modum dicit olim contigisse in lege Mosaica circa circuncisionem: quia de illa dicit, sine vlla distinctione damnarum esse, Anima cuius caro præputii circuncisa non fuerit, peribit de populo suo. Cùm ego hæc diligenter inspicio, mirari non desino qua temeritate Caietanus fuerit ausus dicere probabiliorem esse opinionem quæ ait, paruulum Iudæum ante octauum diem sine circuncisione mortuum, saluum fuisse per benedictionem aut oblationem aliquam. Certè ego non possum intelligere quomodo aliquis possit absque temeritate aut aliqua alia peiori nota dicere aliquam opinionem esse probabiliorem quàm illa contraria quę est per ecclesiam definita. Secundò obiicit nobis Caietanus martyrium paruulorum, quod sine alio baptismo potest paruulis prodesse ad salutem. Fateor quidem martyrium pro baptismo valere ad salutem, & vicem illius tenere vt Augustinus in libro de fide ad Petrum ait, cui consentit Isidorus libro. 2. de Ecclesiasticis officiis, cap. 24. & Bernardus epistola. 77. & tota hoc docet catholica Ecclesia. Nam Christus ipsum martyrium appellauit baptismum quando duobus fratribus, Zebedæi filiis dixit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, & baptismo quo ego baptizor, baptizari? Baptismum hic dixit sanguinis effusionem vsque ad mortem. Fateor etiam paruulos posse assequi martyrii palmam & meritum, vt rectè Beatus Thomas asserit, & tota consentit ecclesia. Nam illorum infantum pro Christo occisorum solennia festa celebrat ecclesia, & illorum mortem martyrium vocat Hylarius super Matthæum, & Augustinus in quodam sermone de Epiphania. Et hoc non paruum est paruulorum priuilegium, vt effusio sanguinis propter Christum, quamuis non sit per voluntatem suam accepta, vicem gerat baptismatis, & idem prorsus operetur in illis, quod operatur aquæ baptismus si illis fuisset exhibitus. Quam ergo martyrii palmam adulti per suam voluntatem assequuntur, eam paruuli ex Dei gratia & priuilegio sunt adepti. Sed non inde colligere licet, vt sicut martyrium vicem baptismatis gerit, ita etiam orationes parentum aut oblationes virtutem baptismatis teneant, & illius vices supplere possint. Nam tam longè vnum ab alio distat, vt nulla sit inter il-

D

Gene. 17.

Prouer. 4

2. Reg. 12

Ioan. 3.

A

Gene. 17.

Matt. 20.

22. q. 124. artic. 1.

B

la duo comparatio. Tertio obiicit Caietanus, quod paruuli essent omni prorsus remedio destituti, si non possent morientes sine baptismate saluari, quod esset omnis crudele, & diuinæ misericordiæ minimè conueniens. Huic obiectioni ego respondere potero id quod Augustinus libro sexto Hypognosticôn respondit huiusmodi querelis, sic dicens: Sed si adhuc hac reddita ratione vultis esse contentiosi, nec acquiescere veritati, nobis tamen eo quòd male de Deo iusto ac misericordissimo sentiamus, calumniari desinite: sed ipsum potius dominum Iesum Christum, cuius euangelium sequimur, si audetis arguite, cum illo iurgium sumite litigandi: illi quod absit, male sensisse de Deo patre suo, calumniamini, qui ait: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Et, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Et, Nemo potest venire ad me, nisi datum ei fuerit à patre meo. Hæc August. Potest etiam aliter responderi negando paruulos esse relictos sine remedio, quando non possunt pertingere ad baptismum: quia martyrium potest (vt dixi) supplere vicem baptismi. Deinde, orationes parentum, & si non sufficiant ad iustificationem paruulorum, poterunt tamen prodesse vt merito illarum Deus paruulos incolumes seruet, quousque baptismum percipere possint, quos aliàs Deus non esset seruaturus. Et ob hanc causam prudenter agerent parentes, si postquam mulier certò se prægnantem agnoscit, orent pro fœtu, & pro illo oblationes faciant, vt Deus illum incolumem vsque ad baptismum seruet. Contra hâc hæresim scripsit olim paucula quædam Thomas Vvalden. in libro de sacramentis capite. 96. A quo nihil in hac mea disputatione assumpsi, propterea quod aliqua testimonia quæ ille ex Augustino solo citat, parum proposito seruiunt, reliqua uerò sunt mendosissime citata non ex culpa autoris quem scio fuisse virum doctissimum, sed ex vitio scriptorum & impressorum qui sæpe ea quæ verissime scripta sunt, mendosissime transferunt. C

August.

Matt. 22.

Ioan. 6.

Decima de hac re hæresis est quæ cum præcedenti quasi ex diametro pugnat, quia baptismi necessitatem tantam esse asserit, vt adultum hominem, qui non propter contemptum, sed propter impossibilitatem sine baptismo ab hac vita migrauit, saluari non posse contendat, quamuis tunc optauerit baptizari, & toto fuerit corde tunc ad Deum conuersus. Quisnam fuerit huius hæresis doctor aut prædicator, ego hactenus scire non potui: scio tamen ex Bernardo, epist. 77. & ex Hugone libro secundo de sacramentis, parte. 6. cap. 7. hanc hæresim tempore suo aliquem habuisse patronum, cuius nomen illi subticuerunt. Sit licet quiuis huius assertionis patronus, eam tamen esse hæreticam multis apertissimisque argumentis conuincemus. Illud certè imprimis est manifestum quod dominus per Ezechielem prophetam ait: Impietas impii non nocebit ei in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. At si præter illam conuersionem ad Deum esset adhuc necessaria ad iustificationem corporalis susceptio baptismi, falsum esset quòd impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Et per Zachariam prophetam iterum ait Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Si conuersio ad Deum non esset sans, iam Deus non staret promissioni suæ, qua promisit conuerti ad nos, si conuerteremur ad ipsum. Fortè hic respondebit huius hæresis patronus dicens, eo tempore non esse datum præceptum de baptismo, & propterea modo non sufficere ad iustificationem, solam conuersionem sine baptismo, quæ tunc fuisset satis. Sed nunquid tunc non erat ita necessaria circuncisio, sicut nunc baptismus? Sicut enim nunc dicitur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum: ita tunc dicebatur, Anima cuius caro præputii circuncisa non fuerit, peribit de populo suo. D

Ezech. 33

Zach. 2.

Ioan. 3

Gene. 17.

Statuamus ergo fuisse aliquem Iudæum adolescentem incircuncisum mortuum, quem omnium suorum peccatorum perfectè pœnituit, qui non propter contemptum, sed propter solam necessitatem omisit circuncisionem, & de hoc interrogo an fuerit iustificatus & saluus, an non? Si dicas illum non fuisse saluum, ergo Deus non fecit iuxta prædictas promissiones suas quas dedit per ora Ezechielis & Zachariæ prophetarum suorum. Hoc autem si quis diceret, esset apertè blasphemus. Si verò quis dicat (prout dicere oportet) illum Iudæum tunc fuisse saluum, consequenter cogetur etiam fateri illum qui nunc plenè ad Deum conuersus, & baptismum affectans sine baptismo moritur, esse saluum: quia Deus dixit, impietatem impii non nocituram ei, in quacunque die ille fuisset conuersus ad eum. Non dixit, in hac aut illa die, sed in quacunque. Et confirmatur hoc argumentum testimonio Pauli in ea quæ est ad Romanos epistola, sic dicentis: Si igitur præputium legis iustitias custodiat, nónne præputium illius in circuncisionem reputabitur? Et paucis interpositis subdit: Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque circuncisio quæ est in manifesto & in carne est, sed qui in abscondito Iudæus est: & circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Quæ verba interpretans Haymo in Commentariis super epistolas Pauli ait: Qui tantummodo genere & nomine est Iudæus, & circuncisionem carnaliter obseruat, non placet Deo, neque meretur laudari ab illo, quanquam ab hominibus laudetur. Qui verò in occulto, in corde est Iudæus, id est confitens Christum, & in corde est circuncisus ab omni infidelitate, & ab omni mala voluntate & cogitatione, placet deo, & meretur laudari à Deo, audiens ab illo: Euge serue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui. Hæc Haymo. Quæ autem dicit Paulus de circuncisione occulta quæ est in corde, eadem prorsus dicere oportet de baptismo occulto in solo corde suscepto: quoniam baptismus successit circuncisioni. Rursum in eadem epist. Paulus ait: Corde creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutem. Ecce audis Paulum docentem fidem dare iustitiam, quod non de omni fide intelligendum est, sed de illa sola quæ (vt idem Paulus ait) per dilectionem operatur. Si quis igitur hoc modo perfectè crediderit, iustus dicetur, quamuis actu baptismum non suscipiat: quia sic credens affectum baptismi habet talem, quod si possibilitas adesset: statim susciperet. Hic autem affectus quando non potest habere operis executionem, ita bene acceptatur à Deo, & æstimatur ab illo, ac si opus ipsum fuisset exhibitum. In cuius rei testimonium est quod A

Rom. 2.

Haymo.

Roma. 10

Paulus

Paulus Corinthiis scribens, adhortatur eos ne plura quàm possent, in pauperum subuentionem confer-
rent, sed satis est si donent quod possunt: quia Deus non amplius ab illis exigit. Sic enim ait: Si enim
voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet. Ac si a-
pertius dixisset: illa voluntas grata est Deo, quæ iuxta id quod potest, est facere parata: neque Deus e- *2. Cor. 8.*
xigit ab aliquo vt faciat quod non potest. Ex quibus Pauli verbis videtur mihi traxisse originem ea sen-
B tentia, quæ iam in prouerbium transiit: voluntas pro facto reputatur. Quæ sententia tunc solum est ve-
ra, quando quis non potest opere perficere id quod voluntas appetit. Nam alias quando facere potest
quod optat, & non facit, tunc voluntas illa apud Deum non reputatur tantum, quantum si opus perfe-
cisset. Deus enim qui est scrutator cordium, & ponderator spirituum, optimè nouit voluntatem illam
quæ non exequitur, quum potest, id quod optat, esse nimium tepidam & remissam, & ideo illam minus
æstimat. Voluntatem autem illam, quæ ob id solum non procedet ad opus, quia non potest, accepiat, &
habet in eo precio, quo haberet, si opus ipsum perfecisset. Et inde apertè sequitur vt voluntatem baptis-
mi Deus pro baptismo acceptet, in eo qui baptizari non potuit, si tamē plenè credidit, & fuit ad Deum
conuersus. Ideo Bernardus in epistola. 77, de hac re loquens eleganter dicit: Legimus, omnis qui odit
fratrem suum homicida est. Et item, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus
est in corde suo. Quid planius quod voluntas pro facto reputatur, vbi factum excidit necessitas? Nisi *Bernar.*
fortè putetur in malo, quàm in bono efficacior inueniri voluntas apud Denm, qui charitas est, & prom- *1. Ioan. 3.*
ptior esse ad vlciscendum quàm ad remunerandum misericors & miserator Dominus. Hęc Bernardus. *Matt. 5*
Deinde, martyrium pro Christo susceptum supplet vicem baptismi, ergo fides integra cum voto susci-
piendi baptismum, supplebit etiam vicem baptismi. Assumptum huius collectionis tota Ecclesia catho
lica fatetur, & docet, quia licet martyres Christi non sint propter martyrium expresse excepti ab illa ge-
nerali locutione: Nisi quis renatus fuerit, &c. aliud tamen est hoc illis à Deo specialiter concessum,
quum Christus dixit: qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre
meo. Martyrem ergo, quia Christum confessus est coram hominibus, idem Christus promittit se cōfes-
surum coram patre suo. Hoc autem priuilegium non habet martyrium aliunde tuisi ex sola fide: quia fi-
C de seclusa martyrium non est nisi sola pœna, quæ ex se non est tanti apud Deum valoris. Si fides est sola
vnde habet priuilegium martyrium, vt vicem baptismi supplere possit: ergo fides illa completa quæ
per dilectionem operatur, supplebit etiam vicem baptismi ad salutem animæ acquirendam, quia etiam
de illa specialiter dictum est à Christo saluatore nostro: Qui credit in me, habet vitam æternam. Et for-
tè ob hanc causam (vt Bernardus ait) Saluator noster postquam dixerat: Qui crediderit & baptizatus *Mar. 16*
fuerit, saluus erit: postea non repetiuit, Qui verò baptizatus non fuerit, sed tantum dixit: Qui verò
non crediderit, condemnabitur. Per quod innuere voluit aliquando solam fidem sufficere ad salutem,
& sine illa sufficere nihil. Accedit ad hæc omnia quod Ecclesia à spiritu sancto semper edocta, Cathe-
cumenis postulantibus baptismum, & ad illum suscipiendum perfectè dispositis, continuo illum præ-
staret, & nunquam differret vsque ad statuta tempora, nisi certissime crederet illam baptismi suscipien-
di voluntatem satis esse illis ad iustificationem, & per consequens ad introitum regni Dei, si necessitate
cogente fuissent morte præuenti, & sine baptismo mortui. Nam alias iniuriam magnam fecisset illis
Cathecumenis Ecclesia differendo illis baptismum: quia sic faciens obiiciebat illos maximo peri-
culo, si fortè occurrisset casus, quo morte præoccupati, sine baptismo decederent. Qnot enim
possunt casus occurrere ad mortem subitaneam, tot imò plures possunt illos à baptismi susceptio-
ne diu desiderata impedire.

Præter has omnes rationes, sunt etiam multorum sacrorum virorum testimonia in hanc sententiam
conuenientia, quibus nullus hactenus ex sacris viris contradixit. Ambrosius in libro de morte Valenti-
niani de illo loquens, hæc ait: Quem regeneraturus eram, amisi. Verùtamen ipse gratiā quàm poposcit, *Ambro.*
D non amisit. Hæc Ambrosius de Valētiniano, qui sine baptismo quem petierat, mortuus est. Augustinus *August.*
eidem sententiæ fauet ex animo in pluribus locis, præsertim libro. 4. de baptismo cōtra Donatistas cap.
22. vbi hæc ait: Baptismi vicem aliquando implere passionem, de latrone illo cui non baptizato dictum
est, Hodie mecum eris in paradiso: non leue documētum beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atque
etiam considerans, inuenio non tātum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat posse
supplere, sed etiam fidem conuersionémque cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in an-
gustiis tēporum succurri non potest. Hæc Augustinus. In quibus verbis admoneo lectorem circa exem-
plum illud de latrone quem modo dixit non fuisse baptizatum, nec ex hoc loco persuadeatur latronem
sine baptismo decessisse: Nam idem Augustinus postea lib. 2. retractationum, cap. 18. retractauit hoc e-
xemplum quod proposuerat de latrone tanquam minus idoneum ad prædictam sententiam compro-
bandam, propterea quòd incertum est an latro ille fuerit baptizatus, an non. Sententiam tamen illam
de baptismo inuisibili quod sit sufficiens ad salutem, quando visibilis baptismus suscipi non potest, non
solum non recantat, sed illam confirmat. Et in quæstionibus super Leuiticum, quæstione. 84. postquam
præmisit aliquos quos scriptura cōmemorat inuisibiliter tantūmodo sine aliquo exteriori signo sancti-
ficatos, tandem hæc verba subnectit. Ex his colligitur aut inuisibilem sanctificationem quibusdam af-
fuisse & profuisse sine inuisibilibus sacramentis, quę pro temporum diuersitate mutata sunt, vt alia tunc *August.*
fuerint, & alia modo sint. Et paucis interpositis subdit: Nec tamen visibile sacramentum omnino con-
temnendum, nam contemptor eius inuisibiliter sanctificari non potest. Hęc Augustinus. In quibus ver-
A bis id annotare oportet quod dicit illum priuari fructu baptismi, qui contemnit, non autem qui nequit
suscipere sacramentum. Isidorus libro. 2. de officiis Ecclesiasticis, cap. 24. huic sententiæ subscribit, sic *Isidorus.*
dicens: Tria sunt autem genera baptismi, quorum primum est quo sordes peccatorum per regene-

ratioois lauacrum abluuntur. Secuudum, quo quis sanguine suo per martytium baptizatur. Est autem
tertium baptisma lachrymarum, quo laboriosius transigitur, sicut ille qui per singulas noctes stratum
Psal.6 suum tigauit, qui imitabatur conuersiooem Maoasse, & humilitatem Niniuitatum, per quam miseri-
Iona.2. cordiam consecuti sunt. Qui imitabatur publicani illius orationis in templo, stantis à longe, & percu-
Luc.18 tientis pectus suum, quique nec ausus fuit oculos ad cœlum eleuare. Hæc Isidotus, qui satis apertè asse-
rit veram pœnitentiam pro baptismo reputari ad spiritualem pœnitentis salutem. A

Bernardus eandem docet sententiam in epistola. 77. quæ est ad Hugonem de sancto Victore, sic di-
cens: Quemadmodum is qui alieno debito se teneri fortè in extremis positus tecolit si desit vnde per-
soluat, sola nihilo minus pœnitentia & cordis contritione obtinere veniam creditur, ne iam pto eo dã-
netur: sic sola fides & mentis ad Deum cõuersio sine effusione sanguinis, & sine perfusiooe aquæ, salu-
tem sine dubio operatur voleoti, sed non valenti, prohibente articulo mortis, baptizati. Et sicot oulla illi
pœniteoria remittitur peccatum, si cùm possit, non restituit ablatum: sic & huic nulla ptoderit fides,
Bernar. si cum possit non petcipit sacramentum. Hæc Bernardus. Hanc eandẽ sententiã docent Hugo loco su-
perius citato, & Petrus Lõbardus lib. 4. sententiarũ, dist. 4. Præter hæc omnia sanctorum virotum tam
clata testimonia, extat etiam aperta de hac re Ecclesiæ definitio. Nam Ionocentius papa huius nominis
Innocentius terti⁹ tertius de hac re interrogatus ab episcopo Cremonensi, per hæc verba respondet: Inquisitioni tuæ tali-
ter respondemus, ptesbyterum quem sine vnda baptismatis extremum diẽ clausisse significasti, quia io
sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseuerauit, ab originali peccato absolu-
tum & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum assetimus incunctanter. Hæc Inoocentius: & habẽtur in B
Cõcilium Tridẽtinũ cap. Apostolicam, de ptesbytero non baptizato. Denique Concilium Tridẽtinum sub Paulo tertio ce-
lebratum, sessione sexta cap. 4. definitionem iustificationis assignans, hæc ait: Quibus vetbis iustifica-
tionis impij descriptio insiouatur, vt sit translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius ptimi Adæ, in
statum gratiæ & adoptionis filiotum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum.
Quæ quidem translatio, post euangelium promolgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius voto, fie-
Ioan.3. ri non potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire io
regnum Dei. Hæc concilium Tridentinum. In quibus vetbis id potissimom annotare oportet, vbi ait,
iustificationem non posse fieri sine lanacro, aut eius voto. Nam addens, aut eius voto, satis apertè, decla-
rauit nõ esse necessariom re ipsa suscipere baprismum, sed satis esse ad iustificationem votum baptismi,
quando non ex contemptu, sed ex sola necessitate baprismum omittir. Sed quia quum hæc sententia in
concilio illo decerneretur, aliqui erãt, quamuis pauci & minus docti, quibus hæc definitio nõ placebat,
August. oportet illorum obiectionibus respondere. Primò nobis obiiciunt Augustionm, libro de Ecclesiasticis,
dogmatibos cap. 74. dicentem: Nullum cathecumenum quamuis in bonis operibus defunctum vitam
æternam habere, excepto martytio vbi tota baptismi sacramenta complentur. Sed huic obiectiom nos
facile respondemus negãdo illud opus esse Augustini, prout multi alij ante me hoc negauerunt dicen-
tes illud esse Gennadij. Et certè cum ex aliis multis, tum etiam ex hoc loco persuadetur librum illum
non esse Augustini: quia non est credendum Augustinum fuisse adeò sui oblitum, vt io isto libro, &
in aliis suprà citatis sententias tam apertè cootrarias scripserit, præsertim cum non recanrauerit in po- C
steriori libro, nec mentionem vllam fecerit eotum, quæ dixerat in ptiori. Si liber ille (vt multi putant)
habet Gennadium authorem, parum vrgebit illius testimonium, quia ille non est tantæ æstimationis,
vt suæ authoritatis pondere nos premere valeat. Secundò obiiciebant in Concilio Tridentino illi quos
dixi, de Centurione illo Cornelio, cui antequam de fide Christi fuisset edoctus, angelum dixisse asse-
Act.10. rebant: Mitte io Ioppen, & accersi Simônem qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba in qui-
bos saluus eris tu, & vniuersa domus tua. Si io his quæ Petrus erat illi dicturus, saluandus erat Cornelius
& tota domus eius, ergo ille nondum erat iustos antequam fuit à Petro in fide instructus, & baptiza-
tus. Hæc obiectio est inanis & omni robore carens. Nam Cornelius aotequam Petrum videret vere iu-
August. stus erat, prout beatus Augustinus docet lib. 4. de baptismo cõtra Donatistas, cap. 21. sic inquiens: Me-
lior enim Centurio Cornelius nondum baptizatus, Simone baptizato. Ille enim & aote baptismnm
spiritu sancto repletus est, iste & post baptismum immundo spiritu afflatus est. Verumtamen Corne-
lius si etiam spiritu sancto iam accepto baptizari ooluisset, contempti tanti sacramenti reus fieret.
Hæc Augustinus. Sed non est opus Augustini testimooium, vbi tot & tam aperta sunt scripturæ sa-
Act.10. cræ testimonia. Nam scriptura de illo refert, quod erat vir religiosus & timens Deum, & quod eleemo-
sinæ illius tales erant, vt ascenderint in memoriam in coospectu Dei. Quæ omnia oon nisi de homine
iustificato, verè dici poterant. Sed illud est apertius, quod loquente Petro ad turbam, quę conuenerat in
domo Cornelii, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebãt verbum, & locoti sunt variis linguis,
& postea dixit Petrus: Nunquid aquam quis prohibere potest vt non baptizentur hi qui spiritum sao-
ctum acceperunt, sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine domini oostri Iesu Christi. Ecce vides D
non solum Cornelium, sed multos alios spiritu sancto repletos, antequam sacramentũ baptismi recepis-
sent. Verba autẽ quæ afferuot ad probãdum Cornelium non fuisse iustum ante baptismi susceptionem,
non sunt de scriptura sacra, oeque habentur in Bibliis sacris quæ passim circunferuntur. Nam in com-
munibus Bibliis, quæ hactenus videre licuit, ooo sunt hæc verba, Qui loquetur tibi verba, in quibus sal-
uus eris to, & vniuersa domus tua. Verba autem quæ scriptura refert dixisse angelum ad Cornelium,
quum de Petro illi loquebatur, sunt ista: Hic dicet tibi, quid te oporteat facere. Ex istis autẽ verbis nul-
lo modo potest colligi, Cornelium tunc ante baptismum susceptum noo fuisse iustificatum: sed so-
lum hoc potest ex illis verbis colligi, quod licet tunc esset iam iustificatus adhoc tenebatur suscipere ba-
ptismum: quia hoc Petrus facere iussit, postquã illum & alios omnes qui ad domum eius cõuenerant in
fide

fide instruxerat. Baptismum autem esse necessarium ad salutem omni homini quantumlibet aliàs iustificato, nos etiam confirmemus, & illud aperte confirmatum est testimoniis Augustini & Bernardi, quæ suprà per me citata sunt.

VNdecima circa baptismum hæresis orta est, quæ, licet concedit, per baptismum peccatū originale dimitti, negat tamē per illū omne peccatū deleri. Quia baptismo suscepto manet adhuc carnis cōcupiscentia, vel carnis rebellio, quæ (vt huius hæresis authores docent) vere peccatum est, quanquam non imputatur à Deo. Quod autem ipsa concupiscentia sit vere peccatū, inde probare contēdūt, *Lutherus*
A quia (vt illi aiunt) est contra illud Dei præceptum, Non concupisces. Huius hæresis parens & primus *Philipp'*
author fuit Lutherus, quem postea secuti sunt Philippus Melancton, & Martinus Butzerus monachus, *Melāctō,*
apostata ex ordine sancti Dominici, Brētius, & multi alij germani eiusdem factionis Lutheranę. In hac *Butzerus*
hæresi, prout nūc enarrata est, duo miscētur errores, quorum vnus oritur ab altero. Primus est qui asse- *Brentius.*
rit baptismum non delere omne peccatum. Secundus docet cōcupiscentiā carnis esse peccatum cōtra illud præceptum, Non cōcupisces. De hoc secūdo errore nihil hoc loco dicemus: quia in titulo, Præceptum, infrà Deo duce cōtra illum disputabimus, & cōmodior illic erit huic disputationi locus, & ideo ad illū locum, pro hac re mitto lectorē. Cōtra primū ergo errorem nunc pugnare aggrediens primum obiicio id quod Michæas propheta ait: Deponet iniquitates vestras, & proiiciet in profūdū maris om- *Mich.7.*
nia peccata. In quibus verbis Propheta baptismi virtutē & efficaciam apertissimè declarauit esse tantā, vt omnia peccata absorbeat, & nullū viuere sinat. Nā quod de baptismo ibidē loquatur Propheta, conuincitur per id quod ait Paulus, Patres nostri omnes mare transierunt, & omnes in mari baptizati sunt, *1.Cor. 10*
& in nube. Ex quibus verbis satis apertè constat baptismum fuisse per mare figuratum, & illi comparatū. De hoc igitur mari propheta Michæas loquitur, quū dicit: Proiiciet in profundū maris omnia peccata. Nō dixit, aliqua: sed omnia. Fortè Lutherus & sui consortes dicent, Baptismum, iuxta Pauli sententiam, non esse figuratū in quolibet mari, sed in solo illo mari rubro per quod patres nostri transierunt, Michæā autē nō de illo speciali mari fuisse locutum, ac proinde contēdent verba Prophetæ in sensum à litera (vt solent) valde alienū detorquere. Sed nec sic euadere poterunt, quin eos cōuincamus, quoniam ex sua responsione efficacissimum contra illos sumā argumētum. Si mare illud rubrum per quod patres nostri transierunt, fuit figura baptismi, cōsequēs est vt Ægyptii, qui patres insequebātur, figura-
B uerint peccata quæ nos persequuntur, & Pharao Ægyptiorū rex figuram gesserit dæmonis, qui (vt est apud Iob) est rex super filios superbiæ. At in mari illo in quo salui facti sunt filii Israel, omnes Ægyptii *Exod.14.*
qui illos persequebātur simul cū Pharaone eorū rege perierūt. Reuersę sunt aquæ, inquit sacra scriptura, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui persequētes ingressi fuerant mare, nec vn' quidē superfuit ex eis. Vt igitur figura vere respōdeat figurato, oportet vt in aqua baptismi omnia peccata pereant, nec vnū supersit ex illis. Præterea, hæc sententia apertius confirmatur per id quod Deus per Ezechielē prophetam ait: Effundam super vos aquā mundam, & mundabimini ab omnibus *Ezech.36*
inquinamentis vestris. Non dixit, ab aliquibus inquinamentis, sed ab omnibus, vt intelligamus nullum esse exceptum, quod non sit per aquā diluendum. Hęc autē Ezechielis verba esse de sacramēto baptismi intelligēda, omnes sacri doctores cōcorditer docēt, quoniam nulla est aqua quæ possit ab omnibus inquinamentis mūdare, nisi sola aqua baptismi. Rursum, Saluator noster baptismi necessitatem proferens, baptismum ipsum appellauit regenerationem, sic inquiēs: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto nō potest introire in regnum Dei. Et Paulus, vt Christi verba apertiora faceret, postquā ba- *Ioan.3.*
ptismum appellauit lauacrū regenerationis, statim addidit, & renouationis. Per quæ verba declarauit, qualis esset ea regeneratio quę per baptismum habetur, talis videlicet quæ animæ vetustatem deponat, *Tit.3.*
& nouitatē inducat. Nā propter hanc causam, resurrectionem corporis Christus saluator noster apud Matthæū vocat regenerationē, quia per illā resurrectionē corpus sic prorsus renouatur, omnia antiqua *Matt. 19.*
exuens, vt iā noua generatione genitus esse videatur. Iam abiit fames, recessit sitis, fugerunt morbi, cruciatus, dolores, lassitudines, corruptiones, denique vetera omnia transierunt, & noua facta sunt omnia.
C Sola corporis substantia manente eadē, ferè omnia corporis accidentia mutata sunt. Idem prorsus cōtingit in anima per baptismum, quoniam per illum homo qui antea erat filius diaboli per peccatum, postea per baptismū efficitur filius Dei. Est ergo per baptismū renouatio in anima, quemadmodū per resurrectionem fit renouatio in corpore. Non fuisset autem integra & perfecta renouatio, si aliquid de vetustate peccati remaneret. Ad hanc etiam sententiā tendunt multa quę ad Romanos Paulus scribēs, *Roman.5.*
& de peccato originali, ac de illius remedio, quod est baptismus, disserēs ait: Vbi abūdauit delictū, superabundauit & gratia: vt sicut regnauit peccatum in mortē, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam ęternā per Iesum Christum dominū nostrum. Si peccatum manet post collatam baptismi gratiam, iam non gratia, vt Paulus docet, sed peccatum superabundaret. Sed vt apertius Lutherū cōuincamus, operæ precium erit attendere modū superabundantiæ quē Paulus declarat: Vt sicut (inquit ille) regnauit peccatū in mortē, ita gratia regnet per iustitiā. At quum peccatū regnabat in homine, nulla erat in illo Dei gratia: ergo ecōtrario regnante Dei gratia in baptizato, nullū erit in illo peccatū, alioqui non vere diceretur regnare in illo, & inde vlterius sequeretur gratiam non superabūdare, vbi abūdauerat delictum, cuius contrarium docet Paulus. Et licet apertè hoc loco Paulus damnet Lutherum, multo tamen apertius & fortius id agit postea in eadē epistola, sic inquiens: An ignoratis fratres, inquit ille, quia quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. In quibus verbis Paulus apertissime docet nos per baptismum fieri mēbra cor- *Rom.6.*
poris mystici cuius caput est Christus: & tunc mortem Christi in nobis ipsis sentire, Quoniam mortuo Christo in cruce pro peccatis nostris, qui est caput nostrum, tunc nos qui sumus membra eius morimur

peccato cũ ipso. Nam si capur alicuius hominis abscindas & interficias, necessario omnia illius mẽbra
commortuntur. Ad eundem modum mortuo Christo, cõmoriũtur illi baptiaati, qui tunc suscepto ba-
ptismo facti sunt membra eius. Aliter tamen ille, & aliter nos per baptismum morimur, quia ille mor-
tuus est corpore, nos autem morimur peccato. Caro illius mortua est in cruce, & peccatum nostrũ mo- D
Chrysost. ritur in baptismate. Vnde beatus Chrysostomus sermone decimo super epistolam ad Romanos, prędi-
cta Pauli verba declarãs, ait: Quid est quod dicit, in mortẽ ipsius baptizati sumus? Hoc scilicet, baptis-
ma crux est, vt & nos quemadmodũ ipse mortuus est, moriamur. Quod igitur crux & sepulchrũ Chri-
sto fuit, id nobis baptismus factus est, licet non omnino in rebus eisdem. Ipse quidem carne & mortuus
est, & sepultus, nos verò peccato vtrũque sumus. Propterea nõ dicit, Complãtati morti illius, sed simili-
tudini mortis illius. Mors quidem vtrinq; est, & illa, & ista, verũ nõ eodem subiecto. Illa siquidem quæ
Christi est, carnis: quæ verò nostra, peccati est. Quemadmodum autem verax illa, ita verax & ista. Hæc
Chrysostomus. Ex quibus verbis constat Pauli doctrinã esse, quod in baptismo peccatũ est plenè mor-
tuũ, sicut in cruce Christus fuit adeò plenè mortuus, vt nihil in eo humanæ vitæ remanserit. At si post
baptismũ maneret aliquid in baptizato, quod vere sit peccatũ, in baptismo nõ ita plenè moreretur pec
Rom. 6. catum, sicut Christus in cruce fuit mortuus. Sed adhuc pergit Paulus eandem sentẽtiam docere, per ea
quæ post priora verba in eodem loco subnectit, sic inquiens: Hoc sciẽtes quia vetus bomo ooster simul
crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. Non dixit, vt destruatur peccatũ, ne putaretur vnum aut al-
terum peccatum esse destructũ: sed dixit, vt destruatur corpus peccati: vt doceret nihil ex peccato re-
manere. Etsi fortè aliter Lutherus hæc verba Pauli aliter esse intelligẽda cõteodat, audiat obsecro bea-
Chrysost. tum Chrysostomum illa verba interpretantem, qui sermone vndecimo super epistolam ad Romanos, A
hæc ait: Non hoc corpus ita vocãs, sed vniuersam illam malitiã nostram, quemadmodũ & omnem ma-
litiam veterẽ hominẽ vocat. Quod verò non sit incerta quædam cõiectura: quod hic dicitur, ex iis quæ
sequuntur, ipso Paulo idipsum ioterpretante, audire poteris. Cum enim dixisset, vt aboleretur corpus
peccati, subiunxit. Vt posthac iam non seruiamus peccato. Volo siquidem vt corpus hoc nostrum pec-
cato sit mortuum, nõ vt perdatur & interimatur, sed vt nõ peccet. Progrediẽdo verò clarius adhuc fa-
cit quod dictũ est. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. De quouis istud homine dicit, nimi-
rũ quod quemadmodũ qui moritur, liber iam est à peccatis, quamprimũ mortuus deponitur: ita & qui
à baptismare ascẽdit, Quãdoquidẽ enim qui baptiaatus est, in baptismate peccato mortuus est semel,
oportet vt & in morte peccati perduret. Hactenus Chrysostomus, Ad eundem modum interpretatur
Theophil Theophylactus sic inquiens: Et enim vetus noster homo, id est, malitia, simul crucifixus est: hoc est, per
inde vt corpus Christi, in baptismate sepultum est, vt aboleatur corpus peccati, id est, ex variis partibus
compositum vitium. Ac tanquã vnum corpus sit peccatum, vel corpus oostrum peccabile, infert pro-
Anselmus. pterea, vt ne porró seruiamus peccato. Hæc Theophylactus. In eadem seotẽtia est Aoselmus, qui præ-
dicta Pauli verba multo apertius declarãs, hæc ait: Corpus peccati, id est peccatũ secundũ omoia mẽ-
bra sua destruatur. Vnũ eoim vitiũ mẽbrũ est peccati: corpus verò vniuersitas delictorũ, quorũ prin-
cipium est originale peccatum. Christus autẽ nõ ex parte, sed integer est crucifixus, vt nos ex toto mo-
riamur peccato, & viuamus Deo. Gratia enim Dei per baptismũ Christi, qui venit in similitudine car-
nis peccati, id agit, vt destruatur corpus peccati. Hęc Anselmus. Io eadem epistola iterum Paulus ean-
dem sententiam docet, sic inquiens: Nihil nuoc damnationis est bis, qui sunt io Christo Iesu, qui oõ se- B
cundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mor-
Ram. 8. tis. Quæ verba dupliciter Lutheri sententiã deiiciunt. Si cõcupiscẽtia carnis esset peccatum, vt Luthe-
rus ait. Iã aliquid dãnatiouis esset his qui sunt in Christo Iesu, quoniam peccatum omne est ex se dam-
nabile. At, cum Paulus dicat nihil dãnationis esse in baptiaatis, cõsequẽs est, vt nullũ sit in eis peccatũ.
Insuper, Si cõcupiscẽtia post baptismum susceptum est sẽper peccatũ, ergo lex spiritus vitæ in Christo
Iesu, nõ plene liberauit nos à lege peccati, cuius contrariũ docet Paulus. Deinde in alia epistola Paulus
ait: Quicunq; in Christo baptizati estis, Christũ induistis. At qui Christum induit, peccatum pręsertim
Gal. 3. dãnabile, oõ habet: quia in maleuolã animã nõ intrat sapiẽtia, oeque habitat in corpore subdito pec-
Sap. 1. catis. Quæ enim societas (vt Paul⁹ ait) lucis ad tenebras, aut quæ cõuentio Christi ad Belial: Neque sa-
2. Cor. 6. tis est ad euasionẽ borum omnium argumentorum, dicere, prout Pbilippus Melãctõ dicit, cõcupiscẽ-
tiã illã quæ est in baptiaatis, non imputari ad pœnã, quãuis sit vere peccatũ, & hoc agere baptismum,
vt coocupiscentia non imputetur, non autẽ vt ooo sit peccatum. Quoniã licet illa nõ imputetur, si ta-
mẽ vere peccatũ est, maculã io anima ponet, quę esse nõ potest in eo qui est pleoè mũdatus per baptis-
1. cor. 6. mũ. Nã de his qui haptizati suot, ait Paul⁹: Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis. Quę omnia cõ-
uenire noo possunt habeoti peccatũ damnabile, quod vere & proprie sit peccatũ, quale iuxta Lutheri
doctrinam, est carnis cõcupiscẽtia. Pręter bæc omnia sacræ scripturæ apertissima testimooia, est etiam
pro oostra & catholica sentẽtia, omoiũ sacrorum doctorum cõsensus, qui solus, etiã si expressa scriptu-
ræ sacræ testimonia deessent, satis esset ad Lutheri seotentiã coodemnãdã. Nã prætet Chrysostomum,
& Tbeopbylactum, & Anselmum, quos iam supra citaui, est etiam in eadem sententia Cyprianus, qui
cyprian. in sermone de ablutione pedum ait: Ornata & bonorata erat ecclesia sicut paradisus, in amplitudinis C
suę vmbilico fontem continens gratiæ singularis, flumina cteãs in vitam æternam salientia, viuam ha-
bens originem & decursum perenoẽ. Hic egredientia quatuor euãgelii flumina, per vniuersum mun-
dum secum regenerationis euehũt laoacrum, & de abdito & secretissimo spiritus sancti munere buius
gratiæ liquor emanat, sic lauãs qoos parẽtalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula ali-
qua sui post ablutionem illã vestigia derelinquat. Hæc Cyprianus. Quibus verbis aperte satis Luthe-
ri sententiã dãnat, quum dicit, baptismum nullum peccati vestigium derelinquere. Eidem sententiæ
subscribit

ſubſcribit beatus Auguſtinus in multis locis, præſertim libro ſexto cõtra Iulianum Pelagianum capite *Auguſt.*
quinto, ſic inquiens: Gratia perfecte hominem nouum facit quandoquidem & ad corporis immortali-
tatem plenamque fœlicitatem ipſa perducit. Nunc etiam perfecte innouat hominem, quantum attinet
ad liberationem ab omnibus omnino peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus ma-
lis, & ab omni corruptione mortalitatis, quam nũc corpus aggrauat animam. Et poſt multa iterum ait:
Quãuis itaque ſacro baptiſmate ſanctificetur & corpus, ad hoc tamen ſanctificatur, vt per remiſsionẽ
peccatorum non ſolum præteritis peccatis omnibus, verumetiam ipſi, quę ineſt carnis concupiſcentia,
non ſit obnoxium, cui neceſſe eſt obnoxius omnis homo naſcatur, etiam moriturus obnoxius, ſi nõ re-
naſcatur. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis apertiſsime docet, per baptiſmum deleri omne peccatum,
& ipſam concupiſcentiam quæ ante baptiſmum erat peccatum, poſtea ſuſcepto baptiſmo, & ſi adhuc
remaneat, non tamen eſſe peccatum. Et multis interpoſitis iterum apertius eãdem ſententiam docens,
D ſic ait: Tu autem qui putas quod ſi malum eſſet concupiſcẽtia, careret ea qui baptizatur, multum erras.
Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur. Omni reatu omniũ malorum ca-
ret, non omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? an non eſt malum quod aggrauat
animã, & errauit qui dixit, corpus enim corruptibile aggrauat animã? Hactenus Auguſtinus. Quibus *Sap. 9.*
verbis nihil poteſt apertius dici contra totam Lutheri ſententiam. Nam dicit, concupiſcentiam nõ eſſe
peccatum ſed eſſe malum hoc eſt eſſe pœnã quę malum appellatur ab ipſo Deo, per Hieremiã prophe- *Hiere. 11.*
tam dicentẽ: Inducã ſuper eos mala. Deinde dicit in baptiſmo, Deleri omne peccatũ, ſed nõ omne ma-
lum. Quibus bene circunſpectis nõ poſſum nõ mirari quomodo Philippus Melãcton in colloquio pu-
blicę diſputationis, quã cum Ecbio habuit Vuormatię ãno domini. 1540. auſus fuit, dicere Auguſtinũ
ſemper in hac fuiſſe ſententia, & nunquam illã mutaſſe vt dixerit, concupiſcẽtiam quæ eſt in baptizatis
eſſe vere & propriè peccatũ. Miror certè & maxima cũ cauſa tam effrontem huius hominis audaciam,
vt in colloquio illo corã tam illuſtri ſenatu, non fuerit veritus dicere tam apertum mendaciũ, & impo-
nere Auguſtino tam falſum crimẽ vt Auguſtinus ipſe, ſi ſuperſtes eſſet, ferre nõ poſſet: imò nec vellet.
Bene quidem dixit Philippus Melancton Auguſtinum ſemper in eadem fuiſſe ſententia, non tamen in
illa quam Philippus Luthero conſentiens docet, ſed in illa quam nos tuemur, & tota catholica Eccleſia
tenet. Nam hanc eandem ſententiam docet in Enchiridio ad Laurentium, & in libro contra duas epi-
ſtolas Pelagianorum, & in libro de nuptiis ad Valerium: & hoc vltimũ teſtimonium inueniet lector in
hoc opere, infrà in titulo, Præceptum, hæreſi prima vbi probatur concupiſcentiã quæ manet in bapti-
zatis nõ eſſe peccatũ. Ad illum ergo locũ mitto lectorẽ, quoniã quæ in illo loco dicemus multum iuuãt
ad præſentiæ hęreſis expugnationem. Nam cum probatum fuerit, concupiſcentiã quę manet in bapti-
A zatis, nõ eſſe vere peccatum, inde ſtatim erit probatũ cõtra Lutheranos nullum peccatum in baptizatõ
manere, quoniã de hac ſola cõcupiſcentia contendimus cum Lutheranis. Caſsiodorus eandẽ cum Au- *Caſsiodo*
guſtino docet ſẽtẽtiã, ſuper illud Pſalmi. 50. Amplius laua me domine, &c. ſic inquiẽs: Iſtud lauacrum *rus.*
quod ſic abluit maculas peccatorũ, vt ſupra niuẽ poſsit dealbare quod ſordidũ eſt, ſalutiferi baptiſma-
tis cognoſcitur indicare puritatẽ, vbi ſic omnia & originalia delicta, & propria admiſſa mũdãtur, vt illi
nos reſtituat puritati, in qua primus Adã noſcitur eſſe procreatus. Hæc Caſsiodorus. Deniq, Cõcilium
Tridentinum ſub Paulo tertio celebratum ſeſsione quinta me ibidẽ præſente, hãc protulit de hac re fi- *cõcilium*
dei definitionem. Si quis per Ieſu Chriſti domini noſtri gratiam, quæ in baptiſmate confertur, reatum *tridẽtinũ*
originalis peccati remitti negat, aut etiam aſſerit non tolli totum id, quod veram & propriam rationẽ
peccati habet, ſed illud dicit tantum radi aut non imputari. Anathema ſit.

Sed iã opus eſt vt reſpõdeamus his, quæ nobis obiicit Lutherus, & poſt eum Philippus Melãctõ, quæ
omnia parum roboris habẽt. Obiicit nobis illud Pauli, Nõ enim quod volo bonum, hoc facio, ſed quod *Rom. 7.*
nolo malũ, hoc ago. Si autẽ quod nolo illud facio, nõ ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ.
In quibus verbis Paulus ipſã carnis cõcupiſcẽtiã aperte appellat peccatum, quæ cum in baptizatis ma-
neat, euidẽter (vt Lutherus ait) demõſtrat poſt baptiſmũ ſuſceptum, ſẽper manere peccatũ. Sed hæc ar-
gumentatio nihil protſus mouet, niſi fortè hominẽ idiotam. & prorſus ignorantẽ: quoniã procedit ex
B ignorantia figuræ ſynecdoches, iuxta cuius vſum, ſępe nomẽ cauſę tribuimus effectui. Nã verbũ ipſum *Act. 2.*
propterea quod lingua profertur, appellamus liguã, prout de apoſtolis dicitur quod poſt aduentũ ſpi-
ritus ſancti cœperunt loqui variis linguis, cũ tamẽ eorum quilibet vnã tantũ linguã qua verba profere-
bat, haberet. Eodẽ modo ſcripturã, aut picturã, appellamꝰ manũ, propterea quod fuit manu ſcripta, aut
depicta. Iuxta eandẽ figuram dicit Paulus cõcupiſcẽtiã eſſe peccatũ, quia eſt à peccato cauſata. Nã pro- *Pſal. 50.*
pter hanc cauſam Propheta dixit ſe fuiſſe in peccatis cõceptũ, quamuis vnicũ duntaxat ſit in vnoquoq;
homine peccatum originale, & non plura. Sed quia multæ ſunt pœnæ propter peccatum originale in-
flictæ, eas omnes appellans peccata dixit, ſe fuiſſe in peccatis conceptum. Poteſt etiam concupiſcentia
dici peccatum, quia ſemper ſolicitat ad peccatum, & ſæpe eſt cauſa illius. Obiicit deinde nobis Philip-
pus Paulum iterum dicentem, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & *Rom. 7.*
captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis, In quibus verbis (vt ait Melancton) Paulus
ipſam concupiſcentiam appellat legem membrorum, & illã dicit eſſe peccatum, & inde putat, Melã-
cton, manifeſte colligi peccatum manere in baptizatis. Sed toto errat cœlo, quoniam Paulus, & ſi con-
cupiſcentiã appellet legem peccati, non tamẽ dicit illam eſſe vere & proprie peccatũ. Vocat autẽ illam
cõcupiſcentiã legẽ, quia carnales homines & concupiſcẽtiis dediti, obediũt carnis cõcupiſcentiæ, tan-
quã præcepto alicuius regis potentiſſimi. Nã edicta & mandata tyranni, quantumlibet mala, appellare
etiam ſolemus leges, perinde ac boni principis decreta. Et quia illa concupiſcentia ſemper ſolicitat ad
peccatum, ideo vocauit illam legem peccati, Aliter hunc locum interpretatur Haymo, non quidem de

concupiſcentia carnis, quæ bellum irreconſiliabile & perpetuum gerit cũ ſpiritu,ſed illud declarat de
conſuetudine peccati, quæ nos ducit captiuos ad peccatũ. Sed magis mihi arridet prior inretpretatio,
quæ eſt iuxta Chryſoſtomi & Theophylacti ſententiam. Eam tamen in hunc locum proferre volui, vt
intelligat Philippus Melancton quàrum ipſe à vero Pauli ſenſu aberrauerit,cum omnes ſacri doctores
Roma..8. aliter illa Pauli verba interpretẽtur. Simile etiam eſt illud,quod Philippus ex Paulo citat,Prudẽtia car-
nis inimica eſt Deo. Nam prudentiam carnis appellat Paulus illam,quę & ſi ſit in mente,eſt tamen ſe-
cundum carnis inclinationem & appetitum: Sed iſtam prudẽtiam nõ dicit Paulus eſſe in omnibus re-
natis:& ideo inane eſt argumentum,quod ex illo loco ſumit Philippus ad probãdum in baptizatis ſem
per manere peccatũ. Alia citat teſtimonia,quæ quia nihil prorſus nec ſaltem iuxta faciem illi fauere vi-
dentur,ideo indigna mihi eſſe videntur,vt in illorum reſponſione tempus tererem. Cõtra hãc hæreſim
ſcripſit Ioannes Roffenſis epiſcopus in opere illo quod contra Lutheri errores ædidit,

Flagellã-tes ſe. DVodecima & vltima (quod ſciam) de hac re hæreſis eſt quorundam qui dicti ſunt flagellantes ſe,
de quibus iam ſuprà diximus. Hi dixerunt baptiſmum aquæ iam ceſſaſſe,mutatumq; eſſe in baptiſ
mum ſanguinis. Quod ex quadam inepta allegoria ſcripturæ comprobant. Dicunt enim quod quan-
do Chriſtus in Cana Galilææ circa finem nuptialis conuiuij aquam mutauit in vinum,deſignauit quod
circa finẽ mundi baptiſmus aquæ in baptiſmũ ſanguinis mutari deberet. Et ſicut vinũ rubeũ omni vino
prius poſito cõuiuantibus magis placuit & cõmendãbatur:ita noua lex baptiſmi ſanguinis præ cunctis
ante datis legibus à Deo gratiſſima acceptabitur. Quapropter dixerũt quod poſt ipſorũ in mundũ ad-
uẽtum, nemo potuit ſaluari & verus exiſtere Chriſtianus,niſi in proprio ſanguine cum flagello de cor-
pore ſuo excuſſo baptizetur. Quod nõ ſolum hæreſis, ſed potius ineptia aut dementia dici deberet.
Nam quod primò dicunt baptiſmum ceſſaſſe,oſtendemus eſſe falſum,cum aduerſus eos infrà ſub titu-
lo Euangelium,conuincemus euangelicã legem fore æternam,poſtquam nulla alia ſit futura. Quod au D
tem aiunt baptiſmum aquæ eſſe mutatũ in baptiſmũ ſanguinis,ſine quo nemo ſaluari poſſit,ſi id oſten-
derent ad literã ex Euangelio,crederem:ſed allegoricus ſcripturæ ſenſus (vt ſuprà in principio huius li
bri docuimus) nullo modo eſt efficax ad aliquod dogma ſtabiliendũ. Præterea qui dixit: Qui credide-
rit & baptizatus fuerit,ſaluus erit:non dixit,Qui ſe flagellauerit,ſaluus erit:qui verò non ſe flagellaue-
rit,condemnabitur. Si ergo dominus hoc non dixit,qui occidit & viuificat,& qui poteſt corpus & ani-
mam mittere in gehennã:qua autoritate eos qui non ſe flagellant,audent condemnare? Rurſus,etſi ba-
ptiſmi vicem (vt ait beatus Auguſtinus) ſuppleat ſanguinis pro Chriſto effuſio:non tamen eius vim &
poteſtatem omnino eneruat. Satis eſt enim vt eius vicem tenere poſſit. Deinde ſanguinis effuſio quæ
baptiſmi locum tenere meretur,talis eſſe oportet,vt ab alio ſit illata,quam ipſe patienter tolerans, effi-
cit vt baptiſmi vicem tenere poſſit. Verùm cum quis ſibi ipſi infert mortem aut læſionem corporis ta-
lem,ex qua corpus circa vitam periclitetur,vt impũ flagellantes feciſſe dicuntur,non ſolum non tener
baptiſmi vicem,ſed valet ad gehennam.

BEATITVDO.

Armeni. DE hac re eſt vna hæreſis Armenorum aſſerentium beatos non videre eſſentiam Dei,ſed claritatem
Petrus quandam illius eſſentiæ,in qua viſione dicunt beatitudinem conſiſtere. Hunc eundem errorem
Abailar-dus. poſtea ſuſcitauit quidam Petrus Abailardus, dicens, Deum non videri per eſſentiam à beatis. Hic
Petrus natione Gallus fuit,tempore Innocentii papę huius nominis ſecundi,quo ſuo confiſus ingenio, A
omnium ſanctorum doctorum ſententias contẽnere cœpit,& velut alter Iſmael manus ſuas cõtra om-
nes leuauit. Quapropter iuſtum fuit,vt manus omnium cõtra ipſum leuarentur. Ex hac igitur nimia ſui
confidentia euenit,vt in multos laberetur errores,quos alii eum ſecuti defendere conabantur, præci-
Arnal- cipuè quidã Italus dictus Arnaldus Brixienſis,à quo (vt opinor) dicti ſunt Arnaldiſtæ hæretici,qui ſin-
dus Bri- gulis annis Romæ in cœna domini excommunicantur:& in cap. excommunicamus,extra de hæretic.
xienſis. Cõtra hunc Petrum Abailardum ſurrexit ſanctus Bernardus,qui vt cum diſputaret,& ad verã fidẽ re-
uocaret,è ſuo monaſterio in Burgundia ſito ad ciuitatem Remenſem venit:Petrus tamen veritus ne à
beato Bernardo vinceretur,noluit cum eo congredi. Sic enim ipſemet B. Bernardus refert in quadam
epiſtola,quæ eſt in ordine aliarum.190. Inter alios ergo errores quos docuit,is vnus fuit,quo ait Deum
Almari- non videri à beatis per eſſentiam ſuam. Poſt hunc Petrum ſurrexit quidam Almaricus,de quo iam ſu-
cus. perius diximus,qui hunc tutatus eſt errorem,dicens Deum nõ videri vllo pacto in ſe,ſed in ſuis creatu-
ris. Inter hos ergo omnes de hoc conuenit,quia omnes aſſerunt Deum nec etiam à beatis vllo pacto vi-
deri. Hanc autem aſſertionem eſſe hæreticam,expreſſis ſcripturæ teſtimoniis apertiſſimè cõuincemus.
Paulus ſiquidem in.1. ad Corinth. epiſt. diſcrimen aſsignans inter eam cognitionẽ quam in hac vita de
1.Cor.13. Deo habemus,& eam quam poſtmodum in gloria habituri ſumus,ait: Videmus nunc per ſpeculum in
ænigmate,tũc autem facie ad faciem. Ecce apertè Paulus promittit pro alio ſeculo facialem Dei viſio-
nem. Quòd ſi Deus per creaturas tantum videretur,& non amplius,quis non videt illam eſſe viſionem
per ſpeculum? Nam in creaturis quędã Dei imago apparet:quapropter creatura ipſa ſpeculum quod-
dam eſt per quod Deum videmus. Quò fiet,vt beati ſolum in creaturis Deum videntes (prout iſti hæ-
retici aſſerunt) adhuc videant per ſpeculum,& ita non clariorem habeant notitiã,quàm hi qui in hoc B
Apoc.22. ſeculo degunt. Præterea beatus Ioannes in Apoca. loquens de ſtatu cœleſtis patriæ ſub nomine & fi-
gura nouę Hieruſalem,ita dicit: Et omne maledictũ non erit amplius:ſed ſedes Dei & agni in illa erũt:
& ſerui eius ſeruient illi,& videbunt faciem eius. Rurſus dominus Ieſus Chriſtus paruulos qui in illum
Matt.18. credunt,commẽdans,ita apud Matth. loquitur. Videte ne cõtemnatis vnum ex his puſillis: Dico enim
vobis

vobis quia angeli eorum in cœlis semper vidēt faciem patris mei qui in cœlis est. Ecce ex Saluatoris no
stri sententia, angeli semper vident faciem Dei. Qualiter ergo hi hæretici non verentur dicere Deum
nunquam videri in se? Apparet certe eos cōuenisse in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum
eius. Quòd si fortè dicant se de hominibus solum dixisse, & non de angelis, ita vt āgelis permittāt Dei
visionem, hominibus autem negent: attendant quod per eundem Saluatorem dicitur: In resurrectione
enim neque nubēt, neq; nubētur: sed erūt sicut Angeli Dei in cœlo. Ex quibus verbis apparet Christū *Mat.22.*
æquasse homines angelis pro alia vita. Verùm hæc autoritas (vt ingenue fatear) solum æquat homines
angelis in hoc quod nullum matrimonii vsum habebunt, sicut nec angeli: non tamen ibidem facit eos
pares quantum ad facialem Dei visionem. Tamen esto ibidem nō dicat, negare nō possunt Paulum &
Ioannem in locis proximè citatis de hominibus expresse loqui. quapropter si ad solos homines suā as-
sertionem restringunt, illa duo scripturæ loca illis obiicimus. His etiā accedit quod regius Propheta pe
tit, dicens: Ostēde faciem tuam, & salui erimus. Non autem petit id quod donari erat impossibile. alio- *Psal.79.*
qui audire mereretur id quod dominus duobus fratribus per matrem petētibus dixit. Nescitis quid pe *Matt.20.*
C tatis. Hoc etiam petit Moses, dicens: Si inueni gratiam in cōspectu tuo, ostēde mihi faciem tuam, vt vi- *Exod.34.*
deam te. Ecce appertissima sunt testimonia quibus ostēdimus Deum à beatis videri per essentiam suā.
Quid autem hos hæreticos mouerit vt sic errarent, à nemine citatum reperi. Nam & Guido qui hunc
Armenorum errorum discutit, nihil adducit vnde ansam sui erroris acceperint, sicut nec in vniuersum
in vllo vnquam errore facit. Sic enim aliorum errores reiicit, vt nunquam illorum argumentis respon-
deat: quod tamē necessarium erat perinde ac alterum. Nam vt ait Augustinus in lib. de doctrina Chri-
stiana, valde bonum est, vt quicquid cōtradici potest, si occurrerit, refutetur: ne ibi occurrat vbi nō erit
qui respōdeat: aut præsenti quidē & tacēti occurrat, & minus sanatus abscedat. De hac ergo re (vt opi-
nor) ansam erroris ceperunt, quia in pletisque locis scripturæ dicitur, Deum non videri ab aliquo. In
Exodo nanque dicitur, Non videbit me homo & viuet. Et Iob de sapientia diuina loquēs, ait. Abscon- *Exod.34.*
dita est ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cœli latet. Et Paulus in prima ad Timo. episto- *Iob.28.*
la ait: Qui lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, nec videre potest. Et beatus Ioā *1.Tim.6.*
nes in.1. sua catho. epist. dicit, Deum nemo vidit vnquā. His ergo scripturæ locis male intellectis mihi *1.Ioan.4.*
visum est hos hæreticos posse adduci in pręfatū errorē, quæ in mediū proponere oportuit, eisq; respō-
dere, ne alii fortè legentes, & nō intelligētes in eundē labantur errorē. Fatemur quidē Deum in hac vi-
ta mortali à nemine videri, imò nec videri posse iuxta legem datā ab homine viuēre vita hac corrupti-
bili: quoniam aut videret visu corporeo, aut per intellectū. Corporeus sensus (vt manifestum est) nō est
capax visionis diuinę. Anima verò cū intra corpus mortale est, ministerio sensuū vtitur: quapropter ne-
cessariū est vt non excedat operationē illorū: quoniam artifex non potest subtilius opus operari quàm
patitur natura instrumenti quo mediāte operatur. Cum ergo anima vtatur sensibus tanquam instrumē-
D to ad suas operationes, non poterit vltrà euagari, quàm circa illa quę vis sensitiua pertingit. Sensus autē
non potest Deū videre. Nec ergo anima cū intra corpus mortale existit, vtens ministerio sensuū, poterit
Deum videre. Et ad hunc sensum spectant quę Deus loquitur in Exo. dicens: Non videbit me homo & *Exod.33.*
viuet. Et quod Ioā. ait, Deum nemo vidit vnquam, vt videlicet Deum nemo videat dum viuit hac vita *1.Ioan.4.*
mortali. Quod autem dicitur Paulum cum raptus fuit ad tertium cœlum, Deum vidisse, huic sententiæ
non repugnat. Nam quamuis Paulus viderit, hoc factum est educta prius anima extra vsum & ministe-
rium sensuum. Etsi enim anima intra corpus fuerit (quod dubiū est ipsi Paulo) tamen à ministerio sen-
suum fuerat separata. Hoc autē inde colligitur, quòd Paulus ait, Siue in corpore, siue extra corpus fue-
rim, nescio. Quòd si ministerio sensuū tūc vsa fuisset eius anima, sciuisset certò Paulus se in corpore tūc *2.Cor.12.*
fuisse. De aliis autē quos scriptura refert vidisse Deū, sic accipiēdū est, vt intelligamus eos vidisse quos-
dam angelos claritate magna fulgētes, qui cū à Deo missi fuerant, diuinitatem ipsam quodāmodo re-
præsentabāt: quapropter qui eos videbāt, dicebant se Deum vidisse. Sic enim dixit Iacob, Vidi domi-
num facie ad faciē, & salua facta est anima mea. Hoc etiam dicitur de Mose. Loquebatur dominus ad *Gene.32.*
Mosen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suū. Quòd si Moses clarè Deum vidisset, fru *Exo.38.*
stra Deum orasset, dicens: Si inueni gratiam in cōspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt videam te. *Exod.33.*
Hi ergo omnes & alii quotquot vidisse Deum in scriptura sacra reperiūtur, in imagine Deum viderūt:
quanquam de Mose aliqui sentiant Deum clarè vidisse, anima tamē eius à ministerio sensuum tunc ab-
stracta. Sic enim intelligitur quod eidē Mosi à domino dicitur: Nō videbit me homo, & viuet. Et quod *Exod.33.*
Iob ait, sapientiā esse abscōditam ab oculis omniū viuentium, eorum scilicet qui viuunt, hac mortali vi *Iob.38.*
ta. Verum tunc iam vrget id quod Paulus dixit: Qui habitat lucem inaccessibilem: quem nullus homi- *1.Tim.6.*
A num vidit, sed neque videre potest. Cui respondemus Paulum dixisse lucem diuinam esse inaccessibi-
lem, nō tamē simpliciter, & omnibus inaccessibilem, sed homini. Nam ad huius confirmationem sta-
tim subiūxit, quem nullus hominū vidit. Inaccessibilis est ergo, sed homini. Inuisibilis est, sed ab homi-
ne, sed ab humana sapiēte. Sacra siquidem scriptura omnes qui secūdū carnem viuūt, homines voca-
re solet, & humanitatis nota inurere. Vnde in.1. ad Corinth. epist. Paulus ait: Cum sit inter vos zelus & *1.Cor.3.*
cōtentio, nōne carnales estis, & secūdum hominem ambulatis? Et infra: Nònne homines estis? Hinc est
quod cum in eadem epistola testimonium Esaiæ protulerit dicentis, quòd oculus nō vidit, nec auris au *Esa.64.*
diuit, nec in cor hominis ascēderūt quæ præparauit Deus iis qui diligūt illū, postea Paulus subiecit: No
bis autem reuelauit Deus per spiritum suum. Quibus verbis manifeste se ab hominis nomine separa-
uit, eo quòd non secundum carnem viuebat. Nullus ergo eorum qui propter vitam secūdum carnem,
homines appellātur, Deum vidit, sed neque videre potest. De aliis autē quod Deum in posterū clare vi-
debunt, non potuit Paulus apertius testari, quàm dicens: Videmus nunc per speculū in ęnigmate, tunc
autem facie ad faciem. Vnde patet homines aliquando habituros facialem Dei visionem. De angelis *1.Cor.13.*

autem apertiſſime veritas dixit: Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Neque
Matt. 18. huic Saluatoris dicto obuiat quod beatus Petrus dicit: In quem deſiderant angeli proſpicere. Nam an-
1. Pet. 2. geli & vident, & videre deſiderant, ſicut & alij etiam homines beati, videntes deſiderant, & deſiderã-
tes vidẽt. Beati ſiquidem vidẽtes Deũ, ſatiãtur, iuxta illud pſalmi: Satiabor cum apparuerit gloria eius.
Pſal. 16. Satietatem autem ſolet ſequi faſtidium. Deſiderium etiam ſine cõſecutione eius quod deſideratur, an-
xietatem habet, & anxietas pœnam. Beati verò omni anxietatis pœna carent: quia pœna & beatitudo
nunquam cohærere poſſunt. Quapropter ab vtroque, videlicet à ſatietate & deſiderio, ſi remoueamus
omne illud quod pœnam inferre videtur, ſcilicet faſtidium & ãxietatem, dabimus beatis ſatietatem &
deſideriũ, ita vt remouendo à deſiderio anxietatem, dicamus eos deſiderãtes ſatiari, & ſeparãdo à ſatie
tate faſtidiũ, dicam⁹ eos ſatiatos deſiderare. Bene ergo dicit Petrus, in quẽ deſiderant angeli proſpice-
re: quia etſi vidẽt, videre tamẽ deſiderant: hoc eſt, ſic Dei viſione fruuntur, vt quãuis ſatiati nullum ta-
men inde faſtidium habeant. Pro huius ergo hæreſis confutatione ſatis me dixiſſe arbitror, iuxta eam
quam promiſi tenere breuitatem.

SEcunda hæreſis eſt, quę aſſerit beatitudinẽ cõſiſtere in carnis delitiis. Hic error fuit olim apud quoſ-
dam Iudæos repertus, qui omnia quæ à Prophetis de Chriſti regno dicuntur, carnaliter intelligebãt.
Matt. 15. Ex quo errore videtur proceſſiſſe illa petitio matris filiorum Zebedæi petentis à Chriſto: Dic vt ſe-
deant hi duo filii mei, vnus ad dexterã tuam, & alius ad ſiniſtram in regno tuo. Nec tamẽ propter iſtos
ſic errantes, hanc hæreſim hic collocaſſem, cum à principio operis ſtatuerim eas ſolum recenſere hære-
ſes, quæ poſt Chriſti in cœlos aſcenſionem exortæ ſunt, niſi quòd plures inuenio ex eis qui Chriſto no-
mina in baptiſmo dederunt, in hũc errorem fuiſſe lapſos. Primus ergo qui hũc errorem ſuſcitauit, fuit
Cerinthus quidam, peſſimis moribus aſſuetus. Cuius nationis aut gentis fuerit, mihi non cõſtat: hoc ſo-
Cerinthus lum ſcio illum fuiſſe coæuum beato Ioanni Euãgeliſtæ. Nam B. Irenæus in lib. 3. Aduerſus hęreſes, cap.
3. de beato Polycarpo loquens, ſic ait: Et ſunt qui audierunt eum dicentem, quoniam Ioannes Domini
Irenæus. diſcipulus in Epheſo iens lauari, cum vidiſſet intus Cerinthũ, exilierit de balneo non lotus, dicens quod
timeat ne balneum concidat, cum intus eſſet Cerinthus inimicus veritatis. Hæc Irenæus. Inter alios er- C
go Cerinthi errores, is vnus eſt quo aſſerit poſt reſurrectionem terrenum futurum eſſe regnum Chriſti,
& homines in carne concupiſcentiis & libidinibus ſubiectam vitam acturos. Hunc eundem errorẽ ali-
qui impingunt Papiæ Hieropolitano epiſcopo, qui fuit diſcipulus beati Ioannis Euãgeliſtæ. Qui autẽ
Papias. illi impingunt, mouentur ex quodam dicto beati Hiero. qui in ſuo libro de Eccleſiaſticis ſcriptoribus,
Hieron. de hoc Papia loquens, ſic ait: Hic dicitur mille annorum Iudaicã ędidiſſe δευτέρωσιν quem ſequuti ſunt
Irenęus & Apollinaris, & cæteri qui poſt reſurrectionem aiunt in carne cum ſanctis Dominũ regna-
turum. Hęc Hiero. Verùm ex verbis Hieron. nihil tale habetur Papiam ſenſiſſe, quale eſt id quod nunc
de Cerintho retulimus. Solum enim ex Hieronymi verbis habetur Papiæ ſententiam fuiſſe Chriſtum
iterum in terris ſecundũ carnem regnaturum: & hoc quidem verũ eſt illum ſenſiſſe, vt ex aliis plurimis
autoribus conſtat. Sed non aſſeruit illum ſenſiſſe tale regnum Chriſti futurũ in carnis delitiis, prout Ce
rinthus dixit. Nec docuit etiam Papias, regnum Dei, quod alio nomine beatitudinẽ aut gloriã dicimus
perpetuas habiturum carnis voluptates. Nihil enim tale ſenſit: Cerinthus autem omnia hęc docuit.
Quapropter videtur mihi inter Cerinthum & Papiam latum eſſe diſcrimen, quamuis in aliqua erroris
parte conueniant. Vterque enim iſtorũ ſenſit poſt reſurrectionem Dominũ cum ſanctis mille annis re-
Apoc. 20. gnaturũ in terra. In hunc autem errorem lapſus eſt Papias motus ex illo quod B. Ioannes dicit in Apo-
calypſi, vbi de iuſtis loquẽs, ait: Et vidi animas decollatorum propter teſtimonium Ieſu, & propter ver-
bum Dei, & qui non adorauerunt beſtiam, nec imaginem eius, nec acceperunt inſcriptionem in fronte D
aut in manu ſua, & regnauerunt cum Ieſu mille annis: reliqui eorum non vixerunt donec finiãtur mille
anni. Propter hæc verba Apocalypſis malè intellecta, credidit Chriſtum in terra cum ſanctis ſecũdum
carnẽ mille annis regnaturũ: quia illa verba Apocalypſis credidit iuxta literæ corticẽ, & nõ iuxta my-
Euſebius. ſticum ſenſum eſſe intelligenda. Vnde Euſeb. lib. 3. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 39. de hoc Papia loquens
ſic ait: Dicit autẽ & alia plurima à maioribus ſibi tradita miracula, & nouas quaſdam parabolas Salua-
toris, & doctrinam incognitam, magiſque fabuloſam, mille annos futuros poſt reſurrectionem, quibus
corporaliter regnum Chriſti in hac terra futurum ſit. Sed ego puto eum ſpirituales & myſticas Apoſto
lorum traditiones corporaliter & ſecundum literam ſuſcepiſſe, nec potuiſſe diſcernere ea quæ illi in fi-
guris velut lactentibus & paruulis loquebantur, qui & re vera etiam ex ipſis quæ conſcripſit opuſculis,
exigui ſenſus vir & minus capacis oſtenditur. Multis tamen poſt ſe eccleſiaſticis viris erroris huius prę-
buit cauſas, autoritatem dogmatis tantùm ex vetuſtate tribuens, nõ etiam ex ratione dictorũ, ſicut Ire-
næo, & ſiquis alius eum in hac parte viſus eſt ſequi. Hæc Euſebius. Quãuis ergo in hac parte Papias er
rauerit, non tamen propter hoc aliquis antiquorum illum nota hęretici inuſſit: quia nec pertinax fortè
fuit, vt meliora docenti obtemperare noluerit. Pertinacia verò eſt præcipua pars quę hęreticum efficit,
vt iam ſupra docuimus. Propter quod nõ poſſum cohibere memetipſum quin ſuccenſeã fratri Bernar-
do de Lutzemburgo, qui in ſuo catalogo hæreticorum non veritus eſt hunc Papiam aliis hęreticis an-
numerare, præcipuè cùm hoc apud nullum ãtiquorum fuiſſe factum repererit. Beatus enim Auguſti-
nus in ſuo libro de hæreſi ad Quod vult Deum, cúm omnes hæreticos recenſeat, nunquã huius Papiæ A
meminit. Philaſter Brixienſis epiſcopus nullam in ſuo libro de hęreſibus de hoc papia fecit mẽtionem.
Iſidorus etiam in. 8. lib. Etimologiarum, cùm omnes quos potuit ſcire hæreticos enumerauerit, nec de
Papia vllam fecit memoriam. Omitto Guidonem, quoniam is recentior eſt quàm vt in vetuſtis hæreti-
cis enumerãdis fides ei adhibeatur. Quòd ſi aliqua illi fides debetur, nunquã etiam ille huius Papiæ me
minit. Si ergo nullus iſtorum illuſtrium virorum Papiam inter hæreticos recenſuit, vnde habuit frater
Bernardus

Bernardus de Luzemburgo vt eum hæreticum cēsuerit? Si enim propterea quòd Hieronymus dixit Pa-
piam mille annorum Iudaicam ædidisse δευτέρωσιν statim erat inter hæreticos collocandus, quare etiam
eadem ratione non annumerauit inter eosdem Irenæum, Apollinarem, Lactantium, Victorium Picta-
uiensem, cum de his omnibus referat Hieronymus eodē loco quo secuti sunt Papiam in hac parte? Aut
ergo Papias non est hæreticus censendus, aut alii qui eum in hac parte sunt secuti, eadem ratione dicen-
tur hæretici. Hæc omnia in medium placuit adferre, vt videāt hi qui facile de hæresi pronunciāt, quàm
facile etiā ipsi errent, & intelligant non esse tam leuiter de hæresi censendum, præcipuè cum non sit pe-
ius crimen quod viro Christiano possit impingi, quàm si hæreticus appelletur. Papias ergo, & qui eū se-
cuti sunt, hoc senserunt, Christum videlicet post resurrectionem regnaturum cum iustis mille annis in
terra. Et sic sentientes, græco vocabulo χιλιασταὶ appellati sunt. Quod verbum è verbo exprimentes lati-
nè dicere possumus millenarij. Cerinthus autem de regno Christi per mille annos in terra sentiens car-
nales quasdā voluptates in illo regno futuras ponit, & vitia quædam portētosa cuiuslibet libidinis. Præ-
ter hoc sensit etiam regnū Dei post istos mille annos in terra; futurum in cœlis, in voluptatibus carnis,
in gula & luxuria. Qua in re latissime abest à sensu Papiæ, & aliorū qui Papiam sunt secuti. Quòd autem
B Cerinthus hæc duo asseruerit, apertissimè ostendit Eusebius in libro tertio Ecclesiasticę historiæ, capite *Eusebius.*
vigesimooctauo. Sic enim de Cerintho loquēs, ait: Post resurrectionem terrenum dicit futurum esse re-
gnum Christi in Hierusalem, & homines in carne iterum concupiscentiis & vitiis subiectam conuersa-
tionem habituros. Contra fidem quoque scripturarū, quosdam mille annos designat: in quibus multa
quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarum festiuitates dicit futuras, ad eos qui libidini sunt dedi-
ti, decipiendos. Sed & Dionysius cum de Ioānis reuelatione dissereret, & quædā secundum ea quæ an-
tiquitus ecclesiæ tradita fuerant, disputaret, mentionem facit huius ipsius viri in his verbis: Cerinthus,
inquit, à quo Cerinthiana hæresis oborta est, figmentis suis autoritatē magni nominis acquirere secun-
dum scripturæ huius prauam intelligētiam gestiebat: quippe cuius hæc erat hæresis, vt affirmaret terre-
num futurū esse Christi regnū. Et quia erat ventri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ
sibi propria libido dictabat. Ventris, & eorum quæ sub ventre sunt, incitamenta, cibis, potibus, nuptiis
prędicabat explēda. Et vt aliquid sacratius dicere videretur, legales aiebat festiuitates rursus celebrādas,
& hostias carnales iterum iugulandas. Hæc Eusebius. Ex cuius verbis, & aliis quæ supra de Papia ex eo-
dem Eusebio attulimus, constat latum esse discrimen inter Papiæ & Cerinthi errorem: quoniam de Pa-
pia nihil aliud habemus præterquam quod ait Christū mille annis regnaturū in terra cum sanctis post
resurrectionem. An autem Papias senserit in illo mille annorum regno futuras esse delitias carnales, an
spiritales, mihi non cōstat. Quòd si eas futuras dixit spiritales, non erat grauis error. Nam beatus Augu-
C stinus libro vigesimo de ciuitate Dei, capite septimo de hac sententia disputans, non audet appellare er-
rorem, sed opinionē. Sic enim loco præallegato ait: Quæ opinio esset vtcūque tolerabilis, si aliquę deli-
tiæ spiritales in illo sabbato affuturæ sanctis per Domini præsentiam crederētur. Nam etiam nos hoc o-
pinati fuimus aliquando. Hæc Augustinus. Ex quo iterum patet male sensisse fratrem Bernardū de Lu-
zemburgo, cum recēsuit Papiam inter hæreticos: quoniam beatus Augustinus ait tolerabilem esse opi-
nionem illam mille annorum, si in illis annis spirituales & non carnales ponantur delitię. At Cerinthus
(vt modo enarrauimus) carnales dicit futuras delitias nō solum in illo mille annorum regno, sed etiam
in posterum, quoniam ea in illo Dei regno futura dicebat, quæ propria libido dictabat: & in illis felici-
tatem summā figebat: & propter hanc causam, hunc ipsius Cerinthi errorē sub titulo Beatitudinis loca-
uimus. Nec miretur lector quod tam lōgam in enarrāda huius hæresis historia fecimus disputationem:
quoniam video plures in hoc errasse, vt errorē Cerinthi cum errore Papiæ confundant, credētes vnum
esse vtriusque errorem: quapropter oportuit eorum discrimen ostēdere. Superest iam vt ostendamus in
illo regno beatitudinis nullas esse futuras carnis delitias, quemadmodum Cerinthus fabulatur. Primò
omnium, Paulus huic sententiæ apertissimè obuiat, dicens: Regnum Dei non est esca & potus: sed iusti- *Rom. 4.*
tia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Præterea si regnum Dei, hoc est beatitudo in carnis delitiis con
sisteret, nulla esset rectior via ad illud regnū, & beatitudinē assequendā, quàm vita in carnis voluptati-
bus expleta: quoniam nulla est rectior via ad beatitudinem, quàm illa quæ simillima est termino vię, ipsi
videlicet beatitudini. Hinc veri catholici & fideles qui suam beatitudinem figunt in Dei cognitione &
amore, nullam etiam aliam breuiorē & certiorem viam ad beatitudinē assequendam docent, quàm ve-
ram Dei cognitionem, & perfectā illius dilectionem. Si ergo beatitudo in carnis voluptatibus sita est:
carnis voluptas certissima erit via ad beatitudinem adipiscendam. At nihil magis impedit beatitudinis
D consecutionē, quàm carnales delitiæ. Paulus enim apostolus recēsens eos quibus regnum Dei est inter- *1. Cor. 6*
dictū, inter eos enumerat carnis voluptatibus deditos. Sic enim ait: Neque idolis seruiētes, neque adul-
teri, neque molles, neque masculorum cōcubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque ma-
ledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et iterum: Sicut portauimus imaginē terreni, portemus *1. Cor. 15.*
imaginem cœlestis. Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnū Dei possidere non possunt. No-
mine autem carnis & sanguinis designauit vitam secundum carnis & sanguinis instinctum: quod patet
ex eo, quia per illa declarauit imaginē terreni hominis. Et alibi, in ea videlicet quę est ad Galatas episto- *Gal. 5*
la, postquam enumerauit opera carnis, subiungit: Qui talia agunt, regnum Dei nō consequētur. Si ergo
opera carnis aduersantur consecutioni ipsius regni Dei: qui fit vt ipsum regnū Dei in eisdem operibus
carnis cōsistat? Rursum ipse veritatis magister hūc errorē propria voce dānat: quoniam Saducæis de re-
surrectione disputantibus respondens, ait: In resurrectione neque nubent, neque nubētur, sed erunt si-
cut angeli Dei. Si in resurrectione non sunt nuptiæ (iuxta dictum Saluatoris) oportet necessario fateri, *Matth. 22*
vt nō sit ibi fornicatio, aut alius quicūque cōcubitus. Et quoniam dicit homines futuros sicut sunt ange-

li Dei, oportet etiam concedere nullum illis futurum cibi corporalis gustū. Vnus enim ex his qui astant
Tob. 12. corā Domino, videlicet Raphael, Tobiæ loquens, ait: Cum essem vobiscū per voluntatem Dei, videbar quidem vobiscū manducare & bibere, sed ego cibo inuisibili, qui ab hominibus videri non potest, vtor.
Psal. 32. Hic autem cibus qui ab hominibus videri non potest, Deus ipse est: quem videntes & amantes gustant. Vnde regius Propheta ait: Gustate & videte quàm suauis est Dominus. Si enim ipse Deus nō esset cibus animæ nostræ, nunquam Propheta præciperet vt gustaremus eius suauitatem. Non enim gustatur nisi quod comedi aut bibi potest. Et de hoc spirituali cibo & potu intelligendæ sunt autoritates illæ quæ in vtroque scripturæ sacræ instrumento promittunt in illa futura beatitudine cibū & potū: vt apud Esaiam A
Esa. 45. dicitur: Serui mei comedent, vos autem esurietis: serui mei bibent, vos autem sitietis. Tunc enim satia-
Psal. 16. buntur (vt ait regius Propheta) cum apparuerit gloria domini. Sic etiam accipiendum est quod ait Salua-
Luc. 17. tor: Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Quemadmodum enim Christus filius Dei satiatur per visionem essentiæ suæ, quàm accepit à patre suō per generationem: sic etiam nos satiari oportet per visionem essentiæ diuinæ: quàm visionem vt nos assequeremur, Christus obtinuit per merita suæ passionis: & tunc disposuit nobis mensam, cum meruit vt nobis daretur gloria, in qua videntes Deum, satiamur eius visione. Cerinthus cùm esset carnis voluptatibus deditus, nō credidit alium esse cibum spiritualem animæ, & alium corporis: quapropter omnes autoritates quæ de cibo & potu, de cōuiuio, de cœna, pro illa futura beatitudine loquuntur, putauit iuxta literam carnaliter intelligēdas. Non attendit enim alium esse cibum præter eum qui oculis carnis
Matt. 4. videtur, & dentibus atteritur. Si enim verbum Dei (iuxta dictum Saluatoris) est cibus animam nutriēs, quanto magis nutriet & reficiet ipsemet Deus? Moyses namque solo Dei colloquio quadraginta diebus absque alio corporali cibo nutritur. Hos duos cibos, videlicet corporalem & spiritualem, & eorum discrimen, Saluator descripsit, dicens: Operamini non cibum qui perit: sed qui permanet in vitā æternam.
Ioan. 6 Hæc aduersus Cerinthi errorem dicta sufficiant: omissis aliis argumentis, quæ in scholis pertractari solent ad probandam beatitudinem in sola Dei visione & illius dilectione consistere. Vbi namque apertissima sunt scripturæ sacræ testimonia, superfluum est argumenta plura superaddere, velut si quis velit lumen addere fulgentissimis solis radiis. Alter etiam Papiæ error, de mille annorum regno, quibus ait B Christum post resurrectionem regnaturum secundum carnem, ex supradictis conuictus est. Nam Saluator dixit: In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei. Ex quibus aper-
Matt. 22. tè conuincitur, post resurrectionem nō esse futurum vllum maris & fœminæ coitum, nullum etiam cibi & potus vsum: & per consequens, nullam secundum carnem vitam. Illud autem quod in suæ sententiæ confirmationem ex Apocalypsi producunt, minimè intellexerunt, & propterea in errorem lapsi sunt.
Apo. 20. Sic enim dicitur in Apocalypsi: Et vidi animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei: & qui non adorauerunt bestiam, neque imaginem eius, neque acceperunt characterem eius in frontibus, aut in manibus suis, vixerunt & regnauerūt cum Christo mille annis. Cæteri verò mortuorum non vixerunt donec consummētur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his verbis Apostolus ostendit discrimen inter bonos & malos. Boni etenim qui non adorauerunt bestiam, id est dæmonem, vixerūt, quia etsi corpora eorū nunc mortua sint, animæ tamen eorum viuunt per gratiam & gloriam quàm nunc possident. Et hæc vocatur resurrectio prima, quæ ad gratiam & gloriam animarum pertinet. Quapropter B. Ioannes dixit: Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. Alia est resurrectio secunda, quæ erit cùm corpora resurgentia ad vitam accipient stolam immortalitatis. Et per oppositum, mors etiam est duplex. Quędam
Luc. 9 dicitur prima, & est peccatum, quod est mors animæ: de qua morte Saluator ait: Sine mortuos sepelire mortuos suos: vt videlicet in anima mortui sepelirent mortuos in corpore. Secunda mors, est damnatio perpetua. In quam mortem præcipitabuntur, qui à prima quæ est mors peccati, non resurgunt. Et ideo C meritò beatus qui habet partem in resurrectione prima. Sancti ergo viri qui propter testimonium Iesu & propter verbum Dei decollati sunt, & qui non adorauerunt bestiam, id est, dæmonem, vixerunt: quia etsi eorum corpora nunc mortua in sepulchris iaceant, tamen eorum animæ habent vitā gratiæ & gloriæ, & nunc regnant cum Christo mille annis, id est omnibus annis qui sunt futuri vsque ad iudicium. Nam vsque ad illud tempus sancti habebunt præcisæ vitam animæ, & resurrectionē primam: post illud verò tempus habebunt resurrectionem secūdam, id est vitam corporum simul & animarum. Quod au-
Psal. 104 tē millenarius numerus capiatur pro vniuersitate, manifestè conuincitur per id quod dicitur in psalmo: Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes: id est, in omnes. Et
Eccle. 16. in Ecclesiastico: Melior est vnus timens Deū, quàm mille filii impii, id est, quàm omnes filii impii. Præterea denarius numerus aliquando etiam ponitur pro vniuersitate, vt apud Matthæum dicitur regnum
Matt. 25. cœlorū, quod militans est ecclesia, assimilari decem virginibus, quo numero omnes homines tam boni quàm mali designati sunt. At denarius numerus, radix est millenarii numeri, qui quadratū solidum est. Nam denarius numerus si per seipsum ducatur, efficit centum. Quòd si rursus decem ducas per cētum, efficiet mille. Si ergo denarius numerus pro vniuersitate ponitur, millenarius qui ex denario bis ducto cōsurgit multo rectius pro vniuersitate ponetur. Cum ergo beatus Ioannes de sanctis iam defunctis loquēs dixit quod vixerunt & regnauerunt cum Christo mille annis, sic accipiēdum est, vt intelligatur eos vixisse & regnare cū Christo omnibus annis futuris vsque ad diē iudicii. Quibus annis etsi mortui sint corpore, viuunt tamen anima, & regnant cum Christo. De peccatoribus defunctis loquens Apostolus Ioannes, dicit: Cæteri verò mortuorū nō vixerunt donec cōsummentur mille anni. Quia peccatores defuncti, toto hoc tempore vsque ad diem iudicii nullam habent vitam: quoniam eorum corpora mortua D iacent, & animæ eorum mortuæ etiam sunt per peccatum. Transactis autem his mille annis, id est, toto

illo tem-

illo tempore vſque ad diem iudicii, aliquam vitam habebunt, quia etſi animę eorum per peccatū mor-
tuæ ſint, eorum tamen corpora per reſurrectionem vitā quāuis miſeram recuperabunt. Vel fortè ibi po-
nitur millenarius numerus pro vniuerſitate temporis futuri etiam poſt diem iudicii, ita vt ſit ſenſus, ſan-
cti vixerunt & regnauerunt cum Chriſto mille annis, id eſt ſemper, quia etſi non ſemper vixerint cor-
pore, poſt mortem tamen corporis ſemper vixerūt, & ſemper viuent in anima. Cæteri verò mortuorū,
id eſt peccatores, non vixerunt donec conſummentur mille anni, id eſt, nunquā vixerūt: quia veram vi-
tam animæ & corporis amiſerunt. Nec ibi illa dictio donec, dicit alicuius temporis finem. Sic enim ſę- *Pſal.109.*
pe ponitur in ſacris literis, vt nullum dicat finē temporis: vt patet in Pſal. Dixit dominus domino meo,
ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedū tuorum. Nūquam enim erit tempus,
quo filius Dei nō ſedeat ad dexteram patris: & tamē dixit eum ſedere donec ponat inimicos illius ſca-
bellum pedū ſuorum. Vnde conuincitur illud aduerbium donec, poſitū eſſe ſine aliqua temporis limi-
tatione. Ad hunc etiam modū capitur quod dixit Ioānes Euāgeliſta: Cæteri verò mortuorum nō vixe-
rūt donec finiātur mille āni, id eſt, donec finiatur temporis vniuerſitas: hoc eſt, nūquam vixerūt. Aliā
expoſitionem horū mille ānorū aſſignat beatus Auguſt. lib. 20. de ciuita. Dei, cap. 7. legat qui voluerit.
ego nolui in medium adferre, quoniam mihi illa nō placuit. Hæc autē quā modo retulimus, ab eo etiā
A aſſignatur: & mihi verior videtur. Aduerſus hos χιλιαστὰς, id eſt, millenarios, ſcripſit olim Gennadius
preſbyter Maſſilienſis: vt teſtatur Ioannes Trithemius in ſuo libro de Eccleſiaſticis ſcriptoribus, quo
vtinam frui liceret: magnum quidem (vt opinor) nobis adiutorium præbuiſſet.

Tertia hæreſis eſt quæ aſſerit nec beatitudinē nec miſeriam eſſe perpetuam. Huius hæreſis autor eſt
Origenes. Hic enim (ſi Auguſtino & Theophilo Alexandrino credimus) quaſdam alternationes
beatitudinis & miſeriæ ponit: ita vt tranſactis aliquot annorum curriculis, animas beatas dicat iterum *Origenes*
in corpora mortalia reuerti, & in eis corporis moleſtias pati, & inde iterum ad beatitudinē euocari, &
à beatitudine rurſum ad miſeriā deflecti: quo pacto fiet perpetuus quidam beatitudinis & miſeriæ cir-
culus. Et eodem modo ſentit etiam de miſeris, vt illos dicat aliquando ad hoc ſeculum redituros: & in-
de iterum ad beatitudinem euocari. Vnde euenit vt dicat dæmones aliquando fore ſaluādos. Hæc ſen-
tētia apertiſsime cōuincitur eſſe hæretica, & ratione, & ſcripturæ ſacræ teſtimoniis. Ratione prius ag-
grediamur, & percōtemur Origenem, vtrum anima, quæ iam beatitudinem adepta eſt, ſciat ſuam bea-
titudinem aliquando finiendam: an prorſus ignoret? Si penitus neſcit ſuam beatitudinem aliquādo fi-
niendam, oportebit tunc Origenem fateri, nos in huius ſeculi miſeria exiſtentes peritiores eſſe, quàm
beati ſint in illa futura beatitudine: quoniam in hoc ſeculo exiſtentes, noſcimus finiendam eſſe aliquā-
do beatitudinem: beati autem ignorant futuram miſeriam. Nos etiam in hoc ſeculo vitam agētes, ſci-
mus (iuxta Origenis ſentētiam) beatorum felicitatem aliquando deſtitutam: quod cùm ipſi ignorent,
cōſequēs eſt, vt peritiores ſimus illis. Si autem finem ſuæ felicitatis ſcit anima beata, hac ſola ratione
miſera eſſe cōuincitur, quoniam ſemper erit cum metu amittēdi quod amat. At metus paſsio quædam
eſt animæ: & qui timet, quodammodo patitur, & quādam miſeriam ſuſtinet. Præterea metus ille vim
B amoris quodammodo remittit. Tepidius enim quiſque amat id, quod ſcit ſe aliquādo deſerturū. Qua-
propter fiet, vt beatus, ſciens ſuam beatitudinem aliquādo finituram, remiſſe ac tepidè amet eandem.
Hoc enim vnico & fortiſsimo argumento Chriſtus ab amore diuitiarum ſeparare nos voluit, quòd ali- *Matt.6.*
quādo perituræ eſſent. Nolite, inquit, theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demoli-
tur, & vbi fures effodiūt atque furātur. Rurſum, Si beatus ſcit ſuam felicitatē deſiturā, multo beatius
& quietius viuet hic anima in hoc ſeculo, quàm illic in illa beatitudine: & tāto beatius, quāto melior
eſt ſpes certa boni acquirendi, quàm metus mali imminētis. Miſer ſiquidem in hoc ſeculo viuēs, ſpem
habet futuræ beatitudinis: beatus autem metū patitur futuræ miſeriæ, ad quam (iuxta Origenē (poſt
aliquot annorum curricula eſt reuocādus. Omiſsis autem argumētationibus, ſcripturarum ſacrarum
teſtimoniis agamus, quoniam hęc vehemētius vrgent. Scriptura ſiquidem ſacra nō tantum ſemel aut
iterum dicit beatitudinem & miſeriam damnatorum eſſe perpetuas. Vnde Salomō in libro Sapiētiæ *Sap 3.*
ait: Iuſtorum animę in manu Dei ſūt, & nō tāget illos tormētum mortis. Quòd ſi à beatitudine ad mi-
ſeriam, & à miſeria ad beatitudinem per cōtinuas alternationes ſine ceſſatione circumeūt, neceſſe eſt
vt illos tāgat tormētum mortis. Et iterum aſsignās diuerſum beatorum & damnatorum ſtatum, poſt-
quā de damnatis diſſeruerat, de beatis dicit: Iuſti autem in perpetuum viuēt, & apud dominū eſt mer- *Sap.5.*
ces eorum. Præterea apud Danielem dicitur: Et in tēpore illo ſaluabitur populus tuus omnis, qui inuē- *Dan.12.*
tus fuerit ſcriptus in libro: & multi de his, qui dormiūt in terræ puluere, euigilabūt: alij in vitam æter-
nam, alij in opprobrium, vt videāt ſemper. Qui autem docti fuerint, fulgebūt quaſi ſplēdor firmamē-
C ti: & qui ad iuſtitiā erudiūt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Ecce hic bis vno cōtextu bea-
torum ſtatū Propheta declarauit eſſe perpetuum. Rurſum, Gabriel āgelus de filio Dei incarnādo Ma- *Luc.1.*
riam virginem alloquēs, ait: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Domus
autē Iacob illa eſt, quę alibi appellatur domus Iſrael, ſcilicet gloria cœleſtis, cuius magnitudinē Prophe-
ta vnus admiratur, dicēs: O Iſrael quàm magna eſt domus tua. Iacob ſiquidē ille eſt idem qui & Iſrael: *Bar.*
eadē ergo domus Iacob, & domus Iſrael. In hac domo dicit āgelus Chriſtum regnaturū in æternū. At
qualiter poterit in illa domo regnare in æternū, ſi domus nō eſt ęterna? Oportet ergo vt domus illa bea-
titudinis ſit æterna, vt in illa poſſit Chriſtus regnare in æternum. Regnum etiam Chriſti beati ſunt, qui
in Apocalypſi clamāt: Feciſti nos Deo noſtro regnum. Hoc eſt enim illud regnum, quod coram Pilato *Apoc.*
Chriſtus confeſſus eſt nō eſſe de hoc mundo. Et meritò, quoniā alibi de iuſtis loquēs, dixerat: Si de mū- *Ioann.15.*
do eſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret: propterea mundus vos odit, quia non eſtis de mundo. Si
ergo beati regnum Dei dicuntur, quomodo regni Chriſti nō erit finis, ſi à beatitudine ad miſeriā beati

aliquãdo reuocantur? Oportet ergo beatitudinem fateri æternam, vt regnum Christi verè dicatur esse
Matth.25. sine fine. Cæterum quod de dãnatis dicitur, apertissimè cõuincitur per id, quod apud Matthæum do-
minus minatur se dicturum peccatoribus in die iudicij: Ite maledicti in ignem æternũ, qui pręparatus
Luc.16. est diabolo & ãgelis eius. Et apud Lucam, pater Abrahã diuiti epuloni in inferno sepulto, ait: Et in his
omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non pos-
sint: nec inde huc trãsmeare. Quibus verbis nihil apertius dici potuit ad Origenis insaniã reuincẽdã.
Cõtra hunc errorem scribit beatus Aug. in lib. 12. de ciuitate Dei, cap. 20. quo in loco solũ agit argumẽ-
tis, nullum scripturę sacræ adferẽs testimoniũ. Quod inde veuisse cõstat, quia tũc cõtra Ethnicos philo D
sophos agebat, quos sacræ scripturæ testimoninm parum mouere poterat. Cõtra eũdem errorem etiam
disputat beatus Gregorius in Moralib. super illud Iob. 40. Æstimabit abyssum quasi senescentem.

QVarta de hac re hæresis est, quæ asserit hominem in hac præsenti vita posse cõsequi finalem beati-
Begardi. tudinem secũdum omnem gradnm perfectionis, quem habebit in patria. Hanc hæresim suscita-
Beguinæ. runt quidam homines in Alemania, dicti Begardi, & quædam mulieres dictæ Beguinæ, qui omnes
modo quodam honesto & religioso incedũt. Nam hodie in Germania inferiori vidi ipsemet mulieres
sic nominatas Beguinas, quæ in societate quadã honestè viuunt, sine tamen alicuius voti expressi emis-
sione, & cum proprie supellectilis retentione: quæ cum volunt, & modus viuẽdi eis displicet, liberam
recedẽdi habẽt facultatem, & in totũ possũt societatem relinquere. Secus autem se habẽt Begardi, quo-
niam hi cœnobia habent, & tria vota, vt alii monachi, domino reddũt. Hãc rationem Begardorum &
Beguinarũ hic reddere placuit: quoniã hæc nomina aliis nationibus sũt prorsus ignota, vt pote Hispa-
nis & Italis, & magna ex parte Gallis. Hi ergo Begardi & Beguinæ, inter alios quos tenuerunt errores,
hũc docere tentarũt: Hominem videlicet in hac vita posse consequi finalem beatitudinem, quam ha-
bebit in patria. Vt autem hũc errorẽ cõuincamus, prius oportet beatitudinem definire, ne fortè de vo-
ce contendamus, & nõ de re. Sed quoniam iuxta Aristotelis præceptum: æquiuocũ prius est in sua di-
stincta significata partiẽdum, quàm definiatur: ideo multiplicẽ beatitudinis significationẽ prius ostẽ-
dere oportet. Beatitudo siquidẽ in sacris literis aliquãdo & sæpe capitur pro via ad beatitudinem con- A
Psal.1. sequendam. Beatus vir (inquit Propheta regius) qui non abijt in cõcilio impiorum, & in via peccato-
rum nõ stetit, & in cathedra pestilentię nõ sedit: sed in lege domini voluntas eius. Et alibi: Beatus vir
Psal.3. qui timet Dominũ, in mãdatis eius cupit nimis. Et ipse Dominus apud Matthæũ assignat octo beatitu-
dines, id est octo vias, quibus peruenitur ad beatitudinem. Beati, inquit, qui lugẽt, quoniã ipsi consola-
Matt.5. buntur. In illa autem vita beata, in qua perfecta est fœlicitas, nullus erit luctus. Ibi enim absterget Deus
omnem lachrymam ab oculis sanctorum. Vocatur autem luctus beatitudo: quoniam certa via ad bea-
Ioan.17. titudinẽ futurã, est in hac vita lugere, & nolle hic prosperari. Vocatur etiam fides vita æterna, eo ꝙ via
quædam est ad vitã æternã. Sic enim dicit Christus, patrem pro nobis rogãs: Hæc autem est vita æter-
na, vt cognoscãt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Quem locũ beatus Cyrillus
pertractãs, ait: Radicẽ atq; originem æternæ vitæ, fidem, & verę pietatis virtutem esse affirmat. Veram
autem pietatem illam asserimus, cui alieni falsique cultus crimen inuri nõ potest. Hæc Cyrillus. Qua-
propter maxime miror, quod quidam theologi scholastici illum locum Ioannis adferunt, ad proban-
dum beatitudinis præcipuam partem esse Dei visionẽ, minorem autem esse dilectionẽ: pro qua re nul-
lum aliud adferũt scripturæ testimoninm, quàm illud Ioãnis, quo Christus ait: Hæc est vita æterna, vt
cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Omitto qualiter hunc locum in-
terpretentur alii, qui partem tutãtur aduersam. Nam eorum interpretatio merè volũtaria est, & ex eo- B
rum cerebro prodiẽs, nõ autem ex literæ ordine. Quòd si à sacris doctoribus illius loci intelligentiam
peterent, nõ tantum operis in ea re cõsumpsissent. Nec tamẽ hęc ideo dicta esse volo, vt quis existi-
met me velle cõtendere porissimam partem beatitudinis non esse visionem: quoniam neque pro hac
parte, neque pro aduersa certare volo: cum hic nõ pertractẽ hominum variè sẽtiẽtiũ opioiones, sed so-
lam catholicam fidem. Hæc tamẽ ideo dixi, vt ii qui docẽt beatitudinis præcipuam partem esse visio-
nẽ, agnoscãt quàm debili fũdamẽto innitãtur, cum cõster illum locum Ioannis, de fidei cognitioue,
quæ via est ad beatitudinem, esse intelligẽdum. Et hoc ex ipsius literæ decursu facillime colligi potest.
Nam Christus illo loco nõ orat patrem, vt illum per claram suæ essentiæ visionem clarificet, sed per fi-
dei cognitionẽ. Tũc enim Christus clarificatus est, cum clarè cognitus est per fidem, quòd sit filius dei.
Tũc clarificatus est, cùm homines crediderũt illum esse filium Dei. Cum ergo Christus orat patrem, vt
clarificet filium suum, hoc petit, vt fidem suæ diuinitatis hominibus donet, per quam credãt illum esse
Dei filium. Et propterea vt ostẽderet, quod nõ sibi soli cõsulẽs, sed hominibus prospiciẽs petit, sub-
didit: Hęc est autem vita æterna, vt cognoscãt te solum Denm verum, & quem misisti Iesum Christum:
Hoc est, vitam æternam habebũt, si in te & in me crediderint. Nec mirari debẽt, quod dicamus fidem
vocari vitam æternam, cum apud Ioãnem etiam Dominus dicat: Qui credit in me habet vitã æternã.
Ioan.3. Nõ dixit habebit, sed habet: vt clare ostenderet fidem dici vitam æternam: eo quòd via quædam est
rectissima ad vitam æternam consequẽdam. Hãc autem expositionem docet beatus Cyrillus (vt osten-
dimus) super Ioãnem. Et in libro de fide ad reginas, hũc locum idem Cyrillus citans, vt inde conuin-
Cyrillus. cat Christũ esse Deum, sic ait: Si cum agnitione solius & veri Dei iũctam esse necesse est & adesse agni-
tionem Iesu Christi, & vitam hoc ęternam parit, quomodo nõ omnibus manifestum est, quòd Deus ve-
rus est Christus? Hæc ibi Cyrillus. In quibus verbis id aduertẽdum est, quod dixit: vitam æternam pa-
rit. Vnde clarè patet, ꝙ Cyrillus sẽtit illum locum esse intelligẽdum de cognitione fidei: quã ideo dicit C
vocari vitã æternam, quia parit vitam ęternam. Beatus Augustinus etiam hãc interpretationem innuit,
non tamen ita expresse vt Cyrillus, sed per quasdam verborum ambages: ideo eius verba omitto,

contentus

cōtētus indicasse lectori. Beatus Hylarius in libro de patris & filii vnitate, cùm illa eadem Christi ver- *Hilarius.*
ba citasset ad probādam Christi diuinitatem, statim hæc verba subiungit: Vitæ æternę fidem vel loqui
hęretice disce credere, & separa à Deo Christum, si potes à patre filium, à Deo vero super omnia Deum
à solo vnū. Vnus enim dominus est Iesus Christus. Si vita æterna est, in Deum solum verum credidisse,
sine Christo cōfitēdum est solum verum Deum salutem non dedisse. Hæc Hylarius. Quum ergo tot
clarissimi viri doceāt, illum locum Ioānis esse intelligēdum de cognitione fidei, quæ est via ad æter-
nam vitam: cōuincitur eos falso fundamēto inniti, qui illud citāt ad probandum præcipuam beati-
tudinis partem esse visionem. Hæc per occasionem diximus. Nunc autem ad primum huius causæ ca-
put reuertamus, dicentes, viam ad beatitudinem aliquādo appellari in sacris literis beatitudinem. De
ista beatitudine sic dicta, nō est intētio nostra nunc loqui, quoniam de hac nulli dubium est, quòd in
hac vita habeatur. Aliquādo capitur beatitudinis nomē pro felicitate summa, quam in alia vita spe- *Psal. 83.*
ramus. Et de hac igitur in Psalmo: Beati qui habitāt in domo tua domine, in secula seculorū laudabūt
te. Et de hac beatitudine præsētem facimus sermonem: ideo definitionem eius prius statuamus. Diuus
Seuer. Boëtius sic eam definit: Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et cō-
uenit cum eo quod dicit August. Beatus est qui habet quicquid vult, & nihil mali vult: hoc est, beat° est
ille qui habet omne bonū quod potest rectè velle. Ex quo sequitur illum esse beatum, qui Deum perfe-
D ctè possidet: tūc enim nostra volūtas satiata est: quoniam Deo habito habetur omne bonum. De illo
nāque dicitur: Qui replet in bonis desiderium tuum, renouabitur vt aquilę iuuētus tua. Tūc siquidem *Psal. 102.*
replebitur in bonis desiderium nostrum, quando per resurrectionem renouabitur iuuentus nostra.
Tunc erit sanata nostra volūtas, iuxta id quod Propheta ait: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Bea-
titudo ergo nō habetur, nisi satiata volūtate, & repleto desiderio. At desiderium nostrum in bonis, nul-
lus potest replere nisi solus Deus. Deum autem nemo habet, nisi qui eum perfecte amat. Qui manet in *1. Ioan. 4.*
charitate (inquit Ioānes) in Deo manet, & Deus in eo. Deus autē nō potest perfecte amari in hac vi-
ta, quia nō potest in eadem perfecte cognosci. Quæ enim minus cognoscimus, minus etiam amari ne-
cesse est: quoniam ea quæ nō cognoscuntur, amari nō possūt. At Deus nō potest de communi lege in
hac vita, clara & faciali notitia cognosci, iuxta id quod dicitur in Exodo: Nō videbit me homo & vi-
uet. Et Paulus ait: Videmus nūc per speculum in ænigmate, tūc autem facie ad faciem. Si ergo in hac *Exod. 33.*
vita nō potest Deus perfecte & clare videri, ergo neque amari perfecte: & per cōsequēs, neq; posside- *1. Cor. 13*
ri: ex quo sequitur, volūtatem nostrā nō posse hic satiari, neque desideriū repleri. Ex quibus colligitur,
nō posse fieri, vt homo hic sit beatus ea beatitudine, de qua loquimur. Præterea militia quædam est (vt
ait Iob) vita hominis super terrā. Si ergo vita cuiusq; hominis super terrā quædā militia est: necessariò *Iob. 7.*
sequitur, vbi beatitudo esse nō possit: quoniam beatitudo & quietem & trāquillitatem & securitatē ha-
bet ānexam, quæ omnia longissime absunt à militia. Ibi siquidem labor, ibi metus. Quapropter nullus
militās se felicem clamat, nisi postquam victoriam fuerit adeptus. Neque in ipsam & militia quis coro-
A natur, sed post transactum certamen. Cum ergo beatitudo quasi quędam sit beatorum corona, cōuin-
citur vt beatitudo nō possit haberi in hac vita, quæ est militia quædam. Rursum, idem Iob describens *Iob. 13.*
vitam hominis, quā agit in hoc seculo, ait: Homo natus de muliere, breui viuēs tempore, repletur mul-
tis miseriis. Si miseriis repletur, quî fit vt beatus esse possit? Miseriis, inquā, repletur hæc vita, laboribus
plena, cibi & potus indiga, cibo & potu defatigata. Hāc humores tumidāt, dolores extermināt, ardo-
res excicant, aër morbidat, cibi inflāt, ieiunium macerat, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, solicitudo
coarctat, securitas hebetat, senectus incuruat, infirmitas frāgit, mors omnino tollit. Quæ omnia velut
ex diametro cum beatitudine pugnāt: quò fit, vt in hac vita beatus homo esse nō possit. Demum præ-
ter hæc omnia tam aperta testimonia, extat ecclesię de hac re definitio. Cōciliū nāque Viēnēse sub Cle-
mēte quinto celebratum, inter octo errores Beguinarum & Begardorum, quos damnauit, hūc quarto
loco statuit: cuius Decretum ponitur in libro Clemētinarum titulo de hęreticis. cap. Ad nostrum. Cō-
tra hunc Beguinarum errorem nullum scio autorem scripsisse ex professo: propter quod valde miror
Guidonis Carmelitę oscitātiam, qui cùm summā de hæresibus scripserit, nūquam harum Beguinarum
neq; errorum illarum meminit, cum tamē parum āte ipsum fuerint. Et in cōcilio Viēnēsi (vt diximus)
dānatæ. Propter quod oportuit vt ipsum nō lateret, pręcipue cùm Viēnēse cōcilium quadraginta aut
fortè paucioribus ānis Guidonem præcesserit. Alios tamē Beguinos & Beguinas recēset Guido in fine
sui operis: qui (vt ex dictis Guidonis cōstat) lōgissime absūt ab istis, de quibus nos modo locuti sumus.
Nam errores istorum Beguinorum, de quibus loquitur Guido, nullo pacto conueniunt qui in concilio
Viennensi damnati sunt.

B QVinta hæresis est, quæ ducet omnem intellectualem naturam seipsa naturaliter esse beatam: &
hæc etiam à Begardis & Beguinis inuenitur, & quinto loco collocatur inter eas octo, quas proxi- *Begardi.*
mè narrauimus esse damnatas in concilio Viennensi. Nec immeritó à concilio dānatur, cum ex- *Beguini.*
pressa sint scripturæ testimonia. Paulus nāque ait: Gratia Dei vita æterna. Et iterū: Iustificati gratis per *Rom. 6.*
gratiam Dei. Si ergo gratis iustificamur, multo magis & gratis beatificamur. Et iterum: Nō est volētis, *Rom. 3.*
neque currētis, sed Dei miserētis. Non ergo in seipsa naturaliter est beata quælibet intellectualis crea- *Rom. 9.*
tura. Præterea, si (vt Christus ait) nemo bonus nisi solus Deus, quia ipse natura bonus, nos autem nō su- *Mar. 19.*
mus boni natura, sed sua tātum volūtate: multo magis oportebit dicere, vt nemo beatus ex sua natura, *Mar. 10.*
nisi solus Deus. Rursum, si quęlibet intellectualis natura seipsa est beata, nulla ergo intellectualis natu-
ra potest esse misera: quoniam ea quæ à natura insūt, nullo modo deseri possūt. Hanc etiam hæresim
oppugnāt ea, quæ aduersus proximè narratā hæresim diximus: quoniā si in hac vita nullus potest bea-
titudinē assequi, cōsequēs est vt homo nū sit naturaliter beatus. Valeāt ergo Beguinæ, & colū & fusum

exerceant,& nullo modo ſcripturas diuinas pertractent.

Armeni Græci. SExta hæreſis docet,nullam animã ante diem iudicij eſſe beatam : quoniam (vt ait) nulla anima ante
illum diem videt Deum. Huius hæreſis autores ſunt Armeni. Eãdem etiam tuẽtur Græci. Verum hi
(teſte Guidone) multo magis delirant,quoniam ſicut negant beatitudinem dari iuſtis ante diem iu-
dicij,ita etiam negãt pœnam dari peccatoribus ante illum diem . Poſt iſtos ſurrexit Ioannes vigeſimus
ſecundus huius nominis Põtifex. Sed ne verbis meis aliquis in hac parte fidem deroget,verba Adriani
papæ referam,qui in ſuo quarto Sententiarum in calce cuiuſdam quæſtionis de ſacramento confirma-
tionis ita ait : Nouiſſimè fertur de Ioanne vigeſimoſecundo,quòd publicè docuit,declarauit,& ab om- C
nibus teneri mandauit,quòd animæ purgatæ ante finale iudicium non habent ſtolam,quæ eſt clara &
facialis viſio Dei : & vniuerſitatẽ Pariſiẽſem ad hoc induxiſſe dicitur,quòd nemo in ea poterat gradũ
in theologia adipiſci , niſi primitus hũc errorem iuraſſet ſe defenſurum,& perpetuo ei adhæſurũ. Hęc
Adrianus . Præter hos ſunt adhuc alij huius erroris patroni,viri quidem illuſtres,ſanctitate perinde ac
ſciẽtia clari: Irenæus videlicet beatiſſim⁹ pro Chriſto martyr, Theophylactus Bulgariæ epiſcopus, bea-
tus Bernardus. Nec mirari quiſquam debet,ſi tanti viri in tam peſtiferum errorem ſunt lapſi : quoniam
Iac.3. (vt beatus Iacobus Apoſtolus ait) qui non offendit in verbo,hic perfectus eſt vir. Admonere tamẽ hic
oportet lectorem,ne putet hunc errorem aliquid tantorum virorum ſanctitati aut doctrinæ detrahere:
nam cùm illo tempore nunquam eccleſia de hac re quidqam diffiniſſet, nec res illa fuiſſet vnquam in
quæſtionem vocata,nec tam expreſſa fuiſſent ſacræ ſcripturæ pro illius diffinitione teſtimonia, vt non
poſſent in alium ſenſum vtcunque detorqueri : potuerunt eo tempore alterutram partem citra hæreſis
notam docere : præſertim cum non deeſſent aliqua ſcripturæ teſtimonia,quę illis quodammodo faue-
re viderentur. Vt autem fidem meam nulli ſuſpectam in hac parte relinquam : volo illorũ verba imprę-
ſentiarum adferre,vt candidus lector agnoſcat ita illos docuiſſe,quemadmodum nos de illis teſtati ſu-
mus. Irenæus in calce libri quinti aduerſus hæreſes hæc ſcribit verba : Cũ enim dominus in medio vm-
bræ mortis abierit,vbi animæ mortuorum erãt,pòſt deinde corporaliter reſurrexit,& poſt reſurrectio-
nem aſſumptus eſt,manifeſtum eſt,quia & diſcipulorum eius (propter quos & hæc operatus eſt Do-
minus) animę abibunt in inuiſibilem locum diffinitum eis à Deo,& ibi vſque ad reſurrectionem com-
morabũtur,ſuſtinẽtes reſurrectionem : pòſt recipiẽtes corpora,& perfectè reſurgẽtes : hoc eſt, corpo- D
Irenæus. raliter,quemadmodum & Dominus reſurrexit,ſic venient ad conſpectum Dei. Hæc Irenæus . In qui-
bus verbis quum dixit: Sic venient ante conſpectum Dei,indicauit apertè, animas ante corporum re-
ſurrectionem non recipi in gloriam cœleſtem. Theophylactus autem,exponens illud Apoſtoli ex vn-
decimo capite epiſtolæ ad Hebræos : Et hi omnes teſtimonio fidei probati,non acceperunt repromiſ-
ſionem,ſic ait : Cur,inquit , puſillo animo eſtis , ſi certando exagitati nõdum ſitis pro ſuſceptis labori-
bus mercedem adepti ? quãdoquidem quos diximus ſancti,etſi teſtimonium per fidem ſunt nacti Deo
perplacuiſſe,nil tamen adhuc cœleſtium promiſſorum ſint conſecuti : tametſi fuiſſe conſtat nõnullos,
vt Dauidem regem,his terræ bonis affectos : haud tamen pręſentia hęc ipſi inquirimus,ſed quæ in cœ-
Theophil lo ſunt , certiores & veras promiſſiones . Hæc Theophylactus . Et poſt hęc paucis interiectis ſubdit:
Nónne erga hos nil ęquum Deus exhiberet,& his ipſis videretur inferre iniuriam: ſi quidem qui in to-
lerandis laboribus fuiſſent priores , in coronis tamen & pręmijs capiendis nos operiantur neceſſe ſit?
Atqui pergrata eſt illis huiuſmodi expectatio,vt cum fratribus perfectionem & gloriam adipiſcantur.
Et quibuſdam interpoſitis iterum ait : Obtulit pater his qui prius operi inſudaſſent aliquid deguſtan-
dum,operiri hos interea iubens & fratres alios,vt vnà cum his opiparè & vbertim veſcantur. At hi, vt
fraterna charitate tenentur, lęti expectant,vt inter epulas illas inſtructiores , gaudio inter ſe ineffabili
expleantur. Hactenus Theophylactus. Et idem dicit ſuper.23.caput Lucæ,pertractans illud quod Sal-
uator noſter dixit latroni : Hodie mecũ eris in paradiſo. Et miror,quòd cùm de quibuſdam alijs illius
ſententijs chalcographus in calce expoſitionis Euangeliorum lectorem admonuerit , iſtam tamen in-
Bernard. tactam reliquerit : fortè non aduertit. Beatus Bernardus ſermone tertio in feſto omnium Sanctorũ,hęc
verba ſcribit : In illam enim beatiſſimã domum nec ſine nobis intrabũt,nec ſine corporibus ſuis: id eſt, A
nec ſancti ſine plebe,nec ſpiritus ſine carne. Hæc ibi. Et ſermone proximè ſequẽti,qui quartus eſt de ea-
dem feſtiuitate,de ſinu Abrahę loquens, ſic ait: In hũc ergo locum Saluator deſcẽdens cõtriuit portas
ęreas,& vectes ferreos confregit,eductoſque vinctos de domo carceris,ſedẽtes quidem,hoc eſt, quie-
ſcentes,ſed in tenebris & vmbra mortis,iam tunc quidem ſub altari Dei collocauit,abſcondens eos in
tabernaculo ſuo in die malorum,& protegens eos in abſcondito tabernaculi ſui,donec veniat tempus
in quo procedant,completo iam numero fratrum , & percipiant regnum quod eis paratum eſt ab ori-
gine mundi. Hęc Bernardus. In quibus verbis id aduertẽdum eſt,quòd ait ſanctos nõ percipere regnũ
quod eis paratum eſt,donec compleatur numerus fratrum. Sed manifeſtiora multò ſunt quę ſubiun-
git,nã paucis interiectis,exponẽs illud Apocaly. Vidi ſub altare Dei,&c. ſic ait: Porrò altare ipſum de
Apoc.6. quo nobis habendus eſt ſermo , ego pro meo ſapere nil aliud arbitror eſſe,quàm corpus ipſum domini
Saluatoris . Credo autem quòd & ego ſuper hoc ſenſum eius habeam ,pręſertim cum audiam eum in
Matt.24. Euãgelio promittentem : Vbicunque fuerit corpus,illic congregabuntur & aquilę . Interim ergo ſub
Chriſti humanitate fœliciter ſancti quieſcunt,in quam nimirum deſiderant etiam angeli ipſi proſpice-
re,donec veniat tempus quãdo iam nõ ſub altari collocẽtur,ſed exaltentur ſuper altare. Sed quid dixi?
Nũqnid humanitatis Chriſti gloriam , nõ dicam hominum , ſed vel angelorum aſſequi poterit quis,
nedum ſuperare ? Quoniam igitur modo ſuper altare dixerim eos exaltandos ,qui nũc ſub altari quieſ-
cũt ? viſione vtique & cõtemplatione , nõ prelatione . Oſtẽdet enim nobis filius (vt pollicitus eſt) ſe- B
metipſum nõ in forma ſerui , ſed in forma Dei : oſtẽdet etiam nobis patrem & ſpiritum ſanctum , ſine
qua nimi-

qua nimirum visione nihil sufficeret nobis: quoniam hæc est vita æterna, vt cognoscamus patrem ve-
rum Deum, & quem misit Iesum Christum: & in eis (quod non est dubium) etiam spiritum vtriusque.
Hucúsque Bernardus. Ex cuius verbis luce clarius constat, illum sensisse sanctorum animas ante diem
iudicii in sola visione humanitatis Christi quiescere, & post illum diem fore exaltandas vsque ad visio- *Ioan.* 17.
nem diuinitatis. Precor hic lectorem, ne existimet horum sanctorum dicta me ideo hoc loco citasse, vt
illorum gloriam & honorem de hac occasione vel tantillum minuerem: absit enim à me tam maleuo-
lus animus: nam etiam si id optassem, tantus ego non sum, vt id assequi potuissem, præsertim quòd (vt
proximè suprà admonui) ecclesia illo tempore nil vnquam diffinierat: quapropter liberum tunc illis
fuit sic citra hæresis labem sentire. Sed ideo istorum sanctorum dicta hoc loco apposui, vt lector admo-
neretur, ne si illa in illorum operibus legeret, illorum sententiam incautus sequeretur. Si autem aliter il-
los quàm ego existimo sensisse aliunde constiterit, precor lectorem, vt me magis inscium & ignorãtem,
qui illorum dicta non intellexerim, quàm maleuolum censeat. Sed iam opus est vt ostendamus animas
sanctorum, quæ ex corporibus purgatæ discedunt, aut post corporis dissolutionem alibi purgatæ sunt,
esse iam beatas, & claré Deum videntes. Primum omnium illud profero ex psalmis testimonium, vbi
Propheta ad Christum loquens, ait: Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem, accepisti dona in homi- *Esaia.* 68
nibus. Quæ verba beatus Paulus in epistola ad Ephesios repetens, ait: Ascẽdens in altum captiuam du-
xit captiuitatem. Quid aliud erant iusti in sinu Abrahæ detẽti, quàm captiuitas quædam? Hos enim hic
C Paulus Prophetam imitatus, captiuitatem dixit, eo locutionis modo, quo militiam dicere solemus eos *Ephe.*4
qui militant. Hos itaque iustos, qui à dæmone propter primi parentis peccatum capti tenebantur, Deus
sua morte liberauit, & in aliam dulcem & optabilem captiuitatem trãstulit, vt sicut antea à diabolo ca-
ptiui tenebantur, cui aliquando serui erant, sic postea à Deo capti sint, vt illius seruiant iustitiæ. Nã pro-
pter hoc ipsum (vt arbitror) captiuitatem ipsam dixit captiuam, quia felici & desiderabili captiuitate sic
detinentur in gloria, vt sicut antea non licebat illis ab inferis repedare: sic etiam modò non sit illis libe-
rum ab illa beata vita vel ad modicum diuertere. De hac igitur captiua captiuitate Propheta loquens,
ait: Captiuam duxit captiuitatem. Sed quò duxit? Profectò in nullum alium locũ duxit, quàm in illum,
in quem ipse ascendit: quoniam ipso ascẽdente secum duxit. Ascendit autem in cœlum: ergo in cœlum
duxit captiuam illam captiuitatem. Ascendens (inquit) in cœlum, captiuam duxit captiuitatem. Nec in
cœlum ducuntur, vt ibi sine Dei visione maneant, pro qua tot secula ingemuerant. Nam alioquin quod
esset illis solatium, aut quam meliorem haberent conditionem per Christi mortem iam redempti, si so-
lam locorum transmutationem haberent? Cùm ergo in cœlum, quò ipse ascendit, illos duxerit, in bea-
tam vtique vitam, quandiu desiderauerant, transtulit. Sic enim beatus Hieronymus in Commentariis
super Psalmos exponens illum versum, ait: Cœlorum excelsa conscendens, eos qui in captiuitate diabo- *Hierony.*
li tenebantur, absoluit: ac post se tanquam captiuos deductos æternæ vitæ restituit. Hæc Hierony. Præ-
terea illud est manifestissimum, quod Saluator noster in cruce pendens, latroni se illi commendanti di-
xit: Hodie mecum eris in paradiso. Si animæ purgatæ non vident Deum ante diem iudicii, quis est ille *Luc.* 13.
D paradisus, in quo simul cũ Christo illo die latro futurus esse promittebatur? An fortè in campis Elysiis,
aut in insulis fortunatis illum detineri dicemus? Absit hoc à fidelium cordibus. Non est enim vero simi-
le, vt Saluator noster, qui legem spiritualem iam dederat, & suo ore prædicauerat, & illam tunc sua mor
te cõfirmabat, ad terrenas veteris legis promissiones non reuocaret. Spiritualia nobis promisit: regnum
quippe cœlorum: & hoc ipsum est quod nunc appellat paradisum, cùm latroni ait: Hodie mecum eris
in paradiso. Deinde in posteriori epistola ad Corinth. Paulus adhortans illos ad labores omnes pro *2.Cor.*5.
Christo tolerandos etiam vsque ad mortem, sic ait: Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hu-
ius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, sed æternam in
cœlis. Quæ verba interpretans Anselmus in Commentariis super epistolas Pauli, sic ait: Prædicatores *Anselm.*
Ecclesiæ postquam de corporibus transeunt, nequaquam per morarum spatia (sicut antiqui patres)
cœlestis patriæ perceptione differuntur: sed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cœlesti sede requies-
cunt, sicut in hac sententia demonstratur. Non enim dicitur: habebimus domum æternam in cœlis,
sed habemus: quia videlicet protinus habetur illa domus, ex quo ista dissoluitur. Prius autem quam
redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam, qui cœlestis patriæ vias sectati
sunt, post egressum carnis inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos
in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio mediatoris aduenerat, ab ingressu regni
reatus primæ culpæ prohiberet. Nunc autem perfecti quique mox in regnum suscipiuntur. Hactenus
Anselmus. Rursum beatus Paulus Philippensibus scribens, ait: Cupio dissolui, & esse cum Christo. At *Philip.*1.
inane esset & inutile hoc desiderium, si ipso mortuo anima nondum posset ad cœlum peruenire, in quo
constat Christum esse. Cupit ergo dissolui, quia sine vlla hæsitatione credit statim post suam dissolu-
tionem ad Dei visionem peruenire. Vnde beatus Ambrosius in Commentariis hæc Pauli verba per- *Ambro.*
A tractans, ait: Habet enim desiderium excedere, & cum Christo esse, multò melius æstimans, vt iam
præsens sit apud Deum, vt exoptatis & promissis fruatur. Hæc Ambrosius. Ex cuius verbis constat
sanctos, statim post mortem frui optatis & promissis. At visio Dei, & optata & promissa est, imò maxi-
ma omnium quæ nobis promissa sunt, Et illud est expressius quod in Apocalypsi dicitur (si tamen iuxta
veram sanctorum intelligentiam sumatur) vbi de animabus eorum, qui propter verbum Dei interfecti
sunt, & sub altari Dei clamant, beatus Ioannes loquens, ait: Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & di- *Apoc.*6.
ctum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec complerentur conserui eorum & fratres
eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi. Quæ verba pertractans beatus Augustinus homilia sexta su-
per Apocalypsim, ait: Aram Dei Ecclesiam dicit, sub cuius oculis martyres effecti sunt: & licet animæ *August.*

ſanctorum io paradiſo ſint, tamen quia ſanguis ſanctorum ſuper terram funditur, ſub Ara clamare di-
Ansbert⁹ cuntur. Hæc Auguſtinus. Et Ambroſius Ansbertus libro quarto ſuper Apocalypſim hæc eadem verba
pertractans, ait: Quid itaque hoc loco per albas ſtolas, niſi merces baptiſmi, niſi præmium martyrii, oi-
ſi retributio malorum, oiſi gaudia cœleſtis patriæ deſignantur? Vbi etiam intelligimus, quia ſanctorum
animæ, quæ nunc ſingulas ſtolas acceperunt, binas quandoque accipient, id eſt, dupla gaudia. Ante re-
ſurrectionem quippe ſtolas ſingulas accepiſſe perhibentur electi: quia in ſola adhuc anima æternis bea-
titudinibus perfruuntur. Binas autem in reſurrectiooe accepturi ſunt, quando cum animarum perfecto
gaudio etiam corporis incorruptione veſtientur. Hæc Ambroſius Ansbertus. Eodem modo hunc Apo-
Grego. calypſeos locum interpretatur beatus Gregorius, qui in expoſitione ſeptem Pſalmorum pœnitẽtialium
exponens illud ex quarto Pſalmo pœnitentiali: Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, hæc quæ ſe-
quuntur ſcribit: Sancti enim viri mundi gloriam mentis deſpectu calcantes, omoes io ſe mortales vo- B
luptates mortificant, vt in Deo poſtmodum perenniter viuant: qui quoniam mundi miſerias pro Deo
pati mioimè refugiunt, beatitudinis æternæ retributionem acquirunt: quæ nimirum beatitudo & aoi-
mabus eorum ante reſurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus poſt iudicium conferetur: ſicut
Apoc.6. in Apocaly. Ioannes apoſt. ſcribit, dicens: Vidi ſub altari Dei animas interfectorum propter verbum
Dei, & teſtimooium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Vſquequo domine ſaoctus
& verax non vindicas ſanguinem noſtrum de his qui ſunt io terra? Et datæ ſunt eis ſingulæ ſtolæ albæ,
& dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleatur oumerus conſeruorum
& fratrum ipſorum, qui interficiendi ſunt, ſicut & illi. Quid nanque eſt, ſingulas illis ſtolas albas tribue-
re, niſi animabus eorum beatitudinis æternę immortalitatem conferre? Quid verò eſt, donec electorum
numerus impleatur requieſcere, niſi futuræ reſurrectionis gloriam expectare? In qua nimirum iterum
ſingulas ſtolas albas accipient, quia immortalia & incorruptibilia corporum ſuorum veſtimenta reſu-
ment. Hactenus Gregorius. Cuius verba tam apertè catholicam fidem exprimuot, vt nihil amplios poſ-
Beda. ſit deſiderari. Eandem ſententiam refert Beda, qui in Commentariis ſuper Apocalypſim præfata verba
Eſa.6. interpretans, ſic ait: Singulas modò ſtolas habent animæ ſanctorum, de ſua beata immortalitate gau-
dentes: reſurgentibus autem corporibus (iuxta Eſaiam) in terra ſua duplicia poſſidebunt. Hæc Beda.
Ad eundem modum interpretantur Haymo & Richardus de ſancto Victore io Commeotariis, quæ æ-
diderunt ſuper Apocalypſim. Horum verba prudens omiſi, ne prolixitate nimia grauarem lectorem.
Præter hæc tam clara teſtimonia, hanc noſtram & totius eccleſiæ ſententiam confirmat, quòd contra iu-
Leui.19. ſtitiam videtur eſſe differre per tot ſecula mercedẽ mercenario: propter quod in lege olim præceptum
erat: oon morabitur apud te opus mercenarii. Omnes autem iuſti quaſi merceoarii ſunt, in vinea domi-
oi laborantes. Mercenarii, ioquam, qui cum domino vineæ, hoc eſt, cum Deo patre, ex denario diurno, C
clara ſcilicet Dei viſione, conuenerunt: & ex huios mercedis expectatiooe omnes ſuos labores, quam-
libet duros, libenter toleraot. Cum ergo in morte omnes labores ſic finiantur, vt iam non ſit amplius ad
meritorum cumulum laborandum: oportet vt illis animabus quæ iam purgatæ ſuot, ſtatim merces ſuo-
rum laborum, æterna ſcilicet beatitudo, tribuatur: alioqui iniuſtitia illis fieret, ſi illis fideliter laboranti-
bus merces non ſtatim daretur, oulla in illis exiſtente cauſa, quæ obſtet quò minus ſtatim reddatur.
Deinde peccatori agenti quod poteſt, Deos ſtatim dat gratiam: ergo iuſto vſque ad mortem agenti
quod potuit, Deus ſtatim donabit gloriam. Accedit ad hæc, quod (iuxta Sapieotis dictum) ſpes quæ
Prouer.3 differtur, affligit animum: quo fiet, vt animæ qoantumlibet ſanctæ in expectatiooe futuræ beatitudinis
ſuſpenſæ, ſint in continua afflictione. At noo eſt æquum, vt pœnam toleret, qui peccatum ſi quod com-
miſit, iam dignè purgauit. Præterea peccatoris aoima ſtatim poſt mortem tolerat ſupplicium: ergo ani-
ma iuſti ſtatim etiam poſt mortem habebit præmium: præſertim cum Deos citius ad miſericordiam
flectatur, quàm ad vindictam, & propenſius & libẽtius iuſtos afficiat præmio, quàm peccatores pœna.
De pœna peccatorum ſtatim poſt illorum mortem ſemper inflicta, teſtatur Iob, ſic inquiens: Ducunt in
Iob.21. bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. In puncto dixit, quia continuò poſt mortem ſine
vlla quiete deſcenduot ad inferos, vt ibi dignas pro peccatis ſuis luant pœnas. Et illud eſt apertiſſimum
Luc.16. quod de diuite illo epulone apud Lucam dicitur: Mortuos eſt diues, & ſepultus eſt io inferno. Si pecca-
toribus dignam ſtatim infligit Deus pœnam, non eſt vero ſimile vt iuſtis non ſtatim debitũ reddat præ-
Eccleſiaſticum. dogma mium. Demum inter Eccleſiaſtica dogmata, quæ in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus numerantur, D
ſeptuageſimum octauum ad hanc rem pertinens, ſic ait: Poſt aſcenſionem domini ad cœlos, omnium
Sanctorum animæ cum Chriſto ſunt, & exeuntes de corpore ad Chriſtum vaduot, expectantes reſurre-
ctionem corporis ſui, vt ad integram & perpetuam beatitudinem cum ipſo pariter immortentur: ſicut
& peccatorum animæ in inferno ſub timore poſitæ, expectant reſurrectionem ſui corporis, vt cum ipſo
ad pœnam detrudantur æternam. Hæc ibi. Supereſt autem, vt aduerſariorum obiectionibus reſpon-
Heb.11. deamus. Primò enim nobis obiiciunt Paulum, qui in epiſtola ad Hebræos, enumeratis pluribus ſan-
ctis, qui per fidem vicerunt regna, poſtea ſubdit: Et hi omnes teſtimonio fidei probati, non accepe-
runt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt nõ ſine oobis conſummarentur.
Ex quibus verbis colligitur, nullam animam ante diem iudicij eſſe beatam, quouſque omnes iuſti ſimul
beatificentur: quia dixit, quòd nõ acceperuot repromiſſionem. Fatemur enim illos non accepiſſe re-
promiſſionem: quoniam reſurrectio corporum, quam deus ſanctis ſuis repromiſit, adhuc differtur, vt
ſimul omnes reſurgamus, quatenus in communi gaudio omnium, maius fiat ſingulare. Et ita expectẽt
donec omnes reſurgamus, Deo ita ſapienter ordinãte, vt nõ ſine nobis conſummarẽtur, hoc eſt, vt
nõ ſine nobis perciperent cõſummatam beatitudinem animæ & corporis. Et propter hoc non dixit,
vt non ſine nobis bearentur: ſed dixit, vt noo ſine nobis conſummarentur: quia licet ſioe nobis bea-
titudinem

titudinem animæ sint consecuti, tamen perfectam & consummatam animæ & corporis beatitudinem non sine nobis assequêtur. Cum ergo sancti iam in anima beati, nos ad suam consummationẽ expectent ardentius nostram cupiunt liberationem, & propter se, & propter nos: atque pro nobis interpellant, vt
A citius omnes à præsentis seculi miseria liberemur. Ipsi enim planè norunt se non sine nobis cõsummandos: quoniam cùm ipsi pro suorum corporum resurrectione, quàm summè optant, preces supplicationésque ad Deum funderent, acceperunt diuinum responsum, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec complearur numerus conseruorum & fratrum eorum, qui interficiendi sont sicut & illi. Apoc. 6
Hanc igitur repromissionem, quæ de corporis immortalitate data est, sancti nondum acceperunt, vt integram & perfectam beatitudinem sine nobis non haberent: aliâs tamen promissiones, quæ videlicet de animarum gloria datæ erant, iam acceperunt, quoniam iam Deum vident, iam adimpleræ sunt lætitia cum vultu Dei: in illo exultant, illo fruuntur. Alioqui sibi non constaret Paulus, quoniam Heb. 11.
paulò superius de eisdem sanctis loquens, dixerat: Per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Plures & variæ sunt dignitates, quas animæ iuxta suorum meritorum varietatem iam receperunt: sed præter has omnes promissiones superest adhuc vna de suorum corporum incorruptione: & de hac dicit, quòd non acceperunt repromissionem: & ob hanc causam donec hanc etiam repromissionem accipiant, perfectam & consummatam non habent lætitiam. Sanctis ergo suorum corporum resurrectionem desiderantibus, & à Deo petentibus tali modo respondet Deus, quo aliquis paterfamiliâs habens plures filios, singulisque de agro reuertentibus, & rogantibus vt cibum sibi tribuat, respondet: Cibus vobis omnibus iam paratus est, sed præstolamini fratres vestros, vt cùm in vnum positi fueritis, omnes in commune comedatis, & epulemini gaudentes. Secundò nobis obiiciunt illud ex prima Ioannis epistola: Nunc filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus: scimus autem quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. At 1. Ioan. 1
B ante iudicii diem non apparebit quid erimus: ergo ante illum diem non videbimus Deum sicuti est. Huic autem obiectioni nos respondemus, quòd licet Ioannes dicat nos futuros esse similes Deo, & visuros illum cùm apparuerit quid erimus, non tamen dicit nos non visuros illum antea quàm appareat quid erimus: hoc tamen oportebat esse dictum, vt collectio argumenti esset bona: quod cum dictum non sit, dicimus malam esse illius syllogismi collectionem. Potest etiam aliter respõderi, vt dicamus iam in animabus sanctorum apparuisse quid in illis futurum erat: quoniam iam habent hæreditatem, ad quàm adoptatæ erant: iam vident Deum, iam fruuntur illo. Nunc, inquit Ioannes, filii Dei sumus. Filij inquam adoptiui, ad cœlestem gloriam adoptati: sed nondum apparuit quid erimus, quia nondum manifestum est nobis id, ad quod adoptati sumus: nescimus quanta sit hæreditas nobis seruata: scimus autem, quoniam cùm apparuerit hæc adoptio, cùm reuelata nobis fuerit hæreditas, ad quàm fueramus destinati, tunc videbimus Deum sicuti est. Nam ipsamet visio hæreditas est, ad quã adoptati sumus. Quapropter fieri nequit, vt appareat id, quod nobis destinatum erat, quin Deum videamus. Sicut ergo dicimus, sanctorum animas ante diem iudicii Deum videre: ita dicimus iam in illis apparuisse quid futuræ erant. Hæc sunt testimonia scripturæ, quæ aduersariis in faciem fauere videntur. Quum ergo tam parum moueant hæc scripturæ testimonia, & tam aperta sint quæ nos suprà citauimus, & tantorum patrum autoritate confirmata: oportet vt firmissimè credamus, & nullatenus dubitemus, sanctorum animas, quæ ex hoc mundo purgatæ discedũt, aut post earum à suis corporibus separationem alibi purgatæ sunt, iam vsque ad facialem Dei visionem peruenisse & æternam beatitudinem iam esse assecutas. Innocentius.
Sed vt huic negocio finem imponamus, opus est vt Ecclesię definitionem proferamus. Innocentius Papa huius nominis tertius, vir præter pontificalem dignitatem omni veneratione dignus, respondens e-
C piscopo Cremonensi, quærenti de quodam presbytero non baptizato & iam defuncto, an potuit sine baptismo saluari, ita ait: Inquisitioni tuæ respondemus, presbyterum, quem sine vnda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseuerauit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum asserimus incunctanter. Hæc Innocentius papa: & ponuntur hæc verba in volumine epistolarum Decretalium, titulo de presbytero non baptizato, in capitulo, quod incipit: Apostolicam. Post hanc Innocentii definitionem, Benedictus vndecimus huius nominis Pontifex, aliam multò vberiorem & expressiorem de hac re dedit definitionem: cuius verba, quia rarò illa Decretalis inuenitur, ad vltimum vsque verbum hic inseram, & sunt quæ sequuntur: Benedictus seruus seruorum dei, ad perpetuam rei memoriam: Benedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui sacrosanctam Romanam catholicam & apostolicam Ecclesiam quam vt vineam plantauit dextra sua, quámque vt præcipuam in Ecclesiarum omnium caput erexit vt victricem, dicente domino ad Petrum: Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam: sua miseratione non deserit, sed per beatos apostolos suos, præcipuè Petrum & Paulum singulares eiusdem Ecclesiæ defensores, pia benignitate & continua pietate custodit, quatenus eisdem rectoribus gubernata, in se stabilis maneat fundata supra firmam petram, omnésque Christianæ fidei cultores illi obediant, illi pareant, illi intendant, sub illius magisterio degant, sub eius disciplina & correctione consistant: non illis dogma tiaetur improuidum, inseratur incautum, in fide temerarium ingeratur: sicque declinent homines à malo & faciant bonum, ambulent per vias rectas, & ad meliora per sancta desideria proficiscantur, sperent iustorum propinquas æternæ vitæ retributiones, timeant malorum inferni calamitates non remotas: nam scriptum est: Ecce venio citò, & Extrauagãtes Benedicti.
D merces mea mecum est reddere vnicuique iuxta opera sua. Quòd si secus à quoquam fuerit attentatum id, protinus sua autoritate, pœnis etiam adiectis prout expedire viderit, prorsus euellat. Pro qua vt in seipsa subsistens alios informaret, passionis suæ tempore saluator noster Iesus Christus Patrem exo-

maso monachus, sub Siricio monachatum riiciens, hanc inter alias hæreses docuit. Nunc de diuersi-
tate meritorum & varia illorũ retributione dicemus: quoniam de peccatorum differentia, infrà in ti-
tulo de peccato, habendus est sermo. Meritorum & præmiorum varietatem apertissimè conuincit id *Ioan.14.*
quod dominus apud Ioannem ait: In domo patris mei mansiones multę sunt. Domum patris dixit re-
gnum cœleste, cuius domus magnitudinem Propheta quidam admiratus, dixit: O Israel quàm magna *Baruc.3.*
D est domus tua, & ingẽs locus possessionis tuæ. Hæc est illa domus Iacob de qua ãgelus ad virginem lo-
quens, ait: Et regnabit in domo Iacob in æternum. Nisi enim de domo illa cœlesti in æternum duratu- *Luc.1.*
ra loqueretur, verum esse non posset quod ait: & regnabit in domo Iacob in æternum. Nam in eo quod
æternum non est, ille in æternum regnare non posset. Hãc ergo domum Iacob, in qua ipse in æternum
regnabit, nunc domum patris sui appellat. Quod autem de hac domo in qua iam regnat, loquatur: &
non de illà in qua per membra sua nunc militat, hoc est, Ecclesia ista inferiore, verba quæ sequuntur a-
pertè declarãt. Si quo minus, inquit, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: & si abiero & para- *Ioan 14.*
uero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Nullus dubi-
tat locum quam præparare se dicit Christus apostolis, in cœlu esse, in regno cœlorum: non in terra in
qua præsens apostolos relinquebat. Locus ergo ille quem se apostolis paraturum dicit, ille idem do-
mus est patris, de quo ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si ergo domus est regnum cœ-
A lorum, quid erit varietas mansionum, nisi varietas præmiorum quæ in illo regno habetur iuxta varieta-
tem meritorum? Præterea in priore epistolà ad Corinthios Paulus ait: Sicut in Adam omnes moriun- *1.Cor.15.*
tur, ita in Christo omnes viuificãtur: vnusquisque autem in suo ordine. Si vnusquisque in suo ordine
resurget, diuersa ergo erunt merita resurgentium: alioqui si vnum est omnium resurgentium meritum,
omnes in eodem ordine resurgent, & nõ vnusquisque in suo. Et in eodem loco iterum Paulus ait: Alia
claritas solis, alià claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate. sic & re-
surrectio mortuorum. Sed hũc locũ Iouinianus, teste Hieronymo, ita interpretatus est, vt diceret stel-
lam differre à stella, quia spirituales differunt à carnalibus. Carnales ergo iuxta Iouiniani interpreta-
tionẽ stellæ erunt, & in cœlestibus simul cum spiritualibus erũt. Absit tamen à fidelium cordibus hæc
sententia. Non enim stellarum nomine Paulus totum genus humanum comprehendit, sed solos iu-
stos: quoniam peccatores ipsi tenebræ sunt: tantum abest vt aliis lucere possint. De solis ergo iustis eum
locutum fuisse cõstat, cùm dixit: Alia claritas solis, alia claritas lunæ: vt maiores in claritate solis sint, &
qui in sequenti gradu sunt, lunę splendore rutilent. Ac rursum in alio loco: Qui parce seminat, parce & *2.Cor.9.*
metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vides hic varietatem me-
tentium iuxta varietatem seminãtium. Seminãtes autem hic dicuntur omnes bene operãtes, iuxta illud *Psal.135.*
Prophetæ: Qui seminãt in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant mittentes semi-
na sua. Venientes autem venient cum exultatione portãtes manipulos suos. Et illud est manifestum *Luc.17.*
quod apostoli orãtes, dicunt: Domine adauge nobis fidẽ. Si vna est omnium fidei mẽsura, quomodo o-
rãt apostoli augeri suã fidem? Et Christus saluator noster de Ioãne Baptista testimonium ferens, ait: In- *Matt.11.*
ter natos mulierum nõ surrexit maior Ioãne baptista, sed qui minor est in cœlo, maior est illo. Audis in
cœlo minorẽ, sed vbi minor est, necesse est esse maiorẽ. Similiter de præceptorum suorum adimpletio-
ne & trãsgressione Christus loquens, ait: Qui ergo soluerit vnum de mãdatis istis minimis, & docuerit *Matt.5.*
sic homines, minimꝰ vocabitur in regno cœlorũ. Qui autẽ fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in
regno cælorum. Vbi autem magnus & minimus, oportet vt non omnes eadem mensura metiãtur. Eã-
dem etiã differentiã maximi & minimi per Hieremiam prophetã explicat, dicens: Ecce dies veniunt, *Hiere.31.*
dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iacob fœdus nouum, non secundum pactum quod
pepigi cum fratribus vestris. Et paucis interiectis subdit: Dabo legem meã in visceribus eorum, & in
corde scribam illam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non docebit vir vltra
proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me
B à minimo vsque ad maximum. Ex quorum verborum contextu apertissimè cognoscitur, Prophetam
de futuro Christi in cœlis regno fuisse locutum: cùm tamẽ de illo loquatur, ait. Omnes cognoscent
me à minimo vsque ad maximum. Si omnes sunt futuri æquales, quomodo ibi erunt maximus & mi-
nimus? Rursus, in posteriore ad Corinthios epistola Paulus ait: Omnes nos manifestari oportet ante *2.cor.5.*
tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.
Deinde per Esaiam prophetam de enuchis dominus loquens, ait: Dabo eis in domo mea & in muris *Esa.56.*
meis locum & nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. In
quibus verbis apertissimè virginem præposuit coniugatis. Nam de illis solis enuchis loquitur qui se ca-
strauerunt propter regnum cœlorum: quos illis, qui in filiis generandis coniugalis vitæ meritum
seruant, hic prætulit, dicens: Dabo eis nomen melius à filiis & filiabus. Cum ergo ait, dabo eis nomen
melius, ostendit & coniugatis dari in domo sua locum bonum, sed multò inferiorem: & nomen
bonum, sed minus quàm virginibus. Sed nequis fortè carnalis existimaret ex hac promissione ali-
quid temporale sperandum, continuò subiicit, nomen sempiternum dabo eis. Verum quia hæ-
reticus adhuc elabi poterat, dicẽs sempiternum hoc loco pro diuturno accipi, sicut ea quæ largissimæ
sunt durationis, sempiterna aut æterna dicere solemus: ideo vt omnẽ rimulã hæretico obstrueret, addi-
dit quod nõ peribit. Quid ergo ãplius Iouinianus quęrit? Quid serenitati veritatis nebulas suæ peruer-
sitatis offundit? Quid in tanta scripturarũ luce nebulas vnde insidietur inquirit? Sempiternum hoc no-
men quod non peribit, quicquid illud est, gloriam certè quandam excellentem significat, quæ propria
spadonibus Dei fore promittitur, nec cũ aliis qui filios procreauerunt, erit cõmunis. Nõ ergo omnes in
illo regno paris sunt meriti. Accedit ad hęc quod spiritus illi ãgelici non oẽs eiusdẽ sunt cõditionis, ne-

que omnes eiusdem sunt meriti. Nam ex his quidam dicuntur angeli, alii arcangeli, alii throni, domi- C
Matt.22. nationes, potestares, cherubin, & seraphin. At frustra esset tāta diuersitas nominum, si nulla esset diuersitas meritorum. Si hæc meritorum diuersitas est in angelis, cur non eadem reperietur in hominibus: præsertim cùm iustis hominibus Saluator promittat quòd erunt sicut angeli Dei? Præterea diuersitatem pœnarum iuxta peccatorum diuersitatem apertissimè ostendit Saluator, dicens: Filius qui nouit *Luc.12.* voluntatem patris, & non fecit secundum illius voluntatem, vapulabit multis. Filius autem qui nō nouit voluntatem patris, nec fecit secundum eius volūtatem, vapulabit paucis. Vides hic apertum discrimen non quidem iusti & peccatoris, sed peccatoris & peccatoris. Vterque enim peccator: quapropter vterque vapulat, alter tamen altero durius: nam vnus vapulat paucis, quia leuius peccauit: alter autem multis, eò quòd grauius deliquit. Cùm ergo alius alio grauius puniatur iuxta peccatorum suorum varietatem: oportet vt alius etiam alio iuxta meritorum suorum diuersitatem maiori præmio donetur. Sed iam superest vt videamus quid sit illud quo Iouinianus suam tuetur hæresim. Omnibus, inquit, in vinea domini laborantibus æqua merces fuit data à iusto patrefamiliâs: vnus quippe denarius. Quidā *Matt.20.* enim ex illis ab hora diei prima vsque ad vltimam laborarūt, alii autem sola vna hora fecerunt: in mercedis autem receptione omnes pares sunt facti: quoniam omnes vnū duntaxat denarium receperunt. Huic obiectioni respondet beatus Augustinus in libro de sancta virginitate, capite vicesimo sexto, per *August.* hæc verba: Quid vtique denarius ille aliud significat, nisi quod omnes communiter habebunt? sicuti est ipsa vita æterna, ipsum regnum cœlorum, vbi erunt omnes quos Deus prædestinauit, vocauit, iusti- D
ficauit, glorificauit? Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Hic est ille denarius merces omnium. Stella tamen à stella differt in gloria. Sic & resurrectio mortuorum. Hæc sunt merita diuersa sanctorum. Si enim cœlum significaretur illo denario, nónne in cœlo esse, omnibus est commune syderibus? & tamen alia est gloria solis, alia lunæ, alia stellarū. Si denarius ille pro sanitate corporum poneretur, nónne cum rectè valemus, omnibus membris communis est sanitas: & ipsa si vsque in mortem permaneat, pariter & æqualiter omnibus inest? Et tamen posuit Deus membra, singulum quodque eorum in corpore prout voluit, vt nec totum sit oculus, nec totum auditus, nec totum odoratus: & quicquid est aliud, habet suam proprietatem, quamuis æqualiter habeat cum omnibus sanitatem. Ita quia ipsa vita æterna pariter erit omnibus sanctis æqualis, denarius omnibus attributus est: quia verò in ipsa vita æterna distinctè fulgebunt lumina meritorum, multæ sunt mansiones apud patrem: ac per hoc in denario quidem non impari, non viuet alius prolixius: in multis autem mansionibus honoratur alius alio clarius. Hactenus Augustinus. Alia adhuc multa nobis obiicit Iouinianus. Verum hæc tam friuola sunt, & tam parui momenti, vt illa recensere pigeat, & illis respondere dedignemur. Si quis tamen ea scire desiderat, legat beati Hieronymi librum secundum aduersus Iouinianum, quoniam eo loco ille omnes Iouiniani nænias irridet, & illis *Cōcilium Thelēse.* respondet. Sed iam opus est vt ecclesiæ de hac re diffinitionem audiamus. Concilium Thelense autoritate Syricii papę in Africa celebratum, sic ait: Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiam nullum castitatis ordinem reseruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cœlestium remunerationum inducere: quasi Christo vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Hæc concilium Thelense. Eandem sen- *Conciliū florētinū* tentiam docet concilium Florentinum sub Eugenio. 4. celebratum. Nam in illis verbis quę ex concilio Florentino ad confutationem proximè præcedentis, hoc est, sextæ hæreseos suprà citauimus, postquā dixit sanctorum animas iam āte diem iudicii clarè Deum videre sicuti est, statim subiungit, pro merito- A
rum tamen diuersitate alium alio perfectius, Et illos qui ad infernum descendunt, dicit pœnis disparibus puniri. Aduersus Iouinianum scripsit beatus Hieronymus duos libros: & in. 2. aduersus hāc hæresim disputat. Beatus Augustinus in libro de sancta virginitate aduersus eundem errorem disputat. Alios non vidi.

BELLVM.

Manichæi De hac re fuit vnus error Manichæorum dicentium nullo pacto licere gerere bellum: atque ob hāc causā (vt testatur August. lib. 22. contra Faustum, cap. 74.) reprehendit Moysē, quòd bella gesserit. Hunc errorem velut iam sepultum, ab inferis suscitauit hoc nostro æuo Ioannes Oecolampadius. *Ioannes Oecolampadius. cornelius Agrippa.* qui in hoc à Manichæis differt, quòd Moysen belligerantem non reprehendunt: quoniam eo tempore Dei aut iussu aut permissione licebat bellare. Nunc autem Christo (vt ait) bellum prohibente, iam non licet Christianis vllo pacto bellare. Eandē sententiam docet Cornelius Agrippa in lib. de vanitate scientiarum. Nam de scientia artis militaris disserens, posteaquam illam multis iniuriis lacessiuit, & scommatis affecit, hæc ait: Atque nihilominus laudauit eā diuinus ille Plato, ipseque August. & Bernardus catholici in Ecclesia doctores, hāc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non inprobant, licet Christus & apostoli longè aliter sentiant. Tandem vel repugnare Christo non infimum in Ecclesia gradum obtinuit. Hæc Agrippa. In quibus verbis apertè docet Christum prohibuisse bellum. B
Contra Manichæorum sententiam qua reprehendunt Moysen bellātem, piget disputare: cùm ex scripturæ testimonio pateat Moysen ex pręcepto domini bellasse cōtra nationes barbaras & infideles. Aut ergo Deum etiam reprehendant, aut Moysi bellāti calumniari desinant. Si longiorem de hac re disputationem optas, lege B. August. contra Faustum lib. 22. cap. 74. & per alia quatuor sequētia capita. De reliquo autem in quo Oecolampadius & Agrippa assentiunt Manichæis arcentibus homines ab omni bellorum genere, opus est vt diligenter inquiramus. Lucas enarrans Ioannem in deserto prædicantem *Luc.3.* & baptizātem, ait: Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis:

Nemi-

Neminem concutiatis,neque calumniam faciatis,& contenti estote stipẽdiis vestris. Si autem bellum
esset prorsus illicitum,respondere debuisset beatus Ioãnes: Arma abiicite, malitiam istam deserite,ne-
minem percutite,nemini oem vulnerate.Cum autem nihil eorum dixerit,sed calumniã prohibuerit,& vt *Matt.8.*
suis stipendiis contenti forent , præceperit:eo ipso visus est bellum approbare.Præterea cùm Centurio
Christo diceret:Et ego homo sum sub potestate constitutus , habens sub me milites : & dico huic vade,
& vadit:& alij veni,& venit : & seruo meo fac hoc,& facit. Christus hæc audiens , fidem Centurionis
laudauit: militiæ verò desertionem non imperauit:imperaturus autem si bellũ nullo pacto liceret.Rur-
sum , Herodianis quærentibus vtrum liceret censum dari Cæsari,respondit Christus:Reddite quę sunt *Matth. 22*
Cæsaris,Cæsari:& quæ sunt Dei Deo.Hac autem de causa tributa reddũtur,vt inde militi ad pacis con
seruationem necessario,stipendium soluatur.Sic enim ait Paulus: cum de obedientia principi præstan- *Roma. 13.*
da disserit:Ideóque necessitate subditi estote non solum propter iram,sed etiam propter conscientiam.
C Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt,in hoc ipsum seruientes. Deinde si nullo pacto
bellare licet,sequeretur inde quod peccatorem sceleratum se à iudice defendẽtem , vt ab eo non capia-
tur ad punitionem,si iudex inuadat vt capiat & puniat , male aget.Hoc autem fateri,esset nimis absur-
dum,& totius humani conuictus destructiuum,& sacris literis apertissimè contrariũ. Beatus enim Pau *Ibidem.*
lus in ea quæ ad Rom. est epist.ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim
potestas nisi à Deo,& parum infra:Si autem malum feceris,time.Non enim sine causa gladium portat.
Dei enim minister est,vindex in iram ei qui malum agit. Quæ autem pro se adferunt , parum proposi-
tum suum confirmant.Primò quidem obiiciunt id quod dominus apud Matth.ait:Ego autem dico vo *Matth.5.*
bis non resistere malo,sed si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam,præbe illi & alteram. Huic
enim obiectioni August. respondet illud non esse operis præceptum , sed affectus : vt videlicet animus
noster ita patienter toleret vnius maxillæ percussionem,vt paratus sit,si in alia iterum percuteretur, pa-
tienter etiam ferre. Potest etiam aliter responderi. Quid enim obstat eandem obiectionem duplici mo-
do reiicere?Potest enim & non immerito dici,illam Saluatoris sententiam non pertinere ad præcepto-
rum numerum,sed esse inter consilia connumerandam.Quod autem ita sit, ex immediatè sequentibus
facile censeri potest,quoniam quæ immediatè sequuntur,nullo modo ad præceptorum numerum spe-
ctare videntur,sed ad consilia: vt sunt illa:Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam
tollere,dimitte ei & pallium. Et quicunque angariauerit te mille passus,vade cum illo & alia duo.Quę
duo,nullus nisi mentis inops contendet esse præcepta,sed solum cõsilia viris perfectis data. Si ergo cõ-
siliũ est illud,inde conuincitur dictum illud nullo modo Manichæorum sententię fauere, Secundo ob-
D iiciunt,virum Christianum debere præliari orationibus & precibus ad Deum fusis , vt Deus illorũ mi-
sereatur,& iniuriam illis illatam ab eis repellat,& offendentes à sua mala intentione reuocet. Cui obie-
ctioni respondemus concedentes iustum bellatorem debere orationibus ad Deũ emissis præliari: quo-
niam(vt dicitur in.1.Macha.lib.)non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est. *1.Mac.4.*
Nec tamen ideo abstinendum est à bello,& in vniuersum reiicienda sunt arma , quoniam Moyse oran- *Exod.17.*
te in monte,Amalech vincitur gladio Iosue.

SEcunda hæresis est Martini Lutheri:& nescio an paulò mitior , vel potius durior aut atrocior quàm *Lutherus.*
præcedens,dicenda sit.Is nanque ait , non licere Christianis bellare in turcas , quoniam(vt dicit)est
repugnare voluntati Dei visitanti & corrigenti iniquitates nostras per illos. Itaque Lutherus non ab
omni bello arcet Christianos , sed à bello in Turcas gerendo , qua in re videtur mihi durior hæc quàm
Manichæorum sententia.Si enim Christiano licet aduersus Christianũ pugnare,qui fit vt aduersus Tur
cam non liceat?In bello nanque vt iustum sit,causa potissimum exploranda est, à qua belli iustitia pen-
det:quòd si eadem causa & multo vrgentior est in bello aduersus Turcã , quàm in bello aduersus Chri-
stianum,sequitur inde vt iustius sit bellum quod in Turcam mouetur, quàm id quod aduersus quemli-
bet Christianum geritur. Causa autem propter quam princeps mouere potest bellum , est vt inde pax
perfecta habeatur:Vnde August.in epist.ad Bonifacium comitem,ait:Non quęritur pax vt bellum ex- *August.*
A erceatur,sed bellũ geritur vt pax acquiratur.Esto ergo bellando pacificus,vt eos quos expugnas,ad pa-
cis vtilitatem vincendo perducas.Hæc August. At pacem nihil magis conseruat & fouet quàm iustitia,
& nihil magis perturbat,quàm iniustitia.Iustitia(inquit Propheta)& pax osculatę sũt. Causa ergo pro- *Psal. 84.*
pter quam quis potest iuste bellare,est iustitiæ executio,& illius conseruatio. Quò fit , vt si quis te oc-
cidere aut percutere iniuste velit , tu iuste possis ei obuiare:& si quis per vim & violentiam res tuas vel-
let à te rapere,tu iuste possis illi resistere. Et si fortè iam surripuit aut clanculo,aut alio quouis modo, &
non patet alia via recuperandi nisi bello,tu iuste potes mouere bellum vt recuperes:modò in te sit auto-
ritas & potestas bellum congregandi.Non enim ad quemuis spectat exercitum cogere,& bellum inire:
sed,vt ait Augustinus contra Faustum,hoc est solius principis munus.Cum ergo eadem sit causa aduer-
sus Turcam ineundi bellum,& autoritas & potestas in imperatore & aliis regibus Christianis non desit,
sequitur vt æquè iustum , imò & multo iustius possit aduersus eos bellum moueri quàm aduersus Chri-
stianos,cum multo iustior illic sit causa quàm hic. Si enim Christianus Christianum inuadit vt cædat &
spoliet,& ob hoc alter iuste resistit,nónne Turca Christianos inuadit vt occidat & spoliet? imò certè vt
multo peiora agat,vt videlicet eos fidem negare cogat, & Christo & eius Euangilio renunciare,vt no-
men Christianum,si posset,ex orbe deleat.Nónne hæc peiora sunt?Si ob recuperandum patrimonium
ab alio Christiano raptum,licet eum aggredi bello:cur nõ licebit etiam aduersus Turcam pugnare, qui
tot ciuitates & oppida,ne dicam regna & imperium à Christianis rapuit cum magno eorum dedecore,
& maxima illata iniuria?Si ergo aduersus aliquẽ præliari licet,licere autem iam supra ostẽdimus,aduer-
sus nullum æquè licebit,vt aduersum Turcam. Machabæus pugnat aduersus Antiochum,& alios reges

infideles pro religione & fide & cæremoniis, & in hoc facto laudatur. Cur non etiam laudabitur Christianus pugnãs aduersus Turcam pro fide & religione? De hac re plurimæ extant ecclesiæ definitiones, non per verba quæ docuit, sed per opera quę exercuit, quibus nos verius exemplo quàm verbo instruxit. In concilio siquidem apud Clarum montem sub Vrbano secundo celebrato decretum est vt bellum aduersus Turcas fieret, in quo mirifice Vrbanus profecit. Post cuius mortem Paschalis secundus succedẽs (vt restatur Platina) bello cœpto fauit. Calixtus quoque secundus habito Laterani nongentorũ patrum concilio, ex eorum assensu decreuit vt primo quoque tẽpore supplementa militiæ iam deficientis, Christianis in Asia bellũ gerentibus subministrarentur. Qua spe (vt idem Platina scribit) erectus Balduinus Hierosolymorum rex, Gazin regem Turcarum minorem Asiam incolẽtium bello superauit, & in vincula coniecit. Lucius etiam tertius (eodem Platina teste) habito Veronæ concilio principes Christianos adhortatus est vt Christianis pro fide in Asia laborantibus subueniretur. Quid ergo Lutherus contra tot testimonia verborum & exemplorum præsumit docere, non licere Christianis bellum inferre Turcis? Certè, vt conicere valeo ex eius vita & operibus mundo notis, hac sententia se inimicum esse Christi, & diaboli ministrum declarauit: quoniam hæc docens, visus est velle nomen Christianum funditus delere: quoniam nisi Christiani Turcis hucúsque restitissent, iam actum esset de re christiana. Sed gratias Deo, qui melius suo populo consuluit, quàm Lutherus optasse videtur. Iam videamus quo argumento suam sententiam cõfirmet, quia videlicet (inquit) sic aduersus Turcas bellare, est resistere Deo, visitanti iniquitates nostras per illos. O fortem argumentatorem. Tu ne es ille Luthere, qui scholasticos theologos irrides, eos sophistas appellans? Nónne tu hic sophistam merum agis? Quænam obsecro est ista collectio: Deus visitat iniquitates nostras per bellum quod à Turcis contra nos geritur, ergo non licet Turcis resistere? Adhuc modum non liceret nobis vllam prouisionem facere contra famem, vllam medicinam sumere contra morbos, vllum antidotum percipere contra pestem. Per hæc enim omnia Deus etiam visitat iniquitates nostras. Tamen etsi visitet, non inhibet vt remedio aliquo adhibito illis obuiemus. Ita etiam etsi Deus visitet iniquitates nostras per Turcas, non tamen inhibet defẽsionem. Ita enim Deus visitat suos, vt non derelinquat. Misericordia namque quam erga nos semper exercet, exaltat iudicium illius. Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Contra hunc errorem scripsit Ioannes Roffensis episcopus in eo opere quod contra captiuitatem Babylonicam Lutheri ædidit, toto vno integro articulo, videlicet trigesimoquarto. Scripsit etiam ante septuaginta annos Dionysius Riskel Carthusianus libellum quendam de bello Turcis inferendo, in quo suadet bellum Turcis debere fieri.

Psal.88.

BENEDICTIO.

Omnes benedictiones quas Ecclesia facit aut dicit super vinum, panem, aquam, oleum, sal, ceram, incensum, arbores oliuarum & palmarum, vestimenta, calices, aut alias quascunque res ad vsum Ecclesiasticarum rerum necessarias, impii Vualdenses pro sua solita temeritate & impietate irrident & subsannant, dicentes illas omnes nullius esse momenti. Hos Vualdenses hic (vt alibi semper) imitantur Vviclephistæ: qui (vt parẽtum suorum insaniam augerent) dicunt tales benedictiones esse veram practicam necromantiæ potius quàm sacræ theologiæ: tantum abest vt illas alicuius virtutis esse credant. De hoc errore iam supra nonnihil diximus cum de virtute aquæ benedictæ disputauimus, in titulo de aqua, hæresi secunda: & infra in titulo Exorcismus, multa amplius dicemus: quapropter vsque ad illum locum disputationem differimus.

Vualdenses.

BESTIA ET BRVTVM.

De hac re vnam duntaxat reperio hæresim, eámque à solo Philastro citatam, quæ asserit bestias omnes rationis esse capaces, omniáque bruta animalia, æquè vt hominem, non solum sentire, verumetiam intelligere. Hanc hæresim Philaster tribuit Gnosticis & Manichæis. August. autem in lib. de hæresibus ad Quod vult Deum, de Gnosticis & de Manichæis cum disserit, nunquam hunc errorem illis impingit, nec Irenæus multo vetustior Augu. & Philastro, libro primo de hęresibus cap. trigesimoquarto recensẽs Gnosticorum errores, vnquam huius erroris meminit. Sit autem hæc Gnosticorum sententia aut Manichæorum, aut secus res se habeat, non multum curo, cum certum sit talem assertionem esse erroneam, & sacris literis apertissime contrariam. Nolite, inquit Propheta, fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus. Falsum est ergo omnia bruta esse rationis capacia. Et idem Propheta iterum ait: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. In quo autem similis factus sit, declarauit cum dixit eum nõ intellexisse. Per hoc enim quòd non intellexit, assimilatus est iumentis, quoniam illa non intelligunt. Si bruta intelligunt, in quo quæso assimilatus est iumentis, cùm honorem in quo eum Deus constituit, non agnouit? Ex his ergo duobus scripturæ sacræ testimoniis apertissime conuincimus bestias non esse rationis capaces.

Gnostici. Manichæi. *Psal.31.* *Psal.43*

FINIS TERTII LIBRI.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER QVARTVS.

CALCEAMENTVM.

A DE hac re vnam hæresim citant Philaster & Augustinus, quæ docet non licere homini calceamenta portare. Huius autem erroris nullum assignant patronum: eam tamen tenentes, ab opere ipso Discalceati sunt nominati. Verum hic admonere oportet, hos nõ damnari velut hæreticos quia calceamentis non vtuntur, sed ideo damnantur, quia credunt non licere illis vti. Calceamentis nanque carere, & discalceatos incedere, bonum est & meritorium, tantum abest vt sit hæreticum. Nudis siquidem pedibus ambulans affligit carnem suam, & corpus castigat, ne animæ resistat, sed obsequatur, vt decet. At carnis macerationem quis dubitat esse bonam? Bonum est ergo & vtile nudis pedibus incedere. Quapropter beatus Franciscus Minorum pater, monachis sub suo instituto degentibus, è quorum numero ego sum, & vtinam bonus, præcepit vt nisi necessitate cogente, calceamenta non portarent. Credere tamen nullo pacto licere portare calceamenta, hoc est hæreticum. Dominus enim assignans Iudæis modum iuxta quem debeant agnum paschalem comedere, dicit: Calceamenta habebitis in pedibus vestris. Propter quod, vt veritas figuræ & corpus vmbræ assimilaretur, sacerdotes solenne sacrum celebrantes, in quo verus ille agnus, videlicet Christus benedictus, comeditur, calceamẽta in pedibus tenent, etiam qui aliâs non essent portaturi, vt fratres minores, qui etsi aliâs nudis pedibus incedant, cum tamen missam celebrant, calceamenta in pedibus tenent. Et Dominus ad Ezechielem ait: Calceamenta tua erunt in pedibus tuis. *Discalceati.* *Exod. 12*

B Et Christus redemptor noster cùm Apostolos suos misit binos ante faciem suam, misit illos (vt Marcus ait) calceatos sandaliis. Præterea, quod nunquam reperitur denegatum, intelligitur esse concessum. Si ergo portare calceamenta nunquam fuit omnibus prohibitum, inde conuincitur esse nobis concessum. Verum hic fortè aliquis obiiciet, quod portare calceamenta Dominus prohibuit. Nam (vt Matthæus testatur) cum misit duodecim Apostolos ad prædicandum, inter alia quę illis præcepit, hoc quoque dixit: Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Ecce calceamenta ibi prohibita. Fatemur ibi calceamenta fuisse prohibita, sed non omnibus. Solis enim Apostolis tunc loquebatur, ad quos solos illa præcepta spectasse dignoscitur, vt aliâs docuimus. Nec etiam Apostolis in perpetuum & semper fuerunt data illa præcepta, sed solum pro illo tempore quo mittebantur. Ibi siquidem dicitur: In viam Gentium ne abieritis. Et tamen in posterum illis mandatur: Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ. Illic etiam prohibuit portare peram: tamen postea dicit: Quando misi vos sine sacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Ex quibus constat, illa quæ apud Matthæum referuntur, solum pro illo itinere peragendo esse data Apostolis præcepta, non autem pro tempore sequenti. Multo ergo minus ad nos iam pertinere possunt. Cum ergo nulla sit facta de portandis calceamentis prohibitio, apertissime conuincitur, licitum esse omnibus calceamenta portare, nisi illis fortè qui se ad hoc per votum obligauerunt. *Ezec. 24.* *Mar. 6* *Matt. 10* *Luc. 22.*

CANTVS.

C VNam duntaxat de hac re Inueni hæresim, quæ irridet cantus qui dicuntur in ecclesia. Huius erroris primus autor (vt opinor) fuit quidam Hylarius, de quo beatus Augustinus lib. 11. Retractationum cap. 11. mentionem facit, illiúsque errorem prodit. Et nescio an Hylarius iste ex Arrianis fuerit, qui cantibus sacris etiam detraxerunt, quia in illis audiebant Christi laudes, quem ipsi vehementer cupiebant deprimere. Vnde Ambrosius in quadam oratione contra Auxentium de basilicis tradendis inuehens, quæ ponitur in quinto libro suarum epistolarum, sic ait: Itaque & hodie cum laudatur Christus, Arrianorum amentia verberatur. Gerasení præsentiam Christi ferre non poterant: isti peiores Gerasenis, nec laudationem Christi sustinere possunt. Vident pueros Christi gloriam concinentes, quia scriptum est: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem: irridẽt istam ætatulam fidei plenam, cum dicũt, ecce quid clamãt? Sed respondet iis Christus: Si hi tacuerint, lapides clamabunt, hoc est, fortiores clamabũt, clamabunt & iuuenes, clamabunt & maturiores, clamabunt & senes. Hæc Ambr. Ex cuius verbis patet Arrianos detrahere laudibus Christi in ecclesia decantatis. Tamen (vt existimo) non ideo detrahebant, quia cantabantur laudes, sed quia laudabatur Christus, vltra eorum opinionem, quoniã credebant Christum esse puram creaturã, quapropter inuidebant laudibus quibus Christus extollebatur vt verus Deus. Quas laudes molestè tulissent etiam si submissa voce & non cum cantu dicerentur. Hæc dixi propter Thomã Vvalden. qui Arrianis videtur hunc errorem tribuere, motus Ambrosii hac autoritate, malè (vt *Hylarius* *Psal. 8.* *Luc. 19.*

D opinor) perspecta. Hylarius tamen (vt ex Augustini verbis patet) simpliciter cantibus detrahebat. Hũc errorem suscitarunt Vvaldenses, qui dixerunt frustra tempus teri in cantibus Ecclesiasticis. Hos post-

Vualden-fes. Ioannes Vviclef. modum ſecutus eſt Ioannes Vvicleph Anglicus, qui adeò cantibus Eccleſiaſticis detraxit, vt cantantes
in eccleſia vocauerit ſacerdotes Baal, quibus cum clamore orantibus Helias propheta dixit: Clamate
voce maiore: Deus enim veſter forſitan cum alio loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certe
dormit, vt excitetur. Quapropter dicit Ioannes Vvicleph, eos qui in eccleſia canũt, eſſe ſacerdotes Baal,
3. Reg. 8. quoniam ſic clamant ac ſi Deus dormiens eos non audiret, & eorum vocibus eſſet excitãdus. Vt autem
hunc errorem clarius conuincamus, admonere prius oportet, duplicem eſſe orationem quę coram Deo
fit. Vnam priuatam, quæ à ſingulari perſona fit. Aliam publicam, quæ ab hominum conuentu in vnum
congregato fit. Primam orationem expedit magis eſſe cum ſilentio quàm cum clamore: quia ſic cũ cla-
more orãs impedit alium ne ita quiete apud eum orare poſſit, quia ſuis vocibus, alterius ſenſum ad ſuos
ſermones rapit. Deinde ſic publice cum clamore orans, ſuas ſecretas petitiones, quas fortè non expedie-
bat alium ſcire, in auribus bonorum & malorum audiendas committit, & ita contingit, vt ab homini-
bus, quibus ſua ſecreta reuelauit, derideatur. Et propter hoc laudatur Anna Samuelis mater, de qua o-
1. Reg. 1. rante Dominum pro impetrando filio, dicitur in primo lib. Reg. Porrò Anna loquebatur in corde ſuo,
1. Cor. 14. tantúmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Et de hac oratione intelligendum
eſt id quod Paulus ait: Si autẽ non fuerit interpres: taceat in eccleſia, ſibi autẽ loquatur & Deo. Si tamen
quis ex impatienti quodam ac feruenti deſiderio clamauerit orans etiam priuatè, loco tamen vbi alios
non perturbet, & ſui cordis ſecreta non prodiderit ſic orans, nec crediderit Deum magis audire cùm
fortius clamatur, quàm cùm baſſe, iſte ſic orans cum clamore non male agit, imò bene, ſi fortè ad id in-
tendit, vt alius oratione audita excitetur ad Deum laudandum. Vnde Propheta ait: Ad Dominum cum
Psal. 19. tribularer clamaui, & exaudiuit me. Ne autem ſubterfugiant hæretici dicentes illud debere intelligi de A
clamore cordis, & non de clamore oris, adferamus in medium Chriſtum ſaluatorem noſtrum, cuius o-
Ioan. 11 peribus nullus niſi impiè detrahere poteſt. Is enim (vt ait Ioannes) Lazarum ſuſcitaturus, eleuatis ſur-
ſum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audiſti me. Ego autem ſciebam quia ſemper me audis,
ſed propter populum qui circunſtat, dixi, vt credant quia tu me miſiſti. Hæc cum dixiſſet, voce magna
clamauit: Lazare, veni foras. Ecce hic vides Ieſum voce magna clamãtem, qui tamen voce ſubmiſſa po-
terat audiri, imò qui ſine vlla voce poterat ſuſcitare. Et vt fortius noſtra ſententia cõfirmetur, vide quid
Matt. 27. Matthęus dicat. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicẽs: Heli, heli lamazabathani, hoc
eſt, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Demũ vt hominẽ tribus teſtibus cõuincamus, adfe-
Heb. 5. ramus Paulum, qui de Chriſto loquens, ſic ait: Qui in diebus carnis ſuę, preces, ſupplicationéſque ad il-
lũ qui poſſet eum ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, & exauditus eſt pro
ſua reuerentia. Quid ergo dices impie Vvicleph ad iſta tam clara teſtimonia quæ tibi obiiciuntur? Sed
certè vereor ne etiam audeas Chriſtum criminari, qui non dubitaſti ſponſam eius eccleſiam & contem-
nere & accuſare. Alia eſt oratio publica in qua non tantum conſulitur proprię cuiuſlibet orantis vtilita-
Esa. 6. ti, ſed communibus commodis proſpicitur. Et in hac oratione expedit orare altè, vt orãtes inuicem au-
diantur, & ſe inuicem audientes, de dei laude ſancta quadam æmulatione contendant. Duo nanque Se-
raphin clamabant alter ad alterum: Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus Deus ſabbaoth. Plena eſt omnis
terra gloria eius. Ad quorum ſimilitudinem duo chori in eccleſia fiunt, qui per vices alternas cãtant, &
Matt. 5. tanquam duo Seraphin alter ad alterum clamant. Expedit etiam orationem clamoroſam in communi
fieri, vt alii hoc audientes excitentur ad dei laudem. Vnde dominus apud Matthæum ait: Luceat lux ve- B
ſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Et
Psal. 33. de oratione ipſa & laude ait Propheta: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore
meo. In Domino laudabitur anima mea, audiãt manſueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum,
& exaltemus nomen eius in idipſum. Ecce ergo cui rei deſeruit illa publica & alta laudum decantatio.
Rabanus Vnde Rabanus in lib. de Inſtitutis clericorum ca. 17. ait: Pſalterium idcirco cum melodia cantilenarum
ſuauium ab eccleſia frequentatur, quò facilius animi ad compũctionem flectantur. Perfecta autem vox
eſt alta, clara, ſuauis. Alta vt ſufficiat, clara vt aures adimpleat, ſuauis vt animos audiẽtiũ ſuauiter demul-
ceat. Si autem aliquid ex his defuerit, perfecta vox non erit. Hæc Rabanus. Eandem ſententiam confir-
Isidorus. mat beatus Iſidorus lib. 1. de Officiis, cap. 6. dicens: Itaque & in hymnis & pſalmis canendis, non ſolum
Prophetarum, ſed etiam ipſius Domini & Apoſtolorum habemus exemplum, & præcepta de hac re
vtilia ad mouendum piè animum, & inflammandum diuinę dilectionis affectum. Hęc Iſidorus. Si quis
verò adeo pertinax & male induratus eſt, vt non erubeſcat negare, cantus ipſos ſi rectè, vt decet, formẽ-
tur, mentes audientium poſſe mouere ad deuotionem ſpiritus, hunc talem cõuincit Auguſtini teſtimo-
August. nium, qui libro. 9. ſuarum confeſſionum cap. 6. & 7. hæc ait: Quantum fleui in hymnis & canticis tuis,
ſuaue ſonantis eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis: & eliquaba-
tur veritas tua in cor meum, & ex ea æſtuabat inde affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mi-
hi erat cum eis. Non longe cæperat Mediolanenſis eccleſiæ genus hoc conſolationis & exhortationis
celebrare, magno ſtudio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut nõ mul- C
to amplius, cum Iuſtina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambroſium perſequeretur hę-
reſis ſuæ cauſa, qua fuerat ſeducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in eccleſia, mori parata cum epiſco-
po ſuo, ſeruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, ſolicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationi-
bus viuebat. Nos adhuc frigidi à calore ſpiritus tui, excitabamur tamen ciuitate attonita atque turbata.
Tũc hymni & pſalmi vt canerentur ſecundum morem Oriẽtalium partium, ne populus mœroris tædio
contabeſceret, inſtitutum eſt: & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penè omnibus gregibus
tuis, & per cætera orbis imitantibus. Et libro decimo cap. 33. iterum ait: Nunc in ſonis quos animant elo-
quia tua, quum ſuaui & artificioſa voce cantantur, fateor aliquantulum acquieſco, non quidem vt hæ-

ream,

ream, sed vt surgam cum volo. Attamen cum ipsis sententiis quibus viuunt, vt admittantur ad me, quærunt in corde meo non nullius dignitatis locum, & vix eis præbeo congruentem. Aliquando enim amplius mihi videor honoris eis tribuere quàm decet, dum ipsis sanctis dictis religiosius & ardentius sentio moueri animos nostros in flammam pietatis, cum ita cantantur, quàm si non ita cantarentur, & omnes affectus spiritus nostri pro suaui diuersitate habere proprios modos in voce atque cantu, quorum nescio quâ occulta familiaritate excitentur. Sed delectatio carnis meę, cui mentem eneruandam non oportet dari, sæpè me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur, vt patienter sit posterior, sed tantum quod propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur: ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius cauens erro, nimia seueritate,
D sed valde interdum, vt melos omne cantilenarum suauium quibus Dauidicum psalterium frequentatur ab auribus meis remoueri velim, atque ipsius ecclesiæ: tutiúsque mihi videtur quod de Alexandrino episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, vt pronuncianti vicinior esset quàm canenti. Veruntamen cum reminiscor lachrymas meas quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ, in primordiis recuperatæ fidei meæ, & nunc ipso cômoueor, non cantu, sed rebus quæ cantantur: cum liquida voce & conuenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius vtilitatem rursus agnosco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantádi consuetudinem approbare in ecclesia: vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis apertissime constat quantum cantus ecclesiæ prodesse possint mentibus audientium, si suaui modulatione cantentur, quia ipse Augustinus de seipso testatur, se per cantus ecclesiæ promotum fuisse ad lachrymas. Cum ergo cátus vtilitas non parua iam pateat, opus est vt illum comprobemus testimonio scripturarum. Propheta regius ait: Cantate ei canticum nouum, bene psallite ei in vociferatione. Et ne posset Vvicleph subterfugere, detorquês scripturam ad orationem mentalem, dixit, bene psallite ei in vociferatione. Præterea Christo nato facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Rursum, cum Christus intrabat ciuitatem Hierosolymam, cœperunt (vt Lucas ait) omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus quas viderant virtutibus, dicêtes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini, pax in cœlo, & gloria in excelsis. Et quidam Pharisæorum de turba dixerunt ad illum: Magister increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait: Dico vobis quia si hi
A tacuerint, lapides clamabunt. Hæc Lucas. Ex quibus verbis constat Vviclephitas similes esse Pharisæis reprehendentibus discipulos cum clamore laudantes Deum. Deinde vt cantus magis comprobaretur, ipse dominus cum discipulis suis cantare dignatus est. Nam instante morte sua, post cœnam vltimam hymno dicto cum discipulis suis, exiit in montem Oliueti. Vt autem hoc factum nobis maximè fauere clarius dignoscatur, oportet declarare quid sit hymnus. Hymnus græca vox est, græcè imnos, latinè autem valet tantum ac canticum siue laus quæ Deo tribuitur. Vnde Augustinus super Psal. 72. in expositione tituli sic ait: Hymni laudes sunt Dei cum cantico. Hymni, cantus concinêtes laudem dei. Si sit laus & non est dei, non est hymnus. Oportet ergo vt sit hymnus, vt habeat hæc tria, & laudem, & dei, & canticum. Hæc Augustinus. Eidem sententiæ subscribit Isidorus, qui lib. 6. Etymologiarum cap. 34. sic ait: Hymnus est canticum laudantium Deum propriè, aut hymni sunt concinentes laudem dei. Quòd si sit laus, & non est dei, non est hymnus. Si sit & dei, & laus, & non cantetur, non est hymnus. Hęc Isidorus. Si ergo iuxta Matthæum, & Marcum Christus dixit hymnum cum discipulis suis, ergo cantauit. Et confirmat hoc propositum, factum Pauli & Silæ, qui in carcere positi, clamâtes Deum laudabant. Sic enim dicitur: Media nocte Paulus, & Silas adorantes laudabant dominum: & audiebant eos qui in custodia erant. Subito verò terræ motus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorum vincula soluta sunt. Si ergo non licet altè & cú clamore & cum cantu orare, quomodo ad orationem clamorosam Pauli, & Silæ tot miracula facta sunt? Postremo hanc catholicam sententiam confirmat totius ecclesiæ vsus, non nouus, sed ab ipso ecclesię nascentis exordio vsque ad nostra tempora conseruatus. Et vt cætera de hac re testimonia omittam, vnum citabo, eo cæ-
B teris efficatius, quòd ab homine extraneo & nostræ religionis inimico prolatum est. Plinius nanque secundus in quadam epistola ad Traianum de Christianis tunc (vt sic dicam) nascentibus loquens, ait: Adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem conuenire, carménque Christo quasi Deo dicere secum inuicem. Hæc ille. Et vt ré magis côfirmemus, aliud producemus testimonium hominis etiam exteri, sed multum laudati. Philo enim Iudęus, qui tempore Apostolorum fuit, & Christi tempora attigit, de Christianorum cantibus apertissimum perhibet testimonium. Nam Eusebius Cæsarien. lib. 2. Ecclesiasticæ historiæ cap. 17. enarrans qualiter Philo Iudæus omnia Ecclesiasticæ institutionis initia, & originem apostolicæ traditionis descripserit: dicit illum hoc etiam de Christianis narrasse, quòd vnus ex omnibus consurgens in medio, psalmum honestis modulis concinebat, & præcinenti ei vnum versiculum omnis multitudo respondebat. Deinde Socrates Constantinopolitanus libro sexto historiæ Ecclesiasticæ cap. 9. refert vnde sumpserit initiú vt antiphonæ & responsoria in ecclesia cantentur, sic dicens: Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius ab Apostolo Petro episcopus vnà cum apostolis aliquando conuersatus, visionem angelorum responsorios hymnos sanctam triadem laudátium vidit, & modum visionis Antiochenæ ecclesiæ tradidit, vnde & ad omnes ecclesias ista traditio promanauit. Et hæc est ratio responsoriorum hymnorum. Hæc Socrates. Post ista tam manifesta testimonia quibus impium Vvicleph errasse conuincimus, extat ecclesiæ de hac re definitio. Concilium nanque Agathense cap. 30. suorum Decretorum sic definit: Et quia conuenit ordinem

[Marginal notes: Psal. 32. — Luc. 2. — Ibid. 19. — Mat. 26 — Mar. 14 — August. — Isidorus. — Act. 16. — Plinius. — Philo. — Côcilium Agathêse]

ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est vt vbique (sicut fit) & post antiphonas, collectiones per ordinem ab episcopis, vel presbyteris dici, & hymnos matutinos vel vespertinos decantari diebus omnibus, & in conclusione matutinarum vel vespertinarum missarum post hymnos capitella de psalmis dici, & plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti. Hęc concilium. In quibus verbis præcipitur apertè, vt hymni omnibus diebus decantentur. Sed iam videamus quo argumento suum propositum confirmare nitantur, vt illi respondeamus. Sic enim aiunt: Christus prohibuit orare cum clamore & cantu, & cum prohibuit publicam orationem, præcipiens vt secretò oraretur ab omnibus. Apud Matthæum nanque sic ait: Tu tamé cum oraueris, intra cubiculum tuum, & C

Matt. 6. clauso ostio tuo, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cui obiectioni respondemus, Christum per illa verba non prohibere opus, sed intentionem. Non enim prohibuit publicè orare, sed prohibuit ne hac intentione & hoc animo aliquis oraret in publico, vt ab aliis videretur. Hoc autem ita esse colligitur ex præcedentibus eiusdem Christi verbis. Præcedétia siquidem & sequentia verum sensum literæ manifestant. Præcedentia autem Christi verba sunt hæc: Et cum oratis, non eritis sicut hypocritę qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Et statim subiungit: Tu autem cum oraueris, &c. Præcedentibus autem verbis prohibuit intétionem malam, quæ est cum quis orat vt videatur ab hominibus. Sequentibus autem præcipit bonam intentionem, vt videlicet oret hac sola intentione, vt videatur à Deo. Quòd si quis hac intentione etiam publicam orationem faciat, intentio sua est secreta, id est, vt secretè fiat, quia ad solum Deum eam dirigit, quamuis opus fuerit publicum. Et iu hoc bene agit, imò sæpe necesse est vt sic fiat, quoniam (vt ait beatus Augustinus) si non habuerimus inspectores, nullos etiam habebimus imitatores. Si verò orans optat ab aliquo videri, quantumlibet claudat ostium cubiculi in quo orat, iuxta tamen Christi intétionem in publico orat: quoniam Christus magis animum attendit quàm opus. Et opus ipsum nunquam bonum aut malum censetur, nisi quia à bono aut à malo animo procedit. Secundo obiiciunt per id quod propheta Helias ad Prophetas Baal ait: Clamare voce D

3. Reg. 18. maiore: Deus enim vester forsitã cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur. Propter quod arguit Ioannes Vvicleph, non licere orare cum clamore, quia (vt dicit) sic orantes fuerunt sicut Prophetę Baal qui reprehenduntur ab Helia. Fatemur Prophetas Baal fuisse reprehensos, aut potius derisos ab Helia, nec tamen hac sola ratione quòd clamabant, sed quia clamantes credebant Deum altiores voces magis audire quàm bassas. Ideo sic credentes clamabant orantes, vt facilius eorum voces Deus audiret. Helias ergo eorum errorem deridens, ait: Clamate voce maiore, &c. Non quòd reprehendat clamorem, sed reprehendit errorem quo credunt Deum egere altioribus vocibus vt audire possit. Qui autem orat cum clamore & cantu, credens Deum æquè audire voces bassas vt altas, imò, quod maius est, audire clamores cordis, iste sic credés etsi orans clamet ex quodam feruenti & impatiente desiderio, non errat. Superius nanque ostédimus Christum cum clamore orasse, & pueros clamantes approbasse. Ad hunc modũ Christus reprehendit prolixitatem verborum in oratione, non simpliciter & absolutè, sed sicut Ethnici faciunt. Sic enim ait: Orantes autem nolite multum loqui, sicut

Matt. 6. Ethnici faciunt: Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Quę verba exponens Rabanus, ait:

Rabanus. Re vera omne multiloquium à Gentibus venit, qui exercendæ linguæ potius quàm mundando animo dant operam, & hoc nugatorii studii, vel rogatorii genus, etiam ad prece Deum flectendum transferre conantur, arbitrantes sicut hominem iudicem, ita verbis Deum abduci in sententiam. Nolite itaque si- A

Luc. 22. miles esse illis, dicit vnus & verus magister. Hæc Rabanus. Itaque illis verbis non absolutè prohibuit Christus multiloquium & prolixam verborum orationem: quoniam ipse prolixè & prolixius orauit. Sed prohibuit multiloquium in oratione quemadmodum Ethnici faciunt, qui putant quòd in multiloquio suo exaudiantur, hoc est, prohibuit ne crederemus Deum per multiloquium nostrum magis flectendum, sed per maiorem animi feruorem. Contra hunc errorem scripsit satis diffusè & copiosè frater Thomas Valdensis in libro suo de Sacramentalibus, titulo secundo, à quo fateor me aliqua decerpsisse, plura etiam contuli.

CAPVT.

VNus est error dicens non esse vnum caput ecclesiæ in terris, videlicet Papam. Sed de hoc infra longius dicemus in titulo Papa.

CHARACTER.

Lutherus INter plures lutheri errores, is vnus numeratur, quo dicit, in nullo sacramento imprimi characterem: sed hoc asserere, ait esse meram nouorum theologistarum fictionem. Hoc autem quàm sit falsum, plurium sacrorum doctorum testimoniis conuincemus, quos Lutherus nec nouos theologistas vocare poterit, nec sententiarios. His enim nominibus sępissime alios notat, quorum non est dignus corrigias calceamentorum soluere. Sed ne fortè de nomine contendamus, prius oportet ostendere quid sit character de quo nostra est hæc præsens disputatio. Character vox græca est, & latinè sonat tãtum ac signum vel figura. Character ergo, de quo nunc loqui paramus, figura quędam est (siue autem illa sit qualitas siue relatio parum interest) quàm Deus animæ imprimit in signaculum quo suum gregem discernit ab aliis. Oues enim vt ab ouibus distinguantur, signo quodam illis impresso notantur. Milites etiam à militibus in bello signo quodam distinguuntur. Portari etiam aliquando solet signum quoddam tanquam B

symbolum

symbolum nobilitatis cuiusdam, per quod à plebe aut ab aliis mediocris status hominibus distingui quis valeat, vt in Hispania quidam portant in pectore spatham ex serico aut panno rubeo factam. Alibi aliqui portāt vellus aureum pendens ex catenula collo circunfusa: Iuxta hunc modum in tribus sacramētis imprimitur character, id est quędam figura in anima, qua ab aliis nō sic signatis distinguatur. Per baptismum siquidem gratiam recipimus, & inter oues dominicas connumeramur, & ouile eius intramus. Vt ergo ab aliis non baptizatis, qui tāquā oues diaboli sunt, distinguamur, charactere quodā signamur à Deo in anima. Et quoniam militia est vita hominis super terram (vt ait Iob) & ecclesia ista quæ nunc in terris est, militans appellatur, quia in ea militamus aduersus dæmonē, carnem, & mūdum: ideo grādiores effecti sacramentum cōfirmationis accipimus, in quo gratia nobis pręstatur, qua roboremur in militia, & fortiores simus in prælio contra hostes nostros. Et ideo tunc Christus dux noster nos charactere suæ militiæ notat, vt ab hostibus distinguamur, & ab aliis etiam nostratum partium qui ad hāc militiam nunquam peruenerunt, vt saltem hoc signaculo separemur. In ordinis verò sacramento, qui eum recipit, ad altiorem quendā statum extollitur, & velut ex plebeio ad nobilium statum euehitur: quapropter quasi quoddā sui status signum tunc à Deo illi imprimitur. Sed ne Lutherus dicat nos in allegoriis tempus terere, oportet vt singula percurramus, & testimoniis comprobemus. Et primo de baptismo dicamus. Beatus Hieronymus exponens illud Pauli ad Ephesios: Nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis, sic ait: Signati autem sumus spiritu dei sancto, vt spiritus noster & anima imprimātur signaculo dei, & illam recipiamus imaginem & similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus. Hoc signaculum sancti spiritus (iuxta eloquium Saluatoris) Deo imprimente signatur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis patet, nostrā animā signati signaculo dei, quod signaculum nos characterem appellamus. De nomine nāque non contendimus, sed de re. Verum si de nomine adhuc contendit, audiat Augustinum, qui nō semel aut iterum characteris nomen exprimit. Is enim contra Cresconium grammaticum, dicentem rebaptizādum esse eum, qui ab hæreticis baptizatus fuerat, libro 1. cap. 30. sic ait: Neque enim propterea immutādus vel improbādus est regius character in homine, si erroris sui veniam, & militandi ordinem à rege impetrauerit, quia eundem characterem, quo sibi satellites congregarēt, desertor infixit: aut propterea signa mutāda sunt ouibus, cùm dominico gregi sociantur, quia eius dominicum signum fugitiuus seruus impressit. Hæc Augustinus. Quibus verbis bis characterem, bis signum nominauit. Et de baptismo contra Donatistas eandem causam agens, libro sexto, capite primo sic ait: Habere, & dare, & accipere sacramentum baptismi, satis eluxit pastoribus ecclesiæ catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarii concilij autoritate originalis consuetudo firmata est, & ouem, quæ foris errabat, & dominicum characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ vnitatis salutem ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen dominicū in ea agnosci potius, quàm improbari: quādoquidem ipsum characterem multi & lupi & lupis infigunt: qui videntur quidem intus esse, veruntamen ad illam ouem, quæ etiam ex multis vna est, non pertinere, morum suorum fructibus conuincūtur, quibus in finem vsque perdurant. Hæc ibi Augustinus. Et in quodam sermone de gestis cum Emerito Donatistarum episcopo, sæpenumero characterem baptismi nominat. Breuitati studens, nolui in medium adferre, qui voluerit legat ibi, & inueniet eum in septimo tomo operum Augustini. Iam vides Luthere, qualiter testimoniis Hieronymi & Augustini probauimus, characterem imprimi in baptismo, & istos non poteris dicere nouos theologistas (vt assoles) nec sententiarios, quum eorum quilibet plus quàm sexcentis ānis magistrum Sententiarum Petrum Lombardum præcesserit. Sed iam ad confirmationis sacramentum pergamus. Innocentius papa, huius nominis primus, vir doctrina & sanctitate clarus, Decentio Eugubino episcopo scribens, capite tertio sic ait: De consignandis verò infantibus, manifestū est ab alio fieri, quàm ab episcopo, non licere. Nam presbyteri, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habēt. Hæc autem pontificibus solis deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum illa lectio Actorum Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum. Hæc Innocentius. Ex quibus verbis duo colligimus. Vnum est, confirmationem nō posse nisi ab episcopo conferri. Alterum est, quòd in tali consignātur eam recipientes. Sic enim appellauit eam, videlicet consignationem. Sed quia fortè hoc testimonium aliò detorquebit quàm oporter, vno iam argumento de omnibus his tribus sacramentis, videlicet baptismo, confirmatione, & ordine concludamus. In his enim sacramentis, sancto docente spiritu, didicit ecclesia non patiendam iterationem, non ob aliam causam, quàm quod in eis characteris confertur signaculum, quod deleri nullo modo potest. Quāuis enim peccatores sæpenumero illud maculent, & è cādido reddāt atrum, è purissimo reddāt impurum, nunquam tamen ita poterunt eradere, quin illo charactere consignati, orbi toto maneant in die iudicii noti ad gregem dominicum pertinere, cuius signaculo impressi sunt. Quum ergo ille character, qui per talia sacramenta imprimitur, sit indelebilis, ideo non iterātur sacramenta, quæ illum imprimunt. Quòd autem sacramenta illa iterari non possint, testatur Augustinus de baptismo & ordine, ad hunc modum loquens: Vtrunque enim sacramentum est, & quadā consecratione vtrunque homini datur, illud cum baptizatur, illud cum ordinatur. Ideo non licet in ecclesia catholica vtrunque iterari. Hæc Augustinus. Eidem sententiæ subscribit Gregorius qui libro secūdo sui registri epistola 32. sic ait: Illud autem quod dicitis, vt is qui ordinatus est, iterum ordinetur, valde ridiculū est, & ab ingenii vestri consideratione extraneum, nisi fortè quod exemplum ad medium deducitur, de quo & ille iudicandus est, quid tale aliquid fecisse perhibetur. Absit autem à fraternitate vestra sic sapere. Sicut enim baptizatus semel, iterū baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem iterum

Iob. 7. — Ephes. 4. — Hierony. — C — August. — D — Innocētius primus. — A — August. — Gregor.

ordine consecrari non debet. Sed siquis forsitam cum leui culpa ad sacerdotium venit, pro culpa pœnitentia indici debet, & tamen ordo seruari. Hæc Gregorius. Et vt iam concludamus, Conciliorum definitiones expedit adducere. Concilium Carthaginense quartum sic definit: Non licet fieri rebaptizationes, neque reordinationes, vel retranslationes episcoporum. Et ponuntur hæc verba in volumine Decretorum de consec. dist. 4. cap. Non licet. De confirmatione autem Concilium Tarraconense sic ait: Dictum est nobis, quòd quidam de plebe bis vel ter vel eo amplius, episcopis ignorantibus tamen, ab eisdem episcopis confirmentur. Vnde nobis visum est, eandem confirmationem, sicut nec baptismum, iterari minime deberi. Hæc ibi. Quæ verba adducit Gratianus in volumine Decreto. de cōsec. distin. 5. cap. Dictum est. Tamen vt ingenuè fatear, cum recurrissem ad volumen conciliorum, vt ibi ex fonte haurirem, nihil tale ibidem reperi, quale Gratianus citat sub illis titulis. Quò fit, vt mea sententia dicere oporteat, vel titulum illum, qui est in Gratiano, incuria scriptorum fuisse corruptum: aut illorum conciliorum decreta, quæ nunc apud nos sunt, esse mutila & manca, nec adeò integra vt Gratiani tempore existebant. Sed iam ad rem. Ex supradictis testimonis constat, illa tria sacramenta esse initerabilia. Hoc autem nō ob aliud euenit nisi quia in illis imprimitur character, qui est indelebilis: qui character cum in aliis sacramentis non imprimatur, talia sacramenta iteratò recipi possunt. Denique, vt sententiam nostram plenè confirmemus, operæpretium erit concilii Florentini de hac re definitionem proponere, quoniam apertissime insanam Lutheri sententiam damnat. Sic enim ait: Inter hęc sacramenta, tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, à cæteris distinctiuum, imprimunt in anima, indelebile. Vnde in eadem persona non iterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hæc concilium Florentinum. Denique concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum sessione septima, canone nono per hęc verba diffinit: Siquis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione & ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale, & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit. Hæc concilium Tridentinum. Et de hac re hæc dicta sufficiant. Contra hunc errorem nemo ex iis, qui aduersus Lutherum disputarūt (quod sciam) aliquid scripsit, præter vnum Angliæ regem, qui in eo opere, quod pro defensione sacramentorum ecclesiæ scripsit, succinctè satis & perfunctoriè hunc errorem tangit.

[Margin: Cōcilium Carthaginense. Cōcilium Tarracō. B Cōcilium Florent.]

CARO ET CORPVS.

HVMANVM.

Hic est vnus error Manichæorum, dicētium corpus suapte natura malum, & ideo à malo principio factum. Hunc errorem tuētur Priscillianistæ, sicut multos aliorum Manichęorum errores. Hic est etiam error Patricianorum, à Patricio quodam Romano (vt ait Philaster) sic appellatorum. Hi dicunt carnem à diabolo factam, & ideo insequendam, & morte plectendam. Qui adeò carnem suam odiebant (sicut idem Philaster & Aug. testantur) vt vltro sibi mortem inferre non dubitauerint, vt vel sic carne carere possent. Hunc eundem errorem ex parte tenent alii dicti Paterniani, qui alio nomine vocantur (vt August. ait) Venustiani. Hi dicunt inferiores partes corporis humani, non à Deo, sed à diabolo esse factas: quapropter licentiam tribuentes omnium flagitiorum ex illis partibus, impurissime viuunt. De reliquis autem superioribus corporis partibus nihil tale asserunt sicut Patriciani dixerunt. Ideo tamen in vnum eos coniungere placuit, quia vno eodemque gladio feriendi sunt. Nam ostenso, quòd totum hominis corpus à Deo factum sit, inde etiam manebit probatum, inferiores corporis partes esse à Deo factas, cùm illæ etiam sint de substantia corporis humani.

[Margin: C Manichæi. Patriciani. Paternia. Venustia.]

Quo autem tempore aut Patriciani, aut Paterniani cœperint, neque ex Augustino, neque ex Philastro constat.

Primo ergo obiicimus id, quod in Genesi dicitur: Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Ad imaginem dei creauit illum, masculum & fœminam fecit eos. Ad hæc sexus distinctio non est in anima sita, sed in corpore, nec alibi quàm in inferioribus corporis partibus. Si ergo Deus masculum & fœminam fecit eos, sequitur quòd nō tantum creauit animam, cum iuxta illam nulla sit sexus distinctio, sed etiam fecit corpus: quod est cōtra Patricianos. Et nō solum fecit superiores partes corporis, sed etiam inferiores, in quibus est potissima sexus diuersitas, & per hoc cōuincūtur Paterniani. Præterea in eodē lib. postea dicitur: Immisit ergo dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit vnā de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit dominus Deus costā, quam tulerat de Adam, in mulierem. Ecce hic vides dominū pro costa fecisse carnem, & ex costa iterū fecisse mulierem. Nō autem eam fecit ex costa quantum ad animam, quoniam illa creatur, & cum sit spiritualis, ex nihilo fit, nec ex costa fieri poterat. Reliquum est ergo, vt secundum corpus à Deo factam esse ex costa fateātur. Rursum, Propheta regius ait: Manus tuę domine fecerunt me, & plasmauerūt me. Corpus autem æquè est de substātia hominis vt anima, dicente Athanasio: Anima rationalis & caro vnus est homo. Cum ergo scriptura sæpe testetur Deum fecisse hominem, nulla corporis & animæ in hac re facta distinctione: cōuincitur vt etiam fecerit corpus sicut animam. Et vt nulla possit tergiuersatione hic error cęlari, Iob expresse de corpore loquitur, dicēs: Sicut lac me coagulasti. Nō autem coagulatur iuxta animā, vt liquet, sed iuxta corpus. Et Ecclesiasticis ait: Deus de terra creauit hominem: quod etiā ad corpus referri oportet, cùm anima ex nihilo fit creata. Deinde cum Deus creauit hominē, & masculum & fœminā fecisset, benedixit eis, dicēs: Crescite & multiplicamini, & replete terrā. Quibus verbis (vt aliàs

[Margin: D Gen. 2. Psal. 118. Iob. 10. Eccle. 18. Gene. 2.]

(vt aliàs docuimus) generationem præcepit, quæ per corporum coniunctionem fit, non per quascunque corporis partes (vt omnibus notū est) sed per inferiores, in quibus potissima sexus distinctio cōsistit. Ergo partes illas, quib⁹ generatio facienda est, à Deo factas esse oportet, à quo generatio præcipitur. *Rom. 6.*
A Et hoc contra Paternianos. Confirmat nostram sententiam manifestius Paulus, dicēs: Neque exhibeatis membra vestra, arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos ipsos Deo, tāquam ex mortuis viuētes, & membra vestra, arma iustitiæ Deo. Cum ergo arma iustitiæ corpus & eius membra Paulus appellet, cōuincitur inde vt suapte natura non sit malum, cum possit illud ad arma iustitiæ conuerti. Postremò Christus nostram assumēs naturam, factus est verus homo, sicut vnus ex nobis. Voluit enim (vt ait Paulus) per omnia fratribus assimilari. Et Ioānes eius incarnationē describens, vno verbo dixit: Et verbum caro factum est. Et Paulus iterum ait: Qui factus est ex semine Dauid secūdū carnem. Si ergo caro hominis aut corpus humanum à diabolo sit factum, vt Patriciani fabulārut, aut inferiores tātum corporis humani partes, vt Paterniani mentiūtur, diabolus fecerit: oportebit nunc dicere, Christum Dei filium aliquid diabolicum retinere. Absit autem, vt in tātam blasphemiam incidamus. Quę enim societas lucis ad tenebras? aut quæ cōuētio Christi ad Belial? Et ipsemet Christus Dei filius de dæmone ait: Venit enim princeps huius mūdi, & in me nō habet quicquam. Sed iam audiamus Ecclesiæ de hac re definitionem. Leo papa huius nominis primus, in epistola. 71. in qua errores Priscillianistarū damnat, cap. 8. hæc ait: Octauum eorum est, plasmationem humanorum corporum diaboli dicere esse figmentum, & semina conceptionum opere dæmonum in mulieris vteris figurari: propterea resurrectionē carnis non esse credendam: quia concretio corporis non sit congruens animę dignitati. Quæ falsitas sine dubio opus diaboli est, & talia prodigia opinionum figmēta sunt dæmonum, qui non in fœminarum ventribus formant homines, sed in hæreticorum cordibus tales fabricāt errores. Quod immundissimum virus de Manichęę impietatis specialiter fonte procedens, olim fides catholica deprehendit atque damnauit. Hæc Leo papa. Cōcilium Braccarēse primum cap. tertio suorum Decretorum sic definit: Si quis dicit creationem vniuersæ carnis non opificium esse Dei, sed malorum āgelorum, sicut Manichæus & Priscillianus dixerūt, anathema sit. Reliquum autem Patricianorum errorem, quo credunt seipsos debere occidere, vt vel hoc medio carne priuentur, inferius in titu. de occisione, expugnabimus. De alio etiam Paternianorum errore, quo putabant omnia flagitia, quę per partes corporis inferiores committi possunt, esse licita, inferius, in tit. de coitu disputabimus. *Ioan. 1.* *Roman. 1.* *2. Cor. 6.* *Ioan. 13.* *Leo papa*
B *Cōcilium Bracca.*

Secunda hæresis docet, imaginem Dei, ad quam homo à Deo conditus esse dicitur, esse in carne hominis sitam, & nō in anima. Verùm de hoc errore infrà, Deo duce, in tit. de Imagine disputabimus.

CERTITVDO.

De hac re vnam solum inueni hæresim, quæ docet omnem hominem iustum certitudine fidei scire se esse in gratia, & vere iustificatum. Et insuper addit, omnem hominem iustum esse obligatum ex regulis fidei ad certo credendum, se esse in gratia. Quod si non certo crediderit, ob hanc solam causam dicit illum non esse iustum. Huius hæresis primus autor & inuentor fuit Martinus Lutherus, & illum in hac parte secuti sunt Philippus Melāctō, Martinus Butzerus, Ioānes Caluinus, & reliqui omnes qui Lutherano nomine censentur. Contra hæresim istam nolo impræsentiarū disputare, quoniā inferius in titulo de gratia, illam tertio loco collocare statui, & ibidem contra illam disputare.

CIBVS.

C De hac re est vnus error, dicens non licere vesci carnibus. Hic error Tatiani & Encratitarum, quos suprà diximus à Tatiano fuisse exortos. De quibus Irenæus lib. 1. contra hæreses cap. 30. mētionem facit. Hunc errorem postea suscitarūt Manichęi. Eidem adhæsit Aetius, vt Philaster ait: August. tamen dicit Epiphanium hoc illi non impingere. Cathari autem insaniam hanc auxerunt, dicentes non licere comedere oua, caseum, lac, etiam si necessitas adsit. Hūc errorem Catharis impingit Guido Carmelita. Hi autem Cathari, qui ista docent, non sunt illi qui aliàs dicuntur Nouatiani, sed alij Nouatianis posteriores, qui ad Manichæorum familiam pertinent, quos August. nō Catharos, sed Catharistas appellat. Nam August. in lib. de hæresi. cap. 46. de manichæis disserens, dicit illos in tres partes esse diuisos. Quidam dicti sunt Manichæi, nomen autoris seruantes: Alij Macarij: Alij Catharistę, hoc est, mūdatores, siue purificatores, propter quasdam horrendas & execrandas purificationes, quas faciebāt. Isti aliquandiu extincti, tandem post aliquot secula surrexerunt in Alemania, sub imperatore Frederico. 1. & vocati sunt Cathari, & melius vocarentur Catharistæ, vt Aug. eos appellat: quia illi nō mūdati, sed mūdatores erant. Priscillianus etiam carnes tanquam immūdas escas deuitauit. Græci etiam (vt Guido illis impingit) dānāt eos qui comedūt de suffocatis, aut alias carnes in lege veteri prohibitas. Cōtra hos omnes clamat scriptura sæpissimè. Primò dominus ad Mosen loquitur, quæ suo nomine filiis Israel dicturus sit, in hūc modū: Decima die mēsis huius tollat vnusquisq; agnū per familias & domos suas. Sin autē minor est numerus vt sufficere possit ad vescēdum agnū: assumet vicinū suū qui cōiūctus est domui eius, iuxta numerū animarū quæ sufficere possunt ad esum agni. Ecce vides qualiter dominus pręcipit comedere agnū. Quòd si carnes malæ essent & immūdæ, Deus nullo pacto præcepisset. Præterea De⁹ pscribēs leges eorū, quæ comedere poterāt filii Israel, p Mosē loquitur, dicēs: Hęc sūt animalia quę comedere debetis de cūctis animātibus terræ: Omne quod habet diuisā vngulā & ruminat in pecorib⁹ *Tatianus* *encratitæ* *Manich.* *Aerius.* *Cathari.* *Priscil.* *Græci.* *Exod. 12.*
D *Leui. 11.*

Est etiam error Vvaldésium, qui tempore quadragesimæ carnem & oua, & reliqua prohibita comede-
bant, dicétes nullum esse peccatum hoc facere, imò dicebant Ecclesiam non posse talem ciborum ab-
stinentiam præcipere, & in tali abstinentia à carnibus dicebát nullum inesse meritum. Hunc eundem
errorem hoc nostro tempore amplexati sunt Lutherani, qui omni feria sexta & sabbato, & in omnibus *Luther.*
diebus quadragesimæ carnes effrænatè comedunt. Audiui ipsemet hoc mése, quo hæc scribo, videlicet
in mense Maio, anno domini M.D.XXXIII. à quodam viro probo Coloniési, quòd ipso eunte ad
D nundinas, quæ habentur Francfordiæ, quæ ciuitas est superioris Germaniæ, tempore quadragesimæ in
quolibet fermè oppido ánte Fräcfordiam nullus cibus illi aut sociis eius, aut quibuslibet aliis aduenié-
ribus dabatur ab hospitibus, præter carnes: quas si aliquis respuebat ob temporis reuerétiam, & Eccle-
siæ statutum, nullo modo illi volebant aut panem aut vinum venale tribuere. Francfordiæ autem dice-
bat mihi rem mitius agi propter nundinas, quæ tunc tempore quadragesimæ ibi habebantur, vt liben-
tius ad illas quisque veniret. Dicebat enim toto tempore quadragesimæ carnem simul & pisces omni-
bus propinari: neminem tamen ad aliquem cibum cogi, sed liberam cuique manere facultatem edédi
quod libuisset. De eadem autem hæresi suspicionem nó modicam præbuit multis Erasmus Roteroda. *Erasmus.*
vir vtinam tam pius quàm doctus: nescio an plenè & rectè ab hac se purgauerit suspicione: nam in *Roteroda.*
multis suis scriptis apertissimè hanc videtur docere sentériam: è quibus vnum & alterum indicabo le-
ctori, vt ex illis cõiiciat quid ille velit. In epistola præposita paraphrasi primę ad Corin. sic ait: Mihi pu-
rioris Christianismi videtur, magisque cõsentaneum euangelicę & apostolicæ doctrinæ, si nullum cer-
tum cibi genus præscribatur: sed admoneátur omnes, vt quisque pro corporis habitu vescatur, quæ ma-
ximè códucunt bonę valetudini: non ad luxum, sed ad sobrietatem, cum gratiarum actione ac studio
bonæ métis. Hæc Erasm⁹. Et in paraphrasi octani capitis primæ ad Corin. sic ait: Approbo quod dicis:
Esca non commendat nos Deo. Cum enim Deus vniuersa creauerit ad vsus humanos, neque quicquá
à nobis exigat pręter vitę pietatem, quid illius refert, piscium an quadrupedum an volatilium carnibus
vescamur? Nihil enim pietati quicquam vel addit vel adimit horum delectus: superstitiosú facere po-
test, pium nequaquam. Christus nullum horum discrimé docuit. Proinde temeritas sit, si quis homun-
A culus conetur quẽquam huiusmodi cõstitutionibus onerare. Pro suo quisque corporis affectu vescatur
quibus velit, modò sobriè parcé que, super omnibus gratias agens Deo. Hucusque Erasmus. Cãdidum
lectorem obtestor per Christi passionem, & illius supremum iudicium, vt omni affectu procul semo-
to, cósideret quid ex his Erasmi verbis colligi possit. Nònne hic apertissimè & luce clarius docet, nullú
esse meritum in ciborum delectu? in abstinétia à carnibus & lacticiniis? imò dicit esse puriorem Chri-
stianismum, & magis euangelicę & apostolicæ doctrinæ consentaneum, à nullo cibi genere abstinere.
De hac re fuit à Parisiensibus theologis communi illorum censura notatus. Sed illorum censuræ sic ille
respondit, vt non videatur de huius hæresis suspicione se malé purgasse. Nam etsi fatetur se nolle prę-
positorum Ecclesiæ obedientiam lędere, neque velle, vt quisque pro libito contra Ecclesiæ statuta ve-
scatur carnibus aut aliis cibis tempore quo ab Ecclesia sunt interdicti: tamen in ea sententia persistit,
vt dicat nihil proficere ad pietatem ciborum discrimen: & esse magis Christianę doctrinæ cõsorme, si
talis ciború delectus statuto Ecclesiæ tolleretur: quoniam (vt ait) Christus nullum ciborum delectum
docuit. Admittit etiam carnium abstinétiam, sed hác liberam esse optat: vt quisque suo arbitrio, & non
lege cogéte à carnibus abstineat. Nam in respósione ad primam de hac re Parisiésium cẽsuram, sic ait:
Arbitror autem puriorem fuisse Christianismum temporibus apostolorum ac martyrum, quam nunc,
quádo sic refrixit hominum charitas. At illis temporibus, cùm nullum esset præscriptum de ciborum
discrimine, plures vltro abstinebant à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege. Hæc Erasmus. In qui-
bus verbis satis apertè indicat, bonum esse abstinere à carnibus: sed malum esse alios ad hoc faciédum
B lege cogere. Et si ita sentit, in alium errorem labitur similem errori Aerii, qui dixit non esse bonum ho-
minem ad ieiunium cogere: sed liberum fore cuique cum voluerit ieiunare. Sed de hoc Aerii errore in-
frà in titulo de ieiunio hæresi secunda disputabimus. Hoc ergo errore dimisso, ad priorem hæresim de
ciborum delectu reuertamur. Huius hęresis expugnatio, ex alio quod infrà discutiemus pédet, videli-
cet an Ecclesia posit aliquam legem de nouo statuere: de qua re dicem⁹ infrà in titulo de Ecclesia. Ve
rum quantum pro nunc possumus differemus. In veteri Instrumento reperimus laudatam abstinentiá
aliquorum ciborum & potuum, qui etiam lege diuina non erant prohibiti. In lib. nanque Numerorum *Num. 6.*
talis describitur lex Nazaræorum: Vir siue mulier cum fecerit votum vt sanctificentur, & se voluerint
domino consecrare, à vino, & omne quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino & ex qualibet
alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccasque nó comedent cúctis
diebus, quibus ex voto domino cõsecrãtur: quicquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum
non comedent. Sed ad hoc & ad alia, quæ de veteri testamento afferri possunt, respondebunt fortè, in
veteri lege fuisse licitam, imò meritoriam talium ciborum abstinétiam, quia per illam obedientia præ-
stabatur domino illam præcipienti: in lege autem euágelica non licere iam talem ciborum differentiá
facere, cú dominus omnium ciború esum cócesserit. Sed hoc facillime reiicimus, si consideret quisque
non minus esse licitum in veteri lege bouis & ouis esum, quàm nunc in lege euágelica. Sicut enim núc
omnes cibi sunt à Deo permissi, ita & tunc bos & ouis & capra & alia animalia, quæ ruminát & vngu-
lam habét diuisam, erãt concessa, vt patet ex Leuitico & Deutero. Sed non obstante tali indulgentia & *Leui. 11.*
concessione illorum ciborum, tunc in veteri lege ante promulgationem euágelii, licitè quis imò meri- *Deute. 13.*
toriè ab illis cibis abstinebat, ergo & núc ab eisdé licitè & meritoriè abstinebit: cú par sit vtrobiq; ratio,
C & ęqua pro vtroque tépore illorú ciborum cócessio. Quòd auté diximus pro tépore veteris legis meri-
toriè aliquem à carnibus abstinuisse, satis conuincitur per id quod Matthæus de Ioanne Baptista ait: *Matt. 3.*

Ipse autem Ioannes habebat vestimẽtum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos.
Esca autem eius erat locustæ & mel syluestre. Ecce iam vides Ioannem Bapt. à carnibus abstinuisse: nec
in hoc errasse dicere poterunt, quem constat ex vtero matris sanctificatum fuisse. Quòd si per hoc non
meritoriè egit, cur de hac re tantopere eum Euãgelista laudauit? Præterea post & prædicatum à
Act.15. Christo Euãgelium, in quo omnium ciborum esum Christus concessit, apostoli in vnum congregati
Hierosolymis, prospiciẽtes tranquillę cõuersationi eorum qui ex Iudæis & Gentibus cõuertebantur,
decretum quoddam ædiderunt in hũc modum: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra impo-
nere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sãguine, &
suffocato, & fornicatione, à quibus custodiẽtes vos bene agetis. Tũc iam percontabor Vvaldẽses &
Lutherum, an apostoli sic decernẽtes errauerint, an iustè diffinierint? Absit vt, dicãt apostolos post
receptum iam spiritum sanctum in re tam seria omnes concorditer errasse, maximè spiritu sancto illis
tũc assistente: sic enim dicunt: Visum est spiritui sancto & nobis. Si ergo apostoli tunc in vnum cõ-
gregati, iusta quadam de causa moti, prohibere potuerũt esum suffocati & sanguinis, cur etiam modò
Ecclesia, aut cõcilium generalę illam repræsẽtãs, illos eosdem, aut alios similes cibos ob aliquas causas
iustas prohibere nõ poterit? Nunquid detrudemus nunc Ecclesiam ad angustiores limites, quàm ãte,
vt ea nũc non possit, quæ ante iustè poterat? Quòd si hoc dicunt, ostẽdãt literas à Deo de cœlo missas,
per quas reuocauit autoritatem & potestatem, quam olim Ecclesiæ suæ concesserat. Rursum, inter Ec- D
clesiastica dogmata per beatum August. collecta, vnũ habetur in hũc modum: Sacratæ virginitati nop-
Philo. tias coæquare, aut pro amore castigãdi corporis abstinẽtibus à vino vel carnibus, nil credere meriti ac-
crescere, nõ hoc Christiani, sed Iouiniani est. Hæc ibi. Adde, quòd ab ipsis Ecclesię nascentibus pri-
mordiis talis fuit apostolicorum virorum cõsuetudo, vt à pluribus cibis abstinerent. Philo siquidem
sapientissimus vir, apostolis coæuus, de Christianorum vita loquẽs, hæc dicit, vt eum citat Eusebius. 2.
lib. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 17. Atque in ipsis diebus in terra recumbẽtes (sicut antiqui moris fuisse
dicitur) vinum quidem nemo omnino ne gustu quidem cõtingat, sed nec quamlibet carnem: tãtum
autem aqua sit eis poculum, & panis cum sale vel hyssopo cibus. Hæc ibi Eusebius. Postremò iam au-
diamus Ecclesiæ definitionem. Cõcilium siquidem Toletanum octauum cap. 9. sic definit: Et etiam
quicũque quadragesimæ dies, quæ ãni totius decimæ putãtur, quæ & in oblatione ieiunij domino cõ-
secrãtur, quibus etiam saluberrimè cõditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus
ad hãc homo religionem crediturus adducitur, & quatuor elemẽtis formatur, & propter transgres-
sionem decalogi, quatuordecies conueniẽter affligitur, illi qui temerariè hæc omnia cõtemnũt, nec
voracitatis ingluuiem frænãt, & quod peius est, paschalia festa illicitorum esuum perceptione pro-
phanãt: quibus ex hoc adeò acerrimè interdicitur, vt quisquis sine ineuitabili necessitate, atque fragi-
litate, & euidẽte langore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carniũ prȩsum-
pserit attẽtare, nõ solum reus erit resurrectionis dominicæ, verũ etiam alienus ab eiusdem diei sãcta cõ-
munione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius ãni tempore ab omni esu carnium abstineat gulã,
quia sacris diebus abstinẽtiæ oblitus est disciplinam. Hȩc Cõcilium. Cuius definitioni quẽlibet Chri- A
stianum magis oportet obedire, quàm cuiusuis cõcilio malignãtium Vvaldẽsium aut Lutheranorum.
Luc.11. Sed iam videamus quæ nobis obiectãt. Primo enim obiiciunt id, quod Dominus dixit discipulis suis,
cùm eos ad prȩdicandum misit: In eadem (inquit) domo manete, edẽtes & bibẽtes quę apud illos
sũt. Et rursum: In quãcũque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, mãducate quæ apponũtur vobis.
Cui obiectioni respõdemus, illa verba Christi nõ ad omnes Christianos pertinere, sed ad Apostolos
solum: nec illis pro toto tempore futuro sunt dicta, sed pro illo duntaxat tempore, quo ad illud iter
mittebãtur. Quibus enim tũc dicitur; In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne
intraueritis: postea dicitur: Eũtes in mundum vniuersum, prȩdicate Euangelium omni creaturæ.
Deinde illis verbis (vt Theophylactus admonet) solum docet apostolos & apostolorum nomine reli-
quos prædicatores Euangelij, vt cõtẽti sint cibo & potu qui offertur ab iis, apud quos diuersãtur, ne-
que eos debere quærere delicatiores cibos quàm sint ii, qui offerũtur ab iis, quibus prædicant. Adde
quòd etsi ad omnes illa verba pertinerẽt, nihil ex eis colligitur, nisi quòd nobis iam permittebatur aut
indulgebatur quilibet cibus, etiam qui ãte in lege erat prohibitus: nõ autem est præceptum ibi, sed
libera quædam facultas cõcessa. Quòd si per hoc, quód sub imperatiuo modo posita sũt, cõtendis esse
præceptum, & nõ indulgẽtiam, ad hũc modum oportebit te etiam fateri præceptum esse quod do-
Leuit.11. minus in Leuit. dixit: Omne animal quod habet vngulã diuisam, & ruminat, comedetis. Quòd si cõ-
cedis, cõcedas etiam oportet Ioãnem Bapt. peccasse, quia iuxta præceptum nõ fecit, cum nullum tale
animal comedit. Certum est ergo, illud esse intelligẽdum iuxta indulgẽtiam: vt sit sẽsus: Omne animal B
quod habet vngulam diuisam & ruminat, comedetis, id est, poteritis comedere. Et hoc modo exponit
beatus Augustinus illum locum in libro de opere monachorum, cap. 6. Ad hũc etiam modum capiẽ-
da sunt illa Euãgelii verba: In quancunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ
apponũtur vobis: id est, licitum erit vobis manducare de omnibus quæ apponũtur vobis: vt videlicet
intelligatis nullum iam per me esse vobis prohibitum cibum, nisi vos ipsi pro libito ab eis abstinere
volueritis, aut in posterum à meis successoribus vobis interdictum fuerit. Secũdo obiiciunt id quod
Matt.15. dominus apud Matthæum ait: Quod intrat in os, nõ coinquinat hominem: sed quod exit de ore, id
coinquinat hominem. Ergo comedens carnes in quadragesima non peccat. Respondemus, fatentes
cibum nullum ex sua natura posse maculare animę substãtiam: sed voluntas deprauata, qua contra prȩ-
ceptum ecclesiasticũ carnes comedit, illa est quę coinquinat hominẽ. Illa autẽ praua volũtas solicitans
ad inobediẽtiã, est intima homini, & exit de corde, & inde peruenit ad os per praui operis executionẽ.

At hunc

Ad hunc modum dicimus etiam (vt Paulus ait) quòd esca nos non commẽdat Deo. Esca enim ipsa nec
meliores, nec peiores facit, sed obedientia, qua obedientes præcepto Ecclesiæ abstinemus ab aliquibus
cibis, cõmendat nos Deo, & meliores facit: inobedientia autem peiores. Sed iam discutere etiam opor-
tet id, quod pro se adducit Erasmus: Christus (inquit ille) nullum docuit ciborum discrimen, ergo pu-
C rioris Christianismi erit, si nullus habeatur ciborũ delectus. Quantum hæc collectio valeat, vel medio-
criter doctus si bene consideret, intelliget. Nam ad hunc modum oportet etiam colligere, quòd purior
esset Christianismus, si omnes procul ab Ecclesia abigerentur cęremonię, quoniam Christus aut nullas,
aut paucissimas docuit cæremonias. Eadem ratione fatendum etiam erit, quòd purioris Christianismi
esset, si corpus dominicum daretur cœnatis, quàm si daretur ieiunis: quoniam Christus saluator noster
nec verbo, nec exemplo docuit dare ieiunis, cum ipsemet corpus suum apostolis cœnatis dederit. Non
enim consequens est, vt quia Christus redemptor noster hoc aut illud non docuit, ideo longè sit à puro
& vero Christianismo. Ille purior est Christianismus, qui propius accedit ad vitam & imitationẽ Chri-
sti, & apostolorum eius. At Erasmus ipse in responsione ad Parisienses fatetur, tempore apostolorum,
quum nullum erat præscriptum de ciborum delectu, plures abstinuisse à carnibus, quàm nunc. Purioris
Ergo Christianismi erit, abstinere à carnibus ad domandam carnis rebellionem, quàm vesci carnibus,
quæ corpori vires nimias ministrant, vt suam possit exercere tyrannidem. Cæterum quod Christus nul-
lum docuerit ciborum delectum, forte Iudæorum imbecillitas fuit causa. Iudæi siquidem putabant ci-
bos, quos lex Mosaica interdixerat, esse natura malos & immũdos, ac perinde vetitos: & si Christus sal-
uator noster adhuc pergeret carnes & alios cibos prohibere, in suo fortè confirmari fuissent errore, & in
alium ducerentur, vt crederent etiam carnes esse natura malas, quemadmodum Manichæi impiè sen-
tientes opinati sunt. Vt igitur ab hoc errore Christus saluator noster Iudæos auocaret, noluit vllum ci-
borum discrimen docere. Postea verò quum Ecclesia ex Gentibus collecta, spiritu sancto suggerente,
fuit satis edocta, nullum cibum esse natura malum, sed omnem creaturam bonam esse, nihilque esse re-
D iiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, Christus qui nobiscum est vsque ad consummatio-
nem seculi, Ecclesiam suam docuit leges statuere, quibus aliqua ciborum genera certis aliquibus tempo
ribus interdiceret: vt pabulo nimis nutriente corpori sublato, cogatur animæ nutui deseruire. Nam do-
m itores equorum non verbera solum adhibent ad domandum, sed cibum etiam aut cibi fortioris genus
subtrahunt, fœnum pro hordeo tribuentes, vt fame debilitetur equulorum nimis effrænata vis. Sunt e-
nim escæ quædam, quæ non solum nutriunt corpus ad vitam, sed inflammant ad libidinem. Ab his
abstinere non parum conducit ad veram pietatem augendam. Qui plura de hac re videre optat, legat
Iodochum Clichthoueum in propugnaculo Ecclesiæ, quod contra Lutheranos ædidit, in quo satis
diffuse hanc rem pertractat.

CIRCVNCISIO.

VNus error, asserens adhuc in noua lege debere paruulos circuncidi. Verum de hoc errore in-
ferius dicemus in titulo Lex, vbi probabimus omnia legalia iam cessasse: quo facto, actum
etiam erit de circuncisione.

CHRISTVS.

CHristus, nomen est vnius personæ duas naturas habentis, diuinam videlicet, & humanam. Hanc
enim esse fidem rectam Athanasius ait, & catholica prædicat Ecclesia, vt credamus & cõfiteamur
quia dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est. Deus est ex substãtia patris ante secula
genitus, & homo est ex substantia matris in seculo natus. Cum ergo plures exortæ sint circa personam
Christi hæreses, hoc ordine eas pertractabimus: & primò de illis dicemus, quæ circa naturam eius diui-
nam versantur, deinde illas pertractabimus, quę solum naturam humanam tangere videntur. Postremò
A de illis disseremus, quæ totam respiciunt personam in duabus naturis existentem.

Prima ergo de hac re hęresis est, quæ negat Christum fuisse deum, sed solam naturam habuisse huma-
nam. Huius hęresis primus autor (quod sciam) fuit Ebion quidam, apostolis coæuus, quoniam anno do-
mini octogesimo sub Domitiano Cæsare & Cleto Papa floruit. Contra hunc Ebionem (vt dicit beatus *Ebion.*
Hieronymus lib. de Ecclesiasticis scriptoribus) Ioannes omnium nouissimus scripsit Euangelium, ro-
gatus ab Asiæ episcopis. Ideo compulsus est diuinam edicere natiuitatem. Post hunc Ebionem, vel ve
verius dicam, eodem tempore quo Ebion, Cerinthus eundem tenuit errorem. Philaster tamen hunc er-
rorem Carpocrati cuidam tribuit, tanquam primo illius patrono, & post illum Cerintho, & deinde E- *Cerinth⁹.*
bioni, qui dicit fuisse Cerinthi discipulum. Post istos (vt idem Philaster ait) hunc errorem tutatus est *Carpocrates.*
Theodotus quidam Bizantinus, qui in persecutione positus, Christum saluatorem negauit. A quo tem- *Theodot⁹.*
pore cœpit docere Christum esse purum hominem, & non deum. Hoc autem fecit, credens hoc medio
negationis opprobrium à se reiicere. Cogitauit enim apud se, quòd si quis illi negationis crimen impin-
geret, responderet, quòd hominem negauerat, non Deum. Beatus tamen Augustinus hęc omnia tribuit
cuidam Theodotioni. Nescio tamen vbi litera sit corrupta, an apud Philastrum, in cuius libro hic hæ-
reticus vocatur Theodotus, an apud Augustinum, vbi vocatur Theodotion. Certum est enim ex Euse-
bii historia ecclesiast. fuisse quendam hæreticum Theodotum nomine, qui docuit Christum fuisse pu-
B rum hominem, & ob id à Victore papa fuisse ab Ecclesia eiectum. An autem Theodotion alius hoc *Artemon*
etiam senserit, me latet. Fuit etiam error iste cuiusdam Artemonis, de quo Eusebius libro quinto, ca- *Paulus*
pite 28. historiæ eccle. Post istos eundem errorem amplexatus est Paulus Samosatenus in Syria, qui di- *Samosa.*

xit Christnm fuisse quidẽ hominem iustum, noo autem Deũ. Hic sub Seuero imperatore vixit, & Victo-
re papa huius nominis primo. Cui successit in eodẽ errore, velut discipulns magistro, Photinnsquidam,
Photinus qui errorẽ iam deficiẽtem sic instaurare & cõfirmare nitebatur, vt illũ errorem defendẽtes, Photioiani,
& nõ Pauliani dicerẽtur. Istorũ ergo omniũ cõmunis fuit error, Christũ purũ hominẽ fuisse ex vtroqoe
sexu natũ, nec ante Mariã eius matrẽ extitisse. Arriani autem etsi credãt Christũ nõ ex vtroq; sexu natũ,
eum tamen purã esse creaturã arbitrãtur, dicũtque illum non natura, sed adoptione filiũ Dei. Verũ cum
istis obiicitur, ex sacris literis cõuinci Christũ esse filiũ Dei, fatẽtur, cũ hoc tamen dicũt illum esse crea-
turam, qnia filiũ Dei ipsi dicunt esse quãdam Dei creaturam, & spiritũ sanctũ aliam creaturam produ-
ctam à filio. Ideo contra istos Arrianos oihil nunc agemus, sed ad alium locum differemus, quando de
Deo, & vnitate illius essentiæ, & trinitate personarum differemus. Cùm ergo hoc sit vnum ex pręcipuis
nostræ fidei fundamentis, Christum videlicet esse verum Deum dei filium, illud oportet ostendere esse
firmissimum, & pluribus sacræ scripturæ testimoniis roboratum. A primo ergo Euangelio, videlicet
Matthæi, incipientes, per reliquos noui instrumenti libros discurramus. Baptizatus autem Iesus (ait
Matt. 3. Matthæus) confestim ascendit de aqua: & ecce aperti sunt ei cœli, & vidit spiritum dei descẽodentem
sicut columbam, & venieotem super se: & ecce vox de cœlo, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo
Ibidem. mihi cõplacui. Vides hic oon solum de terra, sed de cœlo testimonium, qualiter Christus est filiusdei. Et
iterum apud eundem: Venit aotem Iesus in partes Cęsareæ Philippi, & interrogabat discipulos, diceus:
Quem dicũt homines esse filium hominis? At illi dixerũt: Alii Ioannem Baptistam, alii autem Heliam,
alii verò Hieremiam, aut vnum ex prophetis. Dicit illis Iesus. Vos autem quem me esse dicitis? Respon- C
dens autem Simoo Petrus, dixit: Tu es Christus filins Dei viui. Et hic vocatur à Petro filius Dei viui, nec
tamen pro hoc dicto reprehensus est, imò potios laudatus. Postquam etenim Petrus sua verba finiuit,
statim Christus subiungit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater
meus qui in cœlis est. Rursum idem Matthęus enarraos Christum in moote traosfiguratum, & Petrum
Mat. 17. petentem ibidem manere, ait: Adhuc eo (videlicet Perto) loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos,
& ecce vox de oube, dicẽs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Hoc
etiam narratur à Marco & Luca. Præter hoc tamen Marcus aliud expressius habet testimonium. Descri-
Marc. 9. bens siquidem examinationem, quàm summus sacerdos de Christo faciebat, ait: Rursum summus sa-
Luc. 9 cerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christos filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi: Ego
Marc. 14. sum. Nullum certè expressius testimonium potest adferri pro hac fide confirmanda. Lucas verò coar-
rans Gabrielem angelum de cœlo ad virginem missum, verbáque eiusdem angeli ad virginem referens,
Luc. 1 sic ait: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur: & dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris
eius, & regnabit io domo Iacob in æternom, & regni eius non erit finis. Iam vides eum vocatum ab an-
gelo filium altissimi. Sequitur: Dixit autem Maria ad Aogelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum
non cognosco? Et respoodens angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi
obumbrabit tibi: ideóque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et Elizabet cum visita-
Ibidem. tur à virgine Maria, habẽte iam in vtero Iesum, exclamat voce magna, & dicit: Benedicta tu in mulie-
ribus, & benedictus fructus vẽtris tui. Et vnde mihi hoc, vt veniat mater domini mei ad me? Adbuc Ie-
sus est in vtero paruulus corpore, & vocat eum Elizabet dominum suum. Qualiter quæso domious il- D
lius esse potest, si præter humanam naturam noo haberet diuinam, secundum quam & dominus est E-
lizabet, imò omnium creaturarum? Iam opus est, vt audiamus aquilam illam sublimem, Ioannem euan-
gelistam, qui supra pectus domini in cœna recubuit, cui & reuelata sunt secreta cœlestia: in principio
(inquit) erat verbum, & verbom erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta suot,
Ioan. 1. & sine ipso factum est nihil. Sequitur: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum vocat
filium Dei, quem & vocauit Deum, dicens: Et Deus erat verbum. Hunc filiũ Dei factum esse hominem
declarauit, dicens: Verbum caro factum est. Rursum, cum dixisset Iesus Iudæis: Abraham pater ve-
Ibidem. 8 ster exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta
aonos nõdum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis Iesus: Amen amen dico vobis, antequam Abraham
Matt. 1. fieret, ego sum. Si Christus ante carnis natiuitatem oon extitit, quomodo verum est quod ait: Aote-
quam Abrahã fieret ego sum, cum Abraham præcesserit Christum iuxta carnis natiuitatem plusquam
mille annis? Et alibi vocatur filius Abraham. Non est ergo possibile, vt filius sit ante patrem, nisi a-
liam habeat naturam, nempe diuinam, secundum quàm filius Abrahæ non sit, & prior illo sit. Præ-
Ioan. 11. terea idem Iesus Christus Lazarum mortuum suscitaturus, Martham sororem Lazari alloquens, ait:
Ego sum resurrectio & vita. Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit, & cre-
dit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: Vtique domine, ego credidi quia tu es Chri-
stus filius Dei, qui in hunc mundum venisti. Paulus etiam vas electionis, qui vidit arcana Dei, non se-
mel tantum aut iterum de hac re præbet testimonium, sed frequentissimè. In epistola siquidem ad Ro-
Rom. 1. manos sic eos alloqui incipit: Paulus seruus Iesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Euangelium A
Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semi-
ne Dauid secundum carnem, qui Prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctifica-
tionis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri, per quem accepimus gratiam & aposto-
latum, &c. Obserua hic, quòd primò dixit, prædicationem Christi esse Eoangelium Dei: ex quo satis
apertè cõuincitur Christum esse Deũ. Deinde subiungit Christum esse prædestinatum siue declaratum
aut manifestatũ filium Dei ex resurrexione mortuorũ. Per hoc enim quòd seipsum suscitauit, declaratus
est Deus. Nam etsi multi ex mortuis suscitati siot, nullus tamen propria virtute surrexit, sed ab alio sus-
citatus est, oempe ab ipso Deo, & ab aliis sanctis ministerio quodam, hoc est precibus ad Deum fusis,

quas Deus exaudiens, mortuum pro quo sanctus orat, suscitat. Christus autem cùm seipsum suscitauit
à mortuis propria virtute, per hoc declarans est filius Dei. Et iterum idem Paulus ait: Secundum duri- Roma. 2.
tiem tuam, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui red-
det vnicuique secũdum opera eius. Ecce vides hic iudicium Christi vocatum iudicium Dei. Beatus e- Roma. 14.
nim Paulus Apostolus dicit oportere nos omnes manifestari ãte tribunal Christi, vt reportet vnusquis- Ioan. 5.
que prout gessit in corpore suo, siue bonum, siue malum. Et cum pater omne iudicium dederit filio, & Iacob. 4.
cùm iuxta beatum Iacobum vnus sit legislator & iudex, conuincitur inde vt Christus sit Deus, cum nõ
sit aliud futurum iudicium, quàm illud quod Christus in fine facturus est: hoc autem Paulus vocat iu-
dicium Dei: Christus ergo Deus. Et in eadem epistola iterum ait: Optabam enim ego ipse anathema Rom. 9.
esse à Christo pro fratribus meis, qui suot cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorũ ad-
B optio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum partes ex
quibus est Christns secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amẽ. Nihil po-
terat ad ostendendam Christi diuinitatem expressius dici. Rursum io epistola. 1. ad Corint. sic ait: De 1. Cor. 8.
escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mũdo, & quòd nullus est Deus ni-
si vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra, siquidem sunt dii multi, & domini
multi, nobis tamen vnus est Deus pater, ex quo omoia, & nos in illo: & vnus dominus Iesus Christus,
per quem omnia, & nos per ipsum. Hæc ibi Paulus. Si ergo vnns solus est Deus, & nullus alius præter
illum, coassumitur io vnam deitatis naturam dominus Iesus Christus, per quem Paulus ait facta esse
omnia: ergo Christus est Deus. Et in. 2. epist. ad Corinth. ait: Epistola oostra vos estis, scripta in cor- 2. Cor. 3.
dibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus, manifestati quoniam epistola estis Christi
ministrata à nobis, & scripta nõ atramẽto, sed spiritu Dei viui, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cor-
dis carnalibus. Epistolam Christi vocat Apostolus Corinthios; quia illi Christi mandata & leges apud
seipsos tanquam apud aliqua literarum monumenta conseruabant. Hãc autem epistolam dicit Paulus
à se ministratam: vt sicut legis veteris Moses olim fuerat minister, sic etiam ad legem euãgelicam vul-
gandam & prædicandam minister fuit. Et hanc scriptam non atramẽto, sed spiritu Dei viui. Scripta est
ergo à Deo io cordibus nostris, quemadmodum per Hiere. prophetam dixerat: Post dies illos, dicit do-
minus, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Si ergo Corinthii sunt Hiere. 31.
epistola Christi, & hæc est scripta à Deo, Christus igitur Deus. Illius siquidem est epistola à quo scribi-
tur, oisi cum fortè quis minister est alterius, vt alio dictante quis scribat: tunc enim epistolam dicemus
esse ius qui dictauerat, etsi ipse non scribat. Hic autem idem est dictare & scribere, idem dictãs & scri-
bens. Cum enim scripta sit epistola à deo, non autem scribit Deus alio quopiam dictante, epistola verò
C dicitur esse Christi: manifestè cõuincitur Christum esse deum. Et in epi. ad Philip. sic ait: Hoc sẽtite in Philip. 2.
vobis, quod & in Christo Iesu: qui cũ in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo.
Quid clarius expectari potest, quàm quod Paulus hic dicit ad confirmaodam Christi diuinitatem? Et
in epistola ad Titum sic admonet, dicens: Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, nõ Tit. 2.
contradicentes, non fraudantes, sed in omoibus fidem bonam ostẽdentes, vt doctrinam Saluatoris no-
stri dei honorent in omnibus. Hæc Paulus ibi, vbi apertissimè vocat Saluatorem deum. Ex omnibus re-
liquis epistolis Pauli poteram similia adferre testimonia: verùm ne tædio afficiam lectorem, & vt bre-
uitatem, quam à principio operis tenere statui, non excedam, omnibus illis prætermissis, ad epistolam
quam ad Hebræos misit accedamus, quoniam in illa videtur Paulus velut ex professo & instituto hanc
rem differere. Sic enim ait: Cui enim dixit aliquando ãgelorum, filius meus es tu, ego hodie genui te? Heb. 1.
Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? Et cum iterum introducit primogenitum
io orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes aogeli dei. Et ad angelos quidem dicit: Qui facit ãgelos
suos spirius, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem: Thronns tuus Deus in seculum secu-
li: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus
Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Hęc & alia multa ibi Paulus de Christo loquitur,
quibus & diuina & humana eius demonstratur natura. Verum prædicta plenius discutiamus. Si ergo
D Christus adoratur ab angelis, oportet vt sit Deus, cum solus ille sit adorandus. Deinde si factor est an-
gelorum, & sedem habet in seculum seculi, oportet vt Deus sit, quoniam nullus alius angelos fecit, nisi
solus Deus. Rursus, qui iuxta humaoam oaturam paulò minor angelis est factus, qnomodo poterat es-
se angelorum conditor, si aliam non haberet naturam præter humanam? Christus igitur Deus. Quod
autem vnctus dicitur præ participibus suis, hoc iuxta humanam naturam accipiendum est vt videlicet
vnctio non referatur ad diuinam naturam, sed ad humanam. Deus igitur & homo Christus: Deus na-
tura, homo verò dispensatione quadam, similis nobis per omnia factus, quando factus est ex muliere
secundum carnem. Vt Deus angelos condit, vt homo vngitur oleo exultationis præ participibus suis.
Et ista qoidem adeò aperta sunt, vt nullo modo possint subterfugere, dicentes Christum esse filium dei
adoptiooe: sed oportet eos dicere eum esse filium dei natura. Nam filius adoptione est omnis iustus,
qui prædestinatus est à Deo in adoptionem filiorum in hæreditatem gloriæ. At nullus purus homo
quantumlibet iustus, quãtumlibet adoptatus, condit angelos, nec adoratur ab angelis, nec sedet ad de-
xteram maiestatis in excelsis. Quæ omnia cum soli illi qui natura Deus est, cõueniant, cõuincitur Chri-
stum esse verè filium dei, & verum deum. Beatus etiam Petrus huius rei testimonium sæpe repetit. In 1. Pet. 3.
priore siquidem epistola dicit Christum sedere in dextera dei, profectum in cœlum subiectis sibi ange
lis, & potestatibus & virtutibus. Et in. 2. epist. sic ait: Non enim indoctas fabulas secuti, notam facimus
vobis domini nostri Iesu Christi virtutem & præscientiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. 2. Pet. 1.
Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica glo-

tia: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Et banc vocem oos audiuimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Hæc ibi Petrus. Beatus Ioannes Apostolus & Euangeli-
1.Ioan.5. sta in sua prima canoo. epistola de hac re apertissimum profert testimonium, dicens: Et scimus quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus deum verum, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna. Quid hic garrire possunt hæretici, dicentes Christum esse filium Dei noo natura, sed adoptione? Vide quoties vno contextu eos reiiciat Apostolus. Vocat enim Iesum Christum verum filium Dei. At qui sola adoptione est filius, non est verè filius, sed filius cum additamento, videlicet adoptione filios. Et ne vllus tergiuersationi pateret locus, addidit: A
Ioan.10. Hic est verus Deus, & vita æterna. Quibus verbis nihil obiici potest. Preterea ipsemet Christus ait: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Videamus ergo opera eius, & discutiamus num ex eis poterimus conuincere Christum esse deum. Primò quidem peccata dimittit. Cùm enim paralyticum quendam Christo offerrent aliqui, vt ab illo sanitate donaretur, eorum
Luc.5. fidem vt vidit Iesus, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua. Remittere autem peccata soli Deo conuenit. Nam etsi sacerdotes peccata dimittant, hoc faciunt ministerio quodam, non autoritate vt Saluator fecit. Præterea cogitationes hominum cognoscit. Hoc autem duplici testimonio comprobamus.
Luc.5. Cum enim Pharisęi & Scribæ audissent Christum paralytico dicentem: Remittuntur tibi peccata tua: cœperunt cogitare, dicentes: Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? vt cognouit autem Iesus cogitatiooes eorum, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris, &c. Et iterum, cùm eiecisset ab homioe quodam dæmonium mutum, quo eiecto cũ
Luc.11. loqueretur mutus, & admirarentur turbæ, quidam ex eis dixerũt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et alii tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo. Ipse autem vt vidit cogitatiooes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, &c. Iam vides Christum inspiciẽtem
1. Reg. 16. cogitatiooes hominum. At solus Deus est qui illas inspicere valeat. Homo enim (vt est in 1. Regum) B
Psal.7. videt ea quæ foris patent, Dominus autem intuetur cor. Et Propheta regius ait: Scrutans corda & renes Deus. Rursus, miraculorum claritas quæ Christus operatus est, eandem astruit naturæ diuinæ in Christo fidem. A seculo nõ est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati: qualiter Christus aperuit imponens lutum super oculos eius. Qui postmodum in vtroque homine iam sanus, dicebat: Nisi esset
Ioan.9. hic à Deo, noo poterat facere quicquam. Veriorem habet fidem de Christo hic cęcus, quàm Cerinthus, aut Ebion, aut Paulus Samosatenus, aut Photinus, & reliqui eiusdem farinę. Et vt alia miracula o-
Ioan.6. mittamus, de mortuis ab eodem suscitatis dicamus. Suscitauit Lazarum verbo solo, dicens: Lazare ve-
Luc.7. ni foras. Suscitauit filium viduæ etiam solo verbo, dicens: Adolescens tibi dico surge. Et filiam archisynagogi non solum verbo, sed tactu manus. Sic enim ait Matthæus: Et cum eiecta esset turba, intra-
Matt.9. uit, & tenuit manum eius, & dixit: Puella surge. Et surrexit puella. Iam quo pacto oon est vita secũdum naturam, cui mortui obediuot? qui non solum sermooe mortem potuit repellere, sed tactu manus? ostẽdens per hoc viuificum esse suum corpus: quod esse oon poterat, oisi quia coniunctum erat vitę, scilicet diuinitati, in qua omoes viuimus, mouemur, & sumus.

Iam videamus, quis est qui potest solo imperio & sermone à morte reuocare ad vitã, nisi solus Deus? quoniam etsi homines quoque suscitauerint mortuos, non in sua tamen virtute hoc fecerunt, sed in
4.Reg.4. Christi nomine. Aliud siquidem est rogare, aliud imperare, aliud est mereri, aliud donare. Helias quidem suscitat, sed orans, non imperans. Helisæus etiam cum filium Sunamitis suscitat, prius clauso ostio orat. Quod autem mortuo configuratur, & tactu corporis suscitat, factum est vt typus esset & figura venturi, qui io carne humana existens etiam mortuus ipse & sepultus, mortuos suscitare posset. Petrus etiam cum Tabitam suscitauit, prius positis genibus orauit, & postea cooversus ad corpus, di-
Act.9. xit: Tabita surge. Et cum Æneam paralyticum ab annis octo iacentem in lecto, sanauit, sic illi loqui-
Ibidem. tur: Ænea, sanet te dominus noster Iesus Christus. Surge, sterne tibi. Et cootinuè surrexit. Vides ibi C expressam deprecantis vocem, non imperantis: sed de sua virtute & potestate diffidentis, & in pote-
Act.3. state Domini Iesu Christi confidentis. Et cùm claudi pedes in ingressu templi eleemosynam petentis consolidasset, ait: Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Vides qualiter noo in suo nomioe facit, sed in Christi nomine. Quapropter etsi verbo imperatiuo vsus est, non vt præsumens de sua potestate hoc facit, aut
Ioan.13. de autoritate suæ præceptioois, sed confidens de merito, & Christi promissionibus, qui illis dixit: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quid ergo hic hæretici respondere possunt? Si in nomine Christi Petrus imperat, nónne multo melius idẽ Christus suo nomioe imperare poterit? Sed obstat, quia Christus etiam rogat, patrem, & hoc oon tantum semel aut iterum, verum sępissime facit. Fatemur quidem quod obiiciunt. Rogat quidem Christus vt homo: imperat vt Dei filius. Rogat etiam propter circunstantes, cum videlicet aliquid coram eis acturus erat, ne sinistrum quid suspicarentur de eo, sicut aliàs Pharisæos de eo dixisse constat, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Ne quid ergo tale de eo suspicarentur cum aliquid corã eis magnificum & illustre operatus erat, rogat patrem: vt crederent illa, dei virtute operari. Rogat ergo patrem vt homo, qui poterat imperare vt filius Dei. Demum vt iam concludamus, ipse Christus spiritum sanctum se daturum apostolis promittit. Qui ergo spiritum sanctum, qui etiam Deus est (vt infrà Deo duce coouincemus) mittit, & apostolis donat, nónne oportet vt ipse etiã sit Deus? Alioqui Deus à pura creatura & mitteretur & daretur: quod impium esset asserere. Christus ergo verus filius Dei, non adoptiooe, sed natura, veram habet diuinita- D
Ioan.15. tis substãtiam. Opera nanque eius testimonium perhibẽt de ipso. Vnde ipsemet Iudæos redarguens, ait: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Præter hæc omnia tam

aperta

aperta ſcripturæ ſacræ teſtimonia, extaot etiam plurium cōciliotum de hac re definitiones,pet quas ca-
tholica eccleſia quid nos ſecundum veram fidem de Chriſto ſentire oporteat, manifeſtauit. Verum has
conciliorum definitiones vſque ad ſequentis hæreſis expugnationem differimus. Ibi enim oſtendemus
contra alios hæreticos veritatem oaturæ humanæ in Chriſto,& tuuc adiiciemus conciliorum definitio-
nes, confitentium duas naturas to Chriſto, videlicet diuinam & humanam in vnitate perſonæ. Contra
hanc hæreſim plurimi ex antiquis ſcripſere. Ambroſius fecit volumeo de fide ad Gratianum, quinque
libris partitum,in quo oſtendit Chriſtum verum Deum patri æqualem. Beatus Cyrillus fecit librum de
recta fide ad reginas,in quo idem probat.

SEcunda hæreſis eſt, quæ negat Chriſtum babuiſſe naturam humanam, ſed vnam tantum in eo po-
nunt, naturam videlicet diuinam, ſicut & vnam perſonam. Hæc autem bæreſis in multas adbuc ſa-
ctiones ſcinditur. Solenoe eſt enim hæreticis, vt nunquam ſciant tenere veritatem. Quidam enim ex eis
ſimpliciter & abſolutè negauerūt Cbriſtum humanam habuiſſe naturam. Huius erroris auctor fuit Cer-
don, vt Auguſtinus ait in libro de hæreſibus, capite vigeſimo primo. Ireuæus tamen libro primo aduer- *Cerdon.*
ſus hæreſes, capite.28. de boc Cerdone loquens, quem dicit fuiſſe tempore Higinii papæ, qui fuit nonus
A à beato Petro, & eiuſdem Cerdonis errores ibidem recenſens, nunquam huuc errorem illi impingit.
Auguſtinus verò refert Cerdonem ita docuiſſe, vt dixerit Chriſtum neque natum ex fœmina, neque ha-
buiſſe carnem, neque verè mortuum, neque quicquam paſſum, ſed ſimulaſſe paſſionem. Hunc errorem
longo poſt tempore ſecuti ſunt Proclianitæ, quos Philaſter dicit fuiſſe Galatas. Hi, vt Philaſter & Au- *Procliani*
guſtinus teſtantur, dixerunt Chriſtum non veniſſe in carne. Apelles autem, de quo Euſebius lib.5.cap. *tæ.*
13. mentionem facit, docuit, ſicut Auguſtinus & Pbilaſter teſtantur, Cbriſtum caroem ſuam non de ma- *Apelles.*
tre ſumpſiſſe, ſed eam ex elementis accepiſſe, quàm reſurgens ex mortuis, mundo reddidit, & ita ſine
carne (vt ait) in cœlum aſcendit. Manichæi huic ſimillimum errorem tutantur, dicentes Chriſtum non *Manichæi*
fuiſſe verum bominem, ſed pbātaſticum, & phantaſma quoddam, nec ex vtero virginis prodiiſſe. Hunc
Manichæorum errorem amplexatus eſt Priſcillianus, qui (vt conſtat ex quadam epiſtola Leonis papæ *Priſcillia*
buius oominis primi) nec natalem domini ſecundum carnem, nec diem reſurrectionis illius piè vene- *nus.*
rabatur: propterea quòd Chriſtum verum fuiſſe bominem nō credebat. Alii autem dixerunt Chriſtum
verum fuiſſe hominem, non tamen eiuſdem naturæ nobiſcum, quia (vt dicunt) Chriſtus à patre miſ-
ſus, corpus cœleſte ſecum traxit, nibilque de virgine accepit, ſed per illam tanquam per rimam quao-
dam aut per fiſtulam ſine vlla carne de ea aſſumpta tranſiit. Huius erroris dux & magiſter fuit Valenti- *Valētinus*
nus, qui floruit tempore codem quo Cerdon, vt ait Irenæus lib. 3. aduerſus hæreſes cap. 4. Apollinaris *Apolli-*
(vt Auguſtinus ait) etiam dixit Chriſtum non aſſumpſiſſe carnem ex virgine: neque tamen ideo nega- *naris.*
bat Chriſtum carnem habuiſſe: quoniam dicebat in ipſo incarnationis opere aliquid verbi in carnem
B eſſe conuerſum.

Hic ex Laodicea Syriæ fuit ortus, floruitque ſub Conſtantino filio Conſtantini maioris. Qui de illo
plura noſſe cupit, legat hiſtoriam tripartitam lib.5.cap.41.

Hi ergo omnes quos enumerauimus hæretici cōueoerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus
Chriſtum eius: quoniam illi omnes, etſi diuerſis ſemitis incedant, ad hunc tamen ſcopum omnes ten-
dunt: vt Cbriſtum verum & perfectum hominem, cuiuſmodi nos ſumus, negent: quapropter bumanam
naturam quæ ſit eiuſdem ſpeciei cum noſtra, ab illo ſeparare cōtendunt. Contra hos ergo omnes ſimul
pugnare oportebit. Cum enim oſtenderimus ex ſacris literis Chriſtum veram carnem ex virgine matre
& non aliundè aſſumpſiſſe, quàm carnem in ſua propria ſubſtantia manentem, ſuæ deitati vniuit, ſalua
vtriuſque oaturæ proprietate: omnes tunc hæretici præfati victi remanebunt. Sed ante omnia opus eſt
ne fortè in vanum laborauerimus, vt voum hoc iaciamus fundamentum, veritatem humanæ naturæ in
duabus ſubſtantiis conſiſtere, corpore videlicet & anima rationali, nec aliud eſſe hominē quàm corpus
& animam. Hoc ergo iacto fundamento, ſic hoſtes noſtros aggredimur. Chriſtus ex ſemine Abrahæ.
Non eſt autem ſemeo Abrahæ ſecundum diuinitatem, vt clariſſimè patet, erit ergo ſecuodum humani-
tatem. At in bumanitate oihil eſt aliud quàm corpus & anima. Cum ergo anima non fiat ex propagine,
vt ſuprà contra Apollinarem euicimus, reſtat vt iuxta carnem ſit ſemen Abrabæ. Si ergo caro eius eſt
ſemen Abrahæ, coouiocimus vt caro eius non ſit de cœlo, quemadmodū Valentinus fabulatur. Si enim
de cœlo ſecum corpus traxiſſet, fieri nequiret vt eſſet ſemen Abrahæ. Quod autem Chriſtus ſit ſemeo
Abrahæ, & ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem natus, oſtendit id quod in Geneſi legimus dictum eſ-
ſe Abrahæ à Deo per angelum: Per memetipſum iuraui, dicit dominus, quia feciſti bāc rem, & non pe- *Gen.22.*
perciſti filio tuo vnigenito, benedicam tibi & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut are-
nam quæ eſt in littore maris. Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorū tuorum: & benedicētur in ſemi-
C ne tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Vt autē de intellectu horum verborum nō conten-
damus, audiamus Apoſtolum Paulū, qui in epiſt. ad Gal. illa verba in būc modum declarat: Abrabæ di-
ctæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit & ſeminibus eius, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & *Galat.3.*
ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Præterea in epiſt. ad Rom. Paulus vocat Chriſtum ſemen Dauid. Sic enim *Rom.1.*
ait: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in euangelium Dei, quod ante promiſerat
per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum car-
nem. Vides hic expreſſe Chriſtum iuxta Apoſtoli ſententiam ſactum eſſe ex ſemine Dauid. In eo au-
tem quod addidit ſecundum carnem, innuere voluit aliam eſſe Cbriſti naturam, nempe diuinam, ſecun
dum quam non ſit factus ex ſemine Dauid. Nam ſi ſola fuiſſet in Chriſto bumana natura, ſufficiebat di-
cere, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid. Verum ne quid ſimile opinandi præbuiſſet occaſionē, dixit: qui
factus eſt ex ſemine Dauid ſecūdum carnem, vt per boc daret intelligere aliam eſſe in Cbriſto naturam,

ſecundum quàm non eſt factus ex ſemine Dauid. Si ergo Chriſtus eſt ſemen Abrahæ,& factus eſt ex ſe-
mine Dauid ſecundum carnem,ergo Chriſtus veram carnem habuit cõtra Cerdonem & Manichæum:
& non de cœlo, vt Valentinus dixit: aut ex elementis, vt Apelles: quoniam ſi de cœlo traxit, aut ex ſo-
lis elementis conflauit,non ergo de ſemine Abrahæ,aut Dauid. Eodem argumento conuincitur Apol-
linaris, dicens aliquid diuinitatis conuerſum fuiſſe in carnem. Omitto pro nunc quòd illud fieri nullo
pacto poterat: vt oſtendemus. Sed ſi fieri poſſet, factúmque fuiſſet, tunc Chriſtus ſecũdum carnem non
eſſet factus ex ſemine Dauid,ſed ex aliquo deitatis quod in carnem fuiſſet conuerſum. Quando enim a-
liquid conuertitur in aliud, illud aliud in quod cõuertitur, dicitur fieri ex illo quod in aliud conuerſum D
eſt: vt gratia exempli, cùm vinum vertitur in acetum, dicimus acetum factum ex vino præexiſtente. Si
ergo aliquid diuinitatis conuerſum fuit in Chriſti carnem, neceſſarium erit vt dicatur carnem Chriſti
Mat.1 factam eſſe ex diuinitate: non ergo ex ſemine Dauid. Rurſus, beatus Matthæus euangeliſta humanam
Chriſti generationem ediſſerens, ſic ait: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham, A-
braham genuit Iſaac,&c. Sequitur infrà: Iacob autem genuit Ioſeph virũ Mariæ, de qua natus eſt Ieſus,
qui vocatur Chriſtus. Si Chriſtus carnem verã non habuit, vt dixit Cerdon: aut carnem phantaſticã ha-
buit, vt mentitus eſt Manichæus: aut de cœlo traxit, vt ſomniauit Valentinus: aut de ſolis elementis con-
flauit, vt fabulatus eſt Apelles: quomodo Chriſtus erit filius Dauid, & filius Abrahæ, ſi carnem non ha-
buit deriuatam ab illis? Præterea ſi Chriſtus nihil accepit ex virgine Maria, ſed per eam (vt ait Valenti-
nus) quaſi per fiſtulam tranſiit, quomodo verum erit quod ait Matthæus, de qua natus eſt Ieſus, qui vo-
Luc.1. catur Chriſtus? & quod ait angelus Mariæ virgini iuxta Lucam: Ecce concipies & paries filium,& vo-
cabis nomen eius Ieſum? Filius ſiquidem ſubſtantiam carnis accepit à matre alioqui nec de ea naſci di-
ceretur, nec filius eius iure vocabitur. Quòd ſi ſolus per illam tranſitus ſufficeret vt filius illius dicatur,
vocabimus eadem lege & menſtruum mulieris filium eius, & vrinam, aliáque ſuperflua quæ mulier ex
ſe emittit. Hoc autem fateri, apertiſſima eſſet ineptia. Chriſtus ergo qui & natus eſt de virgine glorioſa,
Galat. 4. & filius eius vocatur, ſubſtantiam carnis habuit ex ea. Sed clarius Apoſtolus Paulus in ea quæ eſt ad Ga-
latas epiſt. hos hæreticos reiicit, dicens: Cùm venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum
ex muliere. Si factus eſt ex muliere, ergo non ex cœleſti materia, aut ex elemẽtorum adunatione corpus
accepit, ſed ex ipſa muliere ex qua factus eſt. Nam ſi ex ea nihil accepit, qualiter ex ea fieri potuit? Acce-
pit ergo corpus ex muliere ex qua factus eſt. Accedit ad hoc, quòd ſæpiſſimè ſanguinem Chriſti audi-
mus nominatũ in nouo inſtrumento: quod verè dici non poſſet, niſi Chriſtus veram carnis ſubſtantiam A
habuiſſet. Paulus enim ait in ea quę eſt ad Epheſios epiſtola: vos qui eratis longe, facti eſtis prope in ſan-
Ephe. 2 guine Chriſti. Et in epiſtola ad Hebræos ait: Si enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aſ-
Heb. 9. perſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum
ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum deo, emũdauit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis
1.Pet.1. ad ſeruiendum Deo viuenti? Beatus etiam Petrus ait: Non corruptibilibus auro & argento redempti
eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni incontaminati
1.Ioan.1. & immaculati Chriſti. Et beatus Ioannes dicit: Sanguis Ieſu Chriſti filii Dei emundat nos ab omni pec-
cato. Neceſſe eſt ergo, vt veram carnis ſubſtantiam habeat, qui verum dicitur ſanguinem habere. Dein-
de ipſius Chriſti opera apertiſſimè veram carnis ſubſtantiam teſtantur. Eſurire, ſitire, laſſari, dormire,
triſtari, dolere, pati, crucifigi, mori, reſurgere, euidenter humanum eſt. His autem omnibus Chriſtum
fuiſſe obnoxium, clarius eſt quàm vt teſtimonio aliquo egeat, quod nunc in medium adferri oporteat.
Mat.26. Præterea cùm paſſio ſua inſtaret, ex tædio & horrore illius dixit: Spiritus promptus eſt, caro autem in-
firma. Quibus verbis apertiſsimè teſtatus eſt ſe carnem habere, cuius infirmitas in paſsionis tolerantia
declarata eſt. Poſt reſurrectionem etiam ob nullam aliam cauſam quadraginta dierum ſpatio in terris
demoratus eſt, & cum diſcipulis conuerſatus eſt, colloquens, coambulans, conueſcens, quàm vt oſten-
deret veram carnis ſubſtantiam, & eundem quem crucifixum & mortuum viderãt, reſurrexiſſe cognoſ-
Act.1 cerent. Vnde Lucas ait: Quibus & præbuit ſeipſum viuum poſt paſsionem ſuam in multis argumentis, B
per dies. 40. apparens eis, & loquens de regno dei. Hac de cauſa dicit Thomę de reſurrectione incredu-
Ioan.20. lo: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas: & adfer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli
eſſe incredulus, ſed fidelis. Vulnus lateris, fixuras clauorum, & omnia recentiſsimæ paſsionis ſigna mon-
ſtrabat, & palpanda præbebat, vt per hoc veritatẽ carnis poſt reſurrectionẽ agnoſcerent, quàm morien-
do cognouerant. Manifeſtiſsimis ergo ſcripturæ ſacræ teſtimoniis oſtẽditur Chriſtũ veram carnem ha-
2.Ioan. 4 buiſſe. Eos autem qui illam in Chriſto negãt, beatus Ioan. Euangeliſta vocat Antichriſtos: Omnis ſpiri-
tus (inquit) qui nõ confitetur Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe, ex deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. Cę-
terum quoniam Apollinaris dixit aliquid diuinitatis conuerſum fuiſſe in carnẽ, hoc eſſe impoſsibile fie-
ri opus eſt vt oſtendamus, quamuis per ſuperiora argumenta ſufficienter hæc hæreſis reuincatur. Deus
enim immutabilis eſt, ſempérque in vno eodémque ſtatu permanens, ipſo atteſtante, qui per quendam
Malac.3 Prophetam ait: Ego Deus, & non mutor. Et Paulus de Chriſto loquens, ait: Et tu in principio domine
Heb.1 terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli. Ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes vt
veſtimentum veteraſcent: & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem ídem ipſe es, & anni
tui non deficient. Eſt ergo ſimplex & incõmutabilis natura deitatis tota ſemper in ſua eſſentia, nec dam-
num ſui recipiẽs, nec augmẽti: ita vt nulla additione poſsit fateri maior, aut alicuius partis detractio-
ne minor. Si ergo (vt Apollinaris ſomniauit) aliquid deitatis conuerſum fuiſſet in carnem, iam per illam
conuerſionem deitas eſſet minor, quoniam illa cõuerſione facta, aliquid deitatis deperderetur, illud vi-
delicet quod in carnem fuiſſet conuerſum. Nam id quod in aliud vertitur, non manet in ſua natura poſt C
talem verſionem factam: vt cùm vinum vertitur in acetum, poſt talem conuerſionem non manet vinum
in ſua

in sua substantia. Quapropter esset necessario iuxta Apollinarem dicēdum, in incarnatione verbi diui-
nitatem fuisse diminutam. Quòd autem Apollinaris pro sui erroris confirmatione adfert illud Ioānis:
Verbum caro factum est, volens per hoc probare verbi substantiam cōuersam fuisse in carnem, ex me- *Ioan.1.*
ra ignorantia procedit. Non enim opus est, vt quoties aliquid fit qualicūque (vt ita dicā) factionis aut
facturæ modo, vnum conuertatur in aliud: potissimum quādo illud quod fit, nō simpliciter & absolu-
tè fit, sed aliquale tunc fit, quale prius non erat: vt gratia exempli, si lignum aliquod nūc albere incipit,
decimus tunc lignum fieri album, non quòd lignū vertatur in albedinē, sed quod ligno manēte eodem
in sua substantia, recipiat in se albedinem, per cuius accessionem lignum est album. Similiter si corpus
humanū aliàs frigidum accedat ad ignem, & calefiat, dicimus illud corpus fieri calidū, nec tamē ideo
dicimus corporis humani substantiam verti in calorem, sed quòd ipsa corporis humani substantia ma-
nente corpus ipsum recipiat in se calorem, per cuius inhæsionem corpus ipsum dicatur calidū. Ad hūc
modū (si aliqua tam ineffabilis mysterij potest adaptari similitudo) cum dicimus: Verbum caro factū
est, sic accipiendū est qualiter dicimus, corpus fit calidum, ita vt non intelligamus verbum aliquo pa-
cto conuerti in carnem, sed quòd verbi substantia sine vlla sui mutatione manente, suscepit in se nostræ
carnis substantiam, per cuius accessionem verbum factum est caro, id est carneum, vt ita loquar. Nam
aliàs si per hoc quod dicitur verbum caro factum est, esset intelligendum quòd verbi substātia sit con- *Galat.3.*
uersa in carnē, oportebit eadē lege dicere Dei substātiam cōuersam fuisse in maledictionem: quia Pau-
D lus dicit: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Hoc autem nefas est, *Deut.21.*
& horrendum fateri. Dictus est autem Christus factus maledictū, non per talem conuersionē, sed quia *Cōcilium*
in cruce pependit, in qua omnis qui pendebat, maledictus vocabatur. Sed iam opus est vt de hac re Ec- *Nicęnum*
clesiæ definitiones adferamus. Concilium Nicęnum trecentorum & decem & octo patrū sub Cōstan-
tino celebratū, sic ait: Credimus in vnū Deum patrem omnipotentē, omniū visibilium & inuisibilium
cōditorem. Et in vnum dominum Iesum Christum filium Dei, de patre natum vnigenitum, hoc est de
substātia patris, Deum verū de Deo vero, natum nō factum, homousiō patris, hoc est eiusdem cum pa-
tre substātiæ: per quē omnia facta sunt quæ in cælo, & quæ in terra: qui propter nos & propter nostram
salutem descēdit, & incarnatus est. Homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascēdit in cœlos,
inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Eos qui dicūt, erat quando non erat, & antequā nasceretur
non erat, & quia ex nullis subsistentibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substātia dicūt esse, aut cō-
uertibilem filium Dei, anathematizat catholica & apostolica Ecclesia. Hæc cōcilium Nicęnum, Ex cu-
ius decreto omnes hæretici in præsenti errore & in præcedenti nominati, colliduntur & corruūt. Cō-
cilium Ephesinum primum ducētorū episcoporum sub Theodosio iuniore & Valentiniano principi- *Cōcilium*
bus celebratum, in principio, hoc est in epistola quā Nestorio misit, sic ait: Sequentes itaque omniū sā- *Ephesinū*
ctorū patrum confessiones, quas loquente in eis sancto spiritu protulerunt, & intentioni quæ est in eo-
rum intellectibus, æquis vestigiis inhærētes, itaque iter ambulātes regiū, profitemur quòd ipsum vni-
genitum Dei verbū natum ex ipsa patris essentia, de Deo vero Deus verus, lumen de lumine, per quem
omnia facta sunt siue in cœlis siue in terra, salutis nostræ causa descendens, ad exinanitionē sese digna-
A tus est inclinare: natus autem & homo factus, id est, carnem de virgine sancta suscipiēs, eāque propriā
faciens, natiuitatem nostram ex vulua sustinuit, homo de muliere procedens, nec quod erat abiiciens,
Nam licet factus est in assumptione carnis & sanguinis, tamen etiam quod erat Deus natura, scilicet &
veritate persistens, nec carnē itaque dicimus in naturā deitatis esse conuersam, nec in substātiam carnis
inseparabilē Dei essentiam commutatā. Hęc concilium Ephesinum. Et eandem sentētiam profert cō-
cilium Calcedonense sub Martiano imperatore, Leone papa huius nominis primo: qui quidem Leo
in Epistola quadam ad Astorigensem episcopum, quæ est septuagesimaprima, in qua Priscillianistarū
errores damnat, sic inquit: Quarto autem cap. continetur, quòd natalem Christi, quem secūdum susce-
ptionem veri hominis catholica ecclesia veneratur, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis,
non verè isti honorent, sed honorare se simulent, ieiunātes eodem die, sicut & die dominico, qui est re-
surrectionis dies: quod vtique ideo faciūt, quia Christum dominum in vera hominis natura natum esse
non credunt, sed per quādam illusionē ostētata videri volunt quæ vera non fuerint, sequētes dogma
Cerdonis atque Marcionis, & cognatis suis Manichæis per omnia cōcordātes: qui, sicut in nostro exa-
mine detecti atque conuicti sunt, dominicum diem, quem nobis Saluatoris nostri resurrectio cōsecra-
uit, exigunt in mœrore ieiunii: soli (vt proditum est) reuerentiæ hanc continentiam deuouētes, vt per
omnia sint à nostrę fidei vnitate discordes: & dies qui à nobis cum lætitia habetur, ab illis in afflictione
ducatur. Vnde dignum est, vt inimici crucis Christi & resurrectionis, talem accipiant sētētiam, qualem
B elegēre doctrinam. Hactenus Leo papa, vir quidem sanctus iuxta ac doctus. Concilium Ispalēse secū-
dum, cap. 13. decretorum suorum ac gestorum eandem definitionē de hac re profert. Quorum duorum
cōciliorum verba nunc prætereo: quoniam pro expugnatione quartæ hæresis, quam de hac materia
prodemus, iterum à nobis erāt repetenda. Quapropter qui huic negocio voluerit adaptare, legat quar-
tum huius tituli errorē, & eius expugnationē, quoniam valde vicinus est huic. Sed opus est vt aduersa-
riorum obiectionibus respondeamus. Valentinus nāque ideo ait Christum de cœlo carnem traxisse,
quia Paulus ait: Primus homo de terra terrenus, secūdus homo de cœlo cœlestis. Cui obiectioni respō- *1.Cor.15.*
demus, fatētes id quod Paulus ait: Christum videlicet hominem cœlestem esse & fuisse, nec tamē ideo
dicēdum est carnem eius esse cœlestem. Ad hoc enim vt verè homo cœlestis dicatur, sufficit vt natura
diuina, in qua subsistit, cœlestis sit, sicut ex opposito ad hoc filius Dei passus & mortuus dicatur,
sufficit vt natura humana, in qua etiā cum natura diuina subsistit, passa fuerit & mortua propter vnionē
siquidem illarum duarum naturarū in vno supposito, quicquid de qualibet illarum seorsum prædica-

tut,illud idẽ dicitur de ſuppoſito,in quo ambæ ſubſiſtũt,quãuis non eodem prædicationis modo:quia
ſi aliquid de natura dicitur in abſtracto,nõ oportet ſic dici de ſuppoſito,ſed in cõcreto:vt gratia exem-
pli,Chriſtus nõ verè dicitur humanitas,ſed verè dicitur homo.Quapropter Chriſtus dicitur omnipo-
tens,quia illud naturæ diuinæ competit: dicitur infinitus,eadẽ ratione:dicitur etiã infirmus,dicitur fi-
nitus,quia hęc naturæ humanę ſũt propria.Hac ergo de cauſa Chriſtus dicitur homo cœleſtis,quia ſe-
cũdum naturam diuinã eſt cœleſtis:quomodo Adam dictus eſt terrenus,quãuis anima eius ex qua etiã
ſicut ex corpore componitur,ſit cœleſtis.Itaque Paulus Chriſto dedit nomen à principaliori natura,cũ C
vocauit eum cœleſtem: Adæ verò dedit nomen à minus principali,vocans eum terrenum.Manichæus
Galat.4. autem ſic obiicit :Paulus de Chriſto loquẽs,ait:In ſimilitudinem hominum factus,& habitu inuẽtus vt
homo.Si Chriſtus in ſimilitudinem hominũ factus eſt:ergo nõ eſt verus homo. Quæ argumẽtatio om-
nino eſt inanis,& ex falſa imaginatione procedẽs,ex hoc videlicet quòd credit vnum hominẽ non eſſe
alteri ſimilem etiam ſecundum ſubſtantiam : quod maximè falſum eſt, & à modo loquendi ſacræ ſcri-
pturæ valde alienum:quoniam etſi Ariſtoteles dicat ſimilitudinem fundari in qualitate,& non in ſub-
ſtantia,tamẽ ſacra ſcriptura nõ eſt alligata regulis Ariſtotelicis,quę ſæpenumero vocat ſimilia illa quæ
Eccl.12. ſunt eiuſdem ſpeciei.Sapiens nanque ait:Omne animal diligit ſibi ſimile.Et iterum:Omnis caro ad ſi-
Gen.2. mile ſibi coniungitur.Et expreſſius de homine dicit Deus:Faciamus adiutorium ſimile ſibi,de Eua lo-
Ibidem.5. quens,quæ ſimilis eſt Adæ,eo q eiuſdem ſpeciei eſt cũ illo.Vterque enim homo.Et in eodem libro pa-
rum infra:Vixit autem Adam.130.ãnis,& genuit filiũ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuam,vocauitq; no-
men eius Seth.Cum ergo Seth factus ſit ad ſimilitudinẽ Adæ,oporteret iuxta argumentationem Ma-
nichæorum , vt Seth homo non eſſet,quia ſimilis eſt homini.Illa ergo quæ eiuſdem ſpeciei ſunt,ſimilia
eſſe dicuntur:qui modus loquendi etiam ab ipſa philoſophorum doctrina non eſt omnino alienus.Iux
ta hunc ergo modum Chriſtus cum ſit verus homo,dicitur in ſimilitudinẽ hominũ factus,quia huma-
nam ſuſcepit naturam,quæ eiuſdem eſt ſpeciei cum noſtra.Contra hunc errorem ſcripſit beatus Atha-
naſius vnum librum de incarnatione verbi,in quo duas Chriſti naturas oſtẽdit.Beatus Ambroſius ſcri-
pſit alium librum de incarnationis dominicæ ſacramẽto,in quo fermè omnes quos hic enumerauimus
errores commemorat,& expugnat.Beatus etiam Cyrillus Alexãdrinus epiſcopus librum elegãtem fe-
cit,quem prætitulauit de recta fide ad Theodoſium principem,in quo varios hæreticorũ errores de in- D
carnatione Domini recenſet & conuincit,

TErtia hęreſis de incarnationis dominicę myſterio eſt,quæ duas ponens in Chriſto naturas,duas e-
tiam dicit eſſe perſonas,vnam diuinitatis,aliam humanitatis : nec vnum Chriſtum in deitate &
humanitate ſentit,ſed ſeparatim atque ſeiunctim alterũ docet eſſe filium Dei, alterum filium hominis.
quem dicit etiam appellari Chriſtum:quapropter virginem Mariam non Dei,ſed hominis tãtum ma-
trem appellat. Denique Chriſtũ eſſe tãtum hominem dicit,nõ autẽ Deũ,ſed in quo Deus ſpeciali qua-
dã pręrogatiua habitaret:atq; ideo Chriſtũ dicit vocari Emmanuel,quod interpretatur uobiſcũ Deus:
non quia ſimul ſit Deus & homo,ſed quia in humanitate diuinitas habitaret:quapropter Chriſtum nõ
Neſtorius Deum,ſed deiferum appellat.Huius hæreſis autorem omnes produnt fuiſſe Neſtorium Conſtantino-
politanum epiſcopum,qui (vt Gennadius ait,& ex lib.12. hiſtoriæ tripartitæ cap.4.conſtat) fuit tẽpo-
re Theodoſij iunioris.Verũ beatus Ambroſius in lib.de incarnationis dominicæ ſacramento cap.6.hu-
ius erroris mẽtionem facit tacito illius erroris autore.At beatus Ambroſius nõ paruo tempore Neſto-
riũ præceſſit,quoniã beatus Ambroſius tempore Theodoſij maioris archiepiſcopus fuit Mediolanen-
ſis:nam Theodoſium propter crudelitatẽ Theſſalonicæ ab eo factam excõmunicauit,& illi ingreſſum
Eccleſiæ prohibuit,Hic autẽ Theodoſi⁹,pater fuit Arcadii imperatoris. Arcadius verò pater Theodo-
ſii iunioris fuit ſub quo fuit Neſtorius:quapropter miror quòd omnes hũc errorẽ tribuãt Neſtorio tã-
quã primo illius autori.Fieri tamen potuit,vt quamuis alius ante eum hoc aſſeuerauerit,non tamen ita
publice vt Neſtorius,quapropter latius ſub Neſtorio hæreſis fuerit diffuſa , & ab illo nomen hac ra-
tione ſuſcipiẽs,Neſtoriana hæreſis fuerit appellata.Poſt Neſtorium iam defũctũ,atq; in cõcilio Ephe- A
Petr⁹ gna phæus. ſino cõdemnatum,ſuſcitauit eundẽ errorem Petrus Gnaphæus Antiochenus epiſcopus,qui duas per-
ſonas in Chriſto ponens,auſus eſt in angelico hymno,qui triſagion à Græcis vocatus , quartam ſuper-
addere vocẽ dicẽs,Sanctus Deus,ſanctus fortis,ſanctus & immortalis,ſanctus qui crucifixus eſt.Vt ſã-
ctũ fortè,quo nomine filius Dei deſignatur,aliũ faceret ab eo qui crucifixus eſt.Hic autẽ Petrus Gna-
phæus condemnatus eſt in quinta Synodo Conſtantinopolitana.Hęc hęreſis ſatis iam confutata relin-
quitur ex cõfutatione primæ hæreſis quã de hac re narrauimus & reiecimus:quoniã vt ſatis patet , Ne-
ſtorii hæreſis coincidit cum errore Pauli Samoſateni & Photini,& aliorũ impiè ſentientium Chriſtum
fuiſſe purũ hominem,& virginem ei⁹ matrẽ fuiſſe matrem puri hominis.Quapropter cũ illic ex aper-
tis ſcripturę teſtimoniis oſtenderimus Chriſtum verum fuiſſe Deum,& in ſecundæ hæreſis expugna-
tione docuerimus Chriſtum eſſe verum hominem:ſatis inde (vt exiſtimo) reiicitur Neſtorius. Verum
quoniã duas nobis contendit facere perſonas,vnam quæ ſit Deus,aliam quæ ſit homo : & quæ propria
ſunt Deo,vni perſonæ attribuit in ſola natura diuina exiſtenti:& quę propria ſunt hominis,perſonæ in
ſola humana natura exiſtenti accomodat : ideo hoc nobis probandũ reſtat,eundem eſſe Chriſtum qui
ſit Deus,& qui ſit homo:ita vt vnus & idem ſit Deus & homo. Primò ergo , virgini Mariæ petenti ab
ãgelo modum iuxta quem conceptura eſſet filium,angelus reſpõdit:Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,
& virtus altiſſimi obumbrabit tibi:ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius Dei. Qui-
Luc.1 bus verbis apertiſsime eiuſdem Chriſti humanam diuinamque naturam expreſſit.Cum enim dixit , ex
te naſcetur,proprietatem humanæ naturę de matre ſumendam declarauit.Cum autem dixit ſanctum,
oſtendit quòd ſine contagione carnalis concupiſcentiæ gigneretur.Dicens verò,vocabitur filius Dei, B

clariſſime

clarissime osteodit naturæ diuinæ proprietatem. Quæ omnia cum angelus dixerit virgini gloriosæ de
filio quem ipsa cooceptura & paritura erat, constat filium virginis eundem esse qui & filius Dei: cõstat
etiam illam matrem Dei meritò dici debere. Ná si filius virginis Mariæ, filius Dei est, & Deus, fieri vllo
pacto oequit vt virgo mater Dei non sit. Præterea cùm virgo gloriosa iam prægnans Elixabeth cogna-
tam suam visitaret, eadem Elixabeth spiritu sácto repleta exclamat, dicés: Vode hoc mihi, vt veniat ma-
ter domini mei ad me? Vides hic qualiter Elixabeth vocat virginem gloriosam matrem Dei? Nam quis
alius dominus præter Deum? Ille enim solus dominus, ille solus altissimus. Magis ergo oportet credere *Ibidem.*
Elizabeth spiritu sancto repletæ, quæ virginē matrem Dei nominat, quàm Nestorio, qui spiritu diabo-
lico agitatus negat eam matrem Dei. Rursum, ipsemet Christus ait: Nemo ascédit in cœlũ, nisi qui de- *Ioan. 3.*
scendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlis. Quibus verbis vtrãque naturá in vna persona expressit,
quoniam cum se filium hominis dicat, de cœlo tamen se descendisse asserit: quia iuxta oaturá diuinam à
patre qui est in cœlis originem trahens, ad oostræ humanitatis susceptiooē se inclinauit. Deinde Paulus *Roma. 1*
plurimis in locis hoc clarissime docet. In epistola siquidem ad Romanos ait: Paulus seruus Iesu Christi,
vocatus apostolus, segregatus in Euangelium Dei quod antè promiserat per Prophetas suos in scriptu-
ris sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Ex quibus verbis duo colli- *2. Cor. 4*
guntur notatu digna, oostro proposito deseruientia. Primò, Paulus dixit Euangelium Dei. Et cum alibi *1. Cor. 2.*
dicat: Nõ enim oosipsos prædicamus, sed Christum Iesum. Et alibi: Non enim me iudicaui aliquid scire
inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, conuincitur iode, Christum esse Deum. Paulus præ-
dicat euangelium Dei, & non predicat nisi Iesum Christũ crucifixum, Iesus Christus ergo Deus. Quòd
C si adhuc contentiose veritati resistens, dicat alium esse qui sit Deus, & alium qui sit crucifixus: videat se-
cuodũ quod Paulus dicit de filio Dei: Qui factus est (inquit) ei ex semine Dauid secundũ carnem. Nam
illud pronomen relatiuum qui, facit vt quæ sequuntur, eidem accommodétur personæ quàm significat
nomen illud cuius fecit relationem. Si enim diceres: Aristoteles docuit mundum caruisse initio, qui di-
xit etiam eum cariturum fine: quis adeò demens est, vt per hæc verba duos Aristoteles intelligat, voum
qui docuerit mũdum sine ioitio, alium qui dixerit mundum sine fine? Eundé enim Aristotelē fuisse qui
illa docuerit, illis verbis designatur. Relatiuum náque est quasi quædam eiusdē nominis repetitio. Cùm
ergo Paulus dixit de filio Dei: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, nó potest alicui al-
teri adaptari, quàm eidem filio Dei. Est enim ac si dixisset: Et ille idem filius dei factus est ex semine Da-
uid secundum carnē. Vna est ergo eadem persona quæ filius dei est iuxta naturam diuinā, & facta est ex
semine Dauid secundum carnem. Eadem consequentia cõuiocit id quod in epistola ad Philippēses ait: *Philip. 2.*
Hoc sētite in vobis quod in Christo Iesu: qui cũ in forma dei esset, nó rapiná arbitratus est esse æqualem
deo. Certum est illud pronomen qui, vnam Christi personam referre, oon duas. Nam si duas referret,
numeri esset pluralis, & verbum illi responderet pluralis numeri: cum autem verbo singularis numeri
iungatur, constat voam illud tãtum personam referre, oon duas. Si vnam refert: quæro vtrum diuinam,
aut humanam? Si humanam, tuoc sequitur vt humanitas Christi æqualis sit diuinitati: quia Paulus ait:
D Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo. Quòd si personam illam quę
i o sola natura diuina existit, dicas pronomen referre, tunc qualiter conueniunt qoæ Paulus vno oratio-
nis cootextu subiungit, dicés: Sed semetipsum exioaniuit formam serui accipiens, in similitudinem ho-
minũ factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens vsqoe ad mortē, mor-
tem autem crucis? Tunc enim oporteret vt oatura diuina crucis mortē sustinuerit, quod aperta est blas-
phemia. Vt autē hæc omoia incommoda euitemus, necessarium est iuxta verá fidem fateri duas esse na-
turas in Christo in vnitate personæ, quæ persona iuxta oaturam diuioã æqualis est patri, secundũ quam
ait: Ego & pater voum sumus. Secundum humanam oaturam minor est patre, secundum quã ait: Pater *Ioan. 10.*
maior me est. Secundum diuinam est immortalis, secundum quam ait: Ego sum resurrectio & vita. Se- *Ioan. 14.*
cundũ humanam fit obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: secundũ quàm ait: Veruntamen *Ioan. 11.*
non sicut ego volo, sed sicut tu. Et in epistola ad Galatas ait: At cum venit plenitudo tēporis, misit Deus *Matt. 26.*
filium suum factũ ex muliere. Ecce hic apertissime Paulus dicit filium dei factum ex muliere. Idem ergo *Galat. 4.*
filius dei est, & filius mulieris, quoniã ex ea factus esse dicitur. Et in priore epistola ad Corinth. hoc ex-
pressius docet, diceos: Si enim cognouissent, nunquam domioum gloriæ crucifixissent. Nihil apertius
contra Nestorium dici potuit: cum dicat domioum gloriæ, hoc est Deum fuisse crucifixum. Vnus ergo
idem est qui crucifixus est, & mortuus est, & qui Deus & domious gloriæ est. Multa alia scripturæ testi-
monia possem adferre, quæ breuitati studens omitto. Sed vno tantum argumento iam aduersus Nesto-
rium agam. Et percontor ab eo, an credat filiũ dei incarnatũ fuisse, ao prorsus neget? Si neget filium dei
incarnatum, contradicit Ioanni dicenti: Verbum caro factum est. & contradicit fidei Nicæni cõcilii di-
centis de filio dei. Qui propter nos & propter nostrã salutem descendit, & incarnatus est, & homo fa- *Ioan. 1*
ctus, passus est. Si verò (vt decet) coocedit filiũ dei incarnatum, ipso incarnationis nomine duas innuit
A aperte naturas, vnam quæ incarnata est, & aliam qua incarnatus est. Non enim seipsa natura deitatis in-
carnata est, sed oatura carnis incarnatam esse oportet. Vt ergo filius dei incarnatus dicatur, oportet vt fi-
lius dei carnē in se habeat. Quòd si alia esset persona carnis, alia deitatis, nullopacto posset dici iocarna-
tus. Nunquã enim aliquid dicitur tale per qualitatē existentē in alia persona. Quis adeò esset demens, vt
diceret Petrum esse album propter albedinem iohæreotem Ioanni? Sic etiam fieri noo potest, vt filius
dei dicatur incaroatus propter carnē existētem in alia persona, sed propter carnē quàm habet in vnitate
sui suppositi sibi vnitam. Nunquam etiam diuersarum naturarum nomina dicuntur de se inuicem nec
in concreto, nec in abstracto, nisi illæ duæ naturæ insint eidem personæ: vt gratia exempli, nisi albedo
& frigiditas insiot eidem supposito, nunquam albũ dicetur frigidum. Quamuis enim albedo inhæreat

lacti,& frigiditas ferro,nunquam album dicetur frigidum.Si tamen albedo & frigiditas repetiantur in
niue,tũc meritò dicimus album esse frigidum.Sed homo dicitur Deus,& ea quę sunt propria hominis,
dicuntur de filio Dei:& ea quę sunt propria dei,dicuntur de filio hominis.Ergo filius hominis,& filius
Ioan.1. Dei,vna est persona.De illo enim dicitur:In principio erat verbũ,& verbum erat apud Deum, & Deus
erat verbum : per quod natura ostẽditur diuina.De eodem etiam dicitur: Et verbum caro factum est:vt
per hoc natura demõstraretur humana.De illo dicitur: Omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factum
est nihil:quod proprium est Dei.De eodem dicitur quòd factus sit ex muliere,quod proprium est homi
nis.Magi eum adorant,quod soli Deo debetur:sed in pręsepio reclinatũ inueniunt, & matris vbera su-
gentem,quod ad hominem pertinet.Infantia paruuli ostẽditur humilitate cunarũ,maiestas diuinitatis
declaratur vocibus angelorum.Quem sicut hominem diabolica tentat astutia,eidem tanquam Deo an-
geli ministrant.Qui lassatus ex itinere velut homo sedit supra puteum, idem clamat & dicit : Venite ad B
me omnes qui laboratis & onerati estis,& ego reficiam vos.Qui sitiens velut homo, petit à Samaritana
Ioan.4. potum,idem velut Deus dicit : Si scires donũ Dei,& quis est qui petit à te bibere, tu forsitan petisses ab
eo, & daret tibi aquam viuam , de qua qui biberit , non sitiet iterum. Qui esurit velut homo,idem velut
Ioan.6. Deus de quinq; panibus & duobus piscibus satiauit quinq; millia hominũ.Qui miserationis affectu ve-
Ioan.11. lut homo deflet amicum mortuum , idem sublato lapide quatriduanæ sepulturæ velut Deus excitat re-
diuiuũ. Is qui velut homo cruci affixus erat, idem velut Deus latroni paradisum promittit, lucem in te-
Luc.23. nebras conuertit,& omnia elementa tremere facit.Licet tamẽ vnus & idem sit in duabus naturis, aliud
est quod illi debetur iuxta maiestatem diuinitatis,aliud quod dispensatiuè habuit iuxta humilitatem hu
manitatis. In uno coruscat miraculis,iuxta aliud succumbit iniuriis. Et sicut secundum diuinitatem ab
æqualitate paternæ gloriæ non recessit, ita iuxta humanitatem naturam nostri plasmatis non reliquit.
Et licet aliquando nominetur vnius tantum naturæ nomine , non propterea intelligendum est alteram
ab illo excludi : vt gratia exempli,si dicatur, filius hominis tradetur gentibus ad illudendum,flagellan-
dum,& conspuendum : quia ibi solum nominatur filius hominis, non propterea credendum est filium
Dei non fuisse traditum,sed personam in sola humana natura existẽtem.Hoc enim esset absurdũ. Nam
& filius Dei patitur,& filius hominis patitur quia idem est filius Dei,& hominis.Cum autem dicitur fi-
lius Dei , aut filius hominis,etsi ibi in qualibet voce vna tantum exprimatur natura , duæ tamen dantur
intelligi duplici ratione.Vna,quia vox illa,filius hominis,aut illa,filius Dei, non est nomen naturæ , sed
nomen suppositi: in quo quum sint duæ naturæ,ambæ dantur intelligi,quia per nomen suppositi datur C
intelligi totum suppositum prout est. At cum sit in duabus,etsi non explicetur nisi vna , non tamen per
hoc separatur ab altera. Altera ratio est,quia sæpe nomine partis datur intelligi totum, & nomine vnius
naturæ datur intelligi totũ suppositum in duabus naturis subsistens : vt gratia exempli , homo res quæ-
dam est,ex duabus naturis admodum diuersis composita,corpore videlicet & anima,&tamen nomine
vnius illarum sæpe totus homo denotatur : quem modum loquendi non abhorrent sacræ literæ. In Ge-
Gene.26. nesi etenim quum numerantur omnes,qui cum Iacob ingressi sunt Ægyptum,sic legimus:Cunctę ani-
mæ,quæ ingressæ sũt cum Iacob in Ægyptum,& egressæ sunt de femore eius, absque vxoribus filiorum
eius,sexaginta & sex.Et post pauca iterum: Omnes animæ domus Iacob,quæ ingressæ sunt in Ægyptũ,
fuere septuaginta. Ecce hîc vides nomine animæ totum hominem designari. Vide etiam eum nomine
Genes.6. carnis significatum.Non permanebit, inquit Deus, spiritus meus in homine in æternum, quia caro est.
At caro nomen est proprium alterius tantum naturæ duarum,ex quibus homo cõponitur. Quòd si hoc
bene considerasset Nestorius,nunquã in tam impiam lapsus fuisset hæresim,duas personas distinguens
propter duas quas cognoscebat naturas:nam ex rebus creatis posset quodammodo in tam admirabilis
sacramenti cognitionem peruenire.Nam homo etsi duas naturas habeat valde diuersas, vna tamen est
persona,diuersas denominationes suscipiens propter diuersitatem naturarum,quoniam mortalis dici-
tur,& hoc propter solũ corpus quod moritur,quamuis anima immortalis sit.Dicitur etiam intelligens
ratione animę,quæ sola in homine intelligit.Dicamus cum catholica Ecclesia sentientes,Christum dei
filium duas habere naturas,diuinam videlicet & humanam,incõfusas in vnitate suppositi,sine vlla ea-
rum mixtione vnitas,ita vt vnus & idem sit Dei filius,& hominis filius.Qui verò aliter sentit , vt duos D
faciat filios,vnum hominis, alterum Dei,est Antichristus,vt Ioãnes Euãgelista ait:Omnis(inquit) spi-
Ioan.4. ritus qui soluit Iesum,ex Deo non est,& hic est Antichristus:quanquam in codicibus Græcis non sic ha
beatur,sed sic:Omnis spiritus,qui non confitetur Iesum in carne venisse,ex Deo nõ est.Verum hæc le-
ctionis varietas vt alia sit apud Latinos quàm apud codices Græcos nunc reperiatur,inde euenit,quòd
(vt ait historia tripartita lib.12.cap.4.) hæretici hunc sensum ex veteribus exemplaribus abstulerũt,qui
volebant separare ab hominis dispensatione diuinitatem,itaque raserunt id quod illis apertissime ob-
Erasmus. uiabat,sicut aliâs sæpissime eos fecisse constat.Sed Erasmus Roterodamus in suis Annotationibus su-
per nouum testamentum æditis,suspicatur hanc particulam,quæ nũc in Latinis codicibus habetur,ad-
uersus hæreticos esse additã,quorũ alii Christo sic tribuebant humanã naturã,vt adimerent diuinã : alii
sic tribuebant diuinam,vt adimerent humanam. Hãc autem suam suspicionem cùm aliquo modo cõ-
firmauerit Erasmus,non tamen sic eam mordicus tenet,quin liberum dimittat cuilibet suum iudicium,
vt sentiat prout velit.Quapropter iuxta libertatem ab eo donatam loquens,dico magis consonum esse,
particulam illam non esse additam.Primò,quia etsi ecclesia hanc habeat cõsuetudinem,vt propter no-
uas hæreses insurgentes,nouas effingat voces,nunquam tamen reperietur,vt in sacris literis aliquid ad-
diderit minueritve.Sed fortè dicet,hoc non ab ecclesia additum,sed ab aliquibus doctis viris,quod postea
successu temporum sic ab omnibus susceptum est.Esto.Verũ hoc negari nõ potest,autores illos,à quo-
rum fragmentis in vnum consarcinatis,Historia illa tripartita nomen accepit,Græcos fuisse, & Græcè
scripsisse,

ſcripſiſſe,qui è Græco in Latinum per Epipbanium Scholaſticum,hortatu Caſſiodori,verſi ſũt. At au-
A totille,vnde hoc ſumptũ eſt,dicit in ãtiquis exemplaribus ſic haberi: Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum,
ex Deo non eſt.Non ergò apud ſolos Latinos ſic habetur,ſed apnd Græcos ſic tũc habebatur.Fieri ergo
potuit,vt ãtiqua exemplaria perderentur,& ſuperſint illa ſola,quæ ab hæreticis deprauata ſunt, & quæ
ab illis exemplaribus fuere tranſcripta. Præterea idem autor hiſtoriæ dicit,veteres interpretes hoc ip-
ſum deſignaſſe,quòd aliqui adulterarint hãc epiſtolam,ſoluere hominem à deo volentes. Autorem ve-
rò illum,vnde hoc ſumptum eſt,cõſtat eſſe Socratem :quoniam à principio vndecimi libri vſque ad fi-
nem duodecimi, in quo iſta narrantur,nullus alins intitulatur qnàm Socrates,qni,vt conſtat ex vltimis
verbis hiſtoriæ,tempore Tbeodoſij iunioris fuit,quo tempore etiam fuit Neſtorius. Rurſus,beatus Leo
papa huius nominis primus,in epiſtola ad Flauianum Conſtãtinopolitanum epiſcopum,contra Euty-
chetem hæreticum agens,verba illa adducit : Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum,ex deo nõ eſt. Leo autem
bic valde vicinus fuit Neſtorio,imò (vt coniicere poſſum) coæuus,quãuis fortè non fuerit Papa tem-
pore Neſtorij : quoniã Neſtorius tempore papæ Cæleſtioi fuit,ſub quo celebratum eſt cõciliũ Epheſi-
nũ,in quo dãnatus eſt Neſtorius. Cæleſtinus auté (vt Platina teſtatur) præfuit Eccleſiæ ãnis octo, mẽſi-
bus decem. Poſt Cæleſtinum præfuit eidem vniuerſali Eccleſiæ Sixtus tertius, ãnis octo. Poſt iſtum
ſucceſſit Leo,de quo nũc agimus,qui particulã illã,prout nos nũc babem⁹,citat. Quòd ſi illa fuiſſet tũc
addita,nõ fuiſſet adeò demens,vt contra hæreticum agẽs,teſtimonio ſuppoſititio,aut addito vteretur.
B Quapropter mihi magis placet,vt dicamus illam eſſe veram literam,quã nunc codices Latini retinẽt,
& Græcos codices fuiſſe (prout hiſtoria tripartita refert) ab hæreticis deprauatos. Et ita hoc teſtimonio
Ioãnis adiuti,dicimus Neſtoriũ de ſpiritu Antichriſti fuiſſe,quoniam omnis ſpiritns,qui ſoluit Ieſum,
ex Deo non eſt,& hic eſt Antichriſtus. Quis autem eſt,qui verius ſoluit Ieſum,quàm Neſtorius,qui di-
uinam à Chriſto ſeparat naturam,duas ponens perſonas,vnã deitatis,aliam carnis? diſſoluens illũ ad- *Cõcilium*
mirabilem nexum vtriuſque naturæ in vnitate ſuppoſiti. Contra hãc hæreſim eſt concilii Epheſini de- *Epheſinũ*
finitio,in quo poſt multa quæ illic contra Neſtorium ex ſacræ ſcripturæ teſtimoniis definiũtur, ſic de-
cernitur : Igitur quia Deum carne vnitum iuxta ſubſiſtentiam,ſacta virgo corporaliter peperit,idcirco
eam Dei genitricem eſſe profitemur, non quòd verbi natura exiſtendi principium de carne ſortita ſit,
(erat enim in principio verbum,& Deus erat verbum,& verbum erat apud Deum,& ipſe conditori ſe
culorum patri coæternus,& vniuerſitatis conditor) ſed quòd,vt ſuperius diximus,iuxta ſubſiſtentiam
ſibimet vniens humanam naturã, natiuitatem ſuſtineret ex ipſa vulua corporea. Hæc cõcilium Ephe-
ſinum. Contra hanc hæreſim ſcripſit beatus Cyrillus in libro de recta fide ad Theodoſium: in quo libro
contra plures hæreticos diſputat,præcipuè tamen contra hanc Neſtorii hæreſim. Gelaſius papa etiam
aduerſus Neſtorium & Eutychetem librum de duabus naturis in vna perſona. Ioannes papa alium
paruum libellum de eadem re ędidit. Gennadius etiam ſcripſit aduerſus Neſtorium,ſed huius opus nõ
vidi. Ioannes Caſſianus etiam ſcripſit opuſculum de incarnatione verbi contra Neſtorium,quod nunc
recens eſt in Germania excuſſum.

QVarta hæreſis eſt huic præcedẽti omnino oppoſita, & quodãmodo declinat ad ſecundã hæreſim.
Hæc autem quarta hęreſis dicit vnã eſſe perſonã Chriſti,& in hoc bene cõtra Neſtorium : ſed ſicut
Neſtorius propter duas quas videbat in Cbriſto naturas, duas etiam dixit perſonas, ita etiam bæc
hæreſis propter vnam quam fide tenebat eſſe Chriſti perſonam, cogitur ex ignorantia vnam tantum in
C Chriſto ponere naturam,videlicet diuinam. Quia tamẽ videbat aperta ſacrę ſcripturę teſtimonia pro-
bãtia Chriſtum veram carnem babere,ſecundum quã natus ſit de virgine, & pro nobis paſſus & mor-
tuus,dicit & fatetur filium Dei eſſe incarnatum,ſed in ipſo incarnationis momento carnem fuiſſe cõ- *Eutych.*
uerſam in diuinitatem. Huius erroris autor extitit quidam Eutyches,abbas cuiuſdã monaſterii in Con-
ſtantinopoli tempore Leonis papæ,huius nominis primi,& Martiani Imperatoris. Hic Eutyches dixit
Cbriſtum vnam tantum habuiſſe naturam,videlicet diuinam,ſicut vna erat perſona : quia etſi faterer-
tur verbi incarnationem,poſt illam tamen vnionem dicebat carnem fuiſſe conuerſam in deitaté,& ita
ſecundũ eum facta eſt vna carnis deitatiſq; ſubſtãtia : quapropter coactns fuit concedere Cbriſtũ fuiſ-
ſe paſſum ſecundum naturã diuinã: quia per incarnationem carnis ſubſtãtia,vt dicebat, fuerat in ſub-
ſtantiam diuinitatis conuerſa. Hanc hæreſim quum Flauianus Conſtantinopolitanus epiſcopus dam-
naſſet,cum Eutychete illius autore, ortum eſt hac de cauſa aliquod diſſidium inter Chriſtianos oriẽta-
les, quibuſdã defendẽtibus Eutychetem,aliis eũ damnãnbus. Quapropter annuẽte Imperatore Theo-
doſio iuniore,ſynodus Epheſina indicitur,in qua præſidẽte Dioſcoro Alexãdrinæ urbis epiſcopo, eo- *Dioſcor⁹*
dem Eutychetis errore (vt poſtea patuit) infecto,Eutyches reſtituitur,& Flauianus damnatur. Et hæc
vocatur ſecunda Epheſina ſynodus, quæ à catholicis omnibus velut execranda & maledicta reiicitur:
quoniam nec ſummi Pontificis autoritate celebrata,nec ad eam ex eccleſia catholica factus eſt genera-
lis cõuentus : ſed ſolis hæreticis cõuenientibus definitum eſt tale venenoſum dogma. Poſt hunc Euty-
chetem,& Dioſcorum illius fautorem,paruo tempore elapſo,ſurrexerunt alii hęretici,dicti Acephali,
D ſic nominati,quoniam ſimul inſurgẽtes,nullus repertus eſt,qui illorum eſſet princeps atque magiſter: *Acephali*
Hi duas in Chriſto negabant naturas,ſed vnam tantum affirmãtes,videlicet diuinam, eãdem dicebãt
fuiſſe crucifixam. Et quoniam in Chalcedonenſi cõcilio huius oppoſitum fuerat definitum cõtra Euty-
chetem & Dioſcorum,hi nolunt acquieſcere definitionibus eiuſdẽ Calcedonenſis concilii. Hæc hære-
ſis,ſi bene quiſque cõſiderauerit,ab expugnatione trium præcedẽtiũ hæreſum manet expugnata. Pro-
bato ſiquidem,vt iam probauimus,in Chriſto duas eſſe naturas,diuinam videlicet & humanã in vnita-
te perſonæ : concluſum tunc eſt contra iſtos,qui vnã tãtum naturam aſtruunt. Sed quoniam modum &
rationem vnius tantum naturæ aſſerunt,dicentes ſubſtãtiam carnis fuiſſe conuerſam in diuinitaté,& di-

uinitatem dicunt passam in cruce esse: hæc duo sunt à nobis pro viribus Deo duce explodenda, vt tam
nefāda blasphemia non audiatur. Si Christus vnam tātum habet naturam, aut illa natura est omnino
simplex sine vlla compositione, aut est natura composita. Si natura illa vnica, quam dicūt esse in Chri-
sto, est simplex sine vlla compositione, & illa natura est diuina, erit ergo Christus tātum Deus, & non
homo. Non enim fieri potest vt homo dicatur: qui naturā non habet humanā: sicut album non potest
dici, quod nō habet albedinē. Hoc autem in expugnatione secūdæ hæresis reiecimus, vbi probauimus
Christum verum fuisse hominem. Et re vera hæc Eutychetis hæresis valde conformis est hęresi Valen-
tini, aut Apellis, aut Manichæi, quoniā is Eutyches (vt Flauianus Constātinopolitanus episcopus ait in
epistola, quā Leoni papæ huius nominis primo misit, prodens Eutychetis errores) dixit carnem domini
nō esse nobis consubstātialem tāquā ex nobis susceptam, & coadunatā dei verbo, sed dicebat virginem
quæ eum genuit, secundum carnem consubstātialem nobis esse, ipsum autem dominum non suscepis-
se carnem ex ea consubstantialem nobis. Quæ omnia iā impia & absurda esse superius conuicimus. Si A
autem illa natura, quā in Christo ponunt, non sit simplex, sed composita, vt puta tertia quædā ex dua-
bus coalita, tūc sequeretur patrem & spiritum sāctum esse incarnatos, & virginem Christi matrem esse
Deum & hominem simul: quæ omnia sunt hæretica. Quòd tamen oporteat eos ista concedere, sic con-
uincimus, quoniā Christus Dei filius (vt catholica confitetur Ecclesia iuxta definitionem Nicæni cō-
cilij) consubstātialis est patri, id est, eiusdem cum illo substātiæ & naturæ. Si ergo filius Dei (vt isti hę-
retici dicunt) per vnicam, quam solum habet naturā, incarnatus dicitur, & homo appellatur: ergo pa-
ter, qui eādem habet naturam quam filius, incarnatus etiā dicetur, & homo vocabitur. Et eodem mo-
do potest argui de spiritu sancto, quia spiritus sanctus (vt in concilio Constātinopolitano primo Ec-
clesia definiuit) eiusdem est cum patre & filio substātiæ: quapropter eadem ratione dicetur spiritum
sāctum fuisse incarnatum, & esse hominem. Quæ omnia esse erronea, nullus est fidelis qui non videat.
Et quoniam (vt suspicari possum ex dictis Gelasij papæ contra Eutychetem scribentis) hoc modo po-
suit Eutyches vnā in Christo naturā quasi compositam, & velut tertiam ex duabus resultātem, quoniā
Eutyches dicebat ante incarnationem duas fuisse naturas, sed post incarnationem vnā tātum mansisse
naturam, quia tunc quædā veluti confusio aut compositio facta est naturarum: & adfert Gelasius pa-
pa exemplum eorum, quo suum errorem cōfirmare nituntur. Quemadmodum (inquiunt) homo vna
est natura ex duabus aliis composita, qua compositione & vnione facta, tertia resultat, quæ nulla illarū
est: sic dicunt esse in incarnatione verbi, vt āte incarnationem duæ fuerint naturæ, post incarnationem B
vna tātum manserit, duabus illis in vnam (vt aiunt) coëuntibus. Ideo aduersus hāc compositionem se-
cundò arguamus. Sic exponentes, nunquā Christum faciunt duas naturas habentem. Nō enim eas ha-
buit āte vnionem, quia tunc secundum omnes vnius tantum erat naturæ, puta diuinæ. Neque post in-
carnationem, quia tunc secundum ipsos vnius est tātum naturæ compositæ. Præterea, quid est quod ait
āte incarnationem fuisse duas, post incarnationem verò vnam? Quomodo enim ante incarnationem
poterant esse duę naturæ, cum tunc verbum non esset incarnatum? Aut enim dicis humanam naturā
quam Deus sibi vniuit, āte vnionem per se substitisse, & tunc dices filium dei sibi vniuisse personā hu-
manam, & non naturam: & tunc duas facies cum Nestorio personas: & sic à Nestorio fugiens, ad eun-
dem confugies. Aut fortè dicis, quòd etsi non tota humana natura præcesserit āte incarnationem, ta-
mē anima eius antea in cœlo fuerat, aut in terris cōuersata, & tunc in incarnatione fuerit carni à deo as-
sumptæ infusa. Quòd si hoc fateris, incidis in Origenis errorem de animab' primò creatis in cœlo, &
postea corpori infusis. Quē errorē iam suprà, deo duce euicim'. Alio autem modo nō possū suspicari,
quo pacto dicas āte incarnationem fuisse duas. Rursum, si āte incarnationem erāt duæ, & pòst nō ma-
net nisi vna, ergo per incarnationē aut fit alterius illarū deperditio, aut fit vtriusque mixtio & cōfusio:
sicut cū vino miscetur aqua, āte mixtionē erāt duę naturæ, post mixtionem est vna tātum natura. Si per
incarnationem fit carnis deperditio, iam nō incarnatio, sed potius (vt ita dicā) decarnatio diceda esset.
Si est vtriusque naturę mixtio aut compositio, ita vt tertia resultet ex illa compositione natura, tūc opor
tet vt neutrius naturæ illarū ex quibus cōponitur, denominationē suscipiat. Homo enim (vt illorū exē-
plo vtar) qui tertia quædam est natura, ex duabus valde differentibus naturis cōstās, corpore videlicet C
& anima, neq; animę, neq; corporis denominationē suscipit, quoniā nec anima nec corpus dicitur, sed
solum dicitur homo. Ita ergo oporteret quòd Christus nec Deus diceretur, neq; homo, postquā naturā
quādam habet ex illis duabus compositā. Quòd si fortè exemplum per me adductum magis placet de
vino mixto aquę, quod post mixtionem retinet nomen vini, aqua conuersa in vinum: & ita fortè dicas,
carne cōuersa in deitatem per incarnationem mansisse in Christo nomen dei: tūc considera ibi etiam
nō manere nomē aquę, sed solū vini, eò quòd per mixtionem aqua fuit versa in vinum. & ita post incar-
nationem oporteret te cōcedere, Christum nō esse hominē, eò quòd humanitas fuerit in diuinitatem
cōuersa. Deinde si vna tātum est in Christo natura, quomodo secūdum illam poterit tā oppositas susci-
pere denominationes? Impossibile enim est, vt vna eademq; natura substātiales suscipiat differētias cō-
trarias quia opposita nō possūt dici de eodem secūdum idem. Quòd si opposita de eodē dicātur, opor-
tet vt diuersa in se cōtineat, secundum quæ diuersas suscipit dictiones: vt homo quia corpus habet &
animam, potest dici corporeus secūdum corpus, incorporeus secūdum animā: mortalis secūdum cor-
pus, immortalis secūdum animam. At quum Christus dicatur mortalis & immortalis, passibilis & im-
passibilis, finitus & infinitus oportet vt diuersas habeat naturas, iuxta quarum diuersitatē diuersas istas
suscipiat denominationes. Nō est ergo in Christo vna natura composita, sed duæ simplices, quarum
quælibet suis est determinata proprietatibus. Error autē iste Eutychianorum (vt Damascenus tertio li-
bro de fide orthodoxa ait) & similiter Nestorianorum, vt mihi videtur, inde ortus est, quòd nescierūt
distinguere

D distinguere inter naturã & personã. Et ideo Nestorius duas cognoscẽs naturas, duas credebat esse personas. Eutyches autem ex opposito, quoniam vnã fatebatur & fide credebat esse Christi personã, inde credebat oportere vnam etiam tantùm esse naturam. Vterque tamen eorum facile, si malitia eos nõ excæcasset, potuisset cognoscere & videre in hominis supposito duas esse naturas, in quo nec pluralitas naturarũ concludit pluralitatem personarum: nec vnitas personæ arguit vnitatem naturæ. Hoc ergo hominis exemplum, quantum ad hoc solum spectat, commodissimum est, quamuis in aliis maxima sit dissimilitudo: quoniam in homine est naturarum pluralitas in vnitate personæ per naturalem compositionem vnius ex pluribus: in Christo autem est pluralitas naturarum simplicium sine vlla earum compositione aut mixtione. Et ita in homine tres sunt naturæ, duæ duarum partium, videlicet corporis & animæ, & tertia ex illis resultãs, scilicet ipse homo, qui nulla illarum est. In Christo verò duæ sunt tantùm naturę, diuina & humana, ex quibus nulla alia tertia cõstituitur. Sed iam opus est, vt alium Eutychetis & Acephalorum communem errorem & impiam blasphemiam reiiciamus, qua dicunt diuinitatem in cruce passam fuisse. Quis hoc feret? Cuius aures nõ horrent audire, diuinitatem aut dolere, aut pati potuisse? Deus siquidem cum summè perfectus sit, & quoddam infinitæ perfectionis pelagus, talibus miseriis subiici nequit. Ego Deus (dicit ipsemet) & non mutor. Si nõ mutatur, fieri necesse est, vt aut semper doleat & semper patiatur, quod summa esset miseria: aut nũquam doleat, imò nec dolere possit, nec pati. Nam si semel gaudens, & carens omni passione, postea dolet & patitur, necessarium est, vt tũc mutetur. Præterea Petrus apostolus ait: Christo igitur passo pro nobis in carne, & vos eadem cogitatione armamini. Carne passum dixit, nõ deitate. Et Paulus apostolus ait: An experimẽtum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Qui nõ infirmatur, sed potens est in nobis. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Passus est ergo Christus, & mortuus, sed ex nostræ humanitatis infirmitate. Viuit autem impassibilis & immortalis, sed ex suæ diuinitatis virtute, quæ tanta est, vt in se nec mortem subire, nec passionem aliquam sustinere possit. Ipse etiam Christus Iesus se in carne fuisse passum testatur. Nam Iudæis dicẽtibus & petẽtibus ab eo: Quod signum ostẽdis nobis, quia hęc facis? Respondit Iesus, & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui, quod solutum fuit in morte, excitatum in resurrectione. Propter quod Euangelista quasi hoc declarãs, subiunxit: Quum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat: & crediderunt scripturæ & sermoni quem dixit Iesus. Vides hic passionem ad corpus relatam, non autem ad deitatem, quoniam illa pati non poterat. Prophetiæ etiam quæ de Christi passione præcesserant, de passione in carne loquuntur. Vnde in Psal. sub persona Christi dicitur: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Et Esaias ostẽdens voluntariam fuisse Christi passionem, sub persona eiusdem Christi ait: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Et vt alia multa prętereeam, quid aliud significant illæ angelorum voces ad Christum, quibus eum interrogabant, dicentes: Quare rubrum est vestimentum tuum? Nomine vestimenti carnem designãtes, qua vestita fuit diuinitas in incarnatione. Hæc autem caro cùm fuisset suo sanguine intincta, quærebant: Quare rubrum est vestimẽtum tuum? Et iterum: Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Aduersus tam apertã blasphemiam piget plura adferre testimonia. Eius certè narratio pro expugnatione suffecisset, nisi aduersus homines duræ ceruicis & indomabilis cordis ageremus, cuiusmodi sunt omnes hæretici. Contra hanc hęresim sunt plurimorum conciliorum definitiones. Concilium nanque Chalcedonense, sic ait: Consentientes sanctis patribus, vnum eundemque filium confiteri dominum nostrum Iesum Christum consona voce docemus, pariter perfectum eundem in deitate Deum, & hominem eundem ex anima rationali & corpore, secundũ diuinitatem vnius cum patre naturæ, secũdum humanitatẽ eũdem vnius naturæ nobiscum, per omnia similẽ nobis absq; peccato, ante secula quidẽ ex patre natum secũdum diuinitatẽ, in nouissimis verò diebus eũdem propter nos, & propter nostram salutem hominem factum: hunc vnum eundemq; Christum filium Dei vnigenitum in duas naturas incõfuse, immutabiliter, indiuise, inseparabiliter cognoscendũ: in nullo naturarum differentias propter vnitatem perimendas, magis autem salua vtriusq; naturæ proprietate, & in vna coëunte persona, vnoq; statu concurrente, non in duabus personis partiendũ vel diuidendum, sed vnum eundemq; filium vnigenitum deum verum dominũ Iesum Christum. Hęc cõciliũ Chalcedonense: cuius decreto nõ minus Nestorii quàm Eutychetis & Acephalorum hæresis corruit. Sed quia impii Acephali & maledicti nõ recipiunt Chalcedonense cõcilium, ideo ad priora & posteriora concilia confugiamus. Hæc nãque hæresis ãte Eutychetem & Acephalos fuit. Nam Philaster, qui lõgo tempore ãte eos fuit, refert quãdã hæresim, quæ dixit diuinitatẽ in cruce doluisse, & passam fuisse. Eãdem etiam recitat Augustinus, etiam Acephalis vetustior, quamuis nullus eorum autorem hæresis prodat. Cõciliũ Ephesinum, quod tertia synodus dicitur, circa finem suorum Decretorũ sic ait: Sic illum diximus passum esse, & resurrexisse, nõ quia Deus verbum in sua natura passus sit, aut plagas, aut clauos & trãsfixiones, aut alia vulnera susceperit (Deus nãque incorporalis & extra passionem est) sed quia corpus illud, quod ipsi proprium factum est, hoc sustinuit: ideo hæc omnia pro nobis ipsis dicitur passus. Inerat enim in eo corpore, quod patiebatur, Deus qui pati nõ poterat. Hæc cõcilium Ephesinũ. Et cõcilium Ispalense secundum decimotertio suorum Decretorum capitulo sic ait. Ergo sicut immaculata fides, & sancta Dei Ecclesia docet, cõfitemur dominum nostrum Iesum Christum in temporaliter ex patre Deum natum, temporaliter ex vtero gloriosæ virginis Marię hominẽ æditũ, & ob hoc in vna existente persona duas naturas habentem: deitatis, qua ante secula genitus: & humanitatis, in qua diebus vltimis æditus est: in illa secundum formam Dei, in ista secũdum formam serui cõsistens: in illa patri manẽs ęquales, in ista sine peccato similis nostrę conditioni, in illa inuiolabilis, in ista passibilis: in

Marginalia: A (beside "est ex infirmitate"); B (beside "demque filium"); C (beside "Et cõcilium Ispalense"); Mala. 3. — 1. Pet. 4. — 2. Cor. 14. — Ioan. 3. — Psal. 21. — Esa. 50. — Esa. 64. — Ibidem. — Cõcilium Chalce. — Cõcilium Ephesin. — Cõcilium Ispalense

illa ex qua mori, nō potuit, in ista in qua mortem suscepit. Hæc cōcilium Hispalense expresse cōtra Acephalos. Quibus verbis omnes hæreses præfatæ circa Christi personam exortæ colliduntur. Contra hāc heresim scripsit Gelasius papa eodem libello, quo scripsit contra Nestorium. Scripsit etiam Boëtius aduersus eādem hæresim vnum librum de duabus naturis. Et beatus Damascenus libro tertio de fide orthodoxa per singula capitula contra singulas præfatas hæreses disputat.

Arrius. QVinta hæresis est, quæ asserit Christum solum corpus habuisse, nō autem animā. Huius autor fuit Arrius, vt testatur Augustinus in lib. de hæresibus ad Quod vult Deū, cap. 49. sic de Arrianis loquens: In eo autem, quòd Christum sine anima solam carnem suscepisse arbitrantur, minus noti sunt, nec aduersus eos ab aliquo inuenī de hac re fuisse certatum. Sed hoc verum esse & Epiphanius nō tacuit, & ego ex eorum quibusdam scriptis & collocutionibus certissimè cōperi. Hæc Augustinus. Verùm quia ea his verbis nō constat an Arrius hoc venenum repererit, an sequaces illius de suo cerebro

Apollinaris. postea addiderint: ideo pro nūc de Arrio tacemus. Apollinaris, de quo iam aliàs diximus, hūc errorem postea suscitauit, qui communiter dicitur illius erroris autor. Philaster hāc hęresim recitat, nullo nominato illius autore. Hæc hæresis satis conuincitur per ea, quæ in expugnatione secūdę heresis dicta sunt. D

Sic enim Christus verā habuit naturæ humanæ substātiam, ergo & habuit animam, quoniam sine ea perfectus homo esse non potest. Verum etsi hoc apertissimè eum conuincat, particularibus argumentis non pigebit contra eum agere. Christus, passionis suæ tempore iam appropinquante, ait: Tristis est

Matt. 26. anima mea vsque ad mortem. Et āre diceret: Ego sum pastor bonus, & animam meam pono pro ouibus meis. Et iterum: Potestatem habeo ponēdi animam meam, & iterum sumēdi eam. Aperta satis sūt hæc, neq; vllam parabolam redolētia. Verum his autoritatibus (vt Augustinus ait) Apollinaris respōdebat, dicens Christum animā habuisse nō rationalem, sed solum eam, quæ corpus viuificaret, & verbum ipsum loco rationalis animæ extitisse. Sed per hoc non effugit, quin dicat Christum non fuisse integrum & perfectum hominem, eiusdem substantiæ nobiscum. Sed vt nullum illi pateat effugium, cōsideremus quid Lucas de eo dicat: Iesus proficiebat sapiētia, & ętate, & gratia apud Deum & homines.

Ioan. 10.

Luc. 2. Quomodo autem profecerit sapientia, sequētia verba declarant, quoniam addit: & ætate. Iuxta id ergo profecit sapiētia, secundum quod profecit ætate. At eum secundum solam naturam humanā profecerit ætate, cōsequens est vt iuxta eandem profecerit sapiētia, quoniam secundum naturā diuinam, quæ immutabilis & infinitè sapiens est, nullo modo proficere poterat. Profecit ergo sapientia secūdum humanitatem. Sed si humanitas, quā suscepit, animā rationalem nō habuit, ergo secūdum humanitatem nihil sapuit, quoniam secundum animam rationalem sapere debuisset, non secūdum corpus, aut secūdum animam præcise vegetātem corpus. Rursum, propter hoc filius Dei nostram suscepit naturam, vt A per naturam ab eo susceptam nostris succurreret defectibus, & is qui sine peccato erat nostra peccata dissolueret. Nihil ergo profuisset nobis, solum carnem sine anima suscipere, quia peccata nostra in anima erant, & non in carne, quæ peccare non potest. Sed Christus totum hominem redemit, qui ait: To-

Ioan. 7. tum hominem sanum feci in sabbato. Totum ergo hominem Christus assumpsit, qui totum hominem redemit. Demum, iste error plurimorum conciliorum definitionibus damnatur. Cōcilium Romæ ha-

Concilium Roman. bitū sub Damaso papa, sic ait: Anathematizamus eos, qui pro hominis anima rationali & intelligibili, dicunt Dei verbum in humana carne versatum, cum ipse filius sit verbum Dei, & pro anima rationali & intelligibili in suo corpore fuerit, sed nostram, id est, rationalem & intelligibilem sine peccato animam suscepetit atque saluauerit. Hæc concilium Romanum. Cuius concilij decreta ponuntur in libro Conciliorum generalium, nō inter ipsa cōcilia, sed pòst inter decreta Damasi papæ. Concilium Ephe-

Concilium Ephe. sinum cap. decimotertio suorum decretorum, sic ait: Non enim dicimus, quòd Dei natura cōuersa vel immutata sit, sed magis, quòd carnem animatam anima rationali sibi copulauerit, verbumque substātialiter & ineffabiliter factus sit homo. Hæc concilium Ephesinum. Concilium Chalcedonense sic ait: Consentientes sanctis patribus, vnum eundemque filium confiteri dominum nostrum Iesum Christū, consona voce edocemus pariter perfectum eundem in deitate Deum, & hominem verum eundem ex anima rationali & corpore, &c. Hæc concilium Chalcedonense. Contra hanc hæresim non vidi, nec hucusque sciui aliquem qui scripserit, præter beatum Ambrosiū, qui in libro de incarnationis dominicæ sacramento, per totum septimum capitulum contra eam agit.

SExta est hæresis, quæ asserit in Christo tantum vnam fuisse voluntatem, videlicet diuinam. Huius hæ- B

Macha. resis autor fuit Macharius Antiochenus episcopus, qui condemnatus est in sexta synodo Constantinopolitana, sub Agathone papa celebrata. Huius hæresis fautores dicti sunt Moonthelitæ, non (vt quidā corruptè dicunt) Monoselitæ: & quidā, cuius nomē sciēs prætereo, deriuationem nominis assignare volens, nō minus impudēter, quàm imprudēter, dixit: Monoselitæ dicūtur à Monoso illius hæ-

Monothelitæ. resis autore. Monothelitæ dicti sunt ab vna tantum voluntate, quam Christo tribuebāt: quoniam μόνος Græcè, valet Latinè tātum ac vnus, θέλησις idem est quod voluntas. Hinc ab illis duabus dictio est composita μονοθέλητος, quasi vnam essetentes voluntatem. Contra hanc hæresim sic agimus, & primò ab illius patrono quærendum est, an duas in Christo fateatur naturas. Si vnam tātum dicit in Christo naturam, sicut vnam voluntatem, tunc ad aliquam prædictarum hæresum reducendus est, quæ in Christo duas negauerūt naturas. Si verò duas in Christo fatetur naturas, ergo & duas oportet eum fateri voluntates: quoniam sicut vnius naturæ vna est voluntas, ita plurium naturarum plures sunt volūtates. Ideo enim dicimus, patris & filij & spiritus sancti vnam esse voluntatem, quia vna in illis tribus personis est deitatis substantia. Ita ergo in Christo, in quo sunt duæ naturæ diuersæ, diuinitatis videlicet & humanitatis, oportet vt duæ sint etiam voluntates: vna, quæ pertinet ad diuinitatem: altera, quæ spectat ad humanitatem. Præterea, si vna tātum est in Christo voluntas, ergo vna tātum in Christo erit natura: quoniam

niam ſicut vna natura vnam infert voluntatem, ita ediuerſo vna voluntas vnam arguit naturam. Vna ſi-
quidem voluntas non poteſt eſſe duarum naturarum. Rurſum, ſi vna tãtum eſt voluntas, aut illa erit di-
C uina, aut humana, aut tertia ex illis compoſita ſicut ſuprà Eutyches dixerat. Si diuina tantum eſt volun-
tas, ergo Chriſtus nõ habuit integram & perfectam humanitatem eiuſdem ſpeciei cũ noſtra: quoniam
perfecta humanitas ſine voluntate eſſe non poteſt. Si autem illa vna voluntas eſt tantum humana, ergo
Chriſtus non erit Deus, quoniam non poteſt eſſe Deus ſine voluntate diuina. Vtruoque autem horum
duorum probauimus eſſe hæreticum. Si verò dicat illam vnam Chriſti voluntatem eſſe tertiam ex illis
duabus compoſitam, tunc ſequitur, quòd illa voluntas nec diuina ſit, nec humana: quoniam compoſi-
tum non ſuſcipit denominationem alicuius ſuarum partium, ex quibus componitur: & ita ſecundum
iſta oporteret dicere, Chriſtum non eſſe verum Deum, nec verum hominem, quia nec voluntatem ha-
bet diuinam (ſecundum iſtos) nec humanam. Sed omiſſis his argumentis, ſcrutemur ſcripturas ſacras,
quoniam (vt Chriſtus ait) illæ teſtimoniũ perhibent de illo. Marcus euangeliſta ait: Venit Ieſus in par- *Ioan. 5.*
tes Tyri & Sidonis, & ingreſſus domum, neminem voluit ſcire, & nõ potuit latere. Quomodo non po- *Mar. 7.*
tuit latere cum voluit? Nonne voluntas diuina omnipotens eſt? Nonne omnia quæ voluit dominus fecit
in cœlo & in terra? Ergo ſecundum id quod non potuit latere, ſecundum id voluit neminem ſcire. At
conſtat eum ſecundum humanitatem non potuiſſe latere, quia ſecundum illam non erat omnipotens,
ergo ſecundum eandem voluit neminem ſcire: & ſecundum diuinam voluntatem non ita voluit: ergo
alia eſt voluntas diuinitatis, & alia humanitatis. Præterea cũ Chriſtus eſſet proximus paſſioni, dixit: Pa- *Luc. 22.*
ter, ſi vis transfer calicem iſtum à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Vides hic expreſſe
duas Chriſti voluntates nominatas, vnam diuinitatis, aliam humanitatis? Nam ſi vna tantum eſſet Chri
D ſti voluntas, videlicet diuina, quomodo fieri poſſet, quòd Chriſtus patrem oraret, dicens: Non mea, ſed
tua voluntas fiat? Non enim eſt poſsibile, vt voluntas patris impleatur, voluntas autem filii non, quum
vna ſit patris & filii voluntas. Sed quia duæ ſunt in Chriſto voluntates, vna diuinitatis, quæ eadem eſt
cum voluntate patris, ſecundum quàm nihil à patre petit: alia humanitatis, ſecundum quàm quodãmo-
do paſsionem nolebat: ideo ſuam voluntatem, id eſt, humanam, poſtponens diuinæ, dicit: Non mea vo- *Philip. 2*
luntas, ſed tua fiat. Rurſum, beatus apoſtolus Paulus de Chriſto loquens, ait: Factus eſt obediens vſq; ad
mortem, mortem autem crucis. Non fuit autem obediens ſecundum naturam diuinam, quia obedien-
tia ſubiectionem quandam denotat. Secundum autem naturam diuinam non erat ſubiectus patri, quia
ſecundum illam non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo. Secũdum humanam ergo naturam fa-
ctus eſt obediens. Obedientia autem voluntaria quædam eſt ſubiectio, & ſine voluntate obedientia eſſe
nequit. Illud enim quod per vim & coactionem fit, non fit per obedientiam. Cùm ergo Chriſtus ſecun-
dum humanitatem factus fuerit obediens patri vſque ad mortem, oportet neceſſariò vt ſecundum ean-
dem humanitatem volũtatem habuerit, ſecundum quàm pati voluit. Contra hanc hæreſim celebratum
eſt cõcilium Conſtantinopolitanum, quod ſexta ſynodus appellatur, ſub Agathone papa. Poſt lõgas er- *Cõcilium*
go de hac re collationes, & diſputationes in hoc cõcilio habitas, tãdem actione decimaſeptima ſic defi- *Conſtan-*
nitur: Iuxta quod olim prophetæ de eo, & ipſe nos dominus Ieſus Chriſtus erudiuit, & ſanctorũ patrum *tinopo.*
nobis tradidit ſymbolum, duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes, indiuiſe, incõ-
uertibiliter, inſeparabiliter, inconfuſe, ſecundum ſanctorum patrum doctrinam ad æque prædicamus,
& duas naturales voluntates, non contrarias (abſit) iuxta quod impii aſſeruerunt hæretici, ſed ſequẽtem
humanam eius voluntatem, & non reſiſtentem vel reluctantem, ſed potius ſubiectam diuinæ eius atque
omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moueri, ſubiici verò voluntati diuinæ, iuxta
A ſapientiſsimum Athanaſium. Sicut enim eius caro Dei verbi dicitur & eſt: ita & naturalis carnis eius vo-
luntas, propria verbi dicitur & eſt: ſicut ipſe ait: Quia deſcẽdi de cœlo, non vt faciam voluntatẽ meam, *Ioan. 3.*
ſed eius qui miſit me patris. Suam propriam dicens voluntatem, quæ erat carnis eius. Hæc concilium
Conſtantinopolitanum. Contra hanc hæreſim nullum reperi ſcriptorem, præter Damaſcenum, qui ter-
tio libro de fide orthodoxa, capite decimoquarto de hac re diſputat, non nominato, vt ſolet, erroris au-
tore. Vnde ſuſpicio mihi oritur, Macharium illum Antiochenum epiſcopum, non fuiſſe primum huius
hæreſis inuentorem, ſed alium quempiam multò illo vetuſtiorem, fuiſſéque ſtatim ſepultam, ac poſtea
per Macharium ſuſcitatam. Nam Ioannes Damaſcenus, qui contra hanc hæreſim diſputat, per aliquot
ſecula præfatum Macharium præceſſit. Vixit enim Ioannes Damaſcenus (ſi Ioanni Trithemio credi-
mus) ſub Theodoſio iuniore, circa annum domini. 450. Macharius autem hic floruit ſub Agathone pa-
pa, huius nominis primo, &, vt diximus, damnatus eſt in ſexta ſynodo, quæ, iuxta computationem Ma-
riani Scoti, celebrata eſt anno domini ſexcẽteſimo nonageſimo octauo. Et Petrus Lombard. tertio libro
Sententiarum, diſtinctione decimaſeptima de hac re agit, quamuis breuiter & perfunctoriè. Qui autem
plenius de hac re edoceri cupit, legat acta ſextæ ſynodi, in qua ſatis diffuſè hoc negociũ inquiritur. Hu-
ius hæreſis nunquam meminit Guido Carmelita in ſua ſumma de hæreſibus, quod valde miror, cum ſit
viris doctis notiſsima. Vnde conuincitur, eum non legiſſe acta ſextæ ſynodi. Apparet etiam quod aliàs
diximus, eum in veteribus hæreſibus recenſendis, nullum alium legiſſe præter opuſculum Auguſtini de
hæreſibus, aut capitulum quoddam Iſidori in ſuis Etymologiis, in quo enumerat hæreſes, quæ ad ſuum
vſque tempus præceſſerunt. Cum enim neque Auguſtinus, neque Iſidorus hanc hæreſim numeret, vt-
pote vtroque poſteriorem, ideo Guido illius non meminit.

B SEptima hæreſis nimis ingrata eſt Chriſto redemptori noſtro, quoniam non agnoſcit beneficium ab
eo nobis collatum. Negat enim Chriſtum crucifixum fuiſſe, ſed Simonem Cyrenæum, qui angaria- *Baſilid.*
tus ſuſtulit crucem. Huius erroris autor fuit impius Baſilides apoſtolorum tempore, de quo Euſebius li- *Marc.*
bro quarto Hiſtoriæ eccleſiaſticę, capite octauo loquitur. Poſt hũc pauco tempore elapſo Marcus, à quo

Marcitæ hæretici dicti sunt, eidem adhęsit errori, dicens Christum non verè, sed putatiuè passum fuisse. Contra hunc errorem piget testimonia scripturæ adferre, cum vtrunque testamentum plenum sit testimoniis passionis Christi. Et dimisso veteri, in quo ferè omnia per figuras & ænigmata dicta sunt, quatuor Euangeliorum apertissima est historia enarrans Christi passionem. Nullus autem eorum ait Cyrenęum fuisse passum, sed solum portasse crucem, cui postea fuit Christus affixus. Et Paulus hoc sępissimè
1.Cor.1. in suis epistolis docet. In priore enim epistola ad Corinthios ait: Nos autem prædicamus Christum cru-
Ibidem.2. cifixum. Et iterum: Nihil me scire iudicaui inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Et vt om-
Act.2. nia alia omittam, Petrus apostolus eo die, quo spiritum sanctum recepit cum aliis, prædicans populo, ait: Viri Israelitæ, audite verba hęc, Iesum Nazareum, virum approbatum à deo in verbis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut scitis: hunc definito concilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligẽtes interemistis. Et infrà: Certissimè sciat ergo omnis domus Israel, qui & dominum eum & Christum fecit Deus hûc Iesum, quem vos crucifixistis. Qui ergo per passionem suam mortuus est, quomodo nõ verè, sed putatiuè passus est? Quòd si non verè passus est, falsa est prædicatio Pauli. Contra talem insaniam non est opus plura adferre: quia, vt à principio C
statuimus, contra eos solos nunc agimus, qui Christo nomina per baptismum dederunt. Qui verò hæc
1.Cor.1. asserunt, aut Ethnicos, aut Iudæos se esse ostendunt, quoniam (vt ait Paulus) prædicare Iesum Christum crucifixum, Iudæis est scandalum, Gentibus autem stultitia.

Octaua hæresis est non minus ingrata ipsi Christo, non agnoscens etiam beneficium tam immensum, quale nobis cõtulit, videlicet redemptionem nostram. Huius hæresis autor est quidam Bassus
Bassus. nomine, sub apostolorum temporibus, de quo apud solum Philastrum reperio mentionem factam fuisse. Hic Bassus dixit, non sperari salutem neque in Christi maiestate, neque in eius præsentia corporali. Hunc errorem longo postea tempore suscitauit Petrus Abailardus, qui dixit non ideo filium Dei fuisse incarnatum, vt hominem liberaret. Et vt clarius eius stulta mens appareat, verba illius hic inseram, quæ beatus Bernardus ponit epistola.190. Ideo, inquit, sicut dicunt doctores, hac necessitate incarnatus est filius Dei, vt homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocẽtis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, nec diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, nisi fortè deo permittente, vt
Petrus Abailar. carcerarius: nec filius Dei vt hominem liberaret carnem assũpsit. Hæc Petrus Abailardus. Ecce nouum alterum Goliath, qui omnibus catholicis doctoribus exprobrat, omnes eos errasse, dicens. Verum hic deo duce petra catholicæ fidei percussus, corruet. Primum ergo, quod dicit diabolũ nullum ius aut po-
Ioan.14. testatem habere in homine, manifestè conuincitur per id, quod Dominus apud Ioãnem ait: Venit enim princeps mundi huius & in me non habet quicquam. Si nullam potestatem habebat in homine, quomodo princeps mũdi vocatur? Et apertius ostẽdit id quod sequitur, videlicet: & in me non habet quicquam. Quòd si in aliis hominibus nullum etiam ius aut potestatem habebat, quid opus erat addere: & D
in me non habet quicquam? Quia tamen per verba præcedentia dixerat diabolum habere potestatem super homines, ne quid simile de eo putari posset, addidit: & in me non habet quicquam. Vt autem nul-
2.Tim.2. la nostra sequatur argumentatione sit opus, audi beatum Paulum expresse hoc dicentem: Nequando, inquit, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Vides hic laqueos diaboli nominari à Paulo: & captiuos homines à diabolo teneri ad eius voluntatem. Præterea, si homines capti non erant à dæmone per peccatum, nihil ergo Christus sua morte operatus est: quoniam si nos captiui non eramus, certè oportet vt nec redempti etiam simus. Non enim redimitur, nisi qui captus est. Verùm hoc ingratus & blasphemus Petrus Abailardus concessit, dicens filium Dei non ideo carnem assumpsisse, vt hominẽ liberaret. Sed error iste plurimis sacræ scripturæ testimoniis damnatur. Et, vt vetus testamentum omittam, ad nouum
Matt.1. accedo. Apud Matthæum legimus angelum dixisse Ioseph de virgine Maria sponsa eius: Pariet autẽ filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et apud
Ioan.3 Ioannem idem Christus ait: Non enim misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mũdus per ipsum. Et in cœna vltima carnem suam dans in cibum discipulis suis, ait: Hoc est
Luc.20. corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et calicem porrigens, ait: Hic est calix nouum testamentum in
Gal.4 sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Et beatus Paulus ait: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem fi-
Ephe.2. liorum reciperemus. Et alibi: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis A
Col.2 saluati. Et in alio loco: Et vos cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates;
1.Pet.1. traduxit confidenter, palam triumphans illos in seipso. Et beatus Petrus apostolus ait: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi. Postremò illa quatuor animalia & vigintiquatuor seniores, quos Ioannes vidit cecidisse coram agno, cantabant dicentes: Dignus es accipere librum, & aperire signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex
Apoc.5. omni tribu, & lingua, & populo, & natione. Ecce isti, qui redẽptione per Christum facta iam fruebãtur agnoscunt redemptionem. Petrus autem Abailardus, omniam per peccatũ in captiuitate diaboli detinebatur, non agnoscebat redemptionem. Contra hoc, sunt plurium conciliorum definitiones. In symbolo fidei edito in cõcilio Niceno sic de Christo filio Dei dicitur: Qui propter nos homines & propter nostram salutem descẽdit de cœlis, & incarnatus est, atque homo factus, passus mortuus est, & resurrexit tertia

xit tertia die, ascendit ad coelos, venturus iudicare viuos & mortuos. Hæc côcilium Nicænum. Et eadē ferè verba ponuntur in symbolo facto in concilio Constantinopolitano, quod secūda synodus dicitur. Côcilium Ephesinum, quod tertia synodus dicitur, in vltimo capitulo suorum Decretorum sic ait: Est B enim ineptum & stultum hoc dicere, quòd is qui ante omnia secula est consempiternus patri, secundæ generationis egeuerit vt esse inciperet: sed quia propter nostram salutem, naturam sibi copulauit humanā, & processit ex muliere: idcirco dicitur esse natus carnaliter. Hæc côcilium Ephesinum. Et idem dicit concilitū Chalcedonēse, quod quarta synodus dicitur. Ecce côtra Petrum Abailardum omnia quatuor côcilia, quę beatus Gregorius dicit se venerari tanquam quatuor Euāgelia. Obmutescat ergo Petrus Abailardus, & suam compescat superbam arrogantiam, qua non est veritus côtra omnium sacrorum doctorum concordem doctrinam sentire. Contra hunc errorem nullum reperi scriptorem, præter beatum Bernardum, qui in quadam epistola ad Innocētium papam, quę est in ordine. 190. de hac re disputat, à quo aliquid hausimus. Hui⁹ hæresis etiam nō meminit Guido, imò nec ipsius Petri Abailardi vllam vnquam facit mentionem.

NOna hæresis negat in Christo fuisse spiritum timoris domini. Et hoc venenum etiam est à Petro Abailardo inuentum, quemadmodum illi impingit beatus Bernardus illa eadem epistola, videlicet. 190. quamuis contra illum non disputat. Sed eam redarguit & conuincit Esaias propheta, qui de Christo loquēs, ita ait: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus côsilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eū spirit⁹ timoris domini. Hęc virga, quę de radice Iesse orta est, virgo est Maria de genere Dauid, qui filius fuit Iesse, vt Matthæus narrat. Flos autē est Christus, qui ait: Ego flos cāpi, & lilium conuallium. Super hūc florem requieuit ille septenarius spiritus, quem Esaias expressit, id est, septē eiusdem spiritus sancti dona, inter quæ spiritus timoris domini numeratur. Prętetea, quid trepidat ponere in Christo spiritum timoris domini? An fortè quia timor est imperfectorum, secundum quod Ioan. ait: Perfecta charitas foras mittit timorem? Et ideo fortè Petrus Abailardus timēs negare in Christo fuisse perfectam charitatem, negauit in eo fuisse spiritum timoris. Quòd si ita est, trepidauit certè timore, vbi non erat timor. Nesciuit enim multiplicem esse timorem domini. Quidam nāque est timor domini seruilis, cum videlicet quis propter odium pœnæ, quā timet, fugit peccatum: qui timor seruilis dicitur, quia serui talem timorem côsueuerunt habere. Dicitur etiam initialis, quia via quædam est & initium ad bonum. Vna enim pars iustitiæ est, declinare à malo, ad quā introducit hic seruilis timor, & ideo initialis vocatur, de quo dicitur: Initium sapientię est timor domini. Hic timor est imperfectorum, quia perfecta cuiuscunque operis executio à charitate ortum habere debet. Hic autem timor nō oritur à charitate, sed ab odio pœnæ. Hunc timorem perfecta charitas foras mittit: quoniam qui sic iam Deum diligit, vt ex amore eius cuncta operetur, tunc iam desinit agere propter odium pœnæ. Qui enim ex odio pœnæ agit, quasi coactus à pœna quam timet, agit: quam si sciret nunquam fore infligēdam, desisteret ab actione. Qui verò ex amore agit, mere liberè agit. Hunc timorem Christus non habuit, quia perfectissimam habuit charitatem, quæ illum non permittebat. Alius est timor domini filialis, cum quis scilicet fugit malum ex solo amore patris, ne videlicet offēdat patrem: qui ideo dicitur filialis, quia tali timore bonus filius timere debet patrem. Et hunc non solum non expellit charitas, imò eum producit charitas, & ab ea ortum habet. Et hunc timorem habuit Christus, quia à multis, imò ab omnibus malis declinauit, & non timore alicuius pœnæ, sed ex solo Dei amore. Ergo fuit in eo timor D filialis. Quòd si adhuc contendas, dicens hunc timorem filialem habere immixtam quandam pœnam, & ob hoc illum dicas non fuisse in Christo, cuius anima fuit beata ab origine suæ côceptionis: hoc nihil obstat: quia etsi eius anima fuit beata, nihilo minus tristabatur in passione, quæ tristitia multo grauior fuit pœna, quàm illa, quę est immixta timore filiali. Ergo qui potuit tristari quum esset beatus, timere etiā potuit pręcipuè timore filiali, cuius si aliqua est pœna, mitissima certè est. Rursum, beati qui iam extra omnem pœnam sunt, timēt dominum, vt Propheta ait: Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Christo ergo nihil sua beatitudo obstare potuit, quin Deum timueret. Verum hoc Prophetæ dictum, de quodam alio timore interpretantur, quem vocant reuerentialem, qui non est aliud, quàm quædam ipsius Dei reuerentia: & hunc dicunt habere beatos. Quòd si hic sit à timore filiali distinctus, & timorem filialem negent inesse beatis, sed solum quem appellant reuerentialem, nō tamen per hoc euadet Petrus Abailardus, quin aliquis spiritus timoris domini (vt Esaias dixit) fuerit in Christo: quoniam cum Christus præ omnibus reueritus sit Deum, adeò vt propter illam reuerentiam Paulus dicat cum à Deo fuisse exauditum: côsequens est, vt etiam supra omnes Deum timuerit hoc timore quem vocant reuerētialem. Non est ergo cur Petrus Abailardus trepidet Christo tribuere timorem: quoniam etsi nō habuit timorem seruilem, quem perfecta charitas foras mittit, habuit tamen timorem filialem aut reuerentialem, quem perfecta charitas producit.

DEcima hæresis asserit Christum sustinuisse vulnus lanceæ cum adhuc viuus esset. Huius erroris autor fuit quidam Petrus Ioānis, vt Guido carmelita illi impingit. Et certè miror quod homo qui vel parum latine sciat, & legat Euangelium Ioannis, in hunc incidat tam apertum errorem: nisi fortè superba eius malitia illum excæcante: quoniā beatus Ioānes enarrās passionem Christi, post multa tor- A menta quæ Christo illata esse dicit, de morte eius sic ait: Com ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Côsummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum. Iudæi ergo, quoniā parasceue erat, vt nō remanerēt in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerētur eorum crura, & tollerentur. Venerūt ergo milites, & primi quidem fregerūt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cum venissent, vt viderūt eum iam mortuum, nō fregerūt eius cru-

Petrus Abailar.
Esaie. 11.
Cant. 2.
1. Ioan. 4.
Psal. 110.
Psal. 18.
Heb. 5.
Petrus Ioannis.
Ioan. 19.

ra, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verũ est testimoniũ eius. Et ille scit quia vera dicit, vt & vos credatis. Hucusque beatus Ioãnes in euãgelio. Ex istorum autem verborum ordine clarissime patet Christum fuisse iam mortuum cum latus enim fuit lancea percussum. Etsi ergo ãgelus de cœlo aliud annunciaret nobis, non esset credendus. Neque causa deuotionis aut contemplationis licet mẽdacium fingere. Iste autẽ vt augeret dolores passionis Christi, dicebat licitè posse dici & cõtemplari Christũ fuisse percussum lãcea, cum adhuc viuus esset. At Deus non indiget mẽdacio nostro. Ideo meritò error iste damnatus est in concilio Viennensi sub Clemente papa. 5. Huius autem concilij definitio habetur in volumine Clementinarum Decretalium titulo de summa trin. & fide catho. Vbi postquam citauit illum locum Ioannis quem nos proximè narrauimus, sic definitur: Nos igitur ad tam præclarum restimonium, ac sãctorum patrum & doctorum communem sententiam, apostolicæ cõsiderationis, ad quam duntaxat hæc declarare pertinet, aciem conuerteotes, sacro approbante concilio declaramus prædictum apostolum & euãgelistam Ioannem rectum in præmissis factæ rei ordinem tenuisse, narrãdo quod Christo iam mortuo vnus militum lãcea latus eius aperuit. Hæc concilij Viennensis definitio, cui magis quemlibet credére oportet, quàm phantasticis hæreticorum imaginationibus. B

Concilii Viennẽse.

Cerinth⁹. VNdecima hæresis est quæ negat Christum surrexisse. Huius hæresis magister est Cerinthus, de quo iam aliàs diximus. Hic (vt Augustinus testatur) dixit Christum non surrexisse, sed aliquando surrecturum. Hæc hæresis adeò faciliter reuincitur, vt qui eam tutari velit, cogatur negare omnia quatuor Euãgelia, quæ consona voce affirmãt Christum surrexisse. Nam Matthæus vltimo sui Euangelij capite, & Marcus etiam vltimo, & Lucas vltimo, & Ioannes penultimo sui Euangelii capite, omnes hi vnanimes testãtur Christum surrexisse. Prætetea, si Christus non resurrexit, ergo ipse mendax est inuẽtus, qui apostolis suis prædixerat se post passionem suam & mortem resurrecturum. Falsa etiam oportuit esse argumẽta & sophistica, quibus (vt Lucas ait) suam resurrectionem probare voluit. Sic enim ait: Quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquẽs de regno Dei. Rursum, Si Christus nõ resurrexit (ait Paulus) inanis est prædicatio nostra, inanis & fides vestra. Inuenimur & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quòd suscitauerit Christum, quem non suscitauit. In re igitur tam aperta superfluum esset longam texere disputationem.

Act. 1.
1. Cor. 15.

Apelles. DVodecima & vltima, quam de hac re reperio hæresim, est quæ asserit Christum in cœlos sine carne ascendisse. Hanc hæresim docuit Apelles, & cum ipso Apelle quod sciam, sepulta fuit. Hic (vt Augustinus ait) dixit Christum sine carne resurrexisse, & sine eadem in cœlum ascendisse. Quid hac sententia fabulosius dici potest? Nulla siquidem ratione mouetur, nullo argumento fulcitur, nulli fundamento innititur. sed merum somnium aut pura fabula apparet. Si Christus sine carne resurrexit: quis fuit ille quem in medio discipulorum cõstitutum octaua resurrectionis die Thomas tetigit? Cuius erãt illæ manum cicatrices, & lateris vulnus, quæ Thomæ ostẽdit, & palpãda præbuit? Diuinitas siquidẽ nec oculis corporeis videri poterat, nec manibus tãgi, nec cicatrices sustinere. Pręterea, discipulis apparens Christus post resurrectionem, illisque conturbatis & conterritis, eò quòd existimarẽt se spiritum videre, dixit: Quid turbati estis, & cogitationes ascẽdũt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate & videte, quia spiritus carnẽ & ossa nõ habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Adhuc autem illis non credẽtibus, & mirãtibus præ gaudio dixit: Habetis aliquid quod mãducetur? At illi obtulerũt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum mãducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis. Quo modo ergo sine carne resurrexit, qui resurgens, manus & pedes habet, fauum mellis comedit? Rursum, si Christus sine carne ascendit in cœlum, quis est ille quem Stephanus in persecutione positus vidit, dicens: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei? At filius Dei, si carnẽ secludas, non amplius dicetur filius hominis. Accedit ad hæc, quòd Christo ascendente in cœlum, angeli dixerunt Apostolis: Viri Galilęi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. At cum Iesus in forma humana sit iudicaturus, conuincitur vt in forma etiam humana ascenderit. Aduersus tam apertum mendacium, & tam claram dementiam, non est opus plura adferre. Et certè puderet me ista narrare, si illos hæreticos fuisset pudũt illa asserere. Sed cùm eorum insaniæ iam vulgatæ sint, & per multos scriptores qui de illis mentionem fecerũt, narratæ necesse fuit eas hic inserere, vt cum aliis hæresibus damnarentur. D

Ioan. 20. C
Luc. vlt.
Act. 7.
Act. 1.

CONCILIVM.

DE hac re vnum solum reperio errorem omnibus fermè hæreticis communem. Omnibus nãq; hæreticis semper fuit, & hucusque est proprium, conciliorum autoritati detrahere, eamq; pro viribus imminuere: quoniam vident nihil esse adeò efficax ad eorum effrænatam audaciam reprimendam, sicut est concilii generalis autoritas. Quapropter cùm hæretici omnes obstinatè suos tueantur errores, euenit vt si fortè eorum aliquis error per concilium fuerit damnatus, ad hoc eis commune asylum confugiant, dicentes concilium in tali definitione errasse. Hoc egit Arrius. Cum enim damnatus fuisset in concilio Nicæno, ille & eius sequaces acquiescere nolentes definitioni concilii, dixerunt concilium errasse. Ad eundem modum se habuit Nestorius in concilio Ephesino damnatus, vt ille & eius fautores suam sententiam concilii Ephesini decreto præponerẽt. Nec aliud fecẽre Eutyches & Dioscorus in cõcilio Chalcedonensi damnati. Notissima est etiam historia de Ioan. Hus. Bohemo, qui cum amplexus fuisset

Arrius.
Nestori⁹.
Eutyches.
Dioscor⁹.
Ioannes Huss.

fuisset doctrinam Ioan. Vuicleph, & eam vidisset in concilio Cõstantiensi damnari, nec tamen propter hoc destitit suum mordicus tenere errorem, dicens concilium Constantiense errasse in condemnatione Ioannis Vuicleph. Postremus omnium Lutherus cum à principio prædicationis suorum errorum, concilium appellasset, timens postea ne fortè concilio congregato sua venenosa dogmata damnarentur, addidit hoc aliud venenum, dicens concilium generale quantumlibet probè (vt decet) congregatum, posse in fide & moribus errare, & concilium Constantiense errasse in condemnatione Ioannis Huss. *Lutherus*

A Aduersus ergo horum omnium hæreticorum dementiam hoc probandum est, concilium generale rectè congregatum non posse errare in fide. De conciliis autem particularibus, quę in singulis prouinciis fiunt, non est mens nostra disputare, quoniam illa talia errare possunt, & aliqua eorum errasse compertum est. Concilium certè Carthaginense octoginta episcoporum, cui interfuit beatus Cyprianus martyr, errauit, definiens hæreticos & ab hæreticis baptizatos fore rebaptizandos. Et alia multa celebrauerunt Donatistæ concilia, in quibus ipsi iactabant se habere multas episcoporum centurias. Et de his quòd errauerint non dubitamus. Verum etsi hæc aut alia similia prouincialia concilia errauerint eorum error non obest toti ecclesiæ, cùm huiusmodi error per definitioné generalis concilii corrigatur, quemadmodum docet beatus Augustinus libro secundo contra Donatistas, sic dicens: Et ipsa concilia quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, cum experimento rerum aperitur. Hæc Augustinus. De solis ergo conciliis generalibus rectè congregatis dicimus ea errare non posse. Vt autem hoc clarè comprobemus, oportet eos percontari, vtrum sit aliquis certus modus quo errans in fide doceri possit, vt reuocatus ab errore, certam teneat fidei regulam. Si dicant nullum talem modum esse certum, duo sequuntur inconuenientia, Primum, quòd non rectè & sufficienter Deus ecclesiæ suæ prouiderit. Secundum, quòd nullus quantùlibet in fide errauerit, per hoc peccabit: quia videlicet immedicabili ignorantia laborat. Impium enim est dicere vt Deus obligauerit aliquem ad id quod sibi impossibile est. Si nulla *August.*

B patet via certa qua ab errore reuocari possit, erit ergo illi impossibile certam tenere fidei regulam: quapropter cum ea caruerit, non peccabit. Si autem dicant aliquam esse viam certam qua doceri possit vt relicto errore ad rectam fidem redeat, hæc non erit hominis cuiuslibet particularis doctrina, quoniam quilibet particularis homo errare potest in fide, etiam si papali dignitati fulgeat. Erit ergo via certa con cilii generalis rectè congregati definitio. Quòd si ipsum cõcilium etiam errare posset, nec ista esset certa via: adhuc essemus dubii an concilium ipsum rectè senserit, an malè. Quo facto, semper essemus hæsitantes, & similes (vt ait beatus Iacobus) fluctui maris qui à vento mouetur & circunfertur. Verum hic Lutherus & sui complices viam certissimam esse aiunt scrutinium scripturarum, penes quas dicunt esse iudicium omne ad contentiones de fide submouendas: quoniam Christus dixit: Scrutamini scripturas, quoniam illæ testimonium perhibent de me. Quibus obiicimus, quòd ex illa autoritate solum habemus scripturas locum tenere testium, & non locum iudicis. Non enim dixit: Scrutamini scripturas, quoniam illæ iudicium ferunt de me, sed dixit: Scrutamini scripturas, quoniam illæ testimonium perhibent de me. At testium officium non est ferre sententiam, sed solum testimonium dicere. Ad iudicem verò spectat testium dicta audire & scrutari: quibus auditis, iuxta eorum testimonium sententiam dicit. Quapropter fatemur, iuxta scripturas sacræ testimonium sententiam esse dicendam: verùm opus est iudice qui testium dicta inquirat, audiat, scrutetur: quo sublato, etiam ex scripturæ sacræ testimonio non potest certitudo fidei haberi, quoniam ipsam eandem scripturam quisque pro suo arbitratu interpretabitur. Arrius certè plures scripturas locos pro sui erroris confirmatione adferebat. Nestorius (vt Gennadius in catalogo scriptorum ecclesiasticorum ait) sexaginta scripturæ testimoniis suam hæresim confirmare nitebatur. Et quis hæreticus suam hæresim non conatus est scripturæ autoritatibus probare? Si enim quempiam hæreticum noua docentem interroges, vnde hoc probas, quòd catholicæ ecclesiæ antiquam fidem dimittere debeam: statim ille mille testimonia, mille exempla, mille adfert autoritates, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus perperam interpretatis suum venenosum *Iacob.1.* *Ioan.5.*

C dogma confirmet. Quo pacto ergo tunc scriptura erit iudex, cùm ea pro libito hæreticus iuxta ac catholicus vtatur? Arrius & Athanasius contendunt de consubstantialitate filii. Arrius pro se adfert illud Christi dictum: Pater maior me est. Athanasius suam & catholicam fidem confirmat per illud quod Christus dixit: Ego & pater vnum sumus. Vterque eorum dicit se scrutatum fuisse scripturas, & quòd illæ testimonium perhibent de sua doctrina. Non est ergo sufficiens & certa via scrutinium scripturarum, quoniam eas quisque pro libito interpretatur. Opus est ergo iudice, qui sententiam dicat de interpretatione illarum scripturarum, quis sit verus earum sensus. Is autem iudex, vt nos certos sua sententia reddat, oportet vt talis sit qui falli non possit. Particularis autem homo, quicunque is sit, falli potest. Erit ergo necessariò generale concilium talis iudex qui falli non potest, & nos certos de vera fide per suam sententiam faciat. Aut ergo nullus est index infallibilis cui certò credere teneamur, aut concilium generale erit talis iudex qui falli non possit. Quòd si nullũ esse talem iudicem dicas cui certò credere teneamur, qualem, bone Deus, tunc haberemus ecclesiam? quàm inconstantem, quàm dubiam, quàm hæsitantem? ipso certè Proteo mutabiliorem. Quomodo non vacillabit omnis Christianorum fides, si non est certum cui credere teneamur? Et certè si quisque bene consideret, fomentum omnium hæresium validissimum est, dicere quòd concilium generale rectè congregatum errare possit: quoniam illo admisso, omnes hæreses per conciliorum autoritatem damnatæ resurgent, & nulla inuenietur via *Ioan.14.*

D qua illas ab ecclesia reiicere valeamus. Nam si scripturis sacris contra eos agatur, statim eas aut omnino reiicent, eas esse canonicas negantes, aut perperam interpretabuntur, & ad suum sensum detorquebũt, sicut eos fecisse, & nunc facere experientia docet. Et ita ecclesiæ facies esset omnino confusa, & turpis,

& misera. Præterea, in conciliis generalibus rectè (vt decet) congregatis, adest spiritus sanctus eorum
moderator & rector, qui eos in fide instruat. Quapropter sicut nec spiritus illis assistens errare potest, ita
Matt.18. nec ipsa concilia quæ ab eo diriguntur. At Deum assistere ipsis generalibus conciliis rectè congregatis,
conuincitur per id quod Dominus ait? Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quancun-
que petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo:
ibi sum in medio eorum. Quòd si hoc promissum vides duobus aut tribus in nomine Christi congrega-
ris, quid futurum putas cum totum generale concilium fuerit congregatum? Hoc etiam ex concilio
Act.15. Hierosolymæ ab Apostolis celebrato clarius patet, vbi Apostoli in vnum coogregati vt de cessatione le-
galium definirent, sic sententiam proferunt: Visum est spiritui sancto & nobis, &c. Rursum, Ecclesia
Ioan.14. habet spiritum sanctum illi assistentem, & eam gubernantem. Sic enim Christus promisit: Paracletus
autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis om
nia quæcunque dixero vobis. Nec enim hæc verba ad solos apostolos referenda sunt: nec illa spiritus
sancti missio (vt ait Bernardus) propter solos apostolos facta est. Ad quid enim necessariæ erant Apo-
stolis omnium gentium linguæ, nisi quia omnes gentes docendæ erant? Et ipsamet veritas ait: Ego vo-
Matt. 28. biscum sum vsque ad consummationem seculi. Quod verbum nequaquam ad solos Apostolos referen-
dum est, cum illi non essent permansuri in hac misera vita ad finem vsque mundi. Sed toti ecclesiæ di-
ctum est illud, cui Deus promittit se ad finem vsque adfuturum. Hoc autem antea sub nomine Christi A
Cant.8. Salomon loquens, prædixerat: Vinea (inquit) mea coram me est. Christus ergo semper ecclesiæ astat
tanquam sponsus sponsæ suæ cohabitans, tanquam caput membris suis hærens, vt ea vegetet atque re-
gat. At concilium generale (vt in principio huius operis docuimus) ecclesiam vniuersalem repræsen-
tat. Concilio ergo generali in quo vniuersa ecclesia repræsentatur, Deus ipse assistit, illud docens omnia
ad salutem necessaria. Deinde si concilium generale (vt diximus) vniuersalem ecclesiam repræsentat,
sequitur concilium errare non posse in fide & moribus, quia ecclesia quæ per concilium generale repræ-
Matt.16. sentatur, non potest errare in fide aut moribus. De ecclesia nanque ipsamet veritas ait: Portæ inferi non
præualebũt aduersus eam. Portæ inferi sunt singula mortalia peccata, per quæ fit introitus ad infernum.
Quòd si vniuersalis ecclesia in fide aut moribus errare posset, portæ inferi præualerent aduersus eam. Et
Ioan.14. apud Ioannem eadem veritas iterum ait: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt ma-
neat vobiscum in æternum. Quæ verba non ad solos Apostolos referenda sunt, sed ad vniuersalem ec-
Ephe.5. clesiam, cui promittit spiritus sancti præsentiam ad finem vsque seculi. Et beatus apostolus Paulus dicit:
Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea vt illam sancti-
ficaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non haben
tem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Si ergo Christus exhi-
buit ecclesiam sine macula & sine ruga, qualiter eam inficere poterit hæresis labes, aut peccati macula?
1.Tim.3. Rursum, idem Paulus in alia epistola vocat ecclesiam columnam & firmamentum veritatis: ex q[illegible]s
verbis conuincitur, vt ipsa errore aliquo inuolui non possit. Non enim est possibile, vt ea quæ columna
& firmamentum est veritatis, erret. Ex his ergo & aliis plurimis quæ possunt adferri, conuincimus ge-
nerale concilium rectè (vt decet) congregatum, non posse in fide aut moribus errare. Dicimus au-
tem concilium tunc esse generale, & rectè congregatum, quando pontificis summi autoritate con- B
uocantur omnes, quorum interest de re illa definire. Sine summi pontificis autoritate concilium ge-
nerale celebrari non potest. Hinc non est mirum si Ariminense consilium errauerit: quia ab hæreticis
Arrianis, fauente Constantino imperatore, & ipso Arriana hæresi infecto, congregatum est, con-
tradicente tamen Liberio papa. Quapropter omnia in hoc concilio gesta, Damasus papa, conuoca-
to postmodum Romam concilio, rescidit prorsus. Eadem ratione concilium Constantinopolitanum
sub Constantino & Gregorio tertio celebratum, inane est & pestiferum, quia renitente Gregorio tertio
congregatum fuit, & contra illius mentem & aliorum catholicorum lata est ibi sententia de imagini-
bus omnino ab ecclesia tollendis: & ideo hoc fuit postea in septima synodo quæ Nicæna fuit, sub Hi-
rene imperatrice damnatum. Nec oportet ad hoc vt concilium dicatur generale, quòd omnes Chri-
stiani conuocentur, sed solum illi ad quos spectat docere & regere, quales sunt maiores ecclesiæ, vt epi-
scopi & similes. Ad hos enim spectat docere & ad alios non. Et hoc valde consonum est rationi. Si e-
nim omnes possent docere, omnes definire, ad omnes spectaret de fide sententiam dicere, tunc totum
1.Cor.12. corpus vnum membrum esset: Paulus tamen ait: Nam & corpus non est vnum membrum, sed multa.
Si dixerit pes: quoniam non sum manus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore: & si dixe-
rit auris, quoniam non sum oculus, non sum de corpore: non ideo non est de corpore. Si totum cor-
pus oculus, vbi auditus? Si totum auditus, vbi odoratus? Nũc autem posuit Deus membra, vnumquod-
que eorum in corpore sicut voluit. Quòd si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem
multa quidem membra, vnum autem corpus. Et aliquibus interiectis subiungit: nunquid omnes apo- C
stoli? Nunquid omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? Ex quibus Pauli verbis conuincimus
quosdam esse in ecclesia ad hoc à Deo destinatos, vt doceant & definiant: aliorum autem munus esse,
doceri, & aliorum documenta suscipere. Hi ergo omnes quorum interest docere, regere, definire, ii so-
Act.15. li conuocandi sunt, non autem promiscuum vulgus. Cum enim dissentio esset in ipso ecclesiæ nascen-
tis exordio de cæremoniis veteris legis, quibusdam dicentibus eas simul cum lege euãgelica debere ser-
uari, aliis autem contrarium affirmantibus, congregatum est Hierosolymæ hac de causa concilium: ad
quod solum conuenerunt apostoli & seniores videre de verbo hoc: & tamen quæ ibi determinanda
Deut.17. erant, omnes concernebant. Cui rei simillimum est id quod in veteri lege Dominus præcepit: Si dif-
ficile (inquit) & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam
& causam,

& causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, venies que ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæréśque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius: sequetísque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Vides hic qualiter ad omne dubitationis vulnus amputandum mittit nos dominus, non ad reges, nô ad duces, non ad promiscuam plebem, sed ad sacerdotes Leuitici generis, & præcipuè ad summum tūc temporis sacerdotem, ad quem magis quàm ad quēlibet alium spectat (vt aliàs in principio huius operis diximus) de fide definire. Maiores ergo ecclesiæ ad concilium vocādi sunt, & nō promiscuum vulgus. Quòd si aliquis quātumlibet deiectus ea plebe, etiam non vocatus ad concilium accesserit, & velit toti concilio aliquid proferre, dicens
D se habere aliqua quæ ad communem omnium vtilitatem spectant, is proculdubio non est contemnendus, sed audiendus, & postea ad maiores spectabit definire. Vnde Paulus in 1. ad Corinthios epistola ait: Si nō fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo: Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Quòd si alii reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Ex quibus Pauli verbis constat eos esse audiendos, & non contemnendos, qui id quod sibi reuelatum fuerit, docere voluerint. Cum ergo omnes quorum interest, conuocati sunt, & summi pontificis autoritate congregati: tūc cōcilium generale rectè congregatum dicetur. Quòd si omnes sic congregati vnanimes & concordes, aut eorum maior pars cum summo pontifice consentiat: illa erit certa sententia, & pro infallibili conciliū generalis definitione tenenda. Pro hac re potuissem sacrorum doctorum testimonia, & conciliorum decreta adferre, sed omisi, quoniam contra damnantes concilia agimus, qui eidem concilio de se definienti dicent: Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. De hac re scripsit satis tamen breuiter Ioannes episcopus Roffensis in eo opere quod contra captiuitatem Babylonicam Lutheri fecit, duobus articulis, scilicet vigesimo octauo & vigesimo nono. Scripsit etiam vir doctissimus Iodocus Cliththoueus in eo opere quod composuit pro assertione veritatum in concilio Senonensi cōtra Lutherū definitarum cap. 3. Dionysius Riskel Carthusiensis ante istos per annos sexaginta, scripsit de autoritate Concilii libros tres. Huius autē opus non vidi, sed testimonio Ioannis Trithemii in suo libro de ecclesiasticis scriptoribus hoc habui. Gulielmus Occam in libris dialogorum de hac re pertractat fusius quàm oportebat, & nescio an ita sanè vt veritas postulat: quoniam omnia quæ
A ibidem pertractat, adeò indecisa reliquit, vt nescias quas partes tenere velit. Ioannes Gerson etiam plures ædidit tractatus, in quibus de potestate Ecclesiæ & de Conciliorum autoritate disserit. Ioannes de turre Cremata in libro de summa Ecclesiæ: Ioannes Eckius & alii complures de hac re locupletissimè tractant.

1. Cor. 14.

Ioan. 8.

COITVS.

DE hac re fuit quidam bestialis & turpis error. Nam Simō ille Magus, de quo in actibus Apostolorum fit mentio, docuit promiscuum fœminarum vsum esse licitum, ita vt quisque qua vellet vti sine peccaro posset. Eandem turpitudinem eodem ferè tempore docuit Saturninus quidam in Syria. In eodem errore fuerunt Nicolaitæ: quapropter de illis dicitur in Apocalypsi: Hoc habes bonum, quòd odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Hi Nicolaitæ à Nicolao qui vnus fuit ex septē diaconis qui cum Stephano in ministerium viduarum deputati fuerant, occasionem sui erroris sumpserunt. Ille nāque cùm ab Apostolis increparetur de zelotypia vxoris, quam valde pulchram habebat, vt se de zelotypia coram Apostolis purgaret, vxorem in publicum produxit, dicens, vt qui vellet, ea vteretur: ostēdere volens hoc facto se nō esse adeò zelotypum, vt ipsi impingebatur. Ex quo facto alii occasionē sumētes crediderunt hoc licitum esse, vt quisque qua vellet fœmina vteretur: qui ab isto Nicolao originem se habere iactāres, Nicolaitę sunt appellati. Si quis tamen de hoc amplius nosse cupit, legat Eusebium libro tertio Ecclesiasticæ historiæ, cap. 29. Philaster etiā narrat talem fuisse Florianis cōsuetudinem, vt in ecclesia post occasum solis, extinctis lucernis, promiscuè quas vellent mulieres accipientes cum eis
B dem miscerentur. Sed hunc errorem Augustinus his Florianis non tribuit, quamuis de illis loquitur in libro de hæresibus cap. 66. nisi fortè alii sint de quibus Philaster loquitur, quoniam illi vocātur à Philastro Floriani: at ii quorum Augustinus meminit, vocātur ab eo Floriniani, à Flrino quodam illorū magistro sic dicti. Quis autem fuerit istorum Florianorum dux, & quo tempore vixerit, Philaster non expressit, neq; ergo apud alium inuenire potui. Hunc eundem errorē promiscui cōcubinus suscitarunt in Bohemia quidam dicti Adamitæ, quorum princeps & dux fuit quidā Picardus ex Gallia Belgica. Hic enim (vt Æneas Syl. in lib. de orig. Bohemorum refert) in Bohemiā sub Sigismūdo Romanorū rege penetrauit, qui præstigiis quibusdam numerosam virorum ac mulierum plebem ad se traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas vocauit, se autē filium dei dixit, & Adam vocari præcepit. Suis Adamitis cōnubia promiscua permisit: quānis sine illius assensu nefas esset mulierem cognoscere, sed vt quisque libidine vrēte in aliquam exarsit, eam manu apprehendit, & adiēs principem, dicebat se illam appetere. Quo audito, ille Picardus eorum princeps respondebat: Ite, crescite & multiplicamini. Hanc eandem hæresim, sed cum magis obscœna & nefāda turpitudine docuerūt Vualdenses. Illi enim (vt Guido Carmelita de illis narrat) dixerūt quòd vrēte carnis libidine, omnis carnalis cōmixtio tam inter viros quàm inter fœminas est licita. Et certè miror quòd in cogitationem hominum venire possit, non dico vt tale quid faciant, sed vt licitè illud fieri posse credant. Certus enim sum aliquos fuisse masculorum concubitores, quoniam scripturæ sacræ testantur: sed vix credere possum, vt hic facientes, se ma-

Simō Magus.

Saturninus.

Nicolaitæ.

Apoc. 2.

Floriani.

Adamitę.

Vualdenses.

le facere non credant,aut saltem non rimeant,conscientia sua illos accusante.Lex enim naturalis, quæ
omnium cordibus est insita,& nemine docente scitur,docet hoc nefãdum & pessimum scelus esse fu-
giendum.Anabaptistæ omnium hæteticorum obscœnissimi & impudentissimi, hoc tempore nostro
docent hanc Adamitarum hæresim,addẽtes insuper quamlibet mulierem obligatam esse ad coeundũ
cum quocumque viro illam petẽte, & vice versa eodem vinculo ligant omnem virum ad tantumdem C
reddendum cuicunque mulieri hoc ab illo petenti. Hi omnes hæretici de mendacio conuincuntur, si
ex sacris literis ostenderimus nullum coitum esse licitum præter eum qui coniugio mediante inter vi-
rum & propriam vxorem habetur.Vt autem hoc clariùs appareat,hoc prius supponẽdum est, omnem
coitum possibilem haberi,esse triplicem tantum,videlicet aut cum iumento,aut cum homine mascu-
lo,aut cum fœmina.Coitus cum iumẽto,lege naturali damnatus est,& cum Deus lege scripta damna-
Leui.18. uit,dicens: Cum omni pecore non coibis,nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento,
Leui.20. nec miscebitur ei,quia scelus est.Et in eodem libro iterum ait:Qui cum iumẽto & pecore coierit,mor-
te moriatur,pecus quoque occidite.Mulier quę succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum
Gene.19. eo. Sanguis eorum sit super eos.Coitum cum homine masculo,eadem lex damnat.Nam & Sodomam
& Gomorrham ciuitates incendio destruxit,ita vt egresso Loth,à maximo vsque ad minimum omnes
Leui.18. comburerentur propter peccatum hoc.Et in Leuitico dominus ait: Cum masculo non commiscearis
Ibidẽ.20. coitu fœmineo, quia abominatio est.Et iterum: Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque
operatus est nefas,morte moriatur. Sit sanguis eorum super eos. Et apostolus Paulus de Gentibus lo-
Rom.1. quens,ait: Propter hoc tradidit illos Deus in passiones ignominiæ.Nam fœminæ eorum mutauerunt
naturalem vsum in eum vsum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi relicto naturali vsu
fœminæ,exarserunt in desideriis suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes. Et voco
hîc coitum cum masculo,etiam si cum fœmina coëat tanquam cum masculo. Nam coitus ille contra
naturam etiam est,& ideo damnatus.Omnis enim coitus,secundum cuius speciem aut modum gene- D
ratio non potest haberi,iure naturę reprehenditur.Finis nanque ad quem natura coitum ordinauit, est
generatio,& multiplicatio speciei: propter quod omnis coitus qui tali modo fit quali impossibile esset
generationem ad fœtum ex illo habere,naturali lege damnatur.Hoc ergo cõtra obscœnissimos Vval-
denses sufficiat.Restat ergo solus coitus qui est viri cum fœmina.Hic autem coitus tripliciter fieri con-
tingit.Aut enim aliquis coit cum illa quæ sibi coniugio copulata est,aut cum illa quæ etiam coniugio
copulata est alteri,aut coit cum soluta,quę videlicet non est alicui nupta.Si coit cum vxore alterius,ta-
Leui.20. lis coitus vocatur adulterium,& ex lege diuina damnatus.Sic etenim lex diuina ait: Si mœchatus quis
fuerit cum vxore alterius,& adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur &
mœchus & adultera.Et ipsa veritas in euangelio inter opera mala quæ coinquinãt hominem, enume-
Matt.15. rat adulteria.De corde enim exeũt(inquit)cogitationes malę,homicidia,adulteria,fornicationes,fur-
ta,&c.Coitus verò cum soluta,quæ nulli lege matrimonij est alligata,vocatur fornicatio: & hic coitus
etiam diuina lege damnatur,vt patet ex dicto Saluatoris proximè citato,vbi inter ea quæ coinquinant
Græci. hominem,post adulteria enumerauit etiam fornicationes.Græci tamẽ (vt Guido illis impingit) dicũt
simplicem fornicationem non esse peccatum.Martinus de magistris in suo libro de temperantia quæ-
stione secunda de luxuria, dicit se fateri fornicationem simplicem esse peccatum mortale: tamen dicit
insuper quòd oppositum credere non sit hæreticum,quia(vt dicit)testimonia scripturæ sacræ non sunt
expressa,quoniã etsi in pluribus locis prohibeatur fornicatio, tamẽ possunt dicta illa interpretari quòd
nomẽ fornicationis sumitur generaliter pro luxuria in communi: & quia illius multæ sunt species ma-
læ,ideo dicit fornicationem hoc nomine sumptam esse damnatam,quia luxuria ex genere suo est ma- A
la.Sed cum pace illius dixerim,ego credo Martinum alioqui virum doctum,in hac parte errasse, quo-
niam vt aliàs diximus,beato Hieronymo nobis suffragante,in sensu literæ consistit Euangelium,& nõ
in nuda litera.Quapropter diximus non ad quemlibet spectare interpretationem scripturę,sed ad so-
lam ecclesiam: aut si in aliqua particulari persona talis potestas residet,ea est in solo summo pontifice.
Ecclesia ergo quæ habuit ius & potestatem discernendi scripturas sacras à prophanis, illa habet pote-
statem discernendi verum & legitimum sensum à non vero. Nihil certè profuisset scire quænam sit
scriptura diuina,si postea in eadem scriptura reciperem⁹ sensum falsum pro vero.Sicut ergo credimus
ecclesiæ dicenti hãc aut illam esse scripturam diuinam: ita etiam oportet credere eidem docenti hũc
aut illum esse eiusdem scripturæ sẽsum.At ecclesia catholica docet simplicem fornicationem esse pec
catum,& contra legem diuinam,ergo tenendum est fornicationem esse lege diuina prohibitam: & ita
necessarium est vt hæreticus sit qui pertinaciter dixerit simplicem fornicationem non esse peccatum.
Prætetea concors omnium sacrorum doctorum de eadem re sententia fidem facit quoniam etsi in ali-
quibus plures eorum errauerint,fieri tamen nequit vt omnes cõcorditer errent. Quomodo etiam pos-
Ephe.4. sibile est vt omnes errent,qui (vt Paulus ait) ne nos erraremus,à Deo dati nobis sunt? At concors est
omnium sanctorum doctorum sententia,simplicem fornicationem esse peccatum mortale, nec vllus
vnquam ex his qui ab ecclesia probati sunt, oppositum asseruit.Sed iam videamus vtrum fornicatio-
nis nomen possit semper in sacris literis pro luxuria in genere accipi. Primò certè constat in illo Sal-
uatoris dicto,quod paulò ãte citauimus,nullo modo sic accipi posse,nisi ineptam Christo tribuerimus
Matt.15. locutionem.Sic enim ait: De corde enim exeunt cogitationes malæ,homicidia,adulteria, fornicatio- B
nes.Ecce post adulteria subiunxit fornicationes.Quis autem nisi inepte loquẽs,post enumeratam spe-
ciem addidit postea genus illius speciei? Species autem cõgruè post genus additur.Nullus enim apte
loquẽs,sic diceret: De domo ista multa sublata sunt,videlicet vestes,vasa,arietes,pecora.Nam eo ipso
quòd arietes nominati erant,pecora intelligebantur,quia arietes pecora sunt.Cum ergo Christus post
adulteria

adulteria subiunxerit fornicationes: signum est fornicationem ibi non posse capi loco generis, vt omnem carnis libidinem significet: nec pro adulterio, quoniam esset inanis eiusdem rei repetitio. Præterea hoc eodem ordine vitia illa carnia enumerat Paulus. Sic enim in epistola ad Galatas iuxta Ambrosii lectionem dicitur. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt adulterium, fornicatio, &c. Vbi iterum post adulterium reperitur fornicatio, & ideo oportet vt nec pro adulterio ponatur, nec pro genere carnalis libidinis, sed pro specie distincta ab adulterio. Rursus, in epistola priore ad Corinthios, sic ait: Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnũ Dei possidebunt. Vides hic fornicariis expresse denegatum esse regnum Dei. At nullus rationis capax à regno Dei excluditur nisi propter peccatum mortale. Neque hic etiam potest dici quòd fornicatio ponatur pro genere cuiuslibet libidinis carnalis: quoniam tunc superfluè adduntur reliquæ libidinis species, videlicet adulteri, molles, masculorum concubitores: quoniam negato genere, negantur omnes generis species: velut si dixeris nullum animal esse in illa domo, eo ipso negasti ibi esse hominẽ, aut equum, aut aliud quoduis brutum. Præterea si ibi nomen fornicarii pro genere ponitur, & non pro specie, & cuilibet fornicario regnum dei interdicitur: sequitur, vt qui fornicationem (quemadmodũ illi loquũtur) simplicem committit, sit prohibitus à regno dei, quoniam fornicatio simplex, species quædam est luxuriæ. Negato ergo genere, negatur etiam species. Ex his ergo satis patet coitũ soluti cum soluta, qui fornicario dicitur, esse lege diuina prohibitum. Solus ergo coitus qui est viri cum propria vxore licitus est. Deinde promiscuus concubitus expresse lege diuina prohibetur. Nam quis verius potest dici promiscuus concubitus, quàm quem meretrices sustinent? quoniam paratæ sunt cum quocunque volente coire. Et ille meretricius coitus propriè fornicatio dicitur, à fornicibus in quibus meretrices degere solebant. Talia autem coitus lege diuina prohibetur: Non erit (inquit) meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel. Sequitur infrà, quia abominatio est vtrunque ad dominum Deum tuum. Accedit adhæc, quòd si promiscuus cõcubitus esset licitus, & (vt turpes & obscœni Floriani faciebant) in ecclesia extinctis lucernis, mulieribus promiscue miscerentur viri, cõtingeret sæpe vt filius coiret cum matre, & pater cum filia, quod natura horret, & lex diuina damnat. Aduersus ergo omnes præfatos hæreticos hæc dicta sufficiant.

Galat. 5. *1. Cor. 6* C *Deut. 23*

Secunda hæresis est omnino præcedenti opposita, quoniam omnem coitum damnat, dicens omnem coitum esse illicitum. Et de hac sententia inter plures hæreticos conuenit. Verum de hac re inferius agemus in titulo de Nuptiis, vbi probabimus, Deo duce, nuptias esse licitas, & à Deo probatas.

Tertia hæresis docet carnalem coitum vtente carnis libidine non esse peccatum, sed bene osculum: quia (vt dicunt) ad hoc non inclinat natura, ad illum autem est naturalis quædam instigatio. Et hęc est vna ex hæresibus quas Beguinæ & Begardi asseruerunt. Hic autem error duos in se complectitur. Vnus est quòd instigante carne carnalis coitus non est peccatum, & de hoc conuenit inter hos & Vvaldenses, quos iam in prima hæresi euicimus. Alius est quòd osculum sit peccatum, etsi de aliquo osculo loquantur, verum dicũt, quoniam osculum per quod sit solicitatio ad coitum, peccatum est, sicut & ipse coitus. Omnis enim operatio, à fine ad quem dirigitur, sumit denominationem, ita vt si finis sit bonus, & reliqua adsint, operatio erit bona. Si finis est malus, operatio erit mala. Omne ergo osculum quod ad solicitandam carnem dirigitur, peccatum est. Si verò de quolibet osculo loquantur, quòd omne tale sit peccatum, manifestus est error, quoniam osculum quod in signum pacis & veri amoris præstatur, tale nõ solum nõ est peccatũ, sed potius est actus virtutis, sicut & ipsa pax cuius est signum. Christi enim discipuli se inuicem osculantes, signum pacis & veri amoris osculo præbebant. Quapropter Iudas hoc signum Iudæis dederat, dicens: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete. Nam cùm discipuli Christi alicunde remeabant ad Christum, osculum oris illius in signum pacis infigebant. Hoc fecit & Iudas, vt tali signo proderet Christum. Ideo Christus dixit illi: Osculo filium hominis tradis? Præterea, nec omne osculum quod causa solicitandæ carnis præstatur, peccatum est, præcipuè si coitus ille ad quem dirigitur, licitus est, vt in coniugibus contingit. Si enim vxor exigat à viro vt coeat cum ea, & vt hoc debitum vxori præstet, vir osculatur vxorem, vt videlicet per hoc excitetur caro ad reddendum debitum quod aliàs reddere non posset, non solum non est peccatum tale osculum, sed virtutis actus, sicut & ipse coitus est actus iustitiæ, cùm per illum vir reddat vxori, quod illius est. Postremò hæc sententia Beguinarum damnata est in concilio Viennensi sub Clemente quinto celebrato: cuius concilii definitio habetur in libro Clementinarum, titulo de hæreticis, cap. ad nostrum, vbi condẽnantur octo Beguinarum errores, & is de quo agimus, septimo loco annumeratur per hæc verba: Septimò quòd mulierem osculum, cum ad hoc natura non inclinet, est mortale peccatum: actus autem carnalis, cùm ad hunc natura inclinet, peccatum non est, maximè cum tentatur exercens. Hæc ibi. Qui error cum aliis septem ibidem numeratis simul damnatus est.

D *Mat. 27.* *Ibidem.* A

CONFESSIO.

Res quædam valdè difficilis est confessio peccatorum, per quam peccator sacerdoti omnia peccata sua in aurem dicit, qua re nihil durius aut grauius in tota lege euangelica reperitur: ideo propter operis difficultatem, multi hæretici nec saluti suæ nec saluti aliorum consulentes, conati sunt eam funditus tollere, diuersis tamen viis id aggredi tentarunt. Primus ergo de hac re error est, qui negat eam esse à Deo institutam, sed dicit sola humana constitutione stabilitam. Hunc errorem docuit in Hispania quidam Petrus Osmensis doctor theologiæ Salmantinus. Et hunc errorem dominus Alfonsus Carillo archiepiscopus Toletanus & Hispaniarum primas, habito prius cum plurimis doctis viris consilio dam-

nauit, & hæreticum declarauit autoritate Sixti. 4. tunc pontificis max. ad hãc causam illi specialiter de-
Lutherus legata. Quam definitionem idem Sixtus postea confirmauit: cuius confirmationem in fine huius hęre-
sis, nec vno verbo mutato, referemus. Hic est etiam error Lutheri: imò ante Lutherum huic errori an-
sam præbuerunt aliqui iuris canonici periti. Nam glossator decreti in principio distinctionis quintæ,
de pœnitentia dicit quod melius est credere illam confessionem peccatorum auricularem esse institu-
tam ex quadã vniuersalis ecclesiæ traditione, quàm ex noui aut veteris testamenti autoritate. Secundus
error est qui dicit non esse necessarium confiteri sacerdoti, sed sufficit soli Deo peccata confiteri. Hic est
Iacobitæ. error quorundam orientalium hæreticorum qui dicuntur Iacobitæ, & hos sequitur Lutherus, dicẽs non B
Lutherus esse necessariam hanc clancularium confessionẽ quæ in aurem sacerdotis fit, sed sufficit si soli Deo con-
fiteatur. Hunc enim errorem ex primo deducit, velut putrem aquam ex fonte corrupto. Nam cum ad-
ferrentur testimonia scripturæ confessionem peccatorum præcipientis, interpretatus est ea de confes-
sione quę Deo fit, quàm dicit esse diuino iure præceptam, eámque sufficientem. Tertius error dicit con-
fessionem esse superfluam & inutilem si contritio adsit: & huius hæresis autor est Ioannes Vvicleph.
Ioannes Quartus error dicit non esse necessariam omnium peccatorum examinationem, nec esse omnia peccata
Vvicleph. mortalia confitenda, quoniam (vt Lutherus ait) dum volumus omnia purè confiteri, nihil aliud faci-
mus, quàm quod misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscẽdum. Quintus error omnino tol-
Vvalden. lit cõfessionem, & iste est error Vvaldensium, qui coincidit cum errore qui est Iacobitarum & Lutheri.
Sextus error est, dicens in confessione non conferri gratiam qua homo iustificetur: & ita negat confes-
sionem posse dici sacramentum. Et hunc errorem etiam docet Lutherus. Hos omnes errores sic ex in-
dustria coniunxi, causa prolixitatis vitandæ, quoniam testimonia quæ cõtra illos citaturi sumus, aliquã-
do duos errores, aliquando tres eorum simul conuincũnt: ideo ne eandem autoritatem bis aut ter repe-
teremus, hos errores simul coniunximus, vt citato alicuius testimonio, in eo tunc omnia quæ contra er-
rores pugnant, annotemus. Omitto pro hac re testimonia quæ ex veteri testamẽto adferri possunt, quo-
niam omnia quæ inde adferri possunt pro hac re, adeò obscura sunt, vt quamuis nostro proposito fa-
ueant, illud tamen apertè ostendere nequeunt. Omitto etiam illa quæ in nouo testamento sub quadam
figura & sub quodam velamine dicta sunt. Verbi gratia: Christus dixit decem leprosis salutem ab eo C
Luc. 17. petentibus: ite, ostendite vos sacerdotibus. Et leproso quem descendens de monte tactu suę manus pu-
rificauit, dixit: Vide, nemini dixeris, sed vade ostende te sacerdoti, & offer munus tuum. Ex quibus
Mat. 18. verbis etsi satis congruè dici possit confessionem designari, quoniam per lepram peccatum figuratur,
quapropter per ostensionem lepræ sacerdoti faciendam, ostenditur peccatorum confessio sacerdoti fa-
cienda: & quòd mundatus à lepra adhuc debeat ostendi sacerdoti, significat, quòd mundatus à pec-
cato per contritionem, adhuc debet ostendere peccatorum suorum maculas remanentes per confessio-
nem sacerdoti faciendam: hæc inquam etsi satis piè dicta sint, non tamen sunt efficacia ad hæreticum
reuincendum: quoniam nullus sensus sacræ scripturæ (vt in principio huius operis docuimus) efficax
Ioan. 2. est ad fidem roborandam, & hæreticos reuincendos, nisi ille literalis sit. Ea sensu enim mystico nun-
quam potest sumi argumentum efficax contra hæreticos. At quòd ille sensus datus sit mysticus in illa
litera, apertissimum est. Simile etiam est illud quod Lazaro suscitato Christus dixit Apostolis: Solui-
te eum, & sinite abire. Ex quo etiam colligi posset, quòd peccator quamuis per gratiam à Deo in con-
tritione collatam sit à morte peccati suscitatus, nihilominus ligatus sacerdoti traditur, vt absoluatur à
vinculo quo tenetur ad certam pœnam pro peccati satisfactione, soluendam. Hæc certè pia sunt, &
multum ecclesiæ catholicæ fidem iuuant: sed quia non tam aperta sunt, ideo non sunt adeò efficacia
vt oporteret. Quod ex toto sacro instrumento (mea quidem sententia) efficacius & fortius potest ad-
ferri, est illud verbum quod Christus post resurrectionem suam discipulis dixit: Accipite spiritum san-
ctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quæ verba
subtili sunt examine discutienda, quoniam multa ex illis verbis nobis suffragantia colligere possumus. D
Primò ergo dicitur, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Quibus verbis iuxta sententiã om-
nium sacrorum doctorum potestatem dedit sacerdotibus absoluendi homines à peccatis. At sacerdotes
Prou. 12. non possunt peccata remittere, nisi prius ea cognouerint: quoniam qui sententiam de re aliqua laturus
est, oportet vt plenè rem eandem prius agnoscat, sicut Sapiens ait: Qui iudicat quæ nouit, iudex iu-
stitiæ est. Peccata autem aliorum, maximè quæ secreto, & intra cordis latebras commissa sunt, sacer-
dotes non possunt agnoscere, nisi ipsimet peccatores sacerdotibus peccata sua reuelent. Qui ergo sa-
cerdotibus potestatem remittendi peccata dedit, illis eisdem verbis peccatoribus obligationem confi-
tendi sua peccata iniunxit. Verũ huic argutoẽtationi fortasse respondebit quispiam, quòd ex verbis Sal-
uatoris solum haberi potest confessionem esse sub suo concilio tanquam bonum quoddam opus, & ad
salutem maximè conducens: qua confessione facta sacerdotes habent potestatem absoluendi, sibi per
illa verba à Christo collatam. Sed hæc responsio facile reiicitur per id quod post illa verba immediatè
subiungitur: Quorum retinueritis, retẽta sunt. Nihil certè aliud est sacerdotes retinere peccata, nisi non
remittere. Sensus ergo literæ est: Quorum non remiseritis peccata, illa non sunt remissa. Si ergo ad hoc
vt peccata sint remissa, oportet vt ea sacerdos remittat: ergo ad hoc vt peccata sint remissa, oportet e-
tiam vt peccator illa sacerdoti manifestet. Quid si iterum fortè quis dicat ex illis verbis non haberi ne-
cessitatem confessionis clancularię, quæ nunc in aurem sacerdotis fit: de hac re non contendo, modo
concedant ex illis verbis haberi necessitatem confessionis, siue illa clancularia sit, siue publica: quoniam
(vt latè aduersus Lutherum disputat Iacobus Latomus) in vtraque earum potest consistere sacramen-
tum pœnitentiæ. Non est enim sic de necessitate sacramenti pœnitentiæ, quòd confessio fiat secre-
tè, vt si publicè fieret, non esset sacramentum: quamuis malè ageret qui publicè confiteretur, nisi
aliqua

A aliqua particulari iusta causa vrgēte. Præterea ex illis verbis: Quorum remiseritis peccata, remissa erūt,
conuincitur gratiam per absolutionem sacerdotis infundi à Deo. Sacerdote enim remittente ministe-
rialiter, Deus vere peccata tunc remittit. At cum peccatorum remissio nunquam sine gratia gratum fa-
ciēte habeatur: sequitur vt quoties sacerdotes pœnitentem à peccatis absoluit, toties Deus gratiam in-
fundat. Quòd si per illam gratia infunditur à Deo, sequitur eam rectè dici posse sacramētum, quia post
verba sensibilia significantia absolutionem peccatorum, si peccator obicem non ponat, efficaciter se-
quitur gratiæ infusio. Ex his ergo verbis multa colligimus, videlicet confessionem esse necessariam, cō-
tra Vvaldēses: eamque non debere fieri soli deo, sed etiam sacerdoti qui absoluturus est pœnitentem à
peccatis, & hoc contra Iacobitas. Habemus etiam per confessionem infundi gratiam, & ita esse sacra-
mentum, & hoc contra Lutherum. Rursum, si confessio sola humana inuentione est introducta, & non
præcepto dinino, ostendant qui hoc dicunt, illam primæuam Ecclesiæ institutionem: quam cum non
sciant nec possint ostendere, oportet vt fateantur illam esse à deo. Sicut enim isti exigunt à nobis aper-
tum scripturæ testimonium, quo probemus confessionem fuisse à deo institutam: sic nos exigimus ab
eis apertam & veracem historiam, qua doceant primam Ecclesiæ institutionem de confessione facien-
da. Nos pro nostra fide protulimus testimonium ex Euangelio Ioannis. Ipsi autem vt doceant fuisse ab
Ecclesia institutam, nunquam ostēdent primam Ecclesiæ institutionem. Quòd si quis dicat eam fuisse
institutā in concilio Lateranensi, in quo facta est Decretalis illa nimis vulgata quæ incipit: Omnis vtri-
B usque sexus. Hoc si ad confessionem annuatim faciendam referatur, facile crediderim, quoniam āte il-
lam Decretalem nescio an fuissent homines obligati ad confessionem quolibet anno faciendam. Sed si
de confessione simpliciter dicant eam cœpisse in Ecclesia à tempore illius cōcilii: cōstat illud esse fal-
sum, quoniam Innocentius papa huius nominis tertius, sub quo illud concilium Lateranense celebra-
tum est, & decretalis illa ædita (vt Platina ait) adeptus est summum pōtificatum circa annum domini.
M.C C. ante quem per multas annorum centurias fuere Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, & alii
plures, qui dicunt confessionem esse necessariam: & constat eam tempore apostolorum fuisse exerci- *Act.19.*
tam. In actis siquidem Apostolorum dicitur: Multi credentium veniebant confitentes & ānunciantes
actus suos. Deinde Ecclesia catholica errare non potest in his quæ ad fidem & bonos mores spectant.
At cōcors omnium sacrorum doctorum de aliqua re sententia (vt in principio huius operis docuimus)
manifestè ostendit eam esse mentem & definitionem Ecclesiæ: quoniam cum plures fuerint doctores
sanctitate perinde ac scientia præcellentes diuersis temporibus diuersisque locis existentes, qui eidem
sententię subscripsere, quorum sententiam nunquam Ecclesia damnauit, sed ad eorum assertionem ta-
cuit, quæ nunquam ad hæreses damnandas tacere solet, conuincitur inde illam sententiam cui omnes
doctores subscribunt, esse veram Ecclesiæ catholicæ mentem, & veram fidem. Cum ergo omnium sa-
crorum doctorum sit concors sententia, confessionem omnium peccatorum mortaliū de quibus pec-
cator recordatur, esse necessariò sacerdoti faciendam, & sine ea saluari non posse, eamque à Christo es-
se institutam: cōstat inde hāc esse catholicæ Ecclesiæ fidem, confessionem videlicet peccatorum esse
diuino præcepto & non humano introductam. Horum autem sacrorum doctorum aliqua pauca testi-
monia adferam, ex quibus hoc perspicuum euadet, Omitto in hac re Bernardum, Hugonem de sancto
C Victore, & Richardum, Bedam, Rabanum, Isidorum atque etiam Gregorium, quoniā horum notissi- *Leo papa.*
ma sūt testimonia. Ad vetustiores accedo. Leo papa huius nominis primus, in epistola ad Theodorum
episcopum Foroliuiēsem, quæ est in ordine. 69. sic ait: Multiplex misericordia dei ita lapsibus subuenit
humanis, vt non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentię medicinam spes vitæ reparetur
æternæ, & qui regenerationis dona violassent proprio se iudicio cōdemnātes, ad remissionem crimi-
num peruenirēt. Sic diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, vt indulgentia Dei nisi supplicatione sacerdo
rum nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum, homo Christus Iesus, hanc præpositis Eccle-
siæ tradidit potestatem, vt confitētibus actionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos
ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterēt: cui vtique operi ipse Sal-
uator interuenit, nec vnquam ab his abest quæ ministris exequēda commisit, dicēs: Ego vobiscū sum
vsque ad consummationem seculi: vt si quid per seruitutem nostram bono ordine & gratulādo imple-
tur affectu, nō ambigamus per spiritum sāctum fuisse donatum. Hæc Leo Papa. In quibus verbis mul- *Matt.28.*
ta sunt notatu digna quæ nostro proposito deseruiūt. Cùm enim dixit diuinæ bonitatis præsidiis ordi-
natis, innuit non esse humana constitutione introductam, sed diuino iure ordinatam. Cùm verò ait ve-
niam non posse aliter haberi nisi supplicatione sacerdorum, ostendit confessionis necessitatem. Dicens
autem Deum semper assistere absolutioni & ministerio sacerdotum, satis apertè declarauit huius sacra
menti efficaciam. Augustinus in lib. 50. homiliarum, homilia. 49. sic ait: Qui post vxores vestras vos il- *August.*
licito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua cōcubuistis, agite pœnitentiam; qualis
agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deū ago: nouit Deus, *Matt.18.*
qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in
D cœlo? Ergo sine causa sūt datæ claues Ecclesiæ Dei? frustramus euāgeliū Dei? frustramus verba Chri-
sti? promittimus nobis quod ille negat? nōnne nos decipimus? Hæc August. Quibus verbis apertè di-
cit esse necessariam sacerdotis absolutionem, & non sufficere vt secretò deo cōfiteatur pœnitēs. Quòd
si necessaria est sacerdotis absolutio, ergo necessaria est peccatoris cōfessio, quia sacerdos absoluere nō
potest peccata quæ non nouit. Et cum in pluribus aliis locis hoc idem dicat, expressius tamen super Io-
annem tractatu. 49. eādem sentētiā explicat. Videat qui volet. Satis etenim mihi est, qui breuitatem te-
nere promisi, vt lectorem admonuerim. Hieronymus exponēs illud Ecclesiastici. 10. Si mordeat serpēs
in silētio, &c ait: Si quem serpēs diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno- *Hierony.*

infecerit, si tacuerit qui percussus est, & oon egerit pœnitētiam, nec vulnus suū fratri & magistro vo-
uerit confiteri, magister qui linguam habet ad curādum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erube-
scat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, nō curat. Hæc ibi Hieronymus. Quibus
Ambro. verbis apertissimè ostendit confessionis necessitatem, vt sine ea vulnus peccati curari noo possit. Am-
brosius libro primo de pœnitentia cap. 7. disputans aduersus Nouatianos negantes pœnitētiam posse
peccantibus proficere, sic ait: Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti nō licet? In baptismo v-
trique remissio omnium peccatorum est. Quid interest vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc
ius sibi datum sacerdotes vēdicent? Vnum in vtroque ministerium est. Sed dices quia io lauacro opera-
tur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? nónne dei nomē operatur? Quid ergo? Vbi vultis vēdi-
catis nobis dei gratiā, vbi vultis repudiatis? Hæc Ambrosius. In quibus verbis B. Ambrosius clarissimè
docet, in pœnitētia perinde ac in baptismo gratiam per sacerdotum ministerium conferri. Nuoquam A
autem per ministerium sacerdotum pœnitētia completur, nisi cùm peccatorem sua peccata confiten-
tem sacerdos absoluit. Ergo per pœnitentiæ sacramentum, hoc est per cōfessionem, homo recipit gra-
tiam: cuius oppositum dicit Lutherus in sexto errore suprà nominato. Huius autem sacramenti neces-
sitatem docet idem Ambrosius libro. II. de pœnitentia capite. 7. cuius verba causa prolixitatis vitandæ
Cyprian. relinquo, satis putans lectorem dirigere. B. Cyprianus sermone quinto de lapsis, loquēs de illis qui cor-
de solum peccauerunt, sic ait: Hi quāuis oullo sacrificij aut libelli facinore cōstricti sunt, quoniam ta-
men de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter cōfiteantur, exo
mologesim conscientiæ suæ faciant, animi sui pondus exponāt, salutarem medelam paruis licet & mo-
dicis vulneribus exquiraot. Et parum infrà: Cōfiteātur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum
adhuc qui deliquit, in seculo est, dum admitti eius cōfessio potest, dum satisfactio & remissio facta per
sacerdotes, apud dominum grata est. Hæc Cyprianus. Ex his Cypriani verbis duo colligimus. Vnum,
quòd videlicet cōfessio faciēda est apud sacerdotes Dei, & nō solùm coram Deo. Alterum, quòd illa nō
sit faciēda solùm de publicis, sed etiam de occultis quæ intra cordis latebras commissa sunt. Cuius op-
positum docet Lutherus. De aliis autem occultis peccatis, quæ sic occulta sūt, vt ipsum peccatorem la-
teant, vel quia eorum non recordatur, vel quia firmiter credit, excusabili ingnorantia, non esse peccata,
de his, inquam, non disputamus quòd ea confitenda sint. Nullus enim fuit vnquam tam demēs, vt pu-
taret illa etiam sacerdoti in aurem fore narraoda, quorum pœnitēs nō recordatur. Quod verò Luthe-
rus pro se adducit, dicens non oportere omnia confiteri, quia (vt dicit) sic faciētes nihil relinquūt mi-
sericordiæ Dei ignoscendum: tale est ac si diceret oon oportere etiam laborare vt omnia opera nostra B
bona & benefacta sint, quum sic facientes multo minus velint aliquid relinquere misericordiæ Dei i-
gnoscendum: quapropter illo argumento Lutherus etiam persuaderet hominibus vt nolint omnia be-
ne operari. Idem argumentum, quo nunc Lutherus probare nititur suam impiam assertionem, Paulus
obiicit sibi ipsi, & illud velut inane ac nullius prorsus roboris contemnit, ac reiicit. Nam postquam di-
xerat Paulus multo maiorem esse diuinam Dei gratiam, quàm nostra peccata: Ita vt vbi abūdauerat de
lictum, dicat, superabūdasse gratiam, obiicit sibi sic inquiēs: Quid ergo dicemus? manebimus in pec-
cato, vt gratia abundet? absit. Poterat fortassis alicui igooranti in mentem venire, licere homini pecca-
re, vt Deus postea abundantiorem impartiretur gratiam. Paulus tamen hanc sententiam nō admittit,
sed absurdissimam illam putat, dicēs: Absit, Nūquam enim (vt ipse inferius ait) licet facere malum vt
inde eueniat bonum. Vt autem Lutherus intelligat, hanc esse Pauli seotentiam, audiat Chrysostomum,
Chrysosto Homilia decima super epistolam ad Romanos, hæc Pauli verba interpretātem, qui hæc ait: Postquam
igitur ostēderet, magnam esse gratiam ex eo quod magna curata sint peccata, videbatur ex eo impru-
dentibus peccādi datum hortamētum. Si enim propterea (dicet quispiam) gratia Dei maior apparet
quod multa & magna peccata commisimus, à peccatis oō abstineamus, vt magis appareat gratia: Ne i-
gitur ista vel dicant, vel suspicentur, vide quomodo subuertat obiectionem. Primum quidem forti ne-
gatione cū dicit, Absit, id quod solet facere in illis, quæ ex cōfesso vehemēter sunt absurda. Hæc Chry-
sostomus. Eodem modo Luthero, cum dicit, nō esse cōfitenda omnia peccata, vt aliquid relinquamus
diuinæ misericordiæ ignoscendum, ego respondebo. Absit. Quia nō sunt facienda mala, vt postea no-
bis illa Deus remittendo misericordiam suam osteodat. Adde quòd etiam si omnia confiteantur pec-
catores, adhuc omnia relinquunt misericordiæ Dei ignoscēda: quoniam etsi peccatores omnia confi-
teantur peccata, immensam tamen exercet misericordiam Deus, omnia remitteos, cùm etiam si omnia C
opera quantumlibet exactè fecerimus, magnam oobis exhibet misericordiam, cum ea ad vitam accep-
tat æternam: quoniam nō sunt condignæ passiones huius seculi ad futuram gloriam, quæ reuelabitur
Rom. 7. in nobis. Sed ne ex solis doctoribus latinis testimonia sumpsisse videamur, operæprecium erit aliquo-
rum Græcorum testimonia proferre. Cyrillus libro tertio super Leuiticum, exponēs illud: Si peccaue-
Cyrillus. rit vnum aliquid de istis, pronūciet peccatum quod peccauit, sic ait: Est aliquod in hoc mirabile secre-
tum, quòd iubet pronunciare peccatum. Etenim cuiusuis generis proonncianda sunt, & in publicum
proferēda cuncta quæ gerimus: si quid io occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra co-
gitationum secreta commisimus, cūncta necesse est publicari, cuncta proferri. Proferri autem à nobis,
aut ab illo, qui accusator peccati est & incentor. Hęc Cyrillus. Vides hic, qualiter omnia proferri iubet,
Chrysost. & nullum cælari permittit, si volumus diaboli accusationem euadere. Chrysostomus homilia. 3. super
Matthęum, loquēs de illis, qui baptizabantur à Ioanne, confitentes peccata sua, sic ait: Confessio pec-
catorum est testimonium cōscientię timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua nō eru
bescit confiteri. Qui autem erubescit non timet. Perfectus eoim timor soluit omnem pudorem. Illic
enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus quia
confessio

confeſsio peccatorum habet pudorem, & quia hoc ipſum erubeſcere pœna eſt grauis? Sed ideo magis iubet Deus confiteri peccata noſtra, vt verecundiam patiamur pro pœna: nam & hoc ipſum pars eſt iudicii. Hæc Chryſoſtomus. In quibus verbis hoc aduertere oportet, quòd dicit iuſsiſſe Deum vt confiteamur peccata noſtra, vt vel ſic verecundiam patiamur, tanquam pœnam pro peccatis noſtris ſuſceptam. D Quæ verba nullatenus ad confeſsionem quæ ſoli Deo fit, referri poſſunt. Plura certè de hac re adferre poſſem ſacrorum doctorum teſtimonia, verum ne nimia prolixitate grauarem lectorē, omitto. Sed inter tam multa teſtimonia vel vnum eſſe debet (mea quidem ſententia) efficaciſsimum, quod nulla humana autoritate populus vnquam potuiſſet adduci, vt occultiſsima ſcelera, quorum tacitam cōſcientiam horrebant, in alienas aures, tanto cum pudore, tanto cum periculo, ſine vlla cunctatione effunderet. Nec ſimile eſt vero, fieri potuiſſe, vt tot presbyteri promiſcuæ multitudinis confeſsiones audientes, ſecretum ſeruarent, etiam hi, qui aliàs nihil continere poſſunt, niſi Deus ipſe, qui ſacramentum inſtituit, tem tam ſalubrem ſpeciali gratia defenderet. Confeſsio peccatorum, quæ ſacerdoti fit, eſt à Deo inſtituta: in qua omnia ſunt peccata reuelanda, quorum pœnitens recordatur: quibus reuelatis in confeſsione, & data à ſacerdote abſolutione, pœnitenti Deus peccata dimittit, & gratiam infundit: quæ omnia diuerſis teſtimoniis probata iam ſunt. Sed de inſtitutione confeſsionis, quòd illa ſit à Deo, teſtatur Sixtus quartus pontifex maximus, qui de hac re definiuit per hæc verba, quæ nunc ſubiiciuntur.

SIxtus epiſcopus ſeruus ſeruorum dei, Ad perpetuam rei memoriam. Licet ea, quę de noſtro mandato ritè fiant, plenam obtineant roboris firmitatem: tamen illis interdum noſtri muniminis robur adiicimus: vt eo firmius illibata perſiſtant, quo magis noſtro fuerint præſidio communita. Dudum ſiquidem ad audientiam noſtram deducto, quòd à modico tunc decurſo tempore citra in Hiſpaniarum regnis, & præſertim in vniuerſitate ſtudii Salmaticenſis, fuerant & adhue erant nonnulli iniquitatis filii, qui quaſdam falſas, ſanctæ catholicæ fidei contrarias, erroneas, ſcandaloſas, & malè ſonantes propoſitiones, præſertim circa peccatorum confeſsionem, & eccleſiaſtica ſacramenta in ſtudio huiuſmodi, & in A frequentiſsimo hominum cœtu veras eſſe publicè affirmare, & pertinaciſsimè ſuſtentare ac defendere: apertiſsimas ſacræ ſcripturæ autoritates eorum erroribus repugnantes, earum rectum, clarum & apertum ſenſum, falſis eorum interpretationibus impudenter violando refellere: huiuſmodi quoque eorum falſa dogmata manifeſtè hæreticæ prauitatis labem continentia in aliorum mentes inſerere, & ſimplicium animas illaqueare: & vt illa in plurium notitiam peruenirent, & in perpetuum de illis memoria haberetur, libros componere, & in publicum, vt illos legendi omnibus eſſet facultas, tradere præſumpſerant eatenus, & præſumebant: Nos tunc venerabili fratri noſtro Alphonſo Archiepiſcopo Toletano, per alias noſtras literas commiſimus, vt aſſumptis ſecum aliquibus in Theologia magiſtris, & aliis viris literatis (vocatis his, qui propoſitiones ipſas veras eſſe affirmare niſi erant, & nitebantur in dies: & auditis quæ ipſi pro illarum veritate, & alii Chriſti fideles ad dilucidandam earum falſitatem deducere vellent) an quæ in propoſitionibus huiuſmodi continebantur, falſa, & fidei præfatæ contraria, erronea & malè ſonantia exiſterent, autoritate noſtra declararet & decideret: & declaratione huiuſmodi facta, illos quos in præmiſſis culpabiles eſſe reperiret, ſi iuxta ſanctorum patrū inſtituta & canonicas ſanctiones ſe emēdare, & depoſitis de cordibus eorum totaliter erroribus prædictis, ad Eccleſiæ vnitatem, hęretica labe huiuſmodi abiurata, redire, & iuxta declarationem ſuam, tales propoſitiones eſſe ſcandaloſas, falſas, & hæreticas, ac malè ſonantes fateri, & deſuper confectum librum huiuſmodi retractare, & cum effectu refutare recuſarent, & in illis, eorúmque erroribus pertinaciter inſiſtere vellent, hæreticos, ac cenſuris & pœnis in tales à iure promulgatis irretitos eſſe decerneret: plena ſibi deſuper autoritate conceſſa, prout in noſtris inde confectis literis plenius continetur. Poſtmodum verò ſicut accepimus, præfatus Archiepiſcopus ad executionem dictarum literarum, earum forma ſeruata ritè procedens, di-B lectos filios Petrum de Prexamo, & Petrum de Ocanna, ac Petrum de Caloca, necnon Didacum de Betonno, Martinum quoque Alfonſum Delatorre, magiſtros, & Petrum Didaci de Conſtana, ac Ioannem de Quintanapalla, licentiatos in Theologia: necnon Tellium Buendia Toletanum, & Vaſcum de Ribera, de Talauera, in eadem Eccleſia archidiaconos, Thomam de Guenca, & Ioannē de Medina Decretorum Doctores: ac Garſiam Fernandi de Alcala in eiſdem Decretis Licentiatum, & alios quamplures magiſtros in Theologia, ac doctores & Licētiatos in eiſdem Decretis: alios quoque quamplurimos doctos & literatos viros ex diuerſis regnorum prædictorum locis: pariter & dilectum filium Petrum de Oſima, propoſitionum prædictarum autorem, eiúſque ſequaces, coram ſe ad ſuum oppidū de Alcala Toletanæ diœceſis euocari fecit: ac dicto Petro de Oſma & ſequacibus minimè comparentibus, debito tempore expectatis, matura ſuper omnibus propoſitionibus prædictis deliberatione præhabita, de vnanimi concilio & aſſenſu magiſtrorum & prædictorum doctorum declarauit illas propoſitiones, per quas Petrus de Oſma, & eius ſequaces prædicti pertinaciter affirmare non verebantur, confeſſionem peccatorum in ſpecie, ex vniuerſalis Eccleſiæ ſtatuto, non diuino iure compertam fore: & peccata mortalia, quo ad culpam, & pœnam alterius ſeculi, abſque confeſſione, ſola cordis contritione: prauas verò cogitationes ſola diſplicentia deleri: & quòd confeſſio ſecreta ſit, neceſſariò non exigi: & non peracta pœnitentia confitentes abſolui non debere: & Romanum pontificem purgatorii pœnam remittere, & C ſuper his quæ vniuerſalis Eccleſia ſtatuit, diſpenſare non poſſe: ſacramētum quoque pœnitentiæ, quantum ad collationem gratiæ, naturæ, non autem inſtitutionis noui aut veteris teſtamenti exiſtere: & alias quas propter earum enormitatem, vt illi qui de eis notitiam habent, obliuiſcantur earum, & qui de eis notitiam non habent, ex præſentibus non inſtruantur in eis, ſilentio prætermittendas ducimus, falſas, ſanctæ fidei catholicæ contrarias, erroneas, & ſcandaloſas, ac à fidei veritate alienas, & ſanctorum patrum decretis, & apoſtolicis conſtitutionibus contrarias fore, manifeſtam hæreſim continere, dictarum

Extrauagans Sixti quarti.

literarum & per illas ſibi cõceſſæ facultatis vigore declaranit: & pro talibus haberi & reputari debere
decreuit: prout in quibuſdam authenricis ſcriptutis de ſuper confectis plenius continetur. Et demnm,
(præmiſſis ſic vt præfertur geſtis, & propoſitis in conſiſtotio coram nobis) oos dilectis filiis noſtris,
Stephano tituli ſanctæ Mariæ ın Tranſtyberim,& Ioanni tituli ſanctæ Praxedis, Presbyteris, Cardina-
libus, vt de præmiſſis geſtis per ipſum Archiepiſcopum diligenter ſe informarent: & quæ inueoirent,
nobis & alııs fratribus noſtris ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus referrẽt: qui tã zelo fidei, quàm
vt noſtris parerent mandatis,onus huiuſmodi prompta voluntate ſuſcipientes, cuncta diligẽter rima-
tunt: & quæ inuenerunt, nobis & aliis fratribus noſtris memoraos fideliter retulerunt: propoſitiones
præfatas erroneas fore pluribus autoritatibus & rationibus, præter illas, quas io Archiepiſcopi proceſ-
ſibus inuenerunt, etiam demonſtrantes zelo fidei memoraræ. Nos igitur, ad quem ſpectat errores hu-
iuſinodi extirpare (habita eoruodem ſanctæ Mariæ in Tranſtyberim, & ſanctæ Praxedis Cardinalium
relatione prædicta) ipſius Archiepiſcopi ſolertiam & diligentiam io præmiſſis plurimum in domino
commendantes,& certa noſtra ſcientia Archiepiſcopi declaratiooem,& decretum huiuſmodi,& pro- D
ut illa concernunt,omnia & ſingula in ſcripturis prædictis Archiepiſcopi ſuper præmiſſis cõfectis con-
tenta, autoritate apoſtolica, tenore præſentium, de eoruodem referentium & aliorum fratrum noſtro-
rum,vnà cum concilio & aſſeſſu,laudamus,confirmamus,& approbamus, ac præſentis ſcripo patroci-
nio communimus,ſuppleotes omnes & ſingulos defectus, ſi qui forſan interuenerunt in eiſdem. Et ni-
hilomious pro potioris cautelæ ſuffragio omnes & ſingulas propoſitiones prædictas, falſas, ſanctæ ca-
tholicæ fidei contratias, erroneas, & ſcandaloſas, & ab euangelica veritate penitus alienas, ſanctorum
quoque patrum decretis, & aliis apoſtolicis conſtitutionibus contrarias fore, ac manifeſtam hæreſim
continere,dicta autoritate declaramus. Præfato quoque Archiepiſcopo ſcientia & autotitate prædictis
committimus & maodamus, vt contra dicti Petri de Oſma ſequaces prædictos, ſi huiuſmodi hæreſim,
in quam prolapſi ſunt, abiurare, & eoodem Petrum proot errantem ſecuti ſunt, errores ſuos abiuran-
tem,& ſe emendarìtem,ſequi recuſaueriot,aut malitioſe diſtuleriot,iuxta prædictarum aliarum noſtra-
rum literarum contioentiam, tanquam hæreticos procedere non omittat. Et vt geſta per eum probè &
laudabilitet zelo fidei de mandato noſtro,& per nos meritò apptobata, ad omnium incolarum illarum
pattium notitiam facilius perueniaot: qna habita,poſſint ſeipſos, ne io prædictos prolabantur errores,
liberius cuſtodire, præſentes ooſtras literas cum proceſſu per eum habito, ac dicti Petri abiurationem,
ſingulis illarum partium epiſcopis ſignificare non omittat: qui poſt ſignificatiooem eandem, clero &
populo ſuarum ciuitatum & diœceſum ea publicari procurent: & generaliter omnia faciat,quæ pro hu-
iuſmodi hæreſis extirparione neceſſaria fuerint, ſeu ei quomodolibet opportuna videbontur, non ob-
ſtantibos conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis,ac omnibus illis, quæ in dictis literis voluimus
non obſtare, cæteriſque contrariis quibuſcunqoe. Nulli ergo omnino hominum liceat,&c. Quòd verò
Cõcilium confeſsio ſit neceſſaria, etiam ſi cootritio adſit, præter teſtimonia adducta teſtatur concilii Cooſtan- A
Cõſtãtiẽ. tien. defioitio. Io quo concilio,ſeſsione octaua damnati ſunt quadraginta quinque articnli Ioannis Vvi-
clepb: & inter cæteros is vnus ſeptimo loco aſsignatur,ſub his verbis: Si homo debitè fuerit contritus,
omnis confeſsio exterior eſt ſibi ſuperflua & inanis. Quæ ſententia ſimul cum aliis ibidem condemna-
Conciliũ ta eſt. Deinde, Coociliom Florentinum ſub Eugenio quarto celebratum in definitione fidei, quam de-
Florẽtinũ dit Armenis,de ſacramento pœnitentiæ diſſetens hæc ait: Quartum ſacramẽtum eſt pœnitentia, cuius,
quaſi materia,ſunt actus pœnitentis,qni in tres diſtinguuntur partes. Quarum prima eſt cordis contri-
tio,ad quam pertinet,vt doleat de peccato commiſſo cum propoſito oon peccaodi de cætero. Secunda
eſt oris confeſsio,ad quam pertinet vt peccator omnia peccata,quorum memotiam habet, ſuo ſacerdo-
ti confiteatur integtaliter. Hæc concilium Florentinum. Ex qoibus verbis, apertiſsimè coouincitur Lu-
Conciliũ therus negans omnia peccata eſſe neceſſario confitenda; Denique concilium Tridentinum ſub Iolio
Tridẽtinũ tertio celebratum multo apertius & copioſius ea, quæ ad confeſsionem ſacramentalem pertinent, defi-
oit. Nã ſeſsione quarta,canone tertio hæc air: Si quis dixetit verba illa Domini Saluatoris,accipite ſpi-
ritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinuetiris, retenta ſunt, non
Ioan.20. eſſe intelligenda de poteſtate remittendi, & retinendi peccata in ſacramento pœnitentiæ. Sicut eccle-
ſia catholica ab initio ſemper intellexit, detorſerit autem contra inſtitutionem iſtius ſacramenti ad au-
toritatem prædicandi Euangelium,anathema ſit. Et canone ſexto iterum ait: Si quis oeganerit confeſ-
ſionem ſacramentalem, vel inſtitutam vel ad ſalutem neceſſariam eſſe iure diuino, aut dixerit, modum
ſecretè confitendi ſoli ſacerdoti,quem Eccleſia catholica,ab initio ſemper obſeruauit,& obſeruat, alie-
num eſſe ab inſtitutione,& mandato Chriſti,& inuentum eſſe humanum, Aoathema ſit. Et rurſum ca-
none ſeptimo ioquit: Si quis dixerit in ſacramento pœnitentiæ, ad remiſsionem peccatorum neceſſari- B
um non eſſe iure diuino confiteri omnia,& ſingula peccata, mortalia, quorum memoria cum debita &
diligenti præmeditaoone habeatur,etiam occulta,& quæ ſunt cõtra duo vltima Decalogi præcepta,&
circunſtãtias,quę peccaõ ſpeciem mutant: Sed eam confeſsiooem tantum eſſe vtilem,ad erudiendum,
& conſolandum pœnitentem, & olim obſeruatam fuiſſe, tantum ad ſatisfactionem canonicam impo-
nendam, aut dixerit eos, qui omnia peccata confiteri ſtudent, nihil relinquere velle diuinæ miſericor-
diæ ignoſcendum, aut demum non licere confiteri peccata venialia, Anathema ſit. Hactenus Concili-
um Tridentinum. In quibus verbis omnes errores, quos ſupra eoumerauimos, de confeſsiooe ſacra-
mentali, apertiſsimè damnantur. De hac materia confeſsionis contra Lutherum ſcripſit Ioanoes Roſ-
fenſis epiſcopus,in eo opere, quod cõtra Lutheri Captiuitatem Babylooicam ædidit. Scripſit etiam ſa-
tis diffuſè Iacobus Latomus in eo opere, quod pro aſſertione determinaoonis facultatis Louanienſis
contra Lutherum compoſuit. Scripſit etiam frater Gaſpar Sagerus ordinis minorum. Alios autem, qui

multi

multi referuntur,non vidi. Alius est error ad hanc rem quodammodo spectans, qui dicit omnes homi-
nes cuiuscunque conditionis fuerint, posse audire confessiones, & pœnitentes absoluere. Hic error est
Martini Lutheri dicentis, omnes Christianos esse sacerdotes. Verùm de hoc errore inferius disputabi- *Lutherus*
mus,in titulo de sacerdotibus,vbi (Deo duce) probabimus, non omnes Christianos esse sacerdotes,

CONFIRMATIO.

C HÆresis Græcorum est (vt ait Guido) confirmationem non esse sacramentum. Frater Bernardus de *Græci.*
Lutzemburgo in suo cathalogo hæreticorum de Græcis loquens, dicit eos sacramentum confir-
mationis paruulis statim post baptismum conferre, & hoc per simplices sacerdotes. Itaque hi duo con-
traria videntur Græcis tribuere, & nescio vtri eorum credam. Vt autem ingenuè verum dicam, nulli i-
storum in hac re fido,quoniam neutrũ video exactè rem inuestigasse,sicut ex aliis pluribus conicere li-
cet. Siue ergo hoc Græci teneant,siue illud,hoc certum est, Vvaldẽses hunc errorem docuisse : quamuis
Guido de eorum erroribus disserens,nũquam hoc illis tribuat. Tamen Æneas Syluius, qui postea sum-
mus Pontifex effectus, & Pius secundus dictus est, in libro de origine Bohemorum, capite tricesimo- *Vvalden-*
quinto,errores Vvaldensiũ recensens,hunc inter alios illis impingit. Post istos Ioannes Vvicleph Vval- *ses.*
densium instaurans sectam, dixit confirmationem posse à quolibet presbytero dari : non tamen (quod
sciam) negauit confirmationis sacramentum,quoniam Thomas Vvalden. qui diligẽtissimè huius erro-
res persecutus est, in suo primo tomo doctrinalis fidei, libro secundo, capite quinquagesimo septimo,
solum hoc impingit Vviclepho,quòd videlicet dixerit confirmationem conferri posse à quocunque sa- *Iannes*
cerdote,& quòd sola lucri temporalis cupiditate est reseruatum episcopis. Martinus Lutherus dogmata *Vvielef.*
sua à lacubus putridis & infectis (vt solet) hauriens, Vvaldensibus consentit,dicens cõfirmationem ne- *Lutherus.*
que esse sacramẽtum, neque gratiam conferre,sed esse meram cæremoniam,& ritum quendam. Vt au-
tem hoc esse falsum conuincamus,memores esse oportet illius,quod in principio huius operis suprà do-
cuimus: multa videlicet esse fide tenẽda,etiam si per scripturas sacras expresse probari non possint. De-
D inde, ne in posterum de nomine solùm contendamus,hoc prius admonere oportet, vt quæ à recentio-
ribus scriptoribus confirmatio vocatur, illa eadem sit, quæ ab antiquis & vetustioribus vocatur consi-
gnatio. Veteres siquidem ex ritu & cæremonia,quæ in illius sacramẽti collatione obseruatur, consigna-
tionem appellauere, eò quòd chrismate, hoc est, oleo consecrato, episcopus hoc sacramentum confe-
rens,frontem pueri iam baptizati vnxit,facto super frontem ex eodem chrismate signo crucis, quo tan-
quam validissimo & impenetrabili scuto muniatur aduersus dæmonis iacula. At recẽtiores ad effectum
ipsius sacramenti aspicientes,confirmationem appellauere: quoniam in hoc sacramento donatur gratia
per quàm fortior quilibet & firmior esse valeat ad pugnam cum dæmone sustinendam : & ideo merito
confirmatio dicitur, quia per illam firmior efficitur. His ergo suppositis, facilè probabimus confirma-
tionem esse sacramentum conferens gratiam, quod à solis episcopis ministrari potest. In Actis aposto-
lorum legimus,quòd cum apostoli qui erant Hierosolymis,audissent quia Samaria recepit verbum Dei *Act.8.*
per prædicationem Philippi diaconi, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum venissent oraue-
runt pro ipsis vt acciperent spiritum sanctum: nondum enim in quenquam illorum venerat, sed bapti-
zati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebãt spiritum
sanctum. Ecce, hic vides ad impositionem manuum apostolicarum spiritum sanctum super iam bapti-
zatos descendisse. Vnde conuincitur, confirmationis sacramentum gratiam suscipientibus conferre,
quoniam hoc modo per impositionem manuum orationi coniunctam apostoli tunc conferebant con-
firmationem,sicut illum locum plures sacri doctores & vetustissimi interpretantur: & summi Põtifices
sancti simul & docti,& antiquitate reuerendi,sic illum locum declarant : & concilii generalis definitio
de confirmatione locum illum esse intelligendum decernit. Quæ omnia mox subiiciemus. At (sicut in
A principio huius operis docuimus) ille pro vero & indubitato sacræ scripturæ sensu recipiendus est,
quem Ecclesia nobis pro vero sensu scripturæ dederit. Nam sicut ad eam spectat scripturas sacras à pro-
phanis distinguere,ita ad eam spectat verum scripturę sensum à falso separare. Cum ergo Ecclesia nos
doceat illum scripturę locum de confirmatione aut frontis consignatione esse intelligendum, non
est quòd amplius de illo dubitemus. In illo autem loco apertissimè dicitur, per manuum impositionem
spiritumsanctum conferri : ergo per confirmationem præstatur gratia nouiter confirmato. Quòd autẽ
in illo loco Actorum apostolicorum nulla fit mentio de vnctione chrismatis, sed de sola manum im-
positione,nihil mouere debet : quoniam & si hoc ibi subticeatur,nihilominus tamen certum est Chri-
stum ita iussisse,vt confirmãdus chrismate vngeretur, & apostolos ita fecisse,vt Christus illis præcepe-
rat. Nam Fabianus papa & martyr in epistola ad Orientales episcopos,reprehẽdens eos episcopos, qui *Fabianus*
non quolibet anno in feria quinta,quæ dicitur esse in cœna domini,conficiebant chrisma, sed chrisma- *papa.*
te duorum aut trium annorum sæpenumero vtebantur. sic ait : Errant enim qui talia excogitãt, & mẽ-
te vesana potius quàm recta sentiũt. In illa enim die Dominus Iesus postquam cœnauit cum discipulis
suis,& lauit eorum pedes,sicut à sanctis apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquę-
runt,chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum nostrorum significat baptismum,quando san-
cti chrismatis vnctione perficitur atque confirmatur. Hæc Fabianus papa. Quem Lutherus nec velut re
centem aut trecentenarium (vt solet) reiicere potest,quoniam ante mille & fermè trecentos ãnos sub
Decio Imperatore martyrio coronatus est. Præterea in eodem lib. Actorum apostolicorum reperimus
iterum à beato Paulo simile quid fuisse factum. Hic enim cum discipulos quosdam solo Ioannis baptis- *Act.19.*
mate baptizatos reperisset, illos vero baptismo in nomine Iesu baptizauit, quo facto imposuit illis ma-

nus,& venit ſpiritus ſanctus ſuper eos,& loquebantur linguis,& propbetabant. Ecce,iterum vides gra-
tiam per manuum impoſitionem dari. Quòd ſi gratia infallibiliter ibidem cunfertur ſub aliquo ſigno
ſenſibili exterius apparente,nil obſtat quin ſacramentũ dicatur. Sed hic vnum aduerte,quòd nunquam
illa manuum impoſitio facta eſt niſi per ſolos apoſtolos,& nunquam reperictur ab aliis diſcipulis factai
vnde ſacti & vetuſti doctores colligunt hoc ſacramentum non poſſe ab aliis,quàm ab epiſcopis confer-
ti,quoniam epiſcopi ſuccedunt apoſtolis,reliqui verò presbyteri repræſentant diſcipulos,& illis ſucce-
Damaſus papa. dunt. Hoc autem teſtimoniis ſacrorum doctorum & vetuſtorum comprobare oportet. Damaſus papa
in epiſtola de epiſcopis ſic ait: Quòd autẽ ſolis apoſtolis eorumq́ue ſucceſſoribus proprii ſit officii tra-
dere ſpiritum ſanctum, liber Actorum apoſtolorum docet, præſertim cum nullus ex ſeptuaginta diſci-
pulis,quorum iſti (de presbyteris loquitur) in Eccleſia ſpeciem gerũt,legatur donum ſancti ſpiritus per
manus impoſitiunem (vt prædictũ eſt) tradidiſſe. Hæc Damaſus papa,doctus ſimul & ſanctus,qui an-
Innocen. te mille & pluſquam centum annos obiit. Innocentius papa, homo eiuſdem farinæ cum Damaſo, quo-
niam ſanctus & doctus fuit,in epiſt.ad Decentium Egubinum epiſcopum,cap.3.ſic ait: De conſignan-
dis verò infantibus,manifeſtum eſt ab alio fieri quàm ab epiſcopo,non licere. Nam presbyteri licet ſint
ſacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus ſolis deberi, vt vel conſi-
gnent, vel ſpiritum paracletum tradant, non ſolùm conſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat verùm illa le-
ctio Acto.apoſtolorum,quæ aſſerit Petrum & Ioannem eſſe directos,qui iam baptizatis traderent ſpiri- C
tum. Nam presbyteris ſeu extra epiſcopum, ſeu præſente epiſcopo, cum baptizant, chriſmate baptiza-
tos vngere licet, ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frontem ex eodem oleo ſignare,
quod ſolis debetur epiſcopis,cum tradunt ſpiritum paracletum. Hæc Innocentius. Ex iſtis verbis patet,
confirmanonem ſiue conſignationem conferre gratiam ſuſcipienti:& talem confirmationem non poſ-
ſe ab alio,quàm ab epiſcopo conferri. Et dicit id eſſe non ſolum ex conſuetudine eccleſiaſtica, ſed ex le-
ge diuina,quæ in Actis apoſtolorum fundatur. Idem ſub eiſdẽ fermè verbis,quibus Damaſus,dicit Leo
papa, huius nominis primus, in epiſtola ad vniuerſos Germaniæ & Galliæ epiſcopos, quæ eſt in ordine
ſexageſimaſexta. Videat qui volet, quoniam in volumine Cõciliorum generalium inſertæ ſunt hæ Leo-
nis epiſtolæ. Melchiades papa & martyr in epiſtola quadã ad Hiſpaniæ epiſcopos, expreſſius huius ſa-
cramenti virtutem explicat,ſic inquiens: Spiritus ſanctus,qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit
illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præſtat ad gra-
tiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris,inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiẽdum eſt, in ba-
ptiſmo regeneramur ad vitã,poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam. In baptiſmo abluimur,poſt ba-
ptiſmũ roboramur. At ſi continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamẽ neceſſa-
ria ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat mox in pace beati ſeculi recipiẽdos: confirma-
tio autem armat & inſtruit ad agones mundi huius,& prælia reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum
cum acquiſita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte: quia non poteſt pec- D
care poſt mortem. Hæc Melchiades papa. Deinde Euſebius papa,qui hunc Melchiadem in Pontificatu
pręceſsit,quique ſub Diocletiano pro Chriſti nomine glorioſum ſuſtinuit martyrium,in epiſtola tertia,
quæ eſt ad epiſcopos Tuſciæ & Campaniæ,de hac re apertius reddit teſtimonium,ſic inquiens: Hęreti-
cos omnes quicunque Dei gratia conuertuntur,& in ſanctæ trinitatis nomine credentes baptizati ſunt,
Romanæ Eccleſiæ regulam tenentes,per manus impoſitionem reconciliati præcipimus. Manus impo-
ſitionis ſacramentum magna veneratione tenendum eſt, quod ab aliis perfici non poteſt, niſi à ſummis
ſacerdotibus. Nec tempore apoſtolorum ab aliis,quàm ab ipſis apoſtolis,legitur aut ſcitur peractum eſ-
ſe: neque ab aliis (ſicut iam dictum eſt) quàm ab illis,qui eorum locum tenent, vnquam perfici poteſt
aut fieri debet. Nam ſi aliter pręſumptum fuerit,irritum habeatur & vacuum,nec inter eccleſiaſtica vn-
quam reputabitur ſacramenta. Hæc Euſebius papa & martyr. In quibus duo ſunt annotãda, quæ noſtro
propoſito deſeruiunt. Primùm quidem ait,confirmationem eſſe ſacramentum, quod Lutherani negãt.
Deinde dicit,illud non niſi ab epiſcopis poſſe conferri,quod negauit Ioannes Vvicleph. Vrbanus papa
& martyr apoſtolorum temporibus vicinus,in epiſtola de communi vita, & oblatione fideliũ, ad om-
nes epiſcopos ſcripta,ſic ait: Omnes fideles per manus impoſitionem epiſcoporum, ſpiritum ſanctum
poſt baptiſmum accipere debent,vt plenè Chriſtiani inueniantur: quia quum ſpiritus ſanctus infundi-
tur,cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur. Hæc Vrbanus papa,& martyr,qui apertè aſſerit
per confirmationem aut manus impoſitionem ſpiritum ſanctum infundi. Clemens etiam papa & mar-
tyr,qui quartus à beato Petro fuit, in quarta epiſtola ſua hoc dicit idẽ circa finem epiſtolæ. Epiſtolæ au-
tem iſtius habentur in illo volumine, in quo omnium cõciliorum decreta coaceruata ſunt, in principio
illius voluminis. Quòd autem Hieronymus in libro aduerſus Luciferianos ait,eſſe magis propter hono- A
rem ſacerdotii, quàm ex legis neceſsitate decretum, vt ſolus epiſcopus per impoſitionem manus ſpiri-
tum ſanctum conferat,hoc me non mouet,nec quenquam mouere debet: quoniam præſtat credere ma-
gis Damaſo & Innocentio,& aliis ſanctis perinde ac doctis,quos citauimus,quàm ſoli Hieronymo,qui
aliàs etiam opinatus eſt,inter presbyterum & epiſcopum, nullum eſſe ex lege diuina diſcrimen. Nec in
hoc aliquid detrahimus Hieronymo (abſit) nec propter hoc aliquid gloriæ illius deperit: quoniam ipſe-
met beatus Hieronymus catholicè (vt decet) ſentiens, ad eundem Damaſum papam ſcribit, dicens ſe
illam ſolam velle tenere fidem, quam illum Romanus Pontifex & verus Petri ſucceſſor docuerit. Nec
etiam mouere debet factum beati Gregorii, qui ſcribens Ianuario epiſcopo, permittit vt presbyteri ſa-
cramentum confirmationis baptizatis conferãt: quoniam,vt ex illa eadem epiſtola patet, ipſe prius hoc
illis presbyteris ne id facerent prohibuerat: quia tamen inde ſcãdalum naſci cognouit, permiſit vt preſ-
byteri illud conferrent ad ſcandalum & maius aliud malum euitandum, Sic enim ex eadẽ epiſtola patet

eſſo

esse permissionem, nō cōcessionem. An antem malè fecerit sic permittēdo vel nō, ergo nō disputo, nec
ad me spectat, qui nunc de casibus patticularibus non ago. Si tamen cogor sententiam meam prodere,
credo virum sāctum simul & doctorum neque errare voluisse, neque id quod faciebat, ignorasse. Sed iā *Cōcilium*
opus est, vt de hoc concilij definitionem audiamus. Concilium Ispalense secundum, cui interfuit bea- *Ispalen.*
tus Isidorus, recēsens ea, quæ presbyteris sūt interdicta, & solis episcopis reseruata, capite septimo suo-
B rum Decretorum inter alia etiam ānumerat cōfirmationem, dicens: Siqnidem nec benedicere eis Ec-
clesiam, vel altaria consecrare, neque per inpositiones manuum fidelibus baptizandis vel conuersis ex
hæresi spiritum tradere, nec chrisma cōficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare. Hęc con-
cilium Ispalense. Prætetea inter quadragintaquinque articulos Ioannis Vvicleph in concilio Constan-
tiensi damnatos, is vnus vigesimooctauo loco constituitur, sub his verbis: Confirmatio iuuenum, & *Cōcilium*
clericorum ordinatio, locorum consecratio, reseruantur Papæ & episcopis propter cupiditatem lucri *constanti.*
temporalis & honoris. Qui articulus cum aliis eiusdem Ioannis Vvicleph ibidem vnà super omnes lata
sentētia damnatus est. Postremo hāc hæreticam assertionem damnat concilium Tridētinum sub Pau- *Cōcilium*
lo tertio celebratum sessione septima, canone primo, de confirmatione, sic inquiens: Si quis dixerit cō- *Tridenti-*
firmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse, & nō potius verum & proprium sacramentum, *num.*
aut olim nihil aliud fuisse quàm cathecesim quādam qua adolescentię proximi, fidei suæ rationem co-
ram ecclesia exponebāt, Anathema sit. Et rursum canone secundo ait: Si quis dixerit iniurios esse spi-
ritui sancto, eos qui sacro cōfirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, Anathema sit. Et iterum
canone tertio inquit: Si quis dixerit sanctæ cōfirmationis ordinarium ministerium nō esse solum epi-
copum, sed quemuis simplicem sacerdotem, Anathema sit. Hactenus cōcilium Tridētinum. Sed quia
in illius decretis nihil de effecto huius Baptismi dicitur, oportet addere cōcilium Florentinum sub Eu- *Cōcilium*
genio quarto celebratum quod in definitione fidei data Armenis, de confirmationis sacramento diffe- *Florenti-*
rens, hæc ait: Effectus huius sacramēti est, quia in eo datur spiritus sāctus & robur, sicut datus est apo- *num.*
stolis in die Pentecostes. Vt videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in frō-
te, vbi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen cōfiteri erubescat, & præcipue
C crucem eius, qui Iudęis est scādalum, gētibus autem stultitia secūdum Apostolum, propter quod signo *1. Cor. 1.*
crucis signatur. Hæc Concilium Florentinum. Extant & alia cōcilia, quæ nostro proposito maxime fa-
uēt, videlicet, Carthaginēse tertium, & quartum, & Toletanum. 1. cap. 20. & Braccarēse primum, cap.
37. & hæc concilia, quia prouincialia sunt non fuit opus ea in tegre referre, postquā iam generalia con-
cilia protulimus. Vnum solum referre volo dignum quidem annotatione, quod refert Eusebius Cæsa-
riensis libro Ecclesiasticæ historiæ cap. 33. de Nouato hæretico dicens ea, quæ baptismum subsequi solēt
nō fuisse in eo solenniter adimplera, nec signaculo chrismatis illum fuisse consignatum, & ob eam cau-
sam nunquam potuisse spiritum sanctum promereri.

CONSILIVM.

DE hac re vnam solum inuenio hæresim, quæ nunc recens orta est, & à Luthero primo illius paren-
te inuenta, quę asserit, nullum esse discrimen inter cōsilium, & præceptum: dicit enim Lutherus,
omnia, quæ catholici Doctores vocāt Euangelica consilia, esse diuina præcepta, non minorem vim ad
obligandum habentia, quàm reliqua omnia diuina præcepta. Sed de hac hæresi nihil in præsentiarum
disputare volo, quoniam inferius in titulo de præcepto de hac re agere decreui. Ad illum ergo locum
mitto lectorem.

CONTRITIO.

ECce iterum nobis occurrit Lutherus, qui præsto est, vt omnes bene agere volētes impediat, & à bo- *Lutherus*
no opere deterreat. Is enim ait, contritionem, & peccati detestationē, quæ ab horrore gehennæ in-
cipit, esse peccatum: tantum abest vt illam probare velit. Vt autem eius insana mens omnibus pate-
D at, verba eius referam. Cōtritio (inquit) quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem
peccatorum, qua quis recogitat annnos suos in amaritudine animæ suę, ponderādo peccatorum graui-
tatem, multitudinem, fœditatem amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnatio-
nis: hæc contritio facit hypocritam, imò magis peccatorem. Hæc Lutherus. Ex quibus duo colligūtur
Lotheri errores: Vnus, quo damnat contritionem, quæ oritur ex consideratione & odio gehennæ,
& dicit talem contritionem esse peccatum. Alter, quo dicit, non oportere ad parandām veram con-
tritionem, discutere & colligere omnia peccata, recogitando grauitatem, multitudinem & fœditatem
eorum. Primò ergo manifestè errat damnans contritionem, quæ oritur ex consideratione & odio ge-
hennæ: quoniam etsi talis peccati detestatio, quæ ex solo gehennæ odio oritur, perfecta & meritoria
non sit, non tamen ideo est mala. Nam si talis peccati detestatio mala est, aut talem malitiam habet ex
seipsa, aut eam contrahit ex causa vnde oritur, videlicet odio gehennæ. Nullus est tam demens, qui di-
cat talem detestationem peccati esse malam ex se, quoniam tunc quocūque finę præfixo esset mala: ita
vt etiā si talis detestatio fiat propter Deum, sit futura mala. Illa enim operatio, quæ ex natura sua mala
est, qualemcūque finem respiciat, mala erit. Quia enim velle furari malum est, propter quēcūque finem
illud fiat, semper malè fiet. Cum ergo talis detestatio peccati non sit mala ex se, oportet vt sit mala pro
pter causam vnde oritur, videlicet propter odium gehennæ. At odium gehennæ non est malum. Potest
enim quis licitè odisse gehennam, quoniam ad hoc ipsum inclinat natura etiā non vitiata. Adeò enim

tenaciter inhæter naturæ illud gehennæ odium, vt prorsus gehennam diligere nequeat. Quòd si detestatio peccati ex se non est mala, nec odium gehennæ ex se est malum, qui fit, vt detestatio peccati, quæ ex odio gehénæ oritur, sit mala? Præterea, si talis detestatio peccati sit mala, sequitur inde timorem Dei seruilem esse malum: quoniam cõstat talem peccati detestationem procedere ex timore seruili. Verum hoc Lutherus cõcedit, ideo hoc expugnare oportet: quo facto, de Luthero vtrobique triumphabimus. A
Antequam tamé eum aggrediamur, oportet bene scire de qua re cõtra eum pugnare velimus. Pro quo admonere expedit dupliciter cõtingere posse, vt aliquis timore pœnæ fugiat peccatum. Fieri enim potest, vt quis sic peccatũ timore pœnæ fugiat, vt si pœnam minimè imminere cõspiceret, peccatum nũquam relinqueret. Et iste quamuis peccati opus effugiat, peccandi tamen voluntatem retinet. Quapropter eum, qui sic timore pœnæ peccatum detestatur, malè agere dicimus, & in hoc non est verus dei timor etiam seruilis: quoniam qui verè Deum timet etiam timore seruili, ab omni peccato declinat. Vnde B. Ambr. sermone. 15. super Psal. 118. sic ait: Carnes animæ sunt carnales cogitationes. Configat has carnes timor domini, & iudiciorum eius, & seruituti redigat. Quòd si carnes istæ reiiciunt clauos diuini timoris, haud dubiè dicitur: Nõ permanebit spiritus meus in hominibus, quoniam carnes sunt. Nisi igitur affigantur cruci hæ carnes, & configantur clauis à timore domini, non permanebit in his spiritus dei. Hęc Ambrosius. De hoc ergo timore, & de huiusmodi peccati detestatione, nõ disputamus aduersus Lutherum: quinimò conuenit inter nos de hac re. Aliter cõtingit detestari peccatum timore pœnæ: sic videlicet, quòd timore pœnæ, & peccati opus, & peccandi voluntas prorsus abiiciatur. Contingit enim vt quis consideret gehénam, & grauissimam eius pœnam, quam maximè odit, & inde ascendat ad considerationem dei, qui potest talem pœnam infligere, & sic considerãs timet Deum velut potentem talem pœnam infligere. Et hic timor dei dicitur seruilis, quãdo timetur Deus propter solam eius potẽtiam. Et hũc vt nos habeamus, & persuadet & incitat Dominus ipse, qui dicit: Eum timete, qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Deinde peccator hoc timore percussus progreditur ad considerationem peccati sui, quod causa est vt talis pœna irrogetur peccatori: quapropter cõsiderat quãta sit peccati grauitas, quanta eiusdem fœditas, quanta etiam enormitas, quæ talem exigit pœnam. Ex cõsideratione tandem huius grauitatis & fœditatis peruenit, vt absolutè & simpliciter sic fugiat peccatum, quòd nulla in eo peccandi maneat voluntas: sic videlicet, quòd etsi iam pœnam nũquam fore infligendam certò sciret, nunquam peccare vellet: quoniam iam peccati enormitatem planè agnouit, ad quam tamen cognoscendam ex consideratione & odio pœnæ surrexit. Talis ergo detestatio peccati, quæ (vt patuit) ex timore dei seruili oritur, & ex cõsideratione & odio gehennæ procedit, bona est. Talis etiam timor dei seruilis bonus est, imò donum est spiritus sancti: quod patet ex eo, quod proximè citauimus Ambrosii testimonio: Nisi (inquit) affigãtur cruci hæ carnes, & configãtur clauis à timore domini, non permanebit in his spiritus dei. Vides hic timorem domini pertinere ad spiritum dei. Sed quòd de timore seruili loquatur, conuincitur ex eo, quòd parum infra in fine eiusdem sermonis ait: Ille enim, inquit, dignus est qui habet Christi timorem, vt crucifigat carnale peccatum. Hunc timorem sequitur charitas. Hæc ille. Ex cuius verbis patet, aliquem esse timorem domini bonum ante charitatem, quod tamé negat Lutherus: per quem timorem expellitur peccatum. Nec illum qui sic peccatum ex illo timore deserit Ambrosius reprehendit: quinimò laudat. Præterea, si ille timor dei seruilis malus est, quis est ille timor qui est initium sapientiæ? Non certè timor filialis, quoniam iste posterior est ipsa vera sapientia, cum ex charitate oriatur, nõ autem charitas ab illo. Quî fit ergo vt malus sit, qui totius boni initiũ est, & primus gradus ad virtutem capessẽdam? Rursum, Dauid hoc timore fuit à sõmno peccato excitatus, néque in hoc reprehenditur, quinimò laudatur. Nam & peccatum illi dimissum est per hanc detestationem: tãtum abest vt faceret magis peccatorem, prout Lutherus ait: Cum enim Nathan propheta comminatus esset Dauid ex parte dei afflictiones & angustias pro peccato commisso, Dauid peccatum agnoscens ait: Peccaui. Et Nathan propheta statim subiunxit: Dominus quoque transtulit peccatum tuum à te. Quòd etiam timore illo fuerit excitatus, ipsemet Dauid testatur, dicens: Circũdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me, dolores inferni circundederũt me, pręoccupauerunt me laquei mortis. Deinde Esaias propheta ait: Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sicut quę cõcepit, cum appropinquauerit ad partum dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus. A facie tua domine cõcepimus, & quasi parturiuimus spiritum. Et vbi nos habemus, à facie tua domine, trãslatio. 70. dicit à timore tuo: & Hieronymus ait esse idem à facie tua, & à timore tuo. Propheta etiam regius peccatores ad pœnitentiam excitat, hoc timore eos compũgẽs: Nisi cõuersi fueritis (inquit) gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Hunc etiam timorem incutiebat peccatoribus Ioãnes Baptista, dicens: Genimina viperarũ, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitẽtia. Et paulò post: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor nõ faciẽs fructum bonum excidetur, & in ignẽ mittetur. Et vt finem imponamus, quoties Christus redemptor noster hunc timorem peccatoribus incussit: Quoties eos per hunc timorem ad pœnitẽtiam inducere voluit? Nisi pœnitẽtiam (inquit) egeritis, omnes simul peribitis. Per timorem etiam illius vltimi atque terribilis iudicij excitat ad bonum. Nam cum de iudicio disseruisset, dixissetque illum diem esse incertum, subiunxit: Vigilate ergo, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit. Vides hic apertè qualiter timore iudicii compungit, vt ad bene agendum perducat. Quòd si hoc malum esset (vt Lutherus ait) Saluator ipse non tam ex animo hoc persuaderet. Parabola etiam publicani nihil aliud prætendit quàm contritionem quæ per considerationem peccatorum, & considerationem enormitatis eorum paratur, bonam esse. D

Nam de publicano illo dicit veritas quòd descendit iustificatus. Verum quare iustificatus? Quia videlicet

Ambro.
Gen. 6.
Matt. 10. B
Psal. 110.
2. Reg. 12. C
Psal. 17.
Esa. 26.
Psal. 7.
Luc. 3.
Luc. 13.

Quia videlicet in templo orans, à longe ſtabat, neque audebat oculos ad cœlum leuare, ſed percutiebat
pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Quare nõ audebat oculos ad cœlum leuare?
Cognoſcebat certè grauitatem & multitudinem peccatorum ſuorum, & ideo indignum ſe iudicabat
qui propius accedere poſſet, aut oculos in cœlũ leuare: ideo percutiebat pectus ſuũ, dicẽs: Deus pro-
pitius eſto mihi peccatori. Ecce vides cõtritionem huius publicani quã parauit per diſcuſſionem, col-
lectionem, & deteſtationem ſuorum peccatorum. Et per illam contritionem iuſtificatus eſt, qui an-
te non fuerat iuſtus: quoniam ipſamet veritas ait: Amen dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus. Verum
cum aſcendiſſet in templum oraturus, nõ erat iuſtus, ſed deſcẽdit iuſtus. Poſtremo illa filij prodigi pa- *Luc.15.*
rabola ad quid aliud ſpectat, quàm vt doceat nos ex odio pœnæ ad Deum conuerti, talemque conuer-
ſionem eſſe Deo gratiam? Filius ſiquidem ille cum omnem ſubſtantiam quam à patre acceperat, male
conſumpſiſſet, in tantam redactus eſt inopiam, vt porcos paſceret: & tãta fame premeretur, vt cuperet
ſaturari de ſiliquis quas porci mãducabãt: & nemo illi dabat. Ecce vides ſtimulum pœnæ grauis exci-
tãtem à ſomno peccati. Vide qualiter excitatur, quia cùm fame periret, in ſe reuerſus, dixit: Quid autem
A fecit eum ad ſe reuerti? certè fames maxima quam patiebatur, fecit eum, qui extra ſe & patrem ſuum
abierat in regionem lõginquam vitiorum, vt rediret ad ſe & ad patrem ſuum, id eſt, ad cõſiderationem
ſuæ fœditatis, & bonitatis paternæ. Felix neceſſitas, quæ illum ad bene agendum compulit. Ad ſe ergo
reuerſus dixit: Quãti mercenarij patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Surgam &
ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccaui in cœlum & coram te, iam nõ ſum dignus vocari fili-
us, &c. Quòd autem contritio huius bona fuerit, pater, quoniam receptus eſt à patre, & datur illi ſtola
prima, videlicet prima gratia qua per peccatum exutus fuerat, & gaudium fit cum eo, & meritò, quoni-
am magnum gaudium fit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agẽte. Hic ergo filius etſi poſtmo-
dum patrem diligebat, tamen initium totius ſuæ conuerſionis, & primus gradus ad illam dilectionem
fuit cognoſcere ſuam miſeram conditionem, & ſtatum in quo erat. Ad hanc autem cognitionem inci-
tauit & impulit fames quam patiebatur. Quid ergo obgannit Lutherus, & nouum vult nobis condere
Euangelium? Hæc enim tam aperta ſunt teſtimonia, vt eum vndique trãsfigant. Sed iam operæpreci-
um erit, eccleſiæ de hac re definitionem proferre, vt hoſtem vndique concludamus. Concilium Tridẽ- *Cõcilium*
tinum ſub Paulo tertio celebratum ſeſſione ſexta, canone octauo, hæc ait: Si quis dixerit gehennæ me- *Tridenti-*
tum per quem ad dei miſericordiam de peccatis dolendo confugimus, vel à peccãdo abſtinemus, pec- *num.*
catum eſſe aut peccatores peiores facere, Anathema ſit. Et idem cõcilium ſub Iulio tertio progrediens
ſeſſione tertia, cap. 4. hæc ait: Illam verò cõtritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel
ex turpitudinis peccati conſideratione vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, ſi
voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, declarat ſancta ſynodus non ſolum non facere homi-
nem hypocritam verumetiam donum dei eſſe, & ſpiritus ſancti impulſum, non adhuc quidem inhabi-
tantis, ſed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiã parat, & quamuis ſine ſacramẽ-
to pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem, perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad dei gratiam in
B ſacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit: hoc enim vtiliter concuſſi Niniuitæ ad Ionæ prædica- *Iona.2.*
tionem plenam terroribus pœnitentiam egerunt, & miſericordiam à Domino impetrarunt. Quamob-
rem falſo quidam calumniantur, catholicos ſcriptores, quaſi tradiderint ſacramentum pœnitẽtiæ abſ-
que bono motu ſuſcipientum, gratiam coferre: quod nunquam eccleſia docuit nec ſenſit. Sed & falſo
docent contritionem illam eſſe extortam & coactam non liberam, & voluntariam. Poſtquam concili-
um præfatam doctrinam de contritione dederat, ne quis contrariam impune audeat dicere ſententi-
am, placuit illi contra ſimiles audaces canonem latæ ſententiæ ſtatuere, qui quintus in ordine eſt, hæc
verba habẽs: Si quis dixerit, eam cõtritionem, quæ paratur per diſcuſſionem, collectionem, & deteſta-
tionem peccatorum, qua quis recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderãdo peccatorum
ſuorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amiſſionem æternæ beatitudinis, & æternæ dãnationis
incurſum cum propoſito melioris vitę, nõ eſſe verum & vtilem dolorem, nec pręparare ad gratiam, ſed
facere hominem hypocritam & magis peccatorem: demum illa eſſe dolorem coactum, & nõ liberum
ac voluntarium, Anathema ſit. Hactenus cõcilium Tridẽtinum. In cuius verbis ambo Lutheri errores
de quibus in hoc capite diſſeruimus apertiſſime damnãtur. De hac re ſcripſit ante quadraginta annos
frater Stephanus Brulifer tractatum inſignem de timore domini ſeruili, aduerſus quendam innomina-
tum prædicatorem, qui tunc temporis populo prædicans, eadem docere tentauit de timore ſeruili, quæ
nunc Lutherus docet. Scripſit etiam nunc Ioannes epiſcopus Roffenſis in eo opere quod cõtra Lutheri
C captiuitatem Babylonicam ædidit: cui rei totum vnum articulum videlicet ſextum tribuit. Iacobus
Latomus in opere quod pro aſſertione facultatis Louanienſis contra Lutherum ſcripſit multo fuſius
quàm Roffenſis de hac re tractat. Alium autem non vidi.

CORRECTIO.

DE hac re eſt vnus error dicens quòd populares poſſunt ad ſuum arbitrium dominos delinquentes corrigere, ſed de hoc infra diſputabimus in titulo de ſubditis.

CREATVRA.

PRima de hac re hęreſis eſt dicens creaturas ab alio quàm à Deo eſſe factas. Verum hæc in plures adhuc ſectas diuiditur. Quidam enim dixerunt totum hunc mundum fuiſſe ab angelis factum.

Simon Magus. Et huius erroris princeps fuir Simon ille Magus, de quo in Actis Apostolorum fit mētio, quem secutus
est Menander illius discipulus, & Saturninus, à quo Saturniani dicti sunt. Qui ait solos septem angelos
Menāder fecisse mundum præter consciētiam dei patris. Et Cerinthus. Alii dixerunt creaturas factas esse à malo
Saturninus. deo. Hi enim (vt infra dicemus) duos posuerūt deos. Vnum bonum, qui nihil rerum harum creauerit:
alium malum, à quo omnes creaturas processisse dicunt. Huius hæresis autores fuerunt hi qui appellati
Cerinth⁹. sunt Gnostici. Hos secutus est impius Manichæus. Augustinus tamen in libro de hæresibus cap. 46. de
Gnostici. Manichæis loquens dicit illos asserere mūdum fuisse factum à bono Deo, sed habere in se commixtio-
Manichę⁹ nem mali. Sed Theophylactus Manichęos dicit asserere creaturam esse à malo deo factam. Exponens
Theophy. enim miraculum illud quod est apud Ioannem quando de quinque panibus satiauit dominus quinque
Ioan.3. millia hominum, sic ait: Confundantur Manichæi dicentes quòd panis & omnes creaturæ factæ sint à
malo deo: propterea si quis dederit eis panem, nō accipiūt illum de manibus illius, sed procul quidem D
illum abiici iubent: stātes autem & maledicentes ei qui dedit, dicūt: Qui seminauit te, dispergatur: &
qui pinsuit te, pinsatur carne, & similia. Confundātur itaque, dicētes qoòd boni dei filius Christus pa-
nes multiplicarit. Nam si mala fuisset creatura, beatus Deus illam vtique non multiplicasset, vt taceam
interim quòd ipse panes comedit. Hæc Theophylactus. Et concilium Braccarense primum cap. 13. hoc
idem tribuere videtur Manichæo, quòd illi tribuit Theophylactus, sicut infra patebit. Eūdem etiam er
Priscillianus. rorem cum Manichæo docuit postea Priscillianus. Hæc ergo istorum omnium hæreticorum commu-
Gene.1. nis hæresis cōuincitur per id quod dicitur Genesis primo: In principio creauit Deus cœlum & terram.
Eccl.18. Non ergo angeli, aut aliæ virtutes. Et Salomō ait: Creauit Deus vt essent omnia. Et Ecclesiasticus idem
expresse asserit, dicens: Qui viuit in ęternum, creauit omnia simul. Verum hoc testimonio non cōuin-
citur Manichæus, quoniam dicit malum deum esse æquè æternum sicut bonum: quapropter illum Ec-
Malac.2. clesiastici locum de suo malo deo interpretabitur. Sed audiat Malachiam dicētem: Nunquid nō De-
us vnus creauit nos? Ecce Manichæe dei vnitatem, & illum vnum Deum creatorem omniū nostrum.
Non ergo creaturæ sunt ab angelis, vt Simon aut Menander aut Valentinus dixerunt. Nō etiam à ma-
lo deo, vt impius Manichęus dixit, & illius sectator Priscillianus. Sed quoniam Manichęus (vt aliàs di-
cemus) vetus testamentum reiicit, ad nouum confugiamus instrumētum. Ioannes de filio dei loquēs,
Ioan.1. ait: Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, Omnia per ipsum facta sūt, & sine ipso factum est
Heb.3. nihil. Et paulò post: In mūdo erat, & mūdus per ipsum factus est. Et Paulus Apostolus ait: Qui autem
1.Tim.4. omnia creauit, Deus est. Et particulatem sermonem de cibis alibi faciens, reprehendensque eos qui ab
illis abstinere docent, ait illos habere cauteriatam conscientiam, qui prohibent nubere, & prohibent A
abstinere à cibis quos creauit Deus ad percipiēdum cum gratiarum actione. Et. 24. seniores prociden-
tes ante thronum in Apocalypsi dicebant: Dignus es domine Deus noster accipere gloriam & hono-
Apo.4. rem & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam sunt, & creata sunt. Et Concilium
Nicęnum ad reprimendam hanc Manichæorum insaniam adiecit in suo symbolo credēdum esse in v-
num Deum factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Denique, concilium Latera-
nense sub Innocentio papa huius nominis tertio postquam tres omnes summæ trinitatis personas vni-
cam esse substantiam dixerat, hęc verba subdit: Vnum vniuersorum principium, creator omnium visi-
bilium & inuisibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio tem-
poris vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, āgelicam videlicet & mūda-
nam: ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore cōstitutam. Hæc concilium. Quæ
verba habentur in volumine decretalium primo de sum. trin. & fide catho. Deinde concilium Bracca-
rēse primum cap. 13. sic definit: Si quis dicit creationem vniuersæ carnis nō opificium esse dei, sed ma-
lorum angelorum, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Hæc concilium Braccarē-
se. Contra Manichæos cùm aliàs pluries scripserit Augustinus, tamen de hac re signanter scripsit super
Genesim contra Manichæos.

Manichę⁹ SEcūda hæresis quam ex priore Manichæus deducit, est quòd craturæ sunt malæ ex se & generatio-
ne sua, quia (inquit) à malo deo creatæ sunt. Cui sentētiæ postea subscripsit Priscillianus. Hæc au-
tem hęresis adeò est aperta, vt non esset opus aduersus eam pugnare, nisi contra homines effrontes
& duræ ceruicis ageremus. Sed suo eos telo configamus. Omnis creatura ex se bona est, quia (vt iam B
proximè conuicimus) omnis creatura ab vno Deo, qui summè bonus est, facta reperitur. Prætetea,
descripta per mosen omnium rerum creatione, statim addidit: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erāt
Gen.1. valde bona. Quid ergo insanit Manichæus, dicens ea omnia esse mala? Rursum, Sapiens ait: Diligis
Sap.2. domine omnia, & nihil odisti eorum quæ fecisti. Sed si creaturæ ex se malæ essēt, Deus id quod malum
est, diligeret. Sed iam ad testamētum nouum recurramus oportet, quia cōtra Manichæos agimus. Pau-
1.Tim.4. lus ait in priore ad Timotheum epistola: Omnis creatura dei bona est. Postremò, cōcilium Braccarē-
Cōcilium se primum cap. 7. suorum decretorum sic dēfinit: Si quis dicit diabolum nō fuisse prius āgelū bonum
Braccar. à Deo factum, nec dei opificium fuisse naturam eius, sed dicit eum ex tenebris emersisse, nō aliquem
sui habere autorem, sed ipsum, esse principium absque substantia mala, sicut Manichæus & Priscillia-
nus dixerunt, anathema sit. Et cap. 8. iterum: Si quis credit quòd aliquas immundas creaturas dia-
bolus fecerit, & tonitrua, & fulgura, & tempestates, & siccitates ipse diabolus autoritate sua facit, si-
cut Priscillianus dixit, anathema sit. Hæc concilium Braccàrense. Nec opus est plura adferre in re tam
aperta. Contrà hanc hęresim scripsit Beatus Augustinus in pluribus locis, præsertim in libro primo de
libero arbitrio, quo loco ostendit nihil esse malum nisi à nostro libero arbitrio, & in libro secundo de
moribus Ecclesiæ.

CRVX.

CRVX.

DE hac re est vnus error qui nullo pacto permittit crucem adorari, sed dicit esse idololatram eum qui crucem aut adorat, aut quomodolibet reueretur. Sed de hoc errore iam supra disputauimus in titulo de adoratione, errore primo.

FINIS LIBRI QVARTI.

F. ALFONSI DE CASTRO

ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER QVINTVS.

DECIMAE.

DEcimas non esse sacerdotibus soluendas quidam hæretici docuerunt: quanquam ad hoc
docendum non eadem ratione omnes persuadebâtur. Fuerunt enim quidam dicti Pseu- *Pseudo a-*
C do apostoli, quorum dux & magister fuit quidam Gerardus Sagarellus de Parma circa *postoli.*
annum domini. 1260. qui captus, & iudicio ecclesiæ damnatus, igni traditus est. Hi ergo
Pseudo apostoli (vt Guido ait) dixerunt decimas non debere dari sacerdotibus Romanæ
ecclesiæ, quia non sunt pauperes sicut Apostoli. Post istos successit in eodem errore
Ioannes Vvicleph, alia ratione motus. Dicebat enim quòd decimæ sunt puræ eleemosynæ, & parochia- *Ioannes*
ni possunt propter peccata suorum prælatorum ad libitum suum eas auferre. Sed hæc sententia conuin- *Vviclef.*
citur esse hæretica per hoc quòd nulli licitum est trãsgredi præceptum diuinum. Præceptum autem di- *Leui. 7.*
uinum est de decimis soluendis. Omnes (inquit Deus) decimæ terræ, siue de frugibus, siue de pomis ar-
borum, domini sunt, & illi sanctificantur. Hæ autem decimæ multiplici ratione præcipiuntur à Deo. *Malac. 3*
Prima vt sit cibus in domo domini. Sic enim per Malachiam prophetam dominus ait: Inferte omnem *Num. 18.*
decimam in horreum meum vt sit cibus in domo mea, hoc est ad sustentationẽ eorum qui in domo mea
sunt. Iuxta quod dictum fuerat in lege: Nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in
vsus & eorum necessaria separaui. Secunda causa est vt seruiant in templo, & orent Deum pro populo. *Ibidem.*
Et hæc causa assignatur in libro Numerorũ: Filiis (inquit) Leui dedi omnes decimas pro ministerio quo *1. Cor. 9.*
D seruiunt mihi in tabernaculo fœderis, vt non accedant vltra filii Israel ad tabernaculum: solis filiis Leui
in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. Cui cõsonat id quod Apostolus ait: Qui al-
tario deseruiunt, cum altario participant. Tertia causa est, vt vacent legi dei, & populum doceant. Quæ
causa describitur in secundo libro Paralipomenon, vbi dicitur: Pręcepit etiam habitantibus in Hierusa- *2. Par. 31.*
lem, vt darent partem sacerdotibus & Leuitis, vt possent vacare legi domini. Cui consonat Paulus dicẽs:
Si seminamus vobis spiritualia, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Quarta causa est pauperum *1. Cor. 9*
egestas. Non enim propter solos ipsos sacerdotes decimæ illis redduntur, sed etiam propter pauperum
necessitatem. Vnde Augustinus ait: Decimæ ex debito requirũtur. Qui eas dare noluerit, res alienas in-
uadit: & quanti pauperes in locis suis vbi ipse habitat, illo decimas non dante, mortui fuerint, tantorum
homicidiorum reus ante æterni iudicis tribunal apparebit, quia rem à Deo pauperibus delegatam, suis
vsibus reseruauit. Hæc Augustinus. Ecce vides deum sæpissimè præceptum de decimis soluendis repe-
tere. Non sunt ergo puræ eleemosynæ, cũ illo iure debeãtur. Quid ergo Pseudo apostoli & Vvicleph ad-
uersus dei præceptũ docere tẽtant? Sed dicunt Pseudo apostoli: Pauperes non sunt sacerdotes: habẽt vn-
de aliàs viuãt: non ergo eis debẽtur, quia iam panis sufficiẽs est in domo domini. Esto. Sed nunquid hæc
sola fuit causa vt decimæ illis darentur? Sed istis patrocinatur Vvicleph dicens, multi ex eis nec seruiunt
in templo, nec Deum pro peccatis populi orant, sed ipsi peiores populo sunt, nec plebem sibi cõmissam
docent: non est ergo cur illis decimę persoluantur. Concedimus plures è sacerdotibus tales esse, vt pror-
sus indigni sint sacerdotis nomine. Sed nũquid propter solos sacerdotes decimæ persoluuntur eis? Pau-
perum enim egestatem ostendimus esse causam propter quàm decimę debeant persolui. Et propter hãc
causam docent peritissimi theologorum, sacerdotes etiam aliàs abũdantes in diuitiis, posse decimas re-
A cipere tanquam earum dispensatores, vt eas videlicet pauperibus distribuãt. Et qui hoc non faciunt, in-
iustè eas retinent. Sed esto, nec sacerdos qualis oportebat sit, nec decimas pauperibus diuidat, nunquid
ideo quod illi iure debetur, est illi denegandum? Hac enim lege fieret, vt cum quilibet etiam laicus ne-
cessaria victui & vestitui haberet, si vltra hoc aliquis alius pecuniam quam mutui lege aut alicuius rei
venditione illi debebat, illi deneget nolens debitum soluere, iuste hoc faciat, quoniam communis om-
nium sanctorum sententia est, vt qui vltra necessitatem sibi aliquid reseruat, rapere dicatur. Ambrosius
inquit, plus quàm sumptui sufficit, violenter detentum est. Et Hieronymus ait: Aliena rapere conuinci-
tur qui vltra necessitatem sibi reseruare probatur. Augustinus idem sæpissimè repetit. Iuste ergo, iuxta

Vviclephi & pseudo apostolorum sentētiam iste debitor posset negare debitum creditori superflua habenti, quia illa superflua iniustè habet. Verum absit vt hoc cōcedamus, quia etsi malè agit retinendo, iste non ideo bene agit debitum negando, quoniam non ad quemlibet spectat vt malè agentem puniat. Ita etiam quamuis sacerdotes non rectè officium sibi commissum exequantur, non tamen ideo plebs bene agit decimas illis denegādo, quia non ad plebem spectat sacerdotum peccata punire, sed ad superiores, puta ad episcopos, aut archiepiscopos, aut summum pontificem, qui deberent sacerdotes malè viuentes
Cōcilium officio & beneficio priuare, & in eorum locum alios bonos subrogare. Quòd si non fecerint, relinquen- B
Cōstātiē. di sunt iudicio diuino puniendi. Nec opus est in hac re amplius morari, cū sit de hac re expressa definitio. Nam inter. 45. articulos Ioannis Vvicleph in concilio Constantiensi condemnatos, is vnus decimo octauo loco constituitur, sub his verbis: Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & parochiani possunt propter peccata suorum prælatorum ad libitum suum auferre eas. Qui articulus simul cum alijs vnà super omnes lata sententia per concilium Constantiense damnatur. Verum hic admonere volo lectorem, vt non existimet me sentire, vt ex præcepto diuino sit nunc omnibus iniunctum decimas sacerdotibus tribuere iuxta veram & præcisam decimę partis assignationem. Quod ideo dico, quia etsi ab omnibus receptum sit aliquid deberi sacerdotibus offerri, & hoc non solum iure diuino, verum etiam lege naturæ, tamen vtrum id quod debetur, sit iuxta veram decimæ taxationem computandum, de hoc est controuersia inter doctores: Canonistis dicentibus etiam illam decimæ taxationem esse iure diuino adhuc sacerdotibus debitam: Theologis verò dicentibus talem decimæ taxationem fuisse veteris legis cæremoniam, atque ideo fuisse per mortem Christi abrogatam, sicut & cæteræ veteris legis cæremoniæ. Quapropter dicunt aliquid deberi sacerdotibus de iure diuino & naturali: quod autem tale quid sit sumendum iuxta veræ decimæ taxationem, illud dicunt esse nunc in lege Euangelica ex solo iure humano. De qua re impræsentiarum non est mentis meæ aliquid definire, quoniam non suscepi onus tractandi opiniones, sed veram fidem contra hæreticos, contra quos satis esse arbitror ostendisse sacerdotibus decimas deberi ex præcepto diuino, quod nemini transgredi licet. An autem talis decima sit verè decima totius pars, an non, parum refert: quia etsi præcepto diuino non esset indicta, iure tamen pontificio præcipitur, cui omnes Christiani subesse tenentur.

DEVS.

SEcretissima res est Deus, & quæ omnium intellectus maximè fugiat: adeò vt Propheta quidam fue-
Esa. 45. rit coactus dicere: Verè tu es Deus absconditus. Nec mirum, quoniam (vt ait Paulus) habitat lu- C
1. Tim. 6. cem inaccessibilem, quàm nullus oculus ferre potest. Hinc cum Dominus pertransiret coram Propheta
3. Reg. 19. Helia, & ante dominum spiritus grandis & fortis, subuertens montes, & conterens petras, Helias operuit vultum suum pallio, quia videlicet sciebat tantum diuinæ maiestatis splendorem humanos oculos
Exo. 34. ferre non posse. Nam si filij Israel non poterant intendere in faciem Moysi, eo quòd cum domino in
Prouer. 25. monte habuisset colloquium, quid putas faciet intellectus humanus, si intendere velit in faciem dei, vt illum proprij ingenij acumine penetret? Certè necessarium est vt fiat quod Sapiēs ait: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Quapropter nulla est res, in cuius cognitione perfecta magis oporteat captiuare intellectum nostrum in obsequium dei, quàm ipsemet Deus, quoniam ad inuestigādum supremū illud vnitatis & trinitatis mysterium nullus intellectus fide destitutus sufficit. Hinc tot de hac re ortæ sunt hæreses (omitto Gentilium & Paganorum errores) quoniam suis viribus innitētes, de suo ingenio confisi, magis humanis argumentationibus quàm fidei tribuerunt. Et ita factum est vt maiestatem diuinam perscrutari volentes, oppressi sint à gloria, & in multas hæreses lapsi sint. Quia ergo posuerunt in cœlum os suum, & montem illum qui super omnes montes est tetigerunt: oportet vt lapidibus ora eo-
Exod. 19. rum obstruamus, iuxta pręceptū domini dicentis: Omnis qui tetigerit montem, lapidabitur. Ad has ergo hæreses refellendas hoc ordine aggrediemur, vt primo illę pertractentur, quę ipsam diuinitatem absolutè sumptam respiciunt. Deinde illas discutiemus, quæ ad singulas diuinas personas spectant.

PRima ergo hæresis est quæ asserit plures deos. Et hæc in plures factiones diuisa est. Hoc enim hęreticis est commune, vt nunquam sibi constent. Quidam enim dixerunt duos esse deos, vnum bonum, à quo omnia bona: alterum malum, à quo omnia mala procedere dicebant. Huius hæresis primi auto-
Gnostici. res fuère ij qui Gnostici appellati sunt: de quibus iam aliàs diximus. Post istos Apelles quidam (de quo D
Apelles. Eusebius lib. 5. historiæ ecclesiasticæ, capite decimo tertio) eundem tutatus est errorem de duobus dijs, vno bono, altero malo, quanquam aliquantum in hoc à Gnosticis differt, qui (vt Augustinus de hæresibus cap. 23. refert) non dixit illos duos deos esse duo rerum principia, sed vnum tantum dicit esse principium, deum scilicet bonum, & ab illo factum alterum deum, qui cum malignus esset, mundum in sua
Manichę. malignitate fecit. Hos Gnosticos post aliquot annos imitatus Manichæus, eundem docuit errorem, & sub hoc magis præualuit quàm sub Gnosticis: adeò vt ab illo nomen acceperit, & Manichæorum iam appelletur. Verum hic Manichæus (vt commune est hæreticis qui sepultas iam hæreses suscitant, & quo clariores appareant, insaniam augere procurant, ex suo cerebro nonnihil addentes) vltra Gnosticos hoc dixit, duo videlicet scripturæ instrumenta à duobus illis dijs processisse. Testamentum vetus dicit esse factum à malo deo, testamentum autem nouum à bono, & hunc conditorem noui testamenti dicit esse
Albanē- patrem domini nostri Iesu Christi, non autem illum qui fecit vetus testamentum. Hunc errorem post
ses. multa secula ab inferis reuocarunt Albanenses. Hoc enim illis impingit Guido: Et catalogus hæretico-
Albig. rum idem tribuit Albigensibus. Alij autem hæretici dixerunt duos esse deos, sed non dixerunt vnum
Cerdon. bonum esse, alterum verò malum. Huius erroris autor fuit quidam nomine Cerdon, quamuis Phila-

ster

A ster dicat Cerdonem sensisse duos deos, vnum bonum, & alterũ malum. Beatus tamen Augustinus lib. de hæresibus, cap. 21. dicit Cerdonem posuisse duo principia sibi aduersãtia, & Deum legis ac prophetarum non esse patrem Christi, nec esse bonum, sed iustum: alium verò Deum esse patrem Christi, & hunc esse bonum. Ecce ex Augustini sententia Cerdon nõ posuit aliquem deum esse malum, quoniam dicit illum esse iustum, quamuis non sit bonus. Vt autem beati Augustini sententia confirmetur, in medium producã Irenæum, multò vetustiorẽ Augustino & Philastro. Is enim Irenæus lib. 1. aduersus hæreses cap. 28. de hoc Cerdone loquens, ita ait: Et Cerdon autem quidam ab his qui sunt erga Simonem occasionem accipiens, cùm venisset Romam sub hoc Hygino, qui nouum locũ episcopatus per successionem ab Apostolis habuit, docuit eum qui à lege & prophetis annunciatus sit Deus, nõ esse patrẽ domini nostri Iesu Christi. Hunc enim cognosci, illum autem ignorari: & alterum quidem iustum, alterũ autem bonum esse. Hæc Irenæus. Ex cuius verbis nil tale habetur, vt Cerdõ sẽserit duos esse deos, quorum vnus sit bonus, alter malus. Hunc Cerdonem secutus est Marcion Ponticus Cerdonis discipulus. *Marcion.*
Eodem tempore quo fuit præfatus Cerdon (vt Irenæus lib. 3. aduersus hæreses cap. 4. ait:) extitit quidã hæreticus Valẽtinus nomine, qui cum Platonicus esset (vt Tertullianus in libro de hæresibus ait) Platonis sectam religioni Christianæ miscens, multa figmenta fabulosa docuit. *Valẽtinus* Is enim duo omnium rerum principia esse dixit, quæ appellauit profundum & silẽtium: & profũdum dixit esse patrem, & ex coniugio profundi & silẽtij processisse intellectum & veritatem, & protulisse in honorem patris æonas octo, id est, octo secula. De intellectu autem & veritate processisse verbum & vitã, & protulisse æonas
B decem. De verbo & vita processisse hominem & ecclesiam, & protulisse æonas duodecim, quæ omnes simul sũt triginta, id est, triginta secula. De trigesimo seculo dicit diabolum genitum, & à diabolo alios natos qui fecerunt hunc mundum. Itaque omnia ait processisse ex illis duobus principiis, profundo videlicet & silentio. Quæ omnia sunt mera figmenta & meræ fabulæ, quæ nulla prorsus ratione fulciri possunt, sed ex cerebro delirantis aut somniantis hominis deriuata. Has fabulas indoctas secuti sunt Secũdus, à quo Secundiani: & Ptolomæus quidam, & Marcus, huius Valentini sectatores. *Secundus* *Ptolomæ⁹* *Marcus.* Cõtra omnes hos hæreticos nõ est operosum disputare: cum apertissima sint scripturæ sacræ testimonia, quæ docẽt vnum tãtum esse deum: eumque esse summè bonum, à quo cuncta procedũt. In Deuteronomio dicitur: Audi Israel, domin⁹ Deus tuus vnus est. *Deut. 6.* Et in eodem libro iterũ: Videte quòd ego sim solus, & non sit alius præter me. *Ibidẽ. 27* Naáman ille à lepra animæ pariter & corporis sanatus, ait: Vere scio quòd nõ sit alius Deus in vniuersa terra, nisi tãtum in Israel. *4. Reg. 4.* Propheta regius, qui & ipse Israelita erat, dicit: Quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum? *Psal. 17.* Et iterum: Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus. *Psal. 85.* Sapiens Salomon eãdem etiam fidem docet: Nec enim (inquit) est alius Deus quàm tu, cui cura est de omnibus. *Sapien. 12* Esaias etiam eandem fidem commẽdat, qui deum describit ita loquentem: Ego dominus, & non est alius: extra me non est Deus. *Esa. 45.* Et in eodem loco: Ego dominus, & non est alter. Et iterum ibidem: ego dominus, & non est alius. Et in eodem loco: Nunquid non e-
C go dominus, & non est vltra Deus absque me? Eandem sentẽtiam iterum ibidem repetit, dicens: Cõuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terrę, quia ego Deus, & non est alius. Sed quoniam & Cerdon & Manichæus vetus testamentum non recipiũt: vt nulla illis ad fugam pateat via, testimoniis noui instrumenti illos configere oportet. Paulus in priore ad Corinthios epistola sic ait: Scimus quòd nullus est Deus nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo siue in terra, siquidem sunt dii multi, & domini multi: nobis tamẽ vnus est Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo. *1. Cor. 8.* Et in epist. ad Galatas ait: Mediator vnius nõ est, Deus autem vnus est. *Gala. 3.* Et alibi: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. *Ephe. 4.* Omitto hic rationes philosophicas adducere, quoniam non disputamus aduersus gẽtiles, sed aduersus eos qui Christo nomina in baptismo dederunt, & qui se Christianos iactant, cum nihil minus sint. Aristoteles sæpissime demonstrare contendit vnum tantum esse omnium rerum principium. Verum cùm scripturæ sint adeò apertæ, non est opus nostris argumentationibus. Quod ait Cerdon, Deum videlicet legis & Prophetarum nõ esse patrem domini nostri Iesu Christi, cui subscribit Manichæus, addẽs Deum noui testamẽti nõ esse eum qui dedit & vetus, Hæc impietas vnico Pauli verbo cõuincitur: Multifariam (inquit) multisq; modis olim Deus loquens patribus in prophetis: nouissime autẽ diebus istis locutus est nobis in filio, quem cõstituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. *Heb. 1.* Quòd si aliud adhuc testimoniũ requiris, aperiat os suũ ille mutus Zacharias, & dicat: Benedictus dominus De⁹ Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. *Luc. 1.* Patet quòd loquitur de patre domini nostri Iesu Christi, quia non aliter visitauit & fecit redemptionem plebis suæ, nisi mittendo filium suum, vt saluaretur mũdus per ipsum. De hoc ergo patre cum loquatur, addidit: Sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt Prophetarum eius. Ecce manifeste patet, Deum qui locutus est per Prophetas, esse etiam lo-
D cutum in nouo testamento in Euangelistis, & fecisse redemptionem nostram per filium suum. Quòd si tertium adhuc petunt testem, petamus & nos auxilium à beata virgine Maria, vt pro nobis de hac re testimonium dicat: nec deerit petitioni nostrę. Illa siquidem magnificans Deum eo quòd respexerit humilitatem ancillæ suę, & fecerit illi magna qui potens est, & alia multa quę ad patrem domini nostri Iesu Christi necessariò referenda sunt: tãdem ait: Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ: Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in secula. *Ibidem.* Ille ergo Deus qui fecit nobiscum misericordiam: ille inquam locutus est ad patres nostros, Abrahã & semini eius. Nõ est ergo alius veteris, alius noui testamẽti Deus: nec alius qui locutus est per prophetas, & alius qui est pater domini nostri Iesu Christi. Verum hoc Paulus expressius docet, qui in epistola ad Romanos ait: Quoniam quidẽ vnus est Deus qui iustificat circũcisionem ex fide, & præputium per fidẽ. *Roma. 3.* Quid ergo insanit Ma-

nichæus? Nònne in circūcisione verus, & in præputio nouum testamentum designatur? Sed iam videamus reliquum quod aiunt: vnum videlicet ex duobus diis quos ponunt, malum esse. Quæ vlla vnquam maior potuit esse blasphemia? Quæ aures hoc ferre possūt, aut quis intellectus hoc cogitare potest, vt Deo malitiam impingat? Nō possunt hæc vllo pacto cohærere, vt Deus sit, & malus: quoniam si Deus, necessariò bonus est: & si bonus nō est, Deus certè nō est. His certè hæreticis apertissime cōuenit id quod Paulus de Gentibus loquēs, ait: Cum cognouissent Deum, nō sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerūt, sed euanuerūt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiēs cor eorū. Dicētes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Ecce qualiter isti impij & blasphemi hæretici Deum glorificant, qui eum malum dicunt. Vide quales illi gratias reddunt, qui supremam illi malitiam impingunt. Cum ergo omnium cordibus à natura insitum sit, vt Deum esse bonum agnoscamus, pro re tam aperta piget testimonia scripturæ adferre: quoniā & si quis ea desideret, apertissima sunt: adeò vt ipsum euāgeliū cui soli isti hæretici credunt, dicat: Nemo bonus nisi solus Deus. Contra hos hæreticos non esset agendum argumentis, sed lapidibus, iuxta præceptū domini dicētis: Homo qui male dixerit Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomē domini, morte moriatur. Lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomē domini, morte moriatur. Quis autem verius Deo maledicit, quàm qui dicit Deum esse malum? Hic ergo lapidibus opprimendus venit à tota multitudine. A

Rom. 1. *Luc. 8.* *Leui. 24.*

Secunda hæresis est quæ docet Deum esse corporeum. Huius hæresis primus (vt existimo) autor extitit Tertullianus. Quanquam hunc Tertullianum de hac re quodammodo excusat beatus Augustinus in libro de hæresibus capite octogesimo sexto, dicens non propter hoc dicendum esse hæreticum Tertullianum, quia potuit ita de Deo sētire, vt diceret eum esse corpus quoddam, nō quidem tale quod partes habeat, quarum aliæ maiores, aliæ minores existāt, quod etiam loco sit circunscriptum, & certis limitibus conclusum: sed ideo potuit nominare corpus, quia videlicet non est inane, sed est aliquid qui vbique totus est. Sed re vera nescio an talis res quæ partes nō habet, congruè & aptè posset vocari corpus. Verum beatus Augustinus mitissima vsus censura excusauit quod potuit. Considerauit nāque nullum esse acerbius & grauius crimen quod Christiano possit obiici, quàm crimen hæreseos: ideo antequàm illud alicui impingamus, oportet prius rem anxiè examinare, & lapidem ad filum reducere. Discant ergo ab Augustino eximio fidei zelatore, hi qui tam leuiter de hæresi pronūciant, ne si fortè quispiam docuerit aliquid, quod ab eorū placitis vel digito trāsuerso discedat, statim hæresim inclamēt, nullam prorsus hominis excusationem admittētes etiam cum facile excusari potest. Cum ergo beatus Augustinus Tertullianū de hac re excuset, nolo ego aduersus eūdem seuerior esse iudex. Malo enim (iuxta beati Chrysostomi sētētiam) de misericordia deo rationem reddere, quàm de crudelitate. Sed quāuis Tertullianus fuerit excusatus, non tamen ideo pugnare desinam aduersus iam narratam hæresim, quoniam nō aduersus homines est nobis colluctatio, sed aduersus hæreses, præcipuè quòd huic hæresi non desunt fautores, qui illam tutati sūt etiam absque Tertulliano. Fuerunt enim quidam hæretici appellati Vadiani, qui dixerunt Deum esse corporeum, & habere membra vt homines habent: moti ex eo quod sæpenumero in sacris literis, potissimum in veteri instrumento, Deo membra tribuūtur, & Adam factus esse dicitur ad imaginem & similitudinem Dei, vnde colligūt deum habere membra quēadmodum Adam. Hi hæretici à suo errore nomē sortiti, vocati sunt Anthropomorphitæ, quia anthropos græcè, idem est quod homo latinè. Hæc autem hæresis orta est in partibus Ægypti tempore Damasi papæ, & Theodosij senioris: contra quam scripsit & eam confutauit (vt dicitur in historia Tripartita libro decimo, capite septimo). Theophilus Alexādrinus episcopus. Frater Bernardus de Luzemburgo in suo cathalogo hæreticorum dicit hāc hæresim cœpisse sub Agapeto papa, & Berengario imperatore. Et constat eum loqui de Agapeto huius nominis secūdo, quoniā Agapetus huius nominis primus (vt Platina refert) fuit sub Iustiniano imperatore, ad quem vidēdum è Roma vsque ad Cōstātinopolim accessit, vbi & mortuus est. Oportet ergo vt is Agapetus de quo catalogus loquitur, sit secundus. A Damaso autem, sub quo pestis hæc orta est, vsque ad Agapetum ferè sexcēti anni intercessere: quapropter nescio apud quem legerit eam cœpisse sub Agapeto & Berengario. Et quod magis miror, in eodem loco de eisdem Anthropomorphitis loquēs, postquam dixerat eam cœpisse sub Agapeto & Berengario, subiunxit, quòd Theophilus Alexandrinus condemnauit hæresim Antropomorphitarum: pro cuius rei cōfirmatione adfert testimonium ex collationibus Cassiani. Et certè hęc duo minimè cohærere possunt, vt hæresis cœperit sub Agapeto, & eam Theophilus Alexādrinus condemnauerit, & sic sētiētes disputatione cōfuderit: quoniam à Theophilo Alexādrino, de quo Cassianus mentionem facit, vsque ad Agapetum papam secundum ferè sexcenti elapsi sunt anni, & vsque ad Agapetum primum ferè trecenti anni, quoniam Theophilus iste (vt patet ex historia Tripartita libro decimo, cap. decimo) tempore Damasi papæ fuit. Nam ad eum misit Isidorum quēdam episcopum legatum. Vnde coniicere licet fratrem Bernardum de Luzemburgo ex centonibus pluribus malè consutis illud opus cōflasse, nulla rerum coniectura facta. Apud vnum autorem fortè legerat hanc hæresim sub Agapeto incepisse, & nihil amplius ibi legit. Apud Cassianum legit aliud, videlicet quòd Theophilus eam disputatione conuicerit. Et iste illa duo non considerans an simul cohęrere possent, in vnum coniunxit. Quid quod rerum consonātia omissa, facillimum erat deprehendi ad homine versato inter eruditos autores, falsum esse quòd sub Agapeto inceperit? quoniam prçter id quod historia Tripartita refert, Augustinus qui vtrunque Agapetum per aliquot secula præcessit, in libro de hæresibus, capite 50. huius hęresis meminit sub nomine etiam Antropomorphitarum. Hæc coactus sum digito ostendere, partim amore veritatis allectus, partim calore iracūdiæ accēsus; cum videam quosdam adeò futiles & B C

Vadiani. *Antropomorphitæ*

les & profusos in pronunciando & in scribendo, vt quicqnid legerint, etiam apud quemcunque, nulla
facta rerum indagine, statim transcribant, & coram tota multitudine magna cum fiducia pronuncient,
satis sibi esse putantes quod apud alium quempiam legerint. Hæc ergo Antropomorphitarum sentẽtia
apertè hæreseos conuincitur. Si Deus corporeus est, & figuram habet humanam, & membra, & partes
D vt homo, oportet vt finitus sit, & certis limitibus concludatur, quoniam id quod infinitum est, nullius
potest esse figuræ, cum ad figuram perficiendam necessario requiratur vt termino vel terminis clauda-
tur. At Deus qui infinitus est, nullo potest limite conclndi, ergo nec figuram habere, nec loco claudi. *Iob.* 22.
Excelsior est enim cœlo (vt est apud Iob) & super stellarum verticem collocatur. Et Propheta ait: Ma- *Psal.* 144.
gnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Quòd si magnitudinis eius nullus
est finis, nulla etiam illius erit figura. Præterea si corporeus est Deus, & membra vt homo habet, sequi-
tur quòd non sit totus vbique, sed pars eius in vno loco, & pars alia in alio loco, & ita erit per partes in
loca diuisus, quod summæ illius perfectioni maximè obuiat. Rursum, oportet etiam in Deo fateri com-
positionem, & dicere ea quæ in Deo sunt, non esse omnia infinitæ perfectionis, quoniam quælibet illa-
rum patrium ex quibus componitur, minor est suo toto: & ita non æquè perfecta vt totum: quapropter
necessario erit finita, quoniam quod infinitum est, eacedi non potest. Multa alia similia possunt fieri ar-
gumenta sumpta ea imperfectionibus quæ corporibus adiacent: sed ea prolixitatem euitans, omitto,
quoniam sine illis ex sacra scriptura apertissimum habemns testimonium. Ipsa enim veritas apud Ioan-
nem ait: Spiritus est Deus. Si spiritus est Deus, ergo non est corporeus, & mẽbra humana habens, quo- *Ioan.* 4.
niam eadem veritas apud Lucam ait: Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Quod *Luc. vlt.*
autem Antropomorphitæ pro se adferunt, parum momenti habet & ex praua scripturæ intelligentia
A procedit. Quamuis enim scriptura sacra sępe nominet Dei membra, vt puta caput, oculos, linguam, au-
res, manus, brachia, & his similia: non tamen sunt illa iuxta literam sumenda, sed iuxta mysterium latẽs
per res illas designatũ. Sunt enim pleraque in sacris codicibus, maximè in veteri instrumẽto, quod car-
nali populo & adhuc rudi datum est, quæ nullo modo iuxta literæ primam significationem accipienda
sunt, nec accipi possunt, sed in illis quid res ipsa per literam significata vlterius portendat, aspiciendum
est. Res nanque ipsæ sæpè etiam significant, & aliquid ingerunt sensibus, æquè vt voces. Quod in omni-
bus metaphoricis locutionibus contingere est manifestum, in quibus propter similitudinem inter ali-
qua repertam, vnum alterius nomine appellatur, vt si voracem lupum diaeris, aut auarum talpam: non
quod hæc sint, sed illa quibus similia esse reperiuntur. Ad enndem modum oportet multa in sacris lite-
ris interpretari, & non secundum primam vocum significationem, testante Apostolo, quòd litera occi-
dit, spiritus autem viuificat. E quibus multis hoc vnum & præcipuum est, quotiescunque Deo aliquod
membrum aut aliqua effigies tribuitur, tunc membro audito intelligas illo nomine Deo tribui vim il- 2. *Cor.* 3.
lam & virtutem quæ perfectior in illo membro reperitur: vt cùm audis in Deo caput, intellige diuinam
essentiam, quæ omnia præcedit. Et cum dicitur caput respectu corporis mystici, quod est Ecclesia: in-
tellige influxum in reliqua membra, quæ nos sumus. Cum audis oculos, intellige virtutem videndi ta-
lem, vt nihil eum latere possit. Sic enim ait Apostolus: Nulla creatura ei inuisibilis est, omnia nuda & a- *Heb.* 4.
perta sunt oculis eius. Aures habere dicitur, quia talis est in eo vis, vt verbum quãtumlibet submisse pro-
latum, latere eum non possit, de quo Sapiens ait: Auris cœli audit omnia, & tumultus murmurationis *Sapien.* 1.
non abscondetur. Quòd si in hanc expositionem hi hæretici non flectuntur, sed omnia contendunt iux-
B ta literę primam significationem intelligi debere, cogentur fateri Deum esse monstrum quoddam, imò
tale aliquid qnod nihil sit, cùm aliquãdo nominetur leo, aliàs vermis, aliàs locusta. Vnde manifestè cõ-
uincitur hæc non esse accipienda iuxta primam literæ significationem, sed iuxta id quod res ipsæ per il-
las voces designatæ significant. De quorum omnium mystica significatione est liber beati Anselmi,
cui titulus est de membris Deo attributis: in quo exponit quid singula membra Deo attribnta signifi-
cent. Est etiam de eadem re alius tractatus sub nomine Hieronymi inscriptus, quem velut nothum, &
beatum Hieronymum minimè redolentem, vir doctissimus Erasmus Roterodamus in quarto tomo
operum illius collocauit, in quem locum reiecit omnia quæ hucusque falso asscripta erant Hieronymo.
Contra hos Antropomorphitas scripsit Theophilus Alexandrinus, cuius proximè fecimus mẽtionem.
Scripsere etiam (vt testatur Ioannes Trithemius in suo catalogo scriptorum Ecclesiasticorum) Faustus
episcopus Regiensis, & Ratherius monachus, sed nullum istorum operum vidi.

TErtia est hæresis, quæ potius dicenda est blasphemia, asserens Deum esse mendacem, Hæc est Ar-
menorum hæresis, quemadmodum illis impingit Guido. Dicunt enim Deum dixisse Cain, quòd à *Armeni.*
nullo homine occideretur, & tamen (vt ipsi aiunt) Cain occidit seipsum, & ita conuincunt Deum di-
xisse falsum, cum ab homine fuerit occisus. Et certè (vt ingenue fatear) vix possum credere, etiam si
Guido testatur, quòd Armeni in tam grauem errorem sint lapsi, vt Deum esse mendacem fateantur,
quoniam hoc non potest in sensum hominis cadere, vt veritatem dicat esse mendacium, præcipuè cum
C Armeni, etsi hæretici sint, scripturas tamen sacras non reiiciant. Nam hoc nunquam illis impingit Gui-
do. Si ergo scripturas sacras recipiunt, quomodo poterunt dicere Deum esse mendacem, cùm ipsæ scri-
pturæ toties Deũ prædicent veracissimum? Non enim (inquit scriptura) est Deus quasi homo, vt mẽtia-
tur. Et propheta Hieremias ait: Dominus autem Deus verus est. Et ipsemet Deus ait: Ego sum via, veri-
tas, & vita. Si ergo veritas est, quomodo mentiri poterit? Certè non magis quàm frigus calefacere, aut *Num.* 23.
nigredo albefacere. Præterea quomodo Deus mentiri posset, qui tantum abominatur peccatũ? qui to- *Hiere.* 10.
ties homines à mendacio deterret, tanquam à vitio pessimo? Abominatio est domino (inquit Sapiens) *Ioan.* 10.
labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei. Et alibi: Os quod mentitur, occidit animam. Rur- *Prou.* 12.
sum, si Deus semel mendacii conuincitur, restat vt nunquam ei in posterũ credatur. Hoc est enim, teste *Sapien.* 1.

Aristotele,médacis hominis præmium,vt illi veritatem dicenti non credatnr.Quod si Deo non est cre-
dendum,peribit omnis lex, omnis conuictus : nulla erit fides. Et non est certè quod de hac re amplius
cootendamus,cùm sit tam aperta dementia,vt quiuis etiam infidelis & paganus eam agnoscat.Non est
enim natio tam barbara,quę non horreat mendacium.Quæ de Cain adferunt non reperiuntur in sacris
literis. Scriptura enim sacra non dicit Cain seipsum occidisse, imò nec vllam mortis illius facit mentio-
nem, quamuis aliqui doctores opinentur Cain fuisse virum illum, quem Lamech credēs esse feram oc-
cidit.Cæterum etsi scriptura dixisset Cain fuisse occisum à Lamech,aut seipsum præcipitasset,non ideo
Deus arguendus erat mendacii, quia Deus oon dixerat quòd Cain non esset occidendus ab aliquo ho-
mine, sed dixit : Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Quibus verbis solum prohibuit omni
Gene. 4. homini occisionem Cain : non tamen negauit eam futuram.

Petrus Abail. QVarta hæresis minuit Dei omnipotentiam. Nam Petrus Abailardus (vt illi impingit beatus Tho-
mas) dicit quòd Deus non potest facere res aliter quàm facit, quapropter dixit omnia de necessi- D
tate absoluta euenire.Sed de hoc errore inferius disputabimus cum de futuro contingenti agemus.

QVinta hæresis est quæ negat in diuinis personarum numerū. Huius hæresis autor fuit Noëtus qui-
dam,à quo Noëtiani dicti sunt.De hoc Noëto beatus Epiphanius disserens in libro octoginta hæ-
resum, hæresi. 57. ita ait : Alius post Bardesanen, Noëtus nomine surrexit, non ante multos annos,sed
ante hoc nostrum tempus centum triginta plus minus annis, Asianus vrbis Ephesi existens , qui alieno
spiritu ductus,voluit à seipso,quę neque prophetę,neque apostoli,neque Ecclesia ab initio obtinuit,ne-
que cogitauit, dicere ac docere. Hic à seipso insaniæ elationibus elatus, ausus est dicere patrem passum
esse. Insupérque ad maiorem fastum ac dementiam delatus , seipsum dixit esse Mosen & fratrem suum
Aaron.Et aliquibus interiectis,addit: Moritur autem idem paulò pòst vnà cum proprio fratre, non ve-
lut Moses in gloria : neque ipsius frater Aaron ille sepultus est in honore. Abiecti enim sunt velut trans-
gressores,& nemo ex piis ipsos cooperuit.Postea verò sequaces eius mente corrupti,corroborarunt hoc
dogma,per ea subducti quibus etiam præceptor ipsorum ab initio.Hæc Epiphanius.Hunc sequutus est
Noet. Sabel. Sabellius,eiusdem Noëti (vt Philaster ait) discipulus,à quo Sabellio,Sabelliani dicti sunt,& sub hoc no-
mine nota est magis , hæc hæresis, quàm sub nomine Noëti.Orta est hæc pestis apud Ptolemaidem Æ-
gypti,sub Galieno Imperatore,& Sixto papa huius nominis secundo.Hi ergo dixerunt in diuinis vnam
tantum esse personam : diuersis tamen nominibus nominatam . Ex quo fonte corrupto hunc etiam vi-
tiarum riuulum deducunt,patrem videlicet esse passum, quemadmodum & filium : quod fateri fuit il-
lis necessarium , cum dicerent patrem & filium eandem esse personam. Et ita ab hac doctrina nomen
sortiti,vocati sunt Patripasiani:quia patrem passum esse docebant.Eundem errorem (vt August.ait li- A
bro de hæresibus cap.70.) docuit postea Priscillanus.Istorum hæresis inde orta est (vt ait Eusebius Cæ-
Priscillianus. sariensis.10.lib.historiæ Ecclesiasticæ cap.29.) quod nescierūt distinguere inter essentiam & personam:
vel (vt verbis Eusebii vtar) inter substantiam & subsistentem: cum tamen latum sit inter illa discrimen.
Substantia quidem aut essentia, aut natura, quo vocabulo theologi scholastici magis vtuntur , est com-
mune aliquid pluribus singularibus in quo indiuidua singula conueniunt, & quod totum cuiuslibet sin-
gularis perfectionem explicat.Persona verò est singulare quoddam,vnumq́ne nūmero,mente & ratio-
ne præditum,à cæteris eiusdē naturæ indiuiduis singulari proprietate discretū : vt cùm dicis hominem
in cōmuni,naturam explicas humanā omnibus hominibus cōmunem : cōmunem dico non re, sed sola
vocis dictione,cùm verò dicis Petrum, Ioannem,Franciscum,personas nominas,quæ in illa natura hu-
mana conueniunt.Conueniunt inquam sola (vt dixi) vocis dictione,quia quilibet eorum dicitur & est
verus homo. Aut si mauis,conueniunt in definitione explicante rei perfectionem,qui in quolibet singu
lari reperitur.In Deo ergo substantia aut essentia est ipsa deitatis natura,quæ totā deitatis perfectionem
dicit.Persona verò,est singulare quoddam in quo deitas existit, ab alio singulari realiter separatū, reali-
ter inquam noo per naturam,sed per proprietatē personalem: vt cum dicimus Deum,substānam expli-
camus naturæ diuinæ omnibus personis cōmunem.Communem inquam non (vt diximus de homine)
sola vocis dictione,sed verè & realiter communem.Cum verò dicimus patrem,aut filium,aut spiritum
sanctum : vnum singulare,aut vnam personam dicimus, in qua deitas subsistit.Cum ergo hoc trinitatis
& vnitatis mysterium tam altum sit,vt humanum & angelicum super & intellectū,hic oportet captiua-
re intellectum nostrum in obsequium fidei. Quapropter superfluum est , imò ridiculum , rationibus &
argumētis hoc agere,sed solis scripturarum testimoniis,ex quibus apertè demōstrabimus, Deo duce,e-
iusdem Dei vnitatem, & personarum trinitatē. In libro Genesis, descripta omnium aliarū creaturarum B
Gene.1. productione,cum de homine creando Deus decernit, sic dicit: Et vidit Deus quod esset bonum,& ait:
Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā,& præsit,&c.Et paucis interpositis subiungit:
Et creauit Deus hominem ad imaginē suam. His verbis,& diuinitatis vnitas, & personarum pluralitas
apertè ostenditur.Sic enim dixit:Vidit Deus quod esset bonum,& ait:Faciamus hominē,&c.Cum verò
post nomē singularis numeri quale est Deus,subiunxit verbum pluralis numeri,videlicet faciamus, de-
clarauit pluralitem personarum : quoniam si vna tantum esset persona , non dixisset in plurali numero,
faciamus.Deinde etiam mysterio non caret id quod sequitur.Dicens enim,faciamus in plurali,addidit
imaginem,& non imagines:ad similitudinem dixit,non ad similitudines,per hoc innuēs quod etsi plu-
ralitatem personarum denotauerit plurali numero loquens,non tamen per hoc credendum esse in Deo
esse plura exemplaria,sed vnum tantum,ad cuius imaginem & similitudinem homo factus est.Addens
insuper nostram, iterum pluralitatem personarum ostendere voluit, vt responderet verbo faciamus. Si
enim rātum vna esset persona,vt Sabellius mentitus est,meam dixisset,non nostram.Præterea in eodem
Gene.19. libro cū de subuersione Sodomæ & Gomorrhę agitur,sic dicitur:Igitur dominus pluit super Sodomam
& Gomor-

& Gomorrham sulphur & ignem à domino de cœlo, & subuertit ciuitates has. Si tantum est vna perso-
na in diuinis, quis est hic dominus qui pluit à domino? Cùm enim dixit, dominus à domino, filium o-
stendit, per quem (vt ait Ioannes Euangelista) facta sunt omnia: qui & à domino pluere dicitur, quia à Ioan. 1.
quo habet esse, ab illo habet & operari. Dicens ergo, dominus à domino, patrem & filium ostendit. Do-
C minus enim filius est, & à domino, quoniam à patre genitus. Pater autem dominus est, sed non à domi- Psal. 2.
no, quoniam ingenitus est. Rursum, Propheta Regius de Christo loquens, vocem patris ad Christum Psal. 109.
dictam refert in hunc modum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et iterum idem: Ex vtero ante lu-
ciferum genui te. Quæ verba Apostolus Paulus de Christo filio dei esse dicta testatur, qui de Christo lo- Heb. 1.
quens in hunc modum, ait: Cui enim dixit aliquando angelorum, ego hodie genui te. Non est autem
possibile vt idem gignat seipsum vt sit: nec intellectus hominis potest hoc capere, vt idem sit pater sui
ipsius, & filius sui ipsius. Alius est ergo qui gignit, & alius qui genitus est: alius pater, alius filius. De-
inde ipsa summa veritas sæpissimè hanc docuit veritatem. Nam obiicientibus illi Pharisæis quòd de Ioan. 8.
seipso testimonium diceret, ac propterea testimonium illius non esset verum, respondit: Et si iudico e- Deut. 17.
go, iudicium meum verum est: quia solus non sum, sed ego, & qui misit me pater. Et in lege vestra scri-
ptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de mei-
pso, & testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Nihil certè apertius quicquam dici poterat cō-
tra Sabellium. Si enim pater & filius vna est persona (vt Sabellius somniauit) filius solus esse dicitur, e-
tiam si cum illo sit pater: quemadmodum dicerem solum Tullium scripsisse Tusculanas quæstiones, e-
tiam si Cicero scripserit eas, quoniam Tullius & Cicero vna est persona, quamuis diuersa sunt nomina.
Quod verò sequitur, apertius adhuc est. Volēs enim probare testimonium suum esse verum, citauit pro
se legem dicentem duorum hominum testimonium esse verum. Cum ergo ipse & pater illud testimo-
nium perhiberent, oportet vt illud sit verum. Ecce quo argumento Pharisæos conuincit. Si verò pater
& filius vna esset persona, malè argumentaretur, nec bene pro se legem citaret: quia lex testimonium
D duorum probat, non testimonium vnius. Oportet ergo vt pater & filius duæ sint personæ, si Christi ar-
gumentum alicuius est valoris. Et iterum ipsamet veritas eisdem Iudæis ait: Ego & pater vnum sumus.
Dicens sumus in plurali, manifestè declarauit se & patrem duas esse personas: quoniam alioqui sum Ioan. 10.
dicturus erat, non sumus. Dicens verò, vnum sumus, declarauit earundem personarum vnam esse dei-
tatem. Et iterum ad patrem orans eandem veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum
verum, & quem misisti Iesum Christum. Quorum verborum sensus non est, Deum patrem esse so- Ioan. 17.
lum verum Deum, vt à deitate excludamus Christum, quoniam iam suprà cùm de persona Christi a-
geremus, probauimus contra alios hæreticos Christum esse verum Deum. Sensus est ergo, vt cogno-
scant te, & quem misisti Iesum Christum, esse solum verum Deum. Cùm ergo patrem & Iesum Chri-
stum coniunctione copulatiua numerasset, eos dixit esse verum Deum. Ex quibus verbis etiam & per-
sonarum pluralitas, & diuinitatis vnitas manifestatur. Verum etsi hęc scripturę testimonia efficacia sint
ad probandum personarum pluralitatem cum deitatis vnitate, non tamen ostendunt veram trinitatem,
quoniam ex illo dicto, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, conuincitur plures
esse personas, non tamen conuincitur esse tres. Vt autem hoc conuincamus, alia oportet adferre te-
stimonia. Et primò illud est omnium efficacissimum, quamuis sub quadam figura latens, quòd Abrahæ
ad ilicem Mambræ sedenti contigit. Cùm enim eleuasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes propè Gen. 18.
eum. Quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra, &
dixit: Domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum, &c. Vides hic tres primum ap-
paruisse, & his tribus Abraham loquens quasi vni, ait: Domine, quo verbo & personarum trinitas,
& diuinitatis vnitas declaratur: quoniam etsi certum sit illos tres angelos fuisse, tamen Abraham non
tam ad angelos, quàm ad illum cuius imaginem illi gerebant, verba sua dirigens, ait: Domine si inueni
gratiam in oculis, &c. Dauid etiam propheta & rex, vt ostenderet deum trinum in vnitate, ait, Bene-
A dicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Cum enim ter Psal. 66.
deum nominasset, ne fortè inde occasionem aliquis caperet suspicandi tres esse deos, relationem post-
modum faciens, in singulari numero dixit, metuant eum omnes fines terræ. Ter enim nominans deum
tres declarauit personas. Addēs autem, & metuant eum, &c. declarauit omnes tres vnum esse deū. Esa-
ias etiam exprimens voces Seraphin laudantium deum, ait: Sāctus, Sanctus, Sanctus. Sed ne ex eo quòd Esa. 6.
ter sanctus dixerat, vnitatem diuinæ substantiæ scissam esse aut diuisam aliquis suspicaretur, subiunxit,
dominus Deus sabbaoth. Cum ergo ter sanctus dixit, trinitatem personarū ostēdit. Addens autē postea
dominus Deus, in singulari, eiusdem trinitatis vnitatē declarauit. Ipsa etiam veritas, Christus videlicet
redemptor noster, cum rediuiuus iam surrexerat, ascensurus in cœlum, apostolis ait: Euntes docete om- Mat. 28.
nes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Ecce hîc vides omnes tres perso-
nas propriis nominibus appellatas. Sed cum omnes tres nominaret, in nomine dixit, non in nomini-
bus, vt per hoc ostenderet omnes tres vnum esse deum, & vnam habere deitatis substantiam. Beatus
Ioannes in sua canonica epistola hanc rem apertissimè docet: Tres sunt (inquit) qui testimonium dant 1. Ioan. 5.
in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Hoc autem testimoniū adeò est clarum,
vt nulla possit tergiuersatione cælari. Ibi enim audis tres, & vnum. Tres contra Sabellium, vnum contra Rom. 11.
B Arrium: quemadmodum postea dicemus. Paulus quoque vt indiuisam sanctæ trinitatis operationem o-
stēderet, ait: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorū, amen. Cum enim
ter ipsum explicuit, personarum trinitatem manifestauit. Sed addens postea, ipsi, & non ipsis, ostendit 2. Cor. 13.
illas tres personas vnum esse. Et alibi: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & cōmunicatio
sancti spiritus, sit cum omnibus vobis. Vide ibi tres expressè personas nominatas, quāquam ibi non de-

noretur earundem vnitas. Sed præsenti proposito satis est hoc, quoniam nunc contra Sabellium agimus
negantem in diuinis plures esse personas. Postremò Ioannes in Apocalypsi, postquam descripserat illa
præclara quatuor animalia, de illis adhuc loquens, ait: Et requiem non habebant die ac nocte dicentia,
Apoc. 4. Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Quæ verba
simillima sunt illis quæ ex Esaia proximè citauimus. Cum ergo tot sint de hac re clarissima scripturæ sa-
cræ testimonia, non est quod aliquis Sabellio deliranti credat: sed captiuet vnusquisque intellectum
suum in obsequium huius fidei, credens deum esse trinum & vnum, trinum in personis, & vnum in es-
sentia. Si enim sola ratione humana hoc mysterium perscrutari aliquis voluerit, opprimetur à gloria tan
ti mysterii. Huic enim dictum esse videtur illud canticorum: Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auo-
Cant. 6. lare fecerunt. Quia quanto magis nitimur ad hoc mysterium sola ratione inuestigandum, tanto minus
cognoscimus, & ob hoc ipsum Deum à nobis auolare facimus. Hanc hæresim damnat Leo papa huius
nominis primus. Nam epistula septuagesima prima, quæ est ad Astorigẽsem episcopum, in qua Priscil-
lianistarum errores reiicit, sic ait: Primo itaque capitulo demonstratur quàm impiè sentiant de trinitate
diuina, qui & patris, & filii, & spiritus sancti vnam atque eandem asserunt esse personam, tãquam idem C
Deus nunc pater, nunc filius, nunc spiritus sanctus nominetur: nec alius sit qui genuit, alius genitus est,
alius qui de vtroq; processit: sed singularis vnitas in tribus quidem vocabulis, sed nõ tribus sit accipien-
da personis. Quod blasphemiæ genus de Sabellii opinione sumpserunt, cuius discipuli etiam Patripas-
siani meritò nuncupantur: quia si ipse est filius qui & pater, crux filii, patris est passio: & quicquid in for-
ma serui filius patri obediendo sustinuit, totum in se pater ipse suscepit. Quòd catholicę fidei sine ambi-
guitate contrarium est, quæ trinitatem vnitatis sic ὁμοούσιον confitetur, vt patrem & filium & spiritum san-
ctum sine confusione indiuisos, sine tempore sempiternos, sine differentia credat æquales. Hęc Leo Pa-
pa, vir præter pontificalem dignitatem sanctus simul & doctus. De hac re scripsit diuus Hylarius Picta-
uorum episcopus in duodecim libris de trinitate, in quibus contra omnes hæreticos de ea malè sentien-
tes disputat: quamuis præcipuè agat contra Arrium. Scripsit beatus Augustinus quindecim libros de
trinitate, in quibus multò clarius & expressius quàm Hylarius rem ipsam pertractat. Scripsit etiã iterum
de trinitate & vnitate Dei librum vnum. Richardus de sancto Victore, post istos, eorum dicta & præci-
puè Augustini perstringens, quodammodo exponens, composuit sex libros de trinitate. Specialem au-
tem scriptorem, qui contra Sabellium solum de hac scripserit, hucusque non vidi.

SExta hæresis est circa personarum diuinarum ęqualitatem, quoniam etsi plures fateatur personas in di-
uina natura subsistentes, eas tamen dicit esse inæquales. Prius ergo de filii persona pertractemus, de-
inde de spiritu sancto dicemus: De persona ergo filii est vna hæresis, quæ dicit filium esse minorem pa- D
tre, neque est eiusdem substantiæ cum patre, sed esse meram creaturam. Huius blasphemiæ autor pri-
mus (quod sciam) fuit Arrius quidam presbyter Alexandrinus, tempore Constantini maioris, & Silue-
Arrius. stri papæ: cuius rei historiam qui plenè scire desiderat, legat decimum librum historiæ scholasticæ per
Rufinum additum, & primum librum historiæ tripartitæ, à capite duodecimo vsque in finẽ. Verum a-
liqui sunt qui hunc errorem impingunt Origeni, qui plusquam per centum annos præcessit Arrium: à
quo Origene Arrium hausisse ferunt. Beatus enim Augustinus in libro de hæresibus capite quadragesi-
mo tertio de Origene loquens, sic ait: Dicit præterea ipse Origenes, quòd filius Dei sanctis hominibus
comparatus, veritas sit: patri collatus, mendacium: & quantum distant Apostoli à Christo, tantum filius
à patre: Vnde nec orandus est filius cum patre, quia non est autor indulgendarum petitionum, sed sup-
plicator. Hęc de Origene Augustinus. Hoc etiam impingit Origeni Theophilus Alexandrinus episco-
pus in suo paschali per beatum Hieronymum è græco in latinum traducto, qui libro secundo eiusdem
paschalis dicit Origenem docuisse filium non esse orandum, neque cum filio patrem. Epiphanius in
quadam epistola ad Ioannem episcopum Hierosolymitanum, quam Hieronymus latinam fecit, ait O-
rigenem fuisse patrem Arrii, innuere volens Arrii doctrinã ab Origene fuisse deductam. Ad hunc eun-
dem errorem accedit proximè Metangismonitarũ hæresis. Hi enim dicebant (vt August. lib. de hæresi-
bus, capite quinquagesimo octauo ait) sic filium esse in patre, sicut vas paruũ in vase maiore, filium mi-
norem patre facientes. Et ita à doctrina sua nomen acceperunt, Metãgismonitæ vocati ἀγγεῖον græcè, vas
Metãgis- dicitur latinè, μεταγγισμὸς dictio composita idem est quod infusio vnius vasis in aliud. Inde metangismo-
monitæ. nitæ, id est (si ita licet loqui) transuasantes vel inuasantes. Quis autem fuerit istorum dux, & princeps,
Augustinus subticuit. Huius hæresis tot extitere post Arrium fautores, vt longum esset & difficile om-
nes enumerare. Nulla enim fuit vnquam hæresis quæ tantum inualuerit, quoniam valde diffusa, longo
tẽpore durauit. Ab ortu siquidem solis & meridie, videlicet ab Ægypto veniens, per Græciam transiuit
Gothi. in Aquilonem, & inde Gothi egressi totum penè occidentem hoc veneno infecerunt, quoniam illi Ar- A
rianis maximè fauebant. Durauit autẽ hæc pestis ferè per trecentos annos, aut fortè amplius. Nam His-
paniam hoc morbo laborasse tempore Gregorii papæ, ipsomet Gregorio narrante cognouimus: qui. 3.
lib. dialogorum cap. 31. refert Ermigildum primogenitum filium Leonigildi regis Hispaniarum, qui à
Gothis originem duxerat, & Arrianus erat, fuisse ad verã fidem à Leandro Ispalensi archiepiscopo con-
uersum. Qui Ermigildus ob hoc à patre in vincula & carcerẽ coniectus, cùm in die paschatis à quodam
episcopo Arriano eucharistiam sumere nollet, ex mãdato patris interfectus est, & verus Dei martyr ef-
fectus: Mortuo patre successit illi alius filius secũdus nomine Recharedus, qui & ipse Arrianus erat: sed
hic mortuo patre à Leandro cõuersus est ad fidem catholicã, quemadmodum & frater eius Ermigildus.
Hic Recharedus paulatim omnes Arrianos eiecit ab Hispania: nec permisit vnquam aliquẽ sub eo mi-
litare qui Arrianus esset. A Constantino autem, sub quo Arrius insanire cœpit, vsque ad Recharedũ ferè
ter centum anni interiecti sunt. Hæc narraui vt videatur quanto tempore hæc pestis Ecclesiam vexa-
uerit.

uerit. Cuius hæresis fautores, etsi non omnes, enumerabo tamẽ præcipuos, eos videlicet qui famosiores
fuêre. Post Arrium successit in eadem secta Aetius quidã, post Aetium Eunomius alter: post istos Aca- *Aetius.*
tius, eodem ferè tempore. Hi tres, videlicet Aetius, Eunomius, Acatius, tempore Constãtii Imperato- *Eunomi-*
ris filii Cõstãtini maioris, fuerunt. Qui autem plura de illis nosse cupit, legat quintum librum historiæ *us.*
tripartitę. Varimãdus quidã, cõtra quem scripsit Idacius clarus Hispanus. Maximinus episcopus, cõtra *Acatius.*
quẽ Augustin⁹ scripsit, & publicè disputauit, quæ disputatio habetur in sexto tomo operũ Augustini in *Variman*
impressione Parisiẽsi. Flicianus alius, cũ quo disputauit publicè idem pater Augustinus, quę disputatio *dus.*
B habetur in eodem tomo operum Augustini. Pascẽtius quidã comes, cum quo etiã disputauit idem pa- *Maximi-*
ter, & ad quẽ pro hac re aliquot misit epistolas, quæ disputatio reperitur inter epistolas Augustini, epist. *nus.*
178. Secutus est Petrus Abailardus etiã hũc errorem, quoniã (vt illi impingit beatus Bernardus epist. *Felicia-*
190.) posuit grad⁹ in trinitate, dicẽs personas esse inæquales: qui etsi verbis voluerit differre ab Arrio, *nus.*
re tamẽ assensit illi. Fuêre alii multo plures, qui Arrianã hæresim tutati sunt, sed hi fuêre clariores. Hæc *Pascẽtius*
hæresis ex his quæ iam alibi diximus, facilè cõuinci potest. Superius quidẽ cum de Christi persona age- *Petrus*
remus, ostẽdimus ex scripturis Christum filium Dei esse verum Deum. Ostendimus etiam in huius ti- *Abailar.*
tuli, quem modo pertractamus, hæresi prima, tãtum esse vnum Deũ. Aut ergo Christus filius Dei nõ est
Deus, aut si est Deus, oportet vt sit vnus cum patre Deus, quoniã ipse Deus pater per Esaiã prophetã, *Esa. 43.*
loquens ait: Ante me nõ est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum dominus, & absque
me nõ est Saluator. Si ergo ãte Deum patrem nõ fuit alius Deus, nec post illũ (vt ille ait) erat alter: er-
go filius nõ est Deus. Quòd si Deus est, oportet vt sit ille idem Deus qui pater: quia nec ãte nec post ip-
sum est alius Deus. Præterea si filius est Deus, quomodo potest pater filium aliquo tempore præcedere
(vt ait Arrius) cũ dicat Deus pater, post me nõ erit alius Deus? Si filius est Deus, ergo patri coæternus.
Nã si patri nõ est coęternus, sed posterior patre, ergo non est Deus: quia pater ait: Post me nõ erit alius
Deus. Vides quibus angustiis premitur Arrius, dicens filium minorem patre, nec eiusdem substãtiæ cũ *Esa. 45.*
eo, nec coæternum patri, sed posteriorem patre, & ab eo creatum. Hæc enim dicens, cogitur negare fi-
C lium dei esse deum, aut si fatetur esse deum, cogitur ponere duos deos, cum dicat illum non esse eũdem
deum qui & pater, sed alium. Si ergo pater est vnus Deus, & filius alter Deus, iam duo erũt dii. Sed cõ-
tradicit pater dicens: Ego dominus, & nõ est amplius. Extra me non est Deus. Si filius est Deus, & nõ
de substãtia patris (vt ait Arrius) iam extra patrẽ esset Deus. Et certè tam efficax mihi videtur hæc ar-
gumentatio, vt quemlibet Arrianorum cõuincat. Sic enim eum cõcludit, vt nulla rimula pateat illi qua
elabi possit. Nihilo minus tamen plura aduersus eum citabimus testimonia. Ioãnes nanque Euangeli-
sta de filio Dei loquẽs, ait: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Aut ergo filius dei *Ioan. 1.*
nihil est, aut factus non est. Quòd si aliquid est, & factus est, vt Arrius fatetur, ergo per verbum dei, hoc
est per filium factus est: ergo filius dei per seipsum factus est, & ita erat ãtequam fieret. Quæ omnia de
nulla re vllus intellectus capere potest, tantũ abest vt de filio dei verè dicantur. Rursum, si filius dei est,
ergo æqualis patri, & eiusdem naturæ cum eo, quoniam non est aliter possibile vt filius sit, qui nõ est de
substãtia patris. Non est enim possibile vt filius hominis sit, qui non sit homo: multo ergo minus filius
erit dei, qui nõ est Deus. Si Deus, aut ergo idem Deus cum patre, & est quod fides catholica docet: aut
alter Deus, & tunc erunt plures dii. Non est etiam possibile vt filius hominis sit, qui nõ est de substan-
tia hominis genitus: sic ergo non erit possibile vt filius dei sit, qui non est de substantia diuina genitus.
Quòd si ex eadem substantia patris genitus est, & Deus ęst vt pater, oportet vt æqualis sit patri, alioqui *1. Ioan. 5.*
nec de substantia patris erit, nec Deus erit. Propterea (inquit Ioan.) magis quærebãt eum Iudæi inter-
ficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo.
Peiores sunt Iudæis Arriani, & obtusiores ingenio illis: quoniam Iudęi bene intellexerunt Christum
prædicãtem se æqualem patri per hoc solum quod dixit se filium dei. Videbant enim non posse aliter
D fieri vt filius dei esset, quin esset etiam deus, & per cõsequens æqualis patri, & eiusdem naturæ cum eo.
Prętereа, Behemoth ille qui diaboli figuram gerit, principium viarum, hoc est operum dei, in libro Iob *Iob. 40.*
prædicatur: eo quòd prima sit dei creatura. Oportet ergo hac ratione, vt filius dei nõ factus esse creda-
tur, aut illum post Behemoth factum esse putetur: quoniam alioqui non erit possibile vt Behemoth sit
principium viarum dei: Deinde ipsemet filius dei de hac re testimoniũ perhibet, dicens: Ego & pater *Ioan. 10.*
vnum sumus. Qui locus (mea quidem sententia) apertissimè Arrium conuincit: quãquam Erasmus *Erasmus*
Roterodamus, vir de bonis literis optime meritus, aliter sentiat, dicens hoc loco parum agi contra Ar-
rianos: qua de re eum nunc in contentionem voco, non quòd cum Arrianis eum sentire credã (quod
absit & illum sentire, & me de illo credere) sed vt ostendam quòd malè locum illum Ioannis circun-
spexerit: nec mirũ, quia quãdoque (vt est in prouerbio) bonus dormitat Homerus. Credo certè eum
aliter nunc sensurum, si locum reuisat, & diligenter scrutetur. Vt autem clarius agamus, verba eiusdem
Erasmi referam. Is enim doctissimus vir in annotationibus super primam catholicam epistolam Ioan- *1. Ioan. 5.*
nis exponens illud: Tres sunt qui testimonium dãt in cœlo, &c. sic ait: Dominus Ioãnis decimo dicit:
Ego & pater vnum sumus. Hoc testimonio quomodo prosternetur Arrianus? nisi doceas vnum in lite-
ris sacris non appellari, nisi quæ sunt eiusdem substãtiæ. Nunc quum innumera loca suppetant quę do-
cent intelligi de consensu mutuaque beneuolentia, ad confirmandam opinionem orthodoxi valebit:
A ad retundendam hæretici pertinaciam non video quantum valeat. Quòd autem Christus ibi loquatur
de concordia quam habet cum patre, probabili coniectura colligitur, quòd Christus non respondet ad
id quod dixerat sese vnum cum patre, sed quòd deum appellabat patrẽ suum, seq; singulari quodã mo-
do vocabat filium dei. Hucusq; Erasmus. Sed salua huius viri doctissimi reuerẽtia, hic locus apertissimè
Arrium conuincit. Vt autem hoc ostẽdamus, video à nobis hoc exigi, vt probemus locum illum nullo

pacto posse de animorum concordia intelligi. Pro qua re plenè exhibenda illud est ãte omnia aspiciē-
dũ, quid est in eo loco subiecta materia, de qua sermo fiebat: & quis scopus ad quem Christi verba di-
rigebãtur. Hoc enim est maximè necessarium ad cuiuslibet scripturę intelligentiam, videlicet eiusdem
scripturæ circunstãnas scrutari, ex quarum scrutinio facilè scripturæ intellectus hauritur. Christus si-
quidem in eo loco cum de ouibus suis dissereret, dixit: nõ rapiet eas quisquam de manu mea, hoc est
de potestate. Solenne est enim in sacris literis potestatem nomine manus designati. Et vt alia multa te-
Agge.1. stimonia omittam, illud est apertum vbi dicitur: Factum est verbum domini in manu Aggei prophetæ.
In manu, id est, in potestate eius. Sic etiã hic accipiēdum est cum Christus dicit: Et nõ rapiet eas quis-
quã de manu mea: nisi fortè velimus deum cum Anthropomorphitis corporeũ credere, quoniam etsi
de Christo posset iuxta literam dici quòd habeat manus iuxta naturam humanam, de patre tamen hoc
nõ potest dici, de quo postea dicitur: Nemo potest rapere de manu patris mei. Christus ergo volens o-
stēdere oues suas esse tutas, dicit: Et nõ rapiet eas quisquã de manu mea. Vt autē hoc probaret, addidit
sequētia dicēs: Pater qui dedit mihi, maior omnibus est. Sic enim ibi legit Erasmus: Et nemo potest ra-
pere de manu patris mei. Vt enim probet Christus neminem posse rapere oues suas de manu sua, hoc
assumit, ꝙ videlicet nemo potest rapere de manu patris sui. Vnde colligit quòd nemo possit etiã de ma
nu sua assumere. Quòd si quis de collectione dubitauerit, tãquã malè collegerit, addidit: Ego & pater B
vnum sumus. Quo dicto probauit bene collegisse in argumentatione sua. Nã si ille & pater vnum sunt,
nõ magis poterit rapere de manu sua, quàm de manu patris. Et ꝙ ille sit verborũ ordo, ex litera ipsa pa-
tet, & Augustinus & Theophylactus sic eam distribuunt. Cum ergo ad hunc finem verba illa Christus
dixerit, cõstat apertissimè, nullo pacto posse intelligi de vnitate animorum, sicut alibi dicitur: Erat eo-
rum cor vnum, & anima vna. Nam si de vnitate & consensu animorum verba illa interpretentur, col-
Act.2. lectio Christi erit nullius valoris, vt clarissimè patet. Sic enim argumētatur: Nemo potest rapere de ma-
nu patris mei, ergo nemo potest rapere de manu mea. Si quis neget eum bene collegisse, probat dicens:
Ego & pater vnum sumus. Vnum inquam potestate, de qua tunc erat quæstio, vnum inquam natura.
Vnam certe oportet esse manum patris & filij, vt bene colligat filius neminē posse rapere oues de ma-
nu sua, per hoc quòd nemo potest rapere de manu patris sui. At si de vnitate aoimorũ & mutua bene-
uolētia loqueretur, qualis erat illa collectio? Quis nõ videt illam esse prorsus inualidam? Ad hũc enim
modum posset quis in gratia existēs dicere & argumētari: Nemo potest hũc calamũ rapere de manu-
mea, quia nemo potest rapere de manu patris omnipotentis, qui in cœlis est. Quòd si quis dicat colle-
ctionem esse prorsus inutilem, in eiusdem collectionis probationem subiiciet id quod Christus dixit:
Ego & pater vnum sumus. Iam (vt opinor) satis apertè ostēdimus quàm efficax sit hoc scripturæ testi-
monium aduersus Arrianos. Quòd si Erasmus bene circũspexisset, certò scio quòd rectius intellexisset.
Verum ille (vt patet) non aspexit ad præcedentia, sed solum ad sequentia, per quę Christus respondit
Iudæis. Iudæi nãque audito illo verbo melius quàm Arriani illud intellexerunt, ex illo colligētes Chri-
stum se dicere Deum, quia dixerat sese vnum cum patre, quod dictum per sequētia verba quodammo-
Philip.2. do confirmat. Accedit ad hæc, quod Paulus de eodē filio Dei loquens, ait: Qui cum in forma Dei es- C
set, nõ rapinam arbitratus est esse se ęqualem Deo. Vides hic ęqualitatem Dei. Cur ergo Arri audes di-
cere Deum patrem maiorem, filium verò esse minorem? Aduerte etiã quòd hic Paulus de Christo lo-
quens secundum expressam diuinitatem dixit, cum in forma Dei esset: non autem dicit, cum in forma
Ioan.1. Dei factus esset, sicut aliàs de eo iuxta humanitatem dictum est: Verbum caro factum. Non ergo sic di-
Exo.3. xit, sed ita, cum in forma Dei esset, quia esse est proprium Dei, iuxta illud: Ego sum qui sum. Ex eodem
etiam scripturæ testimonio conuincitur Sabellius. Nam qui par est & æqualis, alterum habeat oportet
cui collatus æqualis reperiatur. Ex illa ergo æqualitate duę ostenduntur personæ. Sed iam opus est vt
contra dictum Origenis ostēdamus filium Dei orãdum. Hoc autem non est magnum negocium, cum
Psal.96. apertissima sint scripturæ testimonia. Propheta siquidem de filio Dei loquēs, ita ait: Adorate eum om-
nes angeli eius. Hæc autem verba Paulus interpretatur esse dicta à patre cœlesti de filio suo vnigenito,
sic dicēs: Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes ãge-
Heb.1. li Dei. Quomodo ergo non est orãdus, quem clarè constat esse adorandum? Quo testimonio non mi-
nus prosternitur Arrius quàm Origenes. Si enim filius Dei est creatura (vt Arrius ait) quomodo illum
Exod.22. Deus pater adorare iubet, qui aliàs omnis creaturæ adorationem tã strictè prohibuit? Omitto Mago-
Deut.5. rum adorationem huic etiam in cunabulis existenti exhibitam. Prætereà, Stephanus cum lapidaretur à
Act.7. Iudæis, Iesum Christum filium Dei orabat, dicēs: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Positis autem D
genibus clamauit voce magna dicēs: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Petrus etiã vt Æneam pa-
Act.9. ralyticum à morbo liberaret, ait: Ænea sanet te dominus Iesus Christus. Vox certè illa deprecãtis est nõ
Phil.2. imperantis, quia nemo imperat nisi illi quem credit sibi subiectũ. Denique Paulus ait: Dedit illi nomē
quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infer-
norum. Quod ãte Esaias prophetauerat, qui Dei nomine loquēs, ait: Mihi curuabitur omne genu. Ta-
Esa.45. lis autem genuflexio cuiusdam adorationis & humillimę deprecationis iudicium est. Præter hęc tam
aperta scripturæ testimonia extat Concilij Nicæni definitio, quod sub Constãtino maiore celebratum
est, in quo trecenti & decem & octo patres congregati, talem ore proprio ad suam & nostram salutem
confessi sunt fidem. Fides Nicæni concilii. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem: visibiliũ
& inuisibilium conditorem. Et in vnum dominum Iesum Christum filium Dei, natum de patre vnige-
nitum, hoc est de substãtia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum
Cõcilium non factum, consubstãtialem patri, id est, vnius substãtiæ cum patre (quod Græci ὁμοούσιον dicunt) per
Nicęnum quem omnia facta sunt quæ in cœlo & in terra, &c. Hæc concilium Nicænum. Eandem fidem protulit
concilium

concilium Constantinopolitanum sub Theodosio maiore celebratum,& concilium Ephesinum sub
Theodosio iuniore,& concilum Chalcedonense sub Martiano Imperatore,& plurima alia côcilia boc
idem confessa sunt,de qua re extat liber vnus beati Hylarij de syoodis celebratis aduersus Arrianos , in
quo libro reddit rationem eorum conciliorum quæ aduersus Arrianos celebrata sunt. Verum quoniam
Arriani aliquod scripturæ loca perperam intellecta adducunt in suæ bæresis testimonium,pro illis fer-
mè omnibus dissoluêdis sufficit admonere lectorem,vt quoniam in Christo duæ sũt oaturæ : quædam
A diuina,secũdum quam æqualis est patri : altera humana secũdum quam minor est patre :quotiescũque
scriptura Christo tribuit infirmitatem,aut inęqualitatem patri,aut alia huiusmodi,ea intelligat esse in-
terpretanda iuxta naturam bumanam,secundum qnam infirmus fuit & debilis,& patre minor . Secũ-
dum illam verbum caro factum esse dicitur,secũdum quam patrem orat,& cum clamore valido & la-
chrymis preces effundit.Reliqua autem de illo iuxta diuinitatem sunt accipiẽda . Contra hac hæresim
plures scripsere.In primis Athanasius,quem cum eodem Arrio disputasse ferũt,scripsit de vnita deita-
te trinitatis libros duos.Beat⁹ Cyrillus scripsit opus insigne,quod thesaurum inscripsit, quatuordecim
libris patritum,in quo contra plures hæreticos agit,præcipuè tamen côtra Arrianos.Ex latinis scripto-
ribus primus(quod sciam)ex his qui extãt fuit Hylarius Pictauorum episcopus,qui etsi in libris de tri-
nitate diffuse contra Arrium & alios hæreticos disputet,tamen specialem librum de hac re contra Ar-
rium ædidit de patris & filii vnitate. Victorinus Afer,à quo dicitur Hieronymum didicisse Rbetoricã,
quatuor libris contra Arrium disputat,quod opus ante ãnos quinque est impressum Basileæ inter illa
opera quæ in Antidoto hæresum coatceruata sunt. Beatus Ambrosius scripsit de fide orthodoxa côtra
Arrianos librum vnum.Beatus Augustinus sæpissime cum Arrianis (vt iam ostẽdimus) disputauit,&
libros contra eos composuit plures : côtra sermonem Arrianorum librum vnum.Contra Maximinum
Arrianotum episcopum libros tres.Contra Felicianum librum vnum.Idacius clarus Hispanus,qui (vt
suspicor) eodem fermè tèmpore fuit quo Augustinus,scripsit aduersus quendam Varimãdum Arria-
num insigne opus,quod etiam habetur in eo volumine quod Antidorum bæresum inscribitur. Alios
autem non vidi.

B SEptima hæresis est quæ negat filium Dei esse verbũ.Huius hæresis autores (vt Augustinus in libro
de hæresibus,cap.30.ait) dicti sunt Alogiani,quasi sine verbo.Logos enim Græcè,Latinè verbũ di- *Alogiani.*
citur . Et quia in Euangelin Ioannis expresse hoc habetur quod filius Dei sit verbum patris,hac occa-
sione Euángelium illud non recipiebant,dicentes illud nõ esse Ioannis Apostoli.Contra hãc hæresim
non est opus disputare,cum sit tam apertum testimonium Ioannis Apostoli,quod nullo pacto negare
possunt.Superius enim ostẽdimus catalogum librorum canonicorum,in quo insertum est Euãgelium
Ioãnis.Quo catalogo assignato,tũc signauimus arma catholicis & hæreticis communia,quibus & hæ-
reticum se tueri , & catholicum pugnare oportet . Cùm ergo hi hęretici prouocẽt catholicos ad certa-
men,non est quòd arma iam recepta veluti culpata reiiciant.Sed ne testimoniis carere videar opus est
vt aliunde etiam testimonia petamus ad hãc bæresim reiicieodam.Sapiens oanque ait : Cum quietum *Sap.16.*
silẽtium continerent omnia,& nox in suo cursu medium iter haberet , omnipotens sermo tuus domi-
ne exiliẽs de cœlo,à regalibus sedibus durus debellator in mediam exterminii terrã prosiliuit.Hæc au-
tem verba constar nõ posse intelligi de sermone prolatiuo,qui verberato aëre sonat,quoniam ille om- *Eccle.1.*
nipotens non est,sed solus Deus omnipotens est. Et alibi expressius : Fõs sapientiæ verbum Dei in ex- *Psal.44.*
celsis. Et propheta in persona patris loquens,ait : Eructauit cor meum verbum bonum.Cõstat autẽ ꝙ
de filio Dei loquatur,quoniam de illo sũt illa quæ sequũtur : Speciosus forma præ filiis hominum, &c.
Et Esaias apertius boc docet,qui ait : Exiccatum est fœnũ,& decidit flos : verbum autẽ Dei nostri ma- *Esaia.40*
net in æternũ. Verbum autem prolatiuum simul cum ipso sono transit,& mioorem durationem quàm
fœnum habet : quapropter fieri nequit vt ad illud verba Esaiæ referãtur,sed ad filium Dei cuius aduẽ-
tus in hunc mundum io illo capitulo prædicatur. Illud ergo verbum quod est æternum & omnipotẽs,
& quod est fons sapientiæ,quodq; pater cœlestis eructauit gignendo , & quod ex ore altissimi prodiit
C illud inquam est filius Dei. Taceant ergo Alogiani,& quæ noo intelligunt venerentur tanquam sacra-
mentum absconditum,& nolint res diuinas ex capacitate sui intellectus metiri.

OCtaua hæresis est de filij persona malè sẽtiẽs. Dicit enim filium Dei ignorare diem vltimũ . Huius *Ignoitæ.*
hæresis autores (vt Isidorus lib.8.Etymologiarum cap.5.ait) dicti sunt Ignoitæ,eò quòd ignorã-
tiam impingant Deo . Quis fuerit primus huius hæresis inuentor , aut quo tempore cœperit , Isido-
rus non prodidit,neque apud alium ego inuenire potui. Ad boc autem dicendum moti sunt propterea
quòd Christus apud Matthæum dixit : De die illa & hora nemo scit,neque angeli cœlorum,nisi solus *Matt.24.*
pater. Et apud Marcũ expresse nominatur filius,vbi sic dicitur: De die autem illo vel hora nemo scit, *Mar.13.*
neque angeli in cœlo,neque filius,nisi pater. Sed ãtequam huic obiectioni respondeamus , oportet vt
nostram & catholicam fidem prius confirmemus. Propheta regius ait : Omnis cõsummationis vidi fi- *Psal.118.*
nem . Cum ergo vltimus dies finis sit & consummatio temporis , sequitur quòd illum viderit . Si for-
tè dicas illud Prophetæ dictum non esse filio Dei tribuendum,saltem Esaiæ dictum nõ poteris bac oc- *Esa.63.*
casione reiicere : quoniam de Christo filio Dei pro nobis crucifixo loquens , ita sub nomine eiusdem
Christi ait : Torcular calcaui solus,& de gentibus nõ est vir mecum. Calcaui eos in furore meo, & cõ-
culcaui eos in ira mea : & aspersus est sanguis super vestimenta mea,& omnia indumẽta mea inqnina-
ui : Dies enim vltionis in corde meo,annus retributionis meæ venit. Hìc aperte vides filium dei faten-
D tem se scire diem vltimum,quoniam ait : Dies vltionis in corde meo. Quæ verba cõstat in persona filii
dei esse dicta,quoniam qui dixerat : Torcular calcaui solus,&c. eadem verborum consequẽtia subiun-
xit,dicens : Dies vltionis in corde meo. Pręterea,Paulus de filio dei loquẽs ait : In quo sunt omnes the- *Col.2.*

Ioan.1. ſauri ſapientiæ & ſcientię abſcondiri. Si omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſcientiæ, ergo etiam notitia vltimæ
diei. Rurſum, Omnia per filium dei facta ſunt (vt ait Ioãnes Apoſtolus) ergo etiam tempus & omnes
dies per illum facti ſunt: ergo & vltimus ab illo mẽte iam factus eſt, qui nouit omnia quæ facturus eſt,
Ioan.17. antequam fiant. Deinde ipſemet filius dei ad patrem loquẽs, ait: Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt.
Aut ergo filius ſcit diem vltimũ quemadmodũ pater, aut pater ignorabit quemadmodum filius, quo-
niam alioqui falſum eſſet quod filius ait patri: Omnia tua mea ſunt. Et in alio loco: Omnia mihi tradita
Luc.10. ſunt à patre meo. Sed ſi illius vltimę diei notitiam ſibi pater ſeruauit, oportet vt nõ omnia filio ſuo pa-
ter dederit. Accedit ad hoc, quòd ſi vltimum ignorat, omnes etiam qui ſunt ante illum, oportet ignora-
re: quoniam ſi ignorat diem vltimũ, ſciet etiam illum ſolum ſibi ignoratũ: & ſi ſciret omnes præcedẽ-
tes diem vltimum, neceſſario ſciet diem proximè ſequentem eſſe vltimum, aliàs non eſſet certus ſe ſcire
omnes dies præcedentes. Quòd ſi certò ſcit omnes dies præcedẽtes vltimum, tũc iam ſciet proximè ſe-
quentem fore vltimum, & ita ſciet vltimum. Aut ergo vltimum ſcit, aut ſi vltimus ignorat, præcedẽtes
eum ignorare erit neceſſe. Oſtenſo igitur quòd filius dei ſcit vltimum diem æquè bene vt pater, ſuper-
eſt vt declarem quo pacto intelligẽdum ſit cum ait ſe diẽ illũ neſcire. Pro qua re valde ſuffragatur no-
Act.1. bis id quod in Actis apoſtolorum legimus diſcipulos interrogaſſe dominũ, dicẽtes: Domine ſi in tem-
pore hoc reſtitues regnũ Iſrael? quibus ille reſpondit: Nõ eſt veſtrum noſſe tẽpora vel momẽta quæ
pater poſuit in ſua poteſtate. Ibi certè filius non negat ſe ſcire, ſed ſolum ait non ſpectare ad illos illius
diei ſciẽtiam. Vnde colligitur illum diem eſſe ſecretum, & nulli reuelãdum. Quòd prudẽs ipſe domi-
nus fecit, vt nos cautos redderet, & hac occaſione vigilare faceret: ideo dixit, die illa nemo ſcit. Quòd
autem hac occaſione illud dixerit, ex decurſu literæ colligitur, quoniam ſtatim ſubiũxit: Vigilate ergo, A
quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. Ne autem fortè crederent labore, aut induſtria, aut
aliqua humana ratiocinatione ſe poſſe illum diem ſcire, addidit, neque ãgeli cœlorũ, vt hoc dicto illos
à quolibet huius diei ſcrutinio deterreret. Sed quia fortè diſcipuli hoc vellẽt ab ipſo Chriſto eorum ma-
giſtro diſcere & inquirere (vt eos ab hac inquiſitione ſepararet) vlterius addidit, neque filius, ſed ſolus
pater. Quaſi hoc verbo illis diceret: Nolite ſoliciti eſſe de illius diei notitia, quoniam illã nullus habet:
neque à meipſo petatis, quoniam nec ego etiã ſcio. Nõ quòd ipſe ſimpliciter neſciat, ſed quia etſi ſciat,
non tamen vt illis reuelare debeat: quemadmodum ſi aliquid tibi ſecretè commiſſum eſt vt nulli alteri
reueles, & poſtea aliquis à te de illa re ſciſcitetur: reſpõdebis, & meritò, te neſcire, quoniã etſi ſcias, nõ
tamẽ ſic ſcis vt reuelare poſſis. Sacra autem ſcriptura, cum pro hominibus erudiẽdis facta ſit, eodẽ mo-
re loquẽdi vtitur quo homines loqui ſolẽt. Quapropter (vt ait beatus Aug. in libris de doctrina Chri-
ſtia.) eiſdem tropis, figuris, & metaphoris vtitur, quibus in noſtra communi locutione vtimur. Filius er-
go dei fatetur ſe neſcire diem illum, quia etſi ſciat, nõ tamẽ ſic vt reuelare debeat. Quod manifeſte oſtẽ-
dit illa ſententia: Nõ eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Noluit
autem illis dicere aperte, ſcio, ſed nolo vobis reuelare: ne illos hac reſponſione triſtes redderet, aut mi-
nus erga ſeipſum affectos hac occaſione efficeret. De hac re longe diſputat beatus Hylarius in. 9. lib. de
Trinitate, paulò ante finem.

Origen. NOna hæreſis etiam filio ignorãtiã impingit. Origenes nãque (quemadmodum illi tribuit Epipha-
nius in quadam epiſtola ad Ioãnem epiſcopum Hieroſolymitanum) dixit filium nõ poſſe vide- B
re patrem, nec ſpiritum ſanctum poſſe videre filium. Et certè Epiphanius citat verba Origenis in li-
bris Periarchõ, vbi ſic Origenem dixiſſe refert: Sicut enim incõgruum eſt dicere, quòd poſſit filius vi-
dere patrem, ſic incõſequens eſt opinari, ꝙ ſpiritus ſanctus poſſit videre filium. Hæc dixiſſe Origenem
refert Epiphanius. Vt verum fatear, miror virum tam doctum, qualis fuit Origenes, in tam apertum er-
Matt.11 rorem fuiſſe lapſum, cum ſit tam apertus locus ſcripturæ, ita dicẽs: Nemo nouit filium niſi pater, neq;
patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. In hoc loco rã verè tribuitur filio notitia pa-
tris, vt ex eo magis poſſet quis ſuſpicari ſpiritum ſãctum nõ videre patrem. Quanquam & hoc non ita
ſe habet, quoniam ea quæ ad ſe dicũtur, quæ nũc recentiores theologi abſoluta & eſſentialia appellãt,
tribus perſonis ſunt communia, ſicut & ipſa eſſẽtia. Quapropter etſi in his locutionibus reperiatur di-
ctio excluſiua, per quã prima frõte excludi videatur aliqua perſona: nulla tamẽ earũ excluditur, ſed ſo-
lum excludũtur illæ res quibus eſſẽtia diuina nõ ſic ſe cõmunicat. Vt vnum è multis gratia exempli ad-
feram, per Eſaiam prophetã Deus pater loquitur, dicẽs: Ego dominus, & nõ eſt alter formãs lucem, &
Eſa.45. creãs tenebras. Nũquid ergo dicemus filium aut ſpiritum ſãctum nõ formare lucẽ, quia dixit pater, nõ
eſt alter formãs lucem? Abſit. Nã de filio dei Ioãnes ait: Omnia per ipſum facta ſũt, & ſine ipſo factum
eſt nihil. Et cũ aquæ crearẽtur, ſpiritus domini ferebatur ſuper eas. Et de eodem ſpiritu Dauid ait: Ver-
Geneſ.1. bo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Ad hũc modũ interprętandũ eſt id
Pſal.32. quod dicitur: Nemo nouit filium niſi pater, neque patrẽ quis nouit niſi filius. Notitia enim res eſt quæ
ad ſe dicitur, hoc eſt abſoluta, ac proinde eſſẽtialis, & omnibus tribus perſonis cõmmunis: quapropter
etſi ibi dictio excluſiua ponatur, nõ eſt tamẽ intelligẽdum aliquam perſonã diuinam excludi, quin etiã C
ſpiritus ſãctus cognoſcat patrem ſicut filius, & filiũ æquè perfectè ſicut pater. Hoc autẽ quod de ſpiri-
tu ſancto dicimus, clarius patebit cum in ſequẽtis hæreſis expugnatione conuicerimus ex ſacris literis
ſpiritum ſãctum eſſe patri & filio conſubſtãtialẽ, hoc eſt eiuſdem cum illis ſubſtantię: quapropter erit
neceſſariũ, vt omnia quæ ſunt patris & filij, ſint etiã ſpiritus ſancti, ita vt ſpiritus ſãctus verè dicere poſ-
ſit vtriq; quod filius dixit patri: Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Vnde apertiſſime cõuincitur ſpi-
ritum ſanctum cognoſcere patrem quemadmodum filius, & filium quemadmodum pater.

DEcima hæreſis impetit ſpiritum ſãctum, quoniã ait ſpiritum ſãctum eſſe minorem patre & filio, &
nõ eſſe eiuſdem ſubſtãtiæ cum patre, ſed eſſe veram creaturã. Huius hęreſis princeps fertur & Ma
cedonius

cedonius quidam Constantinopolitanus episcopus, tempore Constantii imperatoris, & Liberii papæ, à quo Macedonio Macedoniana hæresis appellata est, quanquam & eandem hæresim prius docuerat Arrius, qui sicut dixit filium dissimilem patri, & esse creaturam, ita etiam docuit de spiritu sancto. Sed quoniam Arrii sequaces diuisi sunt, quibusdam affirmantibus filium quodammodo similem patri, licet non eiusdem essentiæ: quàm partem tenuit Eunomius quidam corpore leprosus, & artis dialecticæ callidissimus: aliis autem affirmātibus filium per omnia similem patri, sed spiritum sanctum esse illis prorsus dissimilē meramq; esse creaturā, & istorū dux fuit Macedonius, ideo ab eo nomē accepit, vt Macedoniana hęresis diceretur: quoniā sub Arrio magis disputatū est de filio quā de spiritu sācto. Hi sic sentientes vocati sunt Pneumatomachi, id est, spiritus sancti impugnatores. πνεῦμα græcè, est idē quod spiritus latinè. Quòd si in sacris literis reperiatur præposito articulo τὸ (vt annotat Didymus in libro de spiritu sancto) semper significat spiritū sanctum. μάχομαι græcè, est idem quod latinè pugno. Inde dictio cōposita πνευματομάχος, id est, spiritus sancti oppugnator. Hic non possum continere meipsum quin referam quam bellam illius vocis etymologiam adferat Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum, vbi sic ait: Et dicuntur à pneuma, id est spiritus, & tocos, id est mater, quia spiritum sanctum ex matre ipsa processisse dicebat, & de filio dei. Et certè non est mirandum quòd ignorauerit, sed illud valde miror, esse aliquem tam impudentis arrogantiæ, vt quod prorsus ignorat, non vereatur tanta cum autoritate docere. Sed hoc non potest vllo pacto tolerari, quòd videlicet, vt etymologia quam ex suo cerebro finxerat, proposito negocio conueniret, addidit Macedoniū sensisse quòd spiritus sanctus ex matre processerit & de filio dei, tāquam si filius dei coiens cum matre genuisset spiritum sanctum. Dispeream si vel per somnium Macedonius tale dixit, aut si frater Bernardus hoc apud aliquem scriptorem de Macedonio reperit. Nam beatus Augustinus in libro de hæresibus cap. 52. de Macedonio loquens, nihil tale illi impingit: Philaster qui hos hæreticos non Macedonianos, sed Semiarrianos appellat, nunquā huius fabulæ meminit. Ecclesiastica historia in decimo libro cap. 25. de Macedonio loquens, nullum tale figmētum illi tribuit. Historia tripartita libro quinto, cap. 41. de hæresibus Macedonii disserens, nec vllum matris nomē circa spiritus sancti productionem ibidem posuit, sed solum dicit Macedonium sensisse quòd spiritus sanctus sit patri dissimilis, & minister illius, & illa dixerit spiritui sancto tribuenda, quæ de angelis dicuntur. An autem angeli dicantur in scriptura habere matres, videat frater Bernardus de Lutzemburgo. Beda in libro de ratione temporum de Macedonio faciens mentionem, nunquam illum tale sensisse refert, quale illi impingit Bernardus de Lutzemburgo. Et vt ad recentiores descēdam, Platina in vita Felicis papæ huius nominis secundi, idem dicit de Macedonio, & sub eisdem ferè verbis quibus Ecclesiastica historia de Macedonio disseruerat. Guido cū semper Augustinum & Isidorum sequatur, etiam hic sui similis, solum Augustini & Isidori de Macedonio censuram refert. Vbi ergo Bernardus de Lutzemburgo inuenit Macedonium dedisse spiritui sancto matrem, ex qua & filio dei spiritum sanctum processisse dicat? Certè ego aliud non possum cōiicere, nisi quòd fortè apud alium similis farinæ legit, & nulla adhibita rei indagine (vt aliàs de illo diximus) in suum opus transcripserit, aut fortè (q̃ magis credo) ipse apposuit è suo cerebro, vt etymologia per eum allata subiectæ materiæ conueniret, & ita (vt est in prouerbio) ad lapidem applicauit amussim. Sed iam opus est vt ad oppugnationem hæresis accedamus. Pro qua re memores esse oportet eorum quæ superius contra Sabellium attulimus. Ibi enim ostendimus trinitatē vnitatis patrē videlicet & filiū & spiritū sanctū vnum esse Deū. Ipsa enim veritas dixit Apostolis suis: Euntes in mundū vniuersum prædicate Euāgeliū omni creaturæ, baptizātes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Cum in nomine dixit, & non in nominibus, apertè ostendit eorum trium vnum esse nomen, vnāq́ue substantiam. Spiritus sanctus ergo est Deus, & patri cōsubstantialis. Præterea (vt supra de filio sumus argumentati) cum vnus tantum sit Deus, & non plures, non potest esse vt spiritus sanctus sit Deus, quin sit vnus cū patre & filio Deus, quoniam alioqui plures essent dii, quod catholica fides abominatur. Ad quòd spiritus sanctus sit Deus, Paulus apostolus testatur, qui in priore ad Corinthios epistola ait: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo? Et ne quisquam ipsum spiritum sanctum negaret Deum, continuo secutus ait: Et non estis vestri, empti enim estis precio magno. Glorificate ergo & portate Deum in corpore vestro. Cum dixit, portate Deum in corpore vestro, insinuauit nobis spiritum sanctum esse Deum, cuius templum membra nostra esse prædixerat. Et in eadem epistola iterum: Nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in spiritu sācto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce hic vides spiritum sanctum vocatum dominū & Deum. Præterea nisi spiritus sanctus esset Deus, quomodo esset possibile, vt peccatum in illum sit tam graue, quòd (vt Christus ait) neque in hoc seculo neque in futuro remittatur? Fieri enim non potest, vt grauius sit peccatum in creaturam, quam illud quod aperto marte fit in Deum. At si spiritus sanctus esset creatura (vt Macedonius ait) grauius esset peccatum in creaturam, quam in Deum. Rursum, Petrus ad Ananiā, qui fraudauerat Apostolos de precio agri venditi, ait: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te spiritui sancto? Vt autem explicet spiritum sanctum esse Deum, subiunxit: Non es mentitus hominibus, sed Deo. Quem ergo spiritum sanctum prius dixerat, eundem postea Deum nominauit. Deinde opera spiritus sancti arguunt eum esse Deum, quia ea illum facere cognoscimus, quæ non nisi à deo fieri possunt. Gratiam donat, vt Apostolus ait: Diuisiones gratiarum sunt, vnus autē spiritus qui impartitur. Tamen Dauid ait: Gratiam & gloriā dabit dominus. Ergo spiritus sanctus qui gratiā donat, est Dominus & Deus. Charitatem effundit in cordibus nostris. Charitas Dei (inquit Paulus) diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Spiritus sanctus peccata remittit, quod soli deo est proprium.

Macedonius.
Arrius.
Eunomius.
Matt. 28.
1. Cor. 6.
1. Cor. 3.
Matt. 12.
Act. 5
1. Cor. 12.
Psal. 83.
Roman. 5.

Ioan. 20 Dominus enim Iesus Christus sanctis Apostolis insufflans, ait: Accipite spiritum sanctũ, quorum remi-
seritis peccata, remissa sunt. Apostolis datur spiritus sanctus, vt possint peccata dimittere. Si ergo illi per C
spiritum sanctum peccata remittunt, multo melius ille, in cuius virtute hæc faciũt, remittet. Quomodo
ergo nõ est Deus, qui peccata propria autoritate dimittit? Spiritus sanctus loquutus est in Prophetis, vt
Luc. 1 pater & filius. De deo enim patre Zacharias dixit: Locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt Pro-
2. Pet. 1 phetarũ eius. Et Petrus ait: Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu san-
cto inspirante locuti sunt sancti dei homines. Et Paulus ait: Omnis scriptura diuinitus inspirata. Si spi-
2. Tim. 3. ritus sanctus in Prophetis & Apostolis loquitur, & omnis talis scriptura diuinitus inspitata est, ergo spi-
ritus sanctus Deus est. Spiritus sanctus vbique est, vt pater, quod manifestè ostendit Propheta dicens:
Psal. 138. Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cœlum, tu illic es, &c. Multa alia similia
Conciliũ ex scriptura sacra diligens lector colligere potest. Sed iam audiamus ecclesiæ definitionem. Concilium
Constan- Constantinopolitanum. 150. episcoporum sub Theodosio maiore & Damaso papa, damnata hęresi Ma-
tinopo. cedoniana, talem protulit fidem: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli &
terræ, &c. Sequitur: Credimus in spiritum sanctum dominum & viuificatorem ex patre procedentem,
cum patre & filio adorandum & conglorificãdum, qui loquutus est per Prophetas. Eandem fidem do-
cuit Ephesinum concilium, eandem amplectitur concilium Chalcedonense, eandem recepit cõcilium
Lateranense sub Innocẽtio papa huius nominis tertio celebratum, cuius definitio habetur in libro Epi-
stolarum decretaliũ, titulo de summa trinitate & fide catholica. Contra hanc hæresim scripsit Didymus
Alexandrinus duos libros de spiritu sancto, quod opus beatus Hieronymus latinitate donauit. Basilius
aduersus Eunomium ædidit librum vnum. Beatus Ambrosius omnibus in hac parte copiosior est, qui D
tribus libris de spiritu sancto ad Gratianum imperatorem æditis, strenuè pro fide catholica pugnat.

Petrus A bailar. VNdecima hæresis ait spiritum sanctum esse animam mundi. Huius hæresis magister & doctor fuit
Petrus Abailardus. Hnc enim impingit illi beatus Bernardus in quadam epistola ad Innocentium
papam, quæ est ordine eius epistolarum. 190. Hæc sententia inde dignoscitur esse hæretica, si animad-
uertimus illud commune atque notissimum omnibus principium. Omne totum maius est sua parte.
Quod non solum verum est de maioritate (vt ita loquar) vel de excessu in magnitudine molis, sed etiam
de excessu secundum perfectionem, ita videlicet quòd oportet omne totum esse maius, hoc est perfe-
ctius qualibet sua parte seorsum sumpta. Quo fundamento iacto, facilè superædificabimus veram fidei
doctrinam, quòd scilicet spiritus sanctus nec sit nec esse possit anima mundi, quia inde sequeretur spiri-
tum sanctum esse minorem mundo, quia pars mundi, cum sit anima eius. Sequitur etiam spiritum san-
ctum esse mundi limitibus inclusum & circunscriptum atque definitum, quod tamen fateri aperta est
Iob. 22. blasphemia: quoniam (vt proximè conuincimus) spiritus sanctus est Deus. At Deus nullis locorum spa-
2. Par. 2. ciis clauditur. Nõne cogitas quòd Deus excelsior cœlo sit, & super stellarũ verticẽ sublimetur? Cœlum
Esa. 40. & cœli cœlorum eum capere non possunt. Et qualiter capere possent cœli illum qui mensus est pugillo
aquas, & cœlos palmo põderauit? Si ergo mũdus nõ potest capere spiritũ sanctũ, non est possibile quòd
spiritus sanctus sit anima mundi, quoniam omnis anima capitur ab eo corpore quod fouet & viuificat.

DVodecima hæresis est, quæ negat spiritum sanctum procedere à patre & filio. Hanc hæresim do- A
Græci. cuerunt & tutati sunt Græci per multas annorum centurias, ita vt hæc fuerit vna ex præcipuis cau-
sis propter quas à Romana & catholica ecclesia dimsi sunt. Eundem errorem tenent Armeni. Dicunt
enim spiritum sanctum à patre procedere, sed non à filio: ad quod inde mouẽtur, quia in Euangelio so-
lum inuenitur processus à patre, nunquam tamen ibi (vt dicunt) reperitur processus à filio. Et in sym-
bolo Nicæno, & symbolo Constantinopolitano solum ibi ponitur processus à patre, in quibus nulla fit
mentio de processione spiritus sancti à filio. Quapropter negant spiritum sanctũ à filio procedere. Sed
ne in vacuum laboremus, de sola voce contendentes, quæramus quid intelligitur per hoc quod est pro-
cedere ab alio. Et ego non possum aliud intelligere, quam esse ab alio productum, & deriuatum ab alio
vt fluuius procedit à fonte, quia ab illo trahit originem suam, calor procedit ab igne, à quo productus
est: lux procedit à sole, à quo generatur. Sic etiã filius procedit à patre, à quo genitus est. Spiritussanctus
procedit à patre & filio, quoniam ab vtroque productus est. Quòd si aliud illis significat procedere ab
alio, quam produci ab illo, aut deriuari ab illo, tunc de voce cõtendimus, & ignoramus de qua re loquã-
tur. Si verò nobiscum sentiunt de vocis significatione, apertè illis ostendemus ex sacris literis spiritum
sanctum procedere à filio sicut à patre, quoniam producitur à filio sicut à patre. Hoc autem ita se habe-
re, ipsa veritas nos docet, quæ apud Ioannem ait: Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos
Ioan. 16. omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcũque audiet, loquetur, &c. Quæ verba ex-
ponens Didymus in secundo libro de spiritu sancto, ita ait: Non enim loquetur à semetipso, hoc est non
sine me, & sine meo & patris arbitrio, quia inseparabilis à mea & patris est voluntate, quia non ex se est, B
sed ex patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à patre & me illi est. Ego veritatem
loquor, id est, inspiro quæ loquitur. Siquidem spiritus est veritatis. Hæc Didymus. Quem, eo quòd Gręcus esset, libẽtius protulimus, vt fortè hac occasione eius expositio facilius à Græcis recipiatur. Quæ se-
quũtur apud Ioannẽ, magis adhuc nostrã fidẽ confirmãt: Ille (inquit de spiritu sancto Christus) me cla-
rificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcũque habet pater, mea sunt: propterea
dixi quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Quid est dicere, de meo accipiet? hoc est, sicut à me per
productionem habet essentiam, ita & scientiam omnem. Sicut enim filius dixerat alias se audiuisse à pa-
tre suo, ita nũc dicit spiritum sanctum audire ab eo. Quomodo autem audiat, declarat subdens, quia de
meo accipiet, hoc est, quia de mea substantia & à me productus est, & producitur, & producetur. Quòd
autem dixi à me illum accepturũ, non miremini, quia sicut accipit à patre, ita accipit à me. Omnia enim
quæ

quæ pater babet, mea sunt. Si ergo de substãtia patris accipit, de mea oportet qoòd accipiat. Si ergo de substãtia patris filius, certè noo potest aliter esse quin ab illo procedat. Sed, vt haoc oostram interpretationem magis firmam & certam ipsis Gręcis reddam i produco in medium ex eorum familia testem, fide dignum, videlicet Cyrillum qui libro vndecimo super Ioannem, cap. t. prædicta Ioãnis verba iopterpretãs, hæc ait: Minime autem alicuius rei indiget spiritus naturaliter, vt accipere illi quod ñoo habeat, opus sit: hoc enim credere impium est. Verum quoniam consubstãtialis filio est, proceditque per eum, omnem eius babẽs virtutem, ideo ait: quia de meo accipiet. Subsistere nãque per se spiritum credimus, & id esse vere quod dicitur. Verum quum insit in substãtia dei, & ex ea procedat, omnia quæ *Cyrillus.*
C dei sunt, in seipso naturaliter habet. Non enim participatione, aut habitudine, nec vt alius à substãtia dei: sed quemadmodum floris odor qualitatẽ eius naturalem olfactui offert, ita de deo & de spiritu sãcto intelliges, sublimius vim exẽpli accipiẽs. Nihil igitur detrahitur spiritui, quum accipere à filio credatur. Nam quum per filium naturaliter procedat, vt proprius eius, cum omnibns, quæ absolnte habet accipere dicit, quæ ipsius sunt. Hæc Cyrillus. Quem, eo libẽtius produximus io testem aduersus Græcos, quod Græcus & ipse sit, & ideo illis minimè suspectus esse debet, imò valde æstimãdus, & magna cum reuereotia multis oominibus ab illis recipieodus. Sed admoneo lectorem, oe pręfata Cyrilli verba legens erret, purãs hoc aduerbium, naturaliter, quum dixit, Spiritum sanctum per filium naturaliter procedere, vsurpatum ab illo esse more scholasticorum theologorum, qui illo semper vtuntur, ad significãdum id quod est oppositum libero. Nam si iuxta hãc significationem caperetur, falsum esset quod spiritus sãctus oaturaliter procedit à filio, quia libere procedit, propterea quod per principium productionis liberum, hoc est, per volũtatem producitur à filio. Cyrillus autem illud aduerbium, naturaliter, vsurpauit pro necessario, ita vt velit dicere spiritum sãctum necessario procedere à filio. Hoc autem verum esse, tota theologorũ schola fatetur, oec inde sequitur spiritũ sãctũ nõ libere produci: quia libertas noo opponitur necessitati, sed coactioni. Præterea spiritus sãnctus etiam est spiritus filii, sicur spiritus patris, quod nõ diceretur nisi à filio procederet, sicut à patre. Paulus siquidem in ea quæ est ad Romanos epistola, ait: Qui autem spiritũ Christi nõ habet, hic nõ est ius. Et alibi: Misit Deus spiritũ filii sui io corda vestra. Ecce hic vides nominatom spitimm sanctum esse spiritum filii, qui aliàs dicitur spiritus patris. Ex quo coouincitur vt à filio etiam sicut à patre procedat. Rursum, Spiritus sãctus mittitur *Roman.8* *Gal.4.*
D à filio, sicut à patre: signũ est ergo quòd etiam à filio sicut à patre procedit. Filius siquidẽ ait: Si ego nõ abiero, paracletus nõ veniet ad vos. Si autẽ abiero mittam eum ad vos. Qui ergo à filio mittitur sicut à patre, fieri oecesse est vt à filio sicut à patre procedat. Accedit ad hæc, quòd Athanasius iu symbolo ait: Spiritus sanctus à patre & filio, nõ factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Et hic etiam Græcus est. Sed iam post hæc omnia audiamus ecclesię definitionem. Concilium Lateranense sub Ionoceotio papa huius nominis tertio celebratum, fidem suã per hæc verba protulit: Firmiter credimus & simpliciter confitemur, quòd vuus solus est verus Deus, ęternus, immensus, & incommutabilis, omnipotens, & incõprehensibilis, & ineffabilis, pater, & filius, & spiritus sãctus. Tres quidẽ personæ, sed voa essentia, substãtia seu natura simplex omnino. Pater, à nullo, filius à patre solo, ac spiritus sanctus pariter ab vtroque, absque ioitio semper ac fine fine, Pater generans, filius nascens, & spiritus sãctus procedẽs: cõsubstãtiales, & coomnipotentes, & coæterni, Hæc cõcilium Lateraoẽse, Ex cuius fidei defioitiooe omnes præfatæ hæreses quas de Deo & de personis eius exortas esse oarrauimus, prosternuntur. Hæc autem concilii fides habetur in volumine Epistolarum decretalium titulo de summa trinitate, & fide catholica. Et concilium Lugdunense sub Gregorio nono celebratum, expressius hãc fidem docuit, ita dicens: Fideli ac deuota professio fatemur quòd spiritus sanctus æternaliter ex patre & filio, nõ tãquam ex duobus principiis, sed tãquã ex vno principio, nõ duabus spirationibus, sed voica spiratione procedit. Et paucis interpositis subiungit: Sed quia nõnulli propter irrefragabilis pręmissæ veritatis ignorãtiam in errores varios sunt prolapsi, nos huiusmodi erroribus viam præcludere cupiẽtes, hoc sacro ap- *Ioan.16.* *Cõcilium Latera.* *Cõcilium Lugdu.*
A probãte concilio, damnamus & reprobamus omnes qui negare præsumpserint æternaliter spiritum sanctum ex patre & filio procedere, siue etiam temerario ausu asserere, quòd spiritus sãctus ex patre & filio tãquam ex duobus principiis, & non tãquam ex vno procedat. Hæc ex concilio Lugdunẽsi: quod decretum habetur in sexto libro Epistolarum decretaliũ, titulo de summa trinitate & fide catbolica. Verum oe Græci horum conciliorũ definitiones reiiciant hac occasione quòd à Latinis celebrata fuerint, opus est vt alicuius cõcilii apud eos celebrati definitiooẽ illis obiiciamus. Cõciliũ Ephesinũ, quod sub Theodosio iuniore celebratum est, & tertia synodus appellatur, io epistola à toto concilio ad Nèstorium missa, circa finem epistolę sic ait. Quãuis enim in sua sit substantia spiritus eius, & iotelligatur in persona proprietas iuxta id quòd spiritus est, & non filius, attamen alienus ab illo non est. Nã spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christ⁹ est, vode & ab isto similiter sicut ex Deo patre procedit. Hæc ibi. Nec possunt calumoiari dicentes hanc esse epistolam Cyrilli, & noo concilij defioitionem, quoniã vt patet, principiũ epistolæ sic habet: Religioso & Deo amabili consacerdoti Nestorio Cyrillus, & quicũque sunt apud Ephesi synodum. In qua inscriptione præpositos est Cyrill⁹, quoniã ex commissione Cælestini papæ in illo præsidebat concilio. Quòd autẽ Græci dicunt Euãgelium non ostẽdere processionem spiritus sancti à filio, iam ostẽdimus esse falsum: quia etsi ibi non explicetur sub nomine processionis, sub verbis tamen æquipollentibus satis declaratur. Coocilium etiã Nicænum & Constaotinopolitanũ & si dicant spiritũ sanctũ procedere à patre, & taceãt de filio, ooo tamẽ dicunt solnm procedere à patre. Quid qnòd dicentes illum procedere à patre, hoc solo dicto testati sunt illũ processisse à filio: quoniã (vt ait Boëtius in libro de trinitate) exceptis relationib⁹ oppositis, omnia quæ de voa per-
B sona dicuntur, dicũtur etiã de aliis. Cum ergo spiratio actiua nõ opponatur filiationi, sed solum spira-

tioni passiuæ, quæ conuenit spiritui sancto, sequitur inde, vt cum dicitur spiritum sanctum procedere à
patre, intelligatur inde quòd etiam procedat à filio.

TErtiadecima hæresis omnes personas diuinas impetit, & cõuitiis afficit, quoniam ait potentiã esse
propriam patris, non appropriatam: sapiẽtiam filij, benignitatem spiritus sancti. Hũc errorem tri-
Petrus buit etiam Petro Abailardo sanctus Bernardus in illa episto. 190. quam sæpe iam citauimus. Hæc
A bailar. hæresis facile conuincitur, si primò supponamus rem illã non esse verè alicuius propriam, quæ pluri-
bus conuenire dignoscitur. At cum constet ex sacris literis, potentiam, sapientiam, & benignitatem, si-
cut omnia alia quæ ad se dicuntur, omnibus tribus personis connenire, sequitur inde, vt nulli personæ
aliqua illarum sit propria. Patrem ille faretur potentem, sed audiat de filio dictum esse. Omnia per ip-
Ioan.1. sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et quum angelorum ministerio in gloriam ascẽdit, percõ-
Psal.18. tantibus aliquibus quis ille esset, alij respondent: Dominus fortis & potẽs, dominus potens in prælio.
Et inter nomina quæ filio dei tribuit Esaias, sũt ista, videlicet, De⁹ fortis, pater futuri seculi: quæ nõ ob
Esa.9. aliam causam quàm propter eius potentiam illi tribuuntur. Sed audi iam filii & spiritus sancti potentiã
Psal.32. simul. Verbo domini (inquit Psaltes) cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Filii sa-
pientiam cõcedit Petrus Abailardus: audiat ergo Paulum Deo patri tribuẽtem sapientiam. Is enim in
calce epistolæ ad Romanos ita ait: Cogniti soli sapienti Deo per Iesum Christum, cui honor & gloria
in secula seculorum. De spiritu sancto ait ipsamet Sapientia discipulis suis, loquens: Cum autem vene-
Ioan.16. rit illi spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. At qnomodo sapiens non est, qui potens est
docere omnem veritatem? Et vt reliqua omittã, inter alia spiritus sancti dona Esaias enumerat sapien- C
Esaiæ.11. tiam, scientiam, & intellectum. Non potest ergo fieri, vt qui sapientiam & scientiam donat aliis, sapiẽs
ipse non sit. Sola iam benignitas superest vt ostendatur communis tribus. Hanc cum Petrus Abailar-
dus tribuat spiritui sancto, non est opus nisi vt ostendamus illam conuenire patri & filio. De patre ip-
samet veritas testatur quòd benignus sit. Nam cum apud Lucam præcepisset vt benefaciamus iis qui
oderũt nos, statim subdidit: Et eritis filii altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. De
Luc.6. filio autem Salomõ testatur, qui de sapiẽtia diuina, quæ filius dei est, loquẽs, ita ait: Est enim in illa spi-
ritus intelligẽtiæ sanctus, &c. sequitur: Suauis, amãs bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, huma-
Sap.7. nus, benignus, stabilis, &c. Si in sapiẽtia est spiritus benignus, quomodo ipsa benigna non erit? Sed ex-
pressius hoc nos docet Paulus, qui in epistola ad Titum ita dicit: Cum autem benignitas & humanitas
Tit.3. apparuit Saluatoris nostri, &c. Colligamus autem ex his omnibus, nec potentiam esse propriam patris,
nec sapientiam filii, nec benignitatem spiritus sancti, sed omnia quæ ad illos dicuntur, omnibus perso-
nis esse communia. Dicuntur tamen appropriata, quia etsi sunt omnibus communia, habẽt tamen ali-
qualem cum vna persona conuenientiam & similitudinem: vt potentia etsi omnibus personis sit com-
munis, dicitur tamẽ cõuenire patri, quia ille est fons (vt Augustinus ait) totius deitatis, à quo reliquæ
duæ personæ procedunt. Dicitur etiam filius sapientia, quia etsi pater & spiritus sanctus sapientes sunt,
tamen filius est genitus per intellectum patris, & est notitia quædam ab illo producta: & propter hãc
similitudinem illi appropriatur sapiẽtia, quæ omnibus est communis. Ad eũdem modum solemus tri-
buere spiritui sãcto bonitatem & amorẽ, quia spiritus sanctus productus est à patre & filio per illorum
voluntatem, & est amor ab ambobus productus. Propter hanc quum illo conuenientiam illi tribuitur D
amor, quamuis omnibus sit communis. Huius hęresis non meminit Guido, sicut nec aliarum quas do-
cuit Petrus Abailardus.

DIABOLVS.

DE hac re est vnus Manichæorum & Priscillianistarum error, quo docent diabolum ex sua natura
Manich. malum esse, nec posse esse bonum. Hæc hæresis etsi iam superius prostrata fuit quum de creatio-
Priscill. ne & creaturis omnibus disputauimus, nihilominus tamen aduersus hunc non pigebit particula-
ria adferre testimonia. Christus enim de diabolis, loquens ait: In veritate non stetit, quia non est ve-
Ioan.8. ritas in eo. Ex quo verbo patet eum creatum fuisse in veritate, sed per suam malitiam ab illa cecidisse.
Nam si in ea nnnquam fuisset, non dixisset, in veritate non stetit, sed dixisset, nunquam in veritate fuit.
Luc.10. Hoc autem alibi expressius docuit, dicens: Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Qui er-
go de cœlo cecidit, in cœlo fuisse necesse est, vbi non nisi boni existunt. Quod etiam clarius ostendi-
tur per illud quod ait diabolum cecidisse vt fulgur: id quod ideo dictum esse cõstat, quia fulgur lucem
in sua origine habet, quæ quum parum duret, & citò extinguatur, simul cum suo casu vertitur in te-
nebras. Sic etiam diabolus quum in luce gratiæ & claræ cognitionis a deo creatus fuerit, parum in ea
manens, de cœlo cecidit, & in tenebras detrusus est. Ideo ait: Videbam Satanam sicut fulgur de cœ-
lo cadentem. Esaias etiam de eo sub nomine regis Babylonis ait: Quomodo cecidisti de cœlo Luci-
fer, qui mane oriebaris? Qui mane oriebaris dixit, propterea quòd in principio suę fornicationis aut
Esa.14. creationis lucem habuit. Ezechiel etiã propheta sub nomine regis Tyri de eo dixit: Tu signaculum si- A
militudinis dei, plenus sapiẽtia, & perfectus decore, in deliciis paradisi dei fuisti. Sequitur: Tu cherub
Ezech.28 extentus & protegens, & posui te in monte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti, per-
fectus in viis tuis à die conditions tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Ecce quam multis verbis de-
clarat diabolum aliquando fuisse bonum. Quòd si quis dicat verba illa solum ad regem Tyri esse refe-
renda, quomodo illi conuenire potuit quod dixit, in deliciis paradisi dei fuisti? Et iterum: Posui te in
Ibidem. monte sancto dei? Hic autem mons sanctus dei cœlum est, de quo per Prophetam dicitur: Mons dei,
Psal.67. mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Et alia multa ibidem referuntur,
quæ

quę tegi Tyri nequaquã connenire possunt, prout annotat beatus Hieronymus in expositione Ezechie-
lis. Prætet hæc omnia scripturæ sacræ testimonia, est etiam aperta ecclesiæ definitio. Nam Leo papa hu-
ius nominis primus in epistola ad Toribium Astorigẽsem episcopum, in qua errores Priscillianistarum
damnat, capite sexto hæc ait: Sexta annotatio indicat eos dicere quòd diabolus nunquam fuerit bonus,
nec natura eius opificium dei sit, sed eum ex Chao & tenebris emersisse; quia scilicet nullum sui habeat
autorem, sed omnis mali ipse sit principiũ atque substantia: cùm fides vera, quæ est catholica, omnium
creaturarum siue spiritualium siue corporalium bonam confiteatur substãtiam, & mali nullam esse na-
turam. Deus qui vniuersitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Vnde & diabolus bonus esset, si in eo
quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia malè vsus est, & in veritate non stetit, non in
contrariam transiit substantiam, sed à summo bono, cui debuit adhærere, desciuit: sicut ipsi qui talia as-
serunt, à veris in falsa proruunt: & naturam in eo arguunt, in quo sponte delinquunt, ac pro sua volun-
taria peruersitate damnantur. Quod vtique in ipsis malum erit, & ipsum malum non erit substantia, sed
pœna substantiæ. Hactenus Leo papa vir quidem sanctus perinde ac doctus. Et concilium Lateranense
B sub Innocentio tertio celebratum, hæc ait: Diabolus enim & alii dæmones à Deo quidem natura creati
sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali: homo verò diaboli suggestione peccauit. Hæc concilium. Quæ
verba habentur in libro Decretalium, capite primo de Sũma Trinitate & fide catholica. Demum conci- *Cõcilium*
lium Braccarense primum de hac re definit: quod in capite septimo suorum decretorum ita ait: Si quis *Braccar.*
dicit diabolum non prius fuisse angelum bonum à Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam eius:
sed dicit eum ex tenebris emersisse, nõ aliquem sui habere autorẽ, sed ipsum esse principium atque sub-
stãtiã malã, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Hæc cõciliũ Braccarẽse. Quòd au- *Ioan. 8.*
tem Manichæi pro se adducũt illud Christi de diabolo dictũ: Ille homicida est ab initio, parum mouet:
quoniam illud non sic accipiẽdum est, vt intelligamus diabolũ initio suæ creationis fuisse homicidam,
quia tũc homo non erat quem occideret, vt homicida vocaretur: sed dicitur homicida ab initio condi-
tionis humanæ, quando statim vt homo conditus est à Deo, diabolus illi mortem propinauit.

SEcunda hęresis est Origenis, dicentis diabolum aliquando liberandũ fore à pœna inferni. Hoc enim *Origen.*
illi impingit Augustinus in libro de hæresibus, capite quadragesimotertio. Verum de hac iam supe-
rius cum de beatitudine ageremus, disputauimus. Ibi enim ostendimus & beatitudinem & pœnam in-
C ferni esse perpetuas, nec vnquam finem habituras. Et præter illa quæ illic de omnibus damnatis dicta
sunt, hanc hæresim peculiariter conuincit illud quod apud Mathæum veritas ait se hominibus malis in *Matt. 25.*
iudicio dicturum: Ite (inquit) maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius.
Ex quibus verbis satis apertè constat diabolum sicut & homines malos pœna æterna fore puniendos.

TErtia hæresis est quæ asserit diaboli suggestiones in nobis fieri contactu lapidum, aut herbarum,
prout illorum sagax malitia nouit singula singulis vitiis conuenire. Sed de hac nihil hoc loco dicere
placuit, quoniam infrà aptiorem illi captabimus locum, videlicet in titulo, tentatio. Illo enim loco, iu-
uante Deo, de hac re disputabimus.

FINIS LIBRI QVINTI.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER SEXTVS.

ECCLESIA.

HOc nomen Ecclesia, Gręca vox est ἐκκλησία, Latinè autẽ idem sonat quod cœtus, aut con-
gregatio, & solet capi pro ipsa hominum congregatione: quæ significatio sæpissimè in
sacris literis habetur. Aliquando etiam significat locum illum in quo populus congrega-
tur, præcipuè locum in quo congregatur populus vt reddat laudes Deo, qui locus pro-
prio vocabulo dicitur templum. Sic enim inuenimus in libro Iudith: Postea verò con-
D uocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam orauerunt petentes *Iudith.*
auxilium à Deo Israel. Quo loco (vt apertè constat) Ecclesiæ nomen ponitur pro ipso loco in quo
congregatur populus. Verum hæc significatio rarior est in sacris literis. Hac ergo significatione
omissa, (quoniam de rebus ad illam pertinentibus, infrà sub titulo Templi differemus) primam
significationem pertractemus, de qua aliquas reperio hæreses. Prima est quæ asserit intra ecclesiam non
esse bonos & malos, sed solos bonos ad illam pertinere asserit. Huius hæresis autor fuit Donatus qui-
dam, à quo Donatistæ appellati sunt. Hic Donatus (vt August. libro de hæresibus. cap. 69. refert) è Nu- *Donatus.*
midia, quæ pars Aphricæ est, exiens, totam penè Aphricam suo errore infecit. Cuius erroris initium &
causa fuit, quia Cæcilianus contra voluntatem Donati fuerat ordinatus ecclesiæ Carthaginensis epi-

ſcopus. Cui Ceciliano crimina imponeos, quæ probare non potuit, à iodicibus, qui optimè rem nouerunt, tanquam impoſtor Donatus iudicatus eſt. Qui volés ſuam falſitatem pertinaci diſſenſione firmate, ſchiſma in bæreſim commutauit. Nam ab eccleſia ſe diuiſit, dicens in ſola Donati parte eſſe vetam eccleſiam: io aliis autem partibus, quæ Cæciliano ſauebant, non eſſe eccleſiam, quia etſi ibi aliqui eſſent boni ex communione tamen malorum maculabantur, & ita eccleſia perihat. Hinc tandem Donatus, adiunctis ſibi eiuſdem factioois epiſcopis, Maioranum quendam apud Carthaginem ordinauit epiſcopum, poſt quem Donatus alius ſucceſſit, tantæ doctrinæ & eloquentiæ, vt ab eo multi (vt Auguſt. ait) putent fuiſſe vocatos Donatiſtas. Et hic ſecundus Donatus eſt ille de quo beatus Hieronymus in libro illuſttium virorum facit mentionem, quamuis dicat ab illo Donaoianos eſſe appellatos. Nam opuſcula quæ Donatum ſcripſiſſe Arriano dogmati conuenientia refert Hieronymus, illa Auguſt. huic ſecundo tribuit, à quo ait propter doctrinæ eminentiam pleróſque putaſſe Donatianos fuiſſe vocatos. Et in hac parte magis crediderim Auguſt. quòd Apher fuerit: quemadmodum Donatus, quaptopter melius potuit rem agnoſcere. Nec poſſum hic tacere quæ hoc loco Bernardus de Lutzemhurgo in ſuo catalogo A
hæreticorum de Donatiſtis loquens ait: Hic enim com dixiſſet Donatum, primum videlicet (vt ex eius litera facilè eſt coniicere) fuiſſe temporibus Conſtantii Imperatoris, & Iulii papæ (& id quidem bene, Platina illi faueote in vita Liberii papæ) poſtea ſubiungit, dicens: Cypriannm Carthaginenſem epiſcopom ſcripſiſſe diuerſos tractatus & epiſtolas aduerſus hunc Donatum. Quis iam ferre poterit hominem toties in eundem lapidem offendentem? Cyprianus ſiquidem tempore Cornelii papæ fuit, & eodem die quo Cornelius Romæ, qnamuis non eodem anno, Cyprianus Carthagine ſub Valeriano & Galieno principibus (vt Hieronymus ait) paſſus eſt. A Cornelii autem paſſione vſque ad Iulium ſub quo Donatus fuir, ſeptuaginta aut plures anni interceſſerunt. Quî fit ergo, vt Cyprianus ſcribat aduerſus Donatum, ſeptuaginta annis ipſo poſteriotem? Et certè (oi memoria me fallit) in omoibus Cypriani operibus nolla eſt mentio de aliquo Donato, præterquam in ſecundo libro, cuius ſecunda epiſtola eſt ad quendam Donatum, in qua nec nomen hæreſeos poſitum eſt, oec de hæreſi vlla memoria, ſed ſolum enarrat Donato in illa epiſtola qualiter fuerit ex gentibus ad fidem Chriſti conuerſus: & mundi laqucos illi declarat: vt hac occaſione cautum illum redderet. Verum hic bonus homo fortè legens epiſtolæ ſolum titulum, putauit illum eſſe Donatum hæreſiarcham, cum tamen conſtet eſſe alium hęretico
Rogatiani Circ- vetuſtiorem. Ad hos Donatiſtas pertinent Rogatiani, à Rogato quodam dicti, de quibus mentiooem
cellio- facit Auguſtinus epiſtola 48. Ad hos etiam pertinent Circuncelliones, de quibus aliàs dicemus. Huoc
cellionies. errorem poſt multas annorum centurias ſuſcitauit ab inferis Ioannes Huſs: cui in eodem errore ſucceſ- B
Ioannes ſit Ioannes de Rockſeſana, qui coocilio Baſilien. aſtans (vt Æneas Syluius in libro de origine Bohemo-
Huß. rum refert) concilio obedire nolens receſsit. Hunc eundem errorem vltimus omnium defendit Lu-
Ioannes therus. Contra hunc errorem eſt illud Prophetæ: Et ſi is qui oderat me ſuper me magna locutus fuiſ-
de Rock- ſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo: tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul me-
ſeſana. cum dulces capiebas cibos, io domo dei ambulauimus cum conſenſu. Vides hic malum ſimul cum bo-
Luther⁹. oo io domo dei. Domus autem dei, eccleſia eſt, quemadmodnm Apoſtolus Paulus teſtatur, dicens: Hęc
Pſal.54. tibi ſcribo, ſperans me venire ad te cito. Si autem tardanero, vt ſcias quomodo oporteat io domo dei
1.Tim.3. conuerſari, quæ eſt eccleſia dei viui. Præterea Paulus Apoſtolus docet omnes fideles ad eccleſiam dei
pertinere, qui in exordio prioris epiſtolæ ad Corinthios, ſic ait: Paulus vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti
per voluntatem dei, & Soſthenes frater eccleſiæ dei quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Ieſu, vo-
1.Cor.1. catis ſanctis, cum omnibus qui inuocant oomen domini noſtri Ieſu Chriſti io omni loco ipſorum, &
oostro, &c. Ex quibus verbis illud eſt annotandum, quod dixit, eccleſiæ dei, non autem dicit huius,
aut illius hominis, vt hæreoci faciunt, qui eccleſiam dei toto orbe terrarum diffuſam, ad paruum ipſo-
rum nomerum coarctant, ſed eccleſiam dei appellauit. Sanctificatos eos dicit io Chriſto Ieſu, quia per
baptiſmum fuerant in Chriſto regeneraó. Et tamen hos ipſos quos appellauit eccleſiam dei, & ſanctifi-
catos in Chriſto Ieſu propter baptiſmum ſuſceptum, in multis poſtmodum redarguit. Côteotiones in-
ter illos eſſe aſſerit, quibuſdam dicentibus, Ego ſum Pauli: aliis, ego ſum Cephæ. Cum enim (inquit) ſit
Ibidem.3. inter vos zelus & conteotio, oóone carnales eſtis, & ſecũdum hominem ambulatis? Eſt poſtmodum de
fornicatione quoſdam eorum repreheodit. Hos ergo quos de multis peccatis reprehẽdit, eccleſiam dei
2.Cor.1. appellauit, quia ſanctificati erant in Chriſto Ieſu per baptiſmum. Et in 2. epiſtola ad Corinth. iterum il- C
lis ſcribés, vocat eos eccleſiam dei, cum tamen eos poſtmodum arguat, & minetnr illis niſi fecerint pœ-
2.Cor.13. nitétiam. Ruriſum, Eccleſia eſt vnum corpus, iuxta Paulum, cuius corporis caput eſt Chriſtus. Huius au-
tem corporis membra ſont omnes fideles, è quibus qui iuſti ſunt, membra ſunt viua & ſana: qui autem
peccatores, membra ſunt mortua & putrida, io fine reſecanda? Hoc autem ex ipſius Chriſti verbis pa-
tet, qui ait: Ego ſum vitis, vos palmites. Et parum ante: Omnem palmitem in me non ferentem fructum
Ioan.15. tollet eum. Aduerte quòd non dixit, Palmitem non ferentem fructum eſſe iam ſublatum, ſed eſſe tol-
lendum. Ex quo cooiiocitur fideles adhuc per veram fidem Chriſto coherere, qui ab eo tolerantur
vſque ad mortem, in qua ſi cum nullo fructu reperiuotur, reſecantur omnino tanquam membrum pu-
tridum. Deinde ipſamet veritas plurimis parabolis docuit, in eccleſiæ gremio contineri omnes fide-
les: Simile, inquit, eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni geoere piſcium congre-
ganó: quam, cum impleta eſſet, edocentes, ac ſecos littus ſedeotes, elegerunt bonos io vaſa, malos
autem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſeculi. Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de me-
dio iuſtorum, & mittent eos in camioum ignis. Ecce vides hic regnum cœlorum comparatum eſſe
non multitudini bonorum piſcium, ſed ſagenæ, quæ bonos & malos conőnet. At regnum cœlorum,
de quo hic loquitur, cum conſtet non eſſe patriam cœleſtem, quę eſt eccleſia triumphans, ſequitur quòd
ſit eccleſia

sit ecclesia militãs, quæ aliquando est in cœlis regnatura. In illis etiam nuptiis, quibus comparatum est
regnum cœlorum, nònne inuẽtus est vnus non habens vestem nuptialem? Talem autem defectum cõ- Matt. 22.
stat fuisse magnum scelus, quoniam propter illud ligatis manibus & pedibus iubetur mitti in tenebras Ibidẽ. 25.
D exteriores, vbi erit fletus, & stridor dẽtium. Ex decem virginibus quibus regnum cœlorum iterum com-
paratum est, quinque erãt fatuæ, quæ acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum: & ideo tã-
quã fatuæ repulsæ sunt. Rursum, beatus Paulus in posteriore epist. ad Timotheum ait: In magna autem 2. Tim. 2.
domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem,
quædam autem in cõtumeliam. In cõtumeliam videlicet ea quæ sunt fictilia. Magnam autem domum
Apostolus appellat ecclesiam, quæ domus Dei est, in qua aurea vasa & argẽtea sunt iusti, fictilia autem
sũt peccatores. Accedit ad hæc, quòd si ecclesia ex solis prædestinatis (vt Ioãnes Huss ait) coalesceret,
& illi, iuxta eundem, damnari non possunt, nec membra diaboli esse, ecclesia ista nõ esset militans di-
cẽda, sed triumphans: quoniam sicut à deo prędestinati sunt, ita apud deum, cui omnia sunt præsentia,
triumphatores reputãtur. Satis enim triumphat, qui prædestinatus est. Nec minus Lutherum conuin-
cit, id quod dominus Saluator noster circa fratrem in nos peccãtem facere iussit: Si peccauerit (inquit Matt. 18.
ille) in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem
tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium te-
stium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit ti-
bi sicut ethnicus & publicanus. Ecce vides peccãtem in nos fratrem, ad Ecclesiam pertinere, mem-
brumque aliquod illius esse. Nam alioqui nõ præciperetur vt peccatum illius denunciaretur Ecclesiæ,
ab illa corrigendum: neque Ecclesia illum aut corripere quomodolibet punire posset. Quia si non est
membrum ecclesię, neque ad illam pertinet, nullam in illo Ecclesia habebit potestatem. Dicetur nãque
A illi id quod Paulus ait: Quis tu es qui iudicas seruum alienum? Oportet igitur fateri, iuxta istorum hę-
reticorum sententiam, vt quisquis mortaliter peccauerit, sit eo ipso extra Ecclesiæ potestatem & iuris- Roma. 2.
dictionem constitutus. Hoc autem concedere quàm sit absurdum, & à vera fide alienum, nemo est vir
doctus qui hoc apertè non videat. Accedit ad hæc, quòd si ex solis iustis (vt isti hæretici docẽt) cõstat
Ecclesia catholica, oportet necessariò fateri Ecclesiam esse inuisibilem, vtpote in solo spiritu, qui videri
non potest, consistentem. Nemo enim potest agnoscere omnes qui verè sunt iusti, & qui sunt pecca-
tores. Nam in his iudicãdis atque discernendis sæpe homines falluntur, iustos pro iniustis, & iniustos
pro iustis iudicantes. Causa huius deceptionis est quia homines non intuentur cor, in quo bonitas aut
malitia residet, sed ea sola vident quæ foris patent. Si Ecclesiam inuisibilem esse concedunt, quomodo
fratrem in nos peccãtem & audire nolẽtem, denunciabimus Ecclesiæ? Quomodo in rebus dubiis Ec-
clesiam consulemus, si illam non videmus? Qualiter Ecclesiæ monitis aut pręceptis obtemperabimus,
si quæ sit Ecclesia, agnoscere nõ possumus? oportet certè Ecclesiam visibilem esse, vt illam adire, con-
sulere, venerari, & illius præceptis obedire possimus. Sed de hac re abũde supra libro primo disputaui-
mus. Quo loco multis sacræ scripturæ testimoniis, multisque vrgentissimis rationibus ostẽdimus Ec-
clesiam militãtem visibilem esse omnibusque conspicuam, ideo non est opus nunc aliquid inde repe-
tere. Denique in arca Noë, quæ typum gessit hui⁹ Ecclesię inferioris, quoniam in mari huius seculi am-
bulãs, quamuis iactata multis fluctibus, nunquam tamen submergetur: in illa, inquam, animalia im-
munda simul reperiuntur cum mundis. In ista ergo Ecclesia inferiori, quæ hic militat, omnes reperiũ-
tur: soli infideles extra illam sunt: omnes qui fidem orthodoxam firmiter tenent, in illa continentur.
B Quòd si qui inter eos peccatores sunt. Ecclesia eos tolerat, vsque ad littus maris, hoc est vsque ad finem
seculi, & tunc fiet separatio per ministerium ãgelorum, qui bonos pisces, id est, bonos homines repo-
nẽt in vasa sua, id est, in loca illis à Deo præparata: malos autem mittent in caminum ignis, vbi erit fle-
tus, & stridor dentium. Qua separatione facta, accipiet eam vir suus Christus gloriosam non haben-
tem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed sanctam & immaculatam. Ante hãc etiam sepa- Ephes. 5.
rationem opere complendam, nos mente & sola cogitatione malos à bonis separantes, vocamus nunc
Ecclesiam immaculatam, columbam sine felle, talem videlicet eam nunc considerãtes, qualis postmo-
dum est futura: non quòd per hoc bonos à malis separamus, quoniam talis separatio in littore maris,
hoc est in fine seculi facienda est. Nam illud quod dicit Apostolus: Ecclesiam videlicet esse sine macu-
la & sine ruga, beatus Hieronymus dicit in futuro seculo esse complendum. Is enim exponens tricesi-
mum primum caput Hieremiæ in fine capituli sic ait: Vidi quanta habeat loca Ecclesia, & quomodo
illud Apostolicum, vt sit sine macula & ruga, in futuro & in cœlestibus seruetur. Audis angelos, audis
scabiem, audis ruinas & cineres, & regionem mortis & tenebrarum, & de tua virtute & impeccan-
tia gloriaris? Hæc Hieronymus: Quòd verò Donatistæ & Rogatistæ dicunt bonos ex communione
malorum inquinari, & ob hoc dicebant malos non pertinere ad Ecclesiam, nec esse in eam recipien-
dos, ne ex eorum communione boni inficerentur: hoc apertissimè conuincitur per illud dictum Chri-
sti, quod Apostolis suis ait: Vos mundi estis, sed nõ omnes. Sciebat enim quisnã esset qui traderet eum: Ioan. 13.
propterea dixit, nõ estis mundi omnes. Vides hic Iudam mixtum cum apostolis, & tamen eius malitia
C nihil eis nocuit, quia cum ille dicatur immundus, alios tamen Christus dixit esse mũdos. Quòd autem
Iudas communionem sacramẽti cum aliis acceperit, infrà cum de Eucharistia agemus, Deo duce pro-
babimus. Propterea, dominus per Ezechielem prophetam ait: Et erunt in montibus quasi columbæ Eze. 7.
conuallium & omnes trepidi, vnusquisque in iniquitate sua. Sua dixit, non alterius. Et Paulus de præmio
tam bonis quàm malis reddendo loquens, ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, 2. Cor. 5.
vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Propria dixit, nõ autem
aliena. Et alibi: Vnusquisque onus suum portabit. Suum dixit. Et iterum de indigne sumentibus cor- Galat. 6.

pus domini ait: Quicũque mãducauerit panem hũc, & biberit calicem domini indigne, iudicium sibi mãducat & bibit. Sibi, inquam, dixit, nõ aliis. Et Ioãnes in Apocalypsi: Iudicati sunt mortui ex his quæ *Apoc. 20.* scripta sunt in libris, secundum opera eorum. Secundum opera eorum dixit, nõ secundum opera aliorum. Præter hæc omnia tam clara scripturæ testimonia extat aduersus primam erroris partem Ecclesiæ *Cõcilium Constant.* vniuersalis definitio. Nam inter articulos Ioannis Huss in Constantiensi concilio sessione quintadecima condemnatos, plures sunt ad hãc rem pertinentes. Tertius enim articulus sic ait: Præsciti non sunt patres Ecclesiæ, cũ nulla pars eius ab ea finaliter excidat, eo quòd prædestinationis charitas qua ipsa ligatur, nõ excidit. Articulus quintus sic dicit: Præscitus etsi aliquãdo sit in gratia secũdum præsentẽ iustitiã, tamẽ nunquã est pars sanctæ Ecclesiæ. Et vicesimusquartus articulus eiusdem est iste. Gratia prædestinationis est vinculum quo corpus Ecclesiæ, & quolibet eius membrum iungitur ipsi capiti insolubiliter. Qui articuli simul cum aliis eiusdem Ioãnis Huss vnà super omnes lata sentẽtia in cõcilio Cõstãtiensi condemnati sunt. Contra hunc errorem, præter Augustinum, nõ agnosco alium scriptorem. Is enim plures de hac re ędidit tractatus. Vnus ad Vincẽtium Donatistam, & est in numero epistolarum suarum, epistola quadragesimaoctaua. Alter contra Fulgentium Donatistam, & in hoc magis disputat D contra illam secũdam partem erroris quo Donatistæ docẽt bonos maculari ex communione malorum. Ali⁹ tractatus eiusdem & hic præcipu⁹ est cõtra epistolã Petiliani, in quo acriter pugnat pro vnitate Ecclesiæ toto orbe diffusæ. De istis duobus erroribus Donatistarũ Guido nõ facit vllã mẽtionem, quãuis de Donatistis differit: Et miror, cum Augustinus illos tribuat Donatistis, quẽ Guido semper sequitur.

Ioãnes de Vuessalia SEcundus error est, qui docet Ecclesiam errare posse. Hunc errorem docuit (vt catalogus hæreticorũ ait) quidam Ioãnes de Vuessalia tẽpore Frederici imperatoris huius nominis tertij, qui propter hũc errorem & alios Moguntiæ damnatus fuit, & eius libri combusti. Hic ergo Ioannes inter alios errores hunc vnum docuit, Ecclesiam videlicet errare posse, & aliquãdo errasse, nec tantam esse Ecclesiæ in definiendo certitudinem, vt errare non possit. Si de errore earum rerum quæ fidem & bonos mores respiciunt, hic loquitur, cõstat eius doctrinam esse hæreticam, quam suprà iam expugnauimus, cum de cõciliorũ autoritate disseruimus. Si autem loquatur de errore earum rerum, quæ nec fidem nec mores spectãt, doctrina illius non est hæretica, quoniam certũ est in talibus Ecclesiam posse errare. Nul- *Li. 4. in titu de cõsilio.* lum est enim periculum, etiam si omnes quotquot sunt, sentirẽt, pertinaciterque assererẽt Carolum Cæsarem huius nominis quintum Hispaniarumq́ue regem eiusdem nominis primũ, nũquam in Italiã venisse, quãuis certò sciamus eum in pluribus Italiæ oppidis fuisse, & Bononiæ, quæ Italiæ ciuitas est, à Clemente papa huius nominis septimo imperii coronam suscepisse. Cum tamen hæc res minimum ad salutem pertineat animarum, nullum esset inde saluris dispẽdium etiam si vniuersalis Ecclesia de hac re falleretur. Nam omnes catholici viri fatentur Ecclesiam posse falli in his maximè quæ nõ respiciunt A ius, sed quæ solã rem gestam cõcernũt: vel (vt verbis magis vulgaris vtar) potest Ecclesia errare in his quæ sunt facti, quemadmodum contingit cum aliquis per verba futuri temporis contrahit cum aliqua muliere, quam postmodũ carnaliter agnouit sine vllo maritali affectu: quo facto, cum alia postea contrahit per verba præsẽtis temporis, vero (vt decet) maritali animo: in tali euẽtu Ecclesia iudicat istum esse alligatum priori fœminæ, & decernit eũ esse liberum & solutum à secũda, quia Ecclesia credit piè illum coisse cum priore fœmina animo adimplẽdi & exequendi quod prius pollicitus fuerat: quo casu vera esset vxor illius, vt Ecclesia sentit. Res tamẽ aliter se habuit, vt prius diximus. Ecclesia certò scit illam esse veram vxorem istius, in quam iste prius verum mariti animum concepit, & in hoc nunquam falletur. Quòd autem in hanc aut illam animum habuerit, Ecclesia non potest certò scire, & per consequẽs falli potest. An autẽ iste Ioãnes de Vuessalia de hoc an de illo errore docuerit, cum dixit Ecclesiã posse errare, mihi (vt ingenuè fatear) non est certum, quoniam bonus catalogus nõ expressit, neque ego apud alium inueni. Credo tamen quòd de primo errore senserit, & propterea meritò cõdemnatus fuit.

Vualdenses. TErtia hæresis est, quæ Ecclesiæ potestatem minuit. Et huius erroris autores fuerunt Vualdẽses, siue pauperes de Lugduno. Quos secutus est postea Ioannes Vuicleph, dicens decretales epistolas esse *Ioannes Vuicleph.* apocryphas, & nullius momenti, & stultos vocat eos qui illis incumbunt. Hunc secutus est præfatus Ioãnes de Vuessalia, qui apertè docuit neque apostolos neque eorũ successores prælatos Ecclesiæ *Ioãnes de Vuessalia* habere à Christo autoritatem condẽdi canones seu leges. Eũdem errorem hoc nostro seculo docet Lu- *Lutherus.* therus. Si quis tamen adhunc errorem pertinere dicat illud quod alii docuerunt, obediẽtiam non esse præstãdam summo põtifici, aut aliis quibuscũque prælatis Ecclesiæ, tunc plures habebit hic error pro- B rectores. Pseudoapostoli dixerunt ipsos non subiici alicui nisi soli Christo, quemadmodum (inquiunt) *Pseudoapostoli.* apostoli soli Christo fuerunt subiecti. Begardorum etiam & Beguinarum hæresis fuit, quòd homo in statu perfectionis existẽs, nõ tenetur alicui homini obedire. Horum ergo hæreticorum, videlicet Vual- *Begardi.* dẽsium Pseudoapostolorum, & Begardorum, hæresis pestilentior est quàm Ioãnis Vuicleph, & alio- *Beguinæ.* rum, quoniam illi etsi negẽt Ecclesiam posse cõdere leges & statuta ad quorum obseruationem omnes homines teneantur, nõ tamen negant in vniuersum subditos debere obediẽtiam suis prælatis. Cum ergo probauerimus Ecclesiã posse aliquid decernere & statuere cui omnes obedire teneãtur, & cui⁹ trãsgressio sit lethalis, actum erit de omnib⁹ his hæreticis. Pro hac re Salomõ testimoniũ reddit, dicẽs: Cõ- *Prou. 6.* serua fili mi præcepta patris tui: & ne dimittas legẽ matris tuæ: liga ea in corde tuo iugiter, & circũda gutturi tuo. Quòd si hæc verba ad sola præcepta dei, qui & verus & solus est pater noster, dicas esse referenda, nõ obsisto. Verum hic mihi, quæ est illa mater cuius legem docet nõ esse dimittẽdã? Hæc enim duo cõiunxit & præcepta patris, & legem matris. Quibus verbis docuit præcepta Dei patris esse cõseruãda: & præcepta Ecclesiæ matris nostræ, in qua per baptisma, quod in ea recepimus, renati sumus, *Prou. 22.* non esse contemnẽda. Et iterum: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerũt patres tui. Ecce

hic patris

hic patres dixit, non paret, vnde constat illa verba non posse de solis preceptis diuinis intelligi. Quòd si
dicas verba fore interpretanda de patribus veteris testamenti, quibus permissa fuit à Deo potestas in re
dubia decernendi: quare idem non dicetur de prælatis legis Euangelicæ? præsertim cum diuinus Psal-
tes dicat: Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, cõstitues eos principes super omnem terram. Et ipse Deus *Psal. 44.*
C in Deuteronomo ait: Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore mini- *Deut. 17.*
strat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cũctúsque po-
pulus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Quòd si tantum valuit autoritas & po-
testas sacerdotis legis veteris, vt eius imperium nullus sine mortis periculo contemnere auderet, quan-
to maior erit autoritas sacerdotis supremi in lege noua? Certè multò maior, cum maius sit sacerdotium
huius, quàm sacerdotium illius. Verum huic obiectioni respondentes, obiiciunt nobis Paulum dicen- *Gala. 5.*
tem: Si spiritu ducimini, non estis sub lege. Et iterum: Empti estis precio magno, nolite fieri serui ho- *1. Cor. 7.*
minum. Quibus verbis volunt nos esse per Christum liberatos à lege Mosaica, quapropter aiunt non o-
portere amplius hominibus nos subiici. Sed hæc non ita se habent, quoniam etsi Christus nos liberauit
à seruitute peccati, & à seruitute legis Mosaicæ, hoc est à iugo cæremoniarum & legitimorum, non ta-
men sustulit obedientiam prælatorum, imò strictius præcepit. Per illa autem verba Paulus non auertit
subditos ab obedientia prælatorum, quam aliàs apertissimè commendasse ostendemus, sed ab illa auer-
tit seruitute, qua quisque illius se esse fatebatur, à quo baptizatus erat, quidam dicens, Ego sum Pauli: a-
lius, ego sum Apollo: atque alius, ego sum Cephæ. Christus enim solus pro nobis passus est, atque ideo *2. Cor. 3.*
totos nosipsos illi soli debemus. Sed dimisso testamento veteri, in quo multa adhuc exempla nobis suf- *Matt. 18.*
fragantur, accedamus ad nouum, in quo veritas clarius lucet. Christus enim secretò peccantem, post-
quam semel correptus audire noluerit, ad Ecclesiæ iudicium deferri præcipit: & si eam non audierit,
iubet reputari tanquam Ethnicum & publicanum, hoc est, vt per excommunicationem segregetur à cę-
D terorum consortio, vt vel sic erubescens resipiscat. Excommunicatio autem non nisi pro crimine letha-
li, eóque graui & cui est adiuncta pertinacia, infligitur. Constat ergo graue crimen esse Ecclesiæ inobe-
dientiam, quæ tam graui pœna punitur. Verum quia aliqui istorum hæreticorum (vt Lutherus) excom-
municationes irrident, ideo aliud proferamus testimonium. Discipulis suis Christus loquens, & in eis *Luc. 10.*
omnibus prælatis illorum successoribus, ait: Qui vos audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit. Qui
autem me spernit, spernit & eum qui misit me. Ex quibus verbis colligimus obedientiam, quæ propter
Deum hominibus præstatur, non esse humanam seruitutem (vt Lutherus mentitur) sed esse dei seruitu-
tem: quoniam ait: Qui vos audit, me audit. Colligitur etiam inobedientiam Ecclesiæ pro inobediẽtia
Dei reputari apud ipsum Deum. Et Paulus in prima ad Thessalo. epistola ait: Scitis quæ præcepta de- *1. Thes. 4.*
derim vobis per dominum Iesum. Et paucis interiectis subdit: Itaque qui hæc spernit, non hominem
spernit, sed Deum, qui etiam dedit spiritum suum sãctum in nobis. Hoc etiam Moses clarissimè docuit, *Exod. 16.*
cum populo Israel murmuranti aduersus eum & Aaron fratrem eius, dixit: Dabit vobis dominus ve-
spere carnes edere, & mane panes in saturitate, eò quòd audierit murmurationes vestras quibus murmu-
rati estis contra eum. Nos enimquid sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra dominum.
Ex quibus duobus locis scripturæ proximè citatis apertè conuincitur præcepta iusta præpositorum non
esse duntaxat humana dicenda, cùm vim suam & robur habeant à præcepto diuino, præsertim cum il-
lorum contemptores tanquam contemptores diuinorum præceptorum coram Deo reputentur. Præ-
terea ipsa veritas iterum apud Matthæum ait: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: *Mat. 23.*
quæcunque dixerint vobis, facite: secundum verò opera eorum, nolite facere. Vides hic obedientiam
nobis iniunctam, & non solum aliquorum, sed omnium præceptorum. Quæcunque (inquit) dixerint
vobis, facite. Quid est autem dicere, quæcunque? Nunquid facturi sumus scelera, si nobis præcipian-
A tur? Absit. Per illa enim verba solum præcipitur nobis obedientia earum rerum quæ ad cathedram
pertinent, hoc est earum rerum quæ ad faciliorem obseruantiam mandatorum dei conducunt, & viam
aperiunt. De aliis autem præceptis quæ ab hac obseruatione præceptorum Dei homines auertunt, dixit
alibi ipsa veritas: Quare transgredimini præcepta Dei propter traditiones hominum? Et infrà: Popu- *Matt. 15.*
lus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Sine causa autem colunt me, docentes do-
ctrinas & mandata hominum. Quibus verbis Christus reprehendit eas hominum traditiones quæ legi
diuinæ aduersantur, & non (vt Lutherus somniat) omnes leges humanas. Rursum, Paulus in epistola
ad Romanos ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à *Rom. 13.*
Deo. Quę autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui au-
tem resistunt, sibi damnationem acquirunt. Et ad Titum scribens, ait: Admone illos principibus & po- *Titum. 3.*
testatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. Et in epistola ad Hebræos:
Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris *Heb. 4.*
reddituri. Et quòd de prælatis Ecclesiasticis loquatur, conuincitur per id quod in eodem capite ante
præmiserat. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: Suam insuper au-
toritatem circa inobedientes declarat Paulus, cùm in priore epistola ad Corinthios ait: Quid vultis? in *1. Cor. 4.*
virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? Et in secunda epistola iterum: Ideo enim *2. Cor. 13.*
hæc absens scribo, vt non præsens diutius agam secundum potestatem quam dominus dedit mihi in æ-
B dificationem, & non in destructionem. Et in secunda ad Thessalonicenses: Quòd si quis non obedierit *2. Thes. 3.*
verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur. Non est au-
tem minor potestas in Ecclesię prælatis nunc, quàm tunc fuit: erit ergo obediendum prælatis Ecclesiæ
in his quæ ad obseruationem legis diuinæ conducibilia esse noscuntur. Quid ergo impii Vualdenses,
Pseudoapostoli, & Begardi, & Vviclephitæ, & Hussitæ oblatrãt, & Ecclesię obedientiam contemnunt,

cura tot scripturæ testimoniis sit confirmata? Verum Lutherus in hac parte eo truculentior bestia quo
cautior, admittit Ecclesiæ obedientiam, sed negat eam dilatari posse vltra ea quæ expresse in sacris lite-
ris habētur. Quòd si ad hunc modum oporteret fabulam ludere, periret omnis cultus, & tota Christia-
næ reipublicæ religiosa politia destrueretur, imò ipsa Christiana religio tota laberetur, cùm fides, quæ
fundamentum est illius, eo ipso prorsus euerteretur. Diei dominicæ festiua solennitas non repetitur
iniuncta in sacris literis, tamen Ecclesia præcipit diem dominicam obseruari. Neque hoc centenarium
aut trecentenarium est inuentum (prout Lutherus & ei adhærentes obiicere solēt) sed ab ipsis nascē-
tis Ecclesiæ cunabulis prodiit, & hucusque à Christianis religiose obseruatum est. Diuorum imagines
esse venerandas scriptura nunquam præcipit, & tamen septima synodus quæ in Nicæa fuit congrega-
ta, decreuit ab omnibus Christianis digna veneratione suscipi. Scripturæ sacræ nunquam iusserunt vt
stantes & erecti audiamus Euangelium cùm publicè legitur, aut quòd leuemus manus cùm corpus do-
mini leuatur à sacerdote, aut quod tundamus pectora, aut quòd flectamus genua ante altare dum ora-
mus, hæ inquam atque aliæ huiusmodi piæ cæremoniæ non sunt expressæ in sacris literis, earum tamen C
aliquas Ecclesia statuit, alias perpetua consuetudine obseruauit hucusque. Quæ omnes si sustollantur,
quia scriptæ non sunt in sacro instrumento, statim infrà paucissimos dies ea, quam vocamus deuotio-
nem, vel (vt melius dicam) sacrorum affectus periret. Nam is cultus qui adhuc in Christianorum pecto-
ribus viget, quamuis minimus sit, his tamē cæremoniis fouetur & nutritur. Et nisi ad has cōpellerentur
Christiani, citissimè aut nullus aut frigidissimus cultus Dei futurus esset. Verū & si hęc ita se habēt mi-
nima tamen sunt ad ea quę mox subiiciemus. Perpetuam siquidem virginitatem Marię nunquam sacræ
literæ apertè expresserunt, nō audeat ergo aliquis Mariam, Christi matrem, virginem iam appellare, eò
quòd sacræ literæ illud non produnt. Nunquam sacræ literæ eandem sacratissimam virginem nomine
matris Dei appellauerunt, sed solum matrem Christi, aut matrem Iesu eam nominant: malè ergo con-
cilium Ephesinum contra Nestorium censuit eam theotocon, hoc est, matrem Dei verè & meritò esse
nominādam. Si ad Lutheri gnomonem, quęm nobis præscribit, essent omnia examināda, nec dicemus
patrem ingenitum esse, nec filium assereimus consubstantialem patri, quoniam nullum istorum in sacris
literis expresse reperitur, sed ex quadam ratiocinatione infallibili ecclesia collegit, declarans ea quæ e-
rant obscura, & eruens ea quæ erant abscondita. Quòd si hoc in causa fidei statuere licuit, cur nō etiam
licebit eos mores statuere, qui ad obseruationem mandatorum Dei maximè conducunt? Nam de cæ-
1. Cor. 10. teris fatemur prælatos ecclesiæ nihil posse statuere, quoniā (vt inquit Paulus) data est illis potestas in
ędificationem, non in destructionem. Deus siquidem præcepit nobis vt illum coleremus, nec tamē ex-
pressit quando: Ecclesia autem potestate sibi à Deo tradita vtens, expressit, vt die dominico præcipuè
missam audientes Deum coleremus. Præcepit etiam Deus ieiunium, nec id vno aut altero tantum lo-
co dixit, sed ferè innumeris, nunquam tamen expressit diem ieiunij: quapropter ne tale ieiunium per- D
petuò sine eiusdē obseruatione pręteriret, eò quòd nulla certa esset signata dies, Ecclesia expressit dies
quibus ieiunādum est. Pręcepta ergo Ecclesiæ expressiua & declaratiua sunt mandatorum Dei, & quæ
viam parant ad obseruationem præceptorum diuinorum. Et ita Ecclesia illa sua præcepta statuens, non
aliud statuit quàm Deus (vt Lutherus illi impingit) sed eadem statuit quę Deus, cum illa quę decernit,
tendunt ad clariorem intellectum & faciliorem obseruationem mandatorum Dei. Cùm enim Paulus
1. Cor. 14. nonnulla statuisset quæ in scripturis antea non erāt expressa, statim subiunxit. Si quis videtur prophe-
1. Cor. 11. ta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia domini sunt mandata. Pręterea idem Apostolus
decernit virum fidelem debere permanere cum vxore infideli, & fidelem vxorem cum viro infideli, si
alter coniugum infidelis nullum incommodum inferat fidei alterius, & velit cum altero fideli perma-
nere: & si discesserit nolens cum fideli habitare, discedat fideli manente libero ad susceptionem
alterius. Et tamen cum hæc statuit aut decernit Paulus, fatetur nunquam dominum hoc dixisse. Nam
1. Cor. 11. hoc daturus decretum præmisit, dicens: Dico ego, non dominus. Rursum, idem Apostolus præcepit
mulierem velato capite orare, viros autem capite nudato, quod tamen nulla ante scriptura expresserat.
Quia tamen spiritu prophetico vidit aliquos futuros qui prælatorum statuta damnarent, postquā præ-
ceptum illud dedit, subdidit: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non
habemus, neque Ecclesia Dei. Deinde cum contentio exorta esset an in lege Euangelica obligarentur
Act. 15. homines ad obseruationem legitimorum in veteri lege præceptorum, deuoluta est causa ad Apostolos
& seniores, qui erant in Hierusalem, qui habito maturo (vt decebat) consilio, & re prius anxiè exami-
nata, talem protulere sententiam. Visum est spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis one- A
ris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sāguine, & suffocato, & for-
nicatione: à quibus custodientes vos bene agetis. Hęc quatuor quæ Apostoli decreuerunt esse neces-
saria, certum est non esse nobis in lege Euangelica à Deo iniuncta, imò nec iam sunt necessaria omnia
illa. Verum Apostoli metuentes ne hac occasione Iudæorum & Gentilium communio impediretur, ne
etiam hac occasione aliqui ex Iudæis auerterentur à susceptione legis Euangelicæ, inhibuerūt illa qua-
tuor pro illo tempore, vt facilius Ecclesia ex gentibus & Iudæis coalesceret. Ecce Apostoli statuerunt
quæ nec in scriptura reperiebātur expresse, nec à Deo vnquā audiuerant. Quid ergo? Detrudemus Ec-
clesiam in tales angustias, aut concludemus eam intra tam strictos limites, vt dicamus eam nunc mino-
ris esse potestatis ad aliud statuendum quod nō exprimatur in sacris literis, quam tunc fuit? Si dicant
Ecclesiam nunc non habere tantam potestatem quantam tunc, ostendāt expresse per sacras literas cla-
rissimè (vt nobis exigunt) dicentes Ecclesiæ potestatem esse nunc minorem, & Deum minuisse pote-
statem quam semel Ecclesiæ dederat: & si id ostenderint, meritò cedam. Cùm autem id ostendere non
possint, cur volunt Ecclesiæ statuta intra limites scripturæ sacrę concludere, quę olim talibus limitibus
non se-

non ſepiebantur? Potuiſſem hic plura ſacrorum virorum teſtimonia adferre, ſed vitandæ prolixitatis
cauſa,omitto,cum etiam,quia hi contra quos nunc agimus,videlicet Vvicleph & Lutherus floccipen-
dunt ſanctorum quorumcunque virorum dicta.Sed præter hæc omnia tam clara teſtimonia,hæc hęre-
ticorum aſſertio eſt iam in pluribus concilijs damnata.Nam inter octo errores Begardorum & Begui-
narum,qui in concilio Viennéſi ſub Clemente quinto celebrato damnati ſunt,tertius in ordine eſt quo *Cõcilium*
aiunt illos qui ſunt in ſtatu perfectionis,& ſpiritu libertatis, non eſſe humanæ ſubiectos obedientiæ. *Viennẽſe.*
B Huius autem cõcilij decretum habetur in lib.Clementinarum cõſtitutionum,titulo de hæreticis, cap.
ad noſtrum.Et cõcilium Cõſtantienſe cõdemnãs in ſeſſione octaua plures articulos Ioãnis Vviclephi, *Cõcilium*
hũc inter alios locauit,ſub his verbis: Decretales epiſtolæ ſunt apocryphæ,& ſeducũt à Chriſti fide, & *Conſtãtiẽ*
clerici ſũt ſtulti qui ſtudẽt eis.Qui articulus ſimul cũ alijs vnà ſuper omnes lata ſẽtẽtia dãnatus eſt.Et in
ſeſſione quintadecima iterum cõdẽnat idem concilium plures aſſertiones Ioãnis Huſs, inter quas hæc
inuenitur ſub his verbis: Obediẽtia Eccleſiaſtica eſt obedientia ſecundum adinuẽtionem ſacerdotum
Eccleſiæ, præter expreſſam autoritatem ſcripturæ. Dicamus ergo iuxta catholicam fidem, Eccle-
ſiæ ſtatuta non eſſe contemnenda, ſed ſtrictè obſeruãda. An autem quęcunque tranſgreſſio illorum
ſit mortalis,nõ diſſero: quoniam video quoſdam,& non ex infima theologorum ſcholaſticorum ſorte,
qui aſſerunt tranſgredientes præcepta Eccleſiæ,modo id nõ omittant ex contemptu,ſed ex infirmitate
quadam,aut fortè negligẽtia,nõ peccare mortaliter: alios autem ſcio docere oppoſitum. Cùm autem
ego in hoc opere ſolam fidem pertractare ſtatuerim: de opinionibus hominum variè ſentientium diſ-
putare nolo.Cõtra hanc hæreſim ſcripſit Ioannes Roffenſis epiſcopus in eo opere quod contra captiui-
tatem Babylonicam Lutheri ædidit,articulo.27.Scripſit etiam Iodocus Clichthouæus multo diffuſius
in ſuo Antiluthero,parte prima.

QVarta hæreſis eſt quæ docet Eccleſiam ipſam,hoc eſt Eccleſiaſticos viros,non poſſe vllas diuitias
poſſidere,nec agros,nec poſſeſſiones vllas,quia (vt dicũt) Apoſtoli,quibus primores eccleſiæ ſuc
ceſſerunt,pauperes fuere,nihil penitus poſſidentes. Huius hæreſis primi inuentores (vt refert Au-
guſtinus lib.de hęreſibus,cap.50.) fuerũt Vadiani ſiue Anthropomorphitæ: qui hac occaſione ab Ec- *Anthropo*
C cleſia ſeparauerunt ſeipſos,quia dicebãt non licere epiſcopis diuitias poſſidere,quos tamen diuites eſ- *morphitæ*
ſe videbant.Poſt iſtos multo tempore elapſo ſurrexerunt Vvaldenſes,ſiue pauperes de Lugduno, qui *Vvalden-*
(vt illis impingit Æneas Syluius lib.de origine Bohemorum cap.35.) dixerũt ſacerdotes pauperes eſſe *ſes.*
debere, & ſola cõtentos eſſe eleemoſyna. Huius tamen erroris nõ meminit Guido cum hæreſes V-
valdẽſium recẽſet.Eundem errorem docuit Marſilius Paduanus,vir quidem Eccleſiæ toti & Eccleſia-
ſticis omnibus odioſe infenſus.Vixit hic Marſilius ſub Ioãne papa huius nominis xxii.& ab eodẽ dam- *Marſilius*
natus eſt.Vvaldẽſes imitatus eſt hoc loco,quemadmodum alibi ſemper Ioãnes Vvicleph. Poſtremus *Paduan⁹.*
omnium Lutherus hoc noſtro ſeculo eundem tutatur errorem,perſuadẽs principibus vt bona Eccle- *Ioanes*
ſiæ diripiãt,quod & in multis Germaniæ ſuperioris oppidis factum eſſe audiuimus.Huius hæreſis fũ- *Vvicleph.*
damẽtum ſuperius euertimus,cùm de apoſtolorum paupertate diſſeruimus.Ibi enim docuimus ex ſa- *Lutherus.*
cra ſcriptura apoſtolos aliquid poſſediſſe.Similiter ſuprà in titulo de decimis, oſtendimus decimas ex
iure diuino deberi ſacerdotibus:è quibus decimis primá portionem capere poteſt ſacerdos,& reſeruare
pro ſibi neceſſariis,victu ſcilicet & veſtitu.Sed præter hæc omnia ſũt adhuc alia ſpecialia ſcripturæ te-
ſtimonia.Sacerdotes enim legis veteris habuerũt poſſeſſiones & agros.Nam poſtquam populus Iſrael
adeptus eſt terram promiſſionis. Leuitica tribus vnde ſacerdotes ſumebãtur,ex pręcepto domini ac- *Ioſue.21.*
cepit ab illis tribubus quadraginta octo vrbes cum ſuis ſuburbanis. Decimas etiam omnium terræ na-
ſcentium, & omnium pecudum recipiebãt Leuitę. Cur hoc non licebit ſacerdotibus nouę legis,præ-
cipuè cum nõ reperiatur hoc eſſe à Chriſto illis interdictum,quemadmodum ſuprà docuimus cum de
apoſtolorum paupertate diſputauimus? Præterea Paulus Apoſtolus ad Timotheum ſcribens qualem
oporteat epiſcopum eſſe, inter cætera exigit ab eo hoſpitalitatem. At hoſpitalitas exerceri nequit ab *1.Tim.3.*
D eo qui facultates non habet,quas miniſtrare poſſit iis quos hoſpitio receperit. Dicit etiam ibidem Pau-
lus oportere epiſcopum bene regere domũ ſuã,quoniã (inquit) is qui domui ſuæ præeſſe neſcit, quo-
modo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Ad bonum autem domus præpoſitum ſpectat vt prouideat
vxori & filiis quos habet,de victu & veſtitu,& de illis rebus ſine quibus hęc miſera vita conſeruari ne-
quit.Hæc autem nullus ſine facultatibus commodè exequi poteſt.Rurſum,Pius papa & martyr in epi-
ſtola Italicis directa,ſic ait: Ad ſedem apoſtolicam perlatum eſt quòd ſint inter vos cõtentiones & æ-
mulationes,& prædia diuinis vſibus tradita quidam humanis applicãt vſibus,& domino Deo cui tra-
dita ſunt,ea ſubtrahunt,vt ſuis vſibus inſeruiãt.Quapropter ab omnibus illius vſurpationis contume-
lia depellenda eſt, ne prędia vſibus ſecretorum cœleſtium dicata à quibuſdam irruentibus vexentur:
quod ſi quiſquã præſumpſerit,velut ſacrilegus habeatur,& ſicut ſacrilegus iudicetur. Hæc Pius papa:
quẽ nõ poſſũt incuſare quòd malus fuerit,cum martyrio vitam finierit.Nec vt trecẽtenariũ (quemad-
modum facere ſolet Lutherus) poſſunt eum reiicere,quoniam decimus à Petro ſummus põtifex fuit.
Quid ergo impius Luther⁹ ſuadere audet principibus,vt eccleſias diripiãt atque ſpoliẽt? Nonne vider à
papa ſanctiſsimo velut ſacrilegos eſſe iudicatos qui hoc faciũt? Huic papæ ſanctiſſimo alius eiuſdem
farinæ homo ſubſcribit,videlicet Vrbanus papa & martyr,qui de hac re tale ædidit decretum: vidẽtes
ergo ſacerdotes ſummi,& alij,atque Leuitæ,& reliqui fideles plus vtilitatis poſſe adferre ſi hęreditates *Vrbanus.*
& agros,quos antè vẽdebant,Eccleſiis quibus præſidebant epiſcopi traderent,eò quòd ex ſumptibus
eorum tam præſentibus quàm futuris temporibus plurima & elegantiora poſſent miniſtrare fidelibus
A communem vitam ducentibus,quam ex precio eorum, cœperunt prædia & agros quos vendere ſole-
bãt matricibus Eccleſiis tradere,& ex ſumptibus eorum viuere.Ipſę verò res in ditione ſingulorum pa-

rochiarum episcoporum, qui locum tenent apostolorum, erant & sunt vsque adhuc, & futuris semper debẽt esse temporibus. E quibus episcopi & fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam diligere volentibus ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in eis egens inueniatur. Hæc Vrbanus papa & martyr. Post vrbanum cõfirmauit eandem sententiam Lucius papa & martyr, qui in epistola ad episcopos Galliarum & Hispaniarum damnat rapiẽtes bona Ecclesiarum. Plura alia sacrorum virorum testimonia pro hac re potuissem adferre, quæ breuitatis causa omitto. Si quis tamen curiosus lector ea videre desiderat, legat librum decretorum. 12. causa, quæst. 1. & in sequẽtibus quęstionibus, videlicet. 2. 3. 4. 5. in quibus locis multa huius rei testimonia Gratianus reposuit. Accedit ad hęc, quòd multi ex summis põtificibus relati sunt inter sanctos etiam ab eo tempore quo Ecclesia possedit diuitias. Et multorum cõciliorum decreta sunt de bonis Ecclesiæ non alienãdis, de œconomis Ecclesiæ. *Cõcilium Chalcedonense.* Et cõcilium Chalcedonense, quod vnum est ex illis quatuor quæ beatus Gregorius fatetur se recipere velut sãcta quatuor Euãgelia, cap. 22. districtius inhibet clericis ne post mortem episcopi rapiant res ad eum pertinentes. Vnde patet, concilii autoritate esse permissam rerum proprietatem episcopis. Postremò ex pluribus assertionibus Ioãnis Vviclephi in concilio Cõstantiensi sessione octaua damnatis, aliquæ sunt quæ ad hãc rem pertinent. *Cõcilium Constant.* Decimus enim articulus sic ait: Cõtra scripturam sacram est quòd viri Ecclesiastici habeãt possessiones. Tricesimus secundus dicit: Ditare clerum est contra regulam Christi. B Et in sequenti assertione ait: Siluester papa & Constantinus Imperator errauerunt Ecclesiam ditãdo. Et in sequenti assertione ait: Siluester papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt hęretici, eò quòd possessionem habent, & omnes cõsentiẽtes eis, scilicet domini seculares, & cæteri laici. Hi omnes articuli simul condemnati sunt in illa sessione octaua cõcilij Constãtiensis. Verum hic attendãt domini Ecclesiastici, quòd quamuis illis liceat diuitias possidere, nõ tamẽ licet eas auarè custodire, aut indebitè expẽdere. De hac re scripsit Iodocus Clichthouæus in eo opere quod ædidit pro declaratione veritatum definitarum in concilio Senonensi.

ELEEMOSYNA.

Vvicleph DE hac re est vnus error docens non licere eleemosynas tribuere fratribus mẽdicantibus. Huius erroris dux fuit Ioãnes Vvicleph, qui asseruit eum omnem esse ipso facto excommunicatum, qui eleemosynas fratribus contulerit. Ad cuius assertionem duplici mouetur ratione. Vna, quia ille omnem monachorum ordinem damnat, & monachos vitam priuatam degentes asserit nõ esse de religione Christiana. Et sanctos viros qui diuersos monachorum ordines instituerunt, peccasse in hoc dicit, & nisi de hoc eos pœnituerit, contendit eos esse damnatos. Altera ratio qua mouetur est, quia omnem mẽdicitatem dicit esse fratribus illicitam, quoniam (vt ait) fratres per labores manuum debẽt victum acquirere, & non per mẽdicitatem. Itaque iste Vvicleph vt vnum protegat errorem, alium adfert aut pestilentiorem, aut æqualem, dignum quidem patella operculum. Monachatum, quem ille in vniuersum damnat, nõ est præsentis negocii nunc defẽdere: Infrà Deo duce longiorem suo loco faciemus disputationem. Quòd autẽ laborẽ manuum à monachis exigit vnde viuere debeãt, nõ damno in vniuersum, nec etiã generaliter probo. Ego quidem etsi monachus sum, cum Euchitis aut Messalianis C nõ sentio, qui dicebãt monachis omnem manuum laborem esse illicitum. Vellem enim quosdam manibus laborare, nec tamen omnes. Sed de hac re alibi differemus sub hac inscriptione aut titulo, Labor. Mẽdicitatem, Deo adiutore, probabimus suo loco, cum de illa sub eius nomine differemus, nõ solũ esse licitam, verum etiam meritoriam. Sublatis igitur fũdamẽtis quibus hęc impia Vviclephi assertio innititur, necessarium est vt ipsa corruat. Nam si monachatus licitus est, & monachis mẽdicare licet, aliis etiã licebit illis eleemosynam impẽdere. Hæc etiam assertio Vviclephi vna est ex illis. 45. quæ in octaua ses- *Cõcilium Constant.* sione concilij Cõstãtiensis damnatæ sunt. Articulus enim eius vicesimus ibidem damnatus, sic ait: Cõferẽs eleemosynam fratribus, est excommunicatus eo facto. Quæ assertio simul cum quadraginta quatuor eiusdem Vviclephi, ibidẽ damnata est. Cum ergo Ecclesia huic liti finem imposuerit, nõ est quod nos de hac re amplius contendere debeamus,

DE hac re nullum alium errorem reperi apud aliquem eorum qui de hæresibus scripserunt, aut hæreses recensuerunt. Verum beatus August. lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 22. dicit se comperisse quosdam putantes eleemosynam tantę esse virtutis, vt qui eam exercuerit, quantumlibet criminosè & nefariè viuat, æternum tamen supplicium non sit habiturus: sed illis duntaxat dicebant perpetuum supplicium esse destinatum, qui eleemosynas non fecerunt, aut facere contempserunt. Huius hęresis cum Augustinus nullum prodiderit autorem, ego illam hic omittere decreueram: sed quia fortè in posterũ (vt quotidie simile nostris demeritis exigentibus experimur) aliquis exurget qui illam defendere conetur, mutaui sentẽtiam, & illam huic operi intexui, sola narratione cõtẽtus. D Ad eius siquidem cõfutationem apertissimum & efficacissimum est illud Pauli: Si distribuero in cibos pauperum omnes *1. Cor. 13.* facultates meas, charitatem autẽ nõ habuero, nihil mihi prodest. Si quis autem amplius de hac re videre optat, legat beatum Augustinum lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 27. quo loco redarguit hũc errorẽ, quem supra. 22. capite eiusdem libri narrauerat.

EPISCOPVS.

Aerius. DE hac re est vnus error quo docetur episcopum non esse simplici sacerdote superiorem. Huis erroris autor fuit Aerius quidam, quãuis Philaster de illo loquens, nunquam hoc illi tribuit. Augu-

stinus

ſtinus tamen in lib. de hæreſibus cap.53. de illo loquens, ait: quòd dolens quia epiſcopus ordinari nō po-
tuit in Arrianorum hæreſim lapſus eſt, & alia plura addidit dogmata, quorū vnum fuit hoc, presbyte-
rum videlicet ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Hunc eundem errorem poſt multos annos
ab inferis ſuſcitarunt Vualdenſes, dicētes nullum eſſe inter ſacerdotes diſcrimē. His poſtea ſubſcripſit
Marſilius Paduanus. Vualdenſes (vt aliàs diximus) ſemper ſecutus eſt Ioānes Vvicleph, & omnes eo- *Vualden.*
rum errores tutatus eſt: quapropter vt ſui ſimilis eſſet, hunc etiam docere tentauit: quē errorem ex eo- *Marſil. us*
dem fonte deduxit, ex quo Aerius. Nam Thomas Vualden. in ſuo doctrinali fidei antiquæ, tomo.1. li.2. *Paduan⁹.*
arti.3. cap. 60. quo loco hanc rem ille pertractat, dicit Ioannem Vvicleph ambiiſſe epiſcopatum Vigo-
rienſem, quem tamen non fuit aſſecutus, & ideo contēnere cœpit, quòd prius anxiè deſiderauerat. Hoc *Ioannes*
enim ſæpiſſimè euenire experientia didicimus, vt qui non poteſt conſequi quod maximè optat, ad con- *Vviclef.*
temptum illius rei & vilipendium confugiat, vt vel hoc remedio, ſuo impotenti deſiderio medeatur, &
aliis perſuadeat ſe parum optaſſe quod aſſecutus non fuit. Sic etiam quia Aerius & Vvicleph epiſcopa-
A rum aſſequi non potuerunt, illius dignitatem & eminentiæ gradum ſe contemnere ſimularunt. Ioanni
Vvicleph conſentit Lutherus, qui in libello cōtra falſa nomina ſtatutum Eccleſiæ, hęc ait: Epiſcopi ſunt
indoctæ laruæ papales, quæ non ſolum ad veritatē opprimendam creatæ ſunt, ſicut & creator ipſorum,
ideo deleri debet epiſcoporū regimen, & deuaſtari epiſcopatus. Et in lib. de captiuitate Babylonica ite-
rū ait: Omnes quotquot baptizati ſumus, æqualiter ſacerdotes ſumus, & quilibet laicus poteſt Eccleſias
conſecrare, pueros confirmare, &c. Hęc Lutherus. In quibus verbis non ſolum ſacerdotes, ſed etiam lai-
cos dicit eſſe pares epiſcopis. Ante tamen quàm hāc hæreſim oppugnare aggrediar, lectorem admone-
re decreui, ne videlicet exiſtimet me ſic his hæreticis in hac parte contradicere, vt ſentiam epiſcopatum
eſſe alium ordinem à ſacerdotio. Quod ideo præmonui, quia ſunt aliqui ſentientes epiſcopatum differ-
re à ſacerdotio, quemadmodum ſacerdotium à diaconatu, ita videlicet vt alius character imprimatur in
epiſcopi ordinatione, ab illo qui impreſſus fuerat cum fuit ordinatus ſacerdos. Alii rurſum docent, nec
alium imprimi characterem, nec alium eſſe ordinem epiſcopi & ſacerdotis, ſed dicunt eſſe eiuſdem or-
dinis diuerſos gradus, ita vt intra eundem ordinem duo ſint gradus, vnus altero ex ſua primæua inſtitu-
tione ſuperior. De qua re non eſt meum in præſentiarum definire: quoniam (vt aliàs ſæpe ſtatui) non
hic hominum variè ſentientium opiniones pertracto, ſed ſolam catholicam fidem. Ideo hanc rem aliis
diſcutiendam relinquo. Mei ergo propoſiti eſt, ſolum oſtendere, inter epiſcopum & ſacerdotem eſſe a-
liquod diſcrimen, non quòd à Cæſare (vt Ioannes Vvicleph murmurat) emanauerit, ſed quod ab ipſo
Chriſto & eius apoſtolis proceſſerit, ita vt epiſcopus ab ipſa diuina inſtitutione ſit alio ſimplice ſacerdo-
te dignitate ſuperior. Hoc autem ſic conuincimus. Oportet enim vmbram ſimilem eſſe corpori, & figu-
ram veritati. Omnia autem quæ in veteri teſtamento præceſſerunt, figuræ quædam fuerunt eorum quæ
B in lege noua futura erant, Paulo teſtante, qui ait: Omnia in figura contingebant illis. At in lege veteri
diſtinctio fuit ſacerdotum. Nam Aarō ſummus fuit ſacerdos, filii autem eius minores ſacerdotes. Sum- *1. Cor. 10.*
mus ſacerdos diſtincta habebat ornamenta à minoribus. Summus ſacerdos intrabat in ſancta ſanctorū, *Exod. 19.*
quod aliis ſacerdotibus non erat licitum, vt patet ex libro Leuitici, & ex epiſtola Pauli ad Hebræos. Ad
ſolum ſummum ſacerdotem pertinebat celebrare feſtum expiationis, vt patet ex eiſdem locis. Cum er- *Luc. 19.*
go tam latum præceſſerit in lege veteri inter ſacerdotes diſcrimen, coniicimus inde vt diuerſum etiam *Heb. 6*
in lege noua ſacerdotium fuerit à Chriſto inſtitutum. Hoc etiam noſtrum argumentum cōfirmatur au-
toritate Leonis Papæ, qui in epiſtola. 66. quæ eſt ad vniuerſos Germaniæ atque Galliæ eccleſiarum epiſ- *Leo papa*
copos, ſic ait: In diuinis enim literis præcipiente domino ſolus Moyſes in tabernaculo Dei erexit altare,
ſolus ipſe vnxit, qui vtique ſummus Dei ſacerdos erat, ſicut ſcriptum eſt de eo: Moyſes & Aaron in ſa-
cerdotibus eius. Ideóque id quod tantum facere principibus ſacerdotum iuſſum eſt, quorum typum
Moyſes & Aaron tenuerunt, omnino decretum eſt vt epiſcopi vel presbyteri, qui filiorum Aaron geſtāt *Pſal. 98.*
figuram, arripere non præſumant. Hæc Leo papa. Præterea Paulus ad Titum ſcribens, ait: Huius rei
gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego tibi *Cap. 1.*
diſpoſui. Hoc loco beatus Paulus nomine presbyterorum intellexit epiſcopos, quoniam (vt Theophi-
lactus admonet, & ante illum Chryſoſtomus) nolebat Paulus vniuerſam inſulam videlicet Cretam vni
epiſcopo demandari, potiſſimum cum adeò magna fuiſſe dicatur, vt centum oppida munita habuerit.
Ideo Tito ſcribit vt vnicuique vrbi proprium præficiat presbyterum, hoc eſt epiſcopum, credens hoc
modo populum melius fore curandum. Præter hoc etiam ipſa literæ ſeries hoc conuincit. Nam cum
præcepiſſet presbyterorum ordinationem, ſubiungens poſtea qualis debeat eſſe is qui ordinatus eſt,
tunc iam expreſſit epiſcopi nomen, quo argumento conuincitur eundem appellare epiſcopum, quem
prius appellauerat presbyterum. Hoc iam ſemel in poſterum dictum ſit. Epiſcopus ergo (vt ad ſco-
pum conuertamur) presbyteros ordinat: ſimplex autem ſacerdos hoc non poteſt, quemadmodum in-
frà cum de ſacerdotibus agemus, Deo fauente oſtendemus. Non eſt ergo prorſus idem epiſcopus &
C presbyter. Rurſum, ſi ex diuina ordinatione idem eſt omnino presbyter & epiſcopus, ſequitur inde, vt
quēadmodum epiſcopus presbyteros ordinat, ita è conuerſo presbyter poſſit ordinare epiſcopos: quod
nunquam factum eſſe legimus: quoniam etſi Paulus dicat Timotheo ſcribens: noli negligere gratiam
quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum presbyteri: Chryſoſtomus *1. Tim. 4.*
tamen & Theophylactus & reliqui exponunt de epiſcopo, hoc adiiciens Chryſoſtomus, quod presby-
teri epiſcopum non inthronizabant. Deinde epiſcopi ſunt ſucceſſores apoſtolorum, & eorum locum
tenent, alii autem clerici in locum. 70. diſcipulorum ſubrogati ſunt. At nullus dubitat, quod & ipſe Vvi-
cleph conceſſit, vt teſtatur Thomas Vualden. apoſtolos videlicet ſingulari quadam prærogatiua fuiſſe
ſuperiores meritò & dignitate cæteris diſcipulis. Quòd autem apoſtolorum ſucceſſores ſint epiſcopi,

reliquorum verò discipulorum alii sacerdotes, hoc Vvicleph negat, sed dicit sacerdotes omnes succede-
re apostolis, & diaconos reliquis discipulis. Quare ipse inde concludit omnes sacerdotes esse pares. Vt
ergo suo telo configamus eum, hoc totis viribus est annitendum, vt ostendamus omnium testimonio,
episcopos solos esse apostolorum successores, sacerdotes verò & reliquos clericos esse successores disci-
pulorum. Addidi de reliquis clericis, quia video aliquos putantes solos sacerdotes subrogatos esse in lo- D
Act. 6. cum discipulorum, quòd non ita se habere conuincitur ex eo quòd Philippus diaconus è numero disci-
pulorum fuit, & Stephanus, & alii diaconi. Omissis igitur his recentioribus, quibus non tanta fides de-
Beda. betur, primus omnium testimoniū pro nobis dicat Beda, qui lib. 3. super Lucam cap. 15. sic ait: Sicut duo-
decim apostolos formam episcoporum exhibere simul & demonstrare nemo est qui dubitet, sic & hos.
70. figuram presbyterorum, id est secundi ordinis sacerdotum gessisse, sciendum est: tametsi primis Ec-
clesiæ temporibus, vt apostolica scriptura testis est, vtrique presbyteri, vtrique vocabātur episcopi, quo-
rum vnum scientiæ maturitatem, aliud industriam curæ pastoralis significat. Hæc Beda. Eandem sen-
Isidorus. tentiam profert Isidorus in quodam sermone in synodo habito, ita dicens: Presbyteri quippe successo-
res & vicarii sunt. 70. discipulorum, qui præcedebāt Dominum Iesum Christum in omnem ciuitatem,
& locum quò erat ipse venturus. Ita presbyteri, quia adiutores sunt episcoporum, rudes populos initiāt,
baptizandos vnitati Ecclesiæ incorporant, in omnibus sacramentis vsque ad manus impositionem po-
Damasus pulo Dei ministrant. Episcopi verò successores sunt Apostolorum. Hæc Isidorus. Et beatus Damasus in
epistola de coëpiscopis, quos solum sacerdotes esse decernit, postquam dixerat eos non posse confirma-
tionis sacramentum ministrare, ita dicit: Quòd autem solis apostolis eorumque successoribus proprii
sit officiū tradere spiritum sanctum, liber Actuum Apostolorum docet, præsertim cum nullus ex. 70. di-
Act. 8 scipulis, quorum isti in Ecclesia speciem gerunt, legatur donum sancti spiritus per manuum impositio-
nem (vt prædictum est) tradidisse. Hæc Damasus. Vides iam tres illustres viros pro nobis dedisse testi-
monium, qui omnes fatentur episcopos successores esse apostolorum, presbyteros verò locum tenere
discipulorum. Sed quò res firmior reddatur, plures adhuc pro hac re testes adhibeamus. Vrbanus papa A
& martyr in epistola de communi vita & oblatione fidelium, loquēs de rebus Ecclesiæ assignatis, à qui-
Vrbanus bus dispensari debeant, sic ait: Ipsæ verò res in ditione singulorum parochiarum episcoporum, qui lo-
papa. cum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. Hæc
vrbanus papa. Quibus verbis satis apertè dixit episcopos successores esse Apostolorum, nulla presbyte-
rorum habita mentione. Anacletus papa & martyr, qui quartus à beato Petro apostolo ecclesiæ catholi-
cæ præsedit, in epistola de patriarchis & primatibus ac reliquis episcopis, ita ait: Sacerdotum fratres or-
do bipartitus est, & sicut dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à domino a-
postolos esse electos & constitutos, & postea per diuersas prouincias ad prædicandum dispersos. Cùm
verò messis cœpisset crescere, videns paucos esse operarios, ad eorum adiumentum. 70. eligi præcepit
discipulos. Episcopi verò, domini apostolorum: presbyteri quoque. 70. discipulorum locum tenent.
Anaclet⁹. Hæc Anacletus papa & martyr. In quibus verbis id aduertendum maximè est, quod ait dominum insti-
tuisse bipartitum sacerdotum ordinem. Huic Anacleto soli magis crediderim quàm mille Vviclephitis,
imò magis quàm Hieronymo aut Augustino, aut cuiuis alii recentiori quantumlibet sancto & docto.
Nam præter vitæ sanctitatem, quam martyrium maximè commendat, beatos apostolos vidit, & (vt ipse
in principio epistolę quodammodo citauimus testatur) à beato Petro apostolo fuit presbyter ordinatus.
Vnde credendum est illum veram apostolorum mentem penetrasse, & illorum spiritum tenuisse. Et vt
aliquid vltra addamus, beatus Augustinus lib. de hæresibus cap. 53. Aerii errores enumerans, hunc inter B
illos recenset, quòd videlicet presbyteros pares episcopis fecerit. Præter hæc omnia tot illustrium viro-
rum testimonia, illud maximè hoc nostrum propositum roborat, quòd superius cum de confirmatione
ageremus, docuimus. Ibi enim ostendimus confirmationis sacramentum non posse conferri ab aliquo
tantum sacerdote, sed à solo episcopo, & hoc ex diuina institutione, & non ex ecclesiæ ordinatione.
Si ergo confirmationem ministrat episcopus, & illam non potest alius presbyter ministrare, conuin-
citur inde vt non sit idem presbyter & episcopus. Sed his omnibus obiicit nobis Ioannes Vvicleph bea-
Hierony. tum Hieronymum qui super epistola ad Titum, exponens illum locum: Huius rei gratia reliqui te Cre-
Tit. 1. tæ, &c. ita ait: Idem ergo est presbyter, qui episcopus: & antequam diaboli instinctu studia in religione
fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbytero-
rum concilio Ecclesię gubernabantur. Postquam verò vnusquisque eos quos baptizauerat, suos putabat
esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad
quem omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Hæc Hieronymus. Cui obie-
ctioni respondet Thomas Vvalden. loco illo superius citato, verum esse quòd episcopi sint presbyteri.
Nam hoc sentit Hierony. Quòd autem inter episcopum & presbyterum non sit aliqua distinctio, hoc
nō expressit. Sed re vera fallitur Thomas Vvalden. quoniam in toto illo decursu post verba proximè ci-
tata nihil aliud conatur Hierony. quam vt ostendat ex diuina institutione non esse differentiam inter e-
piscopum & presbyterum, sed tale discrimen fuisse postea inuectum ad schismata tollenda. Et interpre-
tatur Hieronymus dictum de superpositione episcoporū cæteris presbyteris ab ecclesia inuecta, debere
intelligi de sola præsidentia in concilio, ita videlicet quòd toti communi concilio sacerdotum præsit v-
nus episcopus in ædendis canonibus, hoc non tam ex institutione diuina quàm ex humana consuetudi-
ne arbitratur euenire. Et de hac præsidentia dicit dictum Hiero. debere intelligi. Vtrum autem hæc ex- C
positio verum sensum Hieron. & veram eius mentem exprimat, ego nolo nunc discutere, sed lectori re-
linquo, qui locum illum Hiero. attentè (vt decet) legens facilè comprehendet satis alienam esse à men-
te Hieron. illam expositionem. Sed vt clarius pateat qualis fuerit Hieronymi de hac re sententia, videa-
mus quid

mus quid in dialogo Orthodoxi & Luciferiani dicat. Ibi enim circa medium dialogi,sub persona Orthodoxi de confirmationis sacramento differens,ita loquitur: Quòd si hoc loco quæris quare in ecclesia baptizatus,nisi per manus episcopi nō accipiat spiritum sanctum,quem nos asserimus in vero baptismate tribui,disce hāc obseruationem ex ea autoritate descēdere,quòd post ascensum domini spiritus sanctus ad apostolos descēdit. Et multis in locis idem factitatum repetimus,ad honorem potius sacerdotij,quàm ad legis necessitatem. Alioqui si ad episcopi tātum imprecationem spiritus sanctus defluit,lugendi sunt qui in vinculis,aut in castellis,aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati,āte dormierunt,quàm ab episcopis inuiserentur. Hæc ibi Hiero. Ex quibus verbis clarè patet illum sentire non esse ex necessitate legis quòd episcopus solus per manus impositionem spiritum sanctum conferat,sed hoc esse ex ecclesię institutione ad honorem sacerdotii. Ideo aliter Hiero. testimonio respondere oportet. Sed antequam respondeam,percontari expedit Ioannem Vviclephum, quare Hieronymi testimonio contra nos nunc pugnet,cum alibi & Hiero. & omnes alios sacros doctores tā facile reiiciat & vilipēdat? Aut ergo illum cum pro nobis citatur,recipiat,aut nullo pacto illum nobis
D obiiciat. Deinde cur nobis obiicit vnum solum Hieronymum contra tot illustres viros sāctitate perinde ac doctrina insignes? Nunquid vnius Hiero. dictum præferre vult sentētiæ tot clarissimorum virorum? Parum dixi,nunquid fortè totæ Ecclesiæ catholicæ,aut concilio illam repræsentāti, solum Hiero.
præponet? Cōcilium siquidē Ispalēse secūdū (vt supra cū de cōfirmatione ageremus,ostēdim⁹) definit *Cōcilium*
à solis episcopis posse cōfirmationē cōferri,& (vt postea ostēdemus) idem cōcilium cēset presbyterum *Ispalen.*
nullo modo posse aliū in presbyterū aut diaconū ordinare. Quòd si ordinare attētauerit,ei⁹ ordinationē decernit esse nullā,& esse necessariò iterādā ab episcopo,vt sic ordinatus possit aliquid exercere. At si ex institutione diuina illud posset presbyter ministrare,quāuis peccaret contra ecclesiæ decretū faciens,nihilo minus eius ordinatio esset valida,quēadmodū dici solet de clerico excommunicato cōficiēte eucharistiam,qui quāuis peccet sacramentum consecrans, nihilominus tamen rata & firma est eius consecratio. Cum ergo tam expressa sit concilii definitio,quis contra eam opponere audebit solius Hierony. sententiam? Ego certè doctrinam beati Hieron. summè extollo,eius sanctitatem maximè veneror,sic tamen,vt putem eum hominem fuisse, qui cum hîc ageret, falli potuit: sic etiam vt eius sententiæ plurimorum catholicorum doctorum & pontificum,quales fuēre Damasus, Vrbanus, Anacletus,decreta illi præferam. Nec mirum debet hoc esse alicui. Nam præter hoc quòd illi pontifices sancti fuerunt vt Hiero. & eorum aliqui martyrio clari,& omnes doctrina insignes,ipsemet Hieron. illorum decretis libentissimus suam subiicit sententiam, vt patet ex aliquot eius epistolis ad Damasum papam. Nec etiam mirari quisquam debet,quòd beatus Hiero. vir alioqui doctissimus sic deceptus fuerit,quoniam quādoque bonus dormitat Homerus. Quòd maximè euenire potuit tunc, quādo adhuc doctrina illa nō fuerat in quæstionem deducta,nec tunc ecclesia aliquid de ea definierat: quapropter potuit sine vllo fidei dispēdio ita sentire,maximè cum habuerit aliquot scripturæ testimonia,quæ pro illo sententiam dicere videbātur: quæ oportet vt sigillatim discutiamus. Primò ergo quòd narrat, ad tollendum schisma quo vnusquisque eos quos baptizabat,suos putabat esse,non Christi, decretum fuisse vt vnus de presbyteris electus,superponeretur cæteris,ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret: quo pa-
A cto Hiero. hoc probet,ego nescio,imò oppositum ex Actibus Apostolorū coniici potest,præcipuè quia remedium illud quod beatus Hiero. dicit fuisse adhibitum,nō erat sufficiēs vt schisma tolleretur: quoniam etsi illo modo schisma intra vnam vrbem exortum tollebatur, non tamen schisma inter plures vrbes. Per illud siquidem remedium non tollitur quin omnes vnius vrbis dicantur Pauliani,à Paulo illius ciuitatis episcopo: alii Petriani,à Petro alteri⁹ ciuitatis episcopo. Quo facto quis nō videt adhuc schismatum semina manere,cum dicatur adhuc,ego sum Pauli,ego sum Cephę? Nō erat autem præcise curādum vt hoc aut illo modo scisma non fieret, sed vt nullo. Ideo vt ex apostolica historia cōnci potest, aliud remedium efficacius illi schismati adhibitū est,vt videlicet omnes Christo initiati,communi vocabulo Christiani appellarentur,à Christo, qui caput est omnium,qui etiam (vt Ioānes Baptista testatur) est qui verè nos baptizat. Ad cuius rei confirmationem,beati Athanasii proferam testimonium. Is etenim disputās cōtra Arrium reiicientē hanc vocem, ομοούσιον, propter illius nouitatē,ostendensque
propter nouitates hæreticorum insurgentium,Ecclesiam consueuisse noua confingere nomina,ita ait: *Ioan.1.*
Et vt quod dico,planius fiat,vtor exēplo: In ipso Christianæ religionis prædicationis initio omnes qui
credebant domino nostro Iesu Christo,non Christiani,sed discipuli tantummodo nominabantur. Et *Athana.*
quia multi nouorum dogmatum autores extiterant doctrinæ obuiantes apostolicæ, omnes sectatores suos discipulos nominabant, nec erat vlla nominis discretio inter veros falsosque discipulos, siue qui Dositæ, siue Theodæ, siue Iudæ cuiusdam, siue etiam Ioannis sectatores, qui se quasi Christo ecclesiæ fatebantur,quin potius vno discipulorum nomine censerentur. Tunc apostoli cōuenientes Antiochi-
B am sicut eorum (Luca narrāte) testantur acta,omnes discipulos nouo nomine,id est Christianos, appellant, discernentes à communi falsorum discipulorum vocabulo,vt & diuini per Esaiam oraculi sermo impleretur,quo ait: Seruiētibus verò mihi vocabitur nomen nouum. Hucusque Athanasius. Raba
nus super Actus Apostolorum,exponens locum illum vbi de impositione Christiani nominis dicitur, *Act.11.*
sic ait: Omnes sectæ nomen trahebāt de suo autore,ideo fūdata fide,& firmitatem obtinēte, primum *Esa.65.*
in Antiochia,vbi præ cæteris locis fides florebat,sumptum est à Christo nomen Christianī. Hæc Rabanus. Et certè hoc remedio verius obuiatum est schismati,quàm constituēdo (vt Hiero. ait) vnum ex presbyteris,qui cæteris superpositus,omnem ecclesiæ curam haberet. Sed iā reliqua quæ pro se beatus
Hieron. adfert,videamus. Apostoli ad Philip. verba sunt ista: Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, *Philip.1.*
omnibus sanctis in Christo Iesu,qui sunt Philippis,cum episcopis & diaconibus,gratia vobis & pax,&

reliqua. Philippi vna est vrbs Macedoniæ,& certè in vna ciuitate plures, vt nuncupantur, episcopi esse
Act.20. non poterant, sed quia eosdem episcopos illo tempore quos presbyteros appellabant, propterea (in-
quit) de episcopis quasi de presbyteris est locut᷒. Deinde in Actibus Apostolorum scriptum est, quòd
cum venisset Apostolus Miletum, miserit Ephesum,& vocauerit presbyteros ecclesiæ eiusdem, quibus
postea inter cætera sit locutus: Attēdite vobis & omni gregi in quo vos spiritus sanctus posuit episco-
pos regere Ecclesiam domini quam acquisiuit per sanguinem suum. Quo loco diligētius obseruare ad
monet Hiero. quomodo vnius ciuitatis Ephesi presbyteros vocans, postea eosdem episcopos dixerit.
Alia etiam pro se citat, quæ quia debiliora sunt,& minus efficaciæ, omitto. Illud ergo primum non cō-
stat an sit ita intelligendum qualiter Hiero. interpretatur, quoniam nomine episcoporum Ambrosius C
ibi intelligit Paulum & Timotheum. Sic enim ait: Cum episcopis & diaconibus, hoc est cum Paulo &
Timotheo, qui vtique episcopi erāt: simul & significauit & diaconos qui ministrabant eis. Ad plebem
enim scribit. Nam si episcopis scriberet & diaconibus, ad personas eorum scriberet:& loci ipsius epi-
scopo scribendum erat, non duobus vel tribus, sicut ad Titum & Timo. Hæc Ambro. Ex cuius verbis
satis patet quàm diuersum à Hiero. sentiat. Sed quoniam aliud testimonium ex Actibus apostolicis a-
pertius est quàm vt possit eludi, ideo aliter & verius respondendum videtur, nomina illa, videlicet pres
byter & episcopus, ex sua primæua institutione latiorem habuisse significationem quàm modo habe-
āt. Episcopus enim dictio grœca est,& composita ab epi præpositione græca, quæ idem significat quòd
latine super: scopòs verò idem est quod intentio:& ita episcopus tantum valet ac superiotendens, inde
episcopio superintēdere. Episcopi ergo nomen inde sumptum videtur, quòd is qui præficitur aliis, eo-
rum curæ superintendere debet. Iuxta quam nudam interpretationem nulli dubium quin presbyteri
parochi episcopi dici debeant, nam ipsi etiam superintēdunt curæ animarum sibi commissarum. Pres-
byter etiam est vox græca, presbyteros latine interpretatur senior. Presbyter ergo ætatis est nomē, quæ
non iuxta numerum annorum computāda venit, sed iuxta sensus maturitatem: quemadmodum Sapi-
ens ait: Senectus venerabilis est nō diuturna, neque ānorum numero computata. Cani autem sunt sen-
Sap.4. sus hominis,& ætas senectutis vita immaculata. Vnde Anacletus papa in epistola de ordinatione epi-
scoporum sic ait: Porrò Moysi præcipitur vt eligat presbyteros, vnde & in prouerbiis dicitur: Gloria se-
Proue. 20 num canities. Hæc verò canities sapientiam designat, de qua scriptum est: Canities hominum pruden-
tia est. Cumque nongentos & amplius annos ab Adam vsque ad Abraham vixisse homines legeri-
mus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abrahā, qui multo paucioribus vi- D
xisse annis conuincitur, non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri
nominantur. Hæc Anacletus. Si ergo propter sapientiam, qua insignitus esse debet, presbyter nomina-
tur, apparet vocem ex sua institutione plus etiam significare quàm nūc significet: nam iuxta illam om-
nes sapientes presbyteri dici possent, cum tamen multi sint qui modo presbyteri non dicātur. Quòd si
contēdas nomen presbyteri ad annorum numero esse alicui tribuendum, oportebit concedere vt om-
nes senes verè possint dici presbyteri: quod tamen nunc non ita fiet. Nomen ergo presbyteri ex qua-
cūque deriuatione sumatur, commune est episcopis & cœteris sacerdotibus. Episcopi nomen etiam cō-
mune est ex sua prima institutione omnibus sacerdotibus, præcipue illis quibus animarum cura com-
missa est. Ecclesia ergo timens ne propter vocabulorum indistinctam significationem quis opinaretur,
res etiam esse prorsus indiscretas, vocabulorum significationes contraxit hoc modo, vt ille solus nomi-
naretur episcopus, qui aliis sacerdotibus superior existēs, totius ciuitatis curā haberet: ille autem dice-
retur presbyter, qui corpus domini conficere aut consecrare posset. Itaque ecclesia hoc statuens, non
cōstituit nouum ordinem, aut eiusdem ordinis nouum gradū decreuit, sed gradus sacerdotij antiquos,
& à Deo institutos, cēsuit propriis nominibus nuncupari, ne fortè ex communione aut identitate vo-
cabulorum occasio oriretur existimādi res etiam ipsas per illa nomina designatas esse prorsus easdem.
Hoc autem ecclesiam posse nullus meritò dubitare poterit: quoniā si ecclesia propter nouas causas e-
mergentes potuit rebus antiquis noua imponere nomina, quid prohibet vt nouis etiam insurgentibus A
causis potuerit antiqua vocabula ad cōtractionem significationem restringere? Quòd si aliquis Hiero
nymo plus insto deditus, adhuc Hieronymi sententiam tenere voluerit, talibus āgustiis opprimetur, vt
2. Tim.4. oporteat eum etiā dicere diaconos esse episcopos. Nam Paulus Timotheo, qui episcopus erat, scribēs,
diaconum eum nominat, dicens: Ministerium tuum imple. Quo loco græcè habetur diaconiā, hoc est
diaconatum: vbi aperte pro officio episcopi diaconatum dixit. Et nō immerito, quoniā vox diacona-
tus (vt de aliis diximus) iuxta suā primam significationem ministerium significat. Episcopus autē cum
etiam sit minister sicut Christus de seipso dixit, ideo non immerito episcopo scribēs, dixit: Ministeri-
um tuum vel diaconatum tuum imple. Ecclesia hanc diaconi vocem ad solum ministrum qui in certo
gradu in altari ministrat, contraxit. Ne autem ista ex nostro cerebro conficta esse videantur, huius rei
duos testes adfero. Theophylactus super primum caput epistolæ ad Philip. declarās illud cum episco-
pis,& diaconis, sic ait: Episcopos sacerdotes dicit. Neque enim plures præter vnum erāt episcopi, qui
singulis ciuitatibus præsiderēt: quippe cum nondum essēt huiusmodi nomina dispartita, sed episcopi
tātū diaconi & presbyteri dicebātur. Hæc Theophylactus. In quibus maximè aduertere oportet quod
ait, cum nōdum essent huiusmodi nomina dispartita: vbi aperte ostēdit esse factam partitionem non
rerum, sed vocabulorum. Eādem sententiam innuit beatus Augustinus in quadam epistola ad beatum
Hieronymum, quæ est in ordine epistolarum Augustini.19. Sic enim, inquit: Quāquam enim secūdum
honorum vocabula, quæ iam ecclesiæ vsus obtinuit, episcopatus presbyterio maior sit, tamen in multis B
rebus Augustin᷒ Hieronymo minor est. Hæc Augustinus. In quibus verbis id maximè obseruare opor-
tet quod dixit, secūdum honorum vocabula quæ iam ecclesiæ vsus obtinuit: non autem dixit, secūdum
gradus

gradus bonotis quos ecclesiæ vsus obtinuit. Vbi apertè inouit fuisse ex ecclesiæ vsu illorum vocabulorum distinctiones. His ergo ita digestis, respōdemus Hieronymo, vetum esse quòd tūc tempotis presbyteri etiam dicerentur episcopi, quia tunc nō etat facta vocabulorum distinctio: nec tamen ex eo sequitur quòd idem prorsus fuisset qui episcopus. Verum dicet aliquis, si tunc vocabulorum significationes erāt indiscretæ, quo pacto valebimus ex sacris literis illarum tetum distinctionem agnoscere? Cui quæstioni tepōdemus, quòd per ratiocinanonem. Scimus enim ex sactis literis, solos Apostolos, quibus episcopi succedunt, tribuisse spiritum sanctum pet manus impositionem: quod alij discipuli, quorum locum alii minores sacerdotes tenent, nūquam præstiterunt. Scimus Apostolos, & episcopos eorum successores, alios ordinasse in sacerdotes, de aliis autem discipulis hoc nunquam legitur. Inde cōuincimus, episcopos maioris sempet fuisse potestatis, quàm alii sacerdotes. Hoc autē quod de ordinatione dixi, quòd solus episcopus potest ordinare, ipsemet Hieronymus fatetur. Nā in epistola ad Euagrium sic ait. Quid enim facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter nō facit? Hæc ille. Et in fine epistolæ iterum ait: Et vt sciamus tradiōones apostolicas sumptas de veteri testamēto: quod Aaron, & filii eius, atque Leuitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, & presbyteri, & diaconi vendicēt io ecclesia. Hæc Hieron. Ex quibus verbis patet beamm Hieronymum sibi ipsi in hac parte minimè constare: quoniam si hoc est in ecclesia episcopus, quod in lege veteri Aarō, & hoc presbyter qnod filii Aaron, conuincitur etiam inde vt ex ipsa institutione diuioa episeopus sit quouis alio presbytero maiori
C quoniam (vt iam proximè docuimus) Aaronis sacerdotium ex ipsius dei institutione maius erat quàm sacerdotium filiorum Aaron. Hāc rem prolixè satis & vltra statutam breuitatem pertractaui, quoniam neminem de illa scripsisse reperi præter vnum Thomam Vvaldē. qui etsi aliqua ex parte iuuare potuit, rem tamē (vt decebat) minimè absoluit. De Guidone pudet dicere, quooiā Aetianorum hæreses recēsens, & hāc illis ānumerās, cum cōtra alios eorum errores testimonia adduxisset, hunc solum intactum reliquit, nullum adferēs scripturæ aut sanctorum doctorum testimonium, aut vllum argumētum propter quod se ostenderet illam assertionem de hæresi meritò notasse.

ALius est etiam error circa episcoporum personas exortus, quo docetur nullum peccatorem aut iniustum hominem posse esse episcopum. Huius erroris autores fuerunt Vvaldenses dicentes quòd *Vvaldenses.* presbyterum nō dignitas, sed vitæ meritum efficiebat potiorem. Hos imitātus est Ioānes Vvicleph. Et *Vviclef.* quidem si hi dixissent, vt qui malus est & criminosus, ordinādus nō esset in episcopum, id rectè admonuissent, quoniam illud sæpe docet Paulus apostolus. Sed quoniam docēt, eum qui semel in peccatum labitur, dignitatem & officium episcopatus amittere, ita vt hæc duo minimè cohærere possiot in vna persona, vt episcopus simul & malus sit: hoc certè malè senserunt. Verum quoniam sunt alii qui hoc etiam de quolibet sacerdote docuerunt, alii rursum de qualibet etiam laicali potestate hoc idem senserunt, ideo vsque ad alium locum hæc res disputāda differatur, cum videlicet de omnibus simul sub titulo de potestate agemus.

EVANGELIVM.

INter alias Flagellātium bæreses hæc vna fuit, qua dixerunt post aduentum suæ sectæ euangelium defiisse. Quem errorem non nisi idiotæ bomines, quales fuēre Flagellātes, docere potuissent: cum siot *Flagellātes.*
D tam aperta scripturæ sactæ testimonia testantia Euāgelium in perpetuum, hoc est in finem seculi duraturum. Sapiens nāque de lege à Deo hoininibus data loquens, ait: Testamentum ęternum constituit cnm illis, & iustitiam & iudicia sua ostendit illis. Vides qualiter vocatur testamentum æternum, & cōstat quòd non loquitur de priori testamēto, quia illud reuocatum est, vt probat Paulus sępe, præcipue *Eccl.17.* in epistola ad Heb. & per prophetam Baruch Dominus loquēs, hoc clarius expressit. Et statuā illis (inquit) testamētum alterum sempiternum, vt sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populū. Et Propheta regius ait: Redemptionem misit dominus populo suo: mādauit in æternum testamētnm suum. At *Baruch.2* *Psal.110.* non fuit nobis data alia redemptio nisi in aduentu filii dei, qui verbo & npere prædicās, Euangelium nobis in testamentum suum reliquit quod in morte sua cōfirmatum est: & tunc reuocatum prius. Hoc ergo Euāgelium quod solum verè dici potest testamentum, quia illud solum confirmatum est, hoc inquam testamentum mandauit nobis in æternum: non ergo cessabit vnquam. Et ipsa veritas hoc idem confirmat, dicens: Amen dico vobis quòd non præteribit generatio hæc donec omnia fiāt. Quę verba *Luc.21.* exponens Theophylactus super Lucam ait: Generationem vocat nō eos qui tunc aderāt, sed omnium fidelium generationem. Solet enim scriptura boc nominare modo, vt: Hæc est generatio quærentium *Psal.23.* dominum. Quia autem turbationes & bella, & alterationes dixit futuras tam elementorum qoàm rerū, ne quis suspicetur, quòd fortè aliquando destruēdus sit Christianismus, dicit: Non. Non enim præteribit hæc Christianorum generatio. Cœlum quidem & terra immutabuntur: sermones autem mei & Euangelium meum non peribunt, sed manebunt. Tametsi commoueantur omnia: fides tamen in
A me non deficiet. Apparet autem hoc loco, quòd ecclesiam omni creaturæ præferat, Ecclesia enim eius, & verbum ac euangelium nequaqnam peribunt. Hactenus Theophylactus. Præterea io verbis quibus quotidie vinum in sanguinem Christi trāssubstātiamus, sic dicitur: Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamēti, qui pro vobis & pro multis effūdetur, & cæ. Quæ verba etsi non expresse inueniātur in enangelio, certò tamen credendum est ecclesiam illa à Christo recepisse. Verum vt oulla iam pateat rimula ad fugā, audiāt Paulum hoc idem dicētem: Deus autem pacis (inquit) qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sāguine testamēti æterni dominum oostrum Iesum Christum, aptet *Heb.13.* vos in omni booo, &c. Rursus de quatuor illis animalibus quæ Ezechiel vidit, & Ioāni in visione mō-

ſtrata ſunt, dicitur quòd ibant & non reuertebãtur, cum ambularent. At quòd per illa quatuor animalia deſignati ſunt quatuor Euãgeliſtæ, apertius eſt quàm vt dubitari debeat, aut probatione indigeat. Quid eſt dicere quòd ſemper ibant, niſi quòd Euangelia ſemper manebunt? Tempore procedente & ipſa etiam procedunt. Quòd ſi euãgelium iam (vt iſti Flagellãtes mentiuntur) ceſſaſſet: nõ verè diceretur de animalibus quòd ibant & non reuertebãtur. Teſtamentum ſiquidem vetus quoniam reuocatum eſt, & iam amplius non obligat, finiuit iter ſuum, nec dicetur de eo quòd vadit & non reuertitur, quemadmodum de quatuor animalibus dicitur quòd ibant, & non reuertebantur. Vnde B. Greg. hom. 6. ſuper Ezec. ait: Teſtamẽtum nouum etiam per teſtamenti veteris paginas teſtamentum æternum appellatum eſt, quia intellectus illius nunquam mutatur. Bene ergo dicitur quòd rotæ euntes ibãt, & non reuertebantur cum ambularent, quia nouum teſtamentum non reſcinditur, dum vetus iam ſpiritaliter intelligitur. Poſt ſe nõ redeunt, quia vſque ad finem mũdi immutabilia perſiſtunt. Ambulant ergo, ſed nõ reuertuntur, quia ſic ſpiritualiter ad cor noſtrum veniunt, vt eorum præcepta vlterius non mutentur. Hæc Greg. Accedit ad hæc, quòd ij qui ſentiunt euãgelium finitum eſſe, & aliud loco eius ſubrogatum teſtamẽtum, aut negant Chriſtum mortuum, aut volunt eum iterũ crucifigere. Nam ſi (vt ait Paulus) teſtamẽtum in morte teſtatoris confirmatum eſt, ergo euangelium iam cõfirmatum eſt, aut Chriſtus mortuus non erit. Quod ſi Chriſtus mortuus eſt, & teſtamentum eius oportet ſic eſſe firmum, vt nũquam reuocari poſſit, & ſi aliud poſt iſtud ſuccedet, vt illud etiam firmetur, oportebit teſtatoris mortem accedere: quapropter oporteret vt Chriſtus iterũ moreretur, vt per eius mortem illud aliud teſtamentum confirmaretur. Quis autem hoc fateri audebit? Certè non alius quàm ille qui ſibi ipſi iterum crucifigit filium dei. Paulus nãque ait: Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Aduerſus tam inſanam & impiam piget plura adferre. B

Heb. 9.

Rom. 6.

SEcunda hæreſis eſt dicens euãgelium non fuiſſe prędicatum ab Apoſtolis ſecundum ſpiritalem intellectum, ſed ſolum ſecundum literam. Huius erroris (vt Guido refert) autor fuit abbas Ioachim, quem ſecutus eſt quidam alius Petrus Ioannis. Verum de hoc errore iam ſupra diſputauimus cum de rebus ad Apoſtolos pertinentibus ageremus.

Lutherus. Melanctõ Brentius.

TErtia hæreſis contra euangeliũ valorem & dignitatem orta eſt, quæ negat euangelium eſſe legem, iuxta veram & propriam legis rationem. Hoc docet Luth. quem ſecutꝰ eſt in hac parte Philip. Melan. & Brentius, & reliqui omnes huius farinæ. Hoc autem ideo docent, vt hac ratione contendant ſe eſſe liberos ab obligatione omnium bonorum operum. Nam ideo dicunt euangelium non eſſe legem quia aſſerunt euangeliũ nihil prorſus pręcipere, ſed ſolum manifeſtare nobis bonum nuncium de Ieſu Chriſto filio dei quod ille ſolus merito ſuæ paſſionis ſit expiator peccatorum noſtrorum, & redemptor animarum noſtrarum. Et (vt magis illorum ſẽtẽtia pateat) verba illorum referã. Luthe. in lib. de capt. Babyl. hæc ait: Quicquid fit lege cogente peccatum eſt, inde in nouo teſtamẽto nõ ſunt præcepta vrgentia, ſed tãtum exhortationes & obſecrationes. Et iterum: Euangelium nihil aliud eſt, quàm prædicatio de reſurrectione Chriſti, quare hic opera omnino ſunt ſublata. Hæc Luth. Philippus Melãcton in locis communibus hæc ait: Nouum teſtamentum non eſt aliud, niſi bonorũ omnium promiſſio, citra legem, nullo iuſtitiarum noſtrarum reſpectu: quia bona nobis promittuntur circa cõditionem, cum nihil viciſſim à nobis exigatur. Hæc Philip. Melãct. Deinde, doctores miſſi ad cõcilium Tridẽtinum à duce Vvittempergenſi, quorum præcipuus erat Brentius in cõfeſſione ſuæ fidei, quam illic ſcriptã obtulerunt, in titulo de euãgelio, hæc ſcripſerunt: Euangelium non eſt aliud quàm bona & læta annunciatio de filio dei domino noſtro Ieſu Chriſto, quod ipſe ſolus ſit expiator peccatorum noſtrorum, & redemptor & ſaluator noſter. Hæc Brẽtius & ſocii eius. Ex omnibus verbis iſtorum hæreticorum quæ hic citauimus, duos potiſſimũ aut tres annotare oportet errores. Primus eſt qui bonorum operum neceſſitatem negat, ſed de hoc infra diſſeremus, in titulo de fide, & in titulo de operibus. Secundus error eſt quo dicitur nullum eſſe in lege euangelica præceptum, & de hoc etiam nihil hoc in loco dicemus, ſed de illo infra Deo duce in titulo de præceptis diſputabimus. Tertius error eſt quo aſſerũt euãgelium Chriſti non eſſe dicẽdum legem, & de hoc eſt præſens diſputatio, vt aperte cõuincam eſſe manifeſtum errorem. Primo quidem illud eſt apertum teſtimonium cõtra hãc aſſertionem, quod Deus per Eſaiam prophetam ait: Ecce ſeruus meus ſuſcipiã eum, electus meus complacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium gẽtibus proferet. Nõ clamauit nec accipiet perſonam nec audietur vox eius foris. Calamum caſſatum non cõteret, & lignum fumigans non extinguet, in veritate educet iudicium. Nõ erit triſtis, neque turbulẽtus donec ponat in terra iudicium: & legem eius inſulæ expectabunt. Ex his verbis conſtat apertiſſime euãgelium appellatum eſſe legem Chriſti. Nam verba iſta ex Eſaia citata intelligẽda eſſe de Chriſto ſaluatore noſtro, apertiſſime Matthæus declarat, dicẽs: Ea omnia quæ de puero electo, in iis verbis Eſaiæ dicta ſũt, eſſe impleta in Chriſto ſaluatore noſtro. De hoc autẽ puero à Deo electo, quẽ Matthæus interpretatur eſſe Chriſtũ, dixit Deus per Eſaiã quod legẽ eius inſulæ expectabunt, inſulas appellãs, omnes animas, quæ à turbulẽto huius mũdi mari circũdatæ ſunt. At Chriſtus ſaluator noſter nullã aliã legem pręter euãgeliũ dedit. Igitur euãgeliũ iuxta Eſaię vaticiniũ eſt lex. Præterea per Hieremiã prophetã, Dominꝰ ait: Ecce dies veniẽt dicit dominꝰ, & feriã domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouũ: nõ ſecũdũ pactũ quod pepigi cũ patribus veſtris, in die qua apprehẽdi manũ eorũ, vt educerẽ eos de terra Ægypti, pactũ quod irritũ fecerũt, & ego dominatus ſum eorũ, dicit dominus. Sed erit pactũ quod feriã cũ domo Iſrael poſt dies illos, dicit dominus: Dabo legem meã in viſceribus eorũ, & in corde eorum ſcribã eã. Hęc verba eſſe intelligẽda de nouo teſtamẽto, quod eſt euãgeliũ, apertiſſimè declarauit Paulus in epiſt. ad Heb. Nã ex illis Hiere. verbis Paulus vult cõuincere, ꝑ aduẽtum euãgelii & noui teſtamenti, eſſe abrogatũ vetus teſtamẽtũ. Quoniã poſtquã illa verba C D

Eſa. 42.

Matt. 12.

Hier. 31.

Hieremiæ

Hieremiæ plenæ citauerat, ex illis argumẽtũ sumẽs, sic ait: Dicẽdo autẽ nouũ, veterauit prius: quod au-
rẽ ãtiquatur, & senescit, prope interitũ est. In quibus verbis Paulus aperte notat veteris testamenti dis-
solutionem & mortẽ. Deinde ex eodẽ Hieremię vaticinio, probat Paulus eminẽtiã euãgelii supra testa-
mẽtum vetus. Nã postquã dixerat legẽ Mosaicã esse imperfectã, quia nõ poterat saluare illius obserua-
tores, quod nũc facit euãgeliũ in fide Christi, ad cõfirmationem huius euãgelicæ gratiæ, adducit præ-
A dicta verba Hieremię, sic inquiẽs: Cõtestatur autẽ nos & spiritus sanctus. Postquam enim dixit, hoc au- *Heb.10.*
tem testamẽtum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit dominus: Dabo leges meas in cordibus eo-
rum, & in mẽtibus eorum inscribã eas, & peccatorũ & iniquitatum eorũ iã nõ recordabor amplius. In
quibus verbis, multa indicat Paulus quæ habet nouum testamẽtum supra vetus. Primum est quod no-
uum testamentum potens est per merita Christi, hominom peccata ita delere vt prorsus obliuioni tra-
dãtur, quod nequaquam facere poterat testamẽtum vetus. Deinde, lex vetus data est in tabulis lapideis,
propter corda dura eorum & lapidea, quia talibus dabatur lex: nouum autem testamẽtum datum est in
cordibus hominum. Nam de illo Propheta Hieremias loquutus fuit, dicẽs: Dabo legem meã in visce-
ribus eorũ, & in corde eorum scribam eam: & de eodem testamẽto nouo verba illa interpretatur Pau-
lus in loco prædicto. Vnde Haymo prædicta Pauli verba quæ habentur ad Heb. 8. interpretãs, hæc ait: *Haymo.*
Magna distantia est inter legem & legẽ, inter scripturam & scripturam, inter doctores legis, doctores-
que euãgelii, inter literam, & gratiam spiritalis intelligẽtiæ. Nam litera legis scripta est in tabulis lapi-
deis, gratia autem spiritalis intelligẽtiæ data est fidelibus per spiritum sanctum, per quem charitas dei
diffusa est in cordibus fidelium. Hoc autem quod dicit, dabo leges meas in mẽte eorum, & in cordibus
eorum superscribam eas, specialiter ad sanctos Apostolos pertinet, qui gratiam noui testamẽti non ha-
buerunt scriptam in tabulis lapideis, nec in membranis, sed in mẽte & in cordibus suis diuinitus exara
tam habuerũt. Et paucis interpositis subdit: Nos autem partim in cordibus, plenius autem in membra-
nis scriptum habemus ab illis nobis relictum vt in illis meditando exerceamur. Hactenus Haymo. Ex
quibus apertissime constat euangelium & nouum testamentum iuxta Hieremię & Pauli sentẽtiam esse
B veram legem & perfectiorem quàm lex Mosaica. Rursum, ipsemet Paulus ex propria sententia sępe E-
uangelium appellat legem. Nam in epistola ad Romanos Euangelium laudãs, hæc ait: Lex enim spiri- *Roman.8*
tus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Quæ verba interpretans Anselmus in cõ- *Anselm'*
mentariis super epistolas Pauli, hæc ait: Lex Moysi est spiritalis sed non vitæ: quia nõ viuificat dimis-
sis peccatis. Lex autem quam spiritus sanctus ponit, est vitæ: quia viuificat remittendo peccata. Lex
Moysi est lex dei, sed factorum: lex operum, lex quæ iubet, nõ iuuat: lex quæ ostẽdit peccatum, nõ tol-
lit. Lex autem spiritus lex est fidei, lex gratiæ, lex misericordiæ, lex quę tollit peccatum, & liberat à lege
membrorum, quæ non est dei, sed peccati & mortis, quoniam reos facit & mortem operatur. Hæc An-
selmus. In quibus verbis euangelium sæpissime appellat legem, & hoc non ex suo cerebro, vt Luthera-
ni faciunt, sed ex mẽte Pauli. Et in epistola ad Galatas Paulus iterum ipsum euangelium vocat legem,
sic inquiẽs: Per legem enim legi mortuus sum. Per quæ verba docet, id quod totius epistolæ scopũ ha- *Galat.2.*
bet, per aduẽtum euangelii, mortuam esse legem Mosaicam. Euangelium ergo iuxta Pauli sentẽtiam
est lex per quam mortui sumus legi Mosaicæ, hoc est, liberi ab illa. Nam viuere legi, iuxta propriã Pau-
li phrasim qua ille in epistola ad Romanos vtitur, est esse sub lege. Et, ex opposito, mori legi est esse li-
berum à lege, quoniam debitor mortuus, iam est liber ab exactione creditoris. Et hanc esse Pauli mẽ-
tem docẽt omnes sacri interpretes, qui super Pauli epistolas commẽtaria ediderunt. Haymo prædicta *Haymo.*
verba interpretans ait: Ego enim per legẽ, subaudis euangelii, mortuus sum legi Moysi, id est, nihil illi
debeo, quia nõ sum subiectus ei. Chrysostomus duplicem sẽsum reddit illis Pauli verbis, & quem nunc
ex Haymone citauimus, primo loco statuit, sic inquiẽs: Duplicem habet hic sermo cõsideratiõnẽ. Aut *Chrysosto*
enim de lege gratiæ loquitur. Solet enim Paulus & hanc appellare legem, veluti cum ait: Lex autem spi-
ritus vitæ liberauit me. Hæc Chrysostomus, quem in hac parte, sicut alibi ferè semper, imitatur Theo-
C phylactus. Eidẽ sententiæ per omnia subscribit Anselmus, & quisquis catholicus æstimatur. Neque ha-
ctenus vidi aliquem orthodoxum Pauli interpretem, ex plurimis quos videre curaui, qui ab hoc sensu *Rom.8.*
recederet. Deinde, ex ipsa legis ratione & diffinitione conuincitur aperte euãgelium esse legem. Nam
legis nomine sacræ scripturæ appellant, quicquid nos ad aliquid agẽdum compellit. Propter hanc e-
nim causam (vt Chrysostomus & Theophylactus docẽt) Paulus ipsam carnis concupiscẽtiam legem
appellat: quia & si illa nõ cogat, vehemẽter tamen stimolat ad male agendum: & homines voluptuosi
obediũt illi perinde ac legi pręcipiẽti. At cum euangelio aliqua sunt præcepta (provt ipsi Vvirtenber-
genses in suæ fidei confessione fatentur) quæ nos ad aliquid agendum non solum stimulant, sed com-
pellunt: ergo euangelium est lex. Sed dicunt illi quod licet in euangelio sint præcepta, non tamẽ noua
sed antiqua, illa videlicet quæ erãt in lege Mosaica ex lege naturali assumpta. Et hæc dicũt declarari in
euangelio, & nulla alia dari in illo noua præcepta cõtendunt. Hoc autem esse falsum & hæreticum, in-
fra Deo duce in titulo de præcepto aperte ostẽdemus. Præterea, diffinitio illa aut descriptio euangelii
ab istis data, est prorsus insufficiens, & minimè complectens omnia quæ ad euangelium pertinent. Nã
iuxta illam diffinitionem oporteret dicere, legem veterem esse euangelium, imò ante illam legẽ fuisse
euãgelium: quia statim ab initio casus humani datum fuit nuncium de remedio habẽdo per aduẽtum
Christi futuri mediatoris, sine cuius fide (vt Petrus docuit) nulla est sal'. Omnes ergo iusti ãte incarna *Act.2.*
tionem verbi nouerunt illud bonum nuncium, & per consequens, iuxta istorum diffinitionem, euan-
D gelium. Nã ob hãc causam Christus dicitur in Apocalypsi agnus occisus ab origine mũdi, quia ex tunc *Apo.13.*
passio eius fuit hominibus promissa in suorum peccatorũ remedium, & hoc à Deo patre acceptata. Illa
ergo annunciatio de filio dei Domino nostro Iesu Christo, fuit omnibus nobis communis, quanquam

Rom.12. átiquis fuit solum promissum, quod nobis est exhibitum. Sed de hoc nõ obstat, quia promissio illis data
Gal.1. etiam fuit illis læta ãnunciatio, quia sola spe lætabantur, iuxta id quod Paulus ait: Spe gaudétes. Accedit ad hæc omnia quod Paulus Galatis scribens dicit esse aliud euãgelium doctrinam asserentem legalia esse necessaria ad vitam æternam: ergo ex opposito doctrina quæ asserit illa nõ esse necessaria dicetur, iuxta Paulum, verum euangelium. Et inde vltra sequitur quod euangelium non sit sola illa læta annunciatio, sed etiam fides credẽdorum. Contra hanc hæresim neminem vidi qui ex professo scripserit, solus Hermas Letmatius in opere illo de instaurãda religione pauca quædam obiter scripsit lib.8.ca.9. Postremo, hæc hæresis dãnata est in concilio Tridentino sub Paulo tertio celebrato, quod sessione sex-
Cõcilium Tridentinum. ta duos de hac re cõdidit canones, quorum vnus est in ordine vigesimus, & alter vigesimus primus, qui sub his verbis continentur: Si quis hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit, non teneri ad obseruantiam mandatorum dei & ecclesiæ, sed tantum ad credendum, quasi verò euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ, sine conditione obseruationis mandatorum, anathema sit. Si quis dixerit, Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legis latorem cui obediant, anathema sit. Hæc concilium Tridentinum.

EVCHARISTIA. A

DE hoc mirifico sacramento, omniumque sacramentorum præstãtissimo plurimæ ortæ sunt hæreses, quarum omnium autoribus perpetam successit, Deo pro sua gloriá zelãte, ac puniente ingratitudinem erga tãtum beneficium nobis exhibitum. Omnes quidem aut parẽtes aut patroni earum hæresum infelicem in hac vita habuerũt exitum: infeliciorẽ imò verò infelicissimũ retinẽtes in alio seculo. In disserendis verò huiusmodi hæresibus hoc ordine procedemus, vt primò de his agamus quæ substãtiã sacramẽti tãgũt. Postea verò eas pertractabimus quæ eiusdem sacramẽti efficaciã minuere conãtur. Postremo de illis loquemur quæ præparationem animi ad huius sacramenti receptionẽ exactam tollũt.

Cathari. PRimus de hac re est error dicens nullo modo ex pane posse confici corpus Christi, eo quòd panem creaturam diaboli esse dicant. Hũc errorem Guido carmelita Catharis tribuit, à quo Cathari maximè absunt: nisi fortè ipse alios Catharos præter Nouatianos inuenit. Sed video qua occasione ho-
Manichæi mo iste in hunc scopum illiserit. Beatus nãque Augustinus in libro de hæresibus capite quadragesimo de Manichæis disserens qualiter illi dicebãt alimenta omnia esse immunda propter mali principij cõmixtionem, eamque quibusdam execrãdis purgationibus adhibitis purificabant. Nam farinæ, ex qua panis pro eucharistia conficiẽdus erat, humanum semen miscebant, dicentes semine admixto farinam purificari, atque ea sic (vt dicebãt) per seminis mixtionem purificata, sacramentum execrãdum conficiebãt. Propter istas nempe ciborum execrãdas purificationes beatus Augustinus vocat eos non Catharos, quod latinè sonat mundos sed potius Catharistas, hoc est purificatores. Ex quo loco perperã intellecto homo iste (vt puto) deceptus est, vt errorem istum Catharorum factioni tribueret. Nã Manichæos hic vocauit Augustinus Catharistas, propter illam ciborum purificationem, nõ quòd Manichæi factioni eorum hæreticorum asscribãtur, qui vsitato nomine Cathari appellãtur. Nihil enim inter Manichæos, & Catharos cõuenit. Nouatiani nãque Cathari vocati sunt (vt aliâs dicemus) propter animæ munditiam quam iactabant, propter quam ab ecclesia separati sunt, quòd illa peccatores resipiscentes velut benigna mater amplecteretur. Constat tamen bonum Guidonem putasse hos Catharos esse illos qui Nouatiani dicũtur. Quia de his Catharis disserẽs, dicit iam aliàs se de illis fuisse loquutum, cum videlicet de Nouatianis tractauerat. Hic error satis (vt arbitror) reiectus est ea his quæ supra aduersus Manichæos disputãtes docuimus, omnem scilicet creaturam bonam esse, omnesque ab vno principio nempe Deo prodiisse. Quòd si panis sua natura bonus est, non eget illa horrenda purificatione vt ex eo eucharistia confici possit. Quapropter non est quòd amplius aduersus hunc errorem pugnemus. B

SEcunda hæresis circa materiam huius sacramẽti est quæ asserit non posse hoc sacramentum confici in azymo pane, sed præcise in fermentato. Iste est error Græcorum, qui inter alia peruersa dogmata, propter quæ ab Ecclesia Romana discessere, hoc vnum tuentur: Romanam ac catholicam Ecclesiam sugillantes, quòd in pane azymo conficiat. Latinos omnes hac de re Azymitas vocant, eos anathematizãt (vt testatur beatus Anselmus in quadam epistola de fermentato & azymo) & teste Guidone carmelita non permittunt Latinos sacerdotes in eorum altaribus sacrum mysterium cõficere. Quòd si ipsis nescientibus aut inuitis celebrare contigerit, lauãt altaria, quoniam ea credunt esse polluta ex falso (vt asserũt) sacrificio per sacerdotem Latinum in azymo cõfecto. Hanc etiam hæresim amplectũtur C
Armeni. Armeni, eandem tenẽt Ruteni. Ne autem gratis id dixisse videãtur, hoc argumento suam sententiam
Ruteni. cõfirmãt. E o pane cõficiendum est hoc sacramentum à nobis, quo Christus ipse cum illud sacramentum instituit, cõfecit: ipso etenim opere exemplum nobis dedit, vt quemadmodum ipse fecit ita & nos
Ioan.13. faceremus. Christum autem in fermẽtato confecisse, Euãgelium Ioãnis testatur, dicẽs eum ante diem festum Paschæ cœnasse cum discipulis, in qua cœna sacramentum istud instituit, nobisque illud confi-
Exod.12. ciendi potestatem tribuit. At ante Pascha fermentato vescebãtur Iudæi, non azymo, sicut & in septem diebus Paschæ azymos panes (iuxta legem) comedebant, fermẽtatos verò edere non licebat. Verum hæc argumẽtatio futilis est omnino, cum nec verum assumat, neque bene colligat. Si enim eorum collectio firma esset, illos suo ipsorum gladio velocissime confoderemus. Oporteret nanque illa ratione necessariò in azymo cõficere, quia Christum in azymo cõfecisse (si tamen ritu Iudaico eum pascha celebrasse non negetur) clarissime ex tribus Euangelistis cõstat, quibus minimè Ioãnem repugnare ostendemus. Vt autem clarius omnia manifestentur, ipsorum Euangeliorum litera recitetur. Matthæus sic

ſic habet: Prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi co *Matt. 26.*
medere paſcha? At Ieſus dixit: Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei: Magiſter dicit: Tempus autem
prope eſt, apud te facio paſcha cũ diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & pa-
rauerunt paſcha. Veſpere autem factò diſcumbebat cum duodecim. Et infra: Cœnantibus autem eis ac
cepit Ieſus panẽ, & benedixit, ac fregit, diditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite: hoc eſt cor
pus meum. Hæc Matthęus, ex quo manifeſté conuincitur Chriſtum eo tempore quo iam fermentatum
D comedere non licebat, nempe in cœna primæ diei azymorum, à quo Iudæi feſtiuitatem Paſchæ auſpica
bantur, hoc ſacramentum inſtituiſſe, diſcipuliſque ſuis ad comedendum dediſſe. At quum Chriſtus tũc
legem non ſolueret, imò eam ſe velle ſeruare oſtenderit, colligitur illum nec fermentatum comediſſe
nec diſcipulis ſuis ad comedendum dediſſe. Cõfecit ergo in azymo. Marci autem hiſtoria ſimillima eſt *Mar. 14.*
huic. Sic enim habet: Et primo die azymorum, quando paſcha immolabãt, dicunt ei diſcipuli. Quò vis
eamus & paremus tibi vt manduces paſcha? Et mittit duos ex diſcipulis ſuis, & dicit eis: Ite in ciuitatem
& occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, & cætera. Et infra: Veſpere autem facto venit cũ duo-
decim. Et infra: Et manducantibus illis accepit Ieſus panem, & benedicẽs fregit, & dedit eis, & ait: Su-
mite: hoc eſt corpus meum. Hæc Marcus, qui etiam oſtendit eo die eaque hora confeciſſe quando iam
Iudæis nõ licebat fermentato veſci. Demum Lucas eadem refert: Venit (inquit) dies azymorum, in qua *Luc. 22.*
neceſſe erat occidi paſcha, & miſit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis paſcha, vt mandu-
cemus. Et infra: Euntes autem inuenerunt ſicut dixit illis, & parauerũt paſcha. Et cum facta eſſet hora,
diſcobuit, & duodecim apoſtoli cum eo. Et infra: Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis di-
cens, hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Ecce Lu- *Ioan. 13.*
cam per omnia cum reliquis conſentientem. Quod autem Ioannes ait ante diem feſtum Paſchæ hæc *Leuit. 23.*
acta eſſe, ipſamet ſcriptura docente declaratur. Nam Iudæorum feſtiuitates à veſpera in veſperam com *Exo. 12.*
putabantur. Et de feſtiuitate agni paſchalis ſpecialiter dicit ſcriptura: Immolabitque eum vniuerſa mul
titudo filiorum Iſrael ad veſperam. Et iterum in Leuitico: Menſe primo quartadecima die menſis ad *Leuit. 23.*
A veſperam paſcha Domini eſt, & quintadecima die menſis huius ſolennitas azymorum eſt. Septem die-
bus azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus ſanctuſque. Vnde patet ſolennitatem azy-
morum quintadecima luna incipere, eumque diem qui quintadecima occurrebat, eſſe celeberrimum
totius ſolẽnitatis paſchalis. Qui dies hac ratione paſcha appellatur, vt apud Ioannem quum dicitur: Iu- *Ioan. 18.*
dæi non intrauerunt prætorium Pilati, vt non contaminarentur, ſed manducarẽt paſcha. Non quidem
paſcha, id eſt, agnum paſchalem, quoniam illum iam nocte præterita qua Chriſtus cœnauit cum diſci-
pulis ſuis, Iudæi etiam comederant, quod Marco conuincitur, dicente: Et prima die azymorum quãdo *Marc. 14.*
paſcha immolabant dicunt ei diſcipuli: Quò vis eamus & paremus tibi vt manduces paſcha? Ea quibus
verbis conſtat Iudæos eodem die comediſſe agnum paſchalem quo Chriſtum. Cum ergo Ioannes ait
Iudæos feria ſexta qua Chriſtus paſſus eſt, non intraſſe in prætoriũ Pilati, vt non contaminarentur, ſed
manducarent paſcha, nomine paſchæ ibi azymos panes nominauit, quos ſeptem diebus continuis co-
medere tenebantur, quorum primus & celeberrimus dies ille erat quo Chriſtus paſſus eſt. At panes il-
los comedere hominibus immundis non licebat atque ideo abſtinuerunt à domo gentilis hominis, ne
hac occaſione contaminati impedirentur ab eſcu illorum. Si ergo quintadecima luna primus dies azy-
morum, iſque celeberrimus eſt, qui à veſpera diei præcedentis iuxta legem computandus eſt, & quarta
decima luna vergente iam veſpere agnus comedendus eſt, manifeſtè colligitur eam veſperam quartæ-
decimæ lunæ qua agnus comeditur, initium eſſe primi diei azymorum, qui quintadecima luna celebra
tur. Quò fit vt tunc in vnum coëant dies primus azymorum & paſcha, aut eſus agni paſchalis. Atque ita
conſtat in illa agni paſchalis cœna non licere iam Iudæis veſci fermentato, quòd iam ab eo tempore pri
B mus azymorũ dies computabatur. Eum ergo diem quẽ Marcus appellauit primũ diẽ azymorũ decimã
quartã ſcilicet lunã, quòd in eius veſpera primum panes illi comederentur, Ioannes dixit ante diem fe-
ſtum Paſchæ, paſcha nominans primum diem ſolennitatis paſchalis, qui quintadecima luna celebran-
dus erat. Cum ergo iam oſtenderimus inter Ioannem & alios Euangeliſtas de hac re conuenire: non eſt
quod impij ac blaſphemi Græci calũnientur dicentes alios Euangeliſtas in hoc (vt ipſi aſſerunt) erraſſe,
atque ideo à Ioanne, qui poſterior ſcripſit, correctos eſſe. Nã ſi ſemel ad ſacras literas (vt Auguſtini ver-
bis vtar) vel minimum admittatur mendacium, nihil amplius in eis ſolidæ veritatis manebit, qua poſſit
aduerſarius conuinci. Præterea Euangeliorum, ſicut & cuiuſlibet alterius ſcripturę ſacræ, autor eſt ſpiri
tus ſanctus: ipſe autem Euangeliſta velut calamus fuit quo mediante ſpiritus ſanctus ſcripturam ſacram
in ordinem redegit. Quis verò ita demens erit, vt ſcripturæ alicuius mendacium calamo imputet, qui
moueri nequit, & non potius ſcribæ calamum momenti? Quò fit, vt qui aſſerit mendacium quantumli-
bet paruum in ſacra ſcriptura reperiri, illud crimen Deo illius autori impingat, & non ſcriptori. At De-
um mendacij nota inurere manifeſta eſt blaſphemia. Taceant ęrgo blaſphemi Græci, & manus ori
ſuo imponant, deſinantque Deum blaſphemare, dicentes Matth. Marc. Luc. cœnam dominicam
narrantes erraſſe, atque à Ioanne correctos fuiſſe. Neque enim errauerunt, neque à Ioanne vllo pa-
cto diſſentiunt. Et ſi diſſentirent (quod obniaè negamus) non eſſet certè cur plus Ioanni credendum eſ
ſet quàm aliis tribus concordibus, cum in ore duorum aut trium ſtet omne verbum. Fateantur ergo
neceſſe eſt qui pro catholicis haberi volunt, Chriſtum in azymo pane conſecraſſe. Si ergo collectio
C Græcorum valida eſſet, potius colligeremus in fermento non poſſe celebrari, quàm in azymo. Si e-
nim neceſſariò eo pane conficiendum eſt hoc ſacramentum, quo Chriſtus confecit: conſtat autẽ Chri-
ſtũ in azymo confeciſſe: neceſſariũ erit etiã nos in azymo conficere. Hoc tamen non ita ſe habet. Nã &
in fermẽtato confici poteſt, ſicut & in azymo, quoniam azymum & fermentatũ ſacrificans, verum pa-

nem sacrificat. Et cum legimus dominum corpus suum ex pane confecisse, legimus paně accepisse, &
quãuis certum sit azymum fuisse, illud tamen Euangelistæ sulũicuerunt. Et cum alibi se & carně suam
panem vocauit, nec azymum dixit nec fermentatum: fortè sciens prętetiit, vt vel hoc argumento osten-
deret liberum nobis manere quo pane conficere vellemus. Non enim azymus & fermentũm substan-
tialiter differunt: sicut nec homo nouus ante peccatum, & inueteratus fermento peccati. Verum dices,
si Græci in fermentato conficientes rectè conficiunt, quid causamur eos in hoc hęreticos? Cui obiectio
ni respondemus, eos non ideo censendos hæreticos, quòd in fermentato conficiant: sed quia sic confi-
Luc. 22. cientes putant in aaymo non posse confici: Quòd tamen falsum esse ostendimus, cum in eo dominum
confecisse monstrauimus. Præterea cum ipse celebraret, ait: Hoc facite in mei commemorationem: Si
autẽ voluisset vt nos, quibus hoc in apostolis præcepit, in aaymo non conficeremus, præmonuisset nos,
in eis, & dixisset: Ne faciatis hoc azymo. Cum ergo dicens hoc facite, azymũ non excepit, in quo tamen
ipse consecrauit: quis audebit excipere quod ipse non excepit, & prohibere quod non solum nullo ser-
mone prohibuit, sed etiam opere confirmauit? Nos autem sic conficientes in azymo, credimus Græcos
verè in fermentato conficere, quãuis sic conficientes peccent propter Ecclesię diuisioně quàm faciunt
& à cuius obedientia se separauerunt. Ecclesia si quidem et si cognosceret in vtroque legitimè confici
posse, quibusdam tamen iustis causis ad vnam certam materiam, nempe ad azymum omnes fideles ar-
ctauit. Primũ quòd Christus in ea consecerit, quod efficiens non solũ non prohibuit vt in aaymo confi- D
ceremus, imò potius inuitauit dicens, hoc facite in meam commemorationem, supple quod ego facio.
1. Cor. 5. Deinde quia in azymo synceritas, in ferměto autem malitia designatur, iuxta Apostolum dicentem: I-
taque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in aaymis synceri-
Luc. 12. tatis & veritatis. Et dominus in Euangelio: Cauete à fermento pharisæorum, quod est hypocrysis. Qua
Leui. 2. propter in lege præceptum erat: Omnis oblatio quæ offertur domino, absque ferměto fiet, nec quicquã
fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini. Nimirum hoc tropo designans in omni opere bono
omnem prorsus inanem gloriam vitandam. Cum ergo fermentum malitiam designet, qualis in Christi
humanitate nullatenus valet inueniri, Ecclesia merito censuit in azymo esse celebrandum, vt signũ ex-
terius, scilicet panis accidentia, esset signato conformius. Cui præcepto repugnãtes Græci, & si verè cõ-
ficiant, tamen sic conficientes peccant, eò quod Christũ in prælatis Ecclesiæ spernunt, ipso dicěte. Qui
Luc. 10. vos spernit, me spernit. Quæ res in concilio Florentino, quod pro vnione Græcorũ sub Eugenio. 4. hu-
ius nominis pontifice celebratum est, definita fuit. Nam concilium illud definit, in aaymo siue fermen-
tato pane triticeo corpus Christi veraciter confici: sacerdotesq; in altero ipsum domini corpus confice-
re debere, vnũquenque scilicet iuxta suę Ecclesiæ siue orientalis siue occidentalis consuetudině. Et hanc
definitionem Græci tunc susceperunt, quãuis postea illam contempserint. De hac re beatus Anselmus
nimis breuem, compendiosum tamen fecit tractatum, qui inscribitur de fermentato & azymo. A

TErtia hæresis est circa verba quibus hoc sacramentum conficiendum est. Vualdenses nanque (vt ait
Guido carmelita capite nono de hæresibus Vualdensium) consecrant sine consueta Ecclesiæ for-
ma, qua Christus consecrans, nobis consecrandi modum tradidit: sed dicendo septies pater noster
& benedicendo panem & vinum, se consecrare dicebant. Verum Æneas Syluius qui & Pius secundus
pontifex maximus, vir certè meo iudicio longè diligentior circa inquisitionem historię quam Guido in
libro de orig. Bohe. cap. 35. errores Vualdensium ad vnum vsque recěsens, nihil tale comminiscitur. An-
Vualdẽs. toninus etiam Florentinus archiepiscopus quarta parte suæ summæ, titulo. 11. cap. 7. enumerans errores
pauperum de Lugduno, qui & Vualdenses appellantur, nullam huius rei facit mentioně. Bernardus de
Lutzemburgo in suo catalogo, nec in titulo pauperes de Lugduno, nec in titulo Vualdenses (nam eos
hoc duplici nomine bis inter hæreticos annumerat) nihil simile eis tribuit, imò in titulo Vualdenses, se-
cutus historiam Æneæ Syluij in lib. de origine Bohemorũ, aliquid huic assertioni repugnans cõmemo-
rat. Nam istorum assertiones enumerãs Æneas Syluius, quem & sequitur Bernardus de Lutzěburgo, sic
ait: Sacerdotem quocunque loco, quocunque tempore, sacrum Christi corpus conficere posse, petenti-
busque ministrare: sufficere vt verba sacramentalia tantum dicat. Ex quibus verbis plus colligimus eos
veram conficiendi formam tenere, quàm omittere. Præterea assertio ipsa adeò est insana, vt vix persua-
deri possim aliquem hominem Christo initiatum, & inter Christianos nutritum, eam docuisse, cũ nul-
lus sit sacræ scripturæ locus vnde huius rei suspicio haberi posset, nisi fortè ansam erroris acceperint ex
ea particula quæ in oratione dominica connumeratur, scilicet, panem nostrum quotidianum da nobis
hodie. At cum isti tantum dominicæ orationi tribuant, vt nullam aliam præter illam admittãt (sicut in-
frà in titulo de oratione ostendemus) possibile est vt eam arbitrarentur etiam ad corporis Christi con-
secrationem efficacem, præcipuè cum Vualdensium secta (vt aliàs diximus) ab homine prorsus literarũ
Matt. 26. ignaro suscitata fuerit. Aduersus hæresim, quòd tam deměs ac fatua sit, pugnare dedignamur, cum tam B
Mar. 14. aperta sint scripturæ testimonia apud Matthæum, Marcum & Lucam, dicentia Christum corpus suum
Luc. 22. cõsecrasse supra acceptum panem, dicendo: Hoc est corpus meum. Quorum vnus, scilicet Lucas, addi-
dit Christum facta consecratione dixisse, hoc facite in meam commemorationem. Quo elogio & illa
facere, & eisdem verbis quibus ipse fecerat iussit. Et Paulus in. 1. ad Corinthios epistola eadem comme-
morat, quæ cum sint luce clariora, prætereo.

QVarta hæresis est quæ negat verum Christi corpus realiter in sacramento sub panis speciebus, &
sanguinem sub speciebus vini contineri: in quo errore conueniunt plures, iique inter se (vt hære-
ticorum mos est) valde diuersi. Quidam nãque dixerunt ibi esse carně alicuius hominis, siue iustus ille
fuerit, siue peccator, nõ esse curandũ, in quã carně panis ibi præexistens cõuerteretur, que caro (vt assere
bant) proficiebat in remissioně peccatorũ. Alij rursus dicebant paně illũ conuerti in carnem hominis,
non

non tamē cuiuslibet sine discrimine, sed in carnem hominis iusti ac sanctificati, qui templum esset Dei,
qui diuinam in se habitationem possideret. Et hunc errorem appatet babuisse Nestorium ex.1.synodo
Ephesina. Nam Nestorius (vt superius ostendimus) dixit duas personas in Christo: vnam quæ esset ho- *Nestorius*
mo, & aliam quæ esset Deus in illo homine tanquam in templo habitans. Itaque dicebat in eucharistia
contineri veram carnem, sed illam esse carnem puri hominis, non autem Dei. Inter hos ergo errores de
hoc conuenit, ibidem videlicet carnem filij hominis contineri, non autem carnem Dei. Sed penes hoc
C ab inuicem discedunt, quòd primi asserunt eam esse carnem cuiuslibet hominis, siue iusti, siue peccato-
ris. Qui autem sint huius erroris autores, apud neminem reperi, nisi quòd illum Ephesina synodus con-
demnat. Alii dicunt ibi esse carnem cuiusdā puri hominis, iusti tamen. Vtrique ergo negant ibi esse car-
nem filii Dei. Sunt adbuc alii qui negāt prorsus ibi carnem contineri. Hi autem nullam prorsus admit-
tunt carnem ibi realiter contineri: dicunt tamen carnem filii Dei ibi esse non verè & realiter, sed tan-
tum in signo & figura, quemadmodum continebatur in aliis rebus quę in veteri testamento Christum
repræsentauerūt, vt fuit agnus paschalis, vacca extra portam ciuitatis pro peccatis populi immolata, &
petra quę virga percussa sitienti populo aquam ministrauit: in quibus omnibus Christus continebatur,
non realiter, sed significatiuè, eò quòd signa quædam erant ipsum Christum repræsentantia. Quapro-
pter verba illa quibus & Christus tunc panem in suum corpus conuertit, & nos etiā nunc ex eius præ-
cepto in eius commemorationem facimus, dicendo: Hoc est corpus meū, ad hunc sensum detorquent,
vt dicant eo modo esse intelligenda quo Paulus dixit: Petra autem erat Christus. At petram esse Chri-
stum non ea ratione dixit Paulus, quòd vera esset petra, sed quòd petra illa repręsentauit Christum, ac i- *1.Cor.10.*
deo dicitur ab eo Christus: tāquam si expressius dixisset, id quod petra illa significabat, Christus est. Ad
hunc modum dicunt intelligendum esse quod Christus ait: Hoc est corpus meum, non quòd ibi sit ve-
rum Christi corpus, sed quoddam signum Christum repræsentans. Huius erroris primi duces (vt Gui-
doni placet) fuerunt Armeni. Nescio tamen quos autores in hoc secutus fuerit Guido, vt hanc hæresim
D Armenis impingeret, quam nullū alium illis tribuisse reperio. Omnes enim quos huius peruersi dog- *Armeni.*
matis fecisse mentionem reperio, asserunt hanc fuisse Berengarii inuentionem. Hic Berengarius natio-
ne Gallus, clericus diaconus Ecclesiæ sancti Maurini Andegauensis fuit, homo parum eruditus (vt Gu- *Berēgar.*
idmundus testatur) sed dialecticis quibusdam captiunculis prorsus deditus, per quas fallacē huius mū-
di gloriam, quam maximè cupiebat, se capturum sperabat. Qua de causa factum est, vt in hanc quā mo-
do retulimus insaniam proruperit. Hac occasione motus Leo nonus tunc summus Ecclesiæ pontifex,
vir omnium historicorum testimonio vitæ sanctitate clarus, Vercellis concilium congregauit, quo Ber-
engarium ascitum, minimeque (vt Lanfrancus ait) venire volētem, cum suis complicibus, nisi citissimè
resipiscerent, perpetuo damnauit anathemate. Leo tamē pauco postmodum interiecto spatio moritur,
atque Berengarius in sua obstinatione persistens, venenum suæ hæresis per totas diffudit Gallias. Qua
de re Victor secundus, qui Leoni.9.successit, concilium Turonis per Hildebrādum Ecclesiæ Romanæ
tunc Cardinalem, ac illius vice concilio præsidentem celebrauit: in quo Berengarius per quosdam eru-
ditissimos viros, & præcipuè per Lanfrancum Cantuariensem archiepiscopum conuictus, sed minimè
emendatus est. Nam inde exiens ad vomitum velut canis rediit. Quam ob causam Nicolaus secundus
qui victori in Ecclesiæ administratione successit, Romæ concilium centum & tredecim episcoporum
congregat, in quo adsistens Berengarius, aut emendatus, aut emendatum se pœnæ timore simulans, pa- *Almari.*
linodiam cantauit, quæ in volumine decretorum recitatur de cons. dist. 2. c. Ego Berengarius. Berenga-
rio successit post centum & eo amplius annos impius quidam Almaricus, de quo iā suprà fecimus men
tionem. Hic dicebat non aliter esse corpus Christi in Eucharistia, quàm in alio quouis pane, aut quali-
ber alia re. Sic enim de illo refert Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo, citans quendam Cæsari-
A um monachum. Alium autem neminem inueni qui hoc Almarico tribuat. Antoninus nanque Floren-
tinus quarta parte summæ, titulo vndecimo capite septimo, recensens errores Almarici, nihil tale com-
memorat. Et Platina enarrans vitam Innocentii tertii sub quo in concilio Lateranensi dogmata Alma-
rici condemnata sunt, cum illius alios errores recenseat, nec tamen huius meminit, Cæsarium quem ca-
talogus citat, non vidi. Illum catalogum ergo secutus, Almaricum hunc inserere decreui, eò quòd istius
dogma non longè absit à Berengario: quapropter etiam eodem feriendus sit gladio quo ille. Post istos
omnes ad centum annos & eo amplius Ioannes Vvicleph eundem amplexatus est errorem, vt patet ex *Oecolampadius.*
concilio Constantiensi, sessione octaua. Demum hoc nostro tempore Ioannes Oecolampadius, cuius
vitam iam breui suprà descripsimus, hanc hæresim à tot annis sepultam reduxit ab inferis, eamque quo-
ad potuit scripturis muniuit tam ex sacro instrumento, quàm ex dictis sanctorum, aliquibus malè addu
ctis, quibusdam detruncatis, omnibus tamen malè intellectis. Is enim ea verba Christi quibus nos quo-
tidie sacramentum conficimus, scilicet. Hoc est corpus meum, sic exponit, id est, hoc significat corpus
meum, vel hoc est figura corporis mei. Vt autem hoc clarius pateat, verba eius referam. Oecolampadi-
us. Tēpus est vt accedamus ad id in quo status est sermonis: nempe vt probemus verba cœnæ domini-
cæ eodem tropo dicta, quo illa quæ Apostolus dixit: Petra autē erat Christus: hoc est petra significabat *1.Cor.10.*
Christum, vel erat figura Christi. Nam in hoc totum dissidium est. Si enim Ipariticos & substantiuè abs-
que tropo exposuerimus, est: asseremus corpus Christi in altari non tantum sacramentaliter (vt vocant)
sed tā verè ac in cœlo est: adesse. Sin nostra conuenit expositio, de transsubstantiatione, vel de consub-
stantiatione (vti liceat aduersariorum verbis) suspicandum nihil. Ita sæpe ex minimis verbulis summæ
B quæstiones emergunt. Neque in hoc contenderim, si quis per corpus magis figurā corporis intelligi, q̄
verbum est velit per significat interpretari. Nam idipsum mihi arridet: vtrunque tamen probo, eò quod
eundem sensum reddit, siue est significat interpreteris, siue corpus figuram & sacramentum corporis,

Nos sensum nō verba quærimus. Hucusque Oecolampadius. O illustrem scripturæ expositorem. Si ad
hūc modum liceat scripturas exponere, vel potius dixerim alienare aut deprauare: inexhausta suggere-
tur suscitandarum hæresum materia. Omnis etiam auferetur gladius quo hæreticus configi possit. Nul-
la quidem scriptura erit quæ non pari facilitate possit corrumpi. Multum quidem hoc nouo tropo exul-
tarent olim Cerdonitæ, & Manichæi, & quisquis neganit Christum verum corpus habuisse, verumq́ue
hominem fuisse. Nec minus hac noua expositione gauderēt Arriani, Eunomiani, Aeriani, ac cæteri om
nes qui negarunt Christum esse Deum. Nam omnia quæ illis repugnare viderentur, facile sibi cōcilia-
rent exponendo verbum est per significat: vt si dicatur, Deus erat verbum, id est, figura quædam deita-
tis fuit verbum. Et illud: Verbum caro factum est, sic exponetur, id est, verbum factum est quædam car-
nis figura, aut sic, verbum carnem per quandam figuram significat. At quis orthodoxus tales ac tam in-
uitas, tam distortas, tamq́ue à litera alienas expositiones patiatur? Cæterū quòd plures adfert sacræ scri-
pturæ locos in quibus huiusmodi tropi deprehenduntur, non inficior. Sæpenumero etenim scripturæ
sacræ figuris & tropis vtuntur (sicut Augustinus ostendit in libro secundo dę doctrina Christiana) nec
tamen ex eò quòd sæpe vtuntur figuris, colligendum est omnem scripturę locutionem esse figuratam.
Quapropter ex hoc quòd alibi scriptura sacra tropo quodam sit vsa, non bene colligit Oecolampadius
vt etiam nunc figurata locutione vtatur. Nam etsi his mille locos ostendat quibus figurata insit locutio,
hi tamen omnes nunquam efficient quòd istis verbis etiam aliqua adsit figurata locutio, qualē ipse fin- C
xit. Nunquid dicet aliquis hanc esse iustam consecutionem. Paulus tropo vsus est cum dixit: Petra autē
erat Christus: ergo & Christus similiter tropo vsus est, quum dixit: Hoc est corpus meum? Atque ideo
adhuc Oecolampadio probandum restat, vt in his verbis, scilicet: Hoc est corpus meum, aliquis subsit
tropus, quod nusquā efficiet. Præterea & si quasdam figuratas locutiones in scriptura admittamus, non
tamen talem qualem Oecolampadius confingit, vt per verbum est intelligamus significat. Nam quod
adducit de Paulo scilicet: Petra autem erat Christus, nullo modo propositum suū iuuat. Non enim Pau-
1.*Cor*.10. lus dixit Christum esse petram corpoream, sed spiritualem: quod ex prædecedētibus clare conuincitur.
Sic nanque ait: Bibebant autem de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus. Vides iam
quam petram dixerit esse Christum, nempe spiritalem, de qua bibebant, quæ populi illius omnes exi-
stens, multis eum miraculis adiuuit. Quòd si adhuc contendas ad petram corpoream referendum, dic
quæso vbinam inueniatur illam sensibilem petram è qua vnda profluit, populum fuisse secutam quo-
cunque perrexisset? Huius quidem tanti miraculi nullam Moses fecit mentionem, quum tamen alia mi
nora recensuerit. Verum hoc Paulus tribuit illi petræ quam dixit esse Christum. Bibebant, inquit de spi-
ritali consequente eos petra. At petra non eos comitabatur, sed Christus opem illis in omni euentu la-
turus. Sic enim exponit Ambrosius. Sequens tamen petra dicta est quę intelligitur esse Christus. Vbi e-
nim deficiebat humanū eis suffragium, aderat Christus: ideo sequebatur, vt vbi defecisset, ille subueni-
ret: nec enim petra aquam dedit, sed Christus. Hæc Ambrosius. Sed multo clarius hæc ex Chrysostomo
discimus, qui illum Pauli locum explanans, ait: Quum dixisset quòd potum spiritualem bibebāt, addi-
dit: Petra autem erat Christus. Nō enim ipsius petræ natura aqua scaturiebat, siquidem etiam ātea sca-
turisset: sed alia quædam spiritualis petra omnia operata est, hoc est Christus, qui pręsens vbique omnia D
fecit miracula, ideo dixit, consequente. Hæc Chrysostomus. Demum Theophylactus eodem modo lo-
cum illum interpretatur, dicēs: De esca quidē cum meminisset, nulla præterea indiguit assertione, quæ
per se satis pateret, nec quicquam esset à sui natura immutata. In potu verò, quia eius duntaxat submi-
nistrandi modus immutaretur, assertionibus vtitur, dicens nequaquam lapidis ipsius naturam potum
hunc præstitisse, qui & si aliàs scaturisse cōceditur, spiritalis tamen alius lapis id omne operabatur id est
Christus. Consequēti autem eò dixit, vt ostenderet Christum eundem hunc illis vbique ad fuisse, & mi
racula huiusmodi factitasse omnia. Hæc Theophylactus. Ex istis clarissimis autoribus manifestū est iā,
Paulum non dixisse Christum esse illam corpoream petram, ex qua manauit aqua: sed Christum esse il-
lam petram spiritalem figuratam per aliam corpoream. Atque ita non erit opus exponere est per signi-
ficat: cum Christus verè & realiter sit illa petra de qua Paulus loquitur, nempe spiritalis. Ad hunc etiam
Matt.11. modum cum Christus Ioannem Baptistam laudaret, non dixit absolutè: Ipse est Helias: sed ait: Et si vul-
Chrisosto tis recipere, ipse est Helias ille qui venturus est. Quod & annotauit Chrysostomus, dicens: Non dixit:
Hic est profecto Helias, sed, si vultis suscipere, hic est, Si mente videlicet attenta vtriusque gesta, & ani-
mo facili non contentioso suscipere volueritis, Neque finem hic fecit: sed vt ostendat quanta solertia
opus sit, cū dixisset, Helias addidit, qui venturus est. Et confestim adiecit, Qui habet aures audiendi, au
diat. Hucusque Chrysostomus. Et Theophylactus, quem nobis idem Oecolampadius latinum dedit, il-
lum Matthæi locum explanans ait: Si vultis (inquit) accipere, hoc est, si sana mente iudicatis, & non in-
uida, ipse est Helias quem dixit propheta Malachias venturum. Etenim præcursor & Helias idē sortiti
sunt ministeriū, & hic quidē prioris aduentus, Helias autē posterioris præcursor. Hæc Theophylactus. A
Ecce hic etiā clarè patet non esse opus exponere est per significat, cū Ioannes verè & realiter fuerit non
Helias absolutè, sed Helias ille qui erat venturus. Fateor quidem Heliam Ioannem significasse, atque i-
deo Ioannes vęrè & realiter fuit non Helias, sed ille quem Helias significauit. De his duobus locis disse
rui, quoniam hi inter alios ab Oecolampadio citatos præcipui sunt, quibus ipse innititur, vt probet hoc
verbum est, posse exponi per hoc verbum significat in quibus satis (vt arbitror) clarè ostendimus, non
esse opus tam violenta atque notha expositione. Quòd si hoc gratis donare velimus Oecolampadio,
vt in proximè citatis locis ex Matthæo & Paulo, ac aliis pluribus locis opus sit hoc verbum est per si-
gnificat exponere, nunquid consequens ideo erit necessariò in omnibus Christi verbis exponere est,
id est significat? Certe vel parum doctus dialecticus videt hanc collectionem esse infirmam.

In verbis

In verbis Pauli cum dicit:Petra erat Christus,exponi debet verbũ est per significat:ergo in verbis Chri-
sti quum dicit,hoc est corpus meum,verbum etiam est,exponi debet per significat.Nam vt hæc colle- *1.Cor.10.*
ctio valida esset,oportebat eam iuuare per additionem alicuius vniuersalis enunciationis,huius videli- *Luc.22.*
cet:In omnibus Christi dictis,& Pauli,hoc verbum est,exponi debet per verbum significat. Qua vni-
uersali sublata, nusquam concludes hæc Christi verba esse exponenda per verbum significat, ex hoc
quòd illa Pauli verba sic exponenda sunt:imò de quouis alio loco Pauli minimè colligetur verbum est
ibidem repertum exponi debere per significat,per hoc quòd alibi sic expositum sit,nisi fortè præmise-
ris vniuersaliter in omnibus illius locis ita fieri oportere. At non credo Oecolampadium adeò insani-
isse,vt hanc vniuersalem admittat.Cæterum nec prætereundum censeo quòd Oecolampadius eiusque
sequaces asseuerant literas sacras promiscuo populo lingua vulgari tradendas,vt à quolibet sine discri-
B mine legantur.Nam ex hoc loco eorum temeritas conuincitur:præcipuè si quędam Oecolampadij ver
ba proxime citata repetamus.Sic enim dixit:Ita sæpe ex minimis verbulis summæ quęstiones emergũt.
Hæc ille.Si ex minimis verbulis summæ quæstiones(vt ais)emergunt, qualiter ex opposito tam claras
asseris scripturas sacras,vt à populo intelligi valeant?Nunquid homo in literis minimè versatus,nec spi-
ritu Dei illustratus(nõ enim omnes hoc Dei spiritu sunt donati)poterit eas quæstiones dissoluere, quas
viri in literis exercitati minimè explicare valent?Aut fortè plebanus homo negociis huius mundi im-
plicitus poterit in his Christi verbis,hoc est corpus meum,deprehendere tropum aliquem, vel figura-
tam locutionem quam nullus ex tam ingenti multitudine virorum sanctitate & doctrina clarissimo-
rum,qui a Christo passo vsque ad hoc tempus fluxerunt,valuit inuenire præter vnum Berengarium,&
alterum Oecolampadium?Quòd si tam claræ sunt scripturæ sacræ,vt populo legendæ atque ab eo in-
telligendæ sine discrimine tradantur,cum tot sancti viri sanctitate perinde ac doctrina clari hunc tro-
pum nusquam in his verbis deprehenderint,certum est ibi nullum esse. Hucusque id solum egimus,vt
ostenderemus Oecolampadij argumentationes futiles esse & inanes,minimeque efficaces ad suum per
niciosum dogma stabiliendũ.Superest ergo,vt nos melius nostrum propositũ cõfirmemus: quod Deo
autore,qui semp veritati adstat,facile(vt spero)efficiemus: quoniam plurima nobis suffragãtur pro hac
re testimonia,eaq; adeò expressa,vt nulla valeant tergiuersatione cælari.E quibus aliqua pauca ego ad-
ferã: reliquà verò qui habere voluerit,fontes illi vberrimos ostẽdã,vnde ad nauseã vsq; haurire valeat.

C PRimò ergo illa verba Christi expressa sunt quib9 ait: Hoc est corpus meũ.Nil certe expressius quic- *Luc.22.*
quam dici potuit: nec in re tanti momenti,qualis est ista,credendum est Christum tropo aliquo aut
figurata loquutione vsum fuisse, ne ansam errandi hac occasione nobis præberet. Verum quum de
hac re iam satis dixerimus,opus est vt ex aliis testimoniis ostendamus nullum ibi esse tropum,verumq;
ibi esse corpus Christi,quod natum est de virgine,& pro nobis in cruce pependit, iacuit in sepulchro,
ac deinde reuixit,ad cœlosque ascendit.Hoc autem totum illud Ioannis sextum caput cõfirmat,in quo
sæpissime hanc sententiam repetit,vt nulla nobis dubitatio maneret. Ego sum(inquit Christus)panis
viuus,qui de cœlo descẽdi,si quis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum. Et panis quem ego da-
bo,caro mea est,quam ego dabo pro mundi vita.Ecce hic bis positum hoc verbum dabo,vt semel refe-
ras ad donationem in modum cibi,iterum autem referas ad passionem, in qua seipsum morti tradidit
pro nostra omnium vita:ac si parum expressius dixisset:Panis quem vobis daturus sum ad comedendũ,
caro mea est,caro inquam illa quam dabo pro vestra omnium vita.Verum fortè vt iam cœpisti, etiã hic
interpretaberis verbum est,per significat,vt dicas sic esse intelligendum:Panis quem ego dabo,carnem
meam significat,aut figura quædam est corporis mei.Quòd si ad hunc modum etiam hunc locum per-
uertis,manifestè iam te illis Iudæis Capernaitis annumeras,qui audito illo Christi verbo quod capere
non poterant,litigabant ad inuicem, dicentes:Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad man- *Ioan.6.*
ducandum?Quapropter oportebit vt verba quæ huic contentioni Christus respondit,tibi obiiciamus:
Amen amen dico vobis,nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem,non ha-
D bebitis vitam in vobis.Ecce iam eandem sententiam Christus repetit,ostendens carnem suam verè es-
se cibum,& quia præuidit vnum Berengarium,& alterum Oecolampadium expositurox hoc verbum
est,per significat,ne quid tale suspicari merito possent,iam non repetit hoc verbũ est,sed ait:Nisi man-
ducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ex qui-
bus verbis nihil tale iam potest fingi vt verbum manducare exponatur per significare: nisi fortè ite-
rum confugiat exponens carnem per figuram carnis, dicens sic debere intelligi, nisi manducaueritis
carnem,id est,figuram carnis filij hominis,&c.Quis non videt hanc esse tam alienam à litera exposi-
tionem,vt nulla ex parte illi conuenire valeat? Verum ne quid tale iam fingi possit, manifeste osten-
dunt verba quæ Christus subnectit, dicens:Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum,
habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, &
sanguis meus verè est potus. Ecce iam non dicit solum caro mea est cibus, sed ne vllo pacto exponi
valeat est per significat, addidit verè, dicens: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est po-
tus. Nihil clarius aut expressius dici potuit, quàm dicendo, caro mea verè est cibus. Quòd si caro
Christi in Eucharistia tantum est significatiuè, & per quandam imaginem, non ergo verè cibus, sed
significatiuè aut imaginariè est cibus.Quod bene notabis lector,nam hic locus præ omnibus aliis ma-
ximè aduersarium confligit,nostrũque propositum confirmat.Caro(inquit)mea verè est cibus, ac si di-
ceret,non significatiuè,aut figuratiuè,sed verè est cibus.Nam si figuratiuè tantum esset cibus nequaquã
verè esset cibus.Nunquam enim imagines aut figuræ dicentur verè esse illa quorũ sunt imagines. Quis
enim diceret imaginem Dei verè esse Deum?Non credo Oecolampadium hoc dicturum.Si enim hoc
diceret præter alia incommoda contra omnium fidem,hoc esset aduersus Oecolampadium peculiare,

imagines ſcilicet eſſe tolerãdas, cum imago Dei verè ſit Deus. Oecolampadius tamen (vt aliàs dicetur)
imagines non ſuſtinet. Si ergo imago aut figura non dicitur verè eſſe id cuius eſt imago, ſed tantum ſi- A
gnificatiuè: qualiter caro Chriſti, quæ nullo modo (vt Oecolampadius ait) comeditur, dici poterit verè
Matt.4. cibus? Si autem dicas eo modo dici cibum, quo verbum Dei dicitur cibus, vt ibi: Non in ſolo pane viuit
homo: certum eſt verbum Dei ibi non dici eſſe verè cibum, ſed per quendam metaphoram, aut ſimilitu-
dinem: vt quemadmodum cibus corporalis in ſtomachum traiectus, ſufficientique calore digeſtus nu-
trit corpus, vitamque illi confert: ſic verbum Dei auditum, memoriæque bene mandatum, calore cha-
ritatis ſic digeſtum, vt opere quis compleat quod voce audierat, nutrit animam, vitamque illi ſpiritalem
Ioan.8. confert. Si quis (inquit Chriſtus) ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Ea his
ergo Chriſti verbis clariſſimè conuincitur, verum Chriſti corpus in euchariſtia ſub ſpeciebus panis, &
verum ſanguinem ſub ſpeciebus vini contineri. Verum quia Oecolampadius per quandam rimulam e-
labi conatur, dicens illud ſextum Ioannis caput nullo pacto tendere ad euchariſtiam, ſed ad manduca-
tionem ſpiritualem carnis, per quam, vt ipſe dicit, habemus vitam æternam: oportet vt oſtendamus om-
nem cateruam virorum ſanctitate & doctrina clariſſimorum, hoc Ioannis caput ſextum de euchariſtia
intellexiſſe, atque ita expoſuiſſe. Nam in principio huius libri oſtẽdimus ſenſum ſacræ ſcripturæ ab Ec-
cleſia eſſe petendum. Nam cuius autoritate ſcripturas has pro diuinis amplectimur, eadem etiam auto-
ritate oportet illarum ſcripturarum ſenſum tenere. Parum quidem refert verba tenere, ſenſum autem
verborum penitus ignorare. Nec difficultas circa ſola verba verſatur, quorum ſignificationem gramma- B
ticus ſcire poteſt, ſed circa ſenſum. Et ipſemet Oecolampadius in verbis ſuperius citatis, dixit: Nos ſen-
ſum, non verba quærimus. Si ergo magis quærendus eſt ſenſus quàm verba, cum ea Eccleſiæ decreto te-
neamus hanc aut illam eſſe diuinam ſcripturam: ex eius etiã decreto oportebit ſenſum ſcripturæ, quem
illa nobis præſtiterit, tenere. Ex ſenſu certè ſcripturæ fides noſtra pendet, non ex nudis verbis. Oportet
ergo audire Eccleſiam de hac re, & videamus quid nobis decernat.

ET primum oſtendamus ſigillatim diuerſorum patrum in hac re communem omnium fuiſſe ſenten
Theophy tiam, illud Ioannis caput de Euchariſtia eſſe intelligendum. Et primum omnium in acie conſtituo
Ioan.6. Theophylactum ab eodem Oecolampadio latinitate donatum. Is enim exponens illud Ioannis: Panis
quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita, ſic ait: Manifeſtè autem nobis hoc loco
de myſtica communione corporis ſui dicit: Nam panis (inquit) quem ego dabo, caro mea eſt, quam
ego dabo pro mundi vita. Porro poteſtatem ſuam indicans, quòd non vt ſeruus & minor patre crucifi-
gendus ſit, ſed voluntariè, inquit: Ego dabo carnem meam pro mundi vita. Nam quamuis & à patre di-
catur eſſe traditus, attamẽ & ſeipſum tradidiſſe dicitur. Et illud quidem eſt, vt diſcamus eius cum patre
concordiam: hoc autem, vt liberam voluntatem filii non ignoremus. Attende autem quòd panis qui à
nobis in myſteriis manducatur, non eſt tantum figuratio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domi-
ni. Non enim dixit: Panis quem ego dabo, figura eſt carnis, ſed caro mea eſt. Transformatur enim arca-
nis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſionem ſancti ſpiritus, in carnem Domini. Et
ne quem conturbet quòd credendus ſit panis caro. Etenim in carne ambulante domino, & ex pane ali-
moniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ e-
ius carni, & in augmentum & ſuſtentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur & nunc pa- C
nis in carnem domini mutatur. Et quomodo (inquit) non apparet nobis caro, ſed panis? Vt non abhor-
reamus ab eius eſu. Nam ſiquidem caro appatuiſſet, inſuauiter affecti eſſemus erga communionem.
Nunc autem condeſcendente domino noſtræ infirmitati talis apparet nobis myſticus cibus, qualibus
alioqui aſſueti ſumus. Hucuſque Theophylactus: quem ideo tam prolixè citaui, quòd maximè noſtro
negocio fauet, atque omnes Oecolampadii captiunculas his ſolum verbis ſoluit. Beatus etiam Cyrillus,
Cyrillus. illa quæ ſexto Ioannis capite à Chriſto dicuntur, de hoc mirifico ſacramẽto exponit, vt quilibet ibidem
videre poteſt. Vt autem hoc lector ſine tuo labore videas, decreui hic inſerere ea quæ ille libro quarto
ſuper Ioannem capite ſextodecimo diſſerit, in hunc modum. Cyrillus. Diſtinguit rurſus inter myſti-
cam benedictionem, & manna, & aquarum fluenta ex lapide, & calicis ſancti communicationem. Ite-
Ioan. 6. rum eadem repetit, ne magis mannæ miraculum admirentur, ſed ipſum potius ſuſcipiant, qui cœleſtis
panis & æternæ vitæ largitor eſt. Patres enim (inquit) veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mor
tui ſunt. Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit, vt aliquis ex ipſo comedat, & non moriatur. Mannæ nan-
que alimentum non æternam vitam, ſed breue famis remedium adferebat. Non ergo erat cibus verus,
id eſt, panis de cœlo. Sanctum verò Chriſti corpus ad immortalitatem & vitam æternam nutriens, cibus
eſt. Ita inquit. Sed aquam illi ex petra biberunt: quid igitur inde lucrati ſunt, qui mortui fuerunt? Non
erat igitur potus ille verus, ſed verus potus eſt ſanguis Chriſti, quo radicitus mors euertitur atque de-
ſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt, ſed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus.
Propterea corpus & membra Chriſti ſumus, quia per hanc benedictionem myſterii ipſum filium Dei
ſuſcipimus. Hæc Cyrillus. Ex quo manifeſtè patet de ſacramẽto Euchariſtiæ interpretari ea quæ de my-
ſtico pane Ioannis ſexto reponuntur. In quo admonere pium Lectorem decreui, vt quoties apud Cy-
Chriſoſt. rillum de pane loquentem repererit myſticam benedictionem, intelligat hoc admirabile ſacramen- D
tum. Hac etenim voce ille ſæpiſſime vtitur, cum impræſentiarum, tum etiam alibi ſæpe. Chryſoſtomus
etiam hæc verba de hoc præſtantiſſimo ſacramento exponit homilia quadrageſimaquinta ſuper Ioan-
nem: vbi oſtendit quę verba huic ſacramento conueniant, quę autem non. Nam explanans illa ver-
ba: Ego ſum panis vitę, ſic ait: Iam in myſteriorum traditionem deuenturus eſt, & primum de diui-
nitate ſua ſic diſputat. Ego ſum panis vitę. Neque enim de corpore hoc dictum eſt, de quo circa fi-
nem inquit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt: ſed adhuc de diuinitate. Etenim illa propter Deum
verbum

verbum panis est, quemadmodum hic panis propter aduenientem ei spiritum panis cœlestis efficitur. Hæc Chrysostomus, qui clarissimè distinguit inter ea verba Christi quæ ad suam diuinitatē, & ea quæ ad corpus eius, vt sub mysteriis velatur, pertinere videntur. Atque sermonem de his mysteriis, hoc est, de hoc sacramēto (nam hoc ipse appellat mysteria) inchoari docet ab illo loco: Panis quem ego dabo, caro mea est. Quod valde notabis Lector, quoniam hoc plurimum tibi deseruiet ad obuiādum huiusmodi hæreticorum technis. Beatus Augustinus apertissimè omnia illa quæ de carne Christi Ioannis sexto dicuntur, ad hoc Eucharistiæ sacramentum refert. Quod vt clarissimè Lector agnoscas, ex multis

A quæ tractatu vicesimosexto super Ioannem dicit, hoc vnum adferam. Exponens enim illum locum, scilicet: Qui māducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternā, sic ait: Ad vtrunque autem respondet quod ait æternam. Non ita est in hac esca quam sustentādæ huius corporis vitæ causa sumimus. Nam qui eā non sumpserit, non viuet: nec tamen qui eam sumpserit, viuet. Fieri enim potest, vt senio vel morbo vel aliquo casu plurimi & qui eam sumpserint, moriantur. In hoc vero cibo & potu, id est, corpore & sanguine domini, non ita est. Nā & qui eam non sumit, nō habet vitam: & qui eam sumit habet vitam, & hāc vtique æternam. Hæc Augustinus. Vbi explicās dicta verba Christi de Eucharistia asserit apertissimè ibi esse verum Christi corpus, & verum sāguinem. Sic enim dixit: In hoc vero cibo & potu, id est, corpore & sanguine domini. Quo nihil potest expressius dici. Sunt etiam alij plurimi sacri doctores, qui etsi Ioānem in vniuersum non exposuerunt, tam inter ea quæ scripserunt aliis locis, partes huius capitis exposuerunt, quòd proposito, quod tunc pertractabant, conducere videbantur: Quæ connumerare non pigebit, atque eo maximè quòd non tam facile inueniri queāt: quæ nos aliud agentes annotauimus huic negocio postmodum applicanda. Cassiodorus in primis exponens illud Psalmi: Tu es sacerdos in æternum, sic ait: Cui enim potest veraciter & euidenter aptari, nisi domino saluatori qui corpus & sanguinem suum in panis ac vini erogatione salutariter consecrauit? sicut ipse in Euangelio dicit: Nisi māducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Sed in ista carne ac sanguine nil cruentum, nil corruptibile mens humana concipiat: ne sicut dicit Apostolus, corpus domini indigne manducet: sed viuificatricem substātiam atque salutarem, & ipsius verbi propriam factam, per quam peccatorum remissio, & æternæ vitæ dona prǣstātur. Hæc Cassiodorus: qui manifestè fatetur in Eucharistia corpus ac sanguinem cōtineri, & hoc

Ioan. 6.

Cassiodorus.

Psal. 109.

Ioan. 6.

1. Cor. 10.

B probat testimonio adducto ex Ioānis sexto, quod viderit huic proposito aptissimum. Beatus Gregorius exponēs illud Iob sexto: Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? ait: Tunc ergo herbā onager inuenit, cum gentilis populus gratiam diuinæ incarnationis accepit. Tunc bos vacuum præsepe nō habuit, cum plebi Iudaicæ eius carnem expectāri lex exhibuit, quem diu expectatum prophetauit. Vnde natus dominus in præsepe ponitur, vt videlicet signaretur quia sancta animalia quæ ieiuna diu apud legem inuenta sunt, incarnationis eius fœno satiarentur. Præsepe enim natus impleuit, qui cibum semetipsum mentibus mortalium prębuit, dicens: Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Hæc Gregorius. Qui asserēs Deum se dedisse nobis in cibum, adfert pro hac re testimonium ex Ioānis sexto. Ambrosius libro sexto de sacramētis capite primo: Sicut verus est Dei filius dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius substantia patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accepimus, & verus est potus. Sed fortè dicas quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes, dicentem: Nisi quis māducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. Fortè dices, quomodo vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare & conuertere genera instituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audiētes quòd carnem suam daret māducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant. Solus tamen Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerēt, veluti quidam esset error cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinem quidem accipis sacramētum, sed veræ naturæ gratiam virtutémque consequeris. Ego sum (inquit) panis vnus qui de cœlo descendi. Si caro nō descēdit de cœlo, hoc est carnē in terris assumpsit ex virgine. Quomodo ergo descēdit panis è cœlo, & panis viuus? Quia idem

Ioan. 6.

C dominus noster Iesus Christus consors diuinitatis & corporis. Et tu qui accipis panem diuinæ eius substantiæ, in illo participaris alimento. Hucusque Ambrosius. Vbi aduerte Lector quàm clarè asserat nos manducare carnem Christi, & qualiter verba quæ habentur Ioānis sexto exponat de vera Christi carne, quam dicit nos sub panis specie māducare. Hylarius octauo libro de Trinitate, sic ait: Non est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque impudentem prędicationem cœlestium dictorum sanitati, alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt, legamus, & quæ legerimus, intelligamus, & tūc perfectæ fidei fungemur officio. De naturali enim Christi in nobis veritate quæ discimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè discimus. Ipse enim ait: Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigēdi locus: nunc enim & ipsius domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta hæc efficiūt, vt nos in Christo, & Christus in nobis sit. Hæc Hylarius. In quibus apertissimè ostēdit nos māducare veram Christi carnem: & bibere verum eius sanguinem, adducto pro hac re testimonio quod putauit conueniens ex Ioannis. 6. capite. Cyprianus in expositione orationis dominicæ sic ait: Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedēte aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædi-

Cyprian.

Ioan.6. cante & monente : Ego ſum panis vitæ,qui de cœlo deſcendi. Si quis ederit ex hoc pane,viuet in æter-
num.Panem autem quem ego dedero,caro mea eſt pro ſeculi vita. Quando ergo dicit, in æternum vi-
uere ſi quis ederit de eius pane,vt manifeſtum eſt eos viuere qui corpus eius attingunt,& Euchariſtiam
iure communicationis accipiunt,ita contra timendum eſt & orãdum,ne dum qui abſtentus ſeparatur D
à Chriſti corpore, procul remaneat à ſalute , comminãte ipſo,& dicente : Niſi ederitis carnem filij ho-
Ibidem. minis,& hiberitis eius ſãguinem,nõ habebitis vitam in vobis.Et ideo panem noſtrum, id eſt Chriſtum
dari nobis quotidie petimus , vt qui in Chriſto manemus & viuimus , à ſanctificatione & corpore eius
non recedamus . Hæc Cyprianus . Vides hic lector qualiter Cyprianus aſſerit eum qui ab Euchari-
ſtiæ communione ſeparatus eſt, eſſe etiã ſeparatum à corpore Chriſti,atque ideo à ſalute . Cui aptat te-
ſtimonium ex Ioãnis.6.nempe illud: Niſi ederitis carnem filii hominis,&c.Et in libro primo aduerſus
Origenes. Iudæos eãdem ſentẽtiam confirmat per teſtimonia ea illo loco Ioãnis adducta.Demum Origenes ho-
1.Cor.10. milia.7.ſuper librum Numerorum,ſic dicit : Et quę prius ęnigmate deſignabãtur,nũc in ſpecie & ve-
ritate cõplẽtur.Et ideo ille qui ſpecies figurarum & ænigmatum diſſerebat,dicit : Scimus autẽ quoniã
patres,noſtri omnes ſub nube fuerunt,& omnes in Muyſe baptizati ſunt,in nube,& in mari.Et omnes
eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt.Et omnes eundem potum ſpiritualem biberunt.Bibebant
autem de ſpiritali cõſequẽte eos petra.Petra autem erat Chriſtus.Vides quomodo ęnigmata legis Pau-
lus abſoluit,& ſpecies ænigmatum docet , & dicit quia petra in ænigmate erat apud Moyſen ãtequam
iungeretur huic noſtræ Æthiopiſſæ. Nũc in ſpecie petra Chriſtus eſt. Nunc enim os ad os loquitur per
legem Deus. Antea in ænigmate fuit baptiſmus in nube , & in mari : nunc autem in ſpecie regenera-
tio eſt in aqua & in ſpiritu ſancto . Tunc in ænigmate erat mãna cibus : nunc autem in ſpecie caro ver-
bi Dei eſt verus cibus : ſicut ipſe dicit,quia caro mea verè eſt cibus,& ſãguis meus verè eſt potus. Huc- A
uſque Origenes . Ex quo multa nobis ſuffragantur . Nam cum diſſerat de his quæ prius in figura habe-
bantur,& nunc in veritate habentur,tria adducit exempla,quorum vnum eſt mannæ,qui cibus Iudæis
fuerat , ſed in figura : figurabat nanque Euchariſtiam , in qua nos Chriſti carne paſcimur in veritate &
non figura , vt Oecolampadius ait : pro qua re confirmãda , vt vides lector , Origenes citauit teſtimo-
nium ea Ioanne.6.capite , quod huic propoſito vidit eſſe commodiſſimum . Patet ergo ea tot virorum
clariſſimorum teſtimonio,ea quæ de pane & carne & ſanguine Chriſti Ioã.6.dicuntur, ad euchariſtiæ
ſacramentum eſſe referenda . Verum vt hominem autorum teſtimonio obruamus , oſtẽdamuſque ve-
lut hæreticum ab Eccleſiæ vnitate diuiſum: alia inſuper producam illuſtrium virorum teſtimonia , qui
Leo prim' manifeſtè probant in hoc præſtantiſſimo ſacramento verum Chriſti corpus & ſanguinem ſub ſpecie-
bus panis & vini contineri . Leo primus ſanctitate perinde ac doctrina clarus, in epiſtola ad Conſtan-
tinopolitanos ita ſcribit : In Eccleſia Dei omnium ore tam conſonum eſt , vt nec ab infantium linguis
veritas corporis & ſanguinis Chriſti inter cõmunis ſacramenta fidei taceatur , quia in illa myſtica di-
ſtributione ſpiritalis alimoniæ hoc impartitur , vt accipientes virtutem cœleſtis cibi , in carnem ipſius,
qui caro noſtra factus eſt , tranſeamus.Hæc Leo.Iuuencus etiam presbyter Hieronymo antiquior,car-
mine heaametro euangelicam hiſtoriam deſcribens,ait:

Hæc vbi dicta dedit,palmis ſibi frangere panem:
Iuuencus. *Diuiſúmque dehinc tradit : ſanctúmque precatus,*
Diſcipulos docuit,proprium ſe tradere corpus.
Hinc calicem ſumit dominus,vinóque repletum B
Sanctificat gratis verbis , potúmque miniſtrat.
Edocuitque ſuum ſe diuiſiſſe cruorem:
Atque ait : hic ſanguis populi delicta remittet.
Hunc potate meum : iam veris credite dictis.

Arnobius Arnobius ſuper Pſal.110.ſic ait : Cõfeſſio Trinitatis,& magnificẽtia deitatis,opus eius : iuſtitia eius
immutabilis perſeuerat in ſecula ſeculorum,in qua iuſtitia memoriam fecit mirabilium ſuorum , dicẽs:
Hęc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis . Quãdo hoc dixit miſericors & miſerator do-
minus? Tunc ſine dubio , quãdo eſcam dedit corporis ſui timentibus ſe . Et hoc teſtamentum memor
erit dominus in æternum,per quod virtutem operum ſuorum ãnunciauit populo ſuo . Hæc Arnobius.
Irenæus. Vides lector qualiter Arnobius aſſerat dominum dediſſe nobis eſcam corporis ſui.Irenęus in lib.5. ad-
uerſus hæreſes hanc etiam fatetur fidem,dicens : Quãdo & mixtus calix,& fractus panis percipit ver-
bum dei , fit euchariſtia ſãguinis & corporis Chriſti , ea quibus augetur & conſiſtit noſtræ carnis ſub-
ſtãtia.Quomodo negãt carnem capacem eſſe donationis dei,qui eſt vita æterna,quę & ſãguine & cor-
pore Chriſti nutritur,& mẽbrum eius fit, quemadmodum Apoſtolus ait in ea quę eſt ad Epheſios epi-
Ephes.5. ſtola : Quoniã membra ſumus corporis eius,de carne eius,& de oſſibus eius ? Nõ de ſpiritali aliquo &
inuiſibili homine diſſerẽs hæc (Spiritus enim neq; carnem neq; oſſa habet) ſed de ea diſpoſitione quę
Luc.vlt. eſt ſecũdum hominem quæ ea carnibus & neruis cõſiſtit,quæ de calice,qui eius ſãguis eſt,nutritur , &
de pane,qui eſt corpus eius,augetur.Hæc Irenæus : quem Trithemi' in libro de Eccleſiaſticis ſcripto-
ribus martyrem fuiſſe docet,eumque diſcipulum fuiſſe Policarpi martyris teſtatur Hieronymus,qui &
eundem Polycarpum martyrem aſſerit fuiſſe diſcipulum Ioãnis euãgeliſtæ : ex quo patet hunc Irenæũ
ab Apoſtolo Chriſti fuiſſe edoctum mediãte Polycarpo.Quę idcirco dixi,quò efficaci' ſit eius teſtimo
nium.Ignatius demum diſcipulus,vt credo Chriſti,coæuus ſaltẽ apoſtolis,in quadã ad Romanos epi-
ſtola , ſic ait : Panem dei voco panem cœleſtem,panem vitæ, qui eſt caro Ieſu Chriſti filij dei viui , qui
natus eſt in nouiſſimo ex ſemine Dauid & Abrahæ. Et potum voco ſanguinem eius,qui eſt dilectio in- C
corruptibilis,& vita æterna.Hæc Ignatius beatiſſimus martyr. Plurimos alios autores , eoſq; illuſtres,
quorum

quorum restimonia etiam nobis suffragari possent, prudens omisi, ne onerarem lectotem, & ne breui-
taris (quam in principio operis promisi) videar oblitus. Ea tamē in posterum aduersus alios errores de
eucharistia adferemus: quæ cum legeris, rogo lector attendas plurima ex illis huic seruire proposito.
Hæc certè talium virorum testimonia, etiam si locus scripturæ deesset, sufficere deberent ad quamcun-
que fidem confirmādam, etiam si centum Oecolampadij repugnarent. Verum quum tot illustres viri
Oecolampadio repugnent, qualiter non veretur aduersus tot clarissimos viros, imò aduersus totam
ecclesiam collum exetere? Certè in causa est id quod Cyrillus dicit de Iudæis litigātibus, ac dicēntibus:
Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Sic enim ait Cyrillus. De Deo non *Cyrillus.*
sine magna impietate conclamat, nec in mentem venit nihil esse impossibile apud Deum. Nam quum
animales essent (vt ait Paulus) spiritalia intelligere nō poterāt, sed fatuitas quædam tam magnum si-
bi videtur mysterium. Hæc Cyrillus. Ita ergo (vt patet) Oecolampadio fatuitas quædam tā magnifi-
cum videtur mysterium, nec intelligit quid intus lateat, nec cōsiderat nihil esse impossibile apud Deū.
Quare autem non intelligit, in aperto est: quia teste Paulo, animalis homo nō percipit ea quæ dei sunt. *1.Cor.2.*
At quis magis animalis quàm Oecolampadius, cuius manifesta sunt opera carnis? Nā cum monachus
D esset ordinis sanctæ Brigittæ, reiecta continentia quam in monachatu vouerat, vxorem duxit: cum ta-
men ea esset ætate, quasi in seculo liber maneret, vxore abstinere debuisset, Saram imitatus, quæ dixit:
Consenui, & quomodo voluptati operam dabo? Verum hic fortè ex senibus illis erat qui exarserunt in *Gen.18.*
concupiscentiam Susannę. Cęterum vt rem penitus absoluamus, superest vt concilia quæ in huius rei *Dani.13.*
confirmationem celebrata sunt, adferamus. Primò tertia synodus ex his quatuor quas beatus Grego-
rius fatetur se venerari tanquam quatuor Euangelia, quæ quidem synodus Ephesina prima est ducen- *Cōcilium*
torum episcoporum numero, in quo præsedit summi pontificis vicem gerens Cyrillus Alexandrinus *Ephesinū*
episcopus, In epistola quadam à toto concilio missa Nestorio hæretico Constantinopolitano episco-
po, de cuius dogmate agebatur, qui dicebat duas esse in Christo personas, aliam dei, aliam hominis, si-
cut aliàs iam de hoc disseruimus, ita dicitur: Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sāctifi-
camur participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi omnium nostrûm redemptoris effecti,
non vt communem carnem percipientes (quod absit) neque vt viri sanctificati, & verbo coniuncti se-
cundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed verè viuificatricem, &
ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter vt Deus existens, quia propriè carne vnitus est, vi- *Ioan.6.*
uificatricem eam esse professus est: & ideo quamuis dicat ad nos: Amen amen dico vobis, nisi mandu-
caueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non tamen eam vt hominis vnius ea nobis
existimare debemus. Quomodo enim iuxta naturam suam viuificatrix esse caro poterit hominis? sed
vt verè propriam eius factam qui propter nos filius hominis est factus & vocatus. Hæc Concilium. Per
quod decretum omnes hęretici negātes veram Christi carnem verumque sāguinem in eucharistia con-
A tineri, qualitercunque id negēt, hic aperte reiiciuntur. Verum quum hoc viderit Oecolampadius, per-
pendens quantæ arrogantię sit faciem toti concilio opponere, ad hoc confugit, vt dicat illud non esse
ex actis in concilio, sed esse in epistola à Cyrillo ad Nestorium directa. Hoc autem manifeste conuin-
citur falsitatis ex titulo eiusdem epistolæ. Sic enim inscriptio epistolæ habet: Religioso & Deo amabi-
li cōsacerdoti Nestorio Cyrillus, & quicunque sunt apud Ephesi synodum. Ex ista epistolæ inscriptio-
ne aperte colligitur epistolam à toto concilio esse ad Nestorium mandatam: quò fit vt quæ in ea conti-
nentur, velut acta concilii esse recipienda. Post aliquot deinde annorum centurias Leo nonus, vt dixi-
mus, celebrauit cōcilium Vercellis, in quo hoc impium Berengarii dogma damnatum est. Deinde sub
Victore secundo aliud concilium Turonis celebratum est præsidente Ildebrando Romanæ ecclesiæ
diacono Cardinali: in quo iterum Berengarii dogma sicut à toto concilio, ita & ab ipso Berēgario re-
iectum est. Demum sub Nicolao secundo concilium Romanum centum tredecim episcoporum coa-
ctum est hac de causa, quòd Berengarium ad vomitum rediisse compertum est, in quo iterum Beren-
garius concilii decretum suscipiens, suo dogmati renunciauit. Quorum conciliorum acta incuria scri-
ptorum non habemus. Nam in eo volumine conciliorum quod Parisiis impressum est, à quinta syno-
do Constantinopolitana vsque ad concilium Constantiense nullum aliud concilium interponitur: in
quo interiecto temporis spatio cōstat multa concilia celebrata fuisse, eaque non parui momēti. Itaque
ex illo Vercellensi, Turonensi, ac Romano cōciliis, nihil aliud reperio præter abiurationem, quæ à cō-
cilio Romano oblata est Berengario, vt eam corā toto illo conuentu legeret, ac ita esse fateretur. Quæ- *Cōcilium*
B quidem abiuratio ponitur in volumine decretorum de cōsec. dist. 2. cap. Ego Berengarius. Demum post *Constant.*
hæc omnia cōcilium Cōstātiense recensens errores Ioānis Vvicleph, tertio loco istum collocat his ver-
bis: Christus nō est in eodem sacramēto idēticè & realiter in propria præsentia corporali. Quem erro-
rem cum aliis omnibus eiusdem autoris vna super omnes lata sentētia damnat. Deinde concilium Tri- *Cōcilium*
dētinum sub Iulio tertio celebratum sessione tertia, cap. 1. hæc ait: Principio docet sācta synodus, & a- *Tridenti-*
perte ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ sacramento post panis & vini consecratio- *num.*
nem, Dominum nostrū Iesum Christum verum Deum, atque hominem verè realiter, ac substātialiter
sub specie illarum rerum sēsibilium cōtineri. Nec enim hęc inter se pugnāt, vt ipse Saluator noster sem-
per ad dexterā patris in cœlis assideat, iuxta modum existēdi naturalem, & vt multis nihilominus aliis
in locis sacramentaliter præsens sua substātia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi verbis expri-
mere vix possumus, possibilem tamen esse deo cogitatione per fidem illustrata assequi possumus & cō-
stātissimè credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes quotquot in vera ecclesia fuerunt, qui de
sāctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt hoc tam admirabile sacramentum in
vltima cœna redemptorem nostrū instituisse, cum post panis viniq; benedictionē se suū ipsius corpus

illis præbere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est, quæ verba à sanctis Euāgelistis commemorata, & à diuo Paulo postea repetita cum propriam illam & apertissimā significationem præ se ferāt, secūdum quā à patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitium est, ea à quibusdam contentiosis, & prauis hominibus ad fictitios, & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sāguinis Christi negatur, contra vniuersum ecclesię sensum detorqueri, quæ tāquam columna, & firmamentum veritatis hæc ab impiis hominib⁹ excogitata cōmenta velut satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens. Hæc est doctrina concilij Tridentini. Verum ne aliquis nimium audax huic doctrinæ impunè se contradicere posse putet, canonem latæ sententiæ contra huiusmodi cōtradictores protulit, cuius verba sunt quæ sequuntur: Si quis negauerit in sanctissimo eucharistiæ sacramento contineri verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem, vnà cum anima, & diuinitate domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum. Sed dixerit tantummodo esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit. Contra hanc impiam hæresim olim cùm eam primus Berengarius tutaretur, scripsit primus Lanfrācus Cantuariensis archiepiscopus. Post eum Guidmundus ex monacho Auersanus episcopus. Eodem tempore Algerius, ex scholastico monachus Corbiensis in Saxonia. Scripsit etiam aduersus eum teste Ioanne Trithemio quidam Adelmanus, ex clerico Leodiensi episcopus Brixiensis, qui eiusdem Berengarii condiscipulus fuerat. Scripsit etiam aduersus eundem Hildebertus quidam episcopus Cenomanēsis, ac postea archiepiscopus Turonēsis, vt testatur idem Trithemius in lib. de Ecclesiasticis scriptoribus. Hos duos vltimos fateor me non vidisse, aliorum tamen opera legi. Post istos omnes hoc nostro tempore contra Oecolampadium scripsit omnibus istis longè diffusius atque acutius Ioānes Roffensis episcopus, vir non minus vita quàm doctrina clarus, qui illis ātiquis scriptoribus meritò comparari valet. Quòd si multos tales episcopos ecclesiam in sui regimen retineret, qualis ille est, non sic labentem ploraremus, vt nunc (proh dolor) ingemiscimus. Si omnia ad vnguem quæ ad hoc negotium spectant, habere vis, lege viri huius ad finem vsque librum. Spero, Deo autore, si dubius accesseris, confirmaberis, & omni scrupulo sublato discedes in firmissima fidei petra fundatus. Scripsit etiam aduersus eundem Oecolampadium Iudocus Clithtouæus, alios non vidi, quamuis plures alios scripsisse audiam. D

QVinta de hac re orta est hæresis, quæ asserit in Eucharistia post factam cōsecrationem manere eūdem panem qui ante consecrationem ibidem erat. Sed hæc hæresis in duas factiones est scissa. Quidam enim dixerunt panem simul esse cum Eucharistia, nec amplius insanierunt. Horum dux fuit

Ioannes Vvicleph. Ioannes Vvicleph, cuius iam sæpe fecimus mentionem. Alii verò insaniam augentes sic affirmāt panem ibidem esse, quòd asserunt panem esse corpus Christi. Hoc autem recens est inuentum, nempe à Martino Luthero prodiēs, qui ait has esse veras: panis est corpus Christi: vinū est sāguis Christi. Inter hos duos, scilicet Vvicleph & Lutherum, de hoc cōuenit, quòd vterque fatetur post cōsecrationem superstitem esse panem: moti hac ratione, quòd sæpe in nouo instrumento appellatur hoc sacramentum panis, vt in Actis Apostolorum dicitur: Vna autem sabbati cùm cōuenissemus ad frāgendum panem,

Act.20. Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinū. Et in prima ad Corinth. epist. Panis quem frāgimus

1.Cor.10. nónne participatio corporis domini est? Quoniā vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Et rursus in eadem epist. Quotiescūque enim mānducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem dominī ānunciabitis, donec veniat. De hoc autem inter istos

1.Cor.11. est dissidium, quòd Vvicleph non admittit panem illum qui āte consecrationem erat, dici posse corpus Christi, Lutherus autem illud concedit, asserens has esse veras, panis est corpus Christi, vinum est sanguis Christi: motus hac ratione, quęę illi est adeò efficax, vt nullus sit qui illi possit obstare. Verba (inquit) diuina accipiēda sunt iuxta grammaticę nudam intelligētiam: ita vt nō liceat ei per āgelum neque per hominem vim vllā fieri, ne detur occasio aduersariis scripturas eludēdi. At vis (vt ait) fit verbis diuinis, si quod Christus dicit panem, hoc nos dicamus intelligi panis accidētia: & quod ille vinum vocat, hoc nos dicamus esse tantùm vini speciem. Omnibus ergo modis verus panis (ait) ac verum vinum superest in altari, ne verbis Christi fiat vis, si species firmatur pro substantia. Nullam enim trāssubstantiationis (inquit) Euangelistæ fecēre mentionem. Sed hoc recens quoddam inuentum est, nempe trecentenarium (vt ait) nec eo amplius. Sic ergo dicit Lutherus esse verba cōsecrationis intelligenda. Hoc, id est, hic panis, est corpus meum. Hic, id est, hoc vinum, est sanguis meus. Ecce quibus præstigiis confidit Lutherus seducere tot sapientes viros quot sunt in Ecclesia. Credit fortè omnes nos infantes esse adhuc in cunabulis, vt similibus næniis decantatis valeat nos dementare. Contra hos omnes vno eodemque gladio pugnandum est. Nā quum ostēderimus facta consecratione nullum panem manere, simul etiā patebit hāc enunciationem, scilicet panis est corpus Christi, nullo pacto esse veram. Primū ergo ostendamus hāc Lutheri interpretationem esse à litera remotissimam: quod vel ex eo cōstare manifestè potest, quòd articulus hoc, vel pronomen demōstratiuū, cum sit neutri generis, nullo modo potest referri ad panem, quòd panis masculini sit generis. Fortè dices ibi substātiuè positum, quemadmodum adiectiuum in neutro genere ex grammaticorum regula in substātiui locum subrogere liceat: atque ita dices hūc esse sensum, Hoc, id est, hæc res (pane demōstrato) est corpus meum. Veniamus iā ad verba calicis, in quibus nullum tale reperire poteris subterfugium. Sic enim dicitur ibi: Hic est sanguis meus. Vides qualiter articulus vel pronomē demōstratiuū ibidem positum est masculini generis, cum autem vinum neutri generis sit, quī fit vt pronomē hic, possit demōstrare vinum? Si enim dixisset, hoc est sanguis meus, ansam præbuisset opinādi vinum ibidem manere. At cum dicat, hic est sanguis meus, quis nō videt articulū masculini generis nullo pacto ad vinū posse referri, quod neutro genere nominatur? Hęccine est grāmatica Luthere, iuxta quā ais verba Dei esse nudè interpretāda? Adeò enim nuda est

da est hæc ioterpretatio, vt literam à suo vero sensu protsus denudet, nihilqoe apud literam de vero eius
sensu relinquar. Quòd si ad Græcam linguam ceu fontem noui instrumenti nos reuoces, credens fortè
hanc collectionem minimè valere, deciperis. Nam pronomē demonstratiuū quod græcè ponimr, vtro-
bique neutrum est. Verba nanq, quibus corpus consectatur, sic habent, τοῦτο ἐστι τὸ σῶμά μου. Verba autem
quibus cōsecratur sanguis, sic habēt, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου. Vides iam vtrobique pronomē positū neutrū
esse, oempe τοῦτο Nomen autem græcè significans corpus, scilicet, τὸ σῶμα & nomen significans sangui-
nem scilicet tò aima, vtrunque neutrum est. Ex quo patet vtrobiqne pronomeo demonstratiuū sequen-
ti nomini esse aptādum, nullo modo autem ad præcedēs tefeteodum: quia cum nomē ibi pro pane po-
sitū sit ἄρτος, quod cōstat esse etiā masculini generis, cōnincitur pronomē neutri generis ad panem mi-
nimè referri posse. Vinum autem græcè dicitur οἶνος, quod constat esse etiam masculini generis. Colli-
gimus ergo Christi verba nullo pacto fauere Luthero, imò potius illi omoino repugnare. Nullo etenim
modo expressius potuisset dicere nihil illic remanere panis, quàm qoū dixit: Hoc est corpus meū. Non
enim dixit, hic, id est io hoc loco, est corpus meum: aut cum hoc quod videtis, est corpus meum tāquā
in pane aut simul cum pane consisteret, sed boc est (inquit) corpus meum, oimirum declarās manife-
stè (vt hæreticorum ora obstrueret) hoc totum quod porrigebat, ipsius corpus esse. Cæterum quò res
sit apertior, & tergiuersaodi nullus pateat locus. Euangelistarum verba proferamus. Matthęus enim sic
C ait: Cœnātibus autem eis, accepit Iesus panē, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Ac- *Matt.27.*
cipite & comedite, boc est corpus meum. Et accipiēs calicem, gratias egit & dedit illis, dicēs: Bibite ex
hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in temissionem pec-
catorum. Marcus verò sic narrat: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens fregit & *Marc.14.*
dedit eis, & ait illis: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt
ex illo omnes. Et ait illis: Hic est saoguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Lucæ aotem *Luc.22.*
verba sūt ista: Et accepto pane gratias egit, & fregit & dedit eis, dicēs: Hoc est corpus meū, quod pro
vobis datur. Hoc facite in meam commemoraoonem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens:
Hic est calix, nouum testamentum io sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ex omnibus his Euangeli-
starum verbis patet nullum esse locum in quo post factam consecrationem sacramentum vocetur pa-
nis aut vinum, sed tantum corpus aut sanguis. Si enim Christus in pane suscepto nullam fecisset muta-
tionem, eumque vt susceperat, minimè variatum discipulis porrexisset, dici meritò posset merū panem
dedisse discipulis. Verum quum priusquam discipulis māducandum porrigeret, panem coouerterit in
carnem: nequaquam dici potest eum panem quem in manus susceperat, discipulis tribuisse, sed nobis
suum in quod conuerterat. At Lutherus obstat, sic dicens: Euangelistæ referunt Christum io manus
sumpsisse panem. Et nos etiam hoc ipsum fatemur. Verum quum recipiunt apostoli, iam non audis pa-
nem nominari, sed corpus: oec vinum, sed sanguinem. Quòd autem aiunt Lutherus & eius imitatores,
D hoc mirabile sacramentum vocari panem, atque inde colligunt aut panem ibi esse, aut ipsum panem
esse corpus Christi, non recte colligunt. Id enim solenne est sacris scripturis, vt panem appellent quod
comedi qoouis modo potest: quia vt dicit Ecclesiasticus: Initium vitæ hominis aqua & panis. Hoc *Eccle.29.*
modo manna dictus est panis, vt apud Prophetam: Panem cœli dedit eis, omne delectamentum in se *Psal.77.*
habeotem. Ecce panem vocat scriptura quem aliàs dixit esse velut semen coriandri. Hoc etiam modo
filius Dei secundum diuinitatis substantiam dictus est panis, quòd spiritualiter maoducatus mentem
intus reficiat. Sic enim dicit ipse: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Quæ verba (vt suprà ad- *Ioan.6.*
monuimus) minimè ad corpus refereoda sunt, sed ad diuinitaōs substantiam, quòd hæc de cœlo de-
scenderit, non autem corpus. Simili modo nos fatemur Christi corpus panem dici generali ista appel-
latione, quia videlicet specie panis opertum à nobis manducatur in spiritualem interioris hominis re-
fectionem. Possumus etiam aliam huius appellationis rationem reddere, nec omnino ineptam, quin-
mò conformem communi vsui loquentium, & ipsis etiam scripturis sacris. Vsitatissimus siquidem est
loquendi modus, vt rem eo oomine appellemus, quo res ex qua genita est, vocabatur. Si enim alicui de-
disses vinum, quod ille postmodum artificio aliquo aut operante natura vertisset in acetum, quod ille
iterum ad comedendum aliquam aliam rem tibi porrigeret, diceret tibi, nec impropriè, ecce tuum vi-
num quod largitus es mihi: nimirum hac locutiooe designās acetum illud ex vino donato fuisse geni-
tum, aut vinum in acetum fuisse versum. quapropter factum est vt nomine vini gaudeat nunc etiam a-
cetum, quia ex illius materia genitum est: cùm tamen vere & iuxta nominis propriam significationem
acetum non possit dici vinum, quòd res sunt specie substātiaque differentes. Nec ab boc modo loquen-
di abhorrent sacræ literæ. Vide quid dicatur in Exodo: Tulitque Aaroo virgam coram Pharaone & *Exod.7.*
A seruis eius, quæ versa est in colubrum. Vocauit autem Pharao sapientes & maleficos, & fecerunt etiam
ipsi per incātationes Aegyptiacas & arcana quædam similiter: proiecerunt que singuli virgas suas, quę
versæ sunt in dracones, sed deuorauit virga Aaron virgas eorum. Ecce iam vides virgam Aaroo versam
in colubrum, atque post eam versionem iterum vocari virgam, cùm nihil minus sit quàm virga. Nam &
deoorat aliorum virgas, quod virgæ minimè conuenit. Virga tamen post eam versionem vocatur, quòd
ex illa materia à Deo factus sit coluber ille. Adhūc modum etiam io sacratissima Eucharistia, cum pa-
nis vertatur in corpus Christi, fit inde vt corpus in quod vertitur, eodem nomine vocetur quo panis cō-
mutatus in corpus vocabatur, nō quod panis sit, sed quia panis loco subrogatus, atq; ideo præteriti panis
nomē cōseruat. Sed circa hoc nō erat opus tot argumētis, cum Ecclesia huic liti iam finem imposuerit.
Verum hoc fecimus, vt hæreticorum cauillis respōderemus ostēderemusq; rationem de ea quæ in no-
bis est fide. Cōcilium Cōstātiense sessione octaua enumerās. 45. errores Ioannis Vvicleph, hunc primo *Cōcilium*
loco collocat, sub his verbis: Substātia panis materialis, & similiter substātia vini materialis, manēt sine *Constant.*

ſubiecto in eodem ſacramento altaris, quem errorem cum aliis. 44. vnà ſuper omnes lata ſententia concilium damnat. Verum etſi hoc ſufficienter oſtendat panem non manere, non tamen oſtendit tranſſubſtantiari in corpus Chriſti, quòd Lutherus negat, irridetque, dicens hanc tranſſubſtantiationem eſſe recens iuuentam, nec vetuſtiorem quàm trecẽtenariam. Si de vocabulo ſolo eſt diſsidium, indigna prorſus res eſt vt pro ea digladiemur, modò conueniat inter nos de re. Res autem eſt, panem non manere poſt conſecrationem, ipſumque conuerti in corpus Chriſti. Siue autem illam verſionem appellet tranſſubſtantiationem, ſiue tranſmutationem, ſiue conuerſionem, non multum curabo, dummodo fateatur B
panem non manere poſt conſecrationem, illúmque verti in corpus Chriſti. Horum primum iam oſtendimus cum ex aliis, tum ex concilii Conſtantienſis definitione. Alterum oſtendere ſupereſt, panem ſcilicet verti in corpus Chriſti, idque non eſſe recens theologorum ſcholaſticorum inuentum, nempe trecentenarium, vt Lutherus ait. Pro qua re plurima ſanctorum patrum citabo teſtimonia: quæ omnia ſi bene conſideres lector, videbis etiam aduerſus prædictam Berengarii & Oecolampadii hæreſim manifeſtè pugnare. Primum omnium profero Anſelmum, virum quidem ſanctitate perinde ac doctrina clariſsimum, quem non poteſt Lutherus vt ſolet, dicere trecenienarium: & ex iſto gradatim procedam aſcendendo ad alios multò antiquiores, vſque ad illos qui fuerũt apoſtolorum temporibus vicini. Is ergo Anſelmus in Commentatiis ſuper Paulum, exponens illud ex priore epiſtola ad Corinthios, Hic calix
Anſelm. nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, hęc ait: Teſtamentum nouum in Chriſti ſanguine conſequuti ſumus, per quod ad nouam hæreditatem perueniamus, quia beneficii diuini ſanguis teſtis eſt. Vnde & ad tuitionem corporis & animæ noſtræ ſacramẽta eius percipimus, quia caro eius pro ſalute noſtri corporis eſt oblata: ſanguis verò pro anima noſtra effuſus eſt, vt vtraque noſtri ſubſtantia hæreditatem vitæ perennis accipere poſſet. Nec mirum, quod de pane & vino carnem & ſanguinem ſuum fecit. Nam &
Haymo. in quolibet homine carnem & ſanguinẽ de pane & vino facit, quia panis comeſtus mutatur in carnem, & vinum potatum vertitur in ſanguinem per creatoris operationem. Hæc Anſel. Haymo, vir etiam illuſtris inter theologos, ante ſeptingentos annos natus, in Commentariis ſuper Paulum, exponens illud ex priore epiſtola ad Corinthios, quoniam vnus panis & vnum corpus multi ſumus, hæc ait: Caro quã verbum Dei patris aſſumpſit in vtero virginali in vnitate ſuæ perſonæ, & panis qui conſecratur in eccleſia, vnum corpus Chriſti ſunt. Sicut enim illa caro corpus Chriſti eſt, ita iſte panis tranſit in corpus Chriſti: nec ſunt duo corpora, ſed vnũ corpus. Diuinitatis etenim plenitudo quæ fuit in illo, replet & iſtum panem, & ipſa diuinitas verbi, quæ implet cœlum & terram & omnia quæ in eis ſunt, ipſa replet corpus Chriſti, quod à multis ſacerdotibus per vniuerſum orbẽ ſanctificatur, & facit vnũ corpus Chriſti eſſe: & ſicut ille panis & ſanguis in corpus Chriſti traſeunt, ita omnes qui in eccleſia dignè comedũt illud, vnũ C
Ioan. 6. corpus Chriſti ſunt, ſicut ipſe dicit: Qui manducat carnẽ meã, & bibit ſanguinẽ meum in me manet &
Theophy. ego in eo. Hæc Haymo. Theoph. exponens illud Ioan. Panis quẽ ego dabo caro mea eſt, ſic ait: Attende autem quòd panis qui à nobis in myſteriis manducatur, non eſt tãtum figuratio quædam carnis domini ſed ipſa caro domini. Non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura eſt carnis, ſed caro mea eſt. Trãsformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem & acceſsionem ſancti ſpiritus in carnem domini. Et neminem cõturbet quod credendus ſit panis caro. Etenim & in carne ambulãte domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ eius carni, & in augmentum & ſuſtẽtationem conferebat, iuxta humanum morem: Igitur & nũc panis in carnẽ domini mutatur. Hæc Theoph. Quibus verbis nihil poteſt apertius dici. Nam di-
Iſidorus. xit panẽ transformari in carnẽ, & iterum dicit mutari in carnẽ: vocans nẽpe traſformationẽ, quod recẽtiores theologi, dixerunt trãſſubſtãtiationẽ. Iſidorus lib. 1. de Eccleſiaſticis officiis cap. 18. eidem ſententiæ fauet, ſic dicẽs: Panis enim quẽ frãgimus, corpus Chriſti eſt, qui dicit: Ego ſum panis viuus, &c. Vinum autẽ ſanguis eius eſt, & hoc eſt quod ſcriptum eſt: Ego ſum vitis vera. Sed panis quia cõfirmat corpus, ideo corpus Chriſti nũcupatur, vinum autẽ quia ſanguinem operatur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur. Hæc autẽ duo ſunt viſibilia, ſanctificata tamen per ſpiritum ſanctum, in ſacramentũ diuini corporis trãſeunt. Hæc Iſidorus. Qui ſatis apertè docet trãſſubſtãtiationẽ, cum dicit panẽ & vinum D
tranſire in corpus Chriſti. Quod autẽ dixit quod credẽdus ſit panis caro, eodẽ modo dixit quo ſuperius expoſuimus, quia ſcilicet panis vertitur in carnem, cõſeruato ſcilicet in re poſtera, rei præcedentis voca-
Damaſc. bulo. Damaſcenus etiam lib. 4. de fide orthodoxa cap. 14. hanc eandem ſententiam quamuis aliis verbis dixit, ſic enim ait: Corpus enim ſecundum veritatem coniunctum eſt diuinitati, quod ea ſancta virgine corpus eſt: non quod ipſum corpus aſſumptum ex cœlo deſcẽderit, ſed quod ipſe panis & vinum tranſmutatur in corpus & ſanguinem Dei. Si autem modum requiris quonã pacto ſit, ſat ſit tibi audire, quoniam per ſpiritum ſanctum, quemadmodum ex ſancta Dei para ſeipſo & in ipſo Dominus carnem ſubſtentauit. Et nihil amplius cognoſcimus, quàm quod verbum Dei verum eſt & efficax & omnipotens, modus autem inſcrutabilis. Neque eſt hoc etiam dictu promptum quomodo naturaliter per comeſtionem panis, & vinum & aqua per potionem in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis tranſmutatur: & nõ ſit aliud corpus præter id quod prius erat ipſius. Sic & propoſitionis panis vinúmque & aqua per inuocationem & aduentum ſpiritus ſancti ſupernaturaliter tranſmutatur in corpus & ſanguinem Chriſti, & non ſunt duo, ſed vnum & idem. Huc uſque Damaſcenus. Vides hic ter nominatam tranſmutationem panis in corpus, & vini in ſanguinem. Quod autẽ ad finem dixit: Et nõ ſunt duo, ſed vnũ & idem, vt non referre poſſes ad panem & corpus, quod illa ſcilicet non ſunt duo, ſed vnum & idem, vt nihil tale intelligas, ſuperius dicta manifeſtant. Superius nanque dixerat corpus quod ex alimento nutritur, & in quod alimentum conuertitur, non eſſe aliud corpus præter id quod prius erat ipſius ante comeſtionem. Sic etiam panis in euchariſtia non in aliud corpus Chriſti cõuertitur, q̃ in id quod ante cõ-

ſecrationem

ſecrationē prius habebat, vt ſcilicet nō ſint duo corpora, vnū quod ante conſecrationē, aliud in qnod fa
cta conſecratione panis rtanſmutanır. Hunc autē Damaſcenū non poteſt Lutbetus dicere recentē, niſi
fortè talē ſe credit Lutherus, vt illı mille anni ſint tanquā dies heſterna quę præteriit: quoniam hıc, teſte
Ioanne Trithemio, fuit tēporibus deuotiſſimi imperatoris Tbeodoſij ſeniotis, à quo ad noſtrū hoc tem
pus mille centū anni & eo amplius elapſi ſunt. Auguſt. in lib. ſententiarū Proſperi huic ſententiæ fauet, *Auguſt.*
ſic dicens: Nos autē in ſpecie panis & vini quā videmus, res inuiſibiles, id eſt carnē & ſanguinem bono
ramus, nec ſimiliter comprehēdımus has duas ſpecies quemadmodū ante conſecrationē cōprehende-
bamus: cū fideliter fateamur ante conſecrationē, panē eſſe & vinū quod natura formauit, poſt conſecra
tionem verò carnē Chriſti & ſanguioem, quod benedictio coōſecranit. Hæc Auguſt. In qoibus verbis
aperte indicat panē terrenum non manere poſt factā conſecrationē. Nam duo tēpora, ſibi inuicem op-
poſita diſtinguit in quibus diuerſas rerū conditiones eſſe oſtendit, vnū ante cōſecrationē, alıerum poſt
conſecrationem. In primo tēpore eſt ſolus panis ſine corpore Chriſtı, in altero, ſolum dicit eſſe corpus
Cbriſtı, & non panē. Ambroſius, libro quarto de ſacramentis capite quarto apertiſſime hanc docet ſen
tentiam, ſic inquiens: Meus panis eſt vſitatus, ſed panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorum: vbi ac- *Ambro.*
ceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur aſtruamus, quomodo poteſt qui panis eſt, cor-
pus eſſe Chriſtı conſecratione? Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu.
Nam reliqua omnia quæ dicuntnr, laus deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæ-
teris. Vbi venitur vt conficiatur venerabile ſacramentū, iā non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſer-
monibus Chriſti. Ergo ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentū. Quis ſermo Chriſti? Nempe is quo facta
B ſunt omnia. Iuſſit dominus, & factū eſt cœlū. Iuſſit dominus, & facta eſt terra. Iuſsit dominus, & facta
ſunt maria. Iuſsit dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quā operatorius ſit ſermo Chri-
ſti? Si ergo tāta vis eſt in ſermone domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant: quanto magis operato-
rius eſt vt ſint quę erant, & in alıud commurentur? Hæc Ambro. Et cap. 5. eiuſdē libri iterū ait: Antequā
cōſecretur, panis eſt, vbi autē verba Chriſti acceſſerint, corpns eſt Cbriſti. Deniq, audi dicentē: Accipi-
te & edite ex eo omnes, hoc eſt corpus meū. Et ante verba Chriſtı, calix eſt vini & aquę plenus. Vbi ver
ba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibns po-
tēs eſt ſermo Chriſtı vniuerſa cōuertere. Hactenus Ambro. Quibus verbis, nihil manifeſtius poteſt de-
ſiderari. Nam dicit, ex pane fieri carnē Cbriſti, & panē cōmutari & cōuerti in corpus Chriſti. Quoties
autē ex vna re fit alia nō manet illa prima ex qua poſterior facta eſt. Vt gratia exēpli: quando ex ligno fit
ignis, nō manet lignū illud ex quo ignis eſt factus. Et idē contingit in omni re, ex qua fit alia. Baſi. Mag. *Baſilius.*
in libello de ritu miſſæ ab eo cōpoſito eidē ſententiæ fauet, ſic dicēs: Rogamus te domine, vt veniat ſpi-
ritus ſanctus tuus, ſuper nos & ſuper hęc propoſita mnnera, & benedicat eā ſanctificerque & faciat hūc
eundem panē precioſum corpus, & vinū precioſum ſanguinē domini ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui
effuſus eſt pro mundi vita. Hæc Baſil. In quibus verbis illud annotare oportet, quod in verbis Ambroſij
annotauimus. Gregorius Niſſenus buius Baſilij frater in lib. de myſtica vita Moſi, exponēs rationē illius *Gregori^o*
cibi mānæ in deſerto dati patribus, ſub cuius figura de eucbariſtia diſſerit, ſic ait: Is igitur mirabilis ſine *Niſſenus.*
agricultura panis. Varietate qualitatis ad ſuſcipientiū habitudinē, virtutē ſuā commutat. Nā cum ſit pa
C nis, ignorat labefieri: ſic in carnem vertitur: nouit olus imitari. Quicquid deniq; aſſumenti cōueniēs &
expetitum ſit (vt Apoſtolus vult) qui banc nobis menſam præparauit, in id commutatur. Hęc ille: qui-
bus verbis ſemel atq; iterū dicit panē verti in carnem. Euſebius Emyſſenus, à beato Hieronymo in libro
de viris illuſtribus valde laudatus in quodā ſermone de cœna domini, hęc ait: Magnitudinē cœleſtium *Euſebius*
merito cœleſtis confirmat autoritas, quia caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Rece- *Emyſſen^o*
dat ergo omoe infidelitatis ambiguū quandoquidem quia qui dator eſt muneris ipſe eſt teſtis veritatis.
Nam viſibilis ſacerdos, viſibiles creaturas in ſubſtantiā ſui corporis & ſanguinis ſui verbi ſni ſecreta po
teſtate, conuertit, dicens: Accipite & bibite, hic eſt ſanguis & corpns meum. Ergo ſicut ad initium præ
cipientis domini repente ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cœlorum, profunda fluctuum, vaſta terrarū pa-
ri potentia, in ſpiritualibus ſacramentis, verbi præcepit virtus & rei ſeruit effectus. Hæc Euſebius. Qui-
bus verbis, vt apertiſsime conſtat, nihil poteſt apertius dici. Cyprianus martyr, in ſermone de cœna do
mini bæc ait: Panis iſte quem dominns diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus, omnipo-
tētia verbi factus eſt caro, & ſicut in perſona Chriſti bumanitas videbatur & latebat diuinitas, ita ſacra- *Cyprian.*
meoto viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia, vt eſſet religioni circa ſacramēta deuotio, & ad ve
ritatem cuius corpus ſacramēta ſunt, ſyncerior pateret acceſſus vſque ad participationem ſpiritns, non
quod vſque ad conſubſtantialitatem Cbriſti, ſed vſque ad ſocietatem germaniſsimam eius hæc vnitas
peruenıſſet. Hæc Cyprianus. Quibus verbis nibil poteſt dici apertius, cum dicat panem oon effigie ſed
natura mutatum eſſe, & omnipotētia verbi factum eſſe carnem. Hanc enim naturæ panis mutationem
D qua factns eſt caro nos vocamus conuerſionem aut tranſſubſtātiationem. Cyprianus item, adbuc ean-
dem ſeotentiam iterum apertius docet, in ſermone de vnctione cbryſmatis, ſic dicēs: Dedit itaque Do-
minus noſter in menſa, in qua vltimum cum Apoſtolis participauit conuiuium, propriis manibus pa-
nem & vinum: in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum, vt in Apoſtolis ſecretius
impreſſa ſyncera veritas & vera ſynceritas exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro, eſſet &
ſanguis, & quibus rationibus cauſæ effectibos conuenirent, & diuerſa nomina vel ſpecies ad vnam re-
ducerentur eſſentiam, & ſignificantia & ſignificata eiſdem vocabulis cenſerentur. Hæc Cyprianus. In
quibus verbis non ſolum nobiſcum ſentit de conuerſione panis in corpus, & vini in ſanguinem Chri-
ſti, ſed etiam reſpondet iis quæ aduerſarii noſtri nobis in hac parte obiicere ſolent. Nam dicit vnam tan
tum eſſe ſubſtantiam ſiue eſſentiam quæ duobus nominibus videlicet panis & carnis appellatur, & no-

men ſubſtantiæ prioris quàm ille appellat cauſam tribuit ſubſtantiæ poſteriori videlicet corpori Chriſti, quod ille vocat effectum: & ub hanc cauſam dicit, corpus Chriſti vocari panem. Si Cyprianus dicit vnam tantum ibi eſſe eſſentiam, & duo eſſe illius oomina oportet vt iuxta illum ibi non ſit panis ſed ſolum corpus Chriſti, quia aliàs non vna tantum eſſet eſſentia duobus nominibus appellata.

Pontianus, Papa & martyr (huic ſententiæ etiam fauet) qui fuit temporibus Alexandri Imperatoris. Is enim in epiſtola prima, quæ eſt, ad Felicem Sucribonum, hæc ait: De ſacerdotibus autem domini, quos oos aodiuimus contra prauorum hominum inſidias adiuuare, eorumque cauſas portare,
Pontian' Papa. ſcitote vos in eo valde, Deo placere, qui ſibi eos ad ſeruiendum aſciuit, & familiares in tantum ſibi
eſſe voluit, vt etiam aliorum hoſtias per eos acceptaret, atque eorum peccata donaret, ſibique reconciliaret. Ipſi quoque proprio ore corpus domini conficiunt, & populis tradunt. Hæc Pontianus papa. In quibus verbis id potiſſimum ānotādum eſt, quod dicit ſacerdotes cooficere corpus Chriſti. Non A
poſſiit autem cōficere corpus domini, niſi verbis ſuis per ſecretā Dei poteſtatem illic aſsiſtētem, paoem conuerterent in corpus, & vinum in ſanguinem Chriſti. Irenæus, Apoſtolorum temporibus vicinus, lib. 5. aduerſus hæreſes, ſic ait: Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſāgoinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & cōſiſtit noſtrę ſalutis ſubſtātia, quādo negāt carnē capacē eſſe donationis dei, quæ eſt vita æterna, quæ & ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum eius fit. Hæc Irenęus. Teleſphorus papa & martyr, in epiſtola ſua decretali quā ſcripſit, ad omnes Chriſti fideles, de miſſarum celebratione loquens, hæc ait: Miſſarum celebrationes ante horam diei tertiā minimè ſiit celebrādæ, quia & eadem hora Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos ſpiritus ſāctus deſcēdiſſe legitur. Ab epiſcopis autem idem Angelicus hymnus pro tempore & loco, io miſſarum ſolemniis celebrādus eſt, atque ſolemniter recitandus. Ipſi enim qui proprio ore corpus domini conficiunt, ab omnibus ſunt audiendi, obediēdi, atque timēdi. Hęc Teleſphorus papa, qui fuit aliquātulo vetuſtior Irenæo: quoniā hic fuit ſub Seuero & Pertinace imperatorib', Teleſphorus autē, vt Damaſus in ſuo pontificali refert, fuit ſub Antoonino pio imperatore. Et in verbis iſtius Teleſphori idem annotare oportet, quod ſupra in verbis Pontiani annotauimus. Nā ſi per ſacerdotis verba panis nō conuertitur in corpus Chriſti, nō eſt alia via qua ſacerdos corpus illud cōficere poſſit. Quia nec generat illud, nec vllo modo producit, neque verā vllā efficientiā circa corporis illius ſubſtantiam habet. Neque ſatis eſſet ad hoc, ſi illud corpus de cœlo ad terrā verbis ſuis deſcēdere faceret: quia qui rem aliquā de vno loco ad aliud trāſmutat, non propter hoc rectè dicimr quod vere cōficiat illam. Hæc ergo tā multa
& tārorum virorum teſtimonia ſatis eſſe debent, vt oſtēdamus Luthero tranſſubſtātiationē nō eſſe no- B
uā, nec trecētenariā, vt ipſe aſſerit, ſed multo vetuſtiorem, nempe ab ipſis Eccleſiæ primordiis proditā.
Quòd ſi de vocabulo cōtēdat id eſſe nouū, nos nō verba curamus, ſed res: quoniā vocabulorū proprietates inquirere, grāmaticorum eſt munus: nō theologorum. Nā ſi de re cōſtat, vocabuli nouitas nō debet orthodoxum offēdere, vt beatus Athanaſius ait, io ea quā habuit aduerſus Arriū diſputatione. Nouis nāque hæreſibus ſuccedētibus Eccleſia nouit vocabula noua cōfingere ad clarius res exprimēdum, & hæreſibus obuiādum. Cum enim io ipſo naſcētis Eccleſię initio quiſquā ab eo nomē acciperet, à quo baptizabatur, aut à quo edocebatur, ita vt dicerēt: Ego ſum Pauli, ego ſum Cephę, ego ſum Apollo, factum eſt hac de cauſa ad obuiādum huic peſti, vt omnes Chriſto initiati communi vocabulo vocarētur
Chriſtiani, quod nomen primum Antiochiæ hac occaſione natum eſſe hiſtoriæ prodūt. Poſtea etiā ſur-
Act. 11. rexit Arrius docēs filium patri inæqualem, nec eiuſdem ſubſtātiæ: cui hæreſi Eccleſia obuians effinxit ſibi nomen conſubſtātialitatis, nunquam in ſacris literis repertum. Sic etiam videns hæreticos inſurrexiſſe qui dicerent panem manere ſimul cum corpore, ad deootādum panem minime poſt cooſecrationem ſuperſtitem, ſed eſſe verſum io corpus, nomen trāſſubſtantiationis cōfinxit, quod rem, vt apparet adeò clare applicet, vt nullū hæreſis veſtigium poſt ſe relinquat. An autē cōgrue, aut ornate, aut pollite explicet, oon curo, modo fideliter ac catholice doceat. Neque video cauſam quare non habeat hāc autoritatem Eccleſia fingēdorum vocabulorū, ſicut & quālibet rempublicā habuiſſe dignoſcitur, ex quorum cōſenſu & fictione cōcordi vocabula vim accepere ſignificatiuam. Sed iam opus eſt vt oſtēdamus
Cōcilium Latera. Eccleſiam de hac re definientem. Cōcilium Lateraoenſe ſub Innocenoo tertio celebratum ſic definit: Vna eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extra quā oullus omnioo ſaluatur: in qua idem ipſe ſacerdos & ſa-
crificium Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſāguis in ſacramēto altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraci- C
ter continetur, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem poteſtate diuina, vt ad perficiēdum myſteriū voitatis, accipiamus ipſi de ſuo quod accepit ipſe de noſtro. Hæc Concilium. Et ponuntur hæc verba in volumine epiſtolarum decretaliū, tit. de ſum. trin. & fid. cat. io capitulo, firmiter credimus. Poſtremo cōcilium Tridentinum ſub Iulio tertio celebratum, ſeſſione tertia, cap. 4. docet quid de hac re neceſſario ſentiēdum ſit, ſic inquiēs: Quoniam autem Chriſtus redemptor noſter, corpus ſuum,
Cōcilium Tridētinū id quod ſub ſpecie panis offerebat verè eſſe dixit, ideo perſuaſum ſemper in Eccleſia dei fuit, idque nūc denuo ſancta hæc ſynodos declarat, per cōſecrationem panis & vini, cōuerſionem fieri totius ſubſtātiæ panis in ſubſtātiam corporis Chriſti domini noſtri, & totius ſubſtantiæ vini in ſubſtantiam ſanguinis eius, quæ cōuerſio cōueniēter & proprie à ſancta Catholica Eccleſia tranſſubſtātiatio eſt appellata. Et poſt datā hanc doctrinam à cōcilio, ne quis cōtra illā docere, aut ſētire præſumat, canonem latę ſentētiæ qui eſt ſecundus in ordine contra huiuſmodi præſumptores protulit, cuius verba ſunt hæc: Si quis dixerit in ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſacramēto remanere ſubſtantiā panis, & vini vnà cum corpore & ſāguine domini noſtri Ieſu Chriſti, negaueritque mirabilē illā, & ſingularem cōuerſionem totius ſubſtātiæ panis in corpus, & totius ſubſtātiæ vini in ſanguinem, manentibus dūtaxat ſpeciebus panis & vini, quam quidem conuerſionem catholica Eccleſia aptiſsime tranſſubſtantiationem appellat, Anathema ſit.

ma sit. Hactenus Concilium Tridentinum. In quibus verbis definiuntur omnia quæ huic negocio vi-
D debantur necessaria.

SExta hæresis est quæ asserit pro calicis consecratione non esse apponendũ vinum, sed solam aquam.
Hic est error quorundam qui ab effectu vocati sunt Aquarij. Sic enim eos beatus August. in lib. de *Aquarij.*
hæresibus.cap. 4. appellat: nec tamen quam pro se habeant rationem, refert. Verum ex Ecclesiastico
dogmate proximè citando constat eos sobrietatem adeò diligere, vt eius conseruandæ causa etiam pro
calicis consecratione vinum euitandum putent. Quis fuerit huius hæresis autor, & quo tempore cœpe-
rit, apud neminem inuenire potui. Aduersus hunc errorem tres Euãgelistæ pugnant, Matthæus scilicet
Marcus, & Lucas. Hi enim omnes referentes modum dominicæ cœnæ, dicunt Christum calicem por- *Mat.26.*
rexisse discipulis, & vt ostenderent quem illis in calice liquorem præbuerit, addiderũt verba Christi di-
centis: non bibam amodò de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscũ nouum
in regno patris mei. Ex quibus verbis satis apertè ostenditur eum liquorem quem Christus discipulis in
calice potandum dedit, fuisse genimen vitis, nempe vinum. Quòd si quis fortè pertinax contendat de
alio quopiam vitis fructu esse illa verba intelligenda, hoc plurimorum conciliorum definitionibus reii-
citur, quæ asserunt vinum in calice esse necessarium pro sanguinis consecratione, vt panis pro corporis *Cõcilium*
consecratione. Concilium nanque Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, inter alia sic definit: *Latera-*
Vna verò est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacer- *nense.*
dos est sacrificium Iesus Christus; cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis &
vini veraciter continentur. Hæc concilium. Ex quo patet sub specie vini sanguinem latere, & non sub
specie aquæ. Alia sunt insuper concilia quæ hoc exprimunt, quæ quoniam aduersus proximè describen-
dam hæresim iterum citanda sunt, prætereo vsque ad locum illum. Accedit huc etiam quòd signa de-
bent esse aliqua ex parte similia signatis. At inter aquam & sanguinem nulla versatur similitudo, præci-
A puè si philosophis credimus, asserentibus puram aquam nullius esse alimenti. Non erat ergo consenta-
neum aquam in signum sanguinis institui.

SEptima hæresis est quæ cum hac proxime enarrata velut ex diametro pugnat. Nam hæc sic vinum in
calice apponit quòd nullam penitus miscet aquam, asseritque eam minimè miscendã esse. Hic est er-
ror Græcorũ, à Guidone Carmelita vndecimo loco inter errores Græcorum locatus. Est etiam error Ar- *Græci.*
menorum, quem Guido, 24. ordine recenset. Pro eius erroris reprobatione est vnum hoc iaciendũ prius
fundamentum, quòd modica scilicet aqua vino mixta, in vini substantiã conuertitur, aut in sua substan- *Armeni.*
tia sine conuersione manens, cum modica sit, minorisque efficaciæ quàm vinum, nõ vertit vinum à sua
natura. Vtrum autem horum sit verius, non sum adeò demens vt audeam definire, quod Innocentius. 3.
pontifex summus, vir alioqui doctissimus, non ausus est definire, prout in cap. cum Marthæ, tit. de cele-
bratione missarum, patet. Hoc ergo iacto fundamento, facile hoc nostrum, id est, catholicum superædi-
ficabimus dogma. Nam hoc sacramentum in memoriam dominicæ mortis fit, Paulo testante, qui ait:
Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicẽ bibetis, mortem domini annunciabitis donec ve-
niat. At Christo mortuo (vt est apud Ioãnem) vnus militum lancea latus eius aperuit, & cõtinuo exiuit *1.Cor.11.*
sanguis & aqua. Vt ergo sacramẽtum calicis velut perfectũ signum illud repræsentet, oportet vt in cali- *Ioan.19.*
ce aqua vino misceatur, quæ aquam de Christi latere simul cum sanguine exeuntem repræsentet. Quod
etsi ex Christi institutione nõ esset, ecclesia nihilominus hoc statuere poterat, quum aqua (vt diximus)
vinum cui miscetur, nõ destruat. Hoc autem ita faciẽdum esse, atque ita esse factum ab ipsis ecclesię pri-
B mordiis pluribus edocemur testimoniis. Cyprianus libro secundo epistola tertia, quæ est ad Cecilium,
hæc ait: Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credẽtium plebs ei,
in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini sic miscetur in cali-
ce domini, vt commixtio illa non possit ab inuicem separari. Vnde ecclesiam, id est, plebem in ecclesia
constitutam fideliter & firmiter in eo quod credidit perseuerãtem, nulla res separare poterit à Christo,
quo minus hæreat semper & maneat in diuina dilectione. Sic autem in sanctificando calice domini of-
ferri aqua sola nõ potest, quomodo nec vinũ solũ potest. Nam si vinũ tãtum quis offerat, sanguis Christi
incipit esse sine nobis. Si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quãdo autẽ vtrũque miscetur,
& adunatione cõfusa sibi inuicem copulatur, tunc sacramẽtũ spirituale & cœleste perficitur. Alexander
autẽ primus, apostolis vicinus (nam sub Aelio Adriano imperatore ecclesiã rexit) sic ait in decretis suis,
quæ in. 1. to. cõciliorũ generaliũ inseruntur. In sacramẽtorũ quoq; oblationibus, quę inter missarũ solen-
nia domino offerũtur, passio domini miscẽda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio cele-
bretur: ita vt repulsis opinionibus superstitionũ, panis tãtum & vinum aqua permixtũ in sacrificio offe-
rãtur. Nõ debet enim (vt à patribus accepimus) & ipsa ratio docet, in calice domini aut vinum solũ, aut
aqua sola offerri, sed vtrũq; permixtũ, quia vtrunq; ex latere eius in passione profluxisse legitur. Hæc il-
le. Vides hic papã sanctũ simul atq; doctũ, vicinũque apostolorũ tẽporibus, testari se ita à patribus nẽpe
ab apostolis vel eorũ discipulis suscepisse. Et inter Ecclesiastica dogmata, quæ B. August. (vel vt alii vo-
lunt, Gennadius) vno volumine collegit. 75. loco tale dogma locatur: in Eucharistia nõ debet pura aqua
offerri, vt quidã sobrietatis fallũtur imagine, sed vinum cũ aqua mixtũ, quia & vinum fuit in redẽptio-
C nis nostræ mysterio, cum dixit: Non bibam amodò de hoc genimine vitis: & aqua mixtũ, non quod post
cœnam dabatur, sed quod de latere eius lancea perfosso aqua cũ sanguine egressa, vinũ de vera eius car-
nis vite cũ aqua expressum ostendit. Hactenus Ecclesiasticũ dogma. Præterea in collectario quod bea-
tus Martinus Braccharensis episcopus fecit ex conciliis oriẽtalibus. 55. cap. sic habetur: Non oportet ali-
quid aliud in sanctuario offerri præter panẽ, & vinũ, & aquã, quæ in typo Christi benedicũtur, quia dñs
in cruce penderet, de corpore eius sanguis effluxit & aqua, hæc tria vnũ sunt in Christo Iesu. Hæc hostia

& oblatio Dei in odorem suauitatis. Hæc ibi. Rursus Carthaginense concilium tertiũ in suorum decretorum cap. 24. sic habet: *Conciliũ Carthaginense.* In sacramentis corporis & sanguinis domini nihil amplius offeratur, quàm ipse dominus tradidit, Hoc est panis, & vinum aquæ mixtũ. Ex quibus verbis videtur cõcilium quidpiam plus asserere, scilicet Christum ita tradidisse, vt scilicet aqua vino misceretur. Quòd etsi textus non sit scripturę expressus, mihi tamen valde probatur, quòd sobrietatis causa crederem Christum aquam vino miscuisse. Cui alludere videtur illud Salomonis: *Prou. 9.* Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas suas, miscuit vinum, proposuit mensam suam. Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. Si quis est paruulus, veniat ad me. Et insipiẽtibus locuta est: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Pòst concilium Carthaginense Sexta generalis synodus in speciali contra ipsos Armenos canone. 32. per sequentia verba definiuit. Quoniam nouimus in Armeniorum regione vinum tantum in sacra mensa offerri, aquam illi non miscentes qui incruentum sacrificium peragunt, prætexentes ecclesiæ doctorem Ioannem Chrysostomum in interpretatione Matthæi hoc asserentem. Vt iam nunc ab ignorantia liberentur, illius patris mẽtem orthodoxè aperimus. Cum enim antiquam Hydroparastarum hæresim, qui pro vino solam aquam in sacrificio vsi sunt, subuerteret, illam orationem composuit, in qua aqua in sacrificio missæ adiũctionem amouere illi existimãt, cum tamen non doceat sanctus per solum vinum oblationem fieri, quandoquidem & suæ ecclesiæ vbi est illi pastoralis administratio tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oportet, ex pretioso & honorando nostri redemptoris sanguine & aqua contemperationem attendens, quæ in totius mundi viuificationem effusa est, & peccatorum redemptionem. Et in omni etiam ecclesia vbi spiritalia luminaria refulserunt, hic ordo diuinitus traditus seruatur. Nam & Iacobus domini nostri Iesu Christi secundum carnem frater, & Basilius Cæsariẽsis Archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum orbem peruasit, mystico nobis in scripto tradito sacrificio, ita peragendum in sacro mysterio ex aqua & vino sacrum poculum ediderunt. Et qui Carthagine cõuenerunt sancti patres ita aperte tradiderunt. Si quis ergo episcopus vel presbyter non secundum traditum ab Apostolis ordinem facit, deponatur vt imperfectè ac simpliciter mysterium enuncians, & quæ tradita sunt innouans. Hactenus sexta Synodus. Denique concilium Florẽtinum sub Eugenio quarto celebratum in definitione fidei Armenis data, loquens de sanctissimo Eucharistiæ sacramento, hæc ait. Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cuius materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante cõsecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo admiscetur, quoniam iuxta testimonia sanctorum patrum ac doctorum Ecclesiæ, pridem in disputatione exhibita, creditur ipsum dominũ in vino aqua permixta hoc instituisse sacramentum. Deinde, quia hoc cõuenit dominicæ passionis repræsentationi. Hęc Concilium Florentinũ. Ex his ergo omnibus constat aduersus schismaticos Gręcos & Armenos, aquam vino in calicis consecratione esse miscendam. D A

Octaua hæresis est, non substantiam sacramenti, sed eius virtutem & efficaciam oppugnans: quæ asserit huoc sacratissimum cibum nec prodesse quicquam, nec etiam lædere. Huius hæresis magistri atque autores fuerunt Messaliani, qui & εὐχῖται, id est orantes, vel [illegible], id est afflati aut diuini appellantur, *Messalia. Armeni.* quorum historiam iam suprà narrauimus. Hanc eandem tutantur hæresim Armeni, vt eis impingit Guido Carmelita, dicens hunc esse illorũ vigesimum tertium errorem. Verum hi à Messalianis in hoc diuiduntur, quòd Messaliani asserunt nihil prodesse aut lædere. Armeni autem dicũt soli corporis saluti prodesse. Concordi tamen sententia hi omnes asseuerat nihil prodesse animæ. Quibus meritò dici posit id quod per Malachiã prophetã Dominus ait: *Malac. 1.* At vos ô sacerdotes qui despicitis nomẽ meũ, & dixistis, in quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? In eo quod dicitis, mensa domini despecta est Hæc ibi. Nónne despectam facit mensam domini, qui dicit eam nullo vsui esse? Hæc autẽ assertio manifestæ hæreseos conuincitur per ea quæ Ioan. 6. à Christo dicta sunt in huius sacramenti approbationem & laudem, in quibus non semel huius præstantissimi sacramenti virtus ostenditur. Qui manducat (inquit Christus) carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam. Nónne satis prodesse tibi videtur quod manducatum vitam præstat æternam? Quòd si hęc ad futurũ referas, vt scilicet intelligatur eum qui manducauerit, in posterum habiturum vitam æternã, tunc verò cùm primum manducatur, nihil conferre: etiam hoc dicto fateris Eucharistiam aliquid cõmodi adferre suscipienti. Nam etsi sola futurorũ spes non beet hominem, non est tamen dubitandũ multo feliciorẽ esse eum qui sperat (etiã si nihil habeat) quàm qui desperat. Nam qui sperat, initium quoddam possessionis habet: quò fit vt in ipsa rei priuatione eum alat spes. Sic enim ait beatus Ioannes: Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbimus eũ sicuti est. B *1. Ioan. 3.* Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut ille sanctus est. Magnũ ergo commodum Eucharistiã adferre fateris, cũ admittas ex eius mãducatione ius nos quoddã acquirere ad vitã æternam post mortem posidendam. Præterea tale ius ad habendam in posterum beatitudinẽ, nullus expers gratiæ habere potest. *Rom. 6. Ioan. 1. Matt. 25.* Nam quamuis beatitudo sit donum dei, vt Apostolus ait, gratia dei vita æterna, vel vt alia translatio ait, donum dei vita æterna: hanc tamen gratiam nunquam de plenitudine Christi recipimus nisi pro alia gratia qua hic nos prius iustificari oportet, vt in eam veniamus indulgentiam qua dicitur: Ibunt iusti in vitam æternam. Necessarium est ergo eum qui digne suscipit hoc sacramentum, si in posterum hac de causa habiturus est gloriam, suscipere etiam in præsenti gratiam. Verum quò res sit apertior, alia quæ sequuntur Christi verba referamus: quoniam illa expresius nostrum propositum confirmãt: Qui manducat (inquit) meam carnem, & bibit meum sanguinẽ, in me manet, & ego in illo. Et vt beatus Ioannes in quadam epistola ait: Omnis qui in eo manet, non peccat: colligitur hinc manifeste, hoc Christi corpus manducatum, omnem prorsus peccati culpam à nobis abigere, quod non paruum

emolumentum

emolumentũ est. Nunquam etiam aliquis in Deo manet, aut Deus in illo speciali existentia, nisi per cha-
ritaté. Qui manet (inquit Ioannes) in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Si ergo qui manducat car- 1. Ioan. 4.
nem Christi, & bibit eius sanguiné, in illo manet, ergo in charitate & dilectione manet. Nam si non di-
ligeret, non maneret in illo, quoniã vt beatus Ioannes ait: Qui non diligit, manet in morte. Qua de cau- 1. Ioan. 3.
sa Christus nos alibi monebat in dilectione sua manere, vt fructum aliquem adferre possemus, quò fit vt
C qui hoc sacramentum recipit, charitatem etiam recipiat, per quam in Deo maneat. Vt autem Christus Ioan. 6.
hoc propositum magis cõfirmaret, tertio eandem sententiam repetit, dicens: Sicut misit me viuens pa-
ter, & ego viuo propter patré: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Viuens pater misit filium,
quia voluntate patris incarnatus est, viuit propter patrem in quantum Deus, nõ quòd ipse in se non ha-
beret vitam, sed quia non à se, sed à patre nascens, habuit vitam nascendo, à quo habuit diuinitatem ge-
nitus. Viuit etiam propter patrem in quantum homo, quia voluntate patris factus homo, corpus quod
assumpsit, viuificauit. Ait ergo: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui mãducat
me, viuet propter me, id est, quemadmodum homo factus sum patris voluntate, & homo factus viuo,
corpusque meum vita repleo: sic qui carnem meã manducat, propter me viuet: quoniam carnem meam
habet, quæ viuificatrix est propter inhabitantem in ea diuinitatem. Ecce ergo manifesta Christi verba,
quibus sæpe testatur magnã vtilitatem manducãtibus hoc sacramentũ successuram, nempe vitam æter-
nam. Rursus, ipsum rei vocabulũ hoc indicat. Vocatur etenim Eucharistia, quod latinè dicitur bona gra
tia, indito ab effectu vocabulo, quòd magnam gratiam sumentibus conferat. Deinde cum in hoc sacra-
mento recipiatur non solum corpus aut humanitas Christi, sed ipsa diuinitas humanitati cõiuncta: quis
credat Deum aliquem inhabitare, cui non magna dona cõcedat? Quapropter beatus Bernardus hoc sa-
cramentum cæteris præferens, ait: In hoc sacramento non solum gratia, sed ille à quo est omnis gratia,
sumitur. Quibus verbis expressit magis esse recipere ipsum totius gratiæ fontem, quod in aliis sacramẽ-
D tis non sic corporaliter fit, quàm recipere gratiam quam omnia sacramenta præstãt. Magnam ergo gra-
tiam sacramentum eucharistiæ præstat, pro qua in futuro donat vitam æternam. Ex quibus alia multa
oriuntur, vt sancti testantur, quorum vnum aut alterũ solum citabo. Cyrillus lib. 4. super Ioannem cap. Cyrillus.
17. sic ait: Pias quæso cogitationes suscipias, studiose sanctéque viuas, & benedictione participes, quæ
(mihi crede) non mortem solum, verumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim, quum in nobis ma-
neat Christus, sæuientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi
extinguit, nec in quibus sumus peccatis cõsiderat, sed ægrotos curat, collisos redintegrat, & sicut bonus
pastor, qui animam suam pro ouibus suis posuit, ab omni nos erigit casu. Hęc Cyrillus. Quod autem di-
xit, nec in quibus sumus peccatis considerat, propter peccata venialia dixit, de quibus dicitur: Septies in Psal. 24.
die cadit iustus. Et propter peccata quæ nos latent, de quibus etiam alibi dicitur: Ab occultis meis mũ- Psal. 8.
da me domine. Hoc autem ex præcedẽtibus quæ in eiusdem lib. cap. eodem refert constare potest. Bea- Chrysost.
tus Chrysostomus homilia. 45. super Ioan. de hoc sanguine in sacramento nobis exhibito ita ait: Hic san
guis effusus vniuersum abluit orbem terrarũ, de quo multa Paulus ad Hebræos prosecutus est. Hic san-
guis abdita & sancta sanctorum purgabat. Quòd si eius figura tantam habuit vim in templo Hebræo-
rũ, & in media Ægypto liminibus aspersus, longe magis veritas. Hic sanguis aureum altare significauit.
Sine hoc princeps sacerdotũ in penetralia ingredi nõ audebat. Hic sanguis sacerdotes faciebat, hic san-
guis in figura peccata purgabat. In qua si tantã habuit vim, si vmbram ita mors horruit, quãtopere quæ-
so ipsam formidabit veritatem? Hic nostrarum animarum salus est, hoc lauatur anima, hoc ornatur, hoc
incenditur. Hic igne clariorem nostram mentem reddit, & auro splẽdidiorem. Huius sanguinis effusio
cœlum peruium fecit. Admiranda sanè ecclesiæ mysteria, admirabile sacrariũ. Ex paradiso fons scaturit,
à quo sensibiles fluuii emanatent. A mensa hac prodiit fons qui fluuios spiritales diffundit. Iuxta hunc
A fontem non steriles salices germinant, sed quercus cœlum ipsum attingentes, quæ fructus tempestiuos
& solidos semper producunt. Si quis æstuat, ad hunc fontem se conferat, & recreabitur. Mũdat squalo-
rem & sordes: ęstus mitigat, non solares, sed quos ignitę sagittæ imprimunt. Etenim ortũ suum supernè
habet, inde radicé vnde irrigatur. Multi huius fontis riui, quos paracletus diffundit: & filius arbiter est,
neque bidẽte aut ligone viam facit, sed animos nostros aperit. Hic fons lucis, diffundens radios verita-
tis. Hic supernæ adstiterũt virtutes, fluctuum eius pulchritudinem inspiciẽtes. Nam manifestius quàm
nos illæ propositorum virtutem & fulgorem inaccessibilem intuentur. Hucusque Chrysostomus, quem
tam prolixe citaui, vt videãt hi hæretici, aut qui eos postmodũ sequentur quãtum hic sanctus huic præ-
stãtissimo sacramento tribuerit, qui cùm multa elegantissimeque dixerit, nec tamen rem absoluit, quo-
niam idquod laudabat, maius re vera est omni laude. Post testimonia horum sanctorum virorum, vt fir-
miorem & certiorem nostrã sententiam efficiamus, operæpretium erit ecclesiæ diffinitionem proferre.
Concilium Florẽtinum sub Eugenio quarto celebratũ in definitione fidei Armenis data de sacramento Cõcilium
eucharistiæ, disserẽs, hæc ait: Huius sacramẽti effectus, quem in anima operator digne sumẽtis, est adu- Florent.
natio hominis ad Christũ. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, cõ-
sequens est quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur, omnemque effectum,
quem materialis cibus & potus, quod ad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando, &
delectando, sacramentum hoc & quo ad vitam operatur spiritualem. In quo (vt inquit Vrbanus Papa)
B gratam Saluatoris nostri memoriã recensemus, à malo retrahimur, cõfortamur in bono, & ad virtutum, Cõcilium
& gratiarum proficimus incrementum. Hæc concilium Florentinum. Eidem sententiæ subscribit con- Trident.
cilium Tridentinum sub Iulio tertio celebratum sessione tertia, cap. 2. sic inquiẽs: Ergo Saluator noster
discessurus ex hoc mundo ad patrem, sacramẽtum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines
amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorũ, & in illius sumptione colere nos sui memo-

tiam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad indicandum mundum veniat. Sumi autem
Ioan. 6. voluit sacramentū hoc tanquam spiritalem animarum cibum quo alamur, & confortemur viuentes vita illius, qui dixit: Qui manducat me & ipse viuet propter me, & tanquam antidotum quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit. Cuique nos tanquam mēbra arctissima fidei, spei & charitatis connectione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, neque essent in nobis schismata. Et post datam hanc diffinitionem ne quis contra eā sentire auderet, canonem quintum latam sententiam contra pertinaces continentē protulit, cuius hæc sunt verba. Si quis dixerit, vel præcipuū fructum sanctissimæ eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit. Hactenus concilium Tridentinum.

NOna hæresis, quæ etiam sacramenti efficaci virtuti repugnat. Nam asserit hoc præstantissimum sacramentum, in die cœnæ domini, feria scilicet quinta maioris hebdomadæ confectum, esse maioris
Græci. virtutis, quàm alio quolibet die consecratum. Huius erroris duces fuerūt Græci, vt testatur Guido carmelita: qui illorum errores recensens, hunc decimooctauo loco collocat, dicitque eos hac occasione nulla alia die anni quàm die cœnæ conficere, confectumque illo die sacramentum per totum annum conseruare, vt inde infirmis ministretur. Hos Græcos secuti sunt Vualdēses. Sic enim idem Guido illis impingit, qui hunc ait esse nonum illorum errorem, nescio tamē quos autores secutus, quoniā apud C
Vualden. nullum alium ex his qui illorum errores enumerant, inuenio vllam de hac re factā mentionem. Æneas Syluius libro de origine Bohemorum capite trigesimo quinto recensens Vvaldēsium errores, nihil tale eos dixisse memorat, alios tamen plures recenset, quorum nunquam meminit Guido. Quapropter vt in aliis, ita etiam hoc valde miror illos boni hominis, nec scite vnquam potui ad cuius exemplar hos errores depinxerit. Hic error manifesta est insania: quoniam non super verum panem verba Christi proferentes, verè conficimus corpus Christi, quocunque die id fiat. Non enim sacramētum ex tempore pendet, sed ex materia & forma, pane scilicet, & Christi verbis debita intentione prolatis. Christus enim di-
Luc. 22. cens Apostolis suis: Hoc facite in meam cōmemorationem, non dixit vt hac sola die quæ per annorum volumina obuenisset, hoc sacramentum conficerent. Nihil tale dixit, nullā eis temporis legem præscri-
1. Cor. 11. psit, sed absolute ait: Hoc facite in meam commemorationem. Et Beatus Paulus Corinthios edocens, ait se tradere illis quòd a domino acceperat. Quale autem sit illud, inter alia subiungit: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem domini bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. Non dixit, in die anniuersaria cœnæ dominicæ, sed ait: quotiescunque. Si quocunq; die, quacūque hora verba Christi debita intentione super panem proferantur, verè conficitur corpus Christi, qui ergo fit vt in die cœnæ domini confectum, maiorem virtutem hoc sacramentum habeat, quàm alio quocunque die? Si idem corpus est sub illis panis speciebus quocunque die conficiatur, ergo quātum ad sacramentum spectat, eadem erit operatio. In operationibus hoc naturalibus hoc euenit, vt causa inuariata, subiectoque manēte vniformi, idem semper sequatur effectus. In liberis autem actionibus qualis est ista, variatio actionis à sola voluntatis mutatione oritur. At Deus huius sacramenti vim & virtutem nobis exprimens, absolute dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Non dixit, qui manducat me hoc aut illo die, in me manet: sed absolute dicens, qui manducat meā carnem, & bibit meum sanguinem: immediate subiunxit, in me manet, & ego in eo. Quòd si dierum discrimen statuere voluisset, addidisset certè: Qui autem māducauerit carnem meam hoc die plus ex me habebit, aut plus gratiæ recipiet, quàm alio quolibet die. Verū cum nil tale admonuerit, quid fabulantur insani Græci? Sed non est mirandum, quia hic est Græcorum genius, vt nunquam nugari desinant, semper in anilibus fabulis fingendis operam consumant. Beatus namque Cyrillus in lib. 6. aduersus Iulianum apostatam refert Solonem hoc conuicio fuisse à quodam Ægyptio affectum: Vos Græci quando à pueritia aut infantia discederis? vsque adeo eos pueros ac vanos existimauit. D

DEcimus error est circa præparationem animi ad huius sacramēti receptionem, asserens hāc præparationem non oportere fieri per peccatorū suorū discussionem, & eorundem cōfessionem: nec vl-
Lutherus lam pœnitentiam requiri, sed solam fidem, qua scilicet credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Huius tam pestiferi erroris autor factus est Martinus Lutherus, neminem in hac re ducem sui erroris habens: quod raro contigit ei. Nulla enim est assertio eius ex his venenosis per Germaniam ab eo diffusis, quæ alium non habuerit autorem ab Ecclesia (vt nunc Lutherus est) reiectum, præter hanc quam modo pertractauimus, aut fortè alteram quam cum sua damnatione Lutherus inuenit. Quanquam & hanc etiam ex autoritate Cypriani inferius citāda patebit fuisse olim, nec tamen impune, sicut eam nūc Lutherus docet. Vt autem clarius insana Lutheri mens pateat, eius verba subiūgam, quæ talia sunt. Magnus error est eorum qui accedunt ad sacramentū eucharistię, huic innixi, quòd sint confessi, quòd non A sint sibi cōscii alicuius peccati mortalis, quòd præmiserint orationes suas & præparatoria: omnes illi iudicium sibi manducant & bibunt. Sed si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros & dignos. Hæc Lutherus. Hunc eundem errorem aliqua ex parte docet Thomas de Vio cardinalis vulgò nominatus Caietanus. Hic enim docet, nō esse necessarium ex iure diuino, vt qui peccati mortalis sibi conscius est, se per sacramentalem confessionem præparet ad eucharistiam suscipiendam: sed tantum hoc dicit esse necessarium ex determinatione ecclesiæ semel in anno, quando videlicet in Paschate oportet recipere eucharistiam, alio autem tempore dicit satis esse cordis contritionem. Vt
Thomas de Vio. autem verbis meis integra præstetur fides, verba illius citabo, quæ ille refert in sua summa de peccatis, in titulo de confessione, sic inquiens: Tempus autem necessitatis respectu actualis confessionis nescio aliud quàm tempus periculi mortis ex diuino iure, & semel in anno ex determinatione ecclesiæ. Administrandum

nistrandum autem sacramenta sine nouo peccato mortali, eademque suscipiẽda, & alia eiusmodi, quæ
mundam exigunt conscientiam: contritionem sufficere constat. Hæc Caietanus qui nõ solum ea quæ
diximus docet, sed indubitata & manifesta esse affirmat. Vt autem ostẽdamus hãc assertionem esse hæ-
reticam, considerare prius oportet quid & quale hoc sacramentum sit. Nónne cibus? Certè credo hoc
non inficiabitur Lutherus, qui nõ adeò insanit vt cum Oecolampadio neget veritatem corporis & san-
B guinis Christi. Quanquam sic insanire optauerit, anxieq́; modum quæsierit quod id faceret, vt ipsemet
testatur in quadam epistola ad Argentinenses de hac re missa, quã fateor me non legisse, præter quod-
dam eius fragmentũ quod Dominus episcopus Roffensis citat in penultimo capite totius operis de ve
ritate corporis & sanguinis aduersus Oecolãpadium. Roffensi autem, quum ob eius vitæ candorẽ ma-
ximè fidam quòd talia non imponeret Luthero: verba quæ ille ex Luthero citat, hic inserere decreui.
Hoc (inquit Lutherus) diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quispiã ante quin-
quennium mihi persuadere potuisset in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno be-
neficio me sibi deuinctum reddidisset. Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum
desudabam, omnibus neruis extẽsis me extricare & expedire conatus sum, quum probè perspiciebam,
hac re papatui cum primis me valde incommodare posse. Hæc Lutherus. Attende obsecro Lector quo
spiritu Lutherus ducatur, qua intentione sacramentorum mysteria perscrutetur, vt scilicet papatui in-
commodaret. Qui alteri nocere cupit, is certè non habet spiritum Dei. At qui spiritu Dei caret, quo spi
ritu penetrabit adyta sacramentorum, & mysteriorum diuinorum? Suo? nequaquam: quoniam illa iam
mysteria esse desiissent, si noster spiritus inuestigare ac intimè perscrutari ea valeret. Sed iam ad cœptũ
prius negocium reuocemus orationem. Lutherus ergo fatetur in Eucharistia esse verum corpus & ve-
rum sanguinem Christi, admittitque hanc sacratissimam Eucharistiam cibum esse, nec tamen solũ cor-
poris, quin potius animæ, quò eam nutriat, impinguetque. Nam hac occasione Paulus Corinthios non
C sine stomacho reprehendit, quòd nullum huius cibi fecissent discrimen ab aliis quæ in solius corporis
alimoniam sumuntur. At cum nihil nutriatur nisi quod viuit, oportet vt quisquis hoc sacramẽtum per-
ceperit, prius vitam habeat, vt eo nutriri possit: Omnis autem qui peccat, manet in morte. Omnis ergo *1. Ioan. 4.*
qui hoc mysterium suscepturus est, eam oportet faciat diligentiam, quæ vt immunis sit à peccato, est
necessaria. Qui autem peccatis fuerat maculatus, nulla postmodum per pœnitentiam expiatione fa-
cta, sola fides (vt supra ostendimus, & infra adhuc longius disseremus) minimè eum emundat. Neces-
sarium est ergo vt qui peccauerit, quoniam Deo mortuus est, per pœnitentiam prius vitam recuperet
antequàm hoc sacramentum recipiat, si illo nutriri atque impinguari vult, quoniam hic cibus est viuo-
rum, & non mortuorum. Præterea beatus Paulus Corinthios reprehendens quòd nullam huius cibi ab
aliis differentiam fecissent, docet eos qualiter oporteat eos parari ad huius sacramenti susceptionem, *1. Cor. 11.*
dicens: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit
indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quid quæso est seipsum pro
bare, nisi inquirere vitam suam, qualisnam fuerit disquirere de operibus num iusta fuerint, aut aliqua
expiatione digna? quemadmodum & alibi dixit? Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in se- *Galat. 6.*
metipso tãtum gloriam habebit, & non in altero. Et alibi: Omnia probate, quod melius est tenete. Pro- *1. Thes. 5.*
bare ergo Paulo est tentare, inquirere, discutere. Præcipit ergo Paulus vt homo seipsum probet, id est,
discutiat quid intus habeat, qualia sint opera eius, quale propositum in posterum. Hæc autem discussio
aut probatio non in cassum fieri præcipitur, nempe vt si discussione præmissa in aliquo eum conscien-
tia mordeat, abstineat quousque per pœnitentiam præterita peccata diluerit. Sin verò sufficienti discus
D sione atque probata nullus scrupulus vrget, sic de pane illo edat. Quòd si non ad hunc scopum exami-
natio illa tendit, frustra eam præcipit Paulus, si ea nihilo minus neglecta digne hoc sacramentum su- *1. Cor. 11.*
metetur. Quod longe à Pauli sententia esse, eius sequentia verba declarant. Nam quum dixerat: Pro-
bet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, subiunxit: Qui enim manducat & bibit indigne, iu-
dicium sibi manducat & bibit. Quibus verbis expresit illum indigne manducare, qui prius non se pro
bauerit atque discusserit. Hanc autem expositionem esse verè germanam literæ, constat ex ipsius Pau-
li dictis: imò adeò est germana, quod non potest censeri expositio, cum nil aliud sit quàm ipsius Pauli
verba. Cæterum quò res clarius pateat, Theophylactum Pauli optimum interpretem citabo, qui lo-
cum illum Pauli exponens, sic ait: Consueuit Paulus cùm aliqua de re sibi tractanti, alia opportune dis-
serenda incideret, & hanc ipsam transigere, quemadmodum impræsentiarum cum de mẽsa cœptus sit
sermo, de mysticis etiam rebus incidente sermone, & mystica disputat, vt pote quemadmodum sint
necessaria, & bonorum omnium caput in eo consistere patefecit, vt tersa & nitida conscientia ad di-
uina mysteria concedatur: inquitque: Neminem tibi in iudicem proposuerim præter te ipsum. Tua ita-
que conscientia examinata discussaque adito ea mysteria, nõ festis modo profestisque diebus, sed quo-
uis tempore, cum purum te & dignum compereris. Hęc Theophylactus. Deinde hoc ipsum valde con
firmat, si consideremus rerum ordinem quem Christus seruauit quum discipulis suis corpus suum man
ducandum præbuit. Antequã enim corpus suum apostolis exhibuisset, legẽ de esu agni paschalis prius
impleuit, & postea discipulorũ pedes lauit. Neque id sine mysterio credendũ est eum fecisse, qui aliàs
permisit discipulos, vt testatur Euangelium, illotis manibus manducare. Illo nanque facto designa- *Matt. 15.*
A uit, prius animorum affectus, qui pedibus significantur, esse purgandos, quàm quispiam ad hoc tam su-
blime præsumeret accedere sacramentũ. Cuius rei figura præcesit in Exodo, vbi dicitur: Et missa aqua *Exod. 30.*
lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimo-
nij, & quando accessuri sunt ad altare vt offerant in eo thymiama domino, ne fortè moriantur. Sic etiã
verus sacerdos Christus, secundum tamen ordinem Melchisedech, adducturus Apostolos suos ad ve-

rum altare, mensam scilicet dominicam, io qua corpos suum omni thymiamate preciosins offerendum
erat, prios eorum pedes lauit, eorum purgauit affectus. Propterea dixit: Vos mūdi estis, sed nō omnes.
Ioan.13. Vt intelligeret illam pedum lotionem ad animorum affectum esse referēdam, qua Iudas minimè lotus
erat, etsi exteriotes eius pedes velut omnium aliorom apostolorum Christus lauisset. His deinde per-
actis porrigēs Apostolis corpus & sanguinem suum, admoouit eos, vt quoties hæc essēt facturi, memo-
res essent tam immensi atque magnifici beneficii illis exhibiti. Hoc nempe sermone eos ad mutuam illi
exhibendam charitatem excitans, vt scilicet hæc agētes redamaremus eum qui suam erga nos eximiam
dilectionem tanto nobis exhibito beneficio ostenderit. Post hæc omnia Euangelistæ commemorant,
Iudam, qni parum pio affectu hoc sacramentum sumpserat, vitam cum mala morte commutasse, vt sci-
licet caueremns nobisipsis, ne si indigne sumeremus, quid simile nobis cootingeret, sicut & pluribus
a. Cor.15. aliis postmodum accidisse refert Paulus. Nam postquam admonuerat, eum qui indigne mandncas-
set, & bibisset, iudicium sibi māducare & bibere, subiunxit: Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles,
& dormiunt multi, ac si diceret: quia multi indigne sumpserunt, etiam in hac vita, infirmitate, & repē-
tino interitu puniti sunt. Quid ergo futurum speras in alia, nisi quòd multo durius punientur? Ad hæc B
Leui.22. etiam accedit quod in Leuitico præcipit dominus, dicēs: Ego dominus. Die ad eos, & ad posteros eo-
rum: omnis bomo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerūt filii Israel
domino, in quo est immunditia, peribit coram domioo. Quòd si ad illam futurorum vmbram aut offe-
rendam, aut tāgendam, tantam Deus exigit munditiam, quanto maiorem credeodum est eum exigere
ad sui corporis & sanguinis sui oblationem, siue perceptionē? Rnrsus (vt beati Hieronymi verbis vtar)
Ioseph ille iustus propterea sindone munda inuolutū in sepulcbro nouo corpus domioi sepeliuit, præ-
figurās corpus domini accepturos, tam mundam meotem debere habere, quàm oooam. Quòd si præ-
ter hæc scripturæ testimonia, aliqua etiam sanctorum patrum qnis desideret, quòd ea clarius rem fortè
explicēt, quàm vt Lutherus possit elndere, ea iam nunc subiicimus. Augustinus in epistola ad Iolianum
comitem sic ait: Ab his pietas domini nostri Iesu Christi nos liberet, & seipsum edendum tribnat, qui
dixit: Ego sum panis vinns, qui de cœlo descendi. Qui manducat meam carnem, & bebit meum san-
gninem, habet vitam æternam in seipso. Sed vnusquisque aotequam corpus & sanguinem domini no-
stri Iesu Christi accipiat, seipsum probet: & secūdum Apostoli præceptum, sic de pane illo edat, & de
calice bibat: quia qui indigne māducat corpus & sanguinem domini, iudicium sibi mādocat & bibit,
non diiudicās corpus domini. Quādo enim eum accipere debemus, antea ad cōfessionem & pœniten-
tiam recurrere debemus, & omnes actus nostros curiosius discutere, & peccata obnoxia si in nobis sen-
serimus, citò festinemus per confessionem & veram pœoitenöam abluere, ne cum Ioda proditore dia-
bolum intra oos cælātes, pereamus. Hæc August. Quibus verbis oihil potest aperti⁹ dici ad Lntheri te-
meritatem conuincēdam. Isichius etiam (Ioanne Trithemio autore) Gregorii Nazianzeni quōdā ao-
ditor, super. 26. Leuitici, exponēs illud: Custodite sabbata mea, & pauete sanctuarium meū, sic ait: Pro- C
pter quod sanctuarium eius paueamus, vt nec corpus nostrum polluamus, nec ad corpus Christi, in quo
est omnis sāctificatio (in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) sine subtili diiudicatione no-
1. Cor.11. stri temere accedamus, sed prius oosmetipsos probemus, reminiscētes eius, qui dixit: Quicunque mā-
ducanerit panem aut biberit calicem domini indigne, re⁹ erit corporis & saoguinis domini. Probet au
tem seipsum homo, & sic de pane illo comedat, & de calice bibat. Qualem probationem dicit? Id est, vt
in corde mundo atque consciētia, & pœnitentiā eorum quæ olim deliquit, intēdeoti, participetur san-
ctis ad ablutionem peccatorum suorum. Hęc Isichius, qui nostram, id est, catholicam apertissime cōfir
mat sententiam. Gregorius Nissenus frater Basilii magni in libro de mystica vita Mosi, huic sententiæ
subscribit, ita ioquiens: Illud verò prætermittendum nullo pacto est, quod posteaquam mare transie-
runt, posteaquam amaritudo aquarum sitiēti, virtute ligni in dulcedinem cōuersa est, posteaquam de-
liciose apud fontes & palmas fuerūt, postea denique quàm ex lapide biberunt, tūc quæ ab Ægypto via-
tica & cibos sibi assumpserunt, penitus eos defecerunt, tunc omni nurtimento quod ab Ægypto fere-
bant, absumpto, desuper sibi defluit cibus varius simul & simplex. Simplex visu, atque voicus. Qualiter
varius? Ad singulorum cupiditates se verteos. Quid igitur hic dicimus? Quòd oporteat videlicet fide,
baptismate, labore, omni virtute, omni Euāgelica doctrina muodos purosque animos nostros facere,
ita vt omnino alienigeni mores, & Ægyptiaca vita, vitiorum scilicet omnium turba, nos deficiat, & de-
mum depurato defecatoq; animo cœlestem cibnm esse suscipiēdum, quē oulla oobis satio agriculturæ
artibus produxit, sed panis est absque semine, absqne aratione, absq; alio humano opere oobis paratus, D
Hactenus Gregorius ille. Beatus Hieronymus in Commētariis super epistolam ad Titum, declarās epi-
scopi virtutes, ita scribit: Si autem laicis imperatur vt propter orationem abstineāt se ab vxorum coitu,
quid de episcopo sentiendum est, qni qootidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est
victimas? Relegamus Regum libros, & ioueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis
ooluisse prius dare Dauid & pueris eius, nisi interrogasset vtrum muodi essent pueri à muliere, nō vti-
que aliena, sed coninge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacasse ab opere coniugali, nequa-
quā panes quos prius oegauerat, cōcessisset. Tātum autem interest inter propositionis panes, & corpus
Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum
& ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabātur. Quomodo itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, mo-
deratio, abstinentia lucri, hospitalitas quoque & benignitas, præcipue esse debent in episcopo, & inter
cunctos laicos eminētia: sic & castitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis: vt nō solum
ab opere se immūdo abstineat, sed etiam à iactu oculi, & à cogitationis errore, mens Christi corpus cō-
fectura sit libera. Hæc Hierooymus, qui tamē nihil de fide commemorat, sed hāc præsupponēs, vitiorū
abstinentiam

abstinẽtiam præcipit,& non qualemcũque,sed omnino exactam.Cyprianus item martyr beatissimus, cuius doctrina cum sanctitate certat,in sermone quinto de lapsis,aduersus hanc insanam Lutheri assertionem strenue pugnat,dicẽs: Emersit enim fratres dilectissimi nouum genus cladis. Quasi parũ persecutionis procella sæuierit,accessit ad cumulum sub misericordiæ titulo malum fallẽs, & blanda pernicies.Contra euangelii vigorem,contra domini ac dei legem,temeritate quorundam laxatur incautis
A communicatio,irrita & falsa pax,periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis pœnitentiam,nec veram de satisfactione medicinam.Pœnitentia de peccatoribus exclusa est: grauissimi extremique delicti memoria sublata est.Operiuntur morẽtium vulnera,& plaga lethalis altis & profundis visceribus infixa,dissimulato dolore contegitur.A diaboli aris reuertentes,ad sanctum domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt.Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes,exhalãtibus nunc etiam scelus suum faucibus,& contagia funesta redolentibus,domini corpus inuadunt,quũ occurrat scriptura diuina,& clamet & dicat: Omnis mundus mãducabit carnẽ,& anima quæcunque mãducauerit ex carne salutaris sacrificii,quod est domini,& immũditia eius super ipsum, & peribit anima illa de populo suo.Apostolus item testetur & dicat:Nõ potestis calicem domini bibere,& calicem dæmoniorum: nõ potestis mensæ domini communicare,& mensæ dæmoniorum.Idem cõtumacibus & peruicacibus comminetur & denũciet,dicẽs: Quicunq; ederit panem aut biberit calicem domini indigne,reus erit corporis & sanguinis domini.Spretis his omnibus atque cõtemptis,vis infertur corpori eius & sanguini eius: plus modo in dominum manibus atq; ore delinquũt,quàm cum dominum negauerũt. Ante expiata delicta,ante exomologesin factam criminis,ante purgatã cõscientiã sacrificio & manu sacerdotis,ante offensam placatã indignãtis domini & minãtis,pacem putãt esse quam quidam verbis fallacibus vendităt.Non est pax illa,sed bellum. Neque ecclesiæ iungitur qui ab euãgelio separatur. Quid iniuriam beneficium vocãt? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere iugiter,& rogare dominum suum debet,intercepta pœnitẽtiæ lamẽtatione communicare se simulãt? Hæc sunt huiusmodi lapsis,quod grando frugibus,quod turbidum sydus arboribus, quod armentis pestilens vastitas,quod nauigiis sæua tempestas.Solatia æternæ spei adimunt, arborem à radice subuertunt,sermone morbido ad lethale cõtagium serpunt,nauem in scopulos , ne in portum perueniat,illidunt.Non cõcedit pacem facilitas ista,sed tollit : nec communicationem tribuit,sed impedit ad salutem.Hactenus Cyprianus.Ex quo clare perspicis leonem iam aliàs fuisse qui hanc Lutheri demẽtiam tutati sint,quos tam acriter beatus Cyprianus insectatur,nec minus facturus nunc, si superstes esset aduersus Lutherum. Denique vt iam finem negocio imponam, Ecclesiastica dogmata etiam Luthero in hac parte repugnãt. Nam inter Ecclesiastica dogmata per beatum Augustinum aut per Gẽnadium in vnum volumen collecta.53.loco tale dogma locatur: Quotidie eucharistiæ communionem percipere,nec laudo,nec reprehendo.Omnibus tamen dominicis diebus communicãdum suadeo & hortor,si tamen mens in affectu peccãdi non sit.Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico eucharistiæ perceptione quàm purificari : & ideo quãuis quis peccato mordeatur,peccãdi non habeat de cætero voluntatem,& communicaturus satisfaciat lachrymis & orationibus,& confidens de domini miseratione,qui peccata piæ cõfessioni donare cõsueuit,accedat ad eucharistiam intrepidus & securus.Sed hoc de illo dico quem capitalia & mortalia peccata nõ grauãt.Nã quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt,hortor prius publica pœnitẽtia satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium & condemnationem sui eucharistiam percipere.Sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mutato prius seculari habitu, & confesso religionis studio per vitæ correctionem , & iugi imò perpetuo luctu miserãte Deo,ita duntaxat,vt contraria pro his quæ pœnitet agat, & eucharistiam omnibus dominicis
C dieb⁹ supplex & submissus vsque ad mortem percipiat.Hucusque Ecclesiasticum dogma:cui cum Lutherus repugnet,toti ecclesiæ,cui⁹ esse dignoscitur,repugnare cõuincitur,atque ideo meritò hæreticus censetur,& vt talis euitatur. Reiecto ergo venenoso Lutheri dogmate,salutiferis ecclesię traditionibus assentiẽtes,fateamur ei qui non indigne velit hoc sacramẽtum percipere,cõtritionem & cõfessionem esse necessariam. Recepto tamen absolutionis sacramento qui accedunt,cognoscẽtes quàm magnus sit is quem suscepturi sunt,dicere eos oportet illud Lucæ:Serui inutiles sum⁹:quod facere debuimus fecimus. Post quæ omnia orare oportet Deum à quo sancta desideria,recta consilia,& iusta sunt opera, vt ipse sibi in anima nostra dignum præparet habitaculum,sine quo nos nihil validi facere possumus. Sed quia ex confidentia Caietani & æstimatione eiusdem,multi illam tueri volebãt,& opere iuxta illius doctrinam exercebant sanctissimam eucharistiam,sine sacramentali confessione præuia recipere audentes,ideo ecclesia huic tam pernicioso morbo occurrere volens, in Concilio Tridentino sub Iulio tertio sessione.3.cap.7.sequẽs statuit Decretum. Si nõ decet ad sacras vllas functiones quempiam accedere nisi sancte,certe quo magis sanctitas & diuinitas cœlestis huius sacramenti viro Christiano cõperta est, eo diligentius cauere ille debet, ne absque magna reuerẽtia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cũ illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus : Qui mãducat & bibit indigne iudicium sibi mãducat & bibit,non diiudicãs corpus domini. Quare communicare volenti ,reuocãdum est in memoriã , eius præceptum , Probet autem seipsum homo. Ecclesiastica autem cõsuetudo declarat, eam probationem necessariam esse,vt nullus sibi conscius mortalis peccati quantumuis sibi contritus videatur,absque præmissa sacramẽtali confessione,ad sacram eucharistiam accedere debeat, quòd à Christianis omnibus etiã ab iis sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare , hæc sancta synodus perpetuo seruãdum esse decreuit, modo non desit illis copia cõfessoris. Quod si necessitate vrgente sacerdos absque præuia confessione celebrauerit,quamprimum cõfiteatur. Post hãc doctrinam da-

1. Cor. 11.

Ibidem.

Luc. 7.

1. Cor. 11.

Ibidem.

ram à concilio Tridentino,ne quis contra illam temerè sentire aut docere auderet,cõtra huiusmodi te-
merarios audaces canonem latæ sententiæ protulit qui vndecimo loco collocatus , hæc verba retinet:
Si quis dixerit solam fidem esse sufficientem teparationem ad sumendum sanctissimum euchatistiæ sa-
cramentum, anathema sit. Et ne tãtum sacramentum indigne atque ideo in mortem & condemnatio-
nem sumatur,statuit atque declarat ipsa sancta synodus,illis quos conscientia peccati mortalis grauat,
qnantumcunque etiam se contritos existiment,habita copia confessoris,necessario præmittendam esse
confessionem sacramentalem.Si quis autem cõtrarium docere,prædicare,vel pertinaciter asserere,seu
etiam publice disputando defendere præsumpserit,eo ipso excommunicatus existat. Hactenus conci-
lium Tridentinum . Ex quibus verbis,constat vtrunque errorem superius enarratum Lutheri videlicet
& Caietani,esse aperte damnatum. Sed contra Caietani sentẽtiam id potissimum annotare oportet in
verbis concilij quod non dixit , se statuere nouum præceptum, sed solum declarare id quod re ipsa erat
necessarium . Aduersus hanc hæresim scribit dominus episcopus Roffensis in eo opere quod aduersus
omnes Lutheri errores ædidit.Cui rei articulum sui operis quintumdecimum tribuit . A quo præter il-
lam quam proxime citaui Cypriani autoritatem,nihil mutuatus sum, reliqua autem sanctorum virorum
testimonia,quò rem amplius locopletaremus,ex nostro labore contulimus.Quod ideo te lector admo-
nui,vt etiam si hanc nostram epitomen legeris,non ideo ab illius lectione abstinendum putes,quòd il- A
lic multa quæ te docere possint reperies.

VNdecima de hoc sacramento hæresis est,asserens eos qui aliquibus peccatis fuerint obuoluti,etiã si
ad mensam dominicã accedant,& à sacerdote consecratum panem recipiant,non recipere corpus
domini . Huius hæresis nullum vnquam potui reperire autorem , quanquam reperio illi non defuisse
patronum . Nam Petrus Lombardus,qui vulgo Magister sententiarum dictus est,in quarto libro sua-
rum Sententiarum, distinctione nona,postquam recensuit quorũdam sanctorum testimonia quæ huic
errori in speciem fauere videntur , hæc verba subiunxit : Hæc verba & alia huiusmodi vbi de spirituali
mãducatione agitur,quidam obtuso corde legentes,erroris caligine inuoluti sunt,adeò vt præsumpse-
rint dicere corpus & sanguinem Christi à bonis tantum sumi,& non à malis.Hæc Petrus Lombardus.
Ex quibus verbis patet fuisse olim aliquos qui hunc errorem tuerentur. Nec tamen aliquis ex his omni-
bus qui super Magistrum sententiarum commentarios ædiderunt,memorat aliquem huius erroris au-
torem,quod tamẽ ab eis exigẽdum erat,cùm commẽtandi onus susceperint. Sit quiuis huius erroris au
tor,dum tamen constet eum semel fuisse assertum,necessarium est nobis eum expugnare : quod paucis
1. Cor. 11. Deo autore absoluemus:Nam Apostolus dicens : Qui mãducat & bibit indigne,iudicium sibi mãdu-
cat: manifestè asserit,quãtumcunque indignum posse manducare corpus Christi,quãuis talis mandu-
catio valde sit illi incommoda,nempe quæ iudicium dãnationis illi inferat. Similiter de Iuda prodito-
re cõstat ex Euãgelio eum in cœna vltima cum aliis apostolis sumpsisse corpus dominicum,nec tamen
Ioan. 13. digne,cum iam diabolus misisset in cor,vt traderet eum Iudas. Verum quoniã audio aliquos id vehemẽ B
ter negare,vt apertius rem hãc colligamus,Euangelistarum verba oportet referre. Matthæus enim do-
Matt. 26. minicam cœnam enarrans,sic ait : Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis suis:&
edẽtibus illis dixit : Amen dico vobis quia vnus vestrum me traditurus est. Et infrà : Cœnãtibus autem
eis,accepit Iesus panẽ,& benedixit ac fregit:deditque discipulis suis,& ait: Accipite & comedite. Hoc
est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit,& dedit illis,dicens : Bibite ex hoc omnes. Ad hũc
autem modum ferè omnino eisdem verbis referunt Marcus & Lucas ea quæ ad cœnam spectant. Vides
hic primò omnes duodecim primùm cœnę astitisse,& postmodum nulla prorsus adhuc de Iudę reces-
su ad principes & sacerdotes mẽtione facta,subditur: Cœnãtibus autẽ eis,omnibus scilicet duodecim,
accepit Iesus panẽ,deditq; discipulis suis. Quo loco quũ nullus excipiatur,intelligendũ est omnib⁹ di-
scipulis astãtibus dedisse,ac ita dedisse Iudæ. Hoc autem expressius cõuincitur ex calicis distributione,
vbi dicitur : Bibite ex hoc omnes : ergo & Iudas bibit,quum eũ adfuisse cõstet. Quòd si bibit ex calice,
cur nõ etiã mãducauit panem cum etiam in calice (vt proxime ostendemus) integra sit Christi substã-
tia sicut in pane? Quòd si adhuc contẽdas Iudam minimè astitisse , dicasque eũ cœna facta in qua cum
vndecim fuerat,continuo ante corporis consecrationem abisse ad principes & sacerdotes,vt de modo
proditionis eos cõueniret,& cum eis pacisceretur,atque ita nec corpus nec sanguinem,quod alii rece-
perant,recepisse: hoc ex Ioanne facile conuincitur. Et vt res sit apertior,hic considerare oportet quali-
ter Christus (vt Ioãnes testatur) bis ad cœnã sederit,ita vt primò cœnam iuxta ritum Iudaicum agnũ
paschalem edẽdo fecerint:huic cœnæ nullus dubitare potest Iudam adfuisse,quum testẽtur Matthæus
Marc⁹,& Lucas,astitisse duodecim. Hac cœna peracta,surgẽs à cœna,lauit pedes discipulorum,cuius
rei solus Ioannes meminit . Quod cum alii Euangelistæ prætermiserint, vix poterit quis ab eis edoceri C
qualiter Christus bis ad cœnam sederit,quum continua narratione de cœna pertractent, nullum pror-
sus vnius ab altera discrimen signãtes. Lotis igitur discipulorum pedibus, iterũ Christus rediit ad mẽ-
sam. Quod Ioannes satis apertè expressit,dicens: Postquam ergo lauit pedes eorum,accepit vestimen-
ta sua : & cum recubuisset iterum,dixit eis : Scitis quid fecerim vobis ? Et infrà post hæc commemorat
buccellam datam Iudæ,quum adhuc in mensa essent . Ex quibus verbis manifestè colligitur Christum
bis ad mensam cœnantem recubuisse,semel antequam discipulorum pedes lauerat,atque iterum post-
quam eorum pedes lauit. Et in hoc secũdo mensæ accubitu Christus corpus suum discipulis dedit. De
prima cœna est quod Matthæus,Marcus,& Lucas aiũt vespere facto discubuisse cum duodecim disci-
pulis suis. Ad secũdam cœnam post pedum lotionem factã spectat quod dicũt : Cœnãtibus autem eis,
accepit Iesus panẽ,& benedixit ac fregit,deditque discipulis suis,& ait: Accipite & comedite,hoc est
corpus meũ. In hac autẽ cœna factum est quod Euãgelistæ referunt Christum dixisse: Vnus vestrũ me

traditurus est,atq; postmodum vt innotesceret Ioanni traditorem futurum Iudam,dicũt panem intin-
ctum Iudę porrexisse.Quòd autem hæc in secunda cœna facta fuerint,in qua suum corpus cõsecrauit,
apertè Ioannes & Lucas testantur. Quòd verò alii Euangelistæ narrãt corporis Christi cõsecrationem
postqnã dixerãt Christum dixisse: Vnus vestrum me traditurus est,hoc est ex communi modo loquen-
D di quo sacræ literæ vtuntur, vt postquam generali locutione aliqua enarrauerit, iterum ad priora quæ
restabãt clarius differenda redeant.Sic etiam Matthæus,Marcus,& Lucas,de hac cœna differentes sub
nomine vnius quasi vna sit,licet lotio pedum fuerit interiecta,continua narratione ea quæ Christus di-
xit,subiungũt,scilicet: Vnus vestrum me traditurus est,& quæ sequũtur. At his enarratis, ad cœnæ hi-
storiam,ex qua aliqua prætermissa fuerãt,redeuntes, subiungunt: Cœnãtibus autem eis: accepit Iesus
panem, & benedixit ac fregit, &c. ita vt ab illo loco quandam historiæ retrocessionem factam agno-
scas,non autem cõtinuationem: quod ex illa cõiunctione apposita,videlicet autẽ,suspicari licet. Nam
si prosecutio illa esset historiæ,dixisset: Cœnantibus eis,accepit Iesus panem. At cum dixerit, cœnãti-
bus autem eis,credẽdum est historiam ad præterita quæ dicẽda restabant,redire. Hæc autem ideo dis-
serui,vt inde appareat Iudam vsque ad vltimã cœnã, siue vsque ad finem cœnæ mansisse cum aliis vn-
decim.Quò fit vt si Iudas adfuerit: mãducauerit etiam corpus domini & biberit eius sanguinem, pre-
cipuè cũ Christus dixerit: Bibite ex eo omnes. Et Marcus ita illos fecisse quemadmodũ dominus præ- *Mar.14.*
ceperat,testatur dicẽs: Biberũt ex eo omnes. Huic autem sententiæ Lucas apertissimè fauet: qui post- *Luc.22.*
quam verba cõsecrationis calicis dixerat,statim subiungit: Veruntamen ecce manus tradẽtis me, me-
cum est in mensa. Ex quibus verbis satis patet Iudam fuisse præsentem cum Christus consecrauit cali-
cem,& tradidit discipulis.Et cum Marcus dicat,biberũt ex eo omnes,cõuincitur etiam Iudam bibisse.
Ne autem hæc ex nostro cerebro dicta videãtur,sacros producam autores,quibus,in hac parte subscri-
psi.Theophylactus super illud Matthæi vicesimosexto: Cœnãtibus autem eis,accepit Iesus panem,sic
ait: Apposuit autem vescentibus, vt ostẽderet crudelitatem Iudæ, quia in mẽsa & communione cibo-
rum illius,quãdo & si fera fuisset,mansuetiorem se exhibuisset, tũc neq; quum argueretur intellexit,
sed & corpus illius gustans non pœnituit.Hęc Theophylactus.Et Chrysostomus in Homilia de prodi-
A tione Iudæ,in eãdem subscribit sentẽtiam,dicens: Fuit quidem aliquãdo pascha Iudaicum,sed exem-
ptum & euacuatum est paschæ spiritalis aduentu,quod Christus tradidit.Nam cùm manducarent(in-
quit) & biberẽt,accepit panem,& fregit & dixit: Hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetur.Agno-
scunt quod loquor,qui diuinis sunt cõsecrati mysteriis.Et iterum accepit calicem,& dixit:Hic est san-
guis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.Et pręsens Iudas erat ista Christo di-
cente.Iste est sanguis,dic Iuda,quem triginta denariis vẽdidisti.Iste est sanguis,de quo ante cum Pha-
risæis pacta fecisti.O Christi misericordia.O Iudæ demẽtia.Ille eum triginta denariis paciscebatur vt
venderet,& Christus ei sanguinem quem vendidit offerebat, vt haberet remissionẽ peccatorum.Hæc
Chrysostomus,qui expresse asserit Iudam mẽsę dominicæ assedisse, Christumque illi sanguinem suum
tribuisse. Augustinus autem tot locis hanc sententiam repetit,vt nesciam quem illorum cæteris præfe-
ram.Nam omnes in medium adferre non patitur compendii ratio,quam tenere decreui. Super Ioan-
nem tractatu,50.sic ait: Talis erat Iudas,& tamẽ cũ sanctis discipulis intrabat,& exibat. Ad ipsam cœ-
nam dominicam pariter accessit.Conuersari cum eis potuit,eos inquinare non potuit. De vno pane &
Petrus accepit,& Iudas: & tamen quæ pars fidelis cũ infideli? Petrus enim accepit ad vitam,Iudas ad
mortem. Quomodo enim ille odor bonus,sic ille cibus bonus. Sicut ergo odor bonus,ita & cibus bo-
nus,bonos viuificat,malos mortificat.Qui enim manducauerit & biberit indignè, iudicium sibi man-
B ducat & bibit Hæc Augustinus.Quib⁹ verbis nihil potest expressius pro nostra sentẽtia dici.Ex his er-
go doctoribus simul cũ Euangelii litera,cõstat Iudam sumpsisse corpus & sanguinem domini. At cùm
hoc sumpsit,iam diabolus(vt est apud Ioannem)miserat in cor eius vt dominum suum atque magistrũ *Ioan.13.*
venderet.Colligitur ergo manifestè,eum qui indigne ad mẽsam dominicam accedit, verũ Christi cor-
pus accipere, quãuis nihil illi prosit,imò quam maximè obsit,nõ ipsius panis natura,sed ipsius accipiẽ-
tis vitio.Et hoc est quod sub aliis verbis recẽtiores Theologi dixerunt,scilicet quòd talis indignus quã-
uis manducet sacramentaliter,non tamen spiritualiter,quia corpus manducatum quãtumcunq; sit bo-
num,ex accipientis malitia illi obest.Sæpe enim comperimus quæ valde bona sunt, aliis ob suam mali-
tiam obesse.Nam si rei bonitas sufficeret accipienti,frustra dominus præcepisset,dicens:Quod iustum
est,iustè exequeris.Pro huius ergo rei confirmatione superfluum erit quicquam superaddere,quam sa-
tis ex dictis nostrum propositum constet. *Deut.16.*

DVodecima hæresis est,quæ asserit,corpus Christi verum non esse in Eucharistia nisi tantum in vsu,
hoc est,quãdo quis vtitur ea,accipiẽdo,& edẽdo illã. Aliàs autẽ extra communionẽ,corpus Chri-
sti in ea non esse, docet. Ex hoc errore alium similem errorem deducunt, velut putridã aquam ex fonte
corrupto. Dicũt enim Eucharistiam nunquam esse seruãdam in altari, aut in quocunque alio loco post
missæ celebrationem propter quamcunque verisimilẽ futurã necessitatẽ. Huius erroris pestiferi inuẽ-
tores sunt Lutherani,an autẽ ipse Lutherus illorũ dux,& magister hoc ipsum docuerit,mihi nõ cõstat,
nec in illius operibus,quæ hactenus videre potui,simile aliud inueni. Sed hoc tantum legi in quodam
libro,à Martino Butzero vt dicitur ęditum,cui titulus est, liber reformationis,& postea mutatis aliqui-
bus excussus est,sub nomine cõsultoriæ deliberationis. Et hũc errorẽ audio ab omnibus Lutheranis nũc
publice doceri. Hãc suã hæresim hoc argumẽto isti probare nitũtur,quod Christus ad solam cõmunio-
nẽ,vt putãt,Eucharistiam instituit,quod quàm falsum sit,facillimè cõstare potest, ex his quæ supra di-
C ximus in expugnatione prædictarum hæresum, & multò facilius constare poterit, ex his quæ inferius
dicemus in titulo de Missa. Hanc istorum sententiam esse hæreticam, proprio illorum argumento

conuinco. Nam illi quotiescunque contra aliquam nostrã doctrinam argumentãtur, semper exigunt à nobis verbum dei, & scripturã sacram, quæ aperte declaret id quod nos asserimus, & docemus, & cum
Prou. 20. talis aperta scriptura nobis deest, statim proclamant, hominum esse traditionem, & doctrinam Satani-
Deut. 25. cam. Oportet ergo vt eadem mensura iuxta domini pręceptũ, metiamur Lutheranos, qua illi nos metiri volunt. Nã vt ait Sapiens, pondus & pondus, mensura & mensura vtrunq; abominabile apud Deum. Et in lege Mosi prohibitũ erat, ne quis in sacculo diuersa põdera haberet, mai⁹ & minus. Exigamus ergo ab istis Lutheranis, vt proferãt nobis verbũ dei, & sacram scripturam, quę hanc illorum assertionem aperte declaret. Hãc autem vt notissimum est, illi exhibere non poterunt. Et inde necessario consequitur, vt hãc illorum doctrinam, iuxta illorum regulas, traditionem humanam esse dicamus, & inuentionem satanicam. Quoniam Christus pactum nobiscum faciens de sua corporali assistẽtia in Eucharistia post verba consecrationis à sacerdote prolata, nullam addidit conditionem de communione faciẽda: & cùm sacerdotibus dedit potestatem consecrãdi, & conficiendi hoc sanctissimum sacramẽtum, nullam apposuit de communione facienda conditionem. Sed tãtum dixit illis, hoc facite in meã commemorationem, In quibus verbis nulla communionis fit mentio, sed tãtum consecrationis. Lutherani ergo ex sua propria temeritate, ad virtutem consecrationis apponere volunt communionis necessitatem, D
quam Christus ipse non statuit. Præterea, si ad veram & realem Christi corporis adsistẽtiam in Eucharistia necessaria esset alicuius accipientis voluntas, sequeretur inde virtutem verborum consecrationis & potestatem sacerdotis ad consecrãdum, pẽdere à voluntate accipientis ita vt quum quis sacræ cõmuniunis particeps esse voluerit, tunc Christus ibi adsit, & si nullus fuerit tali voluntate affectus minime ibidem Christus adsit. Hoc autẽ sentire esset impium, & temerariũ, cũ sit cõtra totius Ecclesiæ diffini-
Cõcilium tionem. Nã cõcilium Florentinũ sub Euge. 4. celebratũ in definitione fidei data Armenis de sacramẽto
Florẽtinũ Eucharistiæ disserens, hæc ait: Forma huius sacramẽti sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficit sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum. Nã ipsorũ verborũ virtute, substãtia panis in corp⁹ Christi, & substãtia vini in sanguinẽ cõuertũtur. Hæc cõcilium Florẽtinũ. In quibus verbis apertissime declaratur integram potestatem conficiendi corpus Christi esse in sacerdote, & in verbis consecrationis absq; vlla communicantis voluntate, ita vt quoties sacerdos debita intẽtione verba consecrationis super panẽ protulerit, ibi verè adsit Christi corpus. Etiam si nullus adster, qui communicare velit. Rursum, si ex voluntate communicantis penderet sacerdotis potestas ad cõsecrationem, nullus vnquam sacerdos posset esse certus se integre cõfecisse Eucharistiæ sacramentũ, quia nunquam sibi constare poterit de voluntate alterius an velit communicare, an non. Deinde statuamus aliquem adstantem velle statim post consecrationem sacerdotis suscipere de manu illius Eucharistiam, tunc iuxta istorum sententiam continuo post consecrationem aderit ibi verè, & realiter corpus Christi: quia nihil quod ad huiusmodi realem, & corporalem adsistentiam ab istis exigitur, ibi deesset. Sed post hanc consecrationem integrè factam facilè contingere potest vt ille qui ad communionem paratus erat, mutet voluntatem, & communicare nollit. In quo euẽtu, non est dubium Christi corpus in Eucha- A
ristia verè, & realiter esse, quamuis nulla fuerit sequuta eiusdem Eucharistiæ communio. Præter has vrgẽtes rationes sunt etiam plurima sanctorum virorum testimonia, quæ docent sanctissimam Eucharistiam seruari debere, pro multis necessitatibus quæ occurrere solent, præsertim pro infirmorum com-
Cyrillus. munione. Cyrillum in primis profero, qui in Epistola ad Catorisiũ episcopũ, de quibusdam aliis similis farinæ hominibus loquens, hæc ait: Audio quod dicunt illi, mysticam benedictionem si ex ea remãserint in sequẽtem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse, sed insaniunt hæc dicẽtes: non enim alius fit Christus, neque sanctũ eius corpus mutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuo manent in illo. Hęc Cyrillus. Ex quibus verbis constat quosdam alios fuisse tẽpore Cyrilli qui hunc
Ambro. Lutheranorum errorem tuebãtur, & hos Beatus Cyrillus dicit insaniisse. Insaniunt ergo Lutherani tã dementem errorem docentes. Beatus Ambrosius in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri, laudãs singularem illius erga deum pietatem & deuotionem, refert de illo quod intraturus in mare & prouidens morti quæ tunc sæpe contingere solet, non mortem metuens, sed ne vacuus mysteriis exiret è vita ab iis quos initiatos sacris esse cognouerat, diuinum illud fideliũ sacramentum sibi dari poposcerit, non vt curiosos oculos insereret archanis, sed vt fidei suæ tali sacramento consequeretur auxilium, quodq; datum sibi sacramentum ligari fecerit in orario, & orariũ in collo inuoluerit, atq; ita se deiecerit in mare, non requirens aliquod aliud auxilium aut remedium, quoniam solius fidei arma quæsierat, & his solis se totum ac satis munitum credebat. Et his omnibus dictis addidit Ambrosius quod non deseruerit fratrem suum spes illius, quoniam primus seruatus fuit ex vndis, & in portũ terrenæ stationis euectus. B
Hieron. Beatus Hieronymus in epistola ad Rusticũ monachum refert, Exuperium Tolosanum episcopum portasse corpus domini canistro vimineo inclusum. Augustinus, lib. 2. de Visitatione infirmorũ, cap. 4. docet, bonũ esse & vtile infirmantibus hoc adferre sacramẽtum, tanquam viaticum saluberrimum. Eusebius lib. 5. Ecclesiasticæ historiæ, capite. 24. citat partẽ quandã epistolæ missæ ab Irenæo episcopo Lugdunensi ad Victorẽ papam ex qua apertissime colligitur, quod Romani pontifices catholicis episcopis qui aliunde Romam venissent, Eucharistiam in signum amicabilis visitationis mittere solebant. Et in historia tripartita, lib. 6. eiusdem historiæ cap. 34. refertur sacerdotem quẽdam, cum per corporis infirmitatẽ non potuisset ad infirmum accedere, misisse parum eucharistiæ ad domum infirmi. Deniq; Cle-
Clemens mẽs Petri discipulus, & in cathedra successor, inter multa quæ à beato Petro se accepisse narrat, vnũ est
Papa. quod nostram doctrinam maxime commendat, sic inquiens: Tribus gradibus commissa sunt sacramẽta diuinorum secretorũ, presbytero, diacono, & ministro, qui cũ timore & tremore reliquias corporis domini debent custodire fragmẽtorum, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cum negligẽter agitur, portioni

rur, portioni corporis domini grauis inferatur iniuria. Hæc Clemẽs papa & martyr, qui satis apertè docet Eucharistiam suo tempore seruari in sacrario, & in illa sic seruatam, esse verum corpus Christi. Ex his omnibus testimoniis constat antiquissimam esse Ecclesiæ consuetudinem eucharistiam consecratã post missæ celebrationem dignè & reuerenter pro futuris necessitatibus (præsertim pro communione infirmorum) obseruari. Nec opus est pro hac re pluribus sanctorum testimoniis vti, cùm apertissima sit de illa Ecclesiæ definitio, non semel data, verum sæpe reperita: nam Vvormaciensis concilij decretũ, quod Gratianus citat de cõse. dist. 2. cap. Presbyter. Hæc verba continet. Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam, vt quãdo quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine cõmunione moriatur. Et in proximo sequenti capitulo ponitur aliud decretum concilii Arelatensis, in quo imponitur *Cõcilium Vvormaciense.*
C pœna illi qui non bene custodierit Eucharistiam. Sed ne fortè quis hæc præfata decreta paruipendat propterea quia concilia à quibus educta sunt non fuerunt generalia, sed prouincialia, ideo necessarium est vt generalium conciliorum definitiones proferam. Concilium Lateranẽse sub Innocentio tertio celebratum, ad quod tam Græci quàm Latini cõuenerunt, cap. 20. suorum decretorum hæc ait: Statuimus in cunctis ecclesiis, vt chrisma & Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruentur, vt non possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia vel nefaria exercenda. Hæc concilium Lateranense. Post hunc Innocentium sub quo fuit celebratum præfatum concilium successit in Pontificatu Honorius tertius: qui multò copiosius dedit de hac re decretum, sic inquiens: Ne ptopter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauius exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari, mundo, & signato, semper honorificè collocata, deuotè ac fideliter conseruetur. Et paucis interpositis subdit: Quam in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat, & referat manifestè ac honorificè, ante pectus cum omni reuerentia & timore, semper lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur. Hæc Honorius, & habentur hæc verba, in cap. Sane. de cele. Mis. Postremo Concilium Tridentinum sub Iulio tertio celebratum sessione. 3. cap. 6. per hæc verba definit. Consuetudo asseruãdi in sacrario sacram Eucharistiam, adeò antiqua est, vt eam seculum etiam Nicæni concilii agnouerit. Porrò deferre ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, & in hunc vsum in ecclesiis conseruari, præterquam quod cum summa æquitate & *Conciliũ Lateranẽ.* *Conciliũ Tridẽtin.*
D ratione coniunctum est, tum multis in conciliis præceptum inuenitur, & vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more est obseruatum: quare hæc sancta synodus retinendũ omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit. Post datum hoc decretum, ne quis temerè illi contradicere audetet, Canonem latæ sententiæ contra huiusmodi temerarios adiecit, qui est in ordine septimus, sic inquiens: Si quis dixerit non licere sacram Eucharistiam in sacrario reseruari, sed statim post consecrationem adstantibus necessariò distribuendam, aut non licere, vt illa ad infirmos honorificè deferatur, Anathema sit. Hactenus concilium Tridentinum. Ex quibus omnibus apertissime constat hæreticam esse Lutheranorum assertionem dicentium, Corpus Christi non esse verè & realiter in Eucharistia, nisi tantum eo tempore quo aliquis communionis illius particeps esse vult.

VLtima (quod sciam) de hac re hæresis est quæ asserit necessariò sub vtraque specie, scilicet panis & vini, esse communicãdum, ita quòd qui sub vna specie tantum communicat, etiam si laicus sit, peccat, quoniam (vt aiunt) contra præceptum Christi agit, qui præcepit sub vtraque specie communicare. Huius hæresis autores primi fuerunt Græci, hos postmodum sequuti sunt Bohemi, in sua adhuc damnatione manentes, atque occasione hac à Romanæ Ecclesiæ obedientia hucusque diuisi. Nec tamen hunc errorem velut cæteros Bohemorum, Ioannes Huss eorum propheta suscitauit. Nam post inceptam huius Ioannis dementiam paulòque progressam (vt Æneas Syluius in libro de origine Bohemorum cap. tricesimo quinto testatur) attulit Bohemiæ hanc nouam pestem quidam Petrus Dresensis Germanus, qui à suis cognitus quòd Vvaldensium lepra fuisset infectus, patria pulsus est, indèque fugiens, Pragam *Græci. Bohemi.* *Petrus Dresensis*
A Bohemiæ ciuitatem velut hæreticorum asylum petiit. In qua tunc ciuitate Iacobellus quidam Misnensis, moribus periode ac literis clarus, curam tenebat populi, sua prædicatione edocendi. Hunc Petrus cum conuenisset, mirari se ait hominem doctum simul ac sanctum, qui populi instruendi onus suscepisset, non animaduertisse errorem communionis Eucharistiæ, qui iampridem Ecclesiam pessundasset, in qua sub vna tantum specie dominicum corpus populo ministratur, cum apud Ioãnem sub duplici specie panis vinique sumi iubeatur, dicente domino: Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Commotus his Iacobellus præfatus, cum perquisitis vetustis sanctorum codicibus, communionem calicis aliquando vsitatam plenèque laudatam inuenisset, populum admonet ne deinceps communionem calicis, sine qua saluari nemo posset, negligeret. Huic cæteri qui iam in Bohemia aderant hæretici consenserunt, non modicum læti quòd sententiam aliquam inuenissent in sacro, vt aiebant Euangelio fundatam, per quam Romanæ sedis vel ignorantia, vel nequitia argui posset. Hoc pestiferum dogma post centum & eo amplius annos sequutus Lutherus, totam penè Germaniam hoc infecit errore, in qua iam laici vt sacerdotes sub vtraque specie communicant, damnationem (vt aiunt) ni ita fecerint: incursuri. Vt autem omnibus pateat quàm mordicùs hoc dogma Lutherus teneat, eius verba referam. Is enim cùm aliàs sanam doctrinam prædicasset, postmodum benè actorum pœnitens, in hæc verba prorupit: Hunc articulum reuocaui libro de captiuitate Babylonica, & iterum his scriptis reuoco, & dico Bohemos & Græcos in hac parte nec hæreticos, nec schismaticos, sed Christianissimos & Euangelicissimos esse, quos & his verbis oro & obtestor in domino, vt in ea sententia firmiter permaneant, cum pro se habeant expressum textum Euangelii, & longæuum apud Græcos in hunc diem seruatum catholicum vsum Ecclesiæ. Nec moueantur Tyranni il- *Iacobell⁹* *Ioan. 6.*
B lius Romani & Antichristi vastatoriis & impiis decretis, quibus alteram partem sacramenti per vim

abstulit iis quibus Christus ipse donauit. Hæc Lutherus. Pro huius erroris cõfutatione hoc primum statuere oportet, totum Christum sub qualibet huius sacramenti specie integrè contineri, quoniam ea hoc tota fermè huius causæ virtus pendet. Hoc autem ex eo maximè conuincitur, quod ait Apostolus: *Rom. 6.* Christus iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. At si sub specie panis corpus esset exãgue, oporteret necessariò vt esset etiam inanimatum, atque cadauer, quòd anima corpus exangue minimè vegetare potest. Corpus autem cum semel assumptum à diuinitate, nunquam postea fuerit ab ea reiectum, fieret inde vt quoties panis consecraretur, toties Christus ibi velut in sepulchro mortuus iaceret, totiesque corpus eius nouum cadauer fieret. Vt autem hæc non fiant, erit necessariò concedendum sub specie panis corpus Christi esse animatum, atque ideo sanguine vegetatum. Quod cum à diuinitate nunquam sit separatum, totum etiam Christũ in duabus naturis ibidem esse fateri oportebit. Perinde etiam de sanguine dicendum est. Nam quum eum pro nobis semel iam in ara crucis effusum, in resurrectione sua Christus resumpserit, nunquam iterum eum fusurus, conuincitur inde etiam nunquam sanguinem verum illius integrè alicubi esse sine eius corpore vero. Quòd si sub specie vini solus sanguis maneret, toties sanguinem fundi oporteret, quoties vinum consecraretur, quòd vi consecrationis sanguis ibidem constitutus, à corpore tunc separaretur. Vt autem hæc fugiamus, erit sine vlla hæsitatione cõcedendum in sacramento Eucharistię sub vtraque specie, panis scilicet & vini, & totum Christum integrè contineri. Verùm ne quis de hac re dubitare audeat, profero concilii Florentini sub Euge. 4. celebrati, definitionem, quæ in ratione fidei de sacramentis Ecclesiæ data, cum de sacramento Eucharistiæ differit, hæc verba continet. Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ita C tamen quod totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque *Cõcilium Florẽtinũ* parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Hæc concilium Florentinum. Et licet hoc de continentia verum sit, non tamen perinde est de significatione. Nam quamuis sub illis panis speciebus totus integer Christus lateat, non tamen totum Christũ species illæ significant, sed solum corpus illud pro nobis in ara crucis oblatum, quum iam scilicet exãgue erat, sanguine in vniuersum à corpore separato. Ad eundem modum species vini etsi totum integrum Christum contineãt, non tamen aliud significant quàm sanguinem illum effusum quum à corpore esset separatus. Nec tamen eum esse separatum significant, quoniam falsum esset signum, sed eum solum significant, qualiter solus erat quum separatus erat à corpore, ita vt significatio non ad separationem, sed ad sanguinem referatur. Secundum pro nostri, id est, catholici dogmatis confirmatione iaciendum fundamentum est, gratiam quæ in hoc sacramento confertur, non tam conferri virtute signi, quàm virtute signati. Non enim illæ species panis aut vini, quæ exterius patent, tales sunt quæ ea se animam viuificent, quæ hominem in electorum sortem resuscitare valeant, aut quæ nos in Deo esse efficiant, & Deum in nobis: sed hæc omnia fiunt virtute carnis, quæ propter inhabitantem in ea vitam, nempe diuinitatem, viuificatrix esse censetur. Ex his duobus tertium iam clare consurgit, nihil scilicet plus gratiæ conferri virtute sacramenti ei D qui duplicem speciem sumpserit, panis scilicet & vini, quàm qui tantum vnam. Nam quum exceptis speciebus, quæ gratiam nequaquam conferre possunt, tantum sumat, nempe totum Christum integrè, qui vnam sumit speciem, sicut qui ambas, non est cur plus gratiæ accipiat virtute sacramenti hic quàm ille, præcipuè cum vnicum sit sacramẽtum, & non duo, quamuis duæ sint species, aut duo signa. Quum ergo hæc ita se habeant, constat nihil gratiæ laicis deperire propter alteram, id est, vini subtractam speciem. Post hæc omnia quartum addendum sensui, vt quadrata structura consurgat, nullum esse datum à Christo præceptum de manducatione Eucharistiæ sub vtraque specie. Nam quod in primis adducunt ea Ioannis sexto: Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: admittimus quidem, atque extensis (vt aiunt) brachiis amplectimur illa verba de corporali atque visibili esu Eucharistiæ esse intelligenda. Neque mihi placet quod Gaspar Sagetus vir alioqui doctus & catholicus pro fide aduersus Lutherum strenuè decertans, ait, hæc verba de spirituali esu, qui per fidem & charitatem fit, esse intelligenda, motus illis verbis quæ postmodum in eodem capite Christus subiunxit: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Ex quibus verbis ille colligit verba illa de spiritali esu esse intelligenda. Verùm hæc non ita se habent, vt patet legenti Theophylactum, Cyrillum, Chrysostomum, Augustinum, qui omnes in expositione super Ioannem fatentur illa ad corporalem & visibilem manducationem esse referenda. Et istorum omnium dicta superius hæresi quarta recensuimus. Quod autem subditur: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, sic exponunt Theophylactus & Cyrillus, id est, caro ista quam dixi viuificaturam eum qui illam sumpserit, suapte natura hoc efficere non valebit, tamen hoc efficiet propter inhabitantem in ea spiritum filii Dei. Nam hic spiritus est qui verè viuificat, caro autem A sola nihil prodesse poterat, sed propter coniunctionem cum verbo, ad altiorem quandam dignitatem eleuata est, vt viuificatrix esse possit. Quemadmodum etiam si alicui liquori mel infundas ac misceas, totum liquorem dulcem facit, eamque illi tribuit proprietatem, quam aliàs non habebat: sic diuinum verbum carni vnitum, quoniam verbum vita est, carnem ipsam etiam viuificatricem fecit: atque ideo caro ea se non prodest quicquam, sed à spiritu habet vt viuificare possit. Quod verò dixit: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, huc tẽdit, quòd viderat Iudæos murmurare, credentes Christum eis præcepisse vt more ferarum carnem humanam ederent, sanguinemque biberent: atque ideo eos reprehendens de carnali illa suorum verborum intelligentia, edocet eos mysterium quoddam latere, verbáque sua sic esse intelligenda, non quòd crederent corpus suum dentibus atterendum, sed sub sacramento manducandum. Dicimus ergo atque fatemur verba illa, scilicet: Nisi manducaueritis carnem filij

nem filii hominis, &c. de corporali esu esse intelligenda, nec tamen admittimus Christum illis verbis
nobis præcepisse vt Eucharistiam sub duplici specie acciperemus. Nulla nanque in illis verbis specie-
rum panis aut vini fit mentio, sed solum de signatis, scilicet carne & sanguine, quæ sub illis signis conti-
nentur. Non enim dixit: Nisi manducaueritis carnem filii hominis sub specie panis, & biberitis eius san-
guinem sub specie vini, non habebitis vitam in vobis. Non sic dixit, sed sic: Nisi manducaueritis carnem
filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. At cum diximus sub specie pa-
nis corpus contineri simul etiam & sanguinem, fit, vt qui Eucharistiam sub specie panis sumit, carnem
manducet, sanguinemque bibat, cum sanguinis sumptio verè potus dicatur, sicut & carnis acceptio di-
citur manducatio. Nec tamen hac occasione sat erit sacerdoti conficienti vnam sine altera speciem su-
mere: quoniam sacerdos conficiens & consecrans, ipsum summum sacerdotem Iesum Christum repræ-
B sentat, qui pro nobis corpus & sanguinem suum in ara crucis obtulit, sicut ipse Christus expressit, dicēs:
Hoc facite in meam commemorationem. Quid est dicere, hoc facite, nisi, hoc conficite, hoc consecrate?
Scio tamen aliquos ex ipsis hæreticis esse qui hoc apertissimè negant, imò irridēt talem interpretationem,
quum dicimus, hoc facite, valere tantum ac si dixisset, consecrate. Nam quidam Ioannes Riuius Atthē- Luc.22.
doriensis in quadam epistola de communione sub vtraque specie, hanc interpretationem irridet, sic in-
quiens: Nam quum apud Euangelistam legatur, τοῦτο ποιεῖτε, non poterit, hoc facite, pro sacrificate, ac-
cipi. Nam hanc planè Græca vox interpretationem respuit. Hæc ille. Non erat opus vt veram literæ in-
terpretationem agnosceremus, literam Græcam citare, quæ nihil prorsus hac in parte à latina dissentit,
neque interpretationem nostram (vt Ioannes Riuius ait) magis quàm Latina litera respuit. Non enim
sumus tam rudes, aut Latini sermonis, vel Græci tam ignari, vt putemus hoc verbum facio, aut hoc ver-
bum Græcum ποιῶ illi respondens, significare ex sua institutione idem quod consecrare, aut sacrificare.
Verum etsi hoc ita se habeat: tamen quia solenne est, & apud doctissimos viros sæpe vsurpatum, vt no-
men aut verbum generale accommodetur ad particulares illius species, hinc euenit vt sæpe illius signi-
ficatio varietur, iuxta varietatem particularis materiæ de qua fit sermo. Hoc autem verbum, facio, aut
Græcum illi respondens, videlicet ποιῶ generale verbum est, ad omnem efficientiæ modum explican-
dum. Nam qui legit, aut scribit, aut pingit, aut cantat, aut bibit, aut saltat, aliquid facere dicitur.
Proinde si quis vno saltu transiliret aquæ torrentem, & postea diceret aliis: Facite vos hoc, nullus ne-
gabit per illa verba illum præcipere aliis, aut similiter transilirent torrentem. Si quis etiam Pictor pe-
ritus coram discipulis pingens, diceret postea discipulis suis: Facite hoc, omnes audientes intelligerent
C magistrum, præcepisse discipulis, vt aliud simile pingerent. Et tamen hoc verbum facere, nec pin-
gere, nec saltare significat ex sua propria & adæquata significatione, quamuis omnia illa signo quodam
generali significet. Ad eundem prorsus modum accipienda sunt verba Christi, quum ait: Hoc facite
in meam commemorationem. Illis enim verbis præcepit Apostolis, vt quod illum fecisse viderant,
ipsi postmodum facerent. At Christus panem in manus suas acceperat, benedixerat, consecrauerat,
consecratúmque eisdem Apostolis distribuerat. Dicens ergo Apostolis: Hoc facite, præcepit illis, vt
panem accipientes similiter benedicerent & consecrarent. Non est ergo absurda (vt Ioannes Riuius
ait) sed Germana literæ interpretatio, quum illa verba Christi: Hoc facite, per ista verba, consecra-
te, sacrificate, explicamus. Illis nanque verbis potestatem consecrandi illis dedit. Tunc enim à Chri-
sto ordinati sunt sacerdotes, eis adiungente vt in suæ passionis commemorationem hoc facerent. Quod
expressius dicit Paulus: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescun- 1.Cor.11.
que bibetis, in meam commemorationem. Si facere hic pro consecrare ponitur, quod ad solos sacer-
dotes (vt aliàs disseremus) spectat: constat solis sacerdotibus dictum esse, vt quotiescunque bibunt,
in sui commemorationem faciant. Cuius autem rei esset futura commemoratio, verba subiuncta ma-
nifestant. Quotiescunque enim (inquit) manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem do-
mini annunciabitis donec veniat. Memoriam ergo dominicæ mortis sacerdos in altari agit, non autem
ille qui à sacerdote recipit: quapropter sacerdos hac lege deuinctus est, vt quotiescunque celebret,
nec panem sine vino consecret, nec vnam speciem sine altera sumat: quoniam etsi sub qualibet specie
totus integer Christus lateat, non tamen quælibet species totum Christum significat aut repræsentat,
D sed species panis solam carnem significat, species vini solum sanguinem repræsentat, eiusque solius
memoriam gerit. Quò fit vt si solum panem consecraret, aut solum panem consecratum sumeret,
solius oblationis memoriam faceret qua Christus obtulit suum corpus, nulla autem tunc memoria
fieret sanguinis effusi, atque pro nobis à Christo oblati, quòd species panis etsi sanguinem conti-
neat, non tamen sanguinem repræsentat, aut eius memoriam facit. Ad hunc eundem modum si so-
lum vinum consecraretur, aut illud consecratum solum sumeretur, solius sanguinis oblati atque effu-
si, & non corporis memoria fieret. At cum sacerdotes consecrantes, in memoriam dominicæ mortis
quam pro nobis tulit, consecrare teneantur, colligitur inde vt sub vtraque specie id facere obligentur,
quum neutra absque altera perfectam Christi oblationem repræsentet: quod Christus innuit, cum post
panis & vini consecrationem dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Quidnam est hoc quod Luc.22.
facturi sunt in tuam commemorationem: Hoc, inquam, totum quod ego proximè coram vobis feci.
Verum cum recipienti de manu alterius consecrantis, nihil tale præcipiatur vt in memoriam domini-
cæ oblationis sumat, nunquam is qui de manu alterius sumit, siue laicus ille sit, siue sacerdos, tenetur
in eandem memoriam sic sumere, vt vnam sine altera non sumat. Illi enim simul non agunt aliquid
circa sacramentum, atque ideo eis non dictum est: Hoc facite in meam commemorationem. Neque
eis etiam dicitur: Bibite ex eo omnes, sed solum iis quibus dabatur, nempe Apostolis, qui omnium futu-
rorum sacerdotum personas gerebant, quibus in Apostolis hoc sacramentum in memoriā Christi confi-

cere præcipiebatur. His ergo solis dicitur: Bibite ex eo omnes. Nisi fortè dicatur illa verba ad omnes
Christianos esse referenda, omnésque Christianos (vt Lutherus ait) esse sacerdotes. Verum de his aliàs A
longius disputabimus. Quòd verò ex hoc colligunt Eucharistiã esse sumẽdam sub vtraque specie quod
Christus sub vtraque specie discipulis suis illam dedit, inepte quidẽ colligunt. Nam si ex omnibus Chri-
sti factis in hoc sacramento (omitto alia eius facta) esset sumendum argumentum ad sic necessariò fa-
ciendum. Græci conficientes in fermentato, licitè non conficerent, quum vt superius sub hoc titulo o-
stendimus, Christus in azymo confecerit: eos tamen licitè sic posse conficere diximus. Rursum, si om-
nia quę Christus in cœna sua peregit, cùm corpus suum & sanguinem sub speciebus panis, & vini Apo-
stolis suis dedit, essent nunc necessario à sacerdotibus facienda, quando Eucharistiam aliis administrãt,
oporteret etiam necessariò pedes aliorum lauare ante hanc Eucharistiæ, distributionem. Nam Christus
ipse, vt ex euangelio constat, prius discipulorum pedes lauit, quàm corpus suum, & sanguinem discipu-
lis traderet. Nec solum lauit, sed illis, vt similiter in posterum facerent, expressum mandatum dedit, sic
inquiens: Si ego magister & dominus laui pedes vestros, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Ex-
Ioan. 13. emplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Hoc autem Christi man-
datum, secundum faciem literæ, non minus cogit, quàm hæc verba domini. Bibite ex eo omnes. Verum
catholica Ecclesia non vtitur hac ablutione pedum, quamuis olim illam habuerit in vsu, vt constat ex
antiquis doctoribus, præsertim ex Cypriano, & Augustino. Quare autem hæc consuetudo prorsus ino-
August. leuerit, declarat beatus Augustinus, epistola. 119. quæ est ad Ianuarium de ritibus Ecclesiæ cap. 18. sic in-
quiens: De lauandis verò pedibus cum dominus hoc propter formam humilitatis, propter quam do-
cendam venerat commendauerit, sicut ipse consequenter exposuit, quæsitum est quonam tempore po-
tissimum res tanta etiam facto doceretur, & illud tempus occurreret, quo ipsa commendatio religiosius B
inhæreret. Sed ne ad ipsum sacramẽtum Baptismi videretur pertinere, multi hoc in consuetudinem re-
cipere noluerunt: nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitauerunt. Hæc Augustinus, qui sa-
tis apertè docet talem pedum ablutionem ideo fuisse reiectam, ne putaretur eam esse rebaptizationem.
Existimauit enim Ecclesia multò melius esse illam externam cæremoniam omittere, quàm pertinaci il-
lius retentione tam pessimi erroris dare occasionem. Præterea, si ad imitationem Christi essent omnia in
hoc sacramento necessariò peragenda, non liceret ieiuno stomacho recipere Eucharistiam, quum Chri-
stus discipulis suis non ieiunis sed cœnatis corpus suum dederit. Hoc autem, quod Christus tunc fecit,
quamuis tempore sequenti aliquandiu seruatum fuerit, vt ex priori Pauli ad Corinthios epistola cõstat.
Postea tamen reiectum est, non ex sola cõsuetudine, sed ex præcepto sextæ generalis synodo canone. 39.
August. Hanc eandem Ecclesiæ sanctionem laudat beatus Augustinus, & grauiter reprehẽdit eos, qui hanc Ec-
clesiæ sanctionem arguunt, sic dicens in epistola ad Ianuarium quæ est. 118. cap. 6. Illud magis mouere
Matt. 20. potuit homines, vtrum iam refecti die illa: vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in euangelio
dicitur. Cum autem illi manducarent, accepit Iesus panem & benedixit, cum etiam superius dixisset,
cum sero factum esset, recumbebat cum duodecim & manducantibus eis dixit: Quoniam vnus ex vo-
bis me tradet. Postea enim tradidit sacramentum. Et liquido apparet, quando primum acceperunt di-
scipuli corpus, & sanguinem domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen propterea calumnian-
dum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Et hoc enim placuit spiritui sancto, vt in
honorem tanti sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam i- C
deo per vniuersum orbẽ mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit dominus, propterea prãsi
aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiẽdum conuenire debent, aut sicut faciebant, quos Apo-
1. Cor. 11. stolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Nanque saluator quo vehementius, commendaret
mysterii illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus
ad passionem digressurus erat. Et ideo non pręcepit quod deinceps ordine sumeretur. Vt Apostolis per
quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios sem-
Ibidem. per acciperetur, credo quod eum morem nemo variasset. Cùm verò ait Apostolus de hoc sacramento
loquens, Propter quod fratres cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate: Si quis esurit,
domi manducet, vt non ad iudicium conueniatis, statim subtexit. Cætera autem cum venero, ordina-
bo. Vnde intelligi datur, quia multum erat, vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem
vniuersa per orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diuersitate variatur. Ha-
ctenus Augustinus in quibus verbis id potissimum inter alia annotare oportet, quantum Augustinum
tribuerit decretis Ecclesiæ, quam à spiritu sancto semper regi, firmissimè credit. Deinde nec liceret in
calice aquam vino miscere, quoniam etsi Christus propter suam sobrietatem ita fecisse credatur: Euan-
gelistę tamen nihil tale commemorant. At hi contra quos nunc agimus, nihil recipere volunt quod non
sit in sacris literis expressum: quo fit vt aquam vino miscere non debeant, quia nullus Euangelistarum
expresit Christum in calice sancto aquam vino miscuisse. Vides iam satis (vt existimo) quàm futile sit
argumentum inde colligere nos esse obligatos ad præbendum laicis Eucharistiam sub vtraque specie: D
quòd Christus sic porrexit Apostolis. Omitto quorundam responsionem, assignantium discrimen,
quòd Apostoli ordinati sunt sacerdotes à Christo per illa verba: Hoc facite in meam commemoratio-
nem. De his enim verbis non constat Christum facta consecratione immediatè ea dixisse antequam
Eucharistiã sub vtraque specie Apostolis dedit, vel post. Quòd si prius dixit quàm dederit, constat eum
sacerdotibus dedisse. Si verò verba illa Christus post datam illis Eucharistiam dixit, manifestũ est illum
non sacerdotibus tunc dedisse. Quòd mihi ex literæ decursu magis probatur. Nec tamen ideo (vt dixi-
mus) argumentum est efficax vt sic nos facere obligemur. Quòd si alicui negocio illud argumentum
deseruire potest, huic certè erit, vt credamus non esse contra euangelicam institutionem, Eucharistiam

ſub vtraque ſpecie aliis etiam laicis porrigere, quòd firmiſſimè fatemur. Nam olim per multa ſecula ſic
apud omnes catholicos vſitatũ eſſe, ex multorum ſanctorum ſcripturis didicimus. Sother papa qui ter-
tiusdecimus à beato Petro, ſummus Eccleſiæ pontifex fuit, ſic ait: In cœna Domini à quibuſdam perce-
ptio Euchariſtię negligitur, quę quoniam eadem die ab omnibus fidelibus (acceptis his quibus pro gra-
uiſſimis criminibus inhibitum eſt) percipiẽda ſit, eccleſiaſticus vſus demonſtrat: cum etiam pœnitentes
eadem die ad percipienda corporis & ſanguinis dominici ſacramenta reconcilientur. Hæc Sother pa-
pa. Quæ verba habentur, de Conſecrat. Diſtinct. cap. 2. In Cœna. Cyprianus martyr Sothere pluſquam
vno ſeculo poſterior, de eadem re teſtimoniũ reddit, qui in ſermone de lapſis loquens de quadam puel-
la à dæmone obſeſſa, quæ ad ipſum Cyprianum diuina celebrantem myſteria, adducta fuerat, hæc ait: *Cyprian.*
Vbi verò ſolennibus adimpletis calicem diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris
locus eius aduenit, faciem ſuam paruula inſtinctu diuinæ maieſtatis auertere, os labiis obturãtibus pre-
A mere, calicem recuſare. Perſtitit tamen diaconus, & reluctanti licet, de ſacramento calicis infudit. Tunc
ſequitur ſingultus, & vomitus. In corpore atque ore violato euchariſtia permanere non potuit. Sanctifi-
catus in domini ſanguine potus de pollutis viſceribus erupit, tanta eſt poteſtas domini, tanta maieſtas.
Hæc Cyprianus. Auguſtinus Cypriano poſterior huius eccleſiaſtici vſus teſtimoniũ reddit, ſic inquiẽs: *August.*
Quum frãgitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm dominici cor-
poris in cruce immolatio, eiuſque ſanguinis de latere effuſio deſignatur? Hæc Auguſtinus. Et habentur,
De conſecrat. diſtinct. 2. in cap. Quum frangitur. Hanc conſuetudinem fuiſſe adhuc in eccleſia tempo- *Greg.*
re beati Gregorii papæ, conſtat ex his quæ ille in quadam homilia paſchali refert: Sic enim ad populum
loquens, ait: Quid ſit ſanguis agni, non iam audiendo, ſed bibendo didiciſtis: qui ſanguis ſuper vtrun-
que poſtem ponitur, quando non ſolum ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur. Hæc Gregorius, &
habentur, de conſecrat. diſtinct. 2. in cap. Quid ſit. Et huius rei aliquando in eccleſia catholica factæ, hi-
ſtoria tripartita meminit. In huius nanque hiſtoriæ cap. trigeſimo libri noni, vnus ex iis tribus autoribus
ex quorum fragmentis conſarcinatis tripartitæ nomen accepit, nempe Theodoretus, enarrans verba
beati Ambroſii quibus Theodoſium excommunicauit propter immenſam crudelitatem quam Theſſa-
lonicæ exercuerat, & qualiter eum ab ingreſſu templi prohibuit, ſic ait: Quibus igitur oculis aſpicies cõ-
munis domini templum? Quibus calcabis pedibus ſanctum illius pauimentum? Quomodo manus ex-
tendes, de quibus ſanguis adhuc ſtillat iniuſtus? Quomodo huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum Do-
mini corpus? Qua temeritate ore tuo poculum ſanguinis precioſi percipies, quando furore verborum
tuorum tantus iniuſtè eſt ſanguis effuſus? Recede igitur, recede, nec altero peccato priora crimina au-
gere contendas. Hæc ibi. Ex quibus verbis duo annotanda ſunt. Primum eſt, olim laicis euchariſtiam
B dari in manus: quod cum ex aliis hiſtoriis, tum etiam ex hoc loco colligitur. Sic enim dixit: Quomodo
huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum domini corpus? Secũdum eſt, laicos ſub ſpecie vini euchariſtiam
tunc recipere. Poſtquam enim de ſuſceptione corporis dixerat, ſubdidit: Qua temeritate ore tuo pocu-
lum ſanguinis precioſi percipies? Niſi fortè quis dicat Theodoretum hunc præſentis hiſtoriæ autorem
Græcum fuiſſe atque ob id eam more ſuo narraſſe, quòd Græcis (vt diximus) mos ſit euchariſtiam ſub *Cauſæ tol-*
vtraque ſpecie ſumere. Hoc colligitur ex eis aliquãdo factum fuiſſe, quod tamen eccleſia re poſtmodum *lẽdæ com-*
bene circunſpecta deleuit, nec immeritò, cum ad hoc faciendũ nec autoritas nec cauſa illi deeſſet. Cau- *munionis*
ſæ quidem ad id tollendum plurimæ ſubſunt. Prima, numeroſa fidelium multitudo in dies creſcẽs, pro- *ſub vtra-*
pter quam communicandam periculum erat effuſionis ſanguinis, quod in præcedẽte tempore propter *que ſpecie*
populi paucitatem non adeò timendum erat. Altera huic proxima, delatio vini ad loca diſtantiora pro *Prima.*
communicandis infirmis, quo caſu timẽdum valde erat ne inopinato deferentis lapſu ſanguis effunde- *Secunda.*
retur. Nam ob aliam ſimilitudinem cauſam, cum olim communio ſub vtraque ſpecie laicis daretur, ſan-
guinem domini à diacono fuiſſe fuſum, in vita ſancti Donati epiſcopi & martyris legitur, vbi hęc verba
habentur. Cumque die quadam miſſam celebraſſet populo, & de corpore Chriſti venerabiliter recrea-
retur, diaconus ſanguinem ſacrum populo tradens cecidit, & ſanctum calicem comminuit. Hæc ibi.
Deinde ne vinum pro infirmis conſeruatum vertatur in acetum, quod plurimum contingere ſolet. *Tertia.*
Quarta ratio eſt, quod apud pleraſque gentium nationes magna eſt vini raritas, ob quam difficillimum *Quarta.*
C eſſet, & aliquando impoſſibile vt ſub vini ſpecie totus populus communicaret: quoniam vinum de-
eſſet quod tantæ multitudini ſufficeret. Et quod præ his omnibus magis curandum erat, ne ſcilicet ho-
mines hac occaſione in eum ducerentur errorem, vt crederent ſub vtraque euchariſtiæ ſpecie non æquè
totum Chriſtum cõtineri, ſicut de quibuſdam, nempe Neſtorianis, dicitur in hunc errorem lapſos fuiſ- *Quinta.*
ſe. Quò fieret, vt cum laborãti in extremis ſpecies vini propter quaſdam vrgentes cauſas ſubtraheretur,
ſuſpicaretur ſe non integrè communicatum. Cauſæ ergo ſuppetunt, eæque non contemnendæ: nec au-
toritas defuit. Nam ſi ex hoc quòd Chriſtus communicauit ſemel diſcipulis ſub vtraque ſpecie, fatemur *Neſto-*
illud licitè fieri poſſe, ſi eccleſia non prohiberet: ergo ſi oſtendamus Chriſtum in vna tantum ſpecie eu- *riani.*
chariſtiam aliquando diſcipulis communicaſſe, fateri etiam oportebit hoc ipſum etiam licere, Euchari-
ſtiam videlicet ſub vna tantum ſpecie populo communicare, præcipuè quum conſtet de Apoſtolis poſt
Chriſtum aliàs id factitaſſe. De Chriſto patet. Nam Lucas enarrans hiſtoriam diſcipulorum euntium in
caſtellum quod dicitur Emaus, quibus Chriſtus reſurgens factus eſt obuiam, ait: Et factum eſt dum re- *Luc. 24.*
cumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eo-
rum, & cognouerunt eum, & ipſe euanuit ex oculis eorum. Hunc autem panem fuiſſe euchariſtiam ex
eo conſtare poteſt, quod dicit, benedixit, ac fregit. Nunquam enim aliter conſecratio illa in euangelio,
nec in epiſtolis Pauli nominatur, niſi benedictio. Et cognouerunt eum in fractione panis, quippe quod
viderint modum obſeruantem quem in cœna vltima tenuerat quum apoſtolis ſuum corpus porrigebat.

Verum ne ista sic dicta nostræ fallaci suspicioni imputentur, grauissimos autores sic sentientes citabo.
Theoph. Theophylactus itaque hunc Lucæ locum exponens, ait: Et quando permittit, tunc aperiuntur oculi eorum, & agnoscũt eum. Insinuatur & aliud quiddam, nempe quòd oculi eorum qui benedictum panem assumant, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro domini. Hæc
August. Theophylactus. Hoc etiam testatur Augustinus in.3.lib.de consensu Euangelistarum, sic inquiens: Non D incongruenter accepimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus posset agnosci. Hæc August. Huius sententiæ est Chrysostomus homilia. 17. super Matth. atque idem asserit Beda super Lucam. Quorum verba vt prolixitatem fugerem, in medium adferre contempsi. Cum ergo Christus, tunc sacramentum dedit, panem solum Lucas commemorat dedisse, nullam vini faciens mentionem. Esto, Christus tunc corpus suum non dederit, quoniam de hac re nihil definire volo: Apostoli tamen hoc idem vsurpa-
Act.2 runt. Nam in actis Apostolorum dicitur de his qui conuersi fuerant per Petri prædicationem, quòd erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione & fractione panis, & orationibus. Vides hic nullam vini factam mentionem. Et alibi in eodem libro dicitur: Vna autem sabbati cum con-
Act. 20. uenissemus in crastinum ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum. Neque hic aliqua de vino facta est mentio. Nec solum tempore Apostolorum, sed etiam longè in poste-
Cyprian. rum seruatum fuisse ritum de communione sub vna tãtum specie ex variis testimoniis conuincere possumus, nam beatus Cyprianus in epistola ad Antoninum, quæ est secunda libri quarti, refert presbyteros qui in fide defecerant, & postea resipiscebant, non solere recipi ad communionem sacerdotalem, sed tantum ad communionem laicam, quæ alia non potest esse nisi illa quæ datur sub vna specie tãtum, quoniam nulla alia potest esse differentia, inter laicam & sacerdotalem communionem, nisi quod laicus sub vna tãtum specie communicat, sacerdos verò sub vtraque. Et huius rei testimonium etiam apertum
Ambro. præbet beatus Ambrosius, qui de laicorum communione disserens, nulla prorsus vini mentione facta A solum panem commemorat. Et ideo in oratione funebri fratris sui satyri, asserit (vt in proxima præcedenti hæresi citauimus) illum gestasse sacramentum Eucharistiæ in libello precum suarum, & ab illo fuisse seruatum in naufragio. Ex quo apertè colligitur alteram sacramenti speciem ab altera separatam tũc fuisse traditam. Est adhuc aliud exemplum quod in proxima etiam præcedenti hæresi ob aliam causam narrauimus, & quia huic proposito ob alium finem maximè suffragatur, ideo illud repetere oportet. In historia tripartita libro. 6. refertur quod cum puer quidam nomine Serapionis qui iam mortu appropinquabat, peteret à presbytero eucharistiam, presbyter illam puero tradidit vt ad infirmum portaret, quia ille propter noctis intemperiem & suam imbecillitatem ad infirmum venire non potuit. Et in hoc euẽtu solam speciem panis puero fuisse traditam refert historia illa, nullam prorsus sanguinis mentionem faciens. Deinde Leo papa huius nominis primus in quodam decreto & in sermone quarto de quadragesima præcipit vt communio non fiat sub vna tantum specie, propter hæresim Manichæorum & aliorum qui prædicabant Christum assumpsisse corpus phantasticum sine sanguine, & ob eam causam contendebant, Eucharistiam sine sanguine esse sumendam. Ex quo Leonis decreto apertè conuincitur ante Leonem papam fuisse consuetudinem communicandi sub vna tantum specie laicos, & illam decreto Leonis fuisse sublatam, & à tempore illo ob iustam causam incepisse consuetudinem communicandi sub vtraque specie, quæ postea tempore aliquanto durauit, sed ob alias multas causas denique sublata est. Si ergo Christus semel discipulis suis in vna tantum specie communicauit: si apostoli aliis e- B tiam in vna tantum specie sæpe communicarunt, si consuetudo illa per multa tempora postea in ecclesia seruata est, conuincitur, minimè ex Christi præcepto Christianos omnes obligari ad sumendum sub vtraque specie. Adde quòd in Ioan. 6. cap. in quo de hoc sacramento fit mentio, sæpe fit memoria panis, nunquam autem memoria vini. Nam etsi de sanguine fiat mentio, non tamen vt sub specie vini sumendus est. Deinde vna earum petitionum quæ in oratione dominica memorantur apud Matthæum, est de hoc sacramento sub his verbis: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie: in qua nulla de spe-
Matt.6. cie vini fit mentio. Præterea figuras huius sacramenti, quæ cùm multæ sint, rarissimè tamen in specie vi-
Gene.14. ni, sed omnes ferè in specie cibi præcesserunt, vt de manna, & agno paschali, & panibus propositionis. Quod autem in Genesi dicitur: Melchisedech panem & vinum obtulisse, figura quidem fuit huius sacramenti sub vtraque specie, non tamen in plebeio homine, sed in vero dei sacerdote: quoniam intelligendum est, non quòd illa obtulerit Abrahæ. Nam vt ista porrigerentur Abrahæ, non erat necessarius Christi sacerdos. Sed quòd illa obtulit Deo, gratias ei reddens pro victoria quam Abraham de inimicis habuerat. Cùm ergo tot testimoniis comprobetur nullum esse de hac re diuinum præceptum, vt omnes videlicet Christiani sub duplici specie eucharistiam sumant: quid prohibet ecclesiam statuere vt laici ad vnam tantum speciem arctentur, præcipue cum ad id statuendum tot vrgentes causæ subsint, & nullum inde incõmodum sequatur? Est ergo constantissimè fatendum ecclesiæ vsum hactenus obseruatum de cõmunione sub vna tantum specie laicis præstanda, sacris literis minimè difformem, quinimo iustũ vereque catholicũ esse. Quapropter Græci, Bohemi, & Lutheraui oppositum asserentes, hæretici censendi sunt, ac velut tales euitandi. Sed neque in his amplius iam remorari decet lectorem, cum à pluribus cõciliis fuerit iam hæc causa definita. Concilium nanque Constantiense sessione. 13. per hæc verba definit: C
Cõcilium Constant. Et sicut hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque specie, & à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, cum firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis quàm

quàm sub specie vini veraciter contineri, vnde cùm huiusmodi consuetudo ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & diutissime obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine ecclesiæ autoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneũ, & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcendi sunt, & grauiter puniendi per diœcesanos locorum. Hæc concilium Constantiense. Et concilium Basiliense, in quo longius hæc res cum Bohemis disputata est, hanc eandem præfati concilii sententiam sessione trigesima cõfirmat. *Cõcilium Basiliẽse.* Si quis autem à me petat, quando communio sub vtraque specie inter laicos desierit, ego (vt ingenue loquar) ignoro: Nam, etsi in re hac inuestiganda omnem adhibuerim diligentiam, apud nullum tamen scriptorem potui huius rei inuenire initium, neque vllam ante concilium Constantiense inuenio de hac re ecclesiæ definitionem. Credere igitur par est ex communi fidelium populorum & orthodoxorum præsulum tacito consensu, receptam esse sub vna tantum specie communionem: Quando autem primum inceperit, mihi non constat. Contra hanc hæresim scripsit olim (vt Ioannes Trithemius testatur) quidam Ioan. Hagen Carthusiensis.
D Postea hoc nostro tempore multi scripsisse feruntur, è quibus vidi Gasparum Sagerum in suo Scrutinio diuinæ scripturæ, & Episcopum Roffensem, qui in eo opere quod contra omnes Lutheri errores ędidit, vnum de hac re integrum fecit articulum: & Iodocum Clichthouæum in eo compendio quod fecit veritatum in concilio Senonensi definitarum. Albertus Pighius in libro controuersiarum Ratisponæ habitarum controuersia septima.

EVNVCHVS.

FVit quædam non minus crudelis & temeraria, quam erronea sententia quorundam dicentium esse necessarium ad Deo bene seruiendum, vt quisque castratus & eunuchus sit. Huius hæresis autores (vt August. libro de hæresibus cap. 37. ait) fuerunt quidam nominati Valesii, qui non solum seipsos, sed etiam eos quos hospitio recipiebant, castrabant, credẽtes sic Deo se debere seruire. *Valesii.* Hic error satis apertè cõuincitur per id, quòd vnũ ea legis pręceptis est, vt neminem occidamus. Quo pręcepto non solum prohibetur (vt ipsamet veritas exposuit) occisio, sed omnis res quæ ad illam quoquo modo tendit. *Matt. 5.* Nam sicut in præceptis affirmatiuis non solum præcipiuntur res illic expressæ, sed illis præceptis etiam mandãtur res illæ sine quibus aliæ non possunt haberi: ita in præceptis negatiuis, hoc est in prohibitionibus, non solum prohibentur illæ res ibidem expressæ, sed etiam interdicũtur aliæ omnes res quæ ad illas maximè impellunt, & latam viam aperiunt. At certum est eum qui castratur, adeò periclitari, vt tunc maximè dubia sit eius vita. Vidi enim ego ipse quendam castrari à chirurgo, vt vel sic morbum alioqui incurabilem depelleret, qui tamen ex ea sola occasione mortuus est. Cùm ergo tam periculosum sit castrare aliquem, vt verisimiliter de morte illius agatur, cùm castrandus est, conuincitur inde vt talis castratio
A eodem præcepto sit prohibita, quo prohibetur hominis occisio. Nec erit vnquam licita, nisi causa salutis adipiscẽdæ, quam alia faciliori via assequi non posset. Præterea, si necessarium esset vt omnes castrarentur, coniugia perirent, quæ Deus approbauit, præcipiens vt nullus dimittat vxorem suam, excepta causa fornicationis. *Matt. 19.* Et Paulus iubet virum reddere debitum vxori, vt videlicet inuicem non fraudentur. At quomodo vir castratus poterit vxori debitum persoluere, cùm talis debiti solutio non alio modo fiat, quàm per carnalem coitum? Rursum, si oporteret omnes viros castrare, citissime humanum genus finiret, non ex dei præcepto & voluntate, sed ob defectum propagationis. Sed huic sententiæ obuiat præceptum domini dicentis: Crescite & multiplicamini. Quod præceptum in mũdi exordio propter generis humani multiplicationem obligauit omnes, nũc autem cum iam sit satis propagatum, & latè diffusum, non obligat, nisi necessitas vrgeret, vt si fortè humanum genus esset ex aliquibus calamitatibus ad tantam paucitatem redactum, vt necesse esset ad eius conseruationem homines misceri mulieribus. *Gene. 1.* Eo enim casu instante, tunc præceptum illud de multiplicatione speciei humanæ fortè vires suas resumeret, & æquè obligaret sicut à principio institutionis humanę. Nam hac sola ratione filiæ Loth coëũtes cum patre excusantur à peccato incestus, quia videlicet credebant post incendium Sodomæ & Gomorrhæ omnes homines periisse, neque alium præter earum patrem superstitem esse. *Gene. 19.* Tãtam enim sancti viri putarunt esse illius præcepti vim, vt etiam ad patris cum filia cõcubitum extendi existiment propter vitandam generis humani deletionem. Beatus siquidem Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap. 51. de
B filiabus Loth loquens, sic ait: Illæ quidem filiæ secundum simplicitatem & innocẽtiam putantes vniuersos homines periisse, quemadmodum & Sodomitæ, & vniuersam terram iracundiam dei superuenisse, dicebant hæc. Quapropter & ipsę excusabiles sunt, arbitrantes se solas relictas cum patre suo ad conseruationem generis humani, & propter hoc circũueniebant patrem. Hæc Irenæus martyr. *Origenes* Eidem subscribit Origenes, qui homilia. 5. super Genes. ait: Quamuis grande eis crimen videretur furari concubitum patris, grauior eis tamen videbatur impietas si humanæ (vt putabant) posteritatis spem seruata castitate delerent. Propter hoc ergo concilium ineunt, minore (vt ego arbitror) culpa, spe tamen argumentoque maiore. Patris mœstitiam vel rigorem vino molliunt & soluunt. Singulis ingressæ noctibus, singulę suscipiunt ab ignorante conceptum. Vltra non repetunt, non requirunt. Vbi hic libidinis culpa? Vbi incesti crimen arguitur? Quomodo dabitur vitio, quod non iteratur in facto? Hæc Origenes. Tamen beatus Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 43. aliquam illis fœminis culpam tribuit, dicens: Et potius quidem nunquam esse matres, quàm sic vti patre debuerunt. Sed quãuis illas peccasse censeat Augustinus, tamen illas valde excusat, quia videlicet non ardore libidinis motæ, sed solum propter conseruationem humani generis fecerint, credentes humanum genus tunc perire si ipsæ patre suo non vterentur. Et hoc

quidem pro nostro testimonio satis est: quoniam si illa voluntas conseruandi genus humanum per coitum bona non esset ex se, nullo modo potuisset illas à tanta malitia liberare, quantam illis incestus talis constare potuisset. Eucherius Lugdunensis episcopus lib. 2. super Genesim, Origenis sentẽtiam tuetur,
Matt. 19. & eisdem verbis quibus Origenes, nec vno mutato verbo. Accedit ad hæc, quod Dominus in Euangelio non commendauit natos eunuchos ex vtero matris suæ, nec eunuchos qui facti sunt ab hominibus, sed eos commendauit eunuchos qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Hæc autem castratio C
non sic est accipienda, quòd mẽbra virilia resecentur: quoniam si tales eunuchos Christus laudasset, eadem ratione etiam laudasset illos qui ab vtero matris nati fuissent eunuchi, aut qui ab hominibus facti sunt eunuchi, quod non fecit. Præterea illo modo etsi opus venereum omnino abigatur, non tamen tollitur illius operis mala voluntas, quæ maximè vitanda erat: cum ab ea omnis bonitas aut malitia exterioris operis pendeat. Noui ego hominem à quo membrum virile ob vrgentem infirmitatem fuerat abscissum, qui tamen (vt ipse postea fatebatur) vehementem carnis pruritum patiebatur, & sæpe dolebat se non posse exequi quod caro concupiscebat. Quid ergo illi proderat castratum fuisse? Certè parum proderat animæ suæ saluti, cum libidinis ardor carnem vreret, & praua voluntas intra secreta animæ adhuc latitaret. Abeant ergo Valesij, & animas suas à praua voluntate castrẽt, & corpora intacta relinquant.

EXCOMMVNICATIO.

QVi semel hostem alicuius se declarauit, quacunque re potest, nocere illi procurat, & omnem illius potestatẽ minuere, & funditus, si potest, tollere conatur. Quod in Vuiclephistis & Hussitis & Lutheranis facile est agnoscere: quoniam hi omnes, velut viperarum genimina, matris suæ ecclesiæ viscera rodere nunquam cessant: & cum in ea per baptismum fuerint nati, ab ea per hæresim excũtes, illam occidere volunt, omnem ab illa potestatem auferentes. Inter alia ergo quæ ab ecclesia separare nitũtur, est
Vuiclef. potestas excommunicandi. Dicit enim Vuicleph, excommunicationem à papa aut quocunque alio prælato inflictam, non esse timendam, quia est censura (vt dicit) Antichristi. Et Ioannes Huss asserit clerum
Ioannes Huß. suppeditare laicos per excommunicationem & alias censuras. Lutherus autem muros Hiericho iam de-
Lutherus. structæ reædificare tentans, ait excommunicationem non solum non esse timendam, sed cum gaudio D
recipiendam & procurandam. Vt ergo istorum ora obstruamus, ex sacris literis ostendamus ecclesiam habere potestatem excommunicandi: deinde enarrabimus incommoda quæ excommunicato eueniunt
Matt. 18. propter solam excommunicationem, vt vel sic agnoscat Lutherus quantum sit timenda. Potestatem excommunicandi tribuit Christus ecclesiæ cum apud Matt. ait: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quid autem est dicere, sit tibi sicut ethnicus? Idem certè est ac si dixisset, nullam prorsus cum eo habeto com-
1. Cor. 6. munionem, quoniam communio cum infidelibus est Christianis interdicta. Vnde Paulus ait: Quæ pars
2. Ioan. 1. fideli cum infideli? Et beatus Ioannes in sua secunda epistola ait. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non habet, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius malignis. Ecce prædixi vobis, vt in die domini non confundamini. Quod ergo fuit populo
Matt. 18. Israel Chananæus, hoc est homini Christiano homo infidelis. Cũ ergo dixit, sit tibi sicut ethnicus: idem est ac si dixisset cum illo non esse communicandum. Vt autem sententiam ecclesiæ excommunicãtis aliquem, ratam & firmã esse nullus dubitaret, addit: Amẽ dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcũque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Quæ verba exponens beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum, ait: Quia dixerat, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio: si me despicis, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis: potestatem tribuit Apostolis, vt sciant qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari: & quodcũque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus. Vides A
hic Hieronymum tribuentem ecclesię potestatem excommunicandi, & hoc non ex suo cerebro (quemadmodum hæretici faciunt) sed ex verbis Euangelii, quæ de illa potestate censet esse intelligenda. Hieronymo consentit Chrysostomus, qui exponens illa Matthæi verba, ait: Vide qualiter duplicibus colligauit necessitatibus, & pœna quæ hic est, scilicet proiectione ab Ecclesia: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus: & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cœlo. Hæc Chrysostomus. Christianus Drothmarus super Matthæum idem dicit, & ferè eisdem verbis quibus Hieronymus, ideo non fuit opus ea repetere, sed satis est indicasse lectori. Eandẽ etiam sententiam docet Vrbanus papa & martyr in epistola de communi vita & oblatione fidelium. In ea enim epist. postquam inhibuit ne ecclesiæ facultates caperentur in alios vsus conuertendæ, & cuicunque diripienti excommunicationem minatus, ne talem excommunicationem aliquis vilipenderet, ait: Quod autem sedes episcoporum in ecclesiis excelsæ constitutæ &
Ibidem. præparatæ inueniuntur vt thronus, speculationem, & potestatem iudicandi & soluendi atque ligandi à domino sibi datam materiam docent. Vnde ipse Saluator in Euangelio ait: Quæcũque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Et quęcũque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Et alibi: Ac-
Ioan. 20. cipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittũtur eis, & quorum retinueritis, retẽta sunt. Ideo ista prætulimus charissimi, vt intelligatis potestatem episcoporum vestrorum, in eisque dominum veneremini, & eos vt animas vestras diligatis, & quibus illi non communicant, non communicetis, & B
quod eiecerint, non recipiatis. Hæc Vrbanus papa & martyr, cuius epistola habetur in eo volumine in quo sunt omnium conciliorum decreta coaceruata. Hos autem doctores citaui, vt videat Lutherus qualiter

liter illum Euangelii locum sacri doctores sint interpretati, ex illo colligentes, ecclesiam habere pote-
statem excommunicandi. Verum & si talem potestatem prælati ecclesiastici habeant: non tamé debét
illam temerè & pro leuissima culpa infligere: quoniam cum sit acerbissima punitio, nullus ea pœna de-
bet plecti, nisi pro crimine lethali, nec pro quolibet tali, sed (vt patet ex cótextu literæ euangelicæ) pro
solo illo cui est admixta pertinacia. Vnde Leo papa huius nominis primus in epistola ad episcopos per
Viennensem prouinciam constitutos, quæ est. 67. sic ait: Nulli Christianorum facile communio dene-
getur, nec ad indignãtis fiat hoc arbitrium sacerdotis, quod in magni reatus vltionem inuitus & dolés
quodammodo debet animus vindicantis. Cognouimus enim pro commissis & leuibus verbis quos-
dam à gratia communionis exclusos, & animam pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tam sę-
ui supplicij sauciatam, & inermem quodammodo exutamque omni munimine diabolicis incursibus
vt facile caperetur, obiectam. Certè si quando causa talis emerserit, vt pro commissi criminis qualitate
aliquem iustè faciat communione priuari, is tantum pœnæ subdendus est, quẽ reatus inuoluit, nec par-
ticeps esse debet supplicij, qui consors nõ docetur commissi. Hæc Leo papa. Ex cuius verbis multa sunt
quæ postmodum annotabuntur. Quod autem nostro proposito seruit, est, excommunicationem non
esse irrogandam alicui nisi pro culpa, eaque graui. Prius enim quàm aliquis excõmunicetur, discutien-
da est criminis qualitas. Quòd si in eo crimine inuentus fuerit, corrigendus est, & omnibus viis ad pœ-
C nitentiam inducendus. Et si monitiones contemnens pœnitere noluerit, nec ad rectum tramitem redi-
re, tunc meritò excommunicandus erit, vt vel sic confusus & erubescens resipiscat. Nam hic est vnus fi-
nis propter quem aliquis excommunicari debet, propter suam, excommunicati videlicet, vtilitaté. Vn- 1.Cor.5.
de beatus Paulus de Corinthio illo loqués qui cũ nouerca sua coibat, sic ait: Iudicaui tradere huiusmo-
di hominem Satanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Vides qua- 1.Tim.1.
liter traditur Satanæ, vt scilicet spiritus saluus sit. Et in priore ad Timotheum epistola dicés aliquos cir-
ca fidem naufragium passos esse, subdit: Ex quibus est Hymeneus & Alexãder, quos tradidi Satanæ, vt 2.Thes.3.
discant non blasphemare. Et in posteriore ad Thess. epist. ait: Quod si quis nõ obedit verbo nostro per
epistulam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur. Primò ergo per excommuni-
cationem prospicitur ipsius excommunicati vtilitati, vt videlicet cum viderit se á communione fideliũ
eiectum, vel sic confusus pœniteat male actorum. Sæpissimè namque compertum est vt excommunica-
tione aliquis coactus, emenderque prius male gesserat. Cuius rei plurima possint adferri exempla, illud
omnium maximũ est quod narratur. 9. lib. historiæ tripartitæ cap. 30. de Theodosio imperatore, qui ob
crudelem multorum hominum cædem Thessalonicæ illius iussu factam, ab Ambrosio Mediolanẽsi e-
piscopo excommunicatus est, & ab ingressu ecclesiæ prohibitus. Hanc excommunicationem impera-
tor patienter tolerans, eo quòd iustè sibi inflictam cognouit: octo continuis mensibus ab ingressu ec-
clesiæ abstinuit, domique manens, fletibus & gemitibus pœnitentiam pessimi sceleris agebat, veniam-
que à domino postulabat. Quod Ambrosius plenè cognoscens, post illos octo menses ecclesiæ com-
munionem illi dedit: Propter hoc autem factum nunquam imperator fuit aduersus Ambrosium etiam
aliis irritantibus indignatus: imò postea de hac re Ambrosium Constantinopoli laudauit. Multum cer-
D tè profuit Theodosio excommunicatio illa, quæ illum ad peccati sui cognitionem adduxit, & illius pœ-
nitentiam agere coëgit. Felix enim est necessitas quæ nos ad meliora perducit. Et propter hanc causam
vocatur excommunicatio medicinalis, quia finis eius est mederi peccatori, morbo peccati laboranti. E-
rit namque medicinalis excommunicatio, si eam non contempserit, sed potius confusionem suam aspi-
ciens, emendet quæ malè prius egerat. Si autem contemnens excommunicationem, pœnitere negligat,
tunc excommunicatio nõ est illi medicinalis, sed lethalis. Verum etsi lethalis sit, non tamé propter hoc
excommunicatio reuocanda est, quoniam excommunicans non solum consulit vtilitati ipsius excom-
municati, sed etiam incolumitati totius reliquæ communionis. Quia enim vnum pecus morbidum infi
cit omne pecus: ideo pecus infectum sequestratur, ne reliquas attactu suo inficiat oues. Nec propterhoc
pastor iudicatur crudelis, sed pius: imò crudelis & secors & ignauus esset censendus, si hoc non faceret.
Vnde beatus Ambrosius libro secũdo, de offic. cap. vigesimo septimo sic ait: Cum dolore amputatur e-
tiam quæ putruit pars corporis, & diu tractatur, nisi potest sanari medicamentis: si non potest, tũc à me-
dico bono abscinditur. Sic episcopi affectus bonus est, vt optet sanare infirmos, serpétia auferre hulcera
adurere aliqua, non abscindere, postremo quod sanari nõ potest, cum dolore abscindere. Hæc Ambro-
sius. Non ergo (vt Lutherus obiicit) crudelis est censenda mater ecclesia eo quòd filium suum tam sæ-
uo supplicio punit, quia ad filij vtilitatem facit, quam si filius contempserit, consulit incolumitati aliorũ
A quia videlicet mauult, & rectè, vnũ perdere, quàm omnes. Ex his ergo omnibus satis patet ecclesiã ha-
bere potestatem excommunicandi, & in quos, & propter quem finem talis excommunicatio est exer-
cenda. Præter hæc omnia ad eandem rem confirmandam, non paruum, imò maximum pondus habet
totius vniuersalis ecclesiæ antiqua consuetudo, quæ per scripta & decreta summorum pontificum &
sanctorum & doctissimorum cognoscitur. Deinde plurium conciliorum decreta hodie extant, quibus
dicitur: Si quis tale aut tale fecerit, excommunicetur, aut priuetur communione, aut anathema sit: quod
idem est. Postremo in Concilij Constantiensis sessione octaua condénantur. 45. assertiones Ioannis V- Cõcilium Constant.
vicleph, quarũ vna est hæc: Nullus prælatus debet aliquẽ excõmunicare nisi prius sciat eũ esse excõmu-
nicatum à Deo: & qui sic excõmunicat, est hæreticus ex hoc, vel excõmunicatus. Et alia assertio eius ita
habet: Excõmunicatio papæ & cuiuscunq; prælati nõ est timéda, quia est cẽsura Antichristi. Quæ ꝓpo-
sitiones cũ aliis eiusdẽ vna super omnes lata sententia dãnatæ sunt. Núc ergo opus est vt ostédamus qui
sint huiusmodi excõmunicationis effectus, vt Lutherus agnoscat illã non esse (vt ait) optandã, sed maxi-
mè fugiendam. Primò ergo excommunicatus traditur Satanæ, vt ab eo facilius & liberius torqueatur.

Nam etsi propter peccatum ante excõmunicationem iam sit in dæmonis potestate, quia seruus dæmo-
nis per peccatum est factus: tamen per excommunicationem maiorem in eo habet dæmon potestatem,
vt facilius pro sua libidine illum torquere possit. Ante excõmunicationem enim etsi per peccatum cha-
ritatem amiserat, quapropter Christo non est viuaciter coniunctus, non tamen ab eo est prorsus separa-
tus: quoniam per fidem nonnullam habet vnionem: quemadmodum membrum aridum carens vita,
quod corpori per neruos & pellem coniungitur,& aliquãtulo fouetur corporis calore. Et propter hanc
fidem & coniunctionem particeps est orationum communium quæ ab ecclesia fiunt. Et propterea dæ-
mon non tantam potestatem in eum habet vt pro sua libidine illum vexet, quoniam resistit virtus reli-
quorum membrorum quibus est per fidem coniunctus. Post excommunicationem verò destituitur hoc
Apo.22. auxilio, & à corpore magis separatur, & sic dæmon potest eum facilius quàm antea torquere. Certum
enim est quòd is qui in sordibus est (vt est in Apocalypsi) sordescere potest adhuc: quemadmodum qui B
iustus est, iustificari potest adhuc. Ita qui in dæmonis erat potestate, potest adhuc magis illius potestati
Ioan.13. subdi. Ioannes siquidem refert dæmonem intrasse in Iudam post acceptam bucellam panis, & tamen
ante acceptam bucellam iam diabolus erat in eo, quia Ioannes antea dixerat quod diabolus miserat in
cor Iudę vt traderet Christum. Ecce diabolus qui iam Iudam possederat, iterum intrat in eum, maiorem
in eum accipiens potestatem. Sic etiam est in excommunicato, qui per peccatum ante excommunica-
tionem iam erat possessus à dæmone, seruus eius effectus: post excommunicationem verò maiorem in
eum dæmon accepit potestatem. Non enim iam fouetur à corpore vt antea, quia nec iam bonorum Ec-
clesiæ est particeps, nec illi prosunt communes ecclesiæ orationes, nec pro illo publicas & solennes pre-
ces fundere licet. Cuius rei hoc manifestum est testimonium, quòd cum in die parasceues ecclesia oret
pro omnibus, etiam pro Paganis, pro solis tamen excommunicatis qui publicè denunciati sunt, non o-
rat. Quòd si talibus auxiliis destituitur excommunicatus, vero simile est vt maiorem in eum dæmon ha-
beat potestatem quàm ante excõmunicationem, etiam si in peccato fuisset. Hoc autem testimonio Pauli
1.Cor.5. comprobatur. Nam certum est Corinthium illum qui patris vxorem acceperat, tũc possessum esse à dia-
bolo, tamen Paulus iudicauit illum tradere Satanæ. Et de Alexandro & Hymeneo qui à vera fide erra-
uerant, testatur se illos tradidisse Satanæ. Vnde clarè patet Paulum tradisse Satanæ eos qui iam à diabo-
lo possessi erant. Sed si ab eo possidebantur, quomodo illos tradit dæmoni, & cur? Certè qui possideban-
tur, non prorsus sub illius ditione erant, & ideo tradit vt magis sint illi subiecti, & liberius illos possit
torquere. Vt autem clarius pateat hæc veritas, & hanc esse verborum Pauli sententiam, aliquorum san-
ctorum testimonia proferam. Pro qua re maximè facit illud quod supra ex epistola. 67. Leonis papæ ci- C
tauimus. Eius postrema verba sunt hæc: Cognouimus enim pro commissis & leuibus verbis quosdam
à gratia communionis exclusos, & animam pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tam sæui sup-
plicii sauciatam, & inermem quodammodo, exutamq́ue omni munimine diabolicis incursibus, vt facilè
caperetur, obiectam. Hæc Leo. Quibus verbis etsi reprehendat eos qui temerè excommunicationem in-
ferunt, tamen satis apertè declarat hunc quem diximus excommunicationis effectum. Beatus Augusti-
nus in libro de verbis Apostoli sermone. 68. eandem docet sententiam, sic dicens: Omnis Christianus
dilectissimi qui à sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra eccle-
siam diabolus est, sicut in ecclesia Christus: ac per hoc quasi diabolus traditur, qui ab ecclesiastica com-
munione remouetur. Vnde illos quos tunc Apostolus: Satanæ esse traditos prædicat excommunicatos
à se esse demonstrat. Hæc Augustinus. Et beatus Ambrosius exponens illud quod de Alexandro & Hy-
meneo Apostolus ait, videlicet: Quos tradidi Satanæ vt discant non blasphemare, ita dicit: Traditio au-
tem hæc est, quia commotus Apostolus blasphemiis eorum, sententiam protulit in eos. Diabolus autem
qui ad hoc paratus est, vt auersos à Deo accipiat in potestatem, audita sententia corripit eos, vt intelli-
gerent hac causa se pœnis astringi, quia blasphemauerant. Hæc Ambrosius. Eandem sententiam docet
Origenes, qui in homilia secunda super librum Iudicum ita ait: Non solum per Apostolos suos Deus
tradidit delinquentes in manus inimicorum, sed & per eos qui ecclesiæ pręsident, & potestatem habent
non solum soluendi, sed & ligandi, tradũtur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis à cor-
pore Christi separantur. Hęc Origenes. Quæ verba in volumine Decretorum, causa vndecima, quęstio-
ne tertia, in capitulo, Audi, sub nomine Hieronymi vitiose citantur, quoniam præter id quod Hierony-
mus super librum Iudicum non scripsit, illa verba iuxta eũdem literæ ordinem prout ibi sub inscriptio- D
ne Hieronymi ponuntur, habentur in homilia. a. Origenis super librum Iudicum. Sed ad scopum no-
strum redeamus. Hanc sententiam docet etiam Antherus papa, & martyr, qui in epistola ad episcopos
prouinciæ Beticæ & Toletanę, ita ait: Veteri quidem lege habetur, quicunque sacerdotibus non obtem-
perasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta cõtemptum expiabat
cruore. Nunc verò inobediens spirituali animaduersione truncatur, & eiectus ab ecclesia rabido dęmo-
num ore discerpitur. Hęc Antherus papa. Cuius doctrinam martyrium pro Christo susceptum maximè
commendat. Lutherus tamen pro sui erroris (quem ipse putat veram fidem) confirmatione, martyrium
subire maximè reformidat, quoniam intra Saxoniæ angustias sic se continet, vt inde exire non audeat,
non putans se alibi fore tutum. His omnibus assentit beatus Vrbanus papa etiã & martyr in illa epistola
superius citata quæ est de communi vita fidelium. Is enim pontifex sanctus prohibens ne bona ecclesiæ
in alios vsus conuertantur, ita ait: Hæc fratres valde cauẽda sunt & timenda, quia res ecclesiæ non qua-
si propriè, sed vt communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios quàm in præfatos vsus
sunt fideliter dispensandæ, ne sacrilegii reatum incurrant qui eas inde abstrahunt vbi traditæ sunt, ne
pœnam & mortem Ananiæ & Sapphiræ incurrant, & (quod peius est) anathema maranatha fiant, &
si non corpore, vt Ananias & Saphira ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore mortua & alie-

nata

A nata à consortio fidelium cadant, & in profundum barathri labantur. Hæc Vrbanus papa & martyr. Quibus verbis dicit excommunicationem esse peiorem morte. Quid ergo Lutherus dicere audet excõmunicationẽ nõ esse timendã? Nunquid non omnes à natura habent vt mortem horreãt, & formidẽt? Multo ergo magis erit horrẽda & formidãda excommunicatio, quæ peior est morte. Ex his etiam cõuincitur falsum esse quod Lutherus ait excommunicationem esse pœnam præcise externam, quia cum excommunicatus (vt iam satis euicimus) tradatur Satanę, ab illo vexãdus, & omni munimine destitutus dæmonis incursibus obiiciatur, & illius anima magis à dęmone possideatur quàm ante excommunicationem: colligitur inde excommunicationem esse etiam pœnam internam. Secũdus excommunicationis effectus est, separari ab aliorum communi conuictu & contubernio, ita vt illis nec loqui valeamus, nec illos hospitio recipere. Paul⁹ enim in priore epist. ad Corint. ait: Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cũ huiusmodi nec cibum sumere. Et in. 2. epist. ad Thessal. Quòd si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur. Et beatus Ioannes in sua. 2. catholica epistola, ita dicit: Si quis venit ad vos, & hãc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cõmunicat operibus eius malignis. Ecce prædixi vobis, vt in die domini non confundamini. Ex his beati Ioannis verbis apertè cõstat excommunicatum esse priuatum beneficio hospitalitatis, & familiari aliorum hominum colloquio. Et beatus Calixtus papa & martyr in epistola ad omnes Galliarum episcopos, has omnes pœnas excommunicationis quæ externæ sunt, vno literæ decursu complectitur, dicẽs: Excommunicatos quoque à sacerdotibus nullus recipiat ante vtriusque partis iustam examinationem, nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo communicet, nec aue eis dicat: quia quicũque in his vel in aliis prohibitis, scienter excõmunicatis cõmunicauerit iuxta Apostolorum institutionem & ipse similiter excommunicationi subiacebit. Hæc Calixtus papa. Cuius epist. est inter illas pontificum epistolas quas B. Isidorus præfixit volumini conciliorum generalium. Et concilium Carthaginense quartum cap. 73. & concilium Braccarense primum cap. 33. inhibẽt sub excommunicationis pœna ne aliquis communicet excommunicato. Quid ergo tibi videtur Luthere? sunt hæc omnia adeò bona, vt meritò (quemadmodum tu doces) sint optãda? Si illa essent optãda & perquirenda, non illa beatus Paulus infligẽda decerneret ad illorum confusionem. Nullus enim cõfunditur cum fruitur illis quæ maximè optauerat. Apostoli certè non confundebãtur contumeliis sibi pro Christo illatis, quia illas maximè optauerãt. Ideo cum irrogabãtur, ibant à conspectu concilij gaudentes, quoniam digni habiti fuerant pro nomine Iesu contumeliam pati. Ita si excommunicatio bona esset, & ob id optãda, cum infertur, nullus deberet cõfundi. Et tamen Paulus vult peccatorem excommunicari, vt excommunicatus confundatur, vt vel sic resipiscat. Si episcopus excommunicãs alium (vt ex beati Ambrosij sententia supra patuit) dolere debet quia alium excommunicat: multo magis oportet vt doleat is qui excommunicatur, quoniam episcopus nõ dolet propter se, sed propter sæuum quod alteri irrogat supplicium. Verum hic admonere oportet lectorem, vt nõ existimet communionem cum excommunicans esse adeò interdictam, vt non liceat vllo pacto eum illis conferre. Nam si aliquis hac ratione cum excommunicato loquitur, vt illum doceat viam rectam, & à via pessima illum auertat, & reducat ad gremium ecclesiæ, à qua suis demeritis exigentibus est eiectus, tunc rectissimè facit: & si excommunicatum pœnitere, & Ecclesiæ se subiicere persuaserit, magnã pro hac re mercedem à Deo recipiet, tantum abest vt hoc faciens peccet. Vnde beatus Augustinus enarrans Psalmum quinquagesimum quartum, sic ait: Diligamus inimicos, corripiamus, castigemus, & excommunicemus, cum dilectione etiam à nobis separemus. Videte enim quid dicat Apostolus: Si quis autem non obaudit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & nolite commisceri cum eo. Sed ne subrepat tibi iracundia, & turbet oculum tuum, non inquit vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fratrem, vt erubescat. Aquo indixit separationem, non præcidit dilectionem. Hęc Augustinus. Cum ergo excommunicatio non prohibeat dilectionem proximi: sequitur vt nec etiam sit prohibitum colloquium quòd ex charitate procedit, & ad charitatem ordinatur.

1. Cor. 5.
2. Thes. 3.
2. Ioan. 1.
Cõcilium Carthagi.
Cõcilium Braccar.
2. Thes. 3

EXORCISMVS.

VValdenses ad hoc solum nati esse videntur, vt ecclesiam euerterent, si possent. Nulla enim re vtitur ecclesia quam non tentarint destruere. Omnem (vt dicitur) mouerunt lapidem, vt eam oppugnarent. Exorcismos omnes ab ecclesia tollere conati sunt, dicentes, omnes benedictiones aquarum, candelarum, palmarum, ornamẽtorum, calicum, & patenarum, altarium, cœmiteriorum, esse irridẽdas, & nihil prorsus habere momenti. Vviclephistæ autem cum in verba Vvaldensium iurasse videãtur magis quàm in verba Christi, aut ecclesiæ, hic (vt alibi semper) Vvaldensium sectam tuẽtur. Dicunt enim tales benedictiones esse magis deductas ex vera necromantia, quàm ex sacra theologia, quia si per tales exorcismos & benedictiones credimus naturam meliorari (vt ipsi dicũt) falsum est. Vt autem istorum calumnias reiiciamus, dicemus prius quid sit exorcismus. Exorcismus græca vox est, & latinè sonat idẽ quod adiuratio. Et propriè exorcismus est inuocatio illa nominis diuini quæ fit super energumenos, hoc est habẽtes spiritum immundum, adiurãdo eum per virtutem diuinam, vt egrediatur ab eis. Vnde August. lib. 1. de vita beata: Exorcizare est, per diuina immũdum spiritum adiurãdo expellere. Hinc etiam exorcismus dicitur omnis benedictio cuiuscunque rei qua contra dæmones, aut contra alia similia toxica vtimur, vt benedictio aquæ, salis, cãdelarum, palmarũ, &c. In his enim omnibus inuocamus nomen domini, precantes vt illę res sint eo fauente, qui solus hoc potest facere, nobis in auxilium & tuta-

Vvaldenses.
Vviclephistæ.

mē aduersus dæmonem. Quæ quidem inuocatio nescio quo modo possit rectè accusari, cū tam aperta sit in sacris literis. Omitto hîc quod Beda super. 19. Actorum Apostolicorum refert ex Iosepho, regem Salomonem suam gentem docuisse modos exorcismi, quibus immundi spiritus ex pulsi ab homine, vlterius reuerti non sint ausi. Ad euāgelium accedamus. Discipuli redeuntes de prædicatione quam illis
Luc.10. magister omnium Christus præceperat, dicūt illi. Domine etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Quid est dicere in nomine tuo, nisi ad inuocationem tui nominis? Et ipse dominus ascēdens in cœlum promisit se nunquam illorum inuocationi defuturum, dicēs: In nomine meo dæmonia eiiciēt.
Mar. vlt. Quod autem hoc nō semper fiat, vt inuocato nomine Iesu, dæmon egrediatur, minima fides ipsius inuocātis est in causa. Nam si perfectè credidisset, hæc & maiora fecisset. Et ad hos solos, videlicet in fide perfectos, dei promissio pertinere videtur, quia prius dixerat: Signa autem eos qui crediderint, hęc se-
Luc.17. quētur, &c. Et apud Lucam Dominus ait: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & trāsplantare in mare, & obediet vobis. At arbor morus sensum non habet, & iussa fidelis pręcipientis adimplet. Non est ergo mirum quòd dæmones fidelibus obediāt, non quidem propter ipsorum fidelium naturalem virtutem, sed propter fidem quam habēt. Quid ergo? eruntne discipuli Christi & eius Apostoli dicendi necromantici aut magici, eò quòd inuocato nomine Iesu dæmones eiiciant à corporibus hominum obsessorum? Et quod magis adhuc exaltat hāc nominis inuocationem, est, quòd aliquando, etiam per reprobos homines eiiciuntur dæmones ad inuocationem nominis Iesu, & hoc ad ipsorum inuocātium cōdemnationem, aut propter vidētium & audientium vtilitatem. A
Act.19. Pro vtriusque confirmatione est illud quod in Actis Apostolorum legimus, quòd cum Apostoli eiecissent dæmonia tentauerunt aliqui de circumeuntibus Iudæis exorcistis inuocare super eos qui habebāt spiritus malos, nomē domini Iesu, dicētes: Adiuro vos per Iesum quem Paulus prædicat. Erant autem cuiusdam Iudæi nomine Sceuæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebāt. Respōdens autem spiritus nequam, dixit eis: Iesum noui, & Paulum scio: vos autem qui estis? Et insiliēs in eos homo in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, inualuit cōtra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum factum est omnibus Iudæis atque Gentilibus qui habitabant Ephesi, & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen domini Iesu. Hæc ibi. Ex quibus
Luc.11. verbis patet apud Iudæos fuisse exorcistas, de quibus Christus apud Lucā ait: Si ergo in digito Dei eiicio dęmonia, filii vestri, hoc est exorcistæ, in quo eiiciunt? Patet etiam quàm potens fuerit nominis Iesu inuocatio, & per eius virtutem adiuratio, vt etiam per reprobos facta, tanta operetur. Nō ergo illa sunt attribuēda arti magicæ (vt impii & blasphemi Vviclephistæ docent) sed solum Deo, qui adest prope omnibus inuocātibus eum cum fide & humilitate. Vnde Aug. libro. 10. de ciui. Dei cap. 22. sic ait: Vera pietate homines Dei aëriam potestatem inimicam contrariamq́ue pietati exorcizādo eiiciunt, nō placādo: omnes tentationes aduersitatesq́ue eius vincunt, orādo non ipsam, sed Deum suum aduersus ipsam. Non enim aliquem vincit aut subiugat nisi societate peccati. In eius ergo nomine vincitur qui hominem assumpsit, egitq́; sine peccato, vt in ipso sacerdote ac sacrificio fieret remissio peccatorum. Hæc B
Exod.20. Augustinus. De exorcismis qui fiunt ad dęmonum eiectionem, hæc dicta sufficiāt. Nūc ad aliarum rerum benedictiones accedamus. Benedictiones altarium ex veteri lege ortum habuerunt. Nam Moyses ex præcepto domini in tabernaculo erexit altare, & ipse vnxit. Ex quo argumēto deducit Leo papa huius nominis primus in epistola. 66. solis episcopis, quorum figuram summus sacerdos repręsentauit, li-
Cōcilium cere altaria cōsecrare & benedicere. Hoc idem docet beatus Damasus papa in epistola de coëpiscopis.
Ispalen. Idem censet concilium Ispalēse secundum, capite septimo suorum decretorum. Demum cōcilium A-
Cōcilium gathense cap. decimoquarto ita decernit. Altaria placuit non solum vnctione Chrismatis, sed etiam sa-
Agathēse cerdotali benedictione sacrari. De benedictione aquę suprà satis disputauimus, quę Lector non contēnat videre, quoniam ex eo loco multa hauriet huic proposito apta. Benedictiones panis & reliquorum fructuum non sunt nouæ, & ab hominibus inuētæ (quemadmodum Ecclesię impingūt Vviclephistę)
Gen.1. sed ab ipso Deo processerūt, qui opere & verbo ita nos facere docuit. Nā cum Deus pisces maris creas-
Exo.23. set, benedixit eis. Et in Exodo: Nō adorabis Deos eorum, nec coles eos. Nō facies opera eorum, sed destrues eos, & cōfringes statuas eorum. Seruietisq́ue domino Deo vestro, vt benedicam panibus tuis &
Leui.23. aquis. Et in Leuitico dominus pręcepit populo Israel, dicēs: Cum ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum primitias vestras ad sacerdotem. Qui eleuabit fasciculum corā domino, vt acceptabile sit pro vobis altero die sabbati, & sanctificabit illum. Et
Deut. 64. in Deuteronomio præcipit dominus vt de omnibus fructibus primitiæ offerantur domino, & dētur sa-
Eze.24. cerdoti, vt inuocet nomē domini super eas. Et apud Ezechielem expressius ait: Primitiua ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, vt reponat benedictionem domui tuæ. Quem locum expones Hieronymus, ait: Primitiæ ciborum nostrorum sacerdotibus offerūtur, vt nihil gustemus nouarum frugum nisi quod sacerdos antè gustauerit. Hoc autem facimus vt reponat sacerdos benedictionem & oblationē nostrā in domo sua, siue vt ad precationem suam dominus benedicat domibus nostris. Grādis dignitas sacerdotum, sed grādis ruina si peccauerint. Hæc Hieronymus. Quid ad hæc diceris impii Vviclephistę? nū quid Deus docuit populum Israel necromātiam, aut magicæ artis peritiam? Absit à cordibus omnium talis impietas. Deus enim strictissimè inhibuit, & odiose nimis abominatur idololatriam, super quam tamē fundatur magia. Sed ad legem nouam accedamus. Christus panem daturus Apostolis benedixit similiter & calicē daturus prius gratias egit: & cum cœnasset, hymnum dixit, docēs nos vt cum comederimus, similiter faciamus. Quòd si quis respōdeat illa de solo mystico pane, & mystica benedictione C
1. Tim. 4. verba fieri: audiat Apostolum Paulum, qui ita in priore ad Timotheū epistola ait: Omnis creatura bo-
Theophi. na est, & nihil reiiciēdum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei

& orationem

& orationem. Quæ verba exponens Theophylactus ait: Ergo immũdum erit nisi sanctificetur? Nequaquam: sed ex permissu id ponit. Nam primum asseuerando nihil dicit immondum, deinde concedimus (inquit) immundum id fieri: habes tamen quam adhibere possis medelam. Cruce obsigna, laudem Deo & gratias redde, sic immunditia omnis & fœditas dilabetur. Cum enim gratias agimus, omnia emundantur. Hæc Theophylactus. De sacris vestibus & pallis & vasis quanti sint momenti, & qua reuerentia contrectanda, docet Clemens papa & martyr in quadam epistola ad Iacobum fratrem domini, quæ inscribitur de sacris vestibus & vasis. Legat eam qui de hac re doceri voluerit. De benedictione luminum solum adferam decretum concilii. 4. Toletani. Illud enim concilium de benedictione cerei paschalis decernens cap. 8. suorum decretorum, ita ait: Lucerna & cereus infra vigilias apud quasdam Ecclesias non benedicitur, & à nobis cur benedicatur, inquirunt. Propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentum hæc solenniter benedicimus, vt sacræ resurrectionis Christi mysterium quod tempore huius mortis votiuæ aduenit, benedictione sanctificati luminis suscipiamus. Et quia hæc obseruatio per multarum loca terrarum, regionesque Hispaniæ in Ecclesiis commendatur, dignum est propter vnitatem pacis, vt in Gallicanis Ecclesiis conseruetur. Nulli autem impunè erit qui hoc cõtempserit, sed patrum regulis subiacebit. Hæc concilium Toletanum. Quo in loco hoc solum admonere oportet, vt licet talis cerei benedictionem omittere non sit contra fidem, erit tamen contra fidem, vilipendere, & credere nullius valoris & momenti, imò mortifera esse quæ Ecclesia congregata statuit obseruãda. Valeant ergo impii Vviclephistæ, & vereantur appellare magicos & necromanticos tot sanctos viros, quorum doctrina & sanctitate fulget Ecclesia vt sol & luna. Ipsi enim potius dicendi sunt necromantici & incãtatores, qui diabolica astutia homines idiotas & simplices dementant & incantant, illos à veritate fidei auertentes, & ad impia dogmata conuertentes. Sed opus est vt eorum obiectioni respondeamus. Obiiciunt enim nobis Vviclephistæ, quòd nos volumus benedictionibus nostris creaturas facere meliores quàm Deus eas per naturam fecerit. Talis autem creaturarum profectus, vt meliores efficiantur, nulla (vt aiunt) experientia cognoscitur. Ridiculum est ergo eas benedicere. O forte argumentum. Dic, nónne ex Euãgelio constat eum qui habuerit fidem sicut granum sinapis, habere tantam virtutem, vt si dixerit arbori moro, transplantare, transplãtetur statim? At cum ante fidem susceptam hoc non possit, conuincitur vt per fidei accessionem fiat melior. Quid ergo prohibet vt idem dicamus de aliis rebus quæ benedictionem suscipiunt vt meliores fiant, quàm per naturam fuerint? Non quòd homo eas meliores faciat, sed Deus ad preces ipsius benedicentis. Sed de hac re iam suprà in titulo de aqua fecimus longiorem disputationem: quapropter ad illum locum mittimus lectorem.

D — *Cõcilium Toleta.* — *Luc. 17.* — A

FINIS LIBRI SEXTI.

F. ALFONSI DE CASTRO, ZAMOREN. MINORITÆ, ADVERSVS HÆRESES in Librum Septimum.

PRÆFATIO.

QVãdo hoc opus aggressus sum, decreuerã in tot libros illud partiri, quot sunt literæ in alphabeto. Credebam enim sub vnaquaque alphabeti litera tot reperiri dictiones ab illa incipiẽtes, quæ significarẽt res de quibus aliquando fuissent hæreses ortæ, vt sufficerent ad vnum iustum librum absoluendum. Verum cum ad hunc locum perueni, agnoui non ita vt decreuerã, fieri posse: nisi fortè iustam vnius libri mensuram minuere vellem: quoniam sub hac sexta litera alphabeti, videlicet f, solas tres dictiones, easque nimis steriles reperi, de quarum significatis aliqua pertractẽtur hæreses. Quare cum in hoc loco agnoscerem me frustratum esse spe mea: antequam aliquid scribere cœpissem, processi ad sequentis literæ explorationẽ faciendam, timens ne quid simile in ea mihi postea accideret. Ea igitur probè (vt decebat) explorata, vnicã duntaxat sub ea reperi dictionem, de cuius significato fuisset aliqua hæresis pronunciata. Hoc idem reperi in aspirationis nota videlicet h. Quapropter nutabundus hoc loco hæsi, nesciens quò me verterem: quoniam si iuxta id quod primò decreuerã, prosequi vellem, in inanis gloriæ notam meritò incurrissem, eò quòd ex multitudine librorum in opere gloriam fuissem visus captasse. Omnia igitur mihi circunspicienti, visum est prudentius fore sentẽtiam semel decretam mutare, quàm male definitam pertinaciter tueri: præsertim cùm lex diuina doceat modum ad cuius imitationem id corrigere valeamus. Deus nãque olim præcipiens populo Iudaico esum agni paschalis, mandauit vt vnusquisque tolleret agnũ per domos & familias suas. Verum considerans multas esse pauperes domos, intra quarum lares minimè posset vna nocte integer agnus deuorari: remedium adiecit, vt quisque talis iungat sibi vicinum qui coniunctus est domui eius, quousque tot sint animæ quæ sufficere poßint ad esum totius agni. Quælibet præcedentium literarũ alphabeti adeò diues fuit, & tantam habuit dictionum familiam, vt sufficiens fuerit ad perficiendum vnius libri iustum volumen. At hæ tres quæ nunc proximè sequũtur, adeò pauperes sunt, & tam modicam habent familiam, vt duæ illarum, ne dicam vna, vix sufficiant ad vnum integrum absoluẽdum. Idcirco decreui omnes has tres alphabeti literas in vnam domum cõcludere: vt librum quem earum quælibet sola absoluere ob suam penuriam non poterat, simul iunctæ absoluant. Quòd si fortè in posterũ aliquid simile deprehendero, idem me facturum decerno.

B — Exod. 12.

F. ALFONSI DE CASTRO

ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER SEPTIMVS.

FATVM.

Vm variæ fuerint de hac re philosophorũ sentẽtiæ, nullam tameo earum hic pertra-
ctabo, sed iuxta meum primũ institutũ solum enarrabo quid senserint hi qui se Chri-
stiaoos profitentur & iactãt, & si nihil minus sint. Fuit ergo de hac re quidã error as- C
sereos fato coouersationes hominũ esse imputãdas. Huius erroris autor fuit (vt Au-
Bardesa. gustinus libro de hæresibus capite tricesimoquinto ait) Bardesanes quidã Syrus, vir
doctus: quem Augustious dicit prius fuisse catholicũ, & postea io Valẽtini errores
fuisse lapsum, addidisseque de suo hũc quem diximus errorẽ. Verùm Eusebius Cæ-
sariensis libro quarto historiæ Ecclesiasticę capite vltimo de hoc Bardesane loquens, aliter qoàm Augu-
stinus de illo sentit. Dicit enim illum in schola Valentioi nutritum, postea verò cum magistri errores
notasset, ad veram fidei regulam rediisse, quãuis non omnes illius errores reliquisse adserat. Dicit etiam
illum scripsisse contra Marciooem, & alios hæreticos, & ad Aotoninum imperatorem dialogum de fa-
to, quem dialogum Eusebius de oullo errore ootat, sed potius eum appellat dialogum potentissimum.
Ao aotem ita senserit vt Augustinus illi impingit, ego non possum definire. Epiphanius episcopus in
libro octoginta hæresum, hæresi. 56. de hoc Bardesane disserens, aliter quàm Eusebius & Augustinus de
illo sentit. Sic enim ait: Post hos deinceps sequitur Bardesianus quidam sic vocatus. Bardesianos autem
hic, ex quo hæresis Bardesianistarum orta est, ex Mesopotamia secundum genus erat, ex inhabitantibus
ciuitatem Edessenorum. Qui primum quidem optimus vir fuit, & libros non paucos cooscripsit, quan- D
do sanam mentem habebat. Nam ex sancta Dei Ecclesia procedebat, doctus existens io duabus linguis
Græca & Syrorum. Augaro autẽ Edesseoorum principi viro sanctissimo familiaris erat primùm, & si-
mul eius adiutor & ipsius eruditioois particeps. Durauit post illius obitum vsque ad tempora Antonini
Cæsaris, non Pii appellati, sed Veri. Et multa in Abidan astronomum contra fatum disserens, collegit.
Sed & alia eius scripta secundum piam fidem circumferuotur. Apollonio verò Antooini amico contra-
dicebat, admonenti vt negaret seipsum Christianum dicere. Hic autem fermè in coofessionis loco con-
stitutus erat, sermonesque prudentes respondit, pro pietate viriliter defensionem suscipiens, mortem se
non formidare dicens, quam necesse sit adfore etiam si regi non contradiceret. Et sic vir hic per omnia
magnopere ornatus erat, donec in errorem sectæ suæ iocidit, factus instar polcherrimæ nauis, cui incõ-
parabile onus immittitur, & quæ iuxta ripas portus tracta est, & totum mercimonium perdidit, & aliis
qui nauem ascenderuot mortem ioduxit. Corrumpitur eoim hic per Valentinianos, & ex ipsorum im-
probitate, venenum & zizania borum haurit. Multa autem & ipse alia priocipia emisionesque ac pro-
ductiooes narrauit, & abnegata mortuorum resurrectiooe suam hæresim docuit. Hactenus de Bardesa-
ne, siue Bradesiano sanctus Epiphaoius, qui etsi dicat illud in Valentini errores fuisse lapsum, apertè ta-
men dicit illum contra hæresim de fato loquentem scripsisse. Verum & si hic Bardesaoes hanc hæresim
noo fuerit tutatus, non defuit tamen qui illi impense fauerint. Hũc enim errorem docuit Priscillianus,
qui dixit homines esse fatalibus stellis alligatos, & ipsum corpus nostrum secundum duodecim signa
cœli esse compositũ, constituens io capite Arietem, Taurum in ceruice, Geminos io humeris, Cancrum
in pectore, & hoc modo alia signa per cæteras corporis partes distribuit vsque ad plaotas, quas Piscibus
tribuit: quia hoc vltimũ esse signum astrologi docent. Et huius erroris non meminit Guido cùm de Pris-
cillianistis loquitur: quod valde miror: cùm apertè illũ prodiderit Augustious quem Guido semper imi- A
tatur. Hæc ergo doctrioa facile conuincitur hæreseos, quoniã apertè tollit hominis arbitrium, vt oullam
prorsus in eligẽdo habeat libertatem: quoniam si homo liber est io eligendo, ita vt res aliter agere possit
quàm agit, consequens est vt homo non sit fatalibus astris alligatus. Quòd si ex astrorum virtute pendet
quicquid acturus est homo, & non ex sua electione: non est ergo hominis arbitriũ liberum. At hominem
esse in suis electionibus liberum, infrà Deo prestante ex sacris literis ostendemus. Præterea si fato omoia
reguntur io homine, noo erit quod laudemus in homine aot vituperemus. In his enim quæ à natura in-
sunt, nec laudamur nec vituperamur. Rursus, si homines à fato ducuntur, nulla consultatione erit opus,
quooiam in his quæ non possunt aliter euenire, superflua est omnis consultatio. Nullus enim erit adeò
demens, vt de crastino solis ortu vel de hodieroo occasu cõsultet, quia quocunque adhibito coosilio non
est in nostra potestate quin hodie sol occidat, & cras oriatur. Non erit etiam opus pugnare aduersus vi-
tia: imò ioanis esset talis pugna, sed expectandum erit quò fata ducant, quibus homo noo potest repu-
gnare: cum sit (vt dicunt) fato subiectus. Frustra igitur persuadetur boni amor & prosecutio, & dissua-
Psal. 33. detur vitiũ. Frustra dixit Propheta: Declina à malo, & fac bonũ. Frustra etiã dixit Paulus: Fugite fornica-
1. Cor. 6. tionẽ. Quis ergo suadebit alicui illa quæ nõ sunt sub eius potestate? Nullus nisi demẽs suadebit alicui vt
ordinẽ cœli euertat. Deiode si fato homines subiiciũtur, non erit opus legibus. Vt quid præcipitur mihi
pax, si me fata impellunt ad bellũ? Iniustè mihi interdicitur furtũ, si me furari fata cogunt. Peribit etiam
hac ratione iustitia, quæ vult vt bonis præmium, malis autem & dyscolis pœna irrogetur. Iniustè fur aut B
adulter punitur, si à fato vterq; sic cogitur, vt neq; adulterium hic, neque ille furtũ euitare vllo modo pos-

sit

sit. Nulla certè erit causa propter quam bonum agens præmio potius donetur, quàm malũ agẽs: quare hic puniatur, non autem ille, cum vterque ex necessitate, & nõ ex libertate agat. Quòd si alicui bonum aut malum inputandum venit, imputabitur fato, quod ad bonum aut malum impellit. At cum tale fatum sit iuxta istos certus ordo astrorum in causando aut influendo, qui certus ordo sit à Deo ordinatus & illis syderibus tributus conuincitur vt in Deum etiam mala hominum referantur, qui fatum sic disposuit vt hominem ad male agendum cogeret. Hoc autem adeò est impium, vt aures horreant audire, Deum esse autorem præcipuum nostrorum vitiorum. Accedit ad hæc id quod experientia & aliorum testimonio cognouimus. Sæpe enim contingit geminos ex eodem vtero nasci valde disparis ingenij, vt clarè patet de Iacob & Esau, quorum quanta fuerit dissimilitudo, liber Genesis apertissimè ostendit. Quòd si fortè dicas ex illis geminis vnum prius fuisse natum, quàm alterum, & ita per illius temporis interuallum quod fuit inter ortum vnius, & ortum alterius, fuisse alium & alium syderum aspectũ, & ita aliud & aliud fatum: tũc petam ab eis, cum in vno & ex eodẽ vtero essent, à quo fato fuit ordinatum vt prior vnus quàm alter nasceretur, cùm tamen sæpe contingat vt simul ex eodem semine, & ex vnu coitu, ambo gemini concipiantur? Cum ergo ex eodem semine, & ex eodẽ coitu concepti sint, conuincitur, vt saltem intra vterum vnum & idem sit vtriusque fatum. Quòd si idem erat, quo pacto fieri potuit vt à fato ductus aut impulsus vnus prior exiret quàm alter? Hæc omnia adeo aperta sunt, vt nõ sit opus
C in re tam aperta plura expẽdere: sed solum audiamus Ecclesię de hac re definitionem. Cõcilium Braccarẽse primum cap. 9. suorum decretorum sic ait: Si quis animas & corpora humana fatali signo credit astringi, sicut Pagani & Priscillianus dixerũt, anathema sit: Et cap. decimo iterum ait: Si qui duodecim signa, id est, signa quæ mathematici obseruare solẽt, per singula animæ vel corporis dissipata credunt, & nominibus patriarcharum ascripta dicũt, sicut Priscillianus dixit, anathema sit. Hęc cõcilium Braccarense. *Cõcilium Braccar.* Leo papa huius nominis primus etiam hanc hæresim damnat. Nam in quadam epistola ad Astoricẽsem episcopum, quæ est in ordine. 71. in qua errores Priscillianistarum cõdemnat, sic ait: Vndecima ipsorum blasphemia est, qua fatalibus stellis & animas hominum & corpora opinantur astringi: per quam amentiam necesse est vt omnibus Paganorum erroribus implicari, & fauẽtia sibi (vt putãt) sydera colere, & aduersaria studeãt mitigare. *Leo papa.* Verum ista sectantibus nullus in Ecclesia catholica locus est: quoniam qui se talibus persuasionibus dedit, à Christi corpore totus abscessit. Hæc Leo papa, vir quidem sanctus pariter & doctus. De hac re scripsit beatus Thomas Aquinas opusculum de fato, quod est vigesimumoctauum in ordine opusculorum eius. Sed in illo tractatu parum aut ferè nihil contra hunc errorem disputat, ad alia se diuertẽs. Beatus Gregorius Nissenus scripsit de fato paruum libellum, sed elegantem. Qui autem copiosius & exactius hanc rem (meo iudicio) discussit, est beatus Augustinus in quinto libro de Ciuitate Dei, à primo capite vsque ad finem vndecimi. Quo loco obsecro te Lector vt legas etiam Commentarios doctissimi viri Ludouici Viuis, quoniam multum te ille iuuabit ad
D philosophorum de fato varias sectas intelligendas.

FIDES.

Ex omnibus hæreticis solus Petrus Abailardus causam potissimam suarum hæresum prodidit. Certum est enim maximam hæresum partem, imò verius dixerim totam hæresum colluuiem inde esse ortam, quia videlicet volunt hæretici concludere fidem intra limites nostri intellectus, vt illa non putent credenda, quæ intellectus noster non potest ratione comprehendere. *Petrus Abailar.* Hic autem morbus cum fuerit omnibus hęreticis communis, solus tamen Petrus Abailardus morbum aperuit. Is enim (vt beatus Bernard. illi impingit episto. 190.) dixit nihil esse credẽdum, quod excederet virtutem nostri intellectus. Pro hac re adfert illud Sapiẽtis: Qui cito credit, leuis est corde. *Eccl. 19.* Credere autem cito (dicit ille) est adhibere fidem ante rationem. Hũc autem errorem Paulus apertè reiicit, dicens: Fides est substãtia rerum sperãdarum, argumentum non apparentium. *Heb. 11.* Quæ Pauli verba siue ad fidei definitionem spectẽt, siue (vt Erasmo in annotationibus placet) laus quædam fidei, & non definitio dicẽda sint, hoc certum erit Paulum vera de fide pronunciasse. Quid ergo est dicere argumentum non apparentium, nisi quod Chrysostomus exponit, conuicto earum rerum quæ non videntur? Quasi fides sit quæ cogat nos credere ea etiam quæ non videmus, nec ratione inuestigare possumus. *Erasmus.* Verum hic admonet Erasmus Paulum non loqui de ea fide qua ea quę credenda sunt credimus, sed de fide qua alicui fidimus, hoc est de fiducia. Sed ignoscat mihi obsecro: quoniam aliter esse ipsamet Pauli verba cõuincunt. Nam post illud fidei siue encomium siue definitionem subiungit multa quæ ad fiduciam minimè referri possunt: vt est illud: Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei. At fiducia nõ propriè respicit præterita, quemadmodum futura. Deinde de Enoch loquens, ait: Ante trãslationem enim testimonium habuit placuisse
A Deo. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Vt autem apertius moneret de qua fide loquebatur, subdidit: Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirẽtibus se remunerator sit. At credere Deum esse, non video, quo pacto ad fiduciam possit referri. Basilius Magnus in expositione Psalmi. 115. interpretatur illum locum Pauli de vera fide, qua credimus & nõ de fiducia. Beatus Augustinus in libro quinquaginta homiliarum, homilia. 32. exponit illud Pauli de fide, & nõ de fiducia. Beatus Bernardus in illa epistola proximè citata etiam de fide exponit hoc Pauli testimonium, citãs aduersus Petrum Abailardum. Et Theophylactus in Commẽtariis super Paulum etiã de fide exponit. Quapropter spero Erasmum non malè cõsulturum, si nos ab eo hic dissentimus, cum ipse dissentiat ab Augustino, Basilio, & aliis. Sed iã ad huius causę caput nostra reuertatur oratio. Paulus apostolus in ea quę est ad Romanos epistola, de Abrahã loquẽs, ait: Qui cõtra spẽ in spem credidit, vt fieret pater multarũ *Roma. 4.*

gentium. Sed quomodo in spem contra spem? Quia videlicet ex natura nulla erat spes, vt iam gignere
posset, eò quòd ipse multa esset ætate confectus, quia ferè centenarius, & vxor eius Sara, ex qua fuerat
illi semen promissum, duplici erat mortificatione affecta, videlicet senio & sterilitate. Ideo iuxta natu-
ram non erat spes, neque verisimile, vt Sara & senex & sterilis ex homine sene cõceptura foret. Verùm
etsi hoc ratio non suggerebat, spé tamen habuit, credés possibilia esse quæ illi Deus promiserat. Quòd
si non sunt credéda ea, quæ sunt supra rationem, immeritò Paulus laudauit Abraham, quia contra spé
in spem credidit. Immeritò etiam Zacharias pater Ioannis Baptistę fuisset punitus, quia partum vxoris
Luc. 1. suę, quam senem & sterilem sciebat, credere noluit. Hic enim iuxta Petrum Abailardum, potius fuisset B
præmiádus quàm puniendus, quoniam (vt ille pro se citauit) qui citò credit, leuis est corde. In priore
1. Cor. 2. epistola ad Corint. Paulus ait: Sermo meus & prędicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ
verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute
Dei. Quid hic respondebit Petrus Abailardus? Si non sunt credéda (vt ille ait) nisi ea quæ ratione cõ-
prehendi possunt: tunc nostra fides pendebit ex humana sapientia. Paulus tamen dicit, fidem nostram
Grego. non esse in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Et beatus Gregorius ait: Fides non habet meritum,
August. cui humana ratio prębet experimentum. Et beatus Augustinus in libro quinquaginta homiliarum, ho-
milia tricesima secunda eádem ostendit doctrinam, dicens: Arcana & secreta regni Dei prius quærũt
credentes, quò faciát intelligentes. Fides enim gradus est intelligendi: intellectus autem, meritum fi-
dei. Apertè hoc Propheta dicit omnibus præproperè & pręposterè intelligentiam requirentibus, & fi-
Esa. 7. dem negligentibus. Ait enim: Nisi credideritis, non intelligetis. Habet ergo & fides ipsa quoddam lu-
men suum in scripturis, in prophetia, in Euágelio, in apostolicis lectionibus. Et paucis interpositis sub-
dit: Videtis ergo fratres, quádiu sint peruersi, & properando viciosi, qui tanquam immaturi cõceptus,
ante ortum quęrunt abortum: qui nobis dicunt, quid me iubes credere quod non video? Videam ego
aliquid vt credam: Iubes credédum quod non videam? Ego videre volo, & vidédo credere, non audi-
endo. Dicat Propheta: Nisi credideritis nõ intelligetis. Ascédere vis, & grad' obliuiscetis. Vtique per-
uerse homo, si iam tibi possem ostendere quid videres, nõ hortarer vt crederes. Hucusque Augustinus.
Quibus verbis apertè satis impetit Petrum Abailardũ, & videtur verba sua dirigere Augustinus in ali-
qué, qui fortè similiter vt hic Abailardus senserat. B. Basilius exponens Psalmum 115. in exordio Psalmi
sic ait: Fides supra omnem rationem scientiarum disciplinarúmve animam sublimé trahit. Fides deni- C
Basilius. que nõ geometricis aut necessariis nititur probationib'. In nomine domini Iesu Christi Nazareni sur-
ge, & ambula. Hanc enim vocem cõtinuò per spiritum sanctum subsecutus est statim effectus. Ex pro-
digio náque diuinitatis vnigeniti, manifestatio necessaria videntibus est orta. Dic quæso quid ad fidem
faciendam, veritatemque persuadédam vehemétius? an dialecticæ propositiones secum symperasma-
ta consequentia trahentes, an potius tale tantumque ostentum ab omnibus clarissimè visum, omnem-
que virtutem excedés? Et parum infrà: Denique in quolibet studio, quod ordine in finem procedit, im-
possibile primorum subiectorum demõstrationes inquirere: sed necesse omnium artium quæ proba-
tione nituntur, principia sine vestigatione aut ratione posita, reliqua quæ deinceps sequuntur cũ ratio-
ne ostendant. Sic & Theologiæ mysterium ex fide minimè rationibus probata ædificium quærit. Hæc
Basilius. Sed dicet mihi aliquis: vt quid tádiu moraris hominum testimonia citás? quoniam Petrus A-
bailardus, omnium hominum quantumlibet sanctorum & doctorum sententias aspernatur, & pro li-
bito refellit. Fateor, pro hac causa in primo huius operis libro illum in iudicium vocaui: verùm etsi illũ
non moueant, mouebunt tamen lectorem pium. Et si ille non recipit alios doctores, recipiet tamé Pau-
lum, ex quo cõuincimus, fidem esse supra humanam intelligentiam. Illud autem quod Petrus Abailar-
Eccle. 19. dus ex Ecclesiastico pro se citauit, videlicet: Qui citò credit, leuis est corde: nõ de fide in Deum est ac-
cipiédum, sed de mutua inter homines ipsos credulitate. Nam alioqui virgo gloriosissima leuitatis ar-
guenda veniret, eò quòd credidit angelo dicenti, Deum fore ex illius carne concipiédum, nulla ad hoc
perita aut exhibita ratione, qua id futurum possibile conuinceretur. Captiuemus ergo nos intellectum D
nostrum in obsequium Christi, vt Christo & veris eius discipulis credamus, & sic credentes, intellige-
mus facilius ea, quæ antea intelligi à nobis non poterant.

SEcunda est hæresis, quæ sic extollit fidem, vt bonis operibus detrahat. Hunc errorem (vt August. re-
fert lib. de hęresib. cap. 54.) docuit primò Eunomius quidá Arrianus, qui dixit omnes qui fidé quam
Eunomi'. ille docebat tenerent, fore saluos, etiam si quantumlibet grauia peccata committerent, & in illis per-
seuerarét. Hunc errorem iamdiu sepultum spiritu pythonico, aut potius diabolico instinctus Lutherus
Lutherus. suscitauit ab inferis, dicens solam fidem iustificare: quapropter opera ait non esse necessaria ad assecu-
tionem vitæ æternæ, quòd si fiant, ea nullo pacto iustificare asserit. Sed hoc secũdum, vsque ad aliũ locũ
differimus. Nunc ergo de solo primo disputabimus, probantes non solam fidem sufficere, sed etiam e-
xigi à nobis bona opera: nam aliàs oportebit fateri, neque homicidium, neque periurium, neque adul-
terium, neque furtum forè homini imputáda, modò ille credat se saluãdum per virtutem promissionis
in baptismate factæ. Hác enim fidé sufficere docet Lutherus. Sic enim ait: Iá vides, quá diues sit homo
Christianus, siue baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam quátiscũque peccatis,
nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum possũt dánare, nisi sola incredulitas. Hæc Lutherus. O vocé
impiá, & totius nequitiæ fomentum. O serpétis sibilum venenatum. Nouerat quippe callidissimus ser-
pés, Deum iuxta operum qualitaté singulis redditurum siue bonum, siue malum, prout in corpore ges-
sit: ideo excogitauit quo pacto posset homines securos operum facere, vt præmio frustraret. Attendite A
obsecro, & videbitis quot venenosi riuuli ex hoc viriato fonte scateant. Si sola fides iustificat, nũquam
ergo per alicuius sacramenti susceptionem homo iustificabitur. Ecce iam vides omnes sacramentorum
virtutem

A virtutem periſſe. Pœnitentia enim nihil prodeſt peccatori, ſi ſola fides iuſtificet. Confeſſio peccatorum
nihil iuuat, ſed ſola fides. Eleemoſyna, ieiunium, oratio, & reliqua huiuſmodi nulliꝰ ſunt momēti, quia
ſola fides iuxta Lutherum iuſtificat. Nullum quantumlibet lethale crimen obeſt, modò credat, quia ſo-
la fides ſufficit ad ſalutem. Quis hæc ferre poterit? Non certè Chriſtianus homo: imò vel parū pius phi-
loſophus ethnicus tolerare non poterit. Quis enim ethnicus non abominatur furtum? Quis non hor-
ret homicidium qualecunque? Quis non execratur parricidium? Quis nō odit adulterium? Quis vnquā
periurus nō malè audiuit? Quis vnquam laudauit iuſti fœderis violationem? Omnia tamē hæc, etſi quę
ſunt alia peiora, habenti fidem Lutherus permittit. Excommunicatio ideo ab eo contemnitur, quia ſo-
lam fidem ſufficere putat: quapropter ſi credit, quātumlibet & quomodolibet excommunicetur, nihil
putat illi obeſſe excommunicationem. Sæpe enim contingit homini aberranti, rectamq́ue viam relin-
quenti intrare per ſyluam denſam, credens illic eſſe verum & rectum iter: cui paulò progredienti obſi-
ſtunt dēſi rami arborum: ille autem, ne retrocedat, rumpere nititur. Quòd ſi vlterius aliquod aliud im-
pedimentum fortius ſe opponat, quicquid illud ſit, omnino aut frangere, aut euellere, aut quoquo mo-
do tollere conatur, ne inceptam ſemel viam deſerat. Sic mihi videtur Lutherus feciſſe. Nam cum hūc,
quem diximus, tutari cœpiſſet errorem, obiiciebatur illi ſacramētorum efficax virtus, proſternit omnia
ſacramēta: opponebatur contritio, deiicit cōtritionem: obſiſtebat ſatisfactio pro peccatis, tollit pror-
ſus ſatisfactionem. Hæc autem omnia, ne illum priorem errorem deſerat: ſicque factum eſt, vt quo ſe-
mel prodidit definiendi temeritas, conſeruauerit poſtea & auxerit tuendi pertinacia. Frangas, inquit
B Quintilianus, citius quàm corrigas quę in prannm indurverūt. Verùm ad noſtrum inſtitutum reuerta-
mur, & omiſſis argumētis ad ſcripturę iudicium reuertamur. Sed antequā diſputare aggrediamur duo
prius admonere oportet, vt intelligamus noſtrę diſputationis ſcopum, & non diſputemus fruſtra neſci-
entes de quo contendimus: Primum quod pręmonere oportet eſt nos in hac parte de illa ſolum iuſtifi-
catione loqui, qua quis ex peccatore fit iuſtus, quæ à theologis ſcolaſticis vocatur prima gratia. Nam eſt
alia iuſtificatio, qua iuſtus fit iuſtior, prout Ioannes in Apocalypſi ait: Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc. *Apo.22.*
Sed de hac iuſtificatione impræſentiarum non loquimur, quoniam infra commodiorem locum huic
diſputationi dabimus, in titulo de operibus. Alterum quod admonere oportet eſt varias eſſe ſignifica-
tiones huius vocis, fides, nō ſolum apud prophanos autores ſed etiam apud ſacras literas. Nam aliquā-
do fides, idem eſt quòd fidelitas, quæ opponitur fraudulentiæ. Et iuxta hāc ſignificationem dicimus a-
liquem fideliter rem aliquam agere quādo illam agit ſine fraude & ſine negligentia. Hanc fidem diffi-
nit Cicero lib. 1. officiorum, ſic dicens: Fides eſt dictorum conuentorúmque conſtantia & veritas. Ex quo *Cicero.*
(quāquam hoc videbitur fortaſſe cuipiam durius, tamen vt audeamus imitari ſtoicos, qui ſtudioſe ex-
quirunt vnde verba ſint ducta) credamus, quia fiat quod dictum eſt, appellatā fidem. Hæc Cicero. Et
Terentius in Andria: Triſtis ſeueritas ineſt in vultu, atque in verbis fides. Quibus locis fides ponitur *Terentius*
pro veritate ſine fraude & ſine mēdacio. Ab hac fide dicitur fidelis is qui verax eſt. Sic capit Paulus ſæ-
piſsime præſertim in priori ad Tim. epi. vbi ait: Fidelis ſermo & omni acceptione dignus quod Chri- *1. Tim. 1.*
ſtus Ieſus venit in hūc mūdum peccatores ſaluos facere. Fidelē ſermonem dixit pro veraci. Et iuxta eā-
dem ſignificationem vſus eſt hoc nomine fides, iterum in eadem epiſtola, dicens: Fidelis ſermo, ſi quis *1. Tim. 2.*
epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. In eadem etiā ſignificatione accepit Ioannes eam vocē
in Apoc. cum dixit, Chriſtum eſſe teſtem fidelem. Hac fidei ſignificatione vſus eſt Propheta, quādo in *Apoc. 1.*
C uitat nos vt laudemus Deum, cauſam reddēs ait: Quia rectum eſt verbum domini & omnia opera eius *& 3.*
in fide, hoc eſt, omnia opera Dei ſunt vera & non fucata, neque emenrira. Alio modo capitur fides, pro *Pſal. 32.*
ſponſione ſiue iureiurando quo nos adſtringimur ad aliquid faciendum. Hoc modo accepit Vergilius *Vergilius*
octauo Æneidos, cum dixit, Accipe da fidem, iuxta hanc ſignificationem ſolemus latinè dicere, libe-
rare fidem, pro eo quod eſt, facere quod promiſſum erat. Iuxta hanc ſignificationē apud eos qui veram
linguæ latinæ agnitionem habent, dicitur publica fides, id, quod vulgariter dicere ſolemus, ſaluum cō-
ductum, aut publicam ſecuritatis promiſsionem. Hac ſignificatione vſus eſt B. Paulus in priori ad Ti- *1. Tim. 5.*
motheum epiſtola, vbi hæc ait: Adoleſcentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint in
Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerūt. Fidem dixit pro
voto aut promiſsione caſtitatis ſeruandæ quam in viduitate dederant, & quia hanc promiſsionem non
adimpleuerant, ſed potius violauerāt nubentes, ideo dicit illas primam fidem irritam feciſſe. Poteſt e-
tiam & in hac ſignificatione accipi id quod in epiſtola ad Romanos idem Paulus ait: Nūquid incredu- *Rom. 3.*
litas illorum fidem Dei euacuauit? Fidem dixit pro promiſsione: Iuxta quam Deus non deficit, vt non
redderet quod promiſit. Nam ſi nō reddidit non fuit culpa illius, ſed incredulitas Iudæorum quæ fe-
cit illos indignos ad recipiendas Dei promiſsiones. Non enim Deus promiſerat omnibus præmiū, ſed
ſolum credentibus. Et hunc eſſe verum Pauli ſenſum, apertè conuincitur per ea quæ ſtatim ſubdit: Eſt *Pſal. 50.*
autem (inquit Paulus) Deus verax, omnis autem homo mēdax, ſicut ſcriptū eſt, vt iuſtificeris in ſermo- *Terentiꝰ.*
nibus tuis & vincas cum iudicaris. Tertio modo capi ſolet fides pro fiducia, ita accepit Terentius in
Phormione, dicens: Ita ne paruam mihi fidem eſſe apud te, hoc eſt, parum mihi fidis. In hac etiam ſi-
gnificatione accepit Cicero in oratione pro Quinto Ligario, cū dixit: Cuius ego cauſam, animadner-
tite quæſo, qua fide defendam cum prodo meam: In quibus verbis Cicero voluit oſtendere quantum *Cicero.*
D haberet fiduciam obtinendi cauſam Quinti Ligarij, quam tuendam ſuſceperat. In ſacris ſcripturis fre-
quens & apertus eſt huius ſignificationis vſus. Et primo, ille eſt apertiſsimus locus vbi beatus Iaco-
bus ait: Si quis autem veſtrum indiget ſapientia poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter & *Iacob. 1.*
non improperat. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Poſtulare in fide dixit, pro eo quod eſt, poſtu-
lare cum fiducia & confidentia diuinæ bonitatis, quod dabit poſtulatum. Iuxta hanc ſignificatio-

Mar.12. nem accepit Christus ipse saluator noster, cum dixit: Omnia quęcunque orãtes petitis, credite quia accipietis & fient vobis. In quibus verbis, credite dixit, pro confidite. Et iuxta hunc modum accipiẽdum
Matt.14. est id quod Petro dixit reprehẽdens eum: Modicæ fidei quare dubitasti? Manifestum est etiam id quod Ioannes de Christo saluatore nostro loquens, ait. Cum autem esset Hierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, videtes signa quę faciebat. Ipse autem Iesus, non credebat semetipsum eis: eo quòd ipse nosset omnes. Credere se eis, dixit, pro eo quod est, se fidere illis. Quarto modo ac
Cicero. cipitur fides pro eo quod vulgo conscientiam dicimus. Hoc modo accepit Cicero in oratione pro Cęlio, vbi hæc ait: Sed vestræ sapientiæ tamen est, Iudices, non sic causa iusta est, viris fortibus oppugnandi Marcum Cælium, ideo vobis quoque vos causam putare esse iustam, alieno dolore potius quàm vestræ fidei consulenti. In quibus verbis, consulere fidei dixit, pro eo quod vulgo dici solet, agere secundũ
Rom.14. conscientiam. Hac significatione vsus est Paulus cum in epist. ad Rom. ait: Omne quod nõ est ex fide, peccatũ est. Quibus verbis Paulus significare voluit, peccatũ esse omne quod reclamante cõscientia fit.
Theophy. Sic enim locum illum interpretatur Theoph. qui in illum locum, hæc ait: Quum enim nõ fuerit confisus, neque crediderit, purum esse cibum, sed gustarit ipsum praua conscientia, omnino peccabit. Hæc A
Theophylactus. Et iuxta hãc significationem, dicitur à Iurisperitis & à theologis aliquẽ esse bonæ fidei possessorem. Nam illum dicunt esse bonæ fidei possessorem, qui cum recta conscientia possidet rem aliquam, & iudicat illam esse suam. Ille verò dicitur malę fidei possessor qui sciens rem esse alienam pos-
Tit.2. Ephes.4. sidet illã. Quinto modo accipitur fides pro obiecto fidei, hoc est, pro ipsis credibilibus: sicut etiã Paulus accipit spem, quando dicit, expectantes beatam spem. In hac significatione accipit idem Paulus fi-
Athana. dem, vbi ait: Vna fides, vnum baptisma. Nam idem est quod omnes credere tenẽtur, & non licet fidem in varias sectas diuidere, quemadmodum diuiditur hæresis. Sic accepit Athanasius in symbolo dicens: Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit. Sexto modo appellatur fides à Paulo totus status & religio euangelica, quæ cõtinet omnia bona per Christum in hac vita nobis concessa. Lex (inquit Paulus) pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustifi-
Gala.3. cemur. At vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo. Fidem venisse dixit, quia lex euangelica iã stabilita est. Et hunc statum post euangelium susceptum, vocare solemus statum fidei, & gratiæ, hoc nomine illum distinguentes à statu legis Mosaicæ, Iuxta nullam significationem istarum quas hactenus enumerauimus, capimus hanc vocẽ, fides, quando contendimus quod non sola fides iustificat. Est alia septima huius vocis acceptio, multo magis frequens in sacris literis & est credulitas quædam siue persuasio, aut assensus firmus & certus, sed ineuidens de omnibus quæ à Deo per Prophetas suos, & per se, & per Apostolos suos nobis reuelata sunt. Et in hac significatione vsi sunt hac voce, non solũ ecclesiastici autores doctissimi & eloquentissimi quales fuerunt, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambrosius,
Cicero. Augustinus, sed prophani etiam autores, qui principes linguæ latinæ omnium iudicio, censentur. Cice
Plinius. ro lib. 2. de diuinatione ait: Adhibeo da fides somniantium visis non est. Et Plinius lib. 9. cap. 18. Omni- B
Titus Liuius. bus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedẽtem miracula. Fidẽ afferre dixit, pro facere vt aliquis credat. Titus Liuius lib. 1. historiæ ait: Hæc Romulo regnanti, militiæ domique gesta, quorum nihil ab-
Vergilius sonum fidei, diuinæ originis, diuinitatique post mortẽ creditæ fuit. Absonũ fidei dixit, pro incredibili. Verg. in. 4. Ænei. Credo æquidem, nec vana fides genus esse deorum. Ex his omnibus testimoniis conuincimus Lutheranos iniuste nos reprehẽdere, propterea quòd in hac significatione vtimur hac voce, Fides, Quoniam dicunt eam non esse latinam, nec sacris literis conformem, & ideo admonent suos sectatores, ne illa vtantur in tali significatione. Sed velint, nolint, nos illa vtemur, quemadmodũ sacri doctores eloquentissimi vsi sunt, quando de fide, quæ virtus est theologica, aut de illius actu loquuntur. Nam vtrunque horum, videlicet actus, & habitus ad illum inclinans, siue infusus ille sit, siue acquisitus, fides appellatur: quia solenne est vt actus, & habitus qui ad illos inclinant, eodem nomine censeantur. Sed nos hoc loco de actu fidei disputamus, non de habitu: quia nõ meremur per habitus, sed per actus. His itaque omnibus præsuppositis, opus est vt iam aggrediamur ad pugnam cõtra Lutheranos, & probemus non semper solam fidem iustificare peccatorem, sed etiam necessaria esse opera ad iustificationem. Propheta cum petisset à domino, quis in illius tabernaculo esset habitaturus, respondit statim, di-
Psal.14. cẽs: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Operatur dixit. Et cum postmodum aliqua virtutum opera enumerasset, subdit claudens psalmum: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum. Non dixit, qui credit hæc, sed, qui facit hæc, vt ostenderet operum virtutem & necessitatem. Præterea dominus per Esaiã prophetam bona opera nobis cõmẽdat his verbis: Quiescite agere peruerse, discite bene- C
Esa.1. facere. Quærite iudiciũ, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduã. Sed quid opus est tot adferre testimonia, cũ omnes libri prophetarũ pleni sint admonitionibus, quibus nos ad bona opera hortantur, alliciunt, & impellũt? Quòd si nouum testamentũ appellas, reiiciens fortè in hac parte vetus, ad
Matth.7. nouũ instrumentũ volo mecũ accedas, & audi Christũ apud Matth. dicentẽ: Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnũ cœlorũ: sed qui facit voluntatẽ patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnũ cœlorũ. Multi dicent mihi in illa die: Domine, domine, nũnne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc cõfitebor illis: Quia nunquam noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Quis autem est, qui dicit Christo: domine, domine, nisi qui fidẽ habet, qua credit eũ esse verũ dominũ? nec tamen omnis talis intrat in regnũ cœlorũ. Non ergo sola fides iustificat hominẽ. Quòd autẽ talia Christi verba sint intelligenda de fideli non habente opera charitatis, testantur omnes sacri huius loci expositores, è quibus aliquos citabo, vt vel inde nostram sententiam firmiorem faciamus, ostendentes illam fuisse sanctorum
Theophy. virorum doctrinam. Theophylactus exponẽs illum Matthæi locum, sic ait: Hoc loco ostendit seipsum dominum,

domluum,quandoquidem dicit: domine,domine.Nam ita se & Deum dicit. Docet antem nos, si fi-
dem absque operibus habuerimus,nihil nobis eam profuturã.Nam dicẽdo: qui facit voluntatem,non
dixit: qui semel facit,sed qui vsque ad mortẽ facit.Hæc Theophylact⁹.Et Christianus Druthmarus su-
per Matthæum exponẽs illa eadem verba,ait: Non in hoc confidat aliquis,quia Christianus est, si non
D facit opera Christianitatis,nõ intrabit in vitam æternam: quia qui se dicit nosse Deum,& mãdata eius
nõ custodit,mẽdax est.Hæc ille.Beatus Hieronymus in libro primo Commẽtariorum super Matthæũ, *Hierony.*
hoc modo illa verba pertractat: Sicut suprà dixerat eos,qui haberent vestem vitæ bonæ, nõ recipiẽdos
propter dogmatum nequitiã: ita nũc è cõtrario asserit ne his quidem accommodãdam fidem,qui cum
polleãt integritate fidei,turpiter viuunt,& doctrinæ integritatem malis operibus destruũt. Hæc Hie-
ronymus.In cuius verbis aduertere oportet,quod dixit integritatem fidei non sufficere. Beatus Basilius *Basilius.*
in regola monachorum,capite nonagesimo quarto,inducit monachos petẽtes in hunc modum: Quo-
modo potest quis sine charitate tantam fidem habere, vt montes transferat, aut substantiam suam di-
uidat,& corpus suum tradat vt ardeat? Huic autem monachorum quæstioni responder Basilius huius-
modi verbis. Basilius: Si memores sumus domini dicentis: Faciunt enim omnia vt videãtur ab homi-
nibus: sed & illud,quod respõdit illis dicẽtibus: Domine,nónne in nomine tuo demonia eiecimus,& *Mat.7.*
in tuo nomine virtutes multas fecimus? cum ait ad eos: Nescio vos vnde sitis.Non quia mẽtiti sunt,sed
quia Dei gratia abusi sunt ad proprias voluntates, quod vtique alienum est à charitate Dei. Hæc Basi-
lius.Sufficiũt hæc virorum sacrorum testimonia,quibus comprobauimus verã esse ac literæ germanam
expositionem eam quã nos prius proposueramus.Patet etiam ex eorum omnium testimonio concordi,
fidem solam sine operibus non sufficere. Sed reliqua testamenti noui percurramus testimonia. Apud *Ioan.15.*
Ioannem Dominus Iesus Christus ait: Omnem palmitem in me nõ ferentem fructum,tollet eum pa-
ter meus.Tollere autẽ eum (vt infrà ipsemet ait) est mittere illum in ignem vt ardeat.Quum ergo non
ob aliud condemnatur,quàm quòd fructum nõ fecerat,cõuincitur inde opera esse necessaria. Rursum *Mat.25.*
A de vltimo iudicio dominus disserens,vitam æternam promittit his,qui opera pietatis in pauperes & e-
genos exercuerunt,& ignem æternum decernit illis,qui eiusmodi opera facere contempserunt. Veniat
ergo Lutherus, & extollens se supra omne quod dicitur Deus, Dei sentẽtiam reuocet,& gloriam pro-
mittat hominibus sceleratis,si credant.Promissiones certè huiusmodi sunt promissiones serpentis an-
tiqui, qui primis parentibus scientiam promittens, scientiam sustulit, & ignorantiam loco eius subro-
gauit.Sic mihi videtur facere Lutherus,qui dum gloriam æternam solum credenti promittit,ignem ę-
ternum sibi & illi parat. Deinde,adolescenti petenti à domino,quid faciendo vitam ętemã possideret,
respondit Christus verus magister:Si vis ad vitam ingredi,serua mãdata. Ecce, hic vides mandata exi- *Mat. 19.*
gi tãquam necessaria ad vitæ æternæ consecutionem.Nam si necessaria non essent, non iam præcepta,
sed consilia dicenda essent.Hoc enim existimo esse discrimen inter pręceptum & consilium,quòd hoc
suadetur tãquam bonum,non tamẽ exigitur vt necessarium: illud verò sic exigitur,vt de illo ratio red-
dẽda sit.Quòd si necessaria non sunt,præcepta dicenda non sunt.Non enim præcipiuntur, nisi vt fiãt.
Hoc autem de mãdatis seruandis iterum repetit Dominus,quum in cœlum ascensurus discipulis suis,
ait: Euntes,docete omnes,baptizantes eos in nomine patris,& filij,& spiritus sancti,docentes eos ser- *Mat. vlt.*
uare omnia quęcunque mãdaui vobis.Non dixit,docẽtes eos credere tantum,sed seruate omnia. Non
ergo sola fides sufficit.Et apud Marcum eodem tẽporis articulo ait: Qui crediderit & baptizatus fue- *Mar. vlt.*
rit,saluus erit. Ex quo patet etiam vltra fidem requiri baptismum. Non ergo sola fides sufficit ad salu-
tem: aut si hæc sola sufficit,baptismus nõ est necessarius.Quum verò dixit: Qui autem non crediderit,
condemnabitur: docuit baptismum sine fide non prodesse, quemadmodum nec fides sine baptismo.
B Paulus etiam in ea quæ est ad Romanos epistola,ait: Nõ auditores legis iusti sunt apud Deum, sed fa- *Rom.2.*
ctores legis iustificabuntur. Auditores legis hic vocat eos,qui ex auditu crediderũt: quoniam fides est
ex auditu. Et in priore ad Corinth.epistola ait: Si habuero omnem fidem,ita vt montes trãsferam,cha- *1. Cor 14.*
ritatem autem non habuero,nihil sum.Quibus verbis apertissimẽ ostẽdit,fidem solã non sufficere, sed
esse etiam necessariam charitatem. Et rursus eosdem Corinthios admonens,dicit:State in fide,viriliter
agite,& confortamini. Omnia autem vestra in charitate fiant.Quibus verbis post fidei admonitionem *1.Cor.16.*
addidit charitatis opera,innuẽs fidem sine illis non sufficere ad salutẽ.Et in posteriore epistola ad eos-
dem ait:Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis
prout gessit,siue bonum,siue malum.Ecce patet præmia distribuẽda singulis iuxta eorum operũ qua- *2.Cor.5.*
litatem. Verum,quid moramur in re tam aperta? Beatus enim Iacobus in sua catholica epistola ait:Qui
autem perspexerit in lege perfectæ libertatis,& permãserit in ea, non auditor obliuiosus factus,sed fa- *Iacob.1.*
ctor operis,hic beatus in suo facto erit. Et in alio eiusdem epistolæ capite: Vis autem scire ô homo ina-
nis,quoniam fides sine operibus mortua est? Et iterum ibidem: Videtis quoniam ex operibus iustifi-
catur homo,& non ex fide tantum. Et rursus: Sicut enim corpus sine spiritu mortuum eũ, ita fides sine
operibus mortua est. Vides quàm apertè,quàm sine vllis inuolucris hanc sententiam docet B. Iacobus? *Iacob.2.*
Tam clara certè sunt hæc pro nostra,hoc est catholica doctrina testimonia, vt Lutherus eorum clarita-
tem & efficaciam perspiciens,nesciens quò se diuerteret,ad commune omnibus hæreticis asylum cõ-
fugiat,dicens talem epistolã non esse Iacobi apostoli,neq; apostolico spiritu dignam. Ob eãdem etiam
causam negat librũ Apocalypsis:nimirum quia per illius testimonium temeraria Lutheri reuincebatur
doctrina. In eo enim lib.sic dicitur: Beati mortui,qui in domino moriũtur. A modo enim iam dicit spi-
C ritus,vt requiescãt à laboribus suis. Opera enim illorũ sequũtur illos. Et iterum. Et alius liber apertus est *Apoc.14.*
qui est vitæ,& iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erãt in libris secũdum opera ipsorum. Et rursum: *Apoc.22.*
Ecce venio citò, & merces mea mecũ est, reddere vnicuique secundũ opera sua. Propter hæc ergo tam

clara horum librorum testimonia, quæ aduersus Lutherum militant, Lutherus decreuit his libris fidem non præstare, dicens eos non esse ex canone sacrorum librorum. Verum de hac re in primo huius operis libro, capite secundo disseruimus. Ante enim quàm ad pugnam accederemus, ne fortè in posterum quid simile, vt nunc, contingeret, de armis vtrique parti communibus disputauimus, vt prius conueniret inter nos de armis quibus esset pugnádum. Ibi ergo ostendimus bos libros esse canonicos: qnapropter nõ est quod amplius de hac re disputemns. Accedit ad hęc, quòd si sola fides iustificaret (vt Lutherus ait) omnia in vno mandato, videlicet in fide, complerentur. Paulus tamen dicit omnia in vno mandato compleri, nempe in charitate, non autẽ in fide. Sed charitatẽ nominãs, fidem includit, quæ est eius fundamẽtum. Quòd si fortè Lntherus propter hæc testimonia dicat se intelligere de fide formata, quę viuit per charitatem illam fouentem, tunc cõuenit inter nos, quooiam nos etiam dicimus talem fidem iustificare, quãuis de illa eriam nõ admittamns quòd sola iustificet. Nam si fides vt iustificare possit, opus habet charitate: multo verius charitas dicenda est iustificatrix, à qna habet fides vt iustificer, quàm ipsa fides, quæ per charitatem iustificat. A forma enim, quę rei perfectionem præstat, capitur ipsius rei vt substãtia, ita & proprietas & denominatio. Paulus autem finem legis dicit esse charitatẽ, & non fidẽ. Præterea, quomodo fides potest esse sola sine operibus, si ipsa fouetur à charitate? Charitas enim nõ est ociosa, quoniam (vt ait Paulus ad Galat. 5.) In Christo Iesu neq; circũcisio aliquid valet, neq; præputiũ,

Galat. 5.

Ioan. 14. sed fides quę per charitatem operatur. Et Dominus apnd Ioannem: Si diligitis me, mãdata mea seruate. Si ergo charitas adest, operatur. Quòd si nõ operatur, iam charitas oullũ est signum. Vnde B. Ioãnes D

1. Ioan. 13. in sua prima catholica epistola, sic ait: Qui habuerit substaotiam buius mundi, & viderit fratrem suum oecesse habentem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo est charitas patris in eo? Probario ergo dilectionis (vt ait beatus Gregorius) exhibitio est operis. Dicamus ergo nõ solã fidem iustificare, sed etiam opera esse necessaria. Qui autem sola fide contentus, sine operibus putat esse sibi satis, videtur mihi similis esse illi bomini, de quo dicitur in euãgelio, qnòd cœpit ædificare, & non potuit consummare. Nã

Luc. 14. fides fundamentum est, super quod, veluti super quãdam firmissimam petrã, Deus fũdauit ecclesiã suam:

Col. 3. super quod etiam nos omnes fundari præcipit Paulus, vt stabiles & immobiles simus, à spe euãgelij quod andiuimns. Ideo beatus Augustinus libro de fide & operibus, cap. 16. interpretãs illud Pauli ex

1. Cor. 3. priore ad Corinthios epistola, vbi dicit Christum esse fundamẽtum, hæc ait: Si Christus, proculdubio fides Christi. Per fidem quippe babitat Christus in cordibus nostris, sicut idẽ Apostolus dicit. Hęc Augustinus. Si ergo fundamentum est fides, aliud superædificatum erit, quoniam qui fundamentum iacit, de reliquo ædificio cogitat. Illud verò quod superædificandum est, vt ædificium maneat laudabile, est opus bonum. Vnde Paulus in priore epistola ad Corint. ait: Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argẽtum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Ex quibus Pauli verbis patet opera esse illa, quæ superponenda suot fuodamento dei. Qualiter autem quisque superędificauerit, ignis probabit. Qui ergo fide sola contentus, opera contemnit, is meritò cœpit ædificare, & non potuit consummare. Propter bas vrgentissimas rationes, quæ apertissimè conuincunt opera esse oecessaria ad beatitudinem assequendam, posteriores Lutherani volentes A ducis sui sententiam corrigere, fatentur ingenuè operum necessitatem: quia sine illis, vt aiũt, vera fides esse non potest: illa tamen opera nihil prorsus ad hominis iustificationem valere dicunt. Nam qnidam Ioãnes Riuius Atthendoriensis ex Lutheranorum factione in quadam epistola ad amicũ innominatum quę inscribitur de sola fide, postquã opera fidei cõiunxerat, sibiipsi obiicit atq; respondet, sic inquiens: Opera igitur, dicet aliquis, requiruntur. Fateor, verum oon vti iustitiam per ea assequamur, & bæredes existamus æternorum bonorum, id quod statim à renascentia sumus: sed vt fidem per ea nostrã cõprobemus, palamq; omnibus notã ac testatam faciamus. Nanq; ea demum solida ac perfecta est fides, quæ est per charitatem efficax, vt Apostol⁹ inquit. Quemadmodum enim cuiusmodi sit arbor, de fructibus cognoscitur: ita vera ne sit fides, ao secus, ex operibus atque factis perspicitur. Et aliquibus interpositis subdit: Nam ne erres, fides in Denm plena atque perfecta, nõ simplex vlla credulitas, sed persuasio firma est cum spe fiduciaq; erga Deum iũcta: sic vt non spei minus in fide, quàm credulitatis adsit. Nam simplex illa de Deo persuasio, solum aditus quidam & velut ianua est ad ipsam solidam ac perfectã fi-

Ioannes Spange. dem. Hactenus Ioannes Riuius. Eãdem sententiam docet quidã Spangebergus in sua Margarita theologica, in titulo de operibus, quæst. 5. vbi sic ait: Non potest fides existere cum mala cõscientia, quia fides est fiducia, quod Deus sit nobis propitius, mala conscientia iudicat contrarium. Itẽ qui non agunt pœnitentiam, sed indulgent vitiosis cupiditatibus, non retinẽt fidem. Et in eodẽ libro in titulo de fide, iterũ ait: Fides non tãtum est notitia historię de Cbristo, sed est vera fiducia cordis, quæ assentitur promissioni euãgelij, pręcipuè autẽ significat fiduciam misericordię promissę propter Christum. Hęc ille.

Melãctõ. Philippus Melã. illis omnibus doctior, &, vt credo, istorum omnium dux & magister, in suo lib. de Locis cõmunibus, in titulo de bonis operibus, hæc ait: Qui noo agũt pœnitentiã, sed indulgẽt viriosis cu- B piditatibus, non retinẽt fidem. Et in titulo de graria, & iustificatione, sic ait: Fides significat haud dubiè in hac causa, apud Paulum, fiduciã misericordiæ promissæ propter Cbristũ. Et si autẽ indocti quidam Sycophantæ rabiose reclamant, & negant, fide significari fiduciam misericordiæ, tamen nihil dubito prouocare ad oẽs doctos, & bonos viros. Et aliquibus interpositis subdit: Fides igitur se habet correlatiuè ad misericordiam tanquã ad obiectũ. Quare cũ dicitur, fide iustificamur, ita rectè intelligi hæc figura poterit, cum transformabitur in correlatiuam. Iustificamur per misericordiam promissam propter Cbristum. Sed hæc misericordia fide apprehendenda est. Hoc enim agit Panlus recoociliari homines fiducia alieni beneficij, nõ propter propriam dignitatem, seu qualitatum operum. Et post pauca theologis scholasticis detrahens, iterũ ait: Scholastici cum dicũt hominem per gratiam iustificari, nihil ibi

dicunt

dicunt de fiducia misericordię, sed somniant hominem propter propriam dignitatē, & nouitatem illā,
seu propriam mundiciem sine fiducia misericordiæ pronunciari iustum. Hactenus Philip. Melanct. In
quibus verbis multa sunt reprehensione digna, & operæt singula annotare vt omnibus palam fiat eius
malitia. Primò contra theologos scholasticos manifestam proponit calūniam, dicēs illos somniare hominem propter propriam dignitatē sine fiducia misericordiæ diuinę esse iustum. Dispeream si hoc aliquis scholasticus theologus ex his qui ab ecclesia pro catholicis habentur, vnquā asseruit. Omnes enim
fatētur neminem sine misericordia diuina aut saluari aut iustificari posse. Omnes scholastici fatētur cū
Paulo, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam Dei saluos nos fieri, per *Titum. 3.*
lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sācti. Deinde quod negat hominem per gratiam iu-
C stificari irridens scholasticos theologos hoc asserentes, contradicit Paulo in epistola ad Titum dicenti:
Iustificati gratia ipsius, hæredes simus secūdum spem vitæ æternæ. In quibus verbis Paulus apertissime *Titum. 3.*
dicit homines iustificari gratia. Et certè si bene aduerteret Philippus Melācton gratiæ virtutem & propriæ naturæ conditionem, apertè intelligeret nos magis tribuere diuinæ misericordiæ & bonitati cum
dicimus hominem iustificari per gratiam, quàm si dicamus illum iustificari per fiduciam misericordiæ
promissæ. Nam fiducia illa misericordiæ promissę opus nostrum est, quāuis misericordia ipsa cui fidit,
sit diuina. Et inde necessariò consequens est, vt qui dicit hominem per fiduciam misericordię promissę
iustificari, dicat etiā hominem per proprium opus suū iustificari, quòd maximè derogare videtur, præsertim iuxta illorum sententiā, merito Christi. Aut cum diximus hominē per gratiam iustificari, totum
tribuimus glorię Christi, nihil prorsus ex illa iustificatione nobis arrogātes, quia gratia nihil à nobis habet, sed tota producitur à Deo, iuxta id quod propheta ait: Gratiam & gloriam dabit dominus. Apertè *Psal. 38.*
etiam manifestat suam ignorantiā, in prædictis verbis Philip. Melancton, & ex illa errorē suum procedere manifestissimè ostēdit. Ignorat quidē, aut saltem ignorare se ostēdit hāc prępositionem, per, varias habere significationes, & varias causarū naturas denotare, iuxta varietatē vocū quibus adiungitur.
Nam aliquando dicit causam efficientem, aliquādo instrumentū quo aliquid fit, aliquādo causam formalem, aliquādo medium seu dispositionē ad aliquid adquirēdū. Vt (gratia exēpli) si Petrus pictor penicillo aliquo pingat tabulam aliquā, & colore albo illam afficiat, dicere possumus tabulam illā esse albam per albedinem tāquam per causam formalē: per penicillū, tāquam per instrumentū: per Petrum
D tanquā per causam efficientem. Et horū omniū constāt exēpla apud latinos autores. Nā Columella lib. *Columella.*
6. cap. 2. ait: Vini singulos sextarios per cornu faucibus infundito. Vbi illa præpositio, per, instrumētum
denotat. Per alium ostēdere suā sententiam, & per alium date, dixit Terētius in comœdia tertia. In quibus verbis, præpositio illa, per, mediū denotat. Per imprudētiā decipi dixit Cicero in oratione pro Roscio Comedo, vbi cōstat illā præpositionē denotare causam efficientem, ita vt dicat imprudentiā fuisse *Terenti⁹* *Cicero.*
causā deceptionis. Terēt. in Hecyra dicit, Ancillas dedo, quolibet cruciatu per me exquire. Vbi Donatus interpretatur, per me, id est, per me autore & permittēte. Et eodem modo interpretari oportet illud
Persianū: Per me sint omnia protin⁹ alba. His omnib⁹ prælibatis facile nostra sentētia intelligetur, & ab
omnib⁹ extēsis (vt aiunt) brachiis recipietur, nisi fortè ab eo qui obstinato animo esse voluerit, aut protinus fuerit insanus. Dicimus hominē iustificari per Christū, quatenus Deus est, tanquā per causam quę
nostram iustificationē efficit in nobis. Iustificamur insuper per Christū, quatenus homo est, tanquā per
causam meritoriā nostræ iustificationis. Iustificamur etiam per sanguinē Christi tanquā per mediū aut
per instrumentū quo Christus nobis meritus est nostram iustificationē. Iustificamur etiam per gratiam
quæ vera iustitia est, tanquā per formā nobis inhærentē, sicut per albedinem corpus aliquod dicitur album, & per nigredinē, nigrum. Dicimus etiam hominē iustificari per fidem tanquā per mediū quo tēdimus ad iustificationē. Est enim fides medium quoddā, & necessaria quædā dispositio præparās animā ad iustificationē à deo suscipiendā. Nihil igitur detrahimus misericordiæ diuinæ, aut fidei: nec tollimus fiduciam misericordiæ illius, propterea quod diximus hominē iustificari per gratiā, quoniā vnūquodq; istorū quæ diximus, habet suam propriā, & peculiarē causalitatē in hominis iustificatione. Est
alius error in illis verbis Philipi Melāct. & aliorum, quo asserunt fidem amitti per quodlibet peccatum
A mortale. Sed de hoc errore nolo in præsentiarū disputare, quoniam alienus est à primo huius nostrę disputationis themate, & de illo specialiter differemus in proximè sequenti cap. post finitā huius hæresis
expugnationē. Restat adhuc vnus alius error qui in illis prædictis verbis Philip. Melan. & aliorū continetur. Dicūt enim fidē illā qua iustificamur esse fiduciā misericordię promissę propter Christū, & cum
hæc dixit Philip. Melā. desideraui in illius verbis modestiam & vrbanitatē. Nam appellat nos indoctos
& sycophātas & rabiosos, propterea quòd cōtra illorū sententiam reclamamus, & dicit nos negare fidē
significare fiduciā misericordiæ. Ego quidē nolo retaliare iniuriā, quāquā facilè possē, præsertim si nō
pro me aliis respōdere vellē, hoc tamē vnū facere nitar, vt ostēdā corā doctis & bonis viris, ad quos ille
prouocauit, nō esse indoctos, aut sycophātas, eos qui prædictę illorū assertioni cōtradicunt. Sed ante omnia opus est, vt omnes intelligāt illū calumniam malitiose & mēdaciter contra nos fingere, cum dicit
nos negare fide significari fiduciā. Nā hoc ipsum, nos in principio hui⁹ disputationis apertè cōfessi sumus, & apertè probauimus, ita sępe accipi in sacris literis, & apud prophanos autores latinissimos. Negamus tamē fidem illam qua nos iustificari sacræ literæ perhibent esse fiduciā, & hoc ipsum nunc probare oportet, partim rationibus, partim testimoniis sacræ scripturæ, partim etiam testimoniis sanctorū
& doctorum virorū. Et primo obiicio illis Paulū, de quo inaniter gloriantur, & cuius testimonio suam
doctrinā se tueri mētiuntur. Is enim in epi. ad Ephe. apertissimū pro nobis reddit testimonium, quū de *Ephes. 3.*
Christo loquēs, hæc ait: In quo habemus fiduciam, & accessum in cōfidētia, per fidem eius. Ecce vides
Philippe, Paulū apertissimè ponentem discrimen inter fidem & fiduciā. Nā dixit fiduciam oriri à fide,

quoniam dicit nos habere illam per fidem. Dixisti te prouocare io bac causa ad omnes doctos & bonos
viros. Núquid Paulum recusas, judicẽ dicens illũ non esse bonũ, nec doctum? sed fortè dicis paulũ oon B
Theoph. ita interpterandũ esse, vt nos putamus, verũ ne per hanc viam pateat tibi fuga, testimoniũ Theoph. tibi
offero qui prędictũ locũ Pauli interpretãs, hęc ait: Atqui nõ vt captiui adducti sumus, oeque quòd pec-
cauimus, sed libertatẽ habemus, neque eam simplicẽ, sed cũ confidẽtia, fiducia, & audacia. Vndenã hęc
nobis bona? Per fidem, ioquit, hæc enim solutis peccatis libertatẽ nobis & fiduciã imposnit. Hęc Theo.
Ex quibus verbis apertissime cõstat Paulũ sensisse fiduciam in nobis causatã esse à fide, & inde vlterius
sequitur fidem qua iustificamur, non esse fiduciam, sed causam fiducię. Et hoc ipsum Saluator noster a-
Matt. 9. pertissime ostendit, quũ mulieri quæ sanguinis fluxũ patiebatur, dixit: Cõfide filia, fides tua te saluam
fecit. Ex quibus verbis apertè cõuincitur, fidem esse causam fiducię. Nã ideo iubet illam confidere, quia
iam habet fidẽ, talem, vt salutẽ animæ impetrauerit. Præterea, fides illa, quã tantopere laudat Paulus in
Heb. 11. epi. ad Heb. est fides per quã iustificamur. Nam de illa loquẽs, dicit: Abel per illam testimonium cõse-
quutũ fuisse, se esse iustũ, & illã dicit esse sine qua impossibile est placere deo. At fides illa de qua Paulus
ibidem loquitur, oõ est fiducia: Quanquã Eras. Rot. in Annotationibus super illũ Pauli locum ad Heb.
dicit: Fidem illo loco à Paulo accipi pro fiducia. Et ouoc hoc aduertens, apertè intelligo latens veoenũ
in verbis Erasmi, & ex istis, sicut etiam ex aliis ei⁹ verbis cognosco verum esse prouerbium, quod vulgò
iactatum est apud Germanos catholicos. Erasmus posuit oua, sed Luther⁹ exclusit pullos. Nã credo, Lu-
theranos ex hac Erasmi seotẽtia causam accepisse, vt dicerẽt, fidem illã, qua iustificamur, esse fiduciam
misericordiæ promissæ propter Christum. Sed his omissis ad nostrũ scopũ reuertamur, vt probemus, fi-
dem io illo loco epi. ad Heb. nõ significare fiduciã. Nã de illa loquẽs Paulus, dicit: Credere oporter ac-
cedentem ad Deum, quia est, & inquirẽtibus se remunerator sit. Et iterum fide iotelligimus aptata esse
secula. At, credere, & intelligere, operatiooes suot intellectus, & inde sequitur quod oon pertinent ad C
fiduciam, quia hæc est actus, aut passio voluntatis, quod vel ex eo coostat, quod est proxima spei & po-
sterior illa. Quod si boc Philippus negare contendat, coouincam illum iudicio docti & booi viri, vnius
certè ex illis, ad quos se prouocasse dixit. Seoeca epi. 16. hæc ait: Dicam tamẽ sententiam, quod iam de
Seneca. te spem habeam, nondum fiduciam. Ex his verbis Senecę, apertè coostat fiduciam, illius iudicio, esse a-
liquid maius spe, & illa posterius, & inde conuincitur, fiduciam pertinere ad voluntatẽ, quemadmodũ
spes, quæ illã præcedit. Deinde multa sunt circa quæ versatur fides, prout suot, quod Deus est trinus &
vnus, quod filius dei iocarnatus est, natus est ex Maria virgine, crucifixus est, mortuus & sepultns est, re-
surrexit, ascẽdit in cœlũ, sedet ad dexteram patris, circa quę omnia oullo modo potest esse fiducia, nec
circa aliquod eorum, quoniã fiducia semper est respectu futurorũ, & ouoquã respicit præsentia neque
præterita, illa autem, quę nũc proximè enarrauimus pertinere ad fidẽ: omnia sunt pręterita, præter vnũ
quod semper est præsens, de vnitate dei, & trinitate personarũ. Præterea, Paulus ad Corint. scribens se-
1. Cor. 13. parat fidẽ à spe, & per cõsequens à fiducia. Nũc autẽ, ioquit Paulus, manẽt fides, spes, charitas: tria hęc.
Si fides (vt Lutherani dicunt) cõplectitur in se spem, iã nõ tria, sed duo sunt. Si tria sunt (vt Paulus ait)
oportet oecessariò fidem ab aliis duabus separare. Post hæc tam aperta scripturę testimonia opus est, vt
sanctorum, & doctissimorum virorũ iudicium requiramus, quoniam Philippus Melã. vt ex dictis illius
August. quæ supra citauim⁹, cõstat, ad huiusmodi viros prouocauit. Aug. in lib. de Spiritu & litera, cap. 31. de fi-
de qua iustificamur disserẽs, hæc ait: De hac enim fide nuoc loquimur, quã adhibem⁹, cum aliquid cre
dimus: oõ quã damus, cum aliquid pollicemur: nã & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus, oõ mihi ha- D
buit fidem: aliter autem, non mihi seruauit fidem. Nam illud est, nõ credidit, quod dixi: Illud, oõ fecit,
quod dixit. Secundum hãc fidẽ, qua credim⁹, fideles sumus Deo: secundum illã verò, qua fit, quod pro-
mittitur, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apost. Fidelis Deus, qui nõ vos permittit tẽ-
tari super id quod potestis. Hæc Aug. Ex quibus verbis apertissime patet fidem qua iustificamur nõ esse
fiduciam, sed operationem intellectus, qua Deo aliquid reuelãti, aut dicenti credimus. Et hæc August.
Basilius. dicens, ounquã fiduciæ aut cõfidentiæ habuit memoriam. Basilius in libro de vera & pia fide, fidẽ dif-
Chrisosto finiẽs, sic ait: Fides est assentiens approbatio sine hæsitatione. Hæc Basil. Chrysost. super secundum ca-
put Matthæi, hæc ait: Quàm magna Magorũ fides est, nõ dicentes, Si magnus est puer hic, quæ oeces-
sitas fugæ est, & occultæ recessionis? hoc enim est veræ fidei, nõ quærere causas eorum, quæ verè præ-
cipiuntur, sed suaderi solum ab eis. Et in expositiooe symboli iterum ait: Fides religionis catholicæ, lu-
men est animæ: ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ. Fides lampas est, quia sicut lampas illumi-
nat domum, ita fides animã. Hæc Chrys. Ex quibus omnibus cõstat, fidẽ illã oon esse fiduciã, quia cum
illa nõ sit operatio intellectus, cõstat per illam oõ posse animã illuminari. Sed iam ista omittamus, & vt
magis Philippum, & suos cõplices cõuiocamus, demus illis, gratia disputationis, fidem esse fiduciã mi-
sericordiæ promissæ propter Christum: nunquã tamẽ inde habebunt quod per talẽ fidem homo iustifi-
cetur. Nam peto ab illis de qua fidncia loquuntur, cum dicunt hominẽ iustificari per fiduciã misericor-
diæ promissæ propter Christum. Si intelligũt de fiducia misericordiæ iam acceptę, per illam nullo mo-
do potest homo iustificari: quia illam præcedit, saltem natura, ipsa iustificatio, tanquam obiectum cir-
ca quod teodit ipsa fiducia. Absurdum est enim dicere quod homo iustificetur per aliquid posterius
ipsa iustificatione. Si verò intelligunt de fiducia misericordiæ oodum acceptæ sed accipieodæ, hæc so- A
la satis esse non potest ad iustificationem hominis complendam. Quia hæc fiducia si non habet secum
spem & charitatem, & opera mãdatorum Dei, quibus innitatur, vana erit fiducia, & indigna quæ asse-
quatur id quod sperat. Huius rei apertissimum testimonium est quod multi fuerunt & sunt, hanc fidn-
Proue. 12. ciam habẽtes, qui tamẽ illa frustrati sunt & non snnt assequuti quod sperabãt. Nã Salomon in Prouer-
Prou. 14. biis ait: Via stulti recta in oculis suis. Et in eodem libro iterum ait: Est via quæ videtur homini iusta,
nouissima

nouissima autem illius ducunt ad mortem. Et rursum in Ecclesiaste ait: Sunt impij qui ita secuti sunt, *Eccle.8.*
quasi opera iustorum habeāt. Et Ecclesiasticus ait: Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cor- *Eccle.7.*
dis est. Sed his omnibus testimoniis multo efficacius & apertius est, quod de episcopo Laodiceę Eccle-
siæ Angelus dixit in Apocalypsi Ioannis: Quia tipidus es & nec frigidus nec calidus, incipiam te euo-
mere ex ore meo: Quia dicis, diues sum & locupletatus & nullius egeo, & nescis quia tu es miser & mi- *Apoc.3.*
serabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Nihil potest apertius dici cōtra temerariam multorū hominum
fiduciam, & vanam eorum securitatem. Pharisæus etiam ille euāgelicus, in templo orans magnum no-
bis præbet argumentum ad conuincendum hanc vanam fiduciam. Nam ille iustum se esse indubitáter
credebat de sua iustificatione confidens gratias Deo agebat, quod nō esset sicut cæteri homines, & ta- *Luc.18.*
men hic non descendit iustificatus, sed Publicanus ille qui nihil tale de se credēs, à longè stabat & per-
cutiebat pectus, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Deinde, si hæc istorū sententia vera esset,
multò plures essent Christiani iusti & salui quàm peccatores dannati qnoniam vix vnus aut alter Chri-
B stianus est, qui hanc fiduciam non habet. Nam & hoc ipsum testatur Salomō in prouerbiis, dicens: O-
mnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus. In quibus verbis Salomon docet, ho- *Prou.21.*
mines sępe decipi in æstimatione quam de seipsis habent, quoniam non tales sunt apud deū quales sibi
videntur. De hac etiam vana fiducia testatur Chrysostomus Homilia prima super primum caput Mat-
thæi, vbi hæc ait: Vnusquisq; nostrum in nulla alia re spem suam post dei misericordiam, nisi in morum *Chrysosto*
sanctitate constituatur. Hæc Chysostomus. Augustinus in libro de singularitate clericorum, ait: Lubri-
ca spes est, quæ inter fomēta peccati, saluari se sperat. Et iterum: Expedit bene timere quàm malè fide- *August.*
re. Hęc Augustinus. Sed audiamus Bernardum qui apertius hanc vanam fiduciam cōdemnat, sermone
tertio de Annunciatione, vbi postquam citauit illa Saluatoris verba ad mulierem adulteram. Neque e-
go te condemnabo, vade amplius noli peccare, hæc ait: O vox misericordiæ, ô auditus lætitiæ salutaris, *Ioan.8.*
Auditam fac mihi mane misericordiā tuam, quia in te seperaui Domine. Sola nimirū spes apud te mi- *Bernar.*
serationis obtinet locum, nec oleum misericordiæ nisi in vasa fiduciæ ponis. Sed est infidelis fiducia so-
lius maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. Quāquam nec fiducia illa dicenda sit, sed in-
sensibilitas quædam & dissimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia ei qui periculum non attendit? aut
quod ibi timoris remediū, vbi nec timor sentitur, neque materia ipsa timoris? Fiducia solatium est, nec
eget illo solatio, qui lætatur cum malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Hæc Bernardus, qui nihil a-
pertius dicere poterat, contra vanam Lutheranorum istorum fiduciam. Sed iam, ne ex verbis Philippi
Melan. supra citatis aliquid reprehensione dignum omittamus, opus est vt lectorem admoneamus, de
ridicula expositione, quā ille dedit huic propositioni, Fide iustificamur. Dicit enim fidē se habere cor-
relatiuè ad misericordiam tāquam ad obiectum. Quare cum dicitur, fide iustificamur, hoc modo rectè
intelligi dicit, si illud nomen, fides, trāsformetur in correlatiuū, sic dicendo: Iustificatur per misericor-
C diam promissam propter Christū. Quis hæc audiēs nō ridebit? Aut quis vnquā putauit fidem esse cor-
relatiuum ad misericordiam magis quàm ad aliam rem credibilem? Quis etiam vnquā docuit pro vno
correlatiuo substituere aliud? Multum certè fuissent olim ganisi hæretici Patripassiani, si hoc nouum
genus interpretādi sacram scripturam, fuissent assecuti. Nā quoties legimus in sacris literis, filium Dei
fuisse passum, illi interpretarentur de patre diuino, dicētes, filium esse correlatiuum ad patrem, ac pro-
inde licere vnum correlatiuum interpretari per aliud, & loco filij substituere patrem. Sed quis hęc non
irrideat? Quis nō hæc abominetur? Certè Lutherus istorum omniū coryphæus in libro de capt. Baby-
lonica de sacramento Eucharistiæ differens, docet sacram scripturam esse interpretādam in simplicis-
sima verborom significatione, & nūquam extra grammaticæ propriam significationem, ne aduersariis
detur occasio eludendi. Obsecro igitur cādidum lectorem, vt diligenter aduertat, & tandem iudicium
ferat, an sit simplicissima & propria significatio, vnum relatiuum interpretari per aliud illius correla-
tiuum. Postremò, vt Philippum vndique vallemus, & si demus illi veram & germanam esse illam in-
terpretationem, quam ille reddit huic propositioni, Fide iustificamur, iuxta illam interpretationē nihil
magis tribuit fidei quàm operibus, etiam si fidem capiat pro fiducia. Nam peto ab hoc Philippo & eius
sectatoribus, an dicat hominem iustificari per solam fiduciam misericordiæ promissæ, an per solam dei
misericordiam. Si per solam misericordiam promissam, dicit hominem iustificari, ergo fiducia miseri-
cordiæ non magis operatur ad iustificationem, quàm pœnitētia, aut talia pietatis & religionis opera. Si
per fiduciam dicit hominem iustificari, quum illa sit opus nostrū, consequens est vt etiam dicant, per a-
liquod opus nostrum nos iustificari, quod tamen ipsi audire abhorrēt, tantum abest, vt fateri velint. Ad-
D uersus hanc hæresim militant etiam omnia illa quæ inferius pro expugnatione proximè sequentis hæ-
resis adducemus. Superest vt Lutheri obiectionibus respōdeamus. Primò nanque obiicit illud Aposto-
li ad Romanos. 5. Iustificati ergo ex fide, pacē habeamus apud Deum. Et illud ad Ephesios secūdo. Gra-
tia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Et in epistola ad Hebræos: Sine fide impossibile est pla-
cere Deo. Et in Actibus Apostolorum beatus Petrus loquens de Gentibus conuersis ad Christum, ait: *Heb.11.*
Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit: dans illis spiritum sanctum sicut & nobis, fide puri-
ficans corda eorum. Et per prophetam Abacuc capite secundo dicitur: Iustus ex fide viuit. In quibus *Act.16.*
omnibus scripturæ locis & aliis quàm plurimis iustificatio & purificatio tribuūtur fidei, nulla operum
mentione facta. Signum est (inquit Lutherus) quòd sola fides sine operibus iustificat hominem. Huic
autem obiectioni respōdemus, verum esse quod in illis scripturæ locis dicitur, fidem scilicet iustificare
hominem, & sine illa neminem esse iustum: non tamen sic dicitur fidem iustificare, quòd alia omnia
excludātur à iustificatione. Non enim per hoc, quòd effectus dicitur produci ab vna causa, per hoc ex-
cluditur alia quę particeps fuit illius productionis: vt gratia exēpli, si quis dicat Petrū esse genitū à Ioāne

non per hoc asserit eum non esse genitum à matre, etiam si mater taceatur: aut si dicat eum esse factũ à patre & matre, non ideo colligendum est inde, vt intelligat talis sic loquẽs: Petrum non fuisse productũ à Deo. Scriptura ergo, etsi dicat iustificationem pendere ex fide, non tamen dicit eam pendere ex sola fide. At dicunt, de iustificatione loquens expressit fidem, nulla mentione operum facta. Fatemur eum tunc tacuisse de operibus, non tamen illa exclusit à iustificatione. Nam si per hoc quòd taceantur, debẽt A
reputari pro exclusis, oporteret etiam dicere baptismũ non esse necessarium, quin sine ipso quilibet saluari posset, quoniam in nullo illorum locorum scripturæ, quæ modò citauimus, fit mẽtio aliqua baptismi: fides ergo sine baptismo saluabit? Absit. Quòd si Lutherus dicat baptismi necessitatem alibi fuisse expressam, etsi in his locis taceatur, & hoc sufficere asserat: & nos hoc etiam illi respõdebimus, quòd licet in his locis scripturæ citatis, aut aliis quibuscunque taceantur opera quum de iustificatione fit sermo, non per hoc intelliguntur exclusa à iustificatione, quoniam satis est pro illorum assertione, operum virtutem & efficaciam alibi fuisse expressam, sicut patet in testimoniis per nos primum adductis. Præterea, si per hoc quòd opera tacentur, licet ea excludere, aut eorum exclusionem inferre, eadem ratione licebit fidem etiam excludere à iustificatione, quia sæpe operibus tribuitur iustificatio, nulla fidei
Tob. 4. mentione facta. Et vt alia huius rei testimonia mittam, vel illud est apertum, quod in commendationem eleemosynæ dicitur: Elleemosyna ab omni peccato & morte liberat. Vide quod dixit, ab omni
Eccle. 3.
Luc. 6. peccato. Et iterum de eadem: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursum ipsamet veritas ait: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Aduerte quod dicit, omnia. Posset ergo aliquis sic argumentari eo modo quo Lutherus: Ecce Saluator commendat nobis eleemosynam, & nullam prorsus tunc de fide mentionem faciens, dicit omnia nobis esse munda. Ergo fides non est necessaria, sed sola eleemosyna sufficiet, maximè quia in die iudicij (vt ipse Dominus per Mat-
Matt. 25. thæum ait) de hac petet rationem, ne tunc etiam vllam fidei mentionem facit. Absit autem, vt quis di-
1. Cor. 13. cat solam eleemosynam sufficere ad vitam æternam, cum Paulus dicat: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quotiescunque ergo fides, aut quæuis alia virtus laudatur, vel aliquid honoris illi tribuitur, semper intelligendum est hac subintellecta conditione, si rectè suum exequatur officium. Tunc autem dicitur suum officium rectè exequi, si alia non omiserit quæ aliàs pręcepta sunt. Sicut enim eleemosyna dicenda est bona, quando ex fide procedens solo Dei respectu fit: sic etiam fides tunc erit sufficiens, quãdo illi fuerint opera necessaria coniuncta. Non enim per hoc, quòd vna atque altera virtus laudatur, statim inuidendum est aliis, quia virtutes non sibi inuicem inuident, quemadmodum homines facere solent, qui aliorum laudes existimant suas esse contumelias, putántque suæ gloriæ detrimentum esse cuiuscunque alterius laudes. At virtutes non ita: sed omnes sua sorte contentæ, & quælibet suum gradum agnoscens, nec inferiorem despicit, nec altiori inuidet. Per hæc ergo quę diximus, facile (vt existimo) cuilibet obiectioni responderi posset, fatentes fidem iustificare, fidem exigi, fidem purificare, sed non solam, sed cum ea exi- B
Secunda obiectio. gũtur omnia illa, quę aliàs præcepta inueniuntur. Nam alioqui frustra præciperentur. Verũ vnus nobis restat scrupulus adhuc tollendus. Paulus siquidem in ea quæ est ad Romanos epistola, ait: Arbitramur
Roma. 3. iustificari hominem per fidem, sine operibus legis. Et in epistola ad Galat. Scientes autem, quòd nõ iu-
Galat. 2. stificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. De his duobus scripturæ locis maximè gloriãtur Lutherani, quia (vt ipsi aiunt) in illis sic tribuitur iustificatio hominis ipsi fidei, vt excludantur opera. Quibus respondemus, Paulum in illis duobus locis loqui de operibus legis veteris, puta de cæremoniis & aliis ritibus, quę omnia fuerãt per Christi mortem deleta, & nullam penitus virtutem habentia, quapropter nec iustificare quenquam poterãt. C
Non autem loquebatur de operibus aliorum pręceptorum decalogi. Ipsa autem materia, de qua in illis epistolis tractat, ita esse apertè conuincit, quoniam (vt beatus Hylarius ait) circunstãtiæ scripturarum solent scripturæ sensum aperire. Certum est autem, Paulum in illis duabus epistolis circa hoc versari, vt ostendat legem Mosaicam, quæ solis Iudæis data fuerat, iam cessasse, legemque Christi nouã esse omnibus communem. Ideo post illa verba, quæ ex tertio capite epistolæ ad Rom. citata sunt, statim subiunxit: An Iudæorum Deus tãtum? Nõne & Gentium? Imò & Gentium, quoniam quidem vnus est Deus, qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Et de epistola ad Galatas manifestum est in illa hoc velle docere Galatas, vt videlicet crederent legitima non esse amplius exercenda. Nam ob hãc causam testatur se reprehendisse Petrũ, quòd videlicet per simulationem Gẽtes iudaizare cogebat. Nulla in illis epistola, ad Rõ. videlicet, & ad Galat. fit mẽtio de aliis operibus, quã de operibus legis veteris. Nil ergo aduersus nos illa scripturę loca agunt: quoniã etiam nos fatemur illa opera legis veteris iam nullius esse momẽti. Potest adhuc aliter respõderi ad hoc argumentũ, vt dicam⁹ Paulum loqui in illis locis de operibus ante fidem susceptam factis, quæ omnium consensu nullius sint meriti apud Deum, & de his nos etiam fatemur nihil prorsus agere ad hominis iustificationẽ. Nam etsi illa sint aliquando necessaria ad iustificationem, vt pœnitentia in peccatore, nunquam tamen illis imputabitur iustificatio. Opera autem de quibus nos contẽdimus esse necessaria ad iustificationem, sunt opera facta post fidei susceptionem, & ista sunt de quibus Apostolus Iacobus ait: Fides sine operibus mor-
Iacob. 2. tua est. Iuxta hunc sensum interpretatur Beda, qui in cõmentariis super. cap. 2. epistolę Iacobi, hæc ait: D
Beda. Quoniam Paulus Apost, prędicans iustificari hominem per fidem sine operibus, non bene intellectus est ab eis qui sic dictum acceperunt, vt putarent, cum semel in Christum credidissent, etiã si male operarẽtur, & facinorose flagitioseq; viuerẽt, saluos se esse per fidẽ, locus iste huius epistolæ eundẽ sensum Pauli apostoli quomodo sit intelligendus, exponit. Ideoq; magis Abrahę exemplo vtitur, vacuã esse fidem si-

dem si non bene operetur, quoniã Abrahæ exemplo etiam Paulns Apost. vsus est vt probaret iustificari
hominẽ sine operibus posse. Cnm enim bona opera cõmemorat Abrahę, quę eius fidem comitata sunt,
satis ostendit Apost. Paulum non ita per Abraham doceri instificari hominem per fidem sine operibus,
vt si quis crediderit, nõ ad eũ pertineat bene operari, sed ad hoc potius, vt nemo arbitretur meritis prio-
rum bonorum operum se peruenisse ad donum iustificationis quæ est in fide. In hoc se gẽtibus in Chri-
stũ credentibus Iudæi præferre cupiebant, quia dicebãt se meritis bonorũ operũ quæ in lege sunt, perue-
nisse ad euãgelicam gratiam. Ideoq; scãdalizabãtur multi qui ex eis crediderũt, quod incircũcisis Gen-
ribus, Christi gratia traderetur. Vnde Apost. Paulus dicit posse hominẽ sine operibus, scilicet pręceden- Rom. 3.
tibus, iustificari per fidẽ. Nam iustificatus per fidẽ, quomodo potest nisi iuste operari? Hæc Beda. Quod
autem dicit, iustificatũ per fidẽ nõ posse nisi iuste operari, non sic intelligẽdũ est, vt qni semel iustificatus
est, nõ possit à sua iustificatione excidere, aut ꝙ coactus sit ad bene agẽdum, sed ideo dixit, quia cũ iniu-
stè operatus fuit, eo ipso amittet iustificatinnẽ. Sentit ergo hæc duo simul cohærere nõ posse, hnminem
esse iustificatũ per fidem, & illum iniustè operari. Scio hæc Pauli luca aliter ab aliis exponi, & aliter ob-
iectioni præterita respõdeti ab eisdem, mihi tamen ij duo sensus magis placent, quoniam magis germa-
ni sunt literæ. Theophylactus illa loca exponit iuxta primum modum, quo nos exposuimus. Ad eũdem
modum interpretatur B. Ambrosius. Et B. Hieronymus, docet illum locnm epistolæ ad Galatas esse eo-
A dem modo intelligendum. Tertio obiicit nobis Philippus Melan. illud Pauli ad Rom. Credidit Abra-
ham Deo & reputatũ est illi ad iustitiam. Ex quibus verbis censet Philip. Melãcton apertè colligi Abra- Rom. 4.
ham fuisse iustificatum per solam fidem. Sed fallitur Philippus in hac parte, non intelligens quid sit re-
putari ad iustitiam. Non enim est, vt Philippus putat, primam iustificationem acquirere, sed est inter o-
pera iustitiæ cõputari. Docet itaqne Paulus in illis verbis, fidem qua Abraham credidit Deo, fuisse opus
iustitiæ, & meritò ita docet Paulus. Quoniam iustum est vt quisque Deo (qui veracissimus est) aliquid
dicenti credat. Quod autem reputari ad iustitiam, significet id quod diximus, apertè ostendo ex alio lo-
co sacræ scripturæ. Nam Propheta regius laudans facinus Phinees sacerdotis occidentis Iudęum forni-
cantem cum muliere Madianitidæ, ait: Et stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio. Et reputatum
est ei in iustitiam, in generatione & generationem vsque in sempiternum. Ecce occisionem hominis re- Psal. 105.
putatam esse, Phinees ad iustitiam, vt dicit Chrysost. homil. 17. super Matth. cuius verba citantur à Gra-
tiano iu cap. Occidit. 23. q. 8. Certum est autem in illis verbis Prophetæ, reputari ad institiã occisionem,
non significare Phinees fuisse iustificatum per talem occisionem, sed solum significare illum sic occidẽ-
do illos fornicatores, fecisse opus iustitiæ, & talem occisionem fuisse acceptatam à Deo tanquam opus
iustum. Eodem igitur modo interpretandus est Paulus quãdo dixit fidem Abrahæ reputatam esse illi ad
B iustitiam, non quod per solam illam fidem fuerit iustificatus, sed quod sic credendo fecerit opus iustum.
Fortè Philippus & sui sectatores putabunt se vrgere nos per id quod Paulus continuo subdit, dicens: Ei
autem qui operatur, merces non imputatur secundnm gratiam, sed secundum debitum. Ei verò qui non
operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Ex quibus ver-
bis, fortè Philippus colligit fidem sine operibus iustificare. Sed lõge aliter quàm Philippus putat, verba
illa Pauli sunt intelligenda. Nam Panlus illo loco, postquam dixerat fidem Abrahæ reputatam esse illi
ad iustitiam, statim differit de operibns, post fidem & gratiam susceptam factis. Duos itaque Paulus in
illo loco distinguit homines iam iustificatos. Sunt enim aliqui qui post fidem & gratiã susceptam opera
bona fecerũt, & istis dicit mercedem (hoc est, gloriam æternam quæ vera est merces) deberi non secun-
dum gratiã, hoc est, non gratis & ex pura libertate, sed secũdum debitũ: quia gloria æterna debetur ope-
ribus bonis, nõ ex natura aut dignitate naturali ipsorum operũ, sed ex promissione diuina. Sunt alii qui
post fidem & gratiã susceptam nullum bonũ opus operati sunt, quia fortè nullũ fuit illis datum tẽpus, in
quo rectè operari potuissent, prout contigit illis qui à baptismo suscepto statim mortui sunt, & istis sola
fides reputatur ad iustitiam, nõ solum vt iusti sint in hac vita, sed etiam ad gloriam æternam, quã Chrys.
in hoc loco appellat iustitiam plenam & cumulatam. Et hoc tribuitur istis non secundum debitum, vt
primis, sed secundnm gratiam & meram liberalitatem dei, & hoc est quod dicit Paulus secundnm pro-
positum gratiæ dei. Quod antem istis non detur merces, ita secũdum debitum, sicut primis, inde euenit
quod primi aliquod proprium opus habuerunt, in quo Deo seruierunt, & ideo merces est aliquo modo
illis debita: secundi autem solã fidem habuerunt, quæ, vt ait Paulus, Dei donum est, & ideo non propriè
dici potest opus nostrum, quia nullus eam propriis viribus potest acqnirere, iuxta id quod Saluator ait: Ephe. 2.
Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit illum. Iuxta hunc modum exponunt hæc Pauli verba beatus Ioan. 3.
C Anselmns, & Glossa, quæ vulgò dicitur Ordinaria, & beatus Thomas. Alterã interpretationem reddũt
eisdem verbis hi tres doctores, quos proximè citauimus. Sed multo magis arridet illa, quam ego nunc
proximè enarraui, quoniam magis mihi videtur esse litera germana. Quarto nobis obiiciunt illud Pauli. 1. Cor. 3.
Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis
autem superædificet supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, & sti-
pulam, vniuscuinsqne opus manifestum erit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur, &
vniuscuiusque opus qnale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod snperædificauit, mercedem
accipiet. Si cuius opus arserit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.
Ex his Pauli verbis Lutherani se conuincere putant, fidem solam sufficere ad salutem. Nam Paulus, vt
illi existimant, his verbis docet saluos fore omnes qui habuerint Christum pro fundamẽto sui spiritualis
ædificii, qnicquid postea ædificent. Dicunt enim Paulum solum duos ordines superædificantium Chri-
sto constituere, & vtrosque fore saluos, eos quidem qui ligna, fœnum, & stipulam superædificant, sal-
uari per ignem, alios verò, qui aurum, argentum, & lapides pretiosos superædificant, saluari sine igne.

Cum igitur omnes qui fidem Christianam habent, teneant Christum, quia vt Paulus ait, ille per fidem
Ephe.3. habitat in cordibus nostris. Et ob eãdem causam, ipse Paulus gloriatur, se fundamentum posuisse apud
Corinthios, quia fidem Christi illis tradiderat, inde Lutherani apertè colligere se putãt, omnes qui cre-
duot in Christo, tandem fore saluos, aut per igoem tribulatioois consumentem mala opera perpetrata,
aut sine huiusmodi igne, qui nihil mali sed solum bona opera fecerunt. Sed hæc istorum argumentatio,
ex praua, & detorta verborũ Pauli intelligentia procedit. Et certè si hæc Pauli verba rectè vt decet con- D
siderentur, apertissimè cognoscetur multo magis nobis fauere quàm illis. Nam ex illis verbis, vt postea
in titulo de purgatorio longius comprobauimus, colligitur esse purgatorium ignem post hanc vitam, &
distinctionem peccatorum mortalium à venialibus, pœnamque veoialium esse solum temporalem. Sed
his omissis, quæ ad alium locum disputanda relioquimus, opus est, vt ad nostrum scopum accedentes,
probemus nihil tale in verbis Pauli contineri, quale hæretici putant. Primo quidem decipiuntur putan-
tes eos qui opera mala perpetrauerunt, & in eorum affectu permanent, habitare io Christo, & illum ha-
1.Ioan.1. bere pro fundamento. Nam beatus Ioannes io sua prima canonica epistola dicit: Si dixerimus, quoniam
societatem habemus cum illo, & in peccatis ambulamus, mentimur, & veritatem nõ facimos. Quid est
autem io tenebris ambulare, nisi opera peccatorum facere? sunt enim ipsa peccata verissimæ tenebræ,
1. Ioan.2. Et iterum in eadem epistola: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambula-
re. At qui peccata committit, non ambulat sicut Christus, qui peccatum non fecit, nec iouentus est do-
lus in ore eius, ergo ille iuxta Ioannis sententiam, io Christo oun manet. Et iterum in eodem loco: Qui
odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat. Ex quibus Ioannis verbis apertissimè coouin-
citur, illum qui odit fratrem suum, non habitare in Christo, qui lux est verissima, quoniam vt ait Paulus,
quæ societas lucis ad tenebras? Et rursum iterum idem Ioannes ait: Omnis qui in eo manet, non peccat.
2.Cor.6. Et iterum: Qui non diligit manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quo-
1 Ioan.3. niam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. Si non habet vitam, ergo nec habet
Ibidem. Christum, qui vera est vita. Postremo Salomon de sapientia diuina, quæ Christus est, dissetẽs ait: In ma- A
leuolam animam non introibit sapiẽtia, neque habitabit io corpore subdito peccatis. Cum igitur ex his
Sap.1. omnibus apertè constet, Christum non habitare in cordibus peccatorum, inde etiam conuincitur, illos
non habitare in Christo, quia Christus est in omnibus, qui in eo sunt. Et inde vlterius sequitur eos, qui
peccata habent, non habere Christum pro fundameoto sui spiritalis ędeficiũ. Et quod de his talibus, non
loquatur Paulus in prædictis verbis, sed de solis iustis, in quibus Deus habitat per gratiam, facile persua-
detur per id quod idem Paulus continuo post illa verba subdit: Nescitis quia templum dei estis, & spi-
ritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Atteode obse-
cro quid dicat: Disperdet, inquit, noo saluabit. Ex quibus verbis apertè conuincitur, non superædificare
supra fundamentum, quod Christus est, qui, & si teneat fidem, tamen fidei cooiungit peccata mortalia.
Et hunc esse verum Pauli sensum confirmo testimonio Augustini libro de fide & operibus, cap. 16. vbi
declarans prædicta Pauli verba, postquam dixerat fidem etiam esse fundamentum, sicut Christus, hæc
August. ait: Non enim fides illa dæmonum, cum & ipsi credant, & contremiscaot, & filium Dei confiteaotur Ie-
sum, potest accipi in fundamentum. Quare? Nisi quia non est fides, quæ operatur per dilectionem, sed
quæ exprimitur per timorem. Fides itaque Christi, fides gratiæ Christianæ, id est, ea fides quæ per dile-
ctionem operatur, posita in fundamento neminem perire permittit. Hæc Augu. Est adhuc aliud in ver-
bis Pauli diligenter considerãdum, quod manifestè ostendet Lutheranos in eorum verborum intelligẽ-
tia fuisse deceptos. Nam Paulus, superædificãtes supra fundamẽtum spiritalis ædificiũ, distinguẽs, nulla
alia ædificia superędificata cõmemorat, nisi aurum, argẽtum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam.
At peccata mortalia neq; aurum sunt, neq; argẽtum, neq; lapides pretiosi, quooiam omnia hæc pretiosa
sunt, peccata verò mortalia adeò vilissima suot, vt nullius sint pretiũ aut valoris, nisi fortè apud eos, qui B
lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Sed neque lignis, neque fœno, aut stipulæ cõ-
parantur peccata mortalia in scriptura sacra, quoniam istæ res materiales facile consumuntur igne, pec-
cata verò mortalia habent igoem æternũ, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Et ob hanc causam illa
comparantur in sacra scriptura plumbo, & ferro, & grauibus saxis, quæ suo põdere premunt, & à cœlo-
rum summo vsque ad inferoum trahũt. Peccata autem venialia, eo quòd leuia sunt, & per ignem tribu-
lationis purgari possunt leuissimis rebus, & quæ facile igne consumi possuot, comparata suot, videlicet
lignis, fœno, & stipulæ. Duos igitur ordines superædificãtium Christo, Paulus cõmemorat. Sed vtrosq;
iustos. Primi qui superædificant aurum, argentum, aut lapides pretiosos, sunt qui nihil purgandum ha-
bent, & hi statim post mortem recipiunt mercedem gloriæ æternæ. Cæteri verò, qui superædificant li-
gna, fœnum, aut stipulam, sunt, qui peccata sola venialia commiserũt, aut si peccata mortalia commise-
ruot pœnitentiam illorum egerunt, sed non plenam satisfactionem & hos purgari oportet, antequam
mercedem gloriæ recipiant, & hoc aut per ignem tribulationis in vita præseoti, aut per ignem purgato-
rii io vita futura. Et hoc est quod Paulus dixit eos saluos fore, sic tamen quasi per ignem. Quinto nobis
obiiciunt testimonia aliqua sacræ scripturæ, quibus omni credenti absque vllo discrimine, & sioe vlla
exactione bonorum operum, promittitur iustitia & vita æterna. Nã Christus saluator noster, apud Ioan-
nem ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui
credit in ipsũ, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum
vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, noo pereat, sed habeat vitam æternam. Et Paulus ad Ro-
manos scribens, ait: Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt io C
eum. Io his omnibus locis apertè promittitur iustitia & deinde vita æterna omni credenti. Et inde se
rectè colligere putabunt Lutherani, fidem solam sine operibus satis esse ad iustitiam consequendam.
Huic

Huic obiectioni scio alios aliter respondere, sed omissis illis respósionibus, quæ à litera longe distare videntur, aliàs referam quæ magis literæ côueniunt. Primo igitur respondeo, omnia illa sacrę scripturę testimonia, esse intelligenda de fide viua quæ quidem per dilectionem operatur, & pro hac re, suffragatur
nobis. B. Aug. in lib. de fide & operibus, cap. 13. vbi postquá dixerat mores bonos & fidem sibi inuicem *Augu.*
esse cônexá, sicut dilectio Dei, & dilectio proximi quarum altera sine altera esse non potest, hæc quæ sequútur, ait: Ideo aliquádo, alterum sine altero, pro plena doctrina inuenitur scripturam commemorare, vt etiam hoc modo intelligatur alterum sine altero esse non posse, quia & qui credit Deo, debet facere quod præcepit Deus, & qui propterea facit, quia præcepit Deus, necesse est, vt credat Deo. Hæc Augu. Quæ verba valde notanda sunt, & pro insigni quadam regula retinenda, quoniam iuuát multum ad intelligentiam multorum aliorum locorum sacræ scripturæ, & valent etiam ad côfirmationem eorum quę diximus, in solutione primi argumenti. Et adhuc apertius, huic nostræ solutioni fauet in eodem opere, cap. 14. sic inquiens: Paulus non qnamlibet fidem, qua in Deo creditur, sed eam salubrem, planeq́; euan-
gelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. *Galat. 5.*
Vnde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdã videtur ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si ha- *1. Cor. 13.*
beam omnem fidem, ita vt montes trãsferam, charitatem autem non babeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio bene viuitur. Plenitudo enim legis charitas. Hact. Aug. Alio modo
D potest responderi prædictæ obiectioni, per vnam insignem regulam & notatu dignissimam, quam pro intelligentia sacræ scripturæ, annotat Radulpbus Flauiascensis, vir longe doctissimns in Côment. super Leuiticum. Dicit enim circa vniuersales enunciationes quę in sacra scriptura reperiuntur, hoc esse summe considerandum, an in eodem loco ant alibi reperiatur aliqua particularis enunciatio quę illi vniuersali côtradicat. Et si talis inueniatur, dicit vniuersalem illam enunciationem esse intelligendam cum exceptione illius particularis quæ reperta est illi côtradicere. Quoniam nisi boc ita esset interpretandum, necessarium esset fateri multas contradictiones in sacra scriptura reperiri, quod absurdum esset & graue piaculum id confiteri. Vt autem regulam istam notissimam faciam, aliqua ex sacra scriptura proponam exempla, in quibus manifesta reperietur contradictio nisi iuxta istam regulam concilientur. Primo om-
nium illud est notissimnm quod Assuerum dixisse Hester reginæ vxori suæ, sacra scriptura testatur. Non *Hest. 16.*
pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est. Cum dixit pro omnibus necessario, oportet excipere ipsam Hester, ita vt sit sensus, pro omnibns, præter te. Nam alioqui, minimè côstare potest, vt pro omnibus
lex constituta sit, & non pro illa. Præterea illud est etiam apertissimum quod legitur in libro Iob: Nemo *Iob. 15*
mundus à sorde, nec infans cuius est vnius diei vita super terram. In hac generali locutione, necessario intelligendum est, inclndi exceptioné Christi saluatoris nostri, & virginis Mariæ matris eius, & aliorum sanctorum, qnos in vtero matris fuisse sanctificatos, sacra testatur scriptura. Nam si bęc exceptio non Intelligatur inclusa in illa vniuersali prædicta, necessarinm erit fateri illam vniuersalé esse falsam. Hac regula vsus est Paulus interpretans illud Prophetæ, ex psalmo. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Nam
A quia ex illa vniuersali, fortè quis eam male intelligens colligere tentasset Patrem cœlestem se etiam sub-
didisse pedibus Christi, ad dissoluendum banc malam collectionem, in priori ad Corinthios epistola, *1. Cor. 15.*
sic ait: Oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eins. Nouissimè autem inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autem dicat, omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia. Ecce vides Prophetam generaliter sine vlla exceptione fuisse locutum. Paulus tamen docet, in illa vniuersali elocutione necessario intelligi, esse exceptum id quod aliàs constabat contradicere illi vniuersali elocutioni. Iuxta hunc modum, ego dico omnes illas vniuersales elocutiones per quas asseritur omnem credentem esse instum, esse intelligendas cum hac exceptione, præter eos qui opera præceptorum diuinorum non adimpleuerunt, quoniam de omnibus talibus aperta testimonia & multa sacræ scripturæ dicunt eos nô esse iustos nec vitæ æternæ dignos. Nam Paulus ad Ephesios scribens, ait: Hoc enim scitote intelligétes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, nô habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos sedu-
cat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Hæc vltima verba, apertè viden *Ephe. 5.*
tur esse dicta propter Lutheranos, & alios similis farinæ doctores: Nam ij inanibus verbis seducunt homines docentes eos opera non esse necessaria, sed per solam fidem posse iustificari & consequi vitam æ-
ternam. De istis iterum in epistola ad Titum ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, cum *Tit. 1.*
sint abominati & incrednli, & ad omne opus bonum reprobi. Et Ioãnes in sua prima canonica ait: Qui
B dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Denique Saluator noster, homini peten-
ti ab eo quibus factis posset vitam æternam habere, respondit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. *1. Ioan. 2.*
Ex quibus constat eos qui mandata Dei non custodiunt, non intrare in vitam æternam, & per conse- *Matt. 19.*
quens non esse iustos. Omnes igitur isti quos testimonio Christi & Apostolorum, constat esse exclusos à vita æterna, snnt Intelligendi excepti in illis vniuersalibus ennnciationibus per quas promittitur omni credenti vita æterna, aut iustificatio. Potest adhuc tertia dari responsio prædictæ obiectioni, & quidem non contemnenda, cum sit literæ conuenientissima. Dico igitur, illis vniuersales ennnciationes sic esse interpretandas vt non ad singula quæque indiuidua referantur, sed ad singula genera ipsorum indiuiduorum. Et boc est quod sub aliis verbis recentes dialectici dicunt esse distributionem non pro singulis generum, sed pro generibus singnlorum. Et hunc modum elocutionis esse frequenter vsitatum in sacris literis, nemo est qui negare andeat nisi fortè qui in illis non est versatus, aut illas non intelligit. Manifestum siquidem est illud, quod Propheta regius de Christo saluatore ait: Ado-
rabunt eum omnes reges, omnes gentes seruiét ei. Multi suot certè hodie reges, qui Christom non ado- *Psal. 71.*
rant, & multæ gétes quæ non seruinnt ei. Attamen ex omni populo & ex omni natione aliqui reges ado-

tauerunt Christum aut aliquando adorabunt, & aliquæ gentes ex omni natione seruiēt ei. Iuxta eũdem
modum interpretandum est id, quod idem Propheta in alio Psalmo ait: Omnes gētes quascunque feci-
Psal.85. sti venient & adorabunt coram te domine. Et ne in solo veteri testamento hæc locutionis phrasis haberi
dicatur, profero exemplum ex nouo testamento. In parabola regis qui fecit nuptias filio suo, dicit Rex
Matt.22. ministro suo. Voca omnes quotquot inueneris. Cuius præcepto respondet idem minister: Factum est vt
iussisti. At certum est non omnes venisse ad fidē Christi, quæ nomine nuptiarum eo loco significata est,
sed ex omni gente & ex omni natione aliqui ad fidem Christi venerunt aut saltem venient. Iuxta hunc
Roma.3. modum, nos dicimus interpretādum esse Paulum, cum dixit: Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, C
in omnes & super omnes qui credunt in eum, ita vt intelligamus non singulos quosque credentes esse
iustos, sed quod ex omni gente & omni natione aliqui credentes iustificentur, ita vt non solũ Iudæi cre-
dentes sed etiam Gentiles possint iustificari. Et hunc esse verum & germanum literæ sensum ipsa Pauli
verba apertè cõuincunt. Nam post illa verba continuo Paulus adiecit. Non enim est distinctio. Omnes
enim peccauerunt & egent gloria Dei, & infra: An Iudæorum Deus tantum? nónne & Gētium? imò &
Gentium. Putabant quidem Iudæi, solos eos esse coram Deos iustos, & gētes non esse capaces gratiæ di-
uinæ, & ideo ad comprimendam hanc illorum arrogantiam, dixit iustitiam Dei esse in omnes & super
omnes, hoc est non solum in Iudæos, sed etiam in Gentes. Sexto nobis obiiciunt testimonia aliquorum
sanctorum virorum qui vidētur dicere, solam fidē sine operibus iustificare: ex quibus est Bernardus ser-
mone.22. super Cantica. Theophylactus in Cõmentariis super nonum caput Epist. Pauli ad Romanos.
Leo papa in quodam sermone de Epiphania. Hilarius canone.9. super Matthæũ, & fortè aliqui alii qui
mihi nunc memoriæ non occurrunt. Sed nullus istorum nec quiuis alius ab Ecclesia probatus dixit vn-
quam fidem solam sine operibus semper iustificare. Dixerũt quidem, vt ingenue fatear, fidem solam iu-
stificare, sed non fidem solam sine operibus, quoniam magnum est discrimen inter hæc duo. Nam cum
illi dicunt fidem solam iustificare. Per illam dictionem exclusiuam, sola, non reiiciunt opera, sed omnes
alias sectas, quæ non conueniunt cum fide Christi, in quibus non est salus, nec iustificatio. Cum ergo di-
citur. Sola fides iustificat, tantũ valet, ac si diceretur: In nulla secta est iustitia nisi in sola fide Christi. Fuit D
enim olim hæresis quædam dicens: Omnem hominem in lege sua bene viuentem posse saluari, siue Iu-
dæus ille sit, siue Sarracenus, siue Paganus, de qua hæresi infra disputabimus in titulo de Leg. Vt autem
hũc errorem sancti reiiciāt, dicere solent, fidem solam iustificare, quod idem est, ac si diceretur, extra fi-
dem catholicam non esse veram iustitiam. Et ad cõfirmationem huius intelligētiæ profero vnum exem-
Martinus quintus. plũ ex Bulla Martini papæ, huius nominis quinti, per quam dānantur errores Ioānis Vvicleph, & Ioānis
Huss, in qua post damnationem istorum hæreticorum hæc verba habentur: Cũ reliquis verò huiusmodi
secta damnabili quomodolibet infectis, qui post competentem monitionem, ac frequētem exhortatio-
nem qua pie erga eos, spe correctionis, & emendationis, ac ad melioris vitæ frugem conuersionis, vsum
est à prædictis erroribus, & secta noluerint resipiscere, & ad gremium, vnitatēque sanctæ matris eccle-
siæ, ac fidem catholicā, quæ sola saluare potest, sine qua nulli verè salutis subsidium contingit, plene re-
cognoscere, & confiteri, institiæ seueritas, prout facti poposcerit qualitas, dulcore misericordiæ tempe-
retur. Hactenus ex Bulla Martini. In qua, vt ex illius contextu apertè constat, solam fidem saluare, idem
Heb.11. est quod Paulus alibi dixit, sine fide impossibile est placere Deo. Per illam igitur exclusiuam tātummo-
do excluduntur aliæ sectæ & non opera, nisi tantum illa, quæ fuerunt facta ante fidem, quoniā hæc nul-
August. lomodo iustificant, neque illis aliquo modo tribuitur iustitia, quāuis aliquod eorum, videlicet pœniten-
tia, sit necessarium ad salutem. Et in confirmationem huius est, quod Augustinus ait in libro de spiritu,
& litera capite vigesimosexto. Sic intelligendum est, inquit ille, factores legis, iustificabũtur, vt sciamus,
eos aliter non esse factores legis, nisi iustificentur vt non iustificatio factoribus accedat, sed factores le- A
gis iustificatio præcedat. Hæc Augustinus. Possunt adhuc illa verba, sola fides iustificat, aliũ sensum ha-
bere, & verè catholicum, ita vt illa dictio exclusiua excludat opera, verum non omnia, sed ea quæ præce-
dunt fidem, & hoc vniuersaliter verum est, quia etsi illa, vt diximus, aliquando sint necessaria, nunquam
tamen illis imputatur iustificatio. Potest etiam intelligi vt excludat opera sequentia fidem, sed tunc non
est vniuersaliter accipienda illa exclusiua, ita vt semper solam fidem iustificare intelligatur, sed particu-
lariter intelligendum est, solam fidem sine opere externo illam subsequente aliquando iustificare homi-
nem, quando videlicet post fidem susceptam non occurret tempus, in quo aliquod opus exterius homo
operari deberet: Et quod hæc sit vera illorum verborum intelligentia constat ex beato Chrysostomo in
Homilia de fide & lege naturæ, vbi interpretans illud Prophetæ. Ego sicut oliua fructifera in domo
Dei. Hæc ait. Oportet igitur ante opera lucere fidē, & fidei pedissequa esse opera vt ne quis fidem pro-
Chrysost. pter sterilitatem, & neque opera propter incredulitatem vituperet. Esto igitur oliua fructifera, sed in
domo Dei. Interpretandum enim est de operibus esse oliuam fructiferam, de fide autem esse in domo
Dei. Et aliquibus interiectis iterum ait; Non oportet quidem nudam ab operibus esse fidem, vt non vi-
tuperetur: verum tamen, sublimior est fides quàm opera. Et post pauca iterum ait: Ante opera fides pri-
mum inducenda est. Eum qui operatur opera iustitię sine fide, non possum probare viuũ fuisse. Fidelem
autem absque operibus possum monstrare & vixisse, & regnum assecutum. Nullus sine fide vitam ha-
buit. Latro autem credidit duntaxat, & iustificatus est à misericordissimo Deo. Atque hic ne mihi dixe-
ris defuisse ei tempus quo iuste viueret, & honesta faceret opera. Neque enim de hoc contenderim B
ego, sed illud vnum asseuerarim, quod sola fides per se saluum fecerit. Nam si superuixisset, fideique &
operum fuisset negligens, à salute excidisset. Hoc autem non quæritur, & agitur, quod & fides per sei-
psam saluũ fecerit, opera autem per se nullos vnquam operarios iustificarunt. Hactenus Chrysostomus.
Ex quibus verbis satis apertè constat ad hunc sensum intelligendum esse, quod ait: Solam fidem iustifi-
care,

care, quod videlicet aliqnando ita contingere potest, vt puta, quando non occurrit tempus in quo ne-
cessario esset aliquid operaturus, sicnt patet in exemplo illo de latrone qui simul cum Christo fuit cruci-
fixus. Constat etiam quod illa dictio exclusiua, sola, non excludit omnia opera, sed solum externa. Nam
aliàs falsum esset quod sola fides sine charitate ane dilectione Dei posset saluum facere. Falsum etiam es-
set, quod latro ille, qui prupositus est in exemplum babuerit solam fidem, cum constet ex verbis quæ lo-
cutus est, habuisse veram in Christo spem & illius dilectionem & suorũ peccatorum pœnitẽtiam. Con-
tra hanc hæresim non video iam quid mihi restet agendum, vt illam radicitus euellam, nisi proferre Ec-
clesiæ catholicæ definitionem quæ illam aperte condemnet. Concilium Tridentinum sub Paulo tertio *Cõcilium*
celebratum exactissimam (vt decebat) pro huius rei examinatione adhibuit (me ibidem præsente) dili- *Trident.*
gentiam, & tandem post diutinam disputationem & examinationem, sessione sexta, doctrinam, quæ in
hoc negocio necessario amplectẽda est, publicauit, quæ à capite tertio decreturum illius sessionis vsque
ad finem capitis octaui extensa, verba sequentia continet. Verũ & si Christus pro omnibus mortuus est,
non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed hi duntaxat quibus meritum passionis eius cõ-
mnnicatur. Nam sicut re vera, homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur, in-
iusti, cum ea prupagatione per ipsum dũ accipiuntur, propriam iniustitiam contrahant, ita nisi in Chri-
sto renascerentur, nunquam iustificarẽtur, cum ea renascentia, per meritũ passionis eins, qua iusti fiunt,
C illis tribuatur. Pro hoc beneficio, Apostolus gratias nos semper agere hortatur patri qui dignos nos fe-
cit in partẽ sortis sanctorũ, in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, trãstulitque in regnũ filij dile- *Col. 1.*
ctionis suæ, in quo habemus redẽptionem & remissionẽ peccaturũ. Quibus verbis instificationis impii
descriptio insinuatur, vt sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statũ gratiæ
& adoptionis filiorũ Dei, per secũdum Adã Iesum Christũ saluatorẽ nostrũ. Quæ quidẽ translatio, post *Ioan. 3.*
euãgelium promulgatũ, sine lauacro regenerationis, aut eius voto, fieri nõ potest, sicut scriptum est: Nisi
quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. Declarat præterea ipsius
iustificationis exordiũ, in adultis à dei, per Christum Iesum, præueniẽte gratia sumẽdum esse, hoc est, ab
eius vocatione, qua nullus eorum existẽtibus meritis, vocãtur, vti qui per peccata à Deo aduersi erãt, per
eius excitantẽ, atq; adiuuantẽ gratiam, ad cõuertendum se ad suã ipsorũ iustificationẽ, eidẽ gratiæ libere
assentiẽdo, & cooperando, disponantur, ita vt tangẽte Deo cor hominis per spiritus sancti illuminatio-
nẽ, neq; homo ipse nihil omnino agat inspirationẽ illam recipiẽs, quippe qui illã & abiicere potest, neq;
tamẽ sine gratia Dei monere se ad iustitiã corã illo, libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum *Zach. 1.*
dicitur, conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur. Cum respondemus, *Thren. 5.*
cõuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. Disponũtur autem ad
ipsam iustitiã, dũ excitati diuina gratia & adiuti, fidẽ ex auditu concipiẽtes, liberè mouentur in Deum,
D credẽtes vera esse quæ diuinitus reuelata & promissa sunt, atque illud in primis, à Deo iustificari impiũ
per gratiam eius, per redẽptionem quæ est in Christo Iesu, & dum peccatores se esse intelligẽtes, à diui-
næ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam, se conuertendo, in
spem eriguntur, fidentes Deum sibi, propter Christum, propitium fore, illumque tanquam omnis iusti-
tiæ fontem, diligere incipiunt. Ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod & detesta-
tionem, hoc est, per eam pœnitẽtiam, quam ante baptismum agi oportet. Denique dum proponunt sus-
cipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mãdata. De hac dispositione scriptum est. *Heb. 11.*
Accedentem ad Deum oportet credere, qnia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Et, Confide *Matt. 9.*
fili, remittuntur tibi peccata tua. Et, Timor domini expellit peccatũ. Et, Pœnitentiam agite, & baptize- *Eccle. 1.*
tur vnusquisque vestrum, in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis *Act. 2.*
donum spiritus sancti. Et, Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & *Matt. 28.*
spiritus sancti, docẽtes eos seruare quæcunque mandaui vobis. Denique, Præparate corda vestra domi- *1. Reg. 7.*
no. Hanc dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa cõsequitur, quę non est sola peccatorum re-
missio, sed & sanctificatio, & nouatio interioris hominis per volũtariam susceptionem gratiæ, vt sit hæ-
res secundum spem vitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt, finalis quidem, gloria Dei & Christi,
ac vita æterna, efficiens verò, misericors Deus, qui gratuito abluit & sanctificat, signans & vngens spiri-
tu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Meritoria autem, dilectissimus vnigenitus fi-
lius suus dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem qua dile-
xit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri sa-
A tisfecit. Instrumentalis, item sacramentum baptismi, quod est sacramẽtum fidei, sine qua nulli vnquam
contigit iustificatio. Demum vnica formalis est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos
facit, qua, videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed verè
iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam secundum mensuram,
quam spiritus sanctus partitur, singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem &
cooperationem. Quanquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu
Christi communicãtur. Id tamen in hac impii iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis me-
rito per spiritum sanctum, charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur atque ipsis in-
hæret, vnde in ipsa instificatione, cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo
per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat &
charitas, neque vnit perfectè eum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit, qua ra-
tione, verissimè dicitur, fidem sine operibus mortuam & ociosam esse. Et in Christo Iesu, neque cir- *Iaco. 2.*
cuncisionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem *Galat. 5.*
ante baptismi sacramentum, ex Apostolorum traditione cathecumeni petunt, quum petunt fidem

Vt autem rem hanc apertiorem faciam, vno manifestißimo exemplo declarare volo. Partes essentiales
ex quibus totus homo componitur, & à quibus homo ipse ad sui existentiam pendet, videlicet corpus,
& anima, priores sunt ipso homine, & inde euenit, vt homo quia posterior est illis, non possit esse sine
corpore & anima, corpus verò & anima, quia priores sunt, possunt esse sine ipso homine, prout contin-
git post mortem hominis, quando partes illæ separatæ manent, & iam tunc homo non est. Inter opera-
tiones animæ, quæ sunt intelligere, & velle aut nolle, omnes Philosophi & Theologi concordi animo
semper hactenus docuerũt, hunc esse ordinem necessarium, vt prior sit intellectio, quàm volitio aut no-
litio, & hinc euenit, vt non possit esse nolitio aut volitio, sine cognitione præcedenti, iuxta vulgatam
Augustini sententiam, volũtas non fertur in cognitum. Et iterum: Nihil volitum nisi præcognitum. Co-
gnitio autem quia prior, potest esse sine volitione aut nolitione sequenti. Et hoc non solum verum est,
de cognitione apprehensiua, sed etiam de iudicatiua, per quam iudicamus, aliquid esse faciendum, vel
B fugiendum, prout contingit in illis qui bene noscunt, & male operantur. Ex his omnibus apertè cõuin-
citur, fidem posse esse sine charitate, quoniam fides pertinet ad intellectum, & proprius actus fidei, est
operatio intellectus, charitas autem pertinet ad voluntatem: & actus charitatis, qui est dilectio, est ope-
ratio voluntatis. Fortè Lutherani negabũt, fidem esse opus intellectus, propterea quod illi dicunt fidem
esse fiduciam, sed hoc falsum esse, in præcedenti hæresi conuicimus per illud Pauli, credere oportet ac- *Heb.11.*
cedentem ad Deum, quia est: & per illud eiusdẽ, fide intelligimus aptata esse secula. At, credere Deum
esse, & intelligere aptata esse secula, non pertinet ad fiduciã, nec est operatio voluntatis, sed intellectus:
Fides ergo illa, de qua Paulus illo loco differit, potest esse sine charitate, & dilectione Dei, sicut actus in-
tellectus sine actu voluntatis. Præterea manifestum est, hanc esse voluntatis nostræ potestatem, vt possit
contra iudicium conscientiæ aliquid agere, quoniam aliàs non esset libera, si intellectus per iudicium
suum posset cogere illam. Cùm igitur fides sit tantum credulitas, & assensus intellectus quo sibi persua-
det vera esse omnia quæ sunt credenda, conuincitur, vt stante hoc iudicio voluntas possit, etiam recla-
mante conscientia, aliquid operari, quod si eueniat, prout quotidie euenire conspicimus, tunc manife-
stum est contigisse id de quo disputamus, fidem videlicet posse esse sine charitate, & per consequens sta-
re simul cum peccato mortali. Sed huic argumentationi Lutherus respondet negans contingere posse,
vt qui fidem semel suscipit, possit aliquid reclamante conscientia agere. Nam in sermone quodam de *Lutherus.*
Anabaptistis hæc verba refert: Qui fidem retinet, non potest contra conscientiam agere, hæc ille. Ecce
quales sunt isti hæretici, & quàm perfrictæ frontis, vt non vereantur manifestißima quæque negare,
C quando illorum sententiæ non conueniunt. Fortè Lutherus iam tunc habebat tam excæcatam, & abru-
ptam & præcipitem conscientiam, vt quidquid ageret, semper putaret, id sibi licère, & propterea ex se
æstimauit aliorum omnium conscientiam, & dixit neminem posse contra consciẽtiam agere. Sed esto,
dicat quod libuerit, scriptura tamen sacra apertè arguit illum esse in hac parte mendacem. Primo igitur
manifestè conuincit illum quod in libro Iob dicitur: Quasi impios percussit eos in loco videntium, qui *Iob. 34.*
quasi de industria recesserunt ab eo. Quid quęso Luthere est de industria recedere à Deo nisi reclaman-
te conscientia aliquid quod malum est, & deo ingratum agere? Si autem hanc interpretationem, quæ
tam manifesta est, & literæ tam apertè germana, reiicere non erubescis, beatum Gregorium profero in
testimonium huius interpretationis, qui in moralibus suis prædicta verba interpretans, hæc ait: Ex indu
stria peccauerunt ij de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem, & locutus fuissem eis, pec-
catum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et paulò post: Et viderunt
& oderunt me & patrem meum. Aliud est enim bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem, si-
cut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare, sæpe enim peccatum præcipitatione commit-
titur, quod tamen concilio & liberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunque solet accidere ama-
re bonum, sed implere non posse. Ex studio verò peccare, est bonum, nec facere nec amare. Hæc Gre-
gorius. Ex cuius verbis constat quod peccare de industria est peccare cum scientia & cognitione pecca-
ti. Illud etiam est manifestum, quod Saluator noster apud Lucam ait: Seruus qui nouit voluntatem do-
mini sui, & non se præparauit, & non fecit secũdum voluntatem eius, vapulabit multis. Et Iacobus apo- *Luc. 12.*
D stolus ait: Scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi. Ecce Christum saluatorem nostrum, *Iaco. 4.*
& Apostolum eius Iacobum testantes, esse aliquos habentes fidem, qui tamen contra conscientiam
agunt. Sed fortè Lutherus & illius sectatores, vt sunt effrontes & pertinaces, negabunt illa Christi & a-
postoli eius verba esse intelligenda de scientibus bonum per fidem veram, sed solum intelligi dicent de
illis qui per rationem naturalem absque fide bonum agnoscunt. Huic sententiæ apertè contradicit Be- *Beda.*
da, qui prędicta Iacobi verba interpretans, docet illa de fidelibus intelligi, sic inquiens: Per totum huius
epistolæ textum beatus Iacobus ostendit, quòd hi quibus scripsit, scientiam boni faciendi habebant, si-
mul & fidem rectam didicerant, ita vt & aliis se magistros fieri posse præsumerent, nec tamen operum
perfectionem, neque mentis humilitatem, neque continẽtiam adhuc sermonis erant adepti. Vnde illos
modo inter alia increpationis & exhortationis verba non minimũ terret in eo, quod scientem bona fa-
cere & non facientem quę nouit, maius dicitur habere peccatum quàm illum qui ignoranter delinquit.
Tametsi nec ille prorsus à reatu liber esse posit qui nesciens errauit, cum ipsa boni ignorantia non pa-
rum sit malum. Hinc etenim dominus ait: Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit se- *Luc. 12.*
cundum voluntatem eius, vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna, plagis vapulabit
paucis. Hæc Beda. Qui satis apertè indicat illa Apostoli verba non solum esse intelligenda de eo qui per
solam rationem naturalem absque fide cognoscit bona quæ agenda sunt, sed etiam de illo, qui nouit bo-
num per veram fidem. Nec opus est pro hac re multum morari cùm apertum sit per illam sententiam
totam arbitrii nostri potestatem tolli, quoniam si is qui bonum nouit, etiam per fidem, non potest con-

tra conſcientiam agere, inde manifeſtè ſequitur voluntatem cogi per iudicium intellectus. Rurſum, ſi
per omne peccatum mortale amitteretur fides, ſequeretur omnẽ qui peccato mortali eſt infectus, præ- A
ſertim ſi in illo pertinaciter perſeuerat, eſſe hæreticum, hoc autem fateri eſſet nimium abſurdum. Nam
inde vlterius ſequeretur, omnem illum, qui mortaliter peccat, errare circa quẽlibet articulum fidei, quia
cum non pateat ratio, quare potius in vno articulo quam in altero erret, neceſſarium eſt fateri, illum aut
in nullo, aut in omni articulo errare. Sed de hoc nolo amplius deſputare quoniã inferius in titulo de hę-
retico, hæreſi tertia aliquid in ſpeciali contra hunc errorem dicemus, Præter has omnes vrgẽtiſsimas ra-
tiones, quibus apertè probatur fidẽ non amitti per quodlibet peccatũ mortale, extant adhuc multa ſa-
cræ ſcripturæ teſtimonia, quæ id multo fortius probant. Et primũ omnium illud eſt manifeſtum, quod
Mat. 7. dominus apud Matthæũ ait: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine intrabit in regnũ cœlorũ, ſed
qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Multi dicent mihi in
illa die: Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus,
& in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: quia nunquam noui vos, diſcedite
à me omnes qui operamini iniquitatem. Ecce vides iſtos quibus Chriſtus loquebatur, fuiſſe in peccato
mortali, quoniã repelluntur à regno dei, à quo nullus vnquam ſine peccato mortali repulſus eſt. At iſti
ſic à Deo repulſi fidem habebant, quia Chriſtum confitebantur dominũ, in cuius nomine prophetabãt,
& dæmonia eiiciebant, virtuteſq; faciebant multas. Et hunc eſſe verum illorum Chriſti verborum ſen-
ſum in proximè præcedenti hæreſi probauimus teſtimoniis, Theophylacti, Hieronymi, Baſilii. Illa etiã
parabola de decem virginibus à Saluatore noſtro apud Matthæum propoſita apertiſsimum etiam præ-
Matt. 25. bet nobis de hac re teſtimoniũ. Nam vox illa quinq; fatuarum virginum, Domine, Domine aperi nobis,
apertè demonſtrat illas habere fidem. Quod autem caruerint charitate, vel ea eo cõſtat quod clauſa eſt B
Chryſoſt. illis ianua: & etiã ea illo quod ſponſus dixit illis, neſcio vos. Et certe ea hac parabora Chryſoſtomus Ho
milia. 54. ſuper Matthæum colligit fidem non amitti per quodlibet peccatum mortale, & virgines illas
in hoc fuiſſe deceptas quod putarunt fidem ſolam ſine operibus ſatis eſſe ad iuſtificationem. Præterea
Saluator noſter apud Ioannem fideles de ſua fide commendans, dixit: Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri
iis qui credunt in nomine eius. Attendite obſecro Lutherani & conſiderate quid Saluator noſter dixe-
Ioan. 1. rit. Non enim dixit, illos qui credunt in nomine eius, eſſe ſtatim filios dei, ſed dixit eos habere poteſta-
tem, vt poſſent fieri filii dei. Per quæ verba docuit fidem eſſe initium adoptionis in filium, non autem
perfectam adoptionem per fidem. Rurſum illa parabola regis faciẽtis nuptias filio ſuo hoc ipſum aper-
Matt. 22. tiſsimè demõſtrat. Nam in illo nuptiarum conuiuio, fuit quidam non indutus veſte nuptiali, quem rex
ipſe reprehendit, propterea quod ſine veſte nuptiali nuptias intrauerit, & præcepit rex miniſtris ſuis, vt
ligatis manibus & pedibus eius mitterent illum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentiũ.
Theoph. Hanc parabolam interpretans Theophylactus ſuper Matthęum, ait: Ingreſſus ad nuptias ſine diiudica-
tione fidei. Gratia enim ſola omnes vocati ſumus, tam boni quam mali: at vita eorum qui ingreſsi fue-
rint, poſt hac non indiſquiſita erit, ſed examen valde magnum faciet rex eorum, qui poſt ingreſſum in
ſordido habitu inuenientur. Horreamus igitur cogitantes quia niſi quis vitã habeat puram, nihil ei pro-
derit nuda fides: non ſolum enim è nuptiis eiicitur ſed in ignem mittitur. Hæc Theophylactus. Eidem
Grego. ſententiæ ſubſcribit beatus Gregorius in Homilia ſuper illam partem euangelii apud Matthæũ, vbi hęc
parabola narratur. Si veſtem nuptialem (inquit Gregorius) baptiſma vel fidẽ dicimus, quis ſine baptiſ- C
mate & fide has nuptias intrabit? Quid ergo debemus intelligere per veſtem nuptialem, niſi charitatẽ?
Intrat enim ad nuptias, ſed cum veſte nuptiali non intrat, qui in ſancta Eccleſia fidẽ habet, ſed charita-
tem non habet. Et aliquibus interpoſitis iterum ait: Mirandum eſt valde quod hunc amicum vocat do-
minus, & reprobat, ac ſi apertius dicat, amice, & non amice. Amice per fidẽ, & nõ amice per operatio-
nẽ ſeu charitatẽ. Hæc Gregorius. Eidem interpretationi fauet Hieronymus in Cõmentariis ſuper Mat-
Hierony. thæum, hæc dicẽs: Veſtis nuptialis, præcepta ſunt Domini, & opera quæ complentur, ex lege & euãge-
lio, nouique hominis efficiunt veſtimentũ, pãnis autẽ veteribus, & laceris, quicũque ſunt obſiti, quos ex
illo veteri Adã, velut hæreditarios habent, iis dicit Dominus illud, quod & huic euãgelico: Amice quo-
modo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? Hęc Hieronymus. Ecce iam produxi trium ſanctiſſi-
morum, perinde ac doctiſſimorum virorum cõcors teſtimoniũ, qui omnes docent fidem ſine charitate
& ſine bonis operibus cõſiſtere poſſe. Nã dicũt ingreſſum ad nuptias fieri per fidem, & veſtẽ nuptialem
eſſe charitatẽ, ſine qua, vt ex euangelio conſtat, aliqui intrant ad nuptias. Pręterea hæc ſententia confir-
Ioan. 12. matur teſtimonio Ioannis Euangeliſtæ dicẽtis: Ex principibus multi crediderũt in eũ, ſed propter Pha-
riſęos non cõfitebantur, vt ex Synagoga nõ eiicerentur, dilexerũt enim gloriam hominum magis quàm
gloriam Dei. Ex his verbis conſtat illos de quibus Euangeliſta loquitur, fidem habuiſſe & non charita-
tem, quia cùm rectè credidiſſent, timore Phariſæorum perterriti non audebant ore confiteri. Et ne ali-
quis hãc noſtram interpretationem velut à litera alienam reiicere audeat, profero in teſtimonium illius D
Beda. Bedam qui in Commentariis ſuper Ioannem prædicta verba interpretans, hæc ait: Loquente Domino
Ieſu Chriſto apud Iudæos, & tanta miraculorum ſigna faciẽte, quidam crediderunt prædeſtinati in vi-
tam æternã, quos etiam vocauit oues ſuas. Quidam verò nõ crediderunt, nec poterant credere, eo quòd
occulto, nec tamen iniuſto iudicio Dei fuerant excæcati. Alij verò palam credentes, & cum ramis pal-
marum occurrentes: alii verò occultè credentes, ſed propter Phariſęos non confitentes, quos Euangeli-
Matt. 10. ſta notauit, cum dixit: Dilexerunt gloriam hominum magis quàm gloriam Dei. Gloria Dei eſt publicè
confiteri Chriſtũ, ſicut martyres ſancti fecerũt, de quibus alio loco ipſe Dominus ait: Qui me confeſſus
1. Cor. 13. fuerit corã hominibus, cõfitebor & ego eũ corã patre meo. Hæc Beda. Rurſum Paulus in priore ad Co-
rinthios Epiſtola eidem ſentẽtiæ fauet, hæc inquiẽs: Si habuero omnẽ fidem ita vt montes transferam,

charitatem

charitatem autem non habuero, nihil sum. In quibus verbis apertissimè Paulus docet fidem posse sine charitate consistere. Lutherani tamen videntes se horum verborum pondere premi, verba illa in alium sensum detorquent, dicentes: Paulum dixisse non id quod fieri poterat, sed ex impossibili quodam subposito argumentatum esse. Itaque rem plus iusto exaggerare volens vt ostenderet charitatem etiam esse necessariam ad iustificationem, dedit sed non concessit, vt Dialectici argumentantes dicere solent, dato & non admisso, quod fides sine charitate esset, tunc sine ea homo non iustificaretur. Sed hæc illorum interpretatio omnium sanctorum doctrinæ contradicit, quia omnes sacri doctores Pauli interpre-
A tes dicunt Paulum non per exaggerationem loquutum fuisse ex præsuppositione alicuius impossibilis, sed dixisse id quod fieri potest & quotidie euenit. Nam Haymo in Commentariis super Paulum prędicta Pauli verba interpretás, hæc ait: Si habuero omnem fidem, id est, perfectam & integram, quæ à Domino grano sinapis comparatur, non propter modicitatem sed propter feruorem: quia tritum, manifestat cuius sit vigoris, sic & fides trita aduersitatibus, ostendit cuius sit fortitudinis. Ita vt mótes transferam, de loco ad locum, vel dęmones à patientibus eiiciá. Si charitatem, id est, si dilectionem Dei & proximi non habuero, nihil sum, id est, nihil vtilitatis mihi præstabit. Intelligitur quod quidam Corinthiorum per inuocationem Dei hoc agebant, & propterea quasi perfectos se putabát. Sed exhortatur ad id quod est præcipuum, id est, ad charitatem. Hęc ille. Ex cuius verbis constat Paulum nó loquutum fuisse de eo quod impossibile erat, sed de eo quod apud Corinthios contingere videbat. Anselmus in Commentariis super Paulum prædicta Pauli verba interpretás eidem sentétiæ fauet, sic dicens: Saluator dixerat fidem quæ fuerit sicut granum sinapis, montes posse transferre, & nunc Apostolus dicit, omné fidem esse, quæ montes trásferat. Vnde intelligitur perfectam esse fidem quæ grano sinapis comparatur, & hoc non propter exiguitatem, sed propter integritatem dictum esse: Sed fides sine charitate nihil valet ad saluté, quia & dæmones habét huiusmodi fidem. Hæc Anselmus: Qui satis apertè docet ex testimonio Pauli fidé non qualemcunque sed perfectá, hoc est integrá posse consistere sine charitate. Dein-
B de Iacobus Apostolus hác nostrá sententiam multis apertissimisq; verbis docet: Quid proderit (inquit Iacobus) fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera auté non habeat? nunquid poterit fides saluare eú? Et paucis interpositis subdit: Fides si nó habeat opera, mortua est in semetipsa. Lutherus, qui, vt diximus, fuit primus huius hæresis author, vidés prædicta Iacobi verba suam prorsus destruere sententiam, ad hoc commune hæreticorú asylum confugit, vt negaret Epistolá illam esse beati Iacobi, & diceret illam indigná esse vt illius testimonio quis vtatur ad aliquod dogma catholicú cóprobandum. Sed cótra hanc sententiá non est opus vt nunc pugnemus, quoniá supra in libro primo huius operis capite secúdo ostendimus catalogú librorú sacræ scripturæ, qui necessario ab omnibus catholicis recipi debet. Posteriores Lutherani vt Philippus Melancton & alij videntes magná esse dementiam & temeritatem velle ex cathalogo librorum sacræ scripturæ aliquem librum reiicere, admittút Epistolá illá tanquam à beato Iacobo scriptam, sed dicunt verba Iacobi Apostuli non pugnare cótra illorum sententiam, quoniam fidem illam quæ sine operibus cósistit, Iacobus dicit esse mortuá, & inde illi deducunt illam non esse verá fidem, sicut homo mortuus nó est verus homo. Sed nec sic effugient manus nostras, quoniá Iacobus Apostolus nó comparat fidem ipsam homini viuo, sed solú corpori, quod ab anima accipit vitam, & ita fides vitam suam capit à charitate & operibus eius. Sicut enim corpus (inquit Iacobus) sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Et inde necessario sequitur, vt sicut corpus seclusa anima, quáuis mortuú sit, tamen verum corpus est, ita fides seclusa charitate & operibus eius, vera sit fides. Veram fidé dico sed nó viuá, aliud enim est esse viuá, & aliud esse veram, quoniá vera fides opponitur fictę, aut falsæ fidei: viua auté opponitur mortuæ. Sicut igitur non sunt necessario idem mortua & ficta fides,
C ita nec econtrario sunt necessario idé viua & vera fides, quia potest esse vera, quáuis non sit viua. Et hác esse veram verború Iacobi interpretationem docent multi doctissimi perinde ac sanctissimi viri. Nam Anselmus in Commentariis super Paulum interpretás illud Pauli ad Galatas, fides quæ per charitatem operatur, hæc ait: Sicut enim corpus sine spiritu mortuú est, ita & fides sine operibus mortua est: nec fides veteris testamenti, seruiens ex timore, sed fides euangelica faciens ex charitate opera bona nó expectás temporalem retributionem, sed vidédam perpetuo creatoris faciem. Hæc est fides electorum, quæ perducit ad salutem. Nam & dæmones credunt & contremiscunt, nó tamen diligunt nec bene operantur. Et ideo fides quæ non habet charitatem & opera bona, fides dæmonium est, non Christianorum. Illa ergo sola fides quæ & charitate flagrat, & bonis operibus insudat valet in Christo Iesu. Hæc Anselmus. Ex quibus verbis satis apertè constat Iacobum apostolú comparasse fidem ad corpus solum nó ad totum hominem integrum, charitatem autem & opera ad spiritum per quem corpus viuificatur. Eidem sententiæ fauet beatus Hieronymus libro secundo contra Iouinianum, sic inquiens: Frustra nobis in eo applaudimus, cuius mádata nó facimus. Sciéti bonum & nó faciéti illud, peccatum est. Quomodo corpus sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est. Neq; gráde putemus vnú Deú nosse, cum & dæmones credát, & contremiscant. Hæc Hieronymus. Eádem sententiam docet Bernardus sermone. 24. super Cática, hæc dicens: Mors fidei est separatio charitatis. Credis in Christú, fac Christi opera, vt viuat fides tua. Fidem tuá dilectio animet, probet actio. Hæc Bernardus: Qui satis apertè docet,
D vitam fidei esse charitatem, sine qua fides mortua est. Sicut corpus sine anima, quæ vita est eius, verum corpus est, quáuis mortuum: ita fides sine charitate, quæ vita est eius, vera fides est, quamuis sit mortua. Et certe si reliqua Iacobi apostoli verba circunspiciamus, apertè constabit illum sentire, fidem sine operibus, quáquam mortua sit, verè esse fidem. Ná dicit fidem illá sine operib⁹ esse ociosam. Quomodo autem potest verè ociosum dici, quod non est? Fides ergo quæ verè est ociosa, vera est fides. Deinde, idem apostolus manifesto exéplo probat fidé posse esse sine charitate in homine existente in peccatu mortali.

Haymo.
Anselm⁹
Iacob. 2.
Anselm⁹
Hyeron.
Iacob. 4.
Bernar.

Tu credis, inquit Iacobus, quod vnus est Deus. Bene facis, & dæmones credunt & contremiscunt. In quibus verbis Apostolus fidem illorum, qui charitate & operibus carent, comparauit fidei dæmonum. Et ex hoc testimonio Iacobi, aliqui sancti doctores colligunt fidem solam non posse hominem iustifica-
Cyrillus. re. Nam Cyrillus libro decimo super Ioannem, cap. 8. hæc ait: Quod fides ad salutem non sufficiat, Christi etiam discipulus ostendit, scribens: Tu credis quia vnus Deus, dæmonia etiam credunt & horrescũt. Si ergo fides sola sufficeret, multitudo dæmonũ perire non posset. Hæc Cyrillus. Huic consonat Ansel-
Anselmus mus qui super cap. 13. prioris ad Corinthios epist. hęc ait: Fides sine charitate nihil valet ad salutem, quia & dæmones habent huiusmodi fidem. Hæc Anselmus. Postremo contra hanc hæresim est aperta eccle-
Cōcilium Trident. siæ catholicæ definitio, quam protulit concilium Tridẽtinum sub Paulo tertio celebratum, sessione sexta cap. 15. suorum decretorum, cuius verba sunt hæc: Aduersus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocẽtium, asserendum est: non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittatur, sed etiam quocũque alio mortali peccato quamuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia committunt A peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur. Post datam hanc doctrinam, ne quis contra illam loqui auderet, canonem latæ sententiæ protulit, qui vigesimus octauus est in ordine, cuius verba sunt hæc: Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti, aut fidem quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viua, aut eum qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum, anathema sit. Hactenus concilium Tridentinum. Sed hanc concilii definitionem irridet Caluinus: propterea quod concilium dixit fidem quæ sine charitate habetur esse veram fidem, & non considerat quod licet concilium dixerit illam esse veram, negauit tamen esse viuam. Non enim necessario consequitur vt viuum sit quod verum est. Quia vt iam diximus corpus mortuum verum est corpus, quamuis careat vita. Sed fortè nos hic vrgebit Caluinus testimonio aliquorum sanctorum & doctissimorũ virorum, qui negant fidem sine operibus esse veram fidem. Gre-
Grego. gorius homilia. 29. super Euangelia ait: Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Et quibusdam interpositis iterum ait: Tunc veraciter fideles sumus, si quod verbis promit-
Theophy. timus, operibus complemus. Theophylactus super illud Ioannis, qui non credit iam iudicatus est, ait: Qui immundam agũt vitam, non verè fideles sunt. Sed hii omnes doctores & quotquot alii hoc loquutionis genere vtuntur, capiunt verum pro perfecto & completo, ita vt fides vera, apud istos, sit illa, quæ
Galat. 5. est perfecta & completa, qualis est illa quæ (vt ait Paulus) per charitatem operatur. Et hoc loquutionis genere solent omnes homines vti in communi & vulgari colloquio. Nam si quis dicat se dormientem audisse alios colloquentes, responderi solet illi, non fuisse verum somnum illius, propterea quia & si re B vera dormitabat aut dormiebat, somnus non erat plenus atque perfectus. Si quis etiam flagellatus dicat se non doluisse ex percussione flagellorum, respõdebitur illi, non fuisse vera flagella. Quibus verbis non negatur illum sustinuisse flagella, sed negatur illa fuisse perfecta & valida flagella. Iuxta hunc loquendi modum sancti aliquando dicunt fidem mortuam non esse veram fidem, non quod negent fidem illam esse, sed negant illam esse plenam & perfectam. Potest & adhuc obiici contra prædictam concilii defi-
Beda. nitionem, quod multi sancti patres dicunt fidem sine charitate esse non posse. Beda in Commentariis super Epistolam Iacobi interpretans illud eiusdem Apostoli, fides si non habeat opera, mortua est, hæc
Mar. 16. ait: Nec huic sententiæ contrarium est, quod dominus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Subintelligendum namque ibi est, quod tantummodo verè credat, qui exercet operando quod credit. Et quia fides & charitas ab inuicem separari nequeunt, Paulo attestante qui ait: Est fides quæ per dilectionem operatur, apertè Ioannes Apostolus talem de charitate sententiam qualem de fide Iacobus profert, dicens: Qui habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, &
Cyprian⁹ clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Hæc Beda. Cyprianus in libro de simplicitate prælatorum, ait: Cæterum credere se in Christum quomodo dicit, qui non facit quod Christus facere præcepit? aut vnde perueniet ad præmium fidei, qui fidem non vult seruare mandati? Nutet necesse est, & vagetur spiritu erroris arreptus velut puluis quem ventus excutit & ventiletur. Nec ambulando proficiet ad salutem, qui Saluatoris vitæ non tenet vnitatem. Hanc vnitatem qui non tenet, Dei legem non tenet, non tenet patris & filii fidem, vitam non tenet & salutem. Hæc Cyprianus. Ex quibus verbis constat vtrunque apertè docere fidem sine charitate esse non posse. Sed nos respondemus primum de Beda, illum non absolutè negare fidem sine charitate posse esse, sed solum in ordine ad iu- C stificationem, de qua apertè loquebatur Iacobus quem ipse eo loco interpretatur. Fides igitur quamuis possit à charitate separari ex se, quando tamen respicit iustificationem, ab illa non potest auelli, quia si existat sine illa iustificare non valet. Cyprianus autem non negat fidem esse sine charitate, sed solum illis verbis ostendit fidem quæ sine operibus est, languidam esse & imbecillem atque inualidam ad salutem, & ideo ab illo reputatur quasi non esset, quia non potest fides illa testimonio bonorum operum probari. Quòd autem probari non potest (vt egregiè dicit Bernardus in libro de præcepto & dispensatione) mihi infectum est. Et hanc esse veram Cypriani mentem, constat ex verbis quæ ipse in fine citati libri ait, vbi docet non omnino recedere fidem, sed languere & imbecillem effici per peccatum mortale.

FIDVCIA.

Lutherus DE hac re est orta vna hæresis quæ asserit nullo modo licere fiduciam gratiæ aut gloriæ assequendæ collocare in nostris operibus. Huius hæresis autor est Lutherus, & illum in hac parte sequuntur

Philippus

Philippus Meláčton, Martinus Butzerus, & quotquot Lutherano nomine cēſentur. Hanc hæreſim ipſi
deducũt ex aliis illorum erroribus, velut aquam putridam ex fonte corrupto. Dicunt enim opera noſtra
omnia eſſe peccata, & per illa non poſſe homines mereri vitam æternam, & inde deducũt, nullam fidu-
ciam eſſe collocandam in noſtris operibus ad conſequutionem vitæ æternæ, ſed omnem noſtram fidu-
D ciam dicunt debere collocari in ſolis Chriſti meritis, quia per ſolum illum redempti & ſaluati ſumus. De
illis erroribus qui ad bonitatem operum & meritum eorum pertinẽt, inferius in ſuis locis diſputabimus
in titulo de merito, & in titulo de operibus. Nunc autem ſolum de fiducia in operibus collocãda diſpu-
tare oportet. Sed ante omnia, ne in vanum laboremus, operæprecium erit inquirere quid ſit fiducia, &
inde poſtea apertius euadet in quo illam collocare liceat. Fiducia aut eſt ſpes, aut firmitas ſiue robur ip-
ſius ſpei. Quod autem iſtorum ſit, ego nolo nunc definire, quia parum refert hoc aut illud eſſe, ad eluci-
dationem præſentis negocii. Beatus Thomas in ſua ſecunda ſecundæ quæſt. 129. art. 6. dicit fiduciam eſſe *Thomas.*
ſpem roboratam ex firma opinione. Eſt ergo fiducia ſpes quædam, & non quæcunque, ſed ea ſola quæ
vires & robur habet, ex firma opinione. Sed quia optimè intelligo Lutherum & illius ſectatores beatum
Thomam contemnere velle, hoc ſolo nomine quod theologus ſcholaſticus ſit proferam ad comproban
dam illius ſententiã gentiles autores, quos illi maximè colunt. Cicero confidentiam definiens, ait: Con-
fidentia eſt certa ſpes animi perducendi ad finem rem incboatam. Et Seneca in epiſtola. 16. ad Lucillum *Cicero.*
ſcribens, ait: Dicam tamen ſententiam, quod iam de re ſpem habeam, nondum fiduciam. Ex quibus ver- *Seneca.*
bis conſtat fiduciam eſſe ſpem, non tamen omnem, ſed ſolam vehementem. Et quia Seneca ſpem leuem
aut tepidam de Lucillo habebat, ideo dixit ſe nondum habere fiduciam. Aliquid ergo addit fiducia vl-
tra nudam ſpem. Illud quod addit fiducia vltra nudam ſpem, Thomas dixit eſſe robur quoddam, per
quod ſpes ipſa fortis efficitur. Cicero autem dixit eſſe certitudinem, ita vt nulla ſit fluctuatio, aut hæſita-
tio, aut timiditas, aut diffidentia animi in ſperando. Nam hæc omnia pugnãt cum fiducia, & opponun-
tur illi. Hic tamen admoneo lectorem, vt verba Ciceronis dicentis, confidentiam eſſe certam ſpem, non
A putet eſſe intelligenda de certitudine quæ prouenit ab obiecto, hoc eſt, à re ſperata, ſed de ea quæ eſt ex
parte ipſius ſperantis. Nam ſæpe contingere poteſt, vt quis hæſitans & timens ſperet id quod certo eue-
niet: & è contrario, vt quis ſine vlla hæſitatione ſperet id quod nunquam eueniet, prout contigit illi di-
uiti euangelico, qui multis diuitiis congregatis, dicebat ſe habere bona in vita ſua, attamen nocte ſequẽ-
te animam illius dæmones acceperunt. Hic certè fiduciam vitæ habuit, quia ſine vlla hæſitatione ſpera- *Luc. 12.*
bat vitam longam & perfectam & quietam ſe habiturum, ſed malè illam collocauit in diuitiis, quæ
vitam dare non poſſunt. Fiducia oritur ex firma opinione, quæ de re aliqua habetur. Nam ſi quis cre-
dit Petrum eſſe veracem, & potentem ad aliquid faciendum, ſtatim habet fiduciam in promiſſioni-
bus illius & quo magis perſuaſus eſt de veritate & potentia, & bonitate Petri, eo magis ſperat habitu-
rum quod ille promiſit, & firmius confidit in illo. Et hinc apertè deducitur nos omnes obligari ad ha-
bendum maiorem fiduciam in promiſſionibus dei, quàm in promiſſionibus cuiuſcunque hominis quã-
tumlibet veracis, & potentis, & boni. Quoniam teneor credere Deum eſſe magis veracem, & bo-
num, atque potentem, quàm quiuis purus homo. Ideo Propheta regius dixit: Nolite confidere in prin-
cipibus, neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. Non enim ſunt vſquequaque veraces, neque *Pſal. 144*
ſunt adeò potentes, vt poſſint omnia, quæ voluerint, facere. Deinde, fiducia quæ in homine collocatur
prouenit ex opinione habita de homine, quæ ſemper habet formidinem admixtam. Fiducia autem quæ
habetur in Deo, oritur à fide, qua credimus Deum eſſe veracem, & bonum, & omnipotentem. At per-
ſuaſio de veritate, & bonitate, & potentia dei, quæ habetur per fidem, quoniam eſt ſine vlla dubitatio-
ne, & ſine vlla formidine, multo firmior eſt opinione, quæ ſemper (vt diximus) habet formidinẽ admix-
tam. Ideo Paulus dixit fidem eſſe fundamentũ cui innititur ſpes. Fides, inquit ille, eſt ſperandarũ rerum *Heb. 11.*
B ſubſtantia. Interpres dixit ſubſtantia, pro eo quod græcè habetur ypoſtaſis, ac ſi diceret eſſe id quod ſub-
ſtat alteri rei, vt ſuſtẽtet illam, quemadmodum fundamentum ſubſtat toti ædificio. Ideo enim ſperamus
carnis reſurrectionem, quia credimus Deum veracem, qui dixit illam eſſe futuram, & credimus Deum
eſſe adeò potentẽ, vt poſſit mortuos reuocare ad vitam. His itaque præſuppoſitis dicimus nos fiduciam
habendi gratiam & gloriam debere collocari in Chriſto quatenus Deus eſt, quia ex ſola ratione potens
eſt nobis dare gratiam & gloriam, iuxta id quod Propheta ait: Gratiam & gloriam dabit Dominus.
Hæc autem fiducia inde oritur quod Chriſtus dixit: Agite pœnitentiam, appropinquabit regnum cœ- *Pſal. 83.*
lorum. Credimus autem Deum eſſe veracem qui mentiri non poteſt, & potentem ad faciendum id *Matt. 4.*
quod promiſit. In Chriſto autem quatenus homo eſt, habemus fiduciam conſequendi gratiam & glo-
riam, tanquam in eo per cuius merita hæc nobis reddenda eſt. Hic eſt enim qui ſanat omnes infirmita- *Pſal. 102.*
tes noſtras, qui redimit de interitu vitam noſtram, qui coronat nos in miſericordia & miſerationibus.
Nec enim (vt ait Petrus) aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. *Act. 4.*
Per hunc (vt ait Paulus) acceſſum habemus ad patrem. Hic eſt verus paſtor, qui ouem centeſimam er- *Rom. 5.*
rantem impoſuit ſuper humeros ſuos, & ſic reduxit ad caulas. Hic eſt vera vitis, ſine qua palmites fru- *Ioan 10.*
ctum facere non poſſunt. In hoc (vt Paulus ait) habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſio- *Ioan. 15.*
nem peccatorum ſecundum diuitias gratiæ eius. Et ideo in illo (vt idem Paulus iterum ait) habemus fi- *Ephe. 1.*
duciam & acceſſum in confidentia per fidẽ eius. Et propter hæc omnia dicimus cum Paulo: Quod fun- *Ephes. 3.*
damentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Et hæc eſt, *1. Cor. 3.*
C & ſemper fuit omnium theologorum ſcholaſticorum ſententia, nec ſcio aliquem hactenus ex ſchola-
ſticis theologis quos legere licuit, qui contrariam ſententiam docuerit. Propter quod non poſſum me-
ipſum in hac parte temperare, quin ſcandeſcam contra Philippum Melanctonem propter calumniam
tam manifeſtam quàm imponit ſcholaſticis theologis, dicens eos putare hominem ſine fiducia miſeri-

cut diæ diuinæ posse esse iustum. Verum ne quis verbis meis deroget fidem, dicens me falso hoc crimen
imponere Philippo Melanctoni, verba illius referam quæ ille in suis locis communibus titulo de gratia
& iustificatione ait, Et sunt ista· Scholastici cum dicũt hominem per gratiam iustificari: nihil ibi dicunt
de fiducia misericordiæ, sed somniant hominem propter propriam dignitatem, & nouitatem illam seu
Philipp. propriam munditiam, sine fiducia misericordiæ prounnciari iustum. Hęc Philippus ille. Ex quibus ver-
Melācton bis constat clare quanta meudacia hæretici confingant, vt illis tanquam quibusdam præstigiis possint
homines dementare, vt à vera fide eos auertant, & doctores illius perhorrescant. Si scholastici theologi
ita sentiunt, vt iste Philippus illis impingit, quare non nominauit aliquem? Quare non citauit verba ali-
cuius, vt ea illis constaret verum esse quod theologis scholasticis ille tribuit? Sed quia nemo est qui ita,
vt ille ait, doceat, ideo neminem in particulari notauit. Omnes enim fatemur & voce publica clamamus
& de hac re populum docemus, omnem fiduciam assequendi gratiam & gloriam in Christo Iesu tan-
quam in vero & vnico mediatore nostro esse reponendam, & in illu puppim (vt dicitur) & proram esse
collocandam. Hæc tamen nostra assertio non tollit quinetiam aliquam fiduciæ partem, quę parua est, in
nostris operibus possimus collocare. Non enim repugnat (vt Lutherani putant) in duabus rebus simul D
collocare fiduciam. Nam illi adeò zelotypam, & societatis impatientem faciunt fiduciam in Deo collo-
catam, vt nullam aliam fiduciam secum admittere putent. Non enim est extra rationẽ fiducię vt quis si-
mul in duobus fidat, ita vt in ambobus æqualiter, aut ordine quodã, ita vt primo & principaliter in vno
& postea minus principaliter in alio. Cum enim homo infirmatur & aliquã spem salutis habet, primam
salutis fiduciam in Deo constituit, deinde in multis aliis rebus, videlicet in medico, in aromatario, in mi
nistore, in loco vbi residet, in bona complexione sua, & suo regimine. Cum enim omnia ista (vt apertis-
simè constat) adiuuent ad sanitatem recuperandam, nullus tam demens est, vt neget infirmum posse in
omnibus illis fiduciam suæ salutis collocare. Deinde, si volumus in similitudine fundamẽti, qua vsus est
Paulus, persistere, id ipsum manifestè cõstabit. Nam in ædificio domus, supra primum lapidem qui po-
situs est tanquam fundamentum ædificii, collocatur alius lapis, qui secundus est in ordine, supra secun-
dum erigitur tertius, super tertium constituitur quartus, & sic deinceps vsque ad complementum fasti-
gii. Sicut non negamus primum lapidem esse fundamentum totius operis, quia omnes superiores lapi-
des sustentat, & cui omnes innituntur, ita non est negandũ fastigium domus inniti quarto lapidi & ter-
tio & secundo, quoniam illis sublatis etiam primo lapide permanente, fastigium domus corrueret, quia
sine illis sustentari non posset. Ad eundem modum oportet necessario dicere de fiducia glorię obtinen-
dæ, quoniam hæc fiducia in Christi meritis primum & præcipuè collocanda est, tanquam in fundamen
to primo totius spiritalis structuræ, & sine quo reliqua omnia nihil prorsus sunt valitura. Post hæc Chri-
sti merita succedant bona hominis opera, sine quibus, etiam stante merito Christi, nullus potest vitam
Matt.19. æternam adipisci, propterea quod Christus dixit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Cum itaque
bonis operibus (vt aliàs postea, in titulo de merito dicemus) sit reposita merces, quæ sine illis haberi A
non potest, inde conuincitur fiduciam gloriæ æternæ obtinendæ licitè posse collocari post Christum in
bonis nostris operibus. Non tamen dicimus fiduciam hanc sic collocari in bonis operibus nostris quasi
illis ea natura sua debeatur merces vitæ æternæ, quoniam scimus Paulum dixisse, non esse condignas
Roman.8. passiones huius seculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Dicimus igitur fiduciam colloca-
ri in bonis operibus propter misericordiam dei & propter promissionem suam, qua promisit se datu-
rum hominibus mercedem propter bona opera. Et sic confidentes in bonis operibus nostris, nihil
detrahimus honori diuino, vt Lutherani nobis obiiciunt, sed augemus in hoc diuinum honorem,
quoniam eam fiduciam quam in nostris operibus collocamus in Dei bonitatem & misericordiam reii-
cimus, quia agnoscimus per illam nobis euenire quod bona opera operari possimus, & quod per illa
aliquid apud Deum mereri valeamus. Tota itaque nostra fiducia in Christum refertur: quoniam sci-
2.Cor.3. mus & agnoscimus nos sine illo nihil boni efficere posse. Fiduciam enim (vt Paulus ait) talem habe-
mus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis,
2.Cor.1. sed sufficientia nostra ex Deo est. Habentes igitur talem spem multa fiducia vtimur. Cum autem Pau-
lus alibi iubet vt non simus confidentes in nobis, non præcipit abstinere ab omni fiducia, sed solum ab
illa qua quis sic fidit sibi ipsi aut suis operibus, vt nihil prorsus confidat in Deo, & hanc talem fiduciam
nos etiam condemnamus, quoniam (vt diximus) nunquam fiduciam aliquam in rebus nostris consti-
tuere debemus nisi prius & principalius collocauerimus in Deo. Et hunc esse verum intellectum Pauli,
verba quæ ipse addidit apertè demonstrant. Nam postquam dixerat, vt non simus confidentes in nobis,
continuo subiecit, sed in Deo: qui suscitat mortuos. Quod autem talis fiducia in nostris operibus, sicut
eam hactenus declarauimus, licitè collocari possit, testimoniis sacræ scripturæ & sanctorum doctorum B
apertè cõprobari potest. Primò illud est manifestum quod Tobias ait: Fiducia magna erit coram Deo,
Tob.4. eleemosyna omnibus facientibus eam. In quibus verbis apertè docet Tobias fiduciam coram Deo lici-
Iob.7. tè collocari in eleemosyna facta. Præterea vita hominis super terram (vt est apud Iob) est sicut dies
mercenarii. Sicut enim mercenarius (inquit ille) præstolatur finem operis sui, sic & ego habui menses
vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi. Mercenarius autem sperans mercedem laboris sui, non
solum habet fiduciam in veritate & bonitate domini à quo fuit conductus ad laborem, sed etiam con-
fidit in suo proprio labore. Quoniam optimè intelligit, se nõ recepturum à domino mercedem, quam-
uis ille sit bonus & verax, nisi propter laborem suum. Rursum, cùm mulier illa quæ fluxum sanguinis
patiebatur, & cupiens sanari à Christo, accessit retro & tetigit fimbriam vestimenti eius, dicens intra
se, si tetigero tantum vestimentum eius salua ero, dixit illi Iesus: Confide filia, fides tua te saluam fecit.
Matt.9. In quibus verbis apertè docuit illam licitè fiduciam salutis posse habere, quia fidem tenebat.

Præcepit

Præcepit ergo ille, vt confideret io illo, & in fide quam de illo cōceperat. Deinde, Ioā. Apostolus in sua *1. Ioan. 3.*
prima canonica epi. hoc ipsum apertissimè docet, sic inquiens: Si cor nostrum non reprehenderit nos,
fiduciam habemus apud Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius cu-
stodimos. Aduernte obsecro Lutherani, & nolite obdurare corda vestra, quoniam Ioan. docet nos, ex
adimpletione mādatorum dei posse concipere fiduciam obtinendi à Deo quicquid orātes petierimus.
Paulus etiam testatur se in bonis operibus suis habuisse fiduciam assequendi coronam gloriæ: Bonum, *2. Tim. 4.*
inquit ille, certamē certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de reliqoo reposita est mihi corona iu-
C stitię, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Videre quantam se dicat Paulus habere fidu-
ciam assequendi coronam glorię propter præclara opera quæ meminit se in die gloriam fecisse. Et, quo
magis ea hoc Pauli testimonio aduersarios vrgeam⁹, annotare oportet in illis Apostoli verbis, quod di-
xit repositam sibi esse coronam iustitiæ, non misericordiæ: & dominum illam reddeodo futurum esse
iustum iudicem, & non dixit misericordem. Per hæc enim verba apertissimè docet coronam illi forè à
Deo reddēdam, oon ea sola liberalitate misericordiæ diuinę, sed etiam ex debito iustitiæ. Nam id quod
semel promissum est, natura docet, vt debitum esse iure putetur. Promisit antē Deus omni bene custo-
dienti mādata sua, vitam æternam: ergo debitor est Deus vitæ æternæ reddendæ cuicunque plenè cu-
stodienti mandata sua. In hoc tamen maxima fuit dei misericordia, quod tam magnum præmium di-
gnatus fuerit promittere hominibus propter res viles, & tanto pręmio indignas. Post datam ergo hanc
promissionem non superbè agit homo qui cōfidit in Deo, quod propter bona opera sua dabit illi vitam
æternam. Ideo Augustinus in libro de vera innocēcia, regula. 297. ait: Debetur merces bonis operibus *August.*
si fiant, sed gratia quæ non debetur, præcedit vt fiāt. Hæc ille. Ex quibus verbis liquido constat, Deum
ex pura liberalitate dare homini primam iustificationis gratiam, sed ex debito iustitiæ reddere gloriam
æternam pro bonis operibus. Non est ergo reprehendendus qui fiduciam, præsertim moderatam, col-
locat in illis rebus, quib⁹ Deus ea benignitate sua promisit reddere præmium vitæ æternæ. Hanc talem
fiduciam post Christum in nostris operibus collocatam multi viri sancti & doctissimi commendant,
& pro illa testimonium dicunt. Thomas Aquinas io Commentariis super epistolas Pauli interpretans *Thomas.*
D illud ex epistola ad Hebræos: Nolite itaque amittere confidentiam vestram, hæc ait: Ostendit quid eis *Heb. 10.*
restat faciendum, scilicet coofidentiam acceptā ea bonis operibus conseruare. Et paucis interiectis sub-
dit: Ea quo tot bona in primordiis conuersationis vestræ operati estis, ex quibus multam confidentiam
debetis habere apud Deum, nolite itaque amittere confidentiam vestrā, quod profecto sequeretur
si à bonis desisteretis. Hęc Thomas. Ante Thomam Anselmus eidem sentētiæ fauet, qui prædicta Pau- *Anselm⁹.*
li verba interpretans in Commentariis super epistolam ad Hæbręos, hæc ait: Illatio est ea eo quod di-
xit, eos tanta pertulisse, & vitam æternā inde ea pectasse, id est manentē substantiam. Quasi dicat, Quo-
niam in principio fidei tot aduersa passi estis, & inde confidēter sperabitis æternam mercedem, itaque
nolite amittere confidentiā vestram, id est, firmam spem vestram deficiēdo à patientia fidei quia per
patiennę amissionem amittetis & æternę vitę spem. Et oe amissio spei, parua iactura videretur, addit:
quę magnam habet remunerationem. Itaque pro certo sperate illam remuneratione ineffabilem, quam
oculus non vidit, nec auris audiuit, ac si iam teneatis eam. Vel in prædestioatiooe diuina habetis illam.
Verè per impatientiam non debetis amittere confidentiam perpetuæ retributionis. Hæc Anselmus. Et
ante Anselmum Theophylactus eādem sententiam docet, qui in Commentariis super Paolum, prędi- *Theoph.*
cta eiusdem Apostoli verba interpretās, hæc ait: Cum dicit, nolite amittere, ostendit quod noodū exci-
derāt, opus enim haberent confirmatiooe & munitione. Fiduciam autem & in loqueodo libertatē di-
xit, quod huiusmodi cum patientia ob Dei gloriam ferentes, magnā habeāt confidentiam. Hæc Theo-
phyl. Ante hos omnes Chrysostomus apertius hanc docet sententiam, qui io Commentariis super psal-
mos interpretans illum versum, Aperite mihi portas iustitiæ, hæc ait: Iis qui castigātur, portæ apetiun- *Psal. 117.*
A tur, iis qui peccata deponunt. Qui disciplinam suscepit, potest confidenter dicere, Aperite mihi portas
iustitiæ. Hoc dictum enim sumeodum est anagogicæ, & cœlorū portæ sunt intelligēdæ, quæ sunt clau-
sæ improbis, quæ sunt pulsandæ per virtutem, per eleemosynām, per iustitiam. Et iterum in alio psalmo
interpretās illum versum, Misericors & miserator Dominus, &c. hæc ait: Vides Prophetam immorari *Psal. 144*
his melioribus, & prolixiori vti oratione. Nouit enim Dei opes io his maximè consistere. Nec enim li-
cuisset cooseruari, nisi magna fuisset eius clementia, noo licuisset manere nisi eius magnam essemus ex-
perti bonitatem. Et ideo dicebat: Ego sum qui deleo iniquitates tuas. Et io tuis peccatis te defendi mi- *Esa. 43.*
serator & misericors Domious. Vide quomodo ostendit ineffabilem eius clemeotiam. Non solū enim
miseretur eorum qui peccant, sed etiam aliud ostendit non paruū genus clemētiæ, nempe lenitatem &
patientiam, vt veniāt ad pœnitentiam, & cum eius clementia à suo quoque consetuentur studio & di-
ligentia, & ex suis factis fiduciam habeant. Non est autem solummodo misericors, sed etiam multum
misericors, ostendens hanc multitudinem non posse mēsura comprehendi, sed omnem superare ratio-
nem. Hactenus Chrysostomus. Attendite obsecro Lutherani & videte quàm apertè oostram sententiā
Chrysostomus docet: Dixit enim Deum ea sua benignitate & clemētia hoc nobis concessisse vt in no-
stris operibus fiduciam aliquā collocare possim⁹. Itaq; si in operibus nostris fiduciā aliquā collocamus,
B nō est propterea quod opera nostra ex sua natura tam digna esse putemus, vt illis solis fidere valeamus,
sed cōfidimus in illis propterea quod Deus hāc nobis exhibuit misericordiā, vt per illa vitā æternā cō- *Hierony.*
sequi valeamus. Hieron. in cōmentariis super epist. ad Ephe. interpretās illod ex eadem epist. in quo ha- *Ephes. 3.*
bemus fiduciā & cōfidentiā per fidē, hęc ait: Fiduciæ atq; accessus principium & origo fides in Christo
est. Hęc ille. In quibus verbis duo sunt maximè notāda. Primum est quod ex Hieron. sentētia nō solū in
Christo, sed etiam in fide Christi, quæ opus nostrū simul & Dei donum est, confidere licet. Alterum est

quod Hiero. nõ dixit totam fiduciam esse in solo Christo aut in fide eius, sed dixit, fidem esse solũ principium & originem fiduciæ. Si fides est solum principium & origo fiduciæ, cõuincitur inde apertè aliquid vltra esse præter fidem in quo fiduciam collocare possumus, quoniam aliàs non esset principium
Cõcilium Tridentinum. fiduciæ, sed tota fiducia. Postremo hæc hæreticorum sentẽtia dãnata est in concilio Tridẽtino sub Paulo tertio celebrato, in cuius sessione. 6. cap. 16. hæc proponitur doctrina, Hac igitur ratione, inquit concilium, iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuo cõseruauerint, siue amissam recupera-
1. Cor. 15. uerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, sciẽtes quod labor vester non est inanis in domino, non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostẽ-
Heb. 10. distis in nomine ipsius. Et nolite amittere confidẽtiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo bene operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Post datã hanc doctrinam, ne quis illi temerè contradicere auderet duos latæ sententiæ canones contra eos qui huic doctrinę repugnauerint, statuit videlicet. 26. & 32. quorum verba sunt hæc: Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare & sperare æternam retributionem à Deo, per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum, si bene agendo & diuina mãdata custodiendo, vsque in finem perseuerauerint, anathema sit. Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona dei, vt non sint etiã bona ipsius iustificati merita, vt ipsum iustificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam & Iesu C
Christi meritum, cuius viuum membrorum est, fiunt, non bene mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius æternæ vitæ (si tamen in gratia decesserit) consequutionem, atque etiam gloriæ augmẽtum, anathema sit. Hactenus concilium Tridentinum. Sed opus est vt Lutheranorum obiectionibus
Psal. 48. respondeamus. Obiciunt nobis Prophetam regium reprehendentem illos qui in suis operibus confi-
Prouer. 12. dunt: Qui confidunt, inquit ille, in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Et Salomon in Prouer. ait: Qui confidit in cogitationibus suis, impiè agit.

Sed his omnibus, & si quæ sunt alia similia testimonia, facile responderi potest, per id quod inter arguendum diximus, eam videlicet fiduciam in illis omnibus locis reprehendi, quę in solis nostris ope-
Luc. 18. ribus collocatur, non autem illam quæ primo & principaliter in Christo, & deinde secundario & minus principaliter in nostris operibus collocatur. Obiciunt etiam nobis Pharisæum illum in templo orantem, quem ob hoc à Deo reprehensum esse dicunt, quod sua opera bona commemorabat, & in illis confidebat. Sed falluntur, quia non propter hoc reprehensus est, sed propter superbiam & contemptum Publicani. Nam Saluator postquã dixerat Publicanum descendisse à templo iustiorem Pharisæo, causam expressit, dicens: Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Et certè si bene aduertantur verba quæ in illo loco Lucas refert, ex illis apertè conuincitur error Lutheri, tantum abest vt ex illo loco fauorem suæ doctrinæ sumere possit. Dixit autem & ad quosdam, inquit Lucas, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros. Illos ergo reprehendit, qui cùm non sint iusti, in se confidunt tanquam si essent iusti. Quibus verbis apertè declarauit, eos qui sunt iusti posse quodammodo in se confidere. Contra hanc hæresim neminem vidi qui scripserit, nisi vnum so- D
lum Iodocum Clichthouæum, qui in suo antiluthero, libro. 3. capite. 13. Paucula quædam per occasionem scripsit.

FORNICATIO.

Græci. INter alios Græcorum errores, quos Guido recenset, vnus est ad hanc rem pertinens. Dicunt enim (vt ille ait) fornicationem simplicem, hoc est, coitum soluti cum soluta, non esse peccatum mortale. Sed aduersus hunc errorem iam supra disputauimus in titulo de coitu, hæresi. 1. ad illum ergo locum mittimus lectorem.

FVTVRVM CONTINGENS.

DE hac re est vnus error, quo docetur nihil contingens in rebus euenire, sed omnia quæ fiunt, neces-
Petrus Abail. sitate absoluta fieri. Huius hęresis autor fuit Petrus Abailardus: eum postea secutus est Ioannes
Vvicleph, dicens potentiam Dei & actualem creationem eiusdem esse mensuræ, ita vt non possit
Ioannes Vvicleph. plures res creare quàm creat, nec aliter res facere quàm fecit. Eundem errorem tutatur nunc Lutherus,
dicens omnia quæ fiunt, tam absoluta necessitate fieri, vt impossibile sit aliter fieri quàm fiunt. Hinc a-
Lutherus. pertè cõuincimus verum esse quod aliàs diximus, causam videlicet hæresum potissimam esse, quòd fidem metiuntur iuxta nostri intellectus potentiam, ita vt illa sola credenda putent, quæ eorum intellectus comprehendere potest. Quia enim humillimus intellectus, vel vt melius dicam, excæcatus Petri A
Abailardi & Ioannis Vvicleph, non potest cognoscere alia, quàm ea quæ facta sunt, inde concludunt Deum non posse facere nisi quę facta sunt. Itaque diuinam omnipotentiam concludere volunt & circunsepire limitibus sui intellectus, quod maxima est blasphemia. Paulus nãque ait, vias dei esse inuesti-
Rom. 11. gabiles. Quem locum pertractãs Origenes lib. 9. super epist. ad Rom. ait: Neque inscrutabilia iudicia, & inuestigabiles viæ dicerentur, nisi quia nulla est creatura, quæ vel inuestigare valeat vel scrutari. Solus enim filius est, qui nouerit patrem, & solus est spiritus sanctus, qui scrutatur omnia, etiam altitudinem dei: & ideo hanc altitudinem Dei, quam inscrutabilem dicit & inuestigabilem, omni creaturę inscrutabilẽ dicit. Hæc Origenes. Quid ergo superbissimi hæretici scrutari tentant quod inscrutabile est?
Gene. 11. & vestigare quod inuestigabile est? Volunt enim veluti illi Babylonii, qui turrim ædificare cœperant,
in cœ-

in cœlum ascendere: sed deiecit eos Deus, dum se eleuare super altitudinem cœli contendunt, & ita e- *Rom. 1.*
uanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: Dicentes enim se esse sapien-
tes, stulti facti sunt. Melius certè Augu. qui captiuás intellectũ suum in obsequium omnipotentiæ diui- *August.*
nę, ita dicit: Demus deum aliquid posse, quod nos fatemur inuestigare non posse. In talibus enim rebus
tota ratio facti est potentia facientis. Hæc Aug. in quadã epistola ad Volusianum. Cæterum quia Petrus
Abailar. & Ioannes Vvicleph in hoc vnum conuenerunt, vt apud seipsos solos, contra Sapientis præce-
ptum, prudentes sint, & omnium sanctorum virorũ sententiis posthabitis, de solo suo sensu glorientur,
ideo ex sola sacra scriptura testimonia proferentes, contra illos agamus. Et primo pro nobis testimo- *Sapien. 11*
nium dicit Sapiens, qui loquens de via filiorum Israel per desertum, ita ait: Quòd quidam errantes co-
B lebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorũ animalium in vin-
dictam, vt scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipo-
tens manus tua, quo creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem vrsorum,
aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas bestias, aut vaporem ignium spirãtes, aut fu-
mi odorem præferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solum læsura pote-
rat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere. Nam & sine his vno spiritu poterant occi-
di persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispergi per spiritum virtutis meę: sed omnia in mensura &
numero & pondere disposuisti. Vides quàm multa numerauerit Sapiẽs, quæ Deum ait potuisse facere,
cum tamen nunquam facta fuerint. Alia ergo potest facere, & aliter facere quàm facit. Et post illa ver-
ba iterum ait Sapiẽs: Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominũ propter pœ-
nitentiam. Ecce laudat dei miserationem, quam inde cõuincit, quòd cum possit hominẽ peccatem sta-
tim è mundo tollere, vitam illi permittit, qua pœnitere possit, & veniam promereri. Eandẽ etiam sentẽ-
tiam in eodem libro, altero tamen capite, Sapiens repetit. Nec potest Vvicleph euadere ea parte qua tẽ- *Sapien. 12*
tat, Dicens Deum multa potuisse quæ non fecit: potuisse inquã, si voluisset. Sed nos dicemus, quòd po-
tuit, cum tamen non voluit. quia si voluisset, fecisset: vnde conuincitur, vt non voluerit, quod nõ fecit.
Præterea Christus redemptor noster pridie, q̃ pateretur, & cum proximus esset vt caperetur, Petro, qui
gladio amputauerat auriculã serui principis sacerdotũ, dixit: An putas quia nõ possum rogare patrem *Matt. 26.*
meũ, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones Angelorũ? Quomodo ergo implebũtur scriptu-
ræ? quia sic oportet fieri. Petrus voluit magistrũ vi & armis defendere, & impedire si posset, ne capere-
tur. At ipsemet magister volens ostẽdere, esse in manu sua nõ pati si vellet, dicit se posse rogare patrem
suũ, vt exhiberet illi duodecim legiones angelorũ, qui facilius hoc exequi possẽt. Verũ licet hoc se pos-
C se dixerit, cõstat tamen illum nõ sicut poterat fecisse. Et apud Ioan. ostendens se sola voluntate mortem *Ioan. 10.*
passurum, & nõ necessitate absoluta, vt aiunt hæretici, dicit: Propterea me diligit pater, quia ego pono
animam meam, & iterum sumã eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso. Potestatẽ ha-
beo ponendi eam, & potestatẽ habeo iterũ sumendi eam. Quibus verbis innuit manifestè se habere po-
testatem impediendi virtutem hominum machinãtium ad mortem eius: ideo dixit, nemo tollit eam à
me: ac si apertius Iudæis diceret. Vos sititis sanguinem meum, & mortem meam anxiè desideratis: hoc
autẽ scitote, quod me inuito & inuoluntario nullus vestrũ præualebit. Rursum & beatus Paulus in ea quæ
est ad Heb. epist. de Christo loquens, ita dicit: Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesq; ad eum *Heb. 5.*
qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerẽs, exauditus est pro sua
reuerentia. Quid hoc testimonio apertius desiderari potest? Paulus ait Deum potuisse liberari Chri-
stum à morte, hoc est, ne talem pateretur mortem. Hoc tamen cum non fecerit, conuincitur Deum aliud
& aliter posse facere quàm facit. Et in priore epistola ad Corinth. ait: Fidelis est Deus, qui non patietur *1. Cor. 10.*
vos tentari supra id quod potestis. Non autem patimur, aut permittimus (nam pati hic ponitur pro eo
quod est tolerare aut permittere) nisi ea, quæ cum aliter euenire possint, impedire nolumus ne ita eue-
niant: quę cum non impedimus, sed sinimus esse prout sunt, tunc dicimur ea pati, aut tolerare, aut per-
mittere. Nullus enim rectè & vt decet loquens, diceret: Ego non patiar ignem esse frigidum: aut, patiar
ignem esse calidum, quoniã nullus nostrum potest facere vt ignis frigeat, aut impedire ne caleat. Quum
ergo Paulus dicat de Deo, quòd non patietur nos tentari supra id quod possumus, signum est quòd ali-
ter euenire potest, vt videlicet supra nostram potentiam tentemur. Hoc autem etsi contingere posset,
D quia tamen ne ita eueniat Deus non permittit, ideo ait Paulus, quòd non patietur nos tentari supra id
quod possumus. Ex quo loco si rectè cõsideretur, apertè etiã ostẽditur, Deũ posse facere res aliter quàm
facit. Deinde mutatio ipsa operationum, quę in creaturis Deo iubente contingit, apertissimè ostendit,
Deum posse facere res aliter quàm facit. Nam sæpe contingit, vt res aliter se habeant & aliter operẽtur,
quàm à natura illis concessum fuerat: quæ mutatio conuincit, vt cum aliter factum fuerit, nõ necessita-
te, sed mera Dei voluntate ita factum esse credamus. Quòd enim mulier in iuuentute sterilis, prout de *Gene. 21.*
Sara sacra narrat historia, postea senio confecta pariat, pręter naturæ ordinem euenit. Asina Balaam cũ *Num. 21.*
loquitur, limites suæ conditionis excedit. Sol quum motum suum relinquens, stetit in fauorem filiorũ *Iosue. 10.*
Israel, vltra leges naturales hoc habuit. Virga amygdali nomine Aaron constituta, cõtra naturalem or- *Num. 17.*
dinem sine radice floret, cum esset arida, & fructum emittit. In fornace ardente pueri inclusi non con- *Dan. 3.*
buruntur, & ex petra arida, quæ nullam humoris virtutem continebat, fluunt aquæ largissimæ, adeò *Num. 20.*
vt pro sexcẽtis millibus animarum suffecerint. Cum hæc omnia præter naturæ ordinem eueniant, do-
cemur vt cum iuxta naturæ ordinem aliquid fit, credamus tunc etiam Deum aliter facere posse. Acce-
dit ad hæc, quòd si nihil contingẽter euenit, sed omnia necessitate absoluta fiunt, orationes erunt pror-
sus inutiles. Vt quid Deum oramus, si necessario euenit id quod semel decretum est? Frustra enim o-
ramus, si id quod petimus, nobis etiam non petentibus fiet: aut si futurum non erat, impossibile est

Matt.6. vt fiat. Frustra ergo oramus? Absit. Nam Dominus nos orare præcepit. Et Dauid rex orans in ieiunio
2.Reg.12. & fletu, sperauit se posse impetrare à Deo, ne filius suus moreretur, quamuis per Natham prophetã fuerat ei dictum: Filius qui natus est tibi, morte morietur. Et cum postea vidit filium mortuum, dixit Da-
Matt.26. uid seruis suis, qui illum reprehenderãt propter ieiunium & fletum. Propter infantem, cum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. Dicebã enim. Quis scit si fortè donet eum mihi dominus, & viuat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? Ecce Dauid credit deum potuisse facere de morte filij eius aliud quàm fecit: & Petrus Abailardus hoc non credit. Quapropter videtur mihi velut alter Goliath, qui omnes filios Israel, id est, omnes sacros doctores ad bellum prouocat: sed vide eum iam nunc à Dauide percussum, & interfectum. Præterea Christus patrem orans, ait: Pater, si possibile est transfer calicem hunc à me. At Christus, qui futura prouidebat, sciebat se calicem potaturum: ergo iuxta istorum sententiam, impossibile erat vt non biberet. Frustra ergo orat? Absit vt in tantam blasphemiam prorumpamus, vt dicamus Christum petiuisse patrem id, quod impossibile erat sibi donari. Quod autem dixit: Si possibile est, non dixit quasi dubitans de potentia, sed velut sciens diuinam voluntatem, cui reluctari nolebat. Ideo quod hic dixit: Pater, si possibile est: alius euangelista eandem orationem enarrans, di-
Luc.12. xit: Pater, si vis. Ex quorum duorum locorum collatione ostenditur, Christi verba sic esse intelligenda: Pater, si possibile est, hoc est, si potest fieri sine cessatione tuæ voluntatis. Nam huic contradicere Christus nolebat, sed volebat eam impleri, ideo subdit: Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Hieronymus autem & Christianus Druthmarus, qui illum imitatur, aliter exponunt: quamuis eorum expositio nostro primo proposito non contradicat. Cæterum, quòd illa non fuerint verba de Dei potentia du-
Mar.14. bitantis, verba Marci conuincunt. Nam post illam orationem Marcus refert Christum sic dixisse: Abba pater, omnia tibi possibilia sunt: quibus verbis apertissimè innuit, Deum posse transferre calicem ab illo, ne videlicet illum biberet. Cùm autem non sic factum fuerit, conuincimus Deum posse facere res aliter quàm facit. Aduersus hunc errorem militant ea, quæ inferius pro assertione liberi arbitrii di- B
cemus. Lector ergo ex illo loco petat plura, si illa desiderat: quoniam ostensa arbitrii libertate, conuincitur non omnia necessariò euenire. Postremo ex quadragintaquinque articulis Ioannis Vvicleph in concilio Constantiensi sessione octaua damnatis, is vnus.27. loco statuitur, quo dicit: Omnia de neces-
Cõcilium sitate absoluta eueniunt. Qui simul cum aliis vna super omnes lata sententia damnatus est. Aduersus
Constant. hunc errorem scripsit Thomas Vvalden. in suo.1. tomo doctrinalis fidei antiquæ, lib.1. artic.1. à cap.10. vsque ad caput.14. Sed in illo loco aliquàtulum tepuit, quoniam rarissimus fuit in citandis testimoniis sacræ scripturæ, deosiot autem in citandis testimoniis aliorum sacrorum doctorum: quod faciendum non erat, præsertim quia expressa sunt scripturæ sacræ testimonia, & quia contra homines agebat, quos constat testimonia hominum non recipere.

GRATIA.

PElagii error nouissimus est, qui tantum tribuit libero arbitrio, vt diceret absque gratia Christi ho-
Pelagius. minem posse omnia præcepta Dei implere, & suis meritis vitam æternam consequi. Et cum super hac re ab aliis increparetur, eatenus cessit admonitioni, vt diceret gratiam non esse abiiciendam velut prorsus inutilem, sed esse amplectendam, quia illa accedente facilius posset haberi gloria æterna, quibus verbis innuebat sine gratia beatitudinem posse acquiri, licet difficilius quàm cum gratia. Hunc
Cælestin. errorem post Pelagium docuit Cælestius quidam (vt opinor) monachus, cuius autem gẽtis fuerit, mihi non est notum, quoniam Gennadius in catalogo illustrium virorum de illo disserens, patriam subticuit. Ex illius autem descriptione constat fuisse Pelagio coæuum, sub Innocentio papa, huius nominis C
primo. Augustinus tamẽ in libro de hæresibus, cap.88. dicit huius erroris fautores fuisse postea etiã appellatos Cælestinianos ab hoc Cælestino. Eundẽ tutatus est errorem Iulianus episcopus Capuanus, vir
Iulianus. (vt ait Gennadius) acer ingenio, in diuinis scripturis doctus, & qui aduersus beatum Augustinum impugnatorem illius scripsit libros aliquot. Aduersus hunc errorem tali temperamento oportet aggredi, vt sic gratiæ necessitatem defendamus, quòd non derogemus libero arbitrio: sic rursum libertatem voluntatis asseramus, vt eam egere gratia conuincamus. Vt autem hoc melius faciamus, admonere prius
Rom.6. oportet, triplicem esse libertatem. Quædam est libertas à culpa, de qua Apostolus ait: Cum enim ser-
2.Cor.3. ui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ. Et alibi: Vbi spiritus domini, ibi libertas. Hæc libertas non est illa, qua dicimus liberum esse omne hominis arbitrium. Est alia libertas, quæ opponitur contra seruitu-
Roma.8. tem miseriæ, de qua etiam Apostolus ait: Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Neq; hæc libertas nostro proposito deseruit, quoniam non ab illa dicitur arbitrium hominis liberũ. Tertio libertas est, quæ opponitur contra necessitatem, aut verius coactionem, quoniam aliqua necessariò sunt, vt gratia exempli productio spiritus sancti, dilectio mutua personarum diuinarum, quæ liberè fiunt, quãuis necessariò, nõ tamen ex coactione aut violentia, quia non oriuntur in oppositũ. Ab hac libertate vocamus hominis arbitrium liberum. Hãc libertatẽ habet homo à sua cõditione, estq; illi adeò insita, vt ab eo diuelli non possit. Hãc autem arbitrij libertatem nõ est nunc opus vt probemus, quoniam aduersus Pelagium agimus, qui plus iusto arbitrio humano fauit. Si qui autem D
sunt, qui hãc libertatem expugnant, non sunt modò citandi, quoniam alibi contra illos disputabimus. Cæterum vt arbitrii libertatem & gratiæ necessitatem simul ostendamus, est vlterius aduertẽdum, voluntatis nostræ operationes esse triplices. Quædam enim earum est bona, vt velle dare eleemosynam egenti propter Deum. Alia mala, vt velle furari. Alia media, quæ nec bona, nec mala censenda est, vt velle fricare barbam, aut deambulare, nullo considerato fine, ad quem hæ operationes dirigũtur: nam

si aliquis

si aliquis illis operationibus præfigeretur finis, ab illo posset quælibet illarum bonitatem aut malitiam accipere. His ergo iactis fundamentis, quinque addo catholicas assertiones. Prima: Liberum arbitrium ex se & ex sua conditione potest eligere quamlibet volitionem malam. Secunda catholica assertio: Liberum arbitrium ex sola suæ naturæ conditione (non excludo hic aut in prima assertione illam Dei generalem concausationem) potest eligere quodlibet opus medium, quod videlicet nec est bonum, nec malum. Tertia catholica assertio: Liberum hominis arbitrium ex sola sua potestate, addita etiã illa communi & generali Dei concausatione, non potest sine aliquo Dei speciali auxilio bonum aliquod operari, quoniam semper circa illud præcedit quædam motio, aut attractio, aut inspiratio, aut aliquod donum naturę supradictum, quod ipse Deus merè gratis, quibus illi placet, donat. Quarta catholica assertio: Postquam Deus voluntatem nostram excitauit ad bonum, est in ipsa hominis voluntate hæc potestas, vt Deo monenti & inspiranti consentiat, aut dissentiat. Quinta catholica assertio: Postquam voluntas nostra cum Dei adiutorio cœpit agere aliquod bonum, non potest sine eiusdem Dei speciali adiutorio bonum inceptum prosequi, & in eo perseuerare. Ex istis ergo quinque assertionibus apertissi-
A mè patet quanta sit nostri liberi arbitrij potestas, quanta sit etiam in libero arbitrio gratiæ diuinæ necessitas. Verùm superest vt ne solum docere videamur, ea quæ diximus, testimoniis scripturę sacrę comprobemus. De prima & secunda & quarta assertionibus inter nos & Pelagium conuenit: quapropter non est quod nunc pro earum assertione laboremus. Restant igitur mihi solæ duæ probandæ, videlicet tertia & quinta. Impotentiam nostram satis apertè ostendit Dominus per Esaiam prophetam, dicens: Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui vtique lignum est. Ecce vides qualiter Deus seipsum comparat artifici, nos autem securi aut serræ, aut alij instrumẽto quo mediante artifex operatur. Aut securis aut serra nunquam lignum scindet nisi ab alio ad hoc moueatur: sic etiam nostrum liberum arbitrium nunquam bonum aliquid operari poterit, nisi à Deo moueatur ad aliud agẽdum. Quomodo ergo si exaltetur serra contra eum qui secat in ea, sic omnis qui de bono opere gloriatur, & non in domino gloriatur: Simillimum est huic quod diuinus Psaltes ait: Lingua (inquit) mea calamus scribæ velociter scribentis. Esaias ostendit infirmitatem nostram ad opus, exemplo serræ pro hac re adducto. Dauid eandem impotentiam circa verba formanda docet, linguam suam calamo comparans. Sicut enim calamus nunquam scribet nisi manus scribæ illum moueat: sic nullus potest aliquid boni dicere, nisi lingua eius à Deo moueatur. Non enim (inquit discipulis suis Christus) vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et Paulus ait. Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Præterea Hieremias propheta dicit: Scio domine quia nõ est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Vide quid dicat. Non negat esse in hominis potestate ambulare, nam hoc potest homo cum sola Dei generali concausatione: sed negat esse in hominis potestate rectè ambulare, vt videlicet dirigat gessus suos ad finem quẽ omnes quærimus,
B scilicet gloriam æternam. Hoc autem Dauid expressius docet: A domino (inquit) gressus hominis dirigentur. Ideo suam agnoscens infirmitatem, adiutorium petit à domino, dicẽs: Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueãtur vestigia mea. Et iterum: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Erubescat ergo Pelagius, dicens vnũquenque suo arbitrio regi. Et idem Hieremias dominum orat, dicens: Sana me domine, & sanabor. Saluum me fac, & saluus ero, quoniam laus mea es tu. Si Hieremias poterat seipsum sanare, vt quid à Deo illud petit? Rursum, per prophetam Oseę iterum Deus eandem sententiam docet, dicens: Perditio tua ex te Israel tantummodo ex me adiutorium tuum. Hæc ex veteri testamento testimonia sufficiant. Nunc iam ad nouum, in quo veritas clarius lucet, accedamus: Sine me (inquit Christus) nihil potestis facere. Si nihil possumus, quomodo poterimus sine illo vitam æternam consequi? Et iterum eadem veritas ait: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Præterea in illa oratione quam vetus magister nos docuit, dicitur: Adueniat regnum tuum. Quibus verbis petimus à deo gloriam cœlestem, quę est regnum Dei æternum. Et iterum in alia petitione habetur: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Hæc omnia vous & verus magister nos docuit petere à patre suo. At si hæc omnia nos possemus consequi per solam nostri arbitrij potestatem, non esset opus nos ea petere à Deo. Ex quo facile cõuincitur neminem posse vitam æternam consequi, aut omnia peccata euitare sine Dei speciali auxilio. Verum hic dicet Pelagius tales petitiones non esse inanes, quia etsi nostrum liberum arbitrium omnia illa posit, difficilia tamẽ sunt illi. Ad hoc ergo dicit, petimus, vt eo adiuuãte facilius assequamur, quæ sine
C illius adiutorio difficile assequi possemus. Sed hoc Pauli testimonio reiicitur, qui in epistola ad Romanos ait: Quos iustificauit, hos & magnificauit. Non dixit, quos iustos inuenit: sed dixit, quos iustificauit: vt his verbis doceret nos quòd omnis nostra iustificatio ab ipso Deo est, & non à nobis. Ideo iterum ait: Neque volentis neq; currentis, sed Dei est miserẽtis. Quibus verbis apertissimè docet nihil nos posse sine Dei speciali auxilio. Nam quid quæso est illud quod ait, neque currentis? Per illa nanque verba docet quòd non solùm remissa voluntas & tepida, sed etiam quæ nimio ardeat desiderio, & quæ quantumlibet vehementẽ adhibeat conatum, non potest ex se vitam æternam assequi, sed hoc ex sola Dei misericordia pendet. Hoc est enim dicere, neq; volentis neq; currentis: quoniam qui currit, magis circa motum conatur, & eius membra vehementiore impulsu agitantur à corde, quàm si leni gradu incedat. Et in alia epist. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex deo est. Quid hic respõdebit Pelagius? Si nõ sumus sufficiẽtes cogitare, minus & velle, quoniam quę nõ cognoscimus, velle nõ possumus. Et si velle bonũ nõ possumus, nec operari nõ valebimus. Nostra (inquit) sufficiẽtia ex deo est. Et quid Pelagius ait? Nostra (inquit Pelagius) sufficiẽtia ex nobis-

Esa. 10. Psal. 44. Matt. 10. 1. Cor. 12. Hier. 10. Psal. 36. Psal. 16. Psal. 118. Hiere. 17. Oseæ 13. Ioan. 15. Ioan. 6. Mat. 6. Ibidem. Roma. 8. Rom. 10. 1. Cor. 3.

2.Cor.9. ipsis est, sed facilitas ex deo. Apertissimè ergo Pelagi⁹ pugnat cũ Pauli doctrina, hoc est cũ fide catholi-
ca. Et in alia epistola eandem sentẽtiam replicat, dicens: Potens est autem deus omnẽ gratiam abũda-
re facere in vobis, vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abunderis in omne opus bo-
num. Ecce vides quid nobis conferat gratia, nõ certè solam facilitatem ad opus bonum, vt Pelagius di-
cit, sed confert nobis omnem sufficientiam. Non ergo sumus nos sufficientes sine Dei gratia. Præterea
cum idem Paulus rogaret dominum tertiò vt auferret ab eo stimulum carnis, responsum est illi à domi-
2.Cor.12. no: Sufficit tibi gratia mea. Non enim dixit dominus Paulo: Tu ipse sufficis, sed dixit, sufficit tibi gratia
mea. Quòd si Paulus hoc quod petebat, potuisset, quãuis difficile præstare, meritò respõdisset illi do- D
minus illud quod beatæ Luciæ pro suæ matris salute beatam Agatham deprecanti, eandem Agathã re-
spondisse fertur: Vt quid (inquit) à me petis virgo Lucia, quod ipsa poteris matri tuæ præstare conti-
nuò? Verùm quia Paulus non poterat tam improbæ tentationi Satanæ etiam cum magna difficultate
resistere, ideo dominus dicit illi: Sufficit tibi gratia mea. Rursum, in epistola ad Ephesios idẽ Aposto-
Ephe.2. lus ait: Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus,
ne quis glorietur. Pelagius in totum videretur tollere auxilium diuinum, dicit fidem esse donum Dei,
& sine illa nos non posse saluari, atque ideo dicit nos hoc debere Deo, quòd scientiam nobis dedit, qua
illum verè cognosceremus, & sciremus ea quæ agenda essent: qua scientia habita, dicit nõ esse nobis o-
pus vlteriore dono gratiæ aut charitatis, quoniam nec charitatem vult fateri donũ Dei, neque eam di-
cit esse necessariam, sed sufficere solam fidem cum nostri arbitrij potestate: & hoc modo interpreta-
tur illud testimonium Pauli quod proximè citauimus: Gratia estis saluati per fidem. Sed attẽdat Pela-
gius quòd Paulus non ait nos esse saluatos sola fide, sed gratia, & hoc per fidem. Nam fidem solam aut
scientiam non sufficere, idem Paulus testatur, dicens: Si habuero omnem scientiam, & tãtam fidem vt
1.Cor.13. montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Deinde in epist. ad Philippen-
Philip.2. ses ait: Deus est enim qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Si Deus est qui ope-
ratur, non ergo sciẽtia sufficit. Cum autem dixit, velle & perficere, docuit vt credamus gratiam Dei es- A
se necessariam non solum ad bonum aliquod incipiendum, sed etiam vt possimus in bono incepto per-
seuerare. Nam hoc est perficere, quoniam qui cœpit ædificare, & non potuit consummare, hic non est
Mat.10. perfectus vir: sed qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Hæc autem salus non habetur nisi
per gratiam Dei. Paulus nanque in epistola ad Titum ait: Apparuit benignitas & humanitas Saluato-
Tit.3. ris nostri Dei, qui non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos
nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per
Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æ-
ternæ. Potuissem his sacrorum virorum plurima producere testimonia, sed cùm scripturæ sacræ tam a-
pertè pro nobis testentur, superfluum erit hominum testimonia citare. Colligimus ergo cuiuslibet bo-
ni initium, & eiusdem perseuerantiam, à diuina gratia pendere, & non ex solo hominis arbitrio. Cuius
Deut.12. rei signum est illud quod dominus præcipit, dicens: Offeretis in loco illo quem dominus elegerit, ho-
locausta, decimas & primitias manuum vestrarum. Quid sunt primitiæ manuum nostrarum iuxta mo-
ralem intelligentiam, nisi initium nostrę bonę operationis? Et quid per decimas congruentius intelli-
gi potest quam perseuerentia, & totius boni operis complementum? Tota lex decem mandatis con-
tinetur, quibus vitam possumus assequi æternam. Primitias ergo & decimas domino offerre tenemur,
quia boni initium & illius complementũ domino sunt tribuenda, qui illa in nobis & per nos operatur.
Sed opus est vt Pelagianorum obiectionibus respondeamus. Primò sic nobis obiiciunt: Nullus pec-
Prima obiectio. cat in eo quod vitare non potest. Si ergo non est homini liberum præcepta omnia adimplere, & pecca-
ta omnia vitare, cum non vitat, non peccat, quia hoc ipsum vitare non poterat. Cui respondemus, hanc
esse nostri arbitrii potestatem, vt Deo monenti consentiat, & deo cooperanti cooperetur. Deus autem
1.Cor.10. nunquam seipsum nobis negat, imò semper paratus est vt nos excitet & adiuuet. Paulus nanque ait: Fi- B
delis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Inde ergo homo culpatur, non quia
solus non facit, cùm hoc esset illi impossibile, sed quia Deum monentem non audit, ad eius vocem non
excitatur, illi vocanti non respondet. Nam de hac re queritur dominus de peccatoribus, dicens:
Proue.1. Vocaui, & renuistis: & extendi manum meam, & non fuit qui me aspiceret. Despexistis omne con-
silium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & sub san-
nabo cùm vobis id quod timebatis, aduenerit. Ecce iam vides de qua re dominus peccatores accuset,
quia scilicet vocauit, & noluerunt illi respondere, noluerunt facere iuxta eius consilium. Nec impoten-
tiam aut infirmitatem propriam causari poterunt, quia ipse extendit manum suam vt eos adiuuaret,
eius tamen adiutorium neglexerunt. Extendi (inquit) manum meam, & non fuit qui aspiceret. Si quis-
piam casu in foueam caderet, ex qua surgere & exire non posset, & illi alter manum præberet, vt illum
iuuaret & sic exiret, nònne meritò culpandus esset si adiutorium reiiciens, in foueam manere vellet?
Quòd si postea increpetur quòd in fouea manet, & non exierit, poterítne meritò causari quòd exire nõ
potuit? Non certè: quia & si solus non potuisset, potuisset tamen cum adiutorio alterius, quo vti no-
luit. Sic etiam licet homo se solo non posit omnia Dei præcepta implere, & omnia peccata vitare, po-
test tamen hæc omnia cum Dei adiutorio facere: quapropter peccator culpatur, quia Deum monentẽ
Secunda obiectio. non audit, & adiuuantem negligit, illius auxilio vti noluit. Secundò sic obiiciunt: Si Deus omne bonũ C
quod est in nobis, operatur: nullum ergo erit nostrum meritum, nulla nostra merces. Cui ergo simili-
ter obiiciendo respondeo: Si nostrum arbitrium se solo omnia bona operari potest, non est cur de bo-
Psal.113. nis operibus à nobis factis Deo gloriam reddamus, sed nobis ipsis, qui operati sumus illa, gloriam ven-
Psal.5. dicare iure poterimus. Absit tamen vt quisquam hoc apud se cogitet. Diuinus nanque Psaltes ait: Non
nobis

nob is domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Et iterum: Gloriabuntur in te omnes qui diligũt *Psal.5.*
nomẽ tuum. Et Paulus: Qui gloriatur (inquit) in domino glorietur. Pelagius ergo qui in se & nõ in do- 1.*Cor*.7.
mino gloriatur, non diligit nomen domini, quoniam omnes qui diligunt nomen domini, in illo glori-
antur: illi tribuentes gloriam omnium bonorum suorum, & sibiipsis imputantes sua opera mala. Quid
ergo Pelagi gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Cùm non sis tam potens ad bonum quãtum
ad malum, quę est hæc tua malitia, vt glorieris de bono, qui potens es in iniquitate? Vide quid dicat ip-
semet Deus: Gloriã meam alteri non dabo. Sed quid dabis nobis domine? Pacem, inquit, meam do vo- *Esa*.42.
bis, pacem meam relinquo vobis. Nobis pacem, illi gloriam. Hanc rerum distributionem nato domino *Ioan*.14.
angeli cecinerunt: Gloria (inquiunt) in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Deo gloriam, homini- *Luc*.2.
bus pacem reddũt angeli. Dic ergo Pelagi, vis tu gloriam à Deo præripere, quam illi reddũt omnes an-
gelorum chori, & quam ipse sibiipsi seruauit? Quòd si gloriam Deo cogeris reddere, quomodo illi das
gloriam si tu omnia dicis te operari? Sed ne videamur obiectionem obiectione eludere, obiectioni illi-
us clarius respondeamus, sic Deo gloriam reddẽtes, vt nostra merita nõ euacuemus: sic rursum nostrũ
meritum asserentes, vt glorię diuinę nihil detrahamus. Nostrum enim liberum arbitrium (vt suprà iam
docuimus) citra Dei monitionem, præuentionem, & cooperationem, non potest aggredi aliquod opus
verè bonum. Cùm tamen à Deo monitum & præuentum fuerit, potest Deo monenti obedire, Deo o-
peranti cooperari. Ecce duo, Dei videlicet monitionem, & nostram obedientiam: Dei operationem &
nostram cooperationem: quæ duo Paulus simul innuit, dicẽs: Spiritus est qui adiuuat infirmitatem no- *Rom*.8.
D stram. Et alibi clarius hoc ipsum expressit, dicẽs: Dei enim coadiutores sumus. Ex quibus verbis apertè 1.*Cor*.3.
satis colligimus in eodem opere simul & deum & nos operari. Et iterum cum multa bona per ipsum-
met facta, & se plus omnibus laborasse dixisset, ne fortè gloriam bonorũ operũ sibiipsi arrogasse quis-
piam putaret, subiunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Nõ dixit, per me: ne fortè inde aliquis
coniiceret illum fuisse velut instrumentum in operando: sed dixit, gratia Dei mecum, vt per hoc ostẽ- 1.*Cor*.15.
deret se fuisse Dei cooperatorem. Deus ergo pręuenit monendo, excitando: nos autem sequimur eum,
dum illi monenti obedimus per consensum: & cum iuxta illius monitionem opramur, ille adiuuat in-
firmitatem nostram. Quibus duabus rebus respondent duę aliæ, videlicet gloria & meritum, ita vt Deo
reddamus nos gloriam, Deus autem nobis reddat iuxta meritum nostrum. Quia enim ille præuenit
nos in opere, ad illud nos excitãs, & ipso opere adiuuat nos, sine cuius adiutorio nihil agere possemus:
ideo debemus illi gloriam tanquam primæ illius operis origini. Ex hoc autem quòd nos monitioni illi-
us consentimus, qui tamen dissentire poteramus, debetur nobis merces & præmium, & inde meritum
nostrum. Debetur inquam, non ex operis natura, quia (vt ait Paulus) non sunt cõdignæ passiones huius *Rom*.8.
seculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis: sed debetur ex iure promissionis. Hanc enim le-
gem nos natura docuit, vt quod quisque promisit, debere se credat. Opus ergo quod meritum dici po-
test, sine duobus effici nequit, sine Dei videlicet præuentione & assistentia, & sine nostro consensu &
cooperatione. In primo est Dei gloria, in secundo est meritum nostrum. Quæ omnia vno verbo Pro-
pheta nos docuit, dicẽs: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Cùm enim dixit, Opera no-
stra, aperuit nostram circa illa operationem: quoniam si circa illa nihil operaremur, non dicerentur o- *Esa*.26.
A pera nostra. Cùm autem dixit Deo, operatus es, ostendit idem opus nostrum, esse opus Dei, quia in illo
eodem opere Deus adiuuat infirmitatem nostram, operans nobiscum. Dicens autem nobis, innuit me-
ritum nostrum: quia licet ille nobiscum operetur, ad nostrum tamen commodum est illius cooperatio,
non ad suum, quia bonorum nostrorum ille non indiget. Tertiò nobis obiiciunt, dicentes: Si potest li- *Psal*.15.
berum nostrum arbitrium de bono in malum corruere, quare non etiam poterit de malo ad bonum re- *Tertia*
surgere? Quibus nos respõdemus, quòd non tam facilè quis potest exire de fouea, quàm facilè in eam *Obiectio*.
potest labi. Ita etiam quamuis sola voluntate in foueam peccati quis cadat, non tamen inde sola volun-
tate sine Dei gratia eum adiuuante exire potest. Sed dices: Quid ergo? Nunquid per peccatum perdi-
mus liberum arbitriũ? Absit. Verùm perdimus per peccatũ gratiã diuinã, cuius auxilio liberum nostrũ
arbitrium bonũ poterat operari, qua iã sublata amplius non potest bonum operari, quod ad vitam per-
ducat æternam. Sed iam opus est vt Ecclesię definitionem producamus: Cõcilium Mileuitanum, capi-
te quarto suorum decretorum de hac re per hæc verba definit: Quisquis dixerit eãdem gratiam Dei per
Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per *Cõcilium*
ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare de- *Mileuita-*
beamus, nõ autem per illam nobis præstari, vt quod faciẽdum cognouerimus, etiam facere diligamus, *num*.
atque valeamus, anathema sit. Et capite quinto rursum ait: Item placuit, vt quicũque dixerit ideo nobis
gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum arbitrium iubemur, facilius possimus implere
per gratiam, tãquam si gratia non daretur, non quidem facilè, sed tamen possimus etiã sine illa implere
B diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mãdatorum Dominus loquebatur, vbi non ait: Sine
me difficilius potestis facere: sed ait: Sine me nihil potestis facere. Hęc Cõcilium Mileuitanum. Idem
docet Concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum, quod sessione sexta tres pro hac re ædidit *Cõcilium*
Canones, videlicet primum & secundum & tertium, quorum verba sunt quæ sequũtur: Si quis dixerit, *Tridenti-*
hominem in suis operibus, quæ vel per humanæ naturę vires, vel per legis doctrinam fiũt, absque diui- *num*.
na per Iesum Christum gratia, posse iustificari coram Deo, anathema sit. Si quis dixerit, ad hoc solũ di-
uinam gratiam per Iesum Christum dari, vt facilius homo iustè viuere, ac vitam æternã promereri pos-
sit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrumque, sed ęgrè tamen & difficulter possit, anathema sit.
Si quis dixerit, sine præueniẽte Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominẽ credere, spe-
rare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit. Hæc

Concilium Tridentinnm. Aduersus Pelagianos scripsit beatus Hieronymus tres dialogorum libros.
Beatus Augustinus plures contra eosdem ædidit tractatus, videlicet. De peccatorum meritis & remissione ad Marcellinum libros tres. De natnra & gratia contra Pelagianos librum vnum. De gratia Christi cótra Pelagium & Cælestinum libros duos. Contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifaciū quatuor. Contra Iulianum Pelagianum libros sex. De gratia & libero arbitrio ad Valentinum librum vnū.
Contra Pelagianos hyponosticôn libros sex, in quorum tertio de hac re differit, quanquam hoc opus C
non esse Augustini Erasmus opinatur. Extat etiam Prosperi Aquitanici elegās opusculum de libero arbitrio aduersus colluctatorem, in quo de hac re dispntat. Beatus Bernardus scripsit aliud opusculum de gratia & libero arbitrio. Ioannes Trithemius in suo catalogo Ecclesiasticorum scriptorum refert Geonadium scripsisse etiam aduersus Pelagium, sed hoc opus fateor non vidisse.

Iouinian⁹ SEcunda hæresis docet gratiam in baptismo semel receptam, postmodum amitti nō posse. Hnius hæresis autor fuit Iouinianus quidam Monachus Roman⁹, qui monachatu reiecto velut canis ad vomitum reuersus est. Hic inter alios errores hunc etiam docuit, dicens eos qui plena fide baptismum renati sunt, non posse posteà peccare. Hunc errorem (vt B. Augustinus lib. de hæresibus cap. 88. refert)
Pelagius. docuit etiam Pelagius, dicens vitam iustorum in hoc seculo nullum habere peccatum, tāquam si is qui semel iustus est, iam amplius peccare non possit. Hunc errorem iam diu sepultum post mille annos, & eo amplius, suscitauit Lutherus cuius verba, vt Eccius ea citat in catalogo errorum illius, sūt hæc: Prorsus non dubitemus nos esse saluos postquam baptizati sumus, quia promissio ibi facta, non est mutabilis vllis peccatis, vnde baptizatus etiam volens non potest perdere salutem, quia nulla peccata possunt eum dānare nisi incredulitas, cætera omnia per fidē absorbentur in momēto. Hæc Lutherus. Hāc tamē erroneam doctrinam cœlestia simul & terrestia expugnant. Nam dæmones in gratia fuisse à Deo crea-
Luc.10. tos iam superius in titulo de diabolo ostendimus. Hi autem non fuerunt stabiles in gratia, neque in ve-
Iob.4. ritate, imò illis inuenta est iniquitas. Videbam (inquit) Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Quid ergo nobis futurum putas? Et in angelis suis Deus reperit prauitatem, quāto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea? Si in cœlo ruinæ, quanto magis in terra? Si Lucifer ille qui mane oriebatur, & qui in delitiis paradisi fuisse, & omni lapide precio
Esa.14. so ornatus describitur, cecidit, quis de sua constantia præsumet? Nunquid fortiores erunt homines quā D
Eze.28. angeli? Absit vt hoc aliquis de se præsumat. Sed iam ad homines descendamus. Deus creauit hominem
Gene.4. rectum, & tamen posteà cōtempto Dei præcepto, vt placeret vxori, comedit de fructu ligni vetiti. Loth
Gene.19. in Sodoma iustus inuenitur, quapropter cùm tota ciuitas periret incendio, ipse saluatur, & post modicum tempus ebrietatem ex culpa sua paritur, & cum filiabus suis coit. Dauid de pòst fœtātibus eligitur
1.Reg.16. in regem, & à Samnele ex præcepto Dei vngitur, posteà tamen & adulterium & homicidium commit-
2. Reg.11. tit. Salomon huius filius à Domino prius dilectus, & ab eo sapientia vltra omnes homines est donatus: quis tamen dubitat eum postmodum fuisse mulierosum & idololatram? Plurima possem ex veteri instrumento proferre exempla, sed breuitati consulens omitto. Ad nouum accedamus. Pridie quàm Dominus Iesus Christus pateretur, cœnante illo cum Apostolis suis, dixit Petro, cùm illum lauare vellet:
Ioan.13. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Vos mundi estis, sed nō omnes. His verbis designauit Apostolos esse in gratia. Quod autem ait, Sed non omnes, constat fuisse dictum propter Iudam qui tunc volebat Christum vendere. At qui mundi erant, posteà relicto magistro omnes fugerunt, & scandalum passi sunt, & Petrus ter magistrū negat. Quid his Iouinianus, quid Pelagius etiam respondere poterūt? Quòd si alterum adhuc desideras exēplum, audi. Nicolaus Antiochenus diaconus ab Apostolis eligi-
Act.6. tur tanquam vir boni testimonij, & plenus Spiritu sancto, vt cum Stephano & aliis quinque viduis ministraret, male tamen à multis postmodum audiit, propter illud quod Dominus in Apocalypsi ait se odisse facta Nicolaitarum.

Apoc.2. Propter hos & alios similes, qui diabolo instigante & animum impellente, à culmine virtutū ad ma- A
xima vitia corruerunt. Deus ad Iob de magna dæmonis potentia & astutia, sub nomine Behemoth loquens, ait: Sternet sibi aurum quasi lutum. Quæ verba (vt constat) non possunt iuxta literæ superficiem intelligi, sicut neque omnia alia quæ ibi Dominus de illo Behemoth aut Leuiathan differit: Nam alioqui si iuxta literam intelligi contendas, non magnopere Leuiathan potentiam commendaret Deus per hoc, quòd sternet sibi aurum quasi lutum, quum quiuis infirmus & debilis homo possit super aurum ac super lutum calcare. Quum igitur mysticus huius literæ sensus sit requirēdus, audiamus illum à bea-
Grego. to Gregorio, qui mirificè (vt solet) literam interpretatur, sic inquiens: Hoc loco aurum claritas sanctitatis accipitur: Lutum verò vel terrenarum rerum auaritiam, vel prauarum cōtagia doctrinarum, vel sordes carnalium voluptatum nil obstat intelligi. Quia enim multos Leuiathan iste, qui intra sanctam Ecclesiam fulgore iustitiæ resplendere videbantur, tunc vel terrenarum rerum concupiscētia, vel errantia doctrinæ contagio, vel carnalibus sibi voluptatibus subiicit, aurum sibi proculdubio quasi lutum sternit. Aurum verò quasi lutum sternere, est in quibusdam vitę munditiam per illicita desideria conculcare, vt hi etiam sordidis eius vestigiis seruiant, qui contra illum prius virtutum splendore rutilabant. Et post pauca, subdit: Toties igitur nunc aurum sibi quasi lutum subiicit, quoties castitatem fidelium per carnis vitia sternit. Toties aurum quasi lutum calcat, quoties sensum continentium per immunda desideria dissipat. Hactenus Gregorius.

Prætereà in illa oratione quam Dominus nos docuit, dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut &
Matt.6. nos dimittimus debitoribus nostris. Et iterum: Et ne nos inducas in tētationem. Quòd si (vt Iouinianus ait) homo qui plena fide baptizatus est, non potest à dæmone subuerti, hæc oratio non congruit homini baptizato, atque ideo nec toti Ecclesiæ. Ecclesia tamen illā quotidie cātat. Rursum, vas illud electio-
nis

nis castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et
ad Corinthios scribens ait: Timeo ne sicut serpens decepit Euam astutia sua, ita corrũpantur sensus ve- 1. Cor. 9.
stri à simplicitate quæ est in Christo. Quòd si tanta est post baptismum securitas, quare Paulus trepidat 2. Cor. 11.
timore vbi nullus est timor? Quare etiam monet alibi dicens: Et qui sibi videtur stare, videat ne cadat.
Et Galatas reprehendit quòd à recta via discesserint. Sic enim ait: Currebatis bene, quis vos impediuit 1. Cor. 10.
veritati non obedire? Demum Dominus in Apocalypsi per Ioannem Apostolum angelo Ephesi Eccle- Galat. 5.
siæ ait: Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia sustinuisti propter nomen meum, & non Apo. 2.
defecisti: sed habeo aduersus te quòd charitatem tuam primam reliquisti. Vnde ergo tantam securita-
tem promittunt Iouinianus & Pelagius iis qui semel in baptismo iustificati sunt? Videntur ergo mihi
isti hæretici esse illi de quibus per Hiere. prophetam Dominus quæritur, dicens: Curabãt contritionem Hiero. 6.
filiæ populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Sed iam videamus cui fundamento
innitantur, & ostendamus tam debile esse, vt vno digito euertere illud possimus. Adducunt enim pro se 1. Ioan. 3.
illud Ioan. in prima Canonica: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Sed hoc statim corruit,
quoniam non ita esse intelligendum, vt illi putant, verba quæ sequuntur apertè conuincunt. Nam sta-
tim subiunxit, causam eius quod dixerat, reddens: Quoniam (inquit) semen ipsius in eo manet. Semen
dixit gratiam aut charitatem, per quam filii Dei efficimur. Causa ergo quare qui ex Deo natus est, non
C peccat, est, quia semen Dei, id est gratia, in eo manet. Non est enim possibile vt quis in gratia existat, &
peccet. Illa enim duo ad idem tempus referenda sunt vt simul cohærere non possint, videlicet in gratia
esse & peccare. Nam si ad diuersa tempora referas, vt qui semel in gratia manserit, in posterum peccare
non possit, tunc faceres Ioannem secum pugnãtem. Nam in eadem epistola prius dixerat: Si dixerimus 1. Ioan. 1.
quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Et iterum: Filioli mei, hæc
scribo vobis, vt non peccetis. Si omnis qui natus est ex Deo, non potest in posterum peccare, frustra mo-
net nę peccent. Aliter hunc locum exponit beatus Bernardus, qui in libro de natura & gratia, dicit illud
esse intelligendum de prædestinatis, quorum peccata, si quæ sunt, non imputãtur ad pœnam, quoniam
digna pœnitentia hic purgantur, atque ideo non peccant, peccant, peccato inquam ad mortem.

Præterea, in sui erroris confirmationem adducunt illud quod Saluator apud Matthæum ait: Non
potest arbor bona fructus malos facere. Sed hoc æquè parum mouet sicut pręteritum, quoniam ex mala
etiam intelligẽtia oritur, vt sibi fauere putet Iouinianus. Qualiter autem sit intelligẽdus locus ille, Hie-
ronymus explicat lib. 2. aduersus Iouinianum, sic inquiens: Tamdiu ergo nec arbor bona malos fructus
facit, nec mala bonos, quamdiu vel in bonitate sua vel in malitia perseuerat. Hæc ille.

Quòd si pro se citent illud Pauli: Charitas nũquam excidit: nihil nos mouet, quoniam ibi Paulus non 1. Cor. 13.
negat charitatem semel habitã amitti posse in hoc seculo, sed docet charitatem quam in hoc seculo ha-
buerimus, in futuro seculo non excidere: quemadmodum de fide docet, quam in alia vita, succedente
clara visione, amittimus. Itaque ibi confert charitatẽ fidei & prophetiæ, & reliquis virtutibus, quas cum
dicat in alia vita non esse, solam tamen charitatem dicit ibidem manere. De hac re extat Concilii Mile- Cõcilium
uitani definitio, quod in .6. suorum decretorum capite, ita ait: Item placuit, quod ait sanctus Ioannes A- Mileuita-
D postolus: Si dixerimus quia peccatũ non habemus nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est, quis- num.
quis sic accipiendum putauerit, vt dicat propter humilitatem non oportere dici nos non habere pecca-
tum, non quia veritas est, anathema sit. Et capite octauo iterum: Item placuit vt quicunque verba ipsa
Dominicę orationis, vbi dicimus: Dimitte nobis debita nostra, ita volunt à sanctis dici, vt humiliter non
veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orãtem, non hominibus sed ipsi Domino mentien-
tem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit quæ sibi dimittantur debita non habere? Hæc Con-
cilium Mileuitanum. Sed multo apertius hanc damnauit hæresim, Concilium Tridentinum sub Paulo Cõcilium
tertio celebratum. Nam sessione sexta vnum de hac re ædidit Canonem videlicet vigesimumtertium, Tridenti-
cuius verba sunt hæc: Si quis hominẽ semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, nec gratiam num.
amittere, atque ideo eum qui labitur, & peccat, nunquam verè fuisse iustificatum, aut contra, posse in to-
ta vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de beata vir-
gine tenet Ecclesia, anathema sit. Aduersus Iouinianum scripsit beatus Hieronymus duos libros, & in
secundo contra hanc hæresim disputat. Alium non vidi qui ex professo contra illam scripserit.

Tertia hæresis docet omnem hominem iustum scire se esse in gratia, & esse certum de sua iustitia.
Primus huius pestiferæ hæresis inuentor est Martinus Lutherus, qui à dæmone impulsus esse vide- Lutherus
tur, vt per illum omnes, aut saltem multos Christianos ignauos efficeret, & ab omniũ bonorum operum
exercitio auocaret. Quum hoc opus aduersus omnes hæreses primum in publicum abire iussi, anno vi-
A delicet trigesimoquarto supra millesimum quingẽtesimum, non videram opus Lutheri in quo illi hanc
doctrinam scripserat, nec sciui aliquem, qui tunc contra illam scripsisset, quamuis multos legeram, qui
contra alios Lutheri errores pleraque librorum volumina ædiderant, sed solum videram censuram fa-
cultatis Theologiæ Parisiensis, quæ hanc cum aliis Lutheri assertionibus damnauerat. Et inde euenit vt
paucula tunc in hoc opere contra hanc hæreticam Lutheri doctrinam scripserim, quia tunc non plenè
intellexeram, cui fundamento innixus erat Lutherus, & à quibus principiis hanc suam assertionem de-
duxerat, neque in quem finem illam docebat, neque mala quæ ex illa oriri poterant, plenè circunspexe-
ram. Post primam verò & alteram huius operis æditionem, anno videlicet millesimo quingentesimo
quadragesimo quinto. Paulus huius nominis tertius summus totius Ecclesiæ pontifex, procurante Ca-
rolo Cęsare huius nominis quinto ad extirpandas omnes recentes hæreses generale Concilium congre-
gauit Tridenti, ad quod ego ex mandato Philippi Hispaniarum Principis accessi. Me igitur illic exi-
stente licuit mihi Lutheri & aliorum omnium sectatorum eius libros legere, & quicquid in illis late-

bat explorare, quoniam illustris vir Didacus de Mendoxa, qui tunc in Concilio erat Cæsaris Orator, co-
piosam illic parauit Bibliothecam refertam omnibus Lutheranorum libris, vt quotquot vellent possent
illos explorare ad illorũ dogmata oppugnanda. Tunc igitur mentem Lutheri penetraui, & plenè agno-
ui ex quo fundamēto hanc pessimam doctrinam ille deduxerit, & quid ex illa prætenderit. Manifestum
est iam, & ferè toti orbi notum, doctrinam Lutheri esse, hominem ex sola fide iustificari, iustitiamque
hominis nullo pacto ex operibus, sed ex sola fide pendere. Nam de hac re fuit iam à nobis superius in ti-
tulo de fide, notatus & conuictus. Ex hoc falsissimo principio Lutherus & illius sectatores colligere ni-
tuntur, omnem hominem iustum scire se esse in gratia esseque certum suæ iustificationis, quia fides per
quam iustificatur homo, cuilibet potest esse certa, immò semper est certissima, iuxta id quod Augusti- B
nus libro 3. de trinitate cap. 2. ait: Nihil est homini certius sua fide. Quamuis ergo aliquis peccata multa
committat, multaque flagitia & scelera, dicit Lutherus nullum illorum imputari credēti, id est iuxta il-
lius interpretationem, fiduciam habenti in Christum, quod per misericordiam Dei, & Christi meritu,
remissa sunt sibi peccata. Et quia fides hæc est nota cuilibet illam habēti, inde deducit quod qualiacun-
Butzerus que sint opera hominis, si tamen firma fixaque sit fides, semper erit certus suæ salutis. Martinus Butze-
rus patria (vt opinor) Argentinensis, & monachus apostata ex ordine Prædicatorum, Lutherique secta-
tor in libro de Concordantia certitudinis gratiæ, conqueritur de nobis quod falsò illis tribuamus hanc
doctrinam, tanquam illi doceant, quamlibet impurè & sceleratè homines viuant, debere tamen firmi-
ter credere se per Christum esse Deo gratos. Ne igitur aliquis putet nos falsò hoc crimen illis tribuere,
immò potius credat immeritò Butzerum de nobis ob hanc causam conqueri, verba illorum propria ci-
Lutherus tabo, expressis etiam locis in quibus illa scripserunt. In sermone contra Carolstadium, hæc dicit Luthe-
rus: Nullum est peccatũ nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. In libro de captiuitate Babylonica ait:
Nulla peccata possunt hominem damnare, etiam si velit, nisi sola incredulitas. Neque habēti fidem du-
bitandum est de sua salute, quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate.
Et in libro de votis monasticis iterum ait: Nulla opera credenti in Christum tam mala sunt, quæ possint
Butzerus eum damnare, & accusare. Butzerus in commentariis super epistolam ad Romanos cap. 2. ait: Cùm no-
stra opera omnia incerta sint, immò ex se nihil sint, nulla eorum habenda est ratio. Ex quibus verbis con
stat hos hæreticos ideo asserere iustificationem hominis nullo modo pendere ex operibus nostris, vt su- C
am iustificationem sibi certam facere possint. Nam intellexerunt illi optimè, quod si faterentur hominis
iustificationem aliquo modo ex suis operibus pendere, nunquam hanc gratiæ certitudinem statuere
possent. Et idem Butzerus in suo libello de concordantia certitudinis gratiæ, iterum ait: Cùm nemo in
hoc seculo omnem semper dubitationem de salute sua, & paterna cura sui quam Deus gerit, excludere
possit, & hæc dubitatio vitium & peccatum sit, enitendum certè vnicuique Christiano est, cum fideli
promissionũ Dei consideratione, tum iugi pro fidei incremento precatione confirmare suam fiduciam.
Hæc Butzerus. Ex quibus verbis constat illum docere, quod etiam peccato actu existente fidelis homo
est certus de sua gratia per solam fidem, & quod peccatum dubitationis, quo nullus homo carere potest,
non nocet homini propter solam fidem. Attende obsecro candide lector, & considera in quantam per-
plexitatem se inuoluerit Butzerus. Quomodo hæc duo simul cohærere possunt, vt habens quis dubita-
tionem suæ gratiæ tantam vt transeat in peccatum, sit certus de sua gratia? Nam si certus est de sua gra-
tia, necessario inde consequitur, vt non habeat de illa dubitationem quæ sit peccatum. Rursum, si dubi-
tationis peccatum habet, consequens est, vt non sit certus. Vt autem suam insaniam Lutherani augerēt,
& magis suam inscitiam proderent, vltra progredi voluerunt, & dixerunt, non solum omnem homi-
nem iustum esse certum suæ gratiæ, sed omnem talem esse obligatum ad credendum se esse in gratia. Et
qui hoc non credit, non est (vt illi docent) iustus, neque fidelis. Nam illam vocant Lutherani fidem
Catholicam, qua quisque in particulari certissimè credit remitti sibi peccata per Christum. Philippus
Philipp⁹ Melāctō. Melanctón in suis locis cõmunibus, titulo de gratia & iustificatione hoc apertissimè docet, sic inquiens:
Mens perterrefacta agnitione peccatorum, statuere debet, remitti sibi peccata gratis propter Christum,
per misericordiam, non propter dignitatem contritionis, dilectionis, aut aliorum operum. Quum hoc
modo fide se mens erigit, donantur remissio peccatorum, & reconciliatio. Si enim iudicandum esset, D
tum demum nos habituros esse remissionem peccatorum, quum contritio aut dilectio sufficiens esset,
adigeretur animus ad desperationem. Quare vt habeat certam & firmam consolationem, pendet res
non ex conditione dignitatis nostræ, sed ex sola misericordia promissa propter Christum. Hæc Philip-
Ioannes Spange-bergus. pus Melancton. Et Ioannes Spangebergus in sua margarita Theologica, in titulo de pœnitentia dicit
primo duas esse tantum pœnitentiæ partes, videlicet contritionem & fidem, & deinde quærens quid sit
fides pœnitentiæ pars, respondet per hæc verba. Est fiducia qua credit vnusquisque sibi remitti peccata
propter Christum gratis. Hæc fides statuere debet in specie tibi remitti peccata. Hæc ille. Ex cuius di-
ctis constat quod nullus peccator potest, iuxta illius sententiam, iustificari, nisi credat se esse iustifi-
catum, quia deficit illa fides, quæ, vt ille existimat, est pars pœnitentiæ. Et hanc sententiam omnes Lu-
therani palam asseruerunt in confessione sua Augustana, in cuius articulo quinto hæc verba habentur:
Damnantur illi qui iubent consciētias dubitare, an consequantur remissionem peccatorum, & addunt
hanc dubitationem non esse peccatum. Hæc illi. Si peccatum est dubitare, ergo sicut tenetur quisque
Philipp⁹ Melāctō. euitare peccatum, ita etiam tenetur non dubitare. Philippus Melancton in Apologia confessionis Au-
gustanæ, hæc ait: Aduersarũ infœliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare, vtrum consequan-
Caluinus tur remissionem peccatorum. Hæc Philippus Melancton. Idem docet Caluinus, & satis prolixè in libro
de institutione Christiana. Post istos omnes lapsus est in hunc errorem vir inter alios Catholicus Clau-
dius Guilliaudus Belliiocensis. Et ne quis putet me falsò hoc illi tribuere, verba eadem hic citabo, quæ
ille

ille in commentariis super vltimum caput.x.ad Timotheum conciliatione secunda scripsit. Quantum
A autem attinet(inquit ille)ad certitudinem de nostra salute,paucis absoluamus.Certus es quod quęcun- *Claudius*
que promisit tibi Deus,potens est & facere.Rom.4.Ergo si credis in eum,certus & non dubius es (cum *Guillian.*
fides dubium & formidinem excludat) te ab eo amari:cùm promiserit credentibus in eum saluos fieri, *t. Tim.4.*
& filios Dei nuncupari. Quare Paulus persuasione concepta respiciens promissiones Dei infallibiles,
ait: Reposita est mihi corona iustitiæ quam reddet mihi in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi,
sed & omnibus qui diligunt aduentum eius.Et paucis interpositis subdit. Et vt rem attingamus,certè ex
se,& propria natura,nemo scit an odio vel amore dignus sit,sed ex verbo & promissionibus Dei, per fi-
dem scit. Neque est aliquis si Christianismum calleat, & verè Christianus sit, qui per fidem non certò
teneat suam salutem esse ratam,infallibilem, depositam in manu Dei. Omnis enim qui audit vocem fi-
lii Dei (vt est in Ioãne) & credit in eum,habet vitam æternam. Hactenus Claudius Guilliaudus Bellii- *Ioan.6.*
ocensis. Ex quibus apertissimè constat illum de certitudine iustificationis idem prorsus cum Lutheranis
sentire,& eodem argumento quo illi suam hanc certitudinem probare. Et confirmat hanc nostram cen-
suram quod circa iustificationem hominis idem prorsus & sub eisdem verbis docet quod Lutherani.
Nam in illis eisdem commentariis super Paulum, interpretans illud ex primo capite ad Romanos, Iu-
stus ex fide viuit, hæc ait: Propheta de superborum euersione vaticinans, addit: iustorum vitam in fide
consistere,non in legis cognitione:id est,quum fiducia misericordiæ statuimus nobis Deum propitium
esse nos exaudire,velle seruare,& expectamus salutem,iustificamur,& viuificamur,scientes cum remis-
sione peccatorum & reconciliatione coniunctam esse donationem Spiritus sancti. Hæc ille Claudius
B Guilliaudus. Ex quibus verbis apertissimè constat illum sentire iustificationem hominis in sola fide cõ-
sistere, fidemque illam esse fiduciam misericordiæ diuinæ: quæ omnia sunt ex proprio Lutheranorum
dogmate. Hæc autem non ideo dixi, vt isti Claudio Guilliaudo, quem aliàs virum Catbolicum censeo,
notam hæretici inurerem, sed vt lectores illius operis admonerem, ne illum in hac parte legentes deci-
perentur, vt propterea quod ille inter Catholicos æstimatus est, Catholicam etiam esse putarent hanc
sententiam de certitudine gratiæ, quam ille apertissimè docet. Idem per omnia admonere oportet de
libro illo qui dicitur Enchiridion Christianæ institutionis in Concilio prouinciali Coloniensi æditum. *Colonien*
Nam in titulo de iustificatione tractans de certitudine iustificationis, eandem sententiam & sub eis- *ses.*
dem verbis quibus Lutherani, docet, sic inquiens: Ideo ex fide iustificatio,vt secundum gratiam firma
sit promissio. Sed si quis occurrat, Quis scit si amore vel odio dignus sit.Item, Quis nouit sensum Do-
mini, aut quis consiliarius eius fuit? hic iam non oportebit in opera nostra respicere. Nam hæc statim
nos facient dubitare,sed planè fidem nobis subuenire necesse est, atque adeò hic oportet succurrere ve-
ritatem, vt quod de nobis latet in corde patris, idipsum nobis per ipsius spiritum reueletur, & spiritus
eius testificans spiritui nostro,persuadeat quod filij Dei sumus,persuadet autem vocando,& iustifican-
do gratis per fidem. Hæc & multa alia similia habet liber ille. Vnde ego credo librum illum non esse à
concilio illo Coloniensi æditum esse, & res ipsa apertè hoc indicat: Nam in epistola quadam libro illi
præfixa,Hermannus archiepiscopus Coloniensis,cuius nomine illa circunfertur,dicit librum illum fu- *Herman-*
isse ab eo in concilio illo promissum,& tunc illum reddere. At Hermannus ille parum postea se mani- *nus.*
festauit hæreticum, ob quam causam fuità sede Apostolica archiepiscopatu Coloniensi priuatus. Hæc
C istorum omnium assertio, prout hactenus declarata est, duas in se continet manifestas hæreses. Prima
est quæ asserit omnem hominem iustum esse certum de sua iustificatione, certitudine fidei Catholicæ.
Altera hæresis est quæ asserit omnem hominem iustum esse obligatum ad certò & firmiter credendum
se per Dei meritum esse gratiam consecutũ. Has duas hæreses volo nunc totis viribus oppugnare, quo-
niam apertè agnosco illas esse multorum immò omnium vitiorum parentes & proximas causas. Nam
hæc falsa & pestilentissima certitudo,quam Lutherani prædicant,auocat auditores illorum ab exercitio
omnium bonorum operum,& laxat habenas concupiscentiæ,vt illam quocunque libuerit, abire sinant
quia per fidem solam iustificari se putant, & per illam credunt se esse certos de sua salute. Est etiam hæc
istorum certitudo Deo iniuriosa, & contra illum blasphemia. Nihil enim magis Deo iniuriosum esse
potest,quàm dicere illum recipere in suam amicitiam,fures,sicarios,parricidas,adulteros, & quoscun-
que alios flagitiosos & scelestissimos homines, habitare insuper cum illis, & multa illis spiritualia dona
concedere, dummodò firma, fixaque sit fides in illis. Totis ergo viribus contra hæc monstra pugnare
oportet, vt prorsus intereant, aut ex toto orbe recedant. Sed ante omnia opus est declarare quid sit
certitudo, & quotuplex, & posteà ostendere de qua certitudine est ista contentio, ne laboremus in
æquiuoco, & sic posteà in vanum contendisse videamur. Nam quum in Concilio Tridentino hæc
causa tractaretur,& per viros doctos & Catholicos, qui multi illic aderant, diligentissimè examinare-
tur, multæque & longæ de illa fierent disputationes, vidi aliquos, qui propterea quod ignorabant
de qua certitudine nos contendebamus,longissimè aberrabant à statu huius causæ,& à scopo huius dis-
putationis. Necessarium est ergo primo statuere,quid sit & quotuplex certitudo, vt illius multiplicita-
te declarata notum omnibus esse posit,qua certitudine valeat iustus esse de sua iustitia certus,& qua il-
D le necessario semper erit incertus, nisi diuina reuelatio illum certum reddat. Et proderunt etiam hæc,
quæ nunc de certitudine dicemus ad expugnationem alterius hæresis quæ docet, posse hominem abs-
que speciali Dei reuelatione certò credere se esse prædestinatum. De qua hæresi posteà disputabimus in
titulo de prædestinatione. Certitudinis nomen iuxta propriam illius significationem, denotat firmita-
tem intellectus in iudicio quod de illa re facit. Huic certitudini contrariatur dubitatio aut fluctuatio in-
tellectus, quoniam qui certus est in suo iudicio, tanta firmitate in illo quiescit, vt licet vehementer im-
pellatur, non sit paratus vel modicum ab illo discedere. Quamuis autem certitudo propriè conueniat

intellectui, per quandam tamen similitudinem tribui solet voluntati, & virtuti naturali. Nam voluntas sæpe dubia est & indifferens ad amorem aut odium alicuius rei, nec magis ad vnam partem, quàm ad aliam inclinatur: cùm autem alteram firmiter elegit partem, tunc dicitur esse certa, & quo maiori firmitate id elegit, eo certior illa esse dicitur. Hac significatione vsus est Virgilius, quum dixit:

Certum est in siluis inter palæa ferarum
Malle pati.
Et iterum alibi.
Aeneas celsa in puppi iam certus eundi,
Carpebat somnos rebus iam rite paratis.

Certum esse dixit, pro decreuisse, aut deliberasse. Iuxta hunc modum ego arbitror intelligendum esse id quod Paulus ad Romanos ait: Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque iustitia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Dicens se esse certum, suæ voluntatis firmissimam in amore Dei expressit deliberationem. Tanto A enim feruore & tanta firmitate se Deum diligere perhibet, vt nulla creatura videatur illi potens ad diuellendum illum ab amore Dei. Et huic nostræ interpretationi fauet Ambrosius, qui pro eo quod nos in vulgata æditione habemus, certus sum, legit, confido. Et Hieronymus in epistola ad Algasiam quæstione nona, citans hunc Pauli locum, posuit, confido, pro certus sum, constat autem confidentiam siue fiduciam ad voluntatem, & non ad intellectum pertinere. Chrysostomus autem multo apertius nostræ fauet sententiæ homilia sextadecima super epistolam ad Romanos, vbi prædicta Pauli verba interpretans, hæc ait: Ista verò non ideo dicit Paulus, quod siue angeli, siue aliæ cœlestes potestates istud conentur, Absit: sed quod Hyperbolicos cupiat amorem illum, quem ad Christum habebat, ostendere. Christum diligebat, non propterea quæ Christi sunt, sed propter ipsum, ea quæ illius sunt, & ad ipsum solum respiciens. Hæc Chrysostomus. Ex quibus omnibus constat Paulum dixisse se esse certum, non quidem propterea quod aliter contingere non posset, sed quia se ita facturum firmissimè decreuerat, certitudinem pro voluntatis determinatione capiens. Propter hanc eandem causam (vt de potentia appetitiua diximus) certitudinis nomen per similitudinem tribuitur naturæ, quia illa habet determinatum obiectum circa quod operatur. Iuxta hunc modum dicunt philosophi naturam certò semper operari: quod non sic accipiendum est, vt nihil vnquam præter aut contra naturæ intentum eueniat, sed quia natura semper circa determinatum aliquod, & non circa vagum aut indifferens obiectum operatur, quamuis in ipsa sua operatione sæpe deficiat non assequens id quod intendit, propter impedimenta quæ illi obstant. Propter hanc causam Aristoteles dicit virtutem esse arte certiorem, quia per artem non determinatur artifex ad vnam certam materiam neque ad vnum operationis modum, sed potest alio & alio modo operari. Virtus autem determinatum habet obiectum quod respicit, & determinatum operationis B modum, secùndum quem operatur, quamuis à sua operatione (vt de natura diximus) sæpe deficiat, propter malitiam eius qui contra illius inclinationem operatur. His omnibus, latius fortè quàm oportebat declaratis, hoc imprimis nos statuere oportet, de illa sola certitudine in præsentiarum loqui, quæ ad intellectum spectat, & non de aliqua alia quæ impropriè, & per solam metaphoram dicatur certitudo.

Rom. 8. *Ambros.* *Hierony.* *Chrysost.* *Aristote.*

Hanc autem certitudinem non vnam tantum, sed triplicem illam esse censent, quotquot de illa bene loquuntur. Est enim quædam certitudo euidentiæ. Altera est certitudo fidei Catholicæ. Tertia denique est certitudo fidei humanæ, quæ alio modo ab aliquibus vocatur certitudo moralis, siue probabilis. Certitudo euidentiæ est firmitas potentiæ cognitiuæ in iudicio suo, causata ab euidentia eiusdem indicii & assensus. Nam quia homo euidenter cognoscit aliquid esse verum ideo cum firmitate & sine vlla dubitatione illud ita esse iudicat. Quia ergo hæc certitudo ab euidentia causatur & pendet, ideo oportet vt tam multiplex sit ipsa certitudo quàm multiplex est ipsa euidentia vnde illa oritur, & tot sunt etiam in ipsa certitudine gradus, quot sunt in euidentia quæ ipsam certitudinē producit. Est enim euidētia quædam de rebus necessariis quæ aliter euenire non possunt. Est etiam euidentia de rebus contingentibus. Res necessariæ sunt in duplici genere, quoniam illarum quædam sunt prima principia omnibus notissima quæ ex sola notitia subiecti & prædicati statim sunt nota. Ista inter omnia euidentia primum obtinent locum, & ita etiam inter omnia habent primum certitudinis gradum. Sunt alia necessaria quorum euidentia non ex sola suorum terminorum notitia pendet, sed per alia illis euidentiora producitur & C causatur. Tales sunt omnes cōclusiones quæ ex primis illis principiis deducuntur quia istarum euidentia pendet ex euidentia antecedentis & euidentia collectionis siue consequentiæ. Si alterum horum desit, conclusio ab illis deducta non poterit esse euidens, quia non est possibile vt effectus sit perfectior sua causa. Assensus autem quo quis consentit conclusioni, effectus quidam est causatus ab assensu præmissarum & bonæ collectionis. Et inde apertè conuincitur vt conclusio non possit esse euidens, quando altera præmissarum, aut collectio non est euidens. Idem per omnia dicendum est de certitudine, vt conclusio non sit certa quando altera præmissarum per quas probatur, aut collectio non est certa, sed dubia. De rebus contingentibus potest etiam haberi euidētia, sed aliter quàm de rebus necessariis, quia res necessariæ cognoscuntur euidenter in vniuersali, & per notitiam abstractiuam earum. Contingentes verò non nisi per notitiam intuitiuam, quæ habetur in præsentia alicuius rei singularis, & est ab ipsa re causata. Futura igitur contingentia, quoniam de illis non potest facialis & intuitiua notitia haberi, ideo non possunt euidenter cognosci: & inde sequitur vt non possit de illis certitudo euidentiæ haberi, quia deficiente euidentia quæ est huius certitudinis causa, necesse est vt etiam deficiat certitudo quæ ab illa oritur. Altera est certitudo fidei Catholicæ, & hæc est firmitas intellectus circa suum obiectū quod

est

est omne reuelatum à Deo. Hanc firmitatem & certitudinem circa ea quæ ad fidem expectant, habet
D quisquis verè fidelis est, aliàs si dubitat & vacillat eo ipso fidem amittit. Ideo Athanasius postquam to- *Athana.*
tam fidei rationem expressit, statim subdidit. Hæc est fides Catholica quam nisi quisque fideliter firmi-
terque crediderit, saluus esse nõ poterit. De hac fidei certitudine intelligendum est id, quod Paulus co- *Act. 26.*
ram Agrippa rege dixit. Secundum certissimam sectam nostræ religionis vixit Pharisæus. Certissimam
sectam dixit sectam Pharisæorum propter fidem de resurrectione mortuorum futura, quam, Saducæis
negantibus, illi habebãt. Hæc autem fides de resurrectione mortuorum certissima est, non alia certitu-
dine quàm certitudine fidei Catholicæ, quæ resurrectionem omnium futuram docet. Hæc certitudo
hoc habet commune cum certitudine euidentiæ, quod nullus qui aliquam illarum habeat potest in suo
iudicio errare aut decipi. Hoc tamen inter illas interest quod certitudo euidentię oritur à modo proce-
dendi in obiecto, hoc est, à notitia terminorum in primis principiis, aut si est cõclusio ab illis deducta,
oritur à demonstratione per quam illa fit euidens & certa. Certitudo autem fidei Catholicæ magis ori-
tur ab ipso obiecto, quod ex se certissimum est & fallere non potest. Et per hanc differentiam facilè (vt
ego existimo) conciliari possunt Theologi scholastici qui comparantes certitudinem scientiæ cum cer-
titudine fidei Catholicæ, & inquirentes vtra illarum sit maior, contra se inuicem pugnãt. Nam quidam
dicunt scientiam esse fide certiorem, alii verò contra asserunt certitudinem fidei maiorem esse certitu-
dine scientiæ. Sed facilè (vt dixi) hęc controuersia tollitur, si diuersas certitudinis considerationes ha-
bere volumus. Est enim quædam certitudo quoad nos, quæ ab aliquibus vocatur certitudo subiecti: &
est alia certitudo rei in se, quæ ab aliquibus vocatur certitudo obiecti. Vtranq; harũ certitudinũ oportet
esse in aliquo, vt verè ille certus dicatur esse de aliqua re. Alioqui de multis falsis possemus esse certi, si
sola firmitas iudicantis sufficeret, quoniam multi tam firmiter sine vlla dubitatione, & tam tenaciter
suos tuentur errores, quàm firmiter alii amplectuntur veritates. Nullus autem sanæ mentis dicet æquè
certos esse eos qui falsa sentiunt, sicut qui sentiunt vera. Rursum, si è contrario sola obiecti certitudo si-
A ne firmitate ipsius iudicãtis satis esset, vt quis verè dicatur certus, fieret inde necessario vt quis simul
posset esse certus & dubius. Nam hoc modo qui de fide Catholica dubitaret, certus esse diceretur, quia
licet ipse dubitet res tamen ipsa certissima est. Ne igitur tam absurda fateamur, oportet vt duo hæc ne-
cessaria esse dicamus ad hoc, vt quis de re aliqua verè certus esse dicatur, videlicet ipsi' rei in se certitu-
dinem, & firmitatem iudicii sine vacillatione illius qui de re illa iudicat. Et de hac duplici certitudine
hanc præsentem disputationem intelligere oportet, quoniam si de sola certitudine subiecti intelligere-
tur, non pugnaremus cum Lutheranis pro hac re. Nam (vt diximus) multi hac sola certitudine sunt cer-
ti de suis erroribus. Propter defectum certitudinis ex parte obiecti, dicimus nẽminẽ ex se posse esse cer-
tum de aliquo futuro contingenti, quia illud nullam in se habet certitudinem nisi aliũde, puta ex decre-
to diuinæ voluntatis illi adueniat. Si cõsiderare volumus certitudinem alicuius assensus ex sola certitu-
dine rei de qua fertur iudicium, tũc verè dicemus certitudinem fidei maiorem esse certitudine sciẽtiæ.
Nam reuelata à Deo (de quibus solis est fides Catholica) esse vera, multo certius est omni alia re creata.
Sicut enim Deus est fons totius bonitatis, & solus perfectè bonus: ita est fons totius veritatis, & solus
perfectè verus. Omnia autem quæ ex fide Catholica credere tenemur, à quocunque dicantur, ideo solũ
credimus quia à Deo primum dicta sunt, aut à Deo ipso primum reuelata, & posteà ex mandato illius
per hominem pronunciata sunt. Quo fit vt verbum fidei Catholicæ ab homine prædicatum, non tam
B verbum hominis quàm verbum Dei dicatur, prout Paulus docet ad Thessalonicẽses scribẽs: Nihil au-
tem est æquè certum vt verbum Dei, qui adeò verus est, vt mentiri nequeat. Fides igitur Catholica ex *3. Thes. 2.*
parte sui obiecti, quod est verbum Dei, certior est scientia. Et iuxta hanc rationem certitudinis quæ est
ex parte obiecti, fateri oportet, scientiam quam de Deo beati habent non esse certiorem fide viatorum:
quia æquè certum est obiectum vtriusque, videlicet ipse Deus. Si verò consideremus certitudinem non
ratione obiecti, sed ratione modi tendendi in obiectum, tunc dicimus scientiam esse certiorẽ fide: quia
scientia tendit per euidentiam demonstrationis ad conclusiones, fides verò aut per piam affectionem,
aut per rationem probabilem, aut per vtrumque simul tẽdit ad credibilia. Hic autem probandi modus
nunquam est tam certus sicut ipsa demonstratio. Præterea, scientia nullam secum patitur dubitationẽ,
fides autem aliquam admittit: quoniam nisi dubitatio sit tanta, vt hominem in oppositam partem vt-
cunque trahat, non valet destruere fidem. Nam quod in capitulo primo de hæreticis dicitur, Dubius in
fide est infidelis, non de omni dubitatione intelligendum est, sed de illa tantùm quæ in oppositam par-
tem flectere animum valet, ita vt in vtráque partem fluctuet, & in nulla illarum quiescat. Potest enim
esse vt quis firmus in aliqua sententia manens, ex sola infirmitate leuiter dubitet, prout contingit in du-
bitatione subreptitia quæ fit in primo motu, & in iis etiam qui à natura hoc habent, vt sint in qualibet
re ancipites, & assiduis vrgeantur dubitationum scrupulis. Hi enim etsi dubitant leuiter tamen, quo-
niam ipsam dubitationem vincunt, in fidei firmitate permanentes. Fides igitur, quia secum admittit
aliquam vel leuem dubitationem, minus certa est ex modo tendendi in obiectum, quàm scientia quæ
C nullam prorsus dubitationem secum permittit. Rursum, ille habitus aut actus est certior ex modo ten-
dendi in obiectum, qui habentem illum reddit firmiorem in obiecto & minus ab illo separabilem.
Constat autem difficilius hominem discedere ab eo quod noscit per scientiam, quàm ab eo quod in-
telligit per fidem. Nam ab eo autem quod per fidem est, frequenter homines recedunt, vt experi-
entia ipsa in hæreticis docet. Ab eo autem quod per scientiam cognitum fuit, si illud verè scitum erat,
nunquam homo recedit, quoniam scientia ipsa cogit intellectum & inuitum sic tenet, vt ab illo iudicio
etiam à voluntate imperatus, discedere non valeat. Et inde apertissimè constat, scientiam ex modo ten-
dendi in obiectum certiorem esse fide, quia scientia firmiorem facit in suo iudicio scientem, quàm cre-

dentem fides. Tertia denique est certitudo fidei humanæ, quam aliqui vocant certitudinem moralem siue probabilem, & est firmitas potentiæ cognitiuæ circa suum obiectum, causata à pia voluntatis affectione aut ratione probabili. Hęc certitudo differt à duabus primis, per hoc quod nulli illarum duarum potest adesse falsitas, nec qui aliquam illarum habuerit potest per illam errare aut decipi. Hæc autem certitudo moralis sæpe est circa falsa, & sæpe illam habentes errãt, & decipiuntur in illa. Nam hęc certitudo non pendet vllo modo ex certitudine obiecti, prout de aliis duabus certitudinibus supra diximus, sed solum pendet ea modo tendendi in obiectum, qui quoniam vllam aut leuissimam habet dubitationem admixtam, ideo dicitur esse certus, quamuis res ipsa circa quam versatur non sit certa. Pręter hos tres quos diximus, nullus alius est certitudinis modus. Nam certitudo illa, quam aliqui coniecturam vocant, non est propriè certitudo, quia non habet tantam firmitatem, vt excludat omnem dubitationem & omnem formidinem. Quò fit, vt si quid aliquo horum trium modorum certum non fuerit, id sit verè incertum censendum. His omnibus præsuppositis, opus est vt iam ad expugnãdas duas prędictas hęreses de certitudine gratię accedamus, vt probemus primò, neminem ea lege communi absque speciali Dei reuelatione posse esse certum de sua gratia, tanta certitudine quãtam habet de articulis fidei Catholicæ. Et primo hanc hęresim deiiciunt atque prosternunt illa, quę superius in titulo de fide hæresi. 2. adduximus contra illam hęresim quæ docet, solam fidem iustificare hominem. Nam cum illa hæresis de iustificatione ex sola fide sit fundamentum, cui hæc hæresis de certitudine gratiæ innititur, necesse est vt illa prostrata, hæc etiam corruat. Lutherus enim & illius sectatores ideo (vt proximè ex illorum verbis ostendimus) dicunt solam fidem esse satis ad hominis iustificationem, vt hac via possint homines esse certi de sua gratia, quoniam si opera essent necessaria, ipsi Lutherani fatentur, nemini suam iustificationem posse esse certam. Aliter tamen beatus Petrus nos docet, qui admonet nos satagere, vt per bona opera certam nostram vocationem & electionem faciamus. In quibus verbis id maximè notare oportet, quod dixit per bona opera certam esse nostram vocationem, & non dixit nos esse certos de nostra vocatione & electione. Potest quidem res ipsa esse in se certa, quamuis nos de illa simus dubij & incerti. Certam igitur facimus per bona opera non solam iustificationem pręsentem, sed futuram gloriã, quia Christus dixit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Verum licet hæc sint in se certa non tamen sunt certa quo ad nos, hoc est, non sumus nos certi de illis, quia nescimus an opera nostra sint bona, & Deo grata. Fortissimum igitur argumentum ex verbis Petri Apostoli sumitur contra Lutheranos. Nam si absque bonis operibus non potest esse in se certa vocatio & electio, ergo nullus qui non est certus se bona opera & nulla mala fecisse, poterit esse certus de sua vocatione & electione: quia (vt superius in præsuppositis ad hãc disputationem diximus) duplex certitudo, videlicet subiecti & obiecti est necessaria, vt quis verè certus de aliqua re esse dicatur, & de hac duplici certitudine contentionem hanc nostram intelligendam esse constituimus. Cùm ergo nemo (vt ipsi Lutherani fatentur) possit esse certus de suis operibus quod sint bona, conuincitur, vt nemo etiam possit esse certus se esse iustum. Et hoc argumentum multo fortius constringit Philippum Melanctonem & alios posteriores Lutheranos, Et authores illius Enchiridij institutionis Christianæ, quòd in titulo habet, quamuis falsò, esse æditum in Concilio Coloniensi. Nam hi videntes apertissima sacrę scripturæ testimonia, quibus euidentissimè probatur, hominem sine bonis operibus, aut cum aliquibus malis non posse esse iustum, confessi sunt, bona opera esse necessaria ad hominis iustificationem, sed negant iustificationem aliquã imputari bonis operibus, quamuis illa sint facta post ipsam iustificationem, sed totam iustificationem dicunt esse tribuendam soli fidei. Verba Philippi Melanctonis in suis locis communibus, in titulo de bonis operibus sunt ista: Qui nõ agunt pœnitentiam, sed indulgent vitiosis cupiditatibus, non retinẽt fidem. Fides enim quærit remissionem peccatorum, non delectatur peccatis. Nec manet Spiritus sanctus in his qui obtemperant vitiosis affectibus, iuxta illud Ioannis: Qui facit peccatum ex diabolo est. Hæ tot causæ necessitatis concurrunt, quæ merito diligentiam bene operandi in nobis acuere debent, vt beneficium Dei retineamus. Hæc Philippus. Idem & ferè eisdem verbis dicit Ioãnes Spangebergus in sua margarita Theologica, quęstione quinta, vbi agit de prima causa bonorum operum. Et in libello qui nomine Lutheranorum exhibitus est Carolo Cæsari, cùm esset Ratisponæ, in articulo quinto hæc verba habentur: Cùm renouatio sit imperfecta, & hæreat in renouatis infirmitas, tamen docendum est, vt qui verè pœnitẽt, semper fide firmissima statuant, propter mediatorem Christum Deo placere. Et in expositione illius articuli Butzerus declarat quod articulus ille solùm pœnitentibus, & verè pœnitentibus, & habentibus fidem viuam præcipit, statuere fide firmissima se assecutos esse gratiam. Et Colonienses illi, quicunque illi sint, qui æddiderunt libellum illum coniunctum cum Concilio Coloniensi, qui dicitur Enchiridion institutionis Christianæ, postquam dixerunt illa verba, quæ supra citauimus de certitudine gratiæ, differẽtes de illis quæ sunt necessaria ad hoc vt fides iustificare valeat, hæc dicunt: Hęc fides pleraque adminicula, sine quibus non tantum non existit, sed nec intelligi potest, requirit. Imprimis enim requiritur pœnitẽtia. Et posteà enumeratis multis aliis operibus videlicet dolore, gemitu, lachrymis, & id genus aliis, tãdem hæc dicũt: Quæ etsi neque mereantur iustificationem, neque accipiant, nisi fides accedat, fides tamen nimirum illa iustificans, ea tanquam præambula & adminicula necessaria, sine quibus ad iustificationem nõ peruenitur, requirit, immò includit. Nam cum illa fides sit cum affectu & desiderio remissionis peccatorum cõiuncta, non potest delectari peccatis, quorum remissionem quærit. Hæc illi Colonienses, quæ simillima sunt illis, quę ex Philippo Melanctone citauimus. Ex quibus omnibus constat opera secundum illorum sententiam, esse necessaria ad iustificationem. Sed Lutherus ipse, quãquam alibi sæpe dixit opera non esse necessaria, tamen in assertione articulorum damnatorum à Leone decimo, articulo. 12. apertè fatetur illorum necessitatem, hæc dicens:

2. Pet. 1.

Matt. 19.

Colonienses.

D

A

B

cens: Si per impoſſibile confeſſus non eſſet contritus, aut ſacerdos non ſerio, ſed ioco abſoluat, ſi tamen
credit ſe eſſe abſolutum, veriſsimè eſt abſolutus. Et poſt pauca ſubdit: Dixi autem per impoſsibile, quia *Lutherus.*
C ſatis ſupra dictum eſt, fidem ſine contritione eſſe non poſſe, cùm gratia non infundatur, niſi cum ma-
gna concuſsione animæ. Hæc Lutherus. Docent ergo Lutherani contritionem magnam, vel (vt Butze-
rus ait) veram pœnitentiam eſſe neceſſariam ad iuſtificationem, quanquam, nec contritionem, neque
pœnitentiam aliquid ad iuſtificationem agere, dicãt. Sed de hoc vltimo ego nolo in præſentiarum diſ-
putare, quoniam infra in titulo de operibus, de hac re diſſeram. Si contritio magna, & vera pœnitentia
eſt neceſſaria peccatori ad gratiæ conſecutionem, inde conuincitur, neminem ex lege communi poſſe
eſſe iam certum de ſua gratia, quãtum eſt certus de aliis articulis fidei: quia nemo ex lege communi po-
teſt habere hanc tantam certitudinem quòd ſua pœnitentia ſit vera, aut quòd ſua contritio ſit tantæ
quanta erat neceſſaria. Quamuis igitur iuſtificatio tribuatur ſoli fidei, nunquam tamen illa valebit ho-
minem facere certum de ſua iuſtificatione, ſi opera fateantur eſſe neceſſaria ad impetrandam iuſtifica-
tionem, aut ad conſeruationem illius: quia de valore & æſtimatione illorum operum apud Deum, ne-
mo poteſt eſſe certus. Poteſt enim quis habere ignorantiam vincibilem malitiæ alicuius operis, prout
ſæpe contingit mercatoribus, qui multos contractus putant eſſe licitos, quos apertè intelligerent eſſe
vſuarios, ſi viros doctos & bonos (vt oportebat) conſulere vellent. Præterea, vt magis Lutheranos con-
uincamus, demus illis, quamuis non concedamus, bona opera non eſſe vllo pacto neceſſaria ad iuſtifi-
cationem, neceſſarium eſt tamen abſtinere à peccato, vt gratiã iuſtificationis conſequatur, quia ipſe Lu-
D therus docet, optimam pœnitentiam eſſe nouam vitam. Non poteſt autem homo eſſe certus ſe abſti-
nere à peccato, ergo non poteſt eſſe certus de ſuæ iuſtificatione. Aſſumptum probatur apertiſsimè, quia
vt clariſsimè conſtat, poteſt homo culpabiliter ignorare, ſe aliquid omiſiſſe, quod ſub interminatione
gehennæ facere tenebatur, poteſt etiam facere aliquid quod ignorat eſſe peccatum. An autem aliquid
tale ſibi contingat, nemo de ſe certus eſſe poteſt. Inde ergo conuincitur neminem ſine ſpeciali Dei re-
uelatione poſſe eſſe certum de ſua iuſtificatione. Nam propter hanc cauſam dixit propheta: Delicta *Pſal. 18.*
quis intelligit? ab occultis meis munda me. Occulta peccata vocat illa, quę homo ignorat eſſe peccata,
& ideo petit mundari ab illis, quia illorum quæ non intelligit eſſe peccata, pœnitere non poteſt. Pro-
pter eandem cauſam Paulus dixit: Nihil mihi cõſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Hoc ideo di- *1. Cor. 4.*
xit Paulus, quia optimè ſciebat, fieri poſſe aliqua eſſe in ipſo peccata, quæ ipſum prorſus laterẽt, & ideo
cenſebat, non ſatis eſſe, nihil ſibi conſcium eſſe, vt per hoc crederet ſe eſſe iuſtum. Vnde Anſelmus pre- *Anſelm.*
dicta Pauli verba interpretans, ait: Nullius vtique peccati ſibi conſcius erat. Sed quia legerat, Delicta
quis intelligit, ſententiam temperauit, ne fortè per ignorantiam deliquerit, & addidit: Sed non in hoc
iuſtificatus ſum. Videns enim quia ei ad perfectionem ſanctitatis nec ſuum iudicium ſufficeret, aut nõ
ſe in hoc iuſtificatum. Cur verò nõ ſibimetipſi de ſe credidit, cauſam reddidit, quum ſubiũxit: Qui au-
tem iudicat me, Dominus eſt. Ac ſi apertè diceret. Nec meo de me iudicio exiſtimãdo credo, quia ille
iudicat me, cuius ego iudicium non comprehendo. Ab eo enim qui me iudicat examinari me ſubtili-
ter ſcio. Rectè enim me egiſſe recolo, ſed de meritis non præſumo, quia ad eius examen vita noſtra du-
citur, ſub quo & virtutes noſtræ trepidant. Hæc Anſelmus, qui ſatis apertè ex Pauli ſententia contra
A certitudinem gratiæ teſtimonium dicit. Eidem ſentẽtiæ fauet Ambroſius in commmẽtariis ſuper Pau-
lum, vbi prædicta Pauli verba interpretãs, ait: Apertum eſt quia duram conſcientiam habens, ſolicitus
de ſe non erat. Sed non in hoc iuſtificatus ſum. Nunc humiliat ſe, & Inquitur homo, qui poſſet culpam
incurrere neſcius. Hęc Ambroſius. Ex cuius verbis cõſtat verum eſſe id, quod principio huius argumẽ- *Ambro.*
ti aſſumpſimus, videlicet poſſe hominẽ habere ignorantiam culpabilem ſui peccati, quo dato facilè de-
cipietur, ſi propterea quod ſuum ignorat delictum, cenſet ſe iuſtificatum. Fortè hoc argumentum præ-
cognouit Lutherus, & ideo vt illius poteſtatem & vires effugeret, dixit (vt ex dictis illius quæ à princi-
pio citauimus, apertiſsimè cõſtat) nulla peccata quãtumlibet grauia poſſe impedire hominis iuſtifica-
tionem, ſi ille fixam firmamque habeat fidem, ſed omnia illa dicit cõtegi & obrui per ſolam fidem. Ec-
ce quò progreditur definiẽdi temeritas. Nã, vt quis defendat quod ſemel ab eo temere pronunciatũ eſt
non erubeſcit in abſurdiſsimos & peſtilentiſsimos quoſq; errores præcipitem ſe dare. Videns enim Lu-
therus neceſsitatem bonorum operum non poſſe conuenire cum certitudine gratię, excluſit neceſsita-
tem bonorum operum. Intelligens etiam certitudinem gratiæ nõ poſſe ſtare, ſi neceſſario eſt abſtinen-
dum à peccatis, dixit illud nõ eſſe neceſſarium, ſed ſolam fidem ſufficere ad iuſtificationem, vt certam
poſsit facere quiſq; ſuam iuſtificationem. Sed neque per hoc conſtituere hãc certitudinem, neq; argu-
menti noſtri vires effugere poterit. Quoniã ipſe & illius ſectatores aliàs docent, (vt in titulo de fide, hę-
reſi tertia oſtẽdimus) per quodlibet peccatum mortale fidelem amitti, ex qua aſſertione apertiſsimè cõ-
uincitur falſum eſſe id, quod poſteà aſſerunt, fidem contegere omnia peccata mortalia, & illa omnia o-
bruere, nullumq; eſſe peccatum mortale niſi ſolam incredulitatẽ. Optimè certè dixit Ariſtoteles, opor-
B tere mendacem omnem eſſe memorem. Pugnãt enim inter ſe velut ex diametro hæc duo: Fides amit-
titur per quodlibet peccatũ mortale: Fides contegit omnia peccata mortalia præter incredulitatem.
Si fides amittitũr per quodlibet peccatum mortale, ergo nõ poteſt contegere, & obruere illud. Et Rur-
ſum: Si fides contegit omnia peccata mortalia, ergo non amittitur per quodlibet illorum. Ecce nunc in
iſtis Lutheranis experimur verum eſſe quod Hieremias propheta de aliis ſimilibꝰ dixit: Docuerant lin- *Hiere. 9.*
guas loqui mendacium, vt iniquè agerent laborauerunt. Multum enim laborare oportet mendacem,
vt in mendacio ſuo non comprehendatur. Sed his dimiſſis ad aliud argumentum pergamus. Si omnis
iuſtus certus eſt de ſua gratia quam iam habet, ergo omnis iuſtus eſt etiam certus ſe gloriam æternam
habiturum. Conſequentia iſta iuxta doctrinam Lutheri eſt manifeſta: quia ille (vt proximè præceden-

ti hæresi ostendimus) asserit cum Iouiniano & Pelagio, eum qui iustificatus est, non posse amplius fieri
Matt. 25. iniustum. Si is qui semel gratiam acquisiuit, nō potest illam amplius amittere, ergo certum est omnem
talem habiturum gloriam æternam, quia Christus promisit se illam daturum omnibus iustis in gratia
decendētibus. Ibūt iusti, inquit ille, in vitam æternam. Si fortè Lutherus, quæ sua est temeritas, hæc om-
nia concedere auserit, ego impræsentiarum contra illum pro expugnatione tam temerariæ assertionis
non disputabo, quoniam infrà in titulo de prædestinatione contra illam ex professo pugnare decreui.
Rursum, certitudo ista iustificationis, quam Lutherani tuētur, inde solum est illis persuasa, quòd putāt
Iustificationē hominis ex sola illa fide pendere, qua credunt peccata sibi esse remissa per Christum. At,
solam illam fidem esse satis ad iustificationem, non potest illis esse certum, immò necessarium est, nisi
omnino desipiunt, quod sit illis incertum. Quoniam ipsimet fatentur non quamlibet fidem iustificare, C
sed solam illam, quæ est vera & perfecta. At fides non est perfecta, si per illam quis non credat omnes
articulos fidei, & inde sequitur, vt quāuis aliquis credat peccata sua esse sibi per Christum remissa, si ta-
men in alio fidei articulo erret, non habere fidem perfectam, & per consequens non posse per illam so-
Athana. lam iustificari. Nam quod sola illa nō sit perfecta fides, nec sufficiat ad iustificationem, apertè docet A-
thanasius, qui postquam sigillatim expressit omnia, quæ de Christi diuinitate & humanitate credere o-
portet, statim addidit hæc verba: Hæc est fides Catholica quam nisi quisque fideliter firmiterque credi-
derit saluus esse non poterit. Quamuis etiam Lutherani sint certi se habere fidem qua credunt sibi gra-
tis remissa esse peccata per Christum, non satis est hoc, vt statim possint esse certi de sua iustificatione:
quia oporteret etiam eos esse certos talem fidem solam sufficere ad iustificationem. Hanc autem certi-
tudinem, quod illa sola fides sufficiat, illi habere nō possunt. Si autem se de illa assertione certos esse di-
cunt, ostendant apertissima sacræ scripturæ testimonia, qualia in aliis causis à nobis exigere solent, qui-
bus assertionem illam probent: Aut si testimonia scripturæ illis desunt, ostendant saltem pro illa re te-
stimonia sanctorum patrum, qui semper fuerūt in precio æstimati ab vniuersa Ecclesia. Et quia nullum
tale testimonium proferre possunt, conuincitur inde illos non posse esse certos de illa assertione, cùm sit
proprium illorum figmentum nullis certis testimoniis comprobatum. Fuerunt enim ante Lutherum a-
liqui, vt Eunomius & hæretici illius sectatores, qui dixerunt solam fidem esse homini satis ad salutem,
nullus autem ante Lutherum dixit, hominem iustificari per solam illam fidē, qua credit peccata sibi gra-
tis remitti per Christum. Deinde, hæc assertio de generali certitudine gratiæ conuincitur per hoc, quod D
pro magno aliquo & speciali Dei beneficio refertur de aliquib9 in particulari fuisse illis reuelatam suo-
rum omnium peccatorum remissionem. Nam de Maria Magdalena in præsentia illius dixit Christus:
Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Et cuidam paralytico iacenti in lecto dixit: Cōfide
Matt. 9. fili, remittūtur tibi peccata tua. Et alij paralytico dixit: Ecce iā sanus factus es, noli amplius peccare, ne
Ioan. 5. deterius tibi aliquid contingat. Et ad Zachæum dixit. Hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse
Luc. 19. sit filius Abrahæ. Et mulieri quæ sanguinis fluxum duodecim annis patiebatur, cùm stās retrò tetigisset
Matt. 9. fimbriam vestimenti illius, dixit illi Christus: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et de beato Frāci-
sco, meo & omnium aliorum fratrum minorum patre refert beatus Bonauentura in historia vitæ illius
tanquam magnum aliquod beneficium illi à Deo concessum, Deum reuelasse illi, omnia illius peccata
vsque ad minimum fuisse illi à Deo remissa. At si hæc peccatorum remissio esset certa ex fide omni cre-
denti, non erat opus Deum has particulares facere reuelationes, quia sine illis fuissent, iuxta Lutherano
rum sententiam, omnes illi certi ex fide, remissa sibi esse omnia peccata. Iniuriam ergo non paruam fa-
ciunt Deo Lutherani ac sua assertione de vniuersali certitudine gratiæ, quia coguntur fateri, Deum su-
perfluas & nullius prorsus valoris reuelationes facere, cùm tamen Aristoteles dicat, Deum & naturam
nihil facere frustra. Accedit ad hęc omnia, quod hanc certitudinem gratiæ dari omnibus iustis non ex-
Iob. 9. pediebat, propter multa mala, quæ ex illa oriri poterant. Nam hæc propriæ iustitiæ certitudo non par-
Grego. uam elationis occasionem præberet, pro vt docet beatus Gregorius interpretans illud Iob, Si simplex
fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, vbi hæc ait: Plerumque si scimus bona quæ agimus, ad elationē
ducimur, si nescimus minimè seruamus. Quis enim aut de virtutis suę conscientia non quantulumcū; A
superbiat? Aut quis rursus bonum in se custodiat, quod ignorat? Sed contra vtraque quid superest, nisi
vt recta quæ agimus, sciendo nesciamus? Vt hæc & recta ęstimemus, & minima, quatenus & ad custo-
diam sensificet animum scientia rectitudinis, & in tumorem non eleuet æstimatio minorationis. Hæc
Gregorius, qui satis apertè docet, vix vllum esse qui de iustitia sua, si illam agnoscit, nō superbiat. Quod
autem dixit, Recta quæ agimus, sciendo nesciamus, ita intelligēdum est, ac si dixisset, credamus illa es-
se bona, cū formidine tamen & dubitatione, ita vt nec certò sciamus esse bona, nec prorsus ignoremus.
Luc. 18. Ex hac propriæ iustitiæ consideratione Pharisęus ille in templo orans sumpsit occasionem contēnen-
di publicanum in eodem templo orātem. Et fortè (vt aliquid multo maius dicam) ex eadem radice or-
ta est illa horrenda Luciferi superbia, qua voluit in altissimis ponere sedem suam, & Deo per omnia æ-
quari. Nam ille (vt de Narcisso poëtæ fabulātur) suam eximiam pulchritudinem, in qua Deus, gratiam
illi infundens, illum creauerat, conspiciēs, vsque adeò suiipsius amore deperiit, vt inde superbia elatus
euanesceret, & Deo æquari contēderet. Esset etiam hæc propriæ iustificationis certitudo, præsertim vi-
ris imperfectis, occasio desidiæ, & somnolentiæ, & ociositatis, quæ (vt ait Sapiens multam malitiā do-
Eccle. 33. cere solet. Omnes enim sacri doctores concorditer docent, ideo Deum incertam nobis fecisse horam B
mortis, ne homines inde acciperent occasionem turpiter & sceleratè viuendi vsque ad tempus illud, cū
spe faciendi pœnitentiam tempore mortis. Idem prorsus eueniret si homines certam haberēt suam iu-
stificationem, quia putantes se iam esse iustos nihil iam amplius de acquirenda iustitia curarent, & inde
facilè peruenirent ad perdendam iustitiam semel acquisitam.

Sed

B Sed iam opus esse censeo, vt argumētis, quæ magis ex naturali ratione procedunt, finitis, ad sacræ scripturæ testimonia accedamus, vt illis contra Lutheranos pugnemus, ne nos, vt solent, sophistas appellēt. Nam quoties Catholici contra hæreticas illorum assertiones argumētis adeò efficacibus & euidentibus pugnant, vt nihil vel iuxta faciem veritatis respondere possint, statim clamant esse sophisma, & nos omnes ob eam causam sophistas appellant, cùm tamen illi nihil magis sint quàm meri sophistæ. Ne igitur in hac grauissima causa occasionem capiant clamandi idem aduersus nos, operæprecium me facturum esse censui, si argumentis ex sola humana ratiocinatione, supposita tamen fide, procedētibus finem ponerem, & sacræ scripturæ, de qua illi nimium se iactant, apertissimis testimoniis contra illos pugnarem. Sed antequam hoc agam, oportet prius admonere lectorem, vt sciat, in Concilio Tridentino, vbi hæc causa per multum tempus diligentissimè examinata est, fuisse aliquos viros Catholicos, quāuis paucos & nō admodum doctos, qui iustificationis certitudinem, citra specialem Dei reuelationē, possibilē esse contendebant. Verum illi multum à Lutheranis in huius assertionis defensione differebant, quia illi negabant, omnem fidelem esse obligatum ad crēdendum, remissa sibi gratis esse peccata sua propter Christum. Negabant etiam, omnem hominem iustum esse certum suæ iustificationis. Hoc solum docebant, per sacramentum baptismi aut pœnitētiæ, circa specialem aliquam Dei reuelationē, posse hominē esse certū certitudine fidei Catholicę se esse in gratia. Et quidā ex illis dixit, & libello posteà de hac re ædito

C publicè asseruit, non solū eos qui sacramentū baptismi aut pœnitentiæ recipiunt esse tūc certos, sed etiā illos qui longè post sacramenta recepta vehementi charitatis feruore ardent, habere tunc certitudinem fidei Catholicæ de gratia Dei in illis habitante. Et quia aliqua testimonia sacræ scripturæ, ex illis, quæ nunc proximè citabo, ita etiam pugnant contra istos, sicut contra Lutheranos, ideo nunc ante omnia istorum assertionem declarare statui, vt quum aliquod ex huiusmodi testimoniis citauero, ostēdam tunc simul contra illos omnes pugnare. Quum hoc meum opus aduersus omnes hæreses in publicum primo emisi, inter paucula quædam quę aduersus hanc hæresim tunc protuli testimonia primū fuit, quia apertissimum pro hac re mihi tunc visum est, illud Salomonis in Ecclesiaste: Nemo scit, an odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta. Quæ verba ego posteà diligentius circunspiciens, apertè intellexi (vt ingenuè fatear) dubium pro nobis in hac causa reddere testimonium. Quoniam verba illa Salomonis multi viri docti & sancti, vt Bernardus, & Gerson, & Dionysius Carthusiensis interpretantur, non de amore aut odio Dei secundum præsentem iustitiam, sed secundum finalem perseuerantiam. Qui sensus videtur colligi ex illis quæ Salomon statim addidit, sic dicens: Sed omnia in futurum seruantur incerta. Nam aliàs, si de præsenti statu essent illa intelligenda, falsum esset (vt apertissimè cōstat) quod nemo scit an odio dignus sit. Quoniam etsi nemo scire possit se à Deo amari, multi tamen, nempe fures, adulteri, homicidæ, & omnes alii similibus sceleribus impliciti, intelligūt se tunc odio haberi à Deo, quia sciunt, nisi prorsus demētes sint, Deum odio habere iniquos. De illo igitur solo amore, & de illo odio, Salomonem loqui putant, quo Deus sic aliquos amat, vt eligat ad gloriam ęternam, alios sic odio habet, vt ordinet in pœnam æternam. Et de hoc amore & hoc odio (vt Paulus interpretatur) in-

D telligitur id quod Deus per Malachiam prophetam ait: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Est ergo Salomonis sententia, iuxta istorum interpretationem quod nemo ex se scire potest, an sit à Deo electus, an non, sed omnia hæc in futurum seruantur incerta, vsque in diem iudicii, in quo illuminabit abscōdita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Nemo aliquid horum scire potest, ex consideratione rerum externarum, siue prospera sint, siue aduersa, quia hæc omnia possunt iusto perinde ac peccatori contingere. Et ideo Salomon post prędicta verba de ignorantia amoris & odii, qua omnes nos laborare dixit, statim subdidit: Omnia pariter eueniūt iusto & impio. Iuxta hunc sensum interpretatur illa verba Olympiodorus in commentariis super Ecclesiasten. Reiecto ergo illo testimonio, propterea quod dubium est, & non cōuenit inter omnes de sensu illius, oportet vt aliunde capiamus testimonia, quæ multa se nobis gratis offerunt.

Ambrosi⁹ Cathari. *Eccle. 9.* *Rom. 9.* *Malac. 1.*

Iob ille sanctissimus, simplex, & rectus ac timēs Deum, tot tamque manifesta pro incertitudine gratiæ præbet testimonia, vt nesciam quæ aliis præferam: Si venerit ad me (inquit ille) non videbo eum, si abierit non intelligam. Quæ verba, vt apertissimè cōstat, non possunt intelligi de motu locali, quia cum nullus sit locus, vbi Deus non sit, conuincitur inde, illum ad nullum locum venire posse, nec ab aliquo loco recedere. Sunt ergo verba illa intelligenda de aduentu Dei in animam hominis per gratiæ suæ infusionem, de quo aduentu Saluator noster locutus est, quum dixit: Si quis diligit me, sermones meos seruabit, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. De hoc ergo aduentu loquens Iob dicit: Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit non intelligam. Quibus verbis fatetur Iob se nescire, quando Deus illi gratiam suam infuderit, aut si quando illam semel donatam, postea propter peccatum ab eo commissum subtraxerit. Huic nostræ interpretationi fauet beatus Gregorius, qui prædicta verba Iob interpretans in Moralibus, hæc ait: Accessus recessusque Dei à mente nostra, minimè cognoscitur, quousque rerum alternantium finis ignoratur. Quia & de tentatione incertum est, vtrum probet an trucidet, & de donis nequaquam deprehenditur, vtrum hic desertos remunerarent, an in via nutriantur, vt

A ad patriam perducantur. Hæc Gregorius. Si Iob vir sanctissimus, cui, Deo pro illo testimonium dante, tunc non fuit similis super terram, fatetur se ignorare gratiam sibi à Deo collatam, vel hac sola ratione deberent vereri Lutherani omnes, iactare se esse certos de gratia Dei in illis habitante. Quod autem Iob dicit se non intelligere recessum Dei, id est, gratiæ diuinæ subtractionem, non est omnibus peccatoribus tribuendum, vt illi omnes ignorent se gratia diuina carere, sed ad ipsum Iob solum & alios illi similes verba illa referenda sunt, qui quamuis multa bona operati sint, ignorant tamen an aliquod in illis lateat peccatum, propter quod merito Deus ab illis recesserit. Progreditur vltra Iob, vt hanc suæ

Iob. 9. *Ioan. 14.* *Iob. 1.*

Iob.9. gratiæ incertitudinem manifestet,& ait: Si habuero quippiam iustum,non respondebo, sed meum iu-
dicem deprecabor. Videte obsecro modestiam locutionis huius sancti viri, qui quamuis re vera esset iu-
stus,non ausus est dicere se habere aliquid iustum,sed sub conditione locutus est,sic dicens: Si habuero
quippiam iustum,non respõdebo,sed meum iudicem deprecabor.Et vt magis apertè declaret suam in-
certitudinem,statim addit:Et cum inuocantem exaudierit me, non credo quod audierit vocem meam.
Quid apertius dicere potuit ad manifestandam incertitudinem suæ iustificationis? Sed hoc non cõten-
tus,adhuc paucis interpositis subdit:Si iustificare me voluero,os meum condemnabit me : Si innocen-
tem ostẽdero,prauum me comprobabit. Etiam si simplex fuero,hoc ipsum ignorabit anima mea : Quæ
Grego. verba interpretans beatus Gregorius in Motalibus,ait: Sunt nonnulla quæ sciri à nobis facilè nequeunt,
etiam cùm geruntur. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur,& cum vltra æ-
quitatis metas per iram rapimur , hoc zelum iustæ districtionis æstimamus. Sæpe officium prædicatio-
nis assũmimus, vt per hoc fraternæ vtilitati seruiamus, sed nisi placeamus illi cui loquimur nequaquam B
libenter accipitur,quod prædicamus.Cumque placere mens vtiliter studet, ad amorem laudis propriæ
defluit turpiter , & quæ à captiuitate vitiorum alios curabat eruere , ipsa suis fauoribus incipit captiua
seruire. Quasi latrunculus quippe est appetitus laudis humanæ , qui rectò itinere gradientibus ex latere
iungitur,vt ex occultis educto gladio gradientium vita trucidetur,cumque propositæ vtilitatis intentio
ad studia priuata deducitur, horrẽdo modo vnum idemque opus culpa peragit quod virtus iucboauit.
Et post pauca subdit. Sæpe dum nosmetipsos plus iusto discutimus,de ipso discretionis studio indiscre-
tius erramus,& mentis nostræ acies quo plus cernere nititur,obscuratur:quia & qui importunè solis ra-
dios aspicit,tenebrescit, & inde nihil videre compellitur, vnde videre amplius conatur. Quia igitur ab
inquisitione nostra torpentes nos omnino nescimus , aut si subtili nos discussione requirimus , pleruu-
que inter vitia virtutesque caligamus , rectè nunc dicitur : Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit
anima mea. Hæc ille. Et post pauca exponens illud eiusdem Iob, Et tedebit me vitæ meæ,sic ait: Tedet
iustum viuere quia & operãdo vitam non desinit quærere, & tamen eiusdem vitæ suæ meritum non va-
let inuenire. Hæc ille. Sed Iob vt sua testimonia confirmaret,rationem suæ sententiæ quam de incertitu-
dine suæ iustificationis protulerat, nunc reddere vult ostendens neminem esse certum de bonitate suo-
rum operum,& ait: Verebar omnia opera mea: sciens quod non parceres delinquenti. Quæ verba inter-
pretans Beatus Gregorius,postquam præclara & multa Iob opera recensuit,hęc ait: Quid ergo est quod C
mira opera faciens,hæc ipsa etiam veretur pauens cum dicit,verebar opera mea, nisi quod in sancti viri
actibus verbisque colligimus,vt si placere Deo veraciter cupimus,postquam peruersa subiũgimus, ipsa
in nobis etiam bene gesta timeamus. Et post pauca subdit : Ipsa igitur bona nostra qua insidiantis culpę
euadere gladium nequeunt , nisi solicito quotidie timore muniantur , per sanctum rectè nunc dicitur,
Verebar omnia opera mea. Ac si humili confessione diceretur : Quæ apertè egerim video,sed quid in
his latenter pertulerim ignoro. Sępe enim nonnulla bona nostra latrocinanti fraude pereunt quia rectis
se nostris actibus concupiscentiæ terrenæ subiungunt. Sępe desidia interueniente deficiunt,quia feruo-
re qui cœpta sunt frigescente, amore tabescunt. Quia ergo culpæ surreptio vel in ipso virtutis actu vix
vincitur , quid ad securitatem superest , nisi vt studiosè semper & in virtute timeatur. Hæc Gregorius.
Tanta fuit firmitas in beato Iob de incertitudine bonorum operum suorum, quæ sunt necessaria ad iu-
stificationem,vt prioribus verbis non contentus vltra progredi voluerit, sic dicens. Si lotus fuero aquis
niuis,& fulserint velut mũdissimæ manus meæ,tamen sordibus intinges me,id est, vt beatus Gregorius
interpretatur , sordidum me declarabis , & sordidum me esse manifestè ostendes. Hoc ideo dixit Iob,
quia sciebat quod quantumcunque opera sua scrutaretur & conscientiam suam mundare vellet , adhuc
poterant in illo esse aliqua peccata abscondita quæ ipsum laterent , propter quæ merito esset impedita
eius iustificatio. Et in alio loco iterum ait Iob : Siue nobiles fuerint filii eius, siue ignobiles, non intelli-
Iob.14. git . In quorum verborum interpretatione beatus Gregorius hæc ait : Non incongruè filiorum nomine
Grego. opera designantur sicut Paulus dicit : Quia saluabitur per filiorum generationem. Neque enim mulier
1.Tim.2. quæ continentiæ studens nequaquam filios generat salua non erit,sed per generationem filiorum salua-
ri dicitur , quia per effectum bonorum operum perpetuæ saluti associatur . Nobiles ergo sunt filii re- D
cta opera , ignobiles autem facta peruersa. Et sæpè homo agere qualibet , bona intentione nititur:
sed tamen pro multis quæ surripiunt , eius acta apud omnipotentem Deum qualiter habeantur incer-
tum est . Siue itaque nobiles fuerint filii eius , siue ignobiles non intelligit : quia subtili examine discus-
sa vtrum approbentur eius opera , an reprobentur ignorat . Hactenus Gregorius , quem tam prolixè
citaui propterea quod certitudinis assertores contendunt illum in sui fauorem trahere . Vt igitur om-
nibus constet falsu illos iactare Gregorium pro illis sententiam dixisse , volui tam multa ex Grego-
rio testimonia citasse, quibus apertissimè nostra sententia de incertitudine gratiæ confirmatur.
Hæc omnia testimonia quæ ex beato Iob protulimus , non solum contra Lutheranos militant , sed
etiam contra Catholicos , quos supra diximus certitudini gratiæ vtcunque fauere . Nam si Iob ille san-
ctissimus , cui non erat similis super terram , nesciebat aduentum Dei in animam suam, aut recessum e-
ius ab ea : si ille simplicitatem suam ignorabat , quis erit tam perfectus, qui citra omnem Dei reuelatio-
nem poterit gloriari se certò scire aduentum Dei in animam suam , & in illa commorari ? Si Iob vere-
tur omnia opera sua , quis erit tam perfectus , qui certò sciat opera sua esse perfectè bona & Deo gra-
ta ? Si aliquis est certus de sua gratia , non est cur vereatur sua opera . Nam ille qui est in Dei gratia , &
hoc certò scit , necessarium est vt etiam certò sciat absque vlla dubitatione se habere aliqua bona ope-
ra,& Deo grata,præsertim quando se exercet in aliquibus operibus mandatorum Dei. Scio esse aliquos
qui his omnibus testimoniis ex libro Iob citatis vniuersaliter respondent , illa omnia dixisse Iob non
ideo

ideo quia vera essent, sed propter humilitatem, vt inanem gloriam prorsus à se reiiceret. Sed certè de
A hac responsione meritò dici potest illud poëtæ:

Incidit in Scylam, cupiens vitare Charybdim.

Nam responsio illa aliam assertionem includit nõ minus pestilentem quàm illa de incertitudine gra-
tiæ pro qua tuenda in hanc incidere volunt. Dicunt enim in hac sua responsione licitum esse homini
propter humilitatem mentiri, quod est manifestè erroneum, vt infrà Deo duce apertè conuincemus in
titulo de mendacio, quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona.

Rursum, hanc nostram & Catholicam assertionem de incertitudine gratiæ confirmare volo testi-
moniis Dauid prophetæ, & primum sit illud quo reges admonens, ait: Seruite Domino in timore, &
exultate ei cum tremore. Vt autem apertius hoc prophetæ testimonium intelligatur, audiamus Cas- *Psal. 2.*
siodorum prædicta verba interpretantem, qui hęc ait: Breuis & plena commonitio quę domino Deo *Caßiodo-*
amabili timore seruitur. Nam sicut remissa securitas culpas admittit: ita timor desiderabilis delicta *rus.*
semper excludit, & ne seruitium Dei durissimum aut tristissimum fortè putaretur, subiungit: Et ex-
ultate ei cum tremore. Quia timor Domini, non ad miseriam: sed gaudium ducit: quippe qui bea-
tos efficit & sanctos operatur, Et iterum ne hæc exultatio negligens redderetur, addidit: cum tremo-
re, vt vtraque sociata cœlestem reuerentiam competenter exprimerent. Hæc Cassiodorus. Est alte-
rum eiusdem prophetæ in alio Psalmo testimonium, vbi hæc ait: Delicta quis intelligit? Quo loquen-
di modo per interrogationem, innuit nullum esse aut saltem rarum qui delicta sua omnia possit intel- *Psal. 118.*
ligere. Nam quod aliqua intelligere homo possit, ipsemet alibi docuit, sic dicens: Quoniam iniqui-
B tatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Et iterum alibi, Delictum meum *Psal. 50.*
cognitum tibi feci. Potest igitur homo aliqua cognoscere peccata, sed non omnia, quia multa sunt *Psal. 31.*
quæ sæpe nos ignorantes commisimus, aut omisimus, alia etiam sunt quæ postquam commissa sunt,
nobis ignorantibus manent. Ex quibus conuincitur neminem posse esse certum de sua iustificatione.
Nec valet quorundam responsio dicentium prophetam in illo loco locutum esse non de peccatis mor-
talibus, sed de solis venialibus. Nam propheta indifferenter locutus est de peccatis voce communi,
sine vlla distinctione, non est ergo rationi consentaneum, vt quod propheta absolutè dixit, aliquis ad
sola venialia restringere velit, quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, præsertim
quod ex ipsa litera constat plus de mortalibus verba illa esse intelligenda, quàm de venialibus, propte-
rea quod post illa verba statim subdidit: Ab occultis meis munda me Domine. De illis ergo delictis lo-
quitur, quæ hominem immundum ac sordidum faciunt. At, peccata mortalia multò magis reddunt
hominem immundum ac sordidum, ergo illa etiam sunt quæ multi homines sæpe non intelligunt. Et
certè de huiusmodi peccatis mortalibus interpretantur illa verba prophetæ. Anselmus in commenta-
riis super quartum caput prioris epistulæ ad Corinthios, & Bernardus epistola quadragesima secunda,
quæ est ad Archiepiscopum Senonensem. Ambo enim interpretãtur de illis peccatis quę hominis iusti-
ficationem impedire possunt.

Præterea, hanc nostram sententiam de incertitudine iustificationis apertissimè probat id quod Do-
minus per Hieremiam prophetam ait: Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet il-
lud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes. Si homo non potest perscrutari cor suum, ergo non *Hiere. 17.*
C potest certò cognoscere se esse in gratia: quia multa possunt esse in corde nostro abscondita, quæ suf-
ficiant ad impediendum gratiam. Hoc testimonium non solùm pugnat contra Lotheranos, sed etiam
contra Catholicos qui certitudinem gratiæ tuentur. Sed vt omnibus notum sit, quantam habeat hoc
testimonium contra illos omnes efficaciam, audire oportet beatum Bernardum, qui in epistola. 42. ex
illis Hieremiæ verbis arguit iustos esse de sua iustitia incertos. Sic enim ait: Prauum est cor hominis & *Bernard.*
imperscrutabile, ita vt nemo sciat quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est, sed nec ipse
planè. Nam cùm Apostolus diceret: Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, ad- *1. Cor. 4.*
iecit, sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quia non possum, ait: ratam vel ipse de me proferre senten-
tiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel
ipsi conscientiæ meæ: quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudi-
care de toto qui totum non audit. Qui autem iudicat me, Dominus est. Dominus, inquit, cuius vtique
scientiam non effugit, sententiam non subterfugit, etiam quod propriam latet sententiam. Audit deus
in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat: Et paucis interiectis subdit: Veruntamen de-
licta quis intelligit? Nam si possum dicere cum Paulo, quod quidem longè est à me, nihil mihi conscius
sum, non tamen in hoc esse iustificandum, oporteret me gloriari. Non enim qui seipsum commen-
dat ille probatus est, sed quem Deus commendat. Si applauserit mihi humanus dies, pro minimo ha-
beo, quia ille lucet tantum in facie. Homo enim videt in facie, Deus autẽ intuetur cor. Propter hoc Hie-
remias non satis popularibus sententiis, velut quibusdam humani diei radiis mouebatur, sed fidenter
loquebatur Deo: Diem hominis non concupiui: Tu scis, si meus mihi arriserit dies, neque meipsum, *Hiere. 17.*
D inquit, iudico, quia neque ipse me satis intelligo. Solus meritò constitutus est iudex viuorũ & mortuo-
rum. Solum attendo iudicem, quem & solum iustificare cognosco. Pater dedit ei iudicium facere, quia
filius hominis est. Non vsurpo mihi, vel super me, seruus filij potestatem: neque me annumero illis, de
quibus ita conqueri solet. Tulerunt homines à me iudicium. Et mox addit: Velim nolim, ipsi me asta-
re necesse est, ipsi horum, quæ gesserim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum prætervolat, nec
subterfugit cogitatio. Sub tam æquo liberatore meritorum, sub tam intimo secretorum inspectore quis
gloriabitur castum se habere cor? Sola profectò quæ non solet gloriari, non nouit præsumere, conten-
dere non consueuit, gratiam inuentura est in oculis pietatis, humilitas. Non contendit iudicio, neque

prætendit iustitiam, qui verè humilis est, sed dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Re-
Psal. 142. cusat iudicium, & postulat misericordiam, facilius sibi veniam impetrare posse, quàm iustitiam vindicare confideos. Hucusque Bernardus. Et sermone tertio de aduentu Domini, postquam dixerat periculum eorum qui curam animarum suscipiunt, hæc ait: Accedit sanè ad solicitudinis cumulum, & pondus timoris, quod cum & meam & proximi conscientiam seruare necesse sit, neutra mihi satis est nota. Vtraque abyssus est imperscrutabilis. Vtraque mihi nox est, & nihilominus exigitur à me vtriusque custodia, & clamatur. Custos qui de nocte, custos qui de nocte. Hæc Bernardus, qui nihil apertius dicere potuit pro incertitudine iustificationis. Et ideo tam prolixè illum citare volui, vt propriis illius verbis conuincerem, malè agere, & in vanum laborare illos qui contendunt Bernardum in contrariam trahere sententiam, dicentes illum pro certitudine gratiæ sententiam dixisse. Non est enim credendum virum tam doctum ac sanctum secum pugnantia dixisse. In his enim quæ nos ex illo nunc proximè citauimus, apertissimè docet incertitudinem gratiæ. Quod autē alij ex Bernardo pro certitudine gratiæ citant, malè ab illis intelligitur, quia nihil ad huius causæ statū agit. Nam in sermone illo de quatuor modis orandi, cui potissimū innituntur Colonienses illi authores Enchiridij institutionis Christianæ, non loquitur Bernardus de certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, sed de certitudine fidei humanæ, quæ excludit dubitationem, & illi potest subesse falsum. Et quod hæc sit in illo loco Bernardi sententia, ex verbis quæ ille ibidem dicit apertissimè constat. Quia illa signa ex quibus persuadere vult illam certitudinem, solum sunt coniecturæ quædam, quæ humanam generant fidem, & possunt decipere, & non cognnt necessariò ex fide Catholica. Et ipse satis se declarat, quòd loquitur de certitudine fiduciæ, quam potest habere in suis postulationibus ille, qui habuerit signa quę ille numerauit. Aliud testimoniū Bernardi citant aduersarij nostri ex sermone. 74. super Cantica, sed neq; illud est ad propositū, quia illic Bernardus non loquitur de aduentu Dei in animam per infusionem gratiæ, sed de aduentu illius in animam antea iustificatam, quando venit per collationem dulcedinis spiritualis, & aliarum spiritualium consolationum. Nam aliàs si ille locutus fuisset de aduentu Dei in animam per infusionem primæ gratiæ, consequens esset Bernardum illum illic dixisse sæpe certum fuisse se peccasse mortaliter: quia dicit se certò sciuisse Deum recessisse ab illo. Et hoc ipsum etiam dicit sermone decimoseptimo super Cantica, exponens illud: Reuertere dilecte mi, &c. De illo autem aduentu qui fit per collationem spiritualium consolationum, bene potest homo esse certus, quia potest illas in se experiri. Sed ex istis nō potest colligi certitudo fidei Catholicæ de inhabitatione Dei gratia in homine, quia omnes illæ consolationes, Deo permittente, possunt dari à Dæmone, qui sæpe transfigurat se in angelum lucis. Sunt alia testimonia Bernardi, quæ hostes nostri citant pro certitudine gratiæ, quam illi prædicant, cum tamen nihil pro illa dicat, quia solum dicit iustos sua bona opera cognoscere, & hoc ait in sermone tertio de aduentu. Hoc autem etiam nos fatemur, quia (vt supra Gregorius dixit) nisi se bene agere cognoscerent, statim à bonis operibus cessarent: & ideo dixit optimè Gregorius, quod oportet vt sciendo nesciamus. Quod autem dixit sermone decimoseptimo ex paruis de testimonio iustificationis, non est intelligendum de iustificatione alicuius particularis hominis, sed de iustificatione quæ est in corpore Ecclesiæ, quæ est corpus illius. Sed nemo scit an ipse sit membrum in quo sic Deus inhabitet per gratiam. A B

Deinde, hanc Incertitudinem gratiæ multi alij prophetæ præter Hieremiam, suis testimoniis con-
Danie. 4. firmant. Daniel siquidem ad Nabuchodonosor regem ait: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet Deus delictis tuis. In quibus verbis potissimum annotanda est illa vox, Forsitan, quam constat esse notam dubitationix. Hæc autem dubitatio non oritur ex duritia & austeritate Dei, quem constat esse misericordissimum, sed ex imperfectione operum nostrorum, de quibus meritò dubitare debemus, an talia sint, vt misericordiam impetrare valeant. Si Daniel dubitabat Deum ignosciturum, ergo neque ille, neque Nabuchodonosor poterat esse certus de remissione peccatorum. Ideo Hieronymus in commentariis super Danielem prædicta
Hierony. verba interpretans, ait: Cùm Daniel præscius futurorum, de sententia Dei dubitet, rem temerariam
Ioel. faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccantibus. Hæc Hieronymus. Deinde, propheta Ioel exhortans Dei populum, vt conuertat se in toto corde ad Dominum, quia benignus & patiens est, ait: Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Ioëlem, ait: Ne desperetis veniam, scelerum magnitudine, quia magna peccata magna delebit misericordia, & si nos egerimus pœnitentiam, & ipsum pœnitebit comminationis suæ, & mala quæ comminatus est, nobis non inferet nostræque mutatione sententiæ, & ipse mutabitur. Et statim addit: Sed ne forsitan, magnitudo clementiæ nos faceret negligen- C
Psal. 5. tes, adiunxit. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus? Ego, inquit, hortor quod meum est, ad pœnitentiam, & Deum ineffabiliter noui esse clementem, dicente Dauid: Miserere mei Deus secundū magnam misericordiam tuam. Sed quia profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei nosse non possumus, sententiam tempero, & opto potius quàm præsumo, dicens: Quis scit, si conuertatur, & ignoscat?
Ionæ. Quod ait: quis, aut impossibile, aut difficile sentiendum est. Hæc ille. Illud etiam est manifestum, quod Niniuitæ ad prædicationem Ionæ statuentes pœnitentiam peccatorum agere, & aliquam pro illis Deo
Hierony. satisfactionem reddere, dixerunt: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Super quæ verba Hieronymus, hæc ait: Illud quoque quod dicitur: Quis scit, si cōuertatur, & ignoscat Deus? Ideo ambiguum ponitur, & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortius agant pœnitentiam, & magis ad misericordiam prouocent Deum. Hæc Hieronymus, qui mentem prophetæ declarans, suam de incertitudine apertissimè manifestauit sententiam. Eundem

sensum

ſenſum habent verba illa, quæ Petrus Apoſtolus dixit Simoni Mago: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis. Hæc prophetarum teſtimonia quæ *Act.8.* nunc ex Daniele, Ioële, & Iona citauimus, non minus contra Catholicos aſſertores certitudinis gratiæ pugnant, quàm contra Lutheranos.

Paulus etiam contra hos omnes apertiſſimum reddit teſtimonium pro incertitudine gratiæ, ſic di- *1.Cor.4.* cens: Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die, ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Qui autẽ iudicat me Dominus eſt. Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoaduſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo. Tam prolixè hũc Pauli locum citaui, quia multa in illo mihi videntur contineri, quæ incertitudinem gratiæ manifeſtiſſimè probant. Sed antequam vim & energiam illorum verborum penſemus, opus eſt admonere prius lectorem, vt intelligat Paulum in illis verbis non ſuam oſtentare incertitudinem gratiæ, quia id non verè de ſe dixiſſet, qui per diuinam reuelationem certus erat non ſolùm de præſenti iuſtificatione, ſed de corona iuſtitiæ, quã
A à iuſto iudice ſe habiturum certiſſimè credebat, & firmiſſimè ſperabat. Paulus (vt ſæpe aliàs facere ſolet) alios admonere volens, quid illos agere oporteat, ſub nomine ſuo locutus eſt, vt libentius acciperent doctrinam, & patientius ferrent reprehenſionem de fiducia propriæ conſcientiæ. Et hoc ante me annotauit Theophylactus, qui ſuper illa verba, Mihi pro minimo eſt, &c. ait: Hæc autem non de ſeipſo *Theophy.* verè dicit, non enim ipſum prorſus iudicabant: ſed vt ne alios iudicent, in propria perſona, quod vult, perficit. Et poſtea ſuper illa verba: Nolite ante tempus iudicare, iterum ait: Ita nanque diuus Paulus perpetuò ſolet quæ alterius ſunt, in propriam trãſferre perſonam, inque ſeipſo docere, quæ alios eſt docturus. Hæc Theophylactus. Et ante Theophylactum hoc idem docuit Chryſoſtomus ſuper eadẽ Pauli verba, homilia.11. ſuper priorem epiſtolam ad Corinthios, ſic inquiens: Nemo tamen Paulum vt ſtultum reprehendat, quod neminem dignum ducit, qui de ſeipſo ferat ſententiam. Primum enim nõ propter ſe hoc dicit, ſed propter alios. Hæc Chryſoſtomus. Hoc itaque ſuppoſito fundamẽto, primũ annotandum in verbis Pauli eſt, quod teſtimonium propriæ conſcientiæ, quo illa teſtatur ſe nullum propriũ peccatũ ſcire, non eſt ſatis ad hoc vt homo certò credat ſe eſſe iuſtum. Nihil, inquit, mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum, hoc eſt, non propter hoc poſſum pronunciare me iuſtum. Nam ſolemne eſt Paulo hanc præpoſitionem, In, capere pro illa præpoſitione propter, aut pro illa præpoſitione, per. Sic accepit ad Epheſios loquens, quum dixit: Conſedere nos fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu, id eſt, per, aut propter Chriſtum Ieſum. Et iterum: Nunc autem in Chriſto Ieſu, vos qui aliquando *Ephe.2.* eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine Chriſti, hoc eſt, per ſanguinem Chriſti. Alterum in verbis Pauli annotandum eſt, quod nemo poteſt omnia ſecreta cordis ſui plenè ſcrutari, ſed ſolus Deus eſt qui renes & corda ſcrutatur. Et ideo dixit, Sed neque meipſum iudico. Qui autẽ iudicat me: Dominus eſt.
B Tertium annotandũ deducit Paulus ex ſecundo dicto, quod nemo poteſt veram de ſe proferre ſententiam, quia nemo poteſt verè iudicare niſi de illis, quæ perfectè nouit. Et ideo monuit vt nolimus iudicare ante tempus, quouſque veniat dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Quod de iudicio cordis proprij intelligendum eſt, perinde ac de iudicio alieni.

Et hunc eſſe verum Pauli ſenſum, apertè docent omnes ſacri doctores, qui illa Pauli verba alicubi in- *Hierony.* terpretati ſunt. Hieronymus lib.2. dialogorum contra Pelagianos prædicta verba pertractans, ait: Qui *Pſal.18.* hoc dicebat, nullius vtique peccati ſibi conſcius erat, ſed quia legerat, delicta quis intelligit. Et ſunt viæ *Prou.14.* quæ videntur viro iuſtæ, nouiſsima autem eorum reſpiciunt in profundum inferni, & iterum: Omnis vir videtur ſibi iuſtus, Deus autem corda hominum dirigit: idcirco temperabat ſentẽtiam, ne fortè per *Ecc.17.* ignorantiam deliquiſſet, maximè cum ſcriptura teſtatur: Eſt iuſtus, qui perit in iuſtitia ſua. Et alibi. Iu- *Deut.16.* ſte quod iuſtum eſt ſectaberis, ne opinione veritatis à iuſtitia declinemus recordantes Saulis, & Achã. *Auguſt.* Hæc Hieronymus. Auguſtinus ſuper Pſalmos exponens illum verſum ex Pſalmo. 42. Abyſſus abyſſum inuocat, obiter illa Pauli verba interpretatur, ſic dicens: Abyſſum inuocant ſancti prædicatores verbi Dei. Nunquid & ipſi Abyſſus? vt noueris quia abyſſus & ipſi, Apoſtolus ait: minimum eſt vt à vobis diiudicer, aut ab humano die. Quanta autem abyſſus ſit, audite amplius. Neque enim ego meipſum diiudico. Tantámne profunditatem creditis eſſe in homine, quæ lateat ipſum hominem in quo eſt? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in ſe ageretur intus, neſciebat, & ſe mo-
C riturum cum Domino vel pro Domino temerè promittebat. Quanta abyſſus erat? Quæ tamen abyſſus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Chriſtus prænũciabat, quod in ſe ipſe ignorabat. Ergo omnis homo licet ſanctus, licet iuſtus, licet in multis proficiens, abyſſus eſt. Hæc Auguſtinus. Et Chryſoſtomus ho- *Mar.14.* milia.11. ſuper priorem epiſtolam ad Corinthios, exponẽs illud, Nolite ante tempus iudicare, ait: Quod *Chryſoſt.* ſi in quibus ipſe peccaui, inquit, nihil certò mihi conſcius ſum, quo pacto dignus fuero qui de aliis feram ſententiam? Qua autem ratione ſi res meas non ſatis exploratas habeo, aliena potero diiudicare? Quod ſi Paulo hæc contingebant, longè magis & nobis. Etenim ita loquebatur, non vt ſeipſum inreprehenſibilem diceret. Sed ſi quiſpiam apud eos inueniretur qui nihil peccaſſet, neque hunc dignum fore, qui cæterorum vitam examinaret, oſtenderet, quódque ſi hunc nihil conſcium, reum eſſe inquit, multò magis qui multorum ſibi conſcij ſunt. Hæc Chryſoſtomus. Et Haymo ſuper Paulum prædicta verba exponens, ait: Si ego meipſum inreprehenſibilem inuenio, qui melius meipſum noui quàm vos, quomodo poteſtis diiudicare conſcientiam meam, facio quicquid facio, maximè cum nemo ſciat hominum quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. Fœlix conſcientia, quæ ita de ſe audet loqui ſecurè. Et ne videretur Apoſtolus præſumptiuè ac ſuperbè talia fateri, ſubiunxit: Sed non in hoc iuſtificatus ſum. Subaudis apud me, vel apud Deum: ac ſi diceret aliis verbis: licet ego in me nihil ma-

Ioannes Gerson in quodam tractatu de signis bonis ac malis, qui est in quarta parte operum illius, hæc ait: Signum malum indicare se esse in gratia cum certitudine, nisi per reuelationem claram habeatur, cùm sufficiat pro statu præsenti probabilis coniectura. Nescit quippe homo an amore vel odio dignus C sit, tum quia nescit an opera sua acceptantur coram Deo: Tum quia ignorat qua districtione iudicentur, aut quo fine terminentur: Tum quia mentalis oculus cæcutiens est, putans aliquando de gratiis, gratis datis vel acquisitis gratiam esse gratum facientem: Tum denique quia angelus satanæ trãsfigurat in angelum lucis exufflans per aliquam latentem superbiam flammam charitatis, conseruans nihilominus lucem quandam acquisitæ seu consuetudinalis virtutis. Hæc ille. Et eandem sententiam docet in tractatu de præparatione ad missam, qui est in secunda parte operum suorum. *Gerson.* *1. Cor. 11.*

Post istos omnes viros illustres succedit tota turba scholasticorum Theologorum, è quibus multi fuerunt sanctitate perinde ac doctrina clari, qui omnes concorditer docent hanc nostram & Catholicam assertionem de incertitudine gratiæ inhabitantis. Istorum verba non referam, sed satis erit indicare locum lectori. Alexander de Hales in tertia partæ summæ Theologicæ, quæstione vigesimaseptima. Sanctus Bonauentura in primo senten. distinctione decimaseptima, parte prima, quæstione tertia. Sanctus Thomas in prima secundę, quęst. 112. artic. 5. Richardus de media villa in primo dist. 1. arti. 2, quęst. 5. Durãdus de sancto Pontiano in primo senten. distin. 17. quęst. 4. Gabriel Biel in secundo sen. distin. 27. dubio vltimo. In quo loco immeritò reprehendit doctorem subtilem Ioannem Scotum, dicens ex dictis illius colligi, illum sentire hominem posse esse certũ de sua iustificatione. Et multi ex Catholicis, qui in concilio Tridentino volebant defendere certitudinem gratiæ, conabantur trahere Scotum in fauorem suæ sententiæ, moti authoritate Gabrielis, qui illud tribuit Scoto. Sed re vera Gabriel & quotquot alii hoc tribuunt Scoto, falluntur: quia mentem illius minimè assecuti sunt. Nam ille in D multis locis apertissimè docet, neminem absque speciali Dei reuelatione posse esse certum de sua iustificatione. Hoc enim apertissimè docet in primo sentẽ. dist. 17. quæst. 1. artic. 1. in principio, vbi dicit neminem posse cognoscere certitudinaliter se esse in charitate. Idem dicit in. 3. distinct. 27. quæst. vnica. In. 4. distinct. 5. quæst. 1. volens probare bonitatem ministri non esse necessariam ad susceptionem baptismi, dicit hæc verba: Cùm enim quasi nullus possit esse certus de bonitate propria, multo magis nec de bonitate alterius: ergo si ex bonitate ministri dependeret baptismus, nunquam posset aliquis esse certus se verè recepisse baptismum, quod est inconueniens. Hæc ille. Et in eodem. 4. senten. distinct. 9. quæstione prima, disserens de præparatione necessaria ad dignè suscipiendum Eucharistiam, dicit non esse necessarium, vt homo sciat se esse in gratia, quia aliàs nullus posset dignè suscipere: quia nullus potest certò scire se esse in gratia. Cùm ergo in tam multis locis apertissimè doctor subtilis Scotus dixerit neminem posse esse certum de sua iustificatione, meritò sunt reprehendendi illi, qui ausi sunt oppositam assertionem falsò tribuere illi. Sed opus est vt respondeamus argumento, quo Gabriel & illius sectatores nituntur persuadere, Scotum sensisse hominem posse ex communi lege esse certum de sua iustificatione. Dicunt enim Scoti sententiam esse, quod ad suscipiendum gratiam per aliquod sacramentum, satis est non ponere obicem, hoc est, tunc non peccare mortaliter. Quilibet autem potest scire se non ponere obicem, hoc est non peccare mortaliter quum suscipit sacramentum: ergo quilibet hoc modo recipiens sacramentum, erit certus se tunc esse in gratia. Sed in hoc argumento bis errat Gabriel, & qui illum in hac parte sequuntur. Primò, quia iuxta doctrinam Scoti, non solum ille dicitur ponere obicem, qui peccat mortaliter, sed etiam ille qui accedens ad sacramentum nullam habet peccati contritionem, vel attritionem. Itaque non ponere obicem, vt Scotus docet, non est merè negatiuè se habere, sed est habere aliquam peccati attritionem, quæ quamuis optimis circunstantiis ornata, non esset sufficiens dispositio ad consecutionem gratiæ. Hoc apertissimè docet Scotus in quarto sentent. distinct. 4. quæstione. 5. Et distinct. 14. quæst. 4. arti. 3. Et dist. 16. quęst. 1. paulum ante solutionem A argumentorum. Et distinct. 18. his. Et dist. 49. quæst. 4. vbi dicit, peccare illum qui recordatur se peccasse, & non dolet. Secundo errat Gabriel in suo argumento, quia malè concludit, etiam si daremus illi quod non ponere obicem, sit idem quod non peccare mortaliter. Nam ad hoc vt suscipiens sacramentum sit certus certitudine fidei se suscepisse gratiam, oportet vt eadem certitudine sit certus se suscepisse sacramentum. Hoc autem nemini potest esse certitudine fidei certum, quia nemo potest sic esse certus de intentione ministri, sine qua, vt definitum est in Concilio Florentino, non potest perfici sacramentum. Manet ergo Scotus pro nostra & Catholica sententia de incertitudine gratiæ, & non pro contraria in quam alii inuitum & renitentem trahere conabantur. *Alexãder de Hales.* *Bonauentura.* *Thomas.* *Richardus.* *Durãdus.* *Gabriel.* *Ioannes Scotus.*

Ex his omnibus quæ hactenus pro incertitudine gratiæ protulimus, facilè conuincitur secunda pars assertionis Lutheranæ, quæ ait: omnem fidelem esse obligatum ad certò credendum, remissa sibi esse gratis peccata sua propter misericordiam Dei, & meritum passionis Christi. Si nemo potest esse certus de sua iustificatione, consequens est necessariò, vt nemo teneatur ad habendum hãc certitudinem: quia aliàs homo obligaretur ad impossibile, quod est absurdum, & Deo iniuriosum. Præterea, si omnes fideles & iusti obligantur (vt Lutherani dicunt) ad certò credendum se esse iustos, oportet vt ipsi Lutherani ostendant pręceptum diuinum apertum & clarum, quale ipsi à nobis in aliis causis exigere solent, quod apertè obliget omnes fideles ad hanc certitudinem, quam illi prædicant. At cum tale præceptum B non possit in sacris libris repetiri, conuincitur inde nullum tale præceptum esse. Et hoc argumentum conuincit potissimum Lutheranos, quia dicunt nihil esse recipiendum quod in sacris literis non habeatur. Rursum, si omnes fideles tenerentur ad certò credendum esse iustos: ergo qui illud non crederet, esset censendus hæreticus. Ecclesia tamen nunquam hactenus propter hoc aliquem proclamauit hęreticum, imò ex opposito dixit pias mentes esse, quæ timent culpam esse, vbi culpa non est.

Post hęc omnia argumenta, vt totam istam de certitudine disputationem plenè absoluamus, operę-
precium erit Ecclesiæ definitionem in medium afferre. In cap. vltimo, de purgatione Canonica, Inno-
centius tertius definit esse indiscretum, & temerarium, & ineptum, iurare se esse immunem à peccatis,
Iob.9. quáuis de illis pœnitentiā egerit. Et probat per illud Iob: Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima
mea. Demum, Concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum post longam & diligentissimam
Cōcilium super hac re factam examinationem, sessione sexta Christianissimam de hac re protulit sententiam, quę
Tridentinum. capite .9. decretorum illius sextæ sessionis habetur sub his verbis: Quamuis autem necessarium sit cre-
dere, neque remitti, neque remissa vnquam peccata fuisse, nisi gratis, diuina misericordia, propter Chri-
stum, nemini tamen fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola
quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est. Cùm apud hæreticos, & schismaticos possit
esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana
hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserēdum est, oportere eos, qui verè iustificati
sunt, absq; vlla dubitatione omnino, apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemq; à peccatis
absolui, ac iustificari nisi eum, qui certò credat se absolutū, & iustificatum esse, atque hac sola fide abso- C
lutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit, de Dei promissionis déque mortis & resur
rectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, de-
que sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet, si quilibet, dum seipsum, suamque propriam
infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest, cùm nullus scire
valeat, certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum. Et post da-
tam hanc fidei definitionem, ne quis temerè contra eam aliquid dicere auderet, duos Canones latæ
sententię videlicet decimūtertium, & decimumquartum adiecit, quorū verba sunt quę sequūtur. Si quis
dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam, necessarium esse, vt credat certò, &
absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit.
Si quis dixerit hominem à peccatis absolui ac iustificari, ex eo quod se absolui ac iustificari certò credat,
aut neminem verè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum: & hac sola fide absolutionem,
& iustificationem perfici, anathema sit. Hactenus Concilium Tridentinum. Sed ne ex istis verbis ma-
lè intellectis, lector aliquis labatur in aliquem errorem, volo lectorem admonere vt bene aduertat &
rectè intelligat verba illa Concilij. Cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse
falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Non enim per illa verba dicunt neminem posse credere se
esse in gratia, ita vt illi fidei non possit subesse falsum: sed dicunt neminem posse illud scire certitudi-
ne fidei, cui non possit subesse falsum. Nam potest esse vt aliquis iustus per coniecturas aliquas à Spi-
ritu sancto donatas, hoc est, quas illi spiritus sanctus suggerit, credat fide tantum humana, id est, ra-
tionibus humanis innixa, se esse iustum, & illi fidei non potest subesse falsum: quia cum Spiritus san- D
ctus suggerat, vt sic credat, illi fidei non potest subesse falsum. Sed ille sic credens non erit certus de
sua iustificatione, certitudine fidei cui non potest subesse falsum. Quia etsi illas coniecturas iustifica-
tionis illi suggerit Spiritus sanctus, ille tamen nescit eas à Spiritu sancto fuisse ministratas, quod erat
necessarium, vt ille esset certus certitudine fidei, cui non potest subesse falsum. Nam aliàs etsi res in
se sit certa, ille tamen non erit certus, quia sæpe poterit meritò dubitare. Verba ergo Concilij intelli-
genda sunt de vtraque certitudine, videlicet rei in se, & quo ad nos, ita quod vtranque certitudinem de
sua gratia nemo sine speciali Dei reuelatione possit habere. Si autem ille sciat certò illam suggestionem
esse à spiritu sancto, tunc illud dicetur esse specialem reuelationem. Quia non omnibus iustis datum est,
1. Ioan.4. vt sciant quæ suggestiones fiunt à spiritu sancto, & quæ à spiritu malo. Nam si omnes hoc scirent, non
2.Cor.11. dixisset Ioannes in sua prima Canonica epistola: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an
ex Deo sint. Sed quia sæpe angelus sathanæ transfigurat se in angelum lucis, ideo probare oportet spi-
ritus an ex Deo sint. Et inde necessariò sequitur, vt qui certò scit spiritum aliquem esse à Deo, hoc ha-
beat per specialem Dei reuelationem. Qui autem illam habet, bene potest esse certus de sua iustifica-
tione certitudine fidei, cui non potest subesse falsum: quoniam qui ex tali reuelatione certò crederet
se esse iustum, innitetur diuinæ reuelationi, cui non potest, vt constat, subesse falsum. Et sicut illa est
illi specialis, ita fides qua certò credit, sicut tunc tenetur credere se esse iustum, est illi specialis & non
Catholica, quia non obligat alios quibus non est facta illa specialis reuelatio. Cùm ergo Concilium di-
xit, neminem posse certò scire certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, hoc idem est ac si dixis-
set, certitudine habita per viam, per quam non potest falli. Et talem viam habet ille, qui innititur reue-
lationi diuinæ. Qui autem per coniecturas ministratas à spiritu sancto, sed nesciens certò eas esse à spi- A
ritu, credit certò se esse in gratia, non est certus certitudine fidei, cui nō potest subesse falsum. Quia et-
si res in se certa sit, via tamen qua illam credit, non est infallibilis, quia est solùm ratio humana proba-
bilis, cui potest subesse falsum. Et hanc certitudinem moralem, quæ habetur per viam fallibilem, quam
nos appellamus fidem humanam, Concilium non negauit, neque nos negamus posse ex lege communi
contingere multis iustis. Et hinc constat apertissimè quàm parum faciat pro certitudine gratiæ illud te-
stimonium Pauli ex epistola ad Romanos: Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod filij
Rom.8. Dei sumus. De hac Pauli sententia gloriabantur in Concilio Tridentino illi Catholici qui certitudinem
gratiæ defendere conabantur. Sed ex his quæ nunc diximus apertè constat nihil illis fauere. Fatemur
quidem Spiritum sanctum reddere iustis testimonium per bona opera quæ faciunt, aut per alias con-
iecturas, quod sunt filii Dei, sed non est illis omnibus certum quod illud sit testimonium Spiritus san-
cti. Hoc autem (vt diximus) est summè necessarium vt verè homo sit certus de sua iustificatione. Præte-
rea, non omne testimonium quod reddit Spiritus sanctus homini de sua iustificatione, est testimonium
certitudinis

certitudinis. Nam testis non semper testatur ex visu, sed aliquando ex auditu, aliquando de credulitate, & de probabilitate. Sic etiam Spiritus sanctus, & si testimonium reddat iustis, quod sunt filii Dei, non tamen semper omnibus æquale, sed quò nostræ menti plenius insederit, & per nostra opera se nobis patefecerit latius, eò certius reddit testimonium spiritui nostro quod filii Dei sumus. Hoc autem certum testimonium non omnibus dat, sed illis solum quibus reuelat suam iustificationem.

B Hoc solum mihi iam superesse video, respondere scilicet aliquibus argumentis, quibus contra nos, & Catholicam veritatem pugnant certitudinis assertores. Primò quidem arguunt contra nos, & dicunt quod qui negant certitudinem salutis haberi posse, excruciant, & excarnificant conscientias: quia ducũt illas in desperationem, dum semper illas dubitare faciunt. Respondeo quod non iubemus eos desperare. Non enim qui est incertus, desperat, quia est medium inter certitudinem & desperationem, videlicet probabilis quędam fides aut opinio de sua iustificatione. Sed isti ex vno extremo in aliud sine medio pertransire volunt, quia ex negatione certitudinis gratiæ volunt inferre desperationem salutis, & sic faciunt iuxta id quod quidam dixit:

Dum vitant stulti vitium in contraria currunt.

His argumentatoribus possumus respondere id quod Horatius aliis similibus dixit in satyra aut sermone primo, sic inquiens:

Non ego auarum
Cùm veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem:
Est inter Tanaim quiddam, socerúmque Viselli.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines
Quos vltra, citraque nequit consistere rectum.

Ad hunc modum ego respondeo quod negando certitudinem, non volo concedere desperationem, sed solum volo dare medium aliquod inter vtrũque, videlicet probabilem opinionem de propria iustificatione. Hæc autem probabilis opinio ex multis testimoniis concipi potest. Sunt enim signa huius iustitiæ & interioris gratiæ duo præcipua & magis certa, quæ maiorem securitatem possunt præstare illis
C qui certò sciunt se stare in fide Catholica. Primum est dolor de peccatis omnibus contra Deum commissis. Alterum, est propositum vitandi omnem ipsius offensam & seruandi per omnia cuncta diuina mandata. Et qui se certò nouerint hoc animo esse, vt supra modum doleant de omnibus offensis, quas contra Deum admiserint, & eas in posterum non obstantibus quibuscunque incommodis & periculis, quanta maxima potuerint cura, & diligentia, cupiant vitare, probabilissimam sanè suæ iustificationis coniecturam habent, & toto pectore totisque præcordiis de tanto & tam præcelleti beneficio, possunt intra se meritò exultare. Sunt etiam signa gratiæ inhærentis contemptus mundi & omnium rerum terrenarum, desiderium patriæ cœlestis, libenter audire verbum Dei, delectari in rebus diuinis, prompta voluntas ad executionem mandatorum Dei, nullum habere remorsum conscientiæ peccati mortalis, timor offendendi Deum. Verum hæc omnia non sunt adeò certa signa iustificationis, vt habens illa non possit decipi iudicando se esse iustum: quia cum illis omnibus potest habere aliquod peccatum mortale latẽs. Sunt tamen signa efficacissima ad causandum (vt dixi) probabilem opinionem, aut certitudinem moralem de propria iustificatione. Et hæc certitudo moralis est, quæ hominem non mediocriter consolari potest. Hæc, est illud testimonium conscientiæ, in quo, iuxta Pauli sententiam, non inaniter gloriari 2. Cor. 1.
& lætari possunt. Ideo Chrysostomus homilia tertia super posteriorem epistolam ad Corinthios, ait: Chrysost.
Quando damnare non potest consciẽtia nostra, quasi factis improbis à recto discesserimus, etiam si innumera patiamur acerba, etiam si vndique feriamur, ac periclitemur sufficit nobis ad solatium, immò non tantum ad solatium, sufficit nobis pura conscientia, verum etiam in hoc, vt coronemur dum præbet nobis testimonium, quod nihil commiserimus mali, sed iuxta Dei placitum hæc perpetimur ob vir-
D tutem, ob philosophiam, ob multorum salutem. Hæc Chrysostomus. In quibus verbis id annotandum est, quod solum dixit, nos habere solatium & consolationem ex testimonio nostræ conscientiæ, & non plenam certitudinem atque securitatem. Sed ne ex hoc solatio & testimonio cõscientiæ quis superbiat, & maiorem quàm decet capiat gloriam, audiat quid beatus Bernardus dicat libro secundo de consideratione ad Eugenium: Volo, inquit ille, glorieris testimonio conscientiæ, sed non minus vt eodem ipso Bernar.
humilieris. Rara vox, nihil mihi conscius sum. Cautior in bonis ambulas, si & mala non lateant. Quamobrem, vt dixi, noueris te, vt inter angustias, quæ non desunt, fruaris conscientiæ bono. Magis autem, vt scias, quid desit tibi. Nam cui non desit? Omnia illi desunt, qui nihil sibi deesse putat. Hæc ille. Secundò contra nos argumentantur per illud, quod habetur in symbolo Apostolorum, Remissionem peccatorum. Ex quibus verbis illi colligere volunt quod quilibet à sacerdote absolutus tenetur credere remissa sibi esse peccata. Sed hæc nihil nos mouent, quia nos fatemur remissionem peccatorum dari per absolutionem sacerdotis, & omnes teneri ad credendum talem remissionem dari, si adsint reliqua omnia quæ sunt necessaria ad talem remissionem impetrandam. Nemo tamen potest certò scire illa omnia adesse, quia nemo potest certò scire quod se bene pręparauit integrè scrutando suam conscientiam vt de omnibus perfectè doleret, neque etiam potest sibi certò constare de intentione sacerdotis, quæ semper est necessaria ad cuiuslibet sacramenti administrationem. Et propter hanc causam adultus qui ad baptismum accedit, quamuis certò sciat se dolere de peccatis, non tamen potest certò scire se esse in gratia, quia non potest illi certò constare de intentione baptizantis.

A Tertiò nobis obiiciunt illud Apostoli: Nos autem non spiritũ huius mundi accepimus, sed spiritum, 1. Cor. 2.
qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Ex quibus verbis hostes nostri colligere nituntur Apostolos per solam Spiritus sancti infusionem, & non per aliquam specialem reuelationem, co-

gnouisse dona Dei illis collata, & inde colligunt omnibus iustis hoc esse concessum vt cognoscant dona Dei, inter quæ numeratur gratia. Et confirmant, quia nisi hoc esset illis concessum, non possent Deo gratias agere, vt debent, pro beneficiis quæ à Deo receperunt. Sed isti argumẽtatores in multis decipiũtur sic argumentantes. Primò, quia illic Apostolus, vt ex serie literæ constat, non loquitur de donis specialibus quæ aliquibus hominibus Deus peculiariter cõcedit, sed de beneficiis communibus quæ Deus toti generi humano concessit, qualia sunt redemptio, doctrina fidei, sacramenta per quæ possimus iustificari. Hæc autem omnia omnes iusti, immò etiam omnes fideles certò sciunt per donum fidei quam à Deo acceperunt. Et quod de huiusmodi donis loquatur in eo loco Paulus, verba quæ sequuntur apertè demonstrant. Nam post illa verba supra citata, statim hæc addit: Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus. At Paulus & cæteri Apostoli commilitones illius non prædicabant propriam alicuius hominis iustificationem, aut alia peculiaria hominis dona, sed communia, illa quæ supra numerauimus. Deinde, decipiuntur in qualitate notitiæ, quam putant esse necessariam. Quod enim obiiciũt non posse hominem Deo gratias agere, vt debet pro beneficiis receptis, si illa non agnoscit: rectè quidem id dicunt, & nos fatemur, sed satis est ad reddẽdas gratias, cognoscere illa dona per probabilem opinionẽ de illis habitam, & non est necessaria ad hoc certitudo fidei. Et de ista cognitione intelligendum est etiam illud quod idem Apostolus in eodem loco ait: Quis scit hominum, quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in homine? Nam etsi actus interiores nostræ animæ certò B
& euidenter cognoscamus, non tamen ita cognoscimus habitus interiores, sed solum illos cognoscimus
1. Ioan. 3. per coniecturas & probabili quadam opinione. Quartò nobis obiiciunt illud Ioannis ex prima sua Canonica epistola: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodiuimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus. Ex istis verbis putant hostes nostri se conuincere certitudinem gratiæ, & sufficiens testimonium ad illam esse carere remorsu conscientiæ, & ex illa pace conscientiæ oriri custodiam mandatorum Dei. Sed nihil minus dicit in illo loco Ioannes: quoniam in illis verbis non dixit Ioannes, nos habere certitudinem si cor nostrum non reprehẽderit nos: sed dixit nos habere fiduciam. At fiducia longissimè distat à certitudine, quoniam certitudo, vt in principio diximus, pertinet ad intellectum, fiducia verò pertinet ad voluntatem. Ad habendum autem hanc fiduciam impetrandi à Deo quæ petierimus, satis est probabilis quædã persuasio quod sumus Deo grati, & quæ placita sunt ei, facimus. Quæ persuasio inde nascitur quod mandata illius custodimus, & de nullo peccato accusat nos conscientia nostra. Quintò nobis
Ibidem. obiiciunt illud Ioannis ex eodem loco: Scimus quoniam trãslati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Translatio autẽ de morte ad vitam fit per iustificationem, quoniam peccatum est mors, & gratia est vita animæ, & inde sequitur vt translatio de morte ad vitam sit trãslatio de peccato ad gratiam. Cùm igitur Ioannes dicat nos scire hanc translationem, videtur inde colligi nos etiam scire quando sumus in gratia. Sed hoc argumentum in multis deficit. Primò enim procedit ex sensu mystico, qui parum validus est ad probandum aliquod dogma. Nam peccatum intelligere per nomen mortis, & gra C
tiam per nomen vitæ, sensus est mysticus, qui malè huic loco conuenit, & est nimium ab illa litera alienus. Nam Ioannes illo loco de vera morte corporali loquebatur, & de vita æterna ad quam iusti transferuntur, cùm ex hoc mundo exeunt. Deinde errarũt est in argumento, putando quod per illud verbum, scimus, quod positum est, in litera Ioannis, significatur notitia euidens & certa, qualis est illa quæ habetur per syllogismum demonstratiuum, aut per intuitionem alicuius rei præsentis. Sæpe enim scire dicimus ea de quibus solum habemus fidem diuinã, aut fidem humanam, aut probabilẽ opinionem. Nam
Act. 2. Petrus ad populum Iudæorum loquens, dixit: Certissimè sciat omnis domus Israël, quia & Dominum eum & Christum fecit Deus hunc Iesum quem vos crucifixistis. In quibus verbis constat positum esse, scire, pro credere. Et Ioãnes in eadem epistola & in eodẽ capite vnde prima verba desumpta sunt, vsur-
1. Ioan. 3. pat sæpe hoc verbum, scire, pro credere: Scimus, inquit ille, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Et iterum: Et scitis quoniam omnis homicida nõ habet vitam æternam in se manentem. In his duobus locis constat scientiam capi pro fide diuina, qua credimus omne reuelatum à Deo esse verum. Et iuxta hanc significationem accipiẽdum est illud verbum in loco prius citato, vbi Ioannes dixit: Scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus. Credunt enim iusti se transferendos esse per mortem huius corporis ad vitam æternam, dummodò verè diligant Deum. Nam illa vox, quoniam, illo loco, valet tantum, ac si dixisset, dummodò, aut, si. Et quia firmissimè illud credunt & sperant, posuit propter certitudinem, præteritum pro futuro, translati sumus, pro transferemur. Hoc enim sæpissimè cõtingit in sacra scriptura vt constat ex multis locis eius. In omnem terram, inquit Dauid, exiuit sonus eorum. Et iterum in alio Psalmo: Eruisti animam meam ex loco D
inferiori. Et iterum: Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. In his omnibus locis & in multis aliis, positum est præteritum pro futuro, propter certitudinem rei venturæ, quæ pro tam certa habetur ac si iam præteriisset. Et hoc idem fecit Ioannes in loco prædicto. Sexto nobis obiiciunt Luthe-
Roma. 4. rani illud Pauli ex epistola ad Romanos: Ideo ex fide vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui est pater omnium nostrum. Ex isto loco putat Philippus Melancton se triumphare de nobis, quoniam dicit ille Paulum in illis verbis docuisse nos iustitiam esse ideo ex sola fide, vt possimus esse certi de remissione peccatorum nostrorum, quam deus nobis promisit. Sed certè Philippus nimium detorquet verba Pauli in sensum alienum. Nam Paulus illo loco non loquitur de promissione remissionis peccatorum, sed de promissione incarnationis filii Dei, qui assumpturus erat carnem ex semine Abrahæ & ad hunc finẽ dedit aliam pro-
Rom. 9. missionem de filio quem paritura erat illi Sara. De hac secunda promissione dicit Paulus in eadem epi-
stola.

stola. Promissionis enim verbũ hoc est, secũdum hoc tempus veniã & erit Saræ filius. Propter has duas promissiones dicit Paulus in alia epistola: Abrahæ dictæ sunt promissiones. Hæc promissio incarnationis filii Dei fuit data Abrahæ ante legem,& ideo dixit Paulus quod non per legem fuit data promissio Abrahæ aut semini eius, quia si per legem esset data intelligeretur quod solis Iudæis ex semine Abrahæ *Gal. 3.*
A secundum carnem promitteretur Christus. Dicit ergo Paulus promissionem illam ideo propter fidem Abrahæ datam esse, vt possit prodesse omni credenti in Christo, siue Iudæo, siue Gentili, quoniam omnes hi sunt veri filii Abrahæ & verum semen illius secũdum spiritum. Hęc autem promissio facta est firma & certa non propter opera nostra, sed per solam gratiam Dei. Et hunc esse verum Pauli sensum cõstat ex commentariis omnium sacrorum doctorum, & potissimum ea Anselmo qui illum Pauli locum melius, meo quidem iudicio, interpretatur, sic inquiẽs: Non enim firma esset, sed potius infirma & irrita, nisi ipse per gratiã suam impleret eam. Ideo non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prędestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus erat, nõ quod homines. Quia etsi faciunt homines bona quæ pertinẽt ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciãt, quæ præcepit, non illi faciunt vt ipse faciat quod promisit. Alioquin vt Dei promissa compleantur, nõ in Dei, sed in hominum potestate est: & quod à Domino promissum est, ipsis redditur Abrahæ. Sed non ita fieri potest: per gratiam ergo Dei, gratuito munere nobis cõcessam, implẽtur eius promissa, dum per donum suę gratiæ facit vt credamus & bene operemur, sicque hæredes efficamur. Firma sit promissio omni semini Abrahæ, id est, non parti seminis sed omni semini. Volebant enim Iudæi vt quantum ad eos, firma esset: & quantum ad gentiles, cassa. Sed non ita Deus promisit, cum diceret, in semine tuo benedicẽtur omnes gentes. Firma sit omni semini, id est, omni populo fideliũ imitatori Abrahæ. Hactenus Anselmus. Ea cuius verbis apertissimè constat Lutheranos perperam interpretari verba Pauli, & in alienum sensum illa detorquere. Septimo nobis obiicitur illud Ioannis in Apocalypsi: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum *Anselmus*
B cãdidum, & in calculo nomen nouum scriptũ, quod nemo scit, nisi qui accipit. Ex isto loco quidam ex Catholicis, qui in Concilio Tridẽtino contendebat pro possibili certitudine gratiæ, nitebatur conuincere illam, & se in hac causa triumphare putabat. Sed certè nimius affectus suæ opinionis illũ decipiebat. Nam cum verba illa Ioãnis sint nimium obscura, & quæ non facilè ab omnibus intelligantur, non deberent iumi ad probandum aliquod dogma, præsertim cum de illorum intelligentia non conueniat inter omnes sacros doctores. Et quod magis miror de hoc argumentatore est, quod nullus ex sacris doctoribus qui illum locum interpretantur, fauet sententię illius, ita vt dicat per manna intelligi gratiam, aut iustificationem, & rarus est qui dicat per nomen nouum intelligi appellationem veri Christiani aut veri filii Dei adoptiui. Nam ferè omnes interpretantur de præmio cœlestis patriæ in futura vita recipiendo. Beatus Ambrosius in commentariis super Apocalypsim, quæ nunc primum industria & opera Cutheberti Tonstalli Dunelmensis episcopi in lucem prodierunt, duas reddit illis verbis Ioannis expositiones, & in nulla illarum dicit per nomen nouum debere intelligi appellationẽ veri Christiani: sed in prima expositione dicit per nomen nouum intelligi nomen Christi, & hoc dicit neminem scire nisi qui accipit, iuxta illud eiusdem Ioannis in alio loco: Qui dicit se nosse Deum & mandata eius non custodit, hic mendax est. Et huic expositioni consentit Beda super Apocalypsim. In altera expositione dicit Ambrosius per nomen nouum significari beatitudinem patriæ cœlestis, & hoc nomen nullus scit nisi qui accipit. Quia, vt inquit ille, quãta sit illa cœlestis beatitudo, nullus scire præualet nisi qui ad hãc peruenire meruit, sicut dicit Esaias propheta: Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectãtibus te. Hæc Ambrosius. Et hanc posteriorem interpretationem amplexatur Gregorius libro. 28. Moral. cap. 2. Alia argumenta contra non fiunt pro certitudine gratiæ, sed vt prolixitatem euitem, ea omnia omittere decreui, præsertim cum ad illa omnibus facilè responderi possit per illa quæ hactenus à *Apoc. 2.* *Ambros.* *1. Ioan. 2.* *Esa. 64.*
C nobis dicta sunt. Contra hanc hæresim post datam definitionem Concilii Tridentini scripsere duo viri docti Hispani quorum primus dicitur Dominicus de Soto ex ordine fratrum Prædicatorũ, & is composuit opus quoddam de natura & gratia tribus partitum libris, in quorum tertio contra hanc hæresim disputat. Alter est Andreas de Vega ordinis Minorum, qui scripsit opus magnũm pro defensione & expositione Tridentini decreti de iustificatione hominis, & in huius operis libro nono satis diffusè & copiosè de hac re disserit.

HAERETICVS.

Ferunt quidam adeò dementes, vt dicerent omnes hæreticos bene sentire: quam sententiam (vt Philaster ait) asseruerunt quidam dicti Rhetorii. Verùm hæc assertio adeò rationi repugnat, vt Augustinus in lib. de hęresibus capite. 72. videatur impossibile, vt aliquis suæ mentis compos hoc sentire posset. Cum enim plures sint hæreses ea diametro pugnantes, nõ est possibile vt vtraque earum credatur esse vera, non certè magis quàm credere duo contradictoria simul vera. Quapropter non est quod aduersus hanc dementiam pugnemus. Sola narratione eam expugnasse credimus, quoniam seipsam expugnat.

Secunda est hæresis que docet hæreticos non esse aliquã corporali pœna puniendos, sed esse iudicio diuino relinquẽdos. Verum de hac re nihil in pręsentiarum dicemus, quoniam specialem prolixum de hac re paramus tractatum qui de iusta hæreticorum punitione inscribitur.

Tertia hæresis est quę docet omnem illum esse censendum hęreticum, qui quouis modo lethaliter peccat. Hanc hæresim prodiisse tẽpore Gregorii papæ huius nominis. rr. testatur Nicolaus Eimerici

j. suo directorio inquisitionis, nec tamen prodidit quis illius fuerit autor: sed tantum dicit Gregorius vndecimus habito prius pleno (vt decebat) doctorum virorum consilio damnasse hanc assertionem velut hæreticam, & à vera Catholicæ fidei regula deuiantem.

Fortè ad hunc errorem pertinet, id quod aliqui ex Lutheranis de fide & operibus disputantes, asseruot. Nam aliqui eorum docere conantes solam fidem iustificare hominem, videntesque plurima scripturæ sacræ testimonia quæ apertissimè doceot operum bonorum necessitatem, dicunt fidem oon esse vbi necessaria opera non sunt. Fit itaque necessariò, iuxta istorum sententiam, vt quoties quis lethale aliquod crimen commiserit, toties fidem perdat: quoniam (vt isti aiuot) fides sine operibus consistere oequit. Sic docet quidam Ioannes Riuius Atthendoriensis in quadam epistola quæ inscribitur de sola fide ad amicum innominatum, vbi hæc quæ sequuntur, inserit verba: Etenim fieri nequit (ait ille) vt vbi vera syoceraque est fides, ibi impiè quis aduersus Deum agat. Et parum suprà ante præfata verba expresius hoc idem docet, sic inquiens: Quaodiu quidem filu Dei sumus, hæredes etiam sumus. Filij autem sumus eousque planè, dum fidem io Cbristum retinuerimus. Ea amissa non agnoscit vt filios pater ille cœlestis. Amittitur autem, si & impiè viuas, nec pœoitentiam impietatis agas. Hæc Ioannes Riuius. Si per quodlibet peccatum mortale amittitur fides, ergo omnis qui mortaliter peccat est infidelis. Si infidelis est, oportet oecessariò vt aut Sarracenus, aut Paganus, aut hæreticus sit. Quooiam nulla alia infidelitatis species hucusque à viris doctis asignata est. Quum igitur homo aliàs verè Christianus, ob sulum adulterij aut furti crimeo ab eo commissum, nõ sit Iudæus, aut Sarraceous, aut Paganus cen- A
sendus, oportebit oecessario, iuxta istius Ioao. Riuii sententiam, fateri illum esse hæreticum.

Et certè nisi qnęstioois difficultas ex sola nominis sigoificatione penderet, clarissimè patet non omnem peccatorem, etiam si lethale sit illius crimen, esse hæreticum. Nam cum duo sint peccatorum genera, voum cùm ea fiunt quæ facienda oon erant, alterum cùm ea deseruntur quæ facere tenebamur: si hoc secundo modo quis peccet, quo pacto illum dices hęreticum, quem nihil egisse aut docuisse constat? Præterea fieri potest vt aliquis graue aliquod crimeo committat, & se malè agere sciat: nam alioqui verum non esset quod Saluator ait: Filius qui nouit voluntatem patris, & oon facit secundum eius vo-
Luc.12. luntatem, vapulabit multis. At Christus Saluator noster qui ipsamet veritas est, mentiri non potuit. Fieri ergo potest vt quis malè agat etiam cùm se malè agere credit. Non enim tam morigera est voluntas, vt semper intellectui sibi consuleoti cedat, imò sæpissimè illius consilium dediguatur, & consilio illius spreto quodlibet agit.

Certum siquidem est non omne peccatum esse ex pura igoorantia, sed multa esse ex pura malitia, quod vel ex eo apertissimè constare potest, quod in lib. Iob legitur: Quasi impios percussit eos in loco
Iob.34. videntium. Qui quasi de industria recesserunt à Deo, & omnes vias eius intelligere nolueruot, vt perueoire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum. Ex quibus verbis apertè coouiocitur, aliquem malè agere posse, quamuis certò ille sciat, se cootra Dei præcepta facere.

Ille igitur qui iuxta hunc modum contra Dei pręcepta agit, peccat, non tamen hæreticus ab vllo viro docto & Catholico censebitur. Qui enim fieri potest vt qui nulli hæresi adhæret, hæreticus sit? At vbi non est error io fide, ibi hæresis esse oon potest: quoniam hęresis oppooitur fides. Qui ergo malè a- B
gens, se malè agere credit, hæreticus noo est dicendus. Quò fit vt non omnis peccator sit hæreticus dicendus. Deinde, si omnis peccator esset censendus hæreticus, oporteret omnem peccatorem post primam & secnudam correptiooem deuitare: quoniam Apostolus Paulus ait: Hæreticum homioem post
Tit.3. primam & secundam correptiooem deuita. Aliter tamen facieodum esse Christus nos docuit, qui se-
Matt.18. cundò peccantem noo vitandum dixit, sed Ecclesiæ denunciandum. Neque opus est vt aduersus hanc damnatam hęresim amplius disputemus, pręsertim quòd suprà libro primo capite. 9. ex sanctorum virorum doctrina ostendimus quis verè hæreticus dici debeat: ex quibus apertissimè constat oon omnem peccatorem esse de hæresi notandum.

HORAE CANONICAE.

INter alios errores quos impingit Vualdensibus Æneas Syluius in libro de origioe Bo-
Vualdenses. hemorum, is vnus est quo docent in horis canonicis cantandis dicendisque frustra tempus teri. Huius tamen erroris bonus Guido non meminit cùm errores Vualdensium recenset. Hunc errorem suscitauit posteà Ioannes Vviclepb, dicẽs quod licet sit bonũ ora-
Vviclepb. re, noo est tamen æquum vt homo arctetur ad orandum certo & determinato tempore, quia (vt dicit) hoc repugnat libertati Christianæ, sed ait liberum debere esse cuilibet vt oret cùm voluerit. Taoquam si libertas Cbristiana io hoc sita esset, vt oulli humanæ legi obligetur. Superius nanque ostendimus, Ecclesiam habere à Deo potestatem iostituendi leges, quibus omnes Christianos obliget. C
Io hoc ergo sita est Christiana libertas, vt primò per baptismum homo liberetur à seruitute peccati, quę
Galat.4. maxima est seruitus. Deinde liberi sumus à iugo seruitutis legis Mosaicæ: io quibus duobus vera Christiana libertas collocatur. Et hæc est libertas qua (vt dicit Paulus) Christus nos liberauit. Nõ autem sic liberos nos fecit, vt liberum oobis sit quaslibet humanas leges cõtemnere, quia illis obtemperare tenemur cum iustæ sunt. Cum ergo iustum sit vt Deum oremus, & pro beneficiis à Deo receptis illi gratias reddamus (nam hoc Deus præcepit, nec tamen signauit tempus quaodo hoc faciendum esset) Ecclesia tempus orãdi instituens, nihil aliud facit quàm præscribere tempus quo præceptum illud diuinum implendum sit, sicut in præcepto de sanctificatione sabbati declarat illud impleri per auditiooem missæ in die Dominica. Omnes ergo illi quibus ab Ecclesia certum orãdi tempus præscriptum est, illo tempore

orare

orare tenentur, nec sic facientes frustra faciunt, quia Ecclesiæ præcipienti obediunt. At qui Ecclesiam
audit, Christum eius sponsum audit. Quis autem adeò desipiet vt dicat nos frustra Deo obedire? Melior 1. Reg. 15.
est certè obedientia quàm victima, & nolle acquiescere quasi peccatum ariolandi est. Præterea, Ecclesia
instituens certa orandi tempora, ita vt quolibet die certis horis ad hoc destinatis ab aliquibus oretur, Eccle. 3.
iustè facit, quoniam vt dicit Sapiens: Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt vniuersa sub cœ-
lo. Si ergo tempus est flendi, & tempus ridendi, tempus plangendi, tempus saltãdi, tempus loquendi, 1. Cor. 14.
tempus tacendi, cur non etiam tempus orandi? Beatus Apostolus Paulus Corinthiis scribit, vt omnia
honestè & secundum ordinem fiant. Si omnia, ergo etiam oratio secundum ordinẽ fieri debet. At qua-
D lis ordo erit, si nullum certum tempus erit deputatum orationi, quo cõueniatur ad Ecclesiam, sed quis-
que oret aut Ecclesiam accedat cùm libuerit? Tunc certè omnia turbabuntur. Rursum, quòd statæ
sint horæ ad orandum, non est humanum inuentum, sed sacra scriptura docente, cognoscimus. Daniel Daniel. 6.
ingressus est domũ suam, & fenestris apertis in suo cœnaculo contra Hierusalem tribus temporibus in
die flectebat genua sua, & adorabat confitebaturque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat.
Ecce vides Danielem tribus temporibus Dominum orantem, & hoc non vno aut altero tantùm die, Act. 3.
ne fortè putares à casu hoc fecisse, sed sic semper facere consueuerat. Et in Actibus Apostolorum dici- Act. 10.
tur quòd Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Et in eodem libro
iterum dicitur quòd Petrus ascendit in superiora vt oraret circa horam sextam. Ex quibus scripturæ lo-
cis conuincimus, olim apud Iudæos fuisse aliquas horas easque statas orationi destinatas, quas Aposto-
li obseruarunt, à quibus hæc orandi tempora vsque ad nos processerũt. Neque immeritò his tribus tem-
poribus, videlicet hora tertia, sexta, nona, olim Iudæi orabant, & nunc Christiani orant, quoniam (vt
ait beatus Cyprianus) in illis tribus horarum spatiis per sacramẽtum trinitatis denotatur. Nam à prima
hora vsque ad tertiam, trinitas horarum completur. Rursum, peracta tertia, à quarta vsque ad sextam
altera est trinitas. Deinde à septima vsque ad nonã, trinitas tertia completur. Hæc ergo horarum spa-
tia iampridem spiritualiter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus
seruiebant. Præter hæc tria orandi spatia fuit etiam apud Iudæos olim mediæ noctis silentium orationi
deputatum à viris sanctis, quorum exemplum viri religiosi in noua lege secuti, media nocte surgunt
A vt Deo laudes dicant. Diuinus nanque Psaltes ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Et ite- Psal. 118.
rum: Memor fui nocte nominis tui Domine. Et ne impius Vvicleph subterfugiat, dicens ex vno facto
Dauid non esse sumendum argumentum, vt nos qualibet nocte hoc facere velimus: audiat ipsum pro-
phetam non vna aut altera tantum nocte hoc facientem, sed per singulas noctes. Lauabo (inquit) per
singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Hunc autem locum de oratione Psal. 6.
nocturna esse intelligendum beatus Hylarius docet, exponens locum illum Psalmi: Memor fui nocte
nominis tui Domine. Sic enim ait: Scit præcipuè nocturno tempore diuini esse à nobis nominis recor- Hilarius.
dandum. Scit tum maximè custodiam Dei legis à nobis esse retinendam, cum subrepunt animo impu-
ræ cupiditates: cum stimuli vitiorum per recens assumptum cibum corpus exagitãt. Tum Dei nomen
recordãdum: tum custodienda eius lex est, pudicitiam, continentiam, timorem Dei statuẽs. Nouit hoc
præcipuè tempore Dominum esse orandum, deprecandum, promerendum, dicens alio loco: Lauabo Psal. 6.
per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Non est periculoso noctur-
narum vigiliarum ocio animus relaxandus, sed in omnibus deprecationibus, in confessionibus pecca-
torum occupandus est: vt cum maximè corporeis vitiis datur opportunitas, tum præcipuè eadem vitia
diuinæ legis recordatione frangantur. Hæc Hylarius. Ex cuius verbis constat Dauid prophetã non vna
aut altera tantum nocte (vt impius Vvicleph dicit) Deum laudasse, sed singulis noctibus hoc fecisse. Et
vt nos etiam idem faciamus, alibi hortatur, dicens: In noctibus extollite manus vestras in sancta, & be- Psal. 133.
nedicite Domino. Et in Actibus Apostolorum dicitur quòd Paulus & Silas media nocte adorãtes lau- Act. 16.
dabant Deum, & audiebant eos qui in custodia erant. Subito verò terræ motus factus est magnus, ita vt
mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorum vincula soluta
B sunt. Quid dicent hîc Vvaldenses, vanum esse putantes media nocte surgere ad orationem, cùm tam
aperta miracula Deus operatus sit ad Pauli & Silæ orationem nocturnam? Non est ergo vanum (vt il-
li existimant) surgere ante lucem. Nec promisit Deus coronam profundè stertentibus, sed vigilanti-
bus. Beatus (inquit) seruus ille quem cum venerit Dominus eius inuenerit vigilantem. Ecce iam vides
horas olim à Iudæis obseruatas vt in illis Deum orarent, videlicet media nocte, hora tertia, sexta, & no- Luc. 12.
na. Verum Ecclesia, quò iustitia Christianorum plus abundaret quàm pharisæorum & scribarum, vltra
illas horas alias elegit, scilicet mane horam primam, & vesperam, & completorium, cum iam videlicet
prima noctis vigilia incipit. Vnde beatus Cyprianus in expositione orationis Dominicæ, postquã enu-
merauit horas olim à Iudæis orationi destinatas, sic ait: Sed nobis fratres dilectissimi præter horas an- Cyprian.
tiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandum est, vt re-
surrectio Domini in matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus sanctus designauit in Psalmis,
dicens: Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi, & contempla-
bor te. Et iterum per prophetam loquitur, dicẽs: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & reuer- Psal. 5.
tamur ad Dominum Deum nostrum. Recedẽte item sole, ac die cessante necessariò rursus orãdum est.
Nam quia sol Christus verus est, & dies verus, sole ac die seculi recedente quando oramus & petimus
vt super nos veniat denuo lux, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Hæc Cy-
prianus. Omitto de hac re plura hominum sanctorum testimonia, quoniã scripturæ sunt apertæ. Si quis
tamen ea videre desiderat, legat Thomam Vvalden. libro de sacramentalibus, titulo tertio, quo loco
copiosè de hac re differit. Accedit ad hæc vniuersalis Ecclesiæ consuetudo, quæ has horas orandi statas,

ante multas annorum centurias in templis maioribus & monasteriis obseruauit. Et ne fortè calumni- C
entur quòd consuetudo hæc fuerit ex sola Ecclesiæ permißione, audiant Ecclesię definitionem hoc
facere præcipientem. Concilium nanque Agathense tricesimo capite suorum decretorum modum do-
Cōcilium cet quo in aliquibus horis orandum sit. Sic enim ait: Et quia conuenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus
Agathen- æqualiter custodiri, studendum est vt vbiq; (sicut fit) & post antiphonas, collectiones per ordinem ab
se. Episcopis vel presbyteris dici, & hymnos matutinos, vel vespertinos decantari diebus omnibus, & in
conclusione matutinarum, vel vespertinarum, missarum post hymnos capitella de Psalmis dici, & ple-
bem collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione dimitti. Hęc Concilium Agathen-
se. In quibus verbis non solum designat horas certas orandi, sed modum quo tunc orandū est. Desinant
ergo hæretici reprehendere tot Ecclesiasticos viros, immò totam Ecclesiam statis horis Deum laudan-
tem. Nam Deus easdem horas mysteriis consecrauit. Media siquidem nocte nascitur ex virgine matre.
Hora prima mane surrexit ex sepulchro rediuiuus. Tertia hora Spiritus sanctus venit super Apostolos
& alios discipulos. Hora sexta crucifigitur. Hora nona mortuus est. Vespere cum discipulis cœnat, illosq;
q; suo sacratissimo corpore reficit. Completorij tempore, quod prima est noctis vigilia, in mōtem secesf-
Psal. 118. sit solus orare, vt pararetur tentationi quæ illa nocte erat superuentura. Septies ergo in die (iuxta pro-
pheram) nos laudem Deo dicamus, vt huiusmodi buccinis diuinarum laudū, diaboli & mundi machi-
næ corruant, quemadmodum olim septem tubis clāgentibus sacerdotibus muri Hiericho corruerunt. A

FINIS LIBRI SEPTIMI.

F. ALFONSI DE CASTRO
ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER OCTAVVS.

IDOLOLATRIA.

NON potui non mirari, cùm reperi fuisse aliquos ex his qui Christo nomina dederunt
idolorum cultores, quoniam omnis qui Christi doctrinam, vel summis labiis gusta-
uerit, facillimè potest deprehendere nihil esse magis Deo iniuriosum, quàm si aliquid
præter ipsum Deum summè colatur. Verùm etsi apertißimè lex Dei idololatriam abo-
minetur, non defuêre tamen ex his qui se Christianos iactarunt, qui aliud præter Deum
coluerint, & colendum esse docuerint. Fuerunt quidam (vt Augustinus libro de hære-
sibus cap. 17. ait) qui serpentem coluerunt, & velut Deum venerabantur. Serpentem nanque illum qui
decepit Adam & Euam, dixerunt esse Christum. Et hac de causa serpentem quendam viuum nutriebāt
& venerabantur, qui ad sacerdotis incantationem egrediebatur de spelunca, & ascendebat super altare
quod erat suprà speluncam, & lambebat oblationes quas illi sacrificabant, quo peracto regrediebatur
ad spelūcam. Huius autem serpentis cultum habuisse ortum à Nicolaitis, vel Gnosticis, Augustinus re-
Ophitæ. fert ex sententia aliorum. Hi serpentis cultores dicti sunt Ophitæ Græco vocabulo, quoniam ὄφις Græ-
cè, Latinè serpēs dicitur, inde ὀφῖται dicti sunt, quod Latinè valet tātum ac si diceres serpentini: qui me- B
rito sic appellati sunt à serpente quem colebāt. Alii fuerunt Caiani, qui Cain venerabantur, dicentes
Caiani. eum ex altera virtute, videlicet diaboli, fuisse factum, & ex altera Abel, & virtutem maiorem quę erat in
ipso Cain, inualuisse vt suum interficeret fratrem. Hæc ex Philastro, quoniam August. libro de hæresi-
bus cap. 18. non ita clarè hunc istorū errorem prodit. Alios autem errores istis impingit ibi Augustinus
Sethiani. quorum Philaster non meminit. Verùm de illis alibi nos differemus. Fuerunt rursus alii dicti Sethiani,
eò quòd Seth filium Adæ fabulosa quadam vanitate venerabātur, dicentes eum de superna matre na-
tum, quam asserunt cōuenisse cum superno patre, vnde diuinum aliud semen nasceretur tāquam filio-
rum Dei. Philaster dicit quosdam ex istis putasse ipsum Seth fuisse Christū. Sed Augustinus cap. 19. lib.
de hæresibus de istis loquens, nihil tale illis tribuit. Tertullianus autem in suo libello de hæresibus, hos
hæreticos appellat Sethoitas, & non Sethianos quemadmodū Philaster & Augustinus: & cum de illis
differit, nihil tale illis impingit vt crediderint Seth fuisse Christum. Alii fuerunt qui angelos adorabāt,
Angelici & ideo Angelici fuerunt dicti. Hos Augustinus enumerat inter hæreticos tricesimo nono loco.

Hæ omnes sectæ tam antiquatę & ex memoria hominum abolitę sunt, vt lateat nos qui fuerint illa-
rum inuentores, & quo tempore cœperint.

Apud Augustinum nullum alium errorem qui ad idololatriam pertinet, reperio. Philaster autē plu-
res alias idololatrias recenset. Quosdam enim dicit adorare solem, quos vocat Heliognostos: alios rur-
Heliogno sum adorare mures, & hos vocat Musoritas: aliasque plures enumerat idololatrias, quas omitto, quoniā
sti. ille sic illas narrat, vt dicat illas fuisse olim apud Iudæos ante Christi aduētum. Ego autem solas illas re-
Musoritę. censere decreui quæ post Christi paßionē inter Christianos exortæ sunt. Quapropter miror quare Au- C
gustinus illas tres præfatas hæreses, videlicet Ophitas, Caianos, & Sethianos, suo operi inseruerit, cùm
statuerit se illas solas hæreses enarraturum, quæ post Christi in cœlos ascensionem fuerunt exortæ. Phi-
laster tamen illas easdem tres hæreses præfatas illis annumerat quæ ante Christi aduentum fuerunt.

Nam de hæresibus Iudæorum primò differens, ab Ophitis suum auspicatur librum. Contra has hæreses
non est operosum disputare, præcipuè cum illatum autores se Christianos iactaugrint, quapropter sa-
cras scripturas oportebit eos recipere, in quibus apertissima sunt testimonia ad idololatriam reiicien-
dam. Nam illud est manifestum quod Dominus aduersus dæmonem hæreticorum parentem citauit:
Dominum (inquit) Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et in Deuteronomio: Cùm reperti Exod.6.
fuerint apud te intra vnam portarum tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui fa- Deut.17.
ciant malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius, vt vadant & seruiant diis
alienis, & adorent eos, solem & lunam, & omnem militiam cœli, quę non pręcepi, & hoc tibi fuerit nũ-
ciatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum esse reperis, & abominatio facta est in Israël, edu-
ces virum ac mulierem qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas ciuitatis tuæ, & lapidibus obru
entur. Et Esaias propheta recensens causas multas propter quas populus Israël derelictus fuit à Deo,
præcipuam causam ait fuisse idololatriam. Sic enim ait: Proiecisti enim populum tuum domum Iacob, Esa.2.
quia repleti sunt, vt olim, & augures habuerunt vt Philistiim. Et parum infrà. Et repleta est terra eius i-
D dolis. Opus manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum. Et incuruauit se homo, & hu-
miliatus est vir. Ne ergo dimittas eis. Et alia plurima ibi sequuntur ad idololatriam repellendam. Præte-
reà multa hominum millia ex filiis Israël morte punita sunt eò quòd adorauerant vitulum aureum. Tres Exod.32.
pueri, quia noluerunt adorare statuam, à Domino pręmiantur. Nam in fornacem ex Regis imperio mis- Daniel.3.
si, ab angelo Dei custodiuntur, ne flamma noceret illis. Ioannes etiam cùm cecidisset ante pedes angeli
qui illi visionem ostenderat, & voluisset illum adorare, prohibuit illum angelus ne illud faceret, dicens:
Vide ne feceris. Conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, & eorum qui seruant ver- Apo.22.
ba prophetię libri huius. Deum adora. In re tam aperta piget plura citare testimonia, quoniam si quis ea
desideret, sacra scriptura plena est illis.

IEIVNIVM.

PRima hæresis est quæ ait ieiunium nullius esse meriti apud Deum. Iouinianus siquidem &
qui illius errorem instaurarũt, Vualdenses, Vuiclephitæ, Lutherani, non solùm ciborum de- Iouinian'
lectum damnant, sed vltra addunt, dicentes in ieiunio nullum esse meritum, adferentes in Vualden-
sui erroris confirmationem illud Pauli malè ab illis intellectum: Corporalis exercitatio ad ses.
modicum vtilis est. Et certè miror quòd homo qui se Christianum iactat, & scripturas sacras Vuicleph.
recipit dicat in ieiunio nihil esse meriti, quia hoc docere non possunt nisi voluptatum amatores, qui Luthera-
docẽt illa quę propria libido dictat. Si enim virtutes amãdę sunt, & illarum veri amatores meritũ habẽt, ni.
A habebit necessariò meritum aliquod ieiunium, cùm virtus sit, & pars temperantiæ. Nam cùm gula sit 1.Tim.4.
vitium quod in nimio cibo, aut potu committitur, fieri nequit vt ieiunium, quo cibo & potui parcimus
virtus non sit. Et si ieiunium est actus studiosus propter Deum factus, quî fit vt illi non reddatur sicut &
cuilibet bono operi merces aliqua? Prętereà ieiunium non solùm est virtus, sed adiuuat plures aliàs vir-
tutes, & viam parat apertissimam ad illas, quapropter oportet vt pręmium illi respondeat, quemadmo-
dum aliis virtutibus quibus consentit. Cùm enim Paulus dicat eos qui malè agentibus consentiunt, dig- Roma.1.
nos esse pœna, cur non etiam digni erunt præmio qui bene agentibus consentiunt? Nunquid Deus erit
largior in punitione quàm in præmio? Absit. Oportet ergo vt ieiunium donetur pręmio, quemadmodũ
donatur virtus cui viam aperit. Parat nanque ieiunium viam castitati, quę maximè virtus est. Nam sicu-
la iuuat luxuriam, oportet vt ieiunium adiuuet castitatem, quoniam oppositarum causarũ oppositi sunt
effectus. Quid peccare fecit Sodomã, nisi saturitas panis? Vẽter mero æstuans facilè despumat in libidi- Ezech.16.
dinem. Si ergo panẽ subtraxeris & vinum, peccato viam præcludis, quoniã (vt ait quidã) sine Cerere &
Baccho friget Venus. Ieiuniũ etiam orationẽ adiuuat, cuius rei signum est, quòd Dominus cum docere
voluisset modũ quo orare debemus patrẽ cœlestẽ, prius de ieiunio & de eleemosyna disseruit, & cõtinuò
orationẽ docet. Ieiuniũ & eleemosynã vno tractu orationi cõiunxit, vt per hoc innueret ieiuniũ & elee-
mosynã duas esse alas quarũ adiutorio se in altũ tollit oratio. Cùm enim mãducasset & bibisset populus, Exo.32.
surrexit nõ orare sed ludere, nõ adorare Deũ, sed adorare vitulũ aureũ. Moyses in mõte ieiunio quadra-
ginta dierum legem suscipit, sed cùm populus satiatus fecisset vitulũ quem adoraret, frangit Moyses ta-
bulas in quibus lex erat scripta: & meritò, quoniã stomachus plenus non est aptus ad suscipienda diuina
mãdata, nec ad illa intelligẽda. Tres pueri intra fornacẽ mittũtur, cuius incendiũ adeò erat magnum, vt Dan.3.
vltra quadraginta cubitos flãma extenderetur: ieiuni tamen ingredientes, illæsi egressi sunt de fornace.
Daniel vir desideriorũ, cũ per tres hebdomadas ieiunasset, leones in quorũ lacum missus est, ieiunare fe
B cit, quoniã cũ illi ieiuni essent, vt auidius illũ deuorarẽt, nec tamen illi nocuerũt. Deinde post ieiunium
trium hebdomadarũ idem Daniel vidit visionẽ, in qua sibi dictũ est ab angelo: Ex die primo quo posui- Dan.10.
sti cor tuũ ad intelligendũ vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni pro-
pter sermones tuos. Quomodo ergo nõ habet meritũ ieiuniũ, quod meretur exauditionẽ? Helias ieiun'
orat, & ad eius orationẽ tribus annis & sex mẽsibus ros pluuiæ nõ cecidit super terrã. Rursum ieiunus i-
terũ orat, & pluuias à deo impetrat. Ieiunus ad mõtẽ Dei peruenit, in quo diuinã habuit præsentiã, quã- 3.Reg.17.
uis Deum non vidit, quoniã velut indignũ se reputãs vultũ pallio operuit cum Dominus transiret. Ieiu- 3.Reg.19.
nium ergo legem accepit, voracitas legem perdidit. Ieiunium ab incẽdio liberat, fomẽtis ciborum libi-
dinis ignes crescũt. Ieiuniũ mentẽ ad orationẽ parat, crapula intellectũ obtusum reddit. Ad nouũ testa-
mentũ accedamus, vnde possumus habere testimonia multo adhuc clariora. Anna prophetissa filia Pha-
nuelis laudatur apud Lucã quòd nõ discedebat de tẽplo, ieiuniis & obsecrationib' seruiẽs die ac nocte. Luc.2.

Quòd si ieiunium res est nullius momenti (vt hæretici docēt) quare de illo laudatur? Prçtereà, cum Dominus eiecisset spiritum immundū ex corpore cuiusdam pueri, quæsierūt ab eo discipuli eius: Domine
Matt. 17. quare nos nō potuimus eiicere? Quibus ille respondit: Hoc genus dæmoniorum nō eiicitur nisi in ora-
Mar. 9. tione & ieiunio. Quî fit ergo vt res nullius momenti sit, quæ tam potens est vt dæmones eiicere valeat? Rursum, ipsemet veritatis magister modum docens iuxta quem ieiunare debeamus, ait: Tu autem cùm
Mat. 6. ieiunas, vnge caput tuum, & faciē tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito; & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Ecce iam vides apertissimū meritum ieiunij. C
Nam pro ieiunio reddet nobis pater. Nunquam autem redditur præmium nisi pro merito. Si ergo pater reddet pro ieiunio, oportet fateri in ieiunio esse aliquam meriti rationem. Apertissima sunt hæc testimonia: quapropter non est opus plura citare. Superest tamen vt hæreticorum obiectionibus respon-
1. Tim. 4. deamus. Primò nobis obiiciunt illud Pauli in prima ad Timoth. episto. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionē habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Cui obiectioni respondemus illum Pauli locum minimè aduersari nostræ sententiæ, duplici de causa. Vna, quia ieiunium nō propriè dicitur corporalis exercitatio, neque de illo ibi loquitur Paulus. Vnde Theo-
Theophyl phylactus exponens illum Pauli locum, sic ait: Nonnulli corporis exercitationem ieiunium dicunt, quod tamen secus se habet, siquidem spiritalis sit. Nam etsi corpus per inediam maceratur, spiritus tamen est vigilantior. Sed corporalis exercitatio corporis est agitatio quędam: quę cùm laboris habeat plurimum, parum tamen & ad breue corpori sit profutura. Hæc Theophylactus. Ecce patet qualiter ieiunium non est exercitatio corporalis, sed spiritalis, quia spiritui cōfert. Sed esto ieiunium sit exercitatio corporalis, altera erit adhuc causa quare locus ille nostræ sententiæ non repugnabit. In illo siquidem loco Paulus non absolutè negat corporalem exercitationem esse vtilem, sed illam dicit esse ad modicum vtilem si non habet pietatem sibi coniunctam. Et quod hic sit illorum verborum sensus, conuincitur ex præcedentibus. Nam antea præmiserat dicens Timotheo vt exerceret seipsum ad pietatem, & continuò subdidit: Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est. Quasi diceret, non D
sic fidas carnis macerationi, vt hanc solam sine pietate sufficere putes, quoniā sine pietate ad modicum vtilis est, ideo exerce teipsum ad pietatem, quæ multo præstantior est quàm carnis maceratio. Et ad hūc modum interpretatur Ambrosius, dicens: Exercitum autem corporale ad modicum vtile dicit. Ieiuna-
Ambros. re enim & abstinere à cibis manente autoritate creatoris non multum prodest, nisi addatur huic pietas, cuius opera multorum precibus adiuuatur ad Dominum promerendum. Et parum infrà: Corporis autem exercitium nihil aliud quàm carnis frena sunt. Si quis ergo, quia misericordia magna res est, lubricum tamen carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Hæc Ambrosius. Secundò nobis obiiciunt illud Domini verbum per Esaiam
Esa. 58. Prophetam populo Israëlitico dictum: Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Et paucis interiectis subiungit: Nónne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, & omne onus disrumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumē tuum, & sanitas tua citius orietur. Quibus verbis Deus apertissimè comprobat ieiunium & abstinentiam à peccatis, cui adiungitur bonorum operum exercitium, præcipuè pietatis erga pauperes & egenos. Hanc autem obiectionem eodem modo reiicimus, quo præcedentem. Fatemur certè solum ieiunium, si cætera non adsunt, nullius esse momenti. Ieiunium enim sine pietate & reliquis bonis operibus, parum aut nihil valet. At non inde sequitur vt ieiunium cum pietate, & reliquis operibus, nullius sit momenti, imò
Tob. 12. cum cætera adsunt, multum precium habet. Bona est enim oratio cum ieiunio & eleemosyna. Dominus ergo per illa verba prophetæ solum damnat ieiunium quod perperam fit, & cui multa alia scelera
Esa. 58. adiunguntur. Hoc autem manifestum euadit ex his quæ antè dixerat. Ecce (inquit) in die ieiunij vestri A
inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiē. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Nō dixit absolutè, nolite ieiunare, sed addidit, sicut vsque ad hāc diē. Quid est dicere sicut vsque ad hanc diem? Hoc est, vt non percutiant pugno, vt non ad lites & contentiones ieiunent, vt non exequantur voluntates suas sicut antea. Aliud autem ieiunium quod ex charitate fit, vt caro subiiciatur spiritui, nec tamen ideo deserūtur pauperes, tale, inquam, ieiunium laudatur à Deo, & præmium dicit illi esse à patre statutum. Alioqui si per hoc quòd ieiunium perperam factum reprehenditur, colligere vis vt etiam si bene fiat, nihil prorsus valeat: ad hunc modum oportebit dicere sabbati celebritatem in veteri lege nullius fuisse momenti, quoniam eos qui sabbata colebant non prout Deus volebat, per eundem prophetam Dominus reprehendit, dicens: Calendas vestras & solennitates vestras odiuit anima mea. Facta sunt mihi molesta. Et de sacrificantibus & offerentibus incensum in peccato dicit: Ne offe-
Esa. 1. ratis sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi. Et de his omnibus dicit: Laboraui sustinens. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lauamini, mundi estote: auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Abeant ergo, & ex his verbis condemnent etiam sabbati sanctificationem, & oblationem incensi, & omne sacrificium: & dicant solum sufficere vt auferamus malum cogitationum nostrarum. Absit autem vt quis tantum desipiat, vt hæc damnare audeat. Ibi enim Dominus damnat eos qui non prout decebat, aut sacrificabant, aut sabbatum lætitia quadam prophana B
colebant, & hæc omnia in peccato mortali faciebant, satis sibi esse putantes si illa exteriora fecissent. Sabbati autem veram sanctificationem Dominus præcipit: tantum abest vt damnet. Ad hunc mo-

dum

dum posteà locutus est de ieiunio, vt ieiunium, quod sine pietate & cum peccato mortali fit, damnauerit, reliquum autem intactum reliquerit.

Cõcilium Gangrẽse

Denique istorum hæreticorum sententia plurimis Conciliorum definitionibus apertè damnata est. Cõcilium Gangrense capite.19. suorum decretorum sic ait: Si quis eorum qui proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem superbiat, & ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Hæc Cõcilium Gangrense. Anathema ergo Iouiniano, Luthero, cæterisque quibuscunque huius hæresis patronis: quoniam hi omnes ieiunia contemnunt, quum dicant illa nullius prorsus esse apud Deum meriti. Concilium Telense in quo non solum ista, sed aliæ Iouiniani hæreses damnatæ sunt, postquam de castitate definierat, tãdem de ieiunio loquens, hæc ait: Meritò ab illis viduitas despicitur, quæ solet obseruare ieiunia, quibus se dolent isti aliquo tempore esse maceratos, & propriam vlciscuntur iniuriam, quotidianis quoque conuiuiis vsuque luxuriæ, laborem abstinentiæ propulsare desiderant. Qui nihil rectius faciunt, quàm quòd ipsi se suo ore condemnent. Et post aliqua Pauli testimonia ibidem adducta, tandem subdit Concilium: Si parum est quod Apostolus dixit, audiant prophetam dicentem: Et operui in ieiunio animam meam. Ergo qui non ieiunat, intectus & nudus est, pater vulneri. Hæc Concilium.

Cõcilium Telense.

C Contra hunc errorem scripsit beatus Hieronymus in secundo libro contra Iouinianum, quo loco multas ieiunii laudes texit. Beatus Ambrosius elegãtem librum fecit qui inscribitur de Helia & ieiunio, in quo mirum in modum extollit ieiunium. Iodocus Clicthouæus hoc nostro seculo largissimè de hac re scripsit in illo opere quod dicitur Propugnaculum Ecclesiæ contra Lutheranos.

Aërius.

SEcunda hæresis docet ieiunia non debere institui pro certo aliquo & stato tempore, sed quòd quilibet ieiunet cùm voluerit. Hanc hæresim primus (quod sciam) docuit Aërius: nisi fortè hæc sit hæresis cuiusdam Eustathii, qui in Concilio Gangrensi damnatur, eò quòd ieiunia Ecclesiastica contemnebat. Hæc autem hęresis non est eadem illa quam docuit Iouinianus, quoniam de Aërio Augustinus disserens libro de hæresibus cap. 53. non dicit illum contempsisse in vniuersum ieiunia, sed hoc solum illi tribuit, quòd dixerit statuta solemniter ieiunia non esse obseruanda, sed ieiunandum esse cum quisque voluerit, ne sub lege esse videretur. Itaque Aërius ieiunio non detrahit, sed solum detrahit ieiunii legibus, nullo pacto admittens Ecclesiam posse ad ieiunium obligare: quia etsi ieiunium sit salubre, & proficuum animæ, non vult tamen vt ad illud aliquis arctetur, sed potius liberum cuique esse vult ieiunare cùm voluerit. Hæc dixi quia video aliquos de ieiunio disputantes, qui in eodem errore collocant Aërium cum Iouiniano, cùm tamen latum sit inter illos discrimen. De hoc etiam errore suspectum se multis præbuit Erasmus Rotherodamus, à qua suspitione nunquam (quod sciam) se bene purgauit. Nam in Paraphrasi secundi capitis Marci, hęc ait: Tristia sunt ieiunia quæ præscribit lex: & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem. Hæc Erasmus. Quæ quidem Erasmi verba à Parisiensibus Theologis communi omnium censura sunt damnata. Horum tamen censuræ respondit Erasmus, præfatorum verborum declarationem præbens. Sed illius declaratio talis fuit, vt maiorem reliquerit hæreseos suspitionem. Verba illius referam, quò clarius eius mens possit agnosci. In responsione siquidem ad Parisienses hæc verba habet: Porro qui metu ieiunat, non ieiunaturus nisi lex cogeret, huius ieiunium hactenus certè triste est, & ingratũ Deo, quòd caret alacritate spiritus, qua præcipuè delectatur Deus. Neminem igitur reuoco ab obedientia superiorum, sed ostendo quid Deo sit gratius. Neque enim ideo infirmi liberi sunt à constitutionibus, quòd Deus cum alacritate ac sponte ieiunantes præfert iis qui legis impulsu ieiunant potius quàm ex animo. Hæc Erasmus. In quibus verbis satis apertè docet, melius esse ieiunare ex arbitrio proprio, quàm lege coactum. Ob quam causam ille optat vt huiusmodi ieiuniorum præcepta Ecclesia tolleret. Non quòd ille credat Ecclesiam non posse tales leges statuere, aut sic statutas esse temere violandas: sed quia censet melioris esse conditionis apud Deum sponte ieiunantem, quàm qui lege ad id faciendum cogitur. Et credit plures fore qui sponte ieiunarent & abstinerent à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege. Nam in responsione ad primam censuram Parisiensium de ieiunio, & delectu ciborum, hæc verba ait: Arbitror autem puriorem fuisse Christianismum temporibus Apostolorum ac martyrum quam nunc est, quando sic refrixit hominum charitas. At illis temporibus quum nullum esset præscriptum de ciborum discrimine, plures vltro abstinebant à carnibus, quàm nunc faciunt coacti lege. Hæc Erasmus in pręfato loco. Et in libello de ciborum delectu, supputatione. 23. hæc ait: Si quis adeò firmus sit, vt perpetua sobrietate sibi temperet, huic non admodum opus sit indictis ieiuniis: nisi pro tempore huiusmodi victima placanda sit ira Dei. Sed ob rudes, inquies, & crassos, certi dies præscribuntur. Sit hoc sanè tolerabile. Præscribitur vnica refectio, præscribitur & cibi genus. Nec hoc satis. Intentatur æterna damnatio consuetudinis humanæ violatori. Hęc Erasmus. Ex quibus verbis luce clarius constat quòd malè habet Erasmum, esse aliquos ieiuniorum dies præscriptos: sed hoc malum tolerabile censet: verum illud intolerabile putat, quòd ieiunia præcipiantur sub interminatione gehennæ: & hoc durius existimat, quòd in huiusmodi ieiuniis certa aliqua ciborum genera prohibentur. Erasmus ergo (vt ex his quæ diximus liquidò constat) idem cum Aërio sentire videtur. Ipsorum tamen error (vt proximè diximus) alius est ab errore Iouiniani. Verùm etsi alius sit hic error ab illo, non est opus nouas aduersus illum excogitare machinas: quoniam (vt superius ostendimus, cum de Ecclesiæ potestate ageremus) Ecclesia potest statuere leges, potissimum eas quę ad obseruantiam diuinorum mandatorum conducibiles esse videntur, quibus legibus omnes Christiani subesse tenentur. At cum ieiunium esse vtile nos aduersus Iouinianum & eius asseclas nunc proximè ostenderimus, & Aërius ipse (vt existimo) non neget, conuincimus inde vt Ecclesia possit statuere ieiunia, quæ cum ab illa fuerint statuta, ab omnibus Christianis obseruanda erunt, ita vt nullus ea contemnere impunè pos-

Erasmus.

D

A

sit. Et certè hic error magis impetit Ecclesiæ potestatem, quàm ieiunii virtutem. Quapropter cùm constiterit de Ecclesiæ potestate, vt illa possit statuere quod conducere videbitur, actum erit de hoc errore, præcipuè cum aliqua sint ieiunia ab Apostolis instituta, aut fortè à Christo cõmuni omnium magistro. Nam de quadragesima dicitur à plorimis nõ infimæ sortis, sed maximæ autoritatis viris, eisque non recentibus, sed vetustissimis autoribus, quadragesimæ ieiunium fuisse à Christo institutum, ita vt obligatio ad illam, non tantum ex præcepto humano pēdeat, sed diuino. Vnde maximus episcopus ait: Sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terreoa cogitatione initiatū, sed cœlesti maiestate præceptum. Et paucis interiectis, de præceptis eiusdem ieiunii quadragesimalis ait: Hæc autem non tam sacerdotum præcepta, quàm Dei sunt. Atque ideo qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hæc ille. Theophilus Alexandrinus ait: Habemus quadragesimam ab Apostolis institutam & ordinatam. Et ignatius martyr in quadam epist. ad Philip. quæ est. 4. in ordine, ita ait: Dies festos nolitè inhonorare, quadragesimā verò nolite pro nihilo habere. Imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Hæc Ignatius. Ex quibus testimoniis etsi fortè non satis constet eam fuisse à Christo institutā sub præcepto, constat tamen ad Christi exemplum fuisse ab Apostolis obseruatam, & sub præcepto Christianis iniunctam, post quorum decessum Ecclesia in plurimis conciliis statuit eam strictè debere obseruari. Nam concilium Braccarense primum, cap. 16. suorum decretorum sic definit: Si quis quinta feria paschali quæ vocatur cœna Domini, hora legitima post nonam ieiunus in Ecclesiis missas non tenet, sed secundum sectam Priscilliani festiuitatem ipsius ab hora tertia per missas defunctorū soluto ieiunio colit, anathema sit. Et in collectorio Græcarum synodorum per Martinum Braccarensem episcopum facta, cap. 50. ita dicitur. Non liceat quinta feria nouissimę hebdomadę ieiunium soluere, & omnem exhonorare quadragesimam, sed sincerè abstinentes totam quadragesimā peragere. Et conci. Tolet. 8. cap. 8. apertius & strictius hoc præcipit, vt videlicet tota quadragesima ieiunetur, & abstineatur à carnibus. Thelesphorus papa & mar. qui septimus à B. Petro Apost. pontificatum tenuit, decretum etiam addidit de abstinentia carnium in quadragesima, ante quem etsi quadragesima ieiunaretur, vt cõstat ex dicto Ignatii martyris nunc proximè citato, mihi tamen non constat an tunc ante Thelesphorū tale ieiunium celebraretur in abstinentia carnium, an per solam ciborum parsimoniam, vt videlicet cum carnibus ieiunarent, semel in die & minus quàm aliàs comedentes: de qua re cùm mihi non constet, nihil definio. Hoc tamen certum est ex Philonis testimonio per Euseb. lib. 2. histo. Ecclesiast. citato, tēpore Apostolorum fuisse abstinētiam carnium. Denique Cõcilium Gangrense, cap. 19. de omnibus ieiuniis ab Ecclesia statutis ita definit: Si quis eorum qui proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem superbiat, & ieionia communia totius Ecclesię putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Plura alia potuissem huc citare Cõciliorum decreta, sed hæc sufficiant. Cæterum quod Erasmus ait melius esse ieiunare sponte, quàm ex legis præcepto, cõuincitur esse falsum per illud quod in primo Regum libro dicitur: Melior est obedientia quam victima. Melior ergo quàm ieiunium. Et meritò obedientia præfertur ieiunio, quoniam ieiunium ad temperantiam pertinet: obediētia verò pertinet ad iustitiam, quæ reddit vnicuique quod suum est. Per obedientiam siquidem superiori præstamus quod debemus. Qui sponte ieiunat, solum ieiunii meritum habet: qui verò legis impulsu ieiunat, & ideo ieiunat, vt legi obediat, hic vltra ieiunii rationem habet etiam meritū obedientiæ. Melior ergo est conditio illius qui præcepto obediens ieiunat, quàm qui sponte sua ieiunat: quoniam hic vnicum tantum, videlicet ieiunii, meritum habet: ille verò duplex, ieiunii & obedientiæ meritum. Ad hanc rem etiam agunt ea quæ inferius in titulo de voto dicemus. Nam eo loco (Deo duce) probabimus meliora esse quæ ex voti obligatione fiūt, quam quę sponte. Ex quibus etiam colligitur vt meliora sint opera quæ ex obligatione præcepti fiunt, quā quæ ex proprio arbitrio. Deinde, manifestè errat, & sans ineptè loquitur, quum dicit omnem illum ieiunare ex metu, qui aliàs non esset ieiunaturus, si lex non præcepisset. Nam qui aliquid agit, quod non esset facturus nisi lex præciperet, ex obedientia agit, & ex illa non necessariò sequitur metus pœnæ, de quo (vt constat) Erasmus tunc loquebatur, quia ille est qui semper habet sibi coniunctam tristitiam, & non filialis. Quod autem non omnis qui facit id quod non esset facturus nisi lex præciperet, faciat metu seruili, inde conuincitur quod aliàs oporteret fateri omnem talem peccare, & esse eiusdem legis transgressorem. Quoniam (vt Augustinus ait) qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat facit, & ideo tam non facit. Dicere autem omnem illum peccare qui facit quod non esset facturus nisi lex pręciperet, manifestus est error. Quia si omnis talis peccat, oportebit eo ipso fateri omnem legislatorem peccare quando aliquid pręter legem diuinam præcepit, quia tunc lege sua cogit omnes vt faciant quod aliàs non essent facturi. Nunquam igitur, iuxta Erasmi doctrinam, liceret homini legem aliquam statuere, nisi de sola illa re, quàm omnes seclusa lege essent facturi, ne lege sua aliquem legislator cogat ad peccandum, cogendo videlicet eum ad faciendum aliquid, quod illa lege seclusa, non esset facturus. Absit tamen vt vir Christianus hoc fateatur. Non enim necessario consequitur, prout Erasmus putat, vt quisquis ex legis præcepto facit, quod aliàs non esset facturus, eo ipso mœstus & tristis faciat. Nam qui obedientiæ virtutem acquisiuit, & ex illius inclinatione & impulsu facit id quod lege præceptum est, etiam si lege seclusa id non esset facturus, non minori, immò sæpe cum maiori animi alacritate id facit, quam si lege seclusa ex solo suo arbitrio fecisset. Nam habitus (vt Aristoteles docet) non solum præbet facilitatem operanti, sed etiam delectationem. Præterea, & si daremus gratis Erasmo omnem illum mœstum & tristem esse, qui ex impulsu legis facit id quod aliàs nō erat facturus, non tamen inde necessariò sequitur, vt opus illud ex obedientia legis factum, sit semper Deo ingratum. Quoniam non tantam Deus exigit in datore

Maximus

Theophi.

Ignatius.

Cõcilium Braccarense.

Cõcilium Toletanū

Cõcilium Gangrēse

1. Reg. 15.

in datore hilaritatem, vt nullam prorsus habeat tristitiam, sed illa animi alacritas satis est Deo, quę superat & vincit tristitiam in oppositum tenitentem. Tristitia siquidem quam Christus habuit in passione sua, non impediuit vel tantillum quin passio illa fuisset Deo patri gratissima. Falsum est igitur quod Erasmus per hæc verba dicit: Porrò qui metu ieiunat, nō ieiunaturus, nisi lex cogeret, huius ieiunium hactenus certè triste est, & ingratum Deo, quod caret alacritate spiritus, qua præcipuè delectatur Deus. Ex quibus verbis apertissimè constat Erasmum falsò putasse tristitiam non posse simul esse cum alacritate spiritus, qua delectatur Deus. Sed videamus quid pro se adfert Erasmus. Deus (inquit ille in responsione ad Parisienses) Pharisaica ieiunia damnat apud Esaiam, & Christus illa etiam detestatur, quæ nullo pacto sunt æquanda cum spontaneis ieiuniis, quæ Apostoli hausto cœlesti spiritu citra præceptū vllum erant ieiunaturi. Fateor quidem quòd Deus Pharisaica ieiunia per Esaiam damnauerit, sed non ob eam causam quòd præscriptis diebus ieiunabant, aut præcepto legis: sed quia tantum ieiunio fidebant, vt reliquis omnibus virtutibus & bonis operibus posthabitis, solo ieiunio se Deo satisfacere crederēt. Vt autem hæc clariora sint, Esaiæ verba referre oportet: Ecce (inquit ille) in die ieiunii vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Hæc apud Esaiam Dominus. In quibus verbis constat nullam esse de præcepto ieiunii factam mentionem: nec ieiunium Pharisæorum ob hoc esse culpatum, quòd lege cogente, & non ex arbitrio ieiunauerint. *Esa. 58.*

B

Deinde aduertere oportet quòd non absolutè prohibuit illis ieiunium, sed duntaxat prohibuit ieiunium tale, quale illi faciebant. Non enim absolutè dicit: Nolite ieiunare: sed addidit, sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Propter iactātiam, & alia peccata quæ in diebus ieiuniorum perpetrabant, illorum damnauit ieiunia, non autem quia lege præcipiente ieiunabant.

Non est ergo quasi Pharisaicum reputandum ieiunium quod ob legis præceptum fit.

Tertia hæresis est Begardorum & Beguinarum dicentium hominem non obligari ad ieiunia Ecclesiastica, cùm ad statum perfectionis peruenerit. Et hic error etiam ab errore Aërii aliquātulum differt, quoniam Begardi & Beguinę non omnes Christianos eximunt ab obligatione ieiunii, quemadmodum Aërius docuit, sed solùm illos qui ad gradum perfectionis peruenerūt. Quòd si hunc errorem deducunt ex alio errore eorundem quo docent illos qui in tali perfectionis statu sunt, non esse humanæ obedientiæ subiectos, atque ideo dicant non teneri etiam ad ieiunia Ecclesiastica, tunc non erit opus noua aduersus hunc errorem parare argumenta, quoniam iam suprà probauimus omnes Christianos, cuiuscunque status sint, teneri ad obseruationem legum ab Ecclesia institutarum. Si verò dicant ideo non teneri ad ieiunium, quia videlicet non indiget ieiunio ad animæ salutem is qui perfectionis statum adeptus est, tunc alius oportet agere argumentis. Et primò contra eos militat illud Pauli: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Quòd si tam rebellis est caro, oportet eius rebellionem ieiunii habenis compescere. *Begardi. Beguinæ.* *Galat. 5.*

C

Verùm fortè Begardi dicent eum qui statum perfectionis adeptus fuerit, non pati in se hanc carnis & spiritus pugnam, sed habere in pace tabernaculum suum. Hoc autem adeò aperta est dementia, vt non sit opus eam oppugnare, quoniam soli virgini Dei matri hoc priuilegium tribuitur, vt talem pacem in se habuerit. Vnde Richardus de sancto Victore libro secundo, de Emanuele cap. vltimo, sic ait: In cæteris sanctis magnificum habetur quòd à vitiis nō possunt expugnari, in ista mirificum videtur quòd à vitiis non potest ipsa vel in modico impugnari. Cæteris sanctis in cōmune præcipitur vt in mortali eorum corpore peccatum non regnet, soli isti singulariter datur vt mortale corpus eius peccatum non inhabitet. Hæc ille. Præterea, vas electionis Paulus Apostolus qui vsque ad tertium cœlum raptus vidit arcana Dei quæ non licet homini loqui: is, inquam, castigat corpus suum, & in seruitutem redigit: neque hoc frustra facit, quoniam timet ne cum aliis prędicauerit, ipse reprobus efficiatur. Magnus ille Ioannes Baptista, quo inter natos mulierū non surrexit maior, qui & spiritu sancto repletus est ex vtero matris suę, is etiam castigat corpus suum, à vino & sicera abstinens, carnes non comedens, sed cibus eius locustę & mel syluestre. Quid ergo impii Begardi & libidinosæ Beguinæ præsumunt? Nunquid maiorem sibi virtutis perfectionem arrogant quam Paulo, & Ioanni Baptistę? Et vt aliquid mirabilius atque sacratius dicamus, ipsemet qui peccatum non nouerat, nec inuētus est dolus in ore eius, ieiunauit quadraginta diebus & noctibus, non quòd ipse opus haberet ieiunio, sed quò nobis exemplum daret, vt quantumlibet perfectus quisque foret, agnosceret ieiunium esse sibi necessarium. Quamdiu enim hîc sumus, inimicos domi nostræ habemus, qui velut latrunculi nobis insidiantur. Et intra portas Hierusalem Iebuseus fuit semper in medio, neque vnquam deleri potuit: ita intra carnem nostram, quantūlibet perfectus quisque sit, semper manet aliquis stimulus incitans ad malū. Quapropter ieiunare oportet, vt ieiunio carnis malitia reprimatur. Demum inter octo errores Begardorū & Beguinarum cōdemnatos in Concilio Viennensi sub Clemente quinto, is secundus est. Huius autem Concilii definitio habetur in libro Clementinarum decretalium, in titulo de hæreticis, capite cuius initiū est: Ad nostram, &c. Videat ibi qui volet. *1. Cor. 9.* *Matt. 3.* *Iosue. 15.* *Cōcilium Viennēse.*

D

IMAGO.

Fuit olim quidam error, qui nostro hoc seculo iam aliquibus innouatus est, docens imagines esse tollendas ab Ecclesia, dicens idololatriam esse imagines in templis habere, siue illæ sint Christi, siue sancti hominis cuiuscunque. Huius hæresis primum autorem via inuenire possum. Platina in vita Hadriani papæ huius nominis primi, dicit sub hoc pontifice habito Concilio Franconiæ fuisse abrogatam hæresim Felicianam de tollendis imagi-

nibus. Cùm autem eam appellauerit Felicianam, non aperuit tamen à quo Felice sumpserit exordium.
In vita tamen Constantini papæ ptius dixerat Felicem quendam Rauennatem archiepiscopum à Iusti-
tiano Imperatore in Pontum relegatum, qui posteà à pristina hæresi discedens sub Theodosio Impera-
tore in patriam reuersus est. Verùm hoc in loco etiam subticuit qualis fuerit huius Felicis hæresis. Quòd
si ex illis duobus locis quis conijcere velit, vt dicat ab hoc Felice fuisse hanc hæresim appellatam Feli-
cianam, non repugno: quanquam scio ante hunc Felicem non defuisse qui hunc errorem docuerit.
Nam constat ante Constantinum papam, cuius tempore fuit hic Felix, per centum annos & eo amplius
fuisse beatum Gregorium Papam huius nominis primum. At beatus Gregorius Serenum quendam A
episcopum Massiliensem per epistolam redarguit, quòd inconsiderato zelo sanctorum imagines frege-
rit, timens ne à populo adorarentur. Et beatum Gregorium plusquam centum & quinquaginta annos
præcessit Epiphanius Cypros. Is autem in quadam epistola ad Ioannem episcopum Hierosolymitanum
circa finem epistolæ dicit se scidisse velum quoddam quod pendere viderat in foribus cuiusdam Eccle-
siæ. Scidit autem illud eò quòd habuerit imaginem Christi, aut alicuius hominis sancti (non enim me-
minit cùm hæc scribebat cuius fuerit imago) dicitque esse contra autoritatem scripturarum, in Eccle-
sia Christi imaginem hominis pendere. Ecce ad quæ tempora hunc reducimus errorem. Verùm etsi hi
duo episcopi ita senserint, non tamen sunt hac de causa de hæresi notati, quoniam res non erat adeò
aperta, nec de illa re (quod sciam) vnquam Ecclesia illo tempore definierat: quapropter liberum tunc
cis erat citra hæresis notam ita sentire. Deinde ita sentientes, non pertinaci animo suæ sententiæ ad-
hæserunt, vt parati non essent Ecclesiæ aliud docenti obtemperare. Huius hæresis fautores fuêre plu-
Leo. 3. Imperator. res Græcorum Imperatores. Nam Leo tertius Imperator Constantinopolitanus ob hanc hæresim
(Platina teste) à Gregorio Papa huius nominis tertio, & Imperio, & communione fidelium priuatur.
Constāti. Impera. Constantinus quintus Imperator, qui elephantiæ morbo correptus interiit, huic adhæsit hæresi. Ei-
dem fauit Leo quartus Imperator huius Constantini filius. Vxor tamen istius Leonis Irene dicta, Leo-
ne defuncto, curam gerens Imperii, nomine filii, videlicet Constantini sexti, Concilium in Nicæna B
vrbe secundum congregari fecit, in quo à trecentis & quinquaginta episcopis eodem conuenientibus
definitum est, vt qui sacras imagines delendas dicerent, perpetuo anathemate notarentur. Hanc ta-
men Ecclesiæ definitionem Constantinus sextus grandæuus factus malorum hominum persuasione
deceptus recipere noluit. Et hæc res fuit vna ex præcipuis causis propter quas à Græcis Imperatoribus
Vvaldenses. defecerunt Latini. Hunc errorem post multa tempora suscitarunt Vvaldenses, quibus (vt aliàs sem-
per) consentiunt Vviclephistæ. Hunc errorem iam sepultum ab inferis reuocarunt hoc seculo in qui-
Ioannes Vvicleph. busdam Germaniæ partibus quidam Carolstadius, & alius Balthasar Hiebmaier, Lutherani, quanquam
in hac parte à magistro eorum Luthero desciscunt, quoniam hic sanctorum imagines probat. Hæc hæ-
Carolsta. resis facilè conuincitur, si consideremus quo pacto ex præcepto Domini imagines apud Iudæos fue-
Balthasar Heibmaier. rint, quibus tamen districtius inhibuerat ne sculptile haberent. Nam cum præcepisset Moysi vt face-
ret propitiatorium de auro mundissimo, statim subiungit, dicens: Duos quoque Cherubin aureos &
productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero. Ecce hic vi-
des imagines Cherub, & non in loco vulgari, sed in propitiatorio, quod erat operimentum arcæ te-
Exod. 15. stimonii. Præterea, cùm populus Israël ob murmurationes quas aduersus Deum & Moysen dixerat,
serpentium morsus pateretur, Moyses pro populo orat ad Dominum, cui Dominus ait: Fac serpentem,
Num. 21. & pone eum pro signo. Qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & po-
suit eum pro signo. Quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Ecce iterum aliam imaginem ex præ-
cepto Domini factam, cuius vsus non fuit prorsus inutilis, cum ad eius aspectum à serpentibus percussi,
sanabantur. Hunc tamen serpentem æneum Ezechias rex confregit postea, non quia malum erat ta-
lem imaginem retinere, sed quia videbat populum honores diuinos illis impendere, tanquam aliquid
numinis esset in eo. Hanc autem esse causam quare illum rex confregerit, ipsa Regum historia satis a- C
4. Reg. 18. periè declarat, dicens: Ipse dissipauit excelsa, & contriuit statuas, & succidit lucos, confregitque ser-
pentem æneum quem fecerat Moyses. Siquidem vsque ad illud tempus filii Israël adolebant illi incen-
sum. Vocauitque nomen eius Nahasthan. Vides causam quare confractus sit serpens, quia videlicet fi-
lii Israël adolebant illi incensum. Considerauerat nanque sapiens rex populum esse ad idololatriam
pronum, vtpote qui non semel tantum aut iterum, verùm sæpissimè idola coluerit: à quo errore cre-
dens non posse populum aliter reuocare, quàm si serpentem confregisset, ideo tunc meritò confre-
git. Et ne ex serpente confracto occasionem doloris haberent, credentes se aliquod numen perdidisse,
nomen serpenti imposuit, quo audito cognoscerent & intelligerent non esse id quod putabant. Vnde
Angelomus. Angelomus Monachus vetustus autor, in Stromatibus suis super libros Regum hunc locum exponens,
ita ait: Vocauitque nomen eius Nahasthan. Siquidem Nahasthan interpretatur æs eorum: vt quem
illi pro numine colebant, in dictis eius metallum eum esse, non Deum agnoscerent. Hæc Angelomus.
Si ergo populus Christianus esset nunc æquè pronus ad idololatriam vt tunc fuit populus Israël, nec
aliter posset ab errore reuocari quam imaginibus confractis, crederem eas meritò debere confringi.
Illa enim quæ necessaria non sunt, etsi bona quantumlibet sint, sæpe tamen tolluntur, aut prorsus ab-
rogantur propter mala quæ inde oriri cognoscuntur. Sic ergo etsi imaginum vsus sit bonus & Ecclesiæ
vtilis, si tamen inde idololatria oriretur, cui aliter iudicio maiorum obuiari non posset quàm imagines
confringendo, tunc iustum esset vt ex imperio maiorum tollerentur aut confringerentur, & non ex li-
bera cuiuscunque hominis voluntate. At nunc Christianus populus non est ad idololatriam pronus,
vt populus Iudaicus fuit, quoniam nec initiatus est vnquam Beelphegor, nec adorauit Astarthen Deam D
Sidoniorum, nec coluit Baal, neque idolis templa construxit: quapropter non est nunc aliqua vrgens
causa

causa propter quam imagines confringi debeant, sicut tunc fuit vt confringeretur serpens, quoniam etsi vnus aut alter simplicitate quadam deceptus erret, ille docendus est, & non propter illum imagines sunt prorsus tollendæ. Leges siquidem & statuta, & non paucorum numero, sed maiori populi multitudini prospiciunt. Hæc adeò latè digessimus, quoniã ex hoc Ezechiæ regis facto meritò laudãdo, hæretici volunt suum detestatum errorem probare. Cùm autem rem apertissimè exposuerimus, patebit iam manifestè quàm inani fundamento nitantur. Sed iam ad confirmandam nostram sententiam redeamus. Salomon in templo fecit Cherubin, & palmas & malogranata, & in mari æneo posuit duodecim boues, & in basibus laterum leones cum bobus. Neque in harum rerum pictura aut sculptura Salomon reprehensus est, quinimo mirificè laudatus. Si ergo tunc licuit duodecim boues sculpere, cùm magis esset de idololatria timendum, cur non licebit duodecim Apostolos pingere, quorum illi duodecim boues figuram gerebãt? Si licuit serpentem exaltare coram populo ad idololatriam prono, vt ex illius aspectu filij Israël à serpentium morsibus liberarentur, cur nõ licebit nũc Christum in cruce exaltatũ depingere, vt ex illius imaginis aspectu reducamus ad memoriam immensa beneficia quæ generi humano in cruce moriens exhibuit? Si vmbras licuit pingere, cur non licebit pingere corpora? Rursum imaginum vsus vtilis est, quoniã imagines sunt idiotarũ literæ, quas aspicientes, in illis tanquã in libris scriptis legunt, & ad memoriam per earũ aspectum reducunt ea, quę aliàs in memoriam non venissent. Videntes enim historiam depictam qua repræsentatur homo nudus columnæ alligatus, & multis plagis vulneratus, & alios à dextris & sinistris eius, qui vicissim illum flagellare cõtendunt, cùm hæc, inquam, aspicimus, recordamur Deum pro nobis hominem factum similia in carne passum, quod in memoriam cùm venerit, ministratur nobis causa compassionis, & dilectionis, eò quòd pro nobis talia passus est. Nec ob aliam causam veneramur imagines, quàm quòd nos in exemplaris memoriam venire faciunt, & inde affectus nostros mouere possunt. Non quòd talis adoratio in sola sistat imagine, sed quia transit ad id cuius est imago. Nam (vt beatus Basili⁹ ait) honor qui defertur imagini, refertur ad prototypũ. Quapropter non est quòd de idololatria timeamus, si simplices & idiotæ doceantur non esse sistendã mentem in imagine, cùm coram ipsa procedimus, sed hoc commodum imagines habere, quòd nostrum intellectum excitant ad agnoscendum & amandum illa quorum sunt imagines. Si ergo literæ legentibus permittuntur, cùm etiam sacræ literæ in maxima veneratione habeantur, cur non etiam imagines permittẽtur, etiam si in precio sint habitæ, modo non vltra iustitiam? Pictura enim Græcè tographia, id est, viua scriptura vocatur, eò quòd imago sit quasi alterum scripturę genus. Cuius rei apertissimum est testimonium, quòd in ea parte mundi quam Hispani immensa & diuturna nauigatione versus occidentem vltra columnas Herculis nauigantes, sub Carolo huius nominis primo Hispaniarum rege, & Cæsare eiusdem nominis quinto, inuenerunt, nullæ apud homines illius terræ sunt literæ repertæ, sed imaginibus loco literarum vtebantur. Imagines siquidem taliter pingebant, vt res possent quas voluissent apertè significare. Et hoc non in vno aut altero loco, sed cùm vltra sexcentas leucas per terram perrexerint, nulla vnquam literarum vestigia inuenerunt, sed solum imaginum vsum. Neque ascribendum est eorũ rusticitati, cùm sit gens alioqui viuacissimi ingenij, & quæ in aliquibus artibus mecanicis subtilissimè operetur, & ciuitates habeat frequentissimi populi. Nam de Temistitam dicunt qui viderunt esse oppidum habens plusquam ducenta millia domorum. Et cum hæc omnia adfuerint, literæ tamen deficiebant, solis imaginibus contenti. At nunc per Hispanos quo coloniam ibi fecerunt, præcipuè per fratres minores, qui circa illus magnificè laborant, literæ iam traditæ sunt, ita vt homines illius terræ propriam linguam literis Latinis scribant. Hoc in medium adferre placuit, quoniam efficacissimum argumentum mihi videbatur vt probarem imagines locum tenere literarum, & per consequens æquè vt literas posse prodesse. Si ergo imaginum vsus est vtilis, neq; vsquam lege diuina prohibitus, imò comprobatus, vt ostendimus, conuincitur inde apertissimè vt malum sit imagines ex Ecclesia tollere. Deinde si nullum esset ad huius rei confirmationem aliud argumentum, quàm Ecclesiæ vniuersalis vsus, vel hoc solum esset sufficiens, prę sertim cum imaginum vsus non sit recens in Ecclesia, sed vetustissimus, & ab ipsis Apostolis ad hæc vsque tempora continuo decursu seruatus. De hac re testimonium perhibet Eusebius Cæsariensis, qui in.7.lib. historiæ Ecclesiasticæ capite.14. de Cęsarea Philippi ciuitate loquens, ita ait: Verùm quia vrbis huius fecimus mentionem, iustum videtur commemorare etiam illud in ea quod historia dignum duximus: Mulierem quam sanguinis profluuio laborantem à Saluatore curatam Euangelia tradiderunt, huius vrbis ciuem constat fuisse, domusque eius in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus verò domus ipsius, basis quędam in loco æditiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius velut genibus prouolutę palmasque suppliciter tendentis imago ære videtur expressa. Adstat verò alia ex ære nihilo minus fusa statua, habitu viri, stola comptè circundati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedem statuæ, è basi herba quædam noua specie nascitur, quæ cùm exorta fuerit, excrescere vsque ad stolę illius ærei indumenti fimbriam solet. Quam cum summo vertice crescens herba contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoresque conquirit, ita vt quæcunque illa fuerit infirmitas corporis haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino virium gerens si antequam æreæ fimbriæ summitatem crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam tradebant, quæ permansit ad nostra vsque tempora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Et nihil mirum si hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficiis quæ à Saluatore fuerant consecuti, huiusmodi velut munus videbãtur offerre, cùm videamus etiam nunc Apostolorum Petri & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulasque depingi. Sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam conseruatas nos vidimus. Hucusque Eusebius. Hanc autem statuam fuisse à Iuliano apostata in inuidiam Christi destructã, historia Tripartita refert, quæ lib.6. & cap. quadragesimoprimo

3.Reg.6. — *Basilius.* — *Eusebius* (marginal notes); margin letters A, B, C

Socrates. sub nomine Socratis de eodem Iuliano Imperatore loquens, ita ait. Cùm enim cognouisset in Cæsarea Philippi ciuitate Phœniciæ, quam Paneada vocabant, insigne Christi esse simulachrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio cōstituerat, eo deposito suam ibi statuam collocauit. Quæ violēto igne de cœlo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum, atque in terra fixum, reliqua verò pars hactenus superfuit, & fulminis iudicium reseruauit. Statuam verò Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt, postea verò Christiani colligentes in Ecclesiam recondiderūt, vbi hactenus reseruatur. Hæc in hist. Tripartita Cassiod. ntos ex socrate. Quid ergo impij hæretici ima- D
gines ab Ecclesia tollere audent, quarū vsum tantis miraculis Deus cōfirmauit, & Ecclesia catholica ab ipsis Apostolorum temporibus (teste Eusebio) vsque ad hæc tempora conseruauit? Demum hæc hæresis de tollendis imaginibus in plurimis Conciliis damnata est, videlicet in concilio Nicæno secundo,
Cōcilium Nicænum. quod sub Irene Imperatrice & Constantino Imperatore eius filio celebratum est, & septima synodus appellatur: & in concilio Francfordiensi sub Hadriano papa huius nominis primo, in quo summi pon-
Cōcilium Frācfor. tificis autoritate præsederunt Theophylactus & Stephanus episcopi. Verùm opus est vt aduersariorum obiectionibus respondeamus. Primò obiiciunt nobis quia Deus in Exodo & Deuteronomio districtè prohibet omnia simulachra, dicens: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ
Exod. 20. est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, neque eorum quæ sunt in aquis sub terra. Cui responde-
Deut. 5. mus, illam prohibitionem à Deo esse factam causa vitandæ idololatriæ, ita vt ad hunc finem intelligātur omnia simulacra esse prohibita, nō vt non habeātur vt fiant absolutè, sed vt nō fiāt ad colēdum ea. Hunc autem esse verum literæ sensum, ex præcedentibus & sequentibus facilè conuincitur. Nam antequam talem prohibitionem in Exodo faciat, hæc verba præmittit: Non habebis Deos alienos coram me, postquæ verba immediatè sequitur prohibitio simulacrorum: qua prohibitione facta, continuò subiungit de illis loquens: Non adorabis ea neque coles. Itaque ex præcedentibus & sequentibus verbis colligimus ad hunc finem prohiberi simulacra, ne videlicet pro diis habeantur. At nos cum imagines colimus, non illas tanquam Deos veneramur, quoniam nostram adorationem (vt diximus) non ad illas sed ad earum exempla referimus. Secundò obiiciunt illud verbum Christi apud Ioānnem: Veri adorato- A
Ioan. 4. res adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu. Vnde concludere nituntur hæretici, non esse opus imaginibus, quia cum illas colimus, non spiritu adoramus, sed corpore. Fatemur quidem veram & potissimam adorationem esse in spiritu, cùm videlicet fide, spe, & charitate (vt Augustinus ait) tendimus in Deum: sed quoniam intellectus noster aliquando dormit, Dei oblitus, & affectus tepidus est, non prout decet Deum amans, ideo oportet aliquibus rebus exterioribus intellectum excitare, vt per earum aspectum & considerationem ad Dei memoriam reducatur intellectus, & inflammetur affectus. Contra hanc hæresim scripsēre olim, Gregorius papa huius nominis tertius, & Hadrianus papa huius nominis primus, & Ioannes Monachus tempore Gregorii papæ tertii. Verùm opera istorum non vidi, sed solo testimonio Ioannis Trithemii hæc habeo, qui in suo catalogo scriptorum Ecclesiasticorum de præfatis viris refert illos contra hanc hæresim scripsisse. Beatus Damascenus in libro quarto de fide orthodoxa, capite decimo septimo, nonnihil de hac re differit. Thomas Vvalden. in suo libro de sacramentalibus titulo decimonono copiosius aduersus hanc hæresim disputat. Nos etiam superius in titulo de adoratione, hæresi prima plura diximus, quæ huic loco congruè adaptari possunt, ad quem locum accedet lector, ex quo plura haurire poterit si velit.

SEcunda hæresis asserit imaginem Dei ad quam homo factus est à Deo, esse corpori impressam, & non animæ. Hanc hæresim inter alias recenset Philaster Brixiensis episcopus in suo opere de hæresibus: nec tamen prodit quis illius fuerit autor. Beatus Augustinus in suo libello de hæresibus, Ad quod vult Deum, capite. 76. huius hæresis post Philastrum meminit: sed autorem illius etiam non indicauit. Quid autem huius autorem vt sic sentiret mouerit, mihi non constat, quia nec Augustinus nec Philaster apud quos eam legi, aliquid de hoc dixerunt. Ego tamen arbitror hunc errorem ex alio deriuari, quo docetur Deum esse corporeum, & habere membra omnia corporis, quemadmodum homo B
habet: & qui sic sentiunt (vt ego existimo) inde arguunt Dei imaginem esse in corpore hominis, & non in anima. Et huic nostræ suspicioni apertè fauet Ioannes Cassianus, qui in suis Collationibus, decima collatione, de Anthropomorphitarum hæresi differens, ait huius hæresis patronos ideo asserere Deum esse corporeum, quia scriptura dicit hominem esse ad Dei imaginem factum. Sed illum errorem iam nos Deo iuuante apertis scripturæ testimoniis supra destruximus, in titulo de Deo, hæresi secunda. Ex cuius hæresis impugnatione, hæc, quam in manibus habemus, facilè mea sententia prosternitur. Nam si Deus corporeus non est, neque membra habet vt homo, fieri non potest vt homo secundum corpus Dei imago dicatur. Præterea res quælibet ideò alterius dicenda est imago, quia illius præcipuas partes repræsentat: quoniam si minimam illius partem solum referret, immeritò diceretur imago. Nullus enim diceret Petrum esse Ioannis imaginem ob hanc solam causam, quòd næuum aliquem in maxilla Petrus habeat, aut verrucam in fronte, quemadmodum Ioannes habet. Si autem similes oculos habeat, & similia labra, similem genarum colorem, simili modo frontem contrahat, similem habeat vultum, similia etiam reliqua corporis delineamenta, meritò dicetur Petrum esse Ioannis imaginem, præsertim si est ad illius imitationem factus: quia principales illius partes exprimit ac repræsentat. At, quæ in Deo sunt præcipua (si inter infinitè perfecta vnum alio potest esse principalius) sunt intelligentia, & memoria, & voluntas. Nam super hæc tanquam super bases aliquas ferè reliquæ omnes diuinæ perfectiones fundantur. Nam super voluntatem illius diuina fundatur omnipotentia. Pro- C
pterea siquidem Deus omnipotens dicitur & est, quia omnia quæ vult, potest: neque aliquid nisi ipso volente aut permittente fieri potest, Si Deus intellectu careret & voluntate, neque sapiens esse posset,

neque

neque prudens, neque iustus, neque misericors, neque creator, neque gubernator, neque rector. Fieri enim non potest vt bene & plenè gubernet qui non intelligit neque vult. Intellectus ergo & voluntas sunt quasi quædam bases & fundamenta omnium diuinarum perfectionum. Homo autem secundum animam habet intellectum, memoriam & voluntatem, non secundum corpus. Anima enim intelligit, non corpus. Anima meminit, non corpus. Anima vult, non corpus. Nam corpus absque anima non solum hæc, sed neque alios vitæ actus exercere potest. Non enim potest videre, audire, loqui, comedere, ambulare, aut alia id genus facere. Ex quibus colligimus hæc omnia cū agit, ab anima vires suas sumere. Cùm ergo sola anima habeat intellectum, memoriam & voluntatem, consequens est vt secundum solam etiam animam Dei imaginem homo portet. Rursum, si Dei imago est in corpore hominis, & non in anima, oporteret vt alia bruta animalia quæ similem homini habent sui corporis figuram (qualia in mari aliqua esse dicuntur) imaginem Dei portent, & sint ad imaginem Dei facta, quemadmodum homo. Huic tamen sententiæ scriptura sacra apertissimè contradicit. Nam postquam Deus creauerat cete grandia, & omnem animam viuentem atque motabilem quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum: postquam etiam fecerat bestias terræ iuxta species suas, & iumenta & omne reptile terræ in genere suo, ad hominis creationem deueniens, dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, vt præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & *Gene.1.*
D bestiis vniuersæ terræ, omniq́ue reptili quod mouetur in terra. De nullo autem animali dictum est quòd factum sit ad imaginem Dei, nisi de solo homine. Si autem dei imago esset in corpore hominis impressa, haberent etiam illam Dei imaginem alia bruta animalia quę homini secundum corpus assimulantur. Potuissem pro hac re plura sanctorum testimonia coaceruare, verum nolui in re manifestissima nimia prolixitate grauare lectorem.

INDVLGENTIA.

INdulgentias quas Pontifices peccatoribus præstant, condonando videlicet illis pœnam ad cuius tolerantiam peccator obligatur etiam remissa culpa, multi hæretici contemnūt atque irrident. Vualdenses nanque asserunt Papam nullam prorsus habere potestatem *Vualdenses.* indulgentias concedendi: quas si concesserit, dicunt nullius esse virtutis. Hunc errorem etiam docuit Ioannes Vuicleph, qui nunquam à Vualdensibus defecit: Hi quo suum er- *Vuicleph.* rorem confirment, alium magis execrandum errorem docent. Dicunt enim nullum esse purgatorium ignem, & inde deducunt nullas etiam esse indulgentias. Post istos tanquam illorum hęres successit in eodem errore Lutherus, quanquam hic ex alio fonte non minus vitiato suum deducit erro- *Lutherus.* rem. Lutherus siquidem purgatorium admittit, tamen negat vllam fore pro peccatis satisfactionem. Dicit enim non esse obligatum ad alicuius pœnæ satisfactionem, qui à culpa fuerit absolutus, sed cùm primum fuerit à culpa solutus, dicit etiam esse liberum ab omni pœna. Et hinc colligit Lutherus indulgen-
A tias nullius esse momenti, & dicit eas esse pias fraudes fidelium. Aduersus hunc errorem paucis verbis contendam, quoniam inter omnes res de quibus in hoc opere disputamus, nulla est quam minus apertè sacræ literę prodiderint, & de qua minus vetusti scriptores dixerint. Neque tamen hac occasione sunt contemnendæ, quod earum vsus in Ecclesia videatur serò receptus, quoniam multa sunt posterioribus nota, quæ vetusti illi scriptores prorsus ignorauerunt. Nam de transsubstantiatione panis in corpus Christi, rara est in antiquis scriptoribus mentio: de processione Spiritus sancti à filio, multò rarior: de purgatorio ferè nulla, potissimum apud Græcos scriptores. Qua de causa vsque in hodiernum diem purgatorium non est à Græcis creditum. Quis tamen nisi hæreticus hæc negare audebit, quia apud priscos autores hæc sub talibus nominibus non commemorantur? Ecclesia enim quotidie proficit in membris suis, Deo eam quotidie magis illustrante. Quapropter Ecclesia comparatur *Cant.6.* auroræ. Quę est ista (inquit) quæ progreditur quasi aurora? At aurora in suo ortu remissum habet lumen, quòd temporis progressu augetur: sic Ecclesia. Vnde non dubito quin etiam multa sint à posteris clarius & apertius inuenienda, quæ nobis sunt prorsus nunc ignota. Quid ergo mirum si ad hunc modum contigerit de indulgentiis, vt apud priscos nulla sit de eis mentio? pręcipuè quòd tunc magis feruebat Christianorum charitas, vt parum esset opus indulgentiis. Plures anhelabant ad martyrium. Pauca erant hominum scelera, & si quod erat, grauissima canonum punitione emendabatur. Hic in præsenti vita satisfacere volebant, nihil volebant in futurum puniendum relinquere, quapropter non est mentio vlla indulgentiarum. Istis autem temporibus refriguit multorum charitas, & ideo plura committuntur peccata, & pro commissis minorem volunt facere satisfactionem, ideo necessarium fuit ad indulgentias tanquam ad asylum confugere, vt aliquod daretur peccatoribus adiutorium. Adde quòd non est tam recens indulgentiarum vsus, quantum isti hæretici exprobrant. Nam apud Ro-
B manos vetustissimus prædicatur illarum vsus, vt ex stationibus Romæ frequentissimis colligi vtcunque potest. Et de beato Gregorio papa huius nominis primo fertur quòd aliquas suo tempore concesserit. Verùm etsi pro indulgentiarum approbatione sacræ scripturæ testimonium apertum desit, non tamen ideo contemnendæ erant, quoniam Ecclesiæ catholicæ vsus à multis annorum seculis receptus, tantæ est autoritatis, vt qui illū contemnat, hæreticus meritò censeatur, potissimum quòd talis vsus non fortuito casu Ecclesiæ irrepsit, sed per Ecclesiæ definitionem sit introductus. Concilium siquidem La- *Cōcilium* teranense sub Innocentio tertio celebratum ad reprimendam quorundam abbatum temeritatem au- *Lateranē-* daciam, declarauit abbates non posse vllo pacto indulgentias concedere, sed hoc munus dicit solis epi- *se.* scopis esse à Deo cōcessum: verùm ne ex facili earū concessione vilescerent, aut peccatores indulgentiis

sidentes, ad satisfactionis opera tepidiores essent, ipsis episcopis leges præscribuntur, vt vltra certū numerum indulgentias non concedant. Huius autem Concilij decretum ponitur in volumine epistolarum decretalium in titulo de pœnitentiis & remissionibus, in eo capite quod incipit, Cùm ex eo, &c. Concilium Constantiense sessione octaua damnauit quadragintaquinque articulos Ioannis Vvicleph, inter quos vnus est ad hanc rem pertinens. Nam quadragesimus primus articulus eius ita dicit: Fatuum est credere indulgentias papæ & episcoporum. Qui articulus simul cum aliis vna super omnes lata sententia damnatus est. De hac re scribit Roffensis in illo opere quod contra Lutheri Captiuitatē Babylonicam ædidit. Scribit etiam Iacobus Latomus in quodam opere quod pro assertione determinationis facultatis Louaniensis contra Lutherum fecit. Tubertinus quidam scripsit de hac re fusius aduersus Lutherum, sed meo iudicio minus ornatè, & multò minus exactè quàm Roffensis rem absoluit. Ioannes Eccius in suo Enchiridio locorum communium aduersus Lutheranos, capite vigesimo quarto, quātum Enchiridij forma patiebatur, de hac re disputat. Si verò alio longiori tractatu de hac re disseruit, mihi non constat. Audio tamen eum multa aduersus Lutherum scripsisse.

Côcilium Constant. C

INFERNVS.

INter cæteros errores quos frater Bernardus de Lutzemburgo in suo cathalogo hæreticorū Almarico impingit, vnus est quòd Almaricus dixit nullū esse infernum, sed qui habet peccatum mortale, illum dicit habere in se infernum. Guido refert Albanenses sentire, nō esse alias inferni pœnas, quàm illas quas in hoc mūdo experimur. De Hermanno Rissuich dicit Cathalogus illum dixisse nullum prorsus esse infernum. Et certè quātum ad Almarici sententiam, vt verum fateamur, vna & maxima inferni pœna est cōscientiæ propriæ accusatio, quæ semper peccatorem oppugnat, semper illum pungit, neque vsquam cessat. Et hanc conscientiæ accusationem multi nomine vermis putant intelligi. Vnde beatus Hieronymus exponens illud Esaiæ, Vermis eorum non morietur, ita dicit: Vermis autem qui non morietur, & ignis qui non extinguetur, à plerisque conscientia accipitur peccatorum, quę torqueat in suppliciis constitutos, quare vitio suo atque peccato caruerint electorum bono, iuxta illud quod dicitur: Versatus sum in miseria dum infigitur mihi spina. Et in prouerbiis: Tinea ossium cor intelligens. Hæc Hieronymus. Et hanc conscientiæ accusationem Ethnici tanquam maximam pœnam horruerunt. Nam Seneca epistola decima sexta ad Lucium, ait: Prima est & maxima peccantium pœna, peccasse. Et Iuuenalis satyra decimatertia de eadem peccati conscientia, ita ait:

Almari. Albaneu. Hermāñ Rissuie. Esa. vlt. Hieron. Psal. 13. D Prou. 25.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet autori. Prima est hæc vltio, quòd se
Iudice, nemo nocens absoluitur. Et postea.
Cur tamen hos tu
Euasisse putes, quos diri conscientia facti
Mens habet attonitos: & surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, & multò sæuior illis,
Quas & Cæditius grauis inuenit, aut Rhadamanthus,
Nocte diéque suum gestare in pectore testem.

Verùm etsi hæc magna sit pœna, & vna ex grauibus quæ sunt in inferno, non tamen in hoc seculo æquè mentem cruciat, vt post hanc vitam cruciabit, quoniam tunc apertius & clarius quisque suum peccatum agnoscet, ita hæc peccati conscientia acrius punget: quapropter etsi homo peccator à sui peccati conscientia in hoc seculo torqueatur, non tamen idcirco dicendum est vt hic patiatur infernum. Deinde etsi acerbissima pœna sit hæc peccati conscientia, sunt tamen aliæ æquè graues, quas in hoc seculo non experiuntur peccatores: quapropter dici non potest peccatorem hic in seipso habere infernum, cùm multa alia restent toleranda, puta ignis, & vermis, fumus sulphureus, tenebræ. Esaias ait: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quòd si hæc Esaiæ verba dicis debere intelligi de illo verme conscientiæ qui mentem continuò morsu rodit. Sapientis verba producam qui rem apertius exprimit, dicens: Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Quæ verba nullo pacto possunt de verme conscientiæ intelligi, quoniam non dixit, vindicta animæ impij, sed dixit: Vindicta carnis impij, ignis & vermis. Et in libro Iudith: Dabit ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. De tenebris damnatorum testatur Iob, nomine illorum dicens: Præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ. Et iterum clarius: Auferetur ab impiis lux. De sulphureo autem fumo testatur Dauid, dicens: Pluet super peccatores laqueos, ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Et vox tertii angeli in Apocalypsi ait: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua, hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum agni: & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum. Et ipsemet infernus vocatur in eodem libro stagnum ignis & sulphuris. Nam de malis loquens, ait: Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphuris. Quid ergo impius Almaricus & Blasphemi Albanenses docere audent non esse alibi infernum quàm in hac vita? Ego credo quòd nunc aliter sentiunt. Nam cùm inferni pœnas iam experiantur, existimo eos iam scire alium esse infernum & alias inferni pœnas ab illis quas in hoc seculo experiuntur.

Esa. vlt. A Eccle. 7. Iudith. 16. Iob. 3. Iob. 38. Psal. 10. Apoc. 14. Apoc. 19.

Secunda

SEcũda hæresis docet inferni pœnam non esse perpetuam. Huius hæresis principem fuisse Originem *Origenes.*
testatur omnes qui de hæresibus eius scripserunt. Philaster narrat fuisse quandam hæresim dicentem
quòd Christus suo descẽsu ad inferos hoc illis indulserit, vt ibidem confitentes salventur. Huius tamen
B hæresis nullum ostendit autorem. Armeni (vt Guido refert) asserunt Christum cùm ad inferos descen- *Armeni.*
dit, omnes animas inde eduxisse. Hanc hæresim recenset Augustinus inter alias, sine tamen nomine au-
toris. Nos autem istorum sententiam cum Origenis errore coniungimus, quoniam aliquantulum est illi
vicina, & eodem prosternitur testimonio. Cùm enim ostenderimus inferni pœnam esse perpetuam, a-
ctum est de his duobus erroribus. At pœnam inferni esse perpetuam apertissimè sacræ literæ docent.
Nam illa testimonia quæ aduersus proximè citatam hęresim protulimus, ferè omnia aduersus istam hæ-
resim pugnant. Illud enim Esaiæ apertissimum est, & alterum ex libro Iudith, & aliud ex Apocalypsi,
quæ non est opus nunc repetere, ne chartas frustra impleamus. Præter testimonia sunt alia ex Euange-
lijs. Ipsemet veritatis magister apud Marcum loquens, ait: Si scandalizauerit te manus tua, abscinde il- *Mar. 9.*
lam. Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem
inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scandalizat
amputa illum. Bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in
gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd si ocu-
lus tuus scandalizat te, eiice eum. Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos ha-
bentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Ecce vides
Christum vno orationis contextu ter docentem pœnas inferni esse perpetuas. Præterea illud est apertis-
simum, quod minatur se in die iudicij peccatoribus dicturũ: Ite maledicti in ignem æternũ, qui præpa-
ratus est diabolo, & angelis eius. Nec opus est plura testimonia adferre, cùm ista sint apertissima. Qui *Matt. 25.*
de hac re plura nosse cupit, videat ea quæ suprà diximus in titulo de beatitudine, hæresi tertia, quoniam
illo loco hunc errorem Origenis apertius enarrauimus.

C TErtia hæresis est, quæ negat Christum ad inferos descendisse. Huius erroris non meminit Augusti-
nus, neque Philaster. Isidorus tamen illam inter hæreses recẽset, quamuis nullum huius erroris pro-
ducat autorem. Hæc autem sententia conuincitur hæreseos per id quod Sapiens sub nomine sapientiæ,
hoc est filij Dei, ait: Penetrabo (inquit) omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, *Eccle. 24.*
& illuminabo omnes sperantes in Domino. Quòd si hoc testimonium quisquam allegoriis ludens aliò
detorqueat, & dicat sapientiam penetrasse & penetrare omnes inferiores partes terræ cognitione sua,
quæ tanta est, vt nihil illam latere possit, sed omnia quantumlibet nobis abscondita, nuda tamen & aper
ta sunt oculis eius: saltem illud Pauli est satis apertum, quod de ascensione Christi differens, ait: Quod *Ephe. 4.*
autem ascendit, quid est nisi quia descendit primùm in inferiores partes terræ? Et Petrus Apostolus in *Act. 2.*
die Pentecostes recepto iam Spiritu sancto, de Christo coram populo prædicans, ita dicit: Quem Deus
suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illũ ab eo. Dauid enim dicit in
eum: Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne cõmouear. Pro- *Psal. 15.*
pter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe: quoniam
non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Præterea in
Symbolo Apostolorum dicitur: Descendit ad inferos. Et Concilium Lateranense sub Innocentio ter-
tio celebratum, hoc idem definit. Nam de Christo redemptore nostro loquens, ita inquit: Qui etiam *Cõcilium*
pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, *Lateran.*
& ascendit in cœlum. Sed descendit in anima, & resurrexit in carne, ascendit pariter in vtroque. Hæc
D Concilium Lateranense. Quæ verba habentur in libro decretalium, in capite Firmiter, de summa Tri-
nitate & fide Catholica. Et certè is vnus locus est quo maximè possumus Lutherum redarguere, qui
scripturæ sacræ testimonia vult esse apertissima sine vllis ratiocinationibus aut collectionibus, sed quæ
apertissimè sententiam doceant. Deinde ait nihil esse definiendum quod non sit expressum in sacris li-
teris. Nullum etiam admittit iudicem in contentione de rebus ad fidem spectantibus, nisi solam sacram
scripturam. Et certè si ad hos gnomones sunt omnia examinanda, non oportebit dicere Christum ad
inferos descendisse, quoniam hoc sacræ literæ non docent per verba adeò expressa qualia ipse alibi à Ca
tholicis petit. Nunquam enim hæc verba reperiuntur in sacris literis sub hac forma, Christus descendit
ad inferos. Verùm etsi hæc non reperiantur sub illa forma: reperiuntur tamen alia quæ eadem cum illis
significant, & ex quibus illa apertissima collectione deducuntur, quod satis est viro Catholico, qui ca-
ptiuare tenetur intellectum suum ad definitiones & expositiones scripturæ, quas tradiderit Ecclesia, &
non suæ tantum inniti prudentiæ.

INIMICVS.

GRæcorum error est, quo asserunt licitum esse decipere inimicum, nec esse peccatum ali-
quod si quis suo inimico damnum inferat, etiam si ad hoc faciendum periuriis aut quo- *Græci.*
uis mendacio iuuetur. Hæc omnia illis tribuit Guido, enarrans. 25. illorum errorem. Et
certè vix possum credere illos tam dementes esse, vt hæc sentiant, quoniam illa sunt na-
A turali legi apertissimè contraria, ita vt illam eorum sententiam gentilis quisque Philoso-
phus damnet, nedum Christianus homo. Quis vnquam non horruit mendacium? Quis
non execratur periurium? Et hæc non solùm cum amicis non sunt exercenda, sed
neque cum inimicis: quia etsi in bello licitum sit insidiis vti aduersus hostes, non tamen mendaciis li-
cet illum decipere. In Leuitico siquidem Dominus ait: Non mentiemini, nec decipiet vnusquis-
que proximum suum. At quantumlibet quis sit alteri inimicus, proximus tamen est: quod vel ex eo *Leuiti. 19.*

conuincitur, quòd Samaritanus misericordiam faciens fauciato, voce Christi iudicatus est proximus,
Luc. 10. quamuis Samaritani Iudæi fuissent infensi. Præterea ex lege Euangelica nullus permittitur inimicus, quoniam etsi alter mihi inimicus sit, ego tamen teneor non esse illi. Non reddentes (inquit Petrus)
1. Pet. 3. malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrariò benedicentes, quia in hoc vocati estis vt benedictionem hæreditate possideatis. Et beatus Paulus in epistola ad Romanos: Nulli ma-
Rom. 12. lum pro malo reddentes. Et infrà: Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba il-
1. Thes. 5. lum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Et in prima ad Thessalonicenses epistola iterum ait: Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quòd bonum est sectemini inuicem, & in omnes. Denique ipse veritatis magister Iudæorum errorem corrigens, ait: Audistis quia dictum est antiquis: Diliges pro-
Mat. 5. ximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filii patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si er- B go hoc modo vult Deus filios suos examinare, Græci conuincuntur non esse filii Dei, quia bene inimicis suis non faciunt.

INIVRIA.

Lutheri sententia est, non licere Christianis petere coram iudice iniuriæ reparationem. Quapropter videtur mihi Lutherus non modicum de fermento Pharisæorum habere,
Lutherus. quoniam alligat onera grauia & importabilia, digito autem suo non vult ea mouere. Nam qui dicit non licere petere coram iudice reparationem iniuriæ, ipsemet si qua sibi ab aliquo infertur iniuria, impudenter ne dicam attrociter eam repellit? Vnam certè iniuriam centum acerbioribus propulsat, & quod peius est, etiam cùm nullam recepe-rit, mille conuitiis afficit eum qui vel extremis digitis eum tetigerit. Vide quale sit vulnus, quod nec tangi permittitur. Qui odit correptionem, ait Ecclesiasticus, peccatoris vestigium est. Peccator est ergo
Eccle. 21. Lutherus, quoniam non patitur corripi, non à quoquam admoneri. Cuius rei testimonium est apertissimum, quòd quicũque eum scriptis aut corripuit, aut admonuit, siue is fuerit vir illustris, siue plebeius, siue rex, siue imperator, episcopus, aut papa, mille iniuriis est à Luthero affectus. Nam in serenissimum regem Angliæ, qui satis modestè, prout regiam dignitatem decebat, aduersus illum scripserat, nullo regiæ dignitatis habito respectu, mille opprobria iniecit, mille illum scommatis subsannauit. De his quæ aduersus summum pontificem effutiuit, melius est tacere, quoniam me pudet enarrare, quod illum puditum non est scribere. Quid ergo dices ad hæc Luthere? Si tibi licet iniuriam iniuria repellere, cur non licebit alus iniuriæ reparationem coram iudice petere? Iustum est certè vt nemo sit iudex in propria C causa. Quapropter si licet manibus propriis iniuriam repellere, multò magis licebit per manus iudicis iniuriam propulsare, aut iam illatæ reparationem petere. Qua de re mihi videtur non esse opus aliis argumentis ad hunc errorem reuicendum, sed sufficere illa quæ suprà in titulo de bello contra eundem Lutherum proposuimus. Ibi enim probauimus bellum esse Christianis licitum, modò cætera adsint quę ad iustum bellum exiguntur. Ad instum autem bellum requiritur, vt quod sine bello emendari potest, mediante bello non fiat. Iustius est ergo vt quis à iudice petat emendationem, quam ipse eam per bellum habere velit, si eam habere licet. At cùm liceat eam petere ex bello (vt suprà euicimus) licebit ergo etiam illam petere à iudice.

IOAN. BAPTISTA.

Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum de manichæis loquens, dicit il-
Matt. 11. los ita delirasse, vt dixerint Ioannem Baptistam, Christi Saluatoris nostri præcursorem, fuisse damnatum, eo quòd non crediderit in Christum. Nam cùm Ioannes in vinculis existens, misit duos discipulos suos ad Christum vt interrogarent illum: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Manichæi (vt illis Bernardus de Lutzemburgo tribuit) putant Ioannem Baptistam ex incredulitate hæc fecisse & dixisse. Sed ego vix credere possum Manichæos ita insanisse, quamuis multa alia maioris dementiæ illos dixisse constet. Nam Philaster Brixiensis in suo libro de hæresibus, cum de Manichæorum hæresibus disserit: nunquam huius erroris meminit. Beatus August. in libro de hæresibus, Ad quod vult Deum, cap. 46. Manichæo- D rum errores recenset, nec tamen hunc inter alios miscuit. Vnde coniicio illos longè ab hoc errore fuisse: quoniam beatus Augustinus qui illorum errores optimè nouerat, quoniam illorum sectæ aliquando adhæserat, nequaquam hunc errorem tacuisset. Esto tamen illi ita senserint, quemadmodum de illis refert Bernardus de Lutzemburgo, non est opus vt in hac hæresi refellenda longã moram trahamus: cùm sint tam aperta Christi Saluatoris nostri de ipso Ioanne testimonia. Nam laudauit Ioannem de fortitudine, & mentis constantia, cùm dixit illum non esse arundinem vento agitatam, quæ ad omnem ventorum statum mouetur. Commendauit illum à temperantia, dicens illum non esse mollibus vestitum.
Ibidem. Ostendit illum longè esse ab adulatione, cum dixit illum non esse in domibus regum, quoniam qui huiusmodi morbo laborant, cum regibus versari solent. Et laudis argumenta multiplicans, dixit illum esse prophetam, & plusquam prophetam: dixit illum esse angelum, eò quòd angelicam vitam duceret:

quia

quia licet in carne, præter carnem tamen viuebat. Denique vt coronidem cingeret, dixit: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Et hæc omnia dicta sunt à Christo Saluatore nostro de Ioanne Baptista eo temporis articulo quo Manichæi Ioannem peccasse asserunt. Nam postquam Christus interrogationi per Ioannis discipulos factæ respondit, illis abeuntibus continuò post hæc laudum præconia de Ioanne Baptista dixit. Ex quibus conuincimus Ioannem per illam interrogationem
A minimè (vt Manichæi dicunt) peccasse. Quod autem dicunt Ioánem Baptistam ex incredulitate interrogasse, falluntur. Non enim suo nomine, & propter se interrogat, sed propter suos discipulos quos in Christi fide nutantes videbat. Et propter hanc causam illos ad christum mittit, vt visis miraculis ab illo factis, in illius fide confirmarentur. Quod Christus cùm optime nosset, nullum illis dedit responsum: sed multis coram illis ab eo factis miraculis, ad Ioannem illos redire mandat, vt quæ viderant, illi renunciarent. Non certè ob aliam causam, nisi vt inde Ioannes discipulos suos quos parum fideles esse nouerat, apertius de fide Christi instrueret, & instructos confirmaret. Sic enim illam Ioannis interrogationem interpretatur beatus Ioannes Chrysostomus homilia.37. super Matthæum. Chrysostomum vt alibi semper, ita etiam hoc loco imitatur Theophylactus. Huius verba quia multo breuiora sunt, hîc referam.

Non interrogat Ioannes (inquit ille) quasi ignorans Christum. Nam quo pacto ignoraret, quum testatus sit: Ecce agnus Dei? Verùm quia discipuli eius inuidebant Christo, vt pluribus argumentis certiores eos redderet, propter hoc mittit eos, vt vel visis miraculis credant Christum Ioanne maiorem esse: & idcirco fingit se rogare: Tu es qui venturus es? hoc est, qui expectatur in scripturis in carne venturus. Hęc Theophylactus. Et de hoc satis.

IVDAS.

Vantumlibet sit aliquis scelestus aut flagitiosos, nũquam illi deerit à quo laudetur, & scelus eius commendetur: quoniam (vt est in Prouerbio) cicada semper est cicadæ chara, & formica formicæ. Huius rei vel hoc est sufficiens testimonium, quòd non defuêre qui scelestissimum Iudæ facinus commeodauerint: quoniam Augustinus in libro de
B hæresibus cap.38. refert Caianos sentire Iudam fuisse diuinum, & scelus illius beneficium existimare. Dicunt enim (vt Augustinus ait) Iudam præscisse quantum generi humano Christi passio esset profutura, & ideo Christum Iudæis tradidisse, vt per illius mortem genus humanum proficeret. Philaster tamen de his Caianis sermonem faciens in suo libro de hæresibus, nihil tale illis tribuit, sed hanc hæresim posteà enarrat nullo citato illius patrono. Tertullianus tamen in libello suo de hęresibus hoc illis impingit quos ipse vocat Chaldæos, & sunt illi iidem (vt suspicor) qui ab Augustino vocantur Caiani, quoniam iidem sunt illorum errores qui ab Augustino tribuuntur Caianis, & quos Tertullianus impingit Chaldęis. Ad hunc errorem reuincendum vel illud testimoniom sufficiens est, cum Dominus lauare volens pedes discipulorum suorum, dixit: Vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim (ait Euangelista) quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit: Non estis mundi omnes. Itaque Iudas non erat mundus, cuius immunditię nullam aliam causam Euágelista designauit, quàm quòd Christum tradere volebat. Et in Actibus Apostolorum Petrus ait: Viri fratres oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum, qui connumeratus est in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius. Et quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera eius. Si bona fuit traditio qua Iudas tradidit Christum, quî fieri potest vt merces illi pro traditione donata sit merces iniquitatis? Si triginta argentei sunt merces iniquitatis, ergo traditio, pro qua illi argentei donati sunt, est iniqua. Sed apertius est quod Christus redemptor noster de illo apud Lucam ait: Et filius quidem hominis secundum quod definitum est, vadit: veruntamen vę homini illi per quem tradetur. Neque opus est aduersus tam apertam blasphemiam plura citare testimonia, præcipuè cum hæc hæresis non reperiatur ab aliquo fuisse posteà innouata: & testimonia adducta eam prosternunt. D

Caiani. *Chaldæi.* *Ioan.13.* *Act.1.* *Luc.22.*

IVDICIVM.

Anta est dæmonis astutia in hominibus decipiendis, vt aliquibus suggesserit nullum esse futurum iudicium, vt vel hac occasione tanto facilius in quodlibet vitium traheret, quanto minus pœnam propter illud infligendam crederent. Hunc errorem Philaster tribuit Borborianis, & sunt illi qui ab August. vocantur Gnostici. Hoc etiam impingit Florianis, & Manichæis, & Proclianitis, quos ille vocat Prodianitas, nisi fortè litera in Philastro est erronea, quoniam qui in Augustino dicuntur Proclianitæ, in Philastro vocantur Prodianitæ, & facilis est lapsus ex vna parte in aliam. Nam si has duas literas, c & l, coniungas, facies d literam. Quod si eãdem literam dispescas, ita vt longam virgulam integram separes, & reliquum per se colloces, iterum duas literas reperies, videlicet c & l. Ex quo coniicio hac occasione alicubi ex vitio scriptorum fuisse erratum. An autem error sit in Philastro, an potius in Augustino, mihi non constat quoniam apud nullum illis vetustiorem reperio fuisse de his habitam mentionem. Qualitercunque sit,
D parum interest: vnum tamen hoc est certum, Augustinum non impingere hunc errorem alicui ex istis hæreticis, quoniam nec Borborianis nec Gnosticis, neque Florianis, neque Manichæis, neque Proclianitis. Qua in re valde miror, cum Augustinus viderit Philastri opus, quod fortè inde euenire potuit, quòd apud nullum alium reperetit, & propterea omiserit, parum fidens Philastro in hac parte, aut fortè te-

Borboria. *Gnostici.* *Floriani.* *Manichæi* *Procliani*

perit non ita esse prout Philaster narrat. Cuiucunque tamen hic error sit, facillimè reiici potest. Nam
Matt.11. apud Matthęum Dominus exprobrans ciuitatibus in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam, ait: Dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis. Et ite-
Matt.12. rum Capharnaitis loquens, ait: Dico vobis quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii, quàm tibi. Et apud eundem iterum: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, & cætera. Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam. Et apud
Ioan 5. Ioannem: Potestatem dedit filio iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Et Paulus in epistola ad Roma-
Rom.14. nos: Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim: Viuo ego, dicit Dominus, quo-
Esa.45. niam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrum pro se
2.Cor.5. rationem reddet Deo. Et in posteriore epistola ad Corinthios, iterum ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Et in symbolo fidei edito in Concilio Nicæno sic dicitur: Venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in symbolo facto in Concilio Constantinopolitano: Sedet ad dexteram patris, inde venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos.

Albanen. SEcunda est hæresis Albanensium, dicentium vniuersale iudicium iam factum esse, & nullum aliud amplius esse futurum. Hoc enim illis tribuit Guido, qui illorum errores recensens, hunc septimo loco collocat. Hic error apertissimè conuincitur ex eo quòd iudicium vniuersale præcedere debet resurrectio omnium, quemadmodum patet ex eisdem testimoniis quæ proximè citauimus contra præfatam hære-
2.Pet.3. sim, & in vigesimo quarto Matthæi cap. expressius, vbi prius describitur aduentus Antichristi, deinde resurrectio generalis, & posteà iudicium, & tandem finis: & tunc (iuxta beatum petrum) elementa purificabuntur per ignem. At nullum istorum constat esse factum, quoniam nec generalis resurrectio præcessit, nec finis est mundi, nec elementa sunt per ignem purificata. Ex quibus colligitur maximam esse dementiam, asserere vniuersale iudicium esse iam factum. A

IVDEX.

Vualdenses.

Valdensium error est, quo docent nullum iudicem posse damnare aliquem hominem ad pœnam aliquam. Hunc errorem illis impingit Guido quanquam Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum capite .35. errores Vualdensium recensens, huius non meminit. Quòd si ita sentiunt Vualdenses, non est mirandum, quoniam hoc est sceleratis hominibus proprium, vt impunitatem suis sceleribus optent, quò liberius & securius quæ voluerint scelera perpetrare valeant. Ad hunc modum fecère Vualdenses, qui vt tutius suos errores possent hominibus
Matt.7. suggerere, hoc ante omnia docere nituntur, nullum iudicem posse alium homi-
Exod.18. nem ad aliquam pœnam damnare. In cuius erroris testimonium adferunt illud: Nolite iudicare, & non
Deut.16. iudicabimini. Aduersus hunc errorem est illud quod Dominus ait: Constitue indices qui populum iudicent omni tempore. Et iterum alibi: Iudices & magistri in omnibus portis tuis constituantur, vt iudicent populum iusto iudicio. Quòd si quis hæc detorqueat ad alia iudicia, & non ad inflictionem pœnarum, consideret plurea esse in veteri instrumento leges decernentes talem vel talem pœnam esse infligendam illi qui tale vel tale crimen commiserit. Et in lege noua hæc clarissimè habentur. Petrus puni- B
Act.5. uit morte Ananiam & Saphiram, quia fraudauerant de precio agri venditi. Et idem alibi ait: Subiecti
1.Pet.2. estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Ecce vides vindictam malefactorum. Et parum infrà iterum ait: Quæ enim est gratia si peccantes & colaphizati suffertis? Ex quibus colligimus
Rom.13. iustè fieri cùm quis propter peccatum ea iudicis mandato colaphis cæditur. Et beatus Paulus de potestate sublimiori ait: Si malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Quid ergo Vualdenses non minus ignorantes quam scelerati docere audent? Si iudex est Dei minister vindex in iram ei qui malum agit, quomodo iudicem ipsi accusare audent eò quòd malefactorem punit? An non hac ratione etiam accusant Deum, cuius minister est iudex?
Matt..7. Valeant ergo Vualdenses, & cùm sint omnium hæreticorum ignorantissimi, docere alios erubescant. Quòd autem pro se adferunt, nihil prorsus illis suffragatur: quoniam cùm Saluator ait: Nolite iudicare, & non iudicabimini: non prohibuit omne iudicium, præcipuè iudicis habentis potestatem, sed prohibet multorum hominum leue iudicium, qui re minimè cognita, sed ea minutulis suspicionibus colligentes, statim apud se definiunt, censentes talem esse malum, aut male aliquid voluisse facere. Hoc, inquam, iudicium Dominus prohibet: non autem illud quod re prius (vt decet) benecognita, ab habente
Ioan.12. potestatem profertur. Hoc autem ita esse conuincimus per id quod apud Ioannem idem Saluator ait: C Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Quibus verbis cùm vnum iudicium prohibet, videlicet leue: aliud apertè concedit nempè iustum, quod re prius plenè circunspecta iuxta æquitatem fit.

IVRAMENTVM.

INTER-

Nter cæteros errores qnos Vualdensibus impingit Guido Carmelita, vnus est qno asse- *Vualdenses.*
runt Christianis esse interdictum iutamentum, sic vt nusquam iurare liceat. Eundem er-
rorem tribuit Cathari quod valde miror: quoniam Cathari iidem sunt qui & Nouatia-
ni. At Nouatianis nullus vnquam aliquid simile impegit, sed catalogus hæreticorum de *Cathari.*
Albanensibus differens, dicit esse alios qnosdam Catharos, quos in tres partes asserit esse *Albanen.*
partitos. Albanenses dicit esse de prima secta Catharorum, & Cozocenses de secunda, & *Cozocenses.*
Baiolenses de tertia. Et si bi dicũtur Cathari, alij sunt certè à Nouatianis, qui primi Cathari vocati sunt,
propter mnnditiam quam iactabant. Nulla est enim Nouatianorum ad hos Catharos conuentio. Qua- *Baiolẽses*
propter constat miserè errasse Guidonem Carmelitam qui cùm de erroribus horum Catharorum disse-
rere incipit, dicit se iam aliàs de illis dixisse: per quæ verba satis apertè innuit se sentire hos Catharos &
D Nouarianos esse eosdẽ, cùm tamen hi Catbari lõgissimè absint ab aliis Catharis qui Nouatiani dicũtur.
Hi de quibus nunc loquimnr, non Cathari (vt Guido & catalogus eos appellant) sed Cathanstæ di-
cendi sunt. Nam sic eos appellat beatus Angustinus, vt supra ostendimus in titulo de cibo, hęresi prima. *Pseudoapostoli.*
Hunc etiam errorem docuerunt Pseudoapostoli. Ad hunc autem errorem conuincendum snfficit
illud quod Dominus in Deuteronomio ait: Dominum Deum tnum adorabis, & illi soli seruies, ac per *Deute.6.*
nomen illius iurabis. Et iterum: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ipsique adhærebis, *Deut.10.*
iurabisque in nomine illius. Verùm bic respondent qui hunc errorem tutantur, hoc permissum esse Iu-
dæis in veteri lege, vt videlicet per Deum iurarent: Christianis antem, qui perfectiorem habent legem, *Matt.5.*
hoc dicunt non esse licitum, eò quòd Christus apud Matthęum in vniuersum prohibuit iurare. Et hanc
sententiam confirmant testimonio Hieronymi & Theophylacti, qni exponentes quintum Matthæi ca-
put, dicunt Iudæis fuisse permissum iuramentum, Christianis aurem omnino prohibitum. Et idem vi-
dentnr sentire Hilarius & Chrysostomus in eodem loco, quanquam hi non ita expressè dicunt sient il-
li. Sed boc reiicitur ex eo quòd Deum sæpe iurasse reperimus. At si iuramentum esset ex se malum, vt
ex sola permisione Iudæi iurare possent, Deus qui malè agere nequit, omnino non iurasset. Et huic ob-
iectioni respondent iuramentum soli Deo conuenire, quoniam ille solus verax est, & mentiri nequit:
omnis autem bomo mendax est. Et banc sententiam confirmant testimonio Ambrosij super Psalmnm.
118. Sed neque hac via effugere poterunt quin ostendamus illis iuramentum esse homini licitum. Ne- *Rom.1.*
gare enim non possunt Apostolum Paulum pluries iurasse: quouiam in ea qnæ est ad Romanos episto-
la, sic ait: Testis est mibi Deus quod memoriam vestri facio semper m orationibus meis. Et iterum alibi: *2.Cor.1.*
A Ego autem testem Deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis non veni vltra Corinthnm. Et
iterum: Testis est mibi Dens quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi. Ecce Panlum to- *Philip.1.*
ties inuocantem Deum in testimonium suorum verborum. At qui per Deũ iurat, nihil aliud facit quàm
Deum inuocare in testem eorum quæ dicit: ex quo apertè colligimus Paulũ iurasse. Non est ergo Chri-
stiano viro omnino prohibitum iuramentum: quoniam aliàs Paulus iurans peccasset. Prætereà, iuramẽ-
tum non est de se malum, immò bonum, si adsint ea quæ requiruntur: quoniam per iuramentum exbi-
bemus reuerentiam Deo, & ostendimus qualem existimationem de Deo habeamus, quoniam sic inran-
tes per Deum, testamur nos credere Deum videre omnia: quoniam qui rem non plenè agnoscit, nõ po-
test esse bonus testis. Ideo sapienter Poëta comicus dixit: Pluris est oculatus testis vnus quàm auriti de- *Plaut°.*
cem. Ostendimus etiam nos credere Deum esse veracem, qui mentiri non potest. Quia ergo ctedimus
Deum talem esse qui omnia nouit, & qui mentiri non potest, ideo in confirmationem eorum quæ di-
cimus, inramus per Deum, inuocando illum testem. Ex qno patet per inramentum nos reuereri Deum,
si cætera adsint quæ ad iustum iuramentum exiguntur. Cuius rei apertum est indicium, quòd in Deute-
ronomio quoties de iutamento fit mentio, semper subiungitur post præceptũ de adoratinne: Dominũ *Deut.6.*
Deum tuum (inquit) adorabis, & illi soli seruies, ac per nomẽ illius iurabis. Et iterum: Dominum Deum *Deut.10.*
tuum timebis, & illi soli sernies, ipsique adhęrebis, iurabisque in nomine illius. Ecce iuramentum bis
coniunctum adorationi & seruituti Dei. Si ergo bonum est Deum adorare, & illi seruire, bonum etiam
erit per nomen illius iurare, modo id debitè & prout decet fiat. Rursum, iuramentum licere Christiano
confirmatur plurimorum Conciliorum definitionibus. Concilium Ephesinum scribit Nestorio, vt re- *Cõcilium*
B cantet suas hæreses, & quia non fidebat Concilium verbis Nestorii, exigit ab eo iuramentum per hæc *Ephesinũ*
verba: Sed conseqnens est etiam iureiurando fateri te, qnòd anathematizes quidem tua polluta & pro-
phana dogmata, sentias autem & doceas qnæ nos vniuersi per orientem seu per occidentem episcopi
& magistri præsulesqne populornm credimns & docemus. Hæc Concilium Ephesinum. Et Concilium *Cõcilium*
Constantiẽse sessione octaua damnauit quadraginta quinque assertiones Ioannis Vvicleph, inter quas *Constant.*
quadragesimotertio loco ponitur hæc de iuramento, qna ait: Inramenta illicita sunt qnæ fiunt ad robo
randũ hnmanos contractus, & commercia ciuilia. Quæ sententia simul cum aliis eiusdem vna super
omnes dicta censura damnata est. Et idem Concilinm Constantiense, sessione vicesima decernit vt ad
confirmationem pacti initi inter regem Romanorum & regem Aragonum pro schismate tollendo,
iuramentum ab omnibus peteretur, & omnes postmodum in Concilio existentes à maximo vsqne ad
minimum iurarunt. Sed superest vt obiectioni aduersarinrum respondeamns. Sic enim obiiciunt: Do-
minus apud Matthæum probibet iuramentum, dicens: Ego autem dico vobis non iurare omnino: *Matt.5.*
neque per cœlum, quia thronns Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per
Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis, neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum ca-
C pillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, est est, non non: quod autem abundantius his
est, à malo est. Et beatus Iacobus ait: Ante omina autem fratres mei, nolite inrare, neque per cœlum, ne- *Iacob.5.*
que per terram, neque alind quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est est, non non, vt non

ſub iudicio decidatis. Huic obiectioni multipliciter reſpondemus. Primò in illis verbis Saluator non prohibuit iurare per Deum, & hoc annotauit Hieronymus in illo loco. Quod autem dicit omnino non eſſe iurandum, non eſt omnis iuramenti prohibitio, quia illa verba referuntur ad ſequentia, ita vt omnino non ſit iurandum per cœlum aut terram, ita videlicet vt cùm iurandum ſit, nunquam tamen iuretur per cœlum & terram. Cauſa autem huius prohibitionis fuit, ne per illa elementa iurantes homines, illa tãquam numina quædam venerarentur: quoniam illud per quod quis iurat, aut nimium diligit, aut veneratur. Ne igitur illa venerarentur, aut plus debito diligerent, prohibet ne vnqnam per illa iuretur. Et hoc etiam fatentur Hieronymus, & Theophylactus in illo loco, quorum autoritate ſe tuentur hi qui partem oppoſitam docent. Et cùm hoc illi fateantur, miror quid poſteà coëgerit eos vt cenſeant iura-

Theophy. mentum eſſe prorſus interdictum. Sic enim Theophylactus ait: Igitur Dominus prohibens eos, non dicit, quia pulchrom & magnum eſt cœlum, & terra vtilis eſt, ideo per ea non iurare: ſed quia cœlũ thronus eſt Dei, terra autem ſcabellum pedum eius, vt ne ſit locus idololatriæ. Fortè enim in deorum nume-

Hierony. rum relata fuiſſent elementa à iurantibus per ea, id quod anteà factum eſt. Hęc Theophylactus. Et eandem ſententiam docet Hieronymus. Verùm his obiiciet quiſpiam vltima illa Chriſti verba: Sit ſermo veſter, eſt eſt, non non: quod autem abundantius his eſt, à malo eſt. Fatemur quidem à malo eſſe iuramentum, non autem malum eſſe. Neque Chriſtus dixit malum eſſe, ſed à malo eſſe: à malo, inquam, illius cui iuratur, & propter quem iuratur. Malitia enim illius cui iuratur, eſt in cauſa vt alius iuret. Nam ſi audiens præſtitiſſet fidem verbis loquentis, non eſſet opus vt loquens ſua verba iuramento firmaret. A malo ergo illius cui iuratur, prouenit vt aliquid abundantius dicatur quàm, eſt eſt, non non. Et hanc

Auguſt. expoſitionem prębet Augu. illo loco Euangelii in libro de mendacio, cap. 20. Aliter etiam poteſt reſpõderi, Chriſtum illis verbis non prohibere abſolutè iuramentum, ſed iurandi facilitatem, ne ex facilitate D

Eccle. 23. ad conſuetudinem, & ex conſuetudine in periurium veniretur. Vnde Eccleſiaſticus ait: Iurationi ne aſ-

Ibidem. ſueſcat os tuum. Et iterum: Sicut autem ſeruus flagellatus aſſiduè à liuore non minuitur, ſic omnis iu-

Chromatius. rans ac negocians à peccato non purgabitur. Hanc expoſitionem etiam præbet Auguſtinus loco proximè citato. Hanc & ſuperiorem expoſitionem reddit vno contextu beatus Chromatius papa in quodam libello inſigni quem fecit ſuper quintum & ſextum caput Matthæi. Verba illius ita habẽt: Primùm enim voluit à nobis & vſum iurationis, & conſuetudinem humani erroris auferre, ne vnuſquiſque noſtrũ per hęc elementa iurando, aut creaturam in honore diuinæ venerationis haberet, aut idcirco impu-

Pſal. 14. nitatem periurii habere ſe crederet, ſi per mundi elementa iuraret, cùm ſcriptum ſit, Nec iurauit proximo ſuo in dolum. Hæc Chromatius. Et parum infrà exponens reliqua, dicit per illa verba: Quod autem abundantius his eſt, debere intelligi mendacium, & illud dicit eſſe abundantius quàm, eſt eſt, non non, id eſt, quàm veritas, & illud dicit eſſe à malo, id eſt à dæmone, qui mendax eſt, & pater mendacii. Ex quibus verbis patet iuxta Chromatium, Chriſtum per illa verba ſolum prohibuiſſe periurium, & vſum iurandi. Poteſt etiam dici illam Chriſti prohibitionem non eſſe numerandam inter pręcepta, ſed inter cõſilia, & illam ad ſolos perfectos pertinere. Quod ex eo colligi poteſt, quod in illo loco Chriſtus perfectum Chriſtianiſmum depingens, multa ibidem recenſet quæ nemo ſanæ mentis dubitat eſſe conſilia, non præcepta, quale eſt illud quod continuò adiungit: Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo. Et hoc modo illum locum Euangelii interpretantur recẽtiores Theologi, quos ſcholaſticos vocant. Verùm A cùm non hi ſoli, vt aliqui putant. Nam beatus Bernardus ſermone. 65. ſuper Cantica, inuehens contra quoſdam hæreticos non eſſe licitum iuramentum, eſſe tamen illis licitum peierare, ne ſecreta ſuæ ſectæ

Bernar. ab aliis ſcirentur, ſic ait: Patet vos & ſuperſtitioſè obſeruare de iuramento, & flagitioſè præſumere de periurio. O peruerſitatem. Quod ad cautelam conſultum eſt, videlicet non iurare, hoc iſti mandati vice tam contentioſè obſeruant: & quod immobili iure ſancitum eſt, non peierandum ſcilicet, hoc tanquam indifferens pro voluntate diſpenſant. Hæc Bernardus. Hunc autem non poſſunt dicere ſcholaſticum.

Chriſtianus Druthmarus. Chriſtianus Drothmarus in expoſitione ſuper Matthæum, idem ſentit. Sic enim ait: Ne Iudæi per idolorum nomina iurarent, permiſit eis Dominus iurare per nomen ſuum. Nec nobis etiam inhibuit, ſed perfectionem nos docuit, quòd ea fides ſit habenda inter Chriſtianos, vt non ſit neceſſe teſtem nomen Domini interponere. Periurium & illis & nobis prohibitum eſt. Hæc Chriſtianus Druthmarus: quem non poſſunt etiam dicere ſcholaſticum, cùm nihil minus ſit: neque trecentenarium (vt Lutherus & eius ſequaces facere ſolent) quoniam ante ſeptingentos annos fuit, ſi Ioanni Trithemio credere volumus.

Iaco. 5. *Beda.* Et Beda exponens illud Iacobi: Ante omnia fratres mei nolite iurare, &c. dicit ibidem prohiberi conſuetudinem iurandi, ne ex ea deueniatur in periurium. Sic enim ait: Ideo (inquit Iacobus) vos à iurationis culpa compeſco, ne frequenter vera iurando, aliquando etiam in periurium decidatis, ſed eo longi- B

Rupertus. us à peierandi vitio ſtetis, quo nec verum peierare niſi proxima neceſſitate velitis. Hæc Beda. Et Rupertus Tuicẽſis vir doctrina & ſanctitate illuſtris, libro quinto de glorificatione hominis Chriſti, diſtinguit illum Matthæi locum de iuramento, hoc pacto, dicens quò non iurare omnino, ſit conſilium: non iurare autem per cœlum & terram, &c. ſit præceptum, ita vt ſi iurandum ſit ex neceſſitate aliqua, tunc iuretur per Deum, & non per aliquam aliam rem. Ecce ergo Euangelii locum ſufficienter diſcuſſum, quem oſtendimus noſtræ ſententiæ minimè repugnare. Verùm hi fortè obiicient nobis Hieronymum & Theophylactum, qui ſentire videntur non licere Chriſtiano viro iurare. Nos autem obiicimus contrà Auguſtinum, Chromatium, Chriſtianum Druthmarum, Bernardum, Bedam, Rupertum. Parum dixi, immò totius Eccleſiæ definitionem, cuius authoritas tanta eſt, vt mille præſter Hieronymis & Theophylactis, etiamſi hi clariſſimi viri fuerint, ſanctitate perinde ac doctrina illuſtres.

Priſcillianus. ALia hæreſis quæ cum præfata velut ex diametro pugnat. Nam hæc ſic admittit iuramentum, vt etiam periurium licere dicat. Hunc errorem tribuit Priſcilliano beatus Auguſtinus in libro de hęreſibus.

fibus. Priscillianistæ enim (vt ibidem refert Augustinus) docebant discipulos suos, vt iuramento interrogati & requisiti nihil vnquam reuelarent de illorum doctrina, & ad illius doctrinę occultationem dicebant esse licitum periurium: quapropter hanc semper in ore versabant sententiã: Iura, periura, secretum prodere noli. Hunc eundem errorem tenuerunt quidam hæretici tempore beati Bernardi, de quibus ille mentionem facit sermone. 65. & sermone. 66. super Cantica, & dicit illos vocari Apostolicos, quia videlicet iactabant se esse successores Apostolorum. Eundem errorem (vt catalogus hæreticorum C refert) tutati sunt impii Flagellantes. Hic error manifestè conuincitur per id quod Dominus in Leuitico ait: Non peierabis in nomine meo, nec polluesnomen Dei tui. Qui enim peierat, nomen Dei polluit, quia Deum adfert in testem mendacii. Quid autem magis pollutum aut turpe esse potest, quàm mendacio fauere? Præterea, Sapiens recensens peccata hominum potissimum gentilium, inter illa etiam ponit periurium, dicens: Omnia commixta sunt, sanguis, homicidium, furtum, & fictio, corruptio, & infidelitas, turbatio, & periurium, &c. Et beatus Paulus dicens iusto non esse legem impositam, sed impiis & peccatoribus, & sceleratis, posteà subdit, & mẽdacibus & periuris. Ex quo apertissimè colligitur periurium esse lege diuina prohibitum. Deinde causa ipsa propter quam dicunt licere periurium, pessima est. Dicunt enim ideo esse licitum peierare, vt videlicet non reueletur aliis eorum doctrina. Tunc percontari illos oportet, an doctrina sua sit Euangelio conformis, an illi contraria? Si est Euangelio contraria, non sunt ergo veri Christiani qui illam docent. Si est Euãgelio conformis, cur ergo illam occultant? Cur apud seipsos solos illam recondunt? Christus nanque ait: Quod dico in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure audistis, prædicate super tecta. Et cùm Euangelii prædicationem discipulis suis commendat, ait: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Non solis Priscillianistis aut solis Apostolicis, aut solis sese Flagellantibus, sed omni creaturæ. Non enim vult suam legem solis Iudæis reuelari, vt in sola Iudæa sit notus: sed vult esse notus toti mundo. Ideo vult suum Euangelium esse omnibus apertum, quia vult omnes nos in agnitionem veritatis peruenire. Ideo Apostolus ait: Si opertum est Euangelium meum, in his qui pereunt est opertum. Pereant ergo Priscillianistæ & Apo- D stolici, qui Euangelium occultare volunt. Et alibi idem Apostolus ait: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vt autem quisque salutem animæ suæ acquirat, oportet eum ita ore confiteri, quemadmodum credit corde. Aduersus tam apertam hæresim non est opus plura adferre.

Apostolici. *Flagellantes.* *Leui. 19.* *Sap. 14.* *1. Tim. 1.* *Matt. 10.* *Matt. vlt.* *1. Cor. 4.* *Rom. 10.*

IVSTVS.

Beatus Augustinus in libro de hæresibus capite 82. asserit Iouinianum sensisse, eum qui semel per lauacrum regenerationis fuerit iustificatus, non posse amplius peccare. Et beatus Hieronymus libro secundo aduersus Iouinianum hoc idem illi impingit. Hunc eundem errorem docuisse Pelagium testatur etiam Augustinus in eodem libro de hæresibus capite. 87. Aduersus hunc errorem iam suprà in titulo de gratia, hæresi secunda disputauimus, quapropter non est opus de hac re amplius differere.

Alius est error Lutheri, dicentis iustum in omni bono opere peccare. Verùm de hoc errore infrà in titulo de operibus, & in titulo de peccato longius differemus. Ad illum ergo locum mittimus lectorem.

A Tertia hæresis ad hunc locum spectans est, quæ asserit omnem iustum esse certum suę iustificationis, & esse ex fide Catholica obligatum ad habendum hanc certitudinem, ita vt si de illa dubitet, non possit verè dici fidelis Christianus. Huius hæresis primus inuentor est Lutherus, sed aduersus hanc hæresim nihil nunc dicere oportet, quia satis contra illam disputauimus in titulo de Gratia, hæresi tertia.

FINIS LIBRI OCTAVI.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER NONVS.

LABOR.

Vêre olim in Syria monachi dicentes nullum manuum laborem esse monachis licitum, etiam sustentandæ vitæ causa. In hoc enim se esse monachos profitebantur, vt ab omni labore manus vacantes, orationi semper insisterent. Huius hæresis autores vocantur lingua Syra Psalliani: sic enim eos nominat Augustinus in libro de hæresibus cap. 57. Verùm historia tripartita lib. 7. cap. 11. de istis hæreticis disserens, eos appellat Messalianos, & dicit eos vocari Græce εὐχῖται hoc est orantes, eò quòd semper orandum esse dicebant. Vocantur etiam ibidem ἐνθουσιάσται, id est, sacrificãtes. Eundem errorem tutati sunt alii monachi parum postea in Africa, præsertim apud Carthaginem, vt patet ex Augustino in libro de opere monachorum. Nam in principio illius operis testatur se illum librum scribere ad instãtiam Aurelii tunc Carthaginensis episcopi pro expugnatione huius erroris, qui tunc in Carthagine oriebatur. Hũc errorem iam diu sepultum ab inferis suscitarũt Vualdenses, dicentes virum perfectum non debere manibus laborare. Hoc enim Vualdensibus impingit Guido in sua summa de hæresibus. Verùm Aeneas Syluius lib. de origine Bohemorum cap. 35. Vualdensium errores recensens, huius erroris non meminit. Hic error apertè conuincitur ex eò quòd Paulus Apostolus qui meritò inter perfectos numerari debet, propriis manibus laborauit. Nam quamuis posset non laborare, & sine labore viuere de Euangelio, quoniam ij quibus prædicabat, tenebantur eum alere: ipse tamen vt illos, quibus Euangelium prædicabat, non grauaret, voluit propriis manibus laborare, vt ex suo labore victum acquireret. Sic enim ipse in priore epistola ad Corinthios ait: Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? Et qui altario deseruiunt, cum altario participant? Ita & Dominus ordinauit his qui Euangelium annũciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vsus sum. Si Paulus, qui poterat de Euangelio viuere, laborat, quanto magis monachi, qui non prædicant, tenentur manibus laborare? Sed hos ipsos monachos ociosos apertè reprehendit Paulus in secunda ad Thessalonicenses epistola, dicens: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non in quiete fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione, nocte & die operãtes, ne quem vestrum grauaremus: non quasi non haberemus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim quosdam ambulantes inter vos inordinate, nihil operantes, sed curiose agẽtes. His autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes suũ panem mãducent. Et in Epistola ad Ephesios iterum ait: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Et in Actibus Apostolorũ cùm à Mileto mittens Ephesum, vocasset inde presbyteros Ecclesiæ, ait illis: Argentum & aurum aut vestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. Omnia ostendi vobis: quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Iesu, quoniã ipse dixit: Beatius est magis dare quàm accipere. Ecce Apostolum Paulum propriis manibus laborantem, qui alios vt etiam manibus laborent, sæpissime hortatus est. Præterea omnes sancti viri qui modum aliquem viuendi in monasterio instituerunt, monachis suis præceperunt, vt manibus laborantes, ocium animę inimicũ vitarent. Nam de monachis Aegyptiis, loquens B. Hier. in epist. ad Rusticum monachũ ita ait: Aegyptiorum monasteria hunc habent morem, vt nullum absque labore & opere suscipiãt, non tam propter victus necessaria, quam propter animæ salutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus, & instar fornicantis Hierusalem omni trãseunti diuaricet pedes suos. Hæc Hieron. Hoc ipsum B. Basilius docet monachos, qui in regula monachorum capite 67. inducit monachos talem proponẽtes illi quæstionem, sic dicens: Si ergo neque solicitudinem habere oportet de necessariis vsibus ad vitam, & aliud præceptum est Domini dicentis: Operamini non cibum qui perit: nónne superfluum est manibus operari? Cui quæstioni respondens Basilius ait: Ipse Dominus in Euangelio præceptum suum explicauit. Nam ibi ipse qui dixit non oportere quæri aliud ad vitam, cum dicit: Nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, hæc enim omnia gentes inquirunt, addidit: Quærite autem regnum Dei, & iustitiam eius. Et quomodo oporteat quæri, indicauit. Cùm enim dixisset: Nolite operari cibum qui perit, addidit, sed eum qui permanet in vitam æternam. Et hoc quid esset, ostendit in alio loco, dicens: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me patris. Voluntas autem patris est esurientibus cibum dare, sitientibus potum, nudos cooperire, & cætera huiuscemodi. Tum deinde necessarium est & Apostolum imitari dicentem: Omnia ostendi vobis, quia laborantes oportet suscipere infirmos. Et cùm iterum docet: Magis autem laboret vnusquisque manibus suis, operans quod bonum est, vt possit impartiri necessitatem patientibus. Cùm verò hæc ita nobis vel in Euangelio Dominus, vel Apostolus tradat, manifestum est quidem, quòd pro nobisipsis quidem soliciti esse non debemus, neque laborare: propter mandatum autem Domini, & propter necessitatem proximorum soliciti esse debemus, & operari attentius, & maximè quia Dominus in seipsum recipit

[Margin: Psalliani; Vualdenses; A; 1. Cor. 9.; B; 2. Thess. 3.; Ephes. 4.; Act. 20.; C; Hierony.; Basilius.; Ioan. 5.; Matt. 6.; Ioan. 4.; Act. 20.; D; Ephes. 4.]

cipit ea quæ in seruos eius fecerimus, & regnum cœlorum pro huiusmodi promittit obsequiis. Hucusq;
Basilius. Ex cuius verbis constat illum hoc iniungere monachis, vt laborent, non tam propter sui victus
necessitatem, quam vt mandata Dei possint laborando implere, & de labore suo proximorum necessi-
tati subuenire. Beatus Benedictus in regula sua ait: Ociositas inimica est animæ, & ideo certis tempori- *Benedict⁹*
bus occupati debent fratres in labores manuum, certis iterum horis in lectione diuina. Ideoque hac dis-
positione credimus vtraque tempora ordinari, id est, vt à Pascha vsque ad calendas Octobris mane ex-
euntes à prima vsque ad horam penè quartam laborent quod necessarium fuerit, ab hora autem quarta
vsque ad horam sextam quasi lectioni vacent. Et aliquibus interiectis subdit: Si autem necessitas loci aut
paupertas exegerit vt ad fruges legendas per se occupentur, non contristentur, quia tunc verè hi mona-
chi sunt, si labore manuum suarum viuant, sicut & patres nostri, & Apostoli. Omnia tamen mensuratè
fiant propter pusillanimes. Hæc beatus Benedictus monachis suis in regula præcipit. Similiter etiam *Francis-*
seraphicus pater sanctus Minorum fratrum institutor, in regula sua capite sexto: Fratres quibus gratiam *cus.*
dedit Dominus laborandi, laborent fideliter & deuotè, ita vt excluso ocio animæ inimico, sanctæ o-
rationis & deuotionis spiritum non extinguant, cui debent cætera temporalia deseruire. De mercede
A verò laboris pro se & suis fratribus corporis necessaria recipiat præter denarios vel pecuniam, & hoc
humiliter, sicut decet seruos Dei, & paupertatis sanctissimæ sectatores. Hæc in regula sua sanctus Fran-
ciscus. Et in testamento suo iterum ait: Et ego manibus meis laboraui, & volo laborare, & omnes alij
fratres firmiter volo quòd laborent de laboritio quod pertinet ad honestatem. Et qui nesciunt, addi-
scant, non propter cupiditatem lucri, sed propter bonum exemplum, & ad repellendã ociositatem. Hęc
sanctus Franciscus in testamento suo. Demum concilium Carthaginense quartũ perspiciens quàm no- *Cõcilium*
xium sit corporis ocium omnibus clericis, præcipit vt manibus suis laborent. Nam quinquagesimo se- *Carthag-*
cundo capite suorum decretorum præfatum concilium tale statuit decretũ, dicens: Clericus victum & *inense.*
vestitum sibi vel artificiolo vel agricultura absque officij sui duntaxat detrimento præparet. Et capite se
quenti iterum ait: Omnes clerici qui ad operandum validi sunt, & artificiola & literas discant. Hęc cõ-
cilium Carthaginense quartum. Cuius definitioni expedit credere magis quàm ociosis Messalianis, aut
idiotis Vualdensibus. Sed iam opus est vt videamus quo argumento suam tuentur hæresim Messalia- *Ioan.6.*
ni. Primò enim pro se citant illud quod Saluator noster apud Ioannem ait: Operamini non cibum qui
perit, sed qui permanet in vitam æternam. Secundò obiiciunt quòd Dominus Martham de hoc labore
reprehenderit, dicens: Martha solicita es & turbaris erga plurima. Et apud Matthęum eandem solicitu- *Luc.10.*
dinem omnibus inhibuit, cùm ait. Nolite ergo soliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid *Matt.6.*
bibemus, aut quo operiemur? Et iterum. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies
solicitus erit sibiipsi. Et certè hæc sacræ scripturæ loca non ita sunt intelligenda vt Messaliani putant,
credentes Christum per illa verba omnem prohibuisse laborem. Qualiter autem sint interpretanda,
B beatus Basilius docet in illis verbis quæ suprà ex illo citauimus. Verùm clarius eorum intellectum ad-
uersus Messalianos pandit Theophylactus, qui in expositione super Euangelium Ioannis exponens *Theophy.*
illa verba quæ nunc proximè ex Ioan. citauimus, ita ait: Nam quia multi sunt cupientes ignaui viuere, &
maximè Messaliani, qui vsi sunt hoc dicto ad patrociniũ suæ ignauiæ, operæpreciũ fuerit declarare hoc
dictum. Non enim hoc dixit Dominus noster Iesus Christus, vt corporalem quidem operationẽ ab eis
velit amouere, & ipsos ad ocium cogere. Omnem enim malitiam docuit ociositas: & si oportet euidẽ- *Eccle.33.*
ter dicere, ipsum ociosè viuere, cibus est qui perit: & ita eum qui Christum sequitur, oportet operari, vt
habeat quod & aliis cõmunicet. Hoc enim habet mercedẽ & promissionẽ futuri regni. Et paucis inter-
iectis respondet ad alia duo quæ ex Matthæo & Luca pro Messalianis citauimus testimonia, dicens: Di-
ctum ad Martham, non de opere est & operatione vel ocio, sed de temporis obseruatione, & ne tempus
audiendi insumatur in occupationes parandorum ciborum. Persuadet igitur ei, ne perdat tempus do-
ctrinæ frustra propter occupationem in his quæ sunt ventris. Quod autem dicit, ne soliciti sitis, neque
hoc dicto operationem reiecit. Aliud enim solicitudo est, & aliud operatio. Fieri enim potest vt solici-
tus non sit qui operatur. Docet igitur nos Dominus ne addicti simus curis vitæ, neque habeamus curam
quomodo cras refocillemur, & vult vt vnoquoque die operemur, dicens: Ne soliciti sitis de crastino.
Quasi in hunc modum diceret: Ne soliciti sitis quomodo hodie operando cras quiescatis, sed quotidie
cibum quotidiana operatione parantes, ne soliciti sitis de crastino. Hucusque Theophylactus. Ex cuius
C interpretatione constat Messalianos suo ipsorum gladio interimi. Nam ex eodem dicto Matthæi quod
illi ꝓ se citarunt, eorundẽ ignauia redarguitur. Aduersus hãc hæresim scripsit B. Aug. librum vnum cui
titulus est, De opere monachorũ. Et Ioan. Cassianus lib. 10. de institutis cœnobiorum, à capite septimo
vsque ad finem libri nihil aliud agit quam ostendere necessarium esse monacho, vt aliquid manibus su-
is operetur, vt per operationem amputentur vitia quæ gignit ociositas.

Secunda hæresis est quæ cum hac proximè enarrata velut ex diametro pugnat, asserens omnes mona-
chos absque vllo discrimine teneri ad laborẽ manuum, vt ex illo sibi victũ acquirant: nec posse illos
alio modo sibi victum parare, quàm per laborem manuum. Huius hęresis primus autor fuit quidam
Vvihelmus de sancto Amore, acerbissimus hostis monachorum mendicantium. Hic dixit omnes mo-
nachos qui non habebant proprium communitatis vnde viuerent, debere laborare manibus suis, vt in- *Vvihelm⁹*
de victum sibi acquirant. Hanc & alias hæreses docuit sub Alexãdro Papa huius nominis quarto, à quo *de sancto*
etiam damnatus fuit, per bullam quæ incipit Romanus pontifex. *Amore.*
Post istũ successit Ioãnes Vvicleph, qui Hiericho destructã, fortiorẽ reædificare cupiebat. Hic enim *Ioannes*
non solùm de mendicantibus monachis, sed de omnibus aliis sine vllo discrimine locutus est, dicens *Vvicleph*
omnes monachos debere per laborem manuum victum & vestitum sibi parare. Lutherus autem & sui

Lutherus. complices modestius hunc docent errorem, quoniam eos qui prædicationi verbi Dei student, nolunt
arctari ad laborem manuum: reliquos autem omnes cogunt vt artificiolo aliquo victum sibi acquirant:
neque vllo pacto ex mendicitate viuere apud Lutheranos licet. Et certè si de labore manuum monachis
iniungendo cum debita discretione loquerentur, non hic eos vocaremus in contentionem: quinimò D
conueniret inter nos de hac re, quoniam vt in proximè præfata hæresi docuimus, summè necessaria est
monachis laboriosa aliqua operatio. Verùm cùm dicant omnes sine discrimine debere laborare, ideo e-
os nunc meritò de hęresi notauimus: quoniam ex Christi & Apostolorum doctrina conuincemus esse
plures monachorum conditiones qui ad hunc laborem non tenentur: sed beati tales monachi esse pos-
sunt etiam si non manducauerint de labore manuum suarum. Quis erit adeò crudelis in proximum, vt
Matt.6. eum qui infirmatur, & morbo laborat, cogere velit ad laborem? Nullus certè, nisi talis sit qui nolit alijs
facere quæ sibi vellet fieri. Sufficit enim (inquit Saluator) diei malitia sua. Sufficit enim morbus ipse, nec
iustum est vt supra morbum quem patitur, aliud illi superponatur onus, quod cùm ferre non possit, ne-
cesse sit aut ipsum reiiciat, aut suscipiens confringatur. Neque tamen hic dicimus infirmos eos solùm,
qui tunc morbo premuntur, sed etiam eos qui etsi bene valeant aliquando, tamen sæpe post aliqua in-
1.Tim.5. terualla recidiuant, quos medici valetudinarios appellant. Nam de talibus erat Timotheus, qui infirmi-
tatem stomachi & alias frequentes infirmitates patiebatur. Sic enim illi scribens Paulus ait: Noli adhuc
aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes infirmitates tuas. Fre-
quentes dixit, non continuas. Nam si continua infirmitate laborasset, Paulus qui tanta charitate ardebat
vt quecunque alio infirmante ipse infirmaretur, nō iniunxisset illi prædicationis laborem, curam ani-
marum, ministerium viduarum, quæ omnia mediocrem saltem hominis valetudinem exigunt. Timo-
theum ergo, quia sic infirmabatur, & manibus laborare non poterat: sic illum exhortatur, monet, & cō-
2.Tim.2. solatur. Labora (inquit) sicut bonus miles Christi Iesu. Et ne crederet quòd per negociationes alias ad
modum mercatorum posset sibi victum acquirere, addidit: Nemo militans Deo, implicat se negociis se- A
cularibus, vt ei placeat cui se probauit. Nam qui in agone contendit, non coronatur nisi legitimè certa-
Ibidem. uerit. Verùm quia poterat Timotheus obiicere infirmitatem suam propter quam ineptus erat labori, sta-
tim Paulus subiunxit: Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus accipere. Quibus verbis nō
illi laborem manuum, vt aliis facere solebat, suasit: sed modum illi ostendit qualiter absque labore ma-
Act.10. nuum de Euangelio viuere posset. Et cùm Mileti esset Paulus, omnes presbyteros, quos ad eum locum
ex Epheso asciuerat, docuit vt infirmi alerentur ex aliorum labore. Omnia (inquit) ostendi vobis, quo-
niam sic laborantes oportet suscipere infirmos. Ecce Paulum docentem vt per laborem eorum qui be-
Prosper. ne valēt, alantur infirmi. Vnde Prosper in libro de vita contemplatiua cap.11. sic ait: Ipsi quoque paupe-
res si se possint suis artificiis aut laboribus expedire, non præsumant quod debilis aut infirmus debet ac-
cipere: ne fortè Ecclesia, quæ potest omni solatio destitutis necessaria ministrare, si omnes etiam nihil
indigentes accipiant, grauata, illis quibus debet subuenire non valeat. Hæc Prosper. Patet iam non esse
August. iustum vt infirmi cogantur ad laborem, quem tolerare non possunt. Simile quid sentit beatus Augusti-
nus de diuitibus qui molliter & delicatè in seculo educati, omnibus spretis monasterium intrauerunt,
ea quæ habebant, pauperibus Christi distribuentes. Nam hos, eò quòd mollius nutriti, & laboribus mi-
nimè assueti, laborem ferre non possunt, beatus Augustinus sentit non ad laborem cogendos. Sic enim
in libro de opere monachorum capite. 25. ait: Quamobrem etiam illi qui relicta vel distributa siue am-
pla siue qualiacūque opulenta facultate, inter pauperes Christi pia & salubri humilitate numerati vo-
luerunt, si corpore ita valent, & ab Ecclesiasticis occupationibus vacant, quanquam eis tam magnum a-
nimi sui documentum adferentibus, & eiusdem societatis indigentiæ de his rebus quas habebant, vel B
plurimum vel non parum conferentibus, vicem sustentandę vitæ eorum res ipsa communis & frater-
na charitas debeat: tamen si & ipsi aliquid manibus operentur, vt pigris ex vita humiliore & ob hoc e-
xercitatione venientibus auferant excusationem: multo misericordius agunt, quàm cùm omnia sua indi
gentibus diuiserunt. Quod quidem si nolunt, quis audeat cogere? Quibus tamen inuenienda sunt ope-
ra in monasterio, etiā si à corporali functione liberiora, sed vigilanti administratione curanda, vt nec ip-
si panem suum, quoniā iā communis factus est, gratis manducent. Nec attendendum in quibus mona-
steriis, vel in quo loco indigentibus fratribus quisque id quod habebat impenderit. Omniū enim Chri-
stianorum vna respublica est. Hucusque Augustinus. Ex cuius verbis patet eos non esse in monasterio
ad laborem cogendos, qui cùm monasterium intrauerunt, substantiam huius mundi habebant, quam
pauperibus distribuerunt. Et eandem sententiam prius ex Pauli sententia confirmarat, cap.16. sic dicēs:
Excepta ergo hac potestate, quam verbi Dei prædicatores habere in eos quibus prædicant, sæpe testa-
tur Paulus, etiam sanctis qui omnia sua vendita distribuebant, & Hierosolymis habitabant in sancta
communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, quibus erant omnia communia, & anima & cor v-
num in Deum, ab Ecclesiis gentium necessaria conferri pręcipit, & hortatur. Inde est & illud ad Roma-
nos. Nūc (inquit) pergam Hierusalem ministrare sanctis. Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ commu-
Rom.15. nionem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Hierusalem. Hęc Augustinus. Alij sunt etiam
qui non minore imò fortè meliore aut saltem nobiliore iustitia possunt absque labore manuum suarum
vitam suam transigere. Hi autem sunt prędicatores verbi Dei, & omnes doctores, qui verbo, aut scripto
alios docent legem Dei. Non enim interest qua via aliquis doceat, videlicet verbo, an scriptura, si tamen C
de lege Dei doceat. Hos omnes posse absque labore manuum manducare, conuincitur ex hoc quòd po-
testatem habent à Domino accipiendi ea quæ sunt ad vitam necessaria ab illis quos docent.

Nam cùm Christus mitteret Apostolos suos ad prædicandum, dixit illis: Nolite possidere aurum, ne-
Matt.10. que argentum, neque pecuniam in zonis vestris, neque peram in via, neque duas tunicas, neque calcea-
menta

menta, neque virgam. Dignus est enim operarius cibo suo. Propterea enim inhibuit illis hæc omnia, vt
cùm illis egerent, ab eis acciperent quibus verbum Dei prędicarent. Verùm ne quis putet hanc potesta-
tem solis Apostolis fuisse collatam, audiat quid Lucas Euangelista de aliis prædicatoribus dicat. Post Luc.10.
hæc (inquit ille) designauit Dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam in
omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus: & dicebat illis: Messis quidem multa, operarii au-
tem pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Ite, ecce ego mitto vos
sicut agnos inter lupos. Nolite portare sacculũ, neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam
salutaueritis. In quamcunque domum intraueritis, primùm dicite: Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius
pacis, requiescet super illum pax vestra. Sin autem, ad vos reuertetur. In eadem autem domo manete,
edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Ecce iam vides idem
concessum esse septuaginta duobus discipulis, quod prius duodecim Apostolis fuerat cõcessum. Quòd
si dicat quis hanc potestatem solis pastoribus fuisse datam, & non aliis quibus prædicationis onus non
est iniunctum, sed ipsi se ingerunt ad prædicandum, facilè hoc reiiciet quisquis bene circunspexerit hãc
D potestatem viuendi ex Euangelio, non esse fundatam in officio pastoris, sed in sola prædicatione verbi
Dei, neque ex aliqua alia re pendere, quàm ex officio prædicationis. Si ergo in ipsa prædicatione tantum
laborat monachus non habens pastoris officium, sicut alius secularis pastor aut curatus, cur non etiam
habebit cibum suum aut mercedem suam sicut alius? Dignus est enim (inquit Christus) operarius cibo
suo. Et iterum: Dignus est operarius mercede sua. Aduerte quòd vtrobique dixit operarius, non autèm Matt.10.
dixit prędatus, aut pastor, aut curatus, aut prępositus: sed vt innueret mercedem esse debitã operi, & non Luc.10.
prælationi, dixit operarius. At cùm monachus prædicat, etiam est operarius sicut quiuis alius: ergo eti-
am illi merces debetur. Si enim qui vltro se offerunt, non tantum laborant vt alii, iustum est vt etiam in-
æqualem mercedem habeant. Quòd si maior est eorum in prædicatione labor, cur non æqualem saltem
mercedem habebunt? Iustius certè, quàm isti hæretici optant, fecit Moyses, qui non solum Beseleel &
Ooliab viris doctis & à Domino electis ad faciendum opus sanctuarii, sed etiam aliis expertis viris qui Exod.36.
ad idem opus faciendum se vltro obtulerant, mercedem dedit, & illis sicut aliis distribuit donaria filio-
rum Israël. Verùm isti hæretici tanquam Aegyptii vellent monachos Egyptiaca & Pharaonica seruitute
premere, vt videlicet palea non detur, & eadem operis mensura exigatur. Volunt vt victus non detur
prædicãtibus, & prædicationis labor ab illis exigatur. Paulus Apostolus in ea quæ est ad Romanos epi- Rom.14.
stola ait: Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare
eis. Et in priore epistola ad Corinthios iterum ait: Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vi- 1.Cor.9.
neam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nũquid secun-
dum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os Deut.25.
boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique hæc dicit? Nam propter nos v-
tique scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos
vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Hucusque ibi beatus Pau-
lus. Vereantur iam isti monachorum hostes alligare ora illis triturãtibus. An fortè monachus prædicans
verbum Dei non plantat vineam, cum prædicat? Nónne Paulus propter prædicationem dicebat: ego
A plantaui? Nunquid non monachus prædicãs etiam pascit? Nónne etiam triturat? Si plantat, sinant illum
de fructu vineæ comedere. Si pascit gregem, permittant vt de illius lacte manducet. Si triturat, nolint 2.Tim.2.
contra præceptum Dei os illius alligare. Et ad Timotheum scribens iterum ait: Laborantem agricolam
oportet primum de fructibus accipere. Ecce iam vides prædicatores verbi Dei ex diuina sententia esse
liberos ab obligatione corporalis laboris. Hi autem sunt omnes qui sunt ministerio diuino mancipati.
Nam in priore epistola ad Corinthios Paulus ait: Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sa- 1.Cor.9.
crario sunt, edunt? Et qui altario deseruiunt, cum altario participant? Ita & Dominus ordinauit his qui
Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ecce vno orationis contextu Paulus asserit non solum
Euangelistas, sed omnes altario deseruientes habere hanc potestatem, vt beati esse possint, etiam si non
manducauerint de labore manuum suarum. Ita enim sentit beatus Augustinus qui libro de opere Mo- August.
nachorum capite vicesimoprimo, de Messalianis Monachis loquens, ait: Isti autem fratres nostri temerè
sibi arrogant, quantum existimo, quòd eiusmodi habeant potestatem. Si enim Euangelistæ sunt, fateor
habent: si ministri altaris, dispensatores sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed plane ven-
dicant potestatem. Hæc Augustinus. Quid ergo isti hæretici velut canes latrant in monachos? Cur tam
generali sententia omnibus monachis non laborantibus interdicunt panem, quem Dominus sua beni-
B gnitate indulsit Euangelistis, & altari seruientibus? Præter istos autem, quos ostendimus esse ab opera-
tione & labore manuum lege diuina exemptos, quicunque alius monachus fuerit, tenetur laborare. Et
si non laborauerint, certè non puto licitum illis esse manducare. Non est enim monachatus institutus vt
quis in eo ociosam vitam habeat, quam fortè non habuisset in seculo. Vnde beatus Augustinus in libro
de opere monachorum cap. 25. sic ait: Illi autem qui præter istam sanctam societatem, vitam labore
corporis transigebant, ex quorum numero plures ad monasteria veniunt, quia & in ipso humano ge-
nere plures sunt, si nolunt operari, non manducent. Neque enim in militia Christiana propterea ad
pietatem diuites humiliantur, vt pauperes ad superbiam extollantur. Nullo modo enim decet, vt in
ea vita vbi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices ociosi: & quò veniunt relictis deliciis suis qui fue-
rant prædiorum Domini, ibi sint rustici delicati. Hæc Augustinus. Demum hæc hæreticorum pestilens
assertio totius Ecclesiæ catholicæ definitione damnata est. Nam ex 45. articulis Ioannis Vvicleph dam- Cõcilium
natis in concilio Constantiensi sessione octaua, vicesimus quartus sic ait: Fratres tenentur per labores Constan-
manuum victum acquirere, & non per mendicitatem. De quo articulo talis ibidem profertur sen- tiense.

tentia: Prima pars est scandalosa, & præsumptuose asserta, pro quanto sic generaliter & indistinctè loquitur. Et secunda erronea, pro quanto asserit mendicitatem fratribus non licere. Hæc concilium Constantiense. Sed iam opus est vt istorum hæreticorum obiectionibus respondeamus. Primò enim obiiciūt quòd Paulus laborauit: ergo cùm monachi sint Apostolorum imitatores, tenentur etiam ipsi manibus laborare. Huic autem obiectioni respondemus fatentes Paulum laborasse manibus suis, nec tamen hoc ex necessitate aut obligatione fecit, sed ex perfectione & super erogatione. Nam etiam si non laborasset manibus suis, sed voluisset ex Euangelio viuere, non peccasset, cùm constet Petrum & alios Apostolos A absque labore manuum de solo Euangelio victum sibi parasse. Hoc autem ipsemet Apostolus Paulus
1. Cor. 9. testatur, qui in priore ad Corinthios epistola sic ait: Mea defensio apud eos qui me interrogant, hæc est. Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatem sororem mulierculam circunducendi, sicut & cæteri Apostoli & fratres Domini & Cephas? aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis vnquam? Et interiectis
2. Thess. 3 aliquibus argumētis, quibus probat se habuisse potestatem viuendi ex Euangelio prout cæteri Apostoli, subdit: Ego autem nullo horum vsus sum. Et in secunda ad Thessalonicenses iterum ait: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non in quiete fuimus inter vos: neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Ex quibus apertè conuincitur quòd licet monachi sint imitatores Apostolorum non tamen oportet vt omnes sine discrimine laborent: quoniam hoc non omnes Apostoli fecerunt, sed Paulus, qui
Ibidem. non ex necessitate, sed ex perfectione se fecisse testatur. Secundò obiiciunt nobis illud quod Paulus ad Thessalonicenses scribens, ait: Nam cùm essemus (inquit) apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Verùm hæc obiectio nullum prorsus habet robur, si sequentia verba Apostoli adiungantur his quæ dicta sunt, quoniam ex illis quæ Apostolus subiunxit, satis apertè ostenditur eum non generali sententia inhibere cibum cuicunque non laboranti, sed solum ociosis qui nullam prorsus habent occupationem per quam digni sint qui panem manducent. Sic enim ait: Audiuimus enim quosdam ambulantes inter vos inordinatè, nihil operantes, sed curiosè agentes. His autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, B suum panem manducent. Ecce quibus loquitur Paulus, nempe ambulantibus inordinatè, nihil operantibus, sed curiosè agentibus, his inquam præcipit vt in silentio operantes, suum panem manducent, & si quis laborare noluerit, non manducet. At Monachi prædicantes verbum Dei, & altario deseruientes, nonnihil operantur: ergo manducare possunt. Quòd si illa Pauli verba omnes Monachos obligarent, eadem lege obligarent omnes Christianos, quoniam Apostolus Thessalonicensibus scribens non solis Monachis scripsit, nec ibi vllam de Monachis fecit mētionem, sed sine discrimine omnibus scribit: nec tamen illa verba ad omnes diriguntur, sed ad eos solos qui ociosam vitam degunt, quos nos etiam fatemur indignos esse qui manducare debeant. Aduersus hunc errorem scripsit frater Thomas Vualden in suo primo tomo doctrinalis fidei antiquæ, libro quarto.

LEX.

De hac re fuit olim in ipsis Ecclesiæ nascētis primordiis quædam hæresis orta, asserens legem veterem iuxta omnia illius præcepta esse seruandam simul cum lege noua. Quis autem fuerit primus huius hæresis autor, mihi non constat. Hoc tamen scio, ex testimonio
Cerinth°. Philastri & Augustini in libro de hæresibus, Cerinthum & Ebionem & Nazaræos hanc C
Ebion. docuisse hæresim. Verùm nescio quis eorum fuerit vetustissimus, quoniam Nazaręorum
Nazaręi. initium non est apertum, cùm nullus prodiderit quis fuerit illorum princeps. De Nazaręis hæreticis loquor, non autem de illis quorum meminit liber Numerorum. De Cerintho & Ebione constat vtrunque eorum fuisse coæuum Ioanni Euangelistæ. Nam B. Hiero. in lib. illustrium virorum dicit, beatum Ioannem rogatum ab Asiæ episcopis scripsisse Euangelium contra Ebionis dogma asserentis Christum non fuisse ante Mariam, quapropter coactus fuit vtramque Christi naturam, diuinam videlicet & humanam, explicare. Irenęus verò lib. 3. aduersus hęreses cap. etiam 3. dicit quòd Ioā. Domini discipulus in Epheso iens lauari, cùm vidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo non lotus, dicēs quòd timeret ne balneum cōcideret, cū intus esset Cerinth. inimicus veritatis. Itaque cùm vterque horū fuerit Ioanni coæuus, non patet facilè vter illorū fuerit vetustior, aut vter prior alterū hāc hęresim docuerit, quāquam ego suspicor Cerinthū fuisse aliquāto vetustiorem Ebione, propterea quòd Irenæus libro 1. aduersus hæreses recēsens hæreticos qui ad suū vsque tempus Ecclesiā vexarunt, prius de Cerintho disserit quàm de Ebione. Nam de Ebione disserit cap. 26. & illi hanc, quàm impræsentiarum discutimus, impingit hæresim. At de Cerintho tractat cap. 25. nec tamen illi hanc hæresim tribuit. Sed nec Tertullianus de eodem Cerintho sermonem faciens in suo libello de hæresibus, huius erroris meminit etiam cùm alios illius errores recenseat. Philaster verò omnia illa tribuit Cerintho quæ Irenæus ascribit Ebioni: dicitque idem Philaster Ebionem fuisse discipulum Cerinthi. Sed in distribuendis his hæresibus ita vt cuicunque hæretico quod suum est dogma tribuatur, multo libentius crediderim Irenæo quàm Philastro, propterea quòd ille multo doctior atque vetustior fuerit quàm Philaster. Hanc hæresim tutati sunt etiam Samsei & Elcesei,
Samsei. qui Ebionitatum dogma in vniuersum amplexati sunt. Quapropter Epiphanius hæreses recensens
Elcesei. (teste Augustino) Samseos & Elceseos Ebioninis copulat, tanquam vna sit eorum hæresis. Post istos D autem nemo, quod sciam, hanc hæresim docuit, vsque ad hunc diem, in quo audio quosdam Germanos

nos ex his qui Rheno adiacent, post susceptum baptismum circuncisionem tolerasse, dicentes circuncisionem esse necessariam ad vitæ æternæ consecutionem. Hos tamen omnes redarguit Paulus scribens
Galatis, qui eodem errore fuerant infecti, dicens: Prius autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo. Et iterum de duobus testamentis loquēs *Galat.3.*
sub figura duorum filiorum Abrahæ, ait: Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque fratres nō sumus ancillæ filii, sed liberæ, *Gala.4.*
qua libertate Christus nos liberauit. Ecce Paulus apertè testatur eiiciendā esse legem veterem, quæ tanquam ancilla fuit legis Euangelicæ. Et rursum in eadem epistola: Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini. A gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circūcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur. *Gala.5.*
Et in epistola ad Hebræos de eadem re disputans, ait: Si ergo consummatio per sacerdotium Leuiticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) qui adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, *Heb.7.* *Ibidem.*
C & non secūdum Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Et iterum: Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò melioris spei per quam proximamus ad Deum. Demum de hac re ab ipsis Apostolis in vnum cōgregatis, in illo celeberrimo Hierosolymitano concilio data est definitio: quoniam (vt Apostolica refert historia) quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres, quia nisi circuncidamini secundum legem Moysi, non potestis saluari. Surrexerant enim quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, & dicebant oportere circuncidi, & seruare reliqua omnia quæ Moyses in lege præceperat. Ob quam doctrinam facta est non modica seditio, resistentibus huic assertioni Paulo & Barnaba. Propter quod Apostoli & seniores conuenerunt Hierosolymam, vt de hac re definirent. Habitaque matura, prout decebat, rei examinatione, protulerunt sententiam quam per epistolam suam miserunt his qui erant Antiochiæ, in hunc modum: Visum est enim spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos, bene agetis. Hæc concilium Apostolorum. *Act.15.*
Quis erit ergo qui tam illustris concilii definitioni repugnare audeat? Nullus certè, nisi demens aut infidelis ille fuerit. Et certè si lege Euangelica data, oporteret adhuc seruare legem veterē, contra eandem legem visus fuisset facere Deus, qui talem in Leuitico condidit legem: Sororem vxoris tuæ in pellicatum eius non accipies; nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa viuente. Quæ quidem rectè præcepta sunt, ne si fortè aliquis simul vxori & sorori illius iungeretur, inter simul habitātes excitaretur zelus, vnde contentio rixaque generata fuisset. Prius quidem synagogam sibi desponsauerat Deus: huius soror est Ecclesia, quam etiam Deus sibi coniungere optabat. Verùm vt nulla esset contentionis inter eas occasio, noluit secundam superducere viuente prima. Oportuit ergo synagogam tunc sepeliri, quando Deus Ecclesiam nouam sponsam sibi desponsauit, ne inter sorores simul habitantes æmulatio esset, sicut *Cōcilium Apostolo.* *Leui.18.*
D olim Lia zelabatur Rachel. Nam cùm ab illa petiisset Rachel, vt daret illi de mandragoris quas filius eius ex agro attulerat, respondit: Parùm ne tibi videtur quòd præripueris maritum mihi? Quæ verba apertissima sunt indicia vrentis intrinsecus zeli. Hac enim de causa (vt testatur Apostolus Paulus) eiecta est Agar ancilla cum filio suo, quia videlicet filius eius Ismaël persequebatur Isaac filium vxoris Saræ, propter quod Sara se despici querebatur ab ancilla. Verùm posset fortè hæreticus in suæ hæresis defensionem nobis obiicere illud quod in Exodo habetur, vbi post descriptionem vestis sacerdotalis qua Aaron erat induendus, subdidit Dominus per Moysen dicens: Legitimum sempiternum erit Aaron, & seminis eius post eum. Et in Leuitico præcipiens modum hostiæ quæ debebat offerri pro peccato, dicit: Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, vt oretis pro filiis Israël, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Ex quibus duobus locis fortè hæreticus vellet colligere legem Moysi esse obseruandam in perpetuum. Sed non ita res se habet: quoniam non ideo vocatur legitimum sempiternum, quia semper esset duraturum, sed quia ad vitam quodammodo disponebat æternam. Vel aliter & mea sententia melius, ideo dicitur sempiternum, quia erat figura testamēti æterni. Itaque dicitur sempiternum non in se, sed in eo cuius figuram gerebat. Et glossa interlinearis in Exodo sic exponit illam vocem sempiternum, quia (inquit) res significat æternas. *Gene.19.* *Galat.4.* *Exod.28.* *Leui.16.*

Secunda hæresis est primæ prorsus opposita, asserens legem veterem esse malam. Hanc hæresim multi scriptores tribuunt Manichæo tanquam primo illius patrono: qua in re certissimè falluntur, quoniam & si Manichæus fuerit illam tutatus, non tamē ille primus eam docuit. Nam ante illum plusquam *Manich.*
A per centum annos fuit Marcion ponticus, à quo Marcionitæ hæretici dicti sunt. Et hic docuit legem veterem esse malam, & à malo principio procedentem, quemadmodum docuit postea Manichæus. Hic autem Marcion discipulus fuit cuiusdam alterius hæretici Cerdonis nomine, quem Cerdonem Marcion in hac dementia imitatus est. Primus ergo huius erroris autor & princeps fuit hic Cerdon, quem Irenæus libro primo aduersus hæreses, testatur venisse Romam sub Iginio Papa & martyre. Augustinus in libro de hæresibus capite decimooctauo, dicit etiam Caianos hæreticos hanc docuisse hæresim. Hos tamen Caianos Irenæus libro primo aduersus hæreses comprehendit sub Marcionitis, quoniam de Marcionis erroribus ibidem differens, dicit eum coluisse Cain: reliquosque omnes errores tribuit Marcioni, quos Augustinus tribuit Caianis. Vnde suspicio mihi oritur Caianos hæreticos à Marcio- *Marcion.* *Cerdon.* *Caiani.*

ne processisse. At cùm Marcion, vt diximus, à Cerdone fuerit edoctus, oportet vt huic Cerdoni præ-
Rom. 7. sentis hæresis principatum & magisterium tribnamus. Hnius autem assertionis pestiferæ falsitas con-
uincitur ex Pauli testimonio in epistola ad Romanos dicentis: Quid ergo dicemus? Lex peccatum est?
Absit: sed peccamm non cognoui nisi per legem. Cùm mnlta Paulus de lege disseruisset, ex quibus ali-
quis fortè suspicari posset illum legem culpasse: ipsemet sibi obiicit quod vidit alium sibi obiecturum.
Diaerat enim prius passiones peccatorom esse per legem. Dixerat etiam nos esse solnros à lege mortis
in qua detinebamur. Diaerat etiam legem subintrasse vt abundaret delictum. Quæ Pauli verba ansam
suspicionis infirmis præbebant, Paulum in ea fuisse sententia, vt damnare voluerit legem. Ad hanc igi-
tur suspicionem tollendam Paulus sibiipsi obiicit quod infirmi obiicere sibi possent, dicens: Quid er- B
Exod. 20. go dicemus? Lea peccatum est? Absit: sed peccatum non cognoui nisi per legem. Nam cõcupiscentiam
Deute. 5. nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum ope-
ratum est in me omnem concupiscentiam. Qoibus verbis Apostolus docet legem non esse malam, sed
bonam, quamuis illa non fuerit sufficiens ad salutem sine gratia. Quapropter dicit legem non esse ad
hoc datam, vt peccatum in homine efficeret, sed vt ostenderet & reuelaret hominibus illud quod eis i-
gnotum erat, essetne peccatum, an non. Multa enim erant, quæ etsi peccata erant, nesciebantur tamen
esse peccata, aut nesciebantur esse adeò grauia, & tam atrociter punienda, nisi lex docuisset. Hoc ergo
fecit lea, vt doceret hominem quid esset peccatum. Ea his multis vnum producit Apostolus in exem-
plum. Nam coocupiscentiam (inquit) nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces: hoc est, nesciebam
concupiscentiam esse malum aliquod, donec audiui eam prohiberi per legem. Verùm oe suspiceris hu-
ius mali causam esse legem, non dixit: Concupiscentiam non habebam, nisi per legem: sed ait: Concu-
piscentiam nesciebam. Neque ait: Peccatum non feci nisi per legem: sed ait: Peccatum non cognoui nisi
per legem. Vt clarè intelligas, legem non ministrasse peccatum, sed peccati cognitionem. Est adhuc ali-
ud in lege, quòd ea data statim vrimur & solicitamur desiderio earum rerum, quæ per legem prohibitæ
sunt. Et hoc est, quod Apostolus postea subiungit, dicens: Occasione autem accepta peccatum per man
datum operatum est in me omnem concupiscentiam. Lex enim ad hoc data est, vt homo qui libertate
sua abntens, per vitia singula ruebat in præceps, freno legis cohiberetur, ne ita improuidus in præcipitia C
laberetur. At quia talis est nostra carnalis natura, vt ardentius desideret prohibita, quàm si non prohi-
berentur: ideo dicit Paulus sumptam esse occasionem peccati ex prohibitione legis. Nam (vt quidam
Horatius ait) Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Similiter & diabolns videns legem esse homini
datam in auxilium, vt per eam tanquam per frenum homines cohibeantur à peccatis, tunc ille magis ad
peccatum hominem solicitat, & vehementius tentat, vt illi vertat legem in nocumentum, quæ fuerat
data vt aliquod præstaret emolumentum. Vnde patet quomodo occasione per mandatum accepta, fecit
in nobis omnem concupiscentiam. Minor enim concupiscentia erat, quando ante legem securi pecca-
bamus. Maior erat, quando solam nostram monebat libidinem. Omnis est, quando cognita lege, illam
trãsgredi nec timemus nec veremur. Verùm hoc malum non ex lege, sed ex nostra prouenit malitia, quæ
medicinam cõuertit in venenum: quoniam cum ex lege proficere debuissemus, inde peiores efficimur,
appetentes quod lege prohibitum est. Lex enim non cogit ad peccatum, sed nos ex ea peccandi occasio-
nem accipimus, quamuis talem occasionem lex ipsa non det. Ideo Apostolns non dixit: Occasione au-
tem data, sed dixit: Occasione autem accepta, peccarom per mandatum operatũ est in me omnem con-
cupiscentiã. Vt clarè intelligas à nostra prouenire malitia, & non ea lege, cum lege data contra eandem
legem facere desideramus. Hæc ergo & alia com Paulus de lege docuisset, quibus ostendit legem non
Rom. 7. esse malam, postea subdit laudes legis, dicens: Itaqne lex sancta quidem, & mandatũ sanctum & iustum
& bonum. In prioribns verbis Apostolus defendit legem à crimioe, in his verò debitis laudibus eam ex-
tollit. Crimen obiectum fuit per hæc verba: Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Defensio criminis
fuit in hoc verbo: Absit. Nunc ergo Apostolus non fuit contentus eam à crimine defendisse, nisi etiam
illam laudaret, ideo subdit: Itaque lea sancta quidem, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Per D
legem prohibitiones intelligit, per mandatum verò præcepta: & vtrunque sanctum esse docet. Præterea
1. Tim. 1. in priore ad Timothæum epistola iterum ait: Scimus autem quia bona est lex, si qnis ea legitimè vtatur,
sciens hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis. Quod ait iusto non esse positam le-
gem, idem est quod alibi dixerat, legem videlicet esse positam propter transgressores. Hoc autem sic ac-
cipiendum est, quia (vt diaimus) lex data est tanquam frenum quoddam ad cohibendum homines à
peccato. Cùm ergo qnis naturaliter ea quæ legis sunt, facit, & ipse sibi est lex, seipsum à peccato ar-
cens, hic non habet opus lege, sed est tanquam equus bene domitus, & sessori obediens, qui vt be-
ne dirigatur nullo indiget freno. Lex propter transgressores posita est, vt per illam à transgressione ar-
ceantur. Qui autem seclusa lege paratus est facere quæ lex præceptura esset, hic non habet opus lege.
Verùm etsi iustus illa non indigeat, sancta tamen est lex per quam mali cohibentur à peccatis, & vr-
gentur ad emendationem commissorum. Et hoc est quod ait Apostolus: Bona est lex, si quis ea le-
gitimè vtatur. Hoc est, si faciat prout intendit ipsa lex, id est, si per illam perueniat ad gratiam iusti-
ficantem. Legitimè enim vtitur lege, qui intelligens quare sit data, per eius comminationem confu-
git ad gratiam liberantem: & ideo bona est lex, quia plurimum prodest homini etiam malo, dum per
eius comminationem perducit illum ad gratiam. Si autem quis lege cognita contra legem facit, iste
malè vtitur lege: etsi lea bona sit in se, huic tamen non est bona: quia peccarom per bonum tali ope-
ratur mortem. Per mãdatum enim grauius delinquit, qni per idem mandatum scit qnàm graue malum
Rom. 7. sit illnd quod committit. Et hoc est qnod in epistula ad Romanos diaerat: Quod ergo bonum est, mi-
hi factum est mors? Absit: sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mor-
tem,

tem, vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Ac si diceret: Mandatum non mihi extitit causa mortis, sed ego mihi mortem intuli, qui peccando commisi ea quæ digna sunt morte. Rursum, in epistola ad Galatas Apostolus ait: Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Lex ergo ductrix nostra fuit. Nam idem est pædagogus Græcè, quod puerorum ductor Latinè. *Galat. 3.* Si ergo lex fuit noster pædagogus, videamus quò nos ducit: & constat ex Pauli verbis, quòd lex duxit nos ad fidem Christi, vt per illam iustificemur. Sic enim ait: Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Si ergo fides Christi est bona, non est posibile quin lex vetus, quæ ad illam duxit, fuerit bona. Non potest esse malus pædagogus, qui bene pueros instruit. Nec potest esse malus ductor, qui ad optatum & præstitutum terminum perducit. Demum ipse veritatis magister & Saluator noster legem verbo & opere commendat. Nam & eius præcepta seruauit circuncisus, in templo oblatus, agnum pascalem cum discipulis comedens. Aliis etiam seruandam præcepit. Nam leproso mundato præcepit, vt iuxta legem Moysi ostenderet se sacerdoti. Et prædicans ipsemet sæpenumero testimonia ex lege & prophetis citauit. *Mat. 8.* Quòd si mala fuisset lex, non tantum honoris illi tribuisset Christus, vt illius testimonio in prædicatione vteretur.

Tertia hæresis est, quæ dicit omnem hominem in lege sua bene viuentem posse saluari, siue Iudæus ille sit, siue Sarracenus, siue Paganus. Huius hæresis patronum nullum hucusque inueni, sed ex relatione aliorum scio illi non defuisse autorem. B Nam Ioannes de Turre cremata libro primo de summa Ecclesiæ, capite vigesimo primo dicit fuisse hæreticos, dicentes quemque hominem in sua lege posse saluari, si illam bene seruauerit, non tamen aperuit quis fuerit primus illius hæresis autor, aut quis vnquam fuerit illius patronus. Hæc hæresis apertè conuincitur per id quod ait Paulus in ea quæ est ad Hebræos epistola: *Heb. 11.* Sine fide (inquit) impossibile est placere Deo. Nisi autem quis Deo placeat, non potest vitam æternam adipisci: igitur sine fide nemo saluari potest. Et inde colligitur manifestè, in nulla lege aliquem posse saluari, nisi in sola lege Euangelica. Præterea in eadem epistola Paulus fidei laudes prædicans, ait: Fides est sperandarum rerum substantia, argumentum non apparentium. Quid est dicere, sperandarum rerum substantia, nisi fundamentum & basis cui innititur spes earum rerum quę dignè expectantur? Res autem quæ magis digna est optari & spectari, est æterna beatitudo. Huius igitur fundamētum est fides Catholica, quia supra illam & ex illa cōsurgit spes futuræ beatitudinis. Ideo idem Apostolus in priore ad Corinthios epistola ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. *1. Cor. 3.*

Quem locum interpretans Glossa quæ dicitur ordinaria, ait: Id est, Christi fides, quæ per dilectionem operatur, per quàm Iesus habitat in cordibus. Alia non est fundamentum. Hæc in Glossa ordinaria. Si fides est primum & vnicum fundamentum, supra quod primo spes futuræ beatitudinis fundatur, sequitur necessario, vt fide sublata spes vitæ æternæ corruat: quia vbi fundamentum deest, nihil superædificari potest.

Rursum, beatus Paulus Apostolus reprehendit & damnat eos, qui legis Mosaicæ cæremonias obseruant, ponentes in illis spem. Si circuncidimini (inquit ille) Christus nihil vobis prodest. At sine Christo nemo potest vitam æternam adipisci: quoniam ille solus est qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Falsum igitur est, Iudæum etiam si optimè legem Mosaicam seruet, C sine fide Christi posse saluari. Nam Paulus de Christo Saluatore nostro loquens, ait: Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. *Heb. 7.* Non dixit, obtemperantibus Moysi: sed dixit, obtemperantibus ipsi Christo. *Heb. 5.*

Denique Concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, de hac re definitionem dedit, sic inquiens: Vna est fidelis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. Hæc Concilium. Quæ verba habentur in capite: Firmiter, De summa Trinitate & fide Catholica. Potuissem quidem & debuissem plura pro hac re adferre argumenta, si contra Gentiles, aut Iudæos, aut Sarracenos hanc sumpsissem disputationem: sed quia contra solos hæreticos, qui se Christianos iactant, nunc disputamus, ideo nolui plura aduersus illos citare testimonia, quoniam aduersus illos hæc mihi satis esse videntur.

LIBERTAS.

QVVM non sit res, de qua certiorem habeamus experientiam, quàm nostri arbitrii libertas, quam quotidie in nobisipsis experimur, mirandum certè est quòd aliqui adeò impudentes fuerint, vt non vereantur negare inesse aliquam libertatem arbitrio humano. Et hi qui talia sentiunt, inter se diuiduntur: quoniam etsi ad eundem finem tendant, diuersa tamen incedunt via, prout sæpisime hæreticis contingit, qui vnitatem tenere nesciunt. *Bardesanes.* Bardesanes enim (vt suprà in titulo de fato diximus) omnes homines conuersationes dixit esse ascribēdas fato, & nō libero hominis arbitrio, quoniā illud dicebat subiici syderibus. Post hūc surrexit Manichęus, *Manichæus.* contendens peccata non posse vllo pacto vitari, sed ea ex mala mente proficisci dicebat. Ille enim duas in homine dicebat esse mentes: Alteram, quam dicebat esse malam, & à malo principio, eam videlicet quam nos vocamus concupiscentiam carnis. Alteram verò dicebat esse bonam, quam nos ap-

pellamus animam rationalem. Peccata quæ in homine fiunt, à mala anima procedere, & ea non posse
per liberum arbitrium impediri docebat. Manichæum imitatus est in hac parte Priscillianus, qui ferè D
vniuersum Manichæi dogma suscepit. Petrus Abailardus dixit omnia ea absoluta necessitate rerum ve-
Petrus Abailar. nire, & Deum ne dicam hominem non posse res aliter facere quàm facit. Hunc imitatus est Ioannes
Vvicleph, illi in hac parte per omnia consentiens. Guido Carmelita in sua summa de hæresibus asserit
Ioannes Vvicleph. Albanenses sentire, nullum esse liberum hominis arbitrium. Hanc hæresim iam diu sepultam multi ex
recentibus hæreticis tutantur, quorum dux & princeps existit Martinus Lutherus, dicens hominis arbi-
Albanen. trium non esse liberum, neque habere vllam actiuitatem in suis operationibus, quoniam non eum age-
Lutherus. re, sed potius pati contendit. Hunc secuti sunt multi, videlicet Ioannes Oecolampadius, qui iam
Ioannes Oecolam. vita decessit, & Philippus Melancton, alij multi mihi ignoti, qui hoc errore magnam Germaniæ
partem infecerunt. Aduersus hanc hæresim pugnant illa omnia, quæ suprà in titulo de Fato pro-
Philippus Melanctõ. duximus.

Verùm oportet vt adhuc peculiaria producamus argumenta, & pro viribus tam pestiferam hæresim
expugnemus, quoniam illa est fomentum totius impietatis. Sed quoniam nomen libertatis æquiuocum
est in sacris literis, ne talis æquiuocatio nobis aliquam errandi occasionem præbeat, oportet vt varia il-
lius vocis significata ostendamus. Aliquando enim libertas significat gratiam, per quam liberamur à
2.Cor.3. seruitute peccati, cui opponitur. De hac dicit Apostolus: Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Et alibi: Cùm
Rom. 6. enim serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ. Et de hac libertate non loquimur, quoniam nec de illa
dicimus omne hominis arbitrium esse liberum.

Rom.8. Alia est libertas, quæ sola habetur in gloria, vel est ipsamet gloria. Et de hac libertate ait etiam Apo- A
stolus: Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Neque ab
ista libertate dicitur hominis arbitrium liberum. Alia est adhuc libertas quæ opponitur necessitati, vel,
vt verius dicam, coactioni. Quando ergo dicimus hominis arbitrium esse liberum, de hac libertate in-
telligimus: ita vt ea ratione dicamus eum esse liberum, quia videlicet cùm operatur, potest non opera-
ri: & cùm nihil operatur, potest operari. Hanc autem libertatem ex sacris literis, Deo duce, apertissimè
ostendemus: quoniam via est aliquis sacræ scripturæ liber, in quo non reperiatur aliquod pro libero ar-
Gene.4. bitrio apertum testimonium. In Geneseos libro legimus Deum dixisse ad Cain: Nónne si bene egeris,
recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? Sed sub te erit appetitus tuus, & tu
dominaberis illius. Si homo dominatur appetitui, falsum est quòd homo non potest vitare peccata quæ
ab appetitu proficiscuntur, vt Manichæus dixit. Confundatur etiam Lutherus, faciens arbitrium homi-
nis seruum, quem Deus testatur se fecisse dominum. Et in Exodo sic habetur: Omnes viri & mulieres
Exod.35. mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iusserat Dominus per manus Moysi. Cuncti fi-
Leui. 22. lii Israël voluntaria Domino dedicauerunt. Voluntaria dixit, non necessaria. In Leuitico autem sic ha-
betur: Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota soluens, vel sponte offerens, tam
de bobus quàm de ouibus immaculatum offeret, vt acceptabile sit. Et post pauca subiungit: Bouem &
ouem, aure & cauda amputatis, voluntariè offerre potest, votum autem ex his solui non potest. Ecce
quàm apertè ostendit libertatem distinctam à necessitate, cùm inquit, vel vota soluens, vel sponte offe-
Num. 30. rens. In libro Numerorum statuit Dominus legem, vt mulier vouens non sit voti rea, nisi marito consen
tiente: ita quòd si maritus consenserit mulieris voto, illa teneatur ad reddendum. Sin autem maritus
contradixerit, illa sit libera ab obligatione.

Cùm ergó marito detur optio, conuincitur illum habere arbitrium, quo possit vtranque partem vel- B
le: quoniam si ad alteram, quæuis illa sit, necessariò flectitur, frustra illi datur optio. Cùm etiam Do-
Deut.30. minus dedisset præcepta legis, dedissetque illa non esse impossibilia vt obseruentur. In Deuteronomio
sic ait: Testes inuoco hodie cœlum & terram, quòd proposuerim vobis vitam & bonum, benedictio-
nem & maledictionem. Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum. At electio non est nisi eo-
rum quæ in nostra sunt potestate. Nullus enim propriè dicitur eligere id, quod velit nolit erit futu-
rum. Non enim pendet ex nostra electione esse magnum aut paruum, esse hominem aut bestiam, quo-
niam ea non subsunt nostro arbitrio vt aliter eueniant. Si ergo homini datur electio, & ille eligere po-
test, consequens est vt liberum etiam habeat arbitrium. Et alibi etiam data est Iudæis optio, an Deum
sequi velint, an non. Dauid Regi datur optio eligendi vnam ex tribus plagis, quoniam ad aliquam il-
Iosue.vlt. larum tollendam iam Dominus illum adiudicauerat. Si optio, ergo liberum arbitrium, quoniam iu-
2.Reg.24 menta nec optionem, nec electionem habent. Et Salomoni huius filio dicitur: Postula quod vis vt dem
3.Reg.3. tibi. Sunt & alia multa in sacris scripturis testimonia similia, quæ homini optionem & electionem tri-
buunt. Optio autem (vt modò diximus) non potest conuenire illis, qui ineuitabili necessitate feruntur
ad operationem. Præterea, Dauid rex exhortans populum Israël vt offerat Domino pro templi constru-
1.Par.29. ctione, ait: Si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit domino. Id autem
quod sponte fit, sine vlla cogente necessitate fit. Rursum, quanta est in Psalmis testimoniorum turba pro
libero arbitrio? Voluntariè, inquit, sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo, quoniam bonum est. Et
Psal.53. iterum: Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, & iudicia tua doce me. Et rursum: Anima mea
Psal.118. in manibus meis semper. Quid est animam esse in suis manibus? Hoc est, in sua potestate, vt eam ad
Ibidem. quod voluerit flectat. Et in alio Psalmo ait: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & C
Psal.107. psallam in gloria mea. Et iterum: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Cùm Deum petat adiutorem,
Psal.26. operatorem se esse ostendit: quoniam si nostrum arbitrium nihil agit, sed solùm (vt Lutherus ait) reci-
Sapien.16 pit, Deus non adiutor dicendus est, sed integer & solus operator. Et in libro Sapientiæ Salomon ait:

Substantiam

Substantiam enim tuam, & dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebas, & deseruiens vniuscu-
iusque voluntati, ad quod quisque volebat conuertebatur. Ecce apertam liberi arbitrii potestatem, vt ad
quod voluerit cõuerti possit. Sed & illud est multò apertius quod in Ecclesiastico habetur: Deus ab ini- *Eccl. 17.*
tio constituit hominem, & reliquit eum in manu consiliũ sui. Adiecit mãdata & præcepta sua. Si volue-
tis mandata conseruare, cõseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam
& ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malũ. Quod
placuerit ei, dabitur illi. Quid potuit apertius dici ad ostendendam nostri arbitrii libertatem? Certè (iu-
xta id quod sentio) adeò apertè ibidem docetur nostri arbitrii libertas, vt sua nimia claritate hæretico-
rum oculos perstringat. Verùm non defuit suum hæreticis asylum, ad quod confugere solent. Luthera-
ni enim negant librum Sapien. & librum Ecclesiastici esse canonicos, & ideo non esse sufficientes ad a-
liquam doctrinam confirmandam, quæ ad fidem Catholicam spectet. Sed hoc cauillum non est nunc
opus reiicere, quoniam suprà in. 1. huius operis libro, cap. 2. ostendimus ex multis conciliis catalogum sa-
crorum librorum, inter quos etiam hi duo libri habentur. Hoc etiam prophetæ omnes apertissimè ex- *Esa. 6.*
D pressserũt. Nã apud Esaiam Dominus de populo Israël sub nomine vineæ loquẽs, ait: Et expectaui vt fa-
ceret vuas, & fecit labruscas. Si omnia necessitate absoluta eueniũt, & hominis arbitrium à Dei præsciẽ-
tia cogitur ad opus, vt Lutherani dicunt, quare expectabat vuas à vinea, cùm ipse sciret eã producturam *Esa. 1.*
labruscas? Et per eundẽ Prophetã iterũ ait: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Quòd
si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Et apud Hieremiã simile quid *Hier. 18.*
habetur: Si pœnitentiam, inquit, egerit gẽs illa à malo suo quod locutus sum aduersum eam, agam & e-
go pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Quòd si fecerit malum in oculis meis, vt non
audiat vocem meam, pœnitentiam agam super bono quod locutus sum vt facerem ei. Gemina illa con-
ditionis nota, partibus inter se oppositis in vtroque hoc testimonio ãnexa, apertissimè innuit adesse ho-
mini liberam bene & malè agendi potestatem, quod verti potest ad id, quod voluerit iuxta suũ arbitriũ.
Nam si talis potestas vtrũque eligẽdi non inesset homini, frustra Deus illa duo homini proposuisset. Et
per Ezechielem prophetam Dominus ait: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ *Ezec. 18.*
operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciũ & iustitiam, vita viuet, & nõ morie-
tur. Et paucis interiectis, subdit: Si autẽ auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitates secũdũ om-
nes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius quas fecerat, non re-
cordabuntur. In quibus verbis illa conditionis nota iterum geminatur, prout factũ est apud Esaiam &
Hieremiam: quapropter simili ratiocinatione possumus hic argumentari, vt illic. Illa etiam Susannæ in
angustia positæ cõsultatio & electio apertissimè ostendunt liberũ hominis arbitriũ, per quod præhabita
cõsultatione, quod de duobus sit eligendum, eligit quod sibi melius videtur, reliquo reiecto. Nam cùm *Dan. 13.*
Susanna à duobus malis senibus solicitaretur ad turpia, cum gemitu ait: Angustiæ sunt mihi vndique,
A & quid eligã ignoro. Si enim hoc egero, mors mihi est. Si autẽ non egero, non effugiam manus vestras.
Hucusque ad consultationem pertinet: Audi deliberationem & electionem. Sed melius est mihi, inquit
illa, incidere in manus vestras, quàm derelinquere legem Dei mei. Per hanc autẽ electionẽ elegit vnam
partem altera reiecta, quam potuisset amplecti. Ex quo facto satis manifestè cõuincitur, liberũ esse ho-
minis arbitrium: quoniam si non erat liberum illi alteram quam voluisset partem eligere, frustra con-
sultabat. Nullus est enim adeò fatuus, vt de hoc consulet an videlicet crastina succedet dies, an nõ: vtrũ
ignis consumet incendio materiam illi adiunctam, an non. Hæc enim sicut nõ subsunt nostræ potestati
vt fiant vel non fiant, ita nec talia sunt, vt meritò de illis quis consultare debeat. Operosum esset valde,
nimisque prolixum, reliquos omnes prophetas citare, & ex omnibus veteris testamenti libris testimo-
nia producere: quoniam etsi hunc laborem sumere voluissem, certè necessarium foret modum promissę
breuitatis excedere. Ideo ad nouum testamentum accedamus. Christus Saluator noster apud Matthæ- *Matt. 23.*
um ait: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties vo-
lui cõgregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce Deo
volente homines nolunt. Ergo arbitrium hominis adeò liberum est, vt à Dei voluntate non cogatur, &
per cõsequens multò minus cogetur ab eius præscientia. Et apud Lucam idem Saluator ait: Si quis vult *Luc. 9.*
post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Cùm ait: si quis vult, nostrã
innuit libertatem, quibus subest posse & non velle cum nobis visum fuerit. Nam si nulla esset libertas,
non erat opus sub conditione loqui. Nullus est enim adeò insipiens, vt sic diceret de igne: Si quis ignis
calet, non amittet calorem. Cùm enim sit necessarium omnem ignem calere, superflua est illa conditio
B apposita, quia illa conditionis nota innuit rem aliter euenire posse. Et Ioãnes Euangelista apertum satis *Ioan. 1.*
pro hac re profert testimonium, dicens: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc autem potestas non
solis iustis data est: quoniam hi cum iusti sunt, iam in filiorum numerum redacti sunt: quare non erat
opus eis noua potestate, qua fierent filii Dei, cùm iam essent. Peccatoribus ergo hæc potestas est colla-
ta, quoniam si iuxta vires suas se ad gratiam suscipiendam præparauerint, Deus non subtrahet se ab il-
lis, quinimò dabit illis gratiam, per quam in filiorum adoptionem recipiantur. Sic enim Augnst. tracta- *August.*
tu. 93. super Ioannem illa beati Ioannis verba exponit. Audiamus, inquit, Euangelistam dicentem: De-
dit eis potestatem filios Dei fieri, ne omnino existimemus in nostra potestate non esse quod credimus.
Veruntamen in vtroque beneficia illius cognoscamus. Nam & agendæ sunt gratiæ, quia data est pote-
stas: & orandum ne succumbat infirmitas. Hæc August. Et Hylarius. 1. de trinitate motus Ioãnis testi-
monio, dicit quòd esse filios Dei, opus sit voluntatis, non necessitatis: quia proposito vniuersis Dei mu-
nere, non per naturam gignentium adfertur ea filiatio, sed voluntas præmium consequitur. Deinde ver-
ba illa, quæ Apostolica historia refert Petrum apostolum dixisse Ananię, qui fraudauerat de precio agri

venditi, apertissimè ostendunt arbitrii humani libertatem. Sic enim ad Ananiam Petrus loquitur: Ana-
Act.5. nia, cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nonne manens
tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quid est dicere, venundatum in tua erat potestate?
Hoc est, etiam postquam vendideras, potestatem habebas non adferendi precium, & ponendi ante pe-
des Apostolorum, qua potestate si vsus fuisset Ananias, non eum aut punisset aut reprehendisset Petrus:
verùm quia habens hanc potestatem, simulauit se nolle ea vti, sed finxit se velle totum precium agri in- C
ferre Apostolis pro communi vita, ab Apostolo reprehensus, & tandem morte punitus est. Ex hoc ergo
conuincitur non omnia necessario euenire, liberùmque esse hominis arbitrium, quoniam Ananias de
precio agri subtrahens, aliter faciendi potestatem habuit. Sed iam ad Paulum accedamus, à quo pluri-
1.Cor.7. ma possumus capere testimonia. Nā in priore epistola ad Corinthios sic ait: Qui statuit in corde firmus
non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo serua-
re virginem suam, bene facit. Aduerte quod ait, potestatem habens suæ voluntatis. Paulus tribuit aper-
1.Cor. 13. tè potestatem nostræ voluntati, & impudentes hæretici non verentur illam tollere? Et in eadem episto-
Ibidem. la iterum ait: Abundantius omnibus laboraui, non ego, sed gratia Dei mecum. Non dixit, gratia Dei per
me: sed, gratia Dei mecum. Et rursum: Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum la-
borem. Dei enim adiutores sumus. Ex quo conuincitur nostrum arbitrium aliquid operari, alioquin la-
bor non diceretur noster. Et ne quis putaret, prout fecit Pelagius, totum debere asscribi nostro arbitrio,
Addidit: Dei enim adiutores sumus. Itaque hoc testimonio prosternuntur Pelagius & Lutherus. Et in
2.Cor.9. posteriore epistola ad Corinthios exhortans ad eleemosynas faciendas ait: Vnusquisque prout destina-
uit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Si nulla est hu-
mani arbitrij libertas, non est possibile quin semper ex necessitate fiat quicquid facit. Et ad Philemo-
Philip.1. nem scribens, ait: Sine consilio autem tuo nihil volui facere, vt ne velut ex necessitate bonum tuum
esset, sed voluntarium. Ecce quàm clarè Paulus distinxit voluntarium à necessario, vnum alteri oppo-
nens. Vereantur ergo Vviclephistæ, Hussitæ, Lutherani, & cæteri hæretici, dicentes omnia necessitate D
1.Pet.5. absoluta venire, & nullam esse humani arbitrii libertatem. Et beatus Petrus instruens presbyteros quo
pacto debeant curam habere populi sibi commissi, ait: Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes
non coactè, sed spontaneè, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes cleris, sed
forma facti gregis. Vide qualiter etiam Petrus distinguit & separat spontaneum & voluntarium à coa-
ctione. Et in Apocalypsi Ioannis de Iezabel, quæ seducit seruos Dei, & illos docet fornicari, dicit Deus:
Apoc.2. Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere à fornicatione sua. Si omnia de necessi-
tate absoluta eueniunt, & nulla est humani arbitrii libertas, frustra dedit Deus Iezabel tempus ad pœ-
nitendum, si pœnitere non poterat. Nam cùm postea dicat quòd illa pœnitere non voluit à fornicatio-
ne, iuxta istorum hæreticorum sententiam conuincitur quòd illa pœnitere non potuit. Et si non potuit,
mirum est quòd Deus dederit illi tempus ad illud faciēdum, quod facere fuit impossibile. Post ista om-
nia sacræ scripturæ testimonia, quò res sit apertior, operæprecium erit ostendere hanc fuisse omnium
sacrorum virorum sententiam. Verùm ne lectorem nimia prolixitate grauem, aut limites breuitatis pro-
missæ transgrediar, pancula in præsentiarum producam, ea videlicet quæ sunt magis abstrusa, & quo-
rum autores non facile omnibus patent. Reliqua autem velut indice ostendam loca vnde capere possit,
qui ea habere desiderat. Beatus Irenæus sæpissimè humani arbitrii libertatem docet, sed specialem de
Irenæus. hac re disputationem facit libro quarto aduersus hæreses, in cuius libri capite septuagesimo primo hæc
verba habentur: Aliud autem quod ait: Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti, veterem legem
libertatis hominis manifestauit: quia liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, si-
cut & suam animam, ad vtendum scientia Dei voluntariè, & non coactum à Deo. Vis enim à Deo non A
fit: sed bona sententia adest illi semper. Et propter hoc consilium quidem bonum dat omnibus, posuit
autem in homine potestatem electionis, quemadmodum & in angelis. Hæc Irenæus. Et sequenti capi-
Tertullianus. te, videlicet septuagesimo secundo, multa de libero arbitrio differit. Et Tertullianus libro secundo ad-
uersus Marcionem eidem subscribit sententiæ, dicens: Nec boni, nec mali merces iure pensaretur ei qui
aut bonus aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non exclu-
dens, sed probans libertatem de obsequio sponte prestando, vel transgressione sponte committenda, ita
in vtrunque exitum libertas patuit arbitrii. Hæc Tertullianus. Beatus Cyprianus in quadam epistola ad
Cyprianus. Cornelium papam, quæ est tertia libri primi epistolarum eius, sic ait: Ne præpositum seruum deseri à
quibusdam miretur aliquis, quando ipsum Dominum magnalia & mirabilia summa facientem, & vir-
tutes factorum suorum Dei patris testimonio comprobātem, discipuli sui reliquerint, & tamen ille non
increpuit recedentes, aut grauiter comminatus est, sed magis conuersus ad Apostolos suos dixit: Nun-
quid & vos vultis ire? seruans scilicet legem, qua homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio con-
Hieronymus. stitutus, sibimetipsi vel mortem appetit, vel salutem. Hæc Cyprianus. Beatus Hieronymus in epistola
ad Hebidiam, eandem docet sententiam, dicens: Deus autem æquali cunctos sorte generauit, & dedit
arbitrii libertatem, vt faciat vonsquisque quod vult, siue bonum, siue malum. In tantum autem dedit
omnibus potestatem, vt vox impia disputet contra creatorem suum, & causas voluntatis illius perscru-
tetur. Et in altera epistola ad Damasum papam, sic ait: Liberum sic confitemur arbitrium, vt dicamus
nos semper Dei indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum
vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserūt hominem non posse peccare. Vterque enim tol-
lit arbitrii libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper B
Basilius. nos liberi cōfiteamur esse arbitrii. Hucusque Hieron. Et beatus Basilius in quodā opusculo, in quo pro-
bat quòd deus nō sit autor malorum, sic ait: Hinc meritò alia cogitatio quæstioque de diabolo nascitur:
vnde

vnde diabolus, si non ex Deo mala? Quid igitur dicemus? Satis facilis quidem respōsio. Eadē omnino ratio huius fuerit interrogationis, quam & de hominis iniquitate suprà cōmemorauimus. Vnde quæso iniquus homo? Ex ipsius libera voluntate. Vnde malus diabolus? Ex eadem penitus causa. Habet enim & ipse liberam in agendo vitam, & insuam optandi potestatē, aut Deum sequi, aut ab eo remoueri. Hęc Basilius. Qui vno contextu de hominis & angeli arbitrio differens, vtrunque dicit esse liberum. Et frater huius Gregorius vno integro libello pro libero arbitrio pugnat, quem & de libero arbitrio inscripsit. Et beatus Cyrillus libro tertio contra Iulianum apostatam, circa principium eidem fauet sententiæ, dicens: Voluntaria enim operandi facultate conueniebat rationalē creaturam insigniri, & electionis liberæ declarari fructum, in bonis operibus dexteritatem. Et libro sexto eiusdem operis prope finem libri iterum ait: Valde autem puerile est quod dicit non potuisse eum amicorum suorum proposita mutare. Oblitus enim mihi videtur, tametsi sæpius audierit, quòd homo sit sui iuris, voluntariè vadens ad quodcunque sibi placuerit: ita bene habere gloriam vniuersorum opificis, vt & qui bene operari voluerint, laudādi sint: & qui diuersam inierint viam, vituperādi iustè ab omnibus. Hactenus Cyrillus. Et Isichius libro. 1. commentariorum super Leuiticum idem sentit: Exponens enim illud Leuitici: Vesiculam verò gutturis & plumas proiiciet, &c. sic ait: Admirabilis est legalium verborum subtilitas, non solùm quia differentias conuersationum describit, sed etiam quemadmodum quasdam conuersationes secundum legem, quasdam verò super legem significet. Secundum legem enim sunt boum & ouium oblationes, licet spontaneæ dicūtur. Secundum legem quare? Quia etsi offerre munus in potestatem offerentis dedit nimis rectè (liberi quippe arbitrii Deus hominem constituit) tamen quale offeratur, non iam voluntatis est, ne fortè mala offerantur. Hæc Isichius. Et Ioannes Damascenus libro secundo de fide orthodoxa, capite vigesimoquinto eandem assertionē docet, ita dicens: Relinquitur igitur, hominem ipsum agētem & facientem, principium esse propriorum operū, & potestate arbitrióque liberum. Sin autem nullius principium actionis est homo, superfluè id habet, vt consultet. Nam ad quid vtitur consilio, si nullius sit actionis Dominus? Omne enim concilium alicuius actionis gratia est. Atqui optimum & honorabilissimum eorum quæ in homine sunt, asserere superfluum, absurdissimum profectò fuerit. Si igitur consultat, actionis gratia consultat. Nam consiliū omne actionis gratia, & propter actionem. Hæc beatus Damascenus. Beatus Chrysost. homilia sexagesima super Matthæum elegantissimè, vt solet, hanc docet sententiam, dicens: Nam si malignitates à seipsis non sunt, noli tuos seruos castigare, nec vxorem si peccat increpa, nec liberos verbera, nec amicos incusa, nec offendentibus inimicis offensus sis. Nam hi omnes nisi sponte delinquant, non punitione, sed miseratione digni sunt. Non possum, inquies, ita philosophari. Certè si non illorum culpa quicquā factum conspexeris, sed quadam alia necessitate incumbente, non poteris non ita philosophari. Nam quando seruus ægritudine oppressus iussa non fecerit, non modò non criminaris, verùm etiam valde commiseresc̄is. Quare tu ipse testimonium perhibes nonnibil ab ipso fieri. Et paucis interiectis, postea subdit: Verùm inde quoque ora istorum obruere facilè possumus (nam vndique veritatis affluunt adminicula) si eos interrogabimus, quam ob rem nunquam seruos criminantur si facie formosi non sint, si non proceri statura, si non quasi volucres in eundo, cæteraque huiusmodi: quia videlicet natura hæc, non voluntate conceduntur: immunis est ergo ipse eius culpæ, quam sibi iam natura inuexit, nec vllus vnquam huic orationi contradicet. Cùm igitur accusas, tunc ostendis profectò non à natura, sed à voluntate mala quippiam processisse. Nam si quæ minimè culpamus, ea naturæ delicta esse, aut saltem non voluntate, testantur: patet ea solùm culpari, quæ voluntate committuntur. Noli ergo peruersas in medium ratiocinationes inferre, nec sophismata, & orationis contrarium telis aranearum viliorem. Hactenus Chrisostomus. Qui sic docet, vt etiam aduersarium conuincat. Hæc ergo testimonia citata sufficiant. Quòd si curiosus lector plura videre desideret, tūc illi ostendemus autores, à quibus illa capere possit. Ambrosius libro primo de vocatione Gentium, capite tertio, & libro primo de Iacob & vita beata, capite tertio. Augustinus tot locis hanc sententiam docet, & vbique adeò apertè, vt nesciam quem ea illis possim præferre. In libro de vera religione, capite decimoquarto. Et in tertio libro Hypognosticōn quasi per totum librum. Et contra Fortunatum Manichæum, disputatione secunda propè initium. Et contra Cresconium Grammaticum libro secundo, capite quinquagesimo primo. Denique opus elegans scripsit de libero arbitrio, tribus partitum libris. Lactantius libro secundo diuinarum institutionum, capite nono. Ioannes Cassianus in libro de Collationibus patrum, collatione tertia, capite duodecimo, & collatione septima, capite octauo. Leo papa sermone decimo sexto de passiōne. Prosper Aquitanicus librum de libero arbitrio aduersus collutatorem ædidit, in quo sic asserit nos egere gratia Dei, vt tamen liberum nostrum arbitrium asserat. Theophylactus sæpissimè hoc docet, præcipuè tamen super Lucam exponens parabolam illam de homine habente duos filios, quorum vnus prodigus petiuit à patre portionem substantiæ suæ. Beatus Bernardus sæpe, specialiter tamen in libro de gratia & libero arbitrio. Beatus Anselmus super epistolas Pauli, exponens illud secundæ ad Timothæum: Cognouit Dominus qui sunt eius, &c. Scripsit etiam specialem tractatum de libero arbitrio, & alium de gratia & libero arbitrio. Ecce vides tantam testimoniorum multitudinem pro assertione liberi arbitrij. Nunc quæso te lector, cui potius credendum putas, tot clarissimis viris sanctitate perinde ac doctrina illustribus, aut vni Luthero, aut Ioanni Vviclepho, vel horum parenti Petro Abailardo? Ego illorum illustrium virorum cuilibet plus tribuo, quàm mille Vviclephis aut Lutheris. Et certè etiam si nullum scripturæ sacræ testimonium adesset, nullusque sacrorum doctorum nos de hac re docuisset, natura ipsa nos doceet humanum arbitrium esse liberum: quoniam ea libertate seclusa perit omnis prouidentia, perit omnis consultatio, frustra fiunt leges, immeritò bonis præmium, & malis pœna deputantur.

[Margin notes: Gregori⁹ Nissenus. — Cyrillus. — Isichius. — Leuit. 1. — Ioannes Damasce. — Chrisostomus. — Ambro. — August. — Lactāti⁹. — Cassian⁹. — Leo papa — Prosper. — Theoph. — Bernard. — 2. Tim. 1.]

[Margin letters: C — D — A]

Peior certè esset hominis conditio, quàm cuiuslibet bestiæ, immò quàm lapidis & cuiuslibet stipitis.
Nam his rebus nemo imputat peccatum aut vituperium aliquod, eò quòd necessariò & à natura
faciunt quicquid faciunt. Homini verò, qui iuxta istorum hæreticorum sententiam, cùm peccat, ne-
cessariò peccat, rependitur pro peccato suo non solum vituperium & pœna temporalis, sed æterna
damnatio, si peccatum non fuerit illi dimissum. Præterea si hæc hæreticorum assertio vera esset, iam
non esset dicendus Deus pius & misericors, sed crudelis tyrannus. Nònne iniquus & crudelis tyrannus
meritò diceretur, qui præordinet vt subditi sui debiles & infirmi cum hostibus multò illis fortioribus
dimicēt, & vincantur, & ob id victos postea increpet, & supplicium ab illis exigat? Quis est autem adeò
Psal.118. impius, vt hęc audeat Deo impingere? Ego enim cum Propheta cantabo: Iustus es Domine, & rectum B
iudicium tuum, & omnes viæ tuæ veritas. Mentiuntur ergo isti impij hæretici, vituperantes naturā hu-
manam, & eam vsq; ad bestias & cætera animantia deiicientes, & diuinam bonitatē blasphemātes, qui
peccata nostra non in nostrā voluntatem, sed in diuinam prædestinationem referunt. Denique hæc hę-
Cōcilium resis est per apertam Ecclesię definitionem damnata. Nam Cōcilium Arausicanū cap.13. suorum decre-
Arausi- torum, ait: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum nisi per gratiam baptismi nō potest re-
canum. parari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, nō potest reddi. Vnde ipsa veritas dicit: si vos filius libera
Ioan.8. uerit, tunc verè liberi eritis. Hęc concilium Arausicanū. In quibus verbis id potissimum annotandū est,
quod concilium non dixit, arbitrium hominis per peccatum fuisse omnino sublatum: sed tantùm di-
xit, esse infirmatum, & postea per gratiam baptismi posse reparari. At quod infirmatum est, aliquam po-
Philip.4. tentiam, quamuis non integram, habet. Per gratiam autem baptismi reparatum habet integram ad bo-
Cōcilium num potestatem, iuxta illud quod Paulus ait. Omnia possum in eo qui me confortat. Sed multò copio-
Tridenti- sius & apertius de hac re definiuit concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum, quod in sessio-
num. ne sexta tres pro hac re ædidit canones, videlicet quartum, quintum, & sextum, quorum verba sunt quæ
sequuntur. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari, as-
sentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præ-
paret, neque posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passi-
ue se habere, anathema sit. Si quis liberum hominis arbitrium, post Adæ peccatum amissum & ex-
tinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique à Sathana in-
uectum in Ecclesiam, anathema sit. Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas face- C
re, sed mala opera ita vt bona Deum operari, non permisiuè solùm, sed etiam propriè, & per se, adeò
vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema sit. Sed opus est vt
Ioan.15. aduersariorum obiectionibus respondeamus. Primò nobis obiiciunt illud quod Christus apud Ioānem
ait: Sine me nihil potestis facere. Quid est hoc nihil (inquiunt) quod sine Christo facit liberum arbi-
trium? Si dicas quod potest præparare per opera moraliter bona ad gratiam suscipiendam, mira est,
inquit Lutherus, præparatio quæ per nihil fit. Respondeo quòd nugacissimo sophismate agit rem suam
Lutherus, qui toties sophistas irridet: quoniam iuxta hunc modum argumentandi liceret etiam colli-
gere, nullam causam etiam naturalem aliquid posse producere, cùm cōstet nullam talem sine Deo pos-
se aliquid producere. Tunc quæram, quod est illud nihil, quod sine Deo potest facere? Et si ergo nul-
la creatura posit aliquid sine Deo, non tamen inde licet colligere, vt non posit aliquid etiam cum Dei
adiutorio: sicut gratia exempli, vir sine fœmina non potest generare, non tamen inde sequitur, vt e-
tiam cum fœminæ adiutorio generare non posit. Fatemur ergo Deum sic adesse libero arbitrio, & re-
liquis omnibus causis, vt sine eius adsistentia & cōcausatione nihil agere valeant, quæ tamen cum ipsius
adiutorio proprios motus agere possunt. Liberum tamen arbitrium vt bene agat, speciali quodam eget
auxilio diuino, sine quo etsi agere possit, non tamen bene. Et hoc est illud nihil, quod sine Deo, id est, si-
ne eius gratia nostrum potest liberum arbitrium. Solenne est enim sacris literis, vt ea quæ memoria vi-
1.Cor.7. tæ æternæ non sunt, nihil appellent. Sic enim Paulus in Priore ad Corinth. epistola ait: Circūcisio ni-
1.Cor.13. hil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Et iterum: Si habuero prophetiam &
1.Cor.12. nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes transfe-
ram, charitatem autem non habuero, nihil sum. Nihil ergo sine Deo possumus facere, quia sine eius cō- D
causatione nulla creatura potest aliquid facere: quoniam etsi diuisiones operationum sunt, idem tamen
est Deus, qui operatur omnia in omnibus. Habita etiam hac generali Dei adsistentia & concausatione,
nihil, hoc est, nullum opus meritorium potest facere liberum arbitrium sine speciali dei auxilio, hoc est,
Rom.6. sine gratia Dei, per quam, quis habet vt posit vitam æternam mereri: iuxta id quod Paulus ait: Gratia
Dei vita æterna. Hæc ergo gratia seclusa, etsi multa posit nostrum liberum arbitrium cum Dei gene-
Ioan.15. rali adiutorio, non tamē potest mereri, & ita nec fructum vitæ æternæ ex se producere. Et hoc est quod
Saluator dixit: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quis est qui manet in Deo,
1.Ioan.4. nisi qui habet gratiam eius? Qui manet in charitate (inquit Ioannes) in Deo manet. Hic ergo sic in
Ioan.15. Deo manens, qui videlicet gratiam Dei habet, fert fructum multum: quoniam vitam æternam, quæ a-
deò multa est, vt omnia cætera quæ desiderari possunt, huic non valeant comparari. Qui autem gratiam
Dei non habet, non manet in Deo, & ideo non potest fructum vitæ æternæ ex se sine radice gratiæ pro-
Prouer.3. ducere: quapropter tanquam palmes infructuosas excidetur in morte, & in ignem inferni mittetur. Et
Hiere.10. hoc modo etiam intelligenda sunt alia multa in sacris literis. Scio Domine (inquit Hieremias) quia non
Ioan.3. est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Et Ioannes baptista dicebat: Non
2.Cor.3. potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. Et Paulus Apostolus ait: Non quòd suf-
Iacob.1. ficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et beatus Ia-
cobus in sua canonica epistola ait: Omne datum optimum & donum perfectum de sursum est, descen-

dens à

dens à patre luminū. Hæc enim omnia & alia similia, quæ plurima sunt, non tollunt arbitrii libertatem,
A sed ostendunt nostri arbitrii insufficientiā, quod sine Dei auxilio nō potest aliquid facere. Quapropter circunspectissimè Paulus locutus est, quum dixit: Non quòd sufficiētes simus, &c. & omnis sufficientia nostra ex Deo est: vt apertè ostenderet se nō tollere libertatem, sed eiusdem libertatis sufficientiam. Secundò obiiciunt nobis illud Saluatoris apud Ioānem: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. *Ioan.6.* Per quæ verba (vt Lutherani aiunt) tota arbitrii libertas tollitur, quoniam liberū arbitrium trahitur à Deo, & sine hoc tractu ire ad eum non potest. Tractus autem violentiam quandam dicit: non est ergo arbitrium hominis liberum. Respondeo falsum esse quod assumunt, hunc videlicet tractum diuinum esse violentiam aliquam, quoniā non est aliud quàm vocatio quædā interna, & exhortatio & monitio, qua monet & mouet voluntatem nostram ad bene operandū. Huic autem vocationi & monitioni homo sæpè resistit inobediens existens, ex quo conuincitur talem vocationem non esse violentam. Nam & Dominus hanc hominum resistētiam accusat, dicens: Vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & *Prou.1.* non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Fatemur ergo tractum patris per gratiam præuenientem, quo secluso nostrum arbitrium moueri non potest ad bonum operandum. Sed sic nos attrahens Deus, in nostra nos dimittit libertate, vt acquiescamus illi vocanti & monenti, aut obduremus corda nostra cùm eius vocem audierimus. Et in hoc est nostra libertas ad bonum, vt postquam Deus monuerit ad bonum, sit iam nobis liberum declinare ad id quod magis
B placuerit, siue bonum, siue malum. Ante monitionem tamen est nobis potestas ad malum, sed nō ad bonum. Quę omnia multò diffusius atque apertius docuimus suprà in titulo de gratia, hęresi prima. Ad illum ergo locum mittimus lectorem: quoniam ibidem ostendimus concordiam gratiæ & liberi arbitrii, quo pacto sic inter vtrunque cōueniat, vt vnum non deroget alteri. Tertio obiiciunt illud Pauli in epist. ad Romanos: Non est volentis neque currentis, sed Dei miserētis. Et iterum: Ergo cui vult miseretur, & *Roma. 9.* quem vult indurat. Respondeo illa Pauli verba solùm esse accipienda de voluntate prædestinationis & reprobationis diuinę, quoniam toto illius capituli discursu de nulla alia re disserit, quàm de prædestinatione & reprobatione diuina. Dicit enim Paulus prædestinationem illam diuinam, qua aliquos ab æterno præordinauit ad vitam æternam: non pēdere ex nostris meritis, sed ex sola misericordia diuina, quæ sine nostris meritis ad tam grande bonum nos elegit. Et idem sentit de reprobatione, ea videlicet, quæ non est actus positiuus suæ voluntatis, sed sola priuatio prędestinationis, qua non vult ordinare aliquem ad vitam æternam. Hæc inquam reprobatio etiam fit sine nostris demeritis, sed per solam diuinæ maiestatis voluntatem, qua noluit hunc destinare ad gloriā. De qua re argui non potest, quia cùm nulli Deus debeat, nulli etiam facit iniuriam, cùm non dat quod non debet. Quòd si quis fortè de hoc murmurauerit aduersus Deum, & conqueratur quòd prædestinatus non fuerit, respondebit illi Dominus: Amice nō facio tibi iniuriam, tolle quod tuum est, & vade. *Mat.20.* Alia autem reprobatio, quæ fit per actum positiuum voluntatis, per quam Deus aliquem ordinat ad pœnam æternam, nūquam fit sine demeritis: quoniam (vt ait Aug.) nunquam Deus est vltor, quin prius aliquis sit peccator. Verum etsi Deus absque vllis hominū meritis & demeritis quosdā prædestinat ad vitam, & quosdā non vult prædestinare, talis ta-
C men prædestinatio & reprobatio nullam infert necessitatem operibus nostris, nec tollit arbitrii potestatem & libertatem. Nam post talem prædestinationē & reprobationem & electi & reprobi liberè agunt. Neque obstat, quòd talis prædestinatio sit infallibilis, vt propter hoc nostrū arbitrium iuxta illam operari cogatur, quoniam qui præuidit finem prędestinatorū, videlicet gloriam æternam, præuidit etiā media, per quæ talis finis est acquirendus: opera scilicet bona, quæ cum Dei adiutorio illi sunt operaturi. Ideo beatus Petrus admonet nos ad bona opera, ne videlicet nos eorum securos reddat diuina prædestinatio, sed potius vt operemur, quò ipsius prædestinationis finem consequi mereamur. Sic enim ait: Quapropter fratres magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Et Paulus, qui certò sciebat se esse prædestinatum, diligentissimus erat bonorum operum executor. *2.Pet.1.* Qui enim sciebat repositam sibi esse à Deo iusto indice coronam iustitiæ, castigabat corpus suum, & in seruitutem redigebat, ne fortè cùm aliis prædicasset ipse reprobus fieret. *2.Tim.4.* Ex quo argumento satis apertè conuincitur prædestinationem diuinam, nullam prorsus inferre necessitatem nostris operibus, aut in aliquo minuere nostri arbitrii libertatem. Alia autem argumēta, quoniam debiliora sunt, omitto. Aduersus hanc hæresim post illos vetustos autores, quos suprà recensuimus, scripsit Ioannes Cochleus duos libros de libero arbitrio aduersus Philippum Melancton. Et Ioan. Ecchius aduersus Lutherum de eadem re scripsit satis, vt solet, diffusè. Ioannes Roffensis episcopus in eo opere quod contra Lutherum ædidit, vno integro articulo, videlicet trigesimo sexto, de hac re disputat. Illa etiam, quæ nos suprà in titulis de fato, de futuro contingenti, de gratia, diximus, valde huic loco seruire possunt.

SEcunda hæresis est, quæ docet hominem post diuinam gratiam deperditam, non posse aliud facere
D quàm peccatum. Huius hæresis autor est etiam Lutherus dicens, quod arbitrium hominis destitutum gratia Dei, quanto magis nititur tanto grauius peccat. *Lutherus.* Hæc hæresis ex his quæ nunc proximè docuimus prosternitur: quoniam si hominis arbitrium ex se & ex sua conditione liberum est, non potest per quodcunque adueniens peccatum suam libertatem amittere, & per consequens etiam cùm in peccato fuerit, poterit, sicut peccare, ita & peccatum vitare, & bonum opus, quamuis non meritorium, operari. Hoc etiam specialiter conuincunt quædam testimonia ex illis quæ suprà produximus, vt est illud: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. *Ioan.1.* Nam hæc potestas, vt diximus, magis videtur esse collata peccatoribus quàm iustis: quoniam iusti per gratiam quam habent, iam sunt filij Dei, nec est eius opus vt iterū fiant filii Dei. Et illud Apocalypsis vbi de Iezabele Deus ait: Dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret. *Apoc.2.* Frustra datur illi tempus, si illa pœnitere nō potest. Præterea frequētissimæ

sunt in sacra scriptura monitiones, quibus peccatores exhortantur ad pœnitentiam præteritorum. Con-
Eze.18. uertimini, inquit Dominus, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in
Iohelis.2. ruinam iniquitas. Et per alium Prophetam iterum ait: Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et ipse-
Matt.3. met Saluator ait: Agite pœnitentiam, appropinquabit regnum cœlorum. Frustrà autem monentur ad pœnitentiam peccatores, si nihil aliud quàm peccare possunt. Hæc hæresis damnata est in concilio Tridentino sub Paulo tertio celebrato, quod inter multos quos sessione sexta ædidit canones, septimũ contra hanc hæresim condidit in hac verborum forma. Si quis dixerit, opera omnia quæ ante iustificatio-
Cõcilium nem fiunt, quacunque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehemen-
Tridenti- tius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare: Anathema sit.
num.
Iouinian⁹ TErtia hæresis docet liberum arbitrium post receptam baptismatis gratiam non posse amplius peccare. Hanc hęresim primus docuit Iouinianus monachus. Illam etiam impingit August. in libro de A
Pelagius. hæresibus Pelagio. Sed de hac hæresi iam suprà disputauimus in titulo de gratia, hæresi secunda: & ex his quæ nunc proximè aduersus primã huius tituli hæresim diximus, satis apertè conuincitur, quoniam sicut peccatum non tollit arbitrii libertatem, ita nec gratia, quoniam libertas est naturaliter insita humano arbitrio, ita vt per nullum superueniens accidens tolli possit. Quò fit, vt sicut in peccato existens propter suæ libertatis potestatem poterat aliud peccatum vitare, ita in gratia existens propter eandem arbitrii libertatem possit aliqua in posterum peccata committere. Et ita factum esse, vt gentissimis testimoniis comprobauimus suprà in titulo de gratia, hæresi secunda.

LINGVA.

PHilaster in suo libro de hæresibus censet esse hæresim dicere quòd ante Babel ædificationem fuerit solùm vna lingua: quoniam (vt ille ait) firmiter credendum est plures ante illud tempus fuisse linguas, quas tamen indito quodam à Deo spiritu omnes vsque ad illud tempus callebant. Quòd autem scriptura dicit terram fuisse vnius labii, ideo dictum putat, quia & si plura essent genera linguarum, om-
Genes.11. nes tamen se inuicem intelligebant: quia (vt ait) omnibus erant omnes linguæ notæ. Ego autem ab hac Philastri sententia tam longè absum, vt putem hæresim esse quod ille docet. Nam scriptura sacra tam apertè dicit vnicam tantum fuisse linguam, vt nihil manifestius dici possit. Erat, inquit, terra labii vnius. Si varietas linguarum erat in terra, non diceretur verè terram esse labii vnius, quamuis quilibet homo omnes linguas sciret. Nam etsi Italus intelligat Hispanũ, & Hispanus vice versa intelligat Italum, nullus tamen sanæ mentis negabit variam esse illorum linguam. Nullus etiam dicet vnicam esse amborum linguam, cùm sit cuique illorum propria lingua. Intelligentia siquidem linguarum non valet efficere vt
August. duæ aut tres linguæ vna dicantur. Quò fit vt quamuis omnes se mutuò intelligerent, non possit dici terram fuisse vnius labii, si varietas linguarum erat. Præterea illa linguarum varietas superflua erat, si omnium linguas omnes callebãt. Lingua enim ad id solum inuenta est, vt per illam nostros conceptus manifestemus: quoniam (vt beatus Augustinus decimoquinto libro de Trinitate ait) verbum quod foris sonat, signum est eius verbi quod intus latet. Si ergo lingua vna satis omnibus erat vt suos quisque animi conceptus & affectus aliis innotescere faceret, quid opus erat tot superaddere linguas? Nunc autem post illud superbiæ peccatum quod in Babelis ædificatione monstratum est, non potest dici inanis & superflua hæc linguarum multitudo: quoniam ad retundendam illorum superbiam inducta est à Deo, & vsque hodie ad nostram etiam reprimendam superbiam seruata. Deinde scriptura sacra dicit tunc primum cùm Babel ædificari cœpit, cõfusum esse labium vniuersæ terræ. Quid est dicere labium tunc primum esse cõfusum, nisi quòd tunc est primò diuisum, & multiplex variumque factum? Nam vbi vnitas est, ibi confusio esse non potest: vbi autem multitudo, ibi est & confusio. Sed ante Babelis ædificationem non erat confusum labium vniuersæ terræ: ergo ante illud tempus non erat varium aut multiplex, sed vnicum duntaxat. Rursum hanc nostram sententiam docent omnes sacri doctores qui de hac re scripserunt: neque vnus est ex illis qui Philastri sententiæ faueat. Beatus Augustinus in libro de mirabilibus sacræ scripturæ capite nono, sic ait: Cùm ad illud vsque tempus esset vnius linguæ cunctus populus vni-
August. uersorum qui ad tale opus uenerat, linguas in diuersa verba diuisit, scilicet vt rectissimo arbitri iudicio, qui alto superbiæ tumore membra contempserat, in fragilissimæ substantiæ suæ modo sermonis vtique pœnam sentiret. Et hoc non in ipsis tantum patribus quod euenerat, fiebat: sed per omnes filiorum propagines talis vindictæ conditio pertransibat: vt qui æternam sibi posteritatis famam quærerent, C
mansuram in illis posteritatibus ipsius præsumptionis per vniuersa venturi seculi tempora animaduersionem inuenirent. Hactenus Augustinus. Ex quibus verbis id potissimum annotandum est, quod in principio dixit linguas in diuersa verba fuisse diuisas, & non (vt Philaster ait) in diuersam linguarum
Eucheri⁹. præ existentium notitiam. Eucherius Lugdunensis episcopus libro secundo super Genesim capite septimo, ita ait: Eo autem tempore quando linguarum facta est varietas, in sola domo Heber quæ antea fuit, lingua remansit. Hæc Eucherius. Ex quibus verbis apertè satis constat illum sentire vnam solam tunc fuisse linguam, videlicet Hebraicam. Neque pro hac re opus est plura citare testimonia, sed
Iosephus. vnum solum, quod maximi est ponderis, proferam, nempe Sybillinum. Nam Iosephus libro primo An-
Sibylla. tiquitatum capite nono, hæc quæ sequuntur verba Sibyllam dixisse refert. Cùm omnes homines vnius vocis existerent, quidam turrim ædificauerunt excelsam, tanquam ascensuri per eam in cœlum. Dii verò immittentes ventos, euerterunt turrim, & vocem propriam vnicuique partiti sunt: & propterea Babyloniam vocari contigit ciuitatem. Hæc Sibylla. In quibus verbis annotare oportet quod dixit vocem propriam cuique esse partitam: & nõ dixit esse vnicuique datam propriam antiquæ vocis cognitionem. Firmiter ergo credendum est vnam solum ante Babel ædificationem fuisse linguam. Philaster autem ex

praua scripturæ intelligentia deceptus est. Nam antequam de huius turris ædificatione scriptura loqui inciperet, cùm septẽ filios Iapheth per ordinem recẽseret, hæc dixit: Ab his diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis vnusquisque secundum linguã & familias suas. Quæ verba non intelligens Philaster Genes.10
D esse per anticipationem dicta, putauit iam tunc fuisse plures linguas antequã Babel ædificaretur. Oportebat tamen illum meminisse sacræ scripturæ morem esse aliqua per anticipationem narrare: vt scilicet antequam facta fuerint, quodammodo & perfunctoriè narrentur, vt postea suo ordine res queq; gesta largius describatur. Hæc enim vna est & non minima ex Ticonij regulis pro sacræ scripturę intelligentia, quas beatus Augustinus in libro de doctrina Christiana impensè laudat. Superius enim sacra scriptura per anticipationem dixerat vnunquenque populum suam linguam habuisse, nec tamen dixerat quo pacto, sed pertransiit ad aliorum filiorum Noë progeniem describendam: deinde verò ad id quod omiserat rediens, narrat quomodo vel ob quam causam diuisio vel confusio linguarum multarum facta fuerit, & dicit: Erat autem terra labij vnius, & cætera. Et hunc esse verum literæ sensum, docet beatus Augustinus lib.16. de Ciuitate Dei, cap.4. sic inquiens: Cùm ergo in suis linguis istæ gentes fuisse referantur, redit tamen ad illud tempus narrator, quando vna lingua omnium fuit: & inde iam exponit quid acciderit vt lingarum diuersitas nasceretur: Et erat, inquit, omnis terra labium vnum: & vox vna omnibus. Hęc Augustinus. Et quidem pro hac re satis me dixisse arbitror, hoc solo contentus, si prius monuerim lectorem, vt animaduertat quàm periculosum sit leuiter de hæresi pronunciare. Nam Philaster vir alioqui doctus, & pro fide Catholica pugnans, cum alios de hæresi notat, ipse in errorem labitur, assertionem verè Catholicam damnans. Nec miror: quoniam (vt est in Prouerbio) bonus quandoque dormitat Homerus. Sed neque ipse Philaster (vt beatus Augustinus de illo refert) homo admodum doctus erat: propter quod in suis censuris facilius errare potuit. Gen.1. August.

FINIS LIBRI NONI.

A F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER DECIMVS.

MALVM ET MALITIA.

IVXTA Aristotelis præceptum, omne æquinocum prius est in sua diuersa significata partiendum, & postea de eorum quolibet seorsum loquendum. Cùm ergo hæc vox malum, aut hæc vox malitia, multa significet in sacris literis, oportet vt prius quàm de eius significatis loquamur, ostendamus multiplicem illius significationem. Est enim multiplex malum, & omne tale aduentitium aut accidentale. Nam quòd nulla res sit mala ex natura, iam suprà contra impium Manichæum Deo autore euicimus, in titulo de Creatura, hæresi secunda. Malum ergo quod accidit rei, duplex est. Nam quoddam est malum culpæ: aliud est malum pœnæ, quod mea sententia rectius dici posset damnum. Iuxta hanc ergo mali partitionem etiam partitæ sunt hæreses quæ de malo loquuntur.

B PRima ergo hæresis dicit malum esse à Deo, & Deum facere mala. Huius hæresis autor fuit Florinus quidam, à quo Floriani dicti sunt. Hic Florinus fuit tempore Commodi Imperatoris, & Papæ Eleutherij. Florinum in eodem errore imitatus est quidam alius nomine Blastus. Et aduersus hos duos hæreticos (vt testatur Eusebius Cæsariensis libro quinto historiæ Ecclesiast. cap.20.) scripsit beatus Irenæus: ad Blastum de schismate librum vnum: ad Florinum de Monarchia, & quod Deus non sit autor malorum, librum alium. Hunc eundem errorem postea suscitarunt Seluciani & Hermiani à Seleuco & Hermia autoribus sic appellati. Hi dicebant malum aliquando esse à Deo, aliquando à materia. Hunc errorem apertissimè damnat ipse veritatis magister, dicens: Non potest arbor bona fructus malos facere. Aut ergo Deus bonus non est, aut mala producere non potest. At Deus bonus est, imò ille solus bonus est: quoniam ex se & à se bonus est: ergo ille mala facere non potest. Præterea: Paulus Apostolus in ea quæ est ad Romanos epistola, ait: Si radix sancta, & rami. At nullus verè potest dici sanctus nisi Deus, qui solus est sanctus, sicut & solus Dominus. Nam de hoc duo Seraphin clamabant alter ad alterũ. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabbaoth. Si ergo Deus sanctus, quî fit vt rami ab eo procedentes mali sint? Non enim fallitur Apostolus, dicẽs: Si radix sancta, & rami. Rursum: Si Deus est causa malorum, aut malorum quæ à natura sunt mala, aut aliorum malorum quæ sunt contraria iustitię & rectitudini, quæ alio nomine vocantur vitia & peccata. Mala ex sua natura nulla esse, superius in titulo de Creatura contra Manichæum ostendimus. Quòd si nihil est à natura malum, & Deus (vt Florinus ait) est autor malorum, necesse est vt sit autor vitiorum & peccatorum nostrorum, & per consequens perditionis nostræ. Verùm huic sententiæ ipsemet contradicit, qui per Prophetam Oseam ait: Perditio tua ex te Israël, tantummodo in me auxilium tuum. Et certè si Deus esset causa nostrorum malorum nimis iniustus esset, si nos puniret propter mala quæ ipse operatus est. At cùm Deus puniat peccatores, & iustissimè hoc faciat, qui iustus est, & iniustè nihil agere potest, conuincitur inde apertissimè illum Florinus. Blastus. Seleucus Hermias Matt.7. Rom.11. Esa.6. Osee.13.
C

Roma.9. non esse causam nostrorum malurum. Sed hic quispiam fortasse obiiciet nobis illud Apostoli: O homo
tu qui es qui respondeas Deo? Nunquid dicet figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? An non ha-
bet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in cõtume-
liam? Ex quibus verbis fortè alicui videbitur Paulũ asserere mala esse à Deo, cùm dicat Deum fecisse ali-
qua vasa in contumeliam. Sed hoc non ita se habet. Pro cuius clariori intelligẽtia id prius admonere o-
portet, solenne esse in sacris literis permissionem Dei actionẽ illius vocare, ita vt illa quæ Deus permit-
Exod.4. tit, eundem agere dicat. Ego (inquit Deus) indurabo cor Pharaonis. Tunc enim Deus peccatorum cor-
da obdurat, cùm illos pro magnitudine suæ bonitatis tolerat, non eos statim puniens, sed expectans ad
pœnitentiam, propter cuius benignitatem & patientiam, qua peccatores abutuntur, illi redduntur quo-
tidie peiores quemadmodum Dominus habens seruum improbum, quem humaniter & benignè trac-
tans facit deteriorem. non quidem quòd Dominus seruum malitia imbuat, sed quòd seruus abusus sit
Domini benignitate ad augendam suam malitiam.
Indurare ergo dicitur Deus Pharaonẽ, quia permittit illũ indurari. Sic enim intelligendũ est illud quod
Dominus per Ezechielem Prophetã ait: Loquens de Propheta respõdente peccatori interrogãti in ma-
Ezech.14. litia sua: Ego decipiam (inquit) prophetam illum. Decipiet quidem, non quòd notinam fallacem in eo
causet, sed quia permittet illum decipi, & hoc propter malitiam ipsius interrogãtis. Vnde ipse Dominus
subiungit, dicens: Iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ erit. Ad eundem modum etiam
intelligendum est illud dictum Pauli Apostoli proximè citatum, quo ait Deum facere alia vasa in hono
rem, alia in contumeliam. Facit enim Deus omnia quantum ad eorum substãtiam, iuxta illorum autem
bonitatem & malitiam vario modo se habet. Nam illorum bonitatem facit Deus cum libero illorum D
arbitrio, quod simul cum Deo operatur. Illorum verò malitiam Deus non operatur, sed solùm illorum
liberum arbitrium. Deus ergo dicitur facere vasa in ignominiam, non quòd ipse fecerit illa ignominio-
sa, sed quia postquam Deus fecit vasa, id est, homines quantum ad eorum substantiam, illi Deo permit-
tente lapsi sunt in ignominiam. Sic igitur accipiendum est, cum dicitur Deum facere vasa in contume-
liam, vt facere ibidem capiatur pro eo quod est permittere, sicut & in aliis pluribus scripturæ locis factũ
esse comperimus. Et de hac hæresi hæc dicta sufficiant.

SEcunda hæresis docet aliquas esse creaturas ex se malas, & has dicit esse productas nõ à Deo summo
bono, sed à quodam alio principio omnium malorum, quod dicit esse summum malum. Hæc hære-
Manicheus. sis tribuitur Manichęo velut primo illius autori, & hoc quia fortè ab illo magis innotuit, aut fortè
quia magis sub illo præualuit vt plures deciperet. Nam alioqui iniustè hæc hæresis tribueretur Mani-
Cerdon. chæo velut illius parenti, cùm multo vetustior sit illius origo. Cerdon siquidem (vt ait Augustinus in li-
bro de hæresibus capite vigesimoprimo testatur) duo posuit principia rerum, vnum bonum à quo bo-
Gnostici. na, aliud malum à quo cuncta mala procedere dicebat. Ante Cerdonem docuerunt etiam hũc errorem
iı hæretici qui vocati sunt Gnostici. Hoc enim illis tribuit Augustinus in libro de hæresibus capite sex-
to. Manichæus ergo dixit duo esse principia, vnum bonum à quo producta sunt bona, videlicet inuisibi-
lia, & incorporea, prout sunt supercœlestes & angelicæ substantiæ, & animæ rationales. Alterum malũ,
à quo (vt dicit) producta sunt omnia mala, & hæc dicit esse omnia corporea & visibilia. Contra hãc hæ- A
resim pluribus in locis iam suprà disputauimus. Nam in titulo de creatura, hæresi prima, ostẽdimus om-
nes creaturas esse productas ab vno Deo. Et hæresi secunda eiusdem tituli probauimus ex sacris literis
aduersus eũdem Manichæum omnes creaturas esse bonas. Et in titulo de Deo, hęresi prima, cõuicimus
apertissimè ex sacris literis vnum esse Deum, qui vetus & nouum cõdidit testamentum. Ad illa ergo lo-
ca recurrat lector, quoniam ex illis satis apertè hæc hæresis prosternitur. Et si lector curiosus plura de
hac re nosse cupit, petat ab Augustino, qui sæpissimè aduersus hanc hæresim disputat. In libro de libero
arbitrio ostendit malum nullũ esse ex sua natura, nec à Deo, sed à nostro libero arbitrio. Hoc idem pro-
bat latissimè & efficacissimè in libro secundo de moribus Ecclesię. In disputatione quam habuit cum
Fortunato Manichæo de eadem re tractatur. In libro de duabus animabus eandem rem agit,

TErtia hæresis negat Deum facere aliquod malum, qualecunque illud fuerit. Huius hæresis autor (vt
testãtur Philaster & Augustinus) fuit quidam Coluthus Ægyptius, à quo dicti sunt Coluthiani. Et
Coluthiani. quamuis Augustinus de his Coluthianis scribens in libro de hæresibus capite sexagesimoquinto, subti-
cuit patriam Coluthi illorum autoris: tamen Philaster expresſit in suo libro de hæresibus.
Nullus tamen illorum prodidit quo tempore ille fuerit: neque apud aliquem alium inuenire potui.
Hæc sententia ideo de hæresi notatur, quoniam afflictiones & angustiæ mala vocantur in sacra scri-
ptura, non quòd ex se mala sint, sed quòd sint aut videantur mala tolerantibus. Nocent certè aliqua ex
parte afflictiones & cruciatus illis quibus infliguntur: ex alia tamen parte prosunt, cùm per illorum pa- B
tientiã mali emẽdentur, & boni meliores fiant. Quia ergo generali sententia Coluthus asserebat Deum
non esse alicuius mali factorem, ideo velut hæreticus damnatur, & meritò, quoniam constat ex sacris li-
teris afflictionem infligi à Deo, & hanc vocari malum. Nam per Esaiam Prophetam Dominus ait: Ego
Esa.45. Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras: faciens pacem, & creans malum. Malum
hic dixit bellum, non quòd per se malum sit, sed quòd malum sit illis qui sustinent: malũ quidem, quia
Hiere.11. nociuum. Quòd autem nomine mali ibi intelligat bellum, cõuincitur ex literæ decursu, in qua est quæ-
dam contrariorum oppositio. Sicut enim tenebræ contrariæ sunt luci, sic etiam paci bellum. Ergo cùm
paci opposuit malum, cõuincitur vt malum sit bellum. Præterea, per Hieremiam Prophetam hoc idem
expressius Deus ostendit, sic dicens populo Iudæorum: Ecce ego inducã super eos mala, de quibus exi-
re non poterunt. Et quòd mala ibi dixerit afflictiones, conuincit id quod sequitur: Clamabunt (inquit)
ad me, & non exaudiam eos, & ibunt ciuitates Iuda, & habitatores Hierusalem, & clamabunt ad Deos
quibus

quibus libant, & non saluabunt eos in tempore afflictionis eorum. Ecce apertissimè afflictiones dictas
esse mala quædam, quæ Domious minatur se inducturum super ciuitates Iuda, à qoibns dicit eas non
posse saluari per auailium Deorum quibus libabant. Rursum, Ionas Propheta describens qualiter Ni- *Ionæ.3.*
niuitæ ad eius prædicationem pœnituerint, ait: Et vidit Deus opera eorum quia conuersi sunt de via
sua mala, & misertus est Deus super malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Deinde,
ipse veritatis magister prohibens solicitudinem in crastinnm, ait: Crastinus enim dies solicitus erit sib- *Matt.6.*
C ipsi: sufficit diei malitia sua. Hoc est, sufficit cuiqne diei vt pro necessariis ad illum dié, tribulationem &
angustiam toleret. Demum, apud Amos prophetam dicitur: Non est malum in ciuitate quod Dominus *Amos.3.*
non fecerit. Per quæ verba innuere voluit nullam esse tribulationem aut angustiam quæ non veniat à
Domino, illam aut faciente, aut permittente.

QVarta hæresis est quam inter alias Philaster recenset, quæ (vt ille ait) docuit malos reges, aut pseu-
doptophetas non à sua venire voluntate, sed à Dei iussione procedere dicit. Sed huius hæresis nul-
lum indicauit autorem. Sit tamen quiuis huius sententiæ autor: constat illam esse à fide Catholica *Hiere.27.*
alienam. Nam Hieremias ad Sedechiam regem Iuda & ad populum eius loquens, ait: Subiicite colla ve
stra sub iugo regis Babylonis, & seruite ei, & populo eius, & viuetis. Quare moriemini tu & populus
tuus gladio, & fame, & peste, sicut locutus est Dominus ad gentem quæ seruire nolnerit regi Babylo-
nis? Nolite andire verba Prophetarum dicentium vobis: Non seruietis regi Babylonis: quia médacium
ipsi loquuntur vobis: qnia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetabant in nomine meo mendaci-
ter, vt eiiciant vos, & pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis. Hæc Hieremiæ verba
tam aperta sunt ad huius hęresis oppugnationem, vt non sit opus interpteratione: quoniam de pseudo-
prophetis loquens dicit Domious quòd non miserit eos. Et de malis regibus per Oseam Prophetam lo- *Osea.8.*
quens Dominus, ait: Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & nó cognoui. Quibus ver-
bis decem tribubus Deus eaprobat quòd Hieroboam & succedentes illi reges præter Dei voluntatem *3.Reg.12.*
reges instituerint, & illi citra Dei consilium dominati sint. Mali ergo reges nó à Deo mittuntur vt mali
D sint, sed suo ipsorum arbitrio mali fiunt. Verùm hic huius hæresis autor nobis obiiciet quod in libris Re-
gum legitur de Achia Propheta Silonite, quòd lacerauit palliú suum in duodecim sectiones: ac decem
quidem dederit Hieroboam, prædiaeritque illi, Rex decem tribuum eris: & postea dehortans Roboam
regem à bello quod parebat facere aduersus Israëlitas vt illos ad suum imperium reduceret, diait Deus:
A me enim factnm est verbum hoc, quibus verbis Dens testatus est se decem tribnum regnum tradidis-
se Hieroboam. Ergo ille ex Deo regnauit. Cui obiectiooi nos respondemus quòd multa sunt in sacris
literis quæ à Deo facta esse dicuntur eò quòd illa fieri permisit, non quidem quòd præcedente Dei con-
silio & voluntate facta esse credamus, sed ea permissione, ita scilicet quòd malignis hominum volunta- *Roma.1.*
tibns obstare noluerit, sed illos ex proprio eorum arbitrio agere permiserit. Sic enim accipiendum est
quod de geotibus ait Paulus: Tradidit illos Deus (inquit ille) in desideria cordis eorum, in immunditiá,
vt contumeliis afficiát corpora sua in semetipsis. Tradidit diait pro eo quod est permisit. Deus enim nó *Psal.80.*
est nostratú culparum autor: permittit tamen nobis ea nostra sentétia agere. Cùm autem ab illo dimit-
timur, in maaima quæque peccata labimur. Sic enim ipse per prophetam testatur, dicens: Dimisi eos se- *Ezech.14*
cundum desideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus suis. Sic etiam accipiédum est qnod de ma-
lo propheta, qui populo propter illius iniquitatem datus est, Dominus per Prophetam Ezechielem lo-
quens, ait: Et propheta cùm errauerit, & locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi prophetam illum. *3.Reg.12.*
Non est enim verisimile vt Deus qui tam strictè deceptiones & fallacias hominibus prohibuit, ipse de-
cipere velit. Propter quod id quod ait, decipi prophetam illum, sic accipiendum est, quòd illum decipi *Osea.8.*
permisit, nec illum docere voluerit. Sic etiam cùm dixit: A me factum est verbum hoc, videlicet vt Hie-
A roboam decem tribubus imperaret: permissionem diuinam intellige. Quando verò dixit. Ipsi regnaoe-
runt, & non ea me: priocipes extiterunt, & non cognoui: sic accipere debes, quòd non Dei consilio aut
præcepto factum sit. Sed vt ista apertiora sint, admonere decreui quòd duo oporteat cósiderare in quo-
libet malo propheta, & in malo rege. Alterum est propria illius nequitia: alterú est quòd malus ille exi-
stens aliis propheter aut regnet. Primum, videlicet regis aut prophetæ culpa, nunquam est à Deo. Et si
de hoc intelligit hæc sententia quæ docet malos reges aut prophetas esse à Deo, ita vt sentiat istorum
peccatum esse à Deo: non solum est hęresis, sed aperta in Deum blasphemia. Alterum est quòd cùm rex
aut propheta ex se, hoc est à suo arbitrio iam malus sit, Deus illum mittit vt prophetet ant regnet popu-
lo alicui malo propter sua peccata. Ille autem sic missus, non à Deo mittitur vt prophetando decipiat,
aut regnando tyrannidem exerceat: sed postquam illum suo arbitrio malum factum Deus mittit ad ali- *Iob.54.*
quod bonum, sinit illum iuxta suam malitiam agere, vt sic populum puniat. Et quidem hoc verum est.
Nam (vt ait Iob) Deus regnare facit hypocritam propter peccata populi. Non facit Deus illum hypo- *Esaiæ.10.*
critam: sed cum ille iam sit hypocrita & malus, illum Deus regnare facit propter peccata populi. Et per
Esaiam Prophetam Dominus ait: Væ Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eius indigna-
tio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi vt auferat spo-
lia, & diripiat prędam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. Ipse autem nó sic ar- *2.Thes.2.*
bitrabitur, & cor eius nó ita eaistimabit. Vide hic qualiter Deus miserit Assur, quamuis ille se à Deo mis-
sum non intellexit. Et apostolus Paulus ait: Eò quòd charitatem veritatis nó receperunt, vt salui fierent,
B ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes qui non credunt
veritati. Et iuata hunc sensum non est hæresis dicere malos reges à Dei voluntate venire, sicut aliás in
titulo de potestate dicemus.

MARIA VIRGO.

Eluidius. NON est mirum si Dei genitricis honorem hæretici conati sunt minuere, cùm etiam ipsius Dei nomen non sint veriti polluere. Eluidius ergo vnus ex his qui in insipientia sunt deprehensi, asseruit beatam Dei genitricem post Christi natiuitatem fuisse carnaliter cognitam à Ioseph viro suo. Ad quem errorem docendum motus est ex eo quod apud Mat-
Mat.1. thæum dicitur: Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens. Et iterum: Non cognouit eam Ioseph donec peperit filium suum primogenitum. Ex quibus locis Eluidius colligit Dei genitricem postquam peperit Christum, esse à Ioseph cognitam carnaliter, eamque peperisse filios alios quos (vt ait) Euangelium appellat fratres Christi. Nam apud Matthæum dicunt Iudæi Christo:
Matt.17. Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te. Verùm Eluidius ex litera perperam intellecta in hunc errorem lapsus est.

Cuius autem patriæ aut nationis fuerit, mihi nō cōstat. Hoc solum ex Gennadio agnoui illum fuisse Auxentii discipulum, & Hieronymo coæuum.

Antidicomaritæ. Huius hæresis fautores vocati sunt Antidicomaritę. Hunc errorē impingit etiam Iouiniano Augu-
Iouinian. stinus in libro de hęresibus. Hieronymus tamen qui duobus libris contra Iouiniani errores pugnat, nūquam huius meminit. Primò ergo Dei genitricis virginitatem ostendamus: deinde respondebimus Eluidii obiectionibus. Ad ostendēdam Marię virginitatem perpetuam, etsi scripturę sacræ locus apertius deficiat, nō desunt tamen alia testimonia æquè aut paulò minus efficacia. Ecclesiæ nanque autoritas nō minoris est pōderis quàm sacra scriptura, quoniā sicut sacra scriptura, eò quòd à sancto spiritu est cōdita, errare nō potest, ita Ecclesia, quoniam à Spiritu sancto regitur & docetur, nec fallere nec falli potest. C
Ecclesia autem sentit Dei genitricem fuisse perpetuò virginem quoniam sic eam vbique terrarū prædicat, vt nomine virginis intactæ & intemeratæ semper illam appellet. Pręterea concors omnium sacrorū doctorum sententia (vt supra libro primo docuimus) pro vera fide habenda est, quoniam nō esset possibile vt omnes concorditer sentirent, nisi à Spiritu sancto vno illorum omnium doctore atque rectore fuissent edocti, potissimum cùm plures eorū fuerint abinuicem loco & tēpore separati, ita vt nec vnus alium nouerit, nec illius opera viderit: quapropter fieri nō poterat vt omnes cōcorditer sentirent, si Spiritus sanctus cōmunis eorum magister illorum intellectus ad sic sentiendum non illustrasset. Quòd autem omnes sacri doctores sentiant beatam Dei genitricem fuisse semper virginem, res est tam aperta, vt non sit opus eorum testimonia impræsentiarum adferre, quoniam vix aliquem librum sermonum ad populum reperies, in quo non sint plurima sacrorum doctorum pro hac re testimonia. Et hoc non solùm sensēre Latini, sed idem etiam clamant Græci scriptores. Hoc enim sentit Theophylactus Græcorum recentissimus, idem sæpe clamat Damscenus, idem docet Chrysostomus, idem sentit Basilius, præcipue in quodam sermone de humana Christi generatione. De Origine non est opus dicere, quum in plerisque locis eam prædicet virginem perpetuam. Beatus Irenæus Lugdunensis episcopus temporibus Apostolorum valde vicinus, qui fuit discipulus Polycarpi martyris: is nequā nunquam Dei genitricem (quod sciamus) appellat nisi nomine virginis. Et vt vnum è multis locis ostendam, libro tertio aduersus D
hæreses cap.23. & sequentibus sæpe illā virginem appellat. Beatus Ignatius, cuius aliquod extant epistolæ ad Deiparam virginem, eam fuisse virginem sæpissimè testatur. Deinde non solum doctores hoc sentiunt, sed totus populus Christianus Spiritu sancto impellente in hanc sententiam flectitur. Quid ergo
Gene.16. impii hęretici contra omnium sacrorum doctorum & totius populi consensum docere tentant? Oportet ergo vt (quemadmodum de Ismaele hæreticorum typo dicitur) manus omnium catholicorum cōtra Eluidium leuentur, quia ille manus contra omnes leuare tentauit. Omitto hic figuras & ænigmata in quibus sacra scriptura perpetuam Mariæ virginitatem prodidit, quoniam hæc (vt in primo libro docuimus) parum valent ad conuincendos hæreticos. Rursum, si beata Dei genitrix postquam Christum peperit (vt Eluidius ait) cognita est à viro suo, & genuit filios, quare Christus moriens non commendauit eam alicui ex aliis filiis? Iniuriam nanque fecisse videretur aliis filiis, commendando matrem suam alii quàm filio, quoniam per hoc diceretur parum confidisse de filiis quòd debitum matri exhiberent obsequium. At cùm ii quos Eluidius asserit fuisse filios virginis, viri fuerint sanctissimi, credendum erat eos solicitam curam acturos pro Dei genitrice si illorum mater fuisset. Nam (vt de cęteris taceam) Iacôbum, qui dictus est frater Domini, constat virum fuisse sanctissimum. Si ergo hic filius fuisset Dei geni-
Ioan.19. tricis, non erat opus illam Ioanni commendare, neque Christus vnquam illam Ioanni commendasset, quoniam hoc in inuidiam aliorum filiorum factum esse videretur. Præterea, in sepulchro Christi sicut nec ante, ita nec post Christum quisquam alius positus est. Si ergo corpori Christi defuncti talis exhibitus est honor, vt nullus alius in eius sepulchro positus fuerit propter illius reuerentiam, multo maior honor oportet fuerit ventri virginis exhibitus, vt nec ante Christum nec postea vllus hominum ventrem ipsius intrauerit, præcipuè quòd in ea non solùm corpus Christi defuncti, vt in sepulchro, in A
quo solùm corpus absque anima, deitati tamen coniunctum, iacuit, sed totus Christus integer recondi-
Matt.1. tus fuerit. Accedit ad hæc etiam testimonium illud Matthæi quod nobis obiicit Eluidius. Suo enim ipsius gladio ipsum Eluidium tanquam alterum Goliath transfigere oportet. Sic enim ait Matthæus: Non cognouit eam Ioseph donec peperit filium suum primogenitum. Tunc percontari oportet Eluidium, quare Ioseph abstinet à tactu virginis vsque ad diem partus? Certum est eum nō alia de causa abstinuisse
Ibidem. nisi ob reuerentiam eius qui in vtero virginis gestabatur. Audierat nanque Ioseph angelum sibi in somnis dicentem: Quod in ea natum est, de spiritu sancto est. Qui ergo propter angeli vocem sibi in somno factam abstinet, nónne multo magis abstinebit cū oculis suis innumera videat miracula quæ pueri nati

maiestatem

maiestatem & diuinitatem,& matris dignitatem apertissimè ipsi Ioseph demonstrabant? Ioseph nãque
videt eam præter communem aliarum mulierum legem pariẽtem sine dolore, sine obstetrice, audit mul
titudinem angelorum cantantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo. Videt pastores clamantes,
Magos adorantes. Cùm hæc ergo & alia plurima vidit post partum: credendum est tunc magis reueri- *Luc.2.*
tum fuisse virginem Deiparã, magisque ab illa abstinuisse, quam ante partum. Nam si prohibentur om-
nes ne tangant montem in quem Moyses recepturus legem ascendit, eò quòd ibi apparuit Dominus, *Exod.19.*
quanto magis erit prohibitum Ioseph tangere virginem gloriosam, quæ est mons ille vnde abscissus est *Daniel.2.*
lapis sine manibus Christus Deus noster? Sed iam opus est vt respondeamus Eluidii obiectionibus. Sic
B enim argumentatur. Matthæus dicit quòd antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens: sequitur
ergo quòd postea conuenerunt: nam aliàs non esset inuenta antequam conuenirent, quoniam vox illa,
antequam, videtur dicere quendam respectum ad sequentia. Huic autem respondemus non ita esse vt
semper illa vox, antequam, dicat respectum & comparationem ad futura quæ venient, sed ex communi
modo loquendi sæpe dicitur per comparationem ad ea quæ ventura erant si alio modo eorum euentus
non fuisset prohibitus: vt gratia exempli, si quis vellet aliquid ab alio quopiam petere, & ille alio etiam
non petente sponte tribuisset, & si sic non dedisset ille, alius re vera petiturus erat, sed ideo non petiit,
quia ille sponte donãs præuenit petitionem alterius: tunc si petatur ab illo vtrum petiit quod petere de-
creuerat: respondebit quòd non. Si petatur quare non petiit, respondebit, dicens: Quia antequam ego
peterem, alius donauit. Et tamen postquam vnus donauit, alter non petiit. Dicitur tamẽ esse datum an-
te petitionem, quia etsi non petiit, petiturus tamen erat nisi alter donando præuenisset petitionem. Ne- *Esa.65.*
que hunc modum loquendi abhorrent sacræ literæ. Nam apud Esaiam Prophetam Deus ait: Antequam
clament, ego exaudiam. Quia enim multa concedit Deus nobis non petẽtibus, dicitur exaudire nos an-
tequam clamemus. Et tamen ibi illa vox, antequam, non dicit respectum ad futura, quoniam nullus cla
mat postquam exauditus est. Nullus enim adeò demens est, vt petat id quod iam sibi donatum est. Ad
hunc modum dicitur in Matthæo quòd antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens, quia etsi
postquam inuenta est, nunquam cõuenerint, tamen fortè Ioseph voluisset coire cum ea nisi prius ab an-
gelo fuisset admonitus de admirabili virginis impręgnatione. Secundo obiicit Eluidius illud Matthæi
quod de Ioseph ait: Non cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum. Si nõ cognouit eam *Matt.1.*
(inquit Eluidius) donec peperit, ergo postquam peperit, cognouit eam: nam aliàs non posuisset termi-
num dicens, donec peperit, sed absolutè dixisset, non cognouit eam. Huic obiectioni etiam responde-
mus falsum esse quod ait aduerbium illud, videlicet donec, significare terminũ & finem actus designati
C per verbum cui additur, ita vt post talem finem iam postea non sit tale opus aut operatio per verbum cui
additur, designata. Sed dicimus quòd talia aduerbia, videlicet, donec, vsque, & similia si qua sunt, solum
significant continuationem actus per verbum cui adduntur designari, nullo habito respectu ad futura,
siue ille idem actus postea succedat, siue non. Si enim de Petro, qui ex Hispania vsque in Flandriam re-
cessit, quæratur, quò iuit Petrus? verè quisque respondere potest quòd iuit vsque Luteriã, aut vsque Bur-
degalim, aut vsque Baionã, etiam si vltra hæc oppida progressus fuerit. Et hic modus loquendi frequens
est in sacris literis. In Esaia nãque sic loquitur Deus: Vsque ad senectam ego portabo eos. Et tamen post- *Esa.45.*
quam senuerimus, nõ minus portabit nos. Et in Psal.70. Vsque in senectam & senium Deus ne derelin-
quas me, donec annũciem brachium tuum generationi omni quæ ventura est. Ecce ibi vides posita am-
bo aduerbia, videlicet vsque, donec, & tamen post illa tẽpora non petit Dauid derelinqui. Et apud Mat- *Mat vlt.*
thæum ait Christus: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Ex quibus verbis iuxta Elui-
dii interpretationem oporteret colligere quòd consummato seculo Christus non erit nobiscum. Absit *Gene.13.*
tamen vt in talem errorem vllus labatur. De coruo, quem misit Noë ab arca, dicitur quòd non reuerte-
batur donec siccarentur aquæ, qui tamen nunquam postea fuit reuersus, etiam siccatis aquis. Et in Psal- *Psal.122.*
mo: Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri. Nunquid postquam Deus mi-
sertus fuerit nostri, non amplius leuabimus oculos nostros ad Deum? Absit, quoniam qui hoc dixit, alibi *Psal.16.*
ait: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Et iterum: Quomodo dilexi legem tuam Domine, *Psal.118.*
tota die meditatio mea est. Et beatus Paulus de Christo loquẽs, ait: Oportet illum regnare donec ponat *1.Cor.15.*
inimicos suos scabellum pedum suorum. Quid ad hæc dicit Eluidius? Nunquid postquam Christus po-
suerit inimicos suos sub pedibus suis, amplius nõ regnabit? Absit. Regni enim eius (inquit angelus) non *Luc.1.*
erit finis. Sed iam alia via inuadere tentat Eluidius. Si Christus est (inquit ille) primogenitus virginis, er-
D go alios habuit deinde filios, ad quorum comparationem Christus dicitur primogenitus. Et in hac par-
te etiam hallucinatur Eluidius, quoniam non semper hæc vox primũ aut primogenitum dicitur per cõ-
parationem ad secundum aut tertium sequens, sed etiam id quod solum est, dicitur aliquando in sacris
literis primum, aliquando primogenitum. Quæ duo simul vno contextu in libro Numerorum repetiũ- *Num.18.*
tur. Sic enim ibi Dominus sacerdotibus dicit: Quicquid primum erumpit è vulua cunctæ carnis quam
offerunt Domino, siue ex hominibus, siue ex pecoribus fuerit, tui iuris erit, ita duntaxat, vt pro hominis
primogenito precium accipias, &c. Ecce audis vno contextu vocari primum & primogenitũ, etiam id
quod solum est. Nam aliàs qui solum vnum filium habebat, non teneretur illum offerre Deo & redime-
re quousque alium haberet ad quem relatus diceretur primus. Hoc autem conuincitur esse falsum, quo-
niam beata Dei genitrix cùm filium suum obtulit Domino in manibus Simeonis, iuxta legem fecit, vt *Luc.2.*
Lucas testatur. At tunc temporis beatam Dei genitricem nullum alium habuisse filium præter Chri-
stum, Euangelium Matthæi testatur, & Eluidius fatetur. Colligitur ergo vt Christus primogenitus bea-
tæ virginis meritò dici possit, etiam si nullum alium filium habuerit. Quod autem dicitur in Euangelio
Christum habuisse fratres, parum mouet, quia solenne est in sacris literis fratres appellari eos qui aliqua

Gene. 13. consanguinitate coniuncti sunt, quamuis non sint ex eisdem parentibus geniti, vt Loth vocatur frater Abraham, quem tamē eadem scriptura testatur fuisse filium fratris Abrahæ. Cùm ergo ea quæ Eluidius obiicit, nullius sint momenti, & Ecclesiæ autoritas tanta sit, vt illius definitionibus credere teneamur, A fateri necesse est beatam Dei genitricem fuisse perpetuò virginem, quoniam sic Ecclesia docet. Contra Eluidium scripsit beatus Hieronymus singularē tractatum. Beatus Alfonsus archiepiscopus Toletanus ducentis annis & eo amplius Hieronymo posterior scripsit de eadem re aduersus quosdam hæreticos qui hanc Eluidii hæresim in Hispania suscitare conati sunt. Hugo de sancto Victore ædidit libellū quēdam de perpetua virginitate Mariæ.

Secunda est hæresis asserens beatam virginē Mariam non esse dicendam Dei genitricem, sed tantum hominis cuiusdam iusti matrem. Dicit enim hæc hæresis in Christo esse duas personas, sicut duas naturas, & vnam personam dicit esse Deum solùm, & aliam hominem solùm: & huius personæ quam dicit esse hominem solùm, dicit beatam virginem esse matrē. Et ita negat beatam virginem esse matrem Dei. Nestori⁹. Huius erroris autor fuit Nestorius. Sed de hoc errore iam satis suprà dictum est in titulo Christus, hęresi tertia. Ad illum ergo locum recurrat lector, quoniam ibi huius erroris expugnationem inueniet.

MARTYRIVM.

Basilides Fuit quidam error quem docuit Basilides, dicēs non esse aliquod crimē negare Christum persecutionis tēpore. Quapropter dicebat esse dementiam pro hac re pati mortem, cum citra crimen possit Christus negari. Qua sententia homines à martyrio auertebat. Hunc Elcesaita eundem errorem docuerunt quidam hæretici dicti Elcesaitæ, quāquam aliter & propter aliam causam quam Basilides. Nam Basilides (vt de illo ait Philaster) non simpliciter auertebat homines à martyrio, sed solùm dicebat non esse tolerādam mortem pro confessione mortis & crucifixionis Christi. Hoc autē dicebat, quia (vt suprà diximus) Basilides negauit Christum fuisse crucifixum, sed Simonem illum Cyrenæum, qui angariatus portauit crucem, dixit fuisse cru- B cifixum pro Christo. Hac igitur de causa ridebat eos qui mortem patiebātur ne Christum negarent pro nobis crucifixū, quia dicebat eos pati pro mendacio. Huius erroris fundamentum iam euertimus suprà Elcesaita in titulo Christus hæresi. 7. ideo non est quod amplius modò aduersus eam disputemus. Elcesaitæ verò aliter sentiūt. Dicunt enim ideo non esse peccatum negare Christum persecutionis tempore, quia is qui fidus est in corde suo, etiam si ore negauerit Christū pro necessitate, corde tamē in fide permanet. Quapropter dicunt talem sic ore negantem non peccare, cùm Deus magis aspiciat cor quam linguam. Hæc de Elcesaitis narrat Eusebius lib. 6. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 28. Hæc hæresis apertissimis scripturæ testimoniis conuincitur. Sapiens nanque ait: Os quod mentitur, occidit animam. At qui ore negat, corde autem fatetur, mētitur: occidit ergo animam qui ore negat, etiam si corde fateatur. Potius ergo deberet mortem corporis pati confitendo Christum, ne cum negauerit ore, occidat animam, quæ multo melior Sap. 1. est corpore. Nam Christus redemptor noster apud Matthæum ait: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius illum timete qui potest corpus & animam mittere Matt. 10. in gehennā. Et paucis interiectis cōcludit idem Saluator, sic inquiēs: Omnis ergo qui cōfitebitur me coram hominibus, cōfitebor & ego eum corā patre meo qui in cœlis est: qui autē negauerit me corā hominibus, negabo & ego eū coram patre meo qui in cœlis est. Præterea ipse veritatis magister ait: Beati qui Matt. 5. persecutionē patiūtur propter iustitiā, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Rursum, B. Paulus dicit Rom. 10. esse necessariam confessionem oris, sicut fidem cordis. Sic enim ait: Si confiteatis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum excitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur C ad iustitiam, ore autem cōfessio fit ad salutem. Deinde ipse veritatis magister discipulis suis loquēs, ait: Actio. 1. Eritis mihi testes in omni Hierusalem & Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Si ergo hi discipuli in persecutione positi Christum negassent ore, etiam si confiterentur corde, fuissent testes mendaces & falsi. Testis autem falsus (vt Sapiens ait) peribit. Nullo ergo modo ob quamlibet persecutionem Prou. 21. licet fidem negare ore quantumlibet teneatur corde: sed præstat tolerare mortem, quàm negare veritatem, vt sit bonus martyr, hoc est verus testis & fidelis. Nam hoc est martyr Græcè, quòd est Latinè testis.

Petilian⁹. Secunda hæresis est quæ docet eos qui se pro peccato interimunt, debere martyres nuncupari, pro eo quòd puniunt in se quod dolent commisisse. Huius erroris autor fuit Petilianus quidam Donatista, contra quem extant aliquot Augustini tractatus. Hic error cōuincitur ea facto Iudæ, qui dolens de pec-Matt. 27. cato quod commiserat, se suspendit. Quòd autem dolens de peccato hoc fecerit, Matthæus testatur, qui ait: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. Iudam autem fuisse dānatum nullus Catholicus dubitat, cum tam apertum sit testimonium scripturæ. Propheta nanque de Iuda, loquens ait: Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies Psal. 108. eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Et quòd hæc verba sint de Iuda intelligenda, beatus Petrus testatur in ea oratione quam ad reliquos condiscipulos habuit post Christi in cœlos ascensionem, Actio. 1. loquens de subrogatione alterius in locum Iudæ. D

Tertia hæresis est adhuc pestilentior, ne dicam atrocior, quoniam asserit omnes qui mortem vltronei patiuntur, esse martyres dicendos, siue talem mortem ab aliis inflictam patiantur, siue eam sibiipsis infligant. Huius hæresis autores vocat Augustinus Circuncelliones libro de hæresibus, cap. 69. di-Circuncelliones. cens eos esse genus hominum agreste, & famosissimæ audaciæ, non solùm in alio immania facinora perpetrando, sed nec sibi eadem insania & feritate parcendo. Nam per mortes varias, maximè præcipitiorum, & aquarum, & ignium, seipsos necare consueuerunt. Et in istum furorem alios seducunt, vt seipsos

seipsos occidant: quod si facere alii contemnunt, mortem illis minantur, dicentes hoc modo illos martyres fieri. Hos hæreticos Philaster vocat Circuitores, quoniam ad hæc facinora perpetranda per diuersas partes circumibant. *Circuitores.*

Quis huius insanæ hæresis fuerit dux, aut quo tempore cœperit, nec Augustinus, neque Philaster prodiderunt. Augustinus dicit illos pertinere ad Donatistas, & sub illis militare.

Istorum error conuincitur apertissimè per id, quod dicitur in lege Domini: Non occides. Quibus verbis qualibet hominis occisio prohibetur, præter illam quæ ex præcepto iudicis in vindictam malefactorum fit. Si ergo non licet occidere alium, multò minus seipsum. Præterea qui seipsum interimit, agit cõtra naturalem omnium hominum inclinationem, non solùm cõtra inclinationem malam quæ est in natura deprauata, sed contra inclinationem naturæ perfectæ. At cùm talis inclinatio sit semper recta, qui contra illam agit, conuincitur malè agere. Quòd autem inclinatio ad vitam sit naturalis homini etiam ante peccatum, patet, quia Christus, in quo peccatum nullum fuit, horrebat mortem, quod non fuisset factum, nisi in eo fuisset naturalis inclinatio ad vitam. Rursum, custos carceris, in quo erant Paulus & *Exod.20. Mat.5.*
A Silas inclusi, videns apertas ianuas carceris, euaginato gladio volebat se interficere, existimans fugisse vinctos. Clamauit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: vniuersi enim hic sumus. Si occidens seipsum esset martyr censendus, nunquam Paulus impedisset custodem carceris ne se occideret. At cùm Paulus eum ab occisione auocauerit, voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris, conuincitur malum esse sui ipsius occisionem, tantum abest vt martyrium dici mereatur. Contra hanc hæresim pugnat idem argumẽtum quod aduersus proximè enarratam hæresim fecimus. Et cùm res sit tam aperta, non est opus plura testimonia citare. *Act.16.*

MATRIMONIVM.

Quamuis non defuerint neque nunc desint hæreses quæ matrimonium impetant, nihil tamẽ nũc de illis dicetur, sed infrà in titulo de nuptiis de huiusmodi hæresibus agetur. Vsque ad illum enim locum decreui hanc rem differre, quoniam apud vetustos autores frequentius est nomen nuptiarum quàm nomen matrimonii, & res quæ ad matrimonium spectant, sub nomine nuptiarum ab illis pertractantur. Rarum certè apud illos est matrimonii nomen, & in sacris literis etiam frequentius est nomen nuptiarum quàm matrimonii, quanquam hæc vox etiam in sacris literis sæpe repetiatur.

MELCHISEDECH.

Quidam errore decepti, sacram scripturam minimè, vt decebat, intelligentes, dixerunt Melchisedech sacerdotem qui benedixit Abrahæ reuertenti de victoria quinque regum, non
B fuisse hominem purum, sed fuisse Christum, aut aliam quandam Dei virtutem. Huic errori fauẽtes vocat Augustinus Melchisedechianos, & ponit eos trigesimoquarto loco inter hæreses quas in libro de hæresibus recenset. Ex quo euidenter colligitur, librum qui inscribitur de quæstionibus noui & veteris testamenti, non esse Augustini, quamuis sub eius nomine circũfertur. Nam præter alia argumenta quæ ad hoc conuincendum adfert Erasmus Rotherodamus, hoc est efficacissimũ, quod quęstione.109. multis argumentis ũsque valde ineptis nititur probare, Melchisedech non fuisse hominem purum, sed quãdam Dei virtutem, videlicet Spiritum sanctum: Neque hoc in libris retractationum vnquam recãtauit, imò nec illius libri in toto illo decursu suarum retractationum vsquam meminit. Cùm ergo in libro de hæresibus hanc assertionem censeat hæreticam, non erat tam stupidus Augustinus, vt oppositas secumque pugnãtes assertiones doceret. Hæc ideo admonui, ne si fortè aliquis in quæstionem illam inciderit, à constantia rectitudinis flectatur, Augustini autoritate pressus. *Melchisedechiani.*

Quis autem huius hæresis princeps fuerit, aut quo tempore cœperit, Augustinus non expressit, neque apud alium inuenire potui. Epiphanius tamen in libro de octoginta hæresibus, hæresi.55. dicit Hieracem, quendam insigniter doctum hanc hæresim docuisse, sed non dicit esse ab illo primùm inuẽtam. Et idem repetit postea hæresi.67. vbi longiorem de hoc Hierace facit sermonem.

Vt autem ostendamus sententiam hanc esse erroneam, citare oportet ipsam sacram scripturam quæ de eo loquitur, enarrans victoriam Abrahæ, & qualiter Melchisedech illi obuiam exiit. Sic enim ait: At verò Melchisedech rex Salem proferẽs panem & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso, qui creauit cœlum & terrã: & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. Hæc ibi. Nunc ergo hanc literam discutiamus. Si Melchisedech est Spiritus sanctus, quomodo dicitur ibi quod erat rex Salem? Salem *Genes.14*
C nanque vrbs quædam est in terra Chanaan prope Sichem. Nam in eodem libro Geneseos enarrans scriptura qualiter sit reuersus Iacob ex Mesopotamia, sic ait: Transiuitque in Salem vrbem Sichimorũ quæ est in terra Chanaan, postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ. Si ergo Salem ciuitas est terrestris, qualiter Spiritus sanctus dicitur esse rex Salẽ, cùm ille dominetur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum? Potissimũ quòd eodem decursu scriptura enarrat alios reges qui exierunt obuiam Abrahæ, videlicet regem Sodomorum, & regem Gomorreorum: & istis nominatis, & terris in quibus regnabãt explicatis, cõtinuò describitur Melchisedech rex Salẽ, neque alterum imperium illi tribuit scriptura. Nunquid diuisit imperium terrę Chanaan Spiritus sanctus, vt ipse Solius Salem rex sit, & alii sint reges Sodomorũ & Gomorreorum? Absit. Sui enim sunt cœli, & sua est terra, orbem ter- *Genes.33.*

ratum &plenitudinem eius ipse fundauit. Quòd autem bonus ille autor illius.q.cix.proximè citatę ad-
Heb.7. fert quòd Salem interpretatur pax,& ita rex Salem iuxta Apostolum interpretatur rex pacis: rex autem
pacis non est nisi Deus, Melchisedech ergo Deus:ioepta satis collectio est, quoniam,vt in.1.huius ope-
ris lib.cap.3.docuimus,nullus sensus sacræ scripturę est efficax ad aliquam assertionem confirmandam,
nisi solus sensus literalis, non autem mysticus. At cùm docuimus esse oppidum in terra Chanaan quod
dicitur Salem,ille erit sensus literalis quo dicetur Melchisedech esse illius oppidi regem. Ad hunc enim
modum etiam diceret alius Isaac esse Deum,quoniā Isaac interpretatur gaudium: & Hieremias eadem
ratione, quoniam Hieremias interpretatur altitudo Dei. At nullus potest verè dici gaudium per essen-
tiam,nisi solus Deus, qui est nostrum gaudium, qui est etiam futurus præmium. Apostolus autem cum D
factum Melchisedech dixerat præcessisse in figuram Christi, vt ostēderet meritò gessisse Melchisedech
figuram Christi,adfert nominis interpretationem,quæ optimè conuenit Christo. Præterea,in eadem li-
Heb.11. tera dicit quòd erat sacerdos Dei altissimi. At Deus non est Deo sacerdos, non est ergo Melchisedech
Deus. Omnis nanque pōtifex,ait Paulus,ex hominibus assumptus,pro hominibus constituitur. Aut er-
go Spiritus sanctus non fuit sacerdos pro homioibus constitutus,aut ex hominibus assumptus est,vt ve-
rè tunc fuerit sacerdos, quemadmodum Christus. Verùm ille bonus autor illius sæpe præfatæ quæstio-
nis,fatetur Spiritum sanctum in forma humana tūc apparuisse,quemadmodum postea filius Dei. Vide
quantis laqueis,quisquis ille est,se implicet vt errorem hunc nobis persuadeat. Veniat nunc qui conten-
dit illud opus esse Augustini, & dicat vtrum Augustinus sentiat Spiritum sanctum fuisse incarnatum.
Rursum. Si spiritus sanctus sacerdos,& pro hominibus constituitur,vt de omni sacerdote ait Paulus,&
in forma humana apparuit,vt iste concedit, ergo Spiritus sanctus mediator fuit Dei & hominum, quia
Deus cum Deo,homo cum hominibus,quemadmodum Christus. Et si hoc fatentur, repugnabunt cer-
1.Tim.2. tè Paulo dicenti: Vnus mediator Dei &hominum homo Christus Iesus. Si spiritus sanctus sacerdos,iam
duo sunt mediatores,non vnus,vt dicit Paulus. Deinde ipse modus benedictionis qua benedixit Abra-
hæ,cōuincit non esse Deum Melchisedech. Sic enim ait: Benedictus Abraham Deo excelso,qui creauit
Gene.14. cœlum &terram:&benedictus Deus excelsus,quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Si Melchise-
dech Deus,quare reddidit gratias Deo pro victoria Abrahę? Nunquid sic Christus vt Deus gratias red- A
debat pro mirabilibus perpetratis? Cùm enim Lazarum resuscitare voluit,sic ait: Pater,gratias ago tibi
Ioan.11. quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis: sed propter populum qui circūstat, di-
xi,vt credant quia tu me misisti. Propter populum circūstantem Christus gratias dat, alioqui certè non
erat opus vt Deus daret gratias Deo. Sed quomodo cōsulitur populo per illam actionem gratiarum? Vt
videlicet credant quòd Christus sit missus à patre. At cùm Abraham tam fidelis fuerit, vt Deo monenti
Heb.7. crediderit statim sine vlla hæsitatione, non erat opus ad illum in fide confirmādum tales gratias aut be-
nedictiones Deo reddere. Ad hæc, Paulus de hoc Melchisedech loquens dicit, quòd assimilatus fuerit
per omnia filio Dei. At omne quod assimilatur alteri,non est eiusdem naturæ indiuiduæ cum illo. Spiri-
tus sanctus est eiusdem naturæ cum filio Dei,non est ergo Melchisedech Spiritus sanctus. Nunquam e-
nim inuenies quòd filius Dei similis patri,quamuis bene dicatur imago patris,quoniam imago,vt suprà
docuimus in titulo de Adam & Eua hæresi secunda,propriè pertinet ad naturam, similitudo autem ad
qualitatem,ita vt illa dicantur similia, quæ cum distinctam habeant naturam, qualitates tamen aliquas
habent quæ sunt eiusdem speciei. Quod ergo idem est in natura,non potest dici propriè simile. Paulus
autem dicit de Melchisedech quòd assimilatus est per omnia filio Dei,per omnia videlicet illa quæ Pau
lus commemorat: quia sine patre est: & sine matre. At spiritus sanctus in hoc non est assimilatus filio
Dei, quia filius Dei iuxta diuinitatem nō est sine patre. Melchisedech autem ideo dicitur esse sine patre
& sine matre,non quòd parentes non habuerit, sed quia nec patrem nec matrem illius vnquam expres-
sit scriptura,nec vllam illius genealogiam manifestauit: Sic etiam Christus secundum inferiorem hanc
& humanam sobolem patre caret. A virgine enim Maria,& sola,secundum carnem est natus. Et secun-
dum diuinitatem matre caret,quoniam iuxta illam ante omnia secula à solo patre genitus est. Et pręter- B
Esa.53. ea sine genealogia Christus,quoniam genealogia eius inenarrabilis est,prout Esaias propheta ait: Gene-
rationem eius quis enarrabit? Sed adhuc nobis obiiciunt,aliam similitudinem quam Paulus adfert,nul-
Heb.7. lo pacto posse conuenire Melchisedech,si ille est purus homo,quoniam ait de eo: Neque initiū dierum,
neque finē vitæ habens. Melchisedech autem si homo fuit,& natus & mortuus est vt cæteri. Hoc autem
eodem modo dissoluitur vt præcedens. Ideo nanque dictus est Melchisedech non habere initiū dierum
neque finem vitæ,quia quamuis natus & mortuus fuerit,tamen apud nos non habet initium nec finem,
quia neque illius natiuitatem neque mortem scriptura expressit. De hac re scripsit beatus Hieronymus
epistolam quendam ad Euagrium, quæ est in tertio tomo operum eius iuxta illam partitionem quæ ha-
betur in secunda æditione facta Basileæ.

MENDACIVM.

E hac re vnam solam reperi hæresim, quæ docet licitum esse mētiri pro vita hominis sal-
uāda,aut pro magno beneficio homini impēdendo. Nec solum hoc, sed etiam humilita-
ris causa,vt videlicet virtutes suas mendacio cōtegat. Hunc errorem docet Ioannes Cas-
Ioannes Caßian⁹. sianus sub nomine abbatis Ioseph. Nam collatione.17.à cap.15.vsque ad cap.20.primam
huius erroris partem pertractat,& aliquibus scripturæ sacræ testimoniis perperam intel-
lectis illam persuadere nititur. A cap. verò. 21. vsque ad. 25. eiusdem collationis secun-
dam huius erroris partē pertinacissimè tuetur. Hunc errorem apertissimè sacra damnat scriptura. Nam
Psal.5. propheta regius ait: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Qui omnes dixit, noluit excludi illum
qui of-

C qui officiosè mentitur. Et in alio Psalmo iterum quærens quis habitaturus sit in Dei tabernaculo, aut re-
quiem habiturus in monte Dei sancto, hoc est in gloria cœlesti, ipsemet respondet, dicens: Qui loqui-
tur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Quibus verbis apertè à Dei mõte excludit
illum qui dolum agit in lingua sua. At omnis qui officiosè mentitur, dolum agit. Omnis ergo ille à Dei
monte excluditur: non quidem quòd in illo peccato decedens non possit ad gloriam peruenire: absit:
sed quia oportet illum priusquàm ibidem locetur, digna satisfactione purgari: ita vt cùm illuc trãsierit, *Sap.1.*
iam sit omnino ab illo peccato alienus. Et in libro Sapientiæ dicitur: Os quod mẽtitur, occidit animam.
Verùm hoc testimonium parum vrget, quoniam de solo pernicioso mendacio loqui videtur. Illud ta- *Eccle.17.*
men est manifestissimum quod Ecclesiasticus ait: Noli velle mentiri omne mendaciũ. Qui omne genus
mendacij prohibuit, nullum permisit. Pro nulla ergo re mendaciũ aliquod dicere licet. Et in hanc sen-
tentiam omnes sacri doctores manibus (vt dicitur) ac pedibus eunt. August. super Psal. 5. ita ait: Ne quis *August.*
arbitretur perfectum & spiritualem hominem pro ista temporali vita, in cuius morte nõ occiditur ani-
ma, siue sua siue alterius debere mentiri, sed quoniam aliud est mẽtiri, aliud est verum occultare. Siqui-
dem aliud est falsum dicere, aliud est verum tacere: vt si quis fortè vel ad istam visibilem mortem non
vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, nõ falsum dicere: vt neq; prodat, neq; mẽ-
tiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. Hæc Augustinus. Quæ verba omnem dubitationẽ
tollere possunt. Nam ex ignorãtia huius distinctionis quam nunc Aug. ostendit, processit error Cassia-
ni, aut Ioseph abbatis. Nescierunt enim distinguere inter mẽtiri, & verum occultare: inter falsum dice-
D re, & verum tacere. Primum horum nunquam licet, alterum verò sine peccato fieri potest: sicut cõtigit
Abrahæ de Sara vxore sua dicẽti: Soror mea est. Verùm quidem dixit, & verùm occultauit. Verum qui- *Gene.20.*
dem dixit sororem suam esse: quoniã sibi sanguine coniuncta erat. At omnes qui ex eodem genere sunt
(vt beatus Hieron. contra Eluidium docet) fratres in sacra scriptura dicuntur. Soror ergo Abrahæ verè
dicta est Sara: vxorem tamen suam esse non negauit Abraham, sed subticuit: ac proinde non est menti-
tus. Et hanc sententiam iterum confirmat Aug. alibi dicens: Si quis ad te confugerit qui de mẽdacio tuo
possit à morte liberari, non es mentiturus. Os enim quod mentitur, occidit animã. Cùm ergo mentiẽdo *Sap.1.*
vita æterna amittatur, nunquã pro cuiuscunq; vita temporali mentiendum est. Hæc August. Quæ verba
ponũtur in volumine decretorũ. 22. causa, quæstione. 2. Beatus Gregorius lib. 18. moraliũ exponens illud
Iob: Nec lingua mea meditabitur mendaciũ, sic ait: Summopere cauendũ est omne mendaciũ: quãuis *Grego.*
nonnunquam sit aliquod mendacii genus culpæ leuioris, si quisquam vitã prestando mentitur: sed quia *Iob.27.*
scriptum est: Os quod mentitur, occidit animam, &: Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ: hoc quoq;
mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, vt nec vita cuiuslibet per eorũ fallaciã defendatur, ne *Sap.1.*
suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nituntur alienæ: quanquam hoc ipsum peccati genus fa- *Psal.5.*
cillimè credimus relaxari. Hactenus Gregorius. Ex quibus verbis constat mendacium officiosum esse
peccatum, quamuis leue. Verùm Cassianus, aut Abbas ille cuius nomine loquitur, non solùm puta-
uit nullum esse peccatum mendacium illud, sed peccatum esse censet, vrgente magna aliqua necessitate
non mentiri. Isidorus in libro synonymorum ita ait: Omne genus mendacii summopere fuge, nec casu *Isidorus.*
nec studio loquaris falsum: nec etiam vt præstes, mẽtiri studeas: nec qualibet fallacia vitam alicuius de-
fendas. Caue mendacium in omnibus. Hæc Isidorus. Quæ verba etiam habentur in volumine decreto-
A rum loco proximè citato. Deinde mendacium quod occasione humilitatis dicitur ad virtutes tegẽdas,
beatus Augustinus damnat in libro de verbis Apostoli, sic inquiens: Cùm humilitatis causa mentiris, si
non eras peccator antequàm mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras, veritas autem ipsa in te non *August.*
est, nisi te ita dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod est, dicas. Nam
quomodo est humilitas, vbi regnat falsitas? Hæc Augustinus. Sed præter hæc omnia sacræ scripturæ &
sanctorum virorum testimonia, ratio ipsa vrget vt non ita faciendum esse credamus. Id enim quod ex se
malum est, nullo quamlibet bono fine præfixo, nec propter vllam aliam quamlibet bonam circunstan-
tiam poterit esse bonum: quoniam (vt diuus Dionysius lib. de diuinis nominibus ait) bonum est ex cau-
sa integra, malum verò ex singularibus defectibus. At quòd mẽdacium res sit ex se mala, res est tã aper-
sa, vt non egeat vllo testimonio: quoniam pugnat cum veritate, quæ res est ex se bona. Et hoc non solum
Christianis, verum etiam Ethnicis fuit notum. Nam Aristot. 4. Ethicorum lib. ait: Mendacium est ex se *Aristote-*
prauum, & fugiendum: verum autem est bonum, & laudabile. Si mẽdacium ex se malum est, ergo pro- *les.*
pter vitam hominis saluandam dictum, etiam malum erit. Alioqui eadem ratione bonum esset furtum
quod sub prætextu subuentionis pauperum fieret: hoc tamen nullus vnquam sanctorum concessit. Ea-
dem etiam ratione esset dicendum eos non peccasse qui Apostolos Christi occiderunt, quoniam sic fa-
cientes (vt Saluator ait) arbitrabantur se obsequium præstare Deo. Multo autem melius est obsequium *Ioan.16.*
prestare Deo, quam hominem à corporis morte eripere. Quò fit vt si vita hominis seruata valet mẽda-
cium à culpa liberare, obsequium quod se Deo præstare credit, valeat Apostolorum occisorem à pec-
cato eripere. Demum vt huic liti finem ponamus, aperta est de hac re Ecclesiæ definitio. Nã Innocẽtius *Innocen-*
B papa huius nominis. 3. Panormitano Archiepiscopo scribens, ita ait: Cùm vsurarum crimẽ vtriusque te- *tius papa.*
stamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam fieri non videmus: quia cùm scriptura sa
cra prohibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibendus est quis ne etiam pro redimenda vita
captiui vsurarum crimine inuoluatur. Hæc Innocentius. Quæ verba habentur in volumine epistolarum
decretaliũ in titu. de vsuris cap. super eo. Sed superest vt obiectiones Cassiani aut abbatis Ioseph refel-
lamus. Nam vt probet licitum esse pro magna aliqua vrgente necessitate mentiri, aliqua exempla pa-
trum veteris testamenti adfert, quos pro simili aliqua causa mẽtitos fuisse constat. Quibus omnibus ob-
iectionibus simul respondemus, eos non fuisse mentitos, quoniã etsi verum occultarunt, falsum tamen

non dixerunt, ficut de Abraham fuperius docuimus, cùm dixit Saram fororem fuam effe. Deinde, & fi aliqui falfum dixerint, aut fimulando fecerint, talem falfitatem fcriptura facra non laudat. Non enim omnia eorum gefta quæ ibidem narrātur, propterea quòd illic fcripta funt, laudantur: abfit: alioqui fieret vt aliqua illorum peccata quæ vt homines commiferunt, effent etiam laudata. Ad hunc modum fcriptura refert mendacium quod Iudith dixit Holoferni, non tamen mendacium illius laudat, fed virilem illius animum quo inter media hoftium caftra pertranfire non metuit, & ducem exercitus in lecto cubantem interficere, & caput ducis fecum in ciuitatem deferre. Hunc animum, hanc audaciam, hoc plus quàm muliebre facinus laudat, non mendacium quo & ducem & illius milites decepit. Efto etiā aliqua illorum patrum dicta aut facta fint quæ in faciem mendacia effe appareant, & laudentur, illa (vt beatus Auguft. in lib. contra mendaciū docet) iuxta myfterium latens accipienda funt, nō iuxta literæ corticē: quemadmodum Iacob dixit fe effe Efau primogenitum Ifaac: quod iuxta literæ corticem verū non erat, per fpiritum tamen prophetiæ qua vfus eft, verum dixit. Eo enim facto figurauit & prophetauit minorem populum, videlicet gentilium, fubftituendum fore in locum primogeniti, videlicet populi Iudæorum. Nam Iacob excufari à mendacio teftatur Innocentius Papa huius nominis tertius in capite gaudemus, titulo de diuortiis. C

Iudith. 11. & 13.

Gene. 27.

PRo confirmatione alterius partis qua docet cauſa humilitatis effe mentiendum, ita vt de continentia, quam habet quis, interrogatus dicat fe non habere, cap. 21. præfatæ collationis talia adducit teftimonia, quibus Chriftus fic ait: Non videaris hominibus ieiunans, fed patri tuo qui eft in abfcondito. Et iterum: Nefciat finiftra tua quid faciat dextera tua: & rurfum de iis qui palàm opera fua faciunt, ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem fuam. His aliud refpōdere non poffumus, quàm quòd beatus Auguft. in quadam homilia ait: Deum per illa verba non opus fed intentionem prohibuiffe. Prohibuic quidem inanis gloriæ appetitum, ita vt etiam fi opera noftra fint publicè facta, nō hac intentione fiant, vt videantur. Ipfam tamen operum manifeftationem non prohibuit: alioqui fibi effet cōtrarius, qui alibi dixerat: Luceat lux veftra coram hominibus, vt videant opera veftra bona, & glorificent patrem veftrum, qui in cœlis eft. Qui ergo de virtute quam habet, interrogatus, fe habere fatetur, & propter hoc Deo gratias reddit, & illius gloriam Deo à quo accepit, tribuit: non contra illud præceptum Dei agit, Nefciat finiftra tua quid faciat dextera tua. Et de hac te fatis. Nec fcio aliquem qui contra hunc errorem ea profeffo fcripferit, præter vnum beatum Auguft. qui opus fcripfit in quo contra omne mendacium difputat. Admoneo tamen lectorem ne occafione huius erroris Caffianum inter hæreticos recenfeat: quoniam vt in primo huius operis lib. docuimus, fieri eft poffibile vt quis hærefim doceat, & hæreticus non fit cenfendus: quoniam non adeò pertinaciter illam tuentur, vt Ecclefiæ aliter docenti non fit paratus obedire. Fortè hac & alia occafione huius Cafsiani opera inter apocrypha recenfentur à Gelafio Papa in capite fancta Romana, decima quinta diftinctione, in libro Decretorum. D

Matt. 6.

Matt. 5.

Ibidem.

MENDICITAS.

NOn defuêre qui mendicitatem tanquam præcipuum generis humani malum diuturnis conuitiis lacerauerint. Nam qui dicunt beatum populum cui adfunt diuitiæ, dicent etiam miferum & infœlicem populum cui illæ fic defunt, vt propter inopiā mendicare cogatur. Ioannes fiquidem Vvicleph cum fuorum turba difcipulorum docet non effe licitam mendicitatem: quapropter monachos mendicantes exfecratur, dicens illos debere viuere pee laborem manuum, & non per mendicationem. Hunc eundem errorem hoc noftro feculo fufcitauit Lutherus, dicens mendicitatem effe ea lege prohibitam. Quapropter cùm ipfe monachus effet ordinis eremitarum fancti Auguftini, & ob hoc mendicaret (nam talis ordo monachatus eft vnus ex quatuor mendicantibus) tamen poftea à diabolo, cui adhæfit, excæcatus, monachatum reiecit, & mendicitatem damnauit, & ita tanquam canis ad vomitum reuerfus eft. Nos autem cùm Deo adiutore fimus memores Francifcanæ mendicitatis, quam in noftra adolefcentia vouimus, pro huius mendicitatis affertione laboramus. Et quoniam pro religione pugnamus confidimus in Deo quòd de noftris inimicis triumphabimus: quoniam oftendemus ex facris literis talem mendicitatē non effe prohibitam, imò laudatam & meritoriam, ad quam Apoftolos ex Chrifti inftitutione fæpe confugere oportuit pro victu habendo. Et quàuis de ipfo Chrifto non fic legatur aut quòd ipfe aliquando mendicauerit, quia mulieres aliquæ probæ quæ illius doctrinam audiebāt & fufcipiebant illi de facultatibus fuis citra illius mendicitatem miniftrabant, non tamen inde fequitur mendicitatem non effe licitam ad vitæ fuftentationem. Nam multa funt quæ certum eft Chriftum non feciffe, quæ tamen licita funt hominibus, vt inde vitæ fuæ prouideant. Nunquam enim Chriftus calceos fuit, aut caniftra ex viminibus inteaens fecit, aut ligna læuigauit, aut lapides poliuic. Nunquid ideo colligere inde licebit, nullam ea illis artibus mechanicis effe licitam? Abfit. Efto ergo vt nunquam Chriftus mendicauerit, non tamen inde fequitur vt aliis mendicare non liceat pro vitæ fuftentatione. Sed iam oftendamus mendicitatem ex Euangelio. Chriftus mittens difcipulos fuos ad prædicandum, præcepit illis omnium rerum defectum & penuriam vt omnibus reiectis, & in folo Domino iactantes cogitatum fuum, crederent fe ab illo nutriendos. Nolite (inquit) poffidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veftris. Ecce pecuniam interdictam. Verùm quia pecunia feclufa poterant fecum aliquid pro itinere deferre, ne hoc facerent ftatim fubinnuit, dicens: Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Nu autem quis putaret Apoftolos fuiffe tunc foli fortunæ commiffos, oftendit illis vnde habituri effent alimenta, dicens: Dignus eft operarius mercede fua. Vel vt alius Euangelifta ait: Dignus eft mercenarius cibo fuo, A

Ioannes Vvicleph.

Lutherus.

Matt. 10.

Luc. 10.

Matt. 10.

cibo suo. Per quæ verba designauit illos, quibus Apostoli prędicabant, teneri ad prędandum illis aliméta. Et beatus Paulus in priore ad Corinthios epistola hoc expressius docet, sic dicens: Quis militat suis *1.Cor.9.*
B stipẽdiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non comedit? Et paucis interiectis, subdit: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Ecce vides Apostolos ab omni rerum possessione denudatos, qui de labore suæ prædicationis debebant victum habere. Sed fingamus auditores fuisse adeo ingratos & immisericordes, vt nullus illorum Apostolis alimenta pręstiterit, nullusque illorum apostolos ad domum suam inuitauerit, nam hoc possibile est contigisse, cùm constet Christum in die solenni palmarũ, etiam postquam prædicasset Hierosolymis, à nemine illius oppidi fuisse inuitatum, sed rediisse vsque Bethaniam, vt ibi- *Matt. 21.*
dem pranderet, multò ergo melius hoc potuit contingere Apostolis. Quid ergo tunc facturi fuissent Apostoli? Nunquid pati debebant mortem? Absit, cùm possent eam euitare prodendo aliis suam egestatem. Si ergo poterant suam egestatem aliis reuelare, ergo poterant mendicare, quoniam hoc ego mẽdicitatem appello. Sic enim definit Augustinus mendicitatem. Quid est, inquit, aliud mendicare, nisi ad *August.*
hominum misericordiam viuere, sicut viuunt Iudęi, supple sub earum gentium regibus, in quas translati sunt? Hæc Augustinus exponens versum illum Psalmistæ: Nutantes transferantur filii eius, & mendicent. *Psal.108.* Quòd si hæretici dicant illam Apostolorum petitionem non esse tunc dicendam mendicitatem, cùm Apostoli tunc peterent illud quod iure illis debebatur, illis contradicit Ambrosius, qui in libello de vinea Naboth, ita ait: Audiuimus vocem diuitis aliena quærentis, audiamus vocem pauperis propria *Ambrosius.*
mendicantis. Non fiat (inquit) hoc à Deo, vt dem tibi hæreditatem patrum meorum. Hæc Ambrosius. Quibus verbis expresse ait Naboth propria mendicasse. Deinde si hoc ita se haberet, oporteret vt qui in extrema necessitate constitutus eleemosynam peteret, non esset dicẽdus mendicare, cùm petat id quod
C sibi iure debetur. Apostolis ergo opus erat mendicare, cùm iam illis fuisset à Christo interdicta omnis pecunia. Vnde Theophylactus exponens illud Lucæ: in eadem domo manente, edentes & bibentes quę apud eos sunt, sic ait: Vide qualiter discipulos mendicare instituit, & precio eos nutrimentum habere *Theophylactus.*
noluit. Hæc Theophylactus iuxta translationem antiquam, qua vtitur Thomas in Catbena aurea. Nam in ea traductione quam recens ædidit Oecolampadius, aliter sonat. *Luc.10.* Et suspicor Oecolampadium ex industria mutasse verba, quia ille etiam hoc eodem fuit pollutus errore, vt negauerit etiam mendicitatem esse licitam. Præterea, vt quis verè dicatur mendicare, parum refert per se an per alium petat, quoniam qualitercunque petat, mẽdicare dicetur, siue per se petat, siue per alium, siue etiam pro se petat, siue pro alio. Et si hoc est mendicare, tunc apertè constat Paulum Apostolum mendicasse. Nam, vt patet ex priore epistola ad Corinthios, in Ecclesiis Galatiæ fiebant collectæ per vnam sabbati pro sanctis qui erant in Hierusalem. Et in posteriore epistola ad Corinthios idem Apostolus fatetur se fecisse, & decernit se facturum collectas pro sanctis in Ecclesia Macedoniæ, & testatur se idem fecisse in Ecclesiis Corinthio- *1.Cor.16.*
rum. Rursum, Concilium Viennense quod celebratum est sub Clemente. 5. decernit modum viuendi fratrum Minorum per mẽdicitatem, non solum esse licitum, verumetiam meritorium. *Cõcilium Viẽnense.* Demum ex quadraginta quinque articulis Ioannis Vvicleph damnatis in concilio Constantiensi sessione octaua, vigesimus quartus sic ait: Fratres tenentur per labores manuum victum acquirere, & non per mendicitatem. *Cõcilium Constantiense.* De quo articulo concilium per hæc verba profert sententiam. Prima pars (inquit) est scandalosa, & præsumptuosè asserta, pro quanto sic generaliter & indistinctè loquitur. Et secunda erronea, pro quanto asserit mendicitatem fratribus non licere. Hæc concilium Constantiense. Sed opus est vt
D obiectionibus aduersariorum respondeamus. Primò enim obiiciunt nobis illud quod scribitur in Deuteronomio: Omnino egens & mendicus non erit inter vos. Ex quo loco inferunt non licere alicui *Deut. 15.*
mendicare, cùm hoc (vt aiunt) fuerit à dęo prohibitum. Huic obiectioni respondemus illa verba non esse prohibitoria, sed promissoria. Hoc enim Deus promittit ibi seruanti suam legem, vt si videlicet Iudæi legem seruassent, quam Deus illis per Moysen dedit, nullus inter eos futurus esset egenus aut mendicus. Et quia Iudæi legem transgressi sunt, ideo Deus non fecit cum illis iuxta suum promissum. Iudæis siquidem tanquam carnalibus in præmium obseruationis legis promisit Deus solùm bona temporalia, sicut est illud: Si audieritis me, bona terræ comedetis. Ita etiam promissio quædam est, cùm ait: Omnino non erit egens aut mendicus inter vos. *Esa.1.* Nam si verba illa fuissent (vt hæretici isti dicunt) prohibitoria, peccasset Helias mendicans à vidua, & Lazarus plenus vlceribus, cuius mendicitas laudata est in *Luc.16.*
Euangelio.

Hoc modo respondet præfatæ obiectioni Thomas Vvalden. Post tamen aliter responderi, & mea quidem sententia multò melius & magis cõformiter ad sacram literam. Fateor quidem illa verba Deuteronomii explicare prohibitionem aliquam: tamen prohibitio illa non data est pauperi, nec tunc cum paupere Deus loquebatur: sed ad diuites de pauperum subuentione (vt ex literæ decursu facile colligi potest) tunc loquebatur Deus, præcipiens illis vt tantam pauperum curam haberent, vt non sinerent illos propter inopiam mendicare. Hoc autem, verba quæ postea Deus addit, apertè indicant. Non deerũt (inquit) pauperes in terra habitationis tuæ, idcirco præcipio tibi vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra. *3.Reg.17.*

Secundo obiiciunt illud Psalmistæ, dicentis: Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens
A panem. Ex quo loco inferre volunt illos non esse iustos qui panem per mendicitatem quærunt. Cui obiectioni respondemus secundum doctrinam Augustini, illa verba non esse intelligenda de pane corporali quem constat fuisse à multis iustis quæsitum, quoniam (vt de aliis taceam) Dauid quæsiuit panes propositionis à sacerdote. *Psal.36.* Sed illa verba sunt intelligẽda de pane spirituali verbi Dei, quem panem nunquam iustis Deus denegauit, neque iustum aliquem sic dereliquit, vt famem verbi Dei pateretur. *1.Reg.21.*

Circa panem tamen corporalem aut alias etiam res corporales sæpenumero Deus derelinquit iustos, vt per similes pressuras melius valeant assequi regnum Dei. Contra hanc hęresim scribit latisimè Thomas Vvalden. in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ, libro quarto.

MERITVM.

Luther. INter alios Lutheri errores is vnus est quo ait nullum esse hominis meritum ad gloriam assequendam. Tantum enim gratię tribuit, vt nullum locum relinquat libero arbitrio. Cùm ergo (vt ait) totum ex gratia Dei pendeat, & nullo modo cooperetur liberum arbitrium, dicit nō posse aliquod hominis opus dici meritum, præsertim cùm nostra opera ad gloriam æternam relata, diminuta reperiantur. Si Lutherus accipit meritum pro tali opere quod ea sua natura, & ex seipso æquale est præmio, certè illius sententia non est de errore notāda, quoniam non est aliquod opus B
Rom. 8. nostrum ex se tale quod æquari posit gloriæ æternæ. Nam Apostolus ait non esse condignas pasiones huius seculi ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Verùm non semper sic capitur meritum, vt talem æqualitatem & obligationem naturalem innuat, sed aliam æqualitatem quæ non consurgit ex natura rerum, sed ex pacto quodam: quo pacto inito, æquale erit opus, quod ante non diceretur æquale: & debitum dicetur, quòd aliàs non diceretur. Vt gratia exempli: Si in hastiludio quodam quod fortè non vltra vnius horæ spatium protenditur, rex promitteret cuicunque melius vibranti hastam duobus occursibus, gemmam aut aliquod preciosum iocale valens sex millia aureorum, tunc si Petrus aut Ioānes melius cæteris rem gesserit, dicetur absque dubio quòd meritus est gemmam, & quòd rex est debitor illius. Tale autem debitum non est ex rei natura, quòd illi debita sit gemma, sed prouenit ex pacto regis, & libera illius promisione, qui promittens donare, seipsum obligauit. Ita etiam & si nostra opera ex se sint indigna gloria, & nos per illa nullum ius habere poteramus ad gloriam æternam, nec gloria vnquam fuisset nobis debita, tamen quia misericors Deus promisit seruanti mandata sua se daturum illi vitam æternam, post talem promisionem debet Deus dare gloriam seruanti sua mandata. Quod debitum in Deo non oritur ex nostris operibus, sed ex benigna eius voluntate, qui promittēs nobis, seipsum obligare voluit. Et iuxta hunc modum intelligendo rationem meriti, constat nos nihil derogare maiestati diuinæ, cùm dicimus opera nostra esse meritoria vitæ æternæ, quia hoc modo non dicimus Deum obligari, aut esse debitorem nostris operibus, sed dicimus eum obligari ex promisione sua, & esse debitorem promisioni suæ. Quòd autem ipse promiserit, simpliciter & absolutè est tribuendum gratiæ. Hoc modo negare meritum est hæresis, quoniam hanc meriti rationem sæpisimè sacræ literæ
Eccle. 16. ostendunt. Sapiens nanque Ecclesiasticus ait: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Ecce vides ibi nomen meriti satis expressum. Cur ergo Luthere tantùm abhorres meriti nomen, quod Ecclesiasticus non est veritus proferre? Præterea nihil aliud designat illa C
Matt. 20. Christi parabola de patrefamiliâs mittente operarios in suam vineam, cum quibus fecit conuentionem ex denario diurno, finito verò labore, dixit paterfamiliâs procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, illam videlicet quam paterfamiliâs cùm operarios in laborem mitteret, illis promiserat. Hic audis mercedem pro labore, quæ res quasi debitum quoddam designare videtur. Quod clarius expressit paterfamiliâs, cùm murmuranti eò quòd non maiori præmio quàm denario fuisset donatus, dixit: Nonne ex denario conueni tecum? Tolle quod tuum est, & vade. Tuum dixit, quo nomine ostendit
Mar. 9. talem denarium fuisse illi debitum. Sed vnde debitum? Certè ex conuentione. Rursum apud Marcum Christus discipulis suis in hunc modum loquitur: Quisquis potum dederit vobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Et Paulus
1. Cor. 3. Apostolus in priore ad Corinthios epistola sic ait: Vnusquisque propriam mercedem accipiet: secundum suum laborem. Si nullum esset meritum, non destribueretur merces iuxta laboris mensuram, sed
Heb. 3. iuxta voluntatem donantis. Et in epistola ad Hebræos clarius nomen meriti expresit, dicens: Benefi-
Sapien. 3. centiæ & communionis nolite obliuisci. Talibus enim hostiis promeretur Deus. Et Sapiens de iustis loquens, ait: Tentauit illos Deus, & inuenit eos dignos se. Si digni, ergo meritum habentes. Et Pau-
2. Thess. 1. lus ad Thessalonicenses scribens de tribulationibus quas illi patiebantur, ait: Quas sustinetis in exem-
Coloss. 1. plum iusti iudicii Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Et Colossensibus scribens, ait: Dignos nos fecit in parte sortis sanctorum. Quòd si dicas Paulum non asserere nos esse ex nobis dignos, sed quòd Deus nos fecit dignos, & ego hoc ipsum sentio, quòd non sumus sufficientes ex nobis ad gloriam promerendam, sed quòd illam mereamur, est ea gratia Dei quæ nos & præuenit, & D euntes comitatur. Itaque Deus per gratiam quam nobis donat, facit nos dignos se. Hoc ergo non poterit negare Lutherus, quin iustus sit dignus Deo, quamuis à Deo ipso fiat dignus. Quòd si dignus, ergo aliquam habet meriti rationem. Omitto hîc sacrorum doctorum testimonia, qui omnes tribuunt meritum homini gratia Dei adiutorio. Nam qui destitutus est gratia diuina, certum est quòd nihil mereri potest, quod ad vitam æternam pertineat. De hac hæresi adhuc plura dicemus in titulo de operibus, hæresi quarta.

Pelagius. SEcunda hæresis est omnino contraria huic proximè narratæ, quoniam ait hominem sine auxilio gratiæ Dei posse ex sua virtute naturali promereri vitam æternam. Huius hæresis autor fuit Pelagius. Sed de hac hæresi non est opus impręsentiarum disputare, quoniam suprà in titulo de gratia, hæresi prima, satis (vt existimo) de illa disseruimus.

MIRACV-

MIRACVLVM.

De erroribus Vvaldensium Guido Carmelita disserens, cap. 15. dicit illos sentiri nulla vera miracula fieri in Ecclesia. Verùm A Eneas Sylvius in libro de origine Bohemorum, cap. 35. recensens Vvaldensium errores, nunquam huius erroris meminit. Et si ita senserunt, vt Guido illis impingit, apertissimè ex hoc errore licebit colligere quanta fuerit illorum dementia, & sacrarum literarum ignorantia, cùm sint tam multa scripturæ sacræ testimonia ad miraculorum confirmationem. Sed Vvaldenses fuerunt homines idiotæ, & prorsus ignorantes: quapropter verisimile est eos nescisse quid sit miraculum. Ideo prius oportet miraculum definire, quàm de eo disputemus. Miraculum est res insolita supra naturæ potentiam operata. Itaque duo *Vvaldenses.*

A oportet inesse vt aliquid possit dici miraculum, quòd videlicet sit supra naturæ potentiam, vt quòd non sit ex communi consuetudine. Et si alterum horum desit, miraculum minimè dicetur. Hac enim de causa creatio animæ humanæ non est censenda miraculum, quia etsi illis creatio excedat potentiam naturæ, non est tamen res insolita, cùm Deus quotidie nouas creet animas. Eadem ratione si vnus homo nasceretur cum septem digitis in qualibet manu, non dicetur miraculum, quia & si hoc sit insolitum, non tamen excedit potentiam naturæ, quoniam à causis naturalibus hoc procedere potest. Si tamen res est insolita, & vires naturæ exuperans, illa meritò miraculum dicetur. Huiusmodi autem quàm multa fuerint vera miracula, piget recensere, quoniam vtrunque testamentū plenum est miraculis. Ex veteri instrumento satis est ad memoriam reuocare miracula quæ Deus operatus est in Ægypto cùm inde eduxit filios Israël. Et fortè Vvaldenses fuerunt ex illis de quibus dixit propheta: Et obliti sunt benefacto-rum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis. Corā patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Thaneos. Ecce mirabilia operata in AEgypto. Quòd si cōtendas fatendo illa fuisse mirabilia, nō autem miracula, quamuis ex definitione miraculi assignata possis conuinci, tamen volo vt ipsa scriptura conuincat. Cùm diceret Moyses populo Israël ex mandato Domini, quo pacto nocte sequenti moriturum esset omne primogenitum AEgypti tam ex iumētis quàm ex hominibus, statim hæc verba subnectit. Apud omnes autem filios Israël non mutiet canis, ab homine vsque ad pecus: vt sciatis quanto miraculo diuidat dominus Aegyptios & Israël. Et in libro Numerorū scriptura loquens quomodo terra deuorauit Chore, morientibus plurimis quando combussit ignis ducētos quinquaginta viros, sic ait: Et factum est grande miraculū, vt chore pereunte filii illius non perirent. Si ad nouum instrumentū nos citare volunt, illic etiam pro nobis dicetur sententia. Illic enim inuenies cæcos visui restitutos, claudos *Psal. 77.* *Exod. 11.* *Num. 26.* *Ioan. 5.*

B ambulantes, paralyticos sanatos, è quibus vnus fuerat 38. annis infirmus, leprosos plures mūdatos, mortuos suscitatos, aliaque innumera miracula, quæ nullo pacto per naturæ virtutem fieri poterāt. Quis ergo erit tam temerarius vt negare audeat illa verè contigisse, & vera miracula esse? Quòd si Vvaldenses suam assertionem restringant ad miracula quæ à sanctis fieri dicuntur, adhuc erit eorum assertio dicenda hæresis. Nam de Petro dicit historia Apostolica, quòd ad vocē Petri cōsolidatæ sunt bases cuiusdam claudi petentis eleemosynam ante foras templi: & sanatus est Aeneas alius qui fuerat paralyticus iacēs in lecto annis octo. Et plurima alia miracula enarrat illa Apostolica historia, quę nō possunt negare fuisse miracula. Verùm nō desunt aliqui latentes (vt existimo) Vvaldenses, qui hæc miracula à sanctis facta derident, dicentes illa à solo deo fieri, quoniam (vt ait propheta) ille est qui facit mirabilia magna solus. Quapropter dolent cùm audiunt alios dicentes talē sanctū fecisse aliquod miraculū, quia dicunt illa à Deo fieri, & non debere vllo pacto hominibus tribui. Fateor quidem à Deo illa omnia fieri, sed vt Deus illa fecerit, sanctorum merita sunt in causa: ad quorum exaltationem Deus vult miracula fieri. Et quia propter merita illius sancti Deus hoc facit, dicuntur fieri ab illo sancto. Neque hic modus loquendi est alienus à sacris literis. Nam ipse veritatis magister apud Ioannem ait: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horū faciet. Aduerte quod nō dixit, maiora horum propter merita illius ego faciam, sed dixit, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Et apud Marcum iterum ait: Signa eos qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, &c. Non dixit, Ad eorum preces ego eiiciam, sed dixit, ipsi eiicient, ipsi serpentes tollent, ipsi linguis loquentur nouis. Valeant ergo miraculorum subsannatores, & nolint tot deinceps excitare tragœdias ad-

C uersum eos qui dicunt miracula fieri à sanctis, cùm Dominus dicat de quolibet credente in eum, quòd faciet illa quæ ipse fecit, & adhuc maiora. *Act. 3.* *Act. 9.* *Psal. 17.* *Ioan. 14.* *Mar. vlt.*

MISSA.

Inter multa quæ nobis Deus benignitatis suę testimonia in hoc mundo reliquit, præcipuum est illud omnium sacramentorum excellentissimum, quod propter affluentem & exuberantem gratiam quę in illo confertur, vocatum est Eucharistia. Et quemadmodum illud est excellentissimum, ita oportuit vt ad illud conficiendum eminentior institueretur cultus religionis, vt ex cultu exteriori magis alliceretur animus omnium adstantium ad maiorem reuerentiam illi sacramento præstandam. Nam cùm vident homines præparationem sacerdotis, cæremonias quæ præcedunt & sequuntur huius sacramenti consecrationem, valde mouentur vt magis illud reuereantur. Huius ergo ineffabilis sacramenti consecrationem cum cæremoniis ad illam pertinentibus, nos Missam vocamus. Qui ergo ipsum sacramentum contemnunt, non est mirandum si illius sacramenti consecrationi detrahant. Missæ dignitatem deprimant, eam nihili facientes.

Prima hæ- Quod vt facilius efficiant, hinc exordium sumuot, dicentes Missam ooo esse à Christo institutam,
resis. sed humanis ioueotionibus Ecclesię illatam. Huius pestiferæ assertionis primus magister fuit Ioannes
Ioannes Vvicleph,qni dixit noo esse fundatum in Euangelio quòd Christus missam ordinauerit. Si Ioánes Vvi- D
Vvicleph. clepb hic capit vocabulum missæ,vt conplectitur totum illum cæremoniarum decursum, qui consecra-
tionem Eucharistiæ pręcedit & sequitur,vt puta quod dicitur primò introit⁹, mox dicatur ter Kyrie e-
leeson,& ter Christe eleeson,&c. hoc modo capieodo vocabulnm missæ, ego non putarem esse ceoseo-
dam hæresim illius assertiooem: qooniam certum est Christum noo instituisse illa omnia, sed partem
illorum Apostoli instituerunt,alias partes decursu temporis addidit Ecclesia. Nam hymoum illum an-
gelicum videlicet,Gloria in excelsis Deo,Telesphorus papa & martyr pręcepit cátari in missa ante sa-
crificii oblationem. Et Gregorius papa huius nominis primns instituit, vt in principio missæ cantetur
antiphona quæ vulgo dicitur introitus. Idem etiam instituit vt post iotroitum nouies Kyrie eleeson,
Christe eleeson cantetur. Et ita alia ab aliis successu temporis addita suot. Si verò missa capiatur prout
debet,vt videlicet solum significet illa quæ sunt substaotialia,videlicet consecrationem Eucharistiæ sub
vtraque specie, oblatiooem illius Deo io memoriam Christi, & eiusdem oblationis sumptionem: sic
intelligendo,certum est quòd Christus missam ordinauit,&per consequeos certum est Ioánis Vvicleph
Luc.22. assertiooem esse meritò de hæresi notatam. Nam Christus io illa cœna vltima postquam ipse corpus
suum discipulis máducandum sub specie panis dedit, dixit: Hoc facite in meam commemoratiooem.
Quibos verbis discipulis præcepit vt illud quod ipse fecit, illi facerét in commemoratiooem eius. Chri-
stus beoedixit, hoc est, coosecrauit, quoniam illa benedictione Christus consecrauit: & ita à vetustis
Ecclesiæ doctoribus, potissimum Gręcis, vocatur coosecratio Eucharistiæ mystica benedictio. Sic enim
eam vocat Gregorius Nazianzenus. Eodem oomine sæpissimè appellatur à Cyrillo super sextum Ioan-
nis capnt. Sic etiam vocatur in epistola quam misit Coocilium Ephesioum Nestorio hæretico. Hinc
etiam ortum habet quòd sacerdos antequam verba cõsecrationis dicat, benedicit panem, vt Christum A
imitetur,qoi antequam discipulis daret,benedixit. Verùm etsi non legatur in Euangelio aliquam aliam
pro hoc sacramento fuisse à Christo institutam cæremoniam, noo tamen ideo cootemnendæ veniunt
illæ cæremooiæ qoibus catbolica vtitur Ecclesia, præsertim cum bonam illarum partem legamus fuis-
se ab Apostolis institutam. Nam Hugo de sancto Victore io libro de sacrameotis, & Isidorus in libro
primo de officiis Ecclesiasticis,cap.15.& Remigius in libro de officio missæ, testantur eum ordinem o-
rationum,quibus Deo oblata sacrificia consecrantur, primò à sancto Petro fuisse iostitutum,quem pri-
mam missam Anthiochiæ celebrasse ferunt,in qua tres rantum orationes initio fidei proferebaotur, in-
cipiebátque tunc sacerdos ab illo loco vbi dicitur: Hanc igitur oblationẽ,&c. Alia verò successu tẽporis
adddita sunt. Quod missa, iuxta secúdam huius vocis significationem, sit à Christo instituta,& io Euá-
Rabanus. gelio expressa & declarata, testantur omnes sacri doctores qui missæ mentionem fecerunt. Ex quibus a-
liquot vetustiores citabo, vt iode constet Ecclesiam Catholicam boc semper credidisse & docuisse. Ra-
baous libro primo de institurione Clericorum,cap.32.de missæ instituriooe loqués, hæc ait: Hunc mo-
rem sacrificij primũ Domio⁹ noster Iesus Christus instituit,quádo cõmẽdauit Apostolis, suis corpus &
Mar.14. sanguinem suum priusquam traderetur, sicut legitur io Euangelio: Accepit, inquit, panem fregit & de-
dit eis,& ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accapto calice gratias agens dedit eis: & biberuot om-
nes ex illo. Cum benedictione enim & gratiarum actiooe primum Dominus corporis & sanguinis sui
sacramenta dedicauit,& Apostolis tradidit: quod ex inde Apostoli imitati fecère, & successores suos
facere docuerunt,quod & ounc per totum orbem terrarum generaliter tota custodit Ecclesia. Hęc Ra- B
Isidorus. banus. Et isto aliquáto antiqoior Isidorus, libro primo de Ecclesiasticis officiis,cap.15.de missa differés,
ait. Ordo autem missæ, vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à sancto Pe-
tro est institutus, cuius celebratio, vno eodemque modo vniuersus peragit orbis. Hæc Isidorus. Io qui-
bus verbis id solum anootádum est quod ait, ordinem orationum illarum quæ io consecratione, & o-
blatione Eucharistiæ dicũtur, esse à beato Petro institutum. Ná ipsam corporis & sanguioıs Christi cõ-
Ambro- secrationem, quæ vera est missa, dicit esse à Christo institotam, vt ipsemet alibi testatur in verbis, quæ
sius. ad expugnatiooem proximè sequentis hęresis citabimus. Ambrosius in missa in cœna domini in præfa-
tione missæ, hæc ait: Aot quid sperare de tua misericordia possumus, qui tantum munus accepimus, vt
talé tibi hostiam offerre mereremur, corpus scilicet & sanguinem Domini oostri Iesu Christi, qui se pro
mundi redemptione piæ illi & veoerandæ tradidit passiooi. Qui formam sacrificij perennis instituens,
hostiam se primus obtulit, & primus docuit offerri. Hæc Ambrosius. Io quibus verbis multa anootare
oportet. Primum est, in Euchatistia contioeri corpus & sanguinem Domini oostri Iesu Christi: & hoc
contra Berengarium & Oecolampadium, Carolstadium, Zuinglium & reliquos oegátes veram carnẽ
& verum saoguinem Christi in Eucharistia cootineri. Alterum est, quod oos hanc hostiam, videlicet
corpus & sanguinem Christi offerimus: & hoc testimooium iuuat ad expugnarionem proximè sequẽ-
tis hęresis, quę oegat missam esse sacrificium. Tertiò annotare oportet quod ait, Christum instituisse
Eusebius. formam sacrificij pereonis, & docuisse offerri: & hoc est cootra hanc hęresim, de qua oonc disputa-
Emissen⁹. mus, quę negat missam institutam esse à Christo. Nam hanc oblationẽ, & hoc sacrificium nos missam
appellamus. Eosebius Emissenus sermone quinto de paschate loqnens de cœna Domioi & de passio-
ne, hęc ait: Et ideo quia corpus assumptũ ablaturum erat ex oculis nostris & syderibus illaturus, neces- C
sarium erat, vt nobis in hac die sacramentum corporis & sangninis sui consecraret, vt coleretur iugiter
per mysterium, qnod semel offerebatur in precium: & quia quotidiana & indefessa currebat pro homi-
num salute redemptio, perpetua etiam esset redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in
memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia fide æstimáda, non specie: ne-
que exte-

que exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Hæc Eusebius Emissenus. In quibus ea omnia anno- *Chriso.*
tare oportet, quæ in verbis Ambrosij annotauimus. Chrysostomus in ritu missæ Græcanicæ ab eo insti-
tuto, iubet vt sacerdos, dum hymnus cherubicus cantatur, sequentem dicat orationem. Nullus eorum
qui carnalibus cupiditatibus & voluptatib⁹ est alligatus, dignus est ad te accedere, vel appropinquare,
vel tibi ministrare rex gloriæ. Tibi enim ministrare magnum est, & vel ipsis cœlestibus potestatibus
terribile. Sed tamen propter inenarrabilem & infinitam tuam benignitatem citra conuersionem &
commutationem homo factus es, & noster sacerdos appellatus, & huius ministratorii & incruenti sa-
crificii consecrationem nobis tradidisti, tanquam Dominus omnium. Hæc Chrysostomus in ritu mis-
sæ. In quibus verbis, & missam dicit esse incruentum sacrificium, & illius consecrationem, quam nos
missam appellamus, Dominum tradidisse. Cyprianus in epistola ad Cecilium, quæ tertia est libri se- *Cyprian⁹*
cundi, docens non esse offerendum calicem cum solo vino, neque cum sola aqua, hæc ait. Nam si Iesus
Christ⁹ domin⁹ & De⁹ noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificiũ Deo patri ipse prim⁹ ob
tulit, & hoc fieri in sui commemoratioñe præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id
quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verũ & plenũ tũc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat
D offerre secundũ ꝙ ipsum Christũ videat obtulisse. Cæterum omnis religionis & veritatis disciplina sub-
uertitur, nisi id quod spiritualiter præcipitur, fideliter reseruetur. Et aliquibus interpositis, subdit. Chri-
stum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificii ostenderet occasum & vesperam
mundi: sicut in Exodo scriptum est: Et occident illum omne vulgus synagogæ filiorum Israël ad vespe- *Exod. 12.*
ram. Et iterum in Psalmis. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Nos autem resurrecti- *Psal. 140.*
onem Domini mane celebramus. Et quia passionis mentionem in sacrificiis omnibus facimus, (passio
est enim Domini sacrificium quod offerimus) nihil aliud quam quod ille fecit, facere debemus. Hæc
Cyprianus martyr sanctissimus & doctissimus. In quibus verbis passionem Domini dicit esse sacri-
ficium quod nos offerimus: & sæpe dicit Deum præcepisse, vt hoc illi sacrificium offerremus. Et quia
hoc ipsum sacrificium missa dicitur, inde conuincitur missam hanc ex Dei præcepto esse institutam. Al-
xander Papa huius nominis primus, qui sextus à beato Petro summus pontifex numeratur, in prima sua *Alexãder*
epistola, quæ est ad omnes fideles, hæc ait: In sacramentorum oblationibus, quæ inter missarum solem- *papa pri-*
nia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius cuius corpus & sanguis conficitur, passio *mus.*
celebretur, ita vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum & vinum aqua permixtum in sa-
crificio offerantur. Non debent enim (vt à patribus accepimus & ipsa ratio docet) in calice Domini
aut vinum solum, aut aqua solum offerri, sed vtrunque permixtum: quia vtrunque ex latere eius in
passione profluxisse legitur. Ipsa verò veritas instituit calicem & panem in sacramento offerre, quando
ait: Accepit Iesus panem & benedixit, deditque discipulis suis, dicens: accipite & manducate, hoc
enim est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Similiter postquam cœnauit, accepit calicem, dedit- *Matt. 26.*
A que discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: quia hic est calix sanguinis mei qui pro
vobis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc Alexander Papa, verus Christi martyr. In quibus
verbis id inter alia annotare oportet, quòd in missarum solennus sacrificia offerri dicit, & hoc non ex
statuto humano & papistico, vt recentes hæretici loquuntur, sed ex institutione diuina. Martialis vnus *Martialis*
ex septuaginta Domini discipulis, Petri Apostoli comes indiuiduus, in epistola ad Burdegalenses, capi-
te tertio, hæc ait: Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius, à terra abo-
lere: nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam
præstandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui comme-
morationem. Hæc sanctus Martialis. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quod ait
nos ex Domini præcepto offerre illud idem corpus quod Iudæi per inuidiam occiderunt. Non est ergo
missa ex humana tradinone, vt hæretici mentiuntur, sed ex præcepto diuino prout omnes isti testan-
tur. Sunt adhuc alia sanctorum & vetustissimorum virorum testimonia, qui & si non dicant missam
fuisse à Christo institutam, missæ tamen mentionem facientes, eam nomine missæ appellãt, & in illa sa-
crificium corporis & sanguinis Domini Deo offerri dicunt, quod nequaquam sine Dei iussu & autori-
tate sacerdos vllus facere posset. Telesphorus papa & martyr in epistola sua quã scripsit ad omnes Chri- *Telesp-*
sti fideles de missarum celebratione loquens, hæc ait: Missarum celebrationes ante horam diei tertiam *horus.*
minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus san-
ctus descendisse legitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in missarum
B solenniis celebrandus est, atque solenniter recitandus. Ipsi enim qui proprio ore corpus Domini con-
ficiunt, ab omnibus sunt audiendi, obediendi atque timendi. Hæc Telesphorus Papa & martyr. Ecce
audis nomen missæ ante mille & quadragintos annos scriptum, quod isti hæretici tanquam recens in-
uentum abolendum esse dicunt. Sed vt apertius istos hæreticos de suo impudentissimo mendacio con-
uincam, alios vetustiores testes proferre volo. Clemens papa huius nominis primus, & Petri Aposto-
li discipulus, in epistola tertia præcepit presbyteris & aliis clericis, vt nihil absque proprii episcopi licẽ- *Clemens.*
tia agant, neque missas sine eius iussu celebrent. Et paucis interpositis, subdit: In aliis locis sacrifica-
re, & missas celebrare non licet, nisi in his in quibus episcopus proprius iusserit. Hæc Clemens Papa &
martyr. Abdias Babyloniæ episcopus ab Apostolis ordinatus, qui se Christum in carne vidisse testatur
libro septimo Apostolicæ historiæ, in quo gesta Matthæi Apostoli & Euangelistæ narrans, postquàm
dixerat Matthæum publicè orasse Deum, pro Ephigenia filia AEglippi regis AEthiopum, quam Hir-
tacus regni successor sibi coniugem copulare volebat, quamuis illa virginitatem Deo vouisset, hæc
quæ sequuntur, de Matthæo refert. Cumque respondissent, Amen, & mysteria Domini celebrata,
& missam suscepisset omnis Ecclesia, retinuit se, vt iuxta altare, vbi corpus ab eo fuerat Christi con-

fectnm, illic martyrium Apostolicum exultaret. Itaque non multò post, expansis manibns orantem, spiculator missus ab Hirtaco, à tergo pnnctim, vnius gladij ictu feriens Apostolum, martyrem Christi effecit. Hæc Abdias. Ecce missæ nomen, quod hodierni hæretici abominantur, apud discipulos Christi & Apostolorum eius in veneratione habitum reperimus. Et inde etiam conuincitur, missam non esse rem papisticā, vt hæretici illam iniuriosè appellant, sed à Christo ipso institutā. Merito ergo talis assertio Ioannis Vvicleph est velut hæretica damnata. Nam ex. 45. articulis eiusdem Vvicleph in Concilio C

Cōcilium Constantiense. Constantiensi damnatis, quintus articulus sic ait: Non est fundatum in Euangelio quòd Christus Missam ordinauit. Quæ assertio simul cum aliis, vna super omnes lata sententia, damnata est. Contra hanc hæresim copiosè disputat Thomas Valden. in libro de sacramentalibus, titulo quarto.

Secunda hæresis est multò pestilentior: quia non solùm negat missam esse à Christo institutam, sed insuper negat missam esse sacrificium, imò quod multò peius est, negat missam esse aliquod opus bonum. *Lutherus.* Primus huius nefandæ hæresis author, & publicus defensor est Martinus Lutherus, neque vllus ex iis, qui verum Christi corpus & verum eius sanguinem in Eucharistia contineri fatentur, ausus fuit vnquam vsque adeò missæ palam detrahere, vt palàm negaret illam esse sacrificium. *Erasmus.* Quanquam Erasmus Rotherodamus, qui ante Lutherum scripsit, vt ingenuè loquar, non paruam suspicionem mihi dederit, se in hac pestilentissima fuisse sententia. Nam in Annotationibus super caput decimumtertium Actuum Apostolorum, vbi in vulgari translatione habetur, Ministrantibus autem illis, &c. ille annotat vertendum esse, sacrificantibus: quia Græcè habetur, λειτουργούντων, quod proprium esse dicit operantium in sacris: & postea subdit hæc verba. Nullum est autem sacrificium Deo gratius, quàm impartiri doctrinam Euangelicam. Hæc Erasmus. Ex quibus conuincitur, illum aut negare missam esse sacrificium, aut dicere illud non esse Deo magis gratum quàm impartiri doctrinam Euangelicam. Sed Erasmum relinquentes, quoniam non vsque adeò apertè suam sententiam in hac parte declarauit, dicimus huius impiæ hæresis primum authorem fuisse Martinum Lutherum, qui missam tanto odio persecutus est, vt D aduersus illam librum scribere non erubuerit, cui titulum nomenque dedit, De abroganda missa. *Lutherus.* Verba Lutheri in hoc libro, de missa abroganda sunt hæc. Missæ, quas sacrificia vocant, summa sunt idololatria, & impietas: imò missarum vsum nomine sacrificiorum & sacerdotum titulo tenere, est negare Christum. Et in libro de captiuitate Babylonica ait: Impiissimus abusus est, in Ecclesia persuaderi, Missam esse opus bonum & sacrificium. Et iterum in eodem libro: Missa summa est peruersitas. Hæc Lutherus, quæ tam blasphema sunt, & tam horrenda vt illa hic scribere non auderem, nisi me ipsa disputationis ratio cogeret propria aduersarii verba fideliter citare, vt lector inde cognoscat, nihil à me confictum Luthero mendaciter tribuere, sed id solùm referre, quod ille suis propriis verbis explicauit. Contra tamen, ille & omnes alii illius sectatores facere solent, qui dum Catholicorum sententias referunt, semper mille mendacia miscent, & Catholicis sæpe tribuunt, quæ nunquam illis in mentem venerunt. Luthero in hac impiissima assertione consenserunt omnes huius temporis hæretici, saltem quos ego vel ex nomine noui, ex quibus vnum maiori æstimatione apud eos habitum citare volo. *Caluinus.* Ioannes Caluinus in illa sua institutione Christianæ religionis, capite. 18. 13. 49. vbi postquam dixerat scholasticos Theologos docere missam esse sacrificium, hæc quæ sequuntur, ait: Valeant ipsi cum spinosis suis argutiis, quæ vtcunque cauillando defendi queant, ideo tamē repudiandæ sunt bonis omnibus, quod nihil quàm cœnæ claritatem multis tenebris inducunt. Illis ergo valere iussis, congredi me, hic lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus (papam hoc nomine appellant Caluinus & A Lutherus, & omnes huius temporis hæretici) ac eius prophetæ totum orbem imbuerunt: nempe missam esse opus, quos sacerdos qui Christum offert & alii qui in oblatione participant, Deum promerentur. Neque id communi tantum vulgi opinione receptum est, sed ipsa quoque actio sic est instituta, vt genus sit placationis, quo pro viuorum & mortuorum expiatione Deo satisfaciat. Hæc Caluinus. *Vvirtēbergenses.* Idem prorsus asserunt Vvirtembergenses in libro quem ædiderunt pro confessione suæ fidei, vbi de Eucharistiæ sacramento differentes, & Catholicorum sententiam referentes, inter alia hęc dicunt. Alius error est, quod Eucharistia sit tale sacrificium, quod debeat iugiter in Ecclesia ad expianda peccata viuorum & mortuorum, & pro impetrandis aliis beneficiis tam corporalibus quàm spiritualibus offerri. Hic error manifestè pugnat cum Euangelio Christi, quod testificatur Christū vna oblatione semel tantum facta consummasse in sempiternum sanctificatos. Et quia Christus passione ac morte sua impetrauit nobis remissionem peccatorum, quæ & nobis per Euangelium in nouo testamēto adnunciatur: idcirco non licet amplius pro peccato sacrificare. Hæc Vvirtembergenses. In quibus verbis duas simul proferunt hæreses. Alteram, qua negant missam esse sacrificium: Alteram, qua negant illam posse offerri pro peccatis viuorum & mortuorum, aut pro aliis rebus siue corporalibus siue spiritualibus. De hac secunda hæresi nihil in hoc capite, sed in proximè sequēti dicemus. Propter hæc omnia & alia multa horrenda, & execranda, quæ Lutherus & illius sectatores in missæ contemptum sint ausi proferre, *Psal. 73.* videtur mihi nos posse rectè dicere Christo id quod Propheta regius ait: Gloriati sunt qui oderunt te, in medio solennitatis tuæ. Nam omnium Christi solemnitatum, quæ in terris celebrantur, maxima est missæ celebratio, per quam ad vocem sacerdotis verum Christi corpus è cœlo ad terram descendit sub speciebus panis latitans, & sanguis illius sub speciebus vini. Sed in medio huius solennitatis oderunt B Christum Lutherani, qui tantum donum contemnunt, & tantam solennitatem floccipendunt, & sic contemnentes, gloriantur quasi magnum aliquid fecerint. Videtur igitur mihi Lutherus in hac parte *1. Macb. 1.* Antiocho Epiphane Syriæ regi simillimus esse. Nam hic Antiochus, vt Machabæorum narrat historia, cùm sanctam Iudæorum legem prorsus tollere, & illos ad gentium ritus cogere vellet, inter cætera, quæ ad hunc finem fecit, prohibuit sacrificia fieri in templo iuxta Mosaicæ legis institutionem.

Lutherus

Lutherus autem, vt totam Christi legem abrogaret, & Paganorum aut Sarracenorum leges populo traderet, Euangelicæ legis excellētissimum sacrificium prohibuit, dum missam abrogauit, ipsamque sacrificium verum esse negauit. Contra hanc tam impiam & Deo ingratam hæresim multipliciter pugnare oportet, vt illam apertè reuincamus, & arenæ cedere cogamus.

Primo ergo percontari oportet Lutherum, an pro statu legis Euangelicæ sit aliquod sacrificium ab ipsa lege statutum, & illi peculiare. Non est dicendum, nullum esse peculiare legis Euangelicæ sacrificium; quoniam eadem ratione dicere oportebit, nullum esse eiusdem legis peculiare sacerdotium, & inde vlterius sequetur, vt nulla etiam sit Euāgelica lex. Nam tanta est legis & sacerdotii connexio, vt alterum ab altero diuelli non possit. Si Paulus ex translatione sacerdotii, colligit legis translationem, eodem modo ex sacerdotii & sacrificii ablatione, legis etiam ablationē inferre licebit. *Heb. 7.* Præterea, in omni lege, qualia qualis illa fuit, semper fuerunt aliqua peculiaria illius legis sacrificia. Nam in lege naturæ, quæ vna fuit apud omnes, aliqua fuerunt sacrificia, prout constat ex vita & operibus Iob, qui in sola lege naturæ C vixit. Hic enim, vt illius refert historia, offerebat holocausta per singulos dies, ne fortè filii eius peccassent. *Iob. 1.* De lege Mosaica non est opus disputare, cum manifestum sit, totam illam scatere sacrificiis & oblationibus. De gentili populo etiam constat, illum iuxta diuersitatem idolorum quæ colebat, diuersa habuisse sacrificia, ita vt nulla fuerit vnquam gens tam barbara, quæ non habuerit aliquod sacrificii genus, quod offerret Deo, hoc est illi quem falso putabat esse Deum. Et hoc non aliunde euenit, nisi quia à natura est omnibus inditum, vt quisque Deum colat. Multo ergo magis in lege Euangelica, in qua clariorem Dei cognitionem habemus, necessarium est vt in ea sit aliquod peculiare sacrificium multo excellentius omnibus sacrificiis aliarum legum. Tale autem nullum reperiri potest nisi missa sit sacrificium, in qua verum Christi corpus & verus eiusdem sanguis Deo offertur. Missa ergo est sacrificium. Sed hæc & alia similia argumenta, quamuis fortissima relinquamus, ne nos hæretici, vt solent quando nostris argumentis respondere nesciunt, sophistas appellent, & sacræ scripturæ, & sanctorum testimoniis, conciliorumque definitionibus contra istos hæreticos pugnemus. Sed ne de sola vocis significatione, prout sæpe hæretici facere solent, frustra contendamus, rationem veri sacrificii prius statuere oportet, vt iuxta illam probemus missam esse verum sacrificium. Nam Vvitembergenses videntes, vt opinor, aliqua esse sanctorum testimonia, quæ apertè testantur missam esse sacrificium, ad hoc subterfugerunt, vt dicerent missam esse sacrificium, iuxta latam & nimis extēsam huius vocis significationem. Verba illorum quum de sacramento Eucharistiæ loquuntur, sunt hæc. Deinde cum sacrificii nomen latissimè pateat, ac generaliter significet sacrum cultum, libenter concedimus verum & legitimum vsum Eucharistiæ posse hoc modo sacrificium dici. Hæc Vvittembergenses. Et post hæc verba negant missam esse verum sacrificiū, vt constat ex verbis illorum, quæ iam supra citauimus. Quia verò nos dicimus missam esse verum & le-D gitimum sacrificium, quod omnia alia sacrificia excellit, necessarium esse censui, veri sacrificii rationem prius ostendere, vt aduersarii nostri intelligant id, pro quo contra illos disputamus, & non confugiunt ad latam sacrificii significationem. Augustinus libro quarto de Trinitate, capite. 14. declarat quæ sint necessaria, vt verum aliquod sit sacrificium, sic dicens: *Augustinus.* Quatuor considerantur in omni sacrificio: cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur. Hæc Augustinus. Ex istis quatuor, primum solum est extra omnem controuersiam, tria verò vltima sunt controuersa. Nam si constaret quis sit offerens, & quid offertur, & pro quibus offertur: apertissimum esset, Deum solum esse cui munus illud offertur. Ex istis tribus controuersis solum vnum est nunc discutiēdum, videlicet quid offertur, nam pro quibus offertur, in proximè sequēti hæresi disputabimus. Quis autem sit qui offerat, in titulo de sacerdotio hæresi prima, declarauimus: vbi multis testimoniis probauimus solum sacerdotem ab episcopo ordinatum habere potestatem conficiendi, & offerendi Eucharistiam. Solum ergo superest vt inquiramus de illo quod offertur. Quæ & qualis esse debeat ipsa res oblata, vt verum sacrificium dici possit, idem Augustinus docet libro decimo de Ciuitate Dei, capite 6. hæc dicens: Verum sacrificium est omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus. Vnde & ipsa misericordia, qua homini subuenitur, si propter Deum non fit, non est sacrificium. Et si enim ab homine fit vel offertur, tamen sacrificium res diuina est: ita vt hoc quoque vocabulo id Latini veteres appellauerint. Vnde ipse homo Dei nomini consecratus, & Deo deuotus, in quantum mundo moritur, vt Deo viuat, sacrificium est. Hæc Augustinus. Ex quibus verbis apertè colligitur, omne opus bonum, quod Deo offertur, esse verum sacrificium. Et hanc sacrificii diffini-A tionem ipsemet Caluinus admittit, qui in illa sua institutione Christianæ religionis capite. 18. 15. 60. hæc ait. *Caluinus* Qui sacrificii vocabulum ad sacras omnes cæremonias & religiosas actiones extendunt, qua ratione id faciant, non video. Nos perpetuo scripturæ vsu, sacrificium appellari scimus, quod Græci nunc θυσίαν, nunc προσφορὰν, nūc τελετὴν dicūt. Quod generaliter acceptum, complectitur quidquid omnino Deo offertur. Hæc Caluinus. Ex cuius verbis constat inter nos & illum de veri sacrificii diffinitione conuenire. At cum beatum corpus Christi, & sanguis illius benedictus sint res optimæ, euidenter colligitur vt illarum oblatio sit verum sacrificium, & quicunque res illas Deo patri refert, verè sacrificasse dicatur. Vt igitur manifestè conuincamus missam esse verum sacrificium, nihil aliud facere oportet, nisi probare, sacerdotem missam celebrantem offerre in illa Deo patri verum Christi corpus & verum sanguinem eius. Hoc autem facile Deo adiutore, me probaturum spero apertis sacræ scripturæ testimoniis, tam ex veteri quàm ex nouo testamento sumptis. Testimonia veteris testamenti partim ex figuris sacramenti Eucharistiæ, quæ multæ in illo præcesserunt, partim ex propheriis sumenda sunt. Ex tam multis Eucharistiæ figuris, ne prolixitate nimia lectori fastidium præbeam, solas duas proferre & discutere volo, quoniam hæ apertè conuincunt Eucharistiæ oblationem per sacerdotem in Ecclesia nunc fieri. Quod cum.

non alibi quàm in missa fiat, inde conuincemus missam esse sacrificium. Sed fortè hæretici volentes infringere vires argumentationis, quæ ex figuris sumenda est, dicent non posse ex sensu mystico sumi argumentum alicuius dogmatis probationem: quoniam hoc apertè docet Augustinus in epistola ad Vincentium Donatistam. Fateor equidem ex mystico sensu non posse semper sumi argumentum conuincens ad probandum aliquod dogma. Si tamen ex aliis scripturæ locis apertè constare poterit illam mysticam scripturæ sacræ interpretationem esse verum & germanum illius sensum, tunc bene potest
Augustinus. ex illo mystico sensu sumi argumentum ad aliquam doctrinam comprobandam. Nam hoc ipsum docet Augustinus in illa eadem epistola ad Vincentium Donatistam, quę contra nos citata est, vbi hęc ait. Quis autem non impudentissimè nitatur aliquid in allegoria positum pro se adducere, nisi habeat etiam manifesta testimonia quorum lumine illustrentur obscura. Hæc Augustinus. Ex cuius verbis satis constat bene posse sumi argumentum ex sensu mystico, quando aliunde constare potest talem sensum mysticum optime conuenire illi literæ, & esse verum illius sensum. Quæ Augustini sententia apertissimè probatur ex Pauli exemplo, qui capite. 4. epistolæ ad Galatas, & capite nono prioris epistolæ ad Corinthios, ad dogmatis comprobationem vsus est testimoniis veteris testamenti iuxta mysticum sensum B
intellectis. Hoc igitur semel iacto firmissimo fundamento, iuxta id quod primo proposueram volo ostendere, aliquas præcessisse in veteri testamento sanctissimæ Eucharistiæ apertissimas figuras, ex quibus euidenter conuincitur, missam in qua Eucharistia consecratur, & Deo offertur, esse verissimum sacrificium. Melchisedech regem Salem fuisse figuram Christi veri & summi sacerdotis, & sacerdotium Melchisedech fuisse figuram sacerdotii legis Euágelicæ, apertè docet Paulus in epist. ad Hebr. vbi inter
Heb. 7. alia dicit, de Christo esse intelligendum illud regii prophetæ, Tu es sacerdos in æternum secũdum or-
Psal. 103. dinem Melchisedech. Oportet ergo inter figuram ipsam & rem figuratam esse veram similitudinem, & vmbram optimè conuenire corpori. Videamus ergo quid fuerit in Melchisedech & in sacerdotio illius, vt similia habere cogamur in Christo, & in sacerdotio suo quod instituit pro lege Euangelica. Quæ ad personam Melchisedech attinent, optime in præfata epistola ostendit Paulus Christo conuenire. Oportet ergo iam comparare Melchisedech Christo iuxta ordinem sacerdotii, vt videamus quomodo iuxta hunc ordinem fuerit similis Christo. Quia nisi in ipso ritu sacerdotii Melchisedech aliquid inueniatur quod fuerit figura sacerdotii Christi, non poterit verè dici quòd Christus sit sacerdos secundum ordinem Melchisedech. De sacerdotio autẽ Melchisedech & illius ritu, nihil aliud expressit scriptura, nisi quod panem & vinum obtulit Deo pro victoria quam Abraham habuit contra quinque reges. Vt igitur corpus vmbræ respõdeat, necessarium est in sacerdotio legis Euangelicæ aliquam similem hostiam haberi, quæ conueniat cum pane, & vino. At cum nulla talis corporalis & visibilis hostia, quæ Deo offeratur, habeatur in lege Euangelica, nisi sanctissima Eucharistia, in qua sub speciebus panis latet corpus Christi, & sub speciebus vini sanguis illius, conuincitur inde apertè, missam in qua talis hostia Deo offertur esse verum sacrificium. Huius argumentationis vires hæretici agnoscentes, & videntes se ab illa fortiter premi, rimulas aliquas quæsierunt, per quas ab illius potentia effugere possint. Primò qui- C
dem negant Melchisedech fuisse figuram sacerdotii legis Euangelicæ. Fatentur quidem illum fuisse figuram Christi, quia illud tam apertè docet Paulus, vt citra impudentiam negari non possit: negant tamẽ Melchisedech figuram fuisse sacerdotii Euangelici, quia nihil, (vt aiunt) præcessit in Melchisedech quod soli sacerdotio Euangelico figuratiue conuenire possit. Sed hæc istorum responsio facillime conuincitur Pauli testimonio, qui volens probare sacerdotium legis Euangelicę multo nobilius atque prę-stantius esse quàm sacerdotium legis Mosaicæ, ex facto ipsius Melchisedech circa Abraham hoc conuincit: quia Melchisedech benedixit Abrahæ in cuius lumbis tunc erat Leui, de cuius tribu erat sacerdo
Heb. 7. tium Aaronicum. Quod enim minus est, ait Paulus, à maiore benedicitur. At si per Melchisedech solus Christus figuraretur, & non sacerdotium Euangelicum, quod post mortem Christi perpetuo manet in Ecclesia, nullas vires haberet Pauli argumentatio: quia per illam solum probaretur Christum meliorem esse quàm Aaron. Constat autem manifestè, Paulum illo loco de hac re non contendisse, sed solum de nobilitate sacerdotii Euangelici, ex qua conuincere nititur cessasse sacerdotium Leuiticum. Quia accedente meliore sacerdotio, oportebat vt cederet minus bonum. Et inde concludit legem Mosaicam iam cessasse: quia necessarium esse putat, vt translato sacerdotio, legis translatio fiat. Præterea, multi vetusti doctores sancti ac doctissimi testantur Melchisedech sacerdotem non solum Christi sacerdotis, sed etiam sacerdotii Euangelici gestasse figuram. Eucherius Lugdunẽsis episcopus, qui ante mille annos flo
Eucherius. ruit, in commentariis super Genesim declarans gesta Melchisedech sacerdotis inter alia hæc ait. Quod autem patriarcha magnus decimas Melchisedech sacerdoti post benedictionem dedit, illud spiritualiter expressit, melius videlicet futurum sacerdotium in populo gentium, quàm Leuiticum quod in Israël de ipsa erat nasciturum, futurúmque vt sacerdotium Ecclesiæ habens præputium benediceret in A- D
Augustinus. braham circumciso sacerdotium synagogæ. Hæc sanctus Eucherius. Et ante istum Augustinus libro. 16. de Ciuitate Dei, capite. 22. postquàm dixit Melchisedech benedixisse Abrahæ post deuictos ab eo quinque reges, hæc quę sequuntur, ait. Ibi quippe primum, apparuit sacrificium, quod nũc offertur Deo toto orbe terrarum, impleturque illud, quod longe post hoc factum, per prophetam dicitur ad Christum,
Psal. 109. qui fuerat venturus in carnem. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Non scilicet secundum ordinem Aarõ: qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Hæc Augustinus, qui non solum dicit Melchisedech fuisse figuram sacerdotii Euangelici sed dicit in illo fuisse figuram sacrificii quod offertur toto orbe terrarum. Et ne posset hæreticus verba illius detorquere in alium sensum, dicendo illum locutum fuisse de aliquo alio sacrificio, dixit sacrificium illud quod offertur toto orbe terrarum, esse illud per quod impletur prophetia quæ dixit, Tu es sa-

cerdos in æternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedecb. Dicit ergo Anguſtinus, illud idem ſacrificiũ nunc toto
orbe terrarum offerri, quòd Cbriſtus verus ſacerdos obtulit. At Chriſtus, vt Paulus ait, ſemetipſum ob- *Chryſoſtomus.*
tulit: ergo ſacerdotes Euangelici eundem Cbriſtum toto orbe terrarum nunc offerunt. Chryſoſtomus
homilia. 13. ſuper epiſtolam ah Hebræos interpretans illa verba Pauli: Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt
vt legis tranſlatio fiat, hæc ait. Si verò alium oportet ſacerdotem eſſe, magis autem aliud ſacerdotium,
neceſſario & legem alteram. Hoc ad eos qui dicunt, quid opus erat nouo teſtamento? Poterat quippe
adducere teſtimonium etiam ex prophetia nempe, hoc eſt teſtamentũ quod diſpoſui patribus veſtris.
Interim nunc ex ſacerdotio dimicat. Et intuere quomodo ex ſuperioribus dicat. Dixit, ſecundum ordi-
nem Melchiſedecb. Hoc dicto excluſit ſacerdotium Aaron neqnaquam enim ſecundũ ordinẽ Melchi-
ſedech diceret: ſi illud ſacerdotium melius eſſet. Hęc Chryſoſtomus. Theodoretus in commentariis ſu- *Theodoretus.*
per Geneſim, hæc ait. Melchiſedech vnde genus duxit? Cũ diuinus Paulus dicat, ſine patre, ſine matre,
B ſine genealogia, quis veritatem buius rei noſcere poteſt? Vero tamen ſimile eſt, illum ex gentibus Pale-
ſtinam incolẽtibus fuiſſe: illorum enim erat & rex & ſacerdos. Sacerdos autem vniuerſorum Dei: Qua-
re & illi ipſe Abraham ſpoliorum decimas obtulit: & cùm eſſet iuſtus ac Dei amicus, ab illo benedictio
nem accepit. Domini enim ſacerdotii figuram geſſit. Hec Theodoretus Cyrenſis epiſcopus. Ex his om-
nibus teſtimoniis conſtat ſatis Melchiſedech regem nõ ſolum fuiſſe figuram Chriſti veri ſacerdotis, ſed
etiam ſacerdotii Euangelici, quod mortuo Chriſto manet in eccleſia. Oportet ergo vt ſacerdos Euan-
gelicus aliquid offerat, quod ſit aliquo modo ſimile pani & vino, quæ obtulit Melchiſedech. Aliter re-
ſpondent huic noſtræ argumentationi, vt audio, quidam alii ex iſtis recentibus hæreticis, negantes Mel-
chiſedech fuiſſe ſacerdotem, vt nunc vtimur nomine ſacerdotis: quia dicunt vocem illam quæ habetur
in Hebraica aut Chaldaica lingua, nõ ſolũ ſignificare ſacerdotem, ſed etiam principem: & iuxta ſigni-
ficationem principis dicunt capi in illo loco libri Geneſeos, vbi de Melchiſedech diſſerit ſcriptura: Sed
qui hoc dicunt, vno mendacio aliud protegere volunt. Quid vox Hebraica aut Chaldaica ſignificet, cã-
dido animo fateor me neſcire, quia linguas illas prorſus ignoro: & nolo alieno ore loqui. Hoc autem ex
ipſo literæ decurſu manifeſtè intelligo, vocem illam Hebraicam non eſſe illo loco poſitam, vt ſignificet
principem, quum dicit. Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi. Nam cum iam vocaſſet illum regẽ, fruſtra eã-
dem ſententiam repetiſſet, dicens: Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, hoc eſt iuxta iſtorum interpreta-
tionem, princeps Dei altiſſimi: quæ verba omnino ſuperfluunt, præſertim cum tam propinqua ſint ali-
is, quibus apertiſſimè dixerat illũ eſſe regem. Deinde, ipſa eadem ſcriptura refert, Melchiſedech bene-
dixiſſe Abrahæ, & Abraham obtuliſſe illi decimas. At benedicere, & decimas recipere, nõ ſunt princi-
pum officia, ſed ſacerdotum. Fuit ergo Melchiſedech verus Dei ſacerdos. Sunt rurſus alii hętetici, qui a-
lio modo reſpondent argumento quod ex figura ſacerdotis Melchiſedech propoſuimus. Negant enim
Melchiſedech iuxta ſacerdotii ſui ordinem obtuliſſe Deo panem & vinum: quia hoc, vt dicunt, ſcriptu-
C ra non refert: ſed dicunt illam tantum narrare, Melchiſedech protuliſſe panem & vinum Abrahę rede-
unti de victoria quinque regum. Ita docet Zuinglius, qui primus apud Heluetios cum Oecolampadio *Zuingli⁹.*
hæreſim Berengarii ſuſcitauit, negans verum Chriſti corpus, & verum ſanguinem eius in Euchariſtia
contineri. Eodem modo reſpondet Andreas Oſiander Nurembergenſium propheta. Hoc tamẽ iſtorũ
hæreticorum dictum, non eſt ab ipſis excogitatum: quia Iudæi qui iſtos per multa ſecula præceſſerunt *Andreas*
volẽtes deprauare & detruncare ſcripturas, quæ de Chriſto figuratiuè locutæ ſunt, hanc hiſtoriam Mel- *Oſiander.*
chiſedech, vt Nicolaus de Lyra illo loco refert, eodem modo in peruerſum ſenſum detorſerunt, quo di-
ximus iſtos hæreticos ſentire. Sed falſum eſſe quod aiunt, ex ipſius literę contextu apertiſſimè conuin- *Nicolaus*
citur. Nam quatuor illi reges pro quibus pugnauerat Abraham, ſecum portari fecerant ea, quæ ad cibũ *de Lyra.*
erant neceſſaria, quibus Abraham illiúſque ſerui ſunt vſi, prout Abraham ipſe teſtatur loquens ad re-
gem Sodomæ, qui omnia ſpolia præter animas illi offerebat: Non accipiam, inquit Abraham, ex omni-
bus quæ tua ſunt, exceptis iis quæ comederũt iuuenes. Neque enim opus erat, vt Melchiſedecb cibum *Gene. 14.*
& potum offerret bellatoribus, qui tam opimis ſpoliis è prælio reuertebantur omnem ſupellectilem
captam ſecum reducentes. Præterea, fruſtra ſcriptura meminiſſet illum fuiſſe ſacerdotem, ſi non in ſa-
crificium proferebat panem & vinum: quia proferre ea quæ ad victum pertinent, non eſt ſacerdotum
officium, ſed laicorum. Immo nec ad laicum regem conueniebat, vt victoribus propria manu alimenta
protuliſſet, quia ſatis erat dignitati regiæ ſi per miniſtros ſuos alimenta miſiſſet. At quum benedixit A-
brahę, non aliena manu ſed propria id fecit: ergo quum panem & vinum protulit, non aliena manu, ſed
propria dedit: quia ſcriptura eodẽ modo refert illum ea omnia feciſſe. Deinde, ſi Melchiſedecb non ob-
D tulit Deo panem & vinum, vt hæretici iſti dicunt, proferant illi ritum & ordinem, quem Melchiſedech
in ſacerdotio ſuo habuit. Nam fatuum eſt dicere quòd ſcriptura nullum ordinem ſacerdotii illius ex-
preſſerit, cum tamen ipſa ſacra ſcriptura alibi dicat, Chriſtum eſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Mel-
chiſedech. Et certè ſi verba ſcripturę bene inſpiciantur, apertè ex illis conuinci intelliget, Melchiſedech
non Abrahæ, ſed Deo obtuliſſe panem & vinum. Nam poſtquam dixerat Melchiſedecb panem & vi-
num obtuliſſe, cauſam huius rei oſtendere volens ſtatim ſubiunxit. Erat enim ſacerdos Dei altiſsimi. Mi
rari enim quis poſſet, quod rex oblationem feciſſet, ideo ſtatim dixit. Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi:
Si coniũctionem copulatiuam poſuiſſet, dicens: Et erat ſacerdos Dei altiſsimi, dubitari merito poterat,
cui obtuliſſet panem & vinum: ſed cum poſuerit coniũctionem cauſalem, dicens: Erat enim ſacerdos
Dei altiſsimi, videntur illa verba poſita, vt reddant cauſam quare obtulerit panem & vinum, quia vide-
licet erat ſacerdos. At ſacerdotis officium non eſt offerre victoribus, ſed Deo. Obtulit ergo Melchiſe-
dech Deo, & non Abrahæ. Accedit ad hæc omnia teſtimonium multorum illuſtrium virorum ſancti-
tate perinde ac doctrina clariſſimorum, qui omnes concorditer docent Melchiſedech fuiſſe ſacerdotẽ,

obtulisseque Deo panem & vinum, & sic Christi sacerdoris figutam gessisse. Omitto hic recentiores A
Theologos,qui etsi viri doctissimi sint,non sunt tamē in tanta æstimatione ab omnibus habiti. Ab Hay-
Haymo. mone istorum omnium uouissimo incipere volo, qui super caput. 5. epistolæ ad Hebræos hæc ait. Sed
quare secundum ordinem Melchisedech,&non secūdum Aaron dicatur existere sacerdos diuersæ cau-
sæ existunt. Et prima quidem est,quia Melchisedech secuudum Legalia mandata uon fuit sacerdos,sed
Ioan. 6. secundum cuiusdam singularis sacerdotii dignitatem,panem offerens Deo & vinum,non brutorum a-
nimalium sanguinem. In cuius ordine sacerdotii Christus factus est sacerdos, non temporalis sed æter-
nus: nec offereus victimas legales, sed instar illius, panem & vinum, carnem videlicet & sanguinem
suum: de quibus ipse dixit,caro inquiens,mea verè est cibus,& sanguis meus verè est potus. Ista quoque
duo munera panem videlicet & vinum commisit Ecclesiæ suæ in memoriam sui offerenda. Vnde paret
sacrificium pecudum periisse,quod fuit ordinis Aaron: & illud manere potius,quod ordinis fuit Mel-
chisedech,quia & Christus illud corroborauit, & Ecclesiæ tenendum reliquit. Hæc Haymo. In quibus
verbis apertè docet Melchisedech obtulisse Deo panem & vinum, & in hoc gessisse Christi figuram, &
Christum reliquisse Ecclesiæ suæ corpus & sanguinem suum, vt posset illa in illius memoriam Deo of-
Cassiodo- ferre. Cassiodorus iu commentariis super Psalmos interpretans illum versum, Tu es sacerdos in æter-
rus. num secundum ordiuem Melchisedech,hæc ait. Cui euim potest veraciter & euidenter aptari: nisi Do-
Ioan 6. mino Saluatori qui corpus & sanguinem suum in panis ac vini erogatione salutariter consecrauit? Sicut
ipse in Euangelio dicit. Nisi manducaueritis carnem filii hominis & biberitis eius sanguinem, non ha-
bebitis vitam æternam.

Sed in ista carne ac sanguine nil cruentum: nil corruptibile mens humana concipiat: ne sicut dicit A-
I. Cor. II. postolus: Qui enim corpus Domini indigne manducat: iudicium sibi manducat: sed viuificatricem sub-
stantiam atque salutarem & ipsius verbi propriam factam: per quam peccatorum remissio & æternæ
vitæ dona præstantur. Quem ordinem per mysticam similitudinem Melchisedech iustissimus rex insti-
tuit: quando Domino panis & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas periisse: quæ fue-
runt ordinis Aaron: & Melchisedech manere potius institutum: qui toto orbe in sacramentorum ero- B
Isidorus. gatione celebratur. Hæc Cassiodorus, qui apertè docet Melchisedech obtulisse Deo panem & vinum,
& in hac oblatione figurasse Christum Saluatorem nostrum. Isidorus etiam libro primo de officiis Ec-
clesiasticis capite. 18. hæc ait. Sacrificium autem quod à Christianis Deo offertur, primùm Christus Do-
minus noster & magister instituit, quando commendauit Apostolis corpus & sanguinem suum, prius-
quam traderetur, sicut legitur in Euangelio. Accepit, inquit, Iesus panem & calicem, & benedicens de-
Matt. 26. dit eis. Quod quidem sacramentum, Melchisedech rex Salem figuraliter in typum corporis & sangui-
nis Christi primus obtulit, primusque mysterium sancti sacrificii imaginariè idem expressit, præferens
similitudinem Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi sacerdotis æterni, ad quem dicitur: Tu es sacer-
dos iu æternum secundum ordinem Melchisedech. Hæc Isidorus, qui etiam omnia ad huius hæresis ex-
pugnationem necessaria apertissimè docet. Nam dicit Melchisedech obtulisse in typum corporis & san
guinis Christi, & fuisse figuram Christi sacerdoris æterni, & illud idē nunc offerre Christianos ex Chri-
sti institutione sacrificium, quod ipsemet obtulit. Sed quia fortè hæretici hos tres, quamuis ante septin-
gentos anuos eorum Iunior fuerit natus, & Isidorus ante nongentos, non verebuntur reiicere tan-
Hierony- quam recentes Theologos, volo antiquiores & magis illustres testes producere. Hieronymus in episto- C
mus, la ad Euagrium differens de Melchisedech, inquirensque quis ille fuerit, refert sententias vetustissimo-
rum illustrium virorum, sic dicens. Verti me ad Hippolitum, Hirenæum, Eusebium Cæsariensem, & E-
missenum, Apollinarium quoque nostrum, & Eustachium, qui primus Antiochænæ ecclesiæ episcopus
contra Arrium clarissima tuba, bellicum cecinit & deprehendi horum omnium opiniones, diuersis ar-
gumentationibus ac diuerticulis in vnum compitum peruenisse, vt dicerent, Melchisedech hominem
fuisse Chananæum, regem vrbis Hierosolymæ, quę primum Salem, postea Iebus, ad extremum Hieru-
salem appellata sit, nec mirum esse si sacerdos Dei altissimi describatur, absque circuncisione, & legali-
bus cæremoniis & genere Aaron cum Abel quoque & Enoch & Noë placuerint Deo, & victimas ob-
tulerint, & in Iob volumine legimus quòd ipse & oblator munerum fuerit, & sacerdos, & quotidie pro
Iob. I. filiis suis hostias immolarit: & aiunt ipsum quoque Iob non fuisse de genere Leui, sed de stirpe Esau, li-
cet aliud Hebræi autumont. Quomodo autem Noë inebriatus in domo sua, & nudatus atque derisus, à
mediano filio, typum Saluatoris præbuit, & Cham populi Iudęorum, Samson quoque amator meretri-
cis & pauperis Dalidæ multo plures hostium mortuus quàm viuus occidit, vt Christi exprimeret pas-
sionem, omnesque pene sancti patriarchæ & prophetæ, in aliqua re figuram expresserunt Saluatoris.
Sic & Melchisedech, eo quod Chananæus fuerit, & non de genere Iudæorum, in typum præcessisse sa-
cerdotis filii Dei, de quo dicitur in centesimonono Psalmo. Tu es sacerdos in æternum secundum or-
dinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quod salus & rex fuerit & sa-
cerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio, vt non gentes ex Iudæis, sed Iudæi à gentibus sacer-
dotium acceperint: neque vnctus oleo sacerdotali, vt Moysi præcepta constituunt, sed oleo exultationis
& fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum sanguinem, eorum ani-
malium exta, id est, quicquid super escam est susceperit: sed pane & vino, simplici puróque sacrificio D
Christi dedicauerit sacramentum. Hæc Hieronymus. In quibus verbis non suam, sed aliorum multo-
rum illustrium virorum retulit sententiam, qua vnanimes illi asserunt, Melchisedech panis & vini sacri-
ficium fecisse, & illo iudicasse Christi sacramentum, id est sanctissimam Eucharistiam. Sed opus est vt
Hierony- ipsius etiam Hieronymi audiamus sententiam, quam apertè manifestat in libro de quæstionibus He-
mus. braicis, hæc dicens: Melchisedech autem Apostolus ad Hebręos sine patre & matre commemorans, ad

Christum

Christum refert,& per Christum ad gentium Ecclesiam. Omnis enim capitis gloria refertur ad membra,eo quod præputium habens, Abrahæ benedixerit circunciso,& in Abraham Leui,& per Leui Aaron,de quo postea sacerdotium. Ex quo colligi vult,sacerdotium Ecclesiæ habentis præputium, benedixisse circunciso sacerdotio synagogę. Quod autem ait, Tu es sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedech, misterium nostrum in verbo ordinis significatur, nequaquam per Aaron irrationalibus victimis immolandis, sed oblato pane & vino, id est corpore & sanguine Domini Iesu. Hæc Hieronymus in Hebraicis quæstionibus.In quibus verbis omnia quæ ad præsentem disputationem poterant nobis suffragari,apertissimè locutus est. Dixit enim in Melchisedech fuisse figuratum non solum Christum,sed etiam sacerdotiū Ecclesiæ ex gentibus congregatæ. Dixit etiam ipsum Melchisedech sacrificasse in pane & vino, & figurasse sacrificium nostrum in corpore & sanguine Christi. Sed apertius adhuc eandem doctrinam nobis tradit in commentariis super Psalmos, vbi interpretans illum versum ex Psalmo.109.Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech,hæc ait.Hoc solum dica-
A mus quare dixerit secundum ordinem.Secundum ordinem nequaquam sacerdos eris secundum victimas Iudaicas:sed eris sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quomodo enim Melchisedech rex Salem obtulit panem & vinum : sic & tu offeres corpus tuum & sanguinem, verum panem & verum vinum.Iste Melchisedech,ista mysteria quę habemus,dedit nobis.Ipse est qui dixit.Qui manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum.Secundum ordinem Melchisedech tradidit nobis sacramentum suum. Hactenus Hieronymus, qui iam apertè nostræ & Catholicæ sententiæ fauet,vt nihil apertius posit instè desiderari. Eusebius Emissenus ab eodem Hieronymo laudatus & in priori loco ab illo citatus,in sermone quinto de paschate,loquēs de Eucharistia,hæc ait.Sacramenti huius itaque formam etiam in Iudæorum paginis inuenimus expressam.Nam de Melchisedech in Genesi legimus. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum, & benedixit Abrahæ.Melchisedech autem fuit sacerdos Dei summi. Hic ergo Melchisedech cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini,hoc Christi sacrificium præsignauit,de quo propheta prænuntiat: Tu es sacerdos in ęternū secundū ordinē Melchisedech. Hęc Eusebius Emissenus,qui etsi legit Melchisedech protulisse panē & vinum,nihil tamen ideo veritus est asserere,illum oblatione panis & vini figurasse sacrificium summi sacerdotis domini nostri Iesu Christi.Eusebius Cæsariensis libro quinto, cap. 3. demonstrationis Euangelicæ huic sententiæ fauet,sic dicens.Merito illum à ministerio Aaron liberat,quod figuram gerebat,& secundum ordinem Melchisedech sacerdotem futurum affirmat. Et sanè oraculi exitus admirabilis ei qui contempletur,quemadmodum Saluator noster Iesus, qui est Christus, Dei ipsius Melchisedech ritu,ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant,per suos ministros perfi-
B ciat. Nam quemadmodum ille qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificiis corporalibus functus,sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit,ita sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster,deinde qui ab ipso profecti sunt,sacerdotes in omnibus gentibus,spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiores sacerdotii munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & Saluatoris sanguinis mysteria repræsentant, quæ sanè mysteria,Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat,sicut etiam Mosi scriptura testificatur, vt ait. Et Melchisedech rex Salem,protulit panes & vinum.Erat autem sacerdos Dei altissimi,& benedixit Abraham.Hęc Eusebius, qui satis apertè asserit,Melchisedech pane & vino tanquam particularibus sacrificiis vsum fuisse.Denique Cyprianus istorum omnium vetustissimus, in epistola ad Cecilium, quæ est tertia libri secundi,vbi docet neque vinum sine aqua, neque aquam sine vino posse in calice Domini consecrari & Domino offerri,hæc ait. Itē in sacerdote Melchisedech, sacrificii Dominici sacramentum præfiguratū videmus secundum quòd scriptura diuina testatur, & dicit. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos Dei summi & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat Spiritus sanctus, in Psalmis ex persona patris ad filium dicens. Ante luciferum generaui te.Iurauit Dominus & non pœnitebit eum:tu es sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech. Qui ordo vtique hic est de sacrificio illo veniens,& inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nā qui magis sacerdos Dei summi quam Dominus noster Iesus Christus qui sacrificium Deo patri obtulit ? Et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem. Hęc Cyprianus. In quibus verbis apertè satis docet omnia, quę ad hæreticos conuincendos erant nobis necessaria, ita vt nihil amplius desiderari posit.

C PRæter istam figuram de sacerdotio Melchisedech, est alia de agno paschali, per quā, si necessarium est vmbram similem esse corpori, apertissimè probatur missam esse sacrificium, in quo verum Christi corpus sub speciebus panis, & verus eiusdem sanguis sub speciebus vini latens, offertur. Nam quod agnus ille paschalis fuerit Christi figura testatus est Ioannes baptista, quum Christum digito demonstrans, dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi. Sed multo apertius de hac re testimoniū dedit Ioannes Euangelista, quum referens, quare milites non confregerunt crura Christi, quando aliorum latronum, qui cum illo fuerant crucifixi, crura fregerunt, ait. Facta sunt autem hæc, vt scriptura impleretur. Os non comminuetis ex eo. Quæ verba ita, vt à Ioanne citata sunt, habentur in Exodo, vbi de ritu secundum quem agnus paschalis erat comedendus, disseritur. Cum ergo constet Christum in agno paschali fuisse figuratum, oportet vt quod olim actum est cum agno illo typico in figura, idem agatur nūc in veritate cum agno vero, qui tollit peccata mundi: Agnus quippe dicitur Christus propter patientiam & mansuetudinem: quia sicut agnus coram tondente se obmutuit, & quum malediceretur non maledicebat, & quum pateretur, non comminabatur. Sicut sanguine paschalis agni periit omne primogeni-

Margin notes: *Eusebius Emissen.* — *Gene. 14.* — *Psal. 109.* — *Eusebius Cæsarien.* — *Cyprian.* — *Psal. 109.* — *Ioan. 1.* — *Ioan. 19.* — *Exod. 12.* — *Esa. 53.* — *1. Pet. 2.* — *Exod. 12.*

tum Aegypti: ita sanguine Christi periit omne peccatum, quod est primogenitum dæmonis. Sanguine illius agni liberati sunt Israëlitæ ab exterminatore, ita sanguine Christi liberamur à Dæmone, & à morte æterna, quam nobis ille inferre conatur. Comestio illius agni figurabat manducationem corporis Christi, quod hodie in lege Euangelica, Christi fideles Eucharistiæ sacramentum sumentes, manducãt. Quæ autem in manducatione agni paschalis fieri lex mandauit, figura fuot eorum quæ fideles Christiani facere tenentur, quando sanctissimum Eucharistiæ sacramentum sumunt. Quæ omnia abunde satis D declarat Gregorius homilia. 22. ea iis quæ scripsit super Euangelio: nec minus exacte illa interpretatur

Gregori°. Rupertus Abbas in commentariis super Exodum. Quid sit sanguis agni, inquit Gregorius, non iam audiendo, sed bibendo didicimus. Qui sanguis super vtrunque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In vtroque etenim poste sanguis agni est positus, quando sacramentum passionis illius cùm ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptoris sui sanguinem accipit, vt imitari passionem illius necdum velit, in vno poste sanguinem posuit, qui etiam in superliminaribus domorum ponendus erat. Et aliquibus interpositis subdit. In nocte quippe agnum comedimus quia in sacramento modò Dominicum corpus accipimus, quando adhuc adinuicem nostras conscientias non videmus. Quæ tamẽ carnes agni assandę sunt, quia nimirum dissoluit ignis carnes quas aqua coxerit, quas verè ignis sine aqua excoquit, roborat. Carnes itaque agni nostri excoxit, quia eum ipsa vis passionis illius ad resurrectionem valentiorem reddidit, atque ad incorruptionem roborauit. Quum enim ex morte conualuit, profectò carnes illius ab igne duruerunt. Vnde etiam per Psalmistam dicit. Exaruit velut testa virtus mea. Quid namque est testa ante ignem nisi molle lutum? sed ei ex igne agitur, vt solidetur. Virtus ergo humanitatis eius velut testa exaruit, quia ab igne passionis, ad virtutem incorruptionis creuit. Sed sola Redemptoris nostri percepta sacramenta ad veram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoque & bona opera iungantur. Quid A enim prodest corpus & sanguinem illius ore percipere, & ei peruersis moribus contraire? Vnde bene adhuc ad comedendum subditur, & azimos panes cum lactucis agrestibus. Panes quippe sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati exhibet, ne peruersè diripiat, quod quasi rectè dispensat. Hoc quoque peccati fermentum

Amos. 4. bonæ suæ actioni miscuerant, quibus Propheræ voce per increpationem Dominus dicebat. Venite ad Bethel & impiè agite. Atque post pauca, & sacrificate de fermentato laudem. De fermentato namque laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. Lactucæ verò agrestes valde amaræ sunt. Carnes ergo agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, vt cùm corpus redemptoris accipimus, nos pro peccatis nostris in fletibus affligimus, quatenus ipsa amaritudo pœnitentiæ abstergat à mentis stomacho, peruersæ humorem vitæ. Hæc Gregorius. Aliqua sunt adhuc in ipsa figura agni paschalis annotanda, quæ

Rupertus cum Gregorius prætermiserit, ea Rupertus Tuicensis optime declarat, sic inquiens. Primum, ipsum quo immolatur agnus sacrificium, mystice illa plenitudo temporis est: de qua dicit Apostolus. At vbi venit

Gala. 4. plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erãt redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. In plenitudine namque temporis, quando multis iam impletus erat electorum numerus apud infernalem Aegyptum, redemptionem suam expectantium, tunc venit filius Dei, tunc venit agnus Dei tollere peccata mundi. Quid illud, quòd non ante sed post vernum immolatur æquinoctium? Nempe ab æquinoctio verno superare incipit dies noctem: nam ante illud tempus prolixiores tenebras, breuioremque habemus lucem. Ergo & in hoc mysterium est quia videlicet ab immolatione agni incontaminati & immaculati Christi, cœpit lux iustitiæ peccatorum tenebras superare. Nam antea longa & profunda peccatorum nox, breuis autem & nubilosa legalis iustitiæ lux erat. Sed & ipsa mensis Nisam, id est, Aprilis verna temperies, quum tellus reflorescit, totusque post hyemem quasi post senium rursum iuuenescit orbis, omne sensatum hominem docet, quatenus renouatus spiritu mentis suæ, fide viridis, spe lætus, & charitate floridus, paschalis agni epulis intersit spiritualibus? Hæc Rupertus, qui etsi omnes ferè temporis circunstantias diligenter annotare voluit, vnam B tamen non contemnendam, quæ est de vespera diei in qua immolabatur & comedebatur agnus, omisit,

Cyprian° sed hanc annotauit & optime declarauit Cyprianus epistola tertia libri secundi, quæ est ad Cecilium, sic

Exod. 12. dicens: Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificii ostenderet occasum & ve-

Psal. 140. speram mundi, sicut in Exodo scriptum est. Et occident illum omne vulgus synagogę filiorum Israël ad

Exod. 12. vesperam. Et iterum in Psal. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Hæc Cyprianus. Est adhuc vnum aliud potissimum annotãdum in ipso ritu agni paschalis, quod maximè suffragatur nostræ & Catholicæ sententiæ de sacrificio missæ. Nam agnum illum paschalẽ lex iubebat immolari antequam comederetur. Verba legis sunt hæc. Immolabit eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vesperam, & sument de sanguine eius, ac ponent super vtrũque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum, & edent carnes nocte illa assas igne, & azimos panes cum lactucis agrestibus. Et paucis interpositis subdit. Cùm dixerint vobis filii vestri, quę est ista religio? dicetis eis. Victima trãsitus Domini est. Hęc immolatio agni paschalis etsi figura fuerit immolationis, qua Christus in ara crucis se Deo patri pro nobis immolauit: multo tamen expressior fuit figura immolationis quę fit in missa, quando sacerdos post consecrationem Eucharistiæ, nomine suo & totius Ecclesiæ offert illam Deo, sic dicens. Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Nam immolatio in cruce facta non C fuit ante agni paschalis comestionem, sed post illam. At immolatio illa quæ fit à sacerdote in missa, semper præcedit comestionẽ corporis, & potũ sanguinis Christi, quia prius sacerdos cõsecrat & offert Deo corpus & sanguinẽ Christi, & semper postea ipse comedit & bibit, & aliquãdo aliis prębet ad mãducãdum

dũ. Quod si ante talẽ oblationẽ sacerdos aut manducaret, aut aliis ad manducandũ daret, absq; vlla dubitatione peccaret: quia tolleret verã sacrificij rationẽ, & sic faceret vt veritas non perfectè responderet figuræ. Eadẽ ratione etiã peccaret, qui offerret Eucharistiã & illã non mãducaret aut non biberet: quẽmadmodum olim peccasset Iudæus, qui post immolatum agnum paschalẽ, illum comedere nollet. Ideo concilium Toletanum duodecimum, cap. 5. suorum decretorum, meritò sequentẽ protulit de hac re definitionem. Relatum nobis est quosdam de sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in vna die videntur offerre: sed in vno die, si plurima per se Deo offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus à communione suspendunt, & in sola tantum extrema sacrificij oblatione, communionis sanctæ gratiam sumunt. Cùm dicat Apostolus. Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Certum est quòd ii qui sacrificantes non edunt, rei sunt Dominici sacramenti. Quicunque ergo sacerdotum deinceps diuino altari sacrificium oblaturus accesserit, & se à communione Côcilium Toletanũ. 1. Cor. 9.
D suspenderit, ab ipsa qua se indecenter priuauit, gratia communionis anno vno repulsum se nouerit: Hęc Concilium Toletanum. Sed posset hic non modica oriri dubitatio de sacerdote, qui ante manducationem, aut oblationem moreretur, an impetraret gratiam per solam consecrationem. Quam quæstionem à nemine hactenus motam esse scio, neque illam ego nunc moui, vt post exactam discussionem, definitiuam circa illam darem sentẽtiam, sed vt aliis occasionem disputationis darem. Mallẽ enim in hac parte aliorum Catholicorum audire sententiam: quam prodere meam. Ne tamen illam omnino intactam relinquam, dicam quod sentio, paratus tamen contradictori credere si mihi rationem vrgentẽ ostẽderit quæ merito à sententia mea discedere me cogat. Duplicem habet Eucharistia consideratione, videlicet secundum rationem sacrificii, & secundum rationem sacramenti: quia illa secundum Catholicam fidẽ, & sacramentum est, & sacrificium. Si solum consideretur Eucharistia quatenus est sacrificium, videtur mihi sacerdotem illum nullam gratiam hac ratione consecutũ esse, ex opere, vt dici solet, operato: quia sacerdos ille neq; manducauit Eucharistiã, nec obtulit illã. At sola consecratio sine oblatione & manducatione, sacrificium dici nõ debet. Si verò consideremus Eucharistiam, quatenus est sacramentũ, neque secundum hanc rationẽ, vt mihi tunc videtur, sacerdos ille ex opere operato cõsecutus est gratiam, quia licet cõfecit Eucharistiã, non tamẽ suscepit. At cõmune est omnibus sacramentis, vt non nisi suscipienti conferant gratiã. Nõ enim dixit Christus, Qui crediderit & baptizauerit, saluus erit: sed tãtum dixit. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Nã etsi Eucharistię sacramẽtũ hoc habet peculiare, quòd substantia illius potest esse sine susceptione illius, quod nulli alii sacramento conuenit: tamẽ hoc non est peculiare illi, vt non suscipienti illud possit gratiã aliquã conferre. Hæc per occasionẽ dixi, præter instituti mei rationẽ: decreuerã enim in hoc opere solam fidem Catholicam, & nõ hominũ placita asserere. Mar. vl.

A Absoluta argumentatione ex duabus præcipuis veteris testamenti figuris, nunc ex aliis duabus prophetiis eiusdem testamenti contra prædictam hæresim argumentabor. In Daniele propheta, vbi agitur de aduentu Antichristi, hæc habentur verba. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus qui stat pro filiis populi tui, & veniet tempus quale non fuit, ab eo ex quo gentes esse cœperunt vsque ad tempus illud, & in tempore illo saluabitur populus tuus omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro. Et multi de iis qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alii in opprobrium, vt videant semper. Hæc in Daniele. Quæ verba cùm Daniel audisset ab angelo Gabriele, qui apparuerat illi, Dixit interrogando ipsum Gabrielem: Vsquequo finis horũ mirabilium? Cui respondit Gabriel & iurans per viuentem in æternum, dixit duraturam esse tribulationem illam per tempus & tempora & dimidium temporis, hoc est, per tres annos & dimidium. Et postea declarãs à quo tempore debeant computari isti tres anni cum dimidio, ait: Et à tempore quum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. Ecce historiam totam, quam sic integram citare oportuit, quia ex verbis illius, nostræ argumentationis robur clarius patebit. Ex quibus omnibus verbis id potissimum annotare oportet, quod in fine dictum est: A tempore quum ablatum fuerit iuge sacrificiũm, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. In quibus verbis missæ celebratio apertè, vt statim Deo duce ostendemus, dicitur sa- Dan. 12.
C crificium. Nam per illa verba Gabriel angelus docuit Danielem prophetam, cessaturam tempore Antichristi missæ celebrationem. Quia mali sacerdotes timore persecutionis Antichristi perterriti non audebunt publicè missas celebrare. Boni verò sacerdotes, etsi non timore perterriti, dimittent tamen per tres annos & dimidium, ne tam excellens sacramentum habeatur in cõtemptum, & indigne & irreuerentur tractetur. Et tunc abominatio ponetur in desolationem: quia Antichristus ipse sedebit in templo, vt ab hominibus adoretur. Vt autem nostra argumentatio maiores vires habeat, oportebit ostendere nullum aliud esse sacrificium, de quo prædicta prophetiæ verba possint intelligi, nisi missam. Quo probato, inde apertè conuincetur missam esse sacrificium. Ad hoc autem apertius faciendum, oportet hoc primum iacere fundamentum quod prophetia illa non loquitur de iugi sacrificio legis Mosaicæ, quod cessare debebat tempore Messiæ: quia de illo iam anteà fuerat locutus capite nono. Quæ autem illic dicuntur de illa cessatione sacrificii, contraria sunt his quæ nunc citata sunt ex capite duodecimo eiusdem Danielis. Nam quæ illic dicuntur, hæc sunt. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna & in medio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium, & in templo erit abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio. In quibus verbis apertè docet, cessationem illam Iudaici sacrificii fore perpetuam. At ista de qua nunc inquirimus, vt ipsamet prophetia refert, non erit perpetua: sed per dies mille ducentos nonaginta, hoc est per tres annos cum dimidio. Dan. 9.

Neque est ista prophetia intelligenda, prout delyrans, Porphyrius dixit, de persecutione facta ab Antiocho Epiphane rege Syriæ, quo tempore cessauit in Iudæa sacrificium Mosaicum. Nam propter hanc Porphyrius.

interpretationem acriter reprehendit Porphyrium Hieronymus in commentariis super Danielem,& post Hieronymum Nicolaus Lyranus. Et merito reprehenditur in hac parte Porphyrius: quia illa Sacrificii cessatio,quæ sub Antiocho fuit,quocunque modo cóputetur,vt bene conuincit Lyra,excessit quatuor annos. At istam, de qua modo disputamus, Gabriel prædixit non esse duraturam vltra tres annos cum dimidio: non est ergo impleta hæc prophetia in persecutione sub Antiocho facta. Præterea,de tépore illo prædixit angelus,quod veniet tempus quale non fuit,ex quo gentes esse cœperunt vsque ad tépus illud. At tribulatio sub Antiocho non fuit maior omnibus præcedentibus: quia illa quã intulit Na- C
4.Reg.vl. buchodonosor fuit multo maior. Nam destruxit templum, & muros ciuitatis, duxitque regem & maiores omnes illius populi captiuos,neque ex inferiori plebe aliquos dimisit,nisi paucnlos quosdam pauperes, qui agros colerent. Nihil autem horum fecit Antiochus. Superest ergo vt prophetia illa intelligatur complenda tempore Antichristi, prout omnes doctores Catholici intelligendam esse censuerunt, Nam Hieronymus constantissimè affirmat,non posse de alio tempore intelligi. Idem sentit Rupertus Tuicensis. Eodem modo interpretatur Nicolaus Lyranus. His omnibus consentit glossa,quam vocant interlinearem, quæ declarans verba illa: Veniet tempus, quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt, vsque ad tempus illud, super hæc vltima verba, tempus illud, dicit, Antichristi. Et certè, vt ego céseo,non est opus pro hac re citare doctores, cum Christus ipse veritatis magister id apertissimè doceat
Matt 24. apud Matthæum,vbi citat hunc Danielis locum, dicens: Cum audieritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto,qui legit intelligat. Quod autem Christus de ista,quæ scripta est Danielis.12.loquatur,& non de alia,quæ scribitur Danielis nono,prout aliqui malè à ducentes docent,apertè conuincitur ex aliis verbis,quæ Christus Saluator noster illic dixit,quæ omnino conueniunt cum illis quæ dicta sunt Danielis duodecimo. Nam in illo capitulo hæc dicit Daniel. Veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt,vsque ad tempus illud. Et Christus de tempore Antichristi apud Matthæum loquens,ait: Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modo,neque postea fiet. Quæ verba,vt manifestè constat,de nullo alio tempore intelligi possunt,nisi de tempore Antichristi. Deinde, Christus dicit,dies illius magnæ tribulationis esse D breuiandos propter electos, & his verbis respondent verba Danielis in prædicta visione, quibus dicit, tribulationem illam duraturam per dies mille ducentos nonaginta. Constat ergo ex his omnibus prophetiam illam Danielis,quam citauimus ex capite illius duodecimo,esse complendam tempore Antichristi. Superest igitur inquirere quod sit illud iuge sacrificium, quod tempore illo cessaturum est per tres annos cum dimidio. Non est quidem aliquod sacrificium corporale simile illis quæ olim fuerunt in lege Mosaica: quia nullum tale est iuge sacrificium in lege Euangelica. Non est sacrificium illud o-
Psal.49. ratio & laus diuina, de qua Propheta regius ait. Immola Deo sacrificium laudis. Neque sacrificium illud est carnis afflictio per ieiunia, & flagella, peregrinationes, vigilias, & alios similes corporis labores, de
Rom.12. quibus Paulus ait. Obsecro vos per misericordiam Dei vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Sed neque est sacrificium illud contritio peccatorum, aut quæuis alia lachryma propter Deum effusa, de qua inquit Propheta. Sacrificium Deo spiritus cótribulatus. De nullo isto-
Psal.50. rum sacrificiorum, nec de quouis alio simili intelligi potest, quod Danieli Gabriel ãgelus dixit, cessaturum tépore Antichristi iuge sacrificiũ. Quia licet tunc abundabit iniquitas,& refrigescet charitas multorum: non tamen charitas omnium. Licet multi sequentur Antichristum, non tamen omnes, immo multi amore Christi accensi viriliter resistent illi, & ob hanc causam occidentur ab illo, vt prædixit Gabriel angelus in verbis quæ locutus est Danieli, sic dicens: Eligentur, & dealbabũtur, & quasi ignis probabuntur multi. Super quibus verbis glossa interlinearis dicit, multos fideles probãdos quasi aurum in fornace. Nam aliàs oporteret dicere, totam Ecclesiam quę Christi est sponsa, tempore illo perituram, si A non essent futuri tunc aliqui iusti, qui illam sustentarent. Quantumlibet enim malitia abundet, & peccatores augeantur numero, semper Deus custodit, & relinquit sibi aliqua millia virorum, qui nolint curuare genua sua ante Baal. Illi ergo iusti, qui tunc erunt tempore Antichristi, videntes Antichristi persecutionem feruentius Deum orabunt pro auxilio: & cum maiori deuotione Deum laudabunt propterea quòd illus seruauit, ne in tantum scelus laberentur, vt Antichristum colerent. Recordati tunc præteritorum, quibus fortè olim Deum offenderant, acerbius ingemiscent pro illis: & timentes ne fortè Deus illorum peccatis exasperatus talem induxerit tribulationem corpora sua affligent, vt vel sic Deum ira-
Iona.3. tum placare possint, prout olim Viri Niniuitæ fecerunt. Et hoc etiam expressit Gabriel angelus, sic Danieli dicens: Et impiè agent impii, neque intelligent omnes impii. Vbi glossa interlinearis ait. Non intelligent ad probationem sanctorum hæc fieri. Et postea subdit angelus. Porro docti intelligent. Super quæ verba glossa interlinearis ait. Iusti & electi, docti disciplina Dei, intelligent hæc, & libenter sustinebunt. Ex quibus apertissimè conuincitur quòd huiusmodi spiritualia sacrificia, quę supra recésuimus, licet à multis deserantur tempore Antichristi, non tamen prorsus cessabunt. Regnante Achab pessimo rege, quando tanta erat malitiæ abundantia, & tanta malorum horum multitudo, vt Helias putaret
3.Reg.19. se solum esse qui Deum coleret, dixit Deus eidem Heliæ, se reliquisse sibi septem millia virorum, qui nó curuauerant genua sua ante Baal. Cùm igitur maior sit gloria Ecclesiæ quàm synagogæ, & Deus maiorem curam nũc de Ecclesia sua habeat, quàm olim de synagoga, cogimur credere, vt Deus tempore An- B tichristi, non sit vsque adeò deserturus Ecclesiam suam, quin seruet sibi in ea plusquam septem millia virorum, qui non curuent genua sua coram Antichristo. Si de nullo istorum sacrificiorum intelligi potest id, quod Gabriel angelus dixit Danieli, cessaturum iuge sacrificium tempore Antichristi, conuincitur inde, esse necessario intelligendum de missa, quæ quia omni die in honorem Dei celebratur, & in ea verum Christi corpus & verus sanguis eius quotidie Deo offertur, vocatur iuge sacrificium. Ee hoc

hoc cessabit tempore Antichristi: quia licet tunc missa aliqua, vt credi par est, celebretur, non tamen ita
frequenter neque tam publice vt antè: & hoc non tam propter metum Antichristi, quàm ne tam excel-
lens sacrificium veniat in contemptum & irrisionem maiorum. Facient quidem iuxta præceptum Sal-
uatoris dicẽtis: Nolite sanctum dare canibus, & nolite mittere margaritas ante porcos. Hoc ergo sacri *Matt 7.*
ficium per quod Deus maximè colitur, Antichristus prorsus tollere nitetur, vt ipse loco Dei colatur, &
adoretur. Nam ad omnem verum Dei cultum prorsus tollendum, nullam meliorem viam inuenire po-
terit Antichristus, quam tollere sacrificium missæ. Quoniam vt ait Rupertus in lib. de glorificatione fi-
lij hominis, sublato sacrificio missæ statim peribit deuotio. Et inde conuincitur, Lutherum & omnes qui
illum in hac parte imitantur esse præcursores Antichristi, & illius ministri: quia nituntur ab Ecclesia tol
lere missę sacrificium, prout facturus est postea Antichristus illorum magister. Est altera prophetia Ma-
lachiæ prophetæ, quæ etiam apertè conuincit missam esse sacrificium. Nam enarrans Malachias quo-
modo Deus sit abrogaturus sacrificia legis veteris, & loco illorum, aliud sit subrogaturus, hæc ait. Non *Malac.1.*
est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab or-
tu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur &
offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus: Ecce vides repudia-
C ri sacrificia veteris legis, cùm ait: Munus non suscipiam de manu vestra. Et ne omnino sine sacrificio vi-
deretur populum relinquere, statim aperit aliud sacrificium loco illius subrogatum multo melius, cum
dixit. In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. At nulla alia est oblatio quę sim- *Esa.26.*
pliciter & absolutè dici possit munda, nisi Eucharistia quæ in missa offertur: quoniã vt ait propheta qui-
dã, omnes iustitiæ nostrę quasi pannus menstruatæ sic sunt coram Deo. Et si aliqua est oblatio quę mun-
da dicatur, illa non est à se munda coram Deo, sed ex mundiria & bonitate ipsius offerentis. Respexit *Gene.4.*
Deus (inquit scriptura) ad Abel, & ad munera eius. Ad Abel primo, deinde ad munera, & ideo respexit
ad munera, quia respexerat ad personam. Oblatio autem illa de qua Propheta Malachias loquitur abso-
lutè dicitur munda, nulla expressa persona à qua suam caperet munditiam. Ex quo colligitur quod sit
ex se munda, est ergo illa Eucharistia. Quod si dicas intelligi de illa oblatione qua Christum seipsum in
cruce pro nobis omnibus semel Deo patri obtulit, obstat id quod ait Dominus, dicens quod talis obla-
tio offertur in omni loco. At illa vnica oblatio in cruce facta à Christo, in sola Iudæa facta est, & non in
omni loco. Non ergo loquitur Propheta de illa. Nec etiam talis oblatio munda de qua Dominus per
Prophetam loquitur, est oratio aut eleemosyna, ieiunium, aut aliqua alia similis. Nam si de huiusmodi
oblationibus loquamur, non vna in omni loco & ab omnibus offertur, sed diuersæ sunt orationes, di-
stinctæ eleemosynæ iuxta diuersitatem personarum eas offerentium. Et huiusmodi oblationes etiam in
lege veteri offerebantur Deo. Ista autem de qua Dominus per Prophetam loquitur, non fuit in veteri
lege, quoniam dicit, eam subrogandam loco aliorum sacrificiorum quæ reprobanda erat. Oblatio ergo
D quæ ex se sit munda sine vllo personæ offerentis respectu, & quæ in omni loco vna & eadem ab omni-
bus offeratur, nulla reperiri potest nisi Eucharistia, quæ quotidie à tota Ecclesia per vniuersum mũdum
dispersa, in missa Deo offertur: Ergo missa in qua talis oblatio offertur, est sacrificiũ. Sed quia prædicta
Malachiæ verba Lutherani, vt semper aliàs facere solent, in alienum sensum detorquent dicentes, illa
non de oblatione Eucharistiæ sed de aliis spiritualibus sacrificiis esse intelligenda, vltra rationes quibus
probaui non esse ita, vt illi dicunt, intelligenda, volo in testimonium prædictæ nostræ interpretationis
proferre sacros aliquot vetustos doctores, qui omnes concorditer interpretantur illa verba Malachiæ
de Eucharistiæ oblatione, quæ fit in sacrificio missæ. Haymo istorum nouissimus sed ante septingentos *Haymo.*
annos natus, in commentariis super Malachiam prædicta verba interpretãs, ait: Manifestissima est pro-
phetia, nec eget profundiori expositione, loquitur autẽ ad sacerdotes propriè, qui illicitas victimas of-
ferebant, atque ideo voluntas Dei quem exacerbabant, non erat in eis: simul etiam docet carnalibus il-
lorum victimis spirituales victimas successuras, nec in vna tantum prouincia Iudæorum, sed omni loco
offerri Deo mundam oblationem, hoc est, sacrificium quod nunc frequentat Ecclesia. Hæc Haymo, qui
etsi non expresso nomine Eucharistiam declarat, verba tamen illius apertè indicant de illa fuisse lo-
quutum. Nam dicit oblationem illam, de qua loquutus est Malachias, esse sacrificium quod nunc fre-
quentat Ecclesia. At sacrificium ab Ecclesia frequentatum, nullum aliud est nisi sacrificium misæ, quę
quotidie in Ecclesia celebratur. Sed multo apertius verba Malachiæ de sacrificio missæ interpretatur
A Damascenus, qui libro quarto de fide orthodoxa, capite. 14. de sanctissima Eucharistia loquens, & o-
stendens illam in multis locis veteris testamenti fuisse figuratam, & à prophetis prædictam, hęc ait. Pa-
ne & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei *Malac.1.*
altissimi. Illa mensa hanc mysticam præfigurauit mensam, velut & sacerdos ille Christi veri sacerdotis
figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es (inquit) sacerdos in æternum secundum ordinem Melchi-
sedech. Hunc panem, panes figurabant propositionis. Hæc est pura scilicet hostia & incruenta, quam
ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetam Dominus loquitur: corpus videlicet & sanguis
Christi, in stabilimentum animæ nostræ & corporis, inconsumptum & incorruptum non in secessum
iens, (absit enim) sed in nostram substantiam & conseruationem, omnimodi nocumenti reparatio,
sordis omnis purgatio. Si quidem aurum offendat adulteratum per iudicialem correptoriamque igni-
tionem purgat, vt non in futuro, cum mundo condemnemur. Hæc Damascenus, qui satis apertè nostræ
& Catholicæ sententiæ fauet. Eusebius Cæsariensis libro primo demonstrationis Euangelicæ, capite *Eusebius*
decimo, docens sacrificia veteris legis cessasse, & alia loco illorum in lege Euangelica esse subrogata in- *Cæsari-*
ter alia hæc ait. Hæc igitur omnia quæ ab initio diuinitus prædicta sunt, in præsenti tempore per E- *ensis.*
uangelicam Saluatoris nostri doctrinam ab omnibus gentibus celebrantur, propheticæ voci testi-

monium asserente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificiis, quod futurum erat nostrum ipsorum institutum, diuinitus nuntiat, dicens: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo & hostia munda. B
Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis, sacrificium Deo plenum, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium, sacrificamus nouo more, secundum nouum testamentum, hostiam mundam. At sacrificium Deo, spiritus contritus dictus est, cor igitur contritum & humiliatum Deus non despiciet, iamque etiam incendimus propheticum illum odorem in omni loco, & offerimus ei bene olentem fructum omni virtute abundantis Theologiæ hoc ipsum orationibus ad eum directia facientes: Quod
Psal.140. sanè ipsum, alius quoque docet propheta, qui ait. Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Igitur & sacrificamus & incendimus aliàs quidem memoriam magni illius sacrificij secundum ea, quæ ab ipso tradita sunt, mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes, religiososque hymnos & orationes sanctas illi offerentes, aliàs nos ipsos totos ei consecrantes, eiusque pôtifici, ipsi vtique verbo, corpore, animoque dicantes. Hæc Eusebius Cæsariensis, qui etsi multas oblationes dicit intelligi per oblationem illam mundam, quam prædixit Malachias, inter illas tamen recenset oblationem illam quæ fit in memoriam illius magni sacrificii, quod videlicet Christus pro nobis obtulit in cruce: Et in verbis Eusebii est illud potissimum annotandum, quod dixit celebrationem illius oblationis esse secundum mysteria tradita à Christo. Ex quibus verbis constat missę celebrationem, non esse papisticam, vt Lutherani iniuriosè illam nominant: sed ab ipso Christo institutã. Ante hos omnes fuit Iustinus Philosophus
Iustinus Martyr. martyrio & doctrina clarissimus, in dialogo cum Tryphone aduersus Iudæos disputãs, eadem Malach. verba de sacrificio Eucharistiæ interpretatur, sic dicens: Deus ipse ait. In omni loco in gentibus hostias
Malac.1. acceptas gratásq; immolari: Neque verò à quoquã hostias Deus accipit, nisi à suis sacerdotibus. Itaque omnia sacrificia, quæ suo nomine facienda Iesus Christus tradidit. i. in Eucharistia panis & poculi, quæ in omni loco à Christianis fiunt, præoccupatione vsus Deus sibi grata esse testatur. Quæ autem à vobis
Esa.1. vestrisque illis sacerdotibus fiunt, improbat his verbis. Sacrificia vestra è manibus vestris non accipiam: C
quod ab oriente sole ad occidentem, nomen meum gloria affectum est, ait, in gentibus: vos autem illud detestamini. Hęc Iustinus martyr. In quibus verbis testimonio Malachiæ Prophetę asserit Eucharistiam
Irenæus. panis & vini esse sacrificium Deo gratum, illudque à Christo esse traditum. Sed audiamus Irenæum Apostolis vicinum, qui libro quarto aduersus hæreses capite. 32. loquens de cessatione veterum sacrificiorum, hæc ait. Ex quibus omnibus manifestum est, quia non sacrificia & holocaustomata quærebat ab eis
Oseæ.6. Deus, sed fidem, & obedientiam, & iustitiam, propter illorum salutem. Sicut in Osea Propheta docens Deus suam voluntatem, dicebat. Misericordiam volo, quàm sacrificium, & agnitionem Dei super holocaustomata, sed & Dominus noster eadem monebat eos dicens: Si enim cognouissetis, quid est Misericordiam volo quàm sacrificium, nunquam condemnaretis immerentes: testimonium quidem reddens prophetis, quoniam veritatem prædicabant, illos autem arguens sua culpa insipiẽtes. Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens. Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura: quæ est secundum nos, suum sanguinem cõfessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamento, de
Malac.1. quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens, manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo, omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum: nomen autem eius glorificatur in gentibus. Hæc Irenæus martyr D
Polycarpi discipulus. Audiant Lutherani, & diligenter circumspiciant istorum virorum testimonia, & intelligent non esse nouam aut recentem doctrinam, qua docetur missam esse verum sacrificium, sed ab ipsis Apostolorum temporibus in Ecclesia Catholica receptam. Neque hanc doctrinam ex suo tantum arbitrio, prout hęretici faciunt, nobis isti sancti tradiderunt: sed illam ab ipsa sacra scriptura hauserunt, cuius interpretationem legitimam & seosum germanum ab illis potius quàm hæreticis accipere oportet. Et in hunc potissimum finem illorum testimonia citaui, vt ex illis constet, quis sit verus & germanus sacræ scripturæ sensus, & tandem ex ipsa scriptura apertè conuincerem missam esse sacrificium. Obmutescant ergo impudentes & mendacissimi hæretici, qui non verentur nobis improperare, quod solis recentium Theologorum placitis, & non verbo Domini, de quo ipsi mendacissimè & arrogantissimè se iactant, nostram confirmamus Catholicam doctrinam.

Possem pro hac re plura adhuc ex veteri testamẽto citare testimonia: sed illa nõ tam apertè hanc catholicam sententiam ostendunt, propterea quòd illorum sensus non est tam manifestus, neque ex sententiis sanctorum patrum potest ita facile colligi, sicut in aliis eiusdem testamenti testimoniis quæ hactenus citaui: & ideo illa omittere decreui, ne fortè, si non tam apertè per illa testimonia nostram sententiam probarem, occasionem deridendi hæreticis præstarem, qui ex omni parte occasiones quærunt, vt Catholicos viros populo deridendos exponere possint.

ACcedamus ergo ad nouum testamentum, in quo rerum omnium multa maior est claritas, quam in A
veteri. Si opera & verba, quæ Christus noster summus sacerdos secundum ordinem Melchisedech in illa sua sanctissima cœna fecit & dixit, diligenter considerentur, inde apertissimè conuincetur mis-
Luc.22. sam esse sacrificium. Vt autẽ hæc omnia apertiora faciam, verba Lucæ Euangelistæ citare oportet, quib^9
ille

ille Dominicam cœnam deſcribit, ſic dicens. Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur. Hoc facite in meam cõmemorationem. In his verbis manifeſtè declarat Lucas quid fecerit Chriſtus, & qui dixerit. In illis quæ dixit, præcepit Apoſtolis & omnibus futuris ſacerdotibus, vt facerent in ſui commemorationem, id quod ille fecerat. Et quia de hoc nullam ſcio eſſe controuerſiam, ideo nolui circa huius rei probationem immorari, præſertim cum beatus Cyprianus in illa epiſtola ad Cecilium ſuprà citata, hoc manifeſtè doceat, & pro indubitato relinquat. Si igitur probauerim Chriſtum Redemptorem noſtrum non ſolum in cruce, ſed etiam in ſacratiſſima cœna corpus ſuum pro nobis omnibus Deo patri obtuliſſe: plene probatum erit ſacerdotes Euangelicos, quum in miſſa Euchariſtiam conſecrant, eſſe obligatos ad offerendum Deo illud idem corpus Chriſti quod conſecrarunt: quia Chriſtus præcepit illis, vt in ſuam commemorationem facerent, quod ipſe fecit. Hoc enim potiſſimo argumento beatus Cyprianus in illa prædicta epiſtola probat in ſacris myſteriis eſſe neceſſario miſcẽdam aquam cum vino: quia Dominus ita fecit, & poſtea præcepit ſacer-
B doribus vt facerent quod ipſe fecit, dicens: Hoc facite in meam cõmemorationem. Quod autem Chriſtus ſummus ſacerdos noſter corpus ſuum in illa benedictiſſima cœna pro nobis Deo patri obtulerit, apertè conſtat ex ſacris literis & multorum ſanctorum teſtimoniis. Primò quidem illud eſt manifeſtum, quod Chriſtus Saluator noſter apud Lucam ait: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur. In quibus verbis id potiſsimum aduertere oportet, quod non dixit verbo futuri temporis, dabitur ſed verbo præſentis temporis dixit, datur: vt hac tam aperta locutione oſtenderet, non ſolum poſtea in cruce, ſed etiam tunc corpus ſuum ſub ſpecie panis pro nobis Deo patri offerre. Et eodem modo locutus eſt de calice ſic, iuxta Græci ſermonis veritatem, dicens. Hic eſt calix nouum teſtamentum in meo ſanguine, qui pro vobis funditur. Nam etſi in vulgata & antiqua noui teſtamenti tranſlatione, habeatur in verbo futuri temporis, fundetur: Græce tamen in præſenti eſt & non in futuro. Nam Græca vox illi verbo reſpondens, eſt ἐκχυνόμενον, quæ eſt participium præſentis temporis, & non futuri. Et hoc idem participium poſitum eſt apud Matthæum & Marcũ, vbi vterque de adminiſtratione calicis loquitur. Propter quod non poſſum non mirari quare interpres antiquæ tranſlationis, in omnibus tribus Euangeliſtis verterit verbo futuri temporis, effundetur, cum in omnibus tribus Euangeliſtis habeatur Græcè illud prædictũ participium, quod conſtat eſſe temporis præſentis. Fortè ille tranſtulit in præſenti, & poſtea idiotæ ſcriptores rem non intelligentes putarunt ſe emendare literam, & illam corruperunt mutantes tempus præſens in futurum. Eraſmus Roterodamus vir Græce doctiſsimus in ſua tranſlatione noui teſtamenti: in omnibus tribus Euangeliſtis poſuit in præſenti, effunditur. Et in priore epiſtola ad Corinthios vbi
C in antiqua tranſlatione habetur. Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur, Eraſmus tranſtulit non per verbum futuri temporis, ſed per verbum præſentis, ſic dicens: Hoc meum eſt corpus, quod pro vobis frangitur. Nam in illo loco Pauli Græce habetur, κλώμενον, quod etiam eſt participium præſentis temporis, & ideo neceſſario vertẽdum erat per verbum pręſentis temporis, & non per verbũ futuri. Ex verbis ergo trium Euangeliſtarum, & Pauli, iuxta Græcam veritatem, apertè conuincitur Chriſtum in illa benedictiſſima cœna obtuliſſe pro nobis Deo patri corpus & ſanguinem ſuum: quoniam tunc dicit ille ſe corpus ſuum tradere, & ſanguinem ſuũ fundere: quod verè dici non poſſet, niſi quia tunc corpus ſuũ ad paſſionem poſtea tolerandam, & ſanguinem ad effuſionem poſtea faciendã obtulit. Et propter hanc quam Chriſtus tunc fecit ſui corporis & ſanguinis oblationem, quotieſcunque manducamus panem illum ſanctiſſimum, & bibimus calicem Domini, vt Paulus ait, mortem Domini annunciamus donec ille ad iudicium veniat. Nam quum illa facimus in ſuam commemorationem, vt Chriſtus ipſe pręcepit, facimus. Non autem eſſet ibi mortis Chriſti commemoratio, niſi ille in ſua benedictiſsima cœna corpus & ſanguinem ſuum Deo patri aliquo modo obtuliſſet. Obtulit ergo in ſua benedicta cœna ſacratiſſimum corpus & ſanguinem ſuum, aliter tamen quàm in cruce. Nam in cruce obtulit Deo corpus ſuum viſibile & palpabile: in cœna verò obtulit corpus ſuum, in forma minimè ab hominibus viſibili, ſed latens ſub accidentibus panis & vini. In cruce obtulit corpus ſuum palpabile & paſſibile: in cœna autem obtulit illud ſub forma in qua nec pati nec palpari potuit.

Præterea, ex ipſo ritu & ordine ſacerdotij ſecundũ quem Chriſtus Saluator noſter fuit ſacerdos, cõuincitur illum in cœna obtuliſſe Deo patri corpus & ſanguinem ſuum. Nam ille, vt vtrunque teſtamentum docet, fuit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. At ritus & ordo ſacerdotij Melchiſedech, vt iam ſupra per apertiſſima teſtimonia probauimus, fuit oblatio panis & vini: ergo vt Chriſtus verè dicatur ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech oportet illum ſimilem oblationem feciſſe, videlicet corpus ſuum ſub accidentibus panis, & ſanguinem ſub accidentibus vini. In cruce autẽ pendens non
D obtulit corpus ſuum ſub huiuſmodi accidentibus opertum: ſed nudum & omnibus cõſpicuum, flagellatum, ſuo ſanguine aſperſum, multis vulneribus ſauciatũ. Si Chriſtus in cruce non fuit ſacerdos ſecundum ritum & ordinẽ Melchiſedech, quia ibi non fuit aliqua hoſtiæ ſimilitudo, oportet neceſſario fateri, illum in ſacratiſſima cœna tale exercuiſſe ſacerdotium iuxta ordinem Melchiſedech. Nã illic Chriſtus ſimilem habuit hoſtiam, videlicet corpus ſuum ſub accidentibus panis, & ſanguinem ſuũ ſub accidentibus vini. Si tunc Chriſtus verè egit ſacerdotem, & verè ſacrificauit, & hoſtiã obtulit: ergo ſacerdotes Euangelici, qui ſecundum ordinem à Chriſto inſtitutum & ab eodem inchoatum ſunt ſacerdotes, eodẽ modo ſacrificant, & eandem, quam Chriſtus, offerunt Deo hoſtiam: præſertim cùm ex pręcepto Chriſti & poteſtate ad hoc ab eodem Chriſto illis data, idem faciant quod ipſemet Chriſtus fecit.

Accedit ad hæc, multorum ſanctorum virorum qui doctrina pariter ac ſanctitate claruerunt, concors teſtimonium, quo omnes illi concorditer teſtantur, Chriſtum in vltima cœna corpus ſuum pro nobis Deo obtuliſſe. Et primum omnium tanquam vetuſtorum nouiſſimum profero Rupertum Tuicenſem,

censem, qui in commentariis super Exodum declarans ritus & cæremonias agni paschalis quomodo figurauerint ea quæ corpori Christi adsunt, tandem accedens ad illam agni immolationem, de qua superius locuti sumus, hæc ait. *Rupertus.* Tandem quartadecima die ad vespetam, vbi illum paschæ veteris agnum comedit cum discipulis suis, tunc ipse noui sacrificij agnus continuo capiendus, & deducendus ad immolandum, iamiam in angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo patri semetipsum immolauit, accipiens panem & vinũ, & mira atque ineffabili sanctificationis potentia transferens hæc in corporis & sanguinis sui sacramentum. A Nam quod deinde manibus peccatorum crucifixus & mortuus est idem agnus, præteritorum atque præsentium salus omniũ continuo fuit, & ad illos qui in inferiori Aegypto, id est, in infernalibus detinebãtur tenebris, descendit, quinque per quinq; retroactas mundi ætates ibidem fuerant collecti. Vnde & constat rectè quinque diebus, à decima scilicet vsque ad quartamdecimam mensis agnum seruari: quia videlicet ex quo in typum eiusdem filij Dei, primus Abel agnum obtulit, quinque fluxerunt ætates mundi, quarum in fine immolandus erat hic verus agnus Dei. Et aliquibus interpositis subdit. Quod vero manib⁹ suis, vt iam dictum est, corpus & sanguiné suum sub specie panis ipse summus pontifex obtulit, &, Hoc facite in meam commemorationem, dixit, eorum salus est, qui in ista vita detinentur, quibus Aegyptus hic mundus est, quibus vera captiuitas sub diabolo mũdi principe, ignoratio Dei est. Hactenus Rupertus, qui etsi nouissimus sit eorũ quos nũc citaturus sum, tamen ante quadragentos & quinquaginta annos floruit: & tam apertè dicit Christum in vltima cœna suũ corpus Deo obtulisse, vt nihil apertius desiderari possit. *Beda.* Ante hunc per aliquot secula fuit Beda, qui in commentariis super Marcum, interpretans illa verba. Et manducãtibus illis accepit Iesus panem, hęc ait. Finitis paschæ veteris solemniis, quę in commemorationem antiquę de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transiit ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare volebat: vt videlicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis sanguinisque sacramẽtũ substitueret, ipsumque se esse monstraret, cui iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech. Hæc Beda. In cuius verbis hoc annotare oportet, quod dixit, Christum in vltima cœna exercuisse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quod non aliter tunc fecit, nisi tũc B suum corpus & sanguinem offerendo. *Hieronymus.* Multo apertius docet hoc Hieronymus, qui in commentariis super Psalmos interpretans illud ex Psalmo. 109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, hęc ait. Quomodo enim Melchisedech rex Salem obtulit panem & vinum: sic & tu offeres corpus tuum & sanguinem, verum panem & verum vinum. Iste Melchisedech, ista mysteria quæ habemus dedit nobis. *Ioan. 6.* Ipse est qui dixit, Qui manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum & cæte. Secũdum ordinem Melchisedech tradidit nobis sacramentũ suum. Hæc Hieronymus, qui nihil apertius pro nostra sententia dicere potuit. *Ambrosius.* Ambrosius in missa de cœna Domini in oratione præfationis, hęc ait. Aut quid sperare de tua misericordia possumus, qui tantum munus accepimus vt talem tibi hostiam offerre mereremur, corpus scilicet & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, qui se pro mũdi receptione piæ illi & venerandæ tradidit passioni: qui formam sacrificij salutis perennis instituens hostiã se primus obtulit, & primus docuit offerri. Hæc Ambrosius. In quibus verbis duo simul asserit, per quæ tota hæc præsens absoluitur disputatio. Nam dicit Christum in illa sacratissima cœna se hostiam obtulisse, & docuisse nos vt eandem hostiam offerremus. *Eusebius Cæsariensis.* Ante Ambrosiũ fuit Eusebius Cæsariensis episcopus, qui libro primo demonstrationis Euangelicæ, capite decimo demonstrans quomodo sacrificia legis veteris cessauerint, & loco illorum sit aliud in lege Euãgelica substitutum, hęc ait: Itaque post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiumq; eximium patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit eiusq; rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus instituit. Hęc Eusebius. C In quibus verbis, quamuis illa sint pauca, multa tamen cõplectitur, quę nostrę & Catholicæ doctrinæ fauent. Dicit enim primò Christũ se Deo patri obtulisse: Dicit secũdò, nos in memoriã illius idẽ sacrificiũ offerre. Dicit tertiò, hoc sacrificium quod nos offerimus esse ex Christi institutione, & non ex humano arbitrio aut ex papistica inuentione, vt hæretici mendacissima blasphemia quotidie dicere solẽt. Ex istis tribus, quæ dixi Eusebiũ asseruisse, duo vltima adeò apertè dicit, vt nullus merito de illis dubitare possit. De primo forsitan aliquis cõtendet, & dicet Eusebiũ illic locutũ fuisse de sacrificio facto in cruce vbi semetipsum obtulit Deo. Vt autẽ apertè constet illũ fuisse locutũ de sacrificio facto in cœna, & non in cruce, oportet inspicere verba quæ ille sine vllis aliis mediis cõtinuo subiungit, sic dicens: Hoc etiã prophetarũ præcipuus Dauid, qui quod futurũ erat spiritu diuino præuiderat, vaticinatus est, vbi ait. *Psal. 39.* Expectans expectaui Dominũ & intẽdit mihi: & exaudiuit precẽ meã, & sustulit me de lacu miseriæ & de luto fecis. Et statuit supra petrã pedes meos, & direxit gressus meos. Et immisit in os meũ canticũ nouũ, carmẽ Deo nostro. Quod porrò sit hoc canticũ nouũ, declarat deinceps, vbi ait. Sacrificiũ & oblationẽ noluisti, corpus autẽ perfecisti mihi: Holocausta & pro peccato nõ postulasti, tũc dixi, ecce venio. In capite libri scriptũ est de me, vt facerẽ Deus voluntatẽ tuã, volui: & adiungit. Anũciaui iustitiã tuã in Ecclesia magna. Sic planè docens pro antiquis sacrificiis & holocaustis Christi aduentũ per assumptionẽ humani corporis, eiusque corpus perfectũ Deo oblatũ esse, ipsumq; hoc Ecclesiæ suæ nunciatũ gaudio tanquã ingẽs mysteriũ quod prophetica voce in capite libri propositũ expressumq; sit. D Quũ ergo huius sacrificij memoriã signis quibusdã in mensa celebrandã, corporisq; itẽ illius, salutarisq; sanguinis, vt noui testamenti institutũ haber, acceperimus, rursum à ꝓpheta Dauid instruimur ad dicẽdũ. *Psal. 22.* Parasti in cõspectu meo mẽsam contra eos qui affligunt me. Pingue fecisti in oleo caput meũ, & calix tuus inebriãs quã præstãtissimus. Palã igitur in his mysticã significat vnctionẽ & odorẽ afferentia mẽsæ Christi sacrificia, quibus operantes, incruentas & rationales, eique suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminẽtissimũ omniũ ipsius pontificẽ edocti sumus. Hactenus Eusebius Cæsariensis ante mille & ducẽtos annos.

nos. Ex quibus verbis apertè constat illum de sacrificio in cœna Domini facto fuisse locutum, & nos in memoria illius cœnæ incruentas victimas Deo offerre: & hoc dicit nos facere ex doctrina supremi omnium pontificis, videlicet Iesu Christi Saluatoris nostri. Eusebium Cæsariensem præcessit plusquam vno integro seculo Cyprianus Carthaginensis episcopus & martyr, qui epistola .3. libri secundi, quæ est ad Cecilium, declarãs illud ex Psalmo .109. Tu es sacerdos in æternum secũdum ordinẽ Melchisedech, hęc ait. Qui ordo vtique hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam qui magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus qui sacrificium Deo patri obtulit? Et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem. Hæc Cyprianus martyr ante mille & trecentos annos. Ecce septem illustres viros sanctitate perinde ac doctrina clarissimos, qui omnes concorditer asserunt, Christum in vltima cœna obtulisse Deo patri corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini. Neque hoc ex suo tantum arbitrio, vt hæreticorum mos est, sed testimonio sacræ scripturæ persuasi, asserunt. Si Christus in illa sacratissima cœna corpus suum & sanguinem Deo patri obtulit, ergo sacerdotes Euangelici idem corpus & eundem sanguinem Deo patri offerunt: quia ipse dixit illis: Hoc facite in meam commemorationem. Nam illis verbis, vt omnes sacri doctores interpretantur, præcepit sacerdotibus, vt facerent idem quod ille fecerat. Christus autem, vt probauimus, obtulit in vltima cœna: ergo sacerdotes tenentur offerre in missa, quæ est quædam illius cœnæ commemoratio. Missa ergo est sacrificium.

Cyprian.

A

Denique hæc nostra & catholica sententia probatur multorum Conciliorum definitionibns, in quibus omnibus missa dicitur esse sacrificium. Nam concilium Toletanum primum, capite quinto nomine sacrificii missam appellat. Idem facit concilium Toletanum duodecimum, capite quinto. Sed fortè aliquis dicet concilia illa fuisse pronuncialia, & ideo errare potuisse. Fateor cõcilia illa fuisse prouincialia, nec ideo illorum sententia contemnenda est: quia per alia generalia est confirmata. Nam concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, capite primo suorum decretorum, hæc ait: Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur, in qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramẽto altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis, acciperemus ipsi de suo, quod ipse accepit de nostro. Hæc concilium Lateranense, quæ citantur in volumine decretalium, in cap. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica. Ante hoc concilium per multa secula præcessit sexta generalis synodus, quæ capite .32. suorum decretorum declarans vinum aqua mixtum esse necessariò in missa offerendum, hæc ait: Quoniam nouimus in Armenorum regione vinum tantum in sacra mensa offerri, aquam illi non miscentes, quum incruentum sacrificium peragunt, prætexentes Ecclesiæ doctorem Ioannem Chrysostomum in interpretatione Matthæi hoc asserentem: vt iam nunc ab ignorantia liberentur, illius patris mentem orthodoxè aperimus. Cùm enim antiquam Hydroparastarum hæresim, qui pro vino sola aqua in sacrificio vsi sunt, subuerteret, illam orationem composuit, in qua aquæ in sacrificio missæ adiunctionem amouere illi existimant: cùm tamen non doceat Sanctus per solum vinum oblationem offerri, quandoquidem & suę Ecclesiæ, vbi est illi pastoris administratio tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oportet ex precioso & honorando nostri Redemptoris sanguine, & aquæ contemperationem attendens, quæ in totius mundi viuificationem effusa est, ad peccatorum remissionem. Hactenus sexta synodus. In quibus verbis sæpe missam dicit esse sacrificium: & non qualecunque, sed tale in quo verus Christi sanguis offertur. Per multa etiam secula ante hanc sextam synodum celebratum fuit cõcilium Ephesinum, quod in epistola ab eo ad Nestorium missa, hæc ait: Annunciantes enim secundum carnem mortem vnigeniti filii Dei, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificii seruitutem. Hæc concilium Ephesinum. In quibus verbis apertissimè asserit missam esse sacrificium: quia ex verbis, quæ continuò pòst subiungit, constat illud loqui de missæ celebratione.

Cõcilium Toletanũ · *Cõcilium Lateranense.* · B · *Sexta synodus.* · *Cõcilium Ephesinũ*

C Nihil iam mihi superesse video ad plenè manifestandam comprobandamque Catholicam veritatem de sacrificio missæ, nisi solùm respondere obiectionibus hæreticorum, quibus illi probare conantur missam non esse sacrificium. Primò quidem nobis obiicit Lutherus Christi exemplum, quod necessariò imitãdum esse ait, sic dicens: Missa est quædam cõmemoratio cœnæ dominicæ, in qua Christus cum Apostolis suis morti proximus vltimò cœnauit. At Christus tunc cœnans non sacrificauit, nec tunc corpus & sanguinem suum obtulit, sed posteà moriens in cruce. Sacerdos igitur in missa non sacrificat, neque offert Deo corpus & sanguinem Christi. Collectionem istam siue consequentiam inde probare nititur Lutherus, quia debemus, vt ille ait, in hoc mysterio opera Christi eius mysterium imitari. Nam ille dixit in cœna: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Hęc Lutheri argumentatio nullius prorsus est roboris, quia falsum assumit, & malè colligit. Primò quidem falsum est, missam esse solius cœnæ Dominicæ commemorationem. Nam etsi verum sit, missam esse quandam repræsentationẽ cœnæ Dominicæ, nõ tamen solius cœnę, sed etiam mortis & passionis Christi, Paulo hoc attestante, qui in priore ad Corinthios epistola ait: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem domini bibetis, mortem Domini annũciabitis donec veniat. Cùm igitur Christus moriẽs seipsum sacrificauerit, & obtulerit Deo patri in cruce, iure possunt sacerdotes in missa, quæ est quædam passionis Christi repræsentatio, Christi corpus sacrificare, & Deo patri offerre. Falsum etiam est, Christum in illa sanctissima cœna non obtulisse Deo patri corpus & sanguinem suum. Nos enim superius ex ipsis Christi verbis, & multorum sanctorũ testimoniis probauimus, Christum in illa vltima cœna obtulisse Deo patri hostiam incruentam, corpus videlicet & sanguinem suum. Nam nisi tunc illum

Lutherus. · *Ioan. 13.* · *1. Cor. 11.*

hæc obtuliſſe dicamus, nunquam inueniri poterit, quando Chriſtus ſacerdotis officium fecerit ſecundū ordinem Melchiſedech. Non enim hoc fecit in cruce, quia tunc, vt ſuprà diximus, obtulit corpus ſuum apertè omnibus conſpicuum, & non ſub ſpeciebus panis & vini latitans. At Chriſtus, vt Eccleſia de illo canit, ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech panem & vinum obtulit.

Hoc autē cùm nunquam niſi in cœna Chriſtum feciſſe conſtet, conuincitur Chriſtum in cœna vltima corpus & ſanguinem ſuum Deo patri obtuliſſe. Bis itaque corpus & ſanguinem ſuum pro nobis obtulit Deo patri: primo quando cœnauit, ſecundo quando affixus eſt cruci: Mala etiam eſt Lutheranæ argumentationis conſequentia: quia & ſi vellemus gratis dare Luthero, Chriſtum in illa vltima cœna non obtuliſſe Deo patri corpus & ſanguinem ſuum, non inde ſequeretur neceſſariò, ſacerdotes Euangelicos minimè corpus & ſanguinem Chriſti in miſſa offerre. Non eſt enim neceſſarium, vt quicquid Chriſtus in cœna tunc fecit, ſacerdotes nunc in miſſa faciant: & quæ ille tunc non fecit, neque ſacerdotes nunc facere audeant. Nam iuxta hanc regulam non liceret ſacerdotibus ornamentis ſacratis indutos, & in vaſe argenteo aut aureo celebrare, quia Chriſtus in illa ſua ſanctiſſima cœna nihil horum habuit. Oporteret etiam ſacerdotes cœnatos celebrare, & non niſi iam cœnatis corpus Domini tradere ad manducandum: quia Chriſtum ita feciſſe Euangelia docent. Catholica tamen Eccleſia per totum orbem diffuſa, & à ſpiritu ſancto edocta omnia his contraria facere docet & præcipit. Multa enim, vt rectè Hieronymus ait: Domino competunt, quæ ſeruulo non conueniunt, ac proinde nō licet. Si omnia in miſſa, vt Lutherus ait, eſſent ad Chriſti imitationem facięda, cur ille miſſam coram pluribus A
aut paucioribus quam duodecim celebrare apud ſuos permittit, cùm Chriſtus coram ſolis duodecim myſticam cœnam conſecrauerit? Cur vna miſſa finita aliam in alio die dici permittit, cùm Chriſtus non niſi ſemel illam cœnam ſacratiſſimam celebrauerit? Cur miſſam celebrans Lutherus, non continuò ſe diſponit & præparat, vt peracta miſſa ſequeſtratus à ſuis oret, & inde tranſeat ad mortem crucis, quemadmodum Chriſtus fecit? Sed Lutherus vbi opus erat imitari Chriſtum, ibi longiſſimè diſtat ab illo: & vbi non eſt neceſſe, neque licet imitari Chriſtum, ibi contendit, vt omnes illum imitentur. Quod ad ſuæ ſententiæ probationem citat Lutherus. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis, nihil prorſus illi ſuffragatur. Quia verba illa non dixit Chriſtus ſedens in cœna quando corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis & vini diſcipulis ſuis dedit: ſed quando, vt ex Ioannis Euāgelio apertiſsimè conſtat, pedes diſcipulorum lauit. Tunc enim præcepit illis, vt ex illo quod ipſum feciſſe viderant, humilitatis exemplum caperent ad lauandum alter alterius pedes. Quod ergo Chriſtus de ſola pedum lotione dixerat, Lutherus ad omnia Chriſti opera extendere conatur. Ecce qualia ſunt Lutheri argumenta, in quibus nihil verum, imò nec vero ſimile profert, ſed meras nugas, & ſacræ ſcripturæ torſiones, per quas populum rudem, & literarum prorſus ignarum hactenus fefellit, & ad ſua impia dogmata traxit.

Secundò argumentantur Lutherani, quod dicentes miſſam eſſe ſacrificium, Chriſtum ſpoliant illo
Caluinus magno honore ſacerdotis æterni. Vt autem huius argumenti robur magis omnibus pateat, verba Ioannis Caluini, qui capite. 18. ſuæ inſtitutionis Chriſtianæ. §. 50. fuſius & pluribus neruis hoc argumentum
Heb. 7. et. 9. & . 10. pertractat, fideliter citabo: Chriſtus enim, inquit Ioannes Caluinus, ſacerdos & pontifex à patre conſecratus eſt non ad tempus, quomodo illi in veteri teſtamento conſtituti leguntur, quorū cùm vita mortalis eſſet, ſacerdotium immortale eſſe non poterat. Quare & ſucceſſoribus opus erat, qui ſubinde in B
demortuorum locum ſubrogarentur. At Chriſto, qui immortalis eſt, vicarium ſubſtitui minimè neceſſe eſt. Itaque à patre deſignatus eſt ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech, vt æternum permanente ſacerdotio fungeretur. Et paucis interpoſitis ſubdit: Iam verò quotidie ſacrificant, oblationibus ſacerdotes præficiant neceſſe eſt, quos Chriſto velut ſucceſſores & vicarios ſubrogent. Qua ſubrogatione, non modo Chriſtum ſuo honore ſpoliant, & æterni ſacerdotii prærogatiuā illi rapiunt, ſed è dextera patris deturbare ipſum conantur: in qua ſedere immortalis non poteſt, quin ſimul æternus ſacerdos maneat. Neque cauſificentur, non ſufficere ſuos ſacrificulos Chriſto, quaſi demortuo: ſed
Heb. 7. ſuffraganeos duntaxat eſſe æterni eius ſacerdotii, quod propterea ſtare non deſinit. Verbis enim Apoſtoli fortius conſtringuntur, quàm vt ſic elabi poſſint: nempe, alios plures eſſe factos ſacerdotes: quia morte impedirentur permanere. Chriſtus ergo qui morte non impeditur, vnus eſt, nec conſortibus indiget. Hactenus Caluinus. In verbis huius argumenti apertè Caluinus, prout alii hæretici ſui conſortes facere ſolent, noſtram ſententiam repræſentat debilem & inermem, vt facilius poſſit populo rudi perſuadere ſe de nobis triumphare. Nam ineptam quandam & nimis abſurdam fingit nos dare ſuo argumento reſponſionem, quam neque per ſomnium quidem cogitauimus. Nos enim fatemur Chriſtum eſſe verum ſacerdotem æternū ſecundum ordinem Melchiſedech, prout pater cœleſtis illum futurum iuramento aſſeruerat. Sacerdotes autem Euangelicos non dicimus eſſe illius tanquam demortui ſucceſſores, prout erant veteris legis ſacerdotes, quorum altero mortuo, alter loco illius ſubrogabatur. Neque C
dicimus ſacerdotes Euangelicos, vt Caluinus falſò nobis tribuit, eſſe ſuffraganeos Chriſti aut illius cōſortes: ſed eſſe illius miniſtros per quos ille ſuum ſacerdotium in æternum exercet. Ille enim ſolus eſt verus & perfectus ſacerdos qui verè conſecrat, offert, & reliqua omnia propria ſacerdotis officia verè peragit: nos autem ſolùm ſumus illius miniſtri, per quos ille operatur. Nam in baptiſmi ſacramen-
Ioan. 1. to, quoties illud ſacerdos aliquis adminiſtrat: Chriſtus eſt qui verè & affectiuè baptizat, prout Ioannes baptiſta teſtatus eſt, ſic dicens: Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Ex iſtis enim Ioannis verbis conuincit beatus Auguſtinus malitiam ſacerdotis, etiam ſi hæreticus ille ſit, non obſtare quin verum baptiſmum conferat; quia Chriſtus eſt qui baptizat, ſacerdos autem non baptizat animam:

ſed ſolùm

ſed ſolum profert verba,& corpus lauat exterius. Idem per omnia dicendum eſt de ſacramento Eucha-
riſtiæ, in cuius confectione, licet ſacerdos accipiat panem, & benedicat, proferatque ſuper eum verba
conſecrationis, non tamen ille conuertit effectiue panem in corpus Chriſti: ſed Chriſtus ipſe eſt qui il-
lam ſubſtantiæ commutationem facit: quia ſicut ille eſt qui inuiſibiliter baptizat, ita ille eſt qui inuiſibi-
liter panem conſecrat, & in ſuum corpus conuertit. In cuius rei teſtimonium profero Euſebium Emiſſe-
num, qui ſermone quinto de paſcha, hæc ait: Nam inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam
corporis & ſãguinis ſui, verbo ſuo ſecreta poteſtate cõuertit. Hæc Euſebius Emiſſenus ante mille & du-
centos annos. In quibus verbis Chriſtũ appellat nomine inuiſibilis ſacerdotis, propterea quod ille nunc *Euſebius*
à populo non videtur, quum agit ea quæ ad verum ſacerdotis officium ſpectant. Nec ſolum cõſecrat pa- *Emiſſen⁹.*
nem, & conuertit illud in corpus ſuum Chriſtus Deus noſter, ſed ipſum etiam corpus ſuum offert Deo
patri incruẽta oblatione, quoties ſacerdotes Euangelici miſſam perfectè celebrant. Sacerdotes quidem
D nomine totius Eccleſiæ offerunt Deo patri corpus Chriſti, tanquam illius miniſtri: Chriſtus autem eſt
qui principaliter tunc per ſacerdotes & per Eccleſiam ſe Deo patri offert. Vnde Haymo in commenta- *Heb. 8.*
riis ſuper Paulum, interpretans illud ex epiſtola ad Hebræos: Omnis pontifex ad offerenda munera cõ- *Haymo.*
ſtituitur, hæc ait: Quia enim nulli ſacrificium debetur, niſi ſoli vero Deo, pontifex noſter mundam ho-
ſtiam pro nobis Deo patri obtulit, idem exiſtẽs ſacerdos & ſacrificium: offert etiam ſacrificium Deo pa-
tri acceptum, per Eccleſiam ſuam. Dum enim nos offerimus ſacramenta corporis eius, ipſe offert. Hæc
Haymo. Et quia Chriſtus quotidie per ſacerdotes Eccleſiæ offert, ideo quotidie exercet ſuum ſacerdo-
tium ſecũdum ordinem Melchiſedech, officium etiam ſacerdotale quotidie exercet, dum quotidie pro
nobis apud patrem orat tanquam aduocatus noſter: quia officium ſacerdotis eſt orare. Quum tamen ſic
orat, non in hoc ſe oſtendit ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech, magis quàm ſecundum or-
dinem Aaron: quia hic ordo non diſtinguitur ab illo per preces & orationes, ſed per hoſtias & victimas,
& per modum offerendi illas. Eſt ergo Chriſtus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, dum per
ſacerdotes Eccleſiæ ipſe ſemetipſum quotidie offert Deo patri ſub accidentibus panis. Hanc noſtram &
Catholicam doctrinam, ſi bene intellexiſſet Caluinus, non accuſaſſet nos, dicens quod ſpoliamus Chri-
ſtum honore ſacerdotii æterni. Nam cùm dicimus ſacerdotes Euangelicos offerre Deo corpus & ſan-
guinem Chriſti, non excludimus ab hac oblatione ipſum Chriſtum, neque alios ſacerdotes ſuffraganeos
aut conſortes illius facimus: ſed tantum dicimus illos eſſe Chriſti veri ſacerdotis miniſtros, per quos ve-
rus ille & inuiſibilis ſacerdos quotidie operatur. Ex quibus omnibus apertiſſimè conſtat, nos gloriam &
A honorem ſacerdotis æterni multò melius tribuere Chriſto, quàm Caluinus, qui dum negat miſſam eſſe
ſacrificium, negat eam oblationem offerri à ſacerdotibus Euangelicis, per quam ſolam Chriſtus eſt ſa-
cerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.

Tertiò nobis obiiciũt hæretici, præſertim Ioannes Caluinus, quòd virtutem paſſionis & mortis Chri-
ſti minuimus, dum miſſam dicimus eſſe ſacrificium: quia hoc ipſo, vt ille ait, fateri cogimur ſacrificium
mortis Chriſti non eſſe ſufficiens ad remiſsionem peccatorum, cum opus ſit illud toties in miſſa iterari.
Verba Caluini ſunt hæc: Nam ſi Chriſtus in cruce ſemetipſum in ſacrificium obtulit, quo nos in perpe- *Caluinus*
tuum ſanctificaret, & æternam redemptionem nobis quæreret, haud dubiè vis atque efficacia eius ſa-
crificii nullo fine perſtat. Alioqui nihilo honorificentius de Chriſto ſentiremus, quam de bobus & vitu-
lis qui ſub lege immolabantur: quorum oblationes ex eo inefficaces arguũtur & imbecillæ, quod ſæpius
iterabantur. Quare aut Chriſti ſacrificio, quod in cruce impleuit purgationis æternę vim defuiſſe faten-
dum erit: aut vno ſemel ſacrificio, Chriſtum in omnia ſecula defunctum eſſe. Id eſt, quod dicit Apoſto-
lus ſummum hunc pontificem Chriſtũ ſemel, per immolationem ſui apparuiſſe, ſub conſummationem
ſeculi, ad peccati profligationem. Item, voluntate Dei nos ſanctificatos eſſe, per oblationẽ corporis Ieſu
Chriſti, ſemel. Item, Chriſtum vna oblatione in perpetuum cõſummaſſe ſanctificatos. Quibus inſignem
ſentẽtiam ſubnectit. Acquiſita ſemel peccatorum remiſſione, nullam amplius reſtare oblationem. Hoc
& poſtrema ſua voce & inter vltimos ſpiritus ædita, Chriſtus ſignificauit, qui dicit, Conſummatum eſt:
Solemus extremas moriẽtium voces pro oraculis obſeruare. Chriſtus moriens teſtatur vno ſuo ſacrificio
perfectum eſſe & impletum quicquid in ſalutẽ noſtram erat. Nos huiuſmodi ſacrificio, cuius perfectio-
nem luculenter adeò commendauit, quaſi imperfecto innumera quotidie aſſuimus. Quando ſacroſan-
ctum Dei verbum non affirmat modo, ſed clamat etiam & conteſtatur, hoc ſacrificium ſemel peractum
B fuiſſe, eius vim æternam permanere, qui aliud poſtulant, nónne ipſum imperfectionis inſimulant & in-
firmitatis? Hactenus Caluinus. In quibus verbis ille manifeſtè ſuam prodit ignorantiam. Nam apertè o-
ſtendit ſe neſcire, quod veriſſimũ eſſe ſacræ ſcripturæ autoritate, & ſanctorum patrum teſtimoniis com-
probauimus, Chriſtum duas & valde diuerſas feciſſe oblationes, alteram incruentam in cœna: alteram
cruentam in cruce. Vna quidem & eadem fuit in ambabus oblationibus hoſtia, corpus videlicet ſuum,
quod in vtraque oblatione obtulit Deo, ſed quia bis & diuerſis modis idem corpus ſuum Deo patri ob-
tulit, ideò dico illum duas & diuerſas feciſſe ſui corporis oblationes. Nam in cruce obtulit corpus ſuum
ſauciatum, ſanguine proprio aſperſum, fuitque hoſtia illa cruenta, & ſacrificium illud cruentum. In cœ-
na autem obtulit corpus ſuum, non ſauciatum, nec ſanguine proprio rubricatum, ſed ſanum & integrũ,
nulloque proprio cruore perfuſum ſub accidentibus panis latitans. Et ideo ſancti doctores quos ſuprà
citauimus, corpus Chriſti hoc modo oblatũ, vocant hoſtiam aut oblationem incruentam, & concilium
Epheſinum appellauit incruentam ſacrificii ſeruitutem: & ſexta ſynodus in verbis ſuprà citatis dixit in-
cruentum ſacrificium, vt hoc epitheto oblationem cœnæ Dominicæ, & ſacrificium in ea factum diſtin-
guerent ab oblatione & ſacrificio in cruce factis. Cùm igitur iſtæ duæ oblationes ſint adeò diuerſæ con-
ſequens eſt vt diuerſas etiam ſortiantur conditiones, diuerſaque merita. Per oblationem quæ facta eſt in

Heb.9. cœna, non fuit tedéptum genus humanum: quia sine sanguinis effusione, vt ait Paulus, non fit remissio.
Per oblationem autem factam in cruce redempti sumus à seruitute diaboli à quo tenebamur captiui ad
Zach.9. ipsius voluntatem. In sanguine enim testamenti sui, vt prædixerat Zacharias propheta, eduxit vinctos C
qui erant in lacu. Hæc oblatio facta in cruce nō iteratur, nec repetitur vnquam: quia Christus resurgens
Rom.6. ex mortuis, vt ait Paulus, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. De hac oblatione in cruce
Heb.7. facta loquutus est Paulus in epistola ad Hebræos, quum de Christo loquens, ait: Qui non habet necessi-
Heb.9. tatem quotidie, quemadmodū sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi. Hoc
Heb.10. enim fecit semel se offerendo. Et in eadem epistola iterum ait: Christus semel oblatus est ad multorum
exhaurienda peccata. Et rursum ibidem ait: Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sancti-
ficatos. In his omnibus locis, & in aliis similibus Paulus, vt apertissimè constat, loquitur de illa oblatio-
ne, quam Christus fecit in cruce, & non de illa quam fecit in vltima cœna. Nam per solam illam quæ fa-
cta est in cruce, exhausit multorum peccata, & cōsummauit in sempiternum sanctificatos. Oblationem
illam factam in cruce non fuit necesse repetere: quia illa semel facta fuit sufficiens ad multorum exhau-
rienda peccata. Hanc oblationē à Christo in cruce factam non iterant, neque repetunt sacerdotes quum
in missa sacrificant, & Deo offerunt. Quia etsi missam celebrent in memoriam Dominicę passionis, non
tamen fit ab eis in missa talis corporis Christi oblatio, qualem ille fecit in cruce, sed qualem fecit in cœ-
na vltima, videlicet incruentam, & sine vlla sanguinis effusione, & sine morte hostiæ oblatæ. Ex his om-
nibus apertissimè constat, missæ sacrificium nihil prorsus derogare virtuti passionis Christi, neque mi-
nuere virtutem & efficaciam oblationis quam Christus fecit in cruce. Non enim ad hoc sacrificamus &
offerimus in missa corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, vt per talem oblationem supplea-
mus defectum oblationis factæ à Christo in cruce. Absit. Nullum enim defectum, imò è contrario om-
nem superabundātiam habuit oblatio illa. Sicut Torcular calcauit solus, ita etiam solus sine alicuius ad- D
miniculo multorum exhausit peccata, & pro illis omnibus satisfecit. Missam celebramus, vt per Eucha-
ristiam, sicut per alia sacramenta virtus & meritum passionis Christi applicetur sacerdoti celebranti, &
illis pro quibus celebrat. Corpus & sanguis Christi in missa offertur Deo patri oblatione incruenta in sa-
tisfactionem pro peccatis nostris: & ideo oportuit talem oblationem in missa fieri, quæ iterari posset: vt
per illam possemus quotidie expiare peccata, quæ quotidie committimus, & quotidie iteramus. Et hæc
Eusebius doctrina non est noua, neque est nostra imaginatione conficta, prout est hæreticorum omnium doctri-
Emissen°. na: sed est vetustissima, à sacris & antiquis Ecclesiæ doctoribus accepta. Eusebius Emissenus in sermone
quinto de paschate loquens de sacramento Eucharistię, hęc ait: Et ideo quia corpus assumptum ablatu-
rus erat ex oculis nostris, & syderibus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die sacramētum corpo-
ris & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium:
vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua etiam esset redem-
ptionis oblatio: & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vni-
ca & perfecta hostia fide æstimanda non specie, neque exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Hęc
Eusebius Emissenus, qui ante mille & ducētos annos floruit, In quibus verbis id annotare oportet, quod
cùm dixisset, Christum semel fuisse oblatum in precium, postea dixit, perpetuam esse redemptionis o-
blationem. Oblatio in precium fuit vna & cruenta in ara crucis facta: oblatio autem redemptionis per-
petua, est incruenta, & est illa quæ quotidie fit in missa: quia ad illam exercendam dixit Eusebius Emis-
senus instituisse Christum sacramentum corporis & sanguinis sui. Ioannes Chrysostomus Eusebio Syn-
chronus, aut paulò posterior illo, homilia super epistolam ad Hebræos eādem sententiam docet, sic in-
quiens: Et quia semel oblata est illa hostia, oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium exem- A
plar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium: sed semper
idipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium. Hæc Chrysostomus. In quibus verbis id potissimum anno-
tandum est, quod dicit idem esse nostrum sacrificium, & Christi: quia nos offerimus idipsum quod
Christus obtulit, quamuis non eodem modo offerimus. Post istos duos clarissimos viros hanc eandem
Haymo. sententiam multò apertius & vberius docuit Haymo in commentariis super Paulum, qui interpretans
illud Pauli ex epistola ad Hebræos, alioquin cessassent offerri, ideo quod nullam haberent vltra con-
scientiam peccati cultores illius semel mundati, hæc ait: Alioquin, hoc est, si ab omnibus essent liberati
peccatis, cessassent offerri illæ hostiæ, eò quòd nullam haberent vltra conscientiam, id est, memoriam &
recordationem peccatorum: à quibus cultores illius semel mundati essent. Sed quia hoc non potuit fieri
& nunquam potuerūt maiora & criminalia peccata illis sacrificiis mundari: fit per singulos annos com-
memoratio peccatorum in ipsis hostiis. Verbi gratia: Si obtulisset quis præsenti anno hostias pro pec-
cato adulterii, aut sacrilegii, aut parricidii, necesse erat vt omnibus annis id ageret: quoniam non pote-
rat perfectè expiari ab illo piaculo. Proinde accusatio peccatorum fuit quod fiebat, non solutio: accu-
satio infirmitatis, non virtutis ostensio. In eo enim quod semper offerebantur, redargutio peccato-
rum erat: in eo autem quod semper necessaria, redargutio infirmitatis eiusdem sacrificii.
Propter hoc, inquit, imperauit semper offerri propter infirmitatem, quia non poterat perfectè munda- B
ri, & vt memoria & redargutio peccatorum fieret. Quid ergo dicendum? Nunquid & sacerdotes no-
stri quotidie idem non agunt: dum offerunt assiduè sacrificium? offerunt quidem: sed ad recordatio-
nem facientes mortis eius. Et quia nos quotidie peccamus: quotidie indigemus mundari. Et quia ille
non potest iam mori, dedit nobis hoc sacramētum corporis & sanguinis sui, vt sicut passio illius redem-
ptio & ablutio fuit mundi, ita etiam ista oblatio, redemptio & mundatio sit omnibus in vera fide offe-
rentibus, bonamque intentionē habentibus. In hoc enim differt ab illo veteri sacrificio sæpius repetito,
istud nostrum quod similiter repetitur: quia istud est veritas, illud figura: istud perfectum reddit homi-
nem, illud

nem:illud minimè: & istud non causa infirmitatis suæ reperitur,quia non possit perfectam conferre sa-
lutem:sed in commemorationem passionis Christi : sicut ipse dixit: hoc facite,inquiens,in meam com-
memorationem:& vna est hæc hostia non multæ,sicut illæ erant.Quomodo vna est,& non multæ,cùm
& à multis & diuersis in locis diuersisque temporibus offeratur ? Attentissimè ergo animaduertendum
est, quia diuinitas verbi Dei quæ vna est, & omnia replet, & tota vbique est, ipsa facit vt non sint plura
sacrificia.sed vnum sacrificium,licet à multis offeratur,vt sit vnum corpus Christi cum illo: quod susce-
pit in vtero virginali non multa corpora. Nec nunc quidem aliud magnum, aliud minus, aliud hodie,
aliud cras offerimus:sed semper idipsum æquam magnitudinem habens. Proinde vnum est hoc sacrifi-
cium Christi, non diuersa : sicut illorum erant. Nam si aliter esset : quoniam in multis locis offeruntur:
multi essent Christi, vnus ergo Christus vbique est : & hic plenus existens : & illic plenus vnum corpus
vbique habens.Et sicut qui vbique offertur,vnum corpus est non multa corpora:ita etiam vnum sacrifi-
cium.Hactenus Haymo,qui ante septingentos annos floruit.In quibus verbis idem contra se fecit argu
C mentum,quo nos Lutherani omnes nunc oppugnant,& illi optimè per omnia occurrit: Ex quibus om-
nibus conuincitur superbia Caluini,qui agnoscens & fatens doctrinam de sacrificio missæ altas habere
radices in Ecclesia , iactauit se suis istis argumentis veluti quadam validissima securi illas omnes posse
scindere & euertere , nos enim Deo adiuuante apertè ostendemus tantam esse suorum argumentorum
infirmitatem & debilitatem, vt tanquam butyracea securis videantur.

Quartò,argumẽtatur Lutherus vt probet missam non esse sacrificium,sic dicens: Eucharistia est te-
stamentum Christi , ergo illa non est oblatio à sacerdotibus facta. Assumptum probat testimonio Lucæ *Luc.22.*
Euangelistę,qui refert Christum in vltima cœna,Eucharistiam appellasse testamentum. Et accepto pa-
ne,inquit Lucas,gratias egit,& fregit,& dedit eis,dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur,
hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens : Hic est calix
nouum testamentum in sanguine meo , qui pro vobis funditur . Similia verba scribit Paulus ad Corin- *1.Cor.11.*
thios.Consequentiam suæ argumẽtationis probat Lutherus per hoc,quod pugnant,vt ille ait,hæc duo,
testamentum & sacrificium aut oblatio. Quia testamentum, vt Lutherus dicit, est promissio testatoris:
sacrificium verò offertur altari.Pugnant autem,vt ille ait, permittere & offerri. Ecce principale funda-
mentum,super quod suam pestiferam doctrinam ædificare nititur Lutherus:& ideò summè laborat, vt
declaret quomodo Eucharistia sit testamentum:& primò assignat diffinitionem testamenti,non ab Vl-
piano aut alio quouis laudato iurisconsulto petitam, sed ex suo cerebro confictam.

Testamentum,inquit Lutherus,est dispositio morituri, qua nũcupat suam hæreditatem hæredibus,
id est,explicatio voluntatis extremę alicuius morituri confirmata per mortem testatoris.Inuoluit itaque
D testamentum primò mortem testatoris : secundò hæreditatis promissionem , & hæredis nuncupatio-
nem.Mortem suam Christum testari,ait Lutherus,quum ille dicit: Hoc est corpus meum quod pro vo-
bis traderur.Et iterum : Hic sanguis,qui pro vobis funditur. Hæreditatem autem dicit Lutherus Chri-
stum declarasse,quum ille dixit,in remissionem peccatorum.Nam remissionem peccatorum,dicit Lu-
therus esse hæreditatem in Eucharistiæ testamento promissam . Hæredes verò Christum instituisse ait:
Quum Christus dixit,pro vobis & pro multis,id est,pro iis qui credunt promissioni: Fidem enim dicit
Lutherus, nos hic facere hæredes . Dicit ergo ille missam esse promissionem remissionis peccatorum à
Christo factam,& per mortem suam confirmatam.Nam promissionem & testamentum,per hoc solum
differre ait, quod testamentum simul inuoluit mortem testatoris, promissio autem non. Et inde conse-
quenter deducit,quod si missa sit testamẽtum & promissio Christi, non possit esse sacrificium. Ecce to-
tam Lutheri machinam, & tormentum bellicum, quo ille concutere & euertere nititur doctrinam Ec-
clesiæ Catholicæ dicentis, missam esse sacrificium. Hanc ille multis verbis prolixissimè tractat, sed ego
paucioribus perstringere decreui,ne nimia prolixitas tædio afficeret lectorem. Vt autem fidelis essem in
recitatione suæ argumentationis, nihil quod ad rem pertineret, & illam quouis modo iuuare posset, o-
mittere volui. Sed si bene aduertere voluerint lectores,& bono animo esse, nihil illos hæc machina ter-
rere poterit : quoniam facilè intelligent, totam illam machinam nihil prorsus ex se iactare, nisi vacuum
& penitus inane tonitruum. Nam illa sua argumentatione ad compendium redacta falsum assumit, &
pessime colligit.Falsum est enim quod missa sit testamentum,iuxta veram & legitimam testamenti dif-
finitionem,quam reddere solẽt iurisperiti,à quibus potissimum illam petere oportet : neque iuxta illam
A quam ipse Lutherus reddit , dicens testamentum esse promissionem morte confirmatam , quæ testator
nuncupat hęreditatem suam certis hæredibus. Eucharistia enim non est promissio,sed est donum quod
Christus dedit proximus morti. Quod autem testator ante mortem suam donat, non est testamentum,
neque etiam hæreditas ex testamento proueniens. Quod etiam donatur , non comprehenditur sub no-
mine promissionis:quia adueniente donatione,perit ius promissionis. Hæretici verò hoc argumentum
vitare volentes dicunt,ideo Eucharistiam dici promissionem , quia promittitur in ea remissio peccato-
rum,& ad hoc solum dari contendunt , vt per eam habeamus remissionem peccatorum , quam dicunt
esse hæreditatem promissam.Sed re vera toto errant cœlo.Quia Christus non promisit in cœna hęredi-
bus suis remissionem peccatorum,prout Osiander & Butzerus in defensionem sui Lutheri docent : sed *Osiander.*
solum prænunciauit id quod postea faciẽdum erat, videlicet sanguinis effusionem in remissionem pec- *Butzerus*
catorum. Sed licet demus Luthero, Christum per illa verba non solùm prædixisse, sed etiam promisisse
remissionem peccatorum, nunquam tamẽ inde colligere poterit, Eucharistiam esse datam in remissio-
nem peccatorum.Quia Christus per illa verba non promisit remissionem peccatorum sumentibus Eu-
charistiam : sed promisit se effusurum sanguinem in remissionem peccatorum,nulla prorsus de sumen-
tibus Eucharistiam facta mentione.Hic calix,inquit Christus,nouum testamẽtum est in meo sanguine,

Luc. 22. qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quod non dixit sanguinem sumendum in remissionem peccatorum, sed fundendum. Præterea. Si Lutherus loquitur de testamento, vt credi pax est, more Theologorum, & non iuris humani peritorum, fatebor testamẽtum esse promissionem & pactum & fœdus, vt Innocentius tertius docet in cap. Cùm Marthæ: de celebratione missarum, motus testimonio Pauli, dicẽtis. Ideo nouj testamenti mediator est vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Sed licet promissio more Theologico dicatur testamentum, non tamen oportet vt talis promissio sit alicuius morituri: quia tunc lex vetus per Moysem data non posset dici testamentum. Non enim erat illa promissio morituri: quia quandiu lex illa durauit & testamentum illud valuit, non subiit mortem Deus, qui testamentum illud condiderat. Neque testamentum illud fuit morte confirmatum, imò potius econtrario, morte Christi reuocatum, & loco illius testamentum nouum subrogatum & confirmatum. Et ob hanc causam lex Euangelica dicitur testamentum æternum: quia Christus nunquam amplius morietur, vt morte sua aliud posset confirmare testamentum. Si verò Lutherus vtitur voce testamenti more iurisperitorum, pessimè diffinit testamentum: quoniam nullus iurisperitus vnquam dixit testamentum esse promissionem. Nam B

Heb. 9.

Vlpianus. Vlpianus in l. j. ff. de testamentis diffiniens testamentum, hæc ait: Testamentum est nostræ voluntatis iusta sententia, de eo quod quis post mortem suam fieri voluit. Cui diffinitioni Accursius illius glossator dicit esse necessario addendum, Cum hæredis institutione: quia sine hæredis institutione, vt ille ait, non est validum testamentum. Et hanc testamenti diffinitionem amplectuntur omnes iurisperiti. Iuxta hanc diffinitionem lex vetus quodammodo potest dici testamentum: quia fuit iusta sententia Dei, & iusta illius voluntas de eo quòd fieri voluit. Sed quia illud non fuit morte confirmatum, ideo non propriè & *Heb. 9.* perfectè dici potuit testamentum, sed solùm metaphoricè & figuratiuè: quia fuit quodammodo confirmatum per mortem & sanguinem vituli, qui mortem Christi figurabat. Nam illud dicit Paulus nõ fuisse sine sanguine dedicatum. Lex Euangelica magis propriè dicitur testamẽtum, non solùm more Theo- *Ibidem.* logico, sed etiam iuridico, prout Paulus ad Hebræos scribens, docet. Nam est morte Christi confirmata, & est voluntatis Christi iusta sententia, de eo quod post mortem suam fieri voluit, & in ea reliquit nobis sacramenta pro vita præsenti, & æternam beatitudinem pro vita futura. Missa tamen aut Eucharistia nulla ratione potest dici testamentum: quia ferè nihil quod ad rationem testamenti pertinet, illi conuenire potest. C

Primò quidem missa aut Eucharistia non est sententia voluntatis Christi, aut iudicium voluntatis illius, qua declarauerit quid de bonis suis post mortem suam esset faciendum. Præterea, deest testator in tali testamento: quia Christus non potest dici testator illius. Nam vt ait Paulus, vbi testamentum est, necesse est vt mors intercedat testatoris. Si igitur missa esset testamentum, oporteret Christum toties mori, quoties missa celebratur, alioqui non erit firmum testamentum. Rursum, si missa aut Eucharistia est testamentum, oportet illud coram testibus esse declaratum, vt sit firmum & validum. Da ergo Luthere testes coram quibus fuit factum. Si dicas fuisse Apostolos, quia illi soli fuerũt præsentes, quando Christus consecrauit panem & vinum, & primam missam celebrauit, conuincitur illos non potuisse esse testes talis testamenti: quia illi iuxta tuam doctrinam fuerunt tunc instituti in eodem testamento hæredes. Nam iure optimo prohibetur, vt qui in testamẽto scriptus est hæres, non possit eiusdem testamenti esse testis, vt dicitur in l. Omnibus. C. de testamentis. Attendite obsecro quale nobis vult tradere Lutherus testamentum, cuius nullus potest dari testator, & in quo ipsemet hæredes sunt testes. Deinde, nulla est hæreditas mandata hæredibus in hoc testamẽto, quod dicunt esse missam. Nam quod Lutherus dicit, remissionem peccatorum esse hæreditatem in illo testamento promissam, falsissimum est. Quia talis remissio peccatorum non potest dici hæreditas, propterea quod Paulus dicit, iustos esse hæredes Dei, cohæredes autem Christi, hoc est eiusdem hæreditatis participes, cuius & Christus. At Christus non est vocatus ad remissionem peccatorum: qui peccatum nullum habuit quod posset illi remitti. Remissio ergo peccatorum non est hæreditas: quia non alterius hæreditatis dicit Paulus iustos esse hæredes, nisi illius cuius est Christus. Fateor quidem remissionem peccatorum esse viam certam ad assequendam veram hæreditatem: quia per talem remissionem efficimur filii Dei adoptiui, & inde constituimur hæredes Dei, cohæredes autem Christi. At quod talis remissio sit hæreditas, nunquam in sacris literis proditum est. Et ideo non possum non mirari quomodo Lutherus audet illam appellare hæreditatem, cùm ille aliàs sæpe contendat nihil circa fidei dogmata esse asserendum, quod in sacris literis non inuenitur. Inuenio vitam æternam appellatam esse hæreditatem à beato Petro, qui de Christo Saluatore nostro, hæc ait: Deglutiens mortem, vt nos vitæ æternæ hæredes efficiat. Remissio peccatorum neque apud sacras literas, neque apud sacros doctores reperietur fuisse vnquam appellata hæreditas. Præterea, & si gratis velimus dare Luthero, quod remissio peccatorum sit hæreditas, non tamen tota & integra hæreditas, quia est alia multò maior, videlicet vita æterna: de qua cùm nullam, in verbis consecrationis panis aut vini, fecerit Christus mentionem, conuincitur inde missam non posse esse testamentum: quia in ea non fuit declarata voluntas de distributione totius hæreditatis. Non enim potest aliquis pro vna parte testatus decedere, & pro alia intestatus: vt dicitur instituta de hæredibus insti. §. Non autem & in regula, Ius nostrum. ff. de regulis iuris. Quamuis ex his omnibus aperte conuicerim missam aut Eucharistiam non posse dici testamentum, oportet tamen respondere Luthero, qui obiicit nobis verbum Christi apud Lucam, dicentis: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Huic obiectioni respondent quidam ex nostris, dicentes quod verba illa solum dicta sunt de sanguine, & non de corpore Christi, ac proinde dicunt nihil per verba illa probari: quia in missa non solùm connectur sanguinis, sed etiam corporis Christi cõsecratio. Ego autẽ aliter & multò melius respondendum esse cẽseo. Dico enim D

Rom. 9.

1. Pet. 3.

Luc. 22.

A

verba

verba illa Chriſti apud Lucam eſſe eodem modo intelligenda quo intelliguntur verba Matthæi & Mar- *Matt.26.*
ci, qui referunt Chriſtum dixiſſe. Hic eſt calix ſanguinis mei noui teſtamenti. Non ſunt enim ſibi *Mar.14.*
contrarii Euangeliſtæ: ſed eundem ſenſum habent: quãuis verbis diſſimilibus explicatum. Verba Matthæi & Marci declarant quomodo ſint intelligenda illa, quæ Lucas hoc loco refert. Dicitur autem calix noui teſtamenti in ſanguine Chriſti: quia nouum teſtamentum fuit ſanguine Chriſti confirmatum.
Hoc modo interpretatur verba illa Beda in commentariis ſuper Lucam, ſic inquiens. Quod autem di- *Beda.*
cit, Hic eſt calix nouum teſtamentũ in meo ſanguine, ad diſtinctionem veteris teſtamenti reſpicit, quod
hircorum & vitulorum eſt ſanguine dedicatum, dicente inter aſpergendum legiſlatore: Hic eſt ſanguis *Exod.24.*
teſtamenti quod mandauit ad vos Deus. Hæc Beda, qui apertè docet, calicem ſanguinis dici teſtamẽtũ, quia per illum fuit confirmatum nouum teſtamentum, ſicut vetus per ſanguinem vitulorum. Huic con-
ſentit Haymo in commentariis ſuper Paulum vbi interpretans illud ex epiſtola ad Hebręos: Hic eſt ſan- *Heb.9.*
guis teſtamenti quod mandauit ad vos Deus, hæc ait. Ac ſi diceret: Hæc eſt confirmatio huius teſtamẽ- *Haymo.*
ti, quod mandauit ad vos Deus. Iſte ſanguis figurabat illum ſanguinẽ, qui de latere Chriſti in cruce ma-
B nauit. Hoc ſanguine Chriſtus nos aſperſit, & teſtamẽtum ſuum cõfirmauit, ſicut ipſe dixit: Hic eſt ſan-
guis noui teſtamenti in remiſſionem peccatorum. Hæc Haymo. Eodem modo verba illa Chriſti inter- *Innocenti⁹ papa.*
pretatur Innocentius papa huius nominis tertius in cap. Cum Marthæ, de celebratione miſſarum, vbi hæc ait. Sic ergo intelligi debet, quod in ipſo canone repetitur. Hic eſt enim ſanguis meus noui & æterni
teſtamenti, id eſt, nouæ ac æternæ promiſſionis confirmator, ſicut Dominus repromitrit, qui mãducat, *Ioan.16.*
inquiens, carnem meam, & ſanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Hæc Innocentius, vir pręter pontificalem dignitatem doctiſſimus. Nec miretur aliquis quòd verba illa Chriſti ſic intelligenda eſſe
dicamus: quia ex aliis locis conſtat ſacram ſcripturam vti hoc genere locutionis. Nam in Exodo legimus *Exo.24.*
quod Moyſes aſſumptum ſanguinem vituli reſperſit in populum, & dixit: Hic eſt ſanguis, fœderis, quod pepigit Dominus vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his. Sanguinem fœderis dixit, quia illo ſanguine confirmauit Dominus fœdus quod pepigit cum filiis Iſraël. Ne autem quis dubitare poſſet, hunc eſſe il-
lorum verborum ſenſum, Paulus Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos dignatus eſt verba illa interpretari, *Heb.9.*
ſic dicens: Vbi enim teſtamentum, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamẽtum enim in mortuis confirmatum eſt: alioquin nondum valet, dum viuit qui teſtatus eſt. Vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt. Lecto enim omni mandato legis à Moyſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & lana coccinea & hyſſopo, ipſum quoq; librum & omnem populum
aſperſit, dicens: Hic ſanguis teſtamenti quod mandauit ad vos Deus. Ex quibus omnibus Pauli verbis *Exo.24.*
conſtat illum interpretari, ideo ſanguinem vitulorum dictum eſſe à Moyſe ſanguinem teſtamenti, quia illo ſanguine fuit teſtamentum illud confirmatum. Nam ad hunc finem illa verba Exodi citauit, vt per
C illa probaret primum teſtamentum fuiſſe ſanguine confirmatum. Verba illa quæ Moyſes dixit, conſtat eſſe ſimillima illis quæ Chriſtus dixit, & ideo conſequens eſt, vt vtraq; ſint eodem modo intelligenda. Vnde Anſelmus in cõmentariis ſuper Paulum, prædicta verba ex epiſtola ad Hebræos interpretans, hæc ait: Sic & Chriſtus nouã legem & vniuerſum mundum ſanguine ſuo mox aſperſurus, dixit in cœna diſcipulis ſuis. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro multis effundetur. Ecce quam cõcorditer vtrunq; ſibi teſtamentum conſonat. Ecce quam propriè prædicit Moyſes verba, quibus Saluator
vtetur in cœna. Hæc Anſelmus. Conſtat iam quomodo intelligenda ſint verba Chriſti apud Lucam: & *Anſelm⁹.*
ex omnibus prædictis conſtat etiam, miſſam aut Euchariſtiam non eſſe teſtamentum, iuxta veram teſtamenti rationem. Si tamen vti volumus hac voce, teſtamẽtum, figurata quadam locutione poſſumus dicere per quendam tropum, ſacratiſſimam Euchariſtiam eſſe teſtamentum: quia eſt donum quod Chriſtus nobis in pignus ſui erga nos amoris in ſuo teſtamẽto reliquit. Sic enim pacem ſolemus dicere Chri-
ſti teſtamentum: quia illam Chriſtus morti propinquus, nobis in teſtamento cõmendauit. Hac figurata *1.Macab.*
locutione vſus eſt Matathias, quum loquens ad filios ſuos, dixit. Phinces pater noſter zelãdo zelum Dei *2.*
accepit teſtamentum ſacerdotii æterni. In quibus verbis ſacerdotium appellauit teſtamẽtum: quia fuerat à Deo in teſtamento mandatum ipſi Phinces propter zelum quem habuit ad obſeruationẽ legis diuinæ. Qui locutionis modus videtur mihi habere illam figuram, qua vſus eſt Chriſtus, dicens: Calicem meum biberis. In quibus verbis calicis nomine vſus eſt, ad ſignificandum id quod continetur in calice.
Hac eadem figura vtentes poſſumus dicere miſſam aut Euchariſtiam eſſe teſtamentum: quia eſt vna ex
D potiſſimis rebus in teſtamento Chriſti contentis. Iuxta hunc ſenſum intelligẽdus eſt Nicolaus Lyranus, qui ſuper Pſalmum centeſimum decimum, miſſam vocat teſtamentum. Sed ex hac figurata teſtamenti appellatione, non licet inferre quòd miſſa non ſit ſacrificiũ. Quia licet talis conſequentia eſſet bona, accipiendo vocem teſtamenti iuxta propriã & veram illius ſignificationẽ, non tamen eſt bona vtendo illa voce iuxta figuratam illius ſignificationem. Nõ enim idem colligitur ex figuratiua aut metaphorica denominatione, quod colligi poteſt ex vera & propria appellatione eiuſdẽ rei. Verbi gratia. Ex hoc quod aliqua res eſt verè & realiter vitis, optime colligitur quod illa nõ intelligit, non videt, non audit, nõ dolet, non deniq; ſentit: quia nihil horum conuenire poteſt ligno inanimato. At ex hoc quod res aliqua dicitur vitis per ſimilitudinem non licet colligere aliquod illorũ: quia Chriſtus intelligit & ſentit: cùm tamen dicatur vitis per ſimilitudinem & non per proprietatem. Idem prorſus dicendum eſt de teſtamento & ſacrificio. Si voce teſtamenti vtaris, iuxta verã & propriã illius ſignificationẽ, licebit colligere aliquid non eſſe ſacrificiũ, ex hoc quod eſt teſtamentum: ſed iuxta hanc ſignificationem nego miſſam eſſe teſtamentum. Si tamen figuratiuè & per ſynecdochen loquentes, dicimus miſſam eſſe teſtamentum, ex hac teſtamenti appellatione nõ licet colligere quod miſſa non ſit ſacrificium verum: quia vtrunq; illorum eſt, & teſtamentum, & ſacrificium, diuerſis tamen reſpectibus & cõſiderationibus. Dicitur teſta-

mentum,quia est in testamento Christi contenta, & in illo nobis mandata. Dicitur sacrificium, quia in
illa offertur Deo patri corpus & sauguis Christi filii sui. Tam prolixè tractare volui hoc argumentum:
quia Lutherus iactat se per illud triumphare de catholicis,& canit triumphum ante victoriam. Necessarium igitur fuit, omnes huius argumeoti vires tentare, vt palam omnibus facerem illud esse infirmum,
& prorsus inualidum. A

Quintò argumétatur Lutherus ex ratione doni,sic dicés: Eucharistia est donum Dei,quia Christus
dixit: Accipite & comedite ex eo oumes: ergo non potest esse oblatio nostra. Pugnant enim,vt ille ait,
inter se donum,& oblatio:quia non potest quis rectè alteri offerre quod ab illo accepit. Huic argumento respondeo concedens Eucharistiam esse donum Dei, & quidem magnum: quoniam per illud nobis
& corpus & saoguinem suũ sub speciebus panis & vini dedit:non tamen sequitur inde quod non possimus donum illud offerre Deo. Nam hac ratione oporteret dicere, nihil nos posse Deo offerre, quia nihil habemus,quod non sit ab illo nobis donatũ. Sacrificia veteris legis quæ ex pecoribns & auibus Deo
offerebantur, verissima erant sacrificia,tamen aues illæ & pecora illa quæ Deo offerebantur, dona Dei
Psal.49. erant,ipsemet Deo attestante,qui per prophetam ait. Meæ sunt omnes feræ syluarũ,iumenta in montibus & boues. Sacrificia etiam spiritualia,qualia sunt laus Dei,cor contritum & humiliatum,quæ omnia
Lutherus ipse fatetur esse vera sacrificia,omnia sunt dona Dei. Quid habes,inqoit Paulus,quod non ac-
1.Cor.4. cepisti? Huic nostræ sententiæ fauet Augustinus qui libro primo de Ciuitate Dei,cap.4. hæc ait. Cum ad
Augustinus. illum sursum est, eius est altare cor nostrum, eius vnigenito cum sacerdote placamur: ei cruentas victimas cædimus,quando vsq; ad sanguinem pro eius veritate certamus: ei suauissimum adolemus incensum, quũ in eius conspectu pio sanctoq; amore flagramus: ei dona eius in nobis nosque ipsos vouemus
& reddimus. Hæc Augustinus. In quibus verbis id potissimum annotandum est,quod dixit, nos in nobis ipsis dona Dei offerre ipsi Deo. Non ergo pugnant,iuxta Augustini sententiam,esse donum & oblationem. Melius quidem quã Lutherus intellexerat hoc Dauid rex,qui vidés promptissimã populi oblationem,& frequentia dona, quæ populus ad futuram templi cõstructionem offerebat, gratiasque Deo
reddens de tam larga oblatioonm multitudine,inter cætera hoc dixit. Tua sunt Domine omnia,& quæ B
1.Par.29. de manu tua accepimus,dedimus tibi. Ad eundem modum facit Ecclesia Catholica,quæ sacrificans,&
sacratissimam Eucharistiam Deo offerens,ait. Vnde & memores Domine nos serui tui,sed & plebs tua
sancta Christi filii tui Domini Dei nostri,tam beatæ passionis,nec non & ab inferis resurrectionis, sed
& in cœlos gloriosæ ascensionis,offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis,hostiam puram,
hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctnm vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. In
quibus verbis Ecclesia satis apertè & humiliter fatetur,hostiam quam Deo offert esse donum Dei ab eo
illi donatũ. Et inde apertè conuincitur,Lutherum male calumniari Ecclesiam,falsúmque illi imponere
crimen,dum dicit,illam existimare se offerre aliquid de suo:ac si Ecclesia putaret oblationem illam esse
propriè opus nostrnm,& meritum nostrum, quo meremur nobis & aliis & quod illam offeramus, tanquam si daremus Deo aliquid absolutè nostrum. Nihil horum putare Ecclesiam apertissimè constat,ex
verbis canonis missæ,quæ nunc proximè citauimns, in quibus manifestissimè fatetur, se non ex suo sed
ex dono Dei talem offerre hostiam. Constat itaque ex his omnibus non esse rationi naturali cõtrarinm,
vt aliquid sit donum & oblatio. Prius quidem donum, & postea oblatio. Per donationem fit nostrum,
quod antea nõ erat nostrum. Postquam semel donatum est, si is qui illud accepit,offerre voluerit, tunc
non ex alieno,sed ex eo quod per donationem factũ est suum,offeret. Filius Dei, inquit Esaias,datus est
Esaia.9. nobis: & ideo meritò noster dici potest. Neq; solum filiũ dedit nobis pater,sed omnia etiã quæ filij sunt
propria,videlicet corpus,sanguinem,famẽ,sitim,lachrymas,labores,mortẽ denique illius. Qui proprio
Rom.8. filio suo,inquit Paulus,non pepercit,sed pro nobis omnibus tradidit illum,quomodo non etiã cum illo C
omnia nobis donauit? Cùm igitur filius Dei & omnia illius merita sint nobis donata, meritò possumus
illum & omnia bona illius, veluti iam nostra, Deo offerre. Nam passionem & mortem Christi offerebat
Deo, in satisfactionem pro suis debitis,qui dicebat. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retri-
Psal.115. buit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Agnoscebat se multa bona accepisse,& volens pro tantis donis aliquid Deo tribuere,nihil apud se inuenit quod Deo reddere posset: &
ideo calicem salutaris,hoc est passionem Christi qui est salutare nostrum, accipere statuit, vt illud Deo
offerat in tantorum debitorum compensationem.

Sextò,argumentatur Lutherus,sic dicens: Idem simul recipi & offerri nõ potest, neq; ab eodem simul dari & accipi: ergo sacerdos nõ potest dici quòd offerat Eucharistiam,quam ipse totam sumit. Est
enim natura sacrificii, vt totum Deo offeratur,& nihil hominibus relinquatur. Cur ergo sacerdotes totum panẽ comedũt,& totum vinũ bibũt,nihil relinquẽtes Deo? Hoc enim potius est auferre Deo & nobis dare,quã offerre Deo: Est ergo repugnantia inter missam & sacrificiũ,quia sacrificiũ offertur, missa
sumitur. Hæc est Lutheri argumẽtatio eisdem ferè verbis narratã,quibus ab illo descripta est. Nõ possum
non mirari,quod sophismate tam nugaci & tam aperto Lutherus in re tam seria se firmet,cum ipse aliàs
non semel aut iterum omnes argumentationes,& dialecticas ratiocinationes à rebus sacris abigat, insimuletque recentes Theologos quòd eas sacræ Theologiæ miscuerint. Quamobrẽ optimè possum nunc
dicere illud Poëtæ.

Loripedem rectus derideat, Aethyopem albus.

Sed hæc missa faciamus,& redeamus ad argumenti responsionem,& ostendamus intolerabilẽ Lutheri impudentiã,qui nõ veretur apertissima mendacia,& sacræ scripturæ palã cõtraria assumere in suo
argumento ad suæ pestiferæ hæresis probationẽ. Falsum est enim quod ait, naturã sacrificii esse, vt totum
Deo offeratur,& nihil hominibus relinquatur. Nã plurima sacrificia legis Mosaicæ, sumebãt sacerdotes,
qui offe-

qui offerebant ea. Nunquid edebat Deus omnia quæ illi offerebantur? Audi ipsum Deū reprehendentē futurā Lutheri dementiam. Non accipiā de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos, quoniā meæ *Psal. 49.*
sunt omnes feræ syluarū, iumenta in montibus & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecū est. Si esuriero, nō dicā tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nūquid māducabo carnes taurorū, aut sanguinem hircorū potabo? Si Deus nō comedebat carnes, quæ tunc illi offerebātur, nunquid peribant illæ? Non certè: sed multæ ex Domini præcepto manebant penes sacerdotes. Fateor fuisse aliquod sacrificiū, quod dicebatur holocaustum: quia totū comburebatur igne: & ideo nihil ex eo manebat quod posset à sacerdotibus comedi. Hoc tamē nō erat ex natura sacrificij: sed ex peculiari modo offerendi illud: quia aliàs oporteret omnia sacrificia esse eiusdem conditionis, si hoc contingebat in holocausto ex ipsa sacrificij natura: vt nihil maneret ex eo penes offerentes. Constat autem multa fuisse in illa lege sacrificia, quorum vel partem aliquam sacerdotes ex præcepto legis comedere tenebantur, prout manifestè constat ex capite secundo, & quinto, & septimo Leuitici.

Hæc sunt potissima argumenta, quibus hæretici conantur probare missam non esse sacrificium. Alia adhuc facit Lutherus, alia etiam Ioannes Caluinus: sed quia debilissima sunt, causa prolixitatis vitandæ præterii. Indigna siquidem mihi visa sunt, vt pro illorum responsitione cartas implerem, aut minimum tempus consumerem. Contra hanc hæresim scripserunt multi, videlicet Iodocus Clithoueus in suo Antiluthero parte tertia, Gaspar Sagerus Minorita, Albertus Pighius in libro controuersiarum Ratisponæ habitarum, controuersia quinta. Ioannes Ecchius librum integrum de sacrificio missæ composuit, in quo prolixè satis rem istam pertractat. Post istos omnes scripsit Ioannes Hoffmeysterus Augustinianus, qui etiam defendit canonem missæ, quem Lutherus non est veritus calumniari, & mille conuitiis afficere.

Tertia hæresis est, quæ ait missam non posse offerri pro peccatis, nec posse prodesse viuis aut defunctis, sed soli sacerdoti. Huius erroris autor est etiam Lutherus, dicens impiū esse si missa canatur pro peccatis. Ecce quibus gradibus progreditur diabolus, vt homines ad tartara ducat. Primùm ad peccatum allicit & impellit, deinde à remedio auocat, ne peccatorum cicatricibus subueniatur. Sed claudamus aures ad vocem aut sibilum serpentis venenosi, & audiamus Paulum dicentem: Omnis nanq; pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Atqui cùm Euangelicum sacerdotium (vt in præfata hæresi ostendimus) nullum aliud habeat sacrificium quàm Eucharistiam, conuincitur inde vt illam sacerdos offerre possit pro peccatis, non tantùm suis, sed etiam pro peccatis populi. Nam post illa verba adducta, Paulus de eodem sacerdote sermonem faciens, subiungit. Qui condolere possit his qui ignorant & errant quoniam & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Ecce qualiter Pauli testimonio omnis sacerdos offert sacrificia non solùm pro suis, sed etiam pro populi peccatis. Et cùm sacerdotium Euangelicum nullum aliud habeat quod possit offerre sacrificiū, sequitur quòd illud potest offerre sacerdos pro peccatis populi & suis. Præterea hoc ipsum confirmat inueterata Ecclesiæ consuetudo, quæ non ex permissione Ecclesiæ tolerata est, sed ex præcepto & decreto eiusdem hucusque seruatur. Nam iuxta illum celebrandi ritum quem catholica Ecclesia obseruandum tradidit, sacerdos ante Eucharistiæ cōsecrationem sub silentio orat pro viuis, vt illis proficiat ad salutem animæ & corporis illa sacrorum mysteriorum oblatio. Post consecrationem verò sacerdos supplex Deum orat pro defunctis, vt per virtutem illius sacratissimæ oblationis Deus dignetur illis defunctis indulgere locum refrigerii, lucis & pacis. Et hęc consuetudo, quàm hodie Ecclesia tenet, non est recens, vt hac occasione eam contemnere audeat Lutherus. Nam beatus Chrysostomus homilia sexagesima nona, Bernardo Brixiano interprete, testatur eam consuetudinem emanasse ab Apostolis. Sic enim ait: Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum posse contingere lucrum, vtilitatem multam. Quum enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes? Hæc ille.

Lutherus.

B *Heb. 5.*

C

Sed multo sunt manifestiora quæ idem Chrysostomus in ritu missæ ab eo æditæ, quem nuper in Latinam linguam vertit Gētianus Heruetus. Nam circa initium eiusdem ritus, hæc ait: Sciēdum est quod si sunt plurimi sacerdotes, qui sacrum ministerium obeunt, sacerdos qui fecit oblationem, ipse etiam sacrum ministerium incipit. Ipse etiam dicit exclamationes. Diaconus alta voce. In pace Dominum oremus. Chorus. Domine miserere. Diaconus. Pro superna pace & salute animarum nostrarum Dominum oremus. Chorus. Domine miserere. Diaconus. Pro pace totius mundi, tranquillitate sanctarum Dei Ecclesiarum, & omnium vnione, Dominum oremus. Chorus. Domine miserere. Diaconus. Pro hac sancta domo, & iis qui cum fidei religione, & Dei timore ipsam ingrediūtur, Dominum oremus. Chorus. Domine miserere. Diaconus. Pro archiepiscopo nostro. N. venerabili presbyteratu, in Christo diaconatu, vniuerso clero, & populo, Dominum oremus. Chorus. Miserere Domine. Diaconus. Pro religiosissimis & à Deo custoditis nostris Imperatoribus, toto palatio, & eorum castris, Dominum oremus. Chorus. Miserere Domine. Diaconus. Vt vnà bellum gerant, & omnem inimicum & aduersarium suis pedibus subiiciant, Dominum oremus. Chorus. Miserere Domine. Diaconus. Pro hac sancta mansione, tota ciuitate, regione, & iis qui fide in ea habitant, Dominum oremus. Chorus. Domine miserere. Diaconus. Pro bona aëris temperie, fructuum terræ fertilitate, & pacificis temporibus, Dominum oremus. Chorus. Miserere Domine. Diaconus. Pro nauigantibus, iter facientibus, ægrotantibus, laborantibus, captiuis, & ipsorum salute, Dominum oremus. Chorus. Miserere Domine. Diaconus. Vt nos liberemur ab omni afflictione, ira, periculo, & necessitate, Dominum oremus. Chorus. Miserere Domine. Ecce Chrysostomum docentem missæ sacrificium offerri non solum pro ipso sacerdote, sed etiam pro

Chrysostomus.

omnibus aliis etiam laicis, præsentibus & absentibus: nec solum pro rebus spiritualibus, sed etiã corporalibus. Quod autem possit pro mortuis offerri, & illis proficere, ostendit idem Chrysostomus in principio eiusdem tractatus, vbi docet pro quibus sacerdos offerre debeat, sic inquiens: Pro recordatione & remissione peccatorum eorum, qui extruxerunt hanc sanctam mansionem. Deinde meminit pontificis qui eum ordinauit, & aliorum ex iis qui dormierunt, quos vult, nominatim: Et postremò sic subiungit. Et omnium qui in spe resurrectionis & vitæ æternæ dormierũt, orthodoxorum patrum, & fratrum nostrorum benigne & clemens Domine. Et extollit particulam. Diaconus autem accepta etiam ipse oblatione, & sancta lancea, meminit eorum quos vult ex viuis & mortuis, & postremò sic dicit. Memento Domine etiam meæ indignitatis, & condona mihi omne peccatum voluntarium. Deinde, meminit etiam eorum quos vult, ex viuis & ex mortuis: & in alia oblatione similiter eorum, qui dormierunt. Hæc omnia Chrysostomus in illo suo ritu missæ. Sed fortè hæretici dicent Chrysostomum in his omnibus docere, orandum esse in missa pro viuis & defunctis, non autem pro illis sacrificandum, & corpus Christi offerendum esse. Ne tamen hac via effugere possint, quin ab eodem Chrysostomo condemnentur, audiant ipsum Chrysostomum in eodem tractatu, quid iubeat sacerdotem secretò dicere in oratione fidelium, postquam explicitum est corporale. Hæc enim sunt verba orationis, quam à sacerdote dicẽdam esse instituit. Gratias agimus tibi Deus virtutum, qui dignatus es nos etiam nũc sancto tuo altari sistere, & ad miserationes tuas pro peccatis nostris, & populi ignorantis procidere, suscipe Deus deprecationẽ nostram. Fac nos esse dignos, vt offeramus tibi preces, supplicationes, & incruenta sacrificia pro toto populo tuo: & fac nos idoneos, quos in hoc ministerio posuisti, vt in potestate Spiritus sancti, citra cõdemnationem & offensionem in puro nostræ conscientiæ testimonio, te inuocemus in omni tempore & loco, vt nos exaudiens sis nobis propitius in multitudine tuæ bonitatis. Hactenus Chrysostomus. In quibus verbis apertissimè declarat, sacerdotem in missa non solum preces & supplicationes offerre: sed etiam sacrificia incruenta corporis & sanguinis Christi: & illa sacrificia docuerat posse offerri pro viuis & defunctis, pro pace, & pro bello, & pro aliis id genus multis, tam temporalibus quam æternis bonis. A

Et beatus Ambro. in quadã epistola cõsolatoria ad Faustinũ de morte sororis, apertũ de hac re perhibet testimoniũ, cùm ait: Ego nõ tam deplorãdã, quã orationibus prosequendã reor, non mœstificãdam lachrymis, sed magis oblationibus animam eius domino commendãdam. Hæc ille. Beatus Augustinus libro nono Confessionũ suatũ, matrem suam, Catholicã & sanctã mulierem commendat, quòd instante resolutionis suæ die, non de sepulchri honore, sed solùm de hoc vno esset solicita, vt frequens illius memoria in altaris sacrificio fieret, in quo sciebat offerri victimam illam sanctam, qua delectum est Peccati chirographum. Cyprianus martyr his omnibus multò vetustior lib. 1. epistolarum suarum, epistola nona de Victore quodã scribẽs, qui cõtra decretum episcoporum, presbyterũ quendã rerũ suarum autorẽ constituerat: & ipsius decreti tenorem subiiciens, dicit, antecessores nos episcopos salubriter instituisse, ne quis frater excedens de seculo, ad tutelam, aut curam bonorũ suorũ, clericũ nominaret. Quia si quis hoc fecerit, nõ offeratur pro illo, nec sacrificiũ pro dormitione eius celebretur. Neq; enim ad altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui sacerdotẽ ab altari voluerit auocare. Hæc decretum episcoporum ante Cyprianũ, ex cuius verbis apertissimè conuincitur, eo tempore sacrificiũ altaris pro defunctis offerri. Sed audiamus quid de illo Victore Cyprianus, iuxta præfatũ episcoporũ decretum, faciẽdum esse censeat: Et ideo (inquit Cyprianus) Victor, cùm contra formã nuper à sacerdotibus datã, Geminiũ Faustum presbyterũ ausus sit autorẽ constituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua in Ecclesia eius nomine frequẽtetur: vt sacerdotum decretum religiosè & necessitate factũ seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplũ, ne quis sacerdotem Dei ad seculares molestias deuocet. Hactenus Cyprianus. Sed & Tertullianus vno ferè integro seculo Cypriano vetustior, huius cõsuetudinis in ecclesia seruatæ meminit, qui in libro de corona militis, inter illas antiquas Ecclesiæ cõsuetudines, quibus tribuit Apostolicã autoritatẽ, quamuis sint nobis sine scripto commeodatæ, hanc etiã de sacrificii oblatione cõnumerat. Tertullianum per septuaginta ant octoginta annos præcessit Alexander papa huius nominis primus, qui in epistola quadam, quã ad omnes fideles misit, differens de oblationibus corporis & sanguinis Domini, quæ in missa Deo offeruntur, hęc ait. Crimina enim atque peccata oblatis his Domino sacrificii, delentur. Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpius recitanda, atque hęc Domino offerenda. Talibus enim hostiis delectabitur, & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingẽtia. Nihil enim in sacrificiis maius esse potest: quam corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atq; ab omnibus veneranda, & sicut potior est cæteris, ita potius excoli atque venerari debet. Hæc Alexãder papa & martyr, qui sextus à beato Petro Romanæ sedis episcopatũ tenuit. In quibus verbis multa annotare oportet. Primum est quod ait, oblationẽ corporis & sanguinis Christi in missa fieri: & postea subdit, tales oblationes valere ad remissionẽ criminum & peccatorum. Dicit tertiò, hanc oblationem esse omnium præstantissimã, & Deo gratissimam. Ex qua sententia fortissimum sumitur argumẽtum ad conuincendum, quod missæ sacrificium possit non soli sacerdoti, sed etiam aliis prodesse. Nam sacrificia legis naturæ proficiebant nõ solum offerentibus, sed etiam illis pro quibus offerebantur, vt apertè constat testimonio Iob, qui offerebat per singulos dies pro filiis suis ne fortè peccassẽt. Sacrificia enim legis Mosaicæ nõ solum proderãt sacerdoti sacrificanti, sed illis pro quibus offerebantur, vt constat ex multis oblationibus quas pro peccatis Lex fieri præcepit, quarum aliquæ erant pro peccato sacerdotis, aliæ pro peccato principis, aliæ pro peccatis populi. Cùm igitur sacrificium missę, vt Alexander papa & martyr testatus est, sit multo præstantius omnibus aliis sacrificiis, conuincitur inde vt etiam pro aliis offerri, & illis prodesse possit, perinde ac olim

Alexander.

Iob. 1.
Leuit. 4.

D B C

ac olim sacrificia legis naturæ, & legis Mosaicæ. Quid igitur Lutherus contra tam antiquam Ecclesiæ consuetudinem, tot sanctorum virorum testimoniis comprobatam, præsumit? Melius est igitur vt tam certam Ecclesiæ consuetudinem imitemur, quàm præsumptuosam Lutheri nouitatem.

Cōcilium Cabilonense.

Demum, concilii Cabilonensis decretum de hac re sic definit: Antiquitus hunc morem sancta tenet Ecclesia, vt & missarum solennibus, & aliis precibus Domino spiritus quiescētium commendentur, dicente Augustino: Non sunt prætermittendæ supplicationes, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate laudamus. Hæc concilium Cabilonense. Sed vt verum fatear, huiusmodi concilij decreta non habentur in eo volumine, in quo sunt omnium cōciliorum decreta congesta: sed illud fragmentum habui ex Gratiano, qui in volumine Decretorum de cōse. dist. 1. in capite: Visum est, citat illud concilii decretum. Sed Lutheri obiectionibus respondere oportet. Sic enim argumentatur: Communio vnius laici alteri laico prodesse non potest: ergo sacerdotis missa non potest populo prodesse. Hoc loco miserè cæcutit Lutherus, non videns hoc inter sacerdotem & laicos interesse, quod olim interfuit inter Apostolos è manu Christi recipientes Eucharistiam, & ipsum Christum Apostolis porrigentem. Sicut enim laicus nunc recipit è manu sacerdotis, ita & tunc Apostoli è manu Christi. Sacerdos autem facit quod tunc fecit Christus: quoniam idem corpus cōficit ex pane, quod tunc fecit Christus. Idem corpus
D offert Deo, quod postea in ara crucis obtulit Christus. Quis autem nō videt ineptissimum esse argumētum quo quis probare vellet Christi consecrationem nullo modo nobis prodesse, eò quòd Apostoli recipientes nihil nobis profuerunt? Si hoc esse inualidum argumentū nemo est qui non videat, cur etiam simillimi argumenti ineptia non erit aperta, quum argumentatur vnum sacerdotem non posse pro aliis offerre, propterea quod vnus laicus non potest pro alio communicare? quoniam (vt diximus) sacerdos, Christi locum tenet, laicus verò communicans personam agit Apostolorum. Secūdò, quasi ad eundem lapidem offendens, sic obiicit Lutherus: Vnus homo non potest pro alio baptizari, nec pro alio vxorem ducere, ergo nec vnus homo poterit pro alio offerre. Huic obiectioni respondemus quod non sunt omnia sacramenta ad eundem gnomonem examinanda, cùm non sit omnium illorum æqua vis & potestas. Cùm ergo hoc Eucharistiæ sacramentum longo interuallo reliqua omnia antecedat, non venit eadem mensura metiendum qua reliqua. Et si hoc gratis daremus Luthero, vt hoc sacramentum reliquis sit æquale, non tamen inde colligere liceret tam exactā istius sacramenti ad alia similitudinem. Nam eodem argumento etiam conuinceretur, sacerdotem non posse Eucharistiam à se consecratam suscipere, sed oportere illam recipere à manu alterius sacerdotis, quia sacerdos etsi claues habeat quibus absoluere potest alium pœnitentem, non tamen perinde potest seipsum absoluere. Ergo eodem modo oporteret fateri, quod licet possit conficere, & alteri communicare, non tamen sibiipsi. Verùm hæc non ita se habēt, quoniam non oportet sacramēta esse sibi inuicem adeò similia, vt nullum sit inter illa discrimen. De hac re amplius dicetur infrà cùm de suffragiis defunctorum disputabimus.

A Alij sunt plures errores qui ad missæ celebrationem pertinere videntur. Sed illos iam suprà in titulo de Eucharistia recensuimus.

MONACHATVS.

Ille humani generis antiquus hostis, ad hunc vsque diem quacunque potest tentat vt homini noceat, & impediat illum à consecutione beatitudinis æternæ, ad quam creatus à Deo fuerat. Cùm ergo viderit dæmon plures per monachatus susceptionem suos laqueos euasisse, & æternā cōsecutos fuisse gloriam: ne alii illorū exemplo similiter eius laqueos euadant, hoc vnū curauit, monachatui detrahere, vt vel sic ab illius susceptione homines auerteret. Neque vt hoc faceret defuerūt illi ministri, quos calliditate sua serpētina decepit, vt illi in eandē damnationē postea inducerent alios. Primi ergo dæmonis ministri fuerunt Vvaldenses, qui in tantā prorupetunt insaniā, vt dicerent mendicantiū religiones fuisse malorū dæmonum inuentionem. Hoc enim illis impingit Aeneas Syluius libro de origine Bohemorū capite. 35. Guido tamē huius erroris non meminit etiā cùm Vvaldensium errores recenset. Eodem ferè tēpore quo Vvaldēses, aut parum postea *Vvaldenses.* quidam Vvilbelmus de sancto Amore scripsit librum, in quo persuadere conatus est hominem nō posse saluari in ordine mendicantium. Sed hunc librum Alexander papa. 4. damnauit vt hæreticum, & præcepit sub excommunicationis pœna vt quicunque illum haberet, combureret. Post istos hunc eundem *Vvilbel. de sancto amore.* errorem suscitauit Ioannes Vvicleph, qui non solum monachos mendicantes, sed omnem monachatum atrociter est insectatus. Hic enim dixit neminem posse saluari in religione priuata, imò dicit omnem qui in priuata religione existit, esse ineptum & inhabilem ad obseruantiam mandatorum Dei. *Ioannes Vvicleph.*
B Quapropter addidit, eos qui religiones instituerunt, videlicet Benedictum, Franciscum, Dominicum, &c. fuisse damnatos, eò quòd religiones instituerunt, nisi fortè de hoc pœnituerint. Hunc Vviclephi insanum & impium errorem iam sepultum, ab inferis suscitauit hoc nostro seculo Martinus Lutherus, dicens non esse licitum hominem obligari ad aliquid agendum vltra id quod Dominus nobis præcepit, *Lutherus.* sed liberè viuendum esse cuilibet, & non sub lege humana. Quapropter liberam tribuit monachis potestatem exeundi à monasteriis, & vxoris ducendi si volunt. Imò in multis Germaniæ oppidis coacti sunt monachi relinquere propria monasteria, quia non permittitur eis in illis habitare, nisi cucullam exuant, & vxores ducant. Contra horum omnium errorem decreui nihil in hoc opere scribere, ne fortè dicatur de me, eò quòd sim ipse etiam monachus ex instituto Franciscano, quod meam ago caussam, & quæro quæ mea sunt, & non quæ Iesu Christi. Et videtur mihi rem cessuram in maiorem monachatus gloriam, si caussa illius ab aliis agatur quam ab ipsismet. Et cùm non defuerint qui strenuè pro nobis in hac

parte pugnauerint,nó eſt cur nos arma ſumere debeamus.Ioánes epiſcopus Roffenſis in eo opere quod
contra Lutheri captiuitatem Babylonicam ædidit,pro monachis de Luthero triumphat. Iodocus Cli-
thoueus vir nó minus pius quàm doctus librum vnum in fauorem monachatus ædidit,& alibi ſæpe pro
votis monaſticis cauſſam agit,pręſertim in eo opere quod dicitur Antilutherus,in cuius libro tertio pro
hac ſola cauſa pugnat,& in alio quod fecit pro aſſertione veritatum definitarum in concilio Senonenſi.
Olim ſcripſit B.Chryſoſtomus aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ libros tres. Et ſi quis noſtros non
dedignatur, beatus Thomas in fauorem monachatus ſcripſit contra præfatum Vuilhelmum de ſancto
Amore librum vnum. Albertus Magnus defenſorium mendicantium compoſuit. Thomas Vualdenſis
Carmelita in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ circa finem longum de hac re facit tractatum, qui C
mea ſententia omnes aduerſariorum calumnias nullius eſſe momenti apertiſſimè oſtendit. Verùm ne
quis me incuſet quod iſtorum hæreticorum ſentẽtiam inter hęreſes collocauerim,nulla adducta ratione
propter quam cenſeatur meritò fuiſſe damnata, Eccleſiæ Catholicæ definitionem proferam, quæ ſola
maioris eſt ponderis quam mille ratiocinationes aut ſyllogiſticæ collectiones. Ex. 45. articulis Ioannis
Vvicleph in concilio Conſtantienſi ſeſſione. 8. damnatis, multi ſunt ad hanc rem pertinentes. Nam vi-
ceſimus articulus ſic ait: Si quis ingreditur religionem priuatam qualemcunque tam poſſeſſionatorum
quam mendicantium,redditur ineptior & inhabilior ad obſeruationes mãdatorum Dei. Viceſimuſpri-
mus articulus ſic ait: Sancti inſtituentes religiones priuatas,ſic inſtituentes peccauerunt. Viceſimus ſe-
cundus articulus ſic dicit: Religioſi viuentes in religionibus priuatis,non ſunt de religione Chriſtiana.
Ad idem pertinent articulus.33.&.34.&.44. Hi autem articuli omnes damnati ſunt in cõcilio Conſtan
tienſi ſeſſione.8. Cùm ergo ſit tam expreſſa Eccleſiæ definitio,non eſt opus vt monachi pro ſe pugnent,
aut cauſſam iterum ad litem reuocent. Et ſi quis nos ad contentionem vocauerit,melius eſt non conten-
dere, ſed cauſam pro nobis dictam oſtendere. Cæterum de vna ſola re hic volo admonere lectorem, vt
aduertat qui ſunt ij qui monachatui detrahunt, quoniam nullus vnquam monachatui detraxit, niſi ho-
mo voluptuoſus,illecebris deditus,quales ego ſæpe notaui. Et ita ſunt tanquam canes in præſepi, prout
dicitur in prouerbio: quoniam nec ipſi viam virtutis capeſſere volunt, & capeſſentibus, ſi qui ſunt, la-
tratibus & morſibus obſtant. Hoc autẽ ideo faciunt,vt videlicet ſua occultent ſcelera. Nam qui prauam
vitam duxerit,alios vt nequiter viuant hortabitur,quoniam latêre exiſtimat ſua flagitia,ſi alios habuerit D
ſuorum ſcelerum imitatores, & tanto minus notari credit, quanto plures habuerit in crimine ſocios. Et
tanto contrà magis timet pudore confundi, quanto plures fuerint virtutis cultores. Vitium nanque ex
comparatione virtutis vileſcit. Quædam alia quæ ad monachatum pertinent, iam ſuperius pertractata
ſunt,cum de mendicitate ageretur,& inferius amplius dicemus,cum de votis diſputabimus.

MVLIER.

ST quædam hæreſis aſſerens mulieres iuſtè poſſe ad ſacerdotium promoueri. Huius hę-
reſis autores ſunt Pepuſiani,ſic dicti(vt ait Auguſtinus libro de hæreſibus,cap.27.à quo-
Pepuſiani dam oppido quod vocabatur Pepuſa, ex quo loco dicunt fuiſſe oriundum Montanum
hæreticum. Hunc errorem ante mille & trecẽtos annos ſepultum,Lutherus ſuſcitare co-
natus eſt, qui ad nihil aliud natus eſſe videtur, quàm ad reuocandum & reducendum in
Lutherus Eccleſiam peſtilentes errores ab eadem iam olim exploſos atque eiectos. Hæc hæreſis fa-
cilè conuincitur ſi conſideremus quæ ſint ſacerdotis partes aut quod illorum ſit munus & officium. Sa-
cerdotis partes ſunt tres, iuxta quas ſacerdos à non ſacerdote ſecernitur. Nam ſacerdoti ſoli cõpetit cor-
pus Chriſti ex pane conficere: Eiuſdem ſacerdotis munus proprium eſt peccata in cõfeſſione audire, &
illis auditis peccatorem ab illis abſoluere. Ad ſacerdotẽ etiam pertinet ex officio docere. At cùm nullum
iſtorum competere poſſit mulieri, conuincitur mulierem non poſſe vllo modo ad ſacerdotium promo-
ueri. Quòd enim mulier non habeat poteſtatem cõſecrandi Euchariſtiam,inde colligitur quod talis po
teſtas fuit à Chriſto ſacerdotibus viris collata in cœna vltima,cùm Apoſtolis dixit: Hoc facite in meam
cõmemorationem. At cùm Chriſtus hæc verba dixit, nulla ibi aderat mulier ad quam illa verba poſſent
referri. Non fuit ergo tunc à Deo talis poteſtas mulieri collata. Quòd ſi cõſecrare non poſſunt,ergo nec A
pœnitentes abſoluere,quoniam hæc poteſtas quę circa corpus Chriſti myſticum exercetur,innititur al-
teri poteſtati,quæ eſt circa corpus Chriſti verum, ſicut vmbra pendet ex corpore, quia primam poteſta-
tem Chriſtus contulit ſacerdotibus in cœna vltima ante mortem: ſecundam verò non ipſi poſtquam à
mortuis reſurrexerat,cum videlicet exiſtens in medio Apoſtolorum dixit eis: Quorum remiſeritis pec-
Ioan.20. cata, remiſſa erunt, &c. Si à muliere ergo primam aufers poteſtatem, fit vt neceſſariò etiam auferas ſe-
cundam. Præterea,cùm hanc abſoluendi poteſtatem Apoſtolis tribuit,nulla aderat mulier, ſed ſoli viri,
puta decem Apoſtoli,prout Ioannes Euangeliſta refert,ergo (vt de conſecratione colligimus) talis po-
Ibidem. teſtas abſoluendi non fuit à Deo mulieribus collata. Rurſum,ſi non eſſet aliquod ſcripturę teſtimonium
ad probandum mulieres non poſſe confeſsiones peccatorum audire, hoc ſolum ſufficeret, quod mulie-
res malè audiunt de taciturnitate,nec immeritò, cùm hoc ſit illis natiuum & genuinum, vt parum pro-
bè taceant ſi quid audierint ſecretius. Sunt enim natura garrulæ. Quò fit vt quò eam magis ſecreto a-
ſtrinxeris, eò libentius poſtmodum effundat. Conſultius ergo Deum egiſſe credimus, quàm Lutherus
docet. Nam minimè expediebat vt omnia in eius aurem effunderemus, quæ peruiam & patulam habet
viam ab auribus ad linguam. Tertium quod ſacerdoti conuenit ex officio, eſt doctrina. Illis enim in-
cumbit alios docere, ſecundùm quod Dominus per Malachiam prophetam ait: Labia ſacerdotis cu-
Mala.2. ſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt. Hoc autem
munus

munus nō posse vllo pacto mulieribus permitti, Apostolus Paulus testatur, qui apertissimè mulieribus
B interdicit ne docere præsumant, dicens: Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem 1.Tim.2.
mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Si ergo mulier non potest docere,
neq; Eucharistiam conficere, neq; absoluere: conuincitur vt etiam sacerdos esse non possit. Accedit ad
hæc, totius catholicæ Ecclesiæ perpetuus vsus, quæ nunquam permisit mulierem sacerdotis officio fun-
gi: Et certè si quisque aduertat quanta sit sacerdotii dignitas, & quantum reliquas omnes dignitates ex-
cedat, illico cognoscet meritò fuisse talem dignitatem mulierebus denegatā. Nam mulieres oportet esse
subditas viris, quia (vt ait Paulus) caput mulieris vir. Mulieres patiūtur prudentiæ defectum, & ideo fa- Ephe.5.
ciles sunt, vt decipiantur. Prima est enim seducta mulier in præuaricationē. Mulieres sunt natura incon-
stantes & mobiles: Sicut Sapiens ait: Virum de mille vnum reperi, mulierem ex omnibus non inueni. Eccle.7.
Et iterum alibi: Mulierem fortem quis inueniet? Procul & de vltimis finibus precium eius. Mulieres Prou.6.
natura sunt fragiles, & ideo beatus Petrus vocat mulierem fragilius vasculum. Prou.31.

Theophylactus interpretās illud Pauli: Mulier seducta in præuaricatione fuit, sic ait: Quia semel mu 1.Pet.3.
lier virum edocuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat velim docendi de cætero pote- 1.Tim.2.
statem. Est nanq; mulier natura leuior, & facilè fallitur. Aduerte autem quemadmodum non Euam di-
xerit deceptam esse, sed mulierem, tanquam de ipso muliebri genere disseruisset. Nam quemadmodum
natura omnis humana in Adam perdita est, sic & per Euam in omne fœmineū genus delapsa est leuitas
qua & præuaricatio ipsa primùm Euam inuasit. Hæc Theophylactus. Cùm ergo mulieres tot naturales
patiantur defectus, non est credendum fuisse illis commissum tale officium, ad cuius debitam executio-
nem maximè exigitur vt illis omnibus defectibus careat, qui illud exercere debet.

C

MVNDVS.

HIC apertissimè comperimus verum esse quod in primo huius operis libro docuimus
bonam hęresum partem à gentilium librorum lectione ortum habuisse. Nam cùm plu-
res fuerint de natura mundi & illius qualitate hęreses ortæ, ferè omnes ex philosopho-
rum officina prodierunt. Est enim quędam hæresis docens materiam elementorum, ex
qua factus est mundus, non esse factā à Deo, sed esse Deo coęternam. Huius erroris au- Seleucus.
tores fuerunt Seleucus à quo Seleuciani, & Hermias à quo Hermiani. Sic enim de illis Hermias.
refert beatus Aug. in lib. de hæresibus, cap. 59. Eundem errorem post multa tempora docuerunt Alba- Albanen-
nenses. Eidem adhæsit quidam Hermannus Rissuuich Holādinus, de quo iam suprà habitus est sermo. ses.
Hi autem & Albanenses absolutè dixerunt mundum fuisse ab æterno. Quis non videt hunc errorem ex Hermān⁹
Aristotelis schola prodiisse? Si contra Aristotelem esset nobis pugnsndum, durum certè & laboriosum Rissuuich.
esset futurum certamen, quoniam contra illum parum agerent scripturæ sacræ testimonia: Verùm cùm
aduersus eos sit nobis designata pugna, qui Christo nomina in baptismo dederūt, facillimè de illis triū-
phabimus. Apertissima certè & notissima sunt ea quę in primo capite Geneseos de mundi creatione di-
sseruntur. Et Ioannes Euangelista de filio Dei loquens, ait: Omnia per ipsum facta sunt & sine ipso fa- Ioan.1.
ctum est nihil. Et iterum ibidem. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Nullus ergo dicere au-
deat mnndum fuisse ab æterno, cùm beatus Ioannes tam apertè dicat mundū esse factum à Deo. Albanē-

D SEcunda hæresis docet mundum non finiendum. Hic etiam error ab Aristotele docetur. Post Aristo- ses.
telem autem, ex iis qui se Christianos iactant. Albanenses eundem tutantur errorem, dicentes mun-
dum nunquam finiendum, sed semper hoc in statu mansurū. Quòd si capiant mundum pro sola elemen
torum & cœlorum substantia, certè eorum sententia non est hęresis censenda, quoniam etiā peracto iu-
dicio vniuersali cœlum manebit, & elementa manebunt iuxta eorum substantiam, imò puriora quam
nunc sunt. Si verò capiant mundum pro habitatoribus mundi, prout capit Ioannes, cùm dicit: Mundus Ioan.1.
eum non cognouit. Et iterum: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: iuxta hanc Ioan.3.
mundi significationem error est apertus dicere mundum non esse finiendum, ita vt nunquam desint ge-
nerationes hominum in eo habitantium: quoniam (vt suprà contra eosdem Albanenses probauimus)
iudicium vniuersale est futurum: in quo omnes comparebunt vt recipiat vnusquisque mercedem futurā,
siue bonum siue malum, prout in corpore gessit. At si mundus non finietur, non poterit generale iudici-
um fieri, quoniam quod infinitum est, nunquam poterit in vnum comprehendi. Cùm ergo constet iu-
dicium vniuersale esse futurum, oportet vt mundus aliquando finiatur.

TErtia hæresis docet mundum esse creatum non à Deo, sed ab angelis. Hic error etiam videtur pro-
diisse ex officina Aristotelica. Nam quamuis Aristoteles negauerit mundum creatum, dixit tamen
omnia quæ in istis inferioribus fiunt, fieri ab intelligentiis, quoniam quę à deo immediate fiunt, dixit A-
ristoteles fieri necessariò, quapropter dicebat res contingentes fieri ab intelligentiis. Ex quo errore hau-
sisse videntur hæretici, dicentes mundum esse factum ab angelis. Huius hæresis primus autor fuit Simō Simō Ma-
Magus, quem secuti sunt plures alij, videlicet Menander eiusdem Simonis discipulus, & Saturninus, à gus.
quo Saturniani, Nicolaitæ, Carpocratiani, Cerinthus, & Archontici, qui sic appellati sunt à principibus Menāder.
A quibus mūdi creationem tribuunt. Istorum omnium communis error iam suprà prostratus est in tit. de Saturni.
creaturis, hæresi prima. Illo enim loco probauim⁹ ex sacris literis omnia esse creata à deo, & à nullo alio. Nicolai.

QVarta hæresis fuit quorundam dicentium mundum esse factum à Deo: sed hi ponūt plures deos, Carpo-
quorum vni tribunt huius mundi facturam, alterum autem nihil produxisse dicunt. Et hic error cratiani.
etiam ex fabula gentilitate deductus esse videtur. Nam Gentiles fermè omnes credebant deo- Cerinth⁹
rum multitudinem. De hoc errore iam suprà disseruimus in titulo de Deo, hæresi prima. Ibi enim Archōtici

Hb

ostendimus ex sacris literis solùm vnom esse Deum, eumque esse creaturem cœli & terræ. Qui ergo autores erroris huius nosse cupit, ex illo loco discat.

QVinta de hac re hæresis est, quæ asserit hunc mũdum etiam post resurrectionem mortuorum in eodem statu, in quo nũc est, esse mansurum: neq; ita esse mutandũ vt sit cœlum nouũ, & terra noua. Hanc hęresim inter alias recẽset Philaster Brixiensis, in suo libello de hæresibus, nullum tamen illius declarat autorem. Beatus August. etiam in suo opusculo de hæresibus, cap. 67. huius hæresis post Philastrũ meminit, neq; vllum etiam illius indicat patronũ. Hanc hæresim aperta sacræ scripturæ testimonia condemnant. Nã in Psalmo. 101. Propheta ait: Initio tu Domine terrã fundasti, & opera manuũ tuarũ sunt
Psal. 101. cœli. Ipsi peribunt, tu autem idem in æternum permanes, & omnes sicut vestimentũ veterascent: & velut amictum mutabis eos, & mutabũtur. Vide quoties cœlorũ mutationẽ indicat. Nam dicit illos perituros, & velut amictũ mutandos: quod haud dubiè idem est. Non enim cœli omnino peribũt: sed in melius mutabuntur. Nam beatus Hieronymus in cõmentariis super. 65. Esaiæ caput, postquàm hæc verba B
Hieronymus. quæ nunc ex Dauide protulimus, citauit, hæc verba subiungit: In quo perspicuè demõstratur, perditionem & interitum, non abolitionem in nihili, sed commutationẽ sonare in melius. Neq; enim illud quod
Esa. 30. In alio loco scriptum est: Luna fulgebit vt Sol, & Sol septuplum lumen accipiet, interitum significat pristinorũ, sed commutationem in melius. Quod vt possit intelligi, nostræ conditionis ponamus exempla. Infans cùm in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virum, & vir in senẽ, nequaquam per singulas ętates perit. Idem enim est qui prius fuit: sed paolatim immutatur, & ætati pristinæ perisse di-
1. Cor. 7. citur. Quod intelligens & Paulus Apostolus loquebatur: Præterit enim figura huius mundi. Cõsideremus quid dixerit, figura præterit, nõ substãtia. Hactenus Hieronymus. In cuius verbis aperta satis est veritatis intelligentia. Præterea Saluator noster apud Matthæum ait: Cœlum & terra transibunt. Quæ
Matt. 24. Saluatoris verba (vt beatus Hieronymus in cõmentariis super Psalmos docet) idem docent quod Propheta Dauid in Psalmo. 101. docuit. Deinde beatus Petrus apertissimè hanc sententiã docet, sic inquiẽs:
2. Pet. 3. Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera exurentur. Quũ igitur hęc omnia dissoluẽda sint, quales oportet nos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectãtes & properãtes in aduentum diei Domini, per quẽ cœli ardentes soluẽtur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos enim cœlos & nouã terram & promissa ipsius expectamus. Hæc beatus Petrus Apostolus. Quæ illius verba tam apertè hãc hæresim oppugnant, vt nõ sit opus pluribus testimoniis ad illam reuincendã. Verùm aliqua indigẽt interpretatione hæc verba, præsertim ab eo loco vbi ait: Cœli ardentes soluentur. Quæ verba nõ de illis cœlis, in quibus Sol & Luna & reliqua astra sunt fixa, qui à nobis remotissimi sunt, debent intelligi, sed de C
cœlo isto inferiori, quæ aëris regio dicitur, sunt accipiẽda. Nam de illis superioribus cœlis, an sint calore
Augustinus. soluẽdi, Augustinus dubitat, qui super Psalmum. 101. pertractans hæc beati Petri verba, ita ait: Iam ergo dixit perisse cœlos per diluuium: perisse autem nouimus cœlos secundum quantitatẽ & spatia aëris huius. Excreuit enim aqua, & totam istam capacitatẽ vbi aues volitant, occupauit: ac sic vtique cœli perierunt propinqui terris: cœli, secundum quod dicũtur aues cœli. Sunt autem & cœli cœlorum superiores in firmamento: sed vtrũ ipsi perituri sint igne, an hi soli cœli qui etiam diluuio perierũt, disceptatio est aliquanto scrupulosior inter doctos, nec facilè (maximè in angustia temporis) explicari potest. Dimittamus ergo eam, vel differamus: nouerimus tamẽ perire ista, Deum manere. Hactenus Augustinus. Iuxta cuius sententiam constat cœlos pro aëre sumi eo loco, quo beatus Petrus dixit: Cœli ardentes soluentur. Quum tamen infrà Petrus subiungit: Nouos verò cœlos & nouam terram & promissa ipsius expectamus: ibi cœlos pro illis etiam qui sursum sunt à nobis remotissimi, intelligere possumus, quoniam illi etiam iuxta vaticinium Esaię mutabuntur in melius. Et erit, inquit ille, lux Lunę sicut lux Solis, & lux So-
Esa. 30. lis erit septempliciter, sicut lux septem dierum, in die qua alligauerit Domin⁹ vulnus populi sui, & percussurã plagæ sanauerit. Et iuxta hanc cœlorum significationẽ beatus Hieronymus interpretatur aliud
Esa. 56. Esaiæ vaticinium, quo ait: Ecce enim ego creo cœlos nouos & terram nouam: & non erunt in memoria
Apo. 21. priora. Et iuxta eandem significationem accipiendum est quod in Apocalypsi dicitur: Vidi cœlum nouum, & terram nouam. Noua omnia dicit, non quòd alia sint, sed quia in melius omnia mutata: quemadmodum ex Hieronymi sentẽtia suprà docuimus. Et quidem pro hac re abundè me dixisse arbitror. D
Non enim opus est in re apertissima testimoniorum multitudine grauare lectorem, pręsertim cùm nullum huius hæresis agnoscamus patronum, quem deuincere oporteat.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITÆ, ADVERSVS HÆRESES, IN LIBRVM VNDECIMVM.

PRÆFATIO.

HOC loco eadem lege oportebit nos vti, qua suprà libro septimo vsi sumus, quoniam hac litera N. adeò sterilis est vt vix duæ sint dictiones ab illa initium sumentes, quæ talem rem significent, de qua aliqua sit hæresis orta: quapropter cum dictiones ab hac litera incipientes non sufficiant ad vnum vel mediocris quantitatis librum absoluendum, coniungemus illis dictiones à sequenti litera incipientes.

F. Alfonsi

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER VNDECIMVS.

NVDITAS.

VIT hæresis quorundam dicentium nuditatem esse bonam & honestam. Hunc erro-
rem tenuerunt quidam dicti Adamiani, sic dicti, quia nuditatem, quam Adam in para-
diso habuit ante peccatum, imitari volebant, & ita semper mares & fœminę nudi obam- *Adamiani.*
bulabant, nudi lectiones audiebant, nudi orabant, nudi celebrabant sacramenta: &
propter hoc suam Ecclesiam, hoc est, suam congregationem, appellabant paradisum.
Quis autem fuerit huius hæresis primus autor, & quo tempore cœperit apud nemi-
nem inuenire potui.

Hi hæretici effrontes & inuerecundi, etsi Adæ nuditatem in paradiso imitentur, illius tamen inno-
centiam non seruant, imò peccatum illius augent, quoniam licet ante peccatum Adam & Eua fuissent
nudi, post peccatum tamen, vt ait scriptura, fecerunt sibi perizomata, & Deus fecit illis tunicas pellice- *Genes. 3.*
B as. Et longo tempore postea statuit populo Israël quoddam genus vestimenti, per quod ab aliis nationi- *Deut. 22.*
bus distinguerentur. Et sacerdos ex Dei pręcepto peculiare habebat vestimentum cùm offerre debe- *Exo. 39.*
bat, & intrare in Sancta sanctorum. Demùm, ipse veritatis magister, qui viam Dei in veritate docuit ver-
bo & exemplo, vestimenta habuit, quorum vnum fuit tunica inconsutilis desuper contexta per totum. *Ioan. 19.*

NVPTIAE.

RIMA hæresis quę de hac re orta est, docet nuptias esse illicitas, omnesq; illos peccare
dicunt, qui nuptiarum fœdera inter se iungunt. Huius erroris primus autor fuit Tatia-
nus, à quo, vt suprà diximus, Encratitæ originem sumpsêre. Sed si vera sunt quæ catalo- *Tatianus*
gus hæreticorum de Heracleonitis refert. Heracleon illorum princeps erit primus hu- *Heracleō*
ius erroris inuentor: quoniam Heracleon, qui discipulus fuit Valentini hæretici, vetusti- *Encratitę*
or est quàm Tatianus, qui fuit (vt aliàs diximus) discipulus Iustini martyris. Verùm vt
ingenuè fatear, parum fido in hac parte illis quæ catalogus refert, quia Augustin⁹ in libro de hæresi-
bus, capite decimosexto de Heracleone loquens, nihil tale illi impingit, vt videlicet nuptias damnaue-
rit. Et Philaster in suo libro de hæresibus huius Heracleonis errores recensens, nunquam huius erroris
meminit. Quaprópter nisi aliud obstaret, ego crederem Tatianum fuisse huius erroris primum autorem
& ita solet communiter ab omnibus vocari hic error Encratitarum, quorum princeps fuit Tatianus.
Verùm beatus Hieronymus lib. primo cōtra Iouinianū prope initium libri, testatur hunc fuisse errorem
Marcionis, ita dicens: Neque verò nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes nuptiis detrahimus.
Hæc ille. Et ideo iuxta Hierony. sententiam oportet vt huius erroris principatum tribuamus Marcioni, *Marcion.*
cùm hic fuerit Tatiano vetustior. Eundem errorem rotati sunt Adamiani, dicentes quòd si Adam non *Manich.*
C peccasset, nullæ fuissent futuræ nuptiæ: quapropter illi Adam in paradiso imitari volentes, nuptias fu- *Adamiani.*
giunt. De fundamēto, cui isti Adamiani innituntur, non est opus nunc disputare, quia suprà libro secū-
do, sub titulo de Adam & Eua, hæresi tertia, hoc fundamentum funditus euertimus. In eodem errore
fuerunt Aeriani, qui (vt Augustinus ex relatu aliorum refert) non admittunt ad communionem suam *Aeriani.*
nisi continentes. De Priscillianistis refert Augustinus in libro de hæresibus, quòd cōiugia separauerint, *Priscillianistæ.*
& quibus hoc persuadere poterant, fœminas à nolentibus viris, & viros à nolentibus fœminis disiun-
gebant. Quare autem hoc fecerint, an quia nuptias damnauerint, aut fortè quia putauerint nuptiarum
fœdera semel iuncta posse ad alterius coniugis arbitrium rescindi, Augustinus non expressit. Hos hære-
ticos præuidens spiritu prophetico beatus Paulus, in prima ad Timotheum epistola, sic de illis ait. Spiri- *1. Tim. 4.*
tus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiriti-
bus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habētium
suam conscientiam, prohibentium nubere. Encraitæ ergo & alij prohibentes nubere, iuxta Pauli cen-
suram sunt dicendi mendaces, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum. Prætereà, si nu-
ptiæ fuissent illicitæ, Christus non decorasset illas sua præsentia. At cùm nuptiis Christus interfuerit, &
in illis primum omnium signorum fecerit, conuincitur nuptias nō esse illicitas. Rursum, si nuptiæ sunt *Ioan. 2.*
malæ, oportebit fateri Deum esse malorum autorem, quoniam Deus ipse est nuptiarum institutor, qui
creatis primis hominibus, dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Et ne hoc ad solum illum *Genes. 1.*
innocentiæ statum quis referre possit, Christus eandem nuptiarum institutionem probat, qui Pharisæis
quærentibus, an liceret dimittere vxorem propter aliquam causam, respondit, dicens: Non legistis quia
D qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc ergo relinquet ho-
mo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed
vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Quid ergo impij hæretici separare tentant *Matt. 19.*
quod Deus cōiunxit? Et Paulus in priore epistola ad Corinthios ait: His autem qui matrimonio iuncti

1.Corin.7 sunt præcipin, non ego, sed Dominus, vxorem à virio ooo discedere. Et iterum: Solutus es ab vxore, no-
Ibidem. li quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo non peccat.
Et io epistola ad Hebræos iterum ait: Honorabile connubium omnibus, & thorus im maculatus.
Et beatus Petrus præcipit mulieribus vt sint subditæ viris suis: & viris pręcipit vt præstent honorem
1.Pet.3. mulieribus tanquam cohæredibus gratiæ. Si autem nuptiæ essent illicitæ, beatus Petrus non doceret con-
iuges modum secundùm quem viuere debent.
Præterea: Qui haoc hæresim tueotur, seipsos per illam damnant. Nam illi ex nuptiis existunt, & à
muliere generati sunt, & ex semine viri: quò fit vt necessariò seipsos condemnent, aut ouptias probent.
Si enim se saluari putant, necessarium est, vt nuptias vndè illi exierunt, booas esse dicant. Si verò nuptias
abomiuabiles esse dicunt, oecesse est vt quicquid ex illis prodierit, sit etiam abomioabile.
De hac re scripsit beatus Augustiuus pluries. Contra hanc hæresim extant aliqnorum Conciliorum
Cōcilium decreta. Nam concilium Gaogrense capite decimoquarto suorum decretorum sic ait: Si qua mulier de-
Gangren- relicto viro discedere voluerit soluto vinculo coniugali, nnptias damnando, anathema sit. Et idem defi-
se. nit Concilium Braccarense primum, capite vndecimo. A
Cōcilium SEcuuda hæresis est quæ primas nuptias admittit, secūdas tamen damnat. Huius hæresis autores sunt
Braccarē Cataphryges, quorum princeps fuit Mootanus. Euodem errorem postea docuit Tertullianus, qui etsi
se. prius cootra Cataphryges pro hac re pugnauerat, postea tamen ad Cataphryges rediit, eorum defen-
Cataphry dens errorem. Extat vsq; hodie liber, quem pro huius erroris defeosione fecerat, qui ioscribitur de Mo-
ges. nogamia. Post istos successit io eodem errore Nouatus quidam presbyter Romanus tempore Cornelij
Montan⁹. papæ & martyris, à quo Nouato appellati sunt Nonatiani, qui alio nomioe vocati sunt Cathari, id est
Nouatus. mundi, sic appellati propter mnudiriam quam superbissimè & odiosissimè iactabant. Guido Carmelita
Cathari. in sua summa de hæresibns dicit hunc esse vnum ex erroribus Græcorum. Hæc hæresis facilè conuinci-
tur per id quod habetur in Deuteronomio: Quaudo habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque
liberis mortuus fuerit, vxor defuncti oon nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen
Græci. fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomiue illius appellabit. Ecce hic vides secundas nuptias oon
Deut.25. solùm permissas, sed præcepto mandatas. Quòd si hoc licuisse illis dicas tuoc tempore legis veteris, non
autem ounc tempore legis gratiæ, obstat id quod ait Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola: Mulier
Roma.7. viuente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à le-
1.Cor.7. ge viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Et in priore epistola ad Corinthios expressius hanc cō-
firmat senteotiam, dicens: Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir
eius, liberata est à lege. Cui autem vult, nubat, tantum in Domino. Nihil expressius dici poterat ad hu-
ius erroris expugnationem. Sed impii & blasphemi Cataphryges videntes tam apertum scripturæ te-
stimonium, vt nullum illis pateret effugium, Paulum non recipiuot, dicentes illum noo plenè recepis- B
se Spiritum sanctum, sed solùm ex parte prophetasse, ac proinde asserunt non esse illi credendum, sed
magis credendum esse Montano hęretico eorum principi & magistro, iu quem dicuot Spiritum sanctū
plenè descendisse. Istorum error non est rationibus cōuincendus, sed vltricibus pœnis coërcendus. Præ-
tereà multi saocti homioes, quorū nomina sunt scripta iu libro vitæ, secundas contraxeruot ouptias. Si
ergo secundæ ouptiæ damoantur, & illos damnare oportet qui in illis vitā finieruot. Abrahā post mor-
Gen 25. tem Saræ primæ vxoris duxit secundā vxorem quendā Cethurā. Ruth mulier scripturæ testimonio san-
Ruth. cta, mortuo suo primo viro filio Noemi nupsit secundo viro, qui dictus est Booz. Sara vxor Thobiæ iu-
Tob.6.8. nioris, mulier etiam scripturæ testimooio probata, post septem viros quos habuerat, & dæmoo occide-
& 14. rat, nupsit Thobię iuniori, in quo matrimonio permanserunt Domino famulaotes, ita vt accepti essent
tam Deo quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terra. Mulier Samaritana quæ quinque viros ha-
Ioan.4. buerat, non propter hoc reprehensa est à Domino, sed quia ille, quem tunc habebat, oon erat suus vir.
Nam ex eo quòd illos quinq; appellauit viros eius, videtur approbasse illorum matrimonium. Nam si
non fuisset verum matrimonium cum secundo, aut tertio, aut quarto, aot quinto, oullus illorum fuisset
vir eius, quoniam per matrimonium fit vt vir dominetur corporis muliebris, & mulier dominetur cor-
poris viri. Si ergo quinq; viros habuit, ergo quinquies verū matrimoniū cōtraxit: de qoa re cùm oō fue-
rit à Christo reprehensa, coouincitur secuodas & tertias & omnes seqnentes possibiles nuptias non esse
illicitas. Demùm aduersus hāc hæresim extat concilii Nicæoi definitio, quæ habetur cap.8. decretorum
eiusdem concilii. Ibi enim coocilium præcipit, vt qui ex Nouatianis ad Ecclesiam Catholicā redire vo-
luerit, non recipiatur nisi prius per scripturam fateatur se communicaturum cum iis qui secundas nu-
Cōcilium ptias fortè experti fuerint. Et coucilium Florentinum, qood pro vnione Græcorum sub Eugenio quar-
Florenti- to huius nominis pōtifice celebrarū est, de hac re per sequētia verba definit: Quoniā nonnullos asseri- C
num. tur quartas nuptias tanquam coodemnatas respuere: ne peccatum vbi noo est, esse putetur, cùm secun-
dùm Apostolum mortuo viro mulier sit ab eius lege soluta, vt nubēdi cui vult in Domino habeat facul-
tatem, nec distiuguat mortuo secundo vel tertio, declaramus non solum secūdas, aut tertias & quartas,
atque vlteriores, si aliquod canonicū impedimentū oō obstet, licitè cōtrahi posse. Commendatiores ta-
mē dicimus si vlterius à coniugo abstinētes in castitate permāserint. Hactenus concilium Florentinum.
TErtia hæresis negat in nuptiis aliquod esse sacramentum, dicens illam maris & fœmioæ indissolu-
bilem cooiunctiooem oon esse sacramentum, neq; per illam cōferri aliquam gratiā. Huius hæresis
Armeni. primi autores sunt Armeni, qui de omnibus sacramentis dicunt ea nullam gratiam cooferre. Post istos
Lutherus. primus ex his qui nuptias probant, huius erroris magister est Lutherus, qui cùm alia sacramenta sic per-
tractet, vt ex illis aliquod neget esse iostitutum in signum: in alio neget promissam gratiam, in matrimo
nio verò neget vtrunque. Sed quamuis Lutherus hoc neget, nos Deo adiutore vtrunque ostendemus ex
sacris

sacris literis. Quòd matrimonium sit sacramentū institutum in signum, Paulus Apostolus apertissimè *Ephe.5.*
docet in ea quæ est ad Ephe. epistola, dicēs: Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino, quoniam vir
caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesię, ipse Saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia sub-
iecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dile-
xit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vi-
tæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmo-
di, sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Qui suam vxo-
rem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam, si-
cut Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc
relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramen-
tum hoc magnum est. Ego autē dico in Christo & Ecclesia. Huc usq; beatus Paulus. Ecce hîc apertissi-
B mè Paulus docet matrimonium viri & vxoris sacramētum esse, quod repræsentat coniunctionem Chri-
sti cū Ecclesia: atque ideo virum comparat Christo, vxorem Ecclesiæ. Virum caput esse dicit illius cor-
poris quod vnum facit cum fœmina: Christum verò caput esse dicit eius corporis quod vnum facit cum
Ecclesia. Neque aliā causam adfert cur vir debeat diligere vxorem suam, quàm ne dissimile signum sit
Christo quem repræsentat, qui adeò sponsam dilexit Ecclesiam, vt pro ea mortem subire dignatus sit.
Mulierem verò docet vt virum timeat ac reuereatur: quod vt rectius & facilius persuadeat, allicit eam
exemplo Ecclesiæ cuius imaginem gerit, quæ Christo sponso suo per omnia obedit. Nihil ergo aliud A-
postolus loco illo differit, quàm vt moneat coniuges ad mutuam inter se charitatem exemplo Christi &
Ecclesiæ quos repræsentant, ne videlicet fallacia sint signa, sed verè reddant ea quorum imaginem refe-
runt. Et tandem post multas adductas similitudines claudit sententiam, dicens: Sacramentum hoc
magnum est. Prætereà, Ecclesia quæ (vt iam sæpe ostendimus) errare non potest, censet septem esse sa-
cramenta: quoniam inter plures articulos Ioannis Hus, quos concilium Constantiense sessione quinta- *Cōcilium*
decima damnauit, vnus eorum sic ait: Sacerdotes quomodolibet criminosè viuentes, sacerdotii polluūt *Constant.*
potestatem, & sicut filii infideles sentiunt infideliter de septem sacramentis Ecclesiæ. Hæc autem asser-
tio Ioannis Hus cum ibidem damnetur, inde colligimus Ecclesiam sentire septem esse sacramenta. At
sacramenta esse non possunt septem, nisi inter illa numeretur matrimonium. Matrimonium ergo est sa-
cramentum. Rursum, matrimonium esse sacramentum, non solùm docent ii quos per contemptum Lu-
therus sententiarios appellat, sed illud etiam sentiunt veteres Ecclesiæ doctores. Ambrosius exponens *Ambrosi-*
C illum locum Pauli quem proximè citauimus, ait: Mysterii sacramentum grande in vnitate viri ac fœ- *us.*
minę esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam quæ non discordet à memorato mysterio flagi-
tat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est Ecclesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis pa-
rentibus homo vxori suæ adhęret, ita relicto omni errore, Ecclesiæ adhęreat & subiiciatur capiti suo
quod est Christus. Hæc Ambrosius. Eidem sententiæ fauet Augustinus in libro de bono coniugali, ca- *Augusti-*
pit. 7. vbi hæc ait: Vsque adeò fœdus illud initum nuptiale cuiusdam sacramenti res est, vt ipsa sepa- *nus.*
ratione irritum fiat, quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit, & ille
huius mali causa est qui reliquit. Vnde nec ipsa, viuente adultero, potest alteri nubere: nec ipse, vi-
uente adultera, alteram ducere, sicut docet Apostolus. Vnde non licet homini dimittere sterilem
vxorem, ac nostris quidem iam temporibus ac more Romano nec superinducere, vt amplius ha-
beat quam vnam viuam, quod non licet, sicut diuina regula præscribere videtur. Vnde quem non fa-
ciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquam tantum puto valere
potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirmitate hominum, quoddam sacramentum adhiberetur,
quod deserentibus hominibus atque id dissoluere cupientibus inconcussum illis maneret ad pœnam.
Siquidem interueniente diuortio non aboletur illa confœderatio nuptialis, ita vt sibi coniuges sint
etiam separati. Et iterum. Semel autem initum coniugiū in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duo-
rum hominum copula quoddam sacramentum nuptię gerunt, nullomodo potest nisi alicuius morte
dissolui. Hęc Augustinus. Et idem dicit cap. 15. & 18. & 24. eiusdem libri. Ex his testimoniis Ambrosii
D & Augustini, quæ nunc proximè citauimus, cōuincitur mendacium Ioānis Caluini quod ille confinxit *Caluinus*
in fauorem hęresis Lutheranæ. Is enim in suo illo opere de institutione Christiana, capite decimonono,
hæc ait. Postremum est matrimoniū, quod vt à Deo institutū fatentur omnes, ita pro sacramēto datum
nemo vsque ad Gregorii tempora viderat. Hac ille. Quam falsum sit hoc quod Caluinus ait, apertissimè
conuincitur per hoc quod constat, Ambrosium & Augustinum vno integro seculo, & eo amplius præ-
cessisse Gregoriū. At illi duo, matrimoniū appellauēre sacramentū, ergo ante tempora Gregorii aliqui
cognouerūt matrimonium esse sacramentū. Non tantū fœcunditas, cuius fructus in prole est: neq; tan-
tum pudicitia, cuius vinculum est fides: verùm etiam sacramētum nuptiarum commendatur fidelibus
coniugatis. Vnde dicit Apostolus: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Hæc
Augustinus. Sed hic Lutherus nobis obiicit quòd in illo Pauli loco proximè citato non habetur Græcè
sacramentum, sed mysterium: non debet ergo appellari sacramentum sed mysterium. O indissolubilē
nodum. Si res constat, quid moratur vim in vna vocula facere? Si coniugium illud maris & fœminæ re-
præsentat coniugium Christi cum Ecclesia, ergo signum est alterius rei, modo id cōcedat, cùm nos illud
tale appellemus sacramentum, si ipse appellare vult misterium, parum interest, quoniam omnia
sacramenta sunt mysteria quędam. In cuius rei testimonium efficacissimum est, id quod in verbis
consecrationis habetur, quibus tota Catholica Ecclesia vtitur ad conficiendum ex vino sanguinem
Christi. Nam in illis verbis, ipsum Eucharistię sacramentum appellatur mysterium fidei. Quod non
alia ratione dictum est, nisi quia idem credidit Ecclesia esse sacramentum & mysterium. Malè ergo col-

ligit Lutherus, matrimonium non esse sacramentum, per hoc quod Paulus de illo loquens vocauit illud mysterium: quoniam vt ostendimus, idem simul est sacramentum & mysterium. Secundò Lutherus argumentatur contra nos, sic inquiens. Deinde cum matrimonium fuerit ab initio mūdi, & apud infideles adhuc permaneat, mille subsunt rationes, vt sacramentum nouæ legis & solius Ecclesiæ possit dici. Non minus enim erant matrimonia patrum sancta quàm nostra, nec minus vera infidelium quàm fidelium, nec tamen in eis ponunt sacramentum. Hæc Lutherus. In quibus verbis duo manifestè falsa assumit, & ideo nō est mirum, si malè colligat. Primò quidem falsum est, matrimonium sanctorum Patriarcharum non esse, nostro iudicio, sacramentū: Omnes enim Theologi Catholici concordi sententia docent, matrimonium illorum sanctorum virorum, qui in lege naturæ aut Moysi vixerunt, fuisse verum sacramentum, quia cum illi Deo reuelante habuerint fidem Christi incarnandi, matrimonium illorum fuit signum coniunctionis illius qua Christus cum Ecclesia tanquā cum sponsa sua coniungendus erat, sicut matrimonium quod nunc cum fide Christi incarnati contrahitur, signum est illius coniunctionis, qua Christus iam coniunctus est cum Ecclesia. Deinde falsum est, matrimonia infidelium esse æqualia matrimoniis Christianorum, cum apud Gentiles matrimonia talia fuerint, vt apud multos eorum vix vllum fuerit verum rectumque matrimonium, sed potius prostibula & scorta. Nam Aristoteles in secundo Politicorum capite sexto, dicit fuisse olim apud Græcos consuetudinem emendi inuicem vxores. Et D

Cæsar. Cæsar in Commentariis libro quinto de bello Gallico de Britannorum moribus loquens, ait: Vxores habent deni, duo denique inter se communes, & maximè fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, à quibus primùm virgines quæque ductæ sunt. Hæc Cæ-

Pōponius Mela. sar. Et pomponius Mela libro primo capite octauo, refert gentes quasdam in Aphrica, Angilas dictas, quorum fœminis solemne erat, vt nocte qua nubebant, paterent stupro omnium qui cum munere aliquo accessissent, & illa quæ cum pluribus concubuisset, maius decus conquirebat, & in posterum ad perpetuam pudicitiam seruādam legibus seuerissimis cogebatur. Plutarchus in vita Lycurgi refert, La-

Plutarch. cedæmones suas vxores amicis suis communicasse. Dicit etiam licuisse apud illos probo cuiq; viro qui fœcundam aliquam pulchramque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius suadere, vt cum ea ipse coiret, tanquam in solo fertili & pulchro, bonos filios sarum atque facturus. Solinus in suo libro

Solinus. de mirabilibus, cap. 43. aliud peius de Garamanticis Æthiopibus ait, cuius verba sunt hæc. Matrimonia priuari nesciunt, sed omnibus vulgo in venerem licet. Inde est quod filios matres tantum recognoscunt. Nam paterni nominis nulla reuerentia est. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria incesti lasciuientis? Quapropter Garamantici Æthiopes inter omnes populos degeneres habentur, nec immeritò, quia afflicta castitatis disciplina successionis notitiam ritu improbo perdiderunt. Hactenus Soli-

Hieronymus. nus. De Scotis autem cùm infideles erant: Beatus Hieronymus libro secundo contra Iouinianum, hæc ait. Scotorum natio vxores proprias non habet, & quasi Platonis Politiam legerit, & Catonis sequatur exemplum nulla apud eos coniunx propria, sed vt cuiq; libitum fuerit, pecudum more lasciuiunt. Hæc Hieronymus. Et quoniam de Catone ille memoriam fecit, operæpretium erit audire quid de illo dicat A Augustinus in libro de fide & operibus, cap. 7. In ciuitate Domini in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem alteri tradere. Quod in republica tunc Romana non solùm minimè culpabiliter, verum etiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur. Hæc Augustinus. De Platonis vero Politia cuius supra etiam meminit Hieronymus: Lactātius libro tertio diuinarū institutionum, capite .21. &. 22. refert fuisse in illa omnia communia etiam vxores, ita vt ad eandem mulierem multi viri tanquā canes confluerent, & qui viribus vicisset, eam obtineret. Repudia etiam fuerunt apud infideles tam frequentia, vt in Romana republica quæ aliis multo honestior fuit, liberum fuerit, vel pro leui causa vxores repudiare, & alias nouas ducere. Quis iam hæc omnia flagitia immo potius adulteria & scortationes audebit dicere fuisse vera matrimonia? Sed esto, cōiugia illorū multa fuerint vera, & legitima matrimonia, non ideo consequēs erat, vt illorum quodlibet fuerit verum sacramētum perinde ac matrimonium Christianorū. Quoniam matrimonium infidelium, quamuis habeat vinculum indissolubile, non tamen verè repræsentat coniūctionē Christi & Ecclesiæ, quia tale matrimonium est sine fide verbi incarnati & extra Ecclesiam Dei factum, & ob hanc causam non potest censeri esse verum sacramentum quemadmodum matrimonium Christianorū. Nam omnes doctores Theologi Scholastici vno ore fatentur. Baptismum ita esse ianuam omnium sacramentorum, vt ante illum nullus possit verum aliquod suscipere sacramentum. Quanquā Innocentius tertius in capitulo Gaudemus, de diuortiis, dicit apud infideles esse sacramētum matrimonii. & beatus Augustinus, etiam dicit sacramentum coniugii omnibus gentibus commune esse, sanctitatem autem sacramenti non esse nisi in ciuitate Dei nostri. Sed hæc solum dicta sunt propter vinculum matrimonii indissolubile, quod ita bene est apud infideles sicut apud fideles, & hoc vinculū matrimonii appellat Augustinus sacramentum matrimonii: sed non propterea quod sit verum signum verè repræsentans coniunctionem Christi & Ecclesiæ. Et eodem modo interpretādus est Innocentius tertius in loco proximè citato, quia illic vt cōstat ex litera textus, nō agebat de vera ratione sacramenti, sed solū de vinculo illius indissolubili. Præter hæc Lutheri argumenta Caluinus obiicit nobis aliud argumētum multo ineptius & magis calumniosum. Nam in illo suo libro de institutione Christiana, cap. 3. quod est de lege. §. 66. hæc ait. Matrimoniū quod dominus noster sua præsentia sanctificauit, quod primo suo miraculo cohonestare dignatus est, pollutionē vocare audent tantū vt qualēcunq; cœlibatum miris encomiis tollāt. Hæc ille. Et in cap. 19. §. 18. iterū ait. Est & altera in eorū dogmatibus absurditas: in sacramēto conferri gratiā Spiritus sancti affirmant, coitū tradunt esse sacramentū, in coitu negant vnquam Spiritum sanctū adesse. Hæc Caluinus. Sed in his omnibus multa mēdacia, & multæ calumniæ cōtra Scho- B

lasticos

lasticos Theologos. Nullus enim Theologus dixit matrimonium esse carnalem pollutionem: quia etsi dicant copulam coniugatorum esse opus matrimonii, aut consummationem quandam matrimonii: non
C tamen dicunt, illam esse verum matrimonii sacramentum, quia illa seclusa, si cætera necessaria adsunt, est verum sacramentum. Esto illa sit sacramentum, aut pars aliqua integri sacramenti, nullus tamen illam verè matrimonii copulam ausus est vocare pollutionem aut immunditiam animæ. Benè quidem dici potest talis copula, quamuis sine peccato fiat, corporis pollutio, quia per illam corpus polluitur, quamuis anima sit munda. Propter hanc enim causam illa seminis humani effusio quæ in somno contingere solet, vocatur in sacris literis nocturna pollutio, quamuis sine peccato fiat. Propter hanc etiam causam Abdias Christi discipulus in libro quem de vitis Apostolorũ ædidit in libro septimo, qui est de vita sancti Matthæi, vocat matrimonium pollutionem, quia per illius copulam polluitur corpus. At quòd matrimonium sit animæ pollutio, omnes nostri Theologi negant, & meritò, quia Paulus dixit: Honorabile connubium & thorus immaculatus. Si thorus est immaculatus, consequens est, vt coitus sit impollutus & sine macula. Falsum est etiam, nos negare in coitu vnquam Spiritum sanctum adesse. Nam si in coitu Spiritus sanctus nunquam adesset, non esset honorabile connubium, quoniam sine Spiritu sancto, nihil est verè honorabile. Nos enim fatemur, illum qui vxori suæ copulatur non causa libidinis explendæ, sed solum propter Deum vt reddat debitum vxori petenti, & vt prolem gignat ad Dei seruitium, Spiritum sanctum habere, nisi aliquid aliud extraneum accedat quod præsentiam Spiritus sancti impediat. Nam qui sic illud facit, iustitiam operatur, & ideo augmentum gratiæ meretur: quoniam diligentibus Deum, vt ait Paulus, omnia cooperantur in bonum. Quapropter beatus Ambrosius illum Pauli locum pertractans, vocat matrimonium vtroque nomine, videlicet nomine mysterii, & nomine sacramenti, prout patuit ex verbis illius proximè citatis. Probauimus matrimonium esse sacramentum. Superest vt probemus gratiam in eius contractu infundi, quoniam hoc etiam negat Lutherus. Vt autem hoc apertius ostendamus, conuertamus oculos nostros, & aspiciamus huius sacramenti initium, vnde videlicet sumpsit exordium, & quale. Deus enim huius sacramenti institutor cùm primos parentes coniugio innecteret, coniugium benedictione sacrauit. Sic enim ait scriptura: Benedixit illis Deus, ac dixit: Crescite & multiplicamini. Non est autem vero simile, vt cùm Deus homini benedictionem dedit, corporis præcisè habuerit respectum, quemadmodum in cæteris animantibus, animam autem rationis capacem benedictionis suæ reliquerit expertem. Quòd si cõcedat benedictionem illam pertingere vsque ad animam, oportet vt concedat etiam gratiam esse tunc animæ collatam, quoniam non alio modo nostræ animæ benedicuntur ab illo, quàm per gratiæ suæ infusionem. Sic enim benedicti sunt ab illo qui ad regni æterni gloriam percipiendam vocantur. Hanc etiam benedictionem petebat Propheta, dicens: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Si verò Lutherus concedat ex illa benedictione diuina impartitam esse à Deo primis parentibus gratiam, in aliis tamen neget ita fieri, hoc facilè reuincitur: quoniam qui primos parentes copulauit, ipse idem est qui reliquos omnes matrimonio copulat: nec aliquis est coniugio ligatus, qui non à Deo ligatus sit. Quos Deus (inquit Christus) coniunxit, homo non separet. Si ipse coniungit omnes, credendum est vt etiam omnes benedicat. Non est enim vero simile vt semper coniungat, & semel dantaxat benedicat, sed quod toties benedicendi repetat gratiam, quoties iungendi officium resumit. Præterea Apostolus Paulus in epistola ad Hebræos de nuptiis loquens, sic ait: Honorabile connubium, & thorus immaculatus. Thorus macula carere non posset, si coniugium careret gratia. Coniugium enim non haberet thorum immaculatum, si gratia quæ in coniugio infunditur, nõ verteret illud in bonum, quod aliàs esset peccatum. Quam rem miraculum in nuptiis operatum
A nos docet. Quid enim est aquam in nuptiis conuerti in vinum, nisi insipidam concupiscentiæ carnalis aquam per occultam Dei gratiam in optimi saporis vinum esse conuersam? Rursum: Post peccatum primorum parentum datum est matrimonium in remedium carnalis concupiscentiæ, quod prius fuerat institutum in officium: vt videlicet qui incontinens est, matrimonium contrahat, quo mediante exercere possit sine peccato, quod aliàs sine peccato facere nõ posset. Hoc ita esse Apostolus nos docet, qui malè continenti consulit vt nubat, ne peccet, dicens: Melius est nubere quam vri.

Deut.23. *Heb.13.* *Roma.8.* *Gene.1.* *Matt.25.* *Psal.66.* *Matt.19.* *Heb.13.* *Ioan.2.* *1.Cor.7.*

Si ergo matrimonium datum est in remedium, quo pacto posset esse remedium carnalis concupiscentiæ, si in eo non daretur gratia per quam minueretur illud carnalis concupiscentiæ incendium? Certè per exercitium & vsum coniugii magis arderet flamma illa libidinis quàm extingueretur, quoniam etsi ad tempus sit sopitus ardor & impotentia virtutis corporeæ, cùm tamen vires resumit corpus, tunc intensior ardor apparet, velut prunæ quæ intra cineres latent. Est ergo necessarium fateri virtute huius sacramenti cõferri gratiam iis qui rectо animo nuptiarum fœdera iungunt, vt per gratiam in illo sacramento collatam melius contineant, qui aliàs vix continere possent. Nam aliàs non esset in remedium, sed potius ad incendium carnalis concupiscentiæ. Accedit ad hæc vsus Ecclesiæ, quo suscepturi hoc sacramentum, præcipiuntur quatenus animas suas mundent per peccatorum confessionem, vt sic mundati, parati sint ad gratiam recipiendam quæ in illo sacramento infunditur. Nam aliàs si nulla ibi gratia infunderetur, non erat opus vllam peccatorum confessionem facere. Satis de hac re me dixisse arbitror pro breuitate quam promisimus, & opus ipsum exigit. Qui plura nosse cupit, legat assertionem sacramentorum quæ sub titulo regis Angliæ circumfertur, & defensionem eiusdem tractatus, quam fecit Ioannes Roffensis episcopus.

QVarta hæresis docet, licitum esse cuilibet viro duas vxores matrimonio sibi copulatas simul habe-
B re. Huius hæresis primi autores sunt hoc nostro seculo impii Anabaptistæ, nisi fortè quis vellet ad hanc hæresim reducere errorem Adamitarum, qui, vt suprà in titulo de coitu docuimus, connubia promiscua licita esse dixerunt. Sed certè ex illis quæ Æneas Syluius, in libro de origine Bohemorum,

de huiusmodi Adamiris refert, non potest colligi, illos censuisse talia promiscua connubia esse vera matrimonia. Si hoc illi censuerunt, apertè conuincitur inde illos sensisse non solùm licere cuilibet duas habere vxores, sed quotquot voluerit. Si verò illi non hac intentione permiserint promiscua connubia, vt putarent illa esse vera matrimonia, nescio qua ratione possit tribui illis hæc hæresis de pluralitate vxorum. Et quia hoc mihi de illis non constat, ideo dixi Anabaptistas esse primos huius hæresis authores, quanquam hi etiam permittunt promiscua cõnubia, quemadmodum Adamiani, non tamen dicunt talia connubia esse vera matrimonia, sed solas permissiones propter feruentem libidinis ardorem. Tho-
Caietan*. mas de Vio cardinalis, Caietanus vulgo nominatus, quamuis non concedit vxorum pluralitatem esse licitam, dicit tamen legem de vnitate vxoris non esse in sacris literis scriptam, & addit hanc esse Theologorum sententiam. Ne quis autem putet me falsò hoc tribuere Caietano, verba illius referam, quæ ille in commentariis super decimum caput Marci scripsit. In illo siquidem loco postquam dixerat matrimonii vinculum per vxoris adulterium dissolui, de qua re inferius in proximè sequenti hæresi disputabimus, hæc quæ sequuntur verba subnectit. Hic apparet planus literæ sensus, quem ideo exactè explicauerim, vt intelligatur verum esse quod Theologi dicunt, scilicet legem de vnitate vxoris nullibi in canonicis libris esse scriptam. Hæc Caietanus. Vidi ego aliquos viros doctos, qui ex his Caietani verbis colligebant illum sentire legem de vnitate vxoris non esse diuinam, sed tantum humanam, propterea quòd dixit, nullibi illam in sacris libris esse scriptam, & inde deducere conabantur illum sentire, Papam posse dispensare in lege de vnitate vxoris. Ego tamen non possum ex illa litera colligere Caietanum in illa fuisse sententia, vt dixerit legem de vnitate vxoris esse tantum humanam, & non diuinam. Nam ex hoc quòd lex aliqua non sit in libris canonicis scripta, non sequitur illam non esse diuinam. C

Sunt enim multæ leges diuinæ, vt libro primo, capite quinto probauimus, quæ non sunt in sacris codicibus scriptæ, sed solo verbo per traditiones in Ecclesia seruatæ. Sunt etiam aliæ multæ leges iuris naturalis, quamuis non ex primis illius principiis quæ etiam meritò diuinę leges dicuntur, nec tamen sunt in libris sacris apertè scriptæ. Et potuit esse vt Caietanus sensisset, legem de vnitate vxoris esse vnam ex istis, ita vt crediderit legem illam esse iuris naturalis, & per consequens diuinam, non tamen esse in sacris codicibus scriptam. Vt autem ita Caietanum sensisse credatur, non leuis est suspicio. Nam beatus Thomas, in cuius verba ille iurasse videtur, hanc eandem docet sententiam. Nam in. 4. sententiarum, distinct. 33. articulo. 1. quæstione. 2. vbi quærit, an fuerit aliquando licitum habere plures vxores. Per hæc verba respondit: Lex de vnitate vxoris non est humanitus, sed diuinitus instituta, nec vnquam verbo aut literis tradita, sed cordi impressa. Hæc sanctus Thomas. Quæ verba ferè sunt eadem illa quæ Caietanus dixit, & suspicio est illum inde sumpsisse. Hęc in gratiam Caietani dicere volui, vt illum à suspicione erroris, quam aliqui illi inurere nituntur, liberarem si possem. Sed reperio alia eiusdem Caietani verba apud. 19. Matthæi caput, quæ me in aliam sententiam trahunt vt vehementer suspicer illum sensisse, legem de vnitate vxoris non esse diuinam. Vt autem intelligat lector, non leuem esse meam in hac parte suspicionem, verba eiusdem Caietani inferius citabo. Si hoc sentit Caietanus prout verba illius indicãt, D
bis in hac parte errat. Primò quum dicit legem illam non reperiri in canonicis scripturis. Deinde quum dicit, hanc esse Theologorum sententiam. Quamuis igitur Caietanus differat ab Anabaptistis, per hoc quod ille non dicit esse licitam vxorum pluralitatem, prout illi dicunt, hoc tamen inter eum & Anabaptistas conuenit, quòd vtrique negant, legem de vnitate vxoris esse in libris canonicis scriptam, & ideo pro hac re eos simul eodem gladio ferire oportet. Sed prius contra impios Anabaptistas probabo, non esse licitam vxorum pluralitatem, deinde contra Caietanum: & illos ostendam apertissimis testimoniis legem de vnitate vxoris esse in libris canonicis scriptam. Quod nulli viro liceat viuente vxore sua aliam ducere vxorem, apertissimè conuincitur per hoc quòd vir ille cum secunda muliere contrahens, nihil illi tradit: vnde sequitur, vt nec mulier illi aliquid tradat, & per consequens vt nullus in hac re sit inter illos contractus, nullumque matrimonium. Nam in omni matrimonio, interuenit quidam contractus, quo sua corpora ad actum generationis permutant, quum vterque alteri sui corporis potestatem tribuit. Mulier siquidem quando viro nubit, non tradit illi gratis sui corporis potestatem, sed propter æqualem compensationem: quia videlicet ille tradit etiam sui corporis potestatem mulieri.

Et propter hanc causam, hic matrimonii contractus vocari solet à iurisperitis & Theologis, do vt des, vel do si des. Quia nullus coniugum donat liberaliter sui corporis potestatem alteri, sed solùm eum conditione retributionis. Hunc contractum mutuæ donationis corporum inter coniuges initum aper-
1.Cor.7. tè docet Paulus in priore ad Corinthios epistola, sic inquiens: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Hanc autem potestatem supra corpus mulieris, non aliunde habet vir nisi ex donatione mulieris, & mulier non habet potestatem supra corpus viri, nisi ex donatione viri. Est ergo inter coniuges mutua suorum corporum do- A
natio, & per consequens manifestus contractus. Ex his omnibus manifestè conuincitur virum qui priore vxore viuente contrahit cum secunda, nullam sui corporis potestatem illi secundæ dare: quia quando cùm priore vxore contraxit, nullam apud se retinuit sui corporis potestatem. Non potuit ergo secundæ dare, quod iam non habebat: quia nemo potest date quod non habet. Si ille non potest viuente prima vxore, potestatem sui corporis tradere alteri mulieri, ergo nec potest ab alia muliere potestatem corporis illius recipere, quia illa, vt diximus, non potest sui corporis potestatem gratis & liberaliter viro tradere, sed solùm commutando illam pro potestate corporis viri. Si illi duo non possunt suorum corporum potestates commutare, ergo nec possunt inter se matrimonium contrahere. Fortè aliquis respondebit concedens, virum tradidisse sui corporis potestatem primæ vxori, non tamen plenam & integram, sed aliquam sibi seruasse, quam postea tradere posset secundæ. Verùm hæc responsio facillimè con-

limè conuincitur per id quod Paulus ait : Vir non habet potestatem sui corporis , sed mulier. Non fuit *1.Cor.7.*
contentus Paulus dicere, mulierem habere potestatem corporis viri, sed dicere voluit, virum non habe-
re potestatem sui corporis , vt planè ostenderet illum in hac re nihil sibi seruasse, quod posset alteri mu-
lieri tradere . Prætereà , si vir cum prima vxore contrahens aliquam sui corporis potestatem apud se re-
tinuit, vt illam alteri posset dare, hunc apertè constabit illum, neque cum prima neque cum secunda ve-
rum contrahere matrimonium : quia cùm neutra illarum æqualem facit sui corporis commutationem,
cum non tantam sui corporis potestatem illi tribuat, quantam ab illa recipit. Nam mulier cum non pos-
sit vt ipsi Anabaptistæ fatentur , duos viros simul habere , integram semper sui corporis potestatem tri-
B buit viro cui nubit , ergo vir cum illa contrahens , integram etiam sui corporis potestatem tenetur illi
reddere : quia Paulus de viri & vxoris potestatibus loquens pares in hac parte illos fecit . Et certè si vir
non tantam sui corporis potestatem vxori daret, quantam ab illa recipit iniustus esset talis contractus, &
lege diuina prohibitus. Nam Paulus Thessalonicensibus scribens, ait : Ne quis supergrediatur , neque *1.Thes.4.*
circunueniat in negotio fratrem , quoniam vindex est Dominus de his omnibus , sicut prædiximus vo-
bis, & testificati sumus. Supergredi, vt hoc loco docet Anselmus , est aliquid plus accipere in negotio,
quàm dare. Circunuenire autem est, per dolum aut fraudem, alium in negocio aliquo decipere. Vtrun-
que horum esse peccatum satis apertè docuit Paulus per id quod statim addidit : Quoniam vindex est
Dominus de his omnibus. Nunquam autem Dominus de homine vindictam sumit nisi propter pecca-
tum . Hinc ergo apertissimè colligitur , virum qui viuente prima vxore contrahit cum secunda , super-
gredi in negocio matrimonialis contractus illam secundam , quia non tantum illi reddit , quantum ab
illa capere nititur . Si verò cum prima , hoc animo contraxit , vt non integram sui corporis potestatem
reddere voluerit, sed aliquam sibi seruauerit, quam alteri tradere posset, tunc non solùm supergressus est
primam, sed etiam circunuenit illam , quia nec tantam sui corporis potestatem dedit mulieri, quantam
illa sui corporis dedit illi : neque tantam dedit quantam illa sperauit & quantam instè potuit credere si-
C bi fore à viro reddendam . Et inde conuincitur cum nulla illarum verum contraxisse matrimonium.
Rursum: Si vir prima vxore viuente potest adhuc ducere secundam, pari ratione viuentibus duabus po-
terit superinducere tertiam , & quartam , & quintam , & deinceps quotquot alere potuerit . Si hoc
Anabaptistæ concedere non verentur , hoc ipso ostendent se potius Mahometticos esse quàm Christia-
nos, & concedent , virum minimam sui corporis potestatem posse tradere vnicuilibet mulieri , cùm ta-
men quælibet illarum integram sui corporis potestatem tradat illi. Deinde , statuamus vt omnes illæ v-
xores simul petant debitum coniugale ab illo viro , quæro ab Anabaptistis vt dicant cui illarum tenebi-
tur vir reddere debitum . Aut omnibus obligatur reddere , aut nulli , quia non maiori ratione tenetur
vni, quam alteri. Omnibus autem simul non tenetur quia omnibus simul reddere non potest, ergo nulli
tunc tenetur , & inde sequitur vt nulla illarum tunc habeat potestatem corporis illius viri , & per con-
sequens nulla illarum sit vera vxor . Accedit ad hæc omnia quòd illa vxorum pluralitas esset maximus
fomes discordiæ , quia multarum rixarum & contentionum perpetuam præberet occasionem. Quæli-
bet enim illarum, vt virum sibi magis propitium , & ardentiorem sui amatorem faceret, semper procu-
raret illum alteri vxori reddere inuisum & infestum. Et huius rei apertissimum nobis testimonium præ-
bent vxores Iacob, Lia & Rachel, quæ etsi sorores erant, & ideo se magis diligere debebant, vitio tamen
Zelotypiæ inter se rixabantur. At cùm Deus nihil nobis magis commendauerit quam pacem, & propter
meliorem illius obseruationem , omnes belli & discordiæ occasiones sustulerit, consequens est vt ipsam
etiam vxorum pluralitatem prohibuerit , quia illa perpetuam facilè potest præbere discordiæ occasio-
nem . Omissis his omnibus argumentis quæ apertissimè conuincunt contra Anabaptistas vxorum plu-
ralitatem non esse licitam , opus est vt iam probem legem de vnitate vxoris esse in libris canonicis scri-
ptam. Lex de vnitate vxoris est apertissima in illis verbis, quæ formata Eua, Deus per os Adæ dixit : Pro-
pter hoc relinquet homo patrem & matrem , & adhærebit homo vxori suæ , & erunt duo in carne vna. *Gen. 2.*
D In quibus verbis id annotare oportet, quod non dixit, adhærebit vxoribus suis, sed adhærebit vxori suæ,
neque dicit : Erunt tres, aut quatuor aut plures in carne vna, sed dixit : Erunt duo in carne vna. Quibus
verbis apertè ostendit Deus, sancitum esse ab eo , vt vnus vir vnam , & non plures simul habeat vxores.
Quod autem illa sint verba Dei , & non Adæ , ipse Saluator noster apertè docet apud Matthæum, vbi
Pharisæis petentibus si liceret homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa, respondit : Non le-
gistis quia qui fecit ab initio masculum & fœminam fecit eos, & dixit : Propter hoc dimittet homo pa- *Matt. 19.*
trem & matrem, & adhærebit vxori suæ , & erunt duo in carne vna . Hæc verba dicta à Deo & per os
Adæ, tanquam per os præconis diuini proclamata, legem apertissimam de vnitate vxoris declarant. Et
in hunc sensum Saluator noster illa citauit contra Pharisæos, volens ex illis probare, vt ea contextu lite-
ræ constat, non licere viro, prima vxore viuente alteram ducere, neque primam dimittere. Sed quia Ca-
ietanus, prædictis verbis vim facere nititur , vt illa in alienum sensum , & à litera longissimè distantem
detorqueat , volo probare testimoniis sanctorum patrum , verum illorum verborum sensum esse illum
quem nos proxime dedimus.

Hieronymus in commentariis super Matthæum interpretans illa prædicta Saluatoris nostri verba,
ait : Hoc in exordio Genesis scriptum est . Dicendo autem , Masculum & fœminam, ostendit secunda *Hieron.*
A vitanda coniugia. Non enim ait: Masculum & fœminas, quod ea priorum repudio quærebatur: sed ma-
sculum & fœminam , vt vnius coniugis consortia necterentur . Et dixit : Propter hoc relinquet homo
patrem & matrem , & adhærebit vxori suæ . Similiter ait : Adhærebit vxori suæ , non vxoribus . Et e-
runt duo in carne vna : Præmium nuptiarum, è duobus vnam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui vnus
efficitur spiritus, Hæc Hieronymus. Et eandem sententiam iterū docet libro primo contra Iouinianum,

sic inquiens: Vna costa principio in vnam mulierem versa est. Et erunt, inquit, duo in carne vna. Non dixit tres neque quatuor. Alioqui non duo, sed plures. Primus Lamech sanguinarius & homicida vnam carnem in duas diuisit vxores: fratricidium & bigamiam eadem cataclysmi pœna deleuit: Hactenus Hieronymus. Eundem sensum reddit illis Christi verbis Chrysostomus, qui homilia. 63. super Matthæ- *Chrysost.* um, hæc ait: Considerandum autem est, quia non authoritate solùm scripturæ, verum etiam rerum dignitate sententiam suam corroborat. Non enim dixit, quia virum & mulierem vnam solummodo fecit, verumetiam quia iussit, vt vnus vni coniungatur. Nam si voluisset alteram etiam conduci vxorem, vni viro creato multas conformasset mulieres: nunc verò vt creationis & sanctionis modo, vnam vni perpetuò coniungi & nunquam rescindi oportere docuit. Audi quomodo dicit. Qui fecit à principio, masculum & fœminam fecit eos. Ex vna radice germinarunt, & in vnum corpus conuenerunt. Erunt enim duo in carne vna. Hæc Chrysostomus. In quibus verbis id potissimum est aduertendum quod ait, Deum per illa verba iussisse, vt vnus vni coniungatur. Et inde constat illum sentire per verba illa traditam esse legem de vnitate vxoris. Chrysostomo concinit Theophylactus, qui in commentariis super Matthæum prædicta Christi verba declarans, hæc ait: ostendit opus & legislationem eius qui nos *Theophy.* à principio formauit, esse monogamiam. Ab initio enim vnum coniunxit Deus vni: atque ita non o- B porter vnum virum coniungi multis, neque mulierem vnam viris multis, sed eos sicut ab initio coniuncti fuerunt, manere, neque absque causa cohabitationem diuellere. Non dixit autem: Ego feci masculum & fœminam, ne plus eos exasperet, sed is qui fecit, indiffinitè, atque ita dicit, maximæ curæ fuisse Deo coniugii bonum. Vnde permisit etiam parentes dimitti, & viris adhærere. Quomodo autem in Genesi scriptum est, Adam dixit: Propterea deseret, ac cætera? Dicimus igitur, quod id quod Adam dixit, ex Deo dixit: atque ita sermo Adæ, Dei est. Hæc Theophylactus. In quibus verbis etiam annotare oportet, id quod in principio dixit, videlicet Christum suis verbis ostendisse, Deum qui nos à principio formauit, dedisse legem de monogamia. Et Innocentius papa huius nominis tertius interrogatus ab episcopo Tiberiadensi, an pagani postquam sunt ad fidem Christi conuersi, possint retinere o- *Innocentius. 3.* mnes vxores quas in paganismo habebant, respondit illi per hæc verba. Verùm absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianæ, cùm ab initio vna costa in vnam fœminam sit conuersa, & scriptura diuina testetur, quòd propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Non dixit tres vel plures, sed duo. Nec dixit, adhærebit vxoribus, sed vxori. Et aliquibus interpositis, eandem sententiam alio testimonio probat, sic inquiens: Sanè veridica hæc sententia probatur etiam de testimonio veritatis restantis in Euangelio. Quicunque dimiserit vxorem suam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta. Per quod euidéter apparet pluralitatem in vtroque sexu, cùm non ad imparia iudicentur, circa matrimonium reprobandum. Hæc Innocentius, & habentur in capite, Gaudemus, de diuortiis. Sed hoc vltimum argumentum, quod ex testimonio Christi Innocentius formauit: Caietanus ipse parui momenti esse putat, propterea quod ille, vt in proximè sequenti hæresi dicemus, docet, virum C qui vxorem adulteram dimisit posse alteram ducere vxorem. Negat igitur Caietanus antecedens illius argumentationis quam Innocentius formauit dicens: Si ergo vxore dimissa duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta. Et ne quis suspicetur me falsò tribuere Caietano, quod ille nihili fecerit præ- *Caietan.* dictum Innocentii argumentum, verba eiusdem Caietani referam, quæ ille in commentariis super. 19. caput Matthæi dicit, & sunt quæ sequuntur. Aduerte quod hinc Innocentius tertius extra de diuortiis, capite Gaudemus, accipit, quod non licet habere plures vxores. Nam si liceret habere plures vxores, qui dimissa fornicaria acciperet aliam, non mœcharetur, sed coniugio cum secunda vteretur, in textu autem dicitur quod mœchatur. Et nisi Marcus apposuisset in eam, scrupulo careret argumentum Innocentii. Hæc Caietanus: In quibus verbis apertè docet argumentum Innocentii esse inualidum. Et in illis verbis, vt mihi videtur, apertisimè ostendit Caietanus se sentire, non esse lege diuina prohibitum, duas simul habere vxores. Sunt adhuc alia scripturæ sacræ testimonia ad reprobandam pluralitatem vxorum, præter illa quæ Innocentius tertius in illo capite Gaudemus, citat. Nam illud est manifestum *1. Cor. 7.* quod Paulus in priore ad Corinthios epistola ait: Vnusquisque suam vxorem habeat propter fornicationem, & vnaquæque suum virum. In quibus verbis duo annotanda sunt. Primum est, quod vnicuique vnam tantum concedit vxorem, non plures. Suam enim dixit, non suas. Alterum est quod dicit propriam vxorem, & proprium aut suum virum. Nihil autem potest verè esse proprium alicui, nisi ille singularem & nulli alteri communem in ea re habuerit possessionem, quia si multi illam possident, neutri erit propria. Et inde apertisimè conuincitur, vt si vir habeat plures vxores, nulla illarum proprium habeat virum. Paulus tamen dicit quòd vnaquæque suum habeat virum. Præterea Christus vnam tantum habet sponsam, videlicet Ecclesiam, ergo nemini licet duas simul habere vxores. Colle- D ctio ista inde constat esse bona, quia matrimonium sacramentum est, significans coniunctionem Christi cum Ecclesia, quod (vt credo) Caietanus ipse non negabit, oportet igitur vt signum sit conforme signato, & sic necesse erit virum vnam tantum habere vxorem, prout Christus vnam habet sponsam, videlicet Ecclesiam. His omnibus bene consideratis non possum non mirari, quòd Caietanus ausus sit dicere, legem de vnitate vxoris non esse in libris canonicis scriptam, cùm Christus Saluator noster (prout verba illius Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, & Innocentius interpretantur) apertisimè docuerit, legem illam à principio conditionis humanæ datam à Deo fuisse, & in libro Genesis scriptam. Deinde, multo magis miror quod dicat, hanc esse omnium Theologorum sententiam. Nunquid fortè censet Hieronymum, Chrysostomum, Theophylactum, & Innocentium non fuisse Theologos? Si hos omnes extra Theologorum familiam relegare contendit, nescio quos verius possit appel-

sit appel-

ſit appellate Theologos. Suſpicor tamē illum nomine Theologorum ſolos ſcholaſticos intellexiſſe. Sed
quamuis de illis ſolis fuerit locutus, falſum erit quod dixit, illos aſſerere legem de vnitate vxoris non eſſe
in libris canonicis ſcriptam. Nam vt à primo illorum duce exordiar, Petrus Lombardus qui magiſtri ſen- *Petrus Lōbardus.*
tentiarum nomen obtinuit, in quarto libro Sententiarum, diſtinctione trigeſima tertia apertiſſimè do-
A cet pluralitatem vxorum eſſe lege diuina prohibitam, & pro hac ſententia citat illa verba Geneſis: Ad-
hærebit homo vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Sanctus Bonauentura in. 4. ſententiarū in eadem di- *S. Bonauētura.*
ſtinctione. 33. quæſt. 2. quærens an ſit contra legem naturæ quòd vnus habeat plures vxores, reſpondet
per hæc verba: Si ius naturale dicatur quod in Lege & in Euangelio ſcribitur, ſic ius naturale eſt quòd
ſit vna vnius. Et erunt, inquit, duo in carne vna, tam in veteri quàm in nouo teſtamento. Hæc ille. Idem
prorſus aſſerit Richardus de media villa, in. 4. ſententiarum, eadem diſt. 33. quæſt. 1. Potuiſſem plures *Richard⁹ de media villa.*
ſcholaſticos Theologos pro hac ſententia citare, ſed prudens omitto cauſa prolixitatis vitandæ, quia hi
ſatis ſunt ad conuincendum non eſſe verum quod Caietanus ait, Theologos dicere legem de vnitate v-
xoris non eſſe in libris canonicis ſcriptam. Quod autem beatus Thomas dixit, legem de vnitate vxoris
quamuis fuerit diuinitus inſtituta non tamen eſſe verbo aut literis traditam, ſed cordi impreſſam: credo
illum propterea illud dixiſſe, quòd talis lex non eſt aperta & manifeſta verborum forma, prout legem
decet, in ſacris literis poſita: quod veriſſimum eſſe credo. Nunquam enim in ſacris literis habentur hæc
propria aut alia tam aperta verba. Nullus vir poſſit habere plures vxores. Sed hæc ſententia colligitur ex
aliis ſacræ ſcripturæ verbis. Vt autem aliquid verè dicatur lex, oportet apertè declarari & non ſub inuo-
lucris. Supereſt iam vt reſpondeamus argumentis quæ nobis obiiciunt Anabaptiſtæ, ad probandum li-
citam eſſe pluralitatem vxorum. Obiiciunt enim nobis exempla ſanctorum Patrum quorum aliqui vi-
delicet Abraham, & Iacob plures vxores habuerunt. Fatemur quidem viros illos, plures quàm vnam ſi-
mul habuiſſe vxores, ſed huic obiectioni, optime reſpondet beatus Auguſtinus, nec ego aliud reſpon- *Auguſt.*
dere decreui, niſi id ſolum quod ille reſpondet in libro de bono coniugali capite. 13. ſic inquiens. Illis
temporibus quum adhuc propheticis ſacramentis ſalutis noſtræ myſterium velabatur, etiam qui ante
nuptias tales erant, officio propagandi, nuptias copulabant. Non victi libidine, ſed ducti pietate, qui-
bus ſi optio talis daretur, qualis reuelato nouo teſtamento data eſt, dicente Domino, Qui poteſt capere
capiat, non eos dubitat etiam ſuſcepturos fuiſſe, qui diligenter intentus legit quomodo coniugibus v-
B tebantur, cum & plures habere vni viro licebat: quas caſtius habebant quàm nunc vnam quilibet iſto-
rum, quibus videmus quid ſecundum veniam concedat Apoſtolus. Habebant enim eas in opere gene-
randi, non in morbo deſiderii ſicut gentes quæ ignorant Deum. Hæc Auguſtinus. Et capi. 15. iterum a-
pertius pro illis patriarchis reſpondet, ſic inquiens. Non eſt enim nunc propagandi neceſſitas quę tunc
fuerat, quando & parentibus coniugibus alias propter copioſiorem poſteritatem ſuperducere licebat,
quod nunc certè non licet. Nam tātum affert opportunitatis ad aliquod iuſte agendum ſiue non agen-
dum, temporum ſecreta diſtinctio, vt nunc melius faciat, qui nec vnam duxerit, niſi ſe continere non
poſſit. Tunc autem etiam plures inculpabiliter ducebant, & qui ſe multo facilius continere poſſent, niſi
aliud pietas illo tempore poſtularet: Hactenus Auguſtinus, qui apertè docet aliam valde diuerſam eſſe
hoc tempore ſub nouo teſtamento matrimonii rationem, & longe aliam in tempore præterito quando
vetus teſtamentum plenam habebat virtutem & efficaciam. Nam ſicut pro varietate temporum ſtatuta
etiam humana variantur, ita Deus pro varietate temporum, varias condidit leges, & varias etiam eiuſ-
dem legis fecit diſpenſationes. Ab initio enim mundi (vt Saluator noſter ait) maſculum & fœminam
fecit eos Deus, & matrimonium inter ſolos duos conſtituit, vt eſſent tantum duo, & non plures, in car-
ne vna. Et ſi illi primi parētes in iuſtitia perſeuerāſſent, ſemper in toto temporis ſucceſſu matrimonium
inter duos tantum, prout à principio cōditum erat, celebraretur. At cùm poſtea hominum malitia adeò
creuiſſet vt ferè omnes idolis ſeruirent & falſos deos colerent, paucíſsimis in cultu Dei permanentibus,
decreuit Deus viros ſeruos ſuos pluribus fœminis per matrimonium copulare, vt cultores veri Dei mul-
C tiplicarentur, & ſic Angelorum ruinæ citius repararentur. Benignè igitur in hac diſpenſatione fecit
Deus in bona voluntate ſua cum humano genere, vt ſic citò ex hominibus tanquam ex viuis lapidibus
reædificaret muros cœleſtis Hieruſalem, qui peccantibus angelis rupti fuerant. Innocentius tertius in
illo cap. Gaudemus, de diuortiis dicit illos ſanctos patriarchas plures accepiſſe vxores propter reuela-
tionem diuinam de hoc illis factam.

Secundò nobis obiiciunt Anabaptiſtæ, & poſſet etiam pro ſe obiicere Caietanus, Id quod Auguſti-
nus in libro de virginibus ait. Antiquis iuſtis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur, nec
contra naturam hoc faciebant, cum non laſciuiendi cauſa, ſed gignendi hoc facerent: nec contra mo-
rem, quia eo tempore ea fiebant, nec contra præceptum, quia nulla lege érat prohibitum. Hæc Auguſt.
Ex quibus duo ſunt quæ contra nos militare videntur. Primùm eſt quòd tunc fuit mos plures habendi
vxores. Alterum eſt quòd mos ille nulla erat lege prohibitus. Sed his duobus reſpondeo, prout ſanctus
Bonauentura in loco proximè citato reſpondet, quòd mos ille tunc erat non ſola hominum, ſed etiam
Dei ſententia & diſpenſatione approbatus. Quod autem Auguſtinus ait morem illum non fuiſſe lege
aliqua prohibitum, ſanctus Bonauētura interpretatur, de lege ſcripta. Et rectè quidem ita interpretatur,
quia ante legem Moyſi fuerunt illi patres qui ex diſpenſatione plures ſimul habuerunt vxores, eo ſcilicet
tempore, quo nulla erat ſcripta diuina lex.

Tertiò poteſt obiici contra hanc noſtram & Catholicam ſententiam de vnitate vxoris, quòd in lege
Moſaica fuit non ſolùm aliquibus particularibus perſonis, ſed omnibus conceſſum duas ſimul habere
D vxores. Nam Moyſes in Deuteronomio dixit. Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam & alte-
ram odioſam, genueritque ex eis liberos, & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiam *Deut. 21.*

inter filios diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum & præferre filio odiosæ, sed filium
odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia. In quibus verbis lex
apertissimè præsupponit virum posse duas simul habere vxores: quia si hoc non esset homini conces-
sum, lex nihil statuisset de filiis duarum vxorum: quia tunc altera earum non esset vera vxor. Huic argu-
mento respondeo, quòd si bene aspiciantur verba prædictæ legis apertè cognoscitur nihil prorsus illam
contra nos dicere. Non enim vtitur lex illa, verbo præsentis temporis, sic dicens: Si habet homo vxores
duas: sed vtitur verbo præteriti temporis, sic dicens. Si habuerit homo vxores duas. Ex quo verborum
tenore solùm colligitur posse hominem duas successiue habere vxores, non tamen ambas simul. Con-
cesserat quidem lex homini, vt posset dare libellum repudii vxori, quam habuisset exosam, & alterã du-
cere. Ne autem vir odium, quod contra priorem vxorem conceperat, deriuaret etiam ad filium illius, ita
vt illum primogenitura priuaret, lex prędicta statuit primogenituram forè semper firmam penes filium
prioris relictæ. Loquitur igitur lex de duabus vxoribus, quas successiue vir habuit, non autem de duabus
simul retentis: quia hoc nunquam lex concessit.

QVinta hæresis est quæ docet nuptiarum fœdus & vinculum posse pro coniugum arbitrio dissolui.
Huius hęresis autor fuit Montanus, à quo orti Cataphryges, quanquam Augustinus de Cataphry-
Montan⁹. gibus loquens, quo loco de hoc Montano disserit, nihil tale illi impingit: nec Philaster hunc errorem A
tribuit Montano, sed Eusebius in libro quinto historiæ Ecclesiasticæ, capite decimooctauo refert Mon-
tanum ita sensisse. Hunc eundem errorem tuentur Græci & Armeni, si Guidoni Carmelitæ credimus,
qui in suo libro de hæresibus, hunc inter illorum errores recenset. Eundem errorem videtur docuisse
Priscillianus, quoniam ad hunc sensum propius accedunt quæ de illo refert beatus Augustinus in libro
de hæresibus. Pseudoapostoli docuerunt viros, vt relictis vxoribus, & vxores relictis viris ad ipsorum se-
ctam & ordinem transirent, dicentes coniugia posse dissolui pro illorum secta suscipienda & tuenda.
Ita enim de Pseudoapostolis scribit Nicolaus Eimerici: Guido tamen huius erroris non meminit etiam
cùm Pseudoapostolorum errores recenset. Post istos omnes hoc nostro seculo surrexerunt quidam suæ
prudentiæ innitentes, & volentes sapere plusquam oportet, qui etsi non concedunt matrimonium pro
coniugum arbitrio posse dissolui, dicunt tamen propter adulterium vinculum matrimonii sic dissolui,
vt ex lege diuina liberum sit viro innocenti illam prorsus relinquere, & aliam vxorem ducere. Hanc sen-
Erasmus. tentiam docet Erasmus Rotherodamus in annotationibus super nouum testamentum in septimo capi-
te prioris epistolæ ad Corinthios, vbi modum & limites annotationis excedens, satis prolixam facit de
hac re disputationem, & dicit ex lege tantùm humana & non diuina, prohibitum esse viro innocenti,
cuius vxor adulterium commisit, ne alteram possit ducere vxorem, quamuis possit adulteram à thoro
suo, & suo domicilio repellere. Dicit enim legem Euangelicam concedere huiusmodi viro liberam po-
testatem ducendi aliam vxorem, perindè ac repellendi adulteram. Deinde dicit duram nimis & ini-
quam esse legem humanam, quæ hanc potestatem ducendi aliam vxorem abstulit à viro innocente, &
Lutherus. persuadere nititur vt talis lex prorsus abrogetur. Lutherus ex annotationibus Erasmi, vt ego suspicor, e-
doctus hanc eandem post Erasmum docuit sententiam. Et iuxta illius doctrinam, vt audiui, multi in
Germania vxores suas propter adulterium à se repellunt & alias ducunt. Thomas de Vio Cardinalis,
vulgo Caietanus appellatus, hanc Erasmi sententiam multis in locis amplectitur, præsertim in commen B
tariis super Matthæi. 19. & Marci. 10. & primæ ad Corinthios. 7. Et quantum ego conicere possum om-
nia quæ Caietanus pro hac sententia affert, accepit ex Erasmi annotationibus, sicut in aliis multis quæ
super nouum testamentum dixit, est illum secutus: in quibus multò prudentius egisset, si longè ab illo
Caietan⁹ discessisset. In hac tamen sententia aliqua prudentia vsus est. Nam super caput. 19. Matthæi hæc ait: In-
telligo igitur ex hac Domini nostri Iesu Christi lege, licitum esse Christiano dimittere vxorem ob forni-
cationem carnalem ipsius vxoris, & posse ducere aliam vxorem, salua semper Ecclesiæ definitione, quæ
hactenus non apparet. Nam decretales pontificiæ de hac materia non sunt definitiuæ fidei, sed iudicia-
les facti. Profitentur autem ipsimet pontifices (vt patet in capite Quanto, de diuortiis, & in capite licet,
de sponsa duorum) Romanos pontifices aliquando in his iudiciis matrimoniorum errasse. Hæc Caieta-
nus. In quibus verbis Ecclesiæ definitioni se subdens prudenter egit: sed dicens nullam esse hactenus
ab Ecclesia datam de hac re definitionem, deceptus est: quoniam apertissimè de hac re fuit data in Cõ-
cilio Florentino definitio, quam postea proferemus, & constabit ex ipsa esse definitionem fidei, & non
iudicialem facti, sicut aliæ quæ sunt in volumine decretalium. Ambrosius Catharious Senensis, ordinis
sancti Dominici, quum multas prædicti Caietani sententias nigro carbone notasset, quasdam illarum
appellans hæreticas, quasdam verò erroneas, hanc tamen de integro diuortio propter adulterium con-
cesso, intactam reliquit, cùm aliquas alias multò iustius relinquere potuisset, quas immeritò durissima C
censura notauit. De qua re, cùm multi admirarentur, in secunda æditione illius operis quod contra Ca-
Catharinus. ietanum scripsit, huius omissionis aut taciturnitatis causam reddidit, sic dicens: De dimissione vxo-
ris ex causa adulterii, audio miratos esse nonnullos, quod in prima annotationum mearum æditione
minimè hunc articulum tetigi, cùm fuisset in hoc ipse Caietanus taxatus, quod putarit ex adulterii cau-
sa dissolui matrimonium, non solùm quantum ad thorum, sed etiam quantum ad vinculum. Vt ergo
admirationem omnium auferam, causam taciturnitatis meæ liberè proferam. Ego non in hominem
stylum acui, sed in doctrinam, vbi videbatur annotatione digna. Neque enim poteram prudenter re-
prehendere, quod nesciebam etiam idoneè confutare. Non quòd probem ausum hominis contra om-
nes, sed quod nonnullam huius ausus occasionem habere visus est mihi, vt non sim ausus ego illum re-
prehendere hoc in loco. Non autem me latebat recentiorum Theologorum, imò ab Augustino vsque
ad nouissimum nostri temporis cõmunem esse sententiam, quod in casu iam posito, matrimonium non

omnino soluitur, id est quo ad vinculum. Quæ opiuio ab ipso Augustino, qui meritò vir magnæ autoritatis semper fuit, visa est firmiores radices egisse. Hactenus Ambrosius Catharinus. Et post hæc verba statim addit argumenta quibus sententiam Caietani infirmare videtur, & dicit sibi videri tam fortia, vt nesciat quomodo possit illis bene responderi. Hęc antè omnia argumenta ante ipsum Catharinum protulerat Erasmus, in suis annotationibus super septimum caput prioris epistolæ ad Corinthios. Et hinc ego coniicio omnes qui hoc nostro seculo hanc sententiam docẽre ea annotationihus Erasmi sumpsisse
D sui erroris occasionem. Sed licet Catharinus in hanc sententiam fuerit pronus, & sententiã ipsam conuincamus esse hæreticam, non tamen ob hoc ille venit de crimine hæreseos notandus, quia iudicio Ecclesię se plenè in hac parte subiecit, sic dicens: Scio quod aliter docent nunc vniuersaliter scholæ. Et ego cum illis sentio, si ex fide cogor, & captiuum reddo intellectũm meum. Hæc Catharinus. Contra hanc doctrinam acriter puguare oportet vt apertè conuincamus illam esse hæreticam, ne alii per illam decepti in peccatum præcipites ruant. Nam in regnum Angliæ ingressus cum Philippo Hispaniarum Principe, cui in concionibus publicis seruiebã, qui eò venit vt Mariam Angliæ reginam regniq́ue dominam duceret vxorem, audiui multos esse in illo regno nõ solum ea plebeis hominibus sed etiam ex nobilium familia, qui vxores proprias propter illarum adulteria à suo coniugio repulerant, & alias in vxores duxerant. Sed postquàm regnum illud per solicitudinem & persuasionem Philippi & Mariæ regum ad fidem Christi & vnionem Ecclesiæ reuocatum est, nunquam huiusmodi diuortia fuere permissa.

Ad conuincendam hanc sententiam quæ dicit licitum esse diuortium quo ad vinculum propter adulterium commissum, sufficere mihi videntur verba quæ de hac re Saluator noster apud Marcum & *Mar.10.*
Lucam ait. Nam apud Marcum hæc ait. Quicunque dimiserit vxorem suam & aliam duxerit adulterium committit super eam. Et si mulier dimiserit virum suum & alii nupserit, mœchatur. Apud Lucam *Luc.16.*
verò hæc sunt Christi verba. Omnis qui dimittit vxorem suam & alteram ducit mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quòd generaliter & sine vlla exceptione causæ fornicationis, verba illa dicta sunt. Ex quibus verbis apertissimè colligitur, quòd etiam existente adulterio vxoris, non licet viro ab illa sic discedere, vt alteram ducat vxorem, quia adulterium, vt Marcus ait, tunc committet super eam. Et certè Augustinus, libro primo de adulterinis cõiu-
A gijs capite nono, censet optimè conuinci ex verbis Marci & Lucæ, virum priore vxore viuente, non posse aliam ducere postquam priorem propter illius adulterium repudiauit. Sed fortè aduersarii nostri dicent. Verba illa quæ sunt apud Marcum & Lucam esse interpretanda cum exceptione causę fornicationis quia illam exceptionem posuit Matthæus. Sæpe enim est necessarium, verba vnius Euangelistæ per verba alterius interpretari, vt facilius dissonantia, quæ ex verbis illorum oriri videtur, ad consonantiam reducatur. Fateor quidem sæpe vnum Euangelistam esse per alium interpretandum: quando vnus cum altero pugnare videtur: sed hic nulla est vel facialis discordia, inter Matthęum & alios duos Marcum & Lucam. Et si aliqua esset inter illos apparens discordia: non est aliqua euidens ratio, quæ cõuincat, Marcum & Lucam inter se concordes potius esse interpretandos per verba Matthæi, quàm è contrario Matthæum per verba Marci & Lucæ. Sed his omissis volo ostendere nullam esse inter hos tres Euangelistas vel apparẽtẽ aliquam in hac parte discordiam. Vt autem hoc apertissimum faciam, duo sunt in illorum verbis potissimum consideráda. Primum est quòd Marcus & Lucas duo addunt simul, videlicet dimittere vxorem & aliam ducere, quæ si quis fecerit, dicunt ex sententia Saluatoris illum esse adulterum aut mœchum. Matthæus autem cum bis de hac re disserat, vt puta quinto capite, & posteà decimonono, in solo capite. 19. illa duo cõiunxit, & de illo ibidem loquitur, qui vxorem dimiserit, & aliam post primam repulsam duxerit. De hoc ergo loquens, & vniuersalem de huiusmodi hominibus proferens sẽtẽtiam,
B exceptionem addidit, postquam solum vnum ex illis duobus expresserat, videlicet, dimissionem vxoris, & non postquam expresserat illa duo, quæ sunt dimissio prioris vxoris & inductio alterius. Sic enim ait Matthæus. Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur. Ex quibus verbis constat, Matthæum nullam ponere exceptionem in illo qui post dimissam priorem vxorem, aliam duxerit, de quo solo locuti sunt Marcus & Lucas: sed ponit exceptionem in illo qui solum dimisit vxorem. Matthæus ergo & si vniuersalem profert sententiam, aliqua tamen ex parte illam limitat atque restringit ad illum, qui non propter fornicationem dimisit vxorem & de illo qui sic dimittit & aliam ducit, Matthæus dicit illum esse adulterum. Marcus autem & Lucas generaliter de omni viro locuti sunt, qui quouis modo vxorem suam dimittit & postea aliam ducit: & omnem talem dicunt esse adulterum. Non igitur oportet in verbis Marci & Lucæ illam inserere exceptionem de causa fornicationis, quam posuit Matthæus, & si quis illam inserendam esse contenderit, in illo eodem loco illam collocare debet, in quo illam collocauit Matthæus, vt solum excipiat à parte priori & non à posteriori. Et tũc illa exceptione inserta, etiam erit in Marco & Luca sententia limitata, prout est in Matthæo. Sed melius *August.*
est dicere, quòd in Marco & Luca sit generalis sententia, in Matthæo autem limitata. Nam ita docet Augustinus libro secundo de adulterinis coniugiis, capite nono, hæc dicens. Quamuis enim sceleratius *Matt.19.*
mœchatur qui non causa fornicationis vxore dimissa, alteram duxerit, quod genus adulterii commemorat Matthæus: tamen non solum ipse mœchatur, sed sicuti est apud Marcum, Quicunque dimiserit *Marc. 10.*
vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam, & si vxor dimiserit virum suum, & a- *Luc.16.*
C lii nupserit, mœchatur, & sicuti est apud Lucam, omnis qui dimittit vxorem suam & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. De quibus testimoniis iam satis in libro superiore disserui. Hæc Augustinus. In quibus verbis id annotare oportet, quòd illa verba Matthæi, nisi ob fornicationem, Augustinus non dicit esse exceptionem, sed quandam limitationem aut restrictionem, quæ perinde est ac si dixisset, non in causa fornicationis, aut sine causa fornicationis, aut non

propter fornicationem. Et iuxta hanc interpretationem, quam Augustinus ante ista verba magis expres-
serat, non sequitur ex verbis Matthæi quòd dimittés propter fornicationem, & aliam ducens non mœ-
chatur. Catharino tamen in illis suis annotationibus contra Caietanum, non placet hæc Augustini in-
terpretatio, quia dicit quòd tunc superfluerent illa verba in Matthæo: Non propter fornicationem, si
etiam is qui propter fornicationem dimitteret, mœcharetur. Sed si bene omnia circonspiciantur, quæ
sunt in verbis Matthæi cap. 19. nihil prorsus valet argumentum Catharini contra interpretationem Au-
gustini, quia licet verum sit quòd is qui propter fornicationem vxoris suæ illam dimittit, & aliam ducit,
mœchatur: non tamen inde sequitur, quòd illa verba, non propter fornicationem, sint superfluè addi-
ta in illis verbis Matthæi: Quicunque dimiserit vxorem suam, non propter fornicationem & aliam du-
xerit, mœchatur. Nam Matthæus illa verba addidit, vt per illa ostenderet fornicationem vxoris, causam
esse sufficientem ad dimittendum vxorem quo ad thorum. Hæc tamen dixi, in gratiam Augustini, vt il-
lum à Catharino defenderem, qui mihi visus est sine causa illum oppugnasse. Sed præter hanc Augusti-
ni expositionem, quæ optimè defendi potest, ego censeo illa verba Matthæi aliter & forte melius, nisi D
mearum rerum me fallit amor, posse intelligi. Vt autem hoc apertius facere possim, est aliquid prius in
Matthæo solo considerandum, & diligenter annotandum, quod mea quidem sententia, maximè iuuat
ad veram huius rei intelligentiam, quamuis à nemine hactenus illud annotandum esse scio. Matthæus
quidem bis de diuortio viri & vxoris disseruit, videlicet cap. 5. & cap. 19. Sed illa quæ cap. 5. dixit, longis-
simè distant ab illis quæ posteà dixit cap. 19. Verba quæ habentur cap. 5. sunt ista: Omnis qui dimiserit
vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Quæ autem
habentur cap. 19. hæc sunt: Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxe-
rit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Inter hæc verba magnum re vera est discrimen in
duobus locis. Primò quidem in istis verbis quæ habentur cap. 19. ponuntur hæc verba, & aliam duxerit,
& illa etiam referunt Marcus & Lucas, quæ tamen non dicuntur à Matthæo cap. 5. Deinde in cap. 19.
dicit Matthæus illum mœchari qui dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit. At
in cap. 5. non dicit illum mœchari, qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, sed solùm di-
cit, quòd facit vxorem suam mœchari. Constat autem non esse idem, aliquem mœchari, & facere vxo-
rem suam mœchari, sed magnum esse inter illa duo discrimen. Nam potest aliquis facere vxorem mœ-
chari, quamuis ipse non mœchetur: potest etiam è contrario aliquis mœchari, licet ipse non faciat vxo-
rem suam mœchari. Si quis enim ab vxore sua, quam nouit ardenter coitum viri appetere, longè & diu
absens, castitatem seruaret, quam vxor propter solam viri sui absentiam violaret, ille non verè diceretur
mœchari, & tamen verè diceretur quòd faceret vxorem suam mœchari. Nam facere vxorem suam mœ-
chari, nihil aliud est nisi præbere vxori occasionem ad mœchandum. Si etiam aliquis vxorem castam & A
continentem habens, & cum illa cohabitans alteri fœminæ, vxore ignorante, voluptuosè misceretur, ille
verè mœcharetur, nec tamen vxorem suam faceret mœchari. Cùm igitur tanta sit differentia inter mœ-
chari & facere vxorem suam mœchari, oportet vt diuersæ etiam sint personarum conditiones, diuersa-
que illorum opera, propter quæ tam distincta contra illos profertur sententia. Et ex hac rerum & per-
sonarum differentia conuincitur apertè Matthæum vtrobique locutum fuisse de dimissione vxoris so-
lum quo ad thorum, & non quo ad vinculum, quod aduersarii nostri negant, & inde sui erroris occasio-
nem accipiunt. Is enim qui mœchari facit vxorem suam, sed non censetur mœchari, de quo loquitur
Matthæus in cap. 5. est ille qui vxorem dimisit, sed nondum alteram duxit. Et inde conuincitur apertis-
simè, Matthæum capite quinto locutum esse de dimissione vxoris, quo ad solum thorum, & non quo ad
vinculum, quia nullus in lege Euangelica, etiam secundum aduersariorum opinionem, potest integrè
ostendere se dimittere viuentem vxorem quo ad vinculũ, nisi quando alteram vxorem ducit. Nam post-
quam illam separauit à thoro, & eiecit à societate & cohabitatione sua, adhuc potest facti pœnitere, &
1. Cor. 7. illam ad se reuocare, & illi reconciliari, vt apertè docet Paulus in priore ad Corinthios epistola. Si autem
vir illam sibi reconciliari velit, non est opus, nouum inter illos contrahere matrimonium, & iterum re-
petere verba, quibus olim contraxerunt matrimonium. Ex quibus euidentissimè conuincitur vinculum
prioris matrimonii non esse solutum per fornicationem: quia aliàs esset necessarium, vt nouum inter se
contraherent matrimonium, quum sibi inuicem reconciliarentur. Et eodem modo conuincitur Matth-
æum in capite decimo nono esse interpretandum de sola dimissione quo ad thorum qui si de dimissione
quo ad vinculum fuisset ille locutus, superfluè addidisset illa verba, & aliam duxerit: quia illa includun- B
tur in verbo significante dimissionem, cùm nullus perfectè ostendat se dimittere vxorem viuentem quo
ad vinculum, vt nunc proximè diximus, nisi quando aliam ducit. Et ex hoc facilè retorquere possumus
argumentum contra Catharinum, quod ille torserat contra Augustinum. Nam vt supra diximus, Ca-
tharinus vt damnaret expositionem Augustini, obiicit illi verborum superfluitatem, quæ esset in verbis
Matthæi, iuxta Augustini expositionem: sed certe multò apertior esset superfluitas in Matthæo, si illo
iuxta sententiam Catharini esset interpretandus de dimissione quo ad thorum, & quo ad vinculum.
Et re vera hoc vehementer vrget, vt credamus Matthæum in illo loco de sola dimissione quo ad tho-
rum, & non quo ad vinculum fuisse locutum. Deinde is qui vxorem suam dimittit, & aliam ducit, de
quo Matthæus capite decimo nono locutus est, non censetur quòd faciat vxorem suam mœchari, sed
solùm quòd ipse mœchetur. Ex qua sententia apertè, meo quidem iudicio, conuincitur, Matthæum in
illo capite esse locutum de illo solo, qui propter causam fornicationis vxoris suæ illam dimisit, & aliam
duxit. Nam si fuisset locutus de illo qui absque fornicatione vxoris illam dimisit & alteram duxit, prout
verba illius loci iuxta faciem literæ sonare videntur, tunc de illo non solùm diceretur quòd mœchatur:
sed etiam quòd facit vxorem suam mœchari, sicut in cap. quinto dixerat de illo qui absque fornicatione
vxoris

vxoris dimiſerat illam, quamuis ſic dimittens non ſuperduxerat aliam. Cùm ergo in cap.19. dicat quòd
mœchatur, & non quòd faciat vxorem mœchari, conuincitur inde, Matthæum in illo loco fuiſſe locu-
tum de illo ſolo, qui propter fornicationem vxoris illam dimiſit, & aliam duxit. Quia nullus ali⁹ eſt qui
propterea quòd vxorem dimittit & aliam ducit, meritò cenſendus ſit quòd mœchatur, & non quòd fa-
ciat vxorem ſuam mœchari. Sed quia litera Matthæi in illo cap.19. videtur iuxta faciem aliud dicere, &
excipere ab illa ſententia illum qui propter cauſam fornicationis vxorem dimiſit, ideo neceſſariò fate-
ri oportet literam illam pati quandam eclypſim, hoc eſt aliquorum verborum defectum, qui neceſſariò
C ſupplendus eſt, vt verus literæ ſenſus explicetur, ſic dicendo: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam non
ob aliam cauſam niſi propter fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Nec mirari debet ali-
quis propterea quod dicam literam hanc pati quandam eclypſim: quia tales eclypſes frequentes ſunt in
ſacris literis, non ſolum in veteri, ſed etiam in nouo teſtamento. Pro qua re cum plurima ſint exempla v-
num & alterum ſolum, volo nunc in medium proferre, vt ſententiam iſtam duobus teſtimoniis com- Pſal.74.
probatam relinquam. Et primò profero illud quod Propheta regius ait. Nolite extollere in altum cornu
veſtrum, nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem. Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à
deſertis montibus. Quo loco oportet ſupplere hęc verba, patet fuga, vel alia ſimilia: quia aliàs manca &
ſine vllo ſenſu maneret oratio. Quod autem illa verba vel alia ſimilia ſint ſupplenda, conſtat ex iis quæ
ſtatim Propheta ſubdit, ſic dicens: Quoniam Deus iudex eſt. Voluit quippe propheta ſignificare pec-
catorem nullibi poſſe eſſe tutum, propterea quòd iudex qui illum iudicaturus eſt, Deus eſt, qui vbique
locorum eſt, & omnia intuetur. Alterum exemplum profero ex Paulo in epiſtola ad Galatas, vbi hęc ait. Gala.4.
Eſtote ſicut ego, quia ego ſicut vos. In qua litera oportet ſupplere iſta duo verba, ſum, fui, vt ſenſus illius
literę ſit apertus, & per hunc modum declaratus. Eſtote ſicut ego ſum, quia fui ſicut vos olim zelator Iu-
daicarum cæremoniarum. Tertium adhuc volo proferre exemplum ex eodem Matthæo, de cuius litera
nunc diſputamus: vt cum oſtendero illum alibi habuiſſe manifeſtum verborum defectum, perſuadeam
non eſſe mirandum ſi aliquid ſimile illi contigiſſe dicamus in illa litera ex capite decimonono, de qua
nunc contendimus. Nam enarrans Matthęus quomodo ſcribę & Phariſęi accuſauerant apud Chriſtum
diſcipulos eius, propterea quod non lauabant manus ſuas, quum panem manducabant, dicit Chri-
ſtum reſpondiſſe illis. Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditiones veſtras? Nam
D Deus dixit. Honora patrem & matrem. Et, qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem Matt.15.
dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit, & non honori-
ficabit patrem ſuum aut matrem ſuam. Quę litera, vt omnes ſacri doctores illius interpretes fatentur, eſt Exo.21.
nimium defectuoſa, & ideo oportet multa verba illa addere, vt ſenſus illius ſit clarus & intelligibilis. Et
hoc apertè fatetur Eraſmus ipſe, contra quem nunc diſputamus, in annotationibus ſuis ſuper illum
Matthæi locum. Et ideo in teſtamento nouo quod ille ex Græco, in ſermonem Latinum tranſtulit, mul-
ta verba in illo Matthæi loco addidit in tranſlatione ſua, quæ non ſunt in vulgari tranſlatione, neque in
lingua Græca. Non eſt ergo mirandum ſi ego dixero eundem Matthęum in capite decimonono habere
alium ſimilem verborum defectum, cui neceſſario ſubuenire oporteat, per aliquorum verborum addi-
tionem. Abulenſis in illis copioſiſſimis commentariis, quæ ædidit ſuper Matthęum quæſtione. 76. ſuper
decimumnonum caput Matthæi, dicit in illa litera eſſe multo plura addenda, quàm illa quæ ego paulo
ſuperius addidi. Nam ille, vt literam illam quæ ſibi viſa fuit manca, & obſcura, clariorem redderet, ſic
illam diſponit. Quicunque dimiſſerit vxorem ſuam excepta fornicationis cauſa, etiam ſi aliã non ducat,
mœchatur: & qui illam dimittens, quocunquemodo dimittat, ſi aliam ſuperduxerit, mœchatur. Sed
re vera, hic literæ ordo, mihi non placet, quia tot verba ſunt addita in illa, vt literam ipſam prorſus
faciant alienam. Deinde litera illa non eſt ex omni parte vera, quia conſtat falſum eſſe quod in prima
illius parte poſitum eſt, vbi ſic dicitur: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam excepta cauſa fornica-
tionis, etiam ſi aliam non ducat, mœchatur. Nam qui abſque cauſa fornicationis vxorem ſuam di-
mittit, ſi tamen aliam non ducit, quamuis faciat vxorem ſuam mœchari, non tamen ipſe mœchatur.
A Dico igitur in illis verbis Matthæi, ex capite decimonono, eſſe addenda hæc ſola pauciſſima verba:
Non ob aliam cauſam, quibus ſolis additis ſenſus literæ erit clariſſimus, & veriſſimus, & concordabit
cum illis quæ dicunt in eodem negocio Marcus & Lucas. Ad hunc ergo modum oportebit literam
Matthæi diſponere, vt ille ſic dicat. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, non ob aliam cauſam niſi prop-
ter fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. In qua ſerie literæ adduntur hæc ſola verba: Non ob a-
liam cauſam, quibus additis fit ſenſus apertiſſimus. Et ex illo caſu particulari, qui in iſtis verbis, ex pri-
mitur de homine dimittente vxorem propter fornicationem illius, apertiſſimè colligit ſententia gene-
ralis de omnibus qui vxores ſuas dimittunt, & alias ducunt, prout Marcus & Lucas illam ſine vlla limi-
tatione aut exceptione expreſſerunt. Nam, vt dialectici docent, ſi id quod minus videtur ineſſe in eſt, er-
go id quod magis. Minor autem apparebat ratio, vt qui propter fornicationem vxoris illam dimitteret,
& aliam duceret, cenſendus eſſet mœchari. Et ideo de illo ſolo, de quo aliqua poterat ſuboriri du-
bitatio, locutus eſt Matthæus in capite decimonono, vt inde omnes intelligerent de reliquis omnibus,
qui abſque cauſa fornicationis vxores dimittunt, & alias ducunt, multu iuſtius idem ipſum eſſe dicen-
dum. Nam in capite quinto, Matthæus dixerat de illo qui propter fornicationem vxoris illam di-
mittit, ſed non ducit aliam, quòd non facit eam mœchari: quia etſi illa poſtea mœchetur, conſtat quòd
hoc non facit propterea quòd maritus dedit illi occaſionem mœchãdi dimittendo eam, cum apud ma-
B ritum manens etiam mœchata fuerit. Et quia, ex hac ſententia Matthæi quinto declarata poterat oriri
dubitatio de illo qui propter fornicationem vxoris ſuæ dimiſerat illam, an ſicut eſt liber à culpa dimiſ-
ſionis, ita etiam ſit liber ad ducendum aliam vxorem, ideo in capite decimonono, ſolum locutus eſt de

huiuſmodi ſic dimittente vxorem ſuam, vt omnem tolleret de hac re dubitationem, & dixit iuxta verum intellectum. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam non ob aliam cauſam niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Ex quibus omnibus conſtat Matthæum, Marcum & Lucam eſſe in hac parte concordes, & omnes ſimul velut ex diametro pugnare cum Eraſmo & Caietano, & Catharino. Et huic meæ interpretationi fauet Innocentius tertius, qui in cap. Gaudemus, de diuortiis, in hunc mundum citat illa verba Saluatoris. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Ex quorum verborum citatione conſtat, Innocentium per illa verba, niſi ob fornicationem, intellexiſſe ſolam fornicationis cauſam, & de illa ſola Matthæum illo loco fuiſſe locutum.

Rurſum, hæc ſententia quæ docet matrimonium ſolui quo ad vinculum propter fornicationem vxoris, apertiſſimè conuincitur eſſe falſa, ex verbis Chriſti apud Matthæum, vbi poſtquàm dixerat neminem niſi ob cauſam fornicationis poſſe dimittere vxorem ſuam, ſtatim adiecit hæc verba. Et qui dimiſſam duxerit, adulterat. Et in alio loco quum loquitur de quæſtione Phariſæorum, iterum ait. Et qui
Matt.5. dimiſſam duxerit, mœchatur. Et apud Lucam dicitur. Qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur. Ex quibus
Ibidem.9. verbis euidenter colligitur, adulteram vxorem à viro dimiſſam non poſſe alicui alteri viro nubere. Si
Luc.16. vxor dimiſſa non poteſt alteri nubere, ergo nec vir illam dimittens poteſt alteram ducere: quia ſi vinculum matrimonii ſolutum eſt per adulterium, oportet vt ſit ex vtraque parte ſolutum. Nulla enim æqua ratio patitur vt contractus aliquis inter duas perſonas initus, ſit pro vna parte ligatus, & pro alia ſolutus.
Nam oportet vt ambo ſint ligati, aut ambo ſoluti, quoniam æquali lege ambo tenentur. Neceſſarium eſt C
ergo, vt ſi vir per adulterium vxoris ſit ſolutꝰ à vinculo matrimonii, ſit etiam vxor, aut ſi vxor non eſt ſoluta ab illo vinculo, nec etiam vir, Hoc argumentum præuiderant Eraſmus, & illius ſectatores Caietanus & Catharinus: & ideo Eraſmus vt hoc argumentum euaderet dixit hoc in pœnam adulterii datum eſſe vxori adulteræ, vt nubere non poſſit poſtquam à viro dimiſſa eſt. Dicit itaque vinculum matrimonii eſſe ſolutum ex vtraque parte, ſed ſoluto vinculo ſolum virum poſſe tranſire ad ſecundas nuptias, & non vxorem, in pœnam adulterii perpetrati. Sed hæc reſponſio non tollit vim argumenti quia adhuc comprehēditur in aſtutia ſua per verba Chriſti, quibus ait. Et qui dimiſſam duxerit, adulterat. Non autem adulteraret qui illam duceret ſi illa non eſſet vxor alterius viri, præſertim ſi is qui illam duceret, eſſet aliâs ab omni vinculo matrimonii ſolutus. Nullus enim poteſt verè dici adulterium committere etiam ſi cum muliere non ſua coëat, niſi illa ſit alterius viri vxor, aut ille maritus alterius vxoris. Peto igitur ab Eraſmo & illius ſectatoribus Caietano & Catharino, an mulier illa à viro propter adulterium dimiſſa, & ab alio ducta, ſit alterius viri vxor an nullius. Si nullius eſt vxor, ergo qui illā ducit, ſi ipſe non eſt alteri vxori vinculo matrimonii alligatus, non adulterat, cuius contrarium aſſerit Chriſtus. Eſt ergo illa alicuius vxor, ſed cuius? Non vtique illius qui illam ducit: quia ſi ſua eſſet, non diceretur adulterare ducendo illam quæ eſt ſua. Neceſſariò igitur ſequitur, vt mulier illa ſit vxor illius à quo dimiſſa eſt: quia aliàs fieri nequit, vt is qui illam ducit, ſi eſt ab alio matrimonio liber, ducendo illam adulteret. Hoc argumentum adeò me conuincit, vt ingenuè fatear me neſcire quo pacto illi reſponderi
poſſit. Deinde, vt magis hoc argumēto ex litera Matthæi ſumpto aduerſarios vrgeamus, demus illis gra- D
tis, vxori adulteræ hoc datum eſſe in pœnam ſui adulterii, vt à viro dimiſſa non poſſit alteri nubere: ſed quid dicit de vxore innocente, quæ propter adulterium viri diſcedit ab eo? Nunquid iſti hoc etiam datum eſt in pœnam, vt non poſſit alteri nubere? Abſit, quia, vt Auguſtinus ait, nunquam Deus eſt vltor, niſi prius aliquis ſit peccator. Mulieri autem innocenti quæ à viro propter illius culpam diſceſſit, Pau-
1.Cor.7. lus teſtatur Dominum præcepiſſe, vt maneret innupta, aut viro ſuo reconciliaretur. Si vxor innocens quæ virum adulterum dimiſit, non poteſt, viuente illo, alteri nubere: ergo neque vir caſtus qui adulteram vxorem dimiſit, poterit, illa viuente, alteram ducere: quia in rebus, quæ ad matrimonium ſpectant, pares ſemper eſſe cenſentur. Et certè hoc Pauli teſtimonium, vt ego exiſtimo, apertè conuincit aduerſa-
Catharinus. rium, quamuis Catharinus dicat locum iſtum Pauli facillimè poſſe diſſolui. Dicit enim illius literæ ſenſum eſſe, quod mulier non debeat à viro diſcedere, videlicet abſque cauſa fornicationis, quod ſi diſceſſerit, videlicet abſque cauſa fornicationis, maneat innupta. Sed hæc Catharini interpretatio torquet vehementer Pauli literam, vt eam à vero illius ſenſu alienet. Nam quum Paulus dixit: Si diſceſſerit, Dominus præcepit manere innuptam, de illo diſceſſu loquebatur, quo illi licebat à viro diſcedere, qui eſt propter cauſam fornicationis. Quoniam ſi de alio receſſu qui eſt præter cauſam fornicationis loqueretur, non fuiſſet contentus dicere quòd illa maneret innupta, ſed dixiſſet quòd faceret virum mœchari, prout Dominus dixit de viro qui abſque cauſa fornicationis dimittit vxorem, quòd facit illam mœchari. A-
Eraſmus. liter ergo Eraſmus illum Pauli locum interpretatur, dicēs: Paulum illo loco ponere in hac cauſa diſcri- A
men inter virum & vxorem, ita vt in cauſa diuortii vir & vxor non ſint pares. Nam dicit virum poſtquam vxorē propter adulterium dimiſit, poſſe ex licentia Saluatoris, alterā ducere: ſed hoc vxorem non poſſe propter præceptum Domini, quod Paulum illo loco expreſſiſſe dicit. Et in huius expoſitionis fauorem citat Ambroſium in commentariis ſuper epiſtolas Pauli, vbi prædicta Pauli verba interpretatur, quo loco apertiſſimè illa Eraſmi & Caietani & Cathari ſententia docetur. Huius interpretationis fragmentum ex Ambroſio citat Gratianus in cap. Vxor. 32. quæſt. 7. Sed videns illam ſententiam eſſe peſſimam & fidei Catholicæ contrariam, dicit illa verba non eſſe Ambroſii, ſed ab aliquibus falſato-
Catharinus. ribus eſſe in Ambroſio inſertam. Hoc idem cenſet Petrus Lombardus in. 4. ſententiarum, diſtinct. 35. Sed Eraſmus hanc Gratiani & Petri Lombardi cenſuram irridet & multo magis Catharinus, ſic dicens. Sed aiunt quidam, ab hæreticis hoc aſſutum fuiſſe in libris Ambroſii. Quinam hæretici? An fortè quæſtio hæc ventilata eſt in hæreticos vnquam? Equidem ego non legi. Denique ſicut hoc facilè dicitur, & non probatur, ita & facilè ac verè contemni poteſt. Hæc Catharinus. Fateor hanc quæſtionem non fu-

iſſe

isse illo tempore ventilatam contra hæreticos : quia Ecclesia nihil tunc de hac re definierat : & Ideo, ne-
que Petrus Lombardus, neque Gratianus dixit illa verba fuisse ab hæreticis addita in Ambrosio, sed à
falsatoribus, qui tunc illam sententiam docentes, quam nunc Erasmus docuit, fortè voluerunt illā Am-
brosii autoritate tueri : & ideo decreuerunt illa verba Ambrosio addere. Constat autem fuisse tunc qui
illam sententiam constanter assererent. Nam Pollentius ille, ad quem Augustinus opus illud suum de
adulterinis coniugiis scripsit, in hac erat sententia, vt Augustinus illic refert. An verò ita factum sit, mi-
B hi non constat, sed habeo multas coniecturas quæ me vehementer vrgent, vt ita factum esse credam.
Prima est, quod Augustinus qui fuit Ambrosio deditissimus, & rerum atque scriptorum illius diligen-
tissimus obseruator, tractans de hac quæstione, in toto illo opere de adulterinis coniugiis nunquam re-
fert Ambrosium illam sententiam scripsisse, quod non dubito illum fuisse facturum, si illam apud Am-
brosium legisset, præsertim cum videam Augustinum in illo eodem opere citare Cyprianum pro alia
quæstione de matrimonio huic satis affini. Altera coniectura est, quòd video in illis verbis, quæ Ambro-
sio tribuūtur, vnum intolerabilem errorem, quem neque Erasmus, neque Caietanus, neque Catharinus,
vt ego arbitror, susciperet defendēdum. Vt autem hoc apertius ostendam, oportet omnia verba illa quæ
Ambrosij esse dicuntur in hunc locum citare, & sunt quæ sequuntur. Non enim permittitur mulieri vt
nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut apostasiæ, aut si illicitè impellente lasciuia vsum
quærat vxoris: quia inferior non omnino hac lege vtitur, qua potior. Si tamē apostatet vir aut vsum quæ-
rat vxoris inuertere, nec alii potest nubere mulier, nec reuerti ad illum. Et virum vxorem non dimittere.
Subaudiatur autem, excepta fornicationis causa. Et ideo non subiecit dicens sicut de muliere, quod si
discesserit manere sic, quia viro licet ducere vxorem, si dimiserit vxorem peccantem : quia non ita lege
constringitur sicut mulier. Caput enim mulieris est vir. Hactenus verba quę in commentariis Ambrosij
super septimum caput prioris epistolæ ad Corinthios reperiuntur, quæ etiam suspicor ab aliquo alio
fuisse illic addita. In quibus verbis id potissimum annotare oportet quod ait. Si tamen apostatet vir, nec
alii potest nubere mulier, nec reuerti ad illum. Hoc est tam apertè falsum, vt nullus qui se Catholicum
C Christianum profitetur, velit illi patrocinari: quoniam Paulus in eodem septimo capite prioris epistolæ
ad Corinthios illud apertè damnat, sic dicens. Si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit ha-
bitare cum illa : non dimittat virum. Sanctificatus est enim vir infidelis, propter mulierem fidelem. Et
hoc dicit Paulus de illa cuius vir erat infidelis quando cum illo contraxit matrimonium, quod facilius
solui potest, quàm si ille post contractum matrimonium, à fide recessisset. Falsum est ergo, quòd mulier,
quæ propter apostasiam viri abscessit ab illo, non posit reuerti ad illum, præsertim si ille in sua apostasia
manens nolit impedire vxorem in vera fide manentem. Si fortè quis dicat verba illa quæ in Ambrosio
inueniuntur, esse intelligenda, quando vir apostata niteretur vxorem suam à vera fide auertere. Fateor
quidem vxorem tūc non debere cum viro manere: sed neque vir tunc deberet manere cum vxore. Quia
idem de vtroque in hoc casu dicit Paulus : & pares illos facit, sic dicens : Quod si infidelis discedit, dis-
cedat. Non enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi. Attendenda est etiam in illis ver-
bis, & diligenter consideranda ratio qua autor illorum verborum, quisquis ille est, mouetur vt faciat im-
pares in causa diuortii virum & vxorem, ita vt post solutum matrimonium vir possit alteram ducere, v-
xor autem non possit alteri nubere, etiam si illa sit innocentissima. Caput enim (inquit ille) mulieris vir
est. Pessima quidem ratio, & indigna vt tanto viro, quantus fuit Ambrosius, tribui posit. Nam
Paulus non ideo dixit virum esse caput mulieris, quia vir habet maiorem potestatem ad sumendas car-
nis delicias quàm mulier, sed quia vir debet regere & gubernare mulierem : vt caput reliquum totum
corpus. Et certè si mulieris natura bene consideretur, ratio ipsa docebit vt magis in hac parte conce-
datur vxori quàm viro : Quia, vt beatus Petrus ait : mulier est fragilius vasculum quàm vir, & ideo iu- 1.Pet.3.
stius fuisset huius fragilitati subuenire, quàm viro, quem oportet esse multo fortiorem. Tertia conie-
ctura quæ mihi videtur vrgentissima, vt credam verba illa fuisse ab aliquo alio addita in Ambrosio, est Ambro.
D quòd in eodem Ambrosio in commentariis super Lucam inuenio contrariam sententiam isti, quæ in
illius commentariis super Paulum habetur. Nam interpretans illa verba Christi apud Lucam : Omnis
qui dimittit vxorem suam & alteram ducit, mœchatur : multa dicit vt persuadeat viro non dimittere
vxorem suam, & inter illa hæc ait. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt. Quæ
Deus coniunxit, homo non separet. Sed non solùm hîc cœleste præceptum, sed quoddam etiam opus
Dei soluitur. Pateris ne, oro, liberos tuos, viuente te, esse sub vitrico? Pone si nubat : necessitas illius tuum
crimen est, & coniugium quod putas, adulterium est. Hæc Ambrosius. In quibus verbis, multa sunt quæ
apertè testantur Ambrosium in causa diuortii pares facere coniuges, ita vt neuter illorum post factum
diuortium posit alterū sibi per matrimonium copulare. Nam dicens : Pateris ne, obsecro, liberos tuos,
viuente te, esse sub vitrico, ostendit apertè vxorem non posse alteri nubere. Quoniam liberi illius non
possunt aliter esse sub vitrico, nisi vxor, quę est illorum mater si alteri viro nuberet. Dicens etiam postea,
Aut incolumi matre degere sub nouerca, apertè etiam declarauit rem esse illicitam & intolerabilem,
si vir post diuortium, aliam ducat vxorem. Non enim possent liberi, viuente matre, degere sub no-
uerca, nisi illorum pater, viuente matre, aliam duceret vxorem, quod dicit non esse tolerandum. Di-
cit deinde, coniugium vxoris esse adulterium, si alteri viro nubat. Non esset autem adulterium, si illa
iam post diuortium, non esset prioris viri vxor. Ecce tres coniecturas, non quidem leues, sed satis gra-
ues, à quibus ego moueor, vt credam verba illa superius citata, quibus aduersarii innituntur, non esse
Ambrosij, sed ab aliquo alio in illius commentariis inserta. Sed esto illius sint verba, non tamen ideo es-
A set necessarium, statim illius sententiæ subscribere. Nam etsi beatus Ambrosius vir sit magnæ æstima-
tionis & authoritatis propter excellentem illius doctrinam cum sanctitate coniunctam, non tamen est

illi tantum hnnoris & authoritatis deferendum, vt magis illi soli credere oporteat quàm reliquis omnibus sanctitate perinde ac doctrina claris, & in eadem sententia concordibus. Omnes autem sacri dncto res quos inspicere licuit de hac re loquentes, concorditer docent, virum & vxorem pares esse in omnibus, quæ ad substantiam matrimonii attinent, ita vt quando vnus nubere potest, idem posit & alter, &
Anselm⁹. qnando vnus non potest, nec alter. Vt autem rem hanc satis probatam relinquam, operæpretium erit aliquot sanctorum virorum testimonia pro illa impræsentiarum citare. Anselmus in commentariis super Paulnm, interpretans illud ex priore ad Corinthios epistola, Et vir vxorem non dimittat, hęc ait. Subintelligédum est idem de viro, quod de vxore præmissum est, vt si vir vxorem dimiserit ob fornicationem eius, maneat inconinnctus, aut si se non potest continere, reconcilietur vxori suæ. Hæc Anselmus. Ante hunc multo tempore fuit Primasius Vticensis episcopus qui in commentariis super Paulum, illa prædi-
Primasi⁹. cta Pauli verba interpretans, ait. Agnoscant viri non sibi licere aliam præter vxorem cognoscere: quia æquali sorte sibi inuicem sunt subditi & debitores. Hæc ille. Augustinus in tot locis hanc docet senten-
August. tiam, vt nesciam ex quo illorum potius verba illius in testimonium citem: sed tandem placet eligere ex libro de sermone Domini in monte, vbi interpretans illa verba Pauli: Et vir vxorem non dimittat, hæc ait. Qnare non addidit excepta cansa fornicationis, quod & Dominus permittit, nisi quia similem formam vult intelligi, vt si dimiserit quod cansa fornicationis permittitur, maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori? Non enim malè reconciliatur vir illi mulieri, quam cùm lapidare nemo ausns esset, dicit ei B
Dominus. Vade vide deinceps ne pecces. Hæc Augustinus. Huic sententiæ apertè fauet Hieronymus,
Hierony. qui in quadam epistola ad Damasum hęc ait. Omnes cansationes Apostolus amputans apertè definiuit, viuente viro esse adulteram mulierem, si alteri nnpserit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris præstationem, patris authoritatem, propinquorum cateruam, seruorum insidias & parentum, damna rei familiaris: quandin viuit vir, licet adulter sit, licet Sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab vxore propter hæc scelera derelictus, maritus tamen est reputandus, eius scilicet cui alterum virum accipere non licet. Non bæc Apostolus propria anthoritate decernit, sed Christo in se loquente, Christi verba secutus est, qui ait in Enangelio. Qui dimittit vxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam acceperit, adulter est. Hæc Hieronymus. Eandem sententiam docet Chryso-
Chrysost. stomus, homilia decima nona super priorem ad Corinthios epistolam, sic dicens. Multis in locis magnam tribuit prærogatinam viro super mulierem. Hoc autem in loco neque maius neque minus est, sed vna potestas. Magna hic paritas, & prærogatiua nulla. Hæc Chrysostomus. Nnnc ergo interrogare oportet Erasmnm & Caietanum, & Catharinum, an iustius sit credere soli Ambrosio, quàm tot sanctis & doctissimis viris in hac sententia concordibus. Quid dico? immo potins quàm Paulo. Nam si rectè illi attendere volnnt ad verba Pauli, apertissimè cognoscent illum hac in causa pares fecisse virum & vxo-
1.Cor.7. rem. Quia antequam Paulus illam legem vxori pręscriberet, vt si à viro discedere vellet, innupta permaneret, dixit se illud non propria, sed Domini authoritate præcipere. His autem qui matrimonio iuncti C
sunt, inqnit Paulus, præcipio non ego sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quod si discesserit manere innnptam, aut viro suo recóciliari. Et vir vxorem suam non dimittat. Hoc autem præceptum quod ad mulierem spectat, nullibi Dominus dedit, vt ex verbis Hieronymi, qnæ nunc proximè citanimus, a-
Matt.5. pertissimè constat, nisi vbi dixit. Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis cansa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. In qnibus verbis solùm fit mentio expressa de homine dimittente vxorem, & nulla prorsus fit mentio de vxore dimittente virum. Apostolus tamen dicit Dominum dedisse illud præceptum vxori, qnod nullo modo dicere potuit, nisi quia pro certissimo & indubitato habuit virum & vxorem pares esse in causa diuortii, & ideo illa omnia, quæ Christus dixit do viro dimittente vxorem, Paulus necessaria consequentia deriuauit ad vxorem dimittétem virum suum. Et ob hanc causam dixit esse à Domino præcepta, quamuis non fuerint eisdem verbis ab illo expressa. Et propter eandem causam Paulus ibidem, de viro loqnens, non curauit apertè explicare illa omnia quę de vxore dixerat, qnia viderat Christum satis apertè de viro fuisse locutum ex cuius dictis ipse collegerat præceptum de muliere. Et certè boc argumentum adeò aduersarios conuincit, & concludit, vt nulla illis pateat rimula qua elabi posint.

Hæc igitur satis sunt ad probandnm virum & vxorem in cansa diuortii esse pares, nunc superest vt ad primum hnius contentionis scopum, nostram disputationé reuocemus. Prætereà, sententia hæc quæ docet virum dimittentem vxorem propter adulterium illins posse aliam vxorem ducere, manifestè con
Rom. 7. uincitur esse falsa, per illud quod ait Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola. Qnæ sub viro est mulier vinente viro, alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Et in priore epistola ad Corinthios eandem sententiam ite- D
rum repetit, sic dicens. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit: quod si dormierit vir eius,
1.Cor. 7. liberata est. Si mulier alligata est viro quanto tempore ille vinit, ergo postquam ipsa commisit adulterinm adhnc alligata est viro, quia vir eius non desiit viuere propter vxoris adulterium. Si illa adhuc alligata est viro tanquam vxor illius, etiam post commissum adulterinm, ergo vir ille non potest, illa viuente, aliam vxorem ducere: quia tūc apertum adulterium committeret, cùm nullus, iuxta legem diuinam, duas simul posit habere vxores. Fortè bnic argumentationi aliquis respondebit, & dicet virum illum desinere esse iam virum illius vxoris, quæ adultera fuit, ita vt quamuis corpore vinat, non tamen vinat vt vir eius. Sed hæc responsio nihil prorsus agit nisi verberare aërem, & verba in vanum proferre: quia comprehenditur statim in astutia sua, per illa verba quæ ipse Paulus statim subdit, sic dicens. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Et post pauca iterum repetit idem, sic dicens. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Ex quibus verbis a-

pertissimè

pertissimè constat, Paulum dicere, solam mortem viri esse quæ soluat mulierem à lege viri, & quæ faciat eam liberam à vinculo matrimonii, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro. Et inde apertissimè colligitur, vt quamuis illa commiserit adulterium, si tamen vir eius non moritur, illa sit alligata viro. Constat autem maritum tunc non mori, quando vxor illius committit adulterium, neque quando vir illam repudiat: ergo tunc vxor est illi alligata. Hæc omnia bene aduertens beatus Augustinus, & prædicta Pauli verba pertractans libro secundo de adulterinis coniugiis capite quarto ait. Secundum doctrinam *Augustinus.*
A sanam mulier alligata est, quãdiu vir eius viuit, id est, nondum è corpore abscessit. Mulier enim sub viro viuo marito, iuncta est legi, hoc est, in corpore constituto. Si autem mortuus fuerit, hoc est, de corpore exierit, euacuata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Hæc verba apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viua sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris vxor esse incipit, nisi prioris esse desierit. Esse autem desinet vxor prioris, si moriatur vir eius, non si fornicetur. Licitè itaque dimittitur coniux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris: propter quod fit reus adulterij, qui dimissam duxerit, etiam ob causam fornicationis. Hæc Augustinus. Deinde, præter omnia supra memorata sacræ scripturæ testimonia hanc nostram & Catholicam sententiam probat vnus ex canonibus Apostolorum, quos beatus Ioannes Damascenus libro quarto de fide orthodoxa inter canonicas scripturas connumerat. Vnus autem ex istis canonibus: qui est. 48. hæc verba continet. Si quis laicus cùm suam à se vxorem abiicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam, communione segregatur. Hæc Canon Apostolorum. *Canõ Apostolorũ*

Accedit ad hæc omnia concors omnium sacrorum doctorum de hac re sententia, quæ, vt libro primo huius operis cap. 7. probaui tanti est ponderis, vt illi minimè refragari liceat: quoniam perinde hoc esset, ac si totius Ecclesiæ sententiæ contradiceretur. Omnes autem sacri doctores, qui de hac re disseruerunt, quos ego videre potui, concorditer docent, per adulterium posse dissolui matrimonium quo ad thorum & cohabitationem, sed non quo ad vinculum. Ex istis omnibus, quos sciui de hac re disseruisse: decreui aliquod testimoniũ citare, vt illorum in hac parte concordiam, omnibus notam faciam.
B Omitto hîc omnes scholasticos Theologos, qui à Petro Lombardo illorum duce atque magistro originem sumpserunt, quamuis omnes illi sint in hac nostra & Catholica sententia concordes, quoniam hi omnes etsi magnam etiam habeant apud viros catholicos & sinceros æstimationem & authoritatem, tamen apud Erasmum huius erroris recentem antesignanum, paruam habent opinionem, & illorum scripta passim circumferuntur: notaque sunt illis quibus probati sunt. Ab illis igitur solis, qui ante Petrum Lombardum fuerunt, testimonia sumere volo & primum testem cito Anselmum qui in commentariis super quintum caput Matthæi hæc ait. Hic præcipit non dimittere vxorem nisi tantum excepta causa fornicationis. Si enim ipsa ruperit legem coniugij, potest eam homo à se separare, vt commixtionem illam auferat sibi, quam violauit: sed tamen sacramẽtum coniugii remanet, vt non aliam ducat. Et super. 19. caput eiusdem Matthæi iterum hæc ait. Sola fornicatio est causa separationis. Postquam enim mulier quæ est viro iuncta, & vna erat in carnali copula, in aliam carnem illam vnitatem transmiserit, & fornicatione illam diuiserit, non amittet quidem vinculum coniugii: sed meretur non amplius carnaliter cum viro suo copulari: quia contra copulationem peccauit. Hactenus Anselmus. Eandem sententiam multo paucioribus verbis docet Theophilactus super Paulum interpretans illud ex epistola ad Ephesios capite quinto: Adhærebit homo vxori suæ, vbi hæc ait. Ecce & aliam legem. Parentibus suis quispiam relictis, illi agglutinabitur, & cõplicabitur. Nec dixit cohabitabit, sed agglutinabitur, vnionẽ quæ diuelli non possit significans. Hæc ille. Eidem sententiæ fauet Beda in commentariis super decimũ caput Marci, sic dicens. In Matthæo scriptum plenius est. Quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur. Vna ergo solummodo causa est carnalis, fornicatio: vna spiritualis, timor Dei, vt vxor dimittatur: sicut multi religionis causa fecisse leguntur. *Anselm. Theophy. Beda. Matt. 19.*

Nulla autem causa est, Dei lege perscripta, vt viuente ea quæ relicta est, alia ducatur. Hæc Beda.

C Ante istos omnes hanc eandem sententiam docuit beatus Isidorus libro secundo de Ecclesiasticis officiis capite decimonono hæc dicens. *Isidorus.*

Sacramentum ideo inter coniugatos dictum est: quia non potest Ecclesia diuidi à Christo, ita nec vxor à viro. Quod ergo in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusque viris & vxoribus cõiunctionis inseparabile sacramentũ. Vnde & Apostolus, præcipio, inquit, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Prohibet enim dimitti quacunque ea causa, ne aliis cõiungatur secundum cõsuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens. Quicunque dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur. Hæc Isidorus. In quibus verbis duo potissimum aduertere oportet. Primum est quod ait, inter virum & vxorem esse coniunctionis inseparabile sacramentum. Alterum est quod ait: Apostolum prohibere vxorẽ dimitti quacunque ex causa, ne aliis iungatur. Augustini testimonium pro hac nostra sententia non oportet nunc citare quia satis sufficiunt tria illius testimonia quæ in hac disputatione supra per nos citata sunt. Catharinus agnoscens tot tantosque viros in hac sententia concordes, dicit illos omnes secutos esse Augustinum, & ab illo hanc sententiam cœpisse habere vires. Quid igitur mali habet, propterea quòd ab Augustino incepit? Nunquid ideo est reiicienda? Minimè: immo extensis vlnis est amplectenda, quia illam posteri omnes susceperunt. Sed fallitur Catharinus dicens hanc sententiam ab Augustino cœpisse habere vires: quia constat illam per multa secula ante Augustinum adeò magnas habuisse vires, vt stultus ac demens putaretur Christianus qui contra illam pugnare auderet. Nónne Apostoli per multa secula præcesserunt Augustinum? Et illi fuerũt illius canonis, *1. Cor. 7. Matt. 5.*
D quem suprà citauimus, conditores. Et præter istos fuerunt adhuc alii Augustino vetustiores, qui eandem sententiam docuerunt. Nam Hieronymus quamuis Augustino synchronus, senior tamen illo fuit,

Hieronymus. priusque illo scripsit: & hic in commentariis super decimumnonum caput Matthæi hæc ait. Quia poterat accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret: sic priorem dimittere iubetur vxorem, vt secundam, prima viuente, non habeat. Hæc Hieronymus. Et Hieronymo fuit aliquantulo senior Chrysostomus, quia ab eodem Hieronymo fuit annumeratus inter Ecclesiasticos scriptores. Et hic homilia. 17. super Matthæum aperte eandem quam Augustinus docet sententiam, sic dicens. Ille quidem si alteram duxerit tunc se constituit criminis reum, qui adulteram fecit ex coniuge: hic vero accipiendo alienam adulter effectus est. Nequaquam enim mihi referas, quia illam alter eiecit. Nam expulsa quoque vxor, esse eius qui eam expulit, perseuerat. Hæc ille. Et homilia. 63. super eundem Matthæum iterum ait. Non enim dixit quia virum & mulierem vnam solummodo fecit, verum etiam quia iussit, vt vnus vni coniugatur. Nam si voluisset alteram etiam conduci vxorem, vni viro creato multas conformasset mulieres: nunc vero vi creationis & sanctionis modo: vnam vni perpetuò coniungi, & nunquam rescindi oportere perdocuit. Et paucis interpositis subdit. Hac enim lege non simpliciter mulierem viro collocari videris, sed patrem & matrem dimittendos iuberi, nec ad mulierem accedere virum simpliciter voluit, verum etiam conglutinari, potestate dictionis ostendens, minimè illos esse separandos. Hæc Chrysostomus. Ante Chrysostomum ferè per

Chrysostomus.

Origenes. duo secula fuit Origenes, qui tractatu septimo super Matthæum, interpretãs illa verba Saluatoris ex decimonono capite Matthæi de dimissione vxoris, propter causam fornicationis, hæc ait. Scio enim quosdam, qui præsunt Ecclesiis extra scripturam permisisse aliquam nubere, viro priore viuente: & contra

1.Cor.7. scripturam quidem fecerunt dicentem. Mulier ligata est, quanto tẽpore viuit vir eius. Item viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Non tamen omnino sine causa hoc permiserunt: forsitan enim propter huiusmodi infirmitatem incontinentium hominum, peiorum comparatione quę mala sunt permiserunt, aduersus ea quæ ab initio fuerãt scripta. Dico autem vobis, quoniam quicunque dimiserit vxorem nisi ob causam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Forsitan audax aliquis & Iudaicus vir, aduersans doctrinæ Saluatoris nostri dicet, quoniam & Iesus dicẽs: Quicunque dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis facit eam mœchari, permisit vxorem dimittere quemadmodum Moyses, quem retulit propter duritiam cordis Iudæorum hoc præcepisse: & hãc ipsam inquiet esse causam fornicationis per quam vxor à viro dimittitur: secundum quam & Moyses præcepit dimittere vxorem si inuenta fuerit res turpis in ea. Sed ad hoc ita est respondendum, quoniam si secundum legem adultera lapidatur, manifestum est quoniam non secundum hoc intelligitur res turpis. Nec enim in causa adulterii oportet dare libellum repudii. Et post multa alia subdit. Qua enim ratione adultera est mulier, quáuis legitime nubere videatur viro viuente: eadem ratione & vir quamuis legitime accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitimè, secundum sententiam Christi, sed magis mœchatur quasi alienam accipiens. Hactenus origenes, qui multa notatu digna dixit, contra aduersarios nostros. Et verba hæc Origenis sunt iuxta translationem Erasmi. Propter quod valde miror Erasmum tam effrontem hoc in loco fuisse, vt in illa sua prolixa annotatione super septimum caput prioris epistolæ ad Corinthios non sit veritus dicere, Origenem non reprehendere illos episcopos, qui permiserunt viris, ducere alias vxores, viuentibus prioribus adulteris, cum tamen aperte dicat Origenes, illos contra scripturam fecisse. Clemens Alexandrinus Origenis magister libro secundo stromatum ait. Quod autem consulat scriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquam permittat discedere, legem aperte constituit. Non dimittes vxorem, præterquam propter fornicationem. Adulterium autem existimat coniungi matrimonio viuo altero ex separans. Hæc Clemens Alexandrinus, & reperiet qui ea videre voluerit, pagina. 83. in impressione Florentina. Istum Clementem plus vno integro seculo præcessit. Euaristius papa: quoniam hic, vt ex pontificali Damasi constat, fuit temporibus Domitiani & Neruę Traiani. Hic autem in secunda epistola sua huic nostræ sententiæ aperte fauet, sic dicens. Sicut vir non debet adulterare vxorem suam, ita nec episcopus Ecclesiam suam, id est, vt illam dimittat, ad quam sacratus est, absque ineuitabili necessitate, aut Apostolica vel regulari mutatione, nec alteri se ambitus causa coniungat. Et sicut vxori non licet dimittere virum suum vt alteri, se viuente eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir eius: sed iuxta Apostolum aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta: ita Ecclesiæ nõ licet dimittere, aut ab ea separare episcopum suum vt alterum, viuente eo, accipiat: sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est, ne alterum episcopum, suo viuente, accipiat, ne fornicationis aut adulterij crimen incurrat. Hæc Euaristus papa & martyr. Ex cuius verbis constat, falsam & nimis violentam esse expositionem quam reddit Catharinus illis verbis Apostoli: Præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. A

Matt.19.

Clemens Alexandrinus. B

Euarist'.

Dicit enim Catharin⁹ (vt iã supr à retuli) illa verba hoc modo esse interpretãda. Præcipio vxorẽ à viro nõ discedere, excepta causa fornicationis, quòd si discesserit præter causam fornicationis, manere innuptam aut viro suo reconciliari. Et iuxta hanc suam interpretationem dicit Paulum non præcipere, vxorem quæ à viro propter illius fornicationem recessit manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Sed hæc Catharini sententia apertissimè conuincitur esse falsa, per verba Euaristi dicentis, Apostolum præcepisse, vxorem quæ à viro discessit, etiam si ille fornicatus sit, manere innuptam illo viuente, aut viro reconciliari. Et certè ex ipsis verbis Pauli constat, malam & violentam esse illam Catharini expositionem. Nam quando Apostolus dixit: Quod si discessit, non admisit illud quod illicitum erat mulieri, de quo non erat opus amplius disputare quid possit facere in eo statu in quo non poterat iustè consistere: sed admisit illud quod mulier facere licebat, quod est, discedere à viro propter illius fornicationem. C

Et tunc vlterius progreditur declarans quid tunc facere possit, & dicit eam non posse alteri nubere,

bere, sed necessariò manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Ex istis omnibus testimoniis hactenus citatis iam apertè constat falsum esse quod Catharinus ait hanc nostram sententiam accepisse vires ab Augustino: quoniam multi viri illustres Augustino vetustiores illam docuerunt, & nullus vir alicuius nominis illam ausus est reiicere. Nam illos episcopos quos Origenes refert contrarium fecisse, ipsemet dicit extra scripturam dixisse, & contra scripturam fecisse. Sunt adhuc præter suprà dicta Euaristi verba, quæ obiter de hac materia per occasionem dixit: aliæ de hac re pontificum definitiones ex professo da-
D tæ. Nam Innocentius papa huius nominis tertius, in capite Gaudemus, de diuortiis, volens probare plu- *Innocentius 3.*
ralitatem vxorum esse lege diuina prohibitam, hæc ait. Sanè verdica hęc sententia probatur testimonio veritatis testantis in Euangelio: Quicunque dimiserit vxorem suam ob fornicationem, & aliam duxe- *Matt. 19.*
rit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta. Hæc Innocentius, qui hæc dicens nihil, vt ex verbis illius constat, nouum statuit: sed solum arguit ex eo quod certò credidit esse de iure diuino. Alexander tertius qui hunc Innocentium præcessit, in cap. Ex parte, de spon- *Alexãder tertius.*
salibus & matrimoniis, per hæc verba definit. Quia nemini licet, vxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere, & tunc eam sibi reconciliare debet, aut ipsa viuente continere, mandamus quatenus eundem, vt super inducta dimissa, ad vxorem suam redeat, & eam maritali affectione pertractet, monitione præmissa, per Ecclesiasticam censuram cogatis. Hæc Alexander tertius qui nullum in hac parte nouum decretum statuit: sed præcepit, vt fieret iuxta id quod cõstabat esse de iure. Ante hos duos summos pontifices, per multa secula præcessit Innocentius papa huius nominis primus, qui in epistola ad Exuperium Tholosanum episcopum, à quo de hac re fuerat interrogatus, capite sexto per hæc verba respondet. De his etiam requisiuit dilectio tua, qui interueniente repudio, alii se matrimonio copula- *Innocentiꝰ primꝰ.*
runt, quos in vtraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel vxore viuente, quamuis dissociatum videatur esse coniugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum, vt etiam hæ personæ quibus tales coniuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundum illud quod legimus in Euangelio: Qui dimiserit vxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur. Similiter & qui dimissam duxerit. Hæc Innocẽtius primus, vir quidem sanctitate & doctrina clarissimus. In cuius verbis id potissimum annotandum est, quòd nullum tunc statuit decretum, sed solum quæstio-
A ni sibi propositæ respondet, per testimonia sacræ scripturæ. Et hoc annotare oportuit propter Erasmum qui dicit, solis pontificum decretis & non diuino mandato esse prohibitum viro, qui vxorem suam propter adulterium reliquit, vt alteram ducat. Catharinus etiam in illis suis annotationibus contra Caieta- *Catharinus.*
num, hæc ait. Satis est quòd decretis pontificum hanc persoluo reuerentiam, vt iuxta illa eos doceam atque consulam. Hæc Catharinus. Et certè vt ingenuè loquar, multo magis in hac parte miror errasse Catharinum quàm Erasmum, propterea quòd Catharinus à principio suorum studiorum fuit ex professione iurisperitus, & in illa facultate nomen obtinuit antequam ordinem sancti Dominici profiteretur. Potuit igitur ille optimè aduertisse, si voluisset, nullum pontificem de hac re autoritate propria decretum aliquod, quasi suum statuisse: sed quum de hac re locuti sunt, solum declarasse quid Dominus in Euangelio statuisset. Et propter hanc causam postquam citaui illa verba istorum trium pontificum, hoc in illis omnibus annotaui, vt inde ostenderem illos omnes docuisse, hanc nostram sententiam esse ex iure diuino, & non ex institutione sua. Nihil iam mihi superesse video, vt hanc nostram & Catholicam sententiam plene probatam relinquam, nisi vt Ecclesiæ Catholicæ apertam de hac re definitionem profectam. Concilium Mileuitanum capite 17. suorum decretorum in hac contentione: per hæc verba defi- *Cõcilium Mileuitanum.*
nit. Placuit, vt secundum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito alteri coniugatur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari.

Hæc Concilium Mileuitanum: quod etsi prouinciale fuisse fatemur, illud tamen ab Innocentio huius nominis primo fuisse confirmatum: Augustino id testante, cognoscimus. Hæc autem verba ad maio-
B rem illorum confirmationem postea in Concilio Aphricano capite. 69. eodem prorsus ordine repetita sunt. Sed ne quis adhuc contendat ambo hæc Concilia fuisse prouincialia: profecto Concilium Florentinum, quod citra omnem dubitationem fuit generale, ad quod Græci & Latini conuenerunt. Hoc autem concilium in definitione fidei Armenis data, de sacramẽto matrimonii loquens, per hæc verba definit. Assignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda & educanda ad cul- *Cõcilium*
tum Dei. Secundum est fides quam vnus coniugum alteri seruare debet. Tertium indiuisibilitas matri- *Florentinum.*
monii, propter hoc quod significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ. Quamuis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere: non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cùm matrimonii vinculum legitimè contractum perpetuum sit. Hæc Concilium Florentinum. Si quis tamen contentiosus Caietano patrocinari volens, dixerit, definitionem illam fidei Armenis datam non esse à toto Concilio, sed à solo Eugenio papa post solutionem concilii æditam, minimè poterit hac via illum iuuare: quoniam Caietanus ipse alibi docet, papam in definitionibus fidei errare non posse. Deinde Caietanus in illo suo opusculo de comparatione autoritatis papæ & cõcilii capite primo & tertio apertè testatur doctrinam illam sacramentorum Armenis datam, à toto concilio fuisse æditam. Et hoc opusculum multo antè ædidit ille, quàm sacram scripturam commentari tentasset, in cuius cõmentariis hanc de diuortio protulit sententiam. Quapropter ego non video quomodo ille in hac parte excusari possit, cùm constet illum generalis concilii definitionem optimè nouisse, contra quam non est
C veritus sentire & publicè docere. Hæc tamen ego non dico, quia personam illius ob hanc causam accusare velim. Nam ego in hoc opere, vt alias sæpe me dixisse memini, non contra personas, sed contra falsas & hæreticas doctrinas agere statui. Possibile etiam est, vt licet illam fidei definitionem à Concilio

Florentino Armenis datam legisset, quum opusculum illud scripsit: longo tamen postea tempore elapso quum scripsit illa commentaria super Euangelia, non fuit memor illius concilii Florentini, quod ante legerat. Non enim omnia quæ legimus perpetua memoria retinemus. Et ideo nolo personam illius propter hunc errorem damnare, præsertim cum in hac sententia, vt iam à principio dixi Ecclesiæ definitioni se subdiderit. Sed iam opus est, vt respondeam aduersariorum argumentis, quibus illi se motos fuisse dicunt, vt præfatam doctrinam tueantur.

Primò quidem argumentantur Erasmus & Catharinus durum esse, vt is qui sine culpa sua, sed propter solam vxoris fornicationem, illam dimisit, cogatur ad continentiam seruandam, præsertim si talis est natus, vt ad carnales coitus sit pronus. Hanc argumentationem vehementer exaggerat Catharinus, & multa circa illam verba expendit. Sed hanc argumentationem per multa secula antea proposuerat Pollentius ille, ad quem Augustinus tractatum illum suum de adulterinis cōiugiis scripsit. Erasmo igi-
August. tur & Catharino, ego melius respondere non potero, quam illi Pollentio respondit Augustinus libro secundo de adulterinis coniugiis, capite decimo sic inquiens. Sed respōdes mihi, Continenter viuere paucorum est. Et ideo qui fornicantes coniuges dimiserunt, quoniam non possunt reconciliari, tantum se vident periclitari, vt legem Christi non humanam sed feralem pronuncient. O frater, quantum ad incontinentes pertinet, multas querelas habere possunt, quibus vt dicis, legem Christi feralem pronuncient, non humanam. Et tamen non propter illos Euangelium Christi peruertere vel mutare debemus. D
Te quippe sola illorum querela permouet qui coniuges causa fornicationis intercedente dimittunt, si alias ducere non sinantur: quoniam continere paucorum est, atque ad id debent laude exhortari, non lege compelli. Itaque si dimisse adultera non ducitur altera, istam querelam, sicut putas, habebit hominum incontinentia. Sed attende quam plura sunt, vbi si querelas incontinentium velimus admittere, necesse nobis erit adulteria permittere. Quid si enim aliquo diuturno & insanabili morbo corporis teneatur coniunx quo concubitus impediatur? Quid si captiuitas vel vis aliqua separet, ita vt sciat viuere maritus vxorem, cuius sibi copia denegatur, censes ne admittenda incontinentiū murmura, & permittenda adulteria? Quid in hoc ipso vnde interrogatus est Dominus, respōditque fieri non debere, sed ad duritiam cordis eorum, Moysen permisisse dari libellum repudii, & quacunque causa dimittere vxorem? Nonne lex Christi incontinentibus displicet, qui vxores litigiosas, iniuriosas, imperiosas, fastidiosas, & ad reddendum debitum coniugale difficillimas, repudio interueniente abiicere volunt & alteras ducere? Hęc Augustinus. Eodem modo respondet Innocentius tertius in capitulo, Quanto, de diuortiis. Sed quantum ad illud exemplum de homine secto quod illic proponit Innocentius, aliqui obiiciūt dictum quoddam Gregorii iunioris, quod citatur à Gratiano in cap. Quod proposuisti. 32. quæst. 7. Ad hoc tamen respondet & bene Gratianus, quòd Gregorius ille sic definiendo errauit, quanquam glossa in illo loco nititur illum Gregorium excusare. Secundò argumentantur aduersarii ex hoc quod vir non tenetur vxori, neque vxor viro, nisi ad reddendum carnale debitum, & ad cohabitationem, & mutuum obsequium. Ab his autem omnibus absoluitur per diuortium coniunx innocens in cuius fauorem concessum est diuortium, ergo saltem ille poterit transire ad secundas nuptias. Ad hoc argumentum facilè respondetur negando primum assumptum illius. Vt autem apertius illius falsitatem ostendam, admoneo A
lectorem vt aduertat, quod post quodlibet cōtractum & ratum matrimonium consurgit inter ipsos cōiuges duplex obligatio mutua. Altera est affirmatiua qua sibi inuicem reddere tenētur carnale debitum & mutuum obsequium: & hæc prorsus tollitur per diuortium. Altera est negatiua, qua quisque illorum tenetur non reddere alteri copulam carnalem, nisi illi soli cui se alligauit per matrimonium, & hæc non tollitur nisi per mortem alterius coniugis. Et de hoc vinculo solo intelligitur illud Pauli. Mulier alligata est viro quanto tempore vir eius viuit. Et ex intelligentia huius obligationis colligitur etiam clarior responsio ad argumentum præcedens, vt intelligant Erasmus & Catharinus, non esse durum & asperum cogere ad continentiam virum qui vxorem suam propter adulterium reliquit, & non vult se illi reconciliari. Nam quando matrimonium cum illa contraxit, ipse se ad hanc duritiem & asperitatem tolerandam obligauit, quò fit vt quod à principio promisit, postea sit obligatus tenere. Neque in hoc fit illi iniuria, quia sciens tale vinculum esse in matrimonio, voluntariè se tali vinculo ligauit. Scienti autem & volenti, vt regula ait, non fit iniuria. Tertiò sic argumentantur aduersarii. Id quod Domi-
De regulis iuris. lib. 6. nus dixit iuxta tenorem legis antiquæ, Qui dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudii, intelligendum est de dimissione perfecta, quæ non solùm est quo ad thorum, sed etiam quo ad vinculum, quod negari non potest, quia sic lex olim intelligebatur, ergo quod Dominus locutus est de dimissione Euangelica, quæ est propter causam fornicationis, eodem modo intelligendum est de dimissione per-
Catharinus. fecta, non solum quo ad thorum, sed etiam quo ad vinculum. Hoc argumentum tanti facit Catharinus, B
vt dicat se non videre quid dici valeat, quod erudito pectori satisfaciat. Et certè huius argumenti non fuit ille primus inuentor, quia ante illum, Erasmus scripserat in suis annotationibus super septimum
Erasmus. caput prioris epistolæ ad Corinthios, sic dicens: Atqui diuortium, inquiunt, approbat Ecclesia, sed hactenus, vt vterque maneat inconiugatus. Obsecro te an de hoc diuortio sensit Christus? A Iudæis interrogatur, Iudæis respondet. At illi nullum aliud nouerant diuortium, nisi quod adimeret ius repetendi dimissam, & daret ius ducendi alteram. Hæc Erasmus. Sed hoc argumentum, quod isti tanti fa-
Matt. 5. ciunt, ego nihili facio: quia considero diligenter & attentè quædam alia verba quæ Christus Saluator noster dixit parum ante illa de quibus nunc disputamus. Nisi abundauerit (inquit) iustitia vestra plusquam Pharisæorum & Scribarum, non intrabitis in regnum cœlorum. Quibus præmissis statim progressus est ad reformandos illos errores, quibus Pharisæi & Scribæ erant infecti, & populum inficiebāt. Emendauit itaque in omnibus illis, id, quod male illi ante docere solebant. Et vnū ex illis erat in repudio

vxorum

vxorum suarum, per quod illi putabant se esse solutos à vinculo vxoris, quam repudiabant. In quo maximè errabant: quia licet permissum erat illis, vt post repudiatam vnam, alteram ducere possent, sic tamē facientes peccabant: quia contra ius naturæ faciebāt, in quo nemo potest dispensare, nisi ille qui est supra naturam. Ad hoc ergo seruiebat illis permissio, vt non propter hoc punirentur, sic dimittentes vxores suas: non autem vt liberi essent à peccato. Nam quia peccabāt sic facientes, ideo Christus postea nō dixit, Deus permisit; sed Moyses. Et hoc annotauit Hieronymus in commentariis super Matthæum interpretans illa Saluatoris verba, Moyses ad duritiam cordis vestri. &c. vbi hæc ait. Quod dicit istiusmodi est. Nunquid potest Deus sibi esse contrarius, vt aliud ante iusserit, & sententiam suam nouo frangat Hierony.
C imperio? Non ita sentiendum est: sed Moyses cum videret propter desiderium secundarum coniugum quæ vel ditiores, vel iuniores, vel pulchriores essent, primas vxores interfici aut malam vitam ducere, maluit indulgere discordiam, quàm odia & homicidia perseuerare. Simulque cōsidera, quòd non dixit: Propter duritiam cordis vestri permisit vobis Deus, sed Moyses: iuxta Apostolum consilium sit hominis, non imperium Dei. Hæc Hieronymus. Est adhuc aliud considerandum, quod non dixit Christus Moysem præcepisse, sed permisisse. Et inde colligitur malum fuisse repudium; quia mala sunt quæ fieri Chrysost. permittuntur: bona verò aut præcipiuntur, aut de illis consilia dantur. Et hoc annotauit Chrysostomus in opere imperfecto super Matthæum, vel quisquis est illius operis autor; homilia. 33. hæc dicens. Bene dixit quia Moyses hoc permisit, non præcepit. Aliud est præcipere, aliud est permittere. Quod enim præcipimus semper placet: quod autem permittimus, nollētes præcipimus: quia malam volūtatem ad plenum prohibere non possumus. Hæc ille. Sic autem permittēs Moyses non malè fecit, sed bene: quia vt maius malum, puta homicidium vitaret, permisit minus. Oportet tamen, vt omnia rectè intelligātur, tria in hoc negocio considerare, quorum Primum Moyses prohibuit: Alterum permisit. Tertium præcepit. Prohibuit quidem dimittere vxorem sine causa. Permisit dimittere vxorem ex causa turpitudinis, si illa turpis fuisset. Præcepit dare libellum repudij, si illam dimitteret, vt per huius libelli donationem auerteret illos ab huiusmodi vxorum dimissione. Nam dato libello repudij non poterat amplius ad illam vxorē redire, vt habetur in Deuteronomio, nec poterat vxori posteà reconciliari. Et in hoc sicut in quibusdam aliis, illud repudiū veteris legis differt à diuortio legis Euāgelicæ, quia in lege Euangelica pos- Deut. 24.
D sunt coniuges post diuortium factum sibi inuicem reconciliari. In donatione libelli, quæ erat præcepta, non erat peccatum. In dimissione autem vxoris, quæ erat permissa committebatur peccatum, quia soluebatur vinculū matrimonii, quod ex lege naturæ erat indissolubile. Iudæis ergo Christus loquēs, quum abiicere vellet libellū repudii, qui in veteri lege erat præceptus, vsus est verbo dimissionis, iuxta sensum in quo Iudæi capere solebant. Quum autem post abrogatum repudium veteris legis, statuit diuortium, iuxta legem Euangelicam, nō vtitur illo verbo vt significat dimissionem quo ad vinculum, sed solū quo ad thorum. Quia sicut legem strictiorem quàm erat vetus, statuebat, vel vt rectius loquar, restituebat, ita etiam strictiori tunc verbi significatione est vsus, volens vt iustitia nostra abundaret plusquam Pharisæorum & scribarum. Et hac se vti significatione, Christus ipse apertissimè ostendit, per verba quæ statim subiungit, dicens. Et qui dimissam duxerit, adulterat. Nam per illa verba apertè indicauit eam quę à viro dimissa est vxorem esse illius à quo dimissa est: quoniam vt iam suprà diximus, non adulteraret qui illam duceret nisi illa esset vxor illius à quo dimissa est. Christus ergo illam dicit esse à viro dimissam quę solum dimissa est quo ad thorum. Sed Erasmus irridet huius verbis vsum ad tam strictam significationē, dicens nunquam inueniri apud probatos autores hoc verbum dimittere, capi ad significandum solam dimissionem quo ad thorum. Nunquid Christum vult Erasmus grammaticorum regulis alligare? Aut Christum ipsum vult accusare, quòd male illius verbi significatione sit vsus? Nònne ipse Erasmus sæpe aliàs fatetur, multa esse in sacris literis, quæ iuxta exactam grammaticam aliter essent scribenda? Sed his omissis volo Erasmo ostendere probatum autorem qui verbo isto vsus est, vt significet solam thori separationem. Nam Chrysost. in illa præfata hom. 33. operis imperfecti super Matthæum, iuxta illam significationem vsus est illo verbo, sic dicens. Qui dimittit coniugem suam, & aliam non accipit, adhuc Chrysost.
A maritus est. Cum ergo aliam acceperit, tunc plene dimittit. Hæc ille. In quibus verbis constat illum duos dimissionis modos statuere, vnum quo quis sic dimittit vxorem, vt aliam ducat, & hanc dicit esse plenam dimissionem. Alterum quo sic dimittit vxorem, vt tamen aliam non ducat: & illum qui sic dimittit dicit adhuc esse maritum illius quam dimisit. Postquam iam adeò sufficienter respondi ad argumētum aduersariorum, vt cuilibet viro sapienti satisfacere possim, possum facile ipsum eorum argumētum in illos retorquere, prout superius obiter insinuaui. Si Christus de dimissione quo ad vinculum est locutus: ergo superfluè addidit illa verba, & aliam duxerit, quia tunc solum vir dimittit vxorem quo ad vinculum, quādo aliam ducit: quia antequam aliā ducat, adhuc potest dimissam reconciliare sibi. At Christus nullum verbum superfluum dixit: quia vt propheta regius de illo dixit, folium eius nō defluet: Ergo Christus non est locutus de dimissione, quo ad vinculum, sed solum quo ad thorum. Quartò sic argumentantur aduersarii. Si de sola dimissione quo ad thorū Christus fuisset locutus, non sola causa fornicationis fuisset excepta: quia etiam propter alias causas potest esse licita separatio thori, vt puta si ex amborum consensu ingrediantur religionem, aut propter periculum vxoricidii. Fateor quidem alias esse causas propter quas licita potest esse separatio coniugum quo ad thorum, dimissiones tamen illæ maiorem habent causam: quàm sit fornicatio, propter quam Deus concessit posse fieri separationem. Causa autem fornicationis ideo est iusta ad separationem thori, quia ipsa fornicatio coniugis est contra fidem matrimonii: & ideo iustum est vt deinceps alter non teneatur illi qui fidem non seruauit. At magis est contra matrimonium vxoricidium, per quod tollitur vita & propria vxoris existentia, quàm adulterium per quod solum violatur fides sine ablatione vitæ. Vxoricidium est contra coniunctionem

Psal. 1.

animorum, adulterium contra communctionem corporum. Matrimonium autẽ, vt Chrysostomus ait in
illa præfata homilia.33. operis imperfecti, non facit coitus sed voluntas. Deinde, maior est obligatio v- B
xoris ad conseruationem propriæ vitæ quàm ad reddendum debitum vxori. Et ideo omnes Theologi
censent nullum coniugem teneri ad reddendum alteri coniugale debitum, quando talis redditio debiti
vergit in apertum damnum incolumitatis propriæ: quia magis tenetur, ad conseruationem proprij in-
diuidui: quàm ad conseruationem speciei, ad quam tendit talis redditio debiti cõiugalis. De aliis autem
molestiis quas viri solent inferre vxoribus, censeo nullam earum esse satis ad faciendam vel thori sepa-
rationem. Illi verò qui ex mutuo consensu ingrediuntor religionem, non sunt censendi quòd se inui-
cem dimittant, sed quòd quilibet renunciat iuri suo quod habet supra alium. Nã dimissio non dicit solã
separationẽ coniugũ, sed denotat vltra hoc aliquod crimẽ in illo, qui dimissus est. Propter hoc enim so-
lus innocens dicitur dimittere alterum qui adulterauit, & è contrario non dicitur adulterum dimittere
innocentem. Quintò sic argumentatur Caietanus. Si alter coniugum infidelium cõuertatur ad fidem,
potest dissolui matrimoniũ inter illos contractum, propter alterius fornicationem spiritualem, ergo eti-
am poterit dissolui propter alterius coniugis fornicationem carnalem. Ad hoc argumentum respondet
Catharinus in illis suis annotationibus contra Caietanum & dicit magnum esse inter illa duo matrimo-
nia discrimen. Quia matrimonium infidelium non est ratum, & ideo potest dissolui: matrimonium au-
tem fideliũ est ratũ, & ideo dissolui non potest. Hoc discrimen reddit Innocentius tertius in cap. Quan-
to, de diuortiis. Potest adhuc aliter responderi ad argumentum, & dico fornicationem spiritualem, quæ
est per infidelitatem, esse multo maiorem quàm fornicatio carnalis: & ideo ex ista potest colligi optimè
illa, ita vt si ista dissoluit, & illa: arguendo à minori ad maius affirmatiuè. Non licet autẽ ex illa colligere
istam, ita arguendo: Si illa dissoluit: ergo ista. Quia sic arguendo arguitur à maiori ad minus affirmati-
uè, quod est ineptissimum argumentum. Non enim oportet vt id quod minus est, possit efficere id quod C
maius efficit. Contra hunc errorem quum primum Erasmus illum docere cœpit, scripsit quidam Ioãnes
Deitembergius: Post istum aliquanto tempore interiecto scripsit contra eundem Erasmi errorem Ro-
bertus Cenales ex academia Parisiensi.

Sexta hęresis aduersus nuptias aut matrimonium exorta est, quę sic extollit nuptias, vt eas non verea-
tur æquare virginitati. Sed de hac hæresi infra differemus in titulo de virginitate. In quo loco pro ipsa
virginitate pugnare decreui, & vtinam tam facilè hostes illius carnales vincere possem, quàm facilè de
hostibus illius spiritualibus, Deo adiutore, me triumphaturum spero.

OBEDIENTIA.

Mnes scelerati ac facinorosi homines quò facilius & liberius quæ voluerint scelera com-
mittere possint, libertatem optant, vel vt verius dicam, liberam seruitutem, quoniam iux-
Ioan.8. ta illam quam cupiunt libertatem miserrimæ seruituti se addicunt, Saluatore nostro di-
cente: Qui facit peccatum seruus est peccati. Hęretici aliqui timentes ne propter sua sce-
lera & venenosas doctrinas à prælatis Ecclesiæ punirentur iuxta potestatem à Deo illis
collatam, ad hoc asylum confugerunt, vt eorum plures negauerint obedientiam esse præ-
Vualdenses. standam prælatis Ecclesiæ. Huius erroris primi autores fuêre Vualdenses, impij ac sceleratissimi homi-
nes, qui more viperarum, viscera matris Ecclesiæ, à qua per baptismum fuerãt geniti, rodere conati sunt.
Hi enim omnẽ Ecclesiæ potestatem & ordinem tollere volebãt, dicentes non esse obediendum Romano
Pseudoapostoli. pontifici, aut aliis Ecclesiæ prælatis. Eundem errorem docuerunt Pseudoapostoli, Vviclephitæ, Hussi-
Lutherus. tæ: & nunc Lutherani dicunt non esse obediendum prælatis Ecclesiæ, nisi in illis solum quæ in sacra D
scriptura sunt apertissimè expressa. Begardi & Beguinæ dixerunt eos qui ad perfectionis statum perue-
Begardi. Beguinæ. nerint, non esse alicui humanæ potestati subiectos. De his omnibus hæreticis, & de errore illis omnibus
communi iam suprà satis (vt opinor) diximus in titulo de Ecclesia, hæresi tertia: quo loco ostendimus
Ecclesiam posse condere leges & statuta quæ non sint expressa in sacris literis: cuius constitutionibus
quilibet tenetur obedire. Non est ergo opus illa iterum repetere.

OCCIDERE.

Vualdenses. Nter alios Vualdensium errores quos Guido recenset, hic vnus est, quo docent nullũ ho-
minem posse occidi iustè, etiam si id fiat ex iudicis pręcepto. Eũdem errorem posteà do-
cuit quidam Nicolaus Galecus ex Bohemia oriundus, qui fuit vnus de legatis à Bohemia
Nicolaus Galecus. ad concilium Basiliense missis. Hic error apertè conuincitur, quia per illũ tollitur huma-
nus conuictus, & omnis honesta politia peruertitur: quoniam per hãc doctrinam nulla
erit pax: at pace sublata, nulla respublica potest salua consistere, nec homines in ea quietè viuere. Cùm
ergo pax sit nobis tam necessaria, vt eam nobis Christus ex maximo affectu commendauerit, & quasi
testamento eam nobis prope mortem legauerit, conuincitur illam doctrinam esse erroneam per quam
pax totius reipublicæ turbatur. Turbatur autem pax nisi scelerati & malefici occidantur. Hæresis est er- A
Rom.12. go asserere non posse occidi. Omnis enim respublica est velut corpus quoddam humanum, cuius caput
est Dominus & rector: alii autem homines sunt inuicem membra. Apostolus Paulus totam rempubli-
cam Christianam, hoc est Ecclesiam, vocat vnum corpus, cuius caput est Christus: singuli autẽ homines
alter alterius membra. Si autem in corpore humano aliquod particulare membrum laborauerit aliquo
morbo, homo cuius membrum male habet, procurat omnibus modis quibus potest illud restituere in
pristinam

pristinam sanitatem, omnem adhibet medicinam, admouet fomenta quæ potest. Quòd si nulla via po-
test illi membro subueniri, libenter patitur incisionem, quoniam præstat perdere vnum mẽbrum, quàm
perdere totum corpus. Ad hunc modũ fit in republica, cùm quilibet homo sit tanquam particulare mẽ-
brum in corpore quod est respublica. Si talis homo commiserit aliquod graue crimen, laborandum est
ad eius emendationẽ. Quòd si nulla est spes de emendatione illius, oportet illum perdere vsque ad mor
tem, & separare à toto corpore, ne reliqua membra inficiat. Vnũ enim pecus inficit omne pecus. Quòd
si nunquam esset mors infligenda, terra esset plena latronibus, mare piratis, nullæ essent res tutæ. Vt er-
go sit debita in populo quies & tranquillitas, expedit vt sceleratus homo occidatur, ne tota gens pereat.
Pręterea suprà cùm de bello ageremus, ostendimus bellum posse iustè geri ab homine habente potesta-
tem, si ea adsunt quæ ad iustum bellum exiguntur. At cùm non possint homines in bello congredi, quin
sæpe multis in eo fiant hominum occisiones, conuincitur inde, vt si bellare licet, liceat etiam occidere.
Rursum beatus Petrus Apostolus puniuit morte Ananiam & Sapphiram, quia vendito agro fraudaue-
B runt de precio, non portãtes coram Apostolis totum precium, sed aliquid sibi reseruantes. Et hoc solum *Act. 5.*
exemplum sufficit ad prosternendum horum hæreticorum hæresim, quoniam hoc in tempore nouæ le-
gis actum est, quo tempore propter legis benignitatem dicunt non esse licitum quacunque ex causa ho-
minem occidere. Petrus tamen hanc benignitatem agnoscens, non dubitauit morte punire Ananiam &
Sapphiram, quoniam sciebat veram misericordiam habere semper in suo comitatu iustitiam, quæ non
patitur maleficos viuere super terram. Sed hoc loco obiiciunt nobis hæretici præceptum diuinum quo
prohibet occisionem, dicens: Non occides. Huic autem obiectioni respondemus, per illa verba non esse
prohibitam omnem occisionem, sed illam quæ à persona priuata fit, non autem illam quæ à iudice ex iu *Matt. 5.*
sta causa decernitur infligenda. Hoc autem ita esse ex eo cõuincitur, quòd in lege veteri erat illud idem *Exod. 20.*
pręceptum, & sub eisdem verbis, videlicet, non occides: & tamen cum illo pręcepto fuerunt multæ aliæ
leges quibus præcipiebatur hominis occisio propter peccata aliqua, vt patet de punitione blasphemi, & *Leui. 24.*
de punitione furis nocturni. Quòd si per illa verba, videlicet, non occides, esset prohibita quælibet ho-
minis occisio: esset tunc necessarium fateri Deum præcepisse contraria, quæ nullo modo fieri poterant.
Absit autem vt dicamus Deum pręcepisse aliquid impossibile. Vt ergo non sit repugnantia in mandatis
Dei, oportet fateri in illo præcepto, non occides, non esse prohibitam omnem occisionem, quoniam in
lege Euangelica ipsemet Saluator confirmasse videtur legem de occisione hominis qui alium occiderit,
cùm dixit: Omnis qui occiderit gladio, gladio peribit. Ita enim Christianus Druthmarus super Matthę- *Matt. 16.*
um interpretatur locum illum. Et beatus Hieronymus super. 22. Hieremiæ ait: Homicidas & sacrilegos
& venenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

C Alia hæresis quæ cum hac proximè narrata velut ex diametro pugnat, docens homines seipsos occi- *Circucel-*
dere vt palmam martyrii assequi mereantur. Circuncelliones nanque dixerunt eos qui seipsos occi- *liones.*
dunt, esse martyres censendos, eo quòd mortem vltronei patiuntur. Sed de hoc errore iam suprà disser-
uimus in titulo, Martyrium.

Tertia hæresis est, quæ asserit licere cuilibet homini occidere tyrannum, etiam per insidias, non ob-
stante quacunque confœderatione inter eos facta, etiam si fuisset iuramento firmata. Sed de hoc er
rore infrà in titulo de Tyranno disputabimus.

OPERA.

Non satis se fecisse arbitratur Lutherus, quòd opera humana reiecerit, dicẽs ea non esse ne- *Lutherus.*
cessaria, nisi illa etiam damnaret, asserens omnia opera cuiuslibet hominis, quantumlibet
etiam rectè facta, esse peccata. Iustum enim hominem dicit peccare in omni bono opere.
Hunc autem errorem ex alio nõ minus pernicioso deducit. Nam Lutherus arbitratur per
illud primum & maximum legis mandatum, quod est de dilectione Dei, obligari homi-
nes ad consummatam charitatis perfectionem: ad quam quia nullus in hac vita pertingere potest, quo-
niam illa expectatur in præmium, ideo dicit Lutherus toties homines peccare, quoties aliquid ex chari-
tate faciendum deficit ab illa summa charitatis perfectione. Existimat etiam Lutherus per illud præce- *Galat. 5.*
ptum: Non concupisces, esse prohibitum carnis appetitũ, quem nullus homo à se potest abiicere, quam-
nis possit reprimere, quoniam caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quia er-
go hæc duo sibi aduersantur, vt non quęcunque velimus faciamus, ideo dicit iustum in omni bono ope-
re peccare, & omnia opera nostra quantumlibet bona esse censenda peccata, quia videlicet in omni tali
D opere caro reluctatur & repugnat spiritui: quapropter tale opus dicit esse peccatum, quia est opus cum
concupiscentia factum, & ita contra præceptum illud: Non concupisces. Ecce Lutheri fundamentum,
super quod huius præsentis erroris fabricam ædificare conatur. Hoc fundamẽtum nos Deo duce postea
subuertemus, cùm de præceptis disseremus. Ibi enim ostendemus ex sacris literis, & ex doctrina sacrorũ
doctorum, illa duo præcepta non esse ita intelligenda prout Lutherus illa intelligit. Hanc ergo causam
vsque ad illum locum differentes, de errore quem primò proposuimus, disputare oportet, vt doceamus
cõtra Lutherum, neque omnia opera nostra esse peccata, neque iustum in omni bono opere peccare. Pri
mò ergo producamus in testimonium nostrum, illud magnificum Abrahæ opus cum filium suum vni- *Gene. 22.*
genitum quem diligebat Isaac immolare voluit obediens Deo præcipienti. In cuius remunerationem
promisit Deus illi, se carnem ex illius semine suscepturum. Sic enim ait: Benedicẽtur in semine tuo om-
nes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Quæ verba iuxta Paulũ de Christo intelligenda sunt. Nõ enim
dixit, in seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Si obediẽtia Abrahæ *Galat. 3.*

fuiffet peccatum,nõ fuiffet illi à Deo tantum & tam honorificum prẽmium promiffum.Præterea poft-
Iob.1. quatu Iob paffus fuerat tot tribulationes,& locutus fuiffet verba illa patientiam fuam maximam teftan-
tia,fcriptura ftatim illum laudat, dicens: In omnibus his non peccauit Iob, neque ftultum quid contra
Deum locutus eft.Si in omnibus illis nõ peccauit Iob, non eft ergo quodlibet hominis opus peccatum.
Rurfum,beatus Paulus de his qui matrimonio iunguntur differens,ait:Solutus es ab vxore,noli quære-
1.Cor.7. re vxorem.Si autem acceperis vxorem,non peccafti:& fi nupferit virgo,non peccauit. Paulus dicit non A
peccare eum qui capit vxorem,& nõ veretur Lutherus dicere omne opus noftrum effe peccatum.Si er-
go actus nubendi,iuxta Paulum,non eft peccatũ: quid putas de aliis operibus eum dicturum,quæ idem
2.Pet.1. Paulus cenfet effe meliora quam actus nubendi?Et beatus Petrus poftquam aliquot virtutes ad gloriam
1.Ioan.3. affequendam neceffarias enumerauerat,ftatim fubiunxit: Hæc enim facientes,non peccabitis aliquan-
do.Et beatus Ioannes in fua prima canonica epiftola,ait: Omnis qui in Deo manet,non peccat. Ne au-
1.Ioan.4. tem difputaremus quærentes quifnam fit ille qui manet in Deo,ipfe in eadem epiftola declarauit,dicẽs:
Deus charitas eft: & qui manet in charitate,in Deo manet,& Deus in eo. Attende ergo Luthere, & vi-
de quàm apertè tuam damnat Ioannes fententiam. Omnis qui manet in charitate,in Deo manet. Om-
nis qui in Deo manet,non peccat. Omnis ergo qui manet in charitate, non peccat. Aut ergo oportet te
negare iuftos effe in charitate,aut cogeris fateri iuftum in bono opere non peccare: quoniam omnis qui
manet in charitate,non peccat. Perfpice lector obfecro, & confidera quibus cancellis fit conclufus Lu-
therus,vt nulla illi pateat fuga. Quòd fi forte elabi velut anguis conatur,dicens opus effe charitate per-
fecta ad hoc vt maneamus in Deo, & Deus in nobis: talis autem charitas (vt Lutherus ait) in via non
habetur:erit ergo iuxta hanc refponfionem dicendum,quòd Deus in nullo homine habitat pro ftatu hu
ius miferiæ,eò quòd non habet aliquis homo illam perfectam quam Lutherus exigit charitatem.Sed ne
aliqua via Luthero pateret exitus,hanc etiam rimulam obftruxit Beatus Ioannes,cùm in eadem epiftola
declarauit, quæ effet perfecta charitas. Sic enim ait: Qui feruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei
1.Ioan.2. perfecta eft. Quid ergo dicet Lutherus? Nunquid progredietur vlterius vt neget aliquem feruaffe ver- B
ba, hoc eft mandata Dei? Si hoc negare non erubefcit, audiat diuinum Pfaltem dicentem: Cuftodiuit
Psal.118. anima tuea teftimonia tua,& dilexit ea vehementer. Seruaui mandata tua & teftimonia tua,quia omnes
viæ meæ in confpectu tuo.Et fi hoc prophetę dictum non recipit Lutherus,eo quòd propheta de feipfo
teftimonium proferat, audiat Deum pro eodem propheta teftimonium proferentem. Nam ad Hiero-
3.Reg.14 boam loquens,ait: Non fuifti ficut feruus meus Dauid,qui cuftodiuit mandata mea,& ambulauit poft
me in toto corde fuo. Deinde multæ funt perfuafiones in facra fcriptura quibus admonemur ne vn-
quam peccemus. At fi iuftus in omni opere quantumlibet bono peccat,fruftra admonemur de eo quod
Psal.4. non eft nobis liberum euitare.Irafcimini (inquit propheta) & nolite peccare.Poffibile eft ergo homi-
nem irafci,& non peccare. Vnde colligitur non omne opus effe peccatum, quoniam non omnis ira. Et
Ioan.5. Dominus illi quem poft.38.annos in infirmitate tranfactos priftinæ incolumitati reftituit,dixit:Ecce fa-
nus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Si omnia opera noftra funt peccata,
idem erit dicere,nolite peccare,& dicere, nolite operari: quoniam non eft poffibile operari fine pecca-
to. At cùm multa opera præceperit Deus qui peccatum prohibuit, conuincitur inde, vt illa opera quæ
fieri nobis Deus præcepit aut confuluit,non fint cenfenda peccata. Nam alioqui oportebit fateri Deum
præcepiffe nobis contraria,fecũque pugnantia,cùm opera præcepit,& peccatũ prohibuit. Abfit autem
vt talem iniuftitiam Deo impingamus,vt dicamus illum pręcepiffe nobis ea quę fieri nullo modo pote-
rãt.Quapropter dicamus cũ catholicis omnibus doctoribus multa effe bona opera quæ ex gratia & cha
ritate facta merentur,iuxta legem diuinam iam promulgatã,vitam æternã: quæ opera nullo modo pec- C
cata dicenda funt.Præter hæc omnia quæ apertè hanc Lutheri herefim expugnãt,poteft adhuc illam a-
pertè cõuincere cõfideratio multorũ fructuum, quos facra fcriptura teftatur produci à bonis operibus,
Proue.4. qui fructus nequaquã poffent produci à bonis operibus,fi illa verè effent peccata. Primò quidem opera
bona vocantur lux à Salomone, dicente: Iuftorum femita quafi lux fplendens procedit & crefcit vfque
ad perfectum diem.Si enim opera bona fuerint in publico facta, lucere dicuntur, & illuminare eos co-
ram quibus fiunt,ficut apertè Saluator nofter docuit,fic dicens:Luceat lux veftra corã hominibus,vt vi-
deant opera veftra bona, & glorificent patrem veftrũ qui in cœlis eft. In quibus verbis opera bona Sal-
uator nofter appellauit Lucem,& tunc ea lucere dixit, quando in eo loco fiunt,in quo ab hominibus vi-
deri poffunt. Si autem illi qui bona opera iuftorum vident, ex illorum exemplo moti fuerint ad facien-
dum alia fimilia bona opera,tunc glorificant patrem noftrum qui in cœlis eft. At nihil horum conuenit
peccato: quia peccatũ non lux vocatur in facris literis,fed tenebræ. Nam Sapiens defcribens difcrimen,
Sapië.17. quod Deus pofuit inter Ægyptios & filios Ifraël, ait: Omnis enim orbis terrarum limpido illuminaba-
tur lumine,& non impeditis operibus continebatur. Solis autem illis fuperpofita erat grauis nox, ima-
go tenebrarum: quæ fuperuentura illis erant. Ipfi ergo fibi erant grauiores tenebræ. In quibus verbis
non folum inferorum ad quem poftea ituri erant, fed ipfos etiam peccatores appellauit tenebras. Sed
apertius in ea quæ eft ad Romanos epiftola hoc docet Paulus, fic dicens: Abiiciamus ergo opera tene-
Rom.13. brarum,& induamur arma lucis.In quibus verbis, vt fatis eft manifeftum, opera bona appellauit arma
lucis,& peccata dixit opera tenebrarum.Qui autem hęc tenebrarum opera facit,non glorificat patrem D
Ioan.8. qui in cœlis eft,imò potius inhonorat eum, prout Saluator ipfe Iudæis alibi dixit: Vos inhonoraftis me.
Prou.21. Rurfum,opera bona placent Deo,& funt illi grata.Nam,vt Salomon ait,facere mifericordiam & iudi-
Rom.12. cium magis placet Deo,quàm victimæ. Et corporis afflictiones pro Deo moderatè fufceptas,Paulus vo
cat hoftiam viuentem,fanctam,Deo placentem. Nec folùm opera ipfa placent Deo, fed ipfa opera fæ-
Heb.13. pe funt caufæ quòd illorum operum autores etiam placeant Deo.Nam de hofpitalitate teftatur Paulus,
quofdam

quosdam per illam placuisse Deo, angelis hospitio receptis. Peccatum autem nũquam placuit Deo, nec
peccator eo tempore, quo in peccato manet. Similiter enim sunt odio Deo, vt ait Salomon, impius & *Sapiẽ.14.*
impietas eius. Superbi nanque (vt ait Iudith) nunquam Deo placuerunt, semper autem Deo placuit *Iudith.9.*
mansuetorum & humilium deprecatio. Propter hoc enim auertit Deus faciem suam à Cain, & noluit *Gene.4.*
respicere illum neque munera illius: quia neque ille neque illa placebant ei. Nam conuertens se pecca-
tor ad Deum, per conuersionem suam placat Deum, contra illum iratum, prout Esaias apertè docuit, sic *Esa.19.*
dicens: Reuertentur ad Dominum, & placabitur Deus. De occisione qua Phinees occidit Israëlitam
coeuntem cum scorto, testatur regius propheta per illam fuisse placatum Deum. Stetit Phinees, inquit *Psal.105.*
ille, & placauit, & cessauit quassatio. Iratus fuerat Dominus contra Niniuitas, adeò vt per Ionã prophe-
tam minaretur illis, ciuitatem illorum infrà quadraginta dierum spatium fore subuertẽdam: sed per ie-
iunium & alias corporis afflictiones placauerunt Deum. Nam videns Deus (vt ait Ionas) opera eorum, *Ionæ.3.*
quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, vt faceret
eis, & non fecit. Peccato autem nunquam placatur Deus, imò potius magis irritatur. Expelle eos (inquit *Psal.5.*
de peccatoribus propheta) quoniam irritauerunt te Domine. Et iterum: Irritauit impius Deum, dixit *Psal.9.*
A enim in corde suo non requiret. Et rursum. Exacerbauit Dominum peccator. Si Deus per peccatum ir- *Psal.17.*
ritatur, quomodo potest esse vt iustus peccet in bono opere, per quod Deus ipse placatur? Fieri enim ne-
quit, imò nec intelligi, Deum propter idem opus simul placari & irritari. Præterea operibus bonis debe
tur ex promissione diuina, præmium, peccatis autem pœna, prout sæpissimè sacræ literæ docent. Nam
Christus dicit se venturum in gloria patris sui cum angelis suis, & tunc redditurũ vnicuique secundum *Matt.16.*
opera sua. Quid autem iusto & quid peccatori sit redditurus, postea per eundem Euangelistam, decla- *Matt.25.*
rauit, dicens: Ibunt ij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Fiet ergo iuxta Lutheri sen
tentiam, vt iustus homo propter idem opus sit dignus pœna, & præmio æterno, qua sententia nihil ab-
surdius & ineptius dici potest. Postremò hæc insana hæresis damnata est in Concilio Tridentino, quod *Cõcilium*
sub Paulo tertio celebratum est, & sessione sexta hunc inter alios multos vigesimo quinto loco protulit *Tridenti-*
latæ sententiæ canonem. Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut *num.*
(quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo pœnas æternas, mereri: tantumque ob id non damna-
ri, quia ea opera Deus non imputat ad damnationem, Anathema sit. Hæc Concilium Tridentinum. Ve
rùm superest vt Lutheri obiectionibus respondeamus. Primò obiicit nobis illud Sapientis: Non est ho- *Eccle.7.*
mo iustus in terra, qui faciat bonum, & nõ peccet. Fatemur quidem nullum esse sine Dei gratia iustum,
neque iustum sine Dei adiutorio posse vitare omne peccatum. Nam sicut gratia exigitur ad initium bo-
ni operis, ita etiam requiritur ad prosecutionem. Quapropter quilibet homo quantumlibet iustus, si à
Deo non fuerit adiutus, in posterum peccabit. Et quòd hunc sensum habeant illa verba Ecclesiastæ, col-
ligitur ex præcedentibus verbis, quibus sic dicitur: Sapientia confortauit Sapientem super decem prin
cipes ciuitatis, hoc est, gratia Dei magis cõfortat hominem quàm omne auxilium humanum, & causam
B huius reddens, statim subiungit: Non est enim homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet. Ac
si diceret: Inde conuincitur gratiam Dei magis confortare hominem quàm omnes principes mundi,
quia adiutus gratia Dei, potest vincere omne peccatum: destitutus tamen Dei gratia, etiam si auxilium *Ibidem.*
omnium principum mundi habeat, non poterit peccatum omne euadere. Ex qua interpretatione patet *1.Ioan.2.*
Ecclesiastem nullo pacto aduersari nostræ sententiæ. Secũdò obiicit nobis illud beati Ioannis in eius pri
ma canonica. Si dixerimus quia peccatum nõ habemus nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est.
Cui obiectioni respõdemus multa esse peccata venialia, à quibus nullus quantũuis iustus liberatur, quin
in multa illorũ labatur: quoniã, vt ait B. Iacobus, in multis offendimus omnes. Non dixit, in omnibus of-
fendimus, sed in multis: non tamen inde sequitur vt omne opus nostrũ sit peccatũ. Ecce Lutherum qui
scholasticos theologos vocare solet sophistas, nunc vno nugacissimo sophismate nos decipere credit.
Quis non videt huius collectionis fallaciam? Omnis homo iustus habet aliquod peccatum, ergo omne *Psal.142.*
opus eius est peccatũ. Sic Lutherus iuxta suã dialecticã didicit ex particulari inferre vniuersalẽ. Sic etiã
accipiendũ est illud Psalmistæ: Nõ intres in iudicium cũ seruo tuo domine, quia nõ iustificabitur in con
spectu tuo omnis viuẽs. Verũ est certè nullũ hominem, si iuxta rigorem iustitiæ diuinę examinetur, inue
niri iustum, quoniam (vt ex Iacobo Apostolo iam diximus) in multis offendimus omnes. Nullus ergo iu
C stus inueniretur, si Deus strictissimè vellet examinare. At qualis est ista collectio: Nullus homo reperie-
tur iustus districtè examinatus, ergo nullum opus hominis est bonum? Omnis enim homo etsi habeat a-
liquod opus propter quod iustus dici non deberet, non tamen inde oportet colligere vt omne opus ho-
minis sit peccatũ. Sic etiam intelligendum est, quod Aug. lib. 9. Confessionũ ait: Væ (inquit) hominũ vi
tæ quantũcunque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Væ vitæ hominum dixit: & non dixit, væ
omnibus hominũ operibus: quoniam etsi nullius hominis vita sit adeò perfecta, vt non habeat admixta
plura venialia peccata, tamen multa sunt opera quæ Augu. peccato carere non dubitat: quoniam in eo-
dem loco B. August. de matre sua loquens, dicit illam multa bona opera fecisse, propter quæ ipse reddit
gratias Deo. Alia etiam opera illam fecisse fatetur quæ egent misericordia diuina, pro quibus se Deum
precari dicit. Tertiò nobis obiicit Lutherus Esaiam prophetam dicentem: Et facti sumus vt immundi
omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Hoc Esaiæ testimonio se triumphasse *Esa.7.*
credit Lutherus, quoniam in vniuersum opera nostra damnare videtur propheta, cùm omnes nostras iu
stitias comparat panno menstruatæ, qui multis maculis respersus est. Verum etsi illud Esaiæ testimo-
nium in faciem Luthero fauere videatur: tamen si litera bene & prout decet inspiciatur, apertissimè co-
gnoscitur nihil pro Luthero dicere. Nam illic propheta non suo nomine loquitur, sed nomine populi:
nec etiam totius populi, sed solùm nomine populi Israëlitici. Nec eo nomine sic loquitur, vt ad omne

tempus sua verba referat, sed solùm ad illud tempus quo propheta illa dicebat: quo tempore abunda-
bat peccatum in populo Israël: propter quod Deus permissurus erat vt in captiuitatem duceretur. Hoc
ergo præuidens Propheta, precatur Deum pro populo, & de illo tempore loquens, ait: facti sumus im-
mundi omnes, & quasi pannus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Quæ verba nomine populi sui pro-
Ibidem. tulit. Alioqui si ad omnes referenda sunt verba illa, quomodo vera erunt quæ sequuntur? Et cecidimus,
inquit, quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Non est qui inuocet no
men tuum, qui consurgat & teneat te. Nunquid Esaias non inuocauit nomen Dei? Absit vt quis hoc di-
cere audeat. Si ergo hæc verba ad Esaiam, & ad alios qui Deum coluerunt, & nomen eius inuocauerit, D
referri non possunt: nec etiam alia, quæ Lutherus obiicit, referri ad eos poterunt, cùm omnia illa verba
vno orationis decursu de eisdem personis dicantur. Et quòd illa verba sint referenda ad solum illud tem
pus captiuitatis, coniici facilè potest ex verbis quæ parum infrà subiungit propheta, dicens. Ne irascaris
Domine satis, & ne vltra memineris iniquitatis nostræ. Ecce respice, populus tuus omnes nos. Ciuitas
sancti tui facta est deserta. Sion deserta facta est, Hierusalē desolata est: domus sanctificationis nostræ, &
gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia no-
stra versa sunt in ruinas. Hæc autem verba apertissimè dicūtur de captiuitate populi Israëlitici, ad quod
tempus reliqua verba illius capitis referuntur. At ex hoc quòd illo tempore omnes iustitiæ fuerint sicut
pannus menstruatę, non licet colligere ita esse omni tempore. Adde quòd beatus Hieronymus refert il-
la verba esse interpretanda de operibus factis ante Christi incarnationem sub tempore videlicet legis
Mosaicæ, & non de operibus factis sub lege Euangelica, ita vt si quis nunc sub lege Euangelica cæremo
nias legis veteris seruare vellet, omnes iustitię eius erunt sicut pannus menstruatæ. Et iustitias legis vete-
ris, si ad iustitias nouæ legis comparentur, dicit eas debere dici immunditias. Ex quibus omnibus con-
Gregori⁹. uincimus, illud Esaiæ testimonium nullo pacto fauere Luthero. Quarto loco nobis obiiciunt beatum
Gregorium, qui libro nono moralium, capite primo, hæc ait: Quia sanctus vir omne meritum virtutis
nostræ vitium esse conspicit, si ab interno arbitrio districtè iudicetur, ideo rectè subiungit. Si voluero
contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille. Hæc Gregorius. In quibus verbis, vt fi-
deliter causam aduersariorum referam, duo annotanda sunt. Primum est quod eloquutio illa Gregorii
est vniuersalis ad omne opus bonum. Alterum est quòd dicit verba illa esse dicta à beato Iob, non qui- A
dem propter solam humilitatem, propter quam sæpe homines iusti falsa contra se dicere solent: sed ideo
dicta esse ait, quia vera erant. Nam dixit sanctum virum conspicere omne meritum virtutis nostræ esse
vitium. Non autem conspicimus, nisi id quod re vera est. Hoc Gregorii testimonium adeò æstimant Lu-
therani, vt putent se per illud triumphare de nobis. Sed re vera ego valde miror, quod non vereantur il-
lud contra nos proferre, cùm ipsi sanctorum omnium testimonia pro libito suo reiiciant, dicentes illos
fuisse homines, vt nos, qui perinde potuerunt decipi, ac nos. Deinde in illo Gregorii testimonio est ali-
quid quod aliam illorum doctrinam falsam esse testatur. Nam illi negant meritum aliquod esse in bonis
nostris operibus, quod tamen Gregorius in verbis præfatis apertè fatetur. Si Gregorii testimonium ali-
quod robur habet, oportet vt illi fateantur aliquod esse in nostris virtutibus meritum, quia Gregorius
Deut. 25. illud esse testatur. Si Gregorium pro hac parte reiiciunt, cur non verentur illud nobis pro alia parte ob-
iicere? Iustum siquidem est vt in duello arma sint æqualia. Iustum etiam est, vt qua mensura quisque a-
lium metiri voluerit, eadem & seipsum metiatur: quia iure diuino & naturali prohibitum est, ne quis
in suo sacculo diuersa pondera, aut diuersas mensuras habeat. Sed ne huiusmodi coloribus videar fuge-
re vim argumenti, volo respondere testimonio Gregorii, & ostendam nihil illis fauere. Nam Gregorius
non dixit absolutè, & sine vlla limitatione omne meritum virtutis nostræ esse vitium, sed addidit statim
limitationem conditionalem, dicens: Si districtè iudicetur. Et nos adiecta hac conditione etiam fate-
mur, omne opus hominis bonum, esse vitium, si Deus illud districtè iudicare velit, iuxta rationes debi-
torum quibus illi ex natura sumus debitores, & nō iuxta misericordiæ suæ rationem, qua rigorem illum
iustitiæ temperare voluit. Nam posset Deus, si vellet, multo plura & maiora à nobis exigere, quàm nunc
exigit: quia tot & tanta nobis contulit, vt si totum id quod agere possumus, illi tribueremus: & in illum
Chrysost. solum referremus, adhuc mediam debiti partem non solueremus. Ideo Chrysostomus in libro de com-
punctione cordis, ait: Etsi millies moriamur, etsi omnes virtutes animæ expleamus, nihil dignum ge- B
rimus ad ea quæ ipsi à Deo percepimus. Et iterum in quadam homilia ait: Si totum tempus vitæ huius
occupent obsequia, laudes teneant, gratiarum actiones insistant, non poteris pensare, quod debes. Hæc
Chrysostomus. Et hoc est quod dixit Iob. Verè scio quod ita sit, & quod non iustificetur homo compo-
situs Deo. Si voluerit cōtendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille. Ac si diceret: Si quis
cum Deo dati & accepti rationem ponere voluerit pro quibuslibet mille à Deo receptis, non poterit as-
signare vnum quod ille donauerit. Et propterea dicit se verè scire, quòd nō iustificabitur homo compo-
situs Deo, hoc est, ad rationem computi positus cum Deo. Si iuxta hunc rigorem iustitiæ Deus iudicare
vellet, multa & innumera nobis deessent ad tantorum debitorum solutionem: multa etiam in nostris o-
peribus, quantumlibet etiam rectè factis, deficerent, propter quæ meritò illa damnari possent. Conside-
rans igitur B. Gregorius summam Dei bonitatem, & eximia ab illo nobis collata beneficia, cōspexit nos
tantum Deo debere, vt si Deus à nobis iuxta debiti rationē exigere vellet, nunquam debitam persoluere
possemus. Ob hanc igitur causam dixit, omne meritum virtutis nostræ esse vitium, & omnem iustitiam
nostram esse iniustitiam, si à Deo districtè iudicetur. Quia quantumlibet conemur, nunquam possumus
tam ex animo, & tam purè, atque feruenter deo seruire, quā ipse à nobis posset exigere, si vellet. Sed pro- C
pter suā misericordiam, cōsiderans quod caro sumus & lutū fragile, & quod fortitudo nostra nō est for-
titudo lapidū, neque caro nostra ænea est, noluit à nobis tot & tanta exigere, sed solā decem præceptorū
possibilem

possibilem nobis obseruationem. Hac igitur tanta nobis à Deo exhibita misericordia, multa nunc verè
non sunt peccata, quę aliàs si Deus iuxta rigorem iustitiæ iudicare voluisset, peccata meritò censenda es-
sent. Aduersus hunc Lutheri errorem scripsit egregiè Ioannes Roffensis episcopus in sua assertione con-
futationis Lutheranæ articulis duobus, videlicet tricesimo primo, & tricesimo secundo. Scripsit etiam
Iodocus Clithoueus in suo Antiluthero, & Gaspar Sagerus Minorita in suo Scrutinio diuinæ scriptu-
ræ, Conatu tertio. Et nos etiam adhuc aliquid dicemus infrà in titu. de peccato, & in tit. de pręcepto.

SEcunda hæresis docet nullum opus esse bonum, nisi fiat ex puro & syncero amore, quacunque ex
causa fiat, etiam spe mercedis æternæ. Huius erroris autor primus fuit quidam Bugautius de monte *Bugauri*
Falcone, qui hoc docens in partibus Cataloniæ, damnatus fuit cum suo errore per Sancium Tarraco-
nensem archiepiscopum. Hæc referuntur à fratre Bernardo de Lutzemburgo in suo catalogo hæreti-
corum. Hic error damnatur testimonio prophetæ dicentis: Inclinaui cor meum ad faciendas iustifica- *Psal. 118.*
tiones tuas in æternum propter retributionem. Et Dominus eleemosynam persuadens, ait: Facite vo- *Luc. 16.*
bis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Quibus
verbis docet nos facere eleemosynam propter vitam æternam habendam. Et alibi sæpe postquam ali-
quid præceperat, statim subiunxit promissioné vitæ æternæ cuicũque facienti illud, vt per spem præmij
D alliceret hominem ad opus præceptum. Agite (inquit) pœnitẽtiam appropinquabit regnum cœlorum. *Matt. 4.*
At si opus factum spe vitæ æternæ esset malum, Christus non alliceret nos per spem præmii ad illud fa-
ciendum. Præterea Paulus Apostolus ait: Quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe- *1. Cor. 6.*
fructus percipiendi. Et idem Paulus sæpe etiam per spem præmii ad virtutis opera hortatur. Nescitis *Ibidem.*
inquit ille, quod ii qui in stadio currunt omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Sic currite
vt comprehendatis. Quibus verbis per metaphoram sumptam ab iis, qui ex contentione currunt ad
brauium propositum, admonet ad cursum celerrimum in via mandatorum Dei, propter præmium vitæ
æternæ in fine cursus acquirendum. Timotheum discipulum etiam ad boni operis exercitium admo- *1. Tim. 4.*
net per spem præmii, sic dicens: Exerce autem teipsum ad pietatem, nam exercitatio corporalis ad mo-
dicum vtilis est. Pietas autem ad omnia vtilis est, promissioné habens vitæ, quæ nunc est & futuræ. Hoc
idem fecit Petrus Apostolorum princeps in secunda sua canonica epistola, hæc dicens: Satagite vt per *2. Pet. 1.*
vestra bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Rursum beatus Paulus, aliquos
laudat propter bona opera, quæ tamen ipsemet testatur illos fecisse propter spem mercedis æternæ.

Gratias agimus Deo (inquit ille Collossensibus scribens) & patri Domini nostri Iesu Christi semper *Col. 1.*
pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Iesu & dilectionem quam habetis in sanctos
omnes propter spem quæ reposita est vobis in cœlis. Et in epistola ad Hebræos laudat Abraham de fi- *Heb. 11.*
de & obedientia quam habuit propter spem vitæ æternæ, sic dicens: Fide qui vocatur Abraham, obe-
diuit in locum exire, quem accepturus erat hæreditatem, & exiit nesciens quò iret. Fide demoratus
est in terra repromissionis tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob cohæredibus re-
A promissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor
Deus. Dicens, fundamenta habentem ciuitatem, cœlestem gloriam significauit: quia hæc tam firma
habet fundamenta, vt nunquam corruere possit. Fundamentum enim cui illa innitur, est promissio
diuina, dicens: Ibunt iusti in vitam ęternam. In spem huius ciuitatis tam firma fundamenta habentis,
voluit Abraham demorari in terra repromissionis tanquam in aliena, in casulis vilibus habitando.
Cùm igitur Paulus illud Abrahę opus propter spem mercedis æternæ factum laudet, apertè conuinci-
tur inde, non esse malum omne opus spe mercedis æternæ factum. Deinde in eadem epistola Mosem
laudat de fide per quam res omnes huius mundi contẽpsit, causamque huius cõtemptus reddens, nullã
aliam expressit nisi spem mercedis æternę. Sic enim ait: Fide Moyses grandis factus negauit se esse filiũ *Ibidem.*
filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem,
maiores diuitias existimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remune-
rationem. Cùm negauit se esse filium filię Pharaonis, regiam dignitaté cõtempsit, ac proinde honores
huius seculi se pro nihilo habere ostendit. Eligens affligi cum populo Dei qui in luto & latere seruiebat
magis quàm temporalis peccati habere iucunditatem, apertissimè declarauit, quanti mundi huius deli-
tias æstimauerit. Cùm verò improperium Christi, hoc est, iniurias vel pro Christo, vel ad Christi simi-
litudinem patienter toleratas, maiores æstimauit thesauro Ægyptiorum, manifestè ostendit, quid de
huius seculi diuitiis senserit. Causam autem, à qua totus iste rerum temporalium contemptus processe-
rit, Paulus expressit, dicens: Aspiciebat enim in remunerationem. Credidit siquidem Moyses alia mul-
tò maiora bona in posterum manere, quæ Deus humilibus & huius mundi contemptoribus daturus
erat, & propter hanc remunerationem quam credidit futuram, voluit huius seculi diuitias, honores,
B & delitias, contemnere, vt in alia vita diuitias & delitias nunquam defuturas haberet. Non est ergo ma-
lum opus quod fit spe mercedis æternæ, quanquàm ego non crediderim, tale opus esse meritorium ni-
si à charitate procedat, quoniam charitas est radix à qua tota vis meriti oritur. Verũ & si tale opus quod
præcisè in spe præmii fit, non sit meritorium, non tamen ideo est malum, quoniam sicut nec omne bo-
num opus est meritorium, ita nec omne quod à ratione meriti deficit est malum. Potest etiam aliquod
opus à charitate oriri, & quod agens illud alliciatur ad illud operandũ per spem præmii, ita tamé quod
licet præmio esset frustrandus non cessaret ab opere, quoniam operatur ex charitate, quamuis allicitur à
spe præmii. Tale ergo opus sic factum erit bonũ & meritorium, & factũ spe mercedis ęternę. Et qui sic
operatur, non est cẽsendus mercenarius talis, qualem illũ depingit Saluator noster, quum illũ distinguit
à bono & vero pastore. Nã ille non ex charitate, quas oues efficitur, sed sola mercedis spe pascit oues.
Mercenarius autẽ (inquit Saluator) fugit, quia mercenarius est, & nõ pertinet ad eũ de ouibus. Ille autẽ *Ioan. 10.*

est ad qoem pertinet de ouibus qui sic illis afficitur, & sic illas curar ac si essent suæ. Et hic quamuis ex
labore suo aliquam speret mercedem, non est censendus mercenarius: quia etiam si talem non spera-
ret mercedem, nihilominus illas pascere curaret, & quamuis lupum ad oues venientem videret, non fu-
geret. Hic ergo qui isto modo sui laboris mercedẽ sperat, sicut non censetur apud Deũ mercenarius ma-
Cõcilium lus, ita etiam ab eo pro huiusmodi labore acceptatur ad vitam æternã. Deniq; hæc Lutheri sententia dã-
Tridenti- nata est in concilio Tridẽtino, quod sub Paulo tertio celebratũ est, quod sessione sexta canonem vnum, C
num. videlicet trigesimum primum de hac re protulit, cuius hæc sunt verba: Si quis dixerit, iustificatũ pecca-
re dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema sit. Hæc concilium Tridentinum. Contra
hanc hæresim nescio aliquem ex professo scripsisse, quamuis multos vidi, qui contra errores Lutheri &
sectatorum illius scripserunt.

TErtia hæresis docet esse hominis imperfecti exercere se in operibus virtuosis: quapropter ait ho-
minem cùm ad vltimum statũ perfectionis venerit, nulla bona opera debere facere. Huius tam de-
Begardi. mentis erroris autores fuère Begardi & Beguinæ. Lutherus tamen truculentior bestia, istorum hæreti-
Beguinæ corum errorem auget, dicens non solùm homini perfecto, sed nulli alteri homini esse necessaria opera
Lutherus. ad vitam æternam consequendam, quoniam (vt ait) sola fides sine operibus sufficit. Verùm hunc eius
errorem iam suprà expugnauimus in tit. de fide, hæresi. 2. vbi ex sacris literis ostendimus opera esse cui-
cunque homini necessaria, vt vitam ęternam assequi possit. Contra Begardos & Beguinas concedentes
opera esse necessaria hominibus imperfectis, non autem perfectis, est testimonium quod Christus de-
Matt. 11. dit de Ioanne baptista, dicens: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quibus ver-
bis apertè docuit Ioannem Baptistã ad eum virtutis gradum peruenisse, vltra quẽ nullus inter natos mu-
lierum progressus est. At de eodem Ioanne Baptista euãgelista refert quòd se exercuerit in operibus ab-
stinentiæ, & Christus illum laudauit coram Iudęis de admirabili illius temperantia & fortitudine, ita
vt nec aduersis deprimeretur, nec prosperis erigeretur. Non est ergo hominis imperfecti exercere se in
Gal. 5. operibus studiosis. Præterea, Paulus Apostolus ait: Qui autem sunt Christi, carnem suã crucifixerunt cũ
vitiis & concupiscentiis. Homo ergo quantumlibet perfectus, oportet vt crucifigat carnem cum vitiis,
alioqui non erit Christi. Quòd si fortè vim facere volunt in verbo præteriti tẽporis, ita vt eos dicat Pau-
lus ad Christum pertinere, qui iam crucifixerunt carnem suam: nõ autem eos qui eum crucifigunt: quo- D
1. Cor. 6. niam tunc cum operatur, est dispositio ad perfectionem: quæ tunc habetur cùm fuerint opera facta,
2. Cor. 12. non cùm fiunt: hoc reiicitur eiusdem Pauli testimonio, qui de seipso ait: Castigo corpus meũ, & in ser-
uitutem redigo, ne fortè cũ aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et hoc dicit homo ad tertium cœ-
lum raptus, qui vidit arcana Dei quæ non licet homini loqui, homo inquam electus à Domino vt esset
vas in quod Deus infunderet oleum gratiæ suæ. Iste castigat corpus suum, & non verentur impij Begar-
di asserere esse hominis imperfecti exercere se in operibus studiosis. Rursum, ipse Christus fons & ori-
go totius perfectionis, ieiunauit, & alia virtutis opera fecit: nullus tamen citra impietatem erit tam de-
mens, vt Christo aliquam imperfectionem impingat. Demum hic error damnatus est in concilio Vien-
nensi sub Clemente. 5. celebrato: in quo damnati sunt octo Begardorum & Beguinarum errores, quo-
rum vnus est is de quo modo loquuti sumus. Huius autem concilii definitio habetur in libro Clemen-
tinarum epistolarum, titulo de hæreticis, capitulo cuius initium est, Ad nostram, &c.

QVarta hæresis docet nullum opus humanum quantumlibet bonum, esse vitæ ęternæ meritorium,
neque ad vitam æternam assequendam necessarium. Huius hæresis inuentor & primus autor est
Lutherus, qui semper operibus humanis detraxit. Vt autem hoc non sine ratione dixisse videatur, spe-
cie pietatis hanc hæresim obtexit, dicens eos qui operibus humanis meritum gloriæ tribuunt, derogare
meritis Christi, quibus solis salui facti sumus. At si opera nostra bona mererentur vitã æternã, non solis
Lutherus. Christi meritis, vt Lutherus ait, saluarentur. Hęc hæresis necessariò consequitur, ex alia eiusdem Luthe-
ri, de qua in primo loco huius tituli de operibus disseruimus. Eo siquidẽ loco diximus illum asserere, o-
mnia hominis opera quantumlibet rectè facta esse peccata, & iustum dicit in omni bono opere peccare. A
Nam si omne opus humanum est peccatum, necessariò cõsequitur, vt per nullum opus possit homo vi-
tam ęternam mereri. Absurdum enim esset, & ab omni ratione alienum, si diceretur hominem per pec-
cata mereri vitam ęternam, quia peccato debetur pœna, & non præmium. Nullus est tam demens vt di-
cat, hominem mereri apud Deum præmium per illius offensam, per quã illum irritauit & exacerbauit.
Hac ergo ratione benè circunspecta non possum non mirari, quomodo multi alii ex Lutheri factione
sibiipsis constare possint. Nam Philippus Melancton, & Ioannes Caluinus, & Martinus Butzerus, &
Ioannes Spangebergus, denique omnes protestantes in confessione Augustana fatentur meritum ope-
rum nostrorum: quia viderunt testimonia sacræ scripturę & sanctorum doctorum tam aperta, vt coa-
Melanct. cti fuerint fateri meritum aliquod in nostris operibus. Philippus Melancton in locis cõmunibus, titu-
lo de bonis operibus circa finem capituli, hæc ait. Tertiò sciendum est, etiam præmia proposita esse bo-
nis operibus, seu bona opera mereri præmia corporalia & spiritualia. Et paucis interpositis, subdit: Hic
autem sciendum est, nos loqui de bonis operibus iustorum. Prius enim accipienda est fide remissio pec-
catorum, reconciliatio & acceptatio ad vitam æternam, & hæc donatur per misericordiam propter
Christum, vt maneat certa. Et in fine illius capituli denique ait: Et vt sępe iam dictum est, tribuatur mer-
ces operibus, ita ne fiat incerta remissio peccatorum. Item ne transferatur beneficium Christi in no-
strorum operum dignitatem, persona iustificatur coram Deo gratis fide, quæ nititur tantum misericor-
dia, postea placent Deo bona opera & merentur mercedem. Hæc Philippus Melancton. In quibus ver-
bis etsi fatetur bona opera mereri præmia corporalia & spiritualia, nunquam tamen apertè fatetur nos B
per bona opera mereri vitam æternam. Et hanc Philippi sententiam multò apertius declarat Ioannes

Spangebergus, qui in sua Margarita theologica, titulo de bonis operibus, quærens an bona opera mere-
antur vitam æternam, hæc ait, Nequaquam sentiendum est quod propter dignitatem & mundtiam bo *Ioannes*
norum operum detur vita æterna. Sed est beneficium gratuitum, & datur per misericordiam propter *Spange-*
Christum. Et ratio est, quia nostra obedientia semper adhuc est immūda, nec placet propter seipsam, sed *bergus.*
placet propter Christum. Et aliquibus interiectis subdit, Nec eludi sinamus cauillatione, quæ fingit sy-
necdochen videlicet, etiam si bona opera non sint totale meritum, tamen esse aliquod partiale, & minus
principale meritum: quia sic niteretur fides illo partiali quod est impossibile. Est enim contradictio, sta-
tuere quòd gratis accipiamus vitam æternam per misericordiam propter Christum, & imaginari quòd
nostra obedientia mereatur vitam æternam. Et post pauca iterum ait. Sic ergo sentiendum est, & si no-
stra obedientia non est meritum vitæ æternæ, nec propter eam saluamur, sed propter Christum gratis:
tamē est debitum quod necessariò sequi debet, & meretur præmia corporalia & spiritualia, quæ partim
in hac [illegible] partim post hanc vitam reddentur. Hæc ille Ioannes Spangebergus. In quibus verbis fatetur
nece[illegible] operam ad vitam æternam assequendam: quia dicit obedientiam esse debitum quod ne-
cessario sequi debet, & illam mereri præmia corporalia & spiritualia, tamen apertè negat illam mereri
vitam æternam. Idem prorsus dicit Ioannes Caluinus in suo illo libello, quem ędidit contra decreta da- *Caluinus*
ta à Concilio Tridentino in sexta sessione, cap. 16. & canone. 32. Isti omnes fatentur nostris operibus in-
esse aliquod meritum, cui respondent præmia corporalia & spiritualia, quamuis non vita æterna. Et hi
C omnes pariter dicunt. Iustum hi in omni bono opere peccare. Quæ duæ assertiones contra se inuicē a-
pertissimè pugnant. Quoniam, vt iam dixi, non est possibile vt quis apud Deum mereatur præmium ali
quod spirituale per peccatū, cùm scriptura sacra apertè testetur, odio simul esse Deo impium & impie-
tatem eius. Sed Caluinus intelligens optimè hanc sententiarum pugnam, vt illas conciliaret, dixit, ope- *Sap. 14.*
ra nostra quamuis ea se sint peccata, hoc tamen nomine esse accepta Deo, quòd ille paterna indulgentia
ignoscit quicquid in illo est vitiosum. Verùm in hac sua conciliatione operam perdidisse & laterem la-
uasse mihi videtur Caluinus: quoniam nihil minus agit quā id quod agere nititur. Nam, aut Deus in no
stris operibus, id quod est culpabile, ignoscit quum fiūt, aut postquam facta sunt. Si cùm fiunt ignoscit,
necessariò cogetur Caluinus fateri aliquod opus hominis non esse peccatum. Si autem postquam facta
sunt, Deus ignoscit, necessarium est, vt fateatur opera illa non esse meritoria quum fiebant, aut simul esse
meritoria & peccata. Magis ergo sibi constat in hac parte Lutherus, quā hi omnes illius sectatores, quo-
niam Lutherus, vt à principio dixi, asserens omnia opera hominis esse peccata, consequēter asseruit nul-
lum opus humanum mereri vitam æternam. Omnes isti etsi aliqua ex parte contra se inuicem pugnent,
concorditer tamen asserunt, in nullo opere humano quantumlibet bono, esse meritum vitæ æternæ. Vt
autem hanc assertionem hæreticam esse apertè conuincamus, oportet ante omnia statuere quid sit meri
tum, ne fortè in æquiuoco laboremus, aut de varia vocis significatione contendamus. Sed quia omne æ-
quiuocum, vt Aristoteles docet, prius est diuidendum quàm diffiniendum, ideo varias meriti significa-
tiones distinguere oportet, & posteà meritum diffiniemus iuxta illam significationem, qua vti debemus
in præsenti disputatione. Nomen meriti apud Latinos & probatos autores, non solum tribuitur bonis,
sed etiam malis operibus humanis, ita vt per mala opera pœnam mereri dicant, perinde ac per bona ope
D ra, præmium. Ouidius libro quarto Metamorphoseos dixit.

Quam meruit pœnam solus, digessit in omnes.

Et idem in epistola quinta iterum dixit:

Leniter ex merito quicquid patiare ferendum est.

Vatinius in quadam epistola ad Ciceronem dixit. Scis meam fortunam, nescio quomodo facilè obtre-
ctatores inuenerim, non meo me hercle merito. Hęc ille. In quibus verbis, vt apertè constat, meritum est
positum pro culpa. Neque apud solos prophanos autores inuenitur meriti nomen malis operibus tribu- *2. Par. 19.*
tum, sed etiam apud sacras literas. Nam Iehu Propheta Domini, vt sacra refert historia, dixit ad Iosa-
phat regem Iuda. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungebaris: & idcirco
iram Domini merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te. Et de Aman suspenso in ea epistola quam ad *Hester. 16*
omnes sibi subiectas prouincias scripsit Assuerus, dixit: Non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit. *Iob. 11.*
Et Sophar Naamathites, ad Iob loquens ait. Vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi, vt
ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quod multiplex esset lex eius, & intelligeres quòd multo minora exi *Heb. 10.*
garis ab eo quàm meretur iniquitas tua. Denique Paulus ad Hebræos scribens ait. Irritam quis faciēs le-
gem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora
mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo san-
ctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliā fecerit? In his omnibus locis apertissimè dicitur, iniquitatem
mereri pœnam. De hoc merito nulla est mentio in statu præsentis disputationis, sed de illo solo merito
bonorum operum, cui correlatiuè respondet, pręmium bonum. Hoc autem meritum scholastici docto-
res duplex esse dicunt: alterum appellantes meritum de condigno, alterum verò meritum de congruo.
Non tamen omnes scholastici doctores hanc meriti diuisionem probant: quoniam eorum aliqui meri-
A tum de congruo prorsus reiiciunt, tāquam id quod meritum dici nequaquam meretur: propterea quòd
illi neque ex dignitate sua, neque ea lege debetur præmium, sed ex sola congruitate gratis acceptatur ad
præmium. De qua re ego impræsentiarum contendere nolo: quoniam magis de nomine quàm de re ip-
sa contendere mihi videntur, qui pro merito de congruo suscipiendo, aut reiiciendo contendunt. Dein
de, & si ego meritum de congruo amplectendum esse dicerem, illud longissimè abest à statu præsentis
disputationis: quoniam de solo merito de condigno loquimur, quum dicimus, hominem iustum per bo
na opera mereri vitam æternam. Sunt etiam adhuc alii scholastici Theologi qui trepidantes timore, vbi *Marsili⁹.*

nulla erat timendi ratio, tertiam meriti ſpeciem quæſierunt, quam vocant meritum de digno. Nam vi-
Rom.8. dentes Paulum dicentem, paſſiones huius ſeculi, non eſſe condignas ad futuram gloriam, negarunt ho-
minem per bona opera poſſe mereri de cōdigno vitam æternam. Sed ex alia parte conſpicientes ad pro-
miſſiones diuinas, quibus Deus promiſit ſeruantibus mandata ſua, ſe daturum vitam æternam, coacti
ſunt fateri, meritum vitæ æternæ eſſe in obſeruatione mandatorum Dei, quod appellarunt meritum de
digno. Verùm iſti non aduerterunt idem prorſus eſſe apud Latinos & probatos autores dignum & con-
dignum, & neutrum altero excellentius eſſe, ſed vtrunque paritatem quandam ſiue æqualitatem ſigni-
ficare inter meritum & præmium. Et huic rei teſtimonium præbet quòd Eraſmus Roterodamus in ſua
tranſlatione noui teſtamenti, vertens illum locum Pauli, ex quo iſti trepidandi occaſionem immeritò
acceperunt, non vertit vocem Græcam ἄξια, per condignas aut dignas, ſed per pares, ſic dicens. Nam re-
puto non eſſe pares afflictiones præſentis temporis, ad gloriam quæ reuelabitur erga nos. Ex quibus ver
bis conſtat Paulum ſolummodo negaſſe paritatem inter opera noſtra & gloriam quæ nobis [illegible]danda.
At cùm hæc paritas ita bene explicetur per nomen digni, ſicut per nomen condigni, fruſ[illegible]runt B
per illud nomen fingere tertiam meriti ſpeciem, quæ non dicatur meritum de congruo ne[illegible] condi-
gno: ſed de digno, præſertim cùm in re ipſa nihil prorſus differunt ab illis qui meritum de condigno tri-
buunt operibus bonis reſpectu gloriæ. Cùm igitur de ſolo merito de condigno ſit præſentis controuer-
ſiæ ſtatus, illud ſolum in præſentiarum diffinire oportet. Meritum de condigno eſt opus liberum, cui ex
naturali & propria dignitate, aut ex lege debetur præmium. Cùm dico meritum eſſe opus, nomine ope
ris non ſolum alicuius rei actionem, ſed etiā omiſſionem intelligi volo, prout omnes ſcholaſtici Theolo-
gi docēt intelligi oportere in diffinitione illa vulgari qua Auguſtinus diffinit peccatum, ſic dicens. Pec-
catum eſt dictum factum vel concupitum contra legem Dei. In qua diffinitione, vt illa ſit perfecta, per
hanc vocem, dictum, intelligi oportet etiam omiſſionem dicti, & per hanc vocem, factum, omiſsionem
facti. Eodem modo, in diffinitione meriti, quam nos modò dedimus nomine operis intelligi volo etiam
omiſsionem operis. Quod ideo me admonuiſſe lector intelligat, quoniam ſcio aliquos eſſe ſcholaſticos
Theologos, qui contendunt hominem non ſolum per opus, ſed etiam per operis omiſſionem poſſe me-
reri. De qua re ego nolo contendere, quia in hoc opere non pro hominum placitis, ſed pro ſola fide Ca-
tholica certare decreui. Et ideo vt omni hominum ſententiæ in diffinitione meriti ſeruirem, admonui
lectorem, vt nomine operis intelligeret, ſi vellet, & ſui opinioni conueniret, etiam operis omiſsionem.
Opus autem ipſum, vt meritum dici poſsit, liberum eſſe oportet: quoniam quod voluntatis libertate
caret, meriti rationem habere non poteſt. Nihil enim humanum Deo placere poteſt quod ab hominis
voluntate non procedit. Et ideo in omni oblatione, quæ Deo offerenda eſt, primum quod Deus ab ho-
Prou.23. mine petit, eſt propriæ voluntatis oblatio. Præbe fili mi (inquit Sapiētia diuina) cor tuum mihi. Et me- C
2.Corin.9 ritò iam tāquam commune prouerbium dicitur, non placere Deo coacta ſeruitia: propter id quod Pau-
lus ait. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſsitate, hilarem enim da-
torem diligit Deus. Nemo etiam, vt Auguſtinus docet, peccat in eo quod vitare non poteſt, & inde ſe-
quitur, vt nemo mereatur in eo quod neceſſariò & non liberè facit. Non enim minorem exigit volunta-
tis libertatem meritum quàm peccatum: quia in his quæ à natura inſunt, vt Ariſtoteles ait, neque lauda-
mur neque vituperamur. Et Tertullianus libro ſecundo contra Marcionem ait. Nec boni, nec mali mer
Tertullianus. ces iure penſaretur ei, qui aut bonus aut malus neceſsitate fuiſſet inuentus, non voluntate. Hæc ille. Di-
ximus etiam ad rationem meriti de condigno perfectam neceſſariò exigi, vt operi bono & libero debea-
tur, aut ex ipſa operis natura, aut ex lege præmium illud reſpectu cuius dicitur meritum. Non enim ſem
per oportet vt præmium ſit debitum ex ipſa operis natura: ſed ſatis eſt, vt ſit debitum ex lege. Nam lex
poteſt facere paria, quæ ex ſua natura erant imparia. Lex naturæ docet, vt omne promiſſum ſit debitum,
& inde euenit vt promiſsione data paria fiant quæ illa ſecluſa non fuiſſent paria. Vt autem hoc manife-
ſtum faciam, in exemplum profero illam promiſsionem quam rex Saul dedit, quum Goliath gigas ille
fortiſsimus omnibus filiis Iſraël, quos ad ſingulare certamen prouocabat, metum & pauorem incutie-
1.Reg.17. bat. Virum inquit, qui percuſſerit eum, ditabit rex diuitiis magnis, & filiam ſuam dabit ei, & domum pa
tris eius faciet abſque tributo in Iſraël. Poſt datam hāc promiſsionem, Dauid percuſsit Goliath interfe-
citque illum, & ſic factus eſt dignus vt filiam regis acciperet in vxorem. Hac regis promiſsione ſecluſa
quamuis Dauid propter victoriam illam magno aliquo præmio fuiſſet dignus, non tamen tanto, vt rex D
filiam ſuam daret in vxorem. Fuiſſet enim adhuc Dauid qui oues paſcebat, & fratrum minimus erat, im
par filiæ regis: ac proinde indignus, vt filiam regis acciperet in vxorem. Nam, vt optimè quidam dixit,
non bene conueniunt impares ad aratra iuuenci. Data hac meriti diffinitione, opus eſt vt petamus à Lu-
thero & illius aſſeclis aut ſectatoribus, an placeat illis hæc diffinitio meriti, & iuxta illam dicat, opera
humana non eſſe vitæ æternę meritoria, an verò illi diffinitioni velint aliquid addere aut detrahere. For-
tè illi dicent, illam diffinitionem illis non placere, propterea quòd illi fortaſsis putant eſſe neceſſarium,
ad veram meriti rationem, vt opus ex ſua natura ſit dignum tali pręmio, & quòd naturali operis digni-
tati illud pręmium debeatur: & non eſſe ſatis quòd illi debeatur ex lege. Si illi ſe ita ſentire dicent, hac
ſola ratione conſtabit, illos de ſolo nomine, ac de ſola nominis ſignificatione contendere nobiſcum.
Nam iuxta hanc nominis ſignificationem, nos omnes fatemur nullum opus humanum quantumlibet
bonum, eſſe meritorium vitę ęternę, quia non eſt illi ex ſua natura ęquale, quia terrena non ęquantur
cœleſtibus, neque temporalia ęternis. Iuxta hanc quippe naturalem condignitatem ſiue paritatem in-
Rom.8. telligimus Paulum dicentem, paſsiones huius temporis non eſſe condignas ad futuram gloriam, quę re
uelabitur in nobis. Et de hac eadem dignitate & paritate intelligimus omnes ſanctos doctores, quoties
dicunt opera noſtra non eſſe meritoria aut digna vita ęterna. Nam tunc conſiderarunt illi ſolummodo
naturalem

A naturalem bonorum operum valorem, & illum à valore & iusta vitæ æternæ æstimatione longissimè
distare, prudenter dixerunt. Verè siquidem & sanctè dixit Chrysostomus in libro de compunctione cor-
dis. Et si millies moriamur, & si omnes virtutes animæ expleamus, nihil dignum gerimus ad ea quæ ip si
à Deo percepimus. Et in homilia septuagesima iterũ ait: Quicquid gesseris, parũ est, quicquid feceris, mi
nus est. Omne enim meritum breue est comparatione donorum: numera beneficia si potes, & tunc con-
sidera quid mereris. Et post pauca subdit. Si totũ tempus vitæ huius occupent obsequia, laudes teneant,
gratiarũ actiones insistant, nõ poteris pensare quod debes. Et aliquibus interpositis, addit. Sit licet ex-
cellens hominum meritũ, sit naturæ iura conseruans, sit legum iussis obtemperans, fidem impleat, iusti-
tiam teneat, virtutes exerceat, damnet vitia, peccata repellat, exemplum semet imitãtibus præbeat, ni-
hil est respectu eiusdẽ. Hæc Chrysostomus. Quæ omnia nos libenti animo fatemur, & extensis, vt aiunt,
vlnis amplectimur: quoniam nec sumus tam rudes, neque tam arrogãtes, vt naturalem operum nostro-
rum valorem (qui re vera minimus est) æquare velimus excellentissimæ dignitati & immenso valori
gloriæ cœlestis. Et hinc conuincimus Lutherum & omnes illius asseclas & sectatores falsò nos calum-
niari, & de arrogantia accusare, tanquam nos velimus opera nostra æquare cum inæstimabili valore vi-
tæ æternæ. Capiendo ergo meriti nomen, vt significat æqualitatem ex ipsius natura inter ipsum & præ-
mium, non contendimus de re ipsa cum Luthero, sed conuenit inter nos & illum de hac sententia, quòd
opera humana quantumlibet bona, non sunt sic meritoria vitæ æternæ. Posset tamen, qui esset conten-
tionis (quam ego vehementer abhorreo) cupidus de ipsa nominis significatione cum Luthero & illius
sectatoribus, non absque ratione cõtendere. Nam si ad veram & perfectam meriti rationem necessariò
B exigitur, vt meritum ipsum iuxta naturalem illius valorem æquetur pręmio, & ex naturali, iure præmiũ
ipsum sit illi merito debitum, vix vllum erit inter homines meritum, non solum apud Deum, sed neque
apud homines. Oportet itaque prorsus à Latina lingua relegare meriti nomen, propterea quòd nul-
lius rei sit nomen. Sed hęc missa faciamus, quia non est æquum nec decet virum Christianum, præser-
tim Theologum contendere nisi vbi res ipsa cogit. Si Lutherus & illius imitatores illam quam dedimus
meriti diffinitionem, accipiunt, & iuxta illam dicunt nulla hominum opera quantumlibet bona esse vi-
tæ ęternæ meritoria, tunc necessitas ipsa nos coget contendere cum eis. Nã hæc sentẽtia est apertè con-
tra sacram scripturam & totius Ecclesię consensum. Scriptura sacra sæpe testatur, Deum promisisse ope-
ribus bonis vitam æternam. Agite pœnitentiam (inquit Saluator noster) & appropinquabit regnum cœ Matt. 4.
lorum. In quibus verbis non solam peccatorũ remissionẽ, sed etiam regnum cœlorũ, quod vita est æter-
na, promisit. Et apud Ioannem ait. Amen dico vobis, quia qui verbum meum audit & credit ei qui mi- Ioan. 5.
sit me, habet vitam æternam. Et post pauca subdit. Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt,
audient vocem filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionẽ vitæ. Et omni seruãti manda- Matt. 19.
ta sua, vitam æternã promisit, sic dicens. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et paulò pòst hæc verba
iterum ait. Omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrẽ, aut vxorem, aut fi-
lios, aut agros propter nomẽ meũ, centuplũ accipiet, & vitam æternã possidebit. In quibus verbis apertè
promittitur vita æterna, non quidẽ gratis, sed propter opera ibidẽ enumerata. Paulus etiã promissionis
diuinæ testimonium præbet, quum ait. Pietas ad omnia vtilis est, promissionẽ habens vitæ quæ nunc est,
& futurę. Et fortè Paulus hoc dixit propter verba illa quæ prædixit Christus, se in die iudicij misericor-
C dibus dicturũ. Esuriui, & dedistis mihi mãducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes fui, & recepistis 1. Tim. 4.
me, & posteà subdit. Venite benedicti patris mei percipite regnum quod vobis paratum est ab origine
mundi. In quibus verbis apertè Saluator promisit regnum cœlorũ misericordibus, propter opera mise- Matt. 25.
ricordiæ ab illis facta. Iacobus Apostolus etiam testatur, Deum promisisse gloriam æternã propter affli-
ctiones huius vitę patienter toleratas. Qui suffert tentationem (inquit ille) accipiet coronam vitæ, quã Iacob. 1.
repromisit Deus diligentibus se. Neque his solis operariis, sed etiam suscipientibus sacramenta, promi-
sit Christus vitam æternam. Nam de suscipiente baptismum, dixit. Qui crediderit & baptizatus fuerit, Mar. 16.
saluus erit. Et de suscipiente sacramentum Eucharistiæ, ait. Qui manducat hunc panem habet vitã æter- Ioan. 6.
nam. Et his omnibus promissionibus seruit parabola illa à Christo Saluatore nostro dicta, de patrefa- Matt. 20.
miliâs qui exiit primo manè conducere operarios in vineam suam, & cõuentione facta cum illis ex de-
nario diurno, misit illos in vineam suam. In qua parabola denarius ille promissus pro labore diurno, vt
omnes sacri doctores Latini & Græci concorditer interpretantur, significat gloriam cœlestem à Deo
promissam omnibus in vinea Domini laborantibus. Data igitur hac promissione, & facta nobiscum
conuentione, opera bona hominis cum adiutorio gratiæ Dei fiunt digna vita æterna, & illi æqualia quæ
seclusa illa Dei promissione, fuissent tanto pręmio prorsus indigna. Et hæc fuit illa suprema Dei mise-
ricordia, à qua pendet totum meritum nostrum, quòd præmium illud vitæ ęternæ prorsus inæstima-
bile, & sua natura omne nostrum meritum superans, voluit illud precio nostrorum operum in gratia
factorum æstimare, & in remunerationem nostrorum operum promittere. Qua ratione nos multo ma-
gis sibi debitores fecit, vt tanto beneficio agnito nos ardentius illi seruire affectemus, tanquam maxi-
mo laborum nostrorum remuneratori. Sed ne ex tam liberali & magnificentissima promissione, occa-
sionem superbiendi acciperemus, vt solis nostris operibus confideremus nos posse assequi vitam æter-
D nam, noluit Deus illam promittere operibus quantumlibet bonis, nisi illa gratiam suam haberent ad-
iunctam: Sine me, inquit ille, nihil potestis facere. Si nihil, ergo neque vitam æternam assequi, neque Ioan. 15.
id quod ad vitam illam assequendam est necessarium, operari. Gratia Dei adiuti possumus illam vitam
promereri, iuxta id quòd Paulus ait. Omnia possum in eo qui me confortat. Per hanc gratiam, quæ nos Philip. 4.
ad gloriam promerendam potentes facit, sumus Deo grati, & ad vitam ęternam acceptati, & deinde o-
pera nostra sunt Deo grata, & ab illo ad vitam ęternam acceptata. Prius quidem respexit Dominus a- Gene. 4.

Abel, & posteà ad munera eius. Hoc igitur rerum ordine bene circunspecto, facilè intelligitur, nos omnem meriti gloriam ad Deum solum referre, à cuius sola gratia processit, vt nos illi essemus grati, & per illam bene operari, & vitam æternam mereri possemus. Vtilitas tamen meriti nobis prouenit, quibus propter opera bona, gratia Dei facta, vita debetur æterna, ex sola promissione diuina. Et hoc ipsum apertè colligitur ex hac prædicta parabola, in qua paterfamiliàs dixit illi qui portauerat põdus diei & æstus.
Matt.20. Tolle quod tuum est & vade. Non enim aliunde suum dixit esse diurnum denarium, nisi quia ex conuentione erat illi propter suum laborem debitus. Nec hoc vel tantillũ derogat gloriæ & dignitati Dei, imò potius cedit illi in maiorem gloriam & honorem. Nam sicut immensam Dei bonitatem exaltat, quòd cùm diues esset, voluit propter nos egen⁹ fieri, vt illius inopia nos diuites essemus: ita largissimam
2.Cor.8. illius liberalitatem, & magnificentissimam ergo nos beneuolentiam ostendit, quòd cùm nihil hominibus deberet, ipse propria sua bonitate debitorem se constituere voluit, vt nos verè diuites faceret. Debitorem autem se fecit, vt beatus Bonauentura docet, non quidem hominibus quibus nihil debere poterat: sed sibi ipsi, vt fidelis esset in promisso, ita vt cœlum & terra transirent potius, quàm promissio aliqua illius volaret inanis. Quod si hoc debitoris nomen Deo tribuere horrent Philippus Melancton & Ioannes Caluinus, vt sunt in hac parte superciliosi, vel potius superstitiosi, audiant quid dicat Augustinus, qui fuit acerrimus gratiæ Dei propugnator. In his quæ iam habemus (inquit August⁹) laudemus A
Augustinus. Deum largitorem: in his quæ nondum habemus, teneamus debitorem. Debitor enim factus est, non aliquid à nobis excipiẽdo, sed quod ei placuit promittẽdo. Hæc Augustinus sermone sextodecimo de verbis Apostoli. Et iterum, sermone. 151. de tempore, ait, laudemus ergo fratres Dominum, quia eius fidelia promissa retinemus, nõdum accepimus. Parum putatis, quia promissorem tenemus, vt iam debitorem exigamus? Promissor Deus debitor factus est bonitate sua, non prærogatiua nostra. Hæc Augustinus. Si Augustini testimonio credere nolunt isti hostes nostri, audiant sententiam concilij Arausicani secundi, quæ capite. 18. sub his verbis continetur. Debetur merces bonis operibus si fiant: sed gratia quæ non debetur, præcedit vt fiant. Hæc concilium Arausicanum. Attendite obsecro Lutherani omnes, & videte quam apertè Augustinus & concilium Arausicanum pronuncient, Deum non solum debitorem sibi, vt Bonauentura dixit, sed etiam nobis, ita vt ab illo debitum exigere possimus. Si gloria æterna est debitum, vt Augustinus ait, quod debetur homini iusto propter bona opera eius cum adiutorio gratiæ Dei B
facta, nihil profectò obstat quo minus ille per talia opera dicatur mereri vitam æternam. Ex testimoniis scripturæ iam citatis conuincitur vanum & ridiculum esse figmentum Philippi Melanctonis, & Ioannis Caluini, qui agnoscentes vim argumentorum probantium opera bona esse meritoria ad hoc asylum confugerunt, vt dicerent illa mereri bona temporalia, & aliqua spiritualia, sed nõ vitam æternam. In testimoniis tamen scripturæ sacræ, quæ nunc proximè citauimus, expressa proprio nomine vita promittitur æterna, aut regnum cœlorum, quod nihil est aliud quàm vita æterna: & inde euidẽter colligitur, bona opera propter quæ promittitur vita æterna esse eiusdem vitæ meritoria. Præterea sacræ scripturæ sæpissimè dicunt ipsam gloriam cœlestem esse nostrorum operum mercedem, & inde necessariò colligitur, vt opera ipsa sint meritum illius mercedis. Nam meritum & merces correlatiuè se habet: ita vt meritum necessariò sit alicuius mercedis meritũ, & merces alicuius meriti merces: quemadmodũ pater necessariò est alicuius filii pater, & filius alicuius patris filius. Altero igitur illorum sublato necessarium est tollere reliquum: & altero posito necessariò consequitur alterum: quoniam sunt sibi inuicem connexa. Fiet igitur necessariò, vt si neges opera bona esse meritoria vitæ æternæ, cogaris etiam negare ipsam vitam æternã esse mercedẽ operum bonorũ, aut si concedat vitam æternã esse mercedem bonorũ operum fateri te etiam oporteat ipsa bona opera esse illius vitæ meritum. At vitam æternã esse bonorum operum mercedem, apertissimum est iis qui in sacris literis versati sunt. Caluinus tamen in illo libello contra acta Concilii Tridentini in fine sessionis sextæ hoc apertè negat, sic dicens: Primum quod vitam æternã faciunt mercedem, in eo ab illis dissentio. Neq; enim si in vita æterna Deus opera remuneratur, inde protinus cõficient, vitam ipsam esse, quæ in ea rependitur, mercedem. Hæc Caluinus. Sed malè causam nostram reptæ fecerat lectori Caluinus: quia non tam fragili argumento mouemur, vt dicamus vitam æternam esse bonorum operum mercedem, sed apertis sacræ scripturæ & sanctorum doctorum testimo- C
Caluinus
Genes.12. niis. Nam illud est manifestum quod Deus dixit Abrahæ. Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Neq; hic proderit Ioanni Caluino, aut Philippo Melanctoni figmentũ illud suum: vt dicat nõ beatitudinem ipsam, sed aliud bonum spirituale in terra, aut in cœlo esse mercedẽ operum nostrorum. Nam Deus ipse dicit se esse protectorem & mercedem magnam. Eandem mercedem dicit sapiens esse iustis
Sap.5. reddendam, sic inquiens: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum. Sanctis patribus qui apertionem ianuæ cœlestis & beatitudinem per Christi merita diu dum expectabant,
Esa.40. & longa nimis(q;) anxia expectatione erant suspensi, Esaias propheta ad eorum cõsolationem dixit. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. Ecce merces eius cum eo. Vt
Apo.22. autem Deus ipse ostenderet se esse quem Esaias tunc prædixerat, in Apocalypsi Ioannis, ait. Ecce venio citò, & merces mea mecum est reddere vnicuique iuxta opera sua. Et hæc etiam de sola æterna Dei visione esse intelligenda, vel ex eo facilè constare potest, quòd illam solam tunc expectabat iusti, & illam
Psal.72. solam nunc omnes optamus dicentes cum Dauid. Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Illud etiam est manifestum quod Saluator noster dixit in illo sermone quem in monte habuit.
Matt.5. Beati estis (inquit ille) cùm maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est
Chromatius. in cœlis. Quod autem hæc merces copiosa in cœlis, sit ipsa beatitudo & gloria cœlestis, testatur Chromatius, qui in cõmentario suo super sermone Domini in monte, prædicta verba, interpretans ait. Quàm gloriosa

D gloriosa est persecutionis huius tolerantia: cuius mercedem Dominus repositam esse dicit in cœlis. Et idcirco propositæ gloriæ præmium considerantes, ad omnem tolerantiam passionis deuota fide parati esse debemus, vt consortes gloriæ Prophetarum atque Apostolorum effici mereamur, per Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in secula. Hęc Chromatius. In quibus verbis non solùm notare oportet, quòd gloriam cœlestem declarat esse illam mercedē copiosam in cœlis: sed dicit nos illam mereri per tolerantiam persecutionum simul cum Christi merito. Huc etiam pertinet retributionis nomen quo ipsa gloria cœlestis appellatur: quia per illam retribuit Dominus cuique iusto secūdùm merita suorum operum. De custodia mandatorum Propheta loquens, ait. In custodiendis illis retributio multa. In *Psal.18.*
quibus verbis apertè consonat Propheta Christo dicenti, mercedem esse copiosam in cœlis: Idem enim est retributio multa, & merces copiosa. Vnde Cassiodorus illum Psalmi versiculum interpretans, ait. *Caßiodorus.*
Tanta enim diuinæ clementiæ dona sunt, quæ nequeunt comprehendi. Sic enim de his Apostolus dicit. Quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quę pręparauit Deus diligentibus se. Meritò ergo dicta sunt multa: quia comprehendi non poterant vniuersa. Hæc Cassiodorus. Et *1.Cor.2.*
certè quisquis curiosè stylum sacræ scripturæ scrutatus fuerit, inueniet quod nunquam illa vtitur verbo retributionis aut mercedis, sed solùm liberalis donationis, quoties loquitur de vocatione ad gratiam, aut de prima iustificatione, aut de prędestinatione ad gloriam. Hoc enim modo loquēdi ostenditur manifestè, illa omnia gratis & sine merito dari. Spiritus enim sanctus (vt ait Christus) vbi vult spirat. Et iterum. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et Paulus ait. Non est volētis, neque currentis, sed Dei miserentis. Et iterum. Cui vult miseretur, & quem vult indurat. Quum autē de redditione gloriæ cœlestis *Ioan.3. Ioan.15. Rom.9.*
A loquitur, tunc nomine retributionis aut mercedis vtitur, vt ostendat illam non gratis, sed sæpe propter aliqua propria merita dari, vt puta omnibus adultis. Nam & si Deus gratis & sine vllo merito nostro prædestinat ad gloriam æternam, non tamen gratis illam reddit homini iam adulto, & rationis compoti. Hoc vario loquendi modo vsus est regius propheta in vno eodemque Psalmo, & in eodem verborum contextu, sic dicens. Saluum me fecit, quoniam voluit me. Et retribuet mihi Dominus secūdùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi. In priori parte vbi agit de prædestinatione, & de vocatione ad gratiam, vsus est verbo liberalis donationis, dicens: Quoniam voluit me. In secundo versu vbi iam non agit de vocatione ad seruitium, sed de redditione præmij, non vsus est verbo significante liberalem donationem, sed verbo retributionis, sic dicens: Et retribuet mihi Dominus, secundùm iustitiam meam. Et hoc ipsum ante me annotauit Cassiodorus super Psalterium, vbi interpretans primam versiculi partem, hæc ait. Quoniam voluit me, id est, quoniam me elegit, qui gratis vocat vniuersos, nec prius beneficium accepit, quàm pręstare dignetur, sicut ipse in Euangelio dicit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et huic interpretationi fauet Hieronymus qui in eodem loco hæc ait. Voluntate propria & non ex meo merito me vocauit, dicente Apostolo. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Hæc Hieronymus. Exponens autem alterum versum Cassiodorus, hæc ait. Optimè vtrunque seruauit. Et prius dixit antequam assumeretur, Quoniam voluit me: Et nūc dicit: Retribuet mihi secundùm iustitiam meam. Hæc Cassiodorus. Rursus, ipsa sacra scriptura, non tantum semel aut iterum, sed pluries dicit sanctos esse dignos vita æterna, quod non diceret nisi illi per sua bona opera illam mererentur. Nam sapiens loquens de iustis qui propter Deum mala tolerauerunt, ait. In paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Non dixit inuenisse illos dignos aliquo alio bono, sed dignos se, vt hac ratione fictionem Ioan- *Psal.17. Caßiodorus. Ioan.15. Hierony. Ephe.2. Caßiodorus. Sap.3.*
B nis Caluini & Philippi Melāctonis apertè conuinceremus. Nec dixit Deum fecisse, sed inuenisse eos dignos. Per quid autem fuerint digni, satis apertè declarauit, per illa verba, præcedentia. In paucis vexati, in multis bene disponentur. Vexatio itaque in paucis pro Deo tolerata, simul cum gratia Dei facit iustos esse ipso Deo dignos. Et Paulus Thessalonicensibus scribens eidem sententię fauet, sic dicens: Abūdat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem: ita vt nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Et de quibusdam Sardicensibus, qui non inquinauerunt vestimenta sua, dicit Deus. Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Si digni sunt ambulare cum Deo in albis, ergo hoc ipsum merentur: quoniam nihil aliud est mereri aliquod præmium quàm esse dignum illo. Deinde ex alia consideratione operum bonorum adhuc facilè potest conuinci, illa esse meritum vitæ æternæ. Nam opera bona dicuntur causare & efficere gloriam æternam in ipso homine illorum operatore. Non possunt autem dici causa beatitudinis, nisi ea ratione qua sunt meritum illius, neque possunt aliquam efficientiam circa illam habere, nisi illam quam habet meritum circa præmium. Hac enim sola ratione Paulus dicit, Christum factum esse omnibus obtemperantibus sibi causam salutis æternæ. Causam salutis æternæ dixit: quia meruit omnibus verè obedientibus salutem æternam. Hoc etiam modo interpretandum est id quod Christus ipse Saluator noster dixit cuidam cæco secus viam sedenti ac mendicanti ab eo visum. Respice, inquit, fides tua te saluum fecit. Nam fides quæ spiritualis quædam res est, non poterat visum corporalem efficere, *2.Thes.1. Apo.3. Heb.5. Luc.18.*
C sed fidem fecisse illum visum dixit Christus, quia per talem fidem cæcus meritus est, vt Deus illi visum restitueret. Quod autem opera bona dicantur causare aut efficere beatitudinem in homine, apertè conuincitur ex testimoniis Hieronymi & Augustini, qui hoc apertè docent. Nam Hieronymus in commentariis super Matthæum interpretans illa verba Saluatoris: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, hęc ait. Illud maledictum contemnendum est, quod beatitudinem creat, quod falso maledicentis ore profertur. Hæc Hieronymus. In quibus verbis id annotare oportet, quod dicit maledictum pro Deo toleratum creare beatitudinem. Augustinus libro decimoquarto de Trinitate, capite 15. hæc *Hieronymus.*

Augustinus. ait. Quid faciat animam beatam nisi meritum suum, & premium Domini sui? Sed & meritum eius gratia est illius, cuius præmium erit beatitudo eius. Hæc Augustinus, qui manifestè dicit meritum hominis facere illum beatum. Et licet isti duo illustres viri satis clarè & apertè hoc dicant, multo tamen melius *2.Cor. 4.* hoc conuincere possumus, ex verbis Pauli, dicentis, Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis. Operatur dixit, vt hoc solo nomine ostéderet esse meritum beatitudinis. Nam Augustinus in tractatu super *Augustinus.* Psalmum. 93. colligit ex istis verbis Pauli bona opera nostra esse preciũ quo emitur gloria cœlestis, hæc dicens. Quid est, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non vidétur, æterna. Noli esse piger laborare breuiter, & gaudere incessabiliter. Hæc est requies sempiterna. Sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit lætitia ista, sine fine erit incorruptio vita æterna. Habebis requiem quæ non habebit finem. Quanto labore digna erit requies, quæ non habebit finẽ? Si verum vis comparare, & verũ iudicare, æterna requies æterno labore rectè emitur. D Verum hoc est, sed noli timere. Misericors est Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquam peruenires ad æternã requiem. Ergo vt aliquando peruenias ad id quod emis, non æternum laborandum est: non quia non valet tanti, sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem labore emi perpetuo: sed necesse est vt labore temporali ematur. Decies cẽtena millia annorum in labore quid valent? Decies cẽtena millia annorum finem habent: quod tibi dabo, Deus dicit, non habebit finem. Qualis misericordia Dei? Non dicit decies centena millia annorum labora: non dicit vel mille annos labora, non dicit quingentos annos labora. Cùm viuis labora in paucis annis, inde requies erit & finem non habebit. Verum est ergo quod *2.Cor. 4.* dicit Apostolus. Etenim quod est ad præsens temporale & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ecce quantum precium damus, quodãmodo vnam siliquam ad accipiendos thesauros sempiternos, siliquã laboris ad requiem incredibilem. Hactenus Augustinus, qui etsi agnoscit, nostros omnes labores valde impares esse gloriæ sempiternæ, tamen illos dicit esse precium, quo emitur illa gloria æterna. Preciũ quidem non ex sua natura: sed ex misericordia diuina, quæ voluit illam nobis tam paruo precio venalem exhibere, vt illam assequi possemus, quæ si iusto precio esset emenda, nunquam posset haberi. Iam nunc Caluinum obsecro, vt dicat nobis quare tam temerè monachis exprobrat, & illos subsannat atque irridet, propterea quòd dicant, per bona opera hominem mereri vitam æternam, quasi soli monachi hoc dixissent, & non omnes sacri doctores ante il- *Caluin⁹.* los. Vt autem lector agnoscat Caluini temeritatem, & impudẽtem maledicentiam, verba illius citare decreui. In libello suo contra acta concilij Tridentini circa finem sextæ sessionis vbi agit de merito bonorum operum, postquam negauit vitam æternam esse bonorum operum mercedem, hæc quæ sequuntur ait. A Sed non mirum est crassulos monachos, qui nullum vnquam certamen cõscientiæ experti, nunc etiam vel ambitione inebriati, vel crapula, suo tantum idolo (papam semper hoc nomine appellat) ventilare se cupiũt, de legis perfectione ita garrire. Eadem securitate cœlum promercale exponunt: ipsi interea in præsenti mercede, cui inhiant occupati. Hæc Caluinus. Ex quibus verbis, tanquam ex vnguibus *Prou. 19.* leonem, vt est in prouerbio, facilè poterit candidus lector æstimare Caluinum, quoniam, vt ait Salomon, doctrina viri per patientiam noscitur. Possem quidem facillimè, si vellem, retalliare, sed mallo silere, & patienter pro Christi nomine tales maledictiones tollerare: quia Saluator dixit: *Matt. 5.* Beati estis quum maledixerint vobis homines, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes. Sed videamus causam propter quam in monachos tot maledicta congessit: quia vt ille inquit, cœlum promercale exponimus. Si hæc est causa propter quam nobis succenset, propter eandem vehementius irasci deberet, & inuehi contra Augustinum, quia ille ante nos, vt ex verbis illius pridem citatis constat, hoc apertè docuit: & nos illius autoritate freti illud dicere audemus. Sed credo Caluinum illa non legisse, alioqui non minus illi pepercisset, quàm monachis. Denique hæc impia istorum assertio damnata est totius Ecclesiæ *Cõcilium Lateranẽse.* definitione. Nam Concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum capite primo suorum decretorum hæc ait. Non solum autem virgines & continentes verum etiam cõiugati per rectam fidem, & operationem bonam placentes Deo ad æternam merentur beatitudinem peruenire. Hęc Concilium Lateranense, & habentur in capite. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica. Et Concilium *Cõcilium Tridentinum.* Tridentinum sub Paulo tertio celebratum sessione sexta, canone trigesimo secundo suorum decretorum, hæc ait. Si quis dixerit hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, vt non sint bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum, bonis operibus quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meri- C tum, cuius viuum membrum est, fiunt, non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius æternæ vitæ, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit. Hæc Concilium Tridentinum. Quæ omnia satis superque sunt ad conuincendam istorum hæreticorum assertionem, qua dicunt, hominem per bona opera non posse mereri vitam æternã. Oportet tamen respondere illorum obiectionibus, vt sic nostræ & Catholicæ sententiæ veritas clarius videatur. Primo quidẽ obiiciunt nobis, quod sumus Christo redẽptori nostro nimiũ ingrati, propterea quod nobis ipsis & nostris operibus arrogamus meritum beatitudinis, quasi Christus nõ sit meritus eã nobis, aut meritũ ipsius non fuerit sufficiẽs ad eam nobis impetrandã: sed opus sit illi à nostris operibus adiuuari. Hęc autem fateri tanta est impietas, vt nullus homo Christianus sit, qui hoc audire, non abhorreat. Hoc argumentum aut est mera calumnia, aut procedit ex ignorantia crassa: quia omnes qui hoc nobis obiiciunt eo ipso ostendunt se non intelligere nostrã sententiam, & quomodo dicamus bona opera mereri vitam ęternam. Nã, vt sæpe iam diximus, non ex nobis hoc habemus, vt bonis operibus mereamur vitam æternã, nec opera nostra sunt ex se tãti valoris tãtæq; dignitatis, vt illis debeatur gloria cœlestis: sed homines

& opera ad hanc dignitatē & ad hunc valorem exaltata sunt per solam diuinam clemētiam, qua voluit
obtemperantibus sibi promittere vitam æternā. Qua promissione seclusa nullis operibus nostris quan-
C tumlibet bonis illam homines assequi possent: quia omnia opera nostra quātumlibet bona, sunt impa-
ria tanto præmio, & per consequens illo indigna. Quod autem homines & bona illorū opera sint Deo
grata, & ad vitā æternā acceptata, hoc habent ex merito Christi, qui pro illis passionē & mortē suam Deo
patri obtulit, & pro illis omnibus quos sciuit esse ad gloriam prædestinatos, orauit. Nā ingrediens mun-
dum, vt Paulus ait, dixit. Hostiā & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata &
pro peccato nō tibi placuerūt. Tunc dixi. Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt faciam Deus
voluntatem tuā. Sequitur. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi se-
mel. Deinde cum iam vellet è mundo exire postquam pro discipulis suis Deū patrē passioni proximus
orauit, statim addidit. Nō pro eis autē rogo tantū, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorū in me, *Ioan.17.*
vt omnes vnum sint. Hanc autē orationem, sicut omnes alias illius, vt Paulus ait, exaudiuit Deus pater, *Heb.5.*
pro illa, quam eidē exhibuit, reuerentia. Hinc ergo tanquam ex primo merito prouenit omnis gratia, &
omnis gloria: & inde pēdet omnis diuina acceptatio, qua homines & opera illorum acceptat ad vitam
æternam. Iustificati gratis, inquit Paulus, per gratiā ipsius, per redemptionē quę est in Christo Iesu, quē *Rom.3.*
proposuit Deus propiciatorem per fidem in sāguine ipsius. Et iterum. Iustificati ergo ex fide pacem ha- *Ibidem.4.*
bemus apud Deum per Dominū nostrum Iesum Christum. Et rursum. Sicut per vnius delictum, in om- *Ibidem.*
nes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ.
Et in alia epistola, non solū de hominibus, sed etiam de bonis operibus per Christum à Deo patre acce-
ptatis, ait. Dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum
acceptabilem, sectatorē bonorum operū. Et Petrus exhortās nos deponere omnem malitiā & dolum & *Tit.2.*
simulationem, docensq́, modū, quo id rectè faciamus, ait. Offerentes spirituales hostias, Deo per Iesum
Christū acceptabiles. Cùm igitur hæc omnia corde integro & pleno ore fateamur, nihil Christi gloriæ *1.Pet.2.*
D derogamus: sed potius gloriā ipsius exaltamus, & illi arrogamus quicquid in nobis habet aliquā rationē
meriti. Quia non solum dicimus illum, meritū esse nobis vitā æternā: sed etiā vt hoc nos bonis operibus
nostris, illius meritis innitēdo, mereri possimus: quod multo maioris est gloriæ. Nec tamē sic bonis no-
stris operibus meriti honorē Christus dedit, quasi suum sine nostris esset insufficiens ad vitam æternam
promerendam. Absit. Erat enim Christi meritū & est, sine nostris operibus sufficientissimū: sed ille no-
luit omnem sui meriti sufficientiam adultis sine aliquo bono illorum opere applicare, quāuis hoc facilè
potuisset, si vellet: prout exhibuit infantibus. Neque hoc dicētes, meriti gloriam, vt nobis hæretici men-
daciter exprobrant, inter nos & Christū partimur. Omnem enim gloriam Christo, & nullam nobis in
hac parte tribuimus, ne gloriā quam sibi soli Deus seruatā esse voluit, arripere præsumamus. Nam & si
aliquā rationē meriti nostris operibus tribuamus, illā tamē ipsi Christo ascribimus ex cuius merito no-
bis datum est, vt nostris operibus aliquid mereri possimus. Et ideo hoc considerans beatus Bernardus
sermone.61. super cantica dixit, Meum meritum miseratio Domini. Non plane sum meriti inops quan- *Bernard.*
diu ille miserationum non fuerit. Quod si misericordiæ Domini multæ, multus nihilominus ego in me-
ritis sum. Et si misericordiæ Domini ab æterno & vsque in æternum, ego quoque misericordias Domi-
ni in æternum cantabo. Nunquid iustitias meas? Domine memorabor tuæ iustitiæ solius. Ipsa est enim
& mea, nempe factus est mihi in iustitia Dei. Hæc Bernardus, qui meritum agnoscens, totū illud tribuit
gloriæ Dei: quia ex misericordia Dei sibi tale meritū prouenisse intelligit. Secūdò nobis obiiciunt quòd
A opera nostra per quę nos mereri dicimus, dona sunt Dei, quia nisi Dei dona essent, opera illa bona nō es-
sent, propter id quod Iacobus Apostolus ait. Omne datū optimū, & omne donum perfectum de sursum *Iacob.1.*
est descendens à patre luminum. Si dona Dei sunt opera nostra, cōsequens est, vt hæretici dicunt, homi-
nes per illa non posse mereri vitam æternam: quia non est rationi consonum, vt per id quod aliquis no-
bis donauit, aliquid apud illum mereamur. Si hoc argumentum aliquid valeret, etiam probaret, hominē
per bona opera nō solum vitam æternam, sed nec bona alia spiritualia, imò nec temporalia posse apud
Deum mereri, quoniā si ad illa omnia comparentur opera nostra bona, non minus erunt dona Dei, quā
si comparentur ad vitam æternam. At Philippus Melancton, & Ioannes Caluinus, & Vvitembergenses
fatentur, opera nostra mereri præmia temporalia, & spiritualia. Non ergo pugnāt inter se hæc duo, do-
num Dei esse & meritum apud Deum. Dicimus ergo bona opera nostra esse dona Dei & simul esse vi-
tæ æternæ meritoria. Et hoc non ex nostro cerebro, vt hæretici faciunt, dicimus: sed testimoniis sancto-
rum patrum freti, qui multis ante nos seculis hoc dixerunt, ex quibus aliquos impræsentiarum citare
decreui, eos præsertim, quos isti hæretici in suum fauorem citant, vt inde omnibus constet, quàm male
de illorum fauore glorientur. Bernardus sermone.68. super cantica, hæc ait. Sufficit ad meritum scire *Bernard.*
quòd non sufficiant merita. Sed vt ad meritum satis est de meritis non præsumere: sic carere meritis, sa-
tis ad iudicium est. Porro infantium renatorū neminem carere meritis, sed Christi habere merita. Qui-
bus se tamen indignos reddunt, si sua iungere quiuerunt, sed neglexerunt. Quod quidem periculum
iam adultæ ætatis est. Merita proinde habere cures: habita, data noueris: fructum speraueris Dei mise-
B ricordiam, & omne periculum euasisti, paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Perniciosa pauper-
tas, penuria meritorum: præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ. Et ideo diuitias & paupertatem ne
dederis mihi Domine, ait sapiens. Fœlix Ecclesia, cui neque merita sine præsumptione, neque pręsum- *Prou 30.*
ptio absque meritis deest. Habet vnde præsumat, sed non merita. Habet merita, sed ad promerendum,
non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nónne promereri est? Hæc Bernardus. In quibus verbis
id potissimum annotare oportet, quòd merita nostra dixit esse dona data & præmium respondens me-
ritis esse ex misericordia Dei, ac proinde non esse præsumendum de meritis. Augustinus in epistola ad

Sixtum presbyterum, quę est io ordine. 105. disputans contra Pelagianos, qui falsò putabant meritũ bo-
miois præcedere gratiam Dei, ait. Sicut enim ab initio fidei misericotdiam consecuti sumus, nõ quia fi-
Augusti-nus. deles eramus, sed vt essemus: sic io fine, qnod erit vita æterna coronabit oos sicut scriprum est, io misera-
tione & misericordia. Non itaque frustra Deo cãtatur. Et misericotdia eius præueoiet me. Et misericor-
Psal. 58. dia eius subsequtrur me. Vnde & ipsa vita ęterna, quæ vtiq; in fioe sine fine habebitur, & ideo meritis
pręcedeoĩbus redditur, rameo quia iam merira quibus redditur, oon à oobis parata sunt per nostrã suf-
ficientiam, sed in nobis facta per gratiã, etiam ipsa vita æterna gratia nuncuparur: ono ob aliud nisi quia
gratis datur, oec ideo quia meritis noo datur, sed quia dara sunt ipsa merita, qnibus datur. Hęc Aogusti-
ous. Ecce duos, Augustinum videlicet & Bernardum, de qnibus hęretici falsò & impudenter gloriãtur,
quòd illorum faueanr sententiæ, cum tamen ab illa longissimè discedaot, prout ex verbis illorum quæ
ounc proximè citauimus apertissimè constat. Istis etiam consentit Chrysostomus, qni homilia prima
de Adam & Eua, post multa argumenta quibus probare oititur omoe booum oostrum à Deo profici-
sci: & nullom verè booum posse oos sine Dei adiutorio agere, hæc quæ sequũtur, ait. His ergo Ecclesia- C
Chrysost-omus. sticis regulis, & diuioa sumptis authotirate documẽtis, ita adiuuante Domino cõfirmati snmns, vt om-
oiũ bonorom affectuũ atq; operum, & omnium studiorum, omoiumque virturũ, quibus ab initio fideiad
Deũ tenditur, Deũ profiteamur authorẽ & oõ dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita proue-
rure, per quẽ item fir vt aliquid boni & velle inueniamur & facere. Quo vǫq; auxilio & muoere Dei, oõ
aufertur liberũ arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidũ, de prauo rectum, de languido sannm, de
improdente sit prouidũ. Taota enim est erga omnes bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunr ip-
sius dona. Hæc Chrysost. qui oihil manifestius pro nostræ sententiæ fanore dicere poterat. Denique Ce-
Celestin' lestinus papa huius nominis primus in epistola sua prima, canone. 12. ait. Tanta erga omoes homioes est
bonitas Dei, vt oostra velit esse merira, quæ sunt ipsius dooa, & pro his quæ largitus est, æterna præmia
sit donaturus. Hæc Celestious. Ex istorom illustrium virorum testimooĩs, iam satis constat quam parum
valeat hæreticorum obiectio, qua oirũtur merita hominum obroere per hoc quòd snnt dona Dei. Ex his
etiam cõstat, quare Paulus vitam ipsam æternam appellauit gratiam, diceos: Gratia Dei, vita æterna. Et
Rom. 6. Zacharias air, Adæquabit gratiam gratiæ. Gratia enim dicitur ipsa vita æterna: quia licet detur propter
Zacha. 4. merita, ipsa rameo merita sunt dona Dei gratuita, & merita non esseot sine gratia. Ipsam ergo prioam
meriti originem coosiderantes, dicimus gloriam quæ meritis redditur, esse gratiam, quia ipsa opera, vt
essent merita, ex graria Dei habuerunt. Tertiò obiiciunt oobis illud Saluatoris apud Lucam, Cum fece-
Luc. 17. ritis quæ pręcepta suor vobis, dicite serui ioutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Si inutiles su-
mus, ergo impletiooe mandatorum vitam æternam non meremur: quoniam si tali impletione manda-
torum vitam ęternã oon meremur, oon solum vtiles in illa, sed vtilissimi merito cẽsendi sumus. Est enim
ipsa vita æterna supremum bonum & vtilissimum, quod nobis cootingere potest. Deinde, si quod de- D
buimus facere, fecimus, cõsequens est vt sic faciendo nihil mereamur. Nam qui reddit quod debet, satis
habet quod per hoc liberatur à debito, & à pœna, quæ ab illo foret merito exigenda, si debitum non red-
didisset. Fateor quidem nos omnes, etiam postqnam omnia Dei mandata exequimur, debere existimare
nos esse inutiles ex nostra narura, & ex propria oatura eorũ quæ facimus: Quia oec ipsa mandatorũ im-
pletio ex sua natura est tanti valoris, vt sit digna præmio vitæ æteroæ, oeque oos tot taotasque vires ha-
bemus, vt per nns solos sioe speciali Dei adminiculo mandata illios omnia exeqoi valeamus. Nam de
mandarorũ Dei executione, vt defioitum est io cõcilio Mileui. cap. 5. suorum decretorum, Dominus lo-
Ioan. 15. quebatur, quũ dixit: Sine me nihil potestis facere. Ex sola igitur misericordia diuioa, vt iã sæpe diximus,
prouenit oobis vtrũque, videlicet diuioũ auxilium, ad exequendũ mãdata Dei, & liberalitas ipsins Dei,
qua promisit se oobis daturum vitam æternã, si mandara illius seruauerimus. Et quia hæc omnia non ex
nobis, sed ex Dei misericordia procedũt, ideo Christus verus nostrũ nmninm magister, docet nos ne su-
perbiamus ex hoois, quæ facimus: sed dicamus nos esse seruos inutiles, existimãdo nos ipsos nihil eorũ
sine speciali Dei adiutorio facere potuisse. Et quãuis boc facere possemus, non tameo propter hoc digni
essemus, vt propter ipsa opera nobis pręmiũ redderet: sicut nec seruns est digous pręmio, ꝑpterea quod
seruit domioo suo, cui ex seruitute obedire teoetur. Et ideo Christus etiã docet, vt hoc agnoscentes di-
camns. Quod debuimus facere, fecimus. Et bæc est alrera nõ minor Dei misericordia, ꝙ cũ posset à no-
bis, si vellet, sicut domious à seruis exigere maodatorum suorũ executionẽ sine vlla expectione præmij,
ipse tameo vt vel hac spe oos ad promptiorẽ maodatorũ obseruationẽ alliceret, ex sua misericordia vo-
Luc. 17. luit nobis taotũ præmium promittere. Et bunc esse verũ & germanũ verborũ Christi sensum, verba quæ
præcedunt euidẽter eõuincunt. Nam ante illa verba Christus hęc quę sequũtur, dixit. Quis antẽ vestrum A
habens seruũ araotem aut pasceotẽ boues, qui regresso de agro dicat illi. Staõm traosi, & recũbe: & non
dicit. Para quod cœoem, & præcioge te, & ministra mihi donec manducẽ & bibam, & post hæc tu mã-
ducabis, & bibes. Nuoquid gratiam habet seruo illi, qoia fecit qoæ ei imperauerat? Noo puto. Hac pa-
rabola dicta, statim subdidit Christus hæc de qoibus ounc cõtendimus. Sic & vos quum feceritis omnia
quę præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimns facere, fecimus. Ex quo verborum
contextu apertissimè coostat oos ideo seruos inutiles dici, quia ex mandatorum Dei executione nollo
præmio sumus digoi: sicut oec seruus est dignus præmio, propterea quod seroit Domino suo. Et hnic
Theophy-lactus. ioterpretationi fauet Theopbylactus, qui prædictam Christi parabolam ioterpretãs, air. Mõstratur enim
per hanc parabolam quod non oportet extolli in bono quopiam opere, imò neque in omnium manda-
torum impletiooe. Seruo enim necessitas incumbit, vt faciat mandata Domini, neque vr bonum opus
sibi ascribere debet. Quippe si noo oporabitur, dignior est multis plagis, quom antem operarus fuerit,
cootentus sit quod plagas effugerit. Proinde noo oportet de hoc precium vel bonorẽ quærere. Liberali-
tatis enim

ratis enim Domini fuerat dare, imò largiri ei: Igitur & qui seruit Deo, etiam si mandata perficiat, non
debet extolli. Nihil enim magnum fecit, sed væ erit ei nisi fecerit, sicut Apostolus dicit: Væ mihi nisi euã *1. Cor. 9.*
gelizauero. Proinde si dona fuerit assecutus, non debet in illis superbire & de eis se iactari. Beneficia e-
nim sunt, per misericordiam Dei illi cõcessa, non quòd debeat ei aliquid Dominus, imò seruus debet
Domino suo, vt faciat omnia eius mandata. Hæc Theophylactus. Scio alios verba illa Christi aliter in-
B terpretari, dicentes, ideo nos seruos inutiles esse: quia nullam Deo vtilitatem ex nostris meritis præsta- *Beda.*
mus. Et huic interpretationi fauet Beda in commẽtariis super Lucam, vbi prædicta Christi verba inter-
pretans vtramque expositionem illius verbi reddit, sic inquiẽs. Si homo ab homine seruo non vniforme
sed multiplex ministerium exigit, nec tamen ei gratiam habet: quanto magis vos qui sine me nihil pote-
stis facere non temporum longitudine, laborum merita pensare debetis, sed amore & famulatu sponta-
neo nouis semper studiis augere priora. Itaque dicite, serui inutiles sumus. Serui quidem, quia precio
empti estis. Inutiles verò, quia Dominus vestrorum non indiget. Si autem inutilis est qui fecit omnia,
quid de illo dicendum est, qui explere quæ pręcepta sunt, vel infirmitate non potuit, vel quod peius est,
superbia despexit. Aliter. Serui inutiles sumus, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad fu-
turam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Hæc Beda, qui duas reddit illis verbis Christi expositio-
nes, quarum secunda mihi multo magis placet: quia est literæ magis germana: prima autem, vt ego cen-
seo, longè à litera recedit: propterea quod non conuenit parabola ad cuius exemplar nos admonuit, vt
diceremus nos esse seruos inutiles. Nam seruus qui homini seruit, Domino vtilis est, quamuis sibi non
sit: non ergo de vtilitate quæ prouenit Domino sed de vtilitate propria ipsorum seruorum Christus in-
tellexit quum admonuit nos, vt diceremus nos seruos inutiles esse. Inutiles ergo nobis sumus, quia nihil
ex natura nostrorum operum quantumlibet bonorum, meremur: sicut nec seruus meretur ex seruitio,
quod impendit Domino suo: quia facit quod ratione seruitutis facere obligatur. Quartò obiiciunt no-
bis, dicentes, quòd si homines per bona opera sua merentur vitam æternam, eo ipso licebit eis confidere
in operibus suis bonis, & ex illis sperare vitam æternam. Qui autem hoc concederet, censeretur stultus, *Prou. 28.*
iudicio Salomonis, dicentis. Qui sperat in Domino saluabitur, & qui confidit in corde suo, stultus est. *Hiere. 17.*
Neque solum stultum, sed etiam maledicto obnoxium censet illum Hieremias, dicens. Maledictus ho-
C mo qui confidit in homine. Et ideo Dauid hæc incommoda metuens, dixit. Nec enim in arcu meo spe- *Psal. 43.*
rabo, & gladius meus non saluabit me. Si ex operibus nostris, non licet sperare vitam æternam, sed ex so-
la Dei misericordia, inde conuincitur, nos per nostra bona opera non mereri vitam æternam. Nam qui-
libet potest sperare præmium ex merito suo. Huic obiectioni iam satis respõdimus superius, in titulo de
fiducia. Eo enim loco apertè ostendimus ex sacris literis & sanctorum testimoniis licere homini confi-
dere in operibus suis & ex illis sperare vitam æternam: dummodo non totam suam spem ponat in illis,
sed præcipuam & potissimam fiduciam collocet in merito Christi, & misericordia diuina. Ad illum er-
go locum mitto lectorem: quoniam inde etiam multa arma capere poterit, quibus contra præsentem
hæresim fortiter pugnare valeat.

ORATIO.

QVidam adeò tribuerunt orationi, vt dicerent eam solam sufficere ad vitam ęternam habẽ-
dam, etiam si reliqua omnia deessent, & baptismus etiam. Huius pestiferæ hæresis autor *Adelphi⁹*
fuit quidam Adelphius ex hæresi Psallianorum, aut Messalianorum, quod idem est. Hic
Adelphius (vt historia tripartita narrat cap. 11. septimi libri) dicebat nullam vtilitatem ex
sancto baptismate baptizatis accedere, sed solam orationem studiosam inhabitantem dę-
monem effugare, quo eiecto per illam orationem studiosam, Spiritus sanctus adueniebat,
& sensibiliter & visibiliter suam designabat præsentiam: & corpus tunc liberari dicebat ab omni motu
passionis, & animam à mala voluntate, ita vt nequaquam de cætero egeat neque ieiunio macerante cor-
pus, neque doctrina refrenãte. Dicebat etiam eum qui hæc impetrasset, non solùm liberari à passionibus
D corporis, sed etiam futura præuidere, & futura oculis cernere. An autem hic error fuerit omnibus Mes-
salianis communis, mihi non est certum, sed suspicor ita esse. Nam historia tripar. in illo. 7. lib. cap. 11. de
hæresi Messalianorum disserens, solùm hoc dicit, quòd Flauianus Antiochenus episcopus de hac hæresi *Messalia-*
inquirens accessit ad quẽdam Adelphium senem, quem hæresi Messalianorum infectum esse credebat, *ni.*
vt ab eo sciret quid eorum doctrina contineret. Ab hoc autem Adelphio pręfatus episcopus per blandi-
tias & fictiones quasdam extorsit ea quę nunc proximè narrauimus. Vnde coniicio hanc fuisse omnium
Messalianorum sententiam. Aduersus hanc hæresim non est opus disputare, quoniam etsi oratio bona
sit & meritoria si debitè fiat, constat tamen ex sacris literis eam solam non sufficere: cùm alia multa præ-
ter orationem Dominus in lege præceperit tanquam necessaria. Et nos suprà in titulo de baptismo hæ-
resi. 4. contra hos Messalianos, siue Psallianos, probauimus baptismum esse necessarium. Et in titulo de
ieiunio ostendimus ieiunii virtutes, & eiusdem necessitatem. Ex quibus apertè colligitur orationem so-
lam non esse sufficientem ad vitam æternam consequendam.

SEcunda hæresis docet nunquam esse cessandum ab oratione. Hanc hæresim constat esse Messaliano- *Messalia-*
rum, siue Psallianorum. Nam August. in libro de hæresibus cap. 57. dicit illos tantum orare, vt eis, qui *ni.*
hoc de illis audiunt, incredibile videtur. Quapropter Græcè appellantur Euchitæ, id est orantes. Huius *Psalliani.*
hæresis non meminit Guido in sua summa de hæresibus, imò nec de Messalianis in toto illo opere vllam *Euchitæ.*
fecit mentionem. Vt autem hanc hæresim conuincamus, non oportet multum sudare, quoniam a-
pertissimum est non esse possibile vt homo semper oret. Nam necessarium est dormire: quo tempo-

te nullus orare potest, quia tūc nullus est mentis vsus, qui maximè in oratione exigitur. Nullus est enim,
Cant.5. nisi solus Christus Saluator noster, qui verè possit dicere illud quod in Canticis habetur: Ego dormio, A
& cor meum vigilat. Oportet etiam comedere & bibere, & pro his acquirendis laborem aliquem mo-
1.Tim.5. deratum, quamuis non solicitudinem, adhibere. Oportet etiam curam rei familiaris habere, quoniam
beatus Paulus de viduis loquens, ait: Si que vidua filios aut nepotes habet, discat primùm domum suam
regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Et paucis interiectis
subiungit: Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infi-
deli deterior. Et non solùm hoc in laicis hominibus est necessarium, sed etiam in Ecclesiasticis. Nam in-
ter alia, quæ Apostolus enumerat tanquam necessaria, vt quis debitè possit fungi munere episcopatus,
hoc quoque addit, vt videlicet sit domui suæ bene præpositus. Si quis autem (inquit) domui suæ bene
1.Tim.3. præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? At quis non videt quantum impediat ab o-
ratione illa rei familiaris cura? Taceo de cibo & potu, quoniam cùm hi percipiuntur, nullus potest ora-
tioni locus, præsertim vocali, de qua hi Messalieni (vt coniicere possum) loquuntur. Nam alia oratione
quæ intra, cordis latebras formetur, etiam comedens & bibens quisque orare potest. Sic enim orabat
Exod. 14. Moyses, cui tacēti dixit Dominus: Quid clamas ad me? Clamabat enim corde, quāuis tacebat ore. Cùm
ergo quis comedens aut bibens, aut quoduis aliud opus agens, Deum cogitat, pro cuius amore illa ope-
1.Cor.10. ratur, tunc verè orat. Quapropter beatus Paulus monebat Corinthios, dicens: Siue ergo manducatis, si-
Coloss.3. ue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et ad Colossen. scribens iterum ait: Omnia
quæcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi, gratias agentes B
2.Thess.3. Deo & patri per ipsum. Et hoc modo intelligendum est id quod Paulus alibi dicit: Sine intermissione
orate. Ita vt is dicatur sine intermissione orare, qui omnia quæ facit, in gloriam Dei facit. Aliàs enim nō
esset possibile sine intermissione orare. Nūquid sine intermissione possumus genu flectere, corpus pro-
sternere, manus leuare, voces formare, vt de hoc dixerit Paulus, sine intermissione orate? Verum aliud
Luc.18. nobis obiiciunt testimonium Messaliani, quo nos vrgere putant. Nam Saluator noster apud Lucam ait:
Oportet semper orare, & non deficere. Ex quo loco Messalieni colligunt nunquam esse cessandum ab
oratione. Hæc tamen Christi verba nihil illis suffragantur, quoniam non ita, vt putant, sunt accipiende.
August. Augustinus in libro de hæresibus, ad Quod vult Deum, cap. 57. dicit illa verba sic esse intelligenda, vt
nulla dies absque oratione intermittatur: ita quòd Augustino idem est semper orare, & sine intermis-
sione orare, & qualibet die orare. Eodē modo illa Christi verba & similiter illa Pauli ex prima ad Thes-
salonicen. epist. interpretatur beatus Anselmus in commentariis super epist. Pauli. Beda tamen in expo
Beda. sitione super Euangelium Lucæ, duplicem expositionem tribuit illis verbis, sic dicens: Quis autem po-
test ita semper orare, & sine defectu & sine intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi
aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est eum semper orare, & sine defectu vel intermis-
Psal.33. sione, qui horis canonicis iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodiis & precibus continuis Domi
num rogare & laudare non desistit. Et hoc est quod Psal. dicebat: Benedicam Dominum in omni tem-
pore, semper laus eius in ore meo. Aut certè omnia quæ iustus secundum Dominum gerit & dicit, id o-
rationem esse reputādum. Hæc Beda. Verùm etsi horum clarissimorum virorum expositiones mihi pla- C
ceant: aliter tamen & (mea quidem sententia) melius fortè videntur illa verba posse intelligi, quòd vi-
delicet Christus & eius Apostolus in illis verbis vsi fuerint quadam hyperbole ad rem exaggerandam,
sicut & aliàs sæpe in sacris literis illa figura reperitur: quoniam (vt ait beatus Augustinus in libro de do
ctrina Christiana) sacra scriptura, quæ instar communis locutionis scripta est, eisdem vtitur tropis & fi-
guris, quibus communis modus loquendi vtitur. Et vt res sit apertior, vnum & alterum exemplum pro-
Acto.2. feram ex sacris literis, in quibus hæc hyperbole reperitur. In Actis Apostolorum describens illa historia
aduentum Spiritus sancti, & volens innuere multitudinem gentium & nationum quæ tunc erat Hiero-
solymæ, ait: Erant autem in Hierusalem habitātes Iudæi viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est.
Quòd nisi hic admittatur hyperbole, erit necessarium fateri tunc fuisse Hierosolymæ Hispanos, Gallos,
Anglos, Scotos, Aethiopes, Siculos, Balearicos, Sauromatas, aliasque innumeras nationes, quas vix Ni-
niue quæ ciuitas erat magna itinere dierum trium, capere potuisset, nedum Hierosolyma, quæ paruum
aut mediocre oppidum erat. Similiter Christus volens nobis suadere vt quàm secretè & absque omni ia-
Matt. 6. ctantia fieri posset, eleemosyna daretur, dixit: Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid
faciat dextera tua. At cùm eadē in vtraque manu sit anima, fieri non potest vt sinistra nesciat quod dex-
tera facit. Sed est ibi quædam hyperbole, siue quidam excessus ad rem magis commēdandam. Ita etiam
Christus vt nobis frequentiam orationis commēdaret, dixit: Oportet semper orare, hyperbole quadam
1.Timo.5. vsus, semper pro frequenter accipiens. Eadem hyperbole vsus est Paulus, dicēs: Sine intermissione ora-
te. Aliàs enim fieri non posset vt semper & sine intermissione oraremus, quibus necesse est comedere,
& bibere, & dormire, curam rei familiaris habere, aliaque multa facere sine quibus in hac misera vita
esse non possumus, quorum aliqua orationis attentionem minuunt, alia in vniuersum tollunt. Nec est
quod amplius aduersus hanc hæresim disputemus. D

TErtia hæresis est, quæ cum his duabus præcedentibus ex diametro pugnat: quoniam docet oratio-
nem esse prorsus inutilem, nulliusque virtutis. Hæc hæresis plures habet fautores: qui quamuis non
eadem via incedant, omnes tamen ad hunc tendunt scopum, vt orationis virtutem minuant, & pror-
Pelagius. sus euertant. Pelagius enim, teste Augustino libro de hæresibus, dixit orationes quas facit Ecclesia pro
infidelibus, & aliis peccatoribus vt conuertantur, siue pro fidelibus vt perseuerent, frustra fieri, quo-
niam ad illa omnia sufficere dicebat nostri arbitrii liberam potestatem, & ita non esse opus à Deo pe-
tere, quæ nosipsi consequi possumus. Sed huius hæresis fundamentum iam supra omnino euertimus
in titulo

in titulo de gratia, hæresi.1. ideo non est opus vt Pelagium iterum in hanc contentionem vocemus. Hoc
solùm de Pelagianis dicere decreui, quòd isti sunt sicut antiqui gigantes, qui (vt Ecclesiasticus ait) non *Eccle. 16.*
exorauerunt Deum pro peccatis suis: ideo destructi sunt confidentes suæ virtuti. Sunt alii qui aliud non
minus perniciosum iecêre fundamentum, super quod hanc pestilentem fabricam ædificare conantur. *Petrus*
Petrus enim Abailardus, & Ioannes Vvicleph, & Ioannes Huss, & Martinus Lutherus, dicunt omnia *Abailar.*
necessitate absoluta fieri, neque posse aliter fieri quam fiunt. Ex quo putrido fonte hic nõ minus vitiatus *Ioannes*
riuulus scaturit: superfluas videlicet & inanes esse orationes quæ ad Deum mittũtur: quoniam si omnia *Vvicleph.*
necessitate absoluta fiunt, frustra quis Deum orat pro ea re, quæ si futura est, etiam si non oret, eueniet: & *Ioannes*
si futura non erat, etiam si oret, nunquam eueniet. Hac ergo ratione multi ex Lutheranis è castris suis *Huß.*
A prorsus eiecerunt orationem tanquam penitus inutilem. Lutherus tamen orationem probat: qua in re *Lutherus.*
minimè sibi constat, cum aliàs dicat omnia ex necessitate absoluta euenire. Aduersus hanc hæresim tot
sunt sacræ scripturæ testimonia, tamque aperta, vt mirum sit hominem in sacris literis vel mediocriter
versatum, in eam fuisse prolapsum, nisi talis sit qui sacris literis detrahere velit. Illud in primis est aper-
tissimum, quòd ipse veritatis magister docuit nos orare. Nam cùm dixisset non esse opus multiloquio in
oratione, postea subiunxit modum quo orare debeamus, dicens: Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui *Matt. 6.*
es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, &c. Si res inutilis esset oratio, frustra nos
docuisset Christus modum quo orare debemus. Nec solùm nos orare docuit verbo, sed etiam opere:
quoniam ipsemet sæpenumero orauit, imò vt verius dicam, tota eius vita fuit quædam perpetua oratio. *Luc. 9.*
Nam assumptis Petro, Iacobo & Ioanne fratre eius, ascendit in montem vt oraret, & facta est dum ora-
ret species vultus eius altera. Et cùm mors eius instaret, acerbitatẽ illius reformidans, procidit in faciem *Matt. 26.*
suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Et illi qui aduentum Spiritus san- *Acto. 1.*
cti expectabant, omnes erant vnanimiter perseuerantes in oratione. Quomodo ergo inutilis censebitur
oratio, quæ viam parat Spiritui sancto, vt ad nos venire dignetur? Cùm Christus Saluator noster eiecis-
set de corpore cuiusdam hominis dæmonium, quod discipuli eius prius non potuerant eiicere, dixit di- *Matt. 17.*
scipulis suis: Hoc genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium. Magna certè est virtus quæ dæmo- *Acto. 6.*
nia eiicere valet. Præterea cùm Paulus & Silas in carcere adorantes laudarent Deum, subitò terræ mo-
tus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. Rursum: Beatus Iacobus in sua canonica *Iacob. 5.*
epistola plures orationis virtutes enumerat. Tristatur aliquis vestrum (inquit ille) oret æquo animo, &
psallat. Ecce ad depellendam animæ tristitiam. Postea subdit: Infirmatur quis in vobis: inducat pres-
B byteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit in-
firmum. Ecce qualiter oratio prodest ad salutem corporis acquirendam. Sed audi iam quid dicat de sa- *Ibidem.*
lute animæ. Confitemini (inquit) alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini. Mul-
tum enim valet deprecatio iusti assidua. Erubescant iam impudentes hæretici detrahere orationi, dicẽ-
tes, eam nihil valere, quam Iacobus Apostolus multum valere asserit. Et quò sententiam suam astruat,
testimonio & exemplo Heliæ Prophetæ eam confirmat, dicens: Helias homo erat similis nobis, passibi- *3. Reg. 17.*
lis, & oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum ora-
uit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Vides iam quanta sit orationis virtus, quę in-
tra cœlum pluuias continere, & inde eas deducere valet. Demum vt paucis virtutem orationis conclu-
damus, Christus Saluator noster ait: Quæcunque petieritis in oratione credẽtes, accipietis. Christus tan *Matt. 21.*
ti facit orationem, vt si comitem habuerit fidem, eam sufficere dicat ad impetranda omnia quæ petiue-
rimus: & hæretici non verentur dicere illam nullius esse momenti. Post hæc tam aperta testimonia extat *Cõcilium*
de hac re Ecclesię definitio. Nam Concilium Toletanum quartum, capite nono suorum decretorum de *Toletanū*
oratione Dominica differens, postquam pręceperat vt singulis diebus à quolibet sacerdote dicatur, vir-
tutem illius orationis explicans, ait: Delet ergo hæc quotidiana oratio minima quotidiana peccata: de-
let illa à quibus vita fideliũ etiam scelerate gesta, pœnitendo in melius discedit mutata. Ergo sicut Chri-
stus præcepit, sic Apostolus monuit. Et quemadmodũ doctores Ecclesiastici instituerunt, quia quotidie
vel cogitatione vel verbo delinquimus, quotidie & hanc oratiõe effundere in conspectu Dei debemus.
Quisquis ergo sacerdotum vel subiacentium clericorum hanc orationem Dominicam quotidie, aut in
publico, aut in priuato officio prætermiserit, propter superbiam iudicatus ordinis sui honore priuetur. Hęc
Concilium Toletanum. Et Concilium Mileuitanum cap. 8. suorum decretorum cõtra Pelagium, sic ait: *Cõcilium*
C Item placuit vt quicunque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus: Dimitte nobis debita nostra, ita *Mileuita-*
volunt à sanctis dici, vt humiliter & non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, *num.*
& non hominibus sed ipsi Domino mentientem? qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quę si-
bi dimittantur debita non habere? Hæc concilium Mileuitanum. Ex cuius definitione hæc duo colligi-
mus. Vnum est quòd omnes quamdiu in hac vita sumus, subiacemus peccatis. Alterum, quòd ad hoc vt
illa dimittantur, Dominica oratio prodest, in qua dicitur: Dimitte nobis debita nostra.

Quarta hæresis asserit orationes quæ vni personæ specialiter applicãtur, non plus prodesse illi quã si
generaliter pro omnibus fierent. Huius hæresis autor est Ioannes Vvicleph, dicens non esse oran-
dum pro aliqua particulari persona, quia (vt dicit) oratio quæ pro vno solo fit, non plus prodest illi *Ioannes*
quàm aliis. Hanc hæresim ipse Deus ore suo damnat, qui præcepit Eliphat Themanitæ vt rogaret Iob *Vvicleph.*
quatenus ille rogaret Deum pro ipso, & pro aliis duobus amicis suis, qui Deum offenderant, eò quòd
sic acriter reprehenderant Iob. Et Dominus (vt scriptura testatur) conuersus est ad pœnitentiam Iob *Iob. 42.*
cùm oraret ille pro amicis suis. Præterea cùm Petrus Apostolus esset in carcere, oratio fiebat sine inter-
missione ab Ecclesia ad Deum pro eo, & tandem oratio Ecclesiæ profuit Petro, quoniam misit Domi- *Acto. 12.*
nus angelum suum, & liberauit eum de carcere, & de manu Herodis, & de omni expectatione ple-

bis Iudæorum. Nec tamen illa oratio sic profuit omnibus aliis qui fuerāt carceri mancipati. Aliquid er-
1. Thess. 1. go plus prodest specialis oratio illi pro quo fit, quàm aliis. Rursum beatus Paulus Thessalonicensibus D
scribens, dicit se pro illis orationem fecisse. Gratias (inquit) agimus Deo semper pro omnibus vobis me-
moriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione. Si æquè omnibus prosunt orationes,
quo fine Paulus sic apertè iactauit se fecisse memoriam Thessalonicensium in suis orationibus? Deinde
ipsemet Paulus sæpe exhortatur, rogat, præcipit fieri orationes speciales tum pro se, tum pro aliis. Obie-
Rom. 15. cro ergo vos fratres (inquit ille) per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spi-
2. Cor. 1. ritus, vt adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad Deum. Et alibi: Quoniam & adhoc eripiet de pe-
Coloss. 4. riculis, adiuuantibus vobis in oratione pro nobis. Et rursum: Orationi instate vigilantes in ea in gratiarū
actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium
Thess. 3. Christi. Et in alio loco: Orate pro nobis, vt sermo Dei currat, & clarificetur. Et ex istis duobus vltimis te-
stimoniis sumpta est in tota Catholica Ecclesia consuetudo illa inuocandi virginem Deiparam in initio
cuiuslibet prædicationis verbi Dei, quatenus ipsa dignetur rogare Deum vt aperiat prædicatori ostium
ad loquendum, & aliis ad audiendum mysterium Christi. Frustra Paulus toties pro se petit orari, si om-
nium orationes æquè illi prodesse poterant. Et pro aliis etiam speciales monet fieri orationes, dicens:
Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus homini-
1. Tim. 2. bus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus
in omni pietate. Ideo prædicatores verbi Dei Paulum in hac parte imitantes, in suis prædicationibus
hortantur populum vt speciales Deo offerant orationes pro rege aliisque principibus & prælatis Eccle-
Cōcilium siasticis, vt nauiculam, quæ in hoc mari magno & spatioso iactatur fluctibus, ad optatum portum perdu- A
Cōstant. cat. Demum ex. 45. articulis Ioannis Vvicleph in Concilio Constantiensi sessione octaua damnatis deci-
mus nonus hic est, quo sic ait: Speciales orationes applicatæ vni personæ per prælatos vel religiosos, non
plus prosunt eidem quam generales, cæteris paribus. Qui articulus simul cum aliis eiusdem Vvicleph
vna super omnes lata sententia ibidem damnatus est.

ORDO SACRAMENTVM.

IX vnum aut alterum est sacramentum cui Lutherus non detraxerit. Quædam illorum
Lutherus. negat esse sacramenta: alia dicit non conferre gratiam: alia insuper vilipendit. Ordinem
autem sic tractat, vt illum ab Ecclesia procul reiicere conetur. Dicit enim ordinē neque
esse sacramentum, neque in eo esse aliquam imparitatem, vt vnus ordo sit alio & digni-
tate & potestate maior, sed omnes Christianos dicit esse in eodem ordinis gradu. Hæc
ergo tria succesiuè expugnare oportet. Primò ergo Lutherus dicit Ecclesiam Christi i-
gnorare sacramentum ordinis. Nam iuxta eum sacramentum ordinis nihil aliud est quàm ritus quidam
eligendi concionatorem in Ecclesia: quapropter asserit eum qui non prædicat, non esse sacerdotem, nisi
æquiuocè, quemadmodum homo pictus est homo. Ordinem denique ipsum dicit esse figmētum ex ho-
minibus natum, nihil de re Ecclesiastica & de sacramento intelligentibus. Primò ergo ostendere volo,
in collatione ordinis gratiam conferri: deinde ostendā ex sacris literis huius rei esse aliquod signum sen-
sibile. Ex quibus duobus concludetur ordinem esse sacramentum. Gratiam conferri suscipienti sacrum
1. Tim. 4. ordinem, apertè ostendit id quod Paulus Timotheo scribens, ait: Noli (inquit) negligere gratiam quæ B
data est tibi per prophetam cum impositione manuum presbyterii. Quibus verbis Paulus satis apertè o-
stendit Timotheum suscepisse gratiam cum promotus fuerit ad ordinem sacerdotii. Et in posteriore epi-
2. Tim. 1. stola quam eidem Timotheo scripsit, iterum pro hac re testimonium dicit in hunc modum. Admoneo
te, vt resuscites gratiam Dei quæ in te est per impositionem manuum mearum. Præterea ex vetustissimo
Ecclesiæ ritu ab Apostolis orto semper obseruatum est, vt tam ordinās quàm ordinatus, præsertim in sa-
cris ordinibus, ieiunus ad ordines accedat. Et hoc scriptura ipsa testatur, quæ refert Apostolos ieiunātes
& orātes imposuisse manus Paulo & Barnabæ, quos ex præcepto Spiritus sancti mittebant ad prædicā-
Acto. 13. dum Euangelium. Si in collatione ordinis nulla infunderetur gratia, non esset opus tāta præparatione.
Sed quia certò credebāt Apostoli gratiam Spiritus sancti conferri iis quos ad ordines sacros promoue-
bant, ideo ieiunabant & orabant, vt vel sic pararentur ad gratiam Spiritus sancti recipiendam: quemad-
modum olim cùm aduentum Spiritus sancti expectabant, perseuerabant vnanimes in oratione. Et hanc
Act. 1. ieiunii causam assignat Leo papa huius nominis primus: cuius verba quoniā alteri proposito etiam de-
seruiunt, infrà citabimus. Et B. Aug. in lib. quæst. veteris & noui testamenti, quæst. 93. (modo is liber sit
Augustini) hoc etiam apertissimè docet. Verùm quia suprà in titulo de Melchisedech apertissimè con-
uicimus illud opus non esse Augustini, ideo illa verba citare contempsi. Si quis tamen sibi fidem facit li-
brum illum esse Augustini, locum illi signaui in quo illam sentētiam inueniat. Ecce ergo ostendimus in
1. Tim. 5. collatione ordinis gratiam conferri: nunc opus est vt ostendamus in tali collatione esse aliquod signum
exterius sensibile. Hoc autem clarissimè ostendunt illa Pauli verba ex epistolis eius ad Timoth. nūc pro- C
ximè citatis, quoniam ex illis patet eum qui alium ordinabat, manus illis imponere, per quam manuum
Act. 6. impositionem ordinem alteri cōferebat. Quod ex aliis pluribus scripturæ locis etiam colligitur. Paulus
enim admonēs Timotheum ne leuiter aliquem ad sacerdotium promoueret, quin prius diligenter per-
sonæ meritum examinaret, sic ait: Manus citò nemini imposueris. Et cum Apostoli septem viros ex
multitudine discipulorum electos, fecerunt diaconos, orantes (vt dicit historia Apostolica) imposue-
runt illis manus. Ecce iterum cùm ad diaconatum promouent Apostoli, faciunt orantes, quēadmodum
cùm Paulo & Barnabæ imposuēt manus, quia videlicet gratia in tali promotione erat conferenda. Con-
cilium

cilium Carthaginense quartum, capitibus. 1. 2. 3. & 4. decernit episcopum, presbyterum, & diaconũ de- *Cōcilium*
bere ordinari per manuum impositionem. E rex hoc signo quo Apostoli vsi sunt, etiam persuaderi po- *Carthagi-*
test gratiam conferri in susceptione ordinis: quoniam non est vero simile, manns fuisse ordinatis im- *nense.*
positas ab Apostolis, vt corpus inani contactu attrectarent, & nulla spirituali gratia prodessent ani-
mæ. Parum enim proderat corpori manus imponere, si ex hac manus impositione nihil anima profi-
cere debebat. Si ergo in ordinis susceptione confertur gratia, & sub aliquo signo sensibili, coouincitur
inde ordinem esse sacramentum. Et vt ostendamus hoc non esse recens scholasticorum Theologo-
rum innentum, aliquod vetustorum doctorum citabo testimonia. Leo papa in epistola nona quæ est ad *Leo papa.*
Dioscorum Alexandrinum episcopum, dicens ordinem debere conferri & suscipi à ieiunis, sic ait: Nam
præter authoritatem consuetudinis quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura
D manifestat, qnòd cùm Apostolum Paulum & Barnabã ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium mit-
terent prędicandum, ieiunantes & orantes imposnerunt eis manus: vt intelligamus quanta dantium
& accipientium deuotione curandum sit, ne taotæ benedictionis sacramentum negligenter videatur
impleium. Hæc Leo papa huius nominis primus, vir sanctitate perinde ac doctrina illustris. Ea quibus
verbis duo colligimus, videlicet quòd ordo sit sacramentum, & quòd in eius collatione conferatur gra-
tia, quoniam ideo dicit ieiunium & orationem præcessisse, vt dignè recipatur benedictio quæ in tali sa-
cramento confertur. Augustinus de baptismo contra Donatistas, de eodem baptismo & ordine loquẽs, *Augusti-*
sic ait: Vtrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione homini datum. Illnd quum bapti- *nus.*
zatur, istnd quum ordinatur: ideo oon licet in Ecclesia Catholica vtrunque iterari. Et paulò pòst: Neu-
tri sacramento facienda est iniuria. Et addidit de sacramento ordinis: Sicut non rectè habet qni ab v-
nitate recedit, sed tamen habet: sic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat. Et rursum
ad vtrunque reuersus subiungit: Non ergo ideo non sunt sacramenta Christi & Ecclesiæ, quia eis illici-
tè vtuntur non modò hæretici, sed etiam omnes impij: sed illi corrigendi sunt, & puniendi: illa autem
sunt agnoscenda, & veneranda. Hæc Augustinus. Quibus verbis non semel fatetur ordinem esse sacra-
mentum. Iam credo quisque videt quàm effronti audacia iactauerit Lutherus Ecclesiam Christi igno-
rare sacramentum ordinis, nouámqne esse eius inuentionem, cùm ea Augustioo & Leone papa clarè
constet ordinem esse sacramentum. Neque Augustionm aut Leonem ab Ecclesia Christi abigere po-
test, quos eadem Ecclesia velut sanctos censuit esse venerandos: neque eos dicet recentes Theologos,
prout solet, nisi talem se existimet, vt ei mille anni sint tanquam dies hesterna quæ præteriit. Hoc solùm
ergo superest nobis probandum, vt videlicet ostendamus non omnes ordines esse pares inter se, sed es-
se diuersos intra hoc sacramentum gradus, ita vt vnus ordo sit alioqui dignitate & potestate maior.
A Et certè quisquis debita attentione considerauerit ea quæ in vetere illa lege Mosaica ordinata sunt, de ta
bernacnlo, & altari, & de sacerdotibus & aliis ministris altari seruientibus: facilè inde cognoscet quasi
ex vmbra corpus, varios oportere dari in Ecclesia ordines, qni diuersis in ministerio altaris fungantur
officiis. Nam lex (vt ait Paulus) vmbram habebat futurorum bonorum. Et idem ait, omnia in figura con- *Heb.* 10.
tigisse patribus illis. Ab vmbra igitur ad suum corpus, à figura ad correspõdentem sibi rei veritatem, o-
ptimum & efficacissimum erit argumentum. Nam hoc argumentationis loco Paulus vsus est, volens
probare licitnm esse his qui euangelium annunciant, de Euangelio viuere: quia qui in veteri illo taber-
naculo operabantur, viuebant de tabernacnlo, & qui altari deseruiebant, participabant de altari. Itaque
argumentatur Panlus ibi ab vmbra & figura ad corpus & veritatem. Cùm igitur tam efficax sit, iuxta 1. *Cor.* 11.
Paulum, hic argumentationis modus, manifestè per illum conuincemus plures esse in Ecclesia Catho-
lica ordines, variosque esse gradus eorum qui in altari ministrant. Nam ad ministerium illius taberna-
culi veteris, varii ordioes diuersique gradus fuerunt à Deo iostituti, ita vt vnus esset Pontifex aut sacer-
dos summus, alii sacerdotes minores, alii leuitæ, qui etsi sacerdotes non essent, altari tamen ministra-
bant. Quæ ad sacerdotem pertinent summum, & quæ ad inferiores attinent, describuntur in Exodo, *Exod.* 17.
vbi alia officia aliaque vestimeota summo sacerdoti, alia inferioribus sacerdotibus tribuuntur. Supra
caput Aaron & cuiuslibet alterius summi sacerdotis fusum est sanctæ vnctionis oleũ. Filios Aaron mi-
nores sacerdutes & illorum successores non sunt in capite, sed solum in manibus oleo sancto vncti. Tu-
B nicæ istorum erant lineæ, summi verò sacerdotis ornatus erat ex auro, hyacintho, purpura, gemmisque
preciosis confectus. De ritu cũsecrationis Leuitici ordinis habetur in leuitico libro, in quo etsi vnus om-
nium Leuitarum consecrationis ritus describitur, diuersa tamen illis distribuuntur officia. Nam in tres
classes sub suis capitibus & principibus distribuuntur, & suum cuique locum in excubiis & ministerio
assignatur, iuata sacerdotum imperium. Si tantus fuit ordo, tamque distinctus in illa veteri figura, opus
est vt concedamus varium esse ordinem claréque distinctum, eorum qui in altari vbi nunc Eucharistia
consecratur, ministrare debent. Nisi fortè Ecelesiam Catholicam confusissimam quãdam Babylonem
in qua nullus sit ordo, facere velimus, cum tamen synagogam illam veterem, quæ huius typum tenet,
velut nobilissimam quandam ciuitatem ordinatissimè constitutam fuisse, apertissimè constet. Quòd si
quis tam impius & tam effrons est, vt id fateri non vereatur, is certè aut sapientiam, aut pnteotiam, aut
denique bonitatem cogetur minuere diuinam: quia videlicet fateri cogetur Deum aut nescisse, aut non
potuisse, aut denique noluisse talem formare Ecclesiam suam, qualem prius adumbrarat & deliniarat
in illo veteri populo. Certè cùm multò præstantius sit sacrificium quod nunc à sacerdotibus Ecclesiæ
offertur, quàm sacrificia omnia veteris legis, oportebat vt maior honor illi præstaretur, & maior etiam
ordo in illius ministerio seruaretur, & ministrorum ordines ad illius administrationem plures deputa-
rentur.

Omitto hic minores ordines, quoniam etsi de illis apud vetustos autores non parua fiat mentio, ta-

men plures Theologi non admittunt minores ordioes intra sacramentorum oumerum: quapropter nec etiam vocantur ordines sacri: imò de subdiaconatu Hugo de S. Victore censet non esse sacrameo- C rum, quamuis alii intra sacramenta sacramenti limites eum collocent. De hac re nonnihil suprà tetigimus in titulo de episcopis: quo loco ostendimos episcopum ex Christi iostitutione esse dignitate & potestate maiorem simplici presbytero.

Act. 6. *Ignatius.* Diaconos Apostolica historia oarrat fuisse ab Apostolis ordinatos. Imò de aliis omnibus ordinibus cōstat, fuisse in Ecclesia eorum officia & nomina tempore Apostolorum. Nam bearus Ignatius discipulus sancti Ioanois Euangelistæ io epistola ad Tralliaoos extollit dignitatem episcoporum, presbyterorum, & diaconorum. Et in epistola ad Antiochenses hæc verba refert: Saluto sanctum presbyterum *Cōcilium Carthagi nense.* vestrum, saluto sanctos diaconns, saluto sobdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, atque confessores. Hæc ille. Canones Apostolorum videntur etiam innuere discrimen inter episcopum & presbyterum, diaconum, subdiaconum, lectorem, & cantorem. Hoc patet canooe. 42. & 43. At Apostolorum canones per Clementem traducti, tantæ sunt authoritatis, vt beatus Damasceous illos inserat cathalogo librorum canonicorum sacræ scripturæ. Vt ergo iam fioem huic negocio imponamus, producere oportebit testimonium Concilii Carthaginensis quarti, quod omnes ordinis gradus describit, & modum quo illorum ordinatio facienda sit, decernit. Nam capitibus primo & secundo suorum decretorum assignat modum quo ordinandus sit episcopus, capite tertio agit de ordinatione presbyteri: capite quarto, de ordinatione diaconi: capite qninto, de ordinatione subdiaconi: capite sexto, de ordinatione acolythi: capite septimo, de ordinatione exorcistę: capite octauo, de ordinatione lectoris: capite nono, de ordinatiooe ostiarii. Quorum omnium decretorum verba citare omisi causa prolixitatis vitandæ, satis existimans ostendisse locum lectori. Quj de hac re amplius nosse cupit, legat Hugonem de sancto Victore libro secundo de sacrameotis, parte tertia: quo loco doctor ille D *Vvaldenses.* non spernendæ authoritatis de singulis ordioibus pertractat, eorum omnium potestatem & ordinationem declarans. Ex his quæ diximus, conuictus remanet Græcorum & Vvaldensium error. Vvaldenses eoim (vt Guido illis impingit) dixerunt esse tantum tres ordines in Ecclesia, diaconum videlicet, presbyterum, & episcopum. Verùm Æneas syluius libro de origoe Bohemorum, capite 35. errores Vvaldensium recensens, ounquam huius erroris meminit, imò alium illis tribuit, qui cum hoc velut ex *Græci.* diametro pugnare videtur. Aut enim illos seosisse, episcopum non esse dignitate aut potestate superiorem alio quocunque presbytero. De qua re suprà in titulo de episcopo disputauimus. Græci iuxta eundem Guidonem post ordines sacros nullum ex minoribus ordinibus admittunt præter lectorem: alios autem, videlicet ostiarium, exorcistam, & acolythum dicunt non debere inter ordines numerari. Nos tamen iam ostendimus eorum nomina & officia fuisse à tempore Apostolorum in Ecclesia, & modum ordioationis eorum fuisse in concilio statutum: quapropter non est quod amplius de hac re disputemus. Aduersus banc hæresim pugnant illa omnia, quæ inferius in titulo de sacerdotio hæreprima dicemus.

Finis libri vodecimi. A

F· ALFONSI DE CASTRO
ZAMOREN. MINORITAE ADVERSVS HÆRESES, LIBER DVODECIMVS.

PAPA.

Luther⁹. Vtherus, qui toties à nobis prostratus est, solo papæ nomioe audito recuperat vires, vt denuò possit nobiscum de hac re congredi. Adeo naoque papæ odium imbibit, vt etiam si in cineres redactos fuerit, ad papam insectandum reuiuiscat. Omoinm enim suorum scriptorum scopus is vnus est, papam videlicet à sua sede deiicere, omnem potestatem quam à Deo io terris recepit, illi adimere:,& vt hoc consequeretur, nihil iotentatum reliquit, nullum non mouit lapidem. Nam pro hac sola re tuenda totam Ecclesiæ domum euertere curauit. Quòd antè ex odio papæ, & ooo ex zelo id fecerit, inde coniiciet quisque, si rerum ab eo gestarum ordinem plenè oouerit. Cùm enim is Lutherus aliqua à vera fide aliena docere tentasset, fuit de hac re à Leone decimo, qui tunc voiuersali Ecclesiæ præsidebat, admonitus: cui admonitioni cùm idem Lutherus obedire contempsisset, Leo decimus velut bonus pastor hunc Lutherum excommunicauit, & velut putridam ouem ab Ecclesiæ ouili eiecit, ne reliquas attactu suo inficeret oues. Qua de re factum est vt Lutherus qui antea primatum Petri & successoris eius probauerat, & libris æditis docuerat, post hanc in eum latam excommunicationem vsque adeò papatui detrahat, vt nō sit contentus illius potestatem minuere, sed etiam illum acerbissimis conuitiis afficiat, & contumeliis B atrocibus insectetur. Dicit enim pootificum nomen inane prorsus esse, nec quicquā re aliud esse quàm regnum Babylonis, & potentiam Nemroth robusti venatoris: quoniam mera tyrannide factum esse ait, vt papa super alios episcopos fuerit exaltatus. Hinc ergo coniicere licet quo spiritu Lutherus du-

catur

catur, qui in tractanda fide Catholica magis affectu quàm ratione regitur. Huius tamen erroris primus autor non est Lutherus. Primò enim ille serpens antiquus hunc errorem persuasit Græcis, qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt propter errores Nestorii, Dioscori, Eutychetis: quoniam Nestorius in Ephesina synodo, Dioscorus verò & Eutyches in Calcedonensi damnati sunt. Eadem ratione Armeni ab Ecclesiæ vnitate se subtraxerunt, quòd videlicet concilij Calcedonensis decreta recipere contempserũt, & ab hoc tempore obedientiam Romano pontifici negare cœperunt vsq; ad tempus Eugenii quarti, quo tempore celebratum est Concilium Florentiæ, ad quod confluentes Græci & Armeni, post longam de hac re cum Latinis habitam disputationem, tandem veritatẽ plenè cognoscentes, Ecclesiæ Romanæ se subdiderunt. Post Gręcos & Armenos venêre impii & idiotæ Vvaldenses, nihilominus omnibus episcopis inimici, quàm Gręci & Armeni fuerant Romano pontifici. Hi enim Vvaldenses docent omnes presbyteros esse pares, neque vnum esse alio potestate superiorem. Vvaldensibus in hac parte consentit quidam Marcilius Paduanus. De Ioanne Vvicleph, & Ioanne Hus non est opus dicere, quoniam ille in verba Vvaldensium, & hic in verba Vviclephi iurasse videntur. Istorum ergo omnium communẽ errorem iam diu sepultum Lutherus hoc nostro seculo ab inferis reuocauit, vt facilliori modo quas cœperat hæreses docere posset.

Armeni.

Vvalden.

Marsilius Paduan⁹.

Ioannes Vvicleph

Ioannes Huß.

C Nolla est enim alia via apertior ad hæreses introducendas, quàm si primatum Petri ab Ecclesia subtraxeris. Quapropter omnes oportet adhibere huic operæ vires, vt apertè primatum summi pontificis ostendamus, ne via pateat hęreticis ad suas hæreses introducendas. Pro hac re apertum testimonium est id quod Dominus dicit Petro: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. In quibus verbis multa sunt quæ primatum Petri manifestè docere videntur. Primò quòd mutato nomine Simonis, eum nomine Petri vocauit, quæ res sine grandi mysterio contingere non potuit. Nunquam enim Deus nomen nouum alicui homini indidit, quem non magnis donasset beneficiis, & ad altam quandam extulisset dignitatem. Sic enim in veteri testamento Abrahæ & Saræ, quos facturus erat in gentem magnam, & ex quibus Christus secundum carnem propagandus erat, nomen à Deo tribuitur nouum. Sic etiam Iacob, quoniam fortis fuerat contra Deum, mutato nomine Iacob, vocatus est Israël. Et vt ad nouum testamentum accedamus: Iacobum Zebedęi & Ioannem fratrem eius vocauit Christus Boanerges, hoc est, filios tonitrui. Hos autem duos fratres quantum præ cæteris Apostolis post Petrum extulerit, ipsa euangelica historia apertissimè docet.

Matt.16.

Gen.17.

Gene.32.

Mar.3.

Matt.17.

Luc.2.

Nam hos duos simul cum Petro assumpsit in testes suę gloriosę transfigurationis. Hos solos permisit intrare domum Iairi Archisynagogi cùm illius filiam suscitare voluit. Et quum passione sua instante oraret, hos etiam assumpsit secum: vt vel inde coniicere possimus non sine causa istis noua illum tribuisse nomina. Cùm ergo Petro nouum à Deo imponatur nomen, grande in eo futurum mysterium designatur: præsertim si bene quisque aduertat quale fuerit nomen illi tributum. Nomen siquidem Petrus à petra deriuatum esse videtur. At cùm Christus iuxta Paulum vocetur petra, conuincitur inde Petro tale nomen fuisse datum, quod nomini Christi simillimum foret, & quod à Christi nomine deriuationem acceperit: vt vel hac ratione nominis edoceremur Petrum Christi vicem in terris habiturum, cuius nomen tunc accepisse cognoscimus. Secundò, in illo Matthæi loco prius citato aduertere oportet quod sequitur. Nam eundem Petrum vocauit postea petram super quam fundanda erat Ecclesia. Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Considera ergo qualis sit futurus Petrus, super quem Ecclesia ædificanda promittitur. Sic enim Theophylactus illa Christi verba exponens, ait: Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quod supra eum ædificauit Ecclesiam. Hæc ille. Quibus verbis satis apertè declarat Petrum esse Petram supra quam Deus suam Ecclesiam fundare decreuerat. Eodem modo etiam exponit Hieronymus super Matthæum decimosexto capite. Eodem modo interpretatur Hylarius canone decimosexto super Matthæum.

Matt.26.

D

1.Cor.10.

Theophy.

Quanquam huius verba Erasmus detorquere conatus, adiecit in margine hæc verba: Ecclesiæ fundamentum est fides. Quibus verbis interpretari voluit Hylarium, quasi Hylarius sentiret fidem esse fundamentum & petram, non autem Petrom. Hylarius tamen apertissimè de Petro loquitur, vt facilè est videre. Idem sentit Chrysostomus super Matthæum. Simili modo illum locum exponit Augustinus sæpe præsertim in libro contra epistolam Donati, & sermone vigesimosexto de sanctis. Eodem modo etiam exponit Leo papa huius nominis tertius in sermone tertio de anniuersario die suæ assumptionis.

A Istis omnibus subscribit beatus Gregorius lib.6. sui registri, epistola.36. Quorum omnium sanctorũ virorum verba, causa prolixitatis vitandæ, omisi citare. Tertullianus etiam idem sentit in libro de pręscriptionibus hęreticorum: cuius verba infra subiiciemus. Tertium quod in illis Christi verbis Petro dicta est consideratione dignum, est, quòd soli Petro nominatim Christus promisit claues regni cœlorum: quoniam etsi aliis Apostolis datæ sint claues, non tamen cœlorum omnium, sed cœli. Petro enim dicitur: Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Cùm verò omnibus Apostolis simul dantur claues, sic dicitur. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erũt ligata & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Ecce vides hic dictum, in cœlo, singulari numero: quũ tamẽ Petro claues promittuntur, claues cœlorum promittuntur: & in cœlis dicitur esse ligandum quod ille ligauerit, non in vno cœlo: vt videlicet ex hoc diuerso locutionis modo intelligas fortiores & potentiores claues fuisse datas Petro quàm cæteris Apostolis. Et hoc ipsum annotauit Origenes in expositione Matthęi, & ante Origenem hoc idem innuere videtur Tertullianus. Is enim in libro de præscriptionibus hæreticorũ disputans contra eos qui dicebant Apostolos non omnia ad fidem necessaria sciuisse, sic ait: Quis enim integrę mẽtis credere potest aliquid eos ignorasse, quos magistros

Matt.11.

Tertul.

Dominus dedit? Indiuiduos habitos in comitatu, in disciplinatu, in conuictu? quibus obscura quæque
seorsum edisserebat, illis dicens datum esse cognoscere arcana quæ populo intelligere non liceret? La-
tuit aliquid Petrum ædificandæ Ecclesię petram dictum? claues regni cœlorum consecutum, & soluē-
di & alligandi in cœlis & in terris potestatem? Latuit & Ioannem aliquid dilectissimum Domino, pe-
ctori eius incubantem, cui soli Dominus Iudam traditorem demonstrauit? quem loco sui filium Ma-
riæ demandauit? Quid ergo eos ignorasse voluit, quibus etiam gloriam suam exibuit, & Moysen & B
Heliam, & insuper de cœlo patris vocem? non quasi cæteros reprobans, sed quoniam in tribus testi-
bus stabit omne verbum. Hactenus Tertullianus. Quibus verbis postquam omnibus Apostolis tri-
buerat arcana cognoscere quæ populo intelligere non licebat: postea distribuens cuique Apostolorum
quæ illi fuerant propria, Ioāni dedit supra pectus Domini in cœna recubuisse: eidem & Iacobo atq; Pe-
tro tribuit vidisse Dominum in gloriæ maiestatem transfiguratum. Petro autem dedit Ecclesiæ petram
esse, claues regni cœlorum consecutum, & soluendi & ligandi in cœlis & in terris potestatem. Quæ o-
mnia si soli Petro dicuntur, ex illis apertè conuincitur Petrum fuisse cæteris Apostolis prælatum. Nam
ille solus ex apostolis instituitur petra, supra quam fundetur Ecclesia: illi soli promittuntur claues re-
gni cœlorum: ille solus accipit soluendi & ligandi in cœlis & in terris potestatem. Quapropter non
Rhenanus possum silentio præterire quæ beatus Rhenanus de hac re loquens, ait: Is enim in quodam argumento
quod præfixit libro Tertulliani de præscriptionibus hæreticorum, innuit se sentire Romanum pontifi-
cem non esse à Deo institutum superiorem cæteris episcopis, & hanc dicit esse sententiam Tertulliani
in illo libro, & alibi. Vt autem ostendat Tertullianum illud sentire, sic colligit. Tertullianus nominans
Ecclesiam Romanam, inter Apostolicas Ecclesias illam nominat, nec tamen illam præfert aliis: inter
summates illam recenset, nunquam tamen illam dicit summam. At si eam credidisset esse summam
Ecclesiarum, eam vocasset aliquando supremam Ecclesiam. Nunquam vocauit eam summam, non ergo
credidit eam esse summam. O fortem argumentatorem. O alterum Aristotelem. Hæccine est illa Dia-
lectica, colligere aliquid negatiuè per locum ab authoritate? Quis hanc collectionem ignorat esse nul-
lam? Talis aut talis doctor non dicit hoc, ergo non ita est, aut ille credidit non ita esse? Si enim tali mo-
do semper colligere liceret, multa inde incommoda sequerentur. Sequeretur patrem non esse ingeni- C
tum: Mariam non fuisse perpetuò virginem: quoniam nullum istorum expresserunt sacræ literæ etiam
cùm de his rebus mentionem fecerunt. Abeat ergo Rhenanus non beatus, sed miser: & si suam senten-
tiam voluerit confirmare, veris testimoniis hoc faciat, & non meris calumniis & imposturis, prout
nunc eum fecisse conuicimus. Nam cùm ipse impingat Tertulliano illum sentire Ecclesiam Romanam
non esse summam: nos ostendimus Tertullianum sensisse Petrum fuisse cæteris Apostolis prælatum,
& hoc ostendimus illum apertè docuisse in eodem libro cui Rhenanus tale præfixerat argumētum. Prę-
Luc. 22. terea, Christus docens Apostolos quis illorum futurus esset maior, dixit Petro: Simon, ecce Satanas ex-
petiuit vos, vt cribraret sicut triticum: Ego autē rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua. Et tu aliquādo cō-
uersus confirma fratres tuos. Quibus verbis apertè docuit Christus, Petrum esse futurum cæteris Apo-
stolis maiorem per hoc quòd illi iniungebat onus confirmandi alios Apostolos, quos diabolus expeti-
uerat vt cribraret sicut triticum. Vt autem Petrus rectius posset officium sibi cōmissum exercere, Chri-
stus promittit illi se rogaturum patrem vt non permittat fidem illius perire. Quæ Christi verba expo-
Theophy- nens Theophylactus super Lucam, sic ait: Tu verò conuersus, confirma fratres tuos. Planus huius in-
lactus. tellectus is est: Quia te habebo vt principem discipulorum postquam me negato fleueris, & ad pœni-
tentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me Ecclesiæ petra es fundamentum.
Hæc Theophylactus. Petrus ergo declaratus est à Christo cæteris Apostolis maior, quia illi iniungitur
Ioan. vlt. onus reliquos Apostolos confirmandi. Rursum, Christus commisit Petro curam suarum ouium, cùm D
bis illi dixit: Pasce agnos meos. Et tertiò iterum dixit: Pasce oues meas. Quibus verbis apertissimè de-
clarauit Christus totum ouile tam ouium quàm agnorum, hoc est Ecclesiam vniuersalem esse Petro
Psal. 94. commissam. Nam (vt ait propheta (nos sumus populus eius, & oues pascuæ eius. Harum ouium curam
commisit Deus Petro. Verùm Lutherus cum suis, quoniam non sunt ex ouibus his, sed ex numero il-
lorum hœdorum quos Deus constituet ad sinistram, ideo non volunt esse sub cura huius pastoris, vide-
licet Romani pontificis. Deinde, illa quæ petrus operatus est, ostendunt apertissimè illum fuisse reli-
quis Apostolis prælatum. Pro se enim Petrus & pro Christo didrachma soluit. Cùm enim exactores di-
drachmatis percontarentur à Petro, num magister eius didrachma soluisset, dixit Christus Petro: Va-
Matt. 17. de ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascēderit, tolle, & aperto ore eius inuenies sta-
terem: illum sumens da eis pro me & pro te. Vt autem ex hoc loco apertius nostrum propositum do-
ceamus, prius oportet scire qualisnam fuerit huius didrachmatis exactio. Pro cuius rei cognitione au-
diamus quid beatus Hieronymus de hac re loquatur. Sic enim in Cōmentariis super Matthæum hunc
locum pertractans, ait. Post Augustum Cæsarem Iudęa facta est tributaria, & omnes censi capite, fere-
bantur. Vnde & Ioseph cum Maria coniuge sua professus est in Bethleem. Rursum, quoniam nutritus
erat in Nazareth, quod est opidum Galilææ Capharnaum vrbi subiacens, ex more poscunt tributa, &
pro signorum magnitudine hi qui exigebant non audent ipsum repetere, sed discipulum conueniunt.
Hæc Hieronymus. Si ergo tributa (vt Hieronymus ait) per capita soluuntur: quid est quòd Petrus iube-
tur staterem, hoc est, duplex didrachma pro se & pro Christo soluere, nisi quia iam Christus meditaba-
tur Petrum post se caput Ecclesiæ relinquere? Quòd si hac ratione tributum fuisse solutum negatur, A
quare magis pro Petro quàm pro aliis Apostolis didrachma soluitur, cùm talis census non nisi proca-
pite familię soluebatur? Cuius rei cum alia nequeat inueniri causa, nisi quia Petrus erat cæteris præfe-
rendus: fateri oportet vt Petrus qui pro se tributum quod non nisi pro capite exigebatur, soluere iube-
tur, sit

tur, sit hac ratione declaratus caput familiæ. Quod autem cum Christo iunctus fuerit in solutione di-
drachmatis, ita vt vnica moneta, videlicet vno statere, pro se & Christo soluerit, declarat Petrũ eiusdem
familiæ, videlicet Ecclesiæ, futurum caput, cuius est Christus. Nec tamen inde sequitur Ecclesiæ corpus
esse mõstrum biceps (vt Lutherus nobis obiicit) quoniam Petrum non dicimus esse caput æquale Chri-
sto, sed caput sub Christo. Christum enim dicimus esse primum & supremum Ecclesiæ caput: Petrum
autẽ non dicimus esse primum caput totius corporis quod est Ecclesia, sed vicarium caput, hoc est ca-
put Christi loco subrogatum, & caput secundum post Christum, id est, caput aliorum omnium à Chri-
sto. Quapropter sicut Petrus non est dicendus prior omnibus simpliciter, sed prior in comparatione a-
liorum à Christo, ita nec dicendus est caput simpliciter & absolutè respectu omnium, sed solùm est ca-
put respectu aliorum à Christo. Christus verò est absolutè & simpliciter caput totius Ecclesiæ, qui est
principium. Et hoc modo constat non esse duo capita eiusdem corporis totalis, quoniam illius totalis
corporis solus Christus est caput, & huius corporis Petrus est vnum membrum, cæteris tamen præstan-
tius. Corporis verò mystici, quod ex aliis hominibus à Christo coalescit, Petrus est caput: & ita non est
caput totius corporis integri: quoniam non est caput Christi qui ad hanc Ecclesiam pertinet. Similli-
mum est huic quod in aliis rebus publicis videmus. Nam Proconsul caput est illius prouinciæ quam ad-
ministrat, quamuis Consul sit illo superior, & primum omnium prouinciarum caput, Prorex caput est
illius regni cuius curam gerit: Rex tamen est illo superior, & primum omnium suorum regnorum ca-
B put. Prorex enim aut Proconsul est caput partialis corporis, videlicet talis regni, aut talis prouinciæ: Im-
perator autem est caput primum totius integri corporis. Sic Petrus & Christus. Ad huoc modum etiam
oportet intelligere id quod suprà diximus, Petrum videlicet esse petram & fundamentum Ecclesiæ: fun
damentum inquam nõ primum, cui scilicet totius Ecclesiæ structura innititur, quoniam tale fundamen
tum est solus Christus: de quo Paulus ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod po- 1.Cor.3.
situm est, videlicet Christus Deus noster. Et in comparatione ad hoc fundamentum Petrus est tanquam
vnus ex aliis lapidibus qui fundamento innituntur. Verùm post primum lapidem pro fundamento ia-
ctum, sunt alii lapides in ipsa structura, qui licet sustentantur à primo, tamen sustentant omnes reliquos
qui suprà illos sunt in ædificio constituti. Et istorum quilibet potest dici fundamentum, non simpliciter
& absolutè respectu omnium, sed respectu illorum lapidum quos sustentat. Et iuxta hunc modum plura
sunt Ecclesiæ fundamenta. Nam de omnibus Apostolis dicit beatus Ioannes eos esse fundamenta Ec-
clesiæ. Sic enim in Apocalypsi loquens de noua ciuitate descendente de cœlo, quæ est Ecclesia, ait: Et Apo. 21.
murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim, nomina duodecim Apostolorum.
Ecce audis omnes Apostolos dici fundamenta ciuitatis, quia eorum doctrina sustentatur hucusque Ec-
clesia. Quid ergo miratur Lutherus si nos dicimus Petrum esse fundamentum Ecclesiæ? Sed licet om-
nes sint & dicantur fundamenta, Petrus tamen cæteris omnibus præstat: quia etsi non sit lapis prima-
rius in fundamento iactus, est tamen primus post Christum: & ita erit fundamentum non quidem om-
nium lapidum, qui sunt in spirituali ædificio, quoniam non est fundamentum Christi, qui ad hoc ædifi-
C cium pertinet, sed est fundamentum omnium aliorum lapidum spiritualium, & ita est fundamentum
secundum post Christum, quia prima petra post Christum petram. Et ita super hanc petram, quæ est
Christus, fundatur tota Ecclesiæ structura: super aliam verò petram, quæ est Petrus, fundatur reli-
qua Ecclesia à Christo, hoc est, tota Ecclesia dempto capite Christo. Hæc autem vnico verbo designa-
uit Theophylactus in illis verbis quæ ex commentariis illius super Lucam nunc paulò suprà citauimus.
Sic enim exponens Christi verba, ait: Quia te habeo vt principem discipulorum, postquam me nega-
to fleueris, & ad pœnitentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, qui post me Ecclesiæ
petra es fundamentum. Hæc Theophylactus. Ex cuius verbis constat Petrum dici fundamentum Ec-
clesiæ, non quidem absolutè & respectu omnium, sed fundamentum post Christum, hoc est funda-
mentum omnium aliorum à Christo. Et ita non sunt duo lapides primarii: quoniam solus Christus est
primarius lapis: Petrus verò non primus simpliciter, sed primus post Christum. De hac re adeò dif-
fusè & vltra metas breuitatis statutæ disseruimus: quoniam hoc est fortissimum telum quod nobis ob-
iicit Lutherus, & quo se tueri conatur: de quo cùm iam plusquam satis dictum sit, oportet vt reliqua
Petri opera breuiter percurramus. Mariæ Magdalenæ & aliis eius consortibus visitantibus Christi sepul Mar. vlt.
chrum, apparens angelus, ait illis: Iesum quæritis Nazarenum crucifixum. Surrexit, non est hic.
Ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam.
Quid est quòd solius Petri nomen exprimitur, tacitis omnibus aliorum nominibus, nisi quòd Petrus
cæteris omnibus præeminet? Si enim Petrus non fuisset cæteris præstantior, sat erat dixisse: ite, dicite
discipulis eius. Sed cùm addidit, & Petro, innuit aliquid esse in Petro singulare propter quod esset pro-
prio designandus nomine, tanquam aliorum princeps. Deinde cum venirent ad monumentum Pe- Ioan. 20.
D trus & Ioannes, licet Ioannes præcurrit citius Petro, & prior peruenit ad monumentum, non tamen
intrare ausus est ante Petrum, honorem ex hoc exhibens Petro tanquam superiori. Poterat quidem
Ioannes monumentum intrare, qui supra pectus Domini recubuerat. Qui enim dignus fuit suprà cor-
pus viuum recumbere, multò dignior erat monumentum in quo iacuit corpus mortuum, intrare. Ve-
rùm etsi ad hoc dignus esset, intrare tamen recusauit, hunc volens deferre Petro honorem, vt quo-
niam Petrus erat dignitate prior, sic etiam prius monumentum intraret. Et cùm Christus iam ascen-
disset ad cœlos, existente duodenario Apostolorum numero incompleto propter mortem Iudę tradi-
toris, Petrus aliis discipulis sermonem facit, persuadens illis vt in locum Iudæ alius subrogetur. Nisi
Petrus fuisset aliis superior à Deo institutus, non fuisset adeò arrogans, & glorię cupidus, vt ab aliis non
rogatus in medio illorum surgeret, & cunctis sermonem faceret. Quòd si hoc ante receptum Spiritum Act. 1.

Act.2. fuisse factum causeris: quid post aduentum Spiritus sancti egerit, videamus. In illo nanque die quo Spi-
ritus sanctus in linguis igneis descendit: cùm Apostoli omnibus linguis loquerentur, & omnis multitu
do rei nouitatem miraretur, & cuidam ebrietati tribueret, Petrus omnium ipsorum condiscipulorum
causam agens, sermonem ad populum habuit, docens illum discipulos non esse ebrios, vt putabat: quo
sermone audito conuersi sunt circiter tria millia ex ipsis auditoribus. Quare Petrus vnus pro omnibus
respondet: nisi quia vnus omnibus præest? Pastoris nanque officium est suas oues à Luporum infesta-
tione defendere. Ideo Petrus velut bonus pastor volens suas oues defendere, sermonem pro eis ad popu
lum fecit. Post hæc cùm Petrus & Ioannes ascẽdissent in templum ad horam orationis nonam, cuidam
Act.3. claudo ad portas templi petenti eleemosynam, ait Petrus: Argẽtum & aurum non est mihi, quod autem A
habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et statim consolidatæ sunt bases
eius. Hoc autem est primum miraculum quod à quouis Apostolo factum esse legimus, vt videlicet qui
prior cæteris erat dignitate & potestate, prior etiam virtutem Dei sui miracula faciendo ostenderet. Nec
mysterio caret quòd Ioanne existente in comitatu Petri, Ioannes tacet, & Petrus solus claudum sanat.
Qui enim Drosianam mortuam postea suscitauit, bene poterat tunc claudi pedes consolidare. Verùm
quia Ioannes Petrum agnoscebat superiorem, noluit quicquam in eius præsentia tentare, ne illius vide-
Act.10. retur minuere honorem. Dominus etiam post suam in cœlos ascensionem volens docere Ecclesiam suã,
illum ciborum delectum, qui in lege Moysi fuerat præceptus, non esse iam necessario faciẽdum, soli Pe-
tro de hoc reuelationem facit. Petro enim existenti in mentis excessu ostenditur linteum magnum sub-
missum de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & serpentia terræ, & volatilia cœli, & po-
Act.13. stea facta est vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca. Quæ res etsi omnes tangebat, soli tamen Pe-
tro reuelatur: quia Petrus persona erat communis omnium curam gerens. Cùm etiam orta esset quæstio
de cessatione legitimorum, quibusdam dicentibus illa esse necessaria, aliis autem contrà, & pro huius
quæstionis definitione Concilium Hierosolymis congregaretur: surgens Petrus in medio illorum pri-
mus loquitur, & illius sententiæ omnes consenserunt. Primus loquitur Petrus, cùm tamen in illa esset
diœcesi in qua alius erat episcopus, videlicet Iacobus. Hoc autem non fecisset Petrus nisi ipse superior
fuisset Iacobo in sua etiam diœcesi existente. Ex his ergo omnibus quæ Petrus fecit, coniicimus illum
fuisse à Deo cæteris Apostolis prælatum. Præterea, quotiescunque Apostolorum catalogus in Euange-
lio texitur, semper Petrus primo loco recensetur: quod non factum fuisset, si Petrus non fuisset cæteris
superior: præsertim cum in aliis recensendis non idem seruetur ordo ab omnibus Euangelistis. Nam
Andream, quem Matthæus posuit secundo loco, Marcus posuit quarto. Thomam Matthæus ponit se- B
Matt.10. ptimum, quem Marcus & Lucas nominant octauum. Et Lucas ipse non eundem seruat ordinem: quo-
Mar.3. niam in Euangelio Andream posuit secundum, quem in actis Apostolorum ponit quartum. In Euange
Luc.6. lio Bartholomæum ponit sextum: in Actis verò Apostolicis eundem scripsit septimum. At Petrum ordi
Act.1. ne nunquam variato omnes vbique scribũt primum. Neque ideo factum esse dici potest vt primus sem-
per scribatur, quoniam primus ad Apostolatum vocatus fuit, quoniam constat Andream fuisse prius il-
lo vocatum, & Petrum per Andream fuisse ad Christum adductum. Petrus ergo qui posterior vocatus,
prior omnibus vbique scribitur, hac ratione declaratur esse cæteris omnibus superior. Et certè nisi ita à
Deo fuisset institutũ, vt vnus in Ecclesia esset summus sacerdos, eueniret necessariò in Ecclesia id quod
in libro Iudicũ dicitur: In illis diebus non erat rex in Israël, sed vnusquisque quod sibi videbatur bonum
Iud. vult. faciebat. Et hac sola de causa (vt existimo) hæretici conantur primatũ Petri & eius successoris minuere,
vt videlicet liberius, quas voluerint, possint docere hæreses. Ex hac enim radice putat Cyprianus hære-
Cyprian. ses in Ecclesia oriri, qui in primo libro epistolarũ suarum, epistola tertia, quæ est ad Cornelium papam,
sic ait: Neque enim aliunde hęreses obortę sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei
non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur:
cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum col-
legium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragiũ, post coëpiscoporum
consensum, iudicem se non iam episcopi, sed Dei faceret. Nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scin
deret, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris nouam hæresim conderet. Hæc Cyprianus. Quapro-
pter si aliquis est coniecturis in hac parte locus, iustè coniicere possumus hæreticos hac sola ratione mo-
tos ad primatum Petri deiiciendum, vt facilius quas cõceperant hæreses euomere possent. Post hęc tam C
aperta sacræ scripturæ testimonia, extat etiam omnium sacrorum doctorum de hac re concors sentẽtia:
quorum verba citare omittam, ne promissam breuitatem transgrediar. Verùm si curiosus lector ea vide-
re desiderat, illi designabo loca in quibus hoc sacri doctores asseuerant. Et (vt recentiores omittam) B.
Gregorius in libro quadraginta homiliarum, homilia vigesima prima. Theophylactus super Matth. 16.
& super Lucam. 22. Leo papa huius nominis primus in epistola ad Dioscorum Alexandrinum episco-
pum, quæ est in ordine epistolarum eius nona. Idem Leo papa in sermone tertio de anniuersario suę põ-
tificiæ assumptionis. Augustinus sæpissimè, præsertim tractam. 56. super Ioannem libro secundo contra
Donatistas, sermone. 124. de tempore, & sermone. 26. de sanctis, & epistola. 157. Hieronymus etiam sæ-
pissimè & apertissimè, præcipuè tamen in plurimis epistolis ad Damasum papam. Ambrosius super. 2.
caput epistolæ Pauli ad Galatas, & in quodam sermone de pœnitentia Petri. Chrysostomus homilia. 56.
super Matthæum. Athanasius in quadam epistola ad Liberium papam. Eusebius Cęsariensis libro secũ-
do Ecclesiasti. historiæ, cap. 14. Hylarius super Matthęum, & libro sexto de Trinitate. Cyprianus in plu
rimis epistolis, pręsertim lib. 1. epistolarum, epistola tertia: & libro quarto epistola octaua, quo loco a-
pertissimè fatetur Ecclesiam Romanam esse omnium Ecclesiarum matricem. Origenes homilia. 6. su-
per Matthęum. Irenęus libro 3. aduersus hæreses, capite 3. Anacletus papa & martyr, qui quartus à Pe-
tro pon-

tro pontificatum obtinuit, In epistola tertia quæ est de patriarchis & primatibus, & reliquis episcopis. Attendat ergo lector, & bene cōsideret num iustius sit vni Luthero credere, quàm tot sacris doctoribus
D sanctitate perinde ac doctrina claris, quorum aliqui martyrio coronati sunt. Istorum omnium concors sententia sufficit ad captiuandum nostrum intellectum, etiam si scripturæ sacræ testimonium deesset (quod fieri posse non credo) certò scio talem errorem nemini fore imputandum ad culpam, si ex humilitate malmit aliorum iudicio credere, quàm propriam sententiam tueri. Sed post tot apertissima testimonia vel hoc vnum sufficere posset, quod post pacatum orbem omnes Christiani paruerunt Romano pontifici. Omnes episcopi illum tanquam superiorem reueriti sunt. Omnia concilia quæ ad aliquid valuerunt, illius autoritate sunt confirmata. In Concilio Nicæno præsedit Osius Cordubensis episcopus tanquam legatus papæ Iulii.

In Concilio Ephesino legatus sedis Apostolicæ fuit Cæcilius Alexandrinus episcopus qui nomine papæ in illo Concilio præsedit.

In Concilio Chalcedonensi fuerunt legati Leonis papæ primi.

Paschasinus Lilibetanus episcopus, & Lucentins episcopus Esculanus, & Bonifacius presbyter Romanus. In quinta synodo legati Agapeti papæ fuerunt quinque episcopi, vt apertè constat ex actione secunda eiusdem Concilii. In sexta synodo præsederunt legati Agathonis papæ, Theodorus & Georgius presbyteri, & Ioannes diaconus. Denique nullum fuit hactenus generale Concilium, in quo si papa fuit absens, legati illius non præsiderent.

A Concilium Mileuitanum in quo damnatus est Pelagius, confirmatum est per Innocentium papam, quoniā omnes ex concilio petierunt à papa vt vellet illius concilii decreta probare, & rata habere: quod & papa fecit, vt patet ex epist. Augustini. 90. & 91. Concilia Carthaginensia tertium & quartum fuerunt confirmata per Zozimum papam. Concilium Thelense quod etiam Africanum fuit, in quo damnatus est Iouinianus, petiit confirmationem suæ sententiæ à Siticio papa, qui eiusdem concilii decreta firmatiit, vt patet ex decretis eiusdem Siricii papæ, quæ habentur in volumine conciliorum generalium. Reliqua concilia Africana fuerunt confirmata per autoritatem Bonifacii, qui ad illa misit quendam Faustum episcopum, tanquam legatum suum. Concilium Braccarense primum autoritate prius à Romano pontifice petita celebratum est, vt patet ex actis eiusdem concilii.

Hunc autem honorem non solùm concilia prouincialia exhibuerunt summo pontifici, sed etiam generalia, quoniam omnia illa petierunt à Romano episcopo suorum decretorum confirmationem. Nicænum siquidem concilium petiit à Siluestro tunc Romano pontifice vt quæ in concilio gesta fuerant, confirmare dignaretur: quod ille fecit vt constat ex actis eiusdem concilii. Hoc idem fecit concilium Chalcedonense cum Leone, vt constat ex tertia actione eiusdem concilii in fine. Leo tertius huius nominis papa sextæ synodi confirmationem dedit, petente Constantino Imperatore, quæ habetur in fine eiusdem synodi.

B Et non solum in conciliis hunc exercuit primatum Romanus pontifex, sed etiam in litibus sedandis: quoniam ad illum tanquam ad supremum iudicem semper sunt causæ deuolutæ ex omni terrarum orbe. Cùm enim in ipsis fermè nascentis Ecclesiæ primordiis orta esset quæstio inter orientales & occidentales de paschæ celebratione, venit hac de causa Romam Polycarpus Smyrnæ episcopus, & Ioannis Euangelistæ discipulus, vt Anicetum tunc Romanum pontificem de hac re consuleret. Cùm postea orientales vellent semper pascha. 14. luna (more Iudaico) celebrare, & Victori papæ oppositū præcipienti obedire nollent, Victor papa voluit eos excommunicare: verùm Irenæus qui ex Lugduno ad Victorem hac de causa venerat, veritus ne propter hoc Ecclesia turbaretur, & dissidium perpetuum inter orientales & occidentales maneret, consuluit Victori ne id faceret: cuius consilio Victor cessit. Cùm Athanasius fuisset ab Arrianis expulsus à sua sede Alexandrina, fuit idem restitutus per Iulium papam huius nominis primum. Chrysostomus cùm fuisset eiectus à sua sede Constantinopolitana procurante hoc Theophilo Alexandrino episcopo, fuit postea restitutus per Innocentium papam: & tamen vterque Græcus, Athanasius videlicet, & Chrysostomus. Taceo de Hispania & Gallia, quia harum prouinciarum episcopi semper obedierunt Romano pontifici, neque vnquam ab illo recesserunt, nisi fortè vnus aut alter hæreticus. Hoc enim facilè est nosse ex epistolis summorum pontificum ad episcopos istarum nationum, præsertim ex epistolis Innocentii primi, & Leonis & Gregorii etiam primi. Ergo si tantam ac tam latè fusam potestatem, non Dei iussu Romanus pontifex, sed sua vi (vt Lutherus ait) acquisiuit, ostendat obsecro Lutherus quando primùm tam latam possessionem adeptus est, quibus suffragiis, quo milite hanc tyrannidem vsurpauit. Non est enim vero simile, vt tam immensæ potentiæ obscurum sit initium. Ex historiis nobis rei initium deducat. Illud sanè coget vt huic fabulæ nulla præstetur fides, si aduer
C tat quisque minimè fieri posse, sacerdotem inermem, solum, nullo milite stipatum (qualem fuisse necesse est prius quàm hac tyrannide potiretur) nullo iure fultum, nullo fretum titulo, in tot vbique pares episcopos, apud tam varias tamque diuisas nationes, tantum obtinere imperium, vt non solùm episcopi, sed reges & imperatores, qui extra illius diœcesim vitam degunt, illi obediant. Quis etiam tam stupidus est, vt credat populos omnes, regna, prouincias fuisse sui iuris ac libertatis tam prodigos, vt externo sacerdoti, cui nulla subiectionis causa tenerentur obnoxii, tantum in se potestatis darent, quantum ipse fortè vix ausus esset optare, aut saltem petere? Abeant ergo hæretici, & nos fidem Ecclesiæ Catholicæ tenentes, fateamur vnum esse in illa summum sacerdotem, vt sicut ipsa vnum est ouile, ita sit vnus illius pastor. De hac re extat Concilii Constantiensis definitio. Nam prædictum concilium sessione octaua damnauit. 45. articulos Ioannis Vvicleph, ex quibus tricesimussextus est iste. Ecclesia Romana est synagoga Satanæ, nec papa est immediatus & proximus vicarius Christi. Quæ assertio simul cum *Cōcilium Constant.*

aliis eiusdem ibidem damnata est. Et sessione.15.damnantur io eodem Concilio plures assertiones Ioan
Cõcilium Florẽtinũ nis Huss,quarum aliquæ suot ad hanc rem pertinentes. Et Concilium Florentinum sub Eugenio quarto pro Græcorum vnione celebratum ea presßiorem de hac re protulit definitionem. Sic enim ait: Item definimus sanctam Apostolicam sedem & Romanum pontificem in vniuersum orbem tenere primatum: & ipsum Romanum pontificem sacerdotem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi vicarium,totiusque Ecclesiæ caput,& omnium Christianorum patrem ac doctorem existere: & ipsi in beato Petro pascendi,regendi, ac gubernandi vniuersalem Ecclesiã,à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse: quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum conciliorum,& in sacris canonibus continetur. Hæc Concilium Florentinum,cui Græci præsentes subscripserunt. Obiectiones Lutheri impræsentiarũ non attuli,quoniam omnes friuolæ sunt,& earum præcipuis iam cum aduersus illum nos ageremus,respondimus. Cõtra hanc hæresim scripsit egregium & grande volumen Ioannes Echius, quod inscribitur de primatu Petri: scripsit etiam Ioannes Faber in magno opere quod fecit contra Lutherum. Rem eandem optimè pertractat Ioannes Roffensis articulo vigesimoquinto as- D
sertionis quam fecit pro Lutheri damnatione. Scripsit etiam Iacobus Latomus breue opusculum de primatu Petri.

Pseudoa. SEcunda hæresis est,quæ etsi non tollat papæ potestatem,illam tamen asserit pendere ex sanctitate,ita vt si papa bonus non sit,nullam prorsus habeat potestatẽ. Huius pestiferæ sectæ autores fuerunt quidam dicti pseudoapostoli, qui docuerũt papam non posse aliquem absoluere nisi ea esset præditus sanctitate,qua polluit beatus Petrus. Quapropter asserebant isti omnem potestatem quam Christus Romano pontifici & Petri successori concesśit,esse iam inanem redditã,& omnino periisse propter malitiam Romanorum pontificum. His pseudoapostolis in hac parte assentit Ioãnes Vvicleph: hunc autem semper imitatus est Ioannes Huss: qui in vniuersum de omni potestate tam laicali quàm Ecclesiastica dicũt eam per peccatum mortale amitti. Quapropter huius erroris expugnationem vsque ad illum locum differemus,quo de potestate in genere loquemur. Illo enim loco (Deo adiutore) probabimus nullã potestatem amitti propter solum peccatum mortale.

ALii sunt errores qui ad hanc materiam spectant, de quibus iam aliis locis pro nostris viribus disseruimus. Nam quòd papa possit facere constitutiones, & per illas omnes Christianos obligare,supra in titulo de Ecclesia hæresi tertia probauimus contra Vvaldenses,Begardos,Vviclephitas,&c. De potestate concedendi indulgentias,suprà in titulo de indulgentiis,nonnihil diximus.

PASCHA.

FVit quondam inter Asiaticos episcopos talis error, vt quartadecima luna Dominicum A
Pascha inuiolabiliter celebrarent, & ita esse necessariò faciendum, docerent. Qua de re fuit orta dissensio inter orientales & occidentales episcopos, illis dicentibus Pascha esse necessariò celebrandum.14.luna,quacunque die venisset: quoniam eo die ea lege veteri Pascha erat. His autem,scilicet occidentalibus,contrà asserentibus debere celebrari Dominico die in memoriam resurrectionis Dominicæ. Et hæc quæstio orta est in Ecclesia tempore Aniceti papæ, & durauit vsque ad tempus Victoris papæ huius nominis primi, qui orientales Romanæ consuetudini & eius in hac parte decretis obedire nolentes excommunicare tentauit, & fecisset nisi illum Irenæus ob hoc redarguisset. Post victorem etiam aliquando hæc quæstio suscitata est, sed
Cõcilium Nicænum tandem in concilio Nicæno omnino finita est. Nam in illo concilio decretum est vt ab omnibus Pascha celebraretur die Dominico in memoriam Dominicæ resurrectionis quæ illo die facta est, quoniam hoc maior Ecclesiæ pars semper seruauerat,vt Dominico die semper Pascha celebrauerit. Huiusmodi decretum non reperitur inter decreta Nicæni concilii quæ modo extant, sed illud habetur in secũdo libro historiæ Tripartitæ, capi.12. Cæterùm hic admonere oportet lectorem ne putet huius erroris tutores ideo dici hæreticos,quia.14. luna Pascha celebrabant, sed quia ita esse necessariò faciendum credebant. Poterat enim impunè ipsum Pascha.14.luna celebrari,si Ecclesia id statuisset,& tunc si ita celebrarẽt, non malè agerent. Verùm Ecclesia in memoriam Dominicæ resurrectionis quæ die Dominico facta esse creditur,decreuit vt Pascha semper die Dominico celebretur. Nunc ergo post Ecclesiæ statutum non licet alio die Pascha celebrare. Qui autem.14.luna, quocunque die veniat,Pascha celebrat, quamuis malè agat,non tamen est hæreticus censendus,nisi ita esse necessariò faciendum crediderit. Nam si credit Pascha esse necessario celebrandum.14.luna,quocunque die illa occurrat,tunc verè hæreticus est. Et sic credentes vocantur Tessarescædecatitę,hoc est,quartadecimani,sic appellati à.14.luna,qua putant Pascha B
Tessare. esse necessariò celebrandum. Huius hæresis autorem & primum inuentorem non expressit Augustinus in libro de hæresibus,quamuis hanc hæresim inter alias recenseat. 29. sed solùm dicit illos vocari Tessarescædecatitas. Tertullianus tamen in libello suo de hæresibus,nominat quendam Blastum quem dicit
Blastus. fuisse huius hæresis autorem. Huic errori (teste Augustino) adhæserunt Anthropomorphitæ. Istorum
Anthro. ergo sententia inde conuincitur hæreseos,quòd suprà in titulo de lege ostendimus esse hæresim asserere cæremonias & iudicia legis veteris obligare tempore legis Euangelicę. At quo tempore sit Pascha celebrandum, ad cæremonias pertinet, ideo oportet vt tale præceptum de celebratione Paschatis decimaquarta luna,sit etiam per mortem Christi inane redditum. Nam Paulus reprehendens Galatas eò quòd cæremonias legis obseruandas putarent, inter alia dicit: Dies obseruatis & menses & tempora & an-
Galat.4. nos. Quibus verbis apertè docuit dierum obseruationem, qui in lege veteri præcipiebantur, iam esse malam: tantum abest vt eam esse sub præcepto crediderit. Qui rem gestam plenè nosse cupit, legat Eusebium

sebium in historia Ecclesiastica cap. 24. libro qninto : quoniam ibi narrat quo pacto hæc quæstio fuerit olim ventilata. Historia eriam Tripartita lib.9.cap.37.& 38.aliquid vltrà narrat.

PAVPERTAS.

C DE hac re est vnus error quo docetur neminem posse ad vitam ęternam peruenire nisi taliter fuerit pauper, quòd nihil proprium habeat: qnoniam (vt illius tutores aiunt) talis fuit Apostolorum vita. Huius erroris autores, teste August. in libro de hæresibus, ca.40.
vocati sunt Apostolici, qui arrogantissimè sibiipsis tale indidère nomen, dicentes se A- *Aposto-*
postolorum vitam sequi. Hæc sententia apertissimè conuincitur esse hæretica, qnoniam *lici.*
nihil est vitæ æternæ repugnans, nisi tale sit expressa prohibitione interdictnm. Nam
qnod nunquam est prohibitum, intelligitnr esse concessum, & per consequens non potest, cùm factum
fuerit, ab ingressu gloriæ aliquem impedire. At proprium habere, nunquam fuit à Deo omnibus sine
discrimine prohibitum: erit ergo licitum. Quòd si quis dicat Christum interdixisse omnibus rerum pro *Luc. 14.*
prietatem per id quod habetur apnd Lncam: Nisi quis renunciauerit omnibns quæ possider, non potest
meus esse discipulus: falsum est: quoniam illis verbis solùm probibuit Christus affectum rerum tempnralium, non autem proprietatem. Ille enim visus est Christo omnibus renunciasse, qui quamuis diuitias
habeat, paratus est omnes perdere anteqnam Deum propter illas offendat. Et si quis contenderit illa
verba esse intelligenda de renunciatione quantum ad opus, & non de renunciatione in affectu, dicat
tunc quò pacto intelligendnm erit illud quod apud eundem Lucam habetur: Amen dico vohis, nemo *Luc.18.*
est qui reliquit domum aut parentes, ant fratres, aut vxorem, aur filios propter regnnm Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo futuro vitam æternam. Ecce qualiter præcipit relinquere
domnm: quoniam eodem modo iubet illam relinqui, qnomodo iubet relinqni parentes & fratres, & vxorem, & filios. At hæc omnia non ita vult à nobis relinqui, vt illis careamus, sed ne in illis cor nostrum
D taliter figamns, quòd illarum rerum amor nos ab amore Dei separet. Nam qui parentes habet, non potest illos relinqnere sic vt illis careat, nisi parentes moriantur, quoniam quocunqne se vertat, dum viuūt,
parentes erunt illius. Parentes autem interficere est impium. Non ergo sic præcipitur parentes relinquere, vt parentes sui esse desinant, & per consequens nec sic etiam præcipitur domum aut aliam possessionem relinquere, vt sua esse desinat, sed sic præcipitur, vt similia relinquat, ne videlicet illarū rerum
affectus nos quoquo pacto ad Dei amorem, aut omnino frigidos, ant tepidos efficiat. Sic ergo eas possidere oportet, vt fiat, inxta Prophetæ cōsilium, dicentis: Diuitiæ si affluāt, nolite cor apponere. Et si quis *Psal. 16.*
obiiciat illud qnod Christus dixit discipulis suis cùm eos ad prædicandum misit: Nolite possidere au- *Matt. 10.*
rnm, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: huic respondemus, illa verba non pertinere ad
omnes Christianos, sed ad solos Apostolos: neqne ad illos pro omni tempore, sed solùm pro eo tempore
quo ad prædicandum mittebantur. Verùm de hac re superins in titulo de Apostolis, hæresi secunda, longius disputanimns. Præterea, cùm inuenis quidam à Christo quæsiuisset quid boni faceret, vt posset vi-
tam æternam habere, respondit illi Christus, dicens: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Exprimens *Matt. 19.*
autem quæ essent hæc mandata, nullum de abdicanda rerum proprietate explicuit: non est ergo necessarium rerum abdicationem facere, qnamnis sit maioris perfectionis: qnod ipse ordo verborum Christi
apertissimè ostendit. Nam postquam dixit obseruationem mandatorum esse sufficiētem ad vitam æternam consequendam, posteà exprimere volens maioris perfectionis statum, dixit: Si vis perfectus esse,
A vade & vende omnia quæ habes, & da panperibus, & sequere me. Hoc inquam perfectionis maioris est
opus, non necessitatis. Rursum: Si oihil licet babere proprium, quomodo beatus Paulus iubet reddi omnibus debita? cui tribntum, tributum: cui vectigal, vectigal? Si enim non licet habere proprium, nullnm
erit debitum principi tribntum aut vectigal. At tributa debentur principibus, ergo licet habere proprium. Valeant ergo superciliosi Apostolici, & renuncient rerum proprietati, si ipsi volunt: & bene facient
si viam saluris non præcludant aliis qui proprium aliquid sibi retinent.

SEcnnda hæresis est qnæ adeò paupertatem extollit, vt dicat omnia peccata consumi sola paupertate.
Huius erroris autor fuit quidam Guilielmus Antuerpiensis, vt testatur catalogus hæreticorum. Quo *Guliel.*
antem tempore hic Gulielmus fuerit, cùm catalogus subticuerit, ab alio discere non potui. Hunc tamen *Antuer.*
Gulielmnm dicit fuisse hominem deliciis carnis deditum, & posteà rebns suis renūciasse, dicentem paupertate omnia peccata deleri, & meliorem esse publicam meretricem pauperem, quàm sit quicunque
castus aliquid possidens. Et certè si de paupertate spiritus loqueretur, non moueremus arma cōtra eum,
quoniam hæc panpertas spiritus, quæ est omnium rerum terrenarum contemptus, cùm babeat secum
tanqnam illi annexam charitatem, non patitur peccatum mortale secnm, qnemadmodum nec charitas. Ideo Christns ait: Beati pauperes spiritu, qnoniam ipsornm est regnnm cœlorum. Verùm constat
hunc hæreticum non loqui de hac paupertate, sed de illa paupertate quæ alio nomine dicitur inopia, *Mat.5.*
quæ est defectus qnidam, & sola diuitiarum priuatio. Contra hanc sententiam est illud quod Dominus *Exod.23.*
ait: Pauperis non misereberis in iudicio. Si pauperem Dominus damnari pręcepit in iudicio, ergo signū
est posse fieri vt pauper sit, & reus. Præterea ex tribus qnæ odit Sapiens, vnum est pauper superbus. Tres *Eccle.28.*
B (inquit) species odinit anima mea, & aggrauor valde animæ illorum, panperem superbum, & diuitem
mendacem, & senem fatuum & insensatum. Ecce vides pauperem superbum. Si superbnm, ergo peccatorem: & per conseqnens oportet vt non omnia peccata consumat paupertas, cùm secum patiatur su- *Mat.19.*
perbiam. Rursum, ipse veritatis magister, ait: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da
pauperibus: & sequere me. Si paupertas sufficeret consumere omnia peccata, postquam Christus præ-

cepetat iuueni vt venderet omnia quæ habebat,& daret panperibus,nõ erat opns posteà addere, & sequere me. Verùm quoniam poſsibile erat omnia vendere, & in eleemosynas panperum distribuere, & cum his peccare:ideo Christus post illa subinnxit, & sequere me. Quod Paulus apertius exprimere volens,dixit: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum,charitatem autem noo habuero,nihil mihi prodest. Ecce paupertatem nec sulam,sed coniunctam eleemosynæ,non valentem consumere peccatum,qnoniam illam dicit Paulus posse haberi sine charitate, & nihil prodesse.

1.Cor. 13.

Tertia hæresis cum secũda proximè nartata hæresi velut ex diametro pugnat. Dicit enim panpertatem non solum esse inutilem, sed etiam noxiam. Huius erroris aotor fuit quidam Desiderius Longobardus tempore Alexandri papæ huius nominis quarti, dicens non esse licitum omnia pto Christo relinquere, nisi talem religionem intret qnæ possessiones habeat,vel nisi talis sit qui de labore manuum suarum viuere posit. Eodem tempore fuit alius Gnlielmns de saocto amore, qni tractatũ quendam scripsit contra monachos mendicantes, præsertim contra Mioores & Prædicatores, in quo libro hoc persuadere conatus est, panpertatem videlicet habitualem esse licitam, non autem actualem, hoc est,licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pto Christo cùm necessitas vrgeret: C hac tameo necessitate seclusa illicitam esse dicit paupertatem, per quam aliquis tenũciat omnibns quę posidet,vt liberius Deo seroire liceat. Et licet diuersa siot istorum duorum verba, inter eos tamen de eadem re conuenit,quoniam ambo damnant panpertatem secundùm quam aliquis omnia pto Christo relinquit. De alia verò re certare videntur,quoniã Desiderius eam paupertatem se probare innuit,quæ habetur in religionibus possessiones habeotibus: damnat tamen illã panpertatem cui est aonexa mendicitas. At Gulielmus de sanctoamore, omnem paupertatem actualem damnat. Mendicitatem esse licitam & meritoriam,superius in titulo de mendicitate satis apertè (vt existimo) ostendimus. Ad paupertatem verò extollendam sufficit illud quod veritatis magister dixit iuueni quærenti quid boni faceret, vt vitam æteruam posideret. Nam postquam dixerat illi mandatorum obseruationẽ esse ad id præstandum satis efficacem, maioris perfectionis vitam ostendere illi volens, subdidit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Quòd si quis fortè dicat illud esse intelligendum de affectu, vt videlicet omnia contemoat,non autem vt opere relinquat: hoc apertè conuincitur per id quod ibidem dicitur, da pauperibus. Eo eoim animo debet vendere, vt det panperibus. At qui dat pauperibus,non solùm affectu relinquit, sed etiam opere. Sed fortè dices vt illa bonorum in pauperes erogatio sit etiam illi iuueni præcepta quaotum ad solum affectum. Ad hunc modum posset quilibet interpretari omnia præcepra esse intelligeoda de solo affectu, & ita oullum opus erit in præcepto. Præterea, si solùm præcipiebatur affectus, & non opus, quare iunenis audito Christi consilio abiit tristis? Non enim fuisset tristitia affectus, si nihil fuisset illi dictum de bonorum suorum renunciatione & pauperum subuentione exercenda. Cùm audisset (inquit Euangelista) adolescens verbum hoc abiit tristis. Erat enim habens multas possessiones. Ecce causam quare abiit rtistis, quia videlicet multas D habebat possessiones, qnas Dominus illi præcipiebat vt pauperibus distribueret. Sic enim Theophylactus super decimum octaunm Lucæ caput, ait: Vt enim Christus auaro iuueni promisit cœlestem thesaurum, non attendit ille: seruus eoim erat pecuniarũ: ideo vt audiuit, abiit tristis, eò quòd possessionis priuatio esset ei dicta. Hæc Theophylactus. Quo loco multa alia in laudem paupertatis dicit, declarans apertè illa Christi verba de renunciatiooe opere exercenda ad acquirendam illam perfectionem quam Deus iuueni consulebat. Sed hæc omnia breuitatis causa omitto. Rursum, Apostoli reliquerunt omnia pro Christo: nam relictis omoibus sequuti sunt eum. Et Petrus omnium oomioe dicit Christo omoium magistro: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Deinde Ecclesia cuius iudicium in rebus fidei est infallibile, probauit monachorum mendicaotium paupertatem non solum esse licitam, verom & meritoriã. Magis ergo oportet credere Ecclesię panpertatem laudanti, quàm hæreticis illam vituperantibus. Contra hanc hæresim Alexander quartus duo decreta ædidit. Cõtra illam scripsit bis beatos Bonauentura. Scripsit enim apologiam de paupertate, & alium tractarum de paupertate Christi contra præfatum Gulielmum, qui duo tractatus habentur ioter opuscula beati Bonauenturæ quæ vulgo circũferuntur. Beatus Thomas scripsit conrta eandem hæresim vnum tractatnm, cuius titulus est, contra impugnantes religionem, qui habetur in volumine opusculorum eius.

Desideri9 Longobardus. Gulielmus de sãcto amore. Mat. 19. Ibidem. Theophy. Mat. 19.

Quarta hæresis est quæ de Ecclesiasticorum paupertate differit, asserens Ecclesiasticos viros debere esse pauperes, sola contentos eleemosyna. Verùm de hac hæresi iam suprà disputauimus in titulo A de Ecclesia, hæresi quarta. Illo enim loco ostendimus licitum esse viris Ecclesiasticis habere possessiones & redditus.

PECCATVM.

Irca ea quæ de peccato fides Catholica oobis credenda proponit, multifariè hæretici hucusque peccauerunt. Primò quidem errauerunt aliqui, dicentes nullum esse peccatom originale: quam ob causam dicunt paruulos nullum peccatnm originale habere. Huius erroris magister fuit Pelagius monachus, dicens parnulos non ideo baptizari quia peccatũ habeaot, quod per baptismum sit remittendum, sed quia noo sint recepti io gratiam adoptionis filiorom Dei, ad quam dicit eos per baptismnm recipi, vt in regnum cœlorum admittãtur. Nam paruulos qui sine baptismo decedunt, dicit eos habere vitam quandã beatam & æternam, extra tamen regnum Dei. Hæc omnia incommoda Pelagius admittit, eò quòd negat originale peccatum, quod intelligere non valet. Hunc eundem errorem tutãtur Armeni, quanquam

Pelagi9. Armeni.

quam aliter, quoniam etsi dicant originale peccatum nullum esse,,fatentur tamen baptismum esse ne-
cessarium ad vitam æternam consequendam. Paruulos verò qui sine baptismo decedūt, negant habere
vitam æternam,sed dicunt eos ire ad paradisum terrestrem si filii sint fidelium: quòd si fuerint infide-
lium filii,dicunt illos descendere in infernum cū parentibus suis. Omissis ergo aliis erroribus qui huic
proposito minimè conueniunt,constat hunc esse communem istorum errorem,quòd Armeni consen-
tiunt Pelagio in hoc quòd peccatum originale negant. Eidem errori fauent Albanēses. Erasmus Rote- *Albanē.*
rodamus suspicionem non mediocrem præbuit se malè sentire de peccato originali,nam in annotatio- *Erasmus.*
nibus suis super nouum testamentum,declarans illa Pauli verba ex epistola ad Romanos: In quo om- *Rom. 8.*
B nes peccauerunt,dicit,ideo Paulum dixisse,omnes in Adam peccasse,quia peccando omnes illum imi-
tantur: Originale igitur peccatum Adæ ad omnes transfusum esse dicit,imitatione,non propagatione:
quia ab Adam nati solam peccandi imitationem recipiunt,& non peccatū aliquod. Quibus verbis ve-
ram peccati originalis rationem apertissimè tollit:quia infantes recens nati cùm tunc non imitentur A-
dam in peccato actuali,nullum tunc,iuxta doctrinam Erasmi, peccatum habebunt.Contra hanc hære-
sim est illud quod in tertio Regum habetur: Non est homo qui non peccat. At cùm paruuli sint homi- *3. Reg. 8.*
nes sicut viri,conuincitur inde illos etiam aliquod peccatum habere. Non autem habent peccatum a-
ctuale,cùm non adhuc habeant vsum liberi arbitrii, qui maximè exigitur,vt peccatum possit alicui im-
putari:ergo oportet vt paruuli peccatum originale habeant, cùm nō sit aliud peccatum quo infici pos-
sunt,nisi originale aut actuale. Aliàs enim non esset verum, omnem hominem aliquando esse peccato
obnoxium,quod iuxta scripturam diuinam de omni homine est verum,quoniam etsi paruulus baptiza-
tus,tunc omni peccato careat,tamen aliquando sub peccato fuit,videlicet ante baptismū. Si tamen nul
lum est peccatum originale,multi erunt homines,videlicet paruuli,qui nunquam peccauerūt. Prǽter- *Psal. 50.*
eà,regius Propheta suā miseriam rectius quàm Pelagius agnoscens,ait: Ecce enim in iniquitatibus con-
ceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea. Petens enim à Deo misericordiam,quò facilius eam
impetret,allegat suam miseram inclinationem,& in peccatum pronitatem,quam à parentibus contra-
xerat. Ac si diceret: Ideo misereri mei debes, quia non ex malitia, sed ex infirmitate peccaui: hanc autē
C infirmitatem in ipso matris vtero conceptus,passus sum. Si nullū est peccatū originale,ostēdat Pelagius
& eius imitatores quænam sit illa iniquitas,& quod est illud peccatum quod infans in vtero matris ha-
bet. Cùm ergo aliud non possit esse peccatum præter originale,conuincitur inde vt aliquod sit origina-
le peccatum. Rursum,Sapiens in Ecclesiastico,ait: Graue iugum super filios Adam à die exitus de vētre *Eccl. 40.*
matris eorum vsque in diem sepulturæ in matre omnium. Quod est aliud iugum super omnes filios A-
dam,nisi peccatum originale,quod ab Adam descendens in omnes homines pertransiit? Iugum autem
dicitur peccatum originale,quia iugum ex coniunctione duorū oritur,& illud, cui imponitur, quodā-
modo premit. Sic etiam peccatum originale contrahit omnis homo qui ex coniunctione maris & fœ-
minæ concipitur. Quapropter Christus redemptor noster, etsi verus fuerit homo & filius Adæ secun-
dum corpulentam substantiam, nunquam tamen iugum originalis peccati suscepit, quia operante al-
tissimi virtute incarnatus est de Spiritu sancto,& non ex coniunctione duorum, videlicet maris & fœ-
minæ. Quod autem dixit Ecclesiasticus hoc iugum esse super omnes filios Adam vsque in diem sepul-
turæ,ideo dixit,quia etsi peccatum originale per baptismum deleatur,manent tamen toto tempore huius
præsentis vitæ multæ calamitates & miseriæ, quæ ex peccato originali tanquam ex fonte ortum habue-
runt. Deinde beatus Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola,ait: Omnes peccauerunt, & egēt gratia *Rom. 3.*
Dei. Si omnes peccauerunt,ergo paruuli peccauerunt. Non autem peccauerunt peccato actuali,qui ad
vsum liberi arbitrii nōdum peruenerunt: ergo peccauerunt peccato originali. Et in eadem epistola ite-
rum ait: Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mūdum intrauit, & per peccatū mors,ita in om- *Rom. 5.*
nes homines mors pertransiit,in quo omnes peccauerunt. Si per peccatum mors intrauit in omnes ho-
mines,ergo iniustè paruuli moriuntur,quoniā illi antequam ad annos discretionis perueniant,nullum,
D iuxta istorum hæreticorum doctrinā,peccatum habēt. Similiter potest ab istis hæreticis peti quare par-
uuli sustineant dolores,patiantur famem & sitim,vexentur sæpissimè à dæmonibus, si nullum habent
peccatum,ex quo hæc omnia processerunt? Cùm ergo omnia hæc paruuli patiātur,constat eos aliquod
peccatum habuisse propter quod sic puniuntur:alioqui iniustus esset Deus, qui prius aliquem puniret
quàm ille esset peccator. At impium est crimen iniustitiæ Deo impingere:impium est ergo asserere nul-
lum esse peccatum originale. Quòd si aliquod est peccatum originale, oportet vt illud per baptismum
tollatur:quoniā paruulus si baptizatus decedit,saluatur,iuxta illud Saluatoris: Qui crediderit & bapti- *Mar. vlt.*
zatus fuerit,saluus erit. At si post susceptum baptismum peccatum maneret,nō saluaretur:quia in illam
supernā ciuitatem sanctam Hierusalem nihil inquinatum intrat: quapropter oportet vt baptismi laua-
cro peccati originalis maculam deleat,qui in gloriā intrare vult. Sic enim Saluator ait: Nisi quis rena- *Ioan. 3.*
tus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei. De hac re extat Concilii Mile- *Cōcilium*
uitani definitio,quod in secundo capite decretorum eius de hac re aduersus Pelagiū sub verbis sequen- *Mileuita.*
tibus definit: Item placuit vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat,aut di-
cit quidem in remissionem peccatorum eos baptizari,sed nihil ex Adā trahere originalis peccati,quod
regenerationis lauacro expietur, vnde fit consequens vt in eis forma baptismatis in remissionem pec-
catorū,non vera,sed falsa intelligatur,anathema sit. Denique Concilium Tridentinum sub Paulo tertio
celebratum hanc eandem hæresim damnauit, sessione quinta,sic inquiens. Si quis Adæ præuaricationē *Cōcilium*
sibi soli & non eius propagini asserit nocuisse,acceptam à Deo sanctitatem & iustitiam,quam perdidit *Tridenti-*
A sibi soli, & non nobis etiam eum perdidisse,aut inquinatum illum, per inobedientiæ peccatum, mortē *num.*
& pœnas corporis tantum,in omne genus humanum transfudisse,non autem & peccatum,quod mors

est animæ, Anathema sit. Cùm contradicat Apostolo dicenti, per vnum hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt: Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione non imitatione transfusum, omnibus inest vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium tolli asserit, quàm per meritum vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliauit in sanguine suo factus nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio: aut negat ipsum Iesu Christi meritum, per baptismi sacramentũ, in forma Ecclesię ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicari, Anathema sit: Quia non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox.
Ioan. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Et illa. Quicunque baptizati estis, Christum induistis.
Galat. 3. Hæc Concilium Tridentinum. In quibus verbis non solùm Pelagii, & Armenorum, sed etiam Erasmi damnatur error. Cõtra hanc hæresim scribit Augustinus in illo opere quod dicitur Hypognosticon, libro quinto. Fecit & alium tractatum qui inscribitur de baptismo paruulorum, & hic habetur in volumine epistolarum eius epistola. 23. Cæterùm quòd Armeni dicunt paruulos infidelium sine baptismo decedentes, descendere in infernum cum suis parentibus, hoc ex proximè sequenti hæresi patebit esse falsum, quoniam ibi ostendemus neminem damnari nisi propter peccatum proprium.

SEcunda hæresis docet omnes homines ante passionem Christi fuisse damnatos propter peccatum
Armeni. primorum parentum. Huius hæresis autores Guido asserit esse Armenos. Dicit enim Armenos sen- B
tire primorum parentum peccatum fuisse adeò noxium, vt toti posteritati vsque ad passionem Christi nocuerit, & eam in infernum traxerit, non quidem propter originale peccatum, quod à primis parentibus deducerunt nascentes, quia illud (vt proximè præcedẽti hæresi patuit) nullum esse dicunt, sed dicunt omnes fuisse damnatos propter proprium primorum parentum peccatum, etiam si ipsi in se nullum habuerint peccatum. Hæc hæresis adeò est demens & fatua, vt sola narratio sufficeret ad illam exterminandam. Verùm quia contra homines effrontes & duræ ceruicis agimus: ideo oportet vt aliquod in illos iaciamus telum, quo illos transfigamus. Primò ergo id constat esse falsum, omnes videlicet homines vsque ad Christi passionem fuisse damnatos. Abraham siquidem Isaac & Iacob ante Christi passionem per multas annorum centurias fuerunt, & tamen hos fuisse saluos apertè ipsa scriptura docet.
Mat. 8. Multi (inquit Christus) venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham Isaac & Iacob in regno cœlorum. Ecce Christus apertè docet hos tres Patriarchas pertinere ad regnum cœlorum: ergo nunquam fuerunt in inferno damnati: quoniam aliàs nunquam inde euasissent, quum in inferno nulla
Luc. 16. sit redemptio. Præterea Christus ostendens quam latum sit inter diuitem & pauperem discrimen, dixit diuitem epulonem post mortem esse sepultum in inferno, cùm tamen Lazarus mendicus fuisset deportatus ab angelis in sinum Abrahæ. Si vterque damnatus, quod ergo discrimen inter istos? Vnus ab angelis deportatur, alter autem à dæmonibus sepelitur. Si Lazarus damnatus est, cur diues auxilium illius ab Abraham petit? Si Lazarus damnatus erat, quomodo poterat digito suo intingẽs linguam diuitis, illius ardorem temperare? Rursum, qui iusti fuerunt, non est possibile vt damnati sint in iustitia decedentes:
Heb. 11. quoniam non est Deus iniustus, vt simul iustum cum impio damnet.
At de multis scriptura testatur eos fuisse iustos, vt de Abel, Enoch, Abraham, Moyse, Dauide: nullus C
ergo istorum damnatus est. Verùm esto damnati sint omnes (vt Armeni asserunt) impossibile est illos fuisse damnatos propter solum primorum parentum peccatum, nisi ipsi etiam aliquod proprium habuissent peccatum. Iniustus enim esset Deus si aliquem sine culpa sua damnaret: quoniam etsi Deus aliquando temporariam & transitoriam infligat pœnam alicui propter peccatum alterius, nunquam tamen aliquem propter peccatum alterius æternaliter damnat. Nam cùm aliquem Deus propter alterius peccatum pœna temporali punit, vt videlicet cùm filium propter peccatum patris, & contrà, aut principem propter subditos, & econuerso: tunc ipsummet peccantem in re propria punit, videlicet patrem in filii morte. Filium verò qui nihil mali egit, non propriè punit, cùm propter maius bonum eius Deus illi talem pœnam inferat. Et sic ad patrem comparata illa pœna est punitio: ad ipsum verò patiẽtem, videlicet filium, illa pœna nõ est dicenda punitio, quia nunquam Deus illam infligit nisi vt ad maius ipsius patientis commodum cedat. At qui æternaliter damnatus est, ex hoc nullum maius bonum
2. Reg. 12. consequi potest: quapropter nunquam talem damnationem Deus alicui infligit, nisi propriis eam exigentibus demeritis. Deus enim punire volens Dauid ob adulterium cum Bersabee commissum, filium ex illo adulterio natum mori fecit, qua morte Dauid puniuit, auferẽs illi rem propriam, & quam maxi-
Sap. 4. mè diligebat, videlicet filium suum. Filius autem non potest dici punitus, cum nullam habuisset culpam, quoniam etsi mortuus est, hæc tamen mors in maius illi bonum cessit, quoniam raptus est, ne malitia mutaret animam eius, & similia patri committeret. At si in æternum periisset filius, quod quæso il-
Ezec. 18. li poterat euenire commodum ex illa damnatione? Nũquam ergo Deus aliquem ęterna morte damnat, D
nisi propter propria demerita. Nam & ipsemet sic se facturum pollicetur per Ezechielem prophetam, dicens: Ecce omnes animæ meæ sunt. Vt anima patris, ita & anima filii mea est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et parum infrà de filio bono habente patrem peccatorem loquens, hæc subiungit: Hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet. Pater eius quia calumniatus est, & vim fecit fratri, & malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua. Et dicitis: quare non portabit filius iniquitatem patris? videlicet quia filius iudicium & iustitiã operatus est, omnia præcepta mea custodiuit, & fecit illa, viuet vita. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii. Hucusque Deus per Ezechielem prophetam. Vereantur ergo impii Armeni contra tam expressum scripturæ testimonium aliquid dicere, præsertim cùm sua sententia maximam Deo impingat iniustitiam, vt hominem videlicet iustum, qui nullum vnquam pec-

catum

catum commisit, propter culpam alterius damnet. Contra hunc errorem militant etiam illa quæ suprà cõtra errorem Donatistarum protulimus in titulo de Ecclesia hæresi prima: quo loco ostẽdimus malitiam vnius personæ nullo pacto obesse alteri ad vitam æternam. *Valẽtin⁹*

TErtia hæresis asserit peccatum non esse à libero arbitrio, sed à dæmone. Huius hæresis autor fuit Valẽtinus, cui postea adhæsit impius Manichęus. Eandem hæresim postea suscitarunt Armeni, dicentes (prout Guido illis impingit) nullum fuisse futurum peccatum si dæmones non fuissent, qui *Manichęi* *Armeni.*
A homines tentatione sua ad peccandum impellerent: quapropter dicunt peccatum esse simpliciter à dęmone, & nullo modo à libero arbitrio. Armenis in hac parte consentiunt Albanenses. Hæc hæresis conuincitur per id quod Sapiens Ecclesiasticus ait: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adiecit mandata & præcepta sua. Si volueris mandata conseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, dabitur illi. Hęc sapiens. Ex cuius verbis cõstat peccatum etiam esse à libero arbitrio, sicut & bonum opus, quoniam potest manum suam porrigere ad aquam & ad ignem, ad vitam & ad mortem, ad bonum & ad malum. Prętereà si arbitrium hominis est liberum, ergo potest se ad vtranque partem flectere & reflectere, quoniam alioqui non esset liberum. Cùm ergo ad malum iuxta hanc libertatem se flectit, tunc malum erit ab ipso, & non à dæmone, cum dæmon non eligat, sed ipsum hominis arbitrium. Rursum, si peccatum dicis esse à dæmone, aut ergo à dæmone cogente nostram voluntatem ad peccandum, & tunc voluntas nostra non erit libera, cùm possit cogi. At voluntatem esse liberam, suprà ostendimus in titulo de Libero arbitrio. Aut peccatum dicis esse à dæmone persuadente, eò quòd solùm persuadet sine coactione: & tunc necessarium est vt peccatum sit à libero arbitrio, cui dæmon suadet vt malum eligat. Deinde quod Armeni dicunt nullum futurum fuisse peccatum, si dæmones non fuissent qui homines tentarent: hoc conuincitur esse falsum: quoniam etsi primum hominis peccatum processit à tentatione dæmonis, tamen homo potuit tunc peccare etiã si dæmon non tentaret, quia homo fuerat liber creatus a Deo, quapropter bene & malè agere poterat. Accedit ad hoc, quòd malorũ angelorum peccatum a nullo alio dæmone processit, sed a suo libero arbitrio. Si ergo primum dęmonis peccatum commissum est absque vlla alterius dæmonis tentatione: ergo etiam homo potuisset peccare etiam si nulla dæmonis tentatio præcessisset: quoniam multo maior est vis angelorum, quàm hominum. Ergo si in angelis suis reperit Deus prauitatem, quãto magis homines qui habitant domos luteas corporum suorum? Pręterea vnusquisque tentatur (vt ait Apostolus Iacôbus) a concupiscentia sua abstractus & illectus. Non est ergo opus tentatione dęmonis, vt peccatum cõmitti possit. Demum si peccatum esset a dæmone, & non à libero arbitrio, frustra suaderetur hominibus vt nõ peccent. Sed hoc si possibile foret, esset persuadendum dæmoni, a quo est peccatum. Christus tamen cuidam quem ipse a languore sanauerat, ait: Ecce iã sanus factus es, iam amplius noli peccare. Et Paul. in priore, quę est ad Corinth. epist. ait: Euigilate iusti, & nolite peccare. Si peccatum a dæmone est, & non a nostro libero arbitrio, frustra nos monet vt caueamus a peccatis. Aduersus tam apertum errorem hæc paucula sufficiant. Contra hanc hęresim neminem scio qui ex professo scripserit: quãuis Augustinus sæpe contra eum disputet: præsertim in libris de libero arbitrio, & in libro secundo de moribus Ecclesiæ. *Albanẽ.* *Eccle. 15.* *Iob. 4.* *Iacob. 1.* *Ioan. 5.* *1. Cor. 15.*

B (margin letter beside "men homo potuit tunc peccare …")

Lutherus.

QVarta hęresis docet omne opus quantumlibet rectè factum, esse peccatum. Huius erroris autor est Lutherus, dicẽs iustum in omni opere bono peccare. Ex quo putrido fonte alium errorem deducit, dicens neminem esse certum se non semper peccare mortaliter. Verùm de hoc errore iam supra disputauimus in titulo de operibus. Ibi enim ostendimus ex scripturis, multa esse opera bona quæ nullam prorsus habent mixtam malitiam, & in illis certum est multos non peccasse mortaliter cùm illa operati fuerint. Sed si quis vltra illa quæ nos in titulo de operibus diximus, aliquid videre desiderat, legat Io. Roffensem episcopum in suo opere quod fecit pro assertione cõfutationis Lutheri, articulo. 35.

C QVintam hęresim docet Aetius, dicens nullum peccatum quantumlibet graue imputari homini habenti fidem. Hunc eundem errorem tamdiu sepultum suscitauit hoc nostro seculo Lutherus, dicens solam fidem absque vllo alio opere esse satis ad vitam æternam consequendam. Sed hunc errorem iam supra ex sacris scripturis conuincimus. Nam in titulo de fide, hæresi. 2. ostẽdimus apertissimis scripturæ sacræ testimoniis fidem solam minimè sufficere ad æternam gloriam adipiscendam, sed esse etiam necessaria alia opera, illa videlicet quæ pręceptis expressis nobis iuncta sunt. Quòd si opera etiam exiguntur, & sola fides non sufficit, apertissimè colligitur posse fieri vt aliquod peccatum imputetur habenti fidem. *Aëtius.* *Lutherus*

SExtam hæresim inuenerunt Armeni, dicentes esse aliqua peccata prorsus iremissibilia, quę a nullo vnquam sacerdote remitti possunt. Contra hoc est illud quod Christus dixit Petro: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Qui totum dicit, nihil excludit. At Christus non dixit: Si solueris hoc, aut illud, erit solutũ in cœlis: sed, quodcunque (inquit) solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Nõ est ergo aliquod peccatum quod a Petro remitti non possit. Præterea, omnibus Apostolis dicitur: Quæcunque solueritis super terram, erũt soluta & in cœlo. Et iterum: Quorum remiseritis peccata remissa erunt. Ecce vides nõ solùm Petro, sed omnibus Apostolis datam esse potestatem soluendi non hoc aut illud peccatũ, sed omne. Quæcunque (inquit) solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Verum Armeni obiicere nobis possunt illud Saluatoris, dicẽtis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. *Armeni.* *Matt. 16.* *Matt. 18.* *Ioan. 20.* *Matt. 12.*

Ex quo loco videntur colligere peccatum in ſpiritnm ſanctum, non poſſe ab aliquo ſacerdote dimitti.
Sed hoc nõ ita ſe haber, quoniam Chriſtus non eſt locutus in vniuerſum de omni peccato in Spiritum D
ſanctum, ſed de aliquo. Non cnim dixit nullum peccatum in Spiritum ſanctum remittendum, ſed dixit
ſpiritum blaſphemię non remittendum. Et qui dixerit (inquit ille) contra Spiritum ſanctum, non remit-
tetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Et hoc nos fatemur eſſe aliquod peccatum quod nũquam
remiſſum eſt, neque remittetur. Hoc autem eſt duritia cordis, qua homo tenuit vſque ad finem vitæ re-
miſſionem peccati per pœnitentiam accipere. Tale inquam peccatum nunquam remittetur, non quòd
irremiſſibile fuerit, ſed quia nunquam de illo peccator pœnituit, ideo nunquam in hac vita remittetur:
poſt mortem vero etiam ſi pœniteat, non remittetur: quoniam à mortuo velut qui non eſt, periit con-
Rom. 2. feſſio. Quandiu autem peccator viuit, illum (ſicut dicit Apoſtolus) patientia Dei ad pœnitentiam expe-
ctat: etſi pœnitentiam egerit, & à ſacerdote abſolutionem recipere non contẽpſerit, eius peccatũ quan-
tumlibet graue fuerit, abſque dubio in hoc ſeculo remittetur. Si verò perſeuerat in iniquitate, ſicut ibi-
dem ſubiunxit Apoſtolus, ſecundùm duritiam cordis ſui, & cor impœnitẽs, theſaurizat ſibi iram in die
Auguſtinus. iuſti iudicii Dei: huic tali non remittitur in hoc ſeculo, neque in futuro. Et hoc modo interpretatur bea-
tus Auguſtinus illum Matthęi locum in quadam epiſtola ad Bonifacium comitem, quæ eſt quinquage-
ſima in ordine epiſtolarum eius. Aliter tamen hunc locum interpretatur Richardus de ſancto Victore,
Richard' de ſancto victore. qui illa Chriſti verba dicit eſſe intelligenda non de remiſſione culpæ, ſed pœnæ. Nam dicit mitius fore
agendum cum eo qui peccauerit in filium, quàm cum eo qui peccauerit in Spiritum ſanctum: quoniam
is qui peccauit in filium, habet excuſationem, eò quòd egit per ignorantiam, & ita dignus eſt venia, qua
videlicet aliquid de pœna peccato debita illi remittatur. Qui autem peccauit in Spiritum ſanctum, nul- A
lam habet excuſationem, eò quòd egit ex pura malitia, & ita non eſt dignus venia, qua videlicet illi re-
mittatur aliquid de pœna peccato debita. Itaque hanc dicit eſſe differentiam inter eum qui peccat in pa
trem aut filium, & eum qui peccat in Spiritum ſanctum, quòd is qui peccat in patrem aut filium peccat
ex infirmitate, aut ex ignorantia: & ideo dignus eſt vt aliquid ei remittatur de pœna debita, pœniteat vel
non pœniteat. Is autem qui peccat in Spiritum ſanctum, peccat ex pura malitia: quapropter nihil pror-
ſus remittetur illi de pœna peccato debita, eò quòd nullam habeat excuſationem, cùm peccauerit ex pu
ra malitia: quia etſi peccatum eius remittatur per pœnitentiam, omnem tamen pœnam peccato debitã
ſoluet: & ita ſi pœnitentiam egerit pro peccato, erit ſolutus à culpa, ſed nullo pacto à pœna. Hæc omnia
differit Richardus de ſancto Victore in quodam libello ſuo qui inſcribitur de ſpiritu blaſphemiæ. Eo-
Theophylactus. dem ferè modo interpretatur Theophylactus ſuper Matthæum, quãquam hic videtur ſentire, eum qui
peccauerit ex infirmitate, aut ignorãtia, ſiue in patrem, ſiue in filium, quod idem eſt, eſſe dignum venia:
ita vt etiam ſi non pœniteat, remittatur illi, eò quòd infirmitas aut ignorantia illum excuſat non ſolùm
à parte pœnæ, ſed etiam à culpa. Richardus autem non vult illum excuſari a culpa, ſed a parte pœnæ: &
hoc dicit ille intelligendum eſſe per remiſſionem, vt ad ſolam pœnam referenda ſit. Cæterùm de pecca-
to in Spiritum ſanctum conuenit inter eos, quoniam vterque ſentit ideo illud non remitti, quia nullam
habet excuſationem, propter quam aliquid de pœna illi debita remittatur, ita vt quamuis pœnitentia fa-
cta, culpa remittatur, oportet tamen vt omnem pœnam peccato debitam ſoluat. Et hoc eſt apud iſtos
peccatum illud non remitti. Lege illos, & fortè videbitur tibi eorum expoſitio eſſe literæ germanior
quam Auguſtini, quamuis huius interpretatio non ſit aſpernenda. B

SEptima hęreſis aſſerit nullum capitale peccatum eſſe tolerandum, etiam ſi permittatur gratia vitan-
di quantumuis maioris mali. Huius hæreſis autores ſunt Vualdenſes, quanquam Guido Carmelita in
Vualdenſes. ſua ſumma de hæreſibus Vualdenſium errores recenſens, nunquam huius erroris meminit. Sed Ae-
neas Syluius, qui poſtea papa Pius ſecundus eſt vocatus, in libro de origine Bohemorum, capite 35. hunc
inter errores Vualdenſium recenſet. Contra hunc errorem eſt illud quod Chriſtus Redemptor noſter
Matt. 19. Iudæis loquens apud Matthæum, ait: Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores
veſtras, ab initio autem non fuit ſic. Ecce diuortium viri & vxoris permiſſum a Moyſe. At tale diuorti-
um eſſe malum Chriſtus oſtendit, dicens: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et in his verbis (vt
teſtatur ibidem Hieronymus) non dedit nouum præceptum, ſed antiquum nouauit, & inſtaurauit. Et
Chriſtus ipſe ſatis apertè expreſſit, dicens: Ab initio autem non fuit ſic. Quo verbo docuit matrimoni-
um ex ſua inſtitutione fuiſſe indiſſolubile. Quòd ſi matrimonium ex ſua inſtitutione fuit a Deo ſtatu-
tum indiſſolubile, malum eſt illud diſſoluere. Verùm Moyſes conſpiciens gentem ſuam ad illecebras
pronam, & timens ne cùm aliqua viro ſuo non placeret, occideretur à viro, vt ille aliam habere poſſet
pulchriorem, permiſit illis vt poſſent vxores ſuas repudiare cum vellent, vt vxoricidium vitarent. Per-
miſit (inquit Chriſtus) vobis Moyſes ad duritiam cordis veſtri dimittere vxores veſtras. Si permiſit, er- C
go nunquam tale facinus probauit: quoniam (vt ibidem admonet Chryſoſtomus) illa permittimus, quæ
non probamus. Præterea, minus malum maiori malo comparatum habet aliquam rationem boni, vi-
delicet defectum illius gradus malitię, per quem maius malum excedit minus. Omnis autem declinatio
a malo bona eſt. Et iuxta illam rationem boni poteſt quodammodo acceptari a voluntate. Rurſum, ea-
quæ fiunt per metum, ſæpiſſimè excuſantur, quæ ſecluſo metu non eſſent excuſanda. Non autem ex-
cuſantur niſi ratione maioris mali proxime vrgentis, ergo minus malum poteſt licitè quiſque ſumere
tanquam medium quo poſſit euitare maius malum quod imminet. Malum eſt enim ſi aliquis in mare
proiiciat merces, quas ſine vllo damno poterat ſeruare, vt in bonos vſus conuerteret. At ſi tempeſtas vr-
geat, iuſtè illas mergit, timens ne ſi illas ſeruare voluerit ipſe mergatur. Et ſi hoc licet particulari perſo-
nę & priuatæ: cur non etiam licebit perſonæ publicæ? Si de caſtitate omnium virorum firmiter confidi-
tur, malum eſt permittere meretrices in populo. Sed ſi his de populo eiectis, violanda eſt fides coniu-

gil, ita

gij,ita vt,ficut quidam Propheta ait: Vnusquisque ad vxorem proximi sui binniat, & immutādus est v- *Hiere. 5.* sus naturę in eum vsum qui est contra naturam,vt (sicut ait Apostolus) masculi in masculos turpitudi- *Rom.1.* nem suam operentur, & si hæc verè timentur euentura, expedit tolerare meretrices magis quam eas ex pellere. Accedit ad hæc præceptum patris familiâs,qui seruis suis volentibus tollere zizania de agro in *Matt.13.* quo erat seminatum triticum,præcepit vt sinerent ea vsque ad messem,ne fortè colligentes zizania, era dicarent simul & triticum.Qui zizania permittit in agro,timens ne eradicetur triticum: minus malum permittit, vt euitet maius. Deinde,hęc sententia cōfirmatur testimonio beati Gregorij,qui interpretans *Iob.40.* illa verba Iob: Nerui testiculorum eius perplexi sunt, hæc ait. Nerui testiculorum Leuiathan perplexi *Grego.* sunt,quia suggestionum illius argumenta impliciti in tantis illigantur vt plerosque ita peccare faciant:
D quatenus si fortasse fugere peccatum appetant,hoc sine alio peccati laqueo non euadant,& culpam faciant dum vitant: ac nequaquam se ab vna valeant soluere,nisi in alia se consentiant ligari. Et aliquibus interpositis posteà subdit. Est tamen quod ad destruendas Beemoth versutias subtiliter fiat, dum mens inter minora & maxima peccata constringitur. Si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligātur: quia & qui murorum vndique ambitu ne fugiat,clauditur: ibi se in fugā præcipitat vbi breuior murus inuenitur. Hæc Gregorius. Eidem sententiæ fauet concilium Toletanum o- *Cōcilium* ctauum capite secundo suorum decretorum,hęc dicens. Duo mala,licet omnino cautissimè sint præca- *Toletanū* uenda, si tamen periculi necessitas vnum ex his perpetrare compulerit, id debemus resoluere quod minori nexu noscitur obligari. Quid autem leuius ex his quidue grauius sit: puræ rationis acumine inuestigemus. Etenim dum peierare compellimur,creatorem quidem offendimus:& nos tantummodo maculamus. Cùm verò noxia præmissa complemus: & Dei iussa contemnimus: & proximis impia crudelitate nocemus:& nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus. Illinc enim duplici culpatū gladio perimus: hinc tripliciter iugulamur. Hæc Concilium Toletanum. Ex quibus verbis apertissimè conuincitur regem aut quamlibet aliam publicam potestatem, licitè & citra omnem culpam posse permittere populo sibi subdito minus aliquod peccatum, vt per illam admissionem eundem populum auertat ab aliquo alio grauiori peccato, in quod iustè timet illum casurum. Nam multo minus est permittere quàm eligere: Quia permissio potest esse sine complacentia, imò cum maxima displicentia rei permissæ, electio autem nunquam fit sine aliqua complacentia rei electæ. Hæc autem omnia quæ diximus, de illa so-
A la permissione intelligi volumus, quæ solùm excludit culpæ punitionem, & non culpam ipsam. Potest quidem Rex aut quæuis alia publica potestas permittere, hoc est, non punire peccatum aliquod, vt se abstineat populus ab aliquo alio grauiori. Non tamen potest permittere, hoc est, sic indulgere culpæ veniam, vt faciendo id quod permissum est, si est contra legem diuinam, non peccet: quia nullus hoc modo contra legem diuinam dispensare valet.

OCtaua hæresis asserit omnia peccata esse paria, quemadmodū habent Stoicorum paradoxa. Hanc *Iouinian.* hæresim tribuit beatus Augustinus Iouiniano monacho, Beatus tamen Hieronymus qui duobus libris contra errores huius Iouiniani disputat, nunquam huius erroris meminit, neque illum Iouiniano vnquam impingit: ex quo tamen nō licet colligere Iouinianum non ita sensisse. Potuit enim fieri vt ad Hieronymi notitiam hic error non deuenerit, & proptereà non scripserit aduersus eum, quamuis aduersus omnes Iouiniani errores scribere decreuisset. Verùm esto non sit hoc à Iouiniano assertum: cùm iam sit de hoc errore notatus, oportet vt aliqua aduersus illum proferamus. Christus enim Redemptor noster apertissimè docet esse aliquam peccatorum inæqualitatem. Sic enim apud Matthæum ait: Ego di *Matt.5.* co vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennę ignis. His verbis apertè ostenditur peccatorum differentia, ex differentia reatus. Peius est enim esse reum gehennæ ignis, quàm esse reum iudicio, aut esse reum concilio: ergo peius est etiam dicere, fatue, quàm dicere Racha. Præterea loquēs Christus discipu- *Matt.10.* lis suis de illis qui noluissent eos hospitio recipere, ait: Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomo rum & Gomorrheorum in die iudicii, quàm illi ciuitati. Si tolerabilius, ergo minus erit eorum pecca-
B tum repuiandum, quoniam iuxta mensuram peccati erit plagarum modus. Rursum, peccatum in Spiri- *Deut.25.* tum sanctum grauius est, quàm peccatum in patrem aut filium: quod ex eo conuincitur, quòd illud nō remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro, hoc autem remittitur. Deinde, idem veritatis magister Pilato loquens, ait: Qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ecce apertissimum testimonium quo *Ioan.19.* conuincitur peccatorum inæqualitas. Quapropter non opus est vt longius de hac re disputemus. Neque opus est argumenta ex philosophorum officina in medium adferre, quoniam non hic disputamus aduersus Stoicos, sed aduersus Iouinianum, aut quemlibet alium huius erroris patronum, qui se Christianum iactauerit.

NOna hæresis docet hominem qui semel per gratiam fuerit iustificatus, non posse amplius peccare. Hanc hęresim impingit beatus Hieronymus Iouiniano, libro secundo, aduersus eundem. August. in libro de hęresibus tribuit illam Pelagio, quemadmodum & Iouiniano. Hanc eandem hæresim *Iouinian.* post multa tempora suscitarunt Beguardi & Beguinę, quamuis non ita in vniuersum de omni iusto su- *Pelagius.* am assertionem firmauerint, prout Iouinianus & Pelagius fecēre, sed contractius loquentes, dixerunt *Beguardi* posse hominem tantā virtutis perfectionem in hac misera vita acquirere, vt reddatur prorsus impotens *Beguinæ.* ad peccatum. Et certè si Beguardi & Beguinę hoc dicerent posse fieri ex quodam particulari priuilegio, & specialissimo Dei adiutorio alicui concesso, nullus illos propter hoc de hæresi notasset. Potest enim Deus ex quodam insigni priuilegio sic assistere voluntati alicuius hominis, vt nunquā illam permittat in peccatum labi. Nam multi & illustres Theologi fatentur hoc fuisse concessum Deiparæ virgini postquam vnigenitum Dei filium in vtero concepit: è quibus vnum proferam Richardum de sancto

Victore, qui li. 2. de Emanuele, cap. vltimo ita dicit: Quod de extermiuio peccati in beata virgine Maria factum creditur, futurum in omnibus sanctis speratur. Futurum inquam, sed non in corpore eorum ad- C
huc mortali, sed in corpore eorum iam facto immortali. Prius siquidem oportebit corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc immortalitem. Sed hoc fuit in beata virgine supra modũ mirabile, & præ cæteris sanctis omnibus singulare, quòd in ea simul conuenire potuit tanta corruptibilitas cum tanta incorruptibilitate, tanta incorruptibilitas cum tanta corruptibilitate. Corruptibilitas in his quæ pertinent ad pœnam, incorruptibilitas in his quæ pertinent ad culpam. Hæc Richardus. Ex cuius verbis constat tale priuilegium fuisse Deiparę virgini coocessum, vt prorsus impeccabilis fuerit: quod priuilegium nulli alij hominum asserit fuisse concessum. Sed hoc dicit nos sperare vt habeamus in alia vita, quod beata virgo habuit in ista. Verùm impii Beguardi & Beguinæ docẽt hoc posse quemlibet hominem in hac vita acquirere, si per profectum virtutum deuenerit ad illum perfectionis gradum, quem illi assignant. Et propter hoc meritò damnati sunt, quoniam omni homini existenti in hac vita dicitur:
1. Cor. 10. Qui stat, videat ne cadat. Et Dominus docens nos omnes orare, præcipit vt dicamus: Dimitte nobis debita nostra. Quam orationem omnes vsque ad finem vitæ dicere veraciter possunt. Et beatus Ioannes
Matt. 6. in sua prima canonica, ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in
1. Ioan. 1. nobis non est. Non est ergo veritas in his hæreticis dicentibus hominem esse talem in hac vita, qui peccare non possit. Contra hunc Iouiniani & Pelagii errorem suprà largius disputauimus in titulo de gratia, hæresi secunda. Et omnia quę ibidem contra illos protulimus, etiam pugnant contra errorem Beguardorum & Beguinarum. Verùm contra Beguardos & Beguinas extat Concilii vniuersalis definitio, in quo octo istorum errores damnati sunt, quorum iste, de quo modo agimus, est primus. Huius autem D
Cõcilium Viennense. Concilii decretum habetur in volumine Constitutionum Clementinarum, in titulo de hæreticis, in capite cuius initium est, Ad nostram.

Decima hæresis est quæ asserit nullum esse peccatum mortale, nisi incredulitatem. Huius hęresis pri-
Lutherus. mus autor & inuentor est Martinus Lutherus, & illum in hac parte secuti sunt Philippus Melan-
Melãcton. cton, Ioannes Caluinus, & Martinus Butzerus, & quotquot Lutherano nomine censentur. Hunc
Caluinus. errorem deducit Lutherus ex alio pestilentissimo illius errore, qui est fons vberrimus, ex eo innomeri
Butzerus. scaturiunt errores. Dicit enim solam fidem iustificare, & illam solam esse satis ad vitam æternam assequendam: Opera verò non esse necessaria ad iustificationem, neque ad vitæ æternæ consecutionem. Ex ista sententia euidenter colligitur, solam incredulitatem esse peccatum mortale, quod verè collat iustificationem & gratiam. Nam si aliquid aliud præter infidelitatem esset verum peccatum mortale, inde apertissimè sequeretur aliquid aliud præter fidem esse necessarium ad iustificationẽ, & per consequens ad vitam æternam consequendam. Quoniam si illud quod præter infidelitatem dicitur verè peccatum, est alicuius operis omissio: ergo opus illud omissum erat necessarium ad iustificationẽ: alioqui non peccasset, qui illud omisisset. Si illud peccatum fuit alicuius mali operis perpetratio, ergo abstinere ab illo opere fuit necessarium ad iustificationem conseruandam: alioqui non peccasset qui illud scelus commisit. Constat ergo nullum esse dicendum peccatum mortale nisi solam infidelitatem, si concedatur solã fidem iustificare. Cùm igitur hæc hæresis apertissimè colligitur ex alia, non erit opus impræsentiarũ disputare, quia aliam cui ista innititur, & à qua dependet, iam suprà expugnauimus in titulo de fide, hæresi secunda, solum hic addam decretũ Concilii Tridentini, quod sub Paulo tertio celebratum, sessione sex- A
ta multos fidei canones pronuntiauit, inter quos vigesimus septimus, hæc continet verba: Si quis dixerit nullum esse peccatum mortale, nisi infidelitatis, aut nullo alio, quantumuis graui & enormi, præterquam infidelitatis peccato semel acceptam gratiam amitti, anathema sit.

Vndecima hæresis est quæ docet nullam esse differentiam inter peccatum mortale & veniale: quoniam, vt ait, nullum est peccatum veniale, sed omne peccatum est mortale. Hanc hæresim docet
Caluinus. Ioannes Caluinus in illo suo opere de institutione religionis Christianæ. In qua sententia aliquantulum declinat a suo duce Martino Luthero: quoniam hic de infidelibus dicit, omnia illorum peccata esse mortalia, fidelium autem peccata dicit omnia esse venialia, præter incredulitatem, quam solam dicit esse peccatum mortale. Contra Lutherum non est opus nunc disputare: quia id quod ait, omnia peccata infidelium esse mortalia, quamuis ego credo esse falsum, non tamen constàt esse hæreticum, nec de illo Ecclesia hactenus (quod sciam) aliquid definiuit, sed est adhuc inter scholasticos Theologos controuersum. Damnauit quidem Concilium Tridentinum sententiam dicentem: Omnia opera quæ ante iustificationem fiunt, esse verè peccata: sed non ideo damnauit sententiam dicentem: Omnia opera infidelium esse verè peccata. Reliquum verò quod ait, nullum esse peccatum mortale pręter solam infidelitatem, ad proximè præcedentem hęresim spectat. Contra solum igitur Ioannem Caluinum nunc arma sumimus: quoniam hic solus est qui prorsus irridet distinctionem illam peccatorum, quam omnes Theologi docent, dicentes: Aliqua peccata esse mortalia, & aliqua esse venialia. Dicit enim ille, omne B
peccatum esse mortale, & nullum veniale. Verba Caluini in eo libello quem scripsit contra definitiones Concilii Tridentini, sunt hęc. Peccatum quoduis, quoniam Dei lege damnatum est, mortale esse fatemur. Hęc ille contra canonem. 27. sessionis sextæ præfati Concilii. Et contra doctrinam ab eodem Concilio capite vndecimo eiusdem sessionis datam, hæc ait. Si pro nihilo ducant leuiores, quos vocant, lapsus, insonat horribilis illa supremi iudicis sententia. Qui vnum ex minimis istis mandatis contempserit, minimus vocabitur in regno cœlorum. Quanquam scire velim, quę vocent saltem leuia peccata, Sic enim extenuandi gratia loquuntur. Hęc Caluinus. Contra istum disputantes, aliqua obiter contra Lutherum annotabimus. Primò quidem valde admiror Caluinum in tantam dementiam incidisse, vt non solùm contra omnes alios, sed etiam contra seipsum pugnare voluerit.

Oportebat

Oportebat quidem illum alterius mendacij fuisse memorem, ne secum posteà pugnans conuincatur vtrobique fuisse mentitum: nam Caluinus Lutherum in alio dogmate secutus, asserit iustum in omni opere bono peccare. Si iustus in omni opere bono peccat, & omne peccatum, vt ait, est mortale, ergo iustus in omni opere bono peccat mortaliter, & per consequens omna opus bonum erit peccatum mortale. Quid obsecro potest absurdius, & stultius dici? Qui fieri potest, vel quomodo intelligi potest, vt peccatum mortale bonum opus esse censeatur? Prætereà: Si homo aliquis censendus est iustus, oportet vt tunc careat peccato mortali: Si autem mortaliter peccat, non poterit verè dici iustus: quoniam peccatum mortale tollit veram iustitiam. Pugnant ergo tanquam ex diametro hæc duo, Iustus in omni opere bono peccat, Omne peccatũ est mortale. Sed dimissis aliis huius Caluini dogmatibus, hoc de quo nunc disputamus apertè conuincam esse falsum & hæreticum testimoniis sacræ scripturæ, & sanctorum patrum, & aperta totius Catholicę Ecclesiæ sententia definitiua. C Attamen antequàm ad disputationem accedamus, oportet declarare, quid in hac parte intelligamus per peccatum mortale, & quid per peccatũ veniale, ne fortè contingat nos in equiuoco contendere, & de sola nominis ratione disputare. Peccatum mortale est illud per quod tollitur vita spiritualis animæ, quæ est per gratiam, qua sublata recedit statim Deus ab anima in qua habitabat, & inde continuò sequitur mors. Vnde Augustinus ait. [Augustinus.] Vita corporis tui est anima tua: vita animæ tuæ est Deus tuus. Quomodo ergo moritur corpus amissa anima, quæ vita est eius, sic moritur anima amisso Deo, qui vita est eius. Hæc Augustinus. Hæc est illa mors, quam Deus minatus est primo parenti, quum post prohibitum esum ligni scientiæ boni & mali, dixit ei. In quocunque die comederis ex eo, morte morieris. [Luc.15.] Non est enim Adam mortuus morte corporali statim eo dia quo de ligno vetito comedit: sed statim mortuus est morte spirituali animæ, quia statim iustitiam amisit, & per consequens Deum. Solum ergo peccatum mortale est illa malitia, de qua Salomon ait. [Sap.16.] Homo enim per malitiam occidit animam suam. Et Hieremias etiam ait. [Hiere.31.] Vnusquisque in iniquitate sua morietur. Et Dominus per Ezechielem ait. [Ezec.18.] Anima quę peccauerit, ipsa morietur. De eodem etiam peccato intelligendum est, quod Paulus ait. [Rom.6.] An nescitis quoniam cui exhibetis vos ad obedientiam, serui estis eius cui obedistis, siue peccati ad morté, siue obeditionis ad vitam? Dicitur peccatum etiam aliquod mortale propter aliam mortem, quæ animam & corpus deuorat, & hæc est gehenna perpetua, de qua Propheta regius ait, [Psal.48.] Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Et Ioannes in Apocalypsi ait. [Apoc.19.] Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. D Peccatum ergo dicitur mortale, quia peccator qui illud committit, nisi pœniteat, morte punietur æterna. Malorum amatores, inquit sapiens, [Sap.15.] digni sunt morte. Peccatum autem veniale multipliciter dici solet, & ideo oportet varias illius significationes manifestare, vt posteà dicam iuxta quam significationem hoc loco vtimur illo, quum illud contra peccatum mortale distinguimus. Peccatum aliquando dicitur veniale propter causam vnde oritur, quæ culpam ipsam minuere solet, & sic etiam præbet aliquam rationem veniæ. Talia sunt peccata ab ignorantia aut ab infirmitate procedentia, quę non sunt tam grauia, quàm sunt illa quæ ex pura malitia procedunt, & ideo illa aliquam veniam merentur, vt non tam grauiter puniantur, quàm ista. Aliquando peccatum aliquod dicitur veniale ab euentu qui illi accidit: quia videlicet data est illi venia. Et iuxta hác significationem, nullum peccatum est tam graue, quod non dicatur veniale, si digna pro illo fiat pœnitentia. Sic enim intelligendus est Ambrosius, quum dixit, omnia peccata mortalia fieri venialia per pœnitentiam. Eodem modo interpretandus est Augustinus, qui in libro de vera & falsa pœnitentia, capite decimooctauo ait, aliqua peccata esse mortalia, & in pœnitétia fieri venialia. Fieri in pœnitentia veniala dixit, pro eo quod est, per pœnitentiam assequi veniam. Iuxta nullam istorum duorum significationem vtimur nomine peccati venialis in præsenti disputatione, in qua conuincere nitimur peccatum veniale natura sua differre à peccato mortali. Tertio modo peccatum aliquod dicitur veniale ex sua natura, & ex propria ratione: & est illud quod ex se & sua natura est tam leue, & tam minutum, vt non valeat aliquem priuare gratia diuina, aut facere illum Dei inimicum, aut reddere illum dignum morte æterna. A Hæc autem leuitas peccati aliquando inest illi ex natura sua, & ex genere suo, quia materia ipsa, aut res ipsa circa quam versatur, est ex genere suo leuis, prout est immodicus risus, aut verbum ociosum quo nemo læditur. Aliquando ipsa leuitas peccati prouenit non ex re ipsa, sed ex imperfectione operis, quę contingere potest, etiam vbi res ipsa esset nimium grauis. Talis autem operis imperfectio potest oriri ex prauitate materiæ, vt contingit in furto rei leuissimę, aut in parua detractione per quam in minima re læditur fama proximi. Potest etiam talis operis imperfectio oriri ex defectu deliberationis prout contingit in motibus subreptitiis, propter quem defectum opus ipsum non potest dici plenè voluntarium, & ideo nõ habet plenam rationem peccati: & inde euenit, vt veniale sit, quod alioqui fuisset mortale. Iuxta hanc tertiam peccati venialis significationem, dicimus non omne peccatum esse mortale. Quæ peccatorum distinctio inde sumitur, quod mortale infert mortem animæ, quæ est priuatio gratiæ, & mortem æternam inferni: veniale autem nec vnam, nec alteram mortem infert, sed tantum facit ex se dignum pœna temporali. His omnibus sic declaratis, respondemus Caluino dicenti se scire velle, quid nos vocemus leuia peccata. Dicimus quidem, nos omnia peccata venialia appellare leuia propter leues res circa quas versantur, aut propter leuem pœnam, hoc est, temporalem ad quam damnantur, quia non habuerunt plenam peccati perfectionem. Hanc peccatorum distinctionem sic declaratam, prout ab omnibus Catholicis hactenus semper recepta fuit, nos Deo adiutore manifestis rationibus, & sacrę scripturæ testimoniis comprobabimus, vt ostendamus Caluinum iniustè & stultè illam irridere, & subsannare. Primò quidem offero testimonium Prophetæ dicentis. [Psal.31.] Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus. Quum dicit, pro hac, subintelligendum est, vt annotauimus

tat Hieronymns, impietate peccati, aut remissione peccati, quod eundem sensum reddit. Ex quibus pro-
phetæ verbis conuincitur esse aliqua peccata, quæ non sunt mortalia, sed venialia. Nam si sanctus est, B
non orat pro impietate peccati mortalis, aut pro remissione illius: quia si sanctus est, non haber impie-
taté peccati mortalis, pro qua oret vt sibi remittatur: Si autem aliquam mortalis peccati impietatem o-
lim habuit, necesse est vt illa sit tunc remissa, quando sanctus est. Et iterum, Si impietatem peccati mor-
talis quis habet, pro qua orat vt sibi remittatur, fieri non potest vt ille tunc sanctus sit: quia peccatum
mortale, de quo nunc disputamus, omnem tollit sanctitatem, & gratiam. Ex quibus apertissimè cõuin-
citur, illam peccati impietatem, pro qua omnis sanctus ad Deum orat, esse solum venialem & non mor-
talem. Idem argumentum sumi potest ex verbis Salomonis dicentis: Septies in die cadit iustus, & resur-
Prou.24. git: impii antem corruent in malum. Si iostus est, non eadit: si cadit, non est instus. Oportet ergo vt sit a-
liquis casus peccati, qui iustitiam non tollat. Et huic interpretationi fauet Beda, qui prædicta Salomonis
Beda verba declarans in commentario super tertium caput epistolæ Iacôbi: hæc ait. Et si enim iustus per fra-
gilitatem carnis vel ignorantiam fortè offenderit, iustus tamen esse non desistit, Quia vt quotidiana est
huiusmodi & inenitabilis offensio, ita est & quotidiana orationum & honorum operum medela, quæ
offendentem iustum ne in terram prorurat, & nuptialé charitatis ac fidei vestem, puluere vitiorum sor-
didet, ocyus erigit. Hæc Beda, in quibus verbis apertè docet esse aliquam offensam, quæ vestem charita-
tis non sordidat. Prætereà, hæc peccati distinctio per mortale & veniale apertissimè colligitur ex ver-
bis Saluatoris nostri dicentis. Omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio, qui autem dixerit fratri suo
Matt.5. Rhaca, reus erit concilio: qui autem fatue, reus erit gehennæ ignis. C

In quibus verbis tria describuntur peccata, quorum duo prima lenia sunt, tertiom verò est multo
grauius illis duobus. Hæc autem differentia apertè colligitur ex ipsa diuersitate pœnarum, quibus pec-
cata illa punienda esse dicuntur. Nam pro mensura delicti, vt lex diuina ait: erit & plagarum modus.
Deut.25. Cùm igitur ex tribus illis peccatis solùm tertium & vltimum dicatur puniendum gehenna ignis, hoc
est, morte perpetua: & nullum duorum priorum ad talem pœnam, sed ad aliam multo leuiorem dam-
netur, conuincitur inde apertissimè solum tertium ex illis peccatis esse peccatum mortale, reliqua verò
duo esse venialia. Et hunc esse verum illorum verborum sensum, apertè docet Chrysostomns prædicta
verba interpretans homilia.16.super Matthæũ, hæc dicens: Rhaca non grandis alicuius est sermo con-
uitii, sed magis de contemptu veniens, impatientiaque dicentis vt ipsi nonnunquam vel seruulis vel in-
ferioribus quibuscunque aliquid imperantes, dicimus. Vadatu, Dic illi. Sed etiam qui lingua vtũtur Sy-
rorum, Rhaca, pro eo quod est, tu, dicere solent. Sed misericors Dominus, cum maioribus etiam, mini-
ma quæque delicta pariter euellit, præcipiens vt mutuò nobismetipsis & honorabilius vtamur & cau-
nus, vt per hæc maiora quoque peccata moriantur: Post hęc verba Chrysostomus enumerat multa &
Chrysosto grauissima mala, quæ ex conuitiis oriri solent, & illis enumeratis statim hęc quæ sequuntur ait. Quæ o-
mus: mnia Christus iam comprimens, eum quidem qui sine causa irascitur, iudicio condemnat: & idcirco
dixit. Qui irascitur fratri sine causa, reus erit iudicio. Eum verò qui dixerit Rhaca, reum pronunciat
esse concilio. Sed adhuc ista non magna sunt. Hęc etiam idcirco non sunt memorata supplicia, vt
eum qui fratri suo fatue dixisset, gehennæ ignibus deputaret, modò certè primum nomen gehennæ D
commemorans. Quum enim prius multa de regno dixisset, nunc istius intulit mentionem: osten-
dens quoniam illud quidem illius voluntatis sit atque pietatis, hæc verò nostræ profectò desidiæ.

Vide autem quemadmodum gradatim faciat augmenta pœnarum, quodammodo excusans se tibi,
atque demonstrans quoniam ipse quidem nihil velit tale minari, nos verò illum ad eiusmodi denun-
ciationes pertrahamus. Idipsum itaque diligenter expende. Dixi, inquit, noli irasci sine causa, quoniam
reus erit iudicio. Contempsisti fratrem. Vide quid peperit iracundia, ad iracundiam te continuò prouo-
cauit. Rhaca enim fratrem vocasti, cui rursus culpæ, pœnam concilii comminatur. Quod si ista quoque
despiciens, ad maius volueris promoueri conuitium, non iam vltrà his in mediocribus vindicabo, sed
immortali illo gehennę supplicio, ne iam etiam ad homicidium fortè prosilias. Hactenus Chrysosto-
mus, qui apertè satis in verbis Christi nostram Catholicam notat doctrinam, aliqua dicens maiora pec-
cata, vt puta, quæ digna sunt morte ęterna, alia verò minima & leuia, quæ videlicet non sunt tanto sup-
plicio digna. Eodem modo illa Christi verba interpretatur Gregorius libro.21.moraliũ capite quinto,
Grego. vbi hęc ait. Sicut autem Dominus cuiusque considerat vias, sic dinumerat gressus, vt ne minutissimæ
quidem cogitationes eius iudicio, ac verba tenuissima quæ apud nos viluerunt vsu, indiscussa remane-
Matt.5. ant. Hinc enim dicit. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui dixerit fratri suo Rhaca, reus erit cõ-
cilio. Qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Rhaca quippe in Hebræo eloquio vox indignantis est.
Quæ quidem animum irascentis ostendit, nec tamen plenum verbum iracundiæ exprimit. Prius ergo
ira reprehenditur sine voce, postmodum verò ira cum voce, sed necdum pleno verbo formata, ad ex-
tremum quoque cùm dicitur fatue, ira redarguitur, quæ cùm excessu vocis expletur etiam perfectione A
sermonis. Et notandum quod in ira perhibet reum esse iudicio, in voce iræ, quod est Rhaca, reum con-
cilio, in verbo oris, quod est fatue, reum gehennę ignis. Per gradus etenim culpę crevit ordo sententię:
quia in iudicio adhuc causa discutitur: in concilio autem iam causæ sententia definitur: in gehenna
verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, sententia expletur. Quia igitur humanorum actuum Do-
minus subtili examine gressus enumerat, ira sine voce iudicio, ira in voce concilio, ira verò in voce
atque sermone, gehennæ ignibus mancipatur. Hæc Gregorius. Ex istis Christi verbis conuincitur
etiam error Lutheri, qui dicit omne peccatum in renatis esse veniale. Nam qui dixerit fatue, reus
est gehennæ ignis. Rursum distinctio peccati mortalis & venialis apertè colligitur ex aliis Saluato-
ris nostri verbis, quibus ait. Quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui
autem

autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.
Ex quibus verbis constat esse aliqua peccata, quæ in hoc seculo remitti possunt: alia quæ in futuro.
At peccata mortalia non remittuntur in futuro seculo, quia illa ducunt hominem ad mortem æter-
nam. Et lignum quod ad Aquilonem ceciderit, vt Salomon ait, ibi manebit. Peccata ergo quæ in a-
lio seculo dimittuntur, necessariò sunt venialia: quia hæc sola sunt quæ igne purgatorio consumun- *Eccle. 11.*
tur. Et certè ex his Christi verbis conuincere se putat beatus Gregorius libro quarto dialogorum, ca-
B pite trigesimo tertio esse locum purgatorii, in quo animæ à leuioribus peccatis post hanc vitam pur- *Gregori⁹.*
gantur, quæ in statu gratiæ decesserunt. Idem facit Bernardus sermone. 66. super Cantica. Deinde,
hæc peccatorum distinctio ex multis Pauli locis colligitur. Nam peccata mortalia in multis locis decla- *Bernard.*
rat, quum de multis peccatis dicit, illa excludere homines è regno Dei, à quo vt à principio diximus, *Rom. 1.*
nullus, nisi propter peccatum mortale eiicitur. Quæ omnia Pauli testimonia euidenter etiam conuin- *1. Cor. 6.*
cunt Lutherum dicentem, omne peccatum in renatis esse veniale, præter infidelitatem, quam dicit esse *Galat. 5.*
mortalem. Caluinus autem conuincitur alio Pauli testimonio ex priore epistola ad Corinthios, vbi sa- *Ephe. 5.*
tis clarè docet esse aliqua peccata venialia, sic dicens: Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, *1. Cor. 3.*
præter id quod positum est, quod est Christus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc,
aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit.
Dies enim Domini declarabit: quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis pro-
babit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detri-
mentum patietur: ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem. In quibus verbis per aurum, &
argentum, & lapides preciosos, bona significauit opera ex gratia & charitate facta: quia soli illi qui
huiusmodi opera faciunt, mercedem æternam à Deo accipiunt. Per lignum autem, & fœnum, & sti-
pulam, quæ in igne posita ardent & consumuntur, significantur peccata venialia, & non mortalia;
quia qui illa superædificauerit super fundamentum quod est Christus, Paulus dicit fore saluum, sic
tamen quasi per ignem. Et hunc esse verum Pauli sensum, iam superius in titulo de fide, hæresi se-
cunda conuicimus contra hæreticos: qui illa Pauli verba nituntur in alium sensum detorquere: & in-
ferius in titulo de purgatorio, hæresi prima hoc idem testimoniis sanctorum patrum comprobabimus.
C Est adhuc aliud Pauli testimonium pro peccato veniali in epistola ad Hebræos, vbi de officio sacerdo- *Heb. 5.*
tis agens, hæc ait: Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in
iis quæ sunt ad Deum: vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit iis qui ignorant
& errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate. Et propterea debet, quemadmodum pro popu-
lo, ita etiam & pro seipso offerre pro peccatis. Ea istis Pauli verbis Hieronymus libro 2. contra Pela-
gianos colligit esse aliqua peccata, quæ simul stant cum iustitia: quoniam non est tanta illorum mali-
tia, neque adeò iustitiæ repugnant, vt illis aduenientibus statim iustitia pereat. Sic enim ait: Nunquam
pro aliis iuberetur offerre, nisi iustus ipse esset: neque rursus pro se offerret, nisi peccato careret. Hæc *Hierony.*
Hieronymus. Ex cuius verbis apertissimè constat illum sentire, sacerdotem iustum in peccato veniali
existentem, & pro suo peccato orantem, & hostiam offerentem impetrare à Deo sui peccati veniam.
Nam si in peccato mortali oraret, non solùm non impetraret sui peccati indulgentiam, sed magis au-
geret peccatum, & Deum magis ad iram concitaret. Concordat Paulo Iacôbus Apostolus, qui semel & *Iacob. 1.*
iterum docet aliqua esse peccata, quæ non sunt mortalia. Vnusquisque verò tentatur, inquit ille, à con-
cupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: pecca-
tum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem. In quibus verbis duo peccatorum genera mani-
festat: vnum quod non est consummatum, & de hoc non dicit quod generat mortem. Alterum est con-
summatum, & hoc dicit generare mortem. Primum peccatum est affectio praua à concupiscentia car-
nis genita, in qua voluntas aliquam paruam moram traxit sine vera deliberatione rationis, & hoc est pec
D catum veniale. Dicitur autem nō consummatum peccatum, quia factum est sine illa aduertentia & de-
liberatione, quæ necessaria est ad consommationem peccati. Quum autem intellectus rectè aduer-
tit, & voluntas noluit reprimere illos motus à concupiscentia procedentes, nec voluit allidere par-
uulos illos ad petram, sed ex deliberatione consentit, tunc est iam consummatum peccatum, & tunc
generat mortem, dicitúrque ob eam causam peccatum mortale. Et hunc esse verum & germanum illo-
rum verborum Iacôbi sensum: constare facilè potest ex illis quæ dicit Beda in commentariis quæ fecit
supra epistolā Iacôbi, vbi prædicta verba interpretās, hæc ait. Tribus modis tētatio agitur, suggestione, *Beda.*
delectatione, consensu. Suggestione hostis, delectatione autem, vel etiam consensu nostræ fragilitatis:
quod si hoste suggerente, delectari aut consentire peccato nolumus, tentatio ipsa nobis ad victoriā pro-
uenit, qua coronam vitæ mereamur accipere. Si verò & hostis suggestione, paulatim à recta intentio-
ne abstrahimur, & vitio incipimus illici, delectando quidē offendimus, sed nec dum lapsum mortis in-
currimus. At si delectationem concepti corde facinoris, etiam partus prauæ sequitur actionis, nobis iā
mortis reis victor hostis abscedit. Hæc Beda. In quibus verbis apertè docet ex verbis Iacôbi esse quas-
dam Dei offensas, per quas non incurrimus lapsum mortis, esse rursum alias, quæ nos efficiunt mortis
reos. Sed oportet hic admonere minus cautum & non admodū doctum lectorem, vt per illa verba Be-
dæ, partus prauæ actionis, non intelligat solum opus exterius perpetratum, sed illam etiam volitio-
nem, qua vult ipsum scelus operari: quia illa volitio est quæ verius quam opus externum dicitur actio,
& quæ verè etiam sine opere exteriori est peccatum mortale. Et hoc testimonio Iacôbi simul cum com-
mentario Bedæ, nō solùm conuincitur Caluinus, sed etiam Lutherus, dicens omne peccatū hominis ba
ptizati esse veniale, præter infidelitatē. Nam Iacôbus de omni peccato, quod à cōcupiscentia oritur, di-
xit. Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Ex quo testimonio euidentissimè colligitur,

non solam infidelitatem esse peccatum mortale. Est adhuc aliud eiusdem Iacôbi testimonium, quo a-
pertè probatur non omne peccatum esse mortale, sed aliquod esse veniale. In multis, inquit ille, offen- A
Iacob. 3. dimus omnes. Quæ verba nullo modo possunt intelligi de offensa peccati mortalis, quia falsum esset
quod omnes, etiam si de solis adultis loquamur, offendunt Deum in multis peccatis mortalibus. Nam
aliqui fuerunt sancti, quos nunquam peccasse mortaliter tota hactenus semper docuit Ecclesia, vt fuit
sanctissima virgo Dei genitrix, & Ioãnes Baptista & Hieremias, qui duo in vtero matris sanctificati fue
Beda. runt. Quod autem de huiusmodi peccatis venialibus locutus fuerit Iacôbus, testatur Beda in commen
riis super eandem epistolam, vbi præfata verba declarans, hæc ait: Præmisit in multis, subiunxit omnes,
vt tanto cautius se imperfecti quique in agendo vel loquendo circunspicerent, quãto certius cognosce
rent, quia nec perfecti quidem boni, & qui spiritus sancti gratia duce incedunt, huius vitæ viam abs-
que offensione peccati alicuius transire vllatenus possint, iuxta quod alibi scriptum est. Cœli non sunt
Iob. 15. mundi in conspectu eius. Et sicut Salomon ait: Quia non est homo iustus in terra qui faciat bonum,
Eccl. 7. & non peccet. Hæc Beda. Ecce vides, Caluine, viros perfectè bonos esse in peccato, & non mortali:
quia tale peccatum non admittit perfectionem bonitatis, ergo aliquod est peccatum quod nõ est mor-
tale. Præter hæc omnia tam manifesta sacræ scripturæ testimonia, vnũ mihi occurrit argumentum, quod
satis mihi esse videtur ad conuincendum simul Lutherum, & Caluinum. Nam cùm hi duo in hac parte
sint in duobus oppositis extremis constituti, & ambo velut ex diametro pugnent, ambo tamen sunt in
Deum blasphemi, & illum manifesta iniuria afficiunt. Nam Caluinus dicẽs omne peccatum esse mor-
tale, & morte perpetua dignum, Deum pronunciat nimis austerũ, & seuerum, ne dicam crudelem. Se- B
ueritas quidem, & austeritas non modica esset, si ob quamlibet leuissimam offensam Deus hominem
Matt. 11. morti perpetuæ adiudicaret. Non posset certè tunc iugum Christi dici suaue, & onus eius leue: sed po-
tius esset onus tam graue, quod nec nos, nec patres nostri, imò nec vllus hominum portare posset. Vix
enim vllus homo posset esse iustus, si Deus minimam quanque offensam æstimaret peccatum mortale:
quia ferè nullus est, qui sæpe quotidie non peccet. Esset etiam Deus leuis, & inconstans amicus, si ob
quamlibet leuissimam offensam rescinderet semel contractam amicitiam. Nam ipsa natura nos docet,
multa esse amicis condonanda. Hæc igitur omnia considerans non possum non compati Caluino &
Iacob. 2. misereri illius: quoniam timeo ne, iuxta id quod Iacôbus ait: Iudicium sine misericordia Deus faciat il-
li, propterea quod censet illum tam parum esse misericordẽ. Timeo ne iuxta illam quam putat Deum ad
omnes dedisse legem, illum examinare & iudicare velit, puniens omne peccatũ illius perinde ac si verè
peccatũ mortale fuisse. Quod si Deus ita facere decreuerit, dubito an aliquis acerbiorẽ, & intolerabilio-
rẽ gehennã in inferno patietur. Nec minorẽ quàm Caluinus facit Deo iniuriã Lutherus, quũ dicit omne
peccatum post baptismũ susceptum esse veniale, præter infidelitatem, quã solã dicit esse peccatum mor
tale: nam hæc dicens, censet Deũ nimis remissum, & parum iustum, propterea quod pessimis & scelera-
tissimis hominibus, & qui in multis & grauissimis rebus nocent proximis suis, facilè indulgeat. Hæc au
tem tanta facilitas veniæ, vt re ipsa constat, manifestum præberet hominibus incentiuum delinquendi.
Hoc verò si Lutherus Deo tribuere nõ erubescat, manifestam contra Deum dicit blasphemiam: quia
constat Deum tam anxium & sollicitũ fuisse auertendi homines à peccatis, vt non fuerit contentus no-
Prou. 20. bis prohibere peccata, sed etiam omnes omnium peccatorũ occasiones. Nõ satis est credere Deum mi-
Psal. 98. sericordem, nisi etiam credamus iustum: quia, vt ait Sapiens, misericordia & veritas custodiunt regem. C
Et propheta Regius ait: Honor Regis iudicium diligit. Accedit adhæc omnia concors sacrorum omniũ
doctorum sententia: quia omnes Catholici citra omnem controuersiã semper hactenus docuerunt es-
se aliqua peccata mortalia, & aliqua venialia. Quanquam illi antiquiores doctores aliis nominibus sunt
vsi, dicentes aliqua esse peccata grauia, alia leuia. Quæ illi priores dixerunt grauia, posteriores appellãt
mortalia: & quæ illi dixerunt leuia, isti appellant venialia. Scholasticos Theologos nolo impræsentiarũ
citare: quoniam Lutherus & Caluinus eos omnes hac sola ratione, immeritò tamen, reiiciunt, quod
scholastici sunt. Richardus de sancto Victore extra scholam est & opusculum ædidit hoc titulo & no-
mine inscriptum, de differentia peccati mortalis & venialis. Anselmus super illud Apostoli ex priore
Ansel. epistola ad Corinthios. Si cuius opus arserit, detrimẽtũ patietur, &c. apertè docet esse aliqua leuia pec-
1.Cor. 3. cata quæ à iustis in futuro seculo, purgatorio igne consumuntur. Haymo eadem verba Pauli declarãs in
commentariis super epistolas Pauli eandem prorsus sententiam docet, sed multò melius quàm Ansel-
mus: & ideo istius verba hic citare decreui. Anselmi verbis dimissis. Per aurum, inquit Haymo, & ar-
Haymo. gentum, & lapides preciosos, possumus intelligere bona opera virtutésque præclaras: per fœnum verò,
lignum, stipulam, leuia peccata, sicut est ociosus sermo, risus inhonestus, & cætera talia. Per plumbum
verò, ferrum atque stannum, quæ sancti doctores addunt, grauia & immanissima peccata quæ à regno
cœlorum separant. Igitur sicut aurum & argentũ, & lapides preciosi igne probantur, & tamen non con
sumuntur: ita in die iudicii qui habuerint bona opera & bonam prædicationem, licet per ignem tran-
seant, tamen nullam pœnam neque læsuram sustinebunt: qui verò habuerint leuia peccata, transeundo
per ignem expiabuntur: quia consumentur ibi sicut fœnum vel stipula, siue vt ligna comburentur ab D
igne, tamen ipsi non remanebunt in igne, sed mundati & probati ascendent ad Dominum. At, qui ha-
buerunt grauia peccata, quæ à regno cœlorum separant, sicut ferrum & plumbum siue stannum, lique-
fiunt quidem, sed non deficiunt per ignem: ita illi pondere peccatorum grauati, remanebunt in igne, &
sustinebunt pœnas nõ deficientes. Hactenus Haymo. Desinat ergo mirari Caluinus, & arguere patres
Concilii Tridentini, propterea quod in suis definitionibus dixerunt esse aliqua leuia peccata, ac si pa-
tres illi fuissent primi qui peccata aliqua dixerunt esse leuia. Certè Anselmus ante quingentos annos
fuit, & Haymo ante septingentos: & ambo docent esse aliqua peccata leuia, sic appellata, quia non
sunt di-

ſunt digna vt morte æterna puniantur. Ex Beda, Gregorio, Hieronymo, Chryſoſtomo non eſt opus no-
ua citare teſtimonia, quia ſufficiunt ea quæ ex illis iam in hac diſputatione citaui. Auguſtinus ſæpiſsi-
mè nominat peccata venialia, & illa dicit eſſe leuia, & à peccato mortali longè diſtantiſsima. In libro de *Auguſt.*
bono coniugali, capite 6. hæc ait: Coniugalis enim concubitus generandi gratia non habet culpam:
concupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamen cum coniuge, propter fidem thori, venialem habet culpam:
adulterium verò ſiue fornicatio lethalem habet culpam. Et in eodem libro, capite nono iterum ait: Sa-
nè videndum eſt nobis, alia bona nobis Deum dare, quæ propter ſeipſum expectanda ſunt, ſicut eſt ſa-
pientia, ſalus, amicitia: quæ propter aliquid ſunt neceſſaria, ſicut doctrina, cibos, potus, ſomnom, coniu
gium, concubitus. Horum enim quædam neceſſaria ſunt propter ſapientiam, ſicut doctrina: quædam
propter ſalutem, ſicut cibus, potus, ſomnus: quædam propter amicitiam, ſicut nuptiæ vel concubitus:
A hinc enim ſubſiſtit propagatio humani generis, in quo ſocietas amicabilis magnum bonum eſt. His ita-
que bonis quæ propter aliud neceſſaria ſunt qui non ad hoc propter quod inſtituta ſunt vtitur, peccat
aliàs venialiter, aliàs damnaliter. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis apertiſsimè diſtinguit peccatum
veniale à mortali. Et peccata leuia nominat in libro de ſpiritu & litera, capite trigeſimo ſexto, ſic di-
cens: Peccatum erit hominis ex fide viuentis, aliquãdo alicui delectationi illicitæ conſentire, non tan-
tum in illis horrendis facinoribus, & flagitiis perpetrandis: verùm etiam in iſtis leuioribus, vt vel aurem
alicui voci quæ audienda non eſſet, vel linguã alicui quæ dicenda non eſſet, accommodet. Et libro pri-
mo de ſymbolo, capite ſexto cathecumenos alloquens, ait: Non vobis dico, quia ſine peccato hic vi-
uetis: ſed ſunt venialia, ſine quibus vita non eſt. Propter omnia peccata baptiſmus inuentus eſt. Pro-
pter leuia ſine quibus eſſe non poſſumus, oratio inuenta. Hæc Auguſtinus. Accuſa ergo Caluine Au-
guſtinum propterea quòd aliqua peccata dixit eſſe leuia: irride illum & ſubſanna, ſicut propter eandem
cauſam ſubſannaſti patres Concilij Tridentini. At illi nolunt retaliare ſubſannationem tuam, ſed po-
tius Chriſtum magiſtrum noſtrum æmulantes, cùm his qui oderunt pacem volunt eſſe pacifici, quia ſe-
quuntur bonitatem. Timent tamen ne tibi eueniat id quod Salomon de Deo loquens, ait: Ipſe deludet *Prouer.*
illuſores. Sed iam opus eſt, vt reſpondeamus argumento quo nos premere putat Caluinus. Si pro nihi-
lo, inquit ille, ducant leuiores quos vocant lapſus, inſonat horribilis illa ſupremi iudicis ſententia. Qui
vnum ex iſtis minimis mandatis contempſerit, minimus vocabitur in regno cœlorum. Hæc ille. In hoc *Matth.5.*
argumento Caluinus reſecat ipſam Euangelii literam, vt illa poſsit aliquo modo vti ad ſui erroris com-
B probationẽ, prout aliàs ſæpe faciunt hæretici tollentes à ſacris literis ea quæ cum ſuis aſſertionibus pu-
gnant. Nam Caluinus in illa Chriſti verba, quæ nunc pro ſe citauit, non protulit integra, ſed abſtulit ab
illis ea, ex quibus tota illius ſententiæ vis pendebat. Abſtulit enim hæc verba: Et docuerit hæc homines.
Sic enim Criſtus ait. Qui ergo ſoluerit vnum de minimis mandatis iſtis, & docuerit ſic homines, mini-
mus vocabitur in regno cœlorum. Ex quibus verbis conſtat non propter hanc ſolam cauſam vocare ali-
quem à Chriſto minimum in regno cœlorum, quia ſoluit vnum de mandatis minimis: ſed quia ſoluen-
do illa, docet alios ſic eſſe faciendum.

Quamuis ergo ſoluendo minima quis peccet venialiter, docendo tamen alios vt ſic faciant, peccat
mortaliter, quia perniciosè mentitur, & ſcandalum iniquitatis ponit coram proximo ſuo, dicendo ſic
eſſe ab omnibus faciendum, quemadmodum ipſe facit. Deinde, etſi non doceat alios facere quod fa-
cit, ſed doceat quodvis aliud: quia tamen maior in doctore quã in diſcipulo requiritur iuſtitiæ perfectio,
ideo quod in aliis eſſet paruum & leue peccatum, in illo æſtimatur magnum & graue. Et huic noſtræ
interpretationi fauet Hieronymus, qui in commentariis ſuper Matthæum prædicta Chriſti verba in-
terpretans, ait: Hoc capitulum cum ſuperiori hæret teſtimonio, in quo dixerat: Iota vnum aut apex *Hierony.*
vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant. Suggillat ergo Phariſæos, qui contemptis mandatis
Dei, ſtatuebant proprias traditiones: quod non proſit eis doctrina in populis, ſi vel paruum quod in
lege præceptum eſt, deſtruat. Poſſumus autem & aliter intelligere, quod magiſtri eruditio, etiam ſi par-
uo peccato obnoxius ſit, deducat eum de gradu maximo: nec proſit docere iuſtitiã, quam minima cul-
pa deſtruit. Et beatitudo perfecta ſit, quæ ſermone docueris, opere complere. Hæc Hieronymus. Errat
C adhuc iterum Caluinus circa intelligentiam illorum verborum Chriſti quæ pro ſe citat, nam minima
mandata non appellat illo loco Chriſtus ea, per quæ ſolùm prohibentur peccata venialia, vt eſt manda-
tum de vitando verbo ocioſo, aut immodico riſu, aut de aliis id genus mandatis: quia non de illis tunc
diſſerebat: ſed minima mandata dixit præcepta decalogi de quibus tractabat, & quæ tunc iuxta verum
illorum ſenſum interpretabãtur. Vocauit autem illa præcepta minima, nõ propter res de quibus illa tra-
ctãt, quoniam hæ re vera magnæ ſunt: ſed propter ſeipſum qui illa tunc dabat, aut ſaltem interpretaba-
tur, humilitatis cauſa temperauit ſermonem, & modeſtè locutus dixit mandata minima: quia ſua. Et
hunc eſſe verum illorum Chriſti verborum ſenſum, teſtatur Chryſoſtomus homilia 16. ſuper Matthæũ. *Chryſoſt.*
vbi prædicta Chriſti verba interpretans, hæc ait: Qua igitur gratia vocauit minima mandata, cùm tam
magna certè ſint atque ſublimia? Quia conditurus erat ipſe legem: ſicut ſemetipſum humiliat, inter-
dum & mediocria de ſeipſo loquitur: ita nunc etiam de præceptis ſuis: nos ſcilicet per hæc quoque do-
cens mediocritatem vbique ſeruare. Hæc Chryſoſtomus. Cõſtat igitur apertiſsimè ex his omnibus Cal-
uinum fruſtra illa Criſti verba per ſe citaſſe: quia nihil prorſus in fauorem illius dicunt. Denique hæc
Caluini ſententia ſæpe condemnatur definitione Concilii Tridentini. Nam ſeſſione ſexta quæ celebra- *Cõcilium*
ta eſt ſub Paulo tertio, capite vndecimo docens fideles ea, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, inter alia hæc *Tridenti-*
ait. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis ſancti & iuſti, in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam *num*
venialia dicuntur peccata quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti, nam iuſtorum illa vox *Matth.6.*
eſt, & humilis, & verax, dimitte nobis debita noſtra. Et poſtea capite 15. hæc ait: Aduerſus etiam ho-

minum quorundam ingenia, qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium,
asserendum est, non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam alio quocunque pec- D
cato mortali, quamuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiã amitti, diuinæ legis doctrinã
defendẽdo, quę à regno Dei, nõ solũ infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, mol
les, masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterósque omnes, qui letha-
lia committunt peccata, à quibus cũ diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Chri-
sti gratia separantur. Hæc Concilium Tridentinum. Ex quibus duabus definitionibus constat damna-
tas esse simul Lutheri & Caluini assertiones. Deinde, durante postea eodem Concilio sub Iulio tertio,
sessione quarta, quæ sub illo celebrata est, definitum est, confessionem omnium peccatorum mortaliũ
esse necessariam ex iure diuino ad gratiam per peccatum perditam recuperandam: peccatorum autẽ
venialium confessionem non esse necessariam, sed voluntariam. Ex qua definitione conuincitur pecca-
tum mortale ex natura, & ex proprio genere distingui à peccato veniali. Huius autem definitionis sive
decreti verba nolui impræsentiarum citare, quia inferius in titulo de pœnitentia, hæresi prima, sunt
ad aliud propositum per me citanda: & nolui bis eandem cantilenam canere. Si quis dicat, Caluinum
non recipere decreta Concilii Tridentini: quia scripsit contra illud, fateor quidem ita esse, nec tamen
Concilium illud suam authoritatem admittet, quia Caluinus ita redarguit: sicut nec Concilium Nicæ-
num amisit suam, propterea quod illius decreta contempserunt Arrius, & alii fautores illius.

DVodecima hæresis etsi fatetur discrimen aliquod esse inter peccatum mortale & veniale, non ta-
men illud, quod hactenus à Catholicis omnibus receptum est, sed quod à nullo homine potest a-
gnosci, & totius Ecclesiæ definitione damnatum est. Nam Ioannes Vvicleph primus huius hæresis in- A
Ioannes Vvicleph. uentor & autor, dicit: Omne peccatum hominis prædestinati esse veniale: quia nullum tale punitur
æterna morte: & omne peccatum hominis reprobi esse mortale, quia omne tale, vt ait, morte æterna
plectendũ est. Hęc assertio apertè cõuincitur esse hæretica testimonio peccati primi parentis Adæ. Nã
peccatum illius fuisse mortale manifestè probatur per verba illa quæ post prohibitum esum ligni scien-
Gene. 2. tiæ boni & mali, dixit illi Deus: In quocũque die comederis ex eo, morte morieris. Quę verba potius de
morte spirituali animæ quàm corporali sunt intelligenda, vt optimè conuincit diuus Eucherius Lug-
Eucheri⁹. dunensis episcopus libro primo super Genesim, hæc dicens: Mortem dicit animæ, non corporis: quia
non eo tempore mortui sunt quando comederunt. Ergo hanc quam Deus homini minatus est mor-
tem non eã tantùm debemus accipere, qua caro separatur ab anima, sed hanc qua hæc alienatur à Deo,
qui est vita sua. Sicut enim corpus viuit ex anima, ita anima, vt beatè viuat, viuit ex Deo. Ergo deser-
ta à Deo anima, iure dicitur mortua. Ex qua tres postea secutæ sunt mortes, prima in anima, secun-
da in carne, tertia in damnatione. Sed vt istæ sequerentur, præcessit desertio Dei. Hæc Eu-
Gregori⁹. cherius. Et eodem modo post Eucherium interpretatur illa Dei verba beatus Gregorius in quadam
epistola ad Narsi comitem, quæ est quartadecima libri quinti registri. Si anima Adæ statim post pec-
catum fuit mortua, ergo peccatum illud, quod huius mortis fuit causa, fuit verè mortale: quia illud
est verè mortiferum, quod mortem alicui infert. Adam autem fuisse prædestinatum ad vitam æter-
Sapiẽ. 10. nam, constat ex eo quod illam adeptus est vitam, de qua Salomon testimonium reddit, quum vires
& potentiam sapientiæ diuinæ enarrans, ait: Hæc illum qui primus formatus est à Deo pater orbis ter-
rarum, cùm solus esset creatus, custodiuit & eduxit illum à delicto suo. Nec opus est plura pro salua- B
tione Adæ afferre argumenta: quia superius in titulo de Adam & Eua, hæresi prima probauimus con-
tra Tatianum, Adam fuisse saluum. Si Adam est saluus, & peccatum illius, vt probauimus, fuit mor-
tale: ergo non omne peccatum hominis prædestinati est veniale. Præterea Dauid fuit prædestinatus
ad vitam æternam, quod negari non potest, nisi fortè ab eo qui sacram non erubescit negare scriptu-
ram. Nam præter alia prædestinationis suæ testimonia, vel illud est manifestum quod paulus in epi-
stola ad Hebræos illum inter sanctos enumerat. Peccatum autem adulterii quod Dauid commisit con-
cubans cum vxore Vriæ, conuincitur fuisse mortale, per id quod Nathan Propheta dixit ipsi Dauid,
2. Reg. 12. eum esse filium mortis, hoc est dignum pœna mortis. Quæ pœna, vt omnes Theologi concorditer
docent, nunquam ex lege diuina infertur alicui, nisi propter peccatum mortale. Nam quia mors cor-
poris, vt ex verbis Eucherii suprà citatis constat, orta est primò à morte spirituali animæ, ideo ad il-
lius primæ mortis exemplum, quoties aliquis ex lege diuina morte corporali puniendus erat, oporte-
bat vt mortale peccatum præcederet, quod talem meritò exigeret mortem. Et nunc in lege Euange-
lica, nunquam aliquis iustè occiditur, nisi propter peccatum mortale præcedens. Rursus, filius ille pro-
digus qui viuendo luxuriosè totam suam substantiam consumpsit, prædestinatus esse conuincitur ex fi-
Luc. 15. ne vitæ suæ: quia perditionem suam agnoscens, ad patrem à quo elongatus fuerat, rediit, & ab eo
cum gaudio est receptus. De filio tamen illo dixit pater, quando illum recepit: Filius hic mortuus e-
rat & reuixit. Quibus verbis manifestè docuit, peccatum illius filii prodigi fuisse mortale: quia cũ illud C
commisit, tunc mortuus fuit: & reuixit, quando illum præteritæ vitæ pœnituit. Deinde ex hac Vvicle-
phi assertione multa absurda & inconuenientia sequuntur. Primò quidem sequitur peccata quæ Deus
remisit Magdalenæ, quoniam dilexit multum, fuisse omnia illa venialia: Contrarium tamen insinuat
Euangelista, cùm dixit anthonomaticè fuisse mulierem in ciuitate peccatricem. Nam propter sola pec-
cata venialia non diceretur per excellentiam mulier in ciuitate peccatrix. Sequitur etiam nullum præ-
destinatum posse ob hanc causam lætari, imò nec Deo gratias agere: quod aliquod ei vnquam pecca-
tum mortale remiserit. Sequitur tertiò sacramentum pœnitentiæ non esse institutum pro prædestina-
tis, quia peccata venialia non sunt necessariò in auriculari confessione dicenda, sed sola mortalia, quæ
nunquã, vt Vviclephus ait, possunt cõmittere prædestinati: ergo nunquã erit prædestinatis sacramentũ
pœnitentiæ

pœnitentiæ necessariũ. Sed neque reprobis vnquã proderit sacramentum pœnitentiæ: quia nunquã per
illud sacramentũ remittetur aliquod peccatũ mortale. Nã si remittatur, iam tunc, iuxta Vviclephi sentẽ-
tiã, nõ erit mortale: quia solum illud dicit Vviclephus esse peccatũ mortale, quod ducit in mortẽ ęternã.
In vanum ergo institutũ est pœnitentiæ sacramentũ, si nec reprobis neque prędestinatis prodest. Et in-
de vlterius sequitur falsam esse formam absolutionis, quotiens aliquẽ reprobum absoluens sacerdos, di-
cit: Ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis. Neque solum sacramentũ pœnitentiæ erit inutile, sed ip-
sa etiam pœnitentia, quæ virtus dicitur, erit inutilis: quoniã nullum per illã reprobis remittetur peccatũ
mortale. Cõtrarium tamen Deus per Ezechielẽ prophetã promisit, dicens: Si autem impius egerit pœ-
nitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iu- *Ezech.* 18.
dicium & iustitiam, vita viuet & non morietur. Quæ verba cum sint absolutè & sine vlla limitatione di-
D cta, necessariò sunt intelligenda de omnibus, tam reprobis quàm prædestinatis. Accedit ad hæc omnia,
quod nullus quantumlibet doctus poterit scire de peccato aliquo an sit mortale an veniale: quia nullus
nisi ex Dei speciali reuelatione poterit scire de se, neq; de alio an sit prædestinatus, an reprobus. Denique
hæc sententia damnata est in Concilio Tridentino, quod in sessione sexta sub Paulo tertio celebrata, in- *Cõcilium*
ter multos alios canones hunc decimum septimum pronunciauit. Si quis iustificationis gratiã non nisi *Tridenti-*
prędestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos verò omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gra- *num.*
tiam non accipere, vtpote diuina potestate prędestinatos ad malum, anathema sit. Hęc Concilium Tri-
dentinum. Quibus verbis apertè declarauit reprobos aliquãdo esse in gratia perinde ac prædestinatos.
Ex quibus vltra deducitur, peccatum mortale reprobi aliquando dimitti, & non omne peccatum illius
esse mortale: quia quando iustus est, potest in aliquod peccatum labi, per quod non amittat iustitiam,
prout in proximè præcedente hæresi probatũ est. Contra hanc hæresim pugnant etiam illa omnia, quæ
inferius dicemus in titulo de prædestinatione. Contra hunc Vviclephi errorẽ scripsit Thomas Vvaldẽ.
in libro de Sacramentis, capite. 155.

ALius est etiam error, qui huic proposito conuenit, & pręsentem materiam quodammodo respicit.
Sed de illo in titulo de potestate disputabimus, quoniam ibi commodius & aptius locatus est.

PEREGRINVS.

DE hac re vnã solùm reperi hæresim, & quidẽ nimis crudelem, & ab omni humana ratio-
ne prorsus alienam: quæ docet non esse impendendam humanitatis curam peregrinis.
Huius erroris pestiferi author (vt Bernardus de Lutzẽburgo in suo catalogo hęretico-
A rum ait) fuit Diotrephes quidam Apostolis coæuus, de quo B. Ioannes Apostolus &
Euangelista in sua 3. Catho. epist. ita ait: Scripsissem forsitan Ecclesiæ, sed is qui amat
primatum gerere in eis, Diotrephes nõ recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo
eius opera quæ facit, verbis malignis garriẽs in nos. Et quasi ei ista nõ sufficiãt, neq; ipse suscipit fratres,
& eos qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia eiicit. Hucusq; ex B. Ioanne. Quę verba exponẽs venera-
bilis Beda in cõmentariis super epist. Canonicas, ita ait: Diotrephes (vt videtur) erat hęresiarcha tẽporis *Diotre-*
illius, superbus & insolens, malẽs noua docendo primatũ vsurpare sciẽtiæ, quàm antiquis sãctę Ecclesię *phes.*
quæ Ioannes prædicabat, humiliter auscultare mãdatis. Vnde bene Diotrephes insulsus, siue decor insa-
nus dicitur, vt perfidiã cordis etiã nomine significet. Hæc Beda. Sed neque ex verbis beati Ioannis Euã-
gelistæ, neque Bedæ illius interpretis, constat Diotrephem tale aliquid sensisse quale illi tribuit Bernar-
dus de Lutzemburgo in suo catalogo. Constat quidem illum fuisse hęreticum, non tamen illius hæresis
indicatur. Nam propter hoc quòd beatus Ioannes de illo dixit: Neque ipse suscipit fratres, & eos qui
suscipiunt prohibet, suspicari non licet illum sensisse peregrinos omnes non esse suscipiendos, sed solos
fideles Catholicos, quoniam hos appellat ibi fratres beatus Ioannes. Et quidem hoc semper fuit solen-
ne hæreticis, vt veris fidelibus essent infesti. Hoc enim apud Lutheranos modo contingit, qui veros fi-
deles apud se recipere nolunt, & si quos fortè permittunt, malè tractant, non tamen docent peregrinis
aliis non esse impendendam humanitatem. Idem potuit contingere in Diotrephe, ita vt cùm ab Eccle-
sia ob aliam causam fuisset diuisus, fratres, hoc est veros fideles recipere noluerit, & alios ne id facerent,
prohibuerit. Esto tamen ita ille senserit, vt Bernardus de Lutzemburgo illi tribuit: aduersus hanc hære-
B sim non est operosum disputare, eò quòd apertissima sint sacræ scripturæ testimonia quæ illam oppũ-
gnant. Nam ipsemet Deus curam peregrinorum egisse videtur, cùm molestiam vllam illis inferri pro- *Exod.* 23.
hibuit, sic inquiens: Peregrino molestus non eris. Nec solum molestiam vetuit, sed misericordiæ opera *Leuit.* 23.
præcepit alibi, dicens: Postquã messueritis segetẽ terræ vestræ, nõ secabitis eã vsque ad solũ, nec rema-
nentes spicas colligetis: sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Et iterũ in alio loco: Peregrino qui *Deut.* 14.
intra portas tuas est, da vt comedat. Præterea, si peccatũ non esset peregrinis humanitatem negare, non *Iob.* 21.
illud Iob à se excuteret, dicens: Foris non mãsit peregrinus: ostium meum viatori patuit. Deinde, quàm
graue hoc sit peccatum, ipse Saluator ostendit cùm apud Matthæum dicit se hoc peccatũ in die iudicii *Matt.* 25.
aliquibus exprobraturum. Hospes fui (inquit ille) & non recepistis me. Ac pòst subdit, dicens illis, qui
huiusmodi peccatum commiserunt: Ite maledicti in ignem ęternum, qui paratus est diabolo, & angelis *Ibidem.*
eius. Cõstat ergo non minimum esse peccatum pro quo autor æterna punitione damnatur: cõtrà autem
iis qui peregrinos & aduenas induxerunt in domũ suã, dicet: Hospes fui, & recepistis me. Et postea: Ve- *Ibidem.*
nite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ est ab origine mundi. Non parua est vir-
tus quæ regnum meretur accipere cœlorũ. Rursum (vt Origenes annotauit homilia 5. super Genesim) *Gen.* 19.
Loth ab incendio Sodomorum & Gomorrhæorum propter solam hospitalitatem liberatus est.

Nullum enim præclarum illius gestum sacra narrat historia, præter humanitatem quam peregrinis impendit, propter quam ab incendio liberari meruit. Demum vt vndique hæc hæresis profligetur, ostendam illam non solùm Christianis, sed etiam Ethnicis fuisse exosam, & ab illis damnatam. Nam Aristoteles lib. 9. de historia animalium, capite tricesimo secundo, de aquila loquens, ait: Senescentibus aquilis rostrum superius accrescit, incuruatúrque subinde magis magísque, vt Demum fame intereant. Cui rei data est fabula, vt hoc ita accidat aquilæ, quoniam cùm olim homo esset, hospiti iniuriam intulerit. Hæc ille. Vide quantum fuerit etiam Ethnicis abominabilis hospitis iniuria, vt propter hanc solam hominem in aquilam transformatum fabulentur. Et de re tam manifesta plusquàm fortè erat necessarium, dixi. C

POENITENTIA.

Lutherus. DE hac re vnus est error Lutheri, quo docet non esse tres partes pœnitētiæ, sed optimam pœnitentiam dicit esse nouam vitam. Quem errorem ex suo cerebro fabricauit, nec ex alterius vetustioris hæretici officina deprompsit, quòd rarò Luthero contigisse agnoscimus. Nam cùm plures quàm centum hucusque prodiderit errores, vix tres aut quatuor reperiuntur quos non hauserit ex putridis lacubus hæreticorum iam diu ab Ecclesia eiectorum: verùm hoc loco neminem (quod sciam) habuit huius erroris magistrum. Et quamuis ille in quodā libro quem fecit pro assertione articulorum à Leone papa huius nominis. x. damnatorum, videatur hanc assertionem velut non suam reiicere, dicens eum non negare omnes tres partes pœnitentiæ, sed solam satisfactionem, quoniā contritionem & cōfessionē dicit inueniri & exprobari: satisfactionē autē negat haberi ex sacris libris: quapropter dicit satisfactionem nullam debere fieri pro delictis perpetratis: sed quod dimissa culpa, simul etiam remissa sit omnis pœna peccato debita. Quāuis tamen Lutherus dicat se admittere contritionem & cōfessionem, factis tamen negat. Nā contritionem quæ fit per examinationem peccatorum, & eorundem detestationem irridet, dicens illā esse metam hypocrisim. Confessionem auricularem esse necessariam, negat. Satisfactionem in vniuersum tollit. Ex quibus satis constat Lutherū non admittere tres pœnitentiæ partes, prout à Catholicis viris admittuntur. De cōtritione & cōfessione in suis titulis aduersus Lutherū disputauimus. Quapropter solùm superest vt ex sacris literis ostendamus satisfactionē esse necessariā. Vt autem id apertius conuincamus, prius oportet ostendere post dimissam per contritionem culpā, manere aliquā pœnā soluendā iuxta mensurā & pœnæ & temporis à Deo decretam. Hoc autem satis colligitur ex eo quod Moysi pro populo Israël Deum oranti, Deus respondit. Nam cùm Moyses orasset Dominum, dicens: Dimitte obsecro peccatū populi huius: respōdit Dominus, Dimisi: attamen omnes homines qui tētauerunt me, nō videbunt terrā pro qua iuraui patribus eorū. Ecce post dimissam culpā, reseruatā adhuc pœnā. Præterea nō est dubitandum Moysen & Aaron statim doluisse & resipuisse de peccato incredulitatis & diffidentiæ, quod apud aquas contradictionis commiserant: pœna tamen ob hoc illis à Domino definita nō fuit illis relaxata, quoniam nunquā intrauerunt terrā promissionis, prout illis Dominus minatus fuerat. D

Num. 14.

Num. 20.

2. Reg. 12. Rursum, Dauid rex cognoscens enormitatē & grauitatem culpæ quam in adulterio & homicidio cōmiserat, statim dimissa est illi culpa sua, quoniam sic illi denunciatū est per prophetam Nathan: Transtulit quoque Dominus peccatum tuum. Et tamen post dictā remissionem culpæ, idē Propheta prædixit illi multas calamitates & pœnas eū passurū propter peccatū cōmissum, quas omnes postea passus est, vt secundus liber Regum testatur. Ecce hic Dauid peccatū est dimissum, pro quo tamen multæ fuerunt pœnæ postea tolerandæ. Deinde idē rex Dauid videns angelum Domini interficientē populū eius pestilētissimo morbo propter peccatū quod ipse prius cōmiserat in eiusdē populi numeratione, peccatū suū fatetur, dicens: Ego sum qui peccaui, ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? Vertatur obsecro manus tua contra me, & cōtra domum patris mei. Post quā humilem cōfessionem non est dubitandum quin statim illi fuerit dimissum peccatū, sicut aliàs factum esse narrauimus. Et tamen culpa iam dimissa præcipitur illi per Gad prophetā vt extruat altare Domino in area Areunæ Hiebusei, & super illud offerat holocaustum ad placandam Dei iram. At hæc oblatio non esset illi iniuncta, nisi post dimissum peccatum restaret aliqua pœna soluenda, in cuius satisfactionem talis oblatio fieri deberet. Et hæc mihi sufficere videntur ad ostendendū post dimissam culpam restare aliquam pœnam temporalem soluendam. Quòd si aliqua pœna soluenda restat post dimissam culpam, in illius ergo pœnæ compensatione potest homo aliquam pœnam vltro tolerare, & hæc pœnæ voluntaria & libera tolerantia, est alterius pœnæ debitæ satisfactio. Hoc autem scripturæ sacræ expressit testimoniis ostendemus esse verum. Propheta Daniel regem Babylonis hortatur vt huiusmodi satisfactionem pro peccatis suis faciat, sic dicēs: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. At peccata iuxta reatum culpæ non redimuntur eleemosynis, quoniam potest quis eleemosynas facere, & esse in peccato. Ergo pœna peccato debita est, quæ redimitur eleemosyarum largitione. Et hanc peccati redemptionem sacri doctores non solùm recentes, sed etiam vetustissimi appellarunt satisfactionem pro peccato. Quod ideo dixi, quia Lutherus abominatur nomen satisfactionis. Vbi autem res constat, non expedit de nudis verbis contendere. Verùm quantū ego suspicor Lutherus magis odit ipsam satisfactionem, quàm nomen satisfactionis. Ex vnguibus enim (vt est in prouerbio) licet æstimare Leonem. Præterea, eleemosynam satisfacere pro peccato, testatur ipse veritatis magister, qui postquam reprehenderat Pharisæos de rapina & iniquitate, dixit illis: Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et constat eum loqui de satisfactione pro pœna, & non de reatu culpæ: nam alioqui existenti in peccato, sola A B

2. Reg. 24.

Dan. 4.

Luc. 11.

to sola eleemosyna nõ faciet vt omnia sint műda. Rursum, de oratione quòd pro peccato satisfaciat, *Eccle.21.*
testatur Sapiẽs cùm ait: Fili peccasti, ne adiicias iterum, & de præteritis deprecare vt dimittãtur tibi.
Attẽdat hîc Lutherus, & videat nõ esse satis ad veram pœnitentiam vitæ inouationem. Nam post-
quàm Sapiẽs præceperat vitæ emẽdationem dicẽs, ne adiicias iterum: tãquàm hoc nõ satis esset, ad-
didit, & de præteritis deprecare, vt dimittãtur tibi. Deinde ad ostẽdẽdam omnem satisfactionem in
genere, efficacissimum est illud quod Ioãnes Baptista prædicãs, ait: Facite fructus dignos pœniten-
tiæ. Quem locum pertractãs Chrysostomus super Matthæum, ait: Quomodo fructificare poterimus? *Matt.3.*
Si vtique peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti, incipe donare iam propria. Lõgo es tẽpore for- *Chrysost.*
nicatus, à legitimo quoque vsu suspẽdere cõiugij, ac perpetuam cõtinẽtiam sæpius paucorum dierum
castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam vel sermone fecisti, refer benedictionis verba cõui-
tiis: & percutiẽtes te, nũc officiis, nũc etiam beneficiis placare cõtẽde. Hæc Chrysostomus. Ex qui-
bus verbis paret quæ sint pro peccati compẽsatione faciẽda. Beatus Gregorius homilia vicesima ad eũ-
dem modum illum locum interpretatur. Beatus Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola, pro hac
re testimonium reddit, dicẽs. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immũditiæ & iniquitati ad ini- *Roma.6.*
quitatem, ita exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Quæ verba exponẽs Theo-
C phylactus, ait: Neque enim cùm facinus aliquod vnum admittebatis, illo cõtẽti reliquis per vos finis
imponebatur, sed scelus vnum aliud succedebat, vt vestra nequitia in maius excresceret. Pari ergo mẽ- *Theophy.*
sura exhibẽtes membra hæc vestra pro pristina illa immũditia, quod reliquum vobis est vitæ degatis.
Hæc Theophylactus. Ex quibus verbis cõstat locum illum Pauli esse intelligendum de compẽsatione
aut satisfactione pro peccatis faciẽda prout mẽsura delicti exigit, ita vt iuxta mẽsuram delicti sit pla-
garum modus, nõ solùm in alia vita, sed etiam in ista. Accedit ad hæc, quòd omnes sacri doctores cõ-
corditer sentiũt esse aliquam satisfactionem pro peccatis faciẽdam, etiam postquàm peccata per con-
tritionem dimissa sunt. Ex quibus aliquorum dicta subiiciam, quò res clarius pateat. Isichius oanque *Isichius.*
libro quarto super Leuiticum, ita ait: Emũdatio lepræ est pœnitẽtia. Hæc autem opera necessaria ha-
bet, quæ virtutibus & actionis studio valeãt delere peccata. Propter quod Ioãnes Baptista, vt Matthæus *Matt.3.*
testatur, populo Iudæorum dicebat: Facite fructum dignum pœnitẽtiæ. Cõsiderauit enim, sicut subti-
lis legistator, eos qui non omnia possint quæ pertinent ad districtam rationem pœnitentiæ exhibere.
Opus enim habet pœnitentia orationem intentam, eleemosynam, vigilias, sacrum ieiunium, postre-
mò etiam illa quæ Dauid dicit: Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, & lauabo per sin- *Psal.41.*
gulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Sed & cinerem tãquam panem mã- *Psal.6.*
ducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Hæc Isichius. In quibus verbis id potissimum annotã- *Psal.101.*
dum est, quod dixit, pœnitẽtiam habere opus orationem perfectam, eleemosynam, vigilias, sacrum ie-
iunium, lachrymas, & reliquos vitæ præsentis labores. Quum autem dicit, hæc omnia esse necessaria ad
pœnitẽtiam, de pœnitentia sacramentali completa, & omnibus suis partibus integra loquitur: quæ si-
mul complectitur cõtritionem, cõfessionem, & satisfactionem, tãquàm tres illius partes integrales. Nõ
enim sunt omnes illæ tres partes essentiales pœnitentiæ, ita quod sine aliqua illarum sacramentalis pœ-
D nitentia esse non possit: quia confessio integra peccatorum cum qualibet parua illorum displicentia,
pœnitentia vera est, quę valet ad delendum omnem culpam: sed non est integra & completa pœni-
tentia, quia deest illi vna pars, videlicet satisfactio, quę ex se nõ ordinatur ad dilectionem peccati, sed
solùm ad deletionem pœnę. Cùm autem dico cõfessionem esse partem pœnitentię sacramentalis, in-
telligo nomine confessionis nõ solam illam prolationem peccatorum suorum quam coram sacerdote
peccator facit, sed etiam ipsius sacerdotis absolutionem: quoniam aliàs plures essent quàm tres par-
tes integrales pœnitentię sacramentalis, & oportet addere quartam, videlicet sacerdotis absolutionem.
Concilium autem Florentinum non nominauit nisi tres, & ideo necessarium est, vt nomine confessio-
nis intelligamus etiam absolutionem. Isichius ergo dicens illa opera laboriosa esse necessaria ad pœni-
tentiam, satis apertè declarauit satisfactionem esse partem pœnitentię, & valere ad purgandas pœnas
peccato debitas post culpam dimissam. Nam opera illa, vt cõstat, non sunt necessaria ad contritionem,
neque ad confessionem, neque ad deletionem culpæ: illud ergo ad quod sunt necessaria pręter confes-
sionem, & cõtritionem, & deletionem culpæ, nos vocamus satisfactionem, quæ nõ ad purgãdum cul-
pam, sed ad recompẽsationem aliquam pro pœna peccato debita valet. Beatus Fulgẽtius in epistola
ad Venantiam de recta pœnitentia, circa finem epistolæ, sic ait: Conuersi de remissione peccatorum
nullatenus desperemus, tenẽtes Domini fidele promissum, quo ait: Cùm cõuersus fueris, & ingemueris,
saluus eris. Pressuras tribulationẽsque præsentis temporis longanimiter toleremus, & à timore Dei
A nullatenus recedamus. Præcepit enim nos Apostolus esse in tribulatione patiẽtes, qui etiam correptio-
nem præsentis temporis ad euitandam futuri iudicij pœnam multum nobis prodesse testatur, dicens:
Cùm iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mũdo damnemur. Hæc Fulgentius. *1.Cor.11.*
Quibus verbis apertè docet per pœnas huius vitæ euitari pœnas alterius: & nõ ex proprio cerebro (vt
Lutherus facit) hæc docuit, sed testimonio Pauli idem dicẽtis. Eucherius Lugdunẽsis episcopus super
libros Regum, sic ait: Si peccatum Dauid tam detestabile Dominus trãstulit, quid est quod omnia quæ *Eucheri⁹.*
de eodem peccato per Prophetam ei à Domino dicta sunt, postmodum tolerauit? Sed proculdubio do-
minus delet illud, sed sine vltione nõ deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc
Deus cum homine vindicãs percutit. Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindi-
cta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionem meruit: Dominus trãstulit peccatum tuum. Et
tamẽ multis pòst cruciatibus afflictus ac fugiẽs, reatum culpæ quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salu-
tis vnda à culpa primi parẽtis absoluit: sed tamẽ reatum eiusdem culpæ diluẽtes, absolui quoque adhuc

carnaliter obimus, quia delicta nostra siue per nos seu per seipsum resecat etiam cùm relaxat. Abelectis
enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere quas in eis in perpetuum non vult
vindicare. Hæc Eucherius. Nihil poterat apertius dici pro ea satisfactione peccatorum quam conamur
Christianus Druthmarus. asserere. Christianus Druthmarus eidem sentẽtiæ subscribit, qui in expositione super Matthæum, ita ait:
Fructum dignum pœnitẽtiæ facere est præterita mala fletibus punire, & bona è cõtrario agere, vt sicut
exhibuimus membra uostra seruire iniustitię, ita exhibeamus eadem seruire iustitiæ in sanctificationem,
vel fructus dignos pœnitẽtiæ, bona agere, & malè commissa eleemosynis redimere. Hæc ille. Pluta certè B
pro huius veritatis defensione possem citare sacrorum virorum testimonia: sed causa vitãdæ prolixitatis
omisi: & si quis ea videre cupit, inueniet ea citata à Ioãne Roffensi episcopo in articulo quinto illius ma-
gni operis quod fecit cõtra Lutherum, & in Iacôbo Latomo in eo opere quod fecit pro assertione deter-
minationis Louaniẽsis aduersum Lutherum. Vterque enim istorum multa pro hac re coaceruauit sa-
crorum virorum testimonia. Mihi autem placuit ex meo labore hæc pauca proferre, quoniam à nullo
istorum virorum aliquis eorum testimonium periuit. Illorum ergo testimonia ideo citaui, vt rem ab il-
lis plenè cõfirmatam, firmiorem ostẽderemus. Denique hæc Lutheri assertio conuincitur esse hæretica
definitionibus aliquorum generalium Cõciliorum. Nam Cõcilium Florentinum sub Eugenio quarto
celebratum in definitione fidei circa sacramẽta Ecclesiæ Armenis data, de sacramẽto pœnitentiæ disse-
Cõcilium Florẽtinũ rẽs, hæc ait. Quartum sacramentum est pœnitentia, cuius quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in
tres distinguitur partes. Quarum prima, est cordis contritio: ad quam pertinet vt doleat de peccato
commisso cum proposito nõ peccãdi de cætero. Secũda est oris cõfessio: ad quam pertinet vt peccator
omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti cõfiteatur integraliter. Tertiò, satisfactio pro
peccatis secũdùm arbitrium sacerdotis quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleemo-
synam. Hæc Concilium Florẽtinum. Cõcilium Tridẽtinum multo fusius & copiosius hãc assertionem
damnat. Nam sessione sexta sub Paulo tertio celebrata, capite quartodecimo declarans modum quo
Cõcilium Tridẽtinũ lapsi reparari possint per pœnitentiam, hæc ait. Etenim pro iis qui post baptismum in peccata labuntur,
Christus Iesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit: Accipite spiritum sanctum, quorum re-
miseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Vnde dicendum est, Christia- C
Ioan. 20. ni hominis pœnitentiam post lapsum, multo aliam esse à baptismali, eámque continere, non modo
est cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor cõtritum & humiliatum, verum etiam eorũ-
dem sacramẽtorum cõfessiones, saltem in voto, & suo tempore faciẽdam, & sacerdotalem absolutio-
nem, itémque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, nõ
quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramẽto, vel sacramẽti voto, vnà cum culpa remittitur, sed pro pœ-
na temporali, quæ, vt sacræ literæ docẽt, nõ tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ
Dei quam acceperũt ingrati, Spiritum sanctum cõtristauerũt, & templum Dei violare non sunt veriti,
de qua pœnitẽtia scriptum est. Memor esto vnde excideris, age pœnitẽtiam, & prima opera fac. Et ite-
Apo. 2. rum, Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et rursus, pœni-
2. Cor. 7. tẽtiam agite, & facite fructus dignos pœnitẽtiæ. Et post datam hãc doctrinam ne aliquis cõtra illam
Matt 3. docere, aut quomodolibet asserere auderet, idem Cõcilium canonem anathematis cõtra huiusmodi te-
merarios ædidit, qui trigesimo loco cõstitutus, hæc verba cõtinet. Si quis post acceptam iustificatio-
nis gratiam, cuilibet peccatori pœnitẽti, ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, vt
nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluẽdæ, vel in hoc seculo vel in futuro, in purgatorio, an-
tequam ad regna cœlorum aditus patẽre possit, anathema sit. Hæc Concilium Tridẽtinum in illa sex-
ta sessione. Posteà verò idem Concilium sub Iulio tertio procedens sessione quarta sub eodem Iulio
celebrata multo apertius declarauit omnia, quæ de sacramento pœnitentiæ sunt necessariò credenda:
Quam doctrinam nouam distinxit capitulis, & in tertio illorum, partes integrales pœnitentiæ decla-
rat, sic dicẽs. Sunt autem quasi materia huius sacramenti, ipsius pœnitẽtis actus, nempe cõtritio, con-
fessio, satisfactio, qui quatenus in pœnitẽte ad integritatem sacramẽti, ad plenámque & perfectam pec- D
catorum remissionem ex Dei institutione requirũtur, hac ratione pœnitẽtiæ partes dicũtur. Hæc Con-
cilium Tridentinum in illo capitulo, & posteà in aliis capitulis de prædictis partibus pœnitentiæ sigil-
latim differit, & quia illius definitiones ad cõtritionem, & cõfessionem spectãtes iam suprà in suis titu-
lis citatæ sunt, non est opus eas nunc repetere. Quæ autem ad satisfactionem attinent, in octauo &
nono capitulis definitionis datæ in illa præfata sessione continentur, & sunt quæ sequuntur. Demum
quo ad satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum & patribus nostris Chri-
stiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita vna, maximè nostra ætate summo pietatis præ-
textu impugnatur, ab iis qui speciem pietatis habentes, virtutem eius abnegarunt. Sancta Synodus de-
clarat falsum omnino esse & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti quin vniuersa
etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis exempla reperiuntur, quibus præ-
ter diuinam traditionem is error quàm manifestissimè reuincitur. Sanæ & diuinæ iustitiæ ratio exi-
gere videtur vt aliter ab eo in gratiam recipiãtur, qui ante baptismum per ignorãtiam deliquerũt: ali-
ter verò qui semel à peccati & dæmonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono, sciẽtes tem-
plum Dei violare & spiritum sanctum contristare non formidauerunt: Et diuinam clementiam decet,
ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta peccata leuiora putan-
tes velut iniurii & contumeliosi spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die
iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato reuocãt & quasi fræno quodam coërcent hæ satisfactorię
pœnæ, cautiorésque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoque peccatorum
reliquiis: & vitiosos habitus malè viuendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollũt, nec verè A
securior

securior vlla via in Ecclesia Dei vnquam existimata fuit ad amouẽdum imminentem à Domino pœ-
nam, quàm vt hæc pœnitẽtiæ opera homines iam vero animi dolore frequẽtẽt. Accedit ad hæc quod
dum satisfaciẽdo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis Roma.8.
nostra sufficiẽtia est, cõformes efficimur, certissimam quoque arram habẽtes, quod si compatimur &
cõglorificabimur, neque verò ita est nostra satisfactio hæc quam pro peccatis nostris exoluimus, vt nõ
sit per Christum Iesum. Nam qui ex nobis tãquàm ex nobis nihil possumus, ita nõ habet homo vnde
glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfaci-
mus, faciẽtes fructus dignos pœnitẽtiæ, qui ex illo vim habẽt, ab illo offerũtur patri & per illum ac-
ceptãtur à patre. Debẽt ergo sacerdotes Domini quãtum spiritus & prudẽtia suggerit, pro qualitate
criminum & pœnitentium facultate salutares & cõuenientes satisfactiones iniũgere, ne si fortè pec-
catis cõniueãt & indulgentius cum pœnitentibus agũt, leuissima quædam opera pro grauissimis de-
lictis iniũgendo alienorum peccatorum participes efficiãtur. Habeant autem præ oculis vt satisfactio
quam imponũt nõ sit tãtùm ad nouæ vitæ custodiam & infirmitatis medicamẽtum, sed etiam ad præ-
teritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claues sacerdotum nõ ad soluendum dũ-
taxat, sed ad ligãdum cõcessas etiam antiqui patres & credũt & docent, neque propterea existimarũt
sacramentum pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum, sicut nemo vnquam Catholicus sensit: ex hu-
B iusmodi nostris satisfactionibus, vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscura-
ri vel aliqua ex parte imminui. Quod dum nouatores intelligere nolũt, ita optimam pœnitentiam,
nouam vitam esse docent, vt omnem satisfactionis vim & vsum tollãt. Docet præterea tãtam esse di-
uinæ munificentiæ largitatem, vt nõ solùm pœnis spõtè à nobis pro vindicãdo peccato susceptis, aut
sacerdotis arbitrio, pro mensura delicti impositis, sed etiam quod maximum amoris argumentum est,
temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis apud Deum patrem per Iesum
Christum satisfacere valeamus. Hactenus Cõcilium Tridentinum, in doctrina ab eo data: Sed ne quis
cõtra hãc suam doctrinam, temere docere, aut quouis modo sentire audeat, contra huiusmodi teme-
rarios contradictores, plurimos sententiæ latæ Canones protulit, quorum quartus hæc continet ver-
ba. Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœni-
tente quasi materiam sacramenti pœnitentiæ, videlicet, contritionem, confessionem & satisfactionem,
quæ tres partes pœnitentiæ dicũtur: aut dixerit duas tãtùm esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet in-
cussos conscientiæ agnito peccato, & fidem conceptam ex Euãgelio, vel absolutione qua credit quis si-
bi per Christum remissa peccata, Anathema sit. Duodecimus canon hæc verba habet. Si quis dixerit, to-
tam pœnam simul cum culpa remitti semper à Deo, satisfactionẽmque pœnitentium non esse aliam
quàm fidem, qua apprehendũt Christum pro eis satisfecisse, Anathema sit. Tertiusdecimus canon se-
quentia habet verba: Si quis dixerit pro peccatis quo ad pœnam temporalem minimè Deo per Christi
merita satisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter toleratis, vel à sacerdote iniũctis, sed nec spontè susce-
ptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœ-
C nitentiam esse tãtùm nouam vitam, Anathema sit. Quartusdecimus Canon sequentibus verbis dispo-
nitur. Si quis dixerit satisfactiones quibus pœnitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse
cultus Dei: sed traditiones hominum: doctrinam de gratia & verum Dei cultum, atque ipsum beneficiũ
mortis Christi obscurãtis, Anathema sit. Quintusdecimus Canon & vltimus de pœnitentia, verba quę
sequũtur habet. Si quis dixerit claues Ecclesiæ datas ad absoluendum: non etiam ad ligãdum, & præ-
tereà sacerdotes dum imponũt pœnas confitentibus, agere contra finem clauium: & contra institutio-
nem Christi, & fictionem esse quod virtute clauium sublata pœna æterna, pœna temporalis plerũque
exoluenda remaneat, Anathema sit. Hæc omnia ex Concilio Tridentino. Nunc superest vt responde-
mus iis quæ nobis obiiciũt Lutherus, & alij sectatores illius. Primò quidem obiiciũt nobis id, quod Do-
minus per Ezechielem Prophetam promittit, se non recordaturum amplius omnium iniquitatum im-
pij, si ille egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis. Si post actam pœnitentiam, Deus non recor-
datur iniquitatum impij, ergo post culpam remissam, nullam Deus exigit pro peccato pœnam: quoniã
si aliquam post remissionem culpæ Deus exigeret pro illo pœnam, tam recordaretur iniquitatum impii
post illius pœnitentiam. Hoc argumentum facillimè soluitur si ipsa Dei verba in Ezechiele Propheta Eze.18.
cum attentione legãtur. Non enim promittit Deus se non recordaturum iniquitatum impii si ille so-
lùm ob peccata sua fuerit corde contritus, sed hoc promisit hac conditione, si impius egerit pœniten-
tiam. At pœnitentia integra, vt diximus, etiam complectitur satisfactionem, sicut contritionem & con-
fessionem: & inde est quod non facit integram & perfectam pœnitentiam, qui pro peccato suo non sa-
tisfacit Deo: & ideo non est mirum, si Deus recordatur illius peccati, vt temporali aliqua pœna puniat
D illud. Quod si gratis Luthero dare voluerimus, nomen pœnitentiæ in prædictis Dei verbis solam cor-
dis contritionem significare, nihil adhuc ex illis verbis poterit contra nos colligere Lutherus. Quia in
illis verbis non solam pœnitentiam petit Deus ab impio vt iniquitatum illius nõ recordetur, sed insu-
per exigit ab eo, vt faciat iudicium & iustitiam. Qui autem nullam præter cordis cõtritionem vult pro
peccato subire exteriorem pœnam, non facit iudicium & iustitiam. Nisi fortè tãta esset cordis contri-
tio, quæ meritò compensaret defectum exterioris pœnæ. Quia non pro mẽsura delicti vult sibi pœnas
infligere. Possumus adhuc aliter respondere quod Deus illis verbis non tãtam indulgentiam promit-
tit, quantam Lutherus putat. Nam dicens se non recordaturum iniquitatum impii, solùm promittit se
non amplius habiturum illum tanquàm inimicum, sed hoc non obstat, vt post amicitiam contractam
illum amicè puniat, præsertim quod iuxta Pauli doctrinam: Flagellat Deus omnem filium quem re- Heb.12.
cipit.

SEcundò nobis obiicit Lutherus, quod Christus pro nobis omnibus satisfecit, & ideo videtur Luthe-
ro, quòd iniuriam facit Christo peccator qui pro suis peccatis Deo satisfacere conatur: quia eo ipso
minuere videtur gloriam passionis Christi, quasi illa nõ fuisset sufficiens ad satisfaciendum pro nostris
peccatis. Hoc argumentum valde extollunt Lutherani, & per illud se triumphare putant: sed re ve-
ra argumentum hoc nullam habet vel mediocrem efficaciam, quæ viros doctos tãtillum mouere possit,
sed solùm habet quãdam apparẽtiam adumbratæ religionis, & falsæ pietatis quæ viros indoctos falle-
re possit. Nam si hoc argumentum aliquid valeret etiam per illud probaretur nõ esse necessariam pœ-
nitẽtiam. Quia si peccator factus est per peccatum diaboli seruus, & ab eo captiuus tenetur, potest ar- A
gui quod ad redemptionem obtinendam nõ est opus vt ille de peccato doleat, aut illud cõfiteatur, aut
aliquid aliud faciat: quia iam Christus seipsum dedit, vt Paulus testatur, in redemptionem pro omni-
bus. Si peccator irritauit iram Dei, & factus est inimicus eius per peccatum, argui etiam potest nõ es-
1. Tim. 2. se opus vt nos cõtritione nostra, aut gemitu nostro Deum placare conemur, & illum nobis facere propi-
tium: quia ille factus est, vt Ioãnes ait, propiciatio pro peccatis nostris, & nõ tãtùm pro nostris, sed pro
1. Ioan. 2. totius mũdi. Nõ ergo ploremus nos, quia Christus pro nobis fleuit: nõ tristemur nos, quia ille pro no-
bis tristatus est. Ecce quid valet Lutheri argumẽtum, quod in multas horrẽdas perditiones nos inii-
ceret, si illud aliquid valeret. Certè nõ ideo Christus pro nobis in cruce pepẽdit, vt nos desides & igna-
uos faceret, & vitam amplam nobis permitteret. Christus pro nobis passus est, ait Petrus, nobis relin-
1. Petr. 2. quẽs exemplum, vt sequamur vestigia eius. Nõ quidem vt nos lautè comederemus, & delicatis indue-
remur, aut in reliquis corporis delitiis versaremur, Christus pro nobis passus est, sed vt illius exemplo
nos toleremus crucem nostram propter illum: Fatemur itaque Christum pro nobis satisfecisse, eo modo
quo factus est nobis redemptio, propitiatio, & recõciliatio: Sicut igitur nõ obstãte priori redemptione
per Christum facta, qui post baptismum peccat, tenetur pœnitere vt à seruitute peccati liberetur, & à
captiuitate diaboli redimatur: ita etiam nõ obstãte priori satisfactione per Christum facta, qui post ba-
ptismum peccat, tenetur per se satisfacere, & suam satisfactionem, quæ aliàs nõ esset valida, cum Christi
satisfactione cõnectere, vt per illam valeat quod per se valere non posset. Nam propheta regius quærẽs
quid Deo ad satisfactionem debitorum reddere possit, dixit. Calicem salutaris accipiam, & nomen Do-
Psal. 115. mini inuocabo. Vt autem hæc omnia clariora faciamus, operæprecium erit declarare quomodo sint in- B
telligẽdæ omnes istæ propositiones, quæ in variis sacræ scripturæ locis cõtinẽtur. Christus redemit om-
nes homines. Christus se dedit in redemptionem pro omnibus. In Christo omnes viuificabũtur. Deus
vult omnes homines saluos fieri. Nã eodem modo erit interpretãda ista, de qua nũc disputamus, Chri-
stus satisfecit pro peccatis omnium hominum. Omnes istæ propositiones habẽt quãdam specialem vni-
uersalitatem, quæ à recẽtioribus dialecticis vocatur distributio accommoda, ita vt vox vniuersalitatem
denotãs non se extẽdat ad omnia significata per vocem illi proximè coniunctam, sed solum ad ea quæ
specificãtur per verbum adiectiuum quod sequitur illam, aut per prædicatum. Sũt ergo omnes illæ pro-
positiones hoc modo interpretandæ Christus redemit omnes homines, hoc est, Christus redemit om-
nes qui redempti aut redimendi sunt. Aut, Nullus homo nisi per Christum redimitur. In Christo om-
nes viuificabuntur, id est, Omnes qui viuificandi sunt, in Christo viuificabuntur. Aut, Nullus qui vi-
uificatur, habet vitam nisi per Christum. Deus vult omnes homines saluos fieri, hoc est, Deus vult om-
nes homines qui saluãdi sunt, saluos fieri. Aut, Nemo nisi Deo volẽte saluatur. Et certè nisi omnes istæ
propositiones iuxta hũc modum intelligãtur, vix illarum veritas constare poterit. Nam multi sunt ho-
mines in perpetua dæmonis captiuitate & seruitute ab eo detenti: multi etiam in perpetua morte dam-
nati, & in inferno sepulti, qui nullo modo redempti sunt, neque in Christo viuificati, & per consequens
nec salui facti. Hoc tamẽ non ideo contigit, quia redemptio per Christum oblata non fuerit illis suffi-
ciens perinde ac aliis qui redempti sunt. Neque ideo quod Christus non fuerit potens illis reddere vi- C
tam, aut saluos illos facere, perinde ac alios: sed quia illi noluerũt vti redemptione per Christum data,
neque voluerũt accipere conditionem redemptionis, reconciliationis, & vitæ, & perpetuæ salutis. Non
enim omnibus redemptionem, & reconciliationẽ, & salutem perpetuam obtulit: sed illis solis qui Dei
Ioan. 15. mãdata custodierint. Vos amici mei estis, inquit Christus, si mandata mea feceritis. Et iterum. Si diligi-
Ibidẽ. 14. tis me, mãdata mea seruate. Et rursus. Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata. Ecce promittit amicitiam
Mat. 19. suam & posteà vitam, hac tamẽ conditione, Si mandata illius fecerint. Et inde est quod qui mandata
Dei non custodit, non est amicus illius, neque ad vitam æternam perueniet & per consequẽs non est re-
demptus à dæmonis captiuitate. Vt ergo verè cum Paulo dicamus, Christum redemisse omnes, & in
Christo omnes esse viuificatos, oportet necessariò omnia verba illa, iuxta sensum quem iam diximus, in-
terpretari. Sed ne quis putet hanc verborum Pauli interpretationem ex meo cerebro esse confictam,
ac perinde illam meritò reiiciendam esse credat, ad huius interpretationis confirmationem profero te-
August. stimonium beati Augustini qui in epistola ad Vitalem, hæc ait. Sicut illud quod dictum est, omnes in
Christo viuificabũtur. Cùm tamẽ multi æterna morte puniãtur, ideo dictum est, quia omnes qui vitam
æternam percipiũt, non percipiunt nisi in Christo: ita quod dictum est, Omnes homines vult Deus sal-
uos fieri, ideo dictum est: Quia omnes qui salui fiũt, nisi ab ipso volente non fiunt salui. Hæc Augusti-
1. Cor. 15. nus. Et in libro de origine animæ ad Hieronymum interpretãs illa verba Pauli: Sicut in Adam omnes
moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, hæc ait. Per hanc enim Apostolicam, diuinam cla-
rãmque sententiam, satis euidẽter elucet, neminem ire in mortem nisi per Adam, neminem in vitam
æternam nisi per Christum: Hoc est quippe omnes, & omnes. Quia sicut omnes homines per primam,
hoc est per carnalem generationem pertinẽt ad Adam, sic omnes homines ad secũdam, id est spiritua-
lem generationem veniũt, quicunque ad Christum veniunt. Hæc Augustinus. Ex interpretatione ergo

prædictorum

D prædictorum Pauli verborum, colligitur eodem modo intelligendam esse banc propositionem, Chri-
stus satisfecit pro omnibus, id est, Christus satisfecit pro omnibus qui pro peccatis suis satisfaciunt. Aut
aliter & melius, nemo nisi per Christum pro peccatis suis satisfacit. Nam & si quis ieiunet, aut oret, aut
eleemosynas faciat, aut quoduis aliud opus pœnale faciat, nunquam per illud pro peccato suo satisfa-
ciet, nisi mediāte merito passionis Christi, propter quam hoc largißimum munus habemus à Deo, vt
per opera nostra Deo pro peccatis nostris satisfacere poßimus: per quæ nūquam Deo satisfaceremus,
nisi paßione sua Christus hoc nobis impetrasset. Et hinc facilè constat nihil nos Dei gloriæ detrahere,
quum dicimus satisfactionem nostram esse nobis necessariam ad perfectam remißionem peccatorum
obtinēdam. Nam hoc dicēres, potius gloriam Dei augemus, & meritum paßionis Christi extollimus:
quia dicimus Christum paßione nō solùm satisfecisse pro nobis, sed etiam meruisse vt opera nostra es-
sent satisfactoria, quæ seclusa Christi paßione, hāc tātam dignitatem habere nō possent. Deinde fate-
mur Christum pro omnibus peccatoribus satisfecisse, sed hanc satisfactionem nulli peccatori appli-
cat nisi mediāte aliquo sacramēto, aut bono opere ipsius peccatoris. Et hinc est quod qui plura aut ma-
iora bona propter Deum pro remißione peccatorum facit, magis illi tribuit Christus de merito paß-
sionis suæ ad satisfaciēdum pro peccatis suis. Vnde ait Paulus. Fidelis sermo. Nam si commortui su- *2. Tim. 2.*
mus, & cōuiuemus: si sustinebimus, & cōregnabimus. Quum autem mediāte sacramēto communi-
A catur pœnitēti satisfactio paßionis Christi, quāto præstātius & potētius ad remißionem peccati fuerit
sacramētum, tāto magis per illud communicatur homini de merito paßionis ad redemptionem pec-
cati, & satisfactionem pro illo. Sacramētum autem baptismi, vt infrà dicemus, præstātius est quàm sa-
cramētum pœnitētiæ, & ideo quamuis per illud simul remittatur culpa & pœna, nō tamē per hoc sic
remittitur. Tertiò nobis obiicit Lutherus nomē satisfactionis, quod à Theologis scholasticis falsò cō-
fictum esse dicit, quia nūquam in sacris literis illud reperitur, neque à sanctis patribus, vt ille ait, fuit
vnquam vsitatum. Vt autem mēs Lutheri, imò potius illius demētia omnibus sit nota, verba illius
hic citare decreui, quæ illi in impugnatione bullæ Leonis decimi, articulo quinto ait, & sunt quæ se- *Lutherus.*
quūtur. Quare verum dixi, arbitrariam istam satisfactionem neque in scripturis, neque in patribus in-
ueniri, inueniri autem pœnam irremißibilem à Deo impositam pro peccatis. Et paucis interpositis
subdit. Vehemēter autem odi, & sublatum vellem hoc vocabulum satisfactio, quod nō modo in scri-
pturis nō inuenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam poßit pro vllo peccato sa-
tisfacere, cùm ille gratis ignoscat omnia. Hæc Lutherus, qui etsi dicat se odio habere vocabulum sa-
tisfactionis, multo tamē acerbiùs, vt dixi, execratur rem ipsam quàm vocabulum. Nam ille abomina-
tur ieiunia, flagella, castitatem, vigilias, peregrinationes, & reliquos omnes corporis labores: & amat
carnis illecebras. Et inde cōstat illum satisfactionem ipsam habere exosam, quia illa cōsistit in operi-
bus duris & asperis. Sed videamus quid nobis de vocabulo obiicit, dicit primò illud in sacris scripturis
nō inueniri. Cùm de vocabulo, & nō de re ipsa cōtēdat, de vocabulo solo respōdeo falsum esse quod
ait. Nam vocabulum satisfactionis habetur Leuitici capite 10. & Actuum 17. & 24. & 1. Petri 3. quan-
quam in nullo istorum locorum fit sermo de illa satisfactione quæ fit deo pro peccatis. Sed esto, vocabu-
B lum istud nō inueniatur in sacris literis, nō tamē ideo cōsequēs est vt nō liceat viris Catholicis illo vo-
cabulo vti. Nam sacræ literæ præscribūt nobis leges de operibus, quæ facere debemus, & de rebus
quas credere tenemur: nō tamē de vocabulis quibus necessariò vti oportet. Quoniam quum de re ip-
sa cōstat, parum refert si hoc aut illo vocabulo vtamur. Certè vocabulum cōsubstātialitatis minimè in-
uenitur in sacris literis, nec tamē ideo Ecclesia recusauit illo vti, dicēs filium esse cōsubstātialem pa-
tri: quāuis Arrius vocabuli nouitatem obiiciebat. Ita & nūc Ecclesia Catholica satisfactionis vocabu-
lo vtitur, & vtetur, quāuis Lutherus & illius sectatores dicāt se illo vocabulo ostēdi. Dicit deinde Lu-
therus, vocabulum hoc nō esse à sanctis patribus vsitatum, neque apud illos inueniri. Sed hæc dicēs,
aut mētitur, aut apertè ostēdit se tūc, cum hoc scripsit, parum fuisse versatum in lectione sacrorum do-
ctorum, quoniam multi ex illis sunt, qui illo vocabulo vtūtur. Omitto hîc recentiores, & ex antiquis
primum offero Gregorium, qui homilia trigesimaquarta super Euāgelia, sic ait. Cogitādum summope- *Gregor.*
re est, vt qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per
hoc cōditori suo satisfaciat, vt qui commisit prohibita sibimetipsi, abscindere debeat etiā cōcessa. Hæc
Gregorius, qui etiam homilia vigesimaquinta, quæ est de parabola ouis errātis, eodem vocabulo vti-
tur in ea significatione qua ostēdit nos per opera nostra satisfacere Deo pro peccatis. Leo papa huius *Leo papa*
nominis primus in epistola 89. quæ est ad Theodorum Foroliniēsem episcopum, hæc ait. Mediator Dei
C & hominum homo Christus Iesus hāc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & cōfitētibus satisfa-
ctionem pœnitētiæ daret, & eadem salubri satisfactione purgatos ad cōmunionē sacramērorū per ia-
nuam recōciliationis admitteret. Hæc Leo papa, vir sanctitate perinde ac doctrina clarus. Hierony. su- *Hierony.*
per Malachiā, ait. Qui peccator est, & quem remordet propria cōsciētia: cilicio pœnitētiæ accingatur,
& plāgat vel propria delicta vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua fuerat egressus, & cubet vel
dormiat in sacco, vt præteritas delitias per quas Deū offenderat, vitę austeritate compēset. Hæc Hiero-
nymus, qui cōpēsationis vocabulo pro satisfactione vsus est, quia eadē est vtriusque vocabuli significa-
tio, & vnū pro altero sæpißimè apud probatos authores poni solet. Ambrosius in libro ad virginem la- *Ambros.*
psam, capite 8. hęc ait. Peccator ergo si sibi ipsi non pepercit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas ge-
hēnæ perpetuas in hoc paruo vitæ spacio compēsauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grādi plagæ
alta & prolixa opus est medicina. Grāde scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Hæc Am-
brosius, qui simul compēsationis & satisfactionis vocabulo vsus est. Cyprianus epistola tertia libri pri-
mi, quæ est ad Cornelium papam reprehendens errorem quorundam, qui specie misericordiæ seducti

lapsos in idololatriã, facilè Ecclesiæ reconciliabant, hæc ait. Intercedunt ne exoretur precibus & satisfa-
Cyprian. ctionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Datur opera ne satisfactionibus, & lamentatio-
nibus iustis delicta redimantur, ne vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falsæ pacis mendacio tollitur.
Hæc Cyprianus in loco illo: Et sermone quinto de lapsis inuehens in eos qui negãt necessariam esse la-
psis satisfactionem pro peccatis, dicit multo perniciosiores esse illos & multo crudeliores, quam tyran-
ni persequentes Christianos, & tandem hæc ait. Deus quantum patris pietate indulgens semper & bo-
nus est, tantùm iudicis maiestate metuendus est. Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus.
Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia minor crimine non sit. Putas ne Domi- D
num cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius tem-
plum sacrilega contagione violasti? Putas eum facilè misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orate o-
portet impensius & rogare, diem luctu transigere: vigiliis noctes, ac fletibus ducere: tẽpus omne lachry-
mosis lamentationibus occupare. stratos solo, adhærere cineri: in cilicio volutari & sordibus, post indu-
mentum Christi perditum, nullum iam velle vestitum: post diaboli cibum malle ieiunium: iustis operi-
bus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ li-
berantur. Et paucis interpositis subdit in calce. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pu-
dore delicti plus virtutis, & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino,
quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, neque solam Dei veniam merebitur, sed coronam.
Hactenus Cyprianus, qui nõ solum ipsam rem satisfactionis explicat, sed hoc declarãs, vocabulo satis-
factionis sæpe vtitur. Tertullianus in libro de pœnitẽtia hoc etiam vocabulo vtitur, hæc dicẽs. Cõfessio
Tertullianus. satisfactionis cõsilium est: satisfactio cõfessione disponitur: pœnitẽtia Deus mitigatur. Hæc Tertullia-
nus. Ex his omnibus clarissimorũ virorũ testimoniis apertissimè cõuincitur falsum esse, quod Lutherus
cum magna temeritate asseruit, satisfactionis vocabulum non reperiri in sanctis patribus. His omnibus
probè cõsideratis nõ possum nõ mirari Lutheri & suorum sequacium demẽtiam: quia dum Deum ni-
mis misericordem facere volũt, illum iniustum facere contendunt. Nam iniustum esset quælibet gra-
uissima crimina sine punitione dimittere. Deinde illi omnes fatentur, peccatum originale quod alie- A
na volũtate contrahimus, sic nobis dimitti per baptismum, vt posteà remaneat pœna illius, videlicet cõ-
cupiscentia carnis, quæ etiam per Christi satisfactionem, vt illi dicunt, deleri non potuit quin sit pec-
catum. Ex qua sentẽtia cõuincitur illos existimare peccatum originale esse multo grauius quàm actua-
le mortale, quia mortali dimisso nulla posteà remanet pœna: originali autem dimisso, manet pœna pro-
pter illud inflicta, quæ tam grauis est, iuxta illorum sentẽtiam, vt semper sit homini peccatum, & nun-
quam occasio meriti. Conuincitur etiam eadem ratione illos plus facere pœnitẽtiam quàm baptis-
mum: quia per pœnitẽtiam dimisso peccato actuali, vt illi dicũt, dimittitur omnis pœna quæ illi de-
bebatur: dimisso autem peccato originali per baptismum, non tollitur omnis pœna. Hoc autem fateri
Cõcilium summa est impietas: quia omnes sancti patres semper docuerũt baptismi sacramẽtũ esse multo præstã-
Tridẽtinũ tius quàm pœnitentiæ, & hoc ipsum definiuerũt patres in cõcilio Tridẽtino, sessione quarta sub Iulio
tertio celebrata, vbi capite secundo suæ doctrinæ, hæc verba me ibidem præsente protulerũt. Cæterum
1.Cor.5. hoc sacramentum multis rationibus à baptismo differre cognoscitur. Nam præterquàm quòd materia
& forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissimè dissidet, constat baptismi ministrum iudi-
cem esse non oportere, cùm Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsum per baptis-
mi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis qui foris sunt iudicare? Secus est
de domesticis fidei, quos Christus lauacro baptismi, sui corporis membra semel effecit. Nam hos si se
posteà crimine aliquo contaminarunt, non iam repetito baptismo ablui, cùm id Ecclesiæ Catholicæ
nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, vt per sacerdotum sentẽtiam nõ se-
mel, sed quotiẽs ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes cõfugerẽt, possent liberari. Alius est præ-
terea baptismi, & alius pœnitẽtiæ fructus. Per baptismum enim Christum induẽtes, noua prorsus in il- B
lo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem cõsequẽtes. Ad quam ta-
men nouitatem & integritatem per sacramentum pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus, & labori-
bus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus, vt meritò pœnitentia laboriosus qui-
dam baptismus à sanctis patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ lapsis post
baptismum ad salutem necessarium, vt nondum regeneratis ipse baptismus. Hactenus Concilium Tri-
dentinum. Ex quibus verbis cõstat quantum baptismi sacramentum, excellat sacramentum pœniten-
tiæ: cum per illud omnis remittatur pœna, per hoc autem non. Nam etsi post baptismum maneat con-
cupiscentia, illa nõ relinquitur in pœnam, sed ad cautelam, vt nos hac occasione vigilantiores & cau-
tiores essemus, tãquam qui domesticum hostem habent. Ob hãc enim causam Deus statuit, vt expu-
Iud.15. gnata à filiis Israël terra promissionis, semper inter eos maneret Iebuseus, & nũquam extirparetur, ne
ocio torperẽt. Sic etiam, vt necessitas eos ad laborem & cautelam cogeret, Deus hostem spiritui no-
stro reliquit, carnis videlicet cõcupiscẽtiam, cuius perpetuas insidias semper timere oporteret. Potius
igitur ad cautelam & commodum nostrum quam ad pœnam carnis motus spiritui repugnantes nobis
post baptismum reliquit Deus: quoniam etsi nobis negotium non paruum facessunt, vtilitatem tamen
magnam, si illos deuincimus, inde consequemur. In baptismo ergo nõ solum remittitur culpa, sed etiam
omnis pœna, quæ propter peccatum actuale erat exoluẽda. Quicunque enim baptizati sumus in Chri-
Rom.6. sto Iesu, vt ait Paulus, in morte ipsius baptizati sumus. Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum
in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ C
ambulemus. Sicut igitur nullum vestigium vitæ corporalis mansit in Christo postquàm mortuus &
sepultus est, ita nullum vestigium peccati manet in baptizato, quia consepultus est cum Christo per ba-
ptismum.

ptiſmum. Per pœnitētiam autem nō eſt ſic mortuum peccatum, neque per illam pœnitens dicitur eſſe
cōſepultus Chriſto: neque per illam dicitur fieri noua creatura, quemadmodum per baptiſmum. Quia
etſi per ſacramētum pœnitētiæ culpa remittatur, nō tamē tota ſemper remittitur pœna. Et hoc eſt quod
Paulus ad Hebræos ait. Volūtariè enim peccātibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis iam non *Heb.6.*
relinquitur hoſtia pro peccato. Hoc ideo dicit, quia nō iterum paſſio Chriſti offerēda eſt pro nobis ad
mortem peccati, quemadmodum in baptiſmo offertur. Nam Chriſtus, vt alibi Paulus ait, ſemel pro *Roma.6.*
nobis mortuus eſt. Si pro peccatis poſt mortem commiſſis ſola Chriſti paſſio ſufficeret ſemper ad ple- *Heb.9.*
nam remiſſionem peccati impetrandam per ſacramentum pœnitentiæ, ſicut per baptiſmum, inde ſe-
queretur quod Chriſtus pro nobis pluries moreretur, & non ſemel, & quod alia eſſet hoſtia pro pec-
catis poſt acceptam notitiam veritatis. Nam hoc argumento probat alibi Paulus, baptiſmum non eſ- *Heb.6.*
ſe iterādum: quia qui iterāt illud, rurſus crucifigūt ſibimetipſis filium Dei. Et hūc eſſe verum Pauli ſen-
ſum, teſtatur Anſelmus, qui in commentariis ſuper Paulum interpretatus illa prædicta verba ea epiſto- *Anſelm⁹.*
la ad Hebræos, hæc ait. Non enim Chriſtus iterum immolandus eſt pro peccatis, quod ſemel factum
eſt, & ſecūdo nō eſt opus, ſed magis oportet nos in fide & bonis operibus manere. Nō excludo pœ-
nitētiam, ſed ſecūdum baptiſmum. Non dico, non eſt vltrà pœnitentia vel remiſsio, ſed hoſtia, id eſt,
D crux ſecūda: quia vna ſufficit, nec amplius hāc expectemus, ſed pœniteamus, quia rebaptizari in mor-
te Chriſti nō poſſumus. Qui enim iterat baptiſmum, iterat rurſus mortem Chriſti, vt ea ea iterata fiat
iterata remiſsio. Sed hoc impoſsibile eſt. Nō talis hoſtia nobis relinquitur, ſi poſt baptiſmum nos in-
quinauerimus. Hæc Anſelmus. Eodem modo interpretatur illa verba Haymo in commentariis ſuper
epiſtolas Pauli. Contra hanc peſtilentiſsimam hæreſim non eſt opus amplius diſputare, quia per ea
quæ diximus, ſatis apertè de ſua falſitate conuincitur.

SEcūda hæreſis ait pœnitētiam quæ ex timore gehēnæ oritur, eſſe non ſolùm inanem, verum etiam
noxiam. Huius hæreſis autor eſt etiam Lutherus, qui ad hūc ſcopum ſuam doctrinam viſus eſt diri- *Lutherus*
gere, vt peccatores à pœnitētia auerteret, & ad peccandum impelleret. Hic enim ait peſtiferam eſſe
pœnitentiam quæ à timore gehennæ ortum habet. Quapropter ait malum eſſe talem timorem pecca-
toribus incutere, vt inde ad pœnitentiam conſurgant. Verùm de hoc errore iam ſuprà diſſeruimus in
titulo de contritione: quapropter non erit opus nunc ea repetere.

TErtia hæreſis omnem pœnitentiæ virtutem tollit, dicens eos qui ſemel lapſi ſunt, nūquam poſteà *Nouatus.*
cōſequi remiſsionem, quātumlibet poſteà pœniteant. Huius hæreſis autor fuit Nouatus quidam *Nouatia-*
Romanæ Eccleſiæ presbyter, à quo Nouatiani appellati ſunt. Vocātur etiam alio nomine Cathari, id *ni.*
eſt mūdi, propter munditiam quam ſuperbiſsimè de ſeipſis prædicabāt. Et hoc nomen illi ſibiipſis ar- *Cathari.*
rogantiſsimè indiderunt. Qui huius rei hiſtoriam plenè noſſe cupit, legat Euſebium Cæſarienſem li-
bro ſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite trigeſimooctauo. Verùm & ſi omnes qui de hæreſibus ſcripſe-
A runt, hunc errorem tribuant huic Nouato tanquam primo illius inuentori, tamen beatus Hieronymus
libro ſecundo aduerſus Iouinianum dicit etiam hunc fuiſſe errorem Montani quem conſtat eſſe No- *Mōtanus.*
uato vetuſtiorem, quoniam ille ſub Commodo Imperatore, & Sothero papa fuit: hic autem ſub De-
cio & ſub Cornelio. Quicunque ergo fuerit huius hæreſis primus inuentor, ille certè duram ſatis in-
uenit ſententiam, & à miſericordia diuina nimis alienam. Quapropter credo eos nō fuiſſe miſericor-
diam cōſecutos qui hāc hæreſim docuerūt: quoniam (vt ait Iacobus Apoſtolus) iudicium ſine miſeri- *Iaco.2.*
cordia fiet ei qui nō fecerit miſericordiam, præſertim cum non ſit alia res pluries & apertius in ſacris
codicibus prodita, quàm miſericordia quam Deus erga peccatores maximè pœnitentes exercet, illis
peccatorum ſuorum indulgentiam tribuens. Si pœnitentia non promeretur indulgentiam peccato-
rum, fruſtra ille qui pœnitentiam agebat in fauilla & cinere, Deum pro ſuis peccatis deprecabatur, di-
cens: Tu quidem greſſus meos dinumeraſti, ſed parce peccatis meis. Fruſtra petit, qui certus eſt ſe nō *Iob.41.*
poſſe impetrare quod petit. Verum ſanctus Iob melius de miſericordia diuina quàm Nouatus ſentiens, *Iob.14.*
id petit quod ſe obtinere poſſe credit. Et Dauid adulterii à ſe commiſsi pœnitēs, Dominum precatur,
dicēs: Miſerere mei Deus ſecūdùm magnam miſericordiam tuam. Et ſecūdum multitudinem miſera- *Pſal.50.*
tionum tuarum dele iniquitatem meam. Dauid magnam agnoſcit eſſe miſericordiam diuinam, & mul-
titudinem miſerationum illius ſcit: ideo cum cōfidētia à Deo miſericordiam petit, tanquàm ab eo qui
illam donare poterat. Tāta eſt enim benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia benignitatis in Deo,
vt nullum ſit peccatum quod nolit aut quod non poſsit remittere peccatori pœnitenti. Si enim aliquod
eſſet peccatum quod remittere non poſſet, non eſſet omnipotens: aut ſi cum poſſet remittere nō vult,
B iam non eſt plenè miſericors, cum ad plenam miſericordiam id exigatur, vt totum quod poſsit, velit,
ſi malitia petentis non obſtet. Rex ille Euangelicus, cui ſe Dominus per parabolam ſimilauit, omne *Matt.8.*
debitum dimiſit ſeruo ſuo, quoniam rogauit eum: & quia ille cum alio conſeruo non exercuerat ean-
dem miſericordiam, coniectus eſt in vincula & carcerem. Præterea, Salomon in libro Sapientiæ, ait: *Sap.7.*
Malitia ſapientiam non vincit. At ſi aliquod peccatum eſſet quod non poſſet aut nollet benignitas re-
mittere, ſapientia eſſet victa à malitia: aut ſuperata illius potentia, ſi non poteſt: aut ſuperata miſericor- *Sap.11.*
dia, ſi non vult. In eodem libro iterum dicitur: Diſſimulat Deus peccata hominū propter pœnitentiā. *Roma.2.*
Quid eſt diſsimulare, niſi non punire cum poſſet? Non autem punit, quia patientia Dei (vt ait Apoſto-
lus) expectat peccatorem ad pœnitentiam. Si autem peccatori nihil eſſet profutura pœnitentia, fruſtra
illum Deus expectat, cum ex tali expectatione peccator nullum commodum habere poteſt. Verum
quia per talem pœnitentiam peccator aſſequitur ſuorum peccatorum remiſsionem, & poſteà vitā æter-
nam, ideo Deus peccatorem nō ſtatim poſt peccatum commiſſum punit, ſed expectat vt pœnitentiam
agat, dicens: Nolo mortē peccatoris, ſed magis vt cōuertatur & viuat. Qui ergo cōuerſionē peccatoris *Ezec.18.*

optat, propter ipsius peccatoris commodum optat, & nõ propter suum, quoniam Deus bonorum no-
Psal.15. strorum nõ indiget. Ecclesiasticus etiam hãc eãdem docet sentẽtiam, dicẽs: Fili peccasti, ne adiicias ite-
Eccle.21. rum: & de præteritis deprecare vt tibi dimittãtur. Si peccatum per pœnitẽtiam nõ dimitteretur, fru-
stra Ecclesiasticus moneret peccatorem vt peteret à Deo peccatorum suorum dimissionẽm. Rursum,
Esa.55. Esaias Propheta promittit peccatori si pœnituerit peccatorum indulgẽtiam, dicẽs: Derelinquat im-
pius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius: & C
ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscẽdum. Et per Hieremiam Prophetam Dominus ait:
Si pœnitẽtiam egerit gẽs illa à malo suo quod locutus sum aduersus illam, agam & ego pœnitẽtiam su-
Hiere.18. per malo quod cogitaui vt facerem ei. Hoc idem per Ezechielem Prophetam Dominus promittit, di-
Ezec.18. cẽs: Si impius egerit pœnitẽtiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præ-
cepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & nõ morietur. Omnium iniquitatum eius, quas
operatus est, nõ recordabor. In iustitia sua quam operatus est, viuet. Quid ergo crudelissimi Nouatia-
ni aduersus tot támque aperta testimonia docere præsumũt? Deus promittit peccatori pœnitẽti se remis-
surum & cõdonaturum peccata, & isti cõtra diuinas promissiones nõ verẽtur remissionẽ negare pœ-
nitẽti. Sed videte quemadmodum suam impiam doctrinam exponãt, credẽtes illam facilius posse de-
fendi. Fatẽtur enim peccata ante baptismum commissa, posse per baptismũ deleri, illa autem quæ post
baptismum sunt perpetrata, negãt posse per pœnitẽtiam dimitti. Sed tũc oportebit eos percõtari, an ba-
ptismus Dei potẽtiam, aut misericordiam minuat, aut fortè malitiam peccati adiuuet, vt cõtra Dei mi-
sericordiam victoriam parere valeat? Absit vt in tãtam blasphemiam quis incidat, vt dicat malitiam no-
stram vnquam posse vincere diuinam misericordiam & sapiẽtiam. At sapiẽtia victam se fateatur opor-
tet, si peccatum post baptismum commissum nõ potest, aut nõ vult remittere. Nõ enim solùm credẽdũ
est malitiam aliquãdo nõ vincere sapiẽtiam, sed nũquã. Præterea ipsemet Dominus ait: Nõ est opus be-
Matt.9. ne valẽtibus medico, sed malè habẽtibus. Eũtes discite quid est, misericordiam volo, & nõ sacrificium.
Nõ enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitẽtiam. Mirum est quòd Deus de cœlo ad terras ve- D
nerit vt vocaret peccatores ad rem prorsus inutilem, videlicet ad pœnitẽtiam, quæ iuxta horum hære-
ticorum sentẽtiam res est peccatori baptizato prorsus inanis. Rursum in eisdem ipsis verbis Saluator di-
cit se venisse tãquam medicum ad infirmum. Si ergo ille peritus est medicus, omnes potest infirmitates
sanare. Nõ enim est perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Quòd si omnes curare
potest & nõ vult, tũc crudelis est medicus, & nõ misericors dicẽdus, qui nõ compatitur infirmo, quia nõ
illum iuuat cùm potest. At Deus misericors est, cuius miserationis nõ est numerus: & ideo vult omnes
saluos fieri, si ipsimet suæ ipsorum saluti nõ repugnẽt. Quapropter oportet vt cum Propheta regio pro-
pter hãc immẽsam eius misericordiam illum laudemus, dicẽtes: Benedic anima mea Domino, & omnia
quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributio-
Psal.102. nes eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de
interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus. Quid ergo esse poterit in nobis
quod irremissibile sit, si Dominus propitiatur omnibus iniquitatibus nostris? Aut quomodo dicetur ali-
quod peccati vulnus insanabile, si Dominus sanat omnes lãguores nostros? Vel qualiter nõ potitur iam
plenæ remissionis beneficio, qui in misericordia & miserationibus coronatur? Deus ergo qui omnes in-
firmitates nostras sanat, oportet vt peccata etiam post baptismum commissa peccatori pœnitẽti remit-
tat. Deinde, multæ parabolæ sunt in Euãgelio, quibus Christus docuit nos vt crederemus peccatorum
Luc.15. remissionem fore dãdam peccatori pœnitẽti. Filius enim prodigus qui acceptam substãtiam quæ illi
hæreditario iure competebat, abiẽs in regionem lõginquam, viuẽdo luxuriosè dissipauerat, cùm ad se
reuersus malè actorum pœnituit, ad patrem rediit, & ab eodem receptus est, nec tamen asperè & durè A
quin potius benignè, & cum lætitia magna, quia filius qui perierat, inuentus est. Nec alius est filius pro-
digus quàm peccator: nec alius eius pater quàm Deus, qui ex nimia benignitate sua peccatorem ad se
cõuersum recipit, & hoc cum gaudio: quoniam maius gaudium fit in cœlo super vno peccatore pœni-
tentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis qui nõ indigent pœnitentia. Hominem vulneratũ
Luc.10. à latronibus, descendentem à Hierusalem in Hiericho, Samaritanus perduxit ad stabulum, vinũ & oleũ
in vulnera infudit, duos denarios stabulario dedit expendendos in vulnerati medelam, promittens se
posteà soluturũ quicquid stabularius cum infirmo vltrà expendisset. Vulneratus hic peccatorem desi-
gnat. Samaritanus tam anxiam illius curã habens, est Christus Redemptor noster. Si autem salus huius
infirmi desperata iam esset, nõ tam solicitus esset Samaritanus de eius salute. Verum quia sperabat infir-
mum posse in pristinam incolumitatem restitui, si debita illi applicetur medicina: ideo omnem quã po-
Cõcilium Roman. test adhibet curã, vt sanitatem recuperet. Demũ aduersus hãc hæresim celebratũ est Romæ à Cornelio
papa Cõciliũ quinquaginta episcoporũ, & totidem presbyterorũ, & multo pluriũ diaconorum, in quo
hæc pestifera hæresis dãnata est. Et quamuis huius cõcilij decreta nõ extent, tamen Eusebius Cæsarien-
sis lib.6. historiæ Ecclesiasticæ capite 34. de hac re testimonium perhibet. Quòd si quis pertinax Eusebio
Cõcilium Nicænum nõ credit, audiat Cõcilium Nicænum, quod prohibet ne aliquis ex Nouatianis ad Ecclesiæ cõmunio-
nem recipiatur, nisi prius hãc abiurauerit hæresim. Nam in octauo capite suorũ decretorũ Concilium
præfatum sic ait. Si qui voluerint venire ad Ecclesiã Catholicã ex Nouatianis, placuit sancto Concilio
vt ordinẽtur, & sic maneãt in clero. Ante omnia autem hãc habeãt confessionem, quam per scripturam
exigi oportet, vt fateãtur se communi consensu Catholicę Ecclesiæ statuta obseruaturos, id est, com-
municaturos se & his qui fortè secũdas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi B
sunt, quibus tamen lapsis pœnitentiæ modus & tempus ascriptũ est, vt in omnibus sequãtur ea quæ in
Ecclesia Catholica obseruãtur. Hæc Concilium Nicænum. Et Concilium Tridentinũ sub Paulo tertio

celebratum sessione sexta banc hæresim damnat. Nam in doctrina de iustificatione impij, quæ in illa sessione data est, capite. 14. hæc verba continētur. Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatū exciderunt, rursus iustificari poterūt cùm, excitante Deo, pœnitentiæ sacramentū, merito Christi, amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus, & lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncuparunt. Hęc Concilium illud in doctrina de iustificatione impij. Sed ne temerè contra hanc doctrinam aliquis sentire auderet, Canonem latæ sententiæ vigesimum nonum protulit, cuius hæc sunt verba. Si quis dixerit eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide, amissam iustitiā recuperare, sine sacramēto pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia à Christo Domino & eius Apostolis edocta, hucusque professa est, seruauit & edocuit: anathema sit. Hæc Concilium Tridētinum. Aduersus hanc hæresim scripsit beatus Cyprianus librum vnum in modum sermonis, qui inscribitur de lapsis. Beatus Ambrosius scripsit opus de pœnitentia duobus partitum libris, in quorum primo aduersus Nouatianos pugnat. Beatus Chrysostomus fecit alium librum qui inscribitur de reparatione lapsi. Alios non vidi. *Cōcilium Tridētinū*

C

POTESTAS.

DE hac re est vna hęresis quæ asserit omnem potestatem tam laicalem quàm Ecclesiasticā amitti per peccatum mortale. Huius hæresis authores fuerunt Vualdenses, dicētes, non esse parendum illi qui mortalis culpę reus sit, quoniam talem dicunt non posse Ecclesiastica neque seculari dignitate potiri. B. Bernard. qui Vualdēsibus est vetustior, sermone, 66. super Cantica, hunc errorem tribuit quibusdam sui temporis hæreticis, quorum nomina non exprimit, sed solùm dicit illos iactare se esse Apostolorum successores, & vitam Apostolicam gerere. Quæ res ansam suspicionis mihi prębet, illos de quibus Bernardus loquitur, esse quos vocamus Pseudapostolos: quoniam & hic error, & alii quos ibidem Bernardus enumerat, à Pseudapostolis defendūtur. Verùm huic nostræ suspicioni obstare potest, quòd Gerardus Sagarellus, & Dulcinus Nouariēsis, qui principes Pseudapostolorum dicuntur, multo posteriores fuēre Bernardo. Et certè quicunque illi fuerint, eosdem prorsus tutantur errores quos Vualdēses. Ioannes Vvicleph post aliquot annos hanc, vt cæteras Vualdensium hæreses, suscitauit. Ioannem Vvicleph imitatus est in hac parte Ioannes Huss. Hi duo dicunt eum qui culpæ mortalis est reus, non esse regem, nec comitem, nec ducē, nec papam, nec episcopum, nec aliquid huiusmodi. Et si aliquid horum dicitur, aut vocatur, asserunt æquiuoca denominatione vocari, sicut homo pictus dicitur homo, quamuis nihil verè humanum habeat. Ad hoc autem asserendum tali argumento se firmant. Omnis potestas à Domino Deo est: Deus autem dona sua non præstat hominibus peccatoribus & sceleratis, ergo homo peccati reus nullam habet potestatem. Sed hæc argumentatio inanis est prorsus, & nullam vim habens, eò quòd falsum assu-

Vualdenses. *Ioannes Vvicleph* *Ioannes Huß.*

D mit cùm ait, Deum non concedere dona sua peccatoribus. Hoc autem esse falsum vel ex eo conuincitur quod Dominus per Hieremiam Prophetam quibusdā barbaris gentibus loquens, ait: Et nūc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei. Insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Et seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius, donec veniat tempus terrę eius, & ipsius. Et seruient ei gentes multæ, & reges magni. Ecce Nabuchodonosor malus, & dicitur rex: nec potest dicere Vvicleph eum vocari regem æquiuocè, quoniam sicut dicitur, ita est rex. Nam Deus cuius est regna donare, illi dedit regnum. Ego (inquit Deus) dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis. Deus ergo dat regna etiam peccatoribus, sicut & iustis: quoniam (vt est apud Iob) regnare facit Deus hominem hypocritam propter peccata populi. Ecce hypocritam regnantem Deo non solùm permittente, sed faciente. At hypocritam esse malum quis dubitare poterit? Præterea Christus loquens de obedientia præstanda superioribus, ait: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: quæcunque dixerint vobis, facite: secùndum opera verò eorum nolite facere. Dicūt enim, & non faciunt. Ex quibus verbis apertissimè conuincitur fieri posse vt super cathedram sedeant ii quos oportet non imitari, qui dicunt & non faciunt: qui alligant onera importabilia super humeros aliorum, ipsi verò nec digito ea mouere volunt. Rursum, beatus Petrus in sua prima Canonica episto. ait: Serui subditi sint in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Ecce beatus Petrus vocat dyscolos dominos, & non verentur hæretici negare hoc esse possibile, vt peccator sit, & potestatem aliquam & dominium habeat. Et ne subterfugiant ad nominis æquiuocationem, dicentes illos fuisse

Hiere. 27. *Iob. 14.* *Matt. 23.* *1. Pet. 2.*

A vocatos dominos æquiuocè, sicut homo pictus dicitur homo, præcepit vt talibus dyscolis subiecti essent. Ex quo apertè constat illos non solo nomine dici dominos, sed re, cum illis debeatur obedientia & timor. Deinde aliqui fuerunt peccatores de quibus Euangelium testatur eos tunc aliquam habuisse potestatis dignitatem. Iudas Apostolus erat, & peccator tunc erat: & si hoc Ioannes Vvicleph negare non erubescit, ipsamet veritas ore proprio illum redarguit & confundit. Sic enim ait: Nonne duodecim vos elegi? & vnus ex vobis diabolus est. Ecce peccator est Iudas, & tamen Apostolus est, quoniam à Domino electus est. Nisi fortè quem Deus elegit, Vvicleph vult illum ab electione frustrari. Caiphas etiam cum esset pontifex anni illius prophetauit. Pontifex erat, & sententiam mortis aduersus Christum dicebat. Possibile est ergo vt quis sit peccator, & sit papa, aut episcopus, aut rex, aut aliquid huiusmodi. Nam qui solem suum facit oriri super bonos & malos, etiam donat regna iustis & peccatoribus. Meritò ergo hæc sententia damnata fuit in Concilio Constantiensi. Nam ex quadragintaquinque articulis Ioannis Vvicleph in illo Concilio sessione octaua damnatis, quartus sic ait: Si episcopus vel sacerdos est in pec-

Ioan. 6. *Ioan. 11.* *Matt. 5.* *Cōcilium Constant.*

cato,mortali,non ordinat,non conficit,non confecrat,non baptizat.Et quinmfdecimus articulus illius eft ifte: Nullus eft dominus ciuilis,nullus eft prælatus,nullus eft epifcopus dum eft io peccato mortali. Qui duo articuli fimul cum aliis vna fuper omnes lata fcotentia damnati funt. Et io eodem Cõcilio fef- fione quintadecima damnati funt aliqui articuli Ioānis Hufs, quorũ vltimus eandem habet fententiã,& eifdem verbis quibus prolatus eft qninmfdecimus Ioannis Vvicleph. Et Concilium Tridentinum fub

Cõcilium Tridētinū. Paulo tertio & Iulio tertio celebratnm hanc eandem hęrefim,quatenus de facerdotibus loquitur,damnauit. Nam feffione feptima fub Paulo tertio celebrata,inter multos qnos condidit Caoones, decimum fub his verbis condidit. Si quis dixerit miniftrũ in peccato mortali exiftentem modo omnia effentialia, quæ ad facramētum conficiēdum aut conferēdum pertinent,feruauerit,non cõficere aut cõferre facramētum,anathema fit. Et poftea feffione quarta fub Iulio tertio celebrata mulros ædidit Canones,quorũ decimus hęc cõtinet verba:Si quis dixerit facerdotes qui in peccato mortali funt,poteftatē ligādi & foluēdi non habere,anathema fit.Hæc Cõcilium Tridētinum.Cõtra hunc errorē Ioannis Vvicleph,fcripfit Thomas Vvalden.in fuo primo tomo doctrinalis fidei antiquæ libro tertio per tria capita eiufdem libri, videlicet.81.82.&.83. C

PRAECEPTVM.

Lutherus. Philippus Melancton. Rima hærefis eft, quæ docet nullum effe in tota lege Euangelica præceptum. Huius hærefis inuentor eft Lutherus,qui ad hunc folum finem totam fuam doctrinam dirigere videtur,vt homines ab omni via veritatis auertat, & ad quæuis vitia pertrahat. Lutherum fecutus eft in hac parte Philippus Melancton in locis communibus. Verba Lutheri in præfatione noui teftamenti hæc funt. Non eft aliquod in Euangelio præceptum à Deo. In fermone de Moyfe,hæc ait. Decem præcepta ad nos non pertinent, fed ad folos Iudæos. Et in eodem fermone iterum ait. Ex textu clarè habemus quod etiam decem præcepta ad nos noo pertinent. Non enim nos, fed folos Iudæos ex Aegypto eduxit Dominus. Hæc Lutherus, qui in libello de libertate Chriftiana ita extollit fidem,vt per illam folam dicat totam legem impleri,& fideles ab aliis legis præceptis liberari. Quum primò hæc omnia verba Lutheri legi,non potui non mirari, quod homo qui fe Chriftianum profitetur,tam perfrictæ frontis fuerit, vt noo dubitauerit tam temeratiam, & tam apertè contrariam Euangelio fententiam afferere, & per fcripturas publicas populo venditare. Sed quia Lutherus non Dei Gloriam in fua doctrina, fed folum populi applaufum & fauorem quæfiuit,ea femper docere curauit, quæ populo magis grata fore intellexit. Et certè hæc potiffima fuit caufa propter quam breui temporis fpacio tanta hominum multitudo ad Lutheri doctrinam defecerit. Nam maior populi pars illa femper magis laudat, quæ funt carni amica: & hæc Lutherus docere curauit. Contigit enim Luthero,quod olim Epicuro, qui, vt Lactantius refert, plures habuit fectatores quàm omnes reliqui philofophi, quia delicias carnis docebat, quas cæteri philofophi auerfabantur. Contra hanc peftilentiffimam hærefim pugnat ferè totum Euangelium. Non veni foluere legem, in- D

Matt. 5. quit Chriftus Saluator nofter, fed adimplere. Adimpleuit autem legem veterem, quum illi addidit præcepta,quę non erãt in illa,vt illis additis fieret integra & perfecta lex. Quod autem hoc modo adimpleuerit, docet Hyeronymus,qui in commentariis fuper Matthęum prędicta Chrifti verba interpretãs,

Hieronymus. hęc ait. Siue quod de fe per alios prophetas, adimpleuerit: fiue quod ea quę antè propter infirmitatem audientium rudia & imperfecta fuerant,fua prędicatione compleuerit,iam tollens, & vicem tallionis excludens, & occultam in mente concupifcentiam. Hęc Hieronymus. Eodem modo interpretatur il-

Chryfoftomus. la verba Chrifoftomus homilia fextadecima fuper Matthęum,hęc inquiēs. Quis enim id fuerat fufpicatus? quifve ftudio iftud obiecerat, vt contrà neceffariò videatur occurrere? Neque enim ea dictis eius iftiufmodi fufpicio nafcebatur. Nam iubens effe mites, modeftos ac mifericordes, & mundo corde, & pro iuftitia decertare,oihil vtique tale monftrabat: fed totum huiufmodi quod huic potius fufpicationi effet aduerfum. Cur igitur hoc dixit? Non ociosè omnino,nec vacuè: fed quia veteribus pręceptis multo erat maiora pofiturus, dicens. Audiftis quia dictum eft antiquis, noo occides: ego autem dico vobis,etiam ab iracundia temperare, & diuina quadam conuerfatione atque cœlefti, iter celebrare viuendi. Hęc Chryfoftomus,qui poft multa alia in eadem homilia,interpretans illa verba Chrifti, Quí ergo foluerit vnum de mandatis iftis minimis.&c. hęc ait. Qua igitur gratia vocauit minima mandata, cũm tam magna certè fint atque fublimia? Quia enim conditurus erat ipfe legem: ficut femetipfum humiliat, interdum & mediocria de feipfo loquitur: ita nunc etiam de pręceptis fuis: nos fcilicet per A

Tertullianus. hęc quoque docens mediocritatem vbique feruare. Hęc Chryfoftomus. Ex quibus apertè conuincitur Chriftum pręcepta dediffe in Euangelio,& legem ftatuiffe nouam, vt oō folum Redemptor, fed etiam legiftator meritò dici debeat. Confentit Chryfoftomo & Hieronymo in declaratione prędictorũ Chrifti verborum Tertullianus,qui libro quarto contra Marcionem,hęc ait. Recidit ne Chriftus præcepta non occidendi,non adulterandi, oon falfum teftandi,diligendi patrem & matrem? Antè & illa ferua-

Ioan. 15. uit,& quæ decrant, adiecit. Salunm eft & hoc in Euangelio. Noo veni diffoluere legem & prophetas, fed potius adimplere. Hæc Tertullianus Præterea, Chriftus Apoftolos fuos alloquens, dixit. Si præcepta mea feruaueritis,manebitis in dilectione mea: ficut & ego præcepta patris mei feruaui,& maneo in eius dilectione. Ex quibus verbis, conftat Chriftum aliqua præcepta Apoftolis fuis dediffe, conftat etiam oon folum peccatores, fed etiam iuftos diuinis præceptis effe fubiectos. Nam Apoftoli, quum hæc illis B

Ibidem. Chriftus dixit, iufti erant, & Chrifti teftimonio probati, qui dixit illis. Iam vos mundi eftis propter fermonem quem locutus fum vobis. Illud etiam eft manifeftum ad conuincēdum Lutheri errorem, quòd Chriftus

A Christus Apostolis suis alibi dicit. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, Matt. 28.
& filii, & spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunque mādaui vobis. Ex quibus verbis aper-
tissimè conuincitur Christum præcepta dedisse, qui mandat Apostolis, vt doceant omnes gentes serua-
re illa. Dicens, omnes gentes, neminem excludit, siue iustum, siue peccatorem: vt hac ratione ostenderet
neminem esse liberum ab obedientia mādatorum Dei. Vt autem Lutherus intelligat ex illis Christi ver-
bis euidenter colligi Christum præcepta dedisse. Audiat quid Hieronymus super Matthæum prædicta
verba interpretans dicat. Ordo præcipuus, inquit ille, Iussit Apostolis primùm docerent vniuersas gen- Hierony.
tes, deinde fidei intingerent sacramēto, & post fidem ac baptisma, quæ essent obseruanda, præciperent.
Ac ne putemus leuia esse quę iussa sunt & pauca, addidit. Omnia quæcūque mādaui vobis. Vt quicūque
crediderint, qui in trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ pręcepta sunt. Hæc Hieronymus. Ecce
Luthere, vide quomodo ex sententia Saluatoris post fidem Euangelii susceptā tenemur ad aliqua pręce-
pta seruanda. Sed descendamus ad particularia Euangelicę legis pręcepta, quoniam ex illis particulari-
bus multo clarius veritas elucescet, quàm ex vniuersalibus aut indefinitis elocutionibus. Fidem Christi
esse præceptam in Euangelio, apertè constat ex illis Christi verbis, Qui crediderit & baptizatus fuerit,
saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Si damnatur qui non credit, consequens est mani-
festum, vt omnibus sub pœna peccati mortalis præceptum sit credere: quoniam nullus nisi pro peccato
mortali damnatur. Lutherus ipse fatetur fidem esse sic necessariam, vt nihil dicat esse peccatum nisi so-
B lam infidelitatem. Et propterea non possum intelligere quomodo ille sibi constare possit, dicens, nul-
lum est pręceptum in Euangelio: quoniam si fides est necessaria, consequens est vt sit pręcepta. Eodem
modo conuincitur præceptum esse datum de baptismo quia necessitatem illius ad salutē expressit Chri- Ioan. 3.
stus, dicens. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnū Dei. Necessi-
tas autem illa ad salutem, apertè indicat præceptum: quoniam nullus à regno Dei excluditur, nisi pro-
pter trāsgressionē alicuius præcepti. Nam seruāti omnia pręcepta Christus promisit vitā ęternā. Et hinc
euidēter colligitur, baptismū esse sub præcepto, quoniā aliàs posset homo sine illo saluari, si reliqua om- Matt. 19.
nia præcepta seruasset: Quia Christus dixit. Si vis ad vitā ingredi, serua mādata. Igitur homo adultus an-
te baptismum iustificatus, posset sine baptismo & sine illius desiderio saluari, si baptismus non esset in
præcepto. Est igitur baptismus in præcepto iis, quibus est idoneè prædicatus, ita vt qui post sufficiētem
illius prædicationem baptizari nolunt, quum possint, non solum ob alia peccata damnantur, sed etiam
propter neglectum baptismum. Pœnitentiam esse in præcepto probatur non solum ex illis Christi ver-
bis, Agite pœnitentiam, & appropinquabit regnum cœlorum: sed multo apertius ex istis eiusdem Sal-
uatoris verbis: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Nam illa cōminatio inferni apertū est Matt 4.
iudiciū præcepti diuini obligantis ad mortem. Neque aliis verbis apertius potest vis pręcepti declarari, Luc. 13.
quàm per talis pœnæ cōminationem. Apertè etiam indicat pręceptum pœnitētiæ illa grauis & frequēs
reprehēsio Dei, qua peccatores nō solum propter alia peccata, sed etiā propter impœnitētiam percutit.
Nam per Hieremiam prophetam filios Israël arguens, ostendit se magis offensum & exasperatum pro- Hiere. 3.
C pter impœnitentiā & obstinationē, quā propter alia grauissima illorum scelera. Frōs mulieris meretricis,
inquit Deus, facta est tibi, noluisti erubescere. Et post pauca iterum ait. Quomodo si contemnat mulier
amatorem suum, sic contempsit me domus Israël. Quibus verbis Deus impœnitentiā ipsam apertè vo-
cat contemptum. Et ipsemet propheta hanc illorū obstinationem accusat, dicens. Percussisti eos & non
doluerūt, attriuisti eos & renuerunt accipere disciplinam. Indurauerunt facies suas supra petram, & no-
luerunt reuerti. Eodem modo accusat eos propheta Ezechiel, capite. 3. Et sapientia diuina indignata de
peccatorum impœnitentia ait illis. Respexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexi- Prou. 6.
stis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo quū vobis id quod timebatis, aduenerit. Nun-
quam tam asperè loqueretur sapientia diuina, nisi illa propter peccatorum impœnitentiam esset graui-
ter exasperata. Sed his omnibus multo apertius indicat præceptum pœnitētiæ, quod pœnitentia nimiū
procrastinata auget pœnam vltra eam quæ propter alia peccata esset exigenda. Et hoc ipsum indicauit Rom. 2.
Paulus, quum peccatorem alloquens, dixit. Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesau-
rizas tibi irā in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei. Thesaurizare dixit, pro eo quod est, pœnas pœ-
nis addere: quemadmodum ii qui thesaurizant, diuitias diuitiis iungunt & accumulant. Est ergo pręce-
ptum de pœnitentia, sed si quæras in quo pręcepto decalogi illud cōtineatur, respōderi potest, quod in
præcepto dilectionis Dei: quia ad veram amicitiam spectat, non offendere amicum, & post offensam
commissam dolere propter illam. Et iuxta hanc sententiam dicere etiam oportebit, omne peccatum es-
se contra pręceptum de dilectione Dei, sicut è contrario omne præceptum, vt Paulus docet, continetur
in præcepto de dilectione Dei. Potest aliter, & fortè melius responderi quod præceptum pœnitentiæ, 1. Tim. 1.
non est vnum sed multiplex: quia cuiuscunque peccati pœnitentia continetur in illo eodem pręcepto,
D cōtra quod fuit peccatum commissum. Nam sicut per quodlibet præceptum prohibetur peccatum, ita
etiam perseuerantia in illo, & inde colligitur præceptum de pœnitentia: quia nō potest ab illo sine pœ-
nitentia discedere. Verùm hæc omnia quæ de pœnitentia diximus, solum probant de pœnitentia, quæ
virtus est, quod illa sit in præcepto. De pœnitentia autem sacramentali quod sit à Deo præcepta, tam
suprà probatum est, in titulo de confessione, & in titulo de pœnitentia. Rursum, Lutherum negantem
esse aliquod præceptum in Euangelio, suo proprio gladio facilè iugulare possumus. Nam ille omnes vi-
ros Catholicos Romano pontifici obedientes, quos ille Papistas vocat, hac ratione illos accusat, quòd
Eucharistiam laici non recipiunt sub vtraque specie, neque sacerdotes illis sub vtraque specie tradunt.
Dicit enim ille, vt in titulo de Eucharistia plenius retulimus, Christum præcepisse nobis Eucharistiam
sub vtraque specie sumere. Si hoc Christus præcepit, quomodo verum esse potest, quod nunc ait, nul-

lum esse præceptum datom à Christo in euaogelio? Deinde, Si nullum est præceptum in Euangelio, ergo nullum est peccatum in eis qui sub Eoangelio viuunt. Nam Paulos docet non esse præuaricationem,
Rom. 4. vbi oon est lex. Si non est præuaricatio, ergo oec peccatum? quia propheta regius ceosct, omnes peccatores esse præuaricantes. Hæc est ergo libertas Euãgelica, quam prędicat Lutheros, vt hominibus liceat,
Psal. 118. quicquid libuerit, citra peccatum agere. Præter hæc peculiaria Eoangelij præcepta, oportet me probare slla decalogi præcepta etiã pertinere ad Christianos, sicut ad Iudæos: quod certè non magnum negotiũ nobis facesset. Nam præcepta illa sunt de lege naturæ, & omnia, præter tria primæ tabulæ præcepta, de-
Matt. 5. ducuotur ex illis duobus primis naturalis rationis notissimis principiis. Quæcuoque vultis, vt faciant vobis homines, hæc & facite illis. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. At cùm Christus in Euangelio confirmaoerit hæc dno legis naturæ principia, coouincitur inde etiam confirmasse omnia decalogi præcepta, quæ ex illis duobus necessariò deriuantur. Apertius autem aliqua decalogi præcepta confirmauit, in præclaru illo sermone qnem habuit in monte, de homicidio, adulterio, & periurio differens, A
vbi strictius illa seruari iussit quàm fuerant olim à Iudęis obseruata, tantùm abest vt homines sub Euãgelio vineotes ab illorom obseruatione liberus esse voluerit. Prætereà, Adolescenti interruganti quid faceret, vt vitam æternam assequeretur, respondit illi Christus. Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata. Et
Matt. 19. cum vltra interrogasset adolescens, quę essent illa mandata, respondit iterum illi. Non homicidiom facies, Noo adulterabis, Non furtum facies, Non falsum testimoninm dices. Honora patrem tunm & matrem. Hæc autem omnia mandata, vt notissimom est, cum ad decalogum pertioeant, oescio qua fronte aut temeritate ausus est dicere Lutherus, decem præcepta non pertinere ad Christianos, sed ad Iudæos. Rursum, si illa decem legis præcepta ideo ad solos Iudæos spectare credẽdum est, quia illos solos Deus eduxit ex Ægypto, eadẽ ratiooe dicere oporteret, illa iam ad nullos homines pertinere, qoia neque Saracenos, neque Paganos eduxit ex Ægypto. Iudæos autem non magis obligant quàm Christianos: quia lex Musaica post mortem Christi protsus reuocata quo ad cæremonias, & iudicia. Moralia verò præcepta, vt sunt omnia quæ ad decalogum pertinent, non data sunt illis solis, neqne solum post exitũ ab Æ-
Roma. 2. gypto, sed simul cum ipsa hominis creatione scripta sunt, vt paulus docet, in cordibus hominum. Nã si tantum post exitum ab Ægypto data essent hominibus, consequens esset, vt aote illud tempus homines illa transgredientes non peccassent. Sequeretur etiam nullos homines pręter Iudæos vnquam peccasse propter transgressionem coiuscunque præcepti ex decalogo, quia lex quæ per Moysen & ooo antè da-
Cõcilium Tridẽtinũ ta fuerat, solos Iudæos obligabat. Denique hæc pestileotissima Lutheri assertio damnata est in Concilio Tridentino sessione sexta sub Paulo tertio celebrata. Nam in doctrina de iustificatione impii, quæ B
in illa sessione fuit data, capite vndecimo, hęc habentur verba. Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Et post datam totam doctrinam de iustificatione, adiecti sunt multi Canones latam sententiam contra temerarios detractores cootinentem, quorum decimus nonus hęc continet verba. Si quis dixerit, nihil præceptum esse in Euãgelio præter fidem, cętera esse indifferentia, oeque præcepta, neque prohibita, sed libera: aut decẽ pręcepta nihil pertinere ad Christianos, Anathema sit. Proximus Canon post istum, sequẽtibus verbis describitur: Si quis hominem iustificatũ & quantũlibet perfectũ, dixerit non teneri ad obseruationẽ mandatorum Dei & Ecclesię, sed tantum ad credendũ: quasi verò Euaugeliũ sit nuda & absoluta promissio vitę æternę, sine conditione obseruationis mandatorum, Anathema sit. Hęc Conciliũ Tridentinũ. Sed oportet vt Lutheri argumentis, aut potius cauillosis strophis respondeamus. Obiicit enim nobis Paulũ dicentẽ: Christus nos
Galat. 3. redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictũ. Et iterum. In libertatẽ vocati estis fratres. Ve-
Ibidem. 5. rum hæc omoia, & plurima alia his similia, de illa sola libertate loquuntur qua liberauit nos Deus à seruitute legis Mosaicæ, vt iam post mortẽ nõ simus obligati ad seruandũ cęremonias & iudicia legis Mosaicæ. Et quod iste sit verus & germanus illorũ verborũ sensus, coouincitur apertè ex statu epistolę ad Galatas, ex qua prædicta testimooia desumpta sunt. Nam in illa tota epistola hoc agit Paulus, vt doceat Galatas, Cęremonias & iudicia veteris legis post mortem Christi cessasse, & nullam iam virtutem habere: cuius coottarium putabaot Galatę seducti ab aliquibus Pseudoapostolis, qui docuerant eos, legem Moysi simul cum Euangelio esse seruandam. Ipsam ergo legem, quatenus iudicia & cæremonias conti- C
Acto. 15. nebat, appellauit iugum seruitutis, & maledictum: sicut alias Apostoli cõgregati appellarunt eam onus graue, quod patres nostri portare nõ potuerũt. Verum ne quis hanc libertatem malę intelligẽs, putaret quemadmodũ Lutherus, per eam esse liberũ ab obediẽtia reliqoorũ mãdatorũ, quę ad solos bonos mo-
Galat. 5. res spectant. Dixit ibidem Paulos, Vos enim in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatẽ in occasionem deris carnis, sed per charitatẽ spiritus seruite inuicẽ. Quę verba ioterpretãs Hieronymus in cõ-
Hierony. mẽtariis super epistolam ad Galatas, hæc ait. Dicat qoispiã, Si cessaui ô Paule esse sub lege, & de seruitute io libertate vocatus sum: ergo debeo ita viuere, vt conuenit libertati, nec aliquibus præceptis teneri, sed quodcũque placuerit & voluptas suggesserit, hoc facere, implere, sectari. Ad quod respõdit Apostolus: Vocatos quidem nos esse in spiritus libertatẽ: sed ita, vt libertas ipsa carni nõ seruiat: Nec putemus quia nobis omnia licent, omnia expedire, quin potius quia serui legis esse cessauimus: facti liberi, magis per charitatẽ nobis iouicẽ seruiamus, vt laciniosæ legis præcepta, vno dilectionis capitulo concludãtur. Hæc Hieronymus. Eodem modo intelligẽdum est etiam illud ex posteriore ad Coriothios epistola, Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Nã ante hæc verba dixerat Apostolus. Litera occidit, spiritos est qui viuificat. Quibus verbis docuit, non esse in scriptura testamenti literalem sensum iam suscipiendum in
2. Cor. 3. obseruatione legis, sed sensum spiritualem. Quem sensum Iudæi non attingunt, quia habent velameo positum super oculos soos, & carent spiritu Domini. Vbi enim spiritus Domini, ibi libertas. Quia vbi est spiritos Dei, ibi iam non erit velamen super oculos mentis, sed remoto velamioe intelliget se per merita Christi

D rita Christi esse iam liberatum à seruitute legis Mosaicæ. Potest etiam aliter intelligi vt sit libertas à seruitute peccati, vbi est spiritus Domini. De qua libertate & seruitute illi opposita, dixit Christus. Omnis *Ioan.* 8. qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Possunt adhuc verba illa Pauli, vt Anselmus ait, intelligi de libertate in executione mandatorum Dei, ita vt is qui spiritum Domini habet, non timore pœ- *Ansel.* næ coactus, sed amore Dei ductus spontè iustitiam operetur. Et iuxta hûc sensum dicit idem Anselmus intelligendum esse quod alibi Paulus ait: Iusto non est lex posita. Sic enim illum Pauli locum interpretatur. De duritia literæ veteris testaméti dicit Apostolus, legem non esse iusto positam, sed iniusto. Qui *1. Tim* 1. enim spontè facit ea quæ lex moraliter iubet vel amplius, cur ei necessitas legis imponeretur? Libertate *Anselm*⁹. enim fecit, non necessitate quod facit. Hæc Anselmus. Eidem interpretationi fauet Theophylactus in commentariis super Paulum, vbi prædicta verba interpretans, ait: Iustum hic intellige, qui virtutem per- *Theoph.* fecit, qui non metu legis, sed propter ipsam honestatem & malitiam odit, & virtutem complectitur, ac maiora quàm lex postulet transigit, non dignatus eam institutricem habere, quæ sibi flagra admoueat, sed virilem virtutem spirans, puerilia transcendit, perinde ac medicus vulnera habenti aut ægrotanti paratus est, non valenti probè: ac frenum inordinatè se gerenti equo, non parenti vel obtemperanti heniocho necessarium est. Hæc Theophylactus. Ecce quàm parum hæc Pauli testimonia suffragantur Lu- *Roma.* 1. thero, cùm tamen ipse illorum robore de nobis se triumphare inaniter iactet. Neque verisimile erat Pau- *Gal.* 5.
A lum pro hac tam horrenda ac pestilente Lutheri doctrina testimonium vnquam dedisse, qui aliàs sæpe *Ephe.* 5. adulteros, homicidas, periuros, fornicarios, fures, & reliquos omnes mandatorum decalogi transgressores excludit à regno Dei, & dignos illos morte esse censet. Non est opus aduersus hanc hæresim amplius disputare, quoniam adeò est temeraria, vt vix sit credibile hominem, qui sacras literas legit, in tantam dementiam incidisse. Sed cùm considero quantum superbia & delitiæ carnis valeant excæcare hominis intellectum, non miror quod Lutherus, in quo hæc duo vitia regnabant in tot tamque horrendos lapsus fuerit errores.

SEcunda hæresis est, quæ asserit nullum esse prorsus discrimen, inter præceptum & consilium, neque aliquod esse in Euágelio consilium, sed omnia quę nobis commendantur, esse præcepta. Hunc errorem docent concorditer omnes Lutherani, nescio tamen an illum acceperint à Luthero eorum antesignano: quoniam ego in operibus Lutheri quæ legere potui, non inueni, neque illum de hac re ab aliquo *Melancth.* notatum reperi. Primus apud quem hunc errorem legi, est Philippus Melancton, qui in libro suo de locis communibus Theologiæ, in titulo de discrimine præceptorum & consiliorum, hæc ait: Quidam finxerunt in Euangelio consilia esse de non vindicando, de paupertate, de virginitate. Et quidem putant in Euangelio doceri hoc fine, quod hæc opera magis mereantur reconciliationem, aut salutem quàm alia opera. Deinde fingunt hæc opera perfectionem esse. Sed hęc sunt plena errorum & superstitionum. Vna est lex Dei, quæ nihil nisi præcepta continet. Hæc Philippus Melancton. Ex quibus verbis, & ex illis quæ in præcedenti hęresi illum docuisse diximus, apertè colliget lector illum secum pugnare. Nam
B in præcedenti hæresi notatus est, quod dixerit nullum esse in Euangelio præceptum.

Nunc verò ait, nullum esse in Euangelio consilium, sed omnia esse præcepta. Illam tamen priorem assertionem, qua negauit homines post datum Euangelium teneri ad aliquod præceptum, dixit in libro de locis communibus, quum ętate iuuenili ardens delirare cœpit: sed postea errorem intelligens, emendauit illum in eodem libro, & in Apologia confessionis Augustanæ, & incidit in hunc de quo nunc disputamus, quo dicit nullum esse in Euangelio cõsilium, sed omnia esse præcepta. Fecit itaque Philippus iste iuxta illam Horatii sententiam,

Dum vitant stulti vitium, in contraria currunt.

Post istum Philippum hanc eandem hæresim docet quidam Ioannes Spangebergus ex Lutheranorum familia, qui in sua Margarita Theologica, in titulo de consiliis eadem ferè verba scripsit, quæ ex Philippo Melanctone suprà citauimus, & in tota illa sua Margarita ferè nihil aliud scripsit, nisi quod à locis communibus Philippi Melanctonis furatus est. Post istos legi Ioannem Caluinum in illo suo opere de *Caluinus.* institutione religionis Christianæ, in cuius capite quarto. §. decimoseptimo, reprehendens monachos propterea quòd dicunt se vouere consilia Euangelica, hæc quæ sequuntur, ait: Age, calumniam esse dicunt, quod antea tradidi, non esse contentos præscripta à Deo regula. Atqui, etiam si taceam, ipsi plus satis se accusant. Apertè enim docent se plus oneris suscipere, quàm suis Christus imposuerit. Quoniam scilicet Euangelica consilia, de diligendis inimicis, de non appetenda vindicta, de non iurando, & cætera, se seruaturos promittant, quibus non sunt communiter astricti Christiani. In eo quam nobis antiquitatem ostendent? Nulli vnquam veterum hoc venit in mentem. Omnes vna voce clamant, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum. Et hæc ipsa nominatim,
C quæ isti boni interpretes, Christum duntaxat consuluisse, nugantur, iussa esse nulla dubitatione vbique doceat. Hæc Caluinus. In quibus tot inserit & accumulat mendacia, vt vix vnam veritatem reperias. Illud enim inter cætera imprimis falsum est, & mera calumnia, quod dicit monachos censere, consilium esse & non præceptum à Deo datum de diligendis inimicis, & de non appetenda vindicta. Nullus enim monachus hactenus, quod sciam, scripsit dilectionem inimicorum, esse tantùm in consilio datam: sed omnes quos legi, fatentur illam esse in præcepto. Appetitum vindictæ nos omnes damnamus, & dicimus illum esse diuino præcepto prohibitum, quáuis iniuriæ aut damni reparationem, quæ aliquando solet appellari vindicta, coram iudice petere non prohibuerit, sed tantùm dederit cõsilium ne illa petatur. Et nõ fuit cõtentus Caluinus hanc calũniam omnibus monachis inferre, sed omnibus etiam Theologis scholasticis per eandem calumniam detrahere curauit. Nam in capite tertio vbi de lege diuina

disserit.§.86. hæc ait: Quapropter pestilentissimæ vel ignorantiæ, vel malitiæ fuit, quod scholastici ex
præceptis de non appetenda vindicta, de diligendis inimicis, quę & omnibus Iudæis tradita fuerunt, &
tum omnibus in commune Christianis tradebantur, cõsilia fecerunt, quibus parêre vel non parêre libe-
rum esset. Eorum autem necessariam obedientiam ad monachos relegarunt, qui vel hoc vno simplici-
bus Christianis essent iustiores, quòd vltrò se seruandis consiliis obstringerent. Hæc Caluinus. Nullum
hactenus scholasticum Theologum vidi, etiam si plurimos in hac parte legerim, qui neget dilectionem D
inimici esse nobis in præcepto à Christo mandatam, sed omnes vno ore fatentur, Deum de illa præce-
ptum sæpe dedisse. Debuisset ergo Caluinus vnum scholasticum Theologum nominare, qui de dilecti-
one inimicorum, & de vindicta non appetenda ita, vt ille asserit, docuisset. Mentitur etiam Caluinus di-
cens ad monachos solos obedientiam istarum duarum rerum relegatam. Quoniam etsi in omni mona-
chatu fiat aliquorum cõsiliorum votum, vt puta de paupertate & de castitate, nullum tamen, quod sciã,
est monachatus institutum, in quo votum fiat Deo de diligentibus inimicis, & de vindicta non appetẽ-
da. Quapropter ego non possum non mirari tantam hominis impudentiam, vt non vereatur tot tamque
aperta mendacia in tam perniciosa in publicum effundere, quod non aliunde quàm ex inuidia mona-
chatus euenisse credo. Sed multò apertius adhuc mentitur, quum ait, omnes veteres vna voce clamasse,
nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum. Cur, ô Caluine, ad
confirmationem huius tuæ sententiæ non citasti vnum atque alterum ex veteribus qui pro illa testimo-
nium redderet? Sed nullus fuit ex illis veteribus ab Ecclesia probatis, qui tuo mendacio fauere voluit, ne
tui similis esset. Ego verò, Deo fauente, illorum testimonia infrà citabo, vt illorum testimoniis quos tibi
patrocinati mendacissimè iactasti, te de mendacio apertè conuincam. Prius tamen sacrę scripturæ testi-
moniis cõtra hos omnes hæreticos agere oportebit. Sed antequam ad disputationem accedamus, ne de
sola vocis significatione contẽdamus, statuere oportet, quid nomine pręcepti, aut consilii intelligamus.
Præceptum aliquando, etiam apud probatos autores, sumitur pro doctrina: & descendit ab hoc verbo,
præcipio, quod sæpe ponitur pro, docere: & ab eo deriuatur hoc nomen præceptor, quod significat ma-
gistrum, siue doctorem. Sed in hac significatione non capimus hanc vocem in hac disputatione, in qua
contendimus præcepta & cõsilia differre. Nam si iuxta hanc significationem vtimur voce præcepti, nos
etiam fatebimur consilia esse præcepta: quia etiam consilia nos docuit Christus: perinde ac præcepta.
Mandatum etiam aliquando dicitur quicquid alicui quouis modo commendatum est, etiam si non co-
gatur ad illud faciendum. Et iuxta hanc significationem etiam consilia dicuntur mandata: quia consi- A
lia etiam nobis commendauit Christus, adhortans, sed non obligans nos ad illa, & ideo non vtemur im-
præsentiarum iuxta hanc significationem voce mandati. Pręceptum ergo siue mandatum, de quo nunc
contendimus, est lex siue regula quæ obligat eos quibus datur, ad aliquid agẽdum vel omittendum, cui
legi aut præcepto qui non obedierit, damnationis æternæ sententiam à iusto iudice audiet. Consilium
autem est adhortatio quædam ad bonum. Cuius obedientia laudabilis est, trãsgressio verò inculpabilis.
Hieron. Et has vocum significationes proprias & germanas colligo ex Hieronymo, qui etsi aliquando nomine
præcepti & mandati vtitur iuxta primam & peregrinam harum vocum significationem, tamen in libro
primo contra Iouinianum, vbi rem ex professo tractabat, apertè distinguit inter præceptũ & consilium,
sic dicens: Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est fieri. Quod necesse est fieri, nisi fiat,
pœnam habet. Frustrà enim iubetur, quod in arbitrio eius ponitur, cui iussum est. Et paucis interpositis,
subiungit. Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Hæc
Hieronymus. Hac verborum significatione vtentes, inquiramus an aliqua sint in Euangelio huiusmodi
consilia à præceptis distincta. Differẽtiam consiliorum à præceptis docuit Christus magister noster per
ea omnia quæ cuidam adolescenti illum interroganti respondit. Nam quum ille interrogaret, quid fa-
ciendo vitam æternam possideret, respondit illi Christus Saluator noster. Si vis ad vitam ingredi, serua
Matt.19. mandata. Quum autem dixisset adolescens, se omnia mandata seruasse à iuuẽtute sua, dixit illi Christus
Saluator noster: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum
in cœlo, & veni, sequere me. In quibus verbis id annotare oportet, quod aliud dixit esse necessarium ad
assequendum vitam æternam, & aliud ad perfectionem obtinendam. B

Non enim omnes qui vitam æternam ingrediuntur, vt Iouinianus dixit, sunt æquales in gloria. Nam
sicut alia est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum: ita etiam varius est splendor gloriæ in animabus bea-
torum. Fuerunt enim quidam solùm incipientes ingredi viam virtutis: Alii qui paulò pòst progressi
sunt: Alii qui adeò in virtutibus profecerunt, vt in nulla re præsertim graui, Deum vnquam offende-
Iacob.3. rint, & in paruis ratò. Qui non offendit in verbo, inquit Iacobus, hic perfectus est vir. Cùm autem nul-
lus perpetuò excludatur à vita æterna propter solam vnius verbi ociosi offensionem. Conuincitur ali-
quos esse dignos vita æterna, qui tamen quum hic viuerent, non fuerint perfecti. Ad assequendum vi-
tam æternam solùm dixit esse necessarium seruare mandata, inter quæ non connumerauit propriæ pos-
sessionis abdicationem. Ad solum statum perfectionis acquirendum, dixit, vt venderet quæ habebat, &
sequeretur illum. At nullus obligatur perfectionem obtinere, vt per illam posset ingredi vitam æter-
nam: nullus ergo obligatur propria bona vendere & pauperibus dare, ad consequendum vitam æter-
nam. Et inde conuincitur talium bonorum abdicationem non esse præceptam, sed solùm in cõsilio da-
tam, quia non ostenditur à Christo tanquam necessaria ad vitam, sed tãquam gradus ad perfectionem.
Chrysost. Et huic sententiæ apertè fauet Chrysost. Homelia. 64. super Matthæum, vbi prædicta verba saluatoris
quibus adolescentem ad perfectionem hortatur, interpretans, hæc ait: Perspice quot brauia, quot co-
ronas huic stadio proponit, si autem ille tentasset, hæc ei non dicerentur: nunc verò & hæc illi manife-
stantur, & vt alliceatur, ingentem ei mercedem futuram ostendit, & voluntati eius vniuersa relinquit.

Ita his

Ita bis omnibus, ne onerosa videretur admonitio, facere studebat, ac iden antequam certaminis labo-
C rem ostenderet, branium præ oculis posuit, dicens: Si vis perfectus esse: deinde inferens, Vende omnia
quæ habees, & da pauperibus: & rursus iterum præmia inculcat, Et babebis thesaurum in cœlo, & veni
& sequere me. Non enim parua retributio est diligenter Dominum sequi. Et habebis, inquit, thesaurum
in cœlis. Nam quoniam magna illi cura de pecuniis erat, quandoquidem cunctis denudari rebus consu
lebat, vt ostendat non amissurum bona sua, sed tanto plura maioráque inuenturum quantum terra cœ-
lum præstabilius est, retributionis præstãtiam thesaurum appellauit. Hæc Chrysostomus. In quibus ver-
bis apertè satis docet illa Christi verba esse consilium, & admonitionem. Hieronymus etiam eidem sen-
tentiæ fauet, qui in commentariis super Matthæum eadem verba interpretans, hæc ait: In potestate est *Hieron.*
vtrum velimus esse perfecti. Tamen quicũque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non
ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Saphira, sed totum vendere, & cùm vendiderit omne, dare pau *Act. 5.*
peribus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cœlorum. Hæc Hieronymus.

Ex cuius verbis constat perfectionem illam, ad cuius consecutionem Christus exigit propriæ posses-
sionis abdicationem, non esse præceptam, sed in nostra sitam potestate, & nostro arbitrio relictam. Et
certè hoc idem docuit Petrus, quum reprehendens Ananiam propterea quod partem precii possessio-
nis venditæ sibi retinuerat, dixit illi: Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? *Chrysost.*
D In sua potestate esse dixit: quia non fuerunt præcepto aliquo constricti ad vendendum, sed in libertate
illorum fuit vendere, & post venundatum agrum, liberum erat illi dare vel non dare precium agri ven-
diti. Ex quibus Petri verbis conuincitur falsum esse, & à litera omnino alienam illam interpretationem
quam Ioannes Vvicleph, & post illum Lutherani omnes reddunt præfatis illis verbis Christi. Dicunt e-
nim Christum illic de illa sola bonorum renũciatione fuisse locutum, quæ ad veram fidei confessionem
vrgente persecutione, est necessaria: & hanc dicunt esse in præcepto. Sed hæc interpretatio apertè repu
gnat verbis Christi: quia hæc bonorum abdicatio vrgente fidei confessione, non solùm est necessaria ad
perfectionem, sed etiam ad ingressum vitæ æternæ. Christus autem non est locutus, vt ipsæ literæ pro-
cessus ostendit, de abdicatione bonorum necessaria ad ingressum vitæ æternæ, sed de abdicatione qua
itur ad perfectionem, quæ, vt Hieronymus dixit, nostro relinquitur arbitrio. Deinde, illi qui bona sua
omnia vendebant, & precium illorum afferebant ad pedes Apostolorum, iuxta hanc Christi doctrinam
faciebant: nec tamen ad sic faciendum cogebat illos tyranni alicuius persecutio: neque Ananias à bea-
to Petro punitus est morte, quia vrgente tyranni persecutione noluerunt à se abdicare rerum omnium
proprietatem: sed quia eligens persecutionem quam Christus in Euangelio docuerat, non iuxta illam
quam elegerat perfectionem, fecit: sed aliquid sibi de precio agri venditi seruauit. Est aliud nõ paruum
pro confirmatione consiliorum, Christi Redemptoris nostri testimonium. Nam cùm discipuli audis-
sent à Christo non licere viro dimittere vxorem, nisi ob fornicationem, dixerunt illi: Si ita est causa ho-
minis cum vxore, non expedit nubere. Quibus Christus respondit: Non omnes capiunt verbum istud, *Matt. 19.*
A sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi, qui facti
sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest ca-
pere capiat.

In quibus verbis tres Eunuchorum species Christus expressit: ex quibus duo primi necessitate coacti
seruant corporis castitatem: quia etsi vellent, non possent aliter facere. Tertii verò sunt qui seipsos castra-
uerunt propter regnum cœlorum. Et hi sponte sua castitatem seruant, & istis promittitur præmium re-
gni cœlorum. Sed quia hæc res nimium difficilis erat, noluit de illa præceptum dare: sed solùm adhorta-
tus est, dicẽs: qui potest capere, capiat: & hæc admonitio, vt apertissimum est, non præcepti vim habet,
sed solùm consilium indicat. Vnde Hieronymus in commentariis super Matthæum hæc Saluatoris ver- *Hieron.*
ba declarans, ait: Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis.
Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triumphet. Hæc Hieronymus, qui di-
cens esse vocem hortantis, apertè docet esse consilium, non præceptum. Sed multò apertius hanc senté- *Chrysost.*
tiam docet Chrysostomus homilia sexagesimatertia super Matthæum, vbi prędicta Christi verba inter-
pretans, hæc ait: Ita magis animat atque incendit, vel quia magnitudinem virtutis ostendit, vel quia in-
æstimabili misericordia sua noluit rem in necessitatem legis concludere. Et ad hæc, possibile id esse mõ-
strat, vt eligendi cupiditas crescere possit, sed si electionis opus id est, inquies, quomodo incipies, statim
dixit: Non omnes capiunt, sed quibus datum est. Vt singulare inesse certamen perdiscas, non vt forte da
tam necessitatem susciperis.

His enim datum est, qui spontè id eligunt: quod iden dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio esse
B opus: quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Hæc Chry-
sostomus, qui dicens Christum noluisse rem istam in necessitatem legis concludere, apertè satis declara-
uit illam non esse datam in præcepto, sed in consilio.

Sed quid moror quærendo interpretes verborum Christi, cùm Paulus clarissimè illa declaret, dicens
esse consilium & non præceptum. De virginibus, inquit ille, præceptum Domini non habeo, Consi- *1. Cor. 7.*
lium autem do. Quæ verba interpretans Hieronymus libro primo contra Iouinianum, ait: In propa-
tulo est, cur Apostolus dixerit: De virginibus præceptum Domini non habeo. Profectò quia præmise- *Hierony.*
rat Dominus. Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est: & qui potest capere capiat. Pro-
ponit Agonothethes præmium, inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauium, ostendit pu-
rissimum fontem, & clamitat. Qui sitit, veniat, & bibat. Qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis
nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille
vincet & satiabitur. Et ideo plus amat virgines Christus, quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat im-

peratum. Maiorisque gratiæ est, offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigeris. Hæc Hierony-
mus. Eandem interpretationem reddit prædictis Dei verbis Ambrosius in cōmentariis super Paulū, sic
Ambro. inquiens: Præceptum de virginibus negat se accepisse, quia non poterat author coniugii rem aduersam
nuptiis imperare, ne factum suum pristinum accusaret. Consilium autem, ait, do: non quod displiceat,
neque quod adulatione fucatum sit: quia ad hoc gratiam consecutus est, vt idoneus sit in dandis consi-
liis salutaribus. Hæc Ambrosius illo loco: Sed multò apertius omnia quæ ad præsentis disputationis sta-
tum pertinent, docet in libro de viduis, vbi prædicta Pauli verba interpretaus, hæc ait: Honorabile ita-
que coniugium, sed honorabilior integritas. Nam & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit:
& qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligen- C
dum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideo bene Apostolus dixit. De virginibus autem
præceptum Domini non habeo, Consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur: consilium
Matt. 19. amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est. vbi consilium, ibi gratia est. Et paucis interpositis subdit. Et
vt intelligas distantiam præcepti atque consilii, illum recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur, ne
homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est,
vbi est pœna peccati. At verò cùm se præcepta legis memorasset implesse, consilium ei datur vt vendat
omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Du-
plex nanque forma mandati est, vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in alia dicit: Non
Luc. 17. occides, vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse: vende omnia tua. Ergo hic liber est à præcepto, cuius
defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus, quod debui-
mus facere, fecimus. Hoc ergo non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia.
Matt. 19. Sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Non
enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dixit, sed quasi vtilis domino, qui commissa sibi
talenta quæsitis multiplicauit vsuris: mercedem fidei atque virtutis, bene sibi conscius, meritorumque
securus expectat. Et ideo ei cum cæteris dicitur: Vos qui secuti estis me in regeneratione, cùm sederit
filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & ipsi super duodecim sedes, iudicantes tribus Israël,
at verò illi, qui talenta seruauerit, etsi præmia, minora tamen pollicetur, dicens: Quia super pauca
fuisti fidelis, super multa te constituam. Fides igitur ex debito, misericordia in præmio. Qui bene D
credidit, vt ei credatur, emeruit. Qui bene contulit quoniam suum non quæsiuit, quòd cœleste est im-
petrauit. Ideo ergo præceptum non datur, consilium datur, præceptum enim castitatis est, consi-
lium integritatis. Sed non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim spadones
qui de matris vtero sic nati sunt in quibus naturæ necessitas, virtus non est castitatis. Et sunt spadones
qui seipsos castrauerunt, voluntate vtique, non necessitate, & sunt spadones qui facti sunt ab homi-
nibus. Et ideo magna in eis continentiæ gratia, quia voluntas facit, non infirmitas continentem.
Hactenus Ambrosius, quem tam prolixè citaui, quia discrimen inter præceptum & consilium mani-
festè declarat, & paupertatem & castitatem, quas Lutherani potissimum oderunt, consilia Euangeli-
August. ca esse, apertè demonstrat. Augustinus autem toties reddit testimonium pro distantia præcepti à con-
silio, vt nesciam quod cui proferam, aliqua tamen citare oportet, vt quadratum faciamus testimonio-
rum fundamentum ad stabiliendam firmamque faciendam veritatem. In libro primo de adulterinis
coniugiis ad Pollentium, capite decimo octauo interpretans prædicta verba Pauli: De Virginibus
præceptum Domini non habeo, consilium autem dò, hæc ait: Non vt hoc consilium alienum existime-
mus à Domino, cùm continuò sequatur & dicat, tanquam misericordiam consecutus à Deo, vt fidelis
essem. Secundum Deum ergo dat fidele consilium in eo spiritu de quo ait. Puto autem quod & ego spi-
ritum Dei habeam. Veruntamen aliud est Domini iubentis imperium, aliud conserui, secundum mise-
ricordiam charitatis, quę est illi à Domino inspirata atque donata, fidele consilium. Ibi aliud facere non
licet, hic autem licet: ita sanè vt ipsum licitum partim quidem expediat, partim verò non expediat. Ex- A
pedit tunc, quando non solùm per iustitiam, quæ coram Domino est, permittitur, sed etiam hominibus
nullum ex hoc impedimentum salutis infertur: velut cùm dat consilium non nubendi Apostolus virgi-
nibus: vnde præceptum domini se non habere testatur: licet aliud facere, id est nubere, & minus quàm
continentiæ, bonum tamen tenere nuptiarum. Ipsúmque licitum etiam expedit, quoniam inuerita & il-
licita futuram carnis infirmitatem sic excipit honestate nubendi, vt neminem impediat ad salutem:
quamuis magis expediret, magisque honestum esset, si virgo consilium quo præceptum eam non com-
pellit, arriperet. Tunc autē non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed vsus ipsius
potestatis, aliis affert impedimentum salutis. Hæc Augustinus. Ex his sanctissimorum quatuor virorum
testimoniis constat euidenter, Caluinum impudentissimè mentitum fuisse, quum temerariè asseruit,
omnes veteres vna voce clamasse, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò ob-
temperandum. Nam Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Chrysostomus, inter vetustos Ecclesiæ do-
ctores meritò recensentur: quoniam eorum quilibet ante mille & centum annos ab hoc seculo decessit.
Sed fortè à Caluino non censentur vetusti, quoniam fortè talem se putat, vt dicere possit: Antequam
hi omnes fierent, ego sum. Deinde, percontari vellem Caluinum, & Philippum Melanctonem, reli-
quósque omnes Lutheranos, vbinam sit illa libertas Euangelica, quam quotidie populo vendunt? aut
quomodo poterit verè dici libertas, si nullum est in Euangelio consilium, sed omnia sunt præcepta?
Dixit enim Christus, vt non resisteremus alicui nos offendenti: Si quis nos percusserit in vna maxilla
præberemus ei & alteram. Si quis in iudicio vellet nobiscum contendere & tollere tunicam, dimittere-
mus & pallium, & alia id genus nonnulla quæ in sermone in monte habito, & alibi expressit. Ad B
Matt. 5. quæ omnia, si essemus omnes ex præcepto obligati, non esset iugum Domini suaue, & onus eius le-
ue, sed

ne, sed esset onus non minus importabile, imò forte magis quàm legis Mosaicæ. Et ideo Augustinus in
expositione sermonis Domini in monte, multa ex illis dicit esse consilia, & non præcepta.

Aduersus hác hæresim non est opus amplius disputare, quoniam ea quæ contra illam obiecimus, illá
apertissimè conuincunt. Neque respondeo argumentis eorum qui illam asserunt, quoniam nihil pro
se asserunt, sed nudam hanc hæresim, & nulla prorsus ratione fulcitam nobis proponunt: Sed quia
consilia perinde ac præcepta verbo imperatiui modi à Christo dicta sunt, ideo fortè illi putarunt omnia
illa esse præcepta. Et certè multi ex viris Catholicis hac sola ratione ducti circa aliqua consilia balluci-
nati sunt, putantes illa esse præcepta. Vt igitur huic deceptionis occasioni aliqua ex parte occurrerem,
decreui regulas aliquas ostendere lectori, quibus ille possit cõsilia à præceptis distinguere. Prima regu-
la sumenda est ex consideratione duorũ præceptorum charitatis, quæ sunt dilectio Dei, & dilectio pro-
ximi, ex quibus duobus, vt Christus nos docuit, tota lex pendet, & prophetæ. Quicquid igitur necessa-
rium est ad seruandam dilectionem Dei aut proximi, id omne credendũ est, esse nobis præceptũ: Quo- *Matt.* 22.
niam plenitudo legis, vt Paulus ait, est dilectio. Quod autẽ ad augendã dilectionem Dei, aut proximi, *Rom.* 13.
est conueniens, & non necessarium ad illius conseruationẽ, id pro cõsilio tantum habetur. Secunda re-
gula sumitur ex præmio quod promittitur obedienti, & ex pœna infligenda transgressori. Nam trans-
C gressor damnandus est ad mortem temporalem, aut ęternam: clarissimè conuincitur inde, præceptum
esse illud ad mortale peccatum obligans. Quoniam nunquam Deus tam grauem pœnã minatur alicui,
nisi pro solo peccato mortali. Et hoc modo iudicamus omnia in decalogo contenta esse pręcepta: quia
omnia illa dixit Saluator esse necessaria ad ingressum vitæ æternæ. Hoc etiam modo iudicamus morta-
lia peccata esse contra illa opera carnis, de quibus Paulus ait.: quòd qui talia agunt, regnũ Dei non con- *Gal.* 5.
sequentur, quoniam nullus à regno Dei excluditur, nisi propter peccatũ mortale. Et inde euidenter col-
ligitur, abstinentiam ab omnibus illis esse in præcepto. Si autem obedienti promittitur pręmium, &
nulla pœna transgressori designatur, iustè credere possumus illud esse consilium & nõ pręceptum. Hoc
modo intelligimus virginitatem esse consilium: quia illi promittitur regnum cœlorum à Christo, dicẽ-
te: Sunt Eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Quod si posthabita virginitate nuptias
elegerit, nulla propter hoc illi à Deo infligitur pœna: Paulo testante, qui ait: Si nupserit virgo, non pec- *Matt.* 19.
cat. Eodem modo cognoscimus paupertatem Euangelicam, esse tantùm in cõsilio, & non in pręcepto: 1. *Cor.* 7.
quia diuitiarum possessori nulla propter hoc pœna assignatur: & illas renuntianti pręmium promitti-
tur à Deo. Per hanc eandem regulam cognoscimus, ieiunium nunquam in Euãgelio datum esse à Chri-
sto in præcepto, sed solùm in consilio, quia nunquam minatus est Christus mortem, aut aliam similem
pœnam non ieiunãti, & promisit præmium ieiunanti propter solùm Deum quum dixit: Pater tuus qui *Matt.* 19.
videt in abscondito reddet tibi. Tertia regula non huic soli negotio, sed omnibus quæ ad fidem, aut
mores spectant, accommodari potest, & est totius Ecclesiæ consensus, vt illa pro pręceptis babeamus, *Matt.* 6.
D quę ab Ecclesia Catholica fuerunt semper pro pręceptis habita, & illa tanquam consilia, existimemus,
quæ concors sacrorum omnium doctorum consensus, semper iudicauit esse consilia, & non pręcepta.
Nam cùm Ecclesia, vt Paulus ait, sit columna & firmamentum veritatis, & Christus cum illa sit vs-
que ad consummationem seculi, consequens est, vt in iis quæ ad salutem sunt necessaria, illa errare 1. *Tim.* 3.
non possit.

Tertia hęresis asserit, nihil esse bonum & Deo gratum nisi quod est ab illo mandatum atque præce-
ptum. Huius hęresis autores & primi inuentores sunt etiam Lutherani, neque tamen inuenire il-
lam potui in aliquo ex operibus Lutheri, quę vidi. Ioãnes Spangebergus ex Lutheranorũ familia, in sua
Margarita Theologiæ, titulo de consiliis, de paupertate loquens, proponit sibi quęstionem, illique re-
sponder, hęc dicens: Quotuplex est desertio facultatum? Duplex. Altera fit nostra electione sine man- *Ioannes*
dato Dei Matt. 15. Frustra me colunt mandatis hominum. Altera est quę habet mandatũ Dei & voca- *Spange-*
tionem, vt quum tyranni cogunt aut facultates amittere, aut ab Euangelio discedere, aut deficere. Hãc *bergus.*
laudat Christus. Qui reliquerit, inquit, agrum, domum, & cętera propter Euangelium, hoc est, propter
confessionem Euangelii, centuplum recipiet. Hęc ille. Martinus Butzerus vnus ex pręcipuis ducibus
Lutheranorum, in Apologia confessionis Augustanę firmiter asserit, nullum opus nostrum esse Deo *Mar.* 10.
gratum, nisi fuerit primò à Deo pręceptum, & Erasmum Roterodamum hanc eandem sententiam
docuisse ait: Ego tamen vt verum fatear, id in Erasmo non legi, neque hanc Butzeri apologiam vidi,
& ideo verba illius in hunc locum citare non potui: sed legi Apologiam Alberti Pighii aduersus But-
zerũ, vbi ille refert Butzerũ hoc asseruisse, & propter hanc causam, & multas alias in illa Apologia con-
A tra eundem Butzerum pugnat. Hæc hæresis deducitur ex proximè præcedenti hæresi, quæ dicit nul-
lum esse in lege diuina consilium, sed omnia esse præcepta. Si nullum est consilium, vt illi dicunt,
ergo omne bonum est præceptum: quia nullum est bonum Deo gratum, quod ille nobis aut in præce-
pto, aut in consilio nõ ostenderit. Consequens est igitur, vt relegato consilio, omnia bona Deo accepta
contineantur sub præcepto. Hoc ideo hic declarare volui, vt intelligat lector contra hanc etiam hære-
sim pugnare illa omnino, quæ contra proximè præcedentem hæresim obiecimus, nam destructo fun-
damento, necessariò corruet huius hæresis structura, quæ illi innititur. Si constat esse aliqua in Euange-
lio consilia, quæ non sunt præcepta, constabit etiam multa opera humana esse bona & Deo accepta,
quæ tamen Deus non præcepit: quoniam quæ Deus consulit, necessariò fateri oportet illa esse bona.
Verùm etsi illa quæ in præcedenti hæresi diximus, satis sint ad præsentis hæresis expugnationem, ali-
qua tamen illis nunc addere oportet, quæ propius & specialius contra illam pugnent, & per se sola cõ-
uincunt. Primum ergo in acie constituo Abel iustum, cuius oblationem Deo placuisse, sacra testatur *Gen.* 4.
scriptura, hanc tamen illi fuisse præceptam, verbum Dei non dicit. Noë vir iustus transacta iam inun- *Ibidem* 8.

datione diluuii exiccatáque aliquantulum terra, egressus arcam, ædificauit altare Domino, & tollens de
cunctis pecoribus & volucribus mundis obtulit holocausta super altare. De qua re nullum illi fuerat da-
Num.25. tum à Deo præceptum, & tamen oblationem illam fuisse Deo gratam, sacra scriptura testatur, hæc di-
cens: Odoratúsque est Dominus odorem suauitatis. Quibus verbis non solùm gratam, sed quod ma-
gis est, suauem esse dixit. Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, absque vllo Dei præcepto inter-
fecit virum Israëlitem coëuntem cum muliere Madianitide. Hæc tamen istorum occisio quantum pla-
cuerit Deo, verba ipsa quæ propter hoc facinus in fauorem Phinees, & ad præmium illius, dixit Domi-
nus ad Moysen, apertè ostēdunt: Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, inquit Deus, auertit iram
meam à filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, & non ipse delerem filios Israel in zelo B
meo. Idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum
Hier.35. sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Manifesta est
etiam Rachabetarum religio, qui sine Dei præcepto vinum non bibebant, & in multis aliis austeram
vitam agebant, quam illis Ionadab eorum pater præcepto iniunxerat. Hæc tamen illorum obedientia,
ad quam ex præcepto diuino minimè tenebantur, valde grata fuit Deo, vt apertè sacra scriptura testa-
Dan.10. tur. Daniel propheta nullum prorsus suscepit à Deo ieiunādi præceptum, & tamen per illud sic placuit
Deo, vt ab eo die quo se affligere cœpit, Deus exaudierit orationem eius. Iratus erat Deus contra Nini-
uitas, sed illi in sacco, cinere & ieiuniis se humiliantes placauerunt illum, quod per opera illa facere nō
potuissent, iuxta Butzeri doctrinam: quia opera illa non fuerunt illis à Deo præcepta, scriptura tamen
dicit, Deum vidisse opera eorum, quia conuersi sunt à via sua mala, & misertum esse super malitia quam
locutus fuerat, vt faceret eis. Quid dicam de Ioanne Baptista? Nónne hic laudatus est à Christo propter-
Ioann.3. eà quod asperis vestiebatur? Hæc tamen asperitas vestium nunquam fuit illi à Deo præcepta.
Mat. 11. Multos etiam sanctos laudat Paulus, propter eà quòd circuierunt in melotis, & pellibus caprinis, e-
Heb. 11. gentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus &
speluncis, & in cauernis terræ. Et hos omnes dicit accepturos esse repromissionis consummationem
propter opera illa, quæ à Deo non sunt præcepta. Sed hæc omnia omissa faciamus, & veniamus ad
paupertatem de qua bonus ille Spangebergus dixit non esse Deo gratam, quando fit nostra electione
sine mandato Dei. Petrus Apostolus, & reliqui condiscipuli fuerunt pauperes propria electione sine
Matt.4. mandato Dei. Nam etsi postea dixit, Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus
esse discipulus: tamen quum primò illi ad scholam Christi venerunt, nihil tale illis fuit dictum: sed abs- C
que vllo Christi mandato relictis omnibus, secuti sunt illum. Hæc autem desertio facultatum quantum
Deo fuerit grata, ipsemet declarauit, quum interroganti Petro quod præmium habituri essent ipse &
Ibidē. 19. sui condiscipuli, propterea quod reliquissent omnia, respondit: Amen amen dico vobis, quòd vos
qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis &
vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fra-
tres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, cen-
Act. 3. tuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Deinde post asceonionem Christi in cœlum, vt Apo-
stolica historia refert, omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessio-
nes & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Hanc suarum facul-
tatum desertionem Deus illis non præcepit, neque illos tyrannus aliquis ad illam sumendam coëgit:
illam tamen fuisse Deo gratam, scriptura ipsa testatur, quæ propter desertionem illam laudat eos, quod
non fuisset, nisi res illa Deo placuisset. Accedit adhæc omnia, quod Christus Redemptor noster, pau-
per fuit quatenus homo est: & hanc paupertatem ille propria electione sumpsit, & non aliquo patris
mandato aut tyranno aliquo cogente. Absurdum autem & nimis impium esset, si quis dicere auderet,
illam Christi paupertatem non fuisse Deo gratam, propterea quod non fuit illi à Deo patre precepta:
2.Cor.8. quoniam vsque adeò per illam meruit, vt nos diuites essemus. Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu
Christi, inquit Paulus, quoniam propter nos egenus factus est, cùm esset diues: vt illius inopia nos diui-
tes essemus. Aduersus hanc hæresim Butzeri neminem vidi, qui ex professo scriberet, nisi solùm Alber-
August. tum Pighium, qui in præfata Apologia pauca quędam dixit: Sed ante illum Augustinus diuino, vt cre- D
do, spiritu afflatus, & hanc præuidens hæresim, aliqua non parui momenti contra illam scripsit libro
primo de adulterinis coniugiis, capite 14. vbi hæc ait: Multa sunt autem facienda non iubente lege, sed
libera charitate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cùm liceret nobis non impendere, tamen cau-
sa dilectionis impendimus. Vnde prior ipse Dominus cum se tributum non debere monstrasset, soluit
1.Cor.9. tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulębat. Iam verò Apo-
stolus quemadmodum ista commendet, eius verba testantur, vbi dicit: Cùm enim liber sim ex omni-
bus, omnium seruum me feci, vt plures lucrifacerem.

Cùm Paulus superius dixisset, Nunquid non habemus potestatem manducādi & bibendi? Nunquid
non habemus sororem mulierem circunducendi, sicut & cæteri Apostoli & fratres Domini & Cephas?
An ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis vnquam?
Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non per-
cipit? Et paulò pòst: Si alii, inquit, potestatis vestræ participant, non magis nos? Sed nos sumus vsi
hac potestate, sed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus Euangelio Christi. Deinde post
pauca: Quæ ergo, inquit, mihi merces erit? Vt euangelizans sine sumptu ponam Euangelium, vt non
1.Cor.6. abutar potestate mea in Euangelio. Continuóque subiungit quod paulò antè commemoraui. Cùm e-
nim liber sim ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem. Item alio loco de quibus-
dam quæ ad escam pertinēt: Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed ego sub nullius redigar potestate, Esca

ventri, & venter escis, Deus autē & hunc & has euacuabit. Item alibi de hoc ipso, Omnia licita sunt, sed
A non omnia expediunt. Omnia licita sunt, sed non omnia ædificant: Nemo quod suum est quærat, sed id 1.Cor. 10.
quod alterius est. Atque vt ostenderet vnde loqueretur. Omne, inquit, quod in macello venit, mandu-
cate nihil interrogantes propter conscientiam. Et tamen alibi dicit: Non manducabo carnes in æternū,
ne fratrem meum scandalizem. Itemque alibi: Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per 1.Cor. 8.
offensionem manducat. Quid est, omnia licita sunt? ipsum est, quod malum est homini qui per offensio- Rom. 4.
nem manducat. Ita ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo pręcepto Domini prohibentur, sicut expedit
potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt quę amplius erogantur sau-
cio, qui curandus ad stabulum, Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideo dicuntur non à Do- Luc. 10.
mino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quanto magis
ostenduntur indebita. Hactenus Augustinus, quem ideo tam prolixè citaui, quia tot & tam aperta con-
tra hanc hæresim dicit, vt videatur ex professo contra illam disputare. Non enim solùm dicit, opera sine
Dei præcepto facta posse esse bona & Deo grata, sed aliquando esse meliora, & Deo magis accepta, quā
alia quæ ex præcepto illius fiunt. Et idem etiam dixerunt Hieronymus & Ambrosius in aliis suis testi-
moniis, quæ nos in præcedenti hæresi citauimus.

QVarta hæresis ad hanc materiam præceptorum spectans, etiam est à Luthero inuenta. Dicit enim
Deum præcepisse nobis ea quæ impossibilia sunt vt à nobis seruentur: & dat exemplum de duo- Lutherus
B bus præceptis decalogi, videlicet de præcepto dilectionis Dei, & de præcepto, Non concupisces. Hæc
enim duo dicit non posse in hac vita seruari: & causam huius impossibilitatis reddit in præcepto dile-
ctionis, quia necesse est, vt in hac vita existentes aliqua præter Deum amemus: quod quum facimus,
Deus iam (vt ipse ait) non ex toto corde amamus. Quapropter colligit non esse possibile Deum in hac
vita ex toto corde diligere: quod tamen (vt ille ait) nobis in primo præcepto mandatum est. De impos-
sibilitate verò obseruationis alterius præcepti, videlicet: Non concupisces, talem assignat causam, quòd
dicit concupiscentiam quæ in baptizato relinquitur, esse peccatum propriè dictum, & transgressionem
huius præcepti: Non concupisces. Et quia caro tali concupiscentia infecta ad omne opus liberi arbitrii
concurrit, inde esse ait quòd omne opus humanum peccatum efficitur. Verùm hoc vltimum superius in
titulo de operibus ostendimus esse falsum. Illo enim loco ex sacra scriptura docuimus contra hunc eun
dem Lutherum, non omne opus humanum esse peccatum. Nunc ergo superest vt ostendamus obserua-
tionem omnium præceptorum Dei esse nobis possibilem cum ipsius Dei adiutorio, quod tamen ipse pa
ratus est semper nobis pręstare, si nos eo vti volumus. Postquam Dominus pręcepta dederat filiis Israel,
ostendere voluit omnia, quæ illis præceperat, esse possibilia, ne fortè cùm ea in posterum omisissent, cau
sarentur ea fuisse impossibilia. Sic enim in Deuteronomio dicitur: Mandatum hoc quod ego præcipio Deut. 15.
tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, neque in cœlo situm, vt possis dicere: Quis nostrùm
valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? Neque trans
mare positum, vt causeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre,
vt possimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde
tuo vt facias illum. Hæc ibi. Quibus verbis nihil poterat expressius dici vt ostenderet obseruationem
C mandatorum Dei esse possibilem, præsertim quod in proximè pręcedentibus verbis sermonem fecerat
de præcepto dilectionis Dei ex toto corde, & in sequentibus verbis iterum idem præceptum replicat:
ex quo colligitur apertè illud præceptum esse nobis possibile, cum Dei adiutorio, quod ille paratus est
nobis præstare: & esse illud de quo specialiter dicit: Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non
supra te est. Præterea Dominus apud Matthæum ait: Iugum meum suaue est & onus meum leue. Præ- Matt. 11.
cepta sua Dominus appellat iugum & onus, & hæc dicit esse leuia: non sunt ergo impossibilia, vt ait Lu
therus. Nam si impossibile esset illa seruare, non iam leuia, sed grauissima essent dicenda. Rursum, bea-
tus Ioannes in sua prima Canonica epistola de mandatis Dei, dicit: Mandata eius grauia non sunt. Ecce 1.Ioan. 5.
Ioannes dicit mandata Dei non esse grauia, & Lutherus non veretur dicere illa esse impossibilia. Nihil
enim grauius esse potest alicui, quàm id quod nullo modo potest seruare. Si ergo mandata Dei grauia
non sunt, oportet vt impossibilia non sint. Deinde maxima est dementia, dicere deum præcepisse im-
possibile, quoniam tunc deus iniustè ageret. Lege enim naturali docemur neminem obligari ad impos- August.
sibile. Tritissimum est illud Augustini: Nemo peccat in eo quod vitare non potest. Et in quodam ser-
mone ait: Dominus seruum pigrum non damnaret, si ea quæ fieri nullo modo poterant, imperaret. Et Ambro.
beatus Ambrosius libro primo de Iacob & vita beata, capite tertio: Nemo tenetur ad culpam, nisi vo-
luntate propria deflexerit. Beatus Basilius in regula monachorum, capite octogesimotertio, de dilectio- Basilius.
ne inimicorum loquens, ait: Nunquam autem præciperet hoc iustus & clemens Deus, nisi vtique etiam Hierony.
possibilitatem nobis donasset. Hæc ille. Et Hieronymus ad Damasum ait: Execramur etiam eorum blas
phemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini præceptum esse, & mandata non à singulis posse ser-
uari. Hoc idem testatur Chrysostomus, dicens: Possibile est enim Dei iussa perficere, si modo velimus Chrysost.
omnem naturæ trepidationem alacriter superare: nihilque impossibile eorum quæ à Christo homini-
bus imperantur. Hæc Chrysostomus. Præterire hîc non oportet quod Lutherus sibi ipsi non cōstat, quia
D hoc vitio sæpissimè laborat. Cùm enim de peccatorum confessione loquitur, dicit non oportere confi-
teri venialia, sed nec etiam omnia mortalia: quia impossibile est omnia mortalia cognoscere: ad impos-
sibile autem, vt ibidem ait, nemo obligatur. Volens etiam probare Petrum Apostolum non fuisse cæte-
ris omnibus à deo prælatum, sic argumentatur: Primatus iste ne vna quidem hora impletus est vnquam.
Impossibile autem fuisset eum non impleri, si vel præceptus vel promissus fuisset. Et paulò post: Et om-
nia quæ deus præcepit, sunt ab aliquibus saltem impleta.

Hæc Lutherus. Quæ omnia cum præsenti doctrina velut ea diametro pugnant. Sed iam opus est vt examinemus an illa duo præcepta decalogi, quæ ab eo in exemplum eius assertionis euique proposita sunt, rectè ab illo intelligantur. De præcepto dilectionis Dei constat Lutherum malè sentire, quoniam non sic præcipitur nobis vt Deum ea toto corde diligamus, quod nihil præter Deum diligamus, aut quod omnes vires nostræ voluntatis tali dilectioni applicemus: sed sic iubemur diligere Deum, vt nihil repugnans præceptis Dei amemus. Quapropter ille dicendus est diligere Deum ea toto corde, qui deum diligens, reliqua omnia mandata eius seruat. Hoc autem expressè idem Dominus nos docuit, qui dilectio-
Ioan. 3. nem suam nobis commendans, nihil aliud videtur à nobis exigere, quàm suorum mandatorum obseruationem. Sic enim ait: Si quis diligit me, sermones meos seruabit. Quæ verba exponens beatus Gregorius homilia trigesima, sic ait: Verè enim diligimus, si ad mandata eius à nostris nos voluptatibus coar-
1. Ioan. 5. ctamus. Ecce qualiter testimonio Gregorii ea mandatorum Dei obseruatione colligitur perfecta Dei dilectio, ita vt ille dicatur implesse præceptum de dilectione Dei, qui reliqua Dei mādata seruauit. Præterea, beatus Ioannes in sua prima Canonica ait: Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. In A
Roma. 13. hoc ergo charitas custoditur, in quo mandata eius seruamus. Rursum, beatus Paulus dicit totam legem in vno mādato impleri, in hoc videlicet: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Qui ergo verè & prout debet, proximum diligit, is totam legem impleuit. At cùm Dominus præcepit nobis proximum diligere, ad opera nos misit, monés per hoc non tam in affectu quàm in operibus esse implendum præceptum
Matt. 5. de dilectione proximi. Cùm enim iussisset diligere inimicos nostros, continuò subiunxit, dicens: Benefacite his qui oderunt vos. Præceptum ergo de dilectione proximi implemus diligentes proximos no-
Matt. 7. stros sicut nosipsos, cùm præceptum illud legis naturæ seruamus: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, hæc & facite illis. Nec tamen hæc omnia sic intelligenda sunt, vt charitatis præceptum quis putet impleri per operum exercitium sine vlla actuali dilectione. Nam & hæc potissimum requiritur, quo-
2. Tim. 3. niam inter multa hominum mala quæ Apostolus enumerat in secunda epistola ad Timotheum, hoc quoque addit: Sine affectione. Oportet ergo affici Deo: & si eum hoc reliqua omnia illius mandata quispiam seruauerit, ille dicendus est diligere Deum ex toto corde iuxta illum modum, secundum quem dilectio Dei nobis in hac vita præcipitur. Nam dilectio Dei ad quam producendam anima omnes adhibet vires suas, & omnem admouet conatum suum, talis, inquam, non potest in hac vita haberi: nec illa nobis in hac vita præcipitur, sed illa est quæ expectatur in præmium. Beatus Paulus de cognitione Dei lo-
1. Cor. 13. quens, ait: Nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut & cognitus sum. Sicut ergo ille de cognitione ait, idem sentire oportet de dilectione quæ sequitur cognitionem, vt videlicet hic diligamus ea parte, & in posterum diligere speremus ex toto. Hæc autem interpretatio præcepti de dilectione Dei probatur B
Bernar. testimonio beati Bernardi, qui sermone quinquagesimo super Cantica, ita ait: Est charitas in actu, est & affectu. Et de illa quidem quæ operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatúmque formatum. Nam in affectu quis ita habeat vt mandatur? Ergo illa mandatur ad meritum, ista in præmium datur. Cuius initium quidem profectúmque vitam quoque præsentem experiri diuina posse gratia non nega-
August. mus, sed planè consummationem defendimus futuræ fœlicitati. Hęc Bernardus. Et beatus Augustinus libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium, capite septimo eandem docet sententiam, sic dicens: Sapientiam quoque & cognitionem Dei tunc perfici in nobis, & in domino tantam exultationem, vt ea sit plena & vera securitas, quis negabit, nisi tam auersus sit à vero, vt ob hoc ad eam peruenire non possit? Verùm hæc non erunt in præceptis, sed in eorum quæ hic obseruanda sunt præmio præceptorum. Et paucis interpositis, addit: Hic ergo præceptum est, vt nō peccemus: ibi præmium non posse peccare. Hic præceptum est, vt desideriis peccati non obediamus: ibi præmium, vt desideria peccati non habeamus. Hic præceptum est: Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti ali-
1. Cor. 13. quando sapite: Ibi præmium est plena sapiētia, & perfecta cognitio. Videmus enim nunc per speculum in ænigmate, ait Apostolus, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Hic præceptum est: Exultate Deo adiutori nostro: & Exultate iusti in Domino: ibi præmium est, exultare perfecto & ineffabili gaudio. Hæc Augustinus, qui multa alia illo loco dicit, quo docet in hac misera vita non esse præceptam nobis iustitiæ perfectionem, sed illam expectari in pręmio. Ex quibus apertè satis colligitur Lutherum malè intellexisse pręceptum de dilectione Dei. Deinde si præceptum illud esset vt Lutherus docet, intelligendum, nullus inueniretur, imò nec inueniri posset, qui illud in hac vita seruauerit. At multi sunt de quibus scriptura sacra testatur illos aut dilexisse C
1. Reg. 14. Deum, aut quęsiuisse illum, aut seruisse illi in toto corde suo. Nam de Dauid Deus ad Hieroboam loquens, ait: Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & ambulauit post me in toto corde suo. Ecce Dauid ambulauit post Deum in toto corde suo, & custodiuit mandata Dei, & tamē Dauid fomitem carnis habebat, qui, vt in cæteris omnibus contingit hominibus, voluntati retinebatur. Conuincitur ergo ex hoc loco nec concupiscentiam carnis esse peccatum contra Dei præceptum, nec etiam illam obstare quo minus quid diligat Deum ex toto corde, prout à nobis in hac vita diligi man-
Psal. 118. dabatur. Et idem Dauid non veretur ad Deum dicere: In toto corde meo exquisiui te. Et iterum: Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo. Et rursum: In toto corde scrutabor mandata tua. Et iterum: Ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquam odio habui. Si ad omnia mandata dirigitur Dauid, ergo ad mandatum de dilectione Dei. Et ad aliud: Non concupisces, oportet certè alterum istorum fateri, aut quòd illa non sunt mandata prout Lutherus illa interpretatur: aut quod Dauid
4. Reg. 20 non ad omnia mandata fuerit directus. At Dauid testatur se ad omnia Dei mandata fuisse directum: non sunt ergo illa dei mandata intelligenda prout Lutherus illa interpretatur. Hoc idem etiam se fecisse testatur Ezechias rex cùm dominum deum orat, dicens: Obsecro domine, memento quomodo ambu-

D ambulauerim in conspectu tuo in veritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Num fortè iste non habebat fomitem resistentem? Habebat certè. Qualiter ergo ambulare potuit coram Deo in corde perfecto, si talis dilectio Dei, qualem Lutherus docet, à nobis in hac vita exigitur, aut si concupiscentia carnis est peccatum contra Dei præceptum? Præterea in Deuteronomio dicitur: Inuenies Deum, si tamen toto corde & tota tribulatione animæ tuæ quæsieris eum. Percontemur ergo Lutherum an aliquis vnquam Deum inuenerit? Si abnuit, obstat illud quod dicit sponsa in Canticis: Inueni quem diligit anima mea. *Cant. 3.* Et de illis qui in regno Iuda fuerunt tempore regis Asa, dicitur: In omni enim corde suo iurauerunt, & in tota voluntate quæsierunt eum, & inuenerunt. *2. Par. 15.* Si autē fatetur, vt oportet, omnem istum inuenire Deum, necesse est etiam vt fateatur omnem talem quæsiisse Deum in toto corde suo: alioqui non inuenisset Deum: quia vt hoc peragere possit, talis exigitur ab illo diligentia, vt videlicet Deum toto corde suo quærat. Ex his ergo omnibus apertissimè cōuincitur præceptū de dilectione Dei non esse intelligendum, vt Lutherus illud interpretatur, sed iuxta illam interpretationem est premium quod expectamus, & non præceptum quod mandatur. Hoc autem apertissimè colligitur ex quarto libro Regum, quo loco de Iehu rege ita dicitur: Porrò Iehu non custodiuit vt ambularet in lege Domini Dei Israël in toto corde suo. *4. Reg. 11* Et huius rei causam subdens, ait: Non enim recessit à peccatis Hieroboam qui peccare fecit Israël. Quia enim vnum aut alterum mandatum trāsgressus est, dictus est non ambulasse in toto corde. Vnde conuincitur eum ambulare in toto corde, qui omnia mandata

A implet. De alio præcepto, videlicet: Non concupisces, etiam patet Lutherum errasse. Ex prędictis namque satia constat per illud non prohiberi carnis concupiscentiam, quoniam cum talis concupiscētia in omnibus hominibus, præter Christum & fortè virginem eius matrē, reperta fuerit, nullus esset qui tale seruasset præceptum. At Dauid custodiuit omnia mandata Domini, ergo & hoc mādatum. Non autē custodisset illud si carnis concupiscentia fuisset per illud prohibita. Conuincimus ergo vt per illud pręceptum non prohibeatur concupiscentia carnis, sed interior voluntatis affectus. Ad quod clarius ostendendum aliqua proferam sacrorum virorum testimonia. Sed antequàm illa in medium producam, hoc vnum admonere decreui, videlicet, hanc dictionem peccatum, æquiuocam esse in sacris literis. Aliquando enim capitur pro hostia quæ offertur pro peccato. Sic capitur à Paulo Apostolo in secunda epistola ad Corinthios, cùm ait: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ac si diceret: *2. Cor. 5.* Christum, qui etiam vt homo nullā admiserat culpam, pater cœlestis eum pro nobis mortem subire fecit: qua morte pro nostris peccatis suscepta, factus est ipse Christus peccatum, hoc est hostia pro peccato. Sed ab hac peccati significatione nunquam aliquis dicitur peccator. Et ita Paulus de Christo loquens, non dixit quòd pater fecerit eum peccatorem, sed quòd fecit eum peccatum. Aliquādo etiam vocatur peccatum, causa alliciens aut impellens ad peccatum, vel pœna peccati: & hoc modo appellauit Paulus peccatum, cùm dixit: Si autem quod nolo malum hoc facio, iam non ego operor illud, sed *Rom. 7.*

B quod habitat in me peccatum. Peccatum hoc loco Paulus vocat carnis concupiescentiam, quia semper ad malum impellit, vel quia in pœnam primi peccati data est. Hoc autem patet ex sequentibus. Nam postquam dixerat peccatum quod in illo habitat, operari malum, statim subiunxit: Scio enim quòd nō quod habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Et ab hac peccati significatione nullus vnquam dicitur peccator. Vnde beatus Augustinus in commētariis super epistolam ad Galatas, ait: Aliud est peccatum habere, & aliud peccare. Alio modo sumitur hæc vox peccatum pro culpa, & Dei offensa, quam voluntas nostra transgrediendo Dei præceptum committit, & propter quam voluntas sic peccans rea efficitur alicuius pœnę infligendæ. Et hæc est solennissima illius vocis significatio, qua etiam frequentius sacræ literæ vtuntur. Et ab hac sola peccati significatione dicitur aliquis peccator. De hac ergo peccati significatione loquentes, dicimus concupiscentiam carnis aut fomitem non esse peccatum, & per consequens, non esse prohibitam per præceptum illud: Non concupisces. Richardus de sancto Victore libro secundo de Emanuele, capite vltimo, ostendens excellentiam beatæ virginis Mariæ super omnes alios sanctos, ait: Cæteris sanctis in commune præcipitur, vt in mortali eorum corpore peccatum non regnet: soli isti singulariter datur, vt mortale corpus eius peccatum non inhabitet. Non regnet (inquit Apostolus) peccatum in vestro mortali corpore. *Roma. 6.* Ecce præcipit vt non regnet, sed nunquid vt non inhabitet? Attende super hoc quid alibi dicat: Si enim quod nolo malum id ago, iam ego non operor illud, sed quod habitat in me peccatum. *Rom. 7.* Hæc Richardus. In quibus verbis id aduertendum est quod ait esse nobis præceptum vt peccatum non regnet in nostro mortali corpore: non autem esse præceptum, vt peccatum non inhabitet. Ex quo patet concupiscentiam carnis non esse interdictam, quoniam hæc est peccatum illud quod habitat in corpore nostro. Beatus Augustinus hanc sen-

C tentiam sæpissimè docet, videlicet in primo libro de Ciuitate Dei, cap. 24. & libro. 14. cap. 10. sed expressius & diffusius in libro. 1. ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 13. *August.* Sic enim ibidem ait: Dicunt etiam baptisma non dare omnem indulgentiam peccatorum, neque auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorū radices in mala carne teneantur. Quis hoc cum Pelagianis nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptisma dare omnium indulgentiam peccatorū, & auferre crimina, non radere nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant resecanda peccata. Nam & istam similitudinem comperi suæ illos adhibere calumniæ, tanquam nos hoc sentiamus atque dicamus. Sed de ista cōcupiscentia carnis falli eos credo vel fallere, cū qua necesse est vt etiam baptisatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente cōfligat. Sed hæc etiam si vocatur peccatum non vtique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut scriptura, manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt quæ secundū carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur: quæ transacta etiam

reos tenent si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanquã
tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Hæc Augustinus, qui multò plura illo loco pro hac
re dicit. Et libro primo de nuptijs & concupiscentijs ad Valerium per multa capita hanc eãdem docet
sententiam. Quæ omnia curioso lectori legenda committo, satis illi me fecisse existimans, cùm osten-
derim locum, vbi quæ voluerit, reperire valeat. Præter hæc omnia sanctorum virorum testimonia, ex-
Cõcilium Tridentinum. tat etiam contra hanc impiam & blasphemam Lutheri sententiam aperta Ecclesiæ definitio. Nam cõ- D
cilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum, sessione quinta, capite quinto hanc particularem Lu
theri de concupiscentia sententiam damnauit, sic dicens: Hanc concupiscentiam, quam aliquando A-
postolus peccatum appellat, sancta synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse pec
catum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit: sed quia ex peccato est, & ad peccatum
inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit. Deinde idem Cõcilium sessione sexta, capite
vndecimo, doctrinam asserentem præcepta Dei esse impossibilia, damnauit, hæc dicens: nemo temera-
ria illa, & à patribus sub anathemathe prohibita voce vti debet, Dei pręcepta homini iustificato, ad ob-
seruandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod pos
sis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis. Cuius mandata grauia non sunt. Cuius iugum suaue
est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipsemet testa-
tur, seruant sermones eius: quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. Et post datam hanc do-
ctrinam, ne quis temerè contra illam aliquid dicere auderet, canonem latæ sententiæ adiecit, qui inter
multos alios in illa sessione æditos, decimo octauo loco constitutus, hæc verba continet. Si quis dixerit,
Dei præcepta, homini etiam iustificato & sub gratia constituto esse ad obseruandum impossibilia, ana-
thema sit. Hactenus Concilium Tridentinum. Aduersus hanc hæresim iuxta vtráque illius partem scri
psit largissimè Iacobus Latomus in eo opere quod fecit pro defensione determinationis Louaniensis
contra Lutherum. Ioannes Roffensis episcopus scripsit disertissimè, vt solet, contra huius hæresis par-
tem secundam, eam videlicet quę est de concupiscentia, in articulo secundo illius operis quod fecit cõ-
tra 41. Lutheri articulos à Leone 10. prius damnatos.

PRÆDESTINATIO.

Sigibertus monachus in suis chronicis refert, sub Honorio Imperatore & Zoximo papa A
fuisse quandam hæresim ortam, quæ docebat piè viuentibus non prodesse bonorum
operum laborem, si à Deo ad mortem ordinati fuissent: & impijs peccatoribus non obe-
sse quecunque scelera & flagitia ab illis commissa, si Deus illos ad vitã æternam præde-
stinasset. Huius hęresis autores Sigibertus ait vocari prędestinatos, nomenà sua doct-
Predestinati. rina suscipientes. Quis autem fuerit huius hęresis princeps, Sigibertus subticuit, nec
ego apud aliquem alium reperi, quoniam nullus ex his qui de hæresibus scripserunt, huius hæresis me-
minit, præter Bernardum de Luxẽburgo in suo catalogo hæreticorũ, qui nihil aliud dicit quàm idquod
in chronicis Sigiberti inuenit. Hunc errorẽ ferè per mille annos iam sepultũ suscitauit ab inferis Ioãnes
Ioannes Huß. Huss Bohemus, dicens eum, qui à Deo prædestinatus est ad vitã, etiam si mala opera agat, nunquã posse
esse mẽbrum diaboli: & illũ qui est à Deo ordinatus ad mortẽ, quãtumcũque bene viuat, nunquã posse
esse membrum Dei. Hanc pestilentissimam hæresim anno millesimo quingentesimo tricesimo quarto,
amplexati sunt aliqui vulgares & idiotę homines in Hollandia & phrygia, dicẽtes nulli homini bonum
opus prodesse, aut malum obesse, sed omnia pendère ex sola prædestinatione & pręsciẽtia diuina. Quæ
doctrina iustos viros à bonorum operum exercitio auocat, & peccatores ad quæcunque scelera perpe-
tranda impellit. Scripturæ ergo sacræ testimoniis apertissimis huius) falsitatem ostendamus, ne ex hac
doctrina ãsam malè agẽdi peccatores accipiant. Nullus dubitat Cain fuisse dãnatum, qui de misericor-
Genes. 4. dia diuina desperauit, dicẽs: Maior est iniquitas mea, quã vt veniã merear. At cùm Dominus ad munera
eius non respexisset, & ob hoc Cain esset iratus, concidissetque vultus eius, dixit illi Dominus: Qua-
Ibidem. re iratus es? & cur concidit facies tua? Nónne si bene egeris, recipies? Ecce Deus promittit homini
præscito præmium bonorum, si ea voluerit agere: & non verentur hæretici potentiam bene operan-
di auferre ab illis qui à Deo ad mortem ordinati sunt. Deus enim neque sua prædestinatione, sic neces- B
sitate prædestinatos ad bonum, vt malè agere & perire nequeant: neque ad gehennam ordinatos sic
cogit, vt bene agere & vitam promereri non valeant. Nam (vt verbis Augustini vtar) nouit Deus mu-
tare sententiam, si homo cœperit mutare vitam. Vnde ipsemet Deus per Hieremiam Prophetam lo-
quitur, dicens: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam &
Hiere. 18. ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Præterea, certum est Dauid regem fuisse à
Deo ad vitam æternam prædestinatum, & tamen cùm propter adulterium ab eo commissum accessis-
set ad illum Nathan Propheta proponens regi parabolam de homine diuite accipiente ouiculam à pau
pere, qua idem pauper alebatur: Rex Dauid dixit talem diuitem esse filium mortis. Quo dicto, pro-
2. Reg. 12 pheta Nathan dixit ad Dauid: Tu es ille vir. Quibus verbis propheta apertissimè declarauit, Dauid re-
gem propter scelus illud esse filium mortis, & dignum qui morte plecteretur æterna, nisi Deus illius
misertus, vitam illi dedisset qua malè actorum pœnitere potuisset. Rursum, Beatus petrus Apostolus
prædestinatus est à Deo ad vitam æternam, qua etiam nunc iam fruitur: hic tamen cùm Christum in-
crepasset eò quòd se moriturum dixerat, & mori paratum audiuit ab eodem Christo: Vade post me
Matt. 16. Satana. Ecce Petrus prædestinatus, qui tamen aliquando fuit Satanas. Quod si Satanas fuit, oportet vt
tunc magis ad dæmonem quam ad Christum pertineret. Nam Theophylactus illum locum Matthæi
exponens

exponens, sic ait: Satanas aduersarius dicitur. Vade igitur post me, hoc est, ne obsistas, sed sequere voluntatem meam. Vocat autem sic Petrum, quia etiam Satanæ displicebat Christum pati. Hæc Theophylactus. Sed quia non est valde manifestum Petrum tunc peccasse mortaliter, quamuis vocatus fuerit Satanas (nam sic dictus est, quia diuinæ voluntati aduersabatur. Satanas enim idem est quod aduersa- *Theoph.*
C rius) ideo aliud manifestissimum illius peccatum producimus, trinam videlicet negationem, qua magistrum suum & omnium nostrum deierans negauit. Deinde Paulus vas electionis, qui testatur sibi esse repositam à Deo coronam iustitiæ, fatetur se prius fuisse blasphemum. Si tunc blasphemus, ergo tunc peccator & iniquus, & per consequens tunc dignus morte. Nisi fortè isti hæretici censent blasphemum esse dignum præmio æterno. Et si peccator tunc erat, oportet vt membrum dæmonis tunc fuerit. Vnde beatus Gregorius in homilia super Euangelium dominicæ primæ in quadragesima, sic ait: Certè iniquorum omnium caput diabolus est, & huius capitis membra sunt omnes iniqui. Hæc ille. Demum inter multas assertiones Ioannis Hus, quas Concilium Constantiense sessione decima quinta damnauit, tertia in ordine est quæ sequitur: Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecerit actus quosdam actibus Ecclesiæ malignantium consimiles. Et sexta assertio eiusdem Ioannis Hus sub his verbis ibidem ponitur: Præscitus, etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem iustitiam, tamen nunquã est pars sanctæ Ecclesiæ: & prædestinatus semper manet membrũ Ecclesiæ, licet aliquãdo excidat a gratia prædestinationis. Hæ autem duæ assertiones simul cum aliis pluribus eiusdem Ioannis Hus in Cõcilio Constantiensi damnatæ sunt. *Cõcilium Constant.*

SEcunda hæresis circa prædestinationem est, quæ asserit hominem sine speciali Dei reuelatione posse scire se esse a Deo prædestinatum ad vitam æternam. Hæc hæresis hoc nostro miserando seculo ad quasuis hæreses suscitandas aptissimo, in quo quicquid de dogmatibus effundere liber, licet, primò in publicum prodiit. Sed bene res habet, quòd qui ita sentiunt nõ sunt vsque adeò progressi, vt errorem
D suum per scripturam quæ multò latius quam verbum nocere solet, prodiderint: sed solo verbo suum temerarium atque adeò præsumptuosum iudiciũ manifestarunt. Nam in Concilio Tridentino, cui præsens adfui, cùm inter viros doctos, qui multi illic aderant, tractaretur ex mandato synodi quæstio de certitudine iustificationis humanæ, & res esset inter eos controuersa, ecce vnus aut alter prosilierunt, qui præsumptuosa quadam temeritate coram tanta doctorum virorum multitudine dicere non erubuerunt, hominem absque speciali Dei reuelatione posse certò scire nõ solùm se esse iustum, sed esse prædestinatum. Vnus autem ex illis, vt temeritatem suam & superbam præsumptionem pleniorem faceret, seipsum in exemplum proposuit, dicens: Nam ego quidem certò scio me esse prædestinatũ. Quod ego audiens obstupui, miratus quòd homo vel mediocriter doctus & sui iudicij compos, in tam dementem errorem incidisset, & illam coram tali ac tanto cœtu effundere non erubuisset. Postea verò rem hanc mecum tractans, & diligenti consideratione mente reuoluens, vehementer suspicatus sum, hoc tam præsumptuosæ hæresis assertores, Lutherum in pectore gestasse, & in illius verba iurasse, quamuis illi pro catholicis se nobis venditabant, & pro talibus à nobis existimari cupiebant. Nam etsi Lutherus nũquam, quod ego sciam, hanc hæresim apertè docuit, ex aliis tamen illius assertionibus euidenter colligitur. Lutherus enim asserit, omnem hominem fidelem debere certò credere se esse iustificatum gratis per misericordiam Dei. Dicit insuper hominem fidelem, etiam si ipse velit, non posse admittere illã salutem quæ sibi data est in baptismo, nisi nolit credere. Ex quibus duabus assertionibus manifestè deducitur ista tertia. Quoniã si homo est certus se esse iustum, & est certus se non posse amittere suam iustitiam, consequens est vt sit etiam certus se assecuturum vitam æternam, quam sine Dei prædestinatione ad illam, assequi non posset. Contra illas duas primas Lutheri hæreses iam supra in titulo de gra-
A tia disputaui, & omnia quæ contra illas duas hæreses in illo loco dixi etiam in hoc loco cõtra istam hæresim, de qua nunc agimus, viriliter pugnant. Nam si homo non potest esse certus de sua iustificatione, multò minus de sua prædestinatione. Sed specialiter adhuc contra hanc hæresim pugnare volo, & apertis scripturæ testimoniis, euidentibusque argumentis illam conuincere, vt tandē conuincta atque confusa discedat à toto orbe Christiano. Vt autem rem apertiorē faciamus, statuamus & signemus hominem aliquem qui sine speciali Dei reuelatione certò sciat se esse prędestinatũ, & fingamus illum esse Petrum. Probo igitur Petrum sine Dei reuelatione nunquam id scire posse, quoniam seclusa Dei reuelatione, nulla patet via per quam id potuerit Petro esse certum. Primò quidem Petrus non potest esse certus certitudine euidentiæ de sua prædestinatione: quoniam se esse prædestinatum, non potest sibi esse aliquo modo euidens. Nam ex sola terminorum notitia non potest esse euidens, quoniam sola prima principia per se nota, sunt hoc modo euidentia. At cùm Petrum esse prædestinatum non sit principium per se notum, consequens est vt possit hoc modo esse euidens. Et certè si hoc modo posset esse euidens Petro, se esse prædestinatum, cuicunque etiam alij homini esset euidens Petrum esse prædestinatum: quia nomina & voces huius enuntiationis, Petrus est prædestinatus, quicunque alius potest cognoscere, & ita oportet vt quicunque alius homo posset euidenter scire, Petrum esse prædestinatũ. Hoc autem fateri, summa esset dementia. Nõ potest etiam esse euidens Petro per demonstrationem, se esse *Lutherus*
B prædestinatum: quoniam Petrum esse prædestinatum non est res necessaria, sed merè cõtingens, quippe quæ ex sola pēdeat libera Dei voluntate. Non enim necessitate aliqua, sed libera sua voluntate Deus homines ad vitam æternam prædestinat. De qua re apertissimè nos admonet Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola. Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni. Quia in hoc ipsum excitaui te vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomē meum in vniuersa terra. Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Constat igitur prędestinationem quæ ex sola libera Dei voluntate pendet, rem esse contingentem & non necessariam. Res autē contingentes *Rom. 9.*

non possunt per demonstrationem probari: quoniam (vt Aristoteles docet) de contingentibus non po
test haberi scientia. Nec potest esse euidens Petro per experientiam, se esse prædestinatum: quoniam id
quod sic est euidens, oportet vt sit facialiter & intuitiuè agnitum. At prædestinationē illam qua Petrus
est prædestinatus, quæ actus est diuinæ voluntatis, nemo nisi Deo volente & manifestante intueri va-
let. Nam talis actus diuinæ voluntatis, quo Petrum ad vitam æternam ordinat, nisi Deo viso, videri non
potest, imò quod mirabilius est, etiam si Deum ipsum quis videret, nō tamen ideo necessarium esset, vt
diuinam illam volitionem intueretur, qua Petro decernit dare vitam æternam. Nam (vt B. Augustinus
egregiè docet) est Deus speculum quoddam voluntarium, ea quæ vult in seipso pandens & manifestās,
& quæ vult abscondens. Nō est igitur posibile vt Petro qui diuinæ voluntatis decretum intueri nō va-
let, sit per experientiam euidēs, se esse prædestinatum. Adde quod iudicia Dei sunt hominibus tam oc-
culta & incognita, vt nō solū illa intueri, sed neque alio modo cognoscere valeat. Ideo regius propheta
Psal.35. ostendere nobis volens, quantum nos diuina iudicia lateant, dixit: Iudicia Dei abyssus multa. Et huius
Sapien.9. filius rex Salomō ait. Quis hominū poterit scire cōsiliū Dei? Aut quis poterit cogitare quid velit Deus?
Cogitationes enim mortalium timidę, & incertæ prouidentiæ nostrę. Corpus enim quod corrumpitur
aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantē. Et difficilè æstimans quæ in C
terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Quæ in cœlis sunt autem quis inuestiga-
bit? Sensum autem tuū quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritū tuū de altissimis? Et Pau-
lus in ea quæ est ad Romanos epistola, tantam iudiciorum profunditatē admiratus exclamat, dicens: O
Roma.11. altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabi-
les viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis cōsiliarius eius fuit? Propterea de corde ho-
Hiere.17. minis quod inscrutabile sit, Dominus per Hieremiam loquitur, dicens: Prauum est cor hominis & in-
scrutabile, & quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes. Si nemo potest scire
ea, quæ in corde hominis versantur, multò minus poterit cognoscere quæ Deus in corde suo decernit,
nisi ipse reuellet. Sūma igitur temeritas est, aliquē dicere, sine Dei speciali reuelatione, certò & euidēter
scire se esse predestinatū ad vitā æternam, cùm Salomon dixerit, sensum Domini neminem scire, nisi il-
le dederit sapientiam, & miserit spiritum suum de altissimis. Propter quod ab illo qui se prędestinatum
esse certò scire se dicit, interrogandum esset iuxta Pauli doctrinam, Quomodo nosti sensum Domini?
1.Cor.2. Nunquid consiliarius eius fuisti? Et in priori ad Corinthios epistola iterum docet diuina iudicia esse no
bis abscondita, quæ tamen Deo reuelante optimè intelligere valemus. Quæ sunt Dei (inquit Paulus)
nemo nouit nisi spiritus Dei: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex
Deo est, vt sciamus quę à Deo donata sunt nobis. Ex his omnibus apertissimè colligitur, neminē absque
Dei clara visione posse certò scire certitudine euidentiæ se esse ad vitam æternam prædestinatum. Su-
perest vt ostendamus neminem etiam sine speciali Dei reuelatione posse certitudine fidei Catholicæ
certò scire se esse prædestinatum. Hoc autē facillimè quisque intelliget esse verum, si aduertat quod ni-
hil est huiusmodi certitudine certum, nisi id solū quod ex fide Catholica credere tenemur. Alioqui o- D
portebit fateri, quod ex sola probabili ratione & pia erga dicentem affectione certò credimus, esse no-
bis tam certa, sicut ea quæ fide Cotholica credimus. Quod si quis concesserit, impiè aget. Quoniam cir
ca ea quæ ex sola probabili ratione & pia affectione credimus, decipi possumus: circa illa verò quæ ex
fide Carbolica credimus, decipi non possumus. Si autē contingeret, ea quæ sola ratione probabili & pia
affectione creduntur, talia esse vt circa illa nō posit sic credēs decipi, quod fieret, si quis hac sola ratio-
ne motus, crederet aliquam geometricam propositionem demonstrabilem, aut aliquem ex articulis fi-
dei Catholicæ, tamen is sic credens non esset tanta certitudine certus, sicut is qui eadem crederet ex fi-
de Catholica inclinante illum ad sic credendum. Quoniam etsi ambo essent æquè certi ad hoc quod
nullus eorum sic credendo potest falli, quia obiectum vtriusque est ex se æquè certum: ex eo modo ta-
men tenendi ad obiectum, sunt valde dispares. Nam alter illorum mouetur à sola veritate humana &
probabili ratione, alter verò innititur veritati diuinæ & ab illa mouetur ad credendum: quia credit
Deū esse veracissimum: ideo firmissimè credit omne reuelatum à Deo esse verū. Quantum autem in-
tersit inter hoc & illud motiuum, & quantum si hoc quàm illud certius, nemo est qui non videat.
Ex quo apertissimum euadit nihil quod fide solum humana creditur, esse æquè certum sicut id quod
creditur ex fide Catholica inclinante & mouente animam ad sic credendum. Et indè necessariò cōse-
quitur vt hac certitudine fidei Catholicę nemo absque speciali Dei reuelatione posit esse certus, se esse
ad vitam æternam prædestinatum. Quoniam quisquis dixerit, se tali certitudine esse de sua prędestina-
tione certum, fateri cogetur esse articulum fidei, se esse predestinatum, aut per euidentem & manife-
stam consequentiam deduci ex aliquo articulo fidei. Nam alioqui (vt nunc dicimus) non posset tali cer A
titudine esse de sua prædestinatione certus. Vtrunque tamē istorum est apertissimè falsum. Nam quod
non sit articulus fidei Catholicæ, Petrum aut Ioannem esse ad vitam æternam prædestinatum, adeò est
manifestum, vt probatione non indigeat. Si quis autem tam effrons est, vt id negare non vereatur,
petendum est ab illo vbi in Apostolorum symbolo, aut in aliquo ex sacris codicibus id ostendet, sed
quia apertiora sunt ista, quàm vt in illis moram facere debeamus, ideo ad aliud pertranseo. Non potest
etiam ex articulis fidei per euidentem consequentiam deducere Petrus, se esse prædestinatum. Nam
si id fieri posset, non solùm Petrus, sed quicunque talem deductionem facere sciret certò cognosce-
ret de se & de alio quouis prædestinato, illos esse ad vitam æternam prædestinatos. Nec solùm certò
sciret certitudine fidei Catbolicæ, sed ita credere teneretur sub interminatione gehennæ. Quoniam
ea quæ per euidentem consequentiam ex articulis fidei deducuntur, omnes sub interminatione gehen
næ credere tenentur. Præterea si hoc ex aliquo articulo deduci posset, certè nō ex alio quàm ex illo quo
Deus

Deus bene operanti & suis mandatis obedienri promisit se daturum vitam æternam. Si vis ad vitam in- *Matt. 19.*
gredi (inquit Saluator noster) serua mandata. Verum ex hac sola promissione nõ potest quis esse certus
de sua prædestinatione, quoniam non est nuda & absoluta promissio, sed conditionalis, sub hac videli-
cet conditione quod seruet mandata. Nemo autem sine speciali Dei reuelatione potest esse certus se ha
bere illam mandatorum Dei adimpletionem, quæ satis sit, iuxta Dei promissionem, ad vitam æternam
certò assequendam. Nam illa obedientia qua nunc quis hoc temporis articulo diuina exequitur mãdata
B etiam si certò sciret se tunc perfectè diuinis obedire mandatis, non valet hominem reddere certum de
vita æterna assequenda: Quoniam non iuxta quãcunque, sed solum iuxta eam, quæ erit in finalem per-
seuerantiam Deus promisit se vitam æternã daturum. Qui perseuerarit vsq; in finem (inquit Saluator) *Matt. 10.*
hic saluus erit. Et Paulus ait. Nõ coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Non certat auté legitimè, qui *2. Tim. 2.*
quamuis multa & egregia in bello gessit facinora, tandem spontè & non coactus hosti cedere voluit.
Denique Salomon ait. Si ceciderit lignum ad austrũ siue ad aquilonem, in quocũque loco ceciderit, ibi *Eccle. 11.*
erit: Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Ecclesiastem, sic ait. Lignum quod in
hac vita corruerit, & conditione mortalitatis fuerit incisum: aut peccauit antè dum staret, & in Boreæ *Hyerony*
parte posteà ponitur: aut si dignos Austro fructus attulit, in plaga iacebit australi. Hæc Hieronymus.
Eandem sententiam multo apertius declarat diuus Salonius episcopus Viennẽsis in quæstionibus quas *Salonius.*
in modum dialogi fecit super Ecclesiastem, sic inquiens. Hæc sentẽtia spiritualiter intelligi debet. Nam
per lignum homo designatur: quoniam vnusquisque est quasi lignum syluę generis humani. Per austrũ,
qui est ventus calidus, designatur requies Paradysi: Per Aquilonem, qui est frigidus, designatur inferni
supplicium. Et est sensus. Vbicunque homo sibi locum viuẽdi præparauerit, ad Austrum cùm ceciderit,
id est, mortuus fuerit, in requie Paradysi & gloria regni cœlestis permanebit in æternum. Si verò malè
viuendo locum sibi præparauerit ad Boream, inferni pœnas luet in secula seculorum. Hæc Salonius ad
Veranium fratrem. Ex quibus omnibus apertè colligitur, donũ prędestinationis, qui est vita æterna, non
C dari à Deo propter quamcunque iustitiam nisi in illa in vltimo vitæ hiatu reperiatur. Et inde apertè cõ
uincitur, vt ex sola cognitione præsentis iustitiæ, etiam si illam se habere quis certò cognosceret non
possit esse de sua prædestinatione certus, certitudine fidei Catholicæ. Quoniam etsi admittamus (quod
iuxta Pauli doctrinã falsum est) prędestinationem diuinam ex meritis hominũ præuisis procedere, ita
vt prædestinationis diuinæ causa sit pręscientia meritorum, hoc tamen de illis solis meritis intelligen-
dum esset, quę Deus præsciuit illum in articulo mortis habiturum, vt iuxta Salomonis sentẽtiam, in eo
statu perpetuò maneat, in quo per mortem cecidit. Sed fortè quis prædictum errorem pertinaciter tue-
ri contendens, in Iouiniani & Pelagii hæresim incidet, dicẽs, eum qui semel gratiam baptismi suscepit,
nõ posse amplius illam amittere, & per consequens nec peccare, sed esse de sua perseuerantia, ac proin-
de de vita ęterna securũ. Et inde fortè deducet, eum qui certus sit se gratiam baptismi esse assequutum,
esse inde certum de sua prædestinatione ad vitam æternam, quoniam credit certò se ab illa gratia non
posse excidere. Sed qui ad hoc asylum cõfugeret, errorem tueretur peiorem priori, nam ex sacris literis
constat, Dauid regem fuisse bonum & iustum, quando ex Dei pręcepto illum Samuel Propheta vnxit
in regem. Posteà tamen domi ociatus vxorem Vriæ concupiuit, & tandem cum illa coiens adulterium
primò & deinde homicidium perpetrauit. Sed quia fortè hoc exemplum Iouinianus & Pelagius reii-
cient, propterea quod Dauid non habuit gratiam baptismi, qui tunc non erat à Deo institutus, ideo ad
eos, qui gratiam baptismi receperunt, accedamus. Apostolos esse ante mortem Christi baptizatos, con-
stat vel ex eo loco Ioannis vbi ad illos Saluator noster alloquens, dixit. Qui lotus est non indiget nisi vt *Ioan. 13.*
pedes lauet. Vos autem mundi estis, sed non omnes. Nam illa verba de lotione per sacramentum baptis
mi intelliguntur à sanctis: dicens illos esse mũdos, ostendit illos tunc esse in gratia. Quod autem addit,
sed non omnes, propter Iudam dictum esse constat, qui tunc Christi Saluatoris nostri mortem medita-
batur. Parum tamen post hæc verba, in eadem videlicet nocte, omnes Apostoli scandalum passi sunt,
D quando relicto eorum magistro omnes fugerunt. Et Petrus qui se omnibus fortiorem & cõstantiorem
iactabat, peius omnibus peccauit quando anathematizans & iurans, ter magistrum suum negauit. Nec
opus est amplius cõtra hanc Iouiniani hæresim disputare, quia suprà in titulo de de gratia, hęresi. 2. satis
me dixisse memini. Et ex illis omnibus apertissimè cõuincitur, quemlibet hominem quantũlibet iustũ,
nisi à Deo sit in gratia confirmatus, posse mortaliter peccare, & per consequens baptismi gratiam amit-
tere. Et inde euidenter colligitur, neminem ex sola agnitione præsentis iustitiæ, etiam si illam se habere
certissimè sciret, posse certò cognoscere certitudine fidei Catholicæ se esse ad vitam æternam prædesti-
natum. Fortè is qui de sua prædestinatione se certum esse contendit, prædictis rationibus victus dicet,
non ex sola cognitione præsentis iustitiæ, sed etiam finalis perseuerantiæ, esse sibi certò persuasum cer-
titudine fidei Catholicæ, se esse ad vitam æternam prædestinatum. Sed qui hoc diceret, errorem errori
adderet: quoniam nemo sine speciali Dei reuelatione potest suam finalem perseuerãtiam certò agnos-
cere. Nam de hac sola intelligendum est quod Salomon ait. Nescit homo vtrum amore an odio, dignus *Eccle. 9.*
sit, sed omnia in futurum seruantur incerta. Quæ verba etsi aliter à Hieronymo ex Hebræo sermone in
Latinum translata sint, quam nos iuxta vulgatam æditionem nunc citauimus suorum tamen verborum
sensus à nostro non differt. Translatio Hieronymi, sic habet. Et quidem charitatem & quidem odium
non est cognoscens homo, omnia in facie eorum. Vt autem omnibus constare possit istorum verbo-
rum sensum à nostra vulgata æditione non differre, opus est vt ipsummet Hieronymũ audiamus suam
A translationem interpretantem, qui sic ait. Neque amicitias neque inimicitias scit homo, sed omnia co-
ram eis incerta, propterea quòd omnibus eueniunt similia, iusto & iniusto. Portò hic sensus est. Etiam
in hoc dedi cor meum, & scire volui quos Deus diligeret, quos odisset, & inueni iustorum quidem opę *Hierony.*

ra in manu Dei esse: & tamen virum amentur à Deo an non, nunc eos scire non posse, & ambiguo fluctuare, vtrum ad probationem sustineant quæ sustinent, an ad supplicium. Hæc Hieronymus. Quæ verba eundem explicant sensum quem vulgata æditio docet. Præterea, idem Salomon alibi dicit, Ne glo-
Prou.27. rieris in crastinum, ignorãs quid superuentura pariat dies. Per chrastinum hoc loco Sapiēs intelligit totum tempus futurum, siue sit proxima dies sequens, aut quælibet alia post illam. Iuxta hanc enim significationem vsus est hac voce Saluator noster, quum auocare nos volens à cura & solicitudine prouidendi in futurum tempus de rebus corpori necessariis, dixit. Nolite soliciti esse in crastinum. Non enim
Matt.6. solùm prohibuit nobis solicitudinem in diem proximam, sed multo magis in aliam longè distātiorem. Prohibet ergo Salomon, ne gloriemur in tempus futurum, quia ignoramus quid illo tempore acturi sumus. At si homo iustus esset certus de sua perseuerantia in iustitia, posset quidem, & meritò gloriari de sua præsenti bonitate & iustitia: quia certò sciret quid superuentura dies illi parere posset. Nam si, vt
1.Cor.1. Paulus docet, potest homo de bonitate in Domino gloriari, nihil prohibet quin gloriari possit in crastinum, si certus est se in crastinum non amissurum quod hodie habet. Sed quia Salomon diuino spiritu illustratus optimè agnoscebat, homines ex se ignorare quid in futuro tempore acturi sint, ideo prohibet illis ne in futurum tempus glorientur: Ideo beatus Augustinus in libro de pastoribus capite 12. temeraria iudicia esse censet ea quibus homines de se aut aliis iudicant, quales futuri sint, cùm hoc scire nō possint. Temerariis iudiciis, inquit ille, plena sunt omnia, neque timor certus est, neque amor. Quid B
August. sit hodie quisque homo, vix nouit ipse homo: tamen vtcunque quid hodie, quid autem cras neque ipse. Hæc Augustinus. Rursum, contra perseuerātiæ certitudinem pugnant omnia illa, quibus sacra scriptura nos admonet, vt in futurum simus cauti, & nobisipsis prospiciamus. Qui sibi videtur stare, inquit
1.Cor.10. Paulus, videat ne cadat. Et Salomon ait: Beatus homo qui semper est pauidus. Si homo semel iustificatus certus esset de sua perseuerantia, non erat opus illum admonere de cautela, & de pauore. Deinde, perseuerantiam in bono, aut suam prædestinationem non esse alicui homini sine speciali Dei reuelatione notam, testantur concorditer omnes sacri doctores, è quibus aliquos nunc in testes citare decreui. Bernardus in sermone primo de septuagesima, de cœlesti electorum generatione differens, hæc ait.
Bernar. Sed generationem istam quis enarrabit? Quis potest dicere, ego de electis sum? ego prædestinatos ad vitam? ego de numero filiorum? Quis hæc inquam dicere potest reclamante scriptura? Nescit homo an amore dignus sit, an odio. Certitudinem vtique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis huius anxietate cruciemur. Hæc Bernardus, qui non suo tantum iudicio, sed sacræ scripturæ testimonio fretus, apertè docet neminem scire se in bono perseueraturum, aut à Deo ad vitam æternam
Ioannis.3 esse prædestinatum. Beatus Gregorius libro 6. in registro, interpretās illud Saluatoris, Spiritus vbi vult
Gregor. spirat, & vocem eius audis, nescis vnde veniat aut quò vadat, hæc ait. Spiritus quidem venit & vadit, quia reprobos deserit, electos assumit. Et quia iudicium omnipotentis Dei imperscrutabile est, vnde veniat, & quò vadat homo nescit: quia sciri non potest, an quis in gratia quam recipit, perseuerare in perpetuum debeat. Ab eo igitur qui defecit, venire spiritus dicitur, ire ad eum qui perseueraturus est: C quia alios in tempore, alios assumit nec tamen deserit. Hæc Gregorius. Eidem sententiæ fauet beatus
Salonius. Salonius Viennensis episcopus Gregorio vetustior, qui in commentario quod in modum dialogi fecit super Ecclesiam, interpretās illud salomonis: Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descēdat deorsum, hæc ait. Filij Adam significant sanctos & electos viros, qui meritò appellantur homines, quia rationaliter, sanctè, & spiritualiter viuunt. Per iumenta verò significantur carnāles, quia propterea iumenta vocantur, quoniam bestialiter & carnaliter sicut iumenta & pecora viuunt. Hinc enim sanctus propheta Dauid, dicit. Homines & iumenta Saluabis Domine. Solet enim
Psal.35. fieri, vt illi qui videntur homines iusti, peccent, & conuertantur à iustitia sua, & faciant iniquitatem. E contrario illi qui sunt mali & impii, conuertantur ab iniquitate sua, & faciant iustitiam & æquitatem. Ideo dicit Salomon: Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum: quia tamen incertus est vitæ huius status, vt & peccator qui iumentum vocatur, per pœnitentiam conuersus surgat & ascendat in cœlum, & iustus à iustitia sua ruat in peccatum, & demergatur ad inferos. Hæc Salonius. Sed multo apertius beatus Augustinus in multis locis hanc sententiam
August. docet. Nam in epistola ad Probam, quæ est in ordine suarum epistolarum. 121. tractans illud Pauli: No-
1.Cor.4. lite ante tempus iudicare, hæc ait. Sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est: & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina conuersatione securus. Et libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo, de istis viris loquens, hæc ait. Qui licet de suæ perseuerantiæ præmio certi sunt, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Et in libro de bono perseuerantiæ, prope initium, hæc ait. Asserimus ergo, donum Dei esse perseuerātiam, qua vsque in finem perseueratur in Christo. Finem an- D tem dico, quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est, ne cadatur. Itaque vtrum quisque hoc munus acceperit, quandiu hanc vitam ducit, incertum est. Hactenus Augustinus. Denique Concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum, sessione sexta, capite 12. & 13. manifesta definitione declara-
Cōcilium Tridētinum. uit, quid de hac re sit necessariò credendum, sic dicens: Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio, vsque adeò præsumere debet, vt certò statuat, se omnino esse è numero prædestinatorum, quasi verum esset, quod iustificatus aut amplius peccare non possit, aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam, nisi ex speciali reuelatione, sciri non potest, quos Deus sibi elegerit. Similiter de perseuerātiæ munere, de quo scriptum est: Qui per-
Matt.10. seuerauerit in finem hic saluus erit, quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere vt perseueranter stet, & eum qui cadit restituere, nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur: tamen in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debent.
Deus

Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet operans velle & perficere. Veruntamen qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigiliis, & eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiuniis & castitate.
A Formidare enim debent, scientes quòd in spem gloriæ, & nondum in gloria, renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent dicenti. Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus: si enim secundū carnē vixeritis, moriemini: si antē spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et post datā hanc de prædestinatione & de perseuerantiæ munere doctrinam, ne quis ausu temerario contra illam deinceps aliquid asserere auderet, canonem latæ sententię statuit, qui sextusdecimus est, & sequētibus verbis exprimitur. Si quis magnum illud perseuerantiæ donum, se certò habiturum, absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit, anathema sit. Hactenus Concilium Tridentinum. Verùm etsi nullus absque speciali reuelatione possit certò & infallibiliter scire se esse prædestinatum, aut in bonitate & iustitia vsque in finem vitæ perseueraturum, nihil tamen obstat quin per signa aliqua & coniecturas possit conīcere esse de numero prædestinatorum. Nam multa de hac re signa nobis ostendunt sacri doctores, testimoniis sacræ scripturæ roborata, & sunt quæ sequuntur. Patientia in tribulationibus, misericordia erga pauperes & afflictos, humilitas, cōtemptus rerum mundanarum, Lachrymarum vbertas, præsertim pro desiderio patriæ cœlestis, libens & alacris auditio verbi Dei, & alia fortè huiusmodi plura. Sed licet aliquis hæc omnia in se certa experientia agnosceret, non ideo deberet esse de sua prædestinatione securus ac certus: quia possibile est, vt illa quæ in se habet, talia non sint, qualia ipse putat. Potest etiam contingere, vt multa ea illis adsint cum peccato mortali, prout contigit aliquibus philosophis gentilibus, qui multi huiusmodi virtutibus præditi idolatræ fuerunt. Rom. 8.

PRÆDICATIO.

B INter multos errores quos Vvaldēsibus impingit Aeneas Syluius, libro de origine Bohemorum capite trigesimoquinto is vnus est, quo docēt liberam esse cuicunque Christiano verbi Dei prędicationem, adeò vt quamuis à superiore sit prohibitus ne id agat, illum tamen posse prædicare verbum Dei asserunt. Verùm Guido Carmelita in sua summa de hæresibus Vvaldēsium errores recensens, nunquam huius erroris meminit. Eundem errorem postea docuit Ioannes Vvicleph. Et hunc sequutus est Ioannes Huss velut discipulus magistrum. Et quia posteriores hæretici, quò aliquid gloriæ inānis, quam maximè optant, captare possint, præcedētium hæreticorum insaniam augere conantur, ideo hic Ioannes Huss hanc assertionem de libera verbi Dei prædicatione docens, dicit eum qui propter superioris prohibitionem desinit prædicare verbum Dei, esse eo ipso à Deo excommunicatum. Hanc sententiam damnat beatus Paulus in epistola ad Romanos, dicens: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Arbitratur namque Paulus neminem posse iustè officium prædicationis exercere, nisi id sibi mandatum fuerit, & ad illud exercendum missus fuerit. Et in epistola ad Hebræos iterum ait: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Et quanquam hoc loco Paulus de Pontifice loquatur, quia tamen Pontificis munus est populum docere, prout ea multis Pauli locis constat: ideò non inconuenienter de prædicatore etiam dicitur, vt nullus eorum sumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Prætereà primi prædicatores Euangelii, quos Deus ad hoc elegit, vt in omnem terram exiret sonus eorum, vocati sunt
C à Christo Apostoli, hoc est, missi, vt ex nominis ratione quisque agnosceret neminem prædicare debere, nisi ad hoc missus fuerit. Mittitur autem, quum à superiore potestatem habente facultas prædicandi conceditur. Et magnus ille Ioannes Baptista, quo inter natos mulierum non surrexit maior, nunquam prædicare ausus est, quousque sibi à Deo mandatum est. Sic enim ait Lucas: Anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, & cæt. factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto: & venit in omnem regionem Iordanis prędicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Quæ verba interpretans Theophylactus, ait: Factum est autem verbum Domini super Ioannem, vt discas illum non temerè, neque citra vocationem ad testificandum de Christo prosiliisse, sed diuino motum spiritu. Per verbum intellige Spiritum sanctum, vel mandatum Dei. Hæc Theophylactus. Et Ioannes Euāgelista hoc expressius de eodem Baptista refert: Fuit (inquit) homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Ecce Ioannem Baptistam, qui non audet testari de lumine, nisi prius à Deo missus ad hoc fuisset: & non verentur superbi hæretici contra superioris præceptum prædicare. Accedit ad hæc exemplar legis veteris, in qua hoc fuit perpetuo tenore seruatum, vt nullus vnquam ea sanctis prophetis, quales fuerunt Esaias, Hieremias, Ezechiel, & cæteri similes, populo prædicarent, nisi postquam ad id faciendum fuissent à Deo missi. Sed neque Moyses ipse qui Israëlitici populi dux & legifer fuit, vnquam diuina ad populum mandata, nisi Deo prius id sibi præcipiente, explicare fuit ausus. Et ob hanc causam, pseudoprophetas qui propria voluntate sine Dei mandato se ad prophetandum iniecerunt, reprehendit Dominus per Hieremiam prophetam, dicens: Non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Et iterum per eundem prophetam in alio capite, ait. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetant. Et isti tales sunt illi de quibus Christus Saluator noster locutus est, quum dixit. Omnes quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones. Quæ verba interpretans Theophylactus super Ioannem, ait. Diligenter attende ver-

Marginalia: Vvalden. — Ioannes Vvicleph — Ioannes Huß. — Roma. 10. — Heb. 5. — Luc. 3. — Theophy. — Ioan. 1. — Hier. 24. — Hier. 13. — Ioan. 10.

Theophyl bum ipsum. Quicunque venerunt, inquit, non quicūque missi sunt. Nam prophetæ quidem missi adue-
nerunt: pseudo prophetæ autem, quales & seditiosi illi dicti, à nullo missi venerunt, sicut & Dominus
dixit. Ego non mittebam eos, & illi currebāt. Hæc Theophylactus. Et huic interpretationi cōsentit Be-
Beda. da super Ioannem, sic dicens: Per se venerunt: quia per eum missi non fuerunt, dicente Apostolo: Quo-
Roma.10 modo prædicabunt, nisi mittantur? Et quia per se venerunt & non sunt ab eo missi, fures sunt & latro-
nes? Nam ante aduentum Christi, falsi fuerunt in populo Dei prophetæ, falsi doctores: sicut post aduē-
tum illius sub nomine Christiano quam plurimi fuerūt falsi doctores: nec doctores, sed seductores. Hæc
Beda. Illi ergo qui ad prædicandum missi non sunt, sed per se venerunt, vt Saluator noster ait, fures sunt
& latrones. Fures inquam, quia veritate auditores spoliauerunt, & posteà eorum animas occiderunt, ad
errores & vitia seductionibus suis illas trahentes. Nullus ergo Apostolus, nisi qui missus est: nullus etiā
prædicator verus, nisi cui prædicationis officium commissum est. Vnde beatus Hieronymus libro pri-
Herony. mo commentariorum super epistolam ad Galatas circa principium, sic ait: Ad distinctionem itaque eo-
rum qui mittuntur ab hominibus, & sui, qui sit missus à Christo, tale sumpsit exordium: Paulus Aposto-
lus non ab hominibus, neque per hominē, Apostolos autem, hoc est, missus. Et parum infrà: Vndè & nos
possumus colligere Ioannem quoque Baptistam & Prophetam & Apostolum appellandum: siquidem A
ait scriptura: Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioānes. Et paucis interiectis subdit: Quatuor au-
tem genera Apostolorum sunt. Vnum, quod neque ab hominibus est, neque per hominem, sed per Ie-
sum Christum & Deum patrem. Aliud, quod neque à Deo, neque per hominem. Tertium, quod ab ho-
mine, nō à Deo. Quartum, quod neque a Deo, neque per hominem, neque ab homine, sed a semetipso.
De primo genere potest esse Esaias, cæterique Prophetę, & ipse Apostolus Paulus, qui neque ab homi-
nibus, neque per hominem, sed à Deo patre & Christo missus est. De secūdo Iesus filius Naue, qui à Deo
quidē est Apostolus constitutus, sed per hominē Moysen. Tertium genus est, cum hominum fauore &
2.Cor.11. studio aliquis ordinatur: vt nūc videmus plurimos, nō Dei iudicio, sed redēpto fauore vulgi in sacerdo-
tiū subrogari. Quartū est pseudoprophetarū & pseudapostolorum, de quibus Apostolus: Istiusmodi (in-
quit) pseudapostoli, operarii iniquitatis, trāsfigurātes se in Apostolos Christi, qui dicunt: hæc dicit Do-
minus, & Dominus non misit eos. Hactenus Hieronymus. Ex cuius verbis patet illum non dici aposto-
lum, sed pseudapostolum, qui nec à Deo, neque ab hominibus electus est, sed ipse se ingerit, & officium
prædicationis vsurpat. Si autem hæreticus dicat se à Deo ad prędicandum missum, quemadmodum
Paulus qui nec ab homine, neque per hominem Apostolus factus est, sed à Deo: tunc oportet vt hęreti-
Matt.10. cus miraculis & signis ostendat se missum à Deo. Nam Moyses coram Pharaone miraculorum claritate
probauit se missum fuisse à Deo. Et quum Christus misit Apostolos ad prędicandum, prius dedit illis
potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem & omnem infir- B
mitatem. Rursum, vt ex sacris literis constat, prædicatio verbi Dei interdicta est etiam scientibus illud,
cum aliqua causa vrgeret pro aliquo tempore & loco. Quoties ergo talis subest causa, licitè impeditur
aliquis ne verbum Dei prædicet. Ipse enim veritatis magister, cum Apostolos suos ad prædicandū mi-
sit, prohibuit illis ne in viam Gentium irent. Huius autem prohibitionis causam assignat Hieronymus
super Matthæum, dicens: Oportebat primum aduentum Christi nunciare Iudæis, ne iustam haberent
excusationem, dicentes se Dominum ideo reiecisse, quia ad gentes & Samaritanos Apostolos miserit.
Hæc Hieronymus. Ecce vnam iustam causam, propter quam iustè potest aliquis prohiberi ne in aliquo
loco prędicet, vt videlicet ne per talem prędicationē in tali loco, designat prædicare aliis quibus magis
tenetur. Nam si quis pastor animarum, dimissis propriis ouibus, quibus ex officio tenetur prędicare, ad
alium locū accedit vt prędicet, iustè potest ibidem prohiberi, vt vel sic prohibitus ad proprias oues re-
currat. Potest etiam esse alia causa iustæ prohibitionis, ne videlicet verbum Dei prædicatū tali loco aut
tali tempore, ab audientibus contemnatur. Sanctus enim Paulus & Timotheus prohibiti sunt à Spiritu
Act.16. sancto loqui verbum Dei in Asia: & cum volebant in Bithynia prędicare, non permisit eos spiritus Iesu.
Beda. Et huius prohibitionis causam reddit Beda super actus Apostolorum, dicens: Qui nouit corda Deus, be-
neficii gratia doctorem ab Asia remouit: ne si sanctum canibus daretur, error cordis iniqui de contemp-
ta prædicatione iudicetur. Hæc Beda. Quoties ergo apparet verbum Dei fore ab auditoribus contem-
nendum, tunc iustè prædicatio verbi Dei potest à superiore prohiberi. Multis autem modis contingere
potest vt verbum Dei contemnatur. Aliquando enim contemnitur propter solam auditorum malitiam
& duritiam. Aliquādo etiam ipsius prædicatoris malitia est causa quod verbum Dei cōtemnatur. Nam
vt dicit beatus Gregorius, cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Quapropter quū C
publica est mala vita prędicatoris, tunc superior iustè potest eum prohibere ne prędicet: imò in-
Psal. 49. iustè facit, si non prohibet, ne occasione malæ vitæ prædicatoris, verbum Dei vilipendio habeatur. Pec-
catori enim dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas per os tuum? Aliquando etiam cōtemptus pa-
ratur sine malitia prædicātis aut audientis, sed propter ætatem ipsius docentis. Nam iuuenes, eò quòd
minus experti sunt, non sunt apti ad docendum, sed bene vt doceantur. Si ergo puer aut adolescens do-
ceret, eius doctrina à vulgo contemneretur, quoniam indoctum vulgus non tam considerat quid,
Luc.3. quàm à quo dicatur. Quapropter Christus qui paruulus natus summa erat sapientia, ante tamen tricesi-
mum suæ ætatis annum prædicare noluit, vt Lucas testatur: & præcursor illius Ioannes Baptista illa ea-
dem ætate prædicare cœpit: quoniam illa est ætas perfecta, in qua maximè omnes hominis vires pollēt.
Et hinc, quantum ego existimo, factum est vt Ecclesia decreuerit episcopos quibus ex officio prędicare
competit, non ordinati ante tricesimum ætatis annum. Illos ergo propter quorum paruam ætatem ve-
risimile est verbum Dei fore contemnendum, iustè potest superior à prædicatione arcere, ne verbum
Dei pateat contēmptui. Vnde beatus Gregorius in pastorali excludit iuuenes & imperfectos ab officio
prædica-

prædicationis, dicens: Admonendi sunt vt considerent quòd conceptas soboles fœmina si priusquam bene formentur proferunt, nequaquam domos sed tumulos replent. Hinc est quòd ipsa veritas, quæ repente quod vellet roborare potuisset, vt exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent: postquàm plenè de prædicationis virtute instruxit, illico adiunxit: Vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Hæc Gregorius. Tertia adhuc potest assignari causa, & omnium maxima, propter quam prædicatio verbi Dei potest imò debet à superiore alicui interdici, si talis videlicet prædicatione sua Ecclesiam scandalizat, & illam conturbat. De his apostolus Paulus Galatis scribens, ait: Sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. *Grego.* *Luc.23.* D *Galat.1.*

Et posteà circa finem epistolæ de talibus sententiam ferens, ait: Vtinam abscindantur qui vos conturbant. Et Sapiens in libro Prouerbiorum, ait: Eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium. Quæ verba interpretans Beda super Prouerbia, ait. Eiice (inquit) hæreticum quem corrigere nō potes de Ecclesia, & cùm illi libertatem prædicandi abstuleris, Catholicæ paci auxilium præstas. Hæc Beda. Ecce multas causas propter quas potest iustè prohiberi alicui prædicatio verbi Dei. Et generaliter loquentes (vt iam ostendimus) dicimus neminem iustè prædicare posse, nisi à Deo aut ab homine potestatem habente ad hoc missus fuerit, vt nemo assumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Melius ergo quàm isti hæretici de prædicatione verbi Dei sentiens beatus Franciscus Minorum institutor, talia fratribus suis in sua regula mandat: Fratres (inquit) non prædicent in episcopatu alicuius episcopi dū ab eo illis fuerit contradictum. Et generaliter nullus fratrum audeat populo prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo officium sibi prædicationis concessum. Hæc beatus Franciscus. Hæretici tamen cùm valde ab humilitate beati Francisci distarent, longissimè etiam ab illius sententia separati sunt. Demum in Concilio Constantiensi hæc assertio damnata est. Nam ex. 45. articulis Ioannis Vviclephi, quos Concilium Constantiense sessione octaua damnauit tertiusdecimus sic ait: Illi qui dimittunt prædicare siue audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in die iudicii traditores Christi habebūtur. Et quartusdecimus articulus sic dicit: Licet alicui diacono vel presbytero prædicare verbum Dei absque autoritate sedis Apostolicæ vel episcopi Catholici. Qui duo articuli simul cum aliis eiusdem Ioannis Vvicleph vna super omnes lata sententia ibidem damnati sunt. Et in eodem Concilio, sessione decimaquinta damnati sunt plures articuli Ioannis Hus, ex quibus tres sunt qui hanc damnatam doctrinam tutantur, videlicet vicesimus, & vicesimusprimus, & vicesimussecundus. Aduersus hanc hæresim scripsit Thomas Vvalden. in primo tomo doctrinalis fidei antiquæ. Et nos etiam aduersus eam plura dicemus infra in titulo de sacerdotio, hæresi prima. *Galat.5.* *Prou. 22* *Beda.* *Frāciscus* *Cōcilium Constant.* A

PRÆSCIENTIA.

INter multos errores quos Guido Carmelita tribuit Albanensibus, vnus est ad hanc rem pertinens. Dicunt enim Deum non præscire ex se aliquod malum, sed per aduersarium suum, scilicet dæmonem. De quo autem malo illi intelligant, Guido non expressit. Duplex enim esse malum sacra docet scriptura. Nam est malum quod dicitur peccatū siue culpa: & hoc notissimum est malum. Est etiam malum quod dicitur pœna, de quo per Esaiam prophetam Deus loquēs, ait: Ego Dominus, & non est alter: formans lucem, & creās tenebras: faciens pacem, & creans malum. Malum hic dixit bellum, non quod per se malum sit, sed quia incommodum est illis qui bellum sustinēt. De vtroque Ionas propheta loquitur, qui describens quo pacto Niniuitæ ad illius prædicationem pœnitentiam egerint, ait: Et vidit Deus opera eorum, quoniam conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Quo loco constat duplicem malitiam designari. Cùm enim dixit, conuersi sunt de via sua mala, malum culpæ indicauit. Dicens autem, misertus est Deus super malitiam quam locutus fuerat vt faceret eis, malitiam pœnæ apertissimè intellexit. De quo autem malo Albanenses intelligant Deum illud non præscire, Guido non expressit. De quocunque tamen malo loquantur, constat illorum sententiam esse hæreticam, & in Deum blasphemiam. De malo vtroque apertissimum est testimonium quod ipsemet Deus Moysi, dixit cum illum ad Pharaonem mitteret. Sed ego scio (inquit ille) quod non dimittet vos rex Aegypti vt eatis, nisi per manum validam: extendamque manum meam, & percutiam Aegyptum in cunctis mirabilibus meis quæ facturus sum in medio eorum. In quibus verbis & peccatum regis prædixit, & plagas, quibus percussurus erat ille, & populus eius. Vtrunque ergo malum præsciuit Deus. De malo culpæ apertissimum est quod Ioannes ait: Sciebat enim ab initio Iesus qui essent credentes, & quis traditurus esset eum. Vides hic Christum ab initio præscisse Iudæ traditionem, quæ non leue fuit malum. De malo pœnæ tot sunt prophetarum vaticinia, quibus populo prædixerunt mala, vt ea enarrare non sit opus, sed illud satis est ad hanc hæresim reuincendam, quod Lucas Euangelista de Christo Saluatore nostro loquens, ait: Vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses, & tu: & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te, & coangustabūt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod nō cognoueris tempus visitationis tuæ. Ecce quot plagas, quæ mala sunt, Christus prædixit: quas illum præscisse, euentus qui postea secutus est, demonstrauit. Quod autem Albanenses dicunt Deum per aduersarium suum, videlicet dæmonem, præscire mala, tam aperta est blasphemia, vt *Albanenses.* *Esa.45.* *Iona.3.* B *Exod.6.* *Ioan.6.* *Exod.3.* *Luc.19.* C

aduersus eam disputare dedignemur. Nam quę contentio lucis ad tenebras? Quæ conuentio Christi ad Belial? Quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Et apud Iob: Nunquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos iudicat? Peiores sunt isti quàm Pharisęi illi qui Christo exprobrarunt quod in Beelzebuth principe dæmoniorum eiecisset dæmonium. Sed hoc non passus est Christus, multo ergo minus tolerasset Albanenses si illi dixissent quod dæmone docente Deum aliquid præsciat. Nec opus est vt in tam aperta blasphemia prosternenda tempus teramus, quoniam non puto esse aliquem Christo initiatum, cui hęc irrepere possit cogitatio. Nam quamuis illam Albanensibus tribuat Guido, nescio tamen an illi in hac parte fidam.

A

1.Cor.6.

Luc.11.

PROPHETÆ.

Apelles.

DE hac re est vna satis impia hæresis, quæ dum prophetis detrahit, Deum blasphemat. Apelles enim dixit prophetas cõtrario spiritu fuisse inspiratos, & ideo cõtraria dixisse. Quapropter dicebat prophetias esse falsas, nihilque in illis esse veritatis, eò quòd seipsas (vt dicebat) arguunt, & sibiipsis aduersantur. Quia ergo Apelles in prophetis reperiebat aliqua quæ in speciem pugnare videbantur, quæ ille cõcibare nesciebat, non est veritus prophetis impingere mendacium. Et cùm cõtrarias sibimetipsis doceret esse prophetias, & contraria ab eodem esse non possent, vt hunc errorem facilius tueri posset, in alium peiorem lapsus est, dicens duo esse rerum principia, à quibus duobus inter se diuersis ab diuisis prophetas dicebat fuisse inspiratos, vt contraria dixerint. Hæc ex Eusebio libro quinto historiæ Ecclesiasticæ capite duodecimo. Cùm hęc hæresis duos simul prouoluat errores, de vno solo est nunc disserendum. Nam quod tantùm sit vnicum omnium principium, suprà iam conuicimus in titulo de Deo, hæresi prima. Illo enim loco aduersus Apellem & alios hęreticos ostendimus ex sacris literis Dei vnitatem. Superest vt alium huius hęresis errorem reiiciamus, quo docent prophetas falsa docuisse, & sibi inuicem contraria dixisse. Et certè non est operosum hunc errorem reiicere, quum apertissima sit in Deum blasphemia. Quis enim dubitat supremam esse blasphemiam, Deo impingere mẽdacium? At qui dicit prophetas docuisse falsa, illam falsitatem in Deum reiicit, qui prophetas, vt sic loquerentur, inspirauit. Locutus est enim Deus (vt ait Zacharias apud Lucam) per os sanctorum qui à seculo sunt prophetarum eius. Et propheta regius testatur linguam suam esse calamum scribę velociter scribentis, hoc epitheto Spiritum sanctum designans, cuius gratia (vt Ambrosius ait) tarda molimina nescit. Nullus est autem adeò demens, vt falsitatem scripturæ calamo tribuat, & non potius scriptori qui calamum mouit. Si ergo Deus est scriba, & propheta calamus, ea quæ propheta docuit, Deo potius tribuenda erunt, quàm prophetæ: quò fiet vt si propheta aliquid falsa docuit, vt Apelles ait, Deus falsitatis sit arguendus, & nõ propheta. Absit vt in tantam blasphemiam quis incidat, vt Deum mendacem dicere præsumat. Prætereà beatus Paulus in ea quæ est ad Hebræos epistola, ait: Multiphariam multisque modis olim Deus loquẽs patribus in prophetis, &c. Ecce vides Paulum asserentem Deum fuisse loquutum ore prophetarum. Et beatus Petrus ait: Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Ecce prophetas vnico Spiritu, videlicet sãcto, inspiratos, & per illius inspirationem loquutos. Sic inspirati non magis mentiti sunt quàm Deus, cuius inspiratione loquebantur. Neque opus est vt aduersus tam apertam blasphemiam amplius contendamus.

B

A

Luca.1.
Psal.44.

C

Heb 1.

2.Petr.1.

Mõtanus
Priscillia
nus.

Secunda hęresis docet prophetas fuisse arreptitios, non intelligentes ea de quibus loquebãtur. Huius hæresis autor fuit Montanus, quem posteà sequutus est in hac parte Priscillianus. Hoc enim illi tribuit Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum. Non enim apud aliquem alium qui de hæresibus scripserit, inuenio Priscillianum fuisse de hac re notatum. Neque ipse Bernardus de Lutzemburgo dicit, quo testimonio fretus hoc tribuerit Priscilliano. Hæc hæresis apertissimè conuincitur per id quod habetur in primo libro Regum. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns. Si propheta est videns, quî fieri potest vt non sit etiam intelligens? Tanta est enim notitia quam prophetæ habent de illis rebus quas prophetizant, vt proxima sit illi notitię quam visitata voce intuitiuam vocant: & propter hanc causam prophetę appellati sunt videntes, & ipsæ eorum prophetiæ vocantur visiones. Esaias siquidem hoc nomine suam appellat prophetiam, dicẽs: Visio Esaiæ filii Amo. Et eodẽ modo loquitur Ezechiel propheta, dicens: Visiones Dei vidi. Et prophetia Naum prophetæ tale habet initium: Liber visionis Naum. Et de hac prophetarum visione dicitur in Daniele: Intelligentia opus est in visione. Quò fit, vt qui non intelligit quæ dicit, propheta nõ sit dicẽdus, quãuis prophetiã aliquã dicat. Nam corpus Helisæi mortuum prophetauit, sicut de illo narrat Ecclesiasticus: nullus tamen sanę mentis dicet corpus illud mortuum fuisse prophetam. Pręterea, si prophetę fuerunt arreptitii, non intelligentes quæ loquebantur, fateri oportet eorum prophetias non fuisse à Deo, quoniam (vt est apud Iob) Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Ex quibus verbis apertè conuincitur, vt si prophetæ non fuerint intelligentes, non fuerint etiam inspirati à Deo. Quod si inspirati sunt à Deo, intelligentes etiam eos fuisse oportet, quum inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Deinde beatus Paulus in priore epistola ad Corinthios apertissimè docet prophetas esse intelligentes. Nam eum solum beatus Paulus censet appellendum prophetam, qui ea quæ loquitur scit interpretari & exponere ad auditorũ vtilitatẽ & ędificationẽ. Sic eni ait: Qui ꝓphetat, hominib⁹ loquitur ad ædificationẽ & exhortationẽ & cõsolationem. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat. Qui autem prophetat, Ecclesiã ædificat. Volo autem vos omnes loqui linguis: magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur vt Ecclesia ædificationem accipiat. Ecce vides eum a Paulo appellari

1.Reg.9.

Esaia.1.
Ezec.1.
Naum.1.
Dani.10.
Eccle.48.

D

Iob.32.

1.Cor.14.

Prophetam

prophetam, qui ea quæ loquitur, interpretari valet ad Ecclesię ædificationem. At fieri non potest vt intelligens non sit, qui est interpres. Accedit ad hæc, quòd de aliquibus prophetis scriptura sacra apertissimè testatur eos intellexisse ea quæ prophetabant. De propheta siquidem Daniele dicitur quòd dederit illi Deus intelligentiam omnium visionum & somniorum. Et propheta Ezechiel describens *Dan. 1.*
eam visionem qua vidit Cherubin ambulantia iuxta rotas, ait: intellexi quia Cherubin essent. Propheta *Eze. 10.*
testatur se intellexisse, & non verentur Montanus & Priscillianus dicere illos non intellexisse. Iustius est ergo vt credamus hos hæreticos fuisse arreptitios, & à dæmone agitatos: prophetas autem, quos Deus inspirauit, optimè intellexisse ea quæ prophetabant: adeò vt propter excellentem quam habuerunt notitiam intuitiuæ proximam, videntes sint appellati.

PVRGATORIVM.

VNus ex notissimis erroribus Græcorum & Armenorum est, quo docent nullum esse *Græci.*
C purgatorium locũ, in quo animę ab hac luce migrantes purgentur à sordibus quas in cor *Armeni.*
pore contraxerant, antequam in æterna tabernacula recipi mereantur. Græcos & Armenos imitati sunt in hac parte Vvaldenses. Ioannes autem Vvicleph etsi alibi semper *Vvalden.*
Vvaldensium errores suscipiat & tuetur, de hac tamen re à nullo malè audit nisi à fratre
Bernardo de Lutzemburgo, qui in quodam opusculo de purgatorio quod adiecit in fine
catalogi hæreticorum, hunc errorem impingit Ioanni Vvicleph, & Ioanni Hus. Concilium tamen Constantiense in quo damnatus est vterque, neutrũ de hoc errore notauit. Et Thomas Vvalden. qui diligentissimè omnes Ioannis Vviclephi errores inuestigauit, nunquam huius meminit vt illi impingeret. Crederem tamen facilè Ioannẽ Hus ita sensisse, vt nullũ esse purgatorium ignem docuerit, quoniam Bohemi qui ab hoc Ioanne Hus fuerunt seducti, hunc errorem (vt dicitur) hucusq; pertinaciter tuentur. De-
mum Lutherus hoc nostro seculo etsi purgatorium fateatur, negat tamen illud ex sacris literis ostendi *Lutherus*
posse. Qua in re valdè miror qualiter suæ sententiæ fuerit oblitus, qua docet nihil esse credendum quod
non possit apertè ex sacris literis colligi. Si sacræ literæ nõ docent purgatorium, quare tu Luthere illud
credis? Aut quam rationem reddes alicui petenti de hac quæ in te est fide? Petrus siquidẽ apostolus præ- *1. Pet. 3.*
cipit vt parati simus ad satisfactionem omni poscenti reddere rationem de ea quę in nobis est fide. Nam si credis aliquid quod nullo scripturæ sacræ testimonio roborari potest, meritò iuxta tuam sententiam, iudicaberis leuis corde, præcipuè cùm iuxta tuam doctrinam Ecclesia non possit aliquem cogere ad cre-
D dendum, nisi illa quæ sunt expressa in sacra scriptura. Ne ergo nos, sicut Lutherus, leues corde iudicemur, credentes purgatorium esse post hanc vitam, oportet vt rationem reddamus de ea quæ in nobis est fide. Primò ergo hoc esse oportet manifestissimũ, in illa futura beatitudine nullam esse maculam, nul-
las etiam esse sordes. Hoc enim Esaias propheta testatur apertè, dicens: Via sanctorum vocabitur, non *Esa. 35.*
transibit per eam pollutus. Cui consentit Ioannes in Apocalypsi: Non intrabit (inquit) in eam aliquid *Apoc. 21.*
coinquinatum. Ciuitas enim illa sancta est sponsa illa, quam, iuxta Paulum, sponsus eius Christus san- *Ephe. 5.*
ctificauit, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculã neque rugam, aut aliquid huiusmodi. Nam quod ecclesia nullam habeat maculam aut rugam, tunc solùm implebitur, quando ipsa erit beata, non autem in hac vita, in qua quotidie o-
rantes dicere debemus: Dimitte nobis debita nostra. De illa enim sola sponsa testatur Augustinus quod *Matt. 6.*
sit sine macula, libro vigesimo de Ciuitate Dei, capite vigesimoquinto, & in lib. de hæresibus ad Quod vult Deum, cap. 88. Et beatus Hieronymus in commentariis super Hieremiam, exponens 31. cap. Hieremiæ, circa finem capituli idem docet. Ex his ergo conuincimus fore necessarium, vt nulla anima quæ aliquam habuerit maculam aut rugam, intret in gloriam cœlestem antequàm à tali macula mundetur. At multæ sunt animæ quæ discedentes ab hoc seculo, plurimas habent peccatorum venialium sordes, quas nunquam dum hic viuerent, mundauerunt. Tales autem animæ non descẽdunt in infernum, quoniam nullus in charitate decedens propter sola venialia perpetuò damnatur. Nec ad gloriam ascendunt, quoniam à sordibus peccatorum venialium nondum sunt mundatæ. Ergo oportet dare tertium
A locum, in quo animæ illæ recipiantur quousque sint tanquã aurum in fornace mundatæ, vt sic purificatæ possint intrare in illam ciuitatẽ sanctam Hierusalem, in quam nihil coinquinatum intrat. Præterea supra docuimus in titulo de pœnitentia, post peccatum dimissum restare aliquam pœnã tolerandam pro punitione peccati, vt aliquo modo Deo satisfaciat peccator pro debito ad quod ex peccato tenebatur. Si ergo aliquis decedat post peccatum dimissum pro quo adhuc non satisfecit, percontari oportet hos hæreticos, quò vadat talis anima cùm primùm separatur a corpore. Non est certè æquum, neque decens misericordiã diuinã, vt descendat ad inferos propter peccatũ quod iam illi dimissum est. Neque etiam est iustũ, vt intret gloriam cœlestem, cùm nondum pro suo peccato satisfecerit, nec pro illo iustas luerit pœnas. Nam sicut nullum est bonum suo præmio frustratum, ita nullum est malum quod non oporteat esse punitum: esset autem malum absque punitione, si quis post peccatum dimissum, pro quo non fuit in hac vita punitus, statim post mortem intraret in gloriam. Et certè (ni fallor) etiam si nullum esset scripturæ sacræ testimonium ad probãdum purgatorium: ex his duabus collectionibus quas modo protulimus, apertissimè conuinci posset. Sed vt clarius veritas fidei omnibus pateat, oportet vt ali-
qua scripturæ testimonia proferamus. Apud Esaiam legimus, quod abluet Dominus sordes filiarum *Esa. 4.*
Sion, & sanguinẽ Hierusalem lauabit de medio eius in spiritu iudicij, & in spiritu ardoris. Et Malachias
Propheta ait: Ecce venit, dicit Dominus exercituũ, & quis poterit cogitare diẽ aduentus eius? & quis *Malac. 3.*
stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum. Et sedebit conflans

& emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt
Domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex quibus verbis satis apertè colligitur esse aliquas purgatorias
pœnas in quibus animæ purgantur. Quòd si quis fortè dicat illa Malachiæ verba esse intelligenda de il B
la purgatione quæ fiet in die iudicii, in quo boni purgabuntur per hoc quod separabuntur à malis: hoc
non ita esse, verba ipsius Malachię ostendunt, quibus ait: Colabit eos quasi aurum & quasi argentum,
& erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia, & placebit Domino sacrificium Iuda & Hierusalem.
Quibus verbis propheta docet eos qui mundabuntur, Domino oblaturos sacrificia iustitiæ, hoc est se-
ipsos iam iustificatos. Tunc enim ipsi erunt hostię Deo gratissimæ. Et ne quis miretur quòd hæc de igne
purgatorii nos interpretati sumus, legat beatum Augustinum libro 20. de Ciuitate Dei, cap. 25. Nam il-
lo loco per hæc duo testimonia idem pater credit posse conuinci esse purgatorias pœnas post hanc vi-
Matt.12. tam. Rursum, ipse veritatis magister apud Matthæum, ait: Quicunque dixerit verbum contra filium ho-
minis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc secu-
lo, neque in futuro. Quibus verbis satis apertè innuit aliquas esse culpas quæ in alio seculo remittuntur.
Nā si nulla culpa in alio seculo remittitur, quid opus erat addere, neque in futuro? Satis enim erat dicere
non remittetur ei in hoc seculo. At cùm nullum verbum fuerit ociose aut frustrà dictum à Christo,
conuincitur ideo illam particulam esse additam, propterea quòd aliquæ culpæ in hoc seculo omnino
dimittantur: aliæ videlicet veniales dimittantur in alio seculo, cum pro illis in hac vita non fuerit satis-
Gregori⁹. factum. Hoc testimonio vtitur B. Gregorius ad probandum purgatorium lib. 4. Dialogorum, cap. 39.
Bernard. Eodem vtitur beatus Bernardus sermone 66. super Cātica aduersus quosdam hæreticos qui se dicebant
Aposto. Apostolicos, negantes purgatorium. Deinde postquam beatus Paulus dixerat Christum esse fundamē- C
1.Cor.3. tum, statim subiungit: Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides
preciosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim domini declarabit,
quia in igne reuelabitur: & vnusquisque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod su-
perędificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic
tamen quasi per ignem. Ex quibus verbis satis apertè colligitur purgatorius ignis. Nam quod ait, si cu-
ius opus arserit, detrimentum patietur, non potest intelligi de peccato mortali nondum in hac vita di-
missu, quoniam statim subiungit, ipse autem saluus erit. At qui in inferno sunt, nunquam saluabuntur.
Alius ergo est locus in quo detrimentum patiuntur animæ, & posteà saluantur. Illum nos appellamus
purgatorium ignem. Quòd si quis concedens locum purgationis, neget in eo esse ignem, sed animarum
detrimentum quod patiuntur, dicens solum esse priuationem visionis diuinæ, attendat quid dicat Pau
lus: Si cuius opus (inquit) arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit, sic tamē quasi per ignē.
Ecce iam audis ignem in quo patitur detrimentum is qui saluandus est. Verum ne quis nos incuset
quòd scripturam istam perperam simus interpretati, alio eam detorquentes quàm oporteat, duos aut
tres proferam scripturæ sacræ clarissimos interpretes, quos in hac parte sum imitatus. Et primo in me-
dium produco Origenem, qui homilia sexta super exodum, pertractans illum Pauli locū, postquam
Origenes dixerat per ligna, fœnum, & stipulam intelligi triplicem malorum viam, sic ait: Idcirco qui saluus fit,
per ignem saluus fit: vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat & resol-
Eccle.27. uat, vt efficiantur omnes aurum bonum, quia aurum terræ illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt
sancti: & sicut fornax probat aurum, sic homines iustos tentatio. Veniendum est ergo omnibus ad i-
gnem, veniendum est ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat & purgat filios Leui. Sed & il-
luc cum venitur, si quis multa bona opera, & parum aliquid iniquitatis attulerit: illud parum tanquam D
plumbum igne resoluitur ac purgatur: & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi de-
tulerit, plus exuritur, vt amplius decoquatur, vt & si parum aliquid sit auri, purgatum tandem resideat.
Exod.15. Quod si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profun-
dum tāquam plumbum in aqua validissima. Hæc Origenes. Beatus Augustinus in Enchiridio ad Lau-
rentium, postquàm locum illum Pauli exposuerat de igne tribulationis in hac vita, capite sexagesimo-
August. nono, sic ait: Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & vtrum ita sit, quæri potest,
& aut inueniri aut latere, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quanto magis minúsve
bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque saluari: non tamen tales, de quibus dictum est, quòd
regnum Dei non possidebunt, nisi conuenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Hæc Au-
gustinus. Et multo diffusius hunc Pauli locum pertractat & interpretatur de igne purgatorij, sermone
Hierony. quarto de commemoratione animarum, qui habetur inter sermones de sanctis. Beatus Hieronymus in
fine decimi octaui libri commentariorum super Esaiam, sic ait: Sicut diaboli, & omnium negatorum
& impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta: sic peccatorum at-
que impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, mo-
deratam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam iudicis. Hæc Hieronymus. Beatus Gregorius lib.
Gregori⁹. 4. Dialogorum, capite tricesimonono hunc Pauli locum etiam citat ad probandum purgatorium ignē.
Accedit ad hæc vniuersalis ecclesiæ consuetudo ab ipsis Apostolis deriuata, & vsque ad hæc tempora
seruata, per quam semper inter missarum solemnia sacerdos pro defunctis orat Deum, & pro illis A
offert Deo sacrificium. Non autem orat pro illis qui iam Deo quietè fruuntur, quoniam illi non indi-
gent nostris orationibus, nec possunt etiam per illas vllo pacto iuuari. Neque etiam orat pro illis qui
sunt in inferno, quoniam frustra oraret, cum in inferno nulla sit redemptio. Conuincimus ergo vt so-
lum oret pro his qui sunt in purgatorio. Et hæc Ecclesiæ consuetudo vetusta, tanti est momenti ad pro-
bandum purgatorium, vt etiam si scripturæ testimonium deesset ad illud probandum, hæc sola, iuxta
Augustini sententiam, sufficeret. Nam in libro de cura pro mortuis agenda, postquàm ostenderat ex
scriptu-

ſcripturis ſacris prodeſſe defunctis ea ſuffragia quæ poſt mortem eorũ fiunt, ſic ait: Si nuſquam in ſcri-
pturis veteribus omnino legeretur, non parua hac conſuetudine claret autoritas vbi in precibus ſacer
dotis quę Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum etiam habet commendatio mortuo-
rum. Hæc Auguſtinus. Omnia ergo illa teſtimonia quæ conuincunt ſuffragia, quæ pro defunctis poſt
eorum mortem fiunt, poſſe illis prodeſſe, etiam conuincunt & apertiſſimè oſtendunt purgatoriũ, quo-
niam ſoli in purgatorio exiſtentes poſſunt noſtris orationibus aut aliis ſuffragiis iuuari. Quapropter ad
illum locum mittimus lectorem, videlicet ad titulum de ſuffragiis, vt eo loco capiat quæ hîc deſunt te-
ſtimonia. Illo enim loco proferemus Concilii Carthaginenſis decretum, quod huic negocio apertiſſi-
mè conuenit. Denique Concilium Florentinum ſub Eugenio quarto celebratum, ad quod Græci cum
ſuo Imperatore Conſtantinopolitano, & Patriarcha etiam Conſtantinopolitano, conuenerunt, aptam
de hac re, ipſis etiam Græcis conſentientibus, protulit ſententiam, hæc verba continentem. Item defi-
nimus, ſi verè pœnitentes in Dei charitate deceſſerint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de com-
B miſſis ſatisfecerint, & omiſſis, eorum animas pœnis purgatoriis purgari. Hæc concilium Florentinum.
Editus eſt etiam ab ipſis Græcis in eodem Concilio exiſtentibus liber quidam ad probandum purgato- *Cõcilium*
rij locum, in quo purgantur animæ quæ in hac vita non plenè pro peccatis ſuis ſatisfecerint, qui liber *Florent.*
Baſilææ excuſſus eſt typis Græcis & Latinis. De hac re ſcripſit Ioannes Eccius opus diffuſum quatuor
partitum libris.

SEcunda hæreſis eſt, qua docetur animas in purgatorio exiſtẽtes non eſſe extra ſtatum merendi aut
demerendi. Huius hæreſis autor eſt Lutherus, docens animas in purgatorio poſſe adhuc mereri, aut *Lutherus*
demereri. Hanc Lutheri inſanam hæreſim apertiſſimè damnat Sapiens, qui in Eccleſiaſte, ſic ait: Quod *Eccle.6.*
cunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia
erunt, apud inferos, quò tu properas. Non enim dicit illa apud inferos abſolutè non eſſe, quoniam ſancti
patres tunc temporis apud inferos erant, in quibus tamen erat ratio, & ſapiẽtia: ſed ideo dicit hæc apud
inferos non eſſe, quia per illa iam iuuari non poſſunt, vt mereri valeant. Et iterum apertius: Si ceciderit *Ibidem.11*
lignum ad auſtrum, aut Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Quæ verba interpretans Hie
ronymus in cõmentariis ſuper Eccleſiaſten, ſic ait: Lignũ quod in hac vita corruerit, & cõditione mor- *Hieron.*
talitatis fuerit inciſum, aut peccauit antè dum ſtaret, & in boreæ parte poſtea ponitur: aut ſi dignos au
ſtro fructus attulit, in plaga iacebit auſtrali. Et parũ infrà: Nec enim poſſunt proficere ſi in priſtinis ſedi
bus perſeuerẽt. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis patet ſapientis eſſe ſententiam, neminẽ poſt hanc vi-
C tam poſſe mereri aut demereri. Præterea Saluator noſter apud Ioanẽ, ait: Me oportet operari opera eius *Ioan.9.*
qui miſit me, donec dies eſt. Venit nox, quando nemo poteſt operari. In quibus verbis id aduertendum
eſt, quod non dixit: Venit nox, quando ego non poſſum operari: ſed ait, vt in vniuerſum de omnibus lo-
qui videatur. Venit nox, quando nemo poteſt operari. Noctem appellans mortem, poſt quã non licet o-
perari. Auguſtinus hunc locum pertractans, tractatu 44. ſuper Ioannem, ſic ait: Operetur ergo homo *Auguſt.*
dum viuit ne illa nocte preueniatur, vbi nemo poſſit operari. Modo eſt vt operetur fides per dilectionẽ:
& ſi modo operamur, hic eſt dies, hic eſt Chriſtus. Audi promittentẽ, & ne arbitreris abſentem. Ipſe di
xit: Ecce ego vobiſcum ſum. Hæc Auguſtinus. Et B. Chryſoſtomus eodem modo interpretatur illa ver-
ba. Nam homilia 55. ſuper Ioannem, ſic ait: Sanè magnum hoc eſt, donec dies eſt, dum licet hominibus *Chryſoſt.*
in me credere. Dum hæc durat vita laborandũ eſt: venit nox, hoc eſt futurũ tẽpus quãdo nemo operari
poteſt. Nõ dixit, quãdo nõ potero, operari, ſed nemo poteſt operari. Et parũ infrà: Chriſtus morte futurũ *Galat.6.*
tẽpus appellat, quãdo peccatores nihil operari poterunt. Hæc Chryſoſtomus. Et beatus Hieronymus in *Hieron.*
commentariis ſuper epiſtolam ad Galatas exponens illud eiuſdem epiſtolæ: Dum tempus habemus o-
peremur bonum, illa Chriſti verba eodem modo interpretatur. Sic enim ait: Tempus ſementis (vt di-
ximus) tempus eſt pręſens, & vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus, ſeminare.
Cùm iſta vita tranſierit, operandi tempus auferetur. Vnde Saluator ait: Operamini dum dies eſt: ve-
niet nox, quando iam nullus poterit operari. Hæc Hieronymus. Ad eundem modum illa Chriſti ver *Ioan.9.*
ba interpretatur Origenes, qui in expoſitione Pſalmi triceſimiſexti, ita inquit: Saluator noſter ait: Ve- *Origenes*
niet nox, quando nemo poteſt operari. Et hoc dicit de illo tempore quod erit poſt hoc ſeculum, quo
vnuſquiſque recipiet pœnas. Tunc ergo dicit mortem illam futuram, cùm iam nemo poteſt opera-
ri aliquid, ſed vnuſquiſque tunc paſcitur ex operibus ſuis quæ hîc poſitus operatus eſt. Hæc Orige-
D nes. Ecce quatuor ſacræ ſcripturæ illuſtres interpretes, qui omnes concorditer ſentiunt noctem illam
in qua, iuxta ſententiam Saluatoris, nemo poteſt operari, eſſe tempus poſt mortem. Prudens ergo
Lector conſideret num iuſtius ſit vni Luthero in interpretatione ſcripturæ ſacræ aſſentire, quàm tot cla
riſſimis viris quorum doctrina fulget Eccleſia vt ſol & luna. Rurſum, beatus Paulus in poſteriore epi-
ſtola ad Corinthios hoc ipſum apertè docet, ita dicens: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal *2.Cor.5.*
Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum. Ecce iuxta Pau-
lum nullus accipiet niſi ſecundum proportionem eorum quæ geſſit in corpore: ergo poſtquam animæ
ſunt exutæ corporibus, nihil amplius mereri poterunt. Vt autem clarius Pauli ſententia in hoc loco ap-
pareat, operæprecium erit videre qualiter Eraſmus Roterodamus hunc locum tranſtulit. Sic enim e-
ius tranſlatio habet: Omnes enim nos manifeſtari oportet coram tribunal Chriſti, vt reportet vnuſ-
quiſque ea quæ fiunt per corpus, iuxta id quod fecit, ſiue bonum ſiue malum. Quæ verba vt ſunt pro-
pinquiora veritati Græci ſermonis, ita etiam clarius & apertius explicant Pauli ſenſum, & fidem Catho
licam, qua creditur poſt mortem non eſſe tempus merẽdi aut demerendi. Et in epiſtola ad Galatas idẽ *Gal.6,*
Apoſtolus ait: Bonum autem facientes non deficiamus. Tempore enim ſuo metemus non deficientes:
ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Quem locum exponens Theophylactus, ait:

Theoph. Quemadmodum non semper serendi tempus, ita nec metendi occasio semper offertur. Quod sanè & virginum illarum & Lazari exemplo profertur. Quamdiu autem nobis in hac vita suppetit ętas, non solùm in præceptores, sed in gentiles ipsos & Iudæos quæ bona sunt operemur, hoc est, beneficentia A
vtamur & eleemosyna. Hæc Theophylactus. Ex cuius verbis patet, tempus illud quod habemus ad
Eccle.17. bene operandum, esse tempus huius vitæ, & non tempus post mortem, quoniam à mortuo velut qui non est, perit confessio. Contra hunc errorem scribit Ioannes Roffensis episcopus, articulo tricesimo-septimo, in eo opere quod fecit pro assertione damnationis quorundam articulorum Lutheri, factæ à Leone decimo. Scribit etiam Iacobus Latomus in eo opere quod ædidit pro assertione censuræ Louaniensis aduersus Lutherum. Alios autem si qui sunt, non vidi.

Lutherus. Tertia hęresis etiam est à Luthero inuenta, & ex pręcedenti deducta. Ex hoc enim errore quo docet animas in pugatorio posse mereri & demereri, colligit eas non esse de sua salute securas: & ita corruptam & putridam aquam ex vitiato fonte deducit. Quapropter prostrata hæresi præcedenti, quę est huius fundamentum, hæc nullo pacto stare poterit, quin statim corruat. Nā si animæ quæ purgantur nec mereri nec demereri possunt, & hoc eas non latet, cōuincitur eas esse de sua salute securas. Nulla est anima quę purgetur, nisi quæ in Christo fundata est. Et quia super hoc fundamentum superædificauit lignum, fœnum, & stipulam, id est, leuia quædam & venialia peccata, ideo detrimentum patitur,
1.Cor.3. vt iuxta Pauli sententiam, salua fiat, sic tamen quasi per ignem. Si anima quæ purgatur, charitatem habet, & illam iam (vt in præcedenti hęresi ostendimus) amittere non potest, ergo secura est de sua salu-
Rom.8. te. Charitas enim pignus quoddam est spiritus, & arra quædam fœlicitatis æternæ, per quam spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filii Dei. Quòd si filii, & hęredes, hęredes quidem Dei cohæredes autē Christi. Ex quibus manifestè patet omnē animam quę purgatur, cùm iam sciat se esse in charitate, esse certam & securam de sua salute. Præterea, credendum est omnes animas antequam in purgatorium coniiciantur, prius de factis & dictis examinari, & earum examine facto, mitti ad purgatorium. Alioqui esset ordo præposterus si prius pœnas luerent, & postea producerentur ad examen, vt B
de illis sententia feratur. Oportet ergo, vt primùm examinati rationem reddant, & sua merita & demerita plenè agnoscant, & postea dicatur illis sententia. Ex quo iudicii ordine conuincitur vt animæ omnes quo ad purgatorium mittuntur, certæ sint & securæ de sua salute, quoniam agnoscunt ea sententia in se dicta, quòd mox vt purgatæ fuerint, in cœlestem gloriam admittentur. Rursum, percontari oportet Lutherum an ipse certò credat animas quę purgantur, esse iam extra periculum, an non. Si non credit eas esse extra periculum: ergo purgatorium iuxta eum erit etiam sicut vita præsens tentatio quædam, & militia, & stadium in quo qui currit aut certat, incertus est de victoria. At ex sententia Iob
Iob.7. constat militiam aut tentationem esse vitam hominis super terram. Quòd si etiam vita hominis subtus terram esset militia, frustra addidit, cum de vita hominis diceret, super terram. Si verò Lutherus certò credit animas quæ purgantur, esse extra periculum, qualiter ipsamet anima quæ purgatur, hoc ignorat? Nunquid per mortem oblita est eorum quæ antè sciebat? Si nos sumus certi animas in purgatorio existētes esse iam in tuto: multò magis ipsæmet animæ erunt certæ de sua salute, cum in illis sit eadem fides, spes & charitas, & in illis etiam corpus corruptibile non aggrauet animam, nec intellectus earum mendicet à visibilibus notitiam inuisibilium, sed seipsas nudas clarè intueantur. Verum hic fortè aliquis possit obiicere nobis illud quod Ecclesia canit in precibus quas pro defunctis effundit coram Deo: A porta inferi erue Domine animas eorum. Et illud: Domine Iesu rex gloriæ libera animas C
omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu: libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, &c. Si animæ essent de sua salute securæ, superuacaneum esset orare pro illis vt eruantur ab inferis, ad quos etiam si pro illis Ecclesia non oraret, iam descendere non possunt. Respondeamus iuxta Bedæ sententiam, purgatorii locum esse maximè vicinum inferno, & propter hanc vicinitatem, & propter maximam conuenientiam & similitudinem pœnarum vtriusque loci, purgatorii locum aliquando vocari nomine inferni. Hoc autem ex eo coniici potest, quòd locus ille in quo erant sancti patres ante Christi mortem, qui locus in Euangelio dicitur sinus Abrahæ, sępenumero vocatur nomine inferni, & nomine lacus: cum tamen in illo loco mitius fuerint animæ tractatæ, quàm in pur-
Psal.48. gatorio. Propheta Regius ait: Deus redimet animam meam de manu inferi. Et iterum: Eruisti ani-
Psal.85. mam meam ex inferno inferiori. Et certum est Prophetam non descendisse ad illum locum pœnarum
Zacha.6. in quo sunt damnati. Et propheta Zacharias ait: Tu in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos qui erant in lacu in quo non est aqua. Quibus verbis designans liberationem animarum per Christum factam, appellauit locum in quo animæ sanctorum erāt, lacum in quo non est aqua. Multo ergo melius poterit appellari locus purgatorii, in quo acerbissimas animæ tolerant pœnas, infernus & lacus. Et vt ab hoc loco & à pœnis eius animæ liberentur, orat Ecclesia.

Possumus aliter & fortè melius respondere, dicentes non semper dubitari de illis quæ petuntur, an
Eccle.36. ita futura sint vt petuntur. Nam sæpissimè petuntur illa quæ certò sciuntur euentura vt petuntur: & huius rei plurima sunt testimonia. Ecclesiasticus siquidem Deum orans, sic ait: Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur. Nullus tamen sanæ mentis dicet Ecclesiasticum dubitasse de fidelitate prophetarum Dei, aut dubitasse quod Deus daturus esset mercedem his qui sustinent illum, quod tamen ille petiit. Paulus certus erat se non separandum à charitate Dei: certus etiam D
erat coronam iustitiæ à iusto iudice Deo paratam sibi esse: orabat tamen Deum vt illam assequi mereretur. Et si cui prædestinatio sua fuisset nota, orare nihilominus deberet Deum pro suæ prædestina-
2.Pet.3. tionis impletione: vt (iuxta Petri Apostoli sententiam) per bona opera certam faceret suam vocationem. Sic etiam Ecclesia quamuis certo sciat animas existentes in purgatorio non fore ad inferos damnandas,

nandas, pro illarum tamen liberatione orare non desinit.
C Aduersus hunc errorem scribit Ioannes Roffensis episcopus eodem loco, quo aduersus præfatam hæresim secundam.

QVartam hæresim etiam Lutherus inuenit, qua docet animas sine intermissione peccare in purgatorio, quandiu quærunt requiem, & horrent pœnas, quia quærunt (vt dicit) quæ sua sunt, contra voluntatem Dei. Et certè si res ita se haberet vt Lutherus docet, nihil aliud esset animas purgare, quàm laterem lauare, aut littus arare. Nam si animæ quæ purgantur, sine intermissione peccant quandiu horrent pœnas, cùm omni tempore horreant pœnas, quia horror pœnarum est omnibus à natura insitus: sequitur quòd omni tempore peccant, & per consequens propter peccata illa erunt iterum purgandæ. Et cùm illorum peccatorum purgatione etiam horrebunt pœnas, sequitur quòd tunc etiam peccabunt, & quòd opus erit etiam eis vt ab illis peccatis iterum purgentur. Et ita esset eundum in immensum sine fine. Præterea, suprà in expugnatione hæresis secundæ de purgatorio, ostendimus ex sacris literis neminem post mortem posse aut mereri aut peccare, peccato quidem quod sit illi imputandum: ergo animæ quæ purgantur, quamuis horreant pœnas, non tamen peccant. Rursum, etiam si animæ in purgatorio peccare possent, per hoc tamen quòd quærunt requiem, & horrent pœnas, non peccatent. Nam Dauid non peccauit cùm dixit: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quãdo veniã & apparebo ante faciem Dei. Paulus etiam vas electionis, ait: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Si hi non peccauerunt optantes requiem, cur animæ in purgatorio peccabunt cùm suam requiem optauerint? Et de horrore pœnarum constat non esse peccatum, cum hic non perueniat ex deliberatione, sed ex natura, cum omnibus sità natura insitum pœnas horrere. Christus enim propinquus passioni (ait Marcus) cœpit pauere & tædere, & dixit tribus discipulis quos secum ad orationem sequestrauerat: Tristis est anima mea vsque ad mortem. At Christus neque peccauit vnquam, neque peccatum cogitare potuit: non est ergo peccatum pœnas aut molestias horrere, præsertim cùm id non ex deliberatione, sed ex quodam naturali horrore fit.

Lutherus — A — *Psal. 41.* — *Philip. 1.* — *Mar. 14.*

FINIS LIBRI
duodecimi.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITAE, ADVERSVS Hæreses, Liber Decimus tertius.

B

REGNVM DEI.

E hac re fuit quidam error Cerinthi, dicentis regnum Christi futurum terrenũ post resurrectionem, & in regno illo futuras esse carnis delicias: quod regnũ dicebat duraturum in hac vita per mille annos. Verùm de hoc errore iam suprà disputauimus libro tertio in titulo de beatitudine, hæresi secunda. Et si quæ sunt aliæ hæreses quæ ad hanc materiam spectent, sub illo titulo sunt à nobis collocatæ.

Cerithus

RELIQVIAE SANCTORVM.

Viclephistæ, qui ad hoc nati esse videntur, vt omnem ritum Ecclesiasticum tollerent, omnes cæremonias ab Ecclesia abigerent, inter alias suas blasphemias hanc vnam docent, reliquias videlicet sanctorum, hoc est carnes & ossa hominis mortui, non debere à populo venerari, neque à monumento fœtido extrahi, nec in capsa aurea, vel argentea reponi: quia sic facientes (vt illi aiunt) non honorant Deum, & sanctos eius, sed idololatriam C committunt. Hos Viclephistas sequuti sunt impij Lollardi, quorum vnus vocatus Guillielmus Albus, patria Anglicus, publicè & in iudicio tribunali in Anglia hæc omnia non erubuit fateri. Sed non sunt hi primi huius hæresis inuentores. Nam ante hos ferè per 90. annos fuit Vigilantius quidam Gallus Barcinonen. Ecclesię presbyter, qui (vt infrà dicemus) dixit sanctos non esse orandos. Et quo magis san ctis, in quorum sortem ipse computandus nõ erat, detraheret, docuit sanctorum corpora nõ esse veneranda. Sed neque hic Vigilãtius primus extitit huius hæresis autor, quoniam ante illum fuit Eunomius: non tamen longo tempore illum præcessit. De Eunomio autem Hieronymus testatur illum hac peste

Vvicleph — *Guilliel. Albus.* — *Vigilantius.* — *Eunomius.* — *Hierony.*

fuisse infectum. Nam in libello quem aduersus Vigilantium scripsit, hæc illi ait: Rides de reliquiis martyrum, & cum autore huius hæreseos Eunomio Ecclesiis Christi calumniam struis. Hæc Hieronymus. Verùm hoc inter Vigilantium & Vviclephistas interest, quòd Vigilantius solam sanctorum venerationem odit, Vviclephistæ autem in hoc Vigilantio pestilentiores, sicut non patiuntur sanctorum reliquias venerari, ita nec Christi Saluatoris nostri reliquias adoratione aliqua dignas esse censent. De reliquiis Christi adorandis nihil nunc dicere statui, eò quòd suprà in titulo de adoratione, hæresi prima aduersus eosdem Vviclephistas pugnaui pro adoratione crucis Dominicæ: quo loco nonnihil obiter diximus de Christi vestibus, & aliis Christo adiacentibus. Nam quod de cruce Dominica ibidem diximus, de aliis etiam omnibus Christo adiacentibus, puta de vestibus, de gladio, si quem habuisse constiterit, de mensa in qua comedit, de linteo quo manus abstersit, & de quibuscunque aliis similibus

Damasce. contactu suæ viuificæ carnis sanctificatis idem dici potest: Quoniam (vt ait beatus Damascenus libro 4. de fide orthodoxa, cap. 3.) si amatorum diligibilis domus, & lectulus & hortus, quanto magis quæ Dei & A

Hierony. Saluatoris, per quæ & saluati sumus? Hæc Damascenus. Præsepe etiam sepulchrum Saluatoris adorantur. Nam beatus Hieronymus ita faciendum censet, qui libro 3. contra Ruffinum se hoc fecisse testatur, sic inquiens: Conscendi in Ægyptum, lustraui monasteria Nitriæ, & inter sanctorum choros aspides latere conspexi. Protinus concito gradu Bethlehem meam conuersus sum, vbi adoraui præsepe & incunabula Saluatoris. Et in Epitaphio Paulæ, illam sanctam Paulam laudat, quod præsepe, in quo recens natus Christus iacuit, & sepulchrum, in quo mortuus iacuit, adorauit. Et de hoc satis. Ad sanctorum igitur reliquias nos transferamus, & ostendamus illas esse aliqua veneratione dignas, quamuis non tanta sicut Christi: quoniam nec ipsorum animæ, propter quas alia illorum veneramur, sunt tanto honore dignæ, quanto Christus, propter quem etiam & non propter seipsa adorantur illa quę Christo adiacent. Singula igitur quæ sanctis in veneratione exhibentur, suo ordine discutiamus. Primùm igitur venerationis sanctorum testimonium est, quod basilicæ in illorum honorem ex Ecclesię institu-

Concilium Gangrense. tione fiunt: & qui hoc non esse faciendum docent, Ecclesia eos anathematizat. Nam Concilium Gangrense, cap. 20. suorum decretorum, sic ait: Si quis per superbiam tanquam perfectum se existimans, conuentus qui per loca & basilicas sanctorũ martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, anathema sit. De sanctorum corporibus honestè tumu-

Dionisi⁹. Areopa. landis antiquissimus est Ecclesiæ ritus, ab Apostolorum temporibus hucusque detinatus. Nam beatus Dionysius Areopagita Pauli Apostoli discipulus, cap. 7. Ecclesiasticæ hierarchiæ in hunc modũ de hac B re scribit. Hęc perficiens summus sacerdos, reponit in domo preciosa corpus cum aliorum æquè potentum corporibus. Si enim in anima & corpore Deo amabilem vitam, qui dormiuit, viuebat, preciosum erit cum sancta anima cõmilitans ei corpus secundum diuinas collationes, vbi diuina iustitia cum proprio corpore donabit retributas quietes tanquã coëunti & cõparticipanti sacræ, aut contrarię vitæ. Propter quod & sacrorum diuina legislatio diuinas cõmunicationes ambobus donat. Animæ quidẽ in pura contemplatione & scientia perfectorum, corpori verò per diuinissimum tãquam in imagine vnguentum, diuinęq; cõmunicationis sacratissimũ symbolum, totũ hominẽ sacrificans, & vniuersalẽ eius salutẽ sacrificans, & consummatissimã ipsius resurrectionẽ futurã fore denunciãs. Hactenus beatus Dionysius. In quibus verbis beatus Dionysius apertè satis indicauit sanctorum corpora post mortem in preciosa domo reponi: & causam propter quam sic fieri oporteat, expressit: quia videlicet illa sanctorum corpora sanctis suis animabus ad bonum sunt cooperata, & instrumenta quędam animarum fuerunt, quibus multa ad Dei honorem & suam salutem illæ operatæ sunt. Hæc tamen de illis dicta sunt quorum merita in vita claruerunt, aut martyrio vitam finierunt. Horum enim corpora statim post mortem venerationem meruerunt, & ideo in preciosa domo à summo sacerdore reponi dicit. De aliis verò, quorum vita non fuit miraculorum operatione manifesta, & ob hanc causam non sunt eorum corpora precioso loco tunc recondita, si post mortem, Deo ita volente, illorum præclara merita magis mundo innotescunt, transferuntur ad honestiorem locum illorum corpora, & maiori honore dignantur. Ad cuius rei confirmationem, præter vetustissimam Ecclesiæ consuetudinem, quę maximi est ponderis, sunt C etiam plurimorum sanctorum virorum testimonia, quę ita fieri docent, & factum laudant. Et ante omnia patrum veteris testamenti exempla proponere placuit, vt impii Vviclephistæ agnoscant non esse re-

Gen. 50. centem hunc Ecclesiæ ritum de transferendis corporibus sanctorum. Nam corpus Iacob patriarchæ translatum est ab Aegypto in terram Chanaan contra faciem Mambre, & ibidem sepultum magna cũ

Gene. 49. veneratione filiorum suorum, & seniorum suorum Ægypti. Neque hoc casu factum est, sed ipsemet Iacob in Ægyto existens, antequam moreretur, sic fieri præcepit, dicens: Ego congregor ad populum meum: sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron Hethæi contra Mambre in terra Chanaam, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri. Et Ioseph patriarcha sanctus etiam ipse in Aegypto similiter existens: cum propinquus esset morti

Gene. 50. dixit fratribus suis: Deus visitabit vos, asportate ossa mea vobiscũ de loco isto. Et huius præcepti post-

Exod. 13. ea memor Moyses cum populum Dei ab Ægypto eduxit, ossa Ioseph secum tulit. Exeant nunc Vviclephistæ, & filios Israel, videlicet Ioseph & fratres illius, & Moysen & alios, idololatras appellent, eo quod hunc honorem ossibus Iacob & Ioseph detulerunt. Ad sanctos noui testamenti descendo, in quorum corporibus tot factę sunt translationes, vt operosum nimis esset, vel centesimam illorum partem referre. Quapropter vnam & alterã referam. De sanctis Geruasio & Prothasio, quorum corpora omnibus ferè ignota, & ideo minus decentibus sepulchris recondita fuerant, beatus Am-

Ambro. brosius, cui illorũ corpora reuelata sunt, scribens, hæc ait: Iussi eruderari terram eò loci qui est ante cancellos, S. Felicis & Naboris; inueni signa cõuenientia, adhibitis etiam quibus per nos manus imponẽda foret,

foret, sic sancti martyres eminere cœperunt, vt adhuc nobis silentibus arriperetur vrna, & sterneretur
D prona ad locum sepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis viros, vt prisca ætas ferebat, ossa omnia inte-
gra, sanguinis plurimum, ingens concursus populi per totum illud biduum. Quid multa? cõdiuimus in
tegra, ad ordinem trãstulimus vespere iam incumbente ad basilicam Faustæ: ibi vigiliæ, tota nocte ma-
nus impositio: sequenti die transtulimus ea in basilicam quam appellant Ambrosianam. Dum transferi
mus, cæcus sanatus est. Hæc Ambrosius. Quid ad hæc dicent Vviclephistæ? fortè etiam damnare nõ ve-
rebuntur Ambrosium, propterea quòd istorum sanctorum martyrum corpora in honestiorem & pre-
ciosiorem locum transtulerit. Verùm quo pacto traslationem illam culpare poterunt, quam Deus tan-
to miraculo confirmare voluit, vt eo temporis articulo quo illa corpora transferebantur, cæco visum re
stituerit? Quòd si hoc verum esse negant, & Ambrosio quamuis sancto velut vnico testi diffidunt, pro-
ducam eiusdem miraculi alterum testem, non quidem auritum, sed oculatum, beatum Augustinum: vt
in ore duorum maneat hæc veritas stabilita. Beatus nãque August. lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. sic ait: *August.*
Miraculum quod Mediolani factum est cum illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum
notitiam potuit peruenire: quia & grãdis est ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo te-
ste res gesta est, concurrente ad corpora martyrum Prothasii & Geruasii. Quæ cùm laterent, & penitus
nescirentur, episcopo Ambrosio per somnium reuelata, reperta sunt: vbi cæcus ille depulsis veteribus te
nebris diem vidit. Hæc Augustinus. Alterum huius rei proponam exemplum à sancto Cornelio papa &
martyre nobis propositum, qui sanctorum Petri & Pauli corpora in varia loca transtulit. Nam ipsemet *Corneli⁹*
testatur se hoc fecisse, qui in quadam epistola sua, sic ait: Quapropter rogo vos nobis congratulari: quia *papa.*
rogatu cuiusdã deuotæ fœminæ atque nobilissimæ matronæ Lucinæ, leuata sunt corpora Petri & Pauli
de Catacumbis: & primò quidem beati Pauli corpus leuatum silentio, ac positum est in prædium præ-
A dictæ matronæ via Hostiensi, ad latus vbi decolatus est. Posteà verò beati Apostolorum principis Petri
accepimus corpus, & condecenter posuimus illud iuxta locum vbi crucifixus est, inter corpora sancto-
rum episcoporum, in templo Apollinis in monte aureo, in Vaticano palatii Neronis, tertio calendarum
Iuliarum die, orãtes Deum & Dominum nostrũ Iesum Christum vt intercedentibus suis sanctis Apo-
stolis, maculas vestrorum purget peccatorum, & in sua vos conseruet volũtate diebus vitæ vestræ, & in
fructu boni operis vos perseuerabiles reddat. Hæc Cornelius Papa & martyr, cuius vitam & opera ab eo
gesta, martyrium pro Christo consummatum maximè commendat. Et vt finem huic liti imponam, Au
gustinum profero in huius rei testimonium. Is enim libro 1. de Ciuitate Dei, cap. 13. de corporibus san-
ctorum honorandis, hæc ait: Nec ideo tamen contemnenda sunt corpora defunctorum, maxime iusto- *August.*
rum atque fidelium, quibus tãquam organis & vasis ad omnia opera sanctus vsus est spiritus. Si enim pa
terna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior ex-
titit affectus, nullo modo ipsa spernẽda sunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque cõiuncti⁹ quã
quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium quod exhibetur extrin-
secus, sed ad ipsam naturam hominis pertinet. Vnde & antiquorum iustorũ funera officiosa pietate cu-
rata sunt, & exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsique dum viuerent, de sepeliendis vel transferen-
dis suis corporibus, filiis mandauerunt. Hæc Augustinus: Et epistola 103. commendat idem sanctus ma-
trem quandam viduam & filiam eius virginem propter reliquias Stephani martyris quas secum defere
B bant, sic inquiens: Portant sanè secum reliquias beatissimi & gloriosissimi martyris Stephani, quas non
ignorat sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quã conuenienter honorare debeatis. Hæc ille. Beatus Au-
gustinus testatur se honorasse reliquias sancti Stephani & alios, vt id faciant, hortatur. Et lib. 22. de Ciui-
tate Dei, cap. 8. plurima recenset miracula quæ ante corpus illius sancti ob illius merita Deo facere pla-
cuit. Quid ergo impii Vviclephitæ contra tot sanctorum testimonia oblatrant, & sanctorũ venerationi
detrahunt? Sed dicunt: Mortua sunt corpora, nec sentiunt vt eorum animæ, non ergo licet ea venerari,
aut honorem vllum illis exhibere. O forte argumentum. Non sunt fortè memores quòd Christus Sal-
uator noster Seducæis negãtibus resurrectionem apud Matth. dixit: Deus Abrahã, Deus Isaac, & Deus *Matt. 22.*
Iacob non est Deus mortuorum, sed viuentium. Viuunt ergo Deo sancti, propter quem, famen, sitim,
& alias corporis ærumnas & cruciatus tolerauerunt. Esto illorum corpora non viuant Vviclephitis, vi-
uũt tamen Deo: in cuius conspectu sunt omnia quę illorum corpora pro Deo sustinuerunt. Esto etiam
nullatenus viuant: nunquid ideò nullo honore sunt digna? Non viuebat arca testamenti, non sentiebãt
tabulæ intus latentes, non manna, non vrna: non sentiebat virga, imò nec viuebat, quæ olim frõduerat.
Et tamen his rebus magnus est olim datus honos, adeo vt nulli præterquam sacerdoti arcam tangere li-
ceret. Et cùm illã Dauid educeret de domo Obeth, accinctus erat Ephod lineo, & omnis domus Israel
ducebant in iubilo, & clãgore buccinę. Et huic arcæ quasi diuinos impendit honores, dicente scriptura: *2. Reg. 6.*
Et Dauid saltabat totis viribus ante dominum. Et rursum: Cũque intrasset arca domini in ciuitatem Da
uid, Michol filia Saul prospiciens per fenestram vidit regem Dauid subsilientẽ atque saltantem coram
domino. Et cum illum Michol ob hãc causam reprehenderet, respondit Dauid: Ante dominum qui ele-
git me potius quàm patrem tuum, & quàm omnem domũ eius, & præcepit mihi vt essem dux super po
C pulum domini in Israël, & Ludam, & vilior fiam plusquam factus sum. Vides quãtum cultũ Dauid ex-
hibuerit arcæ domini: quia signum quoddam erat deum repręsentans, cùm tamen non viueret, nec sen-
tiret. Ad hunc modum sãctorum corpora venerari debemus, quamuis nõ viuant, nec sentiant: sed quia
animabus sanctorum fuerunt coniunctissima, & iuxta Pauli sentẽtiam habitacula & templum sunt Spi *1. Cor. 9.*
ritus sancti. Sed fortè non erubescẽt Vviclephistæ Dauidem ob hãc causam reprehendere. Nec mira-
bor si tentauerint: nam qui omnes sãctos & vniuersam Ecclesiam de hac re arguere nõ verentur, mi-
rum non erit si Dauidem simul cum aliis sanctis ob eandem causam reum etiam facere cõtendãt. Sed

opus est vt nos de idololatria quam nobis obiiciunt, purgemus. Nam eos omnes qui corpora sanctorum
August. & illorũ reliquias venerãtur, idololatras esse censent, propterea quòd (vt ipsi aiunt) creaturis diuinos
honores deferunt. Huiusmodi obiectioni ego respondere nolo, quia melius quàm ego respondit Au-
gustinus. Is enim lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 10. hanc refellit obiectionem, sic inquiens: Nos martyribus
nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud deum viuunt spiri-
tus, fabricamus: Nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed vni deo & martyrum &
nostro sacrificium immolamus. Ad quod sacrificium sicut homines dei, qui mundum in eius confessio-
ne vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocãtur. Deo quip-
pe non ipsis sacrificat, quamuis in memoriam sacrificet eorum: quia Dei sacerdos est, non eorum. Ipsum
verò sacrificium corpus est Christi, quod nõ offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi. Hæc Augustinus. in qui-
bus verbis præter intentum obiter annotare decreui quod ait corpus Christi esse sacrificium quod à sa- D
cerdote in altari Deo offertur. Quod testimonium apertè pugnat contra Lutherum & Oecolampadi-
um. Nam Oecolampadius (vt in titulo de Eucharistia indicauimus) negat in eo sacrificio verum corpus
Christi contineri, sed solùm materialem panem. Lutherus autem etsi fatetur verum corpus Christi Sal-
uatoris illic adesse, negat tamen à sacerdote offerri: propter quod dicit missam non esse sacrificium. Sed
aduersus hanc hæresim iam suprà in titulo de missa abũdè me dixisse arbitror. Verum quoniam nõ erat
prætereundum quod nunc August. dixit, obiter annotare decreui. Hunc igitur intermittẽtes sermonem
eò vnde digressa est, orationem reuocemus, & exultemus quòd tam facilè & luculenter aduersariorum
calumniã beatus Augustinus reiecerit. Sed quia nimis leniter & pro suo ingenio mansuetissimè respon-
dit, & hi contra quos agimus, quemadmodum Phryges (vt est in Prouerbio) non nisi plagis emendatur,
Hierony-mus. beatum Hieronymum, qui durius & acerbius pugnare solet, obiicio: vt illos pro suis meritis tractet. Is
enim beatus pater aduersus Vigilãtium, qui huius erroris etiam extitit autor, scribens, ita ait: Quis enim
Act. 14. ô insanum caput, aliquando martyres adorauit? Quis hominem putauit Deum? Nonne Paulus & Bar-
nabas cum à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderũt ve-
stimenta sua, & se homines esse dixerunt? Non quòd meliores nõ essent olim mortuis hominibus Ioue
Act. 10. & Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis, Deo debitus, deferretur. Quod & de Petro legi
mus, qui Cornelium se adorare cupientem manu subleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et
audes dicere, illud nescio quid, quod in modico vase trãsferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire
desidero. Expone manifestius, vt tota libertate blasphemes: Puluisculum nescio quod in modico vasculo A
precioso linteamine circundatum. Dolet martyrum reliquias precioso operiri velamine, & non vel pan-
nis vel cilicio colligari, vel proiici in sterquilinium, vt solus Vigilãtius ebrius & dormiens adoretur. Er-
go sacrilegi sumus, quando Apostolorum basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constãtinus Imperator
qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas dæmones ru-
giunt, & inhabitatores Vigilantii, illorũ se sentire præsentiam confitentur? Sacrilegus dicendus & nunc
Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Om-
nes episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam, & cineres dissolutos in seri-
co & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquiis, &
tanta lætitia quasi pręsentem viuentẽque prophetam cernerẽt, susceperunt, vt de Palæstina vsque Chal-
cedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Hæc Hierony-
mus: qui non contentus est Vigilantii calumnias refellere, nisi illum confoderet, & pro suo merito tra-
ctaret. Sed vt nullus controuersię pateat locus, concilii generalis definitionem in medium proferã. Cõ-
cilium namque Lateranense sub Innocẽtio 3. celebratum: hanc quæ sequitur tulit definitionem. Cum ex
Cõcilium Lateranẽ. eo quòd quidam sanctorum reliquias exponunt venales, & eas passim ostentant, Christianæ religioni
detractum sit sępius, ne in posterum detrahatur præsenti decreto statuimus, vt antiquæ reliquię amo-
do extra causam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales inuentas autem de nouo, nemo vene-
rari præsumat, nisi prius autoritate Romani pontificis fuerint approbatę. Prælati vero non permittant,
eos qui ad eorum Ecclesias causa venerationis accedunt, variis figmentis aut falsis documentis decipi,
sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consueuit. Hactenus Cõciliũ Lateranẽse. Quæ verba ha- B
bentur in volumine decretalium epistolarum titulo de reliquiis & veneratione sanctorum. In quibus
verbis sicut sapienter cauit ne nouæ reliquiæ faciliter honorentur sine Romani pontificis licẽtia: ita cõ-
tra concedit eas quę iam exploratæ virtutis sunt, honorari. Et de hac re abũdè me dixisse censeo, pro ea
breuitate quam statui seruare. Scripsit aduersus hanc hæresim Hieronymus libellum contra Vigilantiũ,
quo loco testatur ipse Tertullianum scripsisse insigne volumen quod vocauit Scorpiacum aduersus hãc
hæresim, quæ olim contra Ecclesiam erupit, & refert illam olim vocatam fuisse Cainam hæresim. Vnde
constat Eunomium etiam non fuisse huius hæresis inuentorem, sed lõgo tempore illum pręcessisse: quæ
multo tempore dormiens, posteà ab Eunomio, dein à Vigilantio, demum à Ioãne Vvicleph suscitata est.
Scripsit etiam aduersus hanc hæresim Thomas Vvalden. in opere illo insigni quod fecit de sacramen-
talibus.

RESTITVTIO.

Græci. ST quædam hęresis, asserens nõ esse necessariam rei furto sublatæ restitutionem, vt quis
vitam possit assequi æternam. Hanc hæresim inter alios Græcorum errores recenset Gui
do Carmelita, qui ait quòd Gręcorum sacerdotes, pro furtis, vsura, rapina manifesta, non
iniungunt vt satisfaciant aut reddãt, sed oleo simplici inungunt raptorem, quem astrin-
gunt vt aliquam pecuniæ portionem illis distribuat, vt absolutionem illi impendant: quã

pecuniam à fure aut raprore recipientes, ipsum raptorem absoluūt. Erasmus Roterodamus de hac re nō *Erasmus.*
C paruam præbuit ansam suspicionis. Nam in annotationibus super nouum testamentum, innuit restitu-
tionem rapinæ non esse faciendam, sed satis esse eleemosynam facere, vt furti & rapinæ peccatum dele-
atur. Et ne quis verbis meis fidem deroget, putās me hoc falsò tribuere Erasmo, verba illius quæ in quar
ta huius operis æditione habentur, referam. Is enim Erasmus in annotationibus super. 11. cap. Lucę, per-
tractans illud Saluatoris dictum: Quod superest, date eleemosynam: post multa denique hęc dicit: Illud
annotandum, cùm modo fecerit mentionem rapinæ, in remedio non fieri mentionem restitutionis: iā-
tum pollicetur eleemosyna data omnia fore munda. Hęc Erasmus. Quid hæc verba doceant, lector pru
dens & candidus facilè intelliget. Verùm hanc suspicionē in quinta eiusdem operis æditione Erasmus
amouit, quoniam post verba illa quæ proximè citauimus, hæc quæ sequūtur, addidit. Sed qui iubetur da
re iis quibus nihil debet, multo magis iubetur reddere siquid cui debet. Quæ verba omnem prorsus tol
lunt de restitutione nō facienda suspicionem. De hac tamen re admonere volui lectorem, ne si fortè in
tertiam aut quartā operis illius æditionem inciderit, verba Erasmi quæ illic habētur legens, illius autori
tate fretus in hunc fortè labatur errorem. Nam in verbis illis quæ in quarta æditione habebātur, magnā
erroris præbuerat occasionem, propter quod huic malo mederi voluit. Vtinam hanc mentem in cęteris
suis erroribus habuisset. Sed iam ad Græcorum errorem accedamus, & ostendamus quam aliena sit à fi-
de Catholica hæc sententia. Primò hęc sententia pugnat aperte cum lege naturæ, quę ait: Ne feceris ali-
cui quod tibi oderis fieri. Et rursum: Diliges proximum tuum sicut teipsum. At rarus est qui non odiat *Thob. 4.*
se re sua spoliari, Et quisque iustè optare potest, vt quod sibi furto sublatū est, restituatur: hoc igitur al- *Matt. 22.*
teri quē vi spoliauit, viceuersa reddere tenebitur. Præterea Paulus Apostolus hoc præcepit, sic inquiens:
Omnibus reddite debitum: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: cui ti *Rom. 18.*
D morem, timorem. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. In quibus verbis postquam om
nibus debita reddenda præcepit, ne fortè solo præcepto parum dixisse videretur, prohibitionē, quę for
tius & perpetuum est vinculum, subiunxit, dicens: Nemini quicquā debeatis. Deinde, sanctus ille Tho *Thob. 2.*
bias cùm vocem balantis hœdi, quem vxor illius domum detulerat, audiuit, dixit: Videte ne fortè furti
uus sit, reddite eum dominis suis: quia nō licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Rursū,
Deus ipse ab illo, qui veram agit pœnitentiam, exigit vt rapinam restituat, si suorum peccatorum remis *Ezec. 33.*
sionem impetrare optat, sic inquiens: Si dixero impio, morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato
suo, feceritque iudiciū & iustitiā, & pignus restituerit ille impius, rapināque reddiderit, in mādatis vi-
tæ ambulauerit, nec fecerit quicquā iniustum, vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quæ pec-
cauit, non imputabuntur ei. Nihil hoc testimonio apertius dici potuit. Nam hac lege & cōditione pro-
mittit Deus se pœnitenti peccata donaturū, si rapinam reddiderit. Quò fit, vt cōditione sublata, hoc
est non reddita rapina, Deus peccata non dimittat. Vnde beatus August. in epistola ad Macedoniū, ait:
Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur, pœnitentia non admittitur, sed *August.*
simulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatū. Hęc Augustinus.
Quæ verba habentur in volumine Decretorum 14. q. 6. Vereantur ergo sacerdotes Græcorum, fures &
raptores à rapina absoluere, quos Deus sine restitutione absoluere non vult. De his enim sacerdotibus
Hieremias propheta mihi dixisse videtur, cum ait: Curabant contritionem filiæ populi mei cum igno- *Hiere. 6.*
minia, dicentes, pax, pax, & non erat pax. Cum ignominia contritionem filiæ populi curat, qui peccanti
& non legitimè pœnitenti facilè absolutionem impendit. Neque opus est vt aduersus tam pestiferum
errorem amplius immoremur.

Matt. 22.

RESVRRECTIO.

Simon Magus.

A MVLTI ex vetustis hæreticis negauerunt carnis resurrectionem esse futuram. Quę here- *Basilides*
sis apud Iudæos fuit primùm orta. Nam Saducæi (vt patet ex Euangelio Matth.) nega- *Hymenæ'*
bant carnis resurrectionem. Ex illis autem qui semel Christum per baptismum indue- *Philetus.*
runt, primus qui hāc hæresim suscitauit, fuit Simō ille Magus, de quo in Actibus Apo- *Valenti-*
stolorum fit mentio. Hoc enim illi impingit Augusti. quamuis Tertulianus in libro de *nus.*
hæresibus de hoc Simone faciens sermonem nihil tale illi tribuit. Basilidem tamen di- *Apelles.*
cit in hunc errorem fuisse lapsum, cui similem errorem non tribuit Augusti. Hymenæus & Philetus, te- *Marcion*
ste Apostolo Paulo, dixerunt resurrectionem iam esse factam, nec amplius futuram. Carpocratitę etiam *Ophitæ.*
(vt Augusti. ait) negarunt carnis resurrectionem. Valentinus & Apelles, iuxta Augustinum & Tertulli *Marcus.*
anū, hoc idē senserunt. Marcioni & Ophitis hoc idem tribuit Tertulianus, sed non Augustinus. Mar- *Cerdon.*
co & Cerdoni, & Caianis, & Seuerianis, & Archonticis, & Hierarchitis eundem errorem impingit Au *Caiani.*
gustinus, non autem Tertulianus. Seleucianis, & Proclianitis obiicit hunc errorem Philaster Brixiensis *Seueria.*
episcopus, quem etiam in hac parte sequitur Augusti. Frater Bernardus de Lutzemburgo in suo catalo- *Archont.*
go hæreticorum refert Almaricum, Albigenses, Albanēses hunc errorem fuisse tutatos. De Origene re- *Hierar-*
fert Augusti. ex Epiphanii sententia illum negasse carnis resurrectionem. Verùm Theophilus Alexādri *chitæ.*
nus episcopus (vt mox infrà dicemus) alium errorem impingit Origeni, qui cum hoc velut ex diametro *Seleucia*
pugnat, quoniam ex eo conuincitur Origenem concessisse carnis resurrectionem. Vtri autem istorum *Proclian*
sit in hac parte credendum, videlicet Epiphanio, an Theophilo, ego non video. Mea quidem sententia *Almari.*
B neutri eorum credetur, quoniam aut vtrique eorū credendum est, aut neutri. Nō est autem possibile vt *Albigen.*
vtrique credatur, cum eorum testimonia aduersus Origenem non sint conueniētia, sed inter se pugnan- *Albanē.*
tia: est ergo necessarium vt nulli credatur, præsertim cū constet ex lib. 10. historiæ tripartitæ Cassiodori, *Origenes*

vtrũque, videlicet Epiphaninm & Theophilum, fuiſſe Origenis nomini infeſtum. Aduerſus hanc hęreſim non eſt operoſum diſputare, cùm tam aperta & tam clara ſint ſcipturæ ſacræ reſtimonia quibus illa reuinci poteſt, præſertim quòd non adnerſus Ethnicos philoſophos nunc arma ſumimus, ſed aduerſus eos qui ſe Chriſtianos iactaot, quos oportet ſcripturæ ſacrę teſtimoniis credere. Saducæos enim ne-
Matt. 22. gantes reſurrectionem Saluator noſter teſtimonio ſcripturæ ſacræ conuincit, dicens: Erratis neſcientes ſcripturas, neq; virtutẽ dei. In reſurrectione enim neq; nubẽt neque nubẽtur, ſed ſunt ſicur angeli dei in cœlo. De reſurrectione autẽ mortuorũ nõ legiſtis quod dictũ eſt à Deo dicẽre vobis: Ego ſum Deus A-
Exo. 13. braham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Deus non eſt mortuorũ, ſed viuentium. Et Paulus Apoſtolns in priore epiſtola ad Corinthios redarguens eos qui carnis reſurrectionem negant, ſic ait: Si autem Chri-
1. Cor. 15. ſtus prædicatur quòd reſurrexerit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniã reſurrectio mortuorum non eſt? Si autem reſurrectio mortnorum non eſt, neque Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus D
noo reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis & fides veſtra. Inuenimur autem & falſi teſtes, quoniam teſtimonium diximus aduerſus Deum, quòd ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit ſi mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quòd ſi Chriſtus nõ reſurrexit, vaoa eſt fides veſtra. Et in poſteriore epiſt. ad Timoth. dicit Hymenæũ & Philetum à veritate ex-
2. Tim. 2. cidiſſe, dicentes reſurrectionem iam factam, & ſubuertiſſe quorũdam fidem. In ſymbolo Apoſtolorum docetur carnis reſurrectio. Eaodem docet ſymbolum fidei æditum in Concilio Conſtantinopolitano. Piget plura citare reſtimonia pro re tam manifeſta. Si quis autem plura de hac re noſſe cupit, legat quẽdam libellum beati Ambroſij in modum orationis qui inſcribitur de fide reſnrrectionis: in qno libro non ſolùm teſtimoniis ſcriptutæ conuincit, ſed etiam aliis argumentis perſuadet reſurrectionem.

Eutichi^9. SEcunda hæreſis eſt qnæ docet corpns ooſtrum in illa reſurrectionis gloria futurum impalpabile, & inuiſibile. Huius hæreſis autor fuit quidam Eutychius Conſtantinopolitaous epiſcopus, dicens corpus poſt reſurrectionis gloriam futurum aërem & vento ſubtilius, ita vt nec palpari nec videri poſſit. Huius autem hæreſis cauſa beatus Gregorius poſtea ſummus pootifex fuit à ſede Apoſtolica miſſus legatus Conſtantinopolim: qnò perueniens coram Tyberio Cooſtantino tunc Imperatore eundẽ Eutychium in fide noſtræ reſurrectionis erraſſe conuicit. Quo facto, ipſe Imperator librum quem Eutychius de reſurrectione æddiderat, comburi iuſsit. Aduerſus huoc errorem eſt illud quod ait Iob. Scio enim qnòd Redempror meus viuit, & io nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurium circnndabor pelle mea, & io carne mea videbo Deum: quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt A
& non alius. Si corpus quod modo palpabile & viſibile eſt, poſteà neque palpabile erit neque viſibile, ſed aërem & omni venro ſubtilius: ergo alius erir homo qui poſteà reſurget, & alius qui modo viuit. Et
Iob. 19. hoc innuere videtur gloſſa ſuper illum locum Iob, quæ ſic ait. Expreſſe indicar veritatẽ reſurrectionis. Non enim alins moritur, & alius reſurgit (vt qui dicunt inuiſibile & impalpabile corpus futurum (ſicut Eutychius dixit) ſed idem ipſe. Hæc gloſſa, quæ dicitur ordinaria. Vnde patet quam miſerè fuerit deceptus frater Bernardus de Lutzemburgo, qui in ſuo catalogo hæreticorũ duos ſcribit fuiſſe hæreticos, vnum Eutycium, & alium Eutychium per aſpiratum. Et vt cognoſcas eum ſentire non fuiſſe eundem, aduerte quòd poſtquam Eutycium in prima ęditione catalogi texuerat, in poſteriore ęditione addens in fine eiuſdem catalogi alios hæreticos qui ſibi videbantur deeſſe in prima ęditione, poſuit Eutychium per c aſpiratum, tanquam hic alius eſſet ab illo quẽ prius ſcripſerat. Et cùm duos eſſe crediderit duas etiam nobis vult oſtendere illorum hæreſes. Eutycium quidem dicit ſenſiſſe alium hominem mori, & alium reſurgere. De Eutychio vero refert illnm docuiſſe corpora noſtra reſurgere impalpabilia & inuiſibilia. Quòd ſi rectè, rem, prout decebat, inſpexiſſet, agnouiſſet eundem eſſe hominem qui illa docuit, quanquam in diuerſis cordibus diuerſis literis ſcriptum reperiamus, in aliquibus per ſimplex, in aliis verò par c aſpiratum.

Quæ diuerſitas, ex vitio ſcriptorum oriri potuit, qui ſæpe aliter quam oporteret, tranſcribunt, & orthographiam ſuo arbitrio peruertunt.

Cæterum quòd hæreſis ſit eadem, ex verbis gloſſæ ordinariæ quæ proximè citauimus, apertiſsimè B
conuincitur. Nam eadem gloſſa innuit Eutychium ſenſiſſe alium hominem mori, & alium reſurgere, & mori corpus palpabile & viſibile, & reſurgere impalpabile & inuiſibile. Quòd ſi gloſſa non ſatis apertè illud oſtendit, ſaltem ex beato Gregorio poterat illud cognoſcere, qui in libro moralium exponens illa verba Iob quæ proximè citauimus, narrat acta ſua cum eodem Eutychio Epiſcopo Conſtantinopolitano, & refert illum ſenſiſſe quòd alius ſit homo qui moritur, & alius qui reſurgit: propterea quòd cre-
2. Reg. 6. didit corpus hominis mortui eſſe palpabile & viſibile, & corpus illius qui reſnrgit, eſſe impalpabile & inuiſibile, quia dicebat iſtud eſſe futurũ aëreum, & omni vento ſubtilius. Et ita aduerſus errorem huius Eutychij Conſtantinopolitani Epiſcopi beatus Gregorius profert illum locum Iob quem proximè citauimus. Hæc dixi vt videant omnes quã facilè errent ij qui facilè pronunciant antequàm res fuerit probè (vt decet) examinata. Sed his omiſsis ad noſtrum ſcopum redeamus. Eundẽ hominem reſurgere qui
Ioan. 11. & moritur, conuincunt illa Chriſti verba quæ dixit Marthæ de Lazaro eius fratre tunc mortuo: Reſurget frater tuus. Si enim corpus reſurgentis eſſet aereũ & impalpabile, tunc Lazarus qui reſurrexit, non fuiſſet frater Marthæ, poſtqnam tunc non habuiſſet illud corpus per quod erat inter illos iuncta cogna-
Luc. 24. tio. Præterea, Redemptor noſter dubitantibus de ſua reſurrectione diſcipulis oſtendens manus & latus, palpanda oſſa carnẽmque præbuit, dicens: Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa nõ habet ſicut me videtis habere. Qui de hac hæreſi amplius noſſe cupit, legat beatum Gregorium in moralibus ſuper decimumnonum caput Iob, circa finem.

Tertia

TErtia hæresis asserit corpora post resurrectioně futura iterum mortalia, & post illam resurrectioně Origenes.
multis seculis transactis dicit corpora in nihilū redigenda. Huins hæresis autor fuit Origenes. Hoc
enim illi impingit Theophilus Alexandrinus episcopus in lib. secundo sui paschalis, quod opus bea-
tus Hieronymus è Græco vertit in Latinum sermonem. Etsi verum est Origenem hoc sensisse, opor-
tet vt falsum sit quod Epiphanius de illo refert, illum videlicet negasse resurrectionem. Nam qui dicit
B corpora post resurrectionem futura mortalia, satis apertè resurrectionem fatetur. Verùm quia post istā
resurrectionem Origenes, teste Theophilo, docet corpora in nihilum redigenda, nec amplius resurre-
ctura, fieri potest vt Epiphanius de hac secūda morte intellexit, cùm dixit Origenem docuisse post mor-
tem non esse resurrectionem. An autem Origenes ita senserit, an secus, ignoro. Hoc certò scio, quòd
Theophilus ita illum sensisse narrat. Quapropter cùm iam sit de hac re Origenes notatus, oportet vt ad
illius errorem reuincendum aliqua proferamus scripturæ sacræ testimonia. Paulus Apostolus in ea quæ
est ad Romanos epistola, ait: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non do-
minabitur. Si Christus post resurrectionem amplius non moritur, nec nostra corpora post resurrectio- Roma. 6.
nem erunt mortalia: quoniam resurrectio Christi exemplar fuit aut signum quoddam futuræ in nobis
resurrectionis. Et in priore epistola ad Corinthios expressius de hac re nos docet, vbi postquam propo-
suerat similitudinem de grano seminis mortificati, quod tandem viuificatur, ad corporis nostri resurre
ctionem reuersus, ita dicit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilita- 1. Cor. 15.
te, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Et paulum infrà: Ecce mysterium vobis di
co: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima
tuba. Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibi-
le hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Non poterat quicquam aper
tius dici ad hunc errorem reiiciendum. Sed audi quid adhuc Apostolus subiūgat: Cùm autem (inquit)
corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tūc fiet sermo
qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. At non perfectè esset deuicta mors, si resurgentibus cor-
poribus, iterum mors sæua dominaretur. Neque Christus perfectè deuicisset eum qui mortis habebat
imperium, hoc est diabolum, si mors iterum nostra corpora possessura esset. Præterea, beatus Ioannes in
Apocalypsi de iustis post resurrectionem loquens, ait: Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis
eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt.
Cùm hæc testimonia apertissima sint, non est opus in hac parte longiore disputatione.

QVarta hæresis docet Christum surrexisse à mortuis die sabbati post parasceuen hora sexta. Hunc
errorem tribuit Guido Armenis: quem semper in recensendis erroribus Armenorum sequutus Armeni.
sum: quia (vt ingenuè fatear) neminem alium scriptorem reperire potui quem in hac re consulerem.
C Et quantum ad hunc errorem spectat, certè miror quòd homo qui Euangelia legerit, in tam aper-
tum errorem potuerit labi. Nam cùm sit manifestum Christum fuisse mortuum feria sexta in parasce-
ue, si sabbato proximo resurrexit, quomodo verum erit illum resurrexisse die tertia? At ipse Saluator Luc. 18.
prænuncians discipulis suis ea quæ futura erant circa ipsummet, ait illis: Ecce ascēdimus Hierosolymā
& consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus,
& illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occidēt eum, & die tertia resur
get. Præterea, ipse idem Saluator noster Iudæis petentibus signum de cœlo ab eo, ait: Generatio mala & Mat. 12.
adultera signum quærit, & signum non dabitur ei nisi Ionę prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre
ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus nocti-
bus. Si Christus moritur feria sexta & post mortē manet in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus
fieri non potest vt proximo die sabbati resurrexit. Sed de hoc satis.

QVinta de hac re hæresis est, quæ docet omnes homines in sexu virili resurrecturos, nullumque esse
post resurrectionem futurum fœmineum sexum. Hunc errorem Guido tribuit Armenis, & vige-
D simo loco inter errores Armenorum illum recenset. Beatus Augustinus libro 22. de Ciuitate Dei cap. Armeni.
17. huius erroris meminit, dicens fuisse aliquos qui ita sentirent: non iudicat tamen qui fuerint hu-
ius heresis patroni. Fœminas post resurrectionem esse futuras, vel ex eo constare potest, quòd Domi-
nus fœminam fecit sicut virum. Sic enim scriptura ait: Masculum & fœminam fecit eos. Ex quibus ver
bis constat sexum fœmineum nō esse vitium, aut ex vitio, sed ex natura. Quoniam enim ante peccatum Genes. 1.
fœmina erat, non ex vitio contigit vt fœmina fieret. Nec sexus ipse vitium est: quoniam non fuisset à
Deo factus. Cùm ergo non sit vitium neque ex vitio fœmineus sexus, sed ab ipsis naturæ incunabulis à
Deo factus, consequens est, vt qui vtrunque sexum fecit, vtrunque etiam reficiat, & qui vtrunque insti-
tuit, vtrunque similiter restituat. Præterea, Paulus scribens ad Galatas, ait: Quicūque in Christo baptiza- Galat. 3.
ti estis, Christū induistis. Non est Iudæus neque Græcus: nō est seruus, neque liber: nō est masculus ne-
que fœmina. Omnes enim vos vnū estis in Christo Iesu. Si fœmina est in christo Iesu sicut masculus, cur
nō erit in gloria sicut masculus? Accedit ad hæc, quòd interrogatus Dominus à Saducæis negātibus re-
surrectionē, de muliere quæ septem fratribus nupserat vt quisque illorū defuncti fratris semen suscita- Matt. 22.
ret, cuius illorum futura esset post resurrectionē, respōdit: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem
Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt omnes sicut angeli Dei. At si nulla
esset post resurrectionē futura mulier, facilius illorū errorem destruxisset, dicens non esse futurum mu-
liebrem sexum post resurrectionem. Et cùm locus esset aptissimus, debuisset illos de hac re docere: vt
A diceret illam mulierē de qua erat quæstio, virum illam esse futuram, non fœminam. Verùm non illud di
xit, sed hoc: In resurrectione non nubent neque nubentur. Nuptias ergo post resurrectionem futuras
negauit: non sexus varietatem. Imò hanc varietatem illic futuram innuit, cum dixit: Non nubent: quod

conuenit fœminis: neque nubentur, quod viris. Erunt ergo fœminæ quæ hic nubere solent, & viri qui
hic vxores duxerunt quoniam cùm nuptias negauit, sexus varietatem latenter innuit, qui ad nuptias ex-
igitur. Erunt quidem membra illa, sed non ad antiquum vsum deputata, sed ad decorem nouum, & ad
Dei sapientiam & bonitatem commendandam. Sed qui hunc errorem tuentur, obiiciunt nobis illud
Ephes. 4. Pauli ex epistola ad Ephesios. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, in virum perfectum, in mē-
suram ætatis plenitudinis Christi. Ex quo loco arguunt omnes in virili sexu resurrecturos: quoniā Apo-
stolus ait omnes nos occursuros in virum perfectum. Huic obiectioni beatus Augustinus respondet, al-
August. lo loco virum capi pro homine siue masculus ille sit siue fœmina. Sic enim alibi scriptura sæpissimè ca-
pere consueuit. Nam illud est manifestum (vt alia interim omittam) quod in Psalmo dicitur: Beatus
Psal. 31. vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Quo loco constat nomine viri fœminam intelligi: quoniā
beata etiam fœmina, cui non imputauit Dominus peccatum. Et beatus Gregorius in homilia illius euan
Grego. gelij. Sint lumbi vestri præcincti, hoc idem admonet, sic inquiens: Quia viris luxuria in lumbis sit, fœ-
Iob. 40. minis in vmbilico, testatur Dominus qui de diabolo ad beatum Iob loquitur, dicēs: Virtus eius in lum-
bis eius: & fortitudo illius in vmbilico ventri eius. A principali igitur sexu lumborum nomine luxuria
designatur cum Dominus dicit: Sint lumbi vestri præcincti. Hæc Gregorius. In quibus verbis manifestè
satis admonet, nomine sexu masculini tanquā principalioris fœmineum sexum designari. Potest etiam
aliter responderi, & fortè propius ad literæ significationem, vt dicamus illo loco Paulum nec memi- B
nisse resurrectionis, sed de perfectione doctrinæ, & agnitione veritatis. Nam postquam dixerat datos
esse à Christo quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios doctores ad consum-
mationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, statim subdidit: donec oc-
curramus in vnitatem fidei, & agnitionem filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudi-
nis Christi. Quæ verba pertractans beatus Ambrosius in commentariis super epistolas Pauli, hæc ait:
Tamdiu dicit manere ordinationem, quam diu cūcti destinati ad vitam, vnius sint fidei. In cognitionē
Christi ita elaborandum hortatur, vt perfectio fidei apprehendatur. Cuius hæc ratio est, vt Christum
perfectum & plenum Deum teneat fides, ne mensura humana metiatur, sed in plenitudine diuinitatis
quasi perfectus Deus habetur. Nec enim perfectum dicens virum, temporali ætate & mensura signifi-
cat, sed per hoc dictum perfectos nos vult fieri in plenitudine intellectus diuinitatis filii Dei. Hactenus
Ambros. Ambrosius. Et ad eundem modum interpretatur Theophylactus illum Pauli locum. Demum opus est
vt Ecclesiæ diffinitionē de hac re audiamus. Nam inter Ecclesiastica dogmata vnū de hac re septuage-
simo loco habetur, quod tale est. In resurrectione ex mortuis, sexus forma non mutabitur, sed vir mor-
tuus resurget in forma viri, & fœmina in forma fœminæ. Hæc ibi, & de hoc satis. Aduersus hanc hære-
sim neminem scripsisse scio præter beatum Augustinum, qui libro vigesimosecundo de Ciuitate Dei,
capite. 17. paucula quædam disserit.

SACERDOTIVM.

Lutherus Nus ex perniciosis & execrandis erroribus Lutheri est quo docet omnes Christianos es- C
se sacerdotes, & omnes Christianos æqualem potestatem, nulla status aut sexus discretio-
ne facta. Verùm etsi omnes Christianos dicat esse sacerdotes, docet tamen nemini licere
illa potestate vti nisi per consensum communitatis: quia (vt ille ait) quod est omniū com-
muniter, nullus singulariter potest vsurpare, nisi vocetur. Potestas ergo hæc, iuxta Luthe-
ri sententiam, primò ad communitatem ipsam deriuata fuit, deinde ab ipsa communitate in eum qui sa
cerdotio fungeretur. Verba Lutheri in libro de captiuitate Babylonica sunt ista. Esto itaq; certò certus,
& sese agnoscat quicunque se Christianū esse cognouerit, omnes nos æqualiter esse sacerdotes, hoc est,
eandē in verbo sacramento quocūque potestatē habere. Hæc Lutherus. Et posteà dicit, nihil esse sacer-
dotium nisi potestatem concionandi, & sacerdotis officio consistere in sola doctrina. Sed hic Lutherū
percontari oportet, an sacerdotium Euangelicum credat esse abiectius & vilius, quàm sacerdotium ve-
Exo. 28. teris legis? Non puto illum adeò insanire vt inficietur sacerdotium Euangelicum esse multo præstātius
sacerdotio Leuitico. At sacerdotium veteris legis non fuit adeò abiectum & vile, vt omnibus sine vlla
differentia creditum fuerit. In exodo enim legimus Dominum Deum Moysi hæc verba dixisse: Applica
quoq; ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, vt sacerdotio fungantur mihi,
Heb. 7. Aaron, Nadab, & Abihu, Eleazar & Ithamar filii Aaron: faciésque vestem sanctam Aaron fratri tuo in
gloriam & decorem. Ecce vides Aaron & filios eius segregatos ex præcepto Domini à tota plebe vt sa-
cerdotio fungerentur coram eo. Et huic legi consonat id quod Paulus mirificus legis interpres, in epi-
stola ad Hebræos de Christo Saluatore nostro disserens, ait. In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, D
de qua nullus altario præfuit. Manifestum est enim quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tri-
bu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Ecce Paulum testantem, neminem de tribu Iuda, iuxta le-
gis Mosaicæ præceptum, posse esse sacerdotem. Et idem testimonium dedit propheta Samuel cōtra re-
1. Reg. 17 gem Saul, qui de tribu Bēiamin erat. Nam illum grauiter reprehendit proptereà quod holocaustum &
pacifica Deo obtulisset, sacerdotis officio functus: pœnamq; illi ob hoc peccatum Deo decretam ma-
nifestauit, sic dicens: Stulte egisti, nec custodisti mādata Domini Dei tui, quę præcepit tibi. Quod si nō
fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum: sed nequaquam re
gnum tuum vltra consurget: Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei Dominus vt
esset dux super populum suum, eo quod non seruaueris quæ præcepit Dominus. Et nūc certè videmus

Ducem Saxoniæ Ioannem Fredericum simili pœna propter simile peccatum à Deo punitū. Nam hic
mirum in modum fauit Luthero sacerdotij Euangelici prophanatori: & ob hoc peccatum, fuit à Ca-
rolo Cæsare huius nominis quinto, Hispaniarumque rege eiusdem nominis primo debellatus, & bel-
lo captus, maximaque suæ ditionis parte spoliatus, necnon priuatus in æternum dignitate electoris Im
perij. Quæ omnia, Deo ita volente, successerunt cōtra communem populi opinionem, propterà quòd
cum maior pars Germaniæ esset Lutherana hæresi infecta, ferè tota Germania simul cum isto duce cō-
tra Cæsarem ob solam hæresis causam rebellauerat, & magno exercitu congregato eundem Cæsarem
A à tota Germania profligare voluerat. Deus tamen in cuius manu sunt omnes bellorum victoriæ, dedit
victoriam Carolo Cæsari, & omnes potestates, qui duci Saxoniæ adhæserant, tanquā oues sine pastore
dispersit, & illū in manus Cæsaris tradidit, qui illū tandem patrimonio & dignitate priuauit, quem si
etiam vita priuasset, nihil ab eodem Cæsare homines verè Christiani meritò desiderare potuissent. Sed
hæc, quia solùm per occasionem dicta, missa faciamus: & ad scopum nostræ disputationis reuertamur. *Num. 4.*
In libro Numerorū legimus tribum leuiticam esse à Domino peculariter electā ad ministerium taber-
naculi, & filios Caath destinatos ad portanda vasa sanctuarij inuoluta ab Aaron & filiis eius, vt non tā-
gerent ea, ne fortè morerētur. Quid hic dicet Lutherus? Si tantam reuerentiam Deus præcepit exhiberi
vasis sanctuarij, vt non ab alio quàm à sacerdote tangi possent, quanto maiorem reuerentiam credendū
est nos oportere exhibere sanctissimæ Eucharistiæ, vt vasa quibus illa reconditur, ne dicam ipsammet,
nō permittamus ab alio quàm à sacerdote contrectari? Si enim tātus honor pręstatur vmbrę, nōnne iu-
stum est vt maiorē multò honorē tribuamus corpori? Dathan, Chore, & Abiron obsorpti sunt à terra, & *Num. 16.*
viui descēderunt vsque ad inferos, eò quòd sacerdotale officium vsurpare tentarunt, & ducēti quinqua
ginta viri illis consentientes ab igne consumpti sunt. Et Oza quoniam extēdit manum ad arcā Dei, &
tenuit eam cōtra suę sortis cōditionem, subitò percussus est à Domino super temeritate sua, & mortuus *2. Reg. 6.*
est statim ibi iuxta arcam Dei. Et Ozias rex Iuda fuit à Domino lepra percussus in fronte, eò quòd sa-
cerdotalis ordinis munus vsurpare præsumpsit, offerendo incensum super altare thymiamatis. Baltha- *2. Par. 26*
sar rex temulentus bibens ex vasis aureis & argēteis quæ Nabuchodonosor pater eius abstulerat de tē-
plo Dei quod erat Hierosolymis, vidit manum scribentem in pariete, Mane, Thetel, phares, & eadē no- *Dan. 5.*
cte illo interfecto Darius Medus successit in regnū. Si Dominus tantū zelatus est pro figura, quantò ma
B gis zelabitur pro veritate? Vmbram non permisit tangi nisi à solo sacerdote, & corpus permittet cōtre-
ctari indiscretè à quolibet? Caueant ergo laici Lutherani, & ad Dominum conuertantur, ne fortè sicut
Dathan, Chore & Abiron viuos illos Dominus in infernum coniiciat. Præterea si institutio ordinis sa-
cerdotalis, & eiusdem institutionis tempus bene circunspiciantur, facilè huius rei veritas patebit. Nam
sacerdotes fuerunt à Domino initiati in cœna vltima, quādo Saluator noster cum discipulis suis cœnās,
dixit illis: Hoc facite in meam cōmemerationē. Fuerunt autem consummati in sacerdotio, cùm post re- *Luc. 22.*
surrectionem dixit eisdem: Quorum remiseritis peccatā, remissa erunt: & quorum retinueritis, retenta *Ioann. 20*
sunt. At multò antè hæc tempora ipsi discipuli Christiani erant, quia iam fuerant Christum per baptis-
mum induti, cùm tamen tunc non erant sacerdotes. Non ergo (vt Lutherus ait) in baptismo efficitur
quisque sacerdos: nec oportet vt eo ipso quo aliquis est Christianus, sit etiam sacerdos, qui potestatem
habeat supra corpus Christi verum & mysticum, hoc est, potestatem consecrandi & absoluendi. Rur-
sum, beatus Paulus Timotheo scribens, ait: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per *1. Tim. 4.*
prophetiam cū impositione manuum presbyteri. Vel (vt Erasmus apertius transtulit) autoritate sacer-
dotij. Et iterum ad eundem Timotheum: Vt resuscites (inquit) gratiam quæ est in te per impositio-
nem manuum mearum. Ex quibus Pauli locis, duo aduersus Lutherum colligimus. Vnum, quòd Timo
theus fuerit sacerdos ordinatus à Paulo. Alterū, quòd talis ordinatio fuerit facta per autoritatē sacerdo
tū & nō (vt Lutherus ait) per cōsensum plebis. Et ad Titū scribēs, ait: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, *Titum. 1.*
vt ea quę desunt corrigas, & cōstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si omnes Chri
stiani sunt sacerdotes: nō erat necessarium relinquere Titū Cretę ad constituendos presbyteros per ciui
tates. Aduerte etiam qualiter Titus fuerit ordinatus à Paulo, & officium sacerdotale exercuerit Cretæ
ex solo iussu Pauli, & non ex consensu aut concessione populi. Sicut & ego (inquit Paulus) disposui ti-
bi. Deinde in epistola ad Hebræos idem Apostolus ait: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vo- *Heb. 5.*
catur à Deo tanquā Aaron. At Aaron non à plebe fuit vocatus aut institutus sacerdos, sed à Deo, neque
à plebe fuit sacerdotium deriuatum. Multò ergo minus erit sacerdotium Euangelicum à plebe deriua-
tum: cùm hoc sit multò augustius illo. Et in priore epistola ad Corinth. idem Apostolus enumerans of-
C ficia à Christo in ecclesia diuisa, ait: Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primò Apostolos, se- *1. Cor. 12.*
cundò Prophetas, tertiò doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, guberna-
tiones, genera linguarum, interpretationes sermonū. Quòd si vnusquilibet omnia potest (vt ait Luthe-
rus) frustra tot distribuit officia. Ideo meritò ibidem subiungit Paulus. Nunquid omnes Apostoli? Nū-
quid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes gra-
tiam habent curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Ecce,
iuxta Pauli sententiam, non omnes doctores, non omnes prophetæ, non omnes interpretantur: vnde
colligitur vt etiam non omnes sint sacerdotes: præsertim quum, iuxta Lutherum, sacerdotium nihil
aliud sit quàm potestas concionandi.

Deinde ipsa ratio excellentissimi sacrificij quod est in Ecclesia Catholica, cogit vt ad illius obla-
tionem faciendam aliquis sit destinatus sacerdos qui sit à reliquo populo distinctus. Nam & gentiles
hoc intellexerunt, qui ad oblationem eorum sacrificiorum quæ diis suis sacrificabant & offerebant,
peculiares semper habuerunt sacerdotes à reliquo populo distinctos. Neque hoc sacerdotij munus o-

mnibus passim commissum esse voluerunt. Cùm ergo Ecclesia excellentissimum omnium habeat sacrificium, conuincitur inde vt optimum etiam habeat sacerdotium à populo distinctum. Lutherus tamen negat missam esse sacrificium, sed de hoc suprà in titulo de Missa, disputauimus. D

Admoneo tamen lectorem, ne ex hoc argumento quod nunc à sacerdotio gentilium formaui, existimet me gentilium sacerdotia probare: & ideo illa in exemplum proposuisse. Absit à me talis cogitatio. Non enim sum tam delyrus aut tam rudis, vt non optimè intelligam omnia illorum sacrificia fuisse sacrilega, & omnem illorum sacerdotum ritum fuisse sacrilegum, & superstitiosum. Sed hoc malum inde proueniebat, quod verum Deum ignorabant & sacrificia illa sua offerebant nõ vero Deo, sed dæmonibus quos putabant esse deos. Laudo igitur gentiles, in hoc tamen non laudo quod diis sacrificabant, sed in hoc quòd sic sacrificatores non permiscuè & sine vllo personarum discrimine per quemlibet ex populo hoc fieri permittebant. Nam lumine quodam naturalis rationis illustrati omnes intellexerunt, summos honores esse Deo impendendos, & sacrificia Deo offerenda, quæ non per quemlibet hominem offerenda esse consueuerunt: sed per peculiares aliquos probatæ virtutis viros ad hoc munus obeundum potissimum addictos. Hoc autem ita esse, tum ex libris gentilium, tum etiã

Gene. 47.

ex sacra scriptura constat, quæ dicens totam terram AEgypti propter nimiam frumenti penuriam, factam esse Regi Pharaoni tributariam, eò quòd fame cogente omnes vendebant possessiones suas Regi: terram sacerdotalem excepit, dicens: Præter terram sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis. Et postea enarrans sacra scriptura, quod Regibus quinta pars frugum dabatur in tributum, etiam terram sacerdotum excepit, dicens: Absque terra sacerdotali quæ libera ab hac conditione fuit.

Ad hunc ergo solum finem hoc gentilium exemplum adducimus, vt ex hoc quod omnes homines vbique gentium, & omni tempore, & omni lege semper fecerunt, conuincamus hoc esse naturali A rationis lumine cognitum, non quoslibet sine discrimine debere esse sacerdotes Dei: sed aliquos à reliquo populo diuisos, qui hoc munus obirent. Et hinc meritò reprehendimus eos, qui sacerdotium Euangelicum prophanantes contendunt, illud omnibus sine vllo discrimine esse commune. Ad eundem enim modum olim Deus, vt Iudæos de inconstantia reprehenderet, gentiles in exemplum adduxit, sic per Hieremiam dicens: Transite ad Insulas Cethin & videte: & in Cedar mittite & considerate vehementer, & considerate si factum est huiusmodi: si mutauit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dij. Populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum.

Hiere. 2.

His verbis, vt manifestum est, Deus non probauit idola gentium, nec venerationem in idolorũ, quę apertè declarauit non esse deos: sed gentilium constantiam, qua perperuò coluerunt eos quos semel crediderunt esse deos, obiecit Iudæis, vt ex illa posset meritò Iudęorum leuem mutabilitatem reprehendere, qui verum Deum multis nominibus agnoscentes, defecerunt ab eo, & ad Deos alienos, qui dij non erant, transierunt. Hoc exemplum Dei ego imitatus, ex religione gentilium, quæ vbique & omni tempore fuit apud eos, vt sacerdotium non omnibus sine vllo discrimine facerent commune, meritò conuinci posse existimaui Lutheranos, qui sacerdotium Euangelicum, quod est omnibus aliis multò excellentius, asserunt esse commune omnibus cuiuscunque conditionis & ætatis hominibus: neque solum viris, sed etiam mulieribus, quod est hactenus inauditum. Præterea, si omnes Christiani sunt sacerdotes, consequens est vt nullum sit legis Euangelicæ peculiare sacerdotium: quia quodcunque illud esse dicatur, omne illud reperient fuisse in lege Mosaica. Hoc Lutherus concedens, cogetur etiam fateri nullam esse peculiarem legem pro tempore gratiæ: quia sacerdotium, & lex sunt sibi inuicem adeò connexa, vt altero sublato necesse sit tollere reliquum: & altero posito necesse sit alterum sequi. Nam hac ratione motus Paulus, dixit: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Ergo si nullum est tempore gratiæ peculiare sacerdotium, nulla etiam erit lex pro hoc tempore peculiaris. Lutherus tamen adeò desipuit, vt hoc fateri non erubescat dicens, nullam esse peculiarem legem in Euangelio: sed contra hunc errorem iam superius disputauimus in titulo de præcepto, hæresi prima: & ideo non est opus nunc denuò contra illam pugnare. B

Heb. 7.

Rursum ex verbis quæ Christus post resurrectionem dixit Apostolis simul congregatis, conuinci potest sacerdotalem potestatem non omnibus esse communem. Hæc enim dixit illis: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. In quibus verbis aliqua annotare oportet, quæ sunt digna consideratione. Primum est quod ait: Accipite Spiritum sanctum. Non autem dedit tunc Spiritum sanctum ad miraculorum operationem: quia illud sancti Spiritus donum iam illis dederat, quando illos ad prædicandum miserat. Tunc enim, vt Lucas testatur, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt langores curarent.

Ioan. 20.

Luc. 9.

Nec dedit Spiritũ sanctum ad sanctificationem illorum, & Ecclesiæ illuminationem: quia hoc modo datus fuit illis in die Pentecostes. Dedit ergo illis Spiritum sanctum in die resurrectionis: quia tunc dedit illis potestatem remittendi peccata. Nam remissio peccatorum etsi à tota trinitate detur hominibus, tamen peculiari quadam ratione tribuitur Spiritui sancto, sicut illi etiam peculiariter attribuitur bonitas quæ tribus est communis. Potestas autem remittendi peccata, iudiciaria quædam potestas est, ad cuius executionem necessarium est, duas saltem esse personas, altera quæ sit reus peccatis obnoxius: altera quæ sit iudex illum à peccato absoluens. Et inde colligitur non omnes esse sacerdotes, sed alterum esse sacerdotem, & alterum esse reum. Fortè dicet Lutherus, vtrunque alteri peccata remittere. Sed si ita res haberet, dicere debuisset Christus, Remittite inuicem, prout Iacobus orationem commendans, dixit: orate pro inuicem. Est adhuc aliud in illis verbis considerandum, quod cùm Christus verba illa dixit, nulla aderat mulier, imò nec alij viri quàm Apostoli: & inde cõuincitur vt C

Iacob. 5.

potestas

potestas illa remittendi peccata nō omnibus hominibus, sed solis Apostolis, & illis ad quos postea per
Apostolos fuit deriuata, intelligatur esse concessa: nam quoties per aliquod signum sensibile diuinitus
conceditur aliquod munus, illis tantum credendum est fuisse concessum, in quos signum illud ceciderit, & non cæteris absentibus. Nam gratia baptismi non conceditur nisi illis tantum, quod loti sunt
aqua. Sacramentum Eucharistiæ ex eo tantum pane & vino conficitur, super quæ consecrationis verba
fuerunt prolata. Ergo potestas illa remittendi peccata, illis solis duntaxat credenda est fuisse tradita, super quos cecidit signum sensibile illius traditionis. At signum sensibile illius traditionis, quod fuit flatus Christi, In solos Apostolos cecidit cùm insuflauit eis, dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum
remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Soli igitur Apostoli tunc illam
potestatem receperunt, & inde alij, quibus ipsi, aut episcopi ipsorum successores illam concesserunt.
Sed fortè hìc aliquis mihi obiiciet, quod si hoc argumentum alicuius esset valoris, probaret etiam Thomam vnum de duodecim Apostolis non habuisse potestatem remittendi peccata, & per consequens
non habuisse plenam sacerdotis potestatem, nec fuisse perfectum sacerdotem: quia, vt Ioannes testatur, Ioan. 20
D Thomas non erat cum alijs Apostolis quando Christus apparuit illis, & dixit illis prædicta verba, quibus concessit illis potestatem remittendi peccata. Hanc difficultatem mouit olim Cyrillus, & illi respōdit, dicens: Omnes duodecim Apostolos fuisse à Deo electos, vt principes essent super omnem terram
& potestatem haberent tanquàm illius ministri, remittendi & retinendi peccata. Christus igitur,
cuius potentia non præscribitur loco, nō indiguit præsentia Thomæ, vt hanc illi potestatem simul cum
alijs concederet. Illud ergo quod omnibus dare decreuerat, Thomæ quamuis absenti donauit, quando
alijs omnibus donauit. Neque hoc cuiquam debet videri difficile, cùm certò cōstat, aliud simile io tempore veteris legis præcessisse. Nam præcepit Dominus Moysi congregare septuaginta viros ex senibus Israël, vt illis daret Deus de spiritu eiusdem Moysi, si ad sustentandum simul cùm eo onus populi, Num. 11.
quod Moyses solus ferre non poterat. Venit igitur Moyses, & narrauit populo verba Domini, congregans septuaginta de senibus Israël quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cúmque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt nec vltrà cessauerunt. Remanserunt autem in castris duo viri,
quorum vnus vocabatur Eldad, & alter Medad, super quos requieuit spiritus. Nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculū. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer & nunciauit Moysi, dicens: Eldad & Medad prophetant in castris. Statim Iosue filius Nun, minister Moysi, & electus è
pluribus, ait: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille. Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuat, vt
A omnis populus prophetet, & det ei Dominus spiritum suum? Sic hæc omnia olim contigisse sacra narrat historia, non est vlla iusta causa, vt quis dubitet Christum Saluatorem nostrum dedisse Thomæ absenti, sed ab eo electo spiritum suum, quemadmodum olim Eldad & Medad absentibus, quia ad hoc
electi erant, dederat spiritum suum. Nam quos deus ad muneris alicuius functionem elegit, etiam si absentes corpore sint à comitatu & congregatione illorum, quibus munus suum donat, nihilominus tamen recipiunt perinde ac alij: quia etsi alijs socijs absentes sint; Deo tamen qui vocat ea quæ non sunt
tanquam ea quæ sunt, & cui nulla est inuisibilis creatura, absentes esse non possunt. Accedit ad hæc omnia, quod iuxta Lutheri doctrinam, oportet fateri Ecclesiam esse miserrimam quandam rempublicam, in qua pessima omnium esset politia qualis nulla vnquam fuit; etiam apud rudes & barbaras nationes. Nam si Ecclesia illa esset ordinata atque disposita, vt Lutherus contendit, nulla esset Hierarchia in ea, nullúsque ordo: sed omnia essent confusa, essétque Ecclesia velut altera Babylon: quoniam
nullus in ea, in ijs quæ pertinent ad spiritum, & quæ propriè sunt ipsius Ecclesiæ, alteri subderetur: sed
omnes essent sibi æquales. Nam Lutherus negat Romanum Episcopum esse summum Ecclesiæ pontificem: & dicit omnes episcopos esse pares, negátque aliquem esse quouis alio superiorem. Dicit insuper episcopos non esse superiores alijs presbyteris, sed omnes sacerdotes esse pares episcopis. Nunc
tandem ait, omnes Christianos esse sacerdotes. Ex quibus omnibus euidenter colligitur omnes Christianos esse Episcopos, & nullum Christianum in ijs quæ sunt spiritualia, & quæ ad Ecclesiam pertinent, esse alio superiorem. Erit igitur hoc modo Ecclesia, tanquam grex sine pastore, aut regnum sine rege, aut quiuis populus sine gubernatore. Fieret itaque necessariò in Ecclesia, quod Solomon ait:
Vbi non est gubernator, populus corruet. In cœlesti illa Ecclesia beatorum angelorum, non omnes
sunt æquales: sed multi in ea sunt ordines dignitate & potentia differentes, quorum primus & infi- Prouer. 11
B mus est angelorum, & secundus isto superior dicitur archangelorum, & sic deinceps vsque ad vltimum
& supremum ordinem, qui dicitur Seraphim. De quibus omnibus differit Dionysius Areopagita in libro de cœlesti Hierarchia. Ad exemplum illius cœlestis Ecclesiæ, vt idem Dionysius in libro de Ecclesiastica Hierarchia docet, formata est hęc Ecclesia militans, ita vt etiam diuersi sint in hac ordines, perinde ac in illa. Et ideo in illo eodem libro diuersos ecclesiæ status explicans, dicit supremum in Ecclesia
principatum habere pontificem: sub illo constituit sacerdotes: istis subiicit alios ministros, quos diaconos nuncupant: postremum denique locum dicit tenere plebem istis ministris subiectam. Propter
hanc enim similitudinem istius Ecclesiæ inferioris ad illam superiorem, dicit Bernardus libro tertio
de consideratione ad Eugenium prope finem, Ioannem in Apocalypsi dixisse, se vidisse sanctam ciuitatem Hierusalem nouam descendentē de cœlo. Verba Bernardi sunt hæc. Nec vilem reputes formā Apoc. 21.
hanc, quia quæ in terra est, exemplar habet è cœlo. Neque enim filius potest facere quidquam nisi quę Bernard
viderit patrem facientem, præsertim cum ei sub Moysi nomine dictum sit. Vide omnia facias secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Viderat hoc qui dicebat. Vidi ciuitatem sanctam, Exod. 25.
Hierusalem nouam, descendentem de cœlo, à Deo paratam. Ego enim propter similitudinem di-

ctum reor, quod sicut illic Seraphin & Cherubin, ac cæteri quique vsque ad angelos & archangelos ordinantur sub vno capite Deo: ita hic quoque sub vno summo pontifice, primates vel patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, presbyteri vel abbates, & reliqui in hûc modû. Hæc Bernat. qui satis apertè declarat ex Dei institutione non omnes Christianos esse sacerdotes, neque omnes episcopos, sed distinctionem & ordinem esse inter illos: quemadmodum est inter superiores spiritus distinctio & ordo, ita vt non omnes sint Cherubin, neque omnes Seraphin, aut throni, aut dominationes. C

Possem ego hic pro huius rei confirmatione plura sacrorum doctorum citare testimonia, sed prudens omitto, eò quòd sacræ scripturæ testimonia, quæ protulimus, sunt satis aperta. Vnum tamen *Tertul.* solùm citabo Tertullianum, & alterum Cyprianum, vt ex eis pateat quàm vetusta sit hæc Lutheri hæresis. Nam in libro de præscriptionibus hæreticorum, illorum mores describens, illósque reprehendens, sic ait: Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophytos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate nô possunt. Nusquã facilius proficitur quàm in castris rebelliû, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaq, alius hodie episcopus, cras alius: hodie diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laicus. Nã & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Hæc Tertullianus. Ex cuius verbis hoc vltimum est aduertendum, quod reprehendens ait hæreticos iniungere sacerdotalia munera laicis. Si ergo hic est hęreticorum mos, hoc debuit Lutherus etiam *Cyprian.* facere, vt à moribus hæreticorû parentû suorû non esset alienus. Idem ferè ait Cyprianus in epistola nona libri tertij epistolarum, quæ est ad Rogatianum episcopum, cui scripsit de quodam diacono, qui eidem Rogatiano suo episcopo rebellis fuerat. In qua postquàm veteris & noui testamenti quàm plurimis testimoniis ostendit, quanto honore digni sunt sacerdotes, hęc ait. Meminisse autê diaconi debent, quoniam Apostolos, id est episcopos & præpositos Dominus elegit: Diaconos autem, post ascensum Domini in cœlos, Apostoli sibi constituerunt, episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quod si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui episcopos facit: potest & hic contra nos audere, à quibus diaconi fiunt. Et ideo oportet diaconum, de quo scribis, agere audaciæ suæ pœnitentiam, vt honorê sacerdotis agnoscat, & episcopo præposito suo plena humilitate satisfaciat. D Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum malè cogitantium, vt sibi placeant, vt præpositum superbo tumore contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur: sic contra pacem Christi & ordinationem, atque vnitatem Dei rebellatur. Hæc Cyprianus. In quibus verbis, præter id quod sacerdotes dixit esse ex Dei institutione diaconis superiores, hoc potissimum annotare oportet quod ait, tales rebelliones esse hæreticorû initia: Quam sententiam veram esse, ipsius hęreseos Lutheranæ initium, progressus & exitus docuit. Aduersus hanc hæresim pugnant ea quę suprà in titulo de ordinis sacramento, & in titulo de mulieribus digessimus. Sunt etiam aduersus eam plurimorum con-*Côcilium Carthaginense.* ciliorum decreta. Concilium Carthaginense quartum præscribit modum quo aliquis sit in presbyterum ordinandus. At si omnes Christiani (vt Lutherus ait) sunt sacerdotes, superflua esset talis ordinatio. Concilium Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, de sacramento Eucharistiæ loquens, ita *Côcilium Lateranêse.* definit: Et hoc vtique sacramentû nemo potest conficere nisi sacerdos qui ritè fuerit ordinatus secundum claues Ecclesiæ, quas ipse côcessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus. Hæc Conciliû Lateranense. Hoc autem decretum habetur in libro epistolarum decretalium in titulo de summa trinitate & fide Catholica, cap. 1. *Côcilium Remense.* Concilium Remense, capite 2. suorum decretorum per hæc verba definit: Peruenit ad notitiam nostram, quòd quidam presbyteri in tãtum paruipendant diuina mysteria, vt laico aut fœminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur ne sa- A crarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committût. Quod quàm sit horribile, quámque detestabile, omnium religiosorum animaduertit pręcellentia. igitur interdicit per omnia synodus, ne talis temeraria præsumptio vlterius fiat, sed omnimodo presbyter per semetipsum infirmum communicet, quòd si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit. Hæc Concilium Remense. Et habentur hæc verba in volumine decretorum de consecratione distinctione secunda, in capitulo, Peruenit. Quod ideo præmonui, quia illius concilij decreta nõ habêtur in eo volumine, in quo sunt aliorum conciliorum decreta congesta per Isidorum. Ex huius autem concilij verbis patet non solùm esse interdictam fœminis & laicis corporis Dominici consecrationem, sed eiusdem corporis côtactû: & hoc dicit esse horribile & detestabile, vt fœminę & laici sacrû Domini corpus côtrectent. Quid igitur dicturum esset concilium, si audiret laicos tentantes idem Domini corpus consectando conficere? Non est dubium quin atrociorem punitionem in eos excercuisset. Sed iam opus est vt videamus quo argumento suum confirmet propositum Lutherus. Sic enim ait: Omnes sumus sacerdotes secundum illud Petri: Vos estis genus electû, regale sacerdotium. Sed alius alio non potest magis esse sacerdos, quê-*1. Pet. 2.* admodum alius alio non potest esse magis homo: igitur sacerdotes qui vocantur, nihil aliud sunt quàm laici quidam solo vel consensu populi, vel episcopi vocatione non absque populo delecti ad concionãdum: & ordo nihil aliud est quàm merum sine sacramento ministerium. Hæc Lutherus. O fortem argumentatorem. O alterum Aristotelem. Si nihil est sacerdotis officium, quia omnes vocantur sacerdotes: oportebit te eadem ratione fateri, vt Christus nihil sit supra quenquam eorum de quibus dictum est: *Psal. 104.* Nolite tangere Christos meos. Prætereà, si iuxta Petrum omnes sunt sacerdotes, nónne iuxta eundem omnes etiam sunt reges? Vos estis (inquit) genus electum, regale sacerdotium. Non qualecunque sa- B cerdotium, sed regale: vt ostenderet eos esse reges, perinde ac sacerdotes. Et viginti quatuor seniores *Apoc. 5.* qui figuram tenent iustorum, in Apocalypsi Ioannis clamabant, dicentes. Fecisti nos Deo nostro regnû & sacerdotes, & regnabimus super terrã. Si ergo nihil magis est sacerdos ritè ordinatus, quàm quilibet Christianus, quia omnes dicuntur sacerdotes: oportet etiã vt nihil magis habeat Rex quã quilibet alius

Christia-

Christianus, qua omnes etiam dicuntur reges. Quò fiet vt nemo sit rex Luthero, sicut nemo est illi sa-
cerdos. Rursum, si propter illa Petri verba oportet fateri omnes Christianos esse veros sacerdotes, o-
portebit etiam dicere omnes Iudæos fuisse sacerdotes, cùm in Exodo dictum sit à Domino: Si audie- *Exod.19.*
ritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Mea est
enim omnis terra, & vos eritis, mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Cùm ergo apertissimè
constet non omnes Iudæos fuisse sacerdotes, quamuis fuerint à Deo vocati regnum sacerdotale, con-
uincitur vt etiam non oporteat Christianos omnes esse sacerdotes, quamuis eos Petrus vocauerit re-
gale sacerdotium. Verùm superest vt nos verum illius literæ sensum ostendamus. Iuxta Bedæ senten- *Beda.*
tiam ideo vocati sunt à Petro omnes Christiani sacerdotes, quia vniti sunt Christo qui est rex & sa-
cerdos. Didymus Alexandrinus in expositione quæ eius nomine super septem epistolas canonicas cir- *Dydimus.*
cumfertur, dicit Christianos dici genus electum, regale sacerdotium, quia eorum pater, videlicet Chri-
stus, est rex, & sacerdos. Nam postquam ostendit Christum esse regem & sacerdotem, hæc verba sub-
iungit: His itaque dispensatis necessarium erat dispersos ab eo qui simul rex & sacerdos est, electum
esse genus, & regale simul atque sacerdotale. Patre siquidem eorum vtrunque habente principatum,
necesse est eos tanquam ex rege regale, & tanquam ex sacerdote sacerdotale esse genus. Quapropter
C gens sancta dicuntur vocati ab eo, qui sanctus est, vt sancti sint. Hæc Didymus.

Possent huic literæ aliæ dari interpretationes, sed eas omitto, quoniam expositio Didymi, mea senten- *Lutherus.*
tia, reliquas omnes excellit, eò quòd est literæ germanior. Obiicit etiam nobis Lutherus, in libro suo
de missa abroganda, hæc dicens: Ad sacerdotes Ecclesiasticos & nouæ legis potissimum spectat mini- *Malac.2.*
sterium docendi verbum Dei, teste Malachia propheta, cum ait: Labia sacerdotis custodiunt scientiam
& legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Atqui officium docendi verbum
Dei ad omnes promiscuè spectat, etiam laicos & mulieres. Siquidem Apostolus de omnibus loquens
Christianis, scribit ad Corinthios. Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quod suf- *2.Cor.3.*
ficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: qui & ido-
neos nos fecit ministros noui testamenti, non litera sed spiritu. Et beatus Petrus ad omnes in Chri-
stum credentes, quibus suam dirigit primam epistolam, verba faciens, ait: Vt virtutes annunceris e- *1.Pet.2.*
ius, qui de tenebris vos vocauit in mirabile lumen suum. Rursum, Paulus ad fideles Corinthios ver-
ba dirigens, inquit: Potestis enim omnes, per singulos prophetare, vt omnes discant & omnes exhor-
tentur. Hæc Lutherus. Sed in hac sua argumentatione operam & oleum perdidit, propterea quòd v-
traque pars sui assumpti est falsa. Primò quidem falsum est quod ait, potissimum sacerdotis officium
esse prædicare verbum Dei. Hoc enim non ad omnes sacerdotes spectat, sed ad illos solos qui curam
animarum habent, tanquam pastores illarum, & ideo tenentur pascere illas doctrina verbi Dei, & de
his solis est locutus Malachias. Et de his solis dixit Paulus: Qui bene præsunt presbyteri, duplici ho- *1.Tim.5.*
D nore digni sunt, maximè qui laborant verbo & doctrina. Aliqui sunt ergo presbyteri, qui non labo-
rant doctrina. Alioqui non fuisset opus, illos qui verbo & doctrina laborant, magis commendare.
Illi autem ad quos spectat laborare verbo & doctrina, satis innuit esse illos qui præsunt. Ad alios ve-
rò qui pastores animarum non sunt, quales sunt multi sacerdotes, non spectat prædicare verbum Dei:
Et inde conuincitur, non esse potissimum sacerdotis officium, prædicare verbum Dei, nec in eo o-
pere consistere ministerium sacerdotale. Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus, aut Pau- *Heb.5.*
lus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ex
quibus verbis constat, officium sacerdotale esse offerre, & non docere. Nam hac sola ratione Paulus
in illo loco probat Christum esse sacerdotem, quia obtulit, non quia docuit. Deinde, non omnes do-
ctores legis veteris erant sacerdotes, neque è contrario: ergo nec in lege Euangelica.

Apostoli siquidem à Christo ordinati fuerunt sacerdotes primò in cœna, quando dedit illis potesta-
tem conficiendi ex pane & vino corpus & sanguinem suum, & postremò consummauit in resurre-
ctione, quando dedit illis potestatem remittendi peccata. Ante tamen hoc tempus missi fuerunt ad
prædicandum, vt constat ex Matthæo & Luca. Philippus etiam prædicabat Samariæ, vt in Actis A- *Matt.10.*
postolorum refert Lucas, & hic neque episcopus neque sacerdos erat, vt ex eadem historia constat: quo- *Luc.10.*
niam aliàs non fuisset opus mittere ad Samaritanos Petrum & Ioannem, si Philippus potuisset omnia *Acto.8.*
sacerdotis officia exercere. Falsa est etiam alia pars quam assumpsit Lutherus in sua argumentatione di-
cens, officium docēdi verbum Dei, ad omnes promiscuè spectare: etiam laicos & mulieres. Nam supe-
rius in titulo de prædicatione apertè probauimus hæreticam esse hāc sententiam, neminique licere abs-
A que missione prædicare verbū Dei, prout Paulus docet, sic inquiens: Quomodo prædicabunt, nisi mit-
tantur? Quod autem mulieribus docendi potestatem tribuat, manifesta est adulatio, qua illis placere *Roma.10.*
voluit, vt vel hac ratione illas quas ardēter amabat, in sui amorem alliceret. Nam Paulus hoc mulie-
ribus prohibet, sic dicens: Mulier in silentio discat, cum omni subiectione. Docere autem mulierem nō
permitto. Lutherus tamen hanc Pauli sententiam sciens sibi aduersari, illam à mente Pauli in alium sen- *1.Tim.5.*
sum detorquet, sic in prædicto libello dicens: Quamuis secundum sententiam Pauli, vbi viri sunt lo-
quendi officio fungentes, non debent mulieres loqui: attamen nullis loquentibus viris, necesse est vt *Lutherus.*
mulieres loquantur. Hæc Lutherus. Hanc esse falsam interpretationem, & à mente Pauli longissimè di-
stantem, facilè constare potest, si consideremus causam propter quam Paulus mulierem docere nō per-
mittit. Non est enim causa virorum absentia, sed timor seductionis, quia videlicet mulier facilè seduci
potest: & hoc facilius contingere potest viro absente, quàm si vir esset præsens, à quo admoneri posset.
Hoc enim contigit Euæ, quæ viro pręsente non fuit seducta, sed viro absente. Ideo Paulus postquam di-
xit se non admittere, vt mulier doceat, statim subdidit: Adam enim primus formatus est, deinde Eua.

Et Adam nō est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. Quæ verba Theophylactus in-
Theophy. terpretans, ait: Quia semel mulier virum edocuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat velim docendi de cætero potestatem. Est namque mulier natura leuior, & facilè fallitur. Aduerte autem quemadmodum non Euam dixerit deceptam esse, sed mulierem, tanquam de ipso muliebri genere disseruisset. Nam quemadmodum natura omnis humana in Adam perdita est, sic & per Euam in omne fœmineum genus delapsa est lenitas, qua & prævaricatio ipsa primùm Euam inuasit. Hæc Theophylactus. Leuior igitur & leuissimus meritò censendus est Lutherus, qui mulieribus natura leuissimis, & ad deceptionem paratissimis, docendi potestatem tribuit. Sed videamus quàm falsis argumētis probare conetur Lutherus, omnibus Christianis esse commissam potestatē prædicandi verbum Dei. B
1.Cor.3. Illud enim quod citat ex posteriore ad Corinthios epistola, Idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non de omnibus Christianis est intelligendum, sed de ipso solo Paulo, & alijs Apostolis prædicationis Euangelicæ consortibus. Nam hi soli facti fuerunt à Christo ministri noui testamenti, alij verò qui postea fuerunt eiusdem prædicationis ministri, nō ab ipso Christo immediatè, sed ab hominibus illud ministerium susceperunt. Et huic interpretationi fauet Ambrosius, qui in commentarijs super Paulum,
Ambro. prædicta Pauli verba interpretans, ait: Quamuis præferat Apostolicam dignitatem, in Die tamen laudem prorumpit, non istud meritis humanis ascribens, sed eius gratiæ, qui dignatus est pro vita humana salutarem prædicationem ordinare, quæ quos lex vetus reos tenebat, saluaret data remissione peccatorum per Iesum Christum Dominum nostrum. Hęc Ambrosius. In quibus verbis id potissimum an-
Anselm⁹. notandum est, quod ait Paulum per illa verba præferre Apostolicam dignitatem, & non omnes Christianos. Ambrosio consentit Anselmus, qui eadem Pauli verba interpretans, ait: Incipit se nunc alio modo quàm superius cōmendare, vt & pseudoapostolos deformet, idoneus esse ministros veteris testamenti, dum ostendit se ministrum esse noui. Hæc Anselmus. Et certè quamuis isti duo illustres viri hoc nobis non declarassent, ipse tamen Paulus satis fuisset clarus ex iis quæ à principio capituli dixerat, quæ non ad omnium Christianorum, sed ad solam sui commendationem constat fuisse dicta. Incipimos, inquit Paulus, nosmetipsos commendare? Aut nunquid egenus sicut quidam, cōmendaticiis epistolis ad nos, aut ex vobis? Et post pauca subdidit illa, de quibus nunc disputamus, Idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Alterum quod ex beato Petro citat testimonium etiam detorquet à vera mente eiusdem autoris. Non enim Petrus eo loco agebat de prædicatione verbi Dei, sed de laude & gratiarum actione quam tenentur omnes Christiani reddere Deo propter immēsa beneficia ab eo recepta. Nam C
Prophetæ & Apostoli sępe vtuntur hoc verbo annūciare pro laudare, aut gratias agere. Vt autem aper-
1.Pet.2. tè ostendamus hanc esse beati Petri mentem, ipsius verba paulò altius repetere oportet. Vos autem, inquit ille, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. In quibus verbis alludit ad ea quæ filiis Is-
Osee.11. rael Deus donauit, & ostendit illa omnia figuram esse eorum beneficiorum quę toti populo Christiano per filium dedit. Populus Israel fuit à Deo peculiariter electus: vt ipsemet Deus per Oseam ait, Puer meus & dilexi eum. Sic populus Christianus est modo à Deo electus, & ob hanc causam vocat eum Petrus populum acquisitionis. Populum Israel vocauit Deus ex Aegypto: & de populo Christiano dicit
Esaiæ.9. Petrus, quod de tenebris ignorantiæ aut peccati vocauit illum Deus in admirabile lumen legis Euangelicæ, cui consonat illud Esaiæ, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Sicut igitur populus Israel postquam eductus fuit ab Aegypto, gratias egit Deo, & laudes cantauit ob beneficia ab eo recepta: ita nunc admonet Petrus populum Christianum, vt gratias agat Deo ob beneficia sibi data quia factus est populus acquisitionis, vel, vt Erasmus transtulit, populus qui in lucrum accessit: & quia vocatus est de tenebris in admirabile lumē suum. Et hoc est quod multò antè prædixerat Deus per Esa-
Esaiæ.43. iam prophetam. Populum istum, inquit, formaui mihi, laudem meam narrabit. Deinde, etsi illa Petri verba intelligenda essent, nō solum de laude & gratiarum actione, sed etiam de prædicatione verbi Dei non tamē deberēt illa intelligi de publica & solemni prædicatione, sed de priuata. Et de hac fatemur, omni Christiano illā licere: quia quilibet potest sic particulariter proximū suum ad fidē exhortari, iuxta il- D
Eccle.17. lud quod Sapiens ait. Cuilibet mandauit Deus de proximo suo: sed ex hac prædicationis potestate, ineptè colliget Lutherus omnes esse sacerdotes: quia vt iam diximus, nō consistit in ea præcipuū sacerdotis officium. Priori interpretationi fauet Beda, & mihi etiam magis placet, quia est magis literæ germana. Simile contingit in alio testimonio quod citat Lutherus ex priore ad Corinthios epistola, vbi Paulus dicit. Potestis omnes per singulos prophetare, vt omnes discant. Nam hoc verbum, prophetare, non significat Paulo idem quod prædicare, sed interpretari: quia vt Ambrosius annotat, propheta idem est in lege Euangelica, interpres qui obscura declarat. Nam sicut olim propheta dicebatur, qui videbat illa quæ ab aliis videri non poterant: Ita nunc propheta dicitur, qui intelligit, & scit declarare ea quæ aliis sunt obscura: & tunc prophetare dicitur, quando interpretatur obscura. Hoc autem modo interpretari, non omnibus Christianis concessum est, vt ex ipsa Pauli litera constat, sed illis solis qui donum huiusmodi prophetiæ, aut interpretationis sermonum à Deo acceperunt. Constat etiam non om-
Ephe.2. nes Christianos posse prophetare, ex eo quod in epistola ad Ephesios, Paulus ait. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi. Ex quibus verbis constat non omnes Christianos esse prophetas, neque omnes doctores: sed quosdam esse doctores & quosdam prophetas. Et ideo quamuis gratis daremus Luthero, præcipuum sacerdotis munus consistere in prædicatione verbi Dei, malè ex illo testimonio prioris epistolæ ad Corinthios, colligeret Lutherus omnes Christianos esse sacerdotes: quia secundū Paulū nō omnes sunt prophetæ, neque omnes doctores. A

doctores. Reliquũ verò quod Lutherus ait, sacerdotes, populi electione & vocatione fieri, apertè damnatum est in Concilio Laodiceno, capite 13. suorum decretorum, vbi hæc verba habentur. Non est populis concedendum electionem facere eorum, qui altaris ministerio sunt applicandi. Hæc Concilium Laodicenum. In quibus verbis non solùm sacerdotes, sed nec alios altaris ministros permittit populi electione fieri. Contra primam huius hæresis assertionem est canon decimus pronunciatus, sessione septima Concilij Tridentini sub Paulo Tertio celebrati, cuius verba sunt, quæ sequuntur. Si quis dixerit Christianos omnes in verbo & omnibus sacramentis administrandis, habere potestatem, anathema sit. Hæc Concilium Tridentinum. Aduersus hunc Lutheri errorem scripsere Ioannes Eccius in libro de sacrificio Missæ in Enchiridio capite 7. & Iodocus Clichthoneus in suo Antiluthero. Ioannes Mesingus scripsit de Ecclesiæ Christi sacerdotio libros duos. Ioãnes Romberch Kirspensis fecit panegyricum de dignitate & officio sacerdotij Euangelici. *Cõcilium Laodicenum. Cõcilium Tridentinum.*

SEcunda de hac re hæresis docet omnes sacerdotes esse pares, nullúmque esse inter illos discrimen. Huius hæresis autor fuit Aërios. Eandem posteà suscitarunt Vualdenses, Marcilius Paduanus, Ioannes Vvicleph. Sed de hoc errore iam suprà in titulo de episcopis disputauimus. Illo enim loco aduersus hos eosdem hæreticos probauimus episcopum esse simplici sacerdote & dignitate & potestate superiorem. *Aërius. Vualdenses. Marcili⁹ Paduan⁹. Ioannes Vvicleph.*

B TErtia hæresis asserit sacerdotem amittere consecrandi potestatem si peccatum mortale commiserit. Huius hæresis autores (teste Guidone) fuerunt Vualdenses, dicentes omnẽ hominem iustum suæ factionis posse consecrare corpus Domini, etiam si laicus ille fuerit. Si autem peccatum mortale commisisset, dicebant illum perdidisse illam potestatem. Primam huius hæresis particulam nunc in principio huius tituli de sacerdotio, expugnauimus. Ibi enim ostendimus nullum hominem laicum posse sacerdotalia munera exercere. Alteram eiusdem hęresis particulã suprà in titulo de potestate prostrauimus. Nam in illo loco conuicimus nullam potestatem siue laicam siue Ecclesiasticam amitti per lethale crimen, ita vt sit Rex, aut Imperator, aut episcopus, aut Papa, aut sacerdos, in eodem statu & dignitate maneat peccato quouis non obstante, nisi fortè esset crimen hæreseos, propter quod, iuxta aliquorum Catholicorum sententiam, amittitur dignitas illa aut potestas in cuius collatione non imprimitur character, cuiusmodi est regnum, aut imperium, aut papatus. Nec tamen per tale crimen hæreseos amittitur sacerdotalis potestas, quia character qui in sacerdotij collatione imprimitur, indelebilis est: quapropter sacerdos semel ritè ordinatus qualecunque posteà committat crimen, semper erit sacerdos. *Vualdenses.*

QVarta hæresis reprehendit sacerdotum cœlibatum, dicens sacerdotes non debere esse cœlibes. Huius hæresis autor primus (quod sciam) est Lutherus, qui Ecclesiã irridet eò quòd cogat sacerdotes abstinere ab vxoribus. Vt autem quod verbo docebat, opere confirmaret, monialem quandam seduxit, & eam matrimonio sibi copulauit, & ex ea filios aliquot genuit, qui nunc iuuenes sunt. Idem fecit Ioannes Oecolampadius, qui monachus fuerat ordinis sanctæ Brigittæ. Eidem errori adhæsit verbo & opere Volfangus Capito Argentinensis: Huius vxorem, illo mortuo, accepit Martinus Buzerus, monachus & ipse ordinis sancti Dominici. Et hoc idem fecerunt omnes qui Lutherano nomine censẽtur. Et ideo Lutherum puto primum huius hæresis authorem. Nam qui hunc errorem cõfundunt cum errore Iouiniani, non rectè mihi facere videntur, quoniam & si Iouinianus æquauerit nuptias virginitati, nunquam tamen reprehendit eos qui volebant cœlibes manere, nec reprehendit sacerdotes carentes vxoribus, quoniã ipsemet Iouinianus (teste Augustino in libro de hæresibus, capite 82.) carere voluit vxore non propter maius meritum in futura vita habendum, sed vt molestiis nuptiarum careret. *Lutherus.*

C

Vnde patet minimè inter Lutherum & Iouinianum conuenire de cœlibatu sacerdotum, quanquam de virginitatis merito inter eos conueniat. Aduersus ergo solùm Lutherum sunt nobis arma sumenda. Et primò vt clarius pateat Lutheri temeritas, qui non veretur Ecclesiæ matris suæ, in qua per baptismum genitus fuit, decreta & ordinationes floccipendere, ostendamus vetustissimum huius rei in Ecclesia consuetudinem, eámque non leuem, sed perpetuo decreto firmatam. Pro cuius rei intelligentia admonere oportet quòd sacerdotem esse coniugatum, duobus modis intelligi potest. Vno modo, vt is qui prius fuerat matrimonio alligatus, posteà consecretur sacerdos, in matrimonio eodem manẽs. Alio modo, vt prius sacerdos, post susceptum sacerdotium vxorem ducat. Et certè inter hos duos modos latum est discrimen: quoniam in primitiua Ecclesia obseruatum est, vt qui vxorem duxerat, promoueretur ad sacerdotium, non tamen requirebatur ab eo qui promouendus erat, vt prius vxorem duxisset. Nam Ioannes Euangelista virgo fuit, & beatus Paulus, iuxta omnium sacrorum doctorum sententiam, fuit etiam virgo: eos tamen constat fuisse sacerdotes & episcopos. Non erat ergo necessarium vt vxorem duxisset qui consecrandus erat sacerdos, quamuis id licuisset. Hæc ergo consuetudo iuxta quam matrimonio alligatus promouebatur ad sacerdotium, inualuit vsque ad tempora Nicæni Concilij, in quo

D (vt fertur) generali decreto statutum est ne aliquis vxorem habens, consecretur sacerdos. Quod statutum cum ab aliquibus minimè (vt decebat) obseruaretur, Siricus papa, qui parum post prædictum Nicænum Concilium Ecclesiæ vniuersali præfuit, de hac re illos acerbissimè reprehendit. Decretum Nicæni Concilij cùm non inueniatur, ideo hic non est incertum. Multa enim illius Concilij decreta (teste Isidoro) per incuriam, aut fortè Arrianorum malitiam deperdita sunt. Verba Siricij papæ subiungam, quoniam per illa satis apertè redarguitur petulentissima Lutheranorum libido. Is enim pontifex summus in quadam epistola ad Cumerium Taraconensem episcopum, cap. 7. eiusdem epistolæ, ita ait: Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum quos in venerandæ religionis iniuriam ita per vestras prouincias calcatos atque confusos charitate tua insinuante reperimus, vt Hieremiæ nobis

Hiere. 9. dicendum sit voce: Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lachrymarum, & flebo populum hunc die ac nocte? Et infrà crimen illorum narrans, ait: Plurimos enim sacerdotes Christi atque Leuitas post longa consecrationis suæ tempora tam de coniugibus propriis quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præsumptione defendere, quia in veteri testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi quisquis ille est sectator libidinum, præceptórque vitiorum, si æstimat quòd in lege Moysi passim sacris ordinibus à Deo nostro laxata sunt frena luxuriæ, cur eos quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester? Cur etiam procul à suis domibus anno vicis suæ in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus possent carnale exercere commercium, vt conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus A
expleto deseruitionis suæ tempore, vxoris vsus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia nisi ex tribu Leui quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Vnde & Dominus Iesus cùm nos suos illustrasset aduentu, in Euangelio protestatur, quia legem venerit adimplere, nō soluere: & ideo Ecclesiam, cuius sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, vt in die iudicij cùm rursus aduenerit, sine macula & sine ruga eam possit (sicut per Apostolum instituit) reperire.
Ephe. 5. Quarum sanctionum sacerdotes omnes atque Leuitæ insolubili lege constringimur, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus & corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his quæ quotidie offerimus sacrificiis placeamus. Hucusque Siricius papa: qui multa alia de hac re in eadem epistola differit. Nec tamen per illa verba videmur nouum condere decretum, vt noua lege sacerdotes obliget ad cœlibatum, sed potius eos esse aliàs obligatos declarat. Post hæc tempora non reperitur quòd aliquis matrimonio alligatus impunè fuerit institutus sacerdos manente matrimonii vsu. Cæterùm quòd consecratus sacerdos post suam consecrationem ducat vxorem, nunquam Ecclesia permisit, nec aliquando impunè factum esse reperietur. Vnde apertissimè conuincitur effrenata Lutheranorum audacia, & petulans eorum libido, qui non verentur post sacerdotium receptum noua nuptiarum fœdera inire, cùm hoc nunquam vsitatum fuerit in Ecclesia, neque huius rei vestigium aliquod reperire possint, imò multis conciliorum decretis cautum est ne quid simile fiat. Nam 27. Canon
Canō Apostolorū Apostolorum sic ait: In nuptiis autem qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus vt si voluerint vxores accipiant, sed lectores cantoresque tantummodo. Hæc ibi. Ex quibus verbis apertissimè conuincitur ab ipsis Ecclesiæ primordiis non licuisse diaconis aut presbyteris post susceptos sacros ordines ducere vxo- B
Cōcilium Neocæsariēse. res. Concilium Neocæsariense, capite primo suorum decretorum per hæc verba definit: Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere statuimus. Quòd si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abiici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet. Hæc Cōcilium Neocæsariense. Et quod maximè hanc sententiam confirmat, est, quod Græci, quibus mos est coniugatos ad sacerdotium promouere, nunquam permiserūt aliquem post susceptum sacerdotium ducere vxorem. Pro cuius rei probatione duos proferam testes. Innocentius papa huius nominis tertius, in capitulo: Cum olim, titulo de clericis coniugatis, talia verba refert: Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit, quoniam orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in superioribus vtuntur matrimonio iam contracto. Hæc ibi. In quibus verbis id est aduertendum quod ait, oriētales in superioribus ordinibus vti matrimonio iam cōtracto. Vnde conuincimus illos post susceptos ordines sacros non contrahere matrimonia, quoniam iuxta vulgatam iuristarum regulam casus exceptus firmat regulā in contrarium. Et Gratianus in volumine decretorum distinctione 28. cap. de Syracusanæ, propè finem capitis idem refert expressius, dicens: Orientalis Ecclesia non suscepit votum castitatis. Hoc tamen indesinenti obseruatione custodit, vt post adeptum sacerdotium, defuncta priori vxore, cum qua sacerdos factus fuerat, si alteram duxerit, deponatur. Hæc Gratianus. Ex quibus cōuincitur Lutheranos peiores esse Græcis scismaticis, & Ecclesiæ rebellibus, quia Lutherani & si cum sacris fuerunt initiati, continentiæ votum emiserunt, non verentur tamen post susceptum sacerdotium vxores ducere. At Græcis hæc fuit perpetua religio, vt nunquam fuerint ausi aliquid simile attentare. Ex his ergo omnibus colligere C
oportet hæc duo. Vnum est, quod ab ipsis nascentis Ecclesiæ primordiis nunquam licuit alicui post susceptum sacerdotium vxorem ducere. Alterum est, quòd & si aliquando licuit matrimonio ligatū promoueri ad sacerdotium, iam modo non licet, quoniam decretum est, vt nullus ad sacros ordines suscipiatur nisi prius continentiam vouerit. Nam Gratianus in distinctione illa 28. capite, Ecce ostensum est, citat beati Gregorii decretum, sic dicens: Nullum facere subdiaconum præsumant episcopi, nisi qui
Grego. se castè victurum promiserit: quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. Hæc Gregorius. Neque hoc decretum Ecclesia leuiter & sine causa instituit, imò multis vrgentibus causis ita seruandum esse decreuit. Nam in lege veteri nullus car-
Exod. 12. nes agni qui in figura corporis & sanguinis Christi immolatus est, comedere permittebatur, nisi renes accinctos haberet. Per illam autem renum cincturam designabatur libidinis refrenatio, quoniam Dominus in Euangelio castitatem commendans, hoc vsus est elogio. Sint lumbi (inquit) vestri præcincti. Et in primo Regum libro legimus quòd cùm venisset Dauid ad Achimelech sacerdotem, non prius pa
Luca. 12. nes sanctificatos, etiam fame vrgente, recepit, quàm se suósque mundos à mulieribus testaretur, & hoc
1. Reg. 21. non solùm ab alienis aut cōcubinis, sed etiam ab vxoribus propriis. Ita enim sentit beatus Hieronymus in commentariis super epistolam ad Titum. Ex quo facto sacerdotis Achimelech, idem beatus pater colligit oportere multo magis eum qui sacrum Domini corpus sit suscepturus, esse castum & pudicum: quoniam (vt ille ait) tantum interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria

D plaria præfigntabantur. Prætereà beatus Paulus in priore ad Corinthios epistola admonet matrimonii
vinculo ligatos, vt non fraudent se inuicem officio coniugii, nisi fortè ad tempus, vt vacent orationi. 1. Cor. 7.
Per quæ verba satis apertè innuit oportere eos qui orationi vacant, abstinere ab officio coniugii. Cum
ergo ad sacerdotes nouæ legis pertinear quotidie pro se & populo Deum orare, cõuincitur apertè, iuxta Pauli sententiam, vt quotidie ab officio coniugii abstineant. Et certè ex hoc Pauli loco colligunt Ambrosius & Hieronymus, oportere sacerdotes esse adeò castos, vt ab omni coitu abstineant. Nam bea- Ambro.
tus Ambrosius in expositione prioris epistolæ beati Pauli ad Timotheum, sic ait: Si plebis hominibus 1. Tim. 3.
orationis causa ad tempus se abstinere præcipit Paulus, vt vacent orationi: quanto magis Leuitis ac sacerdotibus, quos die noctuque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo debent esse
cæteris, quia actores Dei sunt. Hæc Ambrosius. Et beatus Hieronymus in commentariis super episto- Hieron.
lam ad Titum, eandem facit colectionem, sic dicens: Si laicis imperatur vt propter orationem abstineant se ab vxorum coito, quid de ipso sentiendum est qui quotidie pro suis populiq́ue peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas? Hæc Hieronymus. Ecce iam vides quot sint causæ vrgentes ad statuendum decretum de sacerdotum cœlibatu. Magna est ergo Lutheranorum temeritas, qui aduersus tot patrum sententias, contra tot Conciliorum decreta, non verentur post votum continentiæ quod in sacrorum ordinum susceptione emiserunt, matrimonia contrahere, aliisq́ue vt similiter faciant persuadere.

Sed opus est vt respõdeamus his quæ nobis obiiciunt Lutherani. Dicũt enim oportere castitatem, sicut omne aliud opus bonum, esse liberam & non coactam: quia non placent Deo coacta seruitia. At
A Ecclesia (vt illi aiunt) cogit sacerdotes ad castitatem, non facit ergo bene illos cogendo. Respondeo, Ecclesia neminem cogit ad castitatem, sed ipsemet qui consecratur sacerdos seipsum obligat ad castitatis obseruationem. Ecclesia autem neminem cogit ad sacerdorii susceptionem. Si Ecclesia cogeret absolutè & sine vlla conditione aliquem ad sacerdotium, iustam ille haberet querimoniæ occasionem. Cum autem neminem illa cogat sacerdotium suscipere, non est quòd ob hanc causam quis Ecclesiam de tyrannide arguat. Si non tibi placet cœlebs sacerdotium, abstine à sacerdotio & noli fieri sacerdos quòd nosti huiusmodi conditionem sacerdotium annexam habere. Sed volo (inquit Lutheranus quisque) sacerdos esse & vxorem ducere. Respondeo, hoc non esse electionis tuæ, aut tui arbitrii, sed solius Ecclesiæ quæ quos voluerit potest ad sacerdotium promouere si dignos illos inuenerit, & à sacerdotio repellere quos nouerit indignos. Non facit seipsum homo sacerdotem, sed Ecclesia illum per prælatos episcopos instituit sacerdorem. Ecclesia autem non vult aliquem ad sacerdotium recipere, nisi ille vellit cœlibem vitam perpetuo agere, & cætera habeat quæ ad bonum sacerdotem exiguntur. Si placet conditio, oportet vt promissum serues. Si vero ante susceptum ordinem sacrum hæc non placet conditio, aliud tibi placens vitę institutum elige, & noli ordines sacros quibus est castitas annexa, recipere. Secundò
obiiciunt illud Pauli: Melius est nubere quàm vri. Cum ergo (vt dicunt) omnes à concupiscentia vran- 1. Cor. 17.
tur, bonum erit nubere vt per nuptias talis carnis adustio tollatur. Respondeo: Non omnis qui à carne tentatur, vritur, sed solùm ille qui à carne superatur, alioqui Paulus ipse quum carnis stimulum patiebatur, adustus fuisse diceretur. Qui à carne vincitur, is adutitur. Et de his qui voto alligati non sunt, sed liberam habent sui potestatem, Paulus loquens, dicit quòd melius est nubere quàm sic vri, id est, à carne su-
B perari. Tertiò obiciunt, difficillimum esse & impossibile castitatem perpetuò seruare, præsertim aliqui-
bus qui vehementer à carne impelluntur, & ardentissimos patiuntur carnis ardores. Propter quod Sal- Matt. 19.
uator de his qui se propter regnum cœlorum castrauerunt, loquens, dixit: Non omnes capiunt verbum
hoc, qui potest capere, capiat. Respondeo, difficilem certè rem esse castitatem, sed esse difficilem homi- Philip. 3.
ni sibiipsi & suis solis viribus relicto: non est autem difficilis illi qui à Dei gratia adiuuatur. Omnia (in- 1. Cor. 10.
quit Paulus) possum in eo qui me confortat. Hanc autem gratiam nemini facienti quod in se est, Deus Mar. 13.
negat: sed omni petenti tribuit. Fidelis est Deus (inquit Paulus) qui nõ patietur vos tẽtari suprà id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum. Et ipse Saluator ait: Quæcunque orantes petitis, accipietis. Si ergo Lutheranus se adeo stimulatum à carne sentit, vt resistere non possit, petat adiutorium à Deo qui seipsum negare nunquam sciuit facienti quod potest. Si quis indiget sapientia (inquit Iacobus)
postulet illam à Deo qui dat omnibus affluenter. Faciat igitur Lutheranus quod Sapiens de seipso ait: Sap. 8.
Et vt sciui (inquit ille) quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donum, adii Dominum & deprecatus sum illum. Sed Ioannes Caluinus
etsi fatetur bonum esse, vt à Deo adiutorium petamus ad continendum, tamen dicit hanc diuini auxilii Caluinus
inuocationem, non esse sufficiens remedium pro continentia seruanda: & tunc necessarium dicit esse coniugium. Nam in suo illo opere de institutione Christianæ religionis, capite quarto. ¶. 18. Monachos propter votum castitatis reprehendens, hæc ait: Virginitatem Deo perpetuã permittũt, quasi cũ Deo ante pepigerint, vt se à coniugii necessitate liberarent. Non est quod causentur, se non, nisi Dei gra-
C tia fretos, votum hoc nuncupare. Nam cum ipse non omnibus dari pronunciet, fiduciam specialis doni capere, nostrum non est. Qui habent, eo vtantur: si quando se a carne sua inquietari sentiunt, confugiant ad eius opem, cuius sola virtute possunt resistere. Si non proficiunt, nec remedium quod ipsis offertur, contemnant. Certa enim Dei voce citantur ad coniugium, quibus continendi facultas denegatur. Hæc Caluinus. In quibus verbis multa sunt quæ absque reprehensione, & redargutione prętetire non licet, & ideo ea omnia singulatim examinare & corrigere oportet. Primò quidem irridet eos qui castitatem vouent, propterea quod hac ratione ostẽdunt se cum Deo pepigisse, vt eos
à coniugii necessitate liberet. Iniustè quidem illos ob hanc causam subsannat. Nam ille paterfamiliâs, Matt. 20.
qui Dei figuram gerit, conuentione facta cum operariis ex denario diurno misit illos in vineam suam.

Si Deus pro vita ęterna, vt omnes sancti doctores illam vineę parabolam interpretantur, nobiscum conuentionem fecit: immerito subsannat Caluinus, propterea quod ij qui castitatem Deo promiserunt, dicant se cum Deo pepigisse, vt illos in castitate conseruet. Nam sicut Deus promisit vitam æternam seruanti mandata sua: ita promisit opem & auxilium suum omni inuocanti illum, & ad suum auxiliũ confugienti. Sed ne Caluinus dicat, figmentum nostrum esse, & nouum dogma, quo dicimus Deum pacta
Clemens nobiscum in hac re agere, audiat quid dicat Clemens Alexandrinus libro tertio stromatum parum post
Alexan. initium libri. Est ergo continentia, inquit ille, corporis displicentia, conuenienter pactis conuentis cum Deo initis. Hæc Clemens Alexandrinus, quem tanquam recentem aut trecentenarium non poterit reiicere Caluinus: quia ante mille & trecentos annos obiit. Si fortè obiicit Caluinus, quod non semper Deus pactum hoc seruat, quia multi sunt qui votum castitatis non seruant. Fateor multos esse tales: hic D
tamen non deficit Deus in custodia pacti, sed deficiunt ipsi, qui non faciunt quod possunt, neque Dei opem & fauorem, vt oportebat, implorant. Dixit deinde Caluinus, quod non debemus capere fiduciam specialis doni castitatis, quia Deus non omnibus dari pronunciat. Et certè si hæc senteñtia quicquam valeret, ex ea colligeretur, nunquam esse capiẽdam fiduciam in Deo ad faciendum aliquod virtutis opus, videlicet credere, sperare, Deum & proximum diligere, mandatis Dei obtemperare, à peccatis resipiscere, aut quoduis aliud bonum opus agere. Nam omne tale etiam est donum Dei, nec istud nisi Deo operante facere possumus. Et hoc ipse Caluinus in multis locis, presertim in libello contra acta Concilii
Philip. 2. Tridentini fatetur: quia Deus est, vt Paulus ait, qui operatur in nobis velle & perficere. Cum igitur certum sit, non omnes illa virtutum opera habere, & per consequens non omnibus à Deo dari: oporteret iuxta Caluini doctrinam nunquam alicuius doni fiduciam à Deo habere, propterea quòd ille non omnibus dare pronunciat. Non enim omnes coniugati abstinent ab adulterio, neque omnes abstinẽt à furto, neque omnes abstinent ab ebrietate: & tamen ad istorum quodlibet non minus est necessarium auxilium Dei quam ad continentiam, imò aliquãdo magis: quia sunt magis proni & procliues ad ebrietatem, aut ad furtum, quàm ad libidinem, semper tamen fidendum est in Deo, & nunquam de illo desperandum in opere cuiuscunque virtutis: quia etsi ille non omnibus dare pronunciet, nescimus tamẽ
2. Pet. 1. an nos simus illi, quibus Deus virtutem illam dare decreuit. Et ideo debemus satagere, iuxta beati Petri doctrinam, vt per bona opera certam nostram vocationem faciamus. Et hanc fiduciam esse in Deo ha-
1. Tim. 3. bendam, docet Paulus in priore ad Timotheum, hæc dicens. Qui enim bene ministrauerint, gradum bo-
Ambros. num sibi acquirent, & multam fiduciam in fide quæ est in Christo Iesu. Quæ verba interpretans Am- A
brosius in commentariis super Paulum, ait. Qui si filios bene gubernauerint, & domos suas, id est, vernaculos aut domesticos, poterunt digni fieri sacerdotio, & fiduciã habere apud Deum, vt sciant se posse impetrare quod postulant, iam de cætero ab vsu fœminæ cohibentes. Hæc Ambrosius. Sed multò fortius & clarius est testimonium quod pro hac fiducia reddit Ioannes in sua priore epistola, sic dicens. Et
1. Ioan. 5. hæc est fiducia quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Dixit insuper Caluinus in verbis illis proximè citatis, eos qui sentiunt se à carne sua inquietari, confugere debere ad opem Dei: & si non impetrant, oportere illos accipere coniugii remedium, quia dicit illos certa Dei voce vocari ad coniugium, quibus continendi facultas denegatur. Hęc sententia est omnibus aliis peior, quia magis impia, & Deo nimium iniuriosa. Vt autem hoc manifestum omnibus faciam, petere volo à Caluino, an illi quibus dicit Deum negasse facultatem continendi, fecerunt quid quid ex se poterant ad continentiam seruandam, & sic orauerunt Deum, vt oportebat, cum feruore & confidentia, an fortè nihil horum fecerunt. Si illi fecerunt quod ad illos attinebat pro continentia seruanda, & posteà Dei fauorem & auxilium cum feruore & fiducia implorauerunt, certissimum est & fide Catholica tenendum, Deum huiusmodi petenti non defuturum. Quisquis autem dixerit quod huic sic petenti continẽdi facultatem, Deus aliquãdo denegabit, maximam irrogat Deo iniuriam: quia dicit illum infidelem, & promissa minimè seruantem. Deus enim nulli volenti continere, aut quoduis aliud bonum agere, denegat fauorem & auxilium suum. Vulgatũ siquidẽ est illud Augustini, Deus reci- B
August. pit confugientes ad se, aliter in eo esset iniquitas. Nam ille per regium prophetam hoc promisit, dicens:
Psal. 90. Quoniam in me sperauit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Et ipsemet sine vlla exceptione omnibus promisit subuentionem, quum dixit. Venite ad me omnes qui la-
Matt. 11. boratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Negari non potest, quod tentatio carnis sit graue onus ipsi
Sap. 9. animæ, iuxta illud sapientis: Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Qui hoc onus portant, magno labore fatigantur. Omnes ergo istos sicut & alios quoslibet laborãtes, & oneratos Deus ad se vocat, & illis promittit refectionem, hoc est, concessionem eorum quæ esuriunt & iustè sitiunt. Et iterum
Ioan. 16. alibi idem Saluator patris sui benignitatem & fauorem promittit, dicẽs: Siquid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Et hic etiam vniuersaliter sine vlla exceptione locutus est, non particulariter hoc
Heb. 10. aut illud promittens, sed quidquid petitum fuisset. His & aliis huiusmodi promissionibus semper Deus satisfacit, faciẽs iuxta id quod promisit. Nam propter hãc causam dicit Paulus, nos tenere spei nostræ cõfessionem indeclinabilem, quia fidelis est qui repromisit. Si illos quibus Deus denegat cõtinendi facultatem, Caluinus dicit nõ fecisse quod poterãt pro cõtinentia seruanda, nec Deum pro illa ardẽter & fiducialiter orasse, tunc ipsorum erit culpa, quia nõ fecerunt quod potuerunt. Petitis & non
Iacob. 4. accipitis, inquit Iacôbus, eò quòd male petitis. Culpa ergo est sacerdotum, qui dicũt, se nõ posse cõtinere: quia si bene Deum orassẽt, impetrassẽt illius fauorem & auxilium. Nam, vt Propheta ait, pro-
Psal. 144. pè est Dominus omnibus inuocantibus eum: inuocãtibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Quæ verba interpretãs Hieronymus, ait.

Dum

C Dum eos eruit vel ab instigatione diaboli, vel ab ardore peccati. Hæc ille. Sed illud annotare oportet Hierony.
quod propheta addidit, inuocantibus eum in veritate. Nam sunt aliqui, qui non in veritate, sed in men
dacio petunt: vt sunt illi qui tepide petunt, quia nollent sibi dari quod petunt, & dolerent postea si pe-
tita concederentur. Istis Deus non est propè, quum inuocant illum, nec eorum preces exaudit, nec sal-
uos facit eos ab instigatione diaboli, nec ab ardore peccati. Talem ego existimo esse Caluinum, & reli-
quos Lutheranos sacerdotes, qui post sacerdotium acceptum vxores duxerunt, dicentes se cõtinere non
posse. Fatent illos continere non posse: quia nihil ad continentiam seruandã necessarium, faciunt. Nam Ephes. 5.
horrent ieiunia, nullam ciborum abstinentiam habent, sunt gulones & carnium voratores: vino se ine- Hierony.
briant, & reliqua omnia continentiæ inimica amplexantur. Nolite, inquit Paulus, inebriari vino, in quo Isidorus.
est luxuria. Et Hieronymus ait. Venter mero æstuans facilè despumat in libidinem. Et Isidorus dicit. Ci
borum fomentis, libidinis ignes increscunt: corpus autem quod abstinentia atterit, tentatio non exurit.
Hæc ille. Caluinus autem & cæteri Lutherani sacerdotes quia libidinem appetunt, & cõtinere nolunt,
ideo nolunt etiam abstinere ab iis, quæ ad libidinem prouocant: & postea dicunt se non posse contine-
re. Qui in re similes mihi videntur famulo, qui stupam ad custodiam sibi à domino suo commissam,
igni proximam faceret, & postea diceret se non posse ab igne illæsam seruare, sed hunc meritò Domi-
nus puniret, propterea quod illam ad ignem approximauit. Vt autem Caluinus & cæteri Lutherani sa-
cerdotes intelligant suam esse culpam, quia non continent: & falsam esse excusationem qua dicunt,
Deum hoc continentiæ donum illis denegasse, volo contra eos producere nobilissimos quatuor testes,
& omni exceptione maiores. Hieronymus in commentariis super Matthæum, interpretans illa Salua- Matt. 19.
D toris verba. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, hæc ait. Nemo putet sub hoc ver- Hierony.
bo vel fatum, vel fortunam introduci, quod hi sunt virgines, quibus à Deo datum sit, aut quos quidam
ad hoc casus adduxerit: sed his datum est qui petierunt, qui voluerunt, vtque acciperent, laborauerunt.
Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Et postea super illa verba. Qui
potest capere, capiat. Hæc ait. Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitiæ præmium
concitantis. Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet. Hæc Hierony-
mus. Chrysostomus homilia 63. super Matthæum interpretans illa verba Saluatoris, quibus de iis qui se
propter regnum cœlorum castrauerũt, dixit: Qui potest capere, capiat. Hæc ait. Ita magis animat atque
incendit, vel quia magnitudinem virtutis ostendit, vel quia inæstimabili misericordia sua noluit rem in
necessitatem legis concludere. Et ad hæc, possibile id esse demonstrat, vt eligẽdi cupiditas crescere pos-
sit. Sed si electionis opus est id, inquies, quomodo incipiens, statim dixit: Non omnes capiunt, sed
quibus datum est? Vt singulare id esse certamen perdiscas, vt non forte datam necessitatem suspiceris.
His enim datum est, qui sponte id eligunt: quod ideo dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio esse
opus, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Hæc Chry-
sostomus. Quibus verbis nihil potuit apertius contra Caluinum dici. Et Theophylactus eadem Salua-
toris verba interpretans, ait. Postquam dixerunt Apostoli, melius esse non venire ad nuptias, dicit Do- Theophyl.
minus magnam esse virginitatis possessionem: at eam non ab omnibus rectè seruari, sed ab his dunta-
xat, quorum cooperator Deus est. Nam hoc loco datum esse, valet, quibus cooperatur Deus. Illis au-
tem datum est, qui petunt. Petite enim, inquit, & dabitur. Omnis enim, inquit, qui petit accipit. Hæc
A Theophylactus idem quod Chrysostomus docens. Et ante hos tres eodem modo interpretatus est illa
Saluatoris verba Origenes, qui homilia septima super Matthæum, hæc ait. Quoniam autem quidam ca-
lumniantur quod Christus ait: quibus datum est, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse
in castitate, non autem præualentes. Quibus est respondendum, siquidem accipimus simpliciter quod
dictum est, Sed quibus datum est. Non autem attendimus, quod alibi dicit. Petite & dabitur vobis: Et
omnis qui petit accipit, aut fideles non sumus, aut scientes scripturas. Qui enim vult capax esse verbi,
quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet: non dubitans de illo quod dictum est,
Omnis qui petit accipit. Quis ergo est qui petit, Qui credit Christo dicenti. Si steterinis orantes, credi-
te, quia accipietis. Debet enim qui petit, omnia facere quantum ad se, vt oret spiritu, oret & mente, me- Mar. 11.
mor Apostolici verbi quod ait. Sine intermissione orantes. Hæc Origenes. Ex quibus verbis constat 1. Thes. 5.
fuisse olim tempore suo, qui eandem excusationem violatæ continentiæ dabant, quam nunc Luthera-
ni sacerdotes reddunt: sed illos Origenes dicit esse aut infideles, aut nescientes scripturas. Videant ergo
Lutherani & eligant cui censuræ se velint subdere: an infideles se dici mallint, an ignaros scriptura-
rum: quoniam in eorum alterum oportet eos incidere, iuxta Origenis censuram. His quatuor fidelissi-
mis testibus volo coniungere quintum illis omnibus vetustiorem, Tertullianum scilicet, qui in libro Tertullia-
de monogamia, hæc ait: Eunuchi Euangelici ne tantum ignominia caruerunt, sed & gratiam meruerunt, nus.
runt, inuitati ad regna cœlorum, abolita lege succedendi in matrimonium fratris, atque ait. Qui potest
capere, capiat: id est, qui non potest discedat. Elige quod bonum est. Si non potes, quia non vis (pos-
B se enim te si velis ostendit, quia vtrumque tuo arbitrio proposuit) discedas ab eo oportet, cuius non fa-
cis voluntatem. Hæc Tertullianus. Ex his quinque testibus fide dignis conuincitur hominem posse con
tinere, si velit & faciat ea quæ ad continentiam sunt necessaria: quoniam facienti quod potest, semper
Deus paratus est subuenire. Sed his testimoniis omissis, vt apertius Caluinum & reliquos Lutheranos
conuincam, peto ab illis qui iam vxores duxerunt, quid facerent si illorum vxores perpetua ægritudine
sic laborarent, vt illis nequaquam copulari possent: aut quoduis aliud impedimentum occurreret, pro-
pter quod illarum commercio perpetuo priuarentur. Nunquid aliam capient vxorem, vt appetitui car-
nis obtemperent? Sed hoc non licere, apertissimè constat, quia duas simul habere vxores, est lege diuina
prohibitũ, prout suprà probauimus in titulo de Nuptiis, hæresi quarta. Neq; licebit alicui alteri fœminę

copulari, quia id esset apertius adulterium: quia prima neque propter perpetuum morbum, neque propter perpetuam absentiam desiit esse vxor. Illa ergo viuente nō poterit maritus illius citra adulterij crimen alteri mulieri adhærere. Quid igitur faceret in eo casu Caluinus & quiuis alius sacerdos Lutheranus? Certè necessarium est illi continere, nisi Deum offendere mallit. Quod igitur faceret tunc pro continentia seruanda, hoc faciat nunc antequam vxorem ducat, & non dicat, se non posse continentiam seruare.

Quartò nobis obiiciunt illud Pauli ex priori ad Corinthios epistola. Propter fornicationem vnus-
1. Cor. 7. quisque suam vxorem habeat. Quæ verba Lutherani in hunc sensum interpretantur, vt Paulus senserit liberum esse cuilibet ducere vxorem, quando à carne sua fuerit nimium solicitatus ad venerem. Sed falluntur re vera Lutherani in intellectu istorum verborum, aut falli se fingunt, vt saltem horum colore verborum suam libidinem adumbrent. Non enim est verisimile, vt Paulus nuptias præcipiat, qui post C
pauca verba in eadem epistola & in eodem capite, sæpe dedit consilium de non nubendo, & sæpe hortatus est ad illud. De virginibus autem, inquit ille, præceptum Domini non habeo, cōsilium autem do.
Ibidem. Et iterum, Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem. Et rursum: Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Et post pauca subdit sic colligens. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc autem omnia contradicerent verbis à Lutheranis citatis, si vt illi dicunt, Paulus per illa aut præciperet aut consuleret iis qui matrimonio iuncti non sunt, vt matrimonium contraherent. De illis ergo in illis verbis loquitur Paulus qui iam vxores habebant, de quibus, quoniam gentiles erant, dubium erat apud illos, an ad Christianismum conuersi, deberent necessariò illas relinquere, aut ob illarum commercio abstinere: & de hac re ipsum Paulum interrogauerant Corinthii. Illis ergo Paulus respondens, ait. De quibus autem scripsistis mihi, Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem, vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum. Et consequenter declarat obligationem quam coniuges habent ad debitum sibi inuicem reddendum. Et deinceps ex occasione oblata disserit de virginibus, cuius statum matrimonio præfert, etsi vtrunque bonum esse censeat. Denique ad coniugatos de quibus loqui cœperat rediēs, indissolubilem illorum coniunctionem iterum repetit, sic dicens. Mulier alligata est legi quanto tēpore vir eius viuit. Ex toto itaque illius literæ decursu colligitur apertè, Paulum in illis verbis quæ pro se citant Lutherani, nihil prorsus in illorum fauorem dicere: quoniam de coniugatis illic loquitur, & non de iis qui nullo matrimonii vinculo tenentur. De illis ergo dicit: Bonum est mulierem non tangere, id est, commodum & vtile est viro abstinere à commercio vxoris & copula cum carne illius, si ex consensu illius fiat. Nam si illa viro suo vti vellet, obligaretur ille, vt statim Paulus docet, vxori debitum D
reddere. Sed ne ex hac abstinentia vxoris per Apostolum commendata, occasionem adulterii sumerent, statim occasionem istam sustulit, sic dicens. Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat. Non dixit accipiat: sed habeat, id est retineat & illa vtatur. Dicens etiam suam, manifestè ostendit se de retentione & vsu illius, quæ iam erat sua, loqui: & non de illa quæ ducenda erat, & adhuc non erat sua. Vt autem hunc esse verum & germanum verborum Pauli sensum
Ambros. manifestè conuincam, aliquot illustres viros sanctitate periode ac doctrina clarissimos in huius rei testimonium proferam, quorum cuilibet iustius adhibenda erit fides, quàm omnibus Lutheranis simul. Ambrosius in commentariis super Paulum prædicta verba interpretans, ait. Prauis sensibus pseudapostolorum exagitati, qui nuptias per hypocrisim, vt puriores cæteris viderentur, spernendas docebant, hæc per epistolam ab Apostolo requirebant. Quia enim non oblectabantur hac sententia, prætermissis cæteris hoc solum requirunt. Quibus tamen respondit, bonum esse quidē mulierem non contingere, quanquam non illi istud simpliciter asserant. Tamē propter fornicationem, hoc est ne quid contra legem admittatur, cum quando quod lex non prohibet, vetatur, vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Solent enim qui compendium quærunt, errare. Quî enim fieri posset, vt hi ab vxoribus se abstinerent, quos in tantis vitiis repetit? Ideo ergo non permittit, ne ab licitis se abstinentes, inconcessa præsumerent, sicut faciunt Manichæi. Hæc Ambrosius. Huic per omnia consen- A
Hierony. tit Hieronymus, qui libro primo aduersus Iouinianum, hæc ait. Paulus, inquit, Propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat. Non ait, ducat vxorem: sed habeat, id est, prius ducta ante fidem vtatur, cum ea coeat, remque habeat. Omnis hæc quæstio de his est, qui in matrimonio sunt deprehensi, an
1. Cor. 7. eis liceat vxores dimittere, quod & Dominus in Euangelio prohibuit, vnde & Apostolus ait, Bonum est homini vxorem non tangere. Sed quia qui semel duxit vxorem, non valet, nisi ex consensu se abstinere, nec dare libellum repudii non peccanti, reddat coniugi debitum: spōte quippe se alligauit, vt reddere cogeretur. Hæc Hieronymus, qui non potuit apertius contra Lutheranos loqui: Huic sententiæ
Chrysost. etiam fauet Chrysostomus, qui homilia nona super priorem epistolam ad Corinthios, hæc ait. Quare, inquit Paulus, de quibus scripsistis mihi. Etenim nonnulli scripserant, oportet ne ab vxore abstinere, an non? Quos literis suis Paulus admonens, in virginitatis sermonem deuenit. Inquit enim, Bonum est homini mulierem non tangere. Si bonum, inquit, & quod longè præstat, inquiris: melius omnino est, cum muliere non conuersari. Sin autem verisimile esset, quod in præsentia cōtingit, virum quidem velle, scilicet continenter viuere, mulierem autem minimè, vel è contrario. Animaduerte quo pacto de vtroque disputet. Vxori vir debitum reddat honorem, similiter & vxor viro. Hęc Chrysostomus. Huic subscribit Oecumenius, qui prædicta Pauli verba interpretans, hæc ait. Scripserunt Corinthii Paulo v-
Oecumenus. trum oporteret ab vxore abstinere, an non. Pulchrum est, inquit Paulus, & eximium, mulierem omnino non tangere, quod autem secutum est, & in auxilium nostræ datum imbecillitati, vir legitima vtatur vxore, & vxor legitimo vtatur viro. Hæc Oecumenius. Nolo pro hac sententia plures testes addu-

B cere, ne prolixior ſim: præſertim cum iſti quatuor ſatis eſſe poſſint homini nõ prorſus obſtinato. Si quis
tamen plures videre voluerit, indice illos oſtendam. Auguſtinus in epiſtola 199. quæ eſt ad Eodiciam.
Fulgentius epiſtola ſecunda, in qua agit de ſtatu coniugali: & in epiſtola tertia, vbi agit de coniugali debito.
Theophylactus in commentariis ſuper Paulum. Haymo ſuper epiſtolas Pauli prædicta verba interpretans.
Anſelmus in eodem loco eadem ferè verba dicit quæ Ambroſius. Iuſtius ergo erit his illuſtribus viris, quorum doctrina fulget Eccleſia, credere, quàm bis mille Lutheranis, Epicuri & Veneris
diſcipulis.

Quintò nobis obiiciunt illud Pauli, Oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. Ex quibus verbis
colligunt Lutherani, non ſolùm licitum ſed & neceſſarium eſſe, vt epiſcopus & ſacerdos vnam habeat
vxorem, ne fortè alienas capiat dum propria caret. Si hæc dicerentur à Lutheranis idiotis, non mirarer:
ſed cum hæc dicantur ab iis, qui ſe doctiſſimos eſſe iactant, & pro doctiſſimis haberi cupiunt, non poſſum non mirari, quod adeò delyrent, vt hæc dicere non erubeſcant. Aut ergo malitia eorum excæcauit
eos: aut ita ſe Paulum intelligere fingunt, vt populo, cui potiſſimum placere cupiũt, perſuadeant, ſe non
abſque ratione & authoritate vxores duxiſſe. Paulus enim in illis verbis non exigit matrimonium in eo
C qui ad epiſcopatum aſſumendus eſt, vt tanquam indignus ſacerdotio habeatur, qui liber ab vxoris vinculo viuere voluerit: ſed per illa verba bigamum à ſacerdotio relegauit, ita vt ſacerdotio fungi non poſſit, qui bigamus fuerit. Nam aliàs, qui fieri poterat vt à ſacerdote matrimonium tanquam rem neceſſariam exigeret Paulus, qui alibi virginitatem commendat, illam matrimonio præferens, & omnes ad illam hortans? Non enim eſt vero ſimile, vt excelſiore virtute præditum velit eſſe populum, quàm epiſco- 1.Cor.7.
pum. Et ideo omnes ſacri doctores ab Eccleſia recepti, qui de hac re diſſeruerunt: ita illa verba Pauli interpretati ſunt, ſicut nos modo declarauimus. Ex illis ergo aliquot in teſtimoniũ proferam, vt illorum
teſtimoniis conuincam Lutheranos longiſſimè à Pauli ſententia abeſſe. Hierony. lib. 1. contra Iouinia- Hierony.
num, hæc ait. Non dicit Paulus, Eligatur epiſcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat: ſed qui vnã
habuerit, & filios in omni diſciplina ſubditos. Alioqui ſi epiſcopi eſſe non debeãt, niſi mariti: ipſe Apo- 1.Cor.7.
ſtolus epiſcopus eſſe non debeat, qui dixit. Volo omnes homines eſſe, ſicut ego ſum. Item, tunc Ioannes
Euangeliſta epiſcopus non fuiſſet, vt qui virgo mãſerit. Ergo oportere eſſe vnius vxoris virum, id eſt, qui
vnam habuerit, non habeat. Et in epiſtola ad Oceanum ait. In vtraque Pauli epiſtola, nempe ad Timothæum & ad Titũ, ſiue epiſcopi ſiue presbyteri iubentur monogami in clerum eligi. Hæc Hieronymus.
Huic ſententiæ fauet Tertullianus, qui in libro de exhortatione ad caſtitatem, ait. Apud nos plenius atque ſtrictius præſcribitur vnius matrimonii eſſe oportere, quos eligi oportet in ſacerdotalem ordinem,
ac memini quoſdam digamos loco deiectos. Hæc Tertullianus qui ferè per duo ſecula Nicænum Concilium præceſſit. Nolo plures ex Latinis citare: quoniam hi omnes ſunt in ſacerdotum cœlibatum hæreticis ſuſpecti, propterea quòd dicunt illos in hac parte fuiſſe nimium auſteros. Si quis autem plures videre optat, videat Ambroſium in commentariis ſuper epiſtolam ad Timothæum, Auguſtinum in libro
de bono cõiugali, capite 10. Primaſium huius diſcipulum ſuper primum caput epiſtolæ ad Titum. Haymonem, & Anſelmum ſuper epiſtolas Pauli. Ad Græcos igitur transeo, quos oportet maioris eſſe authoritatis apud iſtos hæreticos, propterea quòd vulgo iactatum eſt illos in Concilio Nicæno contradixiſſe
D legi de ſacerdotum cœlibatu. Oecumenus ſuper primum caput epiſtolæ ad Titum, ait. Vnius vxoris Oecumenus.
vir, hoc eſt, ſolam vnam nouerit, quæ legitima fuerit. Hæreticis coniugium abominantibus ſilentiũ imponit, cum poſſint alicui præeſſe epiſcopatui cum matrimonio: bigamum verò repellit, tanquam vituperio & contemptui obnoxium. Hæc ille. Multo apertius docet hoc Chryſoſtomus, qui homilia 1. ſuper epiſtolam ad Timothæum, ait. Oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. Non hoc veluti ſanciens Chryſoſt.
dicit, quaſi non liceret abſque vxore epiſcopum fieri, ſed eius rei modum cõſtituẽs. Hæc Chryſoſtomus,
qui multa alia pro hac ſententia in illo loco dicit: & idem rurſum cõfirmat in homilia 2. de patiẽtia Iob.
Theophylactus ſicut aliàs ſemper, ita etiam nũc Chryſoſtomo ſubſcribit, ſic dicens. Porro non vt legem Theophy.
ſanciat, hoc dixit, quòd omnino oporteat epiſcopum vxoratum eſſe: qui enim iſtuc ſtatueret, cùm aliàs
dicat, Volo vos omnes eſſe ſicut meipſum: Verũ quia tẽpus ita tum poſtulabat, at ſi contingat, inquit, ſit
vnius vxoris vir. Id verò Iudæorum cauſa dicebat: illis enim permittebatur polygamia, hoc eſt cum multis connubia iungere. Hæc Theophylactus. Epiphanius lib. 2. tomi primi cõtra hæreſes, dum agit aduer- Epiphanius.
ſus Catharos, hæc ait. Re vera non ſuſcipit Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui à primis nuptiis coniuncti ſunt, propter excellentem ſacerdotum dignitatem & honorem. Et hęc certò ſancta Dei
Eccleſia cum ſynceritate obſeruat. Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem, vnius vxoris virũ non
ſuſcipit: ſed eum qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate tranſegit vitam, diaconum, presbyterum, epiſcopum, & hypodiaconum, maximè vbi ſynceri ſunt Canones Eccleſiaſtici. Hæc Epiphanius, qui proximus fuit Concilio Nicæno: & cum ſit Græcus, eandem dicit tunc de ſacerdotũ cœlibatu legem apud illos ſeruare, quæ nunc in Eccleſia Latina ſeruatur. Caluinus etſi agnoſcat illa verba Pauli ita ab antiquis Caluinus
Eccleſię doctoribus intelligi, illis tamen omnibus contradicere non dubitat, & illos omnes velut alter
A Goliath ad certamen prouocare non reformidat. Nam in illo ſuo opere de inſtitutione Chriſtiana, capite 3. §. 68. de ſacerdotum cœlibatu contra Catholicos diſputans, poſtquam illis obiecerat hęc Pauli
verba, oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum, hæc ait. Scio qualiter hoc interpretentur, nempe
eligendum non eſſe, qui ſecundam habuerit vxorem. Atque hanc interpretationem non eſſe nouam
concedo, ſed falſam eſſe ex ipſo textu palam eſt: quia ſtatim præſcribit, quales epiſcoporum & diaconorum vxores eſſe oporteat. Paulus inter epiſcopi virtutes numerat coniugium, iſti intolerabile vitium in ordine Eccleſiaſtico eſſe docent. Hæc Caluinus. Quis iam ferat hominem tam arrogantem, &
toties tam apertè mentientem? Agnoſcit illam interpretationem non eſſe nouam, ſed falſam eſſe con-

tendit. Semper ergo Ecclesia fuit in errore: quia semper illam interpretationem suscepit, & iuxta illam
1. Tim. 3. semper operata est. Quomodo ergo illa erit, prout Paulus illam appellat, columna & firmamentum veritatis, si tanto tempore in errore permansit? Misera ergo censenda esset Ecclesia, quæ per tot secula fuit decepta quousque Caluinus illam docens ab errore liberaret. Sed videamus arma quibus illos omnes se vincere putat. Dicit primò, Paulũ præscribere quales episcoporum & diaconorum vxores esse oporteat. Vbinam hoc præscripsit Paulus? Dispeream si hoc apud Paulum vnquam inuentum fuerit. Fortè hoc dicit Caluinus propter illa verba, quę statim subiecit Paulus: Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. Sed in illis verbis, vt omnes hactenus interpretati sunt, nihil prorsus de vxoribus episcoporum & diaconorum, imò nec de vlla particulari vxore agit Paulus. Neque vllus
Primasius vnquam Catholicus interpres Pauli, dixit Paulum illo loco de vxoribus disserere. Nã Primasius, Theo-
Theophy. phylactus, & Anselmus dicunt illo loco de diaconissis mulieribus, quæ olim habebantur in Ecclesia, B
Anselmus & aliquod in illa ministerium habebant, Paulum loqui. Ambrosius autem dicit de omnibus in vniuer-
Ambro. sum mulieribus illic agere Paulum, sic dicens. Quia sanctum præcepit creari episcopũ, addéque & diaconum: non vtique disparem vult esse plebem: quippe cum dicat Dominus, Sancti estote, quia & ego sanctus sum. Ideoque etiam mulieres quæ inferiores videntur, sine crimine vult esse, vt munda sit Eccle-
Haymo. sia Dei. Hæc Ambrosius, qui longissimè abest à sensu Caluini. Haymo non probat sententiam eorum, qui dicunt Paulum illo loco agere de diaconissis: non tamen declarat de quibus loquatur. Dicit insuper illam sententiam de diaconissis reiectam esse ab Augustino, sed ego hoc in Augustino inuenire non potui. Scio aliquos in hac nostra ætate locum illum Pauli interpretari de vxoribus episcoporum & diaconorum, verum hi omnes & si non sint ab Ecclesia pro hæreticis habiti, sunt tamen omnes illi quos noui, de heresi suspecti. Dicit insuper Caluinus, Paulum inter virtutes episcopi numerare coniugium. Fortè hoc dicit propter illa verba, Oportet episcopum esse vnius vxoris virum. Hæc tamen verba, vt iam multis testimoniis ostendimus, non pręcipiunt coniugium: sed tollunt bigamiam. Si igitur contra hanc interpretationem arguens Caluinus, denuò ipsa Pauli verba obiicit, vitium in disputando committit, quod à dialecticis dicitur petitio principii. Sed esto, Paulus in illis verbis loquatur de vxoribus episcoporum & diaconorum, non tamen inde poterit colligere Caluinus, quod Paulus præcipiat episcopis habere vxores: sed satis est quod permittit pro illo tempore, quo liberum erat eis, vti illis quas ante sacerdotium habebant, non tamen nouas accipere, aut plures quàm vnam habuisse.

Sexto obiicit Caluinus, sic dicens: Quid potuit vehementius dici, quàm vbi ea Spiritu sancto Paulus denunciat, fore nouissimis temporibus homines impios, qui coniugium prohibeant, eosq; non modo C
1. Tim. 4. impostores nũcupat, sed dæmones. Hæc Caluinus, qui ex verbis Pauli in priore ad Timothæũ epistola nos accusat, propterea quod nos prohibeamus sacerdotibus nuptias, quasi illę essent ex se illis illicitæ, & natura malæ. Sed ego credo Caluinum optimè intelligere, nos non ita sentire, vt putemus nuptias esse ea se malas: quoniam nos apertissimè docemus contrarium, & pro hac causa cõtra Encratitas & Manichæos pugnamus. Et ideo persuasus sum Caluinum, quoniam in aliis ostendit se doctum, ex industria calumniam hanc nobis parasse, vt obiecerit nobis id, quod Paulus dixit contra hostes nuptiarum. Hoc etiam Pauli testimonium obiectum est olim Hieronymo, propterea quod nuptiis præferebat virginitatem, & hortabatur ad illam. Cui obiectioni respondens idem Hieronymus in apologia ad Pamachium,
Hierony. hæc ait. Nónne quæso in principio operis mei ista præfatus sum? Neq; nos Manichæi & Marcionis dogma sectãres, nuptias detrahimus, neque Tatiani Encratitarum principis errore decepti, omnem coitum spurcum putamus, qui non solùm nuptias sed cibos quoque quos Deus creauit ad vtendum, damnat &
Heb. 13. reprobat. Non ignoramus honorabiles esse nuptias, & cubile immaculatum. Legimus primam Dei sententiam, Crescite & multiplicamini & replete terram. Sed ita nuptias recipimus, vt virginitatem quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento preciosius est? Hæc Hieronymus. Paulus ergo cum in illis verbis contra Manichæos, & Marcionistas, & Encratitas, qui nuptias damnant, agit, nihil contra nos dicit, qui longissimè ab illis distamus. Hanc nostram & Catho-
Caluinus. licorum omnium interpretationem subsannat Caluinus, qui in capite 3. suæ institutionis Christianæ. §. 67. postquam retulit nos verbis illis Pauli præfatam reddere interpretationem, hæc ait. Quasi verò, etiam si in illis superioribus completum sit primo hoc vaticinium, non in istos etiam competat: aut quasi auditu digna sit puerilis ista argutiola quod prohibere se negant, quia non omnibus prohibent. Perinde enim est, ac si tyrannus iniquam non esse legem contendat, cuius iniquitate pars duntaxat ciuitatis D
prematur. Hæc Caluinus. In quibus perinde ac in aliis, & suam arrogantiam & manifestam calumniam ostendit. Non enim ideo negamus nos prohibere matrimonium, quia non omnibus prohibemus: sed quia non prohibemus damnando matrimonium, prout Manichæi & Encratitæ prohibuerunt. Aliter enim prohibet doctor qui sine imperio aliquo, sed sola doctrina asserit aliquid esse malum, & ideo hortatur alios vt abstineant ab illo. Aliter verò prohibet ille, qui etsi fatetur aliquid ea sua natura bonum esse, attamen quia quod aliis bonum est, alicui certæ personæ non conuenit, imperio vtens præcipit huiusmodi personæ ab illo abstinere. Primo modo prohibuerunt Encratitæ & Manichęi, & ideo à Paulo damnantur. Secundo modo prohibet Ecclesia sacerdotibus matrimonium: quia sacerdotem opor-
1. Cor. 7. tet esse Deo intentum, & cogitantem quæ Dei sunt. Qui autem cum vxore est, vt Paulus ait, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori? Hanc autem prohibitionem non damnat Paulus, nec de illa locutus est, vt omnes illius loci interpretes declarant. Verius tamen & rectius loquemur, si dicamus prout in responsione ad primam obiectionem diximus, Ecclesiam non prohibere matrimonium sacerdotibus: sed Deũ, cui cœlibatum promiserunt, quum ad sacerdotiũ promoti sunt. Deus enim qui per
Psal. 75. os prophetæ dixit: Vouete & reddite Deo, petit vt sibi reddatur quod sibi promissum est. Ipse etiam

qui sa-

qui sacerdotium ab Ecclesia suscepit, sibiipsi matrimonium prohibuit, quia hac conditione suscepit, vt perpetuo cœlibem vitam ageret. Ille ergo qui sacerdotium sub hac conditione suscepit, accepti datique conditionem seruare tenetur, à qua resilire non potest, sicut nec à sacerdotio semel suscepto. Quod au-
A tem Ecclesia non prohibeat huiusmodi matrimonium testatur Theophylactus, qui in commentariis super Paulum, prædicta verba ex priore epistola ad Thimotheum interpretans, hæc ait. Nuptias detractã *Theophy.*
rem impræsentiarum ostendit. Quid igitur? Nunquid ipsi nuptias prohibemus? Absit. Quin potius ad cœlibatum eum adhortamur, qui nuptias fugiat, eóque & honoratior sit: haud tamen propterea ignominiosæ sunt nuptiæ: sicut neq; ad id contemnitur argentum, quia maioris sit pretij aurum. Hęc Theophylactus, Chrysostomum secutus. Idem per omnia docet eo loco Oecumenus: Eis omnibus consentit *Caluinus*
Ambrosius, & reliqui omnes sacri doctores Pauli interpretes. Septimo, obiicit nobis Caluinus Concilij Nicæni decretum, quo, vt ille ait, sancitum est, liberum fore sacerdotibus, vt vxores, si vellent, ducerent. Nam in illo suo opere de institutione Christiana, cap. 3. §. 70. hęc ait. Agitatum quidem fuit in Nicæna Synodo, de indicendo cœlibatu: vt nunquam desunt superstitiosuli, qui semper nouũ aliquid comminiscuntur, vnde admirationem sibi concilient. Sed quid constitutum fuit? Nempe in sentẽtiã Paphnutij discessum est, qui pronunciauit castitatem esse cum propria vxore concubitum. Mansit ergo inter ipsos sacrum coniugium, neque aut ipsis dedecori cessit, aut maculam vllam aspergere ministerio, creditum est. Hæc Caluinus. Quæ verba ego legens non potui non abominari tam impudentem hominis audaciam, vt non sit veritus hoc tam apertum mendacium scribere, ad decipiẽdum. In Concilio siquidem Nicæno nunquam disputatum est, an sacerdotes possint ducere vxorẽ, neque de hac re aliquid dixit Paphnutius: quia hoc nunquam fuerat vsitatum apud viros Catholicos. Hoc solùm quæsitum est in illo Concilio, an sacerdotes aut diaconi, qui antequam ad huiusmodi ministeriũ fuissent promoti, vxo-
B res habebant, possent suis vxoribus vti post sacrum ordinem susceptum. Cùm igitur aliquis vellet persuadere, vt lex statueretur, quæ prohiberet sacerdotes vti vxoribus quas antea duxerant: huic sententiæ Paphnutius restitit, & illi omnes consenserunt. Vt autem hęc quę dixi, certa faciam, & Caluini mendacium conuincam, profero testem fidelem Sozomenum, qui citatus à Cassiodoro libro secundo historiæ tripartitæ, cap. 14. de synodo Nicęna differens, hæc ait. Synodus autem corrigere volens hominum *Sozomenus.*
vitam, & in Ecclesiis commorãtium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquis introducere legem, vt episcopi, & presbyteri, diaconi, & subdiaconi, cum cõiugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor cõtradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatẽ esse dicens concubitum cum propria cõiuge. Suasitque concilio ne talem ponerent legem, grauem asserens esse causam, quæ aut ipsis, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus exposuit. Synodúsque laudauit sententiã eius, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc in vniuscuiusque voluntate, nõ in necessitate dimisit. Hęc Sozomenus. In quibus verbis id potissimè annotandũ est, quod dixit, in Cõcilio Nicæno tractatum esse, vt sacerdotes non dormirent cum vxoribus quas ante duxerant. Ex quibus apertissimè constat, Caluinum falsò citasse hystoriam Nicæni Concilij ad suæ sententiæ comprobationem. Meritò igitur Caluinus & alij eiusdem farinæ dicere poterunt id, quod alij apud Esaiam dixerũt. Posuimus mendacium spem nostram, mendacio protecti sumus. Fortè Caluinus reliquam historiã prętermittens, solis Paphnutii verbis vult contra nos agere, quibus ille dixit, castitatẽ esse concubitum cum *Esa. 28.*
propria vxore, & inde deducere conatur castos esse sacerdotes, qui post sacerdotium susceptum vxores
C ducunt, & cum illis coëunt. Sed fallitur Caluinus talem faciens collectionem, quoniam etsi cõcubitus cum vxore propria sit castus, tamen sacerdos qui ante susceptum sacerdotiũ non habebat vxorem, quãdo coit cum aliqua muliere, quamuis se illam tunc ducere dicat, non coit cum vxore propria: quia non potest illam ducere in vxorem, propterea quod sacerdotium suscipiens seipsum fecit inhabilem ad matrimonium contrahendum. Sed Caluinus volẽs culpam sui coitus excusare, facit id quod Didonem ab Aenea cognitam ad suæ fornicationis excusationem dixisse, Virgilius in quarto Aeneidos libro refert.

Coniugium vocat, hoc texit nomine culpam.

Idem facit Caluinus, & reliqui omnes illius consortes, qui vt suos incestuosos concubitus excusent, illos coniugia vocant, cum nihil minus sint. *Virgilius*

Octauo denique nobis obiicit Caluinus exemplum Apostolorum, & aliorũ sanctorum episcoporũ qui vxores habuerũt. Nam in illo suo opere sæpe citato de institutione Christiana, capitulo 3. §. 71. postquam reprehendit illos, qui docent, oportere sacerdotes esse cœlibes, hæc ait. Sed si mihi antiquitatem *Caluinus*
obiiciant aduersarii, primum respondeo, hanc libertatem & sub Apostolis, & aliquot postea seculis, extitisse, vt coniuges essent episcopi: hac, siue difficultate vsus esse Apostolos, & alios primariæ autoritatis pastores, qui in eorum locum successerunt. Illius antiquitatis Ecclesię exemplum pluris meritò deberet esse, quàm vt illicitum, vel indecorum nobis putemus, quod tunc cum laude receptũ vsitatúmque fuit. Hæc Caluinus. In quo argumento non minus errat, & mendacio nititur, quàm in proximè præcedenti argumento. Nam etsi verum sit, Apostolos aliquos habuisse vxores, quando à Christo fuerunt ad munus Apostolatus assumpti, falsissimum tamen est, aliquem eorum postquam fuit ad Apostolatum
D assumptus, nouam duxisse vxorem. Neque vnquam inter Catholicos vsitatum fuit, vt sacerdos vxore carens, post sacerdotium susceptum vxorem duceret, sicut fecit Lutherus, Oecolampadius, Martinus Butzerus, Caluinus, & reliqui omnes sacerdotes Lutheranæ factionis. Et propter hanc causam illos accusamus, quia sacerdotio suscepto vxores, vel, vt verius dicam, concubinas duxerunt, quod nunquam Ecclesia Catholica probauit: Caluinus tamen impudentissimè mentiens, dicit hoc cum magna laude receptum, vsitatúmque fuisse in Ecclesia. Peto ergo à Caluino, vt ex hystoria fide digna proferat nobis

ſaltem vnum aut alterum ſacerdotem Catholicum ex illa antiqua Eccleſia, qui poſt ſuſceptum ſacerdotium duxerit cum laude, vt ille ait, vxorem, & ſtatim cedo. Certus tamen ſum quod nullum talem nobis proferre poterit, & ideo miror quod cum tanta impudentia auſus fueris dicere, in illa antiqua Eccleſia hoc cum laude receptum vſitatumque fuiſſe. Candidum ergo lectorem precor, vt diligenter attendat, qualibus quantiſque mendaciis iſti hæretici populum decipere, & in ſuos errores trahere procurent.

Verùm hic admonere oportet lectorem ne arbitretur nos ideo inuſsiſſe Lutherum & eius ſequaces hæreſeos nota, quòd nos credamus ex diuina inſtitutione eſſe neceſſarium cœlibatum ad ſacrorum ordinum ſuſceptionem, quoniam (vt iam proximè docuimus) in primordiis Eccleſię coniugatos legimus fuiſſe ſacerdotes. Nam coniugium non obeſt ex inſtitutione diuina ſacerdotio. Conciliũ ſiquidem Gãgrenſe capite quarto ſuorum Decretorum ſic definit: Si quis diſcernit presbyterum coniugatum, tanquam occaſione nuptiarũ offerre non debeat, & ab eius oblatione ideo ſe abſtineat, anathema ſit. Hæc Concilium Gangrenſe. Ex cuius decreto apertiſsimè conſtat non eſſe ex lege diuina neceſſarium cœlibatum ad ſacrorum ordinum ſuſceptionem. Neque nos ob hanc cauſam Lutherum & eius ſequaces notauimus, ſed ideo illos de hæreſi accuſamus, quia contra Eccleſiæ ſtatutum de ſacerdotum continentia, illi docent ſacerdotes vt matrimonia contrahãt, & ad ſic faciendum alliciunt, irridentque Eccleſiam eò quòd tale ſtatuerit decretum, dicúntque illam in ſic ſtatuẽdo erraſſe. Ob quam cauſam omnis qui rectè (vt decet) de Eccleſiæ firmitate & certitudine cenſerit, ſenſebit meritò illos fuiſſe de hæreſi notatos. De hac re aliquid infrà adhuc dicemus, quoniam ea de quibus in titulo de virginitate, & in titulo de votis diſſeremus, nonnihil ad hoc negotium ſpectare videntur. Sunt enim illa huic materiæ valde vicina.

Cõcilium Gãgrẽſe.

A

QVinta hæreſis docet infirmum quẽque ſacerdotẽ poſſe in abſentia epiſcopi excercere munus epiſcopale. Huius hęreſis author eſt Richardus Armacanus Hibernicus, qui in libro ſexto de quęſtionibus Armenorum, cap. ſexto, dicit minores ſacerdotes in abſentia epiſcopi exercere poſſe officia ſacramentalia, qualia ſunt conſecrationes altarium, olei vel chriſmatis benedictio, ordinum collatio, &c.

Armacanus.

Hic Armacanus floruit anno Domini M. CCCLX. ſub Carolo quarto Imperatore, & Innocentio ſexto ſummo pontifice.

Ioannes Vvicleph.

Eundem errorem tutatus eſt Ioannes Vvicleph. Aduerſus hunc errorem ſæpe iam diſputauimus. Nam in titulo de confirmatione, probauimus illud ſacramentum à ſolis epiſcopis poſſe cõferri, & non ab aliquo minore ſacerdote. In titulo de epiſcopis, conuicimus tum ex ſacris literis, tum ex Conciliorũ definitionibus, epiſcopos eſſe & dignitate & poteſtate aliis ſacerdotibus ſuperiores. At ſi minores ſacerdotes poſſent omnia quæ epiſcopi faciunt, & ipſi facere, eſſent proculdubio illi epiſcopis pares, neque eſſet inter eos vllum diſcrimen. Sed quoniam in illis locis nihil de ordinum collatione diſputauimus, B
pro illius rei definitione ſolùm proferam quoddam decretum Concilij ſecundi Hiſpalẽſis. Nam quinto capite Decretorum præfati Concilii, hæc quæ ſequuntur habẽtur verba: Quinto iudicio ad agnitionem noſtri examinis, Agabrenſis diaconi relatu deductum eſt de quibuſdam ipſius Eccleſiæ clericis, quorum dum vnus ad presbyteri, duo ad Leuitarum miniſterium ſacrarentur, epiſcopus eorum oculorum dolore detentus fertur manum ſuam ſuper hos tantum poſuiſſe, & presbyter quidam contra Eccleſiaſticum ordinem benedictionem dediſſe, qui licet propter tantam præſumptionis audaciam poterat accuſatus præſenti iudicio damnari, ſi adhuc in corpore poſitus, non fuiſſet mortis vocatione præuentus, ſed quia iam ille examini diuino relictus, humano iudicio accuſari non poteſt, hi qui ſuperſunt, & ab eo non conſecrationis titulum, ſed ignominiæ elogium perceperunt, ne ſibi licentiam talis vſurpatio faciat, decreuimus vt à gradu ſacerdotalis vel leuitici ordinis, quem peruerſè adepti ſunt, depoſiti, æquo iudicio abiiciantur. Tales enim meritò iudicati ſunt remouendi, quia prauè inuenti ſunt cõſtituti. Hæc Concilium Hiſpalenſe. Ecce de ordinum collatione concilii definitionem, per quam decernitur eos non eſſe ordinatos quibus epiſcopus manus impoſuit, quoniam benedictionem non ab epiſcopo ſed à presbytero receperunt. Poſt tanti ergo cõcilii definitionem iniuſtum eſſet nos amplius de hac re diſputare. Quòd ſi fortè lector curioſus plura de hac re noſſe cupit, legat Thomam Vvalden. in libro de ſacramẽtalibus, titulo 7. quoniam illo loco præfatus author ſatis copioſè de hac re diſputat aduerſus Armacanum & Ioannem Vvicleplum.

Cõcilium Hiſpalenſe.

SACRAMENTA.

ILle antiquus humani generis hoſtis, inuidiam humanæ gloriæ ſemel cõceptã nunquam depoſuit, & ita quacunque poteſt ſemper homini nocere ſatagit, & illum à conſecutione æternæ beatitudinis impedire nititur. Quapropter perſpiciens dæmon quãtum adiutorium præbeant hominibus ſacramenta quæ Deus illis reliquit ad conſecutionem vitæ æternæ, omni qua potuit via tentauit homines ab illorũ perceptione & vſu abducere. Vt autem hoc melius faceret, quoſdã hæreticos decepit, quos tanquã ſuę militiæ principes inſtituens, per eorũ manus alios quos poſſet, ſubuerteret Catholicos & fideles. Fuerunt enim plures hęretici qui ſacramenta Eccleſiæ omnia negarent, vt Cathari, non inquam illi Cathari qui alio nomine vocantur Nouatiani, ſed alii multo illis recentiores, de quibus iam aliàs diximus. Alii fuerunt hæretici qui & ſi aliqua admittant ſacramenta, plura tamen alia negant, prout iam oſtendimus cùm de vnoquoque ſacramento in propriis eorum titulis diſſeruimus. Alii rurſum aliqua ſacramenta admittẽtes, negant aliquod eorum conferre gratiam ſuſcipienti, quantumlibet ad illius ſuſceptionem præparet C

Cathari.

animam

animam suam. Huius erroris autores sunt Armeni. Istorum errorem tamdiu ab Ecclesia explosum re- *Armeni.*
cepit turandum Martinus Lutherus, qui talia de sacramentis verba profert: Hæretica est, sed vsitata sen *Lutherus.*
tentia, sacramenta nouæ legis dare gratiã illis qui non ponunt obicem. Hæc Lutherus. Quapropter vi-
detur mihi esse Lutherus tanquam alter Nabuzardam princeps militiæ Nabuchodonosor regis Baby-
lonis, qui muros Hierusalem in circuitu destruxit, & succendit domum Domini, & sustulit omnia vasa
D aurea & argentea & ærea, in quibus ministrabãt sacerdotes in templo Domino. Quid aliud sunt sacra- *4.Re.26.*
menta, & aliæ Ecclesiæ cæremoniæ quàm vasa quædam in quibus Deo in hac vita ministratur? Vasa in-
quam aurea & argentea sunt sacramenta: reliquæ autẽ omnes Ecclesiasticæ cæremoniæ vasa sunt ærea.
Quæ omnia cùm Lutherus ab Ecclesia auferre conatur, apertè demõstrat se esse alterum Nabuzardam,
vnum videlicet ex principibus diabolicæ militiæ. Aduersus hanc pestiferam hæresim, & si de quolibet
sacramento sigilatim disputatum sit, tamen hoc impræsentiarum agendum est, vt ostendamus breuis-
simè de omnibus sacramentis in genere, ea fore pro sacramentis habenda quæ sancta mater Ecclesia ve
lut talia recipit & tenetur. Nam quòd Ecclesia non potest errare ex Dei adiutorio illi assistente, præser-
tim in illis in quibus oportet non errare, iam aliàs sæpe ostendimus. Et ex hoc colligimus Ecclesiam ha
bere facultatem discernendi diuinas scripturas ab humanis, verúmque earum sensum à falso, Deo illam
quotidie illustrante, ne videlicet erret in his, in quibus error fuisset periculosus. At nullibi periculosior
fuisset iactura, quàm si falsa pro veris sacramenta, & traditiones hominum, imò figmenta diaboli pro
traditionibus Dei Ecclesia recepisset, quoniam tunc spem suam Ecclesia in fictis ac vanis corporalium
rerum signis, prout magi faciunt, tanquam in Christi sacramentis collocasset. Si ergo Ecclesia hanc ha-
bet à Deo collatam potestatem, vt verba Dei à verbis hominum discernat, necessarium est etiam fateri
illam etiam hanc habere potestatem à Deo similiter illi collatam, vt traditiones Dei discernat à tradi-
tionibus hominum. Nam aliàs vtrobique posset pari ratione vitandus error oriri. Christus enim suæ Ec
clesiæ vsque ad consummationem seculi assistens, non solùm hoc agit vt Ecclesia hoc aut illo modo nõ
erret, sed ne erret vllo. At nullibi maiore cum iniuria Christi posset errare, quàm si fiduciam in illo po-
nendã solo, ponat in signis nulla prorsus fultis gratia, sed omni bono fidei vacuis atque inanibus, quo-
A niam id notissima esset idololatria, quam Deus super omnia alia vitia abominatur. Colligitur ergo Ec-
clesiam non posse errare in suscipiendis sacramentis fidei, non inquam magis quàm in suscipiendis scri
pturis diuinis, in quibus discernendis eam non posse errare iam aliàs ostendimus. Quapropter meritò
decretum est vt quisquis aliter senserit de sacramentis Ecclesiæ quàm sancta Romana Ecclesia sentit,
hæreticus reputetur. Et quia contra singulas hæreses, quæ aduersus singula sacramenta exortæ sunt, iam *Cõcilium*
suis locis disputauimus, non est opus vt nunc aliquid addamus: sed satis erit citare Canones, quos Con- *Tridẽti-*
cilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum sessione septima protulit pro assertione sacramento- *num.*
rum, & sunt qui sequuntur.

Si quis dixerit sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quàm septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquod horum septẽ non esse verè & propriè sacramentum, anathema sit.

Si quis dixerit ea ipsa nouæ legis sacramenta, à sacramentis antiquę legis non differre, nisi quia cęremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit.

Si quis dixerit hæc septem sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

Si quis dixerit sacramenta nouę legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua: & sine eis aut eorum voto, per solam fidem, homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

B Si quis dixerit, hæc sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

Si quis dixerit, sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam significant: aut gratiam ipsam, non ponentibus obiecta, non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ, vel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

Si quis dixerit, non dari gratiam, per huiusmodi sacramenta, semper & omnibus, quantũ est ex Dei parte, etiam si ea ritè suscipiant: sed aliquando & aliquibus, anathema sit.

Si quis dixerit, per ipsa nouæ legis sacramenta, ex opere operato non conferri gratiam: sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

Post ipsos Canones, qui ad omnia simul sacramenta spectant, succedunt alij Canones, videlicet nonus & decimus, qui ad particularia sacramenta spectant: & ideo illos nunc omittimus, quoniam in illis locis ad quos pertinent, iam illos citauimus. Sequitur deinde canon vndecimus ad hunc locũ pertinẽs, qui sequentibus verbis continetur.

Si quis dixerit, in ministris dum sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit. Hactenus Concilium Tridentinum. Aduersus hanc hęresim strenuè pugnat illustrissimus Rex Angliæ vno integro libello quem pro assertione sacramentorum Ecclesiæ edidit.

SEcundus de hac re error est qui negat in aliquo sacramento imprimi characterem. Et huius erroris
autor est etiam Lutherus. Verùm de hoc errore iam satis (vt existimo) suprà disputauimus in titulo *Lutherus.*
de charactere. Non est ergo iustum vt iterum hunc errorem in contentionem reuocemus.

SANCTI.

Ibil est quod intentatum reliquerit aduersarius noster diabolus, vt nos à vitæ æternæ C
consecutione impediret. Nam quicquid nos ad illam beatam vitam capescendam iuuare potest, à nobis auferte conatut. Qui enim à sacramentorum perceptione hominum mentes auocare ottebatur, idem etiam à venetatione sanctorum homines reuocare molitus est, quoniam videlicet scit nos plurimùm illorum orationibus iuuati, ideo quosdam misit qui in spiritu errotis loquentes mendacium, dicerent sanctos noo esse ab hominibus honorandos, neq; opottere illos orare, vt vel sic homines hîc viuentes sanctorum qui in
Eustachi⁹ cœlis sunt defraudarent auxiliis. Huius pestiferæ hæreseos autur ptimus (quod sciam) fuit Eustachius quidam, propter hunc errorem & multos alios io Concilio Gangrensi damoatus. Post bunc in eodem
Vigilāti⁹. errore succescit Vigilantios Gallus Barchioonensis Ecclesiæ presbyter, aduersus quē beatus Hierony-
Vvalden- mus bis de hac re scripsit. Eundem errorem post multos annos tutati sunt Vvaldeoses, qui omniom san
ses. ctorum festiuitates ab Ecclesia auferre conati snot. Ioannes Vvicleph cùm semper pro Vvaldēsium se-
Ioannes cta pugnauetit, ooluit in hac parte ab illis deficere, vt semper sui similis esset. De Ioanoe Huss oon est
Vvicleph opos dicere, cùm hic io verba Vvicleph magis quàm in verba Christi iurasse videatur. Bobemi verò ca-
Ioannes ptinantes intellectus suos in obsequium Ioannis Huss, hunc inter alios tutaotur errores. Martinus Lu-
Huß. therus hodie in eadem dānatiooe persistit. Ioannes Oecolampadios in expositiooe quam ędidit super
Bohemi. Esaiam pruphetam, bunc errorem sæpissimè ioculcat. Sanctos esse honorandos apertè docet prupheta
Lutherus regius, dicēs: Mihi autem nimis honorati sont amici tui Deus. Amicos Dei vocat Apostolos & reliquos D
Oecolam. sanctos, qui Deom syocero quodam amore diligunt. Nam ipsemet Christus prumisit illis vt post hanc
Psal. 138. trāsactam vitam in suam reciperet amicitiam, dicens: Iam noo dicam vos seruos, sed amicos. Qui ergo
Ioan. 12. à Dauid hooorati esse perhibētur, oon est dignū vt à oobis sine vllo honore relioquātur. Præterea ipsamet veritas apud Ioannē ait: Si quis mihi mioistrauerit, honorificabit eum pater meus qui io cœlis est.
Ibidem. Quid ergo iocipientes hæretici garriunt? Nunquid iustum est vt quos Deus pater honorat in cœlis, nos dedigoemur honorare io terris? Præsertim cùm honor exhibitus sanctis, exhibeatur Deo qui glorifica-
Psal. 67. tur in honore sanctorum. Gloriosus est enim Deus in saoctis suis, ait prupheta regius. Rursum, ad hono
Eccle. 44. randos sanctos hortatur nos Ecclesiasticus, dicens: Laudemus viros glotiosos, & parentes nostros in generatione sua. Et postquam aliquas laudes patrum veteris testamenti prutulerat, statim subdit: Omnes isti in generationibus gentis suæ glotiam adepti sunt, & in diebus suis habentur io laudibus. Qui de illis nati sunt, reliquerunt oomen narrādi laudes eorum. Si ergo licet eos laudare, licebit etiam eos honorare, quoniam laus quædam honoris species est. Nam per verba laudatoria testamur quam habeamus de illo, quem laudamus, existimationem, quemadmodum per genuflexiones, & capitis denudationes testamur eam quam habemus ad alium venerationem. Accedit ad hæc ipsius vniuersalis Ecclesiæ autoritas, quæ dies festos in venerationem sanctorum quotannis celebrat, & à toto populo christiano celebrati præcipit. Et vltra boc præceptum quod fortè recens est quo ad plurimos dies festos, est vetusta nimis, & sine initij memoria semper obseruata consuetudo, vt in veoeratione sanctorum aliqoi semper fuerint dies festi celebrati. Nam hoc ipsum testantur sermones antiquorum Ecclesiæ doctorum, quos in celebritatibus sanctorum, & in illorum laudem coram populo faciebant. Extant sermones Ambro- A
sij, multo plures Augustioi, quos in festiuitatibus saoctorum coram populo prædicarūt, vt eoodem populum allicerent ad saoctorum & imitatiooem, & venerationem. At si saocti non essent venerandi, Ecclesia illorum festiuitates esse celebrandas ounquam precepisset, nec Deus Ecclesiam suam, cui semper vsque ad consummationem seculi assistit, tamdiu errare permisisset. Ostenso ergo qualiter sacris literis consona sit sanctorum veneratio, superest vt ostendamus licitum esse, ne dicam meritorium, sanctos orare. Nam hoc etiam bæretici negant, quasi diuinæ clementiæ derogent, quòd qui Cbristo ministra-
Gene. 20. uerit, hoc honore dignus habeatur, vt pro aliis intercedat. Abtaham orat pro Abimelech qui Saram il-
Iob. 5. lios vxorem acceperat, & exaudita est oratio Abraham. Et in libro Iob legimos: Voca, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Quæ qoidem verba quamuis illa Eliphar Themanites ad Iob dixerit, non tamen ea Iob reprehendit, sed consilium eius velut sanum libēter suscipit, cùm
Iob. 33. tameo aliàs illom de malè ab eo dictis reprehenderit. Ad eundem modum Heliu dixit: Si fuerit pru eo angelus loquens vnus de millibus, & anonciet hominis æquitatem, miserebitur eius Deus, & dicet:
Iob. 42. Libera eum, vt non descēdat io corruptionem. Iaueni in quo ei prupitier. Et in eodem libro post descriptam omnem disputatiooem quam Iob habuit cum amicis suis, in qua illi amici Deum offenderant, statim ponitur præceptum Dei quo iussit illos ire ad ipsum Iob, vt rogarent illum quatenus pro eis ad Deum orare vellet. Quod cùm illi (vt Dominus præceperat) fecissent, Iob pru illis orans exaudi-
Lucæ. 7. tus est. Et Centurio qui puerum habebat paralyticum, seniores Iudæorum misit ad Christum vt pro sa- B
lute pueri deprecarentur, eò quòd se indignum putauit qui hoc impetrare posset à Christo. Cur noo etiam nos de nostris meritis diffidentes, ad sanctos recurremus, vt ipsi pto nobis Deum orent, quò facilius nostras petitiooes obtineamos? Sed quoniam hæc & alia suot plurima testimonia sacræ scripturæ, quibus conuiocitur iustos viros pru aliis Deum orantes ab eo exaudiri, ad boc asylum confugēre hæretici, vt dicant licere oobis recurrere ad sanctos viros dum hîc viuunt, & illos pro nobis hîc orantes exaudiri, noo autem cùm iam ex hac vita decessetint. Sic enim docet Oecolampadius in commentariis super Esaiam. Hoc etiam olim, teste Hieronymo, dixit Vigilantius. Quapropter audiamus quid de illo Hieronymus referat. Sic eoim in quodam libru aduersus Vigilātium, ait: Dicis in libello tuo, quòd dum viuimus, mutuò orare possumus: postqoam autem mortui fuerimus, nullius sit pru alio exau-

dientia

dientia oratio, præsertim cum martyres vltionem sui sanguinis obsecrantes impetrare nequiuerunt. Si *Apoc. 6.*
Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando de se adhuc debẽt
esse soliciti, quanto magis post victorias, coronas, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis milli-
bus armatorum impetrat à Domino veniam. Et Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in *Exod. 32.*
Christo, persecutoribus veniam deprecatur. Et postquam cum Domino esse cœperint, minus vale- *Act. 7.*
bunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas. Et postquam
resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro iis qui in toto orbe ad suum Euange-
lium crediderunt, mutire non poterit? Meliorque Vigilantius canis viuens, quàm ille leo mortuus?
Rectè hoc de Ecclesiaste proponeres, si Paulum in spiritu mortuum, confiterer. Hucusque Hieony- *Eccle. 12.*
mus. Sed præter hæc quæ Hieronymus obiicit, sunt alia scripturæ sacræ testimonia multò apertiora
C ad conuincendum, sanctos qui iam vita defuncti sunt, pro nobis orantes exaudiri. Iacob enim propin-
quus morti, cum benediceret filium suum Ioseph, ait: Deus in cuius conspectu ambulauerunt patres *Gen. 48.*
mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea vsque in præsentem diem. Angelus
qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomẽ meum, nomina quo-
que patrum meorum, Abraham & Isaac: & crescant in multitudinem super terram. In quibus verbis
illud est aduertendũ, quod Iacob pręcipit inuocari super filios Ioseph nomina patrũ iam defunctorum: *Matt. 22.*
quoniam etsi mortui sint corpore, & mundo, viuunt tamen coram Deo. Nam & veritas in Euangelio
ait: Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Omnes enim viuunt ei. Propterea Moyses pro peccato *Exod. 32.*
populi Deum orans, sic ait: Quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare A-
braham, Isaac, & Israël seruorum tuorum, &c. Sequitur infrà: Placatusque est Dominus ne faceret ma-
lum quod loquutus fuerat aduersus populum suum. Ecce vides Moysen orantem Deum per merita pa-
trum, videlicet Abrahã, Isaac, & Iacob. Si ergo Moysi licet offerre merita patrum, quare ipsi & patres
non melius offerre poterunt sua? Si dicas illos iam recepisse præmium bonorum quæ hic egerunt, nec
posse amplius mereri, fateor: verùm nos non dicimus sanctos orantes exaudiri ad cumulum meritorũ
suorum, sed hoc dicimus eos meruisse in via, vt orãtes pro nobis in patria exaudirẽtur. Quapropter cùm
exaudiuntur, potius cedit illis in præmium meritorũ præcedentium, quàm in nouum meritum. Et si eos
esse extra tempus merendi est sufficiens causa vt non possint pro nobis orantes, nobis prodesse, etiam
erit sufficiens causa vt illorũ merita prodesse non possint, cùm Moses illa pro populo orans, Deo offe-
rebat. Et si merita illorum prodesse potuerũt cum Moyses illa offerebat Deo, multò magis prodesse po-
terunt si illi offerant eadem Deo. Eodem modo etiam orabat Azarias positus in fornace accensa igni:
D Ne quæsumus (inquit) tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentũ tuum, *Dan. 3.*
neque auferas misericordiam tuã à nobis propter Abraham dilectum tuũ, & Isaac seruum tuum, & Is-
rael sanctum tuum, quibus loquutus es, pollicens quòd multiplicares semen eorum sicut stellas cæli, &
sicut arenam quæ est in littore maris. Sic autem orans exauditus est, quoniam liberatus est cum sociis
suis de fornace ardenti. Si merita sanctorum iam defunctorum nihil prodesse possunt post eorũ mor-
tem, frustra Azarias Deum orans merita illorum patrũ obtulisset Deo. At cum non frustra orauerit, sed
exauditus fuerit, conuincitur merita sanctorum defunctorum nobis post eorum mortem posse prodes-
se, quoniam hoc viuentes meruerunt, vt post mortem suam nobis prodesse possent. Rursum, apud Za-
chariam prophetam angelus Dei orat Deum pro populo Iudaico in captiuitate posito, dicens: Domine *Zacha. 1.*
exercituum vsquequo tu non misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda quibus iratus es? Iste iam septua-
gesimus annus est. Quibus verbis angelus orat Deum pro redemptione populi Iudaici, ducens in re- *Hiere. 29*
cordationem Hieremiæ prophetæ oraculum quo ex præcepto Dei prædixerat post septuaginta annos
in suam patriam & libertatem populum Iudaicum fore reducendum.

Ex hoc loco Zachariæ prophetæ conuincitur istorum hæreticorum impudentia, qui dicunt sanctos
qui sunt in cœlo non esse à nobis inuocandos, quia ipsi iam non possunt Deum pro nobis orare. Ideo-
que dicunt inanem esse talem inuocationem sanctorum, quæ ad nihilum valitura est. Istorum tamen
sentẽtiam damnat Zacharias propheta, cum ait angelum Domini iam beatum, orasse Deum pro popu-
lo Iudaico in captiuitate detento, vt illum Deus à captiuitate illa eriperet.

Deinde, Onias summus sacerdos Iudæorum post mortem suam apparuit Iudæ Machabæo, manus
A suas extendens, & orãs pro omni populo Iudæorum. In qua visione alius similiter apparuit eidẽ Oniæ
socius, de quo ad Iudam Machabæum Onias ait: Hic est fratrũ amator, & populi Israel. Hic est qui mul- *2. Mac. 15.*
tum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate. Hieremias propheta Domini. Si ergo sancti in limbo
extra statum meriti, & non adhuc Deo fruentes pro suis orabant, quantò libentius id facient cum iam
Deo fruentur, præsertim quòd pro aliis Deum orare, est opus charitatis? Cùm ergo charitas, iuxta bea-
ti Pauli sententiam, non excidat, imò perficiatur in patria, conuincitur vt ibidem pro nobis multò fer-
uentius orent, quàm fecerunt dum hîc viuerent, aut cùm in limbo fuerunt.

Sed hoc testimonium ex libro Machabæorum Lutherani contemnunt, propterea quòd librum illũ
dicunt non pertinere ad canonem librorum sacræ scripturæ, sed esse mera somnia hominis nullam ha-
bentis authoritatem. Hoc tamen falsissimum esse, suprà libro primo ostendimus, vbi probauimus li-
bros Machabæorum esse verè canonicos & sacros.

Deinde beatus Ioannes in Apocalypsi vidit quatuor animalia & vigintiquatuor seniores qui ceci- *Apoc. 5.*
derũt coram agno, habentes singuli citharas & phialas aureas plenas odoramẽtorum, quæ sunt oratio-
nes sanctorum. Et in eadem Apocalypsi iterum vidit angelum stantem ante altare, habentem thuri- *Apoc. 7.*
bulum aureum, & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super alta-
re aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de

Luc. 20. manu angeli coram Deo. Cùm autem ex doctrina Saluatoris homines sancti in gloria sint æquales an-
gelis Dei: conuincitur, vt si angeli pro nobis orant in patria, etiam homines sancti pro nobis orare
possint, & exaudiri. B

Denique diues epulo in tormentis positus, orauit pro fratribus suis in hac vita existentibus, multò
ergo magis credendum est, sanctorum animas in cœlo positas, quæ ardentiori erga proximos flagrant
charitate, orare Deum pro salute fratrum in hoc seculo manentium. Nam si diues ille, qui dum viueret,
nullam salutis fratrum curam habuit, pro salute illorum mortuus intercedit, multò iustius est credere
sanctos qui dum viuerent pro hominibus orabant, hoc ipsum post mortem, quando iam Dei visione
fruuntur, feruentius facturos.

Vereantur ergo hæretici contra tot sacræ scripturæ testimonia, sanctorum gloriæ & honori detrahe-
re, & illorum suffragiis viuos homines defraudare. Possem etiam ad huius rei confirmationem plura
sacrorum doctorum testimonia citare, quæ prudens omitto, ne metas breuitatis promissę excedam.
Quòd si curiosus lector ea videre desiderat, assignabo ei loca vnde illa petere possit. Bernardus sermo-
ne sexagesimosexto super Cant. reprehendit quosdam sui temporis hæreticos, qui negabant sanctos es-
se orandos. Beda in homilia super Euangelium Matthæi de muliere Chananea. Damascenus libro quar-
to de fide orthodoxa, cap. 16. Augustinus super Ioannem tractatu 84. & super Psalmum 120. Cyrillus li-
bro 6. aduersus Iulianum Apostatam. Hieronymus in libro contra Vigilantium. Cyprianus ad Corne-
lium papam scribens petit, vt si quis eorum prior decesserit, pro fratribus & sororibus nostris Deum o-
ret: & est hæc epistola omnium prima. Dionysius Areopagita capite septimo Ecclesiasticæ Hierarchię.
Cōcilium Gāgrēse. Post tot apertissima & efficacissima testimonia extant plurima conciliorum decreta quæ de hac re de-
finiunt. Concilium Gangrense cap. vigesimo suorum decretorum in hunc modum ait: Si quis per su- C
perbiam tanquam perfectum se existimans, conuentus qui per loca & basilicas sanctorum martyrum
fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quę ibidem celebrantur, sperendas esse crediderit, memo-
riasque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hæc ibi. Sunt etiam alia plurima Concilia quæ pręci-
Cōcilium Aurelianum. piunt Litanias, hoc est rogationes sanctorum quotannis solemniter in Ecclesia fieri, in quibus ad om-
nes sanctos orationes & preces emittuntur, vt Deum pro populo orent. Nam Concilium Aurelianen-
se, cap. 23. suorum decretorum, sic ait: Rogationes, id est litanias, ante ascensionem Domini placuit cele-
brari, ita vt præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ passionis solemnitate soluatur: per quod tri-
duum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs vniuersa conueniat: quo triduo omnes ab-
stineant, & quadragesimalibus cibis vtantur. Hæc Concilium. Litanias etiam fieri præcipit Concilium
Cōcilium Gerundē. Gerundense, capite tertio. Concilium Toletanum quintum, capite primo, & Concilium Toletanum
sextum, capite secundo. Concilium Braccarense secundum, cap. 9. Verùm hæ rogationes quæ ab his tri
Cōcilium Toletanū bus vltimis Conciliis celebrari mandantur, aliæ sunt ab illis quas celebrari præcepit Concilium Aure-
lianense: quoniam ille in vere ante ascensionem Domini fieri mandantur, hæ autem in mense Decem-
Cōcilium Braccarēse. bri celebrari præcipiuntur. De hoc tamen inter omnia illa Concilia conuenit, quoniam omnia illa
Concilia decernunt & mandant vt aliquo tempore rogationes solennes celebrentur. At si sancti non
essent orandi, nunquam Concilia præcepissent tales litanias celebrari. Si enim ipsi non audiunt oratio-
nes nostras, aut orantes pro nobis nunquam exaudiuntur, frustra illos orare præcipimur. Veneremur
ergo sanctos quos pater cœlestis sic honorificauit, vt amicitia sua dignos iudicauerit. In nostris neces-
sitatibus ad eos confugiamus, eos orantes, vt pro nobis ad Deum intercessores esse velint. Nec tamen
hac fiducia illos orare debemus, vt in illis omnem nostram spem collocemus, tanquam illi potētes sint
ad præstandum ea quæ cupimus, quoniam hoc modo solum Deum orare debemus, & in illo solo pup-
pim (vt dicitur) & proram constituere. Sed hoc solùm à sanctis petere & sperare debemus, vt ipsi velint D
Psal. 129. à Deo petere id quod nos assequi optamus. Hoc enim apertè innuit diuinus Psaltes, dicens: Leuaui o-
culos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et ne quis deciperetur, credens quòd ipsi montes,
hoc est sancti, essent auxilium daturi, statim subiunxit: Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum &
terram. Quæ verba exponens beatus Augustinus super Psalmos, ait: Noli putare quia ipsi montes ti-
bi dabunt auxilium. Accipiunt enim quod dent: non de suo dant. Hæc ille. Propter hoc Ecclesia à Spi-
ritu sancto edocta, in litaniis siue rogationibus quas celebrat, alio modo orat Deum, & alio modo orat
sanctos. Nam Deum orans, sic ait: Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, mi- A
serere nobis. Cùm autem aliquem sanctorum orat, non dicit illi, miserere nobis, sed ait: Ora pro nobis.
Itaque Ecclesia orans, à Deo petit misericordiam, à sanctis autem intercessionem. Argumenta quibus
se hæretici tuentur, quoniam ridicula sunt, & nullius roboris, breuitatis studens omisi, pręsertim quòd
ex iis quæ diximus, facillimè reiici possunt. Aduersus hanc hæresim disputat Iodocus Clichthoueus v-
no integro libro quem inscripsit de veneratione sanctorum. Thomas de Vio Caietanus Cardinalis par-
uum quoddam opusculum de hac re ædidit. Albertus Pighius Campensis hanc rem perdoctè tractat,
in libro controuersiarum Ratisponæ habitarum, controuersia tertiadecima.

SATISFACTIO.

Lutherus. Nns ex pestilentissimis Lutheri erroribus est, quo docet non esse opus peccatori vlla satis- A
factione pro peccatis perpetratis, quoniam, vt ille ait, dimissa culpa, omnis etiā pœna quę
culpæ debebatur, dimissa manet. Sed contra hunc errorem iam satis suprà disputauimus
in titulo de pœnitentia. Illo enim loco ostendimus ex sacris literis, post dimissam à Deo
culpam oportere peccatorem pro illa aliquam, aut in hoc mundo, aut in purgatorio pati
pœnam.

pœnam. Et ita non est opus vt iterum de hac re disputemus.

SCRIPTVRA SACRA.

OMnibus ferè hæreticis hoc vnum fuit commune, sacris videlicet scripturis detrahere. Nam eas sæpissimè aliter quàm decet pro libito interpretantur. Et si fortè contra aliquam eorum assertionem locus aliquis adferatur tam patens, vt interpretationibus eorum quantumlibet tenebrosis minimè valeat eius claritas offuscari, statim librum illum ex canone scripturæ sacræ reiicere conantur, dicentes librum illum indignum esse qui in tali catalogo sacrorum librorum connumeretur. Nam cùm scriptura sacra sit mystica quædam turris Dauid, ex qua omnis armatura fortium & Catholicorum virorum pendet, ideo *Cant. 4.* hæretici conantur scripturas sacras minuere, ne arma habeamus quibus eorum insanas doctrinas prosternere valeamus. Ideo ab aliquibus vnus liber, ab aliis alius reiitur, prout cuiq; expediens videtur, & suæ assertioni talis libri doctrina repugnat. Hoc tamen loco non est opus aduersus singulas eorum hæ-
B reses disputare. Nam cùm suprà libro primo, cap. 2. iam ostenderimus sacrorum librorum catalogum, satis nunc erit solùm narrare eas hæreses, quæ ex canone librorum ab ecclesiæ recepto aliquos reiiciunt libros velut apocryphos, & nullius autoritatis.

PRima ergo hæresis est, quæ totum vetus testamentum reiicit. Huius hæresis primus author extitit Carpocrates, à quo Carpocratiani siue Carpocratitæ hæretici dicti sunt. *Carpocr.* Post hunc Carpocratem successit in eodem errore Cerdon, tempore Iginii papæ & martyris, qui nonus à beato Petro totius ecclesiæ summus pontifex fuit. Hoc enim tribuit Cerdoni Augustinus in libro de hæresibus, cap. 21. *Cerdon.* Post Cerdonem hanc eandem tutatus est hæresim Seuerus, à quo Seueriani dicti sunt. Hoc enim de Seuero refert Augustinus in eodem libro de hæresibus, cap. 24. *Seuerus.* Eandem hæresim post aliquot annorum curricula suscitauit Manichæus, sub quo magis innotuit: qua de causa factum est vt à multis credatur Manichæum fuisse primum huius hæresis autorem. Constat tamen Manichæum fuisse ferè ducentis annis posteriorem Cerdone. Post Manichæum eandem amplexati sunt hæresim Albanenses. Nam Guido *Manichæ.* Carmelita in sua summa de hæresibus, Albanensium errores enumerās, hunc inter alios sexto loco collocat. *Albanenses.* Hi omnes hæretici conuenerunt in vnum aduersus testamentum vetus, illi exprobrantes, quòd à malo principio factum fuerit: quapropter malum esse etiam illud dicebant. Aduersus hanc hæresim iam suprà disputauimus in titulo de lege, hæresi secunda. Illo enim loco per testimonia sumpta ex nouo testamento probauimus legem esse bonam, & à bono principio procedentem. Et in titulo de Deo, hæresi prima, probauimus ex sacris literis vnum tantum esse Deum, qui sit omnium rerum principium.
C Non est ergo opus vt amplius aduersus hanc hæresim disputemus.

SEcunda hæresis non recipit libros Machabæorum. Huius hæresis author est Lutherus, dicens libros illos non esse canonicos, nec dignos qui sacris libris annumerentur. Hoc autem ideo facit Lutherus, *Lutherus.* quia doctrina in illis contenta apertissimè contra suam doctrinam pugnat. Lutherus enim ait orationes aut alia suffragia quæ à viuentibus pro mortuis fiunt, nihil mortuis prodesse. In secundo autem Machabæorum libro laudantur talia suffragia quæ pro mortuis fiunt. Ideo Lutherus suum pertinaciter defendens errorem, hos Machabæorū libros, quia suæ doctrinæ repugnantes, reiicit. Quòd autem hi libri inter sacros sint connumerādi, testantur beatus Augustinus, Damascenus, Innocentius papa huius nominis primus: demum Concilium Carthaginense tertium inter canonicas scripturas, hos Machabæorum libros censuit collocandos. Quæ omnia suprà lib. 1. cap. 2. protulimus. Verùm Lutherus & illius imitatores obiiciunt nobis Hieronymum dicentem tales libros non esse canonicos. Sed re vera aliter Hieronymus sentit quàm ipsi putant. Nam in præfatione in libros Machabæorum, Hieronymi verba sunt hæc: Machabæorum libri licet non habeantur in canone Hebræorum, tamen ab Ecclesia inter diuinorum voluminum annotantur historias. Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis constat hos libros esse ab Ecclesia in sacrorum numerum coaptatos. Quòd si Ecclesia censuit hos libros esse pro diuinis recipiendos, quamuis in canone Hebræorū non habeantur, nullus citra hæresis notā illis repugnare valebit.

TErtia hæresis est, quæ euangelia sacra reiicit. Nam Cerdon, de quo suprà diximus, solùm recipiebat euangelium Lucæ, alia tria reiiciens. Hoc enim de illo refert Tertullian⁹ in libro de hæresibus. *Cerdon.* Cerdonis errorem postea suscepit Marcion, eiusdem Cerdonis discipulus, prout Irenæus testatur libro primo aduersus hæreses. *Marcion.*

QVarta hæresis est, quæ ex omnibus quatuor Euangeliis, solùm recipit euangelium Matthæi, reliqua
D tria contemnens. Hanc hæresim tribuit Philaster Cerintho, in suo libro de hæresibus. Verùm Augustinus in capite 8. sui opusculi de hæresibus, de hoc Cerintho differens, nunquam huius hæresis meminit. *Cerinth.* Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, cap. 26. tribuit hunc errorem Ebioni, à quo dicti sunt Ebionitæ hæretici. *Ebion.*

QVinta hæresis est, quæ Actus Apostolorum non recipit, sed illum librum conatur auferre ex catalogo sacrorum librorum. Hanc hæresim tribuit etiam Philaster Cerintho simul cum præcedente, *Cerinth.* cuius nec meminit Augustinus, sicut nec præcedentis. Eusebius Cæsariensis lib. 4 historiæ ecclesiasticæ, refert Seuerum, à quo Seueriani hæretici dicuntur, non recepisse librum Actuum Apostolorum.

SExta hæresis est, quę omnes Pauli Apostoli epistolas docet nullius esse momenti. Huius pestiferæ *Seuerus.* hæresis primus autor fuit Ebion. Hoc enim illi tribuit Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, cap. 26. Et hoc ideo Ebionem fecisse constat, quia Ebion docebat legem veterem simul cum noua esse obseruandam. Cui doctrinæ cum tam apertè repugnet Paulus in pluribus suis epistolis, ideo Ebion, vt suum tutaretur *Ebion.* errorem, ad hoc confugit asylum, vt omnes Pauli epistolas reiiceret. Post Ebionem successit in eodem

Seuerus. errore Seuerus: quanquam Augustinus in libro de hæresibus de Seuero faciens sermonem, nunquam huius erroris meminit. Verùm Eusebius Cæsariensis lib. 4. historiæ Ecclesiasticę, cap. 26. refert Seuerum
Tatianus. obtrectasse Paulo, & omnes illius epistolas refutasse. Et hoc idem fecisse Tatianum Encratitarum principem apertè innuit, quanquam de Tatiano Augustinus differens, nunquam hoc illi impingit. Hāc eā- A
Elcesaitæ dē hæresim suscepisse Elcesaitas testatur etiam Eusebius libro sexto Ecclesiasticæ historiæ, cap. 27.

Lutherus. SEptima hæresis non recipit epistolam Iacobi. Huius hæresis author est Martinus Lutherus. Nam licet olim ab aliquibus de illa dubitatum fuerit an esset Iacobi, tunc tamen non erat adhuc aliquid de illa definitum ab Ecclesia. At cùm modo iam sit ab Ecclesia in multis conciliis recepta, non licet iam de illa dubitare. Quapropter Lutherus illam contra Ecclesiæ definitionem reiicit, meritò hæreticus hac ratione censetur. Quare autem Lutherus hanc Iacôbi Apostoli epistolam reiiciat, apertum est. Lutherus enim, vt in titulo de fide relatum est, sentit solam fidem iustificare, eamque solam esse satis ad vitam æternam assequendam, etiam si opera desint: Iacobus autem in sua Canonica epistola docet fidem
Iacobus. sine operibus esse mortuam. Quia ergo Lutherus vidit Iacôbi epistolam suæ repugnare sententiæ, ideo hanc epistolam negat, dicens non esse Iacôbi Apostoli, nec dignam Apostolico spiritu. Et certè miror quod Lutherus tam effrons sit, vt negare audeat epistolam illam esse Iacôbi, cùm tot illustres viri, iique vetustissimi testentur esse Iacôbi. Hieronymus in libro de meritis, & peccatorū remissionibus, citat testimonium ex hac epistola sub nomine Iacôbi. Hieronymus in epistola ad Ctesiphontem disputās contra Pelagianos, vtitur testimonio huius epistolæ. Vrbanus papa huius nominis primus, vir martyrio clarus, in epistola de communi vita & oblatione fidelium, citat testimonium ex hac epistola sub nomine Iacôbi Apostoli. Et Anacletus Papa & martyr, qui (vt ipse in quadam epistola testatur) fuit à beato Petro Apostolo presbyter ordinatus, in epistola de oppressione episcoporum circa medium, citat etiam testimonium ex hac epistola sub nomine Iacôbi. Iustius est ergo vt his sanctissimis & vetustissimis te- B stibus credamus, quàm vni Luthero fatuo atque amenti, præsertim cùm de hac re extet totius Ecclesiæ definitio, quæ illam epistolam sub nomine Iacôbi inter canonicas scripturas collocauit.

Alogiani. OCtaua hæresis non recipit Ioannis Euangelium, nec illius Apocalypsim. Huius hæresis autores dicti sunt Alogiani, eò quòd filium Dei negabant esse verbū. Nam Logos Græcè, idem est quod Latinè sermo, siue verbum: hinc Alogiani dicti sunt, tanquam sine verbo. Cùm ergo Euangelium Ioannis apertissimè testetur filium Dei esse verbum, ideo illi negant Ioannem scripsisse Euangelium, negant etiam eum scripsisse Apocalypsim. Eusebius Cæsariēsis lib. 7. historiæ Ecclesiasticæ refert fuisse aliquos qui Apocalypsim Ioannis reiecerint, dicentes nihil in illa esse Apostolica grauitate dignum, sed librum esse à Cerintho hæretico fictum dicebant. Sed hoc non ita esse, præter Ecclesiæ definitionem, quæ maximum est testimonium, plures sacri vetustissimique scriptores testantur, qui Apocalypsim tanquā scripturam sacram, & à beato Ioanne compositam, interpretati sunt. Omitto recentiores, quibus non tanta fides in hac parte debetur. Augustinus interpretatus est Apocalypsim, quam dicit esse Ioānis Apostoli. Dionysius Alexandrinus episcopus, vt testatur Eusebius lib. 7. historiæ Ecclesiasticę, eandem Apocalypsim interpretatus est sub nomine beati Ioannis, quanquam dicit illum dubitasse an fuerit Ioannis Apostoli, an alterius Ioannis, sancti quidem viri, non tamen Apostoli. Cuiuscunque tamen fuerit, dicit illum fateri scripturam illam esse sacram, & velut talem ab illo fuisse receptam. Melito Asianus Sardensis episcopus, & Hippolytus, & Irenæus, hi omnes, teste Hieronymo in libro de viris illustribus, Apocalypsim Ioānis sunt interpretati. Sed licet horum virorum testimonia magnam habeant vim ad hanc rem stabilendam, multò tamen maioris autoritatis est ipsius Ecclesiæ testimoniū. Concilium nanque Toletanum quartum, cap. 16. suorum decretorum de hac re ita definit: Apocalypsim librum, multorum Con- C ciliorum autoritas, synodica sanctorum præsulum Romanorum decreta, Ioannis Euangelistæ esse præscribunt, & inter diuinos libros recipiendā constituerunt. Et quia plurimi sunt qui eius autoritatem non recipiunt, eamque in Ecclesia Dei prædicare cōtemnunt: si quis eum deinceps aut nō receperit, aut à pascha vsque ad pentecosten in Ecclesia non prædicauerit, excommunicationis sententiam habebit. Hæc
Cōcilium toletanū. Concilium Toletanum. Franciscus Titelmanus ordinis Minorum scripsit libellum pro assertione huius libri contra Erasmum Roterodamum, qui in annotationibus super nouum testamentum autoritati Apocalypsis detrahere conatus est. Titelmanus autem in illo libello multis euidentibusque rationibus conuincit illum librum esse inter canonicos sacræ scripturæ libros connumerandum, & à Ioanne Euangelista fuisse æditum. Deinde respondet obiectionibus quas Erasmus contra illum librum protulerat, & illas nullius esse momenti apertè demonstrat.

ADuersus omnes has hæreses quæ ex catalogo sacrorum librorum aliquem librum auferre conantur, nō est opus nunc disputare, quoniam illa quæ suprà in libro primo, cap. 2. diximus, sufficiunt ad omnes has hæreses refellendas. Ibi enim adduximus aliqua concilia, videlicet Laodicenum, & Carthaginense tertium, Florentinum, & Tridentinum, ex quibus constat omnes hos libros, quos modo narrauimus, fuisse à variis hæreticis reiectos, esse ex canone sacræ scripturæ. Quanta autem sit in hac parte
Augustin' Ecclesiæ autoritas, non est nunc opus ostendere, cum non sit alia res in qua magis Ecclesiæ autoritas pateat. Vulgatissimum est illud Augustini: Euāgelio nō crederem, nisi Ecclesiæ crederem. Non enim D aliunde quis scire valet (seclusa Dei reuelatione) talem aut talem scripturam esse euangelium, nisi ab ecclesia dicente nobis illam scripturam esse euangelium. Cum ergo ecclesia iam nos docuerit, omnes hos, quos modo numerauimus libros, esse Canonicos, & sacros, non est quòd aliquis citra hæresim illis repugnare quomodolibet valeat.

SCIENTIA.

Ibil est quod non temerarit Lutherus: qui non est cõteotus omnia hominum opera dãnare,& de peccato notare,nisi etiã sciẽtias omnes infamasset. Nã dicit sciẽtias omnes speculatiuas,errores esse dicẽdas. Quis iã ferre poterit hominẽ tã temerariũ & effrontẽ,qui nõ *Lutherus.* solùm ea quæ fides docet,negat,sed illa quę sunt euidẽti veritate manifesta,cõdẽnat? Credo firmiter illũ nescire quid sit error:quoniam si sciuisset,nequaquã dixisset omnes speculatiuas sciẽtias esse errores. Pugnãt enim inter se sciẽtia & error:quò fit vt nunquã in vnũ coire possint. Si sciẽtia est,error esse nõ potest:si error est,sciẽtia immeritò dicitur. Et vt hæc apertiora sint,audiamus Augustinũ dicẽtẽ quid sit error. Errare(inquit ille Enchiridio,cap.17.)est approbare falsa pro veris,aut improbare vera pro falsis,aut habere incerta pro certis,aut certa pro incertis.Hęc Augustin⁹. *August.* Cùm ergo sciẽtiæ plures speculatiuę doceãt multas veritates euidentissimas, quomodo dicẽtur errores? Vera sunt quæ docent & certa,& euidẽtissimè manifesta,sicut sunt illa quæ docentur in Arithmetica & Geometria:nõ sunt ergo illæ de errore notandæ. Sed vt mendaciũ suũ aliquo colore depingat,dicit propterea scientias omnes cẽseri ab eo errores,quia procedunt necessariò ex corde malo & nondũ sanato per gra-
A tiam. Nam iuxta illum(vt suprà in titulo de operibus,& titulo de peccato docuimus)omnia opera quãlibet bona sunt peccata: & iustus in omni bono opere peccat. Et propter hanc eandem causam docet omnes scientias speculatinas esse censendas errores, quia ex corde malo per gratiam nondum plenè in hac vita sanato procedunt. Quæ argumentatio si benè colligeret, probaret omnes mechanicas artes, imò & omnes artes liberales,Grammaticam scilicet,Logicam,Rhethoricam,esse errores,& mathematicas disciplinas quæ sunt omnium certissimę. sed hoc arguit Paulus,qui in ea quę est ad Rom.epist.ait: Lex peccatum est? Absit:sed peccatum non cognoui nisi per legem:legem (inquam) vocalem, aut scriptam aut mentalem. At cùm lex doceat nos cognoscere peccatum,scientia meritò dicetur. Et hanc Pau *Rom. 7.* lus negat esse peccatum. Non ergo omnis scientia dicenda est error,etiam si à peccatore procedat. Prętereà etsi daremus Luthero omnem hominem esse peccato depranatũ, non propterea cogeremur concedere,omnia quę ab homine peccatore procedunt,esse peccata & errores: quia non necessariò procedunt ab homine secundum id quo malus est: sed possunt ab illo oriri secundum id quo bonus est: puta secundum dona naturæ,secundùm quòd illa rationalis est,& capax disciplinæ,per quam virtutem naturalem nil obstat quin homo malus bonam artem inuenire possit, & veram & certam scientiam intelligere & docere. Nam (iuxta diuinum Dionysium) naturalia in demonibus manserũt integra etiam postquam obdurati sunt in peccato. *Dionysi⁹.* Nõ igitur mirũ,si in hominibus adhuc viatoribus,quantũlibet peccato deprauatis,natura sit capax veritatis,pręsertim cùm tot sint artes & scientię generi humano vtilissimæ à malis hominibus repertæ: quod non nisi impudentissimè negari potest, cùm tot sint graues autores qui de hac re testentur. Demum hanc peruersam Lutheri doctrinam cum aliis multis illius eiusdem classis damnauit facultas Theologię Parisiensis:hoc idem fecit Academia Louaniẽsis. Nec dignũ putaui amplius pro hac re digladiari.

B

SEPVLTVRA.

Eneas Syluius in libro de origine Bohemorum, cap.35.errores Vualdensium recensens, hunc inter alios miscet,quo illos asserere ait,nihil distare quacunque tellure corpora hu- *Vualdenses.* mana sepeliãtur,siue locus sit sacer,siue non. Et certè nescio an hæc assertio hęresis dici mereatur: quoniam sic hoc solum docet,quòd locus nihil faciat ad augendã vel minuẽdam animæ miseriam,verum est quod ait. Nam hoc ipsum docet Augustinus libro de cura pro mortuis agenda. Et libro 1.de Ciuitate Dei,cap.12.eandem astruit sententiam,sic inquiens:Nul- *August.* lo modo enim diceret veritas: Nolite timere eos qui occidũt corpus,animam autem non possunt occidere: si quicquam obesset vitæ futuræ, quicquid inimici de corporibus occisorum facere potuissent. *Matt. 10.* Nisi fortè quispiam sic absurdus est, vt contendat eos qui corpus occidunt,nõ debere timeri ante mortem, ne corpus occidant: & timeri debere post mortem, ne corpus occisum sepeliri non sinant. Falsum est ergo quod ait Christus: Qui corpus occidunt,& postea non habent quid faciant, si habent tanta quæ de cadaueribus faciant. Absit vt falsum sit quod veritas dixit. Et quibusdam interpositis, subdit: Proinde ista omnia:id est,curatio funeris,conditio sepulturę,pompa exequiarum,magis viuorum solatia sunt,quàm subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura preciosa,oberit pio vilis aut nulla. Hęc August. Et hoc ipsum quod modò dixit,funera magis esse viuorum solatia, quàm mortuorũ subsidia,in libro de cura pro mortuis agenda,cap.7.iterum confirmat,sic inquiens: Et tamen ex illo humani cordis affectu,quo nemo vnquam carnem suã odio habuit,si cognoscant homines aliquid post mor-
C tem suam suis corporibus suorúmque defunctorum deesse quod in sua cuiusque gente vel patria possit solennitas sepulturæ, contristantur homines, & quod ad eos post mortem non pertinet, ante mortem suis corporibus timent,ita vt inueniatur in libris Regum, Deum per prophetam minari alteri prophetæ *3.Reg.13.* qui eius transgressus est verbum,quòd non inferretur cadauer eius in sepulchrum patrum eius.

Et post pauca subdit Augustinus,quãti hæc pœna pendẽda sit,si secundum Euangelium cogitemus, vbi post corpus occisum nihil metuendum esse didicimus, ne mẽbra exanima patiantur, nec pœna dicenda est: si autem humanum erga suam carnem consideremus affectum,potuit inde terreri vel cõtristari viuus,quod sensurus nõ erat mortuus;& hæc pœna erat,quoniã dolebat animus id de suo corpore

Extra de sepulturis ca. sacris. futurum, quãuis cùm fieret non doleret. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis apertè satis patet, locũ sepulturę nihil prodesse animæ ad gloriam vel miseriam eius augendam vel minuendam. Et hoc idem docet Innocentius papa huius nominis tertius, sic inquiens: Licet non obsit iustis sepultura nulla, vel vilis, impiis tamen celebris vt speciosa non prodest. Hæc ille. Itaque si hoc solùm Vvaldenses dixerunt nihil videlicet prodesse corporum sepulturam ad gloriam animæ augendam, vel miseriam inferni minuendam, bene quidem senserunt, neque illorum sententia esset de hæresi notãda. Verùm quoniam absolutè dixerunt nihil prorsus prodesse animæ quòd corpus in loco sacro sepeliatur, ideo meritò illorum sententia damnatur: quoniam etsi non prosit ad gloriam animę augendam, aliam tamen habet non cõtemnendam vtilitatem. Nam viui qui locum sacrum ingrediuntur, in quo corpus sepultum est, quoties recolunt vbi sepultum sit amici vel consanguinei corpus, & venit in mentem sanctus aut sancta, in cuius honorem ille locus sacratus est, illi sancto aut sanctæ animam dilectam commedant, vt Deum pro illa intercedere dignetur. D Nec dubium est tales orationes illis prodesse qui in statu salutis decesserunt, quoniam cùm hìc viuerent, hoc meruerunt, vt talia sibi post hanc vitam prodesse possent: quamuis & hoc viui facere possint pro illis qui in locis sacris non sunt sepulti: sed non ita recordarentur nisi illos, vt ita faciant, admoneat sepultura. Nam cùm sepulchra in locis sacris visuntur, defuncti qui illic sepulti sunt, ad memoriam reuocantur: & si ibi sepulti non essent, fortè nulla esset in loco sacro defunctorum memoria. Si autem extra locum sacrum illorum meminisse contingat, animus tamen non solet ibi tam paratus esse, vt Deum pro illis precetur. Propter hoc enim sepulchra monumenta Latinè dicuntur, quòd moneant mentem, & viuos admoneant, vt illic sepultorum recordentur. Quòd si tanta propinquorum & amicorum habeatur obliuio, vt etiam defunctorum sepulchris inspectis non meminerint Deum pro illis orare, est adhuc aliud quod manifestè cadaueribus in locis sacris sepultis prodesse possit: suffragia scilicet quæ in vnoquoque sacro loco ab illius loci ministris fieri solent pro illis qui intra septa suorum cœmiteriorum sunt sepulti. Propter hanc causam sicut semper religio fuit corpora sepelire: ita etiam religio fuit quo loco sepelienda forent, considerare, vt ab impiis fideles mortui perinde ac viui discernantur. Et hoc non solùm à Christianis, verùm etiam à Iudæis fuit obseruatum. Nam

Gene. 22. patriarchæ de suorum corporum sepultura anxiè dum viuerent curauerunt. Abraham siquidem agrum

Gene. 50. emit ab Ephron Etheo quadringentis siclis argenti in sepulturam Saræ vxoris suæ: in quo Iacob illius

Tob 12. nepos sepeliri se iussit, & Thobias mortuos sepeliendo Deum promeruit. Hanc suorum corporum sepulturam patriarchæ reliqui & prophætæ curauerunt. Sed & apud sanctorum cadauera sepeliri opti-

3.Reg.23. mum censebant: sicut de propheta illo Samariæ, quem filiis suis præcepisse Regum narrat historia: Se-

4.Re.17. pelite (inquit) me quum mortuus fuero, in sepulchro in quo vir Dei sepultus est: iuxta ossa eius ponite ossa mea. Quæ res profuit illi: quoniam Iosias Rex cùm templa idolorum euerteret post multos an- A nos, & honorem prophetæ sancto deferret, iussit vt alterius prophetæ, qui iuxta illum sepultus erat, os-

Matt. 27. sa intacta manerent. Et ex triginta argenteis à Iuda proditore relatis principes sacerdotum emerunt agrum figuli in sepulturam peregrinorum, ne aut insepulti manerent, aut in prophano loco sepelirẽtur. Et de hoc satis.

SILENTIVM.

Vetunt quidam hæretici in tantum silentio studentes, vt digitum naribus & labiis suis opponentes, silentium quasi semper exercuerint, non aliæ rei quàm taciturnitati studium accommodantes. Qua in re se prophetas imitari dicebant, quoniam Dauid pro-

Psal. 144 pheta ait: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis. Hi hæ-

Pattalorinchitæ. retici Græca voce vocati sunt Pattalorinchitæ πάτταλος Græcè, Latinè dicitur palus. ῥύγχος est nasus. Constat ergo ideo dictos esse Pattalorinchitas, quasi palum vel digitum in modum pali super narem ponentes. Ex quo patet hanc vocem in Philastro esse deprauatam propter librariorum ignorantiam: quoniam apud Philastrum vocantur Passalorinchitæ, cùm tamen Augustinus vocet eos Pattalorinchitas: reddens hanc vocis etymologiam quam nos proximè descripsimus.

Quo autem tempore hęc hæresis cœperit, aut quis illius fuerit inuentor, nec Philaster neque Augustinus expressit.

Vt autem de eorum assertione dicam, magis mihi videntur hi Pattalorinchitæ sequi Pythagoricam vanitatem, quàm prophetarum sapientiam & pietatem. B Nam illud prophetæ quod ex Psalmis citauimus, minimè illis suffragatur. Non enim petit propheta in custodiam labiorum suorum murum, sed ostiũ. Pone (inquit Psalmista) custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis. Non dixit murum, quoniam si petiisset murum, omnem videretur loquendi facultatem à se abiecisse. Sed dixit ostium & non qualecunque, sed circunstantiæ, quod videlicet loco & tempore aperiri valeat. Quibus verbis solam moderatam & temperatam petiuit loquutionem, & non perpetuum silentium: vt videlicet cùm tacendum esset, taceret: cum oporteret loqui, loqueretur. Nam (vt eiusdem prophetæ filius post eum

Eccle.3. docuit) tempus est loquendi, quemadmodum & tacendi. Et si taciturnitas esset semper commenda-

Esaia. 6. tione digna, nunquam Esaias deplorasset obseruatum à se silentium, dicens: Væ mihi, quia tacui. Certè aduersus tam vanam superstitionem piget amplius disputare. Huius hæresis nunquam meminit Guido Carmelita in sua summa de hæresibus, cum tamen Augustinus, quem ille in recensendis hæresibus imitatur, illam sexagesimotertio loco inter alias hæreses collocauerit.

SIMONIA.

FVit quędam execranda hæresis, qua creditum est spiritualia Dei dona posse pecunia cō- *Simon*
parari. Huius hæresis autor fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus Apostolorum di- *Magus.*
citur, quòd postquam baptizatus fuerat in Samaria à Philippo diacono, videns quia per
C impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit Apostolis pecu- *Act. 8.*
niam, dicēs: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat spi
ritum sanctum. Quia ergo hic primus post susceptum baptismum credidit spiritualia
esse venalia, ideo peccatū illud & hæresis ab illo nomen accepit, vt à Simone simonia dicatur. In eun-
dem errorē labuntur Græci, qui, teste Guidone Carmelita, dicunt licere prælationes Ecclesiasticas ven-
dere, & sic ab eorum patriarcha fieri asserit. Eodem notantur errore Armeni. Et hæc prima fuit hæresis, *Acto. 8.*
quæ post Christi in cœlos ascensionē in Ecclesia est orta, quā statim beatus Petrus redarguit, dicens: Pe-
cunia tua tecum sit in perditionē, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Et statim illū de-
clarauit excommunicatum, & à consortio fidelium eiectum, ideoque subdit illi, dicens: Non est enim ti
bi pars neque sors in sermone isto, hoc est in sermone fidei. Cor enim tuum nō est rectū corā Deo. Pœ-
nitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum si fortè remittatur tibi hęc cogitatio cordis tui. *4. Reg. 5.*
In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te esse. Præterea Giezi famulus prophetæ
Helisei fuit à Deo lepra perpetua percussus, quia pecuniā recipit pro beneficio sanitatis quod Heliseus
contulerat Naamā leproso. Rursum, ipse veritatis magister discipulos suos ad prędicandū mittens, post
quam illis dedit potestatem curandi infirmos, sanādi leprosos, eiiciendi dæmonia, statim subiunxit, di- *Matt. 10.*
cens: Gratis accepistis, gratis date. Deinde, cùm in omni emptione rerum & venditione, seruanda sit in
pretio rerum æqualitas, cōuincitur vt is qui credit spiritualia Dei Dona posse pretio comparari, credat
etiam pecuniam esse æquè bonam & æquè pretiosam sicut spiritualia Dei dona. At Sapiens in prouer- *Prou. 8.*
biis contrarium sentit, dicens: Accipite disciplinam meā, & non pecuniam: doctrinam magis quàm au
D rum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus pretiosissimis, & omne desiderabile ei nō potest
comparari. Vnde Tharasius Constātinopolitanus episcopus in quadam epistola ad Hadrianum papā,
sic ait: Tolerabilior est Macedonii, & eorum qui circa ipsum sunt, sancti spiritus impugnatorū hæresis
impia. Illi enim creaturam & seruum Dei patris & filij spiritū sanctum delirando fatentur: isti verò eū-
dem spiritum sanctum efficiunt suum seruum. Omnis enim dominus quod habet, si vult, vēdit, siue ser
uum, siue aliquid aliud eorum quæ possidet. Similiter & qui emit, dominus eius volens esse quod eme-
rit, per pretium pecuniæ illud acquirit. Hæc ille. Quæ verba citantur à Gratiano in volumine decretorū
in prima causa, quæstione etiam prima, cap. Eos. Cùm ergo tam graue peccatum sit simonia, per quam
tam peruersa de Deo habetur opinio, ideo iustissimè multis conciliorum decretis cautum est ne pro a-
licuius rei spiritualis collatione aliquod pretium recipiatur. Concilium nanque Elibertinum, cap. 48.
suorum decretorum, sic ait: Emendare placuit, vt hi qui baptizātur (vt fieri solebat) nummos in conchā
non mittant, ne sacerdos quod gratis accepit, pretio distrahere videatur. Hæc ibi. Concilium Toletanū
vndecimum, cap. 8. suorum decretorū, sic definit: Quicquid inuisibilis gratiæ collatione tribuitur nun- *Matt. 10.*
quam quæstu vel quibuslibet præmiis venundari penitus debet, dicente Domino: Quod gratis accepi-
stis, gratis date. Et ideo quicunque deinceps in Ecclesiastico ordine constitutus, aut pro baptizādis cō-
signandisque fidelibus, aut collatione chrismatis, vel promotionibus graduum, pretia quęlibet vel prę-
mia, nisi voluntariè ablata pro huiusmodi ambitione, susceperit, equidem si sciente loci episcopo tale
quicquam à subditis perpetratur, idem episcopus duobus mensibus excōmunicationi subiaceat pro eo
quòd scienter mala contexit, & correptionem necessariam non adhibuit. Sin autem suorum quispiam
eodem nesciente de supradictis quodcunque capitulis accipiendum esse sibi crediderit, si presbyter est,
trium mensium excommunicatione plectatur: si diaconus, quatuor. Subdiaconus verò vel clericus his
A cupiditatibus seruiens, & competenti pœna & debita excommunicatione plectendus est. Hæc Conci-
lium Toletanum. Et Concilium Braccarense secundum, cap. 3. idem decernit esse faciēdum. Sed de hac
re satis. Cōtra Simoniacos scripsit librum vnum Petrus Damianus ex monacho Benedictino Cardina-
lis & episcopus hostiensis. Hunc tamen librum fateor me non vidisse, sed testimonio Ioannis Thrithe-
mij in libro de Ecclesiasticis scriptoribus id asserentis, dixi.

SPES.

TOT sunt peruersa Lutheri dogmata, vt vix sit res aliqua ad fidem aut mores pertinens, *Lutherus.*
de qua non docuerit impium aliquid Lutherus. Malè quidem sentit de virtute fidei,
malè docet de charitate: pessimè etiam docet de spe. Dicit enim spem non procede-
re ex meritis. Nec mirum quòd hæc doceat: quoniam fieri nequit, vt ex impuro &
corrupto fonte puram quis hauriat aquam, aut ex putrida arboris radice bonos colli-
gat fructus. Lutherus autem dixerat omnia nostra opera nil prorsus valere: nam omnia
opera nostra dicit esse peccata: ac proinde cōsequens est vt nullus iam (iuxta illū) operib⁹ fidat, aut pro-
pter illa aliquid à Deo cōsequuturū se speret. Totam enim spem suā Lutherus in fide collocat: & sic (vt
alias diximus) fidem extollit, vt prorsus operibus detrahat: & ob hanc causam docet nequaquā spē no-
strā esse in operibus figendā. Quò fit, vt dum nimium fidei tribuat, spem omnino euertat: quoniam lo-
co spei docet præsumptionem, cùm homines absque operibus docet gloriā sperare. Nā etsi opera sua-
pte natura indigna sunt quæ tāta mercede, quāta est gloria cœlestis, donētur: tamē propter cōuentionē

Tt

quam Deus cum hominibus fecit, qua gloriam bene operantibus ſe daturum promiſit, iam noſtra ope- B
Matt. 20. ra gloria digna cenſentur. Nam bonus ille paterfamilias conuentionem fecit cum operariis ex denario
diurno. Et cùm operarij qui primo mane venerant, ſperarent ſe aliquid amplius accepturos, dixit vni ex
illis paterfamilias: Nónne ex denario cõuenisti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade: Amice nõ facio
tibi iniuriam. Iniuriam quidem ſe fuiſſe facturum cenſet, ſi iuxta cõuentionem denarium non dediſſet.
Propter hanc cauſam dixit denarium eſſe mercenario debitũ, ſic inquiẽs: Tolle quod tuũ eſt. Quid tuũ?
certè denarium, nam ex illo conuenerat. Propter hanc eandẽ cauſam alibi dicit idem ſaluator: Dignus
Matt. 10. eſt mercenarius mercede ſua. Ex quibus omnibus cõſtat gloriam eſſe debitã iuſto, velut mercedem mer
cenario. Debitam quidem, quia promiſſa: quoniam niſi promiſſa eſſet, debita non eſſet. Nunc ergo hoc
iacto fundamento, percontari volo Lutherũ, quid mercenarius qui in alieno agro deſudat, ſperet. Certũ
eſt illum ſperare mercedem ſui laboris: pro hac enim laborat. Sed quare ſperat? Nunquid propter ſolã
Domini in cuius agro laborat, bonitatem & miſericordiam? Nõ certè, ſed etiam propter ſuum laborẽ.
Sperat quidem in bonitate Domini: quoniam niſi illi crediſſet, & in promiſsis illius confidiſſet, nun-
quam in agro illius laboraſſet. Verùm et ſi illius fidem exploratam habeat, & miſericordiam & bonita-
tem agnoſcat: ſcit tamẽ certò illũ mercedem nõ daturum niſi in agro illius laborauerit: & propter hoc
dictis Domini fidens, ſperat ſe propter labores ſuos mercedẽ accepturum. Ad hunc modum iuſti om-
nes faciunt, qui in bonitate Domini & clementia confidunt quòd gloriam illis dabit æternam. Verùm
quia ſciunt quòd tam magnam mercedem non dabit pigris & inertibus, ideo laborare ſatagunt, vt per
Iob 7. labores ſuos gloriam aſſequi mereantur. Hinc apud Iob dicitur: Militia eſt vita hominis ſuper terrã, & C
Gregori⁹. ſicut mercenarij dies eius. Quæ verba pertractãs B. Gregorius in moralibus, ait: Sciendũ quoque quòd
mercenarius ſolicitè curat inſpicere ne vnquã dies vacuus labatur ab opere, & expectatus finis tẽporis,
ne inanis veniat ad remunerationem. In laboris namque ſtudio cõſpicit quid percipere in tẽpore remu
nerationis poſsit. Nam cùm opus creſcit, præmij fiducia proficit. Cùm verò opus torpuerit, ſpes à remu
neratione labaſcit. Vnde & electus quiſque vitam ſuam quaſi mercenarij dies penſans, tantò fidentius
ſpe tendit ad præmium, quantò nunc robuſtius perdurat ad laboris incrementũ. Qui ſit decurſus præ-
ſentis temporis, penſat. Dies cum operibus numerat. Ne à labore vacua tranſeãt vitæ momenta, formi-
dat. Aduerſis gaudet, paſsione reficitur, mœrore fouetur: quia ſubſequentis vitæ præmiis tanto ſe remu
nerari largius conſpicit, quanto pro amore illius quotidianis ſe mortibus verius impẽdit. Hinc namque
Pſal. 43. eſt quòd ciues ſupernæ patriæ, conditori eius, pſalmiſte vocibus dicunt: Propter te mortificamur tota
die. Hinc Paulus ait: Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres. Hinc iterum dicit: Ob quã cau-
1. *Cor.* 15. ſam hęc patior, ſed nõ confundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meũ
2. *Tim.* 1. ſeruare in illum diem. Sancti igitur viri quod labores nunc veritati cõmendantes exhibent, tot iam re-
munerationis ſuæ pignora intra ſpei cubiculum clauſa tenent. Hactenus Gregorius. Ex cuius verbis a-
pertiſsimè conſtat iuſtorum ſpem à meritis ſuum ortum habere, propterea quòd illorum vita eſt ſicut
mercenariorum, qui non ſperant ſe ſuſcepturos mercedem, niſi labores præcedant. Præterea hoc ip-
Rom. 5. ſum docet Apoſtolus Paulus in ea quæ eſt ad Romanos epiſtola, ſic inquiens: Non ſolùm autem, ſed &
Ambro. gloriamur in tribulationibus, ſcientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probatio-
nem, probatio verò ſpem. Quem locum interpretans Ambroſius, ait: Spes, in eo qui probatus videtur,
non immeritò dicitur. Dignus enim ſcietur accepturus remunerationem in regno Dei. Hæc Ambro- D
ſius. In quibus verbis apertè docet illam ſolam meritò dici ſpem, quæ bonis operibus atque probatis
Anſelm⁹. innititur. Sed apertius hoc docet Anſelmus, qui in commento ſuper epiſtolas Pauli, præfatum Pauli lo-
cum interpretatus, ſic ait: Probatio operatur ſpem, quia vnuſquiſque ex eò quòd per tribulationes inſu-
perabilis probatus eſt, incipit habere ſpem, id eſt, certitudinem futuræ gloriæ, quæ humanæ rationi va-
na videtur, ſed teſtimonio virtutis firmatur. Si quis enim nondum ſibi probatus præmium ſperat, non-
dum ſperat, ſed præſumit. Nam tribulationes quibus patientia fidelium probatur, non ſolùm eas debe-
mus intelligere, quę extrinſecus accidũt, id eſt de damnis vel languoribus, vel ex quolibet corporis cru-
ciatu, ſed eas etiam quas intus ſibi faciunt aut perferunt, dum in requie poſiti ſemetipſos affligũt & at-
terunt, obſiſtendo voluptatibus ſuis, refrę nando libidinem: & cætera quæ ad bonum continentiæ vel
abſtinentiæ pertinent, faciendo, ex quibus ſine dubio naſcitur patientia, quæ probabilis effecta generat
ſpem. Spes autem eſt bonorũ expectatio futurorũ. Hæc Anſelmus. Quid hic dicet Lutherus contra tam
præclara teſtimonia? Si Ambroſium & Anſelmum contemnere non veretur, dignum tamen eſt vt ſal-
tem paulum vereatur, qui ait: Probatio autẽ operatur ſpem. Spes ergo naſcitur ab operibus bonis, pro-
batis & examinatis. Deinde ipſemet Paulus propter bona opera quæ multa fecerat, ſperat haud dubiè
2. *Tim.* 4. ſe gloriam accepturum. Sic enim ait: Ego enim iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Bonũ
certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruari, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã
reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed iis qui diligunt aduentum e- A
ius. Si aliquis à beato Paulo interroget, vnde tam certam conceperit ſpem, vt magna cum fiducia di-
cat repoſitam ſibi eſſe coronam iuſtitiæ, reſpondebit inde ſe certum eſſe de ſua corona, quia bonum
certamen certauit, curſum conſummauit, fidem ſeruauit. Nec in hoc ſolùm ſperat, ſed etiam in iu-
ſtitia iudicis, hoc eſt Dei, qui nemini bene certanti vnquam coronam meritã denegauit. Accedit ad hęc
quòd ipſamet ſcriptura ſacra docet nos ex parte in bonis operibus ſperare. Nam propheta regius ita ait:
Pſal. 4. Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ, & ſperate in Domino. Quæ verba exponens Hieronymus ſuper Pſalmos,
Hierony. ita ait: Sacrificium Deo immolate iuſtitiam, & conſequenter ſperabitis in Domino. Hæc ille.
Quibus verbis propheta apertè docet veram non eſſe ſpem quam non præcedit ſacrificium iuſtitiæ. Idẽ
etiam docet Paulus in epiſtola ad Titum, ſic inquiens: Sobriè & piè & iuſtè viuamus in hoc ſeculo,
expectantes

expectantes beatam ſpem,id eſt,vt ſecuri poſsimus futuram beatitudinem ſperare.Hanc enim nomine *Titum.* 2.
ſpei ibi intellexit Paulus,prius admonuit ſobriè & piè & iuſtè viuere.

Ex quibus conſtat verã ſpem aliqua ex parte ab operibus naſci. Verùm Lutberus quoniam non vult
ſobriè aut iuſtè aut piè viuere , vellet ſpem veram abſque his omnibus habere . Rurſum , ſpem om- *Iob.* 8.
nium illorum qui ſine meritis ſperant,vanam eſſe ſacræ literę prædicát. Nam in libro Iob legimus quòd
ſpes hypocritę peribit.Nõ ei placebit vecordia ſua,& ſicut tela araneatum fiducia eius.Innitetur ſuper *Iob.* 11.
domum ſuam,& non ſtabit,fulciet eam, & non conſurget. Et in eodem libro iterum : Oculi impiorum *Prou.* 10.
deficient,& effugium peribit ab eis,& ſpes impiorum abominatio animæ.Et Sapiens in Prouerbiis ait: *Sapien.* 5.
Spes impiorũ peribit.Et in lib.Sapien.Spes impii tanquã lanugo eſt,quæ à vẽto tollitur:& tanquã ſpu-
B ma gracilis, quæà procella diſpergitur:& tanquã fumus,qui à vẽto diffuſus eſt:& tanquã memoria ho
ſpitis vnus diei prætereuntis.Et in Eccleſiaſtico:Vana ſpes & mendacium viro inſenſato.Vana eſt ergo *Eccle.*34.
Lutheri inſenſati ſpes, qui ſine operibus confidit ſe gloriam æternam aſſequuturum. Demum hæc
Lutheri impia & inſana ſententia reprobata eſt ab vniuerſitate Pariſienſi inter alias illius multas
quas facultas illa damnauit.Contra iſtam hæreſim pugnant illa omnia quæ ſupra diximus in titulo de
fiducia.

STVDIA GENERALIA.

QVemadmodũ tyrãnus aliquis qui vi & violẽtia dominatur in populo,omnia arma quibus
populus reſiſtere poſſet tyrãnicę dominationi,ab eo aufert,quò facilius prout libuerit,ſuã *Vvicleph*
exerceat tyrannidẽ,ſic mihi feciſſe videtur Ioãnes Vvicleph: qui cùm plurimas in populo
ſparſiſſet hæreſes,ne per literarũ notitiã impię illius doctrinę reſiſti poſſet à populo,omne
literarũ ſtudiũ ab eo auferre tẽtauit,dicẽs ſtudia generalia eſſe vana gentilitate in Eccleſiã
introducta,& tantũ prodeſſe Eccleſiæ,quantũ prodeſt diabolus.Ex qua ſentẽtia ſatis apertè cõuincitur
iſtũ voluiſſe eneruare potentiã Chriſtianæ religionis,ſublata Chriſtianorũ ſcientia. Arma enim militiæ
noſtrę(vt ait Paulus)nõ ſunt carnalia,ſed ſpũalia.Nec fides noſtra defendẽda eſt armis carnalibus,ſed *2.Cor.*10.
verbis & rationibus & argumẽtationib⁹,præſertim iis quæ ex ſacris literis depromi poſſunt. Paul⁹ enim
C pręparãs Epheſios ad ſpiritualẽ pugnã,ait:In omnibus ſumẽtes ſcutum fidei,in quo poſsitis omnia tela *Ephe.*6.
nequiſsimi extinguere: & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus,quod eſt verbum Dei.Hæc ſunt
arma quibus Catholicus pugnat contra hæreticum. Hunc gladium habuerunt in manibus ſuis omnes *Pſal.*149.
doctores ſancti & catholici, & per illum fecerũt vindictã in nationibus,increpationes in populis. Vin-
dictam inquam,quia Iudæos & Gentiles, à quibus perſecutionem paſsi ſunt, per virtutem gladii ſpiri-
tualis,ſcilicet verbi Dei,occiderunt mundo , & conuerterunt ad fidẽ:ſeparauerũt à vitiis, & conuerte- *Heb.*4.
runt ad virtutes,increpãdo eorũ malè acta.Viuus eſt enim ſermo Dei,& efficax,& penetrabilior omni
gladio ancipiti. At ſi hæc ſunt arma quibus præliandum eſt, oportet in illis exerceri, ne fortè cùm tem-
pus belli aduenerit,miles nũquam exercitatus,in bello ſuccumbat. Dexterius enim pugnat militiæ aſ-
ſuetus,quàm is qui nunquam arma ſumpſit.Ideo meritò milites haſtiludia inter ſe exercent,vt ibidem
diſcant qualiter hoſtes inuadere,& quo pacto illis reſiſtere oporteat. Ad hunc modum oportet eſſe ex-
ercitium armatorum ſpiritualium,eſſe laudi magiſtros qui doceant,eſſe inter diſcipulos certamina, cõ-
tentiones,quęſtiones, vt ſic acutius ex contentione penetrent rectum earum rerum quas diſcũt intelle-
ctum,vt vel ſic paratiores & promptiores fiant ad reſiſtendum hoſtibus , hoc eſt, hæreticis. Cùm au-
tem hæc in ſtudiis generalibus melius quàm alibi fiant conuincitur inde iuſtum eſſe,imò neceſſarium
vt ſtudia generalia & collegia inſtituantur ad literarum exercitium habendum.Præterea,ſi ſtudia non
eſſent, nec doctores qui alios docerent , à quo docerentur idiotæ? Nunquid quilibet ſufficit ſibiipſi, vt
nullo egeat doctore ? Si hoc concedit Vvicleph, audiat Salomonem contradicentem illi: Ne innitaris
(inquit) prudentiæ tuæ.Et iterum ; Ne ſis ſapiens apud temetipſum. Et beatus Paulus ait · Nolite eſſe *Prouer.*3.
prudentes apud voſmetipſos. Quæ verba exponens Theophylactus, ait : Hoc eſt,nolite veſtræ prudẽ- *Ibidem.*
tiæ vel viribus ita confidere, vt exiſtimetis nemine vos indigere conſultore , & quæ recta ſunt , ſugge- 1.*Cor.*12.
rente. Moyſes enim etſi Dei colloquio frueretur , opus tamen habuit quem conſuleret ſocero. Hæc
Theophylactus. Dic ergo mihi Vvicleph,viſne contra Sapientis & Pauli præceptum , vt quiſque inni-
D tatur prudentiæ ſuæ? Si non oportet eſſe ſapientes apud noſmetipſos,oportet ab aliis diſcere : quapro-
pter neceſſarium eſt vt ſint doctores, à quibus ii qui neſciunt, diſcant. At cum hi doctores non paſsim
habeantur,iuſtum eſt vt aliqua ſint publica loca , vtputa ciuitates aut oppida aliqua , in quibus ſint ali-
qui parati docere omnem diſcere volentem : ſicut in republica qualibet bene gubernata ſunt ſua plu-
rimis mercimoniis loca deputata,vt emere volens non diſcurrat vagus per oppidum,& incertus quo lo
co illa vendantur.Diſcere ergo eſt bonum & neceſſarium,præſertim ignoranti.Ergo docere eadem le-
ge erit bonum & neceſſarium. Nam ſicut quoſdam poſuit Deus in Eccleſia ſua Apoſtolos, & quoſdam
prophetas , ita etiam poſuit quoſdam doctores. Si vtrunque , videlicet docere & diſcere , bonum eſt,
cur ſtudia generalia in quibus docent aliqui, diſcunt alii, mala erunt ? Et ſi docentes proſunt, quomo-
do verum erit quod ait Vvicleph,quòd ſtudia generalia in quibus docteres docent, non magis proſunt
Eccleſiæ,quàm diabolus ? Cæterum quòd ait hæc ſtudia generalia fuiſſe introducta in Eccleſiam vana
quadam gentilitate , falſum eſt perinde ac reliquum. Nam apud Iudæos olim ante Chriſti aduentum *Ioan.*9.
fuerunt doctores,qui vocabantur Scribæ , & fuerunt qui curam habebant docendi populum,& hi vo-
cabantur Rabbini. Vnde Auguſtinus ſuper Ioannem tractatu 44. exponens illud Ioannis : Et interro-
gauerunt eum diſcipuli eius:Rabbi,quis peccauit,&c.ſic ait:Scitis quia Rabbi magiſter eſt.Magiſtrum

appellabant, quia discere desiderabant. Quæstionem quippe Domino proposuerunt tanquam ma-
Ioan. 7. gistro. Hæc Augustinus. Ex cuius verbis patet, quod apud Iudæos à Rabbinis discebatur tanquam à ma-
gistris, quorū munus erat docere. Rursum, Iudęi admirati de doctrina Christi, dicebant: Quomodo hic A
2. Tim. 3. literas scit, cùm nunquam didicerit? Et beatus Paulus in posteriore epist. ad Timo. ait: Tu verò permane
in his quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris, & quia ab infantia sacras literas nosti. Ex
quibus duobus locis satis apertè conuincitur quod apud Iudæos sacrarum literarum intelligētia disce-
batur ab aliquibus, & docebatur ab alus. Cùm ergo tam aperta sint testimonia comprobātia doctrinam
& disciplinam, videamus quid Ioannem Vvicleph mouerit ad damnandum studia generalia. Quia in
eis (inquit ille) pullulāt inuidiæ, cōparationes personarum & patrię, & multa alia seminaria patris mē-
dacii. Fateor hæc ibi adesse, sicut etiam alibi extra vniuersitates & studia hæc vitia adsunt: nec tamen
ista oriuntur à studiis, sed à malitia ipsorum studentium. Nam alioqui nullus posset studere: quin illis
vitiis macularetur. At cùm multi sint studentes etiam in generalibus studiis huiusmodi vitiorū exper-
tes, conuincitur illa vitia non proficisci à studio, sed ab ipsis personis quæ alibi etiam eisdē inficeren-
tur vitiis. Non est (vt credo) ciuitas aut oppidulum quantumlibet paruum, in quo huiusmodi vitia, puta
inuidiæ, rixæ, contentiones, suspiciones, mendacia, non sępe contingant. Nunquid fortè damnan-
da erit omnis vita quæ in congregatione aut aliorū societate habetur, eò quòd semper in qualibet mul-
titudine nascantur? Absit, quoniam talis congregatio sine his vitiis haberi posset. Quòd autem talia
habeantur, à malitia aliquorum prouenit: non tamen omnium, quoniam multi sine his vitiis in con-
gregatione viuunt. Non sunt ergo hac occasione damnanda generalia studia, alioqui eadem lege esset
damnanda omnis populi congregatio. Accedit adhæc, quòd iste scholarum & studiorum vsus non est
tam recens vt Vvicleph putat, sed ab ipsis Ecclesiæ primordiis incepit. Nam Antiochiæ fuerat ab Apo- B
stolis constituta schola ad docendum, in qua erant insignes doctores ad id munus obeundum. Hoc
Act. 14. autem ex libro Actorum Apostolorum coniici potest, vbi sic dicitur: Erant autem in Ecclesia quæ e-
rat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius
Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Paulus. Ministrantibus autem
illis Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi
eos. Ecce opus & officium ad quod ex omnibus Christi discipulis soli quinque sunt electi, qui Antio-
chiæ doceant: & ex his quinque duo fuerunt ad Apostolatum euecti, videlicet Paulus & Barnabas: Ex
quo patet tunc aliud fuisse doctoris officium, aliud Apostoli. Post hanc Antiochiæ scholam alia fuit e-
recta Alexandriæ schola, de qua Eusebius Cæsariēsis libro quinto historiæ Ecclesiasticæ, capite decimo
Eusebius de tēporibus Antonini Imperatoris loquens, per hæc verba testatur: Cùm per idem tēpus scholæ Eccle
Cæsariē. siasticæ & doctoris officio præesset vir in omni eruditione nobilissimus Panthenus, ex quo apud eos
consuetudo antiquitus tradita vsque in hodiernum permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi
scolæ Ecclesiasticæ haberi viros duntaxat in scientia & in eruditione probatissimos. Huius ergo offi-
cij velut autor quidam & dux, vir de quo suprà diximus, satis illustris habebatur: quippe qui etiam in
philosophis prius, qui Stoici appellantur, nobiliter floruisset. Hæc Eusebius. Post hunc Panthenum di-
cit idem autor successisse in eadem schola Clementem: & post Clementem, Origenem, & sic succes-
siuè alios narrat doctores qui illi scholæ præfuerunt. Non est ergo tam recens scholarum & studiorum
inuentio: vt Ioannes Vvicleph putat. Sed vt huic finem liti imponamus, videamus quid Conciliū Cō-
stantiense de hac re definiat. Concilium namque Constantiense, sessione octaua damnauit 45. articu
los huius Ioannis Vvicleph, quorum vicesimus nonus sub his verbis ibidem ponitur: Vniuersitates, stu- C
dia & collegia, graduationes & magisteria in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantum pro-
sunt Ecclesiæ sicut diabolus. Hæc ibi. Qui articulus simul cum aliis, vna super omnes lata sententia, ibi-
dem damnatus est.

SVBDITVS.

Vvicleph NVllus est Ecclesiæ status quem non momorderit Ioannes Vvicleph, nulla est potestas
cui non detraxerit. Nec contentus est ipse obedientiam & subiectionem suis superio-
ribus denegare, nisi etiam subditis id idem faciendum persuaderet. Neque hoc satis
esse putauit, nisi subditos superiores suis prælatis, & vasallos superiores suis dominis
faceret. Dicit enim populares homines posse ad libitum suum prælatos & dominos
delinquentes corrigere, & ita asserit populum iustè subtrahere decimas à sacerdotibus cùm eos pec-
catores esse cognouerunt, & ab aliis dominis subtrahere tributa propter illorum peccata. Qua in re
euenisse comperimus quod Paulus de hæreticis ait: Mali homines & seductores proficient in peius,
errantes, & in errorem mittentes. Talis est Vvicleph, qui vt fauorem populi acquireret, in hunc lapsus
2. Tim. 3. est vesanum & pestiferum errorē, quo nullus alius pestilētior esse posset. Nihil est enim quod magis pos
sit nocere paci & tranquillitati alicuius reipublicæ, quàm si cuilibet populari homini tribuas potestatē
corrigendi prælatum aut dominū suum. Erit tunc quælibet respublica vmbra quædā aut imago inferni,
in quo, teste Iob, nullus ordo sed sempitern⁹ horror inhabitat. Qualis quæso esse potest ordo, vbi is qui D
Iob 10. corrigendus est, corrigere vult? & qui corrigere debebat, correctionem patitur? Nullus certè est ordo,
imò maximè ordini contrarium est, vt is qui pręest, corrigatur ab illo cui præest. Nullus enim tunc esset
alio superior si cùm eorū aliquis delinquit, se inuicē possent corrigere. O miserāda talis respublica, quę
iuxta Vviclephi sententiā gubernāda esset. In ea enim omnes rudes homines, idiotę, scelesti, raptores,
adulteri, mēdaces, prælatos & dominos suos corrigere vellēt, & qui peior esset, vehemētius dominū &
supe-

superiorem inuaderet, vt ipse à nullo puniretur, sed in sua nequitia impunis maneret. Tunc enim omnia essent confusa. Puer contra senem tumultuaretur, ignobiles surgerent in nobilem, idiotæ contra sapientes, discipuli contra magistrum, filii aduersus parẽtes. Et ita esset respublica puteus quidam, vel (vt verius dicam) abyssus scandalorum. Quid non faceret populus tali licentia donatus? Est enim populus fera quædam & immanissima bestia, qua non est alia ferior aut truculentior. Præterea, si licet cuilibet
homini ex plebe dominum delinquentem corrigere: cur Dauid in spelunca existens quam ingressus est *1.Reg.24*
Saul vt purgaret ventrem, non interfecit eundẽ Saulem, cùm tunc facillimè id agere potuisset? Nónne Saul rex iam malus erat, & regno à Domino Deo priuatus? Nunquid non iam occiderat Achimelech
sacerdotem, & alios 85. viros vestitos Ephod lineo, propterea quòd Dauid esurienti panes propositio- *1.Reg.22.*
nis dedisset? Nunquid non ipsummet Dauid sæpissimè occidere tentauerat iniustè, fecissetque nisi dominus seruum suum de manu illius seruasset? Et tamen cùm hæc omnia notissima essent ipsi Dauid & omni populo, noluit Dauid illum punire cùm posset, sed solùm oram chlamydis Saul silenter præscidit, nec tamen fortè sine aliqua quauis leui culpa id fecit: quod ex eo conuincitur, quòd postea pœnituit
A ipsum Dauid, eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul. Quò fit vt multò magis pœnituisset eum si per
sonam Saul percussisset. Ideo viris suis consulentibus illi vt occideret Saul, dixit Dauid: Propitius sit mi *1.Reg.24*
hi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, vt mittam manum in eum, quia Chri-
stus Domini est. Rursum, beatus Gregorius exponens illud Iob: Qui regnare facit hominem hypocri- *Iob.24.*
tam, sic ait: Sed quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorum est nõ temere vitam iu- *Grego.*
dicare regentium. Neque enim frustra per semetipsum Dominus æs nummulariorum fudit, & cathedras *Matt.12.*
vendentium columbas euertit, nimirum significans, quia per magistros quidem vitam iudicat plebium: sed per semetipsũ facta examinat magistrorũ. Et aliquibus interiectis, subdit: Igitur sicut prælatis curãdum est ne eorũ corda æstimatione singularis sapientiæ locus superior extollat, ita subiectis prouidẽdũ est ne sibi rectorum facta displiceant. Si autem magistrorum vita iure reprehenditur, oportet vt eos subditi etiam cum displicent, venerentur. Hęc Gregorius. Ex cuius verbis constat non licere subditis de vita pastoris iudicare: minus ergo licebit eis pastoris malam vitam punire. Deinde, cùm superius in titulo de potestate iam probauerimus, nullam potestatem nullumque dominium amitti per peccatum mortale, conuincitur ex eo subditis non licere dominos suos delinquentes punire. Alioqui cum deliquissent, iam potestatem amisissent, propterea quia peccantes subsunt illis ad correctionem quibus ante peccatum præerant. Demum ex 45. articulis Ioannis Vvicleph in Concilio Cõstantiensi sessione octaua damnatis, decimusseptimus sic ait: Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere. Qui articulus simul cum aliis eiusdem ibidem damnatus est.

SVFFRAGIA DEFVNCTORVM.

NOn satis visum est Luthero viuentibus nocere, nisi etiam defunctis nocuisset. Viuentes *Lutherus.*
enim à veneratione sanctorũ auocat, ne videlicet eorum orationibus iuuentur, qui plu-
B rimum apud Deum possunt. Defunctos vero viuorum suffragiis fraudat. Itaque & viuorum & defunctorum hostem se esse demonstrat. De sanctorum veneratione iam disputauimus, superest vt pro suffragiis defunctorum aduersus Lutherum pugnemus. Dicit enim Luther' nihil prodesse defunctis orationes, sacrificia, eleemosynas quæ à viuis pro illis fiũt.
Nec tamen huius erroris primus autor est Lutherus, quoniam ante eum fuère Vualdenses, & Albigen *Vvalden.*
ses, qui hunc rotati sunt errorẽ. Et ante istos eundem errorẽ docuerunt Grȩci & Armeni, qui (vt aliàs di- *Albigen.*
ximus) negarunt omnino purgatorium, quapropter, iuxta eorũ sententiam, oporteret orationes pro de- *Græci.*
functis esse inutiles. Primus huius erroris autor, quod sciam, fuit Aërius quidã presbyter. Hunc enim er- *Armeni.*
rorem illi impingit Augustinus libro de hæresibus, cap. 55. Et certè si defuncti tales sunt quales hi hære- *Aërius.*
tici, fateor nõ oportere sacrificia aut orationes pro illis Deo offerre, quoniam frustra offerũtur talia pro iis qui in inferno sunt. Verùm pro iis qui sunt in purgationis loco, pium est & vtile Deum orare, aut alia sacrificia offerre. Nã in purgatorio existentes cum charitatẽ habeant per quam Christo capiti cõiunguntur, fit vt membra sint corporis Ecclesiæ, cuius & mẽbra sunt alii viuentes. At hoc à natura insitum est, vt vni membro patienti reliqua cõpatiantur, & se inuicem mẽbra iuuent cum alterutro egent. Cum
C ergo in purgatorio existentes patiantur, opus est vt viuentes eos iuuent orationibus & sacrificiis. Nam si viuẽtes pro viuis orãtes exaudiuntur, cur nõ etiam cum pro mortuis orãt, si illi egent, & tales sunt qui iuuari possunt. Membro siquidẽ præciso nullum auxilium præstare potest aliud membrũ in corpore manens. Membrũ tamen quantumlibet languidum dum corpori adhȩret, ab aliis membris iuuari potest. Et hac de causa orationes viuentium non prosunt existentibus in inferno: quoniam hi sunt mẽbra præ-
cisa: existentes autem in purgatorio, membra sunt corpori coniuncta, & ideo à reliquis membris iuuari *Mar.2.*
possunt. Cum vidisset Iesus fidem quorundam offerentium illi paralyticum, ait paralytico: Fili, dimittũtur tibi peccata tua. Si fides istorum offerentium tantum profuit paralytico viuenti, cur non fides offe-
rentium sacrificia poterit prodesse defunctis, cum isti sint eiusdem corporis membra coram Deo viuẽ- *Thob.4.*
tia? Præterea Thobias senior filium suum bonis consiliis erudiens, ait: Panem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue. Nisi enim oblationes pro defunctis factę aliquid illis prodessent, frustra Thobias suasisset filio constituere panem & vinum super sepulturam iusti. Non enim ponuntur il-
la ad pascenda corpora defunctorum, sed viuentium, pauperum videlicet, & sacerdotũ, vt hæc eleemo- *2.Mac.12*
syna pauperibus oblata, in vtilitatem cedat ipsius defuncti. Rursum, in 2. Machab. lib. apertissimum habetur pro suffragiis defunctorum testimonium, vbi sic dicitur: Iudas facta collatione duodecim mille

drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum in sacrificium, bene & religio- D
se de resurrectione cogitans. Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videre-
tur & vanum orare pro mortuis: sed quia considerabat quòd hi qui cum pietate dormitionem accepe-
rant, optimã haberent repositam gratiam: Sancta ergo, inquit, & salubris est cogitatio pro defunctis
exorare, vt à peccatis soluantur. Hæc ibi. Quibus verbis nihil potuit expressius dici ad hunc errorem
prosternendum. Quapropter videntes hæretici se hoc testimonio vehementissimè vrgeri, ad hoc com-
mune illis asylum confugiunt, dicẽtes illum Machabæorum librum non esse canonicum, neque esse
tantæ autoritatis, vt eius testimonium sufficiat ad aliquam doctrinam refellendam. Verùm de hoc nõ
est opus nunc disputare, quoniam ne passim talem susciperemus laborem, suprà libro primo, capite se-
cundo ostendimus catalogum eorum librorum qui Canonici appellantur, quorum testimonio vti o-
portet in disputatione quæ de rebus ad fidẽ spectantibus fit. In quo catalogo inserti sunt duo libri Ma-
chabæorum, qui licet non fuerint ab Hebræis in canone computati, vt beatus Hieronymus ait: Eccle-
sia tamen tanquam canonicos recipit illos libros. Cæterùm, & si hi libri canonici non essent, neque
August. vllum esset scripturæ sacræ testimonium apertum, efficacissimum esset testimonium pro huius rei con-
firmatione, totius Ecclesiæ Catholicæ vetustissima consuetudo. Vnde beatus Augustinus in libro de
cura pro mortuis agẽda, cap. 1. sic ait: In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificiũ.
Sed & si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ quæ in A
hac consuetudine claret autoritas, vbi in precibus sacerdotis quæ Domino Deo ad eius altare fundun-
tur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Hæc Augustinus. Sunt etiam plures alii sacri
doctores, sanctitate perinde ac doctrina illustres, qui pro hac re testimonium dicunt. Et (vt recentio-
Gregori⁹. res omittam) à beato Gregorio initium sumo, qui libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimo-
quinto, sic ait: Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum solet animas etiam post mortem
sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare, ita vt hanc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere vi-
deantur. Hæc ille. Quod autem dicit, si culpæ post mortem insollubiles nõ sunt, propter eos qui sunt in
inferno, dixit, quorum peccata solubilia non sunt, nec vlla possunt iam satisfactione redimi. Theophy-
Luc. 12. lactus super Lucam exponens illud Lucæ: Timete eum qui potest corpus & animam mittere in gehen
Theophy. nam, sic ait: Vide enim quòd non dicit, metuatis eum qui postquam occiderit, mittit in geheonam, sed
habentem potestatem mittendi. Non enim semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehẽnam
sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autẽ dico propter oblationes & distributiones
quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam iis qui in grauibus peccatis mortui sunt. Nõ
omnino igitur postquam occiderit, mittit in geheonam, sed potestatem habet mittendi. Ne igitur ces-
semus per eleemosynas & intercessiones propitium reddere eum qui potestatem habet mittendi, non
semper potestate hac vtentem, sed & valentem remittere quicquam. Hæc Theophylactus, qui satis a-
Chrysost. pertè suffragia quæ pro defunctis fiunt, cõmendat, & ad illa facienda suadet. Beatus Chrysostomus ho-
milia sexagesimanona, Bernardo Brixiano interprete, huius rei vetustissimam assignat originem, dicens:
Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremẽdis mysteriis, defunctorum agatur commemo
ratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Hæc Chrysostomus. Ex cu
ius testimonio constat hanc ab Apostolis manasse institutionem, vt in missæ sacrificio defunctorũ fie-
Athana. ret commemoratio, vt inde aliquid lucri defuncti consequerentur. Athanasius in libro de variis quæ-
stionibus ad Antiochum principem, quæstione tricesimaquarta, hoc modo quærit: Quid ergo? Num
sentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cùm super illis fiunt conuentus & peractiones bo-
norum operum & oblationum? Cui quæstioni per sequentia verba respondet: Si non aliquo benefi- B
cio participarent ex illo, non vtique in cura & exequiis fieret commemoratio. At sicut vitis florescit ex-
tra in agro, & odorem eius sentit in vase vinum reclusum, sicque conflorescit etiam ipsum: ita intelli-
gimus peccatorum animas participare aliqua beneficia ab exangui immolatione, & gratificatione pro
ipsis facta, sicut solus ordinat & præcipit, qui viuorum & mortuorum potestatem gerit Deus noster.
Dionysi⁹ Areopa. Hæc Athanasius. Et beatus Dionysios Areopagita Pauli Apostoli discipulus, libro de Ecclesiastica Hie
rarchia, capite septimo, describens cæremonias quæ in defunctorum exequiis suo tempore fiebant, ait:
Accedens deinde venerandus antistes precem suam super mortuum peragit, postque precem & ipse
præsul eum salutat, & suo deinceps ordine qui astant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam,
vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuat, & re
gione viuorum, in sinibus Abrahæ, Isaac, & Iacob, in loco vnde effugit dolor, tristitia, & gemitus. Hæc
Dionysios Areopagita. Ex cuius verbis satis cõstat tempore Apostolorum fuisse seruatũ hunc modum
orandi pro defunctis. Post hæc illustrium virorũ testimonia, vt finem huic contentioni imponam, mul-
ta diuersorum Conciliorum decreta in medium producã. Concilium Carthaginense quartũ, capite 95.
Concilia diuersa. tale statuit decretum: Qui oblationes defunctorum aut negant Ecclesiis, aut cum difficultate reddũt,
tanquam egentium necatores excommunicentur. Hæc ibi. Concilium Valense capite quarto suorum
decretorum ita definit: Qui oblationes defunctorum retinent, & Ecclesiis tradere demorantur, vt infi
deles sunt ab ecclesia abiiciendi, quia vsque ad inanitionem fidei peruenire, certum est hanc diuinę pie
tatis exacerbationem, quia & fideles de corpore recedentes votorum plenitudine, & pauperes consola-
tu alimoniæ & necessaria sustentatione fraudantur. Hi enim tales quasi egentium necatores, nec cre-
dentes iudicium Dei habendi sunt. Vnde & quidam patrũ hoc scriptis suis inseruit congruente senten-
tia, quæ ait: Amico quippiam rapere furtum est, & Ecclesiam fraudare sacrilegium. Hæc Cõcilium Va- C
lense. Et Concilium Agathense, cap. 4. idem sub eisdem ferè verbis definit. Concilium Toletanum ter-
tium, cap. 22. hanc ponit definitionem: Qui diuina vocatione ab hac vita recedunt, cum psalmis tan-

tummodo

tummodo & pſallẽtium vocibus debere ad ſepulchra deferri præcipimus. Nam funeris precamẽ quod vulgo defunctis cantari ſolet, omnino prohibemus. Sufficiat autem quòd in ſpe reſurrectionis Chriſtianorum corporibus famulatus diuinorum impeditur canticorum. Hæc Concilium Toletanum 3. Denique Concilium Florentinum, quod pro vnione Græcorum ſub Eugenio 4. celebratum eſt, ita de hac re definit. Item ſi verè pœnitentes in Dei charitate deceſſerint antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commiſsis & omiſsis ſatisfecerint, eorum animas pœnis purgatoriis poſt mortem purgari, & vt à pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium viuorum ſuffragia, miſſarum, ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleemoſynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri conſueuerũt ſecun-
D dùm Eccleſiæ inſtituta. Hæc Concilium Florentinum. Poſſem adhuc plura citare conciliorum decreta, ſed hæc ſunt ſatis ad conuincẽdos hæreticos.

FINIS LIBRI XIII.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMOREN. MINORITAE, ADVERSVS Hæreſes, Liber Decimus quartus.

TEMPLVM.

NAbuchodonoſor rex Babylonis, qui dæmonis figuram gerit, cùm Hieroſolymam inuaſit, non fuit contentus templum Domini ſpoliare, & omnia vaſa illius precioſa diri- 4.Reg.25
A pere, ſed & ipſum templum fœdauit, conſpurcauit, imò magna ex parte deſtroxit, quoniam columnæ templi, & baſes, & capitellum, multáque alia ab eo inde ſublata ſunt. Ad eundem modum fecit Anthiochus Rex, qui violenta manu templum Domini inua- 1.Mach.1.
dens, poſtquam ſuſtulit ab eo altare aureum, candelabrum luminis, & vniuerſa vaſa eius, & menſam propoſitionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamẽtum aureum, quod in facie templi erat, & comminuit omnia: non fuit contentus hæc omnia ſuſtuliſſe, ſed quo nocentiſsimum ſe oſtenderet ſynagogæ hoſtem, prohibuit holocauſta & ſacrificia & placationes fieri in templo Dei. Eodem modo ille antiquus humani generis hoſtis, omni qua potuit viâ facere tentauit. Nam (vt ſuprà narrauimus) miniſtros ſuos, quoſdam videlicet hæreticos ſubmiſit, qui vaſa & alia templi ornamenta, hoc eſt ſacramenta, & omnia ſacramentalia, omneſque cæremonias & ritus ab Eccleſia auferrẽt, dicẽtes ea omnia eſſe prorſus inutilia, meraſque nugas. Ecce nunc adſunt alij miniſtri eius, qui templum euertãt, prohibeãtque, ſi potuerint, ſacrificia & orationes in tẽplo fieri, dicẽtes tem- Euſtach.
B pla Dei nullius eſſe vtilitatis, neque aliquo pacto prodeſſe in Eccleſia Dei. Huius hæreſis primus author fuit Euſtachius quidam de quo in Concilio Gangrẽſi fit mentio. Hic baſilicas martyrum, & templa ſub nomine diuorum Deo dedicata contemnebat, & omnes qui ad illa conueniebant ibidem aut ſacrificaturi, aut oraturi, reprehendebat. Hunc autem errorem iam diu ſepultum, poſt multa ſecula ſuſcitarunt Vvaldenſes, qui vt illuſtriores hæretici mundo apparerent, Euſtachij errorem multo fuſius extenderũt, Vvaldenſes.
quoniam ille ſola templa quæ in diuorum nomine ſunt cõſecrata, irridebat: hi autem omni templo detraxerunt, dicentes templum Dei late patentis ipſum mũdum eſſe, & coarctare maieſtatem eius, qui Eccleſias, monaſteria, oratoriáque conſtruunt, tanquam propitio in eis diuina maieſtas inueniatur. Hoc enim illis impingit Æneas Syluius in libro de origine Bohemorum, quanquam Guido nihil tale illis tribuit etiam cum Vvaldenſiũ errores recenſet. Poſt Vvaldenſes fuerunt alij hæretici dicti Pſeudapoſto- Pſeudo.
li, qui adhuc maiori cum iniuria de templo Dei loquuti ſunt, dicentes Eccleſiam conſecratam non plus valere ad orandum, quàm ſtabulum porcorum. Eundem errorẽ tutati ſunt magis vi & armis quàm ſcripturæ teſtimoniis, quidam Bohemi hæretici Thaboritæ appellati. Iſtorum dux & princeps fuit Ziſcha Thabo.
quidam nobilis genere, erroribus Ioannis Huſs infectus, qui copiam perditorum hominum congregans, Eccleſias inuaſit, ſpoliauit, euertitque. Monaſteria deſtruxit, monachóſque fugauit, aliáque ſimilia facinora perpetrauit. Vt autem tutus in facinore eſſet, & alia cum vellet ſecurus poſſet perficere, locum natura munitum elegit: hunc mœnibus cinxit, & vt quiſque ex militibus tentoria fixerat, ita ædifi-
C care ſibi domos imperauit. Huic loco Thabor indidit nomen, & comites ſuos fratres Thaboritas appellauit, tanquam cum tribus Apoſtolis Saluatoris Chriſti transfigurationem in monte Thabor vidiſſent, indéque ſuas opiniones mutuati eſſent, quas fidei veritates appellabãt. Hi ergo omnes præfati hæretici concorditer ſentientes, templum Dei contemnunt, quamuis vnus plus alio inſaniens magis illud vilipendat. Ad hunc autem errorem reuincendum ſatis eſt quòd Salomon rex ex præcepto Dei ædificauit templum Hieroſolymæ. Nam cum Dauid prius illud ædificare cogitaſſet, reiectus eſt à Domino 1.Par. 28.
velut indignus ad id munus obeundum, eò quod vir bellator fuerat, & ſanguinem fuderat: & hoc onus ædificandi templum tranſtulit in Salomonem. Si templum Dei nullius eſſet vtilitatis, nunquam tantum in eius conſtructione laboraſſet Salomon; nec tantam auri & argenti materiam in eo expendiſſet, nec dominus Deus templũ illud tot tantiſque priuilegiis decoraſſet, qualia deſcribuntur libro ſecũdo,

Paralipomenon, cap. 7. Præterea si Dei templum non magis valeret (vt impii pseudaposto li asserunt) quàm stabulum porcorum, nunquam Dominus iecisset vendentes & ementes ab illo. Nam cùm in foro vendere & emere liceat, non autem in templo, satis apertè conuincitur templum Dei esse maiori veneratione dignũ quam forum, ne dicam quam stabulum. Rursum, Dominus noster Iesus Christus eiiciens ementes & vendentes de templo ad operis confirmationem citauit pro se testimonium Esaiæ dicentis. Domus mea, domus orationis vocabitur. Ex quibus verbis satis apertè conuincitur templũ Dei esse locum magis orationi destinatum quam quicunque alius. Accedit ad hæc, quod vsus templorũ nõ est recens in Ecclesia, sed ab ipsis Apostolis introductus. Nam Eusebius Cæsariensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite 17. narrans ea quæ Philo Iudæus de moribus Christianorum scripserat, sic ait: Post hæc descriptis eorum habitaculis, vt se habeat singulorum qualitas & situs, etiam de Ecclesiis quæ apud eos fuit, ita dicit: Est autẽ (inquit) in singulis locis consecrata orationi domus, quæ σεμνεῖον vel μοναστήριον dicitur. σεμνεῖον autem in nostra lingua significare potest honestorum conuenticulum, in quo secedentes, inquit, honestæ & castæ vitæ mysteria celebrant. Hæc Eusebius Philonem scripsisse narrat. Hic autem Philo (eodem Eusebio teste) fuit tempore claudii Imperatoris, ad quem à suis legatus est missus, & Romam hac de causa venit, vbi beatum Petrum vidit. Patet ergo fuisse tempore Apostolorũ loca aliqua orationi consecrata, quæ nos Ecclesias appellamus. Demum concilium Gangrense, cap. 5. suorum Decretorum ita definit: Si quis docet domum Dei contemptibilem esse debere, & congregationes quæ in ea fiunt, anathema sit. Hęc ibi. Nec opus est aduersus tam apertũ errorem pluribus agere.

Matt. 21. *Esa. 56.* *Eusebius.* D *Cõcilium Gangrẽse*

TENTATIO.

INter multos errores quos beatus Bernardus epistola 190. tribuit Petro Abailardo, vnus est quo illum sentire ait, dæmonum in nobis suggestiones cõtactu fieri lapidum & herbarũ, prout illorum sagax malitia nouit harum rerum vires diuersas diuersis incitandis & incendẽdis vitiis conuenire. Et certè si Petrus Abailardus non in vniuersum de omni tẽtatione dæmonis loquatur, sed de aliqua, ita vt non omnes, sed aliquas dæmonũ tẽtationes in nobis virtute lapidũ & herbarum fiant, ego nõ putarem hæresim, sed veram doctrinã. Nam certum est multas animæ tentationes à carne propria oriri, quoniam Paulus ait: Caro concupiscit aduersus spiritum. Et talis carnis concupiscentia, quędam tentatio est, qua anima ad peccatum impellitur, sicut Iacobus Apostolus ait: Vnusquisque tantatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Quoniam nemo est qui carnis impulsionibus nõ agitetur. Et iuxta variam carnis complexionem, variæ sunt hominum à propriis corporibus tentationes. Et dæmon qui vniuscuiusque corporis qualitates & complexiones optimè nouit, cõuenientia adhibet incentiua, quibus caro iuxta suam qualitatem magis possit incendi. Vnde beatus Gregorius exponẽs illud Iob. Diuiditur æstus super terram, hęc ait: Prius enim complexionẽ vniuscuiusque antiquus aduersarius perspicit, & tunc tentationis laqueos apponit. Alius nanque lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quò ergo occultus aduersarius facilè capiat, vicinas conspersionibus deceptiones parat. Quia enim lætitiæ voluptas iuxta est, lætis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facilè labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit. Quia timidi supplicia formidant, pauentibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus cõspicit, eos ad quæque voluerit blandis fauoribus trahit. Singulis igitur hominibus vitiis conuenientibus insidiatur. Hæc Gregorius. Cùm ergo dæmon variè hominem tentet iuxta variam (quam optimè nouit) illius complexionem: cogimur certè fateri illum posse hominem tentare per lapidum aut herbarum contactum. Multæ enim sunt lapidum & herbarum virtutes, quæ hominum complexionibus conueniunt. De Smaragdo dicitur & Topazione, quòd libidinis ardores mitigent. Cur etiam non erit aliqua virtutis contrariæ lapis, qui ardores hominum augeat? Pyropum aiunt cordis mœstitiam prorsus expellere: propter quod possibile etiã censeo alium esse lapidem, qui contra hunc virtute sua puguet, ita vt cor hominis mœstitia absorbeat. Nullus autem dubitat dæmonem hæc omnia optimè nosse: quapropter nec ego etiam dubito dæmonem per illarum rerum applicationem & contactum posse aliquando homines tentare, si à Deo permittatur. Præterea multi non contemnendæ authoritatis theologi fatentur dæmonum afflictiones & vexationes posse per rerum sensibilium applicationem mitigari, sicut de Saule legimus, qui cùm à dæmone vexaretur, Dauide citharam pulsante leuius ferebat. Hoc concedit Nicolaus de Lyra interpretans illum locum in 1. Reg. lib. Idem etiam fatetur Richardus de media villa, quod libeto 3. quæst. 8. qui tam paruam dicit posse cõtingere dæmonis afflictionem, tantamq́; esse lapidis aut herbæ virtutem, vt non solùm mitiget, sed prorsus tollat dæmonis afflictionem. Si lapides & herbæ possunt dæmonis afflictionem impedire, quid obstat vt alii sint contrarię virtutis lapides aut herbæ, qui dæmonem in affligendis hominibus iuuare possint? Non est ergo cõtra Catholicam fidem putare, quòd dæmon possit per cõtactum lapidum & herbarum homines ad peccatũ impellere. Et si hoc solum sensit Petrus Abailardus, non erat hac ratione de hæresi notandus. Verùm quia ego credo B. Bernardum virum doctum perinde ac sanctum, qui non gratis & immeritò Petrum Abaillardũ de hæresi hoc loco notasset: ideo puto illum de omni dæmonis tentatione fuisse locutum: ita vt nulla sit dæmonis in nobis tentatio, quæ hoc modo non fiat contactu lapidum aut herbarum. Et si ita sensit Petrus Abailardus, apertissimè errauit. Nam prima dæmonis tentatio non fuit mediãtibus lapidibus & herbis, sed serpente medio, cuius figuram assumpsit, vt per os illius verba formaret, quibus Euam primam omnium matrem alloquens, persuaderet prohibiti cibi esum. Vt autem Adam tentaret, ipsam Euam adhibuit, non lapides, nõ herbas. Cognouerat quippe vxorem ad hoc opus potentiorẽ esse omnibus lapidibus &

Petrus Abailar. A *Galat. 5.* *Iacob. 1.* *Iob. 38.* *Grego.* B *1. Reg. 16.* *Gene. 3.*

C bus & herbis. Et cùm Satan appetit tentare Iob,& ad hoc licentiam à Deo petit,non postulat sibi per- *Iob.1.*
mitti lapides aut herbas applicare: sed vallum,quo Deus vniuersam illius substantiam circumcinxerat,
auferre: vt libere posset illum per omnis substantiæ deuastationem tentare. Cùm autem sic parũ se pro-
ficere videret, licentiam iterum postulat personam illius tangendi & percutiendi. Et percussit illum vl-
cere pessimo, sperans illum aduersis frangere posse. Deinde, cùm Saluatorem nostrum tentauit in deser-
to,nõ applicatione herbarum aut lapidum tentauit, sed locutione, vt Euangelica narrat historia. Primò *Matt. 4.*
enim illi dixit: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiãt,& reliqua deinceps. Præterea multa alia sunt
tentationum genera, quibus nos à dæmone tentari sacra docet scriptura. Nam aliquando (vt Paulus A- *2. Cor. 11*
postolus ait) transfigurat se in angelum lucis, quoniã frequenter multos tentat Satanas ostendens se il-
lis quasi angelum lucis, vt facilius illos decipere valeat. Vnde Apostoli in naui perterriti, putabãt phan- *Matt. 13.*
tasma esse. Et Petrus Apostolus dicenti Domino: Nolite timere, ego sum: non facile credens, ait: Si tu es,
iube me venire ad te super aquas. Vt si firmiter posuisset pedem super aquas, sciret verum esse quòd non
erat phantasma quod apparebat. At nullus sanę mentis dicet talem dæmonis transfigurationem qua se
in angelum lucis transfigurat, fieri contactu herbarum aut lapidum. Rursum, aliqua sunt spiritualia pec
cata, quæ nullam habent cum carne vicinitatem, & propterea ab illa minimè oriri possunt, quæ Paulus
vocat spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Nullus autem est adeò demens, vt dicat tentationẽ quæ ad hu- *Ephe. 5.*
iusmodi peccata solicitat, fieri cõtactu lapidum aut herbarum: quoniam cùm hæ res sint corporeæ, nul
lam habent potestatem mouendi spiritum, nisi quatenus cognoscuntur & amantur. Possunt etiam dæ-
mones mouere phantasmata hominum, ita vt quod illis magis placuerit, offerãt imaginationi, & sic ho
minem tentent: quoniam quod magis mouet phantasiam, illud magis vrget vt cognoscatur ab intelle-
D ctu, quod autem magis cognoscitur, illud vehementius voluntatem solicitat ad amorem: præsertim si
concomitetur carnis delectatio. Et de hac re dicta sufficiant. Nec vidi aliquem qui aduersus hanc hære-
sim disputauerit: quoniam B. Bernardus sola illius relatione fuit contentus.

TERRA.

E hac re fuit vna hæresis, quæ docuit terram esse Deo coæternam. Huius hæresis autor *Felix.*
dicitur Felix quidam Manichæus, cum quo B. Augustinus publicè disputauit. Et de actis
cum hoc Felice sunt duo libri æditi qui inter opera B. Augustini circunferuntur: & in
primo illorum lib. de hac hæresi fit mentio. Aduersus hanc hæresim non est operosum
disputare: cum tam expressa sint scripturæ sacræ testimonia. Nam in libro Geneseos di-
citur: In principio creauit Deus cœlum & terram. Si Deus in principio terram creauit, *Gene. 1.*
non est ergo terra æterna: quia quod creatur, aliquando habuit initium. Et in lib. Psal. propheta: *Psal. 101.*
Initio tu Domine terram fundasti. Et B. Paulus Apostolus in epistola ad Hebræos eadem prophetæ ver- *Heb. 3.*
ba repetit. Præterea apud Esaiam prophetam Deus ait: Ego feci terram, & hominẽ super eam creaui. Et *Esa. 45.*
iterum: Hæc dicit Dominus creans cœlos, ipse Deus formans terrã, & faciens eam, ipse plastes eius. Nõ
in vacuum creauit eam, sed vt habitetur formauit eam. Si Deus terrã fecit, & illam formauit, fieri nõ po
test vt sit Deo coæterna: quoniã quod factũ est, aliquando habuit initiũ. Deniq; aduersus hanc hæresim
extat Concilii generalis definitio. Nam Conciliũ Lateranense sub Innocentio 3. celebratũ, de tribus in *Cõcilium*
Deo personis loquens, hæc ait: Vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium & inuisibi- *Latera-*
A lium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtrãque de ni- *nense.*
hilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde hu-
manam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam. Hæc Concilium. Quæ verba habentur in
volumine decretalium cap. 1. de summa trinitate & fide Catholica. In quibus verbis illud annotandum
est quod ait: Ab initio temporis omnia creata esse spiritualia & corporalia. Si omnes creaturæ sunt ab
initio temporis, ergo etiam terra. Si terra est ab initio temporis, non est possibile vt simul sit æterna. Ad
uersus tam apertam hæresim hæc pauca sufficiunt.

TIMOR DEI.

Nus ex Lutheri erroribus pestiferis est, quo docet timorem Dei seruilem esse prorsus *Lutherus*
inutilem, imò etiam noxium: quoniam dicit illum esse dignum pœna. De hoc errore su-
prà satis disputauimus in titulo de contritione. Quoniã Lutherus damnat eam peccato
rum contritionem, quæ ex odio gehennæ oritur: ideo opus fuit tunc de timore seruili dis-
putare. Quo loco ex sacræ scripturę testimoniis ostendimus timorem Dei seruilem esse
bonũ, & esse numerandũ inter dona Spiritus sancti: quamuis nullus per illũ mereatur, nisi sit simul cum
charitate: quoniã nullum est opus quod sit præmio dignum, nisi quod ex radice charitatis oritur. Verùm
& si loco illo dictũ sit quod ad hunc errorem reuincendum sufficiat, non tamẽ erit inutile hoc loco ali-
quid superaddere quo veritas magis elucescat: pręsertim cũ hic sit titulus aptior, sub quo hæc disputatio
fieri debeat. Et primò ostendamus vnde habeat ortum iste timor seruilis & à quibus causis generetur, vt
B ostensa bonitate arboris clarius pateat bonitas fructus: quoniam, iuxta Saluatoris nostri sententiam, ar- *Matt. 7.*
bor bona fructus bonos facit. Et certè, quantum ego coniicere possum, timor Dei seruilis, cum videli-
cet quis propter pœnã quã timet, abstinet ab offensa Dei, duas habet origines in ipsomet peccatore. Vna
est amor sui, & sui commodi: vnde prouenit, vt fugiat incõmoda. Ideo enim peccator odit & timet pœ
nã, quia illa aufert quietẽ, pacem, delectationem, & integritatem patiẽtis. Altera origo est consideratio

omnipotentiæ diuinæ, & eius sapientiæ, & institiæ. Considerat enim Denm adeò potentem, quòd nul-
lus illi resistere, aut manus illius euadere porest: tam sapiētem, quòd nihil illum latere potest: tam iustū,
vt nullius aut precibus aut muneribus possit à iustitia flecti, vt malefactorem nō puniat. Cùm ergo pec
cator odiat pœnam, ad quam infligendam certò credit Deum esse potentem, sapientem & iustum, ab-
stinet ab opere peccati, ne talem pœnam patiatur, sic tamen, vt in eo peccandi voluntas etiā auferatur.
Talis inquam fuga peccati ad euitandum pœnam, est timor seruilis, qnem dicimus esse bonum & vti-
lem, nisi voluntas peccati (vt in titulu de Conrtitione ex pressimus) sit illi admixta. Hoc enim satis ape-
Matt. 18. rtè ostendit parabola illa de Rege volente ponere rationem cum seruis suis, quam cùm incepisset pone-
re, oblatus est ei vnus debens decem millia talentorum: qui cùm non esset soluendo, iussus est vendi, id
est, (vt Augustinus interpretatur) tormentis subiici, cum vxore & liberis, hoc est, cum cupiditate & ope
ribus. Quam sentētiam cùm audisset seruus debitor, horrore & odio pœnæ, cui erat iam destinatus, pre
ces ad dominum fudit, illi humiliter supplicās vt dilationem solutionis illi indulgeret. Nec tamen pas-
sus est repulsam, sed dilationem petens, suscepit remissionem: quæ rata permansisset, nisi ipse postmo- C
dum meruisset ne talis indulgentia cassaretur, propter inhumanitatem quam erga cōseruum suum exer
cuit. Ecce istum seruum, qui non aliter ad dominum sunm conuertitur quàm ex odio ponæ cui vide-
rat se adiudicatum: & sic conuersus exauditur. At si ille timor seruilis esset peccatum (vt Lutherus ait)
conuersio ex illo orta etiam esset mala: & si illa mala fuisset, nunquam fuisset exaudita. Præterea Salua-
Matt. 5. tor noster suadens nobis pacem & coucordiam, per hunc timorem nos ad illam inducit. Sic enim ait:
Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in via cum eo, ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex
Prou. 13. tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amē dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimū qua-
drantem. Rursum: Sapiens consulit parentibus vt filios suos corrigere & flagellare non desinant, vt vel
Prou. 22. sic filii discant abstinere à malo. Qui parcit virgæ (inquit ille) odit filium suum: percuties enm virga, &
liberabis animam eius à morte. Et iterum: Stultitia alligata est in corde pueri: virga disciplinæ effugabit
eam. Quid ergo de charitate patris nostri, qui in cœlis est, erga filios suos censebis? Nónne ille etiam pu
niet & flagellabit filios suos, vt vel sic discant declinare à malo? Nónne castigat eos quos amat? Amat
autem filios. Omnem ergo filium qnem diligit, corripit. Sed qnare corripit? Certè non ob aliam causam
nisi propter disciplinam, vt videlicet discant declinare à malo, & facere bonum. Hoc autem ex ipsis Pau
Heb. 12. li verbis apertissimè colligitur. Nam postquam dixerat Deum flagellare omnem filium quem recipit,
Ibidem. statim subiunxit, dicens: In disciplina perseuerate. Tanquam filiis nobis offert se Deus. Quis enim filius
quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adul-
terini & non filii estis. Vides iam ob quam causam Deus corripiat & flagellet filios suos, quia propter
Esaiæ. 28. solam disciplinam. Sunt enim aliqui adeò indisciplinati, vt benignitate & misecordia nunquam mol-
lescant, imò duriores & peiores fiant. Hos flagellare oportet, vt flagellati discant: quoniam, vt ait quidā
propheta, vexatio dabit intellectum. At si timor seruilis malus esset, aut operatio ab illo timore proce- D
dens esset mala: Deus nunquam flagellis cingeret aliquem hac intentione, vt ex odio flagelli conuerte-
Psal. 118. retur ad bene operandum. Deinde propheta regius ait: Bonnm mihi quia humiliasti me, vt discam iusti
ficationes tuas. Dauid testatur se didicisse iustificationes Dei, propterea quòd fuerit à Deo humiliatus:
& propterea reddit gratias Deo, quia humiliauerit illum: eò quòd ex tali humiliatione magnū illi eue-
nerit bonum, videlicet discere Dei iustificationes. Non est ergo opus aliquod censendnm malum hac
Matt. 7. sola ratione quòd à timore seruili procedit. Et si opus ab illo procedens, non est hac ratione malum di-
cendum, nec ipse timor erit de malitia notandus: quoniam iuxta Salnatoris sententiam, arbor mala nō
Bernard. potest bonos fructus facere. Pro hac re sunt plura sanctorum virorū testimonia: quorum aliqua in me-
dium producere non erit inutile. Beatns Bernardus in libro de præcepto & dispensatione, sic ait: Bonus
quidem obedientiæ gradus est, si iuxta magistri nostri sententiam propter metum gehennæ, siue pro-
Richard. de S. Victore. pter professionem sanctam quam professus est quispiam, obedierit, melior tamen cum ex Dei amore
obeditur. Hæc Bernardus. Richardus de sancto Victore libro primo de præparatione animi ad cooté-
plationem, cap. 8. dicit timorem gehennæ esse initium sapientiæ, & capite sequente, videlicet 9. de eo-
dem timore loquens, sic ait: Quanto quis vehementius metuit pœnam quam metuit, tāto acerbius plan
git culpam quam fecit. Sed sciendum quia quacūque hora peccator conuersus fuerit, & ingemuerit,
Psal. 50. saluus erit, secundùm illud: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Quid tibi videtur? Nón-
ne merito talis filius Simeon, id est, exauditio vocatur? Qui enim verè pœnitet, qui veraciter dolet, abs-
que dubio & absque mora indulgentiam accipiet. Oratio quæ ex corde contrito & humiliato profer-
tur, citius exauditur. Humiliato per timorem, contrito per dolorem. Hæc Richardns. Quibus verbis sa-
tis apertè docet timorem seruilem esse bonum: quoniam asserit illum esse primum gradnm ad sapien-
tiam, eiusque primam prolem dicit esse dolorem de peccato commisso, aut contritionem, quam fatetur
August. mereri exauditionem, tantum abest vt illam damnare velit. Beatus Augustinus cùm hoc pluribus in lo
cis asserat, expressius tamen super primam Ioannis Apostoli epistolam, tractatu nono, vbi exponens il-
lum locum Ioānis: Timor non est in charitate, sic ait: Quid ergo dicimns de illo qui cœpit timere diem
iudicii? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam
& non haberet quare timeret, imò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnū Dei.
Ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non in incboata. In qua ergo? Sed perfecta (in-
quit) charitas foras mittit timorem. Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor
quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit
locum. Quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior
charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullns timor, non est quà intret charitas.
Sicur

Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur: seta prius intrat, sed nisi exeat, non suc
cedit linum: sic timor primò occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt in-
troduceret charitatem. Hucusque Augustinus. Ex cuius verbis constat quòd & si timor seruilis non stet
cum perfecta charitate, stat tamen cum charitate inchoata, & via est ad charitatem perfectam. Si timor
B seruilis (vt Lutherus ait) peccatum esset, nunquam pararet locum charitati. Parat autem locum chari-
tati, non est ergo peccatum. Beatus Basilius in expositione Psalmi tricesimitertii sic ait: Timor enim Sal *Basilius.*
uatoris qui ad sanctitatem deducit, & animæ diuinitus insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende.
Quando fortè te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi iudicium
cogita, in quo iudex in alto sedens tribunali, circunfusos vndique populos coràm habebit, astabitq; om
nis creatura eius aduentum gloriosum exhorrens, rationem gestorum redditura. Deinde qui multa in
vita admiserunt, timidi ac tristes apparebunt, vicinum aspicientes ignem, seuas flammas respirantes, ob
malorum præteritorum impœnitentiam ingemiscentes, ob ingentem dolorē & odium ad omne com-
mune noctis aspectibus æquiparandi. Deinde barathrum & tenebras inaccessas, ignemque obscurum,
causticas alioqui vires habentem, conspicientes. Inde vermium serpentiumque innumerabilium genus
venenosum ac carniuorum nunquam saturum, intolerabiles dolores morsibus infligens. Postremò om-
nium durissimam pœnam, probrum illud & verecundiam sempiternam. Hæc tu timebis, hoc demum
timore institutus, quodam quasi fræno tuam cohibebis à prauis concupiscentiis animam. Talem itaque
Domini timorem nos pater ille se recipere docet, non quidem eos qui audire negligūt, & ab eo procul
absunt, in peccata facilè ruentes, sed qui de salute propria soliciti, ad eius properant doctrinam: non in-
quam hospites & peregrinos à fide vtriusque testamenti, sed qui per baptismum & adoptionē Dei sunt
facti domestici. Propterea, inquit, venite, hoc est, per benefacta mihi vos reddite propinquos: filij lucis
estote, filii per generationem dignati. Audite vos qui aures cordis patentes habetis, timorem Domini
docebo vos, hunc quem paulò antè vobis descripsi. Hucusque Basilius. Quibus verbis nil potuit expres-
C sius aduersus Lutherum dici. Nam cùm de timore seruili satis apertè loquatur, dicit illum nos ad sancti-
tatem deducere, & esse diuinitus inspiratum, & quem pater cœlestis nos docet. Cùm ergo tot & tam
aperta produxerimus aduersus hunc errorem testimonia, non est opus vt amplius de illo disputemus,
præsertim cum in titulo de contritione alia multa dicta sint.

SEcunda hæresis timore Dei est, quam docuit Petrus Abailardus, dicens timorem Domini non esse *Petrus*
in futuro seculo. Hunc enim inter alios errores illi impingit beatus Bernardus epistola 190. Et certè *Abailar.*
miror quòd homo alioqui doctus in tantum tamque apertum errorem lapsus fuerit: cum ad illum
reuincendum tam manifestum sit testimonium prophetæ, dicentis: Timor Domini sanctus permanet
in seculum seculi: Quæ verba exponens Augustinus super Psalmos, sic ait: Timor Domini non seruilis *Psal.18.*
sed castus, gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, sed separari ab eo quem diligit. Iste est ti-
mor castus, non quem consummata charitas foras mittit, sed permanens in seculum seculi. Hæc Augu-
stinus. Et Saluianus Massiliensis episcopus libro tertio Anticimenon prope finem, sic ait: Quomodo *1.Ioan.4.*
perfecta charitas foras mittit timorē, si timor Domini castus permanet in seculum seculi? Est ergo timor
seruilis, est & timor castus. Timor seruilis est ne patiaris pœnam: timor castus ne amittas iustitiam. Er-
go quod Apostolus dixit, de seruili timore egit. Quod autem Psalmista loquitur, de casto illo timore
quo in æternum Domino copulabimur, sentiendum est. Hæc Saluianus. Prætereà, de āgelis in cœlo ma *Iob.26.*
nentibus beatus Iob loquens, ait: Columnæ cœli contremiscunt & pauent ad nutum eius. Quòd autem
angelos columnarum nomine appellet, testatur beatus Hieronymus, qui in commentariis super librum
Iob, hunc locum interpretans, ait: Stabilitatem ergo solum modo permanentem in natura angelorum,
D columnarum nomine sentiamus, quia non solùm immobiliter in sanctitate perseuerantes sunt, sed e-
tiam æternæ beatitudinis gloria speciosi. Nam de futura immobilitate hominum ita ait filius Dei: Qui *Apoc.3.*
vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Hæc Hieronymus, vel quicunque est illorum com-
mentarium author. Nam ex eo constat non esse Hieronymi, quia idem Hieronymus citatur in eis.
Et beatus Gregorius in moralibus postquam illa verba Iob interpretatus est de iustis hominibus, ad an
gelos conuersus, dicit: Quod (sicut superius diximus) de sanctis quoque angelis nil obstat intelligi: quia
ipsæ quoque virtutes cœlestium quæ hunc sine cessatione conspiciunt, in ipsa sua contemplatione con-
tremiscunt. Sed idem tremor ne eisdem pœnalis sit, non timoris est, sed admirationis. Hæc Gregorius.
Et certè quantum ego possum coniicere, ex hoc fonte processit error Petri Abailardi quo putauit non
esse aliquem timorem qui non sit pœnalis. Aduertere enim debuisset esse aliquem timorem sine pœna,
qui dicitur timor reuerentialis, vel, vt verius dicam, nihil est aliud quam ipsa reuerentia. Nam & timo-
ris nomine ipsa reuerentia appellatur sæpissimè in sacris literis. In Euangelio Lucæ legimus quòd post- *Lucæ.7.*
quam Dominus suscitauit adolescentem filium viduæ, accepit omnes timor, & magnificabant Deum.
Quo loco timor reuerentiam designat. Omnes enim qui astabant, viso tanto miraculo reueriti sunt
Deum, eò quòd talem prophetam misisset in mundum, qui tam miraculosa opera faceret. Hoc autem
ex iis quæ sequuntur, facilè est coniicere. Nam postquam dixit timorem occupasse omnium animos,
addidit, & magnificabāt Deum. Magnificare autem Deum magis est effectus reuerentiæ quàm pœna-
lis timoris. Similiter Paulus Apostolus in ea quæ est ad Romanos epistola, ait. Reddite ergo omni- *Roma.13.*
bus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, ho-
A norem. Quæ verba interpretans Theophylactus, sic ait: Nec solùm pecunias debere illis affirmat,
quin & timorem, hoc est pudorem & verecundiam, & honoris plurimum principibus exhibendum:
ita vt cui debeatur hic honos, honos reddatur. Timor autem duplex est. Altero noxij ex ma-
lorum facinorum conscientia corripiuntur: alterum vicissitudine quadam impertiuntur qui mu-

tur detinentur amore, cuiusmodi timor bonus est quidam præcipuus, qualis ille videtur, cùm inquit: Ni
Psal.33. hil deest timentibus eum. Et, Timor Domini permanet in seculum seculi. Timor autem hoc loco vene-
Psal.18. rationem quandam prætendit. Hæc Theophylactus. Aliquis est ergo timor omni carens pœna, & hunc
dicimus inesse beatis. Quòd si bene intellexisset Petrus Abailardus, nunquam negasset timorem Do-
mini esse in futuro seculo.

TIRANNVS.

DE hac re fuit quædam hæresis docens quemlibet tyrannum posse licitè & meritoriè
occidi per quemcunque vasallum suum etiam per clanculares insidias, non obstante
quocunque fœdere inter eos inito, etiam per iuramentum confirmato, & hoc absque
sententia aut mandato iudicis cuiuscunque. Huius hæresis autor fuit (vt testatur Ioan-
nes Gerson) quidam Ioannes parui. Aduersus hunc errorē multæ patent viæ per quas
illum expugnare valemus. Primò ex definitione tyranni. Tyrannus siquidem, iuxta eam
vocis significationem qua nunc omnes vtūtur, ille dicitur, qui non iure dominatur in republica, aut vl-
tra iustas dominii sui leges potestatem suam exercet. Quapropter nomen tyranni non solùm conuenit B
regi aut alteri principi, sed cuicunque alteri aliquod dominium exercenti, si illud tale dominium illi nō
conuenit: aut si conuenit, ad plura se extendit quam permittat lex sui dominii. Et ita episcopus est tyrā-
nus si per vim & violentiam tenet episcopatum, aut si iure possidet, non tamen secundùm iura regit &
gubernat, sed exactiones vltra debitum extorquet, aut alia similia exercet quæ episcopo non licent. Eo-
dem modo papa posset esse tyrannus. Ad eundem modum maritus potest dici tyrannus erga vxorem, si
illam non tanquam carnem suam, sed tanquam mancipium quoddam tractauerit. Si ergo quilibet ty-
rannus potest occidi à subdito suo, ex hoc sequeretur confusio totius iustitiæ: quoniam tunc etiam vxor
posset occidere maritum suum quum tyrannicè in illam dominatur: possent oues interficere suū pasto-
rem, siue ille esset vnus simplex parochus, siue episcopus, siue papa, si istorum aliquis tyrannicè regeret:
possent etiam filii interficere parentem suum, si pater legem paternæ dominationis quoquo pacto ex-
cederet. Et ita assertio illa viam aperit cuilibet subdito non solùm ad inobedientiam, sed etiam
ad inferendam necem suo superiori, quoniam posset causari illum esse tyrannum. Hoc autem
quam sit perniciosum, non est nunc opus docere, cùm sit ipsa luce clarius. Præterea, multo peius
est crimen hæreseos quàm tyrannidis. Sed nō licet cuilibet occidere hæreticum, ergo nec licebit etiam
cuilibet occidere tyrannum. Secunda via oppugnare possumus hanc pestiferam hæresim ex ratione in-
sidiarum: quoniā etsi licitum esset tyrannum occidere, nō tamē per insidias & fraudes & deceptiones.
Quamuis enim non teneamur hosti reuelare veritatem omnē, tenemur tamen nunquam illi dicere mē-
daciū: quoniā os quod mentitur, occidit animā. Ideo Deus dedit locum refugii in quē posset tutè con-
Sap.1. fugere is, qui casu fortuito alium occiderat sine insidiis. De illo verò, qui per insidias occiderit, opposi- C
Exod.21. tam tulit legem, dicens: Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo
euelles eum vt moriatur. Tertia via patet qua eadem hæresis expugnetur ex ratione fœderis iuramento
firmati, quia non obstante tali iuramento, asserit licitum esse vasallo interficere tyrannum. Diuinus psal
tes ait: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Domi-
Psal.5. nus. Si omnes qui loquuntur mendacium, Deus perdet, quid illum facturum censebis de iis qui peierāt?
Nunquid omnes mentientes perdens, saluabit peierantes? Absit. Nam & periurium mendacium est, &
non qualecunque, sed iuramento firmatum. Quod si quis dicat iuramentum illud cum tyranno factum
non obligare vasallum ad eius obseruationem, obstant huic responsioni plura sacræ scripturæ testimo-
nia quibus probatur pactum quodcunque aut fœdus etiam cum hostibus factum debere seruari. Nam
Gene.34. hac sola de causa Iacob turbatus est & iratus contra Simeonem & Leui filios suos, quia violauerant pa-
ctum cum Sychimitis initum. Et hac de causa quum alios filios moriens benediceret, istis maledixit, in-
Gene.49. quiens: Simeon & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, &
in cœtu illorum non sit gloria mea, quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderūt
2.Par.26 murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Diuidam eos in Iacob
& dispergam eos in Israel. Propter eandem etiam causam reprehenditur Sedechias rex Iuda, quia vide
licet rebellauit contra Nabuchodonosor regem Babylonis, cùm tamen prius illi fecisset iuramentum
August. de fidelitate seruanda. Beatus Augustinus lib.1. de Ciuitate Dei, cap.15. laudat Marcum Attilium Regu-
lum Consulem Romanum, quia ne violaret fidem quam iuramento firmatam Carthaginensibus hosti
bus dederat, mortem elegit, eámque pati maluit, quam fidem hosti præstitam violare. Accedit ad hæc
quod si licet rumpere fœdera etiam iuramento stabilita, via tunc aperiretur latissima ad omnem dif- D
fidentiam & omnem controuersiam patens. Nullus enim iam fidet alteri aliquid promittēti, quoniam
etsi promissa iuramento confirmet, quisque iustè metuere potest ne posteà contra iuramentum faciat,
cùm id licitè facere possit. Nullus etiam erit controuersiæ finis, si nulla est obligatio iuramenti, quoniā
Heb.6. (vt ait Apostolus) omnis controuersiæ finis est iuramentum. Alia adhuc patet via eáque apertissima,
qua hæc pestifera hæresis prosterni possit, defectus videlicet potestatis in occidente vt aliquem iustè
occidere possit. Quamuis enim aliquis sit quātumlibet scelestus & criminosus, qui mille mereatur mor-
tes, non potest tamen iustè ab aliquo occidi nisi ab habente potestatem & iurisdictionem. Scelestissi-
mus homo fuit Cain, qui primus sanguinem humanum fudit, fratrémque occidit: qui cùm timeret ne
Gene.4. ob sua scelera occideretur à quolibet qui illum inuenisset, dixit illi Deus. Nequaquam ita fiet, sed omnis
qui occiderit Cain, septuplum punietur. Præterea, quemadmodum regula iuris docet, sententia non à
suo iudice

suo iudice lata, nulla est. Et Paulus Apostolus hunc & similes tyrannicidas apertè reprehendit, dicens: Quis es tu qui iudicas seruum alienum? Posset enim ab illo subdito, qui occidit tyrannum non expectata sententia iudicis superioris, iustissimè peti: In qua autoritate hoc facis? Quis te constituit iudicem per eum? Si potestatem occidendi habes, oportet vt illam habeas à Deo: quoniam nullus habet in aliquem potestatem, nisi illa sit desuper data. Omnis enim potestas à Domino Deo est. Ostende ergo vbi Deus dederit subditis hanc potestatem, vt absque iudicis sententia possint occidere tyrannos. Nos au- A tem facilius ostendemus hoc esse à Deo prohibitum. Nam per præceptum illud: Nõ occides, iuxta omnium sacrorum doctorum interpretationem, prohibetur illa hominis occisio quæ propria autoritate & absque iudicis sententia fit. Qui inscio principe (inquit lex) bellum gerit, reus est læsæ maiestatis. Rursum: Rex qui supremam habet autoritatem, non potest citra iuris ordinem, aliquem non monitum, non vocatum, non conuictũ interficere: multo ergo minus hoc poterit subditus. At qui per insidias aliquem interficit, contra iuris ordinem id facit: non ergo licet subdito per insidias interficere tyrannum. Deinde, contra naturalem legem est quòd in alicuius controuersiæ definitione aut decisione idem sit pars iudex & testis, quoniam hoc soli Deo conuenit propter summam illius sapientiam & bonitatem. Cùm autem subditus sine superioris iudicis sententia tyrannum occidit, tũc ipsemet est iudex, pars opposita reo, & testis. Multa sunt ergo propter quæ hæc pestifera assertio reiici meretur. Quapropter Conciliũ Con- *Cõcilium* stantiense sessione. 15. hanc doctrinam velut fidei Catholicæ repugnantem damnauit, ita dicens: Præci- *Constan.* pua solicitudine volens hæc sacrosancta synodus ad extirpationẽ errorum & hæresum in diuersis mundi partibus inualescentium prouidere sicut tenetur, ad hoc collecta est. Nuper accepit quòd nonnullæ assertiones erroneæ in fide & bonis moribus multipliciter scandalosæ, reipublicę statum & ordinem subuertere molientes dogmatizatæ sunt, inter quas hæc assertio delata est: Quilibet tyrannus potest & debet licitè & meritoriè occidi per quemcunq; vasallum suum & subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blãditias, vel adulationes, non obstante quocunque præstito iuramento seu cõfœderatione factis cum eo, non expectata sententia vel mandato iudicis cuiuscunque. Aduersus hunc errorem B satagẽs hæc sancta synodus insurgere, & ipsum funditus tollere, præhabita deliberatione matura, declarat, decernit, definit huiusmodi doctrinam erroneam esse in fide, & in moribus: ipsamq́ue tanquam scãdalosam, & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria, vias dantem, reprobat, & cõdemnat. Declarat insuper, decernit, & definit quòd pertinaciter doctrinam hanc perniciosissimam asserentes sunt hæretici, & tanquam tales iuxta canonum sanctiones puniendi. Hucusque Concilium Cõstantiense. Ioannes Gerson testatur fuisse æditum in Concilio Constantiensi librum quendam aduersus hũc errorem. Sed fateor me illum non vidisse. Monere tamen volui lectorem, vt si forte illum inuenire posse crediderit, diligentiam apponat.

VERECVNDIA.

FVit quædam hæresis docens de nulla re quæ nobis est à natura donata, erubescendum *Ture Lu-* esse. Huius hæresis autores fuere Ture Lupini, qui ob hanc sententiam more Cynico- *pini.* rum philosophorum omnia verenda publicitus nudata gestabant, & in publico velut iumenta coibant. Et certè hanc hæresim natura ipsa redarguit, à qua insitam habemus quarundam rerum verecundiam. Quapropter partes illæ inferiores corporis humani per quas mares & fœminæ in coitu commiscentur, à verecundia & pudore sortitæ sunt nomen, vt verẽda & pudenda dicantur. Præterea sicut virtus parit honorẽ, & inde gloriã: ita vitium parit vituperium, & inde verecundiam. At licet partes illæ inferiores corporis humani ex se non magis vitiosæ sint quàm reliquæ corporis partes, tamen hoc habent vt testimonium referant illius peccati quod primus homo per inobedientiam cõmisit. Nam cum Adam pòst habito præcepto diuino de pomo vetito comedit, reciproca inobedientia punitus est, ita vt in suo corpore suorum membrorum pateretur inobedientiam, quam in membris genitalibus statim expertus est. Hæc autem membrorum inobediẽtia, velut perpetua quædam punitio in memoriã pristini peccati in nobis omnibus remãsit. Cùm enim om- C nes reliquæ corporis partes ad nutum & imperiũ voluntatis nostræ moueantur & quiescant, sola membra genitalia nutui voluntatis repugnant, & obedire recusant. Si vis leuare manum, leuatur illa. Si vis illam inclinari deorsum, inclinatur eadem: & ad eundem modũ reliquæ omnes corporis partes obediũt voluntati. Sæpe tamen cõtingit vt membra genitalia repugnante voluntate erigantur, & eadem aliquãdo renitente deprimantur. Patimur ergo in partibus illis inobedientiam & rebellionem in testimoniũ illius inobedientiæ quam primus parens noster aduersus Deum exercuit. Si ergo de vitio quolibet iustè erubescimus, oportet vt de illis corporis partibus erubescamus, in quibus & punitio & testimoniũ pristini peccati hucusque remãsit. Rursum, postquam Adam peccauerat peccatum suum cognoscens, volensq; à facie domini in paradiso ambulãtis fugere, dixit Deo: Vocem tuã Domine audiui in paradiso, *Gene. 3.* & timui, eò quòd nudus essem. Quo loco constat timorem capi pro verecundia, quod patere facile potest ex ea quam reddidit timoris causa. Timui (inquit) eò quòd nudus essem. Inde enim erat timor, hoc *Ibidem.* est verecundia, quia in corpore suo nudo experiebatur iam sui corporis inobedientiam, quæ sui peccati erat testimoniũ. Hanc etiam Adæ & Euę erubescentiã testantur ea perizomata quæ illi fecerũt cùm cognouerunt se nudos, vt illas inferiores corporis partes tegerẽt. Deinde, si de nulla re naturaliter data esset erubescendum, iniustè reprehenditur Cham filius Noë eò quòd videns patrem inebriatum haben- *Ibidem. 9.* tem verenda nudata, nunciauit fratribus suis: immeritò etiã alij fratres, videlicet Sem & Iaphet, laudarentur quia verenda patris operuerũt. At cùm ob illud facinus fuerit Cham maledictus à patre, & alij

filii, propterea quòd patrem operuerunt, fuerint à patre benedicti, conuincitur meritò vt aliqua sint de D
quibus erobescere debeamus, etiam si à natura sini nobis data. Nam ob hanc solam verecundiæ causam
Exod. 39. Sem & Iapher videntes patrẽ nudum auerterunt facies suas, vt verenda patris non viderent. Adde quòd
pars vestis sacerdotalis, qua iuxta præceptum Domini vestiendus erat sacerdos, cum intrabat in sancta
erant femoralia in tegumentum earum partium, ea quibus nudatis maxima oritur verecundia. Abeant
ergo effrontes Turelupini, & quos Deus tegit, ipsi denudare vereant ur.

VINVM.

Seuerus. Seueriani

Euerus, à quo Seueriani hæretici originem duxerunt, docuit non licere vllo pacto bibere vinum, eò quòd fabulosa quadam vanitate (vt Augustinus ait) dicebat de Satana & terra germinasse vitem. Hunc errorẽ nullus ex his qui de hæresibus scripserunt (quos tamen vidisse licuit) tribuit alicui alteri quam huic Seuero. Beatus tamen Hieronymus dicit hunc fuisse errorem Tatiani. Nam in commẽtariis super prophetã Amos, interpretans illum prophetæ locũ: Propinabatis Nazaræis vinũ, &c. sic ait: De hoc loco hæ-
Tatianus Amos. 1. Hierony. resim suã Tatianus Encratitarũ princeps struere nititur, vinum asserens non bibendũ, cùm & lege præceptũ sit ne Nazaræi bibãt vinũ, & nunc accusentur à propheta qui propinent Nazaræis vinũ. Qui si literã sequũtur in omnibus, & Iudaicas fabulas Ecclesiis ingerũt Christi, ergo & comã nutrire debent & vuã passam ac viridẽ nõ comedere, & super matre & patre mortuis nõ ingredi: & si fortè hęc fecerint, & fuerint humana vel fragilitate vel necessitate superati, radãt capita, & irriti sint omnes dies consecra- A
tionis & laboris eorũ. Quòd si hæc nõ faciunt, neque possunt more Iudaicorum cauponũ miscere aquã vino, vmbras veritati, Euangelii gratiæ legis necessitatem, ebrietatem illam intelligant, qua curis secularibus inebriatur & obruitur animæ vigor, & illos prophetis mandare dicentes: Ne propheteris, quo liuore superati, prohibent eruditos viros doctrinæ proferre sermonem. Hucusque Hieronymus. Ex cuius verbis constat Tatianum etiam hanc docuisse hæresim. Augustinus tamen, aut Philaster, etiam cùm errores Tatiani recẽset, nunquam huius hæresis meminit. Et certè (vt candidè loquar) hęc hæresis non solùm nocet animæ, sicut & quælibet alia, sed etiam nocet corpori: quoniam etsi vinũ immodicè sum-
Eccle. 31. ptum multum noceat, moderate tamen potatum plurimas corpori præstat vtilitates. Ideo Sapiens Ec-
Ioan. 2. clesiasticus ait: Exultatio animæ & corporis vinum moderate potatum. Sanitas est animæ & corporis sobrius potus. Præterea, si vinum malum esset ex sua natura, Saluator noster non vertisset aquam in vinũ: neque initium signorum illius fuisset vinum ex aqua factum. Et si non liceret bibere vinum, idem Sal-
Matt. 26. uator non præcepisset ministrantibus in conuiuio nuptiarum, vt ferrent vinum Architriclino. Rursum,
Luc. 22. ipsemet Saluator cum discipulis cœnãs bibit vinum, & potandum dedit discipulis suis: & vinũ in san-
1. Tim. 5. guinem suum mutauit, eosque eodem modo facere docuit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Deinde Paulus Apostolus Timotheo scribens consulit vt aquam non bibat, sed modico vino vtatur propter stomachum suum, & frequentes eius infirmitates. Nec opus est plura citare testimonia, cùm hęresis sit tam manifesta. Cæterùm quod Seuerus docuit vinum non bibendum, quia malum, & ideo malum, quia dicebat de Satana & terra germinasse vitem: hoc non est opus nunc oppugnare: quoniam iam suprà in titulo de creatura, ostendimus omnes creaturas esse ex se bonas, easque omnes esse à B
Deo, & non ab aliquo alio principio.

VIRGINITAS.

Iouinian⁹

Ouinianus monachus docuit virginitatẽ non esse apud Deum maioris meriti quàm cõiugium, sed pares dixit esse nuptias virginitati. Ob cuius doctrinam mulię virgines sacrę prouectæ ætatis, posthabito voto quod emiserant, nupserũt. Ipse tamen Iouinianus, quãuis monachatum deposuit vxorem ducere noluit: nõ quia inde maius apud Deum meri-
Heluidi⁹. tum se habiturũ sperabat, sed ne nuptiarũ pateretur molestias, se cõnnere dicebat. Hunc errorem etiam impingit Heluidio Hieronymus. Quis autẽ istorũ prius errorem hunc docuerit, mihi nõ est certũ: hoc tamẽ constat, vtrũq; eorum fuisse Hieronymo coæuũ, & Hieronymũ prius scripsisse aduersus Heluidiũ quàm aduersus Iouinianũ: quoniam in 1. lib. cõtra Iouinianum meminit illius libri quem aduersus Heluidium scripserat. Sed vterlibet istorum prior altero hunc errorẽ docue-
Basilides rit, constat ex verbis Hieronymi nullum istorum fuisse primũ huius hæresis autorem quia huius hæresis
Hierony. principatum tribuit Basilidi. In 2. enim libro aduersus Iouinianum circa finẽ sic ait Hieronymus: Quadringenti ferè anni sunt quòd Christi prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreses tunicam illius consciderunt. Vniuersus penè error de Chaldæo & Syro & Græco sermone processerat. Basilides magister luxuriæ & turpissimorum complexuum, post tot annos ita in Iouinianũ quasi in Euphorbum transformatus est, vt Latina quoque lingua haberet hęresim suã. Hęc Hieronymus. Ex cuius verbis constat hanc hæresim à Basilide initium sumpsisse. Augustinus tamen in libro de hæresibus de hoc Ba- C
silide disserens, nihil tale illi impingit. Philaster etiam Basilidis errores recensens, nunquam huius erroris meminit. Credamus ergo Hieronymo tanquam diligẽtissimo rerum inquisitori, præsertim cùm alii non contradicant, sed taceant. Epiphanius tamen libro 1. cõtra hæreses tomo 2. de Basilide disserens, & omnes illius errores enarrãs non dicit illum æquasse nuptias virginitati, sed dicit illum promiscuum coitum & liberum, aliasque nefãdas libidinis species docuisse, prout Saturninus illius magister fecerat. Et fortè propter hanc causam Hieronymus dixit Basilidem transformatum fuisse in Iouinianum quamuis nihil ille de virginitate dixerit. Post istos hac nostra ætate surrexit Martinus Lutherus, qui Hiericho
Lutherus iam diu destructam cum Dei maledictione reædificauit, multo peiorem illam faciens quam olim

sub Iouiniano fuerat. Nam hic non est contentus nuptias æquare virginitati, prout Iouinianus fecerat:
sed adeò virginitatem deiicere conatus est, vt non sit veritus illam dicere malam esse, & Dei præcepto
contrariam. Vt autem omnibus deméntia istius sit nota, verba illius citabo, quæ ille in libro de votis mo-
nasticis scripsit. Cœlibatus, inquit ille, virginitas, aureolæ, nugæ sunt, & mera sathanæ mendacia. Et in li-
bro de coniugali vita volens ostendere, esse impossibile seruare virginitatem, hæc ait. Sicut in potestate
mea non est, quo minus sim mas, ita minimè situm in me est, vt sim sine muliere. Et aliquibus interpo-
sitis subdit. Crescite & multiplicamini, non est præceptum, sed plusquàm præceptum, quòd nos nõ pos-
sumus impedire, vel prætermittere: sed perinde necessarium est, & magis necessariũ quàm edere, & bi-
bere, purgari, expuere, dormire, & vigilare. Hæc Lutherus. Vt autẽ hanc suam turpem & impudicam do
ctrinam melius toti populo persuaderet, non fuit contentus verbo & scriptura illam docere: sed eam
opere confirmauit, faciens id quod aliis prædicabat. Nam cùm monachus esset ex familia Eremitarum
D sancti Augustini, velut canis impudicus ad vomitum rediens, omnem monachatum reiecit, & vxorem
duxit, quam non nisi monialem esse voluit, vt similes haberẽt labra lactucas. Hæc doctrina, cùm sit car-
ni amicissima placuit illis omnibus, qui carni potius quàm Deo obediunt, & ob hanc causam maxima
pars monachorum & monialium Germaniæ, reiecit monachatum, & matrimonium suscepit. Et hæc
fuit vna ex præcipuis causis vnde suscepit vires hæresis Lutherana, quia videlicet ea semper docuit quæ
populo placent, & ideo magna pars populi Lutherum tãquam Dei prophetam venerata est, & illius do
ctrinam tanquam Dei oracula suscepit. Nam maior semper est in omni populo stultorum quàm sapien-
tum numerus. Stultorum siquidem, vt ait Sapiens, infinitus est numerus. Ob hanc enim causam, vt no-
tum est omnibus qui rectè sapiũt, tam magna pars mundi legi Mahometis subiicitur: quia maxima pars
hominum carnis delitiis afficitur, quas ille sua lege omnibus indulsit. Et hinc patet quàm male Luthe-
rus gloriatur in multitudine discipulorum suorum: quoniam eadem ratione etiam gloriari posset Ma-
humetes contra Christum: cùm ille etiam plures quàm Christus habeat discipulos & sectatores. Ioan-
nes Caluinus etsi parum faueat virginitati, modestius tamen agit contra illam, quàm Lutherus: Quæ
omnia postea, verbis illius hic primum citatis, manifestè omnibus demonstrabo. Pro virginitatis com-
mendatiõne efficacissimum testimonium est quod Christus Saluator noster ait: Sunt eunuchi qui se ca-
strauerunt propter regnum cœlorum, qui potest capere, capiat. Nam cùm dixisset non licere alicui di-
mittere vxorem suam nisi ob fornicationem: discipuli hoc audito graue admodum existimantes onus
matrimonii ob vinculum illius indissolubile, dixerunt: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit
A nubere. Quibus Christus respondit: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sed quod
est hoc verbum quod non capiunt nisi illi quibus datum est? Certè hoc quod statim subiungit, dicens:
Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt. Et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus. Et
sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat. Ecce ver-
bum quod non omnes capiunt nisi quibus datum est, videlicet castrare seipsum propter regnum cœlo-
rum. Et quia non omnes hoc capere possunt, ne videretur aliquem cogere ad id quod assequi non pote-
rat, in cuiusque arbitrio illud reliquit, dicens: Qui potest capere, capiat. Ex istis verbis Christi apertissi-
mè constat virginitatem esse prælatam matrimonio. Quis enim non videt multo excellentius esse illud
ad quod assequendum non omnium vires sufficiunt, quam illud quod tam facile est, vt omnes illud ca-
pessere possint? Nullus est cui integra est natura, qui coire non possit. At rarus est qui possit ab omni
specie coitus abstinere. Non enim omnes hoc capiunt. Prætereà, Apostolus Paulus in priore epistola ad
Corinthios, viduitatem præfert nuptiis, & virginitatem præfert ambabus, dicens: Qui matrimonio iun-
git virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Quid iam amplius desideramus aduersus 1.Cor.7.
Iouinianum? Poterat ne fortè expressius aliquid pro virginitatis assertione proferri? Qui non iungit
matrimonio virginem (inquit ille) melius facit. Et posteà viduam præferens nuptæ, ait: Mulier alliga-
ta est legi quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est à lege. Cui autem vult,
nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto au-
tem quòd & ego spiritum Dei habeam. Antè tamen quam hanc sententiam Paulus diceret, plura disse-
ruit, per quæ ostendit latam esse inter matrimonium & virginitatem distantiam. Qui sine vxore est (in-
B quit) solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ
sunt mũdi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt,
vt sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.
Circunspiciamus bene & perpendamus fideliter virginitatis & matrimonij discrimen. Virgo Domino,
maritus vxori placere cupit, & vt vxori placeat, solicitudinem gerit de iis rebus quæ in mundo sunt, &
ad mundum spectant: & ita diuisus est, quia qui adhæret Deo, vnus spiritus efficitur cum eo. Vbi autem
vnitas, ibi non est diuisio. Virgo igitur non est diuisus, quia soli Deo placere cupiens, vnicum solùm ha-
bet spiritum, & hunc diuinum. At maritus qui etiam placere cupit vxori, ac Deo, hic diuisus est in duas
partes, vnam qua Deo placere optat, si modò optat: & aliam qua cupit placere vxori. Dicat ergo nunc
Iouinianus: Nónne melius est placere Deo, quàm placere vxori? Nónne præstantius est adhærere Deo,
& effici vnum spiritum cum eo, quam diuisum esse in multas solicitudinum partes & miseriarum? Si
placere Deo melius, consequens est vt virginitas sit præstantior matrimonio. Rursum, Saducæis quæ- Matt.22.
rentibus à Saluatore nostro de muliere quæ septem fratribus successiuè nupserat, quem illorum post
resurrectionem habitura esset, respondit idem Saluator: In resurrectione neque nubent, neque nuben-
tur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlo. Ex quibus verbis constat nuptias esse hominum: Continentiam au
tem angelorum proprium munus. Quantum ergo angeli hominibus præstant, tantum virginitas præ-
ponitur matrimonio. Deinde hoc etiam conuincit multitudo virtutum quas ad sui sustentationẽ exigit

virginitas,vt tanquam altera Heſter illis velut ſuis ancillis innitatur.Oportet enim virginem eſſe abſte-
mium:quoniam luxurioſa res eſt vinum.Ea igitur abſtinentia cibi:quoniam libidinis ignes,cibotum fo C
mentis increſcũt.Summè neceſſarium eſt paciſci fœdus cum oculis,prout ſe feciſſe teſtatur Iob , ne co-
Iob.31. gitaret quidem de virgine:quoniam,vt ait Eccleſiaſticus,ſpeciem mulieris multi admirati reprobi facti
Eccle.9. ſunt . Nec minus oportet obſerare aures ad turpiloquia : quoniam (vt ait Menander apud Paulum)
corrumpunt bonos mores colloquia mala. Eſt etiam neceſſaria oris & labiorum cuſtodia , vt non decli-
1.Cor.15. net cor illius in verba malitiæ , ne fortè ea leui verbo tuo aliqua vulneretur , & vt par pari referat , illa
poſteà ſimilibus verbis transfigat cor tuum,& blanditiis labiorum ſuorum protrahat te & ſtatim ſequa-
ris eam quaſi bos ductus ad victimam . Plurimas certè paſſurus eſt moleſtias , qui virginitatem inteme-
ratam cuſtodire cupit. Propter quod meritò virginitas ſimilari ſolet ebori , quod propter nimiam ve-
tuſtatem vertitur in colorem rubeum , cum tamen à natura ſit album , quia virginitas diu conſerua-
ta æquiualet martyrio , & eſt quaſi quædam ſanguinis effuſio . Denique nunquam poteſt eſſe virgini-
tas ſola , ſed oportet eam velut reginam eſſe ingenti ancillarum comitatu ſtipatam . At qualiter fieri
poſſet vt non ſit nobilior virginitas , cui multo plures deſeruiunt virtutes quàm matrimonio ? Demum
hæc Iouiniani aſſertio , prout ratio & fidei regula exigebat , totius Catholicæ Eccleſiæ ſententia his
damnata eſt. Nam Syricius papa,habito Romæ ſacerdotum concilio, primus eam damnauit, vt ex epi-
ſtola eius de condemnatione Iouiniani ad epiſcopos Africanos patere poteſt , in qua ſic habetur. Nos
ſanè nuptiarum vota non aſpernanter accepimus , quibus velamine interfuimus , ſed virgines Deo de-
Syricius uotas maiore honorificentia muneramus . Facto ergo presbyterio , conſtitit doctrinæ noſtræ , id eſt,
papa. Chriſtianæ legi hæc omnia eſſe contraria:vnde Apoſtolicum ſequuti præceptum , quia aliter quam ac-
Iouinianꝰ. cepimus, anounciabant , omnium noſtrorum tum presbyterorum , tam diaconorum , quàm etiam to-
tius cleri vnam factam conſtat eſſe ſententiam , vbi Iouinianus , Auſentius , Genialis , Geminator , Fe- D
lix, Plotinus, Martianus, Ianuarius, & Ingenioſus, qui accentores nouæ hæreſis & blaſphemiæ inuen-
Auſentiꝰ ti ſunt , diuina ſententia , & noſtro iudicio in perpetuum damnati extra Eccleſiam remanerent . Hæc
Genialis. Syricius papa . Et Africani epiſcopi hanc Syricij recipientes epiſtolam , Concilium in plebe Thelenſi
Gemina- congregarunt , in quo re (vt decebat) plene examinata , approbarunt damnationem Iouiniani per Sy-
tor. ricium factam , & eidem Syricio papæ de hoc negocio reſcripſerunt . In quorum epiſtola hæc haben-
Felix. tur verba : Agreſtis enim vlulatus eſt , nullam virginitatis gratiam , nullum caſtitatis ordinem reſerua-
Plotinus. re , promiſcuè omnia velle confundere , diuerſorum gradus abrogare meritorũ,& paupertatem quan-
Marcianꝰ dam cœleſtium remunerationum inducere , quaſi Chriſto vna ſit palma quam tribuit , ac non pluri-
Ianuarius mi abundent tituli præmiorum . Simulant ſe iſti non donare coniugio . Sed quæ poteſt laus eſſe con-
Ingenio- iugij , ſi nulla virginitatis eſt gloria ? Neque verò nos negamus ſanctificatum à Chriſto eſſe coniu-
ſus. gium , diuina voce dicente : Erunt ambo in vna carne , & in vno ſpiritu . Sed prius eſt quod nati ſu-
Cõcilium mus , quàm quod effecti , multoque præſtantius diuini operis myſterium , quàm humanæ fragilitatis
Thelenſe. remedium . Iure laudatur bona vxor , ſed melius pia virgo præfertur , dicente Paulo : Qui iungit vir-
ginem ſuam , bene facit : & qui non iungit , melius facit . Hæc enim cogitat quæ Dei ſunt, illa quæ mũ-
di : illa coniugalibus vinculis colligata eſt , hæc libera vinculorum : illa ſub lege , iſta ſub gratia. Bonum
coniugium,quo eſt innexa poſteritas ſucceſsionis humanæ : ſed melior virginitas, pér quam regni cœ-
leſtis hæreditas acquiſita , & cœleſtium meritorum reperta ſucceſsio . Per mulierem cura ſucceſsit , per A
virginem ſalus euenit . Denique ſpeciale ſibi donum virginitatis elegit , & integritatis munus exhi-
Matt.19. buit , atque in ſe repræſentauit , quod elegit in matre . Et aliquibus interiectis, circa finem epiſtolæ hęc
verba ſubiunguntur . Itaque Iouinianum , Auſentium , Geminatorem, Felicem, Plotinum, Genialem,
Martianum , Ianuarium , & Ingenioſum , quos ſanctitas tua damnauit , ſcias apud nos quoque ſecun-
1.Cor.7. dùm iudicium tuum eſſe damnatos . Hæc Concilium Thelenſe . Sed quia virginitatis honorem & ex-
cellentiam illius contra illius hoſtes defendere ſtatuimus , opus eſt vt aduerſariorum obiectionibus re-
ſpondeamus. Hoc autem tanto libentius faciemus , quanto illorum obiectiones minus negocium no-
bis faceſſere conſpicimus . Primò quidem nobis obiiciunt illud quod primis parentibus , ſtatim poſt-
Gene.1. quam illos condidit Deus , dixit . Creſcite, inquit illis, & multiplicamini . In quibus verbis, vt ea verbis
Lutheri ſupra citatis conſtat , dicunt virginitatis hoſtes , Deum omni homini dediſſe præceptum de
matrimonio contrahendo . Ioannes Caluinus , quem dixi non eſſe tam acerbum virginitatis hoſtem,
Caluinus. ſicut Lutherus , hoc idem aſſerit . Nam in illo ſuo opere, de inſtitutione Chriſtianæ religionis, capite 3.
vbi agit de lege , interpretans præceptum illud : Non mœchaberis §.63. hæc ait. Hac lege conditus eſt
homo,vt ſolitariam vitam non agat , ſed adiuncto ſibi ſubſidio vtatur : deinde ex peccati maledictione
in hanc neceſsitatem magis addictus eſt. Hæc Caluinus. Sed quia iſta poterant in bono ſenſu accipi , vt
pro ſolo illo tempore intelligerentur eſſe dicta : ne à nobis ita poſſent intelligi , mentem ſuam nobis
magis apetire voluit. Nam in eodem capite §.66. poſtquam dixerat melius eſſe nubere quàm cum ſcor-
to coire, contra ſacerdotes & monachos qui caſtitatem perpetuam Deo promittunt, hæc ait. Noſtri ve- B
rò ſacrifici, monachi , & moniales, omiſſa huiuſmodi conſideratione, cœlibatui ſe pares eſſe confidunt.
Quo enim oraculo edocti ſunt, conſtaturum ſibi tota vita caſtitatem , in cuius finem eam vouerit . Au-
diunt de vniuerſali hominum conditione Dei vocem : Non eſt bonum homini eſſe ſoli . Intelligunt,
atque vtinam non ſentirent peccatum in nobis manens, non carere acerrimis aculeis . Illam generalem
vocationem qua fiducia audent excutere in totam vitam ? cum donum continentiæ ſæpius in certum
tempus, prout opportunitas requirit, concedatur. Hæc Caluinus . In quibus multa ſunt , per quæ oſten-
dit ſe ſentire, etiam hoc tempore gratiæ ſtare adhuc præceptum vniuerſale, quod omnes obliget ad nu-
ptias contrahendas. Nam ait omnibus etiam nunc dici: Non eſſe bonũ homini eſſe ſolũ, ſine vxore. Dicit
etiam

etiam non licere generalem vocationem in totam vitam excutere. Generalem auté vocationé dicit esse illam, qua omnes à Deo vocantur ad matrimoniũ, quæ vocatio etsi differri possit, non tamen in perpetuum, vt ait, poterit reiici. Virginitatem ergo ad certum aliquod tempus limitatam, commendat: perpetuam verò damnat, quia est, vt verbis illius loquar, contra generalem Dei vocationé, hoc est, cõtra generale præceptum. Si tamen Deus virginitatis donũ alicui in speciali cõcesserit, illud fatetur esse virtuté, sed hanc nemini nisi ad tempus cõcessam esse dicit. Verba illius in illo tertio capite §. 64. sunt hæc. Virginitas, fateor, virtus est nõ contemnenda: sed quoniã aliis negata est, aliis non nisi ad tempus concessa, qui ab incontinentia vexantur, & superiores in certamine esse nequeunt, ad matrimonij subsidiũ se cõferant, vt ita in suæ vocationis gradu castitatem colant. Hæc Caluinus. Ex cuius verbis cõstat, illum hoc solo à Luthero differre, quòd Lutherus omnem prorsus virginitaté damnat: Caluinus autem non omnem, sed illam solam quæ est per totum vitæ decursum: quoniam hanc dicit, nunquam esse à Deo con-
C cessam. Nam postquam dixit virginitatem esse virtutem, statim virginitatem ipsam diuidens, dixit illã aliis esse negatam, aliis non nisi ad tempus concessam. Caluinus siquidem, vt opinor, vidit apertissima sacræ scripturę testimonia virginitatem commendantia, quibus contradicere nõ potuit: & ideo summo studio quæsitam viam inuenit, per quam minimam virginitaté cõmendaret, videlicet ad certũ tempus limitatam: perpetuã verò, quæ maior & verior virginitas est, damnat. De hoc ergo cõuenit inter Lutherum & Caluinũ, quod vterq; dicit, nuptias esse omnibus præceptas, & virginitaté perpetuã esse diuino præcepto prohibitã. Quæ sententia est tam apertè hæretica, vt non esset opus cõtra illam disputare, nisi aduersus homines effrontes ageremus, quibus manifestissima quæq; probare oportet. Si virginitas temporalis & limitata, virtus est, vt ait Caluinus, multo maior erit virtus virginitas perpetua: quia ipsa virtutis ratio multo magis reperitur in ista, quã in illa. Virtutis siquidé obiectũ est, bonũ difficile: quia nõ potest esse virtus, nisi circa difficilia versetur. Quæ res adeò nota est, vt non solùm Christianis, sed ipsis etiã gentilibus fuerit manifesta. Nam vt Aristotelem & reliquos philosophos omittã. Virgilius vel quisquis ille est, qui literam Pythagoræ mystico sensu interpretatus est, hæc dixit.

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni, *Virgilius.*
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilémque aditum primum spectantibus offert.
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Et Ouidius libro secundo de Ponto, ait. *Ouidius.*

Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus.

Si virtutis materia est bonum difficile, consequens est necessariò inde deductum, vt maior sit in illo bono virtus, in cuius assecutione maior est difficultas. Et hoc etiam docuit nobilis quidam alius poëta, Lucanus scilicet libro nono Pharsaliæ, sic dicens:

D *Serpens, sitis, ardor, arenæ* *Lucanus.*
Dulcia virtuti, gaudet patientia duris.
Lætius est, quoties magno sibi constat honestum.

Cùm igitur multo maior sit difficultas in conseruatione perpetuæ virginitatis, quàm temporalis ad certum tempus limitatæ, apertè conuincitur virginitatem perpetuam multo excellentiorem esse virtutem quã illa quę ad tempus limitatũ seruatur. Fortè hic dicet Caluinus, virginitatem perpetuam, quãuis magnam habeat difficultatem, non esse virtutem sed peccatum, propterea quod Deus illam prohibuit, quando matrimonium præcepit, dicens: Crescite & multiplicamini. Si ita responderit Caluinus, cogetur fateri, vt Deus hominibus probibuerit, id quod ex se virtus est: quoniã virginitas perpetua, nisi Deus illam prohibuisset, vt Caluinus ait, virtus ex sua natura erat. Deinde, mirum est, vt id quod hodie virtus est, cras nulla rerum mutatione facta sit vitiũ. Sed hæc missa faciamus, & discutiamus an verũ sit quod nobis obiiciunt, omnibus hominibus datum esse generale nuptiarum præceptum per illa verba, Crescite & multiplicamini. Hoc falsissimum est, apertissimumque mendacium: quia non possum mihi persuadere vt non aliter sentiant quàm dicunt, nisi fortè nimius libidinis affectus intellectum eorum excæcauit. Non est enim verisimile illos non legisse Paulum, vbi ait. De virginibus autem pręceptum Domini non habeo, consilium auté do. Et post pauca. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si Deus generale nuptiarum pręceptum omnibus dedit, vt Lutherani dicunt, ergo Paulus Deo contradicit, quum contra Dei præceptum virginitatem consulit. Absit tamen vt Paulum Deo contrariũ esse dicamus. Fortè Caluinus dicet, Paulum solam virginitatem illam cõsuluisse, quæ ad certum tépus restringetur, quam Deus non prohibuit. Sed Pauli verba sunt tam clara & tam manifesta, vt nullo modo patiantur se in ta-
A lem sensum detorqueri. Nam soluto ab vxore dicit Paulus, Noli quærere vxorem: Nõ dixit, noli ad hoc aut illud tempus quærere vxoré. Sed absolute & sine vlla temporis limitatione dixit, Noli quærere vxorem. Prætereà, si fuisset generale præceptũ nuptiarum omnibus sine vlla exceptione datum, peccassent omnes qui perpetuò virginitatem seruauerunt, quia præceptũ Dei transgressi sunt. Peccasset ergo Ioannes Euãgelista, peccasset & Ioannes Baptista: imò, quod his omnibus multo horribilius est, peccasset illa mater Dei virginitatem perpetuam seruans. Nullæ tamen sunt piæ aures quæ hoc vel audire patiãtur. Deinde, si illud est præceptum, ergo steriles quamuis matrimonio copulétur, peccant: quia nõ multiplicant genus humanum, neque replent terram. Quis autem prudés illos peccare dicet propter omissionem illius rei quam præstare non possunt? Fatemur ergo illa Dei verba continere præceptum, quod olim ante Christi aduentum & prope conditionem humanæ naturæ, homines obligabat ad solas nuptias vt per illas humanum genus propagaret. At posteà humano genere satis propagato, iam

non obligat illud præceptum, sed liberum est cuique aut virginem esse, aut matrimonio ligatum. Et in
Hierony. huius rei testimonium est quod Hieronymus olim Heluidio illud idem præceptum cōtra virginitatem
Gene. 1. obiicienti, respondit, sic dicens. Pro conditione temporum sancti veteris testamenti aliæ subiacuerunt B
Deut. 7. sententiæ: & aliæ nos in nouo testamento, in quos fines seculorum deuenerunt. Quamdiu lex illa per-
& 25. mansit, Crescite & multiplicamini, & replete terram: & maledicta sterilis, quæ non parit semē in Israël,
nubebant omnes, & nubebantur, & derelictis parentibus fiebant vna caro. Quando verò vox illa per-
tonuit, tempus breuiatum est, vt qui habēt vxores sic sint quasi non habentes: iam plenus est orbis, nos
non capit, quotidie bella secant, morbi subtrahunt, naufragia absorbent, & nihilominus de terminis li-
tigamus. Hęc Hieronymus contra Heluidium. Et libro primo aduersus Iouinianum iterum ait. Necesse
fuit prius plantare syluam, & crescere, vt esset quod posteà posset excidi. Simulque consideranda est vis
verbi, quum dicit: Crescite & multiplicamini & replete terram. Nuptiæ terram replēt, virginitas para-
disum. Qui in lege præcesserunt, seruierūt temporibus & conditionibus suis, & illā Domini implerūt
sententiam: Crescite & multiplicamini & replete terram. Nobis dicitur, tempus in collecto est, superest
vt qui habent vxores, sint tanquam non habentes. Hęc Hieronymus. Sed ante Hyeronymum hoc etiam
Cyprian' docuit Cyprianus in libro de habitu virginum, hæc dicens. Prima sententia crescere & generare præce
pit: Secunda ad continentiam suasit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis est, copia fœcunditatis gene-
rante propagamur, & crescimus ad humani generis augmentum. Cùm iam refertus est orbis, & mun-
dus impletus: qui capere continentiam possunt, spadonum more viuentes castrantur ad regnum cœlo-
rum. Hęc Cyprianus. Sed quia in hieronymi verbis dictum est præceptum illud durasse pro tempore
veteris testamenti, admoneo lectorem, vt intelligat illo tempore fuisse præceptum, non tamen omni-
bus singulatim datum, sed toti hominum multitudini. Sunt enim aliqua præcepta, quæ sic obligant om
nes, vt etiam obligēt singulos, cuiusmodi sunt omnia præcepta decalogi. Sunt rursus alia pręcepta, quę
totam rempublicam obligant, non tamen singulos quosque eiusdem reipublicę. Talia sunt pręcepta do
magistratibus in ciuili republica: & præcepta de diuersitate pastorum in republica Ecclesiastica. Præce C
ptum siquidem diuinum est, vt varij sint in Ecclesia episcopi, & vnus supremus totius Ecclesiæ pastor:
non tamen obligantur omnes Christiani vt sint episcopi, neque omnes vt sint summi pontifices: sed illi
soli qui ad hoc munus subeundum fuerint electi. Primam cōditionem habuit præceptum illud nuptia-
rum, in principio quando conditus est homo: quia tunc omnes & singulos obligabat, proptereà quod
tunc causa præcepti, videlicet multiplicatio generis humani, integra stabat. Posteà verò quando genus
humanum erat satis multiplicatum ante Christi aduentum, iam nō singulos homines obligabat: sed to-
tam rempublicam humanam, in qua necessarium erat vt aliqui matrimonio iungerentur, sed non om-
nes. Satis enim erat tunc ad multiplicationem generis humani, aliquos esse qui generationi vacarent.
Nam si omnes tunc obligarentur ad nuptias contrahendas, consequens esset vt peccasse dicamus Hie-
remiam, Heliam, Helisæum, tres illos pueros in Babylonis fornacem missos: & Danielem, & Ioannem
Baptistam, proptereà quod virginitatem seruauerunt. Absit tamen vt hoc illis vertamus in peccatum,
de quo illos tanquam de virtute maxima, quamuis sub lege Mosaica vixerint, laudant Ignatius, Epipha-
nius, Hieronymus, Ambrosius, Damascenus, aliique multi viri sancti ac docti. Postquam autem Domi
Mat. 19. nus sub lege Euangelica dixit, Qui potest capere capiat: tunc data est omnibus libertas, vt virgines pos-
sint esse si velint. Et inde extinctum est illud nuptiarum præceptum, quod olim viuebat, ita vt neque sin
guli, neque omnes teneantur ad matrimonium contrahendum. Et hoc apertè docet Augustinus in li-
August. bro de bono coniugali, vbi primum ait, sanctos patres veteris legis non debuisse abstinere à concubitu,
proptereà quod ex illis carnem humanam filius Dei assumpturus erat: deinde in fine capitis noni hæc
quæ sequuntur ait. Nunc verò, quum ad ineundam sanctam & synceram societatem vndique ex omni-
bus gentibus copia spiritalis cognationis exuberet, etiam propter filios solos connubia copulare cupiē-
tes, vt ampliori continentiæ bono potius vtantur, admonendi sunt. Sed noui quosdam, qui murmurēt. D
Quid si, inquiunt, omnes velint ab omni concubitu abstinere, vnde subsistet genus humanum? Vtinam
omnes hoc vellent, duntaxat in charitate de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: multo
citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus seculi. Quid enim aliud hortari apparet Apo
stolum vbi ait, quum inde loqueretur: Vellem omnes esse sicut meipsum. Hæc Augustinus, qui cum
1. *Cor.* 7. aliàs sit coniugalis boni propugnator, virginitatem tamē matrimonio præferens optat omnes esse vir-
gines. Lutherus autem, & Caluinus, & cæteri omnes eiusdem farinæ neminem vellent esse virginem
& continentē, ne soli ipsi incontinentes videātur. Sed est aliud, quod in his Augustini verbis obiter an-
notare oportet, illum videlicet sensisse Paulum virginem: quod ille colligit ex eiusdem Pauli verbis,
vbi ait: Volo omnes esse sicut meipsum, & eandem sententiam multo fusius asserit libro de opere mo-
nachorum, capite 4. vbi ex professo videtur pro Pauli virginitate pugnare. Et idem docet Ambrosius
prædicta Pauli verba interpretans. Idem asserit Hieronymus in epistola ad Gerontiam, & in alia epi-
stola ad Marcellam de laudibus Asellæ, & in alia ad Eustochium de sancta virginitate. Hæc obiter an-
notare fuit necessarium propter istos hæreticos Lutheranos, qui errorē suum Pauli testimonio & exem-
plo tutari nituntur, dicentes Paulum fuisse matrimonio ligatum, & ideo vt omnes ad matrimonium
hortaretur, dixisse contendunt: Volo omnes esse sicut meipsum. Hæc autem omnia falsa esse, constat ex
testimoniis sanctorum virorum quos modo citaui. Obiiciunt tamen nobis Ignatium, qui epistola quin-
ta recensens sanctos viros coniugatos, inter eos numerat Paulum. Nō est tamē verum quod aiunt: quo-
niam Ignatius nūquā illud de Paulo asseruit, sed hæretici, quibus mos est scripturas deprauare, illas aut A
addendo aut minuendo, Pauli nomen, quod Ignatius nō posuerat, in illius epistola inseruerūt. Et huius
rei testimoniū efficacissimū est, quod in epistolis Ignatij manu scriptis, quæ in antiquis bibliotecis re-
periuntur,

periuntur, Pauli nomen in illo loco non habetur. Oxoniæ siquidem, quæ Anglicana est academia, est quoddam collegium Magdalenæ, in quo habentur hæ Ignatij epistolæ antiquis & pulcherrimis characteribus scriptæ: & in illa epistola citata, non est pauli nomen, imò nec vllum illius vestigium. Secundò obiicit Lutherus impossibile esse seruare virginitatem, & ideo non esse bonam: quia omnes humanas vires superat: nec solùm superat, vt ait, sed vitæ propriæ dicit esse valde inimicam: quoniam ad vitę proprię conseruationem dicit esse ita necessarium vxoris vsum, sicut cibus & potus. Et hoc ante Lutherum Iouinianus dicebat ad sui erroris defensionem. Nam, vt Hieronymus de illo refert, dicebat neminem posse mutare quod insitum est illi à natura, neque potest reniti inditæ coëundi inclinationi. Sed re vera isti suo pede, omnium aliorum pedes metiri volunt. Quia enim illi ventri & non Deo seruientes non possunt continenter viuere, iudicant illud omnibus esse impossibile. Posset ergo istis congruentissimè adaptari, id quod in alia simili causa Christianus quidam poeta eleganter dixit.

Noctua Phœbæum visu non sustinet orbem.
Hoc etiam Iouis armigero putat esse negatum.
Sic genus exangue suis quod viribus impar
Autumat, Herculeos excellere deputat ausus.

Dicunt ergo isti omnes impossibilem esse continentiam, quia illi, propterea quod carni obedire volunt,
B continere non possunt. Hoc tamen quod obiiciunt, si bene consideretur, potius censebitur excusatio sui peccati, quàm argumentatio. Sed hanc illorũ excusationem esse falsam, & merum mendacium, inde apertissimè conuincitur, quod licet verum sit nos ex nostris viribus non posse virginitatem seruare, & ab omni prorsus coitu abstinere, cùm diuino tamen adiutorio, quod deus ipse semper paratus est omnibus petentibus dare, possumus virginitatem illæsam seruare, & si quæ sunt alia multo maiora facere. Nam Paulo roganti Deum, vt auferret ab eo stimulum carnis à quo nimium affligebatur, respondit illi Deus. Sufficit tibi gratia mea. Et postquã hoc diuinum adiutorium multis in rebus fuerat expertus, dixit. Omnia possum in eo qui me confortat. Si omnia, ergo & virginitatem toto vitæ decursu custodire. Sed huic argumento respondet Caluinus in illa sua institutione Christianæ religionis, cap. 3. §. 64. hæc dicens: Neque mihi quispiam obstrepat, quod multi hodie faciunt, Dei se auxilio adiutũ omnia posse. Dei enim auxilium nõ nisi iis adest, qui in viis suis ambulant: hoc est in sua vocatione, à qua omnes se subducunt, qui præteritis Dei subsidiis: necessitates suas superare eluctarique inani temeritate contendunt. Hæc Caluinus. Quæ omnia tam falsa & impia sunt, vt multò peiora mihi videantur, quàm ipsum huius disputationis caput, propter cuius defensionem hæc ab eo dicta sunt. Caluinus siquidem putat nullum aliud esse remedium illi, qui à carne tentatur, nisi vxorem ducere, & illi copulari. Dicit enim illum præterire Dei subsidia, qui à carne vexatus, non volat ad matrimonium: quasi nullum aliud esset Dei subsidium nisi illud. Non putat esse remedium aliquod abstinentia cibi & potus. Sine Cerere tamen & Baccho, vt dixit quidam, friget Venus. Neque putat Caluinus remedium cõtra carnis ardores esse flagella, aut alias similes earum castigationes: cùm tamen in contrariam sententiam dicat Ecclesiasticus: Malitia vnius horæ 2. Cor. 12 Philip. 4. Caluinus
C obliuionem facit luxuriæ maximæ. Non denique putat Caluinus orationem esse remedium in omni tribulatione aut afflictione, nedum in sola carnis tentatione. Qua in re iniuriam facit Deo, qui dixit: Quidquid orantes petieritis, accipietis. Si quidquid, ergo virginitatẽ petentes, accipiemus. Dicit insuper Caluinus inanem temeritatem esse illius qui Dei adiutorio fretus contendit superare omnem carnis tentationem præsertim vehementẽ. Aut ergo Deum impotentẽ credit, aut adiuuare nolentem. De omnipotentia illius nõ puto illum dubitare: de voluntate Dei si dubitat, aut credit illam nõ omnibus esse paratã, audiat quid propheta dicat. Prope est dominus omnibus inuocantibus eum. Cùm dicat omnibus inuocantibus esse propè, conuincitur dominum nemini rectè inuocanti suum auxilium, denegare illud. De hac re quia satis me dixisse memini in titulo de sacerdotio, hæresi 4. in quo loco pro sacerdotũ cœlibatu pugnaui, nolo amplius nunc disputare: sed solùm volo addere aliqua testimonia sanctorum virorum, quæ non fuerunt in illo loco citata, ad probandum nos posse vincere carnis tentationes, quum volumus. Augustinus lib. 2. de meritis & peccatorum remissione, cap. 17. ait. Casti non sumus, non quia nõ possumus, sed quia non volumus. Et super Psalmum 55. iterum ait. In re est quod voueas, & reddas. Et rursum super Psalmum 131. hæc ait. Nemo suis viribus præsumat se posse reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat vt reddas. Hæc Augustinus. Idem etiam docet Chrysostomus homilia 16. super epistolam ad Hebræos, hæc dicens. Quid difficilius, quàm cùm gladiis pilarum more ludere? Quid autẽ grauius, dic mihi, quàm profundum pelagi scrutari? Et decem millia alias artes quis dicere posset? sed omnium istarum facilior est virtus, si voluerimus & in cœlum ascendere. Velle enim hic opus est tantum, & omnia sequuntur. Non potes enim dicere, non possum: neque accusare potes conditorem. Si enim impotẽtes nos fecit & deinde imperat, culpa eius est. Quomodo ergo inquis, multi non possunt? Quo- Eccl. 12. Matt. 7. Psal. 144. August. Chryso.
D modo ergo multi nolunt? si enim voluerint omnes poterunt: propter hoc & Paulus dixit: Volo omnes homines esse sicut meipsum. Quoniam sciebat quod omnes poterant esse sicut ipse. Nequaquam enim hoc diceret, si impossibile esset. Vis fieri, principium tantum apprehende. Dic autem mihi: in artibus cunctis, cùm voluerimus in eis perfecti fieri, num sufficit nobis velle, an non etiam aggredimur ipsas res? Veluti quod dico: Vult aliquis fieri gubernator, non dicit volo, & hoc ei sufficit: sed etiam rem ipsam aggreditur. Vult fieri negociator, non dicit volo tantum, sed etiam rem ipsam aggreditur: in longinquo vult proficisci, non tantum dicit volo, sed etiam rem ipsam aggreditur. Et sic in omnibus nõ sufficit velle tantum, sed etiam opus oportet addere, in cœlum autem volens ascendere, dicis tantũ volo. Quomodo ergo dicebas, inquis, quia velle sufficit. De voluntate dixi, cui sit adiunctum opus ipsum: quæ laboranti in ipsa re concertet. Habemus quippe cooperatorem & adiutorem Deum, tantum ve-

limus,tantum opere accedamus ad rem ipsam, tantum curam geramus,tantum in mentem ponamus
Origenes. & cuncta sequentur. Hæc Chrysostomus. Sed ante illum Origenes eandem sententiam apertius docuit homilia nona super librum Leuitici,sic dicens: Non audistis ex diuinis scripturis, quod certamen est inter homines carni aduersus spiritum, & spiritui aduersus carnem? Nescitis, quod si carnem solam nutriatis, & ipsam frequenti mollicie, ac iugi delitiarum fluxu foueatis, insolescet necessariò aduersus spiritum,& fortior illo efficietur? Quod si fiat, sine dubio eum in suam ditionem reductum, suis coget legibus ac vitiis obedire. Si verò ad Ecclesiam veniens frequenter, aurem admoneas diuinis literis, explanationemque mandatorum cœlestium capias,sicut cibis & delitiis caro,ita spiritus verbis diuinis cõualescet,ac sensibus,& robustior effectus,carnem sibi parere coget,ac suis obsequi legibus. Nutrimen- A
ta igitur spiritus sunt,diuina lectio,orationes assiduæ, sermo doctrinæ.His alitur cibis,his conualescit, his victor efficitur. Quia non facitis, nolite conqueri de carnis infirmitate: nolite dicere quia volumus,sed non possumus: volumus continenter viuere,sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ. Tu eam aduersus spiritum tuum armas: & potentem facis, quum eam carnibus satis,vino nimio inundas, omni mollicie palpas,& ad illecebras nutris. Hactenus Origenes. Ex cuius & aliorum verbis constat,ideo Lutheranos non posse virginitatem seruare,quia nolunt. Vellent quidem vincere,sed non pugnare: vellent peruenire ad quietem, sed nollent ire per viam qua est necessariò eundum ad illam. Præterea, istorum temeraria sententia conuincitur testimonio Heliæ, Ioannis baptistæ,& Ioannis euangelistæ,quos constat fuisse virgines, & tamen non propter hoc desierunt esse masculos. Erubescat ergo Lutherus,dicens: Sicut in potestate mea non est quin sim masculus,ita in potestate mea non est vt sim sine muliere. Ex sua malitia vult Lutherus colligere omnium impotentiam.

Tertiò nobis obiiciunt exempla patriarcharum & Apostolorum,qui cùm sanctissimi fuerint, vxores tamen habuerunt. Quis autem tam arrogans aut insolens est,vt dicere audeat se, propterea quod virgo est, meliorem esse beato Petro Apostolo, aut sanctissimo Abraham? Huic obiectioni ego non possum
August. melius respondere quàm beatus Augustinus,ac proinde illum impræsentiarum citabo, vt pro nobis respondeat,qui in libro de bono coniugali,cap. at. hæc ait: Ex quo venit plenitudo temporis, vt diceretur, Qui potest capere,capiat: ex illo vsque adhuc,& deinceps vsque in finẽ,qui habet operatur,qui operari noluerit,non se habere mentiatur. Ac per hoc ab eis qui corrũpunt bonos mores colloquiis,inaniter & vana versutia dicitur homini Christiano cõtinenti & nuptias recusanti. Tu ergo melior quàm Abraham? Quod ille quum audierit,nõ perturbetur,neque audeat dicere,melior: nec a proposito delabatur, B
illud enim non verè dicit,hoc non rectè facit. Sed dicat,ego quidem nõ sum melior Abraham: sed melior est castitas cœlibum, quàm castitas nuptiarum. Quarum Abraham vnam habebat in vsu, ambas in habitu. Castè quippe coniugaliter vixit: esse autem castus sine coniugio potuit, sed tunc non oportuit. Hæc Augustinus. In quibus verbis duo potissimum sunt annotanda. Primum est,quod vocat corruptores bonorum morum,eos qui prædicta obiectione conantur detrahere virginitati, & illius meritum &
·2 dignitatem minuere. Alterum est,quod apertè asserit,castitatem cœlibum esse meliorem, quàm castitas nuptiarum. Quartò nobis obiicit Caluinus,non quidem argumentum insolubile,sed sugillationem im-
Caluinus. pudentissimam,& mendacissimam,imitatus in hac parte illum, qui est pater mendacij, velut filius patrem. Is enim in illo suo libro de institutione Christianæ religionis,qui verius diceretur destitutio Christianæ religionis,cap.3.§.66.inuehens contra sacerdotes,& monachos & moniales, qui cœlibatũ tuentur,hæc ait: Quasi verò non aliud cœlibatum esse,aliud virginitatem,luculentum ipsi documentũ præbeant in sua vita: quam tamen impudentissimè angelicam vocant. In hoc certè angelis Dei nimium iniurij,quibus scortatores,adulteros,& aliquid multò peius ac fœdius comparant. Hæc Caluinus. Ex quibus verbis,tanquam ex vnguibus leonem,potest facilè quiuis prudens & candidus homo æstimare Caluinum. Nam omnia sunt plena mendaciis,contumeliis,& imposturis. Fatemur quidem multos esse sacerdotes scortatores,adulteros,stupratores: & aliquos etiã similes esse monachos, & moniales: sed nullius istorum vitam,dicimus esse angelicam: neque illos angelis comparamus,vt Caluinus mẽdaciter calumniatur, sed potius eos omnes vocamus sacrilegos,fœdifragos,Veneris progenies: propterea quòd à C
sui monachatus parentibus degenerarunt,& Veneri potius quàm Deo omnium parenti obedierunt. Quamuis autem tanta sit horum malicia,etsi multò maior adhuc esset,nihil tamen istorum omnium statui derogaret. Coniugium plenis buccinis laudat Caluinus,quod & nos etiam laudamus, multi tamen sunt coniugati adulteri, & quod multò peius est, masculorum concubitores: sed istorum effrænata & peruersa libido nihil derogat coniugio. Optimum est magistratus esse in republica ad rectam illius gubernationem: multi tamen huiusmodi magistratus habent, qui pessimè illis vtuntur, magnas in illis tyrannides exercentes: Sed horum malicia non cogit vt ipse magistratus in se malus sit, cùm à multis aliis bene exerceatur. Optimus quidem fuit Apostolorum status, quamuis pessimus in eo fuerit Iudas. Quum de dignitate aut merito alicuius status siue cuiuscunque alterius rei disputamus,non oportet ea quæ accidunt aut contingunt,inspicere: sed quid in se habeant, & quid illi necessariò & ex natura sua conueniat. At persona hæc aut illa accidit statui,quia status iste potest esse in aliis valde diuersis & dissimilibus personis. Cùm ergo dicimus virginitatis aut monachatus statum esse vitam Angelicam,ad huius inuestigationem non sunt proponendæ in testimonium virgines fatuæ, quibus regni cœlestis ianua clauditur,& quas sponsus ipse se nescire testatur: sed virgines prudentes, quæ veram virginitatis rationem tenent. Neque proponendi sunt in testimonium mali monachi scortatores,adulteri, quorum deus venter est, & gloria eorum in confusione: sed illos qui iuxta sui status rationem viuunt castè,& continẽtissimè,quique omnes libidinis occasiones fugiunt, & Deum frequentissimè orant,& in illo puppim & proram,

& prorsam, vt dicitur, constituunt. Caluinus autem, vt mēdacio calumniā suam foneret, dixit nos com-
parare angelis monachos scortatores, adulteros, aut fœdiore alia obscenitate infectos: quod maximum
D est mendacium. Nam illos solos angelis comparamus, qui in carne existentes, carnis voluptates nō ex-
periuntur. Sed neque hoc, vt ego censeo, concedit Caluinus, imò nec audire potest: quia neque ille, ne-
que illius quiuis Lutheranorum magister, quę sua est superbia & ambitio, pati potest vt illis aliquis prę-
feratur. Et hinc euenit, vt non possint audire aliquam virginitatis excellentiam, ne aliquos sibi præfer-
ri audiant: neque possunt pati vel modicam virginitatis laudem, ne videātur carere aliquo quod sit lau
de dignum. Sed ne nos solos accuset Caluinus propterea quòd dicimus, verè virgines, aut verè conti-
nentes esse angelis similes: & quod hoc dicētes nullam angelis iniuriam facimus, profero ad huius sen-
tentiæ confirmationem testimonia sanctorum patrum, quorum cuilibet iustius est credere quàm mille
Caluinis. Bernardus in sermone de natiuitate virginis Mariæ ipsam beatissimam virginem alloquens,
hæc ait. Ne timeas Maria, ne mireris angelum venientem, & maior angelo venit. Ne mireris angelū Do- *Bernard.*
mini, & Dominus angeli tecum. Postremò quidni videas angelum, cùm iam angelicè viuas? quidni vi-
sitet angelus vitæ sociam? Quidni salutet ciuem sanctorum, & domesticam Dei? Angelica plenè vita,
virginitas: & qui non nubēt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei. Hæc Bernardus. Sed multò ma-
ius est quod dicit Hieronymus in sermone assumptionis virginis Mariæ ad Paulam & Eustochiam, vbi *Hierony.*
hæc ait: Et bene angelus ad virginem mittitur, quia semper est angelis cognata virginitas. Profectò in
carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cœlestis. Vnde in carne angelicam gloriam acqui-
A rere maioris est meriti, quàm habere. Hæc Hieronymus, qui nō solùm dicit virgines esse angelis æqua-
les, sed maiores illas facit. Ambrosius in eo libro qui dicitur exhortatio ad virgines, hęc ait. Audisti fili *Ambro.*
quantum sit præmium integritatis, regnum acquiritur, & regnum cœleste, vitam angelorum exhibet.
Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali co-
pula: quoniam quæ non nubunt & qui vxores non ducunt, sicut angeli in terris sunt, vt tribulationem
carnis non sentiant, seruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis abluētur cōtagio, diuinis rebus mē-
te intendant, vt tanquam exuti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quæ Dei sunt cogitent.
Hæc Ambrosius, qui satis apertè virgines angelis facit æquales: sed his dictis non contentus, postea in
libro de viduis, illas angelis facit superiores, hæc dicens: Supergreditur virginitas conditionem huma
næ naturæ, per quam homines angelis assimulantur. Maior tamen est victoria virginum, quàm Ange-
lorum. Angeli enim sine carne viuunt, virgines verò in carne triumphant. Hæc Ambrosius. His om-
nibus consentit Cyprianus, qui in libro de habitu virginum, prope finem libri virgines alloquens, hæc *Cyprian.*
ait: Domini vox est illa dicentis: Filij seculi huius generant & generantur. Qui autem habuerint di-
gnationem seculi illius & resurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt, neque
enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cùm sint filii resurrectionis. Quod futuri sumus,
iam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis: per seculum sine seculi cō-
tagione transitis. Quum castæ perseueratis & virgines, angelis Dei estis æquales, tantùm maneat & du
ret solida & illæsa virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseueret. Hæc Cyprianus. Ecce testimonia
sanctorum atque doctissimorum virorum, qui virginitatis statum angelicam vitam esse dicūt, & virgi
B nes angelis æquales faciunt, imò aliqua ex parte maiores. Desinat ergo nobis succēsere, & nos calum-
niari Caluinus, quia virgines coniugatis præferimus, & eas angelis cōparamus. Qui plura aduersus hāc
hæresim desiderauerit, legat primum librum beati Hieronymi è duobus quos aduersus Iouinianū scri-
psit. Nam ibidem omnes suæ eloquentiæ vires pro virginitatis assertione exeruit: adeóque illam extu-
lit, vt aliquibus (quamuis immeritò) parum æquus videatur fuisse matrimonio. Beatus Augustinus scri
psit etiam alium librum pro eiusdem virginitatis assertione, qui inscribitur, de sancta virginitate.

VNCTIONIS EXTREMAE

SACRAMENTVM.

On minus est ab hæreticis conculcatum extremæ vnctionis sacramentum, quàm reliqua
alia. Nam Græci, teste Guidone Carmelita, asserunt hoc sacramentum non prodesse
infirmis ad salutem corporis. Vualdenses autem (vt testatur Aeneas Syluius libro de *Græci.*
origine Bohemorum, cap. 35.) extremam vnctionem inter Ecclesiæ sacramenta non ad-
mittunt. Huius tamen erroris non meminit Guido, cùm errores Vualdensium recen-
set. Hūc errorem impingit Heracleonitis F. Bernardus de Lutzemburgo in suo catalogo hæreticorum, *Vualden.*
nescio quem secutus: quoniam August. de Heracleonitis loquens, nihil tale illis tribuit. Philaster de eis-
dem disserens, nullam huius erroris facit mentionem. Guido qui augustinum & Isidorum in enar-
rādis hęresibus imitatur, nūquā huius erroris meminit vt eum Heracleonitis impingeret. Omitto quod
bonus homo in suo catalogo cōfundit Heracleonitas cum Hierachitis hæreticis, credens esse eosdem, *Heracle-*
solo nomine differentes. Cōstat autem ex Augustino & Isidoro diuersas esse factiones sub altero & al- *onitæ.*
tero principe militantes. Nam de Heracleonitis disserit Augu. cap. 16. libri de hæresibus, dicítque illos
sic vocari ab Heracleone eorū principe. At Hierachitarum principē vocat Hierachā, & de his disserit
C ca. 47. Et illa quæ de Heracleonitis catalogus refert, quos ipse putat etiā dici Heraclitas, sumpta sunt ex
hoc 47. ca. Augustinī, & eisdē verbis quibus ab Augustino referūtur, nisi quòd bonus homo aliqua in-
serit ex suo cerebro, quale est hoc de sacramento extremæ vnctionis, de quo ait illos asserere quod non
fuerit à Deo institutum: cùm tamen Augustinus, neque Heracleonitis, neque Hierachitis quicquam si-
mile impingat. Quapropter mirari nō desino quòd Iodocus Clichthouæus vir alioqui doctissimus eo-

dem modo fuerit deceptus,tribuens hunc errorem Heracleonitis,prout catalogus fecerat. Nam in eo libro quem fecit pro assertione veritatum in Concilio Senonensi definitarum,capitulo de sacramentis Ecclesiæ, de sacramento extremæ vnctionis disserens, dicit quòd negare extremam vnctionem esse sacramentum,fuerit error Heracleonitarũ.Et tamen idem Iodocus in eodem capite de sacramẽto baptismi disputans, testatur se in notandis hæreticis imitari eam hæreticorum descriptionem quam Guido Carmelita fecit,de quo Guidone iam diximus quod nihil tale Heracleonitis impingit. Hunc eundem errorem Iodocus Clichthouæus impingit Ioanni Vviclepho, cùm tamen in Concilio Constantiensi,in

Vviclepb. quo errores illius damnati sunt,non fuerit de hoc errore notatus: sed apud Thomam Vvalden.qui diligẽtissimè huius Vviclephi errores explorauit,certum huius erroris reperio vestigium.De Luthero tamen

Lutherus. certò constat illum reiicere sacramentum extremæ vnctionis: quoniam negat extremam vnctionem esse inter sacramenta computandam. Nam in illo suo libro de captiuitate Babylonica,hæc ait: Si vsquam antea deliratum est,in extrema vnctione nunc præcipuè deliratum est. Et iterum ibidem.Figmentum est,ex hac Apostoli sententia: Si quis infirmatur,&c.à nobis oportere hominem vngi,cùm nõ sacramentum,sed figmentum sit.Hæc Lutherus.Huic consenserunt reliqui omnes, qui Luthero nomina dederunt,Martinus Butzerus,Philippus Melãcton , & alii multi quos longum esset omnes recensere.Ioannes Caluinus in illo suo opere , quod vocauit institutionem Christianæ religionis,cap.19.postquam negauit vnctionem illam , de qua Iacôbus Apostolus loquitur,esse sacramentum , dixitque illam non ad hanc ætatem,sed tantum ad tempus Apostolorum pertinere , fuisseque solam gratiam curationum,hæc ait.Quanquam etiam si obtinuerint, huic ætati cõuenire, quod de vnctione ab Iacôbo præci- D

Caluinus pitur (à quo longissimè absunt) nec sic quidem adhuc multum promouerint in approbãda sua vnctione,qua hactenus nos illeuerunt. Iacôbus omnes homines vult inungi: isti non infirmos, sed semimortua cadauera,sua pinguedine inficiunt: quum iam iam anima in primoribus labris laborat,vel vt ipsi loquuntur,in extremis.Si præsentem habent medicinam in suo sacramento,qua vel morborum acerbitatem leniãt,vel saltem aliquod animæ solatium adferant , crudeles sunt , qui nunquam in tempore medentur.Iacôbus vult infirmum vngi à senioribus Ecclesiæ:isti vnctorẽ nõ admittunt,nisi sacrificulum. Hęc Caluinus.Quamuis tamẽ Caluinus oblatret,& totis viribus reluctetur,nos,Deo duce,probabimus vnctionem illam,qua ægroti,iuxta ritum à beato Iacôbo declaratum,vnguntur, esse verum sacramentũ à Christo Iesu institutum,habereque omnia quæ ad cõsummatam sacramenti ratione exiguntur : Nam illud est manifestum quod Marcus Euangelista describens executionem illius mandati, quando Christus misit duodecim Apostolos binos,dans illis certam quandam legationis regulam quam sequi deberent,ait:Et exeuntes prædicabant,vt pœnitentiam agerent: & dæmonia multa eiiciebant,& vngebant oleo multos ægros & sanabantur. Hanc autem olei vnctionem Apostolos non ex sua sola autoritate & præsumptione,sed ex Christi mandato fecisse,iode piè & christianè conuincitur, quia non est credendum Apostolos in tali ac tanta legatione formam mandati à Christo illis dati excessisse. Nam si quid, A quod non fuisset illis mandatum,in ea legatione fecissent,postquam ad Christum redierũt,meritò fuissent ab eo reprehensi, quia cùm essent illius discipuli,noluerunt supra magistrum suum esse , tentantes

Matt. 10. facere id de quo non fuerant ab eo admoniti.De hac enim re,ne quid simile facerent,illos tunc,vt Matthæus refert, admonuit sic dicens: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super Dominum

Mar. 6. suum. At Apostoli ex hac legatione ad Christum redeuntes: vt Marcus testatur , renunciauerunt ei omnia quæ egerant,& docuerant: neque tamen de illa olei vnctione ad ægrorum sanitatem, fuerunt à

Mat. 10. Christo reprehensi. Christus autem quum illos ad prædicandum misit , vt Matthæus ait. Præcepit illis vt infirmos curarent, & cùm ipsi Apostoli hoc mandatum exequentes olei vnctione ægros sanatent, & ad Christum reuertentes,& hoc illi renunciantes,non reprehendantur ab eo,conuincitur inde hanc olei vnctionem fuisse illis à Christo mandatam. Si illi non ex propria autoritate, sed ex Christi mandato ægros oleo vnxerunt,& hac vnctione sanauerunt , illud non sola naturali olei virtute faciebant: quia etsi oleum in aliquibus ægritudinibus medicinale sit , non tamen in omnibus: quia multæ sunt ægritudines quibus magis potest obesse quàm prodesse oleum. Deinde, si oleum ex sua naturali virtute sanitatem præstare poterat, nulla ex illa curatione poterat sumi cõfirmatio aut comprobatio doctrinæ Euãgelicæ, prout sumebatur ex aliis eorum operationibus miraculosè factis, quarum potestatem ad sermonis confirmationem Christus illis dedit, quando illos ad prædicandum Euangelium misit. Quantis etiam hæc esset olei naturalis virtus vt omnibus subuenire posset corporis ægritudinibus , non tamẽ B animæ sanitatem perinde præstare potest. Christus autem quum discipulos ad prædicãdum misit , non fecit illos corporum chyrurgos,aut medicos,vt solis corporibus mederentur : sed potius animabus.Nã ipse Christus illorum magister,vt omnes sacri doctores concorditer docẽt, neminem sanauit in corpore,cui non etiam animæ salutem præstaret, vt verè dicere posit, se totum hominem in sabbato sanasse.

Ioan. 7. Ex his omnibus cõuincitur illam olei vnctionem à Christo Apostolis mandatam & ab ipsis factam, sacramenti alicuius rationem habuisse,quod magis ad salutem animæ,quàm corporis fuit institutum. Et huic nostræ & Catholicæ assertioni testimonium reddunt,nõ solùm scholastici Theologi, quos isti hæretici dedignantur, & trecentenarios vocant,sed antiqui doctores sancti perinde ac docti,ex quibus aliquot impræsentiarum citabo. Beda in commentariis super Marcum, interpretans illa verba, quibus ait

Beda. Apostolos oleo vnxisse multos ægrotos,hæc ait: Dicit Apostolus Iacôbus: Infirmatur quis in vobis,inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Vnde patet ex ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni,vel alij quilibet ægroti vngantur oleo , pontificali benedictione consecrato. Hæc Beda. In quibus verbis multa sunt, quæ annotare oportet. Primum est, quod oleum illud, quo Apostoli , Christo viuente,

viuente, ægrotos vngebant, dicit esse idem cum eo de quo Iacôbus Apostolus loquitur. Alterum est,
quod oleum illud debet esse pontificali benedictione consecratum, & hunc non ex recenti Ecclesiæ cō-
stitutione, sed ipsorum Apostolorum traditione. Ex qua sententia redarguitur Caluinus, & alij omnes
Lutherani, qui hanc olei benedictionē pontificalem irrident atque subsannant. Theophylactus prædi-
C cta Marci verba interpretās, ait: Quod vnxerint oleo Apostoli, solus Marcus narrat, quod & frater Do- *Theoph.*
mini Iacôbus in Catholica epistola dicit. Infirmatur quis inter vos, aduocet presbyteros Ecclesiæ, &
orent super illum vngentes eum oleo. Est igitur oleum, & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hila-
ritatis effectiuū, significátque misericordiam Dei & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, &
lucem ac gaudium, & hilaritatem spiritualē accipimus. Hæc Theophylactus. In quibus verbis id potis-
simum annotare oportet, quod dicit oleum illud esse signum gratiæ spiritualis. Quæ sententia satis est
ad cōuincendum vnctionem illam esse sacramentum, iuxta illam sacramenti definitionem, quæ ab om
nibus recepta est, & sic ait: Sacramentū est signum sensibile ex institutione diuina gratiam significans,
quā Deus dare promisit omnibus illud suscipientibus. Caluinus tamen, & reliqui Lutherani negāt gra-
tiam in tali vnctione dari, & huius gratię vllā à Deo esse datam promissionem. Sed præter Theophyla-
ctum qui illis in hac parte contradicit, audiāt Hieronymum, qui in cōmentariis super Marcū, prędicta *Hierony.*
illius verba interpretans, hęc ait: Mittuntur deinde duodecim Apostoli, & datur eis potestas præcepta
docendi, vt comitetur verbū simul & factū: & cū promissis inuisibilibus visibiles virtutes miscēt: & cū
vngebant oleo ęgros, infirmitatem fidei virtute corroborant. Hęc Hieronymus, qui virtutem illius vn-
ctionis dicit esse infirmitatem fidei virtute corroborare: dicit etiam promissa inuisibilia esse mixta cum
visibilibus virtutibus. Plura adhuc aliorum sanctorū virorū testimonia infra in aliud propositū citabo,
quæ etiam huic rei seruire poterunt, si illa diligens lector bene aduerterit. Ex his omnibus conuincitur
apertissimè, falsum esse quod Caluinus & reliqui eiusdem farinæ aiunt, vnctionem illam ad tēpus Apo
stolorum, in quo vigebat gratia curationum, spectasse, & nō ad hanc nostram ętatem, in qua talis gratia
non floret. Nam Beda dicit ab Apostolis ad suā vsque ætatē vnctionem illā per oleum episcopali bene-
dictione cōsecratum in Ecclesia durasse. Et Iacôbus Apostolus qui hanc vnctionē diuino spiritu actus
D expressit, nō præscripsit vllum tempus ad illius exercitium & virtutem: sed sine vlla temporis limitatio-
ne locutus est. Vos igitur Lutherani, qui tam improbè soletis à nobis in omnibus exigere verbum Dei,
date nobis verbum Dei: quod dicat illam vnctionem pro solo illo tempore fuisse datam. Hoc autē ver-
bum cùm non possitis ostendere, cōsequens est vt iuxta vestram doctrinam, vobis in hac parte non sit
credendum: quia pro vestra sententia nullum Dei verbum profertis. Deinde, quòd vnctio illa nōn sit
sola gratia sanitatum dicenda, conuincitur ex eo, quod non est data ad solam corporis medelam, sed ad
augendam animæ gratiam, vt fortior sit anima in illo tempore, in quo dæmon solet diligentius & for-
tius ad peccatum solicitare. Nam constat, quod tempore Apostolorum nō omnes presbyteri hanc gra-
tiam curationum habebant: quia diuersa sunt, vt Paulus ait, dona gratiarum: Aliquibus enim datā esse
ait Paulus, gratiam sanitatum, non omnibus. At Iacôbus de omnibus presbyteris loquitur, adhortans *1. Cor. 12.*
eos vt vngant infirmos: ergo vnctio illa de qua Iacôbus loquitur, plus aliquid habet quàm gratiam sa
nitatum, videlicet gratiam per quam remittuntur peccata venialia, sed quia istos hæreticos parum mo-
uent testimonia quorumcunque hominum etiam sanctorum & doctissimorum, cùm tamen ipsi aliàs
totis viribus conantur illorum suffragiis adiuuari, ideo alio apertissimo sacræ scripturæ testimonio cō-
tra illos iam agere volo. Contra hanc hæresim apertissimum profert testimonium beatus Iacôbus, qui
in sua canonica epistola ita inquit: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent *Iacob. 5.*
super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit
eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Ecce huius sacramenti proclamationem ab Apo-
A stolo Iacôbo factam. Nam ex verbis Apostoli constat in extremæ vnctionis collatione omnia adesse
quæ ad sacramentum perfectum exiguntur. Est enim ibi materia, videlicet oleum sacrum quo vngen-
dus est infirmus. Exprimitur etiam forma, sacerdotis videlicet oratio. Effectum autem huius sacra-
menti expressit, dicens: Et si in peccatis fuerit, remittentur ei. Verùm Lutherus videns se hoc testi-
monio conuinci, illud ita reiicere conatur, vt epistolam illam neget esse Apostoli Iacôbi. Et si Aposto-
li Iacôbi esset, dicit nō licere Apostolo sua autoritate sacramentum instituere, hoc est diuinam promis-
sionem cum adiuncto signo dare, cùm hoc solius Christi sit munus proprium. Duobus itaque modis
eneruare conatur illud Apostoli testimonium. Primò, quòd epistola illa non sit Iacôbi Apostoli. De-
inde, & si sit Apostoli, illi tamen dicit non fuisse facultatem instituendi sacramentum. Horum primum
iam satis (vt existimo) suprà lib. 1. cap. 2. confutauimus, cùm de canonicis scripturæ libris disputauimus.
Illo enim loco ex pluribus Conciliorum decretis ostendimus eam Iacôbi Apostoli epistolam in catalo-
go librorum canonicorum esse locatam. Veniamus ergo ad id in quo apertè oppugnat Apostolum, di-
cens: Et si sit Iacôbi Apostoli, illi tamen non licuit instituere sacramentum. Non est iam quod miretur
aliquis Lutherū conuitiis insectari pontificem & Cæsarem, cùm de tam atroci crimine notet Apostolū,
vt sine autoritate & contra fas ausus sit instituere sacramentum. Nullus certè fuit vnquam tam demēs,
ac impiæ maledicentiæ, qui diceret Apostolum fuisse tam arrogantem, vt pro sacramento traderet po-
pulo quod non esset sacramentum. Ceterùm, quòd ait Apostolum non habere potestatem instituen-
di sacramentum, nos etiam fatemur: quanquam aliorum sit opinio, quæ mihi nunquam placuit, Eccle-
siam posse instituere sacramentum. Dicimus ergo Apostolum non instituisse sacramentum, sed verbis
B illis id tradidisse populo quod ipse acceperat à Christo, qui alia mundo volebat insinuare per Matthæū,
alia per Marcum, per Lucam alia, alia rursum per Ioannem. Sunt enim peculiaria quædā cuique Euan-
gelistæ, quorum nullus aliorum meminit: de qua re extat canon ab Eusebio Cæsariensi æditus.

Quid ergo vetat vt quædam etiam nobis innotescere voluerit Christus per Apostolum suum Iacôbũ, de quibus nec Euangelistæ vllum sint verbum loquuti? Præsertim cùm constet multa nobis per Apostolum Paulum insinuasse, quæ omnino ab euangelistis prætermissa sunt. Hoc autem ita esse testimonio beati Augustini persuademus, qui lib. 2. de visitatione infirmorum, docens infirmũ debere confiteri, & Eucharistiam sumere, & oleo sancto vngi, ita inquit: Nec prætermittendũ est illud Apostoli Iacôbi præceptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo

Iacob. 5. in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ergo si roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacôbus, imò per Apostolum suum Dominus, ipsa videlicet olei sacri delibutio, intelligitur Spiritus sancti typica vnctio. Hæc Augustinus. In quibus verbis illud est aduertendum quod ait, imò per Apostolum suum Dominus. Quibus verbis

Innocẽtius primus. satis apertè innuit Apostolum Iacôbum fuisse illius sacramenti duntaxat præconem, non autem institutorem. Præterea, Innocẽtius papa, huius nominis primus, in quadam epistola ad Decẽtium Engubinũ episcopum, capite vltimo, sic ait: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris cõsulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Celestinus diaconus in epistola sua esse à tua dilectione positum illud quod in Apostoli Iacôbi epistola conscriptum est: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & suscitabit illum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab episcopo confectũ, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo. Cæterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur quod presbyteris licere nõ dubium est. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si episcopus postea dignum ducit aliquem à se visitandum, & benedicere, & tãgere chrismate sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Hæc Innocẽtius, vir quidem sanctitate perinde ac scientia illustris. Ex cuius verbis constat nũ esse recenté (vt Lutherus somniat) huius sacramenti institutionem. Innocentius siquidem ante mille & centũ annos Ecclesiæ vniuersali præ-

Beda. fuit, qui ex testimonio Iacôbi Apostoli docet infirmos oleo sancto debere inungi. Sed ad plenioré huius rei declarationem, attendat lector quid dicat Beda prædicta Iacôbi verba interpretans in commentariis super epistolas canonicas. Nam super illa verba, Et orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, hæc ait: Hoc & Apostolos fecisse in Euangelio legimus, & nunc Ecclesiæ cõsuetudo tenet, vt infirmi oleo consecrato vngantur à Presbyteris, & oratione comitante sanentur. Nec solùm presbyteris, sed vt Innocentius papa præscribit, etiam omnibus Christianis vti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate vngendo. Quod tamen oleum non nisi ab episcopo licet cõfici. Nam quod ait, Oleo in nomine Domini, significat oleum cõsecratum in nomine Domini. Vel certè quia etiam cùm vngunt infirmum, nomen domini super eum inuocare debent. Hæc Beda. In quibus verbis etiam annotare oportet illa duo, quæ suprà annotauimus in aliis verbis illius ex commentariis super Marcum. Sed illud Innocentii vbi concedit omnibus Christianis, vt hoc oleo benedicto possint vti, in sua aut suorum necessitate inungendo, sic intelligendum est, quod permittitur cuilibet Christiano, vt necessitate occurrente se aut alios illo oleo vngere possit, si illum ad hoc faciendum mouet deuota olei illius affectio, & ideo sperat ex illo salutem assequi posse. Non tamen est sic intelligendum, quod quilibet christianus sic vngens oleo illo infirmum, conficiat sacramentum vnctionis: quia papa non posset hoc cõcedere cuilibet Christiano, vt posset esse minister huius sacramenti, quod ex institutione diuina à solo sacerdote ministrari potest. Quod autem hoc solum concesserit Innocentius, ex ipsius Innocentii verbis, quæ proximè citauimus, facilè colligi potest. Nam solùm cõcessit vt oleo vngerent, nõ autem vt verba quibus hoc sacramentum conficitur, dicerent. De qua re opus fuit admonere lectorem propter calumnias Caluini. Nam is in loco suprà citato de extrema vnctione loquens, & volens probare illam non esse sacramentum, neque solos sacerdotes esse illius ministros, hæc ait. Referũt enim Innocentium papam, qui Augustini ætate Romanæ Ecclesię pręfuit, instituisse, vt nõ presbyteri modò, sed omnes etiam Christiani oleo vterentur, in suam suorumque necessitatem vngendo. Author Sigibertus in Chronicis. Hæc Caluinus, qui apertè testatur se non legisse Innocẽtiũ, sed illud didicisse ex Chronicis Sigiberti: quod si ipsum Innocentium legisset, illiúsque sententiæ acquiescere voluisset, planè intellexisset vnctioné olei à beato Iacôbo descriptam, quæ non solùm oleum, sed etiam verba complectitur, à solis presbyteris aut episcopis posse ministrari: sed huic non obstat quod simplicem tantũ olei vsum cuilibet Christiano concessit, qui non cõcessit, vt reliqua faceret, ex quibus à vero ministro peractis, integrũ constat sacramentum. Demũ hoc ipsum cõfirmat Ecclesiæ Catholicæ definitio, quæ ad hunc vsque diem semper & vbique sensit extremam vnctionem esse sacramentum vnum è septem ab ea receptis. Concilium nanque Florentinum

Cõcilium Florẽtinũ sub Eugenio quarto celebratum, sic ait: Quintum sacramẽtum est extrema vnctio, cuius materia est oleum oliuæ per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est, in oculis propter visum: in auribus propter auditum: in naribus propter odoratum: in ore propter gustum vel locutionem: in manibus propter tactum: in pedibus propter gressum: in renibus propter delectationé ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est hæc: Per istam vnctionem & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum: & similiter in aliis membris. Minister huius sacramenti est sacerdos: effectus verò eius est mentis sanatio, & in quantum animæ expedit, etiam corporis. Hactenus concilium Florentinum. Sed multò

Cõcilium Tridẽtinũ locupletius & apertius de hoc sacramento disseruit concilium Tridentinum, quod in sessione quarta sub Iulio tertio celebrata, fuerunt enim in eodem concilio aliæ plures sessiones sub Paulo tertio illius prædeces-

prædecessore, hanc dedit circa hoc sacramẽtum doctrinam. Visum est antem sanctæ synodo, præcedẽti doctrinæ de pœnitentia adiungere ea quæ seqnuntur de sacramento extremæ vnctionis, quod non B modo pœnitentiæ, sed totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à patribus. Primum itaque circa istius institutionem declarat & docet, quod clementissimus Redempror noster, qui seruis suis qnouis tempore voluit de salutaribus remediis adnersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodnm auxilia maxima in sacramenris aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros dum vinerent ab omni grauiori spiritus incommodo possint: ita extremæ vnctionis sacramento finero vitæ tanquam firmissimo quodam præsidio muniuit. Nam etsi aduersatius noster occasiones per omnem vitam quætat, & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendum nos penitus, & à fiducia etiam, si possit diuinæ misericordiæ deturbandos, quam cnm impendere oobis exitum vitæ prospicit. Instituta est autem sacra hæc vnctio infirmorum tanquam verè & propriè sacramentum noui testamenti à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacôbnm autem Apostolum, ac Domini fratrem fidelibus commẽdatom ac promulgatũ. *Iacob. 5.* Infirmatur, inquit, quis in vobis inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super enm, vngentes eum oleo sancto in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit remittentur ei. Quibus verbis, vt apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutatis sacramenti. Intellexit quidem Ecclesia, materiam esse olenro ab episenpo benedictum: nam vnctio aptissimè Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis innngitur, repręsentat: formam deinde esse illa verba, per istam vnctionem, &c. Res porrò & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit in- C firmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est Spiritus sancti, coius vnctio delicta, si quæ sint adhnc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantes facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. Iam verò quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere & ministrare hoc sacramentum debent, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesię presbyteros, quo nomine eo loco non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionem manuum presbyterii. Declaratur etiam esse vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decumbunt vt in exitu vitæ constituti videantur, vnde & sacramentum exeuntium nuncupatur. Qnod si infirmi post susceptam hanc vnctionem conualuerint, iterum huius sacramenti subsidio iuuari poterunt, quum in aliud simile vitæ discrimẽ inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam beati Apostoli Iacôbi sententiam docent, hanc vnctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum à patribus acceptum nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem, & qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum duntaxat in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt ritum & vsum quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramẽti administratione obseruat, Iacôbi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideo in alium commutandum esse: & denique qui hanc extremam vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia D Romana aliorum omnium mater & magistra aliud in hac administranda vnctione, quantum ad ea quę huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacôbus præscripsit: neque verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius sancti Spiritus iniuria esse posset. Hactenus doctrina Concilij Tridentini. Verùm ne quis contra illam docere, aut quouis modo loqui temerè auderet quatuor canones latam anathematis sententiam continentes contra huiusmodi temerarios assertores protulit, & sunt qui sequuntur.

Si quis dixerit, extremam vnctionem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à Iacôbo Apostolo promulgatum: sed ritum tantum acceptum à patribus, aut figmẽtum humanum, anathema sit. *1. Canon.*

Si quis dixerit, sacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, neque remittere peccata, neque Alleuiare infirmos: sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit. *2. Canon.*

Si quis dixerit, extremæ vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia repugnare sententiæ beati Iacôbi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque à Christianis absque peccato contemni, anathema sit. *3. Canon.*

Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacôbus adducendos esse ad infirmum vngendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos: sed ætate seniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit. *4. Canon.*

Hi sunt Canones Concilii Tridentini de extremæ vnctionis sacramento. Inter quos primus à Catholicis annotandus est, vt ex illo intelligant, reiectam esse illam sententiam quorundam Theologorum scholasticorum dicentium, sacramentum extremæ vnctionis esse à beato Iacôbo institutum. Quæ sen- A tentia, vt in principio huius capitis dixi, nunquam mihi placuit: & quamuis ante Cõcilii huius definitionẽ absque crimine hæresis vtcunque defendi potuit, nunc tamen citra hæresim eam tueri non licet. Sed opus est vt hæreticorum obiectionibus respõdeamus, quanquam illæ tam ridiculæ sunt, vt respõsione indignæ merito censeri possint. Caluinus in illo loco suprà citato, hæc obiicit nobis: Cur nõ aliquam nata-

totiam Siloe destinãt, in quam certis temporum vicibus se immergant malè habentes? Cur nõ mortuis
incumbant, quoniam puerum mortuum illi incubãdo suscitauit Paulus? Cur non lutũ ex sputo & pul-
uere sacramentũ est? Hæc Caluinus. Et eodem argumento se iuentur Vvittẽbergenses in confessione fi-
dei quã obtulerunt in Cõcilio Tridentino. Hoc Lutheranorum omniũ argumentũ manifestissimè ostẽ
dit illorum omnium ignorantiam: quia sic argumentantur, quasi nos ideo solùm dicamus extremam vn
ctionem esse sacramentum, quia Apostoli illa vngentes sanabant corporũ infirmitates. Nos tamen non
ideo vnctionem dicimus esse sacramentũ: quia Apostoli vnctione illa ægrotis sanitatem corporis con-
ferebant: sed quia sic corpora sanãtes, animam ad bonum per gratiam roborabant, quam Deus illis æ-
grotis per Apostolorum ministerium tunc dabat, & nunc per aliorum sacerdotũ ministerium confert.
Lutum illud, quo cæcus vnctus est, nullam habuit sanandi virtutem, aut si aliquã habuit, tunc solùm illã
continuit, cùm Christus illo liniuit oculos cæci: neque postea vllo cæco dedisset visum, etiam si illo ali-
quis alius linitus & postea in natatoria Siloe lotus fuisset. Esto, cæcis corporis visum dedisset, non tamẽ
perinde animæ gratiam contulisset: quia Deus nullam de his dederat promissionem, & ideo sacramẽ-
tum dici non potest, cum absit diuina promissio de donatione gratiæ. Et idem per omnia de natatoria
Siloe dicimus. At vnctio illa qua Apostoli vngebant infirmos, vsque ad finem seculi durat, & æqualem
semper circa animam, ad quam potius quàm ad corpus respicit, habebit virtutem ex Dei promissione, B
quã ipsemet Deus per Iacôbum suum ministrũ & præconem manifestauit. Et si in peccatis sit, inquit Ia
côbus, remittẽtur ei. Ecce Dei promissionem: quia talis peccatorũ remissio nõ nisi à Deo donari potest
neque vnquã sine gratiæ collatione donatur. Nunquã autem tantus Apostolus illam promissionem re-
missionis peccatorũ fuisset ausus dare, nisi deo inspirante, qui solus remissionem peccatorũ dare potest.
Et hinc apertissimè cõuincitur mendacium Vvittembergensium, qui in sua fidei cõfessione de extrema
Caluinus. vnctione disserentes dicunt, nõ extare vllum verbũ Dei quod promittet, diuulgato Euangelio Christi
externam vnctionem valere ad delenda peccata. Secundò sic obiicit Caluinus. Affirmant quidẽ eandem
etiamnum vim suæ vnctioni inesse: sed aliter experimur. Hæc ille. Et idem dicunt Vvittembergenses in
suæ fidei confessione. Et isti omnes etiam in hoc argumento suã miseram ignorantiam ostendunt per-
inde ac in præcedẽti. Sic enim argumentãtur, ac si nos diceremus, effectũ indubitatum huius sacramẽti
& verum illius signatum esse corporis sanitatem: & ideo dicunt se certa experientia cognoscere, nõ esse
talem vim conferendæ sanitatis corporalis in hoc sacramento, quia vident multos qui post susceptam
vnctionem magis à sua ęgritudine grauantur, tantum abest vt sanentur. Sed nos dicimus indubitatum
huius sacramenti effectum esse animæ cõsolationem & robur per gratiam quam Deus semper, nisi ma-
litia obstet, animæ ægrotanti confert, vt dæmoni tunc fortiter tentanti viriliter resistere possit. An autem
Deus hanc gratiam ægrotis post susceptam vnctionem conferat, an non, neque Caluinus neq; vvittem-
bergenses experiri possunt: quia gratia Dei non subest hominum experientiæ, sanitas autem corporalis
& si sæpe per vnctionis sacramentum conferatur, non est tamen certus & indubitatus illius sacramen-
ti effectus: quia non habet Dei promissionem, nisi quatenus saluti animæ, quam potius hoc sacramen- C
Caluinus. tum respicit, Deus magis conuenire optimè prospicit. Tertiò nobis obiicit Caluinus, hæc dicens: Iacô-
bus omnes infirmos vult iungi, isti non infirmos, sed semimortua cadauera sua pinguedine infi-
ciunt, quum iamiam anima in primoribus labris laborat, vel, vt ipsi loquũtur, in extremis. Si præsentem
habent medicinam in suo sacramento, qua vel morborum acerbitatẽ leniant, vel saltem aliquod animæ
solatium adferant, crudeles sunt, qui nunquã in tempore medentur. Hæc Caluinus. Idem prorsus argu
mentum cõtra nos mouent Vvittembergenses, paucioribus tamen verbis maiorem parãt calumniam,
dicentes nos nõ solere hanc vnctionem adhibere, nisi iis de quorũ corporali vita desperatũ est. Sed hoc
argumentum ex eadem ignorantia procedit, ex qua & alia duo præcedentia processerunt, & falsam in-
super addit calumniam. Semper enim argumentantur, ac si nos diceremus, certum & indubitatum hu-
ius sacramenti effectum esse sanitatem corporalem, & quasi nos doceremus, hoc sacramentum ad hoc
tantum esse institutum, vt tantum corporum sit medicina, & nõ animarum. Quod autẽ dicunt, nos hãc
vnctionem illis solis ministrare, qui in extremis laborant, vel de quorum salute desperatum est, manife-
sta est calumnia, & apertissimum mendacium. Nam Ecclesiæ regula aut cõsuetudo hoc non habet, sed
docet & hortatur, vt omnes qui propter infirmitatem habent verisimile mortis periculum hanc olei sa
cri vnctionem recipiant: vt tunc gratiæ robur per hoc sacramentum accipiant, quando fortius à dæmo
ne tentantur. Et ob eandem causam in minutis & leuibus infirmitatibus non administratur hoc sacra-
mentum: quia cum dæmon tẽpore illo nõ semper ita fortes adhibeat tentationes, sicut quando est pro
xima mors, ideo non eget tam potente adiutorio gratiæ Dei, vt dæmoni resistere possit: sed satis est illi
gratia diuina, quam per alia sacramẽta acquisiuit, aut per pœnitentiam tunc assequi potest. Fortè isti hæ D
retici aspicientes ad nomen extremæ vnctionis, putarunt illam solis iis qui in extremis laborant, esse dã
dam: quia extrema vocatur vnctio. Sed si ita ex nomine colligunt, maximè falluntur: quia non ob eam
causam extrema vocatur: sed quia vltima est ex illis quatuor quas Ecclesia omnibus Christianis admi-
nistrare consueuit vnctiones. Nam etsi plures quàm quatuor Ecclesia habeat vnctiones, illas tamen non
omnibus Christianis, sed aliquibus specialibus quos constituit sacerdotes aut episcopos ministrare so-
let. Quatuor autem tantum sunt, quas omnibus Christianis Ecclesia parata est congruis temporibus mi
nistrare: & istarum vltima est, qua per manus sacerdotum vnguntur infirmi. Prima est, qua vnguntur ca
thecumeni: Altera qua iam baptizati vnguntur. Tertia est qua vnguntur qui confirmationis sacramen-
tum suscipiunt: Quarta & vltima, qua per manus sacerdotum vnguntur ægroti, quum aliquod habent
mortis periculum: & quia hæc est vltima: Ideo vocatur extrema vnctio à recẽtioribus Theologis, quæ
Caluinus. ab antiquis patribus vnctio ægrotantiũ, aut infirmorum vocata est. Quartò nobis obiicit Caluinus, sic
dicens:

dicens: Iacôbus vult infirmum vngi à senioribus Ecclesiæ: isti vnctorem non admittunt nisi sacrificulũ.
hęc ille. In quibus verbis nos apertè accusat de ministro huius sacramenti, quem dicimus esse solum sa-
cerdotem: ille verò, quamuis concederet vnctionem hanc esse sacramentum, dicit non solum sacerdotẽ
esse ministrum huius sacramenti: quia Iacôbus dicit, Inducat presbyteros, quæ vox cum Græca sit, signi-
A ficat idem quod Latinè dicimus seniores. Fateor quidem vocem illam esse Græcam, & significare eos,
quos Latinè dicimus seniores: sed sacra scriptura seniores istos non ætate, sed sapientia iudicat, & sæpe
presbyteros vel seniores vocat, non qui multos ætatis annos habent, sed qui multa sapientia pollent: &
quia sapientem esse oportet illum qui sacerdotali dignitate decorãdus est, ideo sacerdotes potius quàm
alios sacra scriptura presbyteros appellat. Vnde Anacletus papa à beato Petro Apostolo presbyter or- *Anaclet⁹*
dinatus, in epistola secunda disserens quales oporteat eligi sacerdotes, hęc ait. Porrò & Mosi præcipitur *Exod.29.*
vt eligat presbyteros. Vnde & in Prouerbiis dicitur: Gloria senum canicies. Hæc verò canicies sapientiã *Num.11.*
designat, de qua scriptum est. Canicies hominum prudentia est. Cumque nongentos & amplius annos *Prou.20.*
ab Adam vsque ad Abraham vixisse homines legimus, nullus alius prius appellatus est presbyter, id *Sapien.4*
est senior, nisi Abraham, qui multò paucioribus vixisse annis conuincitur. Nõ ergo propter decrepitam
senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Hæc Anacletus. Ex cuius verbis cõstat, ideo
omnes sacerdotes vocatos esse presbyteros, quia oportet esse sapientes eos qui ad sacerdotium eligen-
di sunt. Nã de sacerdotum electione loquitur Anacletus, quũ illa dixit. Pręterea, quod solos sacerdotes
Paulus appellet presbyteros: conuincitur ex illis verbis quibus ad Titum loquitur, sic dicens: Huius rei
gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt, corrigas, & cõstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego dis-
posui tibi. In quibus verbis episcopos, qui etiam sacerdotes sunt, appellauit presbyteros, prout omnes sa
cri doctores interpretantur. Nam Titus ad hoc relictus est Cretæ, vt presbyteros, per suæ manus impo- *Titum.1.*
sitionẽ faceret, & illos per ciuitates distribueret, vt singuli singulis ciuitatibus præessẽt, & nõ vnus omni
bus. At si per presbyteros, interpretamur seniores, absurdum erit Pauli mãdatũ: quia Titus eos qui senes
B non erant, nõ poterat facere senes. Quia ergo nomen presbyteri solis sacerdotibus in quibus potissimũ
necessaria est sapientia, attributum est: ideo Iacôbus Apostolus solos sacerdotes vocauit presbyteros, cũ
dixit, inducat presbyteros Ecclesię. &c. Et quod de istis solis locutus fuerit Iacôbus, testatur Chrysosto- *Chrysosto*
mus, qui libro tertio de sacerdotio, sacerdotum dignitatem laudans, inter alia multa hæc paucula ait.
Neque enim solùm cùm nos regenerant, sed postmodum etiam condonandorum nobis peccatorum
facultatem obtinent: Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent super
eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluũ reddet laborantem, & eriget eum do-
minus, & si in peccatis erit, remittentur ei. Hæc Chrysostomus. In quibus verbis duo potissimũ annota-
re oportet. Primum est, Iacôbum in prædictis verbis solos sacerdotes appellasse presbyteros, nam aliàs
malo illorum verborum testimonio vsus esset Chrysostomus ad probandam sacerdotum dignitatẽ. Al-
terum est, quod sacerdotes dicit per illam vnctionem nobis peccata cõdonare. Intelligant ergo Calui-
nus & Vvirtẽbergenses, cęterique omnes recentes hęretici, vnctionem infirmorum non ad solũ tempus
Apostolorum esse referendam, neque illam esse solam gratiam curationum, quũ per illam remittantur
peccata.

VOTVM.

QVorundam hæreticorum sententia fuit, nihil esse ex necessitate faciendum, sed omnia *Psal.53.*
debere fieri liberè, propterea quòd Propheta dixit: Voluntariè sacrificabo tibi. Huius *Lãperiani*
C hæresis autores dicti sunt Lamperiani, qui hac ratione ducti, omnia vota damnabant,
dicentes ea nihil prodesse, eò quod necessitatem & coactionem quandam videntur homi
nibus inferre. Hanc hæresim iam diu sepultam, post multa secula suscitarunt Pseudapo- *Pseudap.*
stoli, dicentes opera illa quæ sine voto fiunt, esse ad maius pręmium destinata, quàm illa *Vvicleph*
quæ ex voti nęcessitate fiunt. Eãdem hæresim tutatus est Ioannes Vvicleph. Vltimus huius hæresis pro- *Lutherus*
pugnator est nunc Martinus Lutherus, cuius verba in libro de votis monasticis sunt hæc. Vota monasti-
ca sunt impia, Gẽtilia, Iudaica, sacrilega, mẽdacia, erronea, dæmoniaca, hypocritica, apostatica, etiã san
ctorum exemplis aduersantia: quare cum fiducia reuocanda & deserenda sunt, etiam si pia & seria opi-
nione emissa fuerint. Hæc Lutherus. Sed neque his contentus, vt apertius ostẽderet odiũ quod aduersus
monastica vota cõceperat, contra monachos qui talia vota profitentur, hæc in illo eodem libro ait: Cu-
pio eradicata, extincta, & abolita esse omnia monasteria, quę vtinã dominus igne & sulphure cœlesti ad
exemplum Sodomæ & Gomorrhæ demergat, adeo vt ne memoria quidẽ illorum supersit, neque enim
satis fuerit, illis anathema imprecari. Hæc Lutherus, qui cùm monachus fuisset, & à monachatu ad secu
lũ rediisset, vellet vt nullũ esset alicuius monasterii vestigiũ, ne vllũ maneret suæ apostasiæ testimoniũ.
Hunc Lutherum secuti sunt in hac parte omnes recentes hæretici, imò propter hanc solã hæresim mul-
ti ex omni ordine monachi alios huius erroris amplexati sunt. Aduersus hanc hæresim disputantes, duo
nos oportet ex sacris literis probare. Primum, quod vota semel emissa sunt opere complenda, & non
debent pro cuiusque arbitrio tolli. Alterum, quod opus ex voto factum cedit in maius ipsius operãtis
præmium, quàm si liberè & absque voti necessitate fuisset effectum. Ad prioris partis probationem sa-
D tis efficax testimonium est illud quod in libro Numerorum Dominus ait: Si quis virorum votum Do-
mino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne quod promi-
sit, implebit. Præterea idem præceptũ iterum in lib. Deuteronomii expressius reperitur, vbi sic dicitur: *Num.30.*
Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.
Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatũ. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem *Deut.23.*

semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria vo-
Eccle.5. luntate & ore tuo loquutus es. Rursum, Sapiens Ecclesiastes ait: Si quid vouisti Deo, ne moreris redde-
re. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcunque voueris, redde. Multoque melius est
non vouere, quàm post votum promissa nõ reddere. Deinde per prophetam Baruch de Diis Gentium
Baruc.6. Dominus loquens, ait: Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere:
neque regem constituere possunt, neque auferre. Similiter neque dare diuitias possunt, neque malũ re-
tribuere. Si quis illis votum vouerit, & non reddit, neque hoc requirũt. Ex quibus verbis cõstat quòd
De⁹ requiret ab eo qui votũ vouit, si nõ redderit. Et propheta regius sæpissimè in suis Psalmis quos Deo
decantabat, votorum meminit, nõ vt tollenda sint, sed vt opere compleantur & reddantur Deo ea quæ
Psal.94. semel promissa sunt. Immola Deo (inquit ille) sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et rur-
Psal.55. sum: Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Et iterum: Vouete & reddite Domino
Psal.25. Deo vestro omnes qui in circuitu eius adfertis munera. Ecce vides quot sint testimonia ex veteri in-
strumento, quæ vota comprobent. Verùm quidam ex istis hæreticis, nempe Lutherani, videntes tam
aperta testimonia pro votorum assertione, ad hoc asylum confugiunt, vt dicant vota pro certo tempo-
re tenenda posse emitti: non autem illa, quibus homines ad perpetuam aliquarum rerum obseruatio- A
nem se astringunt: quoniam (vt aiunt) per talia vota fiunt homines serui, quos tamen Deus libertate
donauit. Et non attendunt miseri quòd seruire Deo, regnare est, & quòd ab hac seruitute Christus non
liberauit nos, sed à seruitute peccati: quam libertatem nullus melius tenet, quàm is qui Deo seruit. Nam
Roma, 6. Apostolus ait: Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Preterea, qui duxit vxorem, seipsum
irretiuit vinculo indissolubili, ita vt viuente vxore non possit ab ea separari, neque aliam superducere.
Quid igitur obstat vt in voto perpetuo aliquid simile contingat? Si illa seruitus in quá homo per ma-
trimonium incidit, non repugnat libertati per Christum donatæ: nec etiam repugnabit libertati Chri-
stianæ seruitus illa quę per votum suscipitur, præsertim quòd per matrimonium vterque coniugũ sub-
ditur alteri: per votum autem subditur Deo. Sed iam ipsam quam execrantur votorum perpetuitatem
1.Reg.1. per scripturas sacras examinemus. Pro qua re audiamus quid in primo Regum libro de Anna Samuelis
matre antequam illum concepisset, dicatur. Et Heli sacerdote (inquit historia) sedente super sellam an-
te postes domus Domini, cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum flens largiter, & votũ vo
uit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fue-
ris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque seruæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus
vitæ eius. Ecce vides votum matris de filio consecrando Deo in ministerium tẽpli omnibus diebus vi-
tæ eius: post quod votum exaudiri meruit, tantum abest vt votum illius apud Deum fuerit damnatum.
Et si Anna de filio, quem adhuc non conceperat, potuit tale votum perpetuum emittere, cur non potu
erit quilibet de seipso aliquid simile vouere? præsertim quòd quilibet habet plus iuris in se, & in suam
voluntatem, quàm mater quæcunque in filium. Præterea, beata illa Deipara virgo votum de virgini-
tate perpetuò obseruanda emiserat, quod manifestè testantur illa verba quæ ipsa angelo annuncianti B
Luc.1. conceptionem filii Dei respondit, dicens: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Illa
enim negatio verbo præsentis temporis adiuncta, non sic accipienda est, vt solùm neget actum præsen-
tis temporis, sed vt dicat votum de negatione actus in posterum. Nam alioqui nulla subesset dubitatio-
nis causa, & sine occasione quæsiuisse videtur, quoniam vt mulier quæ nunquam antea virum co-
gnouit, in posterum concipiat, non est quid difficile, neque illa duo vel in speciem pugnare inter se
videntur. At votum de perpetua virginitate, & cõcipere, velut ex diametro pugnare videntur. Ideo me-
ritò quærit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? hoc est, nunquam me virum cogni-
turam spopondi. Hunc autem esse verum & germanum literæ sensum testantur aliqui doctores sa-
Bernard. cri. Beatus Bernardus homilia quarta super Euangelium: Missus est, sic ait: Non dubitat de facto, sed
modum requirit & ordinem. Nec enim quærit an fiet istud, sed quomodo. Quasi dicat: Cum sciat do-
minus meus testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ nõ cognoscere virum, qua lege, quo ordine
placebit ei vt fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, vt pariam talem filium: & gaudeo de filio, &
doleo de proposito. Fiat tamẽ volũtas eius. Hæc Bernardus. Et venerabilis Beda in homilia eiusdem
Beda. Euangelii, sic ait: Quomodo (inquit Maria) fieri potest vt cõcipiam pariamque filium, quæ in castimo-
nia virginitatis vitam consummare disposui? Non autem quasi incredula verbis angeli, quomodo hæc
impleri valeant, requirit: sed certè quia oporteret impleri quod & tunc ab angelo audiebat, & prius à
propheta dictum legerat: sed quo id ordine implendum sit, interrogat: quia videlicet propheta qui
hoc futurum prædixit, quomodo fieri posset, non dixit, sed angelo dicendum reseruauit. Hæc Beda. Et
August. beatus Augustinus libro de sancta virginitate, cap 4. de virgine Deipara loquens, sic inquit: Ipsa quo- C
que virginitas eius gratior & acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo quam con-
seruauerat ipse præripuit, sed priusquam cõciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc
indicant verba, quæ sibi fœtum annuncianti Angelo Maria reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, quo-
niam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo virginitatem antè vouisset. Sed quia
hoc Israëlitarũ mores adhuc recusabant, despõsata est viro iusto, nõ violenter ablaturo, sed potius cõtra
violẽtos custodituro quod illa iam vouerat. Hęc Augustinus. Ecce protulimus trium sacrorum docto-
rum testimonia, ex quibus apertissimè constat virginem Deiparam emisisse votum de perpetua virgi-
nitate seruanda. Hoc etiam votum creduntur emisisse Apostoli de paupertate seruanda, quando reli
ctis omnibus secuti sunt Christum. Sic enim sentit Augustinus, qui libr. 17. de ciuitate Dei, cap. 4. ita in-
Matt.19. quit: Dixerant enim potentes illi: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Hoc votum potentis-
simi vouerant. Sed vnde hoc illis, nisi ab illo de quo dictum est: Dans votum vouenti? Hæc Augusti-
nus. Rur-

nus. Rursum, hoc ipsum apertissimè comprobatur ex beati Pauli testimonio, qui in priore ad Timoth. epistola sic ait: Adolescentiores viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt *1. Tim. 5.* habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est dicere, primam fidem irritam fecerunt? Hoc est, quòd votum, quod in viduitate emiserant de continentia seruanda, violauerunt, cùm post tale votum emissum nupserunt. Et si Paulus dicit viduas iuniores habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quid dicturus esset de Luthero, Oecolampadio, Conrado Pellicano, D Lamberto, Martino Butzero, aliisque eiusdem farinæ hominibus, qui reiecta cuculla quam semel induerunt, contempto voto quod Deo vouerant, tanquam vxor Loth respexerunt retrò, vxores ducentes? Sed hæc verba Pauli, quamuis clarissima sunt, hęretici in alium sensum à litera & mente Pauli longissimè distantem detorquere conantur. Nam Caluinus in illo suo opere de institutione Christianæ religionis, capite quarto vbi de votis disserit, obiiciens contra suam sententiam præfata Pauli verba, illis *Caluinus* respondens, hęc quæ sequuntur ait: Ego verò illis minimè nego viduas, quæ sese suasque Ecclesiæ operas addicebant, perpetui cœlibatus legem suscepisse: non quia in eo religionem aliquam statuerent, vt postea fieri cœptum est: sed quoniam nisi sui iuris, & iugo maritali solutæ, functionem illam sustinere nõ possent. Quod si data fide ad nouas nuptias respectarent, quid hoc erit aliud quàm Dei vocationẽ excutere? Non igitur mirum quod talibus desideriis lasciuire in Christum eas dicit. Postea verò amplificandi causa subiungit, adeò ipsas quod Ecclesiæ pollicitæ sunt, non præstare, vt primam quoque fidem in baptismo datam violent ac irritam faciant, in qua hoc comprehenditur, vt vocationi quisque suæ respondeat. Et aliquibus interpositis subdit. Sed primum nego, alia ratione professas esse cœlibatum, nisi quia coniugium, cum ea quam subibant functione minimè conueniret: ac omnino se ad cœlibatum adstrinxisse, nisi quatenus ferret vocationis suæ necessitas. Deinde, ita obligatas non concedo fuisse, quin illis tunc quoque satius esset nubere, quàm vel carnis aculeis solicitari, vel in aliquam prolabi obscœnitatem. Hæc Caluinus. Quibus verbis vt priorem sententiam, quam temerè protulerat contra votorum obligationem, tueatur, mendacium mendacio addit. Dicit itaque fidem illam, quã primò viduas A dedisse ait Paulus, esse fidem Christianæ religionis in baptismo promissam, & non votum castitatis perpetuò seruandæ, quamuis fatetur illas, quum ad ministerium Ecclesiæ fuerant electæ, accepisse castitatis seruandæ conditionem, non tamen se ad perpetuam illius obseruationem obligasse. Sed hæc Caluini interpretatio longissimè distat à Pauli litera. Nam Paulus in illo loco disserit de viduarum electione, & docet, vt notissimum est, quales oporteat esse viduas quæ sunt intelligendæ: inter cætera præscribit ætatem sexaginta annorum: quia ætas illa, vt in plurimum, caret improbis carnis solicitationibus, & ideo aptior est ad castitatem seruandam. Ob eandem causam præcipit iuuenculas viduas non esse eligendas: quia ætas illa feruet ad libidinem, pręsertim in illis quæ carnis delicias sunt semel expertæ. Et hinc euenit, vt carne nimium stimulante facilè luxurientur: quod cùm contigerit, nubere volunt vt carni placeant. De his autem sic nubentibus dicit Paulus eas habere damnationem: causam autem huius damnationis dicit esse, quia primam fidem irritam fecerunt. At fides data in baptismo non fuit promissio de non nubendo, sed de obseruatione mandatorum Dei, inter quę nullum est de viduali castitate perpetuò seruanda: ergo viduæ illę non fecerunt irritam fidem in baptismo datam, propterea quòd nupserunt. Et inde apertissimè conuincitur, vt fides illa quam viduæ nubentes violauerunt, non sit alia quam votum de seruanda castitate viduali. Et huic interpretationi fauent omnes sacri doctores qui de illis Pauli verbis vllam fecere mẽtionem, quorum cuilibet multò iustius est credere quàm mille Caluinis, aut Lutheris, aut quibusuis aliis similis farinæ hominibus.

Augustinus in multis variisque locis hãc reddit prædictis Pauli verbis interpretationem, sed apertius in expositione Psalmi 75. interpretans illa verba: Vouete, & reddite Domino Deo vestro, vbi hæc ait: *August.* B Quis quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat vnusquisque Deo. Quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid malè voluit? Malè planè. Quare? Quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dixit de talibus Apostolus Paulus, cùm dicat viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco: Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium. Ostendit beatiorem si sic permanserit, non tamen damnandam, si nubere *1. Cor. 7.* voluerit. Quid autem ait de quibusdam quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & *1. Tim. 5.* non reddiderunt. Et paucis interiectis subdit: Vidua quæ iam sic permanere vouerat, voluit nubere. Hoc voluit quod licuit ei quæ nupsit: sed illi non licuit, quia de loco suo retrò respexit. Hæc Augustinus. Et in libro de sancta virginitate, capite 33. iterum ait: Curiosas & verbosas malas nuptas Paolus Apostolus notat, & hoc vitium dicit venire ex ocio. Simul autem, inquit, & ociosæ discunt circumire domos, non solùm autem ociosæ, verum etiam curiosæ & verbosæ, loquentes quæ non oportet. de his superius dixerat: Iuniores autem deuita. Cum enim in delitiis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, in eo quod primo vouerunt, non ste- *Ibidem.* terunt. Nec tamen ait, nubunt sed nubere volunt: multas enim earum reuocat à nubendo, non amor pręclari propositi, sed aperti dedecoris timor, veniens & ipse à superbia, qua formidatur magis hominibus displicere quàm Deo. Hæ igitur quæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impunè non possunt, quæ melius nuberent quàm vrerentur, id est, quàm occulta flãma concupiscentiæ in ipsa concupiscentia C vastarentur, quas pœnitet professionis, & piget confessionis, nisi correctum cor dirigant, & Dei timore rursus libidinem vincant, in mortuis deputandæ sunt. Hactenus Augustinus. Ex cuius verbis constat, primam fidem, de qua Paulus in prædictis verbis locutus est, non esse promissionem in baptis-

mo factam, sed votum continentiæ, contra quod aguot non solùm viduæ quæ post tale votum nubunt, sed etiam quæ nubere volunt, & illas dicit esse inter mortuas computandas. Augustino consentit in hac parte Primasius illius discipulus, qui interpretans illa Pauli verba, Habentes damnationem, & cętera. hæc ait: Quæ se viduas promiserant permansuras. Hæc verò regula non solùm in viduis, sed etiã in virginibus continentibus, quę primam fidem irritam fecerunt, intelligenda est. Hæc ille. *Primasi⁹.*

Isidorus. Isidorus libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite decimooctauo eodem modo prædicta Pauli verba interpretatur, sic dicens: Prædicat autem idem Apostolus damnationem habere viduas quæ post propositum continentiæ nubere cupiunt. Cùm enim, inquit, luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo quod primo vouerunt, non steterunt. Hæc Isidorus. His omnibus consentit Hieronymus illis vetustior, qui libro primo contra Iouinianum, interpretans illa verba Pauli: Si nupserit virgo, non peccat, hæc ait: Non illa virgo, quæ semet Dei cultui dedicauit. Harum enim, si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictum obiecerit Iouinianus, quanto magis de virginibus præualebit, cum enim his non liceat, quibus aliquando licuit? Virgines enim, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt quàm incestæ. Et in commẽtariis super caput 44. Ezechielis iterum ait: Quicunque aliquid vouerit & non impleuerit reus voti est. Vnde & de viduis dicitur, cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Melius est enim non promittere, quàm promittere & non facere. Hæc Hieronymus. Neque latum, vt dicitur, pilum ab his discedit Ambrosius, qui in commentariis super Paulum interpretans illa verba, Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, hæc ait: Prohibet adolescentulas viduas in hac suscipi professione. Lubricæ enim ętati fides facilè haberi non debet: quippe cum quarundam exempla pręcedant, quæ post professionem vitæ, delitiarum oblectatione, nomen non opera viduitatis habent, & conuersæ nuptiis solicitantur. Et postea interpretans illa verba, Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, hæc ait: Quid maneat tales ostendit, ne facilè audeant quod implere difficilè est: aut si animus est huic deuotioni deditus, apud se interim teneat: quia dicit temerariam esse profiteri quod adhuc iuuenili ætati credi non debet. Hæc Ambrosius, qui satis apertè declarat, fidem illam, quam adolescentulæ viduæ fecerunt irritam, esse continentiæ professionem: & quia illam violauerunt, dicit illas habere damnationem. Basilius magnus sanctissimus perinde ac doctissimus in libro de virginitate, cap. 55. hæc ait: Quum inordinatè se gesserint erga Christum, nubere volũt, habentes iudicium quia fidem reprobauerunt: non nuptias, sed adulterium per vitam malè persequentes. Nullus igitur seruus in tãtam impietatem stimuletur, vt herilem sponsam contrectet. Nullus adeò furiosus sit sacrilegus, vt impollutam sacerdotem petulantibus manibus contingat. Hæc Basilius ille magnus. In quibus id attendat lector, quod virginem Deo dicatam appellauit sacerdotẽ inpollutam: quia cùm Deo virginitatem promisit, sui corporis sacrificium fecit, illudque Deo obtulit. Eodem modo interpretatur illa verba Chrysostomus homilia 19. super priorem epistolam ad Corinthios, cuius verba inferius in alium finem citabuntur in hoc eodem capite. Possem adhuc plures alios sanctos & peruetustos Ecclesiæ doctores pro hac re in testimonium citare, qui omnes prædicta Pauli verba interpretantur de voto continentiæ, & non de fide in baptismo data: sed ne prolixitate nimia fastidirem lectorem, illos omnes prætermittere decreui, præsertim quia isti satis sunt ad conuincendum Caluinũ & reliquos Lutheranos de praua intelligentia verborum Pauli. Nam iustum est, vt in rebus fidei, & in interpretatione sacræ scripturæ potius his sanctis viris sanctitate perinde ac doctrina clarissimis, quàm Caluino & Luthero & reliquis omnibus eiusdem farinæ credamus. Neque singuli sacri doctores seorsum scribentes verba illa Pauli, vt diximus, interpretantur; sed aliquot Concilia, in quibus multi viri doctissimi congregati sunt, ita illa verba intelligenda esse docuerunt. Nam Concilium quartum Carthaginense, in capite vltimo suorum decretorum, ita ait: Sicut bonum castitatis præmium, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est, vt si quæ viduæ quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate à viro relictæ se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta sub testimonio episcopi & Ecclesiæ, religioso habitu apparuerunt, posteà verò ad nuptias seculares transierunt, secundum Apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuiis cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris suis obnoxiæ: quantò magis viduæ quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterii notabuntur, si deuotionem, quam Deo spontè obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad secundas nuptias transitum fecerint? Quæ etsi violentia irruente ab aliquo præreptæ fuerint, ac postea delectatione libidinis permanere in coniugium raptori vel violento viro consenserint, damnatione superius comprehensa teneantur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habẽtes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Hucusque concilium quartum Carthaginense. Et Concilium Toletanum quartum, capite 55. sic inquit: Duo sunt genera viduarum, seculares, & sanctimoniales. Seculares viduæ sunt, quæ adhuc disponentes nubere, laicalem habitum non deposuerunt. Sanctimoniales sunt quæ iam mutato habitu seculari, sub religioso cultu in cõspectu sacerdotis & Ecclesiæ apparuerũt. Hæ si ad nuptias transierint, iuxta Apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primùm Deo vouentes, postea castitatis propositum abiecerunt. Hæc Concilium Toletanum quartum. Ex quorum duorum Conciliorum verbis constat hãc esse Apostoli Pauli sententiam, viduas videlicet quæ perpetuam castitatem Domino vouerunt, fore damnandas si ad secundas nuptias transierint. Et certè quòd nuptiæ eorum qui semel se Domino deuouerunt, sint damnandæ, plurima testãtur concilia. Nam Concilium Valentinum, capite 2.

Hierony. 1. Cor. 7. — *Ambro.* — *Basilius.* — *Cõcilium Carthaginense.* — *Cõcilium Toletanũ* — *Cõcilium Valẽtinũ.*

D — A — B

pite 2. suorum decretorum, sic ait: De puellis verò quæ se Deo vouerunt, si ad terrenas nuptias sponte
transierint, id custodiendum esse decreuimus, vt pœnitentes non statim ad pœnitentiam recipiantur, &
cùm data tamen fuerit, nisi plenè satisfecerint Deo in quantum ratio poposcerit, eisdem communio dif-
feratur. Hæc ibi. Et Concilium Arausicense, cap. 27. sic definit: Vt viduitatis obseruandæ professione co-
C ram episcopo in secretario habita, impositam à presbytero vestem vidualem non esse violandam. Eius *Cõcilium*
verò repudiatorem, vel ipsam talis professionis desertricem meritò esse damnandã. Et cap. 28. idẽ Con- *Arausicẽ.*
cilium iterum ait: Hi verò qui sunt desertores professæ castitatis, præuaricatores habendi, & omnibus
per pœnitentiam legitimã consulendũ. Hæc ibi. Multáque alia sunt conciliorũ decreta huic fauentia
proposito, quæ citare omisi, ne nimia prolixitate grauarem lectorem. Verùm quia aliquis fortè ea legere
desiderabit, loca solùm lectori designabo vbi illa inuenire possit. Concilium Aurelianense, capite deci-
moseptimo. Concilium Elibertinum, cap. 13. Concilium Toletanum quartum, capitibus quadragesimo
octauo & quinquagesimoprimo. Ex his omnibus patet quàm iniustè aliqui votis monasticis conantur
inferre calumniam. quoniam si de aliqua re perpetuum votum emitti licet, multò iustius id licebit de il-
lis tribus rebus per quas triplex mundi huius concupiscentia prosternitur, videlicet obedientia, castita-
te, & paupertate. Nam per obedientiam superbia vitæ edomatur. Per castitatis votum, carnis concu-
piscentia coërcetur. Per votum verò paupertatis, illa insatiabilis concupiscentia oculorum cohibetur.
Vnde conuincitur, vt si noxiæ sunt illæ tres mundi concupiscentiæ, salutifera contrà sint tria quę in mo-
nachatu emittuntur vota, quoniam hæc velut quędam antidota sunt aduersus illa tria quę mũdus pro-
pinat venena: præsertim quòd hæc tria de quibus sunt monachorum vota, sunt valde à Christo com-
mendata. Nam obedientiam commendauit, dicens: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, *Matt. 16.*
& tollat crucem suam, & sequatur me. Non enim potest quis verius seipsum abnegare, quàm cùm se
totum superioris arbitrio committit, vt non suam iam velit facere voluntatem, sed sui superioris. Ca- *Matt. 19.*
D stitatem perpetuam extulit, dicens: Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, qui
potest capere capiat. Paupertatem verò commendauit, cùm dixit: Si vis perfectus esse, vade, & vende *Ibidem.*
omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me, & habebis thesaurum in cœlo. Cùm ergo tam a-
perta sint testimonia vota monastica comprobantia, vereantur Lutherani Monachi respicere retrò ad
seculum, cùm iam semel manum ad aratrum miserint: & caueant ne illis contingat quemadmodum v- *Luc 9.*
xori Loth, quæ de Sodomis exiens, conuersa est in statuam salis, eò quòd retrorsum ad Sodomam vn- *Gene. 19.*
de exierat, respexit. Cùm enim vnus ex discipulis suis dixisset Christo: Dimitte me vt sepeliam patrem *Mat. 8.*
meum: respondit illi Christus: Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quæ verba interpretans Theo- *Theophy.*
phylactus, ait: Si autem illis nec patrem sepelire licuit, væ his qui monasticen professi, ad mundana re-
grediuntur negotia. Hæc ille. Væ ergo libidinoso Luthero, eiúsque complicibus, qui monasticen pro-
fessi, suæ professionis immemores ad seculum redeuntes, vxores duxerunt. Ex duobus quæ probanda
suscepimus aduersus hos hæreticos, iam vnum eorum (vt existimo) absoluimus. Superest iam vt al-
terum probemus, opus videlicet ex voto factum, esse melioris conditionis, maiorísque apud Deum
meriti, quàm si fieret sine voto. Diuinus Psaltes suadet nobis vt Domino Deo aliquid voueamus, di-
cens: Vouete & reddite Domino Deo vestro omnes qui in circuitu eius affertis munera. At si nullum *Psal. 75.*
ex voto accresceret meritum vouenti, malè consuleret Propheta vt voueremus: præsertim cùm non
reddentes, rei fiant eorum, quorum non essent rei si non vouissent: & ita, iuxta hæreticorum senten-
tiam, vouens exponeret se per votum periculo peccati si non reddit, & sub nulla spe præmii si reddit.
Si ergo ista esset voti conditio, apertè conuincitur malè egisse prophetam cum votum consulit. Præte-
A rea quantò aliquod opus à meliore virtutis radice oritur, tantò melius est. Nam inde est quòd opus ex
charitate factum sit melius, quàm quoduis opus ex alia virtute procedens: quia videlicet charitas à qua
procedit, melior est quæuis alia virtus. Non enim aspicit Deus quantum quis offerat, sed ex quanto.
Et ideo laudata est vidua illa, quæ cùm solùm duo minuta obtulisset, dicta est obtulisse plus omnibus
aliis. Ex quo apertè conuincitur, apud Deum non tam æstimari rei oblatæ quantitatem, quàm ipsius
offerentis affectum. Cùm ergo opus ex voto factum procedat ex radice obedientiæ, quæ melior est
quàm victima: opus autem simile liberè & non ex voto factum, ex illa virtute non oriatur, sequitur
vt hoc non sit ita bonum sicut illud. Nam is qui ex voto aliquid facit, obediens facit, & vt obediat fa-
cit: ergo cum sic facit, per meritum quod habet respondens operi, habet iam meritum ex obedien-
tia: quod meritum alius non habet qui liberè aliquid facit. Rursum, pro hac re sunt plurima sacro-
rum virorum testimonia. Beatus Hyeronimus pertractans illud Hieremiæ in Threnis: Bonum est vi- *Thren. 3.*
ro cum portauerit iugum ab adolescentia sua, hæc ait: Militum ergo Christi professio est cautam men- *Hierony.*
tem habere à cunctis terrenis negotiis, & tumultu seculi, iuxta illud Apostoli: Nemo militans Deo, *2. Tim. 2.*
implicat se negotiis secularibus, & cætera: eámque quantum humana imbecillitas sinit, festinat ve-
nire cum Christo: quam quidem speciem conuersationis boni eremitæ, & monachi qui voto mona-
sticæ disciplinæ obligati sunt, imitari contendunt: sed rara est, & paucissimis dono Dei hæc perfectio
concessa. Is enim verè & non ex parte perfectus, qui & in eremo squalorem solitudinis, & in cœno-
bio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat. Et ideo in vtraque professione per omnia
consummationem inuenire difficile est: quia nec anachoreta contemptum ac priuationem materia-
lium rerum, nec cœnobita theoricam ad integrum potest assequi puritatem. Sed tamen quantum su-
perexcellat serenitas tranquillæ vitæ turbulentiam secularis conuersationis, nouit qui hanc expertus
B est. Hactenus Hieronymus. In quibus verbis multa sunt notatu digna. Primum est quod tempore
Hieronymi monachi se voto astringebant, quod tamen Erasmus Roterodamus pertinacissimè negat
in plerisque suis operibus, præsertim in vita Hieronymi quam idem Erasmus scripsit.

At non ita esse vt Erasmus ait, verba quæ nunc ex Hieronymo citauimus, apertè conuincunt. Secundũ est, quòd talis monachorum vita voto obligata est bona, & ad imitationem perfectionis Christianæ. Tertium est, quòd hæc monachorum vita præferenda est vitæ aliorum qui secularibus miscentur negotiis. Et hoc est quod nostro proposito deseruit, quod etiam Erasmus negare non erubescit. Nec tamen miror: quoniam hoc experientia docente cognouimus, nullum esse acerbiorem & magis infestũ hostem aliquorum, quàm qui transfuga & desertor ab illis defecit: Erasmus autem monachatum, quẽ semel vouerat, reiicere non erubuit, & hinc euenit vt monachis semper detraheret, & illos quoad licuit atrocissimè persequeretur: vt vel hoc argumento aliis persuaderet se bene fecisse cùm monachatus iugum, quod semel susceperat, reiecit. Et tamen Hieronymus bonum esse iudicat portare hoc monachatus iugum.

Sed, vt apertius Erasmum Roterodamum alibisque monasticæ professionis hostes de impudentissimo mendacio conuincam, alium testem multò Hieronymo vetustiorem proferre volo, Diuum videlicet Dionysium Areopagitam Pauli discipulum, qui in libro Ecclesiasticæ Hierarchiæ, capite sexto, describens ritum consecrationis professionisque monasticæ, qualis ab Apostolis institutus tunc seruabatur in Ecclesia, sic ait: Porrò purgandorum omnium excelsior & sublimior est ordo Monachorum C sacra dispositio, aut sancta distinctio. Expiatione omni, tota virtute, atque exactissima suarum operationum castitate mundata, & cætera. Inde diuini duces nostri appellationibus eos sacris dignati sunt, partim Therapeutas, id est cultores, à syncero Dei famulatu & cultu: partim monachos, ab indiuidua & singulari vita vni Deo intenta, appellantes: tanquam quæ sanctis complicationibus, aut conuoiutionibus inseparabilium, illos ipsos in diuinam, & Deo gratam vnitatem promoueant. Quapropter & perficientem eis donauit gratiam diuina sanctio: & quadam eos consecratiua inuocatione dignata est. Deinde formam illius consecratiuæ inuocationis, & monasticæ professionis describens, ait: Stat quidem sacerdos ante sacrum altare, monasticam imprecationem psallens. Ille autem post sacerdotem astat, non vtrunque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti: verum sacerdoti tantum astans, mysticam super illum inuocationem persequenti. Qua finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, non solùm conuersatione, sed etiam phantasiis eorundem. Deinde perfectissimam ei vitam exponit. Illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecedere. Vbi verò ille hæc omnia intentè promiserit, consignans eum signo crucis sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans, exutúmque veste omni, aliam induit. Et cum sanctis aliis qui ipsum astant viris, ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem facit. Hactenus beatus ille Dionysius. In quibus verbis multa notare oportet. Primum est, Monachos tunc professionem per voti promissionem facere. Quod manifestè ostendit, cùm dixit: Vbi verò ille hæc omnia intentè promiserit. Non solùm ergo tempore Hieronymi, sed multo antè tempore, vtputa in ipsis Ecclesiæ primordiis, Monachi se voto Domino obligabant, promittentes rerum diuisibilium, hoc est, rerum terrenarum quæ à nobis per mortem diuiduntur & separantur, renunciationem. D Alterum quod ex Dionysio constat, est monasticam vitam in qua soli Deo vocatur, & curis secularibus renunciatur, esse omnibus aliis excelsiorem & sublimiorem.

August. Beatus Augustinus in epistola ad Armentarium, qui mundo contempto & relicto votum simul cum vxore vouerat, sic ait: Priusquam esses voti reus, liberum fuit quo esses inferior: quamuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo.

Non enim talis eris si non feceris quod vouisti, qualis mansisses si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modo autem tantò, quod absit, miserior, si fidem Deo fregeris, quantò beatior si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse te adiuuabit, qui vota tua expetit. Fœlix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Hęc Augustinus. In quibus verbis multa sunt, si bene lector

Gregori⁹. aduertat, quæ vota commendant. Beatus Gregorius homilia vicesima super Ezechielem, sic ait: Hoc inter sacrificium & holocaustum distat, quòd omne holocaustum sacrificium est, sed non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio enim pars pecudis, in holocausto verò totum pecus offerri consueuerat. Vnde & holocaustum Latina lingua totum incensum dicitur. Pensemus ergo quid est sacrificiũ, quid holocaustum. Cùm enim quis suum aliquid Deo vouit, & aliquid non vouit, sacrificium est. Cùm verò omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. A Nam sunt quidam qui adhuc mente in mundo retinentur, sed tamen ex possessis rebus subsidia egentibus ministrant, oppressos defendere festinant. Isti in bonis quæ faciunt, sacrificium offerunt, quia aliquid de actione sua Deo immolant, & aliquid sibimetipsis reseruant. Et sunt quidam hîc qui nihil sibimetipsis reseruant, sed sensum, linguam, vitam atque substantiam quam acceperunt, omnipotẽ-

Exod. 12. ti Deo immolant. Quid isti nisi holocaustum Domino offerunt? imò magis holocaustum fiunt. Israë-

Exod. 15. liticus etenim populus primum sacrificium in Aegypto obtulit: secundum verò in eremo. Qui ita adhuc mentem habet in seculo, sed boni iam aliquid operatur, Deo sacrificium obtulit in Aegypto. Qui verò præsens seculum deserit, & agit bona quæ valet, quasi iam Aegypto derelicta sacrificium prębet in eremo: quia repulso strepitu desideriorũ carnalium in mentis suæ quiete atq; solitudine Deo immolat quicquid operatur. Quamuis ergo, sicut dictũ est, sacrificiũ sit etiam holocaustum: maius tamen est holocaustum sacrificio: quia mente quæ huius mundi delectatione non premitur, totum in omnipotẽtis Dei sacrificio incenditur quod habetur. Hucusque Gregorius. In quibus verbis illud est aduertendum quod ait, maius esse holocaustum sacrificio: maiúsque fuisse sacrificiũ eremi, quàm sacrificiũ Aegypti.

Ex qui

Ex quibus verbis constat, monachos qui ex toto negauerunt voluntatem suam, sed totos in professione
Deo per votum obedientiæ immolantes, fecisse holocaustum. Et ita conuincitur eadem lege eorum vo-
tum esse sacrificium eremi, & per consequens melius quàm opus à secularibus liberè factum, quoniam *Chrysost.*
illud est sacrificium Aegyptii. Beatus Chrysostomus pro voto perpetuæ paupertatis testimonium red-
B dit, qui homilia vndecima super epistolam ad Hebræos ita inquit: Sunt alia sacrificia quæ verè sunt ho-
locaustomata, vt sanctorum martyrum corpora, vbi & anima & corpus sunt. Illa enim olfactum ma-
gnum bonę odorationis habent. Potes & tu si volueris tale sacrificium offerre, non vtique comburen-
do corpus, sed alio igne potes, igne scilicet inopiæ voluntariæ, qui est ignis magnæ tribulationis. Cùm
enim liceret in deliciis & multis impensis esse, eligis laboriosam & duram vitam: nónne tunc holocau-
stum fis? id est holocaustum mortificatiuum corporis, corpus crucifigens, & accipiens martyrii huius
coronam? Quod enim illic gladius operatur, hic desiderium facit, ne te comburat neque detineat pecu
niarũ amor, sed cõburatur & extinguatur desideriũ hoc incõpetens igne spiritus, & incidatur cultro gra
tiæ. Hęc Chryso. qui satis apertè ait in professore volũtariæ paupertatis hoc agere eiusdẽ paupertatis ele
ctionẽ, hoc est votũ, quod gladius materialis operatur in carne: hic enim facit martyrẽ Christi corporali
ter in publico, illic autẽ fit martyr in occulto. Et sicut sine gladio vel aliqua alia re æquiualente non pos-
set esse martyr Christi publicus, ita secluso voto & desiderio paupertatis, quamuis ab inopia suæ prema-
tur, non erit tamen martyr priuatus. Accedit ad hæc, quod omittens idquod se facturum Deo vouerat,
grauius peccat quàm si non vouisset. Sapiens nanque ait: Multo melius est non vouere, quàm post vo- *Ezec. 5.*
tum promissa non reddere. Hoc loco certè dicitur melius id quod est minus malum, sicut alibi dicitur: *Matt. 26.*
Melius erat ei si natus non fuisset. Non quod alterum illorum esset bonum, sed quia minus malum esset
non nasci, quàm Christum vẽdidisse. Ita etiam hoc loco intelligendũ est, quòd minus malum est (prout
malum est omnis bonitatis defectus) non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Sic enim *Vrbanus*
C Vrbanus primus huius nominis põtifex in epistola de communi vita & oblatione fidelium ait: Et qui- *Papa.*
cunque vestrum communem vitam susceptam habet, & vouit se nihil propriũ habere, videat ne pol-
licitationem suam irritam faciat, sed hoc quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnatio-
nem, sed præmium sibi acquirat: quoniam satius est non vouere, quàm votum, prout melius potest, non
perficere. Grauius enim puniuntur qui votum fecerunt, & votum non perfecerunt: aut fidem percepe-
runt, & in malis vitam finierunt, quàm illi qui vitam sine voto finierunt, aut sine fide mortui sunt, & ta-
men bona egerunt opera. Hæc Vrbanus papa & martyr. Ex cuius verbis cõstat tunc temporis fuisse iam
homines qui paupertatem vouentes in communitate viuerent, prout nunc monachi faciunt. Constat
etiam grauius fore puniendos qui votum fecerunt, & votum non perfecerunt: quàm illos qui vitam si-
ne voto malè finierunt. Si grauius puniuntur qui vota non reddunt, oportet vt etiam largius præmien-
tur cum reddunt. Alioqui enim non esset Deus pronior ad misericordiam quàm ad punitionem. De-
mum ne amplius de hac re contendamus, audiamus Ecclesiæ definitionem. Concilium Toletanum 4. *Cõcilium*
cap. 49. suorum Decretorum sic ait: Clerici qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vi- *Toletanũ*
tam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propo-
situm eorum qui ad contemplationis desiderium transire nituntur. Hæc Concilium Toletanum 4. Ex
cuius sententia hoc constat, quòd monachorum vita est perfectior quàm aliorum secularium: quod non
aliunde prouenit nisi ex voto quod emiserunt, quòd maiorem perfectionem maiusque meritum illo-
rum operibus tribuit. Superest autem vt hæreticorum obiectionibus, quibus nos oppugnant, respon-
deamus, & ostendamus illas omnes esse prorsus inanes. Primò nobis obiiciunt illud Pauli ex priore ad
D Corinthios epistola. Si nupserit virgo, non peccauit. Ex quibus verbis colligere nituntur hæretici san- *1. Cor. 7.*
ctimoniales, quæ castitatem Deo vouerunt, non peccare, quum viris nubunt, & illis copulantur. Sed ali-
ter se res habet: quoniam Paulus in prædictis verbis loquitur de virginibus quæ sunt sui iuris, quibus nu
bere aut non nubere licet, & non de illis quæ per votum castitatis quod vouerunt, nubendi potestatem
à se prorsus reiecerunt. Et iuxta hunc sensum interpretatur illa verba Hieronymus libro primo aduer-
sus Iouinianum, prout facilè est videre in verbis illius, quæ suprà in aliũ finem citauimus. Eidem inter- *Chrysost.*
pretationi fauet beatus Chrysostomus, qui homilia 19. super priorem ad Corinthios epistolam, inter-
pretans prædicta Pauli verba, ait. Neque de ea quæ sibi elegerit virginitatem, loquitur, quippe quæ iam
peccauit. Nam si viduæ, quę secundis se nuptiis alligarunt, iudicium subeunt, si semel viduitatem elege
rint: multo magis virgines. Hæc Chrysostomus, qui obiter etiam docet illa verba Pauli ex priore ad Ti-
mothæum epistola, de quibus supra disputauimus, esse intelligenda de voto continentiæ & non de
voto in baptismo emisso. Eandem interpretationem prædictis Pauli verbis reddit Theophylactus per- *Theophy.*
petuus Chrysostomi imitator, sic inquiens. Virginem hic dicit, non eam quæ Deo consecrata sit: ea enim
si nupserit, peccauit omnino, ceu ea quæ mœchum superinduxerit sponso suo Christo: sed innuptá dum
puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit: nec enim res impura est matrimonium. Hæc Theophylactus. *Isidorus.*
Eodem modo interpretatur Isidorus, qui libro 2. de officiis Ecclesiasticis, cap. 17. hæc ait. Qui tentatio- *1. Cor. 7.*
nem carnis non tolerãt, necesse est vt portum coniugii petant. Vnde & idem Apostolus, qui se, inquit,
nõ cõtinet, nubat: melius est enim nubere quàm vri. Et iterum si acceperis, inquit, vxorem, nõ peccasti.
A Si nupserit virgo non peccauit: & si non vis maior esse esto vel minor: quia liberæ voluntatis es. Nu-
ptias enim peccatum nõ sunt, sed per sollicitudinem mundi, qui nubunt, legem Dei vix seruãt. Sed illos
dicit peccare si nubant, qui nõdum vouerũt Deo castitatẽ: cæterũ vel qui in corde suo promisit, si aliud
fecerit, habet damnationẽ. Quod enim erat per naturam licitũ, per votũ sibi fecit illicitũ. Hæc Isidorus.
His omnibus in hac parte cõsentit Photius, qui ab Oecumeno citatus, hæc ait: Virginẽ hic Paulus intelli

git non Deo consecratam, sed innuptam puellam. Illa enim, quæ iam Deo consecrata est, si nupserit, adulterium inducit Christo, cui nupta est. Hæc Photius. Ex verbis istorum omniũ sacrorum doctorum apertissimè constat, illa Pauli verba non contra nos, sed potius pro nobis pugnare.

Lutherus Secundo obiicit Lutherus in illo suo libro de votis monasticis, sic inquiens: Vota monastica rectæ rationi contra nituntur: & in primis votum castitatis, quandoquidem recta ratio decernit, si quicquam impossibile nobis factum fuerit, nos amplius ad illud non astringi. Quare quoduis votum, quãtumcunque rectum & pium fuerit, si nõ possit à nobis impleri, desinit esse votum. Sed in religioso, qui voto castitatis se astrinxit infirmitas carnis potest esse tanta, vt nec ieiuniis, nec orationibus, nec exercitiis domari possit. Is igitur impunè votum castitatis, quod implere non valet, soluere poterit: & ad coniugalem statum se conferre. Quinimo quum tale quis Deo votum ædidit, id sub conditione debuit interpretari, se scilicet seruaturum cœlibatum, si modo senserit illum sibi possibilem, & quamdiu potuerit, integre illum conseruare. Hęc Lutherus. Ex quibus verbis facilè quisque, si diligenter aduertat, agnoscet ingenium Lutheri, & intelliget quàm parum sibi constet, & qualiter in omnem figuram, velut alter Protheus se vertat. Nunc vt vota oppugnet, dicit hominem non obligari ad impossibile, qui cum aliàs contenderet de intelligentia duorum pręceptorum, videlicet de dilectione Dei, & de concupiscẽtia vitanda, dixit hominem à Deo obligatum esse ad impossibile. Nos verò obiectioni illius respondentes, fatemur neminem ad impossibile posse obligari: ac proinde si quis aliquid vouet, quod tunc aut posteà est illi impossibile, non obligatur ad illius voti impletionem. An autem illud sit sibi impossibile, an non, non debet ille solus iudicare: quia nullus in causa propria potest esse bonus iudex, præsertim vbi res ipsa habet aliquam dubitandi rationem: sed oportet consulere superiorem, qui re bene vndique circumspecta iudicabit de possibilitate & impossibilitate illius, & si ille censuerit esse impossibilem, eo ipso erit liber ab illius voti obligatione. Negamus tamen tantã posse esse infirmitatem carnis, vt illi necessariò cedere homo aliquando cogatur, quia nunquam potest esse tam vehemens carnis tentatio, vt diuino adiutorio fulti, quod Deus omni rectè petenti semper paratus est dare, non possimus resistere. De qua re satis me dixisse memini suprà in titulo de virginitate, & in titulo de sacerdotio, hæresi quarta. Cæterum quod ait votum castitatis vouendum esse sub conditione, ridicula res est, quoniam ea conditio sæpe ansam violationis voti præberet. Nam quoties carnis delitias experiri vellet, diceret se continentiam seruare non posse, propterea quod tanta sit carnis tentatione vexatus, vt iam illi resistere non valeat. B

Lutherus Tertia Lutheri obiectio est, qua hæc ait. Prorsus rectæ rationi aduersum est, pariter & absurdum, id aliquem vouere Deo, quod nullo modo in sua est collocatum potestate, sed omnino in alterius arbitrio constitutum. Vt ineptus is haberetur, qui voueret Deo se fore episcopum, Apostolum, Principem, aut Regem, cum sciat nihil horum esse in potestate vouentis: sed in alterius, vt vocantis autoritate. At qui castitatem Deo vouet, rem vouet quæ prorsus nõ est, nec potest esse in manibus suis, cum sit solius Dei donum, quod accipere non offerre potest homo. Hæc Lutherus. Si hęc argumentatio aliquas haberet vires, etiam probaret nos nihil posse Deo vouere, imò ipsam Christianam promissionem, quam in baptismo facimus, nullius prorsus esse valoris: quia nihil eorum quæ in baptismo promittimus, in sola nostra situm est potestate. Nam fidei firmitatem, mandatorum Dei integram obedientiam, sathanæ abrenunciationem sine speciali Dei adiutorio præstare non possumus. Sine me, inquit Saluator, nihil potestis facere. Et Paulus Apostolus ait: Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Fatemur ergo neminem vouere posse id, quod in sua non est situm potestate: negamus tamen castitatis obseruationem non esse in nostra potestate collocatam: quia & si homo suis solis viribus innitens illam tenere non valeat, valet tamen cum Dei adiutorio, quod ille paratus est dare omnibus in veritate inuocãtibus illum. Omnia possum, inquit Paulus, in eo qui me confortat. Si omnia potest, ergo & castitatem integram seruare. At quod Deus ipse petentibus auxilium suum, nunquam illud deneget, ipsemet testatur, quia apud Marcũ ait: Omnia quęcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & eueniet vobis. Si omnia, ergo carnis continentiam. Nunquam autem dicimus aliquid in nostra esse potestate, propterea quod illud sine Dei auxilio efficere possumus: sed quia illud possumus cum Dei adiutorio, quod ille semper paratus est dare. Et ob hanc causam dicimus non esse in nostra potestate situm, esse episcopum aut Apostolum, Regem aut Principem: quia etsi ad quoduis munus istorũ possimus cum Dei adiutorio peruenire, Deus tamen nõ semper est paratus ad conferendum omni homini tale adiutorium. Inepta igitur & ridicula est similitudo quam proposuit Lutherus: quia longe alia est potestas in nobis ad episcopatum consequendum, & ad castitatem seruandam. Nam ad hanc semper Deus est paratus nos adiuuare, ad illum autem non. C D

Ioann. 15.

2. Cor. 3.

Philip. 4.

Mar. 11.

Lutherus. Quarta Lutheri obiectio sequentibus illius verbis continetur: Nonnulli leguntur etiam viri sancti ex monasteriis assumpti in episcopatum, in cardinalatum & summum pontificatum, vbi certè in res proprias è voto paupertatis sunt trãslati. Neque enim hic quid dicere potest, Papam, Episcopos, & Cardinales, atque similes Ecclesiasticos rectores, non possidere res proprias, cum eis pro arbitrio vtantur. Esto siquidem quod monachorum prepositi curent res non proprias: at illi certè præsules Ecclesiastici proprias curant res, quanquam de Ecclesia acceptas, vt nihil sit quod dicere quis posit, non suas sed Ecclesiæ esse res eas, quas administrant. Quod si in præsulibus propter obedientiam & statum perfectionis quem assumunt, soluitur votum paupertatis, nam tunc sunt diuites propriarumque rerum possessores: cur propter eandem causam non soluitur in eis votum castitatis? Hæc Lutherus. Ex quibus verbis constat apertè quam irreconciliabili odio prosequatur Lutherus votum castitatis quod in monachatus professione vouerat. Nam vt hoc à se excutere possit nullũ non mouet lapidẽ, & ideo contra hoc multo vehe-

A to vehementius & frequentius quàm contra alia vota pugnat. Sed in hoc argumento nihil prorsus agit: quoniam vt falsum probet, aliud perinde falsum assumit. Falsum enim est, eos qui ex monachatu ad episcopatum assumpti sunt, liberos esse à voto paupertatis: quia etsi ad episcopatum assumantur, manét tamen ad paupertatem obligati, prout antea obligabantur. Et hoc apertè declarauit Innocentius Papa in capit. De monachis 16. quæst. 1. Cuius hæc sunt verba: De monachis, qui diu morantes in monasteriis, *Innocentius.* si posteà ad clericatus ordinem peruenerint, statuimus nō debere eos à priori proposito discedere. Hęc ille. Verùm hæc sententia de illis solis rebus intelligenda est, quæ ad substantiam monachatus sunt necessaria, & quę simul cum dignitate episcopali seruari possunt, qualia sunt castitas & paupertas: nam ab aliis quæ cum ipso munere episcopali pugnant, prout est obedientia, ieiunium, silentium, fatemur eos esse liberos: quia illa non possunt simul cohærere cum functione muneris episcopalis. Quod autem obiicit Lutherus illos esse dominos illarum rerum, quæ ratione muneris episcopalis illis obueniunt, falsum est: quia illarum rerum non domini, sed tantum dispēsatores & administratores sunt. De qua re videat qui volet sanctum Thomam Aquinatem in sua secunda secundæ, quæstione 185. articulo octauo, vbi optimè de hac re differit.

Quinto Lutherus obiicit contra votum obedientiæ, hæc dicens: Circa obedientiæ votum bifariam *Lutherus* peccant religiosi, tum quod illam reponunt sub consilio, cùm sit de præcepto: scilicet quod inferior obediat superiori, vt filius patri, vxor viro, & seruus Domino: tum quia per eam vni scilicet suo præsidenti se obligant, & ab omnibus aliis superioribus & æqualibus se subtrahunt, dicentes se soli suo superiori eam debere. Est igitur illud obedientię votum irrationabile & damnandum. Hæc Lutherus. In quibus verbis bis ille mentitus est. Primò quidem quum dicit, illam obedientiam quam monachi vouent esse sub pręcepto. Est enim illa sub præcepto post votum obedientiæ emissum: tamen non est sub præcepto ante votum illud, sed tantum sub consilio. Nam etsi lege diuina omnis inferior teneatur præstare obedientiam suo superiori, non tamen lege diuina sancitum est, vt prælatus alicuius monasterij sit superior illo, qui monachatum non est professus, & ideo hic non tenetur ex lege diuina illi obedire, quādiu non fuerit illi subditus. Est ergo sub consilio, vt homo, qui aliàs liber est, spōte sua se velit alteri propter amorem Dei subdere, vt ab illo regatur & gubernetur: est autem sub pręcepto vt illi obediat, postquam obedientiam illi præstare, Deo promisit. Secundò mentitus est Lutherus, quum dixit monachos per votum obedientiæ vni soli præsidenti se alligare, & ab omnibus aliis superioribus se subtrahere. Nam ea ratione qua monachus subditur proximo pręsidenti suo, eadem ratione subditur etiam omnibus aliis, quibus pręsidens ille subditus est, & omnibus illis non minorem, immo multo maiorem obedientiam exhibere tenetur. Et hoc semper à monachis fuit obseruatum, neque contrarium lex aliqua vnquam apud eos statuit, nec vsus seruauit. Ex quibus omnibus apertissimè conuincitur, hanc quintam Lutheri obiectionem magis esse falsam calumniam, quàm vel apparens argumentum.

Sexta Lutheri obiectio non aliquod particulare votum, sed omnia simul vota in vniuersum oppugnat, sic dicens: Monasticæ professionis vota repugnant libertati Euangelicæ seu Christianæ, quæ *Lutherus* C non solùm est ea libertas in spiritu regnans, ait Lutherus, qua soluitur conscientia ab operibus: sed etiam qua sublata sunt vniuersa hominum mandata, & quicquid in externis cæremoniis seruari potest, vt sunt omnes cibi, omnes vestes, omnes personæ, omnes gestus, omnia loca, omnia vasa, omnes dies: vt ea liceat obseruare, & non obseruare: quandiu, vbi, & quomodo, quando & quoties placuerit, aut res ipsa obtulerit. Et omnino quicquid non est mandati diuini abrogatum & libertate donatum est. At vouendi institutum, nónne merissimè humanum est? nónne situm est in tasura, veste, cibo, potu, diebus, locis, gestibus, & aliis cæremoniis? Et paucis interpositis, tandem colligit, sic dicens: Sunt itaque vota monastica contra libertatem Euangelicam, & diuinis mandatis omnino prohibita: estque votorum institutum seruilis hominum doctrina nequaquam toleranda. Hæc Lutherus. In quibus verbis Lutherus aperuit totius suæ doctrinæ basim & fundamentum, per quod tantam hominum multitudinem ad se traxit. Nam sub fuco & nomine Christianæ libertatis effręnatam omnium vitiorum licentiam, hominibus prædicauit, indulgens illis quicquid facere liberet, dummodo crederent se per misericordiam Dei fore saluos. Hæc vitiorum licentia, quam Lutherus libertatem Christianam vocat, pessima seruitus est: quoniam vt Saluator noster ait, qui facit peccatum, seruus est peccati. Cæterùm, falsum est *Ioan. 8.* quod ait, libertatem Christianam in hoc sitam esse, vt nullis hominum mandatis obedire teneamur. Nam hac ratione oporteret fateri nullum esse in Christiana religione magistratum, nullum regem, nullum principem, nullum ducem: periretque hac ratione omne regnum, omnisque respublica, si nullis hominum mandatis homines obedire tenerentur. Sed de hac re memini iam satis me dixisse suprà in titulo de Ecclesia, hæresi tertia: illo enim loco ostendimus ex sacris literis, esse in Ecclesia potestatem condendi leges, cui omnes Christiani obedire teneantur. Deinde, falsum est etiam quod Lutherus ait:
D votorum obligationem esse ex instituto humano. Fateor quidem, votum ipsum ex humana voluntate pendere, & non ex præcepto diuino: quia Deus non pręcepit, sed tantum consulit nobis, vt aliquid illi voueamus. At postquam quis aliquid sponte sua vouit Deo, tunc iam ex præcepto diuino obligatur ad reddendum Deo id quod vouit. Pro qua sententia tot ac tam aperta protulimus suprà in hoc capite, sacræ scripturę testimonia, vt non nisi cum summa impudentia, possit illis contradici. Non est ergo votorum institutum, vt Lutherus impudentissimè ait, seruilis hominum doctrina: sed doctrina Dei dicentis: Vouete, & reddite Domino Deo vestro. Falsum est etiam quod Lutherus ait: vota mo- *Psal. 75.* nastica esse diuinis mandatis prohibita, quia omnia illa, vt iam probauimus, sunt quædam Christi consilia, quæ monachi non solùm facere, sed ad illa per voti emissionem se obligare voluerunt.

Omnia itaque quæ Lutherus in hac obiectione coniunxit, falsa sunt, & plena mendaciis, & à patre men
dacij procedentia.

Caluinus Septimo contra votum castitatis pugnat Caluinus in illo suo opere de institutione Christiana, cap.
4. §. 18. quo loco nobis obiicit quædam verba Cypriani, & tacet locum vnde illa sumpsit: quod ideo il-
lum subticuisse suspicor, ne lector ad ipsum Cyprianum recurrens, posset facilè deprehendere menda-
Cyprian° cem calumniam: Ego verò, vt Caluini astutiam reuelem, & verba Cypriani copiosius quàm Caluinus
citabo, & locum indicabo lectori, vt ipse posit ad illum accedere, & in illo verum sensum agnoscere.
Cyprianus libro primo, epistola vndecima, quæ est ad Pomponium, hæc ait: Virgines quæ semel statum A
suum continenter ac firmiter tenere decreuerunt, secundum traditiones Euãgelicas & Apostolicas nõ
pati debemus cum masculis cohabitare: non dico simul dormire, sed nec simul viuere: cùm & sexus in-
firmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frænari & regi debeat, ne diabolo insidianti & sæuire cupienti,
ad nocendum detur occasio, cùm & Apostolus dicat: Nolite locum date diabolo. Liberanda est vigilã-
Ephe. 4. ter de periculo suis locis nauis, ne inter scopulos & saxa frangatur. Exuenda est velociter de incẽdio sar
cina, priusquàm flammis superuenientibus concremetur. Nemo diu tutus est periculo proximus. Nec
euadere Dei seruus poterit, qui se diaboli laqueis implicauerit. Quod si ex se fide Christo dicauerũt, pu
dicæ & castæ sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si au-
tem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant, quàm in ignem delitiis suis cadant. Hæc
Cyprianus. Post hæc Cypriani verba Caluinus hæc ait: Quibus probris non lacerarent nunc eum, qui
Caluinus continentiæ votum tali æquitate temperare vellet? Longe ergo ab illo vetusto more discesserunt, qui
non modo nullam admittunt moderationem aut veniam, si quis præstando voto impar deprehenda-
tur: sed grauius peccare nullo pudore pronunciant, si accepta vxore, carnis intemperantiæ medetur, quã
si scortando corpus & animam contaminet. Hæc Caluinus. Esto illa Cypriani verba ita, vt Caluinus pu
tat, intelligenda essent, non tamen illi soli plus credere oporteret quàm reliquis omnibus tam multis,
quorum testimonia contra Lutherum & Caluinum suprà citauimus. Sed bene res habet quod Cypria-
nus in illa eadem epistola nobis apertissimè fauet, tantum abest vt pro Lutheranis sententiã dicat. Nam B
in illis verbis Cyprianus non loquitur de virginibus, quæ virginitatem Deo vouerunt: sed de iis quibus
liberum est nubere vel non nubere, prout sunt illæ quas moniales appellare solent nouitias, propterea
quod sunt in eo anno, qui datus est illis ad probationem, vt in illo experiri vires suas possint, & videre
an sentiant se idoneas ad votum castitatis seruandum. Hæ siquidem virgines, etsi firmum virginitatis
propositum habuerunt, & per tale propositum se Deo dicauerunt: quia tamen non vouerũt adhuc vir-
1.Cor. 7. ginitatem, si perseuerare nolunt vel non possunt, melius est vt nubant, quàm in ignem, vt ait Cypria-
nus, delitiis suis cadant. Istæ enim sunt illæ virgines, de quibus ait Paulus. Et si nupserit virgo, non pec-
Cyprian° cauit. Quod autem hic sit verus & germanus verborum Cypriani sensus, apertissimè colligitur ex aliis
quæ circa calcem eiusdem epistolæ, de virginibus quæ virginitatem vouerunt, loquitur, sic inquiens: Si
superueniens maritus sponsam suam iacẽtem cum altero videat nónne indignatur & fremit, & per zeli
dolorẽ fortasis & gladium in manum sumet? Quia Christus Dominus & iudex noster, quum virgi-
nem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernat, quam dignatur & irasci-
tur? Et quas pœnas incestis huiusmodi coniunctionibus comminatur? Et post pauca de eisdem virgi-
nibus Deo dicatis subdit. Si autem ex eis aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam ple-
nam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti sed Christi adultera est. Hæc Cyprianus. Ex quibus ver
bis apertisimè conuincitur Cyprianum in aliis verbis prius citatis nõ fuisse locutum de virginibus quæ
iam virginitatem suam Deo vouerant, sed de aliis. Nam si de illis tunc loquebatur, quomodo potest es- C
se verum quod dixit, melius esse vt nubant, quàm in ignem delitiis suis cadant, si illa quæ cuiuis homi-
ni copulatur, vt in verbis vltimo citatis dicit, adulterium committit & incestum? Nam de illa quæ cum
altero viro, quicunque ille sit, iacet, dicit illam incesta coniunctione pollutam. Si illius coniunctio cum
quouis altero viro est incestus & adulterium, consequens est vt illa etiam in ignem delitiis suis cadat:
& ideo non est posibile vt melius sit illi nubere: quia siue nubat, siue absque nuptiis fornicetur, semper
adulterium aduersus Christum, cui desponsata fuerat, committit. Ne ergo Cyprianum secum pugnare
dicamus, necessariò fateri oportet priora illius verba de virginibus quæ virginitatem nondum voue-
runt, esse intelligenda: posteriora verò de aliis quæ se per votum Deo astrinxerunt. Hinc facilè intelli-
gi potest hæreticorũ versutia, qui sanctorum testimonia, quæ aliquoties in fauorem suæ sententiæ pro-
ferunt, ferè semper manca & truncata citant, vt ipsorum fallacia non detegatur. Contra hanc hæresim
scripsit Iodocus Clichthoueus in suo antiluthero, libro tertio. Scripsit etiam Richardus Smithæus An-
glus libellum paruum, pro defensione cœlibatus, & votorum monasticorum.

SEcunda hæresis est, quæ & si fatetur vota esse bona & sancta, negat tamen aliquid posse Deo voueri
quod non sit ab illo præceptum. Et ob hanc causam damnat omnia vota monastica, quamuis mul-
ta alia vota probat: quia vota monastica sunt de illis rebus, quas Deus non præcepit, videlicet de ca-
stitate, & paupertate, & obedientia. Huius hæresis authores sunt posteriores Lutherani, qui apertè co-
gnoscentes esse contra sacram scripturam, damnare omnia vota, & obstinatè volentes vota monasti-
ca persequi, hoc commentum finxerunt, vt dicerent, illa sola vota Deo placere quæ sunt de iis quæ ille
præcepit, reliqua verò omnia nimium Deo displicere, & esse prorsus damnata. Hanc hæresim docẽt D
Vvirtem- Vvirtembergenses in sua confesione fidei, vbi in titulo de votis, hæc dicunt. Non est dubium, quin
bergenses vota pia, iusta & legitima, seruanda ac soluenda, & vota impia sint rescindenda. Sed haud immeritò
disputatur, in quo votorum genere collocanda vota sint monachorum, de virginitate seu cœlibatu,
paupertate,

paupertate, & obediētia. Nam manifestum est, quòd cœlibatus non sit verbo Dei præceptus. Et aliqui-
bus interpositis, hæc addunt. Quare qui vouet virginitatem vel cœlibatum, aut vouet eum vt singula-
rem Dei cultum, tunc quia status cœlibum non est verbo Dei mandatus, pertinet hoc votum ad māda-
ta hominum, de quibus Christus dicit: Frustra colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum:
Aut vouent eum, vt meritum remissionis peccatorum & vitæ æternæ, tunc est manifestè impium vo-
tum, cui nullus est obnoxius. Hęc illi VVittēbergēses, qui idem postea dicunt de paupertate & obediē- Caluinus
tia. Caluinus in suo illo opere de institutione Christiana, capite quarto, in quo de monachatu & votis
differit. ¶. secundo, hæc ait: Porro si nolumus errare iudicando quæ vota sint legitima, quæ præpostera,
tria expendere conuenit: nempe quis sit is cui votum nuncupatur, qui simus nos qui vouemus, quo ani-
mo denique voueamus. Primum eò spectat, vt cogitemus nobis cum Deo esse negociū, quem adeò de-
lectat nostra obedientia vt ἐθελοθρησκείας, omnes, quàmlibet in oculis hominum speciosæ sint, ac splēdi-
dæ, maledictas esse pronunciet. Si volūtarij omnes cultus, quos sine mandato excogitamus, Deo sunt a-
bominales, sequitur nullum ei acceptum esse posse, nisi qui eius verbo approbetur. Ergo ne tantum
licentiæ nobis sumamus, vt audeamus Deo vouere, quod nullum testimonium habeat, qualiter ab ipso
A æstimetur. Hæc Caluinus. Ex quibus verbis constat illum sentire, nihil posse Deo voueri, nisi quod ab il
lo præceptum est: quia hoc solum, vt ille docet, habet apertum testimonium, quod Deo placeat. Nam
isti hæretici nullā, prout in titulo de præcepto, hæresi secunda, retulimus, inter præceptum & cōsilium
ponunt differentiam, & ideo dicūt nihil Deo placere nisi quod ab illo pręceptū est. Ex hac itaque fal-
sissima sententia deducunt, nihil posse Deo voueri, nisi quod ab illo præceptum est: quia nihil aliud di-
cunt, constat nobis placere Deo. Ad hanc hęresim reuincendā satis esse possunt ea, quæ in titulo de pręce-
cepto hęresi secunda & tertia, diximus. Nam in illis locis probauimus latum esse discrimen inter præ-
ceptum & consilium, & aliquid deo placere quod non sit ab illo præceptum. Ex quibus omnibus facilè
colligitur homines posse aliquid Deo vouere, quod ille non præcepit, sed præter illa omnia volo aliqua
in speciali cōtra hanc hæresim proferre argumēta, vt multo apertius illius falsitas omnibus innotescat. Num. 30.

Primum quidem offero testimonium ex libro Numerorum, vbi Dominus per Moysen ait: Si vxor
vouerit, & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium & cæterarum rerum abstinentiam affligat ani-
mam suam, in arbitrio viri erit siue faciat, siue non faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alterā diem
transtulerit sentētiam, quicquid vouerat atque promiserat, reddet, quia statim vt audiuit, tacuit. Ex hac
Dei lege apertissimè constat, aliquid posse Deo voueri, quod non sit ab eo præceptum. Nam ieiunium
poterat vxor vouere, & tale non erat à Deo præceptum, quia si fuisset à Deo præceptum, non posset ma
ritus illius contradicere tali voto, & irritum facere illud. Poterat autem maritus, vt ex ipsa lege constat,
B statim vt audisset, irritare votum: ergo ieiunium illud quod vxor vouerat, non erat à Deo præceptum. 1. Reg. 1.
Rursum, illud est manifestum quod sacra historia refert de Anna vxore Elcanæ, quę cum filium non ha
beret, & illum anxiè desideraret, surrexit postquam comederat, & biberat in Silo. Et Heli sacerdote se-
dente super sellam ante postem domus Domini, cùm esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum
flens largiter, & votum vouit, dicens: Domine exercituum si respiciēs videris afflictionem famulæ tuæ,
& recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuę, dederisque seruę tuæ sexum virilem, dabo eum Domi-
no omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius. Hoc votum quod emisit An-
na, vt manifestè constat, non fuit de re quam Deus vnquam illi præceperat, & tamen votum illud sic
placuit Deo, vt propter illius meritum Deus dederit Annæ petitionem suam. Nam post circulum die-
rum concepit Anna, & peperit filium, vocauitque nomen eius Samuel, eò quòd à Domino postulasset 1. Cor. 7.
eum. Placet igitur Deo votum de re bona, quamuis non sit ab illo pręcepta. Præterea, virginitatē Deus
non præcepit, Paulo testante, qui ait: De virginibus præceptum Domini non habeo. At de ipsa virgini-
tate perpetuò seruanda votum Deo vouit gloriosa Dei genitrix semper virgo Maria, quæ Deo vsque
adeò placuit, vt illam in matrem suam elegerit. Non igitur displicet Deo votum omne, quod est de re
ab illo non præcepta. Deinde, Apostoli votum paupertatis emiserunt, prout constat ex testimonio
Augustini, quod in proximè pręcedente hæresi citauimus. Nullum est autem datum à Deo pręceptum,
sed solùm consilium de paupertate seruanda, per quam omnia bona temporalia actu deserūtur. Quan-
C tùm autem hoc paupertatis votum Deo placuerit, apertè ostendit illa magnificentissima Dei promis-
sio, qua largissimam propter illud votum promisit illis mercedem. Quæsierat enim Petrus à Chri-
sto redemptore nostro, quid daturus esset illi & suis condiscipulis, propterea quod omnia reliquissent, Mat. 19.
vt illum sequerentur. Cui interrogationi Saluator noster respondit, sic dicens: Amen dico vobis,
quod vos qui secuti estis me, in regeneratione quum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ se-
debitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Quis ergo tam demens, vt di-
cat, displicuisse Deo, id propter quod tantum præmium reddere dignatus est? Iustè igitur & sanctè po-
test homo vouere Deo, quod ille non præcepit. Accedit ad hæc omnia concors sanctorum virorum
sententia, qui omnes docent, posse hominem sancte Deo vouere, quod minimè ab illo præceptum
est. Augustinus libro primo de adulterinis coniugiis, capite vigesimoquarto, hæc ait: Quod enim cui- August.
quam antequam vouisset, licebat, quum se nunquam facturum vouerit, non licebit: si tamen id vo-
uerit quod vouendum fuit: sicut est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia solu-
tis à vinculo coniugali: vel ex consensu viuentibus, & carnalia debita sibi inuicem relaxantibus fi-
delibus castisque coniugibus: quod alterum sine altera, vel alteram sine altero vouere fas non est.
Hæc ergo & si quæ alia sunt, quæ rectissimè vouentur, quum homines vouerint nulla conditione
rumpenda sunt, quæ sine vlla conditione vouerunt. Quia in hoc Dominum præcepisse intelli-

Psal. 75. gendum est, vbi legitur. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Vnde Apostolus de quibusdam, quæ *2. tim. 5.* continentiam vouent, & posteà nubere volunt, quod eis antequam vouissent, vtique licebat: Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerũt. Hæc Augustinus. In quibus verbis multa contra istos hæreticos annotare possumus: sed illud est præcipuum, quod inter vota iusta & minimè D rumpenda numerat votum virginitatis, quam constat non esse à Deo præceptam. Neque votum temporariæ sed perpetuæ virginitatis dixit esse iustum, & per omnia seruãdum. Ex quibus verbis etiam conuincitur Caluinus, qui & si aliqua vota admittat & probet, omnia tamen vota perpetua damnat. Et in *August.* commentariis super Psalmos, declarans versum illum ex Psalmo 75. Vouete & reddite Domino Deo vestro, iterum ait Augustinus. Alius vouet Deo castitatem coniugalem, vt præter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere: & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiãtur, quale illi experti reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domũ suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, & societatem sanctorũ: magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Hactenus Augustinus. In quibus verbis vota illarum rerum quas Deus non præcepit, non solùm laudat, sed dicit esse multo meliora quàm vota illarum rerum, quas Deus iussit. Huic sententiæ fauent Hieronymus, Chrisostomus, Photinus ab Oecumeno citatus, Theophylactus, Isidorus. Nam hi omnes interpretãtes illa verba Pauli: Si nupserit virgo, non peccat, dicunt seruandum esse votum virginitatis, quam constat non esse à Deo præceptam. Horum verba non est opus nunc impræsentiarum citare, quia in proximè præcedente hæresi fuerunt per me citata.

VSVRA.

A

Græci. GVIDO Carmelita in sua summa de hæresibus, dicit Græcos sentire non esse peccatum dare aliquid ad vsuram. Et certè miror quòd homines in sacris literis versati, & qui illis aliquam fidem præbent, in tam apertam hæresim lapsi sint, contra quam tot tamque manifesta sint sacræ scripturæ testimonia. In Exodo enim lex Domini ait: Si *Exo. 25.* pecuniam mutuo dederis pupillo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Et in Leuitico. Si attenuatus fuerit frater tuus, non accipies ab eo vsuras. Et in Deuteronomio: Non fœneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fru- *Leuit. 25.* ges nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Quod autem dixit, sed alieno, permissio est Iudęis cõcessa ob *Deut. 2.* eorum nimiam auaritiam: sicut & aliàs permissus est illis libellus repudij ad duritiam cordis eorũ. Non autem permittuntur nisi ea quæ mala sunt. Malum est ergo ad vsuras dare etiam alieno. Diuinus Psaltes cùm prius interrogasset Deum quisnam esset in tabernaculo illius habitaturus, postea eidem quæstioni ipsemet respondens, ait: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentem nõ *Psal. 14.* accepit. Sunt & alia multa in veteri instrumento pro hac re testimonia, quæ quoniam apertissima sunt, prudens omitto. Ex nouo etiam instrumento apertissimum est illud quod saluator noster apud Lucam *Lucæ. 6.* ait: Mutuum date, nihil inde sperantes. Verùm ne aliquis proteruus etiam his auditis testimoniis adhuc Catholicæ fidei pertinaciter repugnare conetur, operæpretium erit de hac re Ecclesiæ definitionem in *Cõcilium* medium producere. Concilium Viennense sub Clemente papa huius nominis quinto celebratum, ta- B *Viẽnense.* lem de vsuris definitionem præbet: Sanè si quis in illũ errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præsumat exercere vsuras non esse peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum, locorum nihilominus ordinariis, & hæreticę prauitatis inquisitoribus iniungentes, vt cõtra eos quos de errore huiusmodi diffamatos inuenerint aut suspectos, tanquàm contra diffamatos vel suspectos de hæresi procedere non omittant. Hæc Concilium Viennense. Quæ verba habentur in libro Clementinarum Decretalium, in titulo de vsuris, capitulo Ex graui. Neque opus est vt aduersus hanc hæresim plura citemus testimonia, aut de hac re amplius disputemus. Nam discutere quid sit vsura, & qualiter committatur, prolixum nimis exigit tractatum, & à nostro instituto nimis alienum: quoniam non de alia re suscepimus disputationem, quàm de hæresibus. Cùm ergo iam satis (vt opinor) conuicimus esse hæresim asserere licitas esse vsuras, non est quod, iuxta promissum nostrum, amplius possit à nobis exigi.

❧

HAE sunt Serenissime REX, hæreses quæ ab Apostolicis temporibus ad hunc vsque diem Ecclesiam vexauerunt. An autem omnes collegerim, me latet, quoniam multæ fuerunt hæreses adeò occultæ, vt in paucorum & forte nullius notitiam venerint. Aliæ rursum quæ & si multis fuerunt notæ, non tamen fuerunt qui de illis vllam in suis libris facerent memoriam: quapropter necessum est vt sint longo temporis decursu traditæ obliuioni. Hoc tamen fateor, me nullam assertionem in hoc opere omisisse ex iis quas Ecclesia proscripsit, cuius memoria apud aliquem scriptorem ex his quos videre licuit, habeatur. Peroratio

FINIS.

AVGVST. IN CANONICAM IOAN.

Omnia quæ leguntur in scripturis sanctis, ad instructionem & salutem nostram intente oportet audire. Maximè tamen memoriæ commendanda sunt, quæ aduersus hæreticos valent plurimum, quorum insidiæ, infirmiores quosque negligentiores circumuenire non cessant.

SOLI DEO GLORIA.

EXCVDEBAT
Oliuarius de Harsy.

